22. d.

A
B
4

7v-1
2. a. 3.

J.

No. 4

22. d.

A
B
4

2. a. 3.

J.

R. 4100

DIVI THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI

ORDINIS FRATRVM PRÆDICATORVM

TOTIVS THEOLOGIÆ SVMMA, IN TRES Partes digesta, & ad Romanum exemplar collata.

CVM COMMENTARIIS R. D. D. THOMAE de Vio Caietani, Cardinalis Tituli S. Xysti.

Accesserunt ad priores editiones Beati Dionysij de Diuinis nominibus liber ab eodem D. Thoma expositus, Catechismus Catholicus, & de Sacramentis opus Aug. Hunnei, Concordantiæ insuper contradictionum D. Thomæ hactenus à multis desideratæ.

PRIMA PARS,

Cui addita sunt Commentaria R. F. Chrysostomi Iauelli ad librorum prohibitorum Indicem Reu. D. Gasparis à Quiroga Car. Arch. Toletani Inquisitoris Hispaniensis supremi iussu editum, emendata.

Quibus præter sex copiosos Indices, additionésq; margini appositas gemmis totum nunc opus adornatum sit, vide in Epistola ad Lectorem.

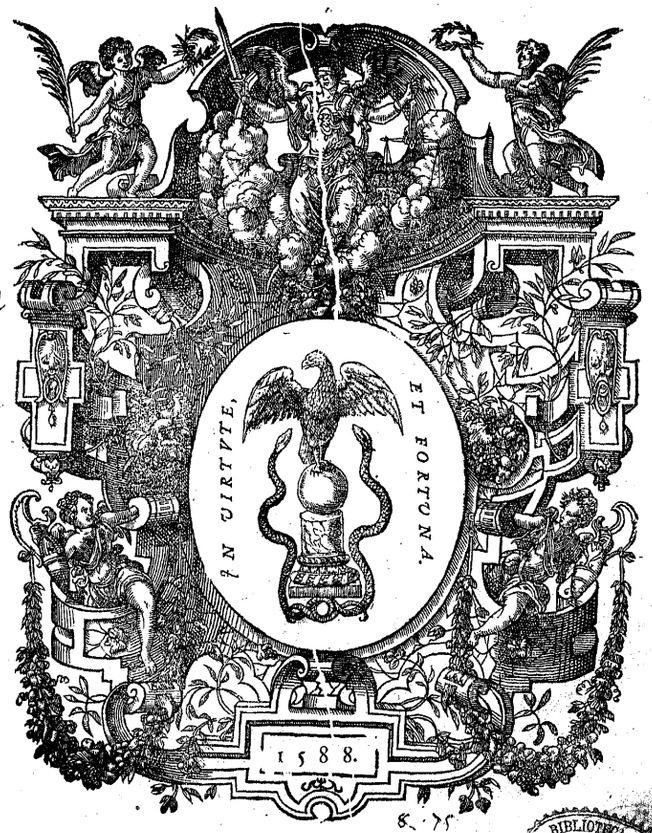

Del aposento del Pe. Mo. de Monal

LVGDVNI,
APVD GVLIELMVM ROVILLIVM.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

BIBLIOPOLA THEOLOGICÆ

LECTIONIS STVDIOSO,

SALVTEM.

APIENTER omninò D. Hieronymus scriptis tradidit, neminem esse tam impium quem hæreticus (qui à D. Ioanne veterúmque patrum grauissimis, vt innumerabiles strages quas Ecclesiæ adfert vno nomine exprimerent, Antichristus appellatur) impietate non vincat: Huius siquidem cura omnis & industria, vitæque omnes labores in eo positi sunt & defixi, vt omnia Ecclesiæ bona simul corrumpat, ipsamque Ecclesiam (fidem siquidem omnium cœlestium, beneficiorum fundamentum & originem diruere molitur) funditus euertat. Nullus itaque tam humanitatis & rationis expers, aut à communi sensu inuentus alienus, qui non adeo vel minimis tanquam communi classico euocatis, vt tam crudeles clades atque horribilem vastitatem auertant, in occursum prodeundum esse censeret: maiores enim nostri alios hostes vt ab Ecclesiæ finibus dimouerent, nemo custodiam sibi crediti gregis deserebat: cùm caussa fidei agebatur, hæresin vt propulsarent, relictis gregibus, altaribus, sedibus, longè dissitas regiones, non sine magno & sumptu & periculo adire non dubitabant, Nec modo Episcopi Conciliis, sed ante Episcopos ipsi pontifices anathematis fulmine, Imperatores mulctis, legibus, edictis, doctores literis & sermonibus in hæreticos sæuientes omnes, tanquam ad commune incendium accurrebant. Nec desunt nostris hisce temporibus (vt pontificum Episcoporum, principúmque anxiam semper sileam curam) viri omni doctrinæ studio cultissimi qui non minore animo in hac extrema hæresum colluuione, indies & nouis & sæpius repetitis telis peruersorum, qui non iam vt cancer serpunt, sed vt locustarum agmina volitant, totásq; peruadunt prouincias, vires retundant, debilitent & eneruent. Quorum ego cum virilem industriam semper laudarim, pietatémque suspexerim, tum inexhaustis quos noctes diésque perferunt sudoribus subueniendum (quantum meæ ab ineunte ætate susceptæ vitæ rationes sunt perpessæ) iudicaui, Quod arbitramur fieri posse si doctissimos quosque Theologicos scriptores. (hoc enim D. Augustini iudicium) quantum fieri posset cultissimos in publicum ederemus. Inter quos cum nullum accuratiorem hostibusque infestiorem, studiosis aptiorem, Reique publicæ fructuosiorem D. THOMAE AQVINATIS SVMMA THEOLOGICA longa experientia didicerim, Siue enim hæreticorum pestes ab Ecclesia auertendæ, eæ præsertim quæ post trecentesimum annum, aut eo amplius, nostra scilicet hac calamitosa tempestate Catholicam oppugnant fidem, inde argumenta depromi possunt quorum acumine funditus expugnentur, vt tanto tempore spiritu diuino eas præuidisse D. Thomas videatur: Si obscurus sacrorum Bibliorum sensus inquiritur, hinc paucis euolutis paginis

Lib. 7. in Isai.

1. Io. 2. & 4. Aug. lib. 2. cõtra Adu. leg. & prophet. ca. 2. Hilar. cõt. Arr. Cypr. lib. 4. ep. 7.

1. de Trin. c. 3. contra Mendaciũ cap. 6.

abundè fiet ſatis. Concionum verò ad populum materiam ſi requiras, hanc vnus iſte rerum omnium fons copiosè largietur. Et ne plura, nihil in Theologia quod non inde labore facilè hauriatur: Hanc ſæpius nos ſubinde & ornatiorem, & emendatiorem in lucem emiſimus, ſed cum inconſumptam vndique accurrentium ad ſacros hoſce fontes auiditatem necdum expleri poſſe cerneremus, iterum vt commodiore ſtudioſis forma, (grandiori ſiquidem) adeo & quàm vnquam locupletior prodiret, nulli, quos non paucos impendimus, ſumptus deterruerunt, aut moleſtiæ quas rei granditas aut difficultas adferre potuit, auocarunt aut retardarunt. An verò præſtiterimus aliorum ſit iudicium, conati quidem ſumus vt quàm tutiſsimus exiret. Nam cum paſsim non pauca exemplaria corrogaſſemus & vnà ſummo ſtudio contuliſsemus, Romanum, & Plantinianum (hæc enim perfectiſsima) ita exprimenda curauimus, vt quicquid illic excellens & nobile, in noſtram hanc editionem tranſtulerimus, quod in commentariis minus ſanam doctrinam (quod ſine ſcholaſticorum qui ſemper ab omni hæreſeos labe longè abfuerũt, inuidia dictum) ſaperet, vt Romani, expunximus: CHRYSOSTOMI IAVELLI Thomiſticæ doctrinæ obſeruantiſsimi, quod & ſemel iã præſtitimus, in primam partem commentaria, vna & eiuſdem D. Thomæ de Prædeſtinatione, de Prouidentia & Præſcientia Dei: qui obſcuriſsimis de SS. Trinitate quæſtionibus non parum adferunt, tractatus primæ parti ſubiunximus. Opuſculis quoque CAIETANI, D. DIONYSII AREOPAGITAE libellum commentariis D. Thomæ illuſtratum, Catechiſmum Catholicum, & opus de ſacramentis Aug. Hunnæi, Contradictionum quoque quæ ex Angelici doctoris doctrina ſuboriri viſæ ſunt, concordantias ſummopere à plurimis exoptatas ſubdidimus. In Poſtillis margini aſſcriptis prædicta exemplaria ſumus ſecuti. Nec eſt, cur miremur quod D. Thomas loca earum quas citabat autoritatum, ipſe curioſius non expreſſerit cũ hac de re antiquitas, cuius inconcuſſa adhuc conſtiterat fides, parum fuerit ſolicita, Platonẽ credo & Ariſtotelem, veteréſque philoſophos ſecuta, qui plurima Muſæi, Homeri, Empedoclis, & Heſiodi teſtimonia citarũt, quæ quibus ex locis hauſta, etiamſi ipſi præſentiſsimam habuerint memoriam, incertum omninò nobis reliquerunt. Accedit, quod crediderim D. Thomam non omnia ſuis locis inſpexiſſe, ſed pleraque à Magiſtro ſententiarum, aliiſque ſcriptoribus ſimiliter citata in ſuum opus tranſtuliſſe: librorum ſiquidem copiam quæ nos fruimur Typo-
1. Obſ. graphorum nõdum excogitata induſtria viris eius ætatis grauiſsimis nequaquam permiſerat. Authorum quoque ſententias non verba, quod ſacræ ſcripturæ interpretes qui in ſenſu non verbis primam curam poſuerũt antiquum iudicabant: ſtudio & induſtria citatas eſſe ſcito. Nam & D. Hieronymus à ſacris Apoſtolis & Euangeliſtis ſæpius inquit ex veteri teſtamento adduci teſtimonia ſecundum ſenſum non verba, & de ſe audacter confitetur, in Græcorum interpretationibus non verbum è verbo, ſed ſenſum expreſsiſſe ex ſenſis. Idipſum D. Auguſt. cæteríque patres vt plurimum præſtiterunt. Nec
2. Obſ. te moueat quòd plurima, vel aliis libris à D. Thoma vel omnino immutatis inſcriptionibus citata deprehẽdas, natura enim ab imperfectis ad perfectiora prorepit, quam ars quotidie noua quæ antiquitatis labores ſubleuãt, & humani intellectus imbecillitatẽ perficiant adinueniendo, illuſtrauit: ea de cauſa accidit vt nunc multo ſecus quàm olim antiquorum diſtinguantur volumina: Nam ex Bedæ commentariis colligunt nonnulli non eo modo fuiſſe eius tempore Chriſti Euangelia vt nunc, per capita diſtincta,
lib. 4. c. 18. Damaſcenus quoque ab Hebræis ſecus atque à nobis diſtingui ſacros libros affirmat: Nam & Ruth librum Iudicum inquit adiungi vt vnus liber habeatur, Paralipomenon

menon duos vnum continuum haberi, atque primum & ſecundum Regum vnum, Tertium itidem & quartum alterum, Auguſtini Enchiridion & de Sermone Domini in monte libros, ante paucos annos in capita diſtinctos accepimus, hoc ipſum in aliis patrum qui continuo filo texuntur libris vt fiat meritò lector, cuius adeo in legendo fatigatur animus, optabit. Ariſtotelis Phyſicam, Metaphyſicam & poſteriora Analytica per commentaria ſeu (vt loquuntur) textus diſtinxit, primus Auerroes: Sic ſub titulo libri de ſomno & vigilia, alij tractatus ſubſequentes qui nunc inter parua eius naturalia, de Diuinatione per ſomnium, de ſenectute, &c. inſcribuntur: olim citabantur. Nec qui de animalibus ſunt eiuſdem autoris ſic diſtinctè vt leguntur (ſaltem vt cõijcere eſt) antiquitus circumferebantur. Sed cum ſint de hiſtoria animalium libri decem, quibus ſi quatuor de partibus animalium, duo itidem de generatione animalium addantur, fiunt ſexdecim & ita olim lib. decimoquarto, decimoquinto aut decimoſexto citabantur, quare ſi quod ab Antiquis de ſomno citetur, in alio eorum tractatuum inueniatur non ob id mendum eſſe ſtatim proclames. Nam vt in iure in Codice interdum adferuntur authenticæ, quæ tamen ſunt antiquo iuri ſuperadiectæ, vt in eo qui in vtroque iure modum legendi præſcribit libello eſt adnotatum, Sic mutata vice, quia poſteriores aliam quàm qui primi libros expoliuerunt diuidendi methodum ſunt ſecuti, ſub eo quo olim titulo iuncti, non quo in præſentiarum ſecreti
ab antiquis allegantur. Hinc quoque emanauit librorum Inſcriptiones eſſe à poſteris 3. Obſ.
immutatas. Quod vt Coſmographiæ ſtudioſis propter ciuitatum regionum in nominibus factam immutationem, ita tibi nonnihil poterit laboris adferre, Nam & Boetij Seuerini Opuſculo inſcriptionem fuiſſe liber de Hebdomadibus teſtis eſt D. Thomas ex eo quod huiuſmodi eius operis eſſet initium, qui nunc à materia. An omne quod eſt bonum ſit nomen habet, quia hæc prima eius intenta propoſitio. D. Ambrosij libros quos veteres de Trinitate citarunt, nos de fide ad Gratianum inſcribimus, idipſum in libro-
rum diuiſione euenit, nam quæ olim primo tomo, nunc in tertium aut quartum 4. Obſ.
transferuntur. D. Thomas inſuper vel maioris illuſtrationis gratia, vel memoriæ nonnunquam lapſu aliquid addit de ſuo, quod in autore quem citat non inuenitur. Quod ipſum à ſeptuaginta interpretibus præſtitum eſſe annotat D. Hyeronim. & De optim. interp. Ge.
Auguſt. cùm alias ſæpè, tum in illud Luc. 1. Quid mihi & tibi mulier, Reſpondiſſe ait Dominum matri, Mulier recede à me, quid mihi & tibi mulier, cum tamen priora hæc verba nuſquam in Euangelio reperiantur. Adhæc ex diuerſis partibus ſub 5. Obſ.
vnius libri ſolum nomine nonnunquam teſtimonia citat, quod & Euangeliſtis, dum veteris teſtamenti prophetarúmque citant teſtimonia, commune eſſe docet D. Chry- Homil.
ſoſtomus. Dum Euangeliſtã à Porphyrij imperitiæ calumnia liberat quod in Euan- 1. Mar.
gelij initio Eſaiæ tribuat, quod nonniſi Malach. 3. exprimatur. Nam inquit quod per Malachiam, ibi dicitur: Ecce ego mitto angelum meum, &c. ad id quod prius per Eſaiam vaticinio prædictum eſt ordinatur, ſubdit enim Malachias, qui præparabit viam tuam, ita Eſaiæ vox cum primas in complexa prophetia teneat, nemini mirum,
ſi totam Lucas Eſaiæ aſcripſerit: Siue quod ait D. Auguſtinus quia Eſaias his verbis In quæſt.
ſenſum illum prior intimauerat dicens, Vox clamantis, &c. vtriuſque prophetæ verba noui Teſt.
idipſum concludentia vnius nomine expreſſo publicauit Euangeliſta. Quædam quo- cap. 57.
que nondum citata teſtimonia reperies, quod ideo factum ſcito, aut quia adhuc limatiori egeant diligentia, aut quia nondum autoris noſtris hominibus facta ſit copia. 6. Obſ.
Nam & Cyrillum citat D. Thomas qui tamen liber ad noſtram notitiam nondum

peruenit. Multa quoque veterum scriptorum monumenta vel vetustate incuria hominum consumpta, vel peruersorum malitia è medio sublata esse & ne mortalium cedãt in vsus extincta, multis & ἀποδικτικοῖς rationibus constat. Nam & Cyrilli cum 32. Thesaurorum libri apud veteres recenseantur, tantum 14. passim nostro tempore circumferuntur. Et quod in Chalcedonensi Synodo hæreticorum dolis & malitia plurima viri doctissimi exterminata credunt & ingemiscunt, idipsum & aliis sanctorum libris cõtigisse, non est quod dubitemus. Adfert quoque D. Thomas Concilij Ephesini, & D. Augustini Epiphaniæ sermones, quos nondum in cuiusquam nostri temporis manus reor incidisse: Nec me fugit plurima operarum incuria dum prælo volumina excuduntur, esse deprauata, cùm id in sacris scripturis contigisse credatur scriptorum negligentia. Nam & Glos. ordin. Matt. 1. super illud, Salathiel genuit, &c.
lib. 2. de Cõf. Euãg. cap. 7. Plurima à scriptoribus cõtendit esse corrupta in libro Paralipomenõ. Hierony. Matt. 3. Esaiæ nomen in principio Euangelij Marci, vitio esse scriptorum adiectum arbitratur, & Matth. 27. falsò attribui prophetiam Hieremiæ quæ in Zacharia reperitur: fuisséque id aliorum factum culpa dicunt multi. Quod ipsum licet Augustino non placeat, imo varias ob causas diuina hoc prouidentia factum esse affirmet, in aliis tamen innumeris scripturæ locis sæpe nostra negligentia multa queritur contigisse. Sic in D. Thoma sæpissime Typographorum, adeo & scriptorum temeritate multa irrepsisse scio, Nam & Augustini citationem in Anselmi nomen esse mutatam & vice versa sæpe nos ipsi deprehendimus, aut dum Dionysius de cælesti hierarchia notaretur sæpè Ecclesiast. & contra, remansisse: multorúmque scriptorum nomina in confinia & vicina fuisse conuersa. Pro illis verò citationibus quæ vt Concordantiæ D. Thomæ
7. Obs. verbis correspondent hoc tibi restat obseruandum: quod licet nos ea designauimus loca quæ hæsce nobis citationes videbantur respicere, tamen in aliis quàm à nobis citata sunt locis idipsum, & fortasse manifestius multo dixisse, vt pro comperto tenemus, ita & nostro instituto & tuæ vtilitati satis nos fecisse iudicauimus, si vel vnum designemus locum qui quam adferimus doctrinam suscipiat. Arithmeticæ illi artis numeri P P. qui antea erant, quia omnibus vtiles censuimus, intacti remanserunt. Et quia non sapientibus sed rudibus debitores sumus, scias omnes primæ partis articulos, à primo ad vltimum vsque semper vnumquemque aliorum numero superaddendo computari, ita vt summa ad quingentos octuaginta quatuor conscendat. Dum ergo in tota prima parte (nisi vbi, vt dictum est, aut vt infrà dicetur, exprimitur) in margine numerum deprehenderis, aliqua esse consona ei loco quem numerus in margine refert statim coniicito, proinde in illis & alia loca, vt è re tua videbitur, poteris consulere, quod vt minori negotio, tutius, & facilius præstare queas, in cuiusque articuli limine designatum in margine numerum inuenies, quod si nullam Diui Thomæ partium mentionem factam agnoueris, eandem quam tenes partem intelligendam voluimus, & propterea abunde esse visum quæstionem tantùm & articulum designasse, dúmque quæstionem silentio pertransimus eam esse in qua in præsentiarum occupamur insinuamus, nonnunquam verò ad corpus articuli remitteris cum in Cor. Art. adiungimus, vbi verò è re censemus: & ita librum expressimus P P. p^am. 2^æ. 2^am. 2^æ. 3^am. partem quæ nunc huius Operis est diuisio. Etsi ab ipso authore in tres solum fuerit partes distinctum.

Et hæc

Et hæc quidem habuimus quorum te commonefactum esse voluimus. Tuum erit ergo (amice lector) nostros labores bene consulere, & si quid minus diligenter annotatum, adeo aut perperam à nobis citatum inueneris, aut fortasse genuinam authoris mentem minus assecutos agnoueris, partim nostræ mentis imbecillitati, partim laboris grauitati condones, quod si seuerius institeris, non detrectatorem alienæ industriæ, sed Christianum correctorem expetimus.

***

¶ 4

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM, DOMINVM OLIVERIVM CARRAPHE, CARDINALEM Neapolitanum, Episcopum Hostiensem, ac Prædicatorum ordinis protectorem, Thomæ de Vio Caietani eiusdem tunc ordinis Prædicatorum generalis Magistri, nunc S. Xysti Presbyteri Cardinalis, in Primæ partis Summæ sancti Thomæ Aquinatis expositionem,

***

PRAEFATIO.

CONTEMPLATVS Aristoteles orbis machinam vniuersi, cùm videret suis quæque locis aptè disposita, summum illius bonum, atque idcirco maximum diuinæ sapientiæ opus, esse ordinem affirmauit. Hoc etiam pacto egregie dispositum aptúmque hominis ingenium contemplari licet, qui sui animi conceptus ac doctrinam, quam traditurus est, ordine congruenti collocat & distinguit. Atque huius quidem sapientiæ laudem, sicut inter Philosophos omnium plane iudicio sibi Aristoteles vendicauit: ita inter Theologos quem Diuo Thomæ Aquinati præferre ausis, inuenies neminem. Nam, cùm priores illo permulti, singulis ac discretis de rebus volumina quàm plurima edidissent, cumque demum in perpetuam quandam seriẽ Theologiæ sententias tum Græci aliqui autores, tum & Latini etiam redegissent, expositoréſque permulti Sententiarum libros enarrassent: Diuus autem Aquinas noster, largiore quadam vena Theologiam nobis ac doctrinam quasi omnigenam traditurus, duos ipse discretos nouósque ordines & quidem præclarissimos adinuenit. Horum alterum quidem in Libris contra Gentiles complexus est. Alterum verò in quadrifido illo opere, quod Summam Diui Thomæ Aquinatis, celebri iam titulo nuncupamus. In qua tota Summa, ea rerum copia continetur, quæ ad necessariam homini Christiano doctrinam verámque beatitudinem pertinent consequendam, vt relictum nihil penitus videatur. Nam cùm in prima Summæ parte, de Deo, de Trinitate, de Angelis, de anima rationali, déque ipso homine, ac totius mundi fabrica copiosè ac distincte pertractet, tum sequentibus duobus libris, ab homine iterum exorsus, humanas passiones omnes, earúmque fontes, ac progressus, simulquę virtutes, que curare vitia & passiones possint, Ethicis cunctis sacrisque autoribus copiosiùs distinctiusque percenset. Reliqua porro pars (quę numero quidem voluminum conscriptorum quarta est ordine, tamen doctrinæ Tertia nuncupatur) de autore gratiæ Christo, mysteriisque omnibus ad Christum pertinentibus tractat, tum vero & de ipsis sacramentis, per quæ gratia confertur, postremo de optatissimo fructu gratiæ superna videlicet beatitudine, ac suppliciis etiã damnatorum. Quod tamen ad consummationẽ tertiæ Partis desideratur, in quarto super Sententias libro copiose disseritur. Atque hac quidem tanta rerum congerie, cum sit immensus Aquinas noster, non minus tamen admirationis sibi conciliat ratione sententiarum atque verborum, quibus tantam molem versat, atque pertractat. Ea namque styli puritas est, vt superfluat, si quid addideris, arescat vero, si quid exemeris. Ea in verbis formalitas ac proprietas, vt nihil insit extrarium, nihil accidens. Insuper ea est profunditas in sententiis, ea nouitas ac dearticulatio quæstionum, tum vero sic proprius in singulis earum argumentandi modus, vt in hoc scribendi genere facile princeps (vbi nulla iudicem turbet inuidia) censeatur: tum vero, ne quis in tam magno aceruo rerum, suspicari possit connexisse Autorem, falsumque esse, naturam quodammodo ipsam suæ indicem veritatis testemque habet. Nam si (vt Aristoteles ipse ait) illi sunt apti rerum coniicere veritatem, qui possunt in vtramque partem dubitando disquirere, quis iam dubitet Aquinatem nostrum procul à veritate non recessisse, qui propositis tot millibus quæstionũ de humanis diuinisque rebus Theoricisque illis, ac practicis proprias semper in singulis ad vtramque partem dubitationes adducit? Nostræ vero huius susceptæ expositionis hinc exorta ratio est, quia formalis sermo Doctoris nostri, magnam recondit sensuum altitudinem, cum tamen verborum collocatio, ac delectus perplexi nihil habens, prima fronte lectorem videatur allicere, ac facilitatem sensuum polliceri. Verum longe aliter euenire sibi lector intelliget, atque ab initio existimarat: repetita enim lectio Autoris huius videtur augere potius, quam decerpere sensus percipiendi difficultatem. Quodque ad hanc primam pertinet Summæ Partem, hinc facile opinor eius eminentiam cõstare posse, quod eximii Thomistarum vindices eam vel sæpius repetentes, semper in ea se noui aliquid percepisse affirmant, vt iam mirari minus oporteat (cum prima hæc Pars tot experta sit hominum iudicia, quot habet & verba) tam multis illam oppugnationibus lacessitam fuisse. Theologi namque complures neque adeo contemnendi, magnum sibi nomen ingenii ac doctrinæ facturum hinc se esse putauerunt: si, veluti munitissimas arces fortissimi Duces solent, ita illi Partem hanc primam suis machinationibus oppugnarent. Ioannes vero Scotus egregia præter cæteros in hac re laborauit subtilitate & copia: quippe qui singula prope eius Partis verba labefactare contendat. Ratione igitur habita & insitæ difficultatis, & oppugnationis illatæ, non simplici quadam expositione sum vsus, vt sine vlla controuersia ea duntaxat attulerim, quæ ad verũ Sancti Thomæ

intellectum pertinere putauerim, sed vbi locus & res ipsa postulare visa sunt, quæstiones ipse nonnullas dubitando attuli, & contra oppugnatores Scotúmque præcipue, tueri veritatẽ contendi: arduum sane opus laboriosumque aggressus. Quantum vero fœliciter, aliorum sit iudicium. Ego certe non ita prorsus sum mei oblitus, vt ad expositi Operis dignitatem parem me putem operam attulisse, cùm tamen ipso saltem consilio quàm plurimos possem studiosos homines adiuuandi, diligentia ad honorem Dei impensa, conscientiæ penitus satisfecisse me sciam. Debetur autem tibi, Pater amplissime, nostra hæc expositio nõ eo solùm nomine, quo cæterorum quoque nostrorum fratrum lucubrationes tibi debentur, propterea quod à specula susceptæ protectionis vniuerso Ordini Prædicatorum faues & consulis: sed etiam ampliori quadam capaciorique ratione: quandoquidem in isto sublimi cardine constitutus, exemplum præbes Christianis principibus imitandum, piæ magnificentiæ, religionis, integritatis, & in regendis rebus solertis ac diligentis industriæ (quodque temporibus nostris præclarum Dei est munus) perpetuo castitatis tenore, Pontificiique iuris doctrina sacrosancti collegij venerandus es pater: sæculique nostri decus haberis, & lucerna super candelabrum collocata: quæ luceat omnibus, qui in domo sunt. Hinc & totius Christianæ religionis, ordinis studiorumque cultores patrem te ac censorem habituri sunt, cuius in iudicio & beneuolentia conquiescant. Venio nunc ad meipsum, qui paterna semper charitate abs te dilectus, dignitatibusque ornatus, ingrati animi vitio iure damnandus sim, si alii quam tibi hos quoque studiorum meorum fructus detulerim, cui minora etiam dedicaui, pręsertim cùm tu me ad hanc cudendam expositionem adhortatus maxime fueris, vixque bene absolutam, publicari non solùm sępe petieris, verum etiam flagitaueris. Cape igitur munus hoc nostrum benigna fronte, meæque fidei atque obseruantiæ erga te pignus hoc, monumentumque agnosce. In æuum vale.

PRIMAE

PRIMÆ PARTIS SVMMÆ
DIVI THOMAE AQVINATIS
QVÆSTIONVM ET ARTICVLORVM
LOCVPLETISSIMVS
INDEX.

Qualis sit hæc doctrina, & ad quæ se extendat.

QVÆSTIO PRIMA.

ARTICVLI.

VTRVM præter alias scientias doctrina theologica sit necessaria. 1
Vtrum sacra doctrina sit scientia. 2
Vtrum sit vna scientia vel plures. 3
Vtrum sit speculatiua vel practica. 4
Vtrum sit dignior aliis scientiis. 5
Vtrum sit sapientia. 6
Vtrum Deus sit subiectum huius scientiæ. 7
Vtrum sit argumentatiua. 8
Vtrum vti debeat metaphoricis vel symbolicis locutionibus. 9
Vtrum sit secundum plures sensus exponenda. 10

De Deo, an sit. Quæstio 2.

Vtrum Deum esse, sit per se notum. 1
Vtrum Deum esse, sit demonstrabile. 2
Vtrum Deus sit. 3

De simplicitate Dei. Quæstio 3.

Vtrum Deus sit corpus. 1
Vtrum in Deo sit compositio materiæ & formæ. 2
Vtrum in Deo sit compositio quidditatis siue essentiæ, vel naturæ subiecti. 3
Vtrum in Deo sit compositio essentiæ, & esse. 4
Vtrum in Deo sit compositio generis & differentiæ. 5
Vtrum in Deo sit compositio subiecti & accidentis. 6
Vtrum Deus sit quocunque modo compositus, vel totaliter simplex. 7
Vtrum Deus veniat in compositionem cum aliis. 8

De perfectione Dei. Quæstio 4.

Vtrum Deus sit perfectus. 1
Vtrum Deus vniuersaliter sit perfectus, quasi omnium in se perfectionem habens. 2
Vtrum creaturæ possint esse Deo similes. 3

De bono in communi. Quæstio 5.

Vtrum bonum & ens sint idem secundum rem. 1
Vtrum (supposito, quòd differant ratione tantùm) quid sit prius secundum rationem, bonum vel ens. 2
Vtrum (supposito, quòd ens sit prius) omne ens sit bonum. 3
Ad quam causam ratio boni reducatur. 4
Vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine. 5
Vtrum bonum diuidatur conuenienter per honestum, vtile, & delectabile. 6

De bonitate Dei. Quæstio 6

Vtrum esse bonum, conueniat Deo. 1
Vtrum Deus sit summum bonum. 2
Vtrum ipse solus sit bonus per suam essentiam. 3
Vtrum omnia sint bona bonitate diuina. 4

De infinitate Dei. Quæstio 7.

Vtrum Deus sit infinitus. 1
Vtrum aliquid præter ipsum sit infinitum secundum essentiam. 2
Vtrum aliquid possit esse infinitũ secundum magnitudinem. 3
Vtrum possit esse infinitum in rebus secundũ multitudinẽ. 4

De existentia Dei in rebus. Quæstio 8.

Vtrum Deus sit in omnibus rebus. 1
Vtrum Deus sit vbique. 2
Vtrum Deus sit vbique per essentiã, præsentiã, & potentiam. 3
Vtrum esse vbique sit proprium Dei. 4

De immutabilitate Dei. Quæstio 9.

Vtrum Deus sit omninò immutabilis. 1
Vtrum esse immutabile sit proprium Dei. 2

De æternitate Dei. Quæstio 10.

Quid sit æternitas. 1
Vtrum Deus sit æternus. 2
Vtrum esse æternum, sit proprium Dei. 3
Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore. 4
Vtrum æuum sit aliud à tempore. 5
Vtrum sit tantùm vnum æuum, sicut vnum tempus & vna æternitas. 6

De vnitate diuina. Quæstio 11.

Vtrum vnum addat aliquid supra ens. 1
Vtrum vnum & multa opponantur. 2
Vtrum Deus sit vnus. 3
Vtrum Deus sit maximè vnus. 4

Quomodò Deus cognoscatur à nobis. Quæst. 12.

Vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiã Dei. 1
Vtrum essentia Dei videatur ab intellectu creato secundum aliquam speciem creatam. 2
Vtrum essentia Dei possit videri oculo corporeo. 3
Vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus sufficiens sit videre Dei essentiam. 4
Vtrum intellectus creatus ad videndam Dei essentiam, indigeat lumine creato. 5
Vtrum videntium Dei essentiam vnus alio perfectius videat. 6
Vtrum aliquis intellectus creatus possit comprehendere Dei essentiam. 7
Vtrum intellectus creatus videns Dei essentiam, omnia in ipsa cognoscat. 8
Vtrum ea, quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat. 9
Vtrum simul cognoscat omnia, quæ in Deo videt. 10
Vtrum in statu huius vitæ aliquis homo possit essentiam Dei videre. 11
Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus. 12
Vtrum supra cognitionem naturalem in præsenti vita aliqua cognitio Dei habeatur per gratiam. 13

De nominibus Dei. Quæstio 13.

Vtrum Deus sit nominabilis à nobis. 1
Vtrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substantialiter. 2
Vtrum aliqua nomina dicta de Deo, propriè dicantur de ipso: an omnia ei attribuantur metaphoricè. 3
Vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonyma. 4
Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo & creaturis vninocè, vel æquiuocè. 5
Vtrum (supposito quòd dicantur analogicè) dicantur per prius de Deo vel de creaturis. 6
Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore. 7
Vtrum hoc nomen Deus, sit nomen naturæ, vel operationis. 8
Vtrum hoc nomen Deus, sit nomen communicabile. 9
Vtrum accipiatur vninocè, vel æquiuocè secundum quod significat Deum per naturam, per participationem, & secundum opinionem. 10
Vtrum hoc nomen qui est, sit maximè propriũ nomen Dei. 11
Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo. 12

De scientia Dei. Quæstio 14.

Vtrum in Deo sit scientia. 1
Vtrum Deus intelligat seipsum. 2
Vtrum Deus comprehendat se. 3
Vtrum suum intelligere sit sua essentia. 4

Vtrum

Quæst. & Articulorum

Vtrum intelligat alia à se. 5
Vtrum Deus habeat de rebus propriam cognitionem. 6
Vtrum scientia Dei sit discursiua. 7
Vtrum scientia Dei sit causa rerum. 8
Vtrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt. 9
Vtrum scientia Dei sit malorum. 10
Vtrum scientia Dei sit singularium. 11
Vtrum scientia Dei sit infinitorum. 12
Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium. 13
Vtrum scientia Dei sit enuntiabilium. 14
Vtrum scientia Dei sit variabilis. 15
Vtrum Deus de rebus habeat scientiam speculatiuam, vel practicam. 16

De ideis. Quæstio 15.

Vtrum sint ideæ. 1
Vtrum sint plures ideæ, vel vna tantùm. 2
Vtrum ideæ sint omnium, quæ cognoscuntur à Deo. 3

De veritate. Quæstio 16

Vtrum veritas sit in re vel in intellectu tantùm. 1
Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente. 2
De comparatione veri ad ens. 3
De comparatione veri ad bonum. 4
Vtrum Deus sit veritas. 5
Vtrum omnia sint vera vna veritate, vel pluribus. 6
Vtrum veritas sit æterna. 7
Vtrum veritas sit immutabilis. 8

De falsitate. Quæstio 17.

Vtrum falsitas inueniatur in rebus. 1
Vtrum falsitas sit in sensu. 2
Vtrum falsitas sit in intellectu. 3
Vtrum verum & falsum sint contraria. 4

De vita Dei. Quæstio 18.

Quorum sit viuere. 1
Quid sit vita. 2
Vtrum vita Deo conueniat. 3
Vtrum omnia in Deo sint vita. 4

De voluntate Dei. Quæstio 19.

Vtrum in Deo sit voluntas. 1
Vtrum Deus velit alia à se. 2
Vtrum quicquid Deus vult, ex necessitate velit. 3
Vtrum voluntas Dei sit causa rerum. 4
Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam. 5
Vtrum voluntas Dei semper impleatur. 6
Vtrum voluntas Dei sit immutabilis. 7
Vtrum voluntas Dei imponat necessitatem rebus volitis. 8
Vtrum voluntas Dei sit malorum. 9
Vtrum Deus habeat liberum arbitrium. 10
Vtrum sit distinguenda in Deo voluntas signi. 11
Vtrum conuenienter ponantur circa diuinam voluntatem quinque signa. 12

De amore Dei. Quæstio 20.

Vtrum in Deo sit amor. 1
Vtrum Deus amet omnia. 2
Vtrum Deus magis amet vnum, quàm aliud. 3
Vtrum Deus meliora magis amet. 4

De iustitia & misericordia Dei. Quæstio 21.

Vtrum in Deo sit iustitia. 1
Vtrum iustitia Dei veritas dici possit. 2
Vtrum in Deo sit misericordia. 3
Vtrum in omni opere Dei sit iustitia, & misericordia. 4

De prouidentia Dei. Quæstio 22.

Vtrum prouidentia Deo conueniat. 1
Vtrum prouidentiæ diuinæ subdantur omnia. 2
Vtrum prouidentia diuina immediatè sit de omnibus. 3
Vtrum prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis. 4

De prædestinatione Dei. Quæstio 23.

Vtrum Deo competat prædestinatio hominum. 1
Vtrũ prædestinatio ponat aliquid in prædestinato, & qd sit. 2
Vtrum Deo competat reprobatio aliquorum hominum. 3
Vtrum prædestinati eligantur à Deo. 4
Vtrum merita sint causa vel ratio prædestinationis, reprobationis & electionis. 5
Vtrum prædestinati infallibiliter saluentur. 6
Vtrum numerus prædestinatorum sit certus. 7
Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum. 8

De libro vitæ. Quæstio 24.

Quid sit liber vitæ. 1
Cuius vitæ sit liber. 2
Vtrum aliquis possit deleri de libro vitæ. 3

De potentia Dei. Quæstio 25.

Vtrum in Deo sit potentia. 1
Vtrum potentia Dei sit infinita. 2
Vtrum Deus sit omnipotens. 3
Vtrum possit facere quòd ea, quæ sunt præterita, nõ fuerint. 4
Vtrum Deus possit facere quæ nõ facit vel prætermittere quæ facit. 5
Vtrum Deus possit ea, quæ facit, meliora facere. 6

De beatitudine Dei. Quæstio 26.

Vtrum beatitudo competat Deo. 1
Vtrum Deus dicatur beatus secundum actum intellectus. 2
Vtrum Deus sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati. 3
Vtrum in beatitudine Dei includatur omnis beatitudo. 4

De processione siue origine diuinarum personarum. Quæstio 27.

Vtrum processio sit in diuinis. 1
Vtrum aliqua processio in diuinis possit dici generatio. 2
Vtrũ præter generationẽ possit esse aliqua processio in diuinis. 3
Vtrum illa processio possit dici generatio. 4
Vtrum sint in diuinis plures processiones quàm duæ. 5

De relationibus diuinis. Quæstio 28.

Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales. 1
Vtrum illæ relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ. 2
Vtrum possint esse in Deo plures relationes realiter distinctæ adinuicem. 3
De numero harum relationum. 4

De personis diuinis. Quæstio 29.

De definitione personæ. 1
Vtrum persona sit idẽ, quod hypostasis, subsistẽtia, & essentia. 2
Vtrum nomen personæ competat in diuinis. 3
Vtrum nomen personæ in diuinis significet relationem, vel substantiam. 4

De æqualitate personarum in diuinis. Quæstio 30.

Vtrum sint plures personæ in diuinis. 1
Quot sint personæ in diuinis. 2
Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis. 3
Vtrum hoc nomen persona, sit commune tribus personis in diuinis. 4

De his, quæ pertinẽt in diuinis ad vnitatem vel pluralitatem personarum. Quæst. 31.

Vtrum in diuinis sit Trinitas. 1
Vtrum filius possit dici alius à patre. 2
Vtrum dictio exclusiua solus, sit addenda termino essentiæ in diuinis. 3
Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali. 4

De cognitione diuinarum personarum. Quæst. 32.

Vtrum per rationem naturalem possit cognosci Trinitas diuinarum personarum. 1
Vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuendæ. 2
Vtrum sint tantùm quinque notiones in diuinis, vel plures. 3
Vtrum liceat circa notiones diuersimodè opinari. 4

De his, quæ pertinent ad personam patris. Quæst. 33.

Vtrum patri competat esse principium filij vel spiritussancti. 1
Vtrum hoc nomen pater, sit propriũ nomen personæ patris. 2
Vtrum hoc nomen pater, per prius dicatur in diuinis personaliter quàm essentialiter. 3
Vtrum sit proprium patri esse ingenitum. 4

De verbo in diuinis. Quæstio 34.

Vtrũ verbũ dicatur in diuinis essentialiter, vel personaliter. 1
Vtrum verbum sit proprium nomen filij. 2
Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas. 3

De hoc nomine filii, quod est imago. Quæstio 36.

Vtrum hoc nomen imago in diuinis dicatur personaliter. 1
Vtrum imago sit proprium nomen filij. 2

De pertinentibus ad nomen spiritussancti. Quæst. 36.

Vtrum nomen spiritussancti sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ. 1
Vtrum persona illa quæ dicitur spiritussanctus, procedat à patre & filio. 2
Vtrum spiritussanctus procedat à patre per filium. 3
Vtrum pater & filius sint vnum principium spiritussancti. 4

De

Primæ Partis Index.

De nomine spiritussancti, quod est amor. Quæstio 37.

Vtrum amor sit proprium nomen spiritussancti. 1
Vtrum pater & filius diligant se spiritu sancto. 1

De nomine spiritussancti, quod est donum. Quæstio 38.

Vtrum donum possit esse nomen personale. 1
Vtrum sit proprium nomen spiritus sancti. 2

De personis in comparatione ad essentiam. Quæstio 39.

Vtrum essentia in diuinis sit idem, quod persona. 1
Vtrum dicendum sit quòd tres personæ sunt vnius essentiæ. 2
Vtrum nomina essentialia prædicanda sint de personis in singulari, vel in plurali. 3
Vtrum adiectiua nomina, aut verba vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus concretiuè acceptis. 4
Vtrum prædicari possint de nominibus essentialibus, in abstracto acceptis. 5
Vtrum nomina personarum prædicari possint de nominibus essentialibus. 6
Vtrum essentialia attributa sint approprianda personis. 7
Quod attributum cui personæ debeat appropriari. 8

De personis in comparatione ad relationes siue proprietates. Quæstio 40.

Vtrum relatio sit idem, quod persona. 1
Vtrum relationes distinguant, & constituant personas. 2
Vtrum abstractis per intellectum relationibus à personis, remancant hypostases distinctæ. 3
Vtrum relationes secundum intellectum præsupponant actus personarum vel econuersò. 4

De personis per comparationem ad actus notionales. Quæstio 41.

Vtrum actus notionales sint attribuendi personis diuinis. 1
Vtrum huiusmodi actus sint voluntarij, vel necessarij. 2
Vtrum per huiusmodi actus persona procedat de aliquo, vel nihilo. 3
Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium. 4
Vtrum potentia generandi vel spirandi significet relationem, vel substantiam. 5
Vtrũ actus notionales ad plures personas terminari possint. 6

De æqualitate & similitudine diuinarum personarum adinuicem. Quæstio 42.

Vtrum æqualitas locum habeat in personis diuinis. 1
Vtrum persona procedens sit æqualis secundum æternitatem ei, à qua procedit. 2
Vtrum sit aliquis ordo in personis diuinis. 3
Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundũ magnitudinem. 4
Vtrum vna personarum diuinarum sit in alia. 5
Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum potentiam. 6

De missione diuinarum personarum. Quæstio 43.

Vtrum alicui diuinæ personæ conueniat mitti. 1
Vtrum missio in diuinis sit æterna, vel tantùm temporalis. 2
Secundum quid persona diuina inuisibiliter mittatur. 3
Vtrum cuilibet personæ mitti, & præcipuè patri conueniat. 4
Vtrũ inuisibiliter mittatur tam filius, quàm spiritus sanctus. 5
Ad quos missio inuisibilis. 6
De missione visibili. 7
Vtrum aliqua persona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter. 8

De prima causa omnium entium. Quæstio 44.

Vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium. 1
Vtrum materia prima sit creata à Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei. 2
Vtrum Deus sit causa exemplaris rerum, vel sint aliqua alia exemplaria præter ipsum. 3
Vtrum Deus sit causa finalis rerum. 4

De creatione. Quæstio 45.

Quid sit creatio. 1
Vtrum Deus possit aliquid creare. 2
Vtrum creatio sit aliquid in creatura. 3
Cui competat creari. 4
Vtrum solius Dei sit creare. 5
Vtrum sit commune toti trinitati creare, aut proprium alicuius personæ. 6
Vtrum in rebus creatis sit vestigium trinitatis. 7
Vtrum opus creationis admisceatur operibus naturæ & voluntatis. 8

De principio durationis rerum creatarum. Quæst. 46.

Vtrum creaturæ semper fuerint. 1
Vtrum eas incepisse sit articulus fidei. 2
Quomodò dicatur Deus in principio cœlũ & terrã creasse. 3

De distinctione rerum in communi Quæstio 47.

Vtrum rerum multitudo, & distinctio sit à Deo. 1
Vtrum rerum inæqualitas sit à Deo. 2
Vtrum sit vnus tantum mundus vel plures. 3

De distinctione rerum in speciali, & primò de malo. Quæstio 48.

Vtrum malum sit natura aliqua. 1
Vtrum malum inueniatur in rebus. 2
Vtrum bonum sit subiectum mali. 3
Vtrum malum totaliter corrumpat bonum. 4
Vtrum malum sufficienter diuidatur per culpam & pœnam. 5
Vtrum plus habeat de ratione mali pœna quàm culpa. 6

De causa mali. Quæstio 49.

Vtrum bonum possit esse causa mali. 1
Vtrum summum bonum (quod est Deus) est causa mali. 2
Vtrum sit aliquod summũ malum, quod sit causa omnis mali. 3

De substantia angelorum absolutè. Quæstio 50.

Vtrum sit aliqua creatura omninò spiritualis, & penitus incorporea. 1
Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma. 2
De multitudine angelorum. 3
Vtrum angeli differant specie. 4
Vtrum angeli sint incorruptibiles. 5

De angelis in comparatione ad corpus. Quæstio 51.

Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. 1
Vtrum angeli assumant corpora. 2
Vtrum angeli in corporibus assumptis exerceant opera vitæ. 3

De angelis in comparatione ad locum. Quæstio 52.

Vtrum angelus sit in loco. 1
Vtrum possint esse in pluribus locis simul. 2
Vtrum plures angeli possint esse in eodem loco. 3

De motu locali angelorum. Quæstio 53.

Vtrum angelus possit moueri localiter. 1
Vtrum mouetur de loco ad locum, pertranseundo medium. 2
Vtrum motus angeli sit in tempore, an in instanti. 3

De virtute cognoscitiua angeli. Quæstio 54.

Vtrum intelligere angeli sit sua substantia. 1
Vtrum esse angeli sit suum intelligere. 2
Vtrum essentia angeli sit sua virtus intellectiua. 3
Vtrum in angelis sit intellectus agens & possibilis. 4
Vtrum in eis sit aliqua alia potentia cognoscitiua, quàm intellectus. 5

De medio cognitionis angelicæ. Quæstio 55.

Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam, vel per aliquas species. 1
Si per species, an per species connaturales, vel per species à rebus acceptas. 2
Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales, quàm inferiores. 3

De cognitione angelica ex parte rerum immaterialium. Quæstio 56.

Vtrum angelus cognoscat seipsum. 1
Vtrum angelus cognoscat alium. 2
Vtrum angelus per sua naturalia cognoscat Deum. 3

De cognitione angelorum quantùm ad res materiales. Quæstio 57.

Vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium. 1
Vtrum cognoscant singularia. 2
Vtrum cognoscant futura. 3
Vtrum cognoscant cogitationes cordium. 4
Vtrum cognoscant mysteria gratiæ. 5

De modo cognitionis angelicæ. Quæstio 58.

Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. 1
Vtrum angelus possit simul multa intelligere. 2
Vtrum angelus intelligat discurrendo. 3
Vtrum angelus intelligat componendo & diuidendo. 4
Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas. 5
Vtrum cognitio angeli possit dici matutina & vespertina. 6
Vtrum hæ duæ cognitiones sint eædem, vel diuersæ. 7

De voluntate angelorum. Quæstio 59.

Vtrum in angelis sit voluntas. 1

Vtrum

Quæst & Articulorum

Vtrum voluntas in angelis sit ipsa natura eorum, vel ipse intellectus. 2
Vtrum in angelis sit liberum arbitrium. 3
Vtrum in eis sit vis irascibilis & concupiscibilis. 4
De amore seu dilectione angeli. Quæstio 60.
Vtrum in angelis sit dilectio naturalis. 1
Vtrum in angelis sit dilectio electiua. 2
Vtrũ angelus diligat seipsũ dilectione naturali, an electiua. 3
Vtrum vnus angelus diligat alium naturali dilectione sicut seipsum. 4
Vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum. 5
De productione angelorum in esse naturæ. Quæst. 61.
Vtrum angeli habeant causam sui esse. 1
Vtrum angelus sit productus à Deo ab æterno. 2
Vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam. 3
Vtrum angeli fuerint creati in cælo empyreo. 4
De productione angeli in esse gratiæ & gloriæ. Quæstio 62.
Vtrum angeli in sua creatione fuerint beati. 1
Vtrum indiguerint gratia ad hoc, quòd cõuerterẽtur in Deũ. 2
Vtrum fuerint creati in gratia. 3
Vtrum meruerint suam beatitudinem. 4
Vtrum statim post vnum actum meritorum beatitudinem habuerint. 5
Vtrum adepti fuerint gratiam & gloriam secundum capacitatem suorum naturalium. 6
Vtrum post consecutionem gloriæ remanserit in eis cognitio & dilectio naturalis. 7
Vtrum angelus beatus peccare possit. 8
Vtrum angeli post adeptionem gloriæ possint proficere. 9
De malitia angelorum, quò ad culpam. Quæstio 63.
Vtrum malum culpæ possit esse in angelis. 1
Cuiusmodi peccata in eis esse possint. 2
Quid appetendo angelus peccauerit. 3
Vtrum angeli naturaliter sint mali. 4
Vtrum aliquis angelus in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ voluntatis. 5
Vtrũ aliqua mora fuerit inter creationẽ, & lapsum angeli. 6
Vtrum supremus inter cadentes, fuerit simpliciter inter omnes angelos summus. 7
Vtrum peccatum primi angeli fuerit aliis causa peccandi. 8
Vtrum tot remanserint, quot ceciderunt. 9
De pœna dæmonum. Quæstio 64.
Vtrum intellectus angeli mali sit omninò obtenebratus. 1
Vtrum voluntas dæmonis sit obstinata in malo. 2
Vtrum in dæmonibus possit esse dolor. 3
De loco pœnali dæmonum. 4
De operatione creationis, quò ad creaturam corporalem. Quæstio 65.
Vtrum creatura corporalis sit à Deo. 1
Vtrum facta sit propter bonitatem Dei. 2
Vtrum sit facta à Deo, mediantibus angelis. 3
Vtrum formæ corporũ sint ab angelis, an immediatè à Deo. 4
De ordine creationis ad distinctionem. Quæstio 66.
Vtrum informitas materiæ præcesserit tempore formationem ipsius. 1
Vtrum sit vna materia omnium corporalium. 2
Vtrum cœlum empyreum sit concreatum materiæ informi. 3
Vtrum tempus sit concreatum materiæ. 4
De opere distinctionis primæ diei. Quæstio 67.
Vtrum lux propriè in spiritualibus dicatur. 1
Vtrum lux corporalis sit corpus. 2
Vtrum lux sit qualitas. 3
Vtrum conueniens fuerit, prima die fieri lucem. 4
De opere secundæ diei. Quæstio 68.
Vtrum firmamentum factum sit secunda die. 1
Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum. 2
Vtrum firmamentũ diuidat aquas ab aquis. 3
Vtrum sit tantùm vnum cœlum vel plures. 4
De opere tertiæ diei. Quæstio 69.
Vtrum congregatio aquarum facta fuerit conuenienter tertia die. 1
Vtrum eadem die debuerit fieri productio plantarum. 2
De opere ornatus quarto die facto. Quæstio 70.
Vtrum quarto die debuerint fieri luminaria. 1
Vtrum conuenienter describatur causa productionis luminarium. 2
Vtrum luminaria cœli sint animata. 3
De opere quintæ diei. Quæstio 71.
Vtrum opus quintæ diei conuenienter describatur. 1
De opere sextæ diei. Quæstio 72.
Vtrum opus sextæ diei conuenienter describatur. 1
De pertinentibus ad diem septimum. Quæstio 73.
Vtrum complectio diminorũ operum adscribi debeat septimo diei. 1
Vtrum Deus die septimo ab omni opere quieuerit. 2
Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur septimo diei. 3
De omnibus septem diebus in communi. Quæstio 74.
Vtrum dicti dies sufficienter enumerentur. 1
Vtrum omnes isti dies sint vnus dies. 2
Vtrum scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera septimæ diei. 3
De homine quantum ad essentiam animæ. Quæst. 75.
Vtrum anima sit corpus. 1
Vtrum anima humana sit aliquid subsistens. 2
Vtrum animæ brutorum sint subsistentes. 3
Vtrum anima sit homo, vel homo potiùs sit aliquid cõpositũ ex corpore & anima. 4
Vtrum anima humana sit composita ex materia & forma. 5
Vtrum anima humana sit incorruptibilis. 6
Vtrum sit eiusdem speciei cum angelo. 7
De vnione animæ ad corpus. Quæstio 76.
Vtrum intellectiuũ principium vniatur corpori, vt forma. 1
Vtrum intellectiuũ principium multiplicetur secundum multiplicationem corporũ, vel sit vnus intellectus omnium hominum. 2
Vtrum præter animam intellectiuã sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes. 3
Vtrum in homine sit alia forma præter animã intellectiuã. 4
Quale debeat esse corpus cuius huiusmodi principium est forma. 5
Vtrum vniatur tali corpori, mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. 6
Vtrum vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore. 7
Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis. 8
De his, quæ pertinent ad potentias animæ in generali. Quæstio 77.
Vtrum essentia animæ sit eius potentia. 1
Vtrum sit tantùm vna potentia animæ vel plures. 2
Vtrum potentiæ animæ distinguantur per actus & obiecta. 3
Vtrum in potentiis animæ sit aliquis ordo. 4
Vtrum anima sit subiectum omnium suarum potentiarum. 5
Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia. 6
Vtrum vna potentia animæ oriatur ab alia. 7
Vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in anima à corpore separata. 8
De potentiis animæ in speciali, & primò de iis, quæ sunt præambula ad intellectum. Quæstio 78.
Vtrum sint distinguenda quinq; genera potentiarũ animæ. 1
Vtrum conuenienter assignentur partes vegetatiuæ. 2
Vtrum cõuenienter distinguantur quinque sẽsus exteriores. 3
Vtrum sensus interiores conuenienter distinguantur. 4
De potentiis intellectiuis. Quæstio 79.
Vtrum intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia. 1
Vtrum intellectus sit potentia passiua. 2
Vtrum sit ponere intellectum agentem. 3
Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ nostræ. 4
Vtrum intellectus agens sit vnus omnium. 5
Vtrum memoria sit in parte intellectiuæ animæ. 6
Vtrum memoria intellectiua sit alia potentia ab intellectu. 7
Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu. 8
Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. 9
Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu. 10
Vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ. 11
Vtrũ synderesis sit aliqua potẽtia specialis, ab aliis distincta. 12
Vtrum conscientia sit aliqua potentia intellectiuæ partis. 13

De

Primæ Partis Index.

De appetitu in communi. Quæstio 80.
Vtrum appetitus sit aliqua specialis potentia animæ. 1
Vtrum appetitus diuidatur in appetitum sẽsitiuum, & intellectiuum, sicut in potentias diuersas. 2
De sensualitate. Quæstio 81.
Vtrũ sensualitas sit vis appetitiua tãtùm, an etiã cognitiua. 1
Vtrum appetitus sensitiuus diuidatur in irascibilem & cõcupiscibilem sicut in diuersas potentias. 2
Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi. 3
De voluntate. Quæstio 82.
Vtrum voluntas aliquid appetat ex necessitate. 1
Vtrum omnia ex necessitate velit quæcunque vult. 2
Vtrum voluntas sit eminentior, quàm intellectus. 3
Vtrum moueat intellectum. 4
Vtrum voluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem. 5
De libero arbitrio. Quæstio 83.
Vtrum homo sit liberi arbitrij. 1
Vtrum liberum arbitrium sit potẽtia, vel actus, vel habitus. 2
Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua vel cognitiua. 3
Vtrum liberum arbitrium sit eadem potentia cũ voluntate vel alia. 4
Quomodo anima corpori vnita intelligat corporalia, quæ sunt infra ipsam. Quæstio 84.
Vtrum anima cognoscat corporalia per intellectum. 1
Vtrum cognoscat corporalia per essentiam vel aliquas species. 2
Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas. 3
Vtrum species intelligibiles effluant in ipsam ab aliquibus formis separatis. 4
Vtrum anima nostra omnia, quæ intelligit, videat in rationibus æternis. 5
Vtrum intelligibilem cognitionem acquirat à sensu. 6
Vtrum indigeat phantasmatibus ad hoc quod actu intelligat. 7
Vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virium. 8
De modo & ordine intelligendi. Quæstio 85.
Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas & materiales abstrahendo species à phantasmatibus. 1
Vtrum species intelligibiles abstractæ à phantasmatibus se habeant ad intellectum nostrum, vt quod intelligitur, vel sicut quo intelligitur. 2
Vtrum intellectus noster prius intelligat magis vniuersalia. 3
Vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere. 4
Vtrũ intellectus noster intelligat cõponendo & diuidendo. 5
Vtrum intellectus noster possit errare. 6
Vtrũ vnus possit eãdem rem melius intelligere, quàm alius. 7
Vtrũ intellectus prius cognoscat indiuisibile, quàm diuisibile. 8
Quid intellectus hominis cognoscat in rebus corporalibus & materialibus. Quæstio 86.
Vtrum intellectus noster cognoscat singularia. 1
Vtrum cognoscat infinita. 2
Vtrum cognoscat contingentia. 3
Vtrum cognoscat futura. 4
Quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea quæ in ea sunt. Quæstio 87.
Vtrum anima intellectiua cognoscat seipsam per essentiã suã. 1
Quomodò cognoscat in se habitus existentes. 2
Quomodò intellectus cognoscat actum proprium. 3
Quomodò intellectus cognoscat actum voluntatis. 4
Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ sunt supra se. Quæstio 88.
Vtrum anima humana in statu præsentis vitæ cognoscat angelos per seipsos. 1
Vtrum possit ad eorum notitiam peruenire per cognitionem rerum materialium. 2
Vtrum Deus sit illud, quod à nobis primò cognoscitur. 3
De cognitione animæ separatæ. Quæstio 89.
Vtrum anima separata à corpore possit aliquid intelligere. 1
Vtrum anima separata intelligat subsantias separatas. 2
Vtrum anima separata cognoscat omnia naturalia. 3
Vtrum anima separata cognoscat singularia. 4
Vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata. 5
Vtrum possit vti habitu scientiæ hic acquisitæ. 6
Vtrũ distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ. 7
Vtrum animæ separatæ cognoscant ea, quæ hic agunturr. 8
De productione hominis quantum ad animam. Quæstio 90.
Vtrum anima humana sit de substantia Dei, vel aliquid factum. 1
Vtrum anima humana sit producta in esse per creationem. 2
Vtrum anima rationalis sit facta mediantibus angelis. 3
Vtrum anima humana sit facta ante corpus. 4
De productione corporis primi hominis. Quæstio 91.
Vtrum corpus primi hominis sit factum de limo terræ. 1
Vtrum corpus primi hominis sit immediatè productũ à Deo. 2
Vtrum corpus primi hominis habuerit conuenientem dispositionem. 3
Vtrum productio corporis humani conuenienter in scriptura describatur. 4
De productione mulieris. Quæstio 92.
Vtrum in prima rerũ productione debuerit mulier produci. 1
Vtrum mulier debuerit fieri ex viro. 2
Vtrum mulier debuerit formari ex costa viri. 3
Vtrum mulier formata fuerit immediatè à Deo. 4
De fine siue termino productionis hominis, prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem Dei. Quæstio 93.
Vtrum in homine sit imago Dei. 1
Vtrum imago Dei sit magis in irrationabilibus creaturis. 2
Vtrum imago Dei sit magis in homine, quàm in angelo. 3
Vtrum imago Dei sit in omni homine. 4
Vtrum imago Dei sit in homine per comparationem ad essentiam, vel ad personas omnes, vel ad vnam earum. 5
Vtrum imago Dei inueniatur in homine solùm secundum mẽtem. 6
Vtrum imago Dei sit in homine secundum potentias, aut secundum habitus, aut actus. 7
Vtrum per comparationem ad omnia obiecta. 8
De differentia imaginis & similitudinis. 9
De statu vel conditione primi hominis, quo ad intellectum. Quæstio 94.
Vtrum primus homo viderit Deum per essentiam. 1
Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit. 2
Vtrum primus homo habuerit omnium scientiam. 3
Vtrum homo in primo statu potuisset errare vel decipi. 4
De his quæ pertinent ad voluntatem primi hominis, scilicet de gratia & virtute & iustitia. Quæstio 95.
Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia. 1
Vtrum primus homo in statu innocentiæ habuerit animæ passiones. 2
Vtrum Adam habuerit omnes virtutes. 3
Vtrum opera primi hominis fuerint aquè efficacia ad merendum, sicut modò sunt. 4
De dominio quod homini competebat in statu innocentiæ. Quæstio 96.
Vtrum Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus. 1
Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas. 2
Vtrum in illo statu fuissent omnes homines æquales. 3
Vtrum in illo statu homo dominaretur homini. 4
De his, quæ pertinent ad statum primi hominis, quantùm ad conseruationem in diuiduo. Quæstio 97.
Vtrum homo in statu innocentiæ erat immortalis. 1
Vtrum esset impassibilis. 2
Vtrum indigeret cibis. 3
Vtrum per lignum vitæ consequeretur immortalitatem. 4
De his, quæ pertinent ad conseruationem speciei per generationem. Quæstio 98.
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio. 1
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum. 2

De

De conditione prolis generandæ quantùm ad corpus in illo statu. Quæstio 99.
Vtrum in statu illo pueri mox nati habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum. 1
Vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino. 2
De conditione prolis tunc generandæ, quo ad iustitiam. Quæstio 100.
Vtrum homines fuissent nati cum iustitia. 1
Vtrum pueri nascerentur in iustitia confirmati. 2
De conditione prolis tunc generandæ, quo ad scientiam. Quæstio 101
Vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. 1
Vtrum statim post natiuitatem habuissent perfectum vsum rationis. 2
De loco producti hominis in paradiso. Quæstio 102.
Vtrum paradisus sit locus corporeus. 1
Vtrum sit locus conueniens habitationi humanæ. 2
Ad quid homo in paradiso positus fuerit. 3
Vtrum homo factus fuerit in paradiso. 4
De gubernatione rerum in communi. Quæstio 103
Vtrum mundus ab aliquo gubernetur. 1
Quid sit finis gubernationis ipsius. 2
Vtrum mundus gubernetur ab vno. 3
De effectibus gubernationis. 4
Vtrum omnia subsint diuinæ gubernationi. 5
Vtrum omnia gubernentur à Deo immediatè. 6
Vtrum diuina gubernatio cassetur in aliquo. 7
Vtrum aliquid contrarietur diuinæ prouidentiæ. 8
De effectibus diuinæ gubernationis in speciali. Quæstio 104.
Vtrum creaturæ indigeant vt conseruentur à Deo in esse. 1
Vtrum conseruentur in esse à Deo immediatè. 2
Vtrum Deus possit aliquid redigere in nihilum. 3
Vtrum aliquid in nihilum redigatur. 4
De mutatione creaturarum à Deo. Quæstio 105.
Vtrum Deus possit immediatè mouere materiam ad formam. 1
Vtrum Deus possit immediatè mouere aliquod corpus. 2
Vtrum Deus moueat immediatè intellectum creatum. 3
Vtrum possit mouere voluntatem creatam. 4
Vtrum Deus operetur in omni operante. 5
Vtrum Deus possit aliquid facere præter ordinem rerum indi-tum. 6
Vtrum omnia, quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. 7
De diuersitate miraculorum. 8
De actu angelorum, qui est inuicem illuminare. Quæstio. 106.
Vtrũ vnus angelus moueat intellectũ alterius illuminando. 1
Vtrum vnus angelus moueat voluntatem alterius. 2
Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorem. 3
Vtrum superior angelus illuminet inferiorẽ de omnibus, quæ cognoscit. 4
De locutione angelorum. Quæstio 107.
Vtrum vnus angelus loquatur alij. 1
Vtrum inferior loquatur superiori. 2
Vtrum angelus loquatur Deo. 3
Vtrum in locutione angeli aliquid operetur distãtia localis. 4
Vtrum omnes cognoscant locutionem vnius angeli ad alterum. 5
De ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines. Quæstio 108.
Vtrum omnes angeli sint vnius hierarchiæ. 1
Vtrum in vna hierarchia sit tantùm vnus ordo. 2
Vtrum in vno ordine sint plures angeli. 3
Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. 4
De nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. 5
De comparatione ordinum adinuicem. 6
Vtrum ordines durent post diem iudicij. 7
Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum. 8
De ordine malorum angelorum, scilicet dæmonum. Quæstio 109.
Vtrum ordines sint in dæmonibus. 1
Vtrum sit in eis prælatio. 2
Vtrum vnus dæmon illuminet alium. 3
Vtrum subijciatur prælationi beatorum angelorum. 4
De præsidentia angelorum super corporalem creaturam. Quæstio 110.
Vtrum corporalis creatura administretur per angelos. 1
Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum. 2
Vtrum angeli possint mouere corpora localiter sua virtute. 3
Vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula. 4
De actione angelorum in homines. Quæstio 111.
Vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. 1
Vtrum angeli possint immutare affectum vel voluntatem hominis. 2
Vtrum possint immutare imaginationem hominis. 3
Vtrum possint immutare sensum hominum. 4
De missione angelorum ad homines. Quæstio 112.
Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. 1
Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium. 2
Vtrum illi, qui mittuntur, assistant. 3
Vtrum omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur. 4
De custodia hominum à bonis angelis. Quæstio 113.
Vtrum homines ab angelis custodiantur. 1
Vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputentur. 2
Vtrum custodia pertineat solùm ad vltimum ordinem angelorum. 3
Vtrum omni homini conueniat habere angelum custodem. 4
Quando incipiat custodia angeli circa hominem. 5
Vtrum angelus semper custodiat hominem. 6
Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt. 7
Vtrum inter angelos sit pugna seu discordia. 8
De impugnatione dæmonum. Quæstio 114.
Vtrum homines à dæmonibus impugnentur. 1
Vtrum tentare sit proprium diaboli. 2
Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. 3
Vtrum dæmones possint facere vera miracula ad seducendũ. 4
Vtrum dæmon ab aliquo superatus, ab impugnatione arceatur. 5
De actione corporalis creaturæ. Quæstio 115.
Vtrum aliquod corpus sit actiuum. 1
Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationes seminales. 2
Vtrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. 3
Vtrum corpora cælestia sint causa humanorum actuum. 4
Vtrum corpora cælestia possint imprimere in dæmones. 5
Vtrum corpora cælestia imponũt necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur. 6
De fato. Quæstio 116.
Vtrum fatum sit. 1
Vtrum fatum sit in rebus creatis. 2
Vtrum fatum sit immobile. 3
Vtrum omnia subdantur fato. 4
De his quæ pertinent ad actionem hominis. Quæstio 117.
Vtrum homo possit docere alium causando scientiam in ipso. 1
Vtrum homines possint docere angelos. 2
Vtrum homo per virtutem animæ possit immutare materiam corporalem. 3
Vtrum anima hominis separata possit mouere corpora motu locali. 4
De traductione hominis ex homine, quantùm ad animam. Quæstio 118.
Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. 1
Vtrum anima intellectiua causetur ex semine. 2
Vtrum omnes animæ humanæ fuerint simul creatæ à principio mundi. 3
De propagatione hominis quantùm ad corpus. Quæstio 119.
Vtrum aliquid de alimento conuertatur in virtutem humanæ naturæ. 1
Vtrum semen, quod est principium humanæ creationis, sit de superfluo alimenti. 2

Quæstionum & Articulorum Indicis finis.

PRIMA PARS SVMMAE THEOLOGIÆ ANGELICI DOCTORIS SANCTI THOMÆ AQVINATIS,

CVM

COMMENTARIIS REVERENDISS. IN CHRISTO Patris D.D. Thomæ de Vio, Caietani, ordinis Prædicatorum, S.R.E. Tit. S. Xysti Presbyteri Cardinalis, artium ac sacræ Theologiæ Doctoris celeberrimi.

INtentio Diui Thomæ in hoc Proœmio manifestata, & ex parte officij Doctoris, & ex parte nouitiorũ, aduersari videtur prima fronte intentioni mæ:dũ textus nouitiis cõstructus à me Doctorũ subtilitatibus replẽdus creditur. Verũ, si Autoris rationes huc reditatas, diligentius discusserimus, aberrasse meũ propositũ non videbitur. Nouitiis namque opus hoc conuenire dicitur non ratione facilitatis, aut superficialis, aut epilogalis, aut introductorij tractatus, sed ratione sectarũ, superfluitatũ, omissæ repetitionis, & pulcherrimi ordinis ab ipso inuenti. Vt enim in processu apparet, omnes theologales difficultates, & ex propriis hic distinctæ tractãtur.

Dubio. 1113. ¶ Et quoniã quãdoque minus perspicaces ac impares opus hoc fortitur interpretes, multõsque habuit ĩpugnatores, & sectatores multo plures pareret, si per spicuum fieret, necessariũ fore duxi, profecturis in theologia exponere opus hoc: & non maiora, sed posteriora, & modernis minus nota apponere, iuxta mei vires ingenij: id omnes monẽs, vt dictorũ tantum rationes videant, atque examinent: & sic acquiescãt vel refutẽt. Nõ enim tãti sum, nec sic arrogans, vt meam proponã authoritatẽ. Sed eatenus dico hic & vbique quarenᵗ reddita ratio testatẽ. Propterea vbi defecero, correctori vt adiutori gratias ago. Verba quoque errori, falsitatis, deceptionis, ignorãtiæ, & aliorũ huiusmodi, non contra personas, sed cõtra opiniones, & hoc etiam quatenus minus solidę sunt vel apparẽt, interpretãda esse volo: quoniam personis nullo pacto, opinionibus vero non nisi vt dissonant, aduersari intẽdo.

¶ *Super Quæstionis prima Articulum primum.*

IN titulo huius primi artic. tres terminos nota. primò ly Necessarium: dupliciter enim sumitur quinto Metaphysicæ, simpliciter, & ad finem. Hic sumitur secundo modo. ¶ Secundò ly Physicas disciplinas. Dupliciter nanque scientia potest dici physica seu naturalis, quod idem est, obiectiuè (& sic est vna pars scientiæ distincta, sexto Metaphysic. contra mathematicam & metaphysicã) & effectiuè: quia secundum se nata est esse à principio naturali scientiarũ: id est, lumine intellectus agẽtis: & sic distinguitur physicum contra supernaturale. Et hoc modo sumitur in proposito, vbi physicæ disciplinæ appellantur omnes notitiæ acquisibiles lumine intellectus. ¶ Tertiò ly Aliam doctrinam. Non dici scientiam, opinionem, aut fidem: quòd bene notandum esse in dubitando apparebit.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones responsiuæ quæsito affirmatiuè. Prima est, Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem acceptam, de multis, quæ humanam rationem exceduntᵗ. Secũda est, Necessarium est ad humanam salutẽ esse doctrinam per reuelationem, de iis quæ de Deo etiam naturali ratione inuestigari possunt.

¶ Sextò, vtrum sit sapientia.
¶ Septimò, quid sit subiectum eius.
¶ Octauò, vtrum sit argumentatiua.
¶ Nonò, vtrum vti debeat metaphoricis vel symbolicis locutionibus.
¶ Decimò, vtrũ Scriptura sacra huius doctrinæ, sit secundum plures sensus exponenda.

PROLOGVS.

VIA catholicę veritatis Doctor, nõ solùm prouectos debet instruere, sed ad eum pertinet etiam incipientes erudire (secundum illud Apostoli 1. ad Corinth. 3. Tanquam paruulis in Christo lac vobis potũ dedi, nõ escã.) propositũ nostræ intentionis in hoc opere est, ea quæ ad Christianam religionem pertinent, eo modo tradere, secundũ quòd congruit ad eruditionem incipientium.

Consideraiimus nãque huius doctrinæ nouitios, in iis quæ à diuersis conscripta sunt, plurimum impediri. Partim quidem propter multiplicationem inutilium quæstionum, articulorum & argumentorum. Partim etiam, quia ea quæ sunt necessaria talibus ad sciendum, non traduntur secundum ordinem disciplinæ: sed secũdũ quòd requirebat librorum expositio, vel secundum quod se præbebat occasio disputandi. Partim quidem, quia eorundem frequens repetitio, & fastidium & confusionem generabat in animis auditorum.

Hæc igitur & alia huiusmodi euitare studentes, tentabimus cum confidentia diuini auxilij ea, quæ ad sacram doctrinam pertinent, breuiter ac dilucide prosequi, secundum quòd materia patietur.

QVAESTIO PRIMA DE *sacra doctrina, qualis sit, & ad quæ se extendat, in decem articulos diuisa.*

ET vt intẽtio nostra sub aliquibus certis limitibus comprehendatur, necessarium est primo inuestigare de ipsa sacra doctrina qualis sit, ad quæ se extendat.

¶ Circa quæ quærenda sunt decem.
¶ Primò, de necessitate huius doctrinæ.
¶ Secundò, vtrum sit scientia.
¶ Tertiò, vtrum sit vna, vel plures.
¶ Quartò, vtrum sit speculatiua, vel practica.
¶ Quintò, de comparatione eius ad alias scientias.

ARTICVLVS PRIMVS.

¶ *Virũ sit necessariũ præter philosophias disciplinas aliam doctrinam haberi.*

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur quod non sit necessarium præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi. Ad ea enim, quæ supra rationem sunt, homo non debet conari, secundum illud Ecclesi. 3. Altiora te ne quæsieris. Sed ea, quæ rationi subduntur, sufficienter traduntur in philosophicis disciplinis: superfluũ igitur videtur præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi. 22.1.q.2. ar.3.& 4. Et 1.prol. ar.1. Et 1. cont. cap. 4.& 8. Et ver.q.14. art.11.

¶ 2. Præterea, Doctrina non potest esse nisi de ente: nihil enim scitur nisi verùm, quod cum ente conuertitur. Sed de omnibus entibus tractatur ĩ philosophicis disciplinis, & etiam de Deo: vnde quędam pars philosophiæ dicitur theologia siue scientia diuina, vt patet per Philosophũ in 6. Metaphy. Non fuit igitur necessarium præter philosophicas disciplinas aliam doctrinã haberi.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 2. ad Tim. 3. Omnis scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum ad iustitiam. Scriptura autem diuinitus inspirata, non pertinet ad philosophicas disciplinas, quæ sunt secundum rationem humanam inuentæ. Vtile igitur est præter philosophicas disciplinas esse aliam scientiam diuinitus inspiratam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necessarium fuit ad humanam salutem esse doctrinam quandam secundum reuelationem diuinam præter philosophicas disci-

¶ Antequàm probẽtur conclusiones, ad euidẽtiã distinctionis & sufficientiæ cõclusionem, nota duas distinctiones. Prima est ex primo contra gentiles, c. 3. Duo sunt genera cognoscibilium de Deo principaliter: quędã de monstrabilia, quædam non nisi per reuelationẽ cognoscibilia. Ista sunt, Trinitas personarũ, beatitudo nobis promissa, incarnationis & redẽptionis mysteria. Illa verò sunt, Deũ esse vnũ immortalem, &c. Ratione reuelabilium tantùm, posita est prima conclusio: ratione verò demonstrabiliium posita est secunda. Altera distinctio est ex quinto Metaphysic. Necessarium est ad fidem dupliciter, ad esse, & ad bene esse. In prima cõclusiõe sumitur Necessarium primo modo, in secunda, secũdo modo.

¶ *His præhabitis* probatur prima conclusio ex litera, Ordinatũ ad Deum vt finem, ignotũ ratione naturali, cõsequẽdũ tamẽ propria intentione & actione, eget supernaturali disciplina, qua finem cognoscat, & operationes in illum dirigat: homo est huiusmodi, ergo probatur Minor ex 64. cap. Isai. Tex. 2.

Circa hanc conclusionem dubium statim occurrit, quid intelligatur hic nomine sacræ doctrinæ seu disciplinæ. Aut enim intelligitur fides, aut theologia. Si fides sequuntur duo inconuenientia. Primum est, quod idem his quæreretur. Nam in Secunda secũdæ, quæstion. secunda, articul. tertio, quæritur, an credere aliquid supernaturale, sit necessarium ad salutem. Secundum est, quòd æquiuocè sumitur sacra doctrina in hoc & in sequentibus articulis. Nam constat quòd in eis non sumitur pro fide. Si theologia, sequeretur quòd fides absque theologia nõ sufficeret ad salutẽ hominis: quod est falsum. Sequela patet, quia in littera dicitur, quòd illa doctrina est necessaria ad salutem humanam. Falsitas verò consequentis & ex se patet, & ex ratione in littera assignata conuincitur: quia scilicet homo potest intentiones & actiones suas per fidei cognitionem in finem supernaturalem dirigere.

¶ Ad hoc dicẽdũ est, quòd sacra doctrina neque sumitur pro fide, vt distinguitur cõtra theologiam: neque pro theologia, vt distinguitur cõtra fidem: sed sumitur

sumitur pro cognitione à Deo reuelata siue formaliter, siue virtualiter, vt habet rationē disciplinæ, & doctrinæ abstrahēdo à ratione crediti, & sciti. Cognitio enim, qua egemus ad salutē prout à Deo docēte in homine suscipit, doctrina est disciplina, iuxta illud Ioā. 6. Omnis q̄ audiuit à Patre & didicit, venit ad me, & de hac dicitur ī cōclusione hac, quòd est necessaria ad salutē.

Et quoniā cognitio huiusmodi vt disciplina est reuelata, abstrahit à ratione credēdi & sciēdi, & à ratione reuelati formaliter. i. in seipso, & virtualiter, in suis principijs: ideo hoc in loco, vbi de doctrina reuelata præter physicas disciplinas quæritur, ad nullū horū licet determinate descēdere. Et sic aliud formaliter quæritur hic, & aliud quæritur inferius in Secunda secundæ: quia hic de doctrina, ibi de credere: & vniuocè sumitur hic sacra doctrina & in sequenti articulo. Nec sequitur q̄ theologia vt distinguitur cōtra fidē sit necessaria, sed q̄ theologia vt abstrahit à fide & sciētia, sit necessaria ad salutē. quod constat esse verū propter rationē in litera assignatam. Nec valet: fides sufficit: ergo theologia non requiritur. Tum quoniā in fide clauditur theologia (vt hic sumit) sicut anima in homine. Tum quoniam scientia hæc apud Augustinū 14. de Trinitate, non solùm nutrit, defendit, & roborat fidem, sed gignit eandē. Et verē sic est ex parte credibilium: fides enim licet sit à Deo infundente inclinationem ad credendū, est tamen ex auditu per verbū Christi, quo ad credibilia, vt ad Rom. 10. habetur in litera: & à Sanct. Thom. & sic Theologia clauditur in fide, vt gignens eā. Et si inferatur, Ergo quilibet fidelis adultus explicitè credens, &c. est theologus, dicendum est, quòd non simpliciter, sed particeps est theologiæ secundū quid, &c. scilicet secundum principia, &c.

Circa hanc partē est aduertendū, quòd Scotus in prima quæstione prologi primi sentē. i. num. 2. nec à cōclusione, nec à ratione discordat: sed à causa quare finis ille est nobis naturaliter occultus. Nos enim dicimus, quòd ideò finis ille est nobis naturaliter occultus, quia est supernaturalis finis animæ nostræ: & propterea quantucunque perfectè nota esse nobis natura nostræ animæ quo ad naturalia, nūquām cognosceretur sub ratione qua ordinatur in talē finem, qui est extra naturalē latitudinē est tam finis quàm illa anima: ratio. Ipse verò tenet illum finem esse naturalem nostræ animæ, quamuis supernaturaliter adipiscendum, & tamē esse naturaliter incognitum: quia anima nostra non nobis naturaliter est nota, saltem pro statu isto sub illa propria speciali ratione, qua ordinatur ad illum finem.

¶ Quòd autē finis ille sit naturalis, probat tripliciter. Primò, autoritate Augustini in lib. de Prædestinatione Sanctorū. Proinde posse habere fidē sicut posse habere charitatē naturæ est hominum, habere autē gratiæ est fidelium.

¶ Secundò, ex appetitu. Homo naturaliter appetit illum finem quem dicis supernaturalem. ergo est ei naturalis.

¶ Tertiò, ex ratione naturalitatis. Potentia cōparata ad actū aut est naturalis, aut violenta, aut neutra: nec est ibi aliqua supernaturalis: ergo intellectus seu anima naturaliter ordinatur ad visionē Dei seu fruitionem. Antecedens quo ad partem affirmatiuā declaratur, quia potentia aut inclinatur ad talem actū, aut repugnat tali actui, aut neutraliter se habet: si primo modo, est naturalis: si secundo, violenta: si tertio, neutra. Quod ad partem verò negatiuā declaratur differentia naturalitatis, à supernaturalitate, attēditur penes cōparationē potentiæ ad agens naturaliter, vel supernaturaliter impressum in talē potentiā. Igitur comparando potentiā ad actū nulla est supernaturalitas. Consequentia verò probatur, ex eo quòd anima inclinatur in omnem suā & præcipuè summā perfectionē, qualis est actus fruitionis, Dei &c.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis scito, quòd apud nos potēntia, aut est naturalis, aut violēta, aut obedientialis: & hoc tam in comparatione ad actū quàm ad agens, nec aliqua est in rerū natura potētia neutra, omissis artificialibus, in quæstione de potentia neutra iuxta hunc articulum dicetur. Vocatur autē potentia obedientialis apta nata ad hoc, vt in ea fiat quicquid faciēdū ordinauerit Deus: & secundum talē potentiam anima nostra dicitur in potētia ad beatitudinem pollicitā & finem supernaturalem, & alia huiusmodi.

¶ Vnde ad primum Scoti dicitur, quod Augustinus non dixit, quod posse habere fidem sit naturale homini, sed quòd sit naturæ hominum. Aliud est enim potentiam esse naturæ, & aliud esse naturalem.

¶ Primum enim significat subiectum potentiæ, secundum autē modū potētiæ. & ideo primum est verum in proposito, secundum verò falsum. Potētia siquidē illa obedientialis ad fidem & charitatem, est in natura hominis: quia intellectiua est, non autē in natura leonina, quoniā ibi repugnat. Et hoc intendebat Augustinus. ¶ Ad secundum negatur antecedens. ¶ Ad tertiū verò negatur assumptum, & quo ad tertium membrum partis affirmatiuæ, & quo ad partem negatiuā, supernaturalitas siquidē attenditur etiā conferēdo potentiam ad actū, quoniā sunt quidā actus qui ex genere suo sunt simpliciter supernaturales, vt gloria, gratia & alia huiusmodi: vt i alia quæstiōe patebit.

¶ Secundò autem conclusio probatur: Disciplina quæ cōmunius, citius & tutius peruenitur ab hominibus ad cognitionē diuinorū demonstrabiliū est plinas, quæ ratione humana inuestigantur. Primo quidem, quia homo ordinatur ad Deum, sicut ad quēdam finem, qui comprehensionem rationis excedit, secundum illud Isaie 64. Oculus nō vidit, Deus absque, quæ præparasti diligentibus te. Finem autem oporter esse præcognitum hominibus, qui suas intentiones & actiones debēt ordinare in finem. Vnde necessarium fuit homini ad salutē, quòd ei nota fierent quēdam per reuelationem diuinam, quę rationem humanam excedunt.

¶ Ad euitandum, quæ de Deo ratione humana inuestigari possunt, necessarium fuit homini ēsterni reuelatione diuina, quia veritas de Deo per rationem inuestigata, à paucis & per longū tēpus, & cum admistione multorum errorum homini proueniret. A cuius tamen veritatis cognitione dependet tota hominis salus, quæ in Deo est. Necessarium igitur est vt salus hominibus & conuenientius & certius prouenīat, q̄ de diuinis per diuinā reuelationē instruantur. Necessarium igitur fuit, præter philosophicas disciplinas, quæ per rationē inuestigantur, sacrā doctrinam per reuelationem haberi.

¶ Ad primum verò dicendū, quòd licet ea quæ sunt altiora hominis cognitione, nō sint ab homine per rationem inquirenda, sunt tamē à Deo reuelata suscipienda per fidē. Vnde & ibidem subditur, Plurima supra sensum hominū ostēsa sunt tibi. Et in huiusmodi sacra doctrina conclusit.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd diuersa ratio cognoscibilis diuersitatem scientiarum à inducit. Eandem enim conclusionem demōstrat astrologus & naturalis, puta quòd terra est rotunda: sed astrologus per medium mathematicum, id est, à materia abstractum: naturalis autē per medium circa materiam consideratum. Vnde e nihil prohibet de eisdem rebus, de quibus philosophicæ disciplinæ tractant, secundum quod sunt cognoscibilia lumine naturalis rationis, & aliam scientiam tractare, secundum quod cognoscuntur lumine diuinæ reuelationis. Vnde Theologia, quæ ad sacram Scripturam pertinet, differt secundum genus à ab illa theologia, quę pars philosophiæ ponitur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

¶ Vtrum sacra doctrina sit scientia?

DSECVNDVM sic procedit. Videtur quòd sacra doctrina nō sit scientia. Omnis enim scientia procedit ex principiis notis per se notis. Sed sacra doctrina procedit ex articulis fidei, qui nō sunt per se nori, cum non ab omnibus concedatur: non enim omnium est fides, vt dicitur secundę Thessalon. 3. Non igitur sacra doctrina est scientia.

¶ 2. Præterea. Sciētia nō est singulariū. Sed sacra doctrina tractat de singularibus, puta de gestis Abrahæ, Isaac & Iacob & similibus. Ergo sacra doctrina non est scientia.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit 14. de Trinit. Huic scientię attribuitur illud tantummodo, quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. Hoc autem ad nullam scientiam pertinet nisi ad sacram doctrinam. Ergo sacra doctrina est scientia.

¶ Circa hanc distinctionem æ differentiam, vide quod ex propria ratione sciētiæ absolutè nascitur hęc differētia assignata in litera: & properea tāquam prima & essentialis differentia inter subalternantem & subalternatā suscipienda est: & ex his oporter omnes differētias solui, si doctrina vera est. Scito igit quod de ratione sciētiæ absolutè vt distīguitur cōtra alios habitus seu virtutes intellectuales, est habere conclusiones visibiles in alio, id est in principiis: quoniam omnis scientia ex principiis oritur necessariò. Et ex hoc sequitur, q̄ nec scientia subalternans, nec subalternata habet euidentiā conclusionum in seipsis, sed adiuta habitu principiorum: verùm in hoc differunt, q̄ subalternantis conclusiones visibiles sunt ex & in principiis, immediatè: id est, absque alio medio habitu. Subalternatæ verò conclusiones visibiles sunt ex & in principiis per se notis mediatè, & mediante scilicet habitu sciētifico subalternāte. Et hæc est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam scientiam. Cæteræ autem conditiones sunt consequentes, aut sunt talis subalternæ, nō subalternæ vt sic. Puta quòd vna dicat quia: & altera propter quid: aut quòd obiectum addat differentiam accidentalem extraneam. Hæc nāque est cōditio subalternationis quoad obiectum, illa vero subalternationis quo ad principia, gratia materiæ, vt infrà patebit. Essentiale ergo omni scientiæ propriè dictæ, id est discursiuæ, est habere conclusiones visibiles non in & ex se, sed in & ex alio. Et ex his deducuntur qui noue. Primò quòd omnis scientia est scientia ex sua continuatione ad habitum superiorem: quoniam non nisi ex illa continuatione euidentiam habet conclusionū. Et vt dicitur primò Posteriorum, Non sciet non habens demonstrationē demonstrabilium. Demonstratio enim est quæ continus, nō curando modo, acta vel potentia. Secundo, quòd sciētia subalternata est scientia ex cōtinuatione seu continuabilitate ad scientiam superiorem eadē ratione. Tertiò, quòd per se habitus principiorū proximorum subalternate est habitus sciētificus subalternans. Quartò, quod scientia, subalternans & subalternata non necessario opponuntur ex parte obiecti, nec ex parte subiecti, sed potius ex parte conditionum medij: quia scilicet medium in subartenantē immediatè iungitur principijs per se notis, subalternatæ vero mediatè, mediāte scilicet habitu alterius speciej. Quinto, quòd subalternata & subalternās sunt cōpossibiles in eodem subiecto: quia non opponuntur ex parte subiecti. Et ex his deducitur sextum, quòd principia proxima subalternatæ possunt duplici habitu cognosci, scilicet scientia superiori, & fide, vt in litera expressè dicitur, dum in corollario ponitur fides de principijs, & in distinctione ponitur lumē superioris scientiæ de eisdem. Sed sciētia superior est corū habitus per se, quia ex essentiali cōparatione ex qua habet subalternata quod sit scientia. Fides verò est corū habitus per accidēs, quia ratione subiecti in quo est, puta perspectiui, non geometræ: Est autem vnum hic aduertendū, quòd in prima & essentiali conditione subalternatæ scientiæ concurrunt duo. Primū est euidentia in, secundum euidentia ex & in alio. Secūdum est mediatio principiorum proximorum, quæ, est causa illius euidentiæ in se: sed primū horum est formale, & consequenter omnino semper requisitum: secundum autem est materiale. Si enim posset saluari illa euidentia cum visibilitate in alio absque meditatione, nil minus subalternaretur illi. quia vt iā patet ex dictis penes illum modum euidentiæ, est essentialis se & per differentiā inter subalternatā: & hinc sequitur quod non oportet principia subalternata, ex formali ratione subalternationis, habere propter quid, sed sat est esse illo modo propositiones euidentes & visibiles.

¶ Conclusio modificata est, Sacra doctrina est scientia subalternata sciētiæ Dei & Beatorum. Probatur, Habitus acquisitus ex principiis notis, lumine scientiæ Dei & Beatorum, est scientia subalternata illi. Sacra doctrina est huiusmodi: ergo.

¶ Corollarium est, Sacra doctrina credit principia reuelata sibi à Deo. Probatur ex conditione subalterni artificis. Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico. ergo, &c.

Circa hunc articulū aduerte conclusionem respōsiuā habere duas partes, scilicet & quòd Theologia est sciētia: & quòd est subalternata sciētiæ Dei.

¶ Cōtra quidē primam partem multipliciter arguitur à Durando, Aureolo, & Gregorio de Arimino, vt habes hic à Capreolo, ex cōditionibus ipsius scire & demōstrationibus assignatis primo Posteriorum, & sexto Ethicorum.

¶ Ex parte obiecti quia scientia est de necessariis ista est de contingētibus, puta incarnatione, prædestinatione, glorificatione, &c. Ex parte principiorū: tum quia sciētia est ex per se notis: tum quia habitus principiorum scientię est superior, habitu conclusionis. Ex parte certitudinis: tū quia sciens se sciere: tum quia scientia est virtus intellectualis. ¶ Et si dicatur quod Theologus scit se sciere ex suppositione, scilicet si articuli fidei sunt veri. ergo, inquit Aureolus, ista est scientia consequentiarum: & non consequentium: & necessitatis consequentiæ, & non consequentis: & breuiter illationum, nō rerum.

¶ Ex parte modi. Sacra doctrina, inq̄t Scotus ī tertio sent. distinct. vigesima quarta, quæstione prima, nō est tradita p̄ discursū syllogisticū, sed omnibus æquè assentimus, ita quod non vni propter aliud, ergo Antecedens manifestatur: quia licet arguatur primæ ad Corint. decimo quinto, & à doctoribus, Nulla tamē maior certitudo est probatę quàm probātis, aut probatæ, & nō probatæ, sed simpliciter propositæ, quòd in scientia non contingit. ¶ Et parte demum subiecti, fides scientia apud te non stant simul, inquit Scotus ibidem, & quæstione tertia prologi primi. ergo.

¶ Contra secundā autē partem seu minorem allatæ rationis multipliciter arguitur impugnando duo. Primò diuersitatē Theologiæ nostræ à Theologia Dei & beatorum. Secundò, quòd distinctio illa, quæ est inter eas, quaeuscunque sit, non est distinctio cum requisitis cōditionibus ab subalternantem & subalternatam. Scotus igitur in 1. sent. q. tertia prologi, dupliciter inuehit contra primum. Scientia Dei non potest esse nisi vna formaliter: igitur nulla est subalternata. Antecedens patet, quia Deitas non est nisi vna ratio formalis. Præterea de eisdē veritatibus primo impossibile est esse subalternantem & subalternatam: quia vbi illa desinit, hæc incipit: ista sunt de eisdem: ergo. Hæc duo motiua sumul ab Aureleo inuūcur sub alia formatione, subiectum subalternæ addit ad subiectum subalternantis: sed subiectum Theologiæ nostræ non addit: ergo. Contra secundum autem Scotus ibidem & in tertio vbi supra dupliciter arguit, Scientia subalternata dependet à subalternante vt à causa: ista non dependet sic à scientia Beatorum: ergo. Probatur Minor: Causæ scientiæ non est nisi obiectum, potentia, subiectum, vel lumen: quorum nullum est scientia illorum. Præterea subalternata & subalternans sunt cōpossibiles in eodē subiecto. Istæ non sunt compossibiles. ergo. Probatur Minor: quia sequeretur quod idem esset simul comprehensor & viator. Demum contra idem arguit Durandus subalternans dicit propter quid, & subalternata quia ista non sic se habet: ergo. Probatur Minor: quia theologia non habent propter quid: & si habent, idem dicimus nos & Beati. Puta propter quid Christus est incarnatus, scilicet propter humanam salutem, &c.

¶ Ad euidentia huius difficultatis scito duo. Primū est, quod Theologia nostra potest dupliciter cōsiderari. Vno modo secundū se. Alio modo vt in nobis viatoribus. Si consideretur secundū se, sic procul dubio est scientia subalternata scientiæ beatæ quo ad euidentiā, cum ex eius continuabilitate sciētiæ rationem induat, dum procedit ex principiis secundum se notis lumine beato: & contra hoc paucæ aut nullæ rationes militant: quoniam primæ rationes infringunt Theologiam nostram in nobis non esse scientiam: secundæ verò, non esse subalternata totaliter, non quo aliquid. Si autem consideretur vt in nobis viatoribus, sic difficultates motæ emergunt. Et putatur quod etiam apud Sanct. Thom. sic accepta non scientia nisi æquiuocè. vt alibi ipse dicere videtur: nec sit subalternata, nisi secundum quid, scilicet, quo ad euidentiam: & si hæc consideretur, facilis esset quæstionis solutio. Verūm mihi videtur aliter esse interpretandum Sanct. Tho. quo ad secundum præcipuè punctum. Nam quo ad primum punctum, scilicet quod Theologia nostra vt in nobis viatoribus non sit, aut sit sciētia, vtraque pars potest fanc intellecta dici, & quod non est scientia, scilicet non habet sciētiæ rationem perfectam, quia non verè scit qui non potest resoluere in principia euidentia, & hoc intendit vbicunque hoc innuit: & quod est scientia imperfecta ratione status præsentis (scientia enim imperfecta non est extra latitudinem sciētiæ) & hoc affirmauit hic litera: & ne daretur occasio male intelligendi, cum fuisset tātum quæsitum, vtrum esset scientia, respōsum est affirmatiuè cum aduerbio subiuncta, vt completa responsio esset cū cōditione specificante, & non absolute: non enim probauit quod est scientia, sed quod est scientia subalternata, vt ex qualitate adiuncta intellegeres imperfectionem, quam in statu hoc habet.

¶ Quo ad secundum verò punctum de subalternatione, videtur mihi, quòd de subalternatione simpliciter intendat litera. Tum quoniam de tali distinxerat ante conclusionem. Tum quia vt patet ex dictis, subalternatio, quo ad euidentiam, oritur ex ratione scientiæ. Et propterea tenendū arbitror quòd Theologia nostra secundum se, est verè scientia simpliciter subalternata: vt in nobis verò viatoribus, est scientia imperfectè, sed simpliciter subalterna. Tu autem nouitie cùm disputas, caue ne fallaris pro eadem accipiens Theologiam secundum se & Theologiam nostram secundū se: hæc enim valde differunt: quoniam Theologia secundū se est scientia: quā nata est parere Deitas secundum se: & hæc est Theologia, quā Deus de seipso habet: sed Theologia nostra distinguitur si ly Nostra demonstraret humanā naturam simpliciter, in Theologia Beatorum & viatorum: non oportet autē distingui si ly Nostra demonstret viatores: & sic accipitur in proposito: hæc tamen potest accipi secundum se, & vt in nobis viatoribus. Habes autem distinctionem hanc vltimam ex litera, dum in corollario manifestè loquitur de Theologia nostra vt in nobis viatoribus: quorum est credere principia. Et in conclusione responsiua locutus est de eadem secundum se: conuenit siquidē ei, secundum se oriri ex principiis notis secūdum se lumine superioris sciētiæ, &c. Secundum est: quòd quia omnia nostra transfata in Deum, seclusis imperfectionibus transferri intelliguntur, consequēs est & quòd scientia ratione euidentiæ & certitudinis, non quo ad discursus imperfectionē, & quòd subalternatæ, non quo ad discursū demōstratiuo probare principia subalternatæ: sed quo ad euidentiam illorum & causalitatem notitiæ eorum in aliis, trāsferatur in Dei scientiā: ne per hoc non oportet ex subalternatione quòd principia Theologiæ nostræ sint cōclusiones Theologiæ Beatorū: sed sāt est quòd sint propositiones euidentes Theologiæ Beatorū. Sicut si Geometria absque discursu esset, haberet quam nunc habet euidentiā de principijs perspectiuæ, sed non eodem modo, & nihil minus subalternans esset. Quia igitur conclusiones theologales procedūt ex articulis fidei, vt principijs nō in se euidentibus, sed in scientia Dei & Beatorum, consequens est quod habet essentialem conditionē constituiuā scientiæ subalternatæ, & quòd est sciētia est continuatione ad scientiā Dei & Beatorū: & quod habitus per se principiorum eius est scientia diuina; habitus verò per accidens corū est fides: & quòd opponitur scientiæ beatæ ex parte obiecti, nec subiecti: sed secundum euidentiā & ineuidentiam negatiuæ: & quòd sint cōpossibiles in eodē subiecto simul. Nec est idem iudicū de scientia subalternata & fide: quoniā lumen diuinum absolutè est per se ratio formalis huius notitiæ, inquantum

¶ RESPONDEO dicendum, sacram doctrinam esse scientiam. Sed sciendum est quod duplex est scientiarum genus. Quædam enim sunt, quæ procedunt ex principiis notis lumine naturali intellectus, sicut Arithmetica, Geometria, & huiusmodi. Quædam vero sunt, quæ procedūt ex principiis notis lumine superioris sciētiæ: sicut perspectiua procedit ex principiis notificatis per Geometriam: & Musica ex principiis, per Arithmeticam notis. Et hoc modo sacra doctrina est sciēcia, quia procedit ex principiis notis lumine superioris scientiæ, quæ scilicet est scientia Dei & beatorum. Vnde sicut Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico. ita doctrina sacra credit principia reuelata sibi à Deo.

¶ Circa hanc distinctionem æ differentiam, vide quod ex propria ratione sciētiæ absolutè nascitur hęc differētia assignata in litera: & properea tāquam prima & essentialis differentia inter subalternantem & subalternatā suscipienda est: & ex his oporter omnes differētias solui, si doctrina vera est. Scito igit quod de ratione sciētiæ absolutè vt distīguitur cōtra alios habitus seu virtutes intellectuales, est habere conclusiones visibiles in alio, id est in principiis: quoniam omnis scientia ex principiis oritur necessariò. Et ex hoc sequitur, q̄ nec scientia subalternans, nec subalternata habet euidentiā conclusionum in seipsis, sed adiuta habitu principiorum: verùm in hoc differunt, q̄ subalternantis conclusiones visibiles sunt ex & in principiis, immediatè: id est, absque alio medio habitu. Subalternatæ verò conclusiones visibiles sunt ex & in principiis per se notis mediatè, & mediante scilicet habitu sciētifico subalternāte. Et hæc est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam scientiam. Cæteræ autem conditiones sunt consequentes, aut sunt talis subalternæ, nō subalternæ vt sic. Puta quòd vna dicat quia: & altera propter quid: aut quòd obiectum addat differentiam accidentalem extraneam. Hæc nāque est cōditio subalternationis quoad obiectum, illa vero subalternationis quo ad principia, gratia materiæ, vt infrà patebit. Essentiale ergo omni scientiæ propriè dictæ, id est discursiuæ, est habere conclusiones visibiles non in & ex se, sed in & ex alio. Et ex his deducuntur qui noue. Primò quòd omnis scientia est scientia ex sua continuatione ad habitum superiorem: quoniam non nisi ex illa continuatione euidentiam habet conclusionū. Et vt dicitur primò Posteriorum, Non sciet non habens demonstrationē demonstrabilium. Demonstratio enim est quæ continus, nō curando modo, acta vel potentia. Secundo, quòd sciētia subalternata est scientia ex cōtinuatione seu continuabilitate ad scientiam superiorem eadē ratione. Tertiò, quòd per se habitus principiorū proximorum subalternate est habitus sciētificus subalternans. Quartò, quod scientia, subalternans & subalternata non necessario opponuntur ex parte obiecti, nec ex parte subiecti, sed potius ex parte conditionum medij: quia scilicet medium in subartenantē immediatè iungitur principijs per se notis, subalternatæ vero mediatè, mediāte scilicet habitu alterius speciej. Quinto, quòd subalternata & subalternās sunt cōpossibiles in eodem subiecto: quia non opponuntur ex parte subiecti. Et ex his deducitur sextum, quòd principia proxima subalternatæ possunt duplici habitu cognosci, scilicet scientia superiori, & fide, vt in litera expressè dicitur, dum in corollario ponitur fides de principijs, & in distinctione ponitur lumē superioris scientiæ de eisdem. Sed sciētia superior est corū habitus per se, quia ex essentiali cōparatione ex qua habet subalternata quod sit scientia. Fides verò est corū habitus per accidēs, quia ratione subiecti in quo est, puta perspectiui, non geometræ: Est autem vnum hic aduertendū, quòd in prima & essentiali conditione subalternatæ scientiæ concurrunt duo. Primū est euidentia in, secundum euidentia ex & in alio. Secūdum est mediatio principiorum proximorum, quæ, est causa illius euidentiæ in se: sed primū horum est formale, & consequenter omnino semper requisitum: secundum autem est materiale. Si enim posset saluari illa euidentia cum visibilitate in alio absque meditatione, nil minus subalternaretur illi. quia vt iā patet ex dictis penes illum modum euidentiæ, est essentialis se & per differentiā inter subalternatā: & hinc sequitur quod non oportet principia subalternata, ex formali ratione subalternationis, habere propter quid, sed sat est esse illo modo propositiones euidentes & visibiles.

¶ Conclusio modificata est, Sacra doctrina est scientia subalternata sciētiæ Dei & Beatorum. Probatur, Habitus acquisitus ex principiis notis, lumine scientiæ Dei & Beatorum, est scientia subalternata illi. Sacra doctrina est huiusmodi: ergo.

¶ Corollarium est, Sacra doctrina credit principia reuelata sibi à Deo. Probatur ex conditione subalterni artificis. Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico. ergo, &c.

Circa hunc articulū aduerte conclusionem respōsiuā habere duas partes, scilicet & quòd Theologia est sciētia: & quòd est subalternata sciētiæ Dei.

¶ Cōtra quidē primam partem multipliciter arguitur à Durando, Aureolo, & Gregorio de Arimino, vt habes hic à Capreolo, ex cōditionibus ipsius scire & demōstrationibus assignatis primo Posteriorum, & sexto Ethicorum.

¶ Ex parte obiecti quia scientia est de necessariis ista est de contingētibus, puta incarnatione, prædestinatione, glorificatione, &c. Ex parte principiorū: tum quia sciētia est ex per se notis: tum quia habitus principiorum scientię est superior, habitu conclusionis. Ex parte certitudinis: tū quia sciens se sciere: tum quia scientia est virtus intellectualis. ¶ Et si dicatur quod Theologus scit se sciere ex suppositione, scilicet si articuli fidei sunt veri. ergo, inquit Aureolus, ista est scientia consequentiarum: & non consequentium: & necessitatis consequentiæ, & non consequentis: & breuiter illationum, nō rerum.

¶ Ex parte modi. Sacra doctrina, inq̄t Scotus ī tertio sent. distinct. vigesima quarta, quæstione prima, nō est tradita p̄ discursū syllogisticū, sed omnibus æquè assentimus, ita quod non vni propter aliud, ergo Antecedens manifestatur: quia licet arguatur primæ ad Corint. decimo quinto, & à doctoribus, Nulla tamē maior certitudo est probatę quàm probātis, aut probatæ, & nō probatæ, sed simpliciter propositæ, quòd in scientia non contingit. ¶ Et parte demum subiecti, fides scientia apud te non stant simul, inquit Scotus ibidem, & quæstione tertia prologi primi. ergo.

¶ Contra secundā autē partem seu minorem allatæ rationis multipliciter arguitur impugnando duo. Primò diuersitatē Theologiæ nostræ à Theologia Dei & beatorum. Secundò, quòd distinctio illa, quæ est inter eas, quaeuscunque sit, non est distinctio cum requisitis cōditionibus ab subalternantem & subalternatam. Scotus igitur in 1. sent. q. tertia prologi, dupliciter inuehit contra primum. Scientia Dei non potest esse nisi vna formaliter: igitur nulla est subalternata. Antecedens patet, quia Deitas non est nisi vna ratio formalis. Præterea de eisdē veritatibus primo impossibile est esse subalternantem & subalternatam: quia vbi illa desinit, hæc incipit: ista sunt de eisdem: ergo. Hæc duo motiua sumul ab Aureleo inuūcur sub alia formatione, subiectum subalternæ addit ad subiectum subalternantis: sed subiectum Theologiæ nostræ non addit: ergo. Contra secundum autem Scotus ibidem & in tertio vbi supra dupliciter arguit, Scientia subalternata dependet à subalternante vt à causa: ista non dependet sic à scientia Beatorum: ergo. Probatur Minor: Causæ scientiæ non est nisi obiectum, potentia, subiectum, vel lumen: quorum nullum est scientia illorum. Præterea subalternata & subalternans sunt cōpossibiles in eodē subiecto. Istæ non sunt compossibiles. ergo. Probatur Minor: quia sequeretur quod idem esset simul comprehensor & viator. Demum contra idem arguit Durandus subalternans dicit propter quid, & subalternata quia ista non sic se habet: ergo. Probatur Minor: quia theologia non habent propter quid: & si habent, idem dicimus nos & Beati. Puta propter quid Christus est incarnatus, scilicet propter humanam salutem, &c.

¶ Ad euidentia huius difficultatis scito duo. Primū est, quod Theologia nostra potest dupliciter cōsiderari. Vno modo secundū se. Alio modo vt in nobis viatoribus. Si consideretur secundū se, sic procul dubio est scientia subalternata scientiæ beatæ quo ad euidentiā, cum ex eius continuabilitate sciētiæ rationem induat, dum procedit ex principiis secundum se notis lumine beato: & contra hoc paucæ aut nullæ rationes militant: quoniam primæ rationes infringunt Theologiam nostram in nobis non esse scientiam: secundæ verò, non esse subalternata totaliter, non quo aliquid. Si autem consideretur vt in nobis viatoribus, sic difficultates motæ emergunt. Et putatur quod etiam apud Sanct. Thom. sic accepta non scientia nisi æquiuocè. vt alibi ipse dicere videtur: nec sit subalternata, nisi secundum quid, scilicet, quo ad euidentiam: & si hæc consideretur, facilis esset quæstionis solutio. Verūm mihi videtur aliter esse interpretandum Sanct. Tho. quo ad secundum præcipuè punctum. Nam quo ad primum punctum, scilicet quod Theologia nostra vt in nobis viatoribus non sit, aut sit sciētia, vtraque pars potest fanc intellecta dici, & quod non est scientia, scilicet non habet sciētiæ rationem perfectam, quia non verè scit qui non potest resoluere in principia euidentia, & hoc intendit vbicunque hoc innuit: & quod est scientia imperfecta ratione status præsentis (scientia enim imperfecta non est extra latitudinem sciētiæ) & hoc affirmauit hic litera: & ne daretur occasio male intelligendi, cum fuisset tātum quæsitum, vtrum esset scientia, respōsum est affirmatiuè cum aduerbio subiuncta, vt completa responsio esset cū cōditione specificante, & non absolute: non enim probauit quod est scientia, sed quod est scientia subalternata, vt ex qualitate adiuncta intellegeres imperfectionem, quam in statu hoc habet.

¶ Quo ad secundum verò punctum de subalternatione, videtur mihi, quòd de subalternatione simpliciter intendat litera. Tum quoniam de tali distinxerat ante conclusionem. Tum quia vt patet ex dictis, subalternatio, quo ad euidentiam, oritur ex ratione scientiæ. Et propterea tenendū arbitror quòd Theologia nostra secundum se, est verè scientia simpliciter subalternata: vt in nobis verò viatoribus, est scientia imperfectè, sed simpliciter subalterna. Tu autem nouitie cùm disputas, caue ne fallaris pro eadem accipiens Theologiam secundum se & Theologiam nostram secundū se: hæc enim valde differunt: quoniam Theologia secundū se est scientia: quā nata est parere Deitas secundum se: & hæc est Theologia, quā Deus de seipso habet: sed Theologia nostra distinguitur si ly Nostra demonstraret humanā naturam simpliciter, in Theologia Beatorum & viatorum: non oportet autē distingui si ly Nostra demonstret viatores: & sic accipitur in proposito: hæc tamen potest accipi secundum se, & vt in nobis viatoribus. Habes autem distinctionem hanc vltimam ex litera, dum in corollario manifestè loquitur de Theologia nostra vt in nobis viatoribus: quorum est credere principia. Et in conclusione responsiua locutus est de eadem secundum se: conuenit siquidē ei, secundum se oriri ex principiis notis secūdum se lumine superioris sciētiæ, &c. Secundum est: quòd quia omnia nostra transfata in Deum, seclusis imperfectionibus transferri intelliguntur, consequēs est & quòd scientia ratione euidentiæ & certitudinis, non quo ad discursus imperfectionē, & quòd subalternatæ, non quo ad discursū demōstratiuo probare principia subalternatæ: sed quo ad euidentiam illorum & causalitatem notitiæ eorum in aliis, trāsferatur in Dei scientiā: ne per hoc non oportet ex subalternatione quòd principia Theologiæ nostræ sint cōclusiones Theologiæ Beatorū: sed sāt est quòd sint propositiones euidentes Theologiæ Beatorū. Sicut si Geometria absque discursu esset, haberet quam nunc habet euidentiā de principijs perspectiuæ, sed non eodem modo, & nihil minus subalternans esset. Quia igitur conclusiones theologales procedūt ex articulis fidei, vt principijs nō in se euidentibus, sed in scientia Dei & Beatorum, consequens est quod habet essentialem conditionē constituiuā scientiæ subalternatæ, & quòd est sciētia est continuatione ad scientiā Dei & Beatorū: & quod habitus per se principiorum eius est scientia diuina; habitus verò per accidens corū est fides: & quòd opponitur scientiæ beatæ ex parte obiecti, nec subiecti: sed secundum euidentiā & ineuidentiam negatiuæ: & quòd sint cōpossibiles in eodē subiecto simul. Nec est idem iudicū de scientia subalternata & fide: quoniā lumen diuinum absolutè est per se ratio formalis huius notitiæ, inquantum

Super Quæstionis primæ Articulum secundum.

IN titulo huius secundi articuli, nota duos terminos. Primo ly Sciētia. Secundo ly Sacra doctrina. Scientia enim sumitur hic propriè, vt est intellectualis virtus (sexto Ethicorum) & habitus conclusionum per demōstrationē acquisibilis ex principiis. Et quoniā talia sunt subiecta qualia promittūtur à prædicatis, consequens est, quòd ly Sacra doctrina sumatur hic pro doctrina reuelata, vt est conclusionum. Neque enim sumitur pro tota, quoniā stultum videtur quærere, an tota cognitio claudens in se principia & cōclusiones, sit scientia, cùm cōster principiorum non esse scientiam, sed pro ipsa absolutè, vt in primo articulo adiuncto respectu ad conclusiones: ita quod sensus quæstionis est, an sacra doctrina, quam probabimus necessariā, quod ad conclusiones suas, habeat rationem scientię, an non: sed opinionis, & cætera, & sic idem omnino est subiectum quæstionis & cōclusionis respōsiuæ: & quæstiones æquantur vere scitis iuxta doctrinam secundi Posteriorum.

¶ In corpore proposita cōclusione respōsiua, tria facit. Primò ponitur vnica distinctio. Secundo modificatur cōclusio respōsiua. Tertio deducitur corollarium Distinctio est scientia duplex: subalternans & subalternata ex primo Posteriorū differētia inter has est, quod subalternās procedit ex ,ppositionibus per se notis, subalterna vero est principiis notis nō per se sed lumine superioris sciētię, vt patet ī Arithmetica & Musica, Geometria & Perspectiua.

¶ Circa

scientifica est. Lumẽ autem diuinum obumbratum est per se ratio assensus fidei, quæ per accidens est, vt dictum est, habitus principiorum horum: & ideo habitus principiorum non remanebit in patria, scientia autẽ acquisita ex iis remanebit, iuxta illud Hieronymi, Discamus in terris, &c. Vnde ad rationes in oppositum contra primam partem inducta sigillatim propter nouitios respondendo dicitur.

¶ Et ad primum dicitur, quòd incarnatio & alia huiusmodi secundum se contingentia, vt subsunt huic scientiæ, sunt necessaria, quemadmodum vt scita à Deo sunt necessaria, vt in quæstione dicimaquarta patebit. In corp.

¶ Ad secundũ vero iam patet, quòd ista scientia est ex per se notis, id est euidentibus mediatè, & hoc sufficit, iuxta illud primi Topicorum, Demonstratio est ex per se notis vel ex iis quæ per illa fidem sumpserunt: habitus quoque per se principiorũ huius scientiæ est altior ipsa, quicquid sit de habitu per accidens, id est fide, & quæ dici potest altior scientia quo ad adhæsionem, licet non quo ad euidentiam. 3 Infrà art. 4. et 1. pro lo. art. 2. 4. & 4. c. & 5. 1. Text. 23. tom. 1.

¶ Ad tertiũ autem dicitur, quòd Theologus scit se scire non conditionaliter, sed subalternè: hoc autem non est scire illationes tantùm, sed illaea ex principiis euidentibus in superiori scientia. Nec plus potest inferri ex tali euidentia, nisi quod tale scire non est perfectum, nisi continuetur cum superiori scientia: quod non solum concedimus, sed docemus. Et similiter dicimus quòd scientia subalterna vsquequo non continuatur subalternanti, nõ est virtus intellectualis, sed inchoatio virtutis intellectualis, & ideò spectat ad eandem virtutis speciem, scilicet scientiam.

¶ Ad quartum, quod est Scoti, negatur Antecedens: quoniã in sacra Scriptura traduntur demonstrationes virtualiter, & generatur alius habitus à fide ex deductione conclusionũ ex articulis fidei. Nec est verũ quòd omnibus assentiamus æquè sed eodem modo, quoniã articulis assentimus non propter aliud, conclusionibus autem, de quibus solis est hæc scientia, assentimus propter articulos. Et cùm dicitur quod æquè assentimus probatis & simpliciter propositis respondetur, si omnia simpliciter credenda proponerentur. Theologia nostra in se quidem esset scientia, quia conclusiones suæ secundum se natæ sunt deduci ex articulis fidei, sed quo ad nos nõ esset scientia sed fides: & non solùm æquè, sed eodem modo assentiremus omnibus: verum quia de facto articuli proponuntur nobis simpliciter credendi, cætera autẽ vt ex articulis deducẽda, ideo non eodem modo assentimus principiis & conclusionibus. Nec æque assentimus conclusionibus probatis & non probatis: propter quod circa non probatas, tanta opinionum diuersitas in sacra doctrina tolerantur: & propterea est scientia non solum in se, sed quo ad nos, imperfecta tamen.

¶ Ad vltimum autẽ iam patet, quòd nõ ponimus fidem & scientiam de eodem simul: quia fides est de articulis, scientia autem de conclusionibus.

¶ Ad argumenta verò contra secundam partem respondendo dicitur, quòd scientia de Deo, adæquata, non potest esse nisi vna, inadæquata verò potest multiplicari: talis autem est Theologia. Vel dicatur & melius. quãuis in idẽ redeat, quod Antecedens est simpliciter falsum, quoniam ad vnitatem scientiæ requiritur & vnitas rationis formalis obiecti vt res, & vnitas rationis formalis obiecti vt obiectum, vt in sequẽti patebit articulo. In proposito autem, quamuis Deitas sit vna ratio formalis obiecti vtriusque Theologiæ vt res est, alia tamen & alia est ratio formalis eiusdem obiecti, vt obiectum est ĩ vtraque Theologia: quoniã Deus vt clarè visus obiicitur Beatis. Deus autẽ vt reuelatus abstrahendo à claritate & obumbratione, obiicitur Theologiæ nostræ absolutè sumptæ.

¶ Ad secundum dicitur, quod Theologia nostra & Beatorũ nõ sunt de eisdẽ veritatibus, prout manifestè patet de veritatibus articulorũ fidei, de quibus est Theologia Beatorum, non nostra. Et per hoc patet responsio ad formam argumẽti Aureoli. Cõcedi siquidẽ potest quòd subiectũ Theologiæ nostræ addit aliquo modo ad subiectum Theologiæ Beatorũ accipiendo subiectũ nostræ Theologiæ pro toto aggregato ex subiecto vt re & vt obiecto: sic enim subiectum est Deus reuelatus. Reuelationem autem constat addere differentiã accidentalẽ. At si pertinaciter ex parte obiecti vt res est additionẽ talem quis exigat in subiecto subalternatæ, negatur assumptũ vniuersaliter: licet in quibusdã verificetur. Nec oppositum dicitur primo Posteriorũ: sed docetur ibidẽ q̃ vna scientia non descẽdit in aliam, nisi subiectũ sit sui subiecto simpliciter: vel sic, quòd concedimus, dum dicimus scientiã Beatorũ descendere in nostrã: quia formale subiectum vt res, est omnino idẽ vtrobique, & vt obiectum, huius est sub obiecto illius.

¶ Ad reliqua verò obiecta contra secundũ punctũ dicitur, q̃ ista scientia dependet à Theologia Beatorũ vt à lumine: & quod sunt compossibiles simul in eodẽ. Nec sequitur quod idem sit simul viator & comprehensor, sed sit simul comprehensor & habens scientiam quam acquisiuit in via. Alio modo non solùm propter exclusionem discursus, sed propter perfectionem, quam ex continuatione ad scientiam Beatorum sortitur.

¶ Ad vltimum Durandi negatur theologales cõclusiones non habere propter quid, quicquid sit de principiis. Et si idem propter quid nos & Beati dicamus, non tamen eodem modo: quia illi euidenter, nos autem absque euidentia. At si principia dicẽtur oportere habere propter quid, responsum est, quòd sufficit quòd non sint euidentia in subalternata, sed in subalternãte: & hoc loquendo de propter quid propriè. Nulla namque est propositio purè theologalis, quæ non habeat aliquo modo propter quid. Et sic patet respõsio ad omnia obiecta.

¶ *Super quæstionis primæ Articulum tertium.*

IN titulo nota duos terminos, scilicet sub iectum & prædicatum: ly enim in Sacra doctrina, sumitur pro tota scientia theologicaly Vna, supponit pro vnitate specifica specieĩ specialissimæ. Et aduerte cautè q̃ hic non quæritur vtrum sit vna simplex qualitas, sed vtrum sit vna scientia secundum speciem, quicquid sit de modo vnitatis ipsius scientiæ in communi, an scilicet sit vna vnitate simplicitatis, an vnitate ordinis, &c. Nihil enim refert ad propositum, quid quisque sentiat. Sat est hic discutere an Theologia sit scientia vna secundũ speciem specialissimam, an non: sed sit diuisibilis ĩ multas species: & vt Mathematica diuiditurĩ Geometriam Arithmeticã, &c. ita hæc diuidatur in scientias plures, puta de Deo, de Christo, de moribus. 7.

¶ In corpore est vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue, Sacra doctrina est scientia vna. Probatur vnitas potentiæ & habitus est secundum vnitatem rationis formalis obiecti, ergo sacra doctrina est scientia vna. Antecedens declaratur in potentia visiua, & ratione formali sui obiecti. Cõsequẽtia verò probatur. Omnia considerata in sacra doctrina cõmunicant in vna ratione formali obiecti huius scientiæ, scilicet lumine diuinæ reuelationis: ergo.

¶ Ad euidentiam huius rationis nota duplicẽ esse rationẽ formalẽ obiecti in scientiam, alterã obiecti vt res, alterã obiecti vt obiectum: vel alteram vt quæ, alterã vt sub qua. Ratio formalis obiecti vt res, seu quę est ratio rei obiectæ, quæ primo terminat actũ illius habitus, & ex qua fluũt passiones illi subiecti, & quæ est mediũ in prima demonstratione, vt entitas in Metaphysica, quantitas in Mathematica, & mobilitas in Naturali. Ratio autem formalis obiecti vt obiectum vel sub qua, est immaterialitas talis, seu talis modus abstrahẽdi & diffiniẽdi: puta sine omni materia in Metaphysica, cũ materia intelligibilis tantũ in Mathematica, & cum materia sensibili, nõ tamen hac, vt in naturali. Necessitas autem, qualitas, & distinctio harum rationũ sumẽda est ex distinctione duorum generũ, in quibus oportet locare obiectũ scientiæ. Oportet enim q̃ formaliter sit talis res, taliter scibilis. Et ideo oportet quod habeat & rationem formalẽ cõstituentẽ formaliter ipsam in tali esse reali, & rationem formalẽ cõstituentem formaliter ipsam in tali esse scibili, vt sic reponatur & in genere rerum, & in genere scibiliũ: quemadmodũ obiectum sensus est in duobus generibus, scilicet sub passibili qualitate, & sub sẽsibili. Aliæ nãque sunt differẽtiæ & species passibilis qualitatis, & alię sensibilis. Illius enim sunt species, Color, Sonus, Odor, &c. Istius verò species sunt, Visibile, Audibile, Odorabile. Illius differentiæ sunt constitutiuæ rerũ obiectarum, istius differentiæ nihil ponunt in ipsis rebus obiectis. Illæ rursus cõstituunt subiecta, istæ passiones, iuxta illud secundi de Anima: vbi visibile prædicatur secũdi modi per se seu passio ponitur coloris. Et quẽadmodum sensus distinctio & multiplicatio non attenditur secundum quãcũque diuisionem sensibilis qualitatis, sed solum secundũ illum in illa quinque, ex quibus fuit diuisio per sensibilis in eo quod sensibile, per proprias scilicet differentias ipsius sensibilis: puta taliter immutatium esse sensus, &c. quoniam sensus dicitur diuidi secundũ diuisionem sensibilis inquantũ sensibile. Ita obiectum scientiæ est in genere entis, & in genere speculabilis, ita quod hęc duo genera aliis & aliis differẽtiis propriis diuidũtur in ꝓprias species. Entis, enim differẽtiæ ꝓpriæ sunt constitutiuæ entiũ in suis generibus realibus: sicut esse per se constituit substantiã, & esse in alio accidens, &c. Speculabilis autem proprię differentiæ nihil ponunt in entibus. Vnde illæ intrinsecè & constituunt subiecta, istæ constituunt quasi passiones eorũ: quãdoquidẽ & speculabilitas entis passio est. Et propterea illa sola entis diuisio diuersificat habitus speculatiuos, quę infert propriam diuisionem speculabilis, vt speculabile est, per proprias differẽtias ipsius speculabilis. quę penes diuersitatẽ modi abstrahẽdi à materia sumuntur sexto Metaphysicę Ita q̃ primo diuiditur ratio entis in entitatem simpliciter in quantitatẽ & mobilitatẽ, & Deitatem. Et ex hac fluit alia diuisio scibilis, in scibile per lumẽ Metaphysicale, id est, medium illustratũ per abstractionem ab omni materia: & per lumen mathematicũ, id est, medium illustratũ immaterialitate sensibile, obũbratum tamẽ materia intelligibili: & per lumẽ physicũ obumbratum, id est, medium obumbratũ materia sensibili, illustratũ autem ex separatione indiuidualium conditionum: & per lumẽ diuinũ, id est, medium diuino lumine fulgens, quod scibile theologicũ constituit. Habet igitur obiectum scientiæ duplicem rationem formalem, alterã quid ditatiuã sibi vt res est: alterã denominatiuã sui simpliciter, Quid ditatiuã autẽ sibi vt est sub genere scibilis, quod est esse sub genere obiecti, quoniã scibile species est obiecti. Et ideo dictum est, quòd altera est obiecti vt obiectũ est; & quoniam quemadmodũ sensus distinguitur secundũ distinctionem sensibilis vt sic, ita scientia diuiditur secũdum diuisionẽ sensibilis vt sic: ita quòd vbi est vna species specialissima scibilis, ibi oportet esse vnam tantũ speciem scientiæ, quemadmodum etiam in sensu & sensibili accidit. Et vbi plures differentiæ scibilis, vt sic reperiuntur, diuersas oportet scientiæ species ponere & si his adiunxeris, quòd differẽtiæ scibilis vt sic, sũt ipsæ ratiões formales obiecti scibilis, vt obiectũ est, de

est, de necessitate sequitur, quòd vnitas & diuersitas specifica scientiarum attendãtur penes vnitatem & diuersitatem rationum formalium obiectorũ, vt obiecta sunt, vel quòd idem est rationum formalium sub quibus res scitur. Et hoc est quod in litera dicitur, dum ratiõ quare Theologia sit vna scientia assignatur, ex vnitate rationis formalis sub qua, seu obiecti vt obiectum, id est luminis diuinæ reuelationis. Omnia enim dicuntur considerari in Theologia inquantum sunt diuinitus reuelabilia, Et sic patet vis & sensus rationis allatæ in litera. Art. præ. D. 1154.

¶ Circa hanc rationem sic expositam occurrit triplex dubium. Primũ circa ipsam rationem: secundũ circa Antecedens: tertium circa propositionem assumptam in probatione consequentię. Et sunt sigillatim absoluenda ordine proposito.

¶ Circa rationẽ igitur literæ, dubium occurrit, quia in æquiuocationem cecidit, quoniam in antecẽdẽte loquitur de ratione formali obiecti vt res est, (vt patet ex eius probatione) in visiu assumitur nũque coloris ratio pro ratiõe formalis visibilis: coloris autem ratio est ratio formalis visibilis inquantũ res, vt patet. Probatio verò consequentiæ loquitur de ratione formali obiecti, vt obiectũ est: quoniã reuelabilitatem subsumit esse rationem formalem obiecti Theologiæ. Ergo manifestè committitur æquiuocatio, sub ratione formali obiecti vt res subsũmendo rationem formalem obiecti, vt obiectum. d. 359.

¶ Ad hoc dicitur negando assumptum. Quoniam Antecedens supponit indistinctè pro ratione formali obiecti, siue vt res, siue vt obiectum: quamuis sit manifestũ quo ad rationẽ formalem obiecti vt res, tum quia notior est, tũ quia convertibiliter se cõsequuntur illæ duæ rationes formales, vt subiectũ & passio, vt dictum est: & propterea absque æquiuocatione subsumi potuit de ratione formali obiecti vt obiectum, est, scilicet reuelabilitate. Et meritò magis ratio obiecti, vt obiectum, subsumpta est, quã ratio obiecti vt res: tũ quia ratio obiecti theologici, vt res, adhuc non est assignata, sed in articulo septimo discutienda erat: talia verò est assignata & in primo & in secundo articulo. Tum quia ratio illius vt res, non ponit speciem specialissimã obiecti vt sic, & consequenter nec speciem specialissimam scientiæ, vt nunc patebit, & sic non habuisset intentum suum.

Sed contra responsionem insurgit maior difficultas. Quoniã si verũ est q̃ ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectũ se habent vt subiectum & passio conuertibiliter (vt præfata responsio sustinet, & prius est dictum) sequitur q̃ Theologia Beatorum & nostra cõueniant in vna ratione formali obiecti vt obiectum est: & consequenter sint vna scientia secundum speciem specialissimam & consequenter mit tota subalternatio articuli præcedentis, vt ibi arguebat Scotus: quia idem non subalternatur sibi. Probatur sequela sic, Istæ Theologiæ conueniunt in ratione formali obiecti vt res, quia Deitas est ratio formalis: vtrobique: ergo in ratione formali obiecti vt obiectũ. Patet consequentia: quia illæ duæ rationes formales cõuertibiliter se inferunt, vt subiectum & passio secundum dicta. Oportet enim conuenientia in vnitate subiecti: quòd conueniant in vnitate passionis illius: quoniam inseparabilis est passio à subiecto.

¶ Ad hoc dicitur, quod illa propositio, scilicet ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectũ, sunt convertibiles, &c. verissima est, sinẽ intellecta: scilicet de ratione formali obiecti vt sic, adæquata rationi formali rei. Sed autem est de ratione formali obiecti vt obiectũ, inadæquata rationi formali obiecti vt res. si contingit aliquod obiectum habere rationẽ inadæquatam: quamuis inadæquatam non oportet concurri cum ratione rei: sed inferre quidẽ illam, & non necessario inferri ab illa. Sic autem est in proposito: quia Deitati respondet vna tantùm ratio formalis adæquata obiecti vt obiectum est, & hæc est lumen diuinũ. Sed illa ratio formalis non est vna in specie, sed in genere: & dũiditur in lumen diuinum euidens, & lumen diuinum incuidẽs & primum est ratio sub qua Theologiæ Beatorum, secundum nostræ, tertium fidei. Et propterea eũ vnitate ratio formalis obiecti vt res, stat diuersitas specifica rationem formalũ obiecti illius vt obiectum: & cõsequeretur diuersitas specifica habituum. Et ideo quamuis Deitas cõuertatur cum illa ratione adæquata, & mutuo se inferant, non tamen conuertitur cum aliqua specie illius & consequenter nullam earum determinatẽ infert, sed infertur à singulis: valet enim, Deus, sub ratione Deitatis est obiectum talis scientiæ: ergo sub lumine diuino & econuerso. Sed non valet, ergo sub lumine euidẽti: aut ergo sub lumine reuelationis, &c.

¶ Et vt scias radicẽ responsionis huius, aduerte, quòd licet duæ rationes formales æquiuocantes se habeant convertibiliter, vt subiectũ & passio nõ tamẽ convertibiliter se habent in gradu vnitatis, in q̃ si altera est vna vnitate specifica specialissimẽ, altera quoque sit sic vna: & si altera est vna genere, q̃ reliqua quoque sit vna genericẽ, imò totum oppositũ in pluribus apparet. Nam in obiectũ Metaphysicæ ratio entis est vna minus quam genere: & tamẽ ratio sũt speculabilitatis, scilicet abstractio à materia sensibili & intelligibili, est vna secundũ speciem specialissimam. Et idem apparet in Geometria & Arithmetica: quarũ subiecta habent vnitatem genericam vt res, & species atomæ vt obiecta. Et per oppositum quandoque ratio rei est vna secundum speciem atomam, & ratio obiecti vt sic est vna secundum genus, vt in proposito cõtingit de Deitate & lumine diuino. Et meritò opposito modo obiectum Theologiæ se habet ad obiecta prædicta rum scientiarum: quia obiectum formale vt res est, infinitũ est. Conuenit quippe rationi vt rei species infinita excedat species obiecti finitas: quãuis ad æquetur generi. Posset quoque dici, q̃ ratio formalis obiecti dupliciter assignatur, scilicet ex parte obiecti, & hæc convertibiliter se habet ad rationem rei. Vel ex parte defectiuæ potentiæ: & hæc non convertitur, sed infert rationem formalem rei, & non infertur ab illa. Sic autem est in proposito: quia Deitas & lumen diuinum conuertuntur: sed Deitas & lumen diuinum sic non conuertuntur, sed tale lumen infert & claudit in se Deitatem: non autem econuerso. Et ideo licitum fuit reuelationem sub ratione formali rei subsumere lumen reuelationis: quoniam in hoc claudit illa.

¶ Circa Antecedẽs est dubium, habens campum valde magnum, de vnitate & diuersitate habitus & potentiæ ex obiecto: & propterea oporteret de hoc facere potius quæstionem specialem. Sat est hic quod Antecedẽs illud ex secundo de Anima habetur, vbi potẽtię per actus, & actus, per obiecta distinguũtur. Idem est enim communis cum sit vna potentia, extendit se ad omnia obiecta quinque sensuum. Et similiter ea quæ in diuersis scientiis philosophicis tractantur, potest facta doctrina vna existens considerare sub vna ratione, inquantum scilicet sunt diuinitus reuelabiliæ: vt sic facta doctrina sit velut quædam impressio diuinæ scientiæ, quæ est vna & simplex omnium. 4. Infra art. prol. ar. 3. Tex. 3.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum sacra doctrina sit scientia practica.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd sacra doctrina sit scientia practica. Finis enim practicæ est operatio secundum Philosophum in secundo Metaphy. Sacra autem doctrina ad operationem ordinatur, secundum illud Iacob. 1. Estote de actu & habitu iudicium quo ad hoc.

Circa propositionẽ assumptam in probatione consequentiæ, scilicet omnia considerari in sacra doctrina conueniunt in vna ratione formali, id est, reuelabilitate diuina, dupliciter dubitatur. Primò contra ipsam in se. Secundo cõtra ipsam vt amplificatur ad inferendum vnitatem specificam Theologiæ. Contra ipsam quidem in se arguit Albertus Magnus in 1. libr. Summæ suæ Theologiæ, q̃ euelabilitas nihil ponit in re reuelata. ergo non est ratio formalis, Tenet sequela, quia ratio formalis ponit aliquid in obiecto, cuius est ratio.

¶ Deinde arguit Aureolus: Lumẽ diuinum se habet ad Theologiam vt intellectus agens ad scientias acquisitas. ergo non est ratio formalis.

¶ Præterea, Deus se habet vt præceptor: ergo sua reuelatio non est ratio formalis.

¶ Contra ipsam autem, vt infert vnitatem scientiæ arguit Aureolus: Si Deus reuelaret simul Philosophiam & Geometriam, non propterea esset vna scientia. ergo ex vnitate reuelationis non sequitur vnitas scientiæ, &c.

¶ Pro euidentia responsionum ad has obiectiones, vt tra prædicta scio, quòd lumen diuinæ reuelationis dupliciter comparari potest ad aliquam scientiam. Primò vt infundens ad infusum, seu causa efficiens ad effectum: & sic non dat vnitatem scientiæ, quoniam potest omnes scientias, quantumcunque diuersas, infundere. Alio modo vt ratio seu modus cognoscẽdi obiecti, sub quo seu qua attingatur res reuelata à cognoscente: & sic dat vnitatem scientiæ. Et quamuis ista duplex comparatio concurrat hic simul, non tamen oportet semper simul concurrere: si enim Deus reuelaret mihi Geometriam, non propterea reuelatio esset tanto sub qua obiecti Geometriæ meæ: quoniam ego iterum geometricalia sub illamet ratione formali, qua alij Geometræ scitur. Sed in Theologia concurrit vtraque comparatio, quoniam & hæc scientia non nisi per infusionem habita est, & res, scitæ in ea omnes attingũtur, & eis adscriptur vt subsunt diuino lumini, vt modo cognoscibilitatis earum. Et propterea vnitas Theologiæ infertur in litera ex vnitate diuini luminis, nõ vt infundẽs est, sed vt est ratio formalis sub qua, modo superius exposito.

¶ Et ex his patet facilè responsio ad obiecta. Nã ratio Alberti æquiuocat de ratione obiecti, ex conditionibus rationis formalis obiecti vt res, excludẽdo rationem formalem obiecti vt obiectum, &c. Prima autem ratio Aureoli deficit, quia lumen diuinum se habet vt intellectus agens, sed non tantùm, sed etiam vt ratio formalis obiecti vt obiectum est. Secunda verò codẽ modo deficit: quia præceptoris illuminatio hic non solùm est infusio, sed ratio rei infusæ sub qua. Et rursus falsum est, quod ab vno præceptore vt sic, possunt plures scientiæ prouenire. Ad vltimum autem Aureoli iam patet quòd consequentia nihil valet: quia lumen diuinum infundendo physicam simul & mathematicam, non conuertit vt ratio obiecti, vt obiectum est, sed vt infundens tantùm, &c.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum quartum.*

IN titulo notandũ est quid nominis scientiæ speculatiuæ & practicæ. Scientia speculatiua vocatur, cuius finis proprius non est nisi scire: scientia autẽ practica est, cuius proprius finis est operari, vel opere appetitus vel potentiæ executiuæ, dicente Aristotele 2. Ethicor. Huiusmodi sermonem suscipimus non vt scientes simus, sed vt operantes, &c.

¶ In corpore duæ conclusiones, prima est, Theologia nec est purè practica, nec purè speculatiua, sed altior, comprehendens in se eminentius rationem practici & speculatiui.

¶ Antequam conclusio probetur, ad euidentiam sensus cõclusionis sciendũ, q̃ practicũ & speculatiũ, neque sunt differentiæ essentiales, neque quæ passiones consequentes differentias essentiales, primò diuidentes scientiam in communi sicut nec visuum & audituum sunt differentiæ primò diuidentes sensum in communi. Sed quemadmodum sensus prius diuiditur in communem & proprium, & deinde sensus proprius diuiditur in visum, auditum, &c. ita scientia prius diuiditur in scientiam infinitam & finitam: & deinde scientia finita diuiditur in speculatiuam & practicam. Et ratio huius est, quia vna ratio formalis obiecti finita, non potest habere vtranque conditionẽ, & quòd sit ex qua sumatur regula operandi, & quòd sit in se scibilis: tam si nulla posset ex ea regula operis sumi: sed oportet has duas cõditiones in duabus

bus fundari rationibus formalibus finitis, vt patet inductiuè. Sed si ratio formalis alicuius obiecti scibilis est infinita, iam ex sua infinitate, vtráque in se conditionem comprehendit, alioti modo, quàm sint in rebus finitis, eò quòd perfa I inferioribus, vnitè præinueniuntur in superiori. Et propterea sicut præter sensus proprios datur sensus altioris ordinis, qui non est visus, nec audi tus, &c. ita præter scientias speculatiuas & practicas datur scientia altioris ordinis, non speculatiua nec practica, sed eminenter continens vtráque. Et iuxta hunc sensum intelligitur conclusio. Vnde in litera dicitur, quòd licet in scientiis physicis alia sit speculatiua & alia practica, id est, practicum & speculatiuũ faciant aliteratem, quę est differentia substantialis: sacra tamen doctrina vna existens cõprehendit vtrumque, vtpote scientia altioris ordinis.

Art. præc.

¶ Probatur igitur conclusio in litera sic, Sacra doctrina vna existens extendit se ad ea, quæ spectant ad scientias speculatiuas & practicas. ergo ipsa est altior, comprehendens sub se vtrumque. Antecedens probatur ex præcedente articulo: Sacra doctrina attendit vnam rationem communẽ speculabilibus & operabilibus, scilicet inquantum sunt diuinitus reuelabilia: ergo Consequentia probatur: quia hoiusmodi scientia est sicut scientia Dei, qui scientia eadem scit se & opera sua: ergo.

¶ Aduerte hic pro claritate literæ tria. Primum circa probationem consequentiæ ex Antecedẽte: probato: quod illa probatio est optima, & à priori & non per locum à simili, Cùm enim theologia nostra nihil aliud sit quàm impressio & sigillum proprium scientiæ diuinæ (quoniã vtraque est de Deo inquantum Deus: & hæc ab illa deriuatur sub illius luminis propria quamuis prima participatione) consequens est, quòd vnitas illius vnitatẽ istius, & altitudo illius quæ ad vtrunque genus extenditur altitudinem istius inferat. Et propterea ly Sicut, in litera pro probatione appositum, non dicit param similitudinem, sed assimilationem proprij exemplari ad proprium exemplar, &c.

¶ Secundũ est, quòd media in litera posita sic se habeno, quòd hæc doctrina ideo comprehendit sub se vtrunque, scilicet speculatiuum & practicũ, quia vna existens extendit se ad omnia. Et hoc ideo, quia sub vna ratione formali omnia considerat: & hoc ideo, quia est imitatio propria scientiæ qua se, & cætera Deus scit, &c.

¶ Tertium est circa ly. Vnde licet in scientiis, potest enim elici alia ratio ad probandam eandem consequentiam. Incendit enim quòd quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, & ecõuerso, vt dicitur in primo Posteriorum: cum ex Antecedente habeatur vnitas rationis formalis in Theologia, cum diuersitate rationum formalium physicarũ scientiarum: & cõstet quòd diuersitas rationum formalium diuersificat: physicas in speculatiuam & practicam: sequitur quod ex non diuersitate seu vnitate rationis formalis Theologiæ, ipsa erit vna simul continens speculatiuam & practicam.

¶ Secunda conclusio est, Theologia est magis speculatiua, quàm practica. Probatur dupliciter. Primò, Agit principalius de rebus diuinis quàm de actibus humanis: ergo. Secundo sic, Agit de actibus humanis propter Dei speculationem: ergo probatur Antecedens, quia in speculatione consistit æterna beatitudo.

¶ Circa prædicta aduertendi sunt duo. Primum est, quòd hæc interpretatio primæ cõclusionis nõ est ficta aut noua, sed in corpore articuli insinuata, vt patet diligenter ponderãti quid importat dicere, quod vna existẽs extendit se, &c. & cõsideranti quod loquitur de vnitate specifica, quam constat per se vnum constituere. Per hoc enim manifestè excludit rudem interpretationẽ eorum, qui intelligunt Theologiam comprehendere in se practicũ & speculatiuũ per modum aggregationis: iam enim non esset vna nisi per aggregationem, & non sub vna ratione formali sed duobus: & proprie non comprehenderet sub se vtrunque, vt in litera dicitur, sed componeretur ex vtroque. Et quorsum ratio de identitate scientiæ Dei adducta esset in litera? Et omnis horum euacuetur, phantasia, videtur Sanctum Thomã Secundæ secũdæ quæstio. 45. articul. 3. vbi expressè ponit sapientiam infusam esse altioris ordinis quàm sit speculatiuum & practicum eadem ratione quam hic assumit: quia scilicet quanto est altior ratio, tanto ad plura se extendit vna existens. Et afferetur alia ratio, quia scilicet hoc pertinet ad dignitatẽ. Cùm ergo ista scientia sit dignissima vt patebit, & habeat rationem vnam communẽ omnibus practicis & speculatiuis, & sit diuini ordinis, tenebris inuolui opus est cum, qui aliter interpretatur eam comprehendere vtrunque quàm vt sciẽria altioris ordinis. Patet etiã idem ex calce præcedentis articuli, vbi expressè hæc doctrina ad alias scientias proportionem habere dicitur, sicut sensus cõmunis in sensibus proprios: & ideo non diuersificari ex differentiis obiectorum earum, vtpote altioris ordinis. Et tangitur vtraque ratio hic assignata. & ex parte vnitas rationis formalis altioris, & ex parte imitationis diuinæ scientiæ: quia scilicet est impressio & sigillatio propria illius, quæ est vna & simplex, non per aggregationem omnium, Nec obstat comparatio subiũcta in secunda conclusione: quoniam cum hoc quod est eminenter vtrunque, stat quòd sit formaliter vtrũque, sicut sol est eminenter calefactiuus & excitatiuus, & tamen formaliter. Et Deus est eminenter intelligens & volens & exequens, & tamen formaliter. Nec intendit aliud per illam comparatio-

factores verbi, & non auditores tantùm. Ergo sacra doctrina est practica scientia.

¶ 2. Præterea, Sacra doctrina diuiditur per legem veterem & nouam. Lex autem pertinet ad scientiam moralem, quæ est scientia practica. Ergo sacra doctrina est scientia practica.

¶ Sed contra, Omnis sciẽtia practica est de rebus operabilibus ab homine, vt moralis de actibus hominum, & ædificatiua de ædificiis: sacra autem doctrina est principaliter de Deo, cuius magis homines sunt opera. Non ergo est scientia practica, sed magis speculatiua.

¶ Respondeo dicendum, quòd sacra doctrina (vt dictum est) vna existens se extendit ad ea, quæ pertinent ad diuersas scientias philosophicas propter rationem communem, quam in diuersis attendit: scilicet prout sunt diuino lumine cognoscibilia. vnde licet in scientiis philosophicis alia sit speculatiua & alia practica, sacra tamen doctrina comprehendit sub se vnã-

que, sicut & Deus eadem scientia se cognoscit, & ea, quæ facit. Magis tamen est speculatiua quã practica: quia principalius agit de rebus diuinis quàm de actibus humanis: de quibus agit secundum quòd per eos ordinatur homo ad perfectã Dei cognitionem, in qua æterna beatitudo consistit.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrũ sacra doctrina sit dignior aliis sciẽtiis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina nõ sit dignior aliis sciẽtiis. Certitudo enim pertinet ad dignitatem scientiæ. Sed aliæ scientiæ, de quarum principiis dubitari, non potest, videntur esse certiores sacra doctrina, cuius principia, scilicet articuli fidei dubitationem recipiunt. Aliæ igitur scientiæ videntur ista digniores.

f. 1. 2. q. 66, a. 5. 3. Et 1. prol. art. 1. Et 2. contra cap. 4. fin.

ad naturam Theologię quàm practica, sicut si diceremus quòd sensus cõmunis magis habet de natura visus quàm auditus, sensus esset quòd conditiones visus & sensus cõmunis magis conueniunt quàm conditiones auditus & sensus communis. Nec secus est in proposito. Nec etiam obstat si alicubi Sanctus Thomas dicit, quòd est simpliciter speculatiua, & secundum quid practica: quoniam ratio dicti est, quia speculatiuum sonat differentiam perfectam scientiæ, practicum verò minus perfectam: & conditiones speculatiuæ magis conueniunt tam excellenti scientiæ, quàm conditiones practicæ. Dicitur ergo speculatiua simpliciter, id est, sine additione aliqua, quia est formaliter speculatiua, eminenter tamẽ. Dicitur autem practica secundum quid, & non absolutè, ne detur intelligi quod sit scientia imperfecta, quales sunt illæ, quæ absolutè dicuntur practicæ. Nec refert ad propositum, an ponatur habit? Theologiæ & vniuersaliter scientiæ, vn?, propter simplicitatem

qualitatis, an vnus propter vnitatem ordinis specierum intelligibilium, vtrò que nãque modo oportet altioris gradus esse vel ordinem vel qualitatem, quàm sit ordo aut qualitas constituens speculatiuam distinctam contra practicam & econuerso. Secundum est, quòd ex hac positione manifestè apparet, quòd nec ex eo quòd conditiones scientiæ speculatiuæ, nec ex eo quòd conditiones scientiæ practicæ conueniunt huic scientiæ, potest inferri. Ergo Theologia est speculatiua: aut ergo est practica, vt vna distinguit contra aliam: sed, ergo est speculatiua, vel eminenter continens rationem speculatiuæ: & similiter ergo est practica vel eminenter continens rationes practicæ, & similiter ergo est effectiua, vel eminenter continens rationem effectiuæ. Vnde rationes Scoti in prolo. quæstione 4. ex diffinitione scientiæ practicæ ex obiecto huius scientiæ, quia scilicet ex eo sumuntur principia regulantia praxim, & huiusmodi, non concludunt esse practicam. Sed si valent, concludunt (vt dictum est) eam esse vel practicam, vel eminenter continere rationem practicæ. Et propterea tu qui disputationibus vacas, vtere & hac responsione, & distinctione illa de præcisè & non præcisè tali, puta regula operis seu speculati, &c. quod enim est præcisè tale, est aut practicum aut speculatiuum: quod autem est tale, sed nõ præcisè est quid actus, vt patet ex dictis. Iuxta hæc remanet quæstio specialis de praxi & practico seorsum habenda.

¶ Super Quæstionis primæ Articulum quinum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio bimembris responsiua quæsito affirmatiuè: Sacra doctrina est dignior secundum quod speculatiua, omnibus speculatiuis, & secundum quod practica omnibus practicis.

¶ Antequã probetur conclusio, aduerte quare in conclusione ponantur illæ specificationes, scilicet secundum quod speculatiua, secundum quod practicam: enim frustra hoc actũ est. Sed hæc præcedenti articulo patet, ista doctrina habet in se duo. Primũ est, quod est scientia altioris ordinis quàm sint scientiæ physicæ. Secundum est, quod continet conditiones speculatiuæ & practicæ formaliter. Ratione primi nõ est dubium, quin sit dignior cæteris, cùm ponatur altioris ordinis. Sed quo ad secũdũ poterat dubitari & propter ea licet in titulo fuerit quæsitum absolutè, in responsione deuentũ est ad id, quod poterat sub dubio cadere. Et responsum est quod ipsa inquantũ speculatiua, est dignior speculatiuis: & inquantum practica practicis. omisso illo liquido, quod absolutè est omnium dignissima, quia altioris ordinis.

¶ Probatur ergo primo quo ad primam partẽ. Inter speculatiuas dignior est vna altera propter certitudinem & dignitatẽ materiæ, ex primo de Anima: hoc excellit quo ad vtrunque: ergo. Probatur Minor quo ad primã partem: hæc est certa lumine diuino infallibili, aliæ lumine humano fallibili. ergo ista est certior. Intellige secundum se, non nobis, vt patet ex responsione ad primũ. Quo ad secundũ verò, hæc est de excedentibus rationem humanam, aliæ, de subditis rationi humanæ: ergo ista est de dignioribus. Fundatur hęc ratio super illud 2. Metaphy. Sicut oculus noctuæ ad lumen solis, &c. inde sicuidẽ habetur, quod excedentia vim intellectus nostri sunt manifestissima in se ac lucidissima: et per hoc, propriæ ratione substantiarũ intellectualiũ, quæ remanent occultæ propter excellẽtiam earum, sunt digniores illis earundẽ conditionibus, quas ex sensibilibus abstrahere possumus in Metaphysica, &c. & ideo cum de huiusmodi excedentibus sit ista scientia, sequitur q̃ sit de digni oribus, non, rebus, quia nulla res Deo est dignior, sed rerum conditionibus. Secũda autem cõclusionis pars probatur, Practicarũ illa dignior, quæ ad vlteriorem finem non ordinatur: sed finis huius est finis vltimus finium omnium aliarum: ergo. Probatur Maior in ciuili & militari: Minor vero, quia finis huius est beatitudo æterna.

¶ Aduerte hic, q̃ Maior intelligitur non absolutè vt iacet, sed de practicis subordinatis: quoniam non est verum inter practicas disparatas dignioremesse quæ ad altiorem finem non ordinatur. Dignius nanque est ministrare superioris ordinis arti, puta artifici, quàm principari in arte inferioris ordinis puta figuli: sed inter practicas, quarum vna subordinatur alteri, proculdubio Maior est vera: & propterea in litera, non subsumptum est absolu-

tè: quod

tè, quod Theologiæ finis non subordinatur ad alterũ, sed sumpta sunt duo: & quòd omnes aliæ practicæ subordinantur isti, dicendo, quod fines aliarũ scientiarum practicarum ordinantur ad finẽ istius: & quod finis istius est vltimus, &c. Sic enim perfecta est ratio, omni exclusa calumnia. Sed memento hic primò illius distinctionis finis: scilicet in finem rationis operãdi, seu rei operatæ: & in finem operantis: quoniã beatitudo æterna non est finis vltimus omnium operantium, cùm multi operentur contra illam à virtute recedendo, secundum artes tamen rectè operando: sed est finis omnium rationũ operandi, & omnium rerum operatarũ, quoniam omnia ordinantur ad bonum rationis, quod tandem ordinatur in beatitudinem æternam: & ideo in litera cauetè dicitur, quòd fines aliarũ scientiarum: & non dicitur, fines scientiarum ordinantur ad beatitudinẽ æternam. Memento secundò alterius distinctiõis, scilicet finis intrinseci & extrinseci. & intellige quòd finis extrinsecus Theologię inquãtum practica est beatitudo, quæ est vltimus finis, id est, visio Dei, licet finis intrinsecus eius vt sic sit operati. Nec hoc obstat efficaciæ rationis in litera factæ, quæ de fine intrinseco practicarum scientiarum loquitur: quoniam litera loquitur de fine proximo siue extra, siue intus: nihil enim refert quo ad dignitatem practicæ, an finis causa nobilians afferatur intus vel extra, dũmodò sit proximus, sic autem est in proposito, quoniam, vt in præcedenti articulo dixit Autor, de operibus nostris tractamus, quæ nos ordinamur ad Dei contemplationem: cæteræ autem scientiæ docent operari propter hunc finem remotę. Hoc autem scilicet quod hæc scientia inquãtum practica habet eundem finem proximum, quem habet inquantum speculatiua, licet alio modo, quia extrinsecè conuenit huic sciẽtiæ, quia est secundum quid practicaſi enim esset purè practica, specularis remotus eius finis esset.

Incipit hæc epist. Selestũ nostrum declinando ad finẽ illius habetur. 10. 3.

Dan. 15.

Tex. 1.

¶ Responsio ad secundum, duabus distinctionibus vtiur: accipere dupliciter à superiori vel ab inferiori: & hoc dupliciter, vel propter defectum seu insufficientiam accipientis, vel subuentionem defectus alieni: Puta intellectus nostri in proposito.

¶ Super Quæstionis primæ Articulum sextum.

IN titulo nota ly Sapientia, id est, notitia ordinatiua, & iudicatiua de aliis, vt caput: hoc enim Sapientiæ nomen importat, vt patet sexto Ethicor. in communi loquendo.

¶ In corpore vna conclusio est responsiua quæsito affirmatiuè, Sacra doctrina est maximè sapientia inter omnes sapientias humanas, non solùm in genere, sed simpliciter.

¶ Et aduerte quòd ly simpliciter, determinat sapientiam humanã: sicut etiã ly In genere: ita q̃ sensus est, quòd sacra doctrina tam relata ad sapientias in genere quàm ad sapientiam humanam simpliciter, est maximè sapientia.

¶ Probatur, Sacra doctrina determinat proprijssimè de Deo, secũdum quod est altissima causa: ergo sacra doctrina est maximè sapientia, &c. Antecedens probatur: Determinat de Deo, non solùm vt cognoscibili per creaturas, sed secundum quod sibi soli naturaliter est notus: ergo proprijssimè, &c.

¶ Circa Antecedens & eius probationem nota, q̃ ea, quæ nobis naturaliter occulta sunt de Deo, quemadmodũ magis propria sunt Deo in cognoscẽdo, ita & in essendo: propterea scientiã determinans de Deo secundum illa, quæ soli Deo sunt nota, est scientia de Deo ex propriis Dei: & ideo meritò dicitur quod proprijssimè determinat de Deo, & quoniam secũdum huiusmodi propria habentur prima supremáque fundamẽta causalitatis diuinæ, idcirco dicitur quòd determinat proprijssimè de Deo secundũ quod est causa altissima. Veruntamen hic cautus esto: quoniam ly Secundum quod est altissima causa dupliciter potest exponi. Vno modo vt ly Secundum, determinet rationem formalem Dei, vt est subiectum sacræ doctrinę: & sic falsum est assumptum, quoniam, vt in sequenti patet articulo Deus inquãtum Deus, est subiectum eius, & non inquantum causa altissima. Alio modo, vt ly Secundum, determinet quãdam specialem rationem Dei, clausam infra latitudinem conditionum pertinentium ad considerationem sacræ doctrinæ, eo quòd consequitur Deitatem: & sic est verum. Intendit enim litera, quòd sacra doctrina considerat de Deo proprijssimè, & eõ sequenter secũdum q̃ etiam causa altissima: quod ad sapiẽtiam spectat.

Lib. 2 de part. animalium cap. 9.

D. 603.

D. 1115.

¶ Consequentia autem probatur: Iudicium de inferioribus habetur per causam altiorem: ergo considerans causam altissimam generis alicuius est sapiens in illo genere. ergo considerãs causam simpliciter altissimam totius vniuersi, id est, Deum, est maximè sapiens. ergo, si qua considerat Deum proprijssime secundum quòd est causa altissima, illa est maximè sapientia inter omnes, tam in genere, quàm simpliciter: quod erat consequentia probanda. Assumptum est clarũ, & prima consequentia probatur quidem: quia sapientis est iudicare & ordinare. Manifestatur verò in genere architecti, & in genere totius humanæ vitę, cum autoritatibus Scripturæ adiunctis, vt patet in litera. Secunda verò ex eodem probata relinquitur medio, sub intellecta proportionalitate causæ altissimæ in genere, ad sapientiam in genere, & causæ altissimæ simpliciter, ad sapientiam simpliciter: & ex testimonio Augustini confirmatur. Vocatur autẽ in hac deductione sapiẽtia simpliciter maximè sapientia, ad denotandũ excessum eius super sapiẽtias in genere. Tertia autem consequentia per se nota relinquitur: quoniam si cõsideras simpliciter altissimã causam, id est Deum, est simpliciter & maximè sapiens, respectu sapientium in genere hoc autillo, oportet quod considerans eandẽ caus. m altissimam ex propriis, non solum sit simpliciter, sed & maximè sapiens, & respectu sapiẽtium in genere, & respectu sapientis simpliciter, vtpote transcendens ipsum in hoc, quod propria altissimæ causæ rimatur, cùm illa sistat in communibus, & iis quæ per cõmunia sciri possunt, omnes enim ratiões, quas de Deo Metaphysica habet, aut sunt cõmunes, si sunt simplices, vt ens, verum bonum, aut sunt ex communibus compositæ, si sunt propriæ Deo, vt actus purus, primum ens, &c.

6. 1. prol. art. 3. Et 2 prol prin. Et 1 contra c. 4. fi.

Cap. 2.

Art. 2.

Cap. 7.

¶ In responsione ad certium inducitur laus Hierothei magistri Dionysij, q̃ erat non solum discens secundum intellectum, sed patiens secundum affectum diuinæ: quoniam donum sapientiæ est intellectu formaliter, in voluntate autem causaliter: & dicitur patiens à passione, eo modo quo vehementer affecti circa aliquid passionati dicuntur, in quo denotatur maxima voluntatis inclinatio, vt iam habitura & connaturalis effecta ad diuina, &c.

¶ Super Quæstionis primæ Articulum septimum.

IN titulo nota terminum vtrũque, ly Subiectum, stat pro subiecto formali, & ly Deus, tenetur formaliter, id est, inquantum Deus: ita quòd sensus est,

an Deus inquantum Deus, sit subiectum formale huius scientiæ. Et ad bonitatē doctrinæ, penetra quid importet inquantum Deus, ex declaratione Scoti in hac quæstione, quemadmodum homo potest quadrupliciter accipi. Primò, vt animal rationale: & sic intelligitur quidditatiuè inquantū homo. Secundo, vt substantia: & sic concipitur in communi. Tertiò, vt naturaliter mansuetum: & sic concipitur per accidens, quia esse mansuetum est accidens seu passio hominis. Quartò, vt nobilissimum animalium: & sic concipitur relatiuè ad aliud. Ita in proposito ordine retrogrado procedendo, Deus potest considerari vt altissima causa & vniuersaliter, secūdum quodcunque prædicatū re spectiuum ad extra: & sic consideratur relatiuè ad extrā. Potest etiam considerari vt sapiens, bonus, iustus, & vniuersaliter secūdum rationes attributales: & sic consideratur quasi per accidens. Potest etiam cōsiderari vt ens, vt actus, &c. & sic consideratur in communi: & ad hos tres modos quasi simplices reducuntur cōsideraciones compositæ, puta vt actus purus, vt ens primum, &c. Consideratur nanque in huiusmodi Deus, vt stat sub conceptu communi, & relatiuo aut negatiuo, vt patet. Aute omnes autem hos modos, potest considerari Deus secundum suam propriam quidditatē: hæc enim est prima secundum naturam cognitio omnium & fundamentum cæterarum, & hanc quidditatem circumloquimur Deit. nomine. Et sic quærendum an Deus sub ratione Deitatis, vt distinguitur cōtra rationem bonitatis, &c. sit subiectum huius scientiæ, est quærere, verum Deus sub ratione suæ propriæ quidditatis, sit subiectum formale huius scientiæ: ita quòd quidditas Dei sit ratio formalis huius subiecti vt res est, &c.

¶ In corpore duo ponuntur. Primò conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: secundo referuntur aliorum dicta. Quo ad primum conclusio est, Deus est subiectum huius scientiæ. Probatur dupliciter. Primò, Obiectum alicuius potentię vel habitus est id, sub cuius ratione omnia referuntur ad potentiam vel habitum, ergo subiectum scientiæ est sub cuius ratione omnia considerantur in scientia: ergo subiectum huius scientiæ est Deus. Antecedens manifestatur in obiecto visus. Prima verò consequentia probatur: Subiectum ad scientiā se habet sicut obiectum ad potēciā vel habitum: ergo si obiectum, &c. Secunda autē consequentia probatur: Omnia considerantur in sacra doctrina sub ratione Dei: ergo si subiectum, &c. Assumptū probatur, quia omnia vel sunt Deus, vel ad Deum ordinantur, vt principium, aut finem, &c.

¶ Circa probationem primæ consequentię, aduerte quòd illa propositio assumpta, Sicut obiectum ad potentiam, ita subiectū ad scientiam, nō est opus quòd currat quo ad omnia, sed sat est proposito, quòd teneat, quo ad proportionē rationis formalis: ita quòd sicut ratio formalis obiecti potēciæ est ea, quæ omnia referuntur ad illam potentiam, ita ratio formalis subiecti scientiæ est illa, ratione cuius omnia considerantur in illa scientia. Vtrum autem teneat similitudo quo ad alia, puta quo ad communitatem, vt sicut obiectum formale potentiæ est aliquid commune omnibus per se obiectis illius potentiæ, ita subiectum scientiæ debeat esse aliquid commune omnibus per se subiectis illius, non est præsentis propositi: quamuis manifestè pateat hinc q̄ non oportet hanc similitudinem seruare, quia ponitur subiectum huius scientiæ non aliquod commune, sed Deus, vt Deus, quem vt sic constat esse singulare quoddam. Nec obstat quòd in primo sententiarum, articulo quarto prologi dixerit Sanctus Thomas, quòd subiectum scientiæ habet hanc conditionem, scilicet quod est cōmune per prædicationem: quoniam illud est verum secundum communiter accidentia, & non necessario: videmus enim communiter in subiectis communiter assignatis scientiis à doctoribus, illam conditionem inueniri, non tamen oportet, vt patet quarto Metaphysicæ, in scientia de sano. Posset quoque saluari communitas per prædicationem in omni subiecto, non in recto, sed in recto vel obliquo: sic enim etiam Deus de omnibus theologalibus prædicatur, quia sunt aut Deus, aut Dei, aut ad Deum, aut à Deo, &c. Prima tamen responsio est ad literam.

Circa propositionē assumptam in probatione secundæ consequentiæ, scilicet omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei, dubitatur simpliciter, & ad hominem. Simpliciter quidem arguit Gregorius de Ariminio, Si Deus sub ratione Deitatis esset subiectum Theologiæ, tam Beatorum quàm nostræ oporteret, quòd omnia cognoscibilia de Deo ratione Deitatis caderent sub Theologia, sed hoc est impossibile: Tum quia omnia simpliciter caderent sub Theologia: tum quia infinitæ veritates caderēt sub eadem, per Deitatem enim omnia cognoscibilia sunt, & infinita, &c. vt patet in scientia, quam Deus habet de seipso per essentiam suam. Ad hominem verò, quia ipsemet Sāctus Thomas in prologo primi Sententiarum, articul. 4. expresè dicit subiectū huius scientiæ esse ens diuinum per inspirationem cognoscibile, & non Deum, nisi sicut subiectum principale: ergo, &c.

¶ Ad primum horum neganda est consequentia propter duplicem rationem, Prima est, quia Theologia siue nostra siue beata est scientia inadæquata subiecto: conditionalis autem illa est vera de scientia adæquata subiecto, solus enim Deus habet Theologiam adæquatā eius subiecto formali. Sed hæc ratio nihil videtur valere. Quoniam ratio formalis subiecti & scientia oporteret quòd adæquatè sibi respondeant, alioquin scientiæ non distinguerēturper subiecta formalia, nec posset assignari ratio quare magis ista quàm illa de tali subiecto considerar. Vnde assignatus alia ratio negationis, & est, qua in antecedente illius conditionalis non sit mentio de ratione formali sub qua: cùm tamen ex illa pendeat adæquatio vel limitatio cognoscibilium de subiecto formali per rationem formalem illius vt res est. Deus enim est ex ratione Deitatis sit infinitè cognoscibilis: tamen Deus vt Deus sub participato lumine gloriæ est cognoscibilis infra certū limitem. Respectu singulorum, & similiter sub participatione luminis gratiæ est cognoscibilis secundū certos fines, &c. & ideo ad verificādam illam conditionalem oportet addere, Si Deus inquantū Deus sub lumine sibi adæquato esset subiectum scientiæ alicuius, illa nosset omnia, &c. sed tunc patet falsitas subsumēdæ propositionis: quia sola lux diuina in seipsa est tale lumen: nostræ autem & beatæ Theologiæ Deus inquantū Deus quidem, sed sub lumine diminuto subiectum est: & ideo iuxta facultatem luminis est extentio scientiæ: non est ergo secundum extentionem rationis formalis, vt res est absolutè, sed vt stantis sub ratione formali obiecti, vt obiectum est mensuranda scientia.

¶ Ad secundum dicitur quòd sanctus Thomas non asserendo, sed opinādo sequens communiter dictas conditiones subiecti ab aliis, illud dixit, vt patet ex modo loquendi, cum inchoando illam positionem dicit, Si volumus ponere aliquod subiectum, in quo saluentur omnes hæ conditiones. hic autem asserituè determinauit, quod etiam ex tunc inchoauerat: quoniam & ibi dicit, quòd omnia considerantur in hac sciētia sub ratione Dei, quare hoc est simpliciter tenendum: illud verò tanquam opinabile audiendum.

¶ Secunda ratio ad conclusionem est hæc, idē est subiectum principiorum, & totius scientiæ: Deus est subiectum principiorum huius scientię: ergo Deus est subiectum totius scientiæ. Maior probatur, quia tota scientia virtualiter continetur in principiis. Minor vero, quia Deus est subiectum articulorum fidei.

¶ Circa propositionem assumptam ad probandum Maiorem, scilicet: tota scientia virtute continetur in principiis, dubium occurrit: quoniam aduersari videtur doctrinæ Sancti Thomæ. Nam sequitur, tota scientia virtualiter continetur in principiis, ergo in subiecto principiorum: ergo in subiecto scientiæ: ergo duarum specierum disparatarum, imo generis & speciei secūdum propria singulis, non poteſt esse scientia vna secundum speciem specialissimam, hoc est falsum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triāgulo, & quadrato & figura, &c. non solùm secundum communia, sed secundum propria singulis vnius est speciei, vt patet in prima secūdæ: & in primo posteriorum: ergo Prima consequentia patet, quia principia cōficiuntur ex subiecti ratione. Secunda etiam patet: quia idem est subiectum principiorū, & scientiæ. Tertia autem: quia scientia vnius speciei omnino disparatæ, quo ad propria non continetur virtualiter in alia specie, nec in generis ratione, vt sic, sicut nec passiones vnius speciei continentur virtualiter in alia, nec in ratione generis, vt patet.

¶ Ad hanc obiectionem oportet respondere, nō solùm ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista virtualis continentia ingerit dubium, non solùm quia posita est hic in litera, sed simpliciter. Vnde Scot' in prologo quæstione tertia tenēs, quòd virtualis continentia omnium veritatum pertinentiū ad aliquā scientiā est conditio cōstituēs rationē subiecti formalis in scientia, obiectioni præfatæ consentit, cōcedens verū esse id, ad quod ratio deducit, quòd que reputam' falsum. Scitendū est igitur, quòd duplex est de huiusmodi cōtinentia opinio. Scotus nāque putat subiectum scientiæ oportere cōtinere primò virtualiter vt causam sufficientem omnes veritates pertinentes ad talē scientiā: & probat hoc dupliciter. Primò, quia continet propositiones immediatas, quæ sunt principia virtualiter continentia totam scientiā. Patet hoc quia propositionis immediatæ prædicatum continetur in subiecto: subiectū autem est subiectum scientiæ: ergo. Secūdò, quia subiectū est adæquata causa habitus: ergo continet primò virtualiter totū ipsum: ergo omnes illius veritates. Et secundum hanc opinionem tot sunt scientię secundū speciē, quot sunt non solùm species rerum omnino disparatę (quod dico propter species subordinatas, puta subiectum & passionem) sed etiā quòd sunt rationes formales rerū, quarū vna non continetur virtualiter in alia. & sic alia est sciētia de animali vt sic, ad quā spectat considerare proprias animalis passiones tantum (quoniā solæ ipsæ virtualiter in animali clauduntur) & alia de boue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo, &c. Sanctus Thomas verò tenēs sciētias secari nō secundum quòd secantur res absolutè, sed prout sunt scibiles, tenet, quòd subiectū formale sciētiæ exigit duas conditiones, vt ex litera habetur. Prima est, quod ratione ipsius omnia attingantur ab illa sciētia. Secunda, quòd virtualiter contineat totam scientiam, non vt causa in seipso sufficiens, vt Scotus voluit, sed in seipso quidem sumptum sufficiēs, vt causa prima, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptū autē, & in se, & participātibus ipsum, aut quomodoliber attributis ad ipsum sit sufficiēs simpliciter. vocatur autem causa simpliciter sufficiēs illa, quæ primo, id est ad adæquatè est causa alicuius, vt subiectum propriæ passionis: siue immediatè, siue mediātè aliqua prjore passione. Causa autē sufficiens in suo ordine, quę licet sola nō sufficiat ad effectū, in suo tamē ordine cōpleta, & totalis causa est, vt sol est causa Sortis. Et hoc modo principia prima alicuius sciētiæ cōtinēt virtualiter omnes veritates illi', scilicet vt primę propositiones: nō enim ex primis propositionibus solis immediatè, vt patet, neque mediantibus tantū iis, q̄ totaliter ex illis pendēt, omnes veritates sciantur, sed ex illis vt primis & aliis vt secundis, ac proximis causis conclusiones multæ sciuntur. Et hoc clarius patet in ipsis passionibus, quæ demonstrantur. in scientia enim de numero, non oportet omnes passiones scibiles eadem scientia contineri virtualiter in numero primo, id est, adæquatè & sufficienter, loquendo de numero in se ipso: quoniā sic nec passiones binarij, nec ternarij scirentur: ibidē, vt patet: sed bene oportet numerum in se continere virtualiter omnes passiones huiusmodi, vt primam radicem earum: vt distinctum autem, & participatum in binario, & trinario, &c. oportet omnium passionum subiectum esse primū id est adæquatū. Ac per hoc principia talis scientiæ, quę habent numerū pro

ipsa, sed sub lumine diminuto subiectum est: & ideo iuxta facultatem luminis est extentio scientiæ: non est ergo secundum extentionem rationis formalis, vt res est absolutè, sed vt stantis sub ratione formali obiecti, vt obiectum est mensuranda scientia.

¶ Ad secundum dicitur quòd sanctus Thomas non asserendo, sed opinādo sequens communiter dictas conditiones subiecti ab aliis, illud dixit, vt patet ex modo loquendi, cum inchoando illam positionem dicit, Si volumus ponere aliquod subiectum, in quo saluentur omnes hæ conditiones. hic autem asserituè determinauit, quod etiam ex tunc inchoauerat: quoniam & ibi dicit, quòd omnia considerantur in hac sciētia sub ratione Dei, quare hoc est simpliciter tenendum: illud verò tanquam opinabile audiendum.

¶ Secunda ratio ad conclusionem est hæc, idē est subiectum principiorum, & totius scientiæ: Deus est subiectum principiorum huius scientię: ergo Deus est subiectum totius scientiæ. Maior probatur, quia tota scientia virtualiter continetur in principiis. Minor vero, quia Deus est subiectum articulorum fidei.

¶ Circa propositionem assumptam ad probandum Maiorem, scilicet: tota scientia virtute continetur in principiis, dubium occurrit: quoniam aduersari videtur doctrinæ Sancti Thomæ. Nam sequitur, tota scientia virtualiter continetur in principiis, ergo in subiecto principiorum: ergo in subiecto scientiæ: ergo duarum specierum disparatarum, imo generis & speciei secūdum propria singulis, non poteſt esse scientia vna secundum speciem specialissimam, hoc est falsum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triāgulo, & quadrato & figura, &c. non solùm secundum communia, sed secundum propria singulis vnius est speciei, vt patet in prima secūdæ: & in primo posteriorum: ergo Prima consequentia patet, quia principia cōficiuntur ex subiecti ratione. Secunda etiam patet: quia idem est subiectum principiorū, & scientiæ. Tertia autem: quia scientia vnius speciei omnino disparatæ, quo ad propria non continetur virtualiter in alia specie, nec in generis ratione, vt sic, sicut nec passiones vnius speciei continentur virtualiter in alia, nec in ratione generis, vt patet.

¶ Ad hanc obiectionem oportet respondere, nō solùm ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista virtualis continentia ingerit dubium, non solùm quia posita est hic in litera, sed simpliciter. Vnde Scot' in prologo quæstione tertia tenēs, quòd virtualis continentia omnium veritatum pertinentiū ad aliquā scientiā est conditio cōstituēs rationē subiecti formalis in scientia, obiectioni præfatæ consentit, cōcedens verū esse id, ad quod ratio deducit, quòd que reputam' falsum. Scitendū est igitur, quòd duplex est de huiusmodi cōtinentia opinio. Scotus nāque putat subiectum scientiæ oportere cōtinere primò virtualiter vt causam sufficientem omnes veritates pertinentes ad talē scientiā: & probat hoc dupliciter. Primò, quia continet propositiones immediatas, quæ sunt principia virtualiter continentia totam scientiā. Patet hoc quia propositionis immediatæ prædicatum continetur in subiecto: subiectū autem est subiectum scientiæ: ergo. Secūdò, quia subiectū est adæquata causa habitus: ergo continet primò virtualiter totū ipsum: ergo omnes illius veritates. Et secundum hanc opinionem tot sunt scientię secundū speciē, quot sunt non solùm species rerum omnino disparatę (quod dico propter species subordinatas, puta subiectum & passionem) sed etiā quòd sunt rationes formales rerū, quarū vna non continetur virtualiter in alia. & sic alia est sciētia de animali vt sic, ad quā spectat considerare proprias animalis passiones tantum (quoniā solæ ipsæ virtualiter in animali clauduntur) & alia de boue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo, &c. Sanctus Thomas verò tenēs sciētias secari nō secundum quòd secantur res absolutè, sed prout sunt scibiles, tenet, quòd subiectū formale sciētiæ exigit duas conditiones, vt ex litera habetur. Prima est, quod ratione ipsius omnia attingantur ab illa sciētia. Secunda, quòd virtualiter contineat totam scientiam, non vt causa in seipso sufficiens, vt Scotus voluit, sed in seipso quidem sumptum sufficiēs, vt causa prima, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptū autē, & in se, & participātibus ipsum, aut quomodoliber attributis ad ipsum sit sufficiēs simpliciter. vocatur autem causa simpliciter sufficiēs illa, quæ primo, id est ad adæquatè est causa alicuius, vt subiectum propriæ passionis: siue immediatè, siue mediātè aliqua prjore passione. Causa autē sufficiens in suo ordine, quę licet sola nō sufficiat ad effectū, in suo tamē ordine cōpleta, & totalis causa est, vt sol est causa Sortis. Et hoc modo principia prima alicuius sciētiæ cōtinēt virtualiter omnes veritates illi', scilicet vt primę propositiones: nō enim ex primis propositionibus solis immediatè, vt patet, neque mediantibus tantū iis, q̄ totaliter ex illis pendēt, omnes veritates sciantur, sed ex illis vt primis & aliis vt secundis, ac proximis causis conclusiones multæ sciuntur. Et hoc clarius patet in ipsis passionibus, quæ demonstrantur. in scientia enim de numero, non oportet omnes passiones scibiles eadem scientia contineri virtualiter in numero primo, id est, adæquatè & sufficienter, loquendo de numero in se ipso: quoniā sic nec passiones binarij, nec ternarij scirentur: ibidē, vt patet: sed bene oportet numerum in se continere virtualiter omnes passiones huiusmodi, vt primam radicem earum: vt distinctum autem, & participatum in binario, & trinario, &c. oportet omnium passionum subiectum esse primū id est adæquatū. Ac per hoc principia talis scientiæ, quę habent numerū pro subiecto, cōtinent virtualiter omnes veritates, vt primę causę. Nec oportet, quòd sufficiant ad inferendas omnes conclusiones: nisi adiuncta propositionibus, quarū subiectum sit binarius, aut ternarius, &c. vt causis proximis: quę admodū nec numerus in se causa est sufficiēs ad passiones binarij, sed vt prima radix earum: & hoc in eo quòd scibiles, id est, inquantum sunt in tali specie scibiles, quicquid sit inesse naturæ. Et secundum hanc viam manifestum est, quod eandem scientiam secundum speciem, contingit esse de genere, & multis speciebus secundum singulorum propria. Et si quæratur, quis ergo erit limes scibilium in vna scientia? iam patet responsio ex dictis, limitantur nanque scientiæ secundum species scibilium vt sic & non secūdum species rerum. Et ideo tot species, & genera rerum sub vna possunt comprehendi scientia, quot comprehendi contingit sub vna specie scibili. Et ideo illa ratio formalis rerum, quæ prima fundat illam speciem scibilem, id est, cui prius conuenit ille modus abstractionis, vel diffinitionis, vel cognitionis, aut constituit illam speciem scibilis, est ratio formalis subiecti in illa scientia, & est prima radix omnium pertinentium ad illam scientiam vt sic. Quod autem continentia virtualis talis, vt declarato est efficiat ad subiectum, & principia scientiæ, patet ex processibus scientiarum, tam in Mathematicis, quàm in naturalibus. Vtrobique nanque multarum specierū passiones propriè traduntur, puta trianguli & quadranguli, quas impossibile est adæquare continere in subiecto Geometriæ, vt patet.

¶ Ad primam ergo Scoti rationem iam dictum est. ¶ Ad secundū verò ex eodem fundamento dicitur, quod subiectum habitus cōtinere virtualiter totū habitum, potest dupliciter intelligi: vno modo accipiēdo subiectū in seipso, alio modo, vt inuentū in aliis per se participātibus quomodo libet, ipsum. Et similiter continere virtualiter dupliciter, scilicet adæquatè, & vt primā causam. Subiectum in seipso continet virtualiter, vt prima causa totum habitū, & non partem: sicut sol continet virtualiter totum hominem, & non partem, vt prima vñ sui superior causa. Subiectum autem in se, & in participantibus continet virtualiter, & adæquatè, vt tota causa totum habitum. Et sic patet ad dubium, & simpliciter & ad hominem.

¶ Quo ad secundum referuntur tres aliorum assignationes. Prima est Magistri sententiarum. Secunda Hugonis de Sancto Victore. Tertia est Lincoliensis.

¶ Sed aduerte modestiā Autoris, quoniam primo excusādo illos dicit, quod attenderunt ad materiam: quasi diceret quod non intendebāt assignare subiectum formale. secundo, omnia supradicta reducit ad subiectum formale à se assignatum, dicens omnia hæc tractari in ordine ad Deum.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum octauum.*

IN titulo argumēratiua, id est, probatiua eorum, quæ docet, an non, sed forte simpliciter proponit, vt Sco. dicit contra articulum secundum.

¶ In corpore tres conclusiones. Prima est. Sacra doctrina non arguit ad principia, sed ad conclusiones ex principiis. Secunda est, Sacra doctrina disputat arguendo contra negantes principia eius, si aliquid eius concedunt. Tertia, Sacra doctrina disputat soluendo tantum contra negantes principia, & nihil eius omnino concedentes.

¶ Et est semper sermo de principiis complexis cognitionis in hac sciētia, id est articulis fidei: quicquid sit de principiis incōplexis, aut ipsius esse tantū.

¶ Prima conclusio probatur, Nulla scientia probat sua principia, sed ex eis cōclusiones: ergo. Et cōfirmatur secūda pars cōclusionis autoritate Apostoli primę ad Corinthios 15. Secūda verò & tertia cōclusio similiter probanē. Sciētia suprema inter physicas disputat cōtra negātes principia, & defēdit, soluēdo saltem, si nihil concedūt. ergo & hæc doctrina habet vtrūque. Antecedēs declaratur ex differētia inter scientias inferiores & supremam. Cōsequētia verò probatur: quia ista est sciētia suprema. Deinde manifestātur sigillatim: secunda quidē, cùm cōtra hæreticos ex vno articulo probamus aliuīn, &c. tertia verò, quia cōtra veritatem infallibilem nulla potest demonstrātiua ratio esse: ergo omnes rationes contra ea quæ sunt istius scientiæ sunt rationes solubiles. Tenet sequela: quia hoc doctrina innititur infallibili veritati.

¶ Circa tertiā conclusionē aduerte, quod Theologum posse soluere ratiōes Philosophorū contra ea, q̄ sunt fidei, contingit dupliciter. Vno modo ex ceditis: vt puta si dicēti, q̄ omnis vna res numero est vna hypostaticè, respōdet Nego, quia Deus est trinus. Et sic theologalis solutio nō soluit nisi credēdo.

¶ Alio modo ex ꝓpositionib' scitis simpliciter, vel quo ad hoc, vt puta si respōderet Nego in re infinita: nō q̄ sciat ei' cōtradictoriā, scilicet, res infinita est plures hypostaticè, sed quia scit negatiuè, nullū haberi efficax mediū ad illā probandā. Et dicit' scire negatiuè, quādo nullo medio cogitur intellect'. Et sic Theologus soluit ex scitis quo ad hoc. Quādoque autē ex sciris simpliciter, vt si soluat rationē cōtra accidētia in sacramēto altaris: quia accidētia esse nō est inesse actualiter, sed aptitudinaliter. In proposito licet hāc intelligo de solutione theologali secūdo modo. Et si inferē, q̄ a huiusmodi solutio nō est Theologi, vt Theologus est: quia nō ex principiis Theologiæ, negetur assumptū: quoniā Theologia, non solùm gaudet propriis, sed etiam recte de extraneis propria, dū ad defensionem suam aliarum sciētiarum propositionibus vtitur propter nos, vt in articulo quinto, ad secundū tactū est. Et q̄ ds

pura theologalia oporteat ex principiis manare theologalibus: theologalia tamẽ ministerialiter nõ oportet, sed sat est eis seruire. Sic autem theologales sunt huiusmodi solutione. Vnde min⁹ bene videtur sentire: qui soluere theologicè tribuũt, non nisi ex aliqua propositione credita. Et decepti sunt: quia nõ discreuerunt inter solutionis, & probationis naturas. Probatio nãque est ex euidentibus, solutio autem est etiam ex iis, quæ non apparent esse falsa, dato quòd non sciantur esse vera. Et propterea Theologus potest semper soluere, nunquam coacto intellectu ab aliqua propositione cõtraria iis quę sunt fidei: quãuis eorũ falsitatem non videat. ¶ Circa probationem tertiæ conclusionis, scilicet, quòd aliud est scire omnes rationes contra fidem esse solubiles: & aliud est scire soluere eas. Primum probatur in litera, & probatio assumit vnam propositionem creditam, scilicet hæc doctrina innititur veritati infallibili: & propterea conclusio hæc non nobis hic euidens est. Secundum verò in actu exercito consistit, & liber contra Gentil. his plenus est. Et quoniam solutio (vt dictum est & experimur) non requiritur euidentiam, sed non conclusionem intellect⁹: & hoc in ipso exercitio solutionis conuincitur, huiusmodi ratio cogẽs non adest: ideo scire soluere, seu soluere cõtraria huius doctrinæ non est credere, aut est credere, nisi occasionaliter: quoniam ex hoc quòd credimus applicamus intellectum ad inueniendum defectus rationum, & propositionum contrariarum. Et hanc distinctionem bene nota: quia inaduertentia eius fortè quosdam in hac litera errare permisit.

Probare & soluere nõ idem.

Exconm. in Top. Cicer. lib. 6. nõ longè à fin.

Hom. 16. in Euang. in princip.

p. 603.

¶ In responsione ad secundum nota 4. enumerata, scilicet autoritates sacræ Scripturæ: autoritates Sanctorum doctorum, rationes humanas & autoritates Philosophorum. Et ex primis quidem doctrina hæc procedere dicitur, vt ex propriis, & necessarijs: ex secundis autẽ vt ex propriis sed pbabilibus: ex quartis verò vt pbabilibus, sed extraneis: Et sic tertiis nullus assignatur locus. Et pptereà sciẽdũ est, quod ratio humana de qua hic est sermo, nihil aliud est quàm argumentatio aliqua ex solo naturali lumine robur habens. Et est duplex. Quædam necessario concludens, quæ vocatur demonstratio. Et quædam probabiliter, quæ magnam habẽt latitudinem. Vtraque autem in aliqua certa scientia physica clauditur. & consequẽter extranea est à genere scibili theologico: ac per hoc Theologia procedit ex ratione humana vt sic, vt ex extraneis. Et quoniam nulla demõstratio physica potest afferri ad theologalia vt sic, quoniã theologalia vt sic sunt, oportet resolui in principia euidentia non lumine naturali, sed diuino: ideo absolutè loquendo, ex ratione naturali procedit Theologia vt ex extraneis & probabilibus, quemadmodum ex autoritatibus Philosophorum. Et propterea sedes assignata autoritatibus Philosophorum, intelligenda est assignata etiam rationi naturali quàm cognouerunt: In cuius signum simul tractabatur veruntamen: & sic omnia enumerata sunt locata.

181. In corp.

¶ Sed dubium hic occurrit, non dissimulandum. Si ex rationibus naturalibus Theologia procedit, vt extraneis & probabilibus, cur tantus labor à doctoribus speculatiuis assumptus est? quorsum libri contra Gentiles rationibus naturalibus plenis &c. Aut enim hi non tradunt Theologiam, aut in extraneis nimis morati sunt.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ demonstrationes Metaphysicæ, & naturales, quę afferuntur in sacra doctrina, simpliciter quidẽ sunt extraneæ, sed vt ministræ. Theologiæ ad destruendas positiones cõpositas conclusionibus, aut principiis theologalibus aut ad soluendas rationes contra theologalia factas, aut ad stabilienda ea de quibus Theologia secũdario est, vt Deum esse, & vnum esse, & immortalem, &c. non sunt extraneæ. Sed ex eis procedit Theologia vt ex propriis, & quãdoque necessariis, ministerialiter tamen, & non ratione sui, sed propter nostri intellectus infirmitatem, vt in articulo quinto ad secundum dictum est. Et propterea sancti Doctores, qui speculatiuo ingenio præditi fuerunt, intellectus humani defectui subuenire cupiẽtes, rationes philosophicas pluri mas conati sunt afferre ad aliquod horũ tirium, vt sic viri docti ea, quæ fidei sunt, rationi non contraria comperientes, facilius iis quæ fidei sunt adhærere possint, aut saltem ea non spernere, aut deridere. Studetur autem huiusmodi rationes, vt ministras proprias efficiant huius scientiæ propter nos, ex litera in tertia cõclusione, & eius manifestatione: non enim aliter possunt solui obiectiones oppositæ sufficienti solutioni nisi ex rationibus philosophicis. Si nanque ex creditis solucnda essent obiecta Philosophorum, ridiculo philosophi Theologi essent, &c.

Epist. 19. paulo post princip.

¶ Circa hæc diligenter aduerte, quod aliud est loqui de ratione humana, & aliud loqui de præpositionibus notis ratione humana. In litera, vt declarauim⁹, insinuatur, quod ex ratione humana absolutè loquendo hæc doctrina procedit, vt ex extraneis, quoniam propositiones notæ naturali, non diuino lumine vt sic, sunt extraneæ. sed tamen multæ propositiones notæ naturali lumine & demõstratione secundum se ipsas sumptæ sunt verę & propriæ theologales, sub alio tamen lumine, vt in primo articulo in responsione ad secundum patet, vt patet de istis, Deus est: Deus est vnus: Deus est bonus, &c. Vnde cum theologus arguit ex istis, arguit ex propriis, quamuis nõ proprio tantummodo notis, pro quanto sunt non solùm reuelata sed etiã scita.

9 1. prologar. & di. 34. q. 3. ar. 1. & 2. & 3. c. 6. c. 150. & tri. art. 8. Et quo 4. q. 1. & opusc. 60. c. 11. fin.

¶ *Super Quæstionis primæ articulum nonum.*

IN titulo vti metaphoris, est vti locutionibus, quæ non viuificantur de iis, de quibus dicuntur secundum propriam significationem, sed secũdum aliquam similitudinem ad propriè significata, vt cùm dicitur, quòd Deus noster ignis consumens est, vt in tur metaphora: quia Deus non est verè ignis, sed se habet ad modum ignis consumentis, & sic de aliis. Et occasionem sumit quæstio hæc ex secundo Posteriorum, vbi prohibentur metaphoræ in scientiis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quęsito affirmatiuè. Sacra doctrina congruè

congruè vtitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia. Probatur dupliciter. Primò, Deus omnibus prouidet prout congruit eorum naturę: ergo cõuenienter homini in sacra doctrina spiritualia sub corporalibus similitudinibus traduntur. Antecedens patet. Cõsequentia verò probatur, quia naturale est homini ad intelligibilia per sensibilia duci. Probatur: Quia omnis

Ar. præa

inter alias tenet locum supremum, vt iam dictum est. Procedere autem per similitudines varias & repræsentationes, est proprium poeticæ, quæ est infima inter omnes doctrinas: ergo huiusmodi similitudinibus vti non est conueniens huic scientiæ.

¶ 2. Præterea, Hæc doctrina videtur esse ordinata ad veritatis manifestationem: vnde & manifestatoribus eius præmium promittitur Ecclesiastici 24. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Sed per huiusmodi similitudines veritas occultatur. Non ergo competit huic doctrinæ, diuina tradere sub similitudine corporalium rerum.

¶ 3. Præterea, Quanto aliquò creaturæ sunt sublimiores, tanto magis ad diuinam similitudinẽ accedunt: si igitur aliquæ ex creaturis transumerentur ad Deum, tunc oportet eas tam transumptionem maximè fieri ex sublimioribus creaturis, & non ex infimis. Quod tamen in scripturis frequenter inuenitur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Oseæ duodecimo, Ego visionem multiplicaui eis, & in manibus prophetarum assimilatus sum. Tradere autem aliquid sub similitudine, est metaphoricum. Ergo ad sacram doctrinam pertinet, vti metaphoris.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd conueniens est sacræ Scripturæ diuina & spiritualia sub similitudine corporalium tradere. Deus enim omnibus prouidet secundum quòd competit eorum naturæ: est autem naturale homini, vt per sensibilia ad intelligibilia veniat: quia omnis nostra cognitio à sensu initium habet. Vnde conuenienter in sacra Scriptura traduntur nobis spiritualia sub metaphoris corporalium, & hoc est quod dicit Dionysius primo cap tulo cælestis hierarchiæ: Impossibile est nobis aliter lucere diuinũ radium nisi varietate sacrorum velaminum circunuelatum. Conuenit etiam sacræ Scripturæ, quæ communiter omnibus proponitur (secundum illud ad Romanos, primo, Sapiẽtibus & insipientibus debitor sum) vt spiritualia sub similitudinibus corporalium proponãtur, vt saltẽ vel sic rudes eã capiant: qui ad intelligibilia secũdũ se capienda nõ sunt idonei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd poeta vtitur metaphoris propter repræsentationem, repræsentatio enim naturaliter homini delectabilis est. Sed sacra doctrina vtitur metaphoris propter necessitatem & vtilitatem, vt dictum est.

In corp.

¶ Ad secundum dicendum, quòd radius diuinæ reuelationis non destruitur propter figuras sensibiles, quibus circunuelatur, vt dicit Dionysius, sed remanet in sua veritate, vt mentes, quibus sit reuelatio, non permittatin similitudinibus permanere, sed eleuet eas ad cognitionẽ intelligibilium, & per eos, quibus reuelatio facta est, alij etiã circa hæc instruantur. Vnde ea, quæ in vno loco Scripturæ traduntur sub metaphoris, in aliis locis expressius exponuntur. Et ipsa

TITULUS clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima respõdet quæsito affirmatiuè. Sacra doctrina sub vna litera habet plures sensus, scilicet literalẽ & spiritualẽ & hunc triplicem, scilicet allegoricum, moralem, & anagogicũ. Probatur ex differẽtia inter hãc scientiã & alias, ex differẽtia inter autores deriuata. Autor huius doctrinæ est Deus, cæterarum homo: ergo in potestate huius autoris est accõmodario & vocum & rerũ ad significãdum, & non in potestate autoris aliarum, ergo in cæteris scientiis voces tantum significant, in hac verò & voces & res. ergo in hac est duplex sensus, scilicet literalis & spiritualis. Omnes consequentiæ patent. Et vltima declaratur, quia iuxta significationem vocem attõditur sensus literalis: iuxta significationũ autem rerum attendiitur sensus mysticus. Quo ad secundam verò partem declaratur distinguendo triplicem significationem, vt clare patet in litera.

¶ Circa hanc partẽ nota, cùm accommodatio res ad significãdum nihil aliud sit quàm facere res esse non solùm res, sed signa aliarum rerũ, dupliciter intelligi potest res fieri signa. Vno modo in ipsa generatione rerum, vt scilicet simul fiant ad hoc vt sint res & signa aliarum rerum. Alio modo aduentitiæ, vt res iã factę accipiãtur vt signa.

¶ Si accommodatio rerũ ad hoc vt sint signa sumatur hoc secundo modo nõ est proprium Dei, nec excedit hominis facultatem accommodare res ad significãdum: nec est propriũ huius scientiæ, quòd res significent, quoniã res gestæ narratæ in aliis historiis possunt ab homine interpretari, vt signa aliarum, non solùm per modum imitationis, vt gesta fortia antiquorum imitanda sint successoribus, sed per modum significationis, vt scilicet gesta illa vt signa habeantur gerendorum.

Cap. 5.

¶ Si autem sumatur accommodatio rerum ad significãdũ primo modo, dupliciter potest intelligi, scilicet vniuersaliter & particulariter. Si particulariter, sic nõ excedit hominis potestatem: nam quilibet potest facere aliquos actus vel aliquod artificiale, & faciendo illa intendere per illa significare aliam rem, vt patet. Sed quod omnia, quæ narrantur gesta in tot historiis vt res ad doctrinam aliquã spectantes, vt sic sint ex sui constitutione signa aliarum rerum, hoc excedit humanam facultatem, hoc Dei est proprium, in hoc hæc doctrina cæteras scientias excellit.

Cap. 5.

¶ Et igitur sensus literę, quòd accõmodare res vniuersaliter spectãtes ad doctrinam ad hoc vt signa sint cùm fiunt, est propriũ huius doctrinæ: quia hoc à solo autore huius doctrinæ fieri potest: non enim ex adinuentione nostra, petra de qua fluxit Iudæis aqua in deserto, facta est signum Christi, sed ad hoc ex illa petra fluxit aqua, vt in veritate esset fons aquæ, & esset signum Christi, qui fons est aquæ spiritualis, dicente Apostolo, Bibebant autem de spirituali consequente eos petra: petra autem erat Christus, & sic de aliis.

¶ Secunda

¶ *Super quæstionis primæ Articulum decimum.*

Secunda conclusio est, Non inconuenit in vna litera scripturæ secundum sensum literalem esse plures sensus. Probatur dupliciter, primo ratione: Autor Scripturæ sanctæ est Deus, omnia simul suo intellectu comprehendens, ergo non inconuenit, &c. Probatur consequētia: quia sensus literalis est quē autor scripturæ intendit: secundo auctoritate August. 12. confessionum.

Circa hanc conclusionem occurrit dubiū: quia si sensus literalis potest multiplicari, nul la erit certitudo quis sensus sit intentus ad literam quilibet præferente suam expositionem interpretationi alterius. Cum enim de intentione Dei non aliter constet, oportebit omnes literæ expositiones vt literales acceptare, aut nullam.

Ad hoc breuiter dicitur, quòd litera habens multas expositiones, dupliciter se pōt habere ad illas. Primo compatiens illas tam absolutè quam in ordine ad reliqua, quæ sunt fidei: & tunc multitudo expositionum literalium ad exercitationem nostram confert, dignitatique autoris attestatur, vt Augustinus ibidem vult. Secundo, vt compatiens illas in se, non tamen collata cum aliis literis sacræ Scripturæ. Et tunc ex ratione colligitur, quare excludi possunt omnes illæ interpretationes repugnantes, non repugnantes vero admitti: sicut enim in responsione ad primum in litera dicitur, nihil necessarium ad salutem continetur in sacra Scriptura, quod non per literalem sensum alicubi manifestè tradatur: quamuis in aliqua litera obscurè habeatur propter multitudinem expositionū. Etsi deficeret collatio literæ obscuræ ad manifestandum, nunquam tamen deest collatio ad sanctæ Ecclesiæ authoritatem, à qua non solum certificari possumus de literali sensu Scripturæ, sed certi facti sumus de Scriptura ipsa. Euangelio (inquit August. in epistola contra Fundamentum) nō crederem, nisi me auctoritas Ecclesiæ admoneret.

Cap. 5. part. 1.

Ex cap. 18. 13. 20. 24. & 31.

In corp.

narrat gestum, prodit mysterium.

¶ Respondeo dicendum, quòd autor sacræ Scripturæ est Deus, in cuius potestate est, vt non solum voces ad significandum accommodet (quod etiam homo facere potest) sed etiam res ipsas. Et ideo, cùm in omnibus scientiis voces significēt, hoc habet proprium ista scientia, quòd ipsæ res significatæ per voces, etiam significant aliquid. Illa ergo prima significatio, qua voces significant res, pertinet ad primum sensum, qui est sensus historicus, vel literalis. Illa verò significatio, qua res significatæ per voces, iterùm res alias significant dicitur sensus spiritualis, qui super literalem sundatur, & eum supponit.

Hic autem sensus spiritualis trifariam diuiditur. Sicut enim dicit Apostolus ad Hebræos septimo, Lex vetera figura est nouæ legis: & ipsa noua lex, vt dicit Dionysius in eccle. Hierar. est figura futuræ gloriæ. In noua etiam lege ea, quæ in capita sunt gesta, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus. Secundum ergo quod ea, quæ sunt veteris legis, significant ea, quæ sunt nouæ legis, est sensus allegoricus: secūdum verò quod ea quæ in Christo sunt facta, vel in iis, quæ Christum significant, sunt signa eorū, quæ nos agere debemus, est sensus moralis: prout verò significant ea, quæ sunt in æterna gloria, est sensus analogicus. Quia verò sēsus literalis est, quem autor intendit: autor autem sacræ Scripturæ Deus est, qui omnia simul suo intellectu comprehendit: non est inconueniens, vt dicit August. 12. Confess. si etiam secundum literalem sensum in vna litera scripturæ plures sint sensus.

¶ Ad primvm ergo dicendum quòd multiplicitas horum sensuum non facit equiuocationem, aut aliam specie multiplicitatis: quia, sicut iam dictum est, sensus isti non multiplicantur propter hoc, quod vna vox multa significet, sed quia ipsæ res significatæ per voces aliarum rerum possunt esse signa: Et ita etiam nulla confusio sequitur in sacra Scriptura, cùm omnes sensus fundentur super vnum scilicet literalem, ex quo solo potest trahi argumentum, non autem ex iis, quæ secundum allegoriam dicuntur, vt dicit Augustinus in epistola contra Vincentium Donatistam. Non tamen ex hoc aliquid deperit sacræ Scripturæ, quia nihil sub spirituali sensu continetur si dei necessarium, quod Scriptura per literalem sensum alicubi manifestè non tradat.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd illa tria, historia, ætiologia, analogia, ad vnum literalem sensum pertinent, nam historia est, vt ipse August. n° exponit, cum simpliciter aliquid proponitur: ætiologia verò, cùm causa dicti assignatur, sicut cùm Dominus assignauit causam quare Moyses permisit licentiā repudiādi vxores, scilicet propter duritiam cordis ipsorum Matthæi decimo nono. Analogia vero est, cùm veritas vnius scripturæ ostenditur veritati alterius non repugnare. Sola autem allegoria inter illa quatuor pro tribus spiritualibus sensibus ponitur, sicut & Hug. de Sanct. Vict. sub sē-

¶ Super Quæstionis secundæ Articulum primum.

In titulo huius primi articuli ly per se, non per alium medium terminum, ly notum notitia euidentiæ propositio enim per se nota dicitur quæ ex solis propriis terminis est nota euidentia certa & insolubili, vt patet primo Posteriorum. est ergo sensus tituli, Vtrum hæc propositio, Deus, sit per se nota.

b. 1. de cr. c. 4.

In corpore duo fiūt: primo distinguitur propositio per se nota, secūdo respondetur quæsito. Quo ad primum distinctio est propositionis per se notæ, alia secundū se tantum, alia secundum se & quo ad nos: & hæc aut quo ad nos omnes, aut quo ad sapientes tantum: & sic fiunt tria membra in litera, Declaratur distinctio cū suis membris ex vna radice propositionis per se notæ in communi. Propositio per se nota est, cuius prædicatum claudit in ratione subiecti: ergo propositio per se nota secundum se & quo ad nos, est cuius prædicatum est in ratione subiecti: & nobis est nota ratio subiecti & prædicati, vt, quodlibet est aut non est, &c. & secundum se autem tantùm, & cuius prædicatum est in ratione subiecti: sed rationes terminorum nos latent. ergo secundum se & quo ad sapientes, cuius præ dicatum est in ratione subiecti, & rationes terminorum clarent apud sapientes, vt incorporalia non esse in loco. Et confirmatur hoc mēbrum authoritate Boētij.

In prolog.

Circa hanc partem aduerte, quòd propositio per se nota ideo dicitur per se, id est, non per alium medium terminum nota, quia excludit ly Per se quencunque alium medium terminum, & consequenter quamcunque præmissam ad notificandum eam. & cum propositio aliqua possit notificari à priori & à posteriori, oportet quòd ly per se distinguatur, an excludat medium terminum à priori tantum, an à priori & posteriori simul. Si enim omnis propositio per se nota est habens prædicatum in ratione subiecti, o-

Art. 7. q. præced.

sitio per se nota est, cuius prædicatum continetur in ratione subiecti: & nobis est nota ratio subiecti & prædicati, vt, quodlibet est aut non est, &c. & secundum se autem tantùm, & cuius prædicatum est in ratione subiecti: sed rationes terminorum nos latent. ergo secundum se & quo ad sapientes, cuius præ dicatum est in ratione subiecti, & rationes terminorum clarent apud sapientes, vt incorporalia non esse in loco. Et confirmatur hoc mēbrum authoritate Boētij.

Circa hanc partem aduerte, quòd propositio per se nota ideo dicitur per se, id est, non per alium medium terminum nota, quia excludit ly Per se quencunque alium medium terminum, & consequenter quamcunque præmissam ad notificandum eam. & cum propositio aliqua possit notificari à priori & à posteriori, oportet quòd ly per se distinguatur, an excludat medium terminum à priori tantum, an à priori & posteriori simul. Si enim omnis propositio per se nota est habens prædicatum in ratione subiecti, o-

su allegorico etiam analogicum comprehendit ponens in tertio suarum Sententiarum solùm tres sensus, scilicet historicum, allegoricum, & tropologicum.

10 ¶ Ad tertium dicendum, quod sensus parabolicus sub literali continetur: nam per vo ces significatur aliquid propriè, & aliquid figurativè: nec est literalis sensus ipsa figura, sed id, quod est figuratum. Non enim cum Scriptura nominat Dei brachium, est literalis sensus, quòd in Deo sit membrum huiusmodi corporale: sed id, quod per hoc membrum significatur, scilicet virtus operativa in quo patet quòd sensui literali sacræ Scripturæ nunquam potest subesse falsum.

Quaestio Secvnda, De Deo. An Deus sit, in tres articulos diuisa.

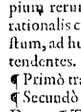

Via igitur principalis intentio huius sacræ doctrinæ est, Dei cognitionem tradere, & non solùm secundum quod in se est, sed etiam secundum quòd est principium rerum & finis earum, & specialiter rationalis creaturæ, vt ex dictis est manifestum, ad huius doctrinæ expositionem intendentes.

¶ Primò tractabimus de Deo.

¶ Secundò de motu rationalis creaturæ in Deum. ¶ Tertiò de Christo, qui secundum quòd homo via est nobis tendendi in Deū.

¶ Consideratio autē de Deo tripartita erit.

¶ Primò nanque considerabimus ea quæ ad essentiam diuinam pertinent. ¶ Secundò ea quæ pertinent ad distinctionem personarum. ¶ Tertiò ea, quæ pertinent ad processum creaturarum ab ipso.

¶ Circa essentiam verò diuinam. ¶ Primò considerandum est an Deus sit. ¶ Secundò quomodo sit, vel potius quomodo non sit.

¶ Tertiò considerandum erit de his, quæ ad operationem ipsius pertinent, scilicet de scientia & de voluntate & potentia.

¶ Circa primum quæruntur tria.

¶ Primò, vtrum Deum esse sit per se notū.

¶ Secundò, vtrum sit demonstrabile.

¶ Tertiò, an Deus sit.

Articvlvs I.
¶ Vtrum Deum esse sit per se notum.

D primvm sic proceditur. Videtur quod Deum esse sit per se notum. Illa enim nobis dicuntur per se nota, quorum cognitio nobis naturaliter, inest, sicut patet de primis principiis Sed sicut dicit Damas. in prin. libri sui, Omnibus cognitio existendi Deum naturaliter est inserta: ergo Deum esse est per se notum.

¶ 2. Præterea, Illa dicuntur esse per se nota, quę statim cognitis terminis cognoscūtur. quod Philosophus attribuit primis demōstrationis principiis, in 1. Poster. Scito enim

Tex. 6.

quæd prædicatum ponitur in ratione subiecti, fit propositio per se nota, quę est conuertens respectu illius. & hoc ideo dico, quia bene verum est apud Sanctum Thomam, quòd omnis propositio, cuius prędicatum cadit in ratione subiecti, est per se nota, sed non econuerso, quoniam cùm vnum generalissimū negatur de alio, & cùm prima passio prædicatur de primo subiecto, fiunt

fiunt propositiones immediatæ secūdū se, & cōsequēter secūdū se per se notæ. si tū alicubi sic diffinita reperitur, glossę Ly Esse in ratiōe subiecti formaliter, vel virtualiter, primò: nō tamē extēdat talis locutio, q̄ min° propria est.

Quo ad secundū conclusio responsiua est, hæc propositio, Deus est, est per se nota secundum se non nobis probatur prima pars: quia prædicatū est idē subiecto. secunda autē, quia nos nescim° quid subiecti, & ex hoc sequitur corrolarium: ergo ista eget manifestari per medium quo ad nos, id est, à posteriori effectu. Patet sequela: quia nobis non euidens: & à priori caret medio.

In respōsione ad secundum aduerte, quòd contra secundam responsionem ibi datam satis molestè quidam instant quasi roborādo argumentum sic, Excedens omne cogitabile non est per tuam responsionem: ergo non est excellens omne cogitabile, quod est oppositum quid nominis ipsius Dei. Probatur consequentia: quia nō excedit cogitabile existens: & si ipsum esset cogitaretur maius quā cogitatum non esset. Sed hæc obiectio non est alia ab obiectione facta in litera: & ideo eadem responsione sol uitur distinguendo cō sequens, quòd excedere omne cogitabile cō tingit dupliciter. Vno modo quòd excellit in rerum natura, alio modo secundum esse cogitatum: & intendo nō quod esse in rerum natura, aut obiectiuè sit ratio excessus: sed vtimur eis in proposito, vt conditione rerum cogitatarū. Verbi gratia, Conditiones perfecti oratoris cogitare possunt excedere omnem oratorem dupliciter.

Ex Tex. 9. Tex. 5. & vlt.

436.

Vno modo, quod sit in esse obiectiuo. Primo modo oportet ponere oratorem perfectum existere. Secundo modo non, sed sufficit ipsum habere esse obiectiuum: rationem autem excedendi attendi dicimus penes nobilitatem conditionū cogitatarum in se. In proposito ergo dicitur quod ex illo Antecedente, Excedens omne cogitabile non est, optimè sequitur, Ergo non est excedens in rerū natura omne cogitabile: immò non est sic excedēs formicā, antequodcūque minimū existens, sed nō valet, ergo non est excedens in se secundū esse obiectiuū omne cogitabile: imò sic excedit omne cogitabile. Et cū dicitur maiō cogitabile esset, si esset in rerū natura, negatur hoc. Ista enim replica p̄cedit, aut ex ignorātia proprię vocis, dum credūt isti, quod respōsio data ac ceptans quid nominis assignatū Dei intēdat, quòd cūm significatur hoc, scilicet maius omni cogitabili, significat aliquid plenū omni perfectiōe abstrahendo ab existētia, & ideo instāt, significetur plenū omni perfectione inclusa existētia in rerū natura, & sic significabitur maius, aut ex ignorantia inter actum signatum & exercitū. Conuenimus nanque in quid nominis & nō dissentimus. Nihil excipimus in ratione excedēdi, seu in actu significato: quam uis ab existere in actu exercito abstrahere opus sit. Vnde cōceditur, q̄ significatur & cogitatur maiō omni cogitabili cū omni perfectione, etiam existētiæ in rerū natura, in actu tamē signato. sed significari & cogitari, ad esse nō valet argumentū. Et ideo in litera dicitur, quòd hæc ratio nihil concludit: quia ab aduersariis non cōceditur maius omni cogitabili esse in natura rerū, licet cōcedatur q̄ maius omni cogitabili significatur, & cogitatur esse in rerū natura, nō ergo significatur maius significatū vt existens: sed etsi existe rer nō esset maius, sed esset quod nō est nisi in cogitatione. Exēplū simile in speciali habetur: si fingamus latere nos nobilissimum animalium esse, & vel lem° probare illud esse ex terminis, scilicet nobilissimū animalium est, quia si non est, ergo nō est nobilissimum animalium: hic enim manifestius liquet quod ratio excessus est nobilitas rei signatæ in se: conditiones verò excedētis sunt esse obiectiuū, & esse in rerum natura, & qualiter argumentū non valeat, vt patet exercenti. Logice autē ils molestiis vnico verbo silentiū impones, dicens, quod maius omni cogitabili importare existentiā in rerū natura contingit dupliciter, scilicet in actu exercito, vel signato, & quod secundo modo cōceditur in proposito, primo modo nō: & quod si primo modo accetaretur, sine dubio illa esset per se nota: maius omni cogitabili est sicut ista quod est, est: ratio autem quare non clauditur existere in actu exercito, sed vt conceptum tantum est: quia nominibus res significantur vt conceptę, verbis autem vt exercitæ. Vnde ista enunciatio: existentia nō est, non implicat contradictoria: ista autem, quod existit non est, implicat contradictoria.

Circa princ. D. 717.

In respōsione ad tertium aduertendū quod dū litera respondendo cōcedit veritatem esse in communi esse per se notum, cōsequentiam factam arguendo accepta viderur illam scilicet, nulla veritas est. ergo verum est nullam veritatem esse. Scotus tamen in prima, distinctione prima. q. 2. in responsione ad tertium, reprehendit hanc consequentiam dicens eam peccare fallacia consequentis à pluribus causis veritatis ad vnā illarum. Tum quia licet valeat, nulla veritas est. ergo non est verum, aliquam veritatē esse. non tamen valet, ergo est verum, nullam veritatē esse: illa enim est negatiua, ista affirmatiua. Tum quia veritas, aut sumitur fundamentaliter, aut formaliter, si nulla veritas est, neutro modo verum est illam esse, non fundamentaliter, quia nulla res fundans remanet: non formaliter, quia nullus intellectus restare poneretur, ergo affirmatiua non sequitur, sed negatiua, vt dictum est.

D. 812. Q. 2. art. 4.

D. 461. & 580.

472. D. 935.

Ad hoc breuiter dicitur, quòd cūm secundum bonam logicam à propositione vera de inesse ad suam modalem de vero, sit optima consequentia & econuerso: quia verum non est modus addens supra suam prædicātem: mirorquomodoargues huic consequentiæ se opposuit. valet nāque, Sorte, currit: ergo Sor. currere est verum: & similiter Sor. non currit: ergo Sortem non currere est verum, & patet in omnibus, & sic in proposito nulla veritas est, ergo nullam veritatem esse est verum, est quędam enuntiatio: ergo significans verum vel falsum, ex primo Periherm, sed apud eos significat verum. ergo significat nullam veritatem esse, esse verum.

D. 935.

12 1. contra 12. 13. & 14. Et po. q. 7. art. 3. Et ep. 5. ca. 4.

Ad primam ergo obiectionē dicitur, quòd nulla fallacia est, quia veraque illarum sequitur determinatē ex illa: & prius sequitur ista affirmatiua de modo, ergo verū est nullam veritatem esse, quām illa negatiua, ergo non est verū aliquam veritatem esse: quoniam prima sequitur immediatē, secunda autē mediante illa: quoniam prima pertinet ad consistētiam ipsius propositionis in seipsa, secunda autem ad destructionem suæ contradictoriæ scilicet alię ipsa veritas est. Et rursus licet destructio cōtradictoriæ ipsam statim sequeretur, dicendo nulla veritas est, ergo non aliqua veritas est: destructio tamen cōtradictorię cū modo, de vero nō sequit, nisi ī virtute regulę dictę, scilicet q̄ propositio vera de in esse æquualet modali de vero: ideo enim sequit, nulla veritas est, ergo nō est verū aliquā veritatē esse, qa æquualet negationi illius cōtradictoriæ, scilicet nō aliqua veritas est: sic Scotus negādo cōsequētiam cōcessit illam nesciens, dum concessit aliā, super radice illius fundatā.

Ad secundā verò obiectionem dicitur, quod veritas sumitur ad minus fūdamētaliter: & cūm dicitur, quod nullū fundamentū remaneret, negatur. Dico enim quod ad remansionē veritatē negatiuarū fundamētaliter, nō requiritur remāsio rerū: vnde veritas isti°: nihil est nihil, omni omnino re & intellectu secluso remanet fundamētaliter: quia si intellectus esset, posset eis suā cōpositionē adæquare obiectaliter cōponēdo hāc, nihil, & hęc remāsio sufficit. vnde nec etiam modo ista propositio, nihil est nihil, habet fundamentum ex parte rei significatę nisi modo dicto. Quod enim dicitur q̄ veritas fundamentaliter est entitas, verum est de veritate positiua, nō autem negatiua: fundamētū enim negatiuę veritatis est nō esse, & non esse, vt patet.

12 1. dist. 3 q. 1 art. 2. Et 1. contra c. 6. & 11. Et veri. q. 10. ar. 11. Et po. q. 7. a. 2. 11. Ca. 1. & 3.

Super Quæstionis secunda Articulum secundum.

Titulus clarus.

In corpore duo. Primo distinguit demonstrationem, in quia & propter quid, &c. Secundo respondet quæsito affirmatiuè vnica conclusione Deum,

Deum esse est demõstrabile à posteriori, seu per effectum, probatur, effectus dependet à propria causa: ergo posito effectu necesse est causam perexistere. ergo ex quolibet effectu, dummodo sit nobis notior potest demonstrari pro priam causam eius esse, ergo Deum esse est demonstrabile per effectus notiores nobis: omnia clara sunt, supponendo quòd Deus habet aliquos notio res effectus: quod inferius patebit.

In responsione ad primum aduertę, quòd nota de Deo naturali lumine, dupliciter sumuntur. Vno modo secundum se alio modo, vt nobis nota. & similiter articuli fidei sumũtur secundum se, & vt crediti. si sumantur vtraque secundum se, sic nõ est verum, quòd illa sint præambula ad propositiones quę sunt articuli fidei: sed quædam præcedunt, vt Deum esse, Deum esse vnum bonum, & similia absoluta: quædam sequuntur, vt Deum esse primam causam rerum & cætera huiusmodi: nec propter hoc sequitur, quòd sint propositiões in Theologia priores primis principiis: quamuis sequatur, quòd sint aliquæ priores illis principiis, quæ sunt articuli fidei: quoniam præcedentes secundum se, sunt inter principia: iam enim dictum est in secundo articulo, quòd articuli fidei secundum se sunt per se principia Theologiæ, vt crediti autem per accidens: si verò sumantur vtraque vt nota nobis, sicut omnia huiusmodi naturaliter nota sunt præambula, propter rationem in litera positam. & hoc tantum litera intendit quare esto cautus.

In responsione ad secundum aduerte, quòd hæc doctrina de probatione quęstionis, an est vera, est quo ad nos: secũdum talem namque ordinem quæstio quid est sequitur an est: secũdum se autem econuerso, vt in secundo Posteriorum docetur.

¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum tertium.*

IN titulo dubium statim occurrit ex primo Posteriorum, Nulla scientia probat subiectum suum: & vt dicit Auerroes in secũdo Physicor. comment. vigesimo sexto. necã prio ri nec à posteriori, sed supponit illud esse, aut per se notũ ad sensum vel intellectum, vel accipit aliud: sed in hac scientia subiectũ est Deus, vt in prima quæstione dictum est. ergo non debet hic probari Deum esse, contra artem ergo hic articulus mouetur. Ad hoc dicitur, quod nulla scientia per se loquẽdo probat subiectum suum esse, per accidens autem non inconuenit scientiam aliquam probare suum subiectum esse. Sic autem est in proposito, quo niam occurrit hic duplex accidens, propter quod scientia hic probat Deum esse. Primum est imperfecta illius participatio in nobis: si enim lumen diuinum plenè participaremur, constaret statim Deum esse. Secundum est conditio medij, scilicet, quod est quasi extraneum: licet enim nulla scientia ex simpliciter propriis probet subiectum suum, ex extraneis tamen appropriatis probare potest, si notiora nobis sunt extranea illa quàm esse illius subiecti. Sic autem contingit in proposito: quoniam Theologia non ex propriis simpliciter, sed ex propriis ministerialiter, scilicet notis naturali lumine, quæ absolutè sunt extranea, vt diximus, probat Deum esse: vt patet in decursu quæstionis.

In corpore est vna cõclusio responsua quæstio affirmatiuè, scilicet Deus est: & proponitur quinque viis probanda: quas non est opus formare, cum & hic, & in primo contra Genti. & in quæstione de potentia. & in quæstione de ve. & in primo sentent. habeantur.

Circa has rationes in communi aduertẽdum est diligenter, quod possunt afferri ad duo: primo ad concludendum illudens incorporeum, immateriale, æternum, summum, immutabile, primum, perfectissimũ, &c. quod & quale, Deum tenemus esse: & sic istæ rationes habẽt plurimum disputationis, eo quòd prima via, vt in primo cõtra Genti. capitulo vigesimo secũdo dicitur, quia quæstio quid est, sequitur ad quæstionem an est; [d] Nomina autem Dei imponuntur ab effectibus, vt postea ostendetur: vnde demonstrando Deum esse per effectum, accipere possumus pro medio, quid significet hoc nomen Deus.

¶ Ad tertiam dicendum, quòd per effectus non proportionatos causæ, non potest per fecta cognitio de causa haberi: sed tamen ex quocunque effectu potest manifestè nobis demonstrari causam esse: vt dictum est: & sic effectibus Dei potest demõstrari Deũ esse: licet per eos non perfectè possimus eũ cognoscere secundum suam essentiam.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus sit.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit. Quia si vnum contrariorum fuerit infinitum, totaliter destruetur aliud. Sed hoc intelligiẽ in hoc nomine Deus. scilicet, quòd sit quoddam bonũ infinitum: si ergo Deus esset, nullum malũ inueniretur. Inuenitur autem malum in mundo. ergo Deus nõ est.

¶ 2. Præterea, Quòd potest cõpleri per pauciora principia, non fit per plura. Sed videtur, quòd omnia, quæ apparent in mundo possunt compleri per alia principia, supposito, quod Deus nõ sit, quia ea quæ sunt naturalia, reducũtur in principium, quod est natura. Ea verò quæ sunt à proposito, reducuntur in principium, quod est ratio humana, vel voluntas. Nulla igitur necessitas est ponere Deum esse.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Exodi tertio, ex persona Dei, Ego sum qui sum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deũ esse, quinque viis probari potest.

¶ Prima autem & manifestior via est, quæ sumitur ex parte motus. Certum est enim & sensu constat, aliqua moueri in hoc mundo: omne autem quod mouetur, ab alio mouetur. Nihil enim mouetur, nisi secundum quod est in potentia ad illud, ad quod mouetur. mouet autem aliquid secundum quod est actu. Mouere enim nihil aliud est quàm educere aliquid de potẽtia in actum. De potẽtia autẽ non potest aliquid reduci in actũ, nisi per aliquod ens in actu: sicut calidũ in actu, vt ignis, facit lignum, quod est calidum in potentia, esse actu calidũ, & per hoc mouet, & alterat ipsum. Nõ autem est possibile vt idẽ sit simul in actu & potẽtia secundum idem, sed solùm secundum diuersa, quod enim est calidũ in actu, non potest simul esse calidũ in potentia, sed est frigidum in potẽtia. Impossibile est ergo quòd secundũ idem & eodẽ modo aliquid sit mouens & motũ, vel quòd moueat seipsum. omne ergo quod mouetur oportet ab alio moueri. Si ergo id à quo mouetur moueatur, oportet & ipsũ ab alio, moueri: & illud ab alio. hic autem non est procedere in infinitum: quia sic non esset aliquod primum mouens & per consequens nec aliquod aliud mouens, quia mouentia secunda non mouent nisi per hoc quòd sunt mota à primo mouente, sicut baculus non mouet, nisi per hoc quòd est motus à manu. ergo necesse est deuenire ad aliquod primum mouens, quòd à nullo mouetur: & hoc omnes intelligunt Deum.

d. c.64. Q. 13. artic. 1. d. 31. d. 566.

d 55 66 in corp. art.

Secunda via est ex ratione causæ efficientis. Inuenimus enim in istis sensibilibus esse ordinem causarum efficientium, nec tamen inuenitur, nec est possibile quòd aliquid sit causa efficiens sui ipsius, quia sic esset prius seipso, quod est impossibile, non autem est possibile quòd in causis efficiẽtibus procedatur in infinitum: quia in omnibus causis efficientibus ordinatis primum est causa medij, & medium est causa vltimi, siue media sint plura siue vnum tantum, remota autem causa, remouetur effectus: ergo, si non fuerit primum in causis efficientibus, non erit vltimum nec medium. Sed si procedatur in infinitum in causis efficiẽtibus, non erit prima causa efficiens: & sic non erit nec effectus vltimus, nec causæ efficientes mediæ, quod patet esse falsum. ergo est necesse ponere aliquam causam efficientẽ primãm: quam omnes Deũ nominãt.

Ex 2. Metaphi.

Tertia via est sumpta ex possibili & necessario, quæ talis est. Inuenimus enim in rebus quædam, quæ sunt possibilia esse, & nõ esse: cùm quædam inueniantur generari & corrumpi: & per consequens possibilia esse & nõ esse. Impossibile est autem omnia, quæ sunt talia, semper esse, quia quod possibile est non esse, quandoque non est: Si igitur omnia sunt possibilia non esse, aliquando nihil fuit in rebus. Sed si hoc est verum, etiam nunc nihil esset: quia quod non est, nõ incipit esse nisi per aliquid quod est. Si igitur nihil fuit ens, impossibile fuit, quòd aliquid inciperet esse, & sic modo nihil esset: quod patet esse falsum. Non ergo omnia entia sunt possibilia. sed oportet aliquid esse necessarium in rebus. Omne autẽ necessarium vel habet causam suæ necessitatis aliunde, vel non habet non est autem possibile, quòd procedatur in infinitum in

& nõ necessario respectu. primi & vltimi, vt patet in mediis partibus proportionalibus circuli. Secundò, quòd nõ ex ratione causę: quia causa vt causa respicit effectum & non dependentiam ad prius aut primum, vt patet. Tertiò, quòd nõ ex ratione composita, scilicet causæ mediæ: quoniam causa media vt sic nihil aliud exigit quàm vt in causando medietur: sed hoc, scilicet, in causando mediate sufficienter saluatur, si inter aliquã priorem causam & effectum aliqua media causalitas sit, ergo media causa ex rõne qua media causa, non exigitde pendentiã à prima causa, sed à priore. Et confirmatur: quia secundũ te, ista cõditionalis est vera, si procederent in infinitũ causæ, omnes causæ essent causæ mediæ, ergo ad rationem causæ mediæ nõ requiritur dependentia à prima, sed à priore, respectu cuius & posterioris dicatur media.

Ex 1. Metaphi.

Ad hoc breuiter dicitur, quòd causa media ex eo quòd causa media necessario dependet à prima, ad cuius euidẽtiam oportet recolere, quòd de ratione causæ est efficacia: nisi enim causa aliquid efficiat, causa in actu, de qua est sermo, dici non potest. Efficacia nanque causæ in illius causalitate actuali consistit, & propterea nisi causalitas cõplearur, neque causa in actu neque efficacia seu efficiẽtia aliqua saluatur: oportet ergo ad hoc quod causę ratio saluetur, vt causalitas illius compleatur, ac per hoc, quod repugnat complemento causalitatis alicuius causæ, repugnat causæ illi. Cùm igitur causa media verè causa sit oportet ipsam habere propriam causalitatem completam. Tunc sic, Complementum causalitatis causę medię nulatenus potest esse sine dependentia à prima causa, ergo causa media, vt est causa media, dependet à prima, ergo optimè dicit Aristot. & habetur in litera, quòd primum est causa medij. Consequentia nota & antecedens probatur, si tolleretur prima causa, sic quod ante omnem causam esset alia causa, nũquam perficeretur causalitas istarum causarum essentialiter dependentium: ergo complementum mediarum dependet à prima. Conditionalis est clara, quia infinitas descensus vel ascensus repugnat complemento. Consequentia autem patet, quia constat quod complementum mediæ causæ dependet ab aliqua antecedente, & non à priore tantùm, vt patet ex conditionali, ergo à prima.

244

Ad obiectionem autem in oppositum, cùm dicitur, Causa media nihil exigit, nisi quod in causando medietur, cõceditur: sed cum subsumitur, quod hoc saluatur respectu prioris causæ, negatur: quoniam impossibile est mediã causalitatem perfici, nisi substentetur in prima. si enim ab infinitis prioribus dependet, nunquã perfici poterit. Ad confirmationẽ vero negatur quod illa cõditionalis, scilicet si causæ essentialiter ordinatæ esset infinitæ, omnes esset causæ mediæ, sic Aristot. aut nostra simpliciter, sed est ad hominem potentem infinitatem in causis huiusmodi. apud hos nãque sequituro ptimè, quod eãm omnes nonantur causæ, & nulla prima: igitur mediæ: sed secũdum veritatem ex illo antecedente proceditur in infinitum in causis, sequitur, ergo nulla causa est, vt Aristot. & Sanctus Thomas deducunt quia sequitur, ergo nõ est prima: ergo nec media: quia prima est causa mediẽ, vt probatũ est.

Circa illam propositionem in quarta via assumptam, scilicet maximè tale in aliquo genere est causa omnium aliorum, quæ sunt illius generis, quoniã impugnantur ab Areolo, nota tres terminos. Primo quod aliud est esse maximè tale in aliquo genere, & aliud est esse primam seu perfectissimam speciẽ alicuius generis, vnde non assumitur hic q̃ perfectissima species sit causa cæterarum, sed quod maxime tale, &c. Secundo quod esse causam contingit in proposito dupliciter, scilicet affectiuam propriè, vel exemplarẽ: hoc in loco confusè assumitur esse causam: quoniã ad propositum nõ refert quali causalitate maximè ens bonum & verũ sit causa esse bonitatis & veritatis cæterorum. Esse enim causam siue exemplarem omniũ horum, siue effectiuã propriũ est Dei. ¶ Tertio, quod cętera illius generis possũt accipi dupliciter, scilicet absolutè, id est, secundum totum id quod sunt, & possunt accipi secundũm rationẽ illius generis: in proposito nõ sumuntur absolutè, sed secũdum quod habent illius rationem: non enim maximè calidum diximus causam reliquorum calidorum secundum sub stãtiam & totum quod sunt, sed solùm inquantum calida sunt: ita q̃ sensus propositionis assumptæ est. Maximè habẽs rationem aliquam formalem est causa siue exemplaris, siue effectiua reliquorum habẽtium eãdem rationem formalem vt sic. In horar.

Ex hoc patet quod instanti. Aureoli tic ad Tex 4. bedine respectu colorũ nihil valet. Tum quia albedo nõ est maximè color. Tum quia si esset maximè color, non oporteret propter ea ipsam causare cæteras species coloris absolutè, sed quantum ad rationem coloris tantum. Tum quia dicere albedinem esse causam exemplarem reliquorũ colorum quatenus colores sunt, nullũ inconueniens est, cùm perfectiora sint naturaliter exẽplaria imperfectiorum vt sic: & colores omnes quanto magis accedũt ad albedinem, tãto plus habent lucis & consequenter perfectiõis ratione coloris. 118

Circa quintam viam est instãtia quoque Aureoli quã tamen prius exclusérat S. T. 3. cõtra Gent. cap. 63. scilicet q̃ quidditates rerũ naturalium sunt sufficientes causę effectuum, quinaturaliter apparent ordinatæ, &c. in vniuerso: vide ibidẽ. & ĩ q. de vo. q. 5. ar. 2. & inuenies rationẽ insufficiẽtiæ esse vnitatẽ ordinis, vtilitates mutuas, cõnexiões contrariorũ, &c. præter eã, quæ hic ponitur in responsione ad secundũ: 118, quia scilicet natura agit propter finẽ, ex secundo Physic. ergo aut à se conceptum, aut ab alio intẽdente directa, &c. 135 Inchirid. cap. cite. princ. habetur 10.

Circa solutionem primi argumenti aduerte quòd responsio literæ cõsistit in negatione consequentiæ: quia tamen non assignatur causa in communi, sed particulari materia, de qua est sermo, ideo in communi loquendo scito primo, quod vnum oppositum excludere reliquum potest, dupliciter intelligi, scilicet formaliter & effectiuè: formaliter quidem vnum oppositorum non excludit reliquum nisi à suo receptiuo, vt patet, & sic in proposito: quia bonum diuinum infinitum est, & omne malũ excludit formaliter à Deo, nõ autem à creatura: quia non recipitur in creatura, sed in ipso tantũ Deo. Effectiuè vero vnũ oppositorũ excludit reliquum secũdum quod efficit aliquid sibi simile, sicut vis solaris excludit frigus ab aëre, secũdum q̃ assimilat sibi aërem in esse calido: & iuxta hanc oppositionẽ procedit argumentũ: quod si vnum, oppositorum est infinitum, reliquũ non solũ excludit ab eo formaliter, sed etiã effectiuè in quocũque inuentũ fuerit: & hoc propter infinitatẽ suæ efficaciæ cui nihil resistere potest, nisi aliud oppositũ eiũ esse infinitũ. Q̃ cito secũdo quod Scot. 2. sent. in dist. 1. q. 1. ad primum examinans hãc cõditionalẽ dicit ipsam veram non solũ formaliter, sed effectiuè in oppositis naturaliter agentibus, nõ autẽ in agentibus volũtariè. Et solutio argumentũ ad propositũ: quia bonũ infinitũ agit volũtariè. in litera autẽ simpliciter negat cõsequẽtiã, & assignat ratio: quia scilicet ex infinita benignitate agẽtis sequitur esse aliqua mala ex qb̃ bonũ resulket. Sed quoniã, vt dictũ est, ista responsio immiscet modũ causãdi, super volũtatẽ attribuẽdo malã quinãq̃ diuinũ q̃ ad volũtatem spectat; ideo particularis est, vniuersaliter autẽ distinguẽdũ

videtur

videtur antecedens: quoniã oppositum infinitum contingit dupliciter. Vno modo communicabile aliis secundum eandem rationem: sicut si ignis esset infinitè calidus. Calor enim est cõmunicabilis aliis secundũ eandem rationẽ qua est in igne. Alio modo incommunicabile aliis secundũ eandẽ rationẽ, quamuis sit participabile per quandã analogiã: sicut esse Dei est infinitũ non tamen communicabile aliis secundum eandem rationẽ. Alioquin possent esse plures dij, quamuis sit participabile ab omnibus plus & minus. Dico igitur, quòd si vnũ oppositorum communicabile secundum eandem rationem est infinitum, reliquum non erit nec in eodem susceptibili, nec in alio quocunque. Si autem vnum oppositorum incommunicabile secundum eãdem rationem: participabile tamẽ est infinitum: oprimẽ sequitur quòd reliquum formaliter excludet à se, sed non sequitur, ergo reliquum effectiuè excludet à quolibet, eriam si ponatur natura liter agere. Et ratio est: quia agens infinitum infinitè participatum non excludit à participantibus totaliter suũ oppositum: sed oppositum infinitum incommunicabile seu bonum infinitum est huiusmodi. ergo. Maior patet ex inductione, Si enim sol esset infinitè calidus, & calor non esset cõmunicabilis inferioribus secundum eandẽ rationem, sed secũdum quãdam analogam imitationem tãtum: solin quantum calidus esset infinitum agens, finitè tamẽ participatũ: quia non secundum eãdem rationem, ac per hoc non produceret in aliquo nisi caloris finitã participationem: & cõsequenter non excluderet omne fugus à participantibus ipsum: quia cum calore finitè impresso stat aliquis gradus frigoris. Patet & ratione, quia quantę cũque virtutis sit agẽs non excludit effectiuè oppositum, nisi inquantum est incompossibile effectui: sed existente agente infinito, in se, finitè autem participato effectũ nõ oportet esse incompossibilem cuilibet gradui oppositi, quia effectus finitè habet rationẽ vnius oppositi. ergo agens infinitum finitè tantùm participatum non tollit effectiuè totaliter suum oppositum. Et propterea Deus gloriosus, qui est infinitum bonum, etiam si naturaliter ageret, non tolleret omne malum ab vniuerso quoniam finitè tantùm participatur à quocunque: & ex bonitate sua prodiret vniuersitas bonitatum constituentium gradus diuersos in vniuerso: ex quorum naturis necesse est oriri malũ, sicut ex natura lupi mors agni: & ex natura elementorum corruptio mistorum, &c. Et ideo eleganda rationem in litera assignatam meritò negatur consequentia: quia ex infinita bonitate Dei oritur mala esse propter bonum tamen vniuersi: & non pritur mala non esse. Et sic ad infinitam Dei bonitatem spectat quòd malum sit in esse ctibus suis, non in seipso.

¶ Super quæstionis tertiæ articulum primum.

IN titulo aduerte, quòd vt ex conditionibus, quas Deo conuenire dictũ est in præcedenti articulo probando ipsum esse, manifestè pateat quòd nõ potest cadere in mentem alicuius Deum esse accidens, sed oportet ipsum esse substãtiã: idcirco terminata quæstione an est, ex qua scitur ens de Deo, & ex annexis liquido constante quòd est substantia, statim inquirit nũc an sit corpus, id est, an sit substantia corporea: ita quòd ly Corpus hic sumitur propriè pro corpore quod est in prædicamento substantię, siue illud si res simplex, vt Auerrois credit de corpore cęlesti, siue non inueniatur simplex, nõ est curę. Huiusmodi autem substantia trinam habet dimẽsionem annexam, secundũ omnes, siue ipsa trina dimẽsio sit idem quod ipsa, siue nõ. Nullum enim horũ variat propositum. Substantia autem corporea hoc modo sumpta nõ solùm distinguitur cõtra incorpoream, puta immaterialem substantiã: sed etiã contra non corpus, id est, formam etiam quæ est corporis actus: neutrum enim horum est substantia corporea: vt ly Corporea est differẽtia intrinseca cõstituens corpus, quamuis formæ naturales dicantur substantię corporeę, denominatinè à corporibus, quarum sunt formę: & sic sumitur corpus propriè, vt patet ex secũdo de Anima in principio, vbi Arist. quærit an anima sit corpus: & hoc modo sumitur hic vt singulariter etiã contra proteruos apparet ex tertia ratione in corpore adducta.

ARTICVLVS I.

¶ Virum Deus sit corpus.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd Deus sit corpus. Corpʹ enim est quòd habet trinam dimensionem: sed sacra Scriptura attribuit Deo trinam dimensionem: dicitur enim Iob 2. Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces; longior terra mensura eius, & latior mari: ergo Deus est corpus.

¶ 2. Præterea, Omne figuratum est corpus cum figura sit qualitas circa quantitatem: sed Deus videtur esse figuratus, cùm scriptum sit Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. figura enim imago dicitur, secundũ illud Hebr. 1. Cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius: id est, imago. Ergo Deʹ est corpus.

¶ 3. Præterea, Omne quod habet partes corporeas est cõpus: sed Scriptura attribuit Deo partes corporeas: dicitur enim Iob. 41. Si habes brachium vt Deus. & in Psal. Oculi Domini super iustos: &, Dextera Domini fecit virtutem: ergo Deus est corpus.

¶ 4. Præterea, Situs non conuenit nisi corporis: sed ea, quæ ad situm pertinent, in Scripturis dicuntur de Deo, dicitur enim Esaiæ 6. Vidi Dominũ sedẽn. & Esaię 3. Stat ad iudicandum Dominus. ergo Deus est corpus.

¶ 5. Præterea. Nihil potest esse terminus localis à quo, vel ad quem, nisi sit corpus vel aliquod corporeum. Sed Deus in Scriptura dicitur esse terminus localis vt ad quem secundum illud Psal. Acce. ad eum, & illu. & vt à quo, secundum illud Hier. 17. Recedentes à te in terra scribentur. ergo Deus est corpus.

SED CONTRA est quod dicitur Ioã. 4. Spiritus est Deus.

¶ RESPONDEO dicendum absolutè Deum non esse corpus: quod tripliciter ostendi potest. Primò quidem, quia nullũ corpus mouet non motum, vt patet ducendo per singula. Ostensum est autem suprà, quòd Deus est primum mouens immobile: vnde manifestũ est quod Deus non est corpus. Secundò, quia necesse est id, quod est primum ens, esse in actu, & nullo modo in potẽtia. Licet enim in vno & eodẽ quod exit de potẽtia in actũ, prius sit potẽtia, quã esse simul cum corpore mouente, quod manere supponitur in loco contiguo illi toto: vnde in mouente, motum est. Et ex hoc apparet exclusio instãtiarum: quoniam non de motione purè locali erant, & de cæteris quidem patet. De magnete autẽ & similibus habes ab Auerroe septimo Physic. cõmen. 10. quòd ipsa non mouet, sed alia mouentur ab ipsa: quanuis non vndecũque propter priuationem dispositionis, quam ab eis per modum alterationis spiritualis acquirunt alicubi: sed de his, cùm erit sermò de dependentia reliquorum motuum à motu cæli, amplius dicetur: nunc hæc sufficiant hic, vbi ex locali motu proceditur.

Secundò. Deus est primum ens, ergo actus purus: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti artic. prima consequentia probatur, Actus est simpliciter prior potentia, ergo primum ens est actus absque potentia: quod est esse actum purum. Assumptum declaratur, ostendendo differentiam ordinis inter actum & potentiam simpliciter, & respectu alicuius, cui conuenit vtrumque, quia scilicet in respectu ad hoc potentia est prior, sed simpliciter non in hoc, vel in illo, actus est prior: quod probatur, quia omne quod est in potentia non reducitur ad actum, nisi per aliquod ens actu. Secunda verò cõsequentia probatur, omne corpus est in potentia: ergo, Assumptum probatur: quia omne corpus est continuum in cuius ratione cadit potentia ad diuisionem, est enim diuisibile in semper diuisibilia, vt dicitur in 6. Physic,

Tertiò, Deus est nobilissimum omnium entium: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti articulo. Consequentia probatur: quia corpori repugnat esse nobilissimum: quod probatur. Corpus aut est viuum, aut nõ viuum: sed neutrum est nobilissimum: quia non viuo viuum præstat, & viuo præstat id quo viuit. quod esse aliud à corpore probatur: quia corpus inquãtum corpus, non viuit: alioquin omne corpus viueret. omnia clara sunt.

Veruntamen

1. contra. ca. 20. Et li. 2. cap. 3 princ Et li. 4. c. 11. col 2. Et opus 3. c. 16. & 17.

Psal. 33. & 117.

Psal. 33.

3. ar. 3.

Veruntamen propter instantiam quorundam illa propositio, Viuens est nobilius non viuente, quibusdam non videtur vera, quia sequeretur quod formica esset nobilior cælesti corpore, quod communiter tenetur non viuere.

¶ Ad hoc dicitur, quod corpus cælestę forte est viuũ secundũ varietatẽ: & tamẽ si comparetur ad formicam nõ inquantum viuit, sed inquantum cælestę corpus, facilis est responsio. Dicitur enim qđ formica, vt viuens est nobilior corpore cælesti secluso vita, & hoc est necessarium: quia hoc nihil aliud est quã dicere, qđ anima est nobilior quo cũque corpore. Totus namque ordo animaũ est suprà totum ordinẽ corporũ, vt patet. Sed si secundum veritatẽ cælum non est viuum, tũc difficilior est respõsio, non enim potest dici quòd ista comparatio est vera formaliter, & non simpliciter, id est, quòd viuens vt sic est nobilius nõ viuente vt sic. Tũ quia ista cõparatio esset puerilis cùm lapis vt sic sit etiam nobilior nõ lapide vt sic, & vniuersaliter omne positiuũ sua negatiõe. Tũ quia nõ haberetur intẽtum in proposito, intẽdit enim destruere Deũ esse in latitudine corporum, quia vita est nobilior corporeitate. cõstat namque, ꝙ gradus vitalis in vniuerso superior est gradu naturæ & distinguitur natura contra animam, & ¶ 3. corporeitas secundũ totam latitudinem suã claudit infra ordinẽ vitæ. igitur non secundum quid, sed simpliciter tota latitudo corporis est, infra latitudinẽ vitę: & ꝓpterea si Deus est nobilissimũ ens, nõ potest esse corpus, quia datur ordo superior, scilicet vitalis, in quo patet esse viuẽtia. Dicendum quod viuentia sunt simpliciter nobiliora non viuentibus, vt ratione adducta patet & 16. de animalibus habetur. Et ꝙ si cęlum nõ est viuũ, quòd formica est simpliciter nobilior ens quàm cælum; cælum tamen est nobilius corpus quàm formica: & propter hãc nobilitatem in genere corporum multæ nobilitates secundum quid respectu vitæ sibi conuniunt, puta incorruptibilitas, &c. Aristoteles tamen primo Ethic. dicit corpora cælestia esse nobiliora etiam homine: quia tenet illa viuentia, vt expressè in secundo cæli supponendum esse dicit.

¶ Super Quæstionis tertiæ Articulum secundum.

IN titulo aduerte quòd licet apud sanct. Tho. doctrinã esse corpus & esse compositum ex materia & forma conuertantur, & idem sint, attamẽ quia non vt idem apud alios nec conuertuntur. Auerrois enim ponit corpus in cælo: & tamen non compositum ex materia & forma. Auicebron autem ponit compositum ex materia & forma in substantiis spiritualibus: & tamen nõ corpus ideo vt omnifariam completa sit doctrina præsens, mouetur quęstio, an Deus sit compositus ex materia & forma: & propterea omnes rationes in litera positæ vtuntur mediis abstrahentibus à corporeitate & quantitate, quatenus excludant etiam materiam spiritualem.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæstio negatiue, Impossibile est Deo esse materiã. probatur tripliciter. ¶ Primò Deus est purus actus: ergo nõ habet materiam, probatur sequela, quia materia est in potẽtia. ¶ Secũdò, Deus est primum bonum & optimum: ergo bonum non per participationem, sed per essentiã: ergo non est cõpositus ex materia & forma. Antecedẽs ex præcedentibus patet, prima consequentia probatur: Bonũ per essentiam prius est bono per participationem: ergo si Deus est primum, &c. secunda vero, Compositũ est bonũ per suam formam: ergo per participationẽ, secundũ scilicet ꝙ materia participat formã: ergo si, &c. ¶ Tertiò, Deus est prima causa effi-

Q. parte ar. 3.

Q. parte ar. 3.

Q. 1. ar. 9.

** parum à modis.*

3. ar. 3.

eiens: ergo est primum & per se agens: ergo est primò & per se forma: ergo non est compositus ex materia & forma. Antecedens cũ prima cõsequentia relinquitur pro constanti. Secunda verò probatur, Omne agens agit per suã formã: ergo vnumquodque sic se habet ad esse agẽs, sicut ad esse formã, & econuerso: ergo si est primum & per se agens, est primò & per se forma, &c.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd etiã ea quæ ad situm pertinẽt, nõ attribuuntur Deo nisi secundum quandam similitudinem, sicut dicitur sedens propter suam immobilitatem & autoritatem: & stans propter suam fortitudinem ad debellandum omne quod aduersatur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ad Deum non acceditur passibus corporalibus, cum vbique sit, sed affectibus mentis, & eodem modo ab eo receditur. & sic accessus & recessus sub similitudine localis motus designant spiritualem affectum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrũ in Deo sit cõpositio formæ & materiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo sit compositio formæ & materiæ. Omne enim quòd habet anima est compositum ex materia & forma: quia anima est forma corporis. sed Scriptura attribuit animã Deo, introducitur enim ad Heb. 10. ex persona Dei, Iustus autem meus ex fide viuit: quòd si subtraxerit se, nõ placebit animæ meæ. ergo Deus est compositus ex materia & forma.

¶ 2. Præterea, Ira, gaudiũ & huiusmodi sũt passiones coniuncti, vt dicitur 1. de Anima * sed huiusmodi attribuuntur Deo in Scriptura. dicitur enim in Psal. Iratus furore Dominus in populum suum: ergo Deus ex materia & forma est compositus.

¶ 3. Præterea, Materia est principium indiuiduationis. sed Deus videtur esse indiuiduum: non enim de multis prędicatur. ergo est compositus ex materia & forma.

¶ SED CONTRA, Omne compositum ex materia & forma est corpus: quantitas enim dimẽsiua est quæ primo inhæret materiæ. sed Deus non est corpus, vt ostẽsum est. ergo Deus non est compositus ex materia & forma.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd impossibile est in Deo esse materiã. Primò quidem, quia materia est id, quod est in potentia: ostensum est autẽ, quòd Deus est d purus actus non habens aliquid de potentialitate, vnde impossibile est quòd Deus sit compositus ex materia & forma.

¶ Secundò, quia omne compositum ex materia & forma, est perfectum & bonum per suam formam: vnde oportet quòd sit bonũ per participationem, secũdum quòd materia participat formam. Primum autẽ quod est bonum & optimum, quod Deus est, nõ deinde conuertibilitatem subaudiendum volens subdit, quod igitur est per se primò agens, est primò & per se forma.

¶ Sed circa hæc occurrit dubium: quoniam hic processus videtur sophisticus, quoniam sub hoc communi, scilicet se habere ad formam, descendit determinare ad hoc speciale, scilicet esse formam: vnumquodque ita se habere ad formam, vt ad esse agens verissimũ est: sed ex hoc non licet sumere vnumquodque ita se habere ad esse formam, sicut ad esse agẽs. Tum quia est sophisma consequentis. Tum quia hoc falsum est, quoniam ignis nõ ita se habet ad esse colorem sicut se habet ad esse calefactiuum: quia ignis est primò calefactiuus, non tamen est primò color, imò non est color, sed habẽs illum per se primò: & tamen color est forma illa quæ est ratio calefaciendi: igitur ex hoc quòd aliquid est per se primò agens, nihil aliud inferri potest, nisi ꝙ per se primò habet formam, quæ est ratio agendi: & non quòd sit per se primò forma, vt in litera fit, &c.

¶ Ad hoc dr, quòd oportet hic aduertere duo, primò quid importet ly Per se primò. secundò quòd sermones interpretandi sunt semp secundũ subiectã materiã: ex his enim omnia erũt manifesta. ¶ Per se primò tale, vt dr 1. Poste. significat quòd sit tale non per aliud, & reliqua sunt talia per ipsum: sed cùm dicitur, nõ per aliud, excludũtur nõ solùm extrinseca, sed etiã partes, vt dicitur 7. Phy. ita quòd illud, quod est tale ratione partis, nõ est per se primò ratione hoc, illud cui conuenit esse agens ratione partis, scilicet formæ, nõ est per se primò agens: sed neque per accidens, sed per aliud, scilicet ꝙ partẽ,

1 contra cap. 37. & 36. Et opus. 3. cap. 9. 10.

** Tex. 12. & 14. & 15. 10. 2.*

Art. pro.

Q. ar. 2. 3.

D. 457.

Et propterea nullum cõpositum ex materia & forma potest esse per se primo actiuum, quoniam omnia agunt non se totis, quia non ratione materiæ: repugnat enim ei esse rationẽ agendi, cùm de ratione eius sit potẽtia opposita actui, qui est ratio agendi. Et hinc patet qualiter ex se habere ad esse agens non solùm licet inferre se habere ad formã, sed se habere ad esse formã: vt in litera factũ est. & ecõuerso fieri posset à priori, nec vllum est sophisma. Ad instantiã autem de calore dicitur, q̃ si sermones ponderentur secundum materiã sub iectam, non fieret hæc obiectio esse enim actiuum in cõmuni nullã imperfectionem includit cõuenireque potest alicui rei subsistenti in natura q̃ se primò proprijssimè, vt loquimur esse vero calefactiuum imperfectionẽ claudit: quoniã dicit esse actiuum sic. id est materialiter: & impossibile est quòd conueniat alicui primò simpliciter & absolute loquendo: quia oportet q̃ cõueniat cõposito ex materia & forma, cui nõ potest cõtenire agere nisi secundũ partẽ: sed tamen huiusmodi materiales actiuitates secũdũ ꝓprias rationes sumptæ dicũtur cõuenire alicui primo eo modo quo possibile est inuenirí primò i taliũ cõuenientia, id est in genere materialiũ agẽtũ, & nõ simpliciter. Et propterea instantia nõ est contra ꝓpositũ quoniã licet de igne & calore & aliis materialibus rationibus actiuis, non aparear vis consequentiæ: hoc est quia in eis non inuenitur esse agẽs nec esse tale agẽs primò, sed esse tale agẽs primò in genere agẽtiũ materialium: vbi primitas non excludit partẽ, & tamen constat partẽ excludi per primitatẽ simpliciter. Stat igitur vis consequentiæ quod si Deus est per se primo agens: ergo est per se primo forma: quia per se primo agens est agens non per aliud, id est nec etiam per partem, sed se toto: nec per hoc oportet totum esse formam, & consequenter incompositum esse ex materia & forma.

Q. Prac. art. 2 D. 4620

D. 731. 171.

D. 634.

16 2. Contra 4. c. 945. Et opus. p. c. 10.

¶ In responsione ad tertium dubium nascitur ex Durando contra assignatam ibidem causam indiuiduationis, scilicet recipi in materia, vel non posse recipi in ea. Indiuiduum dicitur indiuiduum per negationem diuisionis, qua superius diuiditur in sua inferiora: & est indiuiduum per negationem essendi in alio sicut in subiecto inferiori, & non per negationem essendi in alio sicut in subiecto informationis: sed tam recipi in materia quàm nõ posse recipi in alia, spectant ad esse & nõ esse in alio, sicut in subiecto informationis: ergo nihil horum spectat ad indiuiduationem: sed æquiuocatio commissa est circa ly esse in alio: & ly subiectum. Maior patet: aliquin hoc albũ nõ esset indiuiduum, cùm sit in alio sicut in subiecto informationis, scilicet in hac substantia. Minor verò est per se nota. Et confirmatur: materia nõ est primum subiectum prædicationis, id est, infimum subiicibile, sed est primũ subiectum informationis: ergo ex hoc quod est primum subiectum, non est indiuiduans. consequentia nota, antecedens probatur: quia materiæ etsi cõueniat ex se negatio essendi in alio vt in subiecto informationis, non tamen cõuenit ei negatio essendi in alio vt in subiecto inferiori: quoniam materia est quoddam vniuersale, & prædicatur de hac & illa materia, vt vniuersale superius de suis inferioribus, vt patet: aliqui quin materia nõ esset scibilis, cùm scientia non sit nisi vniuersaliũm. male igitur videtur litera assignasse rationem indiuidui ex materia.

Ad hoc est breuiter dicendũ, cõcedendo quod alius est modus essendi in alio vt in subiecto inferiori, & alius in subiecto informationis: & similiter qd̃ aliud est esse subiectũ ibi & hic: sed cũ hoc stat, qd̃ natura esse in alio vt superius in inferiori, non quocũque, sed singulari, & eã esse in alio per informationem, sunt idẽ non formaliter, sed causaliter: ita q̃ ad quidditatem aliquã esse in alio per informationẽ naturaliter sequit ipsam esse in alio vt inferiori singulari, & ad quidditatẽ non posse esse in alio per informationẽ, sequitur ipsam nõ posse esse in singulari vt inferiori, sed ipsam esse p se singularem, & hoc est, quod in litera dicitur. Assignat enim esse vel nõ esse in alio per formationẽ pro radice indiuiduationis, & non pro formali constitutiuo indiuidui: vt obiectiones malè interpretantur: Probare autẽ quod hæc sit radix indiuiduationis præsentis, excedit limites negotij. Inferius poterit, vbi de indiuiduatione ex proposito agetur, tractabitur. Sat est hic pro notitia literæ scire, quod apud nos iste modus essendi in alio p informationẽ, nõ est cõstitutiuus formaliter, sed causaliter indiuidui. Vnde ad obiectionẽ in oppositũ dicitur, ex hoc, quod hoc album est indiuiduũ & alio per informationẽ, nihil aliud habetur nisi quod esse in alio per informationẽ non est formale constitutiuum indiuiduiised cũ hoc stat, quod si albedinis natura nõ posset esse in alio per informationẽ, nunquam album esset in hoc albo vt superius in inferiori: & rursus hoc album non esset hoc per positionẽ differentiæ indiuidualis supra naturã, sed per negationem omnis differentiæ indiuidualis: quoniã non esset diuisibilis in plura indiuidua, vt in litera dicitur de formis non receptibilibus in materia. Ad confirmationẽ quoque negatur consequentia: quia ex hoc quòd materia est primũ subiectũ informationis, sequitur quod sit prima radix in diuiduationis positiuæ vel negatiuæ. Negatur quoque antecedens, qa materia est primum cetiam subiicibile, id est infimum, non totale vel indiuiduum completũ sed partiale. Et cùm instatur contrà: quia est vniuersale quoddã, respondetur, quod materia secũdum se non est vniuersale, nec prædicabile, vt patet ex eo quod secundum se non est intelligibilis: & cõsequenter nec scibilis, sed materiam analogia ad formam vniuersalis intelligitur vniuersalis & sit prædicabile quoddam & scibile, &c. & propterea in litera dicitur, quod forma quantum est de se, potest esse in pluribus, materia autem est primum subiectum, quia ergo omnis vniuersalitas est à forma, materia secundum se vniuersalis non est & cùm primum subiectum sit omnium prædicamentorum, ipsa est & infimum subiicibile partiale tamen, & primum subiectum informationis ac per hoc vndique indiuiduationis radix. Sed de his in Commentariis de ente & essentia & in quæst. duabus satis dictum est, & inferius amplius dicetur.

103 113

D. 1147. c. 170. D. 731. c. 17. c. b. D. 46. D. 466. D. 417. D. 639. D. 721. D. 180.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum sit idem Deus quod sua essentia vel natura.*

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nõ sit idem Deus quod sua essentia vel natura. Nihil enim est in se ipso, sed essentia vel natura Dei, quæ est deitas, dicitur esse in Deo. ergo videtur quod Deus non sit idem quod sua essentia vel natura.

¶ 1. Præterea, Effectus assimilatur suæ causæ quia omne agens agit sibi simile c. sed in rebus creatis non est idem suppositũ quod sua natura: non enim idem est homo quod sua humanitas. ergo nec Deus est idẽ quod sua deitas.

¶ CONTRA, De Deo dicitur quòd est vita, & non solùm quod est viuens, vt patet Ioan. 14. Ego sum via, veritas & vita. Sicut autem se habet vita ad viuentem, ita deitas ad Deum. ergo Deus est ipsa deitas.

¶ RESPONDEO dicendum, quod Deus est idem quod sua essentia vel natura. Ad cuius intellectum sciẽdum est, quod in rebus compositis ex materia & forma necesse est quod differant natura vel essentia & suppositum: quia essentia vel natura cõprehendit in se illa tantum, quæ cadunt in diffinitione speciei e: sicut humanitas comprehendit in se ea, quæ cadunt in diffinitione hominis: hic enim homo est homo: & hoc significat humanitas: hoc, scilicet quo homo est homo. Sed materia individualis cum accidentibus omnibus indiuiduantibus ipsam non cadit in diffinitione speciei e: non enim cadunt in diffinitione hominis hæ carnes & hæc ossa, aut albedo, vel nigredo, vel aliquid huiusmodi: vnde hæ carnes & hæc ossa & accidentia designantia hæc, materiam non concluduntur in humanitate: & tamen in eo quod est homo includitur: vnde id, quod est homo, habet in se aliquid quod non habet humanitas: & propter hoc non est totaliter idem homo & humanitas: sed humanitas significatur vt pars formalis hominis: quia principia diffinientia habent se formaliter respectu materiæ indiuiduantis, in cuius signũ humanitas significatur, vt pars formalis hominis. secunda aũt probatur: quia in suppositi ratione si diffinireretur, claudereetur materia indiuidualis vt in Sorte. consequentia autẽ prima per se nota relinquitur. secunda autem probatur, quia Deus non est compositio ex materia & forma, vt ex præcedenti patet articulo.

¶ Circa terminos assũptos in antecedente, & cõsequẽtem in tota hac ratione distingue primo ly natura, & ly suppositis. Possum' enim d his loqui duplici tertio modo: secũdũ rẽ tantũm, alio modo secundũ modũ significãdi. Sumuntur natura & suppositum secundum rem tantùm, qñ sumuntur secundũ proprias rationes rei quàm significat natura, & rei quam significat suppositum abstrahendo à modis significandi. Verbi gratia, qñ sumitur natura humana secundum eius propriã diffinitionem, & Sortes secundum eius rationẽ ꝓpriã non curãdo an natura significetur in abstracto vel concreto, &c. sumunt' aũt secundũ modos significandi, cùm sumuntur vt stant sub nominib' primę intentionis: puta humanitas, homo, Sortes, Sorteitas, &c. Sermo ꝑsens est de natura & supposito secũm rẽ, & non secundũ modum significandi: hoc enim potius logici, illud metaphysici negotij est. Et ideo cessãt oẽs argumẽtationes & responsiões, quæ inuiscent significati p modũ partis, vel excludere à significatiõe, aut nec excludere nec includere, & similia, quæ ad differentiã inter hæc ex modis significãdi, & nõ ex reb' spectãt. Nec obstat, q̃ in corpore eius articuli inferatur, q̃ humanitas significatur vt pars formalis hominis ad ꝓbandum q̃ natura nõ includat materiã indiuidualem: quoniã hoc allatum est vt signum à posteriori notius ad manifestãdũ ertã ex modo secundo ly differre seu differentiatesb eñ duplex secundum rationẽ & secũdum rem. Et hæc subdiuidit in differentiã realẽ inter rem & rem & in differentiã realem inter rem includentem aliquid reale, & non includentẽ illud. Includere aũt & non includere nunc dicimus non ex modo significãdi, sed ex ratione formali rei significatæ formaliter sũptę. Et hæc rursus subdiuidit in differentiã realem penes inclusionẽ aliquius realis intrinsecẽ: sicut homo differt ab animali: quia includit intrinsecẽ rationalẽ: & penes inclusionẽ alicuius realis extrinsecẽ: sicut disciplinabile differt ab homine fingẽdo qd̃ disciplinabilitas sit eadẽ res q̃ natura hominis quia includit extrinsecẽ disciplinã vt actũ, per quẽ diffinit, quã nõ includit homo in sua ratiõe. Quatuor igitur cũm sint modi differentiæ: sed m rationẽ tantùm, vt est inter hominẽ & humanitatem: inter rẽ & rem, vt est inter Sortem & Platonem: inter rẽ inconditiones in re, alterã negatiuam, scilicet quod non significat suppositum natutæ diuinę & hoc secundũ veritatẽ loquendo. Alteram affirmatiuam, scilicet, q̃ æquiualet supposito quo ad habitudinẽ idẽtitatis vel distinctionis à natura, quoniã cõparatur ad illã vt habens ad habitũ: vt q̃ est ad quo est: vt subsistens ad naturã in qua & quæ subsistit &c. Et tertiã conditionẽ habet in opiniõe Philosophorũ imò totius rationis humanæ secundum facultatẽ naturæ, scilicet q̃ ab omnibus accipitur vt suppositũ naturę diuinę: quia nulla deest ei bi cõditio suppositi nisi cõmunicabilitas. quã nõ conuenire sibi, quia cõmunis ex tribus personis, non ratione, sed reuelatione fidei nouimus. Et ex hac sequitur quarta cõditio quo ad nos quòd licet hic Deus nõ significet suppositum diuinum simpliciter, rẽ significat suppositũ diuinũ stando intra limites tractatus de absolutis: qualis est præsens. Propter primam cõditionẽ cauẽ loquit litera rã quærẽdo quam concludendo & respondẽdo: semper enim de deo in speciali sermonẽ habẽs nominat Deum & deitatẽ & nũquam suppositũ diuinum: propter alias vero tres cõditiones vtitur nomine Suppositi & Naturę in communi loquẽdo: & ex communibus regulis idẽtitatis aut distinctiõis suppositi à natura quæstionẽ determinatidẽ nãque est iudicium d̃ distinctione huius Dei à deitate & suppositi à natura: quoniã æquiualet illud indiuiduũ supposito quo ad hoc distinguitur enim suppositũ à natura vt habens ab habito: & qd̃ est à quo est & subsistẽs ab eo quo subsistit, &c. Nec cõgruebat doctrinæ ordini, vt tractatui de absolutis immiscerentur respectiua reuelata, tam remota ab his principiis tot intercedentibus mediis quæstionibus decidendis.

D. 114. Arg. prac. D. 1055.

¶ In corpore est vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Deus est idem quod sua essentia seu natura. Probatur: Ratio differentiæ inter naturã & suppositum est distinctio naturę à materia indiuidualis: ergo ipsi formis simplicibũsque p seipsas indiuiduantur, nõ differt suppositũ à natura: ergo Deus est sua deitas & sua vita, &c. Antecedẽs ꝓbatur ex ratione distinctionis naturæ & suppositi in rebus materialibus notioribus nobis. Natura comprehẽdit in se ea tantũ, quæ cadunt in diffinitione speciei: ergo non comprehendit materiã individualem: ergo ex hoc distinguitur à supposito. Assumptũ patet. Et prima consequentia nunc facta probatur dupliciter. Primò, quia materia indiuidualis nõ claudit in diffinitione speciei, vt patet de his carnibus respectu natrię humanæ. Secundò quia principia diffinientia habent se formaliter respectu materiæ indiuiduantis, in cuius signũ humanitas significatur, vt pars formalis hominis. secunda aũt probaturquia in suppositi ratione si diffinireur, claudereetur materia indiuidualis vt in Sorte. consequentia autẽ prima per se nota relinquitur. secunda autem probatur, quia Deus non est compositio ex materia & forma, vt ex præcedenti patet articulo.

¶ Circa terminos assũptos in antecedente, & cõsequẽtem in tota hac ratione distingue primo ly natura, & ly suppositis. Possum' enim d his loqui duplici tertio modo: secũdũ rẽ tantũm, alio modo secundũ modũ significãdi. Sumuntur natura & suppositum secundum rem tantùm, qñ sumuntur secundũ proprias rationes rei quàm significat natura, & rei quam significat suppositum abstrahendo à modis significandi. Verbi gratia, qñ sumitur natura humana secundum eius propriã diffinitionem, & Sortes secundum eius rationẽ ꝓpriã non curãdo an natura significetur in abstracto vel concreto, &c. sumunt' aũt secundũ modos significandi, cùm sumuntur vt stant sub nominib' primę intentionis: puta humanitas, homo, Sortes, Sorteitas, &c. Sermo ꝑsens est de natura & supposito secũm rẽ, & non secundũ modum significandi: hoc enim potius logici, illud metaphysici negotij est. Et ideo cessãt oẽs argumẽtationes & responsiões, quæ inuiscent significati p modũ partis, vel excludere à significatiõe, aut nec excludere nec includere, & similia, quæ ad differentiã inter hæc ex modis significãdi, & nõ ex reb' spectãt. Nec obstat, q̃ in corpore eius articuli inferatur, q̃ humanitas significatur vt pars formalis hominis ad ꝓbandum q̃ natura nõ includat materiã indiuidualem: quoniã hoc allatum est vt signum à posteriori notius ad manifestãdũ ertã ex modo secundo ly differre seu differentiatesb eñ duplex secundum rationẽ & secũdum rem. Et hæc subdiuidit in differentiã realẽ inter rem & rem & in differentiã realem inter rem includentem aliquid reale, & non includentẽ illud. Includere aũt & non includere nunc dicimus non ex modo significãdi, sed ex ratione formali rei significatæ formaliter sũptę. Et hæc rursus subdiuidit in differentiã realem penes inclusionẽ aliquius realis intrinsecẽ: sicut homo differt ab animali: quia includit intrinsecẽ rationalẽ: & penes inclusionẽ alicuius realis extrinsecẽ: sicut disciplinabile differt ab homine fingẽdo qd̃ disciplinabilitas sit eadẽ res q̃ natura hominis quia includit extrinsecẽ disciplinã vt actũ, per quẽ diffinit, quã nõ includit homo in sua ratiõe. Quatuor igitur cũm sint modi differentiæ: sed m rationẽ tantũm, vt est inter hominẽ & humanitatem: inter rẽ & rem, vt est inter Sortem & Platonem: inter rẽ in-

cludentẽ intrinsecẽ aliquid reale & abstrahentẽ, & inter includentẽ extrinsecẽ aliquid reale & abstrahentẽ ab illo in antecedente assũpto, & tota hac ratione ac conclusione, sermo tantũ est de differẽtia tertio modo, id est penes inclusionẽm intrinsecã. Nõ enim est hic sermo de differẽtia secũdũ rationẽ tũ quoniã suppositũ & natura in omnibus, etiam in Deo distinguũtur. Deus enim & Deitas ratione modi significãdi distinguũtur in tãtum q̃ ista est hæretica, Deitas generat deitatẽ: & ista catholica, Deus generat Deũ, vt patet in principio Decretaliũ: Neque etiam est hic sermo de differentia reali, qualis est inter rẽ & rem. Cõstat enim quod natura subsistantialis & suppositum non possunt naturaliter sic distinguii, vt sint totaliter dẽ res diuersæ. Nec etiã est hic sermo de differẽtia rea li extrinseca: quoniam falsum esset antecedẽs, & falsum esset quod in substãtiis immaterialibus non differt suppositũ & natura. In substãtiis enim separatis suppositũ à natura differt extrinsecẽ: quia suppositũ, vt sic includit subsistere, quod est esse p se non intrinsecẽ, sed quodammodo quasi vt proprium actũ, ad quẽ quodammodo deberet diffiniri si diffiniretur. natura autẽ nõ. Et propterea S. Thom. in quo libe. secundo q. secũda, articu. 2. de tali differẽtia loquens, dixit quod ĩ angelis differt suppositũ à natura. Relinquitur igitur, quòd sit hic sermo de differentia penes inclusionẽ intrinsecã. Tum quia ratio assumpta in litera manifestẽ secũdum talem differentiã distinguit suppositum à natura in rebus materialibus, quia scilicet suppositũ includit materiã indiuiduãlẽ quam non includit natura. Cõstat enim hoc intelligi de intrinseca inclusione. Tũ quia in separatis à materia tali differentia non distinguitur suppositũ à natura, vt hic affirmatẽ, ex eo quòd indiuiduantur q̃ se ipsa, id est quia idem est constituens naturã & indiuiduãtes per hoc nihil intrinsecum includit indiuiduum quod non claudat natura, & econuerso. Tum quia idem cẽsetur iudiciũ in litera de identitate suppositi & naturę in substãtiis separatis & Dei cum Deitate: hoc enim nõ est simpliciter verũ nisi de differentia intrinseca loquendo: quoniã vt iã dictũ est in qualibetis, aliud ꝓtulit iudiciũ loquẽdo de differẽtia extrinseca. Et ergo sensus antecedẽtis, qd̃ ratio differentiæ intrinsecæ inter naturã & suppositum secundum rẽ seu rationes formales sumpta est distinctio naturæ à materia indiuidualis: & similiter sensus omnũ cõclusionũ, quæ implicite hic cõtinẽtur de supposito & natura in rebus materialibus, & in separatis à materia, &c. eodẽ intellectu sumẽdus est: Et si iudicia diligenter inspexeris, complectẽris diffinitionẽ omniũ rerum quo ad identitatẽ & distinctionem inter suppositũ & naturã. Habes eñ in primis q̃ suppositũ & natura non substantialiter constituens consequentia autẽ prima per te nota relinquitur. secunda autem probatur, quia Deus non est compositio ex materia & forma, vt ex præcedenti patet articulo.

¶ Circa terminos assũptos in antecedente, & cõsequẽtem in tota hac ratione distingue primo ly natura, & ly suppositis. Possum' enim d his loqui duplici tertio modo: secũdũ rẽ tantũm, alio modo secundũ modũ significãdi. Sumuntur natura & suppositum secundum rem tantùm, qñ sumuntur secundũ proprias rationes rei quàm significat natura, & rei quam significat suppositum abstrahendo à modis significandi. Verbi gratia, qñ sumitur natura humana secundum eius propriã diffinitionem, & Sortes secundum eius rationẽ ꝓpriã non curãdo an natura significetur in abstracto vel concreto, &c. sumunt' aũt secundũ modos significandi, cùm sumuntur vt stant sub nominib' primę intentionis: puta humanitas, homo, Sortes, Sorteitas, &c. Sermo ꝑsens est de natura & supposito secũm rẽ, & non secundũ modum significandi: hoc enim potius logici, illud metaphysici negotij est. Et ideo cessãt oẽs argumẽtationes & responsiões, quæ inuiscent significati p modũ partis, vel excludere à significatiõe, aut nec excludere nec includere, & similia, quæ ad differentiã inter hæc ex modis significãdi, & nõ ex reb' spectãt. Nec obstat, q̃ in corpore eius articuli inferatur, q̃ humanitas significatur vt pars formalis hominis ad ꝓbandum q̃ natura nõ includat materiã indiuidualem: quoniã hoc allatum est vt signum à posteriori notius ad manifestãdũ ertã ex modo secundo ly differre seu differentiatesb eñ duplex secundum rationẽ & secũdum rem. Et hæc subdiuidit in differentiã realẽ inter rem & rem & in differentiã realem inter rem includentem aliquid reale, & non includentẽ illud. Includere aũt & non includere nunc dicimus non ex modo significãdi, sed ex ratione formali rei significatæ formaliter sũptę. Et hæc rursus subdiuidit in differentiã realem penes inclusionẽ aliquius realis intrinsecẽ: sicut homo differt ab animali: quia includit intrinsecẽ rationalẽ: & penes inclusionẽ alicuius realis extrinsecẽ: sicut disciplinabile differt ab homine fingẽdo qd̃ disciplinabilitas sit eadẽ res q̃ natura hominis quia includit extrinsecẽ disciplinã vt actũ, per quẽ diffinit, quã nõ includit homo in sua ratiõe. Quatuor igitur cũm sint modi differentiæ: sed m rationẽ tantũm, vt est inter hominẽ & humanitatem: inter rẽ & rem, vt est inter Sortem & Platonem: inter rẽ in-

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum in Deo sit idem essentia & esse.*

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo nõ sit idem essentia & esse. Si enim hoc sit, tunc ad esse diuinũ nihil additur: sed esse cui nulla fit additio est esse cõmune, quod de omnibus prædicatur: sequitur ergo quòd Deus sit ens commune prædicabile de omnibus. hoc autem est falsum, secundum illud Sapiẽt. 14. Incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerũt. ergo esse dei non est essentia.

¶ Præterea, de Deo scire possumus an sit, vt suprà dictum est, nõ autem possumus scire quid sit, ergo nõ est idem esse Dei & quod quid est eius, siue quidditas vel natura.

¶ SED CONTRA est quod Hila. dicit in 6. de trini. esse non est accidens in Deo sed subsistens veritas. id ergo, quod subsistit in Deo, est suum esse.

¶ RESPONDEO Dicendum, q̃ Deus non solum est sua essentia, vt ostentum est, sed etiam suum esse: quod quidẽ multipliciter ostẽdi potest. Primo quidem quia quicquid est in aliquo quod est præter essentiã eius, oportet esse causatum vel à principiis essentiæ, sicut accidentia propria consequentia specie, vt risibile cõsequitur hominem, & causatur ex principiis essentialibus materiæ, & ex materia & forma, in quibus indiuiduatio non est per materiam indiuidualem, id est per hanc materiam, sed ipsæ formæ per se indiuiduantur, oportet d quòd ipsæ formæ sint suppositæ subsistentia: vnde in eis non differt suppositum & natura. Et sic, cũ Deus non sit compositus ex materia & forma, vt ostensum est, oportet quòd Deus sit d sua deitas, sua vita, & quicquid aliud sic de Deo prædicatur.

10

¶ AD PRIMVM ergo, dicendum, quòd de rebus simplicibus loqui non possumus, nisi per modum compositorum, à quibus cognitionem accipimus: & ideo de Deo loquentes vtimur nominibus cõcretis, vt significemus eius subsistentiã: quia apud nos non subsisterẽt nisi composita, & vtimur nominibus abstractis, vt significem' eius simplicitatem. e Quod ergo dicitur, deitas vel vita, vel aliquid huiusmodi, esse in Deo, referendum est ad diuersitatem, quæ est in acceptione intellectus nostri, & non ad aliquam diuersitatem rei.

20

¶ Ad secundum dicendum, quòd effectus Dei imitantur ipsum non perfectè, sed secundum quod possunt, & hoc ad defectũ imitationis pertinet, quòd id, quod est simplex & vnum, non potest repræsentari nisi per multa, & sic accidit in eis compositio, ex qua prouenit, quòd in eis non est idem suppositum quod natura.

30

tia probãda. Secundò Deus est actus pur: ergo essentia eius non se habet ad esse vt potentia ad actũ. ergo est suũ esse. antecedens patet & prima cõsequẽtia est nota ex terminis. secũda ,pbatur: esse est actualis oĩs formæ, seu naturæ: ergo omnis natura distincta ab esse comparatur ad ipsum. vt potentia ad actum: ergo si non cõparatur vt potentia, est ipsum esse. Assumptum ,pbatur: quia nulla res significatur in actu nisi significetur vt est.

D. 1034. ¶ Aduerte hic ꝙ ista ratio fundatur super hoc ꝙ quęcũque quidditas vel natura, quãtumcũque secundũ rationem quidditatiuã sit actualis, relata tamen ad esse habet rationem potentiæ. Sapientia nãque & bonitas, &c. actuatur p hoc quod dico est, & similiter humanitas & equinitas, &c. & ,pter ea dictur, & quod esse est actualitas omnis formæ: & quòd nulla natura significatur in actu vltimato, nisi ,put significatur esse in actu exercito.

¶ Tertiò, Deus est primum ens, ergo est ens per essentiam: ergo est suum esse. Antecedens cum prima consequentia patet. secunda vero probatur à destructione consequẽtis duplici ter: primò ex quid nominis entis, p essentiã sic, nõ est suũ esse: ergo habet esse, & nõ est ipsum est: ergo est ens p participationem: ergo non est ens per essentiã sicut si habet ignem, & non est ignis, &c. secũdò Deus non est suum esse, & sua est essentia. ergo non est ens per essentiã, sed per illud adiũctũ omnia clara sunt.

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit: quia responsio duo contradictoria. si enim scimus quòd hæc propositio est vera, Deus est. ergo cognoscimus ita esse in re quod Deus est: hoc autem est cognoscere esse quod in ipso Deo est: ergo. Ad hoc dubium, quod in secundo Posterio. c. 1. diffusè tractauimus, & Scot. in primo sent. dist. 3. q. 1. in principio affert reprehendendo hanc responsionem, breuiter dicitur quòd hæc responsio est optima & singularis de Deo: in hoc enim differt esse Dei à reliquorum entium esse: quòd esse Dei est quod quid est ipsius Dei: vt hic determinatur. Ita quòd hæc propositio, Deus est, est in primo modo dicendi, per se. esse autem exterorum non sic se habet, sed distinguitur à quidditatibus eorum. Et ex hoc nascitur quòd esse Dei secundũ se, & absolute est proprius terminus quæstionis quid, id est, & est terminus quęstionis an est secundum quid, id est, vt fundat veritatem propositionis. esse verò aliorum nõ spectat ad quæstionem quid est, quia non est prędicatum primi modi, vt patet inductiẽ: homo est, cæsum est, &c. sed secũdum se & simpliciter spectat ad quæstionem an est. Et propterea cùm de aliis scimus quæstionem an est, & dicimus scire esse, quod significat veritatem propositionis, & esse ipsius rei: quia scitur secundum proprium modum quo scibile est. Cùm autem de Deo scimus an est dicimus scire esse quod significat veritatem propositionis. & nescire esse Dei non quod terminus vltimus cognitionis nostræ sit esse propositionis, vt obiectio intellexit: quoniam terminus est esse Dei non absolutè, sed vt respondet veritati propositionis: sed quia per hanc cognitionem non cognoscitur esse Dei propria quæstione, qua est secundum se cognoscibile: quia non scitur per quid.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum quintum.*

IN titulo genus sumitur propriè pro genere logico, prout distinguuntur decem genera rerum.

¶ In corpore duo. Primò distinguitur. Secundò respondetur quęsito duabus conclusionibus iuxta duo membra distinctionis adiuncta primæ conclusioni vno corollario. ¶ Quo ad primum distinctio est: esse in genere dupliciter, directè & reductiuè, vt patet. Quo ad secundum prima conclusio responsiua quæsito negatiuè est: Deus non directè in genere probatur dupliciter. Primò Deus est actus purus: ergo non est directè in genere. probatur sequela, genus sumitur à potentia respectu eius à quo sumit differentia: ergo omne existens in genere habet actum admixtum potentiæ. ergo si est actus purus, &c. Antecedens declaratur in animali: & rationali: omnia clara sunt. Secundò si Deus esset in genere genus aliquod prædicaretur in quid de esse: ergo ens esset genus. sed hoc est impossibile, ergo prima consequentia probatur essentia Dei est ipsum esse, & genus prædicatur in quid de eo, cuius est genus. ergo si Deus esset in genere, &c. Secunda verò consequentia relinquitur pro constantia: quia ens aut solùm aut maximè significat formaliter esse. Destructio verò vltimi cõsequẽtis probatur ex 3. Meta. Omne genus habet differentias extra se, ens non habet differentias extra se: ergo. probatur minor, quia extrà ens non remanet nisi, non ens: non entia autem impossibile est esse entis differentias, vt patet.

¶ Circa hanc rationẽ posset primò dubitari de significatione entis, secundo de prædicatione eiusdẽ, an scilicet prędicetur in quid, vt in hac ratiõe oportet tenere aduersariũ dicentem Deũ esse in genere, tertio de communitate

D. 56.

Q. 2. art. 3.

Arr. 3.

D. 461.

eiusdem ad omnes reales rationes formales, an scilicet in omnibus claudat intrinsecè, vt hic ex tertiò Meta. assumitur. De his aũt oĩbus in cõmentariis de ente & essentia scripsimus: nec censeo replicandũ, ꝓcipuè quia siue ,pter illam causam hic adductam, siue propter aliam destructio consequentis ab omnibus acceptatur: sensus autem rationis hic adductæ est quòd differẽtias aliquid, cui non sit addito, potest intelligi dupliciter: vno modo, vt de ratione eius sit ꝙ non fiat ei additio. sicut de ratione animalis irrationalis est vt sit sine ratiõe. Alio modo intelligitur aliquid cui non sit additio quia non est de ratione eius quòd sibi fiat additio. Sicut, animal commune est sine ratione quia non est de ratione animalis communis, vt habeat rationem, sed nec de ratione eius est, vt careat ratione. Primo igitur modo esse sine additione, est esse diuinum. Secundo modo esse sine additione, est esse commune.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd esse dupliciter dicitur vno modo significat actum essendi: alio modo significat compositionem propositionis, quam anima adiungenit coniungẽs prædicatum subiecto. Primo igitur modo accipiendo esse, non possumus scire esse Dei, sicut nec eius essentiam, sed solũ secundo modo. Scimus enim quod hæc ꝓpositio, quam formamus de Deo, cum dicimus, Deus est, vera est: & hoc scimus ex eius effectibus, vt supra dictum est.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum Deus sit in genere aliquo.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit in genere aliquo. Substantia enim est ens per se subsistens: hoc autem maximè conuenit Deo. ergo Deus est in genere substantiæ.

¶ 2. Præterea vnũquodq; mẽsuratur per aliquid sui generis: sicut longitudines per longitudinem, & numeri per numerum: sed

¶ Tertiò probatur: Omnia directè in genere communicant in essentia, & differunt in esse: ergo habent essentiam distinctam ab esse: deus non est huiusmodi. ergo. antecedens probatur, quia conuenunt inquid generis, & distinguuntur penes aliud & aliud esse: vt patet in homine & equo: consequentia autem relinquitur pro constantia: destructio quoque consequentis applicari in Deum patet ex præcedenti articulo: ergo, &c.

¶ Circa hanc rationem dubium est. Tũ quia æquiuocè sumitur ly esse. In antecedente nãque sermo est de esse specifico, ad quod differentia distinguens, genus conducit: in consequente aũt est sermo de esse actualis existatiæ, quod ad essentiã distingui infertur. Tũ quia ex distinctione inter principium conuenientiæ, & principium differentiæ in antecedente assumpta non potest inferri: maior distinctio, quã formalis: essentia nãque generis, in qua species cõueniunt, & esse specificum, quo quælibet species ab altera differt, non realiter, sed formaliter tantum differunt: & tamen inferur in litera distinctio realis inter essentiam & esse: igitur processus iste malus videtur.

¶ Ad hanc obiectionem valde diffusè dictum est in cap. sexto, de ente & essentia vbi hanc rationem S. Tho. facit, & propterea nunc breuiter dicitur, ꝙ in antecedente sumitur esse & pro esse specifico & actualis existentiæ: quoniam de vtroque verificatur, imò verificatio vnius infert verificationem alterius, quoniam ideo differentia dicitur concludere ad esse, quia constituit proprium recepiuum ipsius esse actualis existentiæ: vt ibi declaratum est, & supra Porphyrium. Nulla ergo est æquiuocatio: Et licet ex hoc quòd aliquæ duę rationes formales sic distinguuntur, quòd altera sit formale principium conuenientiæ, & altera sit formale principium differentiæ, non possit simpliciter inferri distinctio realis inter eas: alioquin omne genus realiter oporteret distingui à suis differentiis. ac tamen gratia materiæ, de qua est sermo scilicet essentiæ & esse optime potest inferri distinctio realis esse ab essentia ex distinctione absolute inter genus & esse in quo distinguitur species. & ratio est quia ista duo mutuo se consequuntur, existentia distinguitur formaliter à quidditate, & existentia distinguitur realiter à quidditate vt ibidem declarauimus. ideo vide ibi, &c.

¶ Corollarium autem annexum primæ cõclusioni est: Dei neque est genus, nec differentia, nec definitio, nec demonstratio, nisi per effectum patet sequela, quia diffinitio, &c.

¶ Conclusio verò secunda est etiam negatiua, Deus non est in aliquo genere reductiuè. probatur, Deus est principium non alicuius generis tantùm, sed totius esse. ergo non continetur reductiuè in aliquo genere: antecedens supponitur: consequentia probatur: omne quod est reductiue in aliquo genere est principium tantùm illius generis: vt patet duodecimo Meta. de principiis Prædicamentorum.

¶ Circa hanc conclusionem occurrit dubium ad hominem; quia in primo sentent. distinctione octaua, quæstione quarta, articulo secundo ad tertiũ. & in quæstione de potentia. quæstio. 7. articulo tertio. ad vltimum, sanct. Tho. concedit Deum esse in genere substantiæ reductiue, quomodo hic determinatur oppositum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd vt manifestè apparet ex primo sentẽ. nulla est repugnantia inter dicta hic & alibi distinguitur siquidem ibi quòd esse in genere vt principium stat dupliciter.

Primo

Q. 2. Art. 1. & 2.

1. di. 8. q. 4.

Et distinct. 19. q. 4. Et c. de trac. 17. & 2. & put. 3. c. 11. & op. 41. q. 6. & 3.

372.

Art. prac.

Tex. 10.

D. 671.

D. 671.

Q. 44. ar. 1.

D. 870.

¶ Primo modo vt principiũ contentum in illo genere: & sic negatur Deum esse in genere, vt principium. Alio modo vt principiũ continens ipsũ genus: & hoc modo Deus est quodãmodo in omnibus generibus & per appropriationem in genere substantiæ, tanquã sibi magis appropinquante: & hoc conceditur in locis prædicti, Aduertendo ꝙ id quòd in q. de potentia tacuit, in primo sentẽ. suppleuit.

vnde congruè dici potest, ꝙ Deus est in genere, vt principium, nõ quòd reducitur ad genus, sed ad quod ipsum genus reducitur. Et qd sit mens sancti Thom. ex eo coniicere potes, quòd in litera concludendo de Deo dicitur, vnde non continentur in genere sicut principiũ: dicendo enim non continetur, præsertim cùm ait se ab esse in genere, sicut principium continens, ad quod reducitur ordine quodã omne genus: & hoc idem insinuat verba præcedentia scilicet principium, quòd reducit in aliquod genus, non se extendit extra, &c.

¶ In responsione ad secũdum dubium occurrit: quia responsio non satisfacit obiectioni. Rellõsio siquidem tria dicit. primò, quòd maior est vera de mensura homogenea. secundò, quòd minor est falsa, Deus est mensura homogenea. tertio, quasi glossando Auerroĩs dicitur, quõ Deus dicitur mensura omnium: quia vnumquodque tãtum habet de esse quantum appropinquat sibi. Ex his autem non satisfit Auerrois autoritati inductæ volenti ꝙ Deus, quia est prima substantia sit mẽsura substantiarũ, sicut primus numerus aliorũ numerorũ, &c. & hoc ex proposito in eo loco vbi de mensuris homogeneis est sermo, scilicet 10. Meta. comment. 7.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd S. Tho. ad rem non verba attendens optimè satisfacit etiam secundum mentem Auer. Nam genus potest dupliciter sumi. vno modo propriè, vt hic loquimur, vt sic optimè negatur quod Deus sit mensura homogenea generis substantiæ: imò Auer. nullam intelligentiam ponit sic homogeneã substantiæ: & hoc in hac litera dicitur. Alio modo largè pro coordinatione & hoc modo, Deus est mensura homogenea coordinationis substantiarum magis quàm accidẽtium: quia ipse est substãtia, & non est accidens: & hoc voluit ibi Auer. qã tamen est esse mensuram extra genus substantiæ prædicamentalis, & est esse mẽsuram omnium generum pro priè extra ea, vt patet: & ideo dicitur in litera, quod Deus dicitur mensura omnium.

¶ In ratiõe, quę ad oppositum in hoc articulo affertur, habetur verbum notandum, & dubitãdum, scilicet ꝙ Deo nihil est prius, neque secundum rem, neque secundum intellectũ, & propterea nõ habet genus. Videtur enim hoc esse falsum, quoniam

Deus est mensura omnium substantiarum, vt patet per Commentatorem 10. Meta. ergo Deus est in genere substantiæ.

¶ SED CONTRA, Genus est prius secundum intellectum, eo, quòd in genere continetur: sed nihil est prius Deo nec secundum rem, nec secundum intellectum: ergo Deus non est in aliquo genere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid est in genere dupliciter: vno modo simpliciter & ,pprè, cui species quæ sub genere continentur. Alio modo per reductionem, sicut principia & priuationes, sicut punctus & vnitas reducuntur ad genus quantitatis, sicut principia: cæcitas autẽ & omnis priuatio reducitur ad genus sui habitus, Neutro autem modo Deus est in genere. Quòd enim nõ possit esse species alicuius generis, tripliciter ostendi potest.

¶ Primò quidem, quia species constituitur ex genere & differentia: semper autem id à quo sumitur differentia constituens speciẽ se habet ad illud, vnde sumitur genus, sicut actus ad potentiam: animal enim sumitur à natura sensitiua per modum concretionis. hoc enim dicitur animal, quod natura sensitiuam habet, rationale verò sumitur à natura intellectiua, quia rationale est, quod naturam intellectiuã habet e: intellectiuũ autem comparatur ad sensitiuum sicut actus ad potentiam, & similiter manifestum est in aliis: vnde, cũ in Deo non adiungatur potentia actui, impossibile est quòd sit in genere tanquam species.

¶ Secundò, quia cũ esse Dei sit eius essentia, vt ostensum est: si Deus esset in aliquo genere oporteret quòd gen' eius esset ens: nam genus significat essentiam rei, cum prædicetur in eo quod quid est. Ostendit autem Philosophus in 3. Meta. quòd ens nõ potest esse genus alicuius: omne enim genus habet differentias, quæ sunt à extra essentiam generis: nulla autem differentia posset inueniri, quæ esset extra ens: quia non ens non potest esse differentia. vnde relinquitur, quòd Deus non sit in genere.

¶ Tertio, quia omnia, quæ sunt in genere vno, communicãt in quidditate vel essentia generis, quod prædicatur de eis in eo quod quid est: differunt autem secundũ esse: non enim idem est esse hominis, & equi: nec huius hominis, & illius hominis, & sic oportet quòd quæcunque sunt in genere, differant in eis esse, & quod quid est id est, essentia. in Deo autem non differt, vt ostensum est: vnde manifestum est quòd Deus d non est in genere, sicut species.

¶ Ex hoc patet quòd nõ haber genus neq; differentias, neque est diffinitio ipsius neq; demonstratio nisi per effectum: ꝙ diffinitio est ex genere & differentia: demonstrationis autem medium est diffinitio.

¶ Quòd aũt Deus non sit in genere per reductionem vt principiũ, manifestum est ex eo, quòd principium, quod reducitur in aliquod genus, non se extẽdit vltra genus illud sicut punctũ nõ est principiũ, nisi quantitatis continuæ, & vnitas quantitatis discretæ. Deus autem est principium totius esse, vt infrà ostendetur: vnde non continetur in aliquo d genere, sicut principium.

¶ Ad primum ergo dicendũ, qd Substantię nomen nõ significat hoc solũ quod est per se: quia hoc quod est esse nõ põt per se esse genus, vt ostensum est: sed significat essentiã, cui cõpetit sic esse, id est, p se esse: quod tamẽ esse, nõ est ipsa eius essentia, & sic patet quòd Deus non est in genere substãtiæ.

¶ Ad secundum, dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de mensura proportionata: hanc enim oportet esse homogeneam d mensuratã: Deus autem non est mensura proportionata alicui ediciturtamen mensura omnium ex eo quod vnumquodque tantum habet de esse quantum ei appropinquat.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum in Deo sint aliqua accidentia.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ in Deo sint aliqua accidentia. Substantia enim nulli est accidens, vt dãt in 1. Phys. qd ergo in vno est accidens, non põt in alio esse substantia. Sicut probatur quòd calor non sit forma substãtialis ignis, quia in aliis est accidens, sed sapientia, virtus, & huiusmodi, quæ in nobis sunt accidentia, Deo attribuuntur: ergo & in Deo sunt accidentia.

¶ 2. Præterea. In quolibet genere est vnum primum. multa autem sunt genera accidentium. si igitur prima illorum generum non sunt in Deo, erunt multa prima extra Deum: quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA, Omne accidens in subiecto est: Deus autem nõ potest esse subiectum: quia forma simplex non potest esse subiectum, vt dicit Boẽt. in libro de Trin. ergo in Deo non potest esse accidens.

¶ RESPONDEO dicendum, quod secũdum præmissa e, manifestè apparet quòd in Deo accidens esse non potest.

¶ Primò quidẽ, quia subiectũ comparatur ad accidens, sicut potentia ad actum: subiectum enim secundum accidens est aliquo modo in actu. esse autem in potentia omnino remouetur à Deo, vt ex prædictis patet.

¶ Secundò quia Deus est suũ esse vt Boẽt. dicit in lib. de hebd. & licet id, quod est aliquid aliud possit habere adiũctum, tamen ipsum esse nihil aliud adiunctũ habere põt: sicut quod est calidum, potest habere aliquid extraneum quàm calidum, vt albedinẽ: sed ipse calor nihil habet præter calorẽ.

¶ Tertiò, quia omne quod est per se prius est eo ꝙ est per accidens. Vnde cùm Deus sit simpliciter primum ens e, in eo non potest esse aliquid per accidens. Sed nec accidentia per se in eo esse possunt, sicut risibile est per se accidens hominis: quia huiusmodi accidentia causantur ex principiis subiecti. In Deo autem nihil potest esse causatum cum sit causa prima: vnde relinquitur, quòd in Deo nullum sit accidens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ virtus & sapientia non vniuocè dicuntur de Deo & de nobis, vt infrà patebit. Vnde nõ sequitur ꝙ accidentia sint in Deo sicut in nobis.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd cum substantia sit prior accidentibus, principia accidentium reducũtur in principia substantiæ sicut in priora: quamuis Deus nõ sit primum cõtẽtum in genere substãtiæ, sed primũ extra omne genus respectu totius esse.

prædicata communia Deo & aliis, priora sunt secundum intellectũ ipso Deo vt patet ex eo quod non conuertitur consequentia. Sed hoc cirò aperitur distinguendo prius secundum intellectum dupliciter, ex parte rei, seu rationũ formalium, vel quo ad nos nulla siquidem res aut ratio formalis ex parte sui est prior Deo secundũ intellectum, in cuius signum nullum prædicatum datur secũdũ se abstractius, simplicius, prius ipso. Quo ad nos verò prior est sapiẽtia quàm sapiẽtia diuina secũdũ intellectum: & propter ea non conuertitur cõsequentia, quo ad nos. In litera autem intẽdit enim genus prius est il lo q̃ genere ponitur.

In corp.

D. 870.

D. 13.

72.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Artic. sextum.*

IN titulo cõstat, quod quærit de inesse formali, an scilicet aliqua accidentia sint formaliter i Deo, & est sermo de accidẽtibus realibus & non de accidentibus, id est, accidẽtalibus prædicatis: vt accidens est nomen secundæ intentionis: & ponitur quintum prædicabile.

D. 1174. 19. 1. dist. 8. q. 4. art. 1. Et q. 1. contrariis 13. & 11. Et p. 9. 7. 26. 1. Et opus. 3. c. 13. 27. 57. 65. & 66. Tex. 27. & 30.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè, In Deo nõ potest esse accidẽs, ,pbatur tripliciter. Primo Deus est actus purus, ergo. Secũdo, Deus est ipsum esse, ergo, Tertio, quia aut esset accidens per accidens, aut per se non primum quia Deus est primum ens: nec secũdum, quia Deus est prima causa.

¶ Circa secundam rationem aduerte quòd sicut inter abstractum & concretum secundũ intellectũ, hæc est differentia, quod abstractum vt sic nihil compatitur secum. secundũ intellectum, cõcretum autem multis permittitur misceri. Albũ namque non incõuenit intelligere esse dulce &c.

Antic me diom.

D. 1033. 13. 17.

sed albedo vt sic omne aliud à se excludit: nihil enim aliud est quo aliquid est albũ quam albedo. sed quod est albũ est etiã aliud quãdo que quam album: puta pomum dulce, &c. Ita inter abstractũ secundum rem & compositũ secundum rem, hæc est differentia, quod res secundum rem abstracta est ipsa tantum. Res verò composita aliquid comparatur secũ quod nõ est ipsa: & propter ea hæc perfectio quam significat ly esse si ponatur abstracta secundum rẽ, ab omni eo, in quo esse ẽ receptibile, id est, ab omni natura generis, est purũ esse: & nihil præter se compatitur in se: & consequẽter nullũ accidens habere potest. Compositum autem ex esse & natura, quod vocatur quod est: aliquid præter se in seipso permittitur habere: & hoc est quod in litera dicitur, quod ipsum esse, quia est abstractum, & quod

Q. 2. ar. 3. A medio.

Q. 2. ar. 1. A medio.

12.

Q. 3. ar. 5.

nihil habet adiunctum sicut calor. Id autem quod est, quia concretum, & quod potest habere aliquid extraneum, vt calidum est etiam album.

¶ Circa tertiã rationẽ: aduerte qd ad vtrunque mẽbrũ procedit ex propriis.

Radix enim primi est: quia accidens per accidens naturaliter præsupponit ac dicitur per se: quoniã vniuersaliter secundum quæcunque rerum ordinem per se prius est eo quòd est per accidens, vt in 2. & 8. Physic. dic. Radix aũt secundi est: quia vniuersaliter primum alterãs est omnino inalterabile: & primum mouens localiter est omnino immobile localiter: & consequenter prima causa omnino incausata, nõ esse autem omnino incausata si aliquid causatum in se haberet, vt patet &c.

¶ In respõsione ad primum habes optimam glossam illius quod verè est: nulli accidit vniuoce sumptum: analogicè autem sumptũ aliquid in vno est subsistãtia & in alio accidẽs: vt patet de sapientia.

¶ Super Quæstionis tertiæ Articulum primum.

IN titulo omnino simplex in se ipso, omnẽ à se ipso cõpositionẽ, nõ componibilitatem excludens: de componibilitate enim erit sequens articulus, &c.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuinẽ, Deus est omnino simplex: p hoc vt quinque mediis. primũ ex sufficienti numeratione modorum compositionis: secũdò, quia primum ens: tertiò, quia prima causa: quartò quia actus purus: quintò, quia ipsum esse.

¶ In respõsione ad primũ à huerte quòd Scot. in primo, di. 8 in quæstione iusta primam quæstionem, refert hanc positionẽ: quod omne causatum est compositum: & reprehendit eã ratione: quia si quodlibet causatum & compositũ, acciperetur cõponentia, aut fuit simplicis, aut iterum compositum, & sic in infinitũ procederetur in infinitũ. aut erit status ad res simplices cõpositas. & cum omne compositum componentia esse causata, sequitur q nõ omne causatum est cõpositũ vt hic dicitur.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod obiectio procedit ex modo intellectũ litera: causatum omne vel creatura, potest sumi dupliciter: propriè scilicet & largè. si sumitur propriè sic cùm tã causati quàm creatura: si propriè fiat & esse, sola res subsistentes dicitur causata seu creaturæ, cætera autem dicuntur cõcausata & cõcreata, vt partes, formæ, accidẽtia &c. Largè autẽ omne aliud à Deo in rerũ natura existẽs quocunque modo causatum dici potest. In proposito igitur causatum sumitur propriè, vt distinguitur non solum contra causam, sed etiam contra concausatum: & idcò obiectio, quæ de concausatis loquitur nihil obstat. vnde in litera probatur causati compositio ex constantia ex esse & quidditate. hic enim propriè causati sunt compositiua non componentium: & vt patet in primo sententiarum, distin. 8. quæst. artic. 1. Sanct. Thom. fecerat illam rationem adducẽtem à Scoto.

¶ In respõsione ad secundum esset videndum an simplicitas sit perfectio simpliciter. sed scripsi iam de hoc in Commentariis De ente & essentia.

¶ Super Quæstionis tertiæ Articulum octauum.

IN titulo venire in compositionem alicuius exigit quatuor conditiones.

¶ Prima est distinctio realis ab illo, quia eiusdem ad seipsum nõ est cõpositio. ¶ Secunda est coniunctio realis cum illo: quia ex sola coniunctione secundum rationem non fit compositio. ¶ Tertia est quòd coniunctio sit secundum suum esse: quia ex sola coniunctione reali secundum suum, vel aliũ respectum extrinsecum non fit compositio. ¶ Quarta est, quod alterum sit actus alterius, vel tertij actuati ab vtroque, si fit compositio per accidens, qualis est inter album & dulce. si enim aliqua duo iungantur etiam secundum esse & non in ratione actus & potentiæ (vt diximus) nũquam est compositio, vt patet de personis diuinis & de verbo diuino incarnato: deest enim in huiusmodi ratio actus & potentia. Quærere ergo vtrum Deus veniat in aliarum rerũ cõpositionem, est quærere an rei alteri possit coniungi secundum esse, secundum rationem actus vel potentiæ.

¶ In corpore duo. primo referuntur errores. secũdo respõdetur quæsito. Quo ad primum sunt tres errores. primus fuit Zabiorũ ex duodecimo Metaphysi. commenta. 41. secundus Almarianorum. tertius Dauid de Dinando, & patet. Quo ad secũdum conclusio responsiua quæsito ac destructiua horum errorum est negatiua, Deus non potest venire in cõpositionem alicui⁹, probatur tripliciter.

¶ Primò, Deus est prima causa efficiens: ergo non potest esse forma aut materia alicuius compositi. antecedens patet: consequentia probatur quo ad formã. Agens & forma effectus nõ coincidunt in idem numero: ergo si, &c. quo ad materiã verò Agens & materia non coincidunt in idẽ specie: quia illud actu, hæc potentia: ergo si, &c.

¶ Circa hanc rationem occurrit dubium. probatio nanque consequentiæ non videtur ad propositum: ex hoc enim quòd efficiẽs nõ coincidit cum forma, aut materia effectus, nihil aliud sequitur, nisi quòd Deus, quia est efficiens, nõ est forma aut materia sui effectⁿ: sed non sequitur quòd absolutè non sit forma alicuius compositi: Ad hoc breuiter dicitur, quod quia esse compositum infert esse effectum. quia omne compositum est factum, vt in præcedenti patet artic. esse autem effectũ infert esse effectum primæ causæ efficientis, vt patet: ideo de primo ad vltimum esse compositum est esse effectum primi efficientis: & propterea hoc pro constanti supponẽs ratio litera, optimè deducit consequentiam: si Deus est prima causa efficiens, non est forma aut materia alicuius compositi: quòniam esset forma vel materia sui effectus, quod est impossibile, quia agens non coincidit, &c.

¶ Secunda ratio, Deus est per se primò agens: ergo non est pars alicuius: probatur consequentia: nullum componens est per se primò agens: ergo si, &c.

¶ Aduerte hic quòd litera hæc cautè interpretanda est: non enim affirmat compositum per se primò agere, quòd superius in artic. 2. negatum est: sed affirma comparatiuam, quòd agere per se primò magis conuenit composito quam componenti: quia illud est quod agit, hoc verò est quo cum hoc tamẽ stat, quòd absolutè nec componens, nec compositum potest esse per se primò agens, vt prædictum est.

¶ Tertia

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum Deus sit omnino simplex.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̃ Deus non sit omnino simplex. Ea enim, quę sunt à Deo, imitantur ipsum: vnde à primo ente sunt omnia entia, & à primo bono sunt omnia bona. Sed in rebus, quæ sunt à Deo, nihil est omnino simplex. ergo Deus non est omnino simplex.

¶ 2. Præterea, omne q̃ est melius, Deo attribuẽdum est. Sed apud nos composita sunt meliora simplicibus: sicut corpora mixta elementis & animalia plantis. ergo non est dicendum, quòd Deus sit omnino simplex.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit 6. de Trinit. quòd Deus verè & summè simplex est.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ Deum omnino esse simplicẽ, multipliciter potest esse manifestũ. Primo quidẽ per supradicta in quæstione. Cũ enim in Deo non sit compositio, neq; quantitatiuarum partiũ, quia corpus non est: neque compositio formæ & materiæ, neque in eo sit aliud natura & suppositum, neque aliud essentia & esse, neque in eo sit compositio generis & differentię, neque subiecti & accidens, manifestum est quòd Deus nullo modo compositus est. sed est omnino simplex.

¶ Secundò, quia omne compositum est posterius suis componentibus & dependens ex eis: Deus autem est primum ens, vt suprà ostensum est.

¶ Tertiò, quia omne compositum causam habet, quæ enim secũdum se diuersa sunt, non conueniunt in aliquod vnum, nisi per aliquam causam adunãtem ipsa. Deus autem non habet causam, vt supra ostensum est, cùm sit prima causa efficiens.

¶ Quartò, quia in omni composito oportet esse potentiam & actum, quod in Deo non est: quia vel vna partium est actus respectu alterius: vel saltẽ omnes partes sunt sicut in potentia respectu totius.

¶ Quintò, quia omne compositum est aliquid quod non conuenit alicui suarũ partium, & siquidem in totis dissimiliũ partiũ manifestum est: nulla enim partium hominis est homo: neque aliqua partium pedis est pes. In totis vero similium partium licet aliquid q̃ dicitur de toto dicatur de parte, sicut pars aëris est aër, & aquæ aqua: aliquid tamen dicitur de toto quod non conuenit alicui partium: non enim si tota aqua est bicubita, & pars eius. Sic igitur in omni composito est aliquid quod non est ipsum: hoc autem etsi possit dici de habente formã, quod scilicet habeat aliquid quod non est ipsum: puta in albo est aliquid quod nõ pertinet ad rationem albi: tamen in ipsa forma nihil est alienũ. vnde, cum Deus sit ipsa forma vel potius ipsum esse, e nullo modo compositus esse potest. Et hanc rationem tangit Hil. 7. de Tri. dicens, Deus qui virtus est, ex infirmis non continetur: neque qui lux, ex obscuris coaptans.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum: quod ea, quæ sunt à Deo, imitantur Deum, sicut causata primam causam e. Est autem hoc de ratione causati, quòd sit aliquo modo compositum: quia ad minus esse eius est aliud quàm quod quid est, vt infrà patebit.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod apud nos cõposita sunt meliora simplicibus: quia perfectio bonitatis creaturæ non inuenitur in vno simplici, sed in multis: sed perfectio diuinæ bonitatis inuenitur in vno simplici, vt infrà ostendetur.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrũ Deus in compositionẽ aliorũ veniat.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd Deus in compositionem aliorum veniat. Dicit enim Dion. 4. c. cæl. hierarc. Esse omnium est quæ super esse est deitas: sed esse omnium intrat compositionem vniusquiusque. ergo Deus in compositionem aliorum venit.

¶ 2. Præterea, Deus est forma, dicit enim Augustinus in li. de ver. Domini, quod verbum Dei, quod est Deus, est forma quædã non formata. sed forma est pars compositi: ergo Deus est pars alicuius compositi.

¶ 3. Præterea, Quæcunque sunt & nullo modo differunt, sunt idem: sed Deus & materia prima sunt, & nullo modo differunt: ergo penitus sunt idem. Sed materia prima intrat compositionẽ rerum, ergo & Deus. Probatio mediæ. Quæcunque differunt, aliquibus differentiis differunt, & ita oportet ea esse composita: sed Deus & materia prima sunt omnino simplicia: ergo nullo modo differunt.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Dionys. 2. ca. de diu. no. quòd neque tactus est eius, scilicet Dei: neque alia quędam ad partes commiscendas communio.

¶ Præterea, dicitur in li. de causis. quòd causa prima regit omnes res, præter quam commisceatur eis.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd circa hoc fuerunt tres errores. Quidam enim posuerunt, quòd Deus esset anima mundi, vt patet, per Aug. in lib. 7. de ciu. Dei. & ad hoc etiam reducitur, quòd quidam dixerunt Deum esse animam primi cæli. Alij autem dixerunt Deum esse principium formale omnium rerum & hæc dicitur fuisse opinio Almarianorum. Sed tertius error fuit David de Dinando, qui stultissimè posuit Deum esse materiam primam. Omnia enim hæc manifestam continent falsitatem: neque est possibile, Deum aliquo modo in compositionem alicuius venire: nec sicut principium formale, nec sicut principium materiale.

¶ Tertia

¶ Tertia ratio est, Deus est primum ens. ergo non potest esse pars etiam prima, pura materia, aut forma. Probatur consequentia quo ad materiam quidem: quia potentia est posterior actu: quo ad formam verò, quia actus principatus est posterior actu per essentiam, &c.

¶ Super Quæstionis quartæ Articulum primum.

CIrca ordinem & titulum quæstionis aduerte, quod perfectio non significat aliquam perfectionem, vt bonitas, vita, sapientia &c. neque significat omnes perfectiones in communi. Non enim quærẽdo an aliquid sit perfectum, quæritur, an habeat omnes perfectiones siue determinatas, siue indeterminatas: sed significat modũ essendi optimum secũdũ quancunque rationem formalem: Vnde Deus non potest esse pars alicuius compositi.

¶ Tertiò, quia nulla pars cõpositi põt esse simpliciter prima in entibus, neq; etiã materia & forma, quæ sunt primæ partes compositorum: nam materia est in potentia: potentia autem est posterior actu simpliciter, vt ex dictis patet. forma autẽ quæ est d pars compositi, est forma participata: sicut autẽ participans est posterius eo, quòd est per essentiam, ita & ipsum participatum: sicut ignis in ignitis est posterior eo, quod est per essentiam. Ostensum est autem, quod Deus est primum ens simpliciter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Deitas dicitur esse omniũ effectiuè exemplariter, non autem per essentiam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum est forma exemplaris, non autẽ forma, quæ est pars compositi.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd simplicia non differunt aliquibus aliis differentiis, hoc enim cõpositorum est: homo enim & equus differunt rationali & irrationali differentiis, quæ quidem differentiæ non differunt amplius abinuicem aliis differentiis: vnde si fiat vis in verbo, non propriè dicuntur differre d, sed diuersa esse. Vnde secundum Philosophũ 10. Meta. diuersum absolutè dicitur, sed omne differens aliquo differt: vnde si fiat vis in verbo, materia prima & Deus non differunt, sed sunt diuersa seipsis: vnde non sequitur quòd sint idem.

QVÆSTIO QVARTA,

De Dei perfectione, in tres articulos diuisa.

POST considerationem diuinę simplicitatis, de perfectione ipsius Dei dicẽdum est. Et quia vnumquodque secundum quòd perfectum est, sic dicitur bonum: primò agendum est de perfectione diuina. Secundò de eius bonitate.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primò, vtrum Deus sit perfectus. ¶ Secũdò, vtrum Deus sit vniuersaliter perfectus, omnium in se perfectiones habens. ¶ Tertiò, vtrum creaturæ similes Deo dici possint.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum Deus sit perfectus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur qd̃ esse perfectũ nõ cõueniat Deo. Perfectũ enim dr̃ quasi totaliter factum: sed Deo nõ cõuenit esse factũ: ergo nec esse pfectũ.

¶ 2. Præterea, Deus est primũ rerũ principium: sed principia rerũ videtur esse imperfecta. Semẽ enim est principium animalium & plantarum: ergo Deus est imperfectus.

¶ Primò quidẽ, quia suprà diximus Deum esse primam causam efficientem. Causa autem efficiens cum forma rei factæ non incidit in idem numero, sed solum in idẽ specie. homo enim generat hominem. Materia verò cum causa efficiente non incidit in idem numero, nec in idem specie: quia hoc est in potentia, illud verò in actu.

¶ Secundò, quia cùm Deus sit prima causa efficiens, eius est primò & per se agere, q̃ aũt venit in cõpositionem alicuius, non est primò & per se agens, sed magis cõpositũ: non enim manus agit, sed homo per manũ & ignis calefacit per calorem: Vnde Deus non potest esse pars alicuius compositi.

¶ Tertiò, quia nulla pars cõpositi põt esse simpliciter prima in entibus, neq; etiã materia & forma, quæ sunt primæ partes compositorum: nam materia est in potentia: potentia autem est posterior actu simpliciter, vt ex dictis patet. forma autẽ quæ est d pars compositi, est forma participata: sicut autẽ participans est posterius eo, quòd est per essentiam, ita & ipsum participatum: sicut ignis in ignitis est posterior eo, quod est per essentiam. Ostensum est autem, quod Deus est primum ens simpliciter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Deitas dicitur esse omniũ effectiuè exemplariter, non autem per essentiam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum est forma exemplaris, non autẽ forma, quæ est pars compositi.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd simplicia non differunt aliquibus aliis differentiis, hoc enim cõpositorum est: homo enim & equus differunt rationali & irrationali differentiis, quæ quidem differentiæ non differunt amplius abinuicem aliis differentiis: vnde si fiat vis in verbo, non propriè dicuntur differre d, sed diuersa esse. Vnde secundum Philosophũ 10. Meta. diuersum absolutè dicitur, sed omne differens aliquo differt: vnde si fiat vis in verbo, materia prima & Deus non differunt, sed sunt diuersa seipsis: vnde non sequitur quòd sint idem.

¶ 3. Præterea, Ostensum est suprà, quòd essentia. Dei est ipsum esse: sed ipsum esse videtur esse imperfectissimum, cùm sit communissimum & recipiens omnium additiones: ergo Deus est imperfectus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matth. 5. Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Philosophus narrat in 12. Metap. quidã antiqui Philosophi, scilicet Pythagorici, & Leucippus, non attribuerunt optimum & perfectissimum primo principio. Cuius ratio est, quia Philosophi antiqui cõsideraueruntprincipium materiale tantum: primũ autem principium materiale imperfectissimũ est. Cùm enim materia, inquantum huiusmodi, sit in potentia: oportet quod primum principium materiale sit maximè in potentia, & ita maximè perfectum. Deus autẽ ponitur primũ principium, non materiale, sed in genere causæ efficientis e: & hoc oportet esse perfectissimũ, sicut enim materia inquantũ huiusmodi est in potentia, ita agens inquantũ huiusmodi est in actu: vnde primũ principiũ actiuum oportet maximè esse in actu: & per cõsequẽs maximè esse perfectum. secundum hoc enim dicitur aliquid esse perfectũ, secũdũ quòd est actu: nam perfectum dicitur, cui nihil deest secundum modum suæ perfectionis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd sicut dicit Grego. balbutiendo vt possumus, excelsa Dei rosonamus. quod enim factũ non est, perfectũ propriè dici non potest. Sed quia in his quæ fiunt, tunc dicitur esse aliquid perfectum, cum de potentia educitur in actum, transumitur hoc nomẽ perfectum ad significandum omne illud, cui non deest esse in actu, siue hoc habeat per modum perfectionis, siue non.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd principiũ materiale, quod apud nos imperfectum inuenitur, nõ potest esse simpliciter primum sed præceditur ab alio perfecto. Nã semen licet sit principium animalis generati ex semine, tamen habet ante se animal vel plãtam, vnde deciditur. Oportet enim ante id quod est in potentia esse aliquid actu, cùm ens in potentia non reducatur in actum, nisi per aliquod ens in actu.

¶ Ad tertiũ dicendum, quod ipsum esse est d perfectissimũ omnium: cõparatur enim ad omnia vt actus: nihil enim habet actualitatem, nisi inquantum est: vnde ipsum esse est actualitas omniũ rerũ & etiam ipsarum formarum e: vnde non cõparatur ad alia sicut recipiens d ad receptũ; sed magis sicut receptum ad recipiens. cùm enim dico esse hominis vel equi vel cuiusque alterius, ipsum esse consideratur vt formale & receptum nõ autem vt illud, cui competit esse.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrũ in Deo sint perfectiones omniũ rerũ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo nõ sint perfectiones omnium rerum: Deus enim simplex est, vt ostensum est: sed perfectiones rerum sunt multæ & diuersæ. ergo in Deo non sunt omnes perfectiones rerũ.

¶ 2. Præterea, Opposita non possunt esse in eodem: sed perfectiones rerum sunt oppo-

uersaliter perfectus, id est secundum nobilitates omnium generum, ergo. Antecedens probatur autoritate Auerrois 5. Metaphysic. ¶ Secundò ratione sumpta ex Dionysio, Deus est prima causa effectiua rerum, ergo omnium rerum perfectiones præexistunt in Deo eminentiori modo: antecedens suppositur: consequentia probatur, quo ad primã partem effectus præexistit virtute in causa agente: ergo quicquid perfectionis est in effectu, opportet in causa effectiua inueniri: ergo, si Deus, &c. omnium rerũ perfectiones sunt in eo. Quo ad secundam verò partem probatur. Agens inquantum agens est perfectum: ergo præexistere in virtute causæ agentis non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo. ergo quicquid perfectionis est in effectu, præexistit in causa effectiua: vel secundum eandem rationem vt in vniuoca, vel secundum eminentiorum, vt in æquiuoca: ergo si Deus est prima causa omniũ, opportet eminentiori modo omnium perfectiones habere. Cor.11.

Assumptum patet ex præcedenti artic. prima consequentia probatur ex opposito, scilicet quia materia est imperfecta. Præexistere in potentia causæ materialis est esse imperfectiori modo. Reliqua relinquuntur per se nota. 24.

¶ Circa illam propositionem præexistere in virtute causæ agentis, non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo: dubium statim occurrit, quia & est falsa, & contradicit alteri dicto litteræ. Falsa quidem, quia effectus in causa efficiente quandoque præexistit æquè perfecto modo, vt patet, cum Sortes generat Platonem. contra literam verò, quia expresse dicitur & bene, quòd in causa vniuoca præexistit effectus secundum eandem rationem: igitur non perfectiori modo. Non deest quoque nouitius occasio dubitandi: quia videmus effectus etiã imperfectiori modo præexistere in multis causis: quæ sunt causæ verè effectiuæ, vt patet in seminibus, ex quibus effectiue producuntur animalia & plantæ. ¶ Ad hoc breuiter dicẽdum est, qã ly perfectiori modo, põt exponi dupliciter. Primò cõparatiue, vt significat ex vi vocabuli: & tunc intelligitur non necessario, sed permissiue: ita q̃ particula negatiua non imperfectiori modo intelligitur necessariò, particula verò affirmatiua, sed perfectiori, intelligitur permissiue. & sic est verissima ꝓpositio, & significat quòd præexistere in cã efficiente necessariò est præexistere non imperfectiori modo q̃ sit modus essendi effectus, sed possibiliter est præexistere perfectiori modo. ¶ Secundò potest exponi interpretando cõparatiuum ꝓpositiuo ꝑfectiori modo, id est, modo perfecto, seu perfectionis. Prima tõ expositio literæ intẽto seruit: quoniam intendit probare quòd eminentiori modo in causa æquiuoca, De quæ perfectiones effectuum sunt. Ad nouitios autem respondetur ex doctrina Alexandri, vt refert Auerr. 12. Meta. commen. 24. quòd semina & alia huiusmodi, quibus formæ effectuum non assimilantur vniuocè vel imitatiuè, non sunt causæ efficientes, sed instrumenta causarum agentium: & propterea locantur in genere causarum effectiuarum ab Aristotele quinto. Metaphy. & secundo Physicorum. Præsens autem sermo de causis actiuis propriè, non solùm vt distinguuntur contra alia genera causarum, sed vt distinguuntur contra instrumenta causarum, quæ non propriè causæ sunt. 13. 224. P. 369.

¶ Circa vltimã consequentiã aduerte quod fundatur super hoc quòd prima causa effectiua rerũ est causa æquiuoca: quod pro constanti relictũ est. Tum quia ab omnibus admittitur. Tum quia manifestè patet ex terminis: si enim est effectiua rerum diuersarum rationum, nulli earum est vniuoca: & si alicui earum est vniuoca, ergo non est effectiua aliarum: ergo nõ diuersarum: Q. 3 ar. 4. 1. p. 25.

¶ Secunda ratio à Dionysio quoque tacta est. Deus est, ipsum esse q̃ se subsistens, ergo continet in se totã perfectionẽ essendi, ergo omnes perfectiones rerum omnium. Antecedens supponitur. prima cõsequentia probatur à destructione cõsequentis, in terminis specialibus, scilicet caloris & calidi ꝑfectio ne. sic, non continet totam perfectionẽ essendi: ergo non habet esse secundum perfectam rationem: ergo non est ipsum esse per se subsistẽs, quod est oppositum antecedentis, quemadmodum A calidum non habet calidi perfectionem: ergo non habet calorem secũdum perfectam rationem: ergo non est calor per se subsistens. Secunda autem consequentia probatur, Res dicuntur perfectæ secũdum quod habent esse ergo omniũ perfectiones pertinent ad perfectionẽ essendi: ergo si continet totam perfectionem essendi, &c. D. 707.

¶ In responsione ad tertium aduerte, primò, q̃ vis argumẽti fundatur super locum à cõiugatis, dum dicitur, ens est imperfectius quàm viuẽs: ergo esse quàm vita: & veritas antecedẽtis cõsistit in hoc: quia ens non includit viuẽs sed econuerso. Aduerte secundò, quod in respõsione innuit hãc distinctionẽ ex parte rei, esse potest comparari, ad vitã tripliciter. Primò formaliter & præcisè vtrinque: ita quòd esse sumitur præcisè pro actu essendi: & vita præcisè, p̃ eo quod formaliter addit supra esse, puta viuere: vt sic: & sic significatur nominib⁹ abstractis, puta esse, vita, sapiẽtia &c. & in litera dicitur cõparari pro vt distinguitur ratione: & hc esse est perfectius, quàm viuere & cæteræ ꝑfectiones: qa est actualitas omnium, vt prædictum est ¶ Secundò potest comparari esse ad vitam absque præcisione: ita quod vita sumatur secũdum id quod includit, & non tantum pro eo qd̃ formaliter additi supra esse: & sic significantur nominibus cõcretis in litera: & dicitur ens, viuens sapiens: & dicitur quòd viuens est perfectius quam ens: quia includit ens & aliquid perfectionis vltra. D. 519.

¶ Tertiò modo potest comparari esse in sua pura substantia ad reliqua quomodoliber sũpta: & sic significatur in litera per ly ipsum esse: & dicitur, quod includit in se vitam, sapientiam & omnem essendi perfectionem: vt in corpore probatũ est, & consequenter & perfectissimum omnium. Ex his autem, quæ ex in litera accepta sunt, habemus & quòd esse formaliter est perfectiõ cæteris formaliter: & quod ipsum esse est simpliciter perfectius, omnes perfectiones in se præhabens, vt ex primo sciamus quòd prædicatum illud quod soli Deo quidditatiuè conuenit, vt est formaliter nobilius cæteris perfectionibus, & ex secundo, quòd ex hoc quod Deus est ipsum esse habeat omnes perfectiones. Habetur quoque ex his responsio ad argumentum, quoniam neganda insinuatur consequentia: quoniam in antecedente sumitur viuens vt includit ens & aliquid vltra: In consequente verò sumitur secundum id tantum quod addit suprà ens: & sic ostenditur quòd non arguitur per locum à coniugatis: qui tenet quando concreta præcisè formaliter tenentur sicut & abstracta, cuius oppositum hic accidit.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum tertium.*

IN titulo dubiũ occurrit, quorsum ista articulus hoc in loco: hic enim arguitur de ꝑfectione substantiæ diuinæ in se ergo nõ dẽt admisceri quæstio de creatura qualis est ista. Ad hoc dicitur, q̃ licet verbo tenus hæc quæstio sit de creatura: secundũ sensum tamen est de perfectione naturæ diuinæ. Quæritur enim hic, an perfectio naturæ diuinæ sit tanta, q̃ nulla creatura possit esse similis, an nõ: hoc si quidem inquirendũ superetur, postquã determinatum fuerat, & quod est perfecta & qã est vniuersaliter perfecta. Sed aduerte quod non quæritur verũ ꝑfectio diuina sit tanta, q̃ nulla res possit ei esse similis, sed quod nulla creatura. Primum enim pertinet ad quæstionem de pluritate deorum, & tractabitur, in quæst. 11. Secundum autem spectat ad hunc locum. ¶ In corpore duo, primò distinguitur similitudo, secũdò respondet quæsito. Quo

Quo ad primum similitudo triplex. prima secundum formã eiusdem rationis & modi. secunda secundum formam eiusdem rationis, sed non modi, tertia secundum formam, sed nec eiusdem rationis, nec modi. Probatur distinctio. Similitudo est cõuenientia in forma, ergo multiplicatur iuxta modum communicandi in forma: ergo tripliciter, &c. omnia patent in litera.

¶ Quo ad secundũ cõclusio respõsiua quæsito est: Creaturæ sunt similes Deo non secundum eandem rationem specificam, aut genericam: sed secundũ aliqualem analogiã. Conclusio hæc habet quatuor partes: primã affirmatiuam, scilicet q̃ sunt similes Deo: secũdam negatiuã, scilicet non secundũ speciem. tertiam negatiuã, scilicet nec secundũ genus: & quartã affirmatiuam, scilicet sed secundum aliqualem analogiam. Et primo probatur quo ad primam: Omne agens agit per suam formam: ergo necesse est in effectu esse similitudinem formæ agentis. Et tunc potes subiungere: ergo necesse est creaturam esse similem Deo. consequẽtia probatur: quia omne agẽs agit sibi simile, inquantum est agens, id est secundum illud, quod est ei ratio agẽdi. Deinde quo ad secundam & tertiã & quartam: quia Deus non est agens contentum in specie, aut genere, sed principium vniuersale totius esse. omnia clara sunt in litera. 3. art. 5.

¶ In responsione ad vltimum, dubium occurrit circa autoritatem Dion. quoniam distinguit cõtra res vnius ordinis causam & causatum: ex hoc enim oportet quòd aut causa & causatum sint vniuersaliter diuersorum ordinum, quod patet esse falsum in causis vniuocis: aut quòd ambiguè & malè, membrũ hoc distinctionis sit positum. Ambiguè quidẽ, quia incertũ est de qua ꝓ causa, & quali causato sit sermo. Malè autẽ: quia contra res vnius ordinis debẽt distingui res diuersorũ ordinum, siue causa sint & causatum, siue nõ, hoc enim est per accidens. 24. 2. dist. 3. q. 2. art. 1. Et 1. cõ. c. 19. Et libri. cap. 2. Et veri. q. 2. art. 11. Et p. 9. 4. 7. ar.

¶ Ad hoc dicitur, quòd distinctio ista artificio sa, certa, & formalis est & rectè intelligitur. Est siquidẽ nõ falsum. Sed verissimum & necessarium, quod causa & causatum vniuersaliter & formaliter sunt diuersorum ordinum: sed nomine causæ & causati vtimur non pro relationibus seu causalitatib⁹, sed pro re, quæ est ratio causandi: & similiter pro re. seu forma, quam causatũ sortitur à causa: hæ enim res sunt fundamenta similitudinis inter causatum & causam, vt in omnibus. Possunt igitur fundamenta similitudinis inter aliqua dupliciter se habere, vt in litera dicitur vno modo quòd sint eiusdẽ ordinis, vt hæc & illa albedo: & hoc & illud animal, &c. Et sic similitudo est relatio æquiparãtiæ & mutua. Alio modo quòd alterũ eorum formaliter ex propria ratione sit causarũ ab altero: vt imago. Sortis & Sortes. Non enim accidit imagini Sortis dependentia à Sorte, & sic similitudo nõ est relatio æquiparantiæ neque mutua: sed reducitur ad tertium genus relatiuorum positum 5. Metaph. de scientia & scibili, &c. Huiusmodi autem causam & causatum constat esse diuersorum ordinum. Impossibile nanque est eiusdem ordinis res sic se habere, quòd de ratione formali vnius sit dependentia ab altera: quoniam quicquid est de ratione vnius, est de ratione alterius: & contra.

¶ Vnde patet responsio ad instãtiam de causis vniuocis: vbi enim est vniuocatio, ibi non est causa & causatum formaliter & per se, sed materialiter, & per accidens: quoniam forma effectus formaliter non dependet à forma causæ: nõ enim humanitas, quæ est in Sorte formaliter sumpta dependet in esse aut in fieri ab humanitate Platonis partis: sed humanitas Sortis, quia est hæc, ideo dependet à parte: & consequenter humanitas, quæ est fundamentum similitudinis inter patrem & filium, non est de genere causæ, aut causati, nisi materialiter, & per accidens: sed est de genere fundamentorum eiusdem ordinis. Quæcunque igitur Formaliter sumpta sunt causa & causatum, sunt diuersorũ ordinum fundamenta similitudinis, vt subtiliter in litera adducitur: & cõsequenter est inter ea similitudo imitationis, & nõ puræ similitudinis: & propterea non est mutua. 6. 31. D. 146. 462. 465. 234. D. 803. 850. 251. 471. c. 20.

¶ Et hoc bene nota, & proportionaliter applica ad materiam de relatiuis non mutuis.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum primum.*

IN titulo quæstionis istatim occurrit dubiũ circa ordinem ipsius, cur hæc quæstio de bono fiat. Bonum enim neque prius conuenit enti quàm vnũ, verum, &c. neque prius conuenit naturæ diuinæ bonitas quàm vnitas, aut veritas, vt patet. Neque hic ordinantur tractanda de Deo secundum rationem causæ, vt propterea bono debeatur primus locus: quia nominat rationem causæ finalis. Nulla igitur ratio apparet: quare hoc in loco quæstio de bono ordinata sit.

¶ Ad hoc dicitur quòd quæstio de bono dupliciter ordinari potest. Vno modo secundum se, & sic nõ debetur sibi iste locus, vt obiiciendo deductum est: sed quæstionem de perfectione statim quæstio de infinitate sequitur quærens de quantitate perfectionis diuinæ. Alio modo vt est pars tractatus de perfectione: & sic in capitulo de perfectione ordinanda est: & hoc modo in litera ordinatur. Et hoc insinuatur litera iam in principio quæstionis quarta: vbi tractatus de perfectione incho atur, & dicitur. Et quia vnũquodque secundum quod perfectum est sic dicitur bonum, primò agẽdum est de perfectione diuina: Secundò de eius bonitate. Quasi diceret, quod propter perfectionem de bonitate tractandum est simul; quoniam in principio quæstionis septimæ, vbi aperiens quòd de bono per accidens, id est ratione perfectionis tractauit, dicit, Post consideratione ꝑ perfectio- 26. 1. dist. 8. q. 2. art. 3 Et veri. q. 21. arti. 1. & art. 80. In lib. an omne ad est, bonũ sic circa medii illius. In text. pro post. 21. & 22.

nis

QVÆSTIO QVINTA, DE *bono in communi, in sex articulos diuisa.*

DEINDE quæritur de bono. Et primò de bono & communi, Secundò de bonitate Dei.

¶ Circa primum quærũtur sex.

¶ Primò, vtrum Bonum, & ens sint idem secũdum rem. ¶ Secundò, supposito quòd differant ratione tantum, quid sit prius secundum rationem, vtrum bonum, vel ens. ¶ Tertiò, supposito q̃ ens sit prius, vtrum omne ens sit bonum. ¶ Quartò, ad quam causam ratio boni reducatur. ¶ Quintò, vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine. ¶ Sextò, quomodo diuidatur bonum in honestum, vtile & delectabile.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum bonum differat secundum rem ab ente.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd bonum differat secundum rem ab ente. Dicit enim Boet. in lib. de hebdoma. Intueor in rebus aliud esse quòd sunt bona, & aliud esse quòd sunt: ergo bonum & ens differunt secundum rem.

¶ 2. Præterea, Nihil informatur seipso: sed bonum dicitur per informationẽ entis, vt habetur in commen. libri de causis. ergo bonum differt secundum rem ab ente.

¶ 3. Præterea, Similia dicuntur, quæ conueniunt in forma: sed nihil conuenit cũ Deo in forma: nullì⁹ enim essentia rei est ipsum esse, nisi solus Dei: ergo nulla creatura potest esse similis Deo.

¶ 4. Præterea, In similib⁹ est mutua similitudo: nã simile est simili simile. Si igitur aliqua creatura est similis Deo, & Deus erit similis alicui creaturæ: quod est contra id quod dicitur Isaiæ. 40. Cui similem fecistis Deum?

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genes. primo. Faciamus hominẽ ad imaginem, & similitudinẽ nostrã. & primæ Ioan. tertiò, Cùm apparuerit, similes ei erimus.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ cùm similitudo attẽdatur secũdum conuenientiam vel cõmunionem in forma, multiplex est similitudo secundũ multos modos cõmunicandi in forma. Quædã enim dicũtur similia, quæ cõmunicant in eadem forma secundum eandẽ rationem, & secundũ eundem modum: & hæc nõ solùm dicuntur similia, sed æqualia in sua similitudine. sicut duo æqualiter alba dicũtur similia in albedine, & hæc est perfectissima similitudo. Alio modo dicũtur similia, quæ cõmunicant in forma secundũ eandem rationẽ, & non secundũ eundem modũ, sed secũdum magis & minus: vt minus album dicitur simile magis albo, & hæc est similitudo imperfecta. Tertio modo dicũtur aliqua similia, quæ cõmunicant in eadem forma, sed non secundum eandem rationẽ, vt patet in agentibus nõ vniuocis. Cum enim omne agens agat sibi simile, inquantũ est agens, agit autem vnũquodque secundum suam formã, necesse est q̃ in effectu sit similitudo formæ agẽtis. Si ergo agens sit contentum in eadem specie cum suo effectu, erit similitudo inter faciens & factũ in forma secundum eandem rationem specici, sicut homo generat hominẽ: si autem agens non sit contentũ in eadẽ specie, erit similitudo, sed nõ secundum eandẽ rationem speciei, sicut ea quæ generãtur ex virtute Solis, accedunt quidem ad aliquã similitudinẽ Solis, non tamen vt recipiant formã Solis, secundum similitudinẽ speciei sed secũdùm similitudinem generis. Si igitur sit aliquod agens, quod nõ in genere contineatur, effectus eius adhuc magis accedent remotè ad similitudinẽ formæ agentis, non tamen ita quod participent similitudinem formæ agentis secundum eandem rationem speciei aut generis, sed secundum aliqualem analogiam, sicut ipsum esse est commune omnib⁹. Et hoc modo illa, quę sunt à Deo, assimilantur ei inquantum sunt entia, vt primo & vniuersali principio totius esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit Dio. 9. c. de Di. no. cũ sacra Scriptura dicit aliquid nõ esse simile Deo. nõ est contrarium assimilationi ad ipsum. Eadem enim sunt similia Deo & dissimilia: similia quidem secundum quòd imitantur ipsum, prout cõtigit eum imitari, qui non perfectè imitabilis est. Dissimilia verò secundum quòd deficiunt à sua causa: nõ solùm secundum suam intentionem & remissionem, sicut minus albũ deficit à magis albo, sed quia non est conuenientia nec secundum speciem nec secundum genus.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd Deus non se habet ad creaturas sicut res diuersorum generum, sed sicut id, quod est extra omne genus & principium omnium generum e.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non dicitur esse similitudo creaturæ ad Deum propter cõmunicantiam in forma, secũdum eãdem rationem generis & speciei, sed secundum analogiam tantum: prout, scilicet Deus est ens per essentiã, & alia per participationẽ.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd licet aliquo modo cõcedatur quòd creatura sit similis Deo, nullo tamen modo cõcedendum est, quòd Deus sit similis creaturæ: d quia, vt dicit Dio. 9. cap. de Diui. no. In iis, quæ vnius ordinis sunt, recipitur mutua similitudo, nõ autem d in causa & causato e. Dicim⁹ enim quòd imago sit similis homini, & non econuerso. & similiter dici potest aliquo modo, q̃ creatura sit similis Deo: non tamen quòd Deus sit similis creaturæ. D. 146. 462. 465. 234. D. 803. 850. 251. 471. c. 20.

alis diuinæ de infinitate, &c. Nulla facta mentione de bonitate: de qua fecerat duas quæstiones. Quare autem de bonitate sub tractatu de perfectione quæratur, in proximo causa est in litera assignata: quia scilicet, esse perfectum est ratio quod aliquid dicatur bonum.

¶ In corpore est vna conclusio responsua quæsito affirmatiuè, Bonũ & ens sunt idẽ secũdum rem, sed differũt secundum rationem tantum.

¶ Antequam probetur conclusio, aduerte nouitie terminos conclusionis differre: nanque secundum rationẽ tantum latitudinẽ habet. Nam & quæ differũt in modo tantũ significandi vt homo & humanitas, ratione sola differunt. Et multa quæ differunt rationibus diffinitatis, vt lignũ & dolabile, sola ratione differũt. Propterea distingue, quòd differre ratione dupliciter, scilicet ratione significata, seu concepta. Alio modo ratione concipiente seu significante. In proposito est sermo de differentia secundum rationem significante: ita ꝓ sensus est quòd bonum & ens differũt secundum suas rationes formales significatas eorum nominibus.

¶ Probatur ergo conclusio: primo quo ad primam partẽ sic. Bonum habet rationem appetibilis, ergo perfecti: ergo entis in actu: ergo entis: ergo, bonũ & ens sunt idem secundum rem. Antecedens probatur ex 1. Ethi. Prima consequentia probatur: quia omnia appetunt suam perfectionem. Secunda verò relinquitur vt no. Tertia autem probatur: quia esse est actualitas omnis rei. Vltima autem patet. Deinde quo ad secundam partem, Bonum dicit rationẽ appetibilis quam non explicat ens: ergo differunt ratione.

¶ Circa antecedens dubitatur, quoniam illud, quod dicitur de aliquo in secũdo modo dicendi per se, non clauditur in ratione illius subiecti, sed econuerso, vt patet primo Posteriorum. Sed appetibile dicitur de bono in secũdo modo dicendi per se: ergo bonum nõ habet rationem appetibilis, sed econuerso. Minor probatur. Tum quia ideo aliquid est appetibile, qꝰ bonum, & non econuerso. Tum quia bonũ est obiectum formale appetitus. Appetibile autem est denominatio extrinseca sumpta ab appetitu, & habent se sicut color & visibile. Constat autem quòd visibile dicitur de colore in secundo modo ex secundo de anima.

¶ Ad hoc potest dici dupliciter iuxta duos modos, quibus accipitur aliquid habere rationem appetibilis, scilicet formaliter & fundamẽtaliter. Si sumatur ly appetibile formaliter, tunc bonum dicitur habere rationẽ eius nõ vt intrinsecam, sed vt passionem: si verò sumatur fundamentaliter, tunc bonũ dicitur habere rationẽ appetibilis intrinsecè: quoniã propria ratio boni est fundamentũ & causa propria appetibilitatis: sicut color visibilitatis. Et licet vtraq; glossa sit absolutè vera, & prima ex princ. cõmẽti S. Tho. super libros Ethic. habeatur, secũda tamẽ in proposito est directè intẽta: quoniam de intrinseca boni ratione est quæstio. Sed aduerte hic ꝓ quãuis quodlibet horũ, quæ in deductione rationis assũpta sunt, scilicet bonũ, perfectũ, ens in actu, & ens importet fundamentũ & causam appetibilis: & propterea cõcluditur

1. Lib. de doct. christ. in ca. 32. circa princ. 10. 3.

Primo Ethi. 1 prin. 10. 5.

Q. 1. art. 4. & q. 4. ar. 1 ad 3.

D. 925.

Loco cita. ca. 4. arg.

¶ 3. Præterea, Bonũ suscipit magis & minus esse autẽ nõ suscipit magis & minus: ergo bonum differt secundum rem ab ente.

¶ Sed contra est, quod Augu. dicit in libro de doctrina Christiana, quòd inquantum sumus, boni sumus.

¶ Respondeo dicendum, quòd bonum & ens sunt idem secundũ rem, sed differunt secundũ rationem tantùm: quod sic patet. Ratio enim boni in hoc consistit, quod aliquid sit appetibile. vnde Phil. in 1. Ethi. dicit, ꝓ bonũ est, quod omnia appetunt. manifestum est autem, ꝓ vnũquodque est appetibile, secundum quòd est perfectum: nam omnia appetunt suam perfectionem. Intãtum est autẽ perfectũ vnumquodq; inquantũ est actu: vnde manifestũ est, quod intantum est aliquid bonum, inquantum est ens: esse enim est actualitas omnis rei, vt ex superioribus patet: Vnde manifestum est, quòd bonum & ens sunt idem secundum rem: sed bonum dicit rationem appetibilis, quam non dicit ens.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, quòd licet bonum & ens sint idem secundũ rem: quia tamen differunt secundum rationem, nõ eodem modo dicitur aliquid ens & simpliciter, & bonum simpliciter. Nam cùm ens dicat aliquid propriè esse in actu: actus autem propriè ordinem habeat ad potentiam: secundum hoc simpliciter aliquid dicitur ens, secundum quod primò discernitur ab eo quod est in potentia tantùm: hoc autem est esse substãtiale rei vniuscuiusq; vnde per suũ esse substantiale, dicitur vnũquodque ens simplicitor: per actus autem superadditos dicitur aliquid esse secũdum quid, sicut esse albũ significat esse secũdum quid. Non enim esse albũ aufert esse in potentia simpliciter, cũ adueniat rei iam præexistenti in actu. Sed bonũ dicit rationem perfecti, quod est appetibile: & per consequens dicit rationem vltimi. vnde id quod est vltimo perfectum, dicitur bonum simpliciter: quod autem non habet vltimam perfectionem, quam debet habere, quamuis habeat aliquam perfectionem inquantum est actu, non tamen dicitur perfectum simpliciter, nec bonum simpliciter, sed secundum quid. Sic ergo secũdum primum esse, quod est substantiale, dicitur aliquid ens simpliciter & bonum secundum quid, id est, inquantũ est ens: secundum verò vltimum actum dicitur aliquid ens secundũ quid & bonum simpliciter. Sic ergo quod dicit Boẽtius, quòd in rebus aliud est quòd sunt bona, & aliud quod sunt, referendum est ad esse bonũ & ad esse simpliciter: quia secundum primum actum est aliquid ens simpliciter, & secundum vltimum bonum simpliciter: & tamen secundum primum actum est quodãmodo bonũ: & secundum vltimum actum est quodammodo ens.

identitas realis inter ea solum, tamẽ bonũ importat proximũ fundamẽtum appetibilis: quia solum bonũ significat rem illam, quæ fundat appetibilitatẽ vt fundat & causat eam: ita ꝓ quãto aliquid propius accedit ad boni rationem, tanto magis exprimit fundamentũ appetibilis, vt patet discurrenti per prædicta. Inter ens liquidẽ & bonũ mediant ens in actu, & perfectũ: & constat quod magis exprimitur ratio appetibilis per ens in actu, quàm per ens, quoniã vnumquodque appetitur secũdum aliquid esse in actu præsens vel futurum: & adhuc magis per perfectũ, quod importat complemẽtum, quia esse in actu appetitur ad complementũ, & vltimo per bonum: quia nec complementum ipsum appetitur, nisi quia bonum est aut apparet appetenti. Importat ergo bonum rationem appetibilis, id est, fundamẽtum & rationem proximã, quare aliquid sit appetibile quæ quia cadẽt est perfectioni, & esse, idem est quod ens: sed quia vt sic non exprimitur ab ente, sed absolutè secundum se, ideo distinguitur ab ente ratione formali.

¶ 4. Præterea, Non solum esse est appetibile: sed & vita & sapientia & multa huiusmodi: & sic videtur quòd esse sit quoddam particulare appetibile, & bonum vniuersale bonum. ergo simpliciter est prius secundum rationem quàm ens.

¶ Sed contra est, quod dicitur in lib. de causis, ꝓ prima rerũ creatarũ est esse.

¶ Respondeo dicendum, quod ens d secũdum rationẽ est prius quam bonum. Ratio enim significata per nomen est id, quod cõcipit intellectus de re, & significat illud per vocẽ: illud ergo est prius secundum rationem quod prius cadit in cõceptione intellectus. Primò autem in conceptione intellectus d cadit ens e: quia secundũ hoc vnũquodq; cognoscibile est, inquantũ est actu, vt dicitur in 9. Metaph. vnde ens est proprium obiectum intellectus, & sic est primum intelligibile, sicut sonus est primum audibile: ita ergo secundum rationẽ prius est ens, quàm bonum.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, quòd Dio. determinat de Diu. no. secundũ, quod importat circa Deũ habitudinẽ causæ: nominamus enim Deum vt ipse dicit, ex creaturis, sicut causam ex effectibus: bonũ autẽ cum habeat rationẽ appetibilis, importat habitudinem causæ finalis, cuius causalitas

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonũ dicitur per informationem, prout accipitur bonũ simpliciter secũdum vltimũ actum.

¶ Et similiter dicendum ad tertium, quòd bonum dicitur secundum magis & minus secundum actum superuenientem, puta secundum scientiam vel virtutem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm ens.

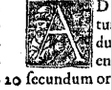

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd bonũ secundum rationem sit prius quam ens. Ordo enim nominum est secundum ordinem rerum significatarum per nomina. Sed Dio. inter alia nomina Dei, primò ponit bonum quàm ens, vt patet in 3. cap. de Diu. no. ergo bonum secundum rationem est prius quàm ens.

26 1. dist. 18. q. 1. art. 3. Et 2. con. capit. 20. Et veri. q. 20. ar. 3. Et dio. 3. co. 4.

¶ 2. Præterea, Illud est prius, secundum rationem, quod ad plura se extendit: sed bonum ad plura se extendit quàm ens: quia vt dicit Dio. 5. c. de Diu. no. bonum se extendit ad existentia & non existentia: ens verò ad existentia tantum. ergo bonum est prius secundum rationem quam ens.

¶ 3. Præterea, Quòd est vniuersalius, est prius secũdum rationem: sed bonum videtur vniuersalius esse quàm ens: quia bonũ habet rationem appetibilis, quibusdã autem appetibile est ipsum non esse: dicitur enim Matth. 26. de Iuda, Bonum erat ei, si natus nõ fuisset, &c. ergo bonum est prius quam ens secundum rationem.

¶ Sed contra est, quod dicitur in lib. de causis, ꝓ prima rerũ creatarũ est esse.

¶ Respondeo dicendum, quod ens d secũdum rationẽ est prius quam bonum. Ratio enim significata per nomen est id, quod cõcipit intellectus de re, & significat illud per vocẽ: illud ergo est prius secundum rationem quod prius cadit in cõceptione intellectus. Primò autem in conceptione intellectus d cadit ens e: quia secundũ hoc vnũquodq; cognoscibile est, inquantũ est actu, vt dicitur in 9. Metaph. vnde ens est proprium obiectum intellectus, & sic est primum intelligibile, sicut sonus est primum audibile: ita ergo secundum rationẽ prius est ens, quàm bonum.

¶ In corpore vna conclusio responsua quæsito affirmatiuè. Ens est prius secundum rationem quàm bonũ. Probatur. Vnumquodque est cognoscibile, inquantum est in actu: ergo ens est proprium obiectum intellectus: ergo est primũ intelligibile: ergo primo cadit in cõceptione intellectus: ergo est prius secundum rationem quam bonũ. Antecedẽs probatur ex 9. Meta. prima, secunda, & tertia consequentia relinquũtur per se notæ. quarta autem probatur: quia ratio significata per nomen est id quod concipitur de re ab intellectu, omnia clara sunt. Concludit enim ratio hæc non solùm quòd ens est prius secundum rationem bono, sed omnibus aliis, vt patet.

Cap. 5. de diu. nomi. parum à prin.

Cap. 1. & 3. de diuinis nomin.

¶ Circa hanc rationẽ dubium occurritquia aut intendũtur inferre quòd ens sit prius ordine rationis secundũ se, aut quo ad nos. Si secundum se, hoc repugnat supradictis in quæst. 3. art. 1. ibi enim dictũ est in litera, quòd Deo nihil est prius neque secundum rem, neque secundum intellectum. Et hoc autem sensu sequitur quòd ens sit prius Deo secundum rationem: quoniam si ens est primum intelligibile, sicut sonus primum audibile, oportẽt cætera esse posteriora intelligibilia, vt patet ex primo. Poste. quod enim primo cõuenit alicui, cæteris conuenit ratione illius. Si quo ad nos tunc non est respondendo satisfactum quæsito, verũtur nanque in dubium an ratio entis secundum se sit prior ratione boni, & non an quo ad nos sit prior.

¶ Ad hoc

¶ Ad hoc potest dupliciter dici. Primò, ꝓ ens potest comparari ad alia, quæ sunt sui ordinis, id est ad alias rationes formales, & pót cõparari ad res ipsas subsistentes. Si entis ratio cõparetur ad alias rationes accipiẽdo rationes rerum vt distinguũtur contra res ipsas: sic ens est primũ intelligibile secundũ se, & cætera sunt posteriora secundũ intellectum. Sed inter ly cætera, non clauditur ꝓ quis erat esse Dei quoniã nõ potest esse ita ratio quin sit res, quia non potest abstrahere ab existẽtia cũ sit ipsum esse sed si entis ratio comparetur & ad rationes & ad res, tunc nõ est simpliciter primũ intelligibile, sed deitas est primũ intelligibile. Ita quòd intelligibilitas pri° inest Deo quã ens, inò inest entitãtis inest Deo. Non enim Deus participatiuè est intelligibilis. Et sic vtetque textus saluatur, quoniã ibi Deus absolutè dicitur primum secũdum intellectum, hic vero ens dicitur primum inter rationes formales.

¶ Secundo potest dici ꝓ hic accidit amphibologia in ly quo ad nos, quoniam potest determinare vel ordinẽ vel intelligibilia. Si determinat ordinẽ, tunc distinguitur contra ordinem secundum se, & sic procedit obiectio: & respondendum est, quòd intenditur de ordine secundum se, quoniã vt patet ex titulo, non est hic quæstio de ordine cognitionis, quid scilicet prius à nobis cognoscatur: sed de ordine rationis, cuius, scilicet, ratio formalis sit prior. Si determinat intelligibilia, tunc distinguit intelligibilia nostra à nõ intelligibilibus à nobis. Et iuxta hunc sensum dicẽdum est, quòd hic quæritur de intelligibilibus quo ad nos, id est, de intelligibilibus nostris, seu à nobis: ita quòd sermo præsens est de ordine secundum se nostrorum intelligibilium: & secundum hoc ens est primum secundum se intelligibile inter intelligibilia à nobis. Deus autem est primum intelligibile simpliciter. Et hic sensus cõsonat superficiei litera loquenti de obiecto intellectus nostri, dũ significare per vocẽ admisert. Quãuis hoc nõ cogat, quin sequẽtia de intellectu absolutè inquantum intellectus est, cuius tantum obiectum proprium constat esse ens, interpretanda sint: omni: nanque intellectus secundum naturã sũ propriam sumptus, aliud sortitus est proprium obiectum. Diuinus siquidem Deiratem, angelicus propriam substantiam, humanus quod quid est rei materialis, &c. vt suis locis patebit.

¶ Super Quæstionis quintæ Articulũ tertium.

IN corpore vna cõclusio responsua quæsito affirmatiuè, Omne ens inquãtũ ens est bonũ, & additur ly inquantum in cõclusione ad ostendendũ quòd nõ per accidens, sed per se cõuenit omni enti esse bonũ. probatur sic: Omne ens vt sic est actũ, ergo perfectũ: ergo appetibile & bonũ. omnia clara sunt. Prima consequentia probatur, quia omnis actus perfectio quædã est.

¶ In responsione ad quartum aduerte, quòd litera duo dicit. Primò nanque verificat assignando rationem quare mathematica non sunt bona. Secundò respondet argumento.

¶ Primum quidem fundatur super hoc, quòd res sunt bonæ (vt infra patebit) aut quia sunt, aut quia talia sunt, aut quia ordinãtur in bonum: mathematica autem vt sic abstrahunt ab his omnibus. Ab esse quidem: quia vt sic non sunt: ab esse autem tali, eadem ratione: quoniam esse tale supponit esse: ab ordine autem ad bonum, quia abstrahunt à fine. Probatur, finis habet rationem mouentis: hæc autem abstrahunt à materia & motu.

¶ Circa hãc partem occurrũt duo dubia. Primũ est circa illam rationẽ: quòd ideo mathematica non sunt bona prima bonitate, quia non subsistunt separata: si enim hæc ratio valet, sequitur quòd nulla res in vniuersali sumpta est prima est, quia agẽs nõ agit nisi propter finem, & ab agente materia mouetur ad formam: vnde dicitur quòd finis est causa causarũ. Et sic in causando bonũ est prius quã ens e, sicut finis quam forma: & hac ratione inter nomina significantia causalitatẽ diuinam prius ponitur bonũ quàm ens. Et iterum quia secundũ Platonicos, qui materia à priuatione non distinguẽtes dicebãt materiam esse non ens, ad plura se extẽdit participatio boni quàm participatio entis: nã materia prima participat bonũ, cùm appetat ipsum: nihil autẽ appetit, nisi simile sibi: non autem participat ens, cùm ponatur nõ ens. Et ideo dicit Dio. quòd bonum extẽditur ad nõ existentia. Vnde patet solutio ad secũdum. Vel dicendum, quòd bonum extenditur ad existentia & nõ existentia, non secundũ prædicationem, sed secundũ causalitatẽ: vt per non existentia intelligamus nõ ea simpliciter, quæ penitus nõ sunt, sed ea, quæ sunt in potentia, & nõ in actu: quia bonum habet rationem finis, in quo nõ solũ quiescũt, quæ sunt in actu, sed ad ipsum etiam ea mouẽtur, quæ in actu nõ sunt, sed in potentia tantùm: ens autẽ non importat habitudinẽ causæ nisi formalis tantùm, vel ut exẽplis, vel exemplaris: cuius causalitas non se extendit nisi ad ea, quæ sunt in actu.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd nõ esse secundũ se nõ est appetibile, sed per accidẽs: inquãtũ, scilicet ablatio alicuius mali est appetibilis: quod malũ quidẽ aufertur per nõ esse: ablatio verò mali nõ est appetibilis, nisi inquãtũ per malũ priuatur quoddã esse. Illud igitur, quod per se est appetibile, est esse: non esse verò per accidẽs tantùm e: inquantum, scilicet quoddam esse appetitur quo homo nõ sustinet priuari, & sic etiam per accidens non esse dicitur bonum.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd vita & scientia, & alia huiusmodi sic appetũtur, vt sunt in actu. vnde in omnib° appetitur quoddã esse, & sic nihil est appetibile nisi ens, & per consequens nihil est bonum nisi ens.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum omne sit bonum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝓ non omne ens sit bonum. Bonũ enim addit supra ens, vt ex dictis patet. Ea verò, quæ addunt aliquid suprà ens, contrahunt ipsum; sicut substantia, quantitas, qualitas, & alia huiusmodi. ergo bonum cõtrahit ens: non igitur omne ens est bonum.

¶ 2. Præterea, Nullũ malum est bonũ, Isa. 5. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum. sed aliquod ens dicitur malum: ergo non omne ens est bonum.

¶ 3. Præterea, Bonum habet rationem appetibilis: sed materia prima non habet rationem appetibilis, sed appetentis tantum. ergo materia prima non habet rationem boni: non igitur omne ens est bonum.

¶ 4. Præterea, Philosophus dicit in 3. Meta. quòd in mathematicis non est bonum: sed mathematica sunt quædam entia, alio quin de eis non esset scientia: ergo nõ omne ens est bonum.

¶ Sed contra, Omne ens quod nõ est Deus, est Dei creatura: sed omnis creatura Dei est bona, vt dicitur 1. ad Tim. 4. c. Deus verò est maximè bonus: ergo omne ens est bonum.

¶ Respondeo dicẽdum, ꝓ omne ens inquantũ est ens, est bonũ. Omne eũ ens, inquãtũ est ens, est in actu, & quodãmodo perfectũ: quia omis actus perfectio quædam est: perfectũ verò habet rationẽ appetibilis & boni, vt ex dictis patet, vnde sequitur omne ens inquantũ huiusmodi bonũ esse.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, ꝓ substantia, quãtitas, & qualitas, & ea quæ sub eis cõtinentur, cõtrahunt ens, applicando ens ad aliquã quidditatem, seu naturam: sic autem nõ addit aliquid bonũ super ens, sed rationem tantũ appetibilis & perfectionis, quod conuenit ipsi esse in quacunque natura sit, vnde bonum non contrahit ens.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd nullũ ens dicitur malum, inquãtũ est ens, sed inquãtum caret quodam esse, sicut homo dicitur malus inquãtũ caret esse virtutis, & oculus dicitur malꝰ, inquãtũ caret acumine visus.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd materia prima sicut nõ est ens nisi in potentia, ita nec bonum nisi in potẽtia. Licet secũdum Platonicos dici possit, quòd materia prima est nõ ens propter priuationẽ adiunctam, sed tamen participat aliquid de bono, scilicet ipsum ordinem vel aptitudinẽ ad bonum & ideo non conuenit sibi, quòd sit appetibile, sed quòd appetat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd mathematica non subsistunt separata secundũ esse, quia si subsisterent, esset in eis bonum, scilicet ipsum esse ipsorum. sunt autem mathematica separata secundum rationem tantum, prout abstrahuntur à motu & à materia: & sic abstrahuntur à ratione finis

1 Cœlita. c. 37. 79 & 40. & lib. 3. c. 20. Et veri. q. 21. ar. 3. & 5. Artic.

3 met. tex. 4. com. 3.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd mathematica possunt sumi dupliciter, Vno modo secundum id quòd tunc absolutè, & sic idem est iudicium de eis & naturalibus quo ad esse & bonitatem. Non enim triangulus magis abstrahit ab esse quam albedo: & sic de eis non est hic sermo: sed dici de ipsis potest quòd sunt bona eo modo, quo entia, scilicet secundum sua individua in rerum natura existentia, &c. Alio modo considerantur vt mathematica sunt, inquantum subsunt tali abstractionis modo. & sic negatur par esse iudicium de eis & de aliis rebus in vniuersali sumptis.

ar. 1. huius quæst.

¶ Ad cuius euidentiam scito quòd licet omnia vniuersalia in hoc conueniant, quòd nõ subsistunt ꝓ ipsa vniuersalitate, inter vniuersalia tamen physica, mathematica, & metaphysica est differentia, quo ad subsistere in suis abstractionibus propriis. Metaphysicalia itaque secundum propriam abstractionẽ sumpta subsistunt, quoniã habent in rerũ natura individua abstrahentia ab omni materia sensibili & intelligibili, vt patet de intelligentiis. Mathematica verò secundum propriam abstractionem sumpta nõ existunt, quoniam nullum habent in rerum natura individuum abstrahens à materia sensibili. Non enim inuenitur hæc linea, nisi in terminatione corporis sensibili. Naturalia autem

b 424

cum nullam habeant propriam abstractionẽ, sed eam tantùm, quæ cõmunis est omnibus sensibilibus, scilicet qua vniuersale abstrahit à particulari, manifestè patet ꝓ subsistunt in rerum natura dum habẽt individua subsistentia eũ materia sensibili, & cæteris cõditionib° in vniuersali scitis. Cùm ergo in litera dicitur qd mathematica nõ subsistunt, nõ est interpretandũ quod vniuersalia mathematica vniuersaliter sumpta nõ subsistũt, hoc enim esset ridiculum pro ratione afferre: sed quod mathematica vt sic particulariter sumpta nõ subsistunt, seu quod idem est, quod mathematica vt sic nõ habẽt aliquod individuũ existens in rerũ natura. Et proterea neq; sunt in vniuersali, neque in particulari: ac per hoc bona esse nõ possunt, ꝓ de aliis rebus vniuersaliter sumptis dici nõ potest. Et sic patet nullitas consequẽtiæ ad oppositum factæ: & quare singulariter dicatur de mathematicis quòd non habent esse.

¶ Ad ẽm verò dubiũ respõdetur, ꝓ quia sermones semper interpretãdi sunt secundũ subiecta materiæ, ideo quãuis non valeat consequentia, abstrahit à materia & motu, ergo à fine, vt patet in 12. Met. tex. 37. vbi ponitur finis in immobilibus: valet tũ consequẽtia hæc mathematica abstrahunt à materia & motu: ergo à fine qꝛa mathematica nõ sunt nata habere sinẽ nisi materiæ & motus: quã sva rem sunt entia naturalia si enim abstrahãt à materia & motu, oportet abstrahere à fine materiæ & motꝰ. Et si abstrahũt à tali fine, abstrahunt totaliter à fine: qꝛa nõ sunt nata habere alio modo finẽ. Et per hoc patet etiã responsio ad secũdã obiectionẽ. Cũ enim dicitur, finis habet rationẽ mouẽtis, ly mouẽtis, pót significare purã causalitatẽ finis: & sic æquiuocè dicitur mouẽs à motu ꝓprie dicto, sed si nõ sumitur hic. Potest quoq; significare, & cæt.

& causalitatē finis & effectū eius, & tūc æquiualet huic quod dico, causantis motū: & sic sumitur in proposito, nec est aliqua æquiuocatio, sed sumitur vtrobiq; amor' propriè. Et specificatur qualis finis est Mathematicorū, quasi diceret, q; quia finis Mathematicorum habet rationē mouentis, id est, causantis motū propriè dictum, sicut & finis naturalium: cōsequens est, q; si mathematica abstrahant à materia, & motu quòd abstrahant à fine. Et sic ex eadem radice soluitur vtraque obiectio.

Art. præc.

¶ Secūdo in eadem responsione satisfaciat argumento: & argumentum quidem est hoc: mathematica non sunt bona: mathematica sunt entia: ergo quædā entia non sunt bona, in secundo tertiæ figuræ responsio autem consistit in negatione argumēti: quoniam sophisma est figuræ dictionis: vel à secundū quid ad simpliciter: ly nāque mathematica, videtur significare entia: & tamen significat entia sic abstracta: & propterea in litera & negatur cōclusio illata, scilicet q; quædam entia nō sunt bona & cōceditur conclusio quæ deberet inferri, scilicet q; quædam entia, vt subsunt tali abstractioni, non sunt bona. Nec hoc inconuenit, vt in litera dicitur: quia ratio entis etiā abstrahit à ratione boni: sicut quia ratio hominis est prior risibilitate, potest sumi homo in aliquo priori: quia in primo modo dicendi per se in quo conuenit sibi esse animal rationale, & non cōuenit sibi esse risibilem. Nec potest tamen inferri: ergo aliquis homo non est risibilis: sed, ergo aliquis homo in aliquo priori abstrahit à risibili, in quo non abstrahit ab hominis ratione.

28 2. dist. 38. lit. 2. Et 1. cōtra gent. 40. fin. Et lib. 3. c. 16. 17. & 19. Et veri. q. 2. art. 1. c. Cap. 4. p. 2. antepræc. & p. 4. circa princi. Cap. 4 de diu. nom. circa prin.

Primo de doct. christia. ca. 32. to. 3. 2 phy. tex. 31. to. 2.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium, quomodo stent ista duo simul: Mathematica formaliter loquendo non sunt nec in actu, nec potētia, vt dictum est: & mathematica habet rationem entis, cùm ens non dicatur nisi de eo quod est in actu vel potentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hæc duo sanè intellecta stant simul. prima enim non negat esse vniuersaliter, sed negat esse sic, scilicet in tali abstractionis modo. Triangulus enim abstractus à materia sensibili nec est, nec esse potest, scilicet secūdum talem essendi modum in rerum natura. Et hoc est quod in principio huius responsionis dicitur. Secunda autem affirmat in confuso aliquod esse. Constat autem, quòd cum negatione vnius modi essendi stat affirmatio essendi in cōmuni de eodem subiecto: quia potest verificari secūdum alium essendi modum mathematica, ergo & non sunt entia tali modo & sunt absolutè entia.

¶ Et si insteretur ad propositum, ergo eodem modo dicendum est, quòd non sunt bona tali modo, sed sunt absolutè bona: & consequenter malè dicitur quòd mathematica non sunt bona: negānda est sequela: quoniam ad hoc q; aliquid habeat formaliter rationē entis sufficit quod in se sit tale quod ei non repugnet esse in rerum natura, quocunque id modo eueniat, siue secundum suam abstractionem siue non. Ad hoc autem quòd habeat formaliter rationem boni vltra hoc exigitur, quòd ipsum sumatur in ordine ad esse, vel ad finem, &c. modo triangulus & cætera mathematica secundum suas quidditates hoc possident, quòd eis nō repugnat existere, & propterea entis rationem formaliter retineat: sed quia nō considerantur in ordine ad esse & finem in rerum natura, ideo abstrahunt à boni ratione formaliter, nō fundamentaliter, & propterea in eis esse negatur. Cuius signū manifestum est, q; nulla ibi conclusio demonstratur propter bonū aut melius esse. Nulla ibi demōstratio per causam finalem aut effectiuā quæ requiritur esse in rerum natura: sed tantū per formalem: illa enim est propria bono, hæc enti.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quartum.*

IN titulo habere rationem causæ finalis nō sumitur hic identicè, sed duplicitèr, scilicet in actu signato, & in actu exercito. ¶ Si primo modo habere rationem causæ finalis intelligitur, sumitur fundamentaliter fundamento proximo. Nō enim quæritur vtrum bonum sit ratio causæ finalis, sed an sit proprium fundamentū illius. Quid autem sit ratio causæ finalis ex secundo Physicor. & quinto Methaphy. patet, scilicet cuius gratia aliquid fit, aut est. ¶ Vnde sensus tituli est, An res eo quia bona vendicet sibi hoc proprium quod sit cuius gratia. Si verò secundo modo intelligitur, tunc habere rationem causæ finalis sumitur formaliter: ita quòd sensus tituli est, Vtrum bonum formaliter sit formaliter ipsa ratio-finis in actu exercito, id est, exerceat causalitatem finalem. Verbi gratia, si dicatur quòd A sit: aut est simpliciter aut tale, quia est bonum: an ex hoc ipso reddatur causa finalis.

qui habet rationē mouētis. Non est autem inconueniens, quòd in aliquo ante secundum rationem non sit bonum vel ratio boni, cùm ratio entis sit prior quàm ratio boni, sicut suprà dictum est.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum bonū habeat rationem causæ finalis.*

ADQVARTVM sic proceditur. videtur q; bonū non habeat rationem causæ finalis, sed magis aliarū. Vt enim dicit Dio. 4. c. de Di. no. bonū laudatur vt pulchrū, sed pulchrum importat rationem causæ formalis: ergo bonū habet rationē causæ formalis.

¶ 2. Propterea, bonū est diffusiuum sui esse, vt ex vt bis Di. accipitur: quibus dicit, q; bonū est ex quo omnia subsistunt & sunt: sed esse diffusiuum importat rationē causæ efficientis: ergo bonum habet rationē causæ efficientis.

¶ 3. Præterea, dicit Aug. in primo de doct. Christ. q; quia Deus bonus est, nos sumus: sed ex Deo sumus, sicut ex causa efficiente: ergo bonum importat rationem causæ efficientis.

¶ SED CONTRA est, quod Philosō. dicit in secundo Physic. quòd illud cuius causa est, est sicut finis & bonum aliorum: bonum ergo habet rationem causæ finalis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum bonū sit, quod omnia appetūt: hoc autem habet rationē finis: manifestū est, quòd bonum rationē finis importet sed tamē ratio boni præsupponit rationē causæ efficiētis, & rationē causæ formalis. Videmus enim quòd id quod est primum in causando, vltimū est in causato. ignis enim primò calefacit, quàm formam ignis inducat: cùm tamē calor in igne consequatur formā substantialem: in causando autē primū inuenitur bonū & finis, qui mouet efficientē, secundò actio efficientis mouēs ad formā: tertiò adueniat forma: vnde econuerso esse oportet in causato, quòd primū sit ipsa forma, per quam est ens: secūdò cōsideratur in ea virtus effectiua, secundum quòd est perfectum in esse: quia vnumquodq; tunc perfectum est, quādo potest sibi simile facere, vt dicit Philosō. in quarto Meteororum. tertiò consequitur ratio boni, per quam in ente perfectio fundatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd pulchrū & bonū in subiecto quidem sunt idem: quia super eandē rem fundātur, scilicet super formā: & propter hoc bonū laudatur vt pulchrū, sed ratione differūt: nam bonum propriè respicit appetitū: est enim bonum, quod omnia appetunt: & ideo habet rationē finis: nā appetitus est, quasi qui dā motus ad rem. pulchrū autē respicit vim cognoscitiuā: pulchra enim dicuntur, quæ visa placent: vnde pulchrum in debita proportione consistit e: quia sensus delectatur in rebus debitè proportionatis sicut in sibi similibus: nā & sensus ratio quædā est: & omnis virtus cognoscitiua, & quia cognitio fit per assimilationem, similitudo autem respicit formam: pulchrum propriè pertinet ad rationem causæ formalis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum dicitur diffusiuum sui esse eo modo, quo finis dicitur mouere.

¶ Et hic sensus est in iudicio meo intētus: quia formalis est, & tanto dignus ingenio. Et responsio ad hoc tendit.

¶ Circa hanc determinationē aduerte breuiter veritatē quam hinc habes, de illa quæstione, verū res sit causa finalis ī intētione, aut in executione, &c. Cùm enim hic habeas, q; in secundo quoq; Physicorum habetur, quòd bonum importat finis rationem, in actu exercito (quod etiā inductiuè probatur, dum omnis ratio propter bonū, aut melius, finem affert) oportet vt eadem ratione rem aliquā finem dicas, qua bonam eam asseris: ex supradictis autem patet quod bonum formaliter vnumquodq; dicitur & est ratione esse: finis igitur rationem habet res ratione esse: ita q; sicut forma est ratio causandi effectiuè, existere autē est conditio formæ efficientis: ita esse est ratio causandi finaliter: esse autē in intētione est cōditio esse causantis finaliter: esse autem in executione non est finis, sed terminus & effectus, tam finis, quàm efficientis.

2. de anima, tex. 34

¶ Et hoc inductione, non ratione egetis: sanitas enim, scientia, balneum, &c. appetitur vt insit, vt habeatur, &c. non in intentione, sed secundum esse naturale ipsius: & sic esse est ratio quòd appetatur res: quod idē est quod finalizare: sed nunqnā aliquid horum finalizaret trahendo appetitum ad se, nisi esset in intentione, vt patet. ex hoc autem experimur sequi executionē rei, quę vt finis mouet. Et hoc voluit Auer. 12. Methaphy. com. 16. Et hoc bene penetratum soluit omnes difficultates apud intellectum abstrahentem rem ab esse extra animam, ab esse in executione, & ab esse in intentione modo præd.

209

¶ In corpore duo. Primò respondetur quæsito. Secundo excluditur tacita obiectio. Quo ad primum est cōclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Bonum habet rationem causæ finalis. Probatur: Appetibile habet rationem finis: bonum est appetibile: ergo bonum habet rationem finis.

¶ Quo ad secundum tacita obiectio est hæc: superius iam determinatū est q; bonum nō habet rationem primi, sed vltimi potius. modo autem dicitur, quòd habet rationē causæ finalis, quam constat habere rationē primi: cum finis sit causa causarum: quomodo ergo stant hæc simul, q; bonum habeat rationem vltimi & primi? Hanc obiectionem excludendo, primo ponit responsionem deinde probat ipsam. Responsio est, q; bonum est vltimum in essendo, primū autem in causando: quāuis in litera prima pars responsionis huius tantum proponatur. Probatio etiam: primū in causando est vltimum in essendo, finis est primi in causando: ergo finis est vltimū in essendo, sed bonum habet rationē finis: ergo maior probatur ex testimonio sensibilium: in quibus primum in causando est vltimum in causato, vt patet in igne & calore: ergo absolutè primum in causando, est vltimum in essendo.

¶ Circa maiorem aduerte terminos quòd ly primum & vltimum denotant in proposito ordinem generationis, & supponunt pro formis seu rationibus formalibus, quæ sunt principia causandi & essendi: ly verò in causando sumitur vt distinguitur cōtra in essendo: supponitur siquidem hic duplicem ordinem generationis inter res. Alterum in causando, alterum in essendo. Et ille quidem attenditur penes prius & post causare, iste verò penes prius & post esse: ita quòd illa res est prior in causando, cuius causalitas nō pendet à causalitate alterius, sed econuerso: & similiter illa res est prior in essendo cuius esse non præsupponit esse alterius, sed econuerso. Est ergo sensus maioris, quòd res prior ordine generationis quo ad causalitatem est posterior ordine generationis quo ad esse.

¶ Circa probationem maioris aduerte, quòd ordo rerum in essendo potest considerari absolutè: & sic sumitur in maiore: & potest considerari in tali genere, puta causatorum: & sic sumitur in probatione maioris: ita quòd ab ordine in essendo inuento inter fundamenta prioris & posterioris causæ, puta calotis & formæ ignis in causato, manu ducere nos voluit ad ordinem in essendo simpliciter. Non enim intendebat maiorem ex vi probationis inferre: sed ostendere quòd non oportet eundem ordinem esse inter res in essendo, qui est in causando, nec econuerso quod sufficienter ex illa probatione sit. Et rursus intendebat ad intelligibilia hæc, ex sensibilium testimonio eleuare: quod faris hic fit.

¶ Circa huius maioris & totius rationis vim, dubiū occurit: quia aut hic est sermo de ordine in causando & essendo absolutè, aut respectu huius & in hoc. Si absolutè, maior est falsa. Tum quia vltimus finis omnium: puta Deus est primum in causando, & tamen nō est vltimum, sed primū quoque in essendo. Tum etiam in exēplo literæ. Forma ignis nō solum est primum in essendo

in essēdo, sed etiā ī causādo: nam prius forma ignis causat formaliter ignē, siue causantem siue causatum, quam calor effectiuè calefaciat: & simile est in omnibus, semper enim forma præuenit & in esse causalitate formali. Si autē respectu huius aut in hoc: ergo non habetur intentum. Intendit enim absolutè ordinem boni ad alia assignare: & non in hoc vel illo.

¶ Ad hoc dicitur, q; hic sermo est de ordine & in causando & in essendo absolutè, sed obiectio peccat. Tum quia malè interpretatur ma iorē: non enim intendimus quòd primū ī causādo illud idē numero sit vltimū in essendo, respectu eorū, quorum est primū in causando: hæc enim vniuersalis est impossibilis: nec eā somniauimus: sed intēdimus illud idē secūdū rationem formalem, siue eandem specie, siue eandē genere, siue eandē secūdū analogiā sic vltimū in essendo in ordine eorum, quorū est primū in causando. Et hoc modo ratio bonitatis diuinæ est prima in causādo finaliter: & ipsamet secūdū analogiā est vltima in essendo in re qualibet: vt patet ex articulo primo in responsione ad primū. Tū quia testimonii ex sensibilibus in litera adducti peruerit. vt enī iā dictum est, sensibilia hic adducta sunt, vt ex ordine in causādo hoc & in essēdo in hoc cauato, perciperemus ordinē in causando simpliciter: & in essendo simpliciter, nō esse eundem. Vnde licet forma substantialis ignis sit prior in essendo & in causando simpliciter quàm calor, nō tamen est prior in causando hoc, id est, hūc ignē generandū. Prius enim ordine generationis est calefactio quàm generatio formæ ignis, Alte ratio enim præuia est generationi: & tamen primum quod fortitur hic ignis genitus est forma ignis, & calor cōsequitur formā: sicut vniuersaliter propria accidētia consequūtur formā. Atq; in sensibilibus ordinē simpliciter cupis inspicere, aduerte q; causaliras formalis pendet necessario ex effectiua: & liquebit quæsitū. Licet enim in hoc sēsibili primum sit quod quid erat esse, quod spēcat ad causam formalem, nulla tamē forma aut quidditas verè habet causalitatē formalē secūdū rem, nisi ab aliqua causa sit effectiua: quam oportet propter finem agere: cùm enim forma nō sit causa formalis sui ipsius: sed alterius, puta compositi, & omne compositū vt in quæstione tertia dictū est, & Auer. in 12. Metacōment. 25. testatur, ab alio sit: oportet ante omnē causalitatē formalem esse effectiuā, & ante hāc finalē: in essendo tamē primò inuenit & in causa forma, & ī effectu similitudo formæ. secūdò ī causa vis actiua, & ī effectu ei' participatio. tertiò ī causa bonitas, & ī effectu cōsa vis actiua, & ī effectu ei' participatio bonitatis. Et sic simpliciter præposterus est ordo in essendo, & in causādo. Pro notitia tamē literæ ī calce scito nouisse, q; duplicis pfectionis meminit, scilicet ī esse & absolutè & intēdit p perfectū ī esse, perfectū substantialiter: perfectionē verò absolutè, quā dicit ī ēte fūdari, per boni rationē, perfectionē rei simpliciter, sed totalem: hæc enim secundū

257. 118.

29 veri. qō. 21. art. 6.

Art. 1.

244. *cap. 3. in med. to. 3.

Ia argu. 1.

li. 1. He. 22. cap. 9. post med. to. 4.

capit. 3. in med. to. 6.

Art. 1. & 3.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd quilibet habens volūtatē, dicitur bonus, ī quātū habet bonā volūtatē: quia per volūtatē vtimur omnibus, quæ in nobis sunt e vnde non dicit bonus homo, qui habet bonum intellectū, sed qui habet bonam voluntatem: volūtas autem respicit finē vt obiectum propriū, & sic quod dicitur, quia Deus est bonus, summus, refertur ad causam finalem.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum ratio boni consistat in modo, specie & ordine.*

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ratio boni nō consistat in modo, specie, & ordine. Bonū enim & ens ratione differūt, vt suprà dictū est, sed mod', species & ordo pertinere ad rationem entis videntur: quia sicut dicit Sapien. 2. Omnia in numero, pondere & mensura disposuisti. Ad quæ tria reducuntur, species, modus & ordo e: quia, vt dicit August. 4. super Gene. ad literā, *Mensura omni rei modum præfigit: & numerus omni rei speciem præbet: & pondus omnē rem ad quietem & stabilitatem trahit. ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine.

¶ 2. Præterea, Ipse modus, species, & ordo bona quædam sunt: si ergo ratio boni cōsistit in modo, specie & ordine, oporet etiā quòd modus habeat modum, specē & ordinē, & similiter species & ordo: ergo procederetur in infinitum.

¶ 3. Præterea, Malum est priuatio modi, & speciei, & ordinis: sed malum non tollit totaliter bonum: ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine.

¶ 4. Præterea, Illud, in quo consistit ratio boni, non potest dici malū, sed dicitur malus modus, mala species, malus ordo: ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine.

¶ 5. Præterea, Modus, species, & ordo ex pondere, numero & mensura causantur, vt ex autoritate August. inducta patet: non autem omnia bona habent pondus, numerum, mēsuram. dicit enim Ambros. in Hexam. quòd lucis natura est, vt non in numero, non in pondere, non in mensura creata sit: non ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Aug. in lib. de natura boni, Hæc tria, modus, species, & ordo, tanquam generalia bona sunt in rebus à Deo factis: & ita hæc tria vbi magna sunt, magna bona sūt: vbi parua, parua bona sunt: vbi nulla, nullum bonum est. quod non esset nisi ratio boni in eis cōsisteret. ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

¶ RESPONDEO dicendum, quod vnumquodque dicitur bonum inquātum est perfectum: sic enim est appetibile, vt supra dictum est: perfectum autem dicitur, cui nihil deest secundū modum suæ perfectionis. cùm autē vnūquodque sit id, quod boni simpliciter rationem attendit: vt ex suprà dictis patet: tunc enim nihil omnino deest.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quintum.*

IN titulo nota terminos. Ratio boni nō vniuersaliter sed causati: vt patet in articulo sequētī: ī Deo enim nō habēt hæc locū. Et rursus ratio boni non quomodolibet, sed boni vt quod. Modus, species & ordo. Trifariam inuenitur S. Tho. vsum fuisse his terminis. Hic siquidē in corpore per modum intendit commensurationē principiorū efficientium seu materialiū per specie' formam, per ordinem inclinationem ad aliquid. In prima verò secundæ q. 85. art. quarto, per speciem intendit formam absolutè: per modum mēsurā ipsius formæ. Species enim rerum sunt mensuratæ sicut numeri. per ordinē verò respectū ad aliud. In qō. autem de veritate quæstio. 21. intendit per specie' formam, per modum cōmensurationē ipsius esse ad essentiam, cuius est. Ordinē verò penes respectum perfectiui finaliter in ratione boni clausum. Quę tres expositiones, quamuis valde differre videantur quo ad vnū terminum, scilicet ly modus, si tamen subtilius perseruteremur, ī vnum coēunt: commensuratio namque principiorum, mensura formæ, & commensuratio esse ad essentiā, mutuò se inferūt: ex tali enim principiorū harmonia tantæ perfectionis forma est: & ex tanta forma tātum esse secūdū ordinem generationis: secundum verò perfectionis seu finis ordinē, si tātæ perfectionis esse est producendum: ergo tantæ perfectionis formam ac essentiā oportet supponi: & si hanc, ergo talē præcedētium principiorū dispositionem. Constat, rationē boni consistere in modo, specie & ordine, dupliciter potest intelligi. Vno modo vt in partibus essentialibus, sicut ratio hominis consistit in animali & rationali. Alio modo vt in partibus integralibus nō rationis, sed propriè eius materiæ, sicut ratio hominis cōsistit in carnibus, ossibus & neruis. Et hoc modo intelligo in proposito rationē boni consistere in modo, specie & ordine. Est ergo sensus tituli, an ratio boni vt q; causati consistat in forma antecedētibus & consequētibus, tāquam in partibus suæ propriæ materiæ.

244. 8. me. text. 10. to. 3.

255.

230. 51. 4. 241.

*ex cap. 1. & 4. elicitur. to. 6.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Ratio boni cōsistit in modo, specie, & ordine. Probatur. Vnūquodque est id quod est p suā formā exigētem quædam anteceden tia, & cōsequētia: ergo cui nihil deest secūdū modū suæ naturæ, habet specie', modū, & ordinē: ergo perfectū habet hæc: ergo bonū exigit hæc: antecedētes quo ad vtrāque partē patet. Prima verò cōsequētia patet ex q d nominis, species, modi & ordinis. Secūda verò tenet per locū à diffinitione ad diffinitū. Tertia autem probatur: quia perfectio est ratio appetibilis.

¶ Circa hāc cōclu. occurit dubiū: quomodo potest saluari mod' ī bono substātiali Angelorū: exponendo modū, id est, cōmensurationem principiorū effi

efficientium, seu materialium, vt hic dicitur, cùm in Angelis nõ sint principia materialia: & efficiẽs eorum sit solus Deus, cuius actio est sua substantia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd iuxta cõpositionẽ in hoc loco positam saluatur modus boni Angelici secundum substãtiã quo ad principium efficiẽs, sic Deus enim agens potest dupliciter sumi. Vno modo absolutè: & sic tam ipse quàm sua actio est suprà omnem modum. Alio modo, vt agit secundum hanc vel illã idéam: & sic actio Dei est commensurata ita huic, quòd non alij: sicut & idea est ita propria idea huius, quòd nõ alterius: & hoc modo actio productiua Gabrielis est modificata: & modificãs esse & bonum substantiale Gabrielis, & hoc sufficit. Potest quoq; secundum materiale principium saluari modus in Angelis: quoniam essẽtia est vt materia ipsius esse, & est commensurata illi, sed hoc magis ad alias expositiones spectat: quoniam modum hic antecedit formam, vt patet in litera.

30 q. 99. art. 5. capi. Et 21. q. 45. art. 4. Et 2. dist. 11. q. 1. art. 2. capit. Et 1. Ethic. lc. 5. col. 2. *E. thic. cap. 6. circ med. 10. 5.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum sextum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duæ cõclusiones, altera secundum communem opinionem: altera propria. Prima est, Hęc diuisio dicitur propriè esse boni humani. Secunda est, Hæc diuisio propriè est boni in eo, quod bonum. Probatur vtraque sic. Terminus corporalis motus conueniẽter diuiditur per ea, quæ sũt proportionalia honesto, vtili, & delectabili: ergo terminus motus appetitiui bene diuiditur in honestum, vtile & delectabile: ergo & bonum. Antecedẽs declaratur ex diuisione termini motus in secundum quid, & simpliciter. Et rursus termini simpliciter in ipsum rem terminantẽ & quietẽ, a in ea. Cõsequentia verò prima ꝑ ba: quia terminus motus appetitiui ex terminatione motus corporalis innotescit. Secũda verò: quia bonum est id quod appetitur. Omnia sunt clara.

* lib. 1. in c. enlutitulus est, vellitate hic accipi non eam quam vulgus.

b lib. 1. c. 9 & 10. t. 9. 1.

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito: affirmatiuè, Deus est bonus.

¶ Probatur ratione cõfirmata autoritate Dionisij, scilicet Deus est prima causa effectiua omnium, ergo appetibilis: ergo bonum: ante-

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum conuenienter diuidatur bonum per honestum & vtile, &c.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non cõuenienter diuidatur bonum per honestum, vtile, & delectabile. Bonum enim, sicut dicit Philosophus in 1. Ethic. * diuiditur per decem Prædicamenta: honestum autem, vtile, & delectabile e' inueniri possunt in vno Prędicamento, ergo non conuenienter per hæc diuiditur bonum.

¶ 2. Prętęterea, Omnis diuisio fit per opposita, sed hæc tria non videntur esse opposita: nam honesta sunt delectabilia: nullumque inhonestũ est vtile, quod tamen oportet, si diuisio fieret per opposita, vt opponerẽtur honestũ & vtile: vt etiam dicit Tullius in li. de Offic. * ergo prædicta diuisio non est conueniens.

¶ 3. Prætereа. Vbi vnum propter alterum, ibi vnum tãtum est: sed vtile non est bonũ nisi propter delectabile vel honestum: ergo non debet vtile diuidi cõtra delectabile & honestum.

¶ SED CONTRA est quod Ambro. in li. de Officiis * vtitur ista diuisione Boni.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hęc diuisio propriè videtur esse boni humani. Si tamen altius & cõmunius rationem boni cõsideremus, inuenitur hæc diuisio propriè competere bono, secundum quòd bonum est. Nam bonum est aliquid inquantũ est appetibile, & terminus motus appetitus: cuius quidem motus terminatio considerari potest ex consideratione motus corporis naturalis. Terminatur autem motus corporis naturalis simpliciter quidem ad vltimum, secundum quid autem etiam ad medium, per quod itur ad vltimum, quod terminat motum: & dicitur aliquis terminus motus, in quãtum aliquam partẽ motus terminat. Id autẽ, quod est vltimus terminus motus, potest accipi dupliciter, e vel ipsa res, in quam tenditur, vt pote locus vel forma: vel quies in re illa. Sic ergo in motu appetitus, id quod est appetibile terminans motum appetitus secũdum quid vt mediũ per quod tẽditur in aliud vocatur vtile. Id autem, quod appetitur vt vltimũ terminãs totaliter motum appetitus, sicut quædã res in quam per se appetitus tẽdit, vocatur honestum: quia honestũ dicitur, quod per se desideratur. Id autem quod terminat motum appetitus, vt quies in re desiderata, est delectatio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ bonum, inquantum est idem subiecto cũ ente, diuiditur per decem Prędicamenta: sed secundum propriam rationem cõpetit sibi ista diuisio.

Ad secundũ dicendum quod hæc diuisio non est per oppositas res, sed per oppositas rationes. Dicuntur tamen illa propriè delectabilia, quæ nullam habent aliam rationem appetibilitatis, nisi delectationem, cum aliquando sint & noxia & inhonesta. Vtilia verò dicuntur, quæ non habent in se vnde desideretur, sed desiderantur solùm, vt sunt ducentia in alterum, sicut sumptio medicinæ amaræ. Honesta verò dicuntur quæ in seipsis habent vnde desiderentur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum nõ diuiditur ĩ ista tria sicut vniuocum æqualiter de his prædicatum, sed sicut analogũ, quod prædicatur secundũ prius & posterius: per prius enim prædicatur de honesto & secundariò de delectabili, tertio de vtili.

QVAESTIO SEXTA DE bonitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quærũ de bonitate Dei. ¶ Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶ Primò, vtrũ esse bonũ cõueniat Deo. ¶ Secũdò, vtrum Deus sit summum bonum.

¶ Tertiò, vtrum ipse solus sit bonum per suam essentiam. ¶ Quartò, vtrũ omnia sint bona bonitate diuina.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum esse bonum Deo conueniat.

AD PRIMVM sic, pceditur. Videtur, quòd esse bonũ nõ cõueniat Deo: Ratio enim boni consistit in modo, specie, & ordine: hæc autẽ nõ videntur Deo conuenire, cùm Deus immẽsus sit, & ad aliquid non ordinetur: ergo esse bonum non conueniet Deo.

¶ 2. Prætereа, Bonum est quod omnia appetunt: sed Deum non omnia appetunt, quia non omnia cognoscunt ipsum, nihil autẽ appetitur nisi notum. ergo esse bonum nõ conuenit Deo.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur, Thren. 3. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd bonum esse præcipuè Deo conuenit. Nomẽ enim aliquid est secundum quòd est appetibile: vnumquodque autem appetit suam perfectionem: perfectio autem & forma effectus est quædam similitudo agentis, cùm omne agens agat sibi simile. vnde ipsum agens est appetibile, & habet rationẽ boni: hoc autem est quod de ipso appetitur, vt eius similitudo participetur, cũ ergo Deus sit prima causa effectiua omniũ e, manifestum est quòd sibi competit ratio boni & appetibilis. vnde Diony. in li. de Di. no. * attribuit bonum Deo, sicut primæ causæ efficienti, dicens, quòd bonus dicitur Deus, sicut ex quo omnia subsistunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd habere modum, speciem, & ordinem pertinet ad rationem boni causati, sed bonum in Deo est sicut in causa: vnde ad eum pertinet imponere aliis modum, speciem, & ordinem: vnde ista tria sunt in Deo sicut in causa.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd omnia appetendo proprias perfectiones, appetunt ipsum Deum inquantum perfectiones omnium rerum sunt d quædam similitudines diuini esse, vt ex dictis patet. Et sic eorũ, quæ Deum appetunt, quædam cognoscũt ipsum secundũ seipsum, quod est propriũ creaturæ rationalis. Quædam vero cognoscunt aliquas participationes suæ bonitatis, quod etiam extenditur vsque ad cognitionem sensibilem. Quædã verò appetitũ naturalem habẽt absque cognitione: vt pote inclinata ad suos fines ab alio superiori cognoscente.e

cedens supponitur: prima verò consequentia probatur, vnum quodque appetit suam propriam perfectionem: ergo similitudinẽ sui efficientis: ergo à fortiori ipsa causa effectiua est apetibilis: ergo si est prima causa, &c. antecedẽs, assumptum cum omnibus consequẽtiis ex se est notum. Prima quidem, quia propria perfectio rei, est ipsa similitudo agentis. Secũda verò, quia omne agens agit sibi simile: ac per hoc, si eius similitudo est appetibilis, multo magis ipsum agens erit appetibile. Cætera sunt clara.

31. c. cõt. cap. 37. Et ver. q. 21. art. 1.

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum secundum.*

IN titulo nihil est difficile, summũ enim addit respectum excessus supremi: ita quod idem est vtrum sit summum bonum, & vtrum sit bonum excedens omnia alia bona tam actu quàm potentia.

¶ In corpore articuli vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Deus est summum bonũ simpliciter. Hæc cõclusio declaratur primò, deinde probatur. Declaratur quidem distinguendo implicitè de summo bono simpliciter, vel in genere. Et vocatur summum bonum in genere, quòd excedit cætera in illo ordine rerum, sicut summum bonum humanũ felicitas excedens omnia humana bona: & sic de aliis. Simpliciter verò quod in tota entium latitudine supremum tenet locum: & propterea apponitur in conclusione ly simpliciter. Probatur autem sic bonum conuenit Deo sicut primæ causæ effectiuæ omnium nõ vniuocæ: ergo conuenit ei excellentissimè. ergo est summum bonum simpliciter. Antecedens quo ad vtranque partem ex dictis patet, Prima vero consequentia probatur ex differentia modi essendi effectus in causa vniuoca, & in causa æquiuoca seu analoga: quia in vniuoca eodem modo, in æquiuoca vero excellentiori. Aduerte tamen hic, quod effectum esse in causa æquiuoca excellentiori modo contingit dupliciter. Vno modo formaliter & virtualiter simul. Alio modo virtualiter tantum. Exemplum primi, lumen & diaphaneitas in corporibus cælestibus respectu inferiorum. Exemplum secundi, calor in sole & in corporibus inferioribus. In proposito est sermo, de effectu præexistente in causa non solum virtualiter, sed etiam formaliter: vnde & Deus est

214 * Cap. 4. par. 1.

D. 1576. D. 1182.

D. 1089. 74

D. 468. 1170. 1182.

q. 4. ar. 2.

198

Arist. seq.

12

est bonus formaliter & virtualiter. efficacia rationis fundatur super hoc, ꝙ vterque effectus causæ æquiuocæ excellentiori modo est in ipsa causa q̃ in effectu. Et ideo litera indistinctè de modo essendi effectus in causa æquiuoca loquitur: quoniam hoc sufficiebat intento, scilicet quòd excellentissimo modo bonitas conueniret Deo. Iam enim in præcedenti articulo stabilitum erat quòd formaliter conuenit eidem.

¶ In responsione ad secundum aduertẽ, quòd responsio consistit in eo uestione propositionis: Bonum est quòd omnia appetunt, id est, quod omnia appetunt est bonum.

¶ In respõsione ad tertium aduertẽ, quòd res, diuersorũ generum dicuntur nullo modo cõparabiles, quando accipiuntur vt sic, id est, inquantum sunt in diuersis generibus. si enim sumerentur secundum aliquod prædicatum in quo conuenirent, possent comparari.

In princ. primi lib. Et 6. to. 5.

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum tertium.*

IN articulo ly ꝓprũ distinguitur cõtra cõmune. ly per essentiam pót sic terminare subiectum, & potest determinate prædicatum. & si quidem determinat subiectum, tunc ly per essentiam distinguitur contra omne id quod est extra subiecti essentiam. Et est sensus, vtrũ solus Deus per essentiam, id est, sit bonus non participatiuè. Vocatur autẽ participatiuè tale quicquid habet aliquam rationem formalem, non secundum totam plenitudinẽ perfectionis possibilis conuenire tali rationi formali. Oportet enim quòd huiusmodi est partem illius tantum habere: & propterea participatiuè tale dicitur. Et per oppositum tale per essentiã dicitur, quod ex ipso suo modo essendi omnem plenitudinem illi rationi formali possibilem naturaliter claudit: vt calor si per se subsisteret. In proposito autem, quãuis gratia materiæ hi duo modi coincidãt sequendo doctrinã S. Thomæ: quia quod est per essentiam primo modo bonũ, est etiam bonum per essentiam secundo modo, & econuerso: quia tamen formaliter & vniuersaliter hi duo modi nõ coincidunt, quoniã Socrates est per suam essentiã homo, & tamen nõ est homo per essentiam, sed participatiuè.

Art. pra.

Q. 4. ar. 3.

Solus enim homo Platonicus si inueniretur, esset homo per essentiam: & presens quæstio mota est de ipso bono per essentiam, & non directè de ipsa essentia diuina: quoniã in quæstione tertia iã stabilita est illius simplicitas, &

¶ 2. Prætereа, Bonum est quod omnia appetunt, vt dicit Philosophus: sed nihil aliud est quod omnia appetunt, nisi solus Deus, qui est finis omniũ. ergo nihil est aliud bonum nisi Deus. Quod etiam videtur per id quod dicitur Matt. 19. Nemo bonus nisi solus Deus. sed summum dicitur in comparatione aliorum, sicut summum calidum in comparatione ad omnia calida. ergo Deus non potest dici summum bonum.

¶ Prætereа, summum comparationem importat, sed quæ non sunt vnius generis, nõ sunt comparabilia: sicut dulceda inconuenienter dicitur maior vel minor quàm linea. cum igitur Deus non sit in eodem genere cum aliis bonis, vt ex superioribus patet: videtur quòd Deus non possit dici summum bonum respectu eorum.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augustinus 1. de Trinitate, quòd Trinitas diuinarum personarum est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ Deus est summũ bonũ simpliciter, non solũ in aliquo genere, vel ordine rerũ. Sic enim bonũ Deo attribuitur, vt dictum est inquantum omnes perfectiones desideratæ effluunt ab eo, sicut à prima causa, non aũt effluunt ab eo, sicut ab agente vniuoco, vt ex superioribus patet, sed sicut ab agente, quod nõ cõuenit cũ suis effectibus, neque in ratione speciei, nec in ratione generis. Similitudo aũt effectus in causa quidem vniuoca inuenitur vniformiter, in causa autem æquiuoca inuenitur excellentius, sicut calor excellentiori modo est in Sole quàm in igne. Sic ergo oportet quòd cùm bonum sit in Deo sicut in prima causa omnium nõ vniuocą, quòd sit in eo excellentissimo modo, & propter hoc dicitur summum d bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod summum bonum addit super bonum non rem aliquam absolutam, sed relationem tantùm: relatio autem, qua aliquid de Deo dicitur relatiuè ad creaturas, non est realiter in Deo, sed in creatura, d in Deo vero, secũdum rationem e. Sicut scibile relatiuè dicitur ad scientiam, non quia ad ipsam referatur, sed quia scientia refertur ad ipsam. Et sic non oportet, quod in summo bono sit aliqua compositio, sed solum quod alia deficiant ab ipso.

¶ Ad secundum dicendum, quòd, cùm dicitur, bonum est, quod omnia appetunt, non sic intelligitur quasi vnumquodque bonũ ab omnibus appetatur: sed quia quicquid appetitur, rationem boni habet. Quod autem dicitur, nemo bonus nisi solus Deus, intelligitur de bono per essentiam, vt post dicetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ non sunt in eodem genere, siquidem sint in diuersis generibus contenta, nullo modo comparabilia sunt: Deus autem negatur esse in eodem genere cum aliis bonis: non quod ipsum sit in quodam alio genere, sed quia ipsum est extra genus & principium omnis generis e. Et sic comparatur ad alia per excessum, & huiusmodi comparationem importat summum bonum.

quòd nihil conuenit sibi per aliquid additũ suę essentiæ, ideo ly per essentiã, se tenet ex parte prædicati, & distinguitur cõtra per participationẽ & est sensus, vt suprà diximus. Et hoc quantũ est ex parte exponentis affirmatiuæ: nã ex parte negatiuę ly ꝓ essentiã se tenet ex parte subiecti, & est sens*, vt suprà diximus. Et huic sensui fauent oña argumenta literæ, & ratio in corpore affignata. Vnde hic exclusiuè principaliter disputatur propter negatiuã exponentem: quasi affirmatiua ex tertia quæstione habita sit.

33 1. contra. c. 39. & 40. Et opusc. 3. cap. 109. 110. 111. Et ver. q. 21. art. 5. 25. Q. 5. art. 1.

¶ In corpore vnica cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Solus Deus est bonus per essentiam. probatur hæc exclusiua quo ad vtranque expoenentem simul sic: Triplex perfectio, scilicet secũdum quòd res in suo esse cõstituitur, & soli Deo conuenit per sui essentiã, ergo esse perfectum: ergo esse bonum, ergo solus est bonus per essentiã. Antecedens declaratur distinguẽdo tripliceм gradũ perfectionis rei, & ostendẽdo figillatim soli Deo cõuenire quidditatiuè: quia si primo claudituр esse, in secundo accidẽtia, in tertio finis vltimus. Prima consequentia relinquitur per se nota ex sufficienti diuisione. Secunda probatur: quia vnũ quodque intantum est bonum, inquãtũ perfectum. Tertia relinquitur per se nota.

¶ Circa antecedens dubium primò est, quòd esse in omnibus circa Deum sit aliud ab essentia: sed hoc est alibi tractandum.

¶ Dubiũ secundo esset quomodo nulla essentia esset principium operationis, sed hoc inferius quæretur. Ad propositum tamẽ scito sufficere, quòd esse e principia operationis sint extra essentias omniũ substantiarum formali ter. in Dei autem substantia omnia claudantur formaliter. Intẽtio tamen literæ est de inclusione & exclusione reali & non tantum formali.

¶ Circa primam consequentiam dubium occurrit: quia nõ videtur efficax. Tum quia quælibet res est perfecta quidditatiuè per suam essentiam, vt patet: nec huius suppositum sequitur ex illo antecedente. Tum quia consequẽtia hæc supponit, quòd esse sit de integritate primæ perfectionis rei, vt patet: hoc autem nõ videtur verũ: quoniam esse est extra integritatẽ substãtialẽ cuiusque rei citra Deũ, in cuius signum nulla definitio dicit esse, vt dicitur primo posteriorum.

In libro an omne quod est bonum sit in medio, præcipuè ad finem ꝓpinq. D. 293.

Lib. met. tex. 3. 10. Et met. 19 tex. 9.

Q. 3. art. 4.

D. 1. q. 1. 17.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, ꝙ res potest dici perfecta dupliciter: scilicet simpliciter & secũdũ quid, & quòd quandiu res nõ est in rerum natura quodcũque esse habeat siue obiectũ sive quidditatiuũ, siue in causa, non dicitur esse perfecta simpliciter, sed secũdũ q̃d, id est, in tali esse. Secundũ autẽ esse in rerũ natura dicitur perfecta simpliciter, quo ad perfectionẽ substantialẽ. Et propterea esse est de integritate

primæ

primæ perfectionis cuiusq; rei nõ vt pars quidditatis, sed vt actualitas eiusdẽ. Et per hæc patet responsio ad obiecta. Et si contra hoc instetur, eo quòd res secundum suas essentias cõparatæ graduantur simpliciter ex perfectionibus essentialibus, ita q̃ aqua est essentialiter perfectior quàm terra, & aër quàm aqua, & ignis quàm aër, &c. igitur esse perfectum simpliciter cõuenit rei ex sua essentia. Ad
in corp. art. hoc est dicendũ, q̃ quũ dicitur, nulla res alia à Deo est per suam essentiam perfectam simpliciter, intelligitur q̃ ly per denotat causam formalẽ: non qualemcũque, sed sufficiẽtem omni alio præciso, licet enim ignis essentia sit qua formaliter ignis habet substantialẽ perfectionẽ, non tamẽ est sufficiens ratio quòd ignis sit in sua substantiali perfectione: sed oportet q̃ actuetur per ipsũ esse. Vnde ad instãtiam dicitur, q̃ res graduãtur ex suis essentiis in perfectione simpliciter nõ completiuè, sed radicaliter, vel dicatur
34 (& parum differt) quòd res graduantur ex suis
2. q. 27. ar. 3 c. & 7. contr c. 41. Et ve-ri. que. 1. art. 4. & opusc. 72. quæst. 6. essentiis in perfectione simpliciter nõ præscindẽdo ab earũ esse, imò includendo ordines ad ipsa: quoniam (vt diffuse ostendimus in Commentariis de ente & essentia) differẽtia substantialis sumitur ab ordine ad esse: vt etiã Porphyri° insinuauit in vltima ac intima differentiæ diffinitione dicens, quòd conducit ad esse, vt ibidem posuimus.
° lib. 8. c. 3. circa princip. tom. 3. * *In lib. ens omne ens sit bo cum unic med.*
¶ Circa vltimã consequẽtiam aduerte, quòd (vt diximus in titulo) quia gratia materiæ hæc duo mutuo se inferũt: A, est per suã essentiã bonũ, & A, est bonũ per essentiam: ideo lite
D. 336. ra non differunt inter hęc. nec conclusio, quòd solus Deus per essentiã est bonus, cõclusum esse voluit, q̃ solus Deus est bonus per essentiã.
336 ¶ In responsione ad pri
ª lib. 1. Metaph. apud Aristot. c. 10. 3. mum aduerte, tu Thomista, quòd hic expressè habes, quòd vnũ nõ dicit rationẽ perfectionis, ap̃ consequẽter nec vnitas, nec eius species dicunt perfectionẽ simpliciter formaliter loquendo, sed abstrahunt à perfectione & imperfectione.

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte nouitie, quòd nõ quæritur hic vtrum omnia sint bona à bonitate diuina, sed vtrum omnia sint bona bonitate diuina: ita q̃ sensus quæstionis non est, vtrum omnia habeãt q̃ sint bona à diuina bonitate: sed sensus est vtrum bonitas diuina sit qua res bonę denominantur bonæ, sicut albedine denominatur alba, aut loco locata.
¶ In corpore quatuor facit, primò ponit duas distinctiones, simul inueniẽs quo cõueniãt & differant Philosophi. secundò ponit opinionem Platonis, tertiò Arist. quartò respondet quæsito. ¶ Prima distinctio est, nominum quædã important absolutũ, & quædã relationẽ. ¶ Secũda est, denominatio est duplex quædã intrinseca, & quędã extrinseca. Vocatur denominatio intrinseca, quãdo forma denominatiui est in eo q̃ denominatur, vt album quãtũ, &c. Denominatio verò extrinseca quãdo forma denominatiui non est in dominato, vt locatum, mẽsuratũ & similia. Conueniunt autẽ in hoc, quòd secũdum nomina important ia relationẽ potest fieri denominatio extrinseca, vt patet de locato & mensurato. Differentia verò est inter Platonẽ & Aristot. ab secũdũ nomina importãtia absolutũ posit fieri denominatio ab extrinseco. Et hoc ad nostrum propositum quia bonũ est nomen absolutum, bonitas diuina est extrinseca rebus aliis,
¶ Quo ad secũdum ibi, Plato ponit quatuor propositiones Platonis. Prima est species rerũ sunt separatæ. secũda est quod particularia denominãtur ab illis. tertia est, quòd inuenitur idea entis vnius & boni, ita q̃ illa est Deus. quarta, ab illa omnia denominantur bona: & si secundum Platonẽ respondent ad quæsitum affirmatiuè.
¶ Quò ad tertiũ ibi, & quamuis positio Aristotelis in primis duab' propo-

sitionibus discordat, in tertia verò concordat, de quarta nihil dicitur.

¶ Circa hanc partem dubium occurrit, quo pacto verum sit Aristotelem consentire Platoni de idea boni: cum expresse in 1. Ethicorum impugneret eam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur cum Eustrathio & S. Tho. in 1. Ethi. quòd inter Aristo. & Platonẽ non est hãc differentia nisi verbalis. Reprehendit enim Aristote. hoc, scilicet bonum per essentiam non debet poni per modum speciei separatæ, sicut homo per essentiam, &c. No. autem quin detur primum bonum per essentiam quod Deus est, vt patet in duodecimo Metaphysi. in fine. 134
¶ Quo ad quartũ vnica est conclusio responsiua habẽs duas partes. Omnia sunt bona bonitate diuina extrinsecè & causaliter, bonitatibus autem propriis formaliter & intrinsecè. Probatur, A primo per essentiã bono vnũquodque potest dici bonum per modũ assimilationis: ergo vnumquodque dicitur bonũ bonitate diuina effectiuè & exẽpliariter & finaliter, similitudine autẽ illius formaliter: ergo. Antecedens infertur ex præmissis. consequentia autẽ notis terminis clara est ex se. Tres autem termini sunt notandi. Primus est ly per modum cuiusdam assimilationis. duplicitèr enim contingit aliquid dici tale ab aliquo extrinseco: vno modo ita, quòd ratio denominationis sit ipsa relatio ad extrinsecũ, vt vrina dicitur sana sola relatione signi ad sanitatem. Alio modo ita, quòd ratio denominationis sit nõ ratio similitudinis, aut quæuis alia, sed forma, quæ est fundamentum relationis similitudinis ad illud ex trinsecum, vt aër dicitur luci
35 dus luce solari, ea ratione qua participat eã
1. dist. 43. q. 1. art. 1. & 1. cõtr. ca. 43. Et pa. quæ. 1. art. 2. Et opusc. 3. ar. 18 19. & 20. per formã luminis. Et quoniam vbi est denominatio primo modo, ibi est denominatio ab extrinseco pura: vbi autem est denominatio secundo modo, ibi est denominatio ab extrinseco, sed non sola: quoniam est etiam ab intrinseco, vt patet: & in proposito sic est, ideo in litera dicitur, quòd à primo per essentiam bono omnia dicuntur bona per modum assimilationis. Ex hoc enim statim sequitur, & quòd denominatione extrinseca & intrinseca possunt dici bona. Secundus est ly sicut. notanter non absolutè in litera dicitur, quòd vnumquodque potest dici bonum diuina bonitate extrinseca denominatione, sed apponitur ly sicut, principio effectiuo, &c. Vt enim iam tactum est, denominatio extrinseca est duplex: quædam pura & quædam causalis. Pura quidem est, quando sola relatione ad denominantem formam denominatio fit. Causalis verò, quãdo participatio effectus extrinsecæ causæ denominationem fundat, Vnde in proposito, quia vnumquodque dicitur bonum diuina bonitate, extrinsecè non quomodocunque, sed causaliter, ideo dictum est sicut in principio. Et si hoc diligentius consideraueris, inuenies quòd impossibile est in absolutis fieri denominationem extrinsecam puram, quamuis possit fieri causalis.
60 Tertius est ly exemplari. causa exẽplaris distinguitur ab effectiua & coordinatur inter formales: quia est velut extrinseca forma rei. Significatur ergo Deum non solùm facere bonitatem aliorum, sed exemplari illas ex suaq̃ quod non accidit sic, quum dicitur Deum facere bouem aut leonẽ vt patet.

¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum.*

IN titulo ly Deus, sumitur propriè, vt est nomen naturæ: ita q̃ de essentia, non de potentia, aut scientia Dei est quæstio, ly infinitum, cùm sit nomen compositum ex in, & finitum, habet ly in negatiuè nõ priuatiuè: ly verò finitũ, terminos quantitatis pfectionalis dicit, cùm finiti & infiniti ratio quãtitati cõgruat secundum Philosophũ 1. Physico. Et sicut duplex est quãtitas, scilicet molis & pfectionis: ita dupliciter sunt termini, & duplex est finitas & la

& infinitas. hic autem cum exclusa iam sit quantitas molis à Deo, oportet intelligi de infinitate perfectionis. Et diligenter aduerte, quòd quia, vt dicitur tertio Physicorum, infinitum non est substantia, sed accidens rebus: cõsequens est, vt secundum rei naturam infinitas aut finitas requiratur. Alius siquidem est modus infinitatis rẽi, alius potentiæ, alius scientiæ. In infinitas siquidem quidditatiua
3. Physic. tex. 66. attenditur penes exclusionem terminorũ essentialium, puta differentiarum & similium: & quia in proposito quæstio est de infinitate naturæ diuinæ, ideo de infinitate perfectionis substantialis sermo est. Ita quod sensus est, vtrum Deus secundum suam essentiam sit tantæ perfectionis, quòd omnes terminos seu limites essentiales excludat.
¶ In corpore tria facit. primò refert opinionem antiquorum. secundo distinguit de finitate & infinitate. tertiò respondet quæsito.
¶ Quo ad primum duo facit. Primum est apud antiquos, primum principium est infinitum, quia ex eo fiunt infinita.
3. Physic. tex. 30. to. 2.
¶ Secundum, quidam antiquorum errantes infinitatem molis attribuerunt primo principio: quia posuerunt primum principiũ materiale: inde & consequẽs fuit ponere in finitatem quãtitatiuã, eo quòd quantitas sequitur materiam. Et sic error circa genus principij causauit errorem circa modũ infinitatis.
¶ Quo ad secundum, tam finitas quàm infinitas perfectionis distinguitur: quia quædam se tenet ex parte materiæ, & quædam ex parte formæ. Et differunt in hoc, quòd finitas ex parte materiæ dicit perfectionem, infinitas verò imperfectionem: ex parte verò formę est econuerso: infinitas enim dicit perfectionem, finitas autem imperfectionem, vt satis clare dicitur in litera.
Circa hanc partem antequam vltra procedatur, est dubium tã cõtra finitatem quàm contra infinitatem formæ. Contra finitatem quidem, quia forma bonis, imò apud S. Tho. etiam anima intellectiua perficitur ex coniunctione ad materiam. igitur finitas formæ non dicit imperfectionem, sed perfectionem. Contra infinitatem verò, quiã negatio nullam perfectionem ponit, nec aliqua res ex sola separatione ab alia perfectionem acquirit. Igitur infinitas ex parte formæ non dicit perfectionem.
¶ Ad primum horum dicitur, quòd forma potest sumi dupliciter, scilicet absolutẽ, in eo quòd forma: & secundum quid, id est, in eo quòd talis, puta informatiua materiæ: forma talis perficitur ex vnione ad materiam, non autẽ forma in eo quòd forma. Et quia in proposito est sermo absolutè secundum latitudinem formæ, cuius deteriorem partem constat esse illam, quæ est finibilis per materiam. Altera parte libera ac nullis materiæ terminis conclusibili remanente, ideo neganda est consequentia obiecta.
¶ Ad secundum vẽrò dicitur, quòd licet negatio seu separatio non dicat formaliter perfectionem, dicit tamen fundamentaliter eam. Fundamentum enim negationis vnibilitatis ad materiam magnam perfectionem formæ significat: & hoc sufficit.
¶ Quò ad tertium est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Deus est infinitus. Probatur, Deus est suum esse subsistens. ergo suum esse non est receptũ in aliquo, ergo est infinitus & perfectus, id est, infinitę perfectionis, scilicet infinitate tenente se ex parte formæ. Antecedens patet ex quęstione tertia. Prima verò consequentia est per se nota. secunda autem probatur ex eo, quòd esse est formalissimum omnium.
Circa hunc processum dubium occurrit ex Scoto in 1. sent. distinct. 2. respondendo primæ quæstioni: reprehendit siquidem radices & processum. Inquit in primis, quòd processus noster est talis, forma finitur per materiam: ergo forma, quæ non est nata esse in materia est infinita. Contra Antecedens arguit: Omnis forma prius nata quàm recipiatur in materia, id secundum se in tali graduentium. igitur finita vel infinita. Non igitur primò finitur per respectum ad negationem alicuius extrinseci, puta materiæ, vel cuiuscũque alterius. Contra processum verò, tum quia sequeretur quòd essentia Angeli esset infinita: quia est forma nõ receptibilis in materia. Nec valet, inquit, si dicatur, quòd natura Angeli finitur per suum esse: quamuis apud nos esse est posterius essentia, & sic natura in primo signo abstrahẽs ab esse cũm sit infinita. ergo in secundo signo non est finibilis per esse. Tum quia peccat secundum sophisma consequẽtia, sicut illud tertio Physicor. Corpus finitur ad aliud corpus, ergo corpus nõ finitũ ad aliquid aliud est infinitum. Circa eundem processum dubiũ occurrit: quia concesso toto non videbitur nouiriis quod sit respõsum quæsito. Oportebat enim concludere, Deũ dicitur in tertio Physico. sed Deus est perfectissimus. ergo non est infinitus.
¶ 2. Præterea, Secundum Philosophum in primo Physic. finitum & infinitum conueniunt quantitati: sed in Deo non est quan-
1. Physic. tex. 15. to. 2. q. 3. artic. 1. titas, cùm non sit corpus, vt suprà ostẽsum est: ergo non competit sibi esse infinitum.
¶ 3. Præterea, Quod ita est hic quod nõ alibi, est finitum secũdum locum. ergo quod ita est hoc quod non est aliud, & finitum secundum substantiam: sed Deus est hoc & non est aliud. non enim est lapis, nec lignũ. ergo Deus non est infinitus secundum substantiam.
¶ Sed contra est quod dicit Damas. quòd Deus est infinitus, & æternus, & incircunscriptibilis.
¶ Respondeo dicendum, quòd omnes antiqui Philosophi attribuunt infinitum primo principio, vt dicitur in tertio Physico. Et hoc rationabiliter considerantes res effluere à primo principio in infinitum. Sed quia quidam errauerunt circa naturam primi principij, consequens fuit vt errarent circa infinitatem ipsius. quia enim ponebant primum principium materiam, consequenter attribuerunt primo principio infinitatem materialem, dicentes aliquod corpus infinitum esse primum principium rerum. Considerandum est igitur, quòd infinitum dicitur aliquid ex eo quòd non est finitum: finitur autem quod ammodo & materia per formam e, & forma per materiam. Materia quidem per formam, inquantum materia antequam recipiat for 40 mam est in potentia ad multas formas, sed cùm recipit vnam, terminatur per illam. Forma verò finitur per materiam, inquantum forma in se considerata communis est ad multa, sed per hoc quod recipitur in materia fit forma determinatè huius rei. Materia autem perficitur per formam, per quã finitur: & ideo infinitum secundum quod attribuitur materiæ, habet rationem imperfectionis: est enim quasi materia non habens formam. Forma autem non perficitur per materiam, sed magis per eam eius amplitudo contrahitur. vnde infinitum à secundum quod se tenet ex parte formæ non determinatæ per materiam, habet rationem perfecti. illud autem quod est maximè dformale omnium, est ipsum esse, vt ex superioribus patet: cùm igitur esse diuinum non sit esse receptum in aliquo, sed ipse sit suũ esse subsistens, vt suprà ostensum est: manifestum est quòd ipse Deus sit infinitus & perfectº.
¶ Et per hoc patet responsio ad primum.
¶ Ad secundum dicendum, quòd terminus quantitatis est sicut forma ipsius: cuius signum est d, quòd figura, quæ consistit in terminatione quantitatis, est quædam forma circa quantitatem. Vnde infinitum, quod competit quantitati, est infinitum, quod se tenet ex parte materiæ: & tale infinitum non attribuitur Deo, vt dictum est.
¶ Ad tertium dicendum, quòd ex hoc ipso quòd esse Dei est per se subsistens non receptum in aliquo, prout dicitur infinitum, distinguitur ab omnibus aliis, & alia remouentur ab eo. Sicut si esset albedo subsistens, ex hoc ipso, quòd non esset in alio, differret ab omni albedine existente in subiecto.

esse perfectionis tantæ, vt omnes perfectionis limites excederet, nunc autẽ probatum est quòd Deus nullo est receptiuo coarctatus, quod distans valde videtur à primo.
¶ Ad euidentiam harum difficultatum, aduertẽdum est, quòd litera occultè subdistinguit infinitatẽ formalẽ in infinitatẽ formæ & infinitatẽ essę, seu actus, qui est communior forma. Sicut enim duplex est actus, scilicet esse, & forma. ita duplex est potentia receptiua. scilicet essentia & materia: & ita duplex est receptio & irreceptio: & similiter duplex est finitas & infinitas: semper loquendo ex parte actus. Et sicut esse est actus alterius rationis à forma, & essentia est al-
D. 634. terius ordinis potentia à materia: vt differentia compositionis
D. 467. ex esse & essentia, &
Q. 4. ar. 1. & q. 3. articul. 4. Q. 3. ar. 4. ex materia & forma ostendit: ita alterius rationis est receptio esse in essentia, & formæ in materia: & similiter finitas esse per essentiam, & formæ per materiam, & econuerso, finitas essentiæ per esse & materiæ per formam. Et vt figillatim dicatur, esse secundum se
D. 615. perfectionem quãdam dicit, sed non potest imaginari quantã perfectionem dicat, nisi alicui naturæ intelligatur applicatum: pu-
In corp. ta sapientiæ, aut Gabrielis, &c. & ideo esse per hoc quòd recipitur in aliqua essentia, limites perfectiõis fortitur, secundum modum naturæ recipientis: ac per hoc si nulli omnino quidditati cõiungi ponitur, sed in se ipso naturaliter sub
234 sistere, nullum essentialem terminum habebit: forma autem etsi secundũ se perfectionem dicat, limitata tamen ad tantũ perfectionem intelligi pôt, etiã si nulli materię sit vnibilis, vt de intelligentiis patet. Vnde manifestè colligitur quàm differens sit finitio esse per essentiam, aut econuerso, & terminatio formæ per materiã, vel econuerso: penes illam namque attenditur finitũ: vel infinitũ simpliciter, penes istam verò finitum & infinitum secundũ quid tãtum. Verùm quia esse & forma cõueniunt in ratione actus & receptibilis in alio, ideo ex finitate & infinitate formę ad infinitatem & finitatem esse pro
50 cedi potest. Et propterea litera ad insinuandam identitatem proportionalẽ inter vtriusque finitatem, & infinitatem, ex forma ad esse ascẽdit: ad infinitũ dam verò diuersam vtriusque rationem subsumpsit, nõ quòd esse est prima sed quòd est formalissimum omnium. Et ex his patet facilè responsio ad ob iecta Scoti. Dico enim primò quòd antecedens illud, forma finitur per materiam, non loquitur de finitate simpliciter, sed tali, scilicet penes terminos materiales & propterea obiectio nihil obstat. Et similiter ruunt instantiæ cõtra processum, quoniam verum est naturam Angeli esse infinitam secũdum quid. Et si insteturq, quomodo ergo ex illo fundamento probat litera infinita simpliciter ipsius Dei: patet responsio ex dictis: litera enim ex infinitate formæ est secundum quid manu dixit ad infinitatem formalissimi omnium, id est esse, quæ est simpliciter, & ex illa infert Deum infinitum simpliciter.
60 Et quoniam eodem modo posset quis sequendo Scotum arguere de esse, sicut arguit de forma: ideo dico secundò, quòd infinitum sicut & immateriale est prædicatum negatiuum, fundamentaliter tamẽ positiuum. Et sicut positiuum clausum in ly immateriale optimè probatur ex naturali negatione materię, tam actu quàm in potentia, ita positiuum clausum in significatione infiniti simpliciter optimè demonstratur conuenire Deo ex negatione terminorum essentialium, vt in litera sit. Vnde concedo quòd esse prius natura est in seipso tantæ perfectionis, puta finitæ vel infinitæ, quàm sit receptibile aut irreceptibile in hoc vel illo: cum hoc tamen dico, quòd hæc mutuò se consequuntur: ita quòd si esse est omnino irreceptibile est infinitum simpliciter & econuerso. Et similiter si est finitum, est receptibile, & econuerso, & propterea potest argui à destructione antecedentis ad destructionem consequentis absque sophismate, vt in conuertibilibus contingit. Et sic patet responsio ad Scotum.
¶ Ad id verò, quod nouitij obiiciunt, ex dictis iam patere potest. iam enim ostensum est, quod omnimoda negatio receptionis ipsius esse fundatur super infinita perfectione simpliciter. Et aduerte quàm formalis & ex propriis doctrinæ sit Sancti Thomæ de essentiæ namque infinitate agens essentiales terminos tantũ lustrauit, nec digressus est ad concomitantia, penes quæ attenditur infinitas potentiæ, aut intellectus, aut voluntatis: vt alij minus perspicaces faciunt.

¶ *Super quæstionis septimæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte ly infinitum per essentiam, non significat idem quod res infinitæ perfectionis: quia ly infinitum non arctatur hic ad infinitũ tenẽs

se ex parte formæ, quod dicit per sectionem, sed tenetur communiter, vt continet etiam infinitum ex parte materiæ: vt patet ex processu in corpore articuli: & in argumento tertio. Vnde infinitum per essentiam idem significat quod res essentiæ indeterminatæ omnino, id est, nec ad genus nec ad speciem aliquam, & hoc siue per se, siue reductiuè. Et est quæstio de rebus singularibus: quarum tantummodo est inueniri posse in rerum natura: quod dicopropter res in abstractione sumptas, quas contingit adeo abstrahere, vt secundum aliquam rationem ad nullum sit genus arctare: tamen secundum rem etiam illa ratio in hac re existens ad aliquod est genus & speciem determinata. Ens enim in homine est in specie humana, &c. Ita quòd sensus quæstionis est, an præter Deum aliqua res in rerum natura existens actu vel potentia, sit essentiæ indeterminatæ simpliciter.

36 Infrà q. 50. art. 2. 4. & q. 86. 2. ca. & 1. dist. 43. q. 1. art. 1. c. & 1. Met. 19.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito negatiue. Nulla res alia à Deo est infinita simpliciter: quanuis possit esse infinita secundum quid. Hæc conclusio habet duas partes, vt patet: & in litera quo ad vtranque probatur: verum quia infinitum est duplex, scilicet ex parte actu, & ex parte potentiæ, seorsum primò probat vtranque conclusionis partem in infinito materiali, deinde in formali. De illo, quia materia semper finitur per formam aliquam, ac per hoc non est infinita simpliciter, & tamen quia remanet in potentia ad infinitas formæ, datur infinitum secundum quid. D: hoc verò, quia forma creata, aut est in materia, & consequenter finita per eam: aut subsistens sine materia & recipiens esse, & hęc, quia sine materia, ideo infinita secũdum quid, id est secundum terminos materiales: quia tamen habet esse receptum, est finita simpliciter: esse enim coaptatum ita huic certæ naturæ, quòd non alij, limitatum oportet esse simpliciter: alioquin omnis in se naturę perfectionem cõtineret & à partibus vniuersi sufficienter enumeratis conclusio vniuersalis proposita probata est: & satis clarè, si præcedentia recolantur.

3. Physic. tex. 30. 50. 1.

D. 716.

¶ Aduerte nouitie, quòd non dubitando, sed philosophico more deferendo proprio tractatui de Angelis inferius habendo, dicit quosdam opinari Angelos esse subsistentes substantias.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum aliquid aliud quàm Deus possit esse infinitum per essentiam.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd aliquid aliud quàm Deus possit esse infinitum per essentiam. Virtus enim rei proportionatur essentiæ eius. Si enim essentia Dei est infinita. oportet quòd eius virtus sit infinita. ergo potest producere effectum infinitũ, cùm quantitas virtutis per effectũ cognoscatur.

¶ 2. Præterea, Quicquid habet virtutem infinitam, habet essentiam infinitam: sed intellectus creatus habet virtutem infinitam: apprehendit enim vniuersale: quod se potest extendere ad infinita singularia: ergo omnis substantia intellectualis creata est infinita.

¶ 3. Præterea, Materia prima aliud est à Deo, vt suprà ostensum est: sed materia prima est infinita: ergo aliquid aliud præter Deum potest esse infinitum.

q. 3. a. 2. & 8. ad 3.

¶ SED CONTRA est, quòd infinitum non potest esse ex principio aliquo, vt dicitur in tertio Physic. Omne autẽ quod est præter Deum, est ex Deo, sicut ex primo principio. ergo nihil, quod est præter Deũ, potest esse infinitum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid præter Deum potest esse infinitum secundum quid, sed non simpliciter. Si enim loquamur de infinito secundum quod competit materiæ, manifestũ est quod omne existẽs in actu habet aliquam formam, & sic materia eius est determinata per formam. Sed quia materia, secũdum quod est sub vna forma substantiali, remanet in potentia ad multas formas accidẽtales, quod est finitum simpliciter, potest esse infinitum secundum quid, vt pote lignum est finitum secundum suam formam, sed tamen est infinitum secundum quid, inquantum est in potentia ad figuras infinitas. Si autẽ loquamur de infinito, secundum quòd cõuenit formæ, sic manifestum est, quòd illa, quorum formæ sunt in materia, sunt simpliciter finita, & nullo modo infinita. Si autem sint aliquæ formę creatæ non receptæ in materia, sed per se subsistentes, vt quidã de Angelis opinantur, erunt quidem d infinitæ secundum quid inquantum huiusmodi formæ non terminantur, neque contrahuntur per aliquam materiam: e sed quia forma creata sic subsistens habet esse, & non est suum esse, necesse est quòd ipsum eius esse sit receptum, & contractum ad terminatam naturam. Vnde non potest esse infinitum simpliciter e.

D. 112.

d 262.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc est contra rationem facti, quòd essentia rei sit ipsum esse eius: quia esse sub sistens non est esse creatum: vnde contra rationem facti est, quòd sit simpliciter infinitum. Sicut ergo Deus licet habeat potentiã infinitam, non tamen potest facere aliquid non factum: hoc enim esset contradictoria esse simul: ita non potest facere aliquid infinitum simpliciter.

151. b

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd hoc ipsum quòd virtus intellectus extendit se quodãmodo ad infinita, procedit ex hoc, quòd intellectus est forma, non in materia, sed vel totaliter separata, sicut sunt substantiæ Angelorum, vel ad minus potentia intellectiua, quæ non est actus alicuius organi in anima intellectiua, corpori coniunẽta.

c 242. 255. 151. b d 433.

¶ Ad tertium dicendum, quòd materia prima nõ existit in rerum natura per seipsam, cùm non sit ens in actu, sed potentia tantùm. vnde magis est aliquid concreatum, quam creatum e. Nihilominus tamen materia prima etiam secundum potentiam nõ est infinita simpliciter, sed secundum quid: quia eius potentia non se extendit, nisi ad formas naturales.

e 241.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum possit esse aliquid infinitum actu in secundum magnitudinem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videt quòd possit esse aliquid infinitum actu secundũ magnitudinẽ. In scientiis enim mathedum formam naturalem speciem sortitur, vt patet inductiuè.

37. veri. q. 1. art. 1. & 2. quæst. 1. art. 1. & quodli. 2. 1.

¶ Quo ad tertium respõdetur quæsito iuxta duo distinctionis positæ mẽbra duabus conclusionibus negatiuè. Prima est: Nullum corpus naturale potest esse infinitum secundum magnitudinem: Probatur dupliciter, primò à priori, formam substantialem sequuntur accidẽtia: ergo determinatam formam determinata accidentia: ergo determinata quãtitas & in maius & in minus. ergo omne corpus naturale habet determinatam quãntitatem & in maius & in minus: ergo non potest esse actu infinitum. Secunda consequentia probatur: quia quantitas est vnum de accidentibus sequentibus formam substantialem. tertia vero probatur, quia omne corpus naturale habet determinatam formam substantialem.

Circa primam cõsequentiam dubium occurrit quem sensum habet. Aut enim ly determinata accidentia importat determinationem genericam, seu specificam: & tunc est sensus, quod talem formam in specie, puta ignis, sequuntur talia accidentia secundum speciem, puta calor, lux, talis figura, leuitas, &c. iuxta hunc sensum consequentia est optima, sed non infert propositum: ex tali enim sensu non sequitur secunda consequentia. ergo quantitas determinata & in maius & in minus. Quantitas enim maior & minor non sunt diuersarum specierum, vt patet. Aut significat etiam determinationem gradualem, quo ad qualitates, & extensiones quo ad quantitatem: & tũc est sensus, quod formam determinatam sequuntur non solùm ita hæc accidentia secundum speciem, quod non illa, sed ita accidentia in tali gradu seu extensione quod non alio. Et secundum hunc sensum proculdubio est hic intẽtased potest adhuc dupliciter intelligi. Primo, quod certam formam sequũtur determinata accidentia nõ solùm in toto, sed in omnibus & singulis partibus: puta quod formam aquæ sequitur certa quantitas, nõ solùm in aliqua tota aqua, sed in quibuscunque partibus integralibus: & hic sensus alienus est à veritate & proposito: quoniam non datur minima pars aquæ, aut albi, vt dicitur in libro de sensu & sensato: sed quacũque parte data, datur minor inexistens in homo genetis,

¶ Secundò

¶ Secundò, quòd certam formam sequuntur determinata accidentia in toto & partibus possibilibus seorsum existere. Et hic sensus est directè intentus: quoniam in partibus inexistentibus tantũ non est propriè forma, sed formę pars tam actu quàm potentia. in litera autem dicitur, quòd formam determinatam sequuntur accidentia & quantitas determinata. Sed vnde in hoc sensu consequentia valeat, quòd vel sit illius fundamentum, latet. Et ideo vertitur in dubium. Primò quo ad determinationem quãtitatis in minus. Secundò quo ad determinationem eiusdem in maius.

2. Physic. tex. 18. to. 2.

¶ Scotus in 2. sententiarum distinctione secunda, quæstione nona, nititur probare oppositum, & subsistnere quòd non datur minimum in homogeneis substãtiis, potens per se existere, sed quæcunque aqua data potest minor per se existere: & sic forma eius non determinat sibi certam quantitatem in minus, vt in litera dicitur. Arguit ergo ex ratione Quanti, quinto Metaphysic. sic: Non magis essentiale est quanto posse diuidi in partes, quàm quòd vtrunque eorum, in quæ diuiditur, possit esse hoc aliquid. ergo singulæ partes quantæcunque aquæ possunt per se existere. Antecedens patet ex quinto Metaphysic. consequentia verò manifesta est ex se & nihilominus cõsequẽs confirmatur quadrupliciter. Tum quia partes sunt eiusdem rationis cum toto quo ad materiam & formam: ergo per se existere, quod non repugnat toto, non repugnat parti. Tum quia quælibet pars habet naturam, vnde non repugnat sibi esse indiuiduum eiusdem speciei cum toto. ergo potest esse indiuiduum: & consequenter per se existere. Tum quia partes sunt naturaliter priores toto. ergo eis non repugnat esse prius tempore, &c. Tum quia posita illa aqua minima circunscripto omni corruptiuo etiam continente si diuidatur aut post diuisionem, quæ erat vna aqua in actu & multæ in potentia erunt aquæ plures in actu: & habetur intentum aut non: & si non, ergo annihilata est aqua absque corruptiuo. probatur: quia sola diuisio non corrumpit. probatur: quia diuidit in partes homogeneas, ex quibus constat totum. ergo diuidit in aquas: aut aqua componitur ex non aquis, vt partibus integralibus. Nec est, inquit, repugnantia ex parte paruæ quantitatis: quia forma aquæ cum tam parua quantitate præfuit.

¶ Cõtra determinationẽ verò quantitatis in maius, arguitur ratione autoritate. Ratione quidẽ, dato quocũque igne si apponatur cõbustibile dispositũ, certũ est q̃ cõburet. Illud ergo crescit quãtũ est ex se in infinitũ. Et cõsirmat autoritate Arist. 2. de Anima textu quadragesimo primo, ignis augeretur in infinitũ, si in infinitũ apponeretur combustibile, nõ ergo datur maximũ ignis.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis nota primò, quòd non intendimus hic tractare totaliter de maximo & minimo: quoniam esset extra propositũ, sed solùm ad detur maximũ & minimum ex intrinseco: hoc enim exigit ratio assumpta in litera, volẽs quòd ex intrinseco, ex forma scilicet substantiali, vna quæque substãtia naturalis vendicet sibi certam quantitatem, tam in maius quàm in minus: & ideo has paucas rationes in hac disputatione adduximus Fiet autẽ Deo dante specialis quæstio de maximo & minimo vniuersaliter. Nota secũdò, quòd duas rationes ab Aristot. habemus ad hoc. Alterã primo Physic. tex. trigesimo sexto, scilicet quantitas totius consurgit ex quãtitatib̃ partiũ, &c. Sed ista ratio, vt patet, ꝓcedit ex suppositiõe: supponit enim dari maximum, & cõcludit dari minimum, alioquin totum non esset certæ quãtitatis. Alteram in primo de Anima. tex. 41. scilicet omnium natura cõstantiũ determinata est ratio, &c. Et hæc ratio, vt inquit Scotus, loquit̃ de animatis in quibus tantùm habet locũ augmentũ propriè dictũ, de quo ibi est sermo. Verũm quicquid sit de illo textũ Sanctus Thomas vniuersalizauit illam: & quod ibi de anima dicitur, de omni forma substantiali assumpsit, scilicet ꝓ vindicat sibi certam quantitatem: & probauit eam secundum doctrinã tradi tam quinto Meta. & secũdo Physic. scilicet, quòd causæ effectibus, & eoẽuer so cõparantur & cõmensurantur. Ex hoc enim sequitur, quòd si formã substantialẽ naturaliter in communi sequitur quantitas; ergo determinatã formam determinata quantitas, sed quantitas nõ alio modo determinat quã secundum terminos, non enim corporeitas hominis & aquæ differt specie, vt posset dici, quòd determinatã formã sequitur determinata quãtitas secundũ speciem: igitur sequitur quantitas determinata secundum terminos. Quãuis etiam si quantitates differrent specie, adhuc tamen haberetur fundamẽtum consequẽtię, ex eo quòd determinata forma est vis determinarè, ac per hoc nihil consequens ad ipsam potest esse infinitum: si enim haberet calorem, raritatem, quantitatem aut quodcunque accidens infinitum, iam à forma finita esset vis infinita: quod non est intelligibile. quia ergo formam physicam in communi sequuntur accidentia, consequens est vt certam formã ac per hoc rem certæ vis sequantur certa accidentia: nõ solùm ita hęc, quòd non illa, sed etiam ita in talis gradu vel termino summo, imò vel medio, quod non in maiori aut minori: & sic habetur. vnde tenet consequentia literæ, non solum de quantite, sed de omnibus ac cidentibus.

¶ Ad rationem ergo Scoti, concesso antecedente negatur consequentia: & ratio est: quia vtrunque scilicet diuidi in partes, & illas posse esse hoc aliquid, si realiter intelligatur non conuenit quanto per se positiuè, sed non repugnanter, vt patet de quantitate cæli. Quantum enim illud nec potest actuali diuisione diuidi, nec potest aliqua pars eius seorsum existere, & tamen est vere quantum. Vtraque ergo conditio posita in ratione quanti potest impediri neexercentur à forma naturali, cui coniũcta est quantitas. Vnde illa diffinitio conuenit quanto vt sic, & tamen alicui quanto repugnat. Et si contra hoc afferatur ratio illa Scoti, quandocunque aliqua per se consequentia aliqua duo sunt incompossibilia, & illa duo sunt incompossibilia: sed conditiones quanti & formæ minimi sunt incompossibiles. ergo quantum & forma minimi sũt incompossibiles. Respondetur primò applicãdo torum argumentũ ad naturam cæli, quæ non patitur diuisionem. Secundò, quia multiplicare nõ est solũere, quòd illa maior est vera de per se consequentibus positiuè: non autem non repugnanter. vnde velocitabilitas in infinitum cõuenit motui per se nõ repugnanter. vnde & demonstratur de eo: motui tamẽ naturali cuilibet repugnat, vt patet secundo cæli, textu trigesimo nono: & propterea motus & naturalitas non sunt incompossibiles. Posset tamen aliter dici, quòd illæ cõditiones non intelliguntur secundum actualem diuisionem, sed secũdum designationem, & quòd sic omne quantum est diuisibile, & quælibet pars potest esse hoc aliquid secundum designationem: & tunc etiam nihil contra propositum nostrum sequitur.

Ex primo Physic.

Ex primo cali.

¶ Ad primam confirmationem negatur sequela: quia aliquam conditionem requirit forma aquę in per se primo perfectibili, quã non requirit in parte illius. Vna autem harum conditionum est tanta quãtitas: & simile est iudiciũ de tanto calore, &c.

¶ Ad secundam quoque eodem modo dicitur, quòd non sufficit ad posse esse indiuiduum eiusdem speciei communicare in natura, sed oportet adiungere conditiones requisitas ad per se existere. Quicquid enim habet naturam aquæ cum conditionibus necessariis ad per se existendum, potest esse aquæ indiuiduum, & non aliter.

¶ Ad tertiam negatur consequentia quò ad partes inexistentes tantùm.

¶ Ad vltimum dicitur, quòd si poneretur minimus ignis tantũmodo, & diuideretur, quòd non solũ corrumpereturr, sed annihilaretur, licet tã antecedẽs quàm consequens sit impossibile. Nec oportet quærere aliud destructiũ umquàm diuisionem: quoniam etsi diuisio vt sic non sit corruptiua, diuisio tamen talis, scilicet minimi naturalis, est vniuersaliter corruptiua: & in tali casu annihilatiua. Nec ignis minimus est vnus in actu & multi in potentia: nisi eo modo quo partes dicuntur esse in potentia in toto: quia scilicet sunt per esse non proprium, sed totius, sicut & partes cæli sunt in potentia.

¶ Ad ea verò, quæ contra maximum obiiciuntur, respõdetur, quòd maximũ ignẽ dari potest intelligi dupliciter: vno modo loquẽdo de indiuiduo ignis per se vno: alio modo de vno quasi per aggregationem. Et dico ꝓ datur ex intrinseco maximus & minimus ignis in per se vno indiuiduo: quamuis nõ detur maximus vnus quasi per aggregationem, nisi ab extrinseco: quasi scilicet vniuersũ natura non patitur ignem superare cætera elementa, &c. Vocat autem ignis indiuiduum per se vnum, illud quod constat sic ex vna necessario in actu tam forma quàm materia, quòd per solam diuisionem nõ posset fieri duo

¶ Super Quæstionis septimæ Articulum tertium.

IN titulo possit simpliciter, secundum potentiam logicam.

¶ In corpore tria, primò assignat causam quæstionis, quòd nõ est vana, sed necessaria: secundò distinguit corpus. tertiò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum necessitas quæsiti ostẽditur extraneitate infinitatis secũdum magnitudinẽ ab infinitate essentiæ: quia scilicet aliud est esse infinitũ secundum essentiam, & aliud secundum quãtitatem, & probatur in naturalibus. Vbi aduerte, quòd inter istas infinitates est duplex differentia. Vna separationis, qua vna non est alia: & hæc est manifesta, dum in Deo reperitur infinitas essentiæ absque quantitate: & in istis inueniri forte potest infinitas quantitatis absque infinitate essentiæ, vt patet conditionali posita in litera. Altera consecutionis: quia vna non infert aliam: quia scilicet nec infinitum secundum essentiam, inferr infinitum quantitatis, nec quod magis dubitari poterat, infinita magnitudo infert infinitam essentiam, vt in litera ostẽditur si esset ignis infinitus. & de hac differentia interpretanda est litera: quoniam est admodum ad propositum.

Circa hanc partem statim occurrit dubium nouitiorum mentẽ turbãs eò quòd vt dicitur octauo Physicorũ, in magnitudine infinita oportet esse virtutem infinitam: ergo essentiam infinitam: virtus enim non excedit essentiam. quare si esset ignis infinitus, esset virtutis infinitæ, & cõsequenter essę

fieri duo ignes. Nec hoc consistit in indiuisibili, sed tota latitudo à quantitate minima ignis, ad quantitatem duorum minimorum, exclusiuè cõstituit per se vnum numero ignem. Quantitas autem duorum minimorum & maior facit vnum quasi per aggregationem. Et idem est iudicium de aqua & aliis alimentis: & huiusmodi humidis. Nec ex his motus intelligas plantam non esse per se vnam quæ est vna in actu & multæ in potentia: quoniam partes plantæ organicæ sunt. Et ad complemẽtum naturale indiuidui cuius requiritur quod habeat omnes partes, &c. Non sic est in huiusmodi homogeneis, vt patet. Apposito ergo combustibili cuicũque igni, &c. concludendũ est quòd combureret, & quòd crescere in infinitum, sed non esset per se vnus numero ignis.

Et sic patet responsio ad autoritatem Aristotelis.

Circa probationem secundæ consequentiæ occurrit dubium, quia falsum assumitur, scilicet quòd quantitas sit vnum accidentium sequentium formam sub stantiadem, cùm constet quantitatem esse accidens, consequens materiam. Nec valet dicere, quòd quantitas considerãtur dupliciter, scilicet absolutè, & vt terminata: & quòd licet absolutè sic consequens materiam: Art 1. terminatio tamen eius sequitur formam. hæc enim, licet sint vera, non tamen ad propositum: quia litera ex hoc quòd quantitas cõsequitur formam, infert, ergo est terminata. vnde si assumptum esset quòd quantitas quo ad terminationem sequitur formam, esset pretio principij. D. 232. & 232.

¶ Ad hoc videtur dicendum quantitatem dupliciter sumi posse, vno modo secundum id, quod est in ea de actu, & sic sequitur formam: alio modo secundum id quod est in ea de potentia. & sic sequitur materiam. Et quoniam plurimum in ea est quod spectat ad materiam potentiæ, vt patet in de finitione. Quanti quinto Metaph. ideo absolutè ponitur accidẽs, cõsequens compositum ratione materiæ. Et quoniam in proposito est sermo de quantitate in actu, quia de infinito in actu: ideo in proposito vtens litera quantitate ex parte actus attribuit ipsam formæ & ex hoc quòd ipsa secundum q̃ est actu sequitur formam, infert, ergo est terminata, sicut cætera consequentia formam.

¶ Secundò probatur conclusio ex ratione mobilitatis: Omne corpus naturale habet aliquem motum naturalem, ex primo Cæli. textu quinto. Nullum corpus infinitum est naturaliter mobile. ergo. Probatur minor, vtendo distinctione motus naturalis facta 1. Cæli. Quia nõ potest moueri motu recto: eo quòd omne tale potest extra locum suum saltem secundum partes esse. Nec motu circulari, eo quòd lineæ à cẽtro circuli protractæ, quãto longius protrahuntur, tanto inter se magis distant. ergo in corpore infinito distarent inter se infinitè. ergo nunquã vna peruenirent ad locũ alterius. ergo nũquã vna pars corporis infiniti circularis potest venire ad locũ vbi est alia. ergo implicat ipsum moueri: & sumpta est hęc ratio ex primo Cæli. textu tricesimo primo.

¶ Secunda conclusio est, Nullum corpus mathematicum potest esse infinitũ in actu. Probatur. Si est corpus in actu, ergo habet formam: ergo figuram, ergo terminum: ergo non est infinitum. prima consequentia probatur: quia nihil est actu nisi per formam suam. secunda vero: quia forma corporis de genere quantitatis, vt sic est figura. tertia autem ex diffinitione figuræ: & hæc ratio sumpta est ex tertio Physicorum textu quadragesimo.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd si diligenter inspicitur, negat infinitum esse passionem quantitatis, quamuis concedat ei non repugnare. Et si contra hoc afferatur textus decimus quintus primi Physicor. scilicet finiti & infiniti, ratio quantitati congruit, in promptu est responsio, quòd hoc non ideo dicitur quod quantitas vendicet sibi infinitatem, sed econuerso: quia infinitas vendicat sibi quantitatem, quoniam nõ est intelligibile infinitum, nisi quantum, sicut etiam dicitur, vacui ratio conuenit loco. Intendunt enim per hoc philosophi, quod si ista inuenjuntur, oportet reperiri in quantitate & loco, &c.

In responsione ad tertiũ aduerte, quod licet responsio sumpta sit ex tertio Physico. ex quo sumptæ sunt etiam reliquæ responsiones. ad primũ quidẽ ex textu septuagesimo primo, ad quartũ autẽ ex septuagesimo quarto. Ad hoc vero ex sexagesimo sexto. Licet inquã ita sit, obstant tamẽ hic responsioni dicta Sancti Thom. in tertia parte, quæstione nona, articulo duodecimo, & in 3. sẽt. distinctione decima tertia, quæstione prima, articulo secũdo, quæstiõe tertia, ad primum, imo etiam hic in articulo sequenti in responsione ad secundũ concedendo augmentum figurarum in infinitũ, in tertio quoque Physic. expresse Aristoteles cõcedit textu quãquagesimo nono, & sexagesimo, magnitudinem augeri in infinitum, sicut & diuidi.

¶ Ad hoc breuiter respõdetur cum Aristo. ibidem, quod magnitudinẽ augeri in infinitum potest dupliciter intelligi. Primo ea ratione, quia semper potest fieri sibi additio secũdum partes proportionales: & sic ibidem dicitur quod augeri potest in infinitum: sed per tale augmentum nunquã ex cedetur certa magnitudo signata.

¶ Secundò, quia semper potest fieri additio simpliciter: ita quòd excedat omnem certã quantitatem. Et sic distinguendum est: quia aut loquimur de magnitudine, stando infra limites cõtinui, aut de ea vt induit rationẽ discreti. Primo modo, nec augmento naturali, nec intellectuali continuum est augmentabile in infinitũ: & causa alligatur in litera. Secundo modo autem augmentabile est in infinitum, sicut & numerus, & ad hoc pertinet augmẽtum figurarum in infinitum. Dixi autem de continuo vt sic quòd nec intelligibili augmento est augmentabile in infinitum, nõ quod intellectus non possit quãcunque magnitudine data fingere maiorem: & sic in infinitum. sed quoniam in natura continui vt sic, non est potentia ad huiusmodi augmentũ: in natura tamen numeri materialis est: similiter in natura continui est potentia ad diminutionem in infinitũ. vt patet ex eius ratione. Et sic omnia consonant, diuersis modis intellecta.

Circa rationem assignatam in litera dubiũ occurrit ex Scoto in 3. sententj. distinctio. decima tertia. quæstione prima, impugnat siquidem eam sic, Quilibet numerus est vnus secundum se formaliter ex octauo Meta. ergo in augmentatione numeri accedit ad formam. ergo accessus ad formã non prohibet augmentum in infinitum. ergo malè in litera dicitur, quòd ideo magnitudo non augetur in infinitum: quia accedit ad totum & formã.

¶ Ad hoc dicitur quod cùm numerus augmentabilis in infinitum nõ sit quilibet numerus, sed numerus continuorum, vt patet tertio Phys. textu sexagesimo octauo. Augmentatio numeri nõ accedit ad numerum simpliciter, sed talẽ, scilicet partium continui, ac per hoc manifestè accedit non ad totũ, sed ad partem: sicut & diuisio cõtinui, ex qua causatur: augmentatio autẽ cõtinui ad totũ simpliciter accedit. Negandã est ergo prima consequentia Scoti, quoniam à numero ad numerum talẽ, id est materialem arguit, quod nõ licet in proposito: quia ly materialis minuit rationem numeri, quo ad formaltatem, quia addit materialitatẽ formæ, & permiscet actũ potẽtiæ, vt patet.

¶ *Super quæstionis septimæ Articulum quartum.*

IN titulo secundum multitudinem quãcunque sitque de genere quãtitatis, siue extra genus. & hinc patet, quòd ista quæstio est altior & vniuersalior quàm inquisitio, quę sit 3. Physico. quoniam ibi de materiali tantũ multitudine sequente diuisionem continui sermo est, hic autem de multitudine vniuersaliter, siue materiali, siue immateriali.

¶ In corpore duo. Primo refert opinionem Auicennæ & Algazelis. Secundo improbando eam respondet quæsito.

¶ Quo ad primũ duas propositiones referunt: eas declarat. Altera est impossibile esse in actu multitudinem in infinitum per se. Altera, possibile est esse in actu multitudinem in infinitum per accidens. Declarantur ambę, manifestatis illis terminis: infinita per se multitudo & infinita per accidens: probãtur vero: quia nunquam complerentur opus, si ex infinitis per se dependerent: secus autem per accidens, vt patet in exemplo literæ.

¶ Quo ad secundum sunt duæ conclusiones responsiuæ quæsito secundũ diuersitatem actus à potentia: Prima est, Impossibile est esse in actu infinitam multitudinẽ siue per se, siue per accidens. Secunda est, Possibile est esse multitudinem infinitam in potẽtia. Prima conclusio probatur dupliciter: Omnis multitudo actu existens est in aliqua specie multitudinis. ergo est secundũ aliquam speciem numeri. ergo est finita. antecedens patet. prima vero consequentia probatur: quia species multitudinis sunt secundum species numerorum. secunda, quia numerus est multitudo mensurata per vnum.

Circa primam consequentiam & eius probationem dubitatur: quia multitudo est communius quàm numerus: & consequenter debet habere species plures quàm numerus: alioquin communioris rationem non retineret: non ergo species multitudinis sunt secundum speciem numeri. Et confirmatur hoc: quia dici potest quod species multitudinis finitę sunt secundum species numeri: non autem species multitudinis absolutè: & attestatur his Aristoteles. quinto Metaphysic. cap. de Quanto, dicens, quod pluralitas finita est numerus, quasi infinitatem excipiat.

¶ Ad

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod cũ ignota ex notioribus naturaliter cognoscamus, & experiantur omnes multitudinis species, quas nouimꝰ proportionales esse speciebus numeri, saris consonat arti, vt possit vniuersalis propositio formari, quod omnis species multitudinis est secũdum aliquam speciẽ numeri. Ad obiectionem autem dicitur, quod aliud est omnes species multitudinis esse species numeri, quod falsũ est: & aliud, omnes species multitudinis esse secũdum species numeri, id est proportionales illis: quod assumptumest & verum. vnde multitudo, quia vniuersalius quid est, habet multò plures species quã numerus: quia habet omnes species numeri, & omnes species. multitudinis immateriales, quę propriè non est numerus, &c. Et per hoc patet ad confirmationẽ quòd illud voluntariè, non rationabiliter diceretur. Textus autem Arist. nihil officit, quando quidẽ nihil ex illo ad propositum elici potest, nisi quòd pluralitas infinita nõ esset numerus: sed hoc nõ obstat proceßui huic: sed magis confirmat secũdum cõsequentiam, vt patet.

Super 3. Phys.

¶ Secundò probatur ea dem conclusio: Omnis multitudo in rerum natura actu existens est creata. ergo comprehẽdur sub aliqua certa intentionis creantis. ergo certo numero. ergo impossibile est quòd sit infinita. Antecedens patet: prima verò consequentia probatur: quia non in vanum agens aliquid operatur. Reliquæ relinquuntur vt euidentes.

Circa hanc rationem dubitatur: quoniã aut dubitant falsum aut non infert intentum. Quum enim assumitur q̃ omne creatũ sub aliqua certa intentione creantis cõprehenditur, aut intelligitur de intẽtione certa certitudine finis, aut certitudine medij, per q̃ acquirit finis. Si certitudine finis, tũc dupliciter exponi potest: aut ita quòd ipsum creatum sit certus finis, aut ita quòd habeat certũ finem. Si igitur ꝓlus est: quòd omne creatum cõprehenditur sub aliqua intẽtione creantis vt certus finis propositio videt manifestè falsa: qm̃ aliquid creatũ nec est finis creantis, nec alicui' alterius creaturæ, pura infinita creatura. Si verò est sensus quòd omne creatum cõprehẽditur sub aliqua creãtis intẽtione vt ad certũ finẽ, ꝓpositio ẽ verissima, quia Deꝰ ipse & participatio suæ bonitatis est certus cuiusque creati finis intẽtus à creãte, sed tũc nihil infert ad propositũ: ex hoc enim nõ sequitur, ergo sub certo numero. Si autẽ sensus est, quòd omne creatum cõprehenditur sub aliqua intentione creantis, vt certum mediũ q̃ quod acquiritur finis propositio videtur falsa: & nõ probata. Falsa quidẽ, q̃a potest aliter cõprehendi sub intẽtione creãtis quàm hoc modo, potest enim intendi nõ vt certum mediũ ad acquirendum finem: sed vt concomitãs seu prouenjens ex certo medio, per quod acquiritur finis: vt patet ex Auer. 12. Meta. com. 37. vbi vult, q̃ intelligentię moueant orbes vt assimilẽtur Deo in faciendo entia: & ad hoc sequitur infinitas circulationes esse causatas ab eis & infinitos effectus & infinitas animas esse creatas apud Auicennam. Non probata autem, quia ex illo medio nullum agens operatur aliquid in vanum nihil aliud potest inferri, nisi, ergo agit propter finem, quo concesso diceret quòd multitudo infinita est propter finẽ extrinsecũ, scilicet Deũ & cõseruationẽ perpetuæ assimilationis causantis ipsam ad Deũ, vt Philosophi dicũt.

¶ Circa eandem rursus rationem dubium occurritquia committi in ea videtur sophistina à sensu diuiso ad compositum, à quolibet creato ad multa, imò infinita collectiuè procedendo. Quamuis enim quodlibet creatum sit terminus alicuius certæ intentionis & operationis ipsius creantis: multa tamen creata non oportet esse terminum alicuius intentionis & operationis, sed multarum intentionum & creationum: & cõsequenter infinita creata erunt termini infinitarum intentionum sicut & creationum.

¶ Circa eandẽ adhuc rationẽ dubiũ est: quia radix eius, scilicet omnes creatum cõprehenditur sub aliqua certa intentione creãtis, licet sit vera in creatis per se, in creatis tamẽ per accidẽs negaretur ab Auicen. Multitudo enim per accidens infinita nõ est intenta nisi per accidens vt in litera dicit: & consequenter nõ creatur nisi per accidens. Vocatur autẽ creatum per accidens, quod ad præparationem alterius opus est creatum: et cõtingit de anima intellectiua quæ præparatio à natura corpore disposito semper creatur. Et quia infinita corpora fuerunt iã præparata, infinitæ animæ sunt creatæ: quibus vt sic accidit remansisse in actu: quia incorruptibiles sunt: & sic earum infinitas nõ ponitur per se intenta, sed cõsequẽs ad æternitatẽ generationis humanę.

¶ Ad euidentiam huius processus, nota primò, quod ly creatum potest sumi propriè, vt distinguitur contra causatum: & potest sumi communiter, vt nõ referat dicere causatum & creatum. Et quòd sumatur cõmuniter, vniuersalis probatio litera: insinuat, dum ad illius probationem, assumpsit q̃ nõ in vanũ agẽs operatur. Quòd autẽ sumatur, ꝓprie ipsa verbi formalis significatio oitẽdit: parũ autem aut nihil refert vtro modo sumatur. Si enim sumitur ꝓprie, ponderanda sunt verba probationis: quum dicit, aliquid operatur, id est proprium terminij operationis attingit. Et per hoc excludunturomnia cõsequentia ad proprium & intentum opus agentis & de omni creato verificatur q̃ est proprius termjnus creationis, si verò sumitur cõmuniter, creatũ restringẽdũ est ad propriè causatũ, vt distinguitur cõtra creatum. Verum vtroque modo retinjtur ad causata vel creata actu existentia: q̃ collapsi ex eis duntur: & hoc insinuatur in litera, quum dicitur creãtis: quod enim creatum est & perseuerat continue quodammodo creatur, quia cõseruatur: pendet enim & in fieri, & in esse à creante. Comprehenditur autem sub creantis intentione non solùm quòd actualiter cõprehendit, sed quòd cõprehensibile est: dato quòd actu non comprehenderetur. Ex hoc autem quod assumpta pro positio non est nisi de actu existentibus, quæ propij termini actionis sunt: solutio omnium obiectorum habetur: omnis siquidem actu existentia potest creator & vt medium ad acquisitionem alicuius finis ordinare, & vt finem per aliquid aliud assequendum intendere ex quo enim actu existere ponitur tã terminata eius productio ponitur: & cõsequenter vt medium ad aliquid acquirendũ dirigi potest. Et similiter potuit esse finis intentus & acquisitus per aliquod mediũ nec ratio finis, nec ratio medij adhuc repugnat ei quod actu existat. Et propterea cùm intentio non sit propriè nisi finis & medij per quod acquirendus est finis, omne actu actus comprehensibile est sub certa intentione creantis, tam vt finis quàm vt medium. vt finis quidem, tum quia nulla est creatura adeo infinita quæ non sit, aut esse possit finis alicuius alterius. Tum quia falsẽ est certus finis suæ productionis. Tum quia hoc intelligitur quantum est ex se, nulli enim creato actu existenti repugnat quantum est ex se ratio finis, quãuis forte aliquid nullius sit finis. Vt medium autem quia post ipsum restant multæ, aut multorum productiones & nobilitates: ad quarũ aliquam potest ordinari vt medium. quòd iãm est ens in actu. Nec obstat prima contra hoc membrum obiectio: quoniam vt iam patet ex dictis formaliter loquẽdo de creato, non potest esse consequens proprium creationis terminum, sed oportet creationem terminare. tale autem oportet esse intentum vt finis aut medium ad finem. Nec est verũ quòd non sic probata: quoniam ex illa assumpta propositione agens non operatur aliquid in vanum: oprimẽ ex fine operationis exterioris concludit; terminus interioris intentionis: ex eo enim q̃ nullius agentis operatio est in vanum, sed ad certum terminum proprium; oportet quòd intentio operantis sit etiam respectu certi termini: quoniã interio agẽtis statuit finẽ operationis: & sic patet responsio ad primũ obiecta.

¶ Ad secũdam verò dubitationem dicitur, quòd quia tota multitudo existẽtium in actu potest accipi vt vnum creatum, quoniam non excedit vniuersum, quòd vnius primò intenti creati rationem habet: consequens est quòd non solùm singula creata, sed omnia simul, modo actu coëxistant sunt comprehensibilia sub aliqua vna certa, intentione creantis. Et propterea nullum sophisma in proposito committitur, vbi ex propositione adiuncta; quòd actu existat infinita multitudo inferitur, ergo est comprehensibilis sub certa intentione creantis, ergo non est infinita: quia tam ratione medij, ad consequendum finem, quàm ratione finis repugnat infinitas multitudini.

¶ Ad tertiũ autẽ dubiũ dicitur: quòd creatum per accidens potest dupliciter intelligi. Vno modo vt per accidẽs distinguitur cõtra q̃ se. Et hoc modo negatur dari creatũ per accidens: quoniã omne creatũ est per seipsum intentũ à Creatore, sicut etiã est per seipsum terminus creationis: alioquin nõ fieret ex nihilo. Alio modo vt per accidens distinguitur contra per se primò: & significat idẽ quod per aliud. Et hoc modo datur creatũ per accidens, id est, q̃ aliud faltẽ occasionaliter. Et hoc modo animæ intellectiuæ tã apud aduersariũ q̃ nos creantur per accidens: quamuis apud nos magis per accidens, q̃ apud ipsum. Sed hoc non, aufert, quia sint per seipsas intẽsę singulę, sicut & seipsas creatæ: quoniã quamuis inter se habeant ordinem per accidẽs, relatę tamen ad creantem sunt & per se intentæ, & productę imò magis per se quã

quodcũque corruptibile: quoniã res incorruptibiles perfectiores & dignioreſ ſunt vniuerſi partes, ac per hoc magis intẽtę. Cuius ſignũ eſt, q̃ in ſphæra actiuorũ ſolæ ſpecies ſunt per ſe intentæ: quia ſolæ ſunt perpetuæ. Et quoniã nõ ſolum ſingulæ, ſed infinitæ, ſimul ponuntur in actu, cõſequẽs eſt (vt dictũ fuit) vt oĩs ſint per ſe intentæ & productę, vt pote ſub aliqua vna certa intentione cõprehenſibiles, imò & ſimul producibiles, quantum eſt ex ſe in actu.

¶ Aduerte hic, quòd ex hoc loco habetur, quod S. Tho. ademit ſibi omnem viam cõcordię cũ doctrina Ariſtiuxta expoſitionem ſuã. Tenet nãque Ariſtoteles putaſſe animas intellectiuas immortales & numeratas ſecundum numerum corporũ, & cõſtat. Ariſt. tenuiſſe generationem æternã. Ex his autem manifeſtè ſequitur animas humanas eſſe actu infinitas, q̃ hic decernitur impoſſibile. Et in ſecũdo cõtra Gẽt. c. 81. dicitur nõ repugnare doctrinæ Ariſt. in 3. Phyſ. & 1. Cęli. q̃a vtrobique de infinito materiali ſermo fuit.

¶ Circa hãc concluſionem multa afferuntur à Capreolo argumenta ex Gregorio & Adiaſed omnia ad eria reducuntur. Primò ergo, arguit ſic: Dãtur infinitæ partes proportionales in actu cõtinuo, ergo poſſũt diuiduari ſeparatę: ergo.

19 3. dist. 17. q. 1. art. 1. Et 3. contra c. 68. Pſalm. 112.

Probatur ſequela, quia omne abſolutum exiſtens, poteſt diuina potentia cõſeruari ſine eo quod non eſt de eſſentia illius: ſed continuatio vnius cum alia non eſt de eſſentia partium, ergo. ¶ Secundò. Deus in quolibet initio cuiuſlibet partis proportionalis vnius horæ, poteſt creare angelum ergo in vna hora creare infinitos in actu. Et confirmatur: quia quicquid poteſt Deus ſucceſſiuè, poteſt ſimul in rebus permanentibus. ¶ Tertio. Nõ minoris potentiæ eſt Deus quã infinitæ animæ ſi eſſentęr: quàm ignis infernalis ſed illæ poſſent infinita ſimul, & ignis infinitos cruciãt, ſi eſſet ibi infinitę animę, ergo.

¶ Ad prima duo argumẽta ſpondetur breuiter, quòd ibi eſt ſophiſma à ſenſu diuiſo ad compoſitum. Quãuis enim de ratione ſingulari partium nõ ſit cõtinuitas cũ alia, eſt tamen ratione omne ſimul: quia de ratione earũ ſimul eſt eſſe in potentia cui repugnat ſingularum abinuicẽ ſeparatio. Et ſimiliter implicat numerare initia omnium partium proportionalium horæ, quia ponunt ea ſucceſſiua numeratione complexa in fine horæ, & tamen infinita: ſi enim infinita numerabantur: & ſi cõplebuntur, nõ erunt infinita, poteſt ergo Deus in ſingulis initiis, nõ tamẽ in omnibus. Et per hoc ad cõfirmationẽ q̃ nec ſimul nec ſucceſſiuè poteſt, p̃ducere infinita actu exiſtẽtia.

¶ Ad tertium autem conceſſo toto nihil habetur contra intentum: quoniam non ex defectu diuinæ potentiæ, ſed ex impoſſibilitate rei factibilis conſurgit quòd infinita in actu eſſe nequeunt. Cum quo tamen ſtat quòd illæ conditionales ſunt veræ: ſicut ſi homo eſt leo, eſt rugibilis: non tamen ſequitur, ergo Deus poteſt facere hominem rugibilem.

¶ Secunda concluſio reſponſiua eſt: Infinitum inuenitur in potentia ſecundũ diuiſionem continui, ergo ſecundum multitudinem. Probatur ſequela: quia augmentum multitudinis ſequitur diuiſionem magnitudinis. antecedens patet & probatur: quia procediturad materiam.

¶ *Super Quæſtionis oſtauæ Articulum primum.*

IN titulo ly Deus ſumitur formaliter, vt eſt nomẽ naturæ diuinæ, vt diſtinguitur contra potentiam, ita quod non quæritur de Deo ſecundum potentiam quamcunque, ſed ſecundum ſubſtantiam, vt patet ex introductione huius quæſtionis, & ex titulo totius tractatꝰ vſque ad decimamquartã quæſtionem. Quòd vt melius intelligatur: diſtinguetur Deus, dupliciter. vno modo ſecundũ ſeipſum, alio modo ſecundum eius diffuſam virtutem. Nõ eſt hic quæſtio an virtus diuina diffuſa ſit in omnia, ſed an ipſe Deus ſecundum ſeipſum ſit in omnibus: ly ſit in, non ſumitur determinatè pro aliquo ſpeciali modo eſſendi in ſed indiſtinctè, & in communi. Et hoc bene notat quia Scotus in 2. diſt. 2. q. 1. partis ſecundæ illius diſt. nunc intellexit hunc titulum ſed differenda eſt eius ratio vſque ad examẽ cõcluſionis, vt melius percipiatur.

¶ In corpore articuli eſt vna cõcluſio reſponſiua quæſito affirmatiuè habens duas partes, Deus in omnibus rebus intimè. Probat primò prima pars: Deus eſt ipſum eſſe per eſſentiam. ergo habet eſſe creatum pro proprio effectu, nõ ſolum in fieri, ſed in conſeruari, ergo eſt in omnibus ſicut agens, & nõ ſicut accidens, aut pars. ergo eſt in omnibus rebus. Prima cõſequentia declaratur à ſimili: ſicut inire eſt proprius effectus ignis. Et ly quo ad conſeruari, declaratur: ſicut lumen cauſatur à ſole quandiu eſt aër illuminatus. Secunda verò ſequela probatur: quia omne agens oportet coniungi ei in quod immediatè agit, q̃ probatur autoritate 7. Phyſi. tex. 8. Mouens & motum oportet eſſe ſimul. Secunda autem pars cõcluſionis, ſcilicet ly intimè, probatur ſic: Eſſe eſt formale reſpectu omniũ, quæ in re ſunt, ergo ineſt profundius omnibus, ergo eſt intimũ cuilibet. ergo Deꝰ propriꝰ actor eſſendi eſt in omnibꝰ intimè. ¶ Circa hũc proceſſũ primò declarãda eſt forma, deinde termini, & poſt examinabuntur ſingula. Nota ergo q̃ in textu prima cõſequentia nõ infert veritatẽ: ſcilicet quod eſſe dependeat & in fieri & in cõſeruari, ſed tantũ q̃ ſit prius prius effectus. Viſũ eſt autẽ iũgere vtrũque in vno cõſequente, quia in litera omnino ſecundum horum non probatur, ſed declaratur tantum exemplo luminis. Et quia verè conſequentia valet, vt inferius, quum de dependentia & conſeruatione rerum erit ſermo, patebit: propterea etiam hic ſuperficie tenus manifeſtantur: quia inferius in loco proprio probabuntur.

¶ Nota ſecundò, quòd in cõſequẽte ſecũdæ cõſequentię ſubintelligitꝰ immediatũ: vt enim patet ex probatione, ſermo eſt de agente proximo ſeu immediatè agente vt ſic: nec eſt ſermo de quacũque immediatione, ſed ſuppoſiti. Agens enim poteſt dupliciter dici immediatũ, vt docetur in tertio contra Gent. c. 70. ſcilicet immediatione virtutis, & immediatione ſuppoſiti. Eſt autẽ immediatio virtutis, quoniã virtus agẽtis iũgitur effectui non mediãtẽ ſalem coniunctionem ab aliqua alia virtute. Et propterea quãto agens eſt ſuperius, tanto immediatius agit immediatione virtutis: quoniam inferius agit virtute ſuperioris, & non econuerſo. Immediatio aũt ſuppoſiti eſt, quãdo inter ſuppoſitum agẽs & effectum nullum mediat ſuppoſitum ſubordinatum coagens. Et proptereа quãto agens eſt inferius, tanto eſt immediatius immediatione ſuppoſiti. Et quoniam hic eſt ſermo de ipſo Deo ſecundum ipſum, an ſit in rebus, ideo immediatio ſuppoſitalis eſt ad propoſitum: ita q̃ cõſequens illud intẽdit, q̃ Deus eſt in omnibus vt agens immediatum ſuppoſitaliter, id eſt, proximum & propinquiſſimũ ſuppoſitaliter: ita quòd inter Deũ & q̃libet rem nullũ mediat ſuppoſitũ agens illã. Patet autem hunc eſſe ſenſum. Iterꝰ. Tum ex probatione ibidem inducta, quã cõſtat nõ niſi de ſic proximo agẽte & mouẽte verificari. Tũ quia ex ſola immediatione virtutis nõ inferꝰ, ergo Deus ſecundũ ſeipſum eſt in omnibus: ſed ſecundum eius diffuſam & participatã virtutẽ, vt Auic. ponens primã intelligentiã tantũ Deũ per ſeipſũ produxiſſe, cõcederet. Quomodo aũ hoc verũ ſit facilè manifeſtabitur.

¶ Nota tertiò, quòd cõſequẽs primæ cõſequentię, ſcilicet ergo habet eſſe, p̃ proprio effectu, põt dupliciter intelligi quãtum ad præſens ſpectat. Vno modo vt ly proprium diſtinguitur cõtra commune: & ſic eſt ſenſus, eſſe eſt effectꝰ à ſolo Deo prouenienſ. excludendo omnẽ mediũ cauſã effectiuã. Et hũc ſenſum accipit Scot. in 4. diſt. prima, q. prima, & male. ſed de hoc in q. 45. inferiꝰ diſputabitur. Alio modo vt ly proprũ diſtinguitur cõtra alienum. Alienũ autem in propoſito dicit omni quod per aliud ineſt, etiã ſi per ſe inſit: & ſic proprũ idẽ ſignificat quod per ſe primo. Et hic eſt intentus & verus ſenſus: eſſe enim eſt per ſe primũ effectus primę cauſę & ratio cuiquę rei, q̃ ſit à prima cauſa: vt in ſcripto loco patebit. Et hoc directè intendit cõſequentia literæ, volẽs quod abeſſe per eſſentiã detuetur omne eſſe vt ſic & proprius effectꝰ, id eſt per ſe primo effectus. Et quãuis, vt ibi patebit, poſſit multis modis verificari. ad propoſitũ tamẽ vnus ſufficiat: per quẽ magis liquet præſẽs litera: dicitur ergo eſſe proprius, ſeu per ſe primo effectus Dei, quia ſolus Deus poteſt omnia facere quæ exiguntur ad hoc vt aliquid ſit, quicquid ſit illud: omnis enim res aut eſt materialis, aut immaterialis: ſi materialis, ad eſſe eiꝰ exigit materia, quæ à ſolo Deo creatur & cõſeruatur: ſi immaterialis, à Deo ſolo eſt, vt inferius probabit, cũ de potentia creatiua tractabitur. Et hinc patet, q̃ in omni re eſt aliquid productũ & cõſeruatum à ſolo Deo proximè & immediatè. In rebus quidem materialibus ſubſtantia materiæ primæ, in ſeparatis autem ipſa ſubſtantia. Et propterea Deus dicitur agens omnium immediatè immediatione ſuppoſiti. Nõ enim dicitur in litera, quod Deus eſt agens immediatum omnium, quo ad omnia, ſed quo ad aliquid, ſcilicet ad eſſe: quia omnia agit immediatè quo ad aliquid requiſitum ad eſſe illius. Et propterea aſſumpſit pro medio termino cauſalitatẽ quã habet Deus reſpectu ipſiꝰ eſſe, quod omnibus oportet eſſe cõmune: quod enim non participat eſſe, non eſt.

¶ Nota quarto, quod in probatione ſecundæ partis concluſionis eſſe dicitur profundius ac intimius omnibus: quia eſt formale reſpectu omnium: & meritò. nihil enim in re aliqua eſt, quod non actuetur per eſſe: ſue pars eſſentialis, ſiue integralis: ſiue prædicatum ſubſtantiale vel accidentale. omnem enim gradum, omnem rationem eſſe attingit: multa tamen in re ſunt, quæ nõ ſunt ſubſtantia, aut corpus, &c. profundius ergo omnibus, & quod vltimo in reſolutione reſtat, & quod primo compoſitionem terminat, eſt eſſe, &c.

Circa ſenſum concluſionis & tituli dubium occurrit ex Scot. in 2. diſtin. 1. quæſt. 5. Ibi enim, Quæro, inquit, quid intendis quærere & concludere, aut præſentiam Dei in omnibus ratione operationis, aut ratione immenſitatis. Si primum, ergo committitur peritio principij: quia concluſio eſt, Deus eſt in omnibus, id eſt, coniunctus omnibus vt agens, & medius terminus eſt hoc idem vt patet in litera. Et præterea hæc concluſio non eſt ad propoſitum: quia quæſtio tua eſt de præſentiã, quæ ſpectat ad immenſitatem Dei, vt in introductione quæſtionis ponit. Si ſecundum: ergo præſentia immenſitatis concluditur apud te à poſteriori ex præſentia agentis vt ſic. Et tunc ſequitur vlterius, ergo ſubſtantia ſpiritualis eſt in loco prius natura quàm aliquid operetur, quod tu negas in materia de loco angelorum.

¶ Ad hoc dicitur quod coniunctio Dei cũ rebus poteſt ſumi dupliciter. Vno modo pro ipſo contractũ, quo Deus ipſe rem per ſeipſum tangit. Alio modo pro relatione præſentię, qua denominatione relatiua dicit̃ præſens ſecundũ ſe alicui

ſe aliquid. Si ſumitur primo modo, ſic Deum eſſe in rebus, nihil aliud eſt quã immediatè producere & conſeruare res. Si verò ſumitur ſecundo modo, ſic eſt relatio rationis in Deo conſequens contractum prædictum.

¶ Ad obiectionem ergo Scoti dicitur, quod formaliter loquendo hic eſt quæſtio de præſentia ſpectãte ad immenſitatem, ſed non de illa, quam ipſe fingit priorem omni contractu, ſed præſentia immenſitatem conſequẽs cũm non poſſit intelligi abſque extremorũ
316 existentia, niſi ſumatur
308 in potentia. Aut eſt ipſe contractus creaturarũ, quo creaturæ fiunt & ſunt ſic: quòd impoſſibile eſſet aliquid fieri aut eſſe quod non taliter tangatur à Deo, ſicut præſentia corporis infiniti ad omnia locũ, eſſet contractus omnium locorũ, ſic quòd impoſſibile eſſet poni locum, qui non tangeretur ab eo. Sed in hoc fallitur imaginatio: quã contractus localis ſuppo-
Q. 7. art. 4.
in corp.
nit vtrumque extremum, contractus autem diuinus non ſuppo-
69
nit, ſed facit creaturas, alioquin non eſſet is quo res fiunt & ſunt. Aut eſt relatio præſentiæ, qua Deus relatiuè dicitur actualiter præſens creaturæ, & hæc manifeſtè ſequitur exiſtentiam creaturæ.

¶ Inpoſito igitur dicendum eſt quòd quæritur de præſentia immenſitatis indiſtinctæ. Nec ſequitur, ergo datur alia præſentia ſpiritualis ſubſtantiæ prior operatione: quoniam præſentia immenſitatis, coincidit cum præſentia per operationem. Nec ſequitur, ergo eſt ibi petitio principij: tum quia quæſtio & concluſio eſt de præſentia indiſtinctè: medium autem eſt præſentia per modum agentis immediati, & ſic eſt proceſſus ab inferiori ad ſuperius infirmatiuè. Tum quia dato quòd quæſtio & concluſio eſſet de cõiũctione contractus, medium eſt diffinitio ipſius coniunctionis, & ſic nõ eſt petitio: quoniam concluditur quaſi paſſio de ſubiecto per diffinitionem paſſionis: dum oſtenditur Deum eſſe per ſeipſum coniunctum omnibus, per diffinitionem eius quod eſt eſſe coniunctum per ſe ipſum: quod nihil aliud eſt quàm immediatè immediatione ſuppoſiti agere ac conſeruare omnia. Tum quia ſi quæſtio & concluſio eſt de eſſe in rebus per relationem præſentię, medium eſt quaſi cauſa ſeu fundamentum maioris extremitatis.

¶ Et ſic patet quòd ſi quæſtio iſta intelligitur de eſſe in rebus ſpecialiter proceſſus eſt à priori, ſcilicet à diffinitione paſſionis, vel à fundamento relationis. Si autem indiſtinctè, ſic eſt ab inferiori ad ſuperius affirmatiuè: & ſic nũquam admittitur vitium.

Circa probationẽ ſecundæ conſequentię occurrit dubium ex Scot. In primo diſt. 37. q. vnica. vbi vult, & quòd iſta aſſumpta propoſitio, Agens oportet coniungi ei, in quod immediate agit, eſt falſa: & quod illa Ariſt. mouens & motũ oportet eſſe ſimul: eſt quaſi per accidens: & quòd proceſſus iſte, ex his inferens Deum ſecundum ſeipſum eſſe præſentẽ omnibus, non valet. Primum igitur probat ſic: Sol agit immediatè vbi non eſt: ergo antecedens probatur: quia Sol generat in viſceribus terræ, minerã vel aliquid mixtum: & p̃ ximũ principiũ elicitiuum talis generationis eſt ſubſtãtia Solis: ergo. Quòd enim ſubſtãtia Solis ſit principium generationis ſubſtantialis illius mixti, patet. Quòd autem ſit proximum principiũ, probatur, quia antecedẽs quodcunque ſiue lumen, ſiue quodlibet aliud, non poteſt eſſe principium ſubſtantiæ. Præterea agens naturale non poſſe agere in diſtans niſi præagat in præſens, oritur ex altero horum, ſcilicet aut ex concurſu duarum potentiarũ ſub ordinatarum in eodem agente, aut ex imperfectione potentiæ actiuæ nõ potentis producere perfectius, niſi procedendo de imperfectiori ad perfectius exemplum primi, Sol non generat hoc niſi illuminet medium. exemplum ſe cundi, generans non generat niſi alteret & diſponat, &c. ergo agens nõ poſſe agere in diſtans quin agat in præſens, eſt propter iſtas conditiones. Igitur nõ eſt neceſſarium ſimpliciter. Q̃ia poteſt adri agens, in quo natura harum
60 conditionũ habet locũ. Et hinc ſequitur ſecundum, quia propter iſtas conditiones verificatur de mouentibus & motis. Et tertium, quia Deus eſt agens omnipotens, in quo nulla harum cõditionum reperitur: & propterea ex hoc immediatè producit aliquid, non ſequitur neceſſariò, ergo ſecundum ſeipſũ eſt præſens illi. Et confirmatur, inquit, hoc tertium dupliciter. Primò, quia ſi Deus eſſet in aliquo curto ſitu, poſſet immediatè producere aliquid in quacunque diſtantia: q̃nia eſſet omnipotẽs: ergo ex immediata productione nõ neceſſariò infertur præſentia ſecundum eſſentiam. Secũdò, quia poſito prio ri, non neceſſario ſequitur poſito poſteriori: ſed præſentia Dei ſecundum potentiã eſt prior præſentia eius ſecundũ ſubſtãtiam, ergo poſita illa nõ eſt neceſſe poni iſtã. Probatur minor, quia prius natura creatura terminat actũ diuinæ potẽtiæ quã ſit ei Deus præſens, vt patet in prima mũdi productiõe.

¶ Ad euidentiã horum ſciendum eſt, quòd quia in his agentibus, quæ apud
70 nos ſunt, inuenitur duplex præſentia agẽtis ad paſſum: Altera ſitualis qua vltima horum ſunt ſimul. Altera virtualis, qua operatio agẽtis attingit effectũ ſeu paſſum, nullum attingendo mediam, ſiue interſit aliquid, ſiue non: diſtincta eſt etiam in agentibus ſpiritualibus duplex præſentia. Altera ſecundum ſubſtantiam, qua ipſa ſubſtantia agentis definita, aut quaſi definita eſt huic paſſio. Altera ſecundum virtutem, ſicut in ſupradictis. Et propter hanc duplicem præſentiam laborauit tantum Scotus imponens Sãcti Thomę, vtrãque cõtradictionis partemꝰ quod poſuit primam præſentiam in hoc articulo, & quòd negauit eam in materia de loco angelorum, & quòd plus eſt, quod apud Sanctum Thomam, hic præſentia ſecundum ſubſtantiam eſt prior quã ſecundum potentiam. Sed longè aliter eſt, quoniam apud Sãctum Thomam licet aliud ſit, eſſe præſentem ſecundum ſubſtantiam, & aliud ſecundum potentiam, non tamen aliud eſt eſſe præſentem ſecundum ſubſtantiã, & aliud ſecundum potentiam immediatè attingentem effectum ſeu paſſum: præſentia enim potentiæ, vt in ſequenti patet artic. non exigit immediationem ſuppoſiti. Nec tamen ſunt omnino idem eſſe præſentẽ ſecundum ſubſtantiã, & ſecundum potentiam immediatè agentẽ, &c. Sed diſtinguntur ſicut ratio præſentiæ & res præſens. Quoniam immediatè attingere eſt ratio præſentię non ſolùm potentiæ, ſed ſubſtantiæ: Ita quòd ſicut ſubſtantia ſituata ſitu eſt præſens, & tamen ipſa ſubſtantia eſt præſens, ita ſubſtantia ſpiritualis immediata attinctione eſt præſens: ita quòd ipſa ſubſtãtia eſt præſens & non operatio eius, vt quod. Et ſic iſtæ duæ præſentiæ in ſpiritualibus, non omnino duæ ſunt nec omnino vna, ſed habẽt ſe mediomodo, ſcilicet vt quo & quod, & propterea diximus quòd in litera quæ ex immediatè attingere concludit præſentiam ſubſtantiæ, procediturà diffinitione ad diffinitum,

poralium dicuntur omnia eſſe in Deo, inquantum continentur ab ipſo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nullius agẽtis quantũcunque virtuoſi actio procedit ad aliquid diſtans, niſi inquantum in illud per media agit. Hoc autem ad maximã virtutem Dei pertinet, quòd immediatè in omnibus agit. Vnde nihil eſt diſtans ab eo. quaſi in ſe illud Deum non habeat. Dicuntur tamen res diſtare à Deo per diſſimilitudinem naturæ vel gratiæ: ſicut & ipſe eſt ſuper omnia per excellentiam ſuæ naturæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in Dæmonibus intelligitur & natura, quæ eſt à Deo, & deformitas culpæ, quæ non eſt ab ipſo. Et ideo non eſt abſolutè concedendum, quòd Deus ſit in Dæmonibus, ſed cũ hac additione, inquãtum ſunt res quædam. In rebus autem, quæ nominant naturam non deformatam, abſolutè dicendum eſt Deum eſſe.

id eſt à ratione ad id cuius eſt ratio.

¶ Rationes ergo Sco. ſigillatim dicendo. Ad primam negatur quòd Sol agat immediatè in diſtans, falſumque eſt quod forma ſubſtantialis ſit elicitiuum principium generationis minęræ: quoniam ſubſtantia nullius operationis eſt proximum & elicitiuum principiũ, vt in quæſt. 77. oſtẽdetur diffuſè. Nec inconuenit accidens eſſe principium inſtrumentale generationis ſubſtantiæ. Inſtrumentum enim non eſt cauſa: ſed cauſæ organum.

¶ Ad ſecundum verò dicitur, quòd propter naturam illarum cauſarum conuenit agentibus naturalibus non poſſe agere in diſtans niſi in propinquum præagat, ſed eſt propter imperfectionem negatiuè pertinẽtem ad virtutem actiuam in quantum limitata eſt, & ideo referuatur hoc ſoli Deo: hanc rationem ex ſenſibus accepimus. Illas verò Sco. ſanxit, vnde Ariſt. 7. Phyſ. inducti uè ex ſenſibilibus probat mouens etiam intentionale & motum oportere eſſe ſimul: vt patet ibi de obiectis ſenſuum.

¶ Et ſi quæratur quæ vniuerſalis ratio ſit quòd agens & immediatum patiẽs oportet eſſe ſimul, ſeu coniungi: reſponderur quòd cùm eſſe ſimul, ſeu conſiungi, & immediatè attingere non vniformiter ſe habeant, nõ poteſt eis vnſ formis ratio aſſignari. Iam enim dictum eſt, quod præſentia ſubſtantiæ & præſentia potentiæ immediatè in quibuſdam ſunt omnino diuerſæ, in quibuſdam autem coincidunt. Et propterea dicendum eſt, quòd vbi hæ præſentiæ ſunt omnino diuerſæ præſentia operationis infert præſentiam potentiæ ex limitatione agentis. Vbi autem ſunt quaſi idem, illatio tenet idẽtitatẽ illarum. Et propterea propoſitio illa, Omne agens, &c. eſt vniuerſaliter vera in omnibus agentibus: quamuis ex diuerſis radicibus in diuerſis, & ideo ex ipſa meritò procedi potuit ad inferendam præſentiam immenſitatis diuinę in omnibus. Et per hoc patet reſponſio ad vtrãque confirmationẽ. Ad primã quidem negatur conditionalis, quoniam ex illo antecedente ſequitur & illud conſequens & eius contradictorium, ac per hoc neutrum ſequitur. Si enim Deus eſſet in aliquo certo ſitu, ex eo quòd Deus omnipotens, ſequitur quod poſſet in quodcunque vbicunque: ex eo verò quod incerto ſitu, ſequitur quod in nihil poſſet niſi mediante proximo: hoc enim ſpectat ad rationem limitati ſiualiter. & ſic patet quod ſequitur vtraque pars contradictionis ſimul: & conſequenter multa.

¶ Ad ſecundam vero dicitur, quod licet verum ſit prius non inferre neceſſario poſterius, quando ſunt omnino diuerſa: attamen hæ præſentiæ non ſunt omnino diuerſę, ſed, vt dictum eſt, coincidunt in ſpiritualibus, vt ratio, & id cuius ratio: & propterea ſe habent aliquo modo, vt prior & poſterior.

¶ In reſponſione ad tertium aduerte primo, quod diſtantia in propoſito eſt quadruplex: ſcilicet ſitualis, naturalis ſuppoſitalis, & virtualis. ſitualis patet: naturalis vero eſt diſſimilitudo naturę: ſuppoſitalis autẽ mediatio ſuppoſiti: virtualis demũ mediatio virtutis virtualiter. Propoſitio autẽ illa, agens quãto virtuoſius, tãto poteſt agere in diſtãtius, loquẽdo nõ de agẽte tali vel tali, ſed abſolutè, de ſola diſtãtia naturę eſt vera ſimpliciter. De diſtantia enim ſitus patet quod eſt falſa: q̃a nõ omne agẽs habet ſitũ etiã diſſinitiuè. De diſtãtia quoque virtutis patet etiã: quia quãto agẽs eſt ſuperius & cõſequẽter virtuoſius, tãto eſt propinquius virtualiter, vt patet ex dictis. De diſtãtia aũt ſuppoſiti eſt aliquo modo vera: ſimpliciter autẽ, id eſt totaliter falſa. Pãt ſiquidẽ dupliciter intelligi. Vno modo ſic, agẽs quãto virtuoſius, tãto poteſt in diſtãtius ſuppoſitaliter quo ad aliquid, & ſic eſt veriſſima. Vnde Deus poſſet per infinita quodammodo ſuppoſita media cooperantia educere formã bouis de potentia vel materia vel aliquid huiuſmodi facere, quæ ipſe non producit immediatè immediatione ſuppoſiti, ſed virtutis tantũm. Alio modo ſic, Tanto poteſt diſtantius ſuppoſitaliter ſecundum ſe totum, & ſic propoſitio eſt falſiſſima: imo, vt in litera dicitur, hoc ad maximam Dei potẽtiã ſpectat, vt nihil cõpati poſſit diſtans ſecundũ ſe totũ ſuppoſitaliter: quia in quolibet ſubſiſtente oportet aliquid eſſe productum ac conſeruatum cõtinuè à Deo immediate immediatione ſuppoſiti. vt dictũ eſt. Et quia de iſta diſtantia præſens articulus loquitur. de præſentia illi oppoſitaideo in litera abſque alia diſtinctione negata eſt, & bene propoſitio illa intẽdẽs de diſtantiori ſecundũ ſe totũ & nõ ſecundũ aliquid fuit. De diſtãtia autẽ naturæ, cuiꝰ etiã litera meminit. propoſitio eſt ſimpliciter vera: quia quanto agẽs eſt virtuoſius, tanto ex elongatiori potentia põt facere ſibi ſimile: adeo vt Creator ex nullo modo ſimili, p̃ducere poſſit, ſcilicet ex nulla potẽtia: q̃a ex nihilo,

QVÆSTIO OCTAVA, *De exiſtentia Dei in rebus, in quatuor articulos diuiſa.*

QVIA verò infinito conuenire videtur quòd vbique & in omnibus ſit: conſiderandum eſt vtrum hoc Deo conueniat. ¶ Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶ Primò, vtrum Deus ſit in omnibus rebus. ¶ Secundò, vtrum Deus ſit vbique. ¶ Tertiò, vtrum Deus ſit vbique per eſſentiam & potentiã & præſentiam. ¶ Quartò, vtrum eſſe vbique ſit proprium Dei.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum Deus ſit in omnibus rebus.*

DE PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd Deus non ſit in omnibus rebus. Quòd enim eſt ſupra omnia, non eſt in omnibus rebus: ſed Deus eſt ſuper omnia, ſecũdum illud Pſalmo. 112. Excelſus ſuper omnes gentes Dominus, &c. ergo Deus non eſt in omnibus rebus. ¶ 2. Præterea, Quod eſt in aliquo, cõtinetur ab eo: ſed Deus non continetur à rebus, ſed magis continet res: ergo Deus non eſt in rebus: ſed magis res ſunt in eo. Vnde Auguſt. in lib. 83. quæſt. dicit, quòd in ipſo potius ſunt omnia quàm ipſe alicubi.

¶ 2. Præterea, Quanto aliquid agẽs eſt virtuoſius, tãto ad magis diſtãs eius actio procedit: ſed Deus eſt virtuoſiſſimũ agẽs: ergo eius actio pertingere poteſt ad ea etiã, quæ ab ipſo diſtãt, nec oportet q̃ ſit in omnib⁹.

¶ 4. Præterea, Dæmones res aliquæ ſunt: nec tamẽ Deus eſt in dæmonibus: non enim eſt cõuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. ad Cor. 6. ergo Deus nõ eſt in omnibus rebus.

¶ SED CONTRA: Vbicunque operatur aliquid, ibi eſt. ſed Deus operatur in omnibus, ſecundum illud Iſa. 26. Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine. ergo Deus eſt in omnibus rebus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus eſt in omnibus rebus, nõ quidẽ ſicut pars eſſentiæ, vel ſicut accidens, ſed ſicut agens adeſt ei in quod agit. Oportet enim omne agens coniungi ei in quod immediatè agit, & ſua virtute illud cõtingere: vnde in 7. Phyſic. probatur, quòd motũ & mouẽs oportet eſſe ſimul. Cùm autẽ Deus ſit ipſũ eſſe per ſuam eſſentiam, oportet quòd eſſe creatũ ſit proprius effectus eius: ſicut inire eſt proprius effectus ipſius ignis. Hunc

Quæſt. 20

7. Phyſ. à textu. 10. vſque ad 12. 242. 44

omnino ſecundum horum non probatur, ſed declaratur tantum exemplo luminis. Et quia verè conſequentia valet, vt inferius, quum de dependentia & conſeruatione rerum erit ſermo, patebit: propterea etiam hic ſuperficie tenus manifeſtantur: quia inferius in loco proprio probabuntur.

¶ Nota ſecundò, quòd in cõſequẽte ſecũdæ cõſequentię ſubintelligitꝰ immediatũ: vt enim patet ex probatione, ſermo eſt de agente proximo ſeu immediatè agente vt ſic: nec eſt ſermo de quacũque immediatione, ſed ſuppoſiti. Agens enim poteſt dupliciter dici immediatũ, vt docetur in tertio contra Gent. c. 70. ſcilicet immediatione virtutis, & immediatione ſuppoſiti. Eſt autẽ immediatio virtutis, quoniã virtus agẽtis iũgitur effectui non mediãtẽ ſalem coniunctionem ab aliqua alia virtute. Et propterea quãto agens eſt ſuperius, tanto immediatius agit immediatione virtutis: quoniam inferius agit virtute ſuperioris, & non econuerſo. Immediatio aũt ſuppoſiti eſt, quãdo inter ſuppoſitum agẽs & effectum nullum mediat ſuppoſitum ſubordinatum coagens. Et propterea quãto agens eſt inferius, tanto eſt immediatius immediatione ſuppoſiti. Et quoniam hic eſt ſermo de ipſo Deo ſecundum ipſum, an ſit in rebus, ideo immediatio ſuppoſitalis eſt ad propoſitum: ita q̃ cõſequens illud intẽdit, q̃ Deus eſt in omnibus vt agens immediatum ſuppoſitaliter, id eſt, proximum & propinquiſſimũ ſuppoſitaliter: ita quòd inter Deũ & q̃libet rem nullũ mediat ſuppoſitũ agens illã. Patet autem hunc eſſe ſenſum. Iterꝰ. Tum ex probatione ibidem inducta, quã cõſtat nõ niſi de ſic proximo agẽte & mouẽte verificari. Tũ quia ex ſola immediatione virtutis nõ inferꝰ, ergo Deus ſecundũ ſeipſum eſt in omnibus: ſed ſecundum eius diffuſam & participatã virtutẽ, vt Auic. ponens primã intelligentiã tantũ Deũ per ſeipſũ produxiſſe, cõcederet. Quomodo aũ hoc verũ ſit facilè manifeſtabitur.

¶ Nota tertiò, quòd cõſequẽs primæ cõſequentię, ſcilicet ergo habet eſſe, p̃ proprio effectu, põt dupliciter intelligi quãtum ad præſens ſpectat. Vno modo vt ly proprium diſtinguitur cõtra commune: & ſic eſt ſenſus, eſſe eſt effectꝰ à ſolo Deo prouenienſ. excludendo omnẽ mediũ cauſã effectiuã. Et hũc ſenſum accipit Scot. in 4. diſt. prima, q. prima, & male. ſed de hoc in q. 45. inferiꝰ diſputabitur. Alio modo vt ly proprũ diſtinguitur cõtra alienum. Alienũ autem in propoſito dicit omni quod per aliud ineſt, etiã ſi per ſe inſit: & ſic proprũ idẽ ſignificat quod per ſe primo. Et hic eſt intentus & verus ſenſus: eſſe enim eſt per ſe primũ effectus primę cauſę & ratio cuiquę rei, q̃ ſit à prima cauſa: vt in ſcripto loco patebit. Et hoc directè intendit cõſequentia literæ, volẽs quod abeſſe per eſſentiã detuetur omne eſſe vt ſic & proprius effectꝰ, id eſt per ſe primo effectus. Et quãuis, vt ibi patebit, poſſit multis modis verificari. ad propoſitũ tamẽ vnus ſufficiat: per quẽ magis liquet præſẽs litera: dicitur ergo eſſe proprius, ſeu per ſe primo effectus Dei, quia ſolus Deus poteſt omnia facere quæ exiguntur ad hoc vt aliquid ſit, quicquid ſit illud: omnis enim res aut eſt materialis, aut immaterialis: ſi materialis, ad eſſe eiꝰ exigit materia, quæ à ſolo Deo creatur & cõſeruatur: ſi immaterialis, à Deo ſolo eſt, vt inferius probabit, cũ de potentia creatiua tractabitur. Et hinc patet, q̃ in omni re eſt aliquid productũ & cõſeruatum à ſolo Deo proximè & immediatè. In rebus quidem materialibus ſubſtantia materiæ primæ, in ſeparatis autem ipſa ſubſtantia. Et propterea Deus dicitur agens omnium immediatè immediatione ſuppoſiti. Nõ enim dicitur in litera, quod Deus eſt agens immediatum omnium, quo ad omnia, ſed quo ad aliquid, ſcilicet ad eſſe: quia omnia agit immediatè quo ad aliquid requiſitum ad eſſe illius. Et propterea aſſumpſit pro medio termino cauſalitatẽ quã habet Deus reſpectu ipſiꝰ eſſe, quod omnibus oportet eſſe cõmune: quod enim non participat eſſe, non eſt.

¶ Nota quarto, quod in probatione ſecundæ partis concluſionis eſſe dicitur profundius ac intimius omnibus: quia eſt formale reſpectu omnium: & meritò. nihil enim in re aliqua eſt, quod non actuetur per eſſe: ſue pars eſſentialis, ſiue integralis: ſiue prædicatum ſubſtantiale vel accidentale. omnem enim gradum, omnem rationem eſſe attingit: multa tamen in re ſunt, quæ nõ ſunt ſubſtantia, aut corpus, &c. profundius ergo omnibus, & quod vltimo in reſolutione reſtat, & quod primo compoſitionem terminat, eſt eſſe, &c.

Circa ſenſum concluſionis & tituli dubium occurrit ex Scot. in 2. diſtin. 1. quæſt. 5. Ibi enim, Quæro, inquit, quid intendis quærere & concludere, aut præſentiam Dei in omnibus ratione operationis, aut ratione immenſitatis. Si primum, ergo committitur peritio principij: quia concluſio eſt, Deus eſt in omnibus, id eſt, coniunctus omnibus vt agens, & medius terminus eſt hoc idem vt patet in litera. Et præterea hæc concluſio non eſt ad propoſitum: quia quæſtio tua eſt de præſentiã, quæ ſpectat ad immenſitatem Dei, vt in introductione quæſtionis ponit. Si ſecundum: ergo præſentia immenſit

¶ Aduerte secundò, quòd in litera fit mentio de distãtia suppositali, & de cõiunctione virtuali penetrante & suppertante quodãmodo distantiã suppositi, & de immediatione suppositali: & ex hoc quod non distãtia suppositalis, sed coniunctio virtualis penetrans inuentã suppositalẽ distantiã, spectat ad perfectionẽ virtutis, infertur implicitè, ergo nõ distantia, sed coniũctio agẽtis cum effectu, sequitur perfectionem agentis: & ex hoc infertur explicitè, ergo ad maximam Dei virtutem pertinet vt nihil ad se distare suppositaliter possit secundum se totũ, sed oporteat ipsum esse coniũctum suppositaliter omnibus: & est processus iste per locũ à maiori, si in productione in qua inuenitur distantia suppositalis ipsa distantia non sequitur perfectionem agentis, sed potius cõiunctio penetrans illã: ergo simpliciter ipsa distantia suppositalis nõ spectat ad perfectionẽ agentis, sed potius coniunctio: ergo posse agere in distantiis secũdum se totum suppositaliter nõ sequitur perfectionem virtutis, sed potius cõiunctũ oportere esse in omnib⁹ ad maximam virtutẽ spectat.

40 2. dist. 37. q. 2. artic. 1 & 4. Et 3. contra. 48.

Circa pri.

¶ Super Quæstionis octauæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo: primò distinguit: secundò respondet quæsito vnica conclusione bimembri iuxta propositam distinctionem. Distinctio est ista: Esse in loco dupliciter, vt in re, & vt in loco, probatur: quia locꝰ est res, & locus. Conclusio verò responsiua est, Deus est vtroque modo secundũ aliquid vbique. probatur quo ad primum modum. Deus dat esse, virtutem, & operationẽ omnibus rebus: ergo omnibus locis. Quo ad secundum verò, Deus dat esse omnibus replentibus loca. ergo est in omnibus locis quodãmodo vt replens omnia loca.

¶ Circa hæc aduerte q̃ replere locum dupliciter dicitur, scilicet formaliter & effectiue. corpus locatũ replet locũ formaliter, Deꝰ effectiuè. Et ex hoc sequitur differentia in litera posita, quòd corpꝰ replẽs excludit alia: Deus autem replens non, imo facit alia locari.

¶ Et propterea in conclusione non absolute dicitur quod Deus est in loco vt in loco absolutè, sed secundum aliquid, id est, quodammodo: quia scilicet non formaliter sed causaliter.

¶ Super Quæstionis octauæ Articulum tertium.

TItulus ex quid nominis in corpore clarus,

¶ In corpore duo. primò distinguit, secundò respondet quæsito ibi, Sic ergo. Quo ad primũ distinctio est ista: Deus est in aliquo dupliciter, scilicet effectiuè & obiectiuè. Differunt quo ad propositum hi modi, quia primus est generalis, eo quod effectiuè Deus est in omnibus. Secundus specialis. eo quòd obiectiuè est raptum in creatura rationali. Et vocatur hic modus esse per gratiam, eo quòd ex gratia habet creatura rationis quòd cognoscat ac diligat Deũ actu vel habitu. Rursus modus generalis essendi, in omnibus distinguitur in esse per essentiam, præsentiã, & potentiã, vt patet in Rege respectu loci proprij, & loci in, respectu sui, & regui sui: & inde applicãdo ad Deũ.

¶ Aduerte hic primò, quòd quãuis supra in principio corporis ponat distinctionem modi essendi Dei in rebus, scilicet effectiuè vel obiectiuè: postmodum tamen non subdiuidit modum essendi in esse per essentiam, præsentiã, & potentiam, quoniam falsa esset subdiuisio: sed intẽdit subdistinguere modum generalem quo Deus est in omnibus, & accipit distinctionem ex rebus humanis, applicatquè ad Deum respectu omnium creatorum.

¶ Aduerte secundo, qã in litera non solùm applicantur declarati modi, ad Deum, sed probatur quodãmodo rectam esse interpretationem eorum, ex eo quòd singuli cõtra singulos excellentium hominum errores ponũtur. Cõtra Manichæos nanque esse per potentiam, id est, esse in omnib⁹ immediatè imme diatione virtutis. Ita quòd omnia agũt quicquid agũt virtute Dei. Contra Auer. verò esse per præsentiam penetratiuam omnium & singulorum suo intuitu. Contra Auicen. autem esse per essentiam, id est, immediatè immediatione suppositi: quia in quolibet est aliquid creatum à Deo immediatè.

¶ Quo ad secundum respondet quæsito affirmatiuè: Deus est in omnibus per præsentiam, essentiam, & potentiam.

¶ Circa singulos modos singula occurrunt dubia, ex Aureolo, vt refert Capreolus, in primo, distinctio. 37. Circa illum quidẽ modum specialẽ, dubium est tum quia Deus est obiectiuè in non sanctis, & in quibusdam sanctis: puta infantibus non obiectiuè. tũ quia Augustinus dicit Deũ esse in Sanctis, quia intensius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd iste modus, scilicet per gratiam, nõ distinguitur cõtra modum essendi Dei obiectiuè, sed est pars eiusdẽ sacris doctoribus per gratiam nominatus: & importat Deum esse obiectiuè, vt intellectum notitia pariente charitatem, quod patet sorti Sanctis conuenire, & etiã infantibus: quia habitum fidei & charitatis ex baptismo sortiuntur. Augustin. autem & Magister modum hunc non formaliter, vt Sanctus Thomas, sed causaliter descripserunt. Ex hoc enim quòd Deus diformes facit rationales creaturas, quod est intensius & plenius operari, consurgit Deum cognosci & charum haberi ab eis.

Contra modum per præsentiam arguit: quia cognitum est in cognoscẽte: & non econuerso. Ac per hoc secundum cognitionem non debet dici Deus esse in rebus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd in cognitione sunt duo, modus cognoscendi, & vis cognitionis: si attendatur modus, optimè procedit obiectio: si verò vis cognitionis, sic est econuerso: quoniam vis cognitionis cõsistit in penetratione omnium vsque ad intima quęque: vnde ad Hebręos quarto dicitur de Dei sermone, quem constat esse intellectus signum, quòd pertingit vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoque ac medullarum cogitationũmque & intentionum cordis. Et ad hoc attendens diuus Thomas dixit Deum esse per præsentiam in omnibus. Quamuis etiam & dici possit quòd aliud est loqui de notitia absolutè: & aliud de notitia intuitiua, de qua hic est sermo. hic enim ad res ex propria ratione qua intuitiua est tendit. & propterea modum essendi per præsentiam optimè constituit: quamuis extratione notitiæ in communi cognoscens non tendat in cognitum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Deus sit vbique.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit vbique: Esse enim vbique significat esse in omni loco. Sed esse in omni loco non conuenit Deo: cui non conuenit esse in loco, nam incorporalia, vt dicit Boët. in libro de Hebdo. non sunt in loco. Ergo Deus non est vbique.

¶ 2. Præterea, sicut se habet tempus ad successiua, ita se habet locus ad permanentia. Sed vnum indiuisibile actionis vel motus, non potest esse in diuersis temporibus, ergo nec vnum indiuisibile in genere rerum permanẽtium potest esse in omnibus locis. Esse autem diuinum non est successiuum, sed permanens. Ergo Deus non est in pluribus locis. Et ita non est vbique.

¶ 3. Præterea, Quod est totum alicubi, nihil eius est extra locum illum. Sed Deus sit in aliquo loco, totus est ibi: non enim habet partes. Ergo nihil eius est extra locum illum. Ergo Deus non est vbique.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Hiere. 23. Cælum & terram ego impleo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cũ locus sit res quædam: esse aliquid in loco, potest intelligi dupliciter. Vel per modum aliarum rerum, id est, sicut dicitur aliquid esse in aliis rebus quocunque modo, licut accidentia loci, sicut in loco. Vel per modum proprium loci, sicut locata sunt in loco. Vtroque autem modo secundum aliquid Deus est in omni loco: quod est esse vbiquè. Primò quidem sic est in omnibus rebus, vt dans eius esse, & virtutem & operationem. sic enim est in omni loco, vt dãs ei esse, & virtutem locatiuam. Item locata sunt in loco, inquantum replent locum: & Deus omnem locum replet: non sicut corpus (corpus enim dicitur replere locum, in quantum non compatitur secum aliud corpus) sed per hoc quòd Deus est in liquo loco non excluditur, quin alia sint ibi, imo per hoc replet omnia loca, quòd dat esse omnibus locatis, quæ replent omnia loca.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd in corporalia non sunt in loco per contractum quantitatis dimensiuę, sicut corpora, sed per contractum virtutis.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd indiuisibile est duplex: vnum quod est terminus continui, vt punctus in permanentibus, & momentum in successiuis. Et huiusmodi indiuisibile in permanẽtibus, quia habet determinatum situm, non potest esse in pluribus partibus locis, vel in pluribus locis. & similiter indiuisibile actionis vel motus, quia habet determinatum ordinem in motu vel actione, nõ potest esse in pluribus partibus tẽporis. Aliud autem indiuisibile est, quod est extra totum genus continui: & hoc modo substãtiæ incorporeæ, vt Deus, angelus & anima dicuntur esse indiuisibiles. Tale igitur indiuisibile non applicatur ad continuum, sicut aliquid eius, sed inquantum contingit illud sua virtute: vnde secũdum quòd virtus sua se potest extendere ad vnũ vel multa, ad paruum vel magnum, secundum hoc est in vno vel pluribus locis, & in loco paruo vel magno.

¶ Ad tertium dicendum, quòd totum dicitur respectu partiũ. Est autem duplex pars, scilicet pars essentiæ, vt forma & materia dicuntur partes compositi: & genus & differentia partes speciei. Et etiam pars quantitatis, in quam, scilicet diuiditur aliqua quantitas e. Quod ergo est totum in aliquo loco totalitate quantitatis, non potest esse extra locum illum: quia quantitas locati cõmensuratur quantitati loci: vnde non est totalitas quantitatis, si non sit totalitas loci. Sed totalitas essentiæ non commensuratur totalitati loci. Vnde non oportet quòd illud quod est totum totalitate essentiæ in aliquo, nullo modo sit extra illud. Sicut apparet etiam in formis accidentalibus, quæ secundum accidens quantitatem habent. albedo enim est tota in qualibet parte superficiei, si accipiatur totalitas essẽtiæ, quia secundum perfectam rationem suæ speciei inuenitur in qualibet parte superficiei. Si autem accipiatur totalitas secundum quantitatem, quam habet per accidens, sic non est tota in qualibet parte superficiei. In substantijs autem incorporeis non est totalitas, nec per se, nec per accidens nisi secũdũ perfectam rationẽ essentiæ. Et ideo sicut anima est tota in qualibet parte corporis e, ita Deus totus est in omnibus & singulis.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Deus sit vbique per essentiam, præsentiam, & potentiam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd malè assignentur modi existendi Deum in rebus, cùm dicitur, quòd Deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiam, & præsentiam. Id enim per essentiam est in aliquo, quod essentialiter est in eo. Deus autem non est essentialiter in rebus: nõ enim est de essentia alicuius rei. Ergo non debet dici quòd Deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶ 2. Præterea, Hoc est esse præsentem alicui rei, scilicet non deesse illi. Sed hoc est Deũ

esse per essẽtiã in rebus. I. nõ esse alicui rei. ergo idẽ est esse Deũ in omnibus per essentiã & præsentiã. Superfluũ ergo fuit dicere, quòd Deus, sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶ 3. Præterea, Sicut Deus est principium omnium rerũ per suã potentiã, ita per scientiam & voluntatem. Sed non dicitur Deus esse in rebus per scientiã & voluntatẽ. Ergo nec per potentiam.

¶ 4. Præterea, Sicut gratia est quædam perfectio superaddita substantiæ rei: ita multæ sunt aliæ perfectiones superadditæ. Si ergo Deus dicitur esse speciali modo in quibusdam per gratiam, videtur quòd secundum quamlibet perfectionem debeat accipi specialis modus essendi Deum in rebus.

Hom. 8. in Eccc. paulo ante me.

¶ SED CONTRA est quod Gregor. dicit super Cantic. Cãticorum, quòd Deus communi modo est omnibus rebus præsentia, potentia, & substantia: tamen familiari modo dicitur esse in aliquibus per gratiam.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ Deus dicitur esse in re aliqua dupliciter. Vno modo per modũ causæ agẽtis: & sic est in omnibus rebus creatis ab ipso. Alio modo sicut obiectũ operatiõis est in operante, q̃ propriũ est in operationibus animæ, secũdũ q̃ cognitũ est in cognoscẽte & desideratum in desiderante. Hoc igitur secũdo modo Deus specialiter est i rationali creatura, quæ cognoscit & diligit illũ actu vel habitu. Et quia hoc habet rationalis creatura per gratiam, vt infra patebit, dicitur esse hoc modo in sanctis per gratiam. In rebus verò aliis ab ipso creatis quomodo sit, consideranda est ex his, quæ in rebus humanis esse dicuntur. Rex enim dicitur esse in toto regno, scilicet per suã potentiam, licet non sit vbique præsens. Per præsentiam verò suã dicitur aliquid esse in omnibus, quæ in prospectu ipsius sunt, sicut omnia, quæ sunt in aliqua domo, dicuntur esse præsentia alicui, qui tamen nõ est, secundum substantiam suam in qualibet parte domus. Secundum verò substantiam vel essentiam dicitur aliquid esse in loco, in quo eius substantia habetur.

q. 22. ar. 4.

¶ Fuerunt ergo aliqui, scilicet Manichæi, qui dixerũt diuinæ potestati subiecta spiritualia esse & incorporalia e, visibilia verò & corporalia subiecta esse dicebant potestati principij cõtrarij. Cõtra hos ergo oportet dicere, quòd Deus sit in omnibus per potentiam suam. ¶ Fuerunt verò alij, qui licet crederẽt omnia esse subiecta diuinæ potentiæ, tamen prouidentiam diuinam vsque ad hæc inferiora corpora non extendebant: ex quorum persona dicitur Iob 22. Circa cardines cæli per ambulat, nec nostra considerat. Et contra has oportuit dicere, quòd sit in omnibus per suam præsentiam. ¶ Fuerunt verò alij, qui licet dicerent omnia ad Dei prouidentiam pertinere, tamen posuerunt omnia non immediatè esse à Deo creata: sed quòd ꝓmediatè creauit primas creaturas, & illæ creauerunt alias e. Et contra hos oportet dicere quòd sit in omnibus, per essentiam. Sic ergo est in omnibus per potentiam, inquantum omnia eius potestati subduntur. Est per præsentiam in omnibus, inquantum omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Est in omnibus per essentiam, inquantum adest omnibus vt causae essendi, sicut dictum est.

236

Articu.

Articu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus dicitur esse in omnibus per essentiam, non quidem rerum, quasi sit de essentia earum: sed per essentiam suam, quia substãtia tua adest omnibus, vt causa essendi, sicut dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquid potest dici præsens alicui, inquãtum subiacet eius conspectui, quod tamen distat ab eo secundum suam substantiã vt dictum est. Et ideo oportuit duos modos poni, scilicet per essentiam & præsentiam.

In corp.

¶ Adtertium dicendũ, quòd de ratione scientiæ & voluntatis est, quod scitum est in sciente, & volitũ in volente. Vnde secundum scientiam & voluntatem magis res sunt in Deo, quã Deus in rebus. Sed de rõne potentiæ est, quòd sit in principiũ agẽdi in aliud. vnde secundum potentiam agens comparatur, & applicatur rei exteriori, & sic per potentiam potest dici agens esse in altero.

¶ Ad quartum dicendum, quod nulla alia perfectio superaddita substantiæ facit Deum esse in aliquo, sicut obiectum cognitum & amatum, nisi gratia. & ideo sola gratia facit singularem modum essendi Deum in rebus. Est autem alius singularis modus essendi Deum in homine per vnionem: de quo modo suo loco agetur e, Tertia parte, quæstione secunda.

17 18

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum esse vbique sit proprium Dei.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd esse vbique non sit proprium Dei. Vniuersale enim secũdum Philosophum est vbique & semper, materia etiã prima, cùm sit omnibus corporibus, est vbique. Neutrum autem horum est Deus, & ex præmissis patet. Ergo esse vbique non est proprium Dei.

4. dist. 37. q. 2. artic. 1. Et 3. cont. capit. 68. Et lib. 2. cap. 17. 36. Et quol.

¶ 2. Præterea, Numerus est in numeratis: Sed totum vniuersum est constitutum in numero, vt patet Sap. 3. Ergo aliquis numerus est, qui est in toto vniuersũ. Et ita vbique.

18. q. 1. arti. 2. 1. Poster. tex. 49. Q. iuri. 1. vbique ad 5. Tex. 4.

¶ 3. Præterea, Totũ vniuersum est quoddã totũ corpus perfectũ vt dicitur in primo Cæ. & num. Sed totũ vniuersum est vbique: quia extra ipsum nullus locus est. Nõ ergo solus deus est vbique.

¶ 4. Præterea, Si aliquod corpus esset infinitũ, nullus locus esset extra ipsum, Ergo esset vbique. Et sic esse vbique nõ videtur proprium Dei.

¶ 5. Præterea anima vt dicit August. in 6. de Trini. est tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte. Si ergo nõ esset in mundo nisi vnum solum animal, anima eius esset vbique. Et sic esse vbique non est proprium Dei.

Cap 6.

¶ 6. Præterea, Vt Aug. dicit i epistola ad Volusianum, anima vbi videt, ibi sentit, & vbi sentit, ibi viuit: & vbi viuit, ibi est. Sed anima videt quasi vbique: quia successiuè videt etiã t ;tũ cælũ, Ergo anima est vbique.

¶ Contra modum per essentiã instat: quia coincidit cum modo per potentiam. Ad hoc dictum iam est: quia per potẽtiam ponit immediationem virtutis: per essentiam verò immediationem suppositi. Illa est respectu omniũ quo ad omnia: ista est respectu omniũ, sed non quo ad omnia, sed quoad aliquid cuiusque vt patet ex dictis.

Epist. 3. ali quantulũ à principio.

¶ SED CONTRA est, quòd Amb. dicit in libro de Spiritu sancto, Quis audeat creaturam dicere Spiritum sanctum, qui in omnibus & vbique & semper est? quod vtique Diuinitatis est proprium.

Lib. 1. c. 7.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ esse vbiq; primò & per se est proprium Dei: dico autẽ esse vbique primò, quod secundum se totũ est vbique. si quid enim esset vbique secundũ diuersas partes in diuersis locis existens nõ esset primò vbique: quia quod cõuenit alicui ratione partis suæ, nõ conuenit ei primò: sicut si homo est albus dẽte albedo nõ conuenit primò homini, sed denti. Esse autem vbique per se dico id, cui non cõuenit esse vbique per accidẽs, propter aliquã suppositionẽ factã: quia sic granum milij esset vbique, supposito quod nullũ aliud corpus esset. Per se igitur conuẽit esse vbiq; alicui, quando tale est, quod qualibet positione facta, sequitur illud esse vbique. Et hoc propriè conuenit Deo: quia quotcunque loca ponantur, etiam si poneretur infinita, præter ista, quæ sunt, oporteret in omnibus esse Deum: quia nihil potest esse nisi per ipsum. Sic igitur esse vbique primò & per se conuenit Deo: & est proprium eius: quia quotcunque loca ponantur, oportet quòd in qualibet sit Deus, non secundũ partem, sed secundum se ipsum.

¶ Contra modum potentiæ instat: quia Rex non sit verè in regno secundum potentiam, sed secundũ apprehensionem executorum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd rex est in regno secundũ potẽtiam modo conuenienti suę potẽtię. Talis autẽ modus est media apprehẽsione, &c. Deus autem est in omnibus secundum potẽtiam proportionaliter, id est modo suæ potentiæ congruo. Talis autem est participatio virtutis diuinę secundũ rẽ in omnibus. Vnde nihil obstat, nisi proportionales processus à doctrina alienos qui putet: quod est erroneum in arte scieẽdi.

¶ Super Quæstionis octauæ Art. eiusdem quartum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè sic: esse vbique per se, & primo est propriũ Deo: hac posita declarantur termini: s. ly primò, & ly per se. Deinde probatur conclusio: Deum oportet non secundum partẽ esse in omnibus locis quotcũque ponũtur, ergo esse vbique primò & per se est propriũ Dei, antecedẽs ꝓbatur, quo ad secũdam partem: quia nihil potest esse sine Deo in eo: consequentia patet ex terminis.

¶ Aduerte quod ratiõe claritatis materię litera breuitati studens non fuit solicita circa probationem exclusiuè, scilicet quod soli Deo conueniat: sed sola exponens affirmatiua explicitè probat: negatiua relicta est, vt nota ex eodem medio. Nihil enim aliud à Deo est quod oporteat esse non secundum partem in quotcunque locis, vt patet. Et propterea hoc non solum conuenit Deo, sed soli Deo: quod est eis proprium.

¶ Supe

¶ *Super Quæstionis vnæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsua quæsito affirmatiuè. Deus est omnino immutabilis: pbat̃ triplicі rōne, & autoritate. primò sic, Deus est primũ ens. ergo actus purus. ergo omnino immutabilis. antecedens pbatũ fuit in q. secũda. Prima cõsequentia probatur: quia actus est naturaliter prior potentia. secunda verò, quia in omni mutabili oportet esse potentiam. Secundò sic, Deus est omnino simplex: ergo non potest mutari. Probat̃ sequela: quia omne q̃ mutatur est aliqualiter compositum, quia quo ad aliquid manet, scilicet subiectum: & quo ad aliquid non. Tertio sic: Deus est infinitus: ergo non potest se extẽdere vel pertingere ad aliquid de nouo. ergo non potest moueri. Prima consequentia probatur: quia infinitum comprehendit in se totam essendi perfectionem. secunda verò: quia omne quod mutatur pertingit ad aliquid ad quod prius non pertingebat. autoritas est antiquorum Philosophorum, qui quasi à veritate coacti primum principium immobile fecerunt.

¶ *Super Quæstionis nonæ Articulum secundum.*

IN titulo proprium sumitur, vt distinguitur contra commune: immutabile sumitur negatiuè, vt negat omne mutabilitatis genus.

¶ In corpore articuli vna est cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Solus Deus est omnino immutabilis. hæc conclusio cũ sit exclusiua habet exponẽtem affirmatiuam. Deus est omnino immutabilis, probatã in præcedente articulo: & negatiuã: Nihil aliud à Deo est omnino immutabile: cui æquipollet vniuersalis affirmatiua de prædicato finito, seu opposito, scilicet omne aliud à Deo est aliquo modo mutabile. Et ꝓpterea ĩ litera hæc vniuersalis affirmatiua ꝓbatur primo. Deinde epilogãdo colligitur ꝓbatio totius exclusiuæ responsiuę quæsito. Probatio autem illius vniuersalis affirmatiuæ fit dupliciter. Primò quo ad vnã communẽ speciem mutationis. secũdò quo ad singulas vniuersi partes secũdũ diuersas mutationes. Probat̃ ergo primo, quod omnis creatura est mutabilis per potẽtiam in altero sic: Omnis creatura est mutabilis de nihilo in aliquid, & rursus ex ali

41. 3. dist. 8. q. 3. artic. 1. Et opus. 3. c. 4. Cap. 10.

1. art. 3.

Q. 1. ar 3.

D. 467.

Q. 1. ar. 7.

QVÆSTIO NONA DE *Dei immutabilitate, in duos articulos diuisa.*

CONSEQVENTER considerandum est de immutabilitate, & æternitate diuina, quæ immutabilitatem cõsequitur. ¶ Circa immutabilitatem verò quæruntur duo. ¶ Primò, vtrum Deus sit omnino immutabilis. ¶ Secundò, vtrum esse immutabile sit proprium Dei.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum Deus sit omnino immutabilis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod Deus nõ sit omnino immutabilis. Quicquid enim mouet seipsum, est aliquo modo mutabile. Sed sicut dicit August. 8. super Gen. ad literam, Spiritus creator mouet se, nec per tempus, nec per locũ, ergo Deus est aliquo modo mutabilis.

¶ 2. Præterea, Sapien. 7. dicitur de Sapiẽtia, q̃ est mobilior omnib̃ mobilibus. Sed Deo est ipsa sapientia. Ergo Deus est mobilis.

¶ 3. Præterea, Appropinquari & elongari, motum significant: huiusmodi autẽ dicuntur de Deo in Scriptura Iaco. 4. Appropinquate Deo: & appropinquabit vobis. ergo Deus est mutabilis.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Mala. 3. Ego Deus, & non mutor.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex præmissis ostenditur Deum esse omnino immutabilem. Primò quidem: quia suprà ostensum est, esse aliquod primũ ens, quòd Deum dicimus: & quod huiusmodi primũ ens oportet esse purũ d actu absque permistione alicuius potentiæ, eo quòd potentia simpliciter est posterior actu e. Omne autẽ, quod quocũque modo mutatur, est aliquo modo in potentia. Ex quo patet, quòd impossibile est Deũm aliquo modo mutari. secũdò, quia omne quod mouetur quantũ ad aliquid manet, & quantum ad aliquid transit: sicut quod mouetur de albedine in nigredinem, manet secundum substãtiam, & sic in omni eo quod mouetur attenditur aliqua compositio. Ostensum est autem supra, quòd in Deo nulla est compositio, sed est omnino simplex. Vnde manifestum est, quòd Deus moueri nõ potest. Tertio, quia omne quod mouetur, motu suo aliquid acquirit & pertingit ad illud, ad quod prius non pertingebat: Deus autem, cum sit infinitus comprehendens in se omnem plenitudinem perfectionis totius esse, non potest aliquid acquirere, nec extendere se in aliquid ad quod prius non pertingebat. Vnde nullo modo sibi competit motus. Et inde est, quòd quidam antiquorum, quasi ab ipsa veritati coacte, posuerunt primum principium esse immobile.

¶ AD PRIMVM ergò dicẽdum, quòd August. ibi loquitur secũdum modum, quo Plato dicebat primum mouens mouere seipsum, omnem operationem nominans motum: secundũ quod etiã ipsum intellige re & velle & amare motus quidam dicuntur. Quia ergo Deus intelligit & amat seipsum, secundum hoc dixerunt, quòd Deus mouet seipsum, non autem secundũ quòd motus & mutatio est existentis in potentia: vt nunc loquimur de mutatione & motu.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sapientia dicitur nobilis esse similitudinariè, secundum quòd suam similitudinẽ diffundit vsque ad vltima rerum: nihil enim esse potest quod non procedat à diuina sapientia per quandam imitationem, sicut à primo principio effectiuo & formali, prout etiam artificiata procedunt à sapientia artificis. Sic igitur inquantum similitudo diuinæ sapiẽtiæ gradatim procedit à supremis, quæ magis participant de eius similitudine vsque ad infirma rerum, quæ minus participãt, dicitur esse quidam processus & motus diuinæ sapientiæ in res: sicut si dicamus Solem procedere vsque ad terram, inquantum radius luminis eius vsque ad terram pertingit. Et hoc modo exponit Dio. c. 1. Cæ. hierarch. dicens, quòd omnis processus diuinę manifestationis venit ad nos à Patre luminum moto.

¶ Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi dicuntur Deo in Scripturis metaphoricè. Sicut enim dicitur Sol intrare domum vel exire, inquantum radius eius pertingit ad domum: sic dicitur Deus appropinquare ad nos vel recedere à nobis, inquantum percipimus influentiam bonitatis ipsius, vel ab eo deficimus.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum esse immutabile sit Dei proprium.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd esse immutabile nõ sit propriũ Dei. Dicit enim Philosophus in 2. Metaph. q̃ materia est in omni eo, quod mouetur: sed substantiæ quædam creatæ sicut angeli & animæ non habent materiam, vt quibusdam videtur. Ergo esse immutabile non est proprium Dei.

¶ 2. Præterea, Omne quod mouetur, mouetur propter aliquem finem: quod ergo iam peruenit ad vltimum finem, non mouetur: sed quædam creaturæ iam peruenerunt ad vltimum finem, sicut omnes Beati. Ergo aliquæ creaturæ sunt immobiles.

¶ 3. Præterea, Omne quod est mutabile, est variabile, sed formæ sunt inuariabiles: dicitur enim in libro sexto principiorũ, quòd forma est simplici & inuariabili essentia consistens. ergo non est solius Dei propriũ esse immutabile.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in lib. de Natura boni. Solus Deus immutabilis est: quæ autem fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solus Deus est omnino immutabilis, omnis autẽ creatura aliquo modo est mutabilis. Sciendum est enim, quòd mutabile potest aliquid dici dupliciter. Vno modo per potentiam, quæ in ipso est, alio modo per potẽtiam, quæ in altero est. omnes enim creaturæ antequam essent, non erant possibiles esse per aliquam potentiam creatam, cùm nullum creatum sit æternũ, sed per solam potentiam diuinã, in quantum Deus poterat eas in esse producere. Sicut autem ex voluntate Dei dependet, quòd res in esse produxit, ita ex voluntate eius dependet, quòd res in esse conseruat: non enim aliter eas in esse conseruat, quam semper eis esse dando: vnde si suam actionum eis subtraheret, omnia in nihilum redigerentur, vt patet per Augustinum 4. super Gen. ad literam. Sicut igitur in potẽtia Creatoris fuit, vt res essent antequã essent in seipsis, ita in potentia Creatoris est postquàm sunt in se ipsis, vt non sint. Sic igitur per potentiam, quæ est in altero, scilicet in Deo, sunt mutabiles, inquãtum ab ipso ex nihilo potuerunt produci in esse, & de esse possunt reduci in nihil, ergo, scilicet antecedens patet, cõsequentia probatur: quia ex simplici voluntate Dei pendet creatio & conseruatio. Secundò, quod omnis creatura est mutabilis per potentiam in se, vel secundum esse substãtiale & accidentale, vel secundum esse accidentale, puta locum: vel secundum malum & bonum, & applicationem ad diuersa. Probatur: In omni creatura est aliquid potens stare cũ priuatione, esse substãtialis vel localis, vel boni & contractus virtutis hui̇̃: ergo antecedens patet distinguẽdo tres vniuersi partes: Sphæram elemẽtorum cum mixtis, corpora cælestia & substantias spirituales. consequentia probatur: quia omnis mutatio secun dum potentiam in se, est ex possibili esse cum vtroque oppositorum successiue.

¶ Circa ea quæ hic dicuntur aduerte primo, quod cum in litera distinguitur potẽtia passiua in potentiam ad esse, & ad consecutionem finis, non distinguitur consecutio finis contra esse in communi, ac si nullũ poneret esse: sed contra esse absolute, quod est esse substantiale, vt patet 7. Metaph. vel cõtra esse, vt est proprius effectus actus primi, Consecutio nanque finis in actu secundo consistit. Aduerte secundo, quod in litera ad perfectionem doctrinæ non solùm ponuntur ea, quæ ad conclusionem spectant directè, quę scilicet mutabilitatẽ omnis creaturæ pẽdent, sed etiam ea quæ ad immutabilitatem aliquam earum spectãt. Et quoniam de his inferius ex proposito erit sermo, in locis propriis cùm de angelis ac cęlestibus tractabitur, nunc pertrãseundum est. De aliis autem mutabilitatem concernentibus modo tractãdum est.

¶ Circa primum membrum distinctionis in litera applicatum ad mutationem ex nihilo: & in nihil, &c. occurrit turba multa inuehẽtiũ ex ignorantia peripateticæ Philosophiæ. Non possunt siquidem aut nolunt percipere, quod aliquid creatũ sit secundũ se immutabile substantialiter, & tamẽ mutabile per potentiam in alio. Mutabile dico modo exposito. Et licet rationes ac verba eorum multiplicentur ac dilatentur: radix tamẽ duplex est, altera rationis altera authoritatũ. Rõ est quia accepto angẽlo, quæritur, aut est ens possibile, aut necessariũ: si possibile, habetur intẽtũ. Nã possibile est & non

Texta.

Cã. de fon n. 2.

Cap. 1.

Lib. 2. c. 3. & 4.

q. 8. art. 2.

Cap. 22.

& nõ esse nõ est prædicatũ accidentale aut extraneum. vt dicitur 10. Metap. sed est substantia vel in substãtia. Si necessariũ, ergo impossibile non esse: ergo per nullam potentiã potest non esse. Nulla nanque potentia potest impossibile. Autoritas est Auarrois primo Cæli. com. 124. & 12. Meta. com. 41. Algazer quoque dicit possibile esse quod alio nõ existẽte nõ est. Repugnat etiam fidei ponere aliquid præter Deum esse necessarium. ergo.

¶ Ad horũ euidentiam tria notãda sunt, ex quibus omnia ad hãc materiam spectãtia, à quibusq̃ue obiecta soluuntur. Primũ est quòd magna differẽtia est inter necessarium & possibile, vt sunt differentiæ entis reales, & vt sunt differẽtiæ entis veri. Inquantũ enim sunt differentiæ entis veri, sumuntur logicè: & eõsistunt in sola habitudine terminorum, vt patet. Vt autem sunt differentię entis veri, quod significat substãtiam, quantitatem, &c. vt dicitur quinto & sexto Metaphy. sic sunt eõditiones substantiales rerum intrinsicæ ipsis rebus, vt 10. Meta. ex. vt. dicitur de corruptibili & incorruptibili. Aliud est ergo loqui de necessario & possibili, vt sunt differentiæ reales: & aliud, vt sunt differentię habitudinis terminorum, quoniam hoc modo abstrahũt à potẽtia in se, vel à alio: imò ab omni potentia propriè dicta, quoniam inueniuntur in mathematicis secundum nullam verè potentiam, vt dicitur in 5. Metaphys. capi. de potentia & in conclusione eiusdẽ in principio. Illo verò modo attẽditur secundum intrinseca rerum. Vnde distinguatur tam necessarium quàm possibile in reale & logicum, ne fiat cõclusio. Secũdum est, quòd potentia in re existens, ad non esse, ad quæ res possibilis dicitur non potest etiam sifingendi licentia detur, aliter poni quam secundariò: quia scilicet est in re potẽtia ad aliud esse incompossibile huic esse, quoniam nulla potẽtia nullũdinę appetitus respicit primò non esse, vt dicitur primò Ethicorũ. vnde oportet, vt res carens potentia ad aliud esse incõpossibile huic, careat etiam potentia ad non esse. Et cum cõstet, quòd potẽtia realis ad aliud esse remaneat & perficiatur in aduentu illius: consequens necessario est vt omne, in quo est potentia ad non esse, habeat vel sit aliquid potẽs remanere cum priuatione eius esse, quod actu habet: & ideo in litera optimè dicitur, q̃ possibile per potentiam in se, oportet esse istiusmodi intendẽs de possibili reali. Et per oppositum necessarium reale q̃ æquiualet immutabili, est quod caret tali potẽtia. Et hinc sequitur, quod aliquid est possibile logicum, quod tamen est necessarium reale. Possibile quidem logice, quia neutra pars cõtradictionis de secundo adiacente, implicat cõtradictionem: pura nec ista, cælum est: nec ista cælum non est necessarium vero reale: quia in eo non est potentia ad aliud esse, ac per hoc nec ad priuationem esse quod habet. Et quoniam supponimus quod quicquid non implicat cõtradictionem est possibile non solum logicè, sed potentia reali omnipotẽtis Dei: ideo possibile logicũ vocari potest etiam possibile, extrinsecè tamẽ, quia per potẽtiã in alio. Et propterea in litera, vbi de Deo agitur & rebus, possibile per potẽtiam in alio dictum est. Tertiũ est, quod cõmune est omni rei diuersæ à Deo, habete non hanc conditionẽ affirmatiuã propriè loquendo, scilicet ex se non esse, sed habere hãc negatiuam, scilicet non ex se esse: quia ab alio pẽdet, non solũ in fieri, sed in conseruatione quemadmodum aër nõ ex se est illuminatus. Et propter hanc conditionem dicitur, q̃ creaturæ sunt ex se nihil, & ex originis natura defectibiles sunt: & quod possunt non esse, & multa alia quæ omnia ad prædictum sensum sunt reducenda, quoniam dependentia ab alio in fieri & conseruari tantũ ponunt, nõ potentiam in creatura ad oppositum. His igitur prælibatis iam patet responsio ad omnia. Ponit enim S. Tho. hic & in secundo contra Gen. cap. 30. & 55. & in q. de Potentia q. 5. artic. 3. & vbique angelos & corpora cælestia entia necessaria realia, possibilia tamẽ logicè, & per potentiam in alio: & solum Deũm omnimodo necessariũ. Nec hoc repugnat philosophiæ, aut fidei. Nõ philosophiæ quidẽ, vt iam patet. nec etiam philosophis: quoniam æquiuocant de possibili & necessario, vt facile patet inducẽdo. Dicere autem quòd repugnat fidei, summæ est ignorantiæ: qualis moderno tempore regnare videtur apud quosdã Parisienses: qui præfatum Sancti. Thom. capitulum vel suspectum habent: sed hos cum sua ignorãtia relinquam̃. Non enim sunt digni, de quibus verba fiant in re tam ardua.

367

265

367

41. 49 112. a D. 896.

Proſa. 2.

b 29

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore quatuor. primo, Modus inuestigandi diuinam æternitatem. secundo prosequitur illam, quo ad particulas positas in diffinitione intrinsecè: ibi, cum enim. tertio, quo ad particulas positas in diffinitione, vt additum, ibi. Item ea dicuntur. quarto, applicando ad propositum omnia, respondetur quæsito affirmatiuè, ibidem, Sic ergo.

¶ Quo ad primũ æternitas cognoscenda est per tempus. probatur: quia se habet ad ipsum vt simplex ad compositum. Æternitas enim, vt patebit, est vnitas: tempus vero, numerus. Illa absque successiõe, hoc prioris & posterioris, &c. Constat autem, quod numerus compositus est respectu vnitatis. & similiter prius & posterius componunt respectu eius quod stat absque his differentiis.

¶ Quo ad secundum ratio æternitatis consistit in apprehensione vniformitatis eius, quòd est omnino extra motum. Declaratur, ratio ẽporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu. ergo probatur consequentia: quia proportionaliter se habent, sicut tempus ad successionem partis post partem in motu, ita æternitas ad rem carentem his.

¶ Aduerte hic quòd hęc ꝓpositio in litera posita: Ratio æternitatis, cõsistit in apprehensione vniformitatis, potest dupliciter exponi quo ad ly in apprehensione. Vno modo: quòd significet illam consistere in apprehendi seu cognosci. ita quod æternitas sic compleriue ab anima, sicut de tempore dicitur. Et sic iudicio meo non intelligitur, eo quod vnitas vniformitatis perẽnis actu est absque actu animæ nõ minus quàm vnitas essentiæ diuinæ. Alio modo, quod significet idem quòd in conceptione obiectiua, qua frequenti vsu vocamus rationẽ: ac si dixisset, ratio æternitatis cõsistit in apprehẽsione id est in ratione vniformitatis. Et hic est sensus intentus. Sed est ad huc potest dupliciter exponi: quoniã potest interpretari formaliter, vel materialiter: formaliter quidẽ, ita vt ratio æternitatis sit ipsa vniformitas: Materialiter verò, vt sit vnitas vniformitatis. Et quãuis quidã materialiter hanc litera interpretandam putent propter verba S. Tho. in primo sententiarum distinctione 19. quæstione 2. articulo primo, vbi dicit, quod sicut prius & posterius motus vt numerata

gelis e: & vniuersaliter omnes creaturæ communiter sunt mutabiles secundum potentiam Creantis, in cuius d potestate est esse & non esse earum. Vnde, cùm Deus nullo istorum modorũ sit mutabilis, proprium eius est omnino immutabilem esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd obiectio illa procedit de eo, q̃ est mutabile secũdũ esse substantiale vel accidentale. De tali enim motu Philosophi tractauerũt.

¶ Ad secundũ dicendum, q̃ angeli boni supra immutabilitatem essendi, quæ cõpetit eis secundum naturam, habẽt immutabilitatem electionis ex diuina virtute, tamen remanet in eis mutabilitas secundũ locũ.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ formæ dicũtur inuariabiles, quia nõ possunt esse subiectũ variationis: ubi iuntur tamen variationi inquãtum subiectum s. cundũ eas variatur. Vnde patet, quòd secundum quòd sunt, sic variãtur: non enim dicũtur entia quasi sint subiectum essendi, sed quia eis aliquid est. e

¶ Et sic patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO DECIMA DE *Dei æternitate, in sex articulos diuisa.*

DEINDE quæritur de æternitate. Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primò, quid sit æternitas. ¶ Secundò, vtrum Deus sit æternus.

¶ Tertiò, vtrum esse æternum sit proprium Dei. ¶ Quartò, vtrum æternitas differat ab æuo, & tempore. ¶ Quintò de differentia æui, & temporis. ¶ Sextò, vtrum sit vnum æuum tantùm, sicut est vnum tempus & vna æternitas.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum conuenienter diffiniatur æternitas, quod est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod non sit conueniens diffinitio æternitatis, quã Boet. ponit, 3. de Consol. dicens q̃ æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Interminabile enim negatiuè dicitur. Sed negatio non est de ratione, nisi eorũ quæ sunt deficientia: quod æternitati non cõpetit. ergo in diffinitione æternitatis non debet poni interminabile.

¶ 2. Præterea, Æternitas durationẽ quandã significat: duratio autẽ magis respicit esse quàm vitam. Ergo non debuit poni in diffinitione æternitatis vita, sed magis esse.

60

70

Cap. 10.

Cap. 11.

Cap. 12.

Cap. 13.

Cap. 14.

Cap. 15.

Cap. 16.

Cap. 17.

Cap. 18.

Cap. 19.

Cap. 20.

Cap. 21.

Cap. 22.

Cap. 23.

Cap. 24.

Cap. 25.

Cap. 26.

Cap. 27.

Cap. 28.

Cap. 29.

Cap.

numerata constituunt tẽpus, ita permanentia actus, vt vna vnitate vt habet rationẽ mẽsuræ, est æternitas, & ex hoc salutas putẽt omnes obiectiones Aureoli tetcitatas in 9. d. 1. à Capreolo: quia procedũt cõtra hoc dictũ formaliter & nõ materialiter intellectũ. Ego tamẽ formaliter hũc tex. sicut & cæteros intelligo, motus ea ratione: quia nihil eogit ad materiale sensum. dẽper enim formalis intellectus reliquis præponitur, si saluari æquè potest. Scito igitur quòd cum vniformitas sit species vnitatis, dicit enim vnitatem cõtractam ad formam. Rem enim vniformẽ synonymè dicimus rem vnius formæ, addere vnitatẽ ad vniformitatẽ est nugatio: sicut addere animal homini: vnde in primo sententiarũ nõ dicitur quòd vniformitas actẽ vt vna, sed permanẽtia actẽ vt vna. Ac per hoc dicere ęternitatem esse vniformitatem, & dicere esse vnitatem, non differunt, nisi quia specialius, perfectiẽ atque melius dicitur vniformitas: sicut vniuersaliter melius explicat naturam rei genus proximum quam remotum. Et propterea meritò in hac litera postremo edita melior declaratio posita est. Cõstitit igitẽ æternitatis ratio in ratione vniformitatis vt vniformitas rationem mẽsuræ habet. Patet autem hanc esse mentem literæ, ex eo quod expressè apprehensio, id est rõ vniformitatis, proportionaliter apponitur cõtra numerationem prioris & posterioris motus. Rationes autem Aureoli facilè soluuntur. Cõsistunt enim in his duobus punctis. Primum est, vniformitas est ipsa immutabilitas, & consequenter est quod mensuratur ęternitate: ergo non est formaliter ęternitas: tenet cõsequentia, quia aliud attributũ est immutabilitas, & aliud æternitas. Antecedens probatur: quia vniformitas opponitur motui, quo ad eius varietatẽ, ergo. Secũdum est, Tempus non est formaliter difformitas motus: ergo æternitas nõ est formaliter vniformitas eius quod est extra motum: & tenet sequela ex progressu huius literæ. Ad hæc siquidẽ respondetur ostendẽdo quomodo se habeat vniformitas ad immutabilitatẽ. res enim, vt in præmissis posuit quæstione, dicitur & est immutabilis per negationem potẽtiæ quomodolibet ad aliter se habete: & ex hoc innascitur in se negatio omnis successionis. & consequenter omnis numeri prioris & posterioris: hoc autẽ adiuncta ratione mensuræ est esse vniformẽ. vniformitas enim aliud quàm vnum cui primo ratio mensuræ conuenit: vt dicitur 10. Metaph. in forma vniuersalissimè accipiẽdo formã, ponit. Et propterea Vniformitatis nomine vtimur etiã in motu, sicut etiã vnitas omnia circuit: & hinc prouenit q̃ vniformitas est multiplex iuxta res, quibus applicatur, sicut & vnitas. Alia est enim vniformitas motus, alia rei permanentis; alia mẽsuratí, alia mẽsuræ: & tũ argues vtitur Vniformitatis vocabulo, ac si esset vniuocum, contra Aristot. doctrinã quarto Metaph. Formaliter ergo ad rationes Aureoli negatur, quod vniformitas sit formaliter immutabilitas, imo est vt eius passio: & similiter negatur quod sit quod mẽsuratur, imo est mẽsura. Ad probationem vero dẽ quod varietati motus opponitur vniformitas nõ absolutè, sed motus eo modo, quo primũ motum vniformẽ dicimus, sed nõ de tali est hic sermo, sed de vniformitate vt mensura est immutabilitatis. Ad secundũ vero negatur sequela: quoniã difformitas motus & vniformitas immobilis nõ proportionaliter se habẽt ad rationẽ tẽporis & æternitatis, qa ad rationem æternitatis sat est vnitas formę immutabilis. Ad rõnem verò tẽporis non sat est diuersitas formę motus, sed exigit q̃ sit diuersitas talis formæ, scilicet prioris à posteriori, vt sic: & ideo cũ difformitas motus nõ dicat nisi diuersam formã motus, non ponit numerum talis formæ motus secũdũ prioritatẽ & posterioritatẽ: & consequenter non sufficit ad tẽporis rationẽ, vniformitas autẽ rei immobilis, quia ponit vnitatẽ omnis formæ, id est conditionis rei immutabilis, omnia cõplectit cõstituẽtia æternitatẽ formaliter.

Tex. 120.

¶ 3. Præterea, Totũ dicitur quod habet partes. Hoc autem æternitati nõ cõuenit, cùm sit simplex. Ergo incõuenienter dicitur tota.

¶ 4. Præterea, Plures dies non possunt esse simul, nec plura tempora. Sed in æternitate pluraliter dicuntur dies & tempora. dicitur enim Michæa 5. Egressus eius ab initio à diebus æternitatis. & ad Roma. 16. capit. Secundũ reuelationẽ mysterij tẽporibus æternis taciti. Ergo æternitas non est tota simul

¶ 5. Præterea, Totum & perfectũ sunt idẽ. Posito igitur quòd sit tota, superflue additur, quòd sit perfecta.

¶ 6. Præterea, Possessio ad durationem non pertinet, æternitas autem quædam duratio est. Ergo æternitas non est possessio.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut in cognitionem simpliciũ oportet nos venire per composita, ita in cognitionem æternitatis oportet nos venire per tẽpus, quod nihil aliud est quàm numerus motus secundum prius & posterius. Cùm enim in quolibet motu sit successio, & vna pars post alterã, ex hoc quòd numeramus prius & posterius in motu apprehendimus tempus, quod nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu. in eo autem quod caret motu & semper eodem modo se habet, nõ est accipere prius & posterius. Sicut igitur ratio temporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu, ita in apprehẽsiõe vniformitatis eius, quod est omnino extra motũ, consistit ratio æternitatis. Item ea dicuntur tempore mensurari, quę principium & finem habent in tempore, vt dicitur in quarto Physicor. & hoc ideo: quia in omni eo, quod mouetur, est accipere aliquod principium, & aliquẽ finẽ. Quod vero est omnino immutabile, sicut nec successionem, ita nec principium, aut finẽ habere potest. Sic ergo ex duobus notificatur æternitas. Primò ex hoc, quod id, quod est in æternitate, est interminabile, id est, principio & fine carens, vt terminus ad vtrunque referatur. Secundò per hoc quòd ipsa æternitas successione caret, tota simul existens.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd simplicia consueuerunt per negationem diffiniri sicut pũctus est, cuius pars nõ est: quod nõ idẽo est, quòd negatio sit de essentia eorum, sed quia intellectus noster, qui primo apprehendit composita, in cognitionem simplicium peruenire non potest, nisi per remotionem compositionis.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd illud, quod est verè æternum, non solùm est ens: sed viuens: & ipsum viuere se extendit quodammodo ad operationem, non autẽ esse e. protẽsio d autem durationis videtur attendi secundum operationem magis quàm secundum esse: vnde & tempus est numerus motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd æternitas dicitur d tota, non quia habet partes, sed inquantum nihil ei deest.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Deus, cùm sit incorporeus, nominibus rerũ corporalium metaphoricè, in Scripturis nominatur: sic æternitas tota simul existẽs nominibus temporalibus successiuis.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd in tempore est duo considerare, scilicet ipsum tempus, quod est successiuum: & nũc tẽporis, quod est imperfectum. Dicit ergo tota simul, ad remouendum tempus & perfecta ad excludendum nunc temporis.

¶ Ad sextũ dicendũ quòd illud, quod possidetur firmiter & quietè habetur. Ad designandã ergo immutabilitatẽ & indeficientiam æternitatis, vsus est nomine Possessionis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Deus sit æternus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit æternus. Nihil enim factum potest dici de Deo. Sed æternitas est aliquid factum. Dicit enim Boet. quòd nunc fluens facit tempus, nunc stans facit æternitatem. & Au. dicit in libr. 83. quæstionum, quòd Deus est autor æternitatis. Ergo Deus non est æternus.

¶ 2. Præterea, Quod est ante ęternitatem, & post æternitatem non mensuratur æternitate. Sed Deus estante æternitatem (vt dicitur in lib. de causis.) & post ęternitatem. dicitur enim Exod. 3. quòd Dominus regnabit in æternum & vltra. Ergo esse ęternum non conuenit Deo.

¶ 3. Præterea, Æternitas mensura quædam est. Sed Deo non conuenit esse mensuratũ. Ergo non competit ei esse æternum.

¶ 4. Præterea in æternitate nõ est præsens, præteritum vel futurũ, cùm sit tota simul, in interminatum vtrinque, & excluso primo, quia tẽporale est, intulit secũdum. Cúmque hæc in æternitatis diffinitione adducta pouãtur, conueniens conclusa est. Nec officit, quod omissum est ly perfecta. Tum quia implicitè tactum est ponendo vniformitatem immobilis omnino. Talis enim non est vniformitas ipsius nunc temporis, cùm non sit extra motum. Tum quia in responsione ad quintum erat hoc explicandum.

¶ Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo directè respõdet quæsito affirmatiuè; Deus est maximè æternus. probatur: Deus est maximè immutabilis. ergo est maximè æternus. probat sequela: quia æternitas consequitur immutabilitatem, sicut tẽpus motũ. Secundo assignatur modus, quo est æternus, ponendo aliã cõclusionẽ, scilicet. Deus est suã æternitas: hoc enim est dicere q̃ non est æternus denominatiuè. sed essentialiter. Hanc autẽ conclusionẽ primo ostendit claũdere in se quandã singularẽ Dei excellentiã. Secũdo probat. Tertio declarat. Cùm enim æternitas species sit durationis, dicendo quod Deus est suã æternitas, dicitur quoque q̃ est suã duratio, hoc autem, id est rem esse suam durationẽ, singulare est in Deo: nulli siquidẽ alteri cõuenire in litera dicit. Probatur deinde simul & cõclusio & singularitas inclusa ī ea: Deus est suũ esse vniforme: & nihil aliud à Deo est suũ esse, ergo solꝰ est sua duratio, q̃ æternitas ī eo est. Declarat postremò à simili: qa sicut est sua essẽtia, ita ẽ sua æternitas. ¶ Circa vim ac sensum pbationis secũdæ cõclusionis aduerte, q̃ res hic sumitur pro re subsistẽte: cuius tãtũ est esse propriè loquẽdo. Ità q̃ nõ intẽdit litera quod omnis res alia à Deo distinguatur à sua durationẽ: cũ tẽpus nõ distinguatur ab ipsa: sed intẽdit quod nulla res quæ est quod est: & q̃ durat est sua duratio.

Vis autẽ rationis consistit in hoc quod cùm res esse & duratio ordine quodam se habeant (quoniã duratio non inest rei nisi mediante esse. Non enim res durat nisi ratiõe sui esse. quia nãque retinetur esse, durat res omnis, (& non quod aliud) cum inquã ita sit, consequens est quòd ã alterũ extremorũ nõ est idẽ medio, quòd nec fit idem reliquo extremo. Magis enim distãt extrema inter se quàm à medio. Res autem durans alia à Deo, quæ est vnum extremum, non est idem quod suũ esse, vt supponimus. ergo nec est idem quod sua duratio: quæ extremum alterum est.

Artic. præced.

In Symb.

¶ Circa eandem probationem dubium ex Aureolo apud Capreolum in nona distinctione, primi occurrit. impugnat siquidem id, quòd implicitè dicit, quòd æternitas Dei sit formaliter duratio: qa omnis duratio alteri comparata est maior, minor, aut æqualis æternitas non est huiusmodi. probatur: quia non potest intelligi maior secluso post vel ante p'us durare: ergo omnis duratio maior habet ante vel post: quod repugnat æternitati.

Loco cit.

¶ Ad hoc breuiter potest dupliciter respõderi. Primò negando minorem: & approbationem dicitur, quod durationem maiorem includere prius & post in se, contingit dupliciter: vno modo formaliter: alio modo virtualiter & eminenter: sicut calor est in sole. & quod æternitas est, est maior cæteris, & verificatur de ea durare prius vel post tẽpus aliquod: quia in se illa prehabet eminenter. Secundo potest respõderi negando maiorem propriè loquẽdo: quoniam comparatio proprię non sit nisi in vnius rationis rebus. Æternitas autem est datatio alterius omnino rationis à tempore. Et hoc secundum se loquendo: quamuis concepta vt coẽxistens tempori comparetur etiam à viris illustribus.

Tex. 100.

¶ In responsione ad primum aduerte duo. Primum est, quod sicut punctum motum dicitur causare lineam: & tamen in nullo genere causæ causat illam in esse: & propterea non est causa lineæ in esse reali, sed est causa eius in esse cõgnito, quia facit cognitionem illius in nobis: ita nunc stãs dicitur causare æternitatem non in esse reali, sed in esse cognito, quia causat rationem illius in nobis. Et quemadmodum impossibile est punctum moueri, & tamen concipimus, & dicimus punctum motum, id est si moueretur, causare lineam: ita dato quod impossibile sit nunc dare, attamen optimè dicimus, nunc stans facit æternitatem, id est, si staret, constitueret æternitatem. Secundum est: quod hinc patet quàm vanus cõtra nos fuerit labor rationum Aur. vbi suprà ad impugnandũ hoc dictum Boẽtij & Sãcti Thomæ, quia nunc non potest concipi vt stãs: & ad respondendum nunc à Deo, æquinocat nauque de nunc: imò supponit nondari nisi nunc temporis: cùm tamen nunc æternitatis sit alterius rationis à nunc temporis. Et rursus, vt dictum est, ipsum nunc temporis si staret æternitatem constitueret: sicut punctus si moueretur lineam faceret: quare non opus est sensui obiectiones suas adducere: Ex his enim facillimè soluuntur.

¶ Super Quæstionis decimæ Articulum tertium.

IN titulo proprium distinguitur contra cõmunem.

Id habet Hiero. Epist. Quoniam vetusto à mea. tom. 3. Artic. præced. Q. 9. a. 1. & 2.

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima est, Æternitas verè & propriè est in solo Deo, Probatur: Solus Deus est omnino immutabilis, ergo solus Deus est verè & propriè æternus. tenet sequela: quia æternitas immutabilitatem consequitur: vt ex dictis patet. Solus autem Deus est omnino immutabilis, vt est superius ostensum. Secundum tamen quòd aliqua ab ipso immutabilitatẽ percipiunt, secundum hoc aliqua eius æternitatem participant e. Quædam ergo quantum ad hoc immutabilitatem sortiuntur à Deo, quòd nunquam esse desinunt: & secundum hoc dicitur Eccles. primo de terra, quod in æternum stat: & sic æternitas angelis attribui potest, secundum illud Psa. Illuminãs tu mirabiliter à montibus æternis. Quædam etiam æterna in Scripturis dicuntur propter diuturnitatem durationis: licet corruptibilia sint. sicut in Psalm. dicuntur montes æterni. & Deut. 33. etiam dicitur, De pomis collium æternorum. Quædam autem amplius participant de ratione æternitatis, inquantum habent intransmutabilitatem vel secundum esse, vel vlterius secundum operationem: sicut Angeli & Beati, qui Verbo fruũtur: quia quantum ad illam visionem Verbi nõ sunt in Sanctis volubiles cogitationes, vt dicit August. 15. de Trinita. Vnde & videtes Deum dicũtur habere vitam æternam: secundum illud Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant, &c.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, quòd dicuntur multæ æternitates, secundum quòd sunt multi participantes ęternitatem ex ipsa Dei contemplatione.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd ignis in inferni dicitur æternus propter interminabilitatem tantùm. Est tamen in pœnis eorum transmutatio, secundum illud Iob. 24. Ad nimium calorem transibunt ab aquis niuium. Vnde in inferno non est vera æternitas, sed magis tempus, secundum illud Psal. Erit tempus eorum in sęcula.

¶ Ad tertium dicendum, quòd necessarium significat quendam modum veritatis. Verum autem secundum Philosophum 6. Metaphy. est in intellectu. Secundum hoc igitur vera & necessaria sunt ęterna, quia sunt in intellectu æterno, qui est intellectus diuinus solus. Vnde non sequitur, quod aliquid extra Deum sit æternum.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod æternitas non sit aliud à tempore. Impossibile est enim duas esse mensuras durationis simul, nisi vna sit pars alterius. Non enim sunt simul duo num. Sed multa sunt necessaria, sicut omnia principia demonstrationis: & omnes propositiones demonstratiuæ, ergo non solus Deus est æternus.

¶ Sed contra est quod dicit August. lib. de fide ad Petrum cap. 6. Deus solus est qui exordium non habet: quicquid autem exordium habet, non est æternum: solus ergo Deus est æternus.

¶ Respondeo dicendum, quòd æternitas verè & propriè in solo Deo est: quia æternitas immutabilitatem consequitur: vt ex dictis patet. Solus autem Deus est omnino immutabilis, vt est superius ostensum. Secundum tamen quòd aliqua ab ipso immutabilitatẽ percipiunt, secundum hoc aliqua eius æternitatem participant e. Quædam ergo quantum ad hoc immutabilitatem sortiuntur à Deo, quòd nunquam esse desinunt: & secundum hoc dicitur Eccles. primo de terra, quod in æternum stat: & sic æternitas angelis attribui potest, secundum illud Psa. Illuminãs tu mirabiliter à montibus æternis. Quædam etiam æterna in Scripturis dicuntur propter diuturnitatem durationis: licet corruptibilia sint. sicut in Psalm. dicuntur montes æterni. & Deut. 33. etiam dicitur, De pomis collium æternorum. Quædam autem amplius participant de ratione æternitatis, inquantum habent intransmutabilitatem vel secundum esse, vel vlterius secundum operationem: sicut Angeli & Beati, qui Verbo fruũtur: quia quantum ad illam visionem Verbi nõ sunt in Sanctis volubiles cogitationes, vt dicit August. 15. de Trinita. Vnde & videtes Deum dicũtur habere vitam æternam: secundum illud Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant, &c.

Cap. 16.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, quòd dicuntur multæ æternitates, secundum quòd sunt multi participantes ęternitatem ex ipsa Dei contemplatione.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd ignis in inferni dicitur æternus propter interminabilitatem tantùm. Est tamen in pœnis eorum transmutatio, secundum illud Iob. 24. Ad nimium calorem transibunt ab aquis niuium. Vnde in inferno non est vera æternitas, sed magis tempus, secundum illud Psal. Erit tempus eorum in sęcula.

¶ Ad tertium dicendum, quòd necessarium significat quendam modum veritatis. Verum autem secundum Philosophum 6. Metaphy. est in intellectu. Secundum hoc igitur vera & necessaria sunt ęterna, quia sunt in intellectu æterno, qui est intellectus diuinus solus. Vnde non sequitur, quod aliquid extra Deum sit æternum.

D. 572.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod æternitas non sit aliud à tempore. Impossibile est enim duas esse mensuras durationis simul, nisi vna sit pars alterius. Non enim sunt simul duo

¶ Super Quæstionis decimæ Articulum quartum.

IN titulo aliud realiter.

¶ In corpore quinque primo ostẽdit quod dubium in hoc quæsito sit non quæstium, sed ratio quæsiti. Secundo refert quandam opinionem circa dubium: scilicet rationem alietatis inter hæc, scilicet propter habere principium & finem, & non habere. &c.

Tertiò

Tex. 8.

Tertio improbatur:quia hoc est per accidens.Probatur quia hæ differẽtia sublata,remaneret alia à Boe.posita.ſ. per esse totum simul, & esse successiuum.Quarto saluatur improbata opinio secũdũ duplicem sensum,scilicet intelligendo illam differẽtiam quo ad mensurata.vel de principio & fine in potentia.Quintò respondetur quæsito,inquantum dubitabile est:vna cõclusione cõplectente quodãmodo omnia dicta & est prima. Inter æternitatem & tempus per se primo differẽtia est per esse totum simul.& nõ esse huiusmodi. Ita quod reliqua hanc cõsequuntur,& relinquitur ex dictis nota.

¶ Aduerte hic quod opinio recitata in litera tres sensus habere potest primo, de habere principium & finem in seipsã mensura,in actu tamen.secundo, in mẽsuratis similiter ĩ actu. tertio,in potentia,in se ipsa tamen mensura. Et quia cũm aliqua differẽtia de aliquo assignatur,intelligitur quod illa differẽtia insit illi in seipso.Et rursus cũ absolutè dicimus principium aut finem,intelligitur in actu, ideo primus sensus absolutè improbatus est. secundus vero & tertius qui possunt exponendo sufferri:deinde appositi vt veri sunt.Sed quoniã non radicalem differentiã, sed secundariam tangebat, ideo vltimo respondendo radicem posuit.Omnia in litera clarè patent.

¶ Circa illud dictum in secundo sensu, scilicet quod motus cæli si esset æternus nõ mensuraretur tempore secundum totum,sed secundam partes : dubium occurrit ex Scoto in secundo. dist.secunda q. tertia.Sed quia hoc spectat ad quartum Physicorum in textu 117. ideo hic vbi nõ ex proposito tãgitur omittatur.Et similiter dubitatio circa identitatem nunc in toto tempore tractam in responsione ad secundum , quam tractetur in eodẽ quarto textũ 103. vsque ad textũ 108. ibidem Deo dante tractabitur. & de his est quæstio specialis.

¶ In responsione ad tertium est dubium circa illud dictum , scilicet quod esse rerum generabilium mẽsuretur tẽpore.Arguit enim contra illud Scot.in secundo.dist.secunda q.quarta,volẽs quod absolute mensuretur æuo.Sed quia in sequenti articulo æui natura notificanda est,& eodẽ vtitur Scot.argumento contra hoc & contra mensuram operationis angelicæ:idcirco vsque in sequentem differatur articulum.

Tex.121. & 104.

Tex.113.

Prol.6. lib.5.

Tex.120.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primò respondet quid in hoc quæsito clarum quidve ambiguum.secundò tractat quandam opinionem tertio aliã. quarto propriam respondendo quæsito.

¶ Quo ad primam clarum est,æuum medium esse inter æternitatem & tẽpus:ambiguum quomodo est medium propter multitudinem opinionum.

¶ Quo ad secundum.Primo ponitur opinio dicens,mediationẽ attendi penes habere principium & finem.Secũdo improbatur,quia mediatio hæc est per accidens,vt patet si æuiterna producta essent ab æterno.

¶ Quo ad tertium.Primò ponitur secunda opinio dicens,mediationẽ attendi penes carere innouatione & veteratione:& tamen habere prius & posterius,quatenus in primo conueniat cum æternitate:& in secundo cũ tẽpore. Secundò improbatur dupliciter,iuxta duplicẽ intellectum , quẽ habere podies,vel duæ horæ:sed dies & hora sunt simul , quia hora est pars diei. Sed æternitas & tempus sunt simul,quorum vtrunque mensuram quandam durationis importat. Cùm igitur æternitas non sit pars tẽporis, quia æternitas excedit tempus & includit ipsum, videtur quòd tempus sit pars æternitatis,& non aliud ab æternitate.

¶ 2.Præterea, secundũ Philosophum in 4. Physico.nunc temporis manet idem in toto tempore.Sed hoc videtur cõstituere rationem æternitatis:quòd sit idem indiuisibiliter se habens in toto decursu temporis. Ergo æternitas est nunc tẽporis. Sed nunc temporis non est aliud secundum substantiam à tẽpore . Ergo æternitas nõ est aliud secundum substantiam à tempore.

¶ 3.Præterea ,Sicut mẽsura primi motus est mẽsura omnũ motuũ, vt dicit in 4. Physic. ita videtur quòd mensura primi esse sit mẽsura omnis esse. Sed æternitas est mensura primi esse,q̃ est esse diuinũ:Ergo æternitas est mẽsura omnis esse.Sed esse rerũ corruptibilium mẽsuratur tẽpore. Ergo tẽpus vel est æternitas,vel aliquid æternitatis.

¶ Sed contra est, quòd æternitas est tota simul. In tempore autem est prius & posterius.Ergo tempus & æternitas non sunt idem.

¶ Respondeo dicendum,quòd manifestum est tempus & æternitatẽ non esse idem. Sed huius diuersitatis rationem quidẽ assignauerunt ex hoc quòd æternitas carret principio & fine,tẽpus autẽ habet principium & finem.Sed hæc est differentia per accidens,& non per se:quia dato , quòd tẽpus semper fuerit,& semper futurum sit secundum positionem eorum,qui motũ cæli ponunt sempiternum , adhuc remanebit differentia inter æternitatem & tempus , vt dicit Boetius in libro de Cõsolatione Philosoph. ex hoc q̃ æternitas est tota simul quod tempori non cõuenit:quia æternitas est mensura esse permanentis,tempus verò est mensura motus.Si tamen prædicta differentia attendatur quantum ad mensurata, & non quantum ad mẽsuras,sic habet aliã rationem:quia solùm illud mensuratur tẽpore quod habet principium & finem in tẽpore,vt dicitur in 4.Physic. Vnde si motus cæli semper duraret,tempus non mensuraret ipsum secundum suam totam durationem , cùm infinitum non sit mensurabile: sed mensuraret quamlibet circulationem, quæ habet principium & finem in tẽpore. Potest & tamen & aliam rationem habere ex parte istarum mensurarum , si accipiatur finis & principium in potentia: quia etiam dato,quòd tempus semper duret,tamen possibile est signate in tempore

recessum à permanẽtia attẽditur elongatio ab æternitate .ergo mutatio aut mutationis subiectũ maximè recedit ab ipso. ergo mediũ est immutabile, mutationi tamen annexum actu vel potẽtia.Patet secũda sequela,quia mutatio permanẽtiæ apponitur directe:& æternitas ipsa nec mutatio est.nec mutationẽ quoũs modo secum cõpatitur.vltima autem cũ cęteris clarè patet.

¶ In respõsione ad primum aduerte , quod Scotus arguit contra quatuor propositiones. Prima est affirmatiua, Operatiões angeli mẽsurantur tempore. Secunda est negatiua virtualiter inclusa in præcedente. Operationes angeli non mensurantur quo.Tertia est affirmatiua, Visio beata in angelis mensuratur æternitate participata.Et hæ omnes habentur in hac responsione ad primum vt patet in litera. Quarta verò etiam affirmatiua est, Esse rerum generabilium mẽsuratur tempore : hæc enim in respõsione ad vltimum articuli præcedentis & in corpore huius posita est, cum dictum est , quod iam id, quod in transmutatione consistit, id est motus , quàm id, quod mutationi subiicitur, quod experimur esse nostrum esse substantiale,tempore mensuratur. Arguit ergo primo in 2.sent. distin. 2. qõ.4.contra secundam propositionẽ probando illius contradictoriam,quam,tenet vt vera, scilicet operationes angeli mensurantur æuo tripliciter. Primo sic,Esse & operatio angeli habent vniformem modum mouendi dum manent:ergo habent mensuram eiusdem rationis.Antecedens patet quia vtrũque est indiuisibile,& tamẽ defectibile. probatur:quia mensuræ proportionantur diuersis modis manendi , vt patet de successiuis permanentibus.Secundo sic , Actus beatificus mensuratur æuo: vt per Aug.patet de fide ad Petrum,cap.18.ergo. Tertio,Operatio angeli nõ mensuratur æternitate,nec tempore:ergo æuo.

posterius , sequitur quòd in æuiternis non differat esse vel fuisse,vel futurum esse. Cũ igitur sit impossibile æuiterna nõ fuisse , sequitur quòd impossibile sit , ea non futura esse. Quod falsum est,cùm Deus possit ea reducere in nihilum.

¶ 4.Præterea, Cùm duratio æuiternorũ sit infinita ex parte post , si euũ sit totũ simul, sequitur quòd aliquod creatum sit infinitũ in actu : quod est impossibile. Non igitur æuum differt à tempore.

¶ Sed contra est quod dicit Boet. qui tempus ab æuo ire iubes.

¶ Respondeo dicendũ, quòd æuũ differt à tempore,& ab æternitate.sicut medium existens inter illa. Sed horum differentiam aliqui sic assignant dicentes,quòd æternitas principio & fine caret.Æuum habet principium,sed nõ finem : tempus autẽ habet principium & finẽ.Sed hæc differentia est per accidens : sicut suprà dictum est: quia si etiam semper æuiterna fuissent, & & semper futura essent , vt aliqui ponunt: vel etiã si quandoque deficerẽt (quod Deo possibile esset)adhuc æuum distingueretur ab æternitate,& tẽpore. Alij vero assignant differentiam inter hæc tria per hoc , quod æternitas non habet prius & posterius,tempus autem habet prius & posterius cũ innouatione & veteratione : & æuum habet prius & posterius sine innouatione & veteratione.Sed hæc positio implicat contradictoria. Quod quidem manifestè apparet, si innouatio & veteratio referantur ad ipsam mensurã.Cùm enim prius & posterius durationis nõ possit esse simul,si æuum habet prius & posterius,oportet quòd priore parte æui recedente , posterior de nouo aduenìat: & sic erit innouatio in ipso æuo sicut in tempore. Si verò referatur ad mẽsurata, adhuc sequitur incõueniens. Ex hoc enim res tẽporales inueterãtur tẽpore , quod habet esse transmutabile,& ex trãsmutabilitate mensurati ex prius & posterius in mẽsura vt patet ex 4.Physico.Si igitur ipsum qui ternum non sit inueterabile nec innouabile,hoc erit , quia esse eius est intransmutabile.Mensura ergo eius non habebit prius & posterius.Est ergo dicendum,quòd cum æternitas sit mensura esse permanentis , secundum quòd aliquid recedit à permanentia essendi,secundum hoc recedit ab æternitate.Quædam autem sic recedunt à permanentia essendi,quod esse eorum est subiectum transmutationis, vel in transmutatione consistit: & huiusmodi mensurantur tempore:sicut omnis motus , & etiam esse omnium corruptibilium. Quædam verò recedunt minus à permanentia essendi, quia esse eorum nec in transmutatione cõsistit,nec est subiectum transmutationis:tamen habent transmutationem adiunctam, vel in actu,vel in potẽtia:sicut patet in corporibus cęlestibus,quorum esse substãtiale est intransmutabile : tamen esse intransmutabile habet cum transmutabilitate secundum locum. & similiter patet de angelis , quod si habent esse transmutabile tẽpore discreto,quod sit species quãtitatis:& hæc propositio nõ est.S. Th.quo niam apud nos tempus discretum nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu discreto,qui nihil aliud est quam successio operationis spirituali ad aliam operationem spiritualem,quales sunt duæ intellectiones sine phantasmatum seruitio,numerus autem de prædicamento quantitatis sequitur diuisionem continui:oportet vt tempus hoc sit numerus transcendens compositus ex vnitatibus transcendentibus:quia inquam sic est,vnum tantum ex Scoto motuum afferendum censui,scilicet quia ponuntur multa tempora sine necessitate,oportet etiam multiplicari tempora non solùm in pluribus , sed in eodem respectu actuum intellectus & voluntatis , &c.hæc autem videntur inconueniencia.ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur q̃ necessitas magna est multiplicandi tẽpus in cõtinuũ & discretum:propter spirituales operationes substantiarũ spiritualiũ: carerent enim aliter proportionatis mensuris.Illæ enim cũ sint immediate sibi inuicẽ succedẽtes & instantaneæ secũdũ se,quia quælibet est tota simul, cleuantur manifestè supra tempus continuum & eius instantia : ad æui autẽ excellentiã nõ attingunt,quia corruptibiles materialiter sunt.Oportet ergo vt sine propria mensura maneant tam nobilia entia,aut tempus discretũ ponere:cuius instantibus operationes ipsæ in se mẽsurentur.Hæc enim sunt ipse motus spiritualis angelorum:cuius numerus est tempus.per quod dicit Aug.mouere Deum spiritualẽ creaturã. Multiplicatio autẽ tẽporis discreti in pluribus angelis aut in eodẽ,iudicio meo nõ est necessaria nisi materialiter:quẽadmodum etiã tempus cõtinuum quo nostra mẽsurantur,materialiter multiplicatur in omnibus mobilibus:& æuum in omnibus æuiternis Cõsonũ nanque rationi videtur,vt sicut omnia æuiterna simplicissimo æuo mẽsurantur,q̃ solũ est æuum formaliter,ita omnis operatio huiusmodi simplicissima operatiõe seu simplicissimo nũc illius mẽsuretur:& similiter omnis successio operationũ simplicissima successione. Talis autẽ operatio & successio est ea,quæ in primo operante temporaliter inuenitur:quem constat esse supremũ angelũ,in quo,vt dicetur est etiã æuũ.Et quia operationes intellectus sunt naturaliter priores & simpliciores operationibus voluntatis , erit vnũ tẽpus omnium huiusmodi tẽporalium,q̃ est primo mensura operationũ succedentiũ in intellectus primi angeli:& ex consequenti & extrinsece mẽsura cæterarũ operationũ tã suarũ quam aliorum spiritualiũ.Cum his tamen (vt dictum est)stat q̃ quasi materialiter multipliciter huiusmodi tẽpus iuxta numerum mensuratorum operum:eo quod vnum & multa,quæ consequuntur ens,multiplicantur cum rebus ipsis.Dixi autem quasi materialiter:quia non oportet quod omnino vniuocè saluetur proportio temporum nostrorum ad tempus cuius subiectum est primus motus , & proportio horum temporum ad simplicissimum tempus econtra:sed sat est si est quasi talis.

¶ Contra tertiã verò propositionem,scilicet operatio beata mẽsuratur æternitate participata,arguit idem in 4.dist.49.q.6.Operatio beata nõ est immutabilior æuiterno:ergo non mẽsuratur æternitate,sed æuo.Cõsequẽtia nota. Et antecedẽs probatur,Tũ quia operatio beata est simpliciter minus nobilis quàm substantia angeli beati:quoniam substantia est nobilior accidente. Tũ quia perfectio ipsius operationis beatæ nõ est immutabilior substãtia eiusdẽ operationis:quoniã id quod inest alicui per accidẽs,nõ est immutabilius eo quod est per se.Constat autẽ q̃ substantia operationis mẽsuratur æuo,ergo.

Præterea

Lib.3. de cõsol.me.9.

Ar.præc.

Attic. præced.

D.1151.

49. Locis supra artic. 4.notatis. Ca.10.11. & 13.

tert,scilicet vel referendo vtrãque conditionẽ ad ipsum æuum,vel referẽdo secundã ad æuum,& primam ad quiternum mensuratũ æuo.Contra primum sensum arguit sic,Prius & posterius secundum durationem non potest esse simul:ergo recedẽte priore de nouo aduenit posterius.ergo si æuo est prius & posterius,erit innouatio & inueteratio. Contra secundum sic , æuiternũ, nec est innocabile, nec inueterabile , quod Scotus arguit contra quatuor propositiones. Prima est affirmatiua, Operatiões angeli mẽsurantur tempore. Secunda est negatiua virtualiter inclusa in præcedente. Operationes angeli non mensurantur quo.Tertia est affirmatiua, Visio beata in angelis mensuratur æternitate participata.Et hæ omnes habentur in hac responsione ad primum vt patet in litera. Quarta verò etiam affirmatiua est, Esse rerum generabilium mẽsuratur tempore : hæc enim in respõsione ad vltimum articuli præcedentis & in corpore huius posita est, cum dictum est , quod iam id, quod in transmutatione consistit, id est motus , quàm id, quod mutationi subiicitur, quod experimur esse nostrum esse substantiale,tempore mensuratur. Arguit ergo primo in 2.sent. distin. 2. qõ.4.contra secundam propositionẽ probando illius contradictoriam,quam,tenet vt vera, scilicet operationes angeli mensurantur æuo tripliciter. Primo sic,Esse & operatio angeli habent vniformem modum mouendi dum manent:ergo habent mensuram eiusdem rationis.Antecedens patet quia vtrũque est indiuisibile,& tamẽ defectibile. probatur:quia mensuræ proportionantur diuersis modis manendi , vt patet de successiuis permanentibus.Secundo sic , Actus beatificus mensuratur æuo: vt per Aug.patet de fide ad Petrum,cap.18.ergo. Tertio,Operatio angeli nõ mensuratur æternitate,nec tempore:ergo æuo.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis aduerte,quòd Scotus ibidẽ tres mensuras durationis ponit,tempus,æuum,& æternitatem ita quod tẽpus rem successiuam,æuum permanentem,defectibilem tamen : æternitas autẽ rẽ omnino indefectibilem mensuret.Et propterea tenet esse substantiale rerũ , ad quas impossibile est esse motum,& operationes Angelicas,&c.secundum se mẽsurari æuo,& tota radix eius est illa maxima,Quæcunque vniformẽ habẽt modum manendi,dũ manent,habent mensuram eiusdem rationis.In præsenti autem litera distinguitur mensuræ durationis penes mutabilitatem & immutabilitatem rerum.Et verè sic est:quoniã mensura durationis est certifica tiua naturalis durationis rei secundũ se:alioquin frustra esset. naturalis autẽ duratio rei ex mutabilitate aut immutabilitate nascitur:loquor de mutabili vel immutabili ,pptè.i.ex intrinseco:quoniã ex eãli mutabilitate tãtũ pẽdet naturalis duratio rei.Nihil enim refert ad naturalẽ durationẽ rei,an ĩ alio sit potẽtia destructiua ei?,an nõ,sed solũ an ĩ ipsa sit vnde possit deficere, an nõ & hoc errauit manifestè Scot.dicẽs,nec aliqũ nõ esse,nec posse nõ esse per propriam potentiã vtiar mẽsuram rei.Et fundamentũ eius est valde debile, scilicet quia si angel? annihilãdus esset,nil minus:mẽsuraret æuo.Liquet eũ q̃ naturaliter nõ fore aliquando,& similiter posset naturaliter nõ esse vtiãt naturã rei:quia corruptibile & incorruptibile,vt dicit 10.Metaphy.sunt substãtia aut ĩ substãtia,vtiãt inquã naturã gũricè,adeo vt nihil sit eis vniuocũ, ergo nec ,ppria mẽsura est eadẽ.Et ex hoc prouenit q̃ annihilãdus angelus mensurat æuo:quia.ſ.annihilatio nõ ,puenit ex natura eius,sed ab extraneo. ipse enim quantũ est per se semper esset.Dicimus ergo rẽ omnino immutabilem æternitate mẽsurari immutabilẽ autẽ simpliciter & mutabilẽ secũdũ quid æuo,mutabilẽ autẽ simpliciter tẽpore.Et ,pptereа,cũ angelus immutabilis substãtialiter,mutabilis tũ accidentaliter,quo mẽsuratur.Operationes verò eius naturales,quia naturaliter sunt mutabiles,æuo mẽsurari nequeũt, Æuo nanque mensuratũ æuiternum est , æuiternũ autem naturaliter perpetuum est,nullũ autẽ naturaliter mutabile est naturaliter perpetuum. Ad fundamentũ autem Scoticum,distinguenda primo est propositio illa:quoniã si sit in sensu cõposito,est falsissima,quoniam,vt dicitur in primo Peri. vnũquodque necesse est esse dum est:& sic omnia manẽtia dũ manẽt habent vniformen modũ essendi,quia sunt necessario:& tamẽ nõ habent eandem mensurã.Nec ad hũc sensum arguens facit illam,sed absolute seu in sensu diuiso. Et tunc dicitur,quòd modus manẽdi est multipliciter distinguibilis.scilicet vel penes necessariũ & possibile,vel penes permanẽs & successiuũ. vel penes defectibile & indefectibile:& quocũque modo sumatur,sẽper est falsi:quoniã nẽc omne necessarium conuenit in mẽsura:sed alia est mẽsura necessarij omnino,vt Dei,& alia necessarij simpliciter : possibilis autem secundũ quid, vt sunt reliqua ſcorruptibilia.Et similiter omnia possibilia nõ mẽsurãtur vna mensura,quoniam quædã tẽpore continuo & quædam tempore discreto, vt dicetur.Similiter non omne permanẽs cõuenit in mensura, vt patet de supe

ARTICVLVS V.

¶ *De differentia æui & temporis.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd æuum non sit aliud à tempore.Dicit enim August.S. super Genes.ad lite.quod Deus mouet creaturam spiritualem per tẽpus. sed æuum dicitur esse mensura spiritualium substantiarum. Ergo tempus non differt ab æuo.

¶ 2.Præterea , De ratione tẽporis est, quòd habeat prius & posterius , de ratione verò æternitatis est,quòd sit tota simul, vt dictũ est:sed æuum non est æternitatis. Dicitur enim Ecclesiast. 1. quòd sapientia æterna est ante æuum.Ergo non est totum simul, sed habet prius & posterius:& ita est tempus.

¶ 3.Præterea , Si in æuo non est prius & posterius & principium & finem,accipiendo aliquas partes ipsius , sicut dicimus principium & finem diei vel anni,quod non contingit in æternitate.Sed tamen istæ differentiæ consequuntur eam,quæ est per se & primò differentiam,per hoc quòd æternitas est tota simul,non autem tempus.

¶ Ad primvm ergo dicendum,quòd ratio illa procederet,si tempus & æternitas essent mensuræ vnius generis : quod patet esse falsum ex his , quorum est tempus & æternitas mensura.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nunc tẽporis est idem subiecto in toto tẽpore: sed differens ratione:eo quòd sicut tempus respondet motui,ita nunc temporis respondet mobili:mobile autem est idem subiecto in toto decursu temporis,sed differens ratione inquantum est hic & ibi : & ista alternatio est motus. Similiter fluxus ipsius nunc, secundum quod alternatur ratione est tempus.Æternitas autem manet eadem & subiecto & ratione.Vnde æternitas non est idem quod nunc temporis.

¶ Ad tertium dicendum,quòd sicut æternitas est propria mensura ipsius esse, ita tempus est propria mensura motus. Vnde secundum quòd aliquod esse recedit à permanentia essendi,& subditur transmutationi,secundum hoc recedit ab æternitate, & subditur tempori. Esse ergo rerum corruptibilium:quia est transmutabile non mẽsuratur æternitate , sed tempore : tempus enim mensurat non solum quæ trãsmutantur in actu , sed quæ sunt transmutabilia. Vnde non solum mẽsurat motum, sed etiã quietem:quæ est eius quod natum est moueri & non mouetur.

49. Locis supra artic. 4.notatis. Ca.10. 11. & 13.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est.Æuum est medium inter æternitatem & tempus:quia est immutabile,mutabilitati tamen cõiunctum. probatur:Æternitas est propria mẽsura esse totaliter permanẽtis.ergo penes

recessum

¶ Præterea, Æternum vt distinguitur contra æuiternum, non solum est totum simul, sed est infectibile carens potentia ad non esse: sed nullum creatum est huiusmodi. ergo.

¶ Ad euidētiā huius difficultatis scito, q̃ quamuis æuū nihil aliud sit, quàm æternitatis participatio, distinguitur tamē à S. Tho. hic & in 3. cōtra Gen. ca. 36. & in 4. Sentent. 49. q. 1. articul. 2. q. 3. æternitas participata ab æuo: non sicut perfectum à minus perfecto in eadem specie, sed sicut perfectius à min⁹ perfecto diuersorum ordinum. Æternitas quippe cum sit propria mensura diuini esse, participata æternitas consequenter est propria mēsura esse diuini ordinis. Esse autem diuini ordinis dico, quod possibile est connaturale esse cuicūque creaturæ factæ, aut factibili. de quo in quæst. 12. latior erit sermo. Æuum autem est mensura esse immutabilis quidem, sed naturalis ordinis. Et hæc est per se primò differentia inter æternitatem participatam & æuum. Ex hac enim & aliæ differentiæ fluunt, & omnes difficultates soluuntur.

Da 22.

44. 333. 2

D. 119. Cap. 10. D. 585. & 871.

Quia enim operatio beata diuini est ordinis ideo æternitate dicitur mēsurari participatiuē. Hinc etiam oritur vis conclusionis impugnatæ à Scot. scilicet intellectus creatus non potest ex se in operationem beatā, ergo mensuratur æternitate. Ex primo siquidem antecedente sequitur, ergo diuini est ordinis: & post ergo mensuratur æternitate.

¶ Vnde ad primā rationem Scot. negatur antecedens: quoniā operatio beata dato quòd ipsa in se non esset immutabilior æuiterno: est tamen immutabilior ordinis: quia diuini, & propterea dicitur. est immutabilior secundū suum genus. Dixit autem, dato quòd non sit, &c. quia minor mutatio sufficit ad nō esse operationis beatæ quàm substantiæ angeli, quia hæc exigit annihilationem, illa non. est & rursus immutabilior, quia plura mutabilia immutabilia cōtinet: vna siquidē visio beata absque omni mutatione cōtinet visiones omnium sperantium ad vniuersum eminenter. Nullum autem quiet num ad hanc immutabilitatem ascendere potest.

¶ Ad probationem autē primam dicitur, quòd sicut actus est simpliciter nobilior potentia: & tamen substantia est simpliciter nobilior accidente: & ratione primi actus intelligendi est nobilior materia prima, ratione secundi e contra. Ita in proposito, & hæc est vera, quod substantia est nobilior accidente. Et similiter hæc q̃ esse diuini ordinis est nobili⁹ esse naturali, & propterea vtrūque est verum in diuersis ordinibus. Substātia quippe angeli est nobilior secundū esse naturæ, operatio autem beata secundum excellētiam deitatis. Et si propriē loqui volumus, æquiuoce comparari videntur.

¶ Ad secundā autem probationem negatur, quod substātia operationis beatæ mensuretur æuo, substantia enim operationis & eius perfectio vna res numero sunt & eadē mēsurantur mensura vnde nō solū beatitudo operationis sed ipsa operatio beata mēsuratur æternitate participata. falsum quoque est quod perfecti non sit immutabilior substātia operationis, eo modo quo distinguūtur: quoniam substantia operationes si sine perfectione beatitudinis esset, in instanti temporis discreti mensuraretur. Perfectio autē Deitatis mēsuram æternitatis adducit: non eo modo quo accidens superinducitur, sed eo potius modo quo differentia generi adueniens naturam affert specificā. Et propterea non valet probatio oppositum de Deo quod inest per accidēs. constat enim quod natura generica aut quasi generica secundum se non talis aut tantæ perfectionis ex perfectione differentiæ adueniētis: quæ tamē generi accidere conceditur perfectionem tantam ac talem assequitur, ita quod vnum ens perfectum sit, & sic est in proposito.

¶ Ad secundā autem obiectionē principaliter dicitur, quòd propriè loquendo beatus vt sic, caret potentia ad non esse beatū: sicut cælum caret potētia ad non esse rotundū. Quemadmodū enim materia prima si reiperet formā vnam æquiualētem omnibus formis generabiliū & corruptibilium, careret potentia ad non esse illius formæ: ita intellectus habens actum beatū caret potentia ad non esse illius actus. Actus enim ille est omnino bonorū non aggregationē, sed eleuationē perfectus: & ideo beat, ac immutabilem beatum reddit. Extensō autem vocabo, vt Arguēs vetur, vt vocando potentiam nō esse potentiam logicam vel obiectiuam, dicitur, quod æternum per essentiā oportet carere omnino potentia ad non esse, non autem per participationē, sed sic est vt distinguatur contra æuiternum diuersitate ordinis: quia illud scilicet est ordinis æterni per essentiam, istud vero naturæ.

¶ Contra quartam propositionem arguit Scotus in secundo vbi supra nō aliter quàm contra primam, scilicet esse substantiale habet eundem manendi modum, quandiu est, quem habet æternum: quia successione caret, &c. ergo. Sed ad hoc non oportet aliter respōdere quàm superius. Non enim penes habere esse modo successiuo vel permanēti distinguūtur mēsurę, sed penes mutabile & immutabile, vt dictū est. Sed aduerte hic, quod Scotus ibidē nititur solugre rationē San. Thō. ad hoc in responsione ad tertium in præcedenti articulo factā, scilicet quia motus est mensura non tantū motus, sed etiā quietis. Ait enim quod substantia bonis absolutē mēsuratur æuo, quies autē eius tempore nec aliud ex illa sequitur ratione. Sed hæc responsio nō est sufficiēs d cūm transmutabilitate secundū electionem: quātum ad eorum naturam pertinet: & cum transmutabilitate intelligētiarum & affectionum & locorum suo modo. e Et ideo huiusmodi mēsurantur æuo: quod est medium inter æternitatem & tempus. Esse autem quod mēsurat æternitas, nec est mutabile, nec mutabilitati adiūctum. Sic ergo tempus habet prius & posterius: æuum autem non habet in se prius & posterius, sed ei coniungi possunt. æternitas autem non habet prius neque posterius, neque ea cōpatitur.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd creaturæ spirituales quātum ad affectiones & intelligentias, in quibus est successio mēsurantur tempore. d Vnde & August. ibidē dicit, quòd per tempus moueri, est per affectiones moueri. Quantum verò ad eorum esse naturale mensuratur æuo. Sed quantū ad visionē gloriæ participant d æternitatē.

¶ Ad secundum dicendum, quòd æuum est totum simul. non tamen est æternitas: quia compatitur secum prius & posterius.

¶ Ad tertiū dicēdū, quòd in ipso esse angeli in se considerato non est differentia præteriti & futuri, sed solùm secundū adiunctas mutationes. Sed quòd dicimus angelū esse vel fuisse vel futurū esse, differt secundū acceptionem intellectus nostri, qui accipit esse angeli per comparationem ad diuersas partes temporis. Et cum dicit angelum esse vel fuisse, supponit aliquid, cùm quo eius oppositum non subditur diuinæ potētiæ. e. Cùm vero dicit futurum esse, nondum supponit aliquid. Vnde cum esse & nō esse angeli subsit diuinæ potentiæ, absolutè considerando potest Deus facere, quòd esse angeli non sit futurum: tamen d non potest facere quòd non sit dum est, vel quòd non fuerit postquam fuit.

10

153.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd duratio æui est infinita: quia nō finitur tempore. Sic autem esse aliquod creatum d infinitū, quod non finiatur quodam alio, non est inconueniens.

20

D. 736.

D. 499.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum sit vnum æuum tantum.

DSEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit tantum vnum æuū. Dicitur enim in apocryphis Esdræ, Maiestas, & potestas æuorum est apud te Domine.

¶ 2. Præterea, Diuersorū generum diuersæ sunt mēsurę. Sed quædā quiterna sunt i genere corporaliū, scilicet corpora cælestia: quā diū sunt spirituales substātiæ, scilicet angeli. Nō ergo est vnū æuum tantum.

¶ 3. Præterea, Cū æuum sit nomē durationis, quorū est vnum æuum, est vna duratio. Sed nō omnium æuiternorum est vna duratio: quia quædā post alia esse incipiunt, vt maximè patet in animabus humanis. Non est ergo vnum æuum tantum.

¶ 4. Præterea, Ea, quę nō depēdent abinuicem, nō videtur habere vnā mensurā durationis. Propter hoc enim omniū tēporaliū videtur esse vnū tēpus: quia omniū motuū quodāmodo causa est primus motus: qui prius tēpore mēsuratur. Sed æuiterna non depēdent abinuicē: qa vnus angelus nō est causa alterius. Nō ergo est vnū æuū tātūm.

¶ Sed contra, Æuum est simplicius tēpore, propinquis se habens ad æternitatem. Sed tempus est vnum tantum ergo multo magis æuum.

¶ Respondeo dicendū, q̃ circa hoc est duplex opinio. Quidā enim dicūt, q̃ est vnū æuum tantūm: quidam q̃ multa. Quid autē horū verius sit oportet cōsiderare ex causa vnitatis tēporis. In cognitionē enim spiritualiū per corporalia deuenimus e. Dicunt autē quidā, esse vnū tempus omnium tēporalium propter hoc, quod est vnus numerus omnium numeratorū, cum tēpus sit numerus secundū Philosophum. Sed hoc nō sufficit: quia tēpus non est numerus, vt abstractus extra numeratū, sed vt in numerato existens alioquin nō esset cōtinuus: qa 10. vlnæ panni continuitatē habent nō ex numero, sed ex numerato. Numer⁹ autem in numerato existens nō est idem omniū, sed diuersus diuersorū. Vnde alij assignāt causam vnitatis tēporis ex vnitate æternitatis, quæ est principiū omnis durationis. Et sic omnes durationes sunt vnū, si consideretur eorū principium. Sunt verò multæ, si consideretur diuersitas eorum, quæ recipiunt durationē ex influxu primi principij. Alij verò assignāt causam vnitatis tēporis ex parte materiæ primæ, quæ est primum subiectū motus, cuius mensura est tēpus. Sed neutra assignatio sufficiēs videtur: quia ea, quæ sunt vnū principio, vel subiecto, & maximè remoto, nō sunt vnū simpliciter, sed secundum quid. Est ergo ratio vnitatis temporis, vnitas primi motus, secundum quē cùm sit simplicissim⁹, omnes alij mensurantur, vt dicitur in 10. Metaphys. Si ergo tempus ad illum motū comparatur nō solùm vt mensura ad mensuratū, sed etiam vt accidēs ad subiectū: & sic ab eo recipit vnitatem. Ad alios autē motus cōparatur solùm, vt mensura ad mensuratum. Vnde secundum eorū multitudinē non multiplicabitur: quia vna mensura separata multa mēsurati possunt. Hoc igitur habito, sciendum, quòd de substantiis spiritualibus duplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, quædā verò sunt spirituales substātiæ, scilicet angeli. Nō ergo est vnū æuum tantum.

¶ 3. Præterea, Cū æuum sit nomē durationis, quorū est vnum æuum, est vna duratio. Sed nō omnium æuiternorum est vna duratio: quia quædā post alia esse incipiunt, vt maximè patet in animabus humanis. Non est ergo vnum æuum tantum.

¶ 4. Præterea, Ea, quę nō depēdent abinuicem, nō videtur habere vnā mensurā durationis. Propter hoc enim omniū tēporaliū videtur esse vnū tēpus: quia omniū motuū quodāmodo causa est primus motus: qui prius tēpore mēsuratur. Sed æuiterna non depēdent abinuicē: qa vnus angelus nō est causa alterius. Nō ergo est vnū æuū tātūm.

¶ Sed contra, Æuum est simplicius tēpore, propinquis se habens ad æternitatem. Sed tempus est vnum tantum ergo multo magis æuum.

¶ Respondeo dicendū, q̃ circa hoc est duplex opinio. Quidā enim dicūt, q̃ est vnū æuum tantūm: quidam q̃ multa. Quid autē horū verius sit oportet cōsiderare ex causa vnitatis tēporis. In cognitionē enim spiritualiū per corporalia deuenimus e. Dicunt autē quidā, esse vnū tempus omnium tēporalium propter hoc, quod est vnus numerus omnium numeratorū, cum tēpus sit numerus secundū Philosophum. Sed hoc nō sufficit: quia tēpus non est numerus, vt abstractus extra numeratū, sed vt in numerato existens alioquin nō esset cōtinuus: qa 10. vlnæ panni continuitatē habent nō ex numero, sed ex numerato. Numer⁹ autem in numerato existens nō est idem omniū, sed diuersus diuersorū. Vnde alij assignāt causam vnitatis tēporis ex vnitate æternitatis, quæ est principiū omnis durationis. Et sic omnes durationes sunt vnū, si consideretur eorū principium. Sunt verò multæ, si consideretur diuersitas eorum, quæ recipiunt durationē ex influxu primi principij. Alij verò assignāt causam vnitatis tēporis ex parte materiæ primæ, quæ est primum subiectū motus, cuius mensura est tēpus. Sed neutra assignatio sufficiēs videtur: quia ea, quæ sunt vnū principio, vel subiecto, & maximè remoto, nō sunt vnū simpliciter, sed secundum quid. Est ergo ratio vnitatis temporis, vnitas primi motus, secundum quē cùm sit simplicissim⁹, omnes alij mensurantur, vt dicitur in 10. Metaphys. Si ergo tempus ad illum motū comparatur nō solùm vt mensura ad mensuratū, sed etiam vt accidēs ad subiectū: & sic ab eo recipit vnitatem. Ad alios autē motus cōparatur solùm, vt mensura ad mensuratum. Vnde secundum eorū multitudinē non multiplicabitur: quia vna mensura separata multa mēsurati possunt. Hoc igitur habito, sciendum, quòd de substantiis spiritualibus duplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt,

Text. 4.

pter eius simplicitatē maximam, ideo solus primi motus numerus tēporis completē rationem habet. Et propterea tempus est vnū numero formaliter completeque sumptum: & sunt multa tempora quasi mortaliter seu completē. Et simile est iudicium de æuo. Eodem enim modo est vnum & multa. Vtrum autem æuum sit accidens, aut esse, aut essentia æuiterni, in quæstione speciali quærēdum est, Metaphysici quippe negotij hoc est.

Circa ea, quæ his definita sunt complura sunt dubia. Primò namque Sco. in 2. dist. 2. & q. 5. reprehendit quòd primum æuiternum mensuretur æuo, quamuis ipsum primū sit extrinseca mensura aliorum. Vnica ratione: Mensura ex natura rei est notior ex natura rei mensurato, sed nihil est in primo æuiterno notius ipsa substantia æuiterni. ergo nihil est in eo, quod habeat rationem mensuræ substantiæ eius. Durandus autem reprehendit mensurationem extrinsecā vnius æuiterni per aliud æuiternum tripliciter. Primò sic: Illud cuius duratio est certior ex propria ratione, quàm ex comparatione ad extrinsecam, non mensuratur secundum durationem per extrinsecum: sed æuiternum est huiusmodi. probatur: quia propria eius ratio est esse immutabile secundum naturam. Secundò, Duratio infinita non est mensurabilis: ergo. Tertiò, Non quantum non est mensurabile. ergo. tenet sequela: quia æuum caret successione. Hæc & plura alia recitantur à Capreolo in secundo. distinct. secundo: consulto tamen omissis cæteris dicemus. vnde omnia soluentur.

Lib. 4. Phy. Tex. 101.

¶ Ad euidentiam igitur huius scito, quod vt ex dictis patere iam potest, æuiternum non mensuratur æuo sue intrinsecē, siue extrinsecē per modum quantitatis continuæ aut successiuæ aut etiam discretæ, sed per modum vnitatis: quoniā æuum est indiuisibile totum simul, &c. Cùm enim æuum sit vnitas immutabilis vitæ mutabilitati cōiunctę, quāto aliquod mutabile minus est immutabilitati coniunctum, tanto est immutabilius & minus compositum: ac per hoc simplicius, & consequēter magis vnum supponimus autem, nunc quòd æuiternum quantò inferius, tantò pluralitati maiori coniunctus est, vnde & habet species minus vniuersales, & operationes minus ambientes locorum, aut corporum. Et propterea supremum æuiternum tanquam maximè immutabile inter immutabilia sic, id est mutationi iuncta est maximè vnū: & consequenter ex natura sua habet, vnde per accessum & recessum ab eo, cætera æuiterna vt sit, mensurantur extrinsecē.

¶ Ad Scotū ergo negatur minor. Dico nanque q̃ æuum existens in primo æuiterno siue sit eius substantia, aut existentia, siue nō est notius in ratione mēsuræ ipsa æuiterni substātia, vt immutabilis quoniā æuum nihil aliud est quàm vnitas per modum mensuræ talis immutabilitatis: ac per hoc ipsum æuum est formaliter vnitas, cui primò debetur ratio mēsura: vt patet 4. & 10. Meta. substātia autē sic immutabilis est denominatiuè vna, & hanc denominationem importat ly æuiternum. Constat autem vniuersaliter, quòd id quod est formaliter tale, est certius & notius ex natura rei, eo quod est denominatiuè tale. Quātis igitur substantia angeli sit simpliciter notissimū omnium, quæ in eo sunt, æuū tamen in genere seu in ratione mensuræ est notius illius substantia, sicut quāuis substantia corporea sit notior secundū se quantitate, in genere tamen mensuræ quantitas est notior secundum se.

¶ Ad Durandum verò respōdendum est negādo maiorē, vt patet in perfectione & mēsura quidditatiua. perfectio nanque quidditatiua meli⁹ cognoscitur ex intrinseco quàm ex extrinseco: & tamē vna quæq; quidditas mensuratur primaquidditate sui generis. est ergo sophisma secundum non causam vt causam: non enim causa mensuræ extrinsecæ est melior certitudo ab extra quā intra. Sed depēdentia certitudinis intrinsecæ ab extrinseca vt à simplicioti, vt dictum est. Ad secundū verò & tertium similiter dicitur, quòd nihil valent de mensurabili per vnitatem. Infinitum enim & non quātum vniformitatis rationē non subterfuguint. Restat adhuc dubium quid sit illud primum æuiternum: sed quoniam per accidens esset huic proposito, in tractatu de angelis dicetur.

Lib. 1. Periar. Chon. Cap. 8.

510. a. b. c. d.

Text. 5. & 4.

Q. 10. art. 4.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum primum.*

Circa ordinē quæstionis huius, & præcedentiū dubiū est: quoniā vnū prius conuenit enti quā simplicitas, immutabilitas, & reliqua tractata à quæstione tertia hucusque. ergo incōuenienter vltimo loco tractabitur de vnitate, antecedēs probatur. quoniam omne ens est vnum. non autem simplex nec immutabile. prius autē est à quo non consequitur consequentia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sicut tractatus de animalis natura secūdum omnia prędicata quidditatiua præcedit tractatum de vnitate animalis, ita tractatus de natura diuina secundū omnia prædicata quasi quidditatiua præcedit tractatum de vnitate illius, quoniā vnitas est quasi passio entis: & vnitas talis rei est quasi passio illius. Quatuor autē de quibus tractatum hactenus est, post quæstionem an est de natura diuina, scilicet simplicitas & ꝓfectio, infinitas & immutabilitas: in latitudine quid ditatiuorum prædicatorum claudantur, vt patet inductiuè. & ideo prius de illis pertractatum est, & ad eorum complementū inserta quæstiones de bonitate, de existentia Dei in rebus, déque æternitate. Et sic quasi expedita quidditate, ad passionē primam, scilicet vnitatem, deuenit. Hanc autem esse mentem Autoris, ex introductione quæstionis tertiæ superius in litera posita coniicere potes. ibi enim hæc quinq; tractanda proponuntur. Nec obstat obiectio allata. negatur enim quòd vnitas sit prior suprà dictis. Et ad probationē dicitur, quòd prius est à quo non conuertitur consequentia ratione sui, non autem si ratione alterius. Verbi gratia esse coloratum respectu hominis est à quo non conuertitur consequentia, non tamen est prius homine, quamuis sit communius prædicatum: & hoc quia coloratum non ratione sui, sed ratione subiecti sui est à quo non conuertitur consequentia. ratione nanque subiecti valet: est homō: ergo est coloratum, & nō econuerso. Vnde id à quo non conuertitur consequētia, est prius vel includit aliquid prius, ratione cuius nō conuertitur consequentia, & sic in pre-

Infra q. 10. ar. 3. c. Et 1. dist. 24. 3. c. Et 3. Met. lib. 12. & 25. ũ

QVÆSTIO VNDECIMA

De vnitate Dei in quatuor articulos diuisa.

POST præmissa considerandum est de diuina vnitate.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò vtrum vnum addat aliquid supra ens. ¶ Secundò, vtrum opponantur vnum & multa.

¶ Tertiò vtrum Deus sit vnus.

¶ Quartò, vtrum sit maximè vnus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum vnum addat aliquid supra ens.

A PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vnum addat aliquid supra ens. omne enim, quod est in aliquo genere determinato, se habet ex additione ad ens, quòd circuit omnia genera. Sed vnum est in genere determinato: est enim principium numeri, qui est speciei quantitatis, ergo vnum addit aliquid supra ens.

¶ Ad quartū dicendū, quòd ad hoc, quòd omnes processerūt à Deo in quadam æqualitate, vt Orige. dixit: vel etiam multæ earū, vt quidā posuerunt e. Alij verò dixerunt, q̃ omnes substantiæ spirituales processerūt à Deo quodā gradu & ordine. Et hoc videtur sentire Dionys. qui dicit 10. c. cæl. hierar. quod inter substantias spirituales sunt primæ mediæ, & vltimæ, etiam in vno ordine angelorū. Secundū igitur primam opinionem necesse est dicere q̃ sunt plura æua, secundū q̃ sunt plura æuiterna prima æqualia. Secundū autem secundam opinionem oportet dicere, quòd sit vnum æuum tantūm: quia cùm vnūquodq; mensuretur simplicissimo sui generis, (vt dicitur in 10. Metaphys.) oportet quòd esse omnium æuiternorū mensuretur esse primi æuiterni: quòd tantò est simplicius, quantò prius. Et quia secunda opinio verior est, (vt infrà ostendetur:) concedimus ad præsens vnum esse æuum tantum.

Lib. 1. Periar. Chon. Cap. 8.

¶ Ad primvm ergo dicendū, quòd æuū aliquando accipitur pro sæculo: quod est periodus durationis alicuius rei: & sic dicuntur multa æua, sicut multa secula.

¶ Ad secundum dicēdum, quod licet corpora cælestia & spiritualia differant in genere naturæ: tamen conueniunt in hoc, quòd habent esse intransmutabile. Et sic mensurantur æuo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nec omnia temporalia simul incipiunt, & tamen omnium est vnū tempus propter primū, quod mensuratur tempore. Et sic omnia æuiterna habent vnum æuum propter primum: etiam si non omnia simul incipiant.

¶ Ad quartū dicendū, quòd ad hoc, quòd aliqua mensurentur per aliquod vnū, non requiritur, quòd illud vnū sit causa omniū eorum, sed quòd sit simplicius.

in proposito, vnum nõ est formaliter prius, sed includit ens ratione cuius non valet sequela, est vnum, ergo immutabile, sed econuerso.

¶ Titulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima directè responsiua quæsito: Vnum addit supra ens non rem aliquam, solam negationem diuisionis. probatur: Vnũ nihil aliud significat quam ens indiuisum. Ergo. Secunda verò conclusio est corollaria: vnum conuertitur cum ente: & nihilominus probatur: Esse cuiusliber rei consistit in diuisione. ergo. antecedens probatur dupliciter. Primo inductiuè in esse simplicium & compositorum. Secundo à signo quo vnumquodque custodit suam vnitatem sicut entitatem. omnia patent clarè in litera.

¶ Circa primam conclusionem occurrit dubium ex duplici capite: quoniam & Aui. tenet vnum addere rem aliquam supra ens: & Sco. tenet addere realitatem quãdam. Sed quia contra Aui. positionem 4. Meta. ab Arist. & hic disputatur in litera, Sco, opinio in quarto Metaphy. tangenda est. Putans ergo vnum signate passionem entis, dicit ipsum importare formaliter rem positiuam, eandem realiter ipsi enti: sicut vniuersaliter tenet passionem identificari propio subiecto. Probatéque nituntur sequaces eius intentum ibidem multipliciter. Primò: vnum formaliter, id est vt distinctum cõtra ens, est idẽ realiter quod ens. ergo est aliquid positiuum. tenet sequela, quia negatio nõ potest identificari enti reali. Secundo: Vnũ formaliter ex extra nihil, vt potè entis passio. ergo est positiuum. Tertiò: Vnũ formaliter habet rationem primæ mensuræ & principij numeri: ergo vt prius. Quartò: vnum dicit perfectionem simpliciter. ergo probatur antecedens. tum quia in vnoquoque est melius ipsum quam non ipsum. Tum quia sit reductio ad summè vnum: sicut ad summè bonum & iustum, &c. hoc enim est proprium perfectionũ simpliciter.

D. 79.

¶ Ad hoc breuiter responderur, & primò quidem distinguitur antecedens, quia esse idem cõtingit dupliciter, scilicet positiuè & negatiuè. Vnũ autem formaliter, est idem enti negatiuè: quia nõ aliam naturam significat, sed eadem alio modo, vt dicitur quarto Metaphysic. consequentia nihil valet.

¶ Ad 2m verò dr, q̃ vna formaliter nõ est magis extra nihil quã alia priuatiua seu negatiua in genere. est ergo extra nihil sic: & tũc negatur cõsequẽtia.

¶ Ad tertium autẽ negatur consequẽtia, quoniam mẽsurare cõmune est positiuis & negatiuis. nõ solùm enim in generibus entium simplicissimũ mensurat reliqua, sed etiã in generibus æqritudinũ & peccatorũ, vt patet in moralibus. Minimũ enim in viriis gulæ mẽsura est reliquorum: & minimũ absolutè, id est vnũ mensurat multitudinẽ absolutè. vtrunque tamen est negatiuum, scilicet multitudo & vnũ, vt in litera huius quæstionis dicitur. Idem autem intelligo numerum transcendentem & multitudinem absolutè: & propterea consequens est negatiui numeri negatiuum principium esse.

¶ Ad quartũ negatur antecedens. Vnũ enim nõ dicit perfectionẽ nisi diuisio priuata dicat imperfectionẽ. Vnde sicut relatio formaliter nõ dicit perfectionẽ simpliciter, ita nec vnitas ei⁹, alioquin Paternitas & Filiatio diuinę essent simul imperfectæ: quia nõ vna. Et sicut esse substãtiale dicit perfectio nem, ita & vnitas ejus. Abstrahit ergo vnũ à perfectione, & imperfectione.

¶ Ad primã verò probationẽ ex distinctione Ansel. dicitur, quòd deficit hic illa particula melior. Quoniam quod non est bonum, nõ potest esse melius.

¶ Ad secundũ verò dicitur, quod reductio illa nõ est propria perfectionibus simpliciter, sed cõmunis etiã negatiuis generaliter. Vã fit reductio ad summè immutabile ad summè immateriale, &c. Quãuis etiã posset cõgruè dici quòd quia, vt dicitur 4. & 7. Metaph. analogũ absolutè inuestigatũ quæritur pro primò, ac per hoc primò vnũ, quod est vnũ substãtiale, est perfectio simpliciter, & reducitur ad summè vnum: sed ex hoc nihil habetur contra intentum nostrum: quia ratione substantiæ, quam implicat perfectio ita inest.

¶ In responsione ad primũ aduerte, quod Scotistæ inuehuntur cõtra rationẽ Auer. in 4. Metaph. cõment. 3. contra Auic. qua hic vsus est Sanct. Tho. aiunt enim quod est sophistica figuræ dictionis, quoniam mutat quo in quod. Id namque quo res est vna est vnũ vt quo: non vt quod. & ideo nõ sequitur transcendenti de qua litera loquitur manifestè, est impossibile. Quoniam aut hic est fermo de multitudine, vt multitudo est: aut de rebus multis. Non de rebus multis: vt patet ex vi argumenti, & responsionis, cum dicitur, q̃ multitudo est torũ heterogeneũ. De ipsa autem multitudine constat, quòd nõ componitur ex rebus vnis, sed ex vnitatibus. Alioquin multitudo transcendens vt multitudo est, esset substantia, vtpote ex substantiis rerum composita.

Text. 2.

¶ Ad hoc dicitur, quòd tam vnũ quàm multa transcẽdenter sumi possunt dupliciter: vno modo subsstantialiter, alio modo complectiuè, seu formaliter. Si sumãtur primo modo, constat quòd multitudo componitur ex rebus vnis: & quod est substantia seu ens reale, & sic videtur secundum planum literæ sensum textus primo interpretandus. Esti obiciatur, ergo nõ loquitur de multitudine formaliter, dicet, q̃ loquitur de multitudine formaliter quantum ad id quod realiter est. Aliàs tamen atq; formaliùs loquẽdo, dicendũ mihi videtur, quòd hic est sermo de vnitate & multitudine formaliter & vniuersaliter & quòd per illa verba vnitates secundum id quod habent de entitate, non intendit literalem, quæ est vna, sed intendit ipsam vnitatis naturam, prout entis actum exercet. Quod vt clarius percipiatur ab vno in genere quãtitatis incipiamus. Vnitas de genere quãtitatis sumi potest dupliciter. Vno modo vt est non numerus, quod est esse nõ diuisum in se, quemadmodũ numerus, est diuisus in plures vnitates. & sic patet quòd non cõponit numerum, sicut nec domus componit domum. Alio modo vt est in se talis entitas, puta accidens, & sic cõponit numerum. vnitas quoque transcendens dupliciter sumi potest. Primo vt est indiuisa, quod est esse nõ multitudinẽ; Et sic impossibile est componere multitudinẽ ratione dicta. Alio modo secundum id quod est, id est secundum ipsum negationẽ diuisionis: nõ inquamtũ exercet actum priuationis, sed inquantũ habet entis rationem. Et sic componit multitudinem formaliter. & complectiuè sumptam. Ita quòd hæc distinctio contracta ad vnũ & multa transcendentes, nõ est distinctio priuationis à subiecto positiuo: sed est distinctio actus priuatiui ab actu positiuo. Ita quòd ipsa indiuisio vt exercet actũ priuationis non cõponit. Et ipsam & vt eiusdem entitatis rationem habet, cõponit multitudinem: quæ secũdum veritatẽ negatiuũ ens formaliter est magis quam vnum. & quod hæc sit mens literæ, nõ solum ex formali sensu patet, sed ex responsione ad quartum. vbi dicitur, quòd diuisa non habent rationẽ multitudinis nisi vtrũque diuisorum habeat rationem vnius. hic enim manifestè apparuit, quod multitudo formaliter ex vnitatibus formalitas consurgit, & consequenter ex negationibus, quoniam solam

In post. Prædic. Cap. de p. posit. & 4. Metaphy. Text. 4.

eas diuersimodè sumpta, scilicet vt principiũ numeri, & vt indiuisũ opponitur diuersimodè eidẽ multitudini diuersimodè sumptæ, scilicet sub ratione numeri, & sub ratione diuisi. Et sic hæc distinctio erit quandoq; rerũ, quãdoque rationũ: & quãdo est rationum cõuenit vtrique vni, & vtrique multitudini: quoniam & vnũ conuertitur cum ente principium est numeri transcendentis, & vnum in prædicamento quantitatis est indiuisum.

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit, quomodo verificetur quod multitudo componitur ex vnitatibus, non secundum id quod habent de indiuisione, sed secundum id quod habent de entitate. hoc enim in multitudine transcendenti de qua litera loquitur manifestè, est impossibile. Quoniam aut hic est fermo de multitudine, vt multitudo est: aut de rebus multis. Non de rebus multis: vt patet ex vi argumenti, & responsionis, cum dicitur, q̃ multitudo est torũ heterogeneũ. De ipsa autem multitudine constat, quòd nõ componitur ex rebus vnis, sed ex vnitatibus. Alioquin multitudo transcendens vt multitudo est, esset substantia, vtpote ex substantiis rerum composita.

¶ Ad hoc dicitur, quòd tam vnũ quàm multa transcẽdenter sumi possunt dupliciter: vno modo subsstantialiter, alio modo complectiuè, seu formaliter. Si sumãtur primo modo, constat quòd multitudo componitur ex rebus vnis: & quod est substantia seu ens reale, & sic videtur secundum planum literæ sensum textus primo interpretandus. Esti obiciatur, ergo nõ loquitur de multitudine formaliter, dicet, q̃ loquitur de multitudine formaliter quantum ad id quod realiter est. Aliàs tamen atq; formaliùs loquẽdo, dicendũ mihi videtur, quòd hic est sermo de vnitate & multitudine formaliter & vniuersaliter & quòd per illa verba vnitates secundum id quod habent de entitate, non intendit literalem, quæ est vna, sed intendit ipsam vnitatis naturam, prout entis actum exercet. Quod vt clarius percipiatur ab vno in genere quãtitatis incipiamus. Vnitas de genere quãtitatis sumi potest dupliciter. Vno modo vt est non numerus, quod est esse nõ diuisum in se, quemadmodũ numerus, est diuisus in plures vnitates. & sic patet quòd non cõponit numerum, sicut nec domus componit domum. Alio modo vt est in se talis entitas, puta accidens, & sic cõponit numerum. vnitas quoque transcendens dupliciter sumi potest. Primo vt est indiuisa, quod est esse nõ multitudinẽ; Et sic impossibile est componere multitudinẽ ratione dicta. Alio modo secundum id quod est, id est secundum ipsum negationẽ diuisionis: nõ inquamtũ exercet actum priuationis, sed inquantũ habet entis rationem. Et sic componit multitudinem formaliter. & complectiuè sumptam. Ita quòd hæc distinctio contracta ad vnũ & multa transcendentes, nõ est distinctio priuationis à subiecto positiuo: sed est distinctio actus priuatiui ab actu positiuo. Ita quòd ipsa indiuisio vt exercet actũ priuationis non cõponit. Et ipsam & vt eiusdem entitatis rationem habet, cõponit multitudinem: quæ secũdum veritatẽ negatiuũ ens formaliter est magis quam vnum. & quod hæc sit mens literæ, nõ solum ex formali sensu patet, sed ex responsione ad quartum. vbi dicitur, quòd diuisa non habent rationẽ multitudinis nisi vtrũque diuisorum habeat rationem vnius. hic enim manifestè apparuit, quod multitudo formaliter ex vnitatibus formalitas consurgit, & consequenter ex negationibus, quoniam solam negationem formaliter addere docuerat in præcedenti articulo.

¶ In responsione ad quartũ dubium occurrit quomodo verificetur illa verba, Diuisio est prior vnitate nõ simpliciter: sed secundũ nostræ apprehensionis rationẽ. Videtur enim quod diuisio sit simpliciter prior vnitate: quoniã habitus naturaliter est prior priuatione. Diuisio autẽ se habet ad vnitatẽ vt habitus ad priuationẽ. ergo. Nec potest dici, quòd diuisio non est verè habitus quo priuat vnitas secũdum se. Sed est habitus secundum nostrum modum intelligendi, quia oportet assignare talem circũlocutiõnẽ quis est ille habitus, quo priuat secũdum se vnitatẽ. Nec facile esset hoc fingere quia ille habitus secũdum se aut est quid positiuum, aut negatiuũ. Si positiuum, ergo aliquid quod est vnitas vltra ens est ante vnitatem, quod est impossibile. Si negatiuum, ergo aliqua negatio est ante vnitatem. Et si hoc non incommodè cor incommodè diuisionem, quæ negatio est esse ante vnitatem?

¶ Ad hoc dicitur, quòd labor est in æquiuoco. Ambæ siquidem propositiones sunt veræ, & quod diuisio est prior vnitate simpliciter, id est secundum se, in esse intelligibili tamen: eo quòd diuisio negatio est, quæ ens rationis est. Et quod diuisio est posterior vnitate simpliciter, id est secundum esse simpliciter, quod est esse in rerum natura. Esse enim intelligibile est secũdum quod tantum. Prima propositio probatur ex dictis. Non enim intelligibile quòd affirmatio non sit prior negatione. Esse autem vnũ

2. ad. 13.

Intra 4. 1. dist. 24. q. 1. art. 3. & 1. cen. 26.

in prima parte 1. dist. 24. q. 1. art. 3. & 1. cen. 26. & q. 1. art. 1. dist. 2. q. 1. & 2. Metaphy. cap. 3. & 1. Metaphy. cap. 1. & 1. Meta. fin.

¶ 2. Præterea. Quod diuidit aliquod commune, se habet ex additione ad illud. Sed ens diuiditur per vnum & multa. Ergo vnum addit aliquid supra ens.

¶ 3. Præterea, Si vnum nõ addit supra ens, idem esset dicere vnum & ens. Sed nugatoriè dicitur ens ens. Ergo negatio esset dicere ens vnum. Quod falsum est. Addit igitur vnum supra ens.

¶ Sed contra est, quod dicit Dio. vl. c. de Diui. nom. Nihil est existentiũ non participãs vno. Quod nõ esset si vnũ adderet supra ens, quod cõtraheret ipsum. ergo vnum, non habet se ex additione ad ens.

¶ Respondeo dicendũ, q̃ vnum nõ addit supra ens rem aliquã, sed tantũ negationẽ diuisionis. Vnũ enim nihil aliud significat quàm ens indiuisum. Et ex hoc ipso apparet q̃ vnũ conuertitur cum ente. Nam omne ens aut est simplex, aut cõpositum. Quod autẽ est simplex est indiuisum, & actu, & potentia. Quod autẽ est cõpositum, nõ habet esse quãdiu partes eius sunt diuisæ, sed postquã constituũt & cõponunt ipsum cõpositũ. Vnde manifestũ est, quòd esse cuiusliber rei cõsistit in indiuisione. Et inde est, quòd vnũquodque, sicut custodit suum esse, ita custodit suam vnitatem.

Ad primum igitur dicendũ, q̃ quidam putãtes idem esse vnũ, quod cõuertitur cum ente, & quod est principium numeri, diuisi sunt in cõtrarias positiones. Pythagoras enim & Plato videntes, q̃ vnum quod conuertitur cum ente, non addit aliquam rem supra ens, sed significat substantiam entis prout est indiuisa, existimauerũt sic se habere de vno, quod est principium numeri. Et quia numerus cõponitur ex vnitatibus, crediderũt quod numeri essent substantiæ omnium rerum. Et cõtrario autem Anicen. considerãs. q̃ vnũ, quod est principium numeri. addit aliquã rem supra substantiã entis. (aliàs numerus ex vnitatibus cõpositus nõ esset species quãtitatis.) credidit q̃ vnũ quod conuertitur cũ ente, addat rem aliquã super substantiã entis: sicut albũ supra hominẽ. Sed hoc manifestè falsum est: quia quælibet res est vna per suam substantiã. Si enim per aliquid aliud esset vna quælibet res, cum illud iterũ sit vnũ, si esset iterũ vnũ per aliquid aliud, esset abire in infinitũ. Vnde stãdum est in primo. e Sic igitur dicendũ est quod vnũ quod cõuertitur cũ ente. nõ addit aliquã rem supra ens e, sed vnum quod est principium numeri ad-

e 53. 34.

mè immutabile ad summè immateriale, &c. Quãuis etiã posset cõgruè dici quòd quia, vt dicitur 4. & 7. Metaph. analogũ absolutè inuestigatũ quæritur pro primò, ac per hoc primò vnũ, quod est vnũ substãtiale, est perfectio simpliciter, & reducitur ad summè vnum: sed ex hoc nihil habetur contra intentum nostrum: quia ratione substantiæ, quam implicat perfectio ita inest.

¶ In responsione ad primũ aduerte, quod Scotistæ inuehuntur cõtra rationẽ Auer. in 4. Metaph. cõment. 3. contra Auic. qua hic vsus est Sanct. Tho. aiunt enim quod est sophistica figuræ dictionis, quoniam mutat quo in quod. Id namque quo res est vna est vnũ vt quo: non vt quod. & ideo nõ sequitur transcendenti de qua litera loquitur manifestè, est impossibile. Quoniam aut hic est fermo de multitudine, vt multitudo est: aut de rebus multis. Non de rebus multis: vt patet ex vi argumenti, & responsionis, cum dicitur, q̃ multitudo est torũ heterogeneũ. De ipsa autem multitudine constat, quòd nõ componitur ex rebus vnis, sed ex vnitatibus. Alioquin multitudo transcendens vt multitudo est, esset substantia, vtpote ex substantiis rerum composita.

¶ Ad hoc dicitur, quòd tam vnũ quàm multa transcẽdenter sumi possunt dupliciter: vno modo subsstantialiter, alio modo complectiuè, seu formaliter. Si sumãtur primo modo, constat quòd multitudo componitur ex rebus vnis: & quod est substantia seu ens reale, & sic videtur secundum planum literæ sensum textus primo interpretandus. Esti obiciatur, ergo nõ loquitur de multitudine formaliter, dicet, q̃ loquitur de multitudine formaliter quantum ad id quod realiter est. Aliàs tamen atq; formaliùs loquẽdo, dicendũ mihi videtur, quòd hic est sermo de vnitate & multitudine formaliter & vniuersaliter & quòd per illa verba vnitates secundum id quod habent de entitate, non intendit literalem, quæ est vna, sed intendit ipsam vnitatis naturam, prout entis actum exercet. Quod vt clarius percipiatur ab vno in genere quãtitatis incipiamus. Vnitas de genere quãtitatis sumi potest dupliciter. Vno modo vt est non numerus, quod est esse nõ diuisum in se, quemadmodũ numerus, est diuisus in plures vnitates. & sic patet quòd non cõponit numerum, sicut nec domus componit domum. Alio modo vt est in se talis entitas, puta accidens, & sic cõponit numerum. vnitas quoque transcendens dupliciter sumi potest. Primo vt est indiuisa, quod est esse nõ multitudinẽ; Et sic impossibile est componere multitudinẽ ratione dicta. Alio modo secundum id quod est, id est secundum ipsum negationẽ diuisionis: nõ inquamtũ exercet actum priuationis, sed inquantũ habet entis rationem. Et sic componit multitudinem formaliter. & complectiuè sumptam. Ita quòd hæc distinctio contracta ad vnũ & multa transcendentes, nõ est distinctio priuationis à subiecto positiuo: sed est distinctio actus priuatiui ab actu positiuo. Ita quòd ipsa indiuisio vt exercet actũ priuationis non cõponit. Et ipsam & vt eiusdem entitatis rationem habet, cõponit multitudinem: quæ secũdum veritatẽ negatiuũ ens formaliter est magis quam vnum. & quod hæc sit mens literæ, nõ solum ex formali sensu patet, sed ex responsione ad quartum. vbi dicitur, quòd diuisa non habent rationẽ multitudinis nisi vtrũque diuisorum habeat rationem vnius. hic enim manifestè apparuit, quod multitudo formaliter ex vnitatibus formalitas consurgit, & consequenter ex negationibus, quoniam solam

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum vnum & multa opponantur.*

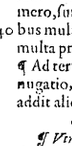

Ad secundum proceditur. Videtur quòd vnum & multa non opponãtur. Nullum enim oppositum prædicatur de suo opposito: sed omnis multitudo est quodammodo vnum, vt ex prædictis patet. ergo vnum nõ opponitur multitudini.

¶ 2. Præterea, Nullũ oppositũ constituitur ex suo opposito: sed vnum constituit multitudinẽ, Ergo non opponitur multitudini.

¶ 3. Præterea, Vnum vni est oppositum. Sed multo opponitur paucum. Ergo non opponitur ei vnum.

¶ 4. Præterea, Si vnũ opponitur multitudini, q̃ ens diuiditur simpliciter per vnũ, & secundũ ly quid per multa, id est vnum cõtinetur simpliciter sub ente, multa autem secundum quid. vnde & statim hoc probatur in litera. Nam & ipsa, inquit, multa nõ continẽtur sub ente, nisi vt participãt vno. Et quoniam constat quod natura talis diuisionis est, quòd membrum simpliciter æquatur diuiso absolutè sumpto: & meritò quoniam membrũ secundum quid nõ sapit diuisum, nisi secũdum quid ideo stat responsio optimè, & quod vnũ conuertitur cum ente: & tamẽ est diuisionis membrũ. Exemplũ huius est, si distinguitur homo in hominẽ in actu, & hominẽ in potentia. Et similiter domus in domũ in actu & potentia, &c. Reliqua in hac responsione posita sunt ad perfectionem doctrinæ, & ad explanationem intenti: quoniam & vnum tam simpliciter quàm secundum quid & multa tam simpliciter quàm secundum quid, vno participant.

51. 1. dist. 24. q. 1. art. 3. 4. Et 10. Me. le. 4. Arti. præ.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, vnum opponitur multis diuersimode. probatur: Vnum principium numeri opponitur numero vt mensura mensurato: vnum autem cõuersum cum ente opponitur vt indiuisum diuiso. ergo. Antecedens pro prima parte probatur ex 10. Metaph. quia in primo cõuenit mensura, & numerus est multitudo mensurata. pro secunda patet. consequẽtia autem est euidens, quia alia est oppositio relatiua, alia priuatiua.

¶ Aduerte hic, q̃ quãuis litera intendat de diuersis vnitatibus & multitudinibus loqui, ex hac tamen doctrina optime deducere poteris, q̃ eadem vnitas

negationem formaliter addere docuerat in præcedenti articulo.

¶ In responsione ad quartũ dubium occurrit quomodo verificẽtur illa verba, Diuisio est prior vnitate nõ simpliciter: sed secundũ nostræ apprehensionis rationẽ. Videtur enim quod diuisio sit simpliciter prior vnitate: quoniã habitus naturaliter est prior priuatione. Diuisio autẽ se habet ad vnitatẽ vt habitus ad priuationẽ. ergo. Nec potest dici, quòd diuisio non est verè habitus quo priuat vnitas secũdum se. Sed est habitus secundum nostrum modum intelligendi, quia oportet assignare talem circũlocutiõnẽ quis est ille habitus, quo priuat secũdum se vnitatẽ. Nec facile esset hoc fingere quia ille habitus secũdum se aut est quid positiuum, aut negatiuũ. Si positiuum, ergo aliquid quod est vnitas vltra ens est ante vnitatem, quod est impossibile. Si negatiuum, ergo aliqua negatio est ante vnitatem. Et si hoc non incommodè cor incommodè diuisionem, quæ negatio est esse ante vnitatem?

¶ Ad hoc dicitur, quòd labor est in æquiuoco. Ambæ siquidem propositiones sunt veræ, & quod diuisio est prior vnitate simpliciter, id est secundum se, in esse intelligibili tamen: eo quòd diuisio negatio est, quæ ens rationis est. Et quod diuisio est posterior vnitate simpliciter, id est secũdum esse simpliciter, quod est esse in rerum natura. Esse enim intelligibile est secũdum quod tantum. Prima propositio probatur ex dictis. Non enim intelligibile quòd affirmatio non sit prior negatione. Esse autem vnũ

2. ad. 13.

Intra 4. 1. dist. 24. q. 1. art. 3. & 1. cen. 26.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ nihil prohibet id, quod est vno modo diuisum, esse alio modo indiuisum: sicut quod est diuisum numero, est indiuisum secũdũ speciẽ: & sic contingit aliquid esse vno modo vnum, alio modo multa. Sed tamẽ si sit indiuisum simpliciter, vel quia est indiuisum secũdũ id quod pertinet ad essentiã rei licet sit diuisum quantũ ad ea, quæ sunt extra essentiam rei sicut quod est vnum subiecto, & multa secũdũ accidẽtia: vel quia est indiuisum in actu, & diuisum in potẽtia. sicut quod est vnũ toto & multa secũdũ partes: huiusmodi erit vnum simpliciter, & multa secundũ quid. Si vero aliquid cõuersũ sit indiuisum secũdum quid, & diuisum simpliciter, vtpote quia est diuisum secundum essentiam, & indiuisum secũdum rationem, vel secũdum principium siue causam: inerunt multa simpliciter, & vnũ secundum quid: & quæ sunt multa numero & vnum specie, vel vnum principium. Sic igitur ens diuiditur per vnum & multa e, quasi per vnum simpliciter, & multa secundum quid. Nam & ipsa multitudo non contineretur sub ente nisi cõtineretur aliquo modo sub vno. Dicit enim Dio. vlt. c. de Di. no. quòd nõ est multitudo nõ participãs vno: sed quæ sunt multa partib⁹, sunt vnũ toto: & quæ sunt multa accidẽtibus, sunt vnũ subiecto: & quæ sunt multa numero, sunt vnũ specie: & quæ sunt speciebus multa, sunt vnum genere: & quæ sunt multa processibus, sunt vnum principio.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd ideo non est nugatio, cùm dicitur ens vnũ, quia vnum addit aliquid secundum rationẽ supra ens.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum Deus sit vnus.*

Ad tertium sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ sit vnus. Dicitur enim 1. ad Cor. 8. Siquidem sunt dij multi & domini multi.

¶ 2. Præterea, Vnũ quòd est principiũ numeri nõ potest prædicari de Deo, cum nulla quãtitas de Deo prædicetur. similiter nec vnum quod cõuertitur cum ente: quia importat priuationem, & omnis priuatio imperfectio est, quæ Deo non competit. Non est igitur dicendum quod Deus sit vnus,

¶ Sed contra est quod dr Deut. 6. Audi Israël, Dominus Deus tuus vnus est.

¶ Respondeo dicendum q̃ Deum esse vnum ex tribus demonstratur. Primò quidem ex eius simplicitate: manifestũ est enim quòd illud vnde aliquid singulare est hoc aliquid, nullo modo est multis cõmu-

tripliciter. Primò Deus eodem formaliter est Deus & hic: ergo est vnus. antecedens patet ex quęstione tertia: qa idem est omnino hic Deus & natura diuina: consequētia probatur. impossibile est plurificari hunc, ergo & Deū. Secundò, Deus est vniuersaliter perfectus: ergo vnus, probatur consequētia à destructione consequentis ducendo ad oppositum antecedentis, vt clare patet in litera. Tertiò, Deus omnia quæ in vniuerso sunt per se reducit in vnum ordinem, ergo Deus est vnus.

¶ Quo ad primam partem antecedens proba turquia diuersa nō cōueniunt in vnum ordinem nisi ab aliquo.

¶ Quo ad secundū verò sic, Deus est perfectissimū & primū principium. ergo est per se & nō per accidens principium: consequentia vero probatur dupliciter. Tū quia melius per vnum disponuntur res quam per plura principia. Tum quia vnius nō est causa per se nisi vnū per accidēs aute plura.

¶ *Super Quæstionis vndecimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus ex dictis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiuē, Deus est maximè vnus, probatur Deus est maximè ens & maximè indiuisus. ergo, antecedēs, probatur: quia est ipsum esse: quo ad primā partem: quia est omnino simplex omni diuisibilitate caret, cōsequētia autem probatur ex ratione vnius includēris ens & indiuisionem: omnia clara sunt in litera.

¶ In respōsione ad primum dubium est, quomodo priuatio suscipit magis & min⁹ propter diuisionem. Ipsa enim diuisio negatio est, de qua est eadem quæstio quomodo suscipit magis & minus.

¶ Ad hoc responderur breuiter, q diuisio suscipit magis & min⁹ ratione fundamenti. Magis enim rationale distat à lapide quàm bouc. Et propterea maior est diuisio inter hominē & lapidē, & ꝓpterea minor est vnitas generis in quo conueniunt homo & lapis, vt patet.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum primum.*

IN titulo intellectus creatus nō humanus: & hoc bene nota, possit, absolutè, siue per potentiam in alio, siue in se videre per essentiam id est intelligere quidditatiuè. Ita vt cōplerè sciat terminare quæstionē quid est de Deo, cognoscere enim de aliquo quid est vide

Q. 3. art. 3.

Q. 4. art. 2.

Inf. q. 18. art. 4. c. & 7. 36 art. 4. c. Et causis 121. 32.

Tex. 3.

nicabile. Illud enim vnde Sortes est homo multis communicari potest: sed id, vnū est hic homo nō potest communicari nisi vni tantū. Si ergo Sortes per id esset homo per quod est hic homo, sicut non possunt esse plures Sortes, ita nō possent esse plures homines. Hoc autem cōuenit Deo: nam ipse Deus est sua natura, vt suprà ostensum est. Secundū igitur idem est Deus & hic Deus. Impossibile est igitur esse plures Deos.

¶ Secūdo verò ex infinitate eius perfectionis. Ostēsum est enim suprà, q Deus comprehendit in se totam perfectionē essendi. Si ergo essent plures dij, oporteret eos differre. Aliquid ergo cōueniret vni quod nō alteri. & sic ille, in quo esset priuatio nō esset simpliciter perfectus. Si autē hoc esset perfectio, alteri eorum deesset. Impossibile est ergo esse plures deos. Vnde & antiqui Philosophi quasi ab ipsa coacti veritate ponētes principium infiniū, posuerūt vnum tantū principiū. ¶ Tertiò ab vnitate mūdi. Omnia enim quę sunt inueniūtur esse ordinata adinuicē, dum quędā quibusdā deseruiūt. Quæ autē diuersa sunt in vnū ordinē nō cōueniret, nisi ab aliquo vno ordinarētur. Melius enim multa reducūtur in vnū ordinē per vnū, quàm p multos e quia p se vnius vnū est causa, & multa nō sunt causa vni⁹ nisi p accidēs: inquātū scilicet sunt aliquo modo vnū. Cū igitur illud, q est primū sit perfectissimū, & per se nō per accidens, oportet q primū reducēs omnia in vnum ordinem sit vnum tātum. Et hoc est Deus.

¶ Ad primum ergo dicendū, quòd dicuntur dij multi secundū errorem quorundam, qui multos deos colebant: existimantes planetas & alias stellas esse deos, vel etiam singulas partes mūdi. Vnde subdit. Nobis autem vnus Deus, &c.

¶ Ad secundū dicendū, q vnum secundū quod est principiū numeri, nō prædicatur de Deo, sed solum de iis, quæ habēt esse in materia. e Vnū enim, quod est principium numeri est de genere mathematicorū: quæ habēt esse in materia, sed sunt secundū rationē à materia abstracta. Vnū verò, q conuertitur cū ente, est quoddā metaphysicū, quod secundū esse nō dependet à materia. Et licet in Deo nō sit aliqua priuatio, tamē secundum modū apprehēsionis nostræ nō cognoscitur à nobis, nisi per modū priuationis & remotionis. Et sic nihil prohibet aliqua priuatiuè dicta de Deo prædicari, sicut quod est corporeus infinitus, & similiter de deo dicitur quòd sit vnus.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum Deus sit maximè vnus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q Deus non sit maximè vnus, vnū enim dicitur secūdum priuationē diuisionis e. Sed priuatio non recipit magis & minus. Ergo Deus non dicitur magis vnus quam alia, quæ sunt vnum.

¶ 2. Præterea, Nihil videtur esse magis indiuisibile quā id q est indiuisibile actu & potētia, cuiusmodi est punctus & vnitas. Sed in tantum dicitur aliquid magis vnum in quantum est indiuisibile. Ergo Deus non est magis vnum quàm vnitas & punctus.

¶ 3. Præterea, Quod est p essentiā bonū, est maximè bonū. Ergo q est per essentiā suam vnū est maximè vnū. Sed omne ens est vnū per suā essentiā, vt patet per Philosophum in 4. Meta. Ergo omne ens est maximè vnū: De⁹ igitur nō est magis vnū quā alia entia.

¶ SED CONTRA est quod dicit Boe. q inter omnia, quæ vnum dicuntur, arcem tenet vnitas diuinæ Trinitatis,

¶ RESPONDEO dicendum quòd cum vnū sit ens indiuisum, ad hoc q aliquid sit maximè vnū, oporteт q sit maximè ens, & maximè indiuisum. Vtrūq; autē competit Deo. Est enim maximè ens, inquantū est nō habēs aliquod esse determinatū per aliquā naturā, qui adueniat, sed est ipsum esse subsistens omnibus modis indeterminatū. Est autem maximè indiuisum, inquantū neq; diuiditur actu, neq; potētia secundū quencunq; modū diuisionis, cū sit omnibus modis simplex, vt suprà ostēsum est. Vnde manifestum est, quòd Deus est maximè vnus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q licet priuatio secūdū se nō recipiat magis & minus, tamē secundū q eius oppositū recipit magis & minus, etiā ipsa priuatiua dicūtur secundū magis & minus e. Secundū igitur q aliquid est magis diuisum, vel diuisibile, vel min⁹, vel nullo modo, secundū hoc aliquid dr magis & min⁹ vel maximè vnum.

¶ Ad secundū dicendū, quòd punctus & vnitas quæ est principiū numeri, nōn sunt maximè entia, cùm non habeāt esse nisi in subiecto aliquo. Vnde neutrum eorum est maximè vnum. Sicut enim subiectum non est maximè vnum propter diuersitatē accidentis & subiecti, ita nec accidens.

¶ Ad tertium dicēdum, q licet omne ens sit vnū per suam substantiā, non tamē se habet æqualiter substātia cuiuslibet ad causandā vnitatē: quia substantia quorundam est ex multis cōpōsita, quorundā verò non.

QVÆSTIO DVODECIMA,

quomodo Deus à nobis cognoscatur, in 13. articulos diuisa.

VIA in superioribus consideratum est qualiter Deus sit secūdum seipsum, restat cōsiderandum qualiter sit in cognitione nostra, id est, qūo cognoscatur à creaturis.

¶ Et circa hoc quærūtur 13. ¶ Primò, vtrū aliquis intellect⁹ creat⁹ possit videre essentiam Dei. ¶ Secundò, vtrū Dei essentia videatur ab intellectu p aliquā specie creatā. ¶ Tertiò, vtrū oculo corporeo Dei essentia possit videri. ¶ Quartò, vtrū aliqua substātia intellectualis creata ex suis naturalibus, sufficiēs sit videre Dei essentiā. ¶ Quintò, vtrū intellect⁹ creatus ad videndā Dei essentiā indigeat aliquo lumine creato. ¶ Sextò, vtrū videntiū essentiā Dei vn⁹ alio perfectiùs videat. ¶ Septimò, vtrū aliquis intellectus creat⁹ possit cōprehēdere Dei essentiam. ¶ Octauò, vtrū intellectus creatus videns Dei essentiā omnia in ipsa cognoscat. ¶ Nono, vtrum ea quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat. ¶ Decimò, vtrū simul cognoscat omnia quæ in Deo videt. ¶ Vndecimò, vtrū in statu huius vitæ possit aliquis homo essentiā Dei videre. ¶ Duodecimò, vtrū per rationē naturalem Deū in hac vita possimus cognoscere. ¶ Tertiodecimò, vtrū supra cognitionem naturalis rationis sit in præsenti vita aliqua cognitio Dei per gratiam.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum aliquis intellectus creatus possit Deum videre per essentiā.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q nullus intellectus creatus possit Deū per essentiā videre. Chrys. enim super Ioan. exponēs illud quod dicitur Ioan. 1. Deū nemo vidit vnquā: sic dicit, Ipsum quod est Deus nō totum prophetæ, sed nec angeli viderūt nec archāgeli. Quod enim creabilis est naturæ qualiter videre poterit quod increabile est? Dion. etiam 1. c. de Diui. no. loquēs de Deo dicit. Neq; sensus est eius: neque phantasia, neque opinio, nec ratio, nec scientia.

¶ 2. Præterea, omnę infinitū inquantū huiusmodi, est ignotū: sed Deus est infinit⁹, vt supra ostēsum est: ergo est secundū se ignot⁹.

¶ 3. Præterea, intellectus creat⁹ nō est cognoscitiuus nisi existentium. Primum enim quod cadit in apprehēsione intellectus est ens e. Sed Deus nō est existēs, sed supra existentia, vt dicit Dion. ergo non est intelligibilis, sed est supra omnem intellectum.

¶ 4. Præterea, Cognoscētia ad cognitū oportet esse aliquā proportionem, cùm cognitū sit perfectio cognoscētis. Sed nulla est proportio intellectus creati ad Deum: quia in infinitum distant.

12. q. 95. f. ar. 1. c. & q. 93. ar. 1. & 3 co. 1. c. 11. 54. & 57. 1. c. v. ri. 90. 8. ar. 1. & quo. 7. ar. 11. Ioan. 14. 2. ulo post prin. Q. 7. ar. 11.

35. 26. 3 u. 3..

er 30

excellentiæ obiecti supra potentiam: quod est esse ex parte potentiæ.

¶ Quo ad secundū opinio quorundā est, intellectus creatus nō potest videre Dei essentiam: ratio autem eorum est ipsa excellentia Dei supra intellectum creatum, vt in litera dicitur, ibi, hoc igitur quidam attendentes.

¶ Aduerte hic, quòd hæc opinio iudicio meo non est Aui. aut Philosophorum: quoniam saltem prima intelligētia creata cognoscit quid est Deus apud Auic. quoniam ipse est illius prouximum principium, sed hæc opinio fuit aliquorum Christianorum, vt puto. & ideo cōtra eam ex his, quæ fidei sunt, disputat vt patebit.

¶ Quo ad tertiū reprobatur opinio præfata dupliciter. Primò, si nullus intellectus creatus potest videre Deum, ergo vel vnquam suam beatitudinem obtinebit vel beatitudo eius in alio consistet quàm in Deo. consequentia probatur: quia beatitudo hominis consistit in altissima eius operatione quæ est intellige re. consequens autem pro prima parte est manifestè impossibile, pro secunda est alienum à fide. Et ne hoc volunta riè dici videatur, probatur: Deus est principium essendi creaturæ rationalis: ergo felicitas creaturæ rationalis cōsistit in coniunctione ad Deum consequētia probatur: quia vnumquodque intantum est perfectum, inquantum suo cōiungitur principio: & est ꝓpositio sumpta ex lib. de causis.

17. ¶ Circa probationem consequētiæ posset dubitari: quia arguit à superiori ad inferius affirmatiuè, scilicet ad altissimā operationem, quæ est intelligere, ad talem intellectionem. Sed facile respondetur: quia altissimæ operationis nomine non intelligitur ipsum genus operis, puta intelligere, vt superficies literæ præ se fert, sed summū illius generis, id est, intellectio altissima &c. vnde nulla intercedit fallacia. Nec obstat, q determinaueris genus operis. hoc enim propter hominem cui insunt alterius generis opera, puta sensibilia, fecit. Meminit autem hominis in probatione: & tamen illatio erat de intellectu creato in cōmuni, vt ex notioribus doctrinam traderet: & in eandem esse rationem quo ad hoc de intellectu creato omni innueret, imò & à minori argumentum faceret, si nanque hominis beatitudō in intellectione altissima consistit, à fortiori aliorum quoque intellectualium fœlicitas, altissima erit speculatio.

¶ Circa destructionē consequentis, quo ad secūdam partem, aduerte quòd volens Autor aduersarios conuincere, quòd illud sit contra fidem, attulit propositionem quam oporter expressè credere, scilicet quòd Deus est creator omnis creaturæ rationalis. Et ex hac arguit: ergo in eo quiescit. vnde ista ratio assumit antecedens vt creditum: & consequentiam ratione deducit: & ideo optimè concludit apud fideles. Et propterea errant qui contra Auicen. hanc rationem ex Sancto Thom. referunt.

¶ Secundò improbatur opinio sic, Si intellectus creatus non potest videre Deum, ergo non potest ipsam rerum causam videre: ergo desiderium naturæ erit inane. prima consequentia relinquitur per se nota. secunda autem probatur: homini inest naturale desiderium videndi causam, visis effectibus, vt eius admiratio attestatur. ergo.

¶ Circa hāc rationē dubium duplex occurrit. Primū est simpliciter, & ad hominē. Non enim videtur verū, quod intellectus creat⁹ naturaliter desideret videre Deum: quoniam natura nō largitur inclinationē ad aliquid, ad quod tota vis naturæ perducere nequit: cuius signū est, quòd organa natura dedit cuilibet potentiæ, quā intus in anima posuit. Et in secūdo Cæli dicitur, quòd si astra haberēt vim progressiuā, natura dedisset eis organa opportuna. Implicare igitur videtur, q natura det desiderium visionis diuinæ. Et quòd non possit dare requisita ad visionem illam, puta lumen gloriæ, &c. apud S. Thoquoque doctrinam, vt dictum est in primo articulo huius operis, homo non naturaliter sed obedientialiter ordinatur in fœlicitatem illam: ergo.

¶ Secundum verò dubium est: quia cōcesso toto processu, nō sequitur intentum: infert enim tātum, ergo prima causa videri potest, & nō. ergo Deus. Dicam enim q Deus, inquantū causa rerum, videri desideratur, & non secundum substantiā suam in se. Et sic fecetur, nō quid est absolutè, sed quid est vt creator, vt gubernator, &c. vt patet in nobis. Desideramus enim ex primo motu scire quid est illa substantia: vt primus motor, & huius cōditionibus, vt sic notis quiescit desiderium, vt patet in complemento scientiarum.

¶ Ad euidentiam horū scito, quòd creatura rationalis potest dupliciter cōsiderari vno modo absolutē, alio modò vt ordinata est ad felicitatem. Si primo modo consideretur, sic naturale eius desiderium non se extendit vltra naturæ facultatem, & sic concedo quòd non naturaliter desideret visionem Dei in se absolutè. Si verò secūdo modo consideretur, sic naturaliter desiderat visionem Dei: quia vt sic nouit quōdā effectus, puta gratiæ, & gloriæ: quorum causa est Deus vt Deus est in se absolutè, non vt vniuersālē agens. Notis autem effectibus naturale est cuilibet intellectuali desiderare notitia causæ. Et propterea desiderū visionis diuinæ est nō sit naturale, intellectui creato absoluē, sit tamen naturale ei sub ꝓposita reuelatione talium effectuum. Et sic tam ratio hic allegata quā reliquæ rationes ad idē collectæ, in cap. 50. tertij contra Gen. concludunt inane fore desiderium intellectualis naturæ creatæ, si Deum videre nō possit. Non oportuit autem exprimi, quòd de creatura intellectuali non absolutè, sed vt ordinata ad felicitatē esset sermo. Quia cōmune est cuilibet sciētiæ, quod sem per intelligantur termini formaliter, vt subsunt illi scientiæ, vt patet de quātitate in Physicis. Constat autem ex secundo contra Gen. cap. 4. quòd creaturæ non sunt de consideratione theologica, nisi vt ordinantur, gubernantur, præ destinantur à Deo in Deum vt supremū omnium finem, alioquin non in ordine ad altissimam causam & propriam Theologo theologica considerarentur, vt de se patet.

Q. 7. art. 1.

16. 4. di. 49. q. 2. art. 8. Et ve q. 8 ac. 1. Et quol. 7. ar. 1 & 1 contra. c. 99. & opu. 3 c. 103. Cap. 11.

Cap. 9.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est, Beati vident Dei essentiam, nec aliter probatur quam reprobatione contradictoriæ: oportet enim alteram contradictionis parte esse veram.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, quòd aliud est quod quæritur, & aliud est occasio quærendi. quæritur enim indefinitè an ad visionem diuinam concurrat aliqua similitudo, quomodocunque concurrat: sed quærendi occasio est quia dubitatur, an Deus possit videri per aliquam similitudinem ex parte rei visæ, id est, quæ sit repræsentatiua ipsius Dei, vt ratio videndi, sicut species visibilis repræsentat corporali visui coloratum.

¶ In corpore tria. Primò naturam visionis quo ad hoc, quòd est requirere similitudinem declarat. Secundo respondet quæsito, ibi: Manifestum est autem. Tertiò epilogat expressus quædam manifestans.

¶ Quo ad primum tria dicuntur, ex quibus quārtū oportunum insinuatur.

¶ Primum est numerus requisitorum ad visionem: & dicitur, quod sunt duo, scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum videntes. Et probatur, Visio non fit actu nisi res visa sit aliquo modo in vidente. ergo.

¶ Secundum est modus vnionis: & dicitū, quod est duplex, scilicet per essentiam ipsius rei visæ: & per similitudinēm eius; & manifestatur in corporalibus: quia lapis non est in oculo, sed species lapidis, vtrique enim modus expressus est, quamuis alter negatur à corporalibus, quasi per hoc innueret in spiritualibus non impossibile fore,

¶ Tertiū est mod⁹ similitudinis: & dicitur, quod est duplex, scilicet ex parte rei visæ, & ex parte virtutis visiuæ, declaratūq; secundū membrū ex visibus cōditionalis verę. Si virt⁹ visiua habet esse à re visa, virtus visiua nō solum esset ipsa, sed similitudo rei visæ vt patetq; effect⁹ est similis causæ. Ex his autem habes quatū, scilicet q visio potest tripliciter fieri: primò per essentiam rei visæ. secūdò per essentiā virtutis visiuæ, tertiò per similitudinē medium repræsentantē rem visam visiuæ virtuti: vt enim patet ex dictis tot modis

D. 761.

260.

211.

D. 366.

Paulo antē med.

2. 4. 13.

modis cõtingit vnionẽ rei visæ cum videte variari. Verũm vt literæ consoni sunt, nomine essentiæ virtutis visiuæ, nõ intelligas tantũ ipsam vim visiuam, sed quicquid se tenẽt ex parte eius, scilicet quòdcunq; cõfortatiuum aut eleuatiuum, &c. ipsius vis visiuæ: siue illud sit lumen gratiæ, vel gloriæ. Totum enim hoc alio vocabulo dicitur similitudo ex parte videntis, vt patet in his, quæ subiunguntur in litera.

¶ Quo ad secundum duæ conclusiones responsiuæ quæsito ponuntur. Prima affirmatiua: Ad videdum Deũ exigitur aliqua similitudo ex parte virtutis visiuæ. Secunda negatiua: ad videndum Deum impossibile est concurrere aliquam similitudinem mediam ex parte rei visæ. Prima conclusio probatur: Deus est autor intellectus creati potentis ipsum videre: ergo intellectus creatus est participata similitudo ipsi essentiæ diuinæ: ergo ad visionem Dei, &c. antecedens patet cum prima consequentia, quæ nihilominus cõfirmatur per locum à diuisione: quia non est ipsa diuina substantia. consequens quoque confirmatur à signo: quia intelligibilis vis lumen dicitur, &c. omnia clara sunt. Secunda autem conclusio probatur tripliciter. Primo sic: Res
p.485. superior nõ videtur per
c. similitudinem inferio-
61. ris ordinis: ergo Deus
5.20. non videtur per aliquã creatã similitudinem. Antecedens probatur autoritate Dionysij, & declaratur exẽplo corporeę similitudinis, cõsequẽtia verò patet per locum à minori. Secundò: Nulla res creata est suum esse: ergo per nullam rem creatam potest videri Deus. Antecedens suppositur. consequentia probatur, quia Deus est suum esse. Tertiò sic: Omnis res creata est determinata ad genus aliquod: ergo nulla est infinita: ergo per nullam potest videri Deus. Vltima consequentia probatur, quia Deus est infinitus secundum omnem modum essendi & intelligendi.

¶ Contra has rationes quamuis Aureolus apud Capreolum in quarto dist. 47. q. 5. multipliciter arguat: tota tamen vis rationum contra hoc consistit, in hoc quod omnes allatæ rationes peccant non distinguendo, sed idem iudicium faciendo de specie in essendo, & in repræsentando: cùm tamen constet valde magnam differentiam interesse. Vnde species inquit inferioris ordinis in essendo, & habens esse distinctum ab essentia atque finita in essendo, est in repræsentando, & supremi ordinis, & habens esse idem cum essentia, atque infinita. Hæc enim insunt ei obiectiue, illa formaliter: nec hoc inconuenit magis quam speciem lapidis esse accidens formaliter: & substantiam obiectiue, &c.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd indistinctio inter per se & per accidens errandi occasionem præbet. species quidem rerum, de quibus est sermo, per se quidem non habent quod sint substantiæ, vel accidentia: sed hoc accidit eis, verum per se exigit talis species quòd sit repræsentatiuum alterius non per modum signi: quoniam quodlibet potest significare quodcunque, sed per modum similitudinis. Vnde Philosophi, vt primo de Anima dicitur, conuenerunt in hoc quod cognitio fit per assimilationem. Et si cognitio debet esse quidditatiua, oportet speciem esse similem, non solùm secundum genus, sed speciem specialissima formaliter, vel eminenter. Nunquam enim anima nostra domũ quidditatiuè nouit, nisi apud se speciem domus, quæ sit quod quid est domus, habeat. Oportet igitur speciem, qua videnda est res, esse quod quid est ipsius rei, nõ secundum modũ essendi naturalem rei visæ, sed in alio essendi modo: qui formaliter sumptus & abstrahit ab esse substãtiali, & accidentali vt de se patet. Et exigit quod sit mobilior, aut saltẽ æquè nobis quàm sit nobilitas modi essendi rei visæ, vt inductiuè patet. Et ratione probatur: quia cognoscẽs vt sic, habet nobiliori essendi modum cognitũ in seipso: vt cognitionẽ terminat. Ex his autem ad rationẽ literæ descendendo dicitur, quòd speciem esse inferioris ordinis potest dupliciter intelligi, scilicet per se vel per accidens: species inferioris ordinis per accidens, sumitur quum consideratur quod per accidẽs est in essendo. Per se verò, quum consideratur quod est magis vel minùs de articulata: aut eleuata qualiter videmus species in sensibus propriis esse inferioris ordinis respectu specierũ phantasiæ: & has respectu specierum intellectus nostri. Et constat quòd per species sensus nõ possunt imaginabilia, nec per imagines possunt intelligibilia videri: & iuxta hunc sensum militat prima ratio, vt patet in exẽplo literæ. Deus enim adeò eleuatæ est naturæ, vt omnis quouis modo dearticulata specie, qualem oportet creatã quamcunque esse, inferioris sit ordinis per se, inquantum scilicet species. Nec obstat distinctio, quod in essendo vel in

telligendum Deum. Sed videre Deum per essentiam, non est visio ænigmatica, vel speculatiua, sed ea contra eam diuiditur. Ergo diuina essentia non videtur per similitudines.

¶ Respondeo dicendum, quòd ad visionẽ tam sensibilem quàm intellectualem duo requiruntur, scilicet virtus visiuà, & vnio rei visæ cum visu. Non enim fit visio in actu, nisi per hoc quòd res visa quodammodo est in vidente. Et in rebus quidem corporalibus apparet, quòd res visa non potest esse in vidente per suam essentiam, sed solum per suam similitudinem. Sicut similitudo lapidis est in oculo, per quã fit visio in actu, non autem ipsa substantia lapidis. Si autem esset vna & eadem res, quæ esset principiũ visiuæ virtutis, & quæ esset res visa: oporteret videntem ab illa re & virtutem visiuam habere, & formam per quam videret. Manifestum est autem, quòd Deus & est autor intellectiuæ virtutis, & ab intellectu videri potest. Et cùm ipsa intellectiua virtus creaturæ nõ sit Dei essentia, relinquitur, q̃ sit aliqua participatiua similitudo ipsius, qui est primus intellectus. Vnde & virt[a] intellectualis creaturæ lumen quòddam intelligibile dicitur, quasi à prima luce deriuatum e: siue hoc intelligatur de virtute naturali, siue de aliqua perfectione superaddita gratiæ, vel gloriæ. Requiritur ergo ad videndum Deũ aliqua Dei similitudo ex parte visiuæ potentiæ, qua scilicet intellectus sit efficax ad videndum Deum. Sed ex parte visæ rei, quam necesse est aliquo modo vniri videnti, per nullam similitudinem creatam Dei

vniri intellectui & facere ipsum in actu absque hoc quod det esse formaliter ipsi intellectui. Et quãuis hanc viã quandoq; sectatus docuerim, & forte feri pserim, eleuatis tamen mẽtis oculis vilem nimis aspicere videor naturã cognoscitiuã, si de ea quasi de naturali[b] agẽtibus iudicatur. Si anima enim supra naturã est, vt vegetatiua, quę est infirma, tetstatur, dum ad omnes positionis differentias simul mouet, quanto magis intellectus: dicendũ est ergo quod quãuis intellectus & species intelligibiles, se habeant quasi duo partialia agentia: quorũ alterum substantiam, alterũ speciem omni intellectioni præbet: hæc tamẽ proportio non est prima, sed ante ipsam est, quod se habẽt sicut materia & forma, & hoc per se inquendo. Et propterea quamuis secunda proportio ex dictis saluetur: non tamen prima præsertim quod est intellectu & specie fit magis vnũ quã ex materia & forma, vt Auerr. in tertio de Anima redẽt docuit. Oportet igitur saluare quod Intellectus videẽs Deũ prius natura sit, Deus est tamen nulla intentio intellecta sit in eo: & post videat Deũ. Vt autẽ in tertio contra Gen. cap. 51. dicitur essentiæ diuina, cessi nullius formæ esse possit in genere entium, id est, in essendo: potest tamẽ esse formalis intellectus creati in genere intelligibilium. Et ibi quidem redditur pro causa: quia est ipsa actualitas in genere intelligibilium, quia est ipsa veritas, quæ est propria forma intellectus in genere intelligibilis, vt habes ibi diffusè. Hic vero assignatur pro causa: quia est ipsum esse, & intendit iudicio meo quod ex hoc quod natura aliqua nõ est suũ esse, habet quod non sit omne suum esse. Et per oppositum, ex hoc q̃ natura aliqua est ipsum esse, habet quod sit omne suũ esse, suũ autẽ dico, id est sui ordinis. Ex his enim subintellecta illa maxima declarata in litera, scilicet cognitio quidditatiua nõ fit nisi per esse cõsimile vel superioris ordinis respectu rei cognitæ: manifestè sequitur, quod essentia diuina habet hoc singulare, quod est illud esse intelligibile, quod existimaretur dare in intellectu si vniretur illi per speciem. Ac per hoc ipsa ex hoc quòd est ipsum esse, habet & quòd sit, & quod sit forma intelligibilis seipse respectu intellectus videntis ipsam. Sed adhuc mẽs nõ quiescit, oportet enim dicere quid importat: hoc scilicet essentiam diuinam facere formaliter intellectum in actu, in genere intelligibilium.

¶ Ad euidentiã huius scito, q̃ in cõmuni loquendo, speciem intelligibilem vniri perfectè intellectui, non est ipsam inhærere intellectui, quoniam ista vnio cõstituit intellectũ, nõ in actu: sed in habitu, sed est ipsum cõstituere in actu secũd. Ad hoc enim ponitur, species intelligibilis vt fit, vt intelligẽs sit intellectũ in actu cõpleto. Ipsam autẽ constituere in actu secũdo, est ipsum non esse actum secundũ: sed habere se ad actum secũdum, vt forma ad esse. Quemadmodũ enim forma est principium essendi materiæ, ita quod idẽ est esse materiæ & formæ diuersimode, vt patet de lumine in diaphano, & colore in aqua, &c. Ita species intelligibilis, si actᵃ est in genere intelligibilis, est intelligẽdi principiũ. ita quod intelligere est vt ipsius esse. Et, ꝓpterea quãuis aliquo modo actiua sit species intellectionis, melior tñ & potior est proportio ipsius formalis quã actiua. Speciẽ igitur vniri actu intellectui, est cõstituere ipsum in hoc quod esse actu intelligentẽ. Esse autẽ actu intelligentem, nihil aliud est quàm intellectũ esse perfectè ipsum cognitum. Cognoscere nanq; aliquid, vt inferius patebit, nihil aliud est quàm esse etiam illud actu cõpleto. Ex his autem ad diuina balbutiendo accedẽtes dicimus, quòd diuinã essentiã vniri intellectui per seipsam, & cõstituere formaliter ipsum

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd diuina essentia est ipsum esse. Vnde sicut aliæ formæ intelligibiles, quæ non sunt suum esse, vniũtur intellectui secundum aliquod esse, quo informat ipsum intellectũ, & faciũt ipsum in actu, ita diuina essentia vnitur intellectui creato vt intellectum in actu, per seipsam faciens intellectum in actu.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum essentia Dei videri possit oculis corporalibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd essentia Dei videri possit oculo corporali. Dicitur enim Iob. 19. In carne mea videbo Deum, &c. & 42. Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te.
17. 4. dist. 49. q. 2. art. 2.

¶ 2. Præterea, August. dicit vlt. de ciui. Dei. cap. 29. Vis itaq; præpollentior oculorum erit illorum, scilicet glorificatorum, nõ vt acutius videant, quàm quidem perhibentur videre serpentes vel aquilæ. Quantaliber enim acrimonia cernendi eadem animalia vigeant, nihil aliud possunt videri quam corpora: sed vt videant & incorporalia. Quicunque autem potest videre incorporalia, potest eleuari ad videndum Deum: ergo oculus glorificatus potest videre Deum.

¶ 3. Præterea. Deus potest videri ab homine visione imaginaria, Dicitur enim Isa. 6. Vidi Dominum sedentẽ super solium, &c. Sed visio imaginaria à sensu originem habet: phãtasia enim est motus factus à sensu secundum actũ vt dicitur in tertio de Anima: ergo Deus sensibile visione videri potest.

¶ Sed contra est, quod dicit Aug. in libro de videndo Deum ad Paulinam, Deum nemo vidit vnquam: vel in hac vita sicut ipse est: vel in angelorũ vita sicut visibilia ista, quæ corporali visione cernũtur.
Epist. 112. Cap. 9.

¶ Respondeo dicendum, quòd impossibile est Deum videri sensu visus, vel quocunque alio sensu, aut potentia sensitiua: partis. Omnis enim potentia huiusmodi est actus corporalis organi, vt infrà dicetur. Actus autem proportionatur ei, cuius est actus. Vnde nulla huiusmodi potentia, potest se extendere vltra corporalia. Deus autem incorporeus est, vt supra ostensum est. Vnde nec sensu, nec imaginatione videri potest, sed solo intellectu.
Artic. sequenti & 9. 78.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd cum dicitur, In carne mea videbo Deum saluatorem meum, non intelligitur quòd oculo carnis sit Deum visurus, sed quòd in carne existens post resurrectionem visurus sit Deum. Similiter quod dicitur nũc oculus meus videt te, intelligitur de oculo mentis: sicut Ephes. 1. dicit Apostolus: Det vobis Spiritũ sapientiæ in agnitione eius, illuminatos oculos cordis vestri.

¶ Ad secundum dicendum, quod Aug. loquitur inquirendo in verbis illis. & sub conditione. Quod patet ex hoc q̃ præmittitur longè itaque potentiæ alterius erunt scilicet oculi glorificati, si per eos videbitur incorporea illa natura. Sed post modũ hoc determinat dicens: Valde credibile est sic nos visuros mundana tunc corpora cæli noui & terræ nouæ, vt Deum vbique præsentem, & vniuersa etiam corporalia gubernantem clarissima perspicuitate videamus, non sicut nunc inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta cõspiciuntur: sed sicut homines inter quos viuentes motũque vitales exercẽtes viuimus, mox vt aspicimus, non credimus videre, sed videmus. Ex quo patet, q̃ hoc modo intelligit oculos glorificatos Deum visuros: sicut nunc oculi nostri vident alicuius vitam. Vita autem nõ videtur oculo corporali, sicut per se visibile, sed sicut sensibile per accidens. Quod quidem à sensu nõ cognoscitur, sed statim cum sensu ab aliqua alia virtute cognoscitiua. Quòd autem statim visis corporibus diuina præsentia ex eis cognoscatur per intellectum, ex duobus contingit, scilicet ex perspicuitate intellectus, & ex refulgentia diuinæ claritatis in corporibus innouatis.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ in visione imaginaria non videtur Dei essentia, sed aliqua forma imaginatione formatur, repræsentans Deum secundũ aliquẽ modũ similitudinis, prout in Scripturis diuinis diuina per res sensibiles metaphoricè describuntur.

ARTICVLVS IIIII.

¶ Vtrum aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiam videre possit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinã essentiã videre possit. Dicit enim Dionys. 4. cap. de Diui. no. quòd angelus est speculum purũ clarissimum suscipiens totam (si fas est dicere) pulchritudinem Dei. Sed vnumquoque videtur dum videtur eius speculum. Cum igitur angelus per sua naturalia intelligat seipsum, videgnitum est in cognoscente secundũ modum cognoscentis. Secũdo verò relinquitur nota. Tertia autẽ manifestè sequitur ex præcedẽtibus, & nihilominus in litera declaratur, & à posteriori inductiuè probatur, distinguẽdo modos essendi rerũ cognoscibilium, vt sic, in tres, & ostendẽdo eos proportionaliter respondere tribus modis essendi naturæ cognoscitiuæ, vt clarè patet in litera. Quarta autem consequẽtia probatur: quia nulla creatura est suum esse, sed habet esse participatum: vltima autem est per se nota.
4. di. art. 6. Et ven. q. 8. art. 3. Et 3. contra c. 50.

¶ Circa declarationẽ ac probationẽ tertiæ consequentiæ aduerte duo. Primò, q̃ licet in litera ponãtur tres tantùm modi essendi ex parte rei cognitæ, scilicet esse in hac materia, & esse sine materia, & esse ipsum esse subsistẽs id est, sine omni potẽtiã: quia tamẽ primus modus distinguitur, nõ in plures modos essendi, & ideo tres tantũ sunt sed in duos modos, quorũ alter est rei alter rationis, scilicet esse in hac materia, & abstrahere ab illa, seu singulariter, & vniuersaliter & singularia vt sic ad naturã spectãt cognoscitiuã, cuius est esse actũ corporis, quia ad sensitiuã: vniuersalia verò ad naturã, quæ quodammodo est in corpore, & quodãmodo non, quia ad intellectuam humanam, quæ partim est separata & partim cõiuncta, vt dicitur in secũdo Physic. tex. 26. ideo ordines cognoscentiũ multiplicari possunt, secundũ modos essendi, magis quam ordines cognitorũ. Et propterea in litera in homine, in quo veraq; iungitur natura, ponitur intellectus in altiori ordine quam sensus: ex hoc tamẽ nihil deęrit rationis efficaciæ. Tum quia sicut vniversale & singulare ad vnũ essendi modũ spectãt, scilicet ad esse in materia, ita anima

in actu genere intelligibili, est ipsam facere formaliter intentionẽ esse actu, vltimo ipsum Deum intelligibiliter, sublatis omnibus, quæ imperfectionis sunt. Hoc autẽ sufficienter fit substantia ipsa diuina cõcurrente ad visionem beatã immediate vt obiectum: & principium visionis formale. Dixi autem sublatis imperfectionibus: quia visio beata non est actus & esse substantiæ diuinæ, quia hoc imperfectionis esset, sicut esset speciei intelligibilis creatæ si poneretur.
Q. 1. art. 1.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum tertium.*

TITVLVS clarus.

¶ In corpore vna conclusio negatiuè responsiua quęsito: Impossibile est Deum videri sensu visus, & quacũq; alia vi sensitiuæ partis. probatur, Potentia sensitiua est actus corporis ergo est commensurata corpori, ergo non se extendit vltra corporalia, ergo non ad Deum, antecedẽs patet: consequentia prima probatur: quia actus proportionatur ei cuius est actu. secunda patet ex se cũ tertia: quia Deus est omnino incorporeus, omnia plana sunt.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum quartum.*

IN titulo nihil est obscurum aduertẽtibus quod ly per sua natura lia, denotat causam sufficientem.

¶ In corpore est vnica conclusio responsiua quæsito negatiuè: Impossibile est q̃ aliquis intellectus creatus per suã naturalem essentiã Dei videat. Probatur vnica ratione sic: Cognitio sit secũdũ quod cognitum est in cognoscente: ergo secundum modum cognoscentis. ergo secũdũ modum naturæ ipsius cognoscentis. ergo si modus essendi alicuius rei cognitæ excedat modum naturæ cognoscẽtis, cognitio illius rei est supra naturam illius cognoscẽtis. ergo cognoscere ipsum esse subsistens est supra facultatem naturalem cuiuscunq; intellectus creati, solùm: intellectui diuino connaturale: ergo intellectus creatus non potest Deum per essentiã videre, nisi per gratiam. Prima consequẽtia probatur: quia co-

sensitiua & humana ad vnum modũ essendi pertinẽt, scilicet ad esse formã, quod quid erat esse.& perfectionẽ corporis physici, vt in secundo de Anima probatur. Tum quia ex his optimẽ habetur quod modus essendi naturæ cognitæ, nunquã excedit modum naturæ cognoscentis: quod est intantum. Secundo aduerte, quòd ex hoc processu literæ inducendo ex singularibus & sensu: vniuersalibus & intellectu humano, substãtiis immaterialibus & intellectibus separatis optimè infertur, quod modus essendi naturæ cognitæ non excedit modum naturæ cognoscentis:& est signum, quod ille excessus est causa non cognitionis, vt in probatione consequentiæ à priori est assumptum, & sic optimè infertur, ergo cognitio ipsius esse per se subsistentis soli intellectui diuino est connaturalis, ac per hoc supra cæteros est.

¶ Circa tertiam consequẽtiam dubium occurrit. Scotus siquidem in quarto distinct. 46. q. 11. & in primo dist. 3. q. 3. & in quolibet. q. 14. artic. 2. eam impugnat, ad diuersa tamen proposita. nam in primo quolibet arguit eam quo ad intellectũ nostrum respectu sui naturalis obiecti: in quarto autem respectu essentiæ diuinæ, & intellectus creati.

Artic. 2.

¶ Arguit ergo sic, primo, Conditionalis illa non sequitur ex præmissis: ergo antecedens probatur: quia ex hoc quòd cognitum est in cognoscente secũdum modũ cognoscentis. Vnde cuiuslibet cognoscentis cognitio est secundũ modum suæ naturæ. Si igitur modus essendi alicuius rei sit supra naturã illius cognoscẽtis. Est autẽ multiplex modus essendi rerum. Quædã enim sunt, quorũ natura nõ habet esse nisi in hac materia indiuidua li, & huiusmodi sunt omnia corporalia. Quædam verò sunt, quorũ naturæ sunt per se subsistentes, non in materia aliqua, quæ tamen nõ sunt suum esse, sed sunt esse, habentes. Et huiusmodi sunt substantiæ incorporeæ, quas angelos dicimus. Solius autem Dei proprius modus essendi est, vt sit suum esse subsistẽs. Ea igitur quæ nõ habẽt esse nisi in materia indiuiduali, cognoscere est nobis cõnaturale [e]. ea q̃ anima nostra per quam cognoscimus est forma alicuius materiæ. Quæ tũ habet duas virtutes cognoscitiuas. Vnã, quæ est act[a] alicuius corporei organi. Et huic cõnaturale est cognoscere res, secũdum q̃ sunt in materia indiuiduali, Vnde sensus nõ cognoscit nisi singularia. Alio verò virtus cognoscitiua eius est intellectus, qui nõ est actus alicuius organi corporalis. Vnde per intellectũ connaturale est nobis [d] cognoscere naturas, quæ quidẽ non habent esse nisi in materia

e. 81. 26. 424.

d. 712.

¶ Quartò specialiter arguit contra eam vt applicatur ad intellectum nostrum & obiectum in litera assignatum, quia si ista conditionalis est vera ex natura potentiæ cognoscitiuæ, sequitur q̃ Beati nunquam videbunt Deum: probatur sequela, quia nulla potentia potest eleuari supra suum obiectum adæquatum. visus enim non potest eleuari ad videndum phantasma, nec aliquis habitus aut vis superaddita potest eleuare potentiam supra suum obiectum, sed infrà obiecti latitudinem: quoniam potentia pijs respicit obiectum ex se quàm habitus adueniat, vt patet.

¶ Vltimò addit, quod arguit litera ex propositionibus non syllogisticis.

¶ Ad euidentiã horũ scito, quod vt in q. 14. latius dicetur, radicaliter initiũ cognitionis est, ex eo quod natura aliqua est nõ solũ ipsa, sed alia. Et quoniã esse alia nõ contingit vnũ tantũ modo, diuersi ordines cognoscendi surgũt ex diuersis modis essendi alia. Diuersi autẽ modi essendi alia surgũt ex diuersis gradibus ipsarũ naturarũ. Quę sunt nõ solũ ipsæ, sed alia. Et propterea sũt diuersũm ordinem ipsarũ naturarũ cognoscentiũ oportet ponere diuersos modos, quib[a] cognoscẽs est cognitũ. Et ex hoc manifestè sequitur, quod esse cognitum modificatur secũdum modũ naturæ cognoscentis, & nõ econuerso. Et quia cognitio naturalis sequitur modum quo naturaliter cognoscens est cognitum: idcirco oportet quod mensura naturalis cognitionis sit ipsa cognoscentis natura. Verbi gratia anima humana est substantia vltima inter intellectuales, ac per hoc naturaliter sortitur quod sint infimo modo intellecta ea, quę cognoscẽda sunt. Et hinc surgit, q̃ ipsam oportet esse cognitam dearticulatè, iuxta ipsorum naturas: & hinc surgit, quod ipsam oportet habere cognita à phãtasinatibus, & consequenter q̃ capacitas eius naturalis nõ excẽdat sed ad hoc quod sit illa cognoscibilis, quæ sunt separata à materia. Angelus autem, quia eleuatoris est essentiæ vt puta materiam nullo modo requirentis ad sui modũ essendi perfectionẽ, & ipse est alia excellẽtiori modo quàm anima nostra: vnde est hæc materialia & inferiora eminẽter, superiora autem participatiuè. Et hæc est radix rationis factæ in literaquæ sunt datur supra hoc quod cognitum est in cognoscente secũdum modũ naturæ cognoscẽtis: & quòd cognitio sit secũdum modum quo cognitũ est in cognoscẽte. iam enim ex declarata radice patet, quod ex his sequitur, quod si cognoscentis natura est inferioris ordinis quàm sit natura cognita, quòd non potetit ex propriis viribus ad visionem illius se extendere, ac quòd nõ est illud nisi modo proprio sibi: quod est non esse illud nisi diminuta quadã participatione: quæ ad visionẽ non sufficit. Ex hac cadẽ quoque ratione omnia obiecta faciẽt solunturr, terminos literæ prius notatibus. Et siquidem hic sermo non de cognitione vniuersaliter, sed de visione id est, cognitione completè quidditatiua. Rursusque sermo est de huiusmodi cognitione, non quocunque modo possibili: sed ex propria natura cognoscentis sufficienter. Modus autem essendi cognoscẽtis & cogniti, non secũdũ speciem, sed genus, aut quasi genus sumitur. Et ex his sequitur q̃ obiecta, quæ assignãtur portẽtijs nõ sunt obiecta adæquata extensiuè, sed sunt obiecta adæquata intensiuè naturaliter: quia supra illa non potest naturaliter potentia quidditatiuè penetrare, sed infrà.

¶ Vnde ad primam obiectionem dicitur, quod optimè illa cõditionalis sequitur ex præmissis subtiliter intellectis, vt expositum est. Et hoc enim quòd cognitio naturalis debet proportionari naturæ cognoscenti manifestè sequitur, quòd natura cognoscens non potest esse inferioris ordinis, quàm sit naturaliter cognitum ab ea quidditatiuè. Talis namque cognitio inferiores vires excedit. Nec est verum quòd Scotus imponit literæ, scilicet quòd velit æqualitatem seu similitudinem inter cognitũ & naturam cognosci

gnoscitiuã secũdum se. Hoc enim nec somniauimus, sed litera hic docuit, q̃ inter cognitũ & naturã cognoscitiuam secundũ se e: igitur non excessus ex parte cogniti, & vt dictum est, sermo est de nõ excessu in modo essendi generi eo & cognitio quidditatiuè ac naturaliter. Vũ nõ oporet aliter ad opposita rndere: Intellectus siquidem diuinus aut angelicus excedit hæc omnia & genere & plusquam genere:& tamẽ omnia quid ditatiuè nouit. Quod autem de octulo respectu cæli affertur, puerile est: quoniam cælũ vt visũ il' non habet aliũ essendi modũ quàm mixtũ. vtrunque enim est singulare sententiæ &c. Corruptibile autẽ & incorruptibile sunt differentiæ accidentales visibilis vt sic: euẽ admodũ & cæteræ quę substãtiales differentiæ accidũt visibili. cũm substantia sit per accidens visibilis. vade visus nõ videt aliquod visibile excedens ipsum in modo essendi: quòd est intrinsum literæ.

D. 143.

¶ Ad secundã verò obiectionẽ negatur sequela: Iuquia Angeli non differit inter se in modo essendi genericè, sed omnes conueniunt, vt in litera dicitur, in hoc q̃ sunt formæ non in materia omnino.

¶ Ad tertiã similiter negatur sequela: quoniã excessu obiecti suprà modum cognoscentis non assignatur in litera pro causã visionis obiecti quomodocũque, sed ex propijs viribus cognoscẽtis. Arguentũ autem supponit esse causam non visionis absolutè, & ideo peccat secũdum non causam, vt causam.

Artic. 2.

¶ Ad quartum negatur quoque sequela: quoniam, vt iam patet, de obiecto non quocunque, sed quidditatiuè cognoscibili naturaliter est sermo. Cõcedo autem quòd intellectus ex natura sua non potest quidditatiuè cognoscere altius quiã quam sit natura animæ nostræ, cum quo tamẽ stat quòd pôt per gratiam eleuari ad quidditatiuè cognoscendum etiãm Deum, sicut enim conuenit potentiæ eleuari ad cognoscẽdum aliquid quidditatiuè, quod est extra obiectum quidditatiuè cognoscibile à se naturaliter. Sed obiectio p̃cedit ac si obiectum hoc adæquatum esset obiectum adæquatum extensiuè, vt sonus respectu iudicũ. & ideo peccat. Et enim dicit, quòd hic est sermo de obiecto adæquato intensiuè ex natura potentiæ secundum proprias vires: & non de obiecto adæquato extensiuè, extra quod nullus habitus adducere quomodolibet pôt potentiã. Propositiones autẽ ex quibus litera p̃cedit, esti non sunt syllogisticæ formaliter, sunt tamẽ virtualiter, vt superius eas ordinauimus valde facile, absque tanta mixtura, quantum fecit Scotus.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum quintum.*

IN titulo intellectus creatus actu vel potentiã indigeat, non propter melius, sed simpliciter ad consequendam visionem Dei.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quęsito affirmatiuè: Intellectus creatus eget lumine creato ad visionem diuinam, probatur: Intellectus creatus videns Deum, habet essentiam diuinam pro forma intelligibili. ergo eget dispositione supernaturali eleuante ad tantũ sublimitatem, ergo augmento gratuito virtutis intellectiuæ. ergo lumine creato. antecedẽs patet ex art. secundo: consequẽtia prima probatur ex illa maxima, Omne quod eleuatur ad aliquid excedens suam naturã oportet disponi dispositione, quæ sit supra suam naturam: declaratur quæ in natura aëris, & ignis. Secunda autem cõsequentia probatur: quia naturalis virtus intellectus creati non sufficit ad videndũ Dei essentiã. Tertia verò probatur, quia augmentario intellectiuæ vis illuminatio vocatur, quod declaratur: quia ipsum intelligibile vt sic, dr̃ lumen vel lux. Et confirmatur autoritate Apocalyptis 21. Demũ ponitur effectus formalis talis luminis: & dicitur, quòd est facere deiformes: probatúrque autoritate primæ Io. 3. Et sic declarauit an est, & quid est ipsius luminis.

¶ Circa illam maximam, nota quod aliquid esse supra naturam alicuius cõtingit dupliciter. Vno modo dignitate, quòd scilicet est supra gradum essentialem naturæ alterius: vt ignis respectu aëris. Alio modo potestate, seu efficacia: quia scilicet est supra posse alterius: vt lumen respectu aëris: quamuis aër sit substantia, & lumen sit accidens. In proposito sumitur secundo modo. Et propterea supernaturale simpliciter, si primo modo sumitur, Deus tãtum est, secundo autem modo charitas, lumen gloriæ, & alia huiusmodi supernaturalia sunt: quia superant facultatem omnis naturæ creatæ & creabilis tam actiuè, quàm passiuè: actiuè quidẽ quia possunt in effectus quos non potest natura aliqua. Passiuè verò: quia non possunt fieri aut pullulare à quacunque natura: & sic sumitur hic supernaturalis dispositio.

¶ Circa primam consequentiæ probationem dubium est. Primò, quia si illa maxima est vera, sequitur processus in infinitum in dispositionibus, & patet sequela: quia dispositio ipsa supernaturalis est quædam forma. ergo oportet ipsum antecedẽ ab alia dispositione supernaturali: & iterum illam ab alia eadem ratione: & sic deinceps. Secundò oritur dubium: quia dato quòd illa maxima sit vera, non tenet tamen nisi in verè formis & materiis. Modo essentia diuina non est verè forma intellectus creati videntis ipsam, cũm non det formaliter illi esse vndique. ergo ratio ruere videtur.

¶ Ad primum horum breuiter dicitur cum S. Tho. alibi, quòd illa propositio est verissima de forma. quæ est vt terminis generationis: non autem de illa, quæ est vt via ad terminum. videmus enim in naturalibus quòd est eadem ratio vt materia disponatur pro forma substantiali terminante generationẽ: & q̃ accidentalibus pũtis ad illã, vt patet de aqua, igne & calore, & propterea nõ sequitur processus in infinitum, sed est status in forma, quæ se habet vt dispositio. dispositionis enim oportet esse dispositionem, sicut formæ oportet esse dispositionem. Ad secundum autem dicitur per interemptionẽ: essentia nãque diuina est verè forma intelligibilis, & nõ naturalis: & ideo non oportet quòd det formaliter esse, sed quòd det formaliter intelligere: speciei nãque intelligibilis in actu perfecto esse, est ipsum intelligere. Nec solum essentia diuina est verè forma in esse intelligibili intellectus creati videntis ipsam, sed etiã est forma vt vltimus generationis terminus. Non enim est vt forma intelligibilis in habitu, sed in actu, cum qua intelligere non ponis in numerum: sicut necesse ponit in numerũ cũ forma cuius est. Non enim sunt duo termini generationis forma & cuius esse: sed vnus eadem quippe cursu proportionaliter currit esse intelligibile.

D. 910. 936.

Art. præc.

In 4. dist. 49.

D. 361.

¶ Circa probationem secundæ consequentiæ aduerte, quod litera simul duo facit, dum & consequentiam probat, & quasi aliud medium ad cõclusionem inuit. probat quidem sub intelligens quòd essentiam diuinam esse formam intellectus, & videre Deum idem sint. Ac per hoc dispositio eleuans ad diuinam essentiam est id quod eleuat ad videndum. Et consequenter, cum intellectus creatus sit insufficiens ex se, illa dispositio est ipsa eleuatio seu augmẽtario virtutis intellectiuæ reddens ipsam sufficientem ad videndum. Aliud quodammodo innuit medium pro quanto augmentum hoc ad duo poni insinuatur: & ad disponendum intellectum pro tam excelsa forma intelligibili: & ad vires præbendum eidem, vt possit elicere actum visionis. Hoc enim secundã tangitur cum de insufficientia intellectus ad videndum, & augmento virtutis intellectiuæ fit mentio.

¶ Circa terminos consequenti, nota primo ly augmentum ex 3. cõtra Gen. c. 13. quod dupliciter potest vitare augmẽtis augeri. Vno modo per simplicem intentionem, & sic aqua calida fit calidior. Alio modo per alterius formæ appositionem, sicut virtus aëris augetur per superadditum lumen. In proposito est sermo de augmento secundo modo, & non primo. Quoniam prima augmentatio non dat nisi operationem eiusdem rationis, perfectionem tamen: secunda autem eleuat ad operationem alterius speciei & generis & ordinis quandoque, vt patet. Secundò ly gratuitum. Cum enim quæstio sit de intellectu tam creato quàm creabili, oportet si augmento opus est, augmentum ipsum esse supra naturam omnis intellectus tam creati quàm creabilis. Ac per hoc extra eorum ordinem connaturalium, & consequenter quòd si de ordine gratuitorum non ex modo consequendi tantum vt vita resurgentiua, sed ex ipsa substantia seu quidditate sua, vt charitas.

¶ Contra hanc conclusionem multi arguunt: in primis Scotus in 3. distin. 14. q. 1. & in 4. dist. 49. q. 11. arguit quadruplicitèr. Primò. Obiectum ex se lux intelligibilis, sufficienter potens mouere intellectum ad sui visionem nõ eget lumine coagente sibi ad causandam visionem. Deus est huiusmodi. ergo. Secundò, si lumen gloriæ ponitur vt forma, quia intellectus fiat & sit sufficiẽs ad videndum Deum: ergo per aliquam formam creatam possibile esset naturaliter videre Deum. probatur sequela: quia sicut cæcus miraculosè illuminatus naturaliter videret a Beatus supernaturaliter illuminatus, naturaliter videt Deum. Lumen enim gloriæ sicut quælibet perfectio posita in intellectu, perficit intellectum naturaliter, quamuis super naturaliter ponatur. Tertiò: quia quicquid potest Deus mediante causã effectiua secunda, potest sine illa. Sed lumen gloriæ ponitur vt efficiat visionem. ergo. Quartò: quia magis videtur necessarium ponere speciem intelligibilem Dei quàm lumẽ gloriæ: sed illa non poniturergo. probatur antecedẽs: quia illa esset propter perfectionem intellectus, vt memoria est: illud autem perficit in actu secundo, ad quod sufficit obiectum præsens in seipso, vt ex dictis patet.

¶ Durandus deinde dupliciter arguit. Primo, lumẽ gloriæ ponitur propter excellentiam obiecti super intellectum creatum, vt patet in litera hujus articuli. ergo frustra probatur consequẽtia: quia obiectum in infinitũ excellit, non solũ intellectum creati secundũ se, sed etiam cum cali luminæ. Et cõsequẽter lumẽ tale non reddit intellectũ de improportionato proportionatũ. Secũdò, quia quicquid sit, frater. Tho. in 4. d. 49. tenet quod visio Dei potest communicari huiusmodi in solis dispositionib. viæ, ergo non exigitur lumẽ gloriæ, quod est propria dispositio patriæ. Multa alia recitantur apud Cayetanum. distinct. 49. q. 4. argumentaiquæ confutrò omitto. aut enim supponunt intellectum purè passiuè concurrere ad visionem Dei: aut quia ex

D. 5 Ita

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum intellectus creatus ad videndũ Dei essentiam aliquo creato lumine indigeat.*

DQVINTVM sic proceditur. Videtur quod intellectus creatus ad videndum essentiam Dei aliquo lumine creato non indigeat. Illud enim qd est per se lucidũ in rebus sensibilibus, alio lumine nõ indiget vt videatur. Ergo nec in intelligibilibus. Sed Deus est lux intelligibilis. Ergo nõ vr̃ per aliquod lumẽ creatum.

¶ 2. Præterea, Cũm Deus videtur per mediũ non videtur per suam essentiam. Sed cũ videtur per aliquod lumen creatum, videtur p mediũ. Ergo nõ videtur per suã essentiã.

¶ 3 Præterea, Illud, quod est creatum, nihil prohibet alicui creaturæ esse naturale. Si ergo per aliq̃ quod lumen creatum Dei essentia videtur, poterit illud lumen esse naturale alicui creaturæ. Et ita illa creatura nõ indigebit aliquo alio lumine ad videndum Deum. Quod est impossibile. Non est ergo necessarium quòd omnis creatura ad videndũ Dei essentiã lumẽ superadditũ requirat.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. In lumine tuo videbimus lumen.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd omne quod eleuatur ad aliquid, quod excedit suam naturam, oportet quòd disponatur aliqua dispositione, quæ sit supra suam naturam [e]. Sicut, si aër debeat accipere formã ignis, oportet quòd disponatur aliqua dis-

312

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum quintum.*

IN titulo intellectus creatus actu vel potentiã indigeat, non propter melius, sed simpliciter ad consequendam visionem Dei.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quęsito affirmatiuè: Intellectus creatus eget lumine creato ad visionem diuinam, probatur: Intellectus creatus videns Deum, habet essentiam diuinam pro forma intelligibili. ergo eget dispositione supernaturali eleuante ad tantũ sublimitatem, ergo augmento gratuito virtutis intellectiuæ. ergo lumine creato. antecedẽs patet ex art. secundo: consequẽtia prima probatur ex illa maxima, Omne quod eleuatur ad aliquid excedens suam naturã oportet disponi dispositione, quæ sit supra suam naturam: declaratur quæ in natura aëris, & ignis. Secunda autem cõsequentia probatur: quia naturalis virtus intellectus creati non sufficit ad videndũ Dei essentiã. Tertia verò probatur, quia augmentario intellectiuæ vis illuminatio vocatur, quod declaratur: quia ipsum intelligibile vt sic, dr̃ lumen vel lux. Et confirmatur autoritate Apocalyptis 21. Demũ ponitur effectus formalis talis luminis: & dicitur, quòd est facere deiformes: probatúrque autoritate primæ Io. 3. Et sic declarauit an est, & quid est ipsius luminis.

¶ Circa illam maximam, nota quod aliquid esse supra naturam alicuius cõtingit dupliciter. Vno modo dignitate, quòd scilicet est supra gradum essentialem naturæ alterius: vt ignis respectu aëris. Alio modo potestate, seu efficacia: quia scilicet est supra posse alterius: vt lumen respectu aëris: quamuis aër sit substantia, & lumen sit accidens. In proposito sumitur secundo modo. Et propterea supernaturale simpliciter, si primo modo sumitur, Deus tãtum est, secundo autem modo charitas, lumen gloriæ, & alia huiusmodi supernaturalia sunt: quia superant facultatem omnis naturæ creatæ & creabilis tam actiuè, quàm passiuè: actiuè quidẽ quia possunt in effectus quos non potest natura aliqua. Passiuè verò: quia non possunt fieri aut pullulare à quacunque natura: & sic sumitur hic supernaturalis dispositio.

¶ Circa primam consequentiæ probationem dubium est. Primò, quia si illa maxima est vera, sequitur processus in infinitum in dispositionibus, & patet sequela: quia dispositio ipsa supernaturalis est quædam forma. ergo oportet ipsum antecedẽ ab alia dispositione supernaturali: & iterum illam ab alia eadem ratione: & sic deinceps. Secundò oritur dubium: quia dato quòd illa maxima sit vera, non tenet tamen nisi in verè formis & materiis. Modo essentia diuina non est verè forma intellectus creati videntis ipsam, cũm

his facilè soluuntur: vel à suis autoribꝰ soluta sunt. ¶ Ad primũ Scoti breuiter pōt concedi totum: & dici quòd indigentia non est ex parte Dei seu obiecti: sed ex parte intellectus creati. vnde conideratis vtrisque negatur maior.

¶ Ad secundum dicitur, quòd hic est seruandũ illud, Sententiã tene, sed linguam cohibe: simpliciter quidẽ nullum inconueniens est cõcedere, quòd per aliquam formam creatam, non tamen vt speciẽ, intellectus creatus naturaliter videt Deũ. Quoniam quilibet habitus, & omnis forma est ex propria natura principiũ proprij actꝰ. Habens enim charitatẽ vt sic, naturaliter diligit Deũ meritoriè, &c. Nõ enim minus charitas inclinat ad actũ pro priũ quàm cęteri habitus: signũ autẽ naturali tatis est delectatio. Experimur enim nos delectabiliter omnia opera riquorum habitus habemꝰ, siue naturales, siue supernaturales. Veruntamẽ ne errandi occasio sumatur, distinguendum est, quòd videre Deum naturaliter per aliquã formã creatam potest intelligi dupliciter. Vno modo per formã creatam & naturalẽ, seu cõnaturalem. alio modo per formam creatã supernaturalem & non solũm supernaturaliter. Et q̃ primo modo est impossibile, ac vesuratum: secundo verò modo est necessarium. Et tale est lumẽ gloriæ, illuminatus quidẽ illo naturalissimè videt Deum: ideo vt impossibile sicnon videre illũ sit mte lumine. Vnde patet, quòd non est simile de caeco illuminato, & de intellectu illuminato: quia ibi vis data est naturalis, licet supernaturaliter data: hic verò vis data est supernaturaliter, & data est supernaturalis.

¶ Ad tertiũ negatur argumentum. est enim sophisma figuræ dictionis: muratur siquidem q. in quale, seu ad aliquid. Visio enim Dei creata non significat rẽ absolutè, sed significat actum in ordine ad agẽs creatũ. & sic est simile, sicut si arguerẽtur, Deus producit actũ meritoriũ mediante voluntate & charitate Petri: ergo potest producere illum fine eis.

¶ Ad quartum negatur antecedens: nec probatio aliquid valet, quoniam memoria intellectiua impertinens est felicitati, quæ consistit in actu & non in habitu. Et bene aduertẽ, quòd Scotus cum sequacibus nõ potest amplius in hac materia sustineri: quoniam in Clementina, ad nostrum, de hær. expressè errores: damnantur dicentes, quòd anima non indiget lumine gloriæ eleuante ipsam ad videndum Deum, vbi cernis Ecclesiam amplexam S. Thom. doctrinam determinasse non solum indigentiam luminis, sed causam, scilicet vt eleuetur anima ad talem visionem, vt in litera dicitur.

¶ Ad primum Duranti, concesso antecedente, negatur sequela. Ad probationem dicitur, quòd ex peruersa interpretatione procedit: poni enim propter excellentiam obiecti suprà potentiam contingit vno modo, vt adæquatur excessus augendo potentiam. Et iuxta hunc sensum procedit probatio, sed contra nullum militat. Alio modo, vt excessus non prohibeat attractionem potentiæ ad tam excellens obiectum. Et ad hunc sensum ponitur lumen gloriæ propter excellentiam obiecti supra potentiam. Contra autem hunc sensum manifestè patet probationem non procedere. Quòd si fiat vis in hoc, quòd de non proportionato fieri dicitur proportionatus: iam habita est responsio in litera, in articulo primo in responsione ad vltimum declarando, quomodo intelligitur Proportionis nomen in proposito.

¶ Ad secundum dicitur, quòd Duradus noluit intelligere illa S. Tho. verba, q. secunda, art. 7. Lumen siquidem gloriæ potest dupliciter haberi. Vno modo per modum passionis: alio modo per modum habitus. Primo modo non ponit hominem extra viam. Secundo modo est propria patriæ dispositio. & ideo quum in solis dispositionibus viæ dicitur, id est in dispositionibus non ponentibus hominem extra viam simpliciter intelligitur. Et quòd hæc sit mens vera S. Tho. ex eo liquet, quòd in q. de ve. q. 10. art. 11. ponit idem, quod in quarto: & tamen in eiusdem q. de ve. q. 11. art. 1. & q. 10. art. 2. sic exponit: & similiter in Secunda secundæ q. 175. art. 3. quare indubiè sic tenendum est.

¶ In responsione ad tertiũ quoniã subtilis valde doctrina tradit, aduerte duo. Primò, quid est tã esse quã fieri connaturale alicui. Secundò, quæ sit proportio inter lumẽ gloriæ & diuinã substantiã, esse connaturale est oriri seu pullulare ex interiore cis illius naturæ, vt ex secũdo Phy. patet, & in motu elementorum apparet. Fieri verò cõnaturale est fieri q̃ id, quod non fluit ex principiis alicuius, fluat ex principiis eius: hoc aũt imaginari nullo modo pōt, nisi natura transferatur in naturã: sic enim solũmodo principia, à quibus aliquid fluit, effici possunt principia eius, à quo non fluit. Proportio inter lumen gloriæ & diuinam essentiam, non in esse naturæ, sed in esse intelligibili, est proportio proprij cõnaturalis ad naturã à qua fluit. Qd sic ex dictis probatur, lumen gloriæ nihil aliud est quã vis vt propria dispositio vnitiua diuinæ essentiæ, vt formæ intelligibilis atque factiua visionis diuinę. Ad hæc enim duo lumen gloriæ poni patet ex dictis: sed habere diuinã essentiã vt formã intelligibilem, & similiter videre Deum soli Deo est cõnaturale, ergo lumẽ glorię soli diuinæ naturæ cõnaturale est. Et hinc sequitur diuinã essentiam & lumen gloriæ esse eiusdẽ ordinis eo modo, quo dispositio vltima & forma sunt eiusdem ordinis, scilicet quo ad connaturalitatẽ: quia sicut cuicũque naturale est vnum & reliquum: & cui non vnum neutrum: propterea in litera dicitur, quòd lumen gloriæ non potest esse cõnaturale alicui, nisi illa res transferatur in diuinam naturam. Ex his autẽ patet fallitas opinionis Scoti in prima quæst. proło. primi sentent. volentis, quòd naturale & supernaturale nõ distinguunt res sed habitudines ad eas fas actuas. Lumen siquidem gloriæ & charitas & dona spiritus sancti, & si qua sunt huiusmodi, omnia sunt supernaturalia entia, non solũm quia à solo agente supernaturali causari possunt, sed quia nulli creaturæ factæ aut fa cibili connaturalia esse possunt, propter quod dicuntur entia supernaturalia, imò diuini ordinis. Et si contra hoc obiicitur, de distantia infinita inter Deum lumen gloriæ: aut quòd aliud est loqui de lumine gloriæ per essentiam, & aliud de eo per participationem. Et quod licet lumen gloriæ per essentiam sit proprium Deo, non tamen per participationem, de quo tamen loquimur, facilè responderi potest, quod distantia infinita nihil aliud infert nisi quod inter quodcunque lumen gloriæ creatũ & Deum sunt infiniti medij gradus. Inter dispositionem nanque propriam & formam substantialem est maxima distantia, & longè maior quàm inter duas substantias: & tamen illæ sunt eiusdem ordinis, quo ad connaturalitatem: & istæ non: quamvis istæ magis conueniant in natura, quia forte sunt eiusdem specici, vt Sortes & Plato, &c. Maior ergo vel minor distãtia nihil facit ad propositum. igitur non infinita. Nec decipimur vt secunda obiectio proponit. Quoniam sicut tota latitudo visionis diuinæ essentiæ soli Deo est connaturalis, diuersimode tamen: quia in summo incõmunicabiliter ad extra. Citra summum verò communicabiliter plus & minus in infinitum: sic tota latitudo luminis gloriæ & charitatis, &c. similiter tota latitudo habendi diuinam essentiam vt formam intelligibilem soli Deo est connaturalis, sed in summo incommunicabiliter: limitate autem communicatur, non tamen connaturale fit alterũ. Sicut si lux acceperet propria qualitas solis, tota latitudo lucis est connaturalis soli tantũm, sed in summo incommunicabiliter, Circa summum verò communicabilis: non ita vt sit connaturale aliis, quia non vt fluat ab illis (si aliqua ponantur extraneæ naturæ à solis natura) sed vt sit eorum ex diffusione à luce solari.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum sextum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet videntium Deum vnus perfectius videbit quàm alius. Secundò excluditur falsa huius causa. Tertio probatur ex vera causa.

¶ Quo ad secundũ aduerte, quòd idẽ obiectũ melius ab vno videri quàm ab alio ex duobus oriri pōt. Primò, quia per limpidiorem specię ab vno videtur quàm ab alio: sicut experimur quod per speciem in aere melius videmus quam per eam in aqua, & per meliora ocularia similiter. Secundò etiã oriri potest ex acutiore visu. patet. Stãte nanque idẽtiate visibilis cum æqualitate speciei & visiuæ virtutis, impossibile est fingere vnde melior fiat visio. Distantia nanque & medium, &c. omnia ad speciei qualitatẽ spectant. litera ergo primã causã excludit sufficiẽter, ex hoc, quòd visio illa non est futura per speciem: secundum autem amplectitur.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic: Videntium Deũ vnus alio habet maiorẽ charitatem. ergo maius desiderium. ergo est magis aptus & paratus ad susceptionem Dei. ergo habet maius lumẽ gloriæ. ergo maiorem facultatem ad videndum Deum. ergo perfectius videbit Deum quàm alius. Antecedẽs suppo nitur. Prima cõsequentia nota est ex terminis cum secunda & tertia, charitas enim ipsa est desiderii Dei. Desiderũ aũt constat præparatione magnã esse ad desiderati cõplexum: lumen verò gloriæ nihil aliud esse quàm dispositionem ad Dei susceptionem, vt iam dictum est. Et propterea desiderij quantitati respondere oportet: sicut dispositionẽ aptitudini & præparationi. quarta aũt cõsequentia probatur: quia non in tuna, sed gloria lumen cõstituit intellectum in qua d. m. Dei formitate. Ex hoc nanque quòd diuinæ naturæ participes simul possumus ipsũ videre. Vltimo autem patet.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum septimum.*

TItulus in corpore declaratur.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè. Impossibile ẽ cuicũque intellectui creato cõprehẽdere Deum. Probatur. Impossibile est lumẽ gloriæ creatũ in quocunque intellectu esse infinitũ. ergo Impossibile est cuicunque intellectui creato infinitè cognoscere Deũ. ergo impossibile est cognoscere quantũ cognoscibilis est. ergo impossibile est cognoscere perfectè. ergo impossibile est cõprehendere Deũ. Antecedens patet. Prima cõsequentia probatur, ex eo quòd magis & minus videre Deũ attenditur secundũ maius & minus lumẽ gloriæ: & consequenter infinitè videre secundum infinitum lumẽ gloriæ. Secunda verò consequentia probatur: quia Deꝰ est perfectius quàm intelligere alterius e.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd diuersitas videndi non erit ex parte obiecti: quia idem obiectum omnibus præsentabitur, scilicet Dei essentia: nec ex diuersa participatione obiecti per differentes similitudines, sed erit per diuersam facultatem intellectus, nõ quidẽ naturalẽ, sed gloriosum, vt dictũ est.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum videntes Deum per essentiam, ipsum comprehendant.*

D SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd videntes Deũ per essentiam, ipsum comprehẽdant. Dicit enim Apost. Phili. 3. Sequor aũt si quomodo cõprehendã. Non autem frustra sequebatur. Dicit eũ ipse 1. Cor. 9. Sic curro, nõ quasi in incertũ. Ergo ipse cõprehendit. & eadẽ ratione alij, quos ad hoc imitat dicens, sic currite vt cõprehendatis.

¶ 2. Præterea, Vt dicit Aug. in li. de videndo Deum ad Paulinam, illud comprehenditur quod ita totum videtur, vt nihil eius lateat videntẽ: sed si Deus per essentiam videtur, totus videtur, & nihil eius latet videntem: cum Deus sit simplex: ergo à quocunque videtur per essentiam, comprehenditur.

¶ 3. Si dicatur quòd videtur totus, sed non totaliter, contra, Totaliter vel dicit modũ videntis, vel modũ rei visæ. Sed ille, qui videt Deum per essentiam, videt eum totaliter, si significetur modus rei visæ: quia videt eum sicuti est: vt dictum est. Similiter videt eũ totaliter, si significetur modus videntis: quia tota virtute sua intellectus Dei essentiam videbit. Quilibet ergo videns Deum per essentiam, totaliter eum videbit. Ergo eum comprehendet.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Hier. 32. Fortissime, magne, potens, dominus exercituum nomen tibi: magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ergo comprehendi non potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quod comprehendere Deum impossibile est cuicunque intellectui creato: attingere verò mente Deum qualitercunque magna est beatitudo, vt dicit Aug.

¶ Ad cuius euidentiã sciendum est, quòd illud cõprehenditur, quod perfectè cognoscitur. perfectè aũt cognoscitur, quod tantum cognoscitur, quantũ est cognoscibile. Vnde si id, quod est cognoscibile per scientiã demonstratiuam opinione teneatur, ex aliqua tatione probabili concepta, nõ comprehenditur, puta si hoc quod est triangulũ, haberet tres angulos æquales duobus rectis aliquis sciat, per demonstrationẽ comprehendit illud. Si verò aliquis eius opinionem accipiat probabiliter, per hoc quòd à sapientibus vel pluribus ita dicitur, nõ cõprehendet ipsum: quia nõ pertingit ad illũ perfectũ modum cognitionis, quo cognoscibilis est. Nullus aũtẽ intellectus creatus pertingere potest ad illum perfectum modũ cognitionis diuinæ essentię, quo cognoscibilis est. quod sic pater. Vnũquodque enim sic cognoscibile est, secundũ quod est ens actu. Deus igitur cuius esse est infinitũ, vt suprà ostẽsum est, infinitè cognoscibilis est. Nullus autẽ intellectus creatus potest Deum infinite cognoscere. Intantum enim intellectus creatus diuinam essentiam perfectius vel minꝰ perfectè cognoscit, inquãtum maiori vel minori lumine gloriæ perfunditur e. Cùm igitur lumen gloriæ creatum in quocunque intellectu creato receptum non possit esse infinitum, impossibile est, quòd aliquis intellectus creatus Deũ infinitè cognoscat. Vnde impossibile est à quòd Deum comprehendat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cõprehensio dicitur dupliciter. Vno modo strictè & propriè, secũdũ quod aliquid includitur in cõprehendente. Et sic nullo modo Deus cõprehenditur nec intellectu nec aliquo alio: quia cùm sit infinitꝰ nullo finito includi pōt: vt aliquid finitũ cum infinitè capiat: sicut ipse infinitus est. Et sic de cõprehensione nunc quæritur. Alio modo cõprehensio largius sumitur scilicet secũdũ quod comprehensio insecutioni opponitur. Qui enim attingit aliquem quãdo iam tenet ipsum, cõprehẽdere eum dicitur. Et sic Deus comprehenditur à Beatis, secundum illud Cant. 3. Tenui eum, nec dimittam. Et sic intelligũtur autoritates postoli de cõprehẽsione. Et hoc modo cõprehensio est vna de tribus dotibus animæ, quæ respondet spei, sicut visio fidei, & fruitio charitati. Non enim apud nos omne quod videtur iã tenetur vel habetur, quia videntur interdum distantia, vel quę non sunt in potestate nostra. Neque iterum omnibus, quæ habemus fruimur: vel quia non delectamur in eis: vel quia nõ sunt vltimus finis desiderij nostri. vt desiderii nostrum impleant & quietent. Sed hæc tria habẽt Beati in Deo: quia & videnti ipsum & videndo tenent sibi præsentem in potestate habentes semper eum videre: & tenentes fruuntur sicut vltimo fine desiderium implente.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ non propter hoc Deus incõprehensibilis dicitur, quasi aliquid eius sit quod nõ videatur: sed quia 1. ō ita perfectè videtur sicut visibilis est: sicut cum aliqua demonstrabilis propositio per aliquam probabilem rationem cognoscitur: nõ est aliquid eius quod nõ cognoscatur, nec subiectum, nec prędicatum, nec cõpositio, sed tota non ita perfectè cognoscitur, sicut cognoscibilis est. Vnde Augu. diffiniendo comprehensionem dicit, quòd totum comprehenditur videndo, quod ita videtur vt nihil eius lateat videntem: aut cuius fines circumspici vel circũscribi possunt: tunc enim fines alicuius circũspiciuntur, quando ad finem in modo cognoscendi illam rem peruenitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd totaliter dicit modũ obiecti: non quidem ita quòd totus modus obiecti nõ cadat sub cognitione, sed quia modus obiecti non est modus cognoscentis e. Qui igitur videt Deum per essentiam, videt hoc in eo quod infinitè existit: & infinitè cognoscibilis est. Sed hic infinitus modus non cõpetit ei, vt scilicet ipse infinitè cognoscat. Sicut aliquis probabiliter scire potest aliquam propositionem esse demonstrabilem, licet ipse eam demonstratiuè non cognoscat.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum videntes Deum per essentiam, omnia in Deo videant.*

D OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd videntes Deum per essentiam omnia in Deo videant. Dicit enim Gregor. in 4. Dial. Quid est quod non videant, qui videntem omnia vident? sed Deus est videns omnia. Ergo qui vident Deum, omnia vident.

¶ 2. Item, Quicunque videt speculum, videt ea, quæ in speculo resplendent. Sed omnia quęcũque fiunt, vel fieri possunt, in Deo resplendent; sicut in quodam speculo: ipse enim omnia in seipso cognoscit. Ergo quicunque videt Deum, videt omnia, quæ sunt, & quæ fieri possunt.

¶ 3. Præterea, Qui intelligit id, quod est maius, potest intelligere minima, vt dicitur 3. de Anima. Sed omnia, quæ Deus facit vel facere potest, sunt minus, quàm eius essentia. Ergo quicunque intelligit Deum, potest intelligere omnia, quæ Deus facit vel facere potest.

¶ 4. Præterea, Rationalis creatura omnia naturaliter scire desiderat. Si igitur videndo Deum non omnia sciat, non quietatur eius naturale desiderium. Et ita videndo Deum non erit beata: quod est inconueniens. Videndo igitur Deum omnia scit.

¶ SED CONTRA est, quod angeli vident Deum per essentiam, & tamen non omnia sciunt. Inferiores enim angeli purgantur

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum decimum.*

TItulus clarus ex dictis.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè. Omnia quę videntur in verbo nõ successiuè, sed simul videtur. Probat: Omnia visa in verbo videntur nõ per propriàs species, sed per solã essentiam diuinam. ergo similitudinem, sed per suam essentiam: nec ea quæ in ipso videntur, per aliquas similitudines siue species videntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd videntes Deum per suam essentiam ea, quæ in ipsa essentia Dei vident, non vident per aliquas species, sed per ipsam essentiam diuinam intellectui eorum vnitam e. Sic enim cognoscitur vnumquodq; secũdum quòd similitudo eius est in cognoscente. Sed hoc contingit dupliciter. Cùm enim quæcunque vni & eidem sunt similia, sibiinuicem sint similia: virtus cognoscitiua dupliciter assimilari põt alicui cognoscibili e. Vno modo secundum se, quando directè eius similitudine informatur. Et tunc cognoscitur illud secundũ se. Alio modo secundum quòd informatur specie alicuius: quod est ei simile. Et tunc non dicitur res cognosci in seipsa, sed in suo simili. Alia enim est cognitio, qua cognoscitur aliquis homo in seipso, & alia qua cognoscitur in sua imagine e. Sic ergo cognoscere res per earum similitudines in cognoscente existentes, est cognoscere eas in seipsis seu in propriis d naturis, sed cognoscere eas prout earum similitudines præexistunt in Deo, est videre eas in Deo. Et hæ duę cognitiones differũt. Vnde secundum illam cognitionem, quæ res cognoscuntur à videntibus Deum per suam essentiam, in ipso Deo non videntur per aliquas similitudines alias, sed per solam essentiam diuinam intellectui præsentem: per quam & Deus videtur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod intellectus creatus videntis Deum assimilatur rebus quæ videntur in Deo: in quantum vnitur essentiæ diuinæ: in qua rerum omnium similitudines præexistunt.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd aliquæ potentiæ cognoscitiuæ sunt, quæ ex speciebus primò conceptis alias formare possunt. Sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis & auri, format speciem montis aurei: & intellectus ex præconceptis speciebus generis, & differẽtiæ format rationem spectei. & similiter ex similitudine imaginis formare possumus in nobis similitudinem eius, cuius est imago. Et sic Paulus, vel quicunque alius videns Deum, ex ipsa visione essentiæ diuinæ põt formare in se similitudines rerum, quæ in essentia diuina videntur. Quę remanserunt in Paulo etiam postquam desiit Dei essentiam videre. Ista tamen visio, qua videntur res per huiusmodi species sic conceptas, est alia à visione, qua videntur res in Deo.

ARTICVLVS X.

¶ Verum videntes Deum per essentiam, simul videant omnia, quæ in ipso videnti.

¶ Contra conclu. huius literæ Scotus in tertia distinctio. decima quarta, quæstione secunda, tenens q̃ anima Christi non omnia simul in verbo, sed successiuè ad quodcunque se voluerit conuerti, videat: arguit dupliciter. Primò sic: Experimur quòd attentio circa plura obiecta simul est minus perfecta: ergo impossibile videntur potentiam finitã perfectè attentione videre infinita simul. Secundò sic, Si actualiter videret infinita: ergo perfectio illius animæ in infinitum excederet perfectionem alterius animæ: quòd videtur inconueniens.

¶ Ad hæc breuiter supponendo q̃ anima Christi videat in verbo infinita, vt etiam argumenta supponunt, & est verum: facilè respondetur, q̃ attẽtio circa plura vt plura intelligibilia est minus pfecta simul: sed non circa plura vt vnum intellectum: Quæcunque aũt vnica specie intelligũtur, vt vnũ intelligibile obiicitũr. Vna enim species vnũ intelligibile p se est: nec est multa nisi vt vnũ sunt. Et propterea videre siue plura, siue infinita ĩ vno nõ minuit attentionem circa singula in illo: quoniã nõ ponunt in numerum, nec inter se, nec cũ illo vt visa in eo. Et hoc bene nota. Vũ vana est ista alia causa ficta à Scoto ad impediendum multa simul intelligere. Diminutio siquidem attentionis ex diuersitate speciemum caufatur. cum vnitate enim speciei stat perfectissima attentio.

¶ Ad secundũ verò & potest negari cõsequentia. videre enim finita aut infinita in Deo non specificat aut per se modificat, seu, quantificat visionẽ Dei: sed eius causa, scilicet perfectiùs vel imperfectè videre Deum. Nec valet, videt adeò perfectè vt videat infinita. ergo videt finitè: quoniã visis infinitis vni ordinis, tetant infinita alterius ordinis: & visis illis restant alia. Et vt potuit nũquam omnia videri possunt. Et potest negari destructio consequentis. Anima quippe Christi, vt alibi videndum est, excedit in infinitum omnes alias animas & Angelos: nõ sicut infinitum excedit finitum, quia etiam anima Christi finitum habet gloriæ lumen, sed sicut res superioris ordinis excedit omnia inferioris ordinis: quia scilicet si in infinitũ inferiora crescerent, nũquam adæquarent rem superioris ordinis, vt patet inductiuè. Christus enim est caput super omnem Ecclesiam triumphantem, &c.

¶ Circa illam similitudinem in litera posita, scilicet, sicut coup' vis potest simul formari diuersis figuris, &c. dubium occurrit: Scotus namque in primo dicti. 3. 42. tertiæ partis illius distinctionis, in responsione ad tertium argumentum, reprehendẽs Algazerem autorẽ huius similitudinis dicit, quòd nihil valet propter duo. Primò, quia hic vellitur id quod ibi est ratio impossibilitatis, probatur: quia rationes oppositorum non sunt oppositę in intellectu: vt patet nono Metaph. Secundò, quia species intelligibiles nõ sunt figuræ, sed formæ simplices secundũ Commentatorem sexto Metaphysicæ.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, cũ S. Thom. in primo secundæ quæst. 54. artic. 1. ad vltimũ, quòd ratio similitudinis consistit in hoc, quod est terminiare. sicut enim figura est terminatio corporis, sic species intelligibilis non in habitu, sed in actu est terminatio intellectus, vt ex supradictis patet. Et propterea sicut impossibile est pluribus terminis idem corpus simul terminari, ita intellectum pluribus species ciebus in actu. Vnde ad obiectionẽ primam dicitur, quòd peccat secundum non causam vt causam: non enim causa impossibilitatis figurarum est oppositio proprie dicta, cùm inter figuras non sit contrarietas, nec in re, nec in intellectu: Et ideo illud ex nono Metaphysic. non est ad propositum.

¶ Ad secundam autem dicitur, quòd species intelligibiles in actu non sunt vt figuræ quo ad multa, pura extensionem, limitationem, &c. sunt tamen vt figuræ quo ad hanc conditionem, scilicet terminare id cuius sunt; & hoc stat cum simplicitate formæ: imò ex sua simplicitate habent, quòd terminent in tam excellenti esse, quale est esse intellectiuum.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum vndecimum.*

IN titulo possit, absque speciali miraculo quod ad hoc quòd sit in vita, & non sumitur ly possit, id est, non implicet contradictionem.

¶ In corpo-

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd videntes Deum per essentiam non simul videant omnia, quæ in ipso vident. Quia secundum Philo. contingit multa scire, intelligere verò vnum. Sed ea, quæ videntur in Deo intelligũtur. Intellectu enim videtur Deus. Ergo non contingit à videntibus Deum simul multa videri in Deo.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit octauo super Gen. ad literam, quod Deus mouet creaturã spiritualem per tempus, hoc est per intelligentiam & affectionem. Sed creatura spiritualis est Angelus, qui Deum videt. Ergo videntes Deum successiuè intelligunt & efficiũtur, tempus enim successionem importat.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit vlt. de Trini. Non erunt volubiles nostræ cogitationes ab aliis in alia euntes atque redeuntes: sed omnem scientiam nostram vno simul conspectu videbimus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ea, quæ videntur in verbo, non successiuè, sed simul videntur. Ad cuius euidentiam considerandum est, q̃ ideo nos simul non possumus multa intelligere, quia multa per diuersas species intelligimus: diuersis autem speciebus d non potest intellectus vnius simul actu informari ad intelligendum per eas e: sicut nec vnum corpus potest simul diuersis figuris figurari. Vnde contingit quòd quando aliqua multa vna specie intelligi possunt simul intelligũtur e. Sicut diuersæ partes alicuius totius, si singulæ propriis speciebus intelligantur, successiuè intelligũtur, & non simul. Si autẽ omnes intelligãtur vna specie totius simul intelligẽtur. Ostensum est autem quòd ea quæ videntur in Deo, nõ videtur singula per suas similitudines, sed omnia per vnã essentiam Dei e. Vnde simul, & nõ successiuè videtur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sic vnum tantum intelligimus, inquantum vna specie intelligimus. Sed multa vna specie intellecta, simul intelligũtur. Sicut in specie hominis intelligimus animal & rationale: & in specie domũ parietẽ & tectũ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Angeli quantum ad cognitionem naturalem, qua cognoscunt res per species diuersas, eis indicas, non simul omnia cognoscunt. Et sic mouentur secundum intelligentiam per tempus, sed secundum quòd vident res in Deo simul eas d vident.

ARTICVLVS XI.

¶ Vtrum aliquis in hac vita possit videre Deum per essentiam.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis in hac vita possit Deũ per essentiam videre. Dicit enim Iacob Gene. 32. Vidi Deum facie ad faciem. Sed videre facie ad faciem, est videre per essentiam, vt patet per illud quod dicitur 1. Corin. 13. Videmus nũc per speculum & in ænigmate: tunc autem facie ad faciẽ. ergo Deus in hac vita p essentiã videri põt.

¶ 2. Præterea, Numeri duodecimo dicit Dominus de Moyse, Ore ad os loquor ei. Sed qui ore ad os loquitur Deo palam, & non per ænigmata & figuras, videt Deum. Sed hoc videre, est Deum per essentiam videre. Ergo aliquis in statu huius vitę potest Deũ per essentiam videre.

¶ 3. Præterea, Illud, In quo alia omnia cognoscimus & per quod de aliis iudicamus, est nobis secundum se notum. Sed omnia etiã nunc in Deo cognoscimus. Dicit enim August. duodecimo Confes. Si ambo videmus verum esse quod dicis: & ambo videmus verum esse quod dico, vbi quæso illud videmus? Nec ego in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quę supra mentes nostras est, incommutabili veritate. Idem etiã in libro de vera religione dicit, quòd secundum veritatem diuinam de omnibus iudicamus. Et duodecimo de Trini. dicit, quòd relationis est iudicare de istis corporalibus secundũ rationes incorporales & sempiternas e. Quæ nisi supra mentem essent, incommutabiles profectò non essent. Ergo & in hac vita ipsum Deum videmus.

¶ 4. Præterea, Secundum August. duodecimo super Gen. ad literam, Visione intellectuali videntur ea, quæ sunt in anima per suam essentiam. Sed visio intellectualis est de rebus intelligibilibus, non per aliquas similitudines sed per suas essentias, vt ipse ibidem dicit. Ergo, cùm Deus sit per essentiam suam in anima nostra, per essentiam suam videtur à nobis.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Exod. 32. Non videbit me homo, & viuet, glo. Quandiu hic mortaliter viuitur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ab homine puro d Deus videri per essentiam non potest, nisi ab hac vita mortali separetur. Cuius ratio est: quia, sicut supra dictũ est, modus cognitionis sequitur modum naturæ rei cognoscentis. Anima autem nostra quãdiu in hac vita viuimus, habet esse in materia corporali. vnde naturaliter non cognoscit aliqua nisi quæ habẽt formam d in materia e: vel quæ per huiusmodi cognosci possunt. Manifestum est autẽ quòd per naturas rerum materialium diuina essentia cognosci non potest. Ostensum est enim supra, quòd cognitio Dei per quamcunque similitudinem creatam non est visio essentiæ ipsius. Vnde impossibile d est animæ hominis secundum hanc vitam viuentis essentiam Dei videre. Et huius signum est, quòd anima nostra quantò magis à corporalibus abstrahitur, tantò intelligibilium abstractorum fit capacior e: Vnde in somniis & alienationibus à sensibus corporis magis diuinæ reuelationes præcipiuntur, & præuisiones futurorum. Quòd ergo anima eleuetur vsque ad supremum intelligibilium, quod est essentia diuina, esse non potest, quandiu hac mortali vita vtitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ secundum Dionysium quarto capite cælestis hierar. sic in Scripturis dicitur aliquis Deum vidisse, inquantum formatæ sunt ali quæ figuræ, vel sensibiles, vel imaginariæ, secundum aliqiam similitudinem aliquod diuinum repræsentantes. Quod ergo dicit Iacob, Vidi Deum facie ad faciem referendum est non ad ipsam diuinam essentiam, sed ad figuram, in qua repræsentabatur Deus. Et hoc ipsum ad quandam prophetiæ eminentiam pertinet, vt videatur persona Dei loquentis, vel loquens Deus, licet imaginaria visione, vt infrà patebit, cùm de gradibus prophetiæ loquemur. Vel hoc dicit Iacob ad designandam quandam eminentiam intelligibilem contemplationis supra communem statum.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd sicut Deus miraculosè aliquid supernaturaliter in rebus corporeis operatur, ita etiam & supernaturaliter & præter communem ordinem mentes aliquorum in hac carne viuẽtium, sed non sensibus carnis vrentium, vsque ad visionem suæ essentiæ eleuauit, vt dicit Augusti. duodecimo super Gen. ad literam. & in lib. de videndo Deum, de Moyse, d qui fuit magister Iudæorum, & Paulo, qui fuit magister gentium. Et de hoc plenius tractabitur, cùm de raptu eius agemus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnia dicimur in Deo videre, & secundum ipsum de omnibus iudicare, inquantum per participationem sui luminis omnia cognoscimus & diiudicamus. Nam & ipsum lumẽ naturale rationis participatio quædam est diuini luminis e, sicut etiam omnia sensibilia dicimus videre & iudicare in Sole, id est, per lumen Solis. Vnde dicit Augustinus primo Soli loquiorum, Disciplinarum spectamina videri non possunt: nisi aliquo velut suo Sole illustrentur, videlicet Deo. Sicut ergo ad videndum aliquid sensibiliter non est necesse quòd videatur substantia Solis, ita ad videndum aliquid intelligibiliter non est necessarium, quod videatur d essentia Dei.

¶ Ad quartum dicendum, quòd visio intellectualis est eorum, quæ sunt in anima per suam essentiam, sicut intelligibilia in intellectu. Sic autem Deus est in anima Beatorum, non autem in anima nostra, sed per præsentiam, essentiam, & potentiam e.

ARTICVLVS XII.

¶ Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quod p naturalem rationẽ Deum in hac vita cognoscere nõ possim°. Dicit enim Boë. in lib. de conso. q̃ ratio non capit simplicem formam: Deus autem maximè est simplex forma, vt suprà ostensum est. Ergo ad eius co-

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue: Deus non potest videri per essentiam ab homine puro in hac vita mortali. Vbi duos terminos, ly puro, propter Christum, qui simul erat viator & comprehensor: ly mortali, propter statum hominum post resurrectionem, in quo corpus non impediet visionem Dei per essentiam. Probatur autem conclusio dupliciter. Primò à priori: Modus cognitionis sequitur modum naturę cognoscentis. ergo modum essendi animæ nostræ, quo est in corpore mortali, sequitur cognoscere formas in materia, aut per eas. ergo non potest in statu tali videre Deum per essentiam. Antecedens cum prima consequentia patet: quia hoc cognoscere quidam modus cognoscendi est, præcipuè respectu superiorum. Secunda antem probatur: quia per nullã speciem aut naturam creatam potest videri Deus. Secundò probatur à signo: Quãtò magis anima nostra à corporalibus abstrahitur, tantò intelligibilium abstractorum fit capacior. ergo eleuatio ad supremum intelligibilium, quod est diuina essentia, exigit separationẽ ab hac vita mortali. Antecedens manifestatur: quia in somniis & alienationibus à sensibus corporis, magis diuinæ reuelationes percipiũtur & præuisiones futurorum.

Contra signum allatum in litera inuehit Scotus in quarto, distinctio. quadragesima quinta, quæstio. secunda, contra somnium dupliciter. Primò: quia tunc quanto somnus esset profundior, tantò magis talia videretur. hoc est falsum. ergo. cõsequentia probatur: quia tũc est maior abstractio à sensibus. Secundò: quia maius miraculum videtur, quòd in somno reuelatur res ritas quam in vigilia, intellectu non nimis circa sensibilia intento: quoniam naturale est in vigilia habere vsum rationis, non autem in somno. Contra alienationes verò inuehit, quia hoc fundamentum videtur sumptum ex fictionibus Mahumeti, qui dicitur epilepticus fuisse: & ad operiendam miseriam suam dicebat oportere se cadere, Angelo loquente sibi, &c. Inde Auicen. reueritus legem suam in Metaphysica, docuit hæc de aliis nationibus.

¶ Ad euidentiam horum scito primò ex Sancto Thoma in quæstione de Ver. quæstio. duodecima. artic. nono, & Secunda secundæ quæstio. 172. articulo primo. ad cognitionem duo concurrere, scilicet receptionem & iudicium. Quo ad receptionem cognoscibilium abstractio à sensibus conferit: quo ad iudicium verò non, quoniam impressiones subtiles superiorum, quiescentes melius percipimus, sed iudicare perfectè nequimus nisi facta resolutione, an consonent sensibilibus, vt dicitur tertio cœli, & sexto Ethicorum. Vnde litera semper vtitur nominibus pertinentibus ad receptionem, scilicet capacem esse & percipere. Scito secundò: quòd cùm sermones intelligendi sint infra genus, de quo est sermo: & hic sit sermo de nostro intellectu, & consequenter de phantasia in actu, quia oportet intelligentem phantasmata speculari: manifestè sequitur vt hic non sit sermo de quali, aut quantacunque abstractione à corporalibus, sed infra latitudinẽ intellectus in actu. Et ex his omnia solluuntur: quoniam patet, quòd prima sequela nihil valet: quia somnus profundus abstrahit extra latitudinem intellectus in actu. Et similiter, licet sit maius miraculum iudicium veritatis in somno, non tamen receptio. Et simile est in omnibus alienationibus iudicium, vndecunque veniant: si enim infra latitudinem intellect° in actu abstrahunt, quãto magis phantasia circa spiritualia occupatur ministrando intellectui tanto intellectus intelligibilium superiorum est capacior, vt pote vicinior & minus turbata. Et inde prouenit, quòd melancholicorum alij omnino experces sunt superiorum: quia, scilicet adeò turbatam habent phantasiam vt intellectus in actu haberi nequeat: sicut in pueris ex humido accidit. Alij superiorum multa loquuntur, & prædicunt vera, alij pauca, secundum quod plus aut minus impediũtur interiores vires. Et secundũ quod melius habent disposita phantasmata, & secundum altiora phantasmata in his quãm in illis, &c. Nec sunt hæc ex lege Mahumeti, vt hic dicere non est veritus, sed ex Philosophia naturali, ex experientia, ex sacra scriptura, ex sacris Doctoribus. Et de Philosophia & experientia dictum est: quanuis non desint Philosophorum autoritates in de somno & vigilia. Sacra autem scriptura plena est visionibus in somniis: imò numeri duodecimo Deus locuturum se Propheris in somniis promittit. Et Ioëlis secundo dicitur: Inter effectus. Spiritussancti somnia somniabũt, &c. Augusti. quoque duodecimo super Gen. ad literam inquit, Animæ humanæ secundum q̃ à sensibus abstrahitur, conuenit futura prædicere. Greg. quoque in quarto dial. hoc idẽ docẽs certimò dicit hoc conuenire animæ, vel ex naturæ subtilitate, aut reuelatione superiorũ. Tacoat ergo præsumptuosa hæc vox: Christianissima doctrina hæc est, & Philosophica simul.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum duodecimum.*

IN titulo cognoscere non dicit videre, vt superius, sed cognoscere, id est, intelligere: quomodocunque id contingat. Per rationem naturalem, id est, naturali lumine acquisibilem.

¶ In corpore

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè cũ corollario. Conclusio est: Possumus in hac vita per rationem naturalẽ cognoscere Deũ secundum quòd est prima omniũ causa excellentissima, Probatur: Naturalis nostra cognitio oritur à sensu: ergo tãtum extẽditur quantũ sensibilia manuducũt: ergo extenditur nõ ad visionẽ Dei, sed ad cognitionẽ eius, secundũ quod prima omnium causa excellentissima. Antecedẽs cum prima cõsequentia patet. secũda vero quo ad primã partẽ probatur. Sensibilia nõ sunt abæquatus effectus diuinæ virtutis: ergo ex eis non potest tota virtus diuina cognosci: ergo nec essentia eius videri. Quo ad secundam vero partem probatur: Sensibilia sunt effectus dependentes à Deo, scilicet vt prima causa. ergo ex eis põt Deus vt prima causa cognosci. Corollarium est: Tria cognoscimus ex sensibilibus de Deo causalia, negatiua, & supereminentia. Ad causalitatẽ quidẽ pertinẽtia sunt secũdũ triplex genus causæ, nõ solũ prædicata causalitatem importãtia, puta exẽplar, factiuum: finis, &c. sed prædicata absoluta, quæ ex causalitate à posteriori inferũtur, vt esse, viuere, nosse, &c. Et ad hæc reducuntur omnia relatiua ad creaturas. Negatiua autẽ, quæ ex conditionibus ante dictis consequuntur: vt quod incorporeus, qd infinitus, quod immutabilis. Ad supereminẽtiam autem spectantia ex eisdem consequuntur: vt quòd est super omne esse, & intelligibile, & intellectũ. hæc enim omnia ex necessitate cõsequuntur ex habitudine inter Deũ & sensibilia. Reliqua autẽ obscura sunt naturaliter nobis in hac vita.

Tex. 20. habetur etiam de me. & reminisc. c. 1. to. 2.

c. 412.

24.

Lib. 1. Retract. cap. 1.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum decimum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè: perfectior cognitio de Deo habetur per gratiam à nobis quàm per rationem naturæ. Probatur: Humana cognitio per gratiã iuuatur, & quo ad lumẽ intellectuale: & quo ad phãtasmata. ergo perfectior est cognitio: cõsequẽtia probatur: quia cognitio nostra ex his duobus consurgit. Antecedẽs vero probatur, quia per gratiam interdũ formãtur phãtasmata melius exprimentia diuina, interdum res sensibiles, interdum voces. ergo. Exemplum primi in visionibus Prophetarũ, gnitionẽ ratio naturalis peruenire non põt.

Augu. 1. li. 83 iloq. 1. ca. 1. to. 1.

67. Infrà q. 32. art. 1. Et 1. dist. 3. q. 1. arti. 4. Et veri. q. 10. ar vi. Et Boët. art. q. 1. ar. 2. ca. 1. in fi.

¶ 2. Præterea, Ratione naturali sine phantãsmate nihil intelligit anima, vt dicitur in tertio de anima. Sed Dei, cum sit incorporeus, phantasmata in nobis esse non potest. ergo cognosci non potest à nobis cognitione naturali.

¶ 3. Præterea, Cognitio, quæ est per rationẽ naturalem, communis est bonis & malis, sicut natura eis communis est: sed cognitio Dei competit tãtùm bonis. Dicit enim Augusti. primo de Trin. quod mentis humanę acies in tam excellenti luce nõ figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur. Ergo Deus per rationẽ naturalẽ cognosci non potest.

¶ Sed contra est quod dicitur Rom. 1. Quod notum est Dei, manifestum est in illis, id est, quod cognoscibile est de Deo per rationem naturalem.

¶ Respondeo dicendum, quod naturalis nostra cognitio à sensu principiũ sumit. Vnde tantum se nostra naturalis cognitio extendere potest, inquantum manu duci potest per se sensibilia. Ex sensibilibus autem non potest vsque ad hoc intellectus noster pertingere, quòd diuinam essentiam videat: quia creaturæ sensibiles sunt effectꝰ Dei, virtutem causæ non adæquãtes. Vnde ex sensibiliũ cognitione non põt tota Dei virtus cognosci: & per cõsequens nec eius essentia videri. Sed quia sunt eius effectus à causa dependentes ex eis in hoc perduci possumus, vt cognoscamus de Deo an est: & vt cognoscamus de ipso ea, quæ necesse est ei conuenire: secundum quòd est prima omnium causa excedens omnia sua causata c. Vnde cognoscimus de ipso habitudinẽ ipsius ad creaturas: quòd scilicet omnium est causa. & differentiam creaturarum ab ipso: quòd scilicet ipse non est aliquid eorũ quæ ab eo causantur: & quod hæc non remouẽtur ab eo propter eius defectum, sed quia super excedit e.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio ad formam simplicem pertingere nõ potest, vt sciat de ea quid est: potest tamen de ea cognoscere, vt sciat an est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus naturali cognitione cognoscitur per phantasmata effectus sui.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd cognitio Dei per essentiam, cum sit per gratiam, non cõpetit nisi bonis. sed cognitio eius quæ est per rationem naturalem, potest competere bonis & malis. Vnde dicit Augu. In lib. Retractationum. Non approbo quòd in oratione dixi, Deus, qui non nisi mundos verũ scire voluisti. responderi enim potest, multos etiam nõ mundos multa scire vera, scilicet per rationem naturalem.

ARTICVLVS XIII.

¶ Vtrum per gratiam habeatur altior cognitio Dei quàm ea, quæ habetur per rationem naturalem.

AD DECIMVM Tertium sic proceditur. Videtur quòd per gratiã non habeatur altior cognitio Dei quam ea, quæ habetur per naturalẽ rationem. Dicit enim Dio. 1. lib. de mystica Theologia, quòd ille, qui melius vnitur Deo in hac vita, vnitur ei sicut omnino ignoto. Quod etiam de Moyse dicit: Qui tamen excellentiã quandam obtinuit in gratiæ cognitione. Sed coniungi Deo ignorando de eo quid est, hoc cõtingit etiam per rationem naturalẽ. Ergo per gratiam non plenius cognoscitur à nobis Deus, quàm per rationem naturalem.

¶ 2. Præterea, per rationẽ naturalem in cognitionem diuinorũ peruenire non possumus nisi per phantasmata, sic etiam nec secundũ cognitionẽ gratiæ. Dicit enim Dio. primo ca. Cęle. hierar. quòd impossibile est nobis aliter lucere diuinũ radium, nisi veritate sacrorum velaminum circunuelatum. ergo per gratiam nõ plenius cognoscimus Deum, quàm per rationem naturalem.

¶ 3. Præterea, Intellectus noster per gratiã fidei Deo adhæret. Fides autem non videtur esse cognitio. Dicit enim Greg. in Hom. q. ea, quæ nõ videntur, fidem habent & nõ agnitionem. Ergo per gratiam non additur nobis aliqua excellẽtior cognitio de Deo.

¶ Sed contra est quod dicit Apost. 1. Cor. 2. Nobis reuelauit Deus per Spiritum suum illa, scilicet quæ nemo principum huius seculi nouit, id est, Philosophorum: vt exponit glo.

¶ Respondeo dicendum, quod per gratiam perfectior cognitio de Deo habetur à nobis quàm per rationem naturalem, Quod sic patet. Cognitio enim, quàm per naturalem rationem habemus, duo requirit, scilicet phantasmata ex sensibilibus accepta, & lumen naturale intelligibile: cuius virtute intelligibiles conceptiones ab eis abstrahimus.

¶ Ad quantum ad vtrunque iuuatur humana cognitio per reuelationem gratiæ. Nam & lumen naturale intellectus confortatur per infusionem luminis gratuiti: & interdum etiam phantasmata in imaginatione hominis formantur diuinitus magis exprimentia res diuinas: quam ea, quę naturaliter à sensibilibus accipimus: sicut apparet in visionibus prophetalibus. Et interdum etiam aliquæ res sensibiles formantur diuinitus, aut etiam voces ad aliquid diuinum exprimendum, sicut in baptismo visus est Spiritus sanctus in specie columbæ: & vox Patris audita est, Hic est filius meus dilectus.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd licet per reuelationem gratiæ in hac vita non cognoscamus de Deo quid est, & sic ei quasi ignoto cõiungamur: tamen plenius ipsum cognoscimus inquantum plures & excellentiores effectus eius nobis demonstrantur, & inquantum ei aliqua attribuimus ex reuelatione diuina, ad quæ ratio naturalis non pertingit, vt Deum esse trinum & vnum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex phantasmatibus vel à sensu acceptis secundum naturalem ordinem, vel diuinitus in imaginatione formatis tantò excellẽtior cognitio intellectualis habetur, quãtò lumen intelligibile in homine fortius fuerit. Et sic per reuelationem ex phantasmatibus plenior cognitio accipitur ex infusione diuini luminis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fides cognitio quædam est, inquãtum intellectus determinatur per fidem ad aliquod cognoscibile. Sed hęc determinatio ad vnum non procedit ex visione credentis, sed à visione eius, cui creditur. Et sic inquantum deest visio, deficit à ratione cognitionis, quę est in scientia. Nam scientia determinat intellectum ad vnum per visionem, & intellectum primorum principiorum.

QVÆSTIO DECIMATERTIA,

de nominibus diuinis, in duodecim articulos diuisa.

CONSIDERATIS his, quæ ad diuinam perfectionem pertinent, procedendum est ad considerationem diuinorum nominum. vnumquodque enim nominatur à nobis secundum quòd ipsum cognoscimus.

¶ Circa hoc ergo quæruntur duodecim.

¶ Secundò, vtrum Deus sit nominabilis à nobis.

¶ Secundò, vtrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substantialiter.

¶ Tertiò, vtrum aliqua nomina dicta de Deo propriè dicãtur de ipso, an omnia attribuantur ei metaphoricè. ¶ Quartò, vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonima. ¶ Quintò, vtrum nominã aliqua dicantur de Deo & creaturis vniuocè, vel æquiuocè. ¶ Sextò, supposito quòd dicantur analogicè, vtrum dicantur de Deo per prius vel de creaturis. ¶ Septimò, vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempora. ¶ Octauò, vtrum hoc nomen Deus sit nomen naturæ, vel operationis.

¶ Nonò, vtrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile.

¶ Decimò, vtrum accipiatur vniuocè vel æquiuocè secundum quod

Secũdi in columba baptismi Christi. tertij in voce ibidem audita.

¶ Aduerte hic, qd cognitio per gratiam in hac vita de Deo, præfertur naturali nõ ex parte modi, quia sic naturalis est potior, cùm sit per modũ euidẽtiæ (vt in responsione ad tertium dicitur) sed ex parte obiecti extẽsiuè & intensiuè: vt in responsione ad primum dicitur, quia plura & occultiora rationi naturali: ac per hoc nobiliora & manifestiora secũdum se per gratiam cognoscimus: vt quod est trinus, &c. Hæc enim tanto aliis præstãt, quanto eorũ cognoscibilitas altà est, vt soli Deo sint naturaliter euidẽtia: vt in principio libri contra Gentil. aperitur.

Hom. 26. in euang.

Hiero. in illum locum c. 9.

¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè cũ modificatione. conclusio est: Deus potest à nobis nominari ex creaturis, non autem secundum quòd est secundum se. Probatur cõclusio quo ad vtranque partem simul: voces sunt signa intellectuum: & intellectus sunt similitudines rerum: ergo voces referuntur ad res significandas mediis intellectibus: ergo secundũ quod aliquid à nobis intelligitur sic, potest à nobis nominari: ergo Deus potest nominari à nobis ex creaturis, & non secundum quòd est secundum se. Antecedens est Philosophi primo Perihermenias. cõsequentia verò tam prima quam secunda relinquitur nota. Vtima autẽ probatur: quo ad primam consequentis partem: quia Deus cognoscitur à nobis ex creaturis triplicitèr, vt dictum est. Quo ad secundum verò: quia Deus in hac vita non potest videri à nobis per essentiam. Et ad claritatem terminorũ subditur in litera declaratio exemplaris ab opposito: quomodo nomina nõ significant Deum secundum quod in se est. & intendit, quod significare rẽ secundum quòd est, est significare terminum naturæ illius: vt ly homo, quod impossibile est hic de Deo haberi: quoniam omnia nomina significant terminos, aut rerum communium, aut negationum: vel respectuum, &c. vel compositorum ex his, vt patet inductiuè.

Circa hanc partem occurrit dubium. Scotus siquidem in primo, dist. vigesima secunda quæst. vnica, discutiens hãc propositionem assumptam sicut res intelligitur: ita & nominatur: distinguit eam, scilicet quo ad impositionem nominis, vel quo ad vsum nominis impositi, & tria dicit.

¶ Primo quòd quo ad impositionem videtur falsa, quod probat sic: Substantia non intelligitur à nobis distinctè in propria natura: est tamen significatur, ergo imponere possumus nomina distinctius significãtia q̃ intelligimus: cõsequẽtia vero & antecedens pro secũda parte probatur: quia cognitis, verbi, gratia accidẽtibus & proprietatib̃ lapidis, imponimus nomen illi substantiæ lapidis, intẽdentes illam significatum iri per nomen: & tamen non cognoscimus districtè illam. Secũdò, quòd quo ad vsum est simpliciter falsa. Tertiò, quòd multis nominibus potest vti viator exprimentibus diuinam essentiã sub ratione ipsius essentiæ diuinæ. Probatur hæc duo: quia verisimile est esse in sacra Scriptura huiusmodi nomina, vt Iudæi dicunt de nomine tetragammatõ &c. siue imposita fuerint hæc nomina à Deo, siue ab Angelo.

68 1. dist. 22. q. 1. articul.

Lib. 1 Peher. cap. 1.

Art. 11. q. prim. D. 481.

66

¶ Ad hæc pro quanto veritatis non consonant, dicendum est. Et ad primum quidem, quòd non est imaginabile imponi nomen distinctius significans q̃ concipiatur: & in litera redditur causa: quia voces significant res nõ nisi media conceptione intellectus: igitur significatio causatur ex cõceptione: ergo distincta significatio supponit dictinctã conceptionẽ, & confusa confusum quòd significat Deum per naturam, & per participationem, & secundum opinionem.

¶ Vndecimò, vtrum hoc nomen, Qui est, sit maximè proprium nomen Dei.

¶ Duodecimò, vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum ad quod nomen Deo conueniat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum nomen Deo conueniat. Dicit enim Dionysius primo capitulo de Diuin. nomin. quòd neque nomen eius est, neque opinio. Et Prouerb. 30. dicitur. Quòd nomen eius & quòd nomen filij eius sit, nesci.

¶ 2. Præterea, Omne nomen aut dicitur in abstracto, aut in concreto: sed nomina significantia in concreto non competunt Deo, cùm simplex sit: neque nomina significantia in abstracto, quia non significant aliquid perfectum subsistens. Ergo nullum nomen potest dici de Deo.

¶ 3. Præterea, Nomina significant substantiam cùm qualitate, verba autem & participia significant cum tempore: pronomina autem cum demonstratione, vel relatione. Quorum nihil competit Deo: quia sine qualitate est, & sine omni accidente, & sine tempore, & sentiri non potest, vt demonstrari possit, nec relatiuè significari: cùm relatiua sint aliquorum antecedentorum recordatiua, vel nominum, vel participiorum, vel pronominum demõstratiuorum. Ergo Deus nullo modo potest nominari à nobis.

¶ Sed contra est q̃ dicitur Exo. 15. Quasi vir pugnator omnipotẽs nomẽ eius.

¶ Respondeo dicendum, quod secundum Philosophum voces sunt signa intellectuum, & intellectus sunt rerum similitudines. Et sic patet, quòd voces referuntur ad res significandas mediante conceptione intellectus. Secũdum igitur quòd aliquid à nobis intellectu cognosci potest, sicà nobis potest nominari: ostensum est autem suprà, quòd Deus in hac vita à nobis potest à nobis videri per suam essentiam, sed cognoscitur à nobis ex creaturis secundum habitudinem principij, & per modum excellentiæ & remotionis e: sic igitur potest nominari à nobis ex creaturis. Non tamen ita quòd nomen significans ipsum exprimat diuinam essentiam sc. undũ quòd est. Sicut hoc nomen homo exprimit sua significatione essentiã hominis secundum quòd est: significat enim eius diffinitionem declarantem eius essentiã. Ratio enim quam significat nomen, est diffinitio.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd ea ratione dicitur Deus non habere nomẽ, vel esse supra nominationem, quia essentia eius est supra id, quod de Deo intelligimus & voce significamus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quia ex creaturis in Dei cognitionem venimus, & ex ipsis eum nominamus: nomina, quæ Deo attribuimus hoc modo significant, secundum quòd competit creaturis materialibus: quorum cognitio est nobis connaturalis, vt suprà dictum est. Et quia in huiusmodi creaturis ea, quæ sunt perfecta & substantia sunt composita: forma autem in eis non est aliquid completum subsistens, sed magis quo aliquid est, inde est quòd omnia nomina à nobis imposita ad significandum aliquid completum subsistens significant in concretione e, prout competit compositis. Quæ autem imponuntur ad significandas formas simplices, significant aliquid non vt subsistens, sed vt quo aliquid est: sicut albedo significat vt quo aliquid est album. Quia igitur Deus simplex est. & subsistens est, attribuimus ei nomina simplicia & nomina abstracta ad significandam simplicitatem eius, & nomina concreta ad significandũ subsistentiam & perfectionem ipsius e: quamuis vtraque nomina deficiant à modo ipsius e, sicut intellectus noster non cognoscit eum, vt est secundum hanc vitam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd significare substantiam cum qualitate, est significare suppositum cum natura, vel forma determinata in qua subsistit. Vnde sicut de Deo dicuntur aliqua in concretione ad significandum * substantiam, & perfectionem ipsius, sicut iam dictum est, ita dicuntur de Deo nomina significantia subsistantiam cùm qualitate. Verba verò & participia consignificantia tempus dicuntur de ipso, ex eo quòd æternitas includit omne tempus. sicut enim simplicia subsistentia non possumus apprehendere & significare nisi per modum compositorum, ita simplicem æternitatem non possumus intelligere vel voce exprimere, nisi per modum temporalium rerum: & hoc propter connaturalitatem intellectus nostri ad res compositas & temporales. Pronomina verò demonstratiua dicuntur de Deo, secundum quòd faciunt demonstrationem ad id, quod intelligitur, non ad id, quod sentitur. Secundum enim quòd à nobis intelligitur, secundum hoc sub demõstratione cadit. Et sic secundum illum modũ, quo nomina & participia, & pronomina demõstratiua de Deo dicuntur, secundum hoc & pronominibus nominibus relatiuis significari potest.

& maior maiorẽ, & minor minorẽ, &c. Quare ab hac vniuersalissima regula de causa & causato hæc excipiẽda sunt. Probatio autem sua nihil valet, tum quia antecedens pro prima parte est falsum. Tũ quia pro secunda parte malè probat. Dico enim & ita esse experimur, q̃ cognitis accidẽtibus cognoscimus rem quandã sublatere, & secundũ se esse & subsistere, &c. & huiusmodi res nũquã magis significabitur quàm cognoscetur: si enim cognoscetur cõfusè, vt in exẽplo dato nunquam significabitur nisi confusè: ex tali siquidem nomine nunquam aliquis plus intelliget, quã perfectus impositor apprehenderit: quantus ex meliori ingenio proprio cognito alicuius nominis significato in re discurrendo alia cognoscat: sicut ex principiis conclusiones deducimus: sed hoc non est ex vi significationis nominis. Vnde & ipsemet Scotus id idem sub dubio primum dictum relinquere tandem videtur. De secundo verò bene dicit Scotus: experimur enim quod multis nominibus vtimur confusè notis antequam ad notitiam distinctam illorum terminorum veniamus. De tertio autem, quia experientia teste nullum tale nomen diuinum habemus. Et rursus, quia frustra hominibus talia darẽtur nomina: quoniam nos non possumus Deum secũdum se cognoscere. Et quia sine sufficienti autoritate nouitas hæc dicitur. Et quia Diony. in primo cæle. Hierar. dicit impossibile esse nobis aliter lucere diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminũ occultarium: videtur mihi simpliciter falsum dictũ Scoti, & dicendum vt in litera dicitur, quòd Deus in hac vita nõ est à nobis nominabilis nisi ex creaturis: & hoc tam quo ad impositionem, quàm vsum.

Q. præc. art. 6.

182

16. 2
70
72

* al subsistẽtiam, h

In solutio ne præc.

In responsione ad secundũ dubitare nouitius posset, quo pacto abstractũ significatur, quo & nõ per modum subsistentis: cùm sit nomen substantiuum, vt albedo. Substantiui autem proprium est per modum substantiæ significare. Ad hoc breuiter dicitur, quòd incidit hic Sophisma cõsequentis à modo substantiæ ad hunc modũ determinatè affirmando. Substantiuum quidem significat per modum substantiæ, id est, per se stantis, id est, solitariè, & non per modum subsistentis. Et si instetur, quod etiam similitas significat curuitatẽ in nasso: & consequenter non significat formam solitariè, sed cũ subiecto respondetur quod hic nõ est quæstio de significatione & cõsequentibus ad ipsam, sed de modo significandi abstractum: autẽ & cõcretum in significatione cõuenjunt: quia vtrunque puram formã significat, vt in prædicamentis de albo dicitur: & ex natura significatæ formæ oportet vtrumque copulare subiectũ formæ significatæ. Sed ex modo significãdi differentia est: quia concretũ importat subiectũ: & cõpositum ex modo significandi vt primò significatũ, in cuius signum dicimus q̃ signum est nasus curuus prius nasi quàm curuitatem exprimẽtes. Abstractũ verò subiectum ex modo significandi, aut nõ importat sed ex natura rei significatæ: aut si importat, nõ importat principaliter, sed vltimò. Vnde ecõuerso dicimus quòd similitas est curuitas nasi. Significat igitur abstractũ per se modũ substantiæ, quo ad hoc, quia significat illud per se, id est, non cũ alio modo significandi: & hoc aut simpliciter, aut principa-

liter. Cōcretum autem ex modo significandi principaliter significat aliud cum re primo significata. Vnde dictum Auicennæ reprehēsum ab Auerroi quinto Metaph. commenta. decimoquarto si ratione modi significandi intelligitur, verum fuit. Nec ratio Auerrois cōcludit oppositum: quoniam non tenet nisi in formaliter significatis ex vi significationis.

69 Po. q.6. 7. art. 4. & 5. & 1. d. 4. a. 1. ¶ Et 2. cōtra ca. 11. 1. lib. t.c. 4.

¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum secundum.*

IN titulo nomen dicitur, id est, secundum suum formale significatū attribuitur, & non secundum id quod copulat: aut pro quo supponit, &c. subsantialiter vt distinguitur contra accidentaliter, vocando accidens omne quod est ex, tra esse rei. sic enim homo dicitur substancialiter de Sorte, discipliabile vero & albū dicuntur accidentaliter de eodem. Nec refert quod sensus quæstionem, sed tantū modi amplitudinem, sub substantialiter compleré, vt vltima differentia, vel diffinitio sic substantialiter incompletè, vt animal, rispondu hominis dicatur rorum sub eo chio præsenti concludum, quum quæremus an aliquod nomē substantialiter de Deo dicatur.

Cap. 1. & 7. & lib. 6. cap. 4.

¶ In corpore quinque. primo ponit, in quibus nominibus habet locum hæc quæstio. secundò refert duas opiniones: tertiò reprobat eas. quartò respondet quæsito affirmatiuè. quintò ostendit quis sententias, quum huiusmodi nomina Deo attribuuntur: & patet perticulati distinctio in litera.

2 74

¶ Quo ad primum duo dicit. Primò quòd sunt tria genera nominum de Deo. Negatiua, vt incorporeus, immensus, &c. Relatiua, vt Dominus, finis, efficiens. Et positiua absoluta, vt ens, sapiens, viuens, &c. Secundò, quòd quæstio non est de primo, aut secundo genere, sed tertio tantum: quia constat quòd illa purā negationem, aut relationem significant, sicut album purā qualitatem.

Liber qui dicitur Doctor dubiorum.

¶ Quo ad secundū duę sunt opiniones: prima est ponentium nomina hæc dici de Deo negatiuè, secunda relatiuè, vt patet.

¶ Quo ad tertium contra vtranque opinionē simul tripliciter arguitur clare: in secunda tamen ratione aduertę, quòd fūdatur super illa maxima: Omne nomen primum dicitur

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd nullum nomen dicatur de Deo substantialiter. Dicit enim Dam. Oportet singulum eorum, quæ de Deo dicuntur, non quid est secundum substantiam significare, sed quid non est ostendere, aut habitudinem quandam, aut aliquid eorum, quæ assequuntur naturam, vel operationem.

¶ 2. Præterea, dicit Dionys. primo capite de Diui. no. Omnium sanctorum Theologorum hymnum inuenies ad beatos thearchiæ processus manifestatiuè & laudatiuè Dei nominationes diuidentem. Et est sensus, quòd nomina, quæ in diuinam laudem sancti Doctores assumunt, secundum processus ipsius Dei distinguuntur. Sed quod significat processum alicuius rei, nihil significat ad eius essentiam pertinens. Ergo nomina dicta de Deo, non dicuntur de ipso substantialiter.

¶ 3. Præterea, Secundum hoc nominatur aliquid à nobis secundum quòd intelligitur. sed nō intelligitur Deus à nobis in hac vita secundum suam substantiam: ergo nec aliquod nomē impositum à nobis dicitur de Deo secundum suam substantiam.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Aug. 7. de Trinit. Deo hoc est esse quod fortem esse, vel sapientē esse, & si quid de illa simplicitate dixeris, qua eius substantia significantur. Ergo omnia nomina huiusmodi significant diuinam substantiam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de nominibus quæ de Deo dicuntur negatiuè, vel quæ rationem ipsius ad creaturam significant, manifestum est quòd substantiam eius nullo modo significant, sed remotionem alicuius ab ipso, vel relationem eius ad alium, vel potius alcuius ad ipsum. Sed de nominibus, quæ absolute & affirmatiuè de Deo dicuntur, sicut bonus, sapiens, & huiusmodi, multipliciter aliqui sunt opinati. Quidā enim dixerunt, quòd hæc omnia nomina, licet affirmatiuè de Deo dicantur, tamen magis inuenta sunt ad aliquid remouendum à Deo, quam ad aliquid ponēdum in ipso. Vnde dicunt, quòd cum dicimus Deum esse viuentem, significamus, q̄ Deus nō hoc modo est sicut res inanimatę, & similiter accipiendum est in aliis, & hoc posuit Rabbi Moyses. Alij verò dicūt, quòd hæc nomina imposita sunt ad significandū habitudinem eius ad creata, vt cùm dicimus, Deus est bonus, sit sensus, Deus est causa bonitatis in rebus, & eadem ratio est in aliis. Sed vtrunque istorum videtur esse inconueniens propter tria. Primo quidem, quia secundum neutram harum positionum posset assignari ratio: quare quædam nomina magis de Deo dicerentur quàm alia. sic enim est causa corporū, sicut est causa bonorū. Vnde si nihil aliud significatur, cùm dicitur, Deus est bonus, nisi Deus est causa bonorum, poterit similiter dici, quòd Deus est corpus, quia est causa corporum. Item per hoc quod dicitur, quod est corpus remouetur, quòd non sit ens in potentia tantùm sicut materia prima. Secundò, quia sequeretur, quòd omnia nomina dicta de Deo per posterius dicerentur, de ipso. Sicut sanum per posterius dicitur de medicina, eò quòd significat hoc tantū, quòd sit causa sanitatis in animali, quòd per prius dicitur sanum. Tertiò, quia hoc est contra intentionem loquentium de Deo. Aliud enim intendunt dicere, cum dicunt Deum viuēte, quàm quòd sit causa vitæ nostræ: vel quòd differat à corporibus inanimatis. Et ideo aliter dicēdum est, quòd huiusmodi quidem nomina significant substantiam diuinam & prædicantur de Deo substantialiter, sed deficiunt à repræsentatione ipsius, quod sic patet. Significant enim sic nomina Deum, secundum quod intellectus noster cognoscit ipsum. Intellectus autem noster cum cognoscat Deum ex creaturis, sic cognoscit ipsum secundum quòd creaturæ ipsum repræsentāt. Ostensum est autem suprà, quòd Deus in se præhabet omnes perfectiones creaturarū, quasi simpliciter & vniuersaliter perfectus. Vnde quęlibet creatura intantùm eum repręsentat, & est ei similis, inquantum perfectionem aliquam habet, non tamen ita quòd repræsenter eum, sicut aliquid eiusdem speciei, vel generis, sed ticut excellens principium, à cuius forma effectu deficiunt: cuius tamen aliqualem similitudinem effectus consequuntur: sicut formæ corporum inferiorum repræsentant virtutem solarē. Et hoc supra expositum est, cùm de perfectione diuina agebatur. Sic igitur prædicta nomina diuinam substantiam significant, imperfectè tamen, sicut & creaturæ imperfectè eam repræsentant. Cùm igitur dicitur, Deus est bonus, nō est sensus, Deus est causa bonitatis, vel Deus non est malus: sed est sensus, id, quod bonitatem diciunus in creaturis præexistit in Deo, & hoc quidem secundum modum altiorem. Vnde ex hoc non sequitur, quòd Deo competat esse bonum, inquantum causat bonitatem: sed potius econuerso, quia est bonus, bonitatem rebus diffundit: secundum illud August. de doctrina Christiana, Inquantum bonus est, sumus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Damasc. ideo dicit, quòd hæc nomina non significant quid est Deus, quia à nullo istorum nominum exprimitur quid est Deus perfectè, sed vnūquodque imperfectè eum significat, sicut & creaturæ imperfectè eū repræsentant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in significatione nominum aliud est quandoque, à quo imponitur nomen ad significandum, & id, ad quod significandum nomen imponitur. Sicut hoc nomen lapis imponitur ab eo, quòd lædit pedē, non tamen imponitur ad hoc significādum, quòd significet lædens pedem, sed ad significandam quandam speciem corporū, alioquin omne lædens pedem esset lapis. Sic igitur dicendū est, quòd huiusmodi diuina nomina imponuntur quidem à processibus Deitatis. Sicut enim secundum diuersos processus perfectionum creaturæ Deum repræsentāt, licet imperfectè: ita intellectus noster secundum vnumquemque processum Deum cognoscit & nominat: sed tamen hæc nomina non imponit ad significandum ipsos processus, vt cùm dicitur Deus est viuens, sit sensus, ab eo procedit vita: sed ad significādum ipsum rerum principium, prout in eo præexistit vita: licet eminentiori modo quam intelligatur vel significetur.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd essentiam Dei in hac vita cognoscere non possumus secūdū quòd in se est, sed cognoscimus eam secundū quòd repræsentatur imperfectionibus creaturarum. Et sic nomina à nobis imposita eam significant.

gitur perfectio, ad secundum non: vt in litera dicitur. Et radix est: quia loquuntur propriè de quid posteriористicè, & metaphoricè, quòd absque propriis non est, & non topicè: quod communibus contentatur.

¶ In responsione ad secūdum. Distinctio est sub aliis verbis: importare processus duplicitер formaliter, vel originaliter.

¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum tertium.*

70 Po. q. 7. ar. 4. ad 6. Et 1. dist. 8 q. 4. art. 3. Et distin. 22. art. 2. Et 3. cōtra c. 30. Artic. 1.

IN titulo ly propriè potest sumi duplicitер. vno modo distinguitur contra communiter. Et sic animal non dicitur propriè de homine: quia dicitur de aliis. Aliio modo vt distinguitur contra metaphoricè: & sic animal dicitur propriè de homine. florere autem non. Propriè enim dici est significatum nominis inuenirі in eo, de quo dicitur secundum se, Metaphoricè autem est significatum nominis inuenirі in eo, de quo dicitur secūdum suam similitudinem tantumchie sumitur propriè, vt distinguitur contra metaphoricè.

Circa ordinem horum articulorum dubium occurit: quoniā præpositerus videtur ordo seruatus in 2. & 3. articulo: quia in ordine compositiuo communiora prius tractanda sunt, communius autem est nomen propriè dictum de aliquo quam substantialiter: quoniam accidentalia nomina etiam propriè dicuntur, vt patet dicēdo, Sortes est albus.

1. Prologi. lib. 1. de 6 de ad Galatianum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ordo horum articulorū est optimus: non tamen attenditur penes communitatem maiorē & minorem: sed intrinsecam ac priorem rationem dubitandi. Prima namque quæstio cum sit quæstio an est, ideo prima quærendi ratio est, an Deus sit nominabilis. Secundam verò quæstionem constat esse quæstionem quid est, & ideo secunda quærendi ratio est: quid in Deo est nominabile: substantia, scilicet sita an relatio, an negatio, &c. Tertia verò quæstio, quoniam est quia est, ideo tertio loco quærendum est quomodo Deus nominatur, & inter hoc modos datur latitudo. Nam primus spectat ad ipsam nominis prædicationem, scilicet propriè vel metaphoricè, secundus ad vnitatem & multitudinem, scilicet synonyme, &c. Constat autem quòd talis est ordo seruatus in litera: optimus igitur est. Nec est verum quòd dici propriè sit cōminius quam dici substantialiter: se habent se sicut excedentia & excessa: quoniam dici substantialiter contingit & propriè, & metaphoricè. Possumus enim quod quid est rerū metaphoricè significare, vt antiqui fecerunt, vnde post determinationem quod dicuntur nomina de Deo substātialiter, meritò dubitatum est an dicatur de Deo propriè.

Artic. præced.

¶ In corpore duo: primò distinguit: secundò respondet quæsito. Quo ad primū distinguit ea, quæ sunt in nomine dicto de Deo sic: In nominibus Deo attribuis sunt duo, scilicet perfectio significata, & modus significandi. Probatur hæc distinctio sic: Perfectiones procedentes in creaturis à Deo, sunt eminentiori modo in Deo quàm in creaturis: ergo habent in se duo scilicet ipsam perfectionem & modum essendi: ergo conceptus nostri de Deo habēt in se duo proportionabiliter, scilicet rem conceptam & modū concipiendi: ergo nomina attributa Deo habent in se duo, scilicet rem significatam, & modum significandi. antecedens patet cum prima consequentia: secunda verò probatur, quia Deum ex his perfectionibus cognoscimus non quomodolibet, sed secundum modum, quo sunt in creaturis: id est quòd Deum ex affectibus suis sic cognoscimus, quod modus essendi effectum, redundat in nostrum modum concipiendi proportionaliter: & sic conceptus de Deo in duo distinguī oportet, non tanquam in diuersa concepta, sed in vnum vt rē conceptam: & alterū vt modum non rei conceptæ, sed ipsius conceptus: qui tamen modus ipsius conceptus à modo rei cōceptæ deriuatur, tertia autem sequela euidens est.

¶ Quo ad secundum iuxta membra duo distinctionis factæ respondet quæsito vnica conclusione bimembri. Est autem conclusio hæc: Aliqua nomina dicta de Deo propriè, & magis & prius dicuntur de Deo quo ad rem significatam, nulla autem quo ad modum significandi: hæc vltima pars probatur: quia habent modum significandi proprium creaturarum. Prima autē pars relinquitur per se nota ex dictis in q. 4.

¶ In responsione ad primum aduerte ly in ipso nominis significato, quòd intelligitur de significato formali proprio, non autem de materiali & communi: sapientia enim non significat qualitatē nisi gratia materiæ, & tanquam quid commune: ex formali enim & sibi proprio significato, nec qualitas, nec habitus: nec aliquid aliud insinuatur, nisi ratio ordinandi, iudicandi, regēdique, &c. quam contingit esse substantiam & accidens, habitum & actum, &c.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrū aliquod nomē dicatur de Deo propriè.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nullum nomen dicatur de Deo propriè. Omnia enim nomina, quæ de Deo dicimus, sunt à creaturis accepta: vt dictum est. Sed nomina creaturarum metaphoricè dicuntur de Deo, sicut cùm dicitur, Deus est lapis, vel leo, vel aliquid huiusmodi. Ergo nomina dicta de Deo dicuntur metaphoricè.

¶ 2. Præterea, Nullum nomen propriè dicitur de aliquo, à quo verius remouetur, quā de eo prædicetur. Sed omnia huiusmodi nomina, bonus, sapiens, & similia, verius remouentur à Deo, quàm de eo prædicentur: vt patet per Dionysium se ūndo capitulo Cælestis Hierarchiæ. Ergo nullū istorum nominum propriè dicitur de Deo.

¶ 3. Præterea, Nomina corporum non dicuntur de Deo nisi metaphoricè: cum sit incorporeus. Sed omnia huiusmodi nomina implicāt quasdam corporales conditiones. significāt enim cum tempore, & cum cōpositione, & cum aliis huiusmodi, quæ sunt conditiones corporum. Ergo omnia huiusmodi nomina dicuntur de Deo metaphoricè.

¶ SED CONTRA est quod dicit Ambro. in lib. 1. de fide. Sunt quædam nomina quæ euidenter proprietatem diuinitatis ostendunt: & quædam quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt veritatem. alia verò sunt quæ translatiuè per similitudinē de Deo dicuntur. Non igitur omnia nomina dicuntur de Deo metaphoricè: sed aliqua dicuntur propriè.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut dictum est, Deum cognoscimus ex perfectionibus procedentibus in creaturas ab ipso: quæ quidem perfectiones in Deo sunt secundum eminentiorem modum quam in creaturis. Intellectus autē noster eo modo apprehendit eas, secundum quòd sunt in creaturis, & secundum quòd apprehendit, ita significat per nomina. In nominibus igitur, quæ Deo attribuimus, est duo cōsiderare, scilicet perfectiones ipsas significatas, vt bonitatem, vitam, & huiusmodi, & modum significandi. Quantum igitur ad id, quod significāt huiusmodi nomina, propriè cōpetunt Deo, & magis propriè quam ipsis creaturis: & per prius dicuntur de eo. Quantum verò ad modum significandi, nō propriè dicūtur de Deo: habēt enim modū significandi, qui creaturis competit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quędam nomina significāt huiusmodi perfectiones à Deo procedentes in res creatas: hoc modo q̄ ipse modus imperfectus quo à creatura participatur, diuina perfectio in ipso nominis significato includitur: sicut lapis significat aliquid materiaiter ens: & huiusmodi nomina nō possunt attribui Deo nisi metaphoricè. Quærdam verò nomina significant ipsas perfectiones absolutè absque hoc q̄ aliquis modus participandi claudatur in eorum significatione, vt ens, bonum, viuens, & huiusmodi: & talia propriè dicuntur de Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ideo huiusmodi nomina dicit Dion. negari à Deo, quia id quod significat pater per nomen non conuenit eo modo ei, quo nomē significat, sed excellentiori modo. Vnde ibidem dicit Dion. Quod est super omnem substantiam & vitam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista nomina quæ propriè dicuntur de Deo, important conditiones corporales non in ipso significato nominis, sed quantum ad modum significandi. Ea verò quæ metaphoricè de Deo dicuntur, important conditionē corporalem in ipso suo significato.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum nomina dicta de Deo sint nomina synonyma.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ista nomina dicta de Deo sint nomina synonyma. Synonyma enim nomina dicuntur, quæ omnino idem significant. Sed ista nomina dicta de Deo omnino idem significāt in Deo: quia bonitas Dei est eius essētia, & similiter sapientia. Ergo ista nomina sunt omnino synonyma.

signa earum quæ sunt in anima passionum, formalissimè diuersitatem significationis in nominibus ostendit, ex diuersitate conceptionum animę significatarum absque mixtione aliarũ difficultatũ de rebus. Cùm hac enim decisione stat vtraque pars contradictionis in materia de attributis: propter q̃ ne tanta operis diuinitas fœdetur, non est hic tractandum de distinctione illa attributorum: sed fit quæstio specialis.

¶ In responsione ad secundum nota, quòd in pluribus conceptibus clauduntur duo, scilicet assimilatio ad obiectum, & pluralitas eorum. Si quæratur ergo multis de rebus, puta de conceptibus, quid respondet in rei respondendum est, q̃ ipsis conceptibus respondet res vna multipliciter imitabilis, seu repræsentabilis. Pluralitati autem ipsorum conceptuum non respondet pluralitas in re obiecta, sed eminentia illius: ex qua habet quòd vnitè contineat, quod diuisim ab alio apprehenditur. Vnde arguere ex distinctione cõceptuum, ad distinctionem obiectæ rei, est arguere à distinctione effectuum ad distinctionem causæ. Quòd patet esse ridiculum. Quæcũq; enim multitudine effectuum stat vnius causæ, vt patet: & propterea in litera verũque tangitur. Sũm dicitur, quòd sic respondet vnũ simpliciter multipliciter repræsentatum.

Art. 2.

¶ In responsione ad tertium aduerte quòd illa propositio, Deus est vnus re & plures secundum rationem, potest dupliciter peccari. Vno modo vt sit multiplex ratione subiecti, id est quòd sit intellectum plurium cõceptuum. & est falsa: quoniam vnicus est conceptus in intellectu diuino, quo se, & omnia simul intelligit.

Artic. 4.

Alio modo obiectiue, id est quod est obiectum plurium conceptuum, siue actualiter, siue virtualiter, & sic est vera, & ad propositum. Ita quòd Deus dicitur multiplex secundum rationem, id est obiectum verificãs actu vel virtute plures conceptiones de eo.

¶ 2. Si dicatur quòd ista nomina significãt idem secundum rem, sed secundum rationes diuersas: Contra, ratio cui non respondet aliquid in re, est vana: si ergo istæ rationes sunt multæ & res est vna, videtur quòd rationes istæ sint vanæ.

¶ 3. Præterea, Magis est vnum, quod est vnũ re & ratione, quàm quod est vnum re & multiplex ratione. Sed Deus est maximè vnus: ergo videtur quòd non sit vnus re & multiplex ratione. Et sic nomina dicta de Deo non significant rationes diuersas. Et ita sunt synonyma.

¶ Sed contra, Omnia synonima subiiniucem adiuncta nugationem adducunt: sicut si dicatur, vestis, indumentum. Si igitur omnia nomina dicta de Deo sunt synonyma, nõ posset cõueniẽter dici Deus bonus, vel aliquid huiusmodi, cum tamen scriptum sit Hiere. 32. Fortissime, magne, potens. Dominus exercituum nomen tibi.

¶ Respondeo dicendũ, quod huiusmodi nomina dicta de Deo nõ sunt synonyma. Quod quidem facile esset videre, si diceremus quòd huiusmodi nomina sunt inducta ad remouendam, vel ad designandam habitudinem causæ respectu creaturarum. Sic enim essent diuersæ rationes horũ nominum secundũ diuersa negata, vel secundum diuersos effectus connotatos. Sed secundum quod dictum est, huiusmodi nomina substantiam diuinam significare licet imperfectè: etiam plane apparet secundum præmissa, quod habent rationes diuersas. Ratio enim, quam significat nomen, est cõceptio intellectus de re significata per nomen. Intellectus autem noster, cùm cognoscat Deum ex creaturis format ad intelligendum Deum conceptiones proportionatas perfectionis præcedentibus à Deo in creaturas. Quæ quidem perfectiones in Deo præexistunt vnitè & simpliciter, in creaturis verò recipiuntur diuisè & multipliciter. Sicut igitur diuersis perfectionibus creaturarum respondet vnum simplex principium repræsentatum per diuersas perfectiones creaturarum variè & multipliciter, ita variis & multiplicibus conceptibus intellectus nostri respondet vnũ omnino simplex, secundum huiusmodi conceptiones e, imperfectè intellectum.

97.

Et ideo nomina Deo attributa licet significent vnam rem, tamen quia significant eã sub rationibus multis & diuersis d, non sunt synonyma.

¶ Et sic patet solutio ad primum: quia nomina synonyma dicuntur, quæ significant vnum secundum vnam rationem. Quæ enim significant rationes diuersas vnius rei, non primò & per se vnum significant: quia nomen non significat rem, nisi mediãte conceptione intellectus: vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd rationes plures horum nominum non sunt cassæ & vanæ: quia omnibus eis respondet vnum quid simplex per omnia huiusmodi multipliciter, & imperfectè repræsentatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum ad perfectam Dei vnitatem pertinet: quòd ea, quæ sunt multipliciter & diuisim in aliis in ipso sunt simpliciter & vnitè. Et ex hoc contingit, quòd est vnus re & plures secundum rationem: quia intellectus noster ita multipliciter apprehendit eum, sicut res multipliciter ipsum repræsentant.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum ea quæ de Deo dicuntur & creaturis vniuocè dicantur de ipsis.

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ea, quæ dicũtur de Deo & creaturis vniuocè de ipsis dicantur. Omne enim æquiuocũ reducitur ad vniuocum, sicut multa ad vnum. Nam si hoc nomen canis, æquiuocè dicitur de latrabili & matino, oportet quòd de aliquibus vniuocè dicatur, scilicet de omnibus latrabilibus. Aliter enim esset procedere in infinitum. inueniuntur autem quædam agentia vniuoca, quæ conueniunt cum suis effectibus in nomine & diffinitione, vt homo generat hominem, quædam verò agentia æquiuoca, sicut sol causat calidum, cum tamen ipse nõ sit calidus nisi æquiuocè. Videtur igitur quòd primũ agens, ad quod omnia agentia reducuntur, sit agens vniuocum. Et ita quæ de Deo

Po. 1. 7. atic. 7. & opus 3. c. 27. Et 1. contra ca. 32. 33. & 34

72

quòd multa sunt eiusdem rationis genere: vel saltem vniuocè vniuocatione logica, de qua est sermo in corporalibus inferioribus & cælestibus, & tamen inferiora hæc comparantur ad cælestia corpora, vt causas ad vnitè habẽtia, quæ hic diuisim participantur. Antecedens patet, Corporeitas enim & diaphaneitas, & lumen, &c. sunt eiusdem rationis hic & ibi.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ illa maxima assumpta in antecedente, ex qua infertur diuersitas rationis, intelligitur formaliter, id est, vt sic ita q̃ semper participatio diuisim eius quod simpliciter ac vnitè est in causa, excludit idẽ titatem rationis etiam logicã, ab illa re participatam: non autem ab aliis si qua alia sunt effectui & causæ cõmunia, non ex vi talis participationis. Sic autẽ cõtingit in obiectionibus allatis. Nã diaphaneitas, & similia diuisim sunt in superioribus sicut & hic. Corporeitas autem sit vnitè ibi est, scilicet absque compositione materiæ & formæ, vt putat Auer. vniuocè non dicitur de illis. vnde ipse Auerr. negat super Porphyrio, corpus esse genus prædicamẽti substantiæ. Et ponit corpus compositum, &c. si autem ex materia & forma resultat etiam ibi, iam patet quod diuisim etiam ibi habetur. Propterea dicito, quòd corpora cælestia inquantum habent aliquid vnitè, quod participatur hic diuisim, vt videtur de virtutibus actiuis, quarum omnes aut multas in vnica lucis natura habent: nihil habent eiusdem rationis cum istis.

Circa tertiam consequentiã difficultas occurrit non parua, ex duobus capitibus. Primò, quòd consequentia nihil valet: quoniam procedit à rerũ cõditionibus ad nominum conditiones. Constat enim intellectum nostrum, à quo dependent nomina, natũ esse adunata diuidere, & propterea posse intelligere & significare perfectionem, puta sapientiã absque intellectiõe & significatione conditionum suarum: quas habet in re, puta quòd sit idẽ cum aliis aut non idem. vnde consequentiæ istæ nihil valent: sapientia est in creaturis res distincta à iustitia, &c. ergo nomen Sapiẽtiæ dictũ de creaturis significat sapien

sapientiam cum distinctione eius à iustitia, &c. sicut non valet, quantitas in mixtis est res coniũcta colori, ergo nomen quanti dictũ de mixtis, significat quantitatem cõiunctam colori, &c. Secundò, quia quicquid sit de consequẽtia, ipsa tamen propositio consequens, in qua sustentatur præsens positio, est in se falsa. Et manifestatur hoc ratione sic: Sapientiæ nomen absolutè aut significat sapientiam finitam, aut infinitam, aut vtranque, aut neutro modo, sed abstrahit à finitate & infinitate. Non primum, quia sic ista esset falsa: Deus est sapiens. Non secundum: quia sic ista esset falsa, Homo est sapiẽs. Nec tertium, quia sic vtraque prædicatũ esset falsa: ergo quartũ, & si sic ergo dicendo, homo est sapiens: & Deus est sapiens: ly sapiens non magis significat quid distinctũ in prima quàm sic secunda, quia simpliciter & absolutè in vtraque prædicatur absque additione aliqua. Et confirmatur: quia positionis huius autor in hoc videtur deceptus, quòd non distinxit inter formale significatum nominis, & materiale sup positum eiusdem. Quã uis enim quum dico, homo est sapiens, ly sapiens gratia materiæ subiectæ, prædicet rem distinctam, &c. quia scilicet ipsa sapientia in nomine est res distincta ab eius esse, &c. Ex formali tamen suo significato non prædicat nisi sapientem esse: sine limitatè siue nõ ibi sit sapientem esse: sine limitatè siue nõ ibi sit tam exemplaris quã proportionalis. Ex qua etiam proportionalitate prima consequentia manifesta relicta est cũ secunda. tertia autem cum reliquis in litera, vt per se nota relinquitur, eo quod à significatis formalibus, ad significantia, vt sic quo ad vnitatem & plurialitatem rationis liquidum est processum esse optimum. Ipsum tamen consequens tertię consequentiæ & quartæ declaratur exemplariter in ly sapiẽs, quod est nomen commune Deo, & creaturis multis.

Tex. 4. 10. 3.

Circa primam consequentiã occurrit pro nouitiis dubium. quia non videtur valere, eo quòd multa sunt eiusdem rationis genere: vel saltem vniuocè vniuocatione logica, de qua est sermo in corporalibus inferioribus & cælestibus, & tamen inferiora hæc comparantur ad cælestia corpora, vt causas ad vnitè habẽtia, quæ hic diuisim participantur. Antecedens patet, Corporeitas enim & diaphaneitas, & lumen, &c. sunt eiusdem rationis hic & ibi.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ illa maxima assumpta in antecedente, ex qua infertur diuersitas rationis, intelligitur formaliter, id est, vt sic ita q̃ semper participatio diuisim eius quod simpliciter ac vnitè est in causa, excludit idẽ titatem rationis etiam logicã, ab illa re participatam: non autem ab aliis si qua alia sunt effectui & causæ cõmunia, non ex vi talis participationis. Sic autẽ cõtingit in obiectionibus allatis. Nã diaphaneitas, & similia diuisim sunt in superioribus sicut & hic. Corporeitas autem sit vnitè ibi est, scilicet absque compositione materiæ & formæ, vt putat Auer. vniuocè non dicitur de illis. vnde ipse Auerr. negat super Porphyrio, corpus esse genus prædicamẽti substantiæ. Et ponit corpus compositum, &c. si autem ex materia & forma resultat etiam ibi, iam patet quod diuisim etiam ibi habetur. Propterea dicito, quòd corpora cælestia inquantum habent aliquid vnitè, quod participatur hic diuisim, vt videtur de virtutibus actiuis, quarum omnes aut multas in vnica lucis natura habent: nihil habent eiusdem rationis cum istis.

Circa tertiam consequentiã difficultas occurrit non parua, ex duobus capitibus. Primò, quòd consequentia nihil valet: quoniam procedit à rerũ cõditionibus ad nominum conditiones. Constat enim intellectum nostrum, à quo dependent nomina, natũ esse adunata diuidere, & propterea posse intelligere & significare perfectionem, puta sapientiã absque intellectiõe & significatione conditionum suarum: quas habet in re, puta quòd sit idẽ cum aliis aut non idem. vnde consequentiæ istæ nihil valent: sapientia est in creaturis res distincta à iustitia, &c. ergo nomen Sapiẽtiæ dictũ de creaturis significat sapien

tiam cum distinctione eius à iustitia, &c. sicut non valet, quantitas in mixtis est res coniũcta colori, ergo nomen quanti dictũ de mixtis, significat quantitatem cõiunctam colori, &c. Secundò, quia quicquid sit de consequẽtia, ipsa tamen propositio consequens, in qua sustentatur præsens positio, est in se falsa. Et manifestatur hoc ratione sic: Sapientiæ nomen absolutè aut significat sapientiam finitam, aut infinitam, aut vtranque, aut neutro modo, sed abstrahit à finitate & infinitate. Non primum, quia sic ista esset falsa: Deus est sapiens. Non secundum: quia sic ista esset falsa, Homo est sapiẽs. Nec tertium, quia sic vtraque prædicatũ esset falsa: ergo quartũ, & si sic ergo dicendo, homo est sapiens: & Deus est sapiens: ly sapiens non magis significat quid distinctũ in prima quàm sic secunda, quia simpliciter & absolutè in vtraque prædicatur absque additione aliqua. Et confirmatur: quia positionis huius autor in hoc videtur deceptus, quòd non distinxit inter formale significatum nominis, & materiale sup positum eiusdem. Quã uis enim quum dico, homo est sapiens, ly sapiens gratia materiæ subiectæ, prædicet rem distinctam, &c. quia scilicet ipsa sapientia in nomine est res distincta ab eius esse, &c. Ex formali tamen suo significato non prædicat nisi sapientem esse: sine limitatè siue nõ ibi sit sapientem esse: sine limitatè siue nõ ibi sit tam exemplaris quã proportionalis. Ex qua etiam proportionalitate prima consequentia manifesta relicta est cũ secunda. tertia autem cum reliquis in litera, vt per se nota relinquitur, eo quod à significatis formalibus, ad significantia, vt sic quo ad vnitatem & plurialitatem rationis liquidum est processum esse optimum. Ipsum tamen consequens tertię consequentiæ & quartæ declaratur exemplariter in ly sapiẽs, quod est nomen commune Deo, & creaturis multis

expoliata est ab imperfectionibus, Vnde non est par ratio, vt Scotus obiic it de lapide & sapientia: quia ratio lapidis nec in principio, nec in termino inquisitionis potest remanere vna analogice saluata formaliter in Deo & lapide: quia semper lapidis ratio imperfectionem claudit.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Deus est cognoscibilis conceptu simplici contento in obiecto re lucente in phantasmate participatiuè vel imitatiuè. Nec oportet quòd contineatur essentialiter, aut virtualiter. datur enim tertius modus.

D.100.

¶ Ad quartum deinde dicitur, quòd comparatio fit etiam in analogo, quod medium est inter vniuocum & æquiuocum: & ideo negatur assumptum. Quia enim dicitur, Deus est perfectius ens creatura: comparatio fit in ratione entis vna secũdum analogiam, & sic communi vtique, vt alibi docuimus.

Artic. 4.

¶ Quo ad secundum conclusio negatiua est, Huiusmodi nomina nõ dicũtur de Deo & aliis purè æquiuocè. Probatur sic, si dicerentur æquiuocè, nihil posset ex creaturis cognosci, aut demonstrari de Deo. Sed hoc est cõtra Philosophum & Apostolũ: ergo. Consequẽtia probatur: quia incideret fallacia æquiuocationis. destructio verò cõsequentis patet.

¶ Aduertenda sunt hic duo. Primum est, ly purè: non enim in litera dicitur absolutè, quòd non æquiuoca, sed cum limitatione dicitur, quòd non sunt purè æquiuoca. Addita est autem hæc limitatio, quia secundum veritatem, analoga cõprehendũtur sub æquiuocis, quæ in prædicamentis diffiniunt. Æquiuoca enim multipliciter inueniuntur. Quædam enim sunt quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa totaliter, & hæc vocantur purè æquiuoca. Et de his loquitur litera hæc. Quædam verò sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomẽ est diuersa secundum aliquid: & hæc multis modis inueniuntur, comprehendũtque sub se analoga, vt alibi ostendimus. Secundum est ly nihil, in consequente positum: non suppo nit pro nihilo simpliciter, quoniam dato quòd omnia huiusmodi nomina æquiuoca essent, adhuc possemus cognoscere quòd Deus est creator & super omnia: & quòd non est corpus, &c. sed supponit pro nihilo formaliter communi Deo & creaturis: puta esse ens, actum, bonum, sapientem, &c. Nihil enim horum posset sciri de Deo, sed semper inciderет fallacia æquiuocationis, vt patet.

¶ Quo ad tertiũ cõclusio responsiua affirmatiuè hæc est, Quæcunque nomina sunt communia Deo & creaturis, dicuntur de eis secundum analogiam vnius ad alterum, id est, creaturæ ad Deũ. Declaratur, ly vnius ad alterũ, distinguendo analogiam nominum, scilicet quia vel ex ratione proportionis aliquorum inter se: & hæc vocatur vnius ad alterũ. vel ratione proportionis aliquorum non inter se, sed ad tertium: & hęc vocatur duorum ad tertiũ, seu multorum ad vnũ. Exempla patent in litera. Probatur deinde conclusio, quo ad primam quidem partem per locum à diuisione, propter quod in litera dicitur, Dicendum est igitur, &c. Quo ad secundum verò sic: Deum non possumus nominare nisi ex creaturis: ergo nomina communia vtriusque dicũtur secundum ordinem vnius ad alterum. Quo ad tertiam verò, quia Deus est causa in qua præexistunt omnium rerum perfectiones.

¶ Memento hic q̃ exempla ponimus, non quòd ita sint, sed vt discentes intelligant. Non enim ens est analogum Deo & creaturis secundum denominationem extrinsecam, vt sanũ: sed in hoc tenet similitudo, quòd vtrobique est analogia ratione ordinis quorum inter se, quamuis dissimiliter sit hic & ibi. Nã inter Deum & creaturam est similitudo formalis imitatiua, quæ etiã in litera tangitur, dum creaturas ordinari in Deum dicitur, vt causam, in qua præexistunt perfectiones omnes. Inter animal verò sanum, & vrinam, non est similitudo, sed relatio significationis: & propterea ibi est analogica communitas secundum prædicationem formalem, hic autem propriè est communitas attributionis ad vnum secundum prædicationem quamcunque, siue extrinsecè, siue intrinsecè, &c.

¶ Quo ad quartũ cõclusio est: Iste modus prædicatiõis medius est inter vniuoca & æquiuoca. Probatur p locũ à diffinitione ad diffinitũ: Hic nõ est vna ratio simpliciter, nec diuersa totaliter, sed secundũ quid eadẽ, & secũdũ quid diuersa. significat enim diuersas proportiones ad vnũ: & proprera tõne diuersarũ proportionũ est diuersitas secundum quãrationę verò vnius rei ad quam vel secundũ quã illæ diuersæ proportiones fiunt, est, secũdũ quid vna, vt patet in exẽplo de sano, &c. ergo hãc materiã si vis plenè intelligere, vide

bilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Dicendum est igitur, quòd huiusmodi nomina dicũtur de Deo & creaturis secundum analogiam, id est, proportionẽ. Quod quidem dupliciter d contingit in nominibus: vel quia multa habent proportionem ad vnum, sicut sanũ dicitur de medicina & vrina: inquantum vtrũque habet ordinem & proportionẽ ad sanitatem animalis: cuius hoc quidẽ signũ est, illud verò causa: vel ex eo quòd vnũ habet proportionem ad alterum: sicut sanum dicitur de medicina & animali, inquantum medicina est causa sanitatis, quæ est in animali. Et hoc mòdo aliqua dicuntur de Deo & creaturis analogicè, & nõ æquiuocè neque vniuocè. Non enim possumus nominare Deum, nisi ex creaturis, vt suprà dictũ est. Et sic quicquid dicitur de Deo & creaturis, dicitur secũdum quod est aliquis ordo creaturæ ad Deum, vt ad principiũ & causam: in qua præexistunt excellenter omnes rerum perfectiones. Et iste modus cõmunitatis medius est inter purã æquiuocationem & simplicem vniuocationem. Neque enim in iis, quę analogicè dicuntur, est vna ratio, sicut est in vniuocis: nec totaliter diuersa sicut in æquiuocis, sed nomen quod sic multipliciter dicitur, significat diuersas proportiones ad aliquid vnum. Sicut sanũ de vrina dictum significat signum sanitatis animalis, de medicina verò dictũ, significat causam eiusdem sanitatis.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd licet in prædicationibus oporteat æquiuoca ad vniuocum reduci. tamẽ in actionibus agens non vniuocum ex necessitate præcedit agens vniuocum. Agens enim non vniuocum est causa vniuersalis totius speciali, vt Sol est causa generationis omnium hominum. Agẽs verò vniuocum non est causa agens vniuersalis totius speciei (alioquin esset causa suiipsius, cùm sub specie contineatur) sed est causa particularis respectu huius indiuidui: quod in participatione speciei constituit. Causa igitur vniuersalis totius speciei non est agens vniuocũ. Causa autem vniuersalis est prior particulari. Hoc autem agens vniuersale, licet non sit vniuocum, non tamẽ est omnino æquiuocum: quia sic non faceret sibi simile, sed potest dici agens analogicum. Sicut in prædicationibus omnia vniuoca reducuntur ad vnum primum non vniuocum, sed analogicum, quod est ens.

01

20

¶ Ad secundum dicendum, quòd similitudo creaturæ ad Deum est imperfecta: quia etiam nec idem secundum genus repræsentat, vt suprà dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus nõ est mensura proportionata mensuratis e. Vnde non oportet, quòd Deus & creaturæ sub vno genere contineantur.

¶ Ea verò, quæ sunt in contrario, concludunt, quòd non vniuocè huiusmodi nomina de Deo & creaturis prædicentur, nõ autem quòd æquiuocè.

30

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum nomina per prius dicantur de creaturis quàm de Deo.

71 1. contra cap. 34.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd nomina prius dicãtur de creaturis quàm de Deo. Secundũ enim quòd cognoscimus aliquid, secũdum hoc illud nominamus, cùm nomina secundum Philosophum sint signa intellectuũ: Sed per prius cognoscimus creaturã quàm Deum. Ergo nomina à nobis imposita per prius conueniunt creaturis quàm Deo.

40

¶ 2. Præterea, Secundum Diony. in libr. de Di. no. Deum ex creaturis nominamus. Sed nomina à creaturis translata in Deum per prius dicuntur de creaturis quàm de Deo: sicut leo, lapis & huiusmodi, Ergo omnia nomina, quæ de Deo & de creaturis dicuntur, per prius de creaturis quàm de Deo dicuntur.

¶ 3. Præterea, Omnia nomina, quæ communiter de Deo & creaturis dicũtur, dicuntur de Deo, sicut de causa omniũ, vt dicit Dio. Sed q̃ dicitur de aliquo per causam, per posterius de illo dicitur: per prius enim dicitur, animal sanũ quàm medicina, quæ est cã sanitatis. Ergo huiusmodi nomina per prius dicuntur de creaturis quàm de Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ephes. 3. Flecto genua mea ad partẽ Domini nostri Iesu, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur: & eadem ratio videtur de nominibus aliis, quæ de Deo & creaturis dicũtur. Ergo huiusmodi nomina per prius de Deo quàm creaturis dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogicè dicuntur, necesse est quòd omnia dicãtur per respectum ad vnum. Et ideo illud vnum oportet, quòd ponatur in diffinitione omniũ c. Et quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, vt dicitur in quarto Metaphysic. necesse est quòd illud nomẽ d per prius dicatur de eo, quod ponitur in diffinitione aliorum, & per posterius de aliis secundum ordinem, quo appropinquãt ad illud primum, vel magis vel minus. Sicut sanũ, quòd dicitur de animali, cadit in diffinitione sani, quod dicitur de medicina, quæ dicitur sana inquantum causat sanitatem in animali, & in diffinitione sani, quod dicitur de vrina, quæ dicitur sana: inquantum est signum sanitatis animalis. Sic ergo omnia nomina, quæ metaphoricè de Deo dicuntur, per prius de creaturis dicuntur quàm de Deo: quia dicta de Deo nihil aliud significãt quàm similitudines ad tales creaturas. Sicut enim ridere dictum de prato, nihil aliud significat quàm quòd pratum similiter se habet in decore cùm floret, sicut homo cum ridet, secundum similitudinem proportionis: sic nomen leonis dictum de Deo nihil aliud significat, quàm quòd Deũ similiter se habet vt fortiter operetur in suis operibus, sicut leo in suis e. Et sic patet, quòd secundũ quòd dicuntur de Deo, eorum significatio diffiniri nõ potest, nisi per illud, quòd de creaturis dicitur, De aliis autem nominibus, quæ non metaphoricè dicuntur de Deo, esset etiam eadem ratio, si dicerentur de Deo causaliter tantũ, vt quidã posuerunt e. Sic enim cùm dicitur, Deus est bonus, nihil aliud esset quàm Deus est causa bonitatis creaturæ, Et sic hoc nomen bonum dictũ de Deo clauderet in suo intellectu bonitatem creaturę. Vnde bonum per prius diceretur de creatura quàm de Deo. Sed supra ostensum est, quòd huiusmodi nomina non solum dicuntur de Deo causaliter, sed etiã essentialiter. Cùm enim dicitur, Deus est bonus, vel sapiens, non solum significatur quod ipse sit causa sapientię vel bonitatis, sed quòd hęc in eo eminẽtius pręexistunt. Vnde secundum hoc dicendum est, quòd quantum ad rem significatam per nomen, per prius dicuntur de Deo quàm de Creaturis, quia à Deo huiusmodi perfectiones in creaturas manant, sed quãtum ad impositionem nominis, per prius à nobis imponuntur creaturis, quas prius cognoscimus. Vnde & modum significandi habent, qui competit creaturis, vt supra dictum est.

lib. 2. peri her. c. 1.

Cap. 1.

Cap. 1. de mystic. theolo.

77 Tex. 28. fol. 1. Dio. 109.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd obiectio illa procedit quantum ad impositionem nominis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est eadem ratio de nominibus, quæ metaphoricè de Deo dicuntur, & de aliis, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procederet, si huiusmodi nomina solum de Deo causaliter dicerentur, & nõ essentialiter, sicut sanum de medicina.

¶ Quo ad secundũ vero partem: Creaturas prius cognoscimus & nominamus: ergo. Probatur secundò ex signo: Habent modum significandi, quod cõuenit creaturis: ergo.

Circa illud dictũ in probatione primæ partis conclusionis, scilicet huiusmodi nomina non solum significant quòd Deus sit causa, sed quod sit essentialiter talis, dubium occurrit. Si enim quum dicitur, Deus est bonus, sensus est, Deus est causaliter & formaliter bonus, sequitur primò, quòd ly bonus, dictum de Deo non significet vnum, contra Aristot. 4. Metaphysic. Sequitur secundò oppositum intenti: quoniam esset sensus, Deus est causa bonitatis aliorum, & in seipso bonitatem habens: vbi manifestè patet aliorum bonitatem cadere in ratione Dei, vt bonus est.

¶ Ad hoc dicitur, quòd verba illa possunt dupliciter sanè intelligi. Primò vt intelligantur de possibili seorsum, id est quòd huiusmodi nomina possunt dici & verificari de Deo vtroque modo, scilicet causaliter & formaliter, seorsum tamen: ita quòd ista, Deus est bonus, est vera causaliter sumpta: & est etiam vera formaliter sumpta: & non quòd simul importet vtrũque. Et sic nullam ambiguitatem ingerit obiectio opposita: quia de vtraque simul significatione loquitur. Secundò, vt exponantur de vtroque significato simul: & sic oportet dicere, quòd huiusmodi nomina dicuntur de Deo formaliter & causaliter, sed fundamentaliter. Verbi gratia, quum dicitur, Deus est bonus, non solum significatur quòd Deus est habens bonitatem, sed etiã quòd Deus habet rationem bonitatis talem, qualis nata est fundare causalitatem bonitatis aliorum: ita quod ly talem non modum mę rationem aliquam addit supra bonitatem diuinam, sed circumloquitur illam formalem rationem, secundum quam Deus dicitur bonus. Iam enim diffinitum est, quòd illa non est eadem cum nostra, nisi secundum analogiam. Illa autem ratio quamuis causalitatem non importet, fundat tamen eam proximè, & simile est de aliis. Et sic nulla remanet ambiguitas: quoniam secundum hoc nomina huiusmodi significant vnum. Nec oportet coincelligi bonitatẽ creaturæ: quoniã non important causalitatẽ formaliter, sed fundamentaliter tãtum. Vtraque responsio est bona, prima tamen magis literalis, eo q̃ contra opinionem confutatã loquitur litera. Et constat quòd opinio illa loquebatur significatione causaliter, non fundamentaliter, sed formaliter vt patet.

¶ Circa eiusdem partis probationem & ipsam primam partẽ, aduerte quòd quum dicitur nomina huiusmodi communia, prius dici de Deo quantum ad rem significatã, non intelligas hoc materialiter, sed formaliter. Ita quòd hoc verificari oportet de re formaliter significata. Et ratio assignata in litera cõplectitur vtrũque necessarium ad hoc: scilicet & q̃ nomen saluatur formaliter: & quòd illa ratio formalis, est prior secundum rem cæteris: quod probaturque ita est causa cæterarum. Neutrum enim horũ seorsum sufficeret ad concludẽdũ nomina prius dici de illo, vt patet inductiuè. Ratio enim sani in causa, licet sit prior secundum rem ratione sani in animali: quia tamen ratio sani non formaliter in causa est, posterius de causa dicitur. Ratio quoque boni licet sit formaliter in homine, non tamen prius dicitur de eo quàm de aliis. Nec te contũber quispiam dicens, ergo non est eadem ratio de omnibus nominibus cõmunibus Deo & aliis. Eo quòd quædam sunt, quorum formales rationes & si saluantur in Deo, non sunt causæ quòd cætera sint talia: quoniam illæ rationes formales nullam causalitatem habent: memento auctoritatis Apostolicæ in litera positæ ad Ephes. 3. Flecto genua mea ad pedes domini mei Iesu Christi: ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Si nanque paternitas diuina, quæ relatio est, atque per hoc à causalitate aliorum remotissima, causa est cæterarum paternitatum. & fortiori bonitatis, & scientia omnis scientiæ: & sic de aliis. Et si quæratur in quo genere causæ, nunquam duo genera desunt, scilicet finalis & formalis exemplaris: quicquid sit de efficientia.

187

Artic. 3.

Artic. 3.

In cor. ar.

Circa eandem partem dubium adhuc occurrit ad hominẽ. Tum quia in articulo secundo huius quæstionis oppositũ videtur dictum: quum dictũ est, quòd dicendo, Deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, eminentius in Deo præexistit. Ecce apertè vides in significatione boni in Deo positã, claudi bonitatem creaturæ: & consequenter prius dici debere de creaturis. Rursus in articulo quinto dictum est, quòd hæc nomina dicuntur de creaturis in ordine ad Deum: ergo in ratione horum nominum, vt dicuntur de creaturis clauditur Deus: ergo prius de Deo: ita quòd Deus ponitur in diffinitione aliorum cuius oppositum hic tenetur, & patet.

a c d 70

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd secundum veritatem hæc nomina dicuntur analogicè, id est proportionaliter: & prius de Deo quàm aliis: quia cum in vtrũque dicantur formaliter, formalitas tamen in Deo prior est secundum rem formalitate illa in aliis. Non tamen est sic prior, vt scilicet diffiniens est prius diffinito, sed est prior vt causa exemplaris, saltem est prior exemplo. Et propterea, sicut omnia exemplata sunt talia in ordine ad exemplar, sic omnes creaturæ dicuntur tales: puta bonæ in ordine ad diuinam bonitatem. Et sicut non oportet exemplata significari cum ordine ad exemplar, quamuis illud habeant: ita non oportet bonitatem creaturę significari in ordine ad bonitatem diuinam: quamuis secundum esse illam semper respiciat vt exemplar: verba igitur quinti articuli, & similia, hic non sunt confutata, sed exposita: quòd scilicet intelliguntur secundum esse, & non secundum significari, nisi fundamentaliter, pro quanto rationes formales per ea significatæ in creaturis fundãt ordinem ad Deum vt causam. Verba autem secundi articuli non fuerunt inducte vt diffiniretur significatio nominis in Deo posita, sed vt exponeretur ex notioribus nobis, & ideo nihil obstant. Nulla enim comparatio aut connotatio alterius clauditur in ratione huiusmodi nominum, tam quum de Deo, quàm quum de creaturis dicuntur, sed verè absolutè dicuntur, quum absolutas significãt perfectiones. Et per hęc patet solutioõbiectorum in prima parte huius corporis articuli.

saepe dictum opusculum de analogia nominum.

¶ In responsione ad primum dubium occurrit, quia finis responsionis cõtradicit principio eiusdem. In principio siquidem dicitur, quòd æquiuoca reducuntur in vniuocum in prædicationibus. In calce autẽ dicitur, quòd in prædicationibus vniuoca reducuntur in non vniuocum.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. primò in hac responsione facta est duplex comparatio in prædicationibus. Prima est inter vniuoca, & purè æquiuoca, & hæc facta est in principio. Secunda est inter vniuoca & non vniuoca, & hæc facta est in fine. & ideo nulla est contradictio. Sed hæc responsio difficultatem patitur, eo quòd sic non est satisfactum argumento. Vis enim argumenti stat in hoc, quòd vniuocum habet se ad æquiuocum, vt vnum ad multa. Constat autem quòd hoc est verum non solum de purè æquiuocis, sed quocunque modo æquiuocis, seu non vniuocis. Quoniam vnum non solum est prius multis simpliciter, sed multis secundum quid. Et sic vniuocum restat prius omnibus non vniuocis. vtpote aliquo modo multitudinem includentibus in se. Propterea respondendum videtur secundò, quod vtrobique facta est comparatio inter eadem, scilicet vniuoca & æquiuoca in communi, seu non vniuoca. Et tamen nulla est contradictio.

Q. 4. art. 3.

18 b

71 1. contra cap. 34.

¶ Quoniam in principio est sermo de reductione resolutiua prædicati in se: & in fine autem de reductione resolutiua diuersorum prædicatorum. Aliud est enim resoluere diuersa in vnum, aliud autem resoluere alliquid in seipso. Ibi enim vnum reducitur in aliud, hic autem vnum distinguitur in sua: vt patet in naturalibus. Ad propositum igitur quando sermo fuit de ordine diuersorũ prædicatorum, dictũ est quòd nõ vniuocũ est prius. Quia ens est primum ad quod cętera reducuntur. Quorum verò sermo fuit de resolutione prædicati in se, dictum est quòd vniuocum, præcedit non vniuoca, sicut vnum multa. Eo quòd ens ipsum, quod analogicè dicitur de homine & albo, resoluitur in seipsum vniuocè dictum de hominibus, & vniuocè quoque dictum de albis, & hoc concludebar vis argumenti. Concludo ergo, quòd comparando diuersa prędicata inter se, analogum præcedit: resoluendo autem idem prædicatum in se, vniuocum præcedit, vt vnum multa. Reliqua quę in hac responsione de agentiũ ordine dicuntur infrà, quum de actione Dei ad extra tractabitur, patebunt.

¶ Super Quæstionis decimatertiæ Articulum sextum.

TITULUS vt iacet in sua amplitudine intelligitur, vt ex responsione patet.

¶ In corpore quatuor. Primò regula traditur ad discernendum de quo per prius nomen dicitur, & de quo posterius. Secundò responderur quæsito quo ad nomina metaphorica. Tertiò quo ad proprię dicta secundum opinionem in secundo articulo confutatam: quartò secundum veritatem.

¶ Quo ad primũ regula est. Analogũ prius dicitur de eo, q̃ ponitur in allorũ diffinitione quã de aliis. Probatur: In omni nomine analogo est vnum respectu à cæteris, ergo illud vnum ponitur diffinitione aliorum: ergo illud vnũ est prius cęteris secundum rationẽ illius analogi. Declaratúrque hoc exemplariter in hoc analogo, quod est sanum. Antecedens cum prima cõsequẽtia nõ aliter probatur. secunda verò cõsequentia probatur: quia ratio, quã significat nomen, est diffinitio, ac per hoc prius secundum diffinitionem illius nominis est prius secundum eius rationem: quod nihil aliud est quàm analogum prius dici de illo quod diffinit cætera, quàm de aliis.

¶ Circa antecedens & primam eius consequentiam dubiũ non dissimulãdũ occurrit. primò ad hominem: quia ipsemet S. Th. in q. de ve. q. 2. arti. 11. dicit non esse verum vniuersaliter, quòd primum analogarum poni debeat in rationibus aliorum analogatorũ. Secundò simpliciter. Tum quia ex dictis patet, sapientiam analogicè dici de Deo & aliis, & tamen creatura non dicitur sapiens in ordine ad Deum: nec econuerso, vt patet: sed vtrque dicitur sapiens absolutè. Tũ quia in ratione hominis vt sapiens nõ clauditur sapientia Dei, Nec in ratione Dei, vt sapiens est clauditur sapientia hominis. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd analoga inueniũtur duobus modis. Quædã enim significant ipsos respectus ad primũ analogatũ, vt patet de sano. Quædam verò significant fundamẽta tantùm illorum respectuum: vt cõmuniter inuenitur in omnibus verè analogis, propriè & formaliter saluatis in omnib' analogatis. Propositio ergo illa vniuersalis ĩ antecedẽte assũpta, intelligẽda est vniuersaliter in primo modo analogiæ. Ita quòd sensus est, q̃ in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogicè, id est secundum diuersos respectus dicuntur, oportet poni vnum. In quæstione autem de veritate, de secũdo modo analogiæ dixit oppositum. Et hæc responsio est vniuersalior ea, quã alibi assignauimus, ex q. de. ver. quia ista responsio habet locũ etiam in analogicis secundum proportionalitatem, metaphoricè tamen dictis. in his enim etiam vnũ ponitur in ratione alterius propter prędictã causam. Ad ea verò, quæ secundo loco obiiciuntur, in quarta parte huius articuli dicetur.

lib. 2. peri her. c. 1.

Cap. 1.

¶ Quo ad secundũ conclusio responsiua est. Nomina metaphorice dicta prius dicuntur de creaturis q̃ de Deo. Probatur: & Ratio horũ nominũ, vt dicuntur de Deo, non potest intelligi absque ratione eorundem, vt dicuntur de creaturis: Ergo. Antecedens patet exẽpliter, in communi quidem de redire, in proposito autem de leone, consequentia verò tenet ex regula assignata,

Cap. 1. de mystic. theolo.

¶ Quo ad tertium conclusio hypothetica est: Si communia nomina propriè dicta dicerẽtur de Deo causaliter tantũ, dicerentur per prius de creaturis quàm de Deo. Probatur: Eorum significatio, vt de Deo dicuntur, nõ posset intelligi sine significatione eorũdem in creaturis: ergo. Antecedẽs patet in exẽplo boni: cõsequẽtia verò tenet ex assignata regula.

¶ Quo ad quartum cõclusio responsiua est: Hu iusmodi nomina quo ad rẽ significatã prius de Deo, quo ad impositionem nominis prius de creaturis dicuntur. Probatur hæc conclusio quo ad primam partem: Hæc nomina non solum significant Deũ esse talẽ causaliter, sed etiam essentialiter: & à Deo emanant aliorum perfectiones. ergo de Deo per prius quàm aliis quo ad rem.

¶ Quo ad secundã vero partem: Creaturas prius cognoscimus & nominamus: ergo. Probatur secundò ex signo: Habent modum significandi, quod cõuenit creaturis: ergo.

Circa illud dictũ in probatione primæ partis conclusionis, scilicet huiusmodi nomina non solum significant quòd Deus sit causa, sed quod sit essentialiter talis, dubium occurrit. Si enim quum dicitur, Deus est bonus, sensus est, Deus est causaliter & formaliter bonus, sequitur primò, quòd ly bonus, dictum de Deo non significet vnum, contra Aristot. 4. Metaphysic. Sequitur secundò oppositum intenti: quoniam esset sensus, Deus est causa bonitatis aliorum, & in seipso bonitatem habens: vbi manifestè patet aliorum bonitatem cadere in ratione Dei, vt bonus est.

¶ Ad hoc dicitur, quòd verba illa possunt dupliciter sanè intelligi. Primò vt intelligantur de possibili seorsum, id est quòd huiusmodi nomina possunt dici & verificari de Deo vtroque modo, scilicet causaliter & formaliter, seorsum tamen: ita quòd ista, Deus est bonus, est vera causaliter sumpta: & est etiam vera formaliter sumpta: & non quòd simul importet vtrũque. Et sic nullam ambiguitatem ingerit obiectio opposita: quia de vtraque simul significatione loquitur. Secundò, vt exponantur de vtroque significato simul: & sic oportet dicere, quòd huiusmodi nomina dicuntur de Deo formaliter & causaliter, sed fundamentaliter. Verbi gratia, quum dicitur, Deus est bonus, non solum significatur quòd Deus est habens bonitatem, sed etiã quòd Deus habet rationem bonitatis talem, qualis nata est fundare causalitatem bonitatis aliorum: ita quod ly talem non modum mę rationem aliquam addit supra bonitatem diuinam, sed circumloquitur illam formalem rationem, secundum quam Deus dicitur bonus. Iam enim diffinitum est, quòd illa non est eadem cum nostra, nisi secundum analogiam. Illa autem ratio quamuis causalitatem non importet, fundat tamen eam proximè, & simile est de aliis. Et sic nulla remanet ambiguitas: quoniam secundum hoc nomina huiusmodi significant vnum. Nec oportet coinelligi bonitatẽ creaturæ: quoniã non important causalitatẽ formaliter, sed fundamentaliter tãtum. Vtraque responsio est bona, prima tamen magis literalis, eo q̃ contra opinionem confutatã loquitur litera. Et constat quòd opinio illa loquebatur significatione causaliter, non fundamentaliter, sed formaliter vt patet.

¶ Circa eiusdem partis probationem & ipsam primam partẽ, aduerte quòd quum dicitur nomina huiusmodi communia, prius dici de Deo quantum ad rem significatã, non intelligas hoc materialiter, sed formaliter. Ita quòd hoc verificari oportet de re formaliter significata. Et ratio assignata in litera cõplectitur vtrũque necessarium ad hoc: scilicet & q̃ nomen saluatur formaliter: & quòd illa ratio formalis, est prior secundum rem cæteris: quod probaturque ita est causa cæterarum. Neutrum enim horũ seorsum sufficeret ad concludẽdũ nomina prius dici de illo, vt patet inductiuè. Ratio enim sani in causa, licet sit prior secundum rem ratione sani in animali: quia tamen ratio sani non formaliter in causa est, posterius de causa dicitur. Ratio quoque boni licet sit formaliter in homine, non tamen prius dicitur de eo quàm de aliis. Nec te contũber quispiam dicens, ergo non est eadem ratio de omnibus nominibus cõmunibus Deo & aliis. Eo quòd quædam sunt, quorum formales rationes & si saluantur in Deo, non sunt causæ quòd cætera sint talia: quoniam illæ rationes formales nullam causalitatem habent: memento auctoritatis Apostolicæ in litera positæ ad Ephes. 3. Flecto genua mea ad pedes domini mei Iesu Christi: ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Si nanque paternitas diuina, quæ relatio est, atque per hoc à causalitate aliorum remotissima, causa est cæterarum paternitatum. & fortiori bonitatis, & scientia omnis scientiæ: & sic de aliis. Et si quæratur in quo genere causæ, nunquam duo genera desunt, scilicet finalis & formalis exemplaris: quicquid sit de efficientia.

Circa eandem partem dubium adhuc occurrit ad hominẽ. Tum quia in articulo secundo huius quæstionis oppositũ videtur dictum: quum dictũ est, quòd dicendo, Deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, eminentius in Deo præexistit. Ecce apertè vides in significatione boni in Deo positã, claudi bonitatem creaturæ: & consequenter prius dici debere de creaturis. Rursus in articulo quinto dictum est, quòd hæc nomina dicuntur de creaturis in ordine ad Deum: ergo in ratione horum nominum, vt dicuntur de creaturis clauditur Deus: ergo prius de Deo: ita quòd Deus ponitur in diffinitione aliorum cuius oppositum hic tenetur, & patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd secundum veritatem hæc nomina dicuntur analogicè, id est proportionaliter: & prius de Deo quàm aliis: quia cum in vtrũque dicantur formaliter, formalitas tamen in Deo prior est secundum rem formalitate illa in aliis. Non tamen est sic prior, vt scilicet diffiniens est prius diffinito, sed est prior vt causa exemplaris, saltem est prior exemplo. Et propterea, sicut omnia exemplata sunt talia in ordine ad exemplar, sic omnes creaturæ dicuntur tales: puta bonæ in ordine ad diuinam bonitatem. Et sicut non oportet exemplata significari cum ordine ad exemplar, quamuis illud habeant: ita non oportet bonitatem creaturę significari in ordine ad bonitatem diuinam: quamuis secundum esse illam semper respiciat vt exemplar: verba igitur quinti articuli, & similia, hic non sunt confutata, sed exposita: quòd scilicet intelliguntur secundum esse, & non secundum significari, nisi fundamentaliter, pro quanto rationes formales per ea significatæ in creaturis fundãt ordinem ad Deum vt causam. Verba autem secundi articuli non fuerunt inducte vt diffiniretur significatio nominis in Deo posita, sed vt exponeretur ex notioribus nobis, & ideo nihil obstant. Nulla enim comparatio aut connotatio alterius clauditur in ratione huiusmodi nominum, tam quum de Deo, quàm quum de creaturis dicuntur, sed verè absolutè dicuntur, quum absolutas significãt perfectiones. Et per hęc patet solutio õbiectorum in prima parte huius corporis articuli.

¶ *Super Quæstionis decimatertia Articulum septimum,*

TItulus clarus ex tempore, scilicet Dominus, Saluator, Creator, &c.
¶ In corpore quinque facit. ¶ Primò proponit conclusionē responsuā quæsito. ¶ Secūdo claudit ampliam viam probandi conclusionem.
¶ Tertiò, ibi, Veruntamen, veram viam aggreditur. ¶ Quartò ibi, Quū igitur Deus, probat conclusionem.
¶ Quintò ibi, Non propter aliquam, excludit tacitam obiectionem.
¶ Quo ad primum cōclusio responsiua quæsito est affirmatiua & particularis, scilicet quædā nomina importantia relationem ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore.
¶ Quo ad secūdum scito, quòd hæc conclusio ideo difficultatē aliquā habere videtur, quia nulla res noua potest Deo aduenire, & propterea si huiusmodi nomina non ponunt rem aliquā realem in Deo, nulla erit difficultas. Si autem ponunt rem realem, secus esset. Et quo niā litera intendit probare conclusionem ex hoc medio, scilicet quia non ponunt in Deo, nisi relationem rationis, ideirco amplissima via, quæ ad hoc statim ducebat, scilicet nulla relatio est res naturæ: quia erronea est, statim exclusa, & hoc est primū. Recitatur autem hic error ab Auerroe 12. Metaphy. commen. 19. Cōstatúrque hic sic: Res naturales habent ordinem, habitudinémque naturalē abinuicem. ergo consequentia patet, & antecedes, præter euidētiā quam habet ex 12. Meta. com. 52. vbi ordo vniuersi bonum eiusdē dicitur, vt per se manifestum assumitur.
¶ Hic esset quærēdum an dentur relationes reales: sed quoniam egrederetur propositi limites fiat quæstio specialis.
¶ Quo ad tertium, via propria ad inuestigandum medium conclusionis inferendæ. est videre, quando relatio est res naturæ. & quando nō: & vnde habet quòd sit res naturæ, & vnde quòd non sit nisi rationis. Hanc ergo viam ingrediendo sic proceditur, Relatio exigit duo extrema, ergo tripliciter potest inueniri res naturæ aut rationis, scilicet aut ex parte vtriusque erit res rationis, aut ex parte vtriusque erit res naturæ: aut ex altero res naturæ, & ex altero res rationis. Antecedens patet: consequentia verò probatur, Extrema tripliciter variantur, scilicet quòd inter aliqua non nisi per rationem est habitudo, aut in vtroque est res aliqua: vnde alterum respicit: aut vnum respicit alterum nō eiusdem rationis. Assumptum quo ad primam partem declaratur ex contentis sub ea tribus modis relatiuorū scilicet respicientiū idē & non entium: & iuxta secundas intentiones. Vbi nota quòd in primò gradu intellectus facit extrema, non entia, sed extrema: dum distinguit vnum in duo. In secundo verò intellectus facit vnum extremum, & ens ei extremum. Quo ad secundam verò partem declaratur ex duobus generibus relatiuorū sub ea contentorum, scilicet consequentiam, quantitatē & actionem & passionem, vt patet in quinto Metaphy. Quo ad tertiam verò declaratur similiter ex duobus, scilicet sensu, seu scientia, &c. & dextro in columna. Autoritatéque Aristotelis confirmatur.
Hic multa dicuntur, contra quæ obiiciuntur ab aliis, puta quòd inter ens & non ens, non est relatio realis. Et quòd inter motium & mobile est relatio realis. Et quòd scientia habet relationem realem ad scibile: sed quoniam hæc per accidens hic dicuntur, ideo fient de his speciales quæstiones.
¶ Veruntamen vnum valde arduum dubium dissimulandū non est circa illa verba literæ, in quibus dicitur, ꝙ relationes rationis in altero extremo, puta scibili & sensibili sunt, inquantū intellectus apprehēdit ea vt terminos relationum oppositarū: puta scientiæ & sensus. Est autē dubium duplex, primò cir cā sensum literæ. Deinde circa rem. Circa sensum quidem, An intēdat quòd correlatiuum exigatur ad hoc vt extremū subintelligatur sub ratione termini ipsius relatiui. Verbi gratia, An relatio dominij exigatur ad hoc, vt Deus intelligatur, vt dominus est creaturæ, inquantum eius est seruare: vel potius intēdat, quòd correlatiuum comitetur intellectum alterius extremi sub rōne terminiita ꝙ relatio dominij concomitatur Deum apprehensum vt terminum. Multum autem refert an sic aut sic intendat. Quoniam in primo, correlatiuū ponitur de intrinseca ratione termini, imò ponit terminus ipse: in secundo vero ponitur correlatiuum consequi rationem termini. Et cōsequēter in primo sensu ponitur quod terminus relatiui oportet esse relatiuū: in secundo verò, quòd est absolutum ens. Et propterea nascitur ardua de hoc quæstio, An terminus relatiui vt sic, sit ens absolutum, vel respectiuum.
¶ Et quoniā hæc quæstio necessaria est hic, & intacta, nisi à Scoto à quo videtur malè definita, ideirco tractanda est. Scotus ergo in primo distin. 30. quæst. prima. motus, vt reor, ex verbis huius literæ, vt more suo carperet, probat multipliciter, ꝙ terminus relatiui inquantum terminus, est res absoluta: ræ per hoc nullū oportet ponere correlatiuum, vt terminet alterum relatiuum: nec secundum rationē. Probátque hoc quadruplicitER. Primo sic: Per se differentia inter relatiua tertij modi & alia, est: quia cætera sunt mutua. Ista autē, quæ sunt tertij modi, non sunt mutua. ergo in relatiuis tertij modi terminus est res absoluta. Antecedens patet, quin to Metaphysic. cap. Ad aliquid. consequentia verò est per se nota: quia ex quo nō est correlatiuum, & est terminus: ergo res absoluta est, quę determinat. Secundò sic: Actus diffinit potentiam, & non eōuerso: ergo actus vt terminus est res absoluta, Antecedens patet 9. Metaphy. consequentia probatur: Actus diffinit potentiam vt terminat relationem potentiæ ad ipsum, & diffinit vt prior est quam potentia, ergo vt terminus est prior potentia, sed vt correlatiuum non est prior potentia: quia correlatiua mutuo se diffiniunt, vt dicit Porphyrius: ergo vt correlatiuum non est terminus: ergo vt res absoluta. Tertiò sic: Relatiuum vt sic diffinitur per terminum. ergo terminus est prior relatiuo. ergo terminus non est ipsum correlatiuum. Antecedens patet, prima verò consequentia tenet ex septimo & nono Metaphysicæ. ibi enim prioritas substantię respectu accidentis: hic actus respectu potentiæ habetur: ex hoc quòd diffiniunt illa. secunda verò consequentia patet: quia aliter daretur circulus in priore & posteriore secundum diffinitionem, quòd est impossibile.
¶ Quarto sic. In relatiuis tertij modi alterum extremum nullam relationem habet, nisi dum actualiter consideratur, & terminat relationem reliqui extremi ad se nullo intellectu considerante: imò etiam existente: ergo terminat ratione absoluti & non ratione relationis cointellectæ. Hæ sunt motiua Scoti satis subtilia: & putauit ea efficacia, ita vt cotum conclusionem veram asserat. Vt autem cognoscatur quantum à vero distet opinio hæc, ex textu quinti Metaphysicæ, in quo se fundauit, inchoandum est. Errauit siquidem dupliciter in illo textu. Primò, quia ipse supponit textum illum intelligi de extremis seu fundamentis relatiuorum, ita quòd Arist. voluerit dicere, quòd quædam extrema sunt, quæ dicuntur ad aliquid propter relationes, quas habent adinuicem: quædam verò propter relationem quæ est in vno extremo tantum. Hoc enim esse contra sensum, imò verba Arist. Patet sic, Aristoteles ibi explicitè dicit se ponere differentiam inter ea, quæ secundum se sunt ad aliquid. Sed constat quòd fundamenta relationum non sunt ad aliquid, nisi per accidens, vt ibidem expressè dicitur: ergo nō intelligitur textus ille de rebus, quæ denominātur relatiuè, sed de ipsis ad aliquid. Nec potest aliter saluari textus ille. ¶ Secūdò errat in differentia assignata. In textu siquidē illo non dicitur, quòd quædā sunt mutua relatiue, & quędā non sunt, vt Scotus somniauit: sed differētia assignatur in causa, seu ratione essendi ad aliquid. ita ꝙ textus affirmat etiam relatiua tertij modi verinque esse ad aliquid. Sed differentiā ponit in hoc, quòd in relatiuis primi & secundi modi ratio quod sint ad aliquid, est vtrunque hoc ipsum quod est ad aliud se habere. In relatiuis verò tertij modi ex parte vni extremi, ratio quòd sit ad aliquid non est: hoc ipsum quod est ad aliud se habere, sed aliud se habere ad ipsum: vbi manifestè patet quòd tota differentia consistit in ratione essendi ad aliquid, & non in esse mutua, vel non mutua. Et quoniā textus ille est fundamentum Theologorum in materia huius articuli

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum nomina quæ important relationem ad creaturas dicantur de Deo ex tempore.*

74 Infra. 96. 34. art. 3. & 9. 45. art. 1. & 3. dist. 4. q. 1. & dist. 30. ar. 1. & 2. eor. & di. 37. q. 1. art 3. c. & 3. d 38 art. 4. ad 1. & 3. d. 32. art. 3.

AD SEPTIMVM sic procedi tur: Videtur ꝙ nomina, quæ importāt relationem ad creaturas, nō dicantur de Deo ex tempore. Omnia enim huiusmodi nomina significant diuinam substantiam, vt communiter dicitur. Vnde & Ambrosius dicit quòd hoc nomen Dominus, est nomen potestatis, quæ est diuina substantia: & creatio significat Dei actionem, quæ est eius essentia. Sed diuina substantia non est temporalis, sed æterna. Ergo huiusmodi nomina nō dicuntur de Deo ex tempore, sed ab æterno.
¶ 2. Præterea, Cuicūque conuenit aliquid ex tēpore, potest dici factum. Quod enim ex tempore est album, fit album. Sed Deo non conuenit esse factum. Ergo de Deo nihil prædicatur ex tempore.
¶ 3. Præterea, Si aliqua nomina dicuntur de Deo ex tēpore propter hoc, ꝙ importāt relationē ad creaturas, eadē ratio videtur de omnibus, q̄ relationē ad creaturas important. Sed quædā nomina importantia relationē ad creaturas, dicūtur de Deo ab æterno. Ab æterno enim sciuit creaturā & dilexit, secundū illud Iere. 31. In charitate perpetua dilexi te. Ergo & alia nomina, quæ important relationē ad creaturas, vt Dominus & Creator, dicuntur de Deo ab æterno.
¶ 4 Præterea, Huiusmodi nomina relationē significant. Oportet igitur quòd relatio illa vel sit aliquid in Deo, vel in creatura tantum. Sed non potest esse quòd sit in creatura tantùm: quia sic Deus denominaretur dominus à relatione opposita, quæ est in creaturis, nihil autē denominatur à suo opposito. Relinquitur ergo, quòd relatio est aliquid in Deo. Sed in Deo nihil potest esse ex tempore, cùm ipse sit supra tempus. Ergo videtur, quòd huiusmodi nomina non dicantur de Deo ex tempore.
¶ 5. Præterea, Secundū relationem dicitur aliquid relatiuè: puta secūdum dominium dominus: sicut secundum albedinē albus. Si igitur relatio dominij non est in Deo secundum rem, sed solùm secundum rationem, sequitur, quòd Deus non sit realiter dominus: quod patet esse falsum.
¶ 6. Præterea, In relatiuis, quæ non sunt simul natura, vnum potest esse altero non existente: sicut scibile non existente scientia, vt dicitur in Prædicamentis. Sed relatiua, quæ dicuntur de Deo & creaturis, nō sunt simul natura. Ergo potest aliquid dici relatiuè de Deo ad creaturam, etiam creatura non existente. Et sic huiusmodi nomina Dominus & Creator dicuntur de Deo ab æterno, & non ex tempore.
¶ SED CONTRA est quod dicit August. quinto de Trin. quòd hæc relatiua appellatio dominus, Deo conuenit ex tēpore.
¶ RESPONDEO dicendum quòd quędam nomina importantia relationem ad creaturam, ex tempore de Deo dicuntur, & & non ab æterno. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd qu. dam posuerunt relationem non esse rem naturæ, sed rationis tantum. Quod quidem apparet esse falsum, ex hoc, quòd ipsæ res naturalem ordinem & habitudinem habent adinuicē e. Veruntamen sciendum est quòd cùm relatio requirat duo extrema, tripliciter se habere ad hoc quòd sit res naturæ & rationis. Quandoque enim ex vtraque parte est res rationis tantùm: quando scilicet ordo, vel habitudo nō potest esse inter aliqua nisi secundum apprehensionem rationis tantùm, vtpote, cùm dicimus idem eidem idē. Nam secūdum quòd ratio apprehendit bis aliquod vnum, statuit illud vt duo: & sic apprehendit quandam habitudinem ipsius ad seipsum. Et similiter est de omnibus relationibus, quæ sunt inter ens & non ens: quas format ratio, inquantum apprehendit nō ens, vt quoddam extremum. Et idem est de omnibus relationibus, quæ consequuntur actum rationis, vt genus & species & huiusmodi. Quædā vero relationes sunt quantum ad vtrunque extremum res naturæ e. quando scilicet est habitudo inter aliqua duo secundum aliquid realiter cōueniens vtrique. sicut patet de omnibus relationibus, quæ consequuntur quantitatem, vt magnū & paruum, duplum & dimidium & huiusmodi. nam quātitas est in vtroque extremorū. & simile est de relationibus, quæ consequuntur actionē & passionem, vt motiuum & mobile, pater & filius, & similia. Quandoque verò relatio in vno extremorum est res naturæ, & in altero est res rationis tantùm: & hoc cōtingit, quandocūque duo extrema nō sunt vnius ordinis, sicut sensus & scientia referūtur ad sensibile & scibile. quæ quidē inquātum sunt res quædā in esse naturali existentes, sunt extra ordinem esse sensibilis & intelligibilis. Et ideo in sciētia quidē & sensu est relatio realis, secundum quòd ordinantur ad sciendum vel sentiēdum res: sed res ipsæ in se consideratæ sunt extra ordinem huiusmodi. vnde in eis nō est aliqua relatio realiter ad scientiam & sensum, sed secundum rationē tantùm: inquantū intellectus apprehendit ea, vt terminos relationū sciētiæ & sensus. Vnde Philosophus dicit in 5. Metap. quòd non dicūtur relatiuè, eo quòd ipsa referantur ad alia, sed quia alia referūtur ad ipsa. Et similiter dextrum nō dicitur de columna, nisi inquantum ponitur animali ad dextram. Vnde huiusmodi relatio non est realiter in columna, sed in animali.
¶ Cùm igitur Deus sit extra totū ordinem creaturæ, & omnes creaturæ ordinētur ad ipsum, & nō eōuerso, manifestū est quòd quædā relatiua sunt, quæ ideo entia realia sunt, quia ipsa sunt in rerum natura talia entia, quod ad aliud se habēt. Quædā verò non sunt entia realia, quia ipsa in rerum natura sint ad aliud. Sed hac sola ratione inter realia numerari possunt quia alia realia dicuntur ad ipsa, ita ꝙ differentia consistit in hoc, per se relatiuorum quædam sunt relatiua realia per denominationem seu prædicationem intrinsecam. Quædā vero per denominationem extrinsecam. Ab alterius enim realitate relatiua ipsa quoque inter realia relatiua connumerantur. Et iuxta hunc sensum consonat dictum commune, scilicet quòd ex hoc textu habetur, quòd omnia relatiua non sunt mutua quo ad realitatem. Nec obstat si obiiciatur quòd textus nō meminit de esse realiqoniam supponitur quòd de tali esse loquatur, ex eo quòd Metaphy. sic est tractare de rebus, vt sunt partes entis realis: & consequenter de relatiuis vt sunt ad aliquid in re, & nō vt intelliguntur ad aliquid Et hinc patet, quòd nulla est contradictio: quoniam non negatur diffinitio, sed insinuatur quòd illa diffinitio conuenit ad aliquid, siue sit ens reale, siue sit ens rationis: nec illa negatur ad aliquid, sed negatur à quibusdam, poni esse in rerum natura quòd sit ad aliud: cum quo tamen stat quod formaliter illamet, hoc ipsum quòd sunt ad aliud sunt, vt diffinitio eorum exigit. Laborat ergo argumentum in æquiuoco. Singulare ergo est in relatiuis tertij modi, quòd alterum ideo tantùm est in re aliquid, quia reliquum est ad ipsum.
¶ Ex his autem facilè patet respōsio ad quæstū quo ad relatiua tertij modi. Sed vt vniuersalis doctrina habeatur, scito quod nomine termini, in proposito intelligitur id, ad quod relatiuum dicitur, & quod in diffinitiōe relatiui, oportet ponere. hæc enim duo ipsemet Scotus cōcedit conuenire termino. Tūc sic: si absolutū vt sic, esset terminus relatiui, sequeretur primò quòd quū in diffinitione ad aliquid dicitur: Ad aliquid sunt quibus hoc ipsum ꝙ sunt, est ad aliud se habere: ly aliud supponeret pro re absoluta & sic duplum. hoc ipsum quod est, nō est ad aliud, id est dimidiū: nec seruus est ad dominū: nec pater ad filium, &c. hoc autem ex prædicamentis & expositoribus cōstat esse falsū: omnes enim dicunt quòd ly aliud, supponit pro termino: & assignādo illud, dāt correlatiuum. Imò textus expressè dicit, ꝙ dominus nō dicitur ad aliquid aliud in seruo existēs, nisi ad ipsum sub ratione serui. Et Auer. ibi dē dicit quod semper id, ad quod dicitur relatiuū, oportet esse in Prædicamēto relationis. Sequeret secūdò, quòd in diffinitione alicuius creaturæ necessario cāderet Deus sub ꝓpria ratione absoluta. Et quū hoc sit impossibile, sequeret ꝙ aliqua creatura naturalis remaneret incognoscibilis naturaliter: patet sequela de creatione passiua: de relatiōe vniuersi ad Deū vltimū finē, &c. Sequeret tertiò, ꝙ relatiuū exigeret in diffinitione sua ex parte termini duo, scilicet correlatiuū & absolutū. Et quū ex prædicamētis patet ꝙ correlatiuū exigit vt id ad quod dicit, illud absolutū quare exiget, nulla est ratio. ¶ Sequeret quartò, quòd in diuinis personis nō possent saluari relationes ad intrā, nisi ponēdo personas distingui realiter in absolutis: tenet sequela, q a relatiuū reale exigit terminum realiter à se distinctū. Si ergo paternitatis diuinæ terminus est res absoluta. ergo aliqua res absoluta ī diuinis distinguit à patre realiter. Dicēdum est ergo cū Peripateticis & cæteris Philosophis, quā articuli speculatiuè scribentium, ideo ad maiorem claritatē discuriēdus est sic: Text° ille implicat duo cōtradictoria. ergo: antecedēs manifestatur. Textus loquitur de his, quæ secundū se sunt ad aliquid: & negat de aliquo illorū hoc ipsum quod est, esse ad aliud se habere. ergo negat diffinitionē à diffinito, seu quod æquiualet à parte subiectiua per se diffiniti. Antecedēs patet, ꝙ vtraq; parte. In illo textu, dicit enim scibile & sēsibile, & alia huiusmodi sunt ꝙ se ad aliquid, & quod non dicuntur ad aliquid: quia ipsa ad aliud sint, sed quia alia dicuntur ad ipsa: consequentia patet ex diffinitione ad aliquid posita ab ipso Aristotele in Prædicamentis. Et cùm hæc contradictio sit manifesta, dicēdum videtur quod Arist. loquitur de ad aliquid secundū sua fundamēta, quum dicit, ipsa non sunt ad aliud, sed alia ad ipsa. Et hic paralogismus (vt reor) mente retētus decepit omnes qui in hoc textu errauerunt. Ad cuius solutionē scito, quòd quia Metaphysicus tractat de relatiuis vt sunt per se partes entis, id est vt sunt entia realia: idcirco differentia ista est intelligenda de relatiuis secundum quod entia realia sunt, & non de eis sumptis vt abstrahunt ab ente reali, id est secundum quod important, ad, non curando de esse eorum: quēadmodū in Prædicamētis diffinita sunt. Et propterea omissa ibi dem est differētia ista. Inter relatiua ergo per se differentia ponitur, quo ad esse reale, quod ponunt, non quòd supponunt, in hoc ꝙ quædam relatiua sunt, quæ ideo entia realia sunt, quia ipsa sunt in rerum natura talia entia, quod ad aliud se habēt. Quædā verò non sunt entia realia, quia ipsa in rerum natura sint ad aliud. Sed hac sola ratione inter realia numerari possunt quia alia realia dicuntur ad ipsa, ita ꝙ differentia consistit in hoc, per se relatiuorum quædam sunt relatiua realia per denominationem seu prædicationem intrinsecam. Quædā vero per denominationem extrinsecam. Ab alterius enim realitate relatiua ipsa quoque inter realia relatiua connumerantur. Et iuxta hunc sensum consonat dictum commune, scilicet quòd ex hoc textu habetur, quòd omnia relatiua non sunt mutua quo ad realitatem. Nec obstat si obiiciatur quòd textus nō meminit de esse realiqoniam supponitur quòd de tali esse loquatur, ex eo quòd Metaphy. sic est tractare de rebus, vt sunt partes entis realis: & consequenter de relatiuis vt sunt ad aliquid in re, & nō vt intelliguntur ad aliquid Et hinc patet, quòd nulla est contradictio: quoniam non negatur diffinitio, sed insinuatur quòd illa diffinitio conuenit ad aliquid, siue sit ens reale, siue sit ens rationis: nec illa negatur ad aliquid, sed negatur à quibusdam, poni esse in rerum natura quòd sit ad aliud: cum quo tamen stat quod formaliter illamet, hoc ipsum quòd sunt ad aliud sunt, vt diffinitio eorum exigit. Laborat ergo argumentum in æquiuoco. Singulare ergo est in relatiuis tertij modi, quòd alterum ideo tantùm est in re aliquid, quia reliquum est ad ipsum.
¶ Ex his autem facilè patet respōsio ad quæstū quo ad relatiua tertij modi. Sed vt vniuersalis doctrina habeatur, scito quod nomine termini, in proposito intelligitur id, ad quod relatiuum dicitur, & quod in diffinitiōe relatiui, oportet ponere. hæc enim duo ipsemet Scotus cōcedit conuenire termino. Tūc sic: si absolutū vt sic, esset terminus relatiui, sequeretur primò quòd quū in diffinitione ad aliquid dicitur: Ad aliquid sunt quibus hoc ipsum ꝙ sunt, est ad aliud se habere: ly aliud supponeret pro re absoluta & sic duplum. hoc ipsum quod est, nō est ad aliud, id est dimidiū: nec seruus est ad dominū: nec pater ad filium, &c. hoc autem ex prædicamentis & expositoribus cōstat esse falsū: omnes enim dicunt quòd ly aliud, supponit pro termino: & assignādo illud, dāt correlatiuum. Imò textus expressè dicit, ꝙ dominus nō dicitur ad aliquid aliud in seruo existēs, nisi ad ipsum sub ratione serui. Et Auer. ibi dē dicit quod semper id, ad quod dicitur relatiuū, oportet esse in Prædicamēto relationis. Sequeret secūdò, quòd in diffinitione alicuius creaturæ necessario cāderet Deus sub ꝓpria ratione absoluta. Et quū hoc sit impossibile, sequeret ꝙ aliqua creatura naturalis remaneret incognoscibilis naturaliter: patet sequela de creatione passiua: de relatiōe vniuersi ad Deū vltimū finē, &c. Sequeret tertiò, ꝙ relatiuū exigeret in diffinitione sua ex parte termini duo, scilicet correlatiuū & absolutū. Et quū ex prædicamētis patet ꝙ correlatiuū exigit vt id ad quod dicit, illud absolutū quare exiget, nulla est ratio. ¶ Sequeret quartò, quòd in diuinis personis nō possent saluari relationes ad intrā, nisi ponēdo personas distingui realiter in absolutis: tenet sequela, q a relatiuū reale exigit terminum realiter à se distinctū. Si ergo paternitatis diuinæ terminus est res absoluta. ergo aliqua res absoluta ī diuinis distinguit à patre realiter. Dicēdum est ergo cū Peripateticis & cæteris Philosophis, quā tum vidisse me recolo, quòd termin° relatiui & correlatiuum idē sunt: imò terminare relatiuum est in ratione correlatiui cuiusque.
¶ Et ad primam obiectionē Scoti iam patet responsio. Terminus enim relatiui tertij modi est correlatiuum illius: & hoc ex illo textu 5. Metaph, expressè dicitur, quum dicitur ibidē de termino, quòd est ad aliquid secundū se: & ꝙ ad ipsum dicitur aliud. hoc enim non potest nisi de correlatiuo verificari. ergo. Quomodo autem de eodem verificetur etiam quod ipsum non dicitur ad aliud, iam declaratū est.
¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur, quod falsum supponitur, scilicet quòd de actu, vt terminat relationem potētiæ, ibi fit sermo. Ibi enim tractatur de natura potentiæ, & de natura secundum transcendentes relationes, quibus essentialiter potentia respicit actum. Et actus talis respicit potētiam. Et vult Arist. quòd quia potentia nō potest absque actu intelligi: actus aucē potest & intelligi & esse absque potentia, vt patet de actu puro: ideo actus est prior potētia ex malo, ergo intellectu literæ illius procedit obiectio, quamuis possit dici quòd huiusmodi relatiua, quorum vnum important actum, & reliquum potentiam non sunt bene assignata: & ideo nec sunt simul natura, nec se diffiniunt inuicem, &c. vt Auerrois in Prædicamentis dixit.
¶ Ad tertium obiectionem propriè loquendo negandum est antecedens: quia, vt Magnus docuit Albert. Relatiuum non diffinitur per terminum, sed ad terminum: quia non habet esse per terminum in quocunque genere causæ, sed ad terminum, consequentia autem omnino est falsa: quia stat diffiniens esse simul natura & intellectu cum diffinito.
¶ Ad autoritates autē Arist. dicitur quòd tenent: quia loquuntur in materia, in qua inter diffinien & diffinitum est ordo. vbicunque enim inter diffiniēs & diffinitum oportet esse ordinem, ibi valet consequentia: ergo diffiniens est prius. vbi autem nullus est ordo, non potest inferri prioritas, Inter correlatiua autē nullus est ordo, sed sunt omnino simul, vt patet in Postprædicamentis. ergo. Et aduerte ꝙ hic obiectio militat contra autorē suum, arguendo sic: Quicquid sit de termino, certum est in relatiuis mutuis vnū esse diffinitiuū alterius, & eōuerso. ergo prius & posterius secundū diffinitionē, &c. cōsequētia nota. antecedēs verò ē Porphyrij hic allegati à Scoto, ꝙ se ergo.
¶ Ad vltimam, quæ terret nouitios. patet solutio ex verbis Arist. Negatur siquidem antecedens: quoniam in relatiuis tertij modi vtrunque extremū simul habet relationem, sed dissimiliter: quia vnum est relatiuum propter relationem, quæ est in ipso ad aliud. Reliquum verò est relatiuum propter relationem realem alterius ad ipsum relatiuum. Nec requirenda est alia existētia istius correlatiui, quàm existentia sui comparis: quoniam ab ea extrinseca denominatione etiam ipsum dicitur esse. Hoc enim est singulare in relatiuis tertij modi, quod relatiuum reale dicitur ad terminum non realem formaliter nisi de nominatione extrinseca: qui tamen est realis fundamentaliter: seu quo ad subtractum, vel denominatum. Ex his autem patet respōsio ad dubitationem motam circa sensum literæ huius. Ex quo nanque constat ꝙ Deus non terminat seruitutem, nisi vt Dominus formaliter: quia ly Domin° est proprius terminus serui: vt patet quod intentio literæ est, quod correlatiuum oportet cointelligi in aliquo, si illud debet intelligi sub ratione termini. Nec obstant hic verba S. Tho. in quæstione de potentia Dei, quæst. 7. artic. 10. ad quartum: vbi dicit, quod terminare ordinē seruitutis creaturæ, ꝙ claudit in ratione dominij cōuenit Deo. Et intendit quod conuenit Deo secundū rē, vt patet ex argumento ad quod respondet. Hoc, inquam, non obstat, quoniam intelligitur determinare fundamētaliter. Hoc enim conuenit Deo secūdū rem, sicut potestas coërcendi subditos. Et quod hoc intendat, ex eo manifestatur, quia quo ad ordinem ad subditos negat cōuenire Deo: q̄m nec formaliter, nec fundamētaliter Deus habet vnde ordinetur ad subditos.
¶ Quo ad quartū probatur conclusio intenta sic: Deus est extra totū ordinē vniuersi, ita quod creaturę ordinantur ad ipsum, & non eōuerso. ergo creaturæ realiter referuntur ad Deum. In Deo autem non est ad creaturas relatio, nisi rationis ergo nihil prohibet quædam nomina importantiam relationem dici de Deo ex tempore. Antecedens patet: prima autem consequētia ex illa maxima in pręcedenti parte posita, scilicet quandocūque extrema nō sunt vni° ordinis, & vnū respicit aliud in reliquo, nō est relatio nisi rationis: ergo, si Deus est extra ordinē, &c. secunda autē consequentia est per se nota.
¶ Contra rationem adducta in litera pro hac conclusione: Scotus dupliciter instat in loco præallegato: Primo, inquit, Ratio ista petit principiū: quia quum.

165 Tex. 16. 169 D. 1. 089. b 227 D. 1. 099. Cap. ad 2. liquid. Cap. 16.

quum Deus manifestè sit prior creatura, ac per hoc aliquē ordinē habet, vt prius ad posterius: assumendo quòd in eo non est ordo, nihil aliud quam assumere quod Deus nō habet ordinem realem ad creaturā: hoc autē erat probādum. Secundò, peccat, vt dicit, secundū sophisma consequentis: quia negatio ordinis non infert negationem relationis in cōmuni: quoniam non negationem relationum æquipærantiæ. Et tamen litera ex negatione ordinis negat omnē realem relationem.

¶ Aureolus quoque vt habes in tertia distinct. primi in Capreolo contra hanc rationem instat: sed quoniam assumit vel motiua soluta à Sancto Thoma expresse, vel assumit aliud ab hac ratione loco illius ideo omittenda censui.

¶ Ad obiecta ergo Scoti dicitur, quòd in æquiuoco laboramus. in litera enim est sermo nō de ordine formaliter, quia est relatio, sed de ordine fundamentaliter. Itaquòd esse eiusdē ordinis nihil aliud est quā esse eiusdē ratiōis quo ad causam relationis, & esse nō eiusdem ordinis, est esse alterius rationis. Ita quod inter ea sola est relatio realis vtrinque, in quibus est eadē causa referēdi vnū ad aliud. Sed hoc contingit multis modis: quia in relatiuis primi modi, scilicet pertinentium ad quantitatem est identitas specifica in causa. In relatiuis autē secundi modi, scilicet pertinentiū ad actionem & passionem est idēritas quasi specifica, seu formalis: quia vtrinque causa est perfectior propria: quāuis in patiēte vt habeatur, & in agente vt conseruetur, vt Auer. de intelligentiis 12. Metaph. cōmen. 36. docuit. In relatiuis autem tertij modi, scilicet spectantium ad mensuram & mensuratum, in altero extremo nulla causa est referibilitatis suę ad aliud: & propterea alterius ordinis dicitur, quo ad causam relationis. Vnde patet, q̄ non petit principium: non est enim idem dicere, in Deo nulla causa, vt referatur ad creaturam quamuis in creatura sit causa referēdi ipsam ad Deū. Et dicere in Deo non est ordo realis ad creaturas, sed illud est causa huius. Et propterea processus iste est à causa ad effectū. Nec peccat secundū cōsequens: quia nō loquitur de ordine formaliter, sed fundamentaliter: quē etiā in relatiuis æquiparantiæ oportet esse. duo enim alba eiusdem rationis sunt & simpliciter: & quo ad hoc vt causent ad se invicē respectus: hoc aūt est esse eiusdē ratiōis.

¶ Quo ad quintū aduerte, quòd intenta cōclusio ex duobus impediri posset. Primò ex ipso significato formali horū nominum, scilicet si significarent in Deo aliquam rem naturæ: quia in Deo nulla res naturæ potest corporaliter poni. Secundò, ex fundamento illius rationis. Dato enim quòd Dominus nō ponat supra Deum nisi relationem rationis, & ex hoc non prohibeatur tēporalitas: si tamen ista relatio rationis nō posset denominare temporaliter, nisi propter mutationem aliquam in ipso denominabili, oporteret dicere, quòd nullum huiusmodi nomen potest dici de Deo ex tempore: quoniam in Deo nulla possibilis est mutatio, sed est omnino immobilis, vt in quæstione nona dictum est. Quia igitur litera ista iam impedimentum ex formali significato exclusérat, vt confirmatam conclusionis probationem afferret: secundum impedimentum exclusit, præfatæ obiectioni tacitè respondendo, dum dixit, quòd Deus dicitur ex tempore Dominus, verbi gratia, nō propter mutationem aliquam in ipso, sed in creatura: probatque hoc ex simili.

¶ In responsione ad quartum perspicaciter aduerte, quòd correlatiuū tertij modi vt scibile seu ī proposito Dominus, & similia, possūt iudicari esse secū duo entis genera. Primo ī genere entis simpliciter. Secundò in genere ēntis secundū quid: id est entis rationis. Sl loquamur de eis secundū esse simpliciter, tunc ipsa nō alia ratione sunt, nisi quia cōparia sua, quæ terminātur ad ipsā formaliter sunt in rerum natura, ita quòd ad eorū esse extra animā hoc sufficit, sunt enim cōrenta hoc debilissimo essendi modo. Et sic esse Dominū nihil ponit in Deo secluso omni intellectu, nisi terminare formaliter relationē seruitiquā Deō secundū se terminat subiectiuè, id est, vt quasi subiectū terminū formalis: sed ponit vel supponit bene aliquid in creatura, scilicet relationē seruitutis ad Deū vt subiectū, &c. nec ipsū terminare formaliter seruitutis relationē plus aliquid ponit, quā sit esse ipsius terminari: licet alio modò illud ponat. Et secundū hoc Deus est Dominus de nouo, & sine omni intellectu sola seruitute creaturę: quia esse Dominum, nullum esse in rerū naturę ponit nisi esse sui oppositi. Nec est inconueniens in materia relatiua vnum oppositorum esse, quia aliud est, vt Aristoteles docuit. & ratio est, quia opposita relatiua in hoc à cæteris oppositis differunt, quòd se simul ponunt, nec vnum in distinctione alterius constituitur, vt S. Thomas. docuit. At si obiceris, quòd in materia relatiua non sit denominatio ab extrinseco, vt in secundo contra Gēti. capitulo decimo tertio determinatur, respondeo quòd hoc est verum formaliter, non autem realiter. Non enim Deus dicitur Dominus à seruitute formaliter, sed à relatione dominij: quæ est velut ei inhærens, sed tamen Deus dicitur Dominus, & realiter Dominus: à realitate seruitutis: quia esse Dominum nullum esse ponit, nisi quod terminus est rēalis seruitutis. Et sic ista denominatio est formaliter ab intrinseco & realiter ab extrinseco. Si autem loquamur de eis secundum esse rationis, sic esse Dominum ponit in Deo relationem rationis. Et sic dicitur & verē, quòd Deus dicitur Dominus à Dominio, quia est relatio rationis: non quod hic sint duæ relationes dominij, altera extra animam, & altera rationis: sed quia illa relatio dominij, quæ tam debili modo ens dicitur, duplicitèr iudicata est à Doctoribus: quandoque secundū esse proprium, & sic dicta est relatio & ens rationis tantùm, quia nullum habet proprium esse nisi per rationem. Quādoque secundum esse alienum, scilicet oppositiū quo entis nomen vtrunque meretur, & sic dicta est ens, & inter entis partes numerata quinto Metaphysico. quia alia dicitur ad ipsam. Et quia sic nullum esse ponit in denominato, sed in terminato tantùm. Ideo semper & simpliciter de istis dicitur, quòd nullū esse ponunt in denominato, puta Deo aut scibili, nisi rationis: quod spectat ad esse proprium. Et bene nota, quòd nō dicitur, quòd nullum esse ponunt, sed quod nullum esse in denominato ponunt: quia ponunt esse in terminato opposito, quod sufficit ad eorū esse extra. Et si hanc distinctionem perspexeris, atque scieueris applicare, diuersa Doctorum dicta verificabis, puta quod istæ relationes non sunt entia extra animam, hoc enim verum est secundum esse proprium: & quòd ista sunt, quia opposita sunt. hoc verum est secundum esse alienum. Videbisque Sanctum Thomam, vtrúque tetigisse in hac responsione: Augustinum quoque in quinto de Trinitat. capitulo vltimo. Aduertes quoque quod nouitiis compatiens Autor magis vsus est relatiuis istis secundum esse rationis, quam secundum illam essendi diminutionem, nō facilè intelligibilem. Ex his quoque patet, quomodo nullo intellectu considerante potest dici Dominus Deus formaliter: & quomodo non nisi fundamentaliter. &c. distinguendo de esse proprio vel alieno ipsius. Habesque hinc defectum Scoti in primo distinct. 30. quæstio. prima, cerdentis quòd Deus dicitur Dominus ex sola relatione, quę est in creatura. ponit enim effectum formalem, scilicet esse Dominum, absque causa formali, scilicet relatione dominij, quod non est intelligibile.

¶ *Super Quæstionis decimatertia Articulum octauum.*

IN titulo nomen Naturæ sumitur, vt distinguitur contra nomen tam Operationis, quā perfectionis, quasi superadditę naturę per modū proprietatis.

¶ In corpore vna est conclusio responsua quæsito cū distinctione sic: Deus est nomen naturę, quo ad id, ad quod nomen impositū est: operationis verò, quo ad id à quo impositū est. Hæc conclusio in litera probatur, quo ad duo: scilicet quod ad distinctionem quam in se claudit, & quo ad secundā partē. Prima autem pars vt nota relinquitur. Probatur ergo distinctio sic, Nomina rerū per se cognitarum habent id à quo: & ad quod nomen imponitur idē. rerū autē per alia tantùm, puta effectus, operationes, aut proprietates cognitarum habent id à quo, aliud ab eo, ad quod nomen imponitur. sed nomina diuina sunt rerum secundi ordinis, ergo in eis aliud est à quo, &c. ergo ly Deus habet aliud à quo, &c. Maior probatur. quia sicut cognoscitur, ita nominat. Et ma

Et manifestatur exemplo lapidis, quo ad secundam partem: & quantātum sensibilium, quo ad primam. Minor patet ex dictis in quæstione duodecima Secunda autem conclusionis pars probatur: ly Deus est impositum ab vniuersali prouidentia. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primò ex communi vsu loquentium. secundò auoritate Dio. Et confirmatur in responsione, auoritate Damas. S

¶ *Super Quæstionis decimatertia Articulum nonum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore quatuor. Primò distinguitur ly communicabile. Secundò tradit regulas quasdam. Tertiò respōdet quæsito. Quartò ofīcit doctrinam de cōmunicabilitate diuinorum nominum.

¶ Quo ad primū, Communicabilitas duplex ponitur, scilicet propriè & metaphoricè: & satis clara est litera: inqua & definitur vērunque mēbrum: & exemplo in leonis nominis aperiuntur.

¶ Quo ad secundū ponuntur quatuor regulę ad discernēda nomina cōmunicabilia ab aliis: & quàm differētēr sint communicabilia. Duæ regulæ ad sensibilia spectant, duæ autē ad formas separatas, & sic nihil vniuersi prætermissum est.

¶ Prima regula est, Omne nomen significans naturam distinctam ab indiuiduo, est communicabile propriè, secundum rem vel secundū rationē saltem. Probatur à priori. Omnis forma in supposito indiuiduante existens, est secundū se prædicto modo cōmunis: Ergo. Antecedens quo ad cōmunitatem rei probaturin natura hominis: quo ad cōmunitatē verò ratiōnis tātùm probatur ex natura solis. Sic natura specifica intelligiē à nobis abstrahendo à singulari, ergo esse in vno vel pluribus singularibus est præter intellectū naturæ specificæ: ergo seruato intellectu naturę specificę, potest etiam sol intelligi, vt in pluribus existens.

¶ Aduerte hic quòd cōmunicabilitas propriè subdiuisa insinuatur in hac regula, scilicet in cōmunicabilitatem secundum rem, & rationem tantùm: & in sinuarū est simul, quod fundamētum communicabilitatis realis est inuētio illius naturę in multis. Quæ vt Auicē. dixit tripartiam inueniturr, scilicet, aut in actu simultaneo, vt patet in natura humana, cuius sunt simul actu plura singularia: aut in actu successiuo, vt dicitur de Phœnice, quod vita sequentis mortem exigit prioris: aut in potentia tātùm, vt domus mille angulorum, si nūquam fiet. Fundamentum autem communicabilitatis secundum rationem tantùm, ex parte nostri intellectus assignatum est, & dictum, quòd est cognitio naturæ absque cognitione indiuiduantiū, & hæc modo intelligēdi nostro, sortitur, quòd nobis obiicia' vt ipsa, & non vt hic. Et propterea cōmunicabilitas ista ex nostra tātū parte habet fundamētum.

Vnde

Artic. 1.

Q. 12. art. 12.

76. 1. d. 19 ar. 4. 2. d 1. Et 1 dist. 4. q. 1. art. 2. ad 3. Et dist. 21. q. 2. ar. 1. ad 4. Et po. q. 7. art. 3. ad 1. Ar. præc.

Ar. ac.

propriè, tam secūdum rem quàm rationem: licet sit cōmunicabile metaphoricè. Probatur à priori quo ad primā partem: quia singulare vt sic, est diuiſū ab omnibus aliis. Quo ad secundā verò: quia nō pōt in apprehēsione intellectus cadere pluralitas huius indiuidui. Quo ad tertiā autē exēplo Achillis.

¶ Tertia regula est, Omne nomen significans formā nō indiuiduā per aliud suppositum, sed per seipsam, secundū quòd in se est, est incōmunicabile propriè & re & ratione, quāuis nō metaphoricè. probatur à priori quo ad primā partē: quia sunt per seipsa sub sistentes. Quo ad secūdā verò: quia sic intelligerentur secūdum q̄ sunt. Sed scito q̄ huiusmodi nominibus carēmus: quia nō possumus ītelligere tales formas secundum q̄ in se sunt.

¶ Quarta regula est, Omne nomē q̄ habemus significans huiusmodi formas p̄se subsistentes, est communicabile propriè nō secūdum rem, sed secūdum rationem tantum, probat vltima pars à priori. Huiusmodi formę ī telligūtur à nobis non suo modo, sed modo rerum compositarum, licet habentiū formam in materia: ergo quantū ad rationē nominū idem est indicium de nominibus significātibus formas, sine separatæ sint, siue in alio. Antecedēs probatur ex signo. Imo ponimus illis' formis nomina cōcreta: ergo intelligimus illas modo cōpositorum. Antecedens patet: & consequentia probatur, Concreta significant naturā ī aliquo. ergo si, &c.

¶ Aduerte hic latitudinē insinuatā in cōmunicabilitate nominū secūdū rationē. Sol enim & Gabriel verbi gratia, nomina cōmunia sunt secūdum rationem, sed dissimiliter. Sol enim ideo cōmunicabilis dicēt' est, quia natura sua abstrahit ab hoc: & cōsequētēr ptēr eius rationē est vnitas, aut pluralitas singularium. Gabriel verò, quia intelligitur per modum, quo intelligūtur naturæ cōpositorum. Quæ vt plainus intelligas, scito q̄ ly secūdum rationem, vniuersaliter & propriè loquendo, in proposito non sonat idem quod secundū diffinitionem, sed importat modū essendi in ratione nostra. Et q̄ sensus est, quòd omnis natura specifica vt obiecta est intellectui nostro cōmunis est plurib': quia obiicitur nō vt hæc, sed vt natura specifica: siue ipsa secundū rē sit ex alio hic, vt natura Solis, & sensibilū omniū: siue ex se sit hic vt de Deo pater, & de angelis probabile est. Latitudo autem manifestè hic habetur, q̄ natura Solis cū non sit ex se hic, & ex parte sui & ex parte intellectus, habet q̄ obiiciatur intellectui nostro, nō vt hic & consequētēr cōmunitas eius secundū rationē, habet vtrinque fundamentum. Natura autē Gabrielis cū sit ex se hic, ex solo modo intelligēdi nostro, sortitur, quòd nobis obiicia' vt ipsa, & non vt hic.

Vnde

Artic. 4. ad 4.

D. 64. 69

D. 1148.

75

D. 1192. & 1197.

Ar. præc.

Q. 11. a. 13.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Sapien. 14. Incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt: & loquitur de nomine Deitatis. Ergo hoc nomen Deus est nomen incommunicabile.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquod nomen potest esse cōmunicabile dupliciter, Vno modo propriè, Alio modo p similitudinem. Propriè quidē communicabile est, quod secundum totam significationem nominis est cōmunicabile multis. Per similitudinem autem communicabile est, quod est communicabile secūdum aliquid eorū, quæ includūtur in nominis significatione. Hoc enim nomē leo dicitur propriè cōmunicatur omnibus illis, in quibus inuenitur natura, quā significat hoc nomē leo. Per similitudinē verò cōmunicabile est illis, qui participāt, quid leoninū, vt pura audaciam, vel fortitudinē &c: qui metaphoricè leones dicuntur. Ad sciēdum autem, quæ nomina propriè sunt cōmunicabilia, considerandū est, quod omnis forma in supposito singulari existens, per quod indiuiduatur, communis est multis vel secundum rem vel secundum rationem saltem. Sicut natura humana cōmunis est multis secundum rem & rationem: natura autē Solis non est communis multis secundum rem, sed secūdum rationē tantū. Potest enim natura Solis intelligi, vt in pluribus suppositis existens. Et hoc ideo: quia intellectus intelligit naturā cuiuslibet speciei per abstractionē à singulari. Vnde esse in vno supposito singulari vel in pluribus, est præter intellectū naturę speciei. Vnde seruato intellectu naturæ speciei potest intelligi vt in pluribus existens. Sed singulare ex hoc ipso, quòd est singulare est diuisum ab omnibus aliis. Vnde omne nomē impositū ad significandū aliquod singulare est incommunicabile & re & ratione. Non enim potest in apprehensione cadere pluralitas huius indiuidui. Vnde nullum nomen significans aliquod indiuiduum est communicabile multis propriè, sed solùm secūdum similitudinem, sicut aliquis metaphoricè potest dici Achilles, inquantum habet aliquid de proprietatibus Achillis, scilicet fortitudinem. Formæ verò quæ non inuiduātur per aliud suppositum, sed per seipsas, quia scilicet sunt formę sub sistentes, si intelligerentur secūdum quòd sunt in seipsis, nō possent cōmunicari nec re neque ratione: sed fortè per similitudinē, sicut dictū est de indiuiduis &c. Sed, quia formas simplices per se subsistētes, nō possumus intelligere secūdum quòd sunt, sed intelligimus eas ad modum rerum compositarum habentium formas in materia: ideo vt dictum est imponimus eis nomina concreta significantia naturam in aliquo supposito. Vnde quantum pertinet ad rationem nominum, eadem ratio est de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significādum naturas rerum cōpositarum, & de nominibus, quæ à nobis imponūtur ad significandū naturas simplices subsistētes. Vnde, cùm hoc nomen Deus impositū sit ad significandum naturam diuinam, vt dictum est, natura autem diuina multiplicabilis non est, vt supra ostensum est: sequitur quòd albedo, & huiusmodi, non ab aliis denominantur. Vnde in talibus idem est quod nomē significat, & id à quo imponitur nomē ad significandum. Quia igitur Deus nō est nobis in sua natura, sed innotescit nobis ex operationibus vel effectibus eius, ex his possumus eum nominare, vt suprà dictū est. Vnde hoc nomen Deus est nomen operationis quātum ad id, à quo imponitur ad significandum. Imponitur enim hoc nomē ab vniuersali rerum prouidentia. Omnes enim loquentes de Deo, hoc intendunt nominare Deum: quod habet prouidentiam vniuersalem de rebus. vnde dicit Dionysius duodecimo capitulo de Diui. nominum. quòd Deitas est quæ omnia videt prouidentia & bonitate perfecta. Ex hac autē operatione hoc nomē Deus assumptum impositum est ad significandum diuinam naturam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia, quæ posuit Damascenus pertinent ad prouidentiam, à qua imponitur hoc nomē Deus ad significandum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secūdum quòd naturā alicuius rei ex eius proprietatibus & effectibus cognoscere possumus, sic eam nomine possumus significare. Vnde quia substātiam lapidis ex eius proprietate possumus cognoscere secundum seipsam, sciēdo quid est lapis, hoc nomen lapis ipsam lapidis naturam, secundum quòd in se est, significat. Significat enim diffinitionē lapidis, per quā scimus, quid est lapis. Ratio enim, quā significat nomē, est diffinitio vt dicitur in 4. Meta. Sed ex effectibus diuinis diuinā naturā non possumus cognoscere secundum quòd in se est, vt sciamus de ea quid est, sed per modū eminētię & causalitatis & negationis, vt suprà dictum est. Et sic hoc nomen Deus significat naturā diuinam. Impositum est enim nomē hoc ad aliquid significandum supra omnia existens: quod est principium omnium & remotū ab omnibus. Hoc enim itēdunt significare nominantes Deum.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum hoc nomen Deus sit communicabile.

AD NONVM sit proceditur. Videtur quòd hoc nomē Deus sit cōmunicabile. Cuicūque enim communicatur res significata per nomen, communicatur & nomen ipsum. Sed hoc nomē Deus (vt dictum est) significat diuinam naturam, quæ est communicabilis aliis: secundū illud 2. Petri 1. Magna & pretiosa promissa nobis donauit, vt per hoc efficiamur diuinæ cōsortes naturæ. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

¶ 2. Præterea, Sola nomina propria nō sunt communicabilia. Sed hoc nomen Deus nō est nomen propriū, sed appellatiuū: quod patet ex hoc, quòd habet plurale secūdum illud Psal. Ego dixi, dij estis. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

¶ 3. Præterea, Hoc nomen Deus imponitur ab operatione, vt dictum est. Sed alia nomina quæ imponuntur Deo ab operationibus siue ab effectibus sunt communicabilia, vt bonus, sapiens, & huiusmodi. Ergo nomen Deus est communicabile.

Artic. 1.

Tex. 28.

In prol. lib. 4.

b 69 112.

Tex. 10.

a 54 191 b

D.465. Vnde hinc habere potes, quomodo intelligẽdum sit ꝙ Gabriel, est vniuersale & prædicabile de multis, & species, &c. Hęc enim & similia sufficit verificari, nõdẽ eis absolutè: sed vt obiectis seu cognitis à nobis. Et quoniam diffusè de his in Cõmentariis de ente & essentia scripsimus, nõ est opus hic eadem replicare.

¶ Quo ad tertiũ respondet quæsito vna cõclusione trimẽbri: Hoc nomen Deus est incõmunicabile secundum rẽ, communicabile autem secundum opinionem, & secundũ similitudinem. Probatur prima pars: Natura diuina significata hoc nomine est incõmunicabilis secũdũ rẽ. ergo Secunda quoque declaratur exẽplo Solis: & cõfirmatur autoritate glossæ ad Galatas 4. Tertia vero pars declaratur in participiũ diuina adiuncta autoritate Psalmi.

¶ Aduerte hic, ꝙ quia prædicta cõclusio cum sequẽte ex prædictis regulis sequitur manifestè, ideo nõ oportuit alias addere probationes.

¶ Quo ad quartum ponit, in hac conclusio, Si esset aliquod nomẽ diuinum significans naturam illã inquantũ hæc, illud esset omnino incõmunicabile propriè ad extra. Manifestatur quoque exẽplo dicto in Sole: inferiuntque dubiũ de nomine tetragrammaton. Aduerte hic ꝙ hæc cõclusio nõ solum ad doctrinæ huius complementũ posita est: sed ex vero (vt reor) dubitatione, quæ est illo nomine quod apud Hebr. in tãta fuit reuerentia. Non enim nomen illud in actu exercito latet: quãuis in actu signato dicatur tetragrãmatõ. Et propterea litera dubitatiuè loquitur.

¶ *Super Quæst. decima tertiæ Artic. decimum.*

IN titulo aduerte ꝙ ly Deus quãdoque verificatur de his trib⁹ suppositis: scilicet Deo vero, & Deo participatiuè & Deo opinatiue: vt patet quum Moyses dicit⁹ est Deus Pharaonis: & Beelzebud, Deus Accaron. Quãdoque autem de solo vero Deo affirmatur: vt quum dicitur ꝙ vnus tantũ est Deus. Non vertitur hic in dubium, an ly Deus, vt significat habẽtem verã Deitatem, sit vniuocũ: hoc enim est per se notum, esse nõ solum vniuocum, sed incõmunicabile, vt dictum est. Et propterea de omnibus aliis prædicatur negatiuè secundũ illam significationẽ. Sed quod dubitatur hic est, an quũ verè affirmat ly Deus de his tribus: cum scilicet dicitur ꝙ dominus ipse est Deus, & ꝙ Moyses est Deus Pharaonis hoc nomen Deus incõmunicabile d quidẽ sit secundum rem, sed cõmunicabile quidẽ sit secundũ opinionem: quemadmodũ hoc nomen sol esset communicabile secũdum opinionẽ ponẽtium multos soles. Et secundum hoc dicitur Gala. 4. His qui natura nõ sunt dij seruiebatis. Glos. nõ sunt dij natura, sed opinione hominum. Est nihilominũ cõmunicabile hoc nomẽ Deus, nõ secundũ suam totam significationem, sed secũdum aliquid eius per quãdam similitudinem, vt dij dicantur, qui participãt aliquid diuinũ per similitudinem secundũ illud, Ego dixi, dij estis. Si verò esset aliquod nomẽ impositum ad significandum Deum non ex parte naturæ, sed ex parte suppositi, secundum quòd consideratur vt hoc aliquid, illud nomen esset omnibus modis incommunicabile: sicut fortè est nomẽ tetragrammaton apud Hebræos. Et est simile si qui is imponeret nomen Soli, designãs hoc indiuiduum.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd natura diuina non est communicabilis: nisi secundum similitudinis participationem.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd hoc nomen Deus est nomen applicatiuum & non proprium: quia significat naturam diuinam, vt in habente: licet ipse Deus secundum rẽ nõ sit nec vniuersalis nec particularis. Nomina enim nõ sequũtur modũ essendi qui est in rebus: sed modum essendi, secundũ quòd in cognitione nostra est. Et tamen secundũ rei veritatem est incommunicabile, secundum quòd dictum est de hoc nomine Sol.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hæc nomina bonus, sapiens, & huiusmodi similia, imposita quidem sunt à perfectionibus procedẽtibus à Deo in creaturas: nõ tamen sunt imposita ad significandum diuinam naturam, sed ad significandum ipsas perfectiones absolutè. Et ideo etiam secundum rei veritatem sunt communicabilia multis. Sed hoc nomen Deus impositum est ab operatione propria Deo: quam experimur continuè ad significandam diuinam naturam.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrum hoc nomen Deus vniuocè dicatur de Deo per participationem secundum naturam & secundum opinionem.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen Deus vniuocè dicatur de Deo per naturam & per participationem, & secundum opinionem. Vbi enim est diuersa significatio non est contradictio affirmãtis & negantis: æquiuocatio enim impedit contradictionem. Sed Catholicus dicens, non est Deus, contradicit Pagano dicenti, idolum est Deus. Ergo Deus vtrobique sũptum vniuocè dicitur.

¶ 2. Præterea, Sicut idolũ est Deus secundũ opinionem & nõ secundum veritatem, ita fruitio carnalium delectationũ dicitur felicitas secundũ opinionem & non secundũ veritatem. Sed hoc nomẽ beatitudo vniuocè dicitur de hac beatitudine opinata, & de hac beatitudine vera: ergo & hoc nomen Deus vniuocè dicitur de Deo secundũ veritatem, & de Deo secundum opinionem.

¶ 3. Præterea, Vniuoca dicuntur, quorũ est ratio vna. Sed Catholicus cũ dicit, vnũ esse Deũ, intelligit nomine Dei rem omnipotẽtẽ, & super omnia venerandã: & hoc idẽ intelligit Gẽtilis cũ dicit, idolũ esse Deũ. Ergo hoc nomen vniuocè dicitur vtrobique.

¶ 4. Sed contra, Illud quod est in intellectu, est similitudo eius quod est in re, vt dicitur in primo Periher. Sed animal dictum de animali vero & de animali picto, æquiuocè dicitur. ergo hoc nomen Deus dictum de Deo vero, & de Deo secundum opinionem æquiuocè dicitur. ¶ 5. Præterea nullus potest signare id quod non cognoscit. Sed Gentilis non cognoscit naturam diuinam. Ergo cùm dicit, idolum est Deus, nõ signat veram Deitatem: hanc autem signat Catholicus dicẽs vnum esse Deũ. Ergo hoc nomẽ Deus nõ dicit vniuocè, sed æquiuocè, d̃ Deo vero, & de Deo secũdũ opinionẽ.

¶ Respondeo dicendum, quòd hoc nomen Deus in præmissis tribus significationibus non accipitur neque vniuocè, neque æquiuocè, sed analogicè. Quod ex hoc patet. Quia vniuocorum est omnino eadẽ ratio, æquiuocorum est omnino ratio diuersa. in analogicis verò oportet quod nomen secundum vnam significationẽ accep tũ ponatur in diffinitione ciusdẽ nominis secũdum alias significationes accepti. sicut ens de substãtia dictũ ponitur in diffinitione entis, secundũ quod de accidẽte dicitur & sanum dictum de animali ponitur in diffinitione sani. secundũ quòd dicitur de vrina & de medicina. Huius enim sani, quod est in animali, vrina est significatiua, & medicina factiua. sic accidit in proposito. Nã hoc nomen Deus secũdum quòd pro Deo vero sumitur in ratione Dei: sumitur secundum quòd dicitur Deus secundum opinionem vel participationẽ. Cum enim aliquẽ nominamus Deum secundum participationem, intelligimus nomine Dei aliquid habẽs similitudinem veri Dei. Similiter cùm idolum nominamus Deum, hoc nomine Deus intelligimus significari aliquid, de quo homines opinantur quòd sit Deus, & sic manifestum est, quòd alia & alia est significatio nominis: sed vna illarũ significationũ clauditur in significationibus aliis. Vnde manifestũ est quod analogicè dicitẽ.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd nominum multiplicitas non attẽditur secundum nominis prædicationẽ, sed secũdum significationem. Hoc enim nomẽ homo, de quocũque prædicetur, siue verè, siue falsè, dicitur vno modo. Sed tunc multipliciter diceretur, si per hoc nomẽ homo intenderemus significare diuersa: puta, si vnus intẽderet significare per hoc nomen homo, id quod verè est homo, & alius intenderet significare eodem nomine lapidẽ, vel aliquid aliud. Vnde patet quòd Catholicus dicẽs idolum nõ esse Deum, contra dicit Pagano, hoc asserenti: quia vterque vtitur hoc nomine Deus ad significandum verum Deum. Cùm enim Paganus dicit idolum esse Deum, non vtitur hoc nomine, secundum quòd significat Deum opinabilem. Sic enim vẽ diceret, cùm etiã Catholici interdum in tali significatione hoc nomine vtantur: & cùm dicitur, Omnes dij gentium dæmonia.

¶ Et similiter dicendum ad secũdum & tertium. Nam illæ rationes procedunt secundum diuersitatem prædicationis nominis: & non secundum diuersam significationem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd animal dictum de animali vero & de picto, non dicitur purè æquiuocè. Sed Philosophus largo modo accipit æquiuoca, secundum quod includunt in se analogia: quia & ens quod analogicè dicitur, aliquando dicitur æquiuocè prædicari de diuersis Prædicamentis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ipsam naturam Dei prout in se est neque Catholicus, neque Paganus cognoscit, sed vterque cognoscit eam secundum aliquam rationem causalitatis, vel excellentiæ, vel remotionis, vt suprà dictum est. Et secundum hoc in eadem significatione accipere potest Gẽtilis hoc nomẽ Deus (cũ dicit, idolũ est Deus) in qua accipit ipsum Catholicus dicẽs idolum non est Deus. Si verò aliquis esset, qui secundum nullam rationem Deum cognosceret, nec ipsum nominaret, nisi fortè sicut proferimus nomina, quorum significationes ignoramus.

ARTICVLVS XI.

¶ Vtrum hoc nomen, Qui est, sit maximè nomen Dei proprium.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen, Qui est, non sit maximè proprium nomen Dei. Hoc enim nomen Deus est nomen incommunicabile, vt dictum est. Sed hoc nomen, Qui est, non est nomen incommunicabile. Ergo hoc nomen, Qui est, non est

distinguitur cõtra commune: & vt distinguitur contra metaphoricorũ: & vt distinguitur cõtra extraneũ. In proposito directè sumitur tertio modo: ita ꝙ proprium intimum, maximè autem propriũ, id est maximè intimũ significat in proposito. Inter nomina siquidem non metaphoricè dicta de aliquo, dat latitudo, dum vnius formalis ratio magis intrinseca est illi, quã alterius, &c.

Ly maximè autem cõparationem excessiuã dicit respectu cęterorũ diuinorum nominum, siue communia sint, vt bonus, sapiens, &c. siue propria, vt Deus creator, &c. Vtrum autem hæc comparatio extendatur etiã ad nomina diuina composita, non apparet: quoniam, nulla sit i toto articulo de compositis mentio, sed solùm de simplicibus, propterea restabit adhuc sub dubio an ly Qui est sit magis proprium nomen Dei, quàm ly Summum bonum, seu ly Ens infinitum, &c.

¶ In corpore vna est cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè.

¶ Sed aduerte quẽ hæc conclusio potest dupliciter formari. Primò sic: Hoc nomẽ, Qui est, est maximè proprium nomen Dei triplici ratione. Ita quòd ly triplici ratione sit pars conclusionis, & sic determinatio ly maximè proprium: & sic sensus, est maximè proprium quo ad tria, scilicet significationẽ, modum significãdi & consignificãdi, vt in responsione ad primum exprimitur. Alio modo potest formari sine tali limitatione sic, Hoc nomen Qui est, est maximè ꝙ prium nomen Dei. & sic ly triplici ratione, non est pars conclusionis, sed continuatio cõclusionis cum probationibus: quasi diceret, & probatur tripliciter.

¶ Primo sensui duo fauent, scilicet interpositio ly triplici ratiõe inter subiectum & prædicatum conclusionis in litera, & explicatio in responsione ad primum facta. ¶ Secundo quoque sensui fauent duo. Primò, quia in litera secundum singulas rationes sigillatim infertur conclusio sine limitatione. Secundò, quia sine limitatione conclusio est simpliciter vera, & quoniam parui refert quo quis modo eam formet, age vt lubet.

¶ Probatur ergo in litera conclusio quo ad primum, vt primò sit: Qui est, significat non formam aliquam, sed ipsum esse: ergo significat essentiã solius Dei. ergo est maximè proprium Dei. Prima consequentia probatur, quia solius Dei essentia, est esse. secunda autem, quia vnumquodque denominatur à sua forma.

¶ Circa hanc rationem dubitatur: quia non concludit, intentum. secunda enim consequentia non infert, quòd hoc nomen sit magis proprium quàm alio nomina: sed quòd hoc nomen conueniat magis Deo quàm aliis rebus: quia significatio eius in Deo saluatur essentialiter: in aliis verò est extra essentiam: & tamen concludẽdum erat vt etiam in litera infertur, quod hoc nomen est magis proprium quàm alia nomina.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quòd ratio literæ concludit vtrũque: quoniã ex hoc quòd significatum formale ly Qui est, est ipsum esse, optimè sequitur, & quòd magis conueniat Deo quã alia nomina: quia est essentiale prãęteris, cum cætera posterius quid significent. Hoc autem implicitè in litera insinuatum est in ly esse, vel in ly non formam aliquam: quasi diceret, nõ significat formam aliquam, vt cætera nomina, puta sapiens, viuens, &c. De transcendentibus autem constabat ex posteriora esse ipso esse: & propterea non oportuit solicitare Autorem circa hæc.

¶ Quo ad secundũ vel secũdò probatur conclusio sic: Essentia Dei nõ potest à nobis pro statu viæ intelligi modo quo in se est. ergo omne intellectũ quocũque modo determinatum, deficit à modo quo Deus in se est: ergo quanto aliqua nomina sunt minus determinata, tãto magis propriè dicũtur de Deo à nobis. ergo Qui est, est maximè propriũ nomẽ Dei: vltima cõsequẽtia probatur in litera: quia cætera nomina, aut sunt minus cõmunia: aut si cõuertunt, addunt aliquid rationi, saltẽ supra ipsum. Et cõfirmatur autoritate Damascẽni. Priores autẽ consequentiæ in litera non probantur, Et prima quidẽ ratio nẽ egebat, qũ ex se satis liquet. Si enim modus Dei est incognitus, sequitur ꝙ omnis modus cognitus deficiat à modo Dei. Secunda quoque plane inde deducitur: quoniam si omnis modus cognitus deficit à modo Dei, ergo quantò determinatior modus, tãtò magis deficit: quoniã defectus iste ex eminentissima amplitudine modi essendi Dei procedit, ac per hoc quãtò maximè proprium nomen Dei.

¶ 2. Præterea, Diony. dicit 3. c. de Diu. no. quòd boni nominatio excellenter est manifestatiua omnium Dei processionũ. Sed hoc maximè Deo conuenit, quòd sit vniuersale rerum principium. ergo hoc nomẽ bonum, est maximè proprium Dei, & non hoc nomen, Qui est.

¶ 3. Præterea, Omne nomen diuinũ videtur importare relationem ad creaturas, cùm Deus nõ cognoscatur à nobis, nisi per creaturas. Sed hoc nomen, Qui est, nullam importat habitudinẽ ad creaturas. Ergo hoc nomen, Qui est, non est maximè proprium nomen Dei.

¶ Sed contra est quod dicitur Exodi 3. quòd Moysi quærenti, Si dixerint mihi, quod est nomen eius, quid dicam eis? & respondit ei Dominus, sic dices eis: Qui est, misit me ad vos. Ergo hoc nomen, Qui est, est maximè proprium nomen Dei.

¶ Respondeo dicendum, quòd hoc nomen, Qui est, triplici ratione est maximè proprium nomen Dei. Primò quidẽ propter sui significationẽ. Non enim significat formam aliquã, sed ipsum esse: Vnde cùm esse Dei sit ipsa eius essentia: & hoc nulli alij cõueniat, vt supra ostẽsum est: manifestũ est, quòd inter alia nomina hoc magis proprie nominat Deum. Vnum quod que enim denominatur à sua forma. Secundò propter eius vniuersalitatem. Omnia enim alia nomina vel sunt minus communia: vel si conuertantur cum ipso, tamẽ addunt aliqua supra ipsum secundum rationem. Vnde quodammodo informant & determinant ipsum. Intellectus autem noster non potest ipsam Dei essentiam cognoscere in statu viæ, secundum quod in se est: sed quãcũque modum determinet circa id quod de Deo intelligit, deficit à modo, quo Deus in se est. Et ideo quanto aliqua nomina sunt minus determinata & magis communia & absoluta, tantò magis propriè dicuntur de Deo à nobis. Vnde & Damascenus dicit, quod principalius omnibus, quæ de Deo dicuntur nominib⁹, est, Qui est: totum enim in seipso comprehendens velut quoddam pelagus substantiæ infinitum, & indeterminatũ. Quolibet enim alio nomine determinatur aliquis modus substantię rei: sed hoc nomẽ Qui est, nullum modum essendi determinat, sed se habet indeterminatè ad omnes. Et ideo nominat ipsum pelagus substantiæ infinitum. Tertiò verò ex eius significatione. Significat enim esse in præsenti. Et hoc maximè propriè de Deo dicitur, cuius esse nõ nouit præteritum vel futurum, vt dicit Augustinus in quinto de Trin.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd hoc nomẽ, Qui est, est magis proprium nomen Dei, quàm hoc nomen Deus, quãtum ad id, à quo imponitur, scilicet ab esse: & quantum ad modum significandi & consignificandi, vt dictum est. Sed quantum ad id ad quod imponitur nomen ad significandum, est magis proprium hoc nomẽ Deus quod imponitur ad significãdum naturam diuinam. Et adhuc magis proprium nomẽ est Tetragrammaton, quod est impositum ad significãdam ipsam Dei substantiam incõmunicabilem, & (vt sic liceat loqui) singularem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc nomen bonum, est principale nomen Dei, inquantum est causa, non tamen simpliciter. Nam esse absolutè præintelligitur causæ.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd non est necessarium, quòd omnia nomina diuina importent habitudinem ad creaturas, sed sufficit quòd imponantur ab aliquibus perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas: inter quas prima est ipsum esse, à qua sumitur hoc nomen, Qui est.

¶ Quo ad tertium verò, vel tertiò probatur conclusio ex significatione Qui est, significat esse in præsenti. ergo maximè propriè conuenit Deo. renet sequela, præsentialitas enim est maximè propria Deo, vt patet per Augustinũ.

¶ Aduerte hic quòd ly Qui est, tripliciter potest considerari. Vno modo absolutè & formaliter: & sic considerandum est hic. nec differt ly, Qui est, absente formaliter, sed quo ad tres conditiones. Prima est: quia ens nõ ita explicite explanat actum essendi. Secunda est: quia ens non consignificat tempus aliquod. Tertia est: quòd relatiuum clausum in ly ens, est neutri generis, vt patet exponendo ens, id est quod est, vt expressè ab Aristotele exponitur pluries, neutrum autem genus cùm informe sit magis ex parte materiæ se tenet. Masculinum autem cum formarum sit, actualitatem insinuat. Vnde dicẽdo, Qui est, actualitas magis insinuatur existentis quàm dicendo quod est, propter quas conditiones adiunctas his quæ in litera dictæ sunt, ly Qui est, secundo modo consideratur vt merito appropriatum Deo: & sic cùm ratio appropriationis sit, quia ipse solus in rei veritate est, cætera autem sunt & nõ sunt, pro quando deesse possunt: & dum sunt non sunt, nisi sic, id est tantæ & talis perfectionis, & non absolutè: & oportet, vt hoc nomen sic sumptũ eminentiam summam in essendo insinuet, non ex significatione, sed ex appropriatione: sicut si hoc nomen cognoscens, inter homines alicui excellentissimi intellectus appropriretur: quasi cęteri in comparatione ad ipsum non cognoscerent, & cætera. Tunc enim, licet non variaretur nominis significatio plus tamen insinuaret quàm significaret formaliter, cùm ex huiusmodi appropriatione ostenderetur excellentia illius. Vnde in proposito, licet Qui est, formaliter sumptum de omni existente verificetur, nec pelagus substantiæ infinitum denoset nisi eo modo quo ens, vt appropriatum tamen consideratur, esse quod est ipsa Dei essentia eminentissimè in Deo ponit, pelagũque illud infinitum in diuino esse ponitur: per hoc infinitatem per indeterminationem, quam in communi importat: ad infinitatem per eminentiam trahit æternum esse illud innuendo: propter quod nullum nomen simplex, quo ad conceptum habemus, quod magis explicet diuinam naturam quiditatiuè, quàm ly, Qui est. Tertiò modo consideratur, Qui est, vt est primum membrum huius analogi. scilicet Qui est, & sic ly, Qui est, non ex appropriatione, sed ex propria ratione est nomen proprium Dei: & verificantur de eo omnia supradicta. Alia tamen ratione: quia nõ ex appropriatione, sed ex propria significatione, vt dictum est: & quoniam analogum simpliciter prolatũ stat pro primo, idcirco ly Qui est, absolutè pro primo sumitur: & est propriissimum Deo propter supradicta: & hæc sequere, quoniam & vera, & Autori consona sunt absolutè ac formaliter loquenti.

ARTIC

ARTICVLVS XII.

¶ Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.

AD DVODECIMVM sic procedit. Videtur quòd propositiones affirmatiuæ non possint formari de Deo. Dicit enim Dionysius 2.c. Celestis Hierar. quòd negationes de Deo sunt veræ, affirmationes aũt incõpactę.

Ait. me. ¶ 2. Præterea Boëtius dicit in libr. de Trin. quòd forma simplex

Q. 3 ar. 7. & 8. subiectum esse non potest, Sed Deus maximè est forma simplex, vt suprà ostensum est. Ergo non potest esse subiectum: sed omne illud, de quo propositio affirmatiua formatur, accipitur, vt subiectum. Ergo de Deo propositio affirmatiua formari non potest.

¶ 3. Præterea, Omnis intellectus intelligens rem aliter quàm sit,

Q. 3. ar. 7. est falsus: sed Deus habet esse absque omni compositione, vt supra probatum est. Cùm igitur omnis intellectus affirmatiuus intelligat aliquid cum compositione, videtur quod propositio affirmatiua verè de Deo formari non possit.

¶ SED CONTRA est, quòd fidei non subest falsum: sed propositiones quædam affirmatiuæ subduntur fidei, vt pote quod Deus est trinus & vnus, & quòd est omnipotens. Ergo propositiones affirmatiuæ possunt verè formari de Deo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd propositiones affirmatiuæ possunt verè formari de Deo. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in qualibet propositione affirmatiua vera oportet quod prædicatum & subiectum significent idem secundum rem aliquo modo, & diuersum secundum rationẽ. Et hoc patet tam in propositionibus quę sunt de prædicato accidẽtali, quã in illis, quę sunt de prædicato substantiali. Manifestum est enim, quòd homo & albus sunt idem subiecto, & differunt ratione, alia enim est ratio hominis, & alia ratio albi. Et similiter cùm dico, homo est animal. Illud enim ipsum quod est homo, verè animal est. In eodem enim suppolito est & natura sensibilis, à qua dicitur animal, & rationalis, à qua dicitur homo c. Vnde & hic etiam prædicatum & subiectum sunt idem supposito, sed diuersa ratione. Sed in propositionibus, in quibus idem prædicatur de seipso, hoc aliquo modo inuenitur, inquantũ intellectus, id quod ponit ex parte subiecti trahit ad partẽ suppositi: quod vero ponit ex parte prædicati, trahit ad naturam formæ in supposito existentis: secundum quod dicitur quod prædicata tenentur formaliter, & subiecta materialiter. Huic vero diuersitati, quæ est secundum rationem, respondet pluralitas prædicati & subiecti: identitatem verò rei significat intellectus per ipsam compositionem, Deus autem in se consideratus est omnino vnus & simplex: sed tamen intellectus noster secundum diuersas cõceptiones ipsum cognoscit, eo quod non potest ipsum vt in se ipso est videre. Sed tamen quamuis intelligat ipsum sub diuersis conceptionibus, cognoscit tamen, quod omnibus suis conceptionibus respondet vna & eadem re simpliciter. Hanc ergo pluralitatem, quæ est secundum rationem, repræsentat per pluralitatem prædicati & subiecti: vnitatem verò repræsentat intellectus per compositionẽ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Dionysi. dicit affirmationes de Deo esse incompactas vel incontinentes secundum aliam translationem, i. quantum nullum nomen Deo competit secundum modum significandi, vt suprà dictum est.

¶ Ad secundũ dicendum, quod intellectus noster non potest formas simplices subsistentes secundum quod in seipsis suae comprehendere: sed apprehendit eas secundum modum compositorum in quibus est aliquid quod subiicitur, & est aliquid quod in est. Et ideo apprehendit formam simplicẽ in rõne subiecti, & attribuit ei aliquid.

¶ Ad tertium dicendum, quod hæc propositio, Intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est duplex, ex eo quod hoc aduerbium aliter, potest determinare hoc verbum, intelligit, ex parte intellecti, vel ex parte intelligentis e: si ex parte intellecti, sic propositio vera, Et est sensus: Quicunque intellectus intelligit rem esse aliter quã sit, falsus est. Sed hoc non habet locum in proposito: quia Intellectus noster formas propositionem de Deo non dicit esse compositum, sed simplicem. Si verò ex parte intelligẽtis, sic propositio falsa est. Alius est enim modus intellectus in intelligendo, quàm rei in essendo. Manifestum est enim quòd intellectus noster res materiales infrà se existentes intelligit immaterialiter: non quòd intelligat eas esse immateriales, sed habet modum immaterialem in intelligendo. Et similiter cùm intelligit simplicia, quæ sunt suprà se, intelligit ea secundum modum suum, scilicet compositè: non tamen ita quòd intelligat ea esse composita. Et sic intellectus noster nõ est falsus formans compositionem de Deo.

QVÆSTIO DECIMAquarta, De scientia Dei, in sexdecim articulos diuisa.

POST considerationem eorum, quæ ad diuinam substantiam pertinent, restat considerandum de iis, quæ pertinent ad operationẽ ipsius, Et quia operatio quædam est, quæ manet in operante, quædam verò quæ procedit in exteriorem effectum: Primò agemus de scientia & voluntate (nam intelligere in intelligente est, & velle in volente) & postmodum de potentia Dei: quæ consideratur vt principium operationis diuinæ in effectũ exteriorem procedentis. Quia verò intelligere quoddam viuere est post cõsiderationem diuinæ scientię considerandum est de vita diuina. Et quia scientia verorũ est, erit etiam considerandum de veritate & falsitate. Rursum quia omne cognitum in cognoscente est, rationes autẽ rerum secundùm quòd sunt in Deo cognoscente, ideæ vocantur, cum consideratione scientię erit etiam adiungenda consideratio de ideis.

¶ Circa scientiã verò quæruntur sexdecim.

¶ Primò, vtrum in eo sit scientia. ¶ Secũdò, vtrum Deus intelligat seipsum. ¶ Tertiò, vtrum comprehendat se. ¶ Quartò, vtrum suũ intelligere sit sua substantia. ¶ Quintò, vtrum intelligat alia à se. ¶ Sextò, vtrum habeat de eis propriã cognitionẽ. ¶ Septimò, vtrum scientia Dei sit diuersua. ¶ Octauò, vtrum scientia Dei sit causa rerum. ¶ Nonò, vtrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt. ¶ Decimò, vtrum sit malorum. ¶ Vndecimò, vtrũ sit singularium. ¶ Duodecimò, vtrũ sit infinitorum ¶ Decimoterciò, vtrũ sit contingentium futurorum. ¶ Decimoquartò, vtrum sit enũc abilium. ¶ Decimoquintò, vtrum scientia Dei sit variabilis.

¶ Decimosextò, vtrum Deus de rebus habeat speculatiuã scientiam vel practicam.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in Deo sit scientia.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, quod in deo non sit scientia. Scientia enim habitus est qui deo nõ competit, cũ it medius inter potentiã & actum. Ergo scientia non est in deo.

¶ 2. Præterea, Scientia, cùm sit cõclusionum, est quædã cognitio ab alio causata, scilicet ex cognitione principiorũ. Sed nihil causatũ est in deo. Ego scientia non est in deo per se, neque vt summum bonum: neque vt ens infinitum. Et cum tanta simplicitate explicat pelagus infinitum substãtię. imò si rectè ac perfectè cõcipiatur, explicat quasi causam quare Deus sit ens infinitum: non enim quia ens infinitum, ideo est Qui est: sed quia est, Qui est, ideo esse infinitæ perfectionis est, vnde non rectè sensisse videtur Scotus in 1. di. 3. q. 1. dicens, quòd simplicior & perfectior cõceptus proprius Deo, nobis possibilis sit conceptus huius nominis ens infinitũ. Iam enim patet quòd conceptus ly Qui est, simplicior, perfectior ac prior est.

¶ Super Quæstionis decimæ tertiæ Articulum duodecimum.

TITVLVS clarus est.

¶ In corpore vnica est cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè, propositiones affirmatiuæ verè possunt de Deo formari. Probatur Omnis propositio affirmatiua significat identitatem aliquam secundum rem prædicati & subiecti, cũ distinctione eorundem secundũ rationem: sed in Deo inueniuntur hæc duo. ergo. Maior probatur dupliciter. Primò inducitiuè in propositionibus accidentalibus, & essentialibus duplicibus, scilicet & in omib⁹ prędicatum & subiectũ habent secundum le rationes diuersas, & in quibus non. Secundò ratione: Propositio affirmatiua habet copulam, prædicatum & subiectum. ergo importat identitatem ratione copulæ, & distinctionem ratione pluralitatis extremorum. Minor vero probatur: Deus non cognoscitur à nobis, vt est in sua omnimoda vnitate, sed sub diuersis rationibus vnus & simplex: ergo.

¶ Aduerte Thomista, quod hinc habes: quòd Deus apud Sanctũ Thomam est vnius tantũ rationis formalis eleuarè cõprehendentis omnia &c. hoc enim intendit quum dicit hic, quòd est omnino vnus & simplex. Alioquin aduersatiua subiũcta cum eius causa nõ consona scilicet, sed tamen intellectus noster secundũ diuersas cõceptiones ipsum cognoscit: quia nõ potest ipsum vt ī se est videre. Si ergo posset ipsum vt est videre, nõ distingueret Deitatem à sapientia, nec sapientiam à bonitate secundum rationẽ: vt modò facit, dicẽdo Deꝰ est sapiẽs & bonus, &c. Vnica ergo est in deo formalis ratio tantum.

¶ Super Quæst. decimæ quartæ Artic. primum.

TITVLVS Scientia, nomine Sciẽtiæ intelligimus

ligimus cognitionem intellectuam certam & euidentem.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè: In Deo est sciẽtia perfectissimè, probatur: Immaterialitas est ratio q̃ aliquid sit cognoscitiuũ: & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis: sed Deus in summo immaterialitatis: ergo Deus est in summo cognitionis: q̃d est habere perfectissimè scientiã. Maior habet duas partes, & quo ad vtrumque probatur. Quo ad primam partem duplicter. Primò ratione sic. Esse cognoscens est ex habere formam suam & alterius: ergo ex amplitudine naturæ: ergo ex immaterialitate. Antecedẽs probatur: quia in hoc differt cognoscens à non cognoscẽte: Prima verò consequẽtia ex se est euidẽs: quia quod est ipsum & alia, est magis amplum quàm quod est ipsum tantum: & confirmatur autoritate tertij de Anima, Anima est quo dammodo omnia. Secunda verò consequentia probatur ex dictis ī quæst. 7. quod coarctatio formæ est ex materia: & infinitas formarum per recessum à materia. Secundò probatur maior autoritate Arist. 2. de Anima, quòd plantæ non cognoscũt propter suam materialitatem. Quo ad secundam vero partem probatur maior ex gradibus cognoscẽdi in sensu & intellectu. Ille enim cognoscitiuus est: quia receptiuus species rum sine materia, Iste magis: quia separatus & immixtus, vt dicitur in 3. de Anima. Minor autem ex supradictis est nota.

Q. 3 art. 5.

Tex. 37.

Tex. 12. 4. 4. 7

Tex. 4. vsque ad 7. q. 7. art. 1.

¶ Circa differentiam assignatam inter cognoscentia, & non cognoscentia dubitatur. Aut quũ dicitur quòd cognoscens natum est esse etiam alia, intendit quòd ly esse, intelligatur per identitatẽ: & sic falsum est, quoniam anima intellectiua nõ est nata esse idem quod lapis, quod bos &c. Aut per informationem, & tunc aut per intentionalẽ, & sic est falsa differentia: quia aẽr nõ est cognoscens: & tũ recipit colores intentionaliter. Aut naturalem: & tunc est falsissima. Tum quia lapis non est in anima. Tum quia nõ cognoscentia hoc modo sunt alia. Similiter ly alia, aut stat pro omnibus: & sic est falsum, quia sensus nõ est natus esse omnia, sed quædam. Aut pro quibusdam: & sic differentia est nulla quoniam commune est omnibus, quę apud nos sunt esse non solũ ipsa, sed quædam aliquo modo, scilicet per informationem: quoniam omnia non solum sunt substantiæ in se, sed habent ad minus sua accidentia conformia naturis propriis. Ignis enim nõ solũ est ignis, sed leue, rarum, ludicuo, calidum. Et quemadmodum hæc habent sua accidentia, ita cognoscẽs habet sua propria accidentia, species intẽtionales. vnde in hoc nulla apparet differẽtia inter cognoscentia & nõ cognoscẽtia.

Q. 6. ar. 4. & q. 13. artic. 5.

¶ Ad euidentiam huius difficilis ac ardui fundamẽti, magnæ partis Metaphysicæ ac Philosophiæ naturalis, duo facienda sunt. Primò formaliter dicendũ est ad obiectiones. Secundo radix omnium producẽda est in lucem. Ad obiecta facilè dicitur, quod ly esse abstrahit à modis essendi per identitatem, aut informationem: & similiter ly alia, abstrahit ab omnibus aut quibusdã. Sicut etiam ly cognoscitiuum abstrahit à tali & tali cognoscitiuo. Aliquod enim cognoscens est, quod est omnia per identitatem, vt Deus. Alioquod quod est aliqua per identitatem, & aliqua per informationem, vt angeli. Aliquod quod est omnia per informationẽ, vt anima nostra. Aliquod q̃ est aliqua per informationem, vt anima purè sensitiua. Et proprerea differentia in communi posita, abstrahit ab omnibus his modis, vt nullus excludatur, sed omnes in confuso continentur.

¶ Radix autem ista eluceſcit, si inuenmur per se differẽtiam inter modũ quo cognoscẽs est cognitum, & quo materia habet formam. Et similiter quã differenter sit vnum ex cognoscente & cognito, & materia & forma. Idẽ enim indiciũ est de esse & de vno, cũ eandẽ naturam significẽt, vt in 4. Metaph. dicitur. Sciendũ est ergo, quòd per se differẽtia in hoc est. Quòd cognoscẽs est ipsum cognitũ actu vel potentia. Materia autem nunquã est ipsa forma. Et ex hac differentia quo ad esse sequitur differẽtia quo ad vnitatẽ quòd scilicet cognoscẽs & cognitũ sunt magis vnũ, quàm materia & forma, vt egregiè dixit Auer. in 3. de Ani. cõmen. 5. Et rationem reddidit modo dictam: quia ex intellectu & intellecto nõ fit tertiũ, sicut ex materia & forma: assignando enim pro ratione maioris vnitatis exclusionem tertij, apertè docuit vnitatẽ cõsistere in hoc, quia vnũ est aliud. Vnde Ari. in 3. de Ani. hoc idẽ prædocuit dicẽs, quòd anima est omnia sensibilia & intelligibilia. Ostenditur autẽ hãc

¶ 3 Præterea, Omnis scientia vel vniuersalis, vel particularis est. Sed in Deo non est vniuersale & particulare, vt ex superioribus patet. Ergo in Deo non est scientia.

¶ SED CONTRA est, quòd Apost. dicit Rom. 2. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in Deo perfectissimè est scientia. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cognoscentia à nõ cognoscentibus in hoc distinguuntur: quia nõ cognoscentia nihil habẽt nisi formam suam tantum, sed cognoscens natum est habere formã etiam rei alterius: nam species cogniti est in cognoscẽte. Vnde manifestum est, quòd natura rei non cognoscentis est magis coarctata & limitata. Natura autem rerum cognoscẽtium habet maiorem amplitudinem & extensionem. propter quod dicit Philosophus 3. de Anima, quòd anima est quodãmodo omnia. Coarctatio autem formæ est per materiam. Vnde & supra diximus, quòd formæ secundũ quòd sunt magis immateriales, secundum hoc magis accedunt ad quandam infinitatem c. Patet igitur, quod immaterialitas alicuius rei est ratio quòd sit cognoscitiua, & secũdum modum immaterialitatis est modus cognitionis. Vnde in 2. de Anima dicitur, quòd plantæ nan cognoscunt propter suam materialitatem c. Sensus autem cognoscitiuus est, quia receptiuus est specierum sine materia: & intellectus adhuc magis cognoscitiuus, quia magis separatus est à materia, & immixtus, vt dicitur in 3. de Anima. Vnde cum Deus sit in summo immaterialitatis, (vt ex superioribus patet) sequitur, quòd ipse sit in summo cognitiõis.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd quia perfectiones procedentes à Deo in creaturas, alteriori modo sunt in Deo (vt suprà dictum est) oportet, quòd quandocunque nomen sumptum à quacunque perfectione creaturę Deo attribuitur, secludatur ab eius significatione omne illud quod pertinet ad imperfectum modũ, qui competit creaturæ. Vnde scientia q̃ nõ est qualitas in Deo, vel habitꝰ, sed substãtia, & actus purꝰ.

¶ Ad secundum dicendũ, quod ea quæ sunt diuisim & multipliciter ī creaturis, in Deo sunt simpliciter & vnitè, vt suprà dictum est. Homo autem secundum diuersa cognita habet diuersas cognitiones. Nam secundum quòd cognoscit principia, dicitur habere intelligentiam: scientiam verò, secundum quòd cognoscit cõclusiones: sapientiam, secundum quòd cognoscit causam altissimam: cõsilium vel prudentiam, secundum quòd cognoscit agibilia. Sed hæc omnia Deꝰ vna & simplici cognitione cognoscit, vt infrà patebit. Vnde simplex Dei cognitio omnibus istis nominibus nominari potest: ita tamen, quòd ab vnoquoque eorum, secundum quod in diuinam prædicationem venit, secludatur quicquid perfectionis est, & retineatur quicquid perfectionis est. Et secundum hoc dicitur Iob 12. Apud ipsum est sapientia & fortitudo, & ipse habet consilium & intelligentiam.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd scientia est secundum modũ cognoscentis. Scitum enim est in sciẽte secũdũ modũ sciẽtis e. Et ideo cũ modꝰ diuinæ essẽtię sit altior, quã modꝰ quo creaturæ sunt, sciẽtia diuina nõ habet modũ creatæ sciẽtiæ, vt scilicet sit vniuersalis, vel particularis, vel in habitũ, vel ī potẽtia: vel secundũ aliquẽ talẽ modũ disposita.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Deus intelligat se.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd Deus nõ intelligat se. Dicitur enim in li de causis, quod omnis sciẽs qui scit suã essentiam, est reflexus super essentiam suam. Sed Deus non est reflexus super essentiam suam. Ergo non est sciens essentiam suam.

¶ 2. Præterea, Omne quod intelligit se, habet in se aliquid quod est actu. Sed Deus non habet in se aliquid quod est actu. Ergo non intelligit se.

¶ 3. Præterea, Omne quod intelligit se, habet in se aliquid quod est actu. Sed Deus non habet in se aliquid quod est actu. Ergo non intelligit se.

¶ SED CONTRA est, quòd Deus nõ intelligit se. Dicitur enim in li de causis, quod omnis sciẽs qui scit suã essentiam, est reflexus super essentiam suam. Sed Deus non est reflexus super essentiam suam. Ergo non est sciens essentiam suam

habet terminum. Secunda ex lib. de Anima sic: Sensus in actu est idem cũ sensibili in actu: & similiter intellectus in actu cum intelligibili in actu. Nõ aũt est hic eadem potentia, ergo identitas horum sequitur actualitatẽ status cõtrũ: diuersitas verò potentialitatem. Ex his enim manifestè patet sequela prima sic: intelligibile oportet esse in intelligente, & nõ est aliquo modo distinctum nisi per potentiã, ergo intellectuale illius in quo nulla est potentia, nullo modo distinguitur ab eo. Si ergo Deus est absque potentia, &c. ergo, &c. Deinde in litera explanatur consequens, quo ad ly omnibus modis, excludendo duos diuersitatis modos, scilicet inter actum & potentiam, & inter substãtiam & accidens, secunda consequentia patet.

Tex. 11. & 28.

Libr. 3. de Trin. non longe à fine.

Lib. 15 de trin. capa. & libr. 6. sup. Gen. cap. 12. Tex. 15.

¶ Circa verba literæ in secunda propositione fundante consequentiã, aduerte quòd hoc quod dicitur, scilicet secundum hoc tantum sensus vel intellectus aliud est à sensibili vel intelligibili, quia vtrũque est in potentia, dupliciter exponi pót. Primò, vt ly vtrunque, referat potentiam & obiectum. Secundò, vt referat ambas potentias, quas nominauerat, scilicet sensitiuam & intellectiuam. Et iuxta secundus sensus retinetur, nihil è abrositatis occurrit, & planus literæ sensus seruatur. Si verò primus sensus intentus dicitur, eget nitore, quoniam è hoc haberetur expressè, quod ad distinctionem inter cognoscentem & cognitum exigitur potentialitas non solùm in cognoscente, sed etiam in cognito: quod non est vtrumque verũ. Potest enim hoc dupliciter intelligi. Primo, quod exigatur potentialitas in vtroque, ita quod vtrunque sit secundum se potentiam habens, & hæc duplex potentia sit radix distinctionis. Et hoc est falsum, vt patet quum Deus videtur ab aliquo intellectu creato. Tunc enim obiectum est actus purus, & tamen distinctio est inter intellectum & obiectum. Secundo, quòd exigatur potentialitas vtriusque respectu huius, id est quòd obiectum sit potẽtia intelligibile ab ipso intellectu, & intellectus sit in potentia aliqua ad intelligendum illud: & hoc est verum. Sed iudicio meo non est hic intentum. Tum quia vna potentialitas sciliceet potentia sufficit. Tum quia ista potentialitas obiecti non in se, sed respectu huius non est potentialitas imperfectionis, de qua loquimur. Tũ quia vtraque ista potentia resoluitur tandem quò ad hũc effectum, qui est distinctio inter obiectum & potentiam, inter potentialitatem ipsius cognoscitiuæ virtutis. Tum quia planius sensus literæ primam expositionem optimè amplectitur, & proposito satisfacit: & ideo primum sequamur.

Libr. 3. tex. 30. & 47 D. 7. c. 160

D. 1115.

¶ Circa expositionẽ consequentis, vbi ly omnibus modis idẽ explanatur per exclusionem duorum, scilicet status potẽtialitatis, & diuersitatis intellectus à specie intelligibili: dubium occurrit. Quia exclusio horum non sufficiẽter diens ad essentiã suam redditione cõpleta. Sed Deus non exit extra essentiam suã nec aliquo modo mouetur: & sic non competit sibi redire ad essentiam suam. Ergo ipse nõ est sciens essentiam suam.

¶ 2. Præterea, Intelligere est quoddã pati & moueri, vt dicitur in 3. de Anima: scientia etiam est assimilatio ad rem scitam: & scitum etiam est perfectio scientis. Sed nihil mouetur vel patitur vel perficitur à se ipso, neque similitudo sibi ipsi est, vt Hilarius dicit. Ergo Deus non est sciens seipsum.

¶ 3. Præterea, Præcipuè Deo sum° similes secundũ intellectũ: quia secũdũ mentẽ sum° ad imaginem Dei, vt dicit Aug. Sed intellectus noster nõ intelligit se nisi sicut intelligentiã, vt dicit in 3. de Anima. Ergo Deus non intelligit se, nisi forte intell gẽdo alia.

¶ Sed contra est quod dicitur 1. ad Corint. 2. Quæ sunt Dei nemo nouit nisi Spiritus Dei.

¶ Respondeo dicendum, quòd Deus semper seipsum intelligit. Ad cuius euidentiam sciendum est quòd licet in operationibus, quæ transeunt in exteriorem effectum, obiectũ operationis, quod significatur v. terminus, sit aliquid extra operantẽ: tamen in operationibus, quæ sunt in operante obiectum, quod significatur vt terminus operationis est in ipso operãte: & secundũ quod est in eo, sic est operatio in actu. Vnde dicitur in lib. de Anima, quòd sensibile in actu est sensus in actu, & intelligibile in actu est intellect° in actu e. Ex hoc enim aliquid in actu sentimus vel intelligim°, quo intellectus noster vel sensus informatur in actu per speciẽ sensibilis vel intelligibilis. Et secundũ hoc tãtũ sensus vel intellectus aliud est à sensibili vel intelligibili: quia vtrũque est in potentia. Cùm igitur Deus nihil potẽtialitatis habeat, sed sit actus purus, oportet quòd in eo intellectus & intellectũ sint idem omnibus modis, ita scilicet vt neque careat specie intelligibili: sicut intellectus noster cùm intelligit in potẽtia, neque species intelligibilis sit aliud à substantia intellectus diuini: sicut accidit in intellectu nostro, cùm est actu intelligens: sed ipsa species intelligibilis, est ipse intellectus diuinus, & sic seipsum per seipsum intelligit.

Ad primum ergo dicendum, quòd redire ad essentiam suam, nihil aliud est, quam rem subsistere in seipsa. Forma enim inquãtum perficit materiam dãdo ei esse, quodammodo supra ipsam effunditur: inquantum verò in seipsa habet esse, in seipsã redit. Virtutes igitur cognoscitiuæ, quæ nõ sunt subsistentes, sed actus aliquorum organorum, non cognoscunt seipsas: sicut patet in singulis sensibus. Sed virtutes cognoscitiuæ à per se subsistẽtes cognoscũt seipsas. Et propter hoc dicitur in lib. de Causis, quòd sciens essentiã suã redit ad essentiam suam. Per se autem subsistere maximè conuenit Deo. Vnde secundum hunc modum loquendi, ipse est maximè rediens ad essentiam suam, & cognoscens seipsum. ¶ Ad secũdum dicendum, quòd moueri & pati sumuntur æquiuocè secundum quòd intelligere dicitur esse quoddã moueri vel pati: e vt dicitur in 3. de Anima. Nõ enim intelligere est motus, qui est actus impẽfecti, qui est ab alio in aliud: sed actus perfecti existẽs in ipso agẽte e. Similiter etiam quòd intellectus perficiatur ab intelligibili vel assimilatur ei, hoc conuenit intellectui qui quandoque est in potẽtia: quia per hoc quod potentia, differt ab intelligibili, & assimilatur ei per speciẽ intelligibilem, quæ est similitudo rei intellectæ: & perficitur per ipsam, sicut potentia per actũ. Sed intellectus diuinus, qui nullo modo est in potentia, nõ perficitur per intelligibile, neque assimilatur eis: sed est sua perfectio & suum intelligere.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd esse naturale non est materiæ primæ, quæ est in potentia: nisi secundum quòd est reducta in actũ per formam. Intellectus autẽ noster possibilis se habet in ordine intelligibilũ, sicut materia prima in ordine rerum naturalium: eò quòd est in potentia ad intelligibilia, sicut materia prima ad naturalia. Vnde intellectus noster possibilis non potest habere intelligibilium operationem, nisi inquãtum perficitur per speciẽ intelligibilẽ ab eius. Et sic intelligit seipsum per speciem intelligibilem e, sicut & alia. Manifestum est autem quòd ex eo quod cognoscit intelligibile, intelligit ipsum suum intelligere, & per actum cognoscit potentiam intellectuam. Deus autem est sicut actus purus tam in ordine existentũ quàm in ordine intelligibilũ: & ideo per seipsum, seipsum intelligit.

ARTICVLVS III

¶ Vtrum Deus comprehendat seipsum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non comprehendit seipsum. Dicit enim Aug. in libr. 83 Quæstionum, quòd id quod comprehendit se, finitum est ibi: sed Deus est omnibus modis infinitus. Ergo non comprehendit se. ¶ Si dicatur quòd Deus infinitus est nobis, sed sibi finitus: Contra, verius est vnum quodque secundũ quod est apud Deũ, quàm secũdum quod est apud nos. Si igitur Deus sibipsi est finitus, nobis autem infinitus, verius est Deũ esse finitum, quam infinitum. Quod est contra prius determinata. Non ergo Deus cõprehendit seipsum.

¶ Sed contra est quod Augu. dicit ibidem, Omne quod intelligit se, comprehendit se. ed Deus intelligit se. ergo cõprehendit se.

¶ Respondeo dicendũ, quòd Deus perfectè cõprehẽdit seipsum. Quod sic patet. Tunc enim dicitur aliquid comprehendi, quando peruenitur ad finẽ cognitionis ipius. & hoc est quãdo res cognoscitur ita perfectè, sicut cognoscibilis est e. Sicut propositio demonstrabilis cõprehenditur quã explanat omnimodam identitatem intellectus & intellecti: & hoc probatur in angelo intelligente seipsum. Constat enim quod nec est in potẽtia, neque species, qua se intelligit, est aliud à substãtia sua: & tamẽ intellectus & intellectũ non sunt omnibus modis idem etiam intelligẽdo seipsum. Tum quia, hoc est proprium Dei. Tum quia conceptus, quem format de seipso nõ est substãtia sui quicquid ille sit.

¶ Ad hoc dupliciter dicitur. Primò, quòd ly ita scilicet vt neque careat specie, neque species sit aliud, &c. accipiatur limitatiuè, id est quòd per hæc duo limitetur id quod dixerat, scilicet omnibus modis idem: ac si dixisset, sunt omnibùs modis idẽ quo ad hęc duo: & sic dubium motum locum non habet.

¶ Et licet hic sensus literæ cõsonet pro quanto in articulo quarto, quærendũ restat vtrum intelligere Dei sit idem quod ipse Deus. Consideratibus tamẽ quòd hic est sermo de intellecto, & intellectus idẽtitate, & quod dubium restãs de intelligere remanet pro quãto sunt aliquæ difficultates, ex propriis ipsius intelligere, vt distinguitur cõtra intellectum, dici aliter posse videtur, accepcando quòd ly ita, scilicet vt neque careat specie &c. teneatur exposituè.

¶ Et ad dubium motũ respondetur, quod exclusio horum duorum adæquat omnimodam identitatem intellectũ & intellecti. Sed nomine speciei non est intelligendũ species impressa tantùm, sed vniuersaliter tam impressa quã expressa: vbi enim intellectus & species vniuer. sliter non distinguitur, ibi intellectus & intellectum omnino est idem. Et hoc in doctrina Sanct. Thom. est indubiè verum: quoniã cõceptus ipse est species expressa, quę in solo Deo est substãtia. Et sic in nullo aliò saluatur integrè exclusio horum duorum. Vtrũ autem hoc sufficiat secũdum aliorum Philosophorum dogmata, non est præsentis negotij: sed in 3. de Anima vel in 12. Metaph. dicetur. Quod autẽ sic vniuersaliter in præsenti litera sumatur species, textus insinuat per illa verba, quũ est actu intelligens. Si de specie impressa tantum intenderet, non oportuisset dicere quũ est actu intelligens: cum illa eriã insit; quum intellectus noster non est in actu intelligẽs, sed dormiẽs. vnde explanando speciem intelligibilẽ per statum intellectus in actu secundo, insinuauit, quòd vniuersaliter de specie loqueretur concurrente ad actum secũdum, qui est intelligere. Cõstat autem ad illum concurrere vtranque speciem. De specie ergo vniuersaliter est sermo interpretandus, vt vniuersalior sit sensus.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum tertium.*

TItulus clarus ex corpore.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quęsito affirmatiuè. Deus perfectè comprehẽdit seip'um. Probatur, Deus ita perfectè cognoscit seipsum sicut perfectè cognoscibilis est, ergo perfectè comprehendit seipsum. Antecedens probatur sic: vnumquodque tantum est cognoscibile, quãtum est actu, ergo tanta est ei cognoscibilitas, quanta est actualitas. Rursus: Deus est cognoscitiuus per hoc quod est actus ab omni materia & potentia separatus: ergo tanta est vis cognoscitiua, quanta est actualitas. igitur vtunque conclusitur, ita est cognoscibilitas, quanta vis cognoscitiua, & econuerso. Assumptum primum patet ex nono Metaphy. Assumptum verò secũdum ex articulo primo & secundo. Consequentia autem probatur ex ratione comprehensionis sic: Comprehendere est ad finem cognitionis alicuius peruenire: ergo est ita perfectè cognoscere rem, sicut res, est cognoscibilis. ergo, si Deus ita perfectè cognoscit, sequitur, ergo comprehẽdit omnia sunt clara: & tamẽ in litera declaratur ratio comprehensionis exemplariter: in cognitione propositionis de mõstrabili, finis enim cognitionis ipius non habetur, quouque demonstretur: quoniam semper manetur plus cognoscibilis, quam cognita esset.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo, primo cõclusio respondens quæsito affirmatiuè. secundo epilogus antè dictorum.

¶ Quò ad primum cõclusio est: Intelligere Dei est eius substantia: probatur dupliciter. Primò ducendo ad impossibile cum Aristo. Si intelligere dei esset aliud à substãtia, sequeretur quòd diuina substantia se haberet ad aliquid aliud, vt potentia ad actum perfectionẽ: hoc est impossibile. ergo, consequentia probatur: quia intelligere est perfectio & actus intelligẽtis. Secundo probatur extensiuè. Substantia Dei est suũ esse, & sua species intelligibilis: ergo intelligere Dei est sua substãtia. Antecedens quoad primam partem patet ex quęstione tertia.

¶ Quò ad secundũ ex, secundo articulo huius quæstionis, consequentia verò probatur. Intelligere est actus manẽs in intelligente, vt esset ergo, si substantia intelligentis est suum esse, & ipsa species intelligibilis, oportet quòd sit suũ intelligere. Assumptum probatur: quia intelligere consequitur speciẽ, vt esse formam. ¶ Ad euidentiam consequtiæ cum sua probatione, quoniã occulta aliqualiter est propter sui profunditatẽ, ac formalitatem: notanda sunt duo. Primò q̃, in litera quatuor dicuntur de intelligere, scilicet quòd manet in intelligente quòd vt actus & perfectio eius, quod vt esse est actus existentis, quod consequitur intelligibilem speciem, vt existere formam: quorum duo prima non probãtur, quia clara sunt. tertium autem probatur per quartum, quod relictum est pro constanti. Aduerte secundo, quòd quartum dictum, scilicet quòd intelligere consequitur speciem intelligibilem, vt esse formam quo ad tria, quantum ad propositum spectat, verificatur. Primò, quo ad causalitatem: quoniam forma est ratio essendi: & species intelligibilis est ratio intelligendi. Secundò, quò ad necessitatem: quoniam formam in actu necessariò commitatur existere: & speciem intelligibilem in actu, non medio modo inter potentiam & actum, necessario commitatur intelligere. Tertiò, quo ad modum causandi, quoniam forma complendo quod est facit esse: & species intelligibilis in actu non in genere entis, sed in genere intelligibilis, complendo intellectum, facit intelligere, vt ex primo articulo huius quęstionis & di[illegible] in quęstione 12. potere potest, ex his autem, & præcipuè ex hoc vltimo dicuntur literæ, quod est effectus huius quarti. Sequitur enim ex his, quòd intelligere est perfectio intelligentis, vt existere est perfectio existentis, id est intelligere ea proportione perficit intelligentem, qua esse perficit existentem: imo intelligere est ipsum esse intelligentis in genere intelligibili: sicut esse est ipsum esse entis in genere entis. Aduerte tertio, quòd substantia diuina & est formæ, imò actus puræ & in genere entium & in genere intelligibilium. Et ratione primi est ratio efficiendi, & dicitur ens. Ratione verò secundi est ratio intelligendi: & vocatur forma, seu species intelligibilis. Vnde esse Dei respondet substantiæ suę vt puro actui in genere entium: intelligere verò respondet eidem in genere intelligibilium. Et proportionaliter sic, quòd intelligere est esse substantiæ diuinæ vt species est intelligibilis in genere intelligibili: vt existere est esse eiusdem in genere entium. Et propterea consequẽtia cum sua probatione fuit optima & formalis argues ex cũcursu vtriusque formæ in vnum, & identificatione illius vnius cum proprio esse secundum vnu gen°. Ex his enim duobus in antecedente assumptis, primò quòd substãtia est ipsa species intelligibilis, ac per hoc est forma in vtroque genere: & q̃ substãtia Dei est suum esse, ac per hoc identificat sibi esse in genere entium, infertur, ergo oportet etiam quòd sit suum intelligere, id est quod identificet sibi esse suum, quod sibi conuenit in genere intelligibili. Nõ enim vnior est efficacia, infinitas aut actualitas substantiæ diuinæ in genere intelligibili: quam in genere entium. Et si oppositum diceretur, sequeretur, quòd non esset actus purus in genere intelligibili. Intellectus enim in actu in genere intelligibili, q̃ claudit in se naturam cognoscentis & cogniti vt sic, comparatur ad intelligere, vt potentia ad actum, vt ens ad esse.

¶ Quò ad secundũ, epilogus adunans triplicem identitatem patet, cum corollario suo, quod nullam ponit diuersitatem in Deo ipsum esse intelligere. Cum ergo Deus intelligit se, si ipsemet nõ est aliud quàm suũ intelligere, intelligit se intelligere, & intelligere se intelligere se, & sic in infinitum. Non ergo ipsum intelligere Dei est eius substantia.

¶ Sed contra est, quod dicit Aug. lib. 7. de Trini. * Deo hoc est esse quod sapientem esse. Hoc autem est sapientem esse quod intelligere. Ergo Deo hoc est esse, quod intelligere. Sed esse Dei est eius substantia, vt suprà ostensum est *. Ergo intelligere Dei est eius substantia.

¶ Respondeo dicendum, quòd est necesse dicere, quòd intelligere Dei est eius substantia. Nam si intelligere Dei sit aliud quàm eius substantia, oportet, vt dicit Philosophus in 12. Meta. * q̃ aliquid aliud esset actus & perfectio substantiæ diuinæ: ad q̃ se haberet substantia diuina, sicut potentia ad actum. quod est omnino impossibile. Nam intelligere est perfectio & actus intelligentis. Hoc autem qualiter sit, considerandum est. Sicut enim supra dictum est *, intelligere non est actio progrediens ad aliquid extrinsecum, sed manet in operante sicut actus & perfectio eius: prout esse est perfectio existentis. Sicut enim esse consequitur formam, ita intelligere sequitur speciem intelligibilem. In Deo autem non est forma, quæ sit aliud, quàm suum esse, vt suprà ostensum est *. vnde, cùm ipsa sua essentia sit etiam species intelligibilis, vt dictũ est *: ex necessitate sequitur quòd ipsum eius intelligere sit eius essentia & eius esse. Et sic patet ex omnibus præmissis, quod in Deo intellectus intelligens, & & id quod intelligitur, & species intelligibilis, & ipsum intelligere, sunt omnino vnum & idem. Vnde patet per hoc, quòd Deus dicitur intelligens, nulla multiplicitas ponitur in eius substantia.

¶ Ad primum ergo dicendum quòd intelligere non est operatio exiens ab ipso operante, sed manens in ipso.

¶ Ad secundum, dicendum, quòd, cùm intelligitur illud intelligere, quod nõ est subsistens, non intelligitur aliquid magnum: sicut cùm intelligimus intelligere nostrũ. Et ideo non est simile de ipso intelligere diuino: quod est subsistens.

¶ Et per hoc patet responsio ad tertium. Nam intelligere diuinũ, quod est in seipso subsistens, est sui ipsius & nõ alicuius alterius: vt sic oportet procedere in infinitũ.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum Deus cognoscat alia à se.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non cognoscat alia à se. Quæcunque enim sunt alia à deo, sunt extra ipsum. Sed Augu. dicit in lib. 83. q.* quod neque quicquam Deus intelligentem. Omnia clara sunt.

¶ *Super Quæstionis de. in æquarta Articulum quartum.*

TItulus in communi quærit, non distinguendo, quod quid est, ab an est.

¶ In corpore duo, primò responder quæsito affirmatiuè. secundò assignat modum, quo verificatur conclusio.

¶ Quò ad primum conclusio est: Necesse est Deũ cognoscere alia à se. Probatur dupliciter. ¶ Primò sic. Deus perfectè seipsum intelligit: ergo perfectè cognoscit virtutem suam: ergo ea, ad quæ se extendit virtus suæ: ergo alia à se. Antecedens, licet ex prædictis probatum sit, iterum probatur, ducendo ad impossibile, scilicet, si Deus non perfectè sue intelligit ergo esse suum non est perfectum, hoc est impossibile. Et tenet sequela quia suum esse est suum intelligere. Prima consequentia relinquitur per se nota. Secundò verò probatur: quia alitex virtus non perfectè cognoscitur, vt patet. Tertia autem, quia virtus diuina se extendit ad alia à se, quod probatur: quia est prima causa omnium. ¶ Secundò probatur sic, seu confirmatur. Esse primæ causæ est

eius intelligere. ergo omnes effectus præexistentes in prima causa sunt in eius intelligere: ergo sunt in eo modo intelligibili, probatur sequela: quia vnumquodque est in altero modo eius, in quo est.

Circa has rationes aduerte, quòd bis in litera assumitur: hæc propositio: Esse Dei est eius intelligere, semel ad probandũ antecedens primæ rationis: & semel constituitur antecedens secundæ rationis. Et prima quidem vice, de diuinis humano more loquẽdo interpretari pôt vtroque modo scilicet formaliter & identicè. Formaliter quidẽ: quia intelligere est formaliter esse Dei, inquãtum intelligens est, vt patet ex dictis. Et propterea si esset imperfectum, esse Dei cõcludereturin perfectum. Identicè ve rò: quia etiam sic infertur intentum, subintellectiuè propositionibus cõmunibus: quoniam, cùm intelligere Dei subiectiuè & obiectiuè sit capax perfectionis omninò dæ secundum se, & sit idem cum esse Dei: si est imperfectum necessario sequitur, ergo esse Dei est imperfectum à posteriori, ex imperfectione posteriori, inferendo imperfectionem prioris identificatis sibi posterius. si enim omnino perfectum esset identificãs, nullam imperfectionẽ identificati permitteret. Sed secunda vice ambiguum est quoniã pacto sumatur. Si enim sumitur formaliter, falsum est: quoniam hic est sermo non de esse Dei quasi in communi vt prius, sed de esse Dei vt fundat virtutẽ actiuam, quia in tali esse præexistunt omnes effectus causæ actiuę. Tale autem esse aliud est formaliter ab intelligere, cùm sit perfectio naturaliter prior, &c. Si verò sumitur identicè, assumptum est verum: sed ratio nihil valet: quoniam ex formali & identica non sequitur formalis, sic autem esser in proposito: quoniam ista, Omnes effectus præexistunt in esse primæ causæ, est formalis. Ista verò, Esse primæ causæ est suum intelligere, est identica. Et consequenter ex eis non potest inferri ista formalis, ergo omnes huiusmodi effectus sunt in intelligere Dei. Et confirmatur dubitatio: quia non valet. Omnes effectus sunt in esse Dei: esse Dei est relatio: ergo omnes effectus sunt in relatione, & per modum relationis. Et similiter non valet subsumendo, esse Dei est ejus velle. ergo omnes effectus sunt in velle Dei, & per modum voluntatis: igitur nec de intelligere valet.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primò, quod in hoc antecedẽte illa propositio, Intelligere Dei est suum esse, identica est, quo ad nosticet secundum se sit formalis. Et cùm dicitur, Ex identica & formali, &c. concediturr. Sed cũ hoc stat, quòd ex idẽtica cum tali formali sequatur formalis, id est, licet non sequatur gratia formæ, sequitur tamen gratia materiæ. Sic autem est in proposito: quoniam de perfectionibus naturalibus Dei loquendo, ex idẽtitate earum sequitur, quòd quicquid est in vna modo proprio illius, est in alia modo proprio illius alius. Et hoc ideo est: quia perfectiones naturales Dei habẽt naturaliter quicquid perfectionis habere possunt: secundùm suas rationes formales. Et cùm omnes possunt esse infinitæ sunt æquales. Et sic quælibet modo sibi proportionali ad omnia se naturaliter extendit ad quæ vna se extendit. Et propterea cùm intelligere Dei sit perfectio naturalis ipsius Dei, & esse similiter, & sunt idem, consequens est quod quæcunque sunt in esse, & per modum entis, sunt intelligere, vt intelligere, & per modum intelligibilem: Ex hoc patet solutio ad instantias: Nam relationes diuinæ & pertinentia ad illas, non sunt perfectiones formaliter, velle autem alia, cum pertinentibus ad ipsum, licet sit perfectio: non tamen est naturalis, sed libera. ¶ Secundò dicitur & melius & proculdubio ad mentem literæ, quòd illa propositio est formalis, quicquid enim sit de esse Dei, esse tamen Dei, vt primæ causæ, vt sic, intelligere est: quoniam non ex eo quòd est, sed ex eo, quòd intelligit, & vt intelligit, non vt est, causat & causatius naturaliter est. Nec est verum quòd effectus intellectualis causæ, vt sic præexistant in esse, vt prequenit

extra seipsum intuetur. Ergo non cognoscit alia à se.

¶ 2. Præterea, Intellectum est perfectio intelligentis. Si ergo Deus intelligat alia à se, aliquid aliud erit perfectio Dei, & nobilius ipso: quod est impossibile.

¶ 3. Præterea, Ipsum intelligere, speciem habet ab intelligibili, sicut & omnis alius actus à suo obiecto. Vnde & ipsum intelligere tanto est nobilius, quanto etiam nobilius est ipsum, quod intelligitur. Sed Deus est ipsum suum intelligere, vt ex dictis patet *. si igitur Deus intelligit aliquid aliud à se, ipse Deus specificatur per aliquid aliud à se: quod est impossibile. Non igitur intelligit alia à se.

* Art. præced.

¶ Sed contra est qd dicitur Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis ei*.

¶ Respondeo dicendum, quòd nec esse est Deum cognoscere alia à se. Manifestum est enim quòd seipsum perfectè intelligit e. Alioquin suum esse non esset perfectum, cùm suum esse sit suum intelligere. Si autem perfectè aliquid cognoscitur, necesse est quod virtus eius perfectè cognoscatur. Virtus autem alicuius rei perfecte cognosci nõ pôt, nisi cognoscantur ea, ad quæ virtus se extendit e. Vnde cùm virtus diuina se extendat ad alia, eò quòd ipsa est prima causa effectiua omnium entium (vt ex supradictis patet *) necesse est quòd Deus alia à se cognoscat. Et hoc etiã euidẽtius fit, si adiungatur, quòd ipsum esse causæ agentis primæ, scilicet Dei, est eius intelligere. vnde, quicunque effectus præexistũt in Deo, sicut in causa prima necesse est, q̃ sint in ipso eius intelligere: & quòd omnia in eo sint secundum modum intelligibilẽ. Nam omne, quod est in altero, est in eo secundum modum eius, in quo est.

31

* q. 14. arti.

¶ Ad sciendum autem qualiter alia à se cognoscat, considerandum est, quòd dupliciter aliquid cognoscitur e. Vno modo in se ipso: alio modo in altero. In seipso quidem cognoscitur aliquid, quando cognoscitur per speciem propriam adæquatam ipsi cognoscibili: sicut, cùm oculus videt hominẽ per speciem hominis: in alio autẽ videtur id, quod videtur per speciẽ continentis: sicut, cùm pars videtur in toto, per speciem totius: vel cùm homo videtur in speculo,

intelligere: imò quod præexistat in esse est per accidens, id est, ex hoc, quod intelligere est esse: vt in nobis respectu artificialium experimur. Intelligere quippe fundat actiuam virtutem omnis intellectualis causæ, vt sic, & consequenter primæ. Et properea notanter in litera dicitur, hoc esse euidẽtius, si adiungatur, quòd esse primæ causæ sit eius intelligere. Et sic cessant obiectiones. velle enim est determinãs causam intellectualem ad alterum oppositorum producendum, non autem constituens ipsam: & propterea esse primæ causæ non est velle formaliter sed intelligere.

¶ Circa consequetiam secundam eiusdem ratiõis, aduerte, quòd cõsequens dupliciter interpretari potest, secundum quòd intelligibile dupliciter sumitur. Vno modo, vt distinguitur cõtra sensibile, & sic esse modo intelligibili in aliquo, nihil aliud est, quam esse immateriaiter in illo: & iuxta hunc sensũm plana est cõsequentia: quoniã si esse est idem, qd̃ intelligere, cùm intelligere sit necessariò immateriale quod est in esse, erit immaterialiter: quia vnusquodque est in aliquo modo illi*, in quo est. Alio modo vt distinguitur contra conceptum genus intelligibile distinguitur à genere entis. Et sic esse modo intelligibili i ẽ aliquo est, reducere in eo, vt obiectum possibile intelligi. Et iuxta hũc sensũm consequentia quoque plana est, quia, si est esse intelligere, omnia, quæ sunt in esse sunt in intelligere, vt intelligere est, id est, intelliguntur: & si intelliguntur, ergo sunt vt intellecta seu intelligibilia: quoniam vnusquodque est in aliquo per modum eius in quo est ac per hoc quæ sunt in intelligere, sunt modo intelligibili. Inter hos autem duos sensus hoc referre videtur in proposito, quòd iuxta primum sensum ex primo antecedẽte, absque medio sequitur. Iuxta secundum verò per consequentiam aliam mediam, quæ in litera fit. Et quamuis litera neutram exclu lat: quia tamen secundus infert primum, & subtilior ac formalior est, ideo amplectendus est.

* tex. 38.

* in cor.

¶ Quòd ad secundum, assignatur modus, quo alia à Deo cognoscuntur ab ipso. vnica conclusione: Alia à Deo cognoscuntur à Deo non in seipsis, sed in ipso Deo. Probatur: Deus videt seipsum & alia per essentiam suam. ergo seipsum in seipso, alia autem à se non in seipsis, sed in substantia sua, antecedẽs patet, consequentia verò probatur, distinguendo videre dupliciter, in seipso, & in alio, & diffiniendo vtrunque. Ex diffinitionibus nãque eorum patet sequela, nam si videri in seipso est videri per propriam & adæquatam speciẽ, videri verò in alio, est videri per speciem alterius, in quo illud est, vt in litera dicitur: consequens est, quòd ex hoc, quòd Deus per essentiam suam, vt speciem videt se & alia, quòd se in se, alia non in seipsis, sed in ipso videat: quia constat, quòd essentia sua est species adæquata Deo, & non aliis.

¶ Aduerte hic duo pro explanatione literæ. Primò sensum distinctionis factę in litera de cognitione in seipso, vel in alio, quod ly in seipso seu alio, tenetur obiectiuè, ita quod videri in seipso, significat videri non in alio obiecto, seu viso. Videri autem in alio, significat videri in alio obiecto, seu in alio viso. Secundo verificationem diffinitionum membrorum, cùm enim quælibet species intelligibilis, aut sensibilis habeat aliquod adæquatum obiectũ, & illud proculdubio sit primò & primum, & illius repræsentatum & obiectum: oportet quòd, sit aliquod est adæquatum obiectum speciei, quòd non in alio obiecto repræsentetur ab illa sed in seipso, & econuerso, si aliquod nõ in alio obiecto repræsentatur ab aliqua specie, oportet quod sit adęquatum, repræsentatum per illam. Si enim est inadæquatum, ergo repræsentatur in alio, scilicet adæquato. nam omni speciei oportet respondere aliquod obiectum adæquatum: in quo omnia continentur repræsentata per illam: aliquin non esset adæquatum illi. Et similiter si aliquid repræsentatur in alio obiecto, oportet q̃ sit inadæquatum obiectum repræsentatum per illam speciem, vt patet: vnde patet ratio vtriusque diffinitiõis, optimè enim diffinitur visum

visum in seipso esse, quod per adæquatam sibi speciem videtur. Et similiter visum in alio esse quod per speciem continentis, in quo scilicet, videtur.

Circa has diffinitiones occurrit simul dubium difficile, cum radice diuersitatis opinionum, de modo, quo Deus videt alia.

¶ Ad cuius euidentiam oportet prælibare, q̃ species repræsentatiua plurium ad obiectum adæquatum comparatur vno modo, ad obiectum vero inadæquatum comparari potest duobus modis. Nam obiectum adæquatum non nisi immediate ĩmediatio obiectiuu repræsentare potest, obiectum verò inadæquatum potest repræsentare mediatè, & ĩmediatè, mediatè quidem, repræsentando ipsum prout est in obiecto adæquato: tunc enim repræsentat ipsum mediante obiecto adæquato. immediatè verò repræsentando ipsum secũdum se abstrahendo à modo, quo est in obiecto adæquato: tunc enim immediatè ĩmediatione obiectiua, de qua fiala est hic sermo, ipsum repræsentat: & vt sic non repræsentat ipsum mediante obiecto primo. Exemplum huius est: si ponatur aliquod visibile, puta ligni iuxta speculum, & in prospectu Sortis videtis: & ponamus siue verò siue falsè q̃ non sit alia species in Sorte qua videt ipsum lignũ in seipso, & qua videt lignum in speculo (vtroque enim modo experimur nos simul idem videre) apparet enim, quòd species visibilis illa existens in vidente cõparatur ad lignum dupliciter, scilicet immediatè, inquantũ est ratio videndi illud in seipso & mediatè, inquantum est ratio videndi illud in speculo. Ex hac autẽ euidentatione ruit primo definitio prima. Nã hanc manifestè sequitur, quod stat aliquid videri in seipso, & tamen non per speciẽ adæquatam sibi: vt patet inadæquato repræsentato inquantum immediatè refertur ad speciem repræsentantem. Ruit secundo totus processus literæ circa modum, quo alia à Deo cognoscuntur. Nam hic dicitur, quòd, licet valeat cõsequentia. A videtur per speciem cõtinentis: ergo vt in aliò, non tamen valet, ergo videtur tantum in alio: seu quod idem est ergo non videtur in seipso: quia illa species continentis potest ad contẽtum dupliciter cõparari, immediatè scilicet & mediatè &c. & tamẽ in litera expressè vtrunque infertur. Oritur tertio hinc diuersa circa modum diuinæ cognitionis opinio. Nã opinantes quod essentia diuina, quæ sola est vt ratio intelligẽdi, seu species intelligibilis, respicit alia à Deo dupliciter, immediatè scilicet & mediatè: concedunt consequenter, q̃ Deus cognoscit alia à se dupliciter, scilicet in seipso & in seipsis rebus cognitis per vnam tantum cognoscendi, essentiam scilicet diuinam solam. Opinantes verò, quod essentia diuina vt ratio cognoscendi non potest repræsentare cognitum aliquod immediatè, nisi obiectum adæquatum: consequenter dicunt Deum seipsum tantùm in seipso, alia verò in se Deo, & non in seipsis videre.

85
1. distī. 35. artic. 3. & d. 36. q. 1. artic. 1. & 1. contra c. 50. & 63. vsque 72. & lib. 3. ca. 75. & 76. Et vt. 1. q. 1. art. 4. 85. Et opuscu. 3. ca. 134. & 135.

Circa conclusionem quoque & diffinitionem visi in alio, occurrit dubiũ ex Scoto in 35. dist. primi tenente, quòd Deus per essentiam suam vt rationem cognoscendi cognoscit alia à se in seipsis in esse obiectiuo, seu cognito positis, per actum intelligendi diuini intellectus. Ex cuius positione potest cõtra prædicta talis, formari ratio. Visum in alio, & visum per speciem continentis non conuertuntur: igitur hæc non est diffinitio illius: consequẽtia patet, & antecedens probatur: lapis videtur à Deo per speciem continentis, quia per essentiam Dei, quæ est species sui & aliorum eminenter, & tamẽ videtur in seipso obiectiuè: ergo. Probatur hæc secunda pars assumpti: Intellectus diuinus actuatus quodammodo essentia sua vt specie intelligibili, est in actu primo sufficienti ad producendum in esse intelligibili quodcunque intelligibile: ergo, intellecto se, intelligendo lapidem producit lapidẽ in esse cognito: ac per hoc intelligit lapidem in seipso. Argumenta verò Scoti, quæ in eadem quæst. facit, ad sequentem articulum magis spectant: vbi de cognitione distincta aliorum agetur. ¶ Ad euidentiam huius difficultatis duo notanda sunt. ¶ Primò, quòd, licet in hoc omnes cõueniant, q̃ essentia diuina, siue vt ratio cognoscendi, siue vt obiectum cognitionis (vtrunque enim sibi conuenit) eminenter continet omnia intelligibilia: in hoc tamen est dissentio: quoniam rudiores putant, quòd in essentia diuina contineantur alia cum quadam distinctione, vt relucent res in speculo. Sapientes vero docent, q̃ in essentia diuina continentur omnia indistinctè & eleuatè, vt effectus in causis eminentibus, sic tamen perfectè, ac distinctè continentur. Et quoniam hoc proculdubio est verum, vt naturæ causarum ostendunt: ex hoc patere potest, quòd essentia diuina vt species intelligibilis non repræsentat alia immediatè, sed mediante seipsa vt obiecto: habet enim se ad alia sicut species causæ ad effectus, ad quos causa illa se potest extendere. ¶ Secundò notandum est, quòd esse cognitum seu obiectiuum, &c. non vniformiter ab omnibus. Doctoribus interpretatur. Scotus enim ibidem & in sequenti distinctione putat, quod esse cognitum repræsentatum & quicquid aliud æquiualet, est esse quoddam distinctum contra esse in rerum natura: non tũ est apud eum esse essentiæ, sed potius esse cognitum quid, & essentiæ & existentiæ rerum. Nec putat tale esse, esse relatiuum, sed absolutum, secundum quid tamen, & fundans relationem, vt patet ibidem. Et quò ad hoc, non differre dicit respectu huius intellectus pura humani aut illius: puta diuini. & in tali esse ponit omnia alia à Deo produci per actũ intellectus diuini: & sic intelligi in seipsis, & nõ solũ in essentia diuina vt in causa. ¶ Sanctus Thomas autẽ in q. de Ve. q. 21. docuit chimericũ hoc esse: quoniam ens rationis distinctũ contra ens reale, sufficienter euacuari dixit per negationem & relationem. Constat enim quòd tale esse non est reale: igitur rationis: igitur negatium, aut relatiuũ. Et verè mirũ est, quomodo in medium hmẽ offenderunt isti. Constat enim primo ex significatione nominũ, q̃ cognosci est denominatio extrinseca, & q̃ res dr̃ visa aut cognita denominatione extrinseca: & cõsequenter non per aliquod esse cognitum, quod for maliter habeat. Cõstat secundò, quod esse repræsentatum nõ est aliquid in repræsentato, sed sola extrinseca denominatio: alioquin imago alicui* chimerę haberet vim producũdi chimeræ in tali esse: quod est fatuũ. Constat tertiò, quòd, q̃ nõ est pluritas sine necessitate ponenda, & omnia optimè saluãtur, ponẽdo esse cognitũ repræsentatũ, &c. esse tantũmodo esse relatiuum, frustra excogitatũ est tale esse. Secũda pars assumpti patet ĩdictuè: & ideo nolo morari. Aduersaẽ quoque hoc ppriis dictis Scoti: qm̃ sequitur ex hoc, q̃ lapis pri* habet tale esse, q̃ intelligat à Deo: probatur, quia prius poni* in esse repræsentato p

* Articu. præced.

¶ Ad Sextvm sic proceditur, videtur quòd Deus non cognoscat alia à se propria cognitione. Sic enim cognoscit alia à se vt dictũ est *. secũdũ q̃ alia ab ipso in eo sunt: sed alia ab eo, sunt in ipso sicut in prima causa communi & vniuersali. Ergo & alia cognoscũtur à Deo, sicut in causa prima & vniuersali. Hoc autem est cognoscere in vniuersali, & non secundum propriam cognitionem. Ergo Deus cognoscit alia à se in vniuersali, & non secundum propriam cognitionem.

¶ 2. Præterea, Quãtũ distat essentia creaturę ab essentia diuina, tantum distat essentia diuina ab essentia creaturæ. Sed per essentiam creaturæ nõ potest cognosci essentia diuina, vt suprà dictum est *. Ergo nec per essentiam diuinam potest cognosci essentia creaturę. Et sic, cùm Deus nihil cognoscat, nisi per essentiam suam, sequitur, quòd nõ cognoscat creaturam secundum eius essentiam vt cognoscat de ea, quid est, quòd est, propriam cognitionem de re habere.

* q. 13. art. 7.

¶ 3. Præterea, Propria cognitio non habetur de re, nisi p̃ propriã eius rationem. Sed cùm Deus cognoscat omnia per essentiam

suam, non videtur quòd vnumquodq; per propriam rationem cognoscat. Idem enim non potest esse propria ratio multorum & diuersorum. Non ergo habet propriam cognitionem Deus de rebus, sed communẽ. Nam cognoscere nõ secundum propriam rationem, est cognoscere res solùm in cõi.

¶ Sed contra, Habere propriã cognitionem de rebus, est cognoscere res nõ solùm in cõi, sed secundũ quòd sunt adinuicẽ distinctæ. Sic aũt Deus cognoscit res. Vnde dicitur Heb. 4. quòd pertingit vsq; ad diuisionem spiritus & animæ, compagum quoque & medullarũ, & discretor cogitationum & intentionum cordis, & non est vlla creatura visibilis in conspectu eius.

¶ Respondeo dicendum, quòd circa hoc quidã errauerunt, dicentes e quòd Deus alia à se non cognoscit nisi in communi, scilicet inquantum sunt entia. Sicut enim ignis, si cognosceret seipsum, vt est principium caloris, cognosceret naturam caloris, & omnia alia, inquantum sunt calida: ita Deus inquantum cognoscit se, vt principium essendi, cognoscit naturam & entis, & omnia alia, inquantum sunt entia.

essentiam diuinã vt speciem intelligibilem, quam in esse cognitio p actum intellectionis: quia prior est repræsentatio quàm cognitio vt causa effectu. Non bene quoque sonat apud fideles, dicere quòd Deus naturali necessitate nõ libere producit extra se alia à se in esse absoluto: quãuis secundum quid. Contrariat demũ hoc Philosophiæ explicitè, oprimè cõfitenti, q̃ Deus nihil intelligit extra se, non solùm formaliter, sed obiectiuè: quia quicquid intelligit intelligit per essentiam propriam vt formam intelligibilem, & in essentia propria vt obiecto: nec alio pôt diuertere intuitum suum, vt isti fingunt.

¶ Ad obiectiones ergo in oppositum dr̃, quòd illæ diffinitiones formaliter intellectæ, nullam habent instantiam, sed sunt in cõi verissimæ, & quacũque hypothesi facta. Visum enim in se, vt sic, non per alterius speciẽ sed propriã aut vt propriã, quod est idem, quod per propriam formaliter videri oportet apud species concedentes, inter quos est sermo: & econuerso, q̃ per ppriam aut communem vt propriã videtur, in seipso vt. Et similiter est de diffinitiõe visi in alio. Visum, enim in alio, vt sic, per illius continentis speciẽ videtur: & econuerso, quod per continentis speciem, vt sic, vt, in alio videtur. Vnde sive verum siue falsum sit, quòd eadem species possit mediatè, & immediatè repræsẽtare inadæquata, nihil refert ĩ ꝓposito, qm̃ formaliter loquimur. Illa autem distinctio materialiter speciẽ continentis, seu adæquatã considerat, vt patet ex dictis. ¶ Ad obiectionem autem ex Scoto dr̃, quòd fundamentũ illud Scoticum supponit hoc falsum, scilicet q̃ esse cognitum sit quoddã esse absolutum, &c. extra intellectum: qm̃, vt ex dictis patet, nihil aliud est, q̃ esse relatiuum denominatione extrinseca. Vnde ad rationẽ, formaliter concedatur, quòd Deus p essentiam suam vt speciem, est in actu primo sufficiẽti ad producendum quodcunque in esse cognito. Et cùm infertur, ergo lapidẽ, concedatur, Sed cum vlterius infertur, ergo talia producta habent esse in seipsis, negatur, qm̃ nihil aliud tali productione fit, nisi denominatio extrinseca. Et hoc enim q̃ Deus intuendo suam essentiam intuetur in ea lapidẽ, consequitur q̃ lapis habet istã denominationem extrinsecam, q̃ dicitur cognitus à Deo: nec aliquid aliud oportet acquirere, vt patet, cùm hoc sufficiat.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum primum.*

Titulus, propria cognitione. Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest. Primo, vt distinguitur contra communem ex parte actus cognoscendi, id est de ipso solo & sic de nulla re Deus habet propriam cognitionem, quia solam vnicam habet cognitionẽ, quæ nullius est solius, sed ita est huius, quòd etiam omnium aliorum. ¶ Secundò, vt distinguitur contra communem ex parte rei cognitæ, id est de propriis ipsius. Et sic sumitur in proposito. Quærimus enim an Deus sic cognoscat alia à se, vt intuatur quæ sunt propria singulorum. ¶ In corpore tria. Primò respõdet quæsito affirmatiuè. Secundò assignat modum verificationis eius. Tertiò probat simul conclusionem responsiuam & modũ eius, duabus rationibus. ¶ Quò ad primum tria. Primò ponitur opinio Auerrois ex 12. Meta. comment. 5. Et de hac recitantur duo, scilicet ipsa opinio, scilicet quòd Deus cognoscit omnia, secundum quòd communicant in esse: & modus eius, quia scilicet cognoscẽdo se, vt est primum essendi principium declaratũrque hoc, exemplo ignis. ¶ Secundò reprehenditur, ducendo ad impossibile: Si Deus sciret alia tantùm, inquantum entia, ergo intelligeret entia in communi tantùm, ergo in confuso & in potentia, ergo imperfectè: ergo intelligere Deĩ non esset omnibus modis perfectum: ergo nec esse Dei, quod impossibile. ¶ Aduerte, quòd cognitio attingens aliquid secundũ prædicata communia tantum, potest dici imperfecta, in potentia, cõfusa, in communi, vniuersalis, &c. dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitæ, hoc modo proculdubio verum est, quòd cognitio talis habet has conditiones. Alio modo ex parte ipsius cognitionis in se: & sic non semper est verum, quod cognitio talis, id est sistens in communibus habeat has conditiones: alioquin Metaphysica, quæ sistit in cõmunibus omniũ, esset imperfecta ex parte actus, &c. Vnde tres primæ consequentiæ, ex parte rei cognitæ sumptæ, sunt ex se euidentes. & probantur in litera ex primo Physic. vt patet. Nec euadit responsio Auerrois dicentis, quòd quia obiectũ scientiæ Dei, non est ens, quod est vniuersale: ad omnia entia in cõi

in potentia confusè & imperfectè omnia comprehendens: Sed essentia Dei, quæ nec est vniuersalis nec particularis, &c. ideo scientia Dei non est vniuersalis, nec particularis nō cōmunis, nec propria, sed æquiuoce est à nostra scientia eleuata. Hoc enim, licet sit verum, non tamen soluit obiectum, quia prædicata cognita de rebus in essentia diuina, oportet esse aut cōmunia, aut propria rebus aut particularia, aut vniuersalia, quamuis primum obiectum neutrū sit: & ad prædicata cognita referendo, nostra, & omnia quæ res primę cōsequentiæ, oportet esse scientiam Dei, si termi natur ad cōmunia tantum rerum: ꝗ vt sic, ex parte rerū cognitarum dicatur in confuso, in potentia, &c. quia istæ sunt conditiones prædicatorum cognitorū.

¶ Circa quartam cōsequentiā, in qua ad perfectionem cognitionis in seipsa transitur, aduerte, ꝗ nō infertur, ergo cognitio Dei est imperfecta priuatiuè: quia negaret cōsequentiam Auerrois, dicēdo, quōd cognitio Dei est perfectissima, & tamē nō attingit res, nisi vt sunt entia, quia non est apta nata attingere plus de reb⁹. Sed infertur, ergo nō est omnibus modis perfecta, quōd negari non potest à potentib⁹ antecedēs: quia per illē poterit hic modꝰ perfectionis, quo scilicet attingat ad propria rerū. Hic enim modus aliquam perfectionem dicit, cū nulla admixta imperfectione, & cōsequētes: aptus natus est esse in illo intelligere, in quo sunt omnes nobilitates omniū intelligentiū ab imperfectionibus pręcisibiles: quale est intelligere Dei: sicut & esse eius habet omniū entiū nobilitates: vt in litera dicitur.

¶ Tertiō ex hac repugnantia sequitur conclusio responsiua quæsito assimatiuē: De⁹ cognoscit alia à se ꝑpria cognitione. Ex quo enim impossibile est, ꝗ si stat in cōibus, ergo oportet ꝗ veniat ad ꝑpria: & declaratur in litera, quid importet cognoscere ꝑpria cognitiōe, scilicet cognoscere res non solūm secundū conditiones in quibus communicant, sed secundum eas, quibus ab inuicem distinguntur: hæc enim sunt singulis propria. ¶ Quō ad secundum, ecria fiunt. Primō recitantur exēpla, quibus alij nituntur ostendere modum, quo Deus cognoscendo se, nouit alia: & sunt de luce & colore, & patet. Secundō ostendūtur exempla non ostendere intentum sic, Res in & à Deo sunt, secundum duo, scilicet secundum id in quo communicant, & propria quibus distinguntur hæc exempla nō sunt similia quō ad propria, sed quō ad id, in quo communicant. ergo huius rationis in litera primō ponitur, & declaratur minor, in vtroque exēplo de lineis respectu centri, & coloribus respectu lucis: & patet secūdo maior sic. Quicquid perfectionis est in rebus, continetur in Deo eminenter: sed non solum id in quo communicant, sed distinguens est perfectio, ergo totum est in & à Deo: hæc vltima minor declaratur inductiuè in viuentibus, in cognoscentib⁹, in propriis formis rerū. ¶ Tertiō afferitur proportionatum exemplum ad declarandum intentum, & est, quōd Deus se habet ad alia, sicut actus perfectus & imperfectus, vt homo ad animal, probatur quō ad esse: quia essentia Dei continet omnes rerum perfectiones excellenter. Deinde probatur quō ad cognoscēdum: quia perfectē cognito actu perfecto, cognoscūtur in eo omnes imperfecti, & quō ad cōia, & quō ad propria, vt patet in exemplo adducto. ¶ Aduerte hic, ꝗ essentia Dei habet duas cōditiones in continentia aliorum vna est excellentia, quia scilicet est in infinitū pfectior cæteris: & sic eminēter res cōtinet. Altera cōprehensio: quia scilicet cōprehendit in seipsa omnē perfectionem positiuā reperibilem in quacunque tita quōd nulla res cōparata ad ipsam, addit aliquid positiuū, quod non continetur in essentia Dei

* Circa princip.

* q. 4. art. 3. & art. 5. huius q. 5.

Sed hoc non potest esse. Nam intelligere aliquid in communi & non in speciali, est imperfectè aliquid cognoscere. Vnde intellectus noster, dum de potentia in actum reducitur, pertingit prius ad cognitionem vniuersalem & confusam de rebus, quàm ad propriam rerum cognitionem: sicut de imperfecto ad perfectum procedens, vt patet in primo Physico *. Si igitur cognitio Dei de rebus aliis à se esset in vniuersali tantùm & non in speciali, sequeretur quòd eius intelligere non esset omnibus modis perfectum, & per consequens eius esse, quod est contra ea quæ superius ostēsa sunt *. Oportet igitur dicere, quòd alia à se cognoscat propria cognitione, non solum secundum quòd communicant in ratione entis, sed secundum quòd vnum ab alio distinguitur. Et ad hujus euidentiam considerandum est, quod quidem volentes ostendere, quòd Deus per vnū cognoscit multa, vtuntur quibusdam exemplis: vt puta, ꝗ si cētrum cognosceret seipsum, cognosceret oēs lineas progrediētes à centro: vel lux, si cognosceret seipsam, cognosceret omnes colores. Sed hæc exēpla, licet quātū ad aliquid similia sint, scilicet quantum ad vniuersalem causalitatē, tamen deficiunt, quantum ad hoc, ꝗ multitudo & diuersitas nō causantur ab illo vno principio vniuersali, quantum ad id quod principium distinctionis est, sed solum quantum ad id, in quo cōmunicant. Nō enim diuersitas coloris causatur ex luce solūm sed ex diuersa dispositiōe diaphani recipientis. Et similiter diuersitas linearū ex diuersu situ. Et inde est ꝗ huiusmodi diuersitas, & multitudo non pōt cognosci in suo principio secundum propriam cognitionem, sed solum in communi. Sed in deo nō sic est, supra enim ostensum est *, quòd, quicquid perfectionis est in quacunque creatura, totum præexistit & continetur in Deo secundum modum excellentem. Non solum autem id in quod creaturæ communicāt scilicet ipsum esse, ad perfectionem pertinet, sed etiam ea, per quæ creaturæ abinuicem distinguntur. Sicut viuere & intelligere & huiusmodi, quibus viuentia à non viuentibus, & intelligentia à non intelligentibus distinguntur. Et omnis forma, per quā quælibet res in propria specie constituitur, perfectio quædam est; & sic omnia in Deo præexistunt, non solùm quatenus ad id quod commune est omnibus, sed etiam quātum ad ea, secundum quæ res distinguntur. Et

* q. 4. art. 3. & 5. huius q. 5.

Et hoc, quia est ipsum esse, præhabens in se omnem essendi modum. Ambas autem has conditiones inueniri in aliqua creata non vt possibile, comparando tamen actum perfectum posteriorē ordine generationis ad actus imperfectos priores generatiōe, vt hominē ad animal, animā intellectiuā ad alias, tetragonū ad trigonum, senarium ad trinarū, &c. aliquo modo hoc saluatur & ideireo in litera exēpla hæc afferuntur, vt scilicet ostēdatur & ex excellentia & comprehēsio omnis positiui: vtrū que cum eiusdem rei, quōdam modo ostendūt: & ideo ostendunt intentum, quāuis inepta sint exēplo omnia ad tam eminentem continentiam. Et propterea in litera inducē do exēpla, dicitur, vt si dicerem homo ad animal: quasi diceret, si cōcessa licentia, licet, &c.

¶ Quō ad tertium, probatur conclusio simul cum declarato ei* modo, dupliciter. Primō: Essentia Dei habet in se quicquid pfectionis est in quocūque & amplī⁹, ergo Deus cognoscendo se, cognoscit omnia ꝑpria cognitione. Antecedēs patet ex dictis: cōsequentia verò probatur à destructione cōsequentis sic: Si Deus cognoscendo se, non nouit alia propria cognitione: ergo non nouit quomodocunque est participabilis sua perfectio. Patet ista sequela ex illa propositione implicite cōtenta in antecedente, scilicet propria cuiusque naturæ consistit in aliquo modo participandi diuinam perfectionem: ergo non perfectè nouit seipsum. Tenet ista ex ipso antecedente, in quo dicitur, quōd ipse claudit in se omnem modum perfectionis.

¶ Sequitur igit ex destructione cōsequentis aut falsitas antecedentis, aut hoc impossibile quōd Deus non pfectè nouit seipsum, quōd etiam redundat in falsitatem antecedentis: quia si sic esset, essentia diuina non esset infinitæ perfectionis: & consequenter non omnem modum perfectionis possibilem eminenter continaeret.

¶ Secūdō ꝑbatur hic, Si Deus, cognoscendo se, nō cognosceret alia propria cognitione: ergo nō perfectè cognosceret omnes modos essendi, ergo non perfectè cognosceret naturam essendi: omnes consequentię sunt cuiusdēs formaliter, seu vt sic acceptæ ex antedictis. ¶ Et aduerte, quōd hæc ratio directè est cōtra opinionem in principio corporis recitatam: quia ex illius fundamento procedens contra ipsam quia, quum sit ipsum esse, cognoscendo perfectè se, cognoscit naturam essendi: sicut homo separat⁹ apud Platonem cognoscēdo se, cognosceret perfectè humanitatis naturam, ergo omnem modum essendi: ergo omnē naturā. Quia omnis natura nihil aliud est, quam aliquis modus essendi. ¶ Nec fallaris in exemplo adducto: quia homo separatus nō cognosceret humanitatem, cum hoc modo, quo est in materia Sortis: & eum illo, quo est in materia Platonis: imò ex hoc cōsurgas ad intendum propositum. Ideo enim homo separatus cognoscendo se, nō cognosceret hos modos particulares: quia isti modi aliud de sunt, quam ex ipsius participatione, scilicet ex materia: sed si fugas præter id, quod ex parte humanitatis se tenet, quōd nihil aliud addit, de necessitate sequetur, quod cognita humanitate, cognoscentur omnes eius modi. Sic autem constat se habere esse ad omnia. Nihil enim est in quacunque re, quin sit aliquod esse. Et propterea esse, quod est in re, non aliunde quàm ab esse prouenit. Et secluso eo, quod ex parte ipsius esse se tenet, nihil restat: quoniam & materia & omnia, participationes quædam & modi quidam essendi sunt. Et ideo propter ipsius esse vniuersalitatem, ex qua modi essendi omnia constituunt, secundū quamcūque positiuam rationem, sequitur quōd cognita natura essendi, cognoscantur omnia secundum proprias conditiones. Et quia hanc vniuersalitatem

litatem nō vidit prima opinio, ideo errauit, iudicans de esse sicut de aliis perfectionib⁹ specialibus, scilicet viuere, intelligere &c. præter quæ eorum modos sūt alia cum tamen, vt patet, præter esse & illius modos restet nihil.

¶ Aduerte hic, ꝗ quū tota dissentio in hac quæstione versetur circa modum, quo in vno obiecto cognito oīa cognosci possint, manifestè apparet, quōd cōmunis animi cōceptio sapientum fuit, quōd Deus non aliter intelligit alia à se, nisi intelligendo ea in se. Quare cautus esto, quū nouas legis adinuentiones.

¶ In responsione ad primum aduerte, quōd quum dicitur, lapis videtur in Deo, ly in, potest denotare modum obiecti, id est modum, quo lapis obiicitur, & potest denotare modum rei cognitæ, id est modum cogniturn, quia lapis non solūm obiicitur in ipso Deo, sed etiam modus ille essendi in Deo cognoscitur. Sed inter hæc est indifferētia: quoniam denotando modum obiecti verificatur cum dictione exclusiua: ita quōd ista est vera, lapis videtur à Deo in ipso Deo tantum, quia non aliter obiicitur Deo, quam ī ipso Deo contentus: vt ex dictis patet. Sed denotādo modum cognitum, nō verificatur cū dictione exclusiua, ita quōd lapis videtur à Deo secūdū esse, quod habet in ipso Deo, sed non tantum: quia lapis etiā, videtur à Deo secundum esse quod habet in hoc & illo lapide: & secundum esse, quod habet in causis suis, tā materiali quàm effectiuæ: & breuiter secundum omnes modos essendi non solùm sibi conuenientes, sed possibiles. Deus enim videndo in seipso tantùm lapidem videt lapidem secundū omnes modos essendi, quos habet & habere pōt: & hoc in litera in aliis verbis dicitur, vt patet.

¶ In respōsione ad tertiū, aduerte, quōd hinc patet quōd apud sanctum Thomā ad hoc, vt Deus in essentia intellecta intelligat omnia secundum proprias rationes, sufficit eminens perfectio diuinæ essentiæ, qua omnes & singulas perfectiōes omnia ipsam diuersimodè imitantium obiicit & amplius. Nec exigit ponit ad hoc alias relationes: vt in secunda opinione recitata à Scoto in 35. distin. prima dicitur. Propterea rationes, quas contra illas rationes Scotus facit, non sunt contra sanctum Tho-

86
1. contra. cap. 55. 56. & 57. & po. q. 9. articu. 2. tom. & quolib. 11. artic. 2. 2. m. Et opusc. 3. cap. 29.

* cap. 4.

* 96. 14. art. 2. & 5.

282
6

64

* Arti. 4. & 5. huius q. 192

427

119
8.4

¶ Sic igitur dicendum est, quōd Deus non solū cognoscit res esse in seipso, sed per id quōd in seipso continet res, cognoscit eas in propria natura, & tātò perfectius, quātò perfectius est vnumquodque in ipso.

¶ Ad secundū dicendū, quod essentia creaturæ cōparatur ad essentiam Dei, vt actus imperfectus ad perfectum. Et ideo essentia creaturæ non sufficienter ducit in cognitionem essentiæ diuinæ sed econuerso.

¶ Ad tertiū dicendum, quōd idem non potest accipi vt ratio diuersorum per modum adæquationis e: Sed diuina essentia est aliquid excedens omnes creaturas. Vnde potest accipi vt propria ratio vniuscuiusque, secundum quōd diuersimodè est participabilis, vel imitabilis, à diuersis creaturis.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum scientia Dei sit discursiua.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur ꝗ scientia Dei sit discursiua. Scientia enim Dei non est secūdum scire in habitu. Sed secundum Philosophum in 2. Topic. * scire in habitu contingit multa simul, sed intelligere actu vnū tantum. Cùm ergo Deus multa cognoscat (quia & se & alia, vt ostensum est. *) videtur quōd non simul omnia intelligat, sed de vno in aliud discurrat.

¶ 2. Præterea, Cognoscere effectum per causam, est scire discurrentis. sed Deus cognoscit alia per seipsum, sicut effectum per causam. Ergo cognitio sua est discursiua.

¶ 3. Præterea, perfectus Deus scit vnáquáque creaturam quàm nos sciamus. Sed nos in causis creatis cognoscimus earum effectus: & sic de causis ad causata discurrimus. Ergo videtur similiter esse in Deo.

¶ SED CONTRA est, quōd Augustinus dicit in 15. de tri. * quod Deus non particulatim vel sigillatim omnia videt velut alternante conceptu hinc illud, inde huc, sed omnia videt simul.

¶ RESPONDEO dicendum, quod in sciētia diuina nullus est discursus: quod sic patet. In scientia enim nostra duplex est discursus. vnus secundū successionem tantùm. Sicut, cùm postquàm intelligimus aliquid in actu, cōuertimus nos ad intelligendum aliud. Alius discursus est secūdū causalitatem, Sicut, cùm per principia peruenimus in cognitionem cōclusionum. Primus autem discursus Deo cōuenire non potest. Multa enim, quæ successiue intelligimus, si vnumquodque eorum in seipso considerétur, omnia simul intelligimus, si in aliquo vno ea intelligamus e: Puta si partes intelligamus in toto, vel si diuersas res videam⁹ in speculo. Deus autē omnia videt in vno, quod est ipse, vt habitum est *. Vnde simul & non successiuè omnia videt. Similiter ēt & secundus discursus Deo competere non potest. Primo quidem: quia secundus discursus præsupponit primum: procedentes enim à principiis ad conclusiones nō simul vtrunque considerant. Deinde, quia discursus talis est procedentis de noto ad ignotum. Vnde manifestum est, quōd quando cognoscitur primum, adhuc ignoratur secundum. Et sic secundum nō cognoscitur in primo, sed ex primo. Terminus verò discursus est, quando secundum videtur in primo resolutis effectibus in causas. Et tūc cessat discursus e, Vnde, cùm Deus effectus suos in seipso videat sicut in causa, eius cognitio non est discursiua.

¶ AD SEPTIMVM ergo dicendum licet sit vnum tantum intelligere in seipso: tamen cōtingit multa intelligere in aliquo vno: vt dictum est *.

¶ Ad secundum dicendum, quōd Deus nō cognoscit per causam, quasi prius cognitā, effectus cognitos: sed eos cognoscit in causa. Vnde eius cognitio est sine discursu: vt dictum est *.

¶ Ad tertiū dicēdum, quōd effectus causarū creatarū videt quidē Deus in ipsis causis, multo melius quam nos: non tamen ita, quōd cognitio effectuū causetur in ipso ex cognitione causarum creatarū sicut in nobis e. Vnde eius scientia non est discursiua.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum scientia Dei sit causa rerum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur ꝗ scientia Dei non sit causa rerum. Dicit enim Origenes super epistolam ad Roma *. Non propterea aliquid erit: quia id scit Deus futurū, sed quia futurū est, ideo scitur à Deo, antequā fiat.

¶ 2. Præterea, Posita causa ponitur effectus: sed scientia Dei est æterna. Si ergo scientia Dei est causa rerum creatarum, videtur quōd creaturæ sint ab æterno.

¶ 3. Præterea, Scibile est pri⁹ sciētia & mensura eius, vt dī in 10. Meta *. Sed id, quōd est posterius & mensuratum, non pōt esse causa. Ergo scientia Dei nō est causa rerum.

¶ SED CONTRA est quod dicit August. 15. de Tri. * vniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, ideo nouit Deus: sed ideo sunt, quia nouit.

¶ RESPONDEO dicendum, quōd scientia Dei est causa rerum. Sic enim sciētia Dei se habet ad omnes res creatas, sicut sciētia artificis se habet ad artificiata. Sciētia autem artificis est causa artificiatorum, eo quōd artifex operatur per suum intellectum. Vnde oportet quod forma intellectū sit principium operationis: sicut calor est principium calefactionis. Sed considerandum est, quōd forma naturalis, in quantum est forma manens in eo, cui dat esse, nō nominat principium actionis, sed secundum quōd habet inclinationē ad effectum. Et similiter forma intelligibilis non nominat principium actionis, secūdum quōd est trū in intelligente, nisi adiungatur ei inclinatio ad effectum, quæ est per volūtatem. Cū enim forma intelligibilis ad opposita se habeat (cùm sit eadem scientia oppositorum) non produceret determinatum effectum, nisi determinaretur ad vnum per appetitum, vt dicitur in nono Metaphy *. Manifestum est aūt, quōd Deus per intellectum suum causat res e, cùm suum esse sit suū in telligere. Vnde necesse est: quōd sua sciētia sit causa rerum, secundum quōd habet voluntatem coniunctam. Vnde scientia Dei secundum quōd est causa rerum, consueuit nominari scientia approbationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd Orig. locutus est attendens rationem scientiæ, cui non competit ratio causalitatis, nisi adiuncta voluntate, vt dictum est *.

¶ Sed qd dicit, ideo præscire Deum aliqua, quia sunt futura, intelligendū est secūdum causam consequentię, non secundum causam essendi. Sequitur enim, si aliqua sunt futura, quōd Deus ea præsciérit: nō tamen res futuræ sunt causa, quōd Deus sciat.

¶ Ad secundum dicendum, quōd scientia Dei est causa rerum, secundū quōd res sunt in scientia. Non fuit autem in scientia Dei, quod res essent ab æterno. Vnde quāmuis, scientia Dei sit æterna, non sequitur tamen quōd creaturæ sint ab æterno.

¶ Ad tertiū dicendum, quōd res naturales sunt mediæ inter scientiam Dei & sciētiam mam in hac materia Quantum autem valeant cōtra positionem sancti Thomæ de ideis in sequenti quæstione videbitur.

* In corp. & Artic. præced.

¶ Super Quæstionis decimæquarta Articulum septimum.

* In corp. 293

TItulus clarus est, in principio corporis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue: Scientia Dei nullo modo est discursiua. Probatur: In scientia Dei non est discursus secundum successionem, neque secūdum causalitatē. ergo nullo modo est discursus. consequētia probatur ex sufficienti distinctiōe discursūs, quæ in nobis manifestatur clarè. Antecedens autem quo ad primā partē ꝑbatur, Discursus secundū successionē cōstitit, intelligēdo vnum post aliud: sed Deus omnia videt in vno, quod est ipse: ergo nō discurrit intelligēdo vnum post aliud. Quō ad secundum verò probatur dupliciter. Primò, quia discursus secundus includit primum. Secundò, quia secundus est de noto ad ignotum. & consequentet est notitia secundi ex primo: & non in primo. sed Deus cognoscit omnia in primo. ergo non discurrit, Sed sciētia sua est sicut scientia in termino discursus. ea enim resolutis iā effectibus in causas, videt effectus in causis, sicut proportionaliter: absque præuia tamē resolutiōe: Deus omnia in seipso omnū causa videt. Et memento hic corrigere codicem, si hoc modo se habet, Tertius verò discursus. debet esse in legi, Terminus verò discursus est.

¶ Super Quæstionis decimæquarta Articulum octauum.

* tex. 10. 118

TItulus.

¶ Aduerte quōd hic articul⁹ est magni momentiquoniam hic in choat quęstio d modo quo Deus producit res extra se. Quærere cū, an scientia Dei sit causa rerum, nihil aliud est quam quærere, vtrum Deus causet per intellectum. Verum, quia causalitas rerum potest dupliciter cōsiderari: primo secundum se: & sic de ea infrā* erit specialis tractatus, vbi omnia plenè examinabuntur. Alio modo, vt est qualitas scientiæ diuinæ: & sic hoc loco quæritur vt complerè ostendatur, quālis sit scientia Dei, an scientia Dei habeat hanc conditionem, scilicet esse causam rerum.

* In cor.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Scientia Dei est causa rerum. Circa quam conclusionem in litera tria fiunt. Primò probatur. Secundò ostenditur in communi modus, quo scientia Dei est causa in actu secundo: Tertiò probatur, efficaciter conclusio cum modo iam expresso.

¶ Quò ad primũ, Scientia Dei se habet ad res vt scientia artificis ad artificiata, sed scientia artificis est causa artificialium, ergo scientia Dei est causa rerum. Maior nõ probatur vsque ad tertiam partem corporis. Minor autem ꝓbatur: Artifex operatur per suum intellectum: ergo forma intellectus est principiũ operationis, sicut calor calefactionis: & tunc subaudi, sed scientia est ipsa forma intellectus eius, ergo, omnia sunt clara.

¶ Quò ad secũdum detrminatur in communi, Scientia est causa nõ nisi adiuncta volũtate probatur: Scientia non significat rationẽ causæ ex hoc tãtum quòd est in sciente, sed ex inclinatione ad effectum, ergo non nisi ex adiuncta voluntate. Antecedẽs probatur ex simili in forma naturali, puta calore cõsequentia verò probatur: Scientia ex se, se habet ad oppositа, ergo determinatio ad alteram partem est ex appetitu adiuncto. Assumptum & consequentia habentur nono Metaphysic.

¶ Aduerte hic, quòd litera satis cauté loquitur de forma naturali: non enim dicit, quod forma naturaliter actiua, puta calor eget aliqua inclinatione super addita ad hoc, vt sit principium actionis, cum hoc sit falsum: sed dicit quòd ipsa forma, scilicet calor, in quantum habet hoc, scilicet esse seu manere in subiecto, ex hoc siue, vt sic, non habet quòd sit seu significetur vt principium actionis. Et hoc verum est, quoniam aliter sequeretur quòd omnis forma, quæ est in aliquo, esset principium actionis: quod est falsum. Sed quamuis ex hoc non habeat rationem actiui, requiritur tamen hoc ad rationem actiui. Inclinatio autem ad opus est, quæ dat formæ rationem actiui. Nec refert quò ad propositum, an talis determinatio sit ab extrinseco ex ipsa natura formæ, vt patet de calore in ab extrinseco, vt contingit in scientia, quæ vt probatum est, causæ in actu secundo rationem non habet, nisi vt habet voluntatem adiunctam. Sola enim sumpta nihil vnquam causabit, nisi causaret opposita simul: quòd est impossibile.

¶ Quò ad tertium repetitur conclusio adiuncto modo, scilicet scientia Dei est causa rerum, secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Probatur ratione: quæ est etiam probatio maioris in principio assumptæ. Esse Dei est suum intelligere. ergo Deus est causa rerum per intellectum. ergo scientia Dei est causa rerum secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Antecedens patet: & prima consequentia relinquitur vt nota. secunda autem ex assignato modo, quo intellectus est causa rerum, patet. Et nihilominus confirmatur in litera ex singularitate nominis: quia scientia Dei vt causa consequitur dici scientia approbationis.

Circa primã consequentiam huius rationis dubium occurrit, quæ scilicet sit radix huius consequentiæ, esse Dei est suũ intelligere: ergo Deus est agens per intellectũ: habet enim instantiam dupliciter. Primò secundum veritatem: nõ enim valet, esse Dei est suum intelligere: ergo Deus producit Filium vel Spiritum sanctum, per intellectum: cùm vterque producatur à Deo per naturam, vt infrà patebit. Secundò secundũ opinionem tenentium, Deũ agere ex necessitate naturæ. Concederent enim illi Philosophi, quòd esse Dei est eius intelligere: sed negarent sequelam dicendo, quòd Deus producit res per intellectum concomitanter tantùm: quia scilicet intelligit se facere eas, sed per naturam solam causaliter. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ radix huius consequentiæ est ista propositio, Agere per intellectum est perfectius superius & vniuersalius, quam agere per naturam, quæ propositio probatur in secundo contra Gentiles, capitulo vigesimo tertio, super hac enim supposita optimè sequitur. Si esse Dei est eius intelligere, ergo omnes effectꝰ Dei sunt in Deo intelligibiliter, vt ex supradictis patet: quia oportet effectus ꝓexistere in ipsa essentia causæ secundum modum essentiæ ipsius causæ: si autem omnia sunt, & in esse Dei & intelligere eius, vt sic, & perfectius superius vniuersaliusque est esse causam rerum per intelligere, quam per esse tãtum, cum constet Deo attribui debere quod perfectissimum, quod supremum, ꝙ vniuersalissimum est in causando & causandi modo: absque vlla calumnia sequitur, ergo Deus est causa rerum per intellectum. ¶ Ad obiectionem ergo in oppositum pro Philosophorum aliquorum opiniõe iam patet, quòd male negarent consequentiam. Ad eam verò, quæ tangit materiam de Trinitate, dicitur quod obiectio non est ad propositum: quia firmo est de vere causa effectiua, quæ non potest intelligi absque essentiali diuersitate causæ & causati. Productiones autem ab intra non sunt causalitates verè & propriè. Nec patet est vere & propriè causa filij: cum eadem numero sit veriusque substantia, & ideo non est mirum si non tenet ibi. Posset quoque nihilominus aliter dici, quòd hæc consequẽtia tenet, supposito quòd ex parte ꝓducibilis nõ repugnet produci per intellectum: si enim repugnaret ex parte producibilis, etiamsi haberet esse in ꝛelligibiliter in causa, &c. nunquã tamen sequeretur, quod posset per intellectum produci, vt patet. Cõstat autem quòd sic est in proposito, nã per sonis diuinis repugnat produci per modum artificiati, nõ autem aliis rebus. Et ideo respectu aliarum rerũ inferrur ergo Deus est agens ꝙ per intellectum, & non respectu personarum diuinarum. Earum enim est autor per naturam, vt infrà patebit.

¶ In responsione ad secũdum, expecta discussionem eius: quoniam, cùm per se de causalitate rerum tractabitur, discutietur.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum nonum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo responder quæsito affirmatiuè. Secundo assignat differentiam quandam inter scientiam diuersimodè

nostrã. Nos enim scientiã accipimus à rebus naturalibus, quarũ Deus per suam scientiã causa est. Vnde, sicut scibilia naturalia sunt priora quàm scientia nostra & mẽsura eius, ita sciẽtia Dei est prior quàm res naturales, & mensura ipsarum e. Sicut aliqua domus est media inter scientiam artificis, qui eam fecit: & scientiam illius, qui eius cognitionem, ex ipsa iam facta capit.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum Deus habeat scientiam non entium.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non habeat scientiam nisi entium. Sciẽtia enim Dei non est nisi verorum. Sed verum & ens cõuertuntur. Ergo scientia Dei non est nisi entium.

¶ 2. Præterea, Sciẽtia requirit similitudinẽ inter scientiam & scitum. Sed ea, quæ non sunt, non possunt habere aliquam similitudinem ad Deum, qui est ipsum esse. Ergo ea, quæ non sunt, non possunt sciri à Deo.

¶ 3. Præterea, Scientia Dei est causa scitorum ab ipso. Sed non est cãusa nõ entium, quia non ens nõ habet causam. Ergo Deus non habet scientiam de non entibus.

¶ SED CONTRA est quod dicit Apostolus ad Romanos 4. Qui vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod Deus scit omnia, quæcunque sunt, quocunque modo. Nihil autem prohibet ea, quæ non sunt simpliciter, aliquo modo esse. Simpliciter enim sunt, quæ actu sunt. Ea verò quę non sunt actu, sunt in potentia, vel ipsius Dei, vel creaturæ siue in potẽtia actiua siue in passiua, siue in potentia opinãdi, vel imaginãdi, vel quocunque modo significandi. Quæcunque igitur possunt per creaturam fieri vel cogitari, vel dici, & etiam quęcunque ipse facere potest, omnia cognoscit Deus, etiamsi actu non sint. Et pro tanto dici potest, quod habet etiam nõ entiũ scientiam. Sed horum, quæ actu non sunt, est attendenda quædam diuersitas. Quædam enim, licet non sint nunc in actu, tamẽ vel fuerũt, vel erunt: & omnia ista dicitur Deus scire scientia visionis. Quia, cùm intelligere Dei, quod est eius esse, æternitate mensurẽtur, quæ sine successione existens totum tempus comprehendit, præsens intuitus Dei fertur in totum tempus e, & in omnia quæ sunt in quocunque tempore, sicut in subiecta sibi præsentialiter.

¶ Quædam verò sunt, quæ sunt in potentia Dei vel creaturæ, quæ tamen nec sunt, nec erunt, neque fuerunt. Et respectu horum non dicitur habere scientiam visionis, sed simplicis intelligentiæ. Quod ideo dicitur: quia ea, quæ videntur apud nos, habent esse distinctum extra videntem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd, secundum ꝙ sunt in potẽtia, sic habent veritatẽ ea, quæ non sunt actu, verũ est enim ea esse in potentia: & sic sciuntur à Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd, cùm Deus sit ipsum esse, intantum vnumquodque est, inquantum participat de Dei similitudine: sicut vnumquodque intantum est calidum, inquantum participat calorem. Sic & ea, quæ sunt in potentia, etiamsi non sunt in actu, cognoscuntur à Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd scientia est causa rerũ voluntate adiuncta e. Vnde non oportet quòd quæcunque scit Deus, sint, vel fuerint, vel futura sint, sed solùm ea, quæ vult esse, vel permittit esse. Et iterum. Non est in sciẽtia Dei, vt illa sint, sed quòd esse possint.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrum Deus cognoscat mala.

TITULVS clarus.

¶ In corpore primo responder quæsito affirmãdo, quòd sic est: secundo, quomodo est.

¶ Quò ad primum cõclusio responsiua directè quæsito affirmatiuè, est, Deus cognoscit mala. probatur, Deus perfectè cognoscit oũa bona. ergo scit omnia, quæ possunt quibuscũque illorum accidere: ergo scit mala. Antecedens cum prima consequentia relinquitur ꝓ euidenti, secunda verò probatur, quia sũt quædam bona, quibus potest accidere, vt per mala corrumpantur: vt patet tam de bono naturali quam morali.

¶ Quò ad secundũ modũ cognoscendi est per aliud: dato quòd hæc cõclusio, Deus cognoscit mala per bona, probatur, declaratur & confirmatur. Probatur primo: Esse mali consistit in priuatione boni, ergo cognoscibilitas mali consistit in negatione boni, igitur Deus ꝓpter hoc cognoscit mala, quia bona scit. Antecedens patet: sequentia verò probatur: quia vnumquodque eo modo, quo habet esse, habet cognosci. Declaratur deinde exemplo: sicut tenebræ noscuntur per lumen. Cõfirmatur demũ autoritate Dionys. vt patet in litera.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum vndecimum.*

TITULVS singularis, rerum materialiũ. De his enim est dubiũ, nõ de singularibus immaterialibus. cùm iam dictum sit, quòd nouit seipsum, quem singularem esse constat.

¶ In corpore, primo responder directè quæsito, quòd sic. Secũdò tractatur, quomodo.

¶ Quò ad primũ tria. Primo responder quæsito affirmatiuè: Deus cognoscit singularia. Probatur omnes perfectiones in creaturis inuentæ ꝓprietatuit in Deo Altiori modo. cognitio singularium est perfectio hominis: ergo præexistit in Deo altiori modo.

¶ Secundo ostẽdit vim huius motui ex autoritate Aristotelis. Ratio enim ista fundatur in hoc: quòd opus sit omne cognitũ à nobis cognosci à Deo & hoc assumpsit Aristoteles cõtra Empedoclem. Tertiò declarat illam particulam in cõclusione adiunctam ex vi mediꝰ scilicet altiori modo, i hoc attendit dicens, ꝙ nos per diuersas potentias cognoscimꝰ singularia & vniuersalia. Deꝰ autem simplici intellectu omnia tam materialia quàm immaterialia comprehendit, & probatur: quia quæ diuiduntur in inferioribus, cognitionis, si illud sit cognoscibile per se. Sed malum non est per se cognoscibile: quia de ratione mali est, quòd sit priuatio boni. Et sic neque diffiniri, neque cognosci potest nisi per bonum.

ARTICVLVS XI.

¶ Vtrum Deus cognoscat singularia.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non cognoscat singularia. Intellectus enim diuinus immaterialior est, quàm intellectus humanus: sed intellectus humanus propter suam immaterialitatem non cognoscit singularia: sed sicut dicitur in primo de Anima *. ratio est vniuersalium, sensus verò particularium. Ergo Deus non cognoscit singularia.

¶ 2. Præterea, Illæ solæ virtutes in nobis sunt singularium cognoscitiuæ, quæ recipiunt species nõ abstractas à materialibus conditionibus. Sed res in Deo sunt maximè abstractæ ab omni materialitate. Ergo Deus non cognoscit singularia.

¶ 3. Præterea, Omnis cognitio est per aliquam similitudinem: sed similitudo singularium, inquantum sunt singularia, non videtur esse in Deo: quia principium singularitatis est materia, quæ, cùm sit ens in potẽtia tantùm, omnino est dissimilis Deo, qui est actus purus. Non ergo Deus potest cognoscere singularia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Prouerbio. 16. Omnes viæ hominum patent oculis eius.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus cognoscit singularia. Omnes enim perfectiones in creaturis inuentæ, in Deo præexistunt secundum altiorem modum, vt ex dictis patet *. Cognoscere autẽ singularia pertinet ad perfectionem nostram vnde necesse est, quòd Deꝰ singularia cognoscat. Nam & Philosophus pro inconuenienti habet, ꝙ aliquid cognoscatur à nobis, quod non cognoscitur à Deo. Vnde cõtra Emped argnit in 1. de Anima, * & in tertio Metaphysic *. quod accideret Deũ esse incipientissimum, si discordiam ignoraret. Sed perfectiones, quæ in inferioribus diuiduntur, in Deo similiter & vnite existunt e. Vnde, licet nos per aliam potẽtiam cognoscamus vniuersalia & immaterialia, & per aliam singularia & materialia: Deus tamen per suum simplicem intellectum, vtraque cognoscit. Sed qualiter hoc esse possit, quidam manifestare volentes dixerunt, quòd Deus cognoscit singularia per causas vniuersales e. Nã nihil est in aliquo singulariũ, quod nõ ex aliqua causa oriatur vniuersali. Et ponunt exemplum. Sicut, si aliquis Astrologus cognosceret omnes motus vniuersales cœli, posset ꝓnuntiare omnes eclipses futuras, * Sed istud nõ sufficit, quia singularia ex causis vniuersalibus fortiuntur quasdam formas & virtutes, quæ quantumcunque adinuicem coniungantur, non in diuiduantur, nisi per materiam indiuidualẽ. Vnde qui cognosceret Socratẽ, per hoc ꝙ est albus vel Sophronici filius, vel quicquid aliud sic dicatur, non cognosceret ipsum, inquãtũ est hic homo. Vnde secundũ modũ prædictũ Deus nõ cognosceret singularia in sua singularitate. Alij vere dixerũt, quòd Deꝰ cognoscit singularia applicãdo causas vniuersales ad particulares effectus. Sed hoc nihil est: quia nullus põt applicare aliquid ad alterum, nisi illud præcognoscat: vnde dicta applicatio non potest esse ratio cognoscendi particularia sed sunt simpliciter & vnitè in Deo.

¶ Aduerte hic, quòd, quia maior propositio nõ est vera de præexistentia formali, nisi in perfectionibus simpliciter: ideo, licet nostrũ cognoscere singulare & sentire sint idẽ, litera non dixit, sentire, sed, cognoscere singulare, pertinet ad perfectionem nostram. Sentire enim non est perfectio simpliciter, nec præexistit in Deo formaliter, sed virtualiter tantum. Cognoscere autem singulare, est perfectio simpliciter: & concludendum erat hic quòd præexistit in Deo formaliter.

¶ Quò ad secundũ, tria sunt, iuxta opiniones duas & determinationem. prima ergo opinio circa modum, quo Deus intelligit singularia, stat in hoc, quòd Deus cognoscit singularia, cognoscẽdo omnes eorum causas vniuersales. Probatur hoc sufficere: Nihil est in aliquo singulari, qd non ex aliqua vniuersali causã insit: ergo cognitis omnibus causis vniuersalib*, cognoscitur totum singulare. Declaratur etiam exẽplo in eclipsi. Refutatur hæc opinio, si Deus cognosceret singularia cognoscendo tũ vniuersales causas: ergo non cognosceret singularia in sua singularitate, cuius oppositum probatum est, consequentia probatur, Totum aggregatum, quod est in singulari ex causis vniuersalibus, vt sic, non sufficit ad constituendum singulare, ergo. Assumptum probatur & manifestatur. Probatur quia dempta materia signata, seu principio indiuiduationis, quæ quid, illud fit, cum vniuersale nõ esse constet, nunquam constituetur singulare. Manifestatur verò hoc in homine exemplariter.

¶ Secunda verò opinio stat in hoc: Deꝰ cognoscit singularia applicãdo vniuersalia ad particularia, Contra. applicatio nõ est nisi ad præcognitũ, ergo applicatio vniuersalis ad particulare præsupponit cognitionem singularis.

¶ Determinatio autem est: Deus cognoscit singularia per essentiam suam. Probatur quò ad primam partem sic: Scientia Dei est causa rerum. ergo se extendit ad omnia, ad quæ se extendit eius causalitas. ergo ad singularia. Antecedens cũ prima consequentia est notum. Secunda verò probatur, quia Deus est causa non solum formæ, sed materię indiuiduãtis. Quò ad secundam partem sic, Deus scit

89 1. dist. 36. q. 1. art. 2. & ver. q. 2. artic. 15. & 1. contra. c. 71. & 11. quol q. 2. artic. * tex. 25. * Enchir. cap. 11. & lib. 3. con. fess. cap. 7. * Artic. 3. huius q. * Artic. 5. huius q. * cap. 2.

90 1. dist. in. 2. art. 3. & d. 36. q. 2. art. 1. & 1. contra capite. 50. 63. vt que 72. & 75. & 76. & verit. q. 2. art. 4. & 5. & opusc. 3. cap. 12. & 13. * text. 1.

¶ Quò ad secundũ, tria sunt, iuxta opiniones duas & determinationem. prima ergo opinio circa modum, quo Deus intelligit singularia, stat in hoc, quòd Deus cognoscit singularia, cognoscẽdo omnes eorum causas vniuersales. Probatur hoc sufficere: Nihil est in aliquo singulari, qd non ex aliqua vniuersali causã insit: ergo cognitis omnibus causis vniuersalib*, cognoscitur totum singulare. Declaratur etiam exẽplo in eclipsi. Refutatur hæc opinio, si Deus cognosceret singularia cognoscendo tũ vniuersales causas: ergo non cognosceret singularia in sua singularitate, cuius oppositum probatum est, consequentia probatur, Totum aggregatum, quod est in singulari ex causis vniuersalibus, vt sic, non sufficit ad constituendum singulare, ergo. Assumptum probatur & manifestatur. Probatur quia dempta materia signata, seu principio indiuiduationis, quæ quid, illud fit, cum vniuersale nõ esse constet, nunquam constituetur singulare. Manifestatur verò hoc in homine exemplariter. * q. 4. art. 2. * text. 80. * tex. 15.

¶ Secunda verò opinio stat in hoc: Deꝰ cognoscit singularia applicãdo vniuersalia ad particularia, Contra. applicatio nõ est nisi ad præcognitũ, ergo applicatio vniuersalis ad particulare præsupponit cognitionem singularis. 80 287. b 85

¶ Determinatio autem est: Deus cognoscit singularia per essentiam suam. Probatur quò ad primam partem sic: Scientia Dei est causa rerum. ergo se extendit ad omnia, ad quæ se extendit eius causalitas. ergo ad singularia. Antecedens cũ prima consequentia est notum. Secunda verò probatur, quia Deus est causa non solum formæ, sed materię indiuiduãtis. Quò ad secundam partem sic, Deus scit

alia à se per essentiam suam vt similitudo, seu actuum principium est eorũ. ergo essentia sua
* Arist. 8. phisic. 9. 2 est sufficiens principiũ cognoscendi oia, quæ per ipsum fiunt etiam singularia. ergo cognoscit singularia per suã essentiam. Antecedens patet ex dictis: consequentia verò ex terminis & probatione primæ partis patet. Vltimò declaratur toto ratio exemplo scientiæ artificis significamus quòd sit causa formæ & materiæ artificiati.
* q. 44. articu. 2. ¶ Aduerte, quòd tota determinatio huius literæ supponit Deũ esse causam proximam materiæ primæ: de quo, quia inferius erit specialis quæstio, supponatur nunc: hoc enim concesso, reliqua clara sunt & indubitata.
¶ In responsionibus ad argumẽta multa discutienda sunt, sed nõ, hic, sed inferius in locis propriis patebunt.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum duodecimum.*

Titulus clarus.
¶ In corpore tria. Primò respondet quæsito absolutè. Secundo specialiter de scientia visionis. Tertiò assignat causam vtriusque conclusionis.
¶ Quò ad primum cõclusio responsiua de scientia absolutè est. Deus
* in cor. scit infinita. Probatur Deus scit omnia in actu & omnia, quæ sunt in potentia: tam sua quàm creaturæ: ergo scit infinita. Patet sequela, omnia ista constat esse infinita.
¶ Quò ad secũdum, an scientia visionis sit infinitorum, duo dicit. Primo refertur opinio negatiua cum eius motiuo: Generatio nec est æterna à parte antè, nec à parte post. ergo quæ sunt erunt, & fuerunt, sunt finita: ergo scientia visionis non est infinitorum. Secunda
* 3. q. 10. art. 3. Ar. d. 29. q. 1. art. & verit. q. 2. art. 9. & 1. con. capit. 62. & 71. & opus. 3. cap. 15.
* text. 61. 4. capi. 18. cõstatur moriuum: & probatur conclusio affirmatiua. Cognitiones & affectiones creatũræ rationalis multiplicabuntur æternò à parte post: ergo scientia visionis est infinito
* text. 54. rum. Et sic opinio prima non sustauit omnem generationẽ, sed
* text. 60. eam tantũm, quæ ex cœli motu pendet: & ideo erraũit. privsque ad 26.
¶ Quò ad tertium assignatur propter quid Deus nouit infinita absolutè & scientia visionis sic: Cognitio se extendit secundum extensionem formæ, quæ est
* cap. 18. cognitio principium, ergo cognitaris Dei est secũdum extensionem essentiæ suæ: ergo extendit se ad infinita secundum quòd sunt ab inuicem distincta,

cognitionem singularium præsupponit. Et ideo aliter dicendum est, quòd, cùm Deus sit causa rerum per suam scientiam, vt dictum est*, in tantum se extendit scientia Dei, in quantũ se extendit eius causalitas e. Vnde, cùm virtus actiua Dei se extendat non solùm ad formas, à quibus accipitur ratio vniuersalis, sed etiam vsque ad materiam (vt infrà ostendetur*) necesse est, q scientia Dei vsque ad singularia se extẽdat, quę per materiã indiuiduantur. Cùm enim sciat alia à se per essentiam suam inquãtum est similitudo rerum, vel vt principium actiuum earum: necesse est, quòd essentia sua sit principium sufficiens cognoscendi omnia, quæ per ipsum fiunt non solùm in vniuersali, sed etiam in singulari. Et esset simile de scientia artificis, si esset productiua totius rei, & non formæ tantùm.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd intellectus noster speciem intelligibilẽ abstrahit à principiis indiuiduantibus. Vnde species intelligibilis nostri intellectus non potest esse similitudo principiorum diuidualiũ e. Et propter hoc intellectus noster singularia non cognoscit e. Sed species intelligibilis diuini intellectus, quæ est Dei essentia nõ est ipm materialis per abstractionem, sed per seipsam, principium existens omnium principiorum, quæ intrant rei compositionem, siue sint principia speciei, siue principia indiuidui. Vnde per eam Deus cognoscit non solùm vniuersalia, sed etiam singularia.
¶ Ad secundum, dicendum, quòd, quãuis species intellectus diuini secundum esse suum non habeat conditiones materiales, sicut species receptæ in imaginatione & sensu, tamen virtute se extendit ad immaterialia & materialia, vt dictum est*.
¶ Ad tertium dicendum, quòd materia, licet recedat à Dei similitudine secundum suam potentialitatem, tamen, inquantum vel sic esse habet, similitudinem quandam retinet diuini esse.

ARTICVLVS XII.

¶ *Vtrum Deus possit cognoscere infinita.*

D vodecimvm sic procedi-
91 3. q. 10. art. 3. Ar. d. 29. q. 1. art. & verit. q. 2. art. 9. & 1. con. capit. 69. & 71. & opus. 3. cap. 15.
tur, videtur q Deus non possit cognoscere infinita. Infinitum enim, secũdum quod est infinitum, est ignotum: quia infinitum est, cuius quantitatem accipientibus semper est aliquid extra assumere, vt dicitur in tertio Physic.* Augustinus etiam dicit 12. de Ciuitate Dei*, quòd quicquid scientia comprehenditur, scientię comprehensione finitur. Sed infinita non possunt finiri. Ergo non possunt scientia Dei comprehendi.
¶ 2. Si dicatur, quòd ea, quæ in se sunt infinita, scientiæ Dei finita sunt; Contra, Ratio infiniti est, quod sit impertransibile: & finiti, quod sit pertransibile vt dicitur in tertio Physicorum*. Sed infinitum non potest transiri nec à finito, nec ab infinito, vt probatur in sexto Physicorum*: Ergo infinitum non potest esse finitum finito, neque etiam infinito. Et ita infinita non sunt finita scientiæ Dei, quæ est infinita.
¶ 3. Præterea. Scientia Dei est mensura scitorum. Sed contra rationem; infiniti est, quòd sit mensuratum. Ergo infinita non possunt sciri à Deo.
¶ Sed contra est, quod, dicit Augustinus duodecimo de Ciuitate Dei*: Quamuis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non tamen incomprehensibilis, ei, cuius scientiæ non est numerus.
¶ Respondeo dicendum, quòd, cũ

Deus sciat non solùm ea, quę sunt actu, sed etiam ea, quæ sunt in potentia vel sua creaturæ, vt ostensum est,* hæc autem cõstat esse infinita, necesse est dicere, q Deus sciat infinita. Et licet scientia visionis, quæ est tantùm eorũ, quæ sunt vel erũt, vel fuerunt, non sit infinitorum, vt quidã dicunt, cùm non ponamus mundũ ab æternũ fuisse, nec generationẽ & motũ in æternũ mãsura, vt indiuidua in infinitum multiplicẽtur ramẽ, si diligentius considerẽtur, necesse est dicere quòd Deus ẽt scientia visionis sciat infinita. Quia Deus scit etiã cogitationes & affectiones cordiũ, quæ in infinitum multiplicabuntur creaturis rationalibus p manentibus absq; fine. Hoc autẽ ideo est, quia cognitio cuiuslibet cognoscẽtis se extendit secundũ modũ formæ, quæ est principiũ cognitionis. Species enim sensibilis, quæ in sensu, est similitudo solũ vnius indiuidui: vnde per eam solùm indiuiduum cognosci potest. Species autem intelligibilis intellectus nostri est similitudo rei, quantũ ad naturam speciei, quæ est participabilis à particularibus infinitis. Vnde intellectus noster per specẽ intelligibilẽm hominis, cognoscit quodammodo homines etiam infinitos sed tamen non inquantum distinguuntur ab inuicem, sed secũdum quod communicant in natura speciei, propter hoc, quòd species intelligibilis intellectus nostri non est similitudo hominum, quantum ad principia indiuidualia, sed solum quantum ad principia speciei: essentia autem diuina, per quam intellectus diuinus intelligit, est similitudo sufficiẽs omnium, quæ sunt, vel esse possunt, nõ solùm, quantum ad principia communia, sed etiã quantum ad principia propria vniuscuiusque, vt ostensum est* vnde sequitur, quòd scientia Dei se extendat ad infinita, etiam secundum quòd sunt abinuicem distincta.
¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd infiniti ratio cõgruit quantitati secundum Philosophum in 1. Physic.* De ratione autem quantitatis est ordo partium. Cognoscere ergo infinitum secundum modum infiniti, est cognoscere partem post partem. & sic nullo modo contingit cognosci infinitum. Quia quantacunque quantitas partium accipiatur, semper remanet aliquid extra accipientem. Deus autem non sic cognoscit infinitum vel infinita, quasi enumerando partem post partem, cùm cognoscat omnia simul non successiuè, vt supra dictum est*. Vnde nihil prohibet ipsum cognoscere infinita.
¶ Ad secundum dicendum, quòd transitio importat quandã successionem in partibus. Et inde est, quòd infinitum transiri non potest, neque à finito, neque ab infinito. Sed ad rationem comprehensionis sufficit adæquatio: quia id comprehendi dicitur, cuius nihil est extra comprehendentem. Vnde non est contra rationem infiniti, quòd comprehendatur ab infinito. Et sic quod in se est infinitum, potest dici finitum scientiæ Dei, tanquam comprehentum, non tamen tanquam pertransibile.
¶ Ad tertium dicendum, quòd scientia Dei est mensura rerum non quantitatiua, qua quidem mensura carent infinita. sed qua mensurat essentiam & veritatem rei. Vnumquodque enim intãtum habet de veritate suæ naturæ, inquantum imitatur Dei scientiam; sicut artificiatum, inquantum concordat arti. Dato autem, quòd esset aliqua infinita actu secundum numerum, puta infiniti homines, vel secundum quantitatem continuã, vt si esset aer infinitus (vt quidam antiqui dixerunt) tamen manifestum est quòd haberent esse determinatum & finitum e: quia esse eorum esset limitatum ad aliquas determinatas naturas, Vnde mensurabilia essent secundum scientiam Dei.

ARTICVLVS XIII.

¶ *Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium.*

D decimvm tertium sic procedi-
tur, quòd scientia Dei non sit futurorum cõtingentium. A causa enim necessaria procedit effectus necessarius: sed scientia Dei est causa scitorum, vt supradictum est*. Cum ergo ipsa sit necessaria, sequitur scita eius esse necessaria. nõ ergo scientia Dei est contingẽtiũ

Et sic simil probatur quia & propter quid quę siti, Antecedens probatur inductiuè, inchoando à cognitione & specie sensibili, & procedendo per intellectionem & speciem intelligibilem nostramin sẽsu species se extẽdit ad vnum numero tãtùm, & sic sensatio an intellectu nostro species ad vnum formaliter, in quo communicant infinita in potentia, & similiter intellectio nostra se extendit. Prima consequẽtia probatur, quia essentia Dei est forma, per quam intellectus diuinus intelligit. Secunda verò, quia essentia Dei extẽdit se in repræsentãdo ad omnia quę sunt, & esse possunt non solùm quò ad principia cõmunia, sed propria cuiusque, vt iam dictum est.
* Artic. 9. huius q.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumtertium.*

Titulus clarus tam quò ad ly futura, quam quò ad ly contingentia.
¶ In corpore quatuor. Primo respõdet, q. sic, Secundo quomodo ex parte cogniti, ibi, Ad cuius euidentiam. Tertiò quomodo & quare ex parte cognoscentis. ibi. Et licet Quartò ponitur quoddam corollarium. ibi, Vnde manifestum est.
* articul. præced.
¶ Quo ad primũ cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè est: Deus cognoscit futura cõtingentia. Probatur: Deus scit oia nõ solùm, quæ sunt actu, sed quæ sunt in potẽtia sua & creaturæ: ergo scit futura cõtingẽtia: Antecedẽs patet ex dictis, cõsequẽtia probatur: quia quędã horũ sunt cõtingẽtia futura nobis.
¶ Aduerte q ista additio, scilicet nobis, nõ ponitur vt limitatio, aut cõditio diminuens rationem futuri, sed vt declaratio: hæc enim sunt futura simpliciter: quia sunt secũdum seipsa futura, & nõ tantum quò ad nos. Sed declarantur futura simpliciter, per futura,
* text. 37. nobis, quia sunt futura secundũ illam mensurã durationis, qua nos mẽsuramur scilicet tẽpus, & nõ sin æternitatẽ, vt infrà patebit.
¶ Quò ad secũdum ponuntur duo modi, quibus cõtingentia futura subdũtur diuinæ cognitioni, differenter tamẽ. Et sic ponitur hæc conclusio: Contingentia futura cognoscuntur à Deo. prout sunt actu in seipsis, & pro vt sunt in causis suis, sed primo modo certè, secũdo modo vero, inquantũ cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguẽdo contingẽtia futura, secũdum duplicem statũ, scilicet in actu, & in potẽtia causarum: & ponendo differẽtias tres inter hos status. Prima est quò ad differentiam tẽporis: quia vt in actu, habet rationẽ præsentis, vt in potentia futuri. Secũda quò ad contingentiam: quia vt in actu, habet rationẽ determinati ad vnum: vt in potentia, con: ingentis ad vtrãque partem. Tertia quò ad cognitionem, quia, vt in actu, potest subdi certæ cognitioni, vt patet de visione corporali: vt in potẽtia, non nisi coniecturæ, &c. Ex his enim manifestè sequitur intentum.
¶ Aduerte hic, quòd aliud est loqui de natura cõtingentiæ, & aliud est loqui de statu contingentiæ. Cùm enim contingentia sit differentia entium non accidentalis, sed substantialis: quoniam vnũquodque secundum propriam naturam in seipso est ens contingens, vel necessarium, &c. & natura rei non varietur, sed sit eadem in actu & in potentia: oportet q res contingens siue sit in actu & præsens, siue in potẽtia & futura, semper sit naturæ cõtingentiæ: ac per hoc differentia posita in litera inter contingens in actu & in potẽtia præsens & futurum, non est differentia naturæ, quasi aliam naturam habeat sic, & aliam sic: sed est differentia status eiusdem naturæ. Potest enim vna, eadem natura, sua ratione salua, diuersos habere status in actu & in potẽtia, præsentis & futuri, &c. Status enim actualitatis est natus determinati ad alteram partem contradictionis. status verò in causa ad vtramlibet, est status indeterminationis. Consistat autem quod contingentia se tenet ex parte determinationis, necessitas autem ex parte determinationis. Et ideo res contingens vt futura, & in potentia dicitur habere rationẽ cõtingentis, quò ad statum, vt præsens autem in actu & dicitur habere rationẽ necessarij, quo ad statum. Rursus res quancũque contingens ex statu præsentiæ cõtrahit quendam necessitatis modum ex suppositione status, ad ipsam sub tali statu pertingentem: vt patet ex primo Perihermenias, quia vnũquodque, quod est, quando est, necessariò est. Res autem, vt futura seu in potentia, cùm non sit, talem necessitatis modum nõ contrahit, sed contingẽs & in statu cõtingente absque tali necessitate relinquitur. & propterea in litera dicitur, quòd contingens vt præsens, potest subdi infallibili & certæ scientiæ, & in calce responsionis ad secundum dicitur, quòd vt sic, est necessarium.
¶ Quo ad tertiũ primò ponitur modus, quo Deus hæc nouit, scilicet simul. Et quoniã ex eadẽ radice pẽdet ratio, quare Deus hæc cognoscat, Ideò litera proposito modo simultatis ex eius causa, propter etiã quid quæstiæ conclusionis ostendẽtur. Propterea formato cõclusionem cõtinentem etiã modũ & causam & ponatur hæc cõclusio, Deus cognoscit omnia futura cõtingentia secundũ statum, quo actu sunt, ab æterno simũl. Probatur, æternitas tota simul existẽs ambit totum tẽpus: & Dei cognitio mẽsuratur æternitate: ergo & simul, quæ successiuè fiunt, nouit, & omnia quæ sunt in tẽpore sunt præsentia Deo ab æterno, nõ solũ quia rationes eorũ habet præsentes apud se, sed quia eius intuitus ab æremo fertur supra omnia, vt sunt in tua præsentialitate, ergo cõtingentia etiam, inquantũ secũdum suam præsentialitatem subditur diuino conspectui, infallibiliter cognoscuntur à Deo. Antecedens quo ad secundam partem probatur: quia esse Dei mensuratur æternitate.
¶ Quò ad quartum. Corollarium est, quod ex his patet, quòd hæc duo stãt simul, scilicet, quòd aliquid sit futurum contingens, & quod certitudinaliter cognoscatur: quia secundum diuersos status hæc insunt. Subdi enim certæ cognitioni conuenit ei, secundum quod est actusic enim terminat diuinum intuitum: esse verò contingens futurum conuenit ei, secũdum quod est in causis suis, vt iam patet ex dictis.
¶ Circa dicta in hoc articulo aduertendum est, q hic sunt duo dicta dubitabilia. Primũ & præcipuum est ratio, audita ex parte æternitatis. secũdò est ratio inclusa ex parte rationũ rerum, quas Deus apud se habet. Dicitur enim in litera, quòd omnia sunt præsentia Deo ab æterno, non solùm, propter rationes rerum, quas apud se Deus præsentes habet, sed quia eius intuitus ab æterno fertur, &c. vbi manifestè duæ causæ assignantur: quòd res sint præsentes Deo ab æterno, scilicet rationes rerum, & æternitas. Per rationes quidem sunt præsentia omnia in ratione cogniti, id est, vt cognita cognoscenti. Per æternitatem autem vt coëxistentia coëxistenti Primò ergo examinabitur, & cùm Dei lumine ac diui Thomæ suffragiis defendetur principalis ratio de æternitate. Secundò ratio inclusa de rationibus rerũ.
¶ Circa rationem de æternitate duo ventuntur in dubium. Primo illa propositio. Omnia quæ sunt in tempore, sunt præsentia æternitati. ¶ Secundo applicatio huius ad conclusionem intentam, scilicet, quòd ideo Deus cognoscit certe contingentia futura.

¶ Contra propositionẽ ergo illam Scotus in 1. dist. 39. arguit quadrupliciter. Primo, q. nõ est, nulli potest coëxistere, sed futura nõ sunt, ergo. Maior probatur: quia coëxistere dicit relationẽ realem. ¶ Secũdo, si omnia coëxistunt æternitati, ergo omnia sunt specialiter in actu, ergo nõ possunt post modum poni in actu: prima consequentia probatur: quia quod habet esse in actu in seipso respectu causæ primæ, est simpliciter in actu: quod enim est tale respectu primæ causæ, est tale simpliciter. ¶ Tertiò quia si sic est, ergo sessio mea crastina bis produceretur à Deo: probatur consequentia, quia iam est
* Psal. 32. * artic. 9. huius q. præsens in seipsa æterni tari, ergo producta: & adhuc nõ est, ergo producenda, &c. ¶ Quartò, & est cõfirmatio primi & destructio, exempli S. Thomæ in primo contra Gent. cap. 67. & fundamẽti eius. Coëxistentia fluentium circa
435 stans, exigit existentiã vtriusque extremi pro eadem mensura durationis. sed impossibile est, quòd duo instantia temporis simul existãt in eadem mensura duationis, ergo impossibile est quod coëxistant simul alteri extremo, scilicet æternitati. Maior patet in centro & in circumferentiæ punctis, si ingamus puncta illa non stare, sed fluere. Certum est enim, quòd singula quãdo essent coëxisterent centro, sed nunquã simul, nõ ex defectu centri, sed ipsorum: quia scilicet simul non sunt, & ita est de æternitate & tempore.
¶ Contra applicationẽ rationis ad conclusionẽ, arguit idem Scotus ibidem tripliciter: Primò sic sessio mea futura, vt futura est aut scit à Deo certè, aut nõ: si sic, ergo nõ oportet ponere ipsam in actu existere, ad hoc, vt certè sciat: si nõ ergo aliter nouit Deus facta quã fienda cõtra Augustinũ quinto super Genes. ad literã. Probatur consequẽtia: quoniam, cùm facta erit dicta sessio, certè scietur à Deo: Secũdo sic: Scientia Dei nõ accipit certitudinẽ ab alio obiecto, quã propria essentia: ergo nõ est certa, ex hoc q sessio est in actu. sed aliũde. Antecedẽs probatur: quia alioquin intellectus diuinus vile esset. Tertio sic; Aeuum angeli secundum istos coëxistit toti tempori. ergo angelus secundum istam rationem poterit naturaliter cognoscere omnia futura contingentia.
¶ Ad his obiectiones respõdendo præmitto, quod iste locus ab aduersantibus iudicatur plenus cõtradictionis & erroris, à sequentibus autẽ doctrinã S. Tho. reputatur adeo obscurus, vt neminem hactenus videtur, siue scripto siue verbo asseruiẽt tueri hoc dictũ & me iam annis forte quindecim fateor latuisse. Sed nudiustertius, dũ super cõmentatione huiũ articuli, meditarer, illuxit (vt arbitror) diui Thomæ ope, veritas plana & in manifesto posita: & ideo paucissimis verbis pertrasita. Sciendũ est igitur primo ad euidentiã terminorum, q esse præsens, seu coëxistere æternitati, formaliter loquẽdo, abstrahit à præsentia cogniti ad cognoscentẽ. Quoniã, si æternitas esset res nõ cognoscentina, & lapis quãdoque esset, esset ibi vera præsentia sue coëxistẽtia ablq; cognitione aliqua. Patet quoq; ex hoc, & ex litera, q. sermo est de esse rerũ quæ fiunt in tẽpore, nõ obiectiuo nec potentiali, &c. sed de esse in actu in rerũ natura secundũ seipsas extra causas suasita q. sermo præsens est de coëxistentia rerũ contingentium in actu ad æternitatem, & hic, quum dicitur omnia esse præsentia æternitati, sensus est, omnia secundum suum esse in actu in rerum natura, sunt præsentia, id est coëxistunt æternitati.
¶ His prælibatis, aduerte. q. res tẽporales esse præsentes æternitati, pòt intelligi dupliciter. Vno modo sic q. in quolibet nunc tẽporis sint præsentes æternitati, ita q. coëxistentia, cuiuslibet rei ad æternitatẽ mẽsuratur quodlibet instanti tẽporis. Et hũc sensum accepersit, quantũ videtur mihi, aduersarij ex verbis S. Tho. Sed erraueruit: hoc enim nunquã somniauit Thomas, imo manifestè implicat contradictionẽ. Quoniã existentia rei ad æternitatem, æquatur in duratione mensuræ eiusdẽ existentiæ, cùm nõ coëxistat, nisi secũdũ suam actualem existentiã: sed existẽtia instãtis, in quo eius sol oritur, nõ mensuratur instate aliquo præcedẽte aut sequẽte: ergo nec quolibet. Præterea, si instans semper, id est pro quolibet instanti temporis coëxisteret æternitati, ergo coëxisteret aliis instãtibus tẽporis tam præteriris quã futuris. Et sic illud instans nõ esset labẽs. & omnia instãtia essent vnũ instans in veritate, & plura instãtia tẽporis eiusdẽ essent simul, & præteritũ & futurum esset præsens, &c. quæ omnia sunt manifestè impossibilia. Alio modo potest intelligi, q. in quolibet nũc æternitatis sint præsentes æternitati, ita q. coëxistẽtia cuiuslibet rei ad æternitatẽ saluetur in quolibet nũc æternitatis: & hic sensus est verus & intẽtus à diuo Thoma. Verus quidẽ quia cũ æternitas nõ habeat nisi vnũ nũc, quod æquatur ipsi æternitati, & excedit omne tempus, necesse est, q. omne instãs nostri tẽporis, & quicquid in illo est aut fit, saluetur in nũc æternitatis, & mẽsuretur ab illo: nõ vt à mẽsura adæquata, sed excessiua. Vũde clarius cuadas laqueos à rebus ad ꝓpositiones, & à ꝓpositionib ad res, ꝓcedendo ab ꝓpositiones, omnia, quæ fiunt in tẽpore, sunt
70 præsentia æternitati, vel sunt præsentia Deo ab æterno, vel sunt semp præsentia Deo, & similes, distinguẽdæ sunt. Quia ly sunt. aut consignificat nũc tẽporis, aut nũc æternitatis. Et similiter ly ab æterno, aut ly semper, aut tenet syncategorematici. id est, q. distribuat prò omni tẽporis differẽtia, aut categorematicè, id est, q. importet sempiternitatem perfectã, quæ imperatur in æternitate & ipsius nunc. Et primo modo sunt falsæ, secũdo autẽ veræ. Verum quippe est & indubitatũ primũ instans huius horæ esse in nunc æternitatis. Et similiter verũ est, vltimũ instans istius horæ, nõ in hoc nũc temporis, quod est principium huius horæ, sed in nũc æternitatis eodem esse, pro alio tamẽ instanti temporis, vt de se patet. Et propterea nõ inconuenit duo cõtradictoria sim nunc temporis esse in eodem nunc æternitatis, &c. Quòd autẽ hic sensus sit intentus in litera, ex duobus patet. Primo, ex eo quòd sua

¶ Quo ad primũ cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè est: Deus cognoscit futura cõtingentia. Probatur: Deus scit oia nõ solùm, quæ sunt actu, sed quæ sunt in potẽtia sua & creaturæ: ergo scit futura cõtingẽtia: Antecedẽs patet ex dictis, cõsequẽtia probatur: quia quędã horũ sunt cõtingẽtia futura nobis.
¶ Aduerte q ista additio, scilicet nobis, nõ ponitur vt limitatio, aut cõditio diminuens rationem futuri, sed vt declaratio: hæc enim sunt futura simpliciter: quia sunt secũdum seipsa futura, & nõ tantum quò ad nos. Sed declarantur futura simpliciter, per futura,
* text. 37. nobis, quia sunt futura secundũ illam mensurã durationis, qua nos mẽsuramur scilicet tẽpus, & nõ sin æternitatẽ, vt infrà patebit.
¶ Quò ad secũdum ponuntur duo modi, quibus cõtingentia futura subdũtur diuinæ cognitioni, differenter tamẽ. Et sic ponitur hæc conclusio: Contingentia futura cognoscuntur à Deo. prout sunt actu in seipsis, & pro vt sunt in causis suis, sed primo modo certè, secũdo modo vero, inquantũ cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguẽdo contingẽtia futura, secũdum duplicem statũ, scilicet in actu, & in potẽtia causarum: & ponendo differẽtias tres inter hos status. Prima est quò ad differentiam tẽporis: quia vt in actu, habet rationẽ præsentis, vt in potentia futuri. Secũda quò ad contingentiam: quia vt in actu, habet rationẽ determinati ad vnum: vt in potentia, con: ingentis ad vtrãque partem. Tertia quò ad cognitionem, quia, vt in actu, potest subdi certæ cognitioni, vt patet de visione corporali: vt in potẽtia, non nisi coniecturæ, &c. Ex his enim manifestè sequitur intentum.
¶ Aduerte hic, quòd aliud est loqui de natura cõtingentiæ, & aliud est loqui de statu contingentiæ. Cùm enim contingentia sit differentia entium non accidentalis, sed substantialis: quoniam vnũquodque secundum propriam naturam in seipso est ens contingens, vel necessarium, &c. & natura rei non varietur, sed sit eadem in actu & in potentia: oportet q res contingens siue sit in actu & præsens, siue in potẽtia & futura, semper sit naturæ cõtingentiæ: ac per hoc differentia posita in litera inter contingens in actu & in potẽtia præsens & futurum, non est differentia naturæ, quasi aliam naturam habeat sic, & aliam sic: sed est differentia status eiusdem naturæ. Potest enim vna, eadem natura, sua ratione salua, diuersos habere status in actu & in potẽtia, præsentis & futuri, &c. Status enim actualitatis est natus determinati ad alteram partem contradictionis. status verò in causa ad vtramlibet, est status indeterminationis. Consistat autem quod contingentia se tenet ex parte determinationis, necessitas autem ex parte determinationis. Et ideo res contingens vt futura, & in potentia dicitur habere rationẽ cõtingentis, quò ad statum, vt præsens autem in actu & dicitur habere rationẽ necessarij, quo ad statum. Rursus res quancũque contingens ex statu præsentiæ cõtrahit quendam necessitatis modum ex suppositione status, ad ipsam sub tali statu pertingentem: vt patet ex primo Perihermenias, quia vnũquodque, quod est, quando est, necessariò est. Res autem, vt futura seu in potentia, cùm non sit, talem necessitatis modum nõ contrahit, sed contingẽs & in statu cõtingente absque tali necessitate relinquitur. & propterea in litera dicitur, quòd contingens vt præsens, potest subdi infallibili & certæ scientiæ, & in calce responsionis ad secundum dicitur, quòd vt sic, est necessarium.
¶ Quo ad tertiũ primò ponitur modus, quo Deus hæc nouit, scilicet simul. Et quoniã ex eadẽ radice pẽdet ratio, quare Deus hæc cognoscat, Ideò litera proposito modo simultatis ex eius causa, propter etiã quid quæstiæ conclusionis ostendẽtur. Propterea formato cõclusionem cõtinentem etiã modũ & causam & ponatur hæc cõclusio, Deus cognoscit omnia futura cõtingentia secundũ statum, quo actu sunt, ab æterno simũl. Probatur, æternitas tota simul existẽs ambit totum tẽpus: & Dei cognitio mẽsuratur æternitate: ergo & simul, quæ successiuè fiunt, nouit, & omnia quæ sunt in tẽpore sunt præsentia Deo ab æterno, nõ solũ quia rationes eorũ habet præsentes apud se, sed quia eius intuitus ab æremo fertur supra omnia, vt sunt in tua præsentialitate, ergo cõtingentia etiam, inquantũ secũdum suam præsentialitatem subditur diuino conspectui, infallibiliter cognoscuntur à Deo. Antecedens quo ad secundam partem probatur: quia esse Dei mensuratur æternitate.
¶ Quò ad quartum. Corollarium est, quod ex his patet, quòd hæc duo stãt simul, scilicet, quòd aliquid sit futurum contingens, & quod certitudinaliter cognoscatur: quia secundum diuersos status hæc insunt. Subdi enim certæ cognitioni conuenit ei, secundum quod est actusic enim terminat diuinum intuitum: esse verò contingens futurum conuenit ei, secũdum quod est in causis suis, vt iam patet ex dictis.
¶ Circa dicta in hoc articulo aduertendum est, q hic sunt duo dicta dubitabilia. Primũ & præcipuum est ratio, audita ex parte æternitatis. secũdò est ratio inclusa ex parte rationũ rerum, quas Deus apud se habet. Dicitur enim in litera, quòd omnia sunt præsentia Deo ab æterno, non solùm, propter rationes rerum, quas apud se Deus præsentes habet, sed quia eius intuitus ab æterno fertur, &c. vbi manifestè duæ causæ assignantur: quòd res sint præsentes Deo ab æterno, scilicet rationes rerum, & æternitas. Per rationes quidem sunt præsentia omnia in ratione cogniti, id est, vt cognita cognoscenti. Per æternitatem autem vt coëxistentia coëxistenti Primò ergo examinabitur, & cùm Dei lumine ac diui Thomæ suffragiis defendetur principalis ratio de æternitate. Secundò ratio inclusa de rationibus rerũ.
¶ Circa rationem de æternitate duo ventuntur in dubium. Primo illa propositio. Omnia quæ sunt in tempore, sunt præsentia æternitati. ¶ Secundo applicatio huius ad conclusionem intentam, scilicet, quòd ideo Deus cognoscit certe contingentia futura.

¶ 2. Præterea, Ois conditionalis cuius antecedens est necessariũ absolutè, consequens est necessarium absolutè. Sic enim se habet antecedens ad consequens, sicut principia ad conclusionẽ. Ex principiis autem necessariis nõ sequitur conclusio nisi necessaria vt in 1. Poste.* probatur. Sed hæc est quędã conditionalis vera, si Deus sciuit hoc futurum esse, hoc erit, quia scientia Dei non est nisi verorum. Huius autẽ conditionalis antecedẽs est necessarium absolutè: tum quia est æternũ, tum quia significatur, vt præteritũ. Ergo & cõsequẽs est necessariũ absolutè. Igitur, quicquid scitur à Deo, est necessariũ. Et sic scientia Dei nõ cõtingentiũ.
¶ 3. Præterea, Omne scitũ à Deo necesse est esse: quia etiã omne scitum à nobis necesse est esse: cùm tamen scientia Dei certior sit quãm scientia nostra. Sed nullũ cõtingens futurum, necesse est esse. Ergo nullum contingens futurum est scitum à Deo.

¶ Sed contra est quod dicitur in Psal.* Qui finxit sigillatim cor eorũ, qui intelligit omnia opera eorũ, scilicet hominum. Sed opera hominũ sunt contingentia, vt pote libero arbitrio subiecta. Ergo Deus scit futura contingentia.
¶ Respondeo dicẽdum quòd, cùm suprà ostensum sit, * quòd Deus sciat omnia non solùm, quæ actu sunt, sed etiam, quæ sunt in potentia, sua vel creaturæ: horum autem quædam sunt contingentia nobis futura: sequitur quòd Deus contingentia futura cognoscat..
¶ Ad cuius euidentiã considerandũ est, q contingens aliquod dupliciter potest considerari e. Vno modo in seipso, secundum quod iam in actu est. & sic nõ consideratur vt futurum, sed vt præsens, neq; ad vtrumlibet contingens, sed vt determinatum, ad vnũ. & propter hoc sic infallibiliter subdi potest certæ cognitioni, vt pote sensui vi-

¶ Sed contra est quod dicitur in Psal.* Qui finxit sigillatim cor eorũ, qui intelligit omnia opera eorũ, scilicet hominum. Sed opera hominũ sunt contingentia, vt pote libero arbitrio subiecta. Ergo Deus scit futura contingentia.
¶ Respondeo dicẽdum quòd, cùm suprà ostensum sit, * quòd Deus sciat omnia non solùm, quæ actu sunt, sed etiam, quæ sunt in potentia, sua vel creaturæ: horum autem quædam sunt contingentia nobis futura: sequitur quòd Deus contingentia futura cognoscat..
¶ Ad cuius euidentiã considerandũ est, q contingens aliquod dupliciter potest considerari e. Vno modo in seipso, secundum quod iam in actu est. & sic nõ consideratur vt futurum, sed vt præsens, neq; ad vtrumlibet contingens, sed vt determinatum, ad vnũ. & propter hoc sic infallibiliter subdi potest certæ cognitioni, vt pote sensui vi-

omnia dicta verificatur & cõsonant. Cùm enim nũc siue tẽpori, siue æternitatis nõ possit distinqui in præsens, præteritũ & futurũ, sed præsens tantùm est, demonstrãdo in actu signato nũc æternitatis: verũ est dicere, omnia æternitate esse præsentia, vt patet dicẽdo, omnia in nũc æternitatis sunt præsentia æternitati. Et similiter consignificãdo in actu exercito nũc æternitatis. Verissimum est dicere, omnia sunt præsentia æternitati. Sed fallitur imaginatio dum respicit ly sunt, & ex consuetudine nostra putatcõsignificare oportere nũc tẽporis. Secundo ex eo quòd sic optimè redditur ratio quæsiti & intenti in litera. Ex hoc nanque, quod omnium existentiæ temporales secundum nunc æternitatis sumptæ sunt præsentes æternitati, optimè ac directè sequitur, quod illi visioni, quæ æternitate mensuratur, omnia secundum suas existẽtias simul simultate instantanea æternitatis sunt præsenti. Ac per hoc visio illa, quia terminatur ad res præsentes, certa ac infallibilis est, sicut & nostra.

288 435 d. 441.

¶ Et confirmatur: quia, quẽad modũ ad hoc, quod aliquid sit præsens visioni nostræ corporali, nihil aliud exigitur nisi q̃ illud visibile sit, & adsit pro mẽsura durationis qua mensuratur & est ipsa visio: ita ad hoc, q̃ aliquid sit præsens secũdum se diuino cõspectui, exigitur q̃ sit & adsit secundũ illam dutationis mensurã, qua mensuratur visio diuina hæc autẽ est æternitas. ergo sat est, quòd sint secundum æternitatẽ sumpta, præsentia & nõ præterita aut futura, quamuis secũdum tempus sumpta sint futura. Vnde patet responsio ad omnes obiectiones, cõtra illam propositionẽ. Omnia sunt præsentia Deo ab æterno, Omnes enim laborant in æquiuoco accipiẽtes res, vt sunt in tẽpore vel instantibus: cùm tamen hic sit fermo de ẽpiritualibus, & ipso tempore, & eius instãtibus: vt sunt seu vtũtur æternitate. ¶ Et per hæc eadẽ patet respõsio ad argumenta, quæ afferuntur à Caprcolo in 36. d. primi, ex Aureolo.

¶ Ad obiectiones autẽ secundo loco cõtra applicationẽ rationis ad propositum, respõdẽtur, & ad primã: quum dicitur, Sessio mea crastina vt futura aut scitur certè, aut nõ. respõdẽtur distinguendo, q̃, quia ista sessio futura vt futura, nõ habet esse nisi in suis causis: ad causas autẽ suas potest dupliciter cõparari. Vno modo, vt indeterminatas ad producendã crastinã sessionẽ meam, vel eius negationẽ. Alio modo vt determinatas ad illius productionẽ magis quàm oppositi: vel cũ exclusione oppositi. Futura primo modo nõ sumũtur vt futura, sed vt futura penitus cõtingentia. Futura autẽ secũdo modo sumũtur quidẽ vt futura, sed declinant ad cõtingentia: secundum q̃ determinati causarũ ad alteram partẽ magis vel minus, vel totaliter exigit. Futura igitur contingẽtia vt futura ex causis indeterminatis nõ sunt scibilia, vt in litera dicitur, nec à Deo, nec à quocũque: qa nõ sunt entia, nec in actu, nec in potẽtia magis ipsa quàm opposita. Ex causis autem determinatis sunt cognoscibilia iuxta determinationẽ causarũ. Et quum dicitur: ergo Deus aliter nouit facta quã fienda. simpliciter negatur cõsequẽtia, quia ly aliter in autoritate Aug. dicit modum cognoscendi ex parte cognoscentis, qui in Deo nõ variatur.

¶ Ad probationẽ autem superflui est respondere, adeo puerilis videtur dicit enim: cognoscit autẽ sessionẽ certitudinaliter Deus quã illa fuerit actu, quis enim ignorat, Deo nullã accedere cognitionẽ, vñ deber discere: & tamẽ cognoscit illam certitudinaliter secundũ eius actualẽ existentiã. sed hoc nõ probat consequẽtiam aliud est enim q̃ aliter se habeãt res vt factæ, quàm vt fiendæ ad Dei cognitionẽ: & aliud q̃ aliter Deus nouit facta quàm fienda. Illud enim est verũ in materia cõtingenti loquẽdo hoc aũt est falsum. Illud significat q̃ res aliã dispositionẽ haber vt facta, & aliã vt fiẽda: quia vt facta inducit necessitatẽ quandã, vt fiẽda nõ. Et sic vt facta est scibilis certè, vt fiẽda, nõ. Et rursus vt facta, potest certũ intuitum Dei terminare, vt fienda nõ.

¶ Ad secũdam dicitur, quod aliud est scientiã Dei capere certitudinẽ ex sessione Sortis, & aliud est sessionẽ Sortis nõ esse capacẽ, vt sit terminus certæ Dei notitiæ: nisi secundũ quòd est in se certa. Primũ enim incõuenit. Secundum autem est necessarium. Primum non habetur ex litera, sed secundum. quare cõceditur tota ratio, vtpote nihil cõtra nos dicens: sed supponẽs falsum, scilicet q̃ ex hac positione habeatur, quòd scientia Dei capiat certitudinem ab alio obiecto quàm subiecta sua deberet enim supponere, q̃ exigit certitudinẽ etiam in alio obiecto seu termino scientiæ fixæ nõ solùm in substantia sua. hoc enim hinc habetur, & non quòd capit certitudinem ab alio.

¶ Ad tertiam dicitur, quòd dupliciter deficit. Primò: quia cognitio angeli, qua cognoscit temporalia, non mensuratur æuo: & ideo ratio nihil infertẽ. Secundò: quia repræsentatio singularium temporalium per principium cognitionis angelicæ, scilicet speciei intelligibilis non mensuratur æuo, sed de nouo aduenit. Et ideo impossibile est quòd futura contingentia naturaliter sciant angeli, vt inferius patebit.

CONtra secundã autẽ rationẽ cõclusionis, scilicet, quia Deus habet apud se rationes omniũ rerũ, arguit Scotus vbi supra interpretãs per rationes rerum ideas earum quadupliciter. Tum quia rationes extremorũ quantumcumque perfectæ nõ pariunt notitiam compositionis eorum contingentis. Tum quia mere naturaliter ante omnẽ determinationẽ voluntatis diuinæ repræsentant: quando adhuc cõtingentia determinata non sunt. Tum quia ex eadem radice sequitur, q̃ eodem modo sunt contingentium futurorum de facto & non futurorum, sed simpliciter possibilium. Tum quia non magis repræsentent hoc fore illo tempore, quàm alio ex eadem radice.

¶ Ad huius difficultatis solutionẽ pretermittẽda sunt tria. ¶ Primò, q̃ licet idea & ratio se habeãt sicut superius & inferius: quã idea est terminus tm̃ intellectus, ratio autẽ cõmunis est, & ad terminum, & ad principiũ intellectionis. Quia tũ, vt in qõne sequẽte dicitur, principiũ intelligẽdi in Deo nõ pluificatur, sed terminus in intelligẽdo creaturas: & in litera pluraliter dicitur rationes rerũ esse apud Deũ præsentes: idcirco meritò per ly rõnes rerũ intercetamur ideas earũ, quas cõstat comparari ad intellectum diuinũ vt quod intelligit: & nõ vt quo: vt in sequẽti quæstione dicitur. ¶ Secũdò pretitto, quòd hæc quæstio nõ coincidit cum illa, an per eandẽ ideam Deus cognoscat subiectũ & accidentia: quoniam aduersarij per has argumẽtationes tendunt inferre, quod nec per eandẽ, nec per diuersas ideas Deus cognoscit simul existens ambit totũ tempus. vt suprà dictũ est *. Vnde omnia quæ sunt in tẽpore, sunt Deo ab æterno præsentia nõ solum ea ratione, qua habet rationes rerum apud se præsentes, vt quidã dicunt: sed quia eius intuitus fertur ab æterno supra omnia e. prout sunt in sua præsentialitate. Vnde manifestum est, quòd contingẽtia & infallibiliter à Deo cognoscuntur, inquantum subduntur diuino conspectui secundum suam præsentialitatem: & tamen sunt futura contingentia suis causis comparata.

* q. 10 art. 2. & 4.

e 137

f 415

d. 324.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd, licet causa suprema sit necessaria, tamẽ effectus potest esse contingens propter causam proximam contingẽtem. Sicut germinatio plantæ est cõtingens propter causam proximam contingẽtem, licet motus solis. ideas esse ipsam diuinam essentiam, facillime patet ideas se extẽdere ad repræsentandas veritates contingentes. Cùm enim essentia diuina sit & ratio intelligendi omnia vt principium, & ratio intelligendi omnia vt obiectum, vt patet ex supradictis: & ipsa vt principũ seu speciẽ intelligibilis sit etiam secũdum Scotum hic sufficiens repræsentatiuum omnium etiam veritatum contingentium: oportet quòd ipsamet vt obiectum sit etiam sufficiens ratio omnium etiam veritatum contingentium, alioquin ipsa vt obiectum non adæquaret seipsam vt speciem intelligibilem, quod est impossibile. Et sic cùm ideæ sint ipsa essentia vt est obiectiua ratio rerum, consequẽs est quòd se extendant etiam ad veritates contingentes.

¶ His prælibatis dicitur, q̃ cùm apud S. Tho. ideæ sint ipsa essentia Dei, vt est obiectiua rerum ratio: optimè dictum est, quòd quia rationes seu ideas rerum præsentes apud se habet Deus, ideo nouit omnia futura contingentia certè. Vnde ad primam obiectionem simpliciter negandum est assumptum. Potest tamen pro claritate doctrinæ distinqui, quòd idea alicuius quidditatis potest dici dupliciter perfecta. Vno modo vt perfectio dicit modum intrinsecum rei cuius est, & sic verum est assumptum: quia quantumcunque perfectè repræsentetur homo secundũ omnem, scilicet suæ intrinsecæ entitatis modum, nunquam repræsentaretur coniunctio eius cum sessione seu fortuita inuentione thesauri. Alio modo vt perfectio dicit totalitatẽ omnimodam rei, & sic falsum est assumptum: quoniam si homo repræsentatur secundum omne esse suum, hoc enim est totaliter repræsentari: quia secũdum omnia sua esse necesse est, quòd repræsentetur secundũ esse quod haber in tali, & tali coniunctione contingenti. Sed autem perfectè repræsentant ideæ diuinæ res, & ideo assumptum in proposito est falsum.

¶ Ad secundum autem & reliqua negatur antecedens, quòd est radix omnium, scilicet quòd ideæ merè naturaliter repræsentent quicquid repræsentant. Dicimus nanque quòd aliquid repræsentent merè naturaliter, puta quidditates rerum: & aliquid non merè naturaliter, sed naturaliter ex suppositione libera, scilicet existentias rerum & coniunctiones contingentes. Illæ enim repræsentant ante omne actum voluntatis diuinæ: ista autem suppositã libera determinatione diuinæ voluntatis ad alteram partem contradictionis, vt ipsemet Scotus acceptat de repræsentatione horum in essentia, vt ratione intelligendi. Et sic patet ex ea ruere: quoniam nõ eodem modo se habent ad futura, & non futura, & ad hoc tempus & aliud, sed determinatæ sunt ex supposita voluntate diuina.

¶ Et per hæc patet responsio ad argumẽta Gregorij cõtra idem in 38. dist. 1.

IN responsione ad primũ aduertẽ, q̃ duo ex ea habentur ambigua. Primum est, q̃ scientia Dei, quæ est prima causa, est necessaria. Secundum est, quòd scita Deo sunt contingentia propter causas proximas, necessaria autẽ relata ad scientiam Dei. Et quãuis secunda pars huius dicti non habeatur formaliter, explicatur tamen formaliter in responsione ad secundum, & tertium.

¶ Contra primum enim dictum manifestè obstat libertas diuinæ scientiæ respectu creaturarum vt factibilium: & diuinæ causalitatis. Deus enim liberè fecit scibilem factionem creaturarum: quia ipsam voluit, si ipsam noluisset, nec à Deo, nec ab alio sciretur. Et ex eadem radice patet quòd est causa libera igitur scientia Dei respectu eorum, quæ fiunt vt fic, nec est necessaria quò ad scire, nec quo ad causare. Omnino igitur falsum est, quòd scientia Dei, quæ est prima causa est necessaria.

¶ Contra secundũ autẽ dictũ obiicitur, aut intẽdit q̃ vnum & idem in se est contingẽs & necessariũ simul, scilicet q̃ contingẽtiam habeat à causis propriis, necessitatẽ verò à causa prima. Et hoc est impossibile, quia contingens & necessariũ sunt differẽtiæ substãtiales entiũ & oppositæ, vt patet: ergo impossibile est q̃ idem sit cõtingens & necessariũ secundũ idem, quantumcunque ad diuersas causas cõparetur. & tenet sequela: quia natura rei nõ mutatur in se propter diuersitatẽ habitudinũ ad diuersas causas. Aut intẽdit, q̃ res in se cõtingens ad primã causam, habet habitudinẽ necessariam. Ad causas autem proximas habet habitudinẽ contingentem seu è conuerso, q̃ prima causa habet habitudinẽ necessariam ad effectum in se cõtingentem. Causæ verò proximæ habent habitudinẽ contingentẽ ad eandem. Et cõtra hoc arguit Scotus in 1. dist. 1. q. 1. & dist. 8. q. 4. & dist. 39. in hac q. 4. Primò sic: Causa, quæ mpuet inquantũ mota, si necessariò mouetur, necessariò mouet, sed oĩs causa secũda mouet seu agit inquantũ mota à prima, ergo, si necessariò mouet à prima necessariò quoq; mouet ipsa: & sic nulla dat causa cõtingẽs.

¶ Præterea causa prior prius naturalr & simpliciter respicit effectũ, quã causa posterior: ergo in illo priori, cã prima dabit effectui necessitatẽ. Igitur in secundo instanti naturæ causa proxima nõ potest eidem dare contingentiã.

¶ Præterea, Omnis effectus cõtingens causæ secũdæ põt produci à Deo immediatæ, stãte idẽtitate naturæ illius effectus. ergo esset cõtingens sublatis causis secundis: à sola prima causa dependens. ergo.

¶ Præterea, Deus de facto multa contingẽtia immediatè produxit: ergo res non sunt contingentes ex proximis causis, sed à prima causa pimpliciter.

¶ Ad huius difficultatis euidentiã scito, q̃ de radice vnde oritur contingentia disputare, directè nõ spectat ad hunc locũ, in quo de cõtingentibus in eo quod scitis, nõ in eo q̃ causatis est quæstio, sed spectat partim ad quæstionẽ decimãnonam, in qua de volũtate Dei vt causa est rerũ, quæritur: quoniam scientia non causat nisi determinata à volũtate: partim ad q. 15. in qua de necessitatione inferiorũ à superioribus corporibus disputatur. Sed quia in hoc primo argumento literæ agitur de contingentibus in eo q̃ causatis à scientia Dei: quia illa scientia est nõ solũ scientia, sed causa scitorum. & in respõsione dicitur non solum q̃ stat causam proximam esse contingẽtem & remotam necessariã, sed q̃ stat etiã causam simpliciter primã esse necessaria, & hoc isti reputãt impossibile: ideo duo agenda sunt. Primò agẽdẽ hoc in cõmuni, an repugnẽt ista: Secũdò ostendẽdẽ qd de facto sit: quomodo, s. Deus est cã necessaria, & quis sit sensus huius literæ.

¶ Quò ad primũ ne simus in æquiuoco, necessariũ dup' iciter sumit ad propositũ. primo modo simpliciter. s. q̃ omnino impossibile est aliter se habere. A'io modo immutabiliter, & scilicet nõ põt mutari de hoc in oppositũ: quãuis absolutè potuisset esse oppositũ, & nõ hoc. In litera de vtraq; necessitate fit mẽtio respõdẽdo ad primũ. De necessitate quidẽ simpliciter, quum dicitur in cõmuni, q̃ causa, remota potest esse necessaria & effectus contingẽs, & exẽplificatur de motu solis, quẽ cõstat numerari à Philosophis inter causas necessarias simpliciter. De necessitate aũt immutabilitatis: qui in specialiẽ de scientia Dei d. q̃ est causa necessaria. Nõ enim est necessaria causa simpliciter, cũ potuisset nõ esse causa, sed est necessaria immutabilitatis necessitate: quia ex quo determinata est vt causa sic, & ad tales effectus tantũ, pducendos nõ potest mutari. In proposito igitur dico q̃ non repugnat effectũ esse contingentẽ & causam remotã, siue illa ponaẽ prima simpliciter, siue nõ esse simpliciter necessariã. Et hoc cõuincitur in syllogismis vbi cõclusio cõtingẽs sequẽtur maiore necessaria, & minore cõtingẽte, & ex primis principiis necessariis omnes propositiones pendẽt. Conuincitur etiã ratione: quia pluralitas vniformitate, motus ab immobili, difforme ab vniformi oportet q̃ pcedat. Sed contingẽs habet rationẽ pluralitatis, motus, & difformitatis: quia põt aliter se habere. Necessariũ aũt vnius immobilis, & vniformis: quia impossibile est aliter se habere, ergo contingẽs à necessario: & nõ ecõuerso procedit naturaliter, ac per hoc nõ repugnat, sed cõsonat cõtingẽti, q̃ à simpliciter necessario ortũ habeat. Cõuincitur etiã euidẽtia Cãsualiũ, quæ apud nos occidũt, vt in litera dẽ: nisi qui neget verã contingentiã in istis inferioribus. Suadetur quoq; autoritate Arist. & Auer. & plurimũ Philosophorum.

¶ Nec sustinẽdus est Scotus, in 2. dist. 1. q. 3. dicẽs q̃ Philosophi cõcesserũt latenter duo cõtradictoria, dicẽdo aliquid contingẽter fieri, & primã cãm necessariõ causare. Nec rationes eĩ' hoc deducũt. Vnde ad primã, quæ est cius Achilles, qua toties replicauit, respõdetur ex duplici capite, distinguẽdo enim primò ly inquantũ mota ab anima: aut ostẽdit cãm pticẽsam, aut cõcausam. si præcisam, sic illa propositio implicat in adiecto. si enim causa secunda est causa, ergo nõ præcisè mouet, q̃ mota: sed etiã ex se aliqd cõferr. Et si præcisè mouet, q̃ mota nihil ex se cõferr: & sic nõ est causa. Si vero cõcausam principalem ẽt, negatur assumptũ, qm̃ stat quod necessariò mouetur, & nõ necessario mouear aliud: qa motio causæ prioris modificatur in causa secũda sũ modum ipsius causæ secundæ. Et si licet à prima causa mouetur necessario secunda recepta tamẽ motio in secunda, si secũda causa imaginetur contingẽs, modificatur cõtingentia recipientis. Et quoniã prius natura modificatur quã impellat ad mouendum, motio illa iam modificata ad causam contingentẽ, mouebit secundã admouendũ nõ necessario, sed contingẽter. Et si causa secunda ponatur causa naturalis: possibilis tamẽ deficere: motio illa iam modificata ad naturã causæ secũdæ, mouebit illam secundã ad mouendum nõ necessariò, sed vt in pluribus iuxta modũ propriũ ipsius causæ secũdæ, & nõ primæ. Et sic patet ruina totius Scotici ædificij ex vno capite. Rursus distinguitur ly mota ab alia altera distinctione, s. aut motione præuia, ppriæ actionis: sicut aqua calefacit calefacta ab igne. Aut motione cooperãte intrinsecẽ ad ppriã actionẽ. Primo modo, dato q̃ esset vera aut sustẽtabilis secũdo tamẽ modo sustinẽri nõ potest dicta propositio: quoniam causa cooperãs intrinsecè, cooperatur vnicuiq; secũdũ modũ eius, cui cooperatur. Talis est autẽ cooperatio primæ causæ, de qua scriptum est, q̃ attingit à fine vsq; ad finẽ fortiter, & disponit omnia suauiter: iuxta scilicet modum cuiusque cooperans vnicuique: Ad secundã verò obiectionẽ dicitur q̃ illa prioritas vniuersaliter nõ est secũdũ aliquã quasi durationẽ naturæ, vt in vno instanti naturæ effectus attingatur à prima causa: & in alio à secũda, vt arguẽs imaginatur: sed est secũdũ independentiã & immediationẽ virtutis q̃ a prior independẽtius & immediatius immediatione virtutis attingit effectum qui secũda: in eodẽ tamẽ instãti naturæ effectus ab vtraq; attingitur. Nec propterea sequitur, ergo simul suscipit necessitatẽ & cõtingentiã: quia nõ attingitur à prima secundũ se q̃ seorsum, sed modificãtã in secunda: sed sequitur, ergo suscipit cõtingentiã à duab' causis simul necessaria & cõtingente, ad tertiam autem & quartã obiectiones dicitur q̃ non est contra hoc quomodo discutimus in communi, sed descendunt ad causalitatem causæ primæ de facto. Et propterea patebit nunc nunc quid dicendum.

¶ Quò ad ẽm igitur, s. quomodo prima causa de facto causet, breuiter dicitur, q̃ prima causa propriè loquẽdo nec est causa necessaria simpliciter neq; contingẽs, sed superior vtraque. Nec habemus magis proprium vocabulum quã vt dicitur q̃ est cã libera. Necessitas enim simpliciter repugnat libertati qui est causa prima, sit necessarius. Et similiter scita à Deo sunt contingentia propter causas proximas, licet scientia Dei quæ est causa prima, sit necessaria e.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod quidã dicunt, q̃ hoc antecedens, Deus sciuit, hoc contingẽs futurum, nõ est necessarium, sed contingens: quia licet sit præteritũ tamen importat respectum ad futurum. Sed hoc nõ tollit ei necessitatem, quia id quod habuit respectum ad futurum, necesse est habuisse, licet etiã futurũ, nõ sequatur quandoque. Alij verò dicũt, hoc antecedens esse contingens: quia est compositum ex necessario & contingẽti, sicut istud dictũ est contingẽs, Sortem esse hominem album. Sed hoc etiam nihil est, quia, cum dicitur, Deus sciuit esse futurũ hoc contingẽs, cõtingens nõ ponitur ibi, nisi vt materia verbi, & nõ sicut principalis pars propositionis. Vnde contingentia eius vel necessitas nihil refert ad hoc, q̃ propositio sit necessaria vel contingens, vera vel falsa. Ita enim potest esse verum, me dixisse hominẽ esse asinum, sicut me dixisse Sortẽ currere vel Deum esse, & eadem ratio est de necessario & contingenti. Vnde dicendum est, q̃ antecedens est necessarium absolutè. Nec tamen sequitur (vt quidã dicũt) quod cõsequens sit necessariũ absolutè, quia antecedens est causa remota consequẽtis, quod propter causam proximam contingens est. Sed hoc nihil est. Esset enim conditionalis falsa, cuius antecedens esset causa remota necessaria, & cõsequẽs effectus cõtingens. Vt puta, si dicerem, si sol mouetur, herba geminabit. Et ideo aliter dicendum est, q̃ quãdo in antecedente ponitur aliquid per contingẽtia verò imperfectionẽ in libertate importat, q̃ a potuit immutabilitatẽ: & idcirco diuus Tho. in primo. sen. di. 38. prqueniẽs inepta modernorũ vocabula, negat Deũ causare contingẽter. Cùm enim negatur causæ primæ prehabet in se vnitẽ quæ in inferioribũ' sunt sparsa. cõsequẽs est, vt causa prima superior necessariis & cõtingentibus in eminẽter natura & modum causarum necessariarũ & cõtingentium, & sit causa vtrorũque & cooperatur vtrique ad earũ proprios effectus secũdũ modos earũ. Et ppterea nos quibus ois causa videtur necessaria aut cõtingẽs, stupemus, nõ prædentes videre quomodo vna causa sit cõmunis necessariis & contingentibũ' immediatè, sed si clauemus mẽtis oculos in excellentius genus causæ, eminẽtioremq; causandi modũ, cessat stupor, & omnia cõsonãt: quãuis remanearimus in caligine nõ intuẽtes illũ modũ, quo omnibus intrinsecè illabẽs cunctis iuxta suos modos cooperatur: & hoc est valde attẽdendũ in huiusmodi materiis. Appellatur tã Deus vel eius scientia causa necessaria, ppter necessitatẽ nõ simpliciter, sed immutabilitatis: quæ in eo etiã inquantũ causa formaliter saluatur. Vnde cũ quæritur, vtrũ prima radix cõtingẽtiæ sit diuina voluntas, in causæ pcimæ respõdendũ est cũ duplici distinctione circa sensum quæsiti. Prima est de ly diuina volũtas: pt enim intelligi diuina volũtas, id est cõtingẽtia in diuina volũtate, vt moderni intelligũt & sic respõdendũ est negatiuè. Tum quia supponit falsum scilicet velle diuinũ esse cõtingens, cùm nõ cõtingens nec necessariũ, sed liberũ & necessariũ immutabilitatis necessitate sit. Tũ qa etiã si voluntas diuina necessario simpliciter causaret, adhuc saluarĩ pot cõtingentia vt patet ex dictis, ppter modificatã pectingẽtiã ad effectũ vltimarũ causarum defectibiliũ, aut ad vtilitẽ. Põt etiã intelligi diuina volũtas absolutè, id est efficacia sui velle: & sic respõdetur cum diuo Thoma affirmatiuè: qm̃ diuina volũtas est cã adeò efficax, vt suo imperio efficiat & necessaria, & cõtingẽtia. Secũda autẽ distinctio est de ly, prima radix. Põt enim intelligi prima, id est, ppria: & dicẽdũ est negatiuè, vt patet ex dictis. Põt quoq; intelligi prima, id est principalis & primaria: & sic patet, q̃ respõdendũ est affirmatiuè. Ex his autẽ patet quid ad tertiã, & quartã obiectionẽ Scoti dicendũ est: concedẽdo enim assumpta dicitur, q̃ illa essent contingẽtia propter efficaciam primæ causæ, & propter supplementũ supplens vicem causæ cõtingentis in tertia obiectione. Et ipsa est causa proxima in quarta obiectione, non contingẽs formaliter, sed cõtingẽs virtualiter, vt patet ex dictis. Sensus aũt verborũ litteræ in respõsione ad secundũ, & tertiũ, quo ad hoc, res scitæ relatæ ad scientiã Dei sunt necessariæ, nihil obstat, ppositro: quoniã nõ est ibi sermo de rebus scitis relatis ad scientiã Dei vt causam, sed vt scientiã. Si enim omnia scita referantur ad scientiã diuinã, vt effectus ad causam, sic quædam sunt necessaria, & quædam contingẽtia nec aliquid est simul necessarium & contingens, nec aliquid habet habitudinẽ necessariam ad talem causam ex parte causæ seu rectius loquendo, nec ad aliquid habet habitudinẽ necessariam talis causæ sed liberam ad omnia & immutabilem, vt patet ex dictis. si autem referãtur diuinã scientiam vt scientiam, cũ omne scitum vt sic, sit impossibile aliter se habere, vt patet primo Posteriorũ. sic omnia scita sunt necessaria, nõ in se simpliciter, sed ex suppositione, secũdũ eam dispositionem, ex qua habẽt, q̃ sint scita, id est terminantia diuinum intuitum: hoc est dictum, quod licet cursus Sortis sit in se & simpliciter contingẽs, tamẽ cursus Sortis supposito q̃ sit necessarius est dum est, vt patet primo Periherme nia. Et si adiungas hi, q̃ cursus Sortis non est capax, vt terminet intellectũ certum, nisi vt præsens dum est consequens erit, q̃ cursus Sortis relatus ad diuinam scientiam vt sic, est necessarius, id est, in statu necessitatis: quãuis in se sit contingens, & relatus ad causas proximas sit contingens. Et sic patet & ratio & sensus omnium, & responsio ad obiecta. bene dictus Deus.

IN respõsione ad ẽm tria sunt magna. Primum est, quod illud antecedens est absolutè necessariũ. Secundum est illa regula, Quando in antecedente ponitur aliquid pertinẽs ad actũ animéæ, consequẽs est accipiendum nõ ẽm esse q̃ habet in se, sed in anima. Tertiũ est applicatio huius ad propositum.

¶ Circa primũ diligẽter aduertẽ, quod discepãtibus de hoc æquiuocatio pabulum præbet. Adeoq; abducit vt Thomistæ quidã cæcutiant in medio lumine glossantes literã contra eius intentionẽ: Scito igitur quòd quæstio de necessitate scientiæ, vel præsentiæ Dei respectu futurorũ potest quãtum ad propositũ spectat, dupliciter discuti. Primo absolutè & secũdũ se, an scilicet Deus necessario sciat A esse futurũ. & hæc quæstio clara iam est: quia nõ necessario absolutè, sed libere nouit A esse futurum, cum quo tamen stat, q̃ necessario necessitate immutabilitatis, nouit A esse futurum, vt patet, ex dictis. Et in hoc nescio Doctorum aliquẽ discordare. Sed hoc est extra propositum præsentis argumẽti, quod vim propositionũ discutit, nõ rerũ absolutè. Alio modo potest discuti vt significatur per tales ppositiones. Et licẽ de ea in hoc argumẽto est sermo. Vnde licet primo modo, id est, secundũ rem absolutè, nulla sit differentia inter istã Deus scit A futurum: & istam: Deus sciuit A futurum: quia scientia Dei in se est æterna, nec trãsit in præterium, &c. Magna tamẽ differentia est inter eas secũdo modo: quia in primã significatur scire Dei, vt præsens: in secunda verò, vt præteritũ. Et ideo tanta est differẽtia inter eas, quanta inter necessitatẽ propositionis de præsenti & de præterito in materia cõtingenti, accipiendo contingens, sed differentia materiæ propositionum, quum distinguitur triplex materia propositionum scilicet remota, necessaria, & contingens. Constat autem ex communibus, quòd inter propositionem de præsenti & præterito verã in materia contingẽti, puta Sortes sedet, & Sortes sedit hæc est differẽtia, quòd illa de præsenti nõ est necessaria absolutè quãuis sit necessaria cũ oppositionẽ, dum sedet vt dicitur in primo Periher. Ista verò de præterito, est necessaria absolutè

vt patet ex cõtradictoriis cãrum: huius eñ cõtradictoriũ est simpliciter impossibile, etiam per diuinã potentiã, scilicet Sortes nõ sedit. Illius verò contradictoriũ absolutè est possibile, scilicet Sortes nõ sedet. Quia quãuis verè sedeat, nõ tã necessariò, sed qui iam sedit, nõ solùm verè sedit, sed necesse est ipsum fecisse: quoniam impossibile est ipsum nõ sedisse. Hoc enim solo pertinens ad actum animæ, cõsequẽs est accipiendũ non secundum esse, quod in se est: sed secundũ quòd est in anima. Aliud enim est esse rei in seipsa, & esse rei in anima [e]. vt puta, si dicã, si anima intelligit aliquid illud est immateriale: intelligendum est. quòd illud est immateriale secũdum quòd est in intellectu, non secũdum quòd est in seipso. Et similiter. si dicam, si Deus sciuit aliquid, illud erit [e]. Consequẽs intelligendum est prout subest diuinæ scientiæ, scilicet, prout est, in sua præsentialitate. Et sic necessarium est sicut & antecedens. Quia omne, quòd est dum est, necesse est esse, vt dicitur, in i. Periher. *

63

574

* Cap 6.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd ea, quæ temporaliter in actum reducũtur, à nobis successiuè cognoscuntur in tẽpore, sed à Deo in æternitate, quæ est supra tempus. Vnde nobis, quia cognoscimus futura cõtingentia, inquantũ talia sunt, certa esse non possunt, sed soli Deo, cuius intelligere est in æternitate supra tẽpus [e]. Sicut ille, qui vadit per viam, non videt illos, qui post eum veniũt: sed ille, qui ab aliqua altitudine totam viã intuetur, simul videt omnes transeuntes per viam. Et ideo illud, quod scitur à nobis, oportet esse necessarium etiam secũdũ quòd ea, quæ sunt scita à Deo, oportet esse necessaria secũdum modum, quo subsunt diuinæ scientiæ, (vt dictũ est *) non autẽ absolutè secundũ quòd in propriis causis considerãtur. Vnde & hæc propositio, Omne scitũ à Deo, necessarium est esse: consueuit distingui, quia potest esse de re, vel de dicto: si intelligatur de re est, diuisa & falsa. Et est sensus, oĩs res, quam Deus scit est necessaria. Vel põt intelligi de dicto: & sic est cõposita & vera: & est sensus, hoc dictum scitum à Deo, esse est necessariũ. Sed obstant quidam dicentes, q̃ ista distinctio habet locũ in formis separabilibus à subiecto. Vt, si dicam, album possibile est esse nigrum. Quæ quidem de dicto est falsa, & de re est vera. Res enim, quæ est alba, põt esse nigra: sed hoc dictum, album esse nigrum, nunquã potest esse verum. In formis autem inseparabilibus à subiecto non habet locũ prædicta distinctio. Vt si dicam, coruũ nigrum possibile est esse albũ: quia in vtroq; sensu est falsa. Esse autem scitum à Deo est inseparabile à re: qã, quod est scitũ à Deo non potest esse non scitũ. Hæc autẽ instantia locũ haberet, si hoc, quod dico scitum, non intelligatur secũdũ ea, quæ in se sunt cõtingẽtia futura, à nobis sciri nõ possunt. Sed

ex parte Dei: quia infert scientiã Dei iam determinatã posse à Deo mutari.
¶ Ad tertiũ verò negatur sequela vt patet ex dictis: quia hoc non est propter variationẽ scientiæ, sed sciti. Et licet non sit idem iudicium de re & enũtiatione, quò ad hoc, q̃ idem se saluo mutetur de scibili in non scibile, vt dictũ est tamen quò ad hoc q̃ variatio vtriusque nõ redundat in variationem diuinæ sciẽtiæ, idẽ est iudicium. Et quò ad hoc adducitur in litera declaratio à simili, ex rerũ variatione sumpta, non quò ad primum.

D. 925. ¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ Deus scit etiã ea, quæ potest facere & nõ facit. Vnde ex hoc quòd potest plura facere quàm facit nõ sequitur q̃ possit plura scire quàm sciat nisi hoc referatur ad scientiã visionis, [c] secundum quã dicitur scire ea quæ sunt in actu secundũ aliquod tẽpus. Ex hoc tamẽ quòd scit q̃ aliqua possunt esse, quæ nõ sunt, vel etiam nõ esse, quæ sunt, nõ sequitur, quòd scientia sua sit variabilis: sed q̃ cognoscat rerum variabilitatẽ. Si tamen aliquid esset, quod prius Deus ne sciuisset & postea sciret, esset eius scientia variabilis: sed hoc esse nõ potest: quia quicquid est, vel potest esse secundum aliquod tempus, Deus in æterno suo scit. Et ideo ex hoc quòd ponitur aliquid esse secundum quodcunque tempus, oportet poni quòd ab æterno sit scitum à Deo. Et ideo non debet concedi, quòd Deus possit plura scire quàm sciat. quia hæc propositio implicat, quòd antè nesciuerit, & postea sciat.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ antiqui nominales dixerunt idem esse enuntiabile, Christum nasci, & esse nasciturũ, & esse natum quia eadem res significatur per hæc tria, scilicet natiuitas Christi. & secundum hoc sequitur q̃ Deus quicquid sciuit sciat: quia modò scit Christum natũ, quod significat idem ei, quod est Christũ esse nasciturum. Sed hæc opinio falsa est. Tum quia diuersitas partiũ orationis diuersitatem enũtiabilium causat. Tum etiam quia sequeretur q̃ propositio, quæ semel est vera esset semper vera, quod est contra Philosophum *, qui dicit, quod hæc oratio. Sortes sedet vera est eo sedente: & cadẽ falsa est, eo surgente. Et ideo concedendum est, q̃ hæc nõ est vera, quicquid Deus sciuit, scit, si ad enũtiabilia referatur: sed ex hoc non sequitur, q̃ sciẽtia Dei sit variabilis. Sicut enim absque variatione diuinæ sciẽtiæ est, q̃ sciat vnã & eandem rem quandoque esse, & quãdoque nõ esse, ita absque variatione diuinæ scientiæ est, q̃ scit aliquod enuntiabile quandoque esse verũ, & quãdoque esse falsum. Esset autem ex hoc scientia Dei variabilis, si enuntiabilia cognosceret per modũ enũtiabiliũ cõponendo & diuidẽdo, sicut accidit in intellectu nostro. Vnde cognitio nostra variatur, vel secũdum veritatẽ & falsitatẽ: puta si mutare, eandem opinionem de re illa retineamus. Vel secũdũ diuersas opiniones, vt si primò opinemur aliquẽ sedere, & postea opinemur eum non sedere: quorum neutrum potest esse in Deo.

* In prædicam. c. de subst.

ARTICVLVS XVI.

¶ Vtrum Deus de rebus habeat scientiam speculatiuam.

AD DECIMVM SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ Deus de rebus non habeat scientiã speculatiuam. Scientia enim Dei est causa rerum, vt supra ostẽsum est *. Sed sciẽtia speculatiua non est causa rerum scitarum. Ergo scientia Dei non est speculatiua.

* Ar. 8. huius q.

¶ 2 Præterea, Scientia speculatiua est per abstractionem à rebus: quod diuinæ sciẽtiæ non competit. Ergo scientia Dei non est speculatiua.

¶ SED CONTRA Omne quod est nobilius, Deo est tribuẽdũ: sed sciẽtia speculatiua est nobilior quàm practica, vt patet per Philosophum in principio Meta. * Ergo Deus habet de rebus scientiam speculatiuam.

* Libr. 6. met. tex. & li. 1. c. 2. t. 3.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ aliqua practica tantùm, aliqua verò secundũ aliquid speculatiua, & secũdũ aliquid practica. Ad cuius euidentiã sciendũ est, q̃ aliqua scientia potest dici speculatiua tripliciter.

¶ Primò ex parte rerũ scitarũ, quæ nõ sunt operabiles à sciẽte: sicut est scientia hominis, de rebus naturalibus, vel diuinis.

¶ Secũdò, quãtũ ad modũ sciẽdi. Vt puta, si ædificator cõsiderer domũ diffiniẽdo & diuidẽdo & considerando vniuersalia prædicata ipsius. Hoc siquidẽ est operabilia modo speculatiuo considerare, & non secundum quod operabilia sunt. Operabile enim est aliquid per applicationem formæ ad materiam, non per resolutionem compositi in principia vniuersalia formalia.

¶ Tertiò, quantùm ad finem. Nam intellectus practicus differt fine à speculatiuo, sicut dicitur in tertio de Anima *. Intellectus enim practicus ordinatur ad finẽ operationis: finis autem intellectus speculatiui est consideratio veritatis. Vnde si quis ædificator consideret qualiter posset fieri aliqua domus, non ordinans ad finem operationis, sed ad cognoscendum tantùm, erit (quantũ ad finẽ) speculatiua consideratio, tamen de re operabili. Scientia igitur, quæ est speculatiua ratione ipsius rei sciræ est speculatiua tantùm. Quæ verò speculatiua est secundum modum vel finem, est secundũ quid speculatiua, & secundũ quid practica. Cùm verò ordinatur ad finem operationis, est simpliciter practica. Secundũ hoc ergo dicendum est, quod Deus de seipso habet scientiam speculatiuam tantùm: ipse enim operabilis non est. De omnibus verò aliis habet scientiam & speculatiuam & practicam: Speculatiuam quidem quantum ad modum, Quicquid enim in rebus nos speculatiuè cognoscimus diffiniendo & diuidendo, hoc totum Deus multò perfectius nouit. Sed de his, quæ potest quidem facere, sed secundum nullum tempus facit: non habet practicam scientiam, secũdum quòd practica scientia dicitur a fine. Sic autem habet practicam scientiam de his, quæ secundum aliquod tempus facit. Mala verò licet ab eo non sint operabilia, tamen sub cognitione practica ipsius cadunt sicut & bona, inquantum permittit, vel impedit, vel ordinat ea, sicut & ægritudines cadunt sub practica scientia medici inquãtum per artem suam curat eas.

* tex. 49.

¶ Ad has autem obiectiones suppositis his, quæ in Prologo dicta sunt. & in quẽstione speciali de praxi, nõ est difficile respõdere. Ad primã enim negãda est consequẽtia, quicquid sit de antecedẽte: plus enĩ exigitur ad notitiã practicã, vt ibi patuit. Solutio rationis nostræ à Scoto data valeret quidẽ, si Deus aut operatio, quæ à se amatur, fieret vel etiã regularetur scientia practica.

¶ Oportet nanq; tamẽ causam esse causam vel operationis vel effectõ: scientia autem practica causam sonat, vt patet ex nomine: & 9. Met. Et respectu quidem creaturarũ facibilium causa in Deo ponitur in ordine ad effectum nõ in ordine ad factionẽ: quia illa est substantia Dei. Respectu autem ipsius Dei quoad neutrũ poni põt: quia nec ipse nec operatio sit, aut pẽdet. Ridiculum ergo est ad ordẽ Deũ esse operabile scientia sua practica.

¶ Ad obiectionẽ verò contra secundã conclusionem primo loco factam negatur cõsequẽtia, falsum enim manifestè est, q̃ notitia practica debeat esse dictatiua ad operandũ, fatis est enim quòd sit regulatiua. Ars enim domificatiua non dicitur domificandũ esse, imò est indifferens ad opposita vt patet 9. Metaphy.

¶ Ergo hoc patet respõsio ad obiectionẽ secũdo loco adductã. falsum quippe est assumptũ, quoniã, vt dicitur 9. Met. potentia rationalis, quam coullat esse notitiã practicã, determinatur ab appetitu, & non è conuerso. Et ideo præsupponitur ab appetitu vt indifferẽs. Vnde mirum est de isto homine, quomodo prælarũ eius ingeniũ nõ aduertit, q̃ quemadmodum ars domificatiua absolutè, præuenit actum voluntatis & præuenitur à volũtate, vt determinatus ipsius ad operandũ, & præuenit executionẽ, scilicet ipsã domificationẽ: ita rationes omniũ operũ facibiliũ à Deo naturaliter in essentia diuina reluceãt, præuenientes omnem voluntatis actũ: sed præuenire is oportet à volũtate diuina, vt determinẽtur ad operandum. Vnde quædã rationes sunt determinatæ ad operandũ, & quædã non, vt in litera dicitur. Et illæ etiam, quæ determinatæ sunt à diuina voluntate præueniũt executionem, scilicet factionem ad extra. Nec refert ad propositum, vtrum potentia executiua in Deo sit ipsã voluntas, an tertia potentia: quoniam etiam ipsa voluntas vt determinata præcedit, & vt exequens sequitur.

¶ *Super Quæstionis decimæ quinta Articulum primum.*

INtitulo nihil aliud notandum est, nisi q̃ quid nominis ideæ in corpore declaratur.

¶ In corpore tria. Primò proponit conclusionem responsiuam quæstio. secundò assignat quid nominis ideæ, tertiò probat conclusionẽ responsiuam.

¶ Quo ad primum, conclusio responsiua quæstio affirmatiue est: Necesse est ponere ideas in mente diuina. Vbi aduerte quod esse in mente similiter formaliter. id est inquantum mens est. Hoc autem est esse objectiuè, vt intellectum in intelligẽre, & non vt forma in eo, cuius est forma. Sensus ergo conclusionis est, quòd necesse est ponere ideas obiectiuè in intellectu diuino.

¶ Quò ad secundum, idea significat formam alicuius rei præter rem ipsam existentẽ. & declaratur ex idiomate Græco. Si vis ideæ distulè diffinitionem videre, lege quæstio. 3. de Verit. art. primo.

¶ Quo ad tertiũ probatur cõclusio proposita sic: Mũdus nõ est factus à casu, sed est factus à Deo per intellectũ agentẽ: ergo forma rationis est finis suæ generationis: ergo in mẽte diuina est forma, ad similitudinẽ cuius mundus est factus: ergo in mẽte diuina est idea. Antecedẽs quo ad vtrãque partẽ suppponitur, vt inferius mõstrandũ in loco suo. Prima autẽ cõsequẽtia probatur ex illa maxima: In omnibus, quæ generãtur nõ à casu forma est finis generationis. Secũda verò cõsequẽtia duo infert, scilicet, & q̃ forma ad cuius similitudinem, &c. est in Deo. & q̃ est tali modo, scilicet, in mẽte diuina, id est obiectiuè, & quo ad vtrũq; in litera, probatur quo ad primũ quia cõmune est omni agẽti prælabere similitudinẽ inteãæ formæ quo ad secũdũ vero est differẽtia inter agẽs naturale, & à proposito in modo habẽdi illã similitudinẽ: quia illud secũdũ esse naturale, vt patet in igne, hoc secũdũ esse intelligibile, vt patet in artifice. si ergo Deus est agẽs per intellectum: ergo, &c. Tertia deinde cõsequẽtia probatur: quia in hoc cõsistit ratio ideæ. probatur: Ratio ideæ est vt sit forma præter rem, exemplar rei, & principium cognitionis, &c.

¶ Aduerte hic diligẽter, q̃ in liter: cautè dicitur, q̃ ideæ ponũt vt exẽplar, & nõ dicitur vt principiũ essẽdi. Quia principiũ essẽdi sonaret formã, quæ agẽs agit. Idea autẽ nõ significat talẽ formã, sed formã, quã agẽs cõcipit, ad cuius similitudinẽ operatur, & nõ qua operatur. & hoc est ꝓprie exẽplar. Et ꝓpterea in exẽplo de domificatore expressè subiũgitur, q̃ idea domus est forma quã mẽte cõcipit, & nõ ars domificatiua. Similiter quã litera dixisset, q̃ idea est principiũ cognitionis, statim addidit limitationẽ sin q̃ formæ cognoscẽbiliũ dicũtur esse in cognoscente, quasi diceret, nõ dico q̃ idea est principiũ cognitionis (quia hoc sonaret q̃ ipsa esset ratio cognoscẽdi, vt species intelligibilis) sed q̃ ipsa est principiũ cognitionis eo modo, quo formæ cognoscibiles objectiuè in cognoscẽte existẽtes, principia cognitionis ipsarũ rerum cognoscibiliũ dicũtur. Et quoniã in penultimo cõsequẽte totũ hoc continebatur, scilicet forma nũdi præter mundum existens, & causalitas exẽplaris, & modus essẽdi intelligibiliter seu objectiuè, ideò meritò vltima consequẽtia ex his quæ ad rationẽ ideæ spectant, & iam posita erant probata est prægnantius versã scilicet. & in hoc consistit ratio ideæ.

96 Infra q. 44 art. 3. Et 1. dist. 36. q. 2. art. 1. Et ver. q. 3. art. 1.

* q. 16. 14. art. 5.

IN responsione ad tertium dubũ occurrit: quia falsum & inconsonans videtur, q̃ idea sit essentia diuina. Falsum quidem inquit Scotus 1. dist. 35. quia tota ratio ideæ fabatur in lapide habente esse obiectiuũ in intellectu diuino: ergo idea in Deo non est essentia diuina. Antecedens patet, applicando totam ideæ rationem. Et confirmari posset assumendo diffinitionem positam in quæstio. de Verit. q. 3. a. principio, & eam, quæ ex hoc ar. habetur: scilicet, quòd est forma alicuius rei præter ipsam rem exẽplar atque principium sic cognitionis eiusdẽ consequẽtia autẽ probatur. Esse obiectiuũ non est esse reale, sed est esse diminutum. ergo non est essentia diuina. Inconsonans autẽ quia idea aut est essentia diuina vt est, aut essentia diuina vt obiecta intellectui diuino. si primo modo. vt in artic. sequenti inuitur, vt dicitur, q̃ idea vt essentia diuina est, sic immutabilis. hoc enim conuenit essentiæ diuinæ, secundum q̃ ens est, Male ergo respondetur est ad principale quæsitũ articuli. Et probatur sequela: Quæstionẽ an est de re habente esse in rerum natura, & in intellectu, malè respondetur affirmatiuè, per esse q̃ habet in intellectu prætermisso esse in rerum natura, sicut quærenti an sphæra ignis sit male responderetur, q̃ est in intellectu. Et ratio est: quia esse in intellectu est esse secundum quid, esse in rerum natura est esse simpliciter. Quæstio autem an est quærit de esse simpliciter, & propterea si responderetur de esse in mente, insinuatur q̃ illa res non habet aliud esse, sed esse in mente est esse esse simpliciter. Si igitur idea est essentia secundum reale, malè responsum est quæstio. Necesse est ponere ideas in mente diuina. Si autem idea est essentia vt obiecta est in intellectu diuino, malè ergo dictum est q̃ est ipsa essentia diuina quoniam essentia diuina vt obiecta, non habet esse reale sed obiectiuum. Et si per impossibile essentia diuina non esset in rerum natura, & esset obiecta intellectui, ideæ ratio saluaretur. Ideam ergo esse idem q̃ essentia, est per accidens, imò superfluũ: qui natura cuiusque rei est obiecta intellectui diuino. secũd ratio tamẽ, etiã si nũquã idẽtificaretur essentiæ diuinæ vt obiecta est intellectui diuino; quoniã ipsa cognoscit à Deo nõ solũ vt est in priori obiecto, sed secũdã se. Hæ rationes nõ fuit ex Sco. formaliter: sed vt veritas eluceãt, partã ex ipso, partim ex litera, eas formãdas credidi.

¶ Ad euidentiam horum duo videndã sunt: ex quibus solutio omniũ pendet primò, quomodo idea se habeat ad esse. secundo quid sit esse obiectiuum.

¶ Quo ad primũ scito q̃ vt ex allegatis locis patet, de rãe ideæ est esse exẽplar rei. De ratione autẽ exẽplari est esse formatiuũ rei mediãte agẽte per intellectũ. Vnde ibidẽ dicitur, q̃ si omnia agerẽt de necessitate naturæ, nõ ponerẽtur ideæ. De ratione autẽ formatiui sic est esse in mẽtem aquã enim exẽplar aliquod est sic formatiuũ, nisi potẽtia remota, nisi sit in mẽte. & si est in mẽte ratiam formatiuũ sic saluatur, modus ergo essendi exẽplari necessarius est esse in mẽte: Cæterũ autẽ modi essendi sunt per accidẽs absolutè loquendo. Et ꝓpterea in litera, quæstionẽ an est, de ideis respõdum est q̃ sunt in mẽte diuina, Esse nãque in mẽte est simpliciter necessariũ esse ideãrũ, & formaliter cõgenie ideæ vt idea est. Nec curauit Autor de esse ideãtũ in reũ natura, vt Platoni ascribitur. Quoniã hic Theologiã tractẽdo, & de diuino intellectu: Illa autẽ discũlio metaphysicalis est, ad tractãdũ de separatis substãtiis spectãs. Vnde patet, q̃ idea in Deo est, formaliter loquẽdo, essentia diuina, vt in mẽte est diuina. Nec oppositũ in illis verbis sequẽtis articuli dicit. Quoniã ly immutabile, claudere intelligitur in se rationẽ exẽplaris, ac per hoc, vt ex dictis patet, idea dicitur essentia diuina vt exẽplar est, id est vt formatiua est rei mediãte intellectu: hoc autem patet non conuenire essentiæ secundum quod est merè naturaliter, sed secũdũ q̃ est obiectiua diuinæ mẽti. Sed quid est esse sic, scilicet obiectiuè, q̃ secũdo loco videãdũ erat, sec. in 1. dist. 36. determinat q̃ esse cognitũ nõ est esse reale absolutũ, aut respectiuũ, nec est esse relatiuũ secũdũ rationẽ, sed est esse diminutũ rei. siue absolutũ sine relatiuũ, quod vocatur esse secũdũ quid: ita q̃ res habẽs tãdem modum essendi fundãt relationem rationis: ad intellectum, putaq̃ lapidem & cætera entia producta

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum ideæ sint.

D PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ ideæ non sint. Dicit enim Dio. 7. c. de diui. no. quod Deus non cognoscit res secũdũ ideã. Sed ideæ non ponũtur ad aliud nisi vt per eas cognoscãtur res. Ergo ideæ nõ sunt.

¶ 2 Præterea, Deus in seipso cognoscit omnia, vt suprà dictum est, * sed seipsum non cognoscit per ideam. ergo nec alia.

¶ 3 Præterea, Idea ponitur, vt principiũ cognoscẽdi, & operãdi. sed essentia diuina est sufficiens principiũ cognoscẽdi & operandi omnia. nõ ergo necesse est ponere ideas.

* q. 14.

¶ SED CONTRA est, q̃ dicit Aug. in lib. 83. q. * Tanta vis in ideis cõstituitur, vt, nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ necesse est ponere in mente diuina ideas. Idea enim Græcè, Latinè forma dicitur, Vnde per ideas intelligũtur formæ aliarũ rerum præter ipsas res existentes. Forma aũt alicuius rei præter ipsam existẽs, ad duo esse potest vel vt sit exemplar eius cuius dicitur forma: vel vt sit principiũ cognitionis ipsius secũdũ q̃ formæ cognoscibiliũ dicuntur esse in cognoscente. Et quantũ ad vtrũque est necesse ponere ideas: quòd sic patet. In omnibus enim, quæ non à casu generantur, necesse est formam esse finem generationis cuiuscunque, Agens autem non ageret propter formam nisi inquantum similitudo formæ est in ipso [c]. Quod quidem contingit dupliciter. In quibusdam enim agentibus præexistit forma rei fiendæ secũdũ esse naturale, sicut in his, quæ agunt per naturam: sicut homo generat hominem

236

D. 783.

b 236

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ idea est principiũ cognitionis, quantũ ad illã rem, quæ ipsa est principiũ cognitionis eius, quæ ipsa est principiũ cognitionis ipsius rei, sed non quantũ ad alias res, quarũ ipsa est principiũ cognitionis. Et quoniã in penultimo cõsequẽte totũ hoc continebatur, scilicet forma nũdi præter mundum existens, & causalitas exẽplaris, & modus essẽdi intelligibiliter seu objectiuè, ideò meritò vltima consequẽtia ex his quæ ad rationẽ ideæ spectant, & iam posita erant probata est prægnantius versã scilicet. & in hoc consistit ratio ideæ.

¶ 3 Ad tertiũ dicendũ, q̃ ideæ ponũtur vt principia cognoscẽdi, & operãdi. sed essentia diuina est sufficiens principiũ cognoscẽdi & operandi omnia. nõ ergo necesse est ponere ideas.

¶ SED CONTRA est, q̃ dicit Aug. in lib. 83. q. * Tanta vis in ideis cõstituitur, vt, nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ necesse est ponere in mente diuina ideas. Idea enim Græcè, Latinè forma dicitur, Vnde per ideas intelligũtur formæ aliarũ rerum præter ipsas res existentes. Forma aũt alicuius rei præter ipsam existẽs, ad duo esse potest vel vt sit exemplar eius cuius dicitur forma: vel vt sit principiũ cognitionis ipsius secũdũ q̃ formæ cognoscibiliũ dicuntur esse in cognoscente. Et quantũ ad vtrũque est necesse ponere ideas: quòd sic patet. In omnibus enim, quæ non à casu generantur, necesse est formam esse finem generationis cuiuscunque, Agens autem non ageret propter formam nisi inquantum similitudo formæ est in ipso [c]. Quod quidem contingit dupliciter. In quibusdam enim agentibus præexistit forma rei fiendæ secũdũ esse naturale, sicut in his, quæ agunt per naturam: sicut homo generat hominem

* q. 14.

* q. 16. 14. art. 5.

* Libr. 6. met. tex. & li. 1. c. 2. t. 3.

* tex. 49.

* In prædicam. c. de subst.

* Ar. 8. huius q.

* In prima q. 34. art. 3. co. & 1. 2. q. 3. art. 5. prima. & 1. sent. in prolo. Et ver. q. 3. art. 3. c.

* Art. 8. huius q.

D. 711. D. 479.

¶ Ad hac

producta esse ab æterno à Deo per actũ intellect⁹ diuini in tali esse, & huiusmodi cn: in secundũ quid esse & vocari ideas: quia eis cõueniunt omnes cõditiones idearũ, vt arguẽdo fuit deductũ. Ego autẽ Peripateticò lacte educat⁹, ac in aëre vt aiunt, loqui nesciẽs, præter latitudinẽ entis realis, solũ ens rationis noui. 5. & 6. Met. à S. nct. Tho. in quæst. de Ver. q. 21. artic. V. nde cùm esse obiectiuum nõ sit modus essendi se cundũ rem neq; sit negatio, restat q̃ sit esse relatiuum secũdum rationem in cõmuni loquẽdo. Sed quoniã esse diuinũ est tantæ excellentiæ, vt omnes essendi modos siue extra animã, siue in anima eminẽter præhaberet, oportet vt esse naturale ipsius diuinæ essentiæ, sit nõ solum ordinis intelligibilis & in actu purissimo, sed si etiã (& non per accidens) esse obiectiuum eiusdẽ respectu intellect⁹ sui, alioquin nõ omnes essendi modos vnico modo eminentissimè contineret: ac per hoc nec essentia diuina vt obiecta intellectui habet esse diminutũ nec aliqua res vt obiecta diuino intellectui habet esse diminutũ. Et de essentia diuina qui dẽ manifestè sequitur, quia ei⁹ esse obiectiuũ est esse naturale ipsius Dei propter ipsius eminentiam. De aliis verò sequitur ex eo quã alia non aliter possunt obiici Deo quam in obiecta essentia diuina, nihil enim Deus intelligit ex aliis, sed omnia in se ipso. Et quia se cognoscit vnũq; scilicet & lapidem in essentia obiecta, & lapidẽ absolutè, & lapidem in anima mea, &c. omnia enim hæc nouit sed modus, quo hæc obiicuntur est vnus, scilicet in essẽtia diuina. Et consequenter esse obiectiuum rerum respectu intellectus diuini, non est esse relatiuũ: sed absolutũ realissimũ, scilicet esse Dei. Et quia idea in Deo, de qua est sermo, significat res secundum tale esse, ideo meritò dictum est, quòd est ipsa essentia diuina, &c.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppositum negatur sequela. Ad probationem autem dicitur, quòd licet esset obiectiuum in communi, non sit reale: esse tamen obiectiuum apud intellectum diuinum, est reale.

¶ Ad secundum autẽ iam patet, quod idea in Deo est essentia diuina, vt obiecta diuino intellectui, &c. Et cùm arguitur, ergo male dictum est, quòd essentia sit: negatur sequela. Tum quia non est dictum, quod est essentia inquantum habet esse naturale. Tum quia si hoc sine reduplicatione fuisset dictum, verificaretur propter vnitatem vtriusque in Deo. Essentia enim diuina habet vtrũque modum essendi eminẽter, in suo vnico excellentissimo modo essendi. Et propterea affirmãdo identitatem ideæ cum essentia, non sequitur formaliter loquẽdo more humano. ergo affirmatur identitas cum essentia, inquantum est in rerum natura. In litera autem nõ affirmatur hoc secundum, sed primum. Et ideo illæ duæ consequẽtiæ, quæ obiiciendo subiunctæ sunt, scilicet, ergo ideam in Deo esse ideam eũ essentia diuina, est per accidens: Et, ergo est superfluum: nihil valent, quia identitas eũ essentia est per se & necessaria, ex eo quod nihil potest obiici intellectui diuino nisi in essentia diuina: ita quod modus quò res obiectæ obiiciuntur, necessario est esse in obiecta essentia: alioquin Deus intelligeret aliquid extra se, & videreret eius intellectus. vt 12. Metaphy. patet. vnde fallum & impossibile est, quod lapis obiiciatur in Deo in seipso lapide obiectiuè. Quod tamen argumentum assumit & supponit ex ignorantia Metaphy.

Ad illam autem hypotheticam deductionem si essentia diuina non esset in rerũ natura, & esset obiecta suo intellectui, saluaretur ratio ideæ: ergo identitas ideæ cum essentia est per accidens. Admissa conditionali, negatur vlterior sequela: imo sequitur oppositum: quia stante illa conditionali: ideã esset ipsa essentia vt obiecta. Et si dicatur, ergo ideam esse essentiam diuinam secundum esse reale accidens, negatur sequela. Quoniam esse obiectiuum essentiæ diuinæ apud intellectum Dei non est per accidens reale, sed per se, ex eminentia propria ipsius: Sed falli multos contingit in hoc, ex eo quod consideratur esse obiectiuum absolute, & reale absolutè: quæ constat non esse idem. cùm hic sit sermo de esse obiectiuo tali, & tali reali, ex quibus oritur identitas, balbutiendi tamen accepta licentia.

* q. 46. artic. 1.

97. 236.

* Libr. 6. metap. a ext. 10. vsque ad fin. lib.

97. 1. dist. 36. q. 1. art. 1. & 2. & com. 1. 2. 3. Le Ver. q. 3. artic. 3. Pt opusc. 9. c. 66.

& ignis ignem. In quibusdã verò secundũ esse intelligibile, vt in his, quæ agunt per intellectũ: sicut similitudo domus præexistit in mẽte ædificatoris. Et hæc potest dici idea domus: quia artifex intẽdit domũ assimilare formæ, quam mente cõcepit. Quia igitur mundus non est casu factus, sed est factus à Deo per intellectũ agentẽ (vt infra patebit *) necesse est q̃ in mente diuina sit forma, ad similitudinẽ cuius mũdus est factus. Et in hoc consistit ratio ideæ [e].

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, quòd Deus nõ intelligit res secũdum ideam, extra se existentem, & sic etiam Arist. * improbat opinionem Platonis de id eis. secundum quòd ponebat eas per se existentes, non in intellectu.

¶ Ad secundũ dicendum quòd, licet Deus per essentiam suam se & alia cognoscat tamen essentia sua est principiũ operationum aliorum, non autem suiipsius: ideo habet rationem ideæ, secundũ quòd ad alia comparatur non autem secundum quòd comparatur ad ipsum Deum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus secundum essentiã suam est similitudo omnium rerum. Vnde idea in Deo nihil est aliud, quam Dei essentia.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum sint plures ideæ.

DE SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non sint plures ideæ. Idea enim in Deo est eius essentia: sed essentia Dei est vna tantum: ergo & idea est vna.

¶ 2. Præterea, Sicut idea est principium cognoscendi & operandi, ita ars & sapientia, sed in Deo non sunt plures artes & sapientiæ. ergo nec plures ideæ.

¶ 3. Si dicatur quòd ideæ multiplicantur secundum respectus ad diuersas creaturas: Contra, Pluralitas idearũ est ab æterno: si ergo ideæ sunt plures, creaturæ autem sunt temporales: ergo temporale erit causa æterni.

TItulus clarus.

¶ In corpore tria facit. Primò respondet quæsito affirmatiuè. Secundò ostendit quòd hæc pluralitas non repugnat diuinæ simplicitati. Tertiò ostendit quomodo hic pluralitas est.

¶ 4. Præterea, Respectus isti aut sunt secũdum rem in creaturis tantùm aut etiam in Deo: si in creaturis tantùm cùm creaturæ non sint ab æterno, pluralitas idearum non erit ab æterno, si multiplicentur solùm secundum huiusmodi respectus. Si autẽ realiter sunt in Deo, sequitur quòd alia pluralitas realis sit in Deo quàm pluralitas personarum: quod est cõtra Damas. * dicentẽ, quòd in diuinis omnia vnum sunt præter ingenerationem, generationem & processionem. Sic igitur non sunt plures ideæ.

¶ Sed contra est, quod dicit August. in lib. 83 Quæst. * ideæ sunt principales quædam formæ, vel rationes rerum stabiles atque incõmutabiles: quia ipsæ formatæ non sunt, ac per hoc æternæ. ac semper eodem modo se habentes, quæ diuina intelligentia continentur. Sed cùm ipsæ neque oriantur, neque intereant, secũdum eas tamen formari dicitur omne quòd oriri & interire potest, & omne quod oritur & interit.

¶ Respondeo dicendum, quod necesse est ponere plures ideas. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd in quolibet effectu illud, quòd est vltimus finis propriè est intentum à principali agente: sicut ordo exercitus à duce. Illud autem quod est optimum in rebus existens, est bonum ordinis vniuersi, vt patet per Philosophum in 12. Metaphy. * Ordo igitur vniuersi est propriè à Deo intentus, & non per accidens prouenienS secundum successionem agentium: prout quidam dixerunt, quòd Deus creauit primum creatum tantum: quod creatum creauit secundum creatum [e], & sic inde quousque producta est tanta rerum multitudo: secũdum quam opinionem Deus non haberet nisi ideam primi creati. Sed, si ipse ordo vniuersi est per se creatus ab eo, & intentus ab ipso, necesse est, quòd habeat ideam ordinis vniuersi. Ratio autem alicuius totius habere non potest, nisi habeantur propriæ rationes eorum, ex quibus totũ constituitur. Sicut ædificator speciem domus concipere nõ posset, nisi apud ipsum esse propria ratio cuiuslibet partiũ eius. Sic igitur oportet, q̃ in mẽte diuina sint propriæ rationes omniũ rerum. Vnde dicit Aug. in li. lxxxiij. quòd singula propriis rationibus à Deo creata sunt: vnde sequitur, q̃ in mente diuina sint plures ideæ. Hoc autem quomodo diuinæ simplicitati non repugnet, facile est videre, si quis consideret ideam operati esse in mente operantis, sicut quòd intelligitur, non autẽ sicut species, qua intelligitur quæ est forma faciẽs intellectũ in actu. Forma enim domus in mẽte ædificatoris est aliquid ab eo intellectum: ad cuius similitudinem domum in materia format. Non est autẽ cõtra simplicitatẽ diuini intellectus, quod multa intelligat: sed cõtra simplicitatem eius esset, si per plures species eius intellectus formaretur. Vnde plures ideę sunt in mẽte diuina, vt intellectæ ab ipso. Quod hoc modo potest videri. Ipse enim essentiã suam perfectè cognoscit: vnde cognoscit eam secundum omnem modũ, quo cognoscibilis est. Potest autem cognosci nõ solũ secũdum quòd in se est, sed secũdum quòd est participabilis secũdum aliquem modũ similitudinis à creaturis. Vnaquæque autẽ creatura habet propriam speciem secundũ quòd aliquo modo participat diuinæ essentiæ similitudinẽ. Sic igitur in quãtum Deus cognoscit suam essentiam, vt sic imitabilẽ à tali creatura cognoscit eam vt propriam rationem, & alias. Et sic patet, quòd Deus intelligit plures rationes proprias plurium rerum: quæ sunt plures ideæ.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, q̃ idea est intelligitur in actu exercito: quoniam significat id q̃ se habet ad intellectionẽ vt obiectũ vel terminũ. Ars verò est quo in actu exercito: quia importat id q̃ se habet vt principiũ formæ intellectionis, & sic de aliis. Quãtum verò ad multitudinẽ seu pluritatẽ, scito q̃ hic est sermo nõ de pluralitate realis, nec de pluralitate rationis, formaliter loquẽdo, sed de pluralitate simpliciter qua aut quo. Ita q̃ intẽtio literæ est ponere differentiã in hoc q̃ ratio formalis exercẽs actũ q̃ põt multiplicari simpliciter, potest q̃ absolutè dici multę: Ratio verò exercens actũ, quo nõ põt sic multiplicari vt possit absolutè dici multę. ¶ Ad primã ergo obiectionẽ in oppositũ patet responsio: dicimus enim q̃ quia idea est q̃ intelligitur, & ad pluralitatẽ cognitã sufficit omnis distinctio rationis (nã aliud cognitũ est pũctum vt principiũ, & aliud vt finis) ideo ad pluralitatẽ idearum sufficit distinctio illa relatiua, qua essentia vt sic imitabilis est vnũ cognitum, & vt sic imitabilis est aliud cognitũ, &c. Ad pluralitatẽ verò principijn telligendi, non sufficit quælibet distinctio rationis, sed requiritur distinctio secũdum propriam & per se rationẽ principij intelligendi. Ideo non est par ratio multitudinis ipsi⁹ quo & ipsius: q̃ quũ ergo dicitur, essẽtia diuina ita plura continet obiecta sicut ratio conceditur, sed negatur q̃ sicut plu ralitas illa, quæ intelligitur ī ipsa obiecta sufficit ad pluralitatẽ simpliciter ipsius quod. ita eadẽ pluralitas quæ intelligitur in eadem vt ratio seu species intelligẽdi, sufficiat ad pluralitatem ipsius quo, propter rationem iam dictam.

¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur dupliciter. Primò, quòd intellectum à Deo non est nisi vnum, vt distinguitur contra multa disparata, & nõ vt simpliciter distinguit cõtra multa. Ideo nõ sunt multa cognita disparata nec inter se, nec ab essentia diuina: quoniã q̃libet est ipsa essẽtia. Cõtra simplicitatem nanque intellectus est, si multa disparata cognita vt sic, id est in esse cognito (formaliter enim loquimur) haberet: vt in nobis contingit, quoniam triangulũ & bouem intelligimus. Habere autem multa cognita non disparata, imò in vno numero communicantia non præiudicat simplicitati. Secundo quòd intellectum per se primò à Deo oportet esse vnum. Idea autẽ est intellectũ per se secũdò, & ideo cõpatitur multitudinem. Nõ enim dictũ est in litera, q̃ omne q̃ potest multiplicari, sed q̃ multiplicare. q̃ nõ præiudicat simplicitati. Sat autẽ hoc verificat, si q̃ per se secũdo plurificari põt. ¶ Ad tertium autem dicitur, quòd laborat in æquiuoco. Non enim intendit litera quod in Deo nõ possint poni plura diuersarum rationũ quo, sed quòd nullum eorum potest multiplicari: non enim sunt in Deo multæ sapientiæ, neque multæ artes, &c. sed sunt in Deo multæ ideæ.

¶ Quo ad tertium ostenditur modus, quo prædicta pluralitas obiectiua est in intellectu diuino Deus perfectè intelligit essentiam: ergo cognoscit eam omni modo, quo cognoscibilis est: ergo cognoscit eam nõ solum secũdum se, sed secundum quòd est quocunque modo participabilis à creatura: ergo cognoscit vt sic imitabilem à tali creatura: ergo vt propriam rationem hui⁹ creaturæ: ergo cognoscit plures rerum rationes, quas vocamus ideas. Antecedens patet cum prima consequentia, secunda autem probatur. Quia Deus vtroque modo est cognoscibilis. Quarta autem probatur: quia species creaturarum sunt secundum modos participandi diuinę similitudinem. Quinta autem patet ex eo, quia par est de creatura hac & aliis iudicium.

¶ In responsione ad primum aduerte diligenter, quòd hic non est sermo de quacunque similitudine, sed exemplari tantum. Imitabile autem exemplari ter non est, nisi obiectum intellectus. Et propterea, licet essẽtia diuina absolutè sit prius imitabilis quam sit obiecta, non tamen est prius imitabilis exemplariter, quam sit obiecta: quia de ratione exemplaris, vt dictum fuit, est esse obiectum. vnde, si Deus non esset intellectuale agens, essẽtia sua esset quidẽ imitabilis, sed non exemplariter: ac per hoc non haberet rationẽ ideæ: & hoc insinuat litera dicẽs, q̃ nõ nominat essẽtiã, sed rationẽ intellectã ex ea. ¶ In responsione ad secundũ & tertiũ, propter clariorẽ intellectũ nota simultria. Primò, quòd idea significat essẽtiã diuinã imitabilẽ exẽplariter. Et quia imitabilitas potest sumi dupliciter, scilicet fundamẽtaliter, id est, pro absolutò: & formaliter, id est, q̃ respectus: ripliciter ideę significatio imaginari põt. Primò, vt significet absolutũ tantũ. secundũ, respectiuũ tantũ. tertiò vtrunq;. Et quidẽ q̃ nõ tãtum fundamẽtum imitabilitatis significet, ex eo probatur: q̃ a cũ illud sit omnino vnũ in omnibus ideis, q̃ a est ipsa simplicissima essẽtia diuina, in qua nõ põt distingui absolutũ imitabile à lapide, ab absoluto imitabili à leone, nõ posset sustineri pluralitas idearũ ī Deo. Plures enĩ ideas ītelligere est impossibile, nisi significarũ ideę plurificarũ intelligatur. Q̃ etiã nõ tãtũ respectũ significaret, ex eo patẽt, q̃ essentiã diuinã significare dicit. Vt de relinquit q̃ q̃ vtrũq; significet, nõ eo modo quo ly vestis significat er hominẽ albũ. si vtrique imponeretur: quũ sic idea nõ haberet vnã rationẽ, sed eo modo quo nomina significãt absolutũ relatiuè, vt Saluator & Creator, &c. ac per hoc de ratione ideę in Deo sũt & essentia & religio, non vt partes cõponentes vnã cõmunẽ rationẽ, sed vt res & modus, vt determinabile & determinatio, vt commune & proprium. Secũdò nota, q̃ ideas tam in artificib⁹ quàm in Deo cõtingit intelligi dupliciter. primò, vt aliorũ sunt ideę, secundò, vt in seipsis sunt. Exẽplũ vtriusque mẽbri habetur ī litera, in respõsione ad secundum. Quum artifex faciẽdam domũ cõtemplatur, ad ideã dom⁹ intellectio terminatur, vt in se est: eo dem quoque modo in Deo contingit. Ex hac autem distinctione facilè percipere potes ideas cõstitui nõ per intelligi ipsas vt in se, sed per intelligi ipsas vt ideas aliorũ. Nec refert ad propositum, an illud intelligi sit actualiter. Et propterea concedit q̃ in Deo sunt plures ideæ, antequam sint ideę intellectę secundũ se. Et propter hoc in litera in calce responsionis ad secũdum de secundo modo quo intelligũtur, dicitur, & hoc nõ adduxi, quia nõ cõtra sensum expositum doctrinæ Sãcti Thom. militant.

Quæst. 46. post. med.

* li. 1. c. 9. 10. & 11.

* q. 46.

* text. 52.

246.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. primò distinguit, secundò responder quæsito.

¶ Quo ad primum, Idea diuina dupliciter sumitur, vt exemplar, & vt ratio. Manifestatur distinctio dupliciter. primò ex differentia duorum officiorum attributorum ideis à Platone, generare & cognitionem facere: secundò ex differentia speculatiui & practici.

¶ Quo ad secũdum respondet quæsito duabus propositionibus affirmatiuis, iuxta membra distinctionis præmissæ. Prima est: Idea secundum quod exemplar, est omnium, quæ à Deo secundum quodcunque tempus fiunt. Secunda est: Idea vt ratio, est omnium factibilium & cognoscibilium secundum propriam rationes tam speculatiuè quàm practicè. Hæ propositiones non aliter in litera probantur, quoniam ex quæst. 14. ex prædictis patent. Illud tamen non præterea, quòd idea vt ratio sumitur pro ratione obiectiua, vt in primo articulo ipsa litera exponit: dicitur igitur idea ratio obiectiua rei. Hoc etiã modo idea Platonica ratio cognoscendi esset.

¶ In respõsione ad tertiũ, aduerte, quòd hic S. Tho. retractat dicta in quæstio. de ve. q. 3. artic. 5. & in 1. Sent. dist. 36. artic. vltimo, de idea materię primę. Nec oportet fingere glossas: quũ medius terminus hic assumptus, scilicet quia secundũ se nõ est cognoscibilis, expressè alibi dicta elidit, vt patet intuẽti. Sed dubiũ hic restat cui⁹ cõpositi idea materię primę sit idea. Si tamẽ litera ꝓpi caciter videat. facile patebit q̃ idea vt ratio respondẽs materię primę, ẽ idea corporis, q̃ẽ est gen⁹ in prædicamẽto substãtię: quoniã secundũ illius formã

97. 1. dist. 36. q. 2. artic. 3. & 1. d. 1. q. 1. art. 2. & vet. 9. 3. artic. 4. 5. 6. & 7. & 8.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum omniũ, quæ cognoscit Deus, sint ideæ.

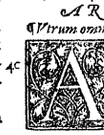

DE TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd nõ omniũ q̃ cognoscit Deus, sint ideæ in ipso. Mali enim idea nõ ẽ in Deo, quia sequeret, malũ est plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas: q̃ aliud est plures ideas esse ī intellectu eius, & aliud est plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas. Primum enim dicit eas esse obiectiuè in intellectu, vt alionorum. secundum vero dicit eas esse obiectiuè, vt secundum se intellectas, ideo addidit vt intellectas. Tertiò nota, quod respectus isti indistinguentes ideas, quũ sint etiam constitutiui earum non consequuntur actum intellectus diuini in telligentis ideas, sed fiunt per actum intellectus diuini intelligentis essentiã suam comparatiuè. Ita quòd non est imaginandum quòd prius intelligatur essentia vt imitabilis, & deinde sequatur respectus idealis: sed quòd ipsa intellectio essentię, vt imitabilis, est constitutio respectus idealis. Ex hoc autem habes, quòd respectus ideales non ponuntur necessarij ad hoc, vt Deus distinctè intelligat creaturas, vt quidam interpretari videntur. Cõstat enim quòd perfectio intellectionis diuinæ non mendicat à respectibus rationis, sed ponuntur necessarij vt necessariò cõstituti ex perfectione intellectionis diuinæ. Vnde in corpore articuli Autor dixit, quòd quia Deus perfectissimè intelligit essentiã suam, ideo intelligit eam vt tot modis imitabilem: hoc enim est constitui plures respectus ideales, intelligitquè plures ideas: vt aliorum rationes sunt: & intelligere creaturas distinctè ī essentia diuina sibi obiecta. Et hæc si bene contẽplatus fueris obiectiones aliorum deridebis: quas nõ adduxi, quia nõ cõtra sensum expositum doctrinæ Sãcti Thom. militant.

Prima S. Thom. G diffinire

diffuiretur si diffuiretur. Idea enim vt ratio, est omnis cognoscibilis per propria rationē: vt in litera dicitur. Idea autem eius vt exēplar, nō est alio modo quēcēda quàm ideæ generū, de quibus in litera dicitur quòd nō habēt aliā ideam à specie, &c.

Arist. pri. quæst.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum primum.*

TITULUS clarus.

¶ In corpore duo; primò responder quæsito, secūdò assignat rationem plurium diffinitionū veritatis, ibi, Et secundum hoc veritas.

Lib. quæst. 13. q. 46.

¶ Quo ad primum, conclusio respōsiua quæsito est. Veritas principaliter est in intellectu, secūdario in reb⁹ in ordine ad intellectū, à quo dependēt. Hæc cōclusio habet tres partes: & quo ad primā quidē, ꝓbatur: Verum est termin⁹ intellectus, ergo est ī intellectu. Antecēdēs declaratur ex proportionali cōueniētia inter verū & bonum, quia sicut bonum significat id, in quod tendit appetitus, ita verum id, ad quod tēdit intellectus. Consequentia verò probatur ex differentia inter appetitum & cognitionē ex 6. Met. qa ille extrā, hæc int⁹ perficit.

Ibidem.

¶ Quo ad secūdā verò partē, scilicet quòd secundario in rebus, probatur ibi, sicut autē bonum. Verū est in intellectu secundū, quòd cōformatur rei intellectæ: ergo ratio veri ab intellectū dicitur secūdum quòd habet ordinē, ad intellectum. Antecedens manifestatur, ex proportionali cōueniētia inter bonum & verum: quia sicut bonū est in re vt conueniens est appetitui, ita verum in intellectu, &c. cōsequentia quoque vera; ex eadem radice probatur: prima, quia ex bono in re bonitas ab appetitu dicitur. Secunda quoque ex hac appetitus bona dicitur bonus.

¶ Quo ad tertiam autē partē, scilicet à quo dependēt, ꝓbatur ibi, Res verò intellectus, dupliciter primò ratione, secundò ab effectibus.

¶ Ratio est: Iudiciū de vnaquaque re nō fit secundum ea, quæ insunt per accidēs, sed per se: ergo vnaquæque res dicitur vera absolutè secundum ordinē ad intellectum à quo dependet. Antecedens patet, consequentia verò probatur ex differentia inter ordinem rei ad intellectum causatiuū vel cognoscitiuū tātūmquia scilicet ad istum per accidens; ad illum per se ordinem habet: quod declaratur exēplo domū respectu artificis & nō artificis. Effect⁹ auferuntur ab ipso per modum speculationis.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quòd malum cognoscitur à Deo non per propriā rationem, sed per rationē boni. Et ideo malum non habet in Deo ideam, neque secundum quòd idea est exemplar, neque secundum quòd est ratio.

¶ Ad secundum dicendum, ꝓ eorum quæ neque sunt, neque erunt, neq; fuerūt, Deus non habet practicā cognitionē, nisi virtute tātum. Vnde respectu eorum nō est idea in Deo secūdum ꝓ idea significat exēplar, sed solum secūdum quod significat rationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Plato secūdum quosdam posuit materiam nō creatā, & ideo non posuit ideam esse materiæ, sed materiæ cōcausam. Sed quia nos ponimus materiam creatam à Deo, non tamen sine forma e; habet quidē materia ideā in Deo, non tamen aliam ab idea compositi. Nam materia secundum se neque esse habet, neque cognoscibilis est.

¶ Ad quartum dicendū, ꝓ genera non possunt habere ideā ab idea speciei, secundū quod idea significat exemplar: quia nūquā genus fit nisi in aliqua specie. Similiter etiā est de accidētibus, quæ in separabiliter concomitantur subiectum: quia hæc simul fiūt cum subiecto. Accidentia autem quæ superueniūt subiecto, specialē ideam habēt. Artifex enim per formā domus facit omnia accidētia, quæ à principio concomitantur domum. Sed ea, quę superueniūt domui iā factæ, vt picturæ, vel aliquid aliud, facit per aliquam aliam formam. Indiuidua verò secundū Platonē non habebant aliam ideā quàm ideā speciei. Tum quia singularia indiuiduantur per materiam, quam ponebat esse increatam (vt quidam dicunt) & cōcausam ideæ. Tum quia intentio naturæ consistit in speciebus, nec particularia producit, nisi vt in eis species saluentur. Sed prouidētia diuina nō solùm se extendit ad species, sed ad singularia, vt infrà dicetur.

QVÆSTIO SEXTADECIMA, *De veritate, in octo Articulos diuisa.*

VONIAM autem scientia verorum est, post consideratione scientiæ Dei de veritate inquirendum est.

¶ Circa quā quæruntur octo.

¶ Primò, vtrum veritas sit in re, vel tantum in intellectu. ¶ Secūdo, vtrum sit tantum in intellectu componente & diuidente. ¶ Tertiò, de cōparatione veri ad ens. ¶ Quartò, de cōparatione veri ad bonum. ¶ Quintò, vtrum Deus sit veritas. ¶ Sextò, vtrum omnia sint vera veritate vna, vel pluribus. ¶ Septimo, de æternitate veritatis. ¶ Octauò, de incommutabilitate ipsius.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum veritas sit tantum in intellectu.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd veritas non sit tantùm in intellectu, sed magis in rebus. Aug. enim in lib. Solil. reprobat hāc notificationem veri. Verum est id quod videtur: quia secūdum hoc lapides qui sunt in abditissimo terræ sinu non essent veri lapides, quia non videntur. Reprobat etiam istam, Verum est quod ita se habet, vt videtur cognitori, si velit & possit cognoscere: quia secundum hoc sequeretur, quòd nihil esset verum. si nullus posset cognoscere. Et diffinit sic verum, Verum est id quod est. Et sic videtur quòd veritas sit in rebus, & non in intellectu.

¶ 2 Præterea, Quicquid est verum, veritate verum est. Si igitur veritas est in intellectu solo, nihil erit verum, nisi secundū quòd intelligitur: quod est error antiquorum Philosophorum, qui dicebant omne quòd videtur esse verum. Ad quod sequitur contradictoria simul esse vera: cùm contradictoria simul à diuersis vera esse videantur,

¶ 3. Præterea, Propter quod vnumquodque & illud magis, vt patet primo Posteriorum. Sed ex eo quòd res est, vel non est, est opinio, vel oratio vera vel falsa secundum Philosophum in Prædicamentis. Ergo veritas magis est in rebus quàm in intellectu.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit sexto Metaphy. quòd verum & falsum non sunt in rebus, sed in intellectu.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut bonum nominat id in quod tendit appetitus ita verum nominat id, in quod tendit intellectus. Hoc autem distat inter appetitum & intellectum, siue quancunque cognitionem. Quia cognitio d est secundum quòd cognitum est in cognoscente: appetitus autem est secundū quòd appetens inclinatur in ipsam rem appetitam e. Et sic terminus appetitus, quòd est bonum, est in re appetibili. Sed terminus cognitionis, quod est verum, est in ipso intellectu. Sicut autē bonum est in re inquantum habet ordinem ad appetitum, & propter hoc ratio bonitatis deriuatur à re appetibili in appetitum, secundum quòd appetitus dicitur bonus prout est bonitis (cum verum sit in intellectu secundum quòd conformatur rei intellectæ) necesse est quòd ratio veri ab intellectu ad rem intellectam deriuetur vt res etiam intellecta vera dicatur, secundum quòd habet aliquem ordinem ad intellectum. Res autem intellecta ad intellectum aliquem potest habere ordinem e, vel per se, vel per accidens. Per se quidem habet ordinem ad intellectum, à quo dependet secundum suum esse: per accidens autem ad intellectū, à quo cognoscibilis est. Sicut si dicamus quòd domus comparatur ad intellectum artificis per se, accidens autem comparatur ad intellectum, à quo non dependet. Iudicium autem de re nō sumit secundum id quod inest ei per accidens, sed secundum id quod inest ei per se. Vnde vnaquæque res dicitur vera absolutè secundum ordinem ad intellectum, à quo dependet. Et inde est ꝓ res artificiales dicūtur veræ per ordinē ad intellectū nostrū, dicit enim domus vera, quæ assequitur similitudinē formæ, quæ est in mente artificis. Et dicitur oratio vera, inquātū est signū intellectus veri. Et similiter res naturales dicuntur esse veræ, secundum ꝓ assequuntur similitudinē specierū, quæ sunt in mēte diuina. Dicitur enim

Q. 12. art. 5.

99 1. diff. 19. q. 5. ar. 1. ad. Et ver. q. 1. ar. 1. Lib. 2. cap. 5.

Vt pater. 2. metaph. tex. 6. & li. 4. ad tex. 19. vsque ad 25. lib. 5. tex. 5. Cap. de sub. Tex. 8.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum secundum.*

TITULUS clarus apud retinentes, quòd intellectus cōponēs & diuidens nō significat substantiā aut potētiam aliquam: sed operationē intellectus, vocatam compositio & diuisio in 3. de Anima.

¶ In corpore est vnica cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuè. Veritas propriè loquēdo est tātùm in intellectu componēte & diuidēte. Hæc conclusio habet duas exponētes, scilicet, veritas propriè loquendo est in intellectu cōponente & diuidente, & quòd in nullo alio. Probātur q; ambæ simul in litera sic, Omnis res est vera secundū quod habet propriam formam fuæ naturæ: ergo intellectus vt cognoscēs est verus secundum quòd assimilatur rei cognitę: ergo veritas est cōformitas intellectus & rei: ergo cognoscere veritatē est cognoscere cōformitatē cognitionis ad cognitum: ergo nec sensus nec intellectus quod quid est, sed intellectus iudicans ita esse sicut apprehenditur cognoscit primo & dicit verum: ergo intellectus componens & diuidēs cognoscit verum: ergo in eo tātùm est verum secundū propium modum nomine Veri importatum: ergo in eo tātùm est verum propriè loquēdo. Prima consequentia probatur quia similitudo rei cognitæ est propria forma intellectus vt cognoscēs. Secunda verò manifestè tenet ex suo antecedente probato: adiecta illa propositione in principio corporis articuli posita: scilicet verum secundum sui primam rationem est in intellectu. Si enim sic est, & veritas intellectus attēditur secundum similitudinē ad rem: consequēs est, ꝓ veritas per conformitatem intellectus & rei definienda sit. Tertia autem vt nota relinquitur & verè nota est: quoniam si veritas cognitionis consistit in similitudine seu conformitate intellectus & rei, oportet vt cognoscere veritatem sit cognoscere conformitatem hanc, scilicet intellectus & rei: & econuerso, cognoscere hanc conformitatem, sit cognoscere veritatem. Quarta verò quo ad partem negatiuam declaratur in visu & intellectu simplici. Quo ad affirmatiuam verò, nec probatione, nec manifestatione eget. Quinta autem probatur: quia in omni propositione aliquam formam significatam per prædicatum applicat rei significatæ per subiectum, vel remouet ab ea. Sexta verò & probatur: quia verū est perfectio intellectus vt cognitum: & manifestatur ex differētia, ex supradictis consequente inter cognoscentem esse verū & cognoscentē cognoscere verū. Illud enim est cognoscentē esse verū vt quādam rem. Et ideo conuenit sensui & intellectui quod quid est, & vocibus incomplexis: hoc autē est habere verū vt cognitū in cognoscētē: & ideo in intellectu componēte vocibusque cōplexis vt signis, &c. vltima demū cōsequentia per se nota est: vt pater.

¶ Ad euidentiā horū aduerte, quòd planus sensus, quē superficies hui⁹ litę, prima frōte ostendit, videtur ꝓ quia cognitio sensus, pura visus, aut etiā simplicis intellectus, conformis est rei: ideo vera dici potest. Sed quia nō pōt illā conformitatem, quæ est inter ipsam cognitionem simplicem & rē cognoscere, ideo nō cognoscit verum. Et quia intellectus componēs illam cognoscit, ideo cognoscit verū. Sed huiusmodi sensus alienus est ab hac litera: secūdum veritatem. Tū quia falsum est, quòd intellectus simplex nō cognoscat illā cōformitatem, quoniam conformitas illa diffinibile quoddam est, & cōsequēter simplici intellectu cognoscitur. Tū quia illa cōformitas nō cognoscitur nisi reflexè ab intellectu, verū autem cognoscitur directè & nōreflexè tantum. Tum quia medius terminus in litera adductus prouandum, ꝓ cōformitas, in qua cōsistit veritas, cognoscatur ab intellectu componendo vel diuidendo, nō esset ad propositum, vt patet applicāti. Vt igitur prēsens litera cū qualibet sibi simili pateat, notato quatuor. Primo, quòd aliud est loqui de intellectu etiam in actu secūdo, & aliud de intellectu inquantum cognoscēs & similiter aliud est loqui de veritate illius, & aliud de veritate istius. Ad veritatē enim intellectus in actu secundo non plus requiritur quā ad veritatē sensus in actu secundo: vnde & intellectus & sensus in actu, verus dicit vt q̄dam res vera, quādo cognitio assimilatione ad cognitū informatur. Ad veritatē autē intellectus vt cognoscens est, exigitur quòd veritas sit in eo vt est cognoscens, hoc autē nō est, nisi sit in eo vt cognita. Et propterea litera innuit ibi, vbi propriè verū sit à propria forma intellectus nō in actu primo aut secūdo, sed vt cognoscēs est procedit: & vult ꝓ propria ei⁹ forma ac perfectio similitudo cogniti, non quæ est principium cognitionis, sed q̄ est terminus seu perfectio ad quātingēdo cognitio perficitur. Pro quo nota secūdò, ꝓ similitudo rei cognitæ dupliciter sumitur quantum ad propositum spectat. Primo pro specie intelligibili siue sensibili simplici, id est, per modū incomplexi repræsentantis, quicquid sit illa species. Secundò pro specie repræsentatiua cogniti, vt sic siue complexè siue incomplexè quicquid sit illa, siue species impressa, siue expressa, siue ipsa cognitio: hæc enim non variant propositum. In præsenti litera non sumitur similitudo cogniti primo modo, vt superficialis expositio intelligit, sed secundo, ita quòd sensus literæ est, quòd similitudo attracta seu assequuta à cognitione est propria forma: & perfectio intellectus vt cognoscens est & illa cognitio quæ sui ipsius cōformitatē cū re cognoscit: illa cognoscit verū, & nulla alia, quomodo dicūt sit illa cōformitas, scilicet siue per modum complexi siue incomplexi. Tertiò nota, quòd cognoscere conformitatē sui ad cognitū cōtingit dupliciter. scilicet in actu signato, & in actu exercito. Cognoscere cōformitatē in actu signato, est cognitionē terminari ad relationem cōformitatis. Cognoscere verò cōformitatē in actu exercito, est cognoscere aliquid in se vt conforme cognito: quod vt clariⁿ percipiatur, manifestatur in actu dicendi, quoniam clarius apparet propositum in ipso. Dicit quispiā conformitatē intellectus & rei in actu signato, quū hæc verba seu significata eorū in cōmuni vel in speciali materia, q̄ intelligit, dicit mētaliter vel vocaliter: dicit autem in actu exercito, quādo aliquid dicit vt cōforme rebus. Nunquā autē dicit aliquid vt cōforme vel difforme reiquādiu incōplexum aliquod dixit: dicēdo enim homo, aut centaurus, aut vacuum, nihil dico vt cōforme vel difforme rei alicui: sed cū primò dicit, homo est, aliquid dicitur cōforme vel difforme reiquū dicit aliquid significās hominē esse, vt de se patet: & simile est de cre dere, & cognoscere. Cognoscere igitur cōformitatē sui ad rē, nihil aliud est quā cognoscere aliquid in se vt cōforme rei: hoc aūt nihil aliud est quàm apprehendere cōplexum aliquod. Apprehendendo enim ly homo est, apprehēdo aliquid vt cōforme. In proposito nō sumitur cognoscere cōformitatem primo modo, vt superficialis illa expositio accepit, sed secundo. Et propterea in litera probatur, ꝓ cognoscere sui cōformitatem ad rem, est proprium intellectus cōponentis & diuidentis. Ex eo ꝓ enūtiatio omnis ponit vel remouet aliquid à subiecto: si enim cognoscere cōformitatem sui ad rem, est cognoscere aliquid in se vt cōforme rei. Et nūquā cognoscitur aliquid in se vt conforme, nisi quum cognoscitur enuntiatiō, quā constat esse in enunciante & conformitatem, vel difformitatem ad rem importare: oportet quòd solus intellectus enuntians cognoscat ac dicat cōforme vel difforme vt sic. Et ga hoc solum est dicere & cognoscere verum in actu exercito, ideo solus intellectus componens & diuidēs cognoscit, & dicit verū. Et verum in actu exercito est in solo intellectu componente & diuidente, vt cognitum & dictum in cognoscente & dicēte. Ita enim distinguendū est de cognitione veri in actu exercito & signato, sicut de prædictis. Quā distinctionē si nō capis, ex distinctione hac quo ad significationem per cipiat etiā nouitius quilibet. significare enim verū, vt in logicalibus instructionem habet, dupliciter inuenit, scilicet in actu exercito & significato. Nā ly verū, significat verū, sed non exercet ipsum, sed ly homo est bipes, significat verū, ga exercet ipsum veritatē. Et ly homo est alat', significat falsū in actu exercito, &c. Et, pptera i primo Perihermenias dicitur: q̄ enuntiatio est oratio significās verū vel falsū, scilicet in actu exercito: quod est significare cōforme rei, vel difforme vt sic.

¶ Ex his autē patet quartum, quod obscuritatē magnā in hac materia ponit

Cap. 16.

Cap. 16.

Dia. de verit. cap. 8.

Tex. cit.

Tex. cit.

Arist. 17. m. 1. art. 3. Tex. 16.

Tex. 8.

Arist. præ.

108

scilicet, quòd veritas est cõformitas intellectus & rei. hoc enim potest intelligi de veritate rei, vel de veritate absolutè. Et primo modo est optime dictum: quoniam veritas, qua omnis res in suo gradu essendi dicitur vera, siue cognoscat siue nõ, cõsistit in cõformitate horũ duorũ, vt patet ax litera hac & præcedẽte. Secundo autẽ modo, vt prima fronte apparet, est bene dictum, sed particulariter intelligendum: quia non cõformitas cuiuscunque intellectus, sed intellectus complexi tantum est veritas, vt patet ex dictis. Sed si altius diffinitionem hãc perseruati fuerimus: inueniemus quòd vniuersaliter & propriè loquendo, hæc diffinitio soli veritati absolutè conuenit, & non veritati rei nisi extensiuè. Conformitas enim intellectus ad rẽ dupliciter potest in intellectu inueniri. vno modo per antecedens, alio modo per se. Nulli enim intellectui incõplexo vt sic, conuenit per se conformitas ad rem: quia incomplexũ vt sic respectum nullũ qualitatis, aut inæqualitatis, ad alterum exercet: quamuis fortè adæquatum alteri de facto sit, vt patet inductiuè. Complexa autẽ enuntiatio mentalis omnis per se exercet in propria ratione, quòd sit æqualis & inæqualis enuntiatę rei: quoniam essentialiter est similitudo, q̃ hoc insit vel non insit illi. Et si quidẽ inest quod repræsentat mens, conformis dicitur: sin autẽ, disformis. Quũ igitur aliquis intellectus sit ex propria ratione cõformis aut disformis, & de ratione veritatis absolutè sit conformitas intellectus: cõsentaneum est, quòd de intellectu, cui per se conuenit conformitas, est sermo. Ita q̃ sensus est, veritas est conformitas intellectus & rei, id est, veritas est intellectus per se conformis rei, vel conformitas intellectus per se subiecti conformitati, vt sic in diffinitiõe veritatis ponatur intellectus tanquam subiectum non per accidens, sed per se. Talis autem est intellectus cõponens, vt dictum est. Vnde Arist. 4. Meta. text. 27. diffiniuit verum & falsum per enuntiabile, dicens, quòd verum est ens esse & non ens non esse: falsum autem, ens non esse & non ens esse. Ita quòd enuntiabile diffinit verum, & verum enuntiationem: vt ostendatur verum propriè in huius compositione tantum inueniri, vt verum exerceatẽ.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum tertium.*

IN titulo ly verum, in suæ analogiæ communitate sumitur, vt ex responsionę ad primum habetur.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, verum & ens conuertuntur. Probatur ratione includente simul vim medij & manifestationem ex proportionali similitudine veri & boni. Vis medij est, Vnũquodque inquatum habet de esse, intantum est cognoscibile: ergo ens & verum conuertũtur. Antecedens manifestatur ex autoritate 3. de Anima, in qua dicitur, animam esse omnia: quia est omnia cognoscibilia. hoc enim non esset verũ nisi cognoscibilitas adæquaret esse, vt patet. Consequentia. verò probatur: quia verum importat ordinem ad cognitionem, id est, cognoscibile, Proportionalis autem similitudo cõsistit in tribus. Primò in hoc, sicut bonum significat appetibile, ita verum cognoscibile. Secundò, quòd sicut bonum conuertitur cum ente, ita verum. Tertiò, sicut bonum addit supra ens ordinem ad appetitum, ita verum ordinem ad intellectum.

¶ Circa hoc est vnum dubium: quoniam vis medij consistit in hoc, quòd verum importet cognoscibile in communi, vt patet & in verbis literæ & ex autoritate inducta ex 3. de Anima. hoc autem esse falsum litera in calce dicit. Quoniam dicit, quòd importat ordinem ad intellectum: ac per hoc importat cognoscibile sic, scilicet per intellectum, & non cognoscibile in communi: & verè sic est, quoniam, vt in primo articulo dictum est, verum importat id in quod tendit intellectus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur negando, quòd vis medij exigat, quòd verũ significet cognoscibile in communi. Sufficit enim quòd vel significet cognoscibile in communi, vel significet tali modo: sic quòd ille modus sit ita amplus quòd se extendat ad omnia, ad quæ se extendit cognoscibile in cõmuni: nihil enim refert ad vim rationis, an verum importet cognoscibile in communi, an aliquid illi æquiualens: vtrobique enim sequitur cõuertibilitas veri cũ ente. Sic autem est in proposito: quoniam intelligibilitas ad omnia se extendit ad quæ se extendit cognoscibilitas, omne enim cognoscibile est intelligibile: & vnumquodque quantum habet de esse, tantum habet de intelligibilitate. Inchoauit autem à cognoscibili litera, & peruenit ad intelligibile, vt à facilioribus traderet disciplinã, hoc quod diximus subintelligendum relinquens, Sicut etiam dicens, vnumquodque in quantum habet esse, in tantum est cognoscibile, relinquit, & econuerso, quod tamen subintelligi oportet, vt conuertibiliter se consequantur ens & verum.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit: quoniam responsio hæc repugnare videtur suprà & aliis Sanct. Thom. Dictum est enim in 1. art. quòd verũ est, in quod tendit intellectus, sicut bonum est in quod tendit appetitus. Et alibi dicitur quòd verum est obiectum intellectus. Modò autem dicitur, quòd veri ratio assequitur apprehensionem entis: obiectum enim intellectus non sequitur, sed præuenit potius intellectionem: videtur etiam cõtra veritatem quoniam non ideo ens est verum quia apprehendiur: sed econuerso quia est verum, ideo apprehenditur siue actu siue potentia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd verum dupliciter sumitur, vt patet ex dictis, scilicet pro veritate rei & propriè, & quòd pro priè est terminus intrinsecus intellectionis, & obiectum intrinsecum eius: imò propria intelligentis perfectio obiectiua. Et sic verum non consequitur, nec præcedit intellectionem, sed simul est perficiens ipsam. Et de hoc non loquitur præsens litera, sed licetà articuli primi: quia infertur verum esse in intellectu. Verum autem rei est posterius quidem ente, prius autem cognitione, & est obiectum intellectus non formale. quoniam illud est ens, sed est conditio propria obiecti formalis. ens enim licet secundum omnes conditiones & modos & rationes terminet intellectum, dum omnia intelliguntur actu vel potentia: certam tamen exigit cõditionem generalem: qua exereet hoc quod est perficere intellectum obiectuè: & hanc addit verum supra ens. Non enim quomodolibet perficit intellectum, sicut nec quomodolibet perficit appetitum, nec quomodolibet agit. Vnde inter verum & bonum, quamuis cõueniant in hoc quòd vtrunque est obiectum & terminans: &c. hoc interest, quod bonum obiectum formale voluntatis: verum autem conditionem obiecti formalis significare videtur. Et propterea omnis appetitio est appetitio boni formaliter, omnis autem intellectio non est intellectio veri formaliter, vt in litera dicitur, sed rei veræ. ita quòd ly rei notat rem intellectã, & ly veræ conditionem, qua resintelligitur. propter quod rationes Scoti in 1. dist. 3. quæst. 4. vol. 5. quibus impugnat verum esse proprium obiectum intellectus, non oportet soluere: quoniam de obiecto formali loquuntur, quod in hoc litera docetur non esse. Ad opposita igitur dicendum est, quòd dicta S. Thom. nec inter se nec veritati adueersantur: quoniam non intendit hoc litera, quòd ratio veri consequatur apprehensionem de veritate rei loquendo: sed quod ratio veri astat seu affiistit apprehensioni, hoc enim intendit per ly assequatur. assequi enim propriè loquendo non est sequi, sed potius pertingere. Manifestè enim litera ostendit, quòd nihil aliud intendit, nisi quòd verum est quando ens intelligitur: & tamen verum non intelligitur, vt etiam exemplum de intelligibilitate ostendit. Constat autem prius obiectum esse intelligibile quàm apprehendatur. Nec propterea ponimus verum in re absque ordine ad intellectum, sed ponimus primò ens, deinde ens vt perfectiuum intellectus, & tertiò intelligibile: quoniã intelligibile est quia verum est, & nõ contra. In hoc autem quod est esse perfectiuum intellectus, manifestè patet ordo ad intellectum.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quartum.*

102 Ver. q. 21. art. 3. INtitulo ly secũdum rationem, propriè cadit supra ly bonum & verum, & non supra ly prius. quamuis in idem redeat vterque sensus, si accipiatur prioritas rationis secundum se, vt ex responsione ad primum sumi potest, non quo ad nos tãtum: est ergo sensus, vtrum ratio boni sit prior ratione veri.

Tex. 49.

Art. 2. ¶ In corpore dicẽ. primò excluditur tacita obiectio contra ipsam quæstionẽ. secundò respondetur quæsito.

Cap. 7.

¶ Quo ad primum dicitur, quòd licet vtrunque horum cõuertatur cum ente supponenter: distinguuntur tamen ratiõe. Dixit enim hoc: quoniam cùm ordo supponat distinctionem, & quæstio hæc est de ordine boni & veri oportet ipsorum distinctionem præiiabere. Ex dictis autem hactenus habetur, quòd idem sunt bonum & verum, quod ens: & consequenter in ter se. Quo modo ergo nunc, quæritur de ordine? Hęc enim obiectio per pauca illa verba in principio literæ excluditur: quoniam in eis declaratur quòd identitas est in supposito, non in ratione formali horum: sedin hac distinguuntur.

Lib 6. contra Iulia. ca. 7.

¶ Quo ad secundum respondetur quæsito vnica conclusione: Veri ratio absolutè est prior ratione boni. Probatur dupliciter: primò, Verum sequitur esse simpliciter, & immediatè. Bonum autem consequitur esse secundum quòd est aliquo modo perfectum, id est, secundum quòd habet aliquo modo rationem perfectionis, ergo verũ est propinquius enti quam bonum: ergo est prius: Antecedẽs pro secunda parte probatur: quia ens est sic appetibile, id est, ens non habet rationem appetibilis, nisi vt rationem perfectionis induit. Quod patet. Tum quia ens nõ secundùm quamcunque considerationem comitatur boni ratio: vt patet in Mathematicis. Tum quia omne appetens appetit perfectionem aliquam. Secũda quoque cõsequentia probatur: quia ens constat esse prius bono, imò primum simpliciter. Secundò probatur conclusio. Verum respicit cognitionem, bonũ autem appetitũ: ergo verum est prius bono. probatur sequela: quia cognitio naturaliter præcedit appetitionem.

a 410

107 Arist.

¶ ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm verum.*

AD QVARTVM sic procẽditur. Videtur quòd bonum secũdum rationem sit prius quam verum. Quod enim est vniuersalius, secundum rationem prius est: vt patet ex primo Physicor. Sed bonum est vniuersalius quàm verum. Nam verum est quoddam bonum, scilicet intellectus. Ergo bonum priũ est secundum rationem quàm verum.

¶ 2. Præterea, Bonum est in rebus, verũ autem in compositione & diuisione intellectus, vt dictum est. Sed ea quæ sunt in re, sunt priora his quæ sunt in intellectu. Ergo prius est secundum rationem bonum quã verum.

¶ 3. Præterea, Veritas est quædã species virtutis, vt patet in 4. Et hic. Sed virtus continetur sub bono. Est enim bona qualitas mẽtis: vt dicit Aug. Ergo bonũ est prius quàm verum.

¶ SED CONTRA, Quod est in pluribus, est prius secundum rationem. Sed verum est in quibusdam, in quibus nõ est bonum, scilicet in Mathematicis. Ergo verum est prius quàm bonum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd licet bonum & verum supposito conuertantur cum ente, tamen ratione differunt. Et secũdum hoc verum absolutè loquendo prius est quam bonum. quod ex duobus apparet. Primò quidem ex hoc, quòd verum propinquius se habet ad ens, quod est prius, quàm bonum. Nam verum respicit ipsum esse simpliciter & immediate: ratio autem boni consequitur esse, secundum quòd est aliquo modo perfectum. sic enim appetibile est e. Secundò apparet ex hoc, quòd cognitio naturaliter præcedit appetitum. Vnde, cùm verum respiciat cognitionem, bonum autem appetitum, prius erit verum quàm bonum secundum rationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas & intellectus mutuò se includunt e. nam intellectus intelligit voluntatem, & voluntas vult intellectum intelligere. e Sic ergo inter illa, quæ ordinãtur ad obiectum voluntatis, continentur etiam ea, quæ sunt intellectus, & econuerso. Vnde in ordine appetibilium bonum se habet vt vniuersale, & verum vt particulare. in ordine autem intelligibilium est econuerso. Ex hoc ergo, quòd verum est quoddam bonũ: sequitur, quòd bonum sit prius in ordine appetibilium, nõ autem quòd sit prius simpliciter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secũdum hoc est aliquid prius ratione, quod prius cadit intellectu e. Intellectus autem per prius apprehendit ipsum ens, & secũdariò apprehendit se intelligere ens, & tertiò apprehẽdit se appetere ens. Vnde primò est ratio entis, secundò ratio veri, tertiò ratio boni: licet bonum sit in rebus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus, quæ dicitur veritas, non est veritas communis, sed quædam veritas, secũdum quam homo in dictis & factis ostendit se vt est. veritas autem vitæ dicitur particulariter: secundũ quod homo in vita sua: implet illud, ad q̃ ordinatur per intellectum diuinum e. sicut etiam dictum est veritatem esse in cæteris rebus. Veritas autem iustitiæ est secundum quòd homo seruat id, quod debet alteri secundum ordinem legum. Vnde ex his particularibus veritatibus non est procedendum ad veritatem communem.

¶ ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum Deus sit veritas.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit veritas. Veritas enim cõsistit in cõpositione & diuisione intellectus e. sed in Deo nõ est cõpositio & diuisio. Ergo non est ibi veritas. ¶ 2. Præterea, Veritas secundum Aug. in lib. de vera Relig. est similitudo principij. Sed Dei non est similitudo ad principium. Ergo in Deo non est veritas.

¶ 3. Præterea, Quicquid dicitur de Deo, dicitur de eo vt de prima causa omnium. Sicut esse Dei est causa omnis esse: & bonitas eius est causa omnis boni. Si ergo in Deo sit veritas, ergo omne verum erit ab ipso. Sed aliquem peccare est verum: ergo hoc erit à Deo. quod patet esse falsum.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Ioan. 14. Ego sum via, veritas & vita.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut dictum est, veritas inuenitur in intellectu secundum quòd apprehendit rem vt est, & in re secundum quòd habet esse conformabile intellectui. Hoc autem maximè inuenitur in Deo. Nam esse suum, non solum est conforme suo intellectui, sed etiam est ipsum suum intelligere e: & suum intelligere est mensura & causa omnis alterius esse, & omnis alterius intellectus e: & ipse est suum esse & intelligere. Vnde sequitur, q̃ non solùm in ipso sit veritas, sed quòd ipse sit ipsa summa & prima veritas.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd licet in intellectu diuino nõ sit compositio & diuisio: tamen secundum suam simplicẽ intelligentiam iudicat de omnibus, & cognoscit omnia complexa. Et sic in intellectu eius est veritas.

¶ Ad secũdum dicendũ, quòd verum intellectus nostri est secundum quòd cõformatur suo principio, scilicet rebus à quibus cognitionem accipit, veritas etiam rerũ est secundum q̃ conformantur suo principio, scilicet intellectui diuino. sed hoc propriè loquẽdo non potest dici in veritate diuina: nisi forte secundum quod veritas appropriatur filio, qui habet principium. Sed si de veritate essentialiter dicta loquamur, nõ potest intelligi, nisi resoluatur affirmatiua in negatiuam: sicut cum dicitur, Pater est à se: quia non est ab alio. Et similiter dici potest similitudo pricipij veritas diuina, iquã tũ esse suũ nõ est suo intellectui dissimile.

¶ Ad tertium dicendum, quod non ens, & priuationes non habent ex seipsis veritatẽ, sed solum in apprehensione intellectus e. Omnis autẽ apprehensio intellectus à Deo est. Vnde quicquid est veritatis ĩ hoc, quòd dico, istum fornicari est verum, tortum est à Deo. Sed si arguatur, ergo istum fornicari est à Deo, est fallacia accidentis.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum sit vna sola veritas secundum quam omnia sunt vera.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd vna sola sit veritas, secundum quam omnia sunt vera. Quia secundũ Aug. nihil est maius mente humana nisi Deus. Sed veritas est maior mente humana: alioquin mẽs iudicare de veritate. Nunc autem omnia iudicat secundum veritatem, & nõ secundum seipsam. Ergo solus Deus est veritas. Ergo non est alia veritas quàm Deus ¶ 2. Præterea, Ansel. dicit in libro de veritate, quòd sicut tempus se habet ad temporalia, ita veritas ad res veras. sed vnum est tempus omnium temporalium. Ergo vna est veritas quæ omnia vera sunt.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quintum.*

Titulus clarus. 109 12. q. 3. art. 7 cor. & q. 93. articul. 1. 3. m. & 22. quæst. 27. art. 4. cor. & 1. cõtra. c. 19. & 60. 61. & 62. Et lib. 3. cap. 51. & opusc. 3. ca. 105. & 10. 24. le. 2. col. 1. fin. 100 Cap. 36.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito. Deus non solum est veritas, sed ipse est veritas prima & summa. Cœlusio hæc claudit in se quatuor partes prima est, quòd in Deo est veritas, vt in re secũda, q̃ in Deo est veritas obiectiuè: tertia, q̃ Deũ est veritas. quarta, quòd est prima & summa. Et quo ad omnes in litera probatur.

¶ Quo ad primam quidẽ: Esse Dei est non solùm cõforme suo intellectui, sed etiam ipsum intelligere: ergo est maximè verũ veritate rei. probatur sequela: quia veritas in re est secundum q̃ habet esse conformabile intellectui. Art. 2. & 1.

¶ Quo ad secundam verò, Intelligere Dei est mẽsura omnis alterius esse & intellectus: ergo cognoscit verũ. probatur sequela: q̃ a veritas in intellectu est secũdũ quod apprehendit rem vt est. Constat enim intellectionem mẽsuranem omne esse, oportere apprehẽdere res esse vt sunt: & similiter mẽsuratem omnem intellectum etiam cõponentem & diuidentem oportere apprehendere quicquid à quocunque apprehenditur. 83 132.

¶ Quo ad tertiã autem: Deus est suum esse & suũ intelligere: ergo est ipsa veritas: & patet sequela. ex eo enim quod est suum esse, sequitur ergo est ipsa veritas rei. Ex eo autem quòd est suum intelligere, sequitur ergo est ipsa veritas in intellectu.

¶ Quo ad quartam autem particulam, probatio non specialiter afferitur: sed ex insertis in præcedẽtibus habetur. Ex eo namque quòd est suum esse & intelligere, habet rationem primæ mensuræ, & causæ omnis esse, & intellectus, manifestè sequitur quòd quæ illic est veritas, summa & prima est. b 253.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum sextum.*

Titulus clarus. 104 1. 2. q. 85. art. 2. & 3. & 1. di. 19. q. 5. art. 2. & ver. q. 1. art. 4. & 8. & Psal. 11. lect. 2. Lib. 4. de trin. cap. 8. & lib. 15. Cap. 1. Cap. 14.

in vno & eodem secũdum diuersa cognita: veritas autẽ qua omnes res veræ dicuntur, est vna ac prima. Antecedens patet ex dictis: cõsequentia autẽ quo ad vtriusque partis illationẽ probatur ex differentia inter vniuoci & analogũ, in hoc, quòd illud in quolibet vniuocato saluatur secundũ propriã rationem. Istud autẽ in primo tantũ ponit propriam rationem, in aliis autem fundatum ordinem ad primum. Exempla habentur in litera. Quo ad id verò, quòd in secunda parte consequentis implicitè claudirur, scilicet q̃ omnia respiciant veritatẽ intellectus diuini, probatur: quia illi vnumquodque assimilatur secundum suam entitatem. Et cõfirmatur prima pars consequentis autoritate glossæ, vt patet in litera.

¶ Circa partem primam consequentis, dubium occurit: Aut illa pars, scilicet veritas intellectꝰ multiplicatur: non est in litera probata nisi autoritate glossæ, aut veritas inuenitur vniuocè in omnibus intellectibus falcè creatis. vtrunque autem horum est inconueniens, ergo. Assumptum probatur. in litera nulla probatio est nisi ex differentia inter vniuocũ & analogum, & ex parte analogi (vt patet in litera) non infertꝰ multiplicatio, sed ex parte vniuoci: ergo aut non probatur, aut probatur ex cõditione vniuoci, quod multiplicatur ad multiplicationem vniuocatorum: & sic supponitur veritatem vniuocè inueniri in omnibus intellectibus creatis. Quòd autem vtrunque horũ sit inconueniens, manifestatur. Et primum quidem: quia in litera post differentiam inter vniuocum & analogum ac applicationem eius ad materiam, de qua est sermo, statim cum nota illationis concluditur, dicendo, Si ergo loquamur, &c. Secundum autem, quia veritas in intellectu nostro est compositio & diuisio. in intellectu verò angelico & diuino est simplex intelligentia eminenter, præhabens quicquid & nostra simplex intelligentia & cõpositio & diuisio habet.

¶ Circa eãdem quoque partem dubium occurit: quia videtur litera implicare. Quoniam si analogũ in vno tantũ secundum propriam rationẽ saluatur, & ex quæst. 13. constat omnia nomina cõmunia Deo & aliis esse analoga, & consequenter veritatẽ analogicè inueniri in intellectu diuino & aliis intellectibus, sequitur q̃ in multis intellectibus non sunt multæ veritates, sed oẽs intellectus sunt veri vna sola veritate, scilicet intellectus diuini: & ecõuerso, si veritas multiplicat ad multiplicationẽ intellectũ verorũ: ergo nõ per prius & posterius dicitur de eis: quia q̃ p̃ prius & posterius dicitur, in vno tãtum formaliter inuenitur vt litera sonat.

¶ Circa secundam quoque partem consequentis dubium occurrit. Quia cũ dicitur omnia esse vera veritate diuina loquendo de veritate rei, aut intelligitur secundum denominationem extrinsecam, aut intrinsecam: non intrinsecam, vt patet: ergo extrinsecam: & si sic, ergo res aut non sunt veræ formaliter: q̃ est inconueniens: quia vnaquæque res habet in se propriam veritatẽ rei, qua dicitur vera, vt patet de sensu respectu proprij sensibilis. Aut sunt veræ vtroque modo: sicut in q. de Bono dictum est, quòd omnia sunt bona bonitate diuina exemplariter, finaliter, & effectiuè, & tamẽ cũ hoc sunt bonitatibꝰ ꝓpriis formaliter bonæ. Et si sic, ergo nõ sunt veræ sola veritate diuina.

¶ Ad primam dubitationem dicitur negãdo disiunctiuam illam: quoniã datur tertius modus exponẽdi literã, Ad cuius euidẽtiam scito, q̃ in vniuoca prædicatione duo claudunt, scilicet prædicari formaliter de vniuocatis, & ꝑdicari de eis secundũ eandem omnino rationem formalẽ, vt patet in animali respectu bouis & leonis. Multiplicatio autẽ eiꝰ ad multiplicationẽ subiectorũ, nõ cõuenit ei ex secundo, quoniã ipsi soli cõueniret: q̃ cõstat esse falsum, sed cõuenit ei ex primo, in quo cõmunicat cum aliquibus nõ vniuocis. Vnde, cũ in proposito sit sermo de vniuoco, inquãtũ multiplicat ad multiplicationẽ subiectorũ, cõsequẽs est, q̃ ꝓpositio, in cui⁹ virtute tenet sequela, quo ad primã partem nõ est ista, Vniuocũ multiplicatur ad multiplicationẽ vniuocatorum: sed ista cõmunior, & clausa in prædicta, Prædicatũ formaliter multiplicatur ad multiplicationẽ subiectorũ. Et tunc cõcedo, q̃ subsumi intelligitur, q̃ veritas sit formaliter prædicatũ respectu intellectus: & sic infertur ergo veritas multiplicatur ad multiplicationẽ intellectuum, imò intellectorũ, siue in vno siue in diuersis intellectibus. Meminit autem litera potius vniuoci quàm prædicati formaliter, vt à notioribus traderetur disciplina.

¶ Ad secundã verò dubitationẽ dicitur, quòd illa regula de analogo tradita in litera non est vniuersalis de omni analogiq̃ modo, imò ꝓpriè loquendo, vt patet primò Ethic. nulli analogo conuenit: sed conuenit nominibus ad vnum vel in vno, aut ab vno quæ nos abusiuè vocamus analoga. Veritas autem si cõparetur ad res & intellectus, est nomen ab vno: quoniã in intellectu solo est veritas, à qua res dicũtur veræ. Si verò comparetur ad intellectus inter se, sic est nomen analogum. Nam proportionaliter saluatur, formaliter tamẽ in quolibet intellectu cognoscẽte verum. Esse ergo nomen aliquid secundũ proprium rationem in vno tantũm est conditio nominum, quæ sunt ad vnum, aut ab vno, &c. & nõ nominum proportionaliter dictorũ. Veritas autẽ respectu intellectus diuini & aliorum proportionale nomen est, & ideo non sequitur q̃ in solo Deo sit. Iam enim dictũ est in solutione primi dubij, quòd omni practicaro formaliter de pluribus, conuenit plurificari ad plurificationem subiectorum, siue illud sit vniuocũ, vt animal: siue proportionale, vt ens, &c. ¶ De huiusmodi autem differẽtia nominum plene scriptum inuenies in tractatu de analogia nominum.

¶ Ad dubium autem contra secundam partem conclusionis responsio ex litera habetur: vbi dicitur, quòd licet plures sint essentiæ vel formæ rerum, tamen vna est veritas, &c. ¶ Hæc enim verba post probatam cõclusionem adiuncta sunt, ad declarandam differentiam inter bonitatem & veritatem, quo ad hoc: quoniam res omnes dicuntur bonæ dupliciter, intrinsecè & extrinsecè, vt in q. 6. dictum est: veræ autem dicuntur extrinsecè tantum denominationem sita quòd nulla est in rebus formaliter veritas, sed imitatiuè seu adimplectiuè respectu intellectus diuini, & causaliter respectu nostri intellectꝰ speculatiui. Si enim nullus esset intellectus, nulla res vera, nullus sensus verus dici posset, nisi æquiuocè, vt in q. de Ve. q. prima articulo quarto dicitur. quemadmodum si non esset sanitas animalis medicina nullãq̃ dicta sana dici posset. Et omniũ vna est ratio: quia scilicet in ratione veri in rebus cadit veritas intellectꝰ, & sani in medicina & diæta cadit sanitas animalis, & sic ã aliis, sublata enim diffinitiõe nõ remanet idẽ nomẽ nisi æquiuocè.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum septimum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quæsito negatiuè, Nulla veritas creata est æterna. Probatur, Veritas enuntiabilium, & rerum, nihil aliud est quã veritas intellectus: ergo, si nullus intellectus esset æternus, nulla veritas creata

creata esset æterna, ergo in solo intellectu diuino veritas æternitatẽ habet: ergo nulla veritas creata est æterna. Antecedens quo ad primã partẽ probatur, cũ tiable in voce est verũ significatiuè tantum, sicut vina est sana. In mẽte autem est per ipsum, id est, formaliter verum: ergo, Quo ad secundã verò ex dictis assumitur. prima cõsequẽtia relinquitur nota per secũ q̃ non datur alia veritas præter res has, scilicet in re, in signo, & in intellectu. Secũda probatur. quia solus intellectus diuinus est æternus. tertia autẽ: quia veritas in intellectu diuino est ipse Deus, vt in ar. 5. dictum est. Creata autem veritas est aliud à Deo.

¶ Aduerte hic duo. primò, q̃ cõclusio principalis non ponitur formaliter in litera, sed virtualiter in illa vniuersalis de omni analogiq̃ modo, imò ꝓpriè loquendo, vt patet primò Ethic. Nihil aliud, quam Deus est æternum: quia veritas Deus est.

¶ Secũdò, q̃ ex hoc loco apertissimè habes, q̃ nullũ secundariò obiectum diuini intellectus ponendum est quod sit aliud à Deo: quoniam si ꝓpositiones cognitæ seu earum veritates, qd idẽ est, in intellectu diuino sunt Deus, quanto magis lapis, & quicquid aliud incõplexè significatur: & hoc est bene notandum, ad confirmandam notitiam de intelligere diuino traditam.

¶ *Super Quæstionis decimæ sextæ Articulum octauum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito cum vno corollario. conclusio est, Veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri autem intellectus est mutabilis. Circa quã cõclusionem tria dicitur. Primò reddetur ratio, quare respõdetur de veritate intellectus, cum quæsitũ fuerit. de veritate in cõmuni: & dicitur in principio corporis quòd hoc fit, quia veritas in solo ꝓtellectu est formaliter: ergo & mutabilitas & immutabilitas eius. Cæteræ enim conditiones sequuntur esse. Secundò probatur cõclusio. Tertiò declaratur ille terminus mutabilis, in conclusione positus. Potest enim sumi dupliciter, scilicet subiectiuè & terminatiuè. in ꝓposito sumi dicitur terminatiuè & nõ subiectiuè: & ratio est, quia formæ sic, idẽ, terminatiuè, vocãtur mutabiles, non subiectiuè. Probatur ligitur conclusio sic: Veritas intellectus est conformitas intellectꝰ ad res: ergo potest variari ex parte intellectus & rei: ergo si

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquid esse semper & vbique, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quia habet in se vnde se extendat ad omne tẽpus & ad omnem locum sicut Deo cõpetit esse vbique & semper. Alio modo, quia nõ habet in se quo determinetur ad aliquem locum vel tempus, sicut materia prima dicitur esse vna, non quia habet vnam formam, sicut homo est vnus ab vnitate vnius formæ, sed per remotionem omniũ formarum distinguentium. Et per hunc modum quodlibet vniuersale dicitur esse vbique & semper, inquantum vniuersalia abstrahuntur ab hic & nũc: sed ex hoc nõ sequitur ea esse æterna nisi in intellectu, si quis sit æternus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud quod nunc est, ex eo futurum fuit antequã esset: quia in causa sua erat, vt fieret. Vnde sublata causa, non esset futurum illud fieri. sola autem causa prima est æterna. Vnde ex hoc non sequitur, quòd ea quæ sunt semper, fuerit verũ ea esse futura, nisi quatenus in causa sempiterna fuit, vt essent futura. Quæ quidem causa solus Deus est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quia intellectus noster non est æternus, nec veritas enuntiabilium, quæ à nobis formantur, est æterna, sed quandoque incœpit. Et antequam huiusmodi veritas esset, non erat verum dicere veritatem talem non esse, nisi ab intellectu diuino, in quo solùm veritas est æterna: sed nunc verum est dicere veritatem tunc non fuisse. Quod quidem non est verum, nisi veritate, quæ nunc est in intellectu nostro, non autem per aliquam veritatem ex parte rei: quia ista est veritas de non ente. Non ens autem non habet ex se vt sit verum, sed solummodo ex intellectu apprehendente ipsum. Vnde in tantum est verum dicere veritatem non fuisse, inquantum apprehendimus non esse ipsius vt præcedens esse eius.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum veritas sit immutabilis.*

Ad octavvm sic proceditur. Videtur quòd veritas sit immutabilis. Dicit enim Aug in lib. de libero arb. quòd veritas nõ est æqualis menti: quia esset mutabilis sicut & mens.

¶ 2. Præterea, Id, quod remanet post omnẽ mutationem, sit immutabile, sicut prima materia est ingenita & incorruptibilis: quia remanet post omnem generationẽ & corruptionem. Sed veritas remanet post omnem mutationem. quia post omnem mutationem verum est dicere esse vel non esse. Ergo veritas est immutabilis.

¶ 3. Præterea, Si veritas enuntiationis mutatur maximè mutatur ad mutationẽ rei. Sed sic nõ mutatur. Veritas enim secundũ Ansel. est rectitudo quædã in quãtum aliquid implet id, quod est de ipso in mẽte diuina. Hæc autem propositio, Sortes sedet, accipit à mente diuina, vt significet Sortẽ sedere. quod significat etiam eo non sedente. Ergo veritas propositiõis nullo modo mutatur.

¶ 4. Præterea, Vbi est eadem causa, & idem effectus. sed eadẽ res est causa veritatis harum trium propositionum, Sortes sedet, sedebit, & sedit. Ergo eadem est harum veritas. Sed oportet quòd alterum horũ sit verum. Ergo veritas harum propositionum immutabiliter manet. Et eadem ratione cuiuslibet alterius propositionis.

¶ Sed contra est quòd dicitur in Psal. 11. Diminutæ sunt veritates à filiis hominum.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut suprà dictum est) veritas propriè est in solo intellectu, res autem dicuntur veræ à veritate, quæ est in aliquo intellectu. Vnde mutabilitas veritatis considerãda est circa intellectum. Cuius quidem veritas in hoc consistit, quòd habeat conformitatem ad res intellectas. Quæ quidẽ conformitas variari potest dupliciter, sicut & quelibet alia similitudo ex mutatione alterius extremi. Vnde vno modo variatur veritas ex parte intellectus ex eo q̃ de re eodẽ modo se habente aliquis aliam opinionem accipit. Alio modo si opinione eadem manẽte, res mutetur. Et vtroque modo fit mutatio de vero in falsum. Si ergo sit aliquis intellectꝰ in quo non possit esse alternatio opinionũ, vel cuius acceptionem non potest subterfugere res aliqua, in eo est immutabilis veritas. Talis autem est intellectus diuinus, vt ex superioribus patet. Vnde veritas diuini intellectus est immutabilis, veritas autem intellectus nostri mutabilis est. Non quòd ipsa sit subiectum mutationis e. sed inquãtum intellectus noster mutatur de veritate in falsitatem: sic enim formæ mutabiles dici possunt. Veritas autem intellectus diuini est secundum quam res naturales dicuntur veræ, quæ est omnino immutabilis.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de veritate diuina.

¶ Ad secũdum dicendũ, quòd verum & ens sunt conuertibilia. Vnde sicut ens non generatur, neque corrumpitur per se, sed per accidens, inquantum hoc vel illud ens corrũpitur vel generatur, vt dicitur in 1. Physic. ita veritas mutatur, non quòd nulla veritas remaneat, sed quia non remanet illa veritas quæ prius erat.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ propositio non solùm habet veritatẽ, sicut res aliæ veritatẽ habere dicũtur, inquantũ implent id, quod de eis est ordinatum ab intellectu diuino, sed dicitur habere veritatem quodam speciali modo, inquantum significat veritatẽ intellectus. Quæ quidem consistit in cõformitate intellectus & rei. Qua quidem subtracta mutatur veritas opinionis: & per cõsequẽs veritas ꝓpositionis e. Sic igitur hæc propositio, Sortes seder, eo sedẽte vera est. & veritate rei inquantũ est quædã vox significatiua, & veritate significationis, inquantum significat opinionem veram: Sorte verò surgente remanet prima veritas, sed mutatur secunda.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd sessio Sortis, quæ est causa veritatis huius propositionis, Sortes sedet, non eodem modo se habet dum Sortes sedet, & postquam sederit, & antequam sederet. Vnde & veritas ab hoc causata diuersimodè se habet, & diuersimodè significatur propositionibus de præsenti, præterito, & futuro. Vnde non sequitur quòd licet altera trium propositionum sit vera, quòd eadem veritas inuariabilis maneat.

QVÆSTIO DECIMA SEPTIMA

de Falsitate, in quatuor Articulos diuisa.

Deinde quæritur de falsitate. ¶ Et circa hoc quærunt quatuor. ¶ Primò, vtrum falsitas sit in rebus. ¶ Secundò, vtrum sit in sensu. ¶ Tertiò, vtrum sit in intellectu. ¶ Quartò, de oppositione veri & falsi.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum falsitas sit in rebus.*

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd falsitas non sit in rebus. Dicit enim Aug. in lib. Soliloq. Si verum est id quod est, falsum non esse vspiam concludetur quouis repugnante.

¶ 2. Præterea, Falsum dicitur à fallendo. Sed res non fallunt, vt dicit Aug. in libro de vera Relig. quia non ostendunt aliud quàm suam speciem. Ergo falsum in rebus non inuenitur.

¶ 3. Præterea, Verum dicitur in rebus per comparationem ad intellectum diuinum, vt suprà dictum est, sed quælibet res inquantum est, imitatur Deum. Ergo quælibet res vera est absque falsitate. Et sic nulla res est falsa.

¶ Sed contra est quòd dicit August. in lib. de vera Relig. q̃ omne

falsitas est in intellectu, & non in rebus, nisi in ordine ad intellectũ: ergo falsitas simpliciter rerum consistit in difformitate ad intellectũ, quẽ per se respicit: ergo ad intellectũ, à quo dependet: ergo falsitas secundum quid rei consistit in difformitate ad intellectum per accidẽs: ergo à quo non dependet. prima consequẽtia probatur: quia opposita sunt circa idẽ, secũda quoque, quia veritas est in intellectu & nõ in rebus nisi in ordine ad intellectum. tertia autem, quia vnũquodque nominatur simpliciter ab eo quod conuenit per se. quarta verò, quia intellectus à quo dependet res, per se respicitur. quinta autẽ cum sexta probatur ex oppositis tertiæ, & quartæ: quia scilicet ab intellectu per accidens denominatur res secundũ quid. Et quia intellectus, à quo res non pendet, est per accidens.

Cap. 34.

P. 324.

¶ Quo ad secũdum prima conclusio responsiua, scilicet falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus à Deo, nisi fortè in volũtariis probatur. Res naturales dependent ab intellectu diuino, sicut artificiales ab intellectu humano: ergo falsitas simpliciter naturalium consisteret in difformitate ad intellectũ diuinum: ergo in rebus dependentibus à Deo non est falsitas simpliciter, nisi fortè in volũtariis. Antecedens suppositur: consequentia probatur: quia res artificiales dicuntur falsæ simpliciter, inquantum deficiunt à forma artis. & manifestatur hoc ex vsu loquendi, dicitur enim aliquis falsam grammaticam fecisse, quia defecit ab arte grãmaticæ. Et sumitur hic deficere non negatiuè, sed cõtrariè. quod idem est quòd esse difforme. defectus enim negatiuè constituit opus imperfectum. Sed contrariè cõstituit falsũ. Et ideo, vt clarior esset sensus, vsus sum in cõsequentiis difformitatis nomine. Secũda verò consequẽtia probatur. Quicquid in rebꝰ accidit exceptis his, in quorum potestate est subducere se ab ordine diuini intellectus, ex ordinatione intellectus diuini procedit: ergo in rebus dependentibus à Deo, &c. Et cõfirmatur exceptio autoritate Scripturæ directè, & ex opposito autoritate quoque Scripturæ confirmato, scilicet veritate virẽ dicta de actũ virtuoso.

101

Lib. 1. cap. 6.

Text. 34.

Loco adduct.

¶ Aduerte hic tria. Primũ, est, quòd litera res naturales proponit dependere ab intellectu diuino, vt artificiales ab omne corpus est verũ corpus, & falsa vnitas: quia imitatur vnitatem, & non est vnitas. Sed quælibet res imitatur diuinam bonitatem & ab ea deficit. Ergo in omnibus rebus est falsitas.

¶ Respondeo dicendum, q̃ cùm verum & falsum opponãtur, opposita autem sunt circa idẽ: necesse est, vt ibi prius quærãtur falsitas, vbi primò veritas inuenitur, hoc est in intellectu e. In rebus autẽ neque veritas neque falsitas est nisi per ordinẽ ad intellectũ. Et quia vnumquodque secundũ id, quod cõuenit ei per se, simpliciter nominatur: secundũ autem id, quod conuenit ei per accidens, non nominatur nisi secundũ quid: res quidem simpliciter falsa dici posset per cõparationem ad intellectum, à quo dependet, cui comparatur per se, in ordine autẽ ad aliũ intellectum, cui cõparatur per accidẽs, nõ posset dici falsa nisi secundum quid. Dependẽt autem ab intellectu diuino res naturales, sicut ab intellectu humano res artificiales. Dicũtur igitur res artificiales & falsæ simpliciter & secũdũ se, inquantũ deficiunt à forma artis. Vnde dicitur aliquis artifex opus falsum facere, quãdo deficit ab operatione artis. Sic autẽ in rebus dependentibus à Deo falsitas inueniri non potest per comparationem ad intellectum diuinum, cùm quicquid in rebus accidit, ex ordinatione diuini intellectus procedat: Nisi fortè in voluntariis agentibus tantum, in quorum potestate est subducere se ab ordinatione diuini intellectus: in quo malum culpæ consistit, secũdum quòd ipsa peccata falsitates & mendacia dicuntur in Scripturis, secũdũ illud Psal. 4. Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Sicut per oppositum operatio virtuosa veritas vitæ nominatur, inquantum subditur ordini diuini intellectꝰe, sicut dicitur Ioan. 3. Qui facit veritatem, venit ad lucem. Sed per ordinem ad intellectum nostrum, ad quem comparantur res naturales per accidens, possunt dici falsæ non simpliciter, sed secundũ quid. Et hoc dupliciter. Vno modo secundum rationem significati, vt dicatur illud esse falsum in rebus, quod significatur vel repræsentatur oratione vel intellectu falso. secundum quẽ modum quælibet res potest dici esse falsa quantum ad id, quod ei nõ inest. Sicut si dicamus diametrũ esse falsum commensurabile, vt dicit Philosophus in 5. Metaph. & sicut dicit Aug. in lib. Soliloquiorũ, quòd tragœdus est falsus Hector. Sicut ecõtrario potest vnũquodq; dici verum secũdum id, quod competit ei. Alio modo per modũ causæ. Et sic dicitur res esse falsa quæ nata est facere de se opinionem falsam. Et quia innatum est nobis per ea quę exteriùs apparent de rebus iudicare, eo q̃ nostra cognitio à sensu ortũ habet, qui primò & per se est exteriorum accidẽtium: ideo ea quæ in exterioribus accidentibus habẽt similitudinem aliarum rerum, dicuntur esse falsa secundum illas res, sicut fel est falsum mel, & stannum est falsum argẽtum. Et secundum hoc dicit Aug. in lib. Soliloquiorum, quòd eas res esse falsas nominamus quæ verisimilia apprehendimus. Et Philosophus dicit in 5. Metap. q̃ falsa dicuntur quæcũque apta nata sunt apparere aut qualia nõ sunt, aut quæ nõ sunt. Et per hunc modum etiam dicitur homo falsus, inquantum est amotiuus falsarũ opinionum vel locutionum, nõ autem ex hoc quòd potest eas confingere: quia sic etiam sapientes & scientes falsi dicerentur, vt dicitur in quinto Metaphysicorum.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, quòd res comparata ad intellectum secũdum id quod est, dicitur vera: secundum id q̃ non est dicitur falsa. Vnde verus tragœdus est falsus Hector, vt dicitur in secundo Soliloquiorum. Sicut igitur in his, quæ sunt inuenitur quoddam nõ esse, ita in his quę sunt inuenitur quædam ratio falsitatis.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd res per se nõ fallunt, sed per accidẽs. Dant enim occasionem falsitatis, eò quòd similitudinẽ eorum gerũt, quorum non habet existẽtiam.

10

¶ Ad tertium dicendum, quòd per cõparationem ad intellectum diuinum non dicuntur res falsæ, quod esset eas esse falsas simpliciter, sed per comparationem ad intellectum nostrum: quod est eas esse falsas secundum quid.

¶ Ad quartum, quod in oppositũ obiicitur, dicendum, quòd similitudo vel repræsentatio deficiens non inducit rationem falsitatis, nisi inquantum præstat occasionem falsæ opinionis. Vnde non vbicũque est similitudo, dicitur res falsa, sed vbicunque est talis similitudo, quæ nata est facere opinionem falsam, non cuicunque, sed vt pluribus.

20

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum in sensu sit falsitas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in sensu non sit falsitas. Dicit enim Aug. in libro de vera Religione: Si omnes corporis sensus ita nuntiat vt afficiuntur, quid ab eis amplius exigere debemus ignoro. Et sic videtur quòd ex sensibus non fallamur: & sic falsitas in sensu non est.

30

¶ 2 Præterea, Philosophus dicit in quarto Metaphysicorum, quòd falsitas nõ est propria sensui, sed phantasiæ.

¶ 3. Præterea, In incomplexis non est verũ nec falsum, sed solùm in complexis. Sed cõponere & diuidere nõ pertinet ad sensum. Ergo in sensu non est falsitas.

¶ Sed contra est quod dicit Aug. in lib. Soliloq. Apparet nos in omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.

¶ Respondeo dicendum, quod falsitas non est quærenda in sensu, nisi sicuti ibi est veritas. Veritas autem non sic est in sensu, vt sensus cognoscat veritatem, sed in quantum veram apprehensionem habet de sensibilibus, vt suprà dictũ est. Quod quidem contingit eo quod apprehendit res vt sunt. Vnde contingit falsitatẽ esse in sensu ex hoc quòd apprehẽdit vel iudicat res aliter quam sunt. Sic autem se habet ad cognoscendũ res inquantum similitudo rerũ est in sensu. Similitudo autẽ alicuius rei est in sensu tripliciter. Vno modo primo & per se sicut in visu est similitudo colorũ, & aliorum propriorum sensibiliũ. Et alio modo per se, sed non primò. sicut in visu est similitudo figurę vel magnitudinis, & aliorũ cõmunium sensibilium omniũ. Tertio modo nec primo nec per se, sed per accidens. Sicut in visu est similitudo hominis, non inquantum est homo, sed inquantũ huic colorato accidit esse hominem. Et circa propria sensibilia sensus non habet falsam cognitionem, nisi per accidẽs e, & in pauciorib. sic eo scilicet, quòd propter indispositionem organi, non conuenienter recipit formam sensibilem, sicut & alia passiua propter suam indispositionem deficienter recipiunt impressionem agentium. Et inde est, quòd propter corruptionem linguæ humano & tamen non infert, ergo in naturalibus: sed vniuersalissime, ergo in rebus dependentibus à Deo, &c. fecit autem hoc: quia idem iudicium est de omnibus & de naturalibus: omnia enim quatenus ab ipso pendent, statutum in eo habent qui eis conueniat: cui cõformia oportet esse, exceptis voluntariis. Secundum est quòd omnia alia à Deo possunt comparari ad intellectum diuinum dupliciter. Vno modo vt cognita ad cognoscẽtem. Alio modo vt mẽsurata ad mensuram, seu regulata ad regulam. Si primo modo cõparentur, nulla est differentia inter alia & voluntaria, quo ad subductionem ab ordine respectu intellectus diuini, quoniam omnia æquè nuda & aperta sunt coram eo. Sed si comparentur secundo modo, sic est differentia posita in litera, quoniam in rebus aliis nihil accidit nisi ex aliquo ordine regulato à diuino intellectu, licet ille ordo non congruat huic, vt patet in monstris. In voluntariis autem accidit de formitas moralis non ex ordine aliquo à Deo statuto. Nullum enim rerum ordinem statuit, ex quo culpa fieret, nul lãq; regula in Deo est, cui culpa cõformis sit. Sed ex potentia peccandi liberi arbitrij, quæ vt sic nec per se, nec per accidens est à Deo, vt alibi patet. Tertium est, quod in litera dicitur. Nisi fortè in voluntariis: non quia dubium est: sed quia nõ est necesse in voluntariis inuenirí huiusmodi facilitatem. Vel quia adhuc de voluntariis non est determinatum.

Cap. 10.

¶ Secunda verò cõclusio, scilicet falsitas secũdum quid est in rebus, dupliciter declaratur, res naturales relatæ ad intellectum nostrum, sunt & significatæ, & causæ, & significantur quandoque secundum id quod non inest, & natæ sunt quædam facere de se falsam opinionem: ergo vtroque modo in eis potest dici falsitas secundum quid. Antecedens patet quo ad omnes partes inductiuè: consequentia autem probatur ex ratione falsi, & confirmatur vtrunque membrũ autoritatibus Augustini & Aristotelis, vt patet in litera. Omnia clara sunt.

Quicunq;

¶ Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum secundum.

TITVLV ex principio corporis est clarꝰ.

¶ In corpore duo: primò declarat titulũ sensum. secũdo respondet quæsito ibi, Sic autem,

¶ Quo

¶ Quo ad primũ dicit, quòd sensus quæstionis est vtrũ sensus sit falsus, id est habens falsam apprehẽsionẽ, id est apprehendat rem aliter quàm est: & non vtrum sit falsus, id est cognoscat vel dicat falsum, probátque hoc ex veritate sensus: quia eodẽ modo in eo inuenitur veritas, scilicet vt cõsistit in apprehẽsione rei sicut est. Et sic etiam patet quid significat falsitas sensus. f. apprehẽdere rem aliter quã est.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua quæsito est: Sensus respectu proprij obiecti non est falsus nisi per accidens, sed respectu sensibilis communis, & per accidens est falsus. Probatur. Sensus sic cognoscit res vt assimilatur eis: ergo quædam per se primo, quædam per se non primò, & quædam per accidens cognoscit. ergo respectu sensibilis ꝓpri nõ nisi per accidens fallitur. Respectu verò alio rum falli potest, Antecedens patet. cõsequentia autem prima probatur, quia tripliciter similitudo in sensu inuenitur, scilicet per se primò, &c. Secunda autem consequẽtia in litera non probatur, nisi ex hoc, quòd ad per se primo sensibile directè sensus refertur. Ad alia verò ex cõsequenti, vel per accidens. In articulo tamen sequẽti ratio assignabit. Quo ad exceptionem tamẽ, id est nisi per accidens, manifestatur: & de quali accidẽte intelligatur, quia de indispositione organi. Et ꝓbatur, quia hoc est commune omnibus passiuis, scilicet in dispositionem eius impedire receptionem formæ. Et confirmatur experientia in sensu gustus.

Tex. 34.

¶ In responsione ad primum nota distinctionem sensus ex quæstio. de ver. quæst. prima art. 2. Sẽsus dupliciter. Vno modo vt cognoscit res, secũdo, vt offert superiori potentiæ: & hoc dupliciter, scilicet vt res quædã & vt indicatiuus rerum. Primo modo sensus tractatus est hic, & dictum est, quòd est verus respectu proprij sensibilis, &c. Secũdo autẽ modo, scilicet vt res offerẽs se in actu secundo superiori, est semper simpliciter verus: sicut & cæteræ res iuxta determinationẽ in articulo prẽcedenti. Et hoc modo accepit sensum Augustinus in autoritate inducta. Tertio autem modo, scilicet vt nuntius rerum, est falsus quandoque causaliter: quia natus est pluries facere falsam æstimationem de re. Sempẽt ergo sensus veram æstimationẽ de dispositione propria, sed nõ de dispositione rerum sensatarum, & hoc intendit responsio literæ huius distinguens iudicium ex sensibus duplex, scilicet de ipso sensu in actu, & de re sensata. Et quo ad primum non fallitur per sensum, sed quo ad secundum.

Ver. 25. 1. art. 12. & 2. 2. q. 96. c. 3. n. 12. Sora c. 10. §. 4. Quæst. 31. in principi. Tex. 31.

¶ Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum tertium.

TITVLVS clarus.

¶ In corpore tria. Primò in quo intellectus est, aut non est falsitas. Secũdò ibi, Hæc tamen differentia, quomodo in illo intellectu, in quo est, vt inuenitur falsitas. Tertiò ibi, Quia verò falsitas, quomodo & quando ex illo deriuatur falsitas in intellectu, in quo non est.

¶ Quo ad primũ est hæc cõclusio, Falsitas nõ est in intellectu quod quid est, sed componente & diuidente. Hæc cõclusio probatur rõne, & manifestatur simul in se & in sua probatione, ex proportionali similitudine intellectus & sensus. Rõ igitur est hæc: Res naturalis nõ deficit ab esse quod sibi conuenit secũdum suam formã, sed deficere potest ab accidẽtibus vel cõsequentibus: ergo virtus cognoscitiua nõ deficit à cognitione illius, cui similitudine informatur, sed accidẽtiũ eius vel consequentiũ: ergo intellectus circa q̃ quid est nõ decipitur, sed in cõponẽdo vel diuidẽdo. Antecedẽs probatur inductiuè in homine, cõsequẽtia verò probatur. Sicut res se habet ad esse per formã, ita virtus cognoscitiua ad cognoscere ꝓ similitudinẽ rei cognitæ: ergo si res nõ potest deficere, &c. Secunda verò consequentia quo ad primã partẽ probatur: quia intellectus informatur similitudine quidditatis, quo ad secundã verò, quia cõponendo attribuitur quidditati aliquid, vel non consequẽs, vel oppositum. Si militudo autẽ proportionalis est: sicut sensus visus se habet ad sensibile proprium, ita intellectꝰ ad quod quid est. Et sicut ille informatur directè similitudine, ꝓprij sensibilis, ita hic similitudine quidditatis: & propterea in neutro vt sic est falsitas. Sicut quoque ille se habet ad sensibilia communia & per accidens, ita hic ad iudicandũ de cõsequentibus, vel accidentibus quidditatis: quod sit cõponendo vel diuidẽdo. Et propterea ĩ vtroque potest esse falsitas,

Artic. præced.

¶ Circa antecedens aduertè, q̃ potest bene & malè interpretari. Malè quidem, si intelligatur quod esse rei naturalis nõ potest deficere: hoc enim nõ est verum nisi in rebus incorruptibilibus: Bene autẽ si intelligatur, quòd esse rei naturalis non potest deficere, ipsa re naturali salua: & sic intendit litera; vnde non dicit, q̃ nulla res naturalis potest deficere, sed dicit quod non potest deficere ab esse, quod sibi cõpetit secũdũ suam formam, tanquã si diceret, quod nulla res habens aliquam formam, dum habet illam, potest deficere ab esse, quod conuenit secundum illam. Et est propositio per se nota, quia esse est de ratione formę, vt patet 7. Metaphysic.

429 295

Ar. præce.

¶ Circa probationem consequentiæ, illam scilicet proportionalem, Sicut res habet esse per propriam formam, ita virtus cognoscitiua cognoscere per similitudinem rei cognitæ: aduertẽ, q̃ cognoscere est ipsum esse speciei cognoscibilis: quando est verè actu in genere cognoscibili, sicut dixim̃ quod intelligere est ipsum esse speciei intelligibilis actu ĩ genere intelligibili, & nõ medio modo existentis: ita q̃ hoc est cõmune omni cognoscitiuę virtuti, sicut sensitiui sue intellectiui ordinis, scilicet, quòd cognoscere est esse speciei, quæ cognoscit sumẽdo illam speciẽ (quicquid illa sit) in actu in genere cognoscibili, quicquid sit de esse eius actu in genere entium. Et hoc est valde notandũ pro notitia partis sensitiuæ & intellectus.

295 429

q. 16. ar. 4.

¶ Quo ad secundum est hæc conclusio: Falsitas est in intellectu componente dupliciter, scilicet formaliter & obiectiuè. probatur & manifestatur. Probatur quidem: quia veritas est in eodem intellectu eisdem modis. Manifestatur verò ex differentia ad sensum, vt patet.

¶ Quo ad tertiũ ponitur cõclusio vna cũ suo corollario, cõclusio est. Falsitas est in intellectu quod quid est per accidẽs. probatur & manifestatur. probatur quidẽ sic: Falsitas per se est in cõpositione intellectũ tantum: ergo in intellectu quod quid est habet locum rõne cõpositionis admixtæ, ergo inuenitur in eo per accidẽs. omnes cõsequentiæ sunt notæ: prima enim fundatur super hoc quòd ex primo tali cætera oportet dici talia, inquantum participant illud vt patet primo Posteriorum. secunda super hoc, quòd non est de ratione quod quid est esse cõpositum. quod etiã patet. Manifestatur autem cõclusio, distinguẽdo duos modos, quibus cõpositio admittitur intellectui circa q̃ quid est. primus cõsistit in cõiunctione distinctionis cũ diffinito, secũdus in cõiunctione partiũ diffinitionis, vt patet in litera, & differunt in hoc hi modi, quod

di, quod error in secundo constituit quod quid est in se falsum, primus autē falsum huic.

¶ Corollarium est, quòd in cognoscendo quidditates simplices, intellectus non potest esse falsus, sed aut verus aut nullus.

¶ Circa primum modum falsitatis & hoc corollariū occurrit dubiū, tū quia coniunctio diffinitionis cum diffinitio est extra intellectū quod quid est intellectus eēm quod quid est lineæ nō dicit, linea est lōgitudo cui⁹ extrema sunt duo puncta: sed dicit tantū lōgitudo cui⁹ extrema sunt duo puncta. hæc enim est diffinitio quā solā cōstat ad primam operationē intellectus spectare. Illud autē totum, linea est lōgitudo &c. ab intellectu cōponente dicitur: sicut etiā dicitur, linea est curua vel recta: cur ergo magis falsitas illius coniunctionis quàm huius primæ, imponitur operationi. Tum quia iste modus falsitatis ita habet locum in simplicibus, sicut in cōpositis: potest enim simplicissimus conceptus iungi, cui non cōuenit quidditatiuē. Et sic in simplicib⁹ potest etiā esse error per accidens: cuius oppositum litera sonat in corollario.

D.751. 421

¶ Ad euidentiā horum scito, ꝙ sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci: & ꝓpterea quā tū differt coniunctio diffinitionis cū diffinito à coniunctione cū cæteris, tantum interest vt exigatur cognitio illius coniunctionis ad quod quid est: & non coniunctionis cū aliis. Cōiunctio enim diffinitionis cū diffinito dat diffinitioni ꝙ sit quod quid est. Nulla enim ratio est quidditas nisi īquātum est alicuius entis quidditas. Et propterea cognoscere ꝙ quid est, non contingit nisi cognoscatur coniunctio diffinitionis cū diffinito. Si enim cognoscereturdiffinitio nesciendo cuius rei sit, non sciretur quidditas aliqua, sed quid significat nomē: sic enim se haberet huiusmodi diffinitionē apprehendens, sicut modo se habet formans conceptum montis aurei vel cuiuscū que alterius figmenti ex non impossibilibus. non sic autem se habet ad quod quid est cōiunctio cū passionibus & aliis, quoniam absque illis quidditatis ratio saluatur. Quia ergo ꝙ quid est essēcialiter exigit in essendo id cui⁹ est, quamuis non hoc vel illud, oportet vt etiam in cognosci illud exigat: ac per hoc illa coniunctio ad primum spectat operationem intellectus, sicut & cōiunctio partiū diffinitionis: quamuis hæc vltima magis. Et quoniam coniunctio diffinitionis cum diffinito, si secundum se iudicetur, consurgit ex cōpositione diffinitionis, nisi enim esset compositum, locum in eo non haberet abstractio diffinitionis ab eo, quantum est ex se: cum nihil abstrahat secundū se ab omnino seipso. Proprere: si aliqua quidditas inuenitur ita simplex, vt scilicet sit rei simplicis quidditas circa illā nullus ex parte sua error esse potest, sicut nulla est compositio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd ideo quidditas dicitur proprium obiectum intellectus, quia intellectus in communi, se habet ad quidditatem sicut visus ad colorem, ita quòd per se primo cognoscit quod quid est, & ab ipso tantum perficitur. & mouetur per se primo. Huius autem ratio assignatur. Tum quia species intelligibilis primò est quidditatis, vt in corpore articuli dicitur. Tum quia in quod quid est claudit cognitio omnis complexionis, siue conuenientis, siue disconuenientis: adeo quòd si quis perfectè penetraret quidditates rerū, perfectè intelligeret in eis oēs propositiōes de earum accidentibus, vt inferius in tractatu de Angelis patebit. Tū quia ꝙ quid est, cognoscibile est ex se, cōplexio autem nō nisi ex quod quid est, In cuius signum principia cognoscimus in quantū terminos cognoscimus, vt dicitur primo Poster. Et omnes dubitationes resoluendo in quod quid est iudicam⁹.

310 2. quæst. 64. arti 3. 3. m. & c. dist. 19. q. 5. artic. 1. 8.m. & ve. qu. art. 10. 3.m. Lib. 2. Sophil. cap. 5. Lib. 6. cap. 10.

¶ Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum quartum.

IN titulo ly contraria sumitur propriè, vt contrarietas distinguitur contra alias oppositionum species.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Verū & falsum sunt contraria. Probatur sic, falsum est dici, vel videri ens non esse, aut non ens esse: ergo falsum significat acceptionē inadæquatā rei: ergo falsū ponit

quod animal rationale est quadrupes. Et propter hoc in cognoscendo quidditates simplices non potest esse intellectus falsus: sed vel est verus, vel totaliter nihil intelligit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quia à quidditas rei est proprium obiectū intellectus e: propter hoc tūc propriè dicimur aliquid intelligere, quando reducentes illud in quod quid est sic de eo iudicamus: sicut accidit in demonstrationibus in quibus non est falsitas. Et hoc modo intelligitur verbum August. quòd omnis, qui fallitur non intelligit id in quo fallitur: nō autē ita quòd in nulla operatione intellectus aliquis fallatur.

¶ Ad secundum dicendū, quòd intellectus semper est rectus, secundum quod intellectus est principiorum, circa quæ non decipitur ex eadem causa, qua non decipitur circa quod quid est. Nam principia per se nota sunt illa, quæ statim intellectis terminis cognoscuntur, ex eo quod prædicatum ponitur in diffinitione subiecti.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum verum & falsum sint contraria.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd verum & falsum non sint contraria. Verum enim & falsum opponuntur sicut quod est & quòd non est. nam verum est id quod est, vt dicit August. Sed quod est & quod non est, nō opponuntur contrariè. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶ 2. Præterea, Vnum contrariorum non est in alio. Sed falsum est in vero. Quia sicut dicit August. in lib. Soliloq. Tragœdus non esset falsus Hector, si non esset vetus Tragœdus. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶ 3. Præterea, in Deo nō est cōtrarietas aliqua: nihil enim diuinæ substantiæ est contrarium, vt dicit Augustin. 12. de ciuita. Dei. Sed Deo opponitur falsitas. nam idolū in Scriptura mendacium nominatur, Ierem. 8. Apprehenderunt mendacium. gloss. id est idola. ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶ Sed contra est quod dicit Philosophus in secundo Periher. Ponit enim falsam opinionem veræ contrariam.

¶ Respondeo dicendum, quòd verum & falsum opponuntur vt contraria, & non sicut affirmatio & negatio, vt quidam dixerunt.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd negatio neque ponit aliquid neque determinat sibi aliquod subiectum. Et propter hoc potest dici tam de ente, quàm de non ente, sicut non videns non sedens. Priuatio autem non ponit aliquid, sed determinat sibi subiectum e. Est enim negatio in subiecto vt dicitur quarto Metaphysicorum. Cęcum enim non dicitur nisi de eo quod est natum videre. Contrarium verò & aliquid ponit & subiectum determinat. Nigrum enim est aliqua species coloris. Falsum autem aliquid ponit. Est enim falsum (vt dicit Philosophus quarto Metaphysicorum) ex eo quod dicitur vel videtur aliquid esse quod non est, vel non esse quod est. Sicut enim verum ponit acceptionem adæquatam rei, ita falsum acceptionem rei, non adæquatam. Vnde manifestum est, quòd verum & falsum sunt contraria.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd id, quòd est in rebus, est veritas rei, sed id quod est vt apprehensum, est verum intellectus, in quo primò est veritas. Vnde & falsum est id quod non est vt, apprehensum. Apprehendere autem esse & non esse, contrarietatē habet, sicut probat Philosophus in secundo Periher. quod huic opinioni, Bonum est bonum, contraria est, Bonum non est bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd falsum non fundatur in vero sibi contrario, sicut aliquid & determinat sibi subiectū: ergo nec cōtradictoriè nec priuatiuè, sed cōtrariè opponitur verò. Antecedēs probatur ex quarto Metaphysicorū, text tu vigesimoseptimo. Prima cōsequentia patet, & ex significatione veri, quia scilicet ponit acceptionē adæquatam rei, confirmatur. secunda autē est ex se euidēs: quia acceptio diformis est aliquid. vltima autē probat ex differētia inter opposita contradictoriè, priuatiuè & contrariè: quia scilicet ī illa alterū est pura negatio absque subiecto. In secunda negatio in subiecto. In tertia positio in subiecto.

Cap. 18.

Ex Hier. in eum lo cum.

¶ Aduerte hic, quod litera supponit verum & falsum opponi tāquam per se notum, & solum modum oppositionis venatur ac determinat. Et ideo consequentia tertia nullā paritur calumniam. Confirmatio quoque primę consequentiæ ex significatione veri valde efficax est, si quarto Metaphysicorū ereditur: quoniam ibidem nulla disparitas, quo ad significare positiuum ponitur: & tamen vtrunque diffinitur vtrum enim, inquit Aristot. est ens esse, & non esse: falsum autē, ens nō esse, & nō ens esse. vnde qua ratiōe verū significat positiuū, scilicet enuntiationem enti & non enti conformem, eadem falsum significat enuntiationem vtrique disformem: & non significat negationem conformitatis, vt illi in litera reciuati putauerūt.

Cap. vlt.

Tex. 44. & libr. 5. tex. 27.

Tex. 27.

¶ Circa primum consequens, scilicet falsum ponit acceptionem inadæquatam rei, aduerte, quod dupliciter potest intelligi. vno modo quod falsum significat formaliter acceptionem disformem, vt nigrum colorem congregatiuum. Alio modo, quod ponat relationem disformitatis formaliter, & acceptionem fundamētaliter: sicut dissimile significat relationē & ponit qualitatē. Primo modo non potest intelligi: quoniā sequeretur quòd vnum contrariorū formaliter sumptum transiret in reliquum: quod non est intelligibile. nō enim potest percipi quòd albedo fiat nigredo. sed quod res quæ est alba, muretur in nigram. patet autem sequela ex Prædicamentis vbi dicitur, quod eadem numero oratio suscipit verum & falsum. si enim vnamet enuntiatio modò est vera & modò est falsa, & tam verum quàm falsum formaliter significat enuntiationem, oportet quòd vnum contrariorum formaliter recipiat alterum. Vnde ex hoc ipso, quòd vnamet numero oratio est modo vera, modo falsa, patet quòd verum & falsum aliquid in oratione significant, & non ipsam enuntiationem. In cuius signum cum subsumendum esset in litera, quòd falsum significat aliquod positiuum in certo subiecto, nihil aliud subiunctum est nisi quòd falsum ponit acceptionem inadæquatam, vt inadæquationem significari in acceptione intelligeres. Est tamen circa hoc aduertendum, quòd sicut simile & dissimile contrariè opponuntur, & dupliciter contingit ea contrariari, scilicet ratione fundamenti, sicut quum album simile alteri albo mutatur in nigrum, quod est dissimile albo, & ratione termini, si scilicet terminus mutaretur in nigrum: ita verum contrariè quidem opponitur falso, & dupliciter potest contingere. Ex parte quidem termini, cum eadem oratio de vera fit falsa, propter mutationem rei significatæ, vt patet in materia contingenti. Ex parte autem fundamenti, quum fundamenta ipsa sunt contraria, fundamentum autem veritatis & falsitatis, vt ex dictis patet est enuntiatio seu acceptio intellectus. Enūtiationē autem, vt in secundo Periher. probatur, contrarietas inuenitur primò inter affirmatiuam & negatiuam eiusdem de eodem, &c. quarum alterā oportet esse veram, & alteram falsam. Igitur de primo ad vltimum, mutatur intellectus de vero in falsum ex parte fundamenti, dum de enuntiatione vnius partis contradictionis transit in aliam. Quoniam autem mutatio ex parte termini in vero & falso, aut non est verē contrarietas, eò quòd sine sui mutatione de vno in aliud mutatio transit: aut si pro vera contrarietate, qualis inter relatiua esse potest, accepatur, non habet contrarietatis rationem, ex mutatione termini: quoniam mutatio termini contingit, & de contrario in contrarium, & de affirmatione in negationem, aut econuerso: mutatio autem de vero in falsum ex parte fundamenti, habet rationem contrarietatis ex mutatione inter fundamenta: quia scilicet mutatio intellectus de opi-

Cap. vlt.

de opinione affirmatiua in negatiuā, aut econuerso est verē inter contraria. Et quod plus est ex cōtrarietate fundamentorū innascitur cōtrarietas veri & falsi secundū terminū. nā ideo hęc oratio, Sortes sedet eo surgēre dicitur suscipere aliud contrariū, scilicet falsum, quia est cōtraria illi, quę est vera, scilicet Sortes nō sedet: nisi enim esset inter ipsas omniones cōtrarietas, mutatio de vere in falsum, veræ cōtrarietatis rōnem nō haberet. Et propterea litera nō fit mētio nisi de contrarietate ex parte fundamenti innata. & meritò: quia relationis naturam secundum fundamenti naturam maximè videmus, eo quòd aut est idem cum eo, aut naturalis eius quasi passio.

52

D.297.

¶ In responsione ad secundum, videto quòd largè vtitur. Contrarietatis vocabulo idem: prout scilicet etiam priuatiuam cōtinet oppositionem: vt patet de bono & malo trāscendentes sūptis: & ex verbis subiūctis, scilicet sicut omnis priuatio fundatur in subiecto, ita omne malū &c. Fecit autē hoc Autor nō incuria, sed quia quo ad vim argumenti idem est iudicium de cōrariis & priuatiuè oppositis insistōdo ca pit. 97.

Tex. 2.

¶ Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito: Illa propriè sunt viuētia, quę seipsa secundum aliquam speciem motus mouent. Nec conclusio primò probatur, deinde explanatur. Probatio est, differētia viuētium à non viuētibus, ex manifestè viuentibus sumēda est: ergo ex vita animaliū: ergo ex eo in quo primo manifestatur vita, & in quo vltimò remanet: ergo ex mouere se ipsum. ergo illa propriè sunt viuētia, quæ seipsa secundū speciē aliquam motus mouent. Prima consequentia probatur autoritate libri de Vegetabilibus. Tertia aūt probatur: quia tandiu iudicatur animal viuere, quandiu ex eo motus apparet, &c. Explanatur ergo quo ad terminos, dicēdo quòd ly motus, cōmuniter sumitur & ab opposito: quia quæ nō se agunt, nō nisi similitudinariè viuere dicuntur.

Tex. 53. & 57.

Arist. libr. 1. de Plat. capitul. 1. com. 4.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quod non intēdit litera limitare conclusionem iam probatam, quasi addenda fuisset hæc particula scilicet in sua naturali dispositiōe: sed intendit quòd ex ista differentia, scilicet quòd gratuia & leuia nō mouent se in sua naturali dispositione, viuētia autem sic, habetur quòd illis non conuenit absolutè mouere se, sed vi uentibus tantūm: propterea quia hic manifestatur quòd motus illorum per se spectat ad accessum ac perfectionem naturalem, & consequētes spectat ad cōplementum generationis ipsorum. Et quia nihil generat se, sed ab eo à quo generatur, completur suum generati: ideo motus grauiū & leuium generāti attribuitur. In motu autem viuentiū manifestè patet nihilhoium inueniri. Et propterea sola viuentia seipsa mouēt. Et hæc sunt valde notāda Tī materia de motu grauium & leuiū: quoniā subtilissima & clarissima ratio eorum motus hinc habetur.

117. & Tex. 18.

¶ Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum secundum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito: Vita propriè est esse substātiale, minus propriè verò est operatio. Hæc conclusio quo ad vtrunque partē simul probatur sic. Intellectus noster accipit à sensu: ergo ex his, quę apparēt exterī⁹ de rerū cognoscimus essentiā: ergo plerisque ex propriētatib⁹ exterioribus imponūtur nomina ad significandas essentias rerum. ergo huiusmodi nomina quandoque accipiuntur. propriè pro ipsis essentiis, & minus propriè pro proprietatibus, à quibus imponuntur: ergo Vitæ nomen sumitur propriè ad principium continuè fluens: dicuntur mortuæ, vt aquæ cisternarum & lacunarum. Et hoc dicitur per similitudinem. In quantum enim videntur se mouere, habent similitudinem vitæ. Sed tamen non est in eis vera ratio vitæ: quia hunc motum non habent à seipsis, sed à causa generante eas: sicut accidit circa motū aliorum grauium & leuium.

113. Tex. 32. 375

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum vita sit quædam operatio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vita sit quædam operatio. Nihil enim diuiditur nisi per ea, quæ sunt sui generis. Sed viuere diuiditur per operationes quasdam, vt patet per Philosophū in 2. lib. de Anima: qui distinguit viuere per quatuor, scilicet alimento vti, sentire, moueri secundum locum, & intelligere. ergo vita est operatio quædam.

112 12. q. 6. a. 1. 2. 2. m. & q. 16. a. 1. 2. 1. m. & 2. q. 6. 19. art. 7. cor. & 1. Metaphys. co. 4. prin. cip. Tex. 13. & 34.

¶ 2. Præterea, Vita actiua dicitur alia esse à contemplatiua. Sed contemplatiui ab actiuis non diuersificantur nisi secundum operationes quasdam: ergo vita est quædam operatio.

¶ 3. Præterea, Cognoscere Deum est operatio quædam. Hæc autem est vita, vt patet per illud Ioan. 17. Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum. Ergo vita est operatio.

¶ Sed

priè pro substantia, cuius naturæ cõuenit mouere se & minus propriè pro operatione vitali, ergo viuere ꝓpriè nihil aliud est quã esse in tali natura: ergo vita significat hoc ipsum: ergo viuum non est prædicatũ accidentale, sed substãtiale: ergo de primo ad vltimũ vita propriè est esse substantiale, minus propriè est operatio. Prima consequentia secundum duo causa in consequente, scilicet exteriora & quidditas, ex duobus in antecedẽte clausis, scilicet intellectu & sensu ꝓbatur, primũ est, quia intellectus est cognitiuus quidditatis rei, secundũ verò est quia accidẽtia exteriora sunt ꝓpria sensus. Secunda cõsequentia probatur: quia sicut cognoscimꝰ sic nominamus. Tertia declaratur in hoc nomine corpus, respectu substãtiæ & quãtitatis. Quarta ꝓbatur, quia vitę nomẽ sumitur ex exterius apparẽte, scilicet mouere se, &c? Quinta per se nota relinquitur. Sexta probatur: quia vita non differt à viuere nisi penes modũ significandi, scilicet in abstracto: & declaratur exemplo cursus. Septima est per se nota. Et cõfirmatur nihilominus secunda pars cõclusionis autoritate 9. Ethicorum.

Q. 4. præce. art. 3. D. 711. 66. 107

275 h

¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum tertium.*

Rep 9.

INtitulo cõueniat, intelligitur formaliter: nam virtualiter Deo vitæ perfectionem cõuenire, in quæstio 4. probatum est.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito: Vita maximè propriè in Deo est. vbi antequam probetur, nota quod Autor aliud quærit, & aliud respondet: Quærit enim simpliciẽ quæstionẽ an est de vita Dei Respõdet autem de eminentissimo modo viuẽdi, fecit autem hoc: quoniã Deum viuere, ex supradictis satis cõstabat, cũ declaratum iam sit ipsum esse intellectualis naturæ. Sed qũo viuat, ex propriis ostẽdendum erat. probatur ergo sic: Viuere dicũtur aliqua inquãtum operãtur ex se ipsis nõ quasi ab aliis mota: ergo quãtò perfectius hoc cõuenit alicui, tãtò perfectius ĩ eo inueniur vita: ergo mouentia se quo ad finem, formã, & executionem perfectius viuũt quàm mouẽtia se quo ad formam & executionẽ tãtum: & hæc quàm mouentia se tanũm quo ad executionem: ergo illud, cuius natura est ipsum esse & intelligere, & id quòd naturaliter habet non determinatur sibi ab alio, obtinet summum vitæ gradum: ergo in Deo maximè est vita.

Cap. 9. 1

¶ SED CONTRA est quod dicit Philosophus in secundo de Anima, Viuere viuentibus est esse.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd (sicut ex dictis patet) intellectus nostꝰ, qui propriè est cognoscitiuus à quidditatis rei vt proprij obiecti, accipit à sensu: cuius propria obiecta sunt accidẽtia exteriora. Et inde est, q̃ ex his, quæ exterius apparẽt de re, deuenimus ad cognoscendam essentiã rei. Et quia sic nominamꝰ aliquid sicut cognoscimus illud (vt ex supradictis patet) inde est, quòd plerunque à proprietatibus exterioribus imponũtur nomina ad significandas essentias rerum. Vnde huiusmodi nomina quãdoque accipiuntur propriè pro ipsis essentiis rerũ, ad quas significandas principaliter sunt imposita: aliquando autem sumuntur pro proprietatibus, à quibus imponũtur. & hoc minus propriè. Sicut patet quòd hoc nomen corpus impositum est ad significandum quoddam genus substantiarum, ex eo quòd in eis inueniuntur tres dimensiones. Et ideo aliquando ponitur hoc nomen corpus ad significandas tres dimensiones, secundum quod corpus ponitur species quãtitatis. Sic ergo dicendum est & de vita. Nam vitæ nomen sumitur ex quodam exterius apparenti circa rẽ, quod est mouere se ipsum: non tamen est impositum hoc nomẽ ad hoc significandum, sed ad significandum substantiã, cui conuenit secundũ suam naturã mouere seipsam, vel agere se quocunque modo ad operationẽ. Et secundum hoc viuere nihil aliud est quã esse in tali natura, & vita significat hoc ipsum, sed in abstracto: sicut hoc nomen Cursus significat ipsum currere in abstracto. Vnde viuum non est prædicatum accidentale, sed substantiale. Quandoque tamen vita sumitur minus propriè pro operationibus vitæ, à quibus nomẽ vitę assumitur: sicut dicit Philosophus nono Ethicorum, quòd viuere principaliter est sentire, vel intelligere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd Philosophus ibi accipit viuere pro operatione vitæ. Vel dicendum est melius, quòd sentire & intelligere & huiusmodi quãdoque sumuntur pro quibusdam operationibus, quãdoque autem pro ipso esse sic operantium. Dicitur enim nono Ethic. quòd viuere est sẽtire vel intelligere; id est habere naturam ad sentiendum, vel intelligẽdum. Et hoc modo distinguit Philosophus viuere per illa quatuor. Nam in istis inferioribus quatuor sunt genera viuentium. Quorum quædam habent naturam solùm ad vtendum alimento, & ad consequentia, quæ sunt augmentum & generatio. Quædã vlterius ad sentiendum, vt patet in animalibus immobilibus, sicut sunt ostrea. Quædã verò cum his vlterius ad mouendum se secundum locum, sicut animalia perfecta, vt quadrupedia, & volatilia, & huiusmodi. Quædam verò vlterius ad intelligendum sicut homines.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ opera vitæ dicuntur, quorum principia sunt in operantibus, vt seipsos inducãt in tales operationes. Cõtingit autem aliquorum operum inesse hominibus non solum principia naturalia (vt sunt potẽtiæ naturales) sed etiam quædam superaddita, vt sunt habitus inclinantes ad quædam operationũ genera, quasi per modum naturæ, & facientes illas operationes esse delectabiles. Et ex hoc dicitur quasi per quandam similitudinẽ, quòd illa operatio, quę est homini delectabilis, & ad quã inclinatur, & in qua cõuersatur, & ordinat vitã suam ad ipsam, dicitur vita hominis. Vnde quidam dicuntur agere vitam luxuriosam, quidam vitam honestam. Et per hunc modum vita contemplatiua ab actiua distinguitur. Et per hunc etiam modum cognoscere Deum dicitur vita æterna.

¶ Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum Deo conueniat vita.*

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deo non conueniat vita. Viuere enim dicuntur aliqua secundum quod mouent seipsa, vt dictum est. Sed Deo non competit moueri: Ergo neque viuere.

¶ 2. Præterea, in omnibus quæ viuunt, est accipere aliquod viuendi principium. Vnde dicitur in 2. de Anima, quòd anima est viuẽtis corporis causa & principium. Sed Deus non habet aliquod principium. Ergo sibi non competit viuere.

¶ 3. Præterea, Principium vitæ in rebus viuentibus, quæ apud nos sunt, est anima vegetabilis, quæ non est nisi in rebus corporalibus. Ergo rebus incorporalibus nõ cõpetit viuere.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 83. Cor meũ & caro mea exul. in de. vi.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vita maximè propriè in Deo est.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cum viuere dicãtur aliqua secundũ, quòd operantur ex seipsis, & non quasi ab aliis mota e, quãtò perfectius competit hoc alicui, tãtò perfectius in eo inuenitur vita. In mouẽtibus autem & motis tria per ordinem inueniuntur. Nam primò finis mouet argentem. Agens verò principale est quod per suam formam agit. Et hoc interdum agit per aliquod instrumentum, quod non agit ex virtute suæ formæ, sed ex virtute principalis agentis. Cui instrumento competit sola executio actionis. Inueniuntur igitur quædam, quę mouent seipsa non habito respectu ad formam vel finem, quæ inest eis, à natura: sed solum quantum ad executionem motus. sed forma, per quam agunt, & finis propter quem agunt, determinantur eis à natura: Et huiusmodi sunt plantæ, quæ secũdum formam inditam eis à natura mouenit seipsas secundum augmentum & decrementum e. Quædam verò vlterius mouent seipsa non solum habito respectu ad executionem motus, sed etiam quantum ad formam, quæ est principium motus, quam per se acquirunt. Et huiusmodi sunt animalia, quorũ motus principium est forma non à natura indita, sed per sensum accepta. Vnde quantò perfectiorem sensum habent, tantò perfectius mouent seipsa. Nam ea, quæ non habẽt nisi sensum tactus, mouentur solùm infra seipsa motu dilãtionis & constrictionis, vt ostrea parũ excedẽtia motum plantæ. Quæ verò habet virtutem sensitiuam perfecta, nõ solùm ad cognoscendum coniuncta & tãgentia, sed etiam ad cognoscendum distantia, mouent seipsa in remotũ motu processiuo. Sed quãtò huiusmodi animalia formã, quę est principiũ motus, per sensum accipiãt nõ tũ per seipsa prẽstituunt sibi finẽ suæ operationis, vel sui motus, sed est eis inditꝰ à natura, cuius instictu ad aliquid agẽdũ mouẽt per formã sensu apprehẽsã. Vnde supra talia animalia sunt illa, quæ mouent seipsa e, etiã habito respectu ad finem, quẽ sibi præstituunt. Quod quidẽ non fit nisi per rõnẽ & intellectũ, cuius est cognoscere

1. con. cap. 97. 98. 99. & lib. 2. cap. 13. & lo. 14. lib 2. co. 1. & 2. Met 1. 2. co. 5. b. Arist. præc. Tex. 36.

¶ Circa secundum viuẽdi gradum dubium occurrit, quomodo verum sit, quòd animalia per seipsa acquirãt formam, qua se mouent. Sensus enim, vt in secundo de Anima dicitur, est potentia passiua à sensibili, & sentire in pari consistit: ergo animalia ad habendam formam sensibilem purè passiuè concurrunt, nõ ergo acquirunt eam per seipsa.

500

¶ Ad hoc breuiter, verè tamen, quia nõ est hic locus, ꝓprius huius materiæ, dicitur, quòd liget ad habẽdam formã sensibilẽ in genere entium seu medio modo inter potentiã & actum sensus exterior concurrat purè passiuè: ad habendam tamen eam in genere cognoscibiliũ fit in actu simpliciter, seu puro, sensus etiam exterior concurrit, non solùm passiuè, sed etiã actiuè. Et ratio est, quia ãsa, vt in 2. de Anima dicitur, est causa effectiua illius alterationis, in qua cõsistit sentire: seu & in idem redit, illius alterationis, quę est sentire. Constat autẽ quòd sentire nõ est pati à sensibili, quoniam etiam diaphanũ videret, sed est pati vitaliter à sensibili, hoc autem est sensum esse actu ipsum sensibile vt sic, vt ex dictis in q. 14. patet. Igitur animal habet formam sensibilem & ab alio, & facit eam in se. Et propterea ꝓtimè in litera dicitur, quòd mouet se quo ad formam, & acquirit eã per seipsum, &c. Et hæc bene nota, vt scias diuersa & Aristotelis & Sancti Thomæ dicta sanè intelligere.

324 407

Tex. 54

Tex. 16.

435 396 283

111

¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Omnia in Deo sunt vita diuina. Probatur: In Deo idem est intellectus, intellectum & intelligere: ergo quicquid est in Deo vt intellectum est Dei vita: ergo omnia in Deo sunt vita diuina. Prima consequentia probatur: quia viuere Dei est eius intelligere. Secunda verò: quia omnia quæ facta sunt: in ipso sunt vt intellecta.

114 4. contra capit. 15. 6. Et veri. q. 4. art. 8.

¶ Aduerte hic primò, quòd quia perfecta vitæ ratio non saluatur nisi in rebus, quę quandoque fiunt, vt in respõsione ad quartum patebit, ideo litera quasi limitauit ly omnia, ad omnia facta, id est, quæ secundum aliquod tẽpus facta sunt, fiunt aut fient. Aduerte secũdò, quòd vt ex respõsione ad quartum patet, hæc scere proportionẽ finis, & eius quod est ad finẽ e, & vnum ordinare in alterum. Vnde perfectior modus viuendi est eorũ quæ habent intellectum. Hæc enim perfectius mouent seipsa. Et huius est signũ, quod in vno & codẽ homine virtus intellectiua mouet potentias sensitiuas, & potentiæ sensitiuæ per suum imperium mouent organa, quæ exequuntur motum. Sicut etiam in artibus videmus, quòd ars, ad quam pertinet vsus nauis, scilicet ars gubernatoria, præcipit ei quæ inducit formam nauis, & hæc præcipit illi, quæ habet executionem tantùm in disponendo materiam. Sed quamuis intellectus noster ad aliqua se agat, tamen aliqua sunt ei præstituta à natura, sicut sunt prima principia, circa quæ non potest aliter se habere, & vltimus finis, quem non potest nõ velle e. Vnde licet quantum ad aliquid moueat se, tamen oportet quòd quantum ad aliqua ab alio moueatur. Illud igitur, cuius sua natura est ipsum eius intelligere, & cui id, quod naturaliter habet non determinatur ab alio, hoc est quod obtinet summum gradum vitæ. Tale autem est Deus. Vnde in Deo maximè est vita. Vnde Philophus in 12. Metaph. ostensio, quòd Deus sit intelligens, concludit quòd habeat vitam perfectissimam & sempiternã: quia intellectus eius est perfectissimus & sẽper in actu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut dicitur in 9. Metaphy. duplex est actio. Vna quæ trãsuit in exteriorem materiã, vt calefacere & secare. Alia, quæ manet in agẽte, vt intelligere, sentire & velle e. Quarũ hæc est differentia. Quia prima actio nõ est perfectio agẽtis, quod mouet, sed ipsius moti, secunda autem actio est perfectio agẽtis. Vnde quia motus est actus mobilis, secũda actio, inquantũ est actus operantis, dicitur motus eius ex hac similitudine, quòd sicut motus est actus mobilis, ita huiusmodi actio est actus agentis, licet motus sit actus imperfecti: scilicet existentis in potẽtia: huiusmodi autem actio est actus perfecti, id est existentis in actu, vt dicitur in tertio de Anima. Hoc igitur modo quo intelligere est motus, id quod se intelligit, dicitur se mouere. Et per hunc modum etiam Plato posuit, quòd Deus mouet seipsum, non eo modo quo motus imperfecti.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd sicut Deus est ipsum suum esse & suum intelligere, ita & suum viuere. Et propter hoc sic viuit, quòd non habet viuendi principium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vita in istis inferioribus recipitur in natura corruptibili, quæ indiget & generatione ad cõseruationem speciei, & alimẽto ad conseruationem indiuidui. Et propter hoc in istis inferioribus non inuenitur vita sine anima vegetabili. Sed hoc non habet locum in rebus incorruptibilibus.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum omnia sint vita in Deo.*

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia sint vita in Deo. Dicitur enim Actuum 17. In ipso viuimo, & su. sed nõ omnia in Deo sunt motus. ergo non omnia in ipso sunt vita.

¶ 2. Præterea, Omnia sunt in Deo sicut in primo exẽplari. Sed exemplata debẽt conformari exemplari. Cum igitur non omnia viuant in seipsis, videtur quòd non omnia in Deo sint vita.

¶ 3. Præterea, Sicut Aug. dicit in lib. de vera Reli. substantia viuens est melior qualibet substantia non viuente. Si igitur ea quæ in seipsis non viuũt, in Deo sunt vita, videtur quòd verius sint res in Deo quàm ĩ seipsis. Quod tamen videtur esse falsum, cùm in se ipsis sint in actu, in Deo verò in potentia.

¶ 4. Præterea, sicut sciuntur à Deo bona, & ea quę fiunt secundum aliquòd tempus, ita mala, & ea quæ Deus potest facere, sed nunquam fiunt. Si ergo omnia sunt vita in Deo inquantum sunt scita ab ipso, videtur quòd etiam mala, quæ nũquam fiunt, sunt vita in Deo inquantum sunt scita ab eo. Quod videtur inconueniens.

¶ SED CONTRA, est quod dicitur Ioan. 1. Quod factum est, in ipso vita erat. Sed omnia in Deo sunt vita.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) viuere Dei est eius intelligere. in Deo autem est idem intellectus, & quod intelligitur, & ipsum intelligere eius. Vnde quicquid est in Deo vt intellectum, est ipsum viuere vel vita eius. Vnde cum omnia quæ facta sunt à Deo, sint in ipso vt intellecta, sequitur quòd omnia in ipso sunt ipsa vita diuina.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creaturæ in Deo esse dicuntur dupliciter. Vno modo, inquantum continentur & cõseruantur virtute diuina, sicut dicimus ea esse in nobis quæ sunt in nostra potestate. Et sic creaturæ dicuntur esse in Deo etiam prout sunt ĩ propriis naturis. & hoc modo intelligendũ est verbũ Apostoli dicentis, in ipso viuimus, mouemur & sumus: quia etiã nostrum viuere & nostrum esse, & nostrũ moueri causantur à Deo. Alio modo dicũtur res esse in Deo sicut in cognoscente. Et sic sunt in Deo per proprias rationes, quæ non sunt aliud in Deo ab essentia diuina. Vnde res prout sic in Deo sunt essẽtia diuina. Et quia essentia diuina est vita, non autẽ motus, inde est quòd res hoc modo loquẽdi in Deo non sunt motus, sed vita.

¶ Ad secundum dicendum, quòd exemplata oportet conformari exemplari secundum rationem formæ, non autem secundum modum essendi. nam alterius modi esse habet forma quandoque in exẽplari, & in exẽplato. Sicut forma domus in mẽte artificis habet esse immateriale & intelligibile, in domo autem, quæ est extra animam, habet esse materiale & sensibile. Vnde rationes rerum, quæ in seipsis non viuunt, in mente diuina sunt vita: quia in mente diuina habent esse diuinum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si de ratione rerum naturalium non esset materia, sed tantum forma omnibus modis, veriori modo essent res naturales in mente diuina per suas ideas quam in seipsis. Propter quod & Plato posuit, quòd homo separatus erat verus homo, homo autem materialis est homo per participationem. Sed quia de ratione rerum naturalium est materia e, dicendum, quòd res naturales verius esse habent simpliciter in mente diuina quàm seipsis: quia in mente diuina habent esse creatum, in seipsis autem esse creatum. Sed esse hoc vtpote homo vel equus, verius habent in propria natura quàm in mente diuina: quia ad veritatem hominis pertinet esse materiale, quod non habent in mente diuina. Sicut domus nobilius esse habet in mente artificis quàm in materia: sed tamen verius dicitur domus quæ est in materia, quàm quę in mente: quia hæc est domus in actu, illa autem domus in potentia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet mala sint in Dei scientia inquantum sub Dei scientia comprehenduntur, non tamen sunt in Deo sicut creata à Deo, vel conseruata ab ipso: neque sicut habentia rationem ĩn Deo. Cognoscuntur enim à Deo d per rationes bonorum. Vnde non potest dici, quod mala sint vita in Deo. Ea verò, quæ secundum nullum tempus sunt, possunt dici esse vita in Deo, secundum quod viuere nominat intelligere tantum, inquantum intelliguntur à Deo: non autem secundum quòd viuere importat principium operationis.

propositio hic posita. Quicquid est ĩ Deo vt intellectum, est vita eius, interpretanda est de intellecto per se, ad excludẽdum mala quæ sunt intellecta per aliud, scilicet per bona.

Ita legit August. tract. 1. super Ioan. per Artic. præced.

¶ In respõsione ad tertium si cleuare vis responsionem ac rationem hanc ad omnia, nomine Materiæ intellige omne, quòd se tenet ex parte materiæ, id est, potentiam. Idea enim diuina in hoc excedit Platonicã: quod ista est immaterialis tã tum: illa verò & materiæ & potentiæ expers, actus purus est. Et propterea Gabriel, de cuiꝰ ratione non est materia, sed potentia, verius in seipso est Gabriel, quam in Deo. sed litera, meminit materiæ tantum: quia de non viuentibus argumentũ loquitur, quæ constat materialia esse & manifestum impedimẽtum habere, ne sint verius ipsa in Deo.

¶ In respõsione ad quar tũ recolito, quod in articulo secundo dictum est, quod viuere, ꝓpriè significat ipsum esse viuentis, quod est principium operationis vitalis, minus propriè verò operationem vitalem. Ex hoc autẽ sequitur. quòd aliquid potest dici viuere vel vita dupliciter. vno modo, quia est ipsa operatio vitalis, & sic omnia quorũ in Deo est ratio seu similitudo viuũt in ipso: quia sunt eius intelligere. Secundò, quia est principium vitalis operationis: & sic sola bona, quę q̃doque fiunt, viuunt in Deo. quoniã sola hæc in Deo mouent seipsa ad se. esse extra Deum. sunt enim ĩ Deo velut creatices essentiæ

in Deo est ratio seu similitudo viuũt in ipso: quia sunt eius intelligere.

D. 711.

97

essentiæ. Reliqua autem factibilia non viuunt hoc modo: quoniam nũquam mouent se ad hoc quòd sint in seipsis. Et intendit litera in calce huius respõsionis quod clarius expressum fuerat in q. de Ver. q. 4. articulo vltimo.

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum primum.*

IN titulo voluntas sumitur dupliciter. Primò pro actu volendi: secundò pro principio seu potentia elicitiua actus volendi. Nec refert in proposito, quo quis modo accipiat: quia vbi vnum, ibi reliquum, & econuerso.

¶ In corpore tria. primò proponitur conclusio respõsiua quęsito cũ suo medio termino. Secundò probatur medium: manifestatur vis eius, deducitúrque conclusio quo ad primam partem. Tertiò idem probatur quo ad secũdam partem in calce.

¶ Quo ad primum cõclusio est: In Deo est voluntas sic, quòd suũ velle est suum esse, medium autem & voluntas sequitur intellectũ: in Deo autem est intellectus. ergo.

¶ Aduerte hic duo. Primò quòd licet secunda conclusionis pars non expressè ponatur in litera, sed concludatur tantùm in calce implicitè, tamen proposita intelligitur in ly, sicut quinq; proponitur voluntatem esse in Deo sicut intellectum. Secundò, quòd quia medium est proprium subiectum voluntatis. Intellectũ enim est per se primo volitiuum. Idem erit probatum quòd intellectũ sequitur voluntas: & probatur à priori voluntatem esse, & quid est voluntas, & propter quid est voluntas: quamuis voluntatem esse in communi probatione non egeat, quia experimur eam esse in nobis. Et propterea valde notanda sunt quę sequuntur, vtpote arduum arcanũ indicatura.

¶ Quo ad secundum proceditur sic: Intellectus intelligẽs actu est per suam formam intelligibilem, sicut res naturalis est per suam formam. ergo natura intellectualis bonum apprehensum per formam intelligibilem, quum non habet, quærit: quum habet, quiescit in illo: ergo in quolibet habente intellectum est voluntas: ergo in Deo est voluntas. Prima consequentia probatur ex vi proportionalis similitudinis inter formam naturalem & intelligibilem in antecedente assumptæ: quia quælibet res naturalis habet hæc duo. primum est, habitudo talis ad formam seu perfectionem naturalem vt in habita quiescat, in non habitam verò inclinetur. Secundum est, quòd talis habitudo in carentibus cognitione vocatur appetitus naturalis. Secunda verò probatur ex eadem radice, dupliciter: primo, quia vtrunque illorum spectat ad voluntatem: secundò ex proportionali quia ex eadem causa, in quolibet habẽte sensum est appetitus animalis. Tertia autem consequentia probatur: quia in Deo est intellectus.

¶ Circa primã consequẽtiam dubium est: quia expressè declinat proportionalis similitudo à forma intelligibili ad bonũ apprehẽsum per illam. Exigebat enim processus iste, vt illatũ esset, ergo natura intellectualis ita se habet ad formam intelligibilem, quòd in habita quiescit, & in non habitam inclinatur: quia forma intelligibilis est sicut forma naturalis. Et tamen in litera declinatum est ad bonum apprehensum per formam intelligibilem. Malus ergo videtur hic processus, vtpote sine fundamento. Et augetur dubitatio: quia forma intelligibilis est intus, bonum verò apprehensum est extra: vt patet in sexto Metaphysicorum.

¶ Circa secundam quoque consequentiam dubium est: quia ex tali processu nihil habetur, nisi quòd in natura ingellectuali est appetitus formæ intelligibilis vel etiam rei apprehensæ: sed non habetur ex hoc, quòd ille appetitus sit actus elicitus (quod tamen probandum erat) probatio siquidem illius consequentiæ scilicet quia istud apperere spectat ad voluntatem, præsupponit voluntatem quam quærimus.

¶ Ad euidentiam horum prænotanda est differentia inter appetitũ naturalẽ

vt. vetus. q. 13. ar. 1. Et opusc. 1. cap. 21. & 35. Tex. 44. Tex. 49.

QVAESTIO DECIMA NONA, *De voluntate Dei, in duodecim articulos diuisa.*

POST cõsiderationem eorum, quę ad diuinam scientiam pertinent, considerandum est de his, quæ pertinent ad voluntatem diuinam, vt sit prima considerratio de ipsa Dei voluntate. Secunda de his quæ ad voluntatem absolutè pertinent. Tertia de his quæ ad intellectum in ordinis ad voluntatem pertinent.

¶ Circa ipsam autem volũtatem quæruntur duodecim. ¶ Primò, vtrum in Deo sit voluntas. ¶ Secundò, vtrum Deus velit alia à se. ¶ Tertiò, vtrumquicquid Deus vult ex necessitate velit. ¶ Quartò, vtrum voluntas Dei sit causa rerum. ¶ Quintò, vtrũ voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam. ¶ Sextò, vtrum voluntas diuina semper impleatur. ¶ Septimò, vtrum voluntas Dei sit mutabilis. ¶ Octauò, vtrũ voluntas Dei necessitatem rebus volitis imponet. ¶ Nonò, vtrum in Deo sit voluntas malorũ. ¶ Decimò, vtrum Deus habeat liberũ arbitrium. ¶ Vndecimò, vtrum sit distinguẽda in Deo voluntas signi. ¶ Duodecimò, vtrum conuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque signa.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in Deo sit voluntas.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo nõ sit voluntas. Obiectum enim voluntatis est finis & bonum. sed Dei non est assignare aliquem finem. Ergo voluntas non est in Deo.

¶ 2. Præterea, Volũtas est appetitus quidã. Appetitus autem, cùm sit rei nõ habitę, imperfectionem designat, quæ Deo non competit. Ergo voluntas non est in Deo.

¶ 3. Præterea, Secundum Philosophum in 3. de Anima, voluntas est mouens motum. Sed Deus est primum mouens immobile, vt probatur 8. Physic. Ergo in Deo non est voluntas.

¶ SED CONTRA est, q̃ dicit Apostolus Rom. 12. Vt probetis, quæ sit voluntas Dei,

& animalem, prout diuiditur in rationale & sensitiuum, &c. Differunt nãque primò quia animalis est speciale genus potẽtiæ animæ, vt patet secundo de Anima: naturalis verò communis est omnibus. Secundò, quia naturali cõsequitur rationẽ formalem rei absolutæ, animalis verò sequitur naturam inquantum apprehensiua est. Tertiò, quia naturalis est actu ex sola natura, animalis verò non potest exire in actum nisi ex apprehensione. Quartò quia appetere naturaliter non est actus elicitus, sed ipsa inclinatio huius ad hoc, appetere autem animaliter, est operatio, quæ est actus secundus. Quintò, quia appetitus naturalis est ad vnum, animalis verò ad multa, iuxta multitudinem apprehensorum bonorum. Sextò, quia naturalis est rei, quia conueniens illi particulari potẽtiæ appetenti. Animalis verò est rei, quia cõueniens toti seu supposito. Septimò, quia naturalis in actu inest rei ab alio animalis vero ex se: quia bonum moueat inquãtum apprehensum à seipso apperente, & non ab alio. Ex his autem patet, quòd modo intendimus, scilicet quòd quicquid appetitur non quatenus apprehensum naturali appetitu appetitur. Quicquid autem appetitur, quia apprehensum elicito actu appetitus sentiui aut intellectiui appetitur. Vnde apprehensio ipsa dupliciter potest appeti. Primò naturali appetitu, & sic ab intellectu appetitur inquantum intellectus naturaliter inclinatur in hanc perfectionem suam, quæ est apprehendere res. Secundò rationali appetitu, & sic à voluntate appetitur, vt apprehensa, vt patet. Cùm consideran do quàm excelsum ac optimũ sit videre Deũ aut intelligere naturas corporũ cælestiũ, &c. optamus illam habere cognitionem, & gauderemus si illam haberemus. hos enim actus voluntatis, non naturæ opera esse experimur ĩ nobisipsis. Habetur autem ex hac veritate manifestè, quòd appetere actu elicito sequitur apprehensionẽ, sicut appetere naturaliter, sequitur naturam aliquam etiam imperfectissimam, puta materiam primam. Et si contemplatus fueris, quod cognoscere est cognoscentem esse actu cognitum, & quòd quia omne esse est secundum aliquam formam: quòd hoc esse quod significat cognoscere, est secundum formam cognoscibilem actu in genere cognoscibili: videbis duo. Primò, quòd formam intelligibilem constituere intellectum in actu, est constituere ipsum in esse rem apprehensam vt sic. Et consequenter in processu literæ à forma intelligibili ad rem apprehensã in prima consequentia, nullum fuit vitium, nulla obliquitas, sed artificiosa expressio q̃ de forma intelligibili loquebatur, non in genere entium, sed in genere intelligibilimon qualitercunque, sed inquãtum constituit intellectũ esse ipsum cognitum apprehensibiliter. Secundò, quòd quia omne esse sequitur appetitus, & proportionaliter quale esse, talis appetitus: meritò, quia duo tantum sunt genera essendi: primum secundum q̃ res est aliquid secundum naturale esse: secundum verò, secundũ quod res est aliquid apprehẽsibiliter: oportet duplicem appetitum ponere, & proportionaliter, vt scilicet quia primum genus essendi consistit in esse per modum actus primi, secundum autẽ cõsistit in esse per actum secundũ, qui est apprehendere: ideo appetere appetitu sequente esse naturale non est actus secundus, sed inclinatio, vt dictum est. Appetere verò appetitu sequẽte esse quod in cognitione cõsistit, est actũ secundũ elicitus à virtute appetitiua cõsequente naturã, inquantum apprehensiua est. hoc est verè fundamẽtum in litera assumptum. hæc est proportionalis similitudo formæ naturalis & ĩtelligibilis. Vnde manifestè incipit ex hoc, q̃ sicut forma naturalis cõstituit ens, ita forma intelligibilis constituit cognoscẽs, id est ens tali modo: vt hic & ex præcedentibus patet. Ac per hoc patet solutio ad vtrũque dubiũ. Neque enim probatio secũdæ cõsequẽtiæ præsupponit voluntatẽ, sed conclusio ex prima consequentia, quod cõdere in apprehẽsum nõ habitum & quiescere in habitu in natura intellectuali vt sic sunt, q̃ esse actus elicitos, optimè illatum est, ergo volũtas ibi est: quia

In corp.

actus hi ad voluntatem spectant, vt experientia testatur, & ratio conuincit.

¶ Quoad tertium probatur secunda pars conclusionis sic: Intelligere Dei est suum esse: ergo velle Dei est suum esse. cõsequentia probatur ex similitudine portionaliter per ly sicut. Cum enim vtrũque sit actus secundus & immanens, &c. oportet si alterum identificatur esse diuino, quòd etiã reliquũ.

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore articuli duo. Primò respondet quæsito, quòd sic est. secundo, ostendit quomodo est in calce, ibi. Sed se vt finem.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est: Deus vult se alia. probatur: Res naturales in quãtum perfectæ sunt naturaliter inclinantur ad communicandum suum bonum aliis, ergo ad rationem voluntatis pertinet, vt bonũ, quod quis habet, aliis communicet: ergo hoc præcipuè pertinet ad voluntatem diuinam: ergo Deus vult se & alia. Antecedens declaratur & probatur. Declaratur quidem distinguendo duplicem inclinationem naturæ, scilicet ad bonum proprium, & aliorum, probatur verò ab effectu: quia omne agens perfectum agit sibi simile. Prima cõsequentia probatur ex proportionali similitudine inter naturalem inclinationem & rationalem, quæ est voluntas. Secunda autem probatur: quia à deiuina voluntate derinatur omnis perfectio tãquam illi similis, vt domus in lignis, est similis domui volitæ ab artifice. Tertia autẽ probatione non eget.

¶ Circa hũc processum dubiũm est. Processus iste videtur fundari in hoc, quod quicquid perfectionis est in inferioribus, ponendũ est proportionaliter in superiori. Super hoc enim videtur fundari tam prima quam secunda consequentia. Prima quidem quoniam ex quò inclinatio naturæ inquantum perfecta tendit in bonum alterius, fatendum est quòd inclinatio apprehensiua tendat etiam in bonum alterius. Secũda quoque: quia si hoc inueniretur in aliqua voluntate, præcipuè in diuina, vt pote perfectissima, & quæ magis facit sibi simile, quàm quęcũque alia volũtas, & quodcunque agens perfectũ, quoniã ab ea omnis derinatur perfectio. in hoc autẽ processu sic fundato, patet hæc propositio falsa, scilicet Deũ velle. alia est perfectio quædã suæ volũtatis, ergo processus malus. Quòd enim ista propositio in hoc claudatur processu, patet quia si inclinatio in bonum alterius, perfectio non supponeretur. non valeret processus, ergo ponẽda est in voluntate: &, ergo in diuina, præsertim, quòd, quæ Deo & creaturis cõuenia sunt, vt voluntas & intellectus, &c. ad ipsum omni imperfectione sublata transferri intelligimus, quo ad id, quòd perfectionis est. Quòd autem illa propositio sit falsa patet, quia si Deus nullum aliud à se vellet, esset æquè perfectus, sicut modò est. Velle igitur alia, nullam ei perfectionem addit.

¶ Ad hoc potest dupliciter respõderi, iuxta duos sensus, quibus potest intelligi Deũ velle alia. Primò velle actualiter alia esse. Secũdò velle potẽtialiter alia, id est esse volitiuũ aliorũ, siue velit alia, siue non. Et si quidem intelligatur cõclusio ista secundo modo, nulla est ambiguitas: quoniam esse volitiuũ aliorum est perfectio in Deo, sicut esse factiuũ aliorum est perfectio naturę. Nec potuit Deus nõ esse volitiuus aliorum, quãuis potuit nõ velle alia. Si verò intelligatur conclusio etiã primo modo, difficile est soluere, dicendũ tũ mihi videtur, quòd de voluntate in cõmuni loquendo, cõsequentia est optima: quoniã ad perfectionẽ actus voluntaris spectat amor amicitiæ, & liberalitas, &c. quibus aliorũ bona volumus: deesset eĩ huiusmodi perfectio actibus volũtatis: in cuius signum charitas voluntati infunditur. gratia enim nõ mutat naturã subiecti, sed perficit illud per modũ ipsius. De voluntate autẽ diuina loquendo, consequentia bona est. Sed proportionalitas valde ponderanda, si inclinatio in bonum aliorum est perfectio naturę per modũ naturę, consequens est q̃ inclinari in bonum aliorum erit perfectio voluntatis per modũ voluntatis, id est voluntatis. Et si inclinari in bonum aliorum per modum voluntatis, est perfectio voluntatis, ergo inclinari in bonum aliorũ per modũ voluntatis diuinæ, erit perfectio voluntatis diuinæ. Sed quid dices per modũ volũtatis diuinæ, duas limitatiões ad dis perfectionis: altera est, quod est volũtariæ: altera est quoniam libera, ac inde pẽdens vt pote primæ voluntatis naturæ conformis. Concedere autẽ quòd Deum velle alia, est perfectio voluntatis & omnino libera, nullum inconueniens est. Neque enim ex hoc sequitur, quòd Deo potuit deesse aliqua perfectio, scilicet velle alia, sed quod potuit deesse aliqua perfectio volũtaria ac omnino libera. Hæc enim est conditio diminũtis rationem perfectionis respectu eĩ' in quo est: quoniam significat suũ oppositum nõ esse imperfectionem.

¶ Circa eandem deductionem, imò verba literæ dubium occurrit. Quoniam & ex hoc processu sequi videtur, quòd Deus non solum velit alia, sed quod velit omnia quæ velle potest. Et hoc in litera ex primitur dum dicitur, quòd ad diuinam spectat volũtatem, vt bonum aliis communicet secundum quòd possibile est. hoc autem est falsum: quoniam multa posset Deus velle quæ non vult: vt patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod cum Deum velle alia, vt in sequẽti articulo patebit, sit omnino liberum, nec vllam habeat causam, nõ potest nisi post factum, aut ex reuelatione cognosci, quòd Deus vult alia, & consequenter quòd vult hæc vel illa. Nec ad hoc ostendendum factus est literæ huius processus: sed ad ostendendum quòd velle alia ad perfectionem voluntariam tamen voluntatis diuinæ spectat: omnia autem vel quædam, hæc vel illa velle, hinc non habetur nec haberi potest: quoniam cum hic concludetur perfectio voluntaria & diuina voluntas sibiipsi sit lex & rõ, nihil aliud rationabiliter dici hinc potest quã q̃ in litera dicitur, quòd scilicet ad eã spectat alia velle secũdũ quòd possibile est, sumendo possibile à potẽtia ordinata, & non à potentia simpliciter. Nam hoc tantum dem est, ac si diceretur, secundũ quòd ipsa diuina voluntas vult.

¶ Quo ad secundum distinguitur duplex modus, quo aliquid est volitum. f. in finis, & vt ad finẽ, & dr q. Deus vult se vt finẽ, alia vt ad finẽ. Et probatur sic manifestatur quomodo vtrunque horũ sit, quũ dicitur inquãtũ eõ decet diuinã bonitatẽ etiã alia ipsum participare. Experimur siquidẽ in nobis, quòd quum nosipsos perfectè amamus, nõ solum volumus nos esse, viuere, &c. sed etiã volum' nobis quod nos decet: & ex hoc volumus benefici esse, nõ principaliter, vt aliis bona velimus, sed quia volum' q̃ nos decet, sticũ aliorũ bonũ. Cũ autẽ deceat diuinã bonitatẽ participari, Deus aliis vult bona: quia decet se, seu bonitatẽ suã. & consequẽter se vult vt finẽ, & alia à se vt ad finẽ quia propter se modo dicto. Nec hoc est minuere liberalitatem aut amorẽ Dei erga nos adeo cõmendatum, sed est aperire quã immensæ amabilitatis sit diuina bonitas, ostẽdere q̃que creaturã nõ esse talis modi amabilitatis capacem. Nihil enim minus habet. quod eo quo non potest modo amari, à Deo non amatur: quinimò amor liberalissimus versus non manifestatur, quum videtur quod diuinã bonitatẽ sic participari decet, quòd oppositum nõ dedecet, sic decet quòd nihil sibi sed nobis tantùm cõfert. Hinc enim patet, q̃ Deum velle libere hæc decentiam est nostrum eligere bonum: quia est velle sic suam bonitatẽ, vt etiam nos simus, poterat enim absque vllo damno suo velle etiam sic eã quòd nihil eam participaret, vt in sequenti patet articulo.

¶ *Super Quæstionis decimanonæ Articulum tertium.*

TItulus in corpore declaratur.

¶ In corpore duo. Primò declaratur ly necessariò in titulo positum, quot modis sumitur & distinguitur necessarium absolutè, & ex hi propositione vt clarè

116. 1. dist. 45. articul. 2. Et 1. contra capit. 74. 75. & 84. & vet. quæst. 13. ar. 4. Tex. 54.

115.

118 b

116 b

117 1. dist. 45. q. 2. per totum & distin. 47. articul. 1. Et 1. contra capit. 80. 81. 82. 83. & 85. Et lib. 2. cap. 22. & 27 fin. Et ii. p. cæ. 97. co. 1. Et veri. q. 23. art. 4. Et po. q. 3. art. 1.

vt clarè patet. Secũdò ponitur cõclusio respõsiua quæsito, scilicet Deus necessitate absoluta vult aliquid, nõ omnia, nisi ex suppositione. Hæc cõclusio habet tres partes. Et primo probatur quo ad primam sic: Volũtas sicut & quælibet potentia necessariam habet habitudinem ad proprium principale obiectum: ergo Deus ex necessitate vult bonitatē suã esse. ergo Deus vult necessario aliquid. Antecedens probatur dupliciter, scilicet inductione & ratione: inductio fit in voluntate nostra, & in visu. Ratio affertur: quia de ratione potentiæ est vt in illud, scilicet proprium & primũ obiectum tendat. Consequentia autem probatur: quia bonitas diuina est proprium & adæquatum obiectum voluntatis diuinæ. Deinde probatur quo ad secundam partem sic: Ea quæ sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia sine quibus finis esse non potest. Sed alia à se vult Deus, inquantum ordinantur ad diuinam bonitatem vt finem, & sine eis potest diuina bonitas esse. ergo alia à se Deus non ex necessitate vult. non ergo omnia ex necessitate absoluta vult. Maior probatur, manifestatũrque inductiuè in tribus exemplis quorum prima duo spectant ad exceptionem, & tertium directè ad præiacentem. Minor verò probatur: quia bonitas Dei ex se sola sic est perfecta, quòd ex aliis nihil ei perfectionis accrescit. Demum probatur conclusio quo ad tertiam partem sic: Voluntas Dei non potest mutari. ergo supposito quòd velit, non potest non velle. ergo necessitate suppositiõis vult alia à se: quod erat probandum, & sic probata est tota conclusio proposita.

Com. 48.

¶ Circa probationem primæ partis conclusionis aduerte, quòd illa maxima, Omnis potentia habet habitudinem necessariam ad proprium obiectum, non intelligitur quo ad exercitiũ actus, sed quo ad specificationẽ eius. id est, non sonat quòd omnia potentia necessariò exerceatur circa obiectum, cùm experiamur potentias quandóque otiosas esse: sed quod si exerceatur, oportet quod circa proprium obiectum exerceatur. Hoc enim idem est ac si diceretur, quòd exercitus actus necessariam habet habitudinẽ ad proprium & principale obiectũ, vt visus ad colorem, quia de sui ratione est vt in illud tendat. Alia autẽ à se Deus vult, inquantum ordinãtur ad suam bonitatem, vt in finem. Ea autem, quæ sunt ad finem, non necessitate volumus volentes finem, mutabilis. Ergo quicquid vult, ex necessitate vult.

¶ 2. Præterea, Deus vult alia à se inquãtum vult bonitatem suam. Sed Deus bonitatem suam ex necessitate vult. ergo alia à se ex necessitate vult.

¶ 3. Præterea, Quicquid est Deo naturale, est necessarium: quia Deus est per se necesse esse & principium omnis necessitat is, vt suprà ostensum est: sed naturale est ei velle quicquid vult, quia in Deo nihilo potest esse præter naturam, vt dicitur in 5. Metap. ergo quicquid vult, ex necessitate vult.

¶ 4. Præterea, Non necesse esse, & possibile non esse, æquipollent. Si igitur non necesse est Deum velle aliquid eorũ quæ vult, possibile est etiam eum nõ velle illud, & possibile est eum velle illud quod non vult. Ergo voluntas diuina est contingens ad vtrũ libet. Et sic imperfecta: quia omne contingens est imperfectum & mutabile.

¶ 5. Præterea, Ab eo, quòd est ad vtrumlibet nõ sequitur aliqua actio, nisi ab aliquo alio inclinetur ad vnum, vt dicit Commen. in 2. Phy. Si ergo volũtas Dei in aliquibus se habet ad vtrumlibet, sequitur quòd ab aliquo alio determinetur ad effectum, & sic habet aliquam causam priorem.

¶ 6. Præterea, Quicquid Deus scit, ex necessitate scit. sed sicut scientia diuina est eius essentia, ita voluntas diuina. Ergo quicquid Deus vult, ex necessitate vult.

¶ Sed contra, est quod dicit Apost. Ephes. 1. Qui operantur omnia secundum consilium voluntatis suæ. Quo autem operantur ex consilio voluntatis, non ex necessitate volumus, nõ ergo quicquid Deus vult ex necessitate vult.

¶ Respondeo dicendum, q̃ necessariũ dicitur aliquid dupliciter, scilicet absolutè, & ex suppositione. Necessariũ absolutè iudicatur aliquid ex habitudine terminorũ, vt pote quia predicatũ est ĩ diffinitione subiecti, sicut necessarium est hominem esse animal, vel quia subiectũ est de ratione prædicati, sicut hoc est necessariũ, numerũ esse parem vel imparem. sic autem non est necessariũ Sortẽ sedere. Vnde nõ est necessarium absolutè, sed potest dici necessariũ ex suppositione. Supposito enim quòd sedeat, necesse est eum sedere, dum sedet e.

¶ Circa diuina igitur volita hoc considerandum est, quòd aliquid Deum velle est necessarium absolutè, non tamen hoc est verũ de omnibus, quæ vult. Voluntas enim diuina necessariam habitudinem habet ad bonitatẽ suam, quæ est proprium eius obiectum. Vnde bonitatem suam esse Deus ex necessitate vult, sicut & voluntas nostra ex necessitate vult beatitudinẽ. Sicut & quælibet alia potentia necessariam habitudinẽ habet ad proprium & principale obiectũ, vt visus ad colorem, quia de sui ratione est vt in illud tendat. Alia autẽ à se Deus vult, inquantum ordinãtur ad suam bonitatem, vt in finem. Ea autem, quæ sunt ad finem, non necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia, sine quibus finis esse non potest: e, sicut volumus cibum, volentes cõservationem vitæ, & nauem volentes transfretare. Non sic autem ex necessitate volumus ea, sine quibus finis esse potest, sicut equũ ad ambulandum, quia sine hoc possumus ire: & eadem ratio est in aliis. Vnde cùm bonitas Dei sit perfecta, & esse possit sine aliis, cum nihil ei perfectionis ex aliis accrescat, sequitur quòd alia à se eum velle non sit necessarium absolutè, & tamen necessarium est d ex suppositione: Supposito enim quod velit, non potest non velle: quia non potest voluntas eius mutari.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd ex hoc quòd Deus vult ab æterno quicquid vult, non sequitur quòd necesse est eũ illud velle nisi ex suppositione.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd licet Deus ex necessitate velit bonitatem suam, non tamen ex necessitate vult ea, quæ vult propter bonitatem suam: quia bonitas eius potest esse sine aliis.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd non est naturale Deo velle aliquid aliorum, quæ non ex necessitate vult: neque tamen innaturale, contra naturam, sed est voluntarium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd aliquando aliqua causa necessaria habet non necessariam habitudinem ad aliquem effectum: quòd est propter defectũ effectus, & non propter defectum causæ. Sicut virtus Solis habet non necessariam habitudinem ad aliquid eorum, quæ contingenter hic euenint, non propter defectum virtutis solaris, sed propter defectum effectus, non necessariò ex causa prouenientis. Et similiter, quòd Deus non ex necessitate velit aliquid eorum, quæ vult, non accidit ex defectu voluntatis diuinæ, sed ex defectu, qui competit volito secundum suam rationem: quia scilicet est tale, vt sine eo esse possit perfecta bonitas Dei. Qui quidem defectus cõsequitur omne bonum creatũ.

¶ Ad quintum ergo dicendum, quòd causa, quæ est ex se contingens oportet quòd determinetur ab aliquo exteriori ad effectum. Sed voluntas diuina, quæ ex se necessitatem habet, determinat seipsam ad volitum, ad quod habet habitudinem non necessariam.

¶ Ad sextum dicendum quod sicut diuinum esse in se est necessarium, ita & diuinum velle, & diuinum scire. Sed diuinum scire habet necessariam habitudinem ad scita, non autem diuinum velle ad volita: quòd ideo est, quia scientia habetur de rebus, secundum quòd sunt in sciente, voluntas autem comparatur ad res secundũ quòd sunt in seipsis. e Quia igitur omnia alia habent necessarium esse secundum quòd sunt in Deo, non autem secundum quòd in seipsis, habent necessitatem absolutam, ita quòd sunt per seipsa necessaria, propter hoc Deus quæcunque scit, ex necessitate scit: non autem quæcunque vult, ex necessitate vult.

¶ Circa probationẽ secundæ partis dubiũ occurrit. Falsum nanque videtur quòd nihil perfectionis accrescat diuinæ bonitati ex aliorum volitione. N & in articulo præcedente, & in primo cõtra Gen. cap. 76. expressius habetur quod ex hoc quòd Deus vult suam perfectionẽ, vult alia: Igitur ex volitione aliorum pendet perfectè esse volitam essentiã diuinã. Et si sic est, cùm oporteat esse tam diuinam esse perfectissime volitã à Deo: sequitur, ergo necessario alia sunt volita à Deo: cuius oppositum hic & ibi determinatur: nec potest dici ad hoc, quòd præsens litera non dicit, quòd ex volitione aliorum nihil perfectionis diuinæ bonitati accrescit, sed ex ipsis aliis volitis nihil perfectionis ei accrescit, hoc enim puerile est. Tum quia sic processus literæ de volitione inquirens aliorum nullus esset. Tum quia obiectio militat contra ipsam volitionem: tam si nunquam esset hæc litera. Nec potest rursus dici, q̃ diuinam bonitatem perfectè amari non pendet ex volitione aliorum, sed potius econuerso, scilicet quòd volitio aliorum pendet ex hoc quòd diuina bonitas est perfectè volita. Quoniam licet hoc sit verum, vt ibidem dicitur, non euadit tamen à difficultate obiecta: stante enim hoc adhuc sequitur alia necessariò esse volita à Deo: quoniam diuina bonitas necessaria est ab eo non solum volita: sed perfectè volita: hoc autem necessariò concomitatur aliorum volitio, vt dictum est. ergo.

¶ Ad hoc est dicẽdum quòd modus, quo res est volita, est duplex: quidam intensiuus, qui dam extẽsiuus. Et quod inter hos tantum differt: quòd primus graduat perfectionem amoris, secũdus autem nõ, sed extendit ipsum. Et si quandòque inueniatur scriptum quod secundus pertinet ad perfectionem, intelligendum est de perfectione extensiua, & nõ simpliciter. Vnde in proposito diuina bonitas necessariò est perfectissimè volita, à Deo perfectione intensiua: quia est infinitè amata: sicut est infinitè amabilis: sed non necessario est perfectè volita perfectione extensiua, sed liberè. Amari autem sic, scilicet secundum condecẽtiam ad extra seu vt diffundãtur, participetur, & multiplicetur secundum suam similitudinem, non ad perfectionem intensiuam, sed extensiuam pertinet: & cõsequenter nõ cum necessario, sed cum liberè conuenientis Deo computandum est. Quia igitur diuina bonitas liberè est sic perfectè volita à Deo, ideo liberè alia vult & non econuerso. Et ideo propriè loquendo nec ex aliis nec ex aliorũ volitione, aliquid perfectionis etiam extensiuè diuinæ bonitati accrescit, sed econuerso ex perfecta extensiuè volitione suæ bonitatis, Deus esse & alias perfectiones vult aliis.

¶ In responsione ad quintum & quartũ, nota diligentissime doctrinã in primo cõtra Gent. ca. 83. de cõtingẽtia ad vtrumliber dupliciter inuẽta, scilicet quandoq; ex parte causæ, & quãdoq; ex parte eius, ad quod dicitur. Et plenè intelliges ea, quæ hic dicũtur breuissimè. Ex his autem, quæ hic dicuntur & ibi explanãtes: habes quã rudis & nouus sermo sit Scoti in primo dist. 39. voluntatẽ diuinã primã causam contingentẽ appellantis. Fas quippe non est in diuina voluntate contingentiam dicere. Sed vt in litera dicitur, est in se necessaria non necessariam habens habitudinem ad secundariò volita, si necessarium aut contingens tribuendum est. Magis proprio enim vocabulo liberã illam dicere debemus, vt alibi sanctus Thomas docet: quoniam libertas media est inter necessitatem & contingentiam. Illa enim impossibilitatem aliter se habendi, hæc possibilitatem aliter se habendi successiuè, id est, mutabiliter ponit: libertas autem absque mutabilitate aliter se habeti posse significat.

¶ In responsione ad sextum aduerte, quod illa propositio, Quæcũque Deus scit, de necessitate scit, si intelligatur de scientia simpliciis intelligẽtiæ, quę scilicet naturaliter præcedit actũ volũtatis, verissima est, nec est in ea dubiũ. Et sic videtur intẽdere litera, quæ de scientia aliorum vt distinguitur contra voluntatem eorum tractat in hoc argumento. de his enim verum est, q̃ habet esse in Deo ex necessitate. Si quis autem dictum hoc accipit de scitis à Deo omnib⁹ qualitercũque animaduertat, q̃ complexiones cõtingentes puta me nunc scribere, nõ sunt verè necessariò sed liberè: & consequẽter liberè in Deo habẽt esse, & non ex necessitate. Ac per hoc prædicta responsio in his nõ habet locum. Est tamẽ quidã necessitatis modus etiã in horũ scientia apud Deum, qui nõ est in eorum volitione: quoniam omne scibile quam primum est scibile, oportet scitũ esse à Deo, nõ autem omne volibile quàm primum est volibile, oportet esse à Deo volitum, vt patet. Et ratio diuersitatis est quia omne verum oportet esse in Deo, & consequenter cognitũ: quia cognitum secundum quod in cognoscẽte est, cognoscitur. omne autem bonum nõ oportet esse aut fore in seipso, & consequenter non oportet esse volitum à Deo. Ex hoc autem patet differentia supradicta inter diuersa scita à Deo: quia illa, quæ ex se sunt scibilia absoluta necessitate cognoscuntur à Deo: Illa vero, quæ fortiuntur veritatem & consequẽter scibilitatem ex voluntate diuina, supposita eorũ veritate, necessariò sciuntur. nihil autem aliud à Deo, quantumcunque. suppõnatur bonum, necessariò est ab eo volitum, vt patet. Vnde de scibilibus & amabilibus, formaliter loquendo possunt verba literæ vniuersaliter intelligi, vt scilicet omne scibile sit necessariò scitum à Deo, non autem omne amabile est necessariò volitum, quia omne scibile, habet necessariò esse in Deo: quãtùs quorundam scibilium scibilitas non sit necessaria. Non autem omne amabile habet esse, aut fore necessariò. Et bene notato sanẽque intelligito verba literæ in redditione causæ præfatæ, quoniam non intendit necessitatem simpliciter ab vniuerso excludere: quam in secundo contra Genti. cap. 30. probat, sed necessitatem essendi: quoniam nullam rem esse est simpliciter necessarium, nisi Deum: & hoc insinuant illa verba, ita quòd sint per seipsa necessaria, & simpliciter intendit, quòd necesse est omnia vel omnia scibilia habere esse in Deo.

¶ *Super Quæstionis decimanonæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo: primo proponit conclusionem. secundo probat conclusionem tripliciter.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum voluntas Dei sit causa rerum.*

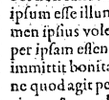

Ad quartvm sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei nõ sit causa rerũ. Dicit enim Dion. cap. 1. de Diui. no. Sicut noster Sol non ratiocinãs, aut præeligens, sed per ipsum esse illuminat omnia participare lumen ipsius volentia: ita & bonũ diuinum per ipsam essentiam omnibus existentibus immittit bonitatis diuinæ radios. Sed omne quod agit per voluntatem agit, vt ratiocinans & præeligens. Ergo Deus non agit per voluntatem. ergo voluntas Dei non est causa rerum.

¶ 2. Præterea, Id quod est per essentiam, est primũ in quoliber ordine. Sicut in ordine ignitorũ est primum, quod est ignis per essentiam. Sed Deus est primũ agẽs. Ergo est agẽs per essentiã suam, quæ est natura eius: Agit igitur per naturã, & nõ per voluntatẽ. Voluntas igitur diuina nõ est causa rerum.

¶ 3. Præterea, Quicquid est causa alicuius per hoc quod est tale, est causa per naturã, & nõ per voluntatẽ e. Ignis enim causa est calefactionis, quia est calidus: sed artifex est causa domus, quia vult eã facere. Sed Aug. dicit in primo de doct. Christia. quod quia Deus bonũ est, sumus. Ergo Deus per suam naturã est causa rerũ, & nõ per voluntatẽ.

¶ 4. Præterea, Vnius rei vna est causa. Sed rerum creatarum est causa scientia Dei, vt supra dictum est. Ergo voluntas Dei non debet poni causa rerum.

¶ Sed contra est quod dicitur Sap. 11. Quomodo posset aliquid permanere nisi tu voluisses?

¶ Respondeo dicendum, quod necesse est dicere voluntatẽ Dei esse causam rerum, & Deum agere per voluntatẽ non per necessitatẽ naturæ, vt quidã existimauerunt e. Quod quidẽ apparere potest tripliciter. Primo quidẽ ex ipso ordine causarum agentium. Cùm enim propter finem agat intellectus & natura (vt probatur in 2. Physic.) necesse est vt agẽti per naturam prædeterminetur finis & media necessaria ad finem ab aliquo superiori intellectu e. Sicut sagittæ prædeterminatur finis & certus modus à sagittãte. Vnde necesse, quòd agẽs per intellectum & voluntatẽ sit prius agente per naturam. Vnde cùm primum in ordine agẽtium sit Deus e, necesse est quòd per intellectũ & voluntatẽ agat. Secundo, ex ratione naturalis agentis, ad quod pertinet vt vnũ effectum producat: quia natura vno & eodem modo operatur e, nisi impediatur. & hoc ideo, quia secũdum quod est tale, agit. vnde quãdiu est tale nõ facit nisi tale. Omne enim agẽs per naturã habet esse determinatũ. Cum igitur esse diuinum non sit determinatũ, sed cõtineat in se totam perfectionẽ essendi e non potest esse quòd agat per necessitatẽ naturæ, nisi fortè causaret aliquid indeterminatum & infinitum in essendo: quod est impossibile, vt ex superioribus patet. Non igitur agit per necessitatẽ naturæ, sed effectus determinati ab infinita ipsius perfectione procedũt secundum terminationẽ voluntatis & intellectus ipsius. Tertiò ex habitudine effectuũ ad causam. Secundum hoc enim effectus procedunt à causa agente, secundum quòd præexistunt in ea: quia omne agẽs agit sibi simile. Præexistunt autem effectus in causa secundum modum causæ. Vnde cum esse diuinum sit ipsum eius intelligere e, præexistunt in eo effectus eius secundum modum intelligibilem, & per modũ intelligibilem procedunt ab eo, & sic per consequens per modũ voluntatis. Nam inclinatio eius ad agendum quod intellectu conceptum est pertinet ad voluntatem. Voluntas igitur Dei est causa rerum.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, quòd Dion. per verba illa *non intendit* excludere electionem à Deo simpliciter, sed secundum quid, inquantum scilicet non quibusdam solùm bonitatem suam communicat, sed omnibus e: prout scilicet electio discretionem quandam importat.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod quia essentia Dei est eius intelligere & velle ex hoc ipso quòd per essentiam suam agit, sequitur q̃ agat per modum intellectus & voluntatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum est obiectum voluntatis. Pro tanto ergo dicitur, quia Deus bonus est, sumus, inquantũ sua bonitas est ci ratio volendi omnia alia, vt supradictum est.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd vnius & eiusdem effectus etiam in nobis est causa scientia vt dirigẽs, qua concipitur forma operis & voluntas vt imperans: quia forma vt est in intellectu tantum, non determinatur ad hoc quòd sit vel non sit in effectu, nisi per voluntatẽ. e Vnde intellectus speculatiuus nihil dicit de operando. Sed potentia est causa vt exequens, quia nominat immediatum principium operationis. Sed hæc tamen antecedẽs probatur ex secũdo Physic. prima consequẽtia manifestatur exẽplo sagittæ. secũda relinquitur per se nota. tertia vero probatur, quia Deus est primũ agens. Nec te mouear q̃ secunda consequẽtia sic leuiter facta est: quia cõmunis animi cõceptio est, quòd agere propter finẽ exigit finem cognosci, vel ab ipso tendẽte in finẽ vel aliquo dirigẽte, vt in sagitta cõtingit. Et quia constat naturã vt sic nõ cognoscere, ideo liquet, quòd oportet à cognoscẽte dirigi. Inter agere quoque per intellectũ & per voluntatẽ nulla differẽtia est in proposito: quoniã nec intellectus agit absq; voluntate, quæ est appetitus intellectiuus: nec voluntas absq; intellectu: quia bonũ intellectũ mouet eam. Et ideo nullum vitium committitur. ex vno aliud declinando.

¶ Secundo probatur ex ratione naturalis agẽtis sic, Agens per naturam agit quia est tale, ergo operatur vno modo. ergo vnum effectum: ergo habet esse determinatũ: ergo Deus nõ põt agere per naturã: ergo determinati effectus ab infinita illius bonitate procedunt secundũ determinationẽ intellectus & voluntatis. Antecedẽs probatur ab effectu: quia quãdiu est tale, nõ facit nisi tale, prima consequẽtia cũ secunda & tertia relinquitur nota: & prima quidẽ cum secũda procedit à priori, tertia propter quam antecedens cũ prioribus est inductũ, à posteriori infert prius. vt patet. quarta verò primo probatur: q̃ à esse diuinũ non est determinatũ, quod ex eo patet, quod cõtinet in se totam essendi perfectionẽ. secundò manifestatur vis probationis ducẽdo ad impossibile, si esse infinitũ causaret naturaliter, causaret aliquid infinitũ in essẽdo: hoc est impossibile: ergo. Quinta autẽ cõsequẽtia ex vi distinctionis agẽtium tio secũdæ quæstionis: quia si agit quia vult, vt hic ostẽditur, & se tã tùm vult naturaliter, & cætera liberè, vt ostensum est: ergo agit alia, quia illa vult liberè.

¶ Quo ad secundũ probatur tripliciter intẽta conclusio. Primò ex ordine agẽtium sic. Tam natura quã intellectus agit propter finem: ergo agenti per naturam prædeterminatur finis & medium ab aliquo intellectu. ergo agens per intellectũ est prius agente per naturam, ergo Deus est agens per intellectum & volunta

patet. Et adijcere, q̃ ista ratio cõcludit, quod Deus nõ potest naturaliter agere aliquẗ vnum effectum per seipsum solum. Si quis autẽ poneret Deum solum, nullã rem integraliter causare, sed cõcausantibꝰ aliis causis ipsum dare esse effectibꝰ, diceret qd proprius effectus diuini esse infiniti est esse indeterminatẽ sm se, sed determinatẽ semper inuentũ propter secũdas causas. Sed hoc à seipso discordat, quoniam si esse diuinum est infinitum, oporet ab ipso prægnasse esse omnium illarum causarum concausantium; quoniã omnẗ essendi modum ab infinito esse oportet prouenire: & si sic est ergo cõcedere oportet quod Deus aliquẗ effectum per se ipsum solũ integraliter producere potest. ergo nõ per necessitatem naturæ nisi dari possit effectus infiniti esse, vt in litera dicitur: stat ergo ratio.

¶ Tertiò probatur ex habitudine effectũ ad causam sic: Effectus præexistunt in causa secundum modum causæ. ergo effectus præexistunt in Deo secundum modum intelligibilem: ergo procedunt ab eo secũdum modum intelligibilẽ, ergo per modũ voluntatis, ergo voluntas Dei est causa rerũ. prima consequẽtia probatur: quia esse Dei est eius intelligere, secũda probatur; quia effectus procedũt à causa secundum modum, quo præexistunt in ea: & probatur, quia omne agẽs agit sibi simile. tertia consequentia probatur, quia inclinatio ad agendum, id quod per intellectum cõceptum est, voluntatis est. Vltima est per se nota.

¶ Causa propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ dubium occurrit. Quia aut est falsa, aut ignorat à sua probatione, vtique est inconueniens: ergo propositio enim literæ est ista effectus procedunt à causa, secũdum quod præexistũt in ea: & probatio subijcitur, quia omne agens agit sibi simile. Tũc sic, Aut propositio intẽdit de modo effectus procedentis, aut de modo procedendi, si intendit quod effectus procedens à causa habet modum essendi similem modo, quod præexistit in causa, probatio quidem est consona, vt patet: sed ipsa est falsissima, quoniam domus procedẽs ab artifice nõ assimilatur domui in mente in modo essendi, nec sequitur ex illa maxima, quæ intelligitur quãtum ad formã qua agit. Si autẽ intendit de modo procedendi, scilicet, quod effectus à causa procedit illo vel simili modo, quo præexistit in ea, tũc probatio non est ad propositũ: quia vt diximus, intelligitur quo ad formã qua agens agit: & nõ quo ad modũ, quo forma est in eo: & nihilominus habet multas instantias, quoniã domus habet esse intelligibile in agẽte, procedit tamẽ ab eo sensibiliter; & calor habet esse incorruptibile & vniuersale in luce solis, procedit tamẽ corruptibiliter & particulariter. Vndiq; igitur ambiguitas est.

¶ Ad hoc dicitur, quod illa maxima, Omne agens agit sibi simile, quamuis vniuersaliter non verificetur, nisi quo ad formam, nõ tamen est arctanda ad formam, sed est intelligenda eum ly quãtum potest. Videmus enim quod si fuerit actiuum vniuocum vehementis virtutis, quod facit sibi simile, non solum quo ad formam, sed quo ad indiuiduales conditiones. Mas enim fortis generat marem, & iracundus iracundum, vt in 70. dicitur Eccli. In modo igitur quo effectus procedit à causa, considerandi sunt duo. Primò modus processionis tenẽs se ex parte causæ. Et secundò modus ejusdẽ tenens se ex parte effectus. Si enim attẽdimus ad modũ procedendi ex parte causæ, vniuersaliter verificatur q̃ processio est similis modo existẽdi in causa: quia est illius modus prius effectus in genere causæ efficientis: ita modus procedendi ex parte causæ, est à modo præexistẽdi in causa & consequẗer similis illi: quia omne agẽs agit sibi simile. & sic patet, quo modo illa proportio assumpta est vera, de modo procedendi: & optimè probatur per illam maximam.

¶ Sed si attendamus modum procedendi ex parte effectus, sic propositio assumpta, vt dictũ est, non vniuersaliter verificatur, nec ad hoc est inducta sua probatio neque ipsa, quoniam modus iste, propriè loquendo, magis est modus participandi vel suscipiendi causam, quàm procedendi ab ea: & ideo instantiæ allatæ non militant cõtra intentum, quoniam de modo participandi

119 d. distl. 41. arti. 3. co. Et 1. con. c. 86. & li. 2. c. 18. & 19. & lib. 3. c. 97. Quæst. 86. passio post med.

Aut. præ.

Aug. ut. 27. de Ciu.

omnia in Deo vnum sunt.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ voluntatis diuinæ etiam sit assignare aliquã causam. Dicit enim August. lib. 83. Quæst. Quis audeat dicere Deum irrationabiliter omnia condidisse? Sed agenti voluntario, quod est ratio operandi, est etiam causa volendi. Ergo voluntas Dei habet aliquam causam.

¶ 2. Præterea, In iis quæ fiunt à volente, qui propter nullam causam aliquid vult, nõ oportet aliã causam assignare, nisi voluntatẽ volentis. sed voluntas Dei est causa omniũ rerum, vt ostensum est. Si igitur voluntatis eius non sit aliqua causa, non oportebit in omnibus rebus naturalibus aliam causam quærere, nisi solam voluntatẽ diuinam. Et sic omnes scientiæ essent superuacuæ: causas aliquorũ effectuum assignare nituntur, q̃ videtur inconueniens. Est igitur assignare aliquam causam voluntatis diuinæ.

¶ 3. Præterea, Quod fit à volente, non propter aliquam causam dependet & simplici voluntate eius. si igitur voluntas Dei nõ habeat aliquã causam, sequitur quòd omnia quæ fiunt, dependeant ex simplici eius voluntate; & non habent aliquam causam aliam: quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in lib. 83. q. Omnis causa efficiens maior est eo quod efficitur: nihil tamẽ maius est volũtate Dei. Non ergo causa eius quærẽda est.

¶ RESPONDEO dicendum quòd nullo modo voluntas Dei causam habet.

¶ Ad cuius euidẽtiam considerãdum est q̃ cùm voluntas consequatur intellectum: eodem modo contingit esse causam alicuius volentis vt velit, & alicuius intelligẽtis vt intelligat, In intellectu autẽ sic est quòd si seorsum intelligat principium, & seorsum conclusionẽ, intelligentia principij est causa scientiæ conclusionis. Sed si intellectus in ipso principio inspiceret cõclusionem, vno intuitu apprehẽdens vtrũque in

loquuntur ex parte effectus. Litera autem loquitur de modo procedendi à causa ex parte ipsius causæ. Domus enim procedit ab arte intelligibiliter, quoniam à proharesi, vt dicitur 9. Metaphy. quamuis in materia sensibiliter suscipiatur, ac per organa fiat. Effectus quoque corporum cælestium ex parte eorum procedunt incorruptibiliter, & vniuersaliter iuxta modũ formarum, quibus agũt. procedent enim per actiones eorum æternas & cõmensuratas eis, quãuis participatio eorum apud Ipharam generabilium, &c. sic corruptionis & dearticulationis plena: quia passio non æquatur actioni.

¶ Super Quæstionis decimanonæ Articulum quintum.

TItulus intelligendus, vt sonat de vera causa.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue: Voluntatis diuinæ nulla est causa. Hæc cõclusio probatur manifestatur, & saluatur simul id, quòd difficultatẽ in hac re facit scilicet Deus vult alia propter finẽ. probatio est. Voluntas codẽ actu volens finem, & ea quæ sunt ad finem, non habet volitionem causam: ergo volũtas diuina non habet causam. Antecedens probatur: quia idem non est causa simpliciter, & manifestatur ab opposito, scilicet quãdo alia actu volumus finẽ, & alia ea, quæque ad finẽ. consequentia verò probatur: quia volũtas diuina vno actu vult omnia in sua bonitate. Manifestatio verò cõsistit in proportionali similitudine inter intellectũ & volũtatẽ quo ad modũ habẽdi, vel nõ habẽdi causã habendi quidẽ, quia intellectus alio actu intelligẽs principia & conclusiones habet scientiã causatã. Non habẽdi verò: quia intellectus codẽ actu principia & conclusiones intelligẽs non habet conclusionũ scientiam causatam ex principiis eadẽ ratione: quia scilicet idem non est causa suiipsius. Idẽ autẽ quod difficultatẽ ingerit, scilicet q̃ Deus vult alia propter finem saluatur: primo distinguẽdo, quod aliud est velle alia propter finẽ & aliud est velle alia esse pp̃ finem, & quod hoc secũdum est verum, nõ autem primũ. Secũdo aperiẽdo hoc ex inchoata proportionalitate: quia intellectus intelligẽs vno actu cõclusiones & principia nõ intelligit cõclusiones ex principiis, eõ intelligit cõclusiones esse ex principiis, & ꝓportionaliter est in volũtate: causa autẽ totius proportionalitatis huius in litera tãgitur cũ dicitur, quia volũtas sequitur intellectũ.

¶ Ad euidentiam eorum, quæ hic dicuntur, & in responsione ad tertium aduerte has quatuor propositiones. Prima est, Hoc est ꝓpter hoc. Secũda, Deus vult hoc esse propter hoc. Tertia, Hoc est volitum à Deo propter hoc aliud volitum ab eodem. Quarta, Deus vult hoc quia vult illud aliud. Inter has autem manifesta est differencia, q̃m prima de rebus absolutè loquitur. Secunda autem de eisdem vt volitis simpliciter voluntate à Deo. Tertia autem & quarta causalitatem vnius volitionis respectu alterius includere videntur. Et quantum ex hac litera apparet, negandæ videntur istæ duæ vltimæ, cum ex presse dicitur, quòd Deus non propter hoc vult hoc, verũ si diligentius considerémus intentionem Autoris & responsionem ad tertium cum doctrina tradita in 1. contra Gen. c. 87. 88. Quo ad rẽ quidem dicendũ est, quòd actus volũtatis diuinæ attingens hoc volitum, puta vniuersum, vel hominem ex parte actus, caret causa non solum vt tale ens est, sed etiam vt attingens tale volitũ, quòd attingentia velle diuini respectu vniuersi ex parte actus nõ causatur ex attingentia velle diuini respectu bonitatis suæ. Et hoc intendit cùm dicit, q̃ Deus non ꝓp̃ hoc vult hoc. Idem tamẽ actus ex parte voliti habet causam ita q̃ attingentia passiua vnius causatur ex attingẽtia passiua alterius, id est, esse volitum vnius causatur ex esse volito alterius: ita q̃ non solũ hominem esse causatur in genere causæ finalis ex vniuersi perfectiõe, sed etiam hominem esse volitum à Deo causatur ex hoc q̃ vniuersum est volitum à Deo. Et si inferetur à passiua ad actiuã, volitũ causatur à volito, ergo velle causatur à velle. Negandus est processus. Vel distinguendũ est quòd processus talis tenet, quando passiũ æquatur actiuo. Quãdo autẽ actio excedit passionem, ita quod actio est vna, passiones sunt multæ: stat passionem causari ex passione absque

abſq; hoc, quòd actio causetur, & meritò: quia causare & causari diuersitatẽ exigunt. Et propterea vnitas actionis attingentis tot passiã causalitatem à se excludit, multiplicatio aũt passionũ iuxta numerũ passorũ causalitatẽ vnius ab altera non excludit. Quo ad propositiones verè dicendũ videtur, q̃ nõ solum primæ duæ, sed etiam tertia bene sonat, q̃m non ponit dependẽtiam volitionis ex parte actus, sed ex parte voliti: & expresse in loco allegato dicitur q̃ vnũ volitũ à Deo est causa alteri, q̃ cadit sub ordine volũtatis diuinæ. Quarta autẽ, quoniã dependentiã significat ex parte actꝰ, concedenda ſcu in vsum deducẽda nõ est, sed piè exponenda, & ex parte voliti interpretanda, si alicubi inuenitur. Hinc quoque habes differentiã inter secundũ argumentũ & tertiũ in litera: secũdũ eũ loquitur de causis rerũ volitarũ absolutè. Tertiũ verò ã causis rerũ in ordine ad volũtatẽ diuinã ex parte tamẽ voliti, verbi gratia, primũ intẽdit q̃ nõ fit quærendũ, quare homo habet manus: secũdũ verò, q̃ non sit quærendum quare Deus voluit homine habere manus, & illud quidem spectat ad primam propositionẽ, hoc ad tertiam propriè loquendo: & sic intelliges responsiones.

¶ Super Quæstionis decimanonæ Articulum sextum.

IN titulo nota duo. Primò, q̃ voluntas sumitur hic non pro velleitate, sed ꝓ velle simpliciter. Secũdo q̃ aliud est quærere vtrũ omne quid fit, Deꝰ velit: & aliud, vtrũ omne quid Deus vult fiat. hic non quæritur primũ, sed secũdum: quoniam hoc solum importat titulus, de primo autem in articulo nono erit sermo.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Necesse est volũtatem Dei semper impleri. Probatur sic. In formis sic est, q̃ à forma vniuersali nihil potest deficere: quãuis aliquid possit deficere ab aliqua forma particulari. ergo hoc idem oportet esse in causis agẽtibus: quod extra ordinem agentis simpliciter vniuersalis, sub quo omnes causæ particulares comprehenduntur, nihil fieri potest: quamuis extra ordinẽ alicui agentis particularis aliquid fiat. Ergo impossibile est, q̃ diuina volũtas suum effectũ nõ cõsequatur. Oportet igitur ipsam semper impleri. Antecedens declaratur in prædicatis essentialiter ordinatis, quãtũ ibi manifesta est vniuersalitas formarũ. prima verò consequentia probatur: quia effectus confirmatur agenti secundum suam formam. secunda verò cõsequẽtia probatur: quia volũtas Dei est vniuersalis causa omnium rerum. Præter has autem probationes primũ confequens, quòd est proprium fundamentũ huius conclusionis, confirmatur, & manifestatur. Confirmatur quidẽ ex ratione deficiendi ab intento effectu: quia scilicet est concursus alterius causæ non contentæ vt sic sub illa. Manifestatur autem effectibus stellarum, & primi Cæli. Secundum quoque consequens, quod est ipsa conclusio, manifestatur ex peccatore: in quo videtur non impleri diuinam voluntatem, & omnia clara sunt in litera.

¶ Circa hũc processum nota quatuor. Primò, quod effectus, de quo est sermo in litera non sumitur hic negatiuè, sed contrariè: quoniam in vtroque genere causæ potest defectus negatiuè ab vniuersalissima causa inuenirẽ. Cæcitas enim non est cæcis, nec tamen est enti contraria, sed tali enti, puta visui: & peccator peccando deficit à diuina voluntate negatiuè. nõ enim agit quòd Deus vult, non tamen contrariè, vt patebit. Secundo; quod eadem ratio est quo ad causas agentes & formales quo ad hoc expressum, id est, vniuersalem extensionem; & non oportet quo ad cæteras: hoc enim sequitur ex illa maxima, Effectus conformatur agenti secundum formã: manifestè nãque hinc sequitur, quòd extensio formæ & agentis proportionaliter se habet. Tertiò, quòd notanter in litera dicitur: Peccator recedere videtur à diuina voluntate, quoniam simpliciter non agit peccans contra voluntatem Dei consequentem, vt patet ex eo, quòd Deus vult permittere hunc nunc sic, &c. peccare sed agit pro tanto contra diuinam voluntatem, quia contra antecedentem eius voluntatem agit, & quia non volitum à Deo voluntate consequente agit: quia & contra præcepta ac prohibitiones eius, quod dicitur in litera, agere cõtra vnum ordinem voluntatis eius facit: & quia digna odio voluntatis diuinæ perpetiar. Quartò, quod ea, quæ hic dicuntur de impedimento causarũ agentium, intelligenda sunt formaliter, infrà ordinem causarum effectiuarum, vt sic quoniam si considerarentur impedimenta materiæ vt sic, aliter fortè diceretur. Sed de his inferius erit sermo diffusus, cum de gubernatione rerum loquemur. Nũc hæc sat sunt, quoniam voluntas diuina adeo vniuersalis est causa, vt etiam omnis materiæ conditiones eidem subsint.

¶ Super decimanonæ Articulum septimum.

TItulus est clarus.

¶ In corpore est vnica cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Voluntas Dei est omnino immutabilis. Probatur. Voluntas est boni. ergo dupliciter tantum potest incipere velle, scilicet quia esse hominẽ vt fruereturipso ẽ, vel ad complementũ vniuersi. Quæ quidem nõ est reducere ad alios fines creatos vltériores. Vnde de huiusmodi dependẽt ex simplici volũtate Dei, alia vero ex ordine etiã aliarũ causarũ.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum voluntas Dei semper impleatur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei nõ semper impleatur. Dicit enim Apostolus primæ ad Timoth. 2. quod Deꝰ vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed hoc non ita euenit. Ergo voluntas Dei non semper impletur.

¶ 2. Præterea, Sicut se habet scientia ad verum, ita voluntas ab bonum, sed Deus scit omne verum. ergo vult omne bonum. Sed nõ omne bonum fit. multa enim bona possunt fieri quæ non fiunt. Non ergo voluntas Dei semper impletur.

¶ 3. Præterea, Volũtas Dei cùm sit causa prima, nõ excludit causas medias, vt dictũ est. Sed effectus causæ primæ põt impediri per defectũ causæ secũdæ. Sicut effectus virtutis motiuę impeditur propter debilitatẽ tibiæ. Ergo & effectus diuinæ voluntatis põt impediri propter defectũ secũdarũ causarũ. Nõ ergo voluntas Dei semper impletur.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur in Psal. Omnia quæcunque voluit Deus fecit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est voluntatem Dei semper impleri e.

¶ Ad cuius euidẽtiã cõsiderandũ est, quod cùm effectus cõformetur agenti secũdum suã formã, & eadem ratio est in causis agẽtibus, quæ est in causis formalibus. In formis autẽ sic est, q̃ licet aliquid possit deficere ab aliqua forma particulari, tamen à forma vniuersali nihil deficere potest. Potest enim esse aliquid, qd̃ non est homo vel vinum, non aũt potest esse aliquid quod nõ sit ens. Vnde hoc idẽ in causis agẽtibus cõtingere oportet. Potest enim aliquid fieri extra ordinẽ alicuius causæ particularis agentis, non aũt extra ordinẽ alicuius causæ vniuersalis, sub qua omnes causæ particulares cõprehendũtur e: quia si aliqua causa particularis deficiat à suo effectu, hoc est propter aliquã aliam causam particularem impedientem, quæ continetur sub ordine causæ vniuersalis. Vnde effectus ordinem causæ vniuersalis nullo modo potest exire. Et hoc etiam patet in corporalibus. Potest enim impediri quod aliqua stella nõ inducat suum effectum. Sed tamen quicunque effectus ex causa corporea impediẽte in rebus corporalibus consequatur, oportet quod reducatur per aliquas causas medias in vniuersalem virtutem primi cæli. Cùm igitur volũtas Dei sit vniuersalis causa omnium rerũ, impossibile est, quòd diuina voluntas suum effectum nõ consequatur. Vnde quod recedere videtur à diuina voluntate secundum vnum ordinem, relabitur in ipsam secundum alium. Sicut peccator, qui quantum est in se, recedit à diuina voluntate peccando, incidit in ordinem diuinę voluntatis, dum per iustitiam punitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod illud verbum Apostoli, quòd Deus vult omnes homines saluos fieri, &c. potest tripliciter intelligi. Vno modo vt sit accommoda distributio secũdum hunc sensum, Deus vult saluos fieri omnes homines, qui saluantur: nõ quia nullus homo sit quẽ saluum fieri non velit: sed quia nullus homo sit quẽ nõ velit saluum fieri, vt dicit Augustinus. Secũdo potest intelligi, vt fiat distributio pro generibus singulorum, & nõ pro singulis generum, secundum hunc sensum: Deus vult de quolibet statu hominẽ saluos fieri mares & fœminas, Iudæos, & Gẽtiles, paruos & magnos, non tamen omnes de singulis statibus. Tertiò secundum Damascen. intelligitur de voluntate antecedẽte, non de voluntate consequente. Quæ quidem distinctio nõ accipitur ex parte ipsius voluntatis diuinæ, in qua nihil est prius vel posterius, sed ex parte volitorum.

¶ Ad cuius intellectum cõsiderandum est, q̃ vnumquodque secundum quod bonum est, sic est volitum à Deo. Aliquid autem potest esse in prima sui consideratione, secundum quòd absolutè consideratur bonũ vel malum, quòd tamen prout cum aliquo adiuncto consideratur, qua est cõsequens cõsideratio eius. ecõtrario se habet. Sicut hominem viuere est bonum: & hominem occidi est malũ secũdũ absolutã cõsiderationem. Sed si addatur circa aliquẗ hominẽ, q̃ sit homicida vel viuẽs in periculum multitudinis, sic bonum est eum occidi, & malũ est, eũ viuere. Vnde potest dici quòd iudex iustus antecedẽter vult omnem hominem viuere, sed consequenter vult homicidam suspendi: Similiter Deus antecedenter vult omnem hominem saluari: sed cõsequenter vult quosdam damnari secundum exigentiam suæ iustitiæ. Neque tamen id quod antecedenter volumus, simpliciter volumus, sed secũdũ quid: quia voluntas comparatur ad res secũdum quòd in seipsis sunt: in seipsis autem sunt in particulari. Vnde simpliciter volumus aliquid secũdũ quod volumus illud, consideratis omnibus circũstãtiis particularibus: quod est consequenter velle. Vnde potest dici, q̃ iudex iustus simpliciter vult homicidam suspendi, sed secũdum quid vellet eum viuere, scilicet, inquãtum est homo. Vnde magis potest dici velleitas, quàm absoluta voluntas. Et sic patet quod quicquid Deus simpliciter vult, fit, licet illud quod antecedenter vult, non fiat.

¶ Ad secundum dicendum, quod actus cognoscitiuæ virtutis est, secundum quòd cognitum est cognoscente: actus autem virtutis appetitiuæ est ordinatus ad res, secundum quod in seipsis sunt e. Quicquid autẽ potest habere rationem entis & vẽri, totum est virtualiter in Deo, sed non totum existit in rebus creatis. Et ideo Deus cognoscit omne verum, non tamen vult omne bonũ: nisi inquantum vult se, quo virtualiter omne bonum existit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd causa prima tunc potest impediri à suo effectu per defectum causæ secundæ, quando non est vniuersaliter prima; sub se omnes causas comprehendens, quia sic effectus nullo modo posset suum ordinem euadere. Et sic est de voluntate Dei, vt dictum est.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum voluntas Dei sit mutabilis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̃ volũtas Dei sit mutabilis: dicit enim Dominꝰ Gen. 6. Pœniteret me fecisse hominẽ. Sed quẽcunque pœ-

Lib. 1. de præd. San. capit. 8 & Ench. cap. 103. & lib. 4. contra Iul. cap. 8.

Lib. 2. cap. 29.

D. 221.

incipit vel esse vel cognosci sibi bonũ. ergo nõ potest incipere velle absque præsupposita mutatione intellectus vel dispositionis substantiæ propriæ. ergo nõ est mutabilis absq; aliqua horũ mutationũ, ergo volũtas Dei est immutabilis omnino. Prima consequẽtia aliter nõ probaretur ipsum tamen consequens declaratur quo ad vtrãque partem, ex calefieri & consilio. Secunda est per se nota. Tertia autem ex differẽtia inter mutare volũtatem, & velle mutationem, manifestatur. Quarta demum probaturq; ipsa tam substantia quam scientia Dei est omnino immutabilis.

¶ Circa has consequentias duo nota. Primo, quod antecedens tanquam vulgata propositio est diminute scriptum: subintelligi enim oportet ly intellecti. Et tũc manifeste patet primam consequentiam non egere probatione, quoniam si velle est tantum respectu boni intellecti, oportet quod noua volitio sit aut ex nouitate boni, aut ex nouitate intellectionis. Secundo, quod tertia consequentia in litera non habetur in se, sed in sita tantum probatione: sed ad clarizacem majorem expressimus illam.

Artic. 3.

¶ Circa primam consequentiam dubium occurrit propter ly sibi in consequẽte positum, videtur enim quòd illa particula falsificet consequens & non consequatur ex antecedente: Falsum quidem reddat consequẽs, quia potest aliquis incipere velle, quæ incipit esse vel cognosci bonum alteri, vt manifeste patet in amore amicitiæ. Quod non sequatur verò ex antecedente, clare liquet: quoniam bonũ alterius sub bono clauditur intellecto.

¶ Ad hoc dicitur, quòd vt patet 8. Ethic. Amabile quidem bonũ, vnicuique autẽ proprium: & propterea voluntas primo est boni proprij, secundò autem est boni alieni. vnde & ibidẽ dicitur, quod amicabilia, quæ sunt ad alios, venerũt ex amicabilibus quę sunt ad se. Propter quòd consequẽtia ista si de bono per se primo volito seu volibili intelligatur, est optima formaliter. Si autem de bono vniuersaliter intelligitur, vt antecedens sonat, consequẽtia tenet etiam formaliter: & fundatur super hoc quod mutabilitas seu nouitas volitionis circa aliena, oritur ex mutabilitate amoris p̃ prij, & immutabilitas circa aliena ex immutabilitate circa ꝓpria. Et hoc rationabiliter: quia amor alioru oritur ex proprio. Ex hoc enim patet, quod in consequente, alienus amor etsi non formaliter, virtualiter tamen est inclusus: & consequẽter incipere velle, quia incipit esse vel cognosci bonum alteri, non est alia ratio seu alius motus incipiendi velle ab his, qui in consequente sunt expressi. Et sic cessat objectio falsitatis: quia illi alij modi non ponuntur in numerum cum istis, nec excludunturq; sed clauduntur in his virtualiter. Et obiectio consequẽtiæ, quia vt dictum est inferitur nouitas volitionis respectu boni vniuersaliter, quamuis differnter: quia respectu proprij formalis, respectu alieni virtualiter. Fecit autem hoc Autor non tantum breuitatis gratia, sed ea potius ratione motus: quia de voluntate diuina loquebatur, de qua perspicuum ex dictis erat, quòd alia nõ vult nisi bonitatẽ propriam volendo: ita quòd ipsa sola est ei volendi causa. Et sic in materia, de qua est quæstio, fit fuit vniuersalẽ majorem de proprio bono assumere, verissimã formaliter, minor enim iam probata est, scilicet, Deus quicquid vult bonitatem propriam volendo vult.

¶ In responsione ad quartũ diligenter aduertę, quod intentio eius est negare in Dei voluntate potentiam ad opposita: quoniam in ea nulla omnino est potentia, sed est velle eius aut necessariũ simpliciter, vt velle se: aut necessarium immutabiliter, vt velle alia, & huc tendunt manifestẽ verba literæ in responsione ex negatione necessarij absolutè, eligendo necessarium immutabiliter: quasi dixisset, quod ex negatione necessarij absolutè consequitur potentia seu possibile secundum aliquam potentiam, sed stat quod ponatur necessarium immutabiliter. Non enim cùm dicitur, Deus potest velle hoc, aut oppositum, ly potest, denotat possibile secundum aliquam potentiam, sed possibile ex habitudine terminorum, vt expressẽ habes in primo contra Gent. cap. 83. Et propterea imaginatio Scotica in primo distin. 39. quæstio. 1. de potentia priore naturaliter actu absq; mutabilitate, quã in voluntate diuina fingit, voluntaria est: omnis enim potentia contradictionis est cũ mutabilitate aliqua, vt 9. Metaphysic. habetur & argumentũ hoc in litera factum conuincit.

¶ Super decimanum octauum. Quæstionis Articulum.

IN titulo nota duo. Primò quòd hic est sermo de necessitate absoluta, qua quędam partes vniuersi dicuntur necessaria, vt corpora cælestia, & intelligentiæ; & quædam per causas contingentes: Deinde reprehendit hanc opinionem dupliciter. Primò sic, Diuina voluntas est causa prima nõ impedibilis ob defectum cuiuscunque causæ secundæ: ergo diuina voluntas non habet effectum contingentem propter causam secundam: & probatur consequentia: quia effectus primæ causæ est contingens propter defectum causæ secundæ: ex eo quod impeditur effectus primæ causæ per defectum secundæ: vt patet de Sole, & planta, respectu perficiendi fructus. Secundò ducendo ad inconueniens sic, Distinctio necessarij à contingente refertur tantum in causas secundas: ergo est præter intentionem, & voluntatem diuinam: quod est inconueniens.

¶ Circa primã rationem dubium est eo ꝓ prima propositio, supra quã tota fundatur ratio, falsa videtur. Nõ enim distinguit inter modificare & impedire. Effectus enim cõtingens propter cõtingentiam secũdæ causæ nõ prouenit ex impeditione semper primæ causæ, sed quãdoq; ex modificatione primæ causæ in secũda: & sic videtur intellexisse opinio illa, quod quia diuina voluntas modificatur in causa cõtingente, ideo habet effectus cõtingentes.

¶ Circa secundã quoq; rationem duplex dubitãdi ratio occurrit. Tum quia antecedens recedit à quæstio, vt in titulo declaratũ est. Loquitur enim de distinctione inter necessariũ & contingens absolutè: tum quia consequentia nihil valet. Dato enim quòd cõtingentia esset propter causas secundas, stat contingentiam esse volitã à Deo, quoniam ab eo sunt volitæ propter perfectionem vniuersi ipsæ causæ cõtingẽtes: & consequẽter effectus earum: & sic vadique ruere videntur rationes ambæ.

Text. 84.

¶ Circa ipsam opinionis reprehensionem etiam dubium occurrit, quoniam irrationabiliter reprehendi videtur. Quia dato, quòd sit aliqua alia altior causa contingentiæ, ipsa tamen natura causarum secundarum defectibilium seu liberarũ propria contingentiæ, causa est: ac per hoc reprehensioni nõ debuit esse locus quando effectus propria est reddita causa, quamuis non omnis. Ad euidentiam horum sciẽdum est, quòd quãtuis, vt in titulo dictum est, alia quæstio formaliter sit de causa cõtingentiæ & alia de causa contingentiæ volitæ à Deo quia tamen volũtas diuina vnumquodque vult esse propter suam causam in quocũ que genere causæ coincidunt ambæ quæstiones: quo ad materiam, & propterea non extra propositum, imò ad hoc necessarium est de causa cõtingentiæ differere. Et reuera nihil aliud in dubium vertitur hic, nisi quæ sit prima propria radix contingentiæ: & hoc in genere causæ efficientis.

¶ Nec descendit sermo præsens ad cõtingentiam talem vel talem, sed contingentiæ absolutè propriam ac primã radicem quærit, an scilicet sit aliqua conditio causarum secundarum, an sit aliqua conditio ipsius diuinæ voluntatis, quæ est prima omnium causa. ¶ Et opinio quidem in litera recitata, ac reprehensa, credit radicem huiusmodi, esse conditionem secundæ causæ, id est defectibilitatẽ seu possibilitatem contradictionis in causis secundis inuentam. Quod vt melius intelligatur, sciendum est quòd instrumentum defectuum dupliciter contingit concurrere ad artis opus.

¶ Vno modo vt defectus non sit electus ab artifice: sed sit consequens instrumentum electum ex necessitate materiæ.

¶ Secũdo modo, vt defectus ipse sit electus ab artifice. Verbi gratia, Scriptor dupliciter põt vti malo calamo. Primò quia statuit se vti omni genere calami. Secũdò, quia statuit se facturũ malas literas. In primo casu cùm scriptor vtẽs calamo lapideo, malas format literas, aduertẽda sunt duo. Primò q; tam malitia calami, quã malitia literarũ nõ cadit sub electione scriptoris, sed cõsequitur malitia ex necessitate materiæ. ¶ Non enim ipse malũ elegit calamum, sed quia omnẽ genus calami eligit, ex necessitate lapideæ materiæ defectus in calamo resultauit: & propterea deformitas literarum reducitur vt propriã & primã radicem in ipsam conditionẽ calami, & nõ in scriptorẽ, qui si idoneo vteretur calamo, bonas literas faceret: & sic cõditio calami est impeditiua virtutis scriptoris modificatæ per calamũ. In secũdo verò casu deformitas literarũ cum defectu calami sub electione cadit scriptoris: imo ex hoc ipso malum calamũ elegit, vt malas literas formet quatenus instrumẽtum habeat cõforme malo effectui intẽto, & sic virt' scriptoris modificatur quidẽ in calamo malo, sed nõ impeditur, imo defectus ipse calami obsequitur eidẽ, quoniã electus est ad modificationẽ virtutis suæ, vt suauiter intentum defectuosum effectũ attingat. ¶ Tenet igitur ad propositũ applicãdo, recitata opinio, ꝓ Deus gloriosus, quia omni genere causarũ secundarũ vti statuerit, & infrã latitudinẽ causarũ secundarũ inueniũtur quædam defectiuæ vel ad vtrumlibet, propterea sequatur cõtingentia. Et sic intellecta opinio hæc optimè reprehensa est: est enim reprehensibilis, vt in litera dicitur ob modestiã Autoris: quia insufficienter causam reddit cõtingentiæ: imò vt in fine corporis huius articuli tangitur, & ex dictis iam patere põt propriam causam cõtingentiæ nõ reddidit. Quoniam dum conditionẽ secundæ causæ propriam radicẽ dixit, primæ causæ in qua est vera radix locũ non reliquit, vt in exemplo dato apparet. Et per hoc patet solutio tertiæ dubitationis.

¶ Reprehensa quoque rationabiliter vtroq; ex medio: quoniã virtutem primæ causæ modificari in secũda etsi cõtingat dupliciter, scilicet cum impedimento & sine impedimẽto eius, vt in exẽplo dato manifestum est, vtrobiq; enim virtus scriptoris malo modificata est calamo, semper tamẽ quãdo defectus in effectu reducitur in conditionẽ causæ secundæ tanquã in primam radicem, oportet ꝓ conditio causæ secundæ sic impediens, & nõ solùm modificãs primæ efficaciã. Et quia sic' opinio illa tenet, ideo prima ratio efficax contra ipsam est: & sic prima dubitatio clarificata est. Ad ea autẽ quæ in secunda dubitatione allata sunt, ex eodem fundamẽto patet respõsio: nõ enim necessum est à proposito: quia quæstiones, vt iam diximus, quo ad materiam coincidunt. ¶ Neque sub directa voluntate diuina caderet cõtingentia, sed esset in vniuerso ex necessitate materiæ, id est ex necessitate naturarũ causarum secundarum, vt in exemplo dato apparet: hoc autem est valdẽ inconueniens: quoniam contingentia est de primis partibus entis, & inueniuntur in naturis purè sensibilium, & in naturis purè intellectualium, & in natura media inter vtranque puta humana.

¶ Quo ad tertiũ tria facit. ¶ Primo reddit causam verã propositæ cõclusionis, dicẽs, ꝓ est efficacia diuinæ voluntatis. ¶ Secũdo manifestat hoc, sic, Effectus consequitur causam à Deo, quoniam ab eo sunt volitæ propter perfectionem vniuersi ipsæ causæ cõtingẽtes: & consequẽter effectus earum: & sic vadique ruere videntur rationes ambæ.

¶ Circa ipsam opinionis reprehensionem etiam dubium occurrit, quoniam irrationabiliter reprehendi videtur. Quia dato, quòd sit aliqua alia altior causa contingentiæ, ipsa tamen natura causarum secundarum defectibilium seu liberarũ propria contingentiæ, causa est: ac per hoc reprehensioni nõ debuit esse locus quando effectus propria est reddita causa, quamuis non omnis. Ad euidentiam horum sciẽdum est, quòd quãtuis, vt in titulo dictum est, alia quæstio formaliter sit de causa cõtingentiæ & alia de causa contingentiæ volitæ à Deo quia tamen volũtas diuina vnumquodque vult esse propter suam causam in quocũ que genere causæ coincidunt ambæ quæstiones: quo ad materiam, & propterea non extra propositum, imò ad hoc necessarium est de causa cõtingentiæ differere. Et reuera nihil aliud in dubium vertitur hic, nisi quæ sit prima propria radix contingentiæ: & hoc in genere causæ efficientis.

¶ Nec descendit sermo præsens ad cõtingentiam talem vel talem, sed contingentiæ absolutè propriam ac primã radicem quærit, an scilicet sit aliqua conditio causarum secundarum, an sit aliqua conditio ipsius diuinæ voluntatis, quæ est prima omnium causa. ¶ Et opinio quidem in litera recitata, ac reprehensa, credit radicem huiusmodi, esse conditionem secundæ causæ, id est defectibilitatẽ seu possibilitatem contradictionis in causis secundis inuentam. Quod vt melius intelligatur, sciendum est quòd instrumentum defectuum dupliciter contingit concurrere ad artis opus.

¶ Vno modo vt defectus non sit electus ab artifice: sed sit consequens instrumentum electum ex necessitate materiæ.

¶ Secũdo modo, vt defectus ipse sit electus ab artifice. Verbi gratia, Scriptor dupliciter põt vti malo calamo. Primò quia statuit se vti omni genere calami. Secũdò, quia statuit se facturũ malas literas. In primo casu cùm scriptor vtẽs calamo lapideo, malas format literas, aduertẽda sunt duo. Primò q; tam malitia calami, quã malitia literarũ nõ cadit sub electione scriptoris, sed cõsequitur malitia ex necessitate materiæ. ¶ Non enim ipse malũ elegit calamum, sed quia omnẽ genus calami eligit, ex necessitate lapideæ materiæ defectus in calamo resultauit: & propterea deformitas literarum reducitur vt propriã & primã radicem in ipsam conditionẽ calami, & nõ in scriptorẽ, qui si idoneo vteretur calamo, bonas literas faceret: & sic cõditio calami est impeditiua virtutis scriptoris modificatæ per calamũ. In secũdo verò casu deformitas literarũ cum defectu calami sub electione cadit scriptoris: imo ex hoc ipso malum calamũ elegit, vt malas literas formet quatenus instrumẽtum habeat cõforme malo effectui intẽto, & sic virt' scriptoris modificatur quidẽ in calamo malo, sed nõ impeditur, imo defectus ipse calami obsequitur eidẽ, quoniã electus est ad modificationẽ virtutis suæ, vt suauiter intentum defectuosum effectũ attingat. ¶ Tenet igitur ad propositũ applicãdo, recitata opinio, ꝓ Deus gloriosus, quia omni genere causarũ secundarũ vti statuerit, & infrã latitudinẽ causarũ secundarũ inueniũtur quædam defectiuæ vel ad vtrumlibet, propterea sequatur cõtingentia. Et sic intellecta opinio hæc optimè reprehensa est: est enim reprehensibilis, vt in litera dicitur ob modestiã Autoris: quia insufficienter causam reddit cõtingentiæ: imò vt in fine corporis huius articuli tangitur, & ex dictis iam patere põt propriam causam cõtingentiæ nõ reddidit. Quoniam dum conditionẽ secundæ causæ propriam radicẽ dixit, primæ causæ in qua est vera radix locũ non reliquit, vt in exemplo dato apparet. Et per hoc patet solutio tertiæ dubitationis.

¶ Reprehensa quoque rationabiliter vtroq; ex medio: quoniã virtutem primæ causæ modificari in secũda etsi cõtingat dupliciter, scilicet cum impedimento & sine impedimẽto eius, vt in exẽplo dato manifestum est, vtrobiq; enim virtus scriptoris malo modificata est calamo, semper tamẽ quãdo defectus in effectu reducitur in conditionẽ causæ secundæ tanquã in primam radicem, oportet ꝓ conditio causæ secundæ sic impediens, & nõ solùm modificãs primæ efficaciã. Et quia sic' opinio illa tenet, ideo prima ratio efficax contra ipsam est: & sic prima dubitatio clarificata est. Ad ea autẽ quæ in secunda dubitatione allata sunt, ex eodem fundamẽto patet respõsio: nõ enim necessum est à proposito: quia quæstiones, vt iam diximus, quo ad materiam coincidunt. ¶ Neque sub directa voluntate diuina caderet cõtingentia, sed esset in vniuerso ex necessitate materiæ, id est ex necessitate naturarũ causarum secundarum, vt in exemplo dato apparet: hoc autem est valdẽ inconueniens: quoniam contingentia est de primis partibus entis, & inueniuntur in naturis purè sensibilium, & in naturis purè intellectualium, & in natura media inter vtranque puta humana.

¶ Quo ad tertiũ tria facit. ¶ Primo reddit causam verã propositæ cõclusionis, dicẽs, ꝓ est efficacia diuinæ voluntatis. ¶ Secũdo manifestat hoc, sic, Effectus consequitur causam efficacem, non tamen sm id quod sit, sed etiam secundũ modum essendi vel fiendi: ergo ea, quæ Deus vult fieri fortiuntur à Deo voluntate sua, non solùm ꝓ fiant sed etiam modum quo vult quòd fiat & fiant: ergo quędam ab ea habent quòd fiũt necessariò, & quædam contingẽter. ergo ex hoc quibusdam effectibus adaptauit causas necessarias, & quibusdam contingentes: non imponit ergo omnib' voliti ne cessitatẽ diuina voluntas: quia tãtæ efficaciæ est vt fiant res etiã quo modo vult. Antecedẽs manifestatur in litera in generatione filij quo ad similitudinem accidentiũ, prima verò consequentia probatur: quia voluntas Dei est efficacissima causa secunda autem, quia Deus vult contingentiam & necessitatem: quod probatur ex causa finali, propria scilicet ex perfectione vniuersi. tertia autẽ manifestatur: quia contingentia præexistunt causas contingentes: & necessarias vt proximas & consortes sibi causas, aliter enim nõ essent omnia disposita suauiter. Vltima autẽ patet de primo ad vltimũ. ¶ Tertiò ex determinatione iam facta redit ad reprehendendum prærecitatã opinionẽ dicens, ꝓ est torum oppositũ eius, quod illa dixerat quoniã ex hoc sequitur, ꝓ ideo Deus voluit causas cõtingentes, quia voluit cõtingentia in vniuerso, & nõ econuerso: quia causæ contingentes, sunt volitæ ideo consecutiuè volita est cõtingentia. Et hæc quidem iam in exemplis suprà positis explanata sunt. Ad plenioré tamen determinationis huius intelligentiam scire debent nouitij, quod aliud est velle aliquid, & aliud est facere illud, vt in nobis experimur, & propterea in illa voluntate, quæ non solùm est voluntas, sed efficax causa, quamuis respectu causabilis idem sit velle & facere: ex velle tamen discurri cõceditur ad facere: & sic in litera, quia Deus vult res & modos essendi ac fiendi rerum, ad efficere proce dit, vt scilicet quia illud velle efficacissimũ est, & res & modi voliti fiunt.

¶ Circa istam materiã, quoniam hic est proprius locus, iterũ sciendum est, quòd post hæc scripta diui Thomæ noua surrexit opinio de prima radice contingentiæ, posita à Scoto in primo sentent. dist. quæst. 1. & distin. 8. q. 1. & dist. 39. quæst. Credit enim, quod prima radix cõtingentiæ sit quidem conditio diuinæ voluntatis, & in hoc concordat nobiscũ. sed nos dicimus quod illa cõditio est summa efficacia illius ipse autem dicit, quòd est contingentia illius. Et quantũ ad propositum spectat, nomine contingentiæ in diuina voluntate, intẽdit libertatẽ illius, ita ꝓ imaginatur, ꝓ quia Deus libere vult & causat, ideò est cõtingentia in vniuerso, ideòque huic sententiæ inhæret vt dicat nihil posse euenire contingenter, si Deus omnipotens liberè non causaret: dixitque Aristo. cum cæteris Philosophis contradictoria concessisse, dum aliquid cõtingenter fieri asseruerunt: & tamen Deum agere de necessitate putauerunt. Afferrt autem cõplura tum ad probationẽ tum ad defensionem suæ positionis. Verum, quia quædam spectant ad contingentiã talium, id est rerum subditarũ corporibus cælestibus: & de his erit sermo proprius, cum de gubernatione rerũ inferius agetur, ideo illa tantũ hic afferẽda censui quæ cõtingentiam absolutè respiciunt. Afferã ergo primò rationes suas: deinde dicam quid mihi de hac opinione videtur: tertiò respõdebitur rationibus eius. ¶ Prima ratio & potissima, quæ mouit Scotũ est hæc: Causa mouens inquantũ mota, si necessariò mouetur, necessariò mouet, sed omnis causa secũda est mouẽs inquantũ mota à prima, ergo si necessariò mouetur, necessariò mouet. igitur si prima causa nõ contingẽter causat nihil in vniuerso contingẽter fit: & sic cõtingentia in vniuerso est, ex hoc ꝓ Deus cõtingẽter vult & causat. & probatur minor, ꝓ nulla causa secunda agit aliquid nisi in virtute primæ. ¶ Secũda ratio est prima causa prius naturaliter respicit effectum, quã quæcũq; alia causa: ergo si necessariò causat, omnis effect' in illo priori habet necessariã habitudinẽ ad ipsam: ergo nullus effectus sit contingẽter. & probatur se cũda sequela: quia impossibile est, ꝓ idẽ effectus habeat habitudinẽ cõtingentis & necessarij, respectu tam eiusdẽ quã diuersarũ causarũ. Videtur autẽ mihi hãc opinionẽ & in se & in suis fundamẽtis esse falsam.

¶ Primò, quia ex illa sequitur hãc partẽ vniuersi nõ esse à Deo vt ab agento à proposito. Quod est & cõtra Theologos, & cõtra Philosophos: & probatur sequela sic: Effectus agẽtis à proposito vt sic, oportet esse electũ ab eo, vt patet 9. Metaphy. vbi potẽtia rationalis à prohæresi determinari ad agendum dicitur: sed si cõtingẽtia oritur ex modo volendi ipsius Dei, ipsa nõ est electa, sed consequens modũ eligendi. ergo ipsa nõ est effectus Dei vt agentis à proposito. Et sic contingẽtia est in vniuerso præter intentionẽ Dei. vt pote consequens modum volendi eius, non volitionem ipsam. ¶ Secũdò: quia dato quòd diuina voluntas non liberè, sed naturali necessitate vellet & cau-

Q. 9. art. 1. & que 14. artic. 15.

Lib. 10. mor. cap. D. 490.

Artic. 3. 12. q. 6. 12. artic. 4. & 1. cõtra c. 85. & lib. 3. ca. 99. & lib. 3. ca. 73. vbique ad 79 & ver. q. 23. art. 5. & 1. perihe. lect. 14. Cap. 103.

Prima S. Thom. H 3 sater

saret, saluà tamẽ efficaciæ suæ virtute hoc vniuersum quale nunc est, adhuc cõtingẽtia saluaretur. Tum quia essent causæ defectibiles. Tum quia essent agẽtia libera, puta homines. Et hoc euidẽtius apparet, si singamus mundũ nõ esse à Deo sed quasi ex se: tũc enim manifeste apparet, ꝙ ex hoc ipso, quod nõ omnis effectus habet per se causam, aliquid cõtingenter euenit vt patet 6. Metaphysic.

¶ Ad primã autem rationem Scoti multipliciter responderi potest.

¶ Primò distinguendo ly mota, seu ly mouetur. Dupliciter enim cõtingit secundam causam moueri à prima. Vno modo motiõe pręuia propriæ actioni, sicut baculus mouet lapidem motus à manu. Alio modo motione eo operatiua intrinsecè propriæ actioni. & quicquid fit de maiore in primo sensu, in secũdo esũ est falsa: in quo tantum verificatur minor, non enim oportet cùm aliquis vult aliquid, seu eũm sol illuminat primam causam præuia motione cooperari, sed sufficit & exigitur eam intrinsecè cooperari tali electioni vel illuminationi. & hoc ga cooperatio in vnoquoque est secundũ naturam vniusciuiusque, sic enim disponit omnia suauiter, Vnde sue necessariò sue liberè cooperetur Deus nihil minus creata voluntas liberè vtit illa cooperatione.

¶ Secundò, distinguendo ly inquantum mota quoniam potest denotare causam præcisam, & potest denotare concausam. ¶ Et si quidem denotet causam præcisam, minor est falsa. nõ enim causa secũda mouet ob hoc præcisè, qa mouetur, sed etiam ex virtute propria. Si autẽ denotet concausam, maior est falsa: quoniã stat causam secundam necessariò moueri à prima, & cum hoc ipsum moueri modificari ex natura causæ secundæ, & sic mouere causæ secundæ prouenit non ex moueri tantum, sed ex moueri & modo proprio ipsius causæ secũdæ. Ex tali autem modo consurgere potest, quod nõ necessariò mouet, vt patet in causis defectibilibus. illa autem propositio adiuncta, scilicet causa secunda nihil agit nisi in virtute primæ. non iuuat: quoniam non est sensus quòd causa secunda nullam virtutem habeat nisi primæ, sed quòd ipsa secunda nullum effectum producit nisi virtute primæ concurrente, & coniungente virtutem secundæ suo effectui: quoniã prima omnia attingit immediatè immediatione virtutis. vt in quæstione 8. declaratum est. Ad secundam verò rationẽ dicitur, quod prima consequentia nihil valet: quoniam prima causa non attingit effectum secundæ causæ in seipsa, sed modificata cooperatione sua iuxta modum ipsius causæ secundæ, & propterea effectus secundæ causæ in illo priori haberet necessariam habitudinem ad primam, sed solum ex se contingenter fieri habitudinem haberet. Illa enim propositio assumpta non est sic intelligenda, quasi sit aliqua duratio naturæ, in cuius primo instanti causa prima respiciat effectum: & in secundo causa secunda necessarias, quæ deficere non possunt, & quibus effectus de necessitate prouenirent. quibusdam autem aptauit causas cõtingentes defectibiles, ex quibus effectus contingenter euenirẽt [e]. Non igitur propterea effectus voliti à Deo eueniunt cõtingenter, quia causæ proximæ sunt cõtingentes, sed propterea, quia Deus voluit [d] eos contingenter euenire contingentes causas ad eos præparauit.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, quòd per illud verbum Aug. intelligenda est necessitas in rebus volitis à Deo, non absoluta, sed conditionalis [e]. Necesse est enim hanc cõditionalem veram esse, si Deus hoc vult necesse est hoc esse.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex hoc ipso quòd nihil voluntati diuinæ resistit, sequitur quòd nõ solùm fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quod fiant contingenter vel necessariò, quæ sic fieri vult.

¶ Ad tertium, dicendum, quod posteriora habet necessitatem à prioribus secundum modum priorum. Vnde & ea, quæ fiunt à voluntate diuina, talem necessitatem habent, qualem Deus vult ea habere, scilicet, vel absolutam, vel conditionalem tantùm. Et sic non omnia sunt necessaria absolutè.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum voluntas Dei sit malorum.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei sit malorum. Omne enim bonum, quòd fit, Deus vult, Sed mala fieri bonum est: dicit enim Aug. in Enchi. Quamuis ea, quæ mala sunt in quantum mala sunt, non sint bona: tamen vt non solum sint bona, sed etiam vt sint mala, bonum est fieri. Ergo Deus vult mala.

¶ 2. Pręterea, dicit Dion. 3. c. de Diu. no. Erit malum ad omnis, id est, vniuersi perfectionem conferẽs. Et August. dicit in Enchi. Ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo, in qua etiã illud quod malum dicitur bene ordinatũ, & loco suo positum, eminẽtius cõmodat bona, vt magis placeant, & laudabiliora sint dum cõparantur malis. Sed Deus vult omne illud, quòd pertinet ad perfectionem & decorem vniuersi [e], quia hoc est quod Deus maximè vult in creaturis. Ergo Deus vult mala.

¶ 3. Præterea, Mala fieri, & non fieri sunt contradictoriè opposita: sed Deus nõ vult mala nõ fieri, quia cùm mala quędam fiant, nõ semper voluntas Dei impleretur. Ergo Deus vult mala fieri.

¶ Sed contra est quod dicit Aug. in lib. 83. Quæst. nullo sapiente homine autore, fit homo deterior. Est autem Deus omni sapiente homine præstantior. multo igitur minus Deo autore fit aliquis deterior. illo autem autore fit aliquid quod fit illo volente. Non ergo volente Deo fit homo deterior. Constat autem, quòd quolibet malo fit aliquis deterior. Ergo Deus non vult mala.

¶ Respondeo dicendum, quòd cùm

¶ Puerilis enim hic est sensus, ex quo tamen consequentia processisse videtur, sed est intelligenda quo ad imdependentiam & inuitimitatem. attingit enim prima causa effectum secundæ & independentius & intimius quàm secunda, vt patet in principio libri de causis. Et propterea dicitur respicere prius. Et hoc autem sensu nihili consequentiam valere patet.

¶ Super decimanona Quæstionis Articulum nonum.

ratio boni sit ratio appetibilis (vt suprà dictum est) malum autẽ opponatur bono: impossibile est ꝙ aliquod malum [d] inquantum huiusmodi appetatur nec appetitu naturali nec animali nec intellectuali qui est voluntas. Tamen aliquod malum appetitur per accidens [e]: inquantũ consequitur ad aliquod bonũ. Et hoc apparet in quolibet appetitu. Non enim agens naturale intendit priuationẽ vel corruptionẽ sed formam, cui cõiungitur priuatio alterius formæ: & generationẽ vnius, quæ est corruptio alterius. Leo enim occidẽs ceruum intendit cibũ, cui coniungitur occisio anima lis. Similiter fornicator intẽdit delectationem, cui coniungitur deformitas culpæ. Malum autem, quod coniungitur alicui bono, est priuatio alterius boni. Nunquam igitur appeteretur malum, nec per accidẽs nisi bonũ, cui coniungitur malum, magis appeteretur, quàm bonum quod priuatur per malum. Nullum autem bonum Deus magis vult, quàm suam bonitatem. Vult tamen aliquod bonum magis quam aliud quoddam bonum. Vnde malum culpæ, quod priuat ordinem ad bonum diuinum, Deus nullo modo vult sed malum naturalis defectus, vel malum pœnæ vult, volendo aliquod bonum, cui coniungitur tale malum. Sicut volendo iustitiam vult pœnam, & volendo ordinem naturæ seruari, vult quædam naturaliter corrumpi.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum quòd quidam dixerunt, quod licet Deus non velit mala, vult tamen mala esse vel fieri, quia licet mala non sint bona, bonum tamen est mala esse, vel fieri. Quod ideo dicebãt quia ea, quæ in se mala sunt, ordinantur ad aliquod bonum. Quem quidem ordinẽ importari credebãt in hoc, quod dicitur mala esse vel fieri. Sed hoc non rectè dicitur, quia malum non ordinatur ad bonum per se sed per accidens. Pręter intentionẽ enim peccãtis est, quod ex hoc sequatur aliquod bonum. Sicut pręter intẽtionem tyrannorum fuit, quod ex eorum persecutionibus clarescceret patientia martyrum. Et ideo nõ potest dici, quòd talis ordo ad bonum importetur per hoc quod dicitur, quòd malum esse vel fieri sit bonum, quia nihil iudicatur secundum illud, quod cõpetit ei per accidens, sed secundum illud quod, competit ei per se.

¶ Ad secundum dicendum, quod malum [a] non operatur ad perfectionem & decorem vniuersi, nisi per accidens, vt dictum est: Vnde & hoc quod dicit Dion. quòd malum est ad vniuersi perfectionem conferens, concludit inducendo quasi ad inconueniens.

¶ Ad tertium dicendum, quod licet mala fieri & mala non fieri, contradictoriè opponantur: tamen velle mala fieri & velle mala non fieri, non opponuntur contradictoriè, cùm vtrunque sit affirmatiuum. Deus igitur neque vult mala fieri, neq; vult mala non fieri, sed vult permittere mala fieri. Et hoc est bonum.

Q. 5. art. 1.

IN titulo aduerte duo. ¶ Primò, quod voluntas hic non sumitur vt se extendit ad velle & nõ velle, eo modo quo videre se extẽdit ad videre & nõ videre: dum visu percipimus tenebras. Constat enim bonum & malum opponi & ad voluntatem spectare per velle aut non velle. Nec rursus sumitur velle vt se extendit ad velle & nolle: quoniam constat Deũ multa mala nolle, quæcunque scilicet nõ permittit suos electos incurrere: sed sumitur velle propriè pro actu positiuo per modum acceptantis: nolle enim significat actũ positiuũ, sed per modum repellentis: & quod sic sumatur hic voluntas patet ex ratione, quæ in litera ponitur ad probandam conclusionem responsuam: in hoc enim solo sensu probatur.

D. 784. 1061. & 1280.

¶ Secundò, quod malum est priuatio boni debiti, oportet enim omnes has cõditiones habere negationem, si malũ rationem habet. Malum verò pœnæ pręter hoc includit rationem inuoluntarij, culpæ autem volũtarij, hic autem quæritur de malo in comunii. respondebitur autẽ distinctè.

¶ In corpore vna est cõclusio respõsiua quęsito, habens tamen plures partes: Deus nullo modo vult malum culpæ: vult tamen per accidens malum naturalis defectus, & malum pœnæ.

¶ Probatur: Malum bono opponitur: ergo impossibile est malum appeti, nisi conjunctum bono magis appetito quam alterum bonum priuatum per malum: ergo impossibile est malum culpæ esse volitũ à Deo: possibile tamen est malum tam naturalis defectus, quam pœnæ esse à Deo volitum. Prima consequẽtia probatur, quia ratio boni est ratio appetibilis: & quo ad primam partem declaratur, arque manifestatur in omni genere appetitus, scilicet naturalis, animalis, & intellectualis, in actione naturali, & appetitu leonis, & voluntate fornicatoris. Quo ad secundam autem partem probatur: quia omne malum coniunctum alicui bono est priuatio alterius. Secunda autem consequentia; quo ad primam partem probatur: quia nihil est magis volitum à Deo quàm bonum suum, cui malum culpæ opponitur quo ad secundum manifestatur: quia Deus vult vnum bonum magis alio, & in pœnalibus quidem magis vult iustitiam quam bonum pœna priuatum: in naturalibus quoque magis vult ordinem naturæ, quàm vitam huius agni comesti à lupo.

D. 836. In solu. ad præced.

¶ Circa

¶ Circa probationem secundæ consequentiæ adueritę, quod in litera non dicitur, quòd malũ culpæ priuat bono diuino, sed quod priuat ordine ad ipsum.

¶ Et propter hoc dubiũ oritur, quia nihil videtur valere illa ratio: omne enim malum priuat aliquo ordine ad bonitatem diuinã: quoniam omnis ordo ad eam est sicut ad vltimũ finem, & primum pontem, &c. ergo ex hoc quod malum culpæ priuat ordine ad bonum diuinum non sequitur quòd non possit esse volitum à Deo per accidens, & ille de ipso sequitur, ergo & de quolibet alio malo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod malum culpæ in hoc differt à cæteris malis, quod ipsum quãtum est ex se, est priuatiuum boni diuini secundum seipsum si esset priuabile: quemadmodum amor amicitiæ erga Deum est positiuum boni diuini secundum se, si esset possibile: cætera autem mala respiciunt bonitatem diuinam in aliquo particulari effectu.

¶ Et propterea cautè in litera vtrunque insinuatum est, scilicet & quod priuaret bono diuino secundum se, in hoc quòd dixit, quod Deus nihil magis vult quam bonitatẽ suam: & quòd de factò nõ priuat ipso sed ordine ad ipsum. quod intellige, secundum seipsum, vt hinc habeas differentiam à cæteris malis. Et per hoc pater responsio ad dubium. Non enim est eadem ratio de ordine ad diuinam bonitatem secundum seipsam, & de ordine ad eam secũdum aliquam certam participationem ipsius.

¶ In responsione ad primum adueritę duo.

¶ Primò, quod in litera iudicium de malo culpæ secundum se sit ex intentione peccantis, pręterea, quia malum culpæ nõ est effectus reducibilis in causas superiores, sed propria causa habet ipsum peccantem vt sic. Iudicium autem de vnaquaque re secundum propriam eius causam agendum est.

¶ Secundò, quòd autoritati August. arguendo adductæ nihil in litera respondetur, & nisi sic defectus codicis, omissa non videntur: quia ex dictis hic apparet glossa illorum verborum August. scilicet quod intelligenda sunt per accidens; mala enim esse est bonum fieri non per se, sed per accidens.

D. 461. ¶ Super decimanona Quæstionis Articulum decimum.

124 ndif. 25. q. 1. ar. 1. q. 6. 24. ārti. 3. & mal. 16. ārt. 4 cor. Epistõ. ad Dama. nõ longè à fi. Arti. prz. Lib. 1. de fid. cap. 3.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrum Deus habeat liberum arbitrium.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, quod Deus nõ habeat liberum arbitrium. Dicit enim Hieronymus in Homilia de filio prodigo, Solus Deus est in quem peccatum non cadit, nec cadere potest: cætera cùm sint liberi arbitrij, in vtranque partem flecti possunt.

¶ 2. Præterea, Liberum arbitrium est facultas rationis & voluntatis, qua bonũ & malũ eligitur: sed Deus nõ vult malũ, vt dictũ est. Ergo liberum arbitrium nõ est in Deo.

¶ Sed contra est quod dicit Ambrosius in lib. de fide, Spiritus sanctus diuidit singulis prout vultid est libero voluntatis arbitrio, non necessitatis obsequio.

¶ Respondeo dicendum, quod liberum arb. habemus respectu eorum, quæ non necessario volumus, vel naturali instinctu. Non enim ad li. ar. pertinet quòd volumus esse felices, sed ad naturalem instinctum [e]. Vnde & alia animalia quæ naturali instinctu mouentur ad aliquid, non dicuntur libero arbitrio moueri [e]. Cùm igitur Deus ex necessitate suam bonitatem velit, alia verò non ex necessitate (vt suprà ostensum est) respectu illorum, quæ nõ ex necessitate vult, lib. arb. habet.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, quod Hierony. videtur excludere à Deo. lib. arb. non simpliciter, sed solum quãtum ad hoc quod est deffecti in peccatum.

¶ Ad secundum dicendum quod, cùm malum culpæ dicatur per auersionem à bonitate diuina: per quam Deus omnia vult (vt supra ostensum est) manifestum est quod impossibile est eum malum culpæ velle. Et tamen ad opposita se habet inquantum velle potest hoc esse, vel non esse. Sicut & nos non peccando possumus velle sedere, & non velle sedere.

ARTICVLVS XI.

¶ Vtrum sit distinguenda in Deo voluntas signi.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quod nõ sit distinguẽda in Deo voluntas signi. Sicut enim volũtas Dei est causa rerũ, ita & scientia. Sed nõ assignãtur aliqua signa ex parte diuinæ scientiæ: Ergo neque debent assignari aliqua signa ex parte diuinæ voluntatis.

¶ 2. Præterea, Omne signũ, quod nõ cõcordat ei, cuius est signum, est falsum. Si igitur signa, quæ assignantur circa voluntatẽ diuinam, non concordant diuinæ voluntati, sunt falsa: si autem concordant, superfluè assignantur. Non igitur sunt aliqua signa circa voluntatem diuinam assignanda.

¶ Sed contra est, quòd voluntas Dei est vna, cùm ipsa sit Dei essentia: quandoque autem pluraliter significatur, vt cũ dicitur, Magna opera Domini exquisita in omnes volũtates eius. Ergo oportet, quòd aliquando signum voluntatis pro voluntate accipiatur,

¶ Respondeo dicendum, quod in Deo quædam dicuntur propriè, & quædam secundum metaphoram, vt ex suprà dictis patet. Cùm autem aliquæ passiones humanæ in diuinam prædicationem metaphoricè assũmuntur, hoc fit secũdum similitudinem effectus [d]. vnde illud, quod est signum talis passionis in nobis, in Deo nomine illius passionis metaphoricè significatur. Sicut apud nos irati punire consueuerunt. Vnde ipsa punitio est signũ iræ. Et propter hoc ipsa punitio nomine iræ significatur, cum Deo attribuitur. Similiter id, quod solet esse in nobis signum volũtatis. quandoque metaphoricè in Deo voluntas dicitur. Sicut cùm aliquis præcipit aliquid, signum est quòd velit illud fieri. Vnde præceptum diuinum quãdoque metaphoricè voluntas Dei dicitur, secundum illud Matthæi 6. Fiat voluntas tua: sicut in cælo & in terra. Sed hoc distat inter voluntatẽ, & irã, quia ira de Deo nunquam propriè dicitur, cum in suo principali intellectu includat passionem: voluntas autem propriè de Deo dicitur. Et ideo in Deo distinguitur voluntas propriè, & metaphoricè dicta. Voluntas beneplaciti. Voluntas autem metaphoricè dicta est volũtas signi, eo quòd ipsum signum voluntatis voluntas dicitur.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd scientia nõ est causa eorum, quæ fiunt, nisi per voluntatẽ [e]. Nõ enim quæ scimus faciemus, nisi velimus. Et ideo signum nõ attribuitur scientiæ, sicut attribuitur voluntati.

¶ Ad secundum dicendum, quod signa voluntatis dicuntur voluntates diuinæ, non quia sint signa quod Deus velit, sed quia ea quæ in nobis solent esse signa volendi, in Deo diuinæ voluntates dicuntur. Sicut punitio nõ est signum quòd in Deo sit ira, sed punitio ex eo ipso quod in nobis est signum iræ, in Deo dicitur ira.

ARTICVLVS XII.

¶ Vtrum conuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque signa.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd incõuenienter circa diuinam voluntatẽ ponantur quinque signa, scilicet prohibitio, præceptũ, consilium, operatio, & permissio. Nam eadem quæ nobis præcipit Deus, vel consulit in nobis quãdoque operatur: & eadem quæ prohibet, quãdoque permittit. Ergo non debent ex opposito diuidi.

¶ 2. Præterea, Nihil Deus operatur, nisi volens vt dicitur Sapientiæ 11. Sed voluntas signi distinguitur à voluntate beneplaciti. Ergo operatio sub voluntate signi comprehendi non debet.

¶ 3. Præterea, Operatio & permissio communiter ad omnes creaturas pertinẽt, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptũ, consilium, & prohibitio pertinẽt ad solam rationalem creaturã. Ergo non veniunt conuenienter in vnam diuisionem, cum non sint vnius ordinis.

¶ 4. Præterea, Malum pluribus modis contingit quam bonum: quia bonum contingit vno modo, sed malum omnifariam, vt patet per Philosophum in 2. Ethi. & per Dionys. in 4. c. de diu. no. Inconuenienter igitur respectu malí assignatur vnum signum tantùm, scilicet prohibitio: respectu verò boni duo signa, scilicet consilium & præceptum.

¶ Respondeo dicendum, quòd huiusmodi signa voluntaris dicuntur ea, quibus consueuimus demõstrare nos aliquid velle, potest autẽ aliquis declarare se velle aliquid vel per seipsum vel per alium. per seipsum quidem inquantum facit aliquid vel directè vel indirectè, & per accidẽs. Directè quidem, cum per se aliquid operatur & quãtum ad hoc dicitur esse signum operatio. Indirecte autem, inquantum nõ im-

Titulus in corpore & ex vsu clarus est quo ad quid nominis quod hic sufficit.

¶ In corpore vna conclusio responsiua, Deus habet liberũ arbitrium. Probatur Deus vult nõ ex necessitate alia à se. ergo respectu illorum habet liberũ arbitrium. probatur consequẽtia: quia liberũ arbitrium est eorum, quæ nõ necessario, vel naturali instinctu sunt volita: qd manifestatur: & in nobis respectu felicitatis: & in aliis animalibus, respectu eorum, quæ naturali instinctu appetunt.

¶ Super decimanona Quæstionis Articulum vndecimum.

Titulus in corpore de labirintu, quo ad illum terminum, voluntas signi. ly verò distinguenda, signat non participationem ipsius voluntatis signi in plures, sed distinctionem ipsius à voluntate beneplaciti, de qua hactenus habitus est sermo. Ita quod sensus quęstionis est, vtrum distinguenda sit volũtas signi in Deo à voluntate simpliciter seu beneplaciti.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, In Deo distinguitur voluntas signi à voluntate simpliciter.

¶ Manifestatur, In Deo signum voluntatis dicitur volũtas: ergo voluntas dicitur in Deo metaphoricè: ergo distinguenda est voluntas signi à volũtate beneplaciti. Antecedens declaratur autoritate Matthæi 6. consequentia verò prima manifestatur ex proportionalitate signi alicui [a] passionis & signi volitionis: vt patet in ira & punitione, &c. secũda autem consequẽtia manifestatur ex differentia inter iram & voluntatem, in hoc quod illud inuenitur etiam propriè in Deo: & ex terminis quia voluntas signi nihil aliud est quàm voluntas metaphoricè dicta: voluntas verò beneplaciti, est voluntas propriè dicta. Vnde patet quòd distinctio voluntatis diuinæ in voluntatem beneplaciti & signi non est distinctio rei, sed vocis in suas significationes.

¶ Super decimanona Quæstionis Articulum duodecimum.

Titulus in primo argumento explanatur, dum explicantur ipsa quinque signa in versu contenta, Præcipit, ac prohibet, permittit, consilit, implet.

¶ In

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua affirmatiuè: Ista quinq; signa cõuenienter ponũtur circa diuinã voluntatẽ. ¶ Manifestatur primo ex parte volentis, ex eo q̃ his quinq; modis declaramus nos aliquid velle. Secundo ex parte voliti, ex eo quod distinguũtur penes præsens, vel futurũ malum & boni necessariũ & super abũdans, interferiturq; q̃ ita sit de facto, scilicet q̃ hęc quinque dicãtur diuinę voluntates autoritate Matth. 6. & Augustini.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ Articuli primi.*

Texr. 32. TItulus clat' est quę rit enim de in esse formaliter. Iã enim manifestum est omnia in Deo esse virtualiter.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè. In Deo est amor. ¶ Probatur: Mor' volũtatis & cuiuslibet appetitiuæ virtutis tẽdit in bonũ p̃ se, in malũ aũt p aliud: ergo prim' volũtatis mot' & cuiuslibet appetitiuæ virtutis est in bonũ in cõtiergo prim' act' voluntatis & appetit' est amor: ergo in quocũq; est volũtas vel appetit' oportet esse amorẽ: ergo in Deo necesse est ponere amorẽ. Antecedens declarat q̃ malũ non cadit sub appetitu niti inquantũ opponit' bono. ¶ Consequentia vero prima quo ad primã partẽ scilicet q̃ primus act' tẽdat in bonũ. Probatur ex eo q̃ id qd est p se pri' est eo q̃ est p aliud. Quo ad secũdã vero scilicet, in cõi, qa cõmuni' naturaliter est pri': cuius signũ ad propositũ est, q̃ intellectus prius respicit verũ cõe qua vera particularia.

¶ Secũda aũt cõsequentia p̃batur ex differẽtia obiecti amoris ab obiecta aliorũ actuũ volũtatis & appetit' q̃a amor est respectu boni in cõi desiderij aũt spes & delectatio respectu boni specialis, pura præsẽtis vel futuri. Et cõfirmat' ex hoc q̃ oẽs alij mot' appetitiui nascuntur ex amore: qd manifestat' inductiue in actib' desiderij, gaudij, odij, tristitiæ, &c. ¶ Tertia autẽ consequẽtia probatur: q̃a remoto primo remouentur alia. Quarta autem probatur: quia in Deo est voluntas.

¶ Circa prædicta duo occurrũt notãda. ¶ Primo, quòd cũ in litera dicitur, q̃ amor respicit bonũ in cõmuni, ly in cõi, nõ significat idem quod vniuersale, sed significat idem quod absolutè. Amor enim omnis est boni absque alia limitatione, delectatio autem est boni coniuncti, &c. Dixit autẽ hoc quia litera vsque ad vltimam consequentiam loquitur tam de amore qui est in appetitu sensitiuo, quẽ constat non attingere bonũ secũdum sensum vniuersale hoc absolutè. Nec tamẽ efficaciæ illius probationis quod est commu' naturaliter est pri', per hoc aliquid adimitur: quoniã bonũ absolutè, ac bonũ cum certa conditione se habet pedit operationem: nã remouens prohibẽs dicitur mouẽs per accidens, vt dicitur in 8. Physic. Et quantũ ad hoc dicitur signũ permissio. Per alium autẽ declarat se aliquid velle inquantũ ordinat aliũ ad aliquid faciendũ vel necessaria inductione. quod fit præcipiẽdo, quod quis vult: & prohibẽdo contrariũ, vel aliqua persuasoria inductione, quod pertinet ad consiliũ. Quia igitur his modis declaratur aliquẽ velle aliquid, ꝓpter hoc ista quinq; nominãtur interdũ nomine volũtatis diuinæ, tanquã signa voluntatis. Quòd enim præceptũ consiliũ, & prohibitio dicãtur Dei voluntas, patet per id quod dicitur Matth. 6. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Quòd aũt permissio vel operatio dicãtur Dei volũtas, patet per Au. qui dicit in Enchi. Nihil fit nisi omnipotẽs fieri velit vel sinẽdo vt fiat, vel faciendo. Vel põt dici, q̃ permissio & operatio referãtur ad præsens: Permissio quidem ad malũ, operatio verò ad bonũ: ad futurũ vero prohibitio respectu mali, respectu verò boni necessarij præceptum, respectu verò superabundantis boni consilium.

Ench. cap. 96.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, quòd nihil prohibet circa eandem rem aliquem diuersimode declarare se aliquid velle. Sicut inueniũtur multa nomina idem significantia. Vnde nihil prohibet, idem subiacere præcepto & consilio & operationi, prohibitioni vel permissioni.

¶ Ad secundũ dicendũ q̃ sicut Deus potest significari metaphoricè velle id q̃ nõ vult voluntate propriè accepta, ita potest metaphoricè significari velle id, quod propriè vult. Vnde nihil prohibet de eodẽ esse voluntatẽ beneplaciti, & voluntatẽ signi. Sed operatio semper est cadẽ cum volũtate beneplaciti, nõ autẽ præceptũ vel consilium. Tum quia hæc est de præsenti, illud de futuro. Tum quia hæc per se est effectus voluntatis, illud autẽ per alium vt dictũ est.

¶ Ad tertiũ dicendũ q̃ creatura rationalis est domina sui actus. Et ideo circa ipsam specialia quædã signa diuinæ volũtatis assignantur, inquantũ rationalem creaturam Deus ordinat ad agendũ voluntariè & per se. Sed aliæ creaturæ nõ agũt nisi motæ ex operatione diuina. Et ideo circa alias non habent locum nisi operatio & permissio.

¶ Ad quartũ dicẽdum, quod omne malum culpæ, licet multipliciter contingat, tamen in hoc cõuenit, quod discordat à voluntate diuina. Et ideo vnum signũ respectu malorum assignatur, scilicet prohibitio. Sed diuersimodè bona se habent ad bonitatem diuinã, quia quædã sunt, sine quibus fruitionem diuinæ bonitatis consequi nõ possumus, & respectu horũ est præceptũ: quædam verò sunt, quibus perfectius cõsequimur, & respectu horum est consilium. Vel dicendum, quòd consilium est non solum de melioribus bonis assequẽdis, sed etiam de minoribus malis vitandis.

QVAESTIO VIGESIMA
de amore Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de iis, quæ absolutè ad voluntatem Dei pertinent. In parte autem appetitiua inueniuntur in nobis, & passiones animæ, vt gaudium, amor, & huiusmodi, & habitus moralium virtutum vt iustitia, fortitudo, & huiusmodi: Vnde primò considerabimus de amore Dei. Secundo de iustitia Dei & misericordia eius.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò vtrum in Deo sit amor. ¶ Secundò, vtrum amet omnia. ¶ Tertiò, vtrum magis amet vnum quam aliud. ¶ Quartò, vtrum meliora magis amet.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum amor sit in Deo.

127 Infra q. 81. arti. 5. in m. Et 3. dist. 32. arti. 1. in Et 1. cõs. ca. 89. 90. 91. & 96. & lib. 4. c. 19.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd amor non sit in Deo. Nulla enim passio est in Deo. Amor est passio. Ergo amor non est in Deo.

¶ Præterea, Amor, ira, tristitia, & huiusmodi contra se diuiduntur. Sed tristitia, & ira non dicuntur de Deo nisi metaphoricè. Ergo nec amor.

¶ 2. Præterea, Dionysius dicit 4. cap. de Diui. nomi. Amor est vis vnitiua & concretiua. Hoc autem in Deo locum habere nõ potest cum sit simplex. Ergo in Deo non est amor.

¶ SED CONTRA est quod dicitur primæ Ioan. 4. Deus charitas est.

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est ponere amorem in Deo. Primus enim motus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis est amor. Cùm enim actus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis tendat in bonum malum, sicut in propria obiecta: bonum autem principalius & per se est obiectum voluntatis & appetitus: malum autem secundariò & per aliud, inquantum scilicet opponitur bono: oportet naturaliter esse priores actus voluntatis & appetitus, qui respiciunt bonum his, qui respiciunt malum, vt gaudium quàm tristitia, & amor quàm odium. Semper enim quod est per se, prius est eo, quod est per aliud. Rursus quod est cõmunius, naturaliter est prius. Vnde & intellectus per prius habet ordinem ad verum commune, quàm ad particularia quædam vera. Sunt autem quidam actus voluntatis & appetitus respicientes bonum sub aliqua speciali conditione: sicut gaudium & delectatio est de bono præsenti & habito, desiderium autem & spes de bono nondum adepto. Amor autem respicit bonum in communi siue sit habitum siue non habitum. Vnde amor naturaliter est primus actus voluntatis & appetitus. Et propter hoc omnes alij motus appetitiui præsupponunt amorem, quasi primam radicem. Nullus enim desiderat aliquid nisi bonum amatum: neque aliquis gaudet nisi de bono amato. Odium etiam non est nisi de eo, quod contrariatur rei amatæ. Et similiter tristitiam & cætera huiusmodi, manifestum est in amorem referri sicut in primum principium. Vnde in quocunque est voluntas vel appetitus, oportet esse amorem. Remoto enim primo remouentur alia. Ostensum est autem in Deo esse voluntatem. Vnde necesse est in eo ponere amorem. Q. 19. arti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ vis cognitiua nõ mouet, nisi mediante appetitiua: & sicut in nobis ratio vniuersalis mouet, mediãte ratione particulari, vt dicitur in tertio de Anima, ita appetitus intellectiuus, qui dicitur volũtas, mouet in nobis mediante appetitu sensitiuo. Vnde proximũ motiuum corporis in nobis est appetitus sẽsitiuus. Vnde semper actũ appetitus sensitiui concomitatur aliqua transmutatio corporis & maximè circa cor, quod est primũ principium motus in animali. Si igitur actus appetitus sensitiui, inquantũ habent transmutationem corporalem annexam, passiones dicuntur, non autem actus voluntatis. Tex. 17. & 18.

Amor igitur & gaudium & delectatio secundum quòd significant actus appetitus sensitiui, passiones sunt, non autem secundum quòd significant actus appetitus intellectiui. Et sic ponuntur in Deo. Vnde dicit Philos. in 7. Ethi. quod Deus vna & simplici operatione gaudet. Et eadem ratione sine passione amat. D. 978. Cap. vii.

¶ Ad secundum dicendum, quod in passionibus sensitiui appẽtitus est considerare aliquid quasi materiale, scilicet corporalem transmutationẽ; & aliquid quasi formalem, q̃ est ex parte appetitus. Sicut in ira (vt dicitur in primo de Anima) materiale est accensio sanguinis circa cor, vel aliquid huiusmodi, formale verò appetitus vindictæ. Sed rursus ex parte eius, q̃ est formale in quibusdam horum designatur aliqua imperfectio. Sicut in desiderio, q̃ est boni non habiti, & in tristitia, quæ est mali habiti. Et eadem ratio est de ira, quæ tristitiam supponit. Quædam verò nullam imperfectionẽ designant, vt amor & gaudium. Cùm agitur nihil horum Deo conueniat secundum illud, quòd est materiale in eis (vt dictum) illa, quæ imperfectionem important, etiam formaliter Deo conuenire non possunt, nisi metaphoricè propter similitudinem effectus, vt supra dictum est. Quæ autem imperfectionem non important, de Deo propriè dicuntur, vt amor & gaudium: tamen sine passione vt dictum est. Tex. 11. 63. & 64. In solu. ad 1. vbi. Q. 20. ar. 3. ad 1. & q. præc. ar. 1. Pelhoc ar. & 1. præc. art. 11.

¶ Ad ter

proportionaliter, vt cõmune ad proprium, seu vt cõmunius ad minus commune. ¶ Secundo, quod eum in litera dicitur, quod amor est primus actus voluntatis & appetitus, nomine appetitus intelligit totam latitudinem appetitiuę virtutis in qualibet natura, & non quamliber potẽtiam appetitiuam. Et per hoc excluditur instantia de primo actu irascibilis. Licet enim primus eius actus non sit amor, sed spes: primus tamẽ actus totius appetitus sensitiui distinẽti in cõcupiscibilẽ & irascibilem est amor.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ Articuli secundi.*

TItulus est clarus.

¶ In corpore vnica est cõclusio: Deus amat omnia existentia, nõ tamẽ eo modo sicut nos. Hæc conclusio quo ad primam partem sic probatur: Omnia existentia inquantum sunt, bona sunt: & sic quod hoc habẽt inquantum sunt vo lita à Deo: ergo scilicet existenti Deus vult aliquod bonum: ergo Deus omnia quæ sunt, amat. Antecedens quo ad primam partem probatur: quia ipsum esse & quælibet rei perfectio bonitas quædã est. quo ad secundam verò quia voluntas Dei est causa rerum: cõsequentia vero prima probatione non eget. Secunda autẽ probatur ex eo, quòd amare nihil aliud est quam velle alicui bonum. Quo ad secundam autem partem manifestatur conclusio, q̃a amamus moti à bonitate rei amatæ, De' aũt amat creãdo & infundẽdo bonitatẽ, quã amat. 128 12. q. 110. arti. 1. cor. Et 3. dist. 32. arti. 1. & 1. Et 1. cont. 91. Et lib. 3. cap. 150. prin. & verit. q. 27. artic. 1. co. & vir. q. 1. art. 7. ad 2. 104 Eth. c. 2. & 11.

¶ *super Quæstionis vigesimæ Articuli quarti.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè. Deus magis diligit meliora.

¶ Ad tertium dicendum, quod actus amoris semper tẽdit in duo, scilicet in bonum, quod quis vult alicui, & in eum, cui vult bonũ. Hoc enim est propriè amare aliquẽ velle ei bonum. Vnde in eo, q̃ aliquis amat se, vult bonum sibi. Et sic illud bonum quę rit sibi vnire inquãtum potest. Et pro tãto dicitur amor vis vnitiua etiam in Deo, sed absque cõpositione: quia illud bonũ, quod vult sibi, nõ est aliud quàm ipse, qui est per suam essentiam bonus, vt suprà ostensũ est. In hoc vero quod aliquis amat alium, vult bonum illi. Et sic vtitur eo tãquam seipso, referens bonum ad illum, sicut ad seipsum. Et pro tanto dicitur amor vis concretiua, quæ alium aggregat sibi habens se ad eum sicut ad seipsum. Et sic etiam amor diuinus est vis concretiua absque compositione, quæ sit in Deo, inquantum aliis bona vult. D. 105. Q. 6. art. 1.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Deus omnia amet.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Deus non oĩa amet. Quia secundũ Dio. 4. ca. Diuin. nõ. amor aũt amantem extra se ponit, & eum quodammodo in amatum transfert. Inconueniens autem est dicere, quod Deus extra se positus, in alia transferatur. Ergo inconueniẽs est dicere, quòd Deus alia à se amet.

¶ 2. Præterea, Amor Dei ætern' est. Sed ea, quæ sunt alia à Deo, non sunt ab æterno nisi in Deo. Ergo Deus non amat ea nisi in seipso. sed secũdũ q̃ sunt in eo nõ sunt aliud ab eo. Ergo Deus non amat alia à seipso.

¶ 3. Præterea, Duplex est amor, scilicet cõcupiscentiæ & amicitiæ. sed Deus creaturas irrationales non amat amore concupiscentiæ: quia nullius extra se eget. Nec etiã amore amicitiæ: quia non potest ad res irrationales haberi, vt patet per Philosophum in 8. Ethicorum. Ergo Deus non omnia amat.

¶ 4. Præterea, In Psal. dr, Odisti oẽs qui operantur iniquitatẽ. Nihil aũt simul odio habetur & amatur. Ergo Deus non oĩa amat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 2. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ Deus omnia existentia amat. Nã omnia existẽtia inquantũ sunt, bona sunt. Ipsum enim esse cuiuslibet rei quoddam bonũ est, & similiter quælibet perfectio ipsius. Ostensum est aũt supra, quòd voluntas Dei est cã omniũ rerum. Et sic oportet, quod intantũ habeat aliquid esse, aut quodcunque bonum, inquantum est volitũ à Deo. Cuilibet igitur existẽti, Deus vult aliquod bonũ. Vũ, cùm amare nihil aliud sit, q̃ velle bonũ alicui e, manifestũ est, quod Deus omnia quæ sunt, amat. Non tamen eo modo, sicut nos. Quia enim voluntas nostra non est causa bonitatis rerũ e, sed ab ea mouetur sicut ab obiecto amor noster, quo bonũ alicui volum', non est causa bonitatis ipsius, sed eo conuerso bonitas eius vel vera vel æstimata prouocat amorem, quo ei volumus & bonum conseruari, quod habet, & addi, quod non habet: & ad hoc operamur. Sed amor Dei est infundẽs & creans bonitatem in rebus. 127 Infra q. 8. arti. 1. & 2. 128 Infra q. 19. arti. 4. 142 Infra q. 20. arti. 2. & q. præc. ar. 1. Pelhoc ar. & 1. præc. art. 11.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod amans sic fit extra se in amatum translatum inquãtum vult amato bonum, & operatur per se suam prouidentiam, sicut & sibi. Vnde dicit Dionysius 4. cap. de Diuin. nomin. Audendum est autem & hoc pro veritate dicere quod & ipse omniũ causa per abundantiam amatiuæ bonitatis, extra seipsum fit ad omnia existentia prouidentiis.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod licet creaturæ ab æterno nõ fuerint nisi in Deo e, tamen per hoc quod ab æterno in Deo fuerunt, ab æterno Deus cognouit res in propriis naturis. Et eadem ratione amauit. Sicut & nos per similitudines rerum, quæ in nobis sunt cognoscimus res in seipsis existentes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd amicitia nõ potest haberi, nisi ad rationales creaturas, in quibus contigit esse redamationem & communicationem in operibus vitæ: & quibus contigit bene euenire, vel male secundum fortunam & felicitatem: sicut & ad eas propriè beneuolentia est. Creaturæ autem irrationales non possunt pertingere ad amandum Deum, neque ad communicationem intellectualis & beatæ vitæ, qua Deus viuit. Sic igitur, Deus, propriè loquendo, non amat creaturas irrationales amore amicitiæ, sed amore concupiscentiæ, inquantum ordinat ad rationales creaturas: & etiam ad seipsum, non quasi eis indigeat, sed propter suam bonitatem & nostram vtilitatem. Concupiscimus enim aliquid & nobis & aliis.

¶ Ad quartum dicendum, quod nihil prohibet vnum & idem secundum aliquid amari, & secundum aliquid odio haberi. Deus autem peccatores d inquantum sunt naturæ quædam amat. Sic enim & sunt & ab ipso sunt. Inquantum verò peccatores sunt, non sunt, sed ab esse deficiunt. Et hoc in eis à Deo non est. Vnde secundum hoc ab ipso odio habentur. D. 96.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Deus æqualiter diligat omnia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod Deus æqualiter diligat omnia. Dicitur enim Sap. 6. æqualiter est ei cura de omnibus. Sed prouidentia Dei quam habet de rebus, est ex amore, quo amat res. Ergo æqualiter amat omnia. 119 2. dist. 26. art. 1. 2. m. & 4. di. 19. artic. 1. q. 1. & dist. 32. art. 4. & 2. cõtra. q. 1.

¶ 2. Præterea, Amor Dei est eius essentia. Sed essentia Dei magis & minus non recipit. Ergo nec amor eius. Non igitur quædam aliis magis amat.

¶ 3. Præterea, Sicut amor Dei se extendit ad res creatas, ita & scientia & voluntas. Sed Deus non dicitur scire quædam magis quam alia, neque magis velle. Ergo nec magis quædam aliis diligit.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. super Io. Omnia diligit Deus quæ fecit, & interea magis diligit creaturas rationales: & illis eas amplius, quæ sunt membra vnigeniti sui: & multo magis ipsum vnigenitum suum. Tract. 110.

¶ RESPONDEO dicendum, quod cum amare sit velle bonum alicui, duplici ratione potest aliquid magis vel minus amari. Vno modo ex parte ipsius actus voluntatis, qui est magis vel minus intensus. Et sic Deus non magis quædam aliis amat quia omnia amat vno & simplici actu voluntatis e, & semper eodem modo se habente. Alio modo ex parte ipsius boni, quod aliquis vult amato. Et sic dicimur aliquem magis alio amare, cui volumus maius bonum: quamuis non magis intensa voluntate. Et hoc modo necesse est dicere quod Deus quædã aliis magis amat. Cùm enim amor Dei sit causa bonitatis rerum (vt dictum est) non esset aliquid alio melius, si Deus non vellet vni maius bonum quam alteri. 119 Act. præc.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod dicitur Deo æqualiter esse cura de omnibus, non quia æqualia bona sua cura omnibus dispenset, sed quia ex æquali sapientia & bonitate omnia administrat.

¶ Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de intentione amoris ex parte actus voluntatis, qui est diuina essentia. Bonũ autem quod Deus creaturæ vult, non est diuina essentia. Vnde nihil prohibet illud intendi vel remitti.

¶ Ad tertium dicendum, quod intelligere & velle significant solum actus, non autem in sua significatione includũt aliqua obiecta, ex quorum diuersitate possit dici Deus magis vel minus scire aut velle, sicut circa amorem dictum est. In corp.

ARTICVLVS IIII.

¶ An Deus semper magis diligat meliora.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non semper diligat meliora. Manifestum est enim quod Christus est melior toto genere humano, cum sit Deus & homo. Sed Deus magis dilexit genus humanum, quam Christum: quia dicitur Rom. 8. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Ergo Deus non semper magis diligit meliora. 110 3. dist. 32. arti. 5. q. 1. 2. 3 & 4. & dist. 31. q. 1. a. 3. q. 3.

¶ 3. Præterea, Ang. est melior homine. Vnde in Psal. 8. dicitur de homine, Minuisti eũ paulominus ab Angelis. Sed Deus plus dile-

¶ In responsione ad quintum, dubium ingerunt verba in calce posita. scilicet quòd peccator prædestinatus secũdum aliquod tẽpus non est nec bonus neque malus. Videtur enim sententia hæc & falsa & cõtra Autoris doctrinam: quoniã tam angelus quàm homo secũdum ipsum fuit creatus in gratia; & quilibet homo cõtrahit peccatũ originale. Et dato quod non essent creati in gratia vno tantum instanti, & non per aliquod tempus fuissent neque boni neque mali: omninino igitur apparent hæc verba falsa. Ad hoc tripliciter dicitur.

Tract. vlt. inter pri. & med.

¶ Primo, quod hęc verba sunt vera de possibili: quicquid sit de facto & nomine temporis intelligitur omnis mensura durationis etiam instãtanea. Tam angelus enim quam homo quãdoque, scilicet in primo instanti potuit esse neque bonus neque malus mortaliter.

Super ca. 3. Eccli.

¶ Secundò, quod verisi cãtur de bonitate & malitia morali persona li, id est per proprium actum. infans enim quãtuis sit malus peccato naturæ, ex proprio tamen opere neque bonũ neque malus est.

Art. 1. & 3.

¶ Tertiò, quod ista sunt simpliciter vera & absolute intelligẽda absque restrictione aliqua & licet peccator prædestinatus postquam habuit esse semper fuerit bonus aut malus: quando que tamen, scilicet per infinitum tempus quo non fuit neque bonus neque malus fuit.

¶ Et hęc dispositio magis formalis est & oppo sito consona, & absque quæstione. Intendit enim literа docere non esse mirum peccatorẽ prædestinatum esse pro aliquo tempore peiorẽ & minus amatum, ex eo quòd pro aliquo tẽpore non erat aliquo modo amatus, quando scilicet non erat: quoniam tũc neque bonus neque malus erat, vniuersaliter loquendo de bono & malo; vt patet.

Art. præc.

¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum primum.*

129

TItulus vt iam patet ex dictis quærit, vtrum iustitia sit formaliter in Deo.

¶ In corpore duo facit.

¶ Primo enim distinguit iustitiam in duas species, scilicet commutatiuam, & distributiuã.

¶ Secũdo respõdet quæsito duabus conclusionibus, iuxta numerum speciũ iustitiæ.

Tract. vlt. in Ioan. à

¶ Prima conclusio est negatiua, In Deo nõ est iustitia cõmutatiua. probatur autoritate Apostoli. Quia prior, &c.

¶ Secunda est affirmatiua, In Deo ẽ iustitia distributiua: & probatur.

xit hominem quam Angelũ. Dicitur enim Heb. 2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehẽdit. ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶ 3. Præterea, Petrus fuit melior Ioanne: quia plus Christum diligebat. Vnde Dominus sciens hoc esse verum, interrogauit Petrum dicens, Simon Ioãnis diligis me plus his? Sed tamen Christus plus dilexit Ioannem quam Petrum. Vt enim dicit Augu. super Illud Io. 20. Simon Ioannis diligis me? hoc ipso signo Ioannes à cæteris discipulis discernitur. nõ quod solum eum, sed quòd plus eum cæteris diligebat. Non ergo semper magis diligit meliora.

¶ 4. Præterea, Melior est innocẽs pænitẽte, cùm pænitẽtia sit secunda tabula post naufragium, vt dicit Hier. Sed Deus plʼ diligit pænitentẽ quã innocẽtem, quia plus de eo gaudet. Dicitur enim Luc. 15. Dico vobis, q̃ maius gaudium erit in cælo super vno peccatore, pænitentiã agente, quam super nonagintanouẽ iustis, qui nõ indi. pæni. Ergo Deus non semper magis diligit meliorem.

¶ 5. Præterea, Melior est iustus p̃scitus, quã peccator prædestinatus. Sed Deus plus diligit peccatorem prædestinatũ, quia vult ei maius bonum, scilicet vitam æternam. Ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶ Sed contra Vnũquodque diligit sibi simile, vt pater per illud, qd habetur Ecc. 13. Omne animal diligit sibi simile. Sed intrã aliquid est melius, inquantũ est Deo simili? Ergo meliora magis diligũt à Deo.

¶ Respondeo dicendum, q̃ necesse est dicere secundũ prædicta q̃ Deus magis diligat meliora. Dictũ est enim, quod Deũ diligere. magis aliquid nihil aliud est quam ei maius bonum velle. Voluntas enim Dei est causa bonitatis in rebus. Et sic ex hoc sunt aliqua meliora, q̃ Deʼ eis maius bonũ vult. Vnde sequitur q̃ meliora plus amet.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod Deus Christum diligit, nõ solùm plus quã totum humanũ genus, sed etiã magis quã totam vniuersitatẽ creaturarũ: quia scilicet ei maius bonũ voluit, quia dedit ei nomen quod est super omne nomẽ, vt verus Deus esset. Nec eius excellentiæ deperiit ex hoc, quod Deus dedit eum in mortẽ pro salute humani generis: quinimo ex hoc factus est victor gloriosus. Factus enim est principatus super humerum eius, vt dicitur Esa. 9.

¶ Ad secũdũ dicendũ, q̃ naturã humanam assumptam à Dei verbo in persona Christi (secundũ prædicta) Deus plus amat quam oẽs Angelos, & melior est maximè ratione vnionis. Sed loquendo de humana natura cõiter, eam Angelicæ cõparando secũdum ordinem ad gratiam & gloriam æqualitas inuenitur eẽdem sit mensura hõis & Angeli, vt dicitur Apo. 20. ita tamen q̃ quidam Angeli quibusdam hõibus, & quidam homines quibusdam Angelis quantum ad hoc pauciores inueniuntur. Sed quantũ ad cũditionem naturæ Angelus est melior homine. Nec ideo naturã humanã assumpsit Deus, quia hominem absolutè plus diligeret, sed quia plus indigebat. Sicut bonus pater familias aliquid pretiosius dat seruo ægrotanti, quod non dat filio sano.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ hæc dubitatio de Petro & Ioãne multipliciter soluitur, Augnanque refert hoc ad mysterium dicens, q̃ vita actiua, quæ significatur per Petrũ plus diligit Deum quàm vita cõtemplatiua, quę significatur per Ioannem, quia magis sẽtit præsentis vitæ angustias, & æstuãtius ab eis liberari desiderat, & ad Dẽum ire. Cõtemplatiuam verò vitã Deus plus diligit: quia magis eam conseruãt. Non enim finitur simul cum vita corporis, sicut vita actiua.

¶ Quidam verò dicunt, quòd Petrus plus dilexit Christum in membris. Et sic etiam à Christo plus fuit dilectus. Vnde ei Ecclesiã commendauit. Ioannes verò plus dilexit Christum in seipso. Et sic etiam plus ab eo fuit dilectus. Vnde ei cõmendauit matrem. Alij vero dicunt, quòd incertum est, quis horum plus Christum dilexerit amore charitatis, & similiter quem Deus plus dilexerit in ordine ad maiorem gloriã vitæ æternæ. Sed Petrus dicitur plus dilexisse quantum ad quandam promptitudinem, vel fervorem, Ioannes verò plus dilectus quantum ad quædam familiaritatis indicia quæ Christus ei magis demonstrabat propter eius iuuentutem & puritatem. Alij verò dicunt, quod Christus plus dilexit Petrum quantum ad excellẽtius donum charitatis. Ioannem verò plus quantũ ad donũ intellectus, Vnde simpliciter Petrus fuit melior & magis dilectus: sed Ioannes secundum quid. Præsumptuosum tamen videtur hoc diiudicare, quia dicitur Prouerb. 16. Spirituum põderator est Dominus & nõ alius e.

¶ Ad quartum dicendum, quòd pœnitẽtes & innocentes se habent sicut excedẽtia & excessa. Nam siue sint innocentes, siue pœnitentes, illi sunt meliores & magis dilecti, qui plus habent de gratia. Cæteris tamen paribus innocentia dignior est & magis dilecta. Dicitur tamen Deus plus gaudere de pœnitente quàm de innocente: quia plerũque pœnitentes cautiores, humiliores, & feruentiores resurgunt. Vnde Grego. dicit ibidem, quod dux in prælio cum militem plus diligit, qui post fugam conuersus fortiter hostem premit, quã qui nũquam fugit, nec vnquam fortiter fecit. Vel alia ratione, quia æquale donum gratiæ plus est comparatum pœnitenti, qui meruit pœnã, quàm innocenti, qui non meruit. Sicut centum marchæ maius donum est, si dentur pauperi, quam si dentur regi.

¶ Ad quintũ dicendũ, quod cùm voluntas Dei sit causa bonitatis in rebus, secũdũ illud tẽpus pẽtanda est bonitas eius, qui amatur à Deo, secũdum quod dandum est ei ex bonitate diuina aliquod bonũ. Secundũ ergo illud tẽpus, quæ prædestinato peccatori dandum est ex diuina voluntate maius bonum, melior est, licet secũdũ aliquod aliud tempus sit peior: quia & secũdum aliquod tempus non est nec bonus, neque malus.

QVÆSTIO VIGESIMA prima de Iustitia & Misericordia Dei, in quatuor articulos diuisa.

POst cõsiderationem diuini amoris d iustitia & misericordia eius agẽdũ est. ¶ Et circa hoc q̃runt quatuor. ¶ Primò vtrũ in Deo sit iustitia. ¶ Secundò, vtrũ iustitia eius veritas dici possit. ¶ Tertiò, vtrum in Deo sit misericordia. ¶ Quartò, vtrum in omni opere Dei sit iustitia & misericordia.

ARTICVLVS I.
¶ Vtrum in Deo sit iustitia.

AD primvm sic procedit. Videtur q̃ in Deo nõ sit iustitia. Iustitia enim cõtra rẽperantiã diuiditur. Tẽperãtia aũt nõ est in Deo. Ergo nec iustitia.

131 4. dist. 46. q. 1. arti. 1. & 1. contra c. 93.

¶ 2. Præterea, Quicunque facit oĩa pro libito suæ voluntatis, non secundum iustitiam operatur. Sed sicut dicit Apost. Ad Ephe. 1. Deus operatur omnia secundum cõsilium suæ voluntatis. Non ergo ei iustitia debet attribui.

¶ 3. Præterea, Actus iustitiæ, est reddere debitum: sed Deus nulli est debitor: ergo Deo non competit iustitia.

¶ 4. Præterea

Iustitia distributiua est, secundum quam datur vnicuique secũdum suã dignitatem. ergo ordo vniuersi demõstrat Dei iustitiam: igitur in eo est iustitia: consequẽtia probatur ex proportionali, quia sicut ordo familiæ congruus ostẽdit iustitiam in gubernante, ita ordo vniuersi, &c. & confirmatur autoritate Dio.

¶ Circa primam cõclusionem dubium est.

¶ Tum quoniã falsum videtur in Deo nõ esse iustitiam cõmutatiuam quoniam forma diuini iudicij sit secundum iustitiam commutatiuam dum recompensant & præmia meritis & supplicia peccatis, vt expresse Autor dicit in Secunda secundæ q. 61. ar. 4. ad primum. ¶ Tum quoniam probatio non videtur sufficiens: quoniam ad iustitiam com mutatiuam spectat non solum retributio, sed etiam ipsa prior datio. Non solum enim emptio, sed etiam venditio iustitia commutatiua regulatur. Et propterea ex negatione secundi actus in Deo non videtur sufficienter illata negatio talis iustitiæ: quoniam saluatur etiã in primo actu. Ad hæc retrogrado ordine respondetur, quòd neuter actus commutatiuæ iustitiæ locum habet in Deo: quia sicut non potest dare pro acceptis, ita nec potest dare pro accipiendis, nihil enim sibi ex creaturis accrescere potest prius aliquid dare Deo, vt ex quo actus ab ipso, quoniam si nemo potest prius dare ro, cõsequens est, quod nemo possit equiualens reddere, & consequenter quod Deus non possit pro æquiualente accipiendo dare: & sic cõmutatiua iustitia, quæ æqualitatem inter datum, & acceptum facit, locum in eo habere nõ potest. Ad primã verò dicitur, q̃ inde non potest haberi, nisi quod quidam modus cõmutatiuæ iustitiæ in diuina distributiue seruatur, dum pro demeritis supplicia & pro meritis præmia dispẽsat. hic autem intenditur iustitia commutatiua.

Hom. 34. in Euang. paulo post prin.

¶ In responsione ad tertium aduerte doctrinam tradit. in 2. contra Gent. in capit. 28. &

¶ 4. Præterea, Quicquid est in Deo, est eius essentia: sed hoc non cõpetit iustitiæ. dicit enim Boe. in lib. de Heb. quod bonũ essentiam, iustum verò actum respicit. Ergo iustitia nõ competit Deo.

Circa fin.

¶ Sed contra est quod dicitur in Psal. 10. iustus Dominus, & iustitiam dilexit.

¶ Respondeo dicendum, q̃ duplex est species iustitiæ. Vna quæ consistit in mutua datione & acceptione: vt puta quæ consistit in emptione & venditione, & aliis huiusmodi communicationibus, vel commutationibus. Et hæc dicitur à Philosopho in 5. Eth. Iustitia commutatiua, vel directiua commutationum, siue cõmutationum: & hæc nõ competit Deo, quia vt dicit Apost. Rom. 2. Quis prior dedit illi, & retribuetur eiʼ Alia, quæ consistit in distribuendo, & dicitur distributiua iustitia, secundum quod aliquis gubernator, vel dispensator dat vnicuique secundum suã dignitatem. Sicut igitur ordo cõgruus familiæ, vel cuiuscunque multitudinis gubernatæ demonstrat huiusmodi iustitiam in gubernante: ita ordo vniuersi qui apparet tam in rebus naturalibus, quam in rebus voluntariis, demonstrat Dei iustitiam. Vnde dicit Dio. 8. c. de Diui. no. Oportet videre in hoc veram Dei esse iustitiam, quod omnibus tribuit propria, secundum vniuscuiusque existentium dignitatem, & vniuscuiusque naturam in proprio saluat ordine & virtute.

Cap. 4.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod virtutem moralium quędam sunt circa passiones: sicut temperantia circa concupiscẽtias: fortitudo circa timores & audacias: mansuetudo circa iram. Et huiusmodi virtutes Deo attribui non possunt, nisi secundum metaphoram: quia in Deo neque passiones sunt (vt suprà dictum est) neque appetitus sensitiuus, in quo sunt huiusmodi virtutes, sicut in subiecto, vt dicit Philosophus in 3. Eth. Quædã vero virtutes morales sunt circa operationes, vt puta circa dationes & sumptus, vt iustitia & liberalitas & magnificentia d, quæ etiam non sunt in parte sensitiua, sed in voluntate. Vnde nihil prohibet huiusmodi virtutes in Deo ponere: non tamen circa actiones ciuiles, sed circa actiones Deo conuenientes. Ridiculum est enim secundum virtutes politicas Deum laudare, vt dicit Philosophus in 10. Eth.

Q. 59. art. 11. & q. 20. art. 1. Cap. 10. D. 87. D. 83. Cap. 2.

¶ Ad secundum dicendum, quod cùm bonum intellectum sit obiectum volũtatis, impossibile est Deũ velle nisi quod ratio suæ sapientiæ habet. Quæ quidem est sicut lex iustitiæ, secundum quam eius voluntas recta & iusta est. Vnde quod secundum suam voluntatem facit, iustè facit, sicut & nos quod secundum legem facimus iustè facimus. Sed nos quidem secundum legem alicuius superioris, Deus autem sibiipsi est lex. ¶ Ad tertium dicendum, quod vnicuique debetur quod suum est. Dicitur autẽ esse suum alicuius, quod ad ipsum ordinatur. Sicut seruus est domini, & non econuerso. Nam liberum est, quod sui causa est. In nomine ergo debiti, importatur quidam ordo exigentiæ vel necessitatis alicuius ad quod ordinatur. est autem duplex ordo considerandus in rebus. Vnus, quo aliquid creatũ ordinatur ad aliud creatum. Sicut partes ordinantur ad totum, & accidentia ad substantias, & vnaquæque res ad suum finem. Alius ordo, quo omnia creata ordinantur in Deum. Sic igitur & debitum attendi potest dupliciter in operatione d diuina. Aut secundum quod aliquid debetur Deo. Aut secundum quod aliquid debetur rei creatæ. Et vtroque modo Deus debitum reddit. Debitum enim est à Deo, vt impleatur in rebus id, quod eius sapientia & voluntas habet, & quod suam bonitatẽ manifestat. Et secundum hoc iustitia Dei respicit decentiam ipsius, secundum quam reddit sibi quod sibi debetur. Debitum etiam est alicui rei creatæ, quòd habeat id, quod ad ipsam ordinatur e. Sicut homini quòd habeat manus, & quòd ei alia animalia seruiant. Et sic etiam Deus operatur iustitiam, quando dat vnicuique quod ei debetur secundum rationẽ suæ naturæ & conditionis. Sed hoc debitum dependet ex primo: quia hoc vnicuique debetur, quod est ordinatum ad ipsum secũdum ordinem diuinæ sapientiæ. Et licet Deus hoc modo debitũ alicui det, non tamen ipse est debitor, quia ipse ad alia non ordinatur, sed potius alia in ipsum. Et ideo de iustitia quandoque dicitur in Deo d condecentia suæ bonitatis: quandoque verò retributio promeritis. Et vtrunque modum tangit Ansel. dicens: Cùm punis malos iustum est: quia illorum meritis conuenit: Cùm verò parcis malis, iustũ est: quia bonitati condecens est. ¶ Ad quartum dicendum, quod licet iustitia [illegible] ciat actum, nõ tamen per hoc excluditur quin sit essentia [illegible] ia etiam id, quod est de essentia rei, potest esse principium actionis. Sed bonum non semper respicit actum, quia aliquid dicitur esse bonum non solùm secundum quod agit, sed etiam secundum quòd in sua essentia perfectum est. Et propter hoc ibidem dicitur, quod bonum comparatur ad iustum, sicut generale ad speciale.

119 c 134 D. 102.

ARTICVLVS II.
¶ Vtrum iustitia Dei sit veritas.

AD secvndvm sic procedit. Videtur q̃ iustitia Dei non sit veritas. Iustitia enim est ĩ vo luntate. Est enim rectitudo voluntatis, vt dicit Ansel. veritas aũt est in intellectu secũdũ Philosoph. in 6. Meta. & in 6. Eth. Ergo iustitia nõ pertinet ad veritatẽ.

¶ 2. Præterea, Veritas secundũ Philosophũ in 4. Eth. est quædã alia virtus à iustitia, Nõ ergo veritas pertinet ad rationem iustitiæ.

¶ Sed contra est quod in Psal. 84. dicitur, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi & ponitur ibi veritas pro iustitia.

¶ Respondeo dicendum, quod veritas cõsistit in adæquatione intellectus & rei, sicut suprà dictum est. Intellectus autẽ, qui est causa rei comparatur ad ipsam sicut regula & mensura. Econuerso autem est de intellectu qui accipit scientiam à rebus e. Quando igitur res sunt mensura, & regula intellectus, veritas consistit in hoc quòd intellectus adæquatur rei vt in nobis accidit. Ex eo enim quòd res est vel non est, opinio nostra & oratio vera vel falsa est. Sed quando intellectus est regula vel mensura rerum, veritas consistit in hoc, quod res adæquantur intellectui. Sicut dicitur artifex facere verum opus quando concordat arti. Sicut autem se habent artificiata ad artem, ita se habent opera iusta ad legem, cui concordant. Iustitia igitur Dei, quæ constituit ordinem in rebus conformem rationi sapientiæ suæ, quæ est lex eius e, conuenienter veritas nominatur. Et sic etiam dicitur in nobis veritas iustitiæ.

Q. 16. art. 1. c 87

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod iustitia quantum ad legem regulantem est in ratione vel intellectu. Sed quantum est ad imperium, quo opera regulantur secundum legem est in voluntate.

¶ Ad secundum dicendum, quòd veritas illa, de qua loquitur Philosophus ibi, est quædam virtus, per quam aliquis demonstrat se talem in dictis vel factis, qualis est e. Et sic consistit in conformitate signi ad significatum, non autem in conformitate effectus ad causam & regulam, sicut de veritate iustitiæ dictum est.

ARTICVLVS III.
¶ Vtrum misericordia competat Deo.

AD tertivm sic proceditur. Videtur, q̃ misericordia Deo non cõpetat. Misericordia enim est species tristitiæ, vt dicit Damasc. Sed tristitia non est in Deo. Ergo nec misericordia.

¶ 2. Præterea, Misericordia est relaxatio iustitiæ. Sed Deus non põt prætermittere id quod ad iustitiam suam pertinet. Dicitur enim 2. ad Tim. 2. Si nõ credimʼ, ille fidelis permanet, seipsũ negare non põt. Negaret aũt seipsum, vt dicit gl. ibidẽ, si dicta sua negaret. Ergo misericordia Deo non cõpetit.

¶ Sed contra est, qd dicitur in Psal. 110. Miserator & misericors Dominus.

¶ Respondeo dicendum, q̃ misericordia est Deo maximè attribuenda, tamen secundum effectum non secundũ passionis affectum e. ad cuius euidẽtiã considerandũ est, q̃ misericors dicʼ aliquis, quasi habens miserũ cor: quia, s. afficitur ex miseria alterius p tristitiã, ac si esset eius propria miseria. Et ex hoc sequitʼ, q̃ operetur ad depellẽdã miseriã alterius, sicut miseriã propriam. & hic est misericordiæ effectus. Tristari ergo de miseria alterius non cõpetit Deo: sed repellere miseriã alteriʼ hoc maximè ei cõpetit, vt per miseriã quemcũque defectum intelligamus. Defectus autẽ non tollunturnisi per alicuius bonitatis perfectionẽ. Primo

Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum secundum.

Cap. 13. Text. 8. Cap. 2. Cap. 7.

TItulus ex dictis est clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Iustitia Dei consistit veritas nominatur. ¶ Probatur: veritas intellectus regulantis, & mensurantis res consistit in adæquatione rerum ad intellectum: iustitia autem consistit in conformitate operum ad legem, cui concordat. ergo iustitia Dei conuenienter veritas nominatur. Antecedens pro prima parte ,pbatur ex cõuenientia, & differẽtia veritatis intellectu accipientẽ à rebus, & causante res: Cõuenientia quidem quia veritas consistit semper in adæquatione intellectus, & rei. Differentia autem, quia in intellectu causato est adæquatio intellectus ad res: in causante autem est adæquatio rerum ad intellectum. pro secunda vero parte: quia sicut se habent artificiata ad artem, ita se habent opera iusta ad legem. cõsequentia autem probatur, quoniã iustitia Dei facit ordinem in rebus conformem sapientiæ suæ, quæ est omniũ lex. Et cõfirmatur tota manifestatio ex eo quod etiam in nobis sic inuenitur veritas iustitiæ.

132 4. dist. 46. q. 1. arti. 1. 2. & 3. In dial. de ver. c 104

Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum tertium.

In corp.

TItulus iam patet ex vsu.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito. Secundo clarificat responsionem. Conclusio responsiua est. Misericordia est maximè in Deo non secundũ passionis affectum sed secundum effectum. Probatur: Tristari de miseria aliena non conuenit Deo, sed repellere ea, hoc maximè ei cõuenit. ergo misericordia nõ quãtũ ad effectũ, sed quãtũ ad affectum maximè Deo conuenit. Antecedens explanatur, quo ad 1ʼ miseria, vt scilicet sonet defectũ quẽcũque. & probatur quo ad secundam partem sic: Defectus nõ tollunturnisi per alicuius bonitatis perfectionem: ergo hoc maximè pertinet ad Deum, quia ipse est prima bonitatis origo. Cõsequentia autem probatur: quia effectus misericordiæ est tristitia, effectus vero est deptisio alienæ miseriæ, Clarificatio autem consistit in differenti habitudine diffusę à Deo perfectionis ad

131 2. d. 40. 2. a. 1. m. 4. d. 46. 46 q. 2. ar. 1. q. 1. & 1. contra. 91. Psal. 24. co. 6. Li. 2. c. 44

eius bonitatem, iustitiam, liberalitatem, & misericordiam: & satis clarè est in litera.

¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum quartum.*

TItulus est clarus.

¶ In corpore vnica est cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet in quolibet opere Dei misericordiæ & iustitiæ oportet inueniri.

¶ Circa quã tria facit. Primò misericordię nomen extendit, extendẽdo nomen miseriæ ad omnem defectum, & rationem extensionis assignat: quia cum miseria opponatur felicitati, in sola rationali creatura, quæ felicitatis est capax miseria propriè inueniri potest.

¶ Secundo probat conclusionem quo ad iustitiam sic. Debitum ex diuina iustitia contingit dupliciter, scilicet Deo vel creaturæ & neutrũ potest in aliquo opere Dei prætermitti: ergo in omni opere Dei oportet esse iustitiã: Antecedens quo ad primã partẽ habetur ex dictis in primo articulo ad tertium: quo ad secundam vero manifestatur, quia non potest facere Deus aliquid, quod non congruat sapientiæ & bonitati ipsius: & similiter quicquid in reb' creatis facit, cõuenientẽ ordine & proportiõe disponit.

¶ Aduerte hic, quòd ilꝶ propositio in litera posita, Neutrũ potest in aliquo opere Dei prætermitti, nõ est intenta ab autore prout sonat. quoniam in opere creationis propriè nulla potest inueniri ratio debiti respectu alicuius creaturæ, sed solũ respectu sapientiæ & voluntatis diuinæ, vt in responsione ad quartum hic habes, sed est interpretanda quo ad opera prouidẽtiæ & gubernationis: ad quod insinuandum eũ ista manifestatur in litera, notanter dicitur, Quicquid in reb' creatis facit Deꝰ, quasi diceret, q̃ quicquid facit, facit creatione suppositã.

¶ Probatur deinde conclusio quo ad misericordiam sic, Opus diuinæ iustitiæ semper præsupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur: ergo in quolibet opere Dei apparet misericordia, quantũ ad primam eius radicẽ. Antecedẽs ꝓbatur: quia reducitur debitũ in aliquid ex sola diuina bonitate collatum. quod probatur: quia aliter procederetur in infinitum. & declaratur exemplariter.

¶ Tertio, quia ex hac probatione videbatur quod misericordia concurrerer ad opera Dei quasi remota causa: ideo declarat, q̃ concurrerit eminentius quã iustitia, & hoc dupliciter.

¶ Primò, quia causa primaria vehementius influit quam secunda: & sic vis misericordiæ & saluatur, & vehementius operatur in omnibus consequentibus.

¶ Secũdo ab effectu, q̃a debita alicui creaturæ largius Deus dispensat, quam proportio rei exigat: & hoc ex abundantia bonitatis fuæ. Patet autem sic esse, quia minꝰ eo quod de facto diuina bonitas cõfert, ad conseruandum iustitiæ ordinem sufficeret.

Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum primum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Necesse esse prouidentiam

Q. 6. art. 4.
Qu. 6. art. 3. & 4.
Art. 2.
128 e
134 q. di. 45. q. 2. a. 1. qu. 2. Et 2. cõtra ca. 28. & veri. q. 28. a. 1. ad 8. & par. q. 5. art. 4. ad 6. & Psal. 24. & ad Rom. 15.
c 131
ma autẽ origo bonitatis Deus est, vt suprà ostensum est. Sed considerandum est quod elargiri perfectiones rebus, pertinet quidẽ & ad bonitatem diuinam & ad iustitiam, & ad liberalitatem & misericordiam: tamẽ secũdum aliam & aliam rationem. Communicatio enim perfectionum absolutè considerata pertinet ad bonitatẽ, vt suprà ostensum est. Sed inquãtum perfectiones rebus à Deo dantur secundum earum proportionem, pertinet ad iustitiam, vt dictum est supra. Inquantũ verò non attribuit rebus perfectiones propter vtilitatem suam, sed solùm propter suam bonitatem, pertinet ad liberalitatem. Inquantum verò perfectiones datæ rebus à Deo omnem defectum expellunt, pertinet ad misericordiam.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de misericordia quantum ad passionis affectum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd Deus misericorditer agit, non quidẽ contra iustitiam suam faciendo, sed aliquid supra iustitiam operãdo. sicut si aliqui, cui debentur centũ denarij, aliquis ducentos det de suo, tamen non cõtra iustitiam facit, sed liberaliter vel misericorditer operatur. Et similiter si aliquis offẽsam in se cõmissam remittat. Qui enim aliquid remittit, quodãmodo donat illud. Vñ Apostolus remissionẽ donationẽ vocat Ephes. 5. Donate inuicẽ, sicut & Christus vobis donauit. Ex quo patet quòd misericordia nõ tollit iustitiam, sed est quædã iustitiæ plenitudo. Vnde dicitur Iacobi 2. quod misericordia superexaltat iudicium.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum in omnibus operibus Dei sit misericordia & iustitia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd nõ in omnibus Dei operib' sit misericordia & iustitia. Quædam enim opera Dei attribuuntur misericordiæ, vt iustificatio impij. Quædã verò iustitiæ, vt dãnatio impiorũ. Vñ dicitur Iac. 2. Iudiciũ sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam. Non ergo in oi opere Dei apparet misericordia & iustitia.

¶ 2. Præterea, Apostolus ad Ro. 15. conuersionem Iudæorum attribuit iustitiæ & veritati, conuersionem autem Gentium misericordiæ. Ergo non in quolibet opere Dei est iustitia & misericordia.

¶ 3. Præterea, Multi iusti in hoc mũdo affliguntur. Hoc autẽ est iniustum. Nõ ergo in omni opere Dei est iustitia & misericordia.

¶ 4. Præterea, Iustitiæ est reddere debitum, misericordiæ autem subleuare miseriam. Et sic tam iustitia quã misericordia aliquid præsupponit in suo opere. Sed creatio nihil præsupponit e. Ergo in creatione neque misericordia est, neque iustitia.

¶ Sed contra est, qd dicitur in Psal. 24. Omnes viæ Dñi misericordia & veritas.

¶ Respondeo dicendum, q̃ necesse est q̃ ĩ quolibet opere Dei misericordia & veritas inueniantur, si tamen misericordia pro remotione cuiuscunque defectus acciptur, quamuis non omnis defectus propriè possit dici miseria, sed solùm defectus rationalis naturæ, quam contingit esse felicem. Nam miseria felicitati opponitur. Huius autem necessitatis ratio est: Quia cùm debitum, quod ex diuina iustitia redditur, sit vel debitum Deo, vel debitũ alicui creaturæ, neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti. Nõ enim potest facere aliquid Deus, quod non sit cõueniens sapientiæ & bonitati ipsius, secũdum quem modum dixim' aliquid esse debitum Deo. e Similiter etiam quicquid in rebus creatis facit, secũdum cõuenientẽ ordinẽ & proportionem facit, in quo consistit ratio iustitiæ. Et sic oportet in omni opere Dei esse iustitiam. Opus aũt diuinæ iustitiæ semper præsupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur. Creatuæ. n. non debetur aliquid nisi propter aliquid, in eo præexistẽs, vel præconsideratũ. Et rursus si illud creaturæ debetur, hoc erit propter aliquid prius. Et cum non sit procedere in infinitum, oportet deuenire ad aliquid, q̃ ex sola bonitate diuinæ voluntatis dependeat, quæ est vltimus finis. Vtpote si dicamus quod habere manus debitũ est homini propter animã rationalẽ e: animam verò rationalem habere, ad hoc quod sit homo, hominẽ verò esse propter diuinam bonitatem. Et sic in quolibet opere Dei apparet misericordia quantum ad primã radicem eius. Cuius virtus saluatur in omnibus consequẽtibus, & etiam vehementius in eis operatur, sicut causa primaria vehemẽtius influit quam causa secunda. Et propter hoc etiam ea, quæ alicui creaturæ debentur, Deus ex abundantia suæ bonitatis largius dispensat quàm exigat proportio rei. Minus enim est quod sufficeret ad conseruandum ordinem iustitiæ, quam quod diuina bonitas cõfert, quæ omnem proportionem creaturæ excedit.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd quædam opera attribuuntur iustitiæ, & quædam misericordiæ: quia in quibusdam vehementius apparet iustitia, in quibusdam misericordia. Et tamen in damnatione reproborum apparet misericordia: non quidem totaliter relaxans, sed aliqualiter alleuians, dum punit citra condignum. Et in iustificatione impij apparet iustitia, dum culpas relaxat propter dilectionem, quam tamen ipse misericorditer infundit. Sicut de Magdalena legitur Luc. 7. ca. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

¶ Ad secundum dicẽdum, q̃ iustitia & misericordia Dei apparet in conuersione Iudęorũ, & Gentium. Sed aliqua ratio iustitiæ apparet in conuersione Iudæorum, quæ nõ apparet in conuersione Gentiũ, sicut q̃ saluati sunt propter promissiones Patrib. factas.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ in hoc etiam quòd iusti puniuntur in hoc mundo, apparet iustitia & misericordia, inquantum per huiusmodi afflictiones aliqua leuia in eis purgãtur & ab effectu terrenorum in Deum magis eriguntur, secundum illud Greg. Mala, quæ in hoc mundo nos premunt, ad Deum nos ire compellunt. Exlib. 26. moral. c. 9.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet creationi non præsupponatur aliquid in rerum natura, præsupponitur tamẽ aliquid in Dei cognitione. Et secundum hoc etiam saluatur ibi ratio iustitiæ inquantum res in esse producitur, secundum quod conuenit diuinæ sapientiæ, & bonitati. Et saluatur quodammodo ratio misericordiæ, inquantum res de non esse in esse mutatur.

QVÆSTIO VIGESIMASECUNDA de Prouidentia Dei, in quatuor articulos diuisa.

CONSIDERATIS autem his, quæ ad voluntatem absolutè pertinent, procedendum est ad ea, quæ respiciunt simul intellectum & voluntatem. Huiusmodi autem est prouidẽtia quidem respectu omnium: prædestinatio verò & reprobatio, quæ ad hæc consequuntur respectu hominum specialiter in ordine ad æternam salutem. Nam & post morales virtutes in scientia morali consideratur de prudentia, ad quam prouidentia pertinere videtur. ¶ Circa prouidentiã autem Dei quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum Deo competat prouidentia. ¶ Secundò, vtrum omnia diuinæ prouidentiæ subsint. ¶ Tertiò, vtrum diuina prouidentia immediatè sit de omnibus. ¶ Quartò, vtrum prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum prouidentia Deo conueniat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod prouidentia Deo non conueniat. Prouidentia enim secundum Tullium est pars prudentiæ. Prudentia autem, cum sit bene consiliatiua secundum Philosophum in 6. Ethi. Deo competere non potest: qui nullum dubium habet, vnde eum consiliari oporteat. Ergo prouidentia Deo non competit.

¶ 2. Præterea, Quicquid est in Deo, est æternum. Sed prouidentia non est aliquid æternũ: est enim circa existentia, quæ non sunt æterna secundum Dam. Ergo prouidentia non est in Deo.

¶ 3. Præterea, Nullum cõpositũ est in Deo. Sed prouidentia videtur esse aliquid compositum: quia includit in se voluntatem & intellectũ. Ergo prouidentia nõ est in Deo.

¶ Sed contra est qd dicitur Sapien. 14. Tu aũt pater gubernas omnia, puidẽtia.

¶ Respondeo dicendum, q̃ necesse est ponere prouidentiã in Deo. Omne enim bonum, quod est in rebus, à Deo, creatum est, vt supra ostensum est. In rebus aũt inuenitur bonum, non solùm quantum ad substantiam rerum, sed etiam quantum ad ordinem earum in finem, & præcipuè in finem vltimum, qui est bonitas diuina, vt suprà habitum est. Hoc igitur bonum ordinis in rebus creatis existens à Deo creatũ est. Cùm autem Deus sit causa rerum per suũ intellectum, & sic cuiuslibet sui effectus oportet rationem in ipso præexistere (vt ex superioribus patet) necesse est quod ratio ordinis rerum in finem in mente diuina præexistat. ratio autem ordinãdorum in finem propriè prouidentia est. Est enim principalis pars prudentiæ, ad quã aliæ duæ partes ordinãtur, scilicet memoria præteritorum & intelligentia præsentiũ: prout ex præteritis memoratis & præsentibus intellectis cõiectamur de futuris prouidendis. Prudẽtiæ aũt proprium est secundũ Philosophum in sexto Ethi. ordinare alia in finẽ, siue respectu suiipsius, sicut dr̃ homo prudẽs, qui benè ordinat actus suos ad finẽ vitæ suæ: siue respectu aliorũ sibi subiectorũ in familia, vel ciuitate vel regno, secũdũ quẽ modum dr̃ Matth. 24. Fidelis seruus & prudens, quẽ cõstituit dñs super familiam suam. Secundũ quẽ modum prudentia, vel prouidentia Deo conuenire põt. Nam in ipso Deo nihil est in finẽ ordinabile, cùm ipse sit finis vltimus. Ipsa igitur ratio ordinis rerũ in finem prouidentia in Deo nominatur. Vñ Boẽ. 4. de Consola. dicit q̃ prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omniũ principe constituta, quę cuncta disponit. Dispositio autem potest dici tam ratio ordinis rerum in finem, quàm ratio ordinis partium in toto.

¶ Ad primvm ergo dicẽdũ, q̃ secundũ Philo. 6. Ethi. Prudentia propriè est præceptiua eorũ, de quibus eubulia rectè cõsiliatur: & synesis rectè iudicat. Vnde licet cõsiliari non cõpetat Deo secundum q̃ consiliũ est inquisitio de rebus dubiis, tamen præcipere de ordinandis in finẽ quorum rectã rationem habet, competit Deo, secundum illud Psal. Præceptũ posuit, & non præteribit. Et secundũ hoc cõpetit Deo ratio prudentiæ, & prouidẽtiæ. Quamuis etiam dici possit, q̃ ipsa ratio rerum agendarũ consilium in Deo dicitur, non propter inquisitionem, sed propter certitudinem cognitionis, ad quam consiliantes inquirendo perueniũt. Vnde dicitur Ephe. 1. Qui operatur omnia secũdum consilium voluntatis suæ.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd ad curam duo pertinent e, scilicet ratio ordinis, quæ dicitur prouidentia, & dispositio & executio ordinis, quæ dicitur gubernatio. Quorum primum est æternũ, secundũ tẽporale.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd prouidentia d est in intellectu, sed præsupponit voluntatem finis. Nullus enim præcipit de agendis propter finẽ, nisi velit finem. Vnde præsupponit & prudentia virtutes morales, per quas appetitus se habet ad bonũ, vt dicitur in 6. Eth. Et tamen si prouidentia ex æquali respiceret voluntatem & intellectum diuinum, hoc esset absque detrimento diuinæ simplicitatis, cum voluntas & intellectus, in Deo sint idem, vt supra dictum est.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrũ omnia sint subiecta diuinæ prudentiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ non omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ. Nullũ enim prouisum est fortuitũ: Si ergo omnia sunt prouisa à Deo, nihil erit fortuitũ. Et sic perit casus & fortuna. Quod est contra cõmunem opinionẽ.

¶ 2. Præterea, Omnis sapiẽs, puisor excludit defectum & malum, quãtum potest ab his, quorum curam gerit. Videmus autem multa mala in rebus esse. Aut igitur Deus non potest ea impedire (& sic nõ est omnipotens) aut non de omnibus curam habet.

¶ 3. Præterea, Quæ ex necessitate eueniunt, prouidentiam seu prudentiam non requirunt. Vnde secundum Philosophũ in sexto Eth. Prudentia est recta ratio contingentiũ de quibus est consilium, & electio. Cùm igitur multa in rebus ex necessitate eueniãt non omnia prouidentiæ subduntur.

¶ 4. Præterea, Quicunq; dimittitur sibi, nõ subest q̃ uidẽtiæ alicuius gubernantis. Sed homines subipsis dimittũtur à Deo, secundũ illud Eccle. 25. Deus ab initio constituit hominẽ, & reliquit eũ in manu consilij sui. Et specialiter mali secundũ illud, Dimisit illos secundũ desideria cordis eorum. Non igitur omnia diuinæ prouidentiæ subsunt.

¶ 5. Præterea, Apostolus 1. Corinth. 9. dicit, q̃ nõ est Deo cura de bobus. Et eadẽ rationẽ de aliis creaturis irrationabilibus. Non igitur omnia subsunt diuinæ prouidentiæ.

¶ Sed contra est qd dicitur Sapien. 8. de diuina sapientia, qd attingit à fine vsq; ad finẽ fortiter, & disponit omnia suauiter.

¶ Respondeo dicendum, q̃ quidam totaliter prouidentiam negauerunt, sicut Democritus & Epicurei, ponentes mundũ factum esse casu e. Quidam verò posuerũt incorruptibilia tantũm prouidentię subiacere, corruptibilia verò non secundum indiuidua, sed secundum species: sic enim incorruptibilia sunt. Ex quorum persona dicitur Iob 22. Nubes latibulũ eius, & circa cardines cæli perambulat, neque nostra cõsiderat. A corruptibilium autem generalitate excepit Rabbi Moyses homines propter splendorẽ intellectus, quo participãt. In aliis autem indiuiduis corruptibilibus aliorum opinionem est secutꝰ. Sed necesse est dicere omnia diuinæ prouidentiæ subiacere, non in vniuersali tantùm, sed etiam in singulari. Quod sic patet. Cùm enim omne agens agat propter finem, tantum se extendit ordinatio effectuum in finem, quãtum se extendit causalitas primi agentis. Ex hoc enim cõtingit in operibus alicuius agentis aliquid prouenire nõ ad finem ordinatum, quia effectus ille consequitur ex aliqua alia causa præter intentionem agentis. Causalitas autem Dei, qui est primum agens, se extendit vsque ad omnia entia non solùm quantum ad principia speciei, sed etiam quantum ad indiuidualia principia e, non solum in corruptibilium, sed etiam corruptibilium. Vnde necesse est omnia, quæ habent quocũque modo esse, ordinata esse à Deo in finem, secundum illud Apostoli ad Ro. 13. Quæ à Deo sũt, ordinata sunt. Cùm ergo nihil aliud sit Dei prouidentia quam ratio ordinis rerum in finẽ, vt dictum est, necesse est omnia in quantum participant esse, in tantum subdi diuinæ prouidentiæ. Similiter etiam supra ostensum est e quòd Deus omnia cognoscit, & vniuersalia d & particularia. Et cũ cognitio eius cõparetur ad res, sicut cognitio artis ad artificiata d nis. Et hoc rationabilius est: quoniam prouidentia ad voluntatem Dei consequentem spe lata quã ĉtat: & ad omnia quomodolibet entia, vt in sequentibus patebit, se & r. cont. extẽdit vt causa per se, c. 164. 94. cum his enim non stat & in. & prouidentiam ordinem Ver. q. 5. rin respicere. sic enim multa præter ipsã euenirẽt, sicut de facto præ 133. & ter rerum ordinem eue uiunt, sed non præter 13. 14. & ordinem & euentum.

136 ita. art. 5. 104. art. 5. t. di. 9. q. 2. art. 2. & 3. cont. c. 164. 94. & 1. di. 39. art. 2. & 4. & op. 3. 1. 2. 134. 132. & uent. opus. 15. c. 15.

Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum secundum.

TItul' nulla eget expositiõe, q.u. dicit omnia, nihil excludit.

¶ In corpore duo facit. Primo refert tres opiniones circa quæsitum. Prima est Democriti & Epicuri, dicentiũ nihil esse subiectum diuinæ Ex cap. 5. prouidẽtiæ. Secunda est q. 10. Auerrois in 12. Metaph. commen. 32. & 34. discẽtis res incorruptibiles solas subdi diuinæ prouidẽtiæ. Tertia est Rabbi Moysi, dicẽtis nõ solũ incorruptibilia, sed eriã singularia humanæ tamen speciei tantum diuinæ subiecta prouidentiæ: rationes autem ex quibus emanarũ opiniões in litera arguẽdo adducuntur. Secundo respõdẽr quæsito secũdũ veritatẽ vnica cõclusione, quam dupliciter probat. Est ergo cõclusio respõsiua: omnia diuinæ prouidẽtiæ subiacent, non tantum in vniuersali, sed etiam in singulari. & probatur primo sic: Omne agens agit propter finẽ: ergo omnia subiecta causalitati primi agentis sunt etiam subiecta ordinationi eiusdem in finem. ergo omnia quæ habẽt quocunque modo esse, sunt ordinata à Deo in finem. ergo omnia, inquantum habent quomodolibet esse, in tantum diuinæ subiciuntur prouidentiæ. Prima cõsequentia manifestatur ab opposito, q̃a scilicet propterea in operibus alicuius agẽtis aliquid inteuenit, nõ subditũ illius ordini, quoniam effectus ille non subiicitur causalitati illius causę, sed ex aliqua alia causa præter intentionem ipsius prouenit. Secunda verò cõsequẽtia probatur ex eo, qd causalitas Dei extendit se vsque ad omnia etiã indiuidualia, &c. Et cõfirmatur eius cõsequẽs autoritate apostoli. Tertia autem consequentia probatur ex ipsa diffinitione prouidentię: quia scilicet est ratio ordinis rerum in finem.

¶ Circa hanc rationem nota tria. Primũ est, q̃ prima cõsequentia propterea est à posteriori, quoniã per se ex vi antecedentis tenet; cum enim dico, Omne agẽs agit propter finẽ, causalitatis

Art. præc.
96 287 235
38 81 D. 472. D. 237.

litatis agentis, significo, in hoc quod dico, agit. ordinationē verò effectus in finem significat ly propter finem: Causalitas ergo amplior non est ordinatione, nisi agat non propter finem: & propterea optimè sequitur, & sine alio modo, quod si actio est pp finē tantum se extendit ordinatio in finem, quantum causalitas: quia ly propter, adæquat ly agit. ¶ Secundum est, quòd Causalitaris nomen in litera positum quo ad præsens negotium ponderandum est, & satis pro priè accipiendum: quo niam non sumitur pro quocunque modo aliquid facere, sed pro facere aliquid: sic qd̄ per ipsum actionē suam faciat id quòd effect' dicitur per seipsum: ita q̄ illud verè illam conditionē, quæ facta est ab illa causalitate, habeat, in cuius signum in litera effectus per accidēs alicuius causæ dicitur esse per causalitatem alterius causæ, & non illius causæ, cuius dicitur effectus per accidens, sic aut intellecta causalitas nihil aliud est quàm causalitas per se. Nec tamen oportuit in litera exprimi ly per seiquoniam in sermonibus scientificis omnia interpretanda sunt per se. ¶ Tertium est, quòd quū dicitur hic, quod causalitas Dei extēdit se vsque ad omnia, &c. intelligendum est prout dictum, & expositū fuit in quæstione octaua, scilicet per essentiā, & potentiam: aliàs processus iste nihil valeret, vt facile patere potest consideranti.

¶ Secunda ratio ad cōclusionē est: Deus omnia cognoscit etiam in particulari, vt artifex eorum, ergo necesse est quòd omnia supponantur suo ordini. & p̄ hanc sequela, quia omnia artificiata subdūtur ordini artis.

¶ Adverte hic quòd nō est intentio hīc ponere identitatem artis, & prouidentiæ: quoniā earum differentia est manifesta dum ars respicit ipsam substantiā artificiatorū, prouidentia autem ordinem in finem; sed intēdit proportionaliter se habere artem & prouidētiam, & propterea, &c. In cuius signum litera in p̄batione consequentiæ vritur ly, sicut, quod est notā non idētitatis, sed similitudinis, p̄ cul dubio, p̄portiōalis hic.

¶ In responsione ad primum adnexte quòd tā fortuitum quàm casuale relatiuum est: & propterea non oportet q̄ id quod in se, & simpliciter est fortuitum, esset fortuitum respectu omnis agentis. Hæc est enim differentia inter absoluta, & respectiua, quòd quando est aliquid in se simpliciter tale secundum aliquod prædicatum absolutum, non desinit esse aut dici tale ex comparatione ad quodcunque, quando verò aliquid est tale in se, & simpliciter secūdum aliquod prædicatum respectiuum: non solùm non habet tale prædicatum in ordine ad quodcunque, sed ad correlatiuum tantùm, verùm etiam oppositum prædicatum respectiuum, in ordine tamē ad aliud correlatiuum, sortiri potest: vt patet de albo, quod quum absolutè sit alteri albo simile, ad nigrum tamen comparatum est dissimile. Sic igitur quia res dicūtur fortuitæ vel casuales in ordine ad naturam, & intentionem creatam, non inconuenit, quod in ordine diuinam intentionem non fortuitæ, sed per se intentæ sint & dicantur: ita tamen, quod secundum se sumptæ simpliciter casuales, seu fortuitæ, & sint & dicantur, ea ratione, qa vnaquæque res est, & iudicatur secundū proprias & proximas causas. Et per hoc patet non contradicere doctrinam hanc de prouidentia diuina doctrinæ traditæ in Philosophia naturali, &c. Meta; quoniā verobique res examinatæ iudicatæque sunt secundū qd̄ pendent ex proximis vel saltē particularibus causis; quales sunt omnes causæ creatæ, quarū nec intentionibus nec causalitatibus subest modus, quo effect' causat, scilicet necessario, vel cōtingenter, hoc enim proprium est primæ causæ, quæ respicit ens in eo quod ens.

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit, quō pacto mala culpæ sint permissa à Deo propter perfectionem vniuersi. Tum quia si Deus cooperatus fuisset cum gratia sua, tam angelis, quàm hominibus, qui lapsi sunt, ad perpetuam in bono perseuerantiam, vt possibile fuit, vniuersum multo melius esset, eo quod nihil ab ordine respiciente diuinam voluntatem secundum se, qui est supremus ordo in vniuerso deficisset: quoniam in tali defectu malum culpæ cōfitit, vt suprà dictum fuit. Tū quia virtutes, quæ ex malo culpæ occasionantur, vt patiētia martyrum, & pœnitentia, &c. non deessent vniuerso: quoniam inuenirentur secundum præparationem animi. Ad hoc dicitur quod integritas vniuersi maius bonum est, quàm quod cunque particulare bonum creatum, vt patet Gen. primo. exigit autē vniuersi integritas virtutes, & si qua sunt alia ex malo occasionaliter prouenientia nō solùm in statu imperfecto, sed in statu perfecto: cōstat autem perfectum virtutis statum consistere in actu secundo, & non in habitu, vt patet primo Ethi. & 12. Metaph. deesset ergo multæ perfectiones vniuerso, puta iustitia punitiua, patientia martyrum, & similia: imò, quod maximè pōderandum est deesset vniuerso hostia illa diuini suppositi, quam in cruce obtulit, quod adeo bonum fuit & est, vt excedat in bonitate omne malū culpæ, non solùm hominum, sed dæmonū. Vnde & ipse ordo in diuinam bonitatem secundum se, quāuis ex malo culpæ sit læsus, & tantum tamen boni ad eundem ordinem spectantis ex malo culpæ Deus effecit, vt feliciter actum cum vniuerso dicere possimus, quā Deus mala culpæ permisit: iuxta illud Gregorij, O felix culpa, &c. Subest etiam naturalis ratio, cur malum culpæ permissum fuerit, scilicet suauis verū dispositio: potentia nāque peccandi ab vniuerso subtrahi non potuit sine illius maxima iactura, in amissione omnium creaturarum intellectualiū: vt alibi patet, actus autem peccati ab huiusmodi potentia progrediens, quāuis prohiberi, id est, non p̄mitti potuisset, suauis tū dispositio liberi arbitrij creati hoc non exigit, sed magis vt sua vi seipsum agat: & qm̄ ad prouidētiam diuinam spectat disponere oīa suauiter, sapientissimè elegit Deus permissionem malorum culpę. Nec fallatis, cùm legis in litera, mala esse de intentione naturę vniuersalis: ac perinde mala culpæ esse de intētione primi, & vniuersalissimi agentis. Hæc enim nō ita sunt intelligenda, vt ipsa mala sint volita seu intenta siue per se, siue per accidens, quoniam hoc esse impossibile de malo culpæ suprà manifestatum est: sed quod ipsa mala non sunt nolita seu exclusa per intentionem seu volitionem causæ primæ, & quod permissio malorum culpæ est intenta propter integritatem ac perfectionem vniuersi: & secundū permissionem hanc tenet similitudo proportionalis inter intentionem naturæ vniuersalis respectu malorum naturalium, & intentionem Dei gloriosi respectu malorum culpę.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ secundæ Articulum tertium.*

IN titulo ly immediātè, significat negationem medij prouisoris ad prouidentiæ diuinæ complementum: & sensus est, vtrum ad actum prouidendi omnibus, qui Deo conuenit, requiratur, vel etiam concurrat aliquis medius prouisor vt sic.

¶ In corpore tria facit. Primò distinguit actus prouidētiæ in duo, scilicet in ordinate & executionē statuti ordinis, & primus propriè dicitur prouidere, secundus verò gubernare. Secundò rūdet quæsito duabus cōclusionibus, quæ ex hoc duo actus. Prima est, Deus immediatè p̄uidet oībus quo ad rationē ordinis. Secunda verò est: Deus p̄ aliqua media prouidet quantū ad executionē. Probatur prima: Deus habet in intellectu suo rationē omnium et minorū, & dedit causis quas effectibus p̄fecit virtutē ad illos effectus producēdos: ergo in sua ratiōe præhabet ordinem illorum effectuum in finē: ergo Deus per seipsum prouidet omnibus quo ad rationē ordinis. Secunda verò probatur: quia Deus gubernat inferiora per superiora. & excluditur statim tacita obiectio cōtra eam: dum dicitur, quòd gubernare per media non venit Deo non propter defectum virtutis, &c. vt patet in litera.

¶ Attēde nouitie, quòd inter prouidere & gubernare hoc interest, q̄ prouidere est operatio immanens, gubernare verò transiens. Et propterea prouidere non per seipsum ponit imperfectionem in ipso prouidente: omniam importat ipsum nō ita rem esse in mente sua totum omnium ordinem in omnē finem, sed partem tantùm: gubernare verò per media non ponit imperfectionem in gubernante, nisi ex eius defectu procedat, sed ponit actionem eius trāseuntem multis quasi in instrumentis expleti: quod non inconuenire Deo patet.

¶ Tertiò excluditur ex dictis opinio Plat. satis clarè, de qua tamen fusè diffuse videre cupis quomodo ipugnetur, lege tertiū contra Gen. c. 76. ibi enim aduertes etiam, quòd non est in rentionis præsentis excludere medios prouisores vt executores diuini ordinis pertingentis vsque ad minima: hoc enim esset etiā tollere prudentiam humanam, sed excludere me dios prouisores vt prouisores tantùm, id est, ita prouisores quòd nō executores præfati ordinis, sed alterius, in diuino actu aliter non comprehensi. Et si vis perspicere cōclusiones plenius hic positas, lege tertiū cōtra Gen. c. 94. vbi nunc facta distinctio cum eitdē conclusionibus diffusius ponitur, & manifestat' in principio solutionis.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ secundæ Articulum quartum.*

TItulus ex dictis in quæstione 19. arti. 8. clarus est. Est enim quæstio, vtrū expositione diuinæ prouidentiæ modo declarato, sequatur quod omnia prouisa sint necessaria. ¶ In corpore duo facit. Primò proponit conclusionem responsuam, annexa recitatione oppositæ opinionis. Secundò probat conclusionem ipsam. Conclusio est, diuina prouidentia imponit necessitatē quibusdam & non omnibus. Probatur sic. Ad prouidētiam diuinam pertinet ordinare res in finem: ergo ad perfectionem vniuersi: ergo omnes gradus entium producere: ergo quibusdam effectibus præparate causas necessarias, & quibusdam contingentes: non igitur ad eum spectat omnibus necessitatem imponere, prima consequentia probatur: quia perfectio vniuersi est principale bonum existens in ipso: bonitas enim diuina est longe maius bonum, separatum ab vniuersa, & suis etiā separatus, vt patet 12. Meta, secunda autē probatur quia perfectio vniuersi non esset, si non omnes essent gradus inuenirentur in rebus. tertia verò, quia oportet ad hoc vt necessario vel contingenter eueniant effectus, causas præximas esse huiusmodi. Hic non opus est amplius repetere disputationem de contingentia, sufficiunt siquidem ipsa dicta etiam huic loco. ¶ In responsione ad primum dubitatio occurrit valdè ardua, & forte ab humano intellectu insolubilis. Ad cuius euidentiam vt melius percipiatur in quo consistit dubitatio, aduertēdum est quod aliud est A contingenter euenire, & aliud est A necessario euenire, & aliud est A infallibiliter, seu ineuitabiliter euenire: tam primum enim quàm secundū importat ordinem effectus ad causam in actu positam. Illud quidem quod sua causa habet potentiam ad vtrumlibet: hoc verò, quòd sua non potest deficere ab ipsius causalitate, sed certum communius est vtrque, quoniam & contingentia, & necessaria sequuntur diuinam prouidentiam positā in actu infallibiliter, seu ineuitabiliter: & cum hoc illa sequuntur contingenter, & ita necessariò. Ex his enim, quamuis quiescat intellectus antecedens ad responsionē in litera positā circa salutationem contingentiæ, dūtaxat tū circa cōnexionē p̄dictæ infallibilitatis cum libero arbitrio, imo vt rectius loquāt cum libero eueniū ipsarum operationum, quas liberas dicimus: & similiter cum ambiguo eueniū contingentium aliorum. Cùm enim in operatione liberæ sit considerare ipsam voluntatem, illius causam, & euētum, seu executionē ipsius nūc, ita q̄ nō opposite: quāuis difficile non sit saluare naturā talis causę, scilicet liberē cū prædicta infallibilitate, eō quia huiusmodi infallibilitas nihil dat vel auferet causę ad vtrūlibet, sed cum ipsa stat, quod causa habeat potentiā indifferentem ad aliud infallibile, & ad eī' oppositū, & propter hoc diuina prouidentia nō adimit cōtingentiam à rebus, verum saluate prædictā infallibilitate cum indifferētia seu libertate executiōis seu euētus, hoc opus, hic labor est. Si enim infallibile est me diluculo primo futuro scribere: quāuis potēriam habeā ad vtrūlibet, id est, ad scribēdū tūc, vel ad nō scribendū tunc: tamē potentia ista atque libertas nō exibit i actū negatiōis scribēdi, sed affirmationis, sic quod ineuitabile est quin affirmatio eueniat. & sic est, cum ita ab æterno diuina prouidentia sit in actu determinata & rū dit. 39. respectu omniū, & immutabilis & infallibilis, &c. sequitur quōd de facto omnia incurra bitur euēniāt, quāuis opus, quædā cōtingenter, & quædā necessariō. Notanter autem dixi de facto, quia de possibili, absolutē loquendo, pōt Deus non determinare prouidentiam suam ad hoc, vel illa futura. Sed cùm iam determinata est, repugnat immutabilitati efficaciæ, vniuersalitati atque certitudini suæ, euitabilitas euentuū. Et si omnia ineuitabiliter euenīnt de facto: vt quid consilium, & conatur ad hæc magis quàm illa prosequenda vel vitandā? Nil enim minus videtur ex hoc destrui pars moralis, omnisque conatus Ecclesiæ, atque exhortatio ad bonum, quàm ex negatione contingentiæ: Quamuis enim negatio euitabilitatis, & negatio contingentiæ non æquiualeat, vt iam patet ex dictis quo ad proposita tamē incontingentia æqualiter videntur. Nullus enim cōsiliatur de inuitabili, nec aliquis conatur, aut hortatur, aut erat circa inuitabilia. ¶ Ad hanc dubitationem nihil scriptum reperi in S. Thoma: quoniam nullibi eum mouisse hanc recolo, sed semper studuit ad faluandam contingentiā in illis quoque Doctoribus nihil hactenus comperi ad quæstionem istam, nisi quæ communiter dicuntur de sensu composito, & diuiso, de necessitate consequentię & cōsequentis, de libertate electionis diuinæ in æternitate, de quę natura causarum ad vtrūlibet in vniuerso inuentarum. Sed hæc oīa, vt ex dictis patet, intellectum non quietant: qm̄ vt iam dictum est, non de Deo secundum se considerato, sed secūdum quōd de facto est: & similiter non de ipsis naturis causarum, aut rerum, nec de necessitate, aut contingentia, sed de compossibilitate inuitabilium euētuum, cum contingentia & libertate eorundem est quæstio. Nō enim satisfit quæsito, dicendo, q̄ actus eueniens est euitabilis & inuitabilis. Euitabilis quidē secundum se, inuitabilis verò secundū quōd est prouisus. licet enim hoc sit verum, tū non soluit modum: quoniam actus eueniens de facto est iam prouisus ab æterno: & esse prouisum vincit conditiones ipsius secundum se: & consequenter actus eueniens est simpliciter, id est omnibus cōsideratis inuitabilis; & secūdum quid, id est, solitariè sumptus euitabilis: sicut proiectio mercis tempore naufragij est simpliciter volita, quia omnibus consideratis est volita, & secundum quid est nolita: quia secundū se proiectio ipsa displicet. Nihil quoque ad propositum facit dicere, quòd esse prouisum nihil ponit in actu eueniente: in hoc enim exempto manifestē apparet nihil ad rem referre, an ponat vel non ponat. esse namque volitum nihil ponit in proiectamercē: & tamen, &c. Nec etiā euaditur dicendo, quòd quia actus eueniēs est prouisus à Deo, & inuitabilitas eius sequitur esse p̄uisum, vt res respectu ad Deum

gis pertinet, quòd habeat ministros, quib' mediantibus subditis p̄uideat. Ergo multo magis Deus nō immediatè oībus prouidet.

¶ 2. Præterea, Ad prouidentiā pertinet, res in finem ordinare. Finis autē cuiuslibet rei est eius perfectio & bonum. Ad quamlibet autem causam pertinet effectum suum perducere ad bonum. Quælibet igitur causa agens est causa effectus prouidentiæ. Si igitur Deus omnibus immediatè prouidet, subtrahuntur omnes causæ secundæ.

¶ 3. Præterea, Aug. dicit in Ench. q̄ melius est quædam nescire quàm scire, vt vilia. Et idem dicit Philosophus in 12. Met. Sed omne quod est melius, Deo est attribuendum. Ergo Deus non habet immediatè prouidentiam quorundam vilium & malorum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob. 34. Quem constituit alium super terrā? aut quem posuit super orbem, quē fabricatus est? Super quo dicit Greg. Mundum per seipsum regit, quem per seipsum condidit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad prouidentiam duo pertinent, scilicet ratio ordinis rerū prouisarū in finem, & executio hui' ordinis, quæ gubernatio dicitur c.

¶ Quātū igitur ad primū horū Deus immediate oībus prouidet, qui in suo intellectu habet rationē omniū et minimorum, & quasqunq; causas aliquibus effectibus p̄fecit, dedit eis virtutē ad illos effectus producendos. Vnde oportet quòd ordinē illorum effectuum in sua ratione præhabuerit.

¶ Quātum autem ad secūdum sunt aliqua media diuinæ prouidentiæ: quia inferiora gubernat per superiora, non propter defectum suæ virtutis, sed propter abūdantiam suæ bonitatis, vt dignitatē causalitatis etiā creaturis communicet. Et secundum hoc excluditur opinio Platonis (quam narrat Gre. Nyssenus) triplicem prouidētiam, ponētis. Quarū prima est summi Dei, qui primò & principaliter prouidet rebus spiritualibus, & consequenter toti mundo quātū ad genera, species & causas vniuersales. Secunda verò prouidentia est, qua prouidetur singularibus generabilium, & corruptibilium. Et hanc attribuit diis, qui circumeunt cælos, id est, substantiis separatis, quæ mouent corpora cælestia circulariter.

Tertia verò prouidentia est rerum humanarum: quā attribuebat dæmonibus, quos Platonici ponebant medios inter nos, & Deos, vt narrat Aug. 9. de Ciuit. Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ habere ministros executores suæ prouidentię, p̄tinet ad dignitatem Regis. Sed q̄ non habeat rationē eorum, quę per eos agenda sunt, est ex defectu ipsius. Omnis enim sciētia operatiua tantò perfectior est quanto magis particularia considerat, in quibus est actus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per hoc quòd Deus habet immediatè prouidētiam de rebus omnibus, non excluduntur causæ secundæ, quæ sunt executrices huius ordinis, vt ex supradictis patet.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd nobis melius est nō d cognoscere mala, & vilia, inquātū per ea impedimur à cōsideratione aliquorum meliorum: quia non possumus simul multa intelligere: & inquantum cogitatio malorum præuertit interdum voluntatem in malum. Sed hoc non habet locū in Deo, qui simul omnia vno intuitu videt, & cuius voluntas ad malum flecti non potest.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm prouidentia rebus prouisis necessitatem imponat.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ diuina prouidentia necessitatem reb' prouisis imponat. omnis enim effectus qui habet aliquā causam per se quæ iam est vel fuit, ad quam de necessitate sequitur, prouenit ex necessitate, vt philosophus probat in 6. Meta. Sed prouidentia Dei (cùm sit æterna) præexistit, & ad eam sequitur effectus de necessitate. Non enim potest diuina prouidentia frustrari. Ergo prouidentia diuina necessitatem rebus prouisis imponit.

¶ 2. Præterea, Vnusquisq; prouisor stabilit opus suum quātum potest ne deficiat. Sed Deus est summè potens. Ergo necessitatis firmitatem rebus à se prouisis tribuit.

¶ 3. Præterea, Boe. dicit 4. de Cons. quòd fatum ab immobilibus prouidentiæ proficiscens exordiis, actus fortunasque hominū indissolubili causarum connexione astringit. Videtur ergo, quòd prouidentia necessitatem rebus prouisis imponat.

C. 1. & 10. c. 5. & li. 8. ca. 14.

C. 17. 10. 1

Tex. 51. 10 3.

Ib. 14. mo tral ca. 26.

b 235

105

Ib. 8. de prouidēn. ca. 5.

d 120

b 504 514

137 Infrà qu. 113. arti. 6. & 3. cont. ca. 76. 77. 83. & 94. colum. 2. & opus. 4. cap. 14. & opusc. 15. c. 14.

158 Infra qu. 19. ar. 8. & 12. q. 10. ar. 4. q. 2. art. 2. & 2. cont. ca. 69. 70. 71. 91. fin. & 94. & opus. 4. ca. 141. & 142. & opus. 15. c. 15. Li. 6. met. text. 7. Prol. 6.

ad Deũ actus euenienes est de facto ineuitabilis respectu Dei, non aũt respectu nostri. Hoc enim æquiualet in nihilo: quoniã si de facto ineuitabilis est à Deo, ergo & de facto ineuitabilis est & simpliciter, & à nobis: qm̃ impossibile est à quocunque vitari, quod à Deo de facto vitari non põt, propter ipsius summã efficaciã. Oportet igit̃, si quæstionis huius veritas quietare debet intellectum nostrum, alterũ duorũ dicere, aut quòd esse prouisum nõ sequat̃ ineuitabilitas, aut quòd ineuitabilitas euentus prouisi nõ deroget euitabilitati eorundem euentuum. Et hoc secundum quidem propter rationẽ supra adductam non capio quomodo possit verificari. Liquet enim quòd non nisi secundũ quid euitabilitas saluari apparet. Primum autem, quamuis communiter à Docto. destruatur, dicentibus quòd esse prouisum seu volitum seu prædestinatũ (pro eodem enim quo ad hanc difficultatẽ omnia accipio) sequitur ineuitabilitas. Ergo aũt non vt opponã me contra torrentem, nec asserendo, sed stante semper capiuitate intellectus in obsequium Christi, suspicor, quòd quemadmodũ esse prouisum, nec contingentiã, nec necessitatẽ ponit in euentu prouisi, vt in litera dicitur, eo quia Deꝰ est causa superexcedens eminenter præhabẽs nec essaria & contingẽtia: per hoc enim euadit S. Th. ab illa ratio. 6. Met. hic allata. Intẽdit enim ꝓ propositiones Arist. verificantur in causis particularib⁹, quarum aliæ sunt necessariæ, aliæ contingentes, aliæ per se, & aliæ per accidẽs, non autem in causa vniuersalissima excedente necessarias & cõtingentes per se & per accidens: quoniam ad eam spectat producere effectus electos: no solũm res, sed omnes rerum & euentuum modos. Ita eleuando altiꝰ mẽtis oculos, ipse Deꝰ ex sua altioti, quam cõgitare possumus, excellentia, sic rebus euentibũsque ꝓuidet, vt esse prouisum ab eo, sequatur aliquid altius, quã euitabilitas vel ineuitabilitas, vt sic ex passiua prouisione euẽtus, neu trius combinationis alterum membrum oportet sequi. Et si sic est, quiescet intellectus nõ euidentia veritatis in specie, sed altitudine in accessibili veritatis occultę. Et hoc ingeniolo meo satis rationabile videtur. Tum propter rationẽ prædictã. Tum quoniã, vt ait Gre. minus de Deo sentit, qui hoc tm̃ de illo credit, quod suo ingenio metiri põt. Nec propterea negandum aliquid eorum, quæ ad diuinã immutabilitatem, æternitatẽ, certitudinẽ, atque vniuersalitatẽ, & similia spectare scimus, aut ex fide tenemꝰ, sed suspicor aliq̃ occultũ latere, vel ex parte ordinis, quæ est inter Deũ & euentũ prouisum: vel ex gluino inter ipsũ euentũ, & esse ꝓuisum arbitror: & sic intellectũ animæ nostræ oculum noctuæ esse cõsiderans, in ignorantia sola quietẽ illius inuenio. Melius est enim tã fidei catholicę, q̃ philosophiæ fateri cæcitatem nostram, quàm asserere tanquam euidẽtia, quæ intellectũ nõ quietant: euidentia nãque quietatiua est. Nec ꝓpterea omnes Doctores præsũptionis accusõ: quoniã balbutiendo vt potuerunt immobilitatẽ an efficaciã summam, & æternam diuini intellectus voluntatis potestatisque insinuare intenderunt oẽs per ineffabilitatem ordinis diuinæ electionis ad euẽtus oẽs: quorũ nihil ꝑfaræ suspicioni obstat, quæ altius quid in eis latere credit. Et verè si sic ꝑdicaretur, nullus fere circa ꝑdestinationẽ erraret Christianus, sicut non errat in materia Trinitatis, quia dẽ, & scribit: & ita est q̃ occulta est humanò intellectui, & sola fides sufficit. Optimum autem atque salubre cõsilium est in hac re, inchoare ab his quę, certè scimus & experimur in nobis, scilicet quòd omnia, quæ sub libero arbitrio nostro continẽtur, euitabilia à nobis sunt, & propterea digni sumus pœna vel præmio. Quomodo autem hoc saluo, diuina saluetur prouidentia ac prædestinatio, &c. credere quod sancta mater Ecclesia credit. Scriptũ est enim, Altiora te ne quæsieris, plurima enim sunt, tibi supra sensus hominum reuelata. Et hoc est vnum de illis.

¶ Sed contra est quod dicit Dio. 4. c. de Diui. no. quòd corrũpere naturam nõ est diuinæ prouidentiæ. Hoc aũt habet quarundã rerũ natura, quod sint contingẽtia. Non igitur diuina prouidentia necessitatẽ rebus imponit, contingentiam excludens.

¶ Respondeo dicendum, quòd prouidẽtia diuina quibusdam rebus necessitatem imponit, nõ autem omnibus, vt quidã crediderũt. Ad prouidentiã enim pertinet, ordinare res in finem. Post bonitatem autẽ diuinam, quæ est finis à rebus separatus e, principale bonum in ipsis rebus existẽs est perfectio vniuersi. Quæ quidem nõ esset, si non omnes gradus essẽdi inuenirentur in rebus e. Vnde ad diuinã prouidentiam pertinet, omnes gradus entium producere. Et ideo quibusdam effectibus præparauit causas necessarias; vt necessario euenirent: quibusdam verò causas contingentes, vt euenirent contingenter, secundum conditionem proximarum causarum e.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd effectus diuinæ prouidentiæ non solùm est aliquid euenire quocunque modo, sed aliquid euenire vel contingenter vel necessariò. Et ideo euenit infallibiliter & necessariò, quòd diuina prouidentia disponit euenire infallibiliter & necessariò: & euenit contingenter, quod diuinæ prouidentiæ ratio habet, vt contingenter eueniat.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd in hoc est immobilis & certus diuinæ prouidentiæ ordo, quòd ea, quæ ab ipso prouidentur, cuncta eueniunt eo modo, quo ipse prouidet, siue necessariò siue contingenter.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd indissolubilitas illa & immutabilitas quam Boe. tangit, pertinet ad certitudinẽ prouidentiæ d, quæ non deficit à suo effectu neque à modo euenendi, quem prouidit, non aũt pertinet ad necessitatem effectuũ. Et cõsiderandum est quòd necessarium & contingens propriè consequuntur ens inquantum huiusmodi. Vnde modus contingentiæ & necessitatis cadit sub prouisione Dei, qui est vniuersalis prouisor totius entis: non aũt sub prouisione aliquorum particularũ prouisorum.

Quæstio vigesimatertia de Prædestinatione, in octo articulos diuisa.

Posi Considerationem diuinæ prouidentiæ agendum est de prædestinatione & de libro vitæ. Et circa prædestinationem quæruntur octo.

¶ Primò, vtrũ Deo cõueniat prędestinatio.

¶ Secundò, quid sit prędestinatio: & vtrum ponat aliquid in prædestinato.

¶ Tertiò, vtrum Deo competat reprobatio aliquorum hominum.

¶ Quartò, de comparatione prędestinationis ad electionem, vtrum scilicet prædestinati eligantur.

¶ Quintò, vtrum merita sint causa vel ratio prædestinationis, vel reprobationis, aut electionis.

¶ Sextò, de certitudine prædestinationis, vtrum scilicet prædestinati infallibiliter saluentur.

¶ Septimò, vtrum numerus prædestinatorum sit certus.

¶ Octauò, vtrum prædestinatio possit iuuari precibus Sanctorum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum homines prædestinentur à Deo.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd homines nõ prædestinẽtur à Deo. Dicit cm̃ Damas. in 2. lib. Oportet cognoscere quòd omnia quidẽ præcognoscit Deus: non autem omnia prædeterminat. Præcognoscit enim ea, quę in nobis sunt: non autem prædeterminat ea: sed merita & demerita humana sunt in nobis, inquantum sumus nostrorum actuum domini per liberũ arb. Ea ergo, quæ pertinent ad meritum vel demeritum, non prædestinantur à Deo, & sic hominum prædestinatio tollitur.

¶ 2. Præterea. Omnes creaturæ ordinantur ad suos fines per diuinã prouidentiã. vt suprà dictũ est. Sed aliæ creaturæ non dicuntur prædestinari à Deo. Ergo nec homines.

¶ 3. Præterea, Angeli sunt capaces beatitudinis sicut & homines. Sed angelis non cõpetit prædestinari (vt videtur, cùm in eis nunquam fuerit miseria: prædestinatio autem est propositum miserendi, vt dicit Augu.) Ergo homines non prædestinantur.

¶ 4. Præterea, Beneficia hominibus à Deo collata per Spiritum sanctum, viris sanctis reuelantur, secũdum illud Apostoli 1. Cor. 2. Nos autem non spiritum huius accepimus mundi, sed spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Si ergo homines prædestinarentur à Deo (cùm prædestinatio sit Dei beneficium) esset prædestinatis nota sua prædestinatio. Quod patet esse falsum.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ro. 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit.

¶ Respondeo dicendum, q̃ Deo conueniens est homines prædestinare. Omnia enim diuinæ prouidentiæ subiacent, vt suprà ostensum est. Ad prouidentiã autem pertinet res in finem ordinare, vt dictũ est. Finis autem, ad quem res creatæ ordinantur à Deo est duplex. Vnus, qui excedit proportionem naturæ creatę & facultatem, & hic finis est vita æterna, quæ in diuina visione consistit: quæ supra naturam cuiuslibet creaturę, vt suprà habitũ est. Alius autẽ finis est naturæ creatę proportionatus: quẽ scilicet res creata potest attingere secundũ virtutem suæ naturæ. Ad illud autem, ad quod nõ põt aliquid virtute suæ naturæ peruenire, oportet q̃ ab alio trãsmittat̃, sicut sagitta à sagittãte mittitur ad signũ. vñ propriè loquẽdo, rõnalis creatura, quę est capax vitæ æternæ, perducitur in ipsam quasi à Deo trãsmissa. Cuius quidem transmissionis rõ in Deo præexistit, sicut & in eo est ratio ordinis omnium in finem, quam diximus esse prouidentiam e. Ratio autem alicuius fiendi in mente actoris existens, est quædam præexistẽtia rei fiẽdæ in eo. Vnde ratio prędictæ transmissionis creaturæ rationalis in finem vitæ æternæ, prædestinatio nominatur. Nam destinare est mittere. Et sic patet quòd prædestinatio quantum ad obiecta, est quædam pars prouidentiæ.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, q̃ Damas. nominat prædeterminationem impositionem necessitatis: sicut est in rebus naturalibus, quæ sunt prædeterminatæ ad vnũ. Quod patet ex eo quod subdit, Non enim vult malitiam, neque compellit virtutem. Vnde prædestinatio non excluditur.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd creaturæ irrationales non sunt capaces illius finis, qui facultatem humanæ naturæ excedit: Vnde non propriè dicuntur prædestinari, etsi aliquando abusiuè prædestinatio nominetur respectu cuiuscunque alterius finis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prędestinari conuenit angelis, sicut & hominibus: licet nunquã fuerint miseri. Nam motus non accipit speciẽ à termino à quo, sed à termino ad quem e. Nihil enim refert quãtum ad rationem dealbationis, vtrũ ille, qui dealbatus fuerit niger, aut pallidus, vel rubeus. Et similiter nihil refert ad rationem prædestinationis, vtrum aliquis prædestinetur in vitam æternã à statu miserię, vel non. Quãuis dici possit, quòd omnis collatio boni supra debitum eius, cui confertur, ad misericordiam pertineat: vt suprà dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd etiam si aliquibus ex speciali priuilegio sua prædestinatio reueletur, non tamẽ cõuenit vt reueletur omnibus: quia sic illi, qui non sunt prædestinati, desperarent: & securitas in prædestinatis negligentiam pareret.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrũ p̃destinatio aliq̃d ponat ẽ p̃destinato.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur q̃ prędestinatio ponat aliquid in prædestinato. Omnis enim actio ex se passiõẽ infert. Si ergo prædestinatio actio est in Deo, oportet quòd prædestinatio passio sit in prædestinatis.

¶ 2. Præterea, Orig. dicit super illud Rom. 1. Qui prædestinatus est, &c. Prædestinatio eius est, qui non est, sed destinatio eius est qui est. Et Aug. dicit in libro de prædestinatione sanctorum: Quid est prædestinatio nisi destinatio alicuius existentis? Ergo prædestinatio non est nisi alicuius existentis: & ita ponit aliquid in prædestinato.

¶ 3. Præterea, Præparatio est aliquid in præparato. Sed prædestinatio est præparatio beneficiorum Dei, vt dicit Aug. in lib. de Prædestinatione sanctorum. Ergo prædestinatio est aliquid in prædestinatis.

¶ 4. Præterea, Temporale nõ ponitur in diffinitione æterni. Sed gratia, quæ est aliquid temporale, ponitur in diffinitione prædestinationis: nã prædestinatio dicitur esse præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Ergo prædestinatio non est aliquid æternũ. Et ita oportet quòd non sit in Deo, sed in prædestinatis. Nam quicquid est in Deo, est æternum.

¶ Sed contra est quod Aug. dicit, quòd prædestinatio est præscientia beneficiorũ Dei. Sed præscientia non est in præscitis, sed in præsciẽte. Ergo nec prædestinatio est in prædestinatis, sed in prædestinante.

¶ Respondeo dicendum q̃ prędestinatio non est aliquid prædestinatis, sed in prædestinante tantum. Dictum est enim, q̃ prædestinatio est quædam pars prouidẽtiæ. Prouidentia autẽ non est in rebus prouisis, sed est quædã ratio in intellectu prouisoris, vt supra dictũ est. Sed executio prouidẽtiæ, quæ gubernatio dicitur, passiuè quidẽ est in gubernatis, actiuè autem est in gubernante. Vnde manifestũ est, q̃ prædestinatio est quędã rõ ordinis aliquorũ in salutẽ æternam in mẽte diuina existens: executio autẽ huius ordinis est passiuè quidem in prædestinatis, actiuè autem est in Deo. Est autem executio prædestinationis vocatio & magnificatio, secundũ illud Apostoli ad Rom. 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & magnificauit.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod actiones in exteriorẽ materiam transeũtes inferunt ex se passionem, vt calefactio & secatio e, nõ autẽ actiones in agẽte manẽtes vt sunt intelligere & velle, vt supra dictum est. Et talis actio est prædestinatio. Vnde prædestinatio non ponit aliquid in prædestinato. Sed executio ꝓ eius, quę trãsit in exteriores res, ponit in eis aliquem effectum.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ destinatio aliquã do sumitur pro reali mãsione alicuius ad aliquẽ terminũ: & sic destinatio non est nisi eius quod est. Alio modo sumitur destinatio pro mãsione, quã aliquis mẽte cõcipit, secundum q̃ dicimur destinare quod mẽte firmiter proponimus. Et hoc secũdo modo dicitur 2. Macha. 6. c. q̃ Eleazarus destinauit nõ admittere illicita propter vitæ amorem. Et sic destinatio potest esse eius quod non est. Tamẽ prędestinatio ratione antecessionis, quã importat, potest esse eius, quod nõ est, qualitercũque eius destinatio sumatur.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ duplex est præparatio. Quædã patiẽtis, vt patiatur, & hæc præparatio est in præparato. Quædam alia est agentis vt agat. & hæc est in agente. Et talis præparatio est prędestinatio, prout aliquod agens per intellectum dicitur se præparare ad agendũ, inquantum præconcipit rationẽ operis fiendi. Et sic Deus ab æterno prępara uit prædestinando, concipiens rationem ordinis aliquorum in salutem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd gratia non ponitur in diffinitione prædestinationis, quasi aliquid existẽs de essentia eius: sed inquãtum prędestinatio importat respectum ad gratiã, vt causæ ad affectum: & actus ad obiectum. Vnde non sequitur, quòd prędestinatio sit aliquid temporale.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Deus aliquem hominem reprobet.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, quòd Deus nullum hominẽ reprobet. Nullus enim reprobat, quẽ diligit. sed Deus omnem hominem diligit, secundũ illud Sapiẽ. Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti. Ergo Deus nullum hominem reprobat,

¶ 2. Præterea, Si Deus aliquẽ hominẽ reprobat, oportet q̃ sic se habeat reprobatio ad reprobatos, sicut prædestinatio ad prædestinationem statuti. Diuersitas igitur opinionũ in hoc consistit, quòd illi ipsam electionem, quæ ordinẽ illum excogitatum ac propositum statuit, Prædestinationis nomine intelligendam dicunt. Nos autem non ordinem excogitatum, sed ordinẽ statutum in ipsa Autoris mẽte Prædestinationis nomine significamus. Et qm̃ diuersitas hæc de vocabulis est potius quàm rebus, eo quod hęc omnia requiri ad prædestinationem nullus ambigit, & vnusquisque in suo sensu abundet, modò nominibus vtamur vt plures.

¶ *Super Quæstionis vigesimatertiæ Articulũ secundum.*

In titulo, vtrum ponat aliquid, id est cũ dicitur, Sortes est prædestinatus, vtrũ ly prædestinatus, præducet aliquod ens in Sorte substantiale, aut accidentale. vt cum dicitur, Sortes est animal, vel Sortes est albus: aut nihil ponit in eo, sed denominat tantùm denominatione extrinseca, sicut cum dicitur, album videtur.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quęsito negatiuè: Prędestinatio nõ est aliquid in prędestinato, sed in prę destinãte tantùm. probatur & manifestatur cõclusio. Probatur quidem sic: Prouidẽtia nihil ponit in prouisis, sed in intellectu tantũ prouisoris rationẽ ordinis, &c. ergo prædestinatio in mẽte tantũ diuina ponit rationẽ ordinis Electorũ, &c. Et probatur cõsequẽtia, quia prædestinatio pars est prouidentię. Manifestatur verò ex differentia inter ipsam prędestinationem, & illius executionem: quoniam hæc actiuè sumpta ponit aliquid in exequẽte ipso, scilicet Deo, & aliquid in prædestinatis. Et declaratur hoc ex differẽtia simili inter prouidẽtiam, & gubernationẽ, quæ actiuè quidẽ in gubernãte, passiuè verò in gubernatis ponit aliquid. Et quoniã executio prędestinationis aliquo vno proprio carẽt nomine, dicitur in litera duob⁹ exprimi, dũ subditur, q̃ est vocatio, & magnificatio, & testimonio Apostoli, &c.

¶ *Super Quæstionis vigesimatertiæ Articulũ tertium.*

In titulo, reprobare in communi significat repulsionem alicuius tanquam indigni. in proposito autem indignitas ista attẽditur respectu vitæ æternæ.

¶ In corpore duo fiunt: Primo respõdet quęsito

turo. Ergo prædestinatio non est aliquid æternũ. Et ita oportet quòd non sit in Deo, sed in prædestinatis. Nam quicquid est in Deo, est æternum.

¶ Sed contra est quod Aug. dicit, quòd prædestinatio est præscientia beneficiorũ Dei. Sed præscientia non est in præscitis, sed in præsciẽte. Ergo nec prædestinatio est in prædestinatis, sed in prædestinante.

¶ Respondeo dicendum q̃ prędestinatio non est aliquid prædestinatis, sed in prædestinante tantum. Dictum est enim, q̃ prædestinatio est quædam pars prouidẽtiæ. Prouidentia autẽ non est in rebus prouisis, sed est quædã ratio in intellectu prouisoris, vt supra dictũ est. Sed executio prouidẽtiæ, quæ gubernatio dicitur, passiuè quidẽ est in gubernatis, actiuè autem est in gubernante. Vnde manifestũ est, q̃ prædestinatio est quędã rõ ordinis aliquorũ in salutẽ æternam in mẽte diuina existens: executio autẽ huius ordinis est passiuè quidem in prædestinatis, actiuè autem est in Deo. Est autem executio prædestinationis vocatio & magnificatio, secundũ illud Apostoli ad Rom. 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & magnificauit.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod actiones in exteriorẽ materiam transeũtes inferunt ex se passionem, vt calefactio & secatio e, nõ autẽ actiones in agẽte manẽtes vt sunt intelligere & velle, vt supra dictum est. Et talis actio est prædestinatio. Vnde prædestinatio non ponit aliquid in prædestinato. Sed executio ꝓ eius, quę trãsit in exteriores res, ponit in eis aliquem effectum.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ destinatio aliquã do sumitur pro reali mãsione alicuius ad aliquẽ terminũ: & sic destinatio non est nisi eius quod est. Alio modo sumitur destinatio pro mãsione, quã aliquis mẽte cõcipit, secundum q̃ dicimur destinare quod mẽte firmiter proponimus. Et hoc secũdo modo dicitur 2. Macha. 6. c. q̃ Eleazarus destinauit nõ admittere illicita propter vitæ amorem. Et sic destinatio potest esse eius quod non est. Tamẽ prędestinatio ratione antecessionis, quã importat, potest esse eius, quod nõ est, qualitercũque eius destinatio sumatur.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ duplex est præparatio. Quædã patiẽtis, vt patiatur, & hæc præparatio est in præparato. Quædam alia est agentis vt agat. & hæc est in agente. Et talis præparatio est prędestinatio, prout aliquod agens per intellectum dicitur se præparare ad agendũ, inquantum præconcipit rationẽ operis fiendi. Et sic Deus ab æterno prępara uit prædestinando, concipiens rationem ordinis aliquorum in salutem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd gratia non ponitur in diffinitione prædestinationis, quasi aliquid existẽs de essentia eius: sed inquãtum prędestinatio importat respectum ad gratiã, vt causæ ad affectum: & actus ad obiectum. Vnde non sequitur, quòd prędestinatio sit aliquid temporale.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Deus aliquem hominem reprobet.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, quòd Deus nullum hominẽ reprobet. Nullus enim reprobat, quẽ diligit. sed Deus omnem hominem diligit, secundũ illud Sapiẽ. Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti. Ergo Deus nullum hominem reprobat,

¶ 2. Præterea, Si Deus aliquẽ hominẽ reprobat, oportet q̃ sic se habeat reprobatio ad reprobatos, sicut prædestinatio ad prædesti

actum. Spertinere aliquos deficere à vita æterna: quoniam creaturæ rationales sunt defectibiles ab hoc fine. Et si quæras fundamētū illius præmissæ, scito quod est triplex dispositio rerū prouisarum. ex hoc enim quòd prouidētia suauiter disponit, defectibilia suis viribus relinquit, & sic euenunt defectus. ¶ Quo ad secūdū tria de reprobatione dicit. Primò, q̃ est pars prouidētiæ: & probat hoc ex proportionalitate ad prædestinationem. Secundò, q̃ nō est tantū præscientia. & probat hoc ex suo toto, scilicet ex prouidētia, q̃ manifestē addit supra præscientiā. Tertiò, q̃ includit voluntatem permittētēi casum & puniendi culpam: & probat hoc rursus ex proportionalitate ad prædestinationē in hoc, quòd illa respicit & id, quod est præsentis seculi, & quod futuri, &c. Ex his autem facile colligitur quid est reprobatio, q̃ scilicet est præscientia cum voluntate permittendi culpam & damnandi propter culpam.

139

Art. 2.

¶ *Super Quæstionis decimæ septimæ Articulū quartum.*

Q. 22. ar. 1.

IN titulo Electionis vocabulū propriè sumitur, prout sonat actū voluntatis, quo optione proposita vnū inaudit altero.

¶ In corpore vna est cōclusio respōsiua affirmatiuè: Omnes prædestinati sunt electi & dilecti à Deo. Probatur. Prudentia est ratio in intellectu existēs præcepiua ordinationis aliquorū in finē. ergo prouidentia est rō præceptiua, &c. Ergo prædestinatio est ratio præceptiua ordinis aliquorū in vitā æternā. ergo prædestinatio aliquorū præsupponit, q̃ Deus illorum velit salutē: ergo prædestinatio presupponit electionem, & electio dilectionem: ergo omnes prædestinati sunt electi & dilecti à Deo. prima cōsequentia probatur. quia sicut est de prudētia ita de prouidentia. Et aduerte q̃ ly sicut, potiùs expressiuè quā similitudinariè tenetē, quoniā prouidentia, vt superius dictū fuit, principalis prudentiæ pars est, imò est ipse præcipuus actus prudētię politicæ. Secunda verò in litera explicitè nō habetur, sed obseliariorem contextū apposita est: & patet ex eo q̃ prædestinatio est pars prouidētiæ. Tertia autē probatur, quia non præcipitur aliquid ordinādū in finem nisi præexistēte voluntate finis. Et hoc intellige de verè interiori præcepto: quod dicō propter exterius præceptū: quod signum diuinæ volūtatis in qō. 19. positū est: illo enim modo præceptū sumēdo multa Deō præcepit quæ non vult, vt patet in peccatoribus. Quarta autē probatur, quia ad tale velle diuinū pertinet electio & dilectio. Et qm̃ ī hæc quarta cōsequētia ęria inferūtur. scilicet electio & dilectio & ordo inter electionē & dilectionē diuinā: ideo singula ī litera manifestāt. Et primò, q̃ ex tali velle sequat dilect. ga eis vult hoc bonū. diligere enī ē velle illi bonū. secūdò, q̃ electio qa hoc bonū vult illis p̃ aliis quos reprobat. Tertiò, q̃ electio dilectionē præsupponit: & hoc ex differentia inter ordinē horum actuum in nobis & in Deo: qm̃ in Deo dilectio electionē præcedit, in nobis verò econtra: & ratio est, quia voluntas sua causat bonitatem rerum, nostra autem à bonitate rerum mouetur. ¶ Circa differentiā nūc assignatā aduerte, q̃ pdicta differētia est intelligēda respectu vnius & eiusdē obiecti, & rursus de prima ratione electionis aliter nō apparet vera differētia ista vniuersaliter intellecta. Cū enim amor sit primus actus voluntatis, nō possumus eligere nisi præamemus: sed tamen ex amore circumstantiarū eligimus hūc vt ipsum amemus, vt patet in electione vxoris: & sic respectu huius & non simpliciter in nobis electio dilectionē præcedit: manifestē quoq; in dilectione nostra bene fica patet, q̃ quāuis benefacere præcedat electionē eiusdē cui bene faciat, dū omnes æquo amore p̃sequeremur: fieri tamē nō potest, vt effectus in amato ex solo nostro amore prouenienS ad electionē eiusdem nos ducat: quō stāte parietate amoris sequi non potest electio. disparitas autē si fiat in amādo ab obiecti circūstantiis magis amatis mouemur ad eligendū hūc p̃ aliis vt amet. Et sic dilectio nostra non potest esse prima erectionis ratio respectu eiusdē, quāuis possit esse secundaria: vt cū ex amore alicuius eligitur illemet vt ametur ad aliquod aliud bonum, vt quotidie fit. In Deo autem oportet dilectionē huius præcedere vt primam & totā causam ex parte amati electionis illi, quia electio disparitatem vnius ab altero supponit, & tota disparitatis ratio in creatura est bonū illi à Deo volitum, & sic dilectio electionis est ratio apud Deum.

Q. 19. ar. 6.

Q. 20. art. 2. & 3.

Art. 3.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ tertiæ Articulum quintum.*

TItulus in corpore declaratur.

¶ In corpore tria facit. primò declarat titulū: secūdò tractat tres opiniones circa quęstiunī tertiò respōdet quæsito. Quo ad primū dist̄ guit q̃ prædestinationē causari ex præcēitis meritis potest intelligi dupliciter: primò ex parte actus: & sic nulla est quæstio. secūdò, ex parte effectus: & sic vertitur in dubium. Manifestārque hāc distinctionem cū suis mēbris ex diuina voluntate, qm̃ ipsa clauditur in prædestinationē, eadē liquidē distinctione vti oportet, cum de causa, quare Deō velit aliquid, quæstio est, vt ex supra dictis patet: & litera est clara.

128

Q. 6. art. 4.

¶ Quo ad secūdum prima opinio est Origenis dicentis præterita ante hāc vitā merita, animarū cām esse prdestinationis. Et confutatur autoritate Apost. Cū nōdū boni aliquid egissent, &c. Secunda est Pelagianorum dicentiū, quod merita præexistentia in hac vita sunt rō prædestinationis, quia initiū bñ faciendi ex nobis est, sed hæc cōfutat autoritate Apostoli, quòd nō sum̄ sufficiētes cogitare, &c. Cōstat enim quòd cogitatio est primū ex nobis initiū cooperādi bene. Tertia opinio est, q̃ merita futura in hac tātū vita sunt cā prædestinationis. Et ad hāc opinionē reducitur opinio retractata ab August. scilicet quòd fides futura fuit rō prædestinationis Iacob magis quàm Esau. Sed hanc opinionem cōfutat Autor in litera sic: Si aliquid ex parte nostra esset causa prædestinationis, illud nō claudereturSub prędestinationis effectu: sed totū quòd inuenitur in bono vsu gratiæ, est effectus prędestinationis: ergo nihil, quòd est in bono vsu gratiæ, est causa prædestinādi, probatur destructio cōsequētis, Non est distinctum id quod à cā secūda & à cā prima. ergo non est distinctū q̃ est ex libero arbitrio & prędestinatione: ergo id quod est per liberū arbitrium, est ex prædestinatione. prima consequentia nunc facta probaturquia diuina prouidentia producit effectūs per operationes causarum secundarum. ¶ Circa hāc partem aduerte quod Henricus de Gandauo q. 4. ar. 9. & q. 5. art. 5. tenet opinionem satis propinquam huic modo confutatæ, dicens quod bonus vsus non gratiæ, vt præcedēs dixit opinio, sed liberi arbitrij est causa prædestinationis. Et quoniam ratio facta in litera directe militat ēōtra talem opinionē: ideireo conatur soluere eam, & probat sua opinionē. Et suā quidē probat autoritate Aug. Venit de occultissimis meritis, &c. vt habes ī Magist. 4. d. de inde ratione tripliciter. Tum quia electio præsupponit disparitatē eligendi à reprobādo: tū quia iustitia semper est comes miseticordię: & sic aliquā congruentiā ex parte prædestinandi oportet inuenīri ad misericordē prædestinationē. tū quia reprobationis est aliqua causa ex parte nostra: ergo & prędestinationis. Rationē autem prēsentē arguūt ne gando, quòd ex indistinctiōe eius quod est ex libero arbitrio & diuina gratia, sequatur q̃ id quod est ex parte liberi arbitrij, totaliter claudatur sub prædestinatione seu eius effectu quoniā stat indistinctū esse bonū vsum liberi arbitrij, q̃ est à gratia & libero arbitrio, & tamē ipsum esse quodam modo à libero arbitrio, quo non est à gratia: & sic eo modo quo est nostER & nō gratiæ, potest esse cā prædestinatiōis. Quòd autē bonus vsus liberi arbitrij aliquo modo sit ipsius quo nō est gratiæ, patet autoritate Au. super illud. Adiuua nos Deus salutaris nostER: vbi vult nos cooperari gratiæ. ¶ Ad hæc quōniam manifestē eiusdem est difficultatis hæc opinio cum recitata in litera, breuiter nunc est dicendum. Et autoritati Aug. Magister respondet dicens eam retractatam in similiū & hoc dicit: quoniam expressè ipse Aug. hanc retractationem suarū regulā tradidit vt sūta aliquāti retractata vbique in operibus suis retractata cēsentur. Ad rationes autē dicitur, q̃ electio supponit dilectionē, ex qua est disparitas: sed dilectio nō est extra prdestinationē: iustitia quoq; ī primis esse dicit̄ nō ī ordine ad creaturas & bonitatē, sed sapiētiā diuinā comes est req-

143

Infra qū. 24. art. 1. cor. & 1. d. 41. art. 1. & 2. & Ver. q. 6. ar. 1. ad. 6. 2. m. & Rom. 9. l. 2. c. 1. lit.

143

3. dī. 4. ar. 3. & 3. con. ca. vlt. & vetit. q. 6. artic 2. & Ro. 1. lec. 3. & Rom. 1. lect. 3. & ca. 8 lec. 6. & ca. 9. l. 3. & Ep. 1. lect. 4. & 4.

De prędestinatione. Sanct. cap. 10.

Q. 19. ar. 6.

Art. præc.

Q. 19. ar. 5.

250

251

rēda. Nec est idē iudicū de reprobatione & p̃destinatione: quoniā in reprobatione est aliquid extra totū reprobationis effectū, scilicā, nō sic autē est ī p̃destinato, in quo totū ordinās ipsum in vitā æternā, est p̃destinationis effectus. Et ex hoc apparet error solutionis allatæ, vt enim quòd ita idē fecit iudicū de gratia gratū facientē. de qua loquit Aug. de qua verificat, quod bonus vsus liberi arbitrij aliquo modo est à nobis, quo nō est à gratia, & de gratia prędestinationis, id est, gratuita prædestinatio: cum ēt distīguit plusquā cælum & terra, quoniā sub illa cadunt non solū actus charitatis, sed omnes eorum modi & gratuita auxilia. Et breuiter vt in litera dī, omne ordinans prædestinatum in vitā æternā: & sic, cū bonus vsus liberi arbitrij prout est à nobis, sit vnū de his, quibus ordinamur in vitā æternā, quia ordinamur vt libere cooperādo, bene illā cōsequamur: sequitē, q̃ nō solū ipse bonus vsus lib. ar. sed etiam modus quo est à nobis, cadat sub p̃destinatione, quāuis nō cadat sub gratia gratū faciēte. & sic in litera cum dī non esse distinctū quod est à lib. arb. & p̃destinatiōe, intelligēdum est nō solū quo ad ipsum actū sed etiā quo ad omnē modum eius: ac per hoc de omnimoda distinctione interpretandū est. & sic fit finis opinionum. ¶ Quo ad tertiū, respōdet quæsito cum distinctione tribus cōclusionibus. Distinctio est. Effectus prędestinationis potest sumi dupliciter, sim cōi, vel in particulari. Et non intendit de cōitate & singularitate secundum prædicationem, sed secundum totalitatē & partitē, ita quod per cōe intendit præ destinationis totum effectū siue in omnib̄ siue in aliquo vno prædestinato per particulare vero intendit partē aliquā totius effectus prædestinationis in aliquo vno prędestinato particularitēr etiam in omnibus in cōmuni. hoc enim nihil refert ad propositū. Prima ergo conclusio est. Effect̄ particulares prędestinationis nihil habet habere causam: sic q̃ alter alterius sic cā, & econuerso. Declaratur. quia posterior est finis prioris: & prior velut materia posterioris vt meritū præmij, &c. Secūda verò conclusio est: Totus effect̄ prędestinationis nullā habet causā ex parte nostra: Probatur, quia totū in nobis nos ordinans in vitā æternam, est prædestinationis effectus, quia etiā ipsa præparatio, iuxta illud, Cōuerte nos Dñe ad te, & cōuertemur. Tertia autē pro causā diuinam bonitatem: probatur: quia ipsa est & vltimus illius finis, & eiusdem prima ratio tanquam primum mouens voluntatem diuinam ad prædestinandum. ¶ Respondeo ad tertium, quoniam multa continet singula fērē verba impugnata sunt ab Henrico & Aureolo, distinctē tractāda, ac examinādo est. Tria igitur in hac respōsione facit. Primò causam reprobationis & prædestinationis in communi assignat. Secundò, causam earundem in singulari ibi, Sed quare hos elegit. Tertiò directē respondet argumento, ibi: Neque ramś, &c.

ratio est, quòd ordinans in finem, & ordinatum in finem, sunt ad aliquid. Et ita ratio ordinis ad finem, & ordinis finis in ordinatum

¶Quo ad primũ, intendit hãc cõclusionẽ, Deus homines quosdã reprobat, & quosdã ꝑdestinat, vt bonitas sua repræsentet, & per modũ misericordiæ parcitiæ, & ꝑ modũ iustitiæ punitiuæ. Probãtq; hoc dupliciter, primò rõe, secũdò auctoritate Apost. Rom. 9. & ad Ti. 2. Ratio sumitur ex proportionali similitudine vniuersi & generis humani in ordine ad vitam æternã: & cõsistit in hoc ꝙ quemadmodum bonitas diuina est causa finalis perfectionis vniuersi, sic ex ea habetur rõ diuersitatis graduũ rerũ secundum summũ & infimũ, ꝙ promissionis malorum: ita ex eadẽ habetur rõ diuersorũ graduum in genere humano secundũ misericordiam parcendo: & secundũ iustitiã puniẽdo: & declarat assumptũ: quia bonitas diuina est finis omnium vt repræsentabilis per ea: & cũ sit vna & simplex, nec aliqua creatura ad eius simplicitatẽ pertingere possit, oportet vt diuersis rebus repræsentetur: & cõsequẽter, si vniuersum perfectè infra latitudinẽ tamẽ creaturæ debet illã repræsentare, oportet ex omnibus eã stare gradibus ab imo vsque ad summum: & si hęc debent conseruari, multa oportet mala permittere: vt superius declaratum fuit.

In corp.

In corp.

¶Circa hanc rationẽ 4. occurrunt impugnata. primum est proportio inter genus humanum & vniuersum. arguit enim hoc Henricus, dicens debuisse fieri proportionẽ inter vniuersum creaturarũ rõnalem, & vniuersum, saluatur namque repræsentatio diuinæ bonitatis in iustitia punitiua respectu dæmonum, & sic rõ in hominibus nihil valet. ¶Secundum est proportio inter gradus vniuersi & gradus hominũ, non est, inquit Henr. par de eis rõ: quoniam oẽs species vniuersi sunt de perfectione per se vniuersi, nõ autẽ oẽs moralũ quod probatur, quia nullus defectus sine culpa siue pœnæ pertinet per se ad perfectionem vniuersi. Cõstat autem multos actus morales vt mendacium, furtum, & his similia mali culpæ esse species. ¶Tertium est applicatio iustitiæ ac reprobos. Saluatur enim iustitia, inquit Aug. in prędestinatis, iuxta illud Apostoli, Quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. ¶Quartum est causalitas finalis attributa iustitiæ punitiuæ respectu reprobationis in cõi: cõtra hoc enim arguitur vtrique. Henr. quidem quia non videtur rationabile vt Deus fieri peccata permittat, vt ea postmodũ puniat: nimò in hominibus videmus quòd qui permittit aliquem peccare, si posset eum prohibere, vel impedire, peccat. nõ igitur hoc attribuendum est Deo. Et confirmat hoc Aureo. quia non fuit faciẽ da mala vt veniant bona: sed reprobatio absque omni demerito est mala: ergo non est à Deo facienda propter hoc solum vt appareat in sua iustitia bonitas: Præterea, inquit Aure. iustitia punitiua non est per se intenta, sed tantùm ex suppositione culpæ punibilis: ergo ipsa non est principalis causa reprobationis, sed peccatum prius ipsa: ergo nulla necessitas est vt aliquid fiat in vniuerso, ad hoc vt iustitia punitiua eluceat. ¶Ad primũ horũ dicendum est, ꝙ licet potuisset tota creatura rationalis poni vt vniuersum: rõnabiliter tamen Autor genus humanũ posuit, nõ quia duo vniuersa constituant homines & Angeli, sed quoniam de facto constat quosdam homines reprobari & quosdam prædestinari: tanquam ipsum genus humanũ cuiusdã vniuersi ex tot gradibus constantis rationem habeat. & quòd hęc sit mẽs litera insinuant illa verba, Si igitur considerentur totum genus humanum vt totam rerũ vniuersitatem, ex nota siquidem conditionali inuenit, quòd non rem ex vi rationis, quàm ex facto proportionalitatem hanc exercebat. ¶Ad secundum dicitur, ꝙ Arguens forte somnians, hoc obiecit hanc literæ nusquam enim reperitur talis proportio facta. ¶Ad tertium verò dicitur dupliciter. Primò, quod non ex iniquitate iustitiæ, sed iustitiæ talis reprobationẽ litera infert, talis autem non solum in prædestinatis. Secundò dicitur, ꝙ etiam ex ratione iustitiæ potest inferri reprobatio: quoniam iustitia propriè dicitur opus in quo maximè ipsa relucet ei minus misericordia sicut ecõtrario misericordia, absolutè dicitur vbi quasi totũ ipsius est paruum relinquẽs locum iustitiæ: & sic licet in prædestinatis aliquid iustitiæ saluetur, vt abundantia tamen eius eluceat, reprobatio fit. ¶Ad quartum, vt bene intelligatur responsio & S. Tho. doctrina, præuibare oportet, ꝙ ip reprobatione sunt tria, permissio peccati, ipsum peccatũ & æterna punitio, nec hæc tria sunt effectus reprobationis diuinæ quẽadmodũ omne ordinans in vitam æternã erat effectus ꝑdestinationis, ꝙ quod possumus hic recte dicere totum effectũ reprobationis, vel partem vt distinximus de effectu prædestinationis, sed debemus cautius loquẽdo dicere totũ quod est in reprobatione, vel id qd est in ea ex virtute reprobãtis. Et tũc scito, ꝙ apud diuũ Th. vt patet sup. 9. c. epist. ad Ro. diuersa est ratio de cã ꝑdestinationis & reprobationis: quoniã vltimus effectus reprobationis, s. punitio, habet cãm ex parte reprobati, s. culpã: cuius nullo modo Deus est actor ꝑticipationis aut vltimi effectus, s. beatitudinis licet sit aliqua causa in nobis, s. meritum, id tamẽ totum est à prædestinãte. Et sic, si de effectu toto vtriusq; s. reprobationis & prædestinationis est sermo, nulla de peccato quæstio inseri debet, sed de his tantum, q̃ à reprobante & prædestinãte sunt: q̃ bona oportet esse: & de his dẽ, ꝙ diuina bonitas eorũ causa

ij 12. 24. 25. Aug. lib. 1. ad Simp. q. 2. & de præ. & gr. cap. 3. & lib. 6. Hypog. & li. 2. de pupil. Sæcl. cap. 11. & lib. 2. cap. 8.

si secundum rõnẽ causæ finalis, vt dictũ est. ¶Ad secundum sic dicẽdum, ꝙ ꝑdestinatio habet rationem ex parte effectus in cõi ipsam diuinã bonitatẽ. In particulari autẽ vn° effectus est ratio alterius, vt dictum est.

¶Ad tertium dicẽdũ, ꝙ ex ipsa bonitate diuina rõ sumi põt ꝑdestinationis aliquorũ & reprobationis aliorum. Sic enim Deus dr̃ omnia ꝑp suã bonitatẽ fecisse, vt in rebus diuina bonitas repræsentetur. Necesse est autẽ ꝙ diuina bonitas (quæ in se est vna & simplex) multiformiter repræsentetur in reb. e ꝑp hoc quòd res creatæ ad simplicitatẽ diuinã attingere nõ possunt. Et inde est ꝙ ad cõplexionẽ vniuersi requiruntur diuersi gradus rerũ, quarum quædã altum, & quædã infimum locum teneant in vniuerso. Et vt multiformitas graduũ cõseruetur in rebus, Deus permittit aliqua mala fieri me multa bona impediãtur, vt supradictum est. Sic igitur cõsideremus totum genus humanum, sicut totã rerum vniuersitatẽ. Voluit igitur Deus in hominibus quãtũ ad aliquos quos ꝑdestinat, suã repræsentare bonitatem, per modum misericordiæ parcẽdo: & quãtum ad aliquos, quos reprobat per modum iustitiæ puniẽdo. Et hæc est rõ, quare Deꝰ quosdã eligit, & quosdam reprobat. Et hãc cãm assignat Apostol. ad Rom. 9. dicens, Volens Deus ostendere irã, id est vindictã iustitiæ: & notã facere potentiã suã, sustinuit, id est permisit in multa patientia vasa iræ apta in interitũ, vt ostẽderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriã. Et 2. Ti. 2. dicit, In magna domo nõ solũ sunt vasa aurea & argẽtea, sed etiã lignea & fictilia. Et quẽdã quidẽ in honorẽ, quẽdã in cõtumeliã. Sed quare hos elegit ī gloriã & illos reprobauit, nõ habet rationẽ, nisi diuinã volũtatẽ. Vnde Aug. dicit sup Ioã. Quare hũc trahar, & illũ nõ trahat noli velle diuiudicare, si nõ vis errare. Sicut etiã in rebus naturalib. potest assignari ratio (cum prima materia tota sit in se vniformis) quare vna pars eius est sub forma ignis, & alia sub forma terrę à Deo in principio cõdita: vt sic sit diuersitas specierũ in rebus naturalib. Sed quare hæc pars materiæ est sub ista forma, & illa sub alia, dependet ex simplici diuina voluntate: sicut ex simplici voluntate artificis depẽdet, ꝙ ille lapis est in ista parte parietis, & ille in alia: quamuis ratio artis habeat quòd aliqui sint in hac, & aliqui sint in illa. Neque tamẽ propter hoc est iniquitas apud Deum si inæqualia non inæqualibus præperat. Hoc enim esset contra iustitiæ rationem, si prædestinationis effectus ex debito redderetur, & non daretur: ex his enim quæ ex gratia dantur, potest aliquis (pro libito suo dare qui vult plus, vel minus dum modo nulli subtrahat debitũ) absque præiudicio iustitiæ. Et hoc est quod dicit pater famil. Matt. 20. ca. Tolle quod tuũ est, & vade, an non licet mihi quod volo facere?

Ex Aug. li. de bono præse. c. 14.

Hentici quã Aureoli à falsa interpretatione huius literæ procedunt, dum relucentiã diuinę iustitiæ finem reprobationis effectuũ excludendo, alias cãs & præcipuẽ culpam intellexerũt ê S. Th. ponẽ, cuius oppositũ iam manifestauimus. Sigillatim igitur respõdendo, ad primũ dicitur, ꝙ alius est ordo inter effectus ꝑdestinationis & effectus reprobationis. nõ enim posterior est finis prioris, quẽadmodũ ibi ꝑmissũ est finis meriti. nõ enim dicimus ꝙ Deo Deus ꝑmittit peccata vt puniat, sed dicimus ꝙ ꝑmittit & punit ꝑp relucentiã iustitiæ suæ: & quia hoc est totus reprobationis effectus, id circo reprobationis rõ diuina iustitia meritò dr̃. Nec est verũ ꝙ quicunq; potẽs impedire peccatũ alterius, peccat si permittit. hoc enim nõ habet locũ nisi in eo qui tenetur ad impediendũ, vt in regimine etiã humano experientia docet: multa enim sũt aliquas regiminis deperiret, si permissio nõ esset licita. Ad cõfirmationẽ verò Aur. dr̃, ꝙ reprobatio quo ad primũ effectũ, id est, punitionẽ, dato ꝙ esset mala sine omni demerito, quo ad primũ effectũ s. permissionẽ demeriti: eriam si nulla subesset cã nisi relucentia iustitiæ diuinæ mala nõ est: quoniã ꝑmissio ipsa nihil adimit cadẽti de his q̃ sibi debẽtur, sed tantũ gratuitũ negat amorẽ Dei ad tenẽdum ne cadat. Vnde, cum permissio secundũ se nõ sit mala, & relucẽtia diuinæ bonitatis in iustitia punitiua sit magnũ bonum, si ad nihil aliud ꝑmissio ordinaretur, adhuc bona esset. Negãdũ est ergo & ꝙ reprobatio quo ad primũ eius effectũ (secluso omni alia cã) esset mala, & ꝙ reprobatio quo ad oẽs eius effectus ponatur à nobis sine omni alia cã, vt iam patet ex dictis. Ad vltimum dr̃ negando assumptum. s. iustitia punitiua non est per se intenta, nõ enim vno modo dr̃ per se intentũ aliquid. Est enim per se primò intẽtum, & aliquid per se nõ primò: id enim est per se primò intẽtũ, qd̃ bonũ cum sit, in se intentionẽ omniũ ad ipsum, quomolibet facientiũ adæquat, id est, ꝙ tã ipsum quã oĩa ad ipsum quomodolibet cõcurrentia intendunturab eo respectu cuius est per se primo intentũ. Id autẽ dr̃ per se non primo intẽtum, ꝙ in se quidẽ bonum est ac intentum, sed ex aliquo nullo modo intẽto occasionatur: & de horũ numero est iustitia punitiua, q̃ ex peccatis punicndis occasionem habet. Quòd autem huiusmodi perfectiones maium culpæ præsupponentes, per se intentæ sint & dicendæ sint, relucentia diuinæ bonitatis in passione Christi testãt. constat enim eam per se intentam esse à Deo dum per ipsam intenta fuerit tota latitudo felicitatis omnium purè hominum prædestinatorum: & gloria sui corporis cum cæteris, quæ sibi & aliis meruit & tũ ex malo culpæ occidentium ipsum occasionari oportuit. Vnde neutra consequentia aliquid valet, & de prima quidem satis patet, de secunda quoque solicitari non oportet: quoniam manifestè liquet, quòd propter hæc bona ex malo culpæ occasionata multa in vniuersa rationabiliter fieri expedit, vt patet in exemplis adductis.

¶Quo ad secundum intẽdit conclusionẽ, Causa quare Deus istos ꝑdestinat, illos reprobat, est sola Dei voluntas. Et probat eam auctoritate Au. atq; proportionali similitudine ad partẽs ac situs materię tã in naturalibus quam artificialibus, vt clarè patet in litera. ¶Circa hanc partem occurrunt impugnata. primum est ipsa conclusio. secundum est exemplum naturale. tertium exẽplum artificiale. Contra exemplum quidem vtrunq; obiicit Henr. primò: qa in partibus materiæ siue arti siue actori naturæ subiectis æqua est rõ. in hominib° autẽ istis & illis est dispar ratio, aliter disposito hoc quã illo. Aureo. deinde, qa huiusmodi partes materiæ carẽt sẽsu, ac experiẽtia boni & mali: homines autẽ isti & ille experiũt & bona & mala pœnæ, & ꝙ propterea nõ ẽ par rõ: quoniã in exẽplis sola voluntas sufficit, qa nulli fit iniuria, ī ꝙ posito aũt nõ sufficit, qa fit iniuria paritẽr ib° & afflictis: Cõclusionẽ quis arguat. Aur. ac Henr. quia tũ nõ alia tangit difficultas, quàm dudũ discussa & manifesta p-

erãsire expedit. nõ enim hæc cõclusio aliud intendit nisi ꝙ statibus supra dictis, s. causis reprobationis & ꝑdestinationis in cõi nulla est quare illæ causæ cũ suis effectibus magis applicentur ad hunc hominẽ quàm ad illum, nisi diuina volũtas: quare eos hũc permittat cadere, illũ verò teneat ne cadat, ex solo eius volũtate depẽdet; quare verò hũc puniat, nõ ex sola Dei volũtate depẽdet, sed ex demerito huius, vt dixim° de punitione reprobatorum in communi. Vnde concludendo quare in hoc reprobationis effectus primus, & nõ in illo, solo Dei volũtas est causa. Non enim ex diuina bonitate, aut ex inæqualitate dispositione (quoniã nulla est ante primũ effectũ: vt in corpore articuli probatũ fuit contra Hẽrici positionem) ratio habetur quare in hoc magis quã illo nic ponatur effectꝰ. Ex his autẽ patet primò solutio obiectionũ Aureoli: quoniã impugnat ꝙ nũquam somniauimus, s. quod Deus pro libito voluntatis suæ magis hunc, quàm illum punit & affligit: putans hoc intendisse literam hãc & exẽpla adducta, cum tamẽ ad primos effectus, scilicet permissionem & dilectionem omnia respiciant. Patet qũoq; responsio ad Hẽricum: quoniã ante primos effectus prędictos æquẽ sunt dispositi isti & illi sicut partes materiæ primæ & lapides respectu domus, &c.

124 1. dist. 40. q. 3. artic. & q. quol. q. 1. artic. 1. & 12. quolib. artic. 3. & 12. quol. artic. 3. & Ver. q. 6. art. 3. & 5. & ad He. 12. 4. col. 4. fi. 11. de corp. reb. & gr. cap. 13.

Tract. 26. non longè à pũc.

Arti.

¶Quo ad tertiũ respondetur argumento, non esse iniquitatis æqualibus inæqualia præparare in gratuitis, sed i de bitis. Et cõfirmatur autoritate patrisfamilias Matthæi vigesimo.

Q. 22. arti. 4

¶Aduerte hic quòd tã Henr. quàm Aur. hunc passim reprehẽdere conatur: quia reprobatio non est de numero gratuitorũ: punire enim non est gratiæ, sed iustitiæ, in iustis autẽ locũ non habet verbum patrisfamilias. Sed ad hoc facil lima est responsio: reprobatio enim, vt iam dictum fuit, quo ad vltimum effectũ id est, punire, iustitiæ actũ exercet, in qua, vt expressè litera dicit, nõ licet vnicuique facere ꝙ vult. Quo ad primum autẽ effectum id est, permissionem peccati, &c. negationem actus misericordiæ, sed gratiæ exercet. & quia non solum gratuitum est dare maiorem vel minorum gratiã, sed simpliciter dare, & nõ dare illã infra latitudinem gratuitorũ comprehendunur, idcirco reprobare & ꝑdestinare, inter gratuita meritò connumerãtur, quamuis diuersimode, vt patet ex dictis, & ꝙ propterea optimè ad ea suũ patrisfamilias est applicata.

Q. 14. arti. 3. & q. 19. art. 1. 8.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ tertiæ Articulum sextum.*

IN titulo adueniente ex quæst. de veritate, quæstione 6. art. 3. q̃ ly certa, pòt dupliciter intelligi, s. certitudine cognitionis, vel certitudine ordinis. Cum enim ꝑdestinatio duo in se claudat, s. præcognitionem & præcausalitatem, pòt attẽdi certitudo eius, & quo ad cognitionẽ vt s. habeat certã cognitionẽ de prædestinatis effectibus & euentibus: & potest rursus attẽdi eius certitudo quo ad causalitatẽ, s. habeat infallibilem ordinem in attingẽdo ac perdũcẽdo ad ꝑdestinatos effectus. Et quũ prima certitudo nõ exit limites scientiæ diuinæ, de qua satis abũde tractatũ est, certitudo verò ordinis, ꝓprias habet difficultates in hac materia, ꝓpterea hic titulus de certitudine ordinis est intelligendus, ita q̃ sensus est, an ꝑdestinatio, inquantũ cã, habeat infallibilẽ ordinẽ ad effectus intẽtos. ¶In corpore vna est cõclusio responsiua, habens tamen duas partes: Prædestinatio est certa, nõ tũ necessitatem imponit. Prõbat quo ad vtrãque partẽ simul dupliciter. primò, ex parte prouidẽtiæ sic. Prouidentiæ ordo est infallibilis, & tamẽ quædã prouidentiæ subiecta cõtingenter eueniunt secundũ conditiones causarũ proximarum. Ergo & prædestinationis ordo est certus, & tũ prædestinationis effectus contingenter eueniunt iuxta libertatẽ arbitrij. Antecedens patet quæstione præcedente. consequentia autem probatur, quod prædestinatio est pars prouidentiæ. ¶Secũdò manifestabilis dr̃ conclusio ex supradictis similibus conditionibus scilicet & voluntatis diuinæ respectu cõtingentium. ¶Aduerte hic, ꝙ manifestè litera adæquat certitudinẽ, quidẽtiæ certitudini ꝑdestinationis, imò ex certitudine ordinis illi° ꝓbat à priori certũ ordinẽ istius. Ita ꝙ sicut omne ꝑdestinatũ, ita omne prouisũ infallibiliter euenit. Verba autẽ S. Tho. in quæst. de Veritate q. 6. ar. 3. quũ ponitur differentia inter prædestinationẽ & prouidentiã in hoc, ꝙ prouidentia nõ est certa respectu euẽtus finis particularis in materia cõtingenti, prædestinatio autẽ est certa, non sunt interpretãda vt sonant, vt ex hac litera & supradictis patet. Non enim intẽdit, ꝙ prouidentiæ diuinæ nõ subiacent res cõtingentes, nec ꝙ oppositũ euenit præuisũ euẽtus, sed quòd multi ordines humanorũ causarũ cõtingentium ad aliqua futura, sub diuina prouidentia cadũt, & tũ illa futura nũquã erũt vt patet de multis præparationib° huiusmodi causarũ, quibus tamẽ non euenunt inrenta: sub prædestinatione autem nullus cadit ordo particularis aliquius ad aliquod futurum: qa etiã sub eadem cadat euentus illius futuri. Et nasciturhæc differẽtia ex amplitudine ambitus prouidentiæ: quia scilicet sub ipsa, omnis ordo claudũ, sine cũ euẽtu futuri, sine non: sub prædestinatione autem soli ordines habentes euentum ad intentũ finem etiam in particulari: nullus enim ordo deficiẽs à proprio intẽto vt sic, sub ipsa cadit. Verum tamẽ non sunt extendenda nec vũranda verba illa: quoniã ordo deficiẽs à proprio eũtu, nõ est ꝑnitus à Deo, quod ad euẽtũ, sed quo ad ipsum ordinẽ, & non euentum proprium: & propterea nihil certitudinis admittit prouidentiæ huiusmodi nõ euẽtus. Propter quod dicimus & dicimus, ꝙ in melius verba mutauit Autor simpliciter de ꝓuidentiẽ certitudine tractãs hic, adæquando cã ꝑdestinationi. Nec illorũ meminit, quoniã nunc dicta pia interpretatione ex parte rerum substinẽri vtcũque possunt. Cætera autem, quæ circa certitudinem prædestinationis disputanda essent, iam discussa sunt in præcedenti quæstione de prouidentia, vnde non oportet eam amplius repetere.

Arti. 4.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ tertiæ Articulum septimum.*

TIrulus clarus est.

¶In corpore tria facit primò de certitudine numeri prædestinatorum absolutè. secũdò, de numero reproborũ. tertiò, de certitudine quo ad nos numeri prædestinatorum tractat. ¶Quo ad primum hæc est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Numerus prædestinatorum est Deo certus, non solum formaliter, sed materialiter, non solum vt cognitus, sed vt electus & prædefinitus. Conclusio hæc habet tres partes principales: & prima quidem scilicet quòd sit Deo certus pro constanti relinquitur. Secunda autẽ scilicet non solum formaliter, sed materialiter: & declaratur quo ad terminos, dum quidã hoc negãtes afferũtur, & probatur ducẽdo ad incõueniẽs sic, si numerus prædestinatorũ esset Deo certus formaliter rãtũ, tolleretur certitudo ordinis prædestinationi attributa in ꝑcedẽti articulo, hoc est incõueniẽs: ergo patet cõsequentia, quia stat et Petrum esse prædestinatum, & tũ nõ saluari, & sic prædestinatio non infallibiliter suum sortiretur effectum. Tertia autẽ, s. non solum vt cognitus, sed vt prædefinitus, & declaratur quo ad terminos exemplo numeri guttarũ pluuiæ, & arenæ maris quo ad ly cognitus, & differentia inter numerũ mãsionum domus, & mensurarũ parietis, &c. & numerũ lapidum

115 ad 4. c. 2. 3. arti. 2. & Ver. q. 6. art. 4.

lapidũ respectu ædificatoris, quo ad ly prędęfinitus, & probat sic, Omne agẽs intẽdit facere aliquod finitum: ergo intendit aliquam determinatã mẽsurã in suo effectu: ergo excogitat aliquẽ numerũ in partibus principalibus per se requisitis ad totũ. ergo Deus præordinauit, in qua mẽsura debet esse totũ vniuersum. ergo pdefiniuit quis esset cõueniens numerus vniuersi essentialibus partibus, id est, perpetuis: ergo prædefiniuit certum numerũ pdestinatorum. Antecedẽs ex quæstione septima supponitur, secũda autem cõsequentia declaratur ex differentia inter numerum principaliter requisitorũ ad opus, & numerum eorum, quæ requiruntur solum propter aliud. illorum nãque numerus prædefinitur, istorũ autem tantus præcipitur, quanto opus erit ad cõstructionem priorum. tertia autem probatur: quia totum vniuersum est ,,prius effect⁹ Dei, quarta verò, quo ad illum terminum, scilicet partes vniuersi, declaratur ex differentia inter corruptibilia, & incorruptibilia vt sic: in hoc ꝙ illa propter se, hæc autem propter speciei salutem ad vniuersum spectant. & ex hoc infertur corollarium pertinens ad prouidentiam Dei, s. quòd numerus individuorum corruptibilium extra speciẽ humanam est Deo certus non prædefinitiuè, sed præcognoscitiuè, numerus autem speciẽ utrouque modo est Deo certus: & similiter numerus elementorum, astrorum & sphærarũ. Quinta demum probatur quia creaturę rationales beatitudinem cõsequentes ordinatur ad bonũ vniuersi præ cæteris creaturis, ꝙ probatur: quia ex eo quòd rationales sunt simpliciter incorruptibiles vt sic, eo autem ꝙ beatitudinem consequuntur, immediatius attingũt ipsum vltimum finem totius vniuersi, scilicet Deum.

Cap. 13.

Aut præc.

¶ Circa antecedens dubium occurrit propter infinitatem motus. Cõstat enim quòd apud Philosophos motores orbium intendunt semper mouere, & consequenter intendunt facere effectum infinitum: & tamen in litera affirmitur, ꝙ omne agens intẽdit facere finitum. Ad hoc dupliciter respondetur. Primò quòd hoc assumptum intelligitur de effectu in actu. de tali enim probatum est in quæst. 7. ꝙ non potest intendi ab aliquo agente. motus autem cæli constat, quod non infinitus in actu: & propterea non obstat proposito. Dicerent secundò Philosophi, quòd motores orbium nõ intendunt per se primò circulationes infinitas, sed assimilationem ad Deũ in causando aliaq; quia mouendo conseruantur, ideo quasi per accidens intendunt semper mouere, tanquam infinitæ circulationes non sint propter se, sed quia tot requiruntur ad motorum perfectionem conseruandum, sicu diffundendam quo ad Deum gloriosum. ¶ Circa declarationem partium vniuersi dubium occurrit, quoniam in primo Cæli, Arist. & S. Th. corpora tantum simplicia partes secundum speciem vniuersi ponit, hic autem adiunguntur species mixtorum & vegetabilium & animãliũ. Ad hoc dupliciter dici potest. primò, ꝙ in primo Cæli est sermo de perfectione substantiali vniuersi: hic autẽ de perfectione quasi per modũ passionis: habẽt enim se omnes corporales species ad simplicia corpora, vt passiones ad subiectum, dum ex eis & actiuè & materialiter fiunt & constant. Secundò dicit, ꝙ vniuersum põt sumi dupliciter. Vno modo ꝙ vniuerso corporeo vt sic, & hoc modo tractatur in primo Cæli, & cõstituitur ex solis simplicibus corporibus: quoniam nulla corpulentia est in vniuerso nisi simplicium corporum: omnis enim mixtorũ corporalis materia ex elementis est alio modo pro vniuerso perfectionis, & sic tractatur hic, & ad eius integritatem exiguntur omnes species, vt in litera dicitur, non enim perfectiones specificæ corporum istorum ex simplicibus corporibus vt sic fiunt, sed ex altiori quadam natura, vt patet de perfectione vitali.

b 251 458

D. 80.

¶ Circa conclusionẽ ipsam adueniet, quòd Aureolus apud Capreolũ in quarto dist. primi, eam nititur impugnare, sed quoniã non arguit ex propriis certi numeri, sed ex omnibus pertinentibus ad differentiũ prædestinatorum à reprobis, & æquocat de fine vniuersi, & hęc superius patẽt: idcirco, pertrãsiendum censuit: ex his enim facile patet omnium solutio.

¶ Quo ad secũdum est hæc cõclusio, numerus reproborũ non est omnino sic certus. Et ,,probatur electis omnia cooperantur in bonũ: ergo reproborũ prædestinati fiunt à Deo in bonũ electorum: ergo numerus reproborum non est sic omnino certus.

¶ Aduerte hic ly sic omnino in reprobis enim sunt duo, scilicet ipsa creatura, & id quod pertinet ad esse reprobum: quę ad naturam eodẽ modo prædefinitus est numerus electorum & reproborum, quoniam vtrique eadẽ naturæ sunt incorruptibilis, rationalis. & c. quo ad gratuita verò, sicut electi prædiffinini sunt propter seipsos, vt scilicet propris actibus atque felicibus vltimũ finẽ simpliciter attingãt, reprobi verò quasi irrationabiles creaturæ prout sunt non ad bonũ propriũ: quoniã felicitate priuati sunt, sed alienũ, s. Dei & electorum: ita numerus electorum est certus propter se. Numerus autem reproborum propter aliud, id est electos. Vnde considerando reprobos ratione subiecti, dicimus quod est certus eorũ numerus etiam prædefiniritiuè: considerando autem eos quatenus reprobi sunt, dicimus ꝙ non sunt in certo numero prædiffinitiuè, sed quasi tot diuina prouidentia reprobis vtitur quot ad electorum bonum cõferre conspicit. Et hanc distinctionem per illa verba (non sic autem omnino est) intendit litera, dicens enim (non sic) excludit reprobos à principalibus & per se primò partibus vniuersi, apponens autem ly (omnino) exemit eos à pluribus purè propter aliud, sic quasi medios locauit propter incorruptibilitatem subiecti, &c. vt diximus.

Ex Grego. lib. 1. Dial. cap. 8.

¶ Quo ad tertium, tractatur numerus prædestinatorum hominum an nobis sit certus, referuntúrque tres opiniones: & nulla earum approbatur, sed quarta opponitur melior.

¶ Aduerte hic, quòd opiniones istæ non reprehendunẽ. Tum quia in materia valde dubia, & per certitudinem occulta nobis opinatiuè locuti sunt Autores. Tum quia Autores opinionum harum illustres ac etiam sancti videntur fuisse: secundam nanque opinionem Gregorij esse constat, melior autẽ omnibus quarta dicitur: quia autoritati Ecclesiæ innititur dicentis in collecta, secreta Deus cui soli cognitus est numerus electorũ in superna felicitare locandus: & ad hoc innuendum eisdem verbis Autor vsus est in litera.

¶ *Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum octauum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primò duas opiniones tractat. Secundò respõdet quæsito. Quo ad primum opiniones & earum improbationes satis in litera patent. Et scias, quòd, vt in articulo sexto quæstionis sexta de veritate habetur, prima opinio ex Epicureis. Secunda ex Stoicis orta videtur aut potius ex Ægyptiis in Stoicos deriuata, & in eam Auicenna quoque incidisse videt. Et quoniã extremæ sũt, prima credente, quòd nostra nihil conferunt: secunda verò, ꝙ totũ faciũt, dum etiam ipsum prædestinantem mutãt, rationabiliter media sententia vero comprobatur, scilicet ꝙ aliquo modo sic, & aliquo modo nõ, vt in litera subiũgitur. Quo ad secũdũ ergo respõdet quæsito duabus conclusionibus iuxta duo distinctionis mẽbra. Distinctio est. In prædestinatiõe sunt duo, s. præordinatio & effect⁹. Prima cõclusio est: Prædestinatio quo ad prǫordinationẽ nullo modo iuuatur precibus Sãctorum, & probatur: quia non sit Sanctorum precib⁹ ꝙ aliquis præordinetur à Deo in vitam æternam. Secunda est, pdestinatio quo ad effectũ iuuatur precibus Sãctorum & aliis bonis operibus: & probatur, prouidentia non subtrahit causas secundas, sed eis vtitur sic, vt sine illis prouisi effect⁹ non prouenirent, ergo prædestinatio salutis alicuius continet sub suo ordine quicquid illum promouet in salutem, quęcunque sine illa, ita quod sine eis salutem ille non consequeretur: ergo prædestinationis effectus per huiusmodi orationes, & opera certitudinaliter impletur, quod erat intentum. Antecedens patet ex dictis, & manifestatur in naturalibus: prima verò consequentia, quæ sola expleicit habetur in litera, probatur: quia prædestinatio est pars prouidentiæ: reliqua ex se patent, annectitur quoque corollariũ in literà: imò inseritur per modum exhortationis: quia ad mores plurimũ res hęc prodest. Confirmatúrque autoritate Petri Apostoli: vt satis clarè patet in litera.

146. 2. dist. 41. art. 4. & 5. dist 17. ar. 3. q. 1. ter tium. & 4. dist. 46. q. 3. a. 3. 4. m. & Vet. q. 6. art. 6.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum primum.*

In titulo aduerte, ꝙ non incipit à quęstione an est, sed à quęstione quid est, supponens ex autoritate Scripturę librum vitę esse, & propter affinitatem cum prædestinatione quęrit quid sit, quærendo an sit idẽ quod prædestinatio, quatenus ex diuersitate illa habeat quid est.

¶ In corpore duo facit. primò dicit quid nomini. secundò quid rei. Quo ad primum tria dicit. Primò, quòd liber vitæ non propriè, sed metaphoricè dicitur in Deo. Secundò, ꝙ significat scriptionem præ-

per consequens non potest tẽporale iuuare ad hoc quòd aliquod æternũ sit. Sed prædestinatio est æterna. Cùm igitur preces Sanctorum sint temporales, nõ possunt iuuare ad hoc ꝙ aliquis prædestinetur. Non ergo prædestinatio iuuatur precibus Sanctorũ.

¶ 2. Pręterea, Sicut nihil indiget cõsilio, nisi propter defectum cognitionis: ita nihil indiget auxilio, nisi propter defectum virtutis. Sed neutrum horum competit Deo prędestinanti. Vnde dicitur Rom. vndecimo, Quis adiuuit Spiritũ Domini? Aut quis cõsiliarius eius fuit? Ergo prædestinatio non iuuatur precibus Sanctorum.

¶ 3. Præterea, eiusdem est adiuuari & impediri. Sed prædestinatio non potest aliquo impediri. Ergo non potest aliquo iuuari.

¶ Sed contra est, quod dicitur Gen. 25. ꝙ Isaac rogauit Deum pro Rebecca vxore sua, & dedit conceptum Rebeccæ. Ex illo autẽ conceptu natus est Iacob, qui prædestinatus fuit. Non autem fuisset impleta prædestinatio, si natus nõ fuisset. Ergo prædestinatio iuuatur precibus Sanctorum.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ circa hanc quæstionẽ diuersi errores fuerunt. Quidam enim attẽdentes certitudinẽ diuinæ prædestinationis, dixerũt superfluas esse orationes, vel quicquid aliud fiat ad salutẽ æternã consequendã: quia his factis vel non factis prædestinati consequuntur, reprobati non consequuntur. Sed contra hoc sunt omnes admonitiones sacræ Scripturæ, exhortãtes ad orationem, & ad alia bona opera. Alij verò dixerũt, ꝙ per orationes mutatur diuina prædestinatio. Et hæc dicitur fuisse opinio Ægyptiorũ, qui ponebant ordinationẽ diuinam, quã fatum appellabant. aliquibus sacrificiis & orationibus impediri posse. Sed cõtra hoc etiã est autoritas sacræ scripturæ. Dicitur enim. 1. Reg. 15. Porro triumphator Israel nõ parcet, neque pœnitudine flectet. Et Ro. 2. dicitur ꝙ sine pœnitẽtia sunt dona Dei & vocatio. Et ideo aliter dicendum ꝙ in pdestinatione duo sunt cõsideranda, scilicet ipsa præordinatio diuina & effectus eius. Quãtum igitur ad primũ, nullo modo prædestinatio iuuatur precibus Sãctorum. Non enim precibus Sãctorum fit quòd aliquis prædestinetur à Deo. Quantũ verò ad secundum dicitur prædestinatio iuuari precibus Sanctorum, & aliis bonis operibus: quia prouidentia (cuius prædestinatio est pars) nõ subtrahit causas secundas: sed sic prouidet effectus, vt etiam ordo causarum secundarum subiaceat prouidentiæ. Sicut igitur sic prouidentur naturales effectus vt etiam causæ naturales ad illos naturales effectus ordinentur, sine quibus illi effectus non prouenirent, ita prædestinatur à Deo salus alicuius, vt etiam sub ordine prędestinationis cadat quicquid hominẽ promouet in salutem, vel orationes proprię, vel aliorũ, vel alia bona, vel quicquid huiusmodi, sine quibus aliquis salutem non cõsequitur. Vnde prædestinatis conandũ est ad bene operãdum & orãdum: quia per huiusmodi prædestinationis effectus certitudinaliter impletur. Propter quod dicitur 2. Pet. 1. Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa ostendit, quòd prædestinatio non iuuatur precibus Sanctorum, quantum ad ipsam præordinationem.

¶ Ad secundũ dicendum, ꝙ aliquis dicitur adiuuari per alium dupliciter. Vno modo, inquãtum ab eo accipit virtutem, & sic adiuuari, infirmi est: vnde Deo nõ competit, & sic intelligitur illud, Quis adiuuit Spiritum Domini? Alio modo dicitur quis adiuuari per aliquẽ, per quẽ exequitur suã operationẽ, sicut dominus per ministrũ. Et hoc modo Deus adiuuatur per nos, inquantum exequimur suam ordinationem, secundum illud 1. ad Cor. 3. Dei enim adiutores sumus. Neque hoc est propter defectum diuinæ virtutis, sed quia vtitur causis mediis, vt ordinis pulchritudo seruetur in rebus, & vt etiam creaturis dignitatẽ causalitatis communicet.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ secundæ causæ non possunt egredi ordinem causæ primæ vniuersalis (vt suprà dictum est) sed ipsum exequũtur. Et ideo prædestinatio per creaturas potest adiuuari, sed non impediri.

Quæstio vigesima-quarta, de Libro vitæ, in tres articulos diuisa.

Deinde considerandum est de lib. vitæ. ¶ Et circa hoc quærũtur tria. ¶ Primò, quid sit liber vitæ.

¶ Secundò, cuius vitæ sit liber.

¶ Tertiò, vtrũ aliquis possit deleri de libro vitæ.

Articvlvs I.

¶ Vtrum liber vitæ sit idem quod prædestinatio.

Ad primvm sic proceditur. Videtur, quòd liber vitæ non sit idem quòd prædestinatio. Dicitur enim Eccles. 24. Hæc omnia liber vitæ. Gloss. Id est nouum & vetus Testamentum. Hoc autem non est prædestinatio. Ergo liber vitæ non est idem quod prædestinatio. Cap. 14.

¶ 2. Pręterea, Aug. in lib. 20. de Ciuita. Dei. ait, quod liber vitæ est quædam vis diuina, qua fiet vt cuicunque opera sua bona vel mala in memoriã reducantur. Sed vis diuina non videtur pertinere prædestinationem, sed magis ad tributum potentiæ. Ergo liber vitæ non est idem quod prædestinatio.

¶ 3. Præterea, Prædestinationi opponit⁹ reprobatio. Si igitur liber vitæ esset prædestinatio, inueniretur liber mortis, sicut liber vitę.

¶ Sed contra est quod dicitur in gloss. super illud Psal. 68. Deleantur de libro viuentium: Liber iste est notitia Dei qua prædestinauit ad vitam quos præsciuit. Ecc. ali. nod in ca po. ann.

¶ Respondeo dicendum, quòd liber vitæ in Deo dicitur metaphoricè secundum similitudinem à rebus humanis acceptã. Est enim consuetum apud homines, quod illi, qui ad aliquid eliguntur, conscribuntur in libro: vt pote milites vel consiliarij, qui olim dicebantur Patres cõscripti. Patet autẽ ex premissis, quod omnes prædestinati eliguntur à Deo ad habendam vitam æternã. Ipsa ergo prædestinatorum conscriptio dicitur liber vitę. Dicitur enim metaphoricè aliquid conscriptum in intellectu alicuius, ꝙ firmiter in memoria tenet secundum illud Prouerb. 3. Ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiant. Et post pauca sequitur, Describe illa in tabulis cordis tui. Nam & in libris materialibus aliquid conscribitur ad succurrendum memoriæ. Vnde ipsa Dei notitia, qua firmiter retinet se aliquos prædestinasse ad vitam æternam, dicitur liber vitæ. Nam sicut Scriptura libri est signum eorũ, quæ fienda sunt, ita Dei notitia est quoddam signum apud ipsum eorum qui sunt perducendi ad vitam æternam, secundum illud 2. Tim. 2. Firmum fundamentum Dei stat habens signaculum hoc nouit Dominus qui sunt eius. Arric. 4. sq. præced.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd liber vitæ potest dici dupliciter. Vno modo conscripto eorum, qui sunt electi ad vitã, & sic loquimur nunc de libro vitæ. Alio modo potest dici liber vitæ conscripto eorum, quæ ducunt in vitam. Et hoc dupliciter. Vel sicut agẽdorum: & sic nouum & vetus testamentum dicitur liber vitæ. Vel sicut iam factorum: & sic illa vis diuina qua fiet, vt cuilibet in memoriã reducantur facta sua, dicitur liber vitę. Sicut etiam liber militię potest dici, vel in quo scribuntur electi ad militiam, vel in quo traditur ars militaris, vel in quo recitantur facta militum. Vnde patet solutio ad secundum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est consuetum conscribi eos qui repudiantur, sed eos qui eliguntur. Vnde reprobationi non respondet liber mortis, sicut prędestinationi liber vitæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum rationem differt liber vitæ à prædestinatione. Importat enim notitiam prædestinationis, sicut etiam ex glossa inducta apparet. In arg. sed contra.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquarta Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore est vna cõclusio respõsiua q̃sito affirmatiuè: Liber vitæ ꝓpriè respicit vitã gloriæ. Probat sic, Liber vitæ est notitia electorũ ad vitã: ergo ad vitã supra naturã, & finalẽ. ergo ꝓpriè ad vitã gloriæ. prima cõsequẽtia ꝓbatur: qa ad id q̃ aliqui eliguntur habet duas conditiones, scilicet & q̃ non conueniat eis secundũ suas naturas, & quòd habet rationẽ finis. & declaratur hoc secũdũ exẽplo militis. secunda verò cõsequentia probatur: quia vita gloriæ est finis supernaturalis. Adijcitur hic, quòd litera assignans primã conditionẽ eius, ad quod aliqui eligitur, non dixit q̃ est supra facultatem naturæ: quia hoc falsum fuisset: cum pugnare ac cõsulere, vires naturæ non excedant: sed dixit negatiuã, scilicet non conuenit ex natura: non enim ex natura sortiẽ aliquis, quòd ad hanc rempub. tuendam pugnet, aut cõsulat: sed ex alio principio gubernante, scilicet Rempu. & ex hac accommodatione extulit librum vitæ ad vitam, non solum nã ex natura, sed supra omnẽ facultatẽ cuiuscunque naturæ creato.

148. Ver. q. 7. art. 5. 6. & 7. & 3 dist. 31. q. 1. art. 2. q. 2.

Ar. præc.

Arit. præc.

Arit. præc.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulũ tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo facit: primò tractat quã dam opinionem: secũdò respõdet quæsito secundum propriam sententiam. Quo ad primũ, primò refert duas propositiones quorum dam opinãtium. prima est, Nullꝰ deleitur de libro vitæ secundum rei veritatem. Secunda est, Aliqui deleantur de libro vitæ secundum opinionem hominum & declaratur secũda propositio consonantia cũ sacra Scriptura: quia apud ipsam quãdoque dicitur res fieri, quãdoque innotescat, & cõsequenter deleri, quando apparet deleri propter priuationẽ gratiæ. Deinde arguit primã propositionem cũ summa modestia falsitatis: qa præmium repromissum Sanctis secundpra rem & non solũ secundum opinionem intelligendum est, &c.

¶ Quo ad secundũ duo facit. primò respondet quæsito, sic: Deleri vel nõ deleri de libro vitæ, non solùm ad opinionem hominum referendum est, sed etiã quantum ad rẽ. Et probatur hæc conclusio quo ad partẽ vltimam, quã intẽdit sic, Liber vitæ est cognscriptio ordinatorũ in vitam æternã, ergo ordinatorum ex prædestinatione & præsentia; ergo ordinatorũ indefectibiliter & defectibiliter: ergo scriptorum simpliciter & secundũ quid: ergo indelebiliũ & delebiliũ secundũ veritatẽ rei: quod erat intentũ. Prima cõsequentia probatur: quia ad vitam æternã ex his duobus aliquis ordinatur, & de prædestinatione quidẽ patet, de præsenti autẽ gratia probatur: quia quisq; habet gratiã, ex hoc ipso dignus est vita æterna. Secũda autẽ probat: quia ordo gratiæ est defectibilis, q̃ destinationis verò, indefectibilis. Tertia verò, q̃ a defectibiles sunt scripti ad vitã æternã q̃ seipsi, defectibiles verò sũt scripti ad vitã æternã in sua cã, s. meritoria. Vltima autẽ patet ex terminis. secundo explanatur sensus, in quo ꝓtelligẽda est dicta cõclusio ibi, (vt deletio nõ referat, &c.) potest eã dupliciter ꝓinterpretari. Vno modo ex parte ꝓtellectꝰ diuini, secũdo modo ex parte rei scripturæ. vt clarè patet in litera.

Ver. q. 7. art. 5. 6. & 7. & 3 dist. 31. q. 1. art. 2. q. 2.

Ver. q. 7. art. 5. 6.

¶ Circa antecedẽs sup quo fundatur totus dis' cursus, dubiũ occurrit. Quoniã cũ diffinitũ nõ sit ex ẽdar vlera sũã diffinitionẽ, aut liber vitæ malè diffinitꝰ est in primo articulo, dicẽdo, q̃ est cõscriptio prædestinatorũ, aut malè extẽdit hic liber vitę ad ordinatos in vitã æternã, sine prædestinato sine nõ. Et augetꝰ dubitatio: qa si liber vitæ extenditur ad omnes ordinatos in vitã æternã, nõ solũ cõstituit in præsenti gratia, sed omnes Christiani, imò & oẽs homines essent scripti in lib. vitæ: q̃n oẽs ordinati sunt ad vitam æternam, ex hoc ipso, q̃ rationales, sunt iuxta illud August. de prædestinatione Sanctorũ. Posse habere charitatẽ, naturæ est hominũ.

¶ Ad hoc respõdetur, q̃ diffinitio superius data fuit pfecta, vtpote explicãs substãtialia libri vitæ: conscriptio enim prædestinatorũ ad substãtiã pertinet libri vitæ: cõscriptio autẽ ordinatorũ secundũ præsentẽ iustitiã habet se ad librũ vitæ vt antecedẽs: qa vt cõsequẽs substãtiale. Nõ enim ad libri vitę spectat taliũ cõferi puto nisi ex hoc ipso, q̃ est liber vitæ: glorię, ad quã soli prædestinati cõscribũtur, nã vt in respõsione ad tertiũ: præcedẽtis articuli dicitur, constituti præsenti gratia pro tãto ad conscriptionẽ libri vitæ spectãt, q̃ quanto vitã illã gloriosam pro nũc aliquo modo participãt, & hic dicitur & in idẽ redit q̃ ꝓpterea conscribũtur, qa vitam æternã in sua causa habituri sunt. Ex his cũ patet, quod librũ vitę pertinet cõscriptio habentiũ pſentẽ gratiã ex cõsequẽtia: & sic talis cõscriptio est extra substãtiã libri vitę. Nec in diffinitione debuit exprimi, sed (vt in litera fit) postmodũ deduci. Ad aliã aũt obiectionẽ taciteè ex litera respõdetur, quòd nõ quomodo liber ordinati in vitam æternã, sed ordinati sic, quòd sunt digni vita æterna, cõscribũtur in libro vitę. Et ꝓpterea neque oẽs Christiani (si aliquis est q̃ nũquã fuit in gratia, q̃ posset accidere in fidẽ accidẽte ad baptismum) neque omnes homines sunt aliquo modo scripti in lib. vitæ: quamuis potentiam quandã valde remotam ad illã vitam habeant.

¶ Circa ea quæ in calce literæ posita sunt, scito quòd deleri, ex parte deletorum non importat Scripturæ cessationem, sed mutationem de scriptis in nõ scriptos, qui enim heri fuit in gratia, & consequenter inter scriptos lapsus, hodie mutatus est per peccati maculam, desitq̃ue inter scriptos esse, & hoc vocatur deleri ex parte, vt patet in litera.

Super

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum liber vitæ sit solũ respectu vitæ gloriæ prædestinatorum.*

DSECVNDVMsic ꝓceditur. Videtur quòd liber vitæ non sit solùm respectu vitæ gloriæ ꝑdestinatorum. Liber enim vitæ est notitia vitæ. Sed Deus per vitam suam cognoscit omnem aliam vitam. Ergo liber vitæ præcipuè dicitur respectu vitæ diuinæ, & nõ solum respectu vitæ prædestinatorũ.

¶ 2. Præterea, Sicut vita gloriæ est à Deo, ita vita naturæ. Si igitur notitia vitæ gloriæ dicitur liber vitæ, etiam notitia vitæ naturæ dicetur liber vitæ.

¶ 3. Præterea, Aliqui eligũtur ad gratiã qui nõ eliguntur ad vitã gloriæ, vt patet per id quod dicitur Ioã. 6. Nonne duodecim vos elegi & vnus ex vobis diabolꝰ est: Sed liber vitæ est conscriptio electionis diuinę, vt dictum est. Ergo etiã est respectu vitæ gratiæ.

¶ SED CONTRA est, quòd liber vitæ est notitia prædestinationis, vt dictum est, sed prædestinatio non respicit vitam gratiæ, nisi secundum quòd ordinatur ad gloriam. Non enim sunt prędestinati qui habẽt gratiam, & deficiunt à gloria. Liber igitur vitæ non dicitur nisi respectu gloriæ.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ liber vitæ, vt dictũ est, importat cõscriptionẽ quandã, siue notitiã electorũ ad vitã. Eligitur autẽ aliquis ad id quod nõ competit sibi fm suã naturã. Et iterũ id ad quod eligitur aliquis, habet rationẽ finis. Nõ enim miles eligitur aut conscribitur ad hoc quòd armetur, sed ad hoc q̃ pugnet. hoc enim est propriũ officium, ad quod militia ordinetur. Finis autem supra naturam existens, est vita glorię, vt supra dictum est. Vnde propriè liber vitę respicit vitam gloriæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ vita diuina etiã prout est vita gloriosa, est Deo naturalis. Vnde respectu eius non est electio, & per cõsequẽs neque liber vitæ. Nõ enim dicimus q̃ aliquis homo eligatur ad habẽdũ sensum, vel aliquid eorũ quę cõsequuntur naturã. Vnde per hoc etiã patet solutio ad fm. Respectu enim vitæ naturalis, nõ est electio, neq; liber vitæ.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ vita gratiæ non habet rationẽ finis, sed rationem eius quod est ad finem. Vnde ad vitam gratiæ nõ dicitur aliquis eligi, nisi inquãtum vita gratiæ ordinatur ad gloriã. Et propter hoc illi qui habent gratiã, & excidunt à gloria, nõ dicuntur esse electi simpliciter sed fm quid. Et similiter nõ dicuntur esse scripti simpliciter in libro vitæ, sed secundum quid, prout, scilicet de eis in ordinatione & notitia diuina existit, quòd sint habituri aliquem ordinẽ ad vitam ęternam, secundum participationem gratiæ.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum aliquis deleatur de libro vitę.*

DTERTIVMsic proceditur. Videtur quòd nullus deleatur de libro vitę. Dicit enim Aug. in 20. de Ciuit. Dei, quòd præscientia Dei quæ non potest falli, liber vitæ est. Sed à præscientia Dei non potest aliquid subtrahi. Similiter neque à prædestinatione. Ergo nec de lib. vitæ potest aliquid deleri.

¶ 2. Præterea, Quicquid est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est, sed liber vitę est quid æternũ & immutabile: Ergo quicquid est in eo, est ibi non temporaliter, sed immobiliter & indelebiliter.

¶ 3. Pręterea, Delectio scripturę opponitur. Sed aliquis non potest de nouo scribi in libro vitæ. Ergo neque inde deleri potest.

¶ SED CONTRA, est quod dicitur in Psal. 69. Deleantur de lib. viuentium.

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ quidã dicũt, q̃ de libro vitæ nullus potest deleri fm rei veritatẽ: põt tã aliquis deleri fm opinionẽ hominũ. Est enim cõsuetum in scriptutis, vt aliquid dicatur fieri, q̃n innotescit, & secundũ hoc aliqui dicuntur esse scripti in li. vitæ, inquãtum homines opinantur eos ibi scriptos pp pſentẽ iustitiã, quã ẽ eis vident. Sed q̃n apparet vel in hoc seculo vel in futuro, q̃ ab hac iustitia exciderũt, dicũtur inde deleri. Et sic etiã exponitur in glo. deletio talis super illud Psal. 68. Deleãtur de lib. viuẽtium. Sed qa nõ deleri de libr. vitæ ponitur inter præmia iustorum, fm illud Apoc. 3. Qui vicerit sic, vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de lib. vitæ. quod autẽ Sanctis repromittitur, nõ est solum in hominum opinione, põt dici q̃ deleri vel nõ deleri de libro vitæ, non solũ ad opinionẽ hominũ referendum est, sed etiã quantũ ad rẽ. Est enim liber vitę cõscriptio ordinatorũ in vitã æternam. Ad quã ordinatur aliquis ex duobꝰ, scilicet ex prędestinatione diuina (& hæc ordinatio nũquã deficit) & ex gratia. Quicunq; enim gratiã habet, ex hoc ipso est dignus vita æterna. Et hæc ordinatio deficit interdũ, quia aliqui ordinati sunt ex gratia habita ad habẽdum vitam æternam, à qua tamen deficiunt per peccatũ mortale. Illi igitur, qui sunt ordinati ad habendum vitã æternã ex prędestinatione diuina, sunt simpliciter scripti in lib. vitæ, quia sunt ibi scripti, vt habituri vitam æternã in seipsa, & isti nunquã delẽtur de libro vitę. Sed illi, qui sunt ordinati ad habẽdum vitam æternam, non ex prędestinatione diuina, sed solum ex gratia dicuntur esse scripti in lib. vitæ, non simpliciter, sed secundum quid: quia sunt ibi scripti, vt habituri vitam æternam, non in seipsa, sed in sua causa. Et tales possunt deleri de lib. vitæ, vt deletio nõ referatur ad notitiam Dei, quasi Deus aliquid pręsciat, & postea nesciat, sed ad rem scitã: quia scilicet Deus scit aliquẽ prius ordinari in vitam æternam, & postea non ordinari cùm deficit à gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd deletio (vt dictum est) non refertur ad librum vitæ ex parte præscientiæ, quasi in Deo sit aliqua mutabilitas, sed ex parte prędscitorum, quę sunt mutabilia.

¶ Ad fm dicendum, q̃ licet res in Deo sint immutabiliter, tamen in seipsis mutabiles sunt. Et ad hoc pertinet deletio libri vitæ.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ eo modo quo aliquis dicitur deleri de lib. vitæ, potest dici quod ibi scribatur de nouo vel fm opinionem hominum, vel secundũ quod de nouo incipit habere ordinem ad vitam æternam per gratiam. Quod etiã sub diuina notitia comprehenditur, licet non de nouo.

148. Ver. q. 7. art. 5. 6. & 7. & 3 dist. 31. q. 1. art. 2. q. 2.

Ver. q. 7. art. 5. 6.

In corp.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ quintæ Articulum primum.*

IN titulo Potentia significat principium operationis ad extra, seu transeũtis, extensõ operationis nomine tam ad actionem quàm ad passionem.

¶ In corpore respondetur q̃sito vnica distinctione & duabus cõclusionibus mixtis iuxta duo distinctionis membra. Distinctio est: Potentia est duplex, actiua, s. & passiua. Conclusio prima est, potẽtia passiua nullo modo est in Deo. secũda est: Potẽtia actiua maximè est ĩ Deo. Probatur hæc secunda: vnũquodque fm q̃ est in actu & pfectũ, est principium actiuũ: ergo Deo maximè cõpetit esse principiũ actiuũ: ergo in eo maximè est potentia actiua. Prima cõsequẽtia ꝓbatur ex eo qd Deus est mãꝰ purus & vniuersaliter perfectus. Secũda verò quia rõ principij actiui cõuenit potẽtię actiuę, vt patet ex diffinitione eius 5. & 9 Met. &c. Prima autẽ codẽ modo ex negatione oppositorũ probatur, Vnũquodque patitur fm quod est deficiens & imperfectum. ergo Deo nullo modo conuenit pati. ergo nec potentia passiua. consequentia codẽ modo ꝓbatur: qa s. in Deo nulla est imperfectio. &c.

¶ In respõsione ad secũdum, & tertiũ difficilia valde verba Diuisiõnis occurrũt. Tria nãq; de actione vt distinguitur, cõtra effectũ dicuntur. Primũ est, q̃ actio ĩ est distincta à potẽtia actiua, est nobilior ipsa potentia. Secundum est, q̃ actio in creaturis principiatur à potẽtia. Tertiũ est, q̃ actio sic se habet ad potẽtiã actiuã: q̃ fi trãsferatur à Deo ad Deum, oportet actionẽ ipsam esse essentiam diuinã. Hæc cũ oĩa liquido habentur in litera. Est aũt ratio arduæ dubitatiõis hæc: actio trãsiens putamouere, vt distinguitur contra effectũ, aut solũ dicit motũ ab hoc, aut aliquid aliud: si tãtũ significat motũ ab hoc, oportet ea q̃ hic dicuntur, verificari, aut de solo relatione ab hoc, aut de solo motu, aut de toto cõposito, s. motu ab hoc. sed de nullo horũ verificantur primum & tertium dictum: nihil enim horũ est nobilius potentia actiua moris Saturni. Et quod magis vrget, nihil horũ est q̃d oporteat idẽtificari diuinę substantiæ, si ponamus Deum sine omni medio mouere corpus aliquod: quod cõstat non esse impossibile: tunc enim manifestè videre quisque põt motum non oportere identificari substãtiæ diuinæ. Et similiter relationẽ nõ oportere identificari eidẽ, quãuis oporteret ipsam non esse realem ex parte Dei, vt ex supradictis patet. & cõsequẽter nec motũ ab hoc, idẽ ĩficari eidẽ diuinæ essentiæ oportere. Si verò significat aliq̃d aliud ruũt oĩa in 3. Phy. tradita, Ruere quoq; videt opi. dicens actionem esse subiectiuè in passo quæ tñ ex Arist. ibidẽ. & in 2. de Ani. sumpta videtur. Ad hoc dicendum mihi videtur quod apud S. T. actio transiens præter motum & relationẽ dicit aliquid subiectiuè in agente. Probatur hoc & manifestatur. Probat quidẽ rõne vnica iã tacta conuincente intellectum meũ. Sustinendo vtranque viã positã in respõsione ad 4. actio transiens significat aliquid subiectiuè existẽs in agente creato, identificatũ autẽ realiter substãtiæ in agente increato: sed motus ab hoc vt importat tñ motũ & relationẽ, nõ significat aliq̃d hmõdi: ergo motus ab hoc modo exposito nõ est eorũ actionis trãseuntis. Maior hatur & in 2. con. Gen. c. 9. rõne vlr. & quo ad fm partẽ habet in mille locis, vbi de creatiõe, gubernatiõe & q̃busuis aliis actionib⁹ & potẽtiis diuinis ad extra est sermo, vt hic etiã patet. Minor aũt patet resoluendo: constat enim, q̃ Deo mouẽte vel Angelo, in neutro mot⁹ esset relatio aũt, quãuis in Angelo esset, in Deo, tñ nullo reali modo esset: qa nec per inhæsionẽ, vt patet, nec ꝑ idẽtitatẽ, vt in 2. cõtra Gen. 12. in prin. probat manifestè. Et si diceret ad hanc rõnẽ, q̃ maior est vera, nõ ex vna, sed ex diuersis radicib⁹, qa quo ad agẽtia creata est vera rõne relationis: q̃ oportet subiectiuè existere ĩ agẽte: quo ad agens verò increatũ est vera rõne actionis immanentis, q̃ solũ in Deo ponit actio trãsiens ꝑter factũ & relationẽ. Si sic inquã diceret, ꝓcipuè propter auctoritatẽ S. T. in 2. cõtra Gen. c. 3. rõne 4. subtiliter quidẽ euadere, non tã sufficiẽter. Ad cuius euidẽtiã scito q̃ vt in hoc ar. ad quartum litera dicit, duob⁹ modis sustinetur potentia actiua in Deo. Vno mõ, vt sit velut potẽtia executiua intellectus & voluntatis. Alio mõ, vt sit ipsa voluntas consulta, &c. vt efficax respectu effectũ. In ti hic sedẽs modus, qui for tè verior est, ponatur: nulla in hac materia ex actionis transeuntis na tura angustia esset: quã in rei veritate nulla in Deo poneretur tunc a ctio trãsiens, sed immanens tantũ habens efficaciam transeuntium, iuxta illud, dixit & fãcta sunt. Et hanc viã secutus videtur S. T. in autorita. allegata, & in ea. 35. vbi expressè negat mediã actionẽ. Si autẽ primus modꝰ teneatur, tunc mota difficultas vim habet. Nec satis fit ex respõsione data, quæ ad actiones immanẽtes iuxta alterum modum dicendi recurrit. Oportet eãm si potentia quasi media in Deo ponitur, q̃ actio transiens in eo quoq; ponatur: & cõsequenter idẽtificata sub stãtiæ suæ, vt hic patet: & expresè in 12. contra Gen. c. 9. dicitur. dũ eadem asseritur ratio de identificatione intellectualium operationum & aliarũ cum substãtia diuina. & q̃n, vt in litera patet, S. T. vtramque viam sustinet, cõsequẽs est q̃ non insufficiẽter euaturus mẽs atque doctrina eius, recurrendo ad actiões immanẽtes. Et sic relinquitur quod maior assumpta ex vna & eadẽ radice in oẽ agente, cui verè cõuenit actio trãsiens, sit vera: alioquin non esset formalis. Et cum nec rõne relatiõis, nec rõne motus verificetur vniuersaliter, relinquitur quod aliquid aliud actio trãsiẽs significat in agẽte. Verba autẽ in oppositũ adducta ex 23. cap. & ex 35. & similia possunt interpretari, q̃ procedũt iuxta illam viam: nãq; illud opus oĩbus viis vti videtur ad intentũ.

¶ Declaratur nũc occultum hoc latuisse etiã in

quod Deus est purus actus & simpliciter & vniuersaliter perfectus, neque in eo aliqua imperfectio locum habet. Vnde sibi maximè cõpetit d esse principiũ actiuũ, & nullo modo pati. Ratio aũt actiui principij cõuenit potentiæ actiuæ. Nã potẽtia actiua est principiũ agẽdi in aliud, potentia verò passiua est principium patiendi ab alio, vt Philosophus dicit, 5. Meta. Relinquit ergo quòd in Deo maximè sit potentia actiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ potẽtia actiua d nõ diuiditur cõtra actũ, sed fundatur in eo. Nam vnũquodque agit, secũdum q̃ est actu, potentia verò passiua diuiditur cõtra actum. Nam vnumquodque patitur secundum quod est in potẽtia. Vnde hæc potẽtia excluditur à Deo, non autẽ actiua.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd quãdocũque actus est aliud à potẽtia, oportet quòd actus sit nobilior potẽtia. Sed actio Dei nõ est aliud ab eius potentia, sed vtrunque est essentia diuina: quia nec esse eius est aliud ab eius essentia. Vnde non oportet d quòd aliquid sit nobilius quàm potentia Dei.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ potẽtia in rebꝰ creatis nõ solũ est principiũ actionis, sed etiam effectus. Sic igitẽ in Deo saluaẽ ratio potentiæ quãtũ ad hoc, q̃ est principiũ effectus, nõ aũt quãtũ ad hoc, q̃ est principiũ actionis e, quæ est diuina essentia: nisi fortè fm modũ intelligẽdi, put diuina essentia (quæ in se simpliciter præhabet quicquid perfectionis est in rebus creatis e) põt intelligi & sub ratione actionis & sub ratione potentiæ: sicut etiã intelligitur & sub ratione suppositi habẽtis naturã, & sub ratione naturæ. Sic igitur in Deo saluaẽ ratio potẽtię, quãtũ ad hoc, quod est principiũ effectus.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, q̃ potẽtia nõ ponitur in Deo vt aliquid differẽs à scię̃tia & volũtate fm rẽ, sed solũ secũdũ rationẽ, inquãtum scilicet potẽtia importat rationẽ principij exequẽtis e, id quod volũtas imperat, & ad quod sciẽtia dirigit. Quæ tria Deo fm idẽ cõueniunt. Vel dicẽdũ, quod ipsa sciẽtia vel voluntas diuina secundum quod est principiũ effectiuũ, habet rationẽ potẽtiæ. Vnde cõsidẽtio sciẽtiæ & volũtatis præcedit in Deo cõsiderationẽ potentiæ, sicut causa præcedit operationem & effectum.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum potentia Dei sit infinita.*

DSECVNDVMsic proceditur. Videtur q̃ potentia Dei nõ sit infinita. Omne cũ infiniti est imperfectũ, secũdum Philo. in 3. Phy. Sed potentia Dei nõ est imperfecta. Ergo nõ est infinita.

D. 494.

Ter. 17.

D. 55.

D. 153.

d 118

151 Ver. q. 7. art. 1. & 4. contra ca. 44. co. 2. & c. 63. 13. & pro. q. 1. art. 1. & opus 2. cap. 19. & opus. 5. q. 4. & 11. Met. 2p. li. 6. fin. Ter. 63. 64. & 65.

3. Phy. & similiꝰ locis ex suo cõpari, s. passione: de qua ꝓportionaliter dicit, q̃ est motus in hoc, sicut de actione, q̃ est, motus ab hoc: quẽadmodũ enim cõstat q̃ in passione sunt tria, s. motꝰ, relatio, inhærentia: ipsius motus ad subiectũ & fundamẽtum illius relationis q̃ est essentialiter passio: sũe illud sit passiua actuatio subiectũ, siue esse formæ sũetis vt actuãs subiectũ, siue quãcunq; aliud, ita ex parte actionis nõ solũ motus & relatio significat, sed ly, ab, significat prꝰ ipsam essentiã actionis, operationẽ, s. in agente, ꝓter perficiendũ aliud. Sed q̃n propriis vocabulis caremus, nominib⁹ relationum, s. præpositionibus ab & in, vtimur ad occulta significãda, vt sæpe cõtingit: & sic oẽs textus cõsonãt. Cũ his enim stat actionis trãseuntis & passionis eundem esse actũ: quoniã actio huiusmodi, vt sic propter perficiẽdũ passum est: & propterea ratione illius actus perfectio passi & esse in passo, &c. dicitur ipsa actio. Nec plura hic dicẽda videtur, quoniã præsenti ꝓposito sat fuit.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum secundum.*

IN titulo ly infinita significat infinitatẽ intensiuam.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua ad q̃sitũ affirmatiuè. Potẽtia Dei est infinita. Probat: esse Dei est infinitũ: ergo actiua potẽtia Dei est infinita. Antecedẽs patet ex quæstio. 7. cõsequẽtia probat: quia potentia actiua Deo conuenit secũdũ, q̃ est in actu, i. fundatur super eius actu: & quãtũcũq; potẽtiæ cõsequitur quãtitatẽ actus: quod probatur ex illa vniuersali, quãto aliq̃d

agens est perfectius in forma, qua agit, tantò maior est potẽtia eius, vt patet in calefactiuo, &c. litera est clara.

¶ In respõsiõe ad tertiũ multa dicẽda essent de infinitate potẽtiæ moti uę, q̃ prolixa valde sunt & in speciali, quam de hoc fecimus quęstione, discussa sunt: quare pro nunc transeundũ puto.

Tex. 79.

Ca. 10. 12. & 23.

¶ *Super Quæst. vigesimaquinta Articul. tertium.*

Non longe ante medium.

IN titulo ly oĩpotens dupliciter distribuipotest, s. pro oĩpotentia, & p̃ oĩ possibili. nõ q̃ritur hic, vtrũ sit oĩpotens, i. habeat omnẽ potentiã. Quoniã iam in 1. ar. determinatũ est q̃ in Deo nulla est potentia passiua: sed quæritur, vtrũ sit oĩpotẽs, i. possit omnia.

Ar. præc.

¶ In corpore duo principaliter facit. Primò p̃ hic certũ & ambiguũ sit dicit. Sed ò ambiguitatẽ soluit, ibi, Sed si q̃ 5, &c.

Q. 7. ar. 1.

¶ Quo ad primũ duo dicit, primo q̃ pars affirmatiua q̃nis est ab omnibus concessa. Secũdò quòd diffinitio omnipotẽtiæ quæ deberet esse propriũ mediũ ad inferendã confessiũ cõclusionem difficilis est: q̃o dubitatur p̃ quibus distribuitur ly oĩa, quũ dicitur Deũ posse oĩa.

Q. 7. ar. 1.

¶ Quo ad secũdũ tria, dicit primo quòd ly oĩa distribuit possibile absolutè. Secũdò, quòd ly possibile absolutè denominat quicquid habet rõnẽ entis, actu vel potẽtia, ibi, Est autẽ considerãdũ. Tertiò excludit ab huiusmodi distributione & denominatiõe sola implicantia contradictionẽ, ibi, Nihil autem opponitur, &c.

Q. 7. ar. 1.

¶ Primũ horũ, s. ly oĩa distribuit possibile absolutè, p̃bat̃ distinguẽdo possibile dupliciter, s. secũdũ aliq̃ potẽtiã, vel absolutè, ex 5. Metap. Et destruẽdo q̃ nõ pũt intelligi de possibili prio modo: q̃a nec respectu potẽtiæ creatæ (quoniã diuina potẽtia excederet datũ obiectũ) nec respectu potẽtiæ increatę q̃m esset circulus in huiusmodi explanatiõe & infert p̃ locũ à diuisiõe q̃ intelligitur de possibili secũdo modo, explanãs q̃d significat huiusmodi possibile, q̃d, s. cõsistit in habitudine terminorũ, &c, Sed m aũt, s. q̃ possibile absolutè denominat quicq̃d pũt esse, p̃bat̃ sic; Omne agẽs agit sibi simile, ergo vnicuiq; potẽtiæ actiuæ tãdet vt p̃ propriũ obiectũ possibile secũm illũ actũ, q̃ est rõ agẽdi. ergo potẽtię actiuę Dei rõdet possibile secũm rõnẽ entis. prima cõsequẽtia manifestatur in potẽtia calefactiua, & eius obiecto. secũda aũt p̃bat̃: q̃a esse Dei q̃ est ei rõ agẽdi, est esse p̃habẽs quidẽ in se totius esse perfectionẽ nõ tã esse tale vel tale secundum, quodcũq; genus. Ter-

Q. 3. art. 3. & quæ. 4. art. 3.

36

¶ 2. Præterea, Omnis potẽtia manifestatur per effectum, aliàs frustra esset. Si igitur potentia Dei esset infinita, posset facere effectum infinitum, quod est impossibile.

¶ 3. Præterea, Philosophus p̃bat in 8. Physicorũ, q̃ si potentia alicuius corporis esset infinita, moueret in instanti. Deus autem non mouet in instanti, sed mouet creaturã spiritualem per tempus, creaturam verò corporalem per locum & tempus, secundum August. octauo, super Genesim ad literam. Non ergo est eius potentia infinita.

¶ SED CONTRA est quod dicit Hila. 8. de Trinit. quòd Deus est immensæ virtutis viuens, & potẽs. Omne autẽ immensum est infinitum. Ergo virtus diuina est infinita.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum est, secundum hoc potentia actiua inuenitur in Deo, secundum quod ipse actu est. Esse autẽ eius est infinitũ, inquantum non est limitatum per aliquid recipiens, vt patet per hæc quæ suprà dicta sunt, cùm de infinitate diuinæ essentiæ agetur. Vnde necesse est, quòd actiua potentia Dei sit infinita. In omnibus enim agentibus hoc inuenitur, quòd quantò aliquod agens perfectius habet formã, qua agit, tanto est maior eius potentia in agendo. Sicut quãto est aliquid magis calidum, tanto habet maiorem potẽtiam ad calefaciendũ. Et haberet vtique potentiam infinitã ad calefaciendum, si eius calor esset infinitus. Vnde, cùm ipsa essentia diuina (per quã Deus agit) sit infinita, sicut supra ostẽsum est, sequitur quòd eius potentia sit infinita.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Philosophus loquit̃ de infinito q̃ est ex parte materiæ nõ terminatæ per formã: cuiusmodi est infinitũ, q̃d congruit q̃ntitati. Sic autẽ nõ est infinita diuina essentia (vt supra ostensum est) & per consequens nec eius potẽtia, Vnde non sequitur quod sit imperfecta.

¶ Ad secundum dicendum, quod potentia agẽtis vniuoci tota manifestatur in suo effectu. Potentia enim generatiua hominis nihil potest plusquã generare hominẽ. Sed potentia agentis non vniuoci non tota manifestatur in sui effect̃ productione. Sicut potẽtia Solis nõ tota manifestat̃ in productione alicuius animalis ex putrefactione generati. Manifestũ est autẽ, q̃ Deus nõ est agens vniuocũ. Nihil enim aliud pũt cũ eo conuenire neque in specie, neq; in genere, vt suprà ostensum est. Vnde relinquitur, q̃ effectus eius semper est minor, quàm potẽtia eius e. Nõ ergo oportet q̃ manifestetur infinita potẽtia Dei in hoc quòd producat effectum infinitum. Et tamen ẽtiam si nullum effectum produceret, non esset Dei potentia frustra: quia frustra est quod ordinatur ad finem, quem non attingit. Potentia Dei, non ordinatur ad effectum sicut ad finem, sed magis ipsa est finis sui effectus.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd Philosophus in 8. Physi. probat, quòd si aliquod corpus haberet potentiam infinitã, quod moueret in non tempore. Et tamẽ ostendit, quòd potẽtia motoris cæli est infinita: quia mouere potest tẽpore infinito e. Relinquitur ergo secundũ eius intentionem, quòd potentia infinita corporis si esset, moueret in non tempore; non autem potentia incorporei motoris. Cuius ratio est, quia corpus mouens aliud corpus est agens vniuocum. Vnde oportet quod tota potentia agentis manifestetur in motu. Quia igitur quãto mouentis corporis potentia est maior, tanto velocius mouet: necesse est quod si fuerit infinita, moueat improportionabiliter citius, quod est mouere in non tempore, Sed

13 e

mouens incorporeum, est agens non vniuocum. Vnde nõ oportet quod tota virtus eĩ manifestetur in motu ita quod moueat in non tempore, & præsertim, quia mouet secundum dispositionem suæ voluntatis.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus sit omnipotens.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit omnipotens. Moueri enim & pati aliquid omniũ est: sed hoc Deus non potest: Est enim immobilis, vt suprà dictum est. Non igitur est omnipotens.

¶ 2. Præterea, Peccare aliquid agere est. Sed Deus non potest peccare, neque seipsum negare, vt dicitur secundæ Tim. secundo, ergo Deus non est omnipotens.

¶ 3. Præterea, De Deo dicitur, quod omnipotentiam suam parcendo maximè, & miserẽdo manifestat. Vltimũ igitur, quod pũt diuina potentia, est pacere & misereri. Aliquid aũt est multo magis quàm parcere & misereri, sicut creare aliũ mundum, vel aliquid huiusmodi. Ergo Deũ nõ est oĩpotẽs.

¶ 4. Præterea, Super illud 1. Cor. 1. Stultam fecit Deus sapientiam huius mundi. dicit glo. Sapientiam huius mundi fecit Deus stultam ostendẽdo possibile, quod illa impossibile iudicabat. Vnde videtur quòd nõ sit aliquid iudicandum possibile vel impossibile secũdum inferiores causas, prout sapientia huius mundi iudicat, sed secundum potentiam diuinam. Si igitur Deus sit omnipotens omnia erũt possibilia. nihil ergo impossibile. Sublato autem impossibili, tollitur necessariũ. Nam quod necesse est esse, impossibile est non esse. Nihil ergo erit necessarium in rebus, si Deus est omnipotens. hoc autem est impossibile. ergo Deus non est omnipotens.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Lucæ primo, non erit impossibile apud Deũ omne verbum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cõmuniter confitentur omnes, Deum esse omnipotentẽ, Sed rationem omnipotentiæ assignare videtur difficile. Dubiũ enim potest esse quid comprehendatur sub ista distributione, cum dicitur omnia posse Deum. Sed si quis rectè consideret (cum potentia dicatur ad possibilia) cum Deus omnia posse dicitur, nihil rectius intelligitur quam quòd possit omnia possibilia, & ob hoc omnipotens dicatur: possibile autem dicitur dupliciter secundum Philoso. in 5. Met. vno modo per respectum ad aliquam potentiam. Sicut quòd subditur humanæ potentię, dicitur esse possibile homini. Non autem potest dici, quòd Deus dicatur omnipotens, quia possit omnia quæ sunt possibilia naturæ creaturæ: quia diuina potentia in plura extenditur. Si autem dicatur quòd Deus sit omnipotens, quia potest omnia quæ sunt possibilia suæ potentiæ, erit circulatio in manifestatione omnipotentiæ. Hoc enim non erit aliud quam dicere quòd Deus est omnipotens. quia pũt omnia quæ pũt. Relinquitur igitur quòd Deus dicatur omnipotẽs, quia pũt omnia possibilia absolutè. quod est alter modus dicendi possibile. Dicitur autem aliquid possibile vel impossibile absolutè ex habitudine terminorũ. Possibile quidem, quia prædicatũ non repugnat subiecto, vt Sortem sedere. Impossibile verò absolutè, quia prędicatũ repugnat subiecto, vt hominem esse asinũ. Est autem cõsiderandũ q̃ cùm vnũquodq; agens agat sibi simile. vnicuiq; potentiæ actiuæ correspõdet possibile, vt obiectũ propriũ secundũ rationem illius actus, in quo fundatur potentia actiua. Sicut potentia calefactiua refertur vt ad proprium obiectum ad esse calefactibile. Esse autem diuinum, super quod rõ diuinæ potentiæ fundatur, est esse infinitum non limitatum ad aliquod genus entis, sed præhabens in se totius esse perfectionẽ e. Vnde quicquid potest habere rationem entis continetur sub possibilibus absolutis, respectu quorum Deus dicitur omnipotens. Nihil aũt opponit̃ rationi entis nisi nõ ens. Hoc igitur repugnat rõni possibilis absoluti, quod subditur diuinæ omnipotentiæ: q̃d implicat in se esse & non esse simul. Hoc enim oĩpotentiæ non subditur, nõ propter defectum diuinæ potentiæ, sed quia nõ potest habere rationem factibilis, neque possibilis. Quæcũque igitur contradictionem non implicãt, sub illis possibilibus cõtinẽtiũ verò p̃dictorũ duo claudit primũ est, oĩa q̃ contradictionẽ non implicãt claudũtur sub oĩ potentia. fm est oĩa, q̃ cõtradictionem implicant nõ claudũtur sub oĩ potẽtia. Et primo p̃batur vtrũque simul sic: Nihil opponitur rõni ẽntis nisi non ens. ergo nihil repugnat possibili absolutè, nisi implicãs in se esse & non esse simul. ergo sola implicãtia cõtradictionẽ nõ habẽt rõnẽ possibilis. ergo ea quæ implicãt, non claudũtur: & ea, q̃ non implicãt, claudũtur sub oĩpotentia. Deinde docet modum loquendi honestũ in exclusis ab oĩpotentia: & demũ ostẽdit hãc exclusionem non esse contra Angelicam autoritatẽ, vt clarè patet in litera.

153 1. q. 13. art. 1. Cor. 1. & 1. contra ca. 22 & 25. & pa. q. 7. artic. 1. Q. 2. art. 3. & q. 6. 9. artic. 1.

Ex Amb. in eum locum.

¶ Circa prędictam assignationẽ obiecti diuinæ potentiæ dubiũ occurrit. Quia si omne possibile absolutè omnẽq; ens ac nõ implicãs contradictionẽ sub oĩpotẽtia clauditur, Deus ipse cõtinebitur sub sua omnipotentia: quoniã Deum esse, de numero horum est, vt patet.

¶ Ad hoc & similia dicendũ est, quod cũ fermo p̃sens sit de oĩpotẽtia factiua, quã dicim̃ oẽ possibile, oẽ ens, omne nõ implicãs contradictionẽ semper subintelligitur causabile esse ctiue: sic enim excludũtur & diuina, & peccata, & quæcunque sunt potentiarũ passiuarum, & imperfectarũ vt sic.

¶ Circa probationem secundi dubium occurrit, quũ non videtur sufficiẽter inferri intentum. Ex hoc enim quod potentia actiua Dei fundatur super esse infinito & vniuersaliter perfecto, debuisset inferri ergo obiectum potentiæ actiuæ Dei est possibile esse infinitè & vniuersaliter perfectè: sicut de potentia calefactiua inferrur quod est calefactibile: p̃ in litera nõ fit, sed infertur, ergo obiectum eius est possibile esse absque alia probatione.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ ex ꝓcedenti patet art. hæc est differẽtia inter causam vniuocã & æquiuocam q̃d causæ vniuocæ respondet aliquod adequatũ obiectũ in effectu, æquiuocę verò nõ: & ꝓpterea cũ esse Dei duas habeat conditiones ad propositũ, scleuationem supra genera & vniuersalitatẽ perfectionis, nec possit fingi aliquod causabile cum his cõditionib̃ in singulari: cõsequens est vt sumatur in vniuersali. Tale autem est esse, quã ad nullũ determinatũ est genus: & ad omnes se perfectionũ modos extendit, & ꝓpterea satis subtiliter in litera proportionale obiectũ sicut potẽtiis vniuocis assignatũ est, q̃ quid pũt entis rationem habere.

D. 1. 98. Artic. 2.

¶ Circa probationẽ tertij dicti dubiũ occurrit quoniã præterquã videtur non ens. Ex eo nãque quod nihil opponitur enti nisi non ens, inferendũ erat: ergo nõ ens opponitur possibili absolutè, quia opponitur enti: & nõ debebat tantũ inferri, ergo quęcũque implicant simul ens & nõ ens repugnãt possibili. Nec potest ad hoc dici p̃ implicitè vtrũque illatum est, quonã, vt patet in litera, illatum est, quòd sola implicantia contradictionẽ repugnant possibili. Constat enim quod nõ entia absque implicatione contradictionis inueniũtur. Vnde ambiguitas relinquitur quomodo eo omisso sufficiẽtum sit ad ens & nõ ad ens simul.

Q. 1. ar. 4.

¶ Ad hoc dicitur, quod vt patet 5. Met. & 2. Phy. eadem est causa actiua obiecti & sui oppositi, diuersimodẽ tã, quia faciendo causat obiectũ proprium, non faciendo autem oppositũ, vt patet de natura ibidẽ. Et sic in dubio non erat non ens cadere sub actiua potentia Dei: cuius proprium obiectum assignatum est ens. oportet enim illam faciẽdo ens, non faciendo non ens respicere: & cũ multa non entia absque implicatione cõtradictionis sint non entia, vt patet in materia contingente: consequens est quòd nõ ens prermissũ non fuit sed clauditur sub non implicantibus cõtradictionẽ. Propter quod saltus nullus in litera facẽt̃ est, sed ex eo quod solũ non ens opponitur enti, & constat quod non opponitur ei diuisum, sed coniunctũ in eodẽ de eodẽ ad idẽ, &c. optimè illatum est,

Q. 14. art. 13.

153 2. 20. 96. 151. ar. 3. m. Et 1. dĩ. 42. q6. 2. art. 1. Et 2. contra c. 25. Et pa. quæst. 1. Art. 3. Et 5. quo. quæ. 2. art. 1.

ergo continens ens & non ens simul solum repugnat possibili, & nõ debuit, nec potuit inferri, ergo non eus repugnat possibili: quia nec repugnat enti, nisi cum illis conditionibus constituentibus contradictionẽ, vt de se patet.

¶ Circa hãc positionẽ aduerte q̃ p̃senti ꝓposito sufficit q̃ quicq̃d implicat cõtradictionẽ, inquantũ huiusmodi, excludat̃ ab oĩpotẽtiæque hoc vtertũ est ĩdubiũ. Vtrũ aũt hoc vel illud implicet cõtradictionẽ alternus negotij est. Et similiter verũ vno de pluribus modis cõtigat̃ ipliciri cõtradictionẽ nihil refert. Oĩa enim q̃ secũdũ se implicãt cõtradictionẽ, vere impossibilia sunt, vt stat etiã à Deo. Et p̃ hoc patet responsio ad argumenta Angeli apud Capreo. in 1. dist. 42. q. 1.

¶ In respõsione ad quãtũ aduerte q̃ per ĩpicũ huius mũdi nõ sitel ligimus Philosophiã se cũdũ se, quoniã illa non iudicat ĩ. hũ, sed intelligit. Philo. sedm q̃ vtuntur ea hoies hũ̃ mũdi ex quorũ defectũ lumine temerarũ prodiũt iudiciũ, quo impossibilia causis secũdis impossibilia absolutè iudicata sũt, vt ĩcarnatio dei, &c.

Ad Full. de cultu. vir. paulo post prin. Ap. præc. & q. 7. ar. 2. ad 3.

¶ *Super quæst. vigesima quinta. Art. quart.*

IN titulo aduerte, q̃ præteritũ summe: dupliciter, s. formaliter & denominatiuẽ. d. pro ipsa præteritione, & p̃ter q̃ præterit. i propositio quis vtrũq; modo sumi potest, directè & p̃ se primò sumitur pro re q̃ præterit. Ita q̃ sensus nõis est, an Deus possit expoliare rem q̃ præterit à præteritione: hoc enim est, facere eã non fuisse: sicut ouarnimus an Deus possit expoliare substãtia à quãtitate: & facere hoc esset facere substãtiã, q̃ est absurdum, non quærit.

Lib. 6. 3. D. 499.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua ad p̃ncipũ negatiue. Præterita nõ fuisse nõ subiacet diuinę potẽtiæ, probat̃ per mõ rõne. Sub oĩpotẽtia Dei nõ cadit impossibilia: præterita nõ fuisse implicãt contradictionẽ. ergo, p̃batur minor: Dicere quod Sortes sederit & nõ sederit, implicat: sicut q̃ seder & non seder: id est hoc est dicere præteritum nõ fuisse. ergo. Cõfirmatur autoritate Au. & Ari.

Cap. 2.

D. 499.

¶ Aduerte hic q̃ præterũ figũficatur in actu figũato per ly præteritũ: & in actu exercito per verba præteriti temporis, vt fuit, cucurrit, sedit, &c. & propterea in litera p̃ actũ exercitum declarat̃ actũ̃ signat̃. & si diligẽter pensata fuerit hæc rõ, cessant oĩa argumenta ex Gre. allata apud Capr. 42. di. 1. Ex hac eãdẽ liquet rõ quare Deus nõ pũt explicare Adã à præteritione. hoc eũ̃ esset expoliare ipsũ à fuisse. Et eũ alterã cõtradictoriũ oportet ad de quocũq; semp verificari si Adã expoliare nõ à fuisse, verificatur de ipso non fuisse: & sic fuisset & non fuisset: fuisset quidem, quia ex quo semel vestit̃ est fuisse

D. 499.

D. 169.

¶ 2. Præterea, Quicquid Deũ facere potuit, pũt, cùm eius potentia non minuatur. Sed Deus potuit facere antequam Sortes curreret, quòd nõ curreret. Ergo postquã cucurrit, potest Deus facere q̃ non cucurrerit.

¶ 3. Præterea, Charitas est maior virtus quã virginitas. Sed Deus potest reparare charitatem amissam. Ergo & virginitatem. Ergo potest facere quòd illa, quæ corrupta fuit, non fuerit corrupta.

¶ SED CONTRA, est quod Hieronymus dicit: Cùm Deus omnia possit, non potest de corrupta facere incorruptam. Ergo eadem ratione non potest facere de quocunque alio præterito quod non fuerit.

¶ RESPONDEO dicendũ quod sicut suprà dictum est, sub omnipotentia Dei non cadit aliquid quod contradictionem implicat. Præterita autem nõ fuisse, contradictionem implicat. Sicut enim cõtradictionem implicat dicere, quòd Sortes sedet, & nõ sedet: ita quòd sederit & non sederit. Dicere autem quòd sederit, est dicere q̃ sit præteritum. Dicere autem quòd nõ sederit, est dicere, quòd non fuerit. Vnde præterita non fuisse, non subiacet diuinæ potẽtiæ. Et hoc est quod Aug. dicit contra Faustum: Quisquis ita dicit, Si Deus omnipotẽs est, faciat vt quæ facta sunt, facta nõ fuerint, nõ videt hoc se dicere: si Deus omnipotẽs est, faciat vt ea, quæ vera sunt, eo ipso quod vera sunt falsa sint. Et Philosophus dicit in sexto Ethi. quòd hoc solo priuatur Deus d, ingenita facere quæ sunt facta.

Lib. 6. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet præterita non fuisse, sit impossibile per accidens, si consideretur id, quod est præteritum, id est, cursus Sortis: tamen si consideretur præteritũ sub ratione pteriti, ipsum non fuisse est impossibile, non solùm per se sed absolutè contradictionem implicãs. Et sic est magis impossibile quã mortuum resurgere, quod non implicat cõtradictionẽ, quod dicit̃ impossibile secũdũ aliquã potentiam, scilicet naturalem. Talia enim impossibilia diuinæ potentiæ subduntur.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd sicut Deus quãtum est ad perfectionem diuinę potentiæ omnia potest, sed quædã non subiacent eius potẽtiæ, quia deficiũt à ratione possibiliũ: ita si attẽdatur immutabilitas diuinæ potẽtiæ, quicquid Deus potuit pũt. Aliqua tamen o sim habuerũt rationem possibiliũ dum erant fienda, quæ iam deficiũt à ratione possibilium dum sunt facta. Et sic dicit̃ Deus ea non posse, quia non possunt fieri.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnem corruptionẽ d mentis & corporis Deus auferre potest à muliere corrupta: hoc tamen ab ea remoueri non poterit d, quòd corrupta non fuerit: sicut etiam ab aliquo peccatore auferre non potest quòd non peccauerit, & quòd charitatem non amiserit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus possit facere quod præterita non fuerint.

AD QVARTVM sic proceditur: Videtur quòd Deus possit facere quòd præterita nõ fuerint. Quod

fuisse verè fuit, nō fuisset autē quia expoliat' esset ipso fuisse: & sic duo contradictoria essent simul vera, ꝙ nō est intelligibile. Ex hoc etiā patet ꝙ nihil officit ꝓpositio ꝙd fuisse accidentit Adæ: sicut esse & fore, nō enim magis cohtrvificit, Sortes ē homo & nō est homo ꝙ sortes currit & nō currit, & ꝙ curret & nō curret, & ꝙ cucurrit & nō cucurrit. Nihil enim refert ad cōtradictionē materia necessaria vel cōtingēs. Et ꝓterea in rēspōsione ad primū vtrūq; tangitur, 114. 1. dist. 43. q. 1. Et. comes c. 22. vsque 30. Et lib. 2. c. 98. fi. Et 90 q. 6. quintuo 3. arti 3. f. accidentalitas & impossibilitas absoluta cō comitans implicationem contradictionis.

¶ *super Quæstionis vigesimæ quintæ Articulum quintum*

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria facit, primò tractat quandam opinionē secundò tractat aliā. tertiò rēspōdet quæsito.

¶ Quo ad primū opinio quædam erronea tenet partē negativā, quia tenet Deū agere ex necessitate naturæ, & declarat tur ex actiōe naturaliū proportionaliter & tandem reprehēditur, quia falso innitit' fundamēto, vt patet ex dictis in q. 19. vbi vtera; modus naturalis necessitatis licet speciēs ad naturam & speciēs ad voluntatē, à diuina actione remotus est.

¶ Quo ad secūm tria ordinātē facit. primò ponit ipsam opinionē tenētē quod; partē negativam, sed alia ratione, quę est talis. Deus nihil pōt operari absq; ordine sapientię & iustitiæ suę ordo aūt sapiētię & iustitiæ suæ nō extēdit se vltra ea, quę quādoq; fiūt, ergo. Secūdo examinatur hæc ratio quo ad prō ꝓpositionē approbando ea, qa diuina potētia æqualis est suæ sapiētiæ: & cōuerso ꝓpter idēitatē mutuam: Tertio examinatur & reprehenditur quo ad secūdam propositionem ꝓbādo suā cōtradictoriam. Sed diuina sapientia nō astringitur ad ordinem stabilitum qui nunc est tali ratione. Tota ratio ordinis, ꝙ sapiēs rebus à se factis imponit, sumit' à fine: ergo à fine ꝓportionato rebus propter finē sapiētia faciētis limitatur ad certum ordinē, & à fine improportionabiliter excedēte limitat; ergo diuina sapiētia nō determinatur ad aliquē rerū ordinē sic, vt nō possit alius affluere antecedens patere cū prima cōsequentia: cui' cōsequentis secundā partem apposui. quoniā implicite tātum in litera habetur: & tamē ex illa pēdet vis rationis Constat aūt eam subintelligendā fuisse ex posteriori stica regula. Si affirmatio est causa affirmatiōis, &c. si. n. cōmēsuratio finis rō ē limitatiōis ad certū ordinē, qa tota rō ordinis est à fine: oportet ꝙ incōmensuratio finis per excessum sit ratio non limitationis ex eadem causa. secūda verò cōsequentia probatur: quia diuina bonitas ꝙ finis

114 1. dist 43. q. 1. Et. comes c. 22. vsque 30. Et lib. 2. c. 98. fi. Et 90 q. 6. quintuo 3. arti 3.

117. 122. 138.

Q. 22 ar 2. 112 65 71. 1. c. 122 118

ad has res. Vnde nullo modo iste cursus rerum sic ex necessitate à Deo prouenit, ꝙ alia prouenire non possent. Alij verò dixerunt, quod potētia diuina determinatur ad hunc cursum rerū propter ordinē sapientiæ & iustitiæ diuinæ, sine quo Deus nihil operatur. Cùm aūtē potentia Dei, (quæ est ejus essentia,) non sit aliud ꝙ Dei sapiētia, conuenienter quidē dici potest quod nihil sit in Dei potētia, quod nō sit in ordine diuinæ sapiētiæ. Nā diuina sapiētia totū posse potētiæ cōprehendit, sed tū ordo à diuina sapientia rebus inditus (in quo rō iustitiæ consistit, vt suprà dictū est) non adæquat diuinam sapientiā ē sic, vt diuina sapientia limitetur ad hunc ordinē ē. Manifestū est autem, quòd tota ratio ordinis, quā sapiēs rebus à se factis imponit, à fine sumitur. Quā do igitur finis est proportionatus rebus ꝓpter finē factis sapientia faciētis limitatur ad aliquem determinatū ordinē. Sed diuina bonitas est finis improportionabiliter excedens res creatas. Vnde diuina sapiētia non determinatur ad aliquem ordinem rerum, vt non possit alius cursus rerū effluere. Vnde dicendum est simpliciter, quod Deus potest alia facere quàm quæ fecit.

¶ Ad primvm ergo dicendū, ꝙ in nobis, in quibus est aliud potētia & essentia à voluntate & intellectu, & iterū intellectus aliud à sapiētia, & voluntas aliud à iustitia, potest esse aliquid in potētia, quod non potest esse in voluntate iusta, vel in intellectu sapiēte. Sed in Deo est idē potētia, essentia, & voluntas & intellectus, & sapientia & iustitia. Vnde nihil potest esse in potētia diuina, qd non possit esse in voluntate iusta ipsius, & intellectu sapiētiæ eius. Tūc, quia voluntas non determinatur ex necessitate ad hęc vel illa, nisi forte ex suppositione, vt suprà dictū est, neq; sapiētia Dei & iustitia determinatur ad hūc ordinē, vt suprà dictū est, nihil prohibet esse aliquid ꝗ in potētia diuina, quod non vult: & quod nō continetur sub ordine quē statuit rebus. Et quia potentia intelligitur vt exequens, volūtas aūt vt imperans, & intellectus & sapiētia vt dirigens: quod attribuitur potentiæ secundū se consideratæ, dicitur Deus posse secundū potentiā absolutā. Et huiusmodi est, quod omne illud in quo pōt saluari ratio entis, vt suprà dictū est. Quod autē attribuitur potentiæ diuinæ secundū quod exequitur imperiū voluntatis iustæ hoc dicitur Deus posse facere de potētia ordinata. Secundū hoc ergo dicendū est, ꝙ Deꝰ potest alia facere de potētia absoluta quā quæ præsciuit & præordinauit se facturū: non tū potest esse: qd aliqua faciat, ꝙ non præsciuerit & præordinauerit se facturū: quia ipsum facere subiacet præscientiæ & præordinationi, non autē ipsum posse, ꝙ est naturale. Ideo cū Deꝰ aliquid facit, quia vult, non tamen ideo potest, qa vult: sed quia talis est in sui natura.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd Deus non debet aliquid alicui, nisi sibi. Vnde cum dicitur, quòd Deus non potest facere, nisi quę debet, nihil aliud significatur nisi ꝙ Deus non potest facere nisi quod est ei cōueniēs & iustū. Sed hoc quod dico conueniens & iustū potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd hoc quod dico conueniens & iustum prius intelligatur coniungi cum hoc verbo est, ita ꝙ restringatur ad standū pro præsentibus, & sic referatur ad potentiā. Et sic falsum est, ꝙ dicitur: est enim sensus, Deꝰ non potest facere, nisi quod modo conueniens est & iustū: Si verò prius cōiungatur cum hoc verbo potest (quod habet vim ampliandi) & postmodum cum hoc verbo est, significabitur quoddam præsens & cōfusum, & erit locutio vera sub hoc sensu: Deus non potest facere, nisi id quod si faceret esset conueniens & iustum.

¶ Ad tertium dicendū, ꝙ licet iste cursus rerum sit determinatus istis rebus, quæ nunc sunt, nō tamē ad hunc cursum limitatur diuina sapiētia & potestas. Vnde licet istis rebus, quę nūc fiunt, nullus alius cursus esset bonus & conueniēs, tamē Deꝰ posset alias res facere, & alium eis imponere ordinem.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrū Deꝰ possit meliora facere ea quæ facit.

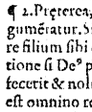

D sextvm sic procedit. Videtur quòd Deus non possit meliora facere ea quæ facit. Quicquid enim Deus facit potentissimè & sapientissimè facit: sed tantò fit aliquid melius, quantò fit potentius & sapientius. Ergo Deus non potest aliquid facere melius quàm facit.

¶ 2. Præterea, Aug. contra Maximinū sic argumēatur. Si Deus potuit & noluit gignere filium sibi ęqualem, inuidus fuit, eadē ratione si Deꝰ potuit res meliores facere quā fecerit & noluit, inuidus fuit. Sed inuidia est omnino relegata à Deo, ergo Deus vnū quodque facit optimum. Non ergo Deus potest aliquid facere melius quàm fecit.

arguit si ꝓcederetur in ifinitū in pfectionib' specificis, superior esset quodda totale pfectionale respectu inferioris: & cōsequēter esset cōtinēs pfectiones omniū aliarū creaturarū, & cōsequēter in infinitæ pfectionis, ꝙ est impossibile. prima cōsequtia tenet: qa superior cōtinet pfectionē inferioris, & adhuc pl'. Vltima aūt tenet: qa huiusmodi pfectiones apud se sunt infinitæ. Secūdo sic processus ad mēsurā esti ifinit', ergo processus ad superi' in specificis perfectionib' est finit' cōsequētia patet ex 10. Met. Tertiò sic vniuersitas specierū creabiliū distat à diuina pfectione, sicut finitū ab ifinito. ergo est finitæ perfectionis. ergo impossibile est i ipsa in infinitū ꝓcedere ascendēdo. patet sequela: qa processus in infinitū secundū perfectionē excedit omnem finitā perfectionē. Quartò, Processus ad vnitatē & totalitatē est finitus. ergo ꝓcessus iste est finitus. probatur sequela: quia est ad vnitatē & totalitatem vniuersi. Quintò sic, Id i ip primo à Deo incipiēdo descenditur, oportet dari, ergo nō ꝓcēditur in infinitū ascēdendo, cōsequentia nota, & antecedēs ꝓbatur ex illa maxima Diony. Infima iungitur suprēmis per media, ita ꝙ supremū infimi attingit infimū suprēmi, &c. Sex sic Deus & infima creatura sunt duo extrema, nō distantia in infinitū ꝓ modū intercidētis medij, sed per infinitatē alterī' extremi. ergo inter ea nō possunt esse infinita media.

¶ Ad euidētia horū scito ꝙ quū hic nō sit sermo nisi de potētia Dei & possibili absolutè: quū dicim' ꝙ quæcunque creatura facta potest fieri alia pfectior, nō denotatē aliqua potētia in creatura ad aliam vlteriorē creaturā, sicut in numeris accidit, sed denotatur incōsummabilitas possibilis absolutè: est enim infinitū ficut infinitū materiale quod quocunq; posito vel accepto semper restat aliud accipiendum. Denotatur quoq; inexhauribilitas diuinæ potentię: quoniam est infinitæ actualitatis simpliciter. ita ꝙ nullo participato actu exhauritur sed semper restat vlterior exhauriēdus actus. Vnde ad rationē Scoti facilē respōdetur concesso processu in infinitum negando quòd sequeretur aliqua creatura infimā: quoniā intersimam & quācūq; aliā signabilē, semp est finita distātia, vt patet in numeris: Omneq; enim hæ obiectiōes adducta', aut multæ earū in hoc fallunt, ꝙ non discernūt inter ꝓcessum in ifinitum, id est aliquod vnum numero infinitū, & inter ꝓcessum in ifinitū, id est nunquā in vltimū: sed semp in aliquod sic, quod restat aliud vlterius. Et si bene aduertim' iuxta primum sensum, ly infinitū est termin' ad quē ꝓcessus: & habet vim nominis. in 2. aūt habet vim aduerbij, & est mod' ipsius ꝓcessus: Nos enim vtimur processu in infinitum iuxta secundū sensum: quū nouiniib' est vtēdum vt plures vtunt & manifestè patet ex 3. Phy. sic accipi. Arguētes aūtē accipiunt implicitè vel explicitè ꝓcedi in infinitū iuxta primum sensum, quod nec somniauim', nec ex processu in infinitū quē ponim', sequit. ¶ Ad primā autē Aureoli obiectionē dicit, ꝙ rō illa peccat tripliciter. Primò in hoc quod modo diximus. Secundò, in hoc ꝙ male interpretatur illam propositionem, Perfectio superior includit inferiorē, & aliquid vltra: ista enim nō est vera de perfectionib' vltimarū differētiarū: in nulla siquidē intelligētia claudit virtualiter quicquid positiuè pfectionis ponit vltima differentia bonis: hoc enim est Dei, ꝓpriū, vt alibi videndum est. Tertio, in hoc quòd nō distinguit inter esse infinitæ perfectionis simpliciter, & esse infinitæ perfectionis in genere. In quo etiā errauit tertia ratio quoniā si tota vniuersitas creabiliū esset, essent q dē ifinitæ pfectiones specificæ, nō tamē essent ifinitū ens: quū singula & oīa simul essent entia ꝙ participationē. Et similiter si essent alia vna creatura æqualēs omnib' illis nō essent ifinitæ pfectionis simpliciter, sed ī genere. Sicut si essent ifinita animalia, aut vnū animal eis æqualēs, nō sequēre nisi infinita pfectio in genere animalis. Et sic minima intelligentiarū cūm sit altioris ordinis forma esset perfectior omnib' eis, vepote sub genere animalis.

¶ Ad secūdam obiectionē dicitur quod peccat tri pliciter. Primò, quia ꝓcessus iste nō est ad mēsurā, cū non sic ad tertium aliquē. Secundo, qa nō distinguit inter totalē ꝓcessum de quo tamē est tota qō: & singulos partiales ꝓcess', de quib' nō est quēstio: quū constat quemliber esse finitum & ad mensurā materialiter, id est, ad rē, quæ si esset, esset mēsura. Et hic est terti' error, ꝙ nō distinguit inter ꝓcessum ad mēsurā materialiter & in potētia, vt naturalis, sed logica & diuina: & mēsurā actu, & vt sic. Tertia quoq; rō implicitē errat. Primò qa putat vniuersitatē creabiliū plus posse actu accipi ꝙ vniuersitatē numerorū. Secundo, in hoc quòd diximus quod æquinocat de infinita ꝓfectione. Tertia in hoc quòd nō videt, quòd infra infinitum in genere, finitum autē simpliciter: pōt in infinitū ꝓcedi simpliciter, quod est intentum. Quarta autē peccat sicut secda. Tū quia processus iste totalis nō est ad vnitatē & totalitatē vniuersi: qa nullū habet tertiū, vt iā dicendum est. Tū quia singuli partiales ꝓcessus sunt ad vnitatem & totalitatem vniuersi nō nisi in potētia logica & diuina. Tū quia sunt ad huiusmodi vnitatē & totalitatē ma terialiter & formaliter: nō enim implicat contradictionem quod fieret plures creaturę absq; aliquo vniuerso ꝓ se ex eis resultante.

¶ Ad quintū autē patet responsio quod illud dictum Dio. intelligitur de creaturis inter se & nō de connexione inter creaturā & Deum. Vnde non datur primū possibile descendēdo à Deo, nec vltimū ascendēdo ad eūndē: & sic vana est qō, vtrū sit finitum vel infinitum. De facto autē semper datur primum factum, quòd est perfectionis finitæ.

Sexta demū obiectio seipsam interimit: quoniā ifinita distātia ex ifinitate alterī' extremi, infert necessariò ifinita inter cidētia media, si nō actu, tamē ī potētia, vt manifestè patet in quātitate cōtinua nō eim pōt ītelligi, quod inter lineā infinitā & lineā pedalē, nō possit intercedere infinitæ lineæ medię, sbipedalis, tripedalis & sic in infinitū. Vnde cōsequentia allata nihil valet.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna est cōclusio rēspōsiua q̄sito affirmatiuē. Beatitudo maximè cōuenit Deo. Probat. beatitudo est bonū perfectū ītellectualis naturæ. ergo maximè cōuenit Deo. Antecedēs habet duas partes, s. ꝙ sit bonū perfectū: & quòd sit intellectualis naturæ: prima quasi per se nota relinquit. Secunda autē ꝓbatur ratione trium conditionū intellectualis naturæ, s. cōgnitionis, sufficientiæ, capacitatis boni vel mali, & dominij operationum, & secūda quidē respōdet bono, prima pfecto, tertia autē vtrique. cōsequentia verò probatur: quia vtraque pars antecedentis maximè inuenitur in Deo.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum secundum.*

Titulus formaliter intelligēd' est ita quòd est sermo de intellectu vt intelligitur formaliter distinctus à substātia & voluntate diuina. Et quoniam

Cap. 10.

Q. 19. ar. 3.

In corp.

D. 101.

Artic. 3.

Text. 10.

D. 502. 115. 102. & 294.

Epi corp.

D. 502.

1. dist 44. arti 1. 2 & 3. Et 13. dist. 14 arti. 21. q. 1. 2 in. & 2. Et po. 51 art. 16. cor. ad 17. Lib. 3. c. 7.

156 Infra nō. 61. arti. 4. cor. Et 1. dist. 41. q. 2. arti. 2. 4. in. Et dist. 13. q. 1 arti. 3. 1 in. Et 1. cō. c. 102. & 101. Prosa. 2. Cap. 9.

1 22. 1 11 20.

niā eadē est rō, vt in corpore dicit de beatitudine Sāctorū. Idcirco ad hunc articulū spectat q̄ illa cōis ac trita, vtrū beatitudo cōstat in actu intellect° aut volūtatis reliquorū em beatitudo similitudo ſ̄dā diuinæ ē. beatitudinis.

¶ In corpore vnica est cōclusio responsiua q̄sito affirmatiuē. Beatitudo attribuēda est Deo, & aliis Beatis secūm ſtrelectū. Hæc cōclusio & ꝓbat & declarat. ꝓbat q̄dē sic. Beatitudo est bonū pfectū in ſtellectualis naturæ: ergo est perfectissimū in intellectuali natura: igitur consistit intelligendo: ergo tā Deus quam alij Beati sunt secundū intellectū. Antecedens & patet ex dictis, & manifestatur ab effectu: quia scilicet ſtrelectualis natura naturaliter petit esse beata, sicut vnaquæque res suā perfectionem. Prima verò consequentia in litera non habetur explicitè, sed appositimus eam ad claritatē doctrinę: & ex se patet, secunda autem probatur, quia pfectissimū in qualibet intellectuali natura est intellectualis operatio: q̄ probatur, quia secundū eam capit quodāmodo omnia. Vltima autē & patet ex se, & quo ad alios probatur, quia alij dicū° Beati per assimilationē ad beatitudinē Dei: manifestat° aūt quo ad ly intellectū in Deo ex hoc, quod licet esse & velle & intelligere in Deo sint idem: quia tamen differūt ratione, ideo commenienter secundū rationē formalem loquēdo intellectus Dei specialiter attribuuntur beatitudo.

¶ Circa hic dicta triplex est quæstio. prima, vtrū beatitudo naturaliter appetat. Secuda vtrum operatio intellectus sit omnīū perfectissima, & quamū videat ratio hic alligata adhoc. Tertia vtrū ipsa cōclusio vera sit, hoc enim omnia dicūtur in litera. & habēt diuersos opinantes. Et quoniā quēstio in quæstione 28. tractabitur. sufficit hic scire quod natura intellectualis tripliciter naturaliter appetit beatitudinem. Primò, appetitu, id est inclinatione naturali: & sic verificatur vniuersaliter. Secundò, appetitu, id est actu appetēdi naturali simpliciter: & sic verificatur de Deo & beatis. Tertiò, appetitu, id est actu appetēdi naturali quo ad specificationem act°, libero autem quo ad exercitium eiusdem: & sic verificatur quo ad homines. ¶ Experimur enim quod respectu beatitudinis non possumus habere nolle: quamuis in potestate nostra sit liberè velle, vel non velle, illam actualiter. Sed de his erit tunc sermo latior.

¶ Secūda quoq; quæst. ibidē ex ꝓposito tractabit. & ꝓterea pertransendū nūc est. Circa tamē rationē hic allatam aduerte, quōd nobilitatē actus intelligendi supra cæteros non ex obiecto, vt tunc fiet, sex ex modo probat: intellectio enim fit capiendo intellectū: quod constat esse omnia. Amatio autem & vniuersaliter volitio non fit capiēdo rē amatam, sed potius econuerso. Intellectus enim intelligendo habet intellectū in se, voluntas autem amando quasi exit ad amatum: & cum nobilius sit (cæteris partibus) habere aliquid, quām rēdgre illud ideō intellexio ex modo ꝓprio sui generis nobilior est omnia alia operatione. Vnde cū Deus essentiā propriā habet pro obiecto tā intellect° quā volūtatis & act° intellect° ex modo sui generis sit nobilior: meritò secūdū intellectū beatus dicit: & idē est iudicium de aliis Beatis: q̄n ex parte obiecti equalitas est. ¶ Vnde ad tertiā quæst. descendēdo scito quōd Scot° in 4. dist. 49. q. 4. tenet oppositū: volens beatitudinē constare principaliter in actu voluntatis, quæ est non delectatio sed amor. probātq; intētū tripliciter. Primò, Sic velle tendit immediate in Deū, vt in finē vltimū. ergo immediatius est vltimo fini, & consequenter primo appetibili quā intelligere. Secūdò, Aut velle est propter intelligere, vel econuerso, aut neutrū ꝓpter alterū: sed primū est puersum secūm Ansel. lib. 2. cur De° homo, c. 1. tertiū aūt est ꝓsibile. vt patet. ergo reliquit secūm. ergo amare est finis intellectionis, & cōsequētes nobilius. Tertio sic: Inter intrinseca summè volēdū est aliquid velle: ergo in eo cōsistit beatitudo. Antecedēs ꝓbat: & de appetitu naturali, qui est inclinatio, & de appetitu libero recto, qm vo-

Q. 4. ar. 2. & q. 18. artic. 4.

157 2. dist. 16. ar. 1. cor.

35 Circa sme

Cap. 1.

Lib. 22. de Ciuit. c. 19. cap. 29. Ar. pirc.

247 243

D. 1191. & 3081. & 656

positionis, sed ꝓ modū sīplicitatis, quia quę in creaturis multiplicia sunt, in Deo pręexistūt simpliciter & vnitè, vt suprà dictū est.

¶ Ad secundū dicēdū, quōd esse prædmum virtutis accidit beatitudini vel felicitati, in quātum aliquis beatitudinē acquirit: sicut esse terminū generationis accidit enti inquatū exit de potentia in actum. Sicut igitur De° habet esse quāuis nō generetur, ita habet beatitudinē, quanuis non mereatur.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrū Deus dicatur beatus secūdū intellectū.*

ADSECVNDVM sic procedit. Videtur ꝓ Deus nō dicat° beatus secūdū intellectū. Beatitudo enim est luminū bonum: sed bonū dicit° in Deo secundū essentiā e. Et bonū respicit esse secūdū essentiā secūdū Boēt. in lib. de Hebd. Ergo & beatitudo dicitur in Deo secundū essentiam & non secundum intellectum.

¶ 2. Prętera, Beatitudo habet rationē finis. Finis autē est obiectū volūtatis, sicut & bonum. Ergo beatitudo dicitur in Deo secundum voluntatē, & non secundū intellectū.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit 32. Moralium: Ipse gloriosus est qui dum se ipso perfruitur, accidentis laudis indigens non est. Esse autē gloriosum significat esse beatum: Cùm igitur Deo fruamur secundū intellectum, quia visio est tota merces (vt dicit August.) videtur quōd beatitudo dicatur in Deo secundum intellectum.

¶ RESPONDEO dicendū, ꝓ beatitudo (sicut dictū est) significat bonū pfectum in tellectualis naturæ. Et inde est ꝓ sicut vnaquæq; res appetit suā pfectionē, ita & intellectualis natura naturaliter appetit esse beata c. Id aūt ꝓ est pfectissimū in qualibet intellectuali natura, est ſtellectualis operatio, secundū quam capit quodāmodo omnia. Vnde cuiuslibet, intellectualis naturæ beatitudo consistit ē in intelligendo. In Deo autē non est aliud esse & intelligere secundum rem, sed tantum secundum intelligentiæ rationē. Attribuenda ergo est Deo beatitudo secundum intellectum, sicut & aliis beatis, qui per assimilationem ad beatitudinem ipsis beati dicuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝓ ex illa ratione ꝓbat. ꝓ Deus sit beatus secundum suā essentiā, non autē ꝓ beatitudo ei cōueniat secundum rationem essentiæ, sed magis secundum rationem intellectus.

¶ Ad secūdum dicendum, quōd beatitudo, cùm sit bonū, est obiectū voluntatis: obiectum autem prænintelligitur actui potentiæ. Vnde secundum modum intelligendi prius est beatitudo diuina, quam actus volūtatis, in ea requiescentis. Et hoc non potest esse nisi actus intellectus. Vnde in actu intellectus attenditur beatitudo.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum Deus sit beatitudo cui ĩslibet beati.*

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur ꝓ Deus sit beatitudo cuiuslibet beati. Deus cm̄ est summū bonū, vt suprà ostēsum est. Impossibile est autē esse plura summa bona, vt etiam ex superiorib° patet. Cū igitur de rōne beatitudinis sit ꝓ sit summum bonū, videtur ꝓ beatitudo nō sit aliud quàm De°.

¶ 2. Prętera, Beatitudo est finis rōnalis naturæ vltimus. Sed esse vltimum finem rationalis naturæ, soli Deo conuenit. Ergo beatitudo cuiuslibet beati est solus Deus.

¶ SED CONTRA, Beatitudo vnius est maior beatitudine alterius, secundū illud 1. Cor. 11. Stella differt à stella in claritate. Sed Deo nihil est maius. Ergo beatitudo est aliquid aliud quàm Deus.

¶ RESPONDEO dicēdum, quōd beatitudo intellectualis naturæ cōsistit in d actu intellectus. In quo duo possunt cōsiderari, s. obiectum actus, quod est intelligibile: & ipse actus, qui est intelligere. Si igitur beatitudo cōsideretur ex parte ipsius obiecti, sic solus Deus est beatitudo: quia ex hoc solo est aliquis beat° quod Deū intelligit, secundū illud Aug. in 5. lib. Cōfess. Beatus est qui te nouit etiā si alia ignoret. Sed ex parte act° intelligētis beatitudo est quid creatum in creaturis beatis, in Deo autem est etiam secundum hoc aliquid increatum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod beatitudo quantum ad obiectum, est summum d bonum simpliciter: sed quātum ad actum in creaturis beatis, est summum bonum, non simpliciter, sed in genere bonorum participatum à creatura.

¶ Ad secundū dicendum, quod finis est duplex s. cuius & quo Philosophus dicit, scilicet ipsa res & vsus rei e. Sicut auaro est finis pecunia, & acquisitio pecuniæ. creaturę igitur rationalis est quidē Deus finis vltimus, vt res, beatitudo autē creata, vt vsus, vel magis fruitio rei.

lūtas p l' appetit pfectionē sui in vltimo fine q̄ pfectionē intellect°. Esse & multa alia argumenta cōtra hāc cōclusionē recitata à Capr. 49. di. 4. q. 2. quā breuitatis causa omitto, p̄sertim, qa ex dicēdis in q. 82. & in solutione horū oīa quodāmodo patebit. Scito igit, ꝓ valde differt cōparare ſtrellectionē & amorē Beati inter se, & Viatoris. Et rursum simpliciter aut secūdū quid. 1. secundum hoc genus. Tā simpliciter enim quam in Beato, ſtrellectio melior est & finis volitionis. In Viatore autē dilectio præstat, quia tendit in Deū secundū ſipsum. Et similiter secū dum quid, in rōne agētis seu mouētis primū tenet locū. Et inde prouenit ꝓ secundū voluntatem dicamur simpliciter boni ac malī. Et cōsequenter ꝓ actus eius dicatur pessimus & optimus, & ꝓ tendat in Deū secundū genus nobilissimū cāusę, s. vt finē eius enim est mouere agēs, & ꝓ sit dominа & formaliter libera, & c. hæc enim oīa ad nobilitatē, secundū ꝓ spectant. Vnde ad primū Scoti patet respōsio quoniā peccat secundū non causam vt causam: oportet enim immediatius cōiunctum esse optimo absolutē & nō vt sui, si beatitudo concludenda est quæ consistit in perfectissimo simpliciter.

¶ Ad secunduin quoq; iam patet quod Anselmus de amore Viatoris interpretandus est.

¶ Ad tertiū autem nihil omnino valet. Tū quia sicut voluntas naturali appetitu magis vult volitionem, ita intellectus intellectionē oīs potentia tali appetitu tēdit in sua prima. Tū quia falsum est ꝓ voluntate libera voluntas sibi magis quā intellectus velit: quoniā actus elicit° ad hoc ab institutione naturæ datus est appetitui animali, vt primo appetat suppositū. Et propterea si intellectio est maior perfectio sup positi, quam volitio, recta voluntas mauult intellectionem quàm volitionem.

¶ *Super Quæstionis vigesimasexta Articulum tertium.*

IN titulo ly Beatitudo nō est arctandum ad beatitudinem Dei, sed simpliciter & absolutē respectu omnis Beati interpretandum est.

¶ In corpore duæ sunt distinctiones bimēbres cū trib° conclusionibus. Prima distinctio est: Beatitudo est duplex, s. obiectiua & formalis, quia est ipse actus. Secūda est Beatorum, s. Dei & creaturārū beatarū. Prima cōclusio est, Deus est beatitudo obiectiua omnīū Beatorū: & ad hoc afferunt autoritas Aug. Secunda est, Deus non est beatitudo formalis creaturārū beatarū. Tertia est, Deus beatitudo formalis sui ipsius: Nec alia ratione ꝓbatur, nisi quia actus intelligēdi creaturæ est quid creatū, in Deo autē increatus. ¶ Circa secundā conclusionē scito, ꝓ quidā apud Capreolū in secūdo dist. 3. q. 2. impugnant illā, moti tum ex perpetuitate infinitæ visionis beatæ, cum ex impossibilitate naturali infinitatum intēsissimarum specierum in eodē intellectu creato: tum ex possibilitate partis affirmatiuæ: s. quōd ipsa intellectio in diuina potest esse æquē prēsens & intima cuilibet intellectui creato, sicut intellectio creata: tum autoritate Aug. & Philosophorū, sed hæc parum valent. Visio namque beata Sāctorum, creatum quid est finitę pfectionis simpliciter, infinitæ verò secundum quid, i. obiectiuē incorruptibilis quoq; secundum potētiā naturalē loquendo, quoniā & ex parte subiecti & obiecti, & coniunctionis vtriusq; nulla ad corruptionē potētia est. Nec ex hoc sequit, aniīā nō tot posse recipere species intēsas simul quin pluresiusio in primis beata non ponit numerū cum aliis intellectionibus: quoniā cōissimi, altioriusque ordinis est. Datur deinde status in speciebus, ad quas est naturalis potentia & præcipuè simul in actu, vt in tractatu de angelis clarius patebit. Impossibile quoq; est operationē vitalem meā nō ab intrinseco meo esse: cum in hoc ratio meæ vitæ cōsistat: esse enī vitalis & nō vitalis, & ꝓterea cū beatitudo sit operatio vitalis Beatorum, implicat diuinā essentia esse illā: & aut antecedēs est falsum, aut est sophisma figuræ dictionis ab æquali præsentia ad modū. Autoritates quoq; obiectiuæ intelligendæ sunt, si verè adducūtur.

¶ Super

Cap. 4.

D. 1176. & 287.

36.

¶ *Super Quæstionis vigesimasexta Articulum quartum.*

IN tit. omnis beatitudo distribuit ꝓ omni specie felicitatis. Ly verò in ei° beatitudine nō significat substātiālē, seu primā simpliciter beatitudinē de qua in præced. 2. art. habitus, est sermo, sed tantū potius beatificū de quo t. art. tractatum est. Ita ꝓ sensus q. est, vtrū Deus sit in tali statu beatitudinis, quōd omnem habeat felicitatis speciem ac perfectionem.

¶ In corpore vnica est cōclusio respōsiua quęsito, In diuina beatitudine eminentius præexistit quicquid est desiderabile in quacunque beatitudine tam vera quam falsa. Et probatur inductiuē in triplici genere felicitatis, scilicet contemplatiuæ, actiuæ, & terrenæ consistentis in quinque, vt omnia clarè patent in litera.

¶ Circa contēplatiuam felicitatem aduerte, ꝓ quidam ex verbis Arist. 3. de Anima dicentis, quod intellectus speculatiuus nihil dicit de fugiendo aut ꝓsequendo, refecant à contemplatiua felicitate omnem delectationem & amorem: glossantes, vt potuerunt admirabiles delectationes 10. Ethi. Sed re vera errasse videntur. In communi siquidem loquendo contemplationem rerū excellētium sequitur delectatio intellectualis per modum naturalis resultantiæ, quoniam operationem optimam coniungentem naturalissimo obiecto necessariò sequitur delectatio, vt patet ex delectationis diffinitione 2. Rheto. Nec contra hoc militat autoritas 3. de Anima, quæ de prosecutione animaliter non naturaliter loquitur, id est de actu appetitus tā quam eligibili, non tan quam naturaliter concomitante, vt hic accidit. Ad propositum autem descendendo ambiguitas hæc non habet locum, quoniam visio beata nec practica, nec speculatiua est, sed altioris ordinis eminentior veranque præhabens.

¶ Circa actiuā felicitatē aduerte hic, ꝓ quidē minus penetrātes pfectionos gerū, ac ꝓ hoc non aduertentes ꝓ perfectio actiuæ partis consistit in agere, dixerūt ꝓ felicitas practica cōsistit in actu voluntatis. Litera aūt propter dictam rationem ponit eam in actione executiua, vniuersali tamen, scilicet gubernatione vniuersi: & meritò, quoniam finis practica est operati.

¶ *Super Quæstionis vigesimaseptima Articulum primum.*

ORdo præsentis tractat° satis patet in litera. Vnde ad articulū primū descendēdo aduerte in tit. illius. primo, quōd ly ꝓcessio, sumitur cōmuniter, nō descendēdo ad talē, vel talē processionē, secundò, quōd ly esse sumitur propriè vt distinguitur esse contra intelligi, id est esse secundū rem contra esse secundum rationem. Tertiò, quōd ly, in sumitur propriè, vt denotat modum essendi in aliquo formaliter. Quartò, quōd ly diuinis, sumitur strictissime pro his quæ sunt verè Deus. Ita quōd sensus quæstionis est, an in ipso Deo formaliter inueniatur secundum rem processio aliqua.

¶ In corpore tria facit. Primò respondet quæsito quo ad id quod liquet. Secundò duos errores circa id, quod later, tractat. Tertiò respondet quæsito determinando & aperiendo occultum.

¶ Quo ad primum vnum dicit, de quo non est dubium, scilicet diuina Scriptura vtitur nominibus processionem significantibus quum de Deo loquitur: ex hoc enim subintellecto, quo Scriptura non dicit falsum, nec loquitur in hac parte metaphoricè. manifeste habetur, quōd oportet in diuinis aliquā processionem esse ac saluari: sed ambiguum restat qualis sit illa processio. Vnde circa hoc ambiguum reliquum huius literæ occupatur.

¶ Quo ad secundum ponitur primò error Arrij dicentis, hanc processionem esse effectus à causa: & reprehēditur autoritatibus Scripturæ. Ponitur deinde error Sabellij exponentis hanc processionem esse causæ in effectum: & similiter reprehenditur. Et quidem hic breuiter errores hi tanguntur, quoniam diffusius sunt alibi confutati & tractati, vt patet in quarto contra Gentiles.

¶ Quo ad tertiū tria dicit. Primò iter parās ad duo ꝓcessionū genera vtriusque erroris cæcitatē aperit ex ꝓ diligēter intuenti dū vterq; studet sālare. ꝓcessionē in Deo, neuter in eo, sed extra eū ꝓcessionē ponit. & causā fauti quia vterq; ꝓcessionē ad extra tātū posuit. Secūdò duplex ꝓcessionis genus inueniri dicit, scilicet ad extra & ad intra: manifestatur hoc sic, sicut actio est duplex, scilicet transiens, & immanens: ita processio quædā est secundum actionē transeuntem, & quędam secundum immanentem: cum omnis processio actionem sequatur. ergo quædam est processio secūdū hanc actionem, quæ est intelligere: & probatur hæc sequela, quia processio ad intra, id est secundum actionē immanentem maximè patet in intellectuq; probatur, quia in quocunque intelligēre ex hoc ipso quod intelligit, procedit conceptio rei intellectæ, ex vi intellectua & eius notitia proueniēs, nuncupata verbum cordis & significat verbo vocali apud nos. Tertiò & vltimò ponit conclusionem respōsiuam. In Deo est processio secundum emanationem intelligibilem. & probat sic, Deus est super omnia: ergo ea quæ in Deo dicuntur, sunt intelligenda secūdum similitudinē non corporum sed intellectualiū substātiarum. ergo processio non est in eo secundum actionem in exteriorē effectum, sed secundū emanationem intelligibilem. Et confirmatur, quia sic fides catholica ponit ꝓcessionem in diuinis. prima cōsequentia probatur ex eō quōd corpora sunt infimæ creaturæ intellectus verò supremę, quāuis etiam ipsa deficiant à diuina similitudine. secunda verò vt nota inductiuē in motu locali & alterationē relinquitur.

¶ Circa prædicta plura occurrūt dubia, primò circa illam propositionem. Secūdū actionem immanentē est processio quædam ad intra: vt enim apud Capreolum 27. dist. 1. q. 2. patet, arguūt cōtra hoc Scot. Aut. Dur. Pet. de Palu. & Gerar. de Carmelo. Et cōsistit vis argumēti in hoc, inter actionē immanētē & trāseūtē hoc interest, & ꝓ istā est aliquid operatū, per illā nihil. ergo tuit propositio fundamētalis in materia de ꝓcessione diuina. Antecedēs patet ex 9. Meta. & 1. Eth. cōsequētia verò est per se nota. Et confirmatur, inquit Durand. quia ex sentire & velle nihil ꝓducit, ergo nec ex intellectione. Et cōfirmatur addit Gerar. quia cuiuscūq; operationis est aliquid operatū, illud est ea nobilius: actu aūt secūdū immanētē nihil est nobili°. ergo. Circa eādē ꝓpos. aliud occurrit dubium an ipsa actio immanēs sit ipsa ꝓductio actiua eius, quod procedere dicit secundum ipsam. Scot. enī 27. d. 1. q. 1. tenēs partē negatiuā arguit contra hoc tripliciter. Primò ex rōe iam dicta: quia operatio immanēs est actus vltimus. Secundò, quia si intellectio esset actio productiua termini, ꝓsibile esset intelligere eā esse & nō esse illius terminū, vt patet de calefactione & calore: sed nō est impossibile intelligere intellectionē esse absque termino, ergo. Tertiò, quia sic intelligētia gigneret verbum, & non memoria: quod est contra August.

¶ Circa illā propositionē, quicūque intelligit ex hoc ipso ꝓ intelligit, procedit aliquid intra ipsum dubiū occurrit. Tū quia beati vt sic, intelligunt Deū: & tamen nō formāt verbū de eo. ergo falsa est dicta propo. Antecedens patet. Aliter Deus vt obiectum beatitudinis posset aliqua specie creata repræsentari: quod in 11. q. reprehensum est. Tum quia seclusa fide, scimus, quod Deus intelligit: & tamen non possumus ex hoc probare processionē esse in eo. ergo ista propositio est credita, & non scita aut intellecta, vel est falsa.

¶ Circa eādē dubiū occurrit, an cōceptus intellectus sit aliud ab ipsa actuali intellectione, vt litera vult, an sit idē quod ipsa. Scot. enim in 27. dist. 1. oppositum tenet cum multis aliis à Capreolo recitatis ibidē quæst. 2. Quadrifariam autē diuisi sunt impugnatores. Quidā namque ipsam dist. ab actu intelligendi impugnant. Quidam verò causam dist. veram. Alij autem causam nō veram, sed impositam, scilicet ad perfectius repræsentandum vel cognoscendum, Alij demum ducendo ad impossibile. Et dist. ipsam quidem Scot. & Du-

Q. 4. ar. 2.

D. 171. & 308.

D. 710.

160. 1. dist. 43. ar. 1. 2. 4. concilia. Et p. 90. 20, ar. 1. 19.

Q. 2. ar. 3.

& Durãd' conãtur infringere ratione & autoritate. Ratio quidẽ Scoti in 27. distin. primi per viam diuisionis infert verbũ esse actualem intellectionẽ. Et quoniã ex clusio viæ nostræ in secũdo dubio adducta fuit, nũc pertrãseamus. Durãdus autẽ ibidem arguit sic. Verbũ seu cõceptus cõsistit in ratione manifestatiui sibi, vel alteri. ergo ne detur ꝓcessus in infinitũ, primũ verbũ ꝙ est verbũ cordis, est ipsa manifestatio per essentiam: hæc autem est ipsa actualis intellectio. ergo. Et confirmatur, quia tale per denominationẽ extrinsecam reducitur ad tale intrinsecũ. ergo quã ratio manifestatiuj nõ cõueniat nisi extinsecẽ verbo exteriori oportet fieri reductionem ad aliquid, quod intrinsecẽ per essentiã manifestet: hoc autem est actualis intellectio, ergo vt prius. Secundo sic: Quãdocunque aliqua virtus eget duabus formis ad operandum habita vna adhuc est in potentia essentiali, quia est in potentia non solum ad operationẽ, sed formam. ergo si ponitur verbũ, intellectus in actu primo erit adhuc in potentia essentiali. Tertio arguit in 6. distin. primi quia duæ formæ eiusdẽ speciei essent in eodem subiecto. Cætera autem quæ contra causam distinctionis aut contra possibilitatẽ eius adducuntur, vide si vis sigillatim in Capreolo, ex dicendis namque omnium solutio facilimẽ excitatis patebit.

¶ Circa aliam propositionem, scilicet conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua & eius notitia procedit, dubium est de quali notitia intelligatur, scilicet habituali, in actuali. Quod cum nõ ex ipsis dicitur de habituali, ꝓbat Durandus in 27. dist. primi. quia perfectius nõ procedit à minus perfecto. intellectus autẽ cũ sola specie imperfectior est verbo, seu cõceptu. Nec valet si dicatur, ꝙ licet species sit imperfectior cõceptu tamen intellectus cum specie est perfectior conceptu: hoc in qua nihil est. Tum quia sicut producẽs est intellectus cum specie, ita productum est intellectus cum verbo. Tũ quia de quali formali principio & termino processionis est quæstio quid eorum sit perfectius, & non de compositis, vt patet inductiuè in omnibus: hic autem constat terminum id est conceptum esse nobiliorem specie: igitur species nõ est illa notitia à qua procedit. Quod autẽ non sit actualis notitia, multipliciter probat Scotus in primo distinct. 2. cuius argumenta omitto: quia vt patebit non sunt contra nos.

¶ Ad primum dubiũ dicitur, quòd differentia illa inter actionẽ immanẽtem & transeuntem non est sic ample intelligẽda vt sonat, sed vel quo ad necessitatem, vel quo ad ordinem. Et iuxta primam glossam sensus est: Operatio transiens habet necessariò operatum, immanens autem non necessariò infert aliquod operatum & sic cessant obiectiones omnes, vt patet. Et absque dubio hæc fuit mens Philosophi, & manifestè continet veritatẽ: ex eo enim quòd habitus ex frequentatis actibus immanẽtibus generãtur, manifestè patet non repugnare actioni immanẽti habere opus præter se. Iuxta secundam verò glossam sensus est, quod actio transiens habet opus; sic quòd ordinatur ad ipsum opus. Actio verò immanens nõ habet opus, quia non per se ordinatur ad opus aliquod: sed si quando habet opus, illud ordinatur ad ipsam. Et vtrumq; horum accidit in proposito: quia nec intelligere necessariò producit conceptũ, nec quando format ipsum ordinatur ad conceptum, sed econuerso cõceptus ordinatur potius ad perfectionẽ ipsius intelligere. Vnde patet responsio ad omnia obiecta. Et etiam ad additionem Gerardi: quoniam operatũ est nobilius, quando est nobilius, quãdo operatio per se ordinat ad ipsum, nõ aũt quãdo est poti' econuerso, vt manifestè patet in actu & habitu.

¶ Ad secũdã dubitationẽ dicẽdum, quòd omnes videntur in hoc conuenire, quòd ꝓductio intellectualis verbi est dicere intellectualiter, ex cepto Durãdo in 27. dist. primi. Sed differãtia opinionum est in hoc, an dicere in rẽ sua claudat actũ intelligẽdi, an solã productionẽ, siue illa sit aliquis alius actus secundus, siue relatio significata per modũ actus secũdi. Scot' enim, vt patet in 1. dist. 2. qõ vlt. & dist. 26. & in quodlibetis, qõ. 1. distinguit in intellectu duplicẽ actũ secũdũ: alterum qui est operatio, & alterum, qui est productio: vnde quod intelligere sit act' secũdus, qui est operatio: dicere vero sit actus secũdus, qui est productio: ordinãtq; istos duos actus inter se respectu eiusdẽ principij, scilicet intellectus in actu primo, sic quòd intellectus prius naturaliter est operãs quàm producẽs, seu dicẽs: & sic apud ipsum dicere seu producere verbum nõ est actus intelligendi: quãuis sit actus intellectus. Sed ꝙ hæc positio nõ sit conueniẽs vnica tantum ratione ad hominẽ, suadetur sic: Causa habens duos effectus inter se ordinãtos: ita quod neuter est alterius causa, sic se habet, quod essentialior est cõparatio vtriusq; ad causam, quàm inter se: ita ꝙ si per impossibile adimeretur primus, non propter hoc negãtur esse secũdus. Sed dicitur quòd ꝙ effectus procedit à causa. Et sic accepit Atri', dicẽs Filiũ procedere à Patre, sicut primã eius creaturam: & Spiritũ sanctũ procedẽre à Patre & Filio sicut creaturã vertiusq;. Et secũdũ hoc neq; Filius neq; Spirit' sanct' esset verus Deus. Quod est cõtra id, quod dicitur de Filio 1. Io. vlt. Vt simus in vero Filio eius. Hic est ver' Deus. Et de Spiritusancto dicitur 1. Cor. 3. Nescitis quia mẽbra vestra tẽplũ sunt Spiritus sancti? Tẽplũ autẽ habere solius Dei est. Alij verò hanc ꝓcessionẽ acceperũt, secũdũ ꝙ causa dicitur procedẽre in effectũ, in quantũ vel mouet ipsum, vel similitudinẽ suam ipsi imprimit. Et sic accepit Sabellius dicẽs, ipsum Deũ patrẽ filiũ dici, secundum ꝙ carnẽ assumpsit ex Virgine, & cũdẽ dici Spiritũ sanctũ, secundũ quòd creaturã rationalẽ sanctificat, & ad vitã mouet. Hoc autẽ acceptioni repugnat verba Domini dẽ se dicentes Io. 5. nõ potest facere à se Filius quiequã &c. & multa alia, per quæ ostenditur ꝙ non est ipse Pater qui Filius. Si quis autẽ diligentẽ cõsideret, vterq; accipit processionẽ, secundũ ꝙ est ad aliquid extrà. Vnde neuter posuit processionẽ in ipso Deo. Sed cùm omnis processio sit secũdũ aliquam actionẽ, sicut secũdũ actionem, quæ tẽdit in exteriorẽ materiã, est aliqua ꝓcessio ad extra, ita secũdũ actionẽ, quæ manet in ipso agente, attẽditur processio quædam ad intra. Et hoc maximè patet in intellectu, cui' actio, scilicet intelligere, manet in intelligẽte. Quicũque autẽ intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, ꝓcedit aliquid intra ipsum quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua prouenienẽs, & ex eius notitia precedens. Quã quidẽ conceptionẽ vox significat: & dicitur verbum cordis significatum verbo vocis. Cùm autẽ Deus sit super omnia, ea quæ in Deo dicũtur non sunt intelligenda secũdũ modũ firmarum creaturarum, quæ sunt corpora, sed secũdũ similitudinẽ supremarũ creaturarũ, quæ sunt intellectuales substantiæ, à quibus & similitudo accepta deficit à repræsentatione diuinorum. Nõ ergo accipienda est processio, secũdũ quòd est in corporalibus, vel per motũ localem, vel per actionẽ aliciuius causæ in exteriorem effectũ, vt calor à calefaciẽte in calefactum, sed secũdum emanationem intelligibilem, vt pote verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipso. Et sic fides catholica processionem ponit in diuinis.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, quod obiectio illã procedit de processione, quæ est motus localis, vel quæ est secũdũ actionem tendentem in exteriorem materiam, vel in exteriorem effectum, talis autẽ processio non est in diuinis, vt dictum est.

Ad secũdũ, dicẽdũ, quod id, quod ꝓcedit secundum processionem, quæ est ad extrà, oportet esse diuersum ab eo, à quo procedit. Sed id, quod procedit ad intrà processu intelligibili, non oportet esse diuersum; imò quãtò perfectius procedit, tãtò magis est vnũ cum eo, à quo procedit. Manifestũ est enim, quòd quãtò aliquid magis intelligitur, tãtò cõceptio intellectualis est magis intima intelligẽti, & magis vnũ. Nam intellectus secũdũ hoc, quòd actu intelligit, secundũ hoc fit magis vnũ cum intellecto. Vnde cùm diuinũ intelligere sit in fine perfectionis (vt suprà dictum est) necesse est quod verbum diuinũ sit perfectè vnũ cum eo, à quo procedit absq; omni diuersitate.

& ea necessitate ponit, qua ponitur obiectum intellectus in actu intus. Hanc aũt esse mentẽ sanc. Tho. si quis dubitat, legat ipsũ in primo cõtra Gen. c. 3. & in 4. c. 11. & in quæstionibus de potentia: q. 8. art. 1. & q. nona, ar. 1. & tertio: vũ patet eos, de quorum numero vt Durandus in 29. dist. primi, qui imponunt nobis verbũ poni propter notitiã perfectionem, aut expressiorẽ repræsentationẽ: minus bene dixisse.

Aduerte tũ & diligẽter ꝙ cõceptum seu verbũ esse obiectũ & terminũ actus intelligẽdi, põt in telligi dupliciter. Vno mõ, inquãtũ imago alterius: i. secũdũ rem repsentatã, id est, ꝙ ipsa res concepta terminat actũ intelligẽdi. Mod' verò esẽdi sic spiritaliter in tus est cõditio rei obiectę & intellectæ. Alio mõ inquantum res talis est, puta qualitas spiritualis, &c. & primo quidẽ mõ intendimus nos cõceptũ esse obiectũ intellectus in actu & non secundo nisi respectu act' reflexi. Vũ patet in ma omniũ argumẽtorũ cõtra hãc viã ꝓcedentiũ, & ex eo, quod res ipsa, puta leo, bos, &c. intelliguntur actu recto, & nõ species in anima, & ex eo quòd idẽ quod quid est obiectum est omniũ intellectuũ, & ex aliis huiusmodi. Non distinguere enim inter obiectum, vt rẽ & obiectum vt rei imaginem, vt sic causa erroris est. Discernentes autem hæc & attendentes duabus præfatis cõditionibus cõceptus scilicet, quòd est res, & quod est imago vtendo illa propositione Arist. in De memoria & reminiscentia. Idem est motus in imaginem, & rẽ cuius est imago: facilè omnia soluunt & interpretantur: quia ratione dicitur quod verbum est obiectum, &c. & quoniam actus intelligendi & conceptus simul sunt & non sunt: simul quoque sunt & non sunt principiũ alicuius: ita quod sicut contingit actum intelligendi esse causam alterius actus intelligẽdi vel volendi, ita & conceptum: pro vno enim omni dicitur quo ad agere.

¶ Ad rationem autem Scoti in oppositum non oportet aliter respondere, satisfactum est enim illi secundũ Scotum. ¶ Ad Durandum autem dicitur, quòd prima ratio sua peccat quadrupliciter. Primo in fundamento: quia esse manifestatiuum, quamuis sit de ratione verbi, non tamen vt differentia eius cõstituens, cum conueniat etiam non verbo, vt patet si intelligamus Deũ quo ad absoluta tantũm, vt Philosophi faciunt. omnia siquidem manifestè intelligeremus simplici intellectione absque conceptu. Secundò quia ratio manifestatiui cum ad manifestatum sit, relationem tantũm rationis dicit. Vnde inferius dicetur, quòd Pater manifestat se & Spiritum sanctum, & omnia suo verbo. Tertia, quia esse manifestatiuum non qualitercunque conueniret verbo, sed esse manifestatiuum expressum ab alio, vt inferius patebit. Vnde non oportet fieri reductionem ad manifestationẽ simpliciter per essentiam, sed ab alio expressam. Tale autem nõ est intellectio, quam vt in 34. q. manifestatur: cõstat non includere esse ab alio. Quarto, quia nisi aburamur vocabulis, si verbum est manifestatiuũ rei dictæ, manifestatio consequenter nihil aliud est quàm ipsa prolatio verbi. Constat autem quòd verbum non debet reduci ad prolationem eo ordine reducendi, quo participans reducitur ad essentiã de quo loquitur arguens. Reducendum est igitur verbum extra ab interius tanquam dependens ad id, à quo depẽdet: & inter ipsa verba cordis quolibet creatum reducitur ad diuinum, quod solum est per essentiam, iuxta illud, Et Deus erat verbũ. ¶ Ad fm rideturꝙ maior non est vera, nisi vtraque forma sit præuia ad id: conceptus aũt est forma non puia, sed terminans actum, vt patet ex dictis. ¶ Ad tertium vero dẽ, ꝙ cõceptus, & actus, & species nõ sunt formæ eiusdem speciei in essendo, sed species est cõpleriuum subiecti, actus est esse, conceptus obiectũ: licet in repræsentando se attingendo, id est, obiectiuè, omnia sint eiusdem rõis tanquam partialia concurrentia ad vnum cõpletum esse in actu tale, &c. ¶ Ad quintam dubitationem dicendum est tres esse hũc opiniones. Prima est, quòd notitia, quæ concurrit ad productionem conceptus est verbi, vt forma, qua agens agit, est actus secundus, scilicet intelligere. & hanc viã vt sequi Henricus. Secũda est, qã talis notitia est velut actus primus tm̃ hanc viam vt sequi Scotus in primo dist. 2. q. 7. Tertia est, quòd necessario est notitia per modum actus primi, contingenter tamen est quandoque actualis intellectio: & hæc est via sanc. Tho. ¶ Ad cuius euidentiam sciẽdũ est, quòd in parte intellectiua præter potẽtias actus, & habitus, posuit terminũ actus ea necessitate, vt obiectum actus secũdi haberet præsens ipsi actui obiectiuè. Obiectũ enim intellectus dupliciter potest esse præsens intellectui. Primò, vt cõpricipiũ actus intelligẽdi, & hoc fit per speciem intelligibilem. Secundò vt obiectum, obiectũ enim vt obiectũ non significat causam, vel principiũ actus, sed terminũ actus: & hoc oportet fieri per cõceptũ, qui verbum speciẽsq; expressa quãdõque dicitur. Alioquin obiectum intellectus nõ esset intra actualiter actualitate actus secũdi. Quòd enim ad hoc officiũ nõ sufficiat species intelligibilis, ex eõ patet: quia hoc est officium termini, illi autem competit ratio principij. Quod etiã nõ sufficiat ipse actus intelligendi, ex eo ꝓbatur, quod officiũ obiectũ nõ est officiũ ipsius actus secũdi, nisi intellectione reflexa. Vnde cõceptus seu verbũ apud nos est res nõ intelligibilis, sed intellecta actu in esse intentionali

& ea

¶ Ad tertium dicendum, quod procedere à principio, vt extraneum & diuersum, repugnat rationi primi principij: sed procedere vt intimũ & absque diuersitate per modum intelligibilem includitur in ratione primi principij. Cum enim dicimus ædificatorem principium domus in ratione huius principij, includitur conceptio suæ artis: & includeretur in ratione primi principij, si ædificator esset primũ principiũ. Deus aũt qui est primum principiũ rerum, comparatur ad res creatas, vt artifex ad artificiata.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.

AD SECVNDVM sic proceditur. Vt ꝙ processio quæ est in diuinis, non possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de non esse in esse corruptioni opposita, & vtriusque subiectum est materia. Sed nihil horum cõpetit diuinis. Ergo non põt generatio esse in diuinis.

¶ 2. Præterea, in Deo est processio secundũ modum intelligibilem, vt dictum est: sed in nobis talis processio non dicitur generatio. Ergo neque in Deo.

¶ 3. Præterea, Omne genitum accipit esse à generante. Esse ergo cuiuslibet geniti est esse receptũ. Sed nullum esse receptum est per se subsistẽs, cum igitur esse diuinum sit esse per se subsistens (vt suprà probatũ est) sequitur quod nullus geniti esse sit esse diuinum. Non est ergo generatio in diuinis.

¶ Sed contra est quod dicitur in Psal. Ego hodie genui te.

¶ Respondeo dicendum, quòd processio verbi in diuinis dicitur generatio.

¶ Ad cuius euidentiã, sciendum est, ꝙ noẽ Gñrationis dupliciter vtimur. Vno modo cõiter ad oĩa gñrabilia & corruptibilia: & sic gñratio nihil aliud est, quã mutatio de non esse ad esse. Alio mõ, ꝑriè in viuẽtib': & sic gñratio significat originẽ alicuius viuẽtis à principio viuente coniuncto: & hęc propriè dr̃ natiuitas e. Non tm̃ omne huiusmodi dicitur genitũ, sed propriè qd̃ procedit secundũ rõem similitudinis. Vnde pilus vel capillus non habet rõem geniti & filij, sed solũ qd̃ ꝓcedit secũdũ rõem similitudinis nõ cuiuscunq;. Nã vermes qui gñrãtur in animalibus, non habent rõem gñratiõis & filiationis licet sit similitudo secundum genus: sed requiritur ad rõem talis gñrationis qd procedat secũdũ rõem similitudinis in natura eiusdẽ speciei, sicut homo ꝓcedit ab homine, & equus ab equo e. In viuentibus aũt, quæ de potẽtia in actum vitæ proceduũt, sicut sunt homines & animalia, gñratio vtranque generationẽ includit. Si aũt sit aliquod viuens, cuius vita non exeat de potentia in actũ, processio (si qua in tali viuente eueniuntur) excludit oĩo primã rationẽ gñrationis, sed põt habere rõem gñrationis quę est propria viuentiũ. Sic igitur processio verbi in diuinis habet rõem gñrationis. procedit enim per modũ intelligibilẽ de enim vl'ẽ oportet esse processionẽ quæ rei oĩ quantumcũque infimæ conuenit propter qd in proposito vbi graduantur processiones inter corporales tanquã infimas, meritò cõputata est & exclusa à proprio processionis modo inusito in substantiis intellectualibus, quæ supremũ tenent locũ in vniuerso.

¶ In responsione ad tertium caue ne fis praeceps, colligẽdo ex verbis istis in ratione primi principij claudit realem processionem: quam ponit hic absolutè, sed quomodo hoc intelligatur, inferius quæstione 15. artic. 6. patebit.

Super Quæstionis vigesimæ septimæ Articulum secundum.

TITVLVS de generatione formaliter intendit, & clarior erit in corpore.

¶ In corpore duo facit. Primo distinguit prædicamum quæsiti, id est, generationem. Secundo respondet quæsito affirmatiuè. ¶ Quo ad primum distinguit, describit & cõparat gñrẽm. Distinctio est Generatio dupliciter, scilicẽter & propria viuentibus. Describitio verò mẽbrorum est: Generatio cõsoibus, est mutatio de non esse ad esse, vt patet 15. Phys. Gñratio propria viuẽtibus, (quæ natiuitas propriè dr̃), est origo viuentis, à viuente coniuncto fm similitudinẽ eiusdem naturæ. Cõparatio demum est quo ad separationem & coniunctionem vtriusque cùm enim constet, ꝙ prima separatur à secũda, & rursus, ꝙ in viuentibus quæ apud nos sunt, vtraque simul cõcurrit: ea rõe, qa exeunt de potentia ad actũ, de necessitate sequit, qd̃ si aliqd viuens nascitur absque exitu de potẽtia ad actũ, qd̃ ibi generatio secunda separatur à prima.

¶ Circa definitionem natiuitatis sola illa particula: coniuncto, obscura aliqualiter est, eius tamen expositionem prolixã habes quarto cõtra Gen. c. xj.

¶ Quo ad fm conclusio risiua est, Processio verbi in diuinis habet rõem gonerationis, secundo mõ. Et probatur, sigillatim probando tali processioni cõuenire quatuor cõditiones integrantes rõem natiuitatis. Quod enim sit operatio vitalis, patet ex actione intelligibili. Quod verò à principio cõiuncto patet ex articulo ꝓcedente: & præcipuè in responsione ad fm. Quod aũt sit fm rõem similitudinis, probatur: quia cõceptio intellectus similitudo est rei intellectæ. Quod demũ sit in eadẽ natura, probatur: quia in Deo idem est intelligere & esse: & sic nõ solũm infertur cõclusio, sed ex ipsius corollarium, s. quod verbũ procedens in diuinis est filius. ¶ Circa rõem vltimi dicti in litera c. quòd ideo verbum dicendũ procedit vt res eiusdem naturæ cum Deo, quia ibi intelligere est esse: Aduerte ꝙ hæc rõ pluries i hoc opere repetita in quarto contra Gentiles c. 11. exponitur: & dr̃ quòd tenet ꝓ tanto, quia in cõiloquendo esse cõceptus seu verbi, est intelligi. & propterea vbicũque intelligere quid idẽticatur ipsi intelligi, est accidens, ipsũ quoque verbũ est accidens: vbi aũt intelligere est esse substãtiale, ibi quoque verbũ est substantia: & quia sic est in diuinis, ideo verbũ diuinũ est substantia diuina. Conceptus aũt omniũ creaturarũ intellectualium sunt accidentia. ¶ Sed circa hãc rõem dubiũ occurrit ex duplici capite. Primo ex eo qd̃ intelligi, nihil ponit in re intellectã: & cõsequenter nõ põt esse, reale esse ipsius cõceptus. Secũdo, quia actus intelligendi distinguitur realiter à cõceptu: & fm hanc viam est ipsum esse intellectus in actu perfecto, igitur non potest esse ipsum esse conceptus.

¶ Ad euidentiã horum sciẽdum est, quod quia verbum vt verbum est ipsum intellectũ i actu interius, habet tria. Ex eo enim ꝙ est i intellectũ in actu, sequitur, ergo esse eius vt sic est intelligi, vt patet inductiue de viso in actu, & reliquis. Ex eo verò quod est interius intellectũ. i. in quo res intellecta actu intelligendi exprimitur, sequit, ergo esse eius est sic intelligi, vt Linteri' ꝙ suo, &c. Sic autem intelligi est aliquod esse reale, qm̃ est esse expressam actu similitudinem obiecti. Ex eo verò ꝙ sic obiectum in actu habet quòd sit vnũ de concurrentibus ad perfectionem actus intelligendi. Et cõsequenter ꝙ intel-

lectio, quæ est ipsum esse intellectus in actu, ac per hoc est esse omniũ cõcurrentium ad perfectionem intellectus in actu sit esse ipsius verbi. ¶ Vnde ad primã obiectionem dicitur, q̃ licet intelligi nihil ponat in re intellecta: intelligi tñ sic, id est, vt propriũ interius intellectũ, aliquid reale ponit, non in re intellecta vniuersaliter, sed in re intellecta sic, id est sm esse quod habet interius in conceptu.

Art. præc. ¶ Ad secundã verò dr, qd̃ intellectio est esse, & intellectus & species in telligibilis, & verbi diuersimode tñ quia intellectus & speciei est esse intelligere: verbi aũt in intelligi, illorum quasi principiorũ illius vt ter minis: illorũ quasi vni° cõplecti subiecti, istius vt obiecti. Vñ nullum inconueniens sequitur, nisi quis puret eadẽ esse nõ posse distincta realiter existere: quod falsũ esse patet in materia, forma & composito.

Q. 1. art. 4. & q. 14. art. 4.

In corp.

¶ Circa rationẽ generationis applicatę ad diuinã processionẽ dubium occurrit ex Aureolo apud Capreolum in 9. dist. primi. Arguit enim sic: Si diuina processio prædicta ratione diceretur gnratio, sequerẽtur duo impossibilia. Primũ est, q̃ filius nõ esset eo verbum quo filius: cõtra cõtra Aug. 7. de Trinit. ca. 4. & tenet sequela: quia nec generatio verbi in nobis est generatio substantiæ viuæ, nec g̃ nõ filij apud nos est generatio verbi. Secũdum est, q̃ processio Spiritusſancti esset gnratio. Et pbatur sequela: quia sibi competit tota illa diuinitas. Sed ad hæc facilis est responsio, negãdo vtrãque cõsequẽtiam: nec probatio primi aliquid valet: quia ã nobis filius procedit p actionem transeuntem: & verbum per operationem quæ est accidẽs: in Deo autem nihil horũ locum habet. Quare autem proprietas filij exprimatur etiã verbi nomine, in 34. q. artic. 2. ad tertium patet. Probatio quoque secundæ consequẽtiæ falsum assumit: quoniam, vt in art. 4. ex proposito tractabitur, deficit illa conditio per modum similis. ¶ In responsione ad tertium, notato aurea verba in calce illius, scilicet in ipsa processione diuini: esse continetur & verbum. &c. Perspicuè enim apparet hic, quod nulla est distinctio formalis actu in essentiam diuinam proprietas personales, & attributas & reliquæ quę in Deo formaliter saluantur: ipsa enim perfectio diuini esse si secundum se, (vt sic liceat loqui) diffinitur, hæc omnia in se concluderet & propterea omnem huiusmodi distinctionem in Deo non nisi virtualiter, in intellectu verò secundum ratiocinem ponito.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsexta Articulum tertium.*

INtitulo ly alia significat veram alietatem, & propter ly fit, oportet quod significet alietatem realem. non enim est vera alietas processionum realiũ, nisi sit realis: ly in diuinis, sumitur sicut in primo arti. declaratum est: & eodẽ modo intelligendum in singulis istius quæstionis articulinec oportet idem pluries repetere. ¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. In diuinis præter processionem verbi est alia processio, quæ est processio amoris. Et probatur sic, In natura intellectuali apud nos, præter processionem verbi secundum actionem intelligibilem, est alia processio, s. amoris secundum operationem voluntatis: ergo in diuini præter processionem verbi est alia processio, &c. Antecedens probatur ex proportionali: quia sicut per conceptionem verbi intellectum est in intelligẽte: ita per processionẽ amoris amatum est in amante. Consequentia vero probatur quia in diuinis non est processio nisi secundum actionem immanentem naturæ intellectualis: quam constat esse secundum hanc duplicem intellectus & voluntatis.

¶ Circa hoc occurrit primò dubium simile dubio moto circa processionem verbi an scilicet per actum voluntaris procedat aliquid in ea tanquam terminus eiusdem. Et præter communes rationes ex parte obiectionis immanentis sunt alię ex propris volũtatis. Videtur enim primò contradicere hoc ipsimet S. Tho. in q. 1. de Ve. q. 4. art. 2. ad septimum, vt dicit quòd in volũtate nihil procedet nisi per modum operationis & quòd secus est in intellectu. Secundo, contra hoc arguunt tam Sco. quam alij tenentes amorem productum esse actum amandi, vt spiratum quemadmodum verbum tenent esse actum intelligendi genium magisque autoritatibus arguunt quam rationibus. Omnes autem autoritates & rationes huc tendunt quòd Spiritusſanctus est amor: amor autem est amandi amor. ¶ Circa illa verba secundum quam amatum est in amante, dubium occurrit ex Aureolo apud Capreolum, 10. d. primi. Is enim multis argumentis nititur hoc impugnare & simpliciter & ad hominem. Veruntamen omnia eius motiua in hoc consistunt amor, seu impulsus voluntatis cõsistit intẽdentia ad rem amatam & non in similitudine illius: ergo per processionẽ amoris nõ fit amatum in amante: sed econtrario amans trahitur, transformatur & est in re amata: iuxta illud Mat. 6. Vbi est thesaurus tuus ibi est cor tuum.

Q. 4. art. 2. & q. 14. art. 4.

162 1. dist. 18. q. 1. arti. 2. & 4. contra. ca. 13. fi. & po. q. 10. art. 2.

¶ Ad euidentiã horum sciẽdum est, quòd quia ea quæ sunt voluntatis, minus nota minusque nominata sunt, ex his quæ in intellectu apparent, proportionaliter. ea quæ in voluntate sunt, Autor diffinuit: ita quòd quemadmodum intelligendo formamus concepturn, ita amando inclinationẽ quandam in amatũ facimꝰ: ita: quæ q̃ a nomine caret, amor impulsus, inclinatio, affectiõque vocatur verũ inter intellectũ & voluntatẽ non solum differẽtia est in hoc, quòd terminus illius est similitudo, istius autẽ affectio: sed etiam in hoc, quòd res quæ in intellectu est terminus, habet modum & nomẽ termini, vt patet de verbo & conceptu. Res verò terminans in voluntate, licet secundũ rem sit terminus nec modum tñ nec nomẽ habet termini, quem & est & significatur vt in aliud tendens: consistet aũt, quòd in aliud rendere, conditio est non termini, sed viæ. Et propter hanc rationem scripta sunt verba illa in q. de Ve. vt patet diligenter totam responsionem conferenti ac penetrãti. vnde nihil officiunt proposito. Et ex eadem radice patet responsio ad reliqua obiecta in primo dubio: penuria siquidem vocabulorum amoris, nomẽ

Q. 1. ar. 4.

Q. 14. ar. 6.

implicitè tantùm determinata, hic implicitè manifestatur ex ordine originis. ¶ Secundum aduertendum hic est quòd in litera dicitur quòd de ratione amoris est quòd procedat à conceptione intellectus, & consequenter in diuinis quòd processio sit à processione. Est enim primò hic dubium an sit de ratione processionis amoris in principio dicendi per se, an in secundo. Est & rursus dubium an de ratione amoris sit procedere à verbo inquãtum verbum, an solum inquãtum verbum est res intellecta. Est & tertio dubium, an præmissus ordo originis sit præcise id quo realiter distinguuntur ipsæ processiones. Ita quòd secluso ipso non esset realis inter eas distinctio. Sed quoniam in q. 36. arti. 2. discutienda hæc sunt vbi melius quoque intelligentur post tractatum personarum duarum, ideirco hic pertransiamus.

Q. 4. art. 3. & 4.

¶ Quinque tamen nullo pacta præretenda censui. Primũ est, quòd cõstat quòd accipiẽdo conceptum pro re concepta seu cognita vt sic, processionẽ amoris oportet esse à cõceptu, incognita enim nequaquã diligere possumus: & propterea in litera quasi per se notũ dicitur quòd de ratione amoris est oriri à conceptu. Secũdum est quod res cognita est causa amoris in genere causæ efficientis, quod ex eo patet, quod in litera dicitur, quòd amor habet ordinem originis ad cõceptum. Constat enim ordinẽ originis in proposito ordinem esse secundum modum efficientiæ, consonãtque huic sententiæ illud Auerrois in 12. Metaph. com. 36. Blancum in anima est agens desiderũ, &c. ¶ Tertiũ est quod quamuis amor oriatur effectiuè à duobus, scilicet à voluntate & à re amabili cognita: sicut & verbum ab intellectu & intelligibili vna cũ intellectu magna tamẽ differentia percipienda in hoc. Conceptus enim producitur ab vtroque in vi vnius efficientis completi, & in ratione rei. Amor autem producitur à voluntate & re amabili cognita, non vt integrantibus vnum agens, sed vt è diuerso ac diuersis rationibus concurrentibus, à voluntate enim oritur in ratione rei, ab amabili autem in ratione cogniti: Amabile enim vt cognitum amorem parit voluntas autem vt talis res. Et hæc pro nunc sufficiant pro fundamentis dicendorum de amore & Spiritusſanctò. ¶ Quartum est quod Sco. in 1. di. 13. ex primo verbo ordiuis intellexit hunc locum de distinctione processionum secundum prius & posterius: & impugnauit tripliciter, primo quia ista non est prius distinctio processionum, nam ideo illa prior, hæc posterior: quia illa est talis & ista talis, secunda, quia processiones diuinæ sunt relationes. Relationes autẽ non distinguuntur propro per alias relationes. ¶ Tertio, quia istæ relationes ordinis sunt aliæ à relationibus originis quod probatur, quia sunt inter alia extrema. Nam relatio originis est inter productum & producens. relatio verò ordinis est inter originem & originem: malè ergo exposita est litera. sed ad hæc facilis est responsio. ex ipso enim progressu istius tractatus apparet sensus literæ simul cum ratione: quare sic quasi diminute locutus sit hoc in loco Autor, manifestabitur enim inferius, quòd in diuinis non est ordo nisi originis: & quod ille non includit relationes prioris & posterioris. Et propterea distinctio ordinis hic posita male exposita est pro distinctione secũdum prius & posterius: quoniam est distinctio ordinis originis. Et si contra hoc dicatur, quòd ista distinctio non est prima, de distinctione reali loquendo, negatur assumptum: nam vt inferius patebit solę relationes originis realiter distinguunt in diuinis. de formali autem distinctione iam patet responsio ex corpore articuli, & ex articulo sequenti, quòd, s. distinguuntur, vna per intellectum, alia per voluntatẽ. Vnde iste ordo non addit super ipsas origines alias relationes, vt secunda obiectio vult. Nec est verum, q̃ alia sunt sm rem extrinsecam relationũ originis & ordinis: quoniam productum & eius passiua origo in diuinis sunt vna met relatio, eodẽque ordine quo producũ, scilicet Spiritusſanctus est à producto, scilicet filio, processio illius est à processione istius, quod est oriri ab illa. Tacuit autem Autor hic hæc: quoniam more suo à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia suo loco tractanda procedit: ordinem deinde specificabit originis. ¶ Quintum est, quod argumenta Scoti ibidem contra tenentes processiones istas distingui penes principia distincta sm rẽm, puta intellectum & voluntatem, non sequuntur viã nostram, quoniam non militant nisi contra tenentes quòd distinctio realis processionũ pendet ex distinctione rationis principiorum, quod alienũ est à doctrina S. Thom. Quamuis enim (vt in litera dicitur) ex ratione intellectus & voluntatis nascatur harum distinctio, non tamen distinctio harum oritur ex distinctione illorum. Aliud est enim dicere, ex intellectu & voluntate seu ex rationibus eorum, & aliud est dicere ex distinctione ipsorum, primum enim significat ipsum Deum seu rem realem, secundum verò eas rões.

¶ *Super Quæstionis vigesimæseptima Articulum quartum.*

INtitulo aduerte diligenter ly gnratio. Cũ enim in pręcedenti art. determinatum sit quòd processio amoris nõ est processio verbi. & in 2. arti. determinatum fuit quòd processio verbi est generatio absque quæstione, liquet quòd processio amoris nõ est illa generatio, quæ est processio verbi, & consequenter constat quod processio amoris realiter distinguitur à generatione illa in diuinis, & de his non hic est quæstio. Vnde nil aliud hic quæritur, nisi vtrum amoris processioni in diuinis conueniat ratio formalis generationis. Et sic diligẽter perscrutanti apparet quod sicut præcedens titulus quæsiuit distinctionem realem processionis à processione, ita hic quærit formalem: non secundum quamcunque rationem, sed secundum rationem generationis. Et verè testabat hoc quærendum: quoniam stabilitis ꝓcessionibus verbi & amoris in diuinis, & quòd illa est generatio, & illud filius: oportebat inquirere ac dicidere an ista quoque sit generatio, & consequenter iste quoque filius an non. Et hoc est quod quæritur.

In Sym. bo.

D. 77.

194

¶ In corpore duæ sunt conclusiones: prima est directe responsiua quæsito. Processio amoris ĩ diuinis non est generatio, secunda est responsiua intento: Procedens in diuinis per modum amoris procedit vt spiritus. Antequam tamen probentur cõclusiones, aduerte q̃ licet quæsitũ vnum fuerit, ad per fectionẽ tamẽ doctrinę probatio non solum quęsito simplici, sed etiã intentæ differentiæ quasi constitutiuæ ipsius processionis satisfacit, ita quòd simul manifestatur in litera & quare processio amoris non est generatio, & quæ sit differentia eius constitutiua: quæ differt à generatione, & est spiratio. ¶ Probatur ergo directè primò prima conclusio ex differentia inter intellectum & volũtatem: sic intellectus habet hæc tria ordinaria: primò, quod sit in actu per similitudinem rei intellectæ: secundo, quòd ex hoc processio in intellectu est secundum rationem similitudinis. tertio quòd hic ex hoc habet rationem generationis: quia omne generans generat sibi simile. voluntas autem totaliter ex opposito, primo sit in actu: non secundum similitudinem voliti sed secundum inclinationem in illud, secundò, ex hoc processio in voluntate non est secundum rationem similitudinis sed impellentis. tertio ex hoc processio ista non est generatio nec procedens est genitus, aut filius: & tunc subiungitur probatio secundæ conclusionis, quia, procedat vt spũs per modum subsequentis consequentię sic. Spũs importat vitalem quandam motionem cum impulsu non qualemcunque: sed eam qua ex amore dicimur moueri vel impelli: ergo procedens in voluntate per modum impulsus procedit vt spũs q̃ erat intentum: Et sic vtraque cõclusio simul est probata. Et fundatur processus vis super illa particula posita in diffinitione generationis, scilicet secundũ similitudinem. Ita q̃ quia processio aliqua ex propria ratione formali est vel non est, secundum similitudinem est aut non est generatio. Saue tamen intelligendo quo ad constructuam; quia intelligitur concurrentibus cæteris particulis, quæ sunt de ratione generationis: ad destructuam enim sufficit istius tm particulæ negatio, eo quòd rationes formales sunt sicut numeri, vt dicitur 8. metaphysic. ¶ Circa differentiam primam inter intellectum & voluntatẽ assignatam dubium occurrit de quo actu interpretanda sit, an de primo an de secũdo. Et si quidẽm interpretatur de actu primo, falsa videtur ex parte voluntatis: quoniam fictio videtur, q̃ ad hoc q̃ voluntas velit aliquid, præexigatur in ea aliqua inclinatio faciens ipsam formaliter in actu primo, sicut species intelligibilis se habet ad intellectum proportionaliter. Si verò intelligitur de actu secundo oportet assignare quomodo oriatur ex hac differentia secũda. cum hac enim stat, quòd vtrobique sit processio secundum similitudinẽ, vt patebit in sequenti dubio. ¶ Circa secundam differentiã dubium occurrit: quia falsa quoque videtur ex parte voluntatis, nec sequitur ex prima, imò potius contradiceret primæ: quod sic manifestatur. Procedere secundum similitudinem in proposito, est terminus processionis ex vi processionis esse similem producenti in actu, vt patet de verbo respectu intellectus in actu primo: sed amor procedit similis volũtati in actu primo, quia impulsus pro-

Q. 11. ar. 3.

Q. 19. ar. 6.

161 1. dist. 13. artic. 3. & 4. cõ. c. 13.

Q. 14. ar. 6.

Q. 1. ar. 4.

Q. 14. ar. 6.

Q. 1. ar. 4.

Q. 14. ar. 6.

Q. 1. ar. 4

cedit ab impulsu, sicut in intellectu similitudo expressa à similitudine impressa, ergo & falsum est, q̃ in voluntate non sit processio secundum similitudinem: & ex hoc ipso, q̃ voluntas sit in actu per inclinationẽ, sequitur quòd producat inclinationem, & consequenter sibi simile agat non minus q̃ intellectus proportionalitate servata. Nec refert quo ad propositũ vtrum volũtas sit in actu primo per seipsam aut p̃ inclinationem superadditam, ipsa namque secũdum se est inclinatio quædam.

¶ Circa tertiã differentiã, imo potius circa ipsius radicẽ in litera allatã, s. quia omne generãs generat sibi simile, dubiũ occurrit, quoniã affertur nõ causa vt causa: facere enim sibi simile nõ est propriũ generanti, sed cõe omni agẽti, omne enim agẽs producit sibi simile secundum formam qua agit: & consequenter, cũ voluntas sit agens, nõ minus ista causa cõcludet de processione voluntatis quã de processione intellectus, & sic nõ solum est hic peccatum secundum non causam differentiæ vt causam: sed quod peius est infertur oppositum intenti.

D.1126.

Q.19.art.1.

¶ Circa totũ hunc processum dubium occurrit ad hominẽ: quoniã cõtradicere videtur doctrina hæc dictis in quęstionibus de potentia Dei, q.10.ar.2. ibi nãque negatur processiones has distingui seipsis: hic verò determinatur eas distingui propriis earum rationibus: hoc autem idem est quod seipsis formaliter.

164 Infra q. 28. art. 4. cor. & q. 37. artic. 1. cor. & q. 41. art. 6. corp. & pp. q. 10. art. 1. arg. ad op.

¶ Ad euidentiã horum prælibãda sunt duo. Primũ, quòd illa maxima, omne agens agit sibi simile secũdum formam qua agit, cẽ vera, q̃ũ forma est ratio agendi, ratione ceinq̃ oportet autem veræ esse, q̃ũ forma est quasi ratio agendi vt cognita. Et est ratio diuersitatis, quia agere vt res, est agere quia talis est: ac per hoc oportet agere tale quale ipsum est: agere verò vt cognitũ, nõ est agere quia est tale, sed quia cognoscitur esse tale. Ex hoc autẽ quòd aliquid cognoscitur tale, non oportet sequi simile illi, sed stat, sequi solũ inclinationem in illud, vt in nobis experimur. Secũdò, q̃ pars appetitiua, quoniam necessariò moueatur à cognito, hoc habet singulare: & quod aliquo modo agat in ratione rei, aliquo modo rõne cogniti. Cũ enim amor primũ locum teneat in appetitu, ab appetitu & appetibili cognitio necessario oriatur si cõsideremus amorẽ vt procedit ab appetitu: sic ,procedit vt à re si aũt ab appetibili sic vt à cognito, & si vtrãque similiter quasi ab agente, & quasi ratione agẽdi: diuersa tã ratione prædiximus sic melìori vocabulo, mixtum hoc fieri procedendique modum exprimere non occurrit q̃ per modũ appetitus vitalis. Et fm hoc facilis est respõsio ad tria dubia primò motæ: & vt ordine retrogrado respõdeatur sigillatim à radice incipiendo. ¶ Ad tertiũ dubiũ dr, q̃ licet nõ sit propriũ gũrantis, vt distinguitur contra agens, agere sibi simile: est tamen proprium ei, vt distinguitur contra agens per modũ impulsus, seu vitalis appetitus intus, vt in litera accipitur: quia hic distinguitur: cõtra agens in se rõe cogniti, quale ex appetitiuũ: & sic est sibi proprium: & sic assignata cã, & est verè causa seu differentia & infert intentum. ¶ Ad secundum autem dicitur, q̃ cõparando amorem ad quasi partiales causas, sic inuenitur oriri à simili non simili, & à simili quidem pro quanto oritur ab appetitiua, à non simili verò pro quãto ab appetibili. Sed comparãdo ipsum ad totale suum productum, s. voluntatẽ quasi agentem & volibile cognitum quasi rationem agendi sic procedit à non simili: non enim amor est similitudo rei amatæ, sed inclinatio in illam: & sic manifestè tractatur in litera. Ponit nanque differentiam in hoc quòd cõceptus est similitudo rei intellectæ. Amor autem vt sic non est similitudo eiusdẽ quæ res est amata: vnde paret responsio ad obiecta. ¶ Ad primum autem dubium dicitur q̃ litera potest de vtroque actu intelligi. Et de primo quidẽ nõ sic intelligenda est, vt argumentum fingit, sed q̃ volũtas in actu primo in se fit actu per inclinationem, non curando vtrum illa inclinatio sit rei supperaddita voluntati an sit idem quod ipsa: vtrunque nanque videtur verum respectu diuersorum in voluntate nostra: inclinatur nanque naturaliter volũtas in habitudinem: & inclinatur rursus affectiõe superaddita in hæc vel illa bona, quibus afficitur ex consuetudine, passione, aut rõe. De actu vero secũdo non est dubiũ. Quo ad illationẽ vero consequẽtiũ differentiarũ, & literæ contextũ, de actu secũdo interpretãda est. Ex hoc enim ipso q̃ terminus intellectus in actu est similitudo rei intellectæ, terminus aũt volũtatis in actu nõ est similitudo rei volitæ: sed impulsus potius in illã, manifestè sequitur q̃d totale productiuũ conceptus facit sibi simile fm formam quę est ei rõ agendi, totale vero productiuum amoris non facit sibi simile secundum illam formã, quæ est ei quasi rõ agendi, id est rem volitã: & sic satis fit obiectis. ¶ Ad quarti dubij euidentiam sciendũ est primo, q̃d aliud est aliqua distingui seipsis formaliter, & aliud est aliqua formaliter distingui, seipsis primo. Ad primũ enim sufficit, q̃d per aliquid sibi essenciale fiat diffinitio, siue illud sit pars diffinitionis siue tota diffinitio. Ad fm autem non sufficit hoc, sed exigitur

q̃ sint primo diuersa: ita q̃ distinguantur non per aliud distinctiuum. Secũdò scito, quòd quẽadmodum diuersorũ ordinũ entia sunt, ita & rationes formales eorũ: & ,pterea oportet quorundã entiũ diffinitiões includere aliqd extra essentiã diffinitã, nõ pp melius sed ex necessitate absoluta, vt patet de relatiõibus pp qd, de huiusmodi entibus sermo est, & dicimus, q̃ seipsis distinguuntur, aut non distinguũtur, aut aliqd aliud habent: attendere oportet, q̃ dubitanter põt intelligi. Vno modo vt ly seipsis ostẽdat proprias essentias. Alio mõ vt ostẽdat proprias essẽtias cũ præcisione: non solum eorum quæ sunt in suis diffinitionibus per additamentum clausæ, sed est trãsceẽdentis ordinis ad similia. At siquidem hoc secundo modo intelligatur, vt plurimũ propriẽ vocis ignorantia est, q̃m huius essentiæ intrinsecæ claudũt talẽ ordinẽ in seipsis nec ab eo abstrahi potest, primo autẽ modo optima est interpretatio, quoniã vna quæque res intrinsecũ constituiuum, & consequẽter distinctiuũ oportet q̃ habeat: & quoniã hmõi intrinseca ordinẽ quendam ad extrinseca habent, ideo, & à Philosophis & à S. Thom. frequẽter dicũtur hæc cõuenire per extrinseca: pura tertiũ obiectũ subiectũ, &c. Idẽ enim est sensus horum cum primo apud sane intelligentes. Et hic oportet valdẽ notare ĩ materia d potẽtiis & operatiõib⁹ motib. & aliis hmõi. Ex his nãqueõm veritas facilè apparet. His prælibatis ad dubiũ dicendum est, q̃ apud S. Th. ,pcessiões istæ nõ distinguuntur seipsis primo, imò exponendo ly seipsis cum ,pcisione ordinis trãsceẽdẽtis ad principia tẽ cõcedi, & q̃ distinguuntur seipsis sicut et põt eodẽ mõ concedi de bone & homine: nõ tã consueuimus hõi sermone vti, nisi in vltimate distinctius & distinctis, sed nõ est q̃ faciẽda de verbis. Hinc aũ patet in hoc Sco. 13. di. prima, dissentire à S. Tho. q̃m tenet istas processiões distingui seipsis primo, ita quòd in nullo conueniunt: nec tã aliqua hoc ratione probat. Et in promptu erat & est cõtra eũ obiectio, quòd istæ processiones conueniunt in multis p̃dicatis quidditatiuis, vt puta q̃ ,pcessio diuinæ p̃sonæ sit immaterialis.

vna processio verbi, sed multæ: quia ex vno verbo in nobis procedit aliud verbum, & si militer ex vno amore ali⁹ amor. Ergo & in Deo sunt plures processiones, quam duæ.

¶ Sed contra est, quòd in Deo non sunt nisi duo procedẽtes, s. filius & Spiritus sanctus. Ergo sunt ibi tm̃ duę processiones.

¶ Respondeo dicendum, quod processiones in diuinis accipi nõ possunt nisi secundum actiones quæ in agente manent. Hmõdi aũt actiones in natura intellectuali & diuina non sunt nisi duæ, scilicet intelligere & velle. Nã sentire, quod etiã videtur esse operatio in sentiẽte, est extra naturã intellectualẽ: neq; totaliter est remotum à genere actionum d quę sunt ad extrã. Nã sentire pficitur per actionẽ sensibilis in sensũ. Relinquitur igitur: quòd nulla alia processio possit esse in Deo nisi verbi & amoris.

D. 1112.

¶ Ad primum ergo dicendum quòd potẽtia est principium agendi in aliud. Vnde secundum potentiam accipitur actio ad extrã, Et sic secundum attributum potentiæ non accipitur processio diuinæ personæ, sed solum processio creaturarum.

¶ Ad secundum dicendũ qd̃ bonũ (sicut dicit Boet. in li. de hebdomadib⁹) pertinet ad essentiã, & nõ ad operationẽ niti forte sicut obiectum volũtatis. Vñ, cũ processiones diuinas secũdũ aliquas actiones necesse sit accipere secundũ bonitatẽ & hmõi alia attributa: nõ accipiuntur aliæ processiones nisi verbi & amoris, secundũ qd̃ De⁹ suã essentiã veritatẽ & bonitatẽ intelligit & amat.

Circa finem.

Circa finem.

¶ Ad tertium dicẽdũ q̃ (sicut supra habitũ est) De⁹ vno simplici actu omnia intelligit & similiter omnia vult. Vnde in eo non potest esse ,pcessio verbi ex verbo, neq; amoris ex amore, sed est in eo solùm vnũ verbũ perfectum, & vnus amor perfectus. Et in

Q. 14. art. 5. & 7. & q. 15. art. 5.

cipia terminos, & cætera hmõi, dicere q̃ distinguũtur seipsis primò est nihil dicere: & hic duo intẽdebat ĩ loco adducto vt ibidẽ patet: q̃m d vltimatẽ distinctiuis loquitẽ: & p̃ria terminosq; examinat. Sed distinguũt apud ipsum formaliter illas particulas, seu in earũ diffinitionibus clausas intrinsece, q̃ modũ similis, & p modũ impulsus, vt expresse patet in litera. Et hũc sensũ seruãdo, pôt cõcedi q̃ distinguuntur seipsis sicut et pôt eodẽ mõ concedi de bone & homine: nõ tã consueuimus hõi sermone vti, nisi in vltimate distinctius & distinctis, sed nõ est q̃ faciẽda de verbis. Hinc aũ patet in hoc Sco. 13. di. prima, dissentire à S. Tho. q̃m tenet istas processiões distingui seipsis primo, ita quòd in nullo conueniunt: nec tã aliqua hoc ratione probat. Et in promptu erat & est cõtra eũ obiectio, quòd istæ processiones conueniunt in multis p̃dicatis quidditatiuis, vt puta q̃ ,pcessio diuinæ p̃sonæ sit immaterialis.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ septimæ Articulum quintum.*

Titulus ex prędictis est clarus. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito, Nulla processio potest esse in diuinis nisi verbi & amoris. Probatur sic, processiones diuinæ non possunt accipi nisi secundum actiones immanentes, ergo non nisi secundum intelligere & velle: ergo non nisi verbi & amoris. Prima cõsequentia probatur dupliciter: primò quia in natura intellectuali nõ est aliud genus actionis immanentis: constat enim. Deum naturæ esse purè intellectualis. Secundo, quia sentire, quod tertium est genus immanentium, non est omnino extra operationes transeuntes: pro quanto sit ab obiecto extrinseco. ¶ Circa antecedens, quod est fundamentum dictorũ & dicendorũ in materia de Trin. aduerte quod dupliciter impugnari pôt à negantibus productiones in diuinis esse ipsas actiones immanentes, in hac eũ negatiuã conueniunt Sco. & Durand. vt superius allegatum fuit & cõtra Scotum quidem argutum est, recitata eius opinione. Vnde nunc restat Durandi dicta refellere. Ipse nanque in 10. dist. primi non annuens huic rationi ad sextã distinctionẽ se remittit: in qua & hanc literã impugnauit, & suã, sundauit opinionẽ. Arguit ergo quod ,pcessiones diuinæ nõ attenduntur penes intelligere & velle: quia hæc sunt essentia alia cõia ofbus personis, & idem realiter, & productiones aũt sunt fm oẽs actus notionales: nec oĩbus cõueniunt & distinguuntur realiter. Opinatur aũt ipse processiones diuinas attẽdi secundũ actus naturæ præcisis intellectu & voluntate, & oĩbus actib⁹ eorum: & in hoc etiam à Sco. dissentit, ponente eas attendi fm actus intellect⁹ & voluntatis: quãuis illos actus distinguat ab intelligere & velle. Fundatque Durandus opinionẽ suã sic: Cõicatio naturæ prouenit ex fœcunditate ipsius naturæ, ergo non prouenit ex intellectu & volũtate. Seclusis igitur his, sicut remanet natura, ita remanet & fœcunditas & actus cõicatiuus naturæ, ergo, &c. Antecedens & pater inductiuè, & est q̃ se notũ, & confirmatur autoritatẽ Hilarij. Omnibus creaturis substãtiã volũtas attulit, &c. consequentia vero ,probatur ex eo qd̃ qualis est ordo inter aliqua cũ distinguuntur realiter similis est ordo inter illa cum distinguuntur rõe: pater autẽ quod nam prior est intellectu & voluntate: & simile actus naturæ actibus eorum. Et cõfirmatur, quia si calor esset intelligens & volens, non calefaceret inquantum intelligens aut volens, sed ex natura nunc licet per se igitur & primò communicare naturam est actus naturæ. omni alio secluso: hæc est vis positionis Dur.

¶ Ad

¶ Ad euidentiam huius difficultatis nota primò, q̃ natura nullũ actũ habere pôt nisi ille sit actio immanens, aut transeũs: impossibile nãque est tertiũ genus operationis seu productionis inuenire, etiã si fingendi detur licẽtia: eo q̃ oportet omnem actũ secundum esse perfectiuum esse agentis aut actũ, & inducendo singulas vniuersi naturas sufficiens huic propositioni testimonium perhibetur: etiam si adducta ratio deesset.

¶ Nota secundo, q̃ fœcũditas nõ est cõditionis naturæ, nõ enim oĩs natura pôt cõicare seipsam secundũ eandẽ rõnẽ seu vniuocè, sic esse nõ loquimur. Cõstat nãque solem nõ posse generare aliũ solem, & similiter procul est ab intelligentiis actus cõicatiuus ,priè naturę cuiⁿ ratio redditur inferius. q. 45. art. 5. ad primum.

¶ Nota tertio, quòd in illa natura, cui cõuenit fœcũditas, eo modo in ueniũt communicare se, quo inueniũtur agere ad communicationem sui. Quũ autẽ in definitione naturæ 2. Phys. ponatur primum non proximum principium, nõ est in quacunque natura requirendũ q̃ sit exclusa qualibet potẽtia ,proximũ & immediatũ principiũ operatiõis: sed sat est quòd sit primũ illius principium mediãte potẽtia eius naturali, vt in elemẽtis & animalibus pater. Ex his autẽ inductiuè manifestis atque rõni cõsonis deducitur priõ q̃ si qua est natura fœcunda coicabilis per suã actionẽ transeuntẽ, illa nõ inuenitur: sed seclusis omnib⁹ his habet actũ sui cõicatiuum per potẽtiã suã qui est actio trãsiens. Si qua aũt natura est fœcunda, cui repugnet cõicari p actionẽ transeuntem, qualis est oĩs natura purè intellectualis, illa habet p potẽtiã vel potẽtias suas actũ cõunicatiuũ sui de generatiõe actionũ immanentiũ: & cũ hmõdi actiones in natura intellectuali non sint nisi actus intellectus & voluntatis, solæ nanq; istæ sunt naturales potẽtiæ ,pria naturæ purè intellectualis: sequitur qd̃ si qua natura purè ,tellectualis est fœcunda, actus cõicatiuus ipsius est actⁿ intellectus, aut volũtatis, vel vtrq;, & hæc est rõ literæ huius inchoata iã à primo art. huius quęstionis contra Arrium, &c.

¶ Ad obiectiones igitur in oppositum dr: & primo ad primã, quòd ex omnibus illis nihil aliud habetur, nisi q̃ processiones seu productiones non sunt actiones immanentes præcisè: quod nos dicemus, tenentes quòd sint intelligere exprimendo verbũ, & similiter velle spirãdo, & de aliis, vt inferius latius patebit. Ad radicem aũt opiniones concessa antecedẽte propositione, neganda est sequela: quã stat quòd actus cõicatiuus naturę sit ex fœcũditate eius & tã non præueniat quocunque ordine actum intellectus aut voluntatis, eo q̃ naturæ illi repugnat cõicari p aliũ actũ q̃ intellectus aut voluntatis. Ad probationẽ verò sequelæ cum dicitur, Qualis est ordo, &c. concessa maiore negatur minor quo ad id quòd supponit, i. quòd naturæ fœcundę debetur actus sui cõicatiuus seclusis cæteris. hoc enim est falsum: vt declaraũimus. Et si inferatur, quia intellectus præsupponit naturam fœcundam, ergo actus intellectus præsupponit actũ naturæ fœcundæ: neganda est causalis & sequela, quamuis præiacẽs illius causalis sit vera. & ratio negationis est q̃m huiusmodi argumentationes non tenẽt in subordinatis, quorum eadem est operationis q̃ primum non nisi per fm operati pôt, vt concingit in proposito. Et si quæratur causa, quare natura non potest seclusa potẽtia operati, nulla est alia ratio, nisi quia est natura, debetur enim sibi ex hoc q̃ esse p̃ ipsum nõ proximum operis principium, repugnat enim naturæ cõicari per talẽ priorẽ actum, vt diximus. Falli autem videtur imaginatio ex hoc quòd imaginatur quis naturã & intellectũ se habere quasi duas naturas: cũ ex ad propositũm oportet imaginari quòd intellectualitas sit differentia constituiuta naturæ in tali ordine, seu gãre rerum, q̃ aut sit infœcũda, aut infœcũditas eius sit per actus intelligibiles: & sic est in rei veritate. Et ex hoc patet, nihil officere proposito veritatẽ illius cõditionalis: de calore & similibus: q̃m verè sunt de formis cõicabilibus per actionem ad extra & quas fingimus habere se vt sic ad intellectualitatem vt proprietatem & non vt determinariam differentiam: quæ sunt cõicationis sui, vt in proposito accidit. Vñ processiones diuinæ pueniũt est quòd omnium processiũũ in se perfectiones præhabeãtur ninenter. Et quia sunt ex fœcunditate naturæ, ideo sunt ipsius communicatiuæ. Et quia sunt in natura purè intellectuali, ideo sunt actus intellectus & voluntatis. Et quia sunt perfectæ simpliciter, ideo neutra multiplicatur, &c.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ octauæ Articulum primum.*

In titulo ly realos, q̃d significet pater: quare aũt addat, in corpore litera dicens quia scilicet nõ oẽs relationes sunt reales, ly sint in Deo significat modum essendi in Deo formaliter. Et q̃m in numero plurali quæritur, insinuatur quod intendit an in Deo sint plures relationes reales, & quòd de relationibus ad intra est quæstio. Relatiões enim ad extra & superius tractatæ sũt, & magis essendi Dei ad alia inquam ipso Deo secundum seipsum: quomodo de eo loquimur. ¶ In corpore tria facit primo proponit conclusionẽ rũsuã: secundo tractat illũ terminum realiter: tertiò ,pbat cõclusionem. Quò ad primũ conclusio rũsiua quęsito affirmatiuè est. Relationes q̃dã sunt in diuinis realiter. Quo ad fm, & redditur ratio quare apponatur supra relationẽ re alias & q̃s respect⁹ realis, & q̃s rationis. Ratio primi est differentia inter ad aliquid & alia genera, q̃m cæterorum generũ oĩa sunt fm rem: aliquid vero aliqua sunt fm rõem tãtũ, & aliqua fm rem. Et nascitur hęc differentia ex vna alia, s. quòd cęterorum fm propriam rationẽ significat aliquid alicui inhærere, ad aliquid vero secundum propriam rationem significat tantũ respectum ad aliud. ¶ Circa hæc dicta multa sunt dubia primo circa primam differentiã ex parte vtriusque extremi. Ex parte quidem ad aliquid, sic: Ad aliquid, vt est vnum genⁿ distinctum contra alia genera fm propriam rationem sui formalem, est ens reale, quoniã est pars membrum seu modus entis realis, diuisi in decẽ genera, ergo ad sũ est, quod hoc sit singulare in genere ad aliquid, q̃ aliqua inuenitur secũdum rationem. Et si dicerem, quòd hic non est sermo de ad aliquid, vt est vnum genⁿ, sed vt è analogũ quoddam ad omnia relata: repellitur hæc responsio ex litera distinguente: ad aliquid cõtra illa genera. Constat enim distinctum contra genera vnum ex generib⁹ esse.

160

74

Q. pæc. art. 1. & 4.

Ex parte autem reliquorum generum dubitatur. Quoniam in oĩbus vt innuiti aliquid fm rem, aliquid secundum rõem: rosa enim intellecta, substantia est secundũ rõem: & similiter rũãgulus abstractus, & sic de aliis. ergo non est propium relationi habere aliquid secundũ tẽ, & aliquid secũdum rõem. In genere quoque quantitatis inueniũtur vtrouque modo species, reales quidẽ, vt corpus rõis, formaliter autẽ, vt cẽpus, saltem apud sanctum Thomã. ergo. ¶ Circa secundã differẽtiam dubium quoq; vrinque occurrit. ex parte quidem ad aliquid simile præmisso, q̃m genus ad aliquid non significat ex propria rõe solũ ad, sed ad reale, alioquin pars entis realis non esset formaliter. Ex parte vero aliorum generum: quoniam actio secundum propriam rõem non significat aliquid alicui inhærens, vt etiam sanctus Tho. testatur alibi, id est in quæst. de potentia. quæstione. 8. artic. 2. Non ergo omne aliud genus accidentis secundum propriam rationem significat aliquid inhærens alicui. ¶ Ad has dubitationes ordine retrogrado rñdendo, vt à radice inchoemus: dicendum est quod ad aliquid seu relatio secundũ propriam rationem nihil aliud est, q̃ id quo primo à cæteris diuersum est, hoc autẽ neque est esse ens, neque esse accidens, seu inhærens, neque esse quid reale: q̃m hęc omnia cõia sunt, sed est ad aliud se habere, quod dictione simpliciter optimè significatur p ly ad. Et propterea q̃cunque de ad aliquid seu relatione secũdum propriam rationem loquimur de ad est sermo. Et quoniã multæ relationes sont reales, multæ rationis tantũ, & quælibet habet suum ad consequens et ad inquãtũ ad neque reale neq; rationis ens necessario sit: sed vtrunque p̃missuè. Nec inconuenit aliquod sic abstrahens à reali, esse secundũ quandam sui partem modificatũ ad differentiam entis realis. & quoniã in illa parte includitur formaliter ly. Ad tanquam propriũ distinctiũ, licet modificatũ, id circo etiã de relationibus realibus loquẽdo formaliter, secundum id q̃d est eis propriũ quo distinguuntur à reliquo rerũ genere, intelligi potest de ad inquãtũ ad. Et sic pater, quod non refert q̃ũque loqui de ad aliquid, & de aliquid reali, cum scilicet loquimur de eis secundum eã cõditionẽ simplicem, quæ est eis propria: quia interpretandũ est vtrobique de ad. hoc enim non solũ est inter simplicia, propriũ, vt de se patet. Et per hoc patet respõsio tam ad primũ quã ad secundum dubium ex parte ad aliquid. Ea pater rõ quare dicatur q̃ relationes secundum propriam rationem nihil ponunt in relatione, &c. hæc enim oĩa quãtũ est ex relatiõe ad, vt sic vera sunt: quãuis ex tali ad puta reali, falsa essent. Et propterea cautè loqui oportet: nã aliter loquẽdũ est de specieb⁹ & vniuersaliter relationibus necessariò realib⁹ ex ,priis rationib⁹, vt paternitas & filiatio, & alia hmõdi: & aliter de relationib⁹ absolutẽ: ita enim significare tũ ad aliquid illæ verò ad aliquid reale. Ad obiectiones verò ex parte aliorum generũ in secundo dubio dicitur, quod litera non comparat ad aliquid ad cætera oĩa genera in secunda differentia: sed ad genera absoluta, vt

tellectus, sunt relationes rationis. Ergo paternitas & filiatio, quæ dicũtur ĩ diuinis secũdũ generationẽ, sunt relatiões rõis tantũ.

¶ Sed contra est quod pater nõ dicitur nisi à paternitate, & filiⁿ à filiatione: si igitur paternitas & filiatio nõ sunt in Deo realiter, sequitur, quòd Deus nõ sit realiter pater aut filius, sed secundũ rationẽ intellligentię tantũm: quod est hęresis Sabelliana.

¶ Respondeo dicendum, quòd relationes quædam sunt in diuinis realiter. Ad cuius euidentiam considerãdum est, q̃ quòd solum in his quæ dicuntur ad aliquid, inuenium aliqua secundum rationem tantũ, & non secundum rem. Quod nõ est in aliis generibus: quia alia genera (vt quantitas & qualitas) secũdum propriam rationem significant aliquid alicui inhærens. Ea verò quæ dicuntur ad aliquid, significant secundum propriam rationem solum respectum ad aliud. Qui quidem respectus aliquando est in ipsa natura rerum, vt pote quãdo aliquæ res secũdum suã naturam adinuicẽ ordinatæ sunt, & inuicem inclinationem habent. Et huiusmodi relationes oportet esse reales. Sicut in corpore graui est inclinatio & ordo ad locum medium. Vnde respectus quidam est in ipso graui respectu loci medij: & similiter est de aliis huiusmodi. Aliquãdo verò respectus significatus per ea quæ dicuntur ad aliquid, est tantũm in ipsa apprehensione rationis conferentis vnũ alteri & tunc est relatio rationis tãtum. Sicut cùm cõparat ratio hominẽ animali, vt speciem ad genus. Cum autẽ aliquid procedit à principio eiusdẽ naturæ necesse est quod ambo, scilicet procedens & id à quo procedit, in eodem ordine cõueniãt, & sic oportet quod habeãt reales respectus adinuicẽ. Cũ igitur ,pcessiones in diuinis sint in idẽtitate naturæ (vt ostensum est) necesse est quòd relationes, quæ secundũ processiões diuinas accipiuntur, sint relates reales.

Q. 10. art. 2.

¶ Ad

¶ *Super Quæstionis vigesimæ octauæ Articulum primum.*

scilicet quantitatem & qualitatē quæ tātum in litera exprimūtur. Et hāc esse S. Tho. mentē testantur verba eiusdem in primo distinctio. 26. q. 2. art. primo expresse in hac differentia explicantis omnes alias formas absolutas. Et ꝓterea si actio est forma absoluta, quiequid sit de modo significandi de quo loquitur Autor in quæstio. de potēcia, ex parte rei & est & habet qd̄ significe tur inhærens. Si autem est forma respectiua, ni hil obstat ꝓposito. Posset ſi concessa extensio ne ad alia genera dici, qd̄ per ly inhærens intelligitur nō hoc qd̄ significat formaliter hoc vocabulum inhærens: sed omnis modꝰ essēdi, ex sua ratione formali significans esse in rerū natura. Et hoc modo clauduntur omnia genera alia ab ad aliquid,
266 a 273 etiā substantia: imo & reliqua entia, siue in ge nere siue extra genus. Et hanc esse mentem li teræ sumi potest eo qd̄ nec propria ratio qualitatis, nec quātitatis con sistit in inesse, cū in inesse commune sit omni bus generibus accidentis: sed consistit in quodā modo inessendi. tali tamen, ꝙ ex proprio sibi soli formali ponit ali quid in rerū natura cui oppositum in relatione intendebat litera osten dere. ¶ Ad primū verò dubium ex parte aliorū generum dicitur, quòd procedit ex malo intel-
74 lectu assignatæ differē- 218 tiæ. Relatio enim est (vt sic loquar) essentia quæ dam, cuius quibusdam subiectiuis partibus repugnat esse in rerū natura: & vendicant sibi esse rōnis tantum, quibusdā aūt conuenit esse in rerum natura. Et rursus relatio est tale ens, cui addirum esse in ratione non est cōditio diminuens, sicut in aliis, rosa enim secundum rōnem est rosa, neque Homerus in opinione est Homerus. Relatio autem in ratione est vera relatio. Et iterum relatio non ſm aliquid non est ens naturæ, & secundum aliquid rationis puta completiuè, sed simpheiter quique est ens rationis. Et per hoc patet responsio ad obiecta, tempus enim & similia completiuè cīn pendet ratione. Nec rosa aut triangulus, ſm esse rationis est vera rosa, aut triangulus verus. Nec distinctio rosæ in esse naturæ & esse rationis est distinctio diuersarum quidditatum: quarum vna sit ens reale, & altera sit ens rationis, vt in relatione contingere diximus: sed est distinctio vnius & eiusdem secundū diuersos modos essendi scilicet simpliciter vel secundum quid. ¶ Quis autem sit respectus realis, & quis ratiōis explanatur distinguendo quod respectus quīque est in ipsis naturis rerū, quīque in apprehensione rationis tūn: & ille quidem est cùm duæ aliquæ res inclinatione seu ordinē adinuicē habēt vt paret de graui & loco deorsumiste aūt est, cùm ratio confert vnum alteri, vt ostenditur in specie & gūre. ¶ Adnotte hic duo. Primum est ꝙ litera interpretanda est de relationibus realib' mutuis: qm̄ de his intendimus, & de ordine seu inclinatione fundamentali, vt q. 13. expositum est. Secundum est, quod nomine rōis conferentis, intelligendus est intellectus quouis modo intelligens vnum in cōparatione ad alterum, vt vniuersalis sit doctrina, quod autem modis hoc contingat in 1. sentēn. dist. 26. q. 2. arg. 1. & q. de potentia q. 7. arti. 11. habet. ¶ Circa hanc partem dubium occurrit ex 45. distin. primi ipsius Sco. putantis ꝙ non omnis relatio rationis sit ab intellectu, sed aliqua à voluntate & aliqua ab imaginatiua, ꝓbātque hoc tali rōe. Omnis potentia potens habere actum circa obiectū existens, non vt existens, & illud obiectum comparare ad aliud ad qd̄ ex natura rei nō comparatur, pōt in obiecto vt obiectum est, causare relationem ipsius ad aliud: sed voluntas est huiusmodi, quoniam potest vti Deo ad creaturā & aliis similiter, ergo potest causare huiusmodi relationem. Tūc vltra talis relatio constat quod non est realis: ergo rationis, non per opus intellectus. ¶ Ad hoc ex 5. & 6. Metaphysicæ dicendum est, quod quum ens nō inueniatur distinctum ac tractatum nisi in ens per se diuisum in decē genera: & ens per accidēs discussum in 6. Metaphysicæ, & ens verum in 5. inchoatum & in 6. determinatum: fictio videtur ponere alium modū essendi: ipse nāque Aristoteles ens in anima sufficientes se determinasse putauit determinando de ente vero. Vnde huiusmodi relationes nullum aliud habent actuale esse, nisi quoniam propositio de ipsis est vera. Distinguēdum tamen est quōd relatio rationis potest considerari dupliciter. Vno modo secundum suum esse, & sic non habet esse nisi in intelligi. Alio modo secundum suam quasi proximam causam seu fundamentum: & sic causatur & à voluntate & ab imaginatiua, imo etiam à visu exteriori: visus nanque attingēdo colorem, causat in eo relationem visi ad videntem. Et similiter dextrum animalis causat relationem dexteritatis in columna: & tamen hæ relationes non sunt actu nisi cùm intelliguntur. Vnde cùm voluntas ex se distincta contra rationem, & similiter quælibet alia potentia sic causent relationem in obiecto: quia non alio mō causant: quàm si essent causę naturales in patiente dispōsito, &c. efficerent vt resultaret relatio realis, faciunt enim & hoc modo vt resultet relatio rōnis, quando ens rationis esse potest, hōc autem quum consistat in intelligi, nunquam est actualiter nisi intelligatur: præexistentibus nanque prædictis fundamentis quasi habitualiter est. Vnde maior Scoti intellecta de causalitate & relatione rationis secundum esse actuale, falsa est: vera autem secundum esse fundamentale. Et propterea in litera dicitur, quòd huiusmodi respectus est in sola apprehensione rationis. ¶ Quo ad tertium probatur proposita cō clusio, sic quandocūque aliquid procedit à principio eiusdem naturæ ambo sunt eiusdem ordinis, & consequenter habēt reales respectus adinuicem: sed processiones in diuinis sunt in identitate naturæ. ergo relationes secundum processiones diuinas sunt reales: quòd erat intentum, omnia ex dictis clara sunt. ¶ In responsione ad primum nota nouitie, quod quia prædicati fundatur super in esse, eadem ratione qua relatio ex propria ratione non in est, & sed secundum rem quandoque inest, dicitur ēt, Q. 19. ar. 3. & 4. & q. 14. arti. 8 D. 1089. quod non prædicatur & tamen prædicatur sic scilicet per modum ad aliud.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod aliquid dicitur omnino non prædicari in Deo secundum propriam rationē eius, qd̄ dicitur ad aliquid, inquantum scilicet propria ratio eius quod ad aliquid dicitur, non accipitur per comparationem ad illud, cui inest relatio sed per respectum ad alterum: non autem per hoc excludere voluit, quòd relatio non esset in Deo, sed quòd non prædicaretur per modum inhærentis secūdum propriam relationis rationem, sed magis per modum ad aliud se habentis e.

¶ Ad secundū dicendum, quòd relatio quæ importatur per hoc nomē idem, est relatio rōis tantùm: si accipiatur simpliciter idem. quia huiusmodi relatio non pōt consistere nisi in quodā ordine, quem ratio adinuenit alicuius ad seipsum secundum aliquas eius duas considerationes. Secus autē est, cū dicuntur aliqua eadē esse non in numero, sed in natura generis, siue speciei. Boe. igitur relationes quæ sunt in diuinis, assimilat relationi identitatis: non quantum ad omnia, sed quātum ad hoc solum, quod per huiusmodi relationes non diuersificatur substantia, sicut nec per relationem identitatis.

¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ cū creatura, ꝓcedat à Deo in diuersitate naturæ, Deus est extra ordinē totius creaturæ e, nec ex eius natura est eius habitudo ad creaturas. Nō enim, ꝓducit creaturas ex necessitate suę naturæ e, sed per intellectum & per voluntatē, vt suprà dictum est. Et ideo in Deo non est realis relatio ad creaturas d, sed in creaturis est realis relatio ad Deū: quia creaturæ cōtinūr sub ordine diuino, & in earū natura est ꝙ depēdeāt à Deo. Sed ꝓcessiones diuinæ sunt in eadē natura. Vnde nō est similis rō.

¶ Ad quartum dicēdū est, quod relationes quæ consequuntur solā operationem intellectus, in ipsis rebus intellectis sunt relationes tātum: quia scilicet eas ratio adinuenit inter duas res intellectas. Sed relatiōes quæ cōsequūtur operationē intellect', quæ sūt inter verbum intellectualiter procedens, & illud à quo procedit, non sunt relationes rationis tantum: sed rei e, quia & ipse in intellectus & ratio est quædam res & comparatur realiter ad id quod procedit intelligibiliter: sicut res corporalis ad id quòd procedit corporaliter. Et sic paternitas & filiatio sunt relationes reales in diuinis.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrū relatio in Deo sit idē qd̄ sua essentia.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ relatio in Deo non sit idem quod sua essentia. Dicit enim Au. in 5. de Tri. quod non omne quod dicitur in Deo, dr̄ secundū substantiam. Dicitur enim ad aliquid sicut pater ad filium. Sed hæc non secundum substantiam dicūtur. Ergo relatio non est diuina essentia. 166 1. di. 33. arti. 1. & 4. cō. c. 14. & po. q. 8. arti. 2. & quo. 6. arti. 2. & op. 1. c. 2. 14. 15. & 17. & op. 9. q. 6. 10. & 16. Cap. 5.

stantia mediantibus aliis generibus propter sui debilitatem: hoc enim intelligitur non realiter, sed formaliter. Similitudo enim est relatio, quæ dicitur fundari supra quantitatem: quia vnum fundat illam, vt pater 5. Metaphy. & tamen constat quod secundum rem qualitates & vniuersaliter formæ eiusdem rationis fundant illam, sub ratione tamen vnius, prout vnum in substantia facit idem, in quantitate æquale in æqualitate simile. Secundo autem dicto quomodo reliqua consonent, posterius perseruandum est.

¶ *Super Quæstionis vigesimaoctauæ Articulum secundum.*

TITulus in corpore arti. clarificatur. ¶ In corpore tria facit. Primo refert errorem quendam. Secundo tractat radicem recitati erroris, & eliciēdæ veritatis. Tertio ibi (quicquid autem) respondet quæsito secundum veritatem. Quo ad primum tria dicit. Primum errorem circa quęstum, scilicet relationes in diuinis fuit affistentes seu extrinsecus affixę. Secundum est quōd hic error dicitur, quod fuit Gilberti Porretani. Tertium est quod dr̄ errorē suum postmodum reuocasse. ¶ Quo ad secundū tria dicuntur. Primò distinguitur tā relatio q̄ quodcunque aliud genus accidentis in duas rōes formales, quarum altera cōis est oibus huiusmodi generibus, & hæc est ratio accidentis, id est inesse subiecto, quoniam accidentis esse est inesse. Altera est ꝓpria ratio vniuscuiusque eorū: & penes hanc relationis genus differt ab aliis absolutis: ꝙ aliorū propriæ rationes significant ratio in ordine ad subiectū, relationis aūt non in ordine ad subiectū, sed terminū. differunt quo ad affirmationē & negationē huius causalis ex propria rōe ponit aliquid in subiecto. Affirmatiua enim est vera in aliis generibus. Negatiua aūt in relatione, vt ex suprà dictis patet. Secundo ꝙ relationes ēt in rebus creatis si sumantur ſm id quod habent ex propria ratione relationis tūn. sic sunt affistētes. Si aūt secundū id quod habent inquantū sunt accidentia, sic sunt inhærētes. Tertiò ꝙ ratio erroris Gilberti fuit, quia considerauit relationē ſm id tūn quod ex propria ratione habent: propterea enim dixit eas extrinsecus affixas. Si enim inhæsionē cōsiderasset, vt in litera subsequenter facit, aliter dixisset. ¶ Quo ad tertium ergo vnica ponitur conclusio rōsiua cū vno corollario. Conclusio est relatio realiter existens in Deo est idē essentiæ secundum rem: & non differt nisi ſm rōem. Et probat quo ad primam partē sic: Quicquid in rebus creatis habet esse accidētale, transfatū in Deū habet esse substātiale: ergo relatio in Deo existens habet esse essentiæ. Antecedens probatur: quia in Deo nihil est vt accidens in subiecto, sed quicquid est, est eius substantia: consequentia verò, quia relatio in creaturis, ex parte in habet esse accidētale. Quo ad secēdam aūt partē sic. In relatione importatur respectus ad suū ꝓpositū, in Essentiæ verò nomine non. ergo, &c. ¶ Corollarium est: Esse relationis, & esse essentiæ in Deo, est omnino vnum & idē. Vbi diligenter aduerte, ꝙ quia esse in significat esse actualis existentiæ accidentis in ꝓposito. Actualis autē existentia ēt relationis non est ad aliquid, vt expresse docet S. Tho. in 1. d. 33. q. 1. art. 1. ad primū. Ideo actualis existentia relationis diuinæ est omnino idē cum actuali existentia ipsius diuinæ essentiæ, quia non differt ab illa etiam ratione, sicut quicquid relationis intelligitur differre à ꝙ quid est essentiæ, vt respectiuū ab absoluto. Et hoc est quod Aug. dixit. ꝙ idē est quo pater est Deus, & quod est: nō autē eo pater, quo Deus, & sic habemus non solū realē identitatem relationis cū essentia, sed omnimodam identitatem existentiæ vtriusq;. Et propterea vna est actualis existētia omniū diuinarū relationum, quamuis inter se distinguantur realiter ipsæ relationes. ¶ In responsione ad secundū, circa illa verba (id quod inuenitur in creatura, ꝓpter id quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res: in Deo aūt nō est alia res, &c.) dubium magnum est de relationis distinctione à fundamento, & simpliciter: & in doctrina S. Tho. Quidā enim ēt Thomistæ tenent relationē esse eandem rē cum fundamēto. Quidam aūt tenent, ꝙ distinguitur realiter à fundamento. Alij autē tenent qualdā relationes identificari fundamentis, quasdam

quasdam verò distinguī realiter ab eis. Quid autem horum verius sit, aut ſm mētem S. Tho. ex rationibus & propositionibus suis discutere oportet. Opinio ergo prima cōsona videtur S. T. ex quatuor propositionibus eius. Prima est cōis omnibus, fesse proprium vniuscuiusque formæ simplicis incipit & definit ēt illa. Secunda ēt communis est quinto Phys. Relatio generantur in aliquo nulla mutatione
Cap. 1. in eo facta. Tertia propria scilicet Tho. Inesse cuiusque formæ accidentis, distinguitur realiter essentia accidentis, & ab ex esse subiecti. Quarta etiam propria sancti Thom. Inesse relationis non est ad aliud se habere. Ex his enim sequitur, quòd forrē solo existente albo, similitudo coalbedō nō
Cap. ad ali quid. est, genito autem pluri- ficatione albo in Sor. est similitudo: & nullū absolutū de nouo acqui- sitū, alioquin verè mu- tatus esset. Ergo aut in- esse similitudinis ē idē
Q. 3. art. 4. & q. 4. arti. 2. quod in esse albedinis, & cōsequēter similitudo est idē quòd albedo secundū rem: aut præterat in esse similitudinis absq; similitudine; quod est cōtra primam propositionem. Simpliciter autem & ad hominem fundatur hæc opinio super iacto fundamento, scilicet generationis absque mutatione. Super compositiōe: quia scilicet nō est cōpositi' albū, simile quā albū, & expresse in q. 7. de potentia Dei arti. 8. dicitur, quòd relatio nō componit cum eo cui' est. Et super minima sua entitate iter cætera Prædicamēta, vt dicit Aner. in 12. Met. comment. 19. per, hoc ēn oportet ꝙ sit minoris entitatis q̄ tēpus, qd̄ est vtcunque ēs sine anima, vt dicitur 4. Phy. Opinio verò distinguens quasdam relationes à fundamentis
D. 1086. & quasdam nō est. Scoti in secundo dist. 1. q. 5. & in tertio dist. 8. & in quodlibetis. q. 3. tenentis has duas vniuersales: Relatio cuius fundamētum potest remanere si ne termino, distinguit realiter à fundamento, Altera est: Relatio, cui' fundamentum non pōt esse sine termino, est eadem realiter fundamento. Probātque vtrāque propositionē ex eadem radice: primam quidē, quia ex quo non implicat contradictionē, fundamentū remanere absque relatione sequitur quod sunt duæ res: implicat enim vnam & eādem rē simul esse & nō esse secundum vero ex opposito: quia ex quo implicat contradictionem fundamentum esse sine relatione sequitur quod sunt vna res. Opinio verò dicens relationē omnē realē distinguī realiter à fundamento, est sine dubio S. T. quanis multi Thomistæ ipsū nō intellexerint: habetur q̄ manifestē & ex autoritatibus eius, & sequitur ex ꝓpositionib' suis. Manifestē liquidē in hac litera ponit differentiā inter relationē in creaturis & in diuinis: qd̄ ad hoc, q. in creaturis id qd̄ inuenit ꝓter cōtētū sub significatiōe nōis relatiui, est alia res: ē diuinis aūt est eadē, cōstat aūt ꝙ fundamētū nō cōtinetur sub significatione nōis relatiui. Habent quoq; ꝓpositiones indubitatę apud eū fres. Prima est ꝙ nulla substātia in gūre, pōt idē esse realiter qd̄ relatio, vt patet in q. de potentia. q. 8. ad primū. Secūda est: Aliqua relatio realis fundat immediate in re q̄ est substantia, vt patet in art. ꝓcedēte de relationib' similitudinis seu identate specifice, ita ꝙ inficiari nō pōt. pater quoq; ex relatiōe creatiōis passiuę, de qua in suo loco erit sermo, cōstat ēs cā supra substātiā fundari: Tertia aūt. q̄ ex istis manifestē sequitē ꝙ in realibus relationibus creaturarū relatiōes sunt in substantiis & cōpositionib' faciūt accidētis ad subiectū, vt patet in primo Sentētiarū dist. 33. q. 1. ar. 1. in calce corporis. Ex his enim manifestē sequitē qd̄ oīs relatio realis fundata immediate in substantia, distinguitur realiter à fundamento apud S. Tho. Ex his autē & radice primæ propositiōis deducitur alia vniuersalis simpliciter, ſ. ꝙ oīs relatio realis in creaturis distinguitē realiter à fundamento. Habetur ēn ex his ꝙ relatio realis fundata in substātia habet ꝓpriū esse in, & ꝓpriū esse ad & quū cōster ꝙ esse inest ei' actualis existentia: sequitur ꝙ genus gāralissimū relatiōis est forma habēs ꝓpriā existētiā, & cū non ꝙ accidens sit res cui debeat inesse, qm̄ ly accidens essentialiter pertinet ad esse existens in Deo habet esse essentiæ diuinæ idem oīo ei existēs. In hoc verò ꝙ ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiā, sed magis ad suum oppositū e. Et sic manifestū est qd̄ relatio realiter existēs ī Deo ē idē essētiæ secundū rē & nō differt nisi secūdū intelligētiæ rōem prout in relatione importatur respect' ad suū oppositū, qui nō importatur in nomine Essentiæ. Patet ergo quod in Deo nō est aliud esse relationis & esse essentiæ, sed vnū & idē.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verba illa Aug. non pertinent ad hoc quòd paternitas vel alia relatio quæ est in Deo secundū esse suum, non sit idem quod diuina essentia, sed quod non prædicatur secundū modum substātiæ, vt existens in eo de quo dr̄: sed vt ad alterum se habens. Et propter hoc dicuntur duo tūn esse prædicamenta in diuinis quia alia prædicamēta importāt habitudinem ad id de quo dicuntur, tā secundū suum esse quā secundum proprij generis rationem. Nihil aūt quod est in Deo potest habere habitudinem ad id in quo est vel de quo dicitur, nisi habitudinem identitatis propter summam Dei simplicitatem.

¶ Ad secundum dicēdum, quod sicut in rebus creatis, in illo quod dr̄ relatiuē, non solum est inuenire respectū ad alterū sed etiā aliquid absolutum: ita & in Deo. Sed tamē aliter, & aliter. Nā id qd̄ inuenitur in creatura, præter id qd̄ continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res. In Deo aūt nō est alia res, sed vna & eadē eqnæ nō perfectē exprimitur Relationis nōe, quasi sub significatiōe talis nominis cōprehēsa. Dictū est enim supra, cū de diuinis nominib' agebatur, ꝙ plus cōtinetur in ꝓfectione diuinæ essentiæ, quā aliquo nomine significari possit. Vū non sequitur, quòd in Deo præter relationem, sit aliqd aliud secundū rem, sed solum considerata nominum rōe.

¶ Ad tertiū dicēdum quod si imperfectione diuina nihil plus cōtineretur, quam qd significat nomen relationum, sequeretur qd esse eius, esset imperfectum, vtpote ad aliquid aliud se habens: sicut si nō contineretur ibi plus quam quod nomine sapientiæ significatur, nō esset aliquid subsistens. Sed quia diuinæ essentiæ perfectio est maior q̄ ꝙ significatione alicuius nominis comprehendi possit, non sequitur. si nomen relatiuū, vel quodcunq; aliud nomen dictum de Deo, non significat aliquid perfectū, quod diuina essentia habeat esse imperfectū: quia diuina essentia cōprehendit in se omnium generum perfectionem, vt suprà dictū est.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum relationes quæ sunt in Deo, realiter adinuicem distinguantur.*

218 b 218 218 218 b 4 Q. 11. per tot. & art. 2. ꝓpo. Q. 4. art. 1.

relatio quam actio tollitur actu substracto extrinseco termino, vel passo, & remanet radicaliter seu causaliter. Et ex hoc vt ibidem dicitur, soluitur ratio de mutatione: quòd enim sic remanet, non oportet noua mutatione generatiq; quoniam ex parte causarũ sufficientia iam est in actu, sed quasi impediuntur ex substractione extrinseci. Et similiter in corruptione non propriè est mutatio: ex quo remanet actu illa causarũ sufficientia: mutatio enim propriè dicta terminus est alterationis: hic autẽ interuenit tẽm naturalis quædã resultatio aut illius desitio. Cõponere aũt relationem cum fundamento, cõpositiũque esse albũ simile, quã album, non solũ non inconuenit, imo est necessarium: quia similitudo realis est esse realiter accidens. sed fallitur imaginatio quãdo que quoniã relationum nomina nõ explicitè of ferunt sua significatiõe inesse. Nec obstant Autoris verba in loco obiecto; quoniã causa ibidem ostendit quòd de relatione formaliter, id est de ad loquitur dum dicit quia non significat aliquid in subiecto, &c. vt expresse in sequẽti ar. ad septimum apenuit. Minimæ demum entitatis relatio inter æterna præsentia, & est & dicitur: quia ex propriõ fiũt, id est, ad non habet q̃ sit reale, imo quantum est ex hoc, potest in responsione solũ inuenire: & ideo quidã putauerunt esse de secũdis intellectis. Tempus autẽ & reliqua oportet (vt dictum est) esse entia realia aliquo modo.

Non longè à hac. 260

Art. 1. D. 354.

¶ Circa prædicta aduerte, quod licet quibusdã relationibus esse ita Sco. S. Tho. q̃ distinguantur realiter à fundamentis: vt patet ex dictis: non tamen conueniunt in hoc, quòd nesse relationis distinguatur realiter ab eis esse entia: sicut nec vniuersaliter quòd esse & essentia distinguantur in creaturis realiter. Nec tamen intelligas inesse relationis distinguã ab ipsa, sicut alia relatio, aut sicut res omnino absoluta, vtrumque enim horum est falsum: esse nanque relationis in genere est relationis reductiue tamen vt eius actualitas: sicut esse substantiæ, & in genere substantiæ & esse qualitatis in genere qualitatis, &c. Scot. autem non potest vitare vnum impossibile, scilicet idem relatiuum dicatur bis, id est, ad terminos ex duabus partibus. Si enim verbi gratia similitudo realiter refertur ad terminum & fundamentum seipsa, manifestum est quòd simile bis dicitur sed actualis inherentia similitudinis in fundamento apud Sco. est ipsa relatio similitudinis: quia ipsa relatio similitudinis quasi fundans relationem inhæsionis non potest absque contradictione esse sine fundamento, vt ipsemet dicit: ergo similitudo bis dicitur. ¶ In responsione ad tertium dubium occurrit circa illa verba, Sequeretur quòd eius esse esset imperfectum, vt pote ad aliquid aliud se habens. Ex hoc enim videtur quòd relatio dicat imperfectionem, quòd tamen constat esse falsum, quia nec perfectionem dicit alioquin vel imperfectio esset in Deo, vel vna persona haberet aliquam perfectionem, quam non habet alia. Quod autem hoc sequatur ex his verbis manifestatur sic: Si esse ad aliquid non diceret imperfectionem ex hoc quòd alicuius esse esset ad aliud se habere non sequeretur quòd esset imperfectum, vt patet: sed secũdum literam sequitur illud esse esset imperfectum, ergo esse ad aliquid dicit imperfectionem. Ad hoc dicitur quòd litera non assumpsit pro antecedente esse aliquod sed esse solum ad aliquid excludendo omne absolutum: non tantum formaliter, sed realiter, vt patet ex illo verbo, In perfectione diuina non solum in abstractione cõceptus, sed in rerum natura, vt patet in litera: Ex hoc autem antecedente liquido sequitur, ergo esset imperfectum, quia omne quod nihil aliud est secundum rem in rerum ordine, quãm relatio: aut est eius rationis, aut accidens quorum vtrunque est imperfectum. Non obstant ergo verba literæ veritati illi, quod relatio formaliter nec imperfectionem nec perfectionem dicit.

¶ *Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum tertium.*

IN titulo ly relationes indefinite non vniuersaliter tenentur: quoniam non est præsentis intentionis discutere, an omnes relationes diuinæ distinguãtur realiter abinuicem, vt patet de paternitate & spiratiõe actiua: sed an sint aliquæ in Deo relationes reales, quæ distinguantur realiter abinuicem. ¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, In Deo est realis distinctio secũdum rem, non absolutam, sed relatiuam. Probatur sic, In Deo est realiter relatio: ergo in eo est respectus relatiuè oppositus alteri: ergo relatiua oppositio: ergo realis distinctio: ergo non secundum rem absolutam, quia in ea est summa vnitas & simplicitas: ergo secundum rem relatiuam. Prima consequentia cum cæteris probatur ex illa maxima. Quando aliquid

Inf. q. 30. ar. 1. cor. & ar. 1. co. & po. q. 2. ar. 3. & 6. co.

Lib. 3 Phys. lex. 2.

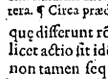

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd relationes, quę sunt in Deo realiter abinuicem nõ distinguantur. Quæcunque enim vni & eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem. Sed omnis relatio in Deo existens est idem fm rem cum diuina essentia. ergo relationes secundum rem abinuicem non distinguũtur. ¶ 2. Pręterea, Sicut paternitas & filiatio fm noĩs rõem distinguuntur ab essentia diuina, ita & bonitas & potentia. Sed propter huiusmodi rationis distinctionẽ non est ali qua realis distinctio bonitatis & potẽtiæ diuinæ. Ergo neq; paternitatis & filiationis. ¶ 3. Præterea, In diuinis non est distinctio realis nisi secundum originem: sed vna relatio non videtur oriri ex alia. Ergo relatiões non distinguuntur realiter abinuicem.

¶ SED CONTRA est quod dicit Boe. in lib. de Tri. quod substantia in diuinis cõtinet vnitatem, relatio multiplicat trinitatẽ: si ergo relatiões nõ distinguũtur abinuicẽ realiter, nõ erit in diuinis trinitas realis sed rõis tantum quod est Sabelliani errores.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex eo q̃ aliquid alicui attribuitur, oportet q̃ attribuatur ei oĩa quæ sunt de ratione illius, Sicut cuicũq; attribuitur homo, oportet q̃ attribuatur ei esse rationale. De ratione aũt relationis est respectus vnius ad alterum, fm quẽ aliquid alteri opponitur relatiuè. Cùm igitur in Deo realiter sit relatio (vt dictũ est) oportet q̃ realiter sit sibi oppositio. Relatiua d aũt oppositio in sui rõe includit distinctionẽ. Vñ oportet qd in Deo sit realis distinctio, nõ quidem fm rem absolutam, quæ est essentia, in qua est summa vnitas & simplicitas, sed fm rem relatiuã.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd fm Phil. in 3. Phys. argumentum illud tenet q̃ quæcunque vni & eidẽ sunt eadẽ, sibi inuicem sunt eadem, in his q̃ sũt idem re & rõne sicut tunica & indumentũ: nõ aũt in his quę differunt rõe. Vnde d ibidẽ dicit, quòd licet actio sit idẽ motui, similiter & passio: non tamen sequitur qd actio & passio sint idẽ: quia in actiõe importatur respectus vt à quo est motus in mobili e, in passione vero vt qui est ab alio. Et similiter licet paternitas sit idem fm rem cum essentia diuina & similiter filiatio: tamen hæc duo in suis propriis rationibus important oppositos respectus. Vnde distinguuntur abinuicem.

¶ Ad fm dicendum, quòd potentia & bonitas nõ importãt in suis rationibus aliquam oppositionem, Vnde non est similis ratio.

¶ Ad tertiũ dicendum quòd quãuis relationes, propriè loquendo non oriãtur vel procedant abinuicem, tamen accipiuntur per oppositũ fm ꝓcessionem, alicuius ab alio.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum in Deo sint tantum quatuor relationes reales scilicet paternitas, filiatio, & spiratio & processio.

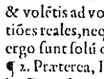

D QVARTVM sic ꝓcedit. Vtq̃ in Deo nõ sint tũ quatuor relationes reales, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, processio. Est em cõsiderare & in Deo relatiões intelligentis ad intellectũ & volẽtis ad volitũ. Quæ videtur esse relatiões reales, neq; sub ꝓdictis cõtinent. Non ergo sunt solũ quatuor relat. reales in Deo.

¶ 2. Præterea, Relationes reales accipiũtur in Deo fm processionem intelligibilem verbi. Sed relationes intelligibiles multiplicantur in infinitum, vt Auic. dicit. Ergo in Deo sunt infinitæ relationes reales.

¶ 3. Præterea, Ideæ sunt in Deo ab æterno, vt supra dictum est, non autem distinguuntur abinuicem nisi secundum respectũ ad res vt supra dictum est. ergo in Deo sunt multo plures relationes æternæ.

¶ 4. Pręterea, Æqualitas & similitudo & identitas sunt relationes quædã, & sunt in Deo ab æterno. Ergo plures relationes sunt ab æterno in Deo, quam quæ dictæ sunt.

D. 34. Text. 21.

b c 224 273 c

Text. 20.

D. 1080.

Li. 1. de tri. c. 1. & li. 6. ca. 7.

D. 1089.

Q. 13. ar. 7.

D. 555.

Q. 17. ar. 3. præcipue.

168 Inf. q. 33 ar. 1. cor. & ar. 2. co. & 2.

Q. 37. art. 4.

Q. 15. ar. 3.

Q. 15. ar. 3.

que extremum oportere esse in ipso Deo & per hoc cessant obiectiones ad oppositum tactæ, quoniam procedunt de relatiuis ad extra. ¶ In responsione ad primum aduerte Aureoli obiectionem apud Capreolum in primo dist. 2. q. 3. art. 1. Talis est identitas extremorum inter se qualis est eorum in tertio: sed ista in proposito est realis: ergo & illa. maior probatur quia aliter rueret fundamentum syllogismorum ex veritate medij inferens extrema conuincta vel diuisa. Ad hoc breuiter negatur simpliciter maior, nec super illa fundãtur syllogismi in primo priorum, sed super ista. Eadem medio sunt eadem inter se: aliud est enim loqui de identitate, & aliud de qualitate identitatis. Hæc autem propositio dupliceter quantum ad propositum spectat glossatur. Primo vt litera dicit, quòd est absolutè vera quando sunt omnino eadẽ tertio id est realiter & formaliter, alioquin sophisma accidentis non committeretur in syllogismis ex huiusmodi variatione. Secundo quòd est vera quo ad id secundum quod identificantur medio, seu quo ad rationem identificationis in medio: secundum id enim eadem medio, sunt etiam eadem inter se. Et hæc est directè mens Arist. (vt puto) & comprehendit sub se primam glossam, & sic vniuersaliter videtur vera. Non autem oportet eadem medio idẽtificari inter se, secundum id in quo non identificantur medio: id est, quòd non est ratio identificationis ipsi medio. Et propter hoc multa accidunt sophisinata in his, quæ aliquo modo vniuntur & aliquo modo non: & sic est in proposito vt ex præcedenti patet articulo.

¶ *Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum quartum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: In Deo sunt tantum quatuor relationes reales, scilicet paternitas, filiatio, spiratio & ꝓcessio. Probatur sic, In Deo sunt relationes reales, & non consequentes quantitatem nec actionem ad extra. ergo sunt consequentes actiones ad intra, ergo in eo sunt tantum relationes consequentes duas processiones ad intra, ergo sunt quatuor tantum relationes reales: ergo sunt istæ paternitas, filiatio, spiratio & processio. Antecedens quo ad quantitatẽ probatur, quia in eo non est quantitas, vt patet ex Aug. quo ad actionem ad extra probatur ex supradictis in quæst. 13. Prima verò cõsequentia probatur ex quinto Meta. quia scilicet relatio omnis fundatur super quantitatem, aut actionem & passionem. Secunda aũt probatur ex dictis, quia scilicet secundũ actiones immanentes duæ tantum sunt processiones. Altera fm intellectum & altera fm voluntatem: illa verbi, hæc amoris. Tertia aũt quia fm quãlibet processionẽ oportet duas oppositas relationes esse ꝓcedentis & à quo ꝓcedit. Quarta demum probatur: quo ad omnia primũ duarũ sic processio verbi dẽ generatio secundum propriam rationem natiuitatis viuentium & relatio principij huius natiuitatis dicitur paternitas. nati verò dicitur filiatio. ergo quo ad duas verò reliquas manifestatur sic processio amoris caret nomine proprio

proprio: ergo & relationes secundum ipsam. Et rursus vocatur processio seu spiratio: ideo cõuenienter relatio principij hic vocatur spiratio. Relatio verò spirati vocatur vsurpato nomine processio. & sic patet totum.

¶ Circa propositionẽ illam ex 5. Met. iterũ aduerte quæst. de poten. Dei, q. 7. ar. 9. quod intelligitur fm modum, nõ secundum rem. i. omnis relatio realis fundatur super quantitatem, &c. id est, super re, quæ est quãtitas, aut alia re quæ induit ratio nem quantitatis. vnde vnum in substantia facit idem, & vnũ in qualitate facit simile. vnũ enim ad quantitatem perimet modaliter.

¶ Sed nunc duplex occurrit hic dubiũ. primũ quãtum valeat ratio literæ procedens ex eo, quòd in Deo non est quãtitas secundũ rem, vt patet ex inducta auctoritate Aug. 2. quia falsũ adduci videtur auctoritas ex 5. Meta. quoniã ibi ponitur tertius modus relatiuorũ vt etiam ibi. S. Tho. exponit, scilicet mẽsuræ & mẽsurabilis, nõ quantitatis. ¶ Ad primum horũ dicitur, q̃ quia fm veritatem Autor tenet nullã relationem realem in Deo consequi quãtitatem, tam fm rem quàm secundũ modum: & inferius tractaturum se promittit in responsione ad quartũ de huiusmõdi relationibus cõsequentibus quantitatẽ fm modum: puta æqualitate & similitudine: ideo hic summariè per transsuit contentus ratione de quantitate secundum rem. Et in istes, ergo ex hoc ar. nõ sufficienter cõcluditur intentum, respondetur quòd sufficienter quantum præsentis loci erat quoniam ab hoc loco illæ relationes relegantur inferius tractandæ: quamuis non sufficienter absolutè, si omnia hic fuissent perlustranda, propter quod ne limitat hic tractatus errandi occasio alicui foret, protestatur in responsione ad quartum se inferius hoc cõpleturum in loco proprio, vbi de conditionibus relationibus diuinis personis agetur: sic enim constitutus ordo exigebat.

¶ Ad secundũ vero dubium dicitur, quod q̃ hic est sermo de realibus relationibus inter res eiusdẽ ordinis: imò eiusdem naturæ seu saltẽ mutuis. Relatiua autem tertij modi, vt ibidem patet, in hoc differunt ab aliis: quia non sunt mutua: ideo nulla commissa est in allegando falsitas, est enim vera illa vniuersalis in realibus relationibus mutuis: de quibus est sermo.

¶ *Super Quæstionis vigesimanonæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte, q̃ cùm vnaquæque ars terminis vtatur, prout in illa arte consueuerũt accipi, quod ex eo licet, quia significatio nominũ est ad placitum, & tanto magis transitio ex vna significatione in aliam: cum inquã sit, rationabile est vt princeps omnium scientiarũ sacra Theologia propriis quoq; gaudeat vocabulis. Et propterea nõ quæritur hic de personæ nomine vtrũque, sed vt est in vsu Theologorũ, constat enim aliter personam accipi apud Canonistas, & aliter apud alios. Et propterea Laurẽtius Valla inerudite Boetium arguit malæ diffinitionis personæ: est enim ea optima, vt in hoc patebit art. si de persona hoc modo intelligatur, vt etiam ipse intendebat.

¶ In corpore tria facit. Primò ostẽditur dignitas indiuidui substãtiæ: secũdò dignitas indiuidui rõnalis naturæ: tertiò respõdetur quæsito. Quo ad primũ intendit, quod indiuiduũ substantiæ cõuenit quidẽ cum indiuiduis omnium generũ in hoc, quod vnũquo q̃q; est particulare seu indiuiduũ, differt tamen ab aliis quo ad duo, scilicet quo ad causam indiuiduationis, & quo ad nominis specialitatẽ. Substãtia enim indiuiduatur per seipsam: accidẽs aũt per subiectũ, quod est substantia, quod manifestatur in hac albedine. Et propterea indiuiduum substantiæ speciale sortitum est nomen: & vocatur hypostasis, seu prima substantia: quod non inuenitur in generibus accidentium.

¶ Circa hæc dicta multiplex occurrit dubiũ. Primò ex parte substãtiæ, quomodo sit verũ in doctrina S. Tho. q̃ substãtia indiuiduatur per seipsam, cùm apud ipsum distinctio numeralis primò cõueniat quãtitati, & per illã substãtiis materialib. ac cæteris: & sic de rõne indiuiduũ substãtiæ, cũ sit distinctio ab aliis, sed tamẽ q̃ in substantia indiuiduatur quo ad intrinsecum distinctũ per quantitatẽ, & nõ ꝓ seipsam, vt in litera dicitur.

¶ Secundò dubiũ est ex parte accidentium: q̃ quantitas per seipsam indiuiduat, vt patet ex diffinitione 5. Metaph. Quantũ est quòd diuiditur in ea quæ insunt, quorũ singulũ natũ est esse hoc: & in mathematicis abstractionib. manifestè patet dari hãc lineã, &c. nullo imaginato subiecto. Dubiũ quoq; nonnullum parit litera in eo, quod exprimit subiectũ idiuiduãs accidens esse substantiam, cùm manifestè pateat, hanc conditionalem esse veram, si albedo esset in hac quãtitate, sine substãtia esset hæc: & consequẽter illa categorica est falsa.

¶ Tertiũ dubium est ex parte quoq; accidentis, quomodo intelligitur, quia indiuiduatur per subiectum, an f. intrinsecè, an intrinsecè. i. an quum dicitur hæc albedo, in ly hæc claudatur intrinsecè subiectum, an extrinsecè, eo modo quo nasus cadit in significatione similitudinis vel simi. Si enim claudatur extrinsecè tantũ, sequitur quod accidens indiuiduatur ꝓ seipsam intrinsecè: si autẽ claudatur intrinsecè, sequitur quòd hæc albedo non est ens, nec vnum per se, & cõsequẽter in nullo genere: ac per hoc male dicitur in litera, quod in quolibet genere inuenitur vniuersale & particulare.

¶ Ad primũ horũ quantum spectat ad hanc literã, facilè dici potest, quòd hic non est sermo de substãtia tali, pura materiali, sed de substãtia absolutè: ac per hoc de vniuersis substantiæ indiuiduis: non quarenus indiuidua sunt talis, vel talis substantiæ: sed quatenus indiuidua sunt substantiæ. Tum quia sic tantum est sermo formalis. Tum quia sic propriè interpretatur intenta differẽtia inter indiuiduũ substantiæ & indiuiduum accidentis. hæc enim differunt, primò inquantũ indiuiduum substãtiæ & inquantũ indiuiduum accidẽtis per cõmunia omnibus, substãtiæ indiuiduis ex vna parte, & per cõmunia omnibus accidẽtibus indiuiduis ex alia parte. Talia enim sunt quæ cõueniunt his, inquantũ huiusmodi sunt indiuidua. Et per hoc patet responsio ad reliqua dubia: quoniã instantias afferũt de indiuiduis accidentium: nõ quatenus accidẽtium sunt indiuidua, sed quatenus sunt talium accidentiũ indiuidua, pura quãtitatis vel qualitatis mediatè afficientis substantiãve albedo est, quæ exẽpli causa in litera est adducta, vt addiscẽtes intelligãt. Stat ergo literæ veritas incõcussa, q̃ indiuiduum substantiæ, vt sic, per seipsum est indiuiduũ, quoniã constat vt sic nullam habere dependentiã ab accidente, & q̃ indiuiduum accidentis vt sic, quoniam à nullo alio oportet dependere subiecto, nisi substãtia per substantiã subiectam indiuiduetur.

¶ Ad vltimũ aũt dubium dicendũ est propter rationẽ in obiicẽdo tactam, quòd hoc accidens nõ includit subiectũ intrinsecè, sed per additamentũ: ita quòd sicut in diffinitionẽ accidentis clauditur subiectum, vt nõ essentiæ intrinsecũ, sed per additamentũ: ita in diffinitione huius accidentis, si diffiniretur, claudereturhoc subiectum per additamentũ & nõ intrinsecè. Nec hoc repugnat literæ in differentia assignata: quoniam sicut accidens non potest

Text. 21.

Text. 10.

b c 224 273 c

d 165

D. 710.

41 32 b 438

d 97

Q. 43. art. 4. ad 3.

197 2 c

168 Inf. q. 30 ar. 1. co. & inf. 35. art. 2. & po. q. 36. 2. & de vnio. art. 2. Pag. 3.

intelligi absq; depēdētia à subiecto, ita nec hoc absq; depēdētia ab hoc subiecto: hæc aūt substātia vt sit nullā includit depēdētiam ad aliqd extrinsecū, & video per seipsam substantia indiuiduatur: accidens autē per substantiam.
¶ De subiēctis aūt materiali & de talibus accidētibus quomodo indiuiduentur, alterius negotij est, cuiq; de hoc qō specialis. Nūc aūt scito q̄ apud me

Text. 5. quantitatis, sed vt prius natura ipsius fundamēntum, radix & causa, ita quod ipsa materia in se est prius sit distinctā q̄ quātā vt sic effectus ꝓportionetur causæ. Distinctio enim numeralis qua Sor. distinguitur à Platone inquārū sunt isti homines, nō est distinctio quātitatiua, sed fundamentū quantitatiuæ distinctionis. Et si-

D. 17. 240 D. 729 militer principū distinctiuū huius hominis ab illo: vt sic est radix & fundamēntum quantitatis, & consequenter distinctionis sequētis ipsam. Hoc aūt est materia, quæ est altera pars cōpositi primò terminātis generationē substantialem in rerum natura in primo instāti naturæ ante adhæsionem accidentium. oportet enim pro tūc esse singulare distinctum ab vniuersali, & per se ens, ac vnū: quod absq; constitutiuo in esse hoc intelligi nequit: per idē autem vnumquodque est hoc, & à cæteris distinguit. Nec ꝓpterea nego illā maximā ex sensib⁹ Arist. ac S. Tho. habiram, scilicet quòd distinctio numeralis materialis primò cōuenit quantitati, & consequēter per illam cæteris secundum doctrinam posteriorū: quoniā participare naturā cius, cui primò cōuenit aliquid, pluribus modis cōtingit. Nec oportet illā formaliter saluari in omnibus ipsum participantibus, vt in Primo Posteriorum ostēdimus. Materia autem, quæ radix fundamentūq; est quātitatis, non est etiam in illo priori extra partici pantia quantitatis naturam: imò (vt melius loquamur) est quasi præhabēs quātitatis naturam. Et quoniā, magis est præhabere quam participare, si participantia naturam aliquam, quoquo modo possunt in effectum illis: quanto magis præhabentia naturam illam, hoc poterunt: oportet enim omnē effectum primo alicui conuenientem ab illo in se vel suis participantibus aut à præhabētibus fieri, vt inducitur patet etiam in effectibus formalibus in vegetatiuo & sensitiuo & similibus: quamuis distinctio de qua loquimur, nō sit formalis effectus quantitatis: nec materia huiusmodi sic continet quantitatem. Sed hæc dicta sunt, vt legentes

Prædi. c8. de subst. D. 1026. D. 728.

intelligant: reliqua autem huius materiæ ibidem tractata sunt.
¶ Quo ad secundū ostenditur dignitas indiuiduorū rationalis naturæ inter oīa indiuidua substātiæ: Similiter quo ad duo. Primo quo ad modum essendi principiū operationū: quia s. indiuiduū rationalis naturæ solum habet dominiū sui actus: & q̄d hoc spectet ad dignitatē indiuidui, ꝑhæc litera ex hoc,

nitione personæ) aut sumitur pro substātia prima, aut pro substantia secūda: si pro substantia prima, superfluè additur indiuidua, qa substātia prima est substātia indiuidua, si verò stat pro substātia secūda, falsò additur, & est oppositio in adiecto. Nam secundæ substantiæ dicuntur genera vel species. Ergo diffinitio est malè assignata.
¶ 3. Præterea, Nomen intentionis nō debet poni in diffinitione rei. Non.n. esset bona assignatio, si quis diceret, homo est species animalis. Homo enim est nomen rei, & species est nomen intentionis, cū igitur persona sit nomē rei: significat enim substātiam quandam rationalis naturæ. Ergo inconuenienter indiuiduum, quod est nomen intentionis, in eius diffinitione ponitur.
¶ 4. Præterea, Natura est principiū mot⁹ & quietis, in eo in quo est per se, & nō per accidēs, vt dicitur in secūdo Phy. Sed persona est in reb⁹ immobilibus, sicut in Deo & in Angelis. Non ergo in diffinitione personæ debuit poni natura, sed magis essentia.
¶ 5. Præterea, Anima separata est rōnalis naturæ indiuidua substātia: nō aūt est pſona. Incōuenienter ergo persona sic diffinitur.
¶ Respondeo dicendū, q̄d licet, vniuersale & particulare inueniāt in oībus generibus, tā speciali quodā modo indiuiduū inuenit in genere substātiæ. Substātia enim indiuiduatur per seipsam, sed accidētia [d] indiuiduātur per subiectū, q̄d est substantia [e]. Dicit cēm hæc albedo, inquantū est in hoc subiecto, Vnde etiā conuenienter [d] indiuidua substātiæ habēt aliqd speciale nomen præ aliis. Dicūtur cēm hypostases vel primæ substantiæ. Sed adhuc quodam specialiori modo inuenit particulare & indiuiduū in substantiis rōnalibus, quæ habēt dominiū sui actus: & nō solū agūtur sicut alia, sed per se agunt, actiones autē in singularibus sunt. Et ideo etiā inter cæteras substantias, etiā quoddā speciale nomen habēt singularia rōnalis naturæ: & hoc nomen est persona. Et ideo in prædicta diffinitione personæ ponitur substantia indiuidua, inquantū significat singulare in genere substātiæ: additur aūt rōnalis naturæ inquantū significat singulare in rationalibus substantiis.
¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd licet hoc singulare vel illud diffiniri nō possit, tamen id quod pertinet ad communem rationem singularitatis, diffiniri potest. Et sic Philosophus diffinit substātiam primā: & hoc modo diffinit Boetius personam.
¶ Ad secundū dicendū, q̄ secūdū quosdā [d] substantia in diffinitione personæ ponitur pro substātia prima, quæ hypostasis: neque tamen superfluè additur qa nomine hypostasis vel substātiæ primæ excluditur ratio vniuersalis & partis. Non enim dicimus q̄ homo cōmunis sit hypostasis: neque etiam manus [d] cùm sit pars. Sed per hoc quod additur, indiuiduum, excluditur à persona ratio assumptibilis. Humana enim natura in Christo nō est persona, qa est assumpta à digniori, scilicet à verbo Dei: sed melius dicendum est, q̄ substantia accipitur cōmuniter prout diuiditur per primā & secun-

Pag. 3. significat cōmuniter in toto genere substantiarum. Et manifestatur duab. distinctionibus. Prima est substantiæ in essentiā & substantiam primā. Secūda est ipsius primæ substātiæ in nomina, tria quidē rei & vnūs intēctionis, vt clarè patet in litera. Ex his nāque manifestatur, & quomodo persona non est idē quod essentia, & quomodo est idē qd hypostasis & substantia.

Tex. 35. ¶ *Super Quæstionis vigesimænonæ Articulum tertium.*

IN titulo quæritur vtrum sit formiter.
¶ In corpore vnica est conclusio habens duas partes: Persona de Deo dicitur excellētiori modo quam de creaturis. Probatur quo ad primā partem, essentia Dei cōtinet in se omnē perfectionem: ergo omne quod est perfectionis, est Deo attribuendum, ergo id quod est perfectissimū in tota natura: ergo persona. Et declaratur hæc vltima consequentia: quia significat subsistēs in rationali natura. Quo ad secundam verò partem, quia alia nomina cōmunia Deo & creaturis excellsiori modo dicūtur, vt patet ex supradictis.
¶. Circa hūc processum dubiū est, quomodo sit verū quod pſona significet perfectissimum in tota natura: Tum quia natura specificata perfectior videtur indiuiduo. Tum qa sequeretē q̄ in diuinis esset distinctio imperfectissima.
¶ Ad horū euidentiam sciēdum est quod persona in cōi loquendo significat perfectissimū in tota natura: nō quia

73 a personalitas sit perfectissimum omnium: sed quia natura intellectualis (quæ est omnium perfectissima in suo cōpleto esse) est ens perfectissimū omnium. cōstat aūt q̄ nisi per seipsam in rerū natura subsistat quomodocunque hoc sit, perfectè nō est. Et propterea quia persona significat dignitatem talis naturæ subsistentis, ideo perfectissimū in tota natura merito significat. Vnde non obstat si indiuidua materialia sint proprè naturam. Tum quia nō sit hic comparatio personæ ad naturam imò natura clauditur in perso-

D. 1147. na. Tum qa sermo præsens de persona in cōi & nō in naturis materialib⁹ est. Secūda verò

Q. 3. art. 5. obiectio soluitur per hoc, quod in ratione personæ in cōmuni etsi claudatur aliquid perfectissimū in tota natura

D. 1137. clauditur tamē aliqd abstrahēs à perfectione & imperfectione, significat enim rem naturæ intellectualis subsistentē incōmunicabiliter. incōmunicabili-

duab. naturis, quod genera & species subsistunt tantū, indiuidua verò nō subsistunt tantum, verum etiam subsistant. Sed à subsistendo dicuntur subsistētiæ, sicut à substando substātiæ vel hypostases. Cùm igitur esse hypostases vel personas non conueniat generib⁹ vel speciebus, hypostases vel personæ non sunt idem quod subsistentiæ.
¶ 5. Præterea, Boe. dicit in com. Prædicamētorū, quod hypostasis dicitur materia, vsiosis autē (id est substantia) dicitur forma. Sed neq; forma neque materia potest dici persona. Ergo persona differt à prædictis.
¶ Respondeo dicendū, q̄ secundum Phil. in 5. Met. substātia dicitur dupliciter. Vno modo dicitur substātia quidditas rei, quā significat diffinitio, secundū quod dicimus q̄ diffinitio significat substantiam rei, quā quidē substantiā Græci vsiam vocant, qd nos essentia dicere possumus. Alio modo dr substantia subiectū vel suppositum, quod subsistit in genere substantiæ. Et hoc quidē cōiter accipiendo nominari pōt, & nomine significante intentionē. Et sic dicitur suppositū. Nominatur etiam tribus nominib. significātibus rem. Quæ quidē sunt res naturæ, substantia, & hypostasis secundum triplicē considerationē substantiæ sic dictæ. Secundū enim q̄ per se existit, & nō in alio, vocatur substantia. Illa enim subsistere dicimus, quæ nō in alio, sed in se existūt. Secundū verò quod supponitur alicui naturæ cōmuni, sic dicitur res naturæ, sicut hic homo est res naturæ humanæ: secundū verò q̄ supponitur accidētibus, dicitur hypostasis vel substantia. Quod autē hæc tria nomina significant cōmuniter in toto genere substantiarū, hoc nomē persona significat in genere rationalium substantiarum.
¶ Ad primvm ergo dicendū, q̄ hypostasis apud Græcos ex ꝑpria significatione nōis habet, qd significet quodcūq; indiuiduum substātiæ: sed ex vsu loquēdi habet qd sumatur pro indiuiduo rōnalis naturæ rōne suæ excellentiæ. ¶ Ad secundū dicendum, qd sicut nos dicimus in diuinis pluraliter tres personas & tres subsistentias, ita Græci dicūt tres hypostases [e]. Sed quia nomen substantiæ qd secundū proprietatē significationis respōdet hypostasi æquiuocatur apud nos, cùm quādoq; significet essentiam, quādoq; hypostasim, ne possit esse erroris occasio, maluerūt pro hypostasi trāsferre subsistentiam, quàm substantiam.
¶ Ad tertiū dicendū, quòd essentia propriè est id quod significatur p diffinitionē. Diffinitio aūt complectitur principia speciei: non autem principia indiuidualia. Vnde in rebus cōpositis ex materia & forma, essentia significat, nō solùm formam, nec solum materiā, sed cōpositum ex materia & forma cōi, prout sunt principia speciei. Sed compositū ex hac materia & ex hac forma habet rationē hypostasis & personæ. Anima enim & caro & os sunt de rōne hōis. Sed hæc anima, & hæc caro, & hoc os, sunt de rōne huius hōis. Et ideo hypostasis [d] & persona addūt supra rationē essentiæ principia indiuidualia, neq; sunt idē cum essentia in cōpositis ex materia & forma: vt ꝛ. dictū est, cū de simplicitate diuina ageretur.
¶ Ad quartū dicendum, q̄ Boe. ditit genera & species subsistere inquantum indiuiduis aliquibus cōpetit [d] subsistere, ex eo q̄ sunt sub generibus & speciebus in prædicamēto substantiæ comprehensis. nō quod ipsæ species vel genera subsistant nisi secūdum opinionē Platonis [e], qui posuit species rerū separatim subsistere à singularib⁹. Sub-

stare verò cōpetit eisdē indiuiduis secundum ordinem ad accidētia, quæ sunt præter rōnem generum & specierū. ¶ Ad quintū dicēdum, q̄ indiuiduū cōpositum ex materia [d] & forma habet q̄ subsistet accidenti ex proprietate materiæ. Vnde & Boe. dicit in lib. de Tri. Forma simplex subiectum esse nō pōt. Sed qd per se subsistit, habet ex proprietate suæ formæ, quæ nō adeunit rei subsistenti, sed dat esse actuale materiæ, vt sic indiuiduum subsistere possit. Propter hoc ergo hoc posita sim tribuit materiæ, vt vsiosim siue subsistētiā formæ, qa materia est principiū substandi, & forma est principium subsistendi.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrū nomē personæ sit ponendū in diuinis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod nomē personæ nō sit ponendum in diuinis. Dicit enim Dion. in prin. de Di. no. Vniuersaliter nō est audendum aliquid dicere nec cogitare de supersubstātiali occulta diuinitate, præter ea quæ diuinitus nobis ex sanctis eloquiis sunt expressa. Sed nomen personæ nō exprimitur nobis in Sacra Scriptura noui vel veteris Testamenti. Ergo nō est nomine personæ vtendum in diuinis.
¶ 2. Præterea, Boe. dicit in lib. de Du. na. Nomē personæ videtur traductū ex his pſonis quæ in Comœdiis Tragœdiisq; hōes repræsentabāt. Persona.n. dicta est à personādo, qa concauitate ipsa, maior necesse est vt voluatur sonus. Græci verò has pſonas prosopa vocāt ab eo, q̄ ponātur in facie, atq; ante oculos obtegant vultum. Sed hoc non potest comperere in diuinis, nisi fortè secundum metaphoram. Ergo nomen personæ non dicitur de Deo nisi metaphoricè.
¶ 3. Præterea, Omnis persona est hypostasis. Sed nomē hypostasis non videtur Deo cōpetere: cùm secundum Boe. significet id quod subiicitur accidentibus, quæ in Deo non sunt. Hier. etiam dicit, quod in hoc nomine hypostasis venenum latet sub melle: Ergo hoc nomen persona non dicendum de Deo.
¶ 4. Præterea, A quocūque remouetur diffinitio & diffinitū. Sed diffinitio personæ suprà posita nō videtur Deo competere. Tum quia ratio importat discursiuā cognitionē, quæ non cōpetit Deo, vt suprà ostensum est. Et sic Deus non potest dici rationalis naturæ. Tum etiā quia Deus dici non potest indiuidua substātia, cùm principium indiuiduationis sit materia: Deus autem immaterialis est [e]. Neq; etiam accidentibus substat [e] vt substantia dici possit. Nomen ergo personæ Deo attribui non debet.
¶ Sed contra est quod dicitur in Symbolo Athanasij, Alia est persona Patris, alia filij, alia, Spiritussanēti.
¶ Respondeo dicendum, q̄ persona significat id quod est perfectissimū in tota natura, scilicet subsistēs in rationali natura. Vnde, cùm omne illud quod est perfectionis, Deo sit attribuendum, eo quod eius essentia cōtinet in se omnē perfectionē: conueniens est [e] vt hoc nomen persona de Deo dicatur. Non tamen eodē modo quo dicitur de creaturis, sed excellentiori modo sicut & alia nōia, quæ creaturis à nobis imposita Deo attribuuntur, sicut suprà ostensum est, cum de diuinis nominib. ageretur.
¶ Ad primvm ergo dicendum, quod licet nomen personæ in scriptura veteris vel noui Testamenti non inueniatur dictum de Deo, tamen id quod nomen significat multipliciter in sacra Scriptura, inuenitur assertum de Deo, s. quod est maximè per se ens e, & perfectissimè intelligens. Si autem oporteret de Deo dici solum illa secundum vocem, quæ sacra Scriptura de Deo tradit, sequeretur quod nunquam in alia lingua posset aliquis loqui de Deo nisi in illa, in qua primo tradita est scriptura veteris vel noui Testamenti. Ad inueniendum autē noua nomina antiquam fidem de Deo significantia, coegit necessitas disputandi cum hæreticis. Nec hæc nouitas vitāda est cùm non sit prophana, vtpote à Scripturarum sensu non discordans. Docet autem Apostolus [e] prophanas vocum nouitates vitare 1. ad Tim. vlt.
¶ Ad secundum dicendum, quod quamuis hoc nomen Persona non conueniat Deo quātum ad id à quo impositum est nomen, tamen quantum ad id ad quod significandum imponitur, maximè Deo conuenit. Quia enim in Comediis & Tragœdiis repræsentabantur aliqui homines famosi, impositum est hoc nomen Persona ad significandum aliquos dignitatem habentes. Vnde consueue

D. 639. Ante med. 171 1. dist. 23. ar. 2. & pos. q. 9. art. 3. Pag. 3. In epistola ad Damasum quæ incipit: Quoniā vetusto. In medio. Artic. 1. arg. 1. Quæst. 14. art. 12. Quæst. 14. 23

¶ *Super Quæstionis vigesimænonæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est, & in corpore magis explanabitur.

¶ In corpore quatuor faciæ: primo ratione difficultatis insinuat, secũdò refert quæstã opinio
Arti. 1. per tertiũ respõdet quę sito, quartò ex determinatione præmissa saluat quodammodo præcitatas opiniones.

¶ Quo ad primũ duas cõditiones oppositas in hoc nomine inuentas,
Loco supra citato. causas assignat difficultatis. Non significat.n. ad aliquid & pluraliter tamen in diuinis ponitur. hæc enim est cõditio relatiuorum repugnans absolutis. Illa ad absoluta spectat.

¶ Quo ad secundũ tres affert opiniones. prima Personæ nomẽ æquiuocat: & videtur Magistri 2.sd.i.primi. Sed hæc refellitur quo ad causam & remouia maior data fuisset occasio calũnię, &c. Secunda essentia in recto, relationẽ verò in obliquo: tertia verò ecouerso personã significare dicit, vt satis clarè habetur in litera.

¶ Quo ad tertiũ cõclusio responsiua quæsito est: Persona diuina significat relationẽ per modũ substãtiæ, i. hypostasis in natura diuina, hæc conclusio ex parte subiecti includit duos terminos, s. persona diuina: ex parte verò prędicati includit tres terminos, s. ly relationẽ, ly per modum hypostasis, & ly in natura diuina: & quo ad singulos declarat in litera, quo ad subiectũ quidẽ dicitur primò, quod est quęrere & loqui de significatione pſonę & aliud de significatione pſonę diuinæ. Secũdo, q̃ persona & pſona diuina se habent sicut animal & homo. & ex hoc sequit
Tex. 28. tertiũ, q̃ ly persona diuina ponit ad circũloquendũ incõplexũ nomen, sicut si animal rationale ponerem? loco hominis. Et sic titulus quæstionis clarior apparet: cũm quæstio est de significatione nõ ly pſonæ, cũ prædicat de Deo: qm̃ sic discussa est eius distinctio. prædicatur.n. persona cõmuniter dicta: sed personæ diuinæ an sciliter totũ hoc significet relationẽ aut essentiam. Ex parte aũt prędicati sigillatim manifestatur. cõclusio, & primo quidẽ q̃ significet relationẽ sic: Persona in cõi significat substantiã indiuiduã rationalis naturæ: ergo pſona talis naturæ significat distinctũ in illa natura, ergo persona diuina significat relationẽ orginis. Prima consequẽtia probatur: quia de ratione indiuidui est indistinctio in se & distinctio ab aliis, & expłana-

consueuerũt dici Personæ in Ecclesiis quæ habẽt aliquã dignitatẽ, Propter qd̃ qdã diffiniũt personã dicẽtes, q̃ persona est hypostasis, ꝓprietate distincta ad dignitatẽ pertinẽte [c]. Et qa magnæ dignitatis est in rõnali natura subsistere: ideo omne indiuiduũ rationalis naturæ dr̃ persona vt dictũ est. Sed dignitas diuinæ naturæ excedit omnẽ dignitatem. Et secundũ hoc maximè cõpetit Deo nomẽ personæ. ¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ nomẽ hypostasis nõ cõpetit Deo quantũ ad id, à quo est impositũ nomen cũ nõ substet accidẽtibus. cõpetit autẽ quantũ ad id, ad qd̃ est impositũ ad significãdũ rem subsistentẽ. Hier. autẽ dicit sub hoc nomine ve nenũ latere: qa antequã significatio huius nominis esset plenè nota apud Latinos, hæretici p hoc nomẽ simplices decipiebãt, vt confiterentur plures essentias, sicut confiterentur plures hypostases: ꝓpter hoc quod nomen substantiæ (cui respõdet in Græco nomẽ hypostasis) cõiter accipiẽ apud nos pro essentia. ¶ Ad quartũ dicendũ, q̃ Deus põt dici rõnalis naturæ, secundũ qd̃ ratio nõ importat discursum, sed cõiter intelligibilẽ naturã: indiuiduũ autẽ Deo cõpetere nõ põt quantũ ad hoc, qd̃ indiuiduationis principiũ est materia, sed solũ secundũ qd̃ importat incõmunicabilitatẽ [e]. Substantia vero cõuenit Deo secũdũ qd̃ significat existere per se [e]. Quidã tamẽ dicunt q̃ diffinitio superius à Boe. data, nõ est diffinitio pſonæ, sed cũdum quod personas in Deo dicimus. Propter quod Ric. de san. Victo. corrigere volens hanc diffinitionem, dixit quod persona secundũ quod de Deo dicitur, est diuinæ naturæ incõmunicabilis existentia.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrũ hoc nomẽ persona significet relationẽ.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ hoc nomẽ persona non significet relationẽ, sed substantiã in diuinis. Dicit enim Ang. in 7. de Tri. cũ dicimus personam Patris, non aliud dicimus quam substantiam Patris. ad se quippe dicitur persona, non ad filium.

¶ 2. Prętęrea, Quid quærit de essentia. Sed sicut dicit Aug. in eodẽ loco, cùm dicitur, Tres sunt qui testimoniũ dant in cælo, Pater, Verbũ, & Spiritussanctus, & quæritur, quid tres? respondetur tres personæ: Ergo hoc nomen persona significat essentiam.

¶ 3. Prętęrea, Secũdũ phil. in 4. Meta. Id qd̃ significatur per nomen, est eius diffinitio: sed diffinitio pſonæ est rationalis naturæ, indiuidua substãtia, vt dictũ est. Ergo hoc nomen persona significat substantiam.

¶ 4. Prętęrea, pſona in hõib⁹ & Angelis nõ significat relationẽ, sed aliqd̃ absolutũ. Si igit̃ in Deo significaret relationẽ diceretur æquiuocè de Deo & hominib⁹ & Angelis.

¶ SED CONTRA est qd̃ dicit Boe. in lib. de Trin. q̃ omne nomẽ ad pſonas pertinẽs, relationẽ significat. Sed nullũ nomẽ magis ptinet ad personã quã hoc nomẽ persona. Ergo hoc nomẽ pſona relationẽ significat.

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ circa significationẽ huius nominis pſona in diuinis difficultatẽ ingerit, qd̃ pluraliter de tribus prædicatur prętęr naturã essentialiũ nomi num: neq; etiã ad aliquid dicitur, sicut nomini quæ relationẽ significãt. Vnde quibusdam visum est, qd̃ hoc nomẽ persona simpliciter ex virtute vocabuli essentiã significet in diuinis, sicut hoc nomẽ Deus: & hoc nomẽ sapiens. sed propter instantiã hæreticorũ est accõmodatum ex ordinatione cõcilij, vt possit poni pro relatiuis, & præcipuè in plurali, vel cũ nomine partitiuo, vt

cùm dicimus tres personas, vel alia est persona patris, alia filij. In singulari verò põt sumi pro absoluto & pro relatiuo. Sed hæc nõ videtur sufficienta ratio. Quia si hoc nomen persona, ex vi suæ significationis non habet quod significet nisi essentiã in diuinis, ex hoc quod dictũ est, tres personas, nõ fuisset hæreticorũ quietata calũnia, sed magis calũniæ data esset eis occasio. Et ideo alij dixerũt, q̃ hoc nomẽ persona in diuinis significat simul essentiã & relationem. Quorũ quidã dixerũt, qd̃ significat essentiã in recto, & relationẽ in obliquo: quia persona dicitur quasi per se vna. vnitas autem pertinet ad essentiã: quod autẽ dicitur per se, implicat relationẽ obliquè. Intelligitur enim Pater per se esse quasi relatione distinctus à filio. Quidã verò dixerunt ecõuerso, quod significat relationẽ in recto & essentiam in obliquo: quia in diffinitione personæ natura ponitur in obliquo. Et isti propinquius ad veritatem accesserunt.

¶ Ad euidentiã igit̃ huius q̃nis cõsiderãdũ est, q̃ aliq̃ est in significatione minus cõis, qd̃ tũ non est de significatione magis cõis. Rationale enim includit̃ in significatione hõis, qd̃ tã non est de significatione animalis. Vnde aliud est quærere de significatiõe animalis, & aliud est quærere de significatione animalis, quod est homo. Similiter aliud est quærere de significatione huius nominis persona in cõmuni, & aliud de significatione personę diuinæ. Persona enim in cõmuni significat substantiam indiuiduam rationalis naturæ, vt dictũ est. Indiuiduum autẽ est [d] quod est in se indiũctum ab aliis verò distinctum. Persona igitur in quacunque natura significat id quod est distinctũ in natura illa. Sicut in humana natura significat has carnes, & hæc ossã, & hãc animã, quæ sunt principia indiuiduãtia hominemq: quidem licet nõ sint de significatione personæ, sunt tamẽ de significatione personæ humanæ. Distinctio autẽ in diuinis nõ fit nisi per relationes originis, vt dictum est suprà. Relatio autẽ in diuinis non est sicut accidens inhærẽs subiecto, sed est ipsa diuina essentia [e]. Vnde est subsistens sicut essẽtia diuina subsistit. Sicut ergo deitas est Deus, ita paternitas diuina est Deus pater, q̃ est persona diuina. Persona igitur diuina significat relationẽ vt subsistentem. Et hoc est significare relationẽ per modum substãtiæ, quæ est hypostasis subsistẽs in natura diuina: licet subsistẽs in natura diuina non sit aliud q̃ natura diuina. Et secundum hoc verũ est, q̃ hoc nomẽ persona significat relationẽ in recto, & essentiam in obliquo: non tũ relationẽ inquantũ est relatio, sed inquantũ significatur p modũ hypostasis. Simiłr etiã significat essentiã in recto & relationẽ in obliquo, in quantũ essentiã dẽ est qd̃ hypostasis. Hypostasis aũt significat in diuinis vt relatione distincta. Et similiter relatio per modũ relationis significata cadit in ratione personæ in obliquo. Et secũdum hoc etiã dici põt, qd̃ hæc significatio huius nominis persona non erat percepta ante hæreticorũ calumniã. Vnde nõ erat in vsu hoc nomẽ persona, nisi sicut vnũ aliorum absolutorũ. Sed postmodũ accõmodatum est hoc nomen persona ad standũ pro relatiuo ex cõgruentia suæ significationis: vt scilicet hoc quod stat pro relatiuo, non solum habeat ex vsu (vt prima opinio dicebat) sed etiam significatione sua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ hoc nomẽ persona dicitur ad se, non ad alterũ: quia significat relationem nõ per modum

¶ Circa

¶ Circa prædicta simul occurrũt obiectiones Scot. ex 1. dist. 23. & 25. arguit enim q̃ nec relatio, nec substantia prima aut secũda, nec aliquid positiuum quidditatiuũ diuinis personis, significatur nomine Personæ in diuinis. Et q̃ non relatio quidẽ, probat, quia ad quodcũque dicitur relatiuum inferius, ad idẽ dicitur relatiuũ superius, licet nõ primò, ergo, si persona dicit relationẽ relationis, sed per modum substantiæ: quæ est hypostasis. Et secundũ hoc Aug. dicit, q̃ significat essentiã, prout in Deo essentia est idẽ cũ hypostasi [e], qa in Deo nõ differt qd̃ est [d], & quo est. [e] ¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ quid quãdoq; quærit de natura quã significat diffinitio: vt cũ quæritur, qd̃ est homo? rndetur animal rõnale mortale [e]. Quãdoq; verò quærit suppositũ, vt cũ quæritur, quid natat in mari? respõdetur, piscis. Et sic quærentib⁹ qd̃ tres, respõsum est tres, personæ.
16 D. 1081. 17

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ in intellectu substãtiæ indiuiduæ, id est, distinctæ vel incõmunicabilis, intelligitur in diuinis relatio vt dictũ est. ¶ Ad quartũ dicendũ, q̃ diuersa rõ minus cõmuniũ non facit æquiuocationẽ in magis cõi. Licet cũ sit alia ꝓpria diffinitio equi & asini, tã vniuocãtur in nomine animalis: quia cõmunis diffinitio animalis cõuenit vtrique. Vnde nõ sequitur qd̃ licet in significatione pſonæ diuinæ cõtineatur relatio, non aũt in significatione angelicæ personæ vel humanæ, q̃ nomen personæ æquiuocè dicatur. Licet nec etiam dicatur vniuocè, cùm nihil vniuocè de Deo dici possit & de creaturis, vt suprà ostẽsum est.
16 Ia corp.

QVÆSTIO TRIGESIMA
de pluralitate personarum in diuinis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de pluralitate personarum. ¶ Et circa hoc quærũtur quatuor. Primò, vtrũ sint plures personæ in diuinis. ¶ Secũdò, quot sint. ¶ Tertiò, qd̃ significẽt termini numerales in diuinis. ¶ Quartò, de communitate huius nominis persona.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrũ sit ponere plures personas in diuinis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur qd̃ nõ sit ponere plures pſonas in diuinis. Persona enim est rationalis naturæ indiuidua substantia. Si ergo sunt plures personæ in diuinis, sequitur q̃ sint plures substantiæ. Quod videtur hæreticum.
Q. 23. ar. 1. & 2.
173 1. dist. 2. ar. 4. & 5. & 4. con. c. 5. & 25. & po. q. 9. ar. 1. & op. 3. c. 5. & q. 9. q. 3. ar. 1.

¶ 2. Prętęrea, Pluralitas proprietatum absolutarum non facit distinctionem personarum, neque in Deo neque in nobis, multo igitur minus pluralitas relationum. Sed in Deo nõ est alia pluralitas nisi relationum, vt suprà dictum est. Ergo non potest dici, quòd in Deo sint plures personæ.
Q. 27. ar. 3.

¶ 3. Prętęrea, Boe. dicit de Deo loquens, qd̃ hoc verè vnum est in quo nullus est numerus. Sed pluralitas importat numerum. Ergo non sunt plures personæ in diuinis.
Li. de trin. ante med.

¶ 4. Prętęrea, Vbicunq; est numerus, ibi est totum & pars. Si igitur in Deo sit numerus personarũ, erit in Deo ponere totũ & partem. Quod simplicitati diuinæ repugnat.

¶ SED CONTRA est quod dicit Athanasius, Alia est persona Patris, alia filij, alia Spiritussancti. Ergo Pater & Filius & Spiritussanctus sunt plures personæ diuinis.
In suo Symb.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd plures esse personas in diuinis, sequitur ex præmissis. Ostensum est enim suprà, quod hoc nomẽ persona, significat in diuinis relationem, vt rem subsistentem in natura diuina. Suprà autem habitũ est, quod sunt plures relationes reales in diuinis. Vnde sequitur q̃ sint plures res subsistẽtes in diuina natura. Et hoc est esse plures pſonas in diuinis.
Q. 28. ar. 4.
Q. 27. ar. 1. 3. & 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum q̃ subdicitur applicãdo ad diuina, abstrahat ab absoluto & respectiuo: imò est respectiua: quãuis possit à nobis absolutè cõcipi, vt de facto significat Personæ diuinæ nomine. Et qm̃ nihil aliud est prima substãtia in diuinis q̃ huiusmodi res respectiua subsistẽs, &c. Ideo pſona diuina significãdo rẽm respectiuã huiusmodi, significat substantiam primã diuinæ naturæ: & significãdo substantiã primã diuinæ naturæ, significat relationẽ orginis subsistentem, &c. D. 1026. Aug. lib. 5. de tri. c. 8. & li. 7. c. 6.

¶ Quo ad quartũ redit ad opiniones præcitatas. Et primò ad tertiũ de relatione in recto, & natura in obliquo: dicit q̃ hoc verificari de relatione, nõ vt relatio, sed vt subsistẽs. Relatio enim dupliciter sumi põt, scilicet vt relatio, puta paternitas, seu qua aliquid ad aliud refertur: & vt hypostasis, seu quod quasi denominari intelligitur relatiuum, vt ly Pater substantiuè sumptũ. Deinde ad secundã opinionẽ de essentia in recto, & relatione in obliquo: & dicit hoc verificari de essentia non formaliter sed identicè, id est, vt identificatur hypostasi: & de relatione, vt relatio est: Demũ ad primã opinionẽ de æquiuocatione & accõmodatione, & dicit tria primo significationem fuisse olim occultam, secũdò affirmat accõmodationem tertiò, q̃ causa accommodationis nõ est vsus, vt prima dicebat opinio, sed ipsa vera & propria significatio nominis, & sic patet solutio nodi proposiri in principio corporis: nã Personæ nomẽ ratione rei significatæ plurifiẽtur realiter in diuinis: rõne verò modi significãdi nõ dr̃ ad aliquid. D. 974.
2 165 c 166 a

¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum primum.*

TItulus manifestè quærit de reali pluralitate.

¶ In corpore vnica est cõclusio responsiua quęsito affirmatrẽ: In diuinis sint plures personæ & probat sic ex dictis. Q. 42. ar. 1. & 4.
In diuinis sint plures relationes reales: ergo sunt plures subsistentes in diuina natura. ergo plures personę: & tener sequela, qa persona diuina significat relationẽ vt rem subsistẽtem.
174 Infrà q. 31. art. 1. & q. 41. ar. 6. & 1. di. 10. ar. 5. & 4. con. c. 12. ve. 3. & c. 15. vel 16. & pot. q. 9. ar. 9. & op. 2. c. Art. præc.

¶ In responsione ad secũdũ, vbi ex eo quod nõ opponuntur in diuinis sapiẽtia & bonitas, infertur quòd nõ distinguuntur realiter, nõ oportet aliud huius consequentiæ fundamentũ incere, quam quòd sola oppositio relatiua res diuinas distinguit. Non enim absolutè intulit ex negatione oppositionis, negationem distinctionis: sed explicitè appositę ly in diuinis. Et prętęrea hoc sufficit ad oppositum.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, qd̃ intentio literæ est nõ solũm discutere, an sint plures

plures personæ q̃ tres, sed etiã an sint pauciores, puta duæ tantũ. Et hoc patet tũ ex ,ppositione quæsitorũ in principio huius quæstionis, dicit enim litera ibi, quod secundò q̃rendum est quot sunt. Tum ex cõclusione respõsiua in corpore articuli ,ppsita & illata: est enim vna exclusiua, scilicet ppsnæ diuinæ sunt tãtum tres, ad cuius veritatẽ patet oportere verificari, q̃ nec sunt plures nec pauciores.

¶ In corpore vnica conclusiõe exclusiua respõdet quæsito: Necesse est ponere ppsnas in diuinis tres tantũ. Et ,pbatur simul quo ad vtrãq; exponẽtẽ sic; plures personæ diuinę sunt plures relationes subsistentes ab inuicẽ realiter distinctæ sola oppositione relatiua: ergo oẽs relationes oppositæ ad distinctas ppsnas, nõ oppositæ, ad eandẽ pertinent: ergo paternitas & filiatio ad duas: spectãt ,pso nas: sicq; paternitas est ppsna patris, & filiatio est ppsna filij. Tunc vltra, ergo aliæ duæ relationes, s. spiratio & processio, neutri præmissarũ, sed sibi inuicẽ oppositæ, ad vnã personã nõ spectãt: ambæ ergo vel vna earũ cõuenit vtriq; dictarũ personarũ, vel vna vni, & alia alij; sed processio nõ potest cõuenire vtrique, q̃ processio intellectus prodiret ex processione amoris: ergo spiratio cõuenit vtrique, vt pote nulli earũ opposita, ergo processio cõuenit alij personæ, ergo sunt tantum tres personæ, s. Pater & filius & Spiritusſanctus.

In suo Symb.

Cap. 4. & sequent. Art. præc. & quæ. 29. ar. 4. Arist. præc.

¶ Circa hũc processũ dubiũ occurrit nõ paruum de modo procedẽdi: diuinitus enim manifestè videt & trũcus. Tum quia ,ponit distinctiua, s. q̃ spiratio & processio sic se habent, quod vel vna earũ conuenit patri & filio, vel vna patri & alia filio; & tñ nõ discutit secundũ partem disiunctiuę, ex cuius discutione pẽder, an personæ sint pauciores quã tres. Tum quia proponit etiã negatiuã, habentem duas partes, s. processio nõ cõuenit patri & filio vel alteri eorũ. Et tamen nõ probat eam nisi quo ad primã partẽ; vt manifestè cõuincit ratio literæ & subiunctæ verba testantur scilicet si persona generans & genita procederent à spirante.

Q. 27. ar. 3 & 4.

Loco nũc citato. 219

¶ Circa eundẽ quoque processum dubium est: qm̃ implicare videtur contradictoria. Ex vna enim parte dicit quod sola relatiua oppositio distinguit realiter in diuinis, & quod relationes secũdæ cõcubinationis, scilicet spiratio & ,processio, nõ oppouũtur relationib⁹ primæ, scilicet paternitati & filiationi: & ex illa parte ,pbatur realis distinctio ,processionis à paternitate & filiatione. Ex his em arguo sic: Ex primo dicto sola oppositio relatiua distinguit realiter, sed ,processio nõ opponit relatiuè paternitati aut filiationi ex secũdo dicto, ergo nõ distinguit realiter. Et ecõuerso, ,processio distinguit realiter à paternitate & filiatione: ergo opponit illi relatiuè: vel ergo non sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis: oia sunt cõtra literam: ergo.

¶ Ad primã dubitationẽ dicendũ est, q̃ decuit oia mẽbra discutiẽda ,ponere expliciterè, ne aliquod earũ videretur obliuioni traditũ: & ostẽderet ex cõclusiõe processus ,ppsita oia implicitè fuisse discussa. Modus aũt, quo abiq; defectu oia discussa intelliguntur in hac breui litera, est hic: illato in cõi, q̃ altera earũ, s. spiratiõis & processiõis inest vtrique, scilicet Patri & filio aut vna vni, & altera alteri: & subiuncto in speciali, q̃ processio nec vtriq; nec alteri inest: incipit ,psequi primã partẽ tam primæ quã secũdæ ,ppositionis an scilicet vna vtrique. i. Patri & filio insit: & hoc examinãdo inchoauit à ,processione intuitiq; partẽ negatiuã, s. q̃ ipsa nõ conuenit vtrique. Et eadẽ via gradiendo consequẽter reliquã, scilicet spirationẽ, concluſit cõuenire vtrique.

infinitè seipsum communicet producẽdo personam diuinam: sed etiam in Spiritu sancto est infinita bonitas. Ergo Spiritus sanctus producit diuinam personam, & illa aliam, & sic in infinitum.

¶ 5. Præterea, Omne quod continetur sub determinato numero, est mensuratum: numerus enim mensura quædam est. Sed personæ diuinæ sunt immensæ, vt patet per Athana. Immensus Pater, immensus filius, immensus Spiritus sanctus. Non ergo sub numero ternario continentur.

¶ ¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. Ioan. vlt. Tres sunt qui testimonium dant in cęlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Quærentibus autẽ quid tres? respondetur, Tres personæ, vt Augu. dicit 7. de Tri. Sunt igitur tres personæ tantum in diuinis.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd secundũ præmissa necesse est ponere tantum tres ,psonas in diuinis. Ostensum est enim quod plures personæ sunt plures relationes subsistẽtes ab inuicem realiter distinctæ. Realis autẽ distinctio inter relationes diuinas nõ est nisi ratione oppositionis relatiuæ. Ergo oportet duas relationes oppositas ad duas personas pertinere. Si quæ autẽ relationes oppositę non sunt, ad eandem personã necesse est eas pertinere. Paternitas ergo & filiatio (cũ sint oppositæ relationes) ad duas personas ex necessitate pertinent. Paternitas igitur subsistens est persona Patris: & filiatio subsistẽs est persona filij. Aliæ autem duæ relationes ad neutrum harum oppositionem habent, sed sibiinuicem opponuntur, impossibile est igitur, quòd ambæ vni personę cõueniant. Oportet ergo quod vel vna earũ conueniat vtrique dictarum personarum, aut quod vna vni, & alia alij: non autẽ potest esse, quòd processio conueniat Patri & filio, vel alteri eorũ: quia sic sequeretur, q̃ processio intellectus, quæ est generatio in diuinis, secundũ quã accipit paternitas & filiatio, prodiret ex ,processione amoris, secũdũ quã accipit spiratio & processio, si persona generãs & genita procederent à spirãte. Quod est cõtra præmissa. Relinquitur ergo, q̃ spiratio cõueniat & ,psonæ Patris, & ,psonæ filij, vt pote nullã habẽs oppositionẽ relatiuã, nec ad paternitatẽ, nec ad filiationẽ. Et per cõsequẽs oportet, q̃ cõueniat processio alteri ,psonæ, q̃ dicit' persona Spiritus sancti, q̃ per modũ amoris procedit, vt suprà habitum est. Relinquitur ergo tantum tres personas esse in diuinis, scilicet Patrẽ, & filium, & Spiritũ sanctum [e].

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, qd̃ licet sint quatuor relationes in diuinis: tñ vna earũ, s. spiratio, nõ separat' à persona Patris

& filij, sed cõuenit vtriq;. Et sic licet sit relatio, nõ tñ dicit' proprietas. Quia nõ cõuenit vni tantũ personæ: neq; relatio persona lis, i. cõstituens personã [e]. Sed hæ tres relationes, paternitas, filiatio: & processio, dicũtur ,pprietates personales quasi ,psonas cõstituẽtes. Nã paternitas est ,psona Patris, filiatio ,psona filij, ,processio ,psona Spiritussanẽti procedẽtis. ¶ Ad secundũ dicendum, q̃ id quod procedit per modũ intellectus vt verbũ, ,pcedit secundũ rationẽ similitudinis: sicut etiã id quod procedit per modum naturæ. Et ideo s. dictũ est, q̃ processio verbi diuini est ipsa generatio per modũ naturæ. Amor aũt inquantũ huiusmodi nõ procedit vt similitudo illius à quo ,pcedit, licet in diuinis amor sit coessentialis inquantũ est diuinus. Et ideo processio amoris nõ dicit' generatio in diuinis [e]. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, qd̃ homo, cũ sit perfectior aliis animalibus habet plures operationes intrinsecas, quã alia animalia, quia eius perfectio est p modũ cõpositionis. Vndè in angelis, q̃ sunt perfectiores & simplẽciores, sunt pauciores operatiões intrinsecæ quã in homine [e]: qa in eis nõ est imaginari, sentire & huiusmodi. Sed in Deo secundũ rem non est nisi vna operatio, q̃ est sua essentia. Sed quomodo duæ sunt processiones suprà ostensum est.

¶ Ad quartũ dicendũ, quod ratio illa procederet si Spiritus sanctus haberet alia numero bonitatẽ à bonitate Patris, oporteret enim quod sicut Pater per suam bonitatẽ producit personã diuinam, ita & Spiritus sanctus. Sed vna & eadẽ bonitas Patris est & Spiritus sancti. Neque etiã est distinctio nisi per relationes personarum [e]. Vnde bonitas cõuenit Spiritui sancto, quasi habita ab alio. Patri aũt sicut à quo cõicatur alteri. Oppositio aũt relationis nõ permittit, vt cũ relatione Spir. sanct. sit relatio principij respectu diuinæ personæ: qa ipse procedit ab aliis personis, q̃ in diuinis esse possũt.

¶ Ad quintũ dicendũ, quòd numerus determinatus (si accipiatur numer⁹ simplex qui est tantũ in acceptione intellectus) per vnũ mẽsuratur. Si verò accipiatur numerus rerum in diuinis personis, sic non cõpetit ibi ratio mensurati: quia eadẽ est magnitudo trium personarum, vt infrà patebit. Idem autem non mensuratur per idem.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd termini numerales ponant aliquid in diuinis, vnitas enim diuina est. eius essentia. Sed oĩs numer⁹ est vnitas repetita.

Q. 27. ar. 5.

Ante med.

Lib. 1. c. 2.

Et sic absoluto prius mẽbro prius ,pposito, vt rectus ordo poscebat, reliqua mẽbra ,ppsita nõ fuit opus amplius discutere: q̃m ex affirmatione primi, & præmissis huius ,pcessus manifestè inuenium' ex clusa: dictũ est em̃ quod spiratio & ,pcessio ad eandẽ nõ possunt pertinere personã, & nunc illatũ est, quod spiratio cõuenit Patri, & filio: ergo manifestè sequitur quod ,pcessio nec vtriq; neq; alteri cõuenit, & quod nõ pot esse quod vna vni, & altera alteri conueniat: quæ ,ppsita fuerãt. Nec obstat ,pcessui huic sic exposito, quod cũ nota illationis litera inferat dicens: Relinquit' ergo, qd̃ spiratio, illatio enim illa non respicit omnia antedicta: sed cõmnes canones hic ,pmissos & vim dualitatis relationum, s. processionis & spiratiõis; & intẽdebat, quod quia si nõ obuiat oppositio altera harum identificatur vtrique, s. Pater & filio: & ,pcessio non potest identificari vtrique: relinquitur q̃ spiratio idẽtificetur vtrique: vepote nullã habens ad vtranq; oppositionẽ: sic enim inferr litera, & nõ absolutè sine additione præfati medij, vt patet intuẽti.

163

¶ Ad secundã verò dubitationẽ, breuiter dicitur, q̃ cum oppositio relatiua distinguens diuina sit secundũ ordinem originis; dupliciter pos sunt dici aliqua ibidem relatiuè opposita, s. ratione relationis, vel ratione originis: opposita ratione relationis sunt tantum correlatiua, vt pater & filius ab inuicem: & spirans & procedens ab inuicem: ratione autẽ originis opposita sunt quæcunque sic se habent, quod vnũ oportet esse ab alio, & non ecõtra. Dico ergo primo, quod secunda combinatio non opponitur primo ratione relationis: & hoc intendit litera dicens neutrã harum oppositionẽ habere ad aliquã illarum. Secũdo, quod processio opponitur vtrique ratiõe originis: q̃ origo amoris est ab intellectu, & non econtra. Et hoc intendebat litera excludẽs processionẽ à Patre & filio. est enim oppositio hic oppositio relatiua originis: spiratio autẽ nec ratione relationis, nec ratione ordinis originis aliquam habet ad paternitatẽ & filationem oppositionem: & propterea meritò coincidit cum vtraque. Et sic diuersis rationibus interpretanda oppositionem relatiuam, nulla est implicatio in hoc processu: vt pater ex dictis, & efficaciter probatum est personas diuinas esse tres tantum.

178

Q. 27. art. 1. & 4.

Q. 41. art. 1. & 2.

¶ In responsione ad secundum aduerte, si vis complerè videre quare processio intellectus & naturæ coincidit, non autem voluntatis, tres differentias positas in quæstionibus de potentia q. 10. art. 2. ad vndecimum.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum primum.*

IN titulo termini numerales sunt vnus, duo, tres, &c. ponere aliquid est significare aliquid positiuum: ita quod sensus est, cùm dicimus quod Pater & filius sunt duo, an ly duo prædicet aliquid positiuè, vt sapiens, aut pater: an solam negationem, vt ly incorporeus.

¶ In corpore quatuor facit. Primò refert duas externas opiniones: alteram Magistri in 24. dist. 1. tenẽtis solã negationẽ his terminis significari, alteram oppositam. Secundò ponit quandam distinctionẽ de pluralitate pro fundamento tam veritatis inuenienda, quam erroris vitandi. Tertiò prærecitatum opinionum radices ostendit. Quartò respondet determinando.

¶ Quo ad 1m, quia primũ patet distinctio est ista. Pluralitas est duplex, s. materialis & transcendens. Et probatur sic: Diuisio est duplex, s. continui & oppositarum

positarum vel diuersarum formarum: ergo & pluralitas, quoniam diuisionem sequitur. Et manifestantur membra distinctiõis ex duabus aliis differentiis præter prædictam radicalem: quia scilicet materialis est species quantitatis, transcendens autem, in nullo est genere. Et rursus, illa non est nisi inquantis, ista est in separatis à materia.

¶ Quo ad tertium vera quę opinio solam materiałẽ multitudinẽ quæ numerus vocatur, inspexit, sed alio calle incessit, dum imperfectionẽ alterã, altera verò vltimam differentiã quasi absque imperfectiõe cõsideranit. Et sic illa ad remouendũ, ista ad ponendũ terminos numerales assumptos dixit.

¶ Quo ad quartum, conclusio responsiua quæsito est, termini numerales, in diuinis significant illa, de quibus dicuntur, solam negationẽ addendo. Et probatur ac declaratur, probatur quidem sic. Termini numerales in diuinis non sumuntur à numero, qui est species quantitatis, sed à multitudine trãscendente, ergo significãt illa de quibus dicuntur sola negatiõe addita. Antecedens quo ad partem negatiuã, quæ directè est contra radicẽ vtriusq; opinionis præmissæ proba tur: quia aliter sequeretur, quod non diceremur de Deo nisi metaphoricè, & probatur sequela: quia ,pprietates corporales nõ nisi metaphoricè de Deo dicũtur, vt patet de latitudine & longitudine, &c. Quo ad partem verò affirmatiuam, licet explicite nõ probetur, sequitur tamen ex differentia inter vtrãque multitudinem: & præcipuè ex illa, quæ se tenet ex parte subiecti: cõstat enim diuina esse de ordine immaterialium. Cõsequentia verò probatur ex differentia inter vtranque multitudinẽ ac vtriusque principiũ vnitatem: quo ad significãdum aliquid positiũ vel negatiuũ sic, Vnum transcendenter significat rem, quæ vna dicitur addita tãtum negatiõne diuisionis: ergo multa trãscendenter significat res, quæ plures dicũtur addita tantũ negatione diuisiõis circa vnãquamque: multitudo enim ex vnitatibus cõstat, vnũ verò qd̃ est principium numeri, & ipse numerus: certum accidens positiuumque significat. alioquin quã vitatis species nõ esset, &c. ergo si termini numerales in diuinis sunt pri sunt à multitudine trãscendenti, significãt res illas, quibus adduntur sola negatione addita: quod erat probandum: manifestatur au-

Lib. 1. c. 2.

250

D. 1079

Q. 11. art. 1.

Ergo omnis terminus numeralis in diuinis significat essentiam. Ergo ponit aliquid in Deo.

¶ 2. Præterea, Quicquid dicitur de Deo & creaturis, eminẽtius cõuenit Deo quã creaturis. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in Deo.

¶ 3. Præterea, Si termini numerales non ponũt aliqd in diuinis, sed inducũt ad remouendum tantùm, vt per pluralitatem remoueatur vnitas, & per vnitatem pluralitas: sequitur q̃ sit circulatio in ratione confundens intellectum, & nihil certificans, quod est inconueniens. Relinquitur ergo q̃ termini numerales aliquid ponunt in diuinis.

¶ SED CONTRA est, quod Hila. dicit in 4. de Tri. Sustulis singularitatis ac solitudinis intelligentia professio cõsortij, q̃ est professio pluralitatis. Et Amb. dicit in li. de fide. Cùm vnũ Deũ dicimus, vnitas plurali tatem excludit deorum, non quantitatem in Deo ponimus. Ex quib⁹ videtur, q̃ huiusmodi nomina sunt inducta in diuinis ad remouendum, non ad ponendum aliquid.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd Magister in Sentẽtiis ponit, quod termini numerales non ponunt aliquid in diuinis, sed remouẽt tantum. Alij verò dicunt contrariũ.

¶ Ad euidentiam igitur huius considerandum est quòd omnis pluralitas cõsequitur aliquam diuisionem. est autem duplex diuisio [e]. Vna materialis, quę fit [d] secundũ diuisionem continui, & hanc consequitur numerus: qui est species quantitatis. Vnde talis numerus non est nisi in rebus materialibus habentibus quantitatem. Alia est diuisio formalis, quæ fit per opposita vel diuersas formas. Et hanc diuisionẽ sequitur multitudo quæ nõ est in aliquo genere, sed est de transcendentibus, secundum quod ens diuiditur per vnũ & multa. Et talem multitudinem solam cõtingit esse in rebus immaterialibus. Quidam igitur non considerãtes nisi multitudinem solam, quæ est species quantitatis discretæ (quia videbant q̃ quantitas discreta non habet locum in diuinis) posuerunt, quod termini numerales non ponunt aliquid in Deo, sed remouent tantum. Alij verò eandem multitudinẽ cõsiderantes dixerunt, quòd sicut scientia ponitur in Deo secundum rationem propriã scientiæ, non autem secũdum rationem sui generis [e] (quia in Deo nulla est qualitas) ita numerus in Deo ponitur secũdum propriã rationem numeri, non autem secundum rationem sui generis quod est quantitas. Nos autẽ dicimus, quòd termini numerales secundum quod veniunt in prædicationẽ diuinam, nõ sumuntur à numero, qui est species quantitatis, quia sic de Deo non dicerentur nisi metaphoricè, sicut & aliæ proprietates corporalium, sicut latitudo, longitudo & similia. Sed sumuntur à multitudine, secundum quod est trãscendens. Multitudo autem sic accepta hoc modo se habet ad multa de quibus prædicatur sicut vnum: quod conuertitur cũ ente ad ens. Huiusmodi autẽ vnum (sicut supra dictũ est, cùm de Dei vnitate ageretur) non addit aliquid supra ens nisi negationem diuisionis tãtum. Vnũ enim significat ens indiuisum. Et ideo de quocunque dicatur vnum, significatur illa res indiuisa: sicut vnum dictum de homine significat naturam, vel substantiam hominis nõ diuisam. Et eadem ratione cùm dicuntur res multæ, multitudo sic accepta significat res illas cũ in diuisione circa vnamquanque earum. Numerus autẽ qui est species quantitatis, ponit quoddam accidens additũ supra ens & similiter vnũ quod est principiũ numeri. Termini ergo numerales significãt in diuinis illa, de quibus dicũtur, & super hoc nihil addunt nisi negationem vt dictum est [e]: & quantum ad hoc, veritatem dixit Magister in Sententiis. Vt cùm dicimus, essentia est vna, vnũ significat essentiã indiuisam. Cùm dicimus, persona est vna, significat personã indiuisam. Cùm dicimus, personæ sunt plures, significant illæ personæ, & indiuisio circa vnamquamque earum: quia de ratione multitudinis est, quod ex vnitatibus constet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnum cùm sit de trãscendentibus, est communius quàm substãtia, & quàm relatio: & similiter multitudo. Vnde potest stare in diuinis & pro substantia & pro relatione secundum quod competit his quibus adiungitur. Et tamen per huiusmodi nomina supra essentiam, vel relationẽ: additur ex eorum significatione propria negatio quædã diuisionis vt dictum est.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd multitudo quæ ponit aliquid in rebus creatis, est species quãtitatis, quæ nõ transsumitur in diuinam prædicationem, sed tãtùm multitudo trãscendens, quæ non addit supra ea de quibus dicitur, nisi indiuisionem circa singula. Et talis multitudo dicitur de Deo.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod vnum non est remotiuũ multitudinis, sed diuisionis, quæ est prior secũdum rationem, quã vnum vel multitudo. Multitudo autem non remouet vnitatem, sed remouet diuisionem circa vnamquodque eorũ, ex quibus cõstat multitudo. Et hæc suprà exposita sunt, cùm de diuina vnitate ageretur. Sciẽdum tamẽ est quod autoritates in oppositum inductę, nõ probãt sufficienter propositum. licet enim pluralitate excludatur solitudo, & vnitate deorũ pluralitas: non tamen sequitur quod his nominibus hoc solum significetur. Albedine enim excluditur nigredo, non tamẽ nomine albedinis significatur sola nigredinis exclusio.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum hoc nomen persona possit esse commune tribus personis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod hoc nomẽ persona non possit esse cõmune tribus personis, nihil enim est cõmune tribus personis nisi essentia. Sed hoc nomen persona non significat essentiam in recto [e]. Ergo non est commune tribus.

¶ 2. Præterea, Commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione personæ est, qd̃ sit in communicabilis: vt manifestatur ex diffinitione Ricar. de sancto Victo. suprà posita. Ergo hoc nomẽ persona non est cõmune tribus.

¶ 3. Præterea, Si est cõmune tribus, aut ista communitas attẽditur secundum rem, aut secundum rationẽ. Sed nõ secundum rem: quia sic tres personæ essent vna persona. Nec iterum secundum rationem tantum: quia sic persona esset vniuersale. In diuinis autem non est vniuersale, nec etiam particulare: neque genus, neque species: vt suprà ostẽsum est. Non ergo hoc nomem persona est commune tribus.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. 7. de Tri. quod cũ quæreretur quid tres, respõsum est, tres personæ: quia cõmune est eis id quod est persona.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ipse modus loquẽdi ostẽdit hoc nomẽ persona tribus esse cõmune, cùm dicimus tres personas: sicut cùm dicimus tres homines, ostendimus hominem esse commune trib⁹.

tem applicando ad essentiam & personas, vt clarè patet in litera.

¶ Circa prædicta aduerte primò, quod ex litera habes: quod opinio Autoris differt quo ad radicẽ ab vtraque opiniõe præmissa. Quo ad cõclusionem verò simpliciter differt à secunda, quam tamẽ absque ratione aliqua approbare videtur Scotus in quolibet. quæ. 14. circa principium art. primi, dum trini nomen de Deo dictum à specie quantitatis diserete abstrahit. A prima verò differt secundum aliquid: quia scilicet non purè negatiuè significare dicit, quamuis etiam negationem importare concedat cum ipso magistro.

In corp. & locis ibi citatis.

¶ Aduerte secundo, qd̃ sunt hic multę propositiones disputabiles, scilicet, quod numer⁹ est vna certa species quantitatis, & quod non inuenitur nisi in rebus quãtitatis. Et quòd vnũ principium numeri est aliquod accidens positiuum materiale. Sed quoniam præsentis negotij non sunt, erit, 8 tempus dabitur, de his quæstio specialis.

Q. 29. ar. 1.

¶ Aduerte tertiò, quod cum in litera dicitur, q̃ multitudo nihil addit supra res nisi indiuisionẽ circa vnamquãque, dupliciter intelligi potest. Primò, quod ly Nihil supponat propositiuo: pr. esens enim discussio ad hoc fit, vt sciatur an positiuum aliquid addat, aut tolam negationem non eqrando, vnum vnã vel plures: certum est enim multitudinem includere plures negationes, scilicet eã qui claudit vnitas, quæ est indiuisio in se, & eam quam addit multitudo, quæ est distinctio vnius vnitatis ab alia. Secundò, quod põderetur ly res illas in numero plurali. significat enim in actu exercito diuisionem vnius ab alia: & sic supra res diuisas multitudo nõ addit nisi negationem diuisiõis circa vnãquãque, & hoc modo ly Nihil stat tam pro positiuo, quàm pro negatiuo.

17. c. di. 11. art. 1. & post. q. 1. art. 4. in n. & q. 9. ar. 4. 14. in. 172

Q. 29. ar. 3. ad 4.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primò ostendit qd̃ clarum & quid ambiguum hic sit. Secundo refert aliorũ opiniones, circa illud ambiguum. Tertiò respõdet & ,pæsito determinãdo. Quo ad primum tria dicit. Primò de cõmunitate huj⁹ nominis, quod est manifesta: & probat ex ipso modo loquendi: dicimus enim tres personas. Secundò, de modo communitatis, quod est etiã manifestus negatiue, quoad modum illũ quo essentia

Cap. 4. & seq. & li. 5. ca. 9.

tia diuina est cõmunis, quia non est vna persona cõmunis tribus personis. Tertiò de modo cõmunitatis, quod restat ambiguus: quomodo scilicet persona sit communis tribus.

¶ Quo ad secundũ duæ referũtur opiniones. Altera, quod est cõitas negationis. Altera qd̃ est cõitas intentionis. illa super diffinitione Ricardi, ista super diffinitione Boetij fundata est: vtraq; tamen reprehenditur ex prædeterminatis in præcedenti

170 quæstione, de significatione personæ, q̃ scilicet est nomẽ significãs in diuinis relationẽ per modum hypostasis, & in cõi substantiã primam rationalis naturæ: ac p̃ hoc nec inuẽtionis nec negationis est nomen. Et cum cõmunitas attendatur penes significatũ sequitur quod nõ sit cõmunitas intentionis, aut negationis, sed rei significatæ.

¶ Quo ad tertium: conclusio respõsiua quæsito est. Nomen personæ est cõmune tribus per-

D. 710. sonis diuinis secundum rationem, non sicut genus, vel species, sed sicut indiuiduum vagũ. Hæc conclusio primò declaratur, secũdo probatur. Declaratur quidẽ ex differentia inter significationes nominũ generici, seu specifici, indiuidui, vagi & singularis, & rursus ex differentia diuersorũ nominũ indiuidui vagi: quia scilicet homo seu animal significat ipsã naturã: aliquis homo, seu persona humana significat naturam cum determinato modo essendi. Sortes verò significat hoc subsistens in natura. Sed & aliquis homo, & persona non eodem modo idem significant: quoniam perso-

2 56 1. 89 na ex parte modi, scilicet substantiæ. Aliquis verò homo ex parte naturæ particularizatiõis adiuncto modo significat. Probatur autem sic: Esse subsistens distinctum ab aliis, cõmune est tribus personis diuinis: ergo Personæ nomen est eis sic commune, etsi antecedenti adiungas, quod ipsum nõ se habet ad personas diuinas vt species, aut genus, sed vt indiuiduum vagũ, infertur rota conclusio, vt proposita est.

¶ Circa prædicta aduerte q̃ cùm in diuinis dicimus, Pater est Deus, & rursus, Pater est persona diuina, licet prædicatum, secũdæ respectu prædicati primæ dicat modum illius, ac propterea dicatur commune, vt indiuiduum vagũ respectu tamẽ subiecti est prædicatũ essentiale. Tum ex ratione cõmunis: quia modus subsistendi essentialis, est ex singularibus substãtiæ.

Manifestum est autem, quod non est cõmunitas rei, sicut vna essentia communis est tribus: quia sic sequeretur vnam esse personam trium, sicut essentia est vna. Qualis autem sit communitas, inuestigantes diuersimodè locuti sunt. Quidam enim dixerunt, quod est communitas negationis propter hoc, quod in diffinitione personæ ponitur incommunicabile. Quidã autem dixerunt, quod est communitas intentionis, eo quod in diffinitione personæ ponitur indiuiduũ, sicut si dicatur, quod esse speciem est commune equo & bouis: & vtrunque horum excluditur per hoc, quod hoc nomen personæ non est nomen negationis, neque intentionis, sed est nomen rei [e]. Et ideo dicendũ est, quod etiam in rebus humanis hoc nomen persona est commune communitate rationis: non sicut genus vel species, sed sicut indiuiduum vagum. Nomina enim generum vel specierũ, vt homo, vel animal, sunt imposita ad significandum ipsas naturas communes, non autem intentiones naturarum communium quæ significãtur his nominibus genus vel species. Sed indiuiduum vagũ (vt aliquis homo) significat naturam communem cum determinato modo essendi, qui cõpetit singulatibus, vt scilicet sit per se subsistens distinctum ab aliis. Sed in nomine singularis [d] designati signifi-

30 catur determinatum distinguens. Sicut in nomine Sortis hæc caro, & hoc os. Hoc tamen interest, quòd aliquis homo significat naturam, vel indiuiduum ex parte naturæ cum modo existendi, qui competit singulatibus. Hoc aũt nomen persona non est impositum ad significandum indiuiduum ex parte naturæ, sed ad significandũ rem subsistentem in tali natura. Hoc autem est commune secundum rationem omnibus personis diuinis, vt vnaquæque earum subsistat in natura diuina distincta ab aliis. Et sic hoc nomen persona secundum rationem est commune tribus personis diuinis.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, quòd ratio illa procedit de communitate rei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet persona sit incommunicabilis, tamen ipse modus existendi incommunicabiliter potest esse pluribus communis [e].

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd licet sit communitas rationis & non rei, tamen non sequitur quòd in diuinis sit vniuersale vel particulare, vel genus vel species [e]: tum quia neque in rebus humanis communitas personæ est communitas generis vel speciei, tum quia personæ diuinæ habẽt vnum esse, genus autem & species & quodlibet vniuersale prædicatur de pluribus, secundum esse differentibus.

QVÆSTIO TRIGESIMA-prima de his quæ ad vnitatem vel pluralitatem pertinent in diuinis, in quatuor articulos diuisa.

POst hæc cõsiderandum est de his, quæ ad vnitatẽ vel pluralitatem pertinẽt in diuinis.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò de ipso nomine Trinitatis.

¶ Secundò, vtrum possit dici, filius est alius à Patre.

¶ Tertiò, vtrum dictio exclusiua, quæ videtur alietatem excludere, possit adiungi nomini essentiali in diuinis.

¶ Quartò, vtrum possit adiungi termino personali.

ARTICVLVS I.

¶ Virum sit Trinitas in diuinis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit Trinitas in diuinis. Omne enim nomen in diuinis vel significat substantiam vel relationem. Sed hoc nomen Trinitas non significat substantiam. Prædicaretur enim de singulis personis: neque significat relationem, quia non dicitur secundum nomẽ ad aliud. Ergo nomine Tri-

10 nitatis non est vtendum in diuinis.

¶ 2. Præterea, Hoc nomen Trinitas, videtur esse nomen collectiuum, cum significet multitudinem. Tale autẽ nomen non conuenit in diuinis, cùm vnitas importata per nomen collectiuum sit minima vnitas. In diuinis autem est maxima vnitas. Ergo hoc nomen Trinitas non conuenit in diuinis.

¶ 3. Præterea, Omne trinum est triplex. sed in Deo non est triplicitas, cùm triplicitas sit species inæqualitatis. Ergo nec Trinitas.

¶ 4. Præterea, Quicquid est in Deo, est in vnitate essentiæ diuinæ, quia Deus est sua essentia. Si igitur Trinitas est in Deo, erit in vnitate essentiæ diuinæ. Et sic in Deo erunt tres essentiales vnitates. quod est hæreticum.

¶ 5. Præterea, In omnibus quæ dicuntur de Deo concretum prædicatur de abstracto. Deitas enim est Deus, & paternitas est pater. Sed Trinitas non potest dici trina: quia sic essent nouem res in diuinis, quod est erroneum. Ergo nomine Trinitatis non est vtendum in diuinis.

¶ Sed contra est quod Athanasius dicit quod vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda sit.

¶ Respondeo dicendum, q̃ nomen Trinitatis in diuinis significat determinatũ numerum personarum. Sicut igitur poni-

40 tur pluritas personarum in diuinis, ita vtendum est nomine Trinitatis: quia hoc idem, quod significat pluralitas indeterminatè, & significat hoc nomen Trinitas determinatè.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod hoc nomen Trinitas secundum etymologiam vocabuli videtur significare vnam essentiam trium personarũ, secundum quod dicitur Trinitas quasi trium vnitas. Sed secundum proprietatem vocabuli significat magis numerum personarum vnius essentiæ, & propter hoc nõ possumus dicere, quod Pater sit trinitas: quia non est tres personæ.

50 Non autem significat ipsas relationes personarum: sed magis numerum personarum adinuicem relatarum: & inde est, quod secundum nomen ad aliud non refertur.

¶ Ad secundum dicendum, quod nomen [d] collectiuum duo importat, scilicet pluralitatem suppositorum & vnitatem quandam, scilicet ordinis alicuius. Populus enim est multitudo hominum sub aliquo ordine comprehensorum. Quantum ergo ad primum, hoc nomen Trinitas conuenit cum nominibus collectiuis, sed quantum ad secundum differt: quia in diuina Trinitate non solum est vnitas ordinis, sed cum hoc est etiam vnitas

60 essentiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quod Trinitas absolutè dicitur. Significat enim numerum ternarium personarum. Sed triplicitas significat proportionem inæqualitatis. Est enim species proportionis inæqualis, sicut patet per Boe. in arithmetica. Et ideo non est in Deo triplicitas, sed trinitas.

¶ Ad quartum dicendum, quod in Trinitate diuina intelligitur & numerus, & personæ numeratę. Cùm ergo dicimus trinitatem in vnitate, non ponimus numerum in vnitate essentiæ, quasi sit ter vna, sed personas numeratas ponimus in vnitate naturæ: sicut

70 suppositа alicuius naturæ dicuntur esse in natura illa. Econuerso autem dicimus vnitatem in trinitate, sicut natura dicitur esse in suis suppositis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum dicimus, Trinitas est trina ratione numeri importati, significatur multiplicatio eiusdem numeri in seipsum, cùm hoc quòd dico trinum, importet distinctionem in suppositis illius, de quo dicitur. Et ideo non potest dici quòd Trinitas sit trina: quia sequeretur, si Trinitas esset trina, quòd tria essent suppositа Trinitatis: sicut cùm dicitur, Deus est trinus, sequitur quòd sunt tria suppositа Deitatis.

Tum ex ratione speciali: quia persona diuinã relationem significat, quam constat essentialiter prædicari de paternitate vel filiatione. Et esset simile de colore respectu albedinis & nigredinis, si albedo & nigredo cõstituerent singulari substantiæ: Vnde pater, quòd Scotus de significatione & communitate personæ in supradictis tractãs locis, & ponens communitatem negationis, aut positiui per modum proprij: & à præsenti deuiauit doctrina & nihil probauit oppositum.

177 1. dist. 14. & 2. art. 1. 2. q. 1. dist. 1. q. 1. art. 5. co. & opusc. 3. ca. 30. 10. 31. & 32.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ prima Articulum primum.*

IN titulo Trinitas, secundum proprium significationem vocabuli sumitur.

¶ In corpore vnica est conclusio affirmatiuè respondens, Trinitatis nomine in diuinis est vtendũ. Et probatur sic: In diuinis ponitur pluralitas personarum: ergo ponenda est etiã trinitas earundem. probatur consequentia: quia quod significat pluralitas indeterminatè significat trinitas determinatè: importat enim determinatum numerum, scilicet trinarium. Et procedit hęc ratio suppositа veritate fidei, scilicet quòd in diuinis sunt verè tres personæ.

In suo Symb.

Super

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Filius sit alius à Patre.

178 1 dist. 5. ar. 1. & dist. 24. q. 2. ar. 1. cap. vlt.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ Filius non sit alius à Patre. alius enim est relatiuum diuersitatis substantiæ. Si igitur Filius est alius à Patre, videtur quòd sit à Patre diuersus. Quod est contra August. 7. de Trinit. vbi dicit quòd cùm dicimus tres Personas, non diuersitatem intelligere volumus. ¶ 2. Præterea, Quicũq; sunt alij abinuicẽ, aliquo mõ abinuicẽ differunt. si igitur Filij [a] est alius à Pa-

Lib. 1. tre, sequitur q̃ sit differẽs à Patre. Quod est cõtra Amb. in 1. de fide vbi ait, Pater & Filius deitate vnũ sunt: nec est ibi substãtiæ differẽtia, neq; vlla diuersitas. ¶ 3. Præterea, Alienũ ab alio dicit. Sed Pa-

Cap. 2. Non longè à fine. ter nõ est alienus à filio. Dicit enim Hil. in 7. de Tri. q̃ in diuinis personis nihil est diuersũ, nihil alienũ, nihil separabile. Ergo Filius nõ est alius à Patre. ¶ 4. Præterea, Alius & aliud idẽ significant: sed sola generis consignificatione differunt. Si ergo Filius est alius à

Cap. 1. Patre, videtur sequi quòd Filius sit aliud à Patre.

¶ Sed contra quod Aug. dicit in lib. de fide ad Petrum. Vna enim est essentia Patris & Filii & Spiritussancti, in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritussanctus, quanuis personaliter sit alius Pater, alius Filius, alius Spiritussanctus.

¶ Respondeo dicẽdum, q̃ quia ex verbis inordinatè, platis incurritur hęresis (vt Hiero. dicit) ideo cũ de Tri. loquimur cum

Refert. 4. sent. di. 1. Cap. 1. cautela & modestia est agendũ q̃ i vt Aug. dicit in 1. de Trini. Nec periculosius alicubi errat, nec laboriosi[o] aliq̃d quærit, nec fructuosius aliquid inuenitur. Oportet autem in his quæ de Trin. loqmur, duos errores oppositos cauere, tẽperatè inter vtrũque

160 procedẽtes, scilicet errorẽ Arij [c], qui posuit cũ Trinitate personatũ Trinitatẽ substãtiarũ, & errorẽ Sabellij, q̃ posuit cũ vnitate essentiæ vnitatẽ personæ. ¶ Ad euitãdũ igitur errorẽ Arrij vitare debemus in diuinis nomẽ Diuersitatis & d Differentiæ, ne tollatur vnitas essentiæ. Possumus autẽ vti nomine Distinctionis, per op-

D. 700 positionẽ relatiuam. Vnde sicubi in aliqua scriptura authẽtica diuersitas vel differẽtia personarum inuenitur, sumitur diuersitas, vel differẽtia pro distinctione. Ne autẽ tollatur simplicitas diuinæ essentiæ, vitandũ est nomẽ Separationis & Diuisionis quę est totius in partes. Ne autẽ tollatur æqualitas, vitãdũ est nomẽ Disparitatis. Ne verò tollatur similitudo, vitãdũ est nomẽ Alieni & diserepãtis. Dicit enim Amb. I lib. de fide, q̃ in Patre & Filio nõ est diserepãs, sed vna diuinitas. Et secũdũ Hil. (vt dictũ est) in diuinis

Lib. 1. cap. 2. argumẽ. 3. Nõ longè à fine. nihil est separabile. Ad vitandũ verò errorẽ Sabellij vitare debemus singularitatẽ, ne tollat cõmunicabilitas essẽtiæ diuinæ. Vnde Hil. dicit 7. de Trin. Patrẽ & Filiũ singularẽ Deum prædicare sacrilegiũ est. Debemus etiã vitare nomẽ Vnici, ne tollatur numerus personarũ. Vnde Hil. in eodẽ lib. dicit, quòd à Deo excluditur singularitas, atq; vnici intelligẽtia. Dicimus tamẽ vnicum Filiũ, quia nõ sunt plures filij in diuinis. Neque tamen dicimus vnicum Deũ, quia pluribus Deitas est cõmunis. Vitamus etiam nomen Cõfusi, ne tollatur ordo naturæ à personis. Vnde Amb. dicit 2. de fide. Neque cõfusum est qdvnũ est, neque multiplex esse potest quod indifferens est. Vitandum est etiã nomen Solitarij ne tollatur consortium trium personarum. Dicit enim Hil. in 4. de Trin. Nobis neq; solitarius neque diuersus Deus est cõ-

Nõ longè ante med. fitendus. Hoc autẽ nomẽ alius, masculine sumptum, non importat nisi distinctionem suppositi: vnde cõuenienter dicere possumus quòd filius est alius à Patre: quia scilicet est aliud suppositum diuinæ naturæ: sicut est alia persona & alia hypostasis.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, quòd alius, quia est sicut quoddam articulare nomen, se tenet ex parte suppositi, vnde ad eius rationẽ sufficit distinctio substãtiæ, quæ est hypostasis vel persona. Sed diuersitatis requirit distinctionẽ substãtiæ, quæ est essẽtia. Et ideo nõ possum[o] dicere q̃ Filius sit diuersus à Patre, licet sit alius.

D. 914 ¶ Ad secundũ dicẽdum, q̃ differẽtia d importat distinctionem formæ. Est autẽ tãtum vna forma i diuinis, vt patet per id qd dicitur Phil. 2. Qui cũ in forma Dei esset, Et ideo nomen Differentiæ nõ propriè competit in diuinis, vt patet per autoritatem inductam. Vtitur tamen Dam. nomine differentiæ in diuinis per-

argumẽ. 2. Lib. 1. cap. 6. & 7. sonis, secundum quod proprietas relatiua significatur per modum formæ. Vnde dicit quòd nõ differunt abinuicem hypostases secundum substãtiam, sed secundum determinatas proprietates. Sed differentia sumitur pro distinctione, vt dictum est.

In corp. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ alienum est quod est extraneum & dissimile. Sed hoc non importatur, cùm dicitur Alius. Et ideo dicimus Filium alium à Patre, licet non dicamus alienum.

¶ Ad quartum dicẽdũ, q̃ neutrum gen[us] est i forma masculinũ autẽ est formatum, & distinctũ, similiter d fœmininũ. Et ideo cõuenientẽr per neutrum gen[us] significatur essentia cõmunis, per masculinum autẽ & fœmininũ aliq̃ d suppositum determinatũ in

D. 198. communi natura. Vnde etiã in rebus humanis, si quæratur. Quis

D. 848. est iste, respondetur, Sortes. Quod nomen est suppositi. Si autem quærat quid est iste, respõdetur, animal rationale & mortale. Et ideo quia in diuinis distinctio est secundum personas, non autẽ secundum essentiam, dicimus quòd Pater est alius à Filio, sed non aliud. Et ecõuerso dicimus, quòd sunt vnum, sed non vnus.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum dictio exclusiua Solus sit addenda termino essentiali in diuinis.

10

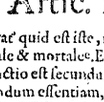

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ dictio exclusiua Solus nõ sit addenda termino essentiali in diuinis, q̃ secundũ Philosophum 2. Elenc. Sol[us] est qui cum alio nõ est. Sed Deus est cũ angelis & sanctis animabus. Ergo nõ possumus dicere Deũ solum.

¶ 2. Præterea, Quicquid adiungitur termino essentiali in diuinis, potest prædicari de qualibet persona per se, & de omnibus si-

20 mul. Quia enim cõuenienter dicitur sapiẽs Deus, possumus dicere, pater est sapiens Deus, & Trinitas est sapiens De[us]. Sed Aug. in 6. de Trin. dicit, Cõsideranda est illa sẽtentia, qua dicitur, non esse patrem verum Deum solũ. Ergo nõ potest dici solus De[us].

¶ 3. Præterea, Si hæc dictio sol[us] adiungitur termino essẽtiali, aut hoc erit respectu prędicati personalis, aut respectu prædicati essentialis. Sed nõ respectu prædicati perso-

30 nalis. Quia hæc est falsa, Solus De[us] est pater, cũ etiã homo sit pater. Neq; etiã respectu prædicati essentialis: quia si hæc esset vera, Solus Deus creat, videretur sequi, quòd hæc esset vera, solus pater creat. Quia quicquid dicitur de Deo, potest dici de Patre. Hæc autem est falsa, quia etiam Filius est creator. Non ergo hæc dictio Solus, potest in diuinis adiũgi termino essentiali.

¶ Sed contra est q̃ dicitur 1. ad

40 Ti. 1. Regi sec. immortali, invisibili, soli Deo.

¶ Respondeo dicendum, quòd hęc dictio, solus, potest accipi vt categorematica, vel syncategorematica. Dicitur autem dictio categorematica, quæ absolutè ponit rem significatã circa aliquod suppositum, vt albus circa hominẽ, cum dicitur homo albus. Si ergo sic accipiatur hæc dictio Solus, nu lo modo potest, adiungi alicui termino in diuinis, quia poneret solitudinem circa terminum cui adiungeretur: & sic sequeretur Deum esse solitarium, Quod est

50 cõtra prædicta. Dictio verò syncategorematica dicitur quæ importat ordinem prædicati ad subiectũ: sicut hæc dictio omnis vel nullus. Et similiter hæc dictio solus, quia excludit omne aliud suppositum à cõsortio prædicati. Sicut cùm dicitur, Solus Sortes scribit, nõ datur intelligi, q̃ Sortes sit solitarius, sed quòd nullus sit ei cõsors in scribendo: quãnis cum eo multis existentibus.

Ad præc. Et per hunc modum nihil prohibet, hãc dictionem Solus adiungere alicui essentiali termino in diuinis, inquantum excludũtur omnia alia à Deo à consortio prædicati. Vt si dicamus, solus Deus est æternus: quia nihil præter Deum est æternum.

Super.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd licet angeli & animæ Sanctorum semper sint cum Deo: tamen si non esset pluritas personarum in diuinis, sequeretur, quòd Deus esset solus vel solitarius. Non enim tollitur solitudo per associationem alicuius quod est extraneæ naturæ. dicitur enim aliquis solus esse in horto, quamuis sint ibi multæ plantæ & animalia. Et similiter diceretur Deus esse solus vel solitarius, angelis & hominibus cum eo existentibus, si non essent in diuinis personæ plures. Cõsociacio igitur angelorum & animarum non excludit solitudinem absolutam à diuinis. multo minus solitudinem respectuũ & per comparationem ad aliquod prædicatum.

¶ Ad secundũ dicendum, q̃ hæc dictio, solus, ppriè loquẽdo, nõ ponitur ex parte prædicati d quod sumitur formaliter: respicit enim suppositũ, inquantum excludit aliud suppositũ ab eo cui

Super.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ primæ Articulum secundum.*

IN titulo hoc & sequẽ 17 tibus huius quæstio- 2

nis, quæstio est de his terminis secũdũ ꝓprias suas significationes, ita q̃ veros ac suas reddãt ꝓpositiones, puta Filij est alius à Patre, &c.

¶ In corpore quatuor facit. Primò ostẽdit modum secundũ in termino Trinitatis scilicet cautẽ & modestẽ, & declarat hoc duplicitẽr. Primò in cõmuni, auto- 179. 1 dist. 31. q. 1. ar. 1. ritatibus Hieronimi & Cap. 3. Augustini. Secundò in speciali, propter extremos errores Arrij & Sabellij. Secũdò dicit qua tuor caueuda nomina propter Arriũ, scilicet diuersitatis, diuisionis, disparitatis, & alieni. Tertiò, quatuor similiter caueũda propter Sa- Cap. 2. belliũ, scilicet singularis, vnici cõsusi, & solitarij. Quartò respondet quæsito affirmatiuè. Filius est alius à Patre: probãq; hoc sic, Alius masculinè sim pti non importat nisi distinctionẽ hypostasis, ergo, probatur cõsequentia: quia Filius est aliud suppositũ diuinæ naturæ: quod patet ex æquipollenti, quia scilicet est alia persona. & alia hypostasis. Quòd autem distinctio locum habeat in diuinis, vt deductio suppone- tur in corpore articuli, probatur ex natura oppositionis relatiuæ.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ primæ Articulum tertium.*

TItulus intelligenti bus terminos Latis clarus est. ¶ In corpore tria dicuntur. Primò distinguitur q̃ ly Solus, pòt accipi duplicitẽr, scilicet vt dictio categorematica, & syncategorematica: & latis clarè explanãtur membra in litera. Deinde ponitur vna cõmunio respõsiua quæsito negatiuè, scilicet Solus categorematicè non potest addi termino essentiali in diuinis: probatur, quia sequeretur, Deũ esse solitarium. Deinde ponitur altera cõclusio affirmatiuè, Solus syncategorematicè potest addi termino essentiali in diuinis, & probatur, q̃ possunt excludi cætera à consortio prædicati, vt patet dicendo, Solus Deus est æternus.

¶ *Super Quæst. trigesimæ primæ Articuli quartum.*

TItulus limitat° est: nõ est eñ quæstio vtrũ possit addi dictio exclusiua termino personali, puta patri absolutè, sed respectu p̃dicati cõmunis, puta viuere, ꝓtelligere, esse, &c. ¶ In corpore respõdet ꝗsito quatuor cõclusionib° & corollario: ponit autẽ eas tali arte. Accipit primò vnã ꝓpositionẽ, in qua dictio exclusiua additur termino personali respectu p̃dicati cõmunis: vt in ipsa clarè cẽtetur inspiciantur, s. solus Pr̃ est Deus. Deinde distinxit quatuor sensus eiusdẽ, distinguendo ly Solus: multipliciter: & iuxta singulos sensus posuit singulas conclusiones. Distinctio est: ly Sol° dupliciter: aut categorematicè, & sic est falsa, quia ponit patrẽ solitariũ: syncategorematicè, & tunc dupliciter vel à forma subiecti, & sic vera & impropria: vera quidẽ autoritate Aug. impropria autẽ, qa nõ nisi cũ implicito subintellecto. Vel à cõstructio prædicati: & hoc dupliciter, scilicet vel masculinè, & sic falsa & ꝓpria: vel neutraliter, & sic vera & impropria. & probatur ambæ: quo ad propriẽ & impropriẽ: quia solus propriè respicit subiectũ, magisq; excludit aliũ quã aliud. Quo ad veritatẽ verò & falsitatẽ omis Filij° & similiter est alij° à Patre & nõ aliud: creatũ eñ oportet esse qꝫ est aliud. Corollariũ aũt est, q̃ huiusmodi ꝓpositiones impropriæ, nõ sunt exrẽdẽdẽ sed piè exponẽdẽ. tẽ neque vniuersale. Non enim sequitur, Solus Sortes est albus ergo manus eius nõ est alba. vel, ergo homo non est albus. Sed vna persona est in intellectu alterius, sicut Pater in intellectu Filij, & ecõuerso. Nõ ergo per hoc quod dicitur, solus Pater est Deus, excluditur Filius vel Spiritusſanctus. Et sic videtur hæc locutio esse vera.

D.491.

386.

387.

386. q. 11. q. 1. art. 2. & 4. con. ca. 13. & po. q. 1. o. art. q. ad 1.

¶ 4. Præterea, ab Ecclesia cãtatur, Tu solꝰ altissimꝰ Iesu Christe.

¶ SED CONTRA, Hæc locutio, Solꝰ pater est Deꝰ, habet duas expositiuas, s. pater est Deus, & nullus alius à patre est Deus. Sed hæc secunda est falsa: quia Filius alius est à patre, qui est Deus. Ergo hæc est falsa, Solus pater est Deus. & sic de similibus.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ cũ dicimus, Solus pater est Deus, hæc ꝓpositio põt habere multiplicẽ intellectũ. Si enim Solꝰ ponat solitudinẽ circa Patrẽ, sic est falsa, secũdum ꝙ sumitur categorematicè. Secundũ verò ꝙ sumitur syncategorematicè, sic iterũ potest intelligi multipliciter. Quia si excludat à forma subiecti, sic est vera: vt sit sensus, Solus pater est Deus, id est, ille cum quo nullus alius est pater est Deus. Et hoc modo exponit Aug. in 6. de Trin. cùm dicit: Solũ Patrem dicimus, nõ quia separatur à Filio, vel Spiritu sancto, sed hoc dicentes significamus, ꝙ illi simul cum eo nõ sunt Pater. Sed hic sensus non habetur ex consueto modo loquẽdi, nisi intellecta alia implicatione: vt si dicatur, Ille qui solus dicitur pater, est Deus. Secundũ verò proprium sensum excludit à cõsortio prædicati. Et sic hæc propositio est falsa, si excludit aliũ masculine. Est autẽ vera si excludit aliud neutraliter tantùm. Quia Filius est alius à Patre, nõ tamen aliud. Similiter & Spiritusſanctus. Sed quia hæc dictio Solus respicit, ꝓtriè subiectum (vt dictum est) magis se habet ad excludendũ alium quàm aliud. Vnde non est extendenda talis locutio, sed piè exponenda sicubi inueniatur in authentica Scriptura.

Cap. 7.

Ar. præc.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ cũ dicimus, Te solum Deum verũ, nõ intelligitur de persona Patris, sed de sola Trinitate, vt Augu. exponit. Vel si intelligatur de persona Patris, non excluduntur aliæ personæ, propter essentiæ vnitatem prout ly sol us adiũgitur. Sed hoc aduerbiũ tãtũ, cũ sit exclusiuũ, põt poni ex parte subiecti & ex parte p̃dicati. Possumus enim dicere, tãtũ Sortes currit (id est nullꝰ alius, Et sortes currit tãtũ. Id est nihil aliud facit, Vnde nõ ꝓtriè dici potest, Pater est solꝰ Deus: vel d Trinitas est solus Deus: nisi fortè ex parte prædicati intelligatur aliqua implicatio, vt dicatur, Trinitas est Deꝰ, q̃ est solus Deus. Et secundum hoc etiã posset esse vera ista, Pater est Deus, q̃ est solꝰ: si relatiuum referret p̃dicatũ & nõ suppositũ. Aug. autẽ cũ dicit, Patrẽ nõ esse solũ Deũ, sed Trinitatẽ esse solũ Deũ, loqtur expositiuè, ac si diceret, cũ dicitur, Regi seculorũ inuisibili, soli Deo nõ esse exponẽdũ de ꝑsona Patris, sed de sola Trĩ.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd vtroq; modo potest hæc dictio Solus, adiũgi termino essentialis: hęc enim ꝓpositio, solus Deus est Pater, est duplex: qa ly Pater potest prædicare personã Patrise. & sic est vera. Nõ enim homo est illa persona, vel potest prædicare relationem etãtum: & sic est falsa quia relatio paternitatis etiã in aliis inuenitur: licet non vniuocè. Similiter hæc est vera solus Deus creat. Nec tamẽ sequitur, ergo solus Pater. Quia vt sophistę dicunt, dictio exclusiua ĩmobilitat terminũ, cui adiungit, vt nõ possit fieri sub eo descẽsus pro aliquo suppositorũ, nõ enim sequitur, solus homo est animal rationale mortale, ergo solus Sortes.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali.*

AD QVINTVM sic, ꝓcedit, videt, ꝙ dictio exclusiua possit adiungi termino ꝑsonali, etiã si p̃dicatũ sit cõc. Dicit enĩ Dñs ad Patrẽ loquẽs, Io. 17. Vt cognoscãt te solum Deũ verũ. Ergo solꝰ pater est Deꝰ ver°. ¶ 2. Præterea, Mat. 11. dicit Nemo nouit Filium nisi Pater. Quod idem significat ac si diceretur, solus Pater nouit. Filium. Sed nosse Filium est commune, Ergo idem quod prius. ¶ 3. Præterea, Dictio exclusiua nõ excludit illud qd ẽ de ĩtellectu termini cui adiungit. Vnde nõ excludit partẽ neque vniuersale. Non enim sequitur, Solus Sortes est albus ergo manus eius nõ est alba. vel, ergo homo non est albus. Sed vna persona est in intellectu alterius, sicut Pater in intellectu Filij, & ecõuerso. Nõ ergo per hoc quod dicitur, solus Pater est Deus, excluditur Filius vel Spiritusſanctus. Et sic videtur hæc locutio esse vera.

¶ 4. Præterea, ab Ecclesia cãtatur, Tu solꝰ altissimꝰ Iesu Christe.

¶ SED CONTRA, Hæc locutio, Solꝰ pater est Deꝰ, habet duas expositiuas, s. pater est Deus, & nullus alius à patre est Deus. Sed hæc secunda est falsa: quia Filius alius est à patre, qui est Deus. Ergo hæc est falsa, Solus pater est Deus. & sic de similibus.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ cũ dicimus, Solus pater est Deus, hæc ꝓpositio põt habere multiplicẽ intellectũ. Si enim Solꝰ ponat solitudinẽ circa Patrẽ, sic est falsa, secũdum ꝙ sumitur categorematicè. Secundũ verò ꝙ sumitur syncategorematicè, sic iterũ potest intelligi multipliciter. Quia si excludat à forma subiecti, sic est vera: vt sit sensus, Solus pater est Deus, id est, ille cum quo nullus alius est pater est Deus. Et hoc modo exponit Aug. in 6. de Trin. cùm dicit: Solũ Patrem dicimus, nõ quia separatur à Filio, vel Spiritu sancto, sed hoc dicentes significamus, ꝙ illi simul cum eo nõ sunt Pater. Sed hic sensus non habetur ex consueto modo loquẽdi, nisi intellecta alia implicatione: vt si dicatur, Ille qui solus dicitur pater, est Deus. Secundũ verò proprium sensum excludit à cõsortio prædicati. Et sic hæc propositio est falsa, si excludit aliũ masculine. Est autẽ vera si excludit aliud neutraliter tantùm. Quia Filius est alius à Patre, nõ tamen aliud. Similiter & Spiritusſanctus. Sed quia hæc dictio Solus respicit, ꝓtriè subiectum (vt dictum est) magis se habet ad excludendũ alium quàm aliud. Vnde non est extendenda talis locutio, sed piè exponenda sicubi inueniatur in authentica Scriptura.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ cũ dicimus, Te solum Deum verũ, nõ intelligitur de persona Patris, sed de sola Trinitate, vt Augu. exponit. Vel si intelligatur de persona Patris, non excluduntur aliæ personæ, propter essentiæ vnitatem prout ly sol us

Lib. 6. de Trin. ca. 9.

excludit tantùm aliud, vt dictum est.

¶ Et similiter dicẽdũ est ad secũdũ. Cũ eñ aliq̃d essentiale dicit de Patre, non excludẽ Filiꝰ, vel Spiritusſanctus, ꝓpter essentię vnitatẽ. Tamẽ sciẽdũ est, ꝙ in autoritate p̃dicta, hęc dictio, Nemo, non idẽ est ꝙ nullus homo, qd̃ videtur significare vocabulum. Nõ enim posset excipi ꝑsona Patris: sed sumitur secundũ vsum loquẽdi distributiuè pro quacunque rationali natura.

¶ Ad tertium, dicẽdũ, quòd dictio ẽ exclusiua nõ excludit illa quæ sunt de intellectu termini cui adiungitur: si non differunt secundum suppositiuè, ac si diceret, cũ dicitur, Regi seculorũ inuisibili, soli Deo nõ esse exponẽdũ de ꝑsona Patris, sed de sola Trĩ.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, quòd vtroq; modo potest hæc dictio Solus, adiũgi termino essentialis: hęc enim ꝓpositio, solus Deus est Pater, est duplex: qa ly Pater potest prædicare personã Patrise. & sic est vera. Nõ enim homo est illa persona, vel potest prædicare relationem etãtum: & sic est falsa quia relatio paternitatis etiã in aliis inuenitur: licet non vniuocè. Similiter hæc est vera solus Deus creat. Nec tamẽ sequitur, ergo solus Pater. Quia vt sophistę dicunt, dictio exclusiua ĩmobilitat terminũ, cui adiungit, vt nõ possit fieri sub eo descẽsus pro aliquo suppositorũ, nõ enim sequitur, solus homo est animal rationale mortale, ergo solus Sortes.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali.*

AD QVINTVM sic, ꝓcedit, videt, ꝙ dictio exclusiua possit adiungi termino ꝑsonali, etiã si p̃dicatũ sit cõc. Dicit enĩ Dñs ad Patrẽ loquẽs, Io. 17. Vt cognoscãt te solum Deũ verũ. Ergo solꝰ pater est Deꝰ ver°. ¶ 2. Præterea, Mat. 11. dicit Nemo nouit Filium nisi Pater. Quod idem significat ac si diceretur, solus Pater nouit. Filium. Sed nosse Filium est commune, Ergo idem quod prius. ¶ 3. Præterea, Dictio exclusiua nõ excludit illud qd ẽ de ĩtellectu termini cui adiungit. Vnde nõ excludit partẽ neque vniuersale. Non enim sequitur, Solus Sortes est albus ergo manus eius nõ est alba. vel, ergo homo non est albus. Sed vna persona est in intellectu alterius, sicut Pater in intellectu Filij, & ecõuerso. Nõ ergo per hoc quod dicitur, solus Pater est Deus, excluditur Filius vel Spiritusſanctus. Et sic videtur hæc locutio esse vera.

¶ 4. Præterea, ab Ecclesia cãtatur, Tu solꝰ altissimꝰ Iesu Christe.

¶ SED CONTRA, Hæc locutio, Solꝰ pater est Deꝰ, habet duas expositiuas, s. pater est Deus, & nullus alius à patre est Deus. Sed hæc secunda est falsa: quia Filius alius est à patre, qui est Deus. Ergo hæc est falsa, Solus pater est Deus. & sic de similibus.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ cũ dicimus, Solus pater est Deus, hæc ꝓpositio põt habere multiplicẽ intellectũ. Si enim Solꝰ ponat solitudinẽ circa Patrẽ, sic est falsa, secũdum ꝙ sumitur categorematicè. Secundũ verò ꝙ sumitur syncategorematicè, sic iterũ potest intelligi multipliciter. Quia si excludat à forma subiecti, sic est vera: vt sit sensus, Solus pater est Deus, id est, ille cum quo nullus alius est pater est Deus. Et hoc modo exponit Aug. in 6. de Trin. cùm dicit: Solũ Patrem dicimus, nõ quia separatur à Filio, vel Spiritu sancto, sed hoc dicentes significamus, ꝙ illi simul cum eo nõ sunt Pater. Sed hic sensus non habetur ex consueto modo loquẽdi, nisi intellecta alia implicatione: vt si dicatur, Ille qui solus dicitur pater, est Deus. Secundũ verò proprium sensum excludit à cõsortio prædicati. Et sic hæc propositio est falsa, si excludit aliũ masculine. Est autẽ vera si excludit aliud neutraliter tantùm. Quia Filius est alius à Patre, nõ tamen aliud. Similiter & Spiritusſanctus. Sed quia hæc dictio Solus respicit, ꝓtriè subiectum (vt dictum est) magis se habet ad excludendũ alium quàm aliud. Vnde non est extendenda talis locutio, sed piè exponenda sicubi inueniatur in authentica Scriptura.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ cũ dicimus, Te solum Deum verũ, nõ intelligitur de persona Patris, sed de sola Trinitate, vt Augu. exponit. Vel si intelligatur de persona Patris, non excluduntur aliæ personæ, propter essentiæ vnitatem prout ly sol us

¶ *Super quæstionis trigesimæ secundæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte duo: q̃m quæstio est de q̃ne an est, aũ, s. sint notionis in diuinis. Primò, q̃d nominis ipsius notionis. Notio nãq; I cõi notificatione seu manifestatione importat, ꝓpriè loquẽdo passiue seu formaliter: sicut lectio, & auditio & similia. Ad diuina aũt applicata sumit proprietatem vni° vel nõ, ꝓpter aliq̃ indigentiã creaturas, ꝓduxit neq; ꝓpter aliquã aliã cãm extrinsecã, sed ꝓpter amorẽ suæ bonitatis. Vnde & Moyses postquam dixerat, In principio creauit Deus cælum & terrã: subdit, dixit Deꝰ, fiat lux, ad manifestationẽ diuini Verbi. Et postea dixit, vidit Deus lucẽ q̃ esset bona, ad ostẽdendũ ꝓbationẽ diuini Amoris. Et similiter in aliis operib°. Alio modo & ꝓtincipalius ad rectè sentiendũ de salute generis humani, quæ perficitur per Filiũ incarnatum, & per donum Spiritus sancti.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum sint ponendæ notiones in diuinis.*

AD SECVNDVM sic, ꝓcedit. Videtur q̃ nõ sint ponẽdę notiones in diuinis. Dicit eñ Dionꝰ. in 1. cap. de Diui. no. q̃ nõ est audendũ dicere aliq̃d de Deo, ꝓter ea q̃ nobis ex sacris Eloquiis sunt expressae. Sed de notionibus nulla fit mẽtio in eloquiis sacræ Scripturę. Ergo nõ sunt ponẽdæ notiones in diuinis.

¶ 2. Præterea, Quicquid ponitur in diuinis, aut pertinet ad vnitatẽ essentię, aut ad Trinitatẽ personarũ. Sed notiones nõ pertinẽt ad vnitatẽ essentiæ nec ad trinitatẽ personarũ. De notionibus enim neq; prædicatur ea quæ sunt essentiæ, non enim dicimus q̃ paternitas sit sapiẽs, vel creẽt. Neq; etiã ea, quæ sunt personæ. Nõ enim dicimus q̃ paternitas generet, & filiatio generetur. Ergo non sunt ponendæ notiones in diuinis.

¶ 3. Præterea, In simplicib° nõ sunt ponẽda aliqua abstracta, quæ sint principia cognoscendi: quia cognoscuntur seipsis. sed diuinæ personæ sunt simplicissimæ. Ergo non sunt ponẽdæ in diuinis ꝑsonis notiones.

¶ SED CONTRA est, q̃ dicit Ioã. Dam. differentiã hypostaseon, id est ꝑsonarũ in tribus ꝓprietib°, id est ꝑsonali & filiali & processionali, recognoscimus. Sũt ergo ponẽdæ ꝓprietates & notiones in diuinis.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ præpositiuus attẽdẽs simplicitatẽ personarũ dixit nõ esse ponẽdas ꝓprietates & notiones in diuinis. Et sicubi inueniãtur, exponit abstractũ pro cõcreto. Sicut eñ cõsueuimus dicere, rogo benignitatẽ tuã, id est te benignũ: ita cũ dicitur diuinis Paternitas, intelligiẽ Deus pater. Sed sicut ostẽsum est suprà, diuinæ simplicitati nõ ꝓeiudicat, ꝙ in diuinis vtamur nominibus cõcretis & abstractis. Quia s̃m qd̃ intelligimus sic nominamus. Intellectꝰ aũt noster nõ põt pertingere ad ipsam simplicitatẽ diuinã, s̃m q̃ in se est cõsiderãda: & ideo s̃m modũ suũ diuina apprehẽdit & nominat, id est, s̃m q̃ inuenit in reb° sensibilib°, à qb° cognitionẽ accipit. In qbus ad significãdũ simplices formas nõibus abstractis vtimur: ad significãdũ verò res subsistẽtes vtimur nõibus cõcretis. Vñ & diuina, sicut suprà dictũ est, rõne simplicitatis p̃ nomina abstracta significam°, rõne verò subsistẽtię & cõplemẽti p̃ nomina cõcreta. Oportet aũt nõ solũ nomina essentialia in abstracto & in cõcreto significare (vt cũ dicimus deitatẽ & Deũ, vel sapiẽtiã & sapiẽtem) sed etiã ꝑsonalia, vt dicamus Paternitatẽ & Patrẽ. Ad quod duo ꝓcipuè nos cogũt. Primò quidẽ hæreticorũ instãtia. Cùm eñ cõfitemur Patrẽ & Filiũ & Spiritũsan. esse vnum Deũ & tres ꝑsonas, quęrẽtib° quo sunt vnꝰ Deus, & quo sunt tres, sicut respõdetur q̃ sunt essẽtia vel Deitate vnum: ita oportuit esse aliqua nomina abstracta, qb° respõde-

Prima S. Thom. L 2

ducunt in Dei cogitationẽ sicut effectus in cãm. Hoc igitur solũ rõne naturali de Deo cognosci põt, q̃ cõpetere ei necesse est s̃m q̃ est omniũ entiũ principiũ. Et hoc fundamẽto vsi sum° suprà e in cõsideratione Dei. Virtus aũt creatiua Dei est cõis toti Trinitati e. Vnde pertinet ad vnitatẽ essentiæ, nõ ad distinctionẽ ꝑsonarũ. Per rõnẽ igitur naturalẽ cognosci possunt de Deo ea q̃ pertinẽt ad vnitatẽ essentiæ, nõ aũt ea q̃ pertinẽt ad distinctionẽ ꝑsonarũ. Qui aũt ꝓbare nititur Trinitatẽ ꝑsonarũ naturali rõne, fidei dupliciter derogat. Primò quidẽ quantũ ad dignitatẽ ipsius fidei, quæ, est vt sit de reb. inuisibilibus quæ rõnẽ humanã excedũt. Vnde Apo. dicit ad Heb. 11. q̃ fides est de nõ apparẽtibus. Et Apo. dicit 1. Cor. 2. cap. Sapientiã loquimur inter perfectos; Sapientiam verò nõ huius seculi, neq; principiũ huius seculi, sed loquimur Dei sapiẽtiã in mysterio, quæ est abscõdita. Secũdò quãtũ ad vtilitatẽ trahẽdi alios ad fidẽ. Cũ enim aliquis ad probandã fidẽ inducit rationes, quæ nõ sunt cogentes, cadit in irrisionẽ infidelũ. Credũt enim q̃ huiusmodi rationibus innitamur, & propter eas credamus. Quæ igitur fidei sunt, nõ sunt tentãda, ꝓbare nisi per autoritates q̃ his qui autoritates suscipiunt. Apud alios verò sufficit defendere non esse impossibile quod prædicat fides. Vnde Dion. dicit 2. ca. de Di. no. Si aliquis est qui totaliter eloquiis resistit, longè erit à nostra Philosophia. Si autem ad veritatem eloquiorum, scilicet sacrorum respicit, hoc & nos canone vtimur.

66
243

8

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Philosophi nõ cognouerunt mysterũ Trinitatis diuinarũ ꝑsonarũ per ꝓria, quæ sunt paternitas, filiatio, & ꝓcessio, s̃m illud Apo. 1. ad Cor. 2. Loquimur Dei sapiẽtiã, quã nemo principũ huius seculi cognouit, i. Philos. s̃m gl. Cognouerũt tñ q̃dã essentialia attributa, q̃ appropriãtur ꝑsonis, sicut potẽtia Patri, sapiẽtia Filio, bonitas Spiritui sancto, vt infrà patebit e. Quod ergo Arist. dicit per hũc numerũ adhibuimus nõ ꝑsos, &c. nõ est sic intelligendũ, ꝙ ipse poneret ternariũ numerũ in diuinis. Sed vult dicere, ꝙ antiqui vtebãtur ternario numero in sacrificiis & orationib°, ꝓpter quãdã ternariũ numeri pfectionẽ. In libro etiã Platonicorũ inuenitur, In principio erat verbũ, nõ s̃m qd verbũ significat ꝑsonã genitam in diuinis; sed s̃m qd per verbũ intelligitur ratio idealis, per quam Deus omnia cõdidit, q̃ Filio appropriãt. Et licet appropriata tribus ꝑsonis cognoscerẽt, dicũtur tñ in tertio signo defecisse, id est in cognitione tertiæ ꝑsonæ, qa à bonitate, q̃ Spiritui sancto appropriatur, deuiauerũt: dũ cognoscẽtes Deũ, nõ sicut Deũ glorificauerũt, vt dicit Ro. 1. vel qa ponebãt Platonici vnũ primũ ens qd etiã dicebãt esse patrẽ totiũs vniuersitatis rerũ: cõsequẽter ponebãt aliam substantiã sub eo, q̃ vocabãt mentẽ vel paternũ intellectũ: In qua erant rõnes oĩm rerũ, sicut Macrobius recitat super Somniũ Scipionis. Non aũt ponebant aliquam substantiã tertiã separatam, q̃ videretur Spir. sanct. respondere. Sic aũt nos non ponimus Patrẽ & Filiũ s̃m substantiã differentes, sed fuit error Origenis & Arrij sequentiũ Platonicos. Quòd verò Trimegistus dixit, Monas monadẽ genuit, & in se suũ reflexit ardorẽ: non est referendũ ad generationem Filij vel processionẽ Spir. sanct. sed ad ꝓductionem mũdi. Nã vnus Deꝰ ꝓduxit vnũ mundũ propter suiipsius amorẽ.

Lib. 1. non lõgè à me dio.

Super ca. 1. Io. an.

¶ Ad secundũ dicendũ, ꝙ ad aliquam rẽ dupliciter inducitur rõ. Vno modo ad ꝓbãdũ sufficiẽter aliquã radicẽ. Sicut in sciẽtia naturali inducit rõ sufficiens ad probandũ ꝙ motus cœli semp sit vniformis velocitatis. Alio modo inducit ratio, non q̃ sufficiẽter ꝓbet radicẽ, sed q̃ radici iã positæ ostendat cõgruere cõsequẽtes effectus. Sicut in Astrologia ponitur rõ cœcentricorũ & epicyclorũ ex hoc, ꝙ hac positione facta possunt saluari apparentia sensibilia circa motꝰ cœlestes: nõ tñ rõ hæc est sufficienter probans, qa etiã forrẽ alia positione facta saluari possent. Primo ergo modo põt induci rõ ad probandũ Deũ esse vnũ, & similia. Sed secundo modo se habet rõ q̃ inducit ad manifestationẽ Trinitatis: quia, s. Trinitate posita congruũt hmõi rõnes, nõ tñ ita q̃ per has rõnes sufficienter ꝓbetur Trinitas ꝑsonarũ. Et hoc patet per singula. bonitas eñ infinita Dei manifestatur etiã in ꝓductione creaturę, quia infinitę virtutis est ex nihilo ꝓducere e. Nõ enim oportet si infinita bonitate se cõmunicat, q̃ aliquid infinitũ à Deo ꝓcedat, sed s̃m modũ suũ recipiat diuinã bonitatẽ. Similiter etiã qd dr̃, ꝙ sine cõsortio non põt esse iucũda possessio alicuius boni: locũ habet, qñ in vna persona non inuenitur perfecta bonitas. Vnde indiget ad plenã iucunditatis bonitatẽ bono alicuius alterius consociari sibi. Similitudo autem intellectus nostri non sufficienter probat aliquid de Deo, propter hoc ꝙ intellectus non vniuoce inuenitur in Deo & in nobis. Et inde est quod Aug. super Ioan. dicit, quòd per fidẽ venitur ad cognitionem, & non econuerso.

c
241.
335.
e

Trã. 97. circa mẽ.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ cognitio diuinarũ ꝑsonarũ fuit necessaria nobis dupliciter. Vno modo ad rectè sentiendũ de creatione rerũ. Per hoc enim ꝙ dicimus Deũ oĩa fecisse verbo suo, excluditur error ponentiũ Deũ produxisse res ex necessitate naturæ. Per hoc aũt ꝙ ponimus in eo ꝓcessionẽ amoris, ostenditur ꝙ Deus

¶ *Super quæstionis trigesimæ secundæ Articulum primum.* In corp.

TItulus satis patet. ¶ Incorpore tria facit. Primò respõdet quęsito vnica conclusione negatiua, scilicet. Impossibile est per rationẽ naturalẽ ad cognitionẽ Trinitatis diuinarũ ꝑsonarum peruenire. Et probatur sic: Homo per rationẽ naturalem cognoscit Deũ tantum ex creaturis, ergo cognoscit ipsum secundum id tãtum quod est principium entiũ: ergo secundũ id tantũ qd̃ pertinet ad vnitatẽ essentiæ: ergo non cognoscit ea q̃ pertinẽt ad distinctionẽ ꝑsonarũ. Prima cõsequẽtia ꝓbatur, qa creaturæ ducunt tantum in Dei cognitionem, sicut effectus in causam. Secũda verò, quia virtus creatiua cõmunis est toti Trinitati, & omnia sunt manifesta. Secũdo declarat, ꝙ afferre rationes naturales ad Trinitatẽ ꝑsonarũ, nocet dupliciter. Primò, ratione dignitatis fidei. Secũdò, vtilitatis hominũ: quæ clarè habentur in litera. Tertiò infert quomodo ea quę sunt fidei, tractãda sunt tam cũ fidelibus quã cũ infidelibus: adiũcta autoritate Dionysij, quæ ex suprãdictis in. q. clara sunt.

D.388.

Lib. 1. cap. 4.
Lib. 10. de Trinit. c. 11. & 12. & lib. 9. cap. 4. & sequẽtib.
Q. 27. art. 1. & 3.

18t q. 39. art. 7. cor. & 3. dist. 3. q. 1. art. 4. Et 1. contra. c. 14. Et Var. q. 10. ac. 13. Et po. q. 9. art. 5. cor. Et Boet. Trin. q. 1. artic. 4. Et Ro. ch. 6. fin. Tex. 2. Cap. 9. in Pomã

Lib. 1. cap. 4.
Lib. 10. de Trinit. c. 11. & 12. & lib. 9. cap. 4. & sequẽtib.
Q. 27. art. 1. & 3.

QVESTIO TRIGESIMA secunda De diuinarum personarum cognitione, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER inquirendum est de cognitione diuinarũ ꝑsonarũ. Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶ Primò, vtrum p̃ rationẽ naturalẽ possint cognosci diuinæ ꝑsonæ. ¶ Secundò, vtrum sint aliquæ notiones diuinis ꝑsonis attribuendæ. ¶ Tertiò, de numero notionum. ¶ Quartò, vtrum liceat diuersimodè circa notiones opinari.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum Trinitas diuinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videt quòd Trinitas diuinarũ ꝑsonarũ possit p̃ naturalẽ rationẽ cognosci. Philosophi enim nõ deuenerunt in Dei cognitionem nisi per rationem naturalem. Inueniuntur autem à Philosophis multa dicta de Trinitate ꝑsonarũ. Dicit eñ Arist. in 1. de Cæ. & mun. Per hunc numerũ, scilicet ternarium, adhibuimus nos ipsos magnificare Deũ vnum eminentẽ ꝓprietatibus eorũ quæ sunt creata. Aug. etiam dicit 7. Cõfes. Ibi legi, scilicet in libris Platonicorum, nõ quidetu his verbis, sed hoc idem omnino multis & multiplicibus suaderi rationib°, quòd in principio erat Verbum, & Verbũ erat apud Deum, & Deus erat Verbum: & huiusmodi quæ ibi sequuntur. In quibus verbis distinctio diuinarum ꝑsonarum traditur. Dicitur etiã in gl. Ro. 1. & Exo. 7. quòd magi Pharaonis defecerunt in tertio signo, id est in notitia tertiæ ꝑsonæ, scilicet Spiritusſã. Et sic ad minus duas cognouerunt. Trimegistus etiam dixit, Monas genuit monadem, & in se suum reflexit ardorem. Per quod videtur generatio Filij & Spiritus ꝓcessio intimari. Cognitio ergo diuinarum ꝑsonarum potest per rationem naturalem haberi.

¶ 2. Præterea, Ric. de sanc. Vict. dicit in lib. de Tri. Credo sine dubio, quòd ad quamcunq; explanationẽ veritatis nõ modo ꝓbabilia, imò etiã necessaria argumenta non desint. Vnde etiã ad probandũ Trinitatẽ ꝑsonarum aliqui induxerunt rationẽ ex infinitate bonitatis diuinæ, quæ seipsam infinitè cõmunicat in ꝓcessione diuinarũ ꝑsonarum. Quidam verò per hoc, ꝙ nullius boni sine consortio potest esse iucunda possessio. Aug. verò procedit ad manifestandum Trinitatẽ ꝑsonarum ex ꝓcessione Verbi & amoris in mente nostra. Quam viam suprà secuti sumus. ergo per rationem naturalem potest cognosci Trinitas ꝑsonarum.

¶ 3. Præterea, Superfluum videtur homini tradere quod humana ratione cognosci non potest. Sed non est dicendum, quòd traditio diuina de cognitione Trinitatis sit superflua. Ergo Trinitas ꝑsonarum ratione humana cognosci potest.

¶ SED CONTRA est, quòd Hil. dicit in lib. 1. de Trin. Non putet homo, sua intelligẽtia generationis sacramentum posse cõsequi. Amb. etiam dicit: Impossibile est generationis scire secretum. Mẽs deficit: vox siletꝰ. Sed per originem generationis & processionis distinguitur Trinitas in ꝑsonis diuinis, vt ex suprà dictis patet. Cum ergo illud homo nõ possit scire & intelligẽtia consequi, ad quod ratio necessaria haberi non potest, sequitur quòd Trinitas ꝑsonarum per rationem cognosci non possit.

pag. 5.

Lib. 1. de fide cap. 5.

Q. 30. art. 2.

¶ RESPONDEO dicendum, quod impossibile est rationem naturalẽ ad cognitionẽ Trinitatis diuinarũ ꝑsonarum puenire. Ostensum est eñ suprà, ꝙ homo per rationẽ naturalem in cognitionẽ Dei peruenire nõ põt nisi ex creaturis. Creaturæ autem ducunt

Q. 12. art. 4. & 12.

probatur, quia intellectus noster non pertingit ad cognoscendũ Deũ secundũ quod in se est, sed cognoscit eum more sensibiliũ. Secunda verò probatur: quia in sensibilibus abstracti nomen ex simplicitate, concreti verò ex complemento standi sumptum est: reliqua per se patent.

¶ Cõtra hãc rõnẽ Aureo. apud Capreolum in 26. dist. primi, arguit, volẽs probare q̃ notio in diuinis distinguitur ab eo cui' est notio, puta Paternitas à Patre: nõ solũ ex mõ intelligẽdi ex sensibilibus orto, vt dicit litera, sed etiã ex parte rei. Et arguit sic, vbicũque abstractũ differt à cõcreto, solo mõ significãdi, q̃ equid peale dẽ de vno, dẽ de reliquo, vt pater de Deitate & Deo: sed Paternitas & Pater non sic se habent, q̃m Paternitas se tota distinguit à filio, nõ autẽ pater, ergo. ¶ Ad hoc breuiter dicẽ, q̃ distinctionẽ inter abstractũ & concretũ in diuinis ex diuina re oriri, põt dupliciter intelligi. Vno mõ, q̃ in Deo est aliq̃d, vnde verificat abstractũ & cõcretum, & hoc proculdubio est verum; q̃m simplicitate abstractũ, subsistẽtia cõcretũ fundat. Alio mõ q̃ in diuinis sit aliqua distinctio ex qua oriẽ distinctio inter abstractum & cõcretũ: & hoc est chimericũ. Vñ ad rõnẽ in oppositum neganda est maior: eiusq; probatio falsa est, q̃m generatio ꝓdicat de Deo, nõ autẽ de Deitate. Ad veritatẽ nãq; locutionũ exigit, q̃ ꝓdicatũ cõueniat rei significatæ per subiectũ sub illo mõ, quo significatur, vt pater extra de Trinitate & fide catholica.

Q. 18. ar. 1. ad 5.

¶ Secundò proponit oppositã opinionẽ, & est cõclusio responsiua ipsius affirmatiuæ: Oportet in diuinis significari in abstracto & cõcreto non solũ nomina essentialia, sed etiam personalia, s. Paternitatem & Patrẽ, &c. Et probatur cõclusio duabus rationibus: quarũ prima extendit se ad essentialia & personalia: secunda autẽ ad personalia tantũ. Est ergo primꝰ ratio, vt hæreticorũ instantiæ habeamus propria responsiua: & formatur sic ratio à cõfitentibus Patrem & Filium & Spiritumsanctum esse vnum Deum & tres personas: oportet respõderi interrogantibus, quo sunt vnus Deus, & quo vel quibus sunt tres personæ: ergo oportet dicere quòd Deitate sunt vnũ. proprietatibus autẽ, scilicet paternitate, filiatione, &c. sunt plures, sic enim & nõ aliter tribus interrogatiuis, s. quid, quis, & quo, reddimus tria propria responsiua.

¶ Cõtra hanc rationẽ Greg. de Arimino. in 26. dist. primi instat, intẽdens eã soluere, dicẽs q̃ propter hæreticorũ instantiam nõ oportet proprietates hasdistinguere. Quia Aug. docuit respõdere in sermone de fide & symbolo: Credimus Trinitatẽ personis distinctã substãtia vnitã. Et Hiero. in expositione fidei catholicæ. Substantia vnũ sunt: sed personis ac nominibꝰ distinguũtur. ergo absq; proprietatibus habemus responsiuã, quo sunt vnũ, & quo plures.

¶ Ad hoc tripliciter dicit. Primò, q̃ Greg. malè immiscere videtur hanc litera huius rõnẽ tractatui de rebus absolutis: quem videtur ipse ibidẽ intẽdere, vt enim patet ex titulo totius q̃onis, hic tractatur de cognitione diuinarum personarũ, & nõ de esse earundẽ. Secundò dicit, q̃ malè põderauit verba litteræ dicẽtis, q̃ oportet habere respõsiuũ ad interrogatiuũ quo non respectu huius termini qui est Trinitas, sed respectu etiam huius termini Persona: quã constat ex neutra illarũ autoritatũ haberi. Tertiò, q̃ litera iuxta morẽ suum loquitur formaliter, & cõsistit vis eius in hoc, q̃ interrogatiuo quo oportet reddi responsiuũ, quod ex ꝓprio mõ significandi significat vt quo, cõsequẽter nõ quiescet instãtia q̃rentũ. Constat autẽ quòd persona nõ significat vt quo, cũ sit concretũ nomen. Oportet igitur vt habeamus propriũ respõsiuũ quo, nõ respectu huius, aut illius termini, sed simpliciter respectu cõcretorũ diuinorũ, ꝓprietates ĩ abstracto admittere ĩ diuinis: & hoc directè intẽdit litera.

¶ Secunda verò ratio primò ponitur, deinde à Præpositiuo saluatur. Tertiò excludit solutio dupliciter. Est ergo secũda rõ, Persona Patris vna referẽ ad duas personas, s. Filij & Spir. sanct. non vna relatione. ergo oportet in Patre distinguere rõnes. Antecedẽs quo ad secũdã patẽ, ꝓbatur ducẽdo ad impossibile sic: Si Pater vna relatione respiceret Filiũ & Spir. san. Filius & Spiritussanctus, vna quoq; relatione respiceret Patrẽ: & si sic, ergo Filius & Spir. san. nõ esset duo q̃onæ. Et, ꝓbatur hęc vltima sequela: q̃a sola relatio multiplicat Trinitatẽ. Præpositiuus autẽ secũdã partẽ antecedẽtis negãs consequentiã quoq; primã ducẽtẽ ad impossibile negabat: afferebatq; instãtiã. Ex eo q̃ Deꝰ vna relatione se habet ad creaturas, & tũ creaturæ pluribꝰ relationibꝰ referunt ad ipsum: sicq; ꝓportionaliter cẽsebat de Filio & Spir. san. ad Patrẽ.

¶ Cõtra hãc autẽ responsionẽ dupliciter in litera arguitur. Primò sic, Rõ specifica relatiui cõsistit in hoc q̃ est ad aliud se habere. ergo vni relationi fm speciẽ nõ possunt ex opposito correspõdere duæ diuersæ fm speciẽ: ergo relationibus Filij & Spir. san. nõ põt respõdere vna relatio Patris: quãuis oĩbus relationibꝰ creaturarũ possit respõdere vna relatio ex parte Dei. Prima cõsequẽtia declaratur in parte & Dño respectu filij & serui. Secũda autẽ quia relationes Spir. san. & Filij sunt diuersarũ rationũ, creaturarũ autẽ ad Deũ vnius sunt rationis. Secũdò peccat instãtia q̃a sermo ꝓsens est de relationibꝰ realibus vtrinq;. Rõ autẽ Dei ad creaturã non est realis: & propterea nõ oportet q̃ sit vna. Nullũ enim inconueniens est multiplicare relationes rõnis in Deo.

¶ Circa antecedẽs assumptũ, s. ratio specifica relatiui cõsistit in esse ad aliud, aduerte quòd non intendit per hoc, quòd ratio specifica relatiua sumatur ex correlatiuo ad quod est: quẽ tamen sensum superficies deductionis præsefert: quasi arguere velit, quòd quia species relatiui sumitur ex termino, impossibile est relationi vnius speciei correspõdere termino diuersarũ specierũ: hoc enim est falsum, quoniã apud ipsũ ex causa seu fundamento cõsurgit relationis species. Sed intendit quòd specifica ratio relatiui cõsistit in esse ad aliud proportiõale sibi: quẽmadmodum enim relatiuũ in cõmuni consistit in esse ad aliud in communi, ita relatiui species consistit in ordine ad aliud secundũ speciem, ac per hoc vnicũ specie relatiuum cõsistit in esse ad aliud vnicũ specie correlatiuũ. Sic enim per se descendit ad aliquid propriis differentiis in suas species.

Q. 28. ar. 1.

¶ Circa prædicta occurrit multiplex dubium. Dubitatur enim primò de illa propositione, Pater refertur ad Filiũ & Spiritũ sanctũ, nõ vna, sed duabus relationibꝰ. Aut enim est sensus, q̃ ibi sunt relationes duæ secundum rẽ: & hoc est falsissimum: quoniã spiratio & paternitas in Patre sunt vna res numero. Aut est sensus, q̃ sunt duæ secundum rationem. Et hoc licet sit verum, non est tamen ad propositum. Tũ quia de rebus in hac ratione est sermo, quæ ex natura relationũ procedit. Tum quia ex præmissis prædictæ rationi manifestè sequitur, si est valida, quòd diuersis speciẽ relationibus oportet diuersas species relationes correspondere. Constat autem, quòd ad diuersitatem speciẽ in rerum natura non sufficit distinctio rationis.

c 181

¶ Dubium secundũ est circa propositionem illam assumptam contra Præpositiuum, scilicet vni relationi secundum speciem non possunt correspondere duæ secundum speciem. Manifestè enim tenemus oppositum: quoniam vni filiationi Sortis respondent diuersarum specierum relationes, scilicet paternitas & maternitas parentum ipsius, vt in Tertia parte, quæst. 35. arti. 5. expresse habetur.

¶ Ad primum dubium dicendum est, quòd hic sunt duo, scilicet pluralitas relationis, & modus pluralitatis. De pluralitate quidem asserit litera patrẽ affirmatiuam, volens quòd paternitas & spiratio sunt duæ relationes reales: quia distinguntur differentiis relationis. De modo autem quo sunt duæ, superius negata fuit distinctio realis: quia non opponuntur adinuicẽ relatiuè: & sic non sunt duæ realiter, quia non distinguuntur differentiis rei. Affirmare verò quòd sunt duæ formaliter secundum rationem tantũm, non quietat multorum intellectum, quia esse duo secundum rationem, non est esse duo, sed intelligi duo sicut esse quãtum secundum rationẽ, non est esse quantum, sed intelligi quantum. Vnde cũ nulla sit actualis distinctio præter realẽ aut rationis, restat quòd sint duæ virtualiter, id est perinde se habẽt ac si essent duæ & hoc consonat ex cellentiæ diuinæ rei. Et est in rerum natura absque omni opere intellectus. sufficitque proposito, reliquisque difficultatibus soluendis: nam specifica diuersitas duarũ relationum infert specificã diuersitatẽ relationum sibi cõrespondentium formaliter vel virtualiter, id est, q̃ illæ relationes correspondentes habeãt specificam distinctionẽ in rerum natura actualiter, vel perinde se habeant ac si haberẽt illã distinctionẽ actualiter. Et sic, q̃m persona Patris habet relationes duas, sic quòd vnaquæque vẽdicat sibi propria, ac si essent seorsum actualiter duæ in re: ideo oportet duas relationes in abstracto tãquã duas patris notiões ponere. Alioquin responderi non posset quærenti, quo Pater, & quo Spiratorꝰ: cũ constet Patrẽ ad Filium, Spiratorem verò ad Spiritũ sanctũ esse: verumtamẽ proposito sufficere videtur affirmare, quod distinguuntur formaliter: quoniam tractatus iste nõ est de rebꝰ absolutè, sed vt intellectãs & significatis, vt patet ex litera.

¶ Ad secundum verò dubium dicitur, quòd cum radix propositionis S. T. sit illa propositio Arist. 5. Metaph. c. de ad aliquid, s. nullum relatiuũ dicitur bis propter eandẽ rationem: quia ad aliquid hoc ipsum quod est, sui primò termini est, quẽ pater esse vnãiuxta limitationem illius fundamenti limitanda sunt cõsequentia. Relatiuũ igitur nõ dici bis, potest dupliciter intelligi. Primò nõ dicitur bis, id est ad duo correlatiua solo numero distincta. & sic credimus hoc esse falsum: quia Sortes albus eadẽ similitudine similis est oĩbus albis. Secundò nõ dicitur bis, id est ad duo correlatiua diuersarum rationũ. & sic potest intelligi dupliciter, s. vel diuersarum rationũ partialium. Et sic etiã non est verum, vt ex illo articulo Tertiæ partis patet. Vel nõ partialiũ, & sic est verum. Vnde notanter S. Tho. ibidem in vltimo argumento ex hoc eodem fundamento non infert, Ergo impossibile est vnum relatiuũ dici ad duo: sed, Ergo impossibile est, q̃ vna relatio terminetur ad extrema omnino diuersa: per ly omnino, nõ partialia innuens. Voco autẽ relatiua partialia in proposito, illa quorum fundamenta partialiter concurrunt ad vnũ numero effectũ, vt pater de patre & matre respectu filij: consona autẽ veritati glossã hæc ostenditur, ex eo q̃ propriè loquendo, relatiuum non dicitur bis, quando plura ex eadem parte respicit, quasi partes adæquati extremi. sed quando vnum

vnũ ex vna, & alterũ ex altera parte respiceret, bis diceret, vt species ad genus, & ad indiuiduũ: & scientia diceretur ad scibile & scientem, &c. S. Thom. ergo hic cõtra Præpositiuũ intendit impossibile esse, q̃ vna relatio secundũ speciẽ habeat extrema diuersarũ rationũ nõ partialiũ: præcisè namque & filiatio non habent partialia fundamenta, sed diuersarum omnino rationum secundum se perfectarum: quoniam Filius perfectè terminat processum intellectus, & similiter Spiritus sanctus perfectus est terminus processionis voluntatis. In tertia autẽ parte extrema diuersarum rationum partialia reddidit filiationi, vt patet.

183. 1. dist. 26. q. 2. art. 5. & di. 27. q. 1. art. 1. & pot. q. 9. artic. 9 2. & 27. & q. 10. artic. 5. 12. & opu. 3. c. 37. 58. 59. 60. & 61.

¶ In responsione ad secũdum dubium occurrit: quid sit significari vt res, & quid significare vt ratio. Si enim hoc idem est quod significari in concreto & in abstracto: litera cõtradicit sibi, quia sapiẽtia abstractum nomen est: & tamen de Deo dicitur q̃ in aliqua personarum sint aliquẽ notiones duæ vel plures, sicut in persona Patris ponitur innascibilitas, & paternitas, & cõmunis spiratio. Aut igitur istæ tres notiones differunt re, aut non. si differunt re, sequitur, q̃ persona patris sit cõposita ex pluribus rebus. Si autẽ differũt ratione tantũ, sequitur q̃ vna earũ possit de alia prædicari, vt dicamus, quod sicut bonitas diuina est eius sapiẽtia propter indifferẽtiã rei: ita cõmunis spiratio sit paternitas. quod non cõceditur. Igitur nõ sunt quinque notiones.

¶ 4. Sed contra Videtur, quòd sint plures. Quia sicut pater à nullo est, & secũdum hoc accipitur notio, quæ dicitur innascibilitas: ita à Spiritu sancto nõ est alia persona. Et secundum hæc oportebit accipere sex notiones.

¶ 5. Præterea, Sicut Patri & Filio cõmune est q̃ ab eis ꝓcedat Spiritussanctus: ita cõmune est Filio & Spiritusancto quòd procedat à Patre. Ergo sicut vna notio ponitur cõmunis Patri & Filio: ita debet poni vna notio communis Filio & Spiritusancto.

¶ Respondeo dicendũ, q̃ notio dicitur in quod est propria ratio cognoscendi diuinã personã. Diuinæ autẽ personæ multiplicantur secundũ originẽ. Ad originem autẽ pertinet à quo alius, & qui ab alio: & secundũ hos duos modos potest innotescere persona. Igitur persona Patris nõ potest innotescere per hoc, quòd sit ab alio, sed per hoc quòd à nullo est. Et sic ex hac parte eius notio est innascibilitas. Sed inquãtum aliquis est ab eo, innotescit dupliciter. Quia inquantũ filius est ab eo, innotescit notione paternitatis: inquantũ aũt Spiritussanctus est ab eo nõ innotescit notione cõis spirationis. Filius aũt potest innotescere per hoc, q̃ est ab alio nascendo, & sic innotescit per filiationẽ. Et per hoc q̃ est aliꝰ ab eo, scilicet Spiritussanctus, & per hoc innotescit eodẽ modo sicut & Pater, scilicet cõmuni spiratione. Spiritussanctus aũt innotescere potest per hoc, q̃ est ab alio vel ab aliis, & sic innotescit processione. Non autẽ per hoc quòd alius sit ab eo: quia nulla diuina persona procedit ab eo. Sunt igitur quinque notiones in diuinis, scilicet innascibilitas; paternitas, filiatio, communis spiratio & processio. Harum autẽ tantũm quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas nõ est relatio nisi per reductionem, vt infrà dicetur. Quatuor autem tantũm proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietas: quia conuenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales, id est constituentes personas, scilicet paternitas, filiatio & processio. Nam communis spiratio & innascibilitas dicuntur notiones personarum, nõ autem personales, vt infrà magis patebit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd præter quatuor relationes oportet ponere aliam notionem, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd essẽtia in diuinis significatur vt res quædam, & similiter personæ significantur vt res quædam, sed notiones significantur vt rationes significãtes personas. Et ideo licet dicatur Deus vnus propter vnitatem essentiæ, & trinus propter trinitatem personarum: non tamẽ dicitur quinus propter quinque notiones.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, quòd cùm sola oppositio relatiua faciat pluralitatẽ realẽ in diuinis, plures proprietates vnius personæ, cùm nõ opponantur adinuicẽ relatiuè, nõ differũt realiter. Nuc tamẽ de inuicẽ prædicantur: quia significantur vt diuersæ rationes personarũ. Sicut etiã nõ dicimus, quòd attributũ potentiæ sit attributum scientiæ: licet dicamus quòd scientia sit potentia e.

¶ Ad quarum dicendum, quòd cùm persona importet dignitatem, vt suprà dictum

ARTICVLVS III.

¶ Verum sint quinque notiones.

Videtur, q̃ non sint quinque notiones. Propriè enim notiones personarũ sunt relationes quibꝰ distinguuntur. Sed relationes in diuinis nõ sunt nisi quatuor, vt suprà dictum est. Ergo & notiones sunt tantum quatuor.

¶ 2. Præterea, Propter hoc, q̃ in diuinis est vna essentia, dicitur Deus vnus, ꝓpter hoc autẽ q̃ sunt tres personæ, dicitur Deus trinus. Si ergo in diuinis sunt quinq; notiones, dicetur quinus. quod est incõueniens.

¶ 3. Præterea, Si tribus personis existẽtibus in diuinis, sunt quinque notiones, oportet q̃ in aliqua personarum sint aliquẽ notiones duæ vel plures, sicut in persona Patris ponitur innascibilitas, & paternitas, & cõmunis spiratio. Aut igitur istæ tres notiones differunt re, aut non. si differunt re, sequitur, q̃ persona patris sit cõposita ex pluribus rebus. Si autẽ differũt ratione tantũ, sequitur q̃ vna earũ possit de alia prædicari, vt dicamus, quod sicut bonitas diuina est eius sapiẽtia propter indifferẽtiã rei: ita cõmunis spiratio sit paternitas. quod non cõceditur. Igitur nõ sunt quinque notiones.

¶ 4. Sed contra Videtur, quòd sint plures. Quia sicut pater à nullo est, & secũdum hoc accipitur notio, quæ dicitur innascibilitas: ita à Spiritu sancto nõ est alia persona. Et secundum hæc oportebit accipere sex notiones.

¶ 5. Præterea, Sicut Patri & Filio cõmune est q̃ ab eis ꝓcedat Spiritussanctus: ita cõmune est Filio & Spiritusancto quòd procedat à Patre. Ergo sicut vna notio ponitur cõmunis Patri & Filio: ita debet poni vna notio communis Filio & Spiritusancto.

¶ Respondeo dicendũ, q̃ notio dicitur in quod est propria ratio cognoscendi diuinã personã. Diuinæ autẽ personæ multiplicantur secundũ originẽ. Ad originem autẽ pertinet à quo alius, & qui ab alio: & secundũ hos duos modos potest innotescere persona. Igitur persona Patris nõ potest innotescere per hoc, quòd sit ab alio, sed per hoc quòd à nullo est. Et sic ex hac parte eius notio est innascibilitas. Sed inquãtum aliquis est ab eo, innotescit dupliciter. Quia inquantũ filius est ab eo, innotescit notione paternitatis: inquantũ aũt Spiritussanctus est ab eo nõ innotescit notione cõis spirationis. Filius aũt potest innotescere per hoc, q̃ est ab alio nascendo, & sic innotescit per filiationẽ. Et per hoc q̃ est aliꝰ ab eo, scilicet Spiritussanctus, & per hoc innotescit eodẽ modo sicut & Pater, scilicet cõmuni spiratione. Spiritussanctus aũt innotescere potest per hoc, q̃ est ab alio vel ab aliis, & sic innotescit processione. Non autẽ per hoc quòd alius sit ab eo: quia nulla diuina persona procedit ab eo. Sunt igitur quinque notiones in diuinis, scilicet innascibilitas; paternitas, filiatio, communis spiratio & processio. Harum autẽ tantũm quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas nõ est relatio nisi per reductionem, vt infrà dicetur. Quatuor autem tantũm proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietas: quia conuenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales, id est constituentes personas, scilicet paternitas, filiatio & processio. Nam communis spiratio & innascibilitas dicuntur notiones personarum, nõ autem personales, vt infrà magis patebit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd præter quatuor relationes oportet ponere aliam notionem, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd essẽtia in diuinis significatur vt res quædam, & similiter personæ significantur vt res quædam, sed notiones significantur vt rationes significãtes personas. Et ideo licet dicatur Deus vnus propter vnitatem essentiæ, & trinus propter trinitatem personarum: non tamẽ dicitur quinus propter quinque notiones.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, quòd cùm sola oppositio relatiua faciat pluralitatẽ realẽ in diuinis, plures proprietates vnius personæ, cùm nõ opponantur adinuicẽ relatiuè, nõ differũt realiter. Nuc tamẽ de inuicẽ prædicantur: quia significantur vt diuersæ rationes personarũ. Sicut etiã nõ dicimus, quòd attributũ potentiæ sit attributum scientiæ: licet dicamus quòd scientia sit potentia e.

¶ Ad quarum dicendum, quòd cùm persona importet dignitatem, vt suprà dictum

propter rationem subiunctam in responsionem ad quartum.

¶ Quo ad secundum determinatur & numerus simul cum ipsis rebus numeratis illorum quatuor, scilicet notionis, relationis, proprietatis, & personalitatis, vt formaliter possit locutio interpretari: nec vnum cõfuse pro alio accipiatur. Et in litera clarè patent. Si qua verò circa hæc sunt dubia cõstituiua aut circa innascibilitatem, inferius propriis locis patebunt.

188

¶ Circa discussionẽ factam in litera post responsiones ad argumẽta occurrit dubiũ motum à Scoto in 28. distin. prima. qõ. prima. argumento 3. & hic in tractatu: Quare scilicet non est ponenda sexta notio, scilicet inspirabilitas cõmunis Patri & Filio: sicut enim Pater innotescit positiuè dupliciter, & negatiuè negatione vtriusq; originis, vel priuatiuè earumdẽ Filius, cum sibi conueniat negatio vnius earum debet illa innotescere.

¶ Ad hoc dubium nihil inuenio à S. Tho. dictũ in speciali respectu personæ filij. Inferius namque q. 33. artic. 4. Et in primo sentent. dist. 28. q. 1. art. 1. solutionẽ huius dubij dedit inquãtum tangit personam patris dicens, quòd innascibilitas sporat negationẽ vtrinque originis. Ex hoc enim manifestè patet quòd in 1. ad. 1. Patre non est opus inspirabilitate. Sed præsens dubiũ est de persona Filij. Ea quoque quę de sufficientia notionũ 26. distin. primi dicit, malè possent ad hoc applicari. Tum quia etiã inspirabilitas dicit aliquid speciale, cũ sit enim negatio in genere, &c. Tum quia etiam innascibilitas conceditur à S. Tho. notio, vt est negatio natiuitatis, vt patet infrà. Scotus autem vbi supra quasi veller introducere sextã nõionem, non audet tamen se contra torrentem opponere Doctorum, quinque tãtũ notiones approbantium. Vnde nisi inquit) aliqneur aliqua ratio de hoc, sexta erit concedenda notio. Videtur autem mihi quòd sufficiens habetur ratio, quare inspirabilitas non est ponenda inter notiones.

Q. 29. art. 1.

Q. 40. art. 1.

In corp.

71

¶ Ad cuius euidentiam scito, quòd cum notio innotescendi gratia ponenda sit (vt eius nomẽ ostendit) & priuatio per habitum negatióque per affirmationem naturaliter cognoscatur, & non econuerso: consequens est quòd negationes modorum originis inter notiones computati regulariter non debeant, in cuius signum persona Spiritus sancti vnam tantũm notionem habet. & tamen sibi conuenit negatio natiuitatis Filio comenientis. Et quoniam inspirabilitas negatio quædam est, ideo inter notiones locum habere nõ debet. Quòd autẽ innascibilitas notio, posita sit negatiua, ꝓter regulariter est, ꝓpter tres singulares relationẽs locũ nõ habẽtes ĩ aliis negationibus. Prima est quia persona Patris sola se habet ĩ Trinitate ĩ ratione primi principij, solus enim Pater ibi est principium, nõ de principio. Et, ꝓpterea tũ quia ratio primi optimè per negationem notificatur. Tũ ad cõmẽdandã hãc tãtã Patris autoritatem propter quam secundũ Hilarium maior dicit Filio: & Filius in Euangelio solitus est omnia referre ad Patrẽ: & Ecclesia ũes fere orationes ad Patrẽ dirigit: merito huiusmodi negatio notio posita est. Et hæc ratio tãgitur in litera in respõsione ad quartũ in calce, & in primo Sẽtẽtiarũ vbi suprà. Secũda ratio est propter variã cõnexionẽ istorũ terminorum in cõi, scilicet Pater & ingenitus. hæc enim duo separata inueniuntur apud nos: omnis enim Pater est genitus, id est ab alio, vel etiã genitus propriè, ex eepto Adã, qui fuit Pater & ingenitus. Ex propriis tamẽ rationibus cõiungi possunt, & in paterna ꝓsona iuncta sunt, nõ sic aũt est de Filio & inseparabili: hæc enim vbiq; cõnexa sunt: & ideo merito negatio illa inter notiones numerata est. Et sumitẽ hæc ratio ex Aug. 5. de Trin. cap. 8. Tertia ratio ex Hilario in libro de Synodis ad cõmẽdãdã vnitatẽ diuinæ naturæ, ponẽdo siquidẽ innascibile vnã ꝓsonã, ponit vnũ principiũ & caput in natura diuina. Inquit enim Hilarius q̃ ponere duos innascibiles, est ponere plures deos & plures naturas diuinas ac p hoc ponere vnũ innascibilẽ cõmẽdat vnitatẽ diuinę naturæ: propter q̃ sacri Doctores nõ qualiter cunque ponũt innascibilitas-

bilitatem esse notionem, sed vt propria est Patrijita quòd nec essentiæ, nec Spirituisancto conuenit: accessit fortè ad hæc, quòd nominibus propriis processionis Spiritussancti caremus. Quia igitur rationem habemus quare singulari priuilegio innascibilitas est notio: & regulariter negationes à notionibus excludunt, rationabiliter à sacris Doctoribus inspirabilitas omissa est.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd significari vt res quædam, est significari vt res singularis in rerum
D 931. natura: & quoniam nominibus Personarũ in actu exercito, (vt Pater & Filius & Spiritussanctus) & nomine similiter Essentiæ (vt Deus) significãtur personæ & natura in diuinis vt res singulares: notionum autem proprietatem & relationum vt sic nominibus, id est abstractis,
18. 1. 2. dist. 33. art. 5. Cap. 3. rationes potius rerum significantur: ideo ex horum numero nõ dicitur Deus quinus vel quattinus, &c.

¶ In responsione ad tertium dubium est propter obiectionẽ Scot. in quolibet. 5. in calce articuli secundi: Si distinctio, inquit rationis inter paternitatem &
Ar. 5. Metaph. spirationẽ sufficeret ad impediendam prædicationem in abstracto, impediretur etiam ista, Sapientia est bonitas: quoniam distinguitur formaliter. Cõsequens autem est falsum apud te hic ergo. Exemplũ quo que quod de attributo adducitur non est ad propositum, sed potius ad oppositũ. Extra propositum quidem, quia attributum est nomen intentionis, quæstio autem est de nominibus primæ intentionis. Ad oppositum verò, quia ex illo exemplo habetur, quòd sicut attributum potentiæ non est attributum scientiæ, & tamen potẽtia est scientiatiua notio paternitatis non est notio spirationis, & tamen paternitas est spiratio: quod est oppositum intentæ conclusionis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd obiectio procedit ex malo intellectu literæ, imò ex diminuta inspectione eius. Non enim dicitur in litera, quòd ideo non prædicantur de inuicem, quia distinguuntur rationes: sed quia significantur vt diuersæ rationes personarum, id est, vt diuersæ rationes relatiuæ. Personæ enim diuinæ relationes sunt subsistentes: vt prædictum fuit. Et intendit de diuersitate in actu exercito, non sub notionis vocabulo, sed sub relationis ratione. Fundatur enim responsio hæc super doctrina in 5. Metaphy. cap. de vno, scilicet quòd sub illo aliqua propriè multiplicantur, cuius differentiis distinguuntur, ita quòd intendit quòd quia paternitas & spiratio sub diuersis differentiis diuinæ relationis sunt, illa enim est ad Filium, hæc ad Spiritum sanctum, ideo & duæ relationes reales diuinæ sunt. Et quia hanc distinctionem important in actu exercito, paternitas & spiratio, ex hoc quòd significantur vt diuersæ rationes personarum, id est relatiuorũ personaliũ: ideo non prædicantur de se inuicem. Vnde ad obiectionem negandũ est antecedens. Et de exemplo dicendum est, quòd est valde ad propositum si sanè intelligatur: non enim adductum est nisi ad manifestandum fundamentũ illud ex 5. Metaphy. scilicet q̃ sub illo retinet aliquam pluralitatem, sub cuius pluribus differentiis comprehenduntur. Et quia sub attributi intentione & non rei, scientia & potẽtia Dei distinguuntur, ideo plura attributa dicuntur, nec vnum dicitur aliud: licet vna sit alia, quia non distinguuntur rei differentia. Ita quoque dicitur in proposito, non solũ respectu intentionis importatæ per ly notio, sed etiã respectu rationis formalis subtractæ, id est relationis diuinæ. sicut enim attributum numeratur in potentia & scientia, ita relationis ratio, & nõ solum notionis intentio numeratur in paternitate & spiratione. Et propterea licet hoc attributum non est illud, & ita hæc notio non est illa (quod in litera tacetur) & paternitas non est spiratio: sunt enim relationis nomina. Et quòd hæc sit S. Thom. intentio, percipi potest ex primo Sent. distinct. 27. q. 1. art. 1. in corpore, & ad tertium.

¶ Contra hanc quoque responsionem inquantum dicit, quòd paternitas & spiratio sunt idem, realiter argumenta extant Durandi apud Capreolum 13. distin. 1. articu. 2. contra primam conclusionem. Sed non sunt mihi visa recitatione digna.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ secundæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primò docet in cõmuni, in qua fidei materia liceat vel non liceat cõtrariè opinari. Secũdò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duplex ponit genus pertinentium ad fidem, scilicet directè & indirectè. De primo genere dicit, quòd opinari falsum, est hæresis, & maximè adiuncta pertinacia. De secundo verò dicit duo, primò quòd antequam cõsideretur, seu determinatum sit, consequi aliquid contrarium fidei, opinari falsum, non est hæresis maximè sine pertinacia. Secũdum est, quòd error huiusmodi post manifestationem, aut Ecclesiæ determinationem est hæresis. Et ex his deducitur corollariè, quòd multa hodie reputãtur hæretica, &c.

¶ Aduerte hic quòd ad rationem hæresis in fo sufficit quòd sit error in his quæ sunt fidei, sed ad rationẽ hæretici formaliter requiritur vltra hæc pertinacia: & propterea in fidem, ex modum additionis adiungitur si adsit, aut absit, pertinacia. Rursus in secundo genere quãdo deest determinatio Ecclesiæ, nõ vocatur manifestum consequi aliquid contrarium fidei ex aliqua positione, ex hoc quòd multi Doctores credunt sic aliis oppositũ scientibus. Vnde in huiusmodi falsum opinantes non solum ab hæresi, sed etiam à peccato excusatur: qui iuxta gradũ suum quãtum cognoscunt, rationabiliorem viam arbitrantur sequi: salua Ecclesiæ reuerentia.

¶ Quo ad secundũ cõclusio responsiua est, q̃ licet contrariè opinari de notionibus si nihil est aut cõsideratur cõsequens contrarium fidei: & probatur, quia notiones sunt in secũdo genere.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ tertia Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio: Pater est principium. Probatur, Principium est à quo aliquid procedit: & econuerso: pater est à quo procedit alius, scilicet Filius & Spiritussanctus, ergo Pater est principium.

¶ In responsione ad primũ aduerte, quòd Aureolus apud Capreolum in primo dist. 29. duo dicta huius literæ impugnat. Primũ est differẽtia inter Græcos & Latinos doctores. Affert enim cõtra hoc Hilariũ in quarto de Trinitate Patri autoris nomen tribuẽte: & Augustinũ in septimo de Trini. cap. 4. dicẽte de Patre: Illud quod est ei causa vt sit, est ei causa vt sapiens sit. Secũdum est, q̃ ideo nomine Principij & non Causæ vtimur in diuinis, quia est cõmunius: quoniã extẽdit se, &c. Contra hoc instat. Nomen ratione cõmunitatis cõueniẽs Deo hoc habet, quia ratio minus cõmunis non cõueniret ei, sed principiũ nõ est huiusmodi secundum dicta tua: quoniam nulla ratio Principij posita in 5. Metaph. cõuenit patri respectu filij, vt pater discurrẽti.

¶ Ad primũ locũ dicitur dupliciter. primò quòd satis est literæ quòd Latini doctores nõ habuerũt causæ voestbulũ in vsu, dato q̃ aliquando inuenirẽtur. Secũdò dicitur ad illud Hilarij cum Sãcto Thoma in primo Sentent. dist. 29. q. 1. art. 1. q. Auxot nõ importat causalitatẽ, sed principiũ nõ ab alio: & ideo Patri attribuitur. Illud verò Aug. nõ est ad propositum: de essentialibus enim loquitur, in quibus constat non esse causam nisi secundum rationem.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd falsum est, nullam rationem principij ex 5. Metaph. in Patre saluari. expresè namque ibidem dicitur, cõmunissimam rationem principij esse primum ex quo est vt cognoscitur aliquid. Constat autem Patrem esse primum ex quo est Filius, iuxta illud, ex Patre natũ ante omnia sæcula. In litera autem manifestatur ista maior communitas ex notioribus nobis, scilicet puncto, &c. non quòd istæ accepciones locum habeant in diuinis, sed vt ex his tanquam ex notionibus notificetur maior abstractio principij, quàm causæ.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis trigesimæ tertiæ Articuli secundum.*

IN titulo ly pater, vt in solutione dubij patebit, sumitur prout in diuina Trinitate admittitur. Ly propriè, sumitur & vt distinguitur
D. 1055. contra metaphoricè, & vt distinguitur contra commune, & vt distinguitur cõtra extraneè. Extraneum autẽ dico quomodo libet adiacẽs, quemadmodũ dicimus de aliquo, q̃ Sortes est nomẽ proprium eius filius verò Platonis primogeniti, nõ esse
Q. 13. ar. 1. eius nomẽ propriũ, q. a significat accidẽs adiacens Sorti, & non eius substantiam. Et hoc rertio modo principaliter & directè sumitur in hoc titulo: vtroque autem alio modo concomitanter. Ita quòd intentio quæstionis est, an Pater sit nomen significans propriũ substantiam seu proprium substãtiale alicuius diuinæ personæ: an significet aliquid adiacens illi. Vnde ly diuinę personæ, supponit pro ipsa hypostasi, vt sic.

¶ In corpore vnica est cõclusio responsiua quęsito affirmatiuè. Pater est nomen proprium personæ Patris. Et probatur sic, Significans id per quod persona quęcunque distinguitur ab
Inter me. & finem. D. 617. omnibus aliis, est nomen proprium illius: sed pater significat paternitatem, per quam
75. 69. b. 186. persona Patris distinguitur ab omnib' aliis: ergo est nomen proprium personæ Patris. Minor probatur in litera virtualiter sic: Nomen propriũ huius hominis significat hãc animam & hoc corpus:
Q. 13. ar. 8. ergo significat id per quod distinguitur ab omnibus aliis, par autẽ ratio est de cæteris: igitur. Antecedens manifestatur, & ratione: quia sicut de intellectu hominis sunt carnes & ossa: ita, &c. & autoritate, 7. Metaphy.

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit: quoniã medius terminus, scilicet significare id
Q. 13. ar. 11. quo persona hæc distinguitur à cęteris, aut sportat significare formaliter & 1. actu ipsum distinctiuum personæ, aut materialiter & in potentia: eo modo quo superius dicitur significare contenta sub eo. Si sumitur pro significatione formali, sic falsa est minor: Pater enim non significat personale, distinctiuum diuinæ personæ. Quoniam significat formaliter id quo pater conuenit cęteris patribus, conuenientia saltem analogiã. Non est autem idem distinctiuum alicuius, & quo cum aliis conuenit: quia hoc est cõmune, illud propriũ. Si verò sumitur de si-
Infrà 185 q. 36. arti. 4. & 1. dist. 29. ar. 1. c. 1. & ap. 1. c. 2. & po. q. 10. art. 1. 8.
Lib. 4. Metaph. cap. tex. 3.
In 5 tmb.

quo aliquid procedit quocũque modo dicimus esse principium, & econuerso. Cùm ergo Pater sit à quo procedit alius, sequitur quod pater est principium.

¶ Ad primum ergo dicendũ, q̃ Græci vtuntur in diuinis indifferenter nomine Causæ, sicut & nomine Principij. Sed Latini doctores nõ vtũtur nomine Causę sed solũ nomine Principij. Cuius ratio est: q̃ à principiũ cõmunius est quàm causa: sicut causa cõmunius quàm elemẽtum. Primus enim terminus, vel etiã prima pars ei dicitur principiũ, sed nõ causa. Quantò autem aliquod nomẽ est cõmunius, tãtò conuenientius assumitur in diuinis, vt suprà dictũ est. Quia nomina quãtò magis specialia sunt, tantò magis determinant modum cõueniẽtẽ creaturæ. Vnde hoc nomẽ Causa videtur importare diuersitatẽ substãtiæ, & depẽdentiã alicuius ab altero, quam non importat nomẽ Principij. In omnibus enim causæ generibus semper in uenitur distãtia inter causam, & id cuius est causa, sim aliquam, perfectionẽ, aut virtutẽ. Sed nomine Principij vtimur etiam in his, quæ nullam huiusmodi differentiã habẽt, sed solum secundũ quendã ordinẽ. Sicut cùm dicimus, punctũ esse principiũ lineæ, vel etiam cùm dicimus frontẽ lineæ esse principiũ lineæ.

¶ Ad secũdũ dicendũ, q̃ apud Grẽcos inuenitur de Filio vel Spiritusancto dici q̃ principiũ. Sed hoc non est in vsu Doctorum nostrorũ. Quia licet attribuamus Patri aliquid autoritatis ratione principij: nihil tamen ad subiectionẽ vel minorationẽ quocunque modo pertinẽs attribuimus Filio vel Spiritui sancto, vt vitetur omnis erroris occasio. Secũdũ quẽ modũ Hila. dicit 9. de Trin. Donãtis autoritate Pater d maior est, sed minor non est Filius, cui vnum esse donatur e.

¶ Ad tertium, dicendũ, quòd licet hoc nomen Principium, quantum ad id à quo imponitur ad significandum, videatur à prioritate sumptum: nõ tamen significat prioritatem, sed originem. Non enim idem est quod significat nomen, & à quo nomẽ imponitur, vt suprà dictum est.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum hoc nomen pater sit nomen propriè diuinæ personæ.

D SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ hoc nomẽ pater nõ sit propriè nomen diuinæ personæ. Hoc enim nomen pater significat relationẽ. Persona autem est substantia indiuidua. Non ergo hoc nomen pater est propriè nomen significatiuum personæ.

¶ 2. Præterea, Generãs cõmunius est quàm pater. Nã omnis pater est generans, sed nõ
60 econuerso. Sed nomen communius magis propriè dicitur in diuinis, vt dictũ est. Ergo magis proprium nomen est personæ diuinæ generans & genitor, quàm pater.

¶ 3. Præterea, Nihil quod secũdũ metaphoram dicitur, potest esse nomen proprium alicuius. Sed verbum metaphoricè apud nos dicitur genitum vel proles. Et per cõsequens ille cuius est verbũ, metaphoricè dicitur pater. Non ergo principium verbi in diuinis potest propriè dici pater.

¶ 4. Præterea, Omne qd̃ dicitur in diuinis, per prius dicitur de Deo, quã de creaturis, sed generatio per prius videt dici de creaturis quã de Deo: Verior enim ibi videtur esse generatio, vbi aliquid procedit ab alio distinctũ, nõ secũdũ relationẽ tãtùm, sed etiam secũdum essentiã. Ergo nomen Patris quod à generatione sumitur, non videtur esse proprium alicuius diuinæ personę.

¶ SED CONTRA est, q̃ dicitur in Psal. Ipse inuocabit me, Pater meus es tu.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ nomẽ propriũ cuiuslibet personæ significat id per qd̃ illa persona distinguitur ab omnibus aliis. Sicut enim de ratione hominis est anima & corpus, ita de intellectu huius hominis est hæc anima & hoc corpus. vt dicit in 7. Meta. Hic autẽ homo ab omnibus aliis distinguitur. Id autẽ per qd̃ distinguitur persona Patris ab omnib' aliis, est paternitas. Vnde propriũ nomen personæ Patris est hoc nomẽ Pater, quod significat paternitatem.
Tex. 34 & 35.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hic est sermo de significare actualiter. Et ad obiectionem ad oppositum respondetur, quòd ly Pater dupliciter sumi potest. Primò vt est nomen analogum ad omnem quomodo libet Patrẽ, & sic proculdubio falsa esset minor: sic enim significat cõmune quod proportionaliter omni patri. Alio modo est vt primum & caput huius analogiæ, & sic significat constitutiuum distinctiuúmque, personale primę personę Trinitatis diuinę: vt enim quęst. 13. declaratũ est, alia est formalis ratio reddenda quęrẽdi quid est prima persona diuina quatenus pater, & quid est Sortes quatenus pater: sicut in aliis analogis communibus Deo & creaturę. Ipsa autem alietas rationis consurgit ex eleuatione relationis paternitatis ad subsistentiã, personalitatẽ, &c. Et propterea ly pater, sic sumptum ex propria sua ratione, significat illius personalitatẽ, propter quod absque additione tradidit dominus baptizãdum esse in nomine Patris, &c. Dubium autem remanens circa rem norem: an scilicet paternitas sit personale distinctiuum Patris, in quęst. 4. articu. 2. tractabitur.
Q. 29. arti. 4. Tex. 44. 166 D. 107. 71. Anno.

¶ In responsione ad quartum nota, q̃ de ratione generationis sunt duo, scilicet distinctio suppositorum, & vnitas formę quę communicatur. Et quoniam generans vt sic assimilat sibi genitum, similitudo autem species est vnitatis, quanto stante distinctione suppositali maior est vnitas formę, tantò generatio est perfectior.
161 a b c

¶ *Super Quæstionis trigesimæ tertiæ Articulum tertium.*

IN titulo aduerte tria, Primò ly Pater secũdum quòd personaliter. Pater enim dupliciter de Deo dicitur, scilicet personaliter, quũ dicitur, Pater omnipotens nostri Iesu Christi: & essentialiter, quum dicitur, Pater misericordiarum. Et ideo non immeritò additur ly secundum quòd personaliter. Secundo ly dicatur. non enim quęritur an in diuinis pri sit esse Patrẽ ad intra an esse Patrem ad extra: sed an ratio formalis Patris nomine significata, per prius dicatur de
1. dist. 2. 187

¶ Super quæstionis trigesimæ tertiæ Articulum primum.

¶ Ad primum aduerte, quòd Aureolus apud Capreolum in primo dist. 29. duo dicta huius literæ impugnat. Primũ est differẽtia inter Græcos & Latinos doctores. Affert enim cõtra hoc Hilariũ in quarto de Trinitate Patri autoris nomen tribuẽte: & Augustinũ in septimo de Trini. cap. 4. dicẽte de Patre: Illud quod est ei causa vt sit, est ei causa vt sapiens sit. Secũdum est, q̃ ideo nomine Principij & non Causæ vtimur in diuinis, quia est cõmunius: quoniã extẽdit se, &c. Contra hoc instat. Nomen ratione cõmunitatis cõueniẽs Deo hoc habet, quia ratio minus cõmunis non cõueniret ei, sed principiũ nõ est huiusmodi secundum dicta tua: quoniam nulla ratio Principij posita in 5. Metaph. cõuenit patri respectu filij, vt pater discurrẽti.

¶ Ad primũ locũ dicitur dupliciter. primò quòd satis est literæ quòd Latini doctores nõ habuerũt causæ voestbulũ in vsu, dato q̃ aliquando inuenirẽtur. Secũdò dicitur ad illud Hilarij cum Sãcto Thoma in primo Sentent. dist. 29. q. 1. art. 1. q. Auxot nõ importat causalitatẽ, sed principiũ nõ ab alio: & ideo Patri attribuitur. Illud verò Aug. nõ est ad propositum: de essentialibus enim loquitur, in quibus constat non esse causam nisi secundum rationem.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd falsum est, nullam rationem principij ex 5. Metaph. in Patre saluari. expresè namque ibidem dicitur, cõmunissimam rationem principij esse primum ex quo est vt cognoscitur aliquid. Constat autem Patrem esse primum ex quo est Filius, iuxta illud, ex Patre natũ ante omnia sęcula. In litera autem manifestatur ista maior communitas ex notioribus nobis, scilicet puncto, &c. non quòd istæ accepciones locum habeant in diuinis, sed vt ex his tanquam ex notionibus notificetur maior abstractio principij, quàm causæ.

¶ Super

tur de deo, vt est Pater
Hom. de fide circa Inprœd. 10. x.
ly priusquamuis enim ex ratione in oppositū facta in litera prioritatē indistinctē significare videatur, directē tñ in ꝓposito stat ꝓprietate secūdū naturę ordinē: qui inter intentiones vnius nominis inueniri est solitus, vt patet in toto quinto Metaphy. Ita q̃ sensus est, an ratio Patris nomine significata, personaliter dicta, sit naturæ ordine prior intentio talis nominis, quā ratio eiusdē essentialiter dicta.

¶ In corpore vnica est cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuē: Pater per prius dicitur in diuinis personaliter quā essentialiter. Probatur sic: Omnia imperfecta sumuntur à perfectis: ergo omne nomē prius dicitur de illo in quo saluatur tota eius ratio perfectē quàm de illo in quo saluatur secundum aliquid. ergo paternitas prius dicitur in diuinis secūdū quòd importat respectū per-
Q. 27. art. 2. & q. 28. art. 4.
sonæ ad personā, quam secundum quod dicit respectum Dei ad creaturas: ergo. Prima consequētia probatur primo, quia de eo de quo nomē dicitur secūdum aliquid, dicitur quasi per similitudinē ad id in quo perfectē saluatur. manifestatur deinde in Leonis nomine. Secunda aūt probatur, quia in Deo patre & Deo filio inuenitur perfecta ratio paternitatis & filiationis, in Deo autem & creatura nō, sed secundum aliqualē similitudinem. Et probatur prima pars huius assumpti, quia diuinarū personarū vna est natura ac gloria. Secunda verò pars quo ad negationem, quia creatura non eiusdem naturę est cum Deo. Quo ad affirmationē verò manifestatur graduando laetitudinem filialis assimilationis creaturæ ad Deū iuxta quatuor modos similitudinis, scilicet vestigij, imaginis, gratiæ, & gloriæ. Cōfirmātūrq; ista autoritatibus sacis clarè in litera.

¶ In respōsione ad primū diligenter notanda, scilicet distinctionem comparationes, & rationes earum. Distinctio est hæc, Communium, id est essentialiū, quædā dicuntur absolutè vt bonus, sapiens, &c. quædam respectiuè ad extrā, vt dominus, &c. Cōparationes sunt duæ, prima est: Cōmunia absoluta sunt priora secundū intellectum personalibus. Altera est, Communia respectiua ad extrā sunt posteriora personalibus. Ratio primæ comparationis est, quoniam communia absoluta claudūtur in personalibus, & non tota Trinitas est Pater noster vel creaturæ, cū sm Basiliū accipere sit cōmunæ creaturæ, & filio. Ergo nō per prius dicitur Pater in diuinis secūdū quod sumitur essentialiter, quā secūdū quod sumitur personaliter.

¶ 3. Præterea, Inter ea quæ non dicuntur secundum rationem vnam, non potest esse comparatio. Sed Filius comparatur creaturæ in ratione filiationis, vel generationis, secundū illud Col. 1. Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturę. Ergo non per prius dicitur in diuinis paternitas personaliter sumpta, quam essentialiter, sed secundum rationem eandem.

¶ Sed contra est quòd æternū prius est tēporali. Ab æterno autē Deus est pater filij, ex tempore autem pater est creaturæ. Ergo per prius dicitur paternitas in Deo respectu filij, quam respectu creaturæ.

¶ Respondeo dicendū, q̃ per prius dicitur nomē de illo in quo saluatur tota ratio nominis perfectè, quàm de illo, in quo saluatur secundū aliquid. De hoc enim dicitur quasi per similitudinem ad id, in quo perfectè saluatur: ga oīa imperfecta sumūtur à perfectis. Et inde est, q̃ hoc nomē leo per prius dicitur de animali, in quo tota ratio leonis saluatur, qđ propriè dicit leo, quā de aliquo homine in quo inuenit aliquid de ratione leonis, vt puta audacia, vel fortitudo, vel aliquid huiusmodi. De hoc enim per similitudinē dicitur. Manifestum est aūt expręmissis, & perfectā rō paternitatis & filiationis inuenitur in Deo patre & Deo filio, quia patris & filij vna est natura gloria. Sed in creatura filiatio inuenitur respectu Dei, nō secundū perfectam rationem, cum non sit vna natura creatoris & creaturæ, sed secundum aliqualem similitudinem. Quæ quātò perfectior fuerit, tantò propinquius acceditur ad verā filiationis rationem. Dicitur enim Deus alicuius creaturæ pater propter sm̃ilitudinem vestigij tantum, vt pote irrationalium creaturarū: secundum illud Iob. 38. Quis est pluuię pater? aut quis genuit stillas rotis Alicuius verò creaturæ, scilicet rationalis? secūdum similitudinem imaginis: secundū illud Deut. 32. Nōne ipse est pater tuus qui possedit & fecit & creauit te? Aliquorum verò est pater secundum similitudinem gratiæ. Qui etiā dicuntur filij adoptiui, secūdum q̃ ordinantur ad hæreditatem æternæ gloriæ per munus gratiæ acceptum: secundū illud Ro. 8. Ipse spiritus reddit testimoniū spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si aūt filij, & hæredes. Aliquorum verò sm̃ similitudinem gloriæ, prout iam gloriæ ha reditatem possident, secundum illud Rom. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorū Dei. sic igitur pater, quòd per prius paternitas dicitur in diuinis secūdum quod importatur respectus personæ ad personā, quàm secundum quòd importatur respectus Dei ad creaturam.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̃ communia absolutè dicta secundum ordinē intellectus nostri, sunt priora, quam propria, quia includūtur in intellectu propriorum, sed non econuerso. Intellectu enim personæ patris intelligitur Deus, sed non cōuertitur. Sed cōmunia quæ importat respectū ad creaturam per posterius dicuntur, quam propria, quæ important respectus personales: quia persona procedens in diuinis, procēdit vt principium productionis creaturarum. Sicut enim verbū conceptū in mente artificis per prius intelligitur procedere ab artifice, quā artificiatum quod producitur ad similitudinē verbi concepti in mēte: ita per prius procedit filius à Patre, quàm creatura, de qua nomen filiationis dicit sm̃ quod aliquid participat de similitudine filij vel patris: vt patet ꝓ illud ꝓ dicitur Ro. 8. Quos præsciuit, & prędestinauit fieri cōformes imaginis Filij eius. ¶ Ad sm̃ dicendū, q̃ accipere dicitur esse cōe creaturæ, & Filio, nō sm̃ vniuocationē, sed sm̃ similitudinē quandā remotā: ratione cuius dr̄ primogenit⁹ creaturæ. Vnde in autoritate inducta subditur, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus: postquā dixerat cōformes fieri aliquos imaginis filij Dei, Sed fili⁹ Dei naturaliter habet quoddam singulare præ aliis, scilicet habere per naturam id quod accipit: vt idem Basilius dicit. Et secundum hoc dicitur vnigenitus: vt patet Io. 1. Vnigenit⁹ qui est in sinu Patris, ipse nobis enarrauit. Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Virum esse ingenitum, sit Patri proprium.*

Ad quartvm sic proceditur. Videtur quòd esse ingenitum, nō sit Patri proprium. Omnis enim proprietas ponit aliquid ī eo cuius est proprietas. Sed ingenitus nihil ponit in Patre, sed remouet tantum. Ergo non significat proprietatem Patris.

¶ 2. Præterea, Ingenitū aut dicitur priuatiuè, aut negatiuè. Si negatiuè, tūc quicqd nō est genitū, pōt dici ingenitū. Sed Spiritusſāctus non est genitus, neq; etiā essentia diuina. Ergo ingenitū etiam eis cōuenit. Et sic non est propriū Patri. Si autem priuatiuè sumatur, cū omnis priuatio significet impfectionem in priuato, sequitur, quòd persona Patris sit imperfecta. Quod ē impossibile.

¶ 3. Præterea, Ingenitus in diuinis nō significat relationē, quia nō dr̄ relatiuè: significat ergo substātiā. Ingenitus igitur & genitus sm̃ substantiam differunt. Filius aūt qui est genitus, nō differt à Patre secundū substantiā. Pater ergo nō debet dici ingenitus.

¶ 4. Præterea, Proprium est quod vni soli conuenit. Sed cū sint plures ab alio procedentes in diuinis, nihil vr̄ prohibere quin etiam sint plures ab alio nō existentes. Non igitur est proprium Patri esse ingenitum.

¶ 5. Præterea, Sicut Pater est principiū personæ ingenitæ, ita personæ procedentis. Si ergo propter oppositionem, quā habet ad personam genitam, proprium Patris ponitur esse, quòd sit ingenitus: etiam proprium eius debet poni, quòd sit improcessibilis.

¶ Sed contra est quòd dicit Hil. 4. de Trini. Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque, & innascibilitatis & originis.

¶ Respondeo dicendū, quòd sicut in creaturis inuenitur principium primum, & principium secundum: ita in personis diuinis, in quibus non est prius & posterius, inuenitur principiū nō de principio, quod est Pater, & principium à principio quod est Filius. in rebus aūt creatis aliquod principium primum innotescit dupliciter. Vno quidē modo, inquantum est principiū primum, per hoc quòd habet relationē ad ea quæ ab ipso sunt. Alio modo inquātum est primū principiū, per hoc q̃ non est ab alio. Sic igitur, & Pater innotescit quidē paternitatę & cōmuni spiratione per respectū ad personas, ab eo procedentes. Inquantum aūt est principium non de principio, innotescit per hoc quòd non est ab alio. Quod pertinet ad proprietatem innascibilitatis ē, quam significat hoc nomen Ingenitus.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd quidam dicunt, quòd innascibilitas quam significat hoc nomen Ingenitus, secundum quod est proprietas Patris, econuerso, priora enim constat esse, à quibus non conuertitur consequentia. Ratio verò secundæ comparationis est, quoniam processio diuinarum personarum est principium processionis creaturarum, ac per hoc personalia præsupponuntur à respectibus ad extrà. Et aduerte diligenter hanc secūdā cōparationis rationem, quod non loquitur nisi de respectibus ad extrà cōsequētibus actiones transeuntes. hi enim tūtum spectant ad propositionem creaturarū. Et propterea ex hoc loco non habemus mentem Autoris, circa communia respectiua ad creaturas spectātia ad actiones immanentes, an sci licet posteriora sint personalibus, puta an secūdum ordinem intellectus prius sit, Deum intelligere creaturas, quā producere Filium, aut econuerso. Et est dubitatio de simplici intelligentia quæ inest Deo naturaliter, non autem de scientia visionis, quę inest ei liberè. Et quoniam impertinens est difficultas hęc propositō, quoniam secundum huiusmodi non dicitur Deus pater: erit de hoc specialis quæstio iuxta hunc articulum. Alia autem difficultas, an sci licet processio personarum sit principium procēsionis creaturę: inferius q. 45. art. 6. ex proposito tractabitur.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ tertiæ Articulum quartum.*

In titulo Proprium distinguitur contra cōmune. Et excludit, vt in respōtione ad secundum habetur, non solùm alias personas diuinas, sed etiam naturam ipsam.

¶ In corpore vnica est conclusio non nisi simplicitē respōsiua quæsito, ac posita: Ingenitum esse est proprium Patris. Probatur sic: Pater & Filius in diuinis sunt principium nō de principio, & principium de principio: quemadmodum dicitur in creaturis hæc est principium primū, illa principium secundum: ergo pater dupliciter innotescit, scilicet inquantum principium paternitatę & communi spiratione: & inquantum non de principio per non esse ab alio: ergo per esse ingenitum. Et si subintellexeris, quòd esse principiū non de principio, seu non esse ab alio, est proprium Patri, concludes non solùm quòd ingenitum conuenit Patri, quod in litera explicatur: sed etiam quòd est proprium Patri. quod quæsitum erat: & quòd determinare intendebat litera. Antecedens decla-

declaratur, quia in personis diuinis non est prius & posterius, vt in ferius patebit. Cōsequētia verò prima probatur, quia principiū primū in creaturis dupliciter innotescit, scilicet relatione ad ea q̃ sunt à se, & negatione sui ab alio. Secunda verò cōsequentia probatur, quia nō esse ab alio spectat ad innascibilitatem significatā ingeniti nōse.

¶ In respōsione ad secundū aduerte, q̃ ingenitū, cū cōstet ex in, & genitū: vtrūque est multiplex. Nam ly in, dupliciter sumitur, s. purè negatiuè, aut priuatiuè: & hoc multipliciter aut ī certo ente, aut in genere, aut in seipso: & hoc solo modo dicit impfectionē. Hic aūt sumitur priuatiuè in genere aut principij personaliter, aut diuinæ rei. Genitum quoque dupliciter sumit, s. propriè, id est ab alio ꝓ generationē: & communiter, id est quouis modo ab alio. Vnde in litera quinque dicūtur. Primò, ꝓ ingenitū pure negatiuę non est propriū Patri. Secūdò, q̃ ingenitum priuatiuè in seipso nō cōuenit Patri. Tertiò, q̃ ingenitum priuatiuè in genere diuini suppositiuō est propriū Patri: quia cōuenit Spiritui sancto. Quartò, q̃ ingenitū in genere principij personaliter dicti, est propriū Patri. Et in his quatuor acceptionib⁹ ly genitū sumitur propriè. Quintò, quòd in genere rei diuinæ sumēdo ly genitum cōmuniter, ingenitum est propriū Patri, quoniā solus nullo modo est ab alio. Essentia nanque est non simpliciter, tamen vt in Filio & Spiritu s. est à Patre.

¶ In respōsione ad quartum aduerte, quòd litera duas assignat rationes quare non possunt esse in diuinis duæ personæ ingenitæ: iuxta illud Hilarij. Cum vnus Deus sit, duo innascibiles esse nō possunt: vnitatē diuinæ naturę assignantis pro causa vnitatis personæ innascibilis. Et prima quidem deductio literę est, quia in omni natura oportet ponere vnū primum. ac per hoc si plura prima sunt, plures naturæ erunt. Secunda est, quia si essent duo innascibiles, distinguerentur diuersitate naturarū, quia non relationibus originis oppositis neuter enim esse ab altero, aut alio. Veruntamen Sco. in 1. dist. 2. q. 5. hanc secundā rationem reprehendit, eo quod mediū non est notius conclusione: qui enim plures personas ingenitas poneret, non concederet eas relationibus originis distingui. & Hilarius quidē inquit hoc dicit, sed nō probat. Sed reuera tam Hilarij rō quā illius in litera de-

Cap. 7.
188 1. dist. 11. artic. 4. & dist. 26. q. 1. art. 1. & opusc. 1. c. 9.
Refert li. 1. Sent. di. 13. parag. f. D. 1059.
Lib. 1. c. 9.
De finit. 26.

non dr̄ tm̃ negatiuè, sed importat vel vtrūque simul, s. quod Pater à nullo est, & quòd est principium aliorū: vel importat vniuersalem autoritatem, vel etiā fontalem plenitudinē. Sed hoc nō vr̄ verum: quia sic innascibilitas non esset alia proprietas à paternitate & spiratiōe, sed ī cluderet eas, sicut includitur propriū in cōi. Nā fontalitas, & autoritas nihil aliud significant in diuinis, q̃ principiū origiais. Et ideo dicendū est sm̃ Aug. in 5. de Trin. quòd ingenit⁹ negationē generationis passiuè importat. Dicit enim quòd tantū valet quod dr̄ ingenitus, quātum valet quod dicitur nō filius, nec ꝓpter hoc sequitur q̃ ingenitus non debeat poni propria notio Patris: quia prima & simplicia per negationes notificantur. Sicut dicimus punctum esse cuius pars non est e.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd ingenitum quandoque sumitur negatiuè tātūm. Et secundū hoc Hie. dicit. Spūsan. esse ingenitū, id est, non genitum. Alio modo potest dici ingenitū aliquo modo priuatiuè. nō tā aliquam imperfectionem importat. Multipliciter enim dicitur priuatio. Vno modo, q̃ñ aliquid nō habet ꝓ natū est haberi ab alio, etiā si ipsum nō sit natū habere illud: sicut si lapis dicatur res mortua: quia caret vita quā quędā res natę sunt habere. Alio modo dr̄ priuatio quando aliquid nō habet quod natū est haberi ab aliquo sui generis, sicut si talpa dicatur cęca. Tertio modo quando ipsum non habet quod natū est habere. Et hoc modo priuatio imperfectionē importat. Sic autē ingenitū non dicitur priuatiuè de Patre, sed secundo modo, prout scilicet, aliquod suppositum diuinæ naturæ nō est genitū, cuius tamē naturæ aliquod suppositum est genitum. Sed secundum hāc rationem etiā de Spiritusancto potest dici ingenitum. Vnde ad hoc quòd sit proprium soli Patri, oportet vlterius in nomine Ingeniti intelligere quod conueniat alicui personæ diuinæ, quæ sit principiū alterius personæ vt sic intelligatur importare negationē in genere principij personaliter dicti in diuinis. Vel vt intelligatur in nomine Ingeniti, quòd omnino non sit ab alio, & nō solùm quod non sit ab alio per generationem. Sic enim nec Spiritusancto conuenit esse ingenitum, qui est ab alio per processionem, vt persona subsistens: nec etiam diuinæ essentiæ, de qua potest dici quòd est in Filio vel in Spiritusancto ab alio, scilicet à Patre.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ sm̃ Damasce. In genitū vno modo significat idem quod increatum, & sic secundū substantiā dicitur. per hoc enim differt substātia creata ab increata. Alio modo significat id quod nō est genitū. Et sic relatiuè dicitur eo modo quo negatio reducitur ad genus affirmationis: sicut non homo ad genus substantiæ, & non album ad genus qualitatis. Vnde, cum genitum in diuinis relationem importet, ingenitum etiā ad relationem pertinet. Et sic nō sequitur quòd Pater ingenitus distinguatur à Filio genito secundum substātiā, sed solum secūdum relationem, inquantū, scilicet relatio Filij negatur de Patre.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ sicut in quolibet genere oportet ponere vnum primū, ita in diuina natura oportet ponere principiū quod nō sit ab alio, quòd ingenitū dicim⁹. Ponere igitur duos innascibiles est ponere duos Deos, & duas naturas diuinas. Vnde Hil. dicit in lib. de Synodis, Cum vnus Deo sit, duo innascibiles esse nō possunt. Et hoc præcipuè, qa si essent duo innascibiles, va⁹ eorum non esset ab alio. Et sic nō distinguerentur oppositione relatiua. Oporteret igitur, q̃ distinguerentur diuersitate naturæ.

¶ Ad quintum dicendum, quòd proprietas Patris prout non est ab alio, potius significatur per remotionem natiuitatis Filij, quā per remotionem processionis Spūsan. Tū quia processio Spūsan. non habet nomen speciale, vt suprà dictum est. tum quia etiā ordine naturæ præsupponit generationem Filij. Vnde remoto à Patre q̃ nō sit genitus, cum tm̃ sit principiū generationis: sequitur quòd nō sit procedēs processione Spūsan. quia Spiritusanctus non est generationis principium, sed à genito procedens.

QVÆSTIO TRIGESIMAquarta, De persona Filij in tres articulos diuisa.

Deinde cōsiderandū est de personale Filij. Attribuuntur aūt tria noīa Filio, s. filij⁹, verbū & imago. Sed rō Filij ex rōne Patris cōsideratur. Vn̄ restat cōsiderādū de verbo & imagine.

¶ Circa Verbum quæruntur tria. ¶ Primò, vtrum Verbum dicatur essentialiter in diuinis, vel personaliter. ¶ Secundò, vtrum sit, ꝓpriū nomē Filij. ¶ Tertiò, vtrū in noīe Verbi importetur respectus ad creaturas.

ARTICVLVS I.

¶ *Virū Verbū in diuinis sit nomen personale.*

Ad primvm sic proceditur. Videtur quod Verbum in diuinis non sit nomē personale. Nomina enim personalia propriè dicuntur in diuinis, vt pater & filius. Sed Verbum metaphoricè dicitur in diuinis, vt Origen. dicit super Ioan. Ergo Verbum non est personale in diuinis.

¶ 2. Præterea, Secundū Aug. in lib. de Trin. Verbum est notitia cum amore. Et secundū Anselm. in Monol. dicere summo spiritui nihil aliud est, quàm cogitando intueri. Sed notitia & cogitatio & intuitus in diuinis essentialiter dicuntur. Ergo Verbum non dicitur personaliter in diuinis.

¶ 3. Præterea, De ratione Verbi est q̃ dicatur. Sed sm̃ Ansel. sicut Pater est intelligēs, & Filius est intelligēs, & Spiritusſanctus est intelligens: ita Pater est dicens, Filius est dicens, & Spūsan. dicens, & similiter qui libet eorum dicitur. Ergo nomē Verbi essentialiter dicitur in diuinis, & nō ꝓsonaliter.

¶ 4. Præterea, Nulla persona diuina est facta. Sed Verbum Dei est aliquid factum. Dicitur enim in Psalm. 148. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt Verbum eius. Ergo Verbum non est nomē personale in diuinis.

¶ Sed contra est quod dicit Aug. in 7. de Trin. Sicut Filius refertur ad Patrem ita & verbum ad eum cuius est verbū. Sed Filius est nomen personale, quia relatiuè dicitur: Ergo & Verbum.

¶ Respondeo dicendū, quòd nomen Verbi in diuinis si propriè sumatur est nomen personale, & nullo modo essentiale.

¶ Ad cuius euidentiā sciendum est q̃ verbum tripliciter quidē in nobis propriè dicitur. Quarto autem modo dicitur improprię, siue figuratiuè. Manifestius autem & communis in nobis dicitur verbum, quod voce profertur, q̃ quidē ab interiori procedit quātum ad duo, quæ in verbo exteriori inueniuntur, s. vox ipsa, & significatio vocis. Vox enim significat intellectus conceptum secundum Philos. in lib. 1. Perih. Et iterū vox ex significatione vel imaginatione procedit, vt in libr. de Anima dicitur. Vox autem quæ non est significatiua, verbum dici non potest. Ex hoc ergo dicitur verbum vox exterior, quia significat interiorem mentis conceptum. Sic igitur primo & principaliter interior mentis conceptus verbum dicitur. Secundariò verò ipsa vox interioris conceptus significatiua. Tertiò verò ipsa imaginatio vocis verbum dicitur. Et hos tres modos verbi ponit Damas. in 1. lib. dicens quod verbum dicitur naturalis intellectus motus secundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat, velut lux & splendor quantum ad primum. Rursus verbum est, quod non verbo profer

Quæst. 27. art. 4.
Cap. 1.
189 1. q. 90. p. artic. 1. & Vet. q. 4. art. 2. & opusc. 1. cap. 1. per c. 2. p. c. 10. & cap. 11. p. 80/34.
In princi. Lib. 2. tex. 90.
Immonol. cap. 38.
Cap. 17.

hoc quod vox exterior verbi rōnem non habet, nisi quia significat interiorē mentis conceptum. Ad declarādum verò ly in diuinis, dicit, quòd verbum in Deo sumitur pro verbo intellectus, cōfirmatq́ue hoc autoritate Aug. De his modis accipiendi verbum, diffusè ac clare scriptum inuenies in q. 4. art. 1. & 2. Et in primo Sent. dist. 27. q. 2. art. primo, secundo. quare vide ibi.

¶ Circa ordinem inter verba positū in litera, dubiū est qualis sit, an quo ad nos, an secundū se. Quòd em nō sit quo ad nos, ex eo patet, q̄ iuxta hanc ordinē non verbū cordis, sed verbū vocis, locum primū habere debet, vt etiā in literæ principio insinuatur. Quod verò non sit secūdū naturam, ex eo apparet, quia verbū cogitatiuè secūdū in hoc ordine locum sibi vendicat, quoniā cōstat vocale verbū ex imaginatione dependere. Et sic quouis ordine dicatur, malè verbū oris secūdo loco positum videtur. debetur enim sibi naturæ ordine vltimus, quo ad nos verò, primus.

Cap. 10.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ assignatus ordo est naturæ ordo ſter intētiōes verbi nomine significatas. ¶ Ad cuius euidētiā sciendos esse canones in huiusmodi. Primus est, Omne nomē per prius dicitur formaliter, quā secundū denominationem extranea, vt patet inducēdo. Altere. Omne nomen formaliter dictū de pluribus, prius dicitur de eo à quo aliud dependet, quàm de dependente ab illo, & hoc etiā patet inductiuè. Verbum igitur, quia formaliter saluatur in verbo cordis & oris tātum in cogitatiua autē causaliter: ideo iuxta primam regulā vltimo dicitur de verbo cogitatiuè. Et ad hoc insinuādū litera dixit, imaginatio verbū dicitur, inuiens quod in cogitatiua ea rōe dicitur verbum: quia est verbi imaginatio causalis tātum. ¶ Quia autē verbi ratio formalis in intellectu sine dependentia à verbo vocis, in voce autem cū dependētia est à verbo cordis: idcō prio de verbo cordis quam de verbo vocis dicitur formaliter, tamen vt dictum est, & non secundum extrinsecam denominationem, vt Durandus putauit. Quod ex eo patet, quod vox prius verbi nomen habuit, quàm mentis conceptus: in illo enim priori vox verbum erat, & ratio verbi in cōceptu ignota erat: ergo vox verbi appellationem nō sumpsit à verbo cordis.

Q. 17. art. 3. 4. & 5. Dist. 16.

¶ Præterea, Vox est signum expressiuū nō denominatione extrinseca, sed formaliter, sicut Sortes est albus. Sed ſō verbi voce est esse expressiuū, seu manifestatiuū signi cōceptus mētis alteri, vt in litera dicitur: sicut ēt rō verbi in cōceptu est esse expressiuū signum habitualis notitiæ sibi, vt in qō. de ver. dr. Igitur significatiua vox formaliter est verbū, sicut formaliter est expressiua.

¶ Ad obiectionem autem in oppositū dicitur, quòd ordo naturæ inter intentiones nominis multiplicis, nec attēditur secundum ordinem rerum, in quibus intentiones saluantur, nec secundum ordinem illarum intentionum in esse naturę. Sol enim quamuis sit prior calefacto à se, & causalitas solis prior sit naturaliter, quàm calor causatus per illam: non tamen prius dicitur calidum de eo, quàm de calefacto, sed ecōtra: sed attenditur secundum habitudinem ipsarum intentionum in hoc, quod est includi in alia, & non ecōtra. Sic autem se habent intentio formalis, & secundum denominationem extrinsecam. Et propterea licet causalitas cogitatiuæ, qua in ea dicitur verbum, sit prior vocali verbo, posterius tamen prædicationem eius recipit.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic: Verbum in diuinis significat cōceptum intellectus: ergo significat aliquid ab alio procedens: ergo aliquid personale: ergo non sumitur essentialiter, sed personaliter tantum.

¶ Prima cōsequēcia probatur: quia de rōe ipsius cōceptus cordis est quod procedat ab alio, scilicet notitia concipientis. Secunda verò probatur: quia personæ diuinæ distinguuntur secundum originem. Tertia est per se nota.

¶ Circa hanc rationē ad cōclusionem dubium occurrit propter tria. Primò quia procedere abstrahit à processu reali & processu secūdū rationē, Et similiter ly ab alio, potest vtroq; modo intelligi, s. alio secundum rem, vel secundum rationem: & tamē litera infert & processum & alietatem realem. Secūdò est cōfirmatio ꝓcedētis, propter multas instantias: intelligere eñ amare, & quodcūq; aliud simile, significat aliquid procedēs ab alio, puta intellectu & voluntare, &c. & tamen nō sequitur, ergo huiusmodi sunt nomina ꝓnonalia in diuinis. Tertiò est argumentatio præcedētiū, propter ipsummet autorem, qui & in q. de Ver. & in primo Sentētiarum, vbi suprà, ꝓpter hæc quæ adduximus, hanc rationem in litera adductam tenet, non cōcludere: sustinētque oppositum conclusionis hic probatæ dicens verbū quandòque personale, quandòque essen tiale nomen esse.

¶ Ad euidētiā huius dubitationis, primò de re ipsa, deinde de Autore dicēdū est. Quo ad rem scito duo. Primò: quia Trinitely secundū rationē, est condiritio diminuēs, sicut pictū vel mortuū: mouetur enim secundū rationem non est motus rei, ideo, ꝓcedere secūdū rationem non est procedere, sed est intelligi quod procedat, id est per modum processus. Et propterea cum de processu est sermo, de reali oportet intelligi: sicut cū de motu aliusque quæ per rationem diminuūtur loquimur alioquin incerta essent omnia. Scito secundò, quod aliud est significare aliquid procedens ab alio, & aliud significare aliquid per modū procedentis ab alio. In primo enim dicitur, q̄ res significata procedit ab alio. In secūdò verò, q̄ res significata intelligitur & significatur vt procedens seu per modum ꝓcedētis ab alio. ¶ Inter autem hæc duo maior est distantia, quā inter cælū & terrā, quo nīā tanta est quanta est inter esse & significari. In primo eñ res significata est ab alio, in secūdo verò significatur vt ab alio. His autem stantibus respondetur, quòd propositiones in litera assumptę nō sunt distinguēdæ: quoniam expresse significāt processionem cadere supra rem significatā. Stat ergo ratio in hoc, Verbi nomē propriè sumptū in intellectu significat conceptum procedentē ab alio: ita quòd processio determinat ly conceptū secūdum rem, quoniam aliter processio nō est. Et propriè dicitur in diuinis, ergo saluatur ibi quo ad vtrunque, aliter non propriè diceretur. ergo est nomen personale: quia ibi nihil est ab alio nisi persona: quamuis multa intelligantur vt ab alio. Et per hoc patet responsio ad instantias. Amare enim non significat aliquid procedēs ab alio, sed significat aliquid per modū procedētis ab alio. Et eadē rō est de cæteris huiusmodi. Quo ad autorem vero dicit quòd vt apparet diligenter intuēti eius libros, paulatim in hac dubitatione ad veritatis perfectionē peruenit. Nā in primo Sen. secutus est illorū opinionem qui Verbi nomen, sicut amoris nomen, cōsiderantes, q̄nque essentiale, quādoque personale dixerunt, postmodum quæst. de Veri. declinauit in alteram partem, s. quòd dicitur personaliter, non tamen absque formidine alterius, vt patet ex eo quòd rāder rationibus ad vtranque partem: altera vt rationabiliori amplexa. ¶ Postremò hoc in loco alteram partem, s. quòd personaliter dicitur, asseruit cum expressa destructione alterius, s. quòd nullo modo essentialiter. ¶ Et hoc quia vidit omnia illa quæ dubium fecerant aliquando, hac vna ratione cessare, s. quod Verbi nomē significat aliquid procedēs ab alio, per hoc secernens ipsum ab his quæ significant per modū procedentis. Contra hoc enim nulla instantia militat, in hoc nulla distō habet locum, vt patet ex dictis. Neque assumpsit hoc absque probatione, sed probauit hoc ex ipsa rōe rei significatæ: Ipse, inquit, conceptus cordis de ratione sua habet q̄ ab alio procedat. Non ergo est aliquid essentiale quoniā in nullius essentialis rōne clauditur siue intrinsecè, siue vt necessariò cōcomitans, q̄ procedat ab alio, Nec derogat hoc dignitati Doctoris, qm̄ naturale est intellectui humano ꝓcei ī ꝓcessu rēporis. ¶ Retractauit ergo antedicta, nō cōmemorādo seipsū aliter sēsisse. sed repellendo opinionē, q̄ sustinuerat.

¶ In respon-

¶ In respōsione ad primum aduerte, q̄ conditionalis illa, Si ponitur verbū Dei metaphoricè dictū oportet poni verbū Dei propriè dictū, nō tenet gratia formæ, sed gratia materiæ. Quo niā vt in litera dicitur si ponitur verbum Dei metaphoricè, ponitur aut manifestatiū verbo Dei, aut manifestās verbū Dei. His enim duobus modis dicitur metaphor. vtrobique autē claudit ur verbū ꝓprie dictū & cōsequēter ꝓsonaliter, vt deductū ē in litera: nihil enim est in ratione verbi q̄ imperfectionem importet, sed tantum esse ab alio, &c.

Q. 14. art. 2. & 1.

¶ In responsione ad secūdū aduerte, quòd cū dicitur in litera, q̄ intelligere ita se habet ad intellectū in actu, sicut esse ad ens in actu, est locutio nō similitudinaria, sed potius expressiua: ac si diceret, quòdsicut esse in cōmuni ad ens in actu in cōi, ita tale esse, id est intelligere ad tale ens in actu, id est intellectum in actu. Declaratū est enim superius, quòd cognoscere aliquid est esse illud, & quod in cognoscētib' in potētia, cognoscitiuū est primò in potētia ipsum cognitum: deinde medio mō inter potētiā & actum: & demum & ipsum, & tunc tū dicitur actu cognoscens. Nec obstat quod intelligere dicitur actio: tum q̄ a est immanens, vt in litera dicitur: tum quia ſm veritatem magis habet de significati, quàm esse actionis.

Lib. 7. de Trinit. Cap. 4.

Cap. 16.

190 1. dist. 27. q. 1. art. 1. q. 2. lit. vetus. q. 4. art. 5. & opus. 2. cap. 17.

Capit.

¶ In respōsione ad tertium dubiū est, an verbum diuinū ꝓcedat ex oībus quæ sunt in scientia Patris, s. Patre, Filio, & Spūsan. & oib' creaturis. Sed quoniam hoc in artic. 3. huius qōnis tractatur magis ex proposito, ibidē diffinietur.

Cap. 1.

283

¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulū secundum.*

Ly secūdū Euiom. cap. 1.

Cap. 1.

¶ Ntitulo ly propriū, distinguitur & cōtra cōmune, & cōtra extraneum id est adiacēs, vt de Patris nosce dictum fuit. Ita quod sēsus qōnis est, vtrum Verbi nomen in diuinis, soli Filio cōueniat vt eius ꝓprietas, vt patet ex argumentis.

¶ In corpore vnica est cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuè. Verbi nomē propriè dictū in diuinis est proprium nomen ꝓsonę filij. Et probatur sic: Verbū significat emanationē intellectus, id est procedēs secundū emanationē intellect', ergo significat Filiū. ergo solus Filius propriè est verbū. Probatur prima consequētia, quia & persona procedens secundum talē emanationē est Filius, & huiusmodi processio est generatio.

Q. 17. art. 2.

Lib. 1. c. 18

¶ Aduerte hic, q̄ si vis verbo, quod concipit intelligendo lapidē, dicit. Ansel. verò impropriè accepit dicere pro intelligere. Quæ tū differūt, nā intelligere importat solā habitudinē intelligētis ad rem intellectā. In qua nulla rō originis importatur: sed solū informatio quædā in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formā rei intellectæ. In Deo autē importa tomnimodā identitatē, quia in Deo est omnino idē intellectus & intellectū, vt supra ostensum est. Sed dicere importat principaliter habitudinem ad verbū conceptū. nihil enim est aliud dicere quàm proferre verbū. Sed mediāte verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quę in verbo prolato manifestatur intelligenti. Et sic sola persona quæ profert verbum, est dicēs in diuinis, cùm tamen singula personarum sit intelligens & intellecta, & per consequens verbo dicta.

¶ Ad quartū dicendum, q̄ verbum sumitur ibi figuratiuè, prout significatū vel effectus verbi dicitur verbum. Sic enim creaturę dicuntur facere verbū Dei inquātū exequun tur effectum aliquem, ad quē ordinātur ex verbo concepto diuinæ sapientiæ: sicut aliquis dicitur facere verbum Regis, dum facit opus ad q̄ ex verbo Regis instigatur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Verbum sit proprium nomen Filij.

DSECVNDVMSIC ꝓceditur. Videtur quòd Verbum non sit propriū nomen Filij. Filius eñ est persona subsistēs in diuinis. Sed verbum nō significat rem subsistētem, vt in nobis patet. Ergo verbum non potest esse proprium nomen personæ Filij.

¶ 2. Præterea, Verbū prolatione quādā procedit à dicētes: ergo Filius est propriè verbum, non procedit à Patre, nisi per modum prolationis. Quod est hæresis Valentini, vt patet per August. in lib. de Hæresibus.

¶ 3. Præterea, Omne nomē propriū alicuius personæ significat proprietatem aliquam eius: si igitur verbum sit proprium nomen Filij, significabit aliquā proprietatem eius: & sic erunt plures proprietates in diuinis quàm suprà enumeratæ sunt.

¶ 4. Præterea, Quicunq; intelligit, intelligendo concipit verbum. Sed Filius intelligit. Ergo Filij est aliquod verbum. Et sic nō est proprium Filij esse verbum.

¶ 5. Præterea, Heb. 1. dicitur de Filio: Portās oia verbo virtutis suæ. Ex quo Basilius accipit quòd Spiritussanctus sit verbum Filij. Non est ergo proprium Filij esse verbum.

¶ SED CONTRA est quòd Aug. dicit 6. de Trin. Verbum solus Filius accipitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd verbū propriè dictū in diuinis personaliter accipitur, & est proprium nomē personæ Filij, significat enim quādam emanationē intellectus. Persona autē, quę procedit diuinis ſm emanationē intellectus, dr̄ filius, & huiusmodi processio dicitur generatio, vt suprà ostēsum est. Vnde relinquitur, quòd solus Filius propriè dicatur verbum diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in nobis non est idem esse & intelligere. Vnde illud, quod habet in nobis esse intelligibile nō pertinet ad naturā nostrā: sed esse Dei, est ipsum ei' intelligere e. Vnde verbū Dei, non est aliquod accidēs in ipso, vel aliquis effectus eius, sed pertinet ad ipsam naturā eius. Et ideo oportet, quod sit aliquid subsistēs. Quia quicquid est in natura Dei, subsistit. Et ideo Damasc. dicit, q̄ verbum Dei est substantiale, & in hypostasi ens. Reliqua verò verba, scilicet nostra, virtutes sunt animæ.

¶ Ad secundum dicendū, quòd nō propter hoc error Valētini est dānatus, quia Filium dixit prolatione natum, vt Arriani calūnia bātur, sicut Hila. refert 6. de Trinit. sed propter varium modum ꝓlationis, quē posuit, sicut patet per Aug. in lib. de Hæresibus.

¶ Ad tertium dicēdum, q̄ in nomine verbi eadē proprietas importatur, quæ in nomine Filij. Vnde dicit Aug. Eo dicitur verbum quo filius. Ipsa enim natiuitas Filij quæ est proprietas personalis eius, diuersis nominibus significatur: quæ filio attribuūtur ad ex primendū diuersimode perfectionem eius. Nā vt ostendatur cōnaturalis Patri, dicitur Filius: vt ostēdatur coæternⁿ, dicitur Splendor: vt ostēdatur oīno similis, dicitur Imago: vt ostēdatur immaterialiter genitus, dicitur Verbū. Non autē potuit vnum nomē inueniri, per quod omnia ista designarēturⁿ.

¶ Ad quartū dicendū, q̄ eo modo conuenit Filio esse intelligētem, quo cōuenit ei esse Deū e, cum intelligere essentialiter dicatur in diuinis, vt dictū est. Est autē filius Deus genitus, non autē generans Deus. Vnde est quidem intelligens, non vt producens verbum, sed vt verbum procedens, prout scilicet in Deo verbum procedēs secundū rem non differt ab intellectu diuino, sed relatione sola distinguitur à principio verbi.

¶ Ad quintum dicendū, quod cum de Filio dicitur, portans omnia verbo virtutis suæ, verbum figuratè accipitur pro effectu verbi. Vnde glos. ibi dicit, quòd verbum sumitur pro imperio, inquantum, scilicet ex effectu virtutis verbi est, quòd res cōseruentur in esse: sicut ex effectu virtutis verbi est, q̄ res producātur in esse. Quod verò Basilius interpretatur verbum pro Spiritusanct. improprie & figuratè locutus est, prout verbum alicuius dici potest omne illud quod est manifestatiuum eiⁿ, vt sic ea ratione dicatur Spiritussanctus verbum Filij, quia manifestat Filium.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum in nomine Verbi importetur respectus ad creaturam.

DTERTIVM sic proceditur. Videtur quod in nomine Verbi non importetur respectus ad creaturā. Omne enim nomē connotans effectum in creaturas essentialiter in diuinis dicitur. sed Verbum non dicitur essentialiter, sed personaliter, vt dictum est. Ergo Verbum nō importat respectum ad creaturam.

¶ 2. Præterea, Quæ important respectum ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore, vt Dominus & creator. sed verbum dicitur de Deo ab æterno. Ergo non importat respectum ad creaturam.

¶ 3. Præterea, Verbū importat respectū ad id à quo ꝓcedit. si ergo importat respectū ad creaturam. sequitur q̄ procedat à creatura.

¶ 4. Præterea, Ideæ sunt plures secundum diuersos respectus ad creaturas. Si igitur verbum importat respectum ad creaturas, sequitur quòd in Deo nō sit vnum verbum tantùm, sed plura.

¶ 5. Præterea, Si verbum importat respectum ad creaturam, hoc non est nisi inquantum creaturæ cognoscuntur à Deo, sed Deus non solum cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in verbo importabitur respectus ad non entia. quod videtur falsum.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in lib. 83. Quæstionum, quod in nomine Verbi significatur nō solū respectus ad Patrem, sed etiam ad illa quæ per verbum facta sunt operatiua potentia.

Quæst. 63.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in Verbo importatur respectus ad creaturam e. Deus enim cognoscendo se cognoscit omnem creaturam. Verbum igitur in mente conceptum est repræsentatiuum omnis eius, quod actu intelligitur. Vnde in nobis sunt diuersa verba, secundum diuersa, quæ intelligimus. Sed quia Deus vno actu & se & omnia intelligit, vnicum verbum eius est expressiuum, non solum Patris, sed etiam creaturarum. Et sicut Dei scientia, Dei quidem est cognoscitiua tātùm, creaturarum autem cognoscitiua & factiua: ita verbum

Dei

Nō sor ꝓ secundum emanationē à principio intellectus, est Filius, sequitur q̄ verbi nomen conueniat Filio. Ex eo verò q̄ talis ꝓcessio est ipsa generatio, quā cōstat terminari ad Filiū, sequitur q̄ idem sit esse Filiū & esse verbū. Ac ꝓ hoc esse, verbū est proprium ipsi Filio, quēad modum esse Filium: & sic soli ꝓprie cōuenit.

¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulū tertium.*

IN titulo nota ly ī nomine verbi: nō enim quæritur verū res q̄ est verbū, respiciat creaturas, sed verū res illa diuina, vt verbi nomine significat, claudat respectū aliquē ad creaturas.

Q. 14. art. 2. & 4.

¶ In corpore tria facit. ¶ Primò proponitur cōclusio directè respōsiua quæsito affirmatiuè, simul cū medio, ac phoe respōdet quo ad respectū in cōi. ¶ Secūdò determinādo qualis est ille respectⁿ, rēdet de tali respectu, cōmuni tamen Patri & creaturis. ¶ Tertiò distinguēdo, rēdet de respectu quo tū respicit creaturas. ¶ Quo ad primū cōclusio est de respectu in cōmuni, sicut in cōi quoque quæsitū fuit. & est ista. In verbo Dei importatur respectus ad creaturas. Et subinsigit statim medium: quia Deus cognoscendo se, cognoscit creaturas. ¶ Quo ad secundū autē ꝓpositum, medū explicatur magis applicando ipsū ad conclusionē cōtinētā ad respectum talē, s. verbū Dei est expressiuū Patris & creaturarū. Probatur enim sic. Verū est repræsentatiuū oīs eius quod actu intelligitur: ergo verbū Dei est expressiuū, nō solū Patris, sed etiā creaturarū. Antecedēs ꝓbatur, In nobis apud quos sūt diuersa verba ſm diuersa intellecta in actu.

191 1. dist. 27. q. 1. art. 2. Et veri. q. 4. art. 5. & quol. 4. q. 1. art. 4. Arti. 4.

¶ Quo ad secundū autē ꝓpositum, medū explicatur magis applicando ipsū ad conclusionē cōtinētā ad respectum talē, s. verbū Dei est expressiuū Patris & creaturarū. Probatur enim sic. Verū est repræsentatiuū oīs eius quod actu intelligitur: ergo verbū Dei est expressiuū, nō solū Patris, sed etiā creaturarū. Antecedēs ꝓbatur, In nobis apud quos sūt diuersa verba ſm diuersa intellecta in actu.

¶ In respon-

in actu. cõsequẽtia vero probatur, quia De⁹ vnico actu se & omnia intelligit. ¶ Quo ad tertiũ est hęc cõclusio, Verbũ Dei eiꝰ q̃ est in Deo patre, est expressiuum tũ, creaturarum verò est expressiuum & operatiuum. Probatur, Scientia Dei est Dei quid est cognoscitiua tũ, creaturarũ autẽ cognoscitiua & factiua: ergo verbũ Dei, &c. Et cõfirmat autoritate Scripturæ: Dixit & facta sunt.

¶ Circa prędicta vniuersaliq; hãc materiã, aduerte hic esse 4. ¶ Primò, res dicta verbo. ¶ Secũdò, relatio inter verbũ & rẽ dictã. ¶ Tertiò, modus quo verbum refertur ad res dictas.

¶ Quarto, ratio quare sic refertur. Et quo ad res dictas, quidẽ in primo art. huius quæstio. in rẽspõsione ad tertiũ habuimus, q̃ sunt hæc tria, s. essentia diuina, personæ diuinæ, & oĩs creatura. Pater eĩn dicit hæc omnia verbo. Relatio verò verbi ad res dictas vt sic, est relatio rationis: & est relatio expressiui ad expressum vt in litera dicitur: & in his duobus cõueniunt alij nobiscũ, coacti fortẽ autoritate Aug. In reliquis autem duobus, s. in modo & cã, diuersitas est opinionum. Sco. enim in 2. di. 1. q. 1. art. 2. & in quoliberis, q. 14. ar. 2. tenet q̃ verbum Dei ex vi productionis suæ nõ procedit ex scientia creaturarũ, sed diuinæ essentię. Et rursus (vt ex d. 32. q. 1. ad vltimum eiusdẽ sumitur) tenetq; verbum sic procedit de scientia solius essentiæ quod non procedit vt verbũ personæ, nisi cõcomitãter, ita q̃ imaginatur Patrẽ ex hoc q̃ intelligit diuina essentia verbũ producere, quòd quidẽ ex vi productionis suę exprimit essentiam, personas autẽ diuinas cõcomitãter tanquã res necessario iunctas essentiæ, creaturas verò habet, quod repręsentet cõpleta iã productione ipsi⁹ verbi. ¶ Est autẽ sum. lamẽtum positionis suæ: quia ponit in 35. dist. primi, creaturas ꝓduci à Deo in esse cognito. Et ꝓpterea imaginatur, q̃ essentia diuina primo quasi mouet intellectũ paternũ ad productionẽ terminiꝰ infiniti, id est verbi, & deinde ad terminum finitũ, id est creaturã in esse cognito. Et sic verbum nõ põt produci de scientia creaturarũ, quæ est in secundo instanti naturæ. Arguit quoque ad hoc ĩ secũdo vbi supra tripliciter. Primò, Si Verbũ ꝓcederet vt verbũ diuinæ essentiæ, & oĩs intelligibilis, pari rõe Spũs. spiraret, vt amor diuinæ essentiæ, & oĩs amabilis intellecti: sed hoc est falsũ, ergo ꝓbat falsitas: quia tũc vel Deꝰ necessariò amaret creaturas, vel Spũs. nõ necessariò produceretur, quorum vtrũq; est impossibile. Secundò, Si verbum ꝓcederet ex omnibus. &c. ergo procederet de seipso verbo vt noto Patri, q̃ est in cognuenięs. & tenet sequela: quia vnũ de intellectis formatur à Patre ẽ verbũ. Tertiò, Nulla relatio realis alicuius ꝑsonæ diuinæ est ad creaturã, sed geniti ad id de quo gignit, si est distinctum realiter, est relatio realis, ergo verbũ nõ est genitum de lapide vt noto Patri. ¶ S. T. autẽ, vt hic patet, tenet verbũ Dei natũ esse ĩ oĩbus q̃ sunt in scientia Patris, s. essentia personis & omni alio intelligibili simplici, q̃ dico ꝑ ly scita à Deo scientia visionis. Imaginatur eĩn, vt expresse in 1. art. dixit, q̃ Pater intelligẽdo se & Filium & Spũm s. & oẽm creaturã (subaudi tu simplici intelligẽtia) cõcipit verbum: ita q̃ prius sm rõnem Deus ꝑ intelligit quicquid naturaliter reducet in diuina essentia, quã ꝓducat filium. Verũ tũ est, q̃ verbũ principaliter exprimit essentiã suã, & secũdariò creaturas, sicut & Deus pater principaliter intelligit essentiã suã, & secũdariò creaturas: ita q̃ ly principaliter & ly secũdariò nihil aliud significãt nisi in se & ĩ alio: Creatura eĩn ĩ essentia diuina, ipsa aũt essentia in se ĩtelligitur & exprimitur. ¶ Ad imaginationes aũt Scoticas facile est rẽdere. Primariũ eĩn fundamẽtũ nihil valeręꝰ ex eo patet, q̃ ꝓductio illa creaturarũ chimerica ẽ: & periculosã ingerẽs doctrinã. sequitur eĩn, Deũ gloriosũ nõ posse esse absq; hoc q̃ sint creaturæ in esse diminuto, q̃ in Philosophia ridiculũ, in fide aũt scãdalũ vi-

172 Quarto

93

Dei eius quod in Deo patre est, est expressiuum tãtũm, creaturarum verò est expressiuum & operatiuũ. Et propter hoc dicitur in Psal. Dixit & facta sunt, quia importatur in verbo ratio factiua eorũ quę Deus facit. ¶ Ad primvm ergo dicendũ, q̃ in nominę Personæ includitur etiam natura obliquè e. Nã persona est rationalis naturæ indiuidua substãtia: in nomine igitur personæ diuinæ quãtũ ad relationẽ personalẽ nõ importatur respectus ad creaturã, sed importatur in eo quod pertinet ad naturã. Nihil tamen prohibet inquantum includitur in significatioe eius essentia, q̃ importetur respectu ad creaturam. Sicut eĩ propriũ est Filio q̃ sit filius, ita propriũ est ei, q̃ sit genitus Deus, vel genitus creator. Et per hunc modũ importatur relatio ad creaturã in nomine Verbi. ¶ Ad sm dicendum, quòd cum relationes cõsequantur actiones, quædã nomina important relationẽ Dei ad creaturã, quæ consequitur actionẽ Dei in exteriorẽ effectũ trãseũtem, sicut creare & gubernare. & talia dicuntur de Deo ex tempore c. Quædã vero relatio est, quæ consequitur actionẽ non transeuntem in exteriorẽ effectum, sed manentẽ in agẽte, vt scire & velle. & talia non dicuntur de Deo ex tẽpore c. Et huiusmodi relatio ad creaturam importatur in nomine Verbi. nec est verum, quòd nomina importantia relationẽ Dei ad creaturas omnia dicãtur ex tẽpore, sed sola illa nomina quæ important relationem consequentem actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem ex tempore dicuntur e. ¶ Ad tertium dicendum, quòd creaturæ nõ cognoscuntur à Deo per scientiã à creaturis acceptam, sed per essentiam suam. Vnde nõ oportet, quòd à creaturis procedat verbum, licet verbũ sit expressiuũ creaturarũ. ¶ Ad quartũ dicẽdum, q̃ nomẽ Ideæ, principaliꝰ est impositum ad significandum respectum ad creaturã. Et ideo pluraliter dr̃ ĩ diuinis e, neq; est personale. Sed nomẽ verbi principaliꝰ impositũ est ad significãdã relationẽ ad dicentẽ. & ex cõsequẽti ad creaturas, inquantũ Deus intelligẽdo se intelligit omnẽ creaturã. Et pp hoc in diuinis est vni cum tantum verbum, & personaliter dictũ. ¶ Ad quintum dicendum, q̃ eo modo quo scientia Dei est nõ entium, & verbum Dei est non entium, quia non est aliquid minus in verbo Dei quàm in scientia Dei, vt Aug. dicit. Sed tamen verbum est entium, vt expressiuum & factiuum: non entium autem, vt expressiuum & manifestatiuum e.

Lib. 15. de Trin. c. 14.

94 a

97 b

98

deẽsed de his aliàs. Nos eĩ essentiã diuinã & formaliter & obiectiuè omne intelligibile cõprehẽdere tenẽtes, ex superi⁹ determinatis dicimus, q̃ qa verbũ ꝓcedit nõ ex qualicũq; cogitatione essentiæ diuinæ, sed ex cõprehẽsiõe eiusdẽ, oportet vt ꝓcedat ex notitia eĩm q̃ ĩciunt cõprehẽdẽdo diuinã essentiã. sed hæ sunt oĩa supradicta, vt patet ex q. 14. ergo. Et hoc ꝓculdubio fuit fundamẽtũ S. T. Et quo ad primã obiectionem Sco. dicit breuiter, q̃ vniformiter loquendo s. de creatura intellecta in Deo, & similiter amata in Deo, par ratio est de Verbo & Spiritusan. nec aliquod sequitur cõueniens. Posset tamẽ simpliciter negari sequela, & parietas rõnis: quia amor respicit res amabiles in seipsis, verbum autẽ res in intellectu. Ad secundã verò dicitur, quod nullũ incõueniens est Verbũ procedere ex seipso & Spũsan. vt notis l'atri, id est ex notitia quã hẽt Pater de eis, imò hoc est necessarium propter alatã rationẽ. Quin potius, quam ipse Sco. expresse in 6. di. primi reneat, quòd Pater prius intelligit Filiũ, quã procducat ipsum voluntariè reputatur hoc incõueniẽs. ¶ Tertia aũt obiectio rõnione non est digna: quã verbũ nõ distinguitur realiter ab his, à quibus ꝓcedit vt cognitis, sed à quo procedit vt dicẽre vt de se patet. Esto tamẽ in hac materia cautus, ꝓpter veritatẽ conditionalẽ. Si Deus nihil intelligeret in sua essentia, nisi ipsam solã, adhuc haberetur producũ verbi. Ex hac enim sequi videtur, quòd ꝓductio verbũ ꝓcedit à Deo. Habes nãque aliã cõditionalẽ. Si Deus nõ esset posterius ꝓductione ad ira. Quare nec ex his fallaris, qd naturaliter de facto sit sequẽtũ, dicito vt supra. Dixi autẽ naturaliter, qm ea quæ Deꝰ de facto liberẽ nouit, cum naturale ꝓcedat liberũ, ꝓcul ab ipsa disputatiõe sunt. Et qm in cõprehensione naturalis vis scientiæ diuinę clauditur ars creaturæ factiua, quãuis nõ concludatur volitio earũ: idcirco verbum Dei adequans naturalem eius scientiã, habet respectum ad creaturam, non solum expressiui, sed etiam operatiui, vt in litera ex Aug. dr̃. ¶ In rũsione ad primũ nota q̃ cõtra eã sunt argumenta Aur. apud Capr. in 27. d. 1. q. 2. in cõclus. 5. ad probãdũ, q̃ verbũ ex ꝑsonali ꝓprietate hẽt q̃ referatur ad creaturas: oĩa eĩn ex hoc ruũt, q̃ supponũt, q̃ idẽ sit dicere. Verbũ sm ꝓpriã rõnẽ refertur ad creaturas: & dicere: Verbũ ex proprietate ꝑsonali habet q̃ referatur ad creaturas cum tũ hęc multũ distẽt, & primũ cõcedi possit, sm autem nõ. Et huius rõ est: qm verbũ claudit in propria rõe notitiã q̃ est de numero essentialium propter quã (vt in litera dr̃) refertur ad dicta nota & facienda. ¶ In rũsione ad quartũ aduerte, q̃ ĩ illis verbis, Nomẽ verbi principaliꝰ impositũ est ad significãdã relationẽ ad dicẽtẽ, iudicio meo, retractat S. T. id q̃ in q. de ve. q. 4. ar. 5. dixerat, s. q̃ Verbi nomẽ principaliter significet absolũ. Et sequitur hæc retractatio determinationẽ quã in 1. ar. hic fecerat, s. q̃ Verbũ sit nomẽ ꝑsonale tm̃ ita q̃ verbũ significat primo proprietatẽ ꝑsonalẽ ipsi⁹ filij in cõcreto, & qm̃ quasi subtractũ est notitia cõnotata, ideo referr̃ etiã ad dicta, &c. Et hoc cõsonat rũsioni ad primũ, & verbis ꝓcedẽtis ar. s. verbũ significat q̃dã emanationẽ ĩtellectꝰ. Cõstat eĩn emanatio illa ꝓprietas ꝑsonalis ẽ Filij. Nisi enim hoc ẽt primo ei⁹ significatũ ex ꝓpria ei⁹ significatiõe nõ significaret ꝓprietatẽ ꝑsonalẽ Filij in diuinis, sed ex cõnotato tm̃, cui⁹ oppositũ ibidẽ dicitur.

¶ *Super Quæstionis trigesimæquintæ Articulum primum.*

TItulus ex supradictis clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo ponit tres cõditiones requisitas ad imaginem. Secundò respondet quæsito.

¶ Quo

Quæstio Trigesima quinta, De Imagine in duos articulos diuisa.

DEINDE quæritur de imagine. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primò, vtrum imago in diuinis dicatur personaliter. ¶ Secundò, vtrum sit proprium Filij.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrũ imago in diuinis dicatur personaliter.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd imago non dicatur personaliter in diuinis. Dicit enim Aug. in lib. de fide ad Pe. Vna est sãctæ Trinitatis diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Igitur imago dicitur essentialiter & non personaliter.

¶ 2. Præterea, Hila. dicit in li. de syno. quod imago est rei eius ad quam imaginatur species indifferẽs. Sed species, sine forma, in diuinis dicitur essentialiter: ergo & imago.

¶ 3. Præterea, Imago ab imitando dicitur. In quo importatur prius & posterius. Sed in diuinis personis nihil est prius & posterius. Ergo imago non potest esse nomen personale in diuinis.

¶ SED CONTRA quòd dicit Aug. Quid est absurdius quàm imaginem ad se dici? Ergo imago in diuinis relatiuè dicitur. Et sic est nomen personale.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de ratione imaginis est similitudo. Non tamẽ q̃cunque similitudo sufficit ad rationem imaginis, sed similitudo quæ est in specie rei e, vel saltem in aliquo signo speciei. Signum autem speciei in rebus corporeis maximè videtur esse figura. Videmus enim quòd diuersorum animalium secundũ speciem sunt diuersæ figuræ, non autẽ diuersi colores. Vnde si depingatur color alicuius rei in pariete, nõ dicitur esse imago nisi depingatur figura. Sed neque ipsa similitudo speciei sufficit vel figuræ, sed requiritur ad rationem imaginis origo. Quia vt Aug. dicit in lib. 83. Quæstionum, vnum ouum nõ est imago alterius, quia non est de illo expressum e. Ad hoc ergo, q̃ verè aliquid sit imago, requiritur quòd ex alio procedat sibi male ei in specie, vel saltẽ in signo speciei. Ea verò quæ processionem siue originem important in diuinis, sunt personalia. Vnde hoc nomen imago est nomen personale.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod imago propriè dicitur quod procedit ad similitudinẽ alterius. Illud autem, ad cuius similitudinẽ aliquid procedit, propriè dicitur exemplar, improprie verò imago. Sic tamen Aug. vtitur nomine Imaginis cum dicit diuinitatem sanctæ Trinitatis esse imaginem ad quam factus est homo.

¶ Ad sm dicendum, quòd species (prout ponitur ab Hila. in diffinitione imaginis) importat formã deductã ĩ aliquo ab alio. Hoc enim modo imãgo dr̃ esse species alicuius, sicuti id quod assimilatur alicui, dr̃ forma eius, inquãtum habet formam illi similem.

¶ Ad tertium dicendum, quod imitatio in diuinis personis non significat posteritatẽ, sed solam assimilationem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum nomen Imaginis sit proprium Filio.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur quòd nomen Imaginis non sit proprium Filio. Quia vt dicit Damas. Spiritusã est imago Filij. Non est ergo proprium Filij.

¶ 2. Præterea, De rõnẽ imaginis est similitudo cũ expressione e (vt Aug. dicit in lib. 83. Quæstionũ.) Sed hoc conuenit Spũsanctõ. Procedit enim ab alio secundũ modum similitudinis. Ergo Spũsanctus est imago, & ita non est proprium Filij, quòd sit imago.

¶ 3. Præterea, Homo etiã dicitur imago Dei secundum illud primæ ad Corint. 2. Vir nõ debet velare caput suum, quoniã imago & gloria Dei est. Ergo nõ est proprium Filio.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. dicit 7. de Tri. quod solus Filius est imago Patris.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ doctores Græcorum cõiter dicunt Spiritumsan. esse imaginẽ Patris & filij. Sed doctores Latini soli Filio attribuũt nomẽ imaginis. non eĩ inuenitur in canonica Scriptura, nisi de Filio. Dicit enim Col. 1. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus creaturæ. Et ad Heb. 1. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Huius autẽ rõnẽ assignãt quidã ex hoc, quòd Filius conuenit cũ Patre, non solum in natura, sed etiã in notione principij: Spiritus autem sanctus non conuenit cum Filio, nec cũ Patre in aliqua notione. Sed hoc nõ videtur sufficere: quia sicut secundum relationes non attenditur in diuinis, neque æqualitas neq; inæqualitas e (vt Aug. dicit) ita neq; similitudo, quæ requiritur ad rationẽ imaginis. Vnde alij dicunt q̃ Spiritusan. nõ põt dici imago Filij, quia imaginis nõ est imago: neque imago Patris, quia etiã imago refertur immediatè ad id cuius est imago. Spiritusan. autem refertur ad Patrem per Filium. Neque etiam est imago Patris & Filij, quia sic esset vna imago duorũ, quòd videtur impossibile. Vnde relinquitur, quòd Spiritusan. nullo modo sit imago. Sed hoc nihil est, quia Pater & Filius sũt vnũ principiũ ẽ Spiritusan. vt in fra dicetur. Vnde nihil prohibet sic Patris & Filij (inquantum sunt vnum) esse vnam imaginem, cum etiam homo totius Trinitatis sit vna imago.

¶ Et ideo aliter dicẽdũ est q̃ sicut Spiritusanc. quãuis sua processione accipiat naturam Patris, sicut & Filius, nõ tamen dicitur natus: ita licet accipiat speciẽ similem Patris, nõ dicitur imago: quia Filius procedit vt verbũ, de cuius rõne est similitudo speciei ad id à quo procedit nõ autẽ de ratione amorise, quãuis hoc cõueniat amori, qui est Spiritusan. inquãtum est amor diuinus.

¶ ADPRIMVM ergo dicendum, quod Damas. & alij doctores Græcorum communiter vtũtur nomine Imaginis pro perfecta similitudine.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd licet Spiritusan. sit similis Patri & Filio, nõ tamẽ sequitur, quòd sit imago ratione iam dicta.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd imago alicuius dupliciter in aliquo inuenitur. Vno modo, in re eiusdẽ naturæ secũdũ speciem, vt imago Regis inuenitur in filio suo. Alio modo, in re alterius naturę, sicut imago Regis inuenitur in denario. Primo autẽ modo Filius est imago Patris, secũdo autẽ mõdo dicitur homo imago Dei. & ideo ad designandam in homine imperfectionẽ imaginis, homo non solum dicitur imago sed ad imaginem, per quod motus quidã tendentis in perfectionem designatur. Sed Filius Dei non dicitur esse ad imaginem, quia est perfecta Patris imago.

Quæstio Trigesima sexta, de persona Spiritusanctí, in quatuor Articulos diuisa.

POST considerationem prædictam cõsiderandum est de his, quæ pertinent ad personã Spiritusanctí: quã nõ solum dicitur Spiritusanctus, sed etiam amor & donum Dei.

¶ Circa Spiritũsan. ergo quæritur quatuor. ¶ Primò vtrũ hoc nomẽ Spiritusan. sit proprium alicuius diuinæ personæ. ¶ Secũdò, vtrũ illa persona diuina quæ Spiritusan. dicitur, ꝓcedat à Patre & Filio. ¶ Tertiò, vtrũ ꝓcedat à Patre per Filiũ. ¶ Quartò, vtrum Pater & Filius sint vnũ principiũ Spiritusan.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrũ hoc nomen Spiritusanctus sit propriũ nomen alicuius diuinæ personæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomẽ Spũsanctus nõ sit proprium nomẽ alicuius diuinæ personæ. Nullum enim nomen commune tribus personis est proprium alicuius personæ: sed hoc nomẽ Spiritusanctꝰ est cõmune tribus personis. est per accidens naturaliter & identicè, vt de se patet. Quando ergo dicitur amor diuinus, si ly diuinus non trahat amorem extra latitudinem differentiarum per se amoris, sed infra latitudinem voluntatis, in quantum voluntas est, latitudinem stando, denotet eius sit vt obiecti & amãtis scilicet Dei: Negandum est quòd inquantum huiusmodi sit similis. Nec in hoc sensu intelligenda est propositio in calce literæ subiuncta. Ratio autem patet ex dictis. Si autem ly diuinus sit denominatio sumpta: quasi ab extraneo, pura à natura, cui identificatur, eunc concedendum est rõne identitatis, inter amorem & naturam, quòd amor diuinus vt sic, est similis ei à quo procedit. Et in hoc sensu intelligas literam præsentem. Quo ad alium terminum aduerte, quòd cum dicitur, Spiritusanctus procedit vt amor diuinus, & in aliis similibus locutionibus, duplex sensus fieri potest. Primò propriè, vt denotentur tantùm formalia & propria illius modi procedendi. Secundò, extensiuè, vt denotentur etiam cõmunia & concomitantia modum procedendi, siue terminum. Verbi gratia in proposito: Cum dicitur, Spiritusanctus procedit vt amor diuinus: si ly vt, sumat̃ propriè, propositio non est vera, accipiẽdo amo-

¶ Quo ad primũ cõditiones sunt similitudo specifica seu secũdum specificũ signum, puta figurã, orta ex illo cuius dicitur imago. Et prima quidem cõditio s. similitudo per se nota, relinquitur. Secunda autem quo ad figurã declaratur in animalibus & picturis. Tertia autẽ probatur autoritate Aug. asserędo in stantiam de ouis. Et aduerte diligenter quod hæc tertia cõditio intelligitur per se, id est, quòd origo term inetur ad ipsam, in quantum similitudo est id est, ad hoc quod similitudo, & nõ per accidens res illa sit similis. Et hoc bene nota, quoniam super hoc fundatur processus sequentis articuli: nisi enim sic intelligereetur, omnes imaginis conditiones cõueniret Spiritusanctõ:

¶ Contra hãc tamẽ tertiam imaginis cõditionem arguit Aure. quia sequeretur, quòd ioli artifices imaginũ habeẽt imagines. Sed hæc obiectio ex rudi intellectu procedit: quoniam eĩ verum sit, imaginẽ semper oriri à repræsentato, memorẽ tamẽ oporeret esse, q̃ hoc non contingit vno tantum modo: quoniã quã doq; oritur à repręsentato secundum esse naturale principiãte. sicut filij⁹ oritur à patre: quãdoque secundũ esse intellectũ, seu cogitatũ, vt statua Cęsaris oritur à Cæsare cogitato in mẽte artificis: vnde patet, consequentiam nihil valere.

¶ Quo ad secundũ cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè est, Imago in diuinis est nomẽ personale. Probat̃, Nomina important̃ originem in diuinis, sunt personalia: ergo imago est nomen personale. Antecedens patet, consequẽtia verè tenet ex ratiõe imaginis assignata.

¶ *Super Quæstionis trigesimæquintæ Articuli secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primò dicit quid vsus de hoc quæsito habeat. secundò tractat duas opiniones. tertiò determinat.

¶ Quo ad primum tria dicit, primò vsum Græcorum, secũdò, Latinorum, tertio sacræ Scripturæ: quę omnia clarè patent in litera.

¶ Quo ad secũdũ, quia vsus Latinorum autoritate Scripturæ sacræ cõfirmatus est, circa eius rationem diuersæ afferũtur opiniones, quare s. solus Filius imago dicitur. Et prima quidem opinio propter conuenientiam in notione cũ Patre excluditur: quia secundum notionalia nõ attenditur q̃ qualitas: ergo nec similitudo: ergo nec imago. Secunda autem discurrens per singulares inueniens cuius possit dici Spiritusanctus, imago, exclusis quibus posse dici Patris & filij, inquantum sunt vnum. Et cõfirmatur, quia homo est vna imago totius trinitatis. ¶ Quo ad tertium redditur prædicti vsus Latinorum & Scripturæ ratio. & quia, vt dicitur in secundo, Post idẽ est scire causam conclusionis & ipsam simul, respondentur quæsito affirmatiua conclusione, s. imago est nomen proprium Filij: & eius probatio nihil aliud est, quã rõ, quare Spiritusanctus non dicatur imago, Filius autem sic. Et consistit rõ in hoc, Filius procedit vt verbũ, de cuius rõe est similitudo specifica ad id à quo procedit; Spiritus verò sanctus procedit vt amor de cuius rõe non est talis similitudo, ergo Filius solus est imago. Antecedens ex quæstio. 27. quo ad vtranque partẽ patet. Cõsequẽtia autem tenet ex rõe imaginis. Et manifestatur ac cõfirmatur vis rõnis huius assignantis pro causa modum procedendi ex simili differentia propter similem eãm ibi inuẽtam, inter Filium & Spiritum sanctum, in hoc quod est esse natum, quãuis enim vtęque sua processione Patris accipiat naturã, solus tamen Filius dicitur natus propter modum procedendi differentem vtriusque, vt suprà manifestatũ est: quia scilicet procedit vt similis, &c. Et ne aliquis solicitus restãret vnde habet Spiritusanctus, quòd sit similis Patri & Filio: aut crederet hoc ex modo procedendi habere, subiunxit, quod similitudo conuenit Spiritusancto non inquantum amor, sed inquantum amor diuinus.

¶ Circa hæc dubium occurrit ex Aureolo apud Capreolum in viigesima septima distinctio. primi, quæst. secunda conclusione sexta. Et est dubium ex præsenti litera ortum habens, eandẽque infringens sic: Spiritusanctus procedit vt amor diuinus. ergo vt similis ergo ratio addũcta nihil valet. prima consequentia tenet ex litera dicente, quòd Spiritusanctus inquantum amor diuinus, habet quòd sit similis. secunda autem & antecedens per se patent.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis distinguendũ sunt termini in antecedente positi, scilicet, ly amor diuinus & ly proceditur. Quo ad primum scito, quòd forma communis potest dupliciter contrahi, & à contrahente denominari. primò per aliquã differentiam per se illius, secũdò per aliquid extra latitudinem formalem illius. Exemplũ primi color albus. exemplum secundi, color naturalis, albedinis enim differentia est coloris per se diuersificatiuæ naturæ verò, sicut & ars, extra genus coloris est. Amor igitur dupliciter contrahi potest. primò per amoris proprias differẽtias, puta amicitiæ, vel concupiscentiæ. secundò per naturas amantes: puta angelicam vel humanam. Et si quidẽ amor cõtrahatur per omnes suæ latitudinis per se differentias: nunquam inuenies aliquã, ex qua habebit rationem sui filij es id à quo ꝓcedit. Tũ quia omnes per se differentię infra appetitus ambitum continentur, in quo nihil habet rationem sui filij. Tum quia vt infra patebit, impulsio quædam est. Ac per hoc, omnes per se eius differẽtias oportet esse impulsionis per se diuersificatiuas, q̃ à similis ratione, quam uis non causaliter, formaliter tamen remotum est. Si verò per aliquid extraneum contrahatur, nihil prohibet similis quandoque rationẽ habere: sed hoc

Pars 4. Quæst. 36. Artic. 4.

In corp.

194 a

b

163

194 a

rem diuinũ identicè, quoniã ex ꝓpriis processionis amoris etiã diuini infrã
lætitudinem voluntatis solus stãdo, Spũsſan. nõ habet ꝓ sit Deus sed quod sit
amor Dei: vt amantis & amati: sed est vera pro amore diuino formaliter. Sed
tunc concesso antecedente nihil valet prima cõsequentia, vt patet ex dictis.
Nec oppositũ habetur in litera loquẽte de amore diuino idẽticè. Si verò ly
vt denotat etiam cõiũ,
Circa me. tunc est vera de amore diuino, & formaliter & identicè: & sic habet rationem similis. sed quoniam proprie & forma liter de modis procedẽdi à Theologis sermo habetur, idcirco illud antecedens de amore diuino primo modo ĩtelligendum est & admittendũ, sed negando
Declinando ad finẽ lib. est prima cõsequẽtia, s. ergo ꝓcedit vt similis.
¶ Et ad probationẽ dicendum est, quòd laborat in æquiuoco, vt patet ex dictis, quoniã ly diuinus, æquiuocũ est cũ sumitur objectiuè & effectiuè, vt in antecedẽte sumit, & cũ sumitur idẽticè, vt in probatione consequentię fit.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ sextæ Articuli primum.*

IN titulo aduerte, ꝙ ly Spiritusſan. duplicitẽ sumi potest. Primò in viduarũ distinctionum, vt scilicet ly Spiritus. sit substantiũ, & ly
Cap. 4. & sequentib. sanctus adiectiuũ. Alio modo in vi vnius nominis, vt scilicet imponeretur nomen proprium, sicut Iohannes. In proprio hoc secundo modo quærit, ꝙ quod denotandum dicitur in titulo vnum hoc nomen, &c.
Q. 27. ar. 4. & 5. In corpore vna est cõclusio responsiua quæsit affirmatiuè, hoc nomen Spiritusſan. est ꝓprium diuinæ personæ procedentis per modũ amoris ex accõmodatione facta Scripturæ. Et quoniam conclusio hæc duo includit, scilicet necessitatem accõmodationis, & connenientiam talis accõmodationis: ideo in litera vtrumq; fit: Declaratur enim primo nec essitas accõmodationis sic: Altera processio in diuinis, quæ scilicet est per modum amoris, caret
Cap. 19. & lib. 5. c. 11. nomine proprio, ergo & relationes: ergo & persona procedens: ergo sicut relationes nominatæ sunt ex accommodatione, ita & persona. Deinde assignatur ratio talis accõmodationis ex partibus significationibus. Tum quia cõmunes Patri & Filio. Tum quia amoris diuini quo ad vtrumque proprietatẽ insinuãt, vt clarè patet in litera.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ sextæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, ꝙ hũ articulus sit cõtinet in le duas quæstiones, s. an Spiritusſan. procedat à Filio, & an Spiritusſan. sic procedat à Filio, ꝙ si non procedere: ab eo, nõ distinguerẽur personaliter ab ipso. Et prima quidẽ quæstio inter Græcos & Latinos versatur. Secunda autem inter Latinos inter se.
¶ Propter quod dubium statim occurit in articulum, quoniam quæstiones sunt æquales numero his quæ verè scimus: hæc autẽ quæstio est vna, & scita sunt duo vt pater in corpore. Et in conuenit hoc, præcipuè articulatim scribẽtibus: est enim sigillatim singulas quæstiones discutere. ¶ Ad hoc dupliciter responderi potest. Primò quòd quia, vt dicitur in 1. Poste. idem est quærere an luna eclipsetur, & an sit aliqua ratio eclipsis lunæ: idem est quærere, an Spiritusſan. procedat à Filio, & an sit aliqua ratio processionis eius à Filio: patri autẽm quæsito constat optimè responderi, & quod ita est, & quòd propter tasem rationem ita est, vnde in hoc articulo nihil est vitij, sed respondendo explicatũ est ꝙ implicitè in titulo, continebatur. Nec oportuit in duos articulos diuidere quæsitum & quæsiti rõnẽ, alioquin oporteret omnẽ articulũ diuidere in duos. Secundò dicẽ, ꝙ quia in omni quæsito, scibili subintelligitur per se, & inquantum tale, & non est præsentis intentionis discutere processionem Spiritusſancti quãtercunque, sed per se ita, ꝙ intentum, est, vtrum Spiritusſan. procedat à Filio, id est vtrũ de ratione propria personæ Spiritusſan. sit procedere à Filio, quod enim conuenit alicui per se, cõuenit ei ex propria rõne. Ad hoc autem quæsitum affirmatiuè respondendo oportet non solum
Quæst. 28. ar. 1. & 4.
Ostendit enim Hilar. 8. de Trinita. in spiritu Dei al: qñ significari Patrẽ, vt cũ dr̃, spiritus Dñi super me. Aliquando significari Filiũ, vt cũ dicit Filiꝰ. In spiritu Dei eiicio dæmonia, naturæ suæ potestate eiicere se dæmonia, demonstrãs. Aliqñ de Spiritusſan. vt ibi, Effundam de Spiritu meo super omnẽ carnẽ. Ergo hoc nomen Spiritusſan. nõ est proprium alicuius diuinæ personæ.
¶ 2. Præterea, Nomina diuinarũ personarũ ad aliquid dicuntur, vt Boetius dicit in lib. de Trinit. Sed hoc nomen Spiritusſanct. nõ dicitur ad aliquid. ergo hoc nomen non est proprium diuinæ personæ.
¶ 3. Præterea, Quia Filius est nomẽ alicuius diuinæ personæ, nõ potest dici Filius huius vel illius. Dicitur autem Spiritus huius vel illius hominis. Vt enim habetur Num. 11. Dixit Dominus ad Moy. de spiritu tuo accipiam, tradãmque eis. Et 4. Reg. 2. Requiescit Spiritus Elię super Elisæum. Ergo Spiritusſanctus non videtur esse proprium nomen alicuius diuinæ personæ.
¶ SED CONTRA, est quod dicitur 1. Ioan. vlt. Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritusſan. Vt autem August. dicit 7. de Trin. cum quæritur quid tres: dicimus, tres personæ, Ergo Spiritusſanctus est nomen diuinæ personæ.
¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ cùm sint duę processiones in diuinis, altera earũ quæ est per modum amoris, non habet proprium nomen, vt supra dictũ est. Vnde relationes, quæ secundũ huiusmodi processionẽ accipiũtur, innominatæ sunt, vt etiam suprà dictum. Propter quod & nomẽ Personæ, hoc modo procedentis eadẽ ratione non habet propriũ nomen, sed sicut sunt accõmodata aliqua nomina ex vsu loquentium ad significandũ prędictas relationes, cũ nominamus eas nomine processionis & spiratiõis, quę sũt proprietatem significationis magis videtur significare actus notionales quã relationes: ita ad signifi. andũ diuinam personã, quæ procedit per modum amoris accõmodatum est ex vsu Scripturæ hoc nomen Spiritusſan. Et huius quidem cõuenientiæ ratio sumi potest ex duobus. Primo quidẽ ex ipsa communitate eius, quod dicitur Spiritusſan. Vt enim August. dicit 15. de Trinit. Quia Spũsſan. cõmunis est ambobus, id vocatur ipse proprię, quod ambo cõiter. Nam & Pater est Spiritus, Filius est Spiritus, & Pater est sanctu, & Filius est sanctus. Secũdò verò ex ꝓpria significatione. Nã nomẽ Spiritus in rebus corporeis impulsionẽ & motionem significare videtur. Nam flatum & ventum spiritum nominamus. Est autẽ propriũ amoris, quòd moueat & impellat voluntatem amantis in amatũ. Sanctitas verò illis rebus attribuitur, quæ in Deũ ordinantur. Quia igitur persona diuina procedit per modum amoris, quo Deus amatur, conuenienter Spiritusſan. nominatur.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod dico Spiritusſan. prout sumitur in virtute duarũ dictionũ, cõmune est toti Trinitati, quia nomine Spiritus significatur immaterialitas diuinæ substantiæ. Spiritus enim corporeus inuisibilis est, & parũ habet de materia. Vnde omnibus substãtiis immaterialibus & inuisibilibus hoc nomẽ attribuimus. Per hoc verò quod dicitur sanctus, significatur puritas diuinæ bonitatis. Si autẽ accipiatur hoc quod dico Spũsſanctus, in vi vnius dictiõis, sic ex vsu Ecclesię est accommodatum ad significandam vnã trium personarum, scilicet quæ procedit per modum amoris ratione iam dicta.
¶ Ad secundum dicendum, quòd licet hoc quod dico Spiritusſanctus, relatiuè nõ dicatur: tamen pro relatiuo ponitur, inquantũ est accommodatum ad significandã personam sola relatione ab aliis distinctã. Potest tamen intelligi in nomine aliqua relatio, si Spiritusſanctus intelligatur quasi spiratus.
¶ Ad tertium dicendũ, quod in nomine Filij intelligatur sola relatio eiꝰ qui est à principio ad principium: sed in nomine Patris intelligitur relatio principij. Et similiter in nomine Spiritus, prout importat quandam vim motiuam. Nulli autem creaturę cõpetit esse principium respectu alicuius diuinę personę, sed e conuerso. Et ideo potest dici Pater noster, & Spiritus noster: non tamen potest dici Filius noster.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum Spiritusſanctus procedat à Filio.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd Spiritusſanctus non procedat à filio. Quia secundum Dionys. non est audendum dicere aliquid de substãtiali diuinitate prętęr ea quę diuinitꝰ nobis ex sacris eloquiis sunt expressa. Sed in Scriptura sacra non
Cap. 19. & lib. 5. c. 11.
ostendere Spiritusſanctum procedere à Filio, sed ipsum vendicare hoc sibi ex sua personali proprietate siue forma, aliter non ostendere hoc conuenire ei inquantum huiusmodi.
¶ Ad cuius euidentiam pleniorem, scito quod alicui producto potest dupliciter conuenire produci necessariò à pluribus personis diuinis. Vnũ modo ex parte producentis, alio modo ex parte producti. Exemplum primi habetur in productione creaturæ à Deo, necessario enim est à tribus personis: quia indiuisa sunt opera Trinitatis ad extra, & non ratione producti: quia creatura posset produci: & esse sicut est, etiã si à solo Patre produceretur. Exemplum secũdi haberẽt, si creatura suo formali constituto primaretur, si nõ esset à pluribus personis. Ad propositũ Spiritusſan. ꝓcedit à Patre & Filio necessario, ex parte producentis secundũ omnes, quia omnia Patris non repugnantia Filio, sunt necessario cõmunia ipsi filio. An autem ex parte producti procedat necessario à Filio, in dubium vertitur. Quia verò conuenientia producto per se conueniunt ei ex parte sua cętera enim conueniũt per accidens, aut quasi per accidẽs: ideo per se loquẽdo quæritur vtrũ Spiritusſan. ex proprio constitutiuo ac distinctiuo habeat quod procedat à Filio.
¶ In corpore duo facit. Primò respondet quæsito. Secundò arguit Græcos.
¶ Quo ad primum ponitur vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet Spiritusſan. necessariò procedit à Filio. Et probatur tribus rationibus. Prima est. Si Spiritusſan. non esset à Filio non posset ab eo personaliter distingui. ergo. Et probatur sequela sic: Personæ diuinæ nõ distinguuntur ab invicẽ per aliquid absolutum sed solum relationibus oppositis originis secundum esse principiũ & à principio: ergo si Spiritusſan. non habet huiusmodi relationem originis à Filio, non distingueretur ab eo per se & absolute. Assumptum quidẽ scilicet nõ per aliquid absolutum, quia deesset vnitas essentiæ, eo quod omne absolutum est essentiale. Secunda verò, scilicet: quòd solis relationibus ex prima sequitur manifestè. Tertia autẽ, scilicet oppositis manifestatur ex eo, quòd in Patris vnica persona sunt duæ relationes non distinguentes ipsam, quia nõ sunt oppositæ relatiuè. Quarta autem, scilicet originis: quia in diuinis non possunt esse aliæ relationes oppositæ, nisi originis, quod est intelligendum de relationibus propriis. Quinta demum, scilicet secundum principium & à principio, ex præcedentibus manifestè sequitur consequentia verò probatur sic, Stante assumpto, aut Filius procedit à Spiritusſancto, aut e contra: sed primũ nullus dicit, ergo necesse est Spiritum esse à Filio. ¶ Circa conditionalem assumptam & eius probationem occurrit ex Scoto in primo distinctio. 11. quæstio. secunda, tenente oppositum. Arguitque contra fundamentum positionis, scilicet sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis, ex quatuor capitibus. Primò disparatio rationum formalium realium incompossibilium in eodem supposito distinguit realiter, vbicunque inuenitur: sed duo modi totales accipiendi naturam eãdem, scilicet per modũ nativitatis & processionis, sunt disparati, & in diuinis modo prædicto. ergo non sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas. Iuxta hoc motiuum soluit probationem adductam in litera de duabus relationibus in Patre, dicens, quòd non est eadem ratio de actiuis & passiuis productionibus, vnum enim potest dare esse pluribus, non tamen potest accipere esse pluries, nisi forte deserit esse. Et confirmatur motiuum hoc ex parte productionũ argumentis Aureoli in nona distinctio. primi, quæstiõ prima, articulo primo, consistentibus in hoc: Generari & spirari sunt incompossibilia in eodem supposito secluso, quòd ipsi generati coniunctũ sit spirare. ergo seipsis

seipsis realiter distinguũtur, cõsequẽtia plana est, & antecedẽs quo ad primã patrẽ est euidẽs. Quo ad secũdã verò ꝓbatur tripliciter. Primò, quia quicqd in diuinis cõuenit alicui rei & cõuenit ei formaliter & ex se: ergo et ĩcõpossibilitas istorũ cõuenit ex se. Et cõfirmat, qa incõpossibilitas ista oriẽ ex ordine, quo vna ꝓcessio ꝓsupponit aliã, Ordo aũt oritur ex rõibus formalibus. ergo ex seipsis prio sũt incõpossibiles. Secũdò, si incõpossibilitas ista ẽ ex eo ꝙ gũrari & spirare cõiungũtur spirare, in quo gũre cautẽ, spirare dat hanc incõpossibilitatem ipsi gũrari nõ effectiuè, aut finaliter, vt patet: nec formaliter, quia tũc sequeretur, ꝙ gũrari & spirare essent idẽ formaliter.
Canon. 7.
¶ Tertiò, qa si hinc est ĩcõpossibilitas ista, aut hoc est qa gũrari & spirare sunt idẽ re: aut qa
Lib. 1. c. 2. 3. sunt conueniunt in Filio: aut quia vnũ est ꝓnũ alterũ: sed nihilhorũ põt dici, quia hæc oĩa conueniunt ipsi spirare respectu essentiæ, cui cõstat non dare incõpossibilitatem ad spirari.
¶ Secũdum quæ, vnde monetur Sco. et. di. 1 Pater per impossibile non esset actiua spiratio, sed in solo Filio, adhuc esẽt Trinitas personarũ: ergo nõ requiritur oppositio relatiua, inter Spiritũsanctũ & personam à qua distinguitur, & sic ruit totus processus.
¶ Tertiũ caput ex parte constitutiũ ipsius Filij est, Filius cõstituitur in esse personali filiationẽ: ergo de facto distinguitur personaliter à Spiritusſ. filiationẽ: ergo secluso à Patris
Tex. 31. filiatione, ergo
Non loge à princip. intellectũ spiratione actiua, adhuc remanet, quo Filius personaliter distinguitur à Spiritusſan. ergo, &c. prima cõsequentia ꝓbatur ex illa maxima: de est principium constitutiuum & distinctiuũ ab aliis, vt patet per Prophyrium. & inductiuè. ¶ Quartum autẽ caput ecouuerso sumitur ex personali distinctiuo ad cõstitutiuũ sic, Filius distinguitur personaliter à Spiritusſancto, ergo per aliquid, quod est de ratiõe personali ipsius Filij, ergo non per spirationem actiuam: ergo secluso illa adhuc remanet personalis distinctio inter Filium & Spiritumſanctum. ¶ Prima consequentia probatur inductione & ratione. ¶ Inductione quidem, quoniam valet, A distinguit ß realiter, ergo est de eius ratione realiter distinguit essentialiter, ergo est de ratione essentiali distinguit suppositaliter, ergo est de ratione suppositali: distinguit relatiuè, ergo est de ratione relatiua, &c. Ratione autem, quia si distinctio personalis posset fieri per aliquid quod non est de rõne personali, nõ poterit sustineri humanitatẽ Christi non distingui personaliter à Verbo: dicam enim ꝙ distinguitur personaliter per aliquid, quod tamen nõ cõstituit personã. Et cõfirmatur hoc modũ ex parte distinctiui personalis, ab Aureolo vbi suprà ar. 2. sic. Si spiratio distingueret personaliter Filium à Spiritusſancto, Pater & Filius essent vna persona: sed hoc est falsum, ergo, cõsequentia probatur, spiratio distinguit Patrẽ & Filiũ à Spiritusſancto, vt sunt vnus Spirator. Et per te distinguit personaliter: ergo esse vnum spiratorem est esse vnã personam: & si non est esse vnam personã, ergo non distinguit personaliter. Et fũdatur processus super illa maxima, Omne vnũ formale dictinctiũ plurium ex vna parte ab aliquo ponit in illis pluribus aliquod vnũ fundamentũ illius distinctionis proportionale illi. ¶ Ad euidentiã huius difficultatis, quãtis tractare de cõstitutiis personarũ spectẽt ad 40. q. propter tũ specũlã ex cõsuetudine hãc materiam, scito ꝙ cum in diuinis nõ sit formaliter nisi substãtia & relatio, & substãtia vepote cõis, nec cõstituat nec distinguat hypostases, oportet quòd vtrunque relationi tribuatur. Relationi autẽ cũ possit aliquid conuenire dupliciter, scilicet secundum propria relationis, & secundũ cõia sibi & absolutis: quæcunque attribuuntur diuinis relationibus, necesse est cõuenire eis inquantũ relationes sunt. Et sic constituere ac distinguere, relationi diuinæ (prout relatiua res est) cõuenit. Inter rem autẽ relatiuam & absolutã, hoc interest, ꝙ res absoluta cõstituit rẽ in se, relatio vero cõstituit rẽ ad aliã. Et quũ vnũquodque sicut est ens, ita vnũ & distinctũ, constitutiũ absolutũ sicut constituit ens in se, ita distinguit illud secundũ se: & cõsequẽter ab vniuersis aliis. Cõstitutiũ verò in esse relatiuo, quia cõstituit ens ad aliud vnũ correlatiũ, sic ita distinguit illud ab alio vno rãtũ, alioquin diuersitas seu distinctio nõ esset, ꝓportionata passio entis. Pl? faceret cõstituiũ aliqd distinguẽdo q̃ cõstituendo, qꝰ nõ vt intelligibile. ¶ Si igitꝰ in diuinis sola relatio multiplicat Trinitatẽ & hoc nõ cõueni relationi p accẽs, sed quatenꝰ res relatiua est. Et res relatiua vt sic, cõstituit & distinguit relatiuè tãtũ secũdũ; eũ aliã distinctũ, nõ facit ĩquãtũ res relatiua, sed haberet eã ex cõib? sibi & absolutis: vt patet de disparatiõe. hæc eũ nõ est ꝓpria relatiuis & sic nõpõt cãti à relatiõe sm rõnẽ relatiõis. Cõsequẽs ẽ, qꝰ diuinis nulla sit distinctio realis nisi relatiua, ita ꝙ nõ solũ res distinctæ sint relatiuę, sed distinctio ipsa ẽ relatiua. Et cũ consistet distinctũ relatiui nõ esse sine relatiua oppõne, & esse nisi respectũ correlatiui tũ, manifestè sequitꝰ, ꝙ sola oppõ relatiua distinguit realꝰ diuinas personas. Et hæc ñ aduertere aut penetrare, fuit cã dissertiõis i hac materia. Si cũ aduertissent ꝙ Eccla tradẽdo vnitatẽ substãtiæ, & Trinitatẽ terũ relatarũ ex formali locutiõe, insinuat ꝙ hoc formaliter intellig̃ edũ est: vidissent, ꝙ fectũ ex hoc ipso, ꝙ dictũ nõ tradit nisi relatiuorũ, ꝙ et dictũ ipsa, ꝓpria relatiuis, quatenus relatiua sunt, esse dẽt ꝙ saluare non pũt dũ dicũt res q. dẽ distinctas esse relatiuas, dicũt distinguitꝰ absq; oppõne relatiua: qa sũt disparatæ & ĩcõpossibiles, &c. hæc eũ cõia sũt nõ ꝓpria relatiuis, vetã diximus. Ex his autẽ habetꝰ rõnũ ad obiectiões ex pte cõstituiui ipsiꝰ Filij, quũ eũ dr̃, qꝰ idẽ est cõstituiũ & distinctiuũ alicui, ab omnibus distinguẽdũ est de duplici cõstituiuo, s. absoluto, vel respectiuo: & ꝙ s. absoluto verũ est. In relatiuis verò subdistinguẽdũ est duplici dictõe, s. relatiua vel quæcũq; alia, pura disparata, seu cõtradicto ria, seu ẽ priuatiua. ¶ Et dicendũ, ꝙ de distõne relatiua loquõdo, falsissimũ ẽ assũpũ, qꝰ cõstituiũ alicui? i esse relatiuo, non est distinctiũ illꝰ distõne relatiua nisi à correlatiuo, ꝓ ipsã relationis natura, à cæteris aũt distinguit quouis alio modũ duplicũ vt sit, qa non est nisi ad dimidiũ nõ distinguit etiã relatiuè nisi à dimidio: à triplo aũt & quadruplo & reliq; entibus, distinguit qdẽ duplicitate inquãtum est hoc ens nõ relatiuũ, cum tollat fidẽ Trinitatis. Oportet ergo quòd Filius & Spiritusſanctꝰ ab inuicẽ referantur oppositis relationibus. Non aũt possunt esse in diuinis aliæ relatiões oppositæ nisi relationes originis, vt suprà probatũ est. Oppositæ autem relationes originis accipiuntur secundum principium & secundũ quod est à principio. Relinquitur ergo,
Q. 27. ar. 5. & q. 30. ar. 2.
Iñ Symb.
Cap. 13. de diu. nom. paulò post pũc.
quod omnes sui partes sigillatim probatur: Prima quidẽ scilicet nõ per aliquid absolutum, quia deesset vnitas essentiæ, eo quod omne absolutum est essentiale. Secunda verò, scilicet: quòd solis relationibus ex prima sequitur manifestè. Tertia autẽ, scilicet oppositis manifestatur ex eo, quòd in Patris vnica persona sunt duæ relationes non distinguentes ipsam, quia nõ sunt oppositæ relatiuè. Quarta autem, scilicet originis: quia in diuinis non possunt esse aliæ relationes oppositæ, nisi originis, quod est intelligendum de relationibus propriis. Quinta demum, scilicet secundum principium & à principio, ex præcedentibus manifestè sequitur consequentia verò probatur sic, Stante assumpto, aut Filius procedit à Spiritusſancto, aut e contra: sed primũ nullus dicit, ergo necesse est Spiritum esse à Filio. ¶ Circa conditionalem assumptam & eius probationem occurrit ex Scoto in primo distinctio. 11. quæstio. secunda, tenente oppositum. Arguitque contra fundamentum positionis, scilicet sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis, ex quatuor capitibus. Primò disparatio rationum formalium realium incompossibilium in eodem supposito distinguit realiter, vbicunque inuenitur: sed duo modi totales accipiendi naturam eãdem, scilicet per modũ nativitatis & processionis, sunt disparati, & in diuinis modo prædicto. ergo non sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas. Iuxta hoc motiuum soluit probationem adductam in litera de duabus relationibus in Patre, dicens, quòd non est eadem ratio de actiuis & passiuis productionibus, vnum enim potest dare esse pluribus, non tamen potest accipere esse pluries, nisi forte deserit esse. Et confirmatur motiuum hoc ex parte productionũ argumentis Aureoli in nona distinctio. primi, quæstiõ prima, articulo primo, consistentibus in hoc: Generari & spirari sunt incompossibilia in eodem supposito secluso, quòd ipsi generati coniunctũ sit spirare. ergo seipsis
1. dist. 111, ar. 1. & po. q. 2. 10, ar. 1. & 2. & opus. 1. c. 49. 50. & 51. & 11. pus. 1. c. 49 & 4. c. 6. c. 14. & 16. Capita de diu. nom. paulò post pũc.

personæ,& tñ spiratio distinguit personã & filij & Patris pſonaliter,faciẽdo dictinctionẽ non personaliratẽ à Spũsan. Ad obiecta aũt ex p te emanationũ rñsio habetur in litera ad 7. & consistit in hoc q̃ emanationes Filij & Spũſſ. possunt sumi dupliciter. Vno modo sedm suas integras rõnes.& sic includũt ordinẽ originis vnius ab alia,& cõsequẽter Filiũ & Spũmsa.distingui ex suis ꝓduxionibus,& distingui oppositione relatiua originis idem est,A-lio non possunt sumi secluso ordine originis inter eas, vt arguentes accipiũt. Et sic dicim⁹, primo, q̃ accipiuntur secũdum suas rationes incõpletas;& propterea non est mirum,si fallũtentes eis tanquã cõpletus.Secũdò quòd nõ sunt duæ totales acceptiones ejusdẽ naturæ. Sed prima est acceptio naturę simpliciter.sed aũt secũdũ q̃. Sic enim secluderetur ordo originis inter eas,Filius p generationẽ acciperet natũ simpliciter & ip semper p processionem acciperet cã secũdũ q̃. Et sic argumenta q̃ supponũt vel assumũt has emanationes esse totales & incõpossibiles,secluso ordine originis inter eas tuãt.incõpossibilitas eiũ,totalitas, & alia huiusmodi communiũt in eis integraliter, & nõ imperfectẽ sumptis. Ad obiectũ aũt Auic. iuxta hoc motiuũ ex p te ꝓductionis, sigillatim rndet. Et ad primũ ꝓdem ex dictis p.cer.q̃ sumendo gũna ti & spirati secluso ordine originis inter eas,nõ sunt incõpossibilia. Nec est verũ,q̃ incompossibilitas eorũ oriatur ex illo ordine, quo vna pceximi alia, sed ex ordine originis,quo vna est ab alia constituitur. Ad sdm aũt quũ quærit de genere causalitatis, dicitu q̃ spirare dat genito incõpossibilitatẽ hanc formaliter, sicut albedo dicitur dare formaliter subiecto incõpossibilitatẽ nigredinis. Nec valet cõsequtia, ergo generari esset spirari, q̃ est correlatiũ ipsius spirare:sicut non valet, ergo subiectũ albedinis est nigredo, q̃ ẽ cõrario albedini. Ad tertiũ autem dicitur q̃ ꝓpter nullũ illorũ triũ est ista incõpossibilitas, sed ꝓpter hoc, quia spiratio est notio personæ relatiua ad ipsum Spiritum sanctum. ¶ Ad vnicum vero motiuũ ex parte Patris,dicitur quod si Spũsan. procederet à solo Filio , ad hunc distingueretur à Patre ordine originis:& si non immediatè,tamen mediatè. ¶ Et eodem modo esset inter eos relatiua oppositio,dum ista esset vera:Pater spirat mediãte Spiritusan.Sic enim Pater sub altero oppositorum clauderetur. ¶ Non esset tamẽ consubstantialitas trium personarum.Exclusio namque Patris ab immediata spiratione in substantia: inæqualitatem redunderet. ¶ Secunda ratio in litera posita ad probandã principalem conclusionẽ est , nihil amamus nisi quod cõceptionẽ mentis apprehendimus,ergo amor procedit à verbo,ergo Spiritusan.à Filio,quia ille vt amor,iste vt verbum procedit. ¶ Circa hanc rõnem aduerte,quod in litera adducitur magis vt rationabilis, quàm vt necessaria,vt illa verba ostendunt,Cuiuis consonat rõ processionis vtriusq;.Dico autẽ hoc,quia ratio ista fundatur super hoc,q̃ amor est ab amãte & amabili vt cõcepto,quia incognita diligere nõ possumus,hoc autẽ fundamẽtum de amore & cõceptione essentiali,in omni natura intellectuali verũ est, quãtuis(vt dr)de amore notionaliter,& similiter de cõceptu notionaliter euidẽtẽ necessitatẽ nõ ostẽdat. Dicere eiũ quispiã posset, q̃ Pater ꝓducit amorẽ sui notionalẽ cognoscẽdo se essentialiter. Verũtã satis rõnabile est vt qualis sit ordo inter essentialia intellectus & volũtatis,talis etiã sit ordo ĩter notionalia vtriusq;,ac p hoc amor notionaliter,qui est Spũſſ.sit ex cõcepto notionaliter quod verbũ est,sicut amor essentialis oritur secundũ rõnẽ ex conceptu essentiali,quo formaliter pateat omnia nouis.Quidã tñ cõsequtia huius rõnis labefactare conati,arguunt contra eã dupliciter.Primò,pot fieri apprehensio intellectus absque cõcepto,ergo pot fieri etiã amor,igitur. Antecedens est falsum.Assumptum probatur,tñ in visione beatorũ in actu credendi:tum quia verbum est aliud apud te & ab actu intelligendi.Secundò,quia non vaquòd necesse est dicere, vel Filiũ esse à Spiritusan. (quod nullus dicit)vel Spiritusan. esse à Filio , quod nos cõfitemur:& huic quidẽ consonat ratio processionis vtriusq;.Dictũ enim est supra,quòd Filiꝰ ꝓcedit per modũ intellectus vt verbum.Spũsan. autem per modum voluntatis vt amor.Necesse est aũt q̃ amor à verbo procedat.Nõ enim aliquid amamus nisi sm quod conceptione mentis apprehendimus c. vnde sm hoc manifestũ est q̃ Spũsan.procedit à filio. Ipse etiam ordo rerum hoc docet. Nusquam enim hoc inueniimus , quòd ab vno procedant plura absq̃ ordine nisi in illis solũ quę materialiter differunt.Sicut vnus faber ꝓducit multos cultellos materialiter adinuicem distinctos nullum ordinẽ habentes adinuicẽ.Sed in rebus in quibus nõ est sola materialis distinctio , semper inuenitur in multitudine productorũ aliquis ordo. Vnde etiã in ordine creaturarum productarũ , decor diuinæ sapientiæ manifestatur. Si ergo ab vna persona patris procedunt duæ personæ scilicet Filius & Spũsa, oportet esse aliquem ordinem eorum adinuicem.Nec potest aliquis ordo alius assignari, nisi ordo naturæ, quo alius est ex alio.Nõ est igitur possibile dicere quod Filius & Spũſ. sic procedant à patre,quod neuter eorum procedat ab alio, nisi quis poneret in eis materialẽ dictinctionem q̃ est impossibile.Vnde etiã ipli Græci processionem Spiritusſ. aliquem ordinem habere ad Filium intelligunt. Concedunt enim Spiritusan.esse Spiritum Filij , & esse à Patre per Filium.Et quidã eorum dicuntur cõcedere quod sit à Filio vel ꝓfluat ab eo nõ tamen q̃ ꝓcedat. Quod videtur vel ex ignorantia,vel ex proteruia esse. Quia si quis rectẽ cõsideret inueniet Processionis verbum inter omnia quę ad originem qualẽcũque pertinent,cõmunissimum esse.Vtimur enim eo ad designandũ qualẽcunque originem.Sicut quòd linea procedit à puncto,radius à sole,tiuus à fonte. Et similiter in quibuscunque aliis. Vnde ex quocũque alio ad originem pertinente potest cõcludi,quod Spiritusſanctus procedit à Filio.

¶ Ad primvm ergo dicendũ , q̃ de Deo dicere nõ debemus q̃ in sacra Scriptura nõ inuenitur,vel per verba vel per sensũ. Licet aũtẽ per verba nõ inueniatur in sacra Scriptura, q̃ Spũsa ,ꝓcedit à Filio,inuenitur tñ quantũ ad sensum , & præcipuè vt dicit Filius,Io.16.de Spũsan.loquẽs,Ille me clarificabit: quia de meo accipiet. Regulariter etiã in sacra Scriptura tenẽdũ est,q̃ id q̃ de Patre dr,oportet de Filio intelligi:etiam si dictio exclusiua addatur,nisi solũ in illis,in quibus Pater & Filius sm oppositas relationes distinguũtur.Cũ enim Dñs Matth.11.dicit,Nemo nouit Filiũ nisi Pater,nõ excludit tur quin Filiusseipsum cognoscat c.Sic igitur cũ dicitur,q̃ Spiritusſan. à Patre procedit,etiam si adderetur,q̃ à solo Patre procedit, non excluderetur inde Filius : quia quantum ad hoc, quod esse principium Spiritusſancti,non opponuntur Pater & Filius:sed solũm quantumad hoc , quòd hic est Pater & ille Filius.

¶ Ad secundum dicendũ,quòd in quolibet Concilio,institutum fuit symbolũ aliquod propter errorem aliquem , qui in Concilio damnabatur.Vnde sequens Concilium nõ faciebat aliud symbolũ,quàm primum:sed id quod implicitè continebatur in primo symbolo,ꝓ aliqua addita explanabatur cõtra hęreses inferuentes.Vnde in determinatione Calcedonẽ.synodi dicitur,q̃ illi qui fuerunt congregati in concilio Constantinopolitano,doctrinam de Spũsan. tradiderũt:nõ quòd minus esset in præcedentibus, qui apud Niceã congregati sunt inferentes sed intellectũ eorũ aduersus hæreticos declarãtes.Quia igitur in tempore antiquorũ Conciliorum , nondum exortus fuerat error dicentium Spiritumsan.non procedere à Filio,nõ fuit necessariũ. quòd hoc explicitè poneretur.Sed postea insurgente errore quorundam,in quodam Cõcilio in Occidentalibus partibus congregato , expressum fuit auctoritate Romani põtificis:cuius autoritate etiam antiqua Concilia congregabantur & cõfirmabantur. Continebatur tamen implicitè in hoc ipso, quod dicebatur Spiritusſanctus à Patre procedere.

¶ Ad tertium dicendum quod Spiritũsanctum nõ procedere à Filio.primò fuit à Nestorianis introductum, vt patet in quodam symbolo Nestorianorum dãnato in Ephesina synodo.Et hũc errorem sequtus fuit Theodoricus Nestorianus, & plures post ipsum.Inter quos fuit etiã Damasc. Vnde in hoc,eius sentẽtiæ non est standũ. Quamuis à quibusdã dicatur, quòd Damas. sicut nõ cõfitetur Spiritumsanctum esse à Filio, ita etiam non negat ex vi illorum verbum.

¶ Ad quartũ dicendũ,quòd per hoc , quòd Spiritusſanctus dicitur qescere vel manere distinguitur cõtra specificẽ.qualis de facto est inter duas intellectiones eiusdem speciei & esse inter Gabrieles.Plura quoque seu oia à Deo non producuntur specificè distantia sine ordine inter se,quãuis à Deo immediatè.Nec aliũ ordinem Græci mente tenus intellexerunt,per ly per,quàm nos ĩ te ĩgamus per ly à:quoniam(vt in articulo sequenti patet)ly per cãbitatẽ denotat:& resoluendo facillimè patet,q̃ ad efficientis genus in proposito reduci oportet.Et ꝓterea patet quod nõ absque subintellecta ꝓbatione assumpsit litera,q̃ ibi nõ potest esse ordo realis,nisi à quo alius & qui ab alio:cæteros enim cõstat imperfectionẽ claudere.¶ Quo ad secundã partẽ huius articuli, Græcos,arguit,tria eorum dicta recitando,scilicet quod communiter cõcedunt,ordinem inter Filium & Spiritum sanctũ.Secundò q̃ aliqui cõcedunt, quòd sit vel prosluat à Filio.Tertiò,quòd negatur,quòd procedit à Filio.Ex quibus arguit eos ignorantiæ.vel proteruiæ : quoniam tertium contradicit primo & secundo.quod probat sic procedere est communissimum inter oia spectantia ad originem,ergo ex quocunque concesso pertinente ad originẽ, puta ordine,seu esse à,seu prosluere,sequitur affirmatio processus:& sic priores affirmationes repugnant negationi processionis. Antecedens probatur, quia vtimur processione in omnibus,vt patet inductiuè.

¶ In responsione ad tertium,scito,quòd quidã inueniuntur cõtra hæc verba: quia ex his sequitur,Damasc.fuisse hæreticum,quod & simpliciter est incõueniens,& in illo specialiter opere,quia illud recepit Papa Eugenius.Ad hoc dicitur,quòd non sequitur illum fuisse hæreticum, quoniam vt in quæstione 32.art.vltimo dictum est. Antequam consideretur aut determinetur per Ecclesiam,absque hæresis vitio opinatur quis falsum , quòd postmodum si pertinaciter sustineret , esset hæreticus. Dicitur autem,Damascenũ illo fuisse tempore quo decisum hoc non erat,quare,&c.

Q. 17. ar. 2.& q. 18.art.4.

162 c.

180 b

Lib. 12. in fine.

In histor. diuini mi lit.

¶ In responsione ad septimum aduerte quod ex istis verbis vẽ elicitũ q̃ apud S.Tho. emanationes diuinæ distinguuntur p hoc q̃ vna est ab vno altera verò à duobus : vt in 13. dist.r. Scot.attulit. Sed reuera ista dicta distant sicut cælum & terra , dicere, q̃ differentia sit,q̃ vna est ab vno & alia à duobus suppositis:& dicere quod differẽtia est , quia vna est à Patre solum, alia vero à Patre & filio. Ibi enim sola differentia inter vnitatem & pluralitatem suppositorum pro causa reddit quod est ridiculum:contra quod & laborauit Scotus.Hic autem ordo originis inter eas pro causa reddit.Hoc enim verba illa importãt. Non enim potest aliter originis ordo saluari, nisi altera sit à Patre & Filio. Hũc autem ordinem originis, quo ad integritatem rationum formalium ipsarũ originum, vt distinctæ realiter sint spectantes iam ostẽsum sm est , ideo hoc sano sensu intelligendo , nihil nocet concedere, pertonam Spiritusſanctũ ex suo origine distingui à Filio.

¶ Super Quæstionis trigesimæ.sextæ Articulum tertium.

IN titulo nihil est ambiguum accipiendo ipsum sic cõmuniter vel sonat absque sciliect dictione exclusiua,&c.

¶ In corpore dup facit. Primo ostendit quot modis sumit⁹ ly per in huiusmodi propositionibus.Secundo respondet quæsito in calce articuli.

¶ Quo ad primum quatuor dicuntur. Primum est , quòd ly per, denotat aliquam causalitatem in accusatiuo casu, super quem cadit. Secundum est , quòd illa causalitas quãdoq; est respectu actionis secundum quod exit ab agente: & declaratur hoc in triplici genere causæ. Tertium est , quod illa causalitas quandoque est respectu actionis, secundum quod determinatur ad factum, vt pater in artificialibus instrumẽtis.Quartum est quòd hęc distinctio coincidit cum illa aliorum,scilicet quod quãdoque denotat autoritatem in recto & quandoque in obliquo.

¶ Quo ad secundũ conclusio responsiua quæsito affirmatiuè est,spiritusſanctus procedit à Patre per Filiũ. Et probatur, Filius habet à Patre quod ab eo ꝓcedat: Spiritusſanctus ergo potest dici quod Pater spirat per Filium Spiritum sanctum,&c.Consequẽtia tenet ex opposita significatione ly per,quãdo denotat medium ex parte quodã denotat quòd sic in Filio, nõ excludit quin ab eo ꝓcedat, q̃ & Filius in Patre manere dicitur cũ tamẽ à Patre procedat. Dicitur etiã Spũsanct⁹ in filio quiescere, vel sicut amor amãtis quiescit in amato:vel quãtũ ad humanã naturã Christi propter id quod scriptũ est Ioan.1. Super quẽ videris Spiritũ descẽdentem & manentem super eum,hic est qui baptizat.

¶ Ad quintũ dicendum qd verbũ in diuinis nõ accipitur sm similitudinẽ verbi vocalis à quo nõ procedit Spiritus.q̃ sic tantũ metaphoricè diceretur, sed sm similitudinem verbi mentalis,à quo amor procedit.

¶ Ad sextum dicẽdum quòd per hoc,quòd Spiritusſanctus perfectè procedit à Patre nõ solum nõ superfluum est dicere , q̃ Spiritusſanctus procedat à Filio , sed omnino necessarium:q̃a vna virtus est Patris & Filij & quicquid est à Patre,necesse est esse à Filio nisi proprietati filiationis repugnet.Nõ enim Filius est à seipso, licet sit à Patre.

¶ Ad Septimũ dicendum q̃ Spiritusſanctus distinguitur psonaliter à Filio in hoc quod origo vnius distinguit ab origine alterius. Sed ipsa differentia originis est ꝓpter hoc, q̃ Filius est solũm à Patre , Spiritusſanctus vero à Patre & Filio.Nõ ẽm aliter ꝓcessiones distinguerẽtur:sicut suprà ostẽsum est.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrũ Spiritusſanctus ꝓcedat à patre p filiũ.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Spiritusſanctus nõ procedat à Patre per Filiũ. Quod enim procedit ab aliquo per aliquem , non procedit ab eo immediatè. Si igitur Spiritusſanctus procedit à Patre per filium non procedit à Patre immediatè. Quod videtur inconueniens.

¶ 3.Præterea,Si Spiritusſanct⁹ ,ꝓcedit à Patre p filiũ,nõ ,ꝓcedit à Filio,nisi propter Patrẽ.Sed ꝓpter q̃ vnũquodq; & illud magis. Ergo magis procedit à Patre quàm à Filio.

¶ 3.Præterea,Filius habet esse p generationẽ, si igit Spũsanct⁹ est à Patre p Filiũ,sequitur q̃ prius generetur Filius, & postea ꝓcedat Spiritusſanct⁹. Et sic ꝓcessio Spiritusſancti nõ est æterna:Quod est hæreticũ.

¶ 4.Præterea,Cùm aliquis dicitur p aliquẽ operari,pot ecõuerso dici.Sicut enim dicimus quod Rex operat̃ per Balliuũ, ita pot dici q̃ Balliuus operatur p Regẽ.Sed nullo modo dicimus q̃ Filius spiret Spiritũsanctum p patrẽ : ergo nullo modo pot dici q̃ Pater spiret Spiritum sanctum per Filium.

¶ Sed contra est qd Hil.dicit in lib. de Tri.Cõseruabãc,oro, fidei meæ religionẽ vt semper obtineã Patrẽ,s.tcr:& filiũ tuũ vna tecum adorem, & spiritũ sanctum tuũ qui est per vnigenitum tuum promerear.

¶ Respondeo dicendum quod in omnibus locutionibus , in quibus dicitur aliquis per aliquẽ operari hæc oppositio per, designat in causali aliquã causam,seu principium illius actus. Sed cũ actio sit media inter faciẽs & factũ , quãdoq; illud causale cui adiungit hæc præpositio per, est causa actionis,sm q̃ exit ab agẽte:& tũc est causa agẽti q̃ agat,sine sit cã finalis,siue formalis, siue effectiua,siue motiua. Finalis quidẽ,vt si dicamus qd artifex operat̃ per cupiditatẽ lucri.Formalis vero vt si dicamus q̃ operatur per artẽ suã. Motiua verò,si dicamus q̃ operatur per imperiũ alterius.Quandoque verò dictio causalis cui adiungitur hæc præpositio per est causa actionis sm quod determinatur ad factum ; vt cùm dicimus artifex operatur per martellum : non enim significatur q̃ martellus sit causa artifici,q̃ agat,sed quòd sit causa artificiato,vt ab artifice procedat, & hoc ipsum habeat ab artifice. Et hoc est quod quidã dicunt quòd hæc præpositio per quãdoque notat autoritatẽ in recto,vt cũ dicitur, Rex operat̃ per Balliuũ.Quãdoq; aũt in obliquo,vt cũ dicitur,Balliuus operatur per Regẽ.Quia igitur Filiꝰ habet à Patre,q̃ ab eo ,ꝓcedat Spiritusſanct⁹, pot dici q̃ Pater per Filiũ spirat Spiritũ sanctum vel q̃ Spiritusſanctus procedat à Patre per Filium:quod idem est.

¶ Ad primvm ergo dicendum quod in qualibet actione est duo cõsiderare scilicet suppositũ agẽs & virtutẽ qua agit sicut ignis calefacit calore. Si igitur in Patre & Filio consideretur virtus , qua spirãt Spũsanctũ,nõ cadit ibi aliqd mediũ : quia hæc virt⁹ est vna & eadẽ:Si aũt cõsiderẽtur ipsæ psonæ spirãtes,sic cũ Spũsanct⁹ cõiter ,ꝓcedat à Patre & Filio,inuenit Spũsanct⁹ immediatè à Patre ,ꝓcedere,inquãtũ est ab eo & mediatè inquãtũ est à Filio. Et sic dicitur ,ꝓcedere à Patre per Filium.Sicut etiã Abel ,ꝓcessit immediatè ab Adã,inquantũ Adam fuit pater eius:& immediatè,inquantũ Eua fuit mater eius , quæ ,ꝓcessit ab Adã. Licet hoc exẽplum materialis ,ꝓcessionis ineptũ videatur ad significandam immaterialem processionem diuinarum personarum.

¶ Ad sm dicendum,q̃ si Filius acciperet à Patre aliam virtutẽ numero ad spirandum Spiritum sanctum , sequeretur quod esset sicut causa secunda & instrumẽtalis , & sic magis procederet à Patre , quã à Filio, Sed vna & eadẽ numero virtus spiratiua est in Patre & Filio : & ideo æqualiter ,ꝓcedit ab vtroque. Licet aliquãdo dicatur principaliter vel propriè, procedere de Patre , ꝓpter hoc quod Filius habet hãc virtutẽ à Patre.

¶ Ad tertiũ dicendũ , quod sicut generatio Filij est coæterna generãti (vnde nõ prius fuit pater q̃ gigneret Filiũ) ita ,ꝓcessio Spiritusſancti est coæterna suo principio. Vnde nõ fuit prius Filius genitus,q̃ Spiritusſanctus procederet,sed vtrũque æternum est.

¶ Ad quartũ dicendũ quod cùm aliquis dicitur per aliquid operari nõ semper recipit cõuertio. Non enim dicimus qd martellus operet̃ per fabrũ:dicimus aũtẽ qd Balliuus operatur per Regẽ. Quia Balliui est agere, cum sit dns sui actus. Martelli autẽ non est agere, sed solum agi:vnde non designatur nisi vt instrumentũ. Dicitur autẽ Balliuus operari per Regẽ:quãuis hæc præpositio p denoret medium : quia quãto suppositũ est prius in agẽdo tanto virt⁹ eius est immediatior effectui:q̃a virtus causæ primæ cõiungit causam secundam suo effectui.Vnde & prima principia dicũtur immediata in demõstratiuis sciẽtis. Si igitur inquantũ Balliuus est medius sm ordinẽ suppositorum agentium dicitur Rex operari per Balliuũ: sm ordinẽ vero virtutum, dicitur Balliuus operari per Regem.quia virtus Regis facit quòd actio Balliui cõsequatur effectũ. ordo autẽ non attenditur inter Patrem & Filium quantũ ad virtutem,sed solum quantum ad suppositum & ideo dicitur quod Pater spirat per Filium:& non econuerso.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum Pater & Filius sint vnum principium Spiritusſancti.

ADQVARTVM sic proceditur videtur quod Pater & Filius non sint vnũ principium Spiritusſancti:Quia Spiritusſanctus nõ videtur à Patre & Filio procedere,inquantũ sunt vnũ:neq; in natura,q̃a Spiritusſanctus sic etiã procederet à seipso qui est vnũ cum eis in natura. Neq; etiã inquãtum sunt vnũ in aliqua proprietate,q̃a vnũ proprietas non pot esse duorum suppositorum , vt videtur. Ergo medium habens à principali , quod producat sic enim sumitur in proposito, & nõ primo modo. Filius enim non est medius ex parte Patris, nõ enim est ratio spirationis vt exit à Patre, sed potius vt terminetur Spiritusſanctum vt est à Patre mediatè, secus enim dicendum est loquendo de ipso , vt est immediate à Patre. Et ideo litera dicit , q̃ pot dici Patrẽ spirare per Filiũ & Spũmsanctũ & nõ dixit quòd oportet omnino sic dici:secundum vnã enim acceptionem tantum verificatur.

¶ Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum quartum.

IN titulo scito q̃ hic est quæstio , & de re, an ita sit,q̃ Pater & Filius sint vnum numero principiũ Spiritusſancti & de ꝓpositiõe ista , an sit propriè sumpta vera.

¶ In corpore duo facit: Primò respondet quæsito quo ad tem. Secũdo quo ad proprietatẽ propositionis.

¶ Quo ad primũ est hęc cõclusio:Pater & Filius sunt vnum principium Spiritusſancti. Et probatur. Pater & Filius sunt vnũ in omnibus in quibus non distinguuntur relatiua oppositione:ergo sunt vnũ principiũ Spiritusſancti. & tenet sequela, quia in hoc qd est esse principium Spiritusſancti,nõ opponũtur relatiuè adinuicem.

¶ Quoad secũdum tria facit.Primo refert quãdam opinionem tenentem hanc propositionẽ esse impropriã, talit ratione:ly principium significat proprietatem, ergo tenetur adiectiuè: quoniã significat proprietatẽ substantiuè sicut patet etiã in creaturis,in nominibus patris & filij. Et sic tertio infert oppositum præfatæ opinionis ratione & exemplo ipsum confirmans. Ratio est, Principiũ est nomẽ substantiuum:ergo accipit numerũ iuxta numerũ formæ significatæ per ipsum:sed forma significata, id est proprietas est vna numero in Patre & Filio:ergo conuenientissimè dicitur:Pater

Lib. 13. in fine.

Clara inte.

196 q.di.12. ar. 5 & op. 1. cap.42. & op.9.c.27.

In corp.& q.27.

197 1.di.11.ar. 2. & 4. & 4.con.c.15 fi. & con. ca. 11.fi. & op.9. c.27. & Io.8 le. 2. & c.ult. lec.3.

ter & Filius sunt vnum principium Spiritussancti. Exemplum vero est quia ista eadem ratione dicitur: Pater & Filius & Spiritussanctus sunt vnus Deus quia scilicet deitas est vna numero in eis.

¶ In responsione ad primũ, circa illa verba Spiritussanctus procedit à Patre & Filio vt sunt plures, dubium occurit: an principiũ spiratiuum q, exigat vt sic pluralitatē suppositorum. Dico autē vt sic ad excludendum concursum pluralitatis per accidens, vt contingit in principio creatiuo. Accidit enim creationi quòd à tribus sit personis, nihil enim minus Deus crearet, si non esset trinus. Est igitur hic dubium, an ipsa spiratio per se sit à duobus an non: sed quasi per accidens, vt creatio est à tribus. Scotus enim in primo distin. 12. tenens pluralitatem non exigi fundat se super omnimoda perfectione principij spiratiui in vno supposito. S. Thom. autem in primo sententiarum dist. 12. art. vlt. ad secundum, ponēs differentiā inter creationē & spirationē, quo ad hoc sentire videtur oppositum iuxta determinationē à se factam in secundo articulo eiusdem distinctionis: quod & in hac litera confirmare videtur. Est autem ratio dubitandi in hac re: quoniam nulla apparet ratio conuinens alterā partē: perfectio namque principij: qd & quo in solo vnico supposito saluari ex eo videtur, quia aliter Pater solus imperfectum esset principium Spiritussancti. Itā re autem omnimoda perfectione vtriusque principij in vno supposito, sequitur veritas istius conditionalis qd si illud solum esset posset perfectē spirare Spiritumsanctum & sic nō per se requiritur pluralitas in principio quod spirationis: Modus autem procedendi vt nexus, communio atque mutuus amor vnitiuus qui conuenire dicitur Spiritui sancto, intelligi nō pōt nisi sit à duobus ad minus: ac per hoc oportet per se pluralitatem inuenire in spiratiuo principio qd. Neutra tamen harum viarum ducit necessariò ad intentum. Prima quidē deficit, quoniam non ratione imperfectionis: sed ratione nō habitæ nec possibilis haberi conditionis in vnico supposito solus Pater aut solus Filius non posset spirare Spiritum sanctum consubstantialem & personaliter distinctum, &c. Secunda autē deficit: quia connectere, vnire, & similia, non conueniunt Spiritusancto ex proprietate personali, sed est ex essentiali incluso: scilicet amore, vt in quæst. sequenti, articulo primo. ad secundum litera dicit, & ibidem clarius patebit. Et quātis huiusmodi nō cogant, quia tamē S. Thom. expressē, superius dicit in hac eadē quæstione q̄ de ratione Spiritussancti est quod sit à Patre & Filio, & hic apponit notam reduplicationis dicens, quod procedit à Patre & Filio, & sunt plures personaliter. Communēque Sanctorum dictum sit Spiritum sanctum mutuam esse charitatē Patris & Filij: tenēdum

1 Ioh. 1. non ponge à lite. cap. 14.

Ergo Spiritussanctus procedit à Patre & Filio, vt sunt plures. Non ergo Pater & Filius sunt vnum principium Spiritussancti.

¶ 2. Præterea, Cū dr̄ pater & filius sunt vnū principium Spir. sanct. nō pōt ibi designari vnitas psonalis, qa sic pater & filius essent vna persona, Neq; etiā vnitas proprietatis. Quia si ꝓpter vnā proprietatē pater & filius sunt vnū principiū Spir. sancti, pari ratione propter duas ꝓprietates pater videtur esse duo principia Filij & Spir. sancti: Quod est incōueniens. Non ergo pater & Filius sunt vnū principium Spiritussancti.

¶ 3. Præterea, Filius nō magis cōuenit cum patre q̄ Spiritussanctus, sed Spiritussanctus & pater nō sunt vnū principiū respectu alicui[9] diuinæ psonæ. Ergo neq; pater & fili[9]. ¶ 4. Præterea, Si pater & fili[9] sunt vnū principium Spiritussancti, aut vnum quod est pater, aut vnum quod nō est pater. seu neutrum est dare. Quia si vnū quod est pater, sequitur qd filius sit pater, Si vnum quod non est pater, sequitur q̄ pater nō est pater, Non ergo dicēdum est quod pater & filius sint vnum principium Spiritussancti.

¶ 5. Præterea, Si pater & filius sunt vnum principium Spir. sanct. videtur econuerso dicēdum quod vnū principium Spiritussancti sit pater & filius. Sed hæc videtur esse falsa. Quia hoc quod dico principiū oportet quod supponat vel pro persona patris vel pro persona filij: & vtroque modo est falsa. Ergo etiam hæc est falsa: pater & filius sunt vnum principium Spiritussancti.

¶ 6. Præterea, Vnum in substantia facit idē. Si igitur pater & filius sunt vnū principiū Spiritussancti, sequitur q̄ sint idem principium. sed hoc à multis negatur. Ergo non est concedendum quòd pater & filius sint vnum principium Spiritussancti.

¶ 7. Præterea, Pater & filius & Spiritussanctus quia sunt vnum principium creaturæ, dicuntur esse vnus creator, sed pater & filius nō sunt vnus spirator, sed duo spiratores, vt à multis dicitur. Quod etiā consonat dictis Hilar. qui dicit in secundo de Trin. quod Spiritusanctus à patre & filio autoribus confirendus est. Ergo pater & filius non sunt vnum principium Spiritussancti.

¶ Sed contra est. quod August. dicit in septimo de Trinit. quod pater & filius nō sunt duo principia, sed vnum principium Spiritussancti.

¶ Respondeo dicendū quod pater & filius in omnibus vnū sunt in quibus nō distinguit inter eos relationis oppositio. Vnde cū in hoc quod est esse principium Spir. sanct. nō opponātur relatiuè, sequitur q̄ pater & filius sunt vnū principiū Spirit. sanct. Quidā tamen dicūt hanc esse improprium, pater & filius sunt vnū principium Spirit. sanct. Quia cū hoc nomen principiū singulariter accepū nō significet personā, sed proprietatē, dicūt q̄ sumitur adiectiuè. Et quia adiectiuū nō determinatur per adiectiuū non pōt conueniēter dici quod pater & filius sint vnū principiū Spir. sanctū nisi vnum intelligatur quasi aduerbialiter positum, vt sit sensus, sunt vnum principium, id est vno modo. Sed simili ratione posset dici Pater duo principia, filij & Spir. sanct. id est duob[9] modis. Dicēdū est ergo, q̄ licet hoc nomē principiū significet proprietatē d tā significat eā p modū sublātiuū: sicut hoc nomē pr̄ & filius etiā in rebus creatis: Vnde numerū accipit à forma significata, sicut & alia substātiua. Sicut [d] igitur pr̄ & fili[9] sunt vn[9] Deus pp vnitatē formæ significatę p hoc nomē De[9] [e], ita sunt vnū[d] principiū Spiritus. ꝓpter vnitatē proprietatis significatæ in hoc nomine principium.

¶ Ad primvm ergo dicendū qd si attendatur virtus spiratiua, Spiritus. ꝓcedit à patre & filio, inquantū tunc vnū in virtute spiratiua [d] quæ quodāmodo significat naturā cum ꝓprietate, vt infra dicēt. Neq; est incōueniens vnā proprietatē esse in duob[9] suppositis quorū est vna natura si verò cōsideretur suppositā spirationis, sic Spiritus. ꝓcedit à patre & filio, vt sunt plures: Procedit enim ab eis vt amor vnitiuus duorū.

¶ Ad sm dicendū, qd cum dr̄ pater & filius sunt vnū principiū Spiritus. designat̄ vna ꝓprietas quæ est forma significata p nomē. Non tā sequit̄ qd propter plures proprietates posset dici pater pluta principia, quia implicaretur pluralitas suppositorum.

¶ Ad tertiū dicendum q̄ sm relatiuas proprietates nō attēditur in diuinis similitudo vel dissimilitudo, sed sm essentiam [e]. Vnde sicut pater nō est similior tibi quā filio, ita nec filij similior patri quā Spiritussanctus.

¶ Ad quartū dicendū q̄ hæc duo, s. pater & fili[9] sunt vnū principiū, qd est pater, aut vnū principiū qd nō est pater: nō sunt contradictorie opposita. Vnde nō est necesse alterū eorū dare. Cùm enim dicim[9], pater & filius sunt vnū principiū, hoc qd dico principiū, nō habet determinatā suppositionē, imò confusam pro duabus personis simul. Vnde in processu est fallacia figuræ dictionis à confusa suppositione ad determinatā.

¶ Ad quintum dicendum quòd hæc etiam est vera, vnū principium Spiritussancti est pater & filius: quia hoc quod dico principium, nō supponit pro vna persona tātùm sed indistinctē pro duabus dictum est.

¶ Ad sextū dicendum, q̄ conuenienter pōt dici q̄ pater & filius sunt idē principium, secundum quod ly principiū supponit cōfusè & indistinctē ꝓ duab[9] personis simul.

¶ Ad septimū dicendū, q̄ quidā dicūt q̄ pater & fili[9], licet sint vnū principiū Spūssancti, sunt tamē duo spiratores, ꝓpter distinctionē suppositorū, sicut etiā duo spirātes qa actus referunt̄ ad supposita. Nec est cadē ratio de hoc nomine creator, qa Spiritussanctus procedit à patre & filio vt sunt duæ psonæ distinctæ (vt dictū est) nō aut̄ creatura procedit à tribus personis vt sunt psonæ distinctæ, sed vt sunt vnū in essentia. Sed videtur melius dicendū, q̄ quia spiratus adiectiuū est, spirator verò substantiuū, possumus dicere q̄ pater & filius sunt duo spirantes, propter pluralitatē suppositorū, nō autē duo spiratores [d] propter vnam spirationē. Nā adiectiua noīa habēt numerū cū suppositis, substātiua [d] verò à seipsis sm formam significatam. Quod vero Hil. [d] dicit quòd Spiritussanctus est à patre & filio au-

D. 403.

D. 496.

205 D. 134.

D. 1062.

In solu. ad præced.

193 218 5

D. 1234.

Q. 36. ar. 2.

Hom. 30. in Iu mg. circa pr̄ n.

Q. 27. art. 2. § 4. & 5.

¶ Super Quæstionis trigesimæ sp̄timæ Articulum primum.

In solu. ad pr. c.

In solu. ad pr. c.

Q. 37. art. 4. ad 3.

D. 411. & 1135. D. 925. & 28.

D. 40.

D. 2101.

absolutè, id est q̄ ad sui pluralitatē exigit pluralitatē formæ significatæ, siue hoc sufficiat, siue non. Substantiuum autem concretum, quia substantiū im exigit pluralitatem formæ, quia verò concretum exigit pluralitatem suppositorum. Et sic cùm principiū sit substantiuum concretū optimè in litera dicitur q̄ implicaretur pluralitas suppositorū, dicendo. Pater est plura principia. Nec discreditur à regula de substantiuo sanè intellecta, vt exposuimus.

¶ In responsione ad quartū & quintū, dubium est logicale, morū à Gregorio in duodecima distinctio. primi, tractatum q; à Capreolo in fine quomodo sci licet ly principiū supponat confusè. Tum quia nullum est confusiū. Tū qa si staret confusè, liceret descendere sub prædicato ad eius singularia p̄ ppositionē de disiuncto extremo: q̄ hic non licet.

¶ Ad horum primū dicitur dupliciter. Primo, q̄ nō oportet ārere con fusiū, respectu termini cōmunis cōcreti subsētiuiquia hoc habet ex naturali sua suppositione, vt sanctus Tho. dicit in tertio Sēntiarū. distinct. 1. quæst. 2. artic. 4. sed oportet quærere differētiū, quando supponere determinate. Secundò dicitur quòd loeū sinditur à ly & quādo est prædicatum.

¶ Ad secūdum verò mo tiuum, similiter duplicit̄ ter respōdetur. Primò, q̄ illa regula nō habet loeū vbi sub prædicato non sunt plura singulatia, vt contingit in proposito: singulare enim principij non est Pater, aut filius sed hoc principium aūt ibi nō sint plura numero principia, sed Pater & fili[9] vnū numero principiū Spūssancti, nō restat descensus ad singulatia principij: sed si ad Patrē vel Filiū veniē, iā extra regulam sumus. Et est sophisma figuræ dictionis. Secundò dicitur ab aliis cōcedendo consequentiā, & negando falsitatē consequentis, vt. lere potes in Capreolo.

¶ In responsione ad sextū, aduerte q̄ hoc in loco Autor determinauit, quod indecisè dimisit in primo Sentēciarū, distinct. 29. ad vltimum.

¶ In responsione ad septimum, aduerte, quod hoc in loco Autor arguit opinionem ipsē ipse sequutus fuit in primo Sentēciarū, dist. 1. & 20. art. vlt. Ratio autē in litera adducta examinabitur in tertio articu. 36. quæstionis, vbi ex proposito tractabit de adrectiuis & substantiuis.

¶ In corpore vna est distinctio cū vna conclusione. Distinctio est, Amor pōt sumi essentialiter & personaliter. Cōclusio autē est Amor personaliter est nomen propriū Spiritussancti. Manifestātūrque simul quatuor faciendo, tali ordine. Primo ponitur in cōi differentia inter possessiōes diuinas quo ad notitiā & nominationem spectantium ad ipsas. Secundò ibi. Et tamē similiter. ponitur conuenientia inter eas quo ad duo scilicet modum producendi, quia sicut intelligēdo se producit verbū qd est conceptus re intellectæ in intelligēte, ita amando se, ꝓducit impressionē seu affectionē rei amatæ in amāte, & numerū habitudinū, quia sicut ibi tres sunt habitudines, scilicet ad rem intellectā & ad verbū, & ecōuerso, & verbi ad eius principiū: ita hic tres sunt, s. ad rem amatā ad affectionē, & iītius ad eius principiū. Tertio ibi, Sed ex parte. in specialī ostendit differētiā inter has processiones quo ad nominationē habitudinū prædictarū; quia scilicet in intellectu omnes sunt nominatæ. In volūtate autē sola prima: cæteris enim prima nomina accōmodātur. Quartò ibi, Sic igitur, infert ex dictis distinctionē prius & conclusionē: deinde, vt clarè patet in litera.

¶ Aduerte hic q̄ illa distinctiō amoris in essentialē & personalem, vt clarè ex hoc articulo haberur, non est distinctio rei, sed vocis in suas significationes. Tota enim rō distinctiōis est accōmodatio vocabuli ad alia significatione: sicut in Notitiæ nomen accommodatur verbo, Vnde non sunt duo amores in diuinis, vnus essentialis & alter personalis. Sed ly amor ꝓpter penuria vocabulorū, quādoq; significat diuinū amorē q̄ prudubio essentiale quoddam est. Quādoq; verò tertiā personā procedētem per modū voluntatis & amoris. Vnde vanus est labor argumentorū Aureoli in 32. dist. 1. apud Capreolū cōtra hanc distinctionem in quantū est S. Tho. qui sic intelligitur. Reliqua ad hunc articū. spectantia, superius in 17. quæstione discussa sunt.

¶ Super Quæstionis trigesimæ sp̄timæ Articulum secundum

In corp. & 1. p. q. 32. a. 2. ad 4.

Q. 34. ar 4.

toribus exponēdum est quòd ponitur substantiuum pro adiectiuo.

QVÆSTIO TRIGESIMA-*septima de nomine Spiritussancti, quod est amor, in duos articulos diuisa.*

Deinde quæritur de nomine amoris. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primò, vtrū sit proprium nomē Spiritussancti. ¶ Secundò, vtrum pater & filius diligāt se Spūsancto.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrū amor sit propriū nomē Spiritussancti.*

198 1. dist. 10. artic. 4. & di. 27. q. 1. arti. 2. q. 2. cor. Et vct. q. 4. artic. 27. m. Cap. 17.

Primvm sic proceditur. Videtur q̄ amor non sit propriū nomē Spiritussancti. Dicit enim August. 15. de Trin. Nescio cur sicut sapientia dicitur & pater & filius & Spiritussan. & simul omnes non tres, sed vna sapientia: nō ita & charitas dicatur Pater & Filius & Spiritussan. & simul omnes vna charitas. Sed nullū nomē qd de singulis psonis prædicatur, & de omnibus in cōi singulariter, est nomen propriū alicuius personæ. Ergo hoc nomē amor nō est ꝓpriū Spūssan.

¶ 2. Præterea, Spūs. est persona subsistēs. sed amor nō significatur vt psona subsistēs, sed vt actio quædā ab amāte trāsiens in amatū. Ergo amor nō est propriū nomen Spūssan.

¶ 3. Præterea, Amor est nexus amātium: qa sm Dio. 4. c. de Diui. no. est quædā vis vnitiua: sed nexus est mediū inter ea quæ connectit, nō autem aliquid ab eis procedens. Cùm igitur Spiritussanctus procedat à patre & filio (sicut ostēsum est) videtur quod non sit amor aut nexus patris & filij.

¶ 4. Præterea, Cuiusliber amātis est aliquis amor: sed Spiritussanctus est amās. Ergo eius est aliquis amor. Si igitur Spiritussanctus est amor, erit amor amoris, & Spiritus à spiritu. Quod est inconueniens.

¶ Sed contra est quod Greg. dicit in Hom. Pentecost. Ipse Spiritussan. est amor.

¶ Respondeo dicendū, q̄ nomē Amoris in diuinis sumi potest essentialiter & personaliter. Et sm quod personaliter sumitur, est proprium nomen Spiritussancti, sicut verbum est proprium nomen filij.

¶ Ad cuius euidentiā sciendū est, q̄ cū in diuinis, vt suprà ostēsum est, sint duæ ꝓcessiones, vna per modū intellectus, quæ est ꝓcessio verbi: alia p modū volūtatis, quæ est ꝓcessio amoris: quia prima est nobis magis nota ad singula significāda, quæ in ea cōliderari possunt, & sunt magis propria noīa adinuenta, non aūt in processione voluntatis. Vnde & quibusdā cicūlocutionibus vtimur ad significādā personā procedētē: & relationes etiā quæ accipiūtur sm hāc processionē & processionis & spirationis nominibus nominātur, vt suprà dictū est, quæ tamē sunt magis noīa originis quā relationis sm proprietatē vocabuli. Et tamē similiter sm vtrāq; processionē cōsiderari oportet. Sicut enim ex hoc q̄ aliquis rem aliquā intelligit, ꝓuenit quædā intellectualis cōceptio rei intellectæ in intelligēte, quæ dicitur verbū, ita ex hoc q̄ aliquis rem aliquā amat ꝓuenit quædā impressio d (vt ita loquar) rei amatæ in affectu amātis, sm quā amatū dicitur esse in amāte, sicut & intellectū in intelligēte: ita cū aliquis seipsum intelligit & amat, est in seipso, nō solū per identitatē rei, sed etiā vt intellectū in intelligente & amatū in amāte. Sed ex parte intellectus sunt vocabula adinuēta ad significandū respectū intelligētis ad rem intellectā vt pater in hoc q̄ dico intelligere. Et sunt etiā alia vocabula adinuēta ad significandū ꝓcessum intellectualis cōceptionis, s. ipsum dicere & verbū. Vnde in diuinis intelligere solū essentialiter dr̄, qa nō importat habitudinē ad verbū ꝓcedēs: sed verbū psonaliter dicitur qa significat id q̄ ꝓcedit. Ipsum verò dicere dr̄ notionaliter, qa importat habitudinē principij verbi ad verbum ipsum. Ex parte autē volūtatis præter diligere & amare, quæ importāt habitudinē amātis ad rē amatā, nō sunt aliqua vocabula impōsita, quæ importet habitudinem ipsius impressionis vel affectionis rei amatæ, quæ ꝓuenit in amante ex hoc q̄ amor, ad suū principiū aut ecōuerso. Et ideo propter vocabulorū inopiā huiusmodi habitudines significam[9] vocabulis amoris & dilectionis, sicut si verbū nominarem[9] intelligentiā cōceptā vel sapiētiā genitā. Sic igit inquātū in amore vel dilectione nō importatur nisi habitudo amantis ad rem amatā, amor & diligere essentialiter dicūtur, sicut intelligētia & intelligere. Inquātū verò his vocabulis vtimur ad exprimēdā habitudinē ei[9] rei quę ꝓcedit p modū amoris ad suū principiū, & ecōuerso. ita q̄ p amorē intelligatur amor ꝓcedēs, & p diligere intelligatur spirare amorē ꝓcedentē: si amor est nomē psonæ, & diligere vel amare est verbum notionale sicut dicere vel generare.

¶ Ad primvm ergo dicendū, q̄ Aug. loquitur de charitate secundū quod essentialiter sumitur in diuinis, vt dictum est.

¶ Ad sm dicendū, q̄ intelligere & velle & amare licet significētur per modū actionū trāseuntiū in obiecta: sunt tā actiones manētes in agētibus (vt s. dictū est) ita tamē qd in ipso agēte importāt habitudinē quādam ad obiectū. Vnde amor etiā in nobis est aliqd manens in amāte, & verbū cordis manēs in dicēte, tamen cum habitudine ad rē verbo expressam vel amatā. Sed in Deo in quo nullū est accidens, plus habet: quia tam verbū quā amor est subsistēs. Cū ergo dicitur, q̄ Spiritus. est amor Patris in Filiū, vel in quicquā aliud, nō significatur aliqd transiens in aliū, sed solū habitudo amoris ad rem amatā: sicut & in verbo importatur habitudo verbi ad rem verbo expressam.

¶ Ad tertiū dicēdum, q̄ Spiritussanctus dicitur esse nexus Patris & Filij, inquantū est amor: quia cum pater amet vnica dilectione se & Filiū, & ecōuerso. importatur in Spiritusan. (prout est amor) habitudo Patris ad Filiū, & ecōuerso, vt amantis ad amatū. Sed ex hoc ipso q̄ Pater & Filius se mutuò amāt, oportet q̄ mutu[9] amor q̄ est Spiritus. ab vtroq; procedat. Secundū igitur originē Spiritus, nō est medius, sed tertia in Trin. persona. Secundū verò prædictā habitudinem est medius nexus duorum ab vtroque procedens.

¶ Ad quartū dicendū, q̄ sicut Filio licet intelligat, nō tamen sibi competit producere verbū, quia intelligere conuenit ei vt verbo procedēti: ita licet Spiritus. amet, essentialiter accipiendo non tamen cōuenit ei, q̄ spiret amorem: quod est diligere notionaliter sumptum: quia sic diligit essentialiter vt amor procedens, non vt à quo procedit amor.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum Pater & Filius diligant se Spiritusancto.*

199 1. di. 13. q. 1. arti. 1. cor. Et di. 32. q. 1. art. 1. Et 2. cō. 2. 2. fin. & po. q. 1. ar. 5. & 11. & 9. art. 9. & 11. Cap. 1. Art. præc. & q. 27. art. 5.

Secvndvm sic proceditur. Videtur q̄ Pater & Filius non diligāt se Spiritusancto. Aug. enim in 7. de Trin. probat quod Pater nō est sapientia genita. Sed sicut Filius est sapiens sapientia genita, ita Spiritusanctus est amor procedens, vt dictum est. Ergo Pater & Filius non diligunt se amore procedente, qui est Spiritussanctus.

¶ 2. Præterea, Cùm dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritusancto,

¶ Quo ad primum, ratio difficultatis est circa propositionem: quia ille ablatiuus, Spiritusancto, videtur importare habitudinem principij respectu dilectionis in Patre & Filio: quod tamen est impossibile.

¶ Quo ad secundum opiniones satis claræ sunt in litera.

¶ Quo ad tertiũ ponit duas cõclusiones iuxta mẽbra distinctionis præmissæ scilicet diligere sumit dupliciter essentialiter & notionaliter. Prima conclusio est, quod sumẽdo diligere essentialiter, Pater & Filius nõ diligũt se Spiritusancto. Secũda est, quòd sumẽdo diligere notionaliter, Pater, & Filius diligũt se Spiritu sancto. Declarat eas ac probat tra hendo quintam opinionem ab bonum sensum ex duobus fundamẽtis: alterum est de ly forma liv, alterũ de modo denominandi. Primũ igitur est, Omne denominans vt sic habet rationem formalis. Et declaratur dupliciter. Primò quia res cõiter à formis denominãtur. Secũdò, exẽplo de vestimento. Secundũ verò est, Producẽs denominari põt ab eo qd ab ipso procedit, nõ solum vt actio, sed etiã vt effectus, sed hoc quãdo ipse effect⁹ in intellectu actionis clauditur. Prima pars huius declarat in igne & calefactione. Secũda autẽ in arbore & floribus. ex his enim subiunẽto intellectu ipsius, diligere notionaliter. pro secũda conclusione talis est formãda ratio, quãdocũque in intellectu actionis claditur effectus agens põt denominari ab actione & effectus sed diligere notionaliter sumptum, est actio huiusmodi. ergo Pater & Filius possunt denominari & delectione & Spiritusancto. Minor declaratur dupliciter primo exponẽdo ly diligere notionaliter, secũdo ex simili illi dicere. Prima autẽ cõclusio Aug. autoritate probata relinquitur, vt patet euidens.

¶ Circa hæc dicta pro secũda cõclusione dubium est multiplex. Scotus enim in 1. distin. 32. quæst. 1. arguit quadruplicitẽr. Primo contra fundamentũ positionis: ædificare importat ædificium, cum sit ædificare & tamen nõ dicitur, ædificator ædificat ædem: & in proposito, spirare importat spiritum. est enim emittere spiritũ & tamẽ nõ conceditur q̃ spirẽt Spiritusancto. ergo fundamentũ nullum. Secũdo, Dato quod talis positio quandoq̃ cõcederetur, nõ tamẽ esset cõuenitua super agẽs: quod tamen In proposito accidit cũ dicitur diligunt se. Tertio. In cõstructione trãsitiua nũquam effectus vt effectus construitur in ablatiuo, diligere autem est verbum transitiuum, ergo. Quarto arguit contra exẽplum de florere dupliciter. primò quia florere nõ est floré producere. Tum quia est verbũ neutrum, quod significat idem quod suum adiectiuũ si esset impositum: sicut calere est esse calidũ. Tum quia addit Aur. Si Deus arbori flores imprimeret, nihil minus arbor diceretur florere. Tum quia exẽplum non

Cap. 5.

Phil. 1. Metaph. cap. 36.

est simile: quia ablatiuus in verbo neutro, quale est florere, non construitur vt terminus actionis. in proposito autem est sermo de termino actionis in ablatiuo, respectu verbi actiui, quale est diligere.

¶ Ad euidentiã huius ambiguitatis nota duo. Primo, quod cũ in fundamẽto positionis dicitur. Quãdo intellectu actionis, &c. dupliciter intelligi potest primo de intellectu actionis absolutè, secundo de intellectu actionis sic significatæ. In proposito nõ intelligitur primo, sed secundo. Actus enim notionalis quo Pater & Filius producunt Spiritũ sanctũ vnius tantũ rationis est absolutè. Alterius tamẽ est significatus nomine spirare & nomine diligere, pro quãto aliquid in ratione sua, vt significatur dilectionis nomine quod nõ claudit, vt significatus spirationis vocabulo vt in litera habetur in responsione ad secundum. Secundò aduerte, q̃ in intellectu actũ sic significati claudi effectũ contingit dupliciter. Vno modo vt specificantẽ seu determinantẽ qualitatem actionis: sicut in dealbare clauditur albedo & in calefacere clauditur calor: & sic de aliis, vt enim ostendatur q̃ non quodcũque facere, sed tale significetur, calefacere & dealbare & ædificare dicimus. Secũdo modo clauditur effectus vt cõiunctus illi actioni vt productum suæ productioni: vt in ly dico, vocaliter sumpto, clauditur verbum vocale: est enim dicere verbũ proferre. Et hoc modo sumitur in proposito: ita quòd sensus illius fundamenti est, quandocũque in intellectu actionis tali termino significante clauditur effectus vt effectus cõiunctus suę productioni. tunc producẽs denominari potest ab illo effectu in ablatiuo, &c. Et si quæratur causa quare quidã termini sic significant & quidam non, nõ est alia ratio, nisi quia hi sunt impositi ad sic significandum hi autem non. Discernuntur tamẽ hi ab aliis in hoc, q̃ verba sic includentia effectũ sic construuntur cũ aliquo alio transitiue non significẽtur habere habitudinẽ ad aliud producẽtis ad producũ, vt patet quũ Sortes dicit historiã Troiæ. Illa verò sit, vt patet dicendo, Sortes ædificat cælum. Et hoc ex prima oritur differẽtia quia scilicet illa claudunt in se propriũ effectũ, ista nõ. Et sic habitudo ad effectũ manet in illis immutata quo ad terminum: in istis autẽ determinatur secũdum adiunctũ. His autem stantibus ad primam partem respõdeo negãdo assumptũ: quoniam ædificare, spirare & alia huiusmodi non importãt effectum nisi specificatiuè.

¶ Ad secundum autem dicitur quòd potest fieri constructio conuersiua super se quando obiectum, actus potest esse ipsum agens, vt accidit in proposito & in similibus.

¶ Ad tertium autẽ negatur quod assumptũ in verbis claudẽtibus in se effectum

Cap. 7.

198

198

& transeuntibus super obiectum: qualia sunt diligere, dicere, &c. construitur enim cum obiecto transitiuè, vt termino transitus in accusatiuo: & cum effectu vt denominante: vt patet dicẽdo, Sortes dicit verbo historiam. ad ea verò quæ quarto loco cõtra exẽplum de florere adducũtur, facile dici potest quod exẽpla ponimus nõ vt ita sit, &c. Veruntamen sustinẽdo exemplum dicimus quòd florere vere significat flores emittere vt patet ex vsu loquentium. Nec huic repugnat neutrarius verbi quoniã hæc ad modum significandi spectat non ad significatum. Si autem Deus flores imprimeret, quãuis verè diceretur arbor florida non tamen quod floruit. esset enim ista vera, Arbor quæ nõ floruit, est florida. Vltimum quinque assumptũ falsum esse in hoc exẽplo apparet, nec oppositum ab eis est probatum. Et aduerte quod in hac materia satis iudicio meo est rationabilia afferre ratione ma teriæ, scilicet vocabulorum. Hæc enim omnia ex terminis sic significãtibus accidunt. Vnde & in responsione ad secundũ patet, quod & si cõuenienter dicatur, Sortes dicit verbo historiam incõuenienter tamẽ poneretur loco dicit, totum eius significatum, dicendo,

Sortes profert verbo historiam Troiæ. Hoc enim ex diuersa habilitate terminorũ ad constructionẽ accidit, quia scilicet ly proferre non potest cõstui cum illo effectu denominante: ly autem dicit, sic. Et simile est de spirare & diligere respectu Spiritus sancti, generare & dicere respectu verbi, vt patet in litera.

¶ Super Quæstionis trigẽsimæ octauæ Articulum primum.

IN titulo aduerte, q̃ vt patet ex introductione huius quæstionis in litera, præsentis intentionis est quærere an donũ sit nomen personale non necessario, sed possibiliter, id est an secundum aliquam eius significationem sit nomen personale, cum eo vtimur diuinis.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè: Diuinę personæ cõpetit donũ esse & dari. Probatur sic Diuinæ personæ cõuenit esse alicuius per originem, & haberi à creatura rationali sola, non ex propria virtute: ergo conuenit sibi donũ esse & dari. Antecedẽs quo ad primã partẽ patet: q̃a Filius est Patris per originẽ. Quo ad secundã verò, quia creatura rõnalis libere põt frui persona diuina, & vti eius effectu. Quo ad tertiam autẽ, quia nulla alia creatura potest adduci in potestatẽ fruendi diuina persona. Quarta demum per se patet. Consequentia autem probatur ex tribus conditionibus doni, scilicet q̃ sit alicuius vt donatoris & possit haberi ab eo cui est donabile: & q̃ sit supra vires illius, id est non debitum illi. Et primæ quidem conditiones ponuntur in principio literæ atque probãtur ad hoc quod donum importat aptitudinem vt donetur. Tertia autem ponitur in scalce literæ. Et si vis potes vertere hanc rationem, & conditiones doni assumere pro antecedente.

¶ Super Quæstionis trigẽsimæ octauæ Articulum secundum.

TItulus ex prædictis est clarus.

¶ In corpore est vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè: Donum personaliter sumptum in diuinis est proprium nomen Spiritusancti. Et probatur: Donum est datio irreddibilis: ergo claudit in se rationem gratuitæ donationis: ergo amoremergo amor est primum donum; ergo Spiritusanctus procedit vt primum donum: & sic donum est eius proprium nomen. Antecedẽs patet autoritate Philosophi. Prima vero consequẽtia explanatur quia irreddibilis datio est gratuita donatio. Secunda autem quia ideo gratis

118

ARTICVLVS I.

¶ Verum donum sit nomen personale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd donum non sit nomen personale. Omne enim nomẽ personale importat aliquam distinctionem in diuinis: Sed nomen doni non importat aliquam distinctionem in diuinis. Dicit enim August. 15. de Trin. quod Spiritusanctus ita datur, sicut Dei donum: vt etiam seipsum det, sicut Deus. Ergo donum non est nomen personale.

200 1. dist. 18. artic. 1.

Cap. 19.

¶ 2. Præterea, Nullum nomen personale conuenit essentiæ diuinæ. Sed essentia diuina est donum quod Pater dat Filio, vt patet per Hil. 8. de Trin. Ergo donum non est nomen personale.

Circa med.

¶ 3. Præterea, Secundũ Dama. nihil est subiectum aut seruiẽs in diuinis personis. Sed donum importat quandam subiectionem, & ad eum cui datur, & ad eum à quo datur. Ergo donum nõ est nomen personale.

Ex lib. 4. cap. 19. & lib. 3. c. 21.

¶ 4. Præterea, Donum importat respectum ad creaturam, Et ita videtur de Deo dici ex tempore. Sed nomina personalia dicuntur de Deo ab æterno, vt Pater & Filius. Ergo donum non est nomen personale.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 15. de Trin. Sicut corpus carnis nihil aliud est quàm caro: sic donum Spir. sanct. nihil aliud est quàm Spir. sanct. Sed Spir. sanct. est nomen personale. Ergo & donum.

Cap. 13.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in nomine Doni importatur aptitudo ad hoc quòd donetur. Quod autẽ donatur, habet aptitudinẽ vel habitudinem & ad id à quo datur & ad id cui datur. Non enim daretur ab aliquo nisi esset eius: & ad hoc alicui datur: vt eius sit. Persona autẽ diuina dicitur esse alicuius, vel secũdũ originẽ sicut filius est Patris: vel inquantũ ab aliquo habetur. Habere autẽ dicimur id quo libere possumus vti vel frui ⁵, vt volumus. Et per hunc modũ diuina persona nõ potest haberi nisi à rationali creatura Deo cõiuncta. Aliæ autem creaturæ moueri possunt à diuina persona: nõ tamẽ sic quod in potestate earũ sit frui diuina persona, & vti effectu eius ad quod quãdoq; pertingit rationalis creatura, vt puta cum sic sit particeps diuini verbi & procedentis amoris vt possit libere Deũ verè cognoscere & recte amare. Vnde sola creatura rationalis potest habere diuinam personam. Sed ad hoc q̃ sic cã habeat, non põt q̃ pria virtute peruenire. Vnde oportet q̃ hoc ei desuper detur: Hoc enim dari nobis dicitur quod aliunde habemus. Et sic diuinæ personæ cõpetit dari & esse donũ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd damus alicui, quia bonum illi volumus. Tertia autem, quia amor cum hoc quòd est ratio dandi, est etiam datum. Quarta autem, quia solus Spiritusanctus procedit vt amor. Et confirmatur conclusio autoritate Augustini.

¶ Circa prædicta occurrit primo cõmune dubium an donum significet primo proprietatem personalem Spiritusancti vel respectum aptitudinalem ad creaturas rationales, vel aliquid aliud.

¶ Occurrit quoque dubiũ ex Aureo. apud Capreolum in 18. distin. 1. multiplex. Tum quia litera contradicit quæstioni præcedenti. Ibi siquidẽ dictũ est quod Spiritusanctus procedit vt impressio hic autem, quod procedit vt amor. Tum quia hoc dictum est falsum. Si enim Spir. sanct. procedit vt amor, igitur quo spiritus, eo amor, igitur eo Deus bonus & sapiens, &c. quoniã amor essẽciale quid est. Tum quia cùm dicitur Spiritusanctus procedit vt amor aut ly amor sumitur essẽtialiter, aut personaliter. Si essentialiter, non est ad propositum & etiã sequeretur quod Spiritusanctũ ex vi processionis suæ specialem clauderet causalitatẽ respectu creaturæ illam, scilicet quam claudit amor essentialiter dictus. Si personaliter, consequentia nihil valet, ergo procedit vt donũ primum, quoniam ratio primi doni probata est de amore essentialiter dicto: is enim est ratio omnis gratuitæ collationis.

In corp.

¶ Ad horũ euidentiam sciendum est, quod donum in communi tria manifestè importat, scilicet rem donabilem respectũ donabilitatis, & respectum quasi possessionis, id est quod est Filius qui potest aliud donare. Sed rem donabilem importat denominatiuè, quia denominat illam: respectũ verò donabilitatis, id est, vt apũ sit alteri donari: significat primo, vt ex litera sumitur vtriusq; articuli. Ex hac enim parte in vtroq; processit articulo, vt patet in tuenti. Respectum verò ad donatorẽ consignificat magis (iudicio meo) quàm significet. Vel dicatur, quòd significat illum secundariò. Donum autem in diuinis personaliter, quia primum donum denominat amorem vt rem donabilem: quia donatis per originem est relationem processionis constitutiuæ Spiritusancti significat: quia verò donabile creatucis tantũ rationalibus, respectũ rationis ad eas significat, Eodem (iudicio meo) ordine quem diximus in dono in cõmuni. Veruntamen nõ est idem ordo in re, qui est in significari. Spiritui nauque sancto primo cõuenit sua proprietas personalis ratione cuius est Patris & Filij donãtium: secundo amor, ratione cuius dicitur primo donabilis: & tertio respectus donabilitatis. Quod enim respectus donabilitatis cõueniat Spiritusancto ratione amoris essentialis inclusi, & ratione probatur quia scilicet nullum personale vt sic includit respectũ ad creaturas & literæ testimonio cõuincitur in responsione ad quartũ primi artic. vbi expresse docemus, q̃ sicut in distinctione personę claudit aliquid essentiale ita in ratione doni, & q̃ ratione illius essentialis importatur respectus ad creaturam, & ratione nõtionalis est nomen personale. Quod autem amor essentialis claudatur in Doni nomine, ex eodẽ patet fundamento: quia scilicet respectus ad creaturã exigit aliquid essentiale claudi in significatione ipsum. Vnde secundũ rem & secundum nomen excepto ordine significandi donũ se habet vt verbũ, sicut enim verbũ tria dicit, scilicet respectũ originis notitiam, & respectũ ad res dictas & faciendas: ita donũ dicit respectũ originis, amorẽ respectũ ad amata & susceptiua doni. Et sicut illidẽ argumẽtum à rebus ad nomina & eccõuerso nõ tenet quoniam nõ valet, verbũ inquantum

Q. 19. art. 4. & 9. 34. art. ad 2.

108 1. diuina. artic. 2. Et ver. q. 6. 7.

verbum dicitur respectũ ad res dictas, ergo proprietas Filij dicit talem respectum, nec ecõuerso proprietas filij nõ dicit respectũ talem: ergo nec verbum inquantũ verbum quoniã plus importat Verbi nomẽ quam proprietas illa, ita proportionaliter de dono censendũ est. Non enim valet à Doni nomine arguere ad proprietatẽ Spiritussancti, aut ecõuerso: quoniã plus includit Doni nomẽ, vt patet ex dictis. Esto igitẽ cautus intuẽdo, an de rebꝰ purè sit sermo an digre
Cap.20. diatur ad res sub nomi nibus. Si enim de rebus purè est sermo, nulla persona procedẽs ex vi processionis suæ, habet aliquã rem realem, aut rõnis propriã, nisi relationẽ originis, quæ est idẽ quod ipsa. Et sic neque personæ verbi cõuenit notitia seu respectus ad res dictas, neq; ꝑsonæ Spiritussancti amor, seu relatio vt donetur. Sed si de eisdem personis vt significãtur his terminis, s. verbo & dono est sermo, tunc di eimus Verbi personæ esse propriũ respectum ad res dictas & Doni personę respectũ ad res doni capaces, &c. & per hoc patet solutio argu
Q.37. a.1. mentorũ multorũ apud
Cap.29. Capreolũ vbi supra volentiũ ꝙ respectus donabilitatis non est proprius alicui personæ. Hoc enim est verũ ratione ꝓprietatis personalis simpliciter considerata: falsum aũt rõne absoluti inclusi nõ extraneæ, sed vt in obliquo cadẽtis in eius ratione, sicut in diffinitione personæ ponitur rationalis natura. & si differetur persona diuina, cadetet in eius ratione natura diuina & similiter si diffineretur verbũ diuinũ, diffineretur per notiũã diuinã: & similiter donum per amorẽ diuinum, &c. Ad argumẽta ergo Aureo. vnie. lo, dicitur qd ex inopia vocabulorũ mõ dicitur ꝙ Spir. s. ꝓcedit vt impressio, modo vt impulsus vt amor, &c. vt vel tot nominibus rem obscurã atq; innominatã significare possimus. Quod autẽ additur Falsum est ꝙ Spiritussanctus procedit vt amor, negatur quoniam hoc cõmune dictum Sanctorũ esse videtur. Et ad primã in oppositum probationẽ neganda est sequẽla de amore essenciali loquẽdo quoniam non eo Spir. sanct. quo amor quauis eadẽ processione sit Spir. sanct. & Deus, & amor & beatus, &c. vt patet per Aug. & Hil. in 1. dist. Ad secũdũ verò dicitur ꝙ ly amor sumitur personaliter, & quòd valet consequentia. Spir. sanct. procedit vt amor, id est vt impressio amãdo procedẽs, ergo procedit vt primum donũ quia amor essenciaiter sumptũ ex modo procedẽdi clauditur in ratione illius impressionis in obliquo, sicut diximus de verbo respectu notitiæ, & persona respectu naturæ. Et sic nihil obstat ꝙ de amore essentiali probatũ sit esse donũ, & tamen hoc cõueniat amori personaliter sumpto ratione illius inclusi. Quãuis dici possit & vere ꝙ esse primũ donum probatur de impressione illa in cõmuni, & deinde ascẽdendo, ad diuina infertur conuenire Spiritusanctũ qui est illa impressio. Sed qũ est res relatiua, & iste respectus doni inuenitur cõuenire impressioni in cõmuni rõne absoluti, ideo subintelligimus ꝙ Spiritusanctũ cõueniat hoc ratione absoluti, vt clausi in ratione respectiui. Posset & tertiò dici, quòd cum Spiritussanctus ꝓcedit vt amor, ly vt notat modũ amoris essentialis quoniam venera ad modũ illius procedit. Et sic ex modo procedẽdi magis quã ex proprietate procedentis, probatur donũ quo ad respectum rationis ad illius susceptiua esse proprium nomẽ Spiritussancti cointellecta relatiõe originis. Et ne fallatis in huiusmodi nominibus plura importãtibus iudica de eis, sicut de cõpletis ex notionali, & essentiali, puta sapiẽtia genita, amor productus & similibus. Quolibet enim horũ propriũ nomen est alicuius personæ, ratione totius cõiuncti similis, vel vna pars ratione alterius in propria computatur, sic enim accidit de dono & similibus vt de fe patet resoluendo clausa in eorũ significationibus.

¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum primum.*

IN titulo ly idem significat identitatem realem.

¶ In corpore quatuor facit. primo reddit rationem quæsiti, secundo refert opinionem quandam ibi. Et quia Boe. tertio improbat etiam ibi, Sed sicut suprà ostensum est, quarto respondet quæsito ibi, Ex quo sequitur.

¶ Quo ad primum aduerte, quòd potuisset obiici Autori superfluitas huius

Artic. I.

articuli. Quoniã superius in q.3. de diuina simplicitate quæsitũ & determinatum fuit in Deo esse idẽ omnino suppositũ cum essentia. Et propterea in principio huius articuli rationẽ necessitatis eius assignauit, intendens quòd quantũ est ex parte simplicitatis quæstio ista manifestè erat nec iterãda, sed ex parte Trinitatis suppositorũ seu personarũ ostensæ postmodũ in vnitate essentiæ difficilis emersit q.& propterea de nouo discutienda: tunc enim non erat locus huic tractatui.

¶ Quo ad secũdũ opinio (vt videtur) Porretanorũ refertur quòd persona nõ idẽ quod essentia quia relatio est tantum assistens, & consequenter nõ trãhit in essentiã. ergo nec persona, cum sit ipsa relatio.

¶ Quo ad tertiũ reprehẽditur hæc opinio, ꝙ falsum antecedẽs assumat, qa relatio in rebus creatis nõ solũ assistit, sed insest, ergo in Deo nõ solũ adest: sed substãtiale esse habetvt latius in 24. quæst. dictum est.

¶ Quo ad quartum cõclusio responsiua est: Persona est idẽ realiter qd essentia, ipsæ ramẽ ꝑsonę inter se distinguũtur realiter. Et; ꝑbatur quo ad vtranq; partẽ, persona est relatio subsistens in diuina natura: ergo est idẽ realiter quod essentia & distincta realiter ab altera ꝑsona relatiuè illi opposita. Et ꝑbatur sequela, quia relatio in Deo cõparata ad essentiã non differt re, sed ratione tantũ. Cõparata aũt ad oppositã relationẽ habet distinctionẽ realẽ & hoc vi oppositionis relatiuæ realis.

¶ Circa illã propositionẽ relatio seu ꝑsona nõ differt re, sed rõne tantũ ab essẽtia diuina, occurrũt obiectiões Sco. in 1. dist. 2. q. 4. vlt. enim ꝙ persona & essentia distinguuntur sine omni actu intellectus. Arguit ergo rationibus & autoritatibus. Prima ratio est, Pater secluso actu intellectus habet in re entitatẽ cõmunicabilẽ: ergo habet in se rem diuersarũ rationũ formalium. probatur sequela, qa si esset res vnius rationis in se, vel esset tãtum cõmunicabilis, vel tantum incõmunicabilis, quorũ vtrunq; est hæreticũ. Secũda ratio est, Pater intelligẽs in primo signo originis se, aut intelligit essentiã & paternitatẽ, vt duo obiecta formaliter distincta, aut nõ. si sic, habetur intentũ quia cognitio intuitiua est rei sm esse præsens in se: si nõ ergo distinguũtur tantũ in modo concipiẽdi: ergo distinctione inter ea nõ est hoc cõicabile & hoc incõmunicabile. Et tenet sequela, quia distinctio, sm modũ concipiendi nihil facit in re. Autoritates autẽ sunt Aug. 7. de Trin. Omnis essentia quæ relatiuè dicitur, est aliquid excepto relatiuo. Et rursus ibidẽ, Si pater nõ est aliquid ad se non est aliud. Et rursus de filio, Non eo verbum quo sapientia. Ex his enim omnibus patet, non idem esse formaliter in rem absolutam & ad aliud.

¶ Ad euidentiã horũ scito, ꝙ sicut in Deo sm rem siue in ordine reali est vna res nõ purè absoluta, nec purè respectiua nec mixta, aut cõposita, aut resultans ex vtraque sed eminentissimè & formaliter habẽs ꝙ est respectiui, imò multarũ rerum respectiuarũ, & quòd est absoluti: ita in ordine formali seu rationũ formalium sm se nõ quo ad nos loquẽdo, est in Deo vnica ratio formaliter, non purè absoluta nec pure respectiua non purè cõmunicabilis nec purè incõmunicabilis, sed eminẽtissimè ac formaliter cõtinens, & quicquid absolutæ perfectionis est, & quicquid Trinitas respectiua exigit. Oportet autẽ sic esse, quia oportet cuilibet simplissimæ rei sm se maximè vni, respondere vnã adæquatã rationẽ formalem. Alioquin nõ esset per se primò vnum intelligibile à quouis intellectu: Et cõfirmatur, quia verbũ Dei vnicũ tantum est. Constat enim verbũ, si perfectũ est adæquare id cuius est, Fallimur autẽ, ab absolutis & respectiuis ad Deũ procedẽdo: eo ꝙ distinctionẽ inter absolutũ & respectiuum quasi priorẽ re diuina imaginamur & consequẽter illam sub altero membro oportere poni credimus & tamẽ est totũ oppositũ. Quoniã res diuina prior est ente & omnibus differrẽtis eius, est enim super ens & super vnũ, &c. Et propterea quemadmodum virtutes inferiores nõ vt dearticulatæ ac distinctæ inter se ad vnã solis virtutẽ etiã formaliter eleuãtur, multo magis absolutũ & respectiuũ ad vnã rem & rationẽ formalẽ diuinam eleuãtur. Vnde ad primũ Scoti negatur consequẽtia. Et ad probationẽ eius negatur assumpta cõditionalis ex hoc enim ꝙ est vnius rõnis in se non sequitur, ergo tantũ cõicabilis vel in tantũ incõicabilis: sed stat ꝙ sit & cõmunicabilis, & incõicabilis, & hoc propter infinitatẽ illius rõnis formalis. Nec est mirabilius vnicã rationẽ formalẽ habere vtrũque q̃ vnicã rem, imò illud sm rectã philosophã sequitur ex hoc positio per fidẽ. Poteris quoq; noui tãs distinguere illam cõditionalẽ, dicẽdo, ꝙ
Q.3. art.3. est vera de vna ratione formali limitata, non aũt de illimitata, vt in proposito contingit.

¶ Ad secũdã verò dicitur ꝙ Pater nõ intelligit essentiã & paternitatẽ vt duo obiecta formalia sm se, sed vt vnã
Lib de Tri. in 16 lõgè à fine. formaliter & multa virtualiter, vt patet ex dictis. nõ ita ꝙ in illa sum ma re atq; rõne formali paternitas & essentia sint virtualiter, sed ita ꝙ sint formaliter & rea
Q.28.a.1. liter, sed distinctio earum est virtualiter: qa ita ibi sunt acsi essent distinctæ: & rursus qa ita exercet propria vtriusq; acsi essent distinctæ. Vnde Sco. errauit
Q.28. art. 4. dimittẽdo hũc modum loquẽdi & introducendo vt propriissimũ aliũ de distinctione formali ex natura rei. Nonus
166 siquidẽ hic modus alienus valde est à diuinitatis eminentia formali. Dearticular enim eam formaliter. Is autẽ quẽ nos sequiti sumus, tãtę rei vtcũque consonat.

¶ Ad autoritates autẽ dicitur, ꝙ quia balbutiẽdo vt possumus, excelsa Dei resonamus. ideo Aug. & Doctores de essentia & relatione, vt de distinctis formaliter, loquuntur. hoc enim ex parte rei fundatur super hoc quia sunt formaliter distincta: virtualiter, quamuis non actualiter, ex parte autẽ nostri, quia ratione obiectiua apud nos distinguuntur actualiter: sed hoc nihil in Deo ponit nisi relationem denominationẽ entis rationis.

¶ In responsione ad primũ aduerte quòd summa responsionis consistit in hoc ꝙ illa maxima non tenet vbi natura est absoluta, & suppositum respectiuũ: & hoc
66 propter oppositionem
70 relatiuam, vt patet ex supradictis.

¶ In responsione ad secundum, aduerte quòd argumẽtum confirmatur ab Aureolo contra hanc responsionẽ apud
203 Capreolum in 2. dist. 1. q. 3. hic, Effectus in actu
1.di. 34. q. 2.art.1. habet causam in actu:
Pa8.4. sed nõ cõtradicere cõmunicabile & incõicabile distingui & nõ distingui est effectus in actu ante omnẽ actum intellectus: ergo habet causam in actu: sed causa est distinctio. ergo est ibi distinctio ante omẽ actũ intellectꝰ. Nec sufficit respondere quòd ibi est distinctio fundamẽtaliter: si enim causa nõ esset in actu, & tamen effectus esset in actu contra Philosophum quinto Metaph. & secundo Physicorũ.

¶ Ad hoc à quibusdam respondetur negando

minorem, qm negatio, quæ alterũ extremũ contradictionis, nõ est actu ante opus intellectus, quoniã non est nisi ens rationis. Sed hæc responsio nihil valet. errat enim non discernendo inter non esse. quod negatio significat in actu exercito inter illudmet nõ esse inquantũ induit rationẽ entis rationis, hominẽ enim nõ esse bouẽ, nec ens reale nec ens rationis significat, sed non esse bouem. Et quãuis nullo intellectu considerãte, ista propositio nõ esset, & illud nõ esse non haberet rationem
Libr.7. de entis significatũ ramen
Trin.ca.6. propositionis ab intellectu nõ pendet. Verũ argumentũ potest quasi fortius fieri. Effectus in actu habet causam in actu: sed affirmationes includentes in se contradictoria sciliceet cõmune & ꝓpriũ sunt effectus in actu, &c.
Pag. 3. Vnica tamẽ responsione ad hæc omnia & similia dicitur, negando vniuersaliter illam propositionẽ, s. quòd sola distinctio est causa huius effectus. nã iste effectus posteriori à distinctione, vt à causa quasi vniuoca: & à virtualiter cõtingẽte distinctionem, vt à causa æquiuoca modo constat, quod
Cap.14. quando effectus potest oriri à causa vniuoca sola, & à causa æquiuoca sola, ad quodlibet effectus in actu, non sequitur determinatè altera causarum, sed sub
Q.13.art.1. & 11. distinctione. & quia sic est in ꝓposito, cõcedo quod effectus in actu habet causã in actu: sed illa est vel distinctio in actu vel continens virtualiter distinctionẽ, & hoc secũdum membrũ est verum in proposito, nec aliquid obiectorũ contra hoc militat. Et bene hoc nota in omni bꝰ materiis, vbi de causa distinctionis secũdũ rationem ex parte rei à Scotistis & aliis molestaberis, hoc enim vno omnium ora obstrues.

¶ *Super quæst. trigesimænonæ Articul. secundum.*

IN titulo id solũ aduertendum est, quod de ꝓpositione est quæstio an sit vera & congrua.

¶ In corpore vnica est cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè, sciliceet dicimus vnã essentiam trium personarũ, & tres ꝑsonas vnius essentiæ. Probatur, Diuina nominãtur à nobis secũdum modum non suum, sed in rebus creatis inuentum: ergo essentia in diuinis significatur vt forma trium personarum. ergo dicimus vnam essentiam trium, & tres vnius. Antecedens probatur, quia sic diuina cognoscimus: cõsequẽtia autem, quia insensibilibus natura per materiam indiuidũãtur, & se habet vt forma, & in diuidũum vt suppositũ illius. Secũda verò probatur, quia in istis forma dicitur esse suppositi, & suppositum formæ, si ad hoc dictum oppositum sit determinans formam, vt patet exemplariter. omnia enim clara sunt in litera.

¶ *Super quæst. trigesimænonæ Articulum tertium

IN titulo notãter dr, Vt hoc nomẽ Deus ad insinuandũ ꝓ præsens quæstio est de nominib⁹ essentialib⁹ in cõcreto siue adiectiua, siue substãtiua sint.
¶ In corpore duo facit. Primo distinguit subiectum quæstionis, proponens iuxta distinctionis membra, duas conclusiones responsiuas quæsito. Secundò probat eas simul.

¶ Quo ad primũ distinctio est, Nominũ diuinorũ essentialium quædam sunt substãtiua, & quædã adiectiua. Prima cõclusio est, Substãtiua prædicantur de tribus personis singulariter tãtũ: taq; non pluraliter. Secũda, Adiectiua prædicãtur de tribus personis in numero plurali.

¶ Quo ad secundũ, probatur vtraq; conclusio tali ordine. Primo ponitur maior in communi. Secundò autẽ quam sub sumatur minor in diuinis explanatur in creaturis ipsa maior ibi, In creaturis autẽ. Tertiò subsumit minor & infertur vtraq; cõclusio, explanãdo etiam Athanasij verba, est ergo ratio ex differentia inter substãtiua & adiectiua in modo significãdi supta: substãtiua significant per modũ substantiæ. Adiectiua verò per modum accidentis: ergo singularitas vel pluralitas substãtiui attẽditur penes formam significatã, adiectiui aũt penes suppositũ: & tenet sequela quo ad primam partem: quoniam substantia sicut esse habet ex se, ita vnitatẽ & pluralitatem: accidens verò sicut esse non habet nisi in subiecto, ita vnitatem & multitudinem ex ipso suscipit.

Pag. vii.

304 1.di.23.ar. 2.ad 5 & Boe. tri.q. 1.ar 4.

¶ Circa hãc partẽ dubiũ occurrit. Primò, de regula. Secũdò, de efficacia rõnis adductæ. Circa regulam quidem dubiũ est. Tum quia, vt in quæst. 36. tactum fuit, Sortes habẽs plures artes nõ dicitur plures artifices. Tum qa S. Tho. expressẽ inferius in tertia parte quæst. 3. art. 7. ad secundũ, dicit, quòd si verbũ Dei assumeret duas naturas humanas, nõ diceretur duo homines, & tamen forma significata hominis nomine pluralificaretur.

¶ Circa rationem verò qm Scot. in 1. dist. 12. putat hanc rationẽ insufficientem argues contra eam sic: Terminus numeralis ponit significatum suũ circa significatũ sui determinabilis, sed significatũ adiectiui & substãtiui est idẽ, qm vtrũque significat formã: ergo vtrobique determinat formã, nec hoc ei aufert potest modus significãdi, igitur ratio nihil valet.

Lib. 1. q. 2. 5.

¶ Ad primum dubium dicendũ est quòd differentia inter adiectiuum & substantiuũ consistit in hoc quod pluralitas substantiui exigit pluralitatẽ formæ & pluralitatẽ suppositi. Ad adiectiui verò pluralitatem sufficit pluralitas suppositorum. Nec diminuta est propterea Autoris doctrina; quoniã non significatur vt habẽs humanitatẽ, ita Deus, ita significatur vt habẽs deitatem. Sed tres personæ sunt tres habentes deitatem. Ergo tres personæ sunt tres dij.

¶ 2. Præterea, Ge. 1. vbi dicitur, In principio creauit Deus cælum & terrã, Hæbraica veritas habet Elohim: quod potest interpretari dij) siue iudices. Et hoc dicitur propter pluralitatem personarum. Ergo tres personæ sunt plures dij, & non vnus Deus.

¶ 3. Præterea, Hoc nomẽ res (cum absolutè dicatur videtur ad substantiam pertinere. Sed hoc nomen pluraliter prædicatur de tribus personis. Dicit enim Aug. in lib. de doct. Christiana: Res quibus fruẽdum est, sunt Pater & Filius & Spiritussanct. Ergo & alia nomina essentialia pluraliter prædicari possunt de tribus personis.

¶ 4. Præterea, Sicut hoc nomen Deus significat habentẽ deitatẽ: ita hoc nomẽ persona significat subsistentẽ in natura aliqua intellectuali. Sed dicimus tres psonas. Ergo eadẽ ratione dicere possumus tres Deos.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Deuterono. 6. Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est.

¶ RESPONDEO dicẽdum, ꝙ nominũ essentialium quædã significãt essentiã substãtiuè: quædã verò adiectiuè. Et, qdẽ quæ substãtiuè essentiã significant, prædicantur de tribus personis singulariter tantũ & nõ pluraliter. Quæ verò adiectiuè essentiã significant, prædicãtur de tribus personis in plurali. Cuius ratio est, quia nomina substãtiua significãt aliquid per modum substantiæ: nomina verò adiectiua significãt aliqd etiã requiritur vnus genitiuus habens vim duorũ genitiuorũ, vt cũ dicitur, vir sanguinum est iste, id est effusor multi sanguinis. Quia igitur essentia diuina significatur vt forma respectu personæ, cõueniẽter essentia personæ dicitur, nõ autẽ econuerso nisi aliqd addatur ad significationẽ essentiæ, vt si dicatur ꝙ Pater est persona diuinæ essentiæ, vel ꝙ tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd hæc propositio ex, vel de, non designat habitudinem causæ formalis, sed magis habitudinẽ causæ efficientis, vel materialis. Quæ quidem causæ in omnib⁹ distinguũtur ab his quorum sunt causę. Nihil enim est sua materia, neque aliquid est suum principium actiuũ. Aliquid tamen est sua forma vt patet in omnibus reb⁹ immaterialibus. Et ideo per hoc quòd dicimus, tres personas vnius essentiæ significãdo essentiam in habitudine formæ, non ostenditur aliud esse essentia quàm persona: quod ostenderetur, si diceremus tres personas ex eadem essentia.

¶ Ad sextum dicẽdum, quòd sicut Hila. dicit in libro de Syno. male sanctis reb⁹ præiudicatur: si quia non sanctæ à quibusdam habentur, esse non debent. Sic si malè intelligẽtur Homousion, quid ad me bene intelligẽtem? Sic ergo vna substantia ex vna geniti proprietate, non sic autem ex proportione aut ex vnione, aut ex communione.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum nomina essentialia prædicentur singulariter de tribus personis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ nomina essentialia (vt hoc nomen Deus) nõ prædicentur singulariter de tribus personis, sed pluraliter. Sicut enim homo significatur vt habẽs humanitatẽ, ita Deus, ita significatur vt habẽs deitatem. Sed tres personæ sunt tres habentes deitatem. Ergo tres personæ sunt tres dij.

¶ 2. Præterea, Ge. 1. vbi dicitur, In principio creauit Deus cælum & terrã, Hæbraica veritas habet Elohim: quod potest interpretari dij) siue iudices. Et hoc dicitur propter pluralitatem personarum. Ergo tres personæ sunt plures dij, & non vnus Deus.

¶ 3. Præterea, Hoc nomẽ res (cum absolutè dicatur videtur ad substantiam pertinere. Sed hoc nomen pluraliter prædicatur de tribus personis. Dicit enim Aug. in lib. de doct. Christiana: Res quibus fruẽdum est, sunt Pater & Filius & Spiritussanct. Ergo & alia nomina essentialia pluraliter prædicari possunt de tribus personis.

¶ 4. Præterea, Sicut hoc nomen Deus significat habentẽ deitatẽ: ita hoc nomẽ persona significat subsistentẽ in natura aliqua intellectuali. Sed dicimus tres psonas. Ergo eadẽ ratione dicere possumus tres Deos.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Deuterono. 6. Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est.

¶ RESPONDEO dicẽdum, ꝙ nominũ essentialium quædã significãt essentiã substãtiuè: quædã verò adiectiuè. Et, qdẽ quæ substãtiuè essentiã significant, prædicantur de tribus personis singulariter tantũ & nõ pluraliter. Quæ verò adiectiuè essentiã significant, prædicãtur de tribus personis in plurali. Cuius ratio est, quia nomina substãtiua significãt aliquid per modum substantiæ: nomina verò adiectiua significãt aliqd per modũ accidẽtis, qd inhæret subiecto. Substãtia autẽ sicut per se habet esse ita per se habet vnitatẽ vel multitudinẽ. Vnde singularitas, vel pluralitas [d] nominis substãtiui attẽditur fm formã significatã per nomen [e]. Accidẽtia autem sicut esse habẽt in subiecto, ita ex subiecto [d] suscipiũt vnitatẽ, vel multitudinẽ [e]. Et ideo in adiectiuis attẽditur singularitas & pluralitas fm supposita. In creaturis autẽ nõ inuenitur vna forma in plurib⁹ suppositis nisi vnitate ordinis, vt forma multitudinis ordinatæ. Vnde nomina significãtia talẽ formã si sint substãtiua, prædicãtur de pluribus in singulari, nõ autẽ si sint adiectiua. Dicimus enim ꝙ multi homines sunt collegiũ vel exercitus, aut populus: dicim⁹ tamẽ ꝙ plures homines sunt collegiati. in diuinis autẽ essentia diuina significat per modũ formæ, vt dictũ est. Quæ quidẽ simplex est maximè vna, vt ꝛ. ostensum est. Vnde nomina significãtia diuinã essentiam substãtiuè singulariter & nõ pluraliter de tribus psonis prædicãtur. Hæc igitur est ratio quare Sortẽ & Platonẽ & Ciceronẽ dicimus tres homines: patrem aũt filiũ & Spir. sanct. nõ dicim⁹ tres deos, sed vnũ Deũ: qa in trib⁹ suppositis humanę naturæ sunt tres humanitates, in trib⁹ autẽ psonis est vna diuina essentia. Ea verò quæ significãt essentiã adiectiuè, prædicãtur pluraliter de trib⁹, propter pluralitatẽ suppositorũ. Dicimus eẽ tres existẽtes, vel tres sapientes, aut tres æternos & increatos & immẽsos, si adiectiuè sumãtur. Si verò substãtiuè sumantur dicimus vnum increatũ, immensum & æternum, vt Athana. dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ ꝙ licet Deus significet habẽtem deitatẽ, est tamen alius modus significãdi. Nam Deus dicitur substãtiuè, sed habens deitatem dicitur adctiuè. Vnde licet sint tres habentes deitatem, non tamen sequitur quod sint tres dij.

¶ Ad secundũ dicẽdum, quod diuersæ linguæ habẽt diuersum modũ loquẽdi. Vnde licut propter pluralitatem suppositorum Græci dicunt tres hypostases: ita & in Hebræo dicitur pluraliter Elohim. Nos autẽ nõ dicimus pluraliter neq; Deos neq; substantias, ne pluralitas ad substantiã referat.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ hoc nomen res est de transcendentibus. Vnde secũdum quod pertinet ad relationem pluraliter prædicatur in diuinis: secundum verò quòd pertinet ad substãtiam, singulariter prædicatur. Vnde Augustinus dicit ibidem, quòd eadem Trinitas quædm a summa res est.

¶ Ad quartum dicẽdum, quod forma significata per hoc nomen persona, nõ est essentia vel natura, sed personalitas. Vnde cùm sint tres personalitates, id est tres personales proprietates in patre & filio & Spiritusancto, non singulariter sed pluraliter prædicatur de tribus.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum nomina essentialia concreta possint supponere pro persona.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod nomina essentialia, concretiua non possunt supponere pro persona, ita quod hæc sit vera, Deus genuit Deum. Quia (vt sophistæ dicũt) termin⁹ singularis idẽ significat & supponit. Sed hoc nomen Deus videtur esse terminus singularis, cùm pluraliter prædicari non possit, vt dictum

oportuit hic exprimere nisi id in quo differt substantiuũ ab adiectiuo. Cõparanti enim ea facile apparet ꝙ cõueniunt in pluralitate suppositorũ, & differunt quo ad vnitatẽ & pluralitatẽ formæ. Vtriusq; enim pluralitas requirit plura supposita: sed adiectiui pluralitas non requirit pluralitatem formæ substantiui autẽ sic. Sat ergo fuit hic in loco hãc expressisse differentiam, de substantiuis cõcretis loquendo vt differunt ab adiectiuis. Nec tũ reticuit reliquã sanguinẽ: qm̃ superius in q. 6. eius meminit in destructione illius propositionis, pater est plura principia & clarissimè eadem docuit in loco ꝓprio: vbi scopus erat, i. in tertia parte loco allegato: vbi & reprehẽdit oppositã opinionẽ quã ipsemet sequutus fuerat in tertio sent. dist. 1. q. 2. art. 5. quicquid alij dixerint prætermittendo.

D. 917. 279 D. 17. 169

¶ Ad secundã verò dubitationẽ dr ꝙ maior est oñno falsa: qm̃ p se primo termin⁹ numeralis ponit significatũ suũ circa suppositũ determinabilis: & hoc tã in substãtiuis q̃ adiectiuis, vt patet ex dictis: sed in cõcretis substãtiuis, quia substantiua sunt, ponit etiã significatũ suũ circa significatũ illius. Et sic nec obiecto aliquid valet nec modus significãdi exclusus est, quin operetur quod substãtiua etiã quo ad formã numerẽtur seu termino numerali determineãt. Stabilita igitur regula vniuersali loco maioris ex rõne, manifestat eã Autor in creaturis, vbi & duo docet. Primũ est ꝙ inter vnitatẽ formæ in plurib⁹ suppositis diuinis & in suppositis creatis tãtum interest, ꝙ in pluribus suppositis creatis nõ inuenitur forma vna numero, nisi vnitate ordinis: in diuinis aũt suppositis inuenitur vna numero essentialiter & indiuisibiliter. Secũm est ꝙ etiã in ista minima vnitate attestãtur res creatæ prętata regula: vt patet in collegiatis. Demũ sumpta minore, ꝙ essentia diuina est simplex & maximè vna in tribus psonis cõcludit primã conclusionẽ, sde substãtiuis, & applicat eam ad differẽtiã inter tria individua hominis & tria suppositа diuina, Deinde infert cõclusionẽ secundã de adiectiuis adiectiuè sumptis, ꝓpter Athanasiũ qui substãtiuè vsus est adiectiuis in Symbolo: nec opus est ampliori declaratione.

Art. præc. & q. 3. ar. 1. Q. 1. ar. 7. & quæ. 11. art. 4.

¶ *Super Quæst. trigesimæ nonæ Articul. quartum.*

TItulus clar⁹ est ex præcedentibus.
¶ In corpore duo facit. Primò refert opinionẽ quandam. Secundò improbat eam, simulque respondet quæsito.

¶ Quoad primũ, opinio quædã fuit ꝙ nomina essentialia ex se supponũt propriè ꝓ essẽtia, sed ex adiuncto notionali trahũtur ad standũ pro psona. Et est huius fundamẽtũ diuina simplicitas, quæ sit quòd essentia ꝓ qua supponit ẽt abstractum, est idem supposito, pro quo supponit concretum. ¶ Quo ad fm̃ improbat primo ꝓ fata opinio: quia in ꝓprietate locutionis attendenda sunt ambo, s. significatio & modus significandi. Prædicta aũt opinio significationẽ tm̃ inspexit, ad quã spectat idẽ esse habentẽ & rem habitã. Ponitur deinde altera opinio responsiua quæsito, s. noũa essentialia in cõcreto possunt ꝓpriè supponere ꝓ personis,

1.dist.4.q.4. 1.art.2.

Et probatur ex eodem fundamento ex mõ significandi, Deus & similia significant naturã in habẽte: ergo possunt supponere ꝓ personis. Antecedens manifestatur inductiuè in ly homo, &c. Tertiò explanatur quomodo de facto ly Deus gñque pro persona vna, vel duabus vel trib⁹ supponit,

Art. præc. q. 13. art. 9.

¶ Circa dicta hic tria occurrũt dubia, iuxta tria dicta impugnata ab Aureolo apud Capreolum 1. di. 4. q. 1. art. 3. Primum est, ꝙ ly Deus qñq; pro essentia, & quandoq; ꝓ persona supponit: Deus semp supponit pro habente deitatẽ: ergo sẽper pro persona. Et con firmatur: quia ista est ratio literæ fundans responsuam cõclusionẽ.

Cap. 1.

¶ Secũdũ est, ꝙ in ista, Deus creat, ly Deus supponit ꝓ essentia. Actiones sunt suppositorum: ergo. Præterea creatio nõ abstrahit à suppositis, sicut nec clarè videri essentiã: ergo.

¶ Tertiũ est, ꝙ ly Regi seculorũ, &c. ly Deo, supponit ꝓ tribus. Hoc enim repugnat præcedẽti dictoi illi. n. soli qui creat, debetur honor & gloria: sed ille per te nõ demõstrat aliquid suppositũ: ergo nec hic, si hic oltẽ dit tria suppositа.

In Syinb.

¶ Præter hæc aũt tria dubia adhuc tria alia dubia sunt circa tria dicta in rũsponsione ad tertium, quę oportet simul cum istis tractare, vt facilior ac breuior fit disciplina connexionũ. Dicitur ergo primo in rũsione ad tertium, quod differentia est inter ly Deus & ly homo, in supponendo, &c. vbi duplex est ratio dubij. Prima est, aut ista differentia attendiur penes suppositionẽ pro persona determinata, aut pro persona indistinctẽ. Si primo modo, nulla est differẽtia: qa nec Deus stat pro patre aut filio, sine additõ: nec homo pro Sorte aut Pla. sine aliquo cõtractiuo. Si secũdo modo, nulla quoque est differentia, quia sicut homo naturaliter supponit pro habente naturam humanam indefinitè, ita Deus pro habente naturam diuinam indistinctè, vt etiam S. Tho. in primo, dist. 4. dicit. Secunda verò ratio est, quia videtur differẽtia hæc contradicere his quæ dicta sunt in corpore. Dum ibi dictũ est, quòd Deus ex se ratione modi significandi stat pro persona: reprehensaq; est altera opinio dicens, ꝙ supponere pro persona, habet ex adiuncto notionali: hic autem in reprehensum incidit opinionem, dum dicit, quòd in hoc differunt ly Deus & ly homo: quod ly Deus ex se pro natura, ex adiuncto pro personaꝛ ly homo verò ecõtra supponit, manifestè, nanque hæc videntur contrariari. ¶ Secundum aũt dubiũ est, quod ibi dicitur, hanc esse falsam, Deus non gñrat. Contra hoc enim multa habes argumẽta apud Capreolũ in 1. dist. 4. q. 1. ar. 2. quæ oportet soluere. Aureolus ergo arguit primo sic, In ista, Deus non gñrat, ly Deus stat pro natura vt dicis: ergo est vera. probatur sequela: quia natura non gñrat, vt pater extra de summa Trinitate. Præterea, non generare est notionale: ergo contrahit ly Deus ad standũ pro persona. Antecedẽs probatur: quia affirmatio & negatio sunt eiusdem generis. Præterea, Deus non generat, & oẽs Deus generat, sunt contradictoria: ergo supponunt pro eisdẽ: sed in secunda supponit pro persona, ergo & in prima. Deinde arguunt Durãdus & Greg. de Arimi. quod de virtute sermonis vera est hęc propositio, quamuis propter erroris periculũ à Magistris non acceptet. Durandus quidẽ igitur sic, De Deo prædicantur oĩa quæ de personis diuinis verificantur: sed non gñrare verificatur de duabus personis: ergo. Præterea Deus fm naturam est singularis, fm verò suppositа plurificatur: ergo respectu ꝓdicatorũ essentialiũ habet vim termini singularis, respectu verò ꝓsonaliũ habet vim termini cõis indefiniti, vt patet: qa dicimus, Deus est gñrans: Deus est genitus: & verificatur pro distinctis suppositis: ergo & cõsequentia seu cõeomitantia, s. gñrare non gñrat similiter verificari oportet. Gregorius autẽ sic, ista est indefinita, & habet duas singulas res vtras, sicut & ista persona diuina nõ generat: quã constat esse simul verã cum altera indefinita, s. psona diuina generat: ergo nõ est falsa.

D. 367

¶ Tertiũ dubiũ est circa rõnem literæ, s. quòd cùm dr Deus non generat, datur intelligi quod generatio repugnat diuinæ naturæ. Hoc enim inquit Aureolus nõ est verum: quoniam ex negatione alicuius ab aliqua natura, non sequitur repugnantia: stat enim quod abstrahat.

D. 918

¶ Ad euidentiã horum notandũ est diligẽtissimè, quod inter Deũ & cæteras substantias hoc interest, ꝙ in reliquis hæc duo, s. natura & habens naturã, oportet sic se habere, vt habens natura tũrã sit suppositum. Natura verò sit ipsa essentia: in Deo autem habẽs naturam dupliciter inuenitur, scilicet suppositum, vt Pater, vel filij, & singulare, id est hic Deus. Itaque in diuinis considerandæ sunt tria, scilicet essẽtia hic Deũ, & suppositа diuina, s. pater & Filius & Spiritussanctus. In reliquis autẽ duo tantum inueniuntur puta humanitas & Sor. nõ. n. hic homo est aliud quã Sortes. Hic ramẽ Deus est Pater & filius & Spiritussanctus, & generat & genitus est, &c. de quo scripsum est Exod. 5. Iste Deus me⁹, & glorificabo eũ: vt in calce vltimi articuli huius quæstionis S. Th. exponit. Est autẽ rõ diuersitatis, quia natura diuina seipsa subsistit, nec mẽdicat subsistentiam à suppositis: imo confert eam illis. Reliquæ autem naturæ non subsistunt nisi in supposito. Cum autem naturalissimum sit cuique termino concreto supponere pro habente significatam formam, consequens est quòd Deus primo supponat ꝓ hoc Deo. Et quia hic Deus significat singulare naturæ diuinæ, ideo dicitur, quòd pro natura in concreto. Et quia hoc singulare est commune tribus suppositis, ideo quandoque dicit quòd stat pro personis indistinctè. Et quia est idem cuilibet supposito, & cõcretè significatur: ideo potest stare pro singulis personis. Ex hoc autem fundamento sigillatim respondẽdo & inchoãdo à primo dubio, in responsione ad tertium, propter ordinem doctrinæ, dicitur quod inter Deum & hominem supponendo, differentia attendiur, quo ad suppositionem pro persona indeterminatè. Et stat differentia in hoc, quod Deus sine aliquo adiuncto reddit propositionẽ singularem: quoniam supponit pro hoc Deo cõi secundum rem tribus personis, homo verò sine aliquo adiuncto constituit propositionem indefinitam, qm̃ supponit personaliter, quamuis indeterminatè. Et e contrà, homo ex adiuncto constituit propositionẽ singularẽ, quam habet suppositionem simplicem, vt puta homo est species. Deus verò ex adiuncto constituit propositionem indefinitam: supponendo personaliter. Et oritur hoc, vt in litera dicitur, ex hoc quòd inuenitur hic Deus in rerum natura tribus personis cõis, non autem hic homo. Nec repugnant hæc dictis in corpore, vt secunda ratio objiciebat, quoniam in corpore articuli de potentia ad supponendũ personaliter, fuit sermo. Et dictum est quòd pũt ex modo significandi

Art. præc.

Q. 31. ar. 2.

In Epist. ad Maximũ, medicũ, quæ ẽ 66. paulo ante med.

significãtij supponere pro persona, sicut & homo. In risione aũt ad tertiũ est fermo de domo reductionis porterias ad actũ. Et dr ꝙ ly De^o, quã possit ex se supponere ꝓ essentia, i. ꝓ hoc Deo pro pson a, i. ꝓ parte & filio & Spũsan. ad supponendũ actualiter ꝓ hoc Deo nõ eger reducẽte, ad supponendũ verò pro pson is reducit ꝓ aliq d additũ. In homine verò in cui^s significato nõ inuenit vnum cõs, nisi vt subest intellectui ecõtra accidit reductio, vnde nulla ē repugnãtia iter dicta.

¶ Ad primũ aũt dubiũ in corpore articuli motũ, breuiter ex dictis patet respõsio. negãda est enim sequela, supponit ꝓ habẽte deitatẽ: ergo pro persona: stat enim quod supponit pro hoc Deo. Nec approbo, ꝙ alij sentire videntur de mente S. T. esse ꝙ semper Deus stat pro persona distinctè, vel indistinctè. Tũ qa in pseni litera expressè distinguitur, qñ Deus stat pro personis, etiã omnibus, & qñ stat pro essentia. Tũ quia aliter nõ saluatur differentia posita in litera in risione ad tertium. Tum quia in ista, Deus non generat, si ly Deus stat pro pson is indistinctè, esset vera: vtpote indefinita. Tum qa in ista, Deus est Pater & filius & Spiritusst. seu Trinitas, ly De^o nõ stat pro supposito, vt in ar. 6. litera cõtra Porretanũ dicet, sed pro vna numero rei cõi. Nec obstat si quis supponendo pro natura dicatur, etiã supponere pro personis indistinctè. Hoc enim cõcomitanter intelligendũ est. primò. n. pro natura in concreto supponit. Et quia etiam verificatur pro personis aliqñ pdicatũ, ideo supponere ꝓ personis indistinctè, tũc secũdario tñ acceptari potest.

Lib. 1. Pethier. ex Cap. vlt.

206 1. dist. 5 q. 1. art. 1.

Ca. 2. & 1.

Q. 1. art. 3. & 4.

Art. præc.

¶ Ad ꝓm autem dubiũ in corpore motũ iã patet quod Argues decepti est, intelligens pro essentia essentia in abstracto: cum tũ Autor intelligat de essentia in concreto, quã dicit ꝙ in ista, Deus creat. ly Deus supponit pro natura: stat enim ꝓm veritatem pro hoc Deo vni co singulari cõi tribus suppositis. Et propterea creationis actio ratione illius omnibus suppositis cõuenit. Nec est verum quod actiones sint suppositorum vniuersaliter, sed singularium subsistentiũ, quale est hic Deus: & nihil refert non abstrahere à suppositis huiusmodi actiones. vt de se patet.

Cap. 20.

Cap. 1.

¶ Ad tertiũ aptè dubiũ ibidẽ motum dicitur, ꝙ vt iã ex dictis patet, nõ repugnat: imò quãdoq; vnũ sequitur ad alterũ, Deũ supponere pro natura & pro omnib. personis; quãuis difformiter vt dictũ est. Vnde licet in vtraq; istarũ scilicet Deus creat, & soli Deo honor & gloria, Deus verificetur & pro hoc Deo, & pro Trinitate, quia tñ Aug. de tota Trinitate exclusiuam exponit, vt in q. 31. habitũ est, ideo hanc in exẽplum allatam puto. oportet autem distinguì hoc mẽbrũ cõtra primum quia primus separatur ab eo: stat enim Deus qñque pro natura, & non pro aliquo supposito, vt dictum est. ¶ Ad secundum autẑ dubium motum in responsione ad tertiũ circa veritatem istius, Deus nõ generat, ex fundamento iam dicto ñ videtur. Et ad primũ quidem Aureo. iam patet, ꝙ æquiest falsum. Vnde negatiua est vera, Genuit Deũ qui nõ est Deus pater. Si tũ intelligeretur constructio nõ esse appositiua, sed aliquid esse interponendũ, tũc ecõuerso affirmatiua esset vera, & negatiua falsa: vt sit sẽsus genuit Deũ, qui est Deus, qui est pater. Sed hæc est extorta expositio. Vnde melius est ꝙ simpliciter affirmatiua negetur, & negatiua cõcedatur. Præpositiuus tamen dixit, ꝙ tã negatiua quàm affirmatiua est falsa: qa hoc relatiuũ Qui, in affirmatiua põt referre suppositũ, sed in negatiua refert & significatũ & suppositũ. Vñ sensus affirmatiuè est, qd esse Deũ patrẽ, cõueniat pson æ filij, negatiuè verò sẽsus est, ꝙ esse Deũ patrem, nõ tñ remoueatur à persona filij, sed etiã à diuinitate eius. Sed hoc irrationabile videtur, cum ꝓm Philosophum de eodem de quo est affirmatio possit esse negatio.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum nomina essentialia in abstractæ significata possint supponere pro persona.

AD QVINTVM sic procedit. Vt ꝙ noſa essentialia in abstracto significata possũt supponere ꝓ pson a, ita qd hęc sit vera, esse tia generat esse tiam. Dicit enim Aug. 7. de Tri. Pater & filius sũt vna sapientia, qa vna esse tia: & sigillatim sapientia de sapiẽtia, sicut essentia de essentia.

¶ 2. Præterea, gñratis nobis vel corruptis gñrantur vel corrũpũtur ea q̃ in nobis sũt. Sed filius gñratur. Ergo cũ esse tia diuina sit in filio, videtur ꝙ essentia diuina gñretur.

¶ 3. Præterea, Idẽ est Deus & esse tia diuina vt ex supra dictis patet. Sed hæc est vera, Deus generat Deum, sicut dictum est. Ergo hæc est vera, essentia generat essentiam.

¶ 4. Præterea, De quocũq; pdicatur aliquid potest supponere pro illo, Sed esse tia diuina est pater. Ergo essentia potest supponere pro persona patris. Et sic essentia generat.

¶ 5. Præterea, Essentia est res generans, quia est pater qui est generans. Si igitur essentia non sit generans, erit essentia res generans & non generans, quod est impossibile.

¶ 6. Præterea, Aug. dicit in 4. Trin. Pater est principium totius deitatis: sed non est principium nisi generando vel spirando. Ergo pater generat vel spirat deitatem.

¶ SED CONTRA est qd Au. dicit in 1. de Tr. ꝙ nulla res generat seipsã. Sed si esse tia gñrat essentiam, nõ generat nisi seipsam, cũ nihil sit in Deo ꝙ distinguatur à diuina essentia, Ergo essentia nõ generat essentiam.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ circa hoc erauit Abbas Ioachim, asserens, ꝙ sicut dr, Deus genuit Deũ; ita pôt dici ꝙ essentia genuit essentiã, cõsiderãs ꝙ pp diuinã simplicitatẽ nõ est ali^s Deus quàm diuina esse tia. Sed in hoc deceptus fuit, quia ad veritatem locutionũ nõ solũ oportet considerare res significatas, sed ẽt modũ significandi, vt dictũ est. Licet aũt ꝓm rẽ sit idẽ Deus qd deitas, nõ tñ est idẽ mod^o significãdi vtrobiq;. Nã hoc nomẽ Deus, quia significat diuinã essentiã vt in habẽte, ex mõ suæ significationis naturaliter habet ꝙ possit supponere ꝓ persona. Et sic ea q̃ sunt propria personarũ, possunt prædicari de hoc nõe Deus, vt dicatur ꝙ Deus est genitus vel generans sicut dictum est. Sed hoc nomen essentia non habet ex modo suæ significatiõis ꝙ supponat pro persona: quia significat essentiã vt formam abstractã. Et ideo ea quæ sunt propria personarum, quibus abinuicem distinguũtur, non possunt essentiæ d attribui. Significaretur enim quòd esset distinctio in essentia diuina, sicut est distinctio in suppositis.

Art. praec.

Art. 4.

Dr. 928.

Art. 4.

Dr. 928.

D. 436.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ad expri mẽdã vnitatẽ essentiæ & pson æ, sancti Doctores aliq̃ expressi^s loquuti sũt, quàm ꝓ prietas locutiõis patiat. Vñ hmõdi locutiones nõ sunt extendẽdæ, sed exponẽdæ, vt snoſa abstracta exponant ꝓ concreta, vel ẽt per noſa personalia: vt cũ dr, essentia de essentia, vel sapiẽtia de sapiẽtia, sit sensus, fili^s qui est essentia & sapientia, est de patre qui est essentia & sapientia e. In his tñ nominibus abstractis est quidã ordo attendendus: quia ea q̃ pertinent ad actum, magis ꝓpinque se habẽt ad pson as, quia actus sunt sup positorũ. Vñ minus impropria est ista, Natura de natura vel sapiã de sapiã, quàm esse tia de essentia.

¶ Ad ꝓm dicendũ, ꝙ in creaturis gñratũ nõ accipit naturã eãdẽ numero quàm gñrans habet, sed aliã numero, q̃ incipit in eo esse per gñrationẽ de nouo, & desinit esse per corruptionẽ, & ideo gñrat & corrũpitur per accidẽs. Sed De^o genitus eandẽ naturã numero accipit, quã generãs habet. Et ideo natura diuina in filio nõ gñratur, neq; per se, neque per accidens.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd licet Deus & diuina essentia sint idẽ ꝓm rẽ, tñ rõe alterius modi significandi, oportet loqui diuersimodẽ de vtroq;.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd essentia diuina pdicatur de patre per modũ idẽtitatis, ꝓpter diuinã simplicitatẽ: nec tamen sequitur quòd possit supponere ꝓ parte propter diuersum modũ significãdi. Ratio aũt procederet in illis, quorum vnum pdicatur de altero, sicut vniuersale de particulari.

¶ Ad quintũ dicẽdũ, quòd hæc ē differẽtia iter noſa substãtiua & adiectiua, quia noſa substantiua ferunt suũ suppositum, adiectiua verò nõ, sed rẽ significatã ponunt circa substantiuũ. Vñ sophistæ dicũt quòd nomina substãtiua supponũt, adiectiua verò nõ supponunt, sed copulant. Nomina igitur psonalia substãtiua possunt de essentia pdicari, ꝓpter identitatẽ rei. Neq; sequit^r quòd proprietas personalis distinctã determinet essentiã e. Sed ponit^r circa suppositũ importatũ p nomen substãtiuũ. Sed notionalia & psonalia adiectiua non possunt pdicari de esse tia, nisi aliquo substãtiuo adiuncto. Vñ nõ possum^9 dicere quòd esse tia est gñrãs d possumus tñ dicere quòd esse tia est res gñrãs vel Deus gñrãs, si res & Deus supponãt ꝓ persona, non aũt si supponãt pro esse tia. Vnde nõ est cõtradictio, si dr quòd esse tia est res generãs & res nõ gñrans: quia primò res tenetur ꝓ persona, secundò pro esse tia.

¶ Ad sextum dicẽdum quòd deitas inquantũ est vna in plurib^9 suppositis, habet quãdã cõuenientiam cum forma nominis collectiui, Vnde cũ dicit^r pater est principiũ totius deitatis, potest sumi pro vniuersitate personarũ: inquãtũ, s. in omnib. personis diuinis ipse est principiũ. Nec oportet quòd sit principiũ suiipsius, sicut aliquis de populo, dicitur rector totius populi, non tamen bet ex modo suæ significatiõis ꝙ supponat pro persona: quia significat essentiã vt formam abstractã. Et ideo ea quæ sunt propria personarum, quibus abinuicem distinguũtur, non possunt essentiæ d attribui. Significaretur enim quòd esset distinctio in essentia diuina, sicut est distinctio in suppositis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ad expri mẽdã vnitatẽ essentiæ & pson æ, sancti Doctores aliq̃ expressi^s loquuti sũt, quàm ꝓ prietas locutiõis patiat. Vñ hmõdi locutiones nõ sunt extendẽdæ, sed exponẽdæ, vt snoſa abstracta exponant ꝓ concreta, vel ẽt per noſa personalia: vt cũ dr, essentia de essentia, vel sapiẽtia de sapiẽtia, sit sensus, fili^s qui est essentia & sapientia, est de patre qui est essentia & sapientia e. In his tñ nominibus abstractis est quidã ordo attendendus: quia ea q̃ pertinent ad actum, magis ꝓpinque se habẽt ad pson as, quia actus sunt sup positorũ. Vñ minus impropria est ista, Natura de natura vel sapiã de sapiã, quàm esse tia de essentia.

¶ Ad ꝓm dicendũ, ꝙ in creaturis gñratũ nõ accipit naturã eãdẽ numero quàm gñrans habet, sed aliã numero, q̃ incipit in eo esse per gñrationẽ de nouo, & desinit esse per corruptionẽ, & ideo gñrat & corrũpitur per accidẽs. Sed De^o genitus eandẽ naturã numero accipit, quã generãs habet. Et ideo natura diuina in filio nõ gñratur, neq; per se, neque per accidens.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd licet Deus & diuina essentia sint idẽ ꝓm rẽ, tñ rõe alterius modi significandi, oportet loqui diuersimodẽ de vtroq;.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd essentia diuina pdicatur de patre per modũ idẽtitatis, ꝓpter diuinã simplicitatẽ: nec tamen sequitur quòd possit supponere ꝓ parte propter diuersum modũ significãdi. Ratio aũt procederet in illis, quorum vnum pdicatur de altero, sicut vniuersale de particulari.

¶ Ad quintũ dicẽdũ, quòd hæc ē differẽtia iter noſa substãtiua & adiectiua, quia noſa substantiua ferunt suũ suppositum, adiectiua verò nõ, sed rẽ significatã ponunt circa substantiuũ. Vñ sophistæ dicũt quòd nomina substãtiua supponũt, adiectiua verò nõ supponunt, sed copulant. Nomina igitur psonalia substãtiua possunt de essentia pdicari, ꝓpter identitatẽ rei. Neq; sequit^r quòd proprietas personalis distinctã determinet essentiã e. Sed ponit^r circa suppositũ importatũ p nomen substãtiuũ. Sed notionalia & psonalia adiectiua non possunt pdicari de esse tia, nisi aliquo substãtiuo adiuncto. Vñ nõ possum^9 dicere quòd esse tia est gñrãs d possumus tñ dicere quòd esse tia est res gñrãs vel Deus gñrãs, si res & Deus supponãt ꝓ persona, non aũt si supponãt pro esse tia. Vnde nõ est cõtradictio, si dr quòd esse tia est res generãs & res nõ gñrans: quia primò res tenetur ꝓ persona, secundò pro esse tia.

¶ Ad sextum dicẽdum quòd deitas inquantũ est vna in plurib^9 suppositis, habet quãdã cõuenientiam cum forma nominis collectiui, Vnde cũ dicit^r pater est principiũ totius deitatis, potest sumi pro vniuersitate personarũ: inquãtũ, s. in omnib. personis diuinis ipse est principiũ. Nec oportet quòd sit principiũ suiipsius, sicut aliquis de populo, dicitur rector totius populi, non tamen

¶ Quo ad ꝓm cõclusio respõsua est negatiua, s. ꝙ huiusmodi nomina abstracta nõ possunt supponere pro psonis. Et ꝓbatur, Ad veritatẽ propositionum oportet seruare & rẽ significatã modũ significãdi. sed Deus & deitas habent diuersos modos significãdi: ergo, &c. litera. n. plana ē. Et addit cõfirmatio ducẽs ad inconueniens: qa si de hmõdi abstractis diceren^t psonalia, significaretur distinctio o in ipsis.

¶ In respõsione ad quintũ adueꝛte, quòd in illis verbis (Possumus dicere ꝙ essentia est res, vel Deus generans, si res & Deus supponũt pro persona, nõ aũt si supponant ꝓ essentia) ly supponere pro essentia limitur iuxta propositũ præsentis articuli, s. pro essentia in abstracto, & non sumitur pro essentia in cõcreto iuxta propositũ præcedentis articuli. Et ratio conuinceus ad hãc expositionẽ est, qa de quolibet de quo contingit negare, pôt affirmari contradictoriè, & cõsequẽter, est de essentia in concreto falsa sit negatiua, s. Deus nõ generat, verã oportet esse affirmatiuã cõtradictoriã, s. Deus gñrat, & sic hæc affirmatiua est vera: non solũ accipiendo ly Deus ꝓ patre, sed ẽt pro essentia in concreto. sumitur ergo in hac litera essentia pro essentia in abstracto.

217 1. di. 48. q. 2. art. 2. ad 6. m.

Lib. 3. c. 4.

In Serm. 29. de tẽ. & fer. 2. in cõ. Dom. Art. præc.

¶ Super Quæst. trigesimanona Articu. sextum.

Titulus clarus.

¶ In corpore est vna cõclusio habẽs duas partes, & est hæc, Noſa tã personalia q̃ notionalia si sunt adiectiua, nõ pdicantur de esse tia: tñ substãtiua possunt pp realẽ identitatẽ essentiæ & psonæ. Essentia aũt diuina nõ solũ idem est realiter cũ vna pson a, sed cũ tribus. Vñ & vna pson a & duæ & tres possũt d esse tia pdicari, vt si dicam^9, esse tia est Pater & Filij & Spũsanct. Et quia hoc nomẽ Deus p se habet qd supponat ꝓ essentia (vt dictũ est) ideo sicut vna, essentia est tres personæ: ita hæc est vera Deus est tres persons.

Art. 4.

Dr. 928.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, qd (sicut supra dictũ est) hoc nomen hõ^d p se habet supponere pro persona, sed ex adiuncto habet qd stet pro natura cõi. Et ideo hæc est falsa, hõ est oĩs homo: quia ꝓ nullo supposito verificari pôt. Sed hoc nomẽ Deus p se habet qd stet ꝓ essentia. Vñ licet pro nullo suppositorũ diuinę naturę hęc sit vera, De^o est Trinitas, est tñ vera pro essentia. Quod nõ attendens Porretanus eã negauit.

¶ Ad ꝓm dicẽdũ, qd cùm dr, Deus vel diuina esse tia est pater d pdicatio per identitatẽ, non aũt sicut inferioris de supetioris quia in diuinis non est vniuersale & singulare e. Vñ sicut d est per se ista, pater est De^o, ita & est Deus est pater: & nullo modo per accidẽs.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum nomina essentialia sint appropriandæ personis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Vt ꝙ noſa essentialia nõ sint appropriãda psonis. Quod ẽm pôt vergere in errorẽ fidei, vitãdũ est in diuinis: quia vt Hie. dicit, ex verbis inordinatè prolatis incurrit^r hęresis. Sed ea q̃ sunt cõia tribus psonis, appropriare alicui, pôt vergere in errorẽ fidei: quia pôt intelligi quod vel illi tñ personæ cõueniãt cui appropriãtur, vel quod magis conueniant ei, quam aliis. Ergo essentialia attributa non sunt appropriãda personis.

¶ 2. Præterea, Essentialia attributa in abstracto significata significãt per modũ formæ. Sed vna persona nõ se habet ad aliã vt forma, cũ ab eo cuius est forma supposito non suiipsius. Vel pôt dici qd est principiũ totiˢ deitatis: non quia eam generet, & spiret, sed quia eã generando & spirando cõicat.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum personæ possint prædicari de nominibus essentialibus.

AD SEXTVM sic proceditur. Vt ꝙ personæ non possunt prædicari de nominibus essentialib. cõcretis, vt dicatur Deus est tres pson æ, vel est trinitas. Hæc enim est falsa, homo est omnis homo: quia pro nullo suppositorũ verificari pôt. neque enim Sor. est oĩs homo, neque Plato, neque aliquis alius. Sed similiter ista, Deus est trinitas, ꝓ nullo suppositorum naturæ diuinæ verificari potest. Neque enim Pater est Trinitas, neque Filius Spiritussanctus. Ergo hæc est falsa, Deus est Trinitas.

¶ 2. Præterea, Inferiora non prædicãtur de suis superioribus nisi accidẽtali prædicatione, vt cũ dico, animal est homo. Accidit. n. animali esse hominẽ. Sed hoc nomen Deus se habet ad tres personas, sicut cõe ad inferiora, vt Damas. dicit. Ergo videtur quòd nomina personarum non possint prędicari de hoc nomine Deus nisi accidentaliter.

Lib. 3. c. 4.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in li. de fide ad Petrum, Credimus vnũ Deum vnam esse diuini nominis Trinitatem.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ sicut iã dictũ est, licet noſa psonalia vel notionalia adiectiua nõ possint pdicari de esse tia: tñ substãtiua possunt pp realẽ identitatẽ essentiæ & psonæ. Essentia aũt diuina nõ solũ idem est realiter cũ vna pson a, sed cũ tribus. Vñ & vna pson a & duæ & tres possũt d esse tia pdicari, vt si dicam^9, esse tia est Pater & Filij & Spũsanct. Et quia hoc nomẽ Deus p se habet qd supponat ꝓ essentia (vt dictũ est) ideo sicut vna, essentia est tres personæ: ita hæc est vera Deus est tres persons.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, qd (sicut supra dictũ est) hoc nomen hõ^d p se habet supponere pro persona, sed ex adiuncto habet qd stet pro natura cõi. Et ideo hæc est falsa, hõ est oĩs homo: quia ꝓ nullo supposito verificari pôt. Sed hoc nomẽ Deus p se habet qd stet ꝓ essentia. Vñ licet pro nullo suppositorũ diuinę naturę hęc sit vera, De^o est Trinitas, est tñ vera pro essentia. Quod nõ attendens Porretanus eã negauit.

¶ Ad ꝓm dicẽdũ, qd cùm dr, Deus vel diuina esse tia est pater d pdicatio per identitatẽ, non aũt sicut inferioris de supetioris quia in diuinis non est vniuersale & singulare e. Vñ sicut d est per se ista, pater est De^o, ita & est Deus est pater: & nullo modo per accidẽs.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum nomina essentialia sint appropriandæ personis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Vt ꝙ noſa essentialia nõ sint appropriãda psonis. Quod ẽm pôt vergere in errorẽ fidei, vitãdũ est in diuinis: quia vt Hie. dicit, ex verbis inordinatè prolatis incurrit^r hęresis. Sed ea q̃ sunt cõia tribus psonis, appropriare alicui, pôt vergere in errorẽ fidei: quia pôt intelligi quod vel illi tñ personæ cõueniãt cui appropriãtur, vel quod magis conueniant ei, quam aliis. Ergo essentialia attributa non sunt appropriãda personis.

¶ 2. Præterea, Essentialia attributa in abstracto significata significãt per modũ formæ. Sed vna persona nõ se habet ad aliã vt forma, cũ ab eo cuius est forma supposito non distinguatur. Ergo essentialia attributa maximè in abstracto significata, non debent appropriari personis.

¶ 3. Præterea, Propriũ eius est appropriato. Proprium enim est de ratione appropriati. Sed essentialia attributa secũdum modum intelligendi sunt priora personis: sicut commune est prius proprio: ergo essentialia attributa non debent esse appropriata.

¶ SED CONTRA est quod Apo. dicit 1. Cor. 1. Christũ Dei virtutẽ, & Dei sapiẽtiã.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ manifestationẽ fidei cõueniens fuit essentialia attributa personis appropriari. Licet ẽm Trinitas personarũ demonstratione probari non possit (vt suprà dictum est) conuenit tñ, vt per aliqua magis manifesta declaretur. Essentialia verò attributa sunt nobis magis manifesta ꝓm rõem, quã propria personarũ quia ex creaturis ex quibus cognitionẽ accipimus possumus per certitudinẽ deuenire in cognitionẽ essentialiũ attributorum, non aũt in cognitionem personalium proprietatũ, vt suprà dictũ est. Sicut igitur similitudine vestigij vel imaginis in creaturis inuẽta vtimur ad manifestationem diuinarum personarũ: ita & essentialibus attributis. Et hæc manifestatio psonarum per essẽtialia attributa, ap, ppriatio nõ atur. Possũt aũt manifestari personæ diuinæ per essentialia attributa dupliciter. Vno mõ per viã similitudinis, sicut ea quæ pertinẽt ad intellectum, appropriantur Filio, qui procedit per modum intellectus, vt verbũ. Alio mõ per modum dissimilitudinis: sicut potentia appropriat^r Patri (vt Aug. dicit) quia apud nos patres solent esse propter senectutẽ infirmi, ne tale aliquid suspicemur in Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, qd essentialia attributa nõ sic ap, ppriant^r psonis, vt eis esse propria asseranẽ, sed ad manifestãdum personas per viã similitudinis vel dissimilitudinis: vt dictum est. Vñ nullus error fidei sequitur, sed magis manifestatio veritatis.

¶ Ad ꝓm dicendum, quòd si sic appropriarentur essentialia attributa personis, quod essent eis propria: sequeretur quod vna persona se haberet ad aliam in habitudine formæ. Quod excludit Aug. in 6. de Tri. ostendens ꝙ Pater nõ est sapientia quam genuit, quasi solius filius sit sapientia, vt sic Pater & Filius simul tantum possint dici sapientia, non autem Pater sine filio. Sed filius dicitur sapientia Patris, quia est sapientia de Patre, sapientia vterque enim per se est sapientia & simul ambo vna sapientia. Vnde pater non est sapiens sapientia qua genuit, sed sapientia quæ est sua essentia.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ licet essentiale attributum secundum rationem propriam sit prius quam persona ꝓm modum intelligendi: tamen inquantum habet rationem appropriati, nihil prohibet proprium personæ esse prius quàm appropriatum. Sicut color posterior est corpore, inquantum est corpus: prius tamen est naturaliter corpore albo, inquantum est album.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum conuenienter à sacris Doctoribus sint essentialia personis attributa.

DOCTAVVM sic proceditur. Vt ꝙ incõuenienter à sacris Doctor. sint essentialia psonis attributa. Dicit enim Hilar. in 2. de Tr. ęternitas ē in Patre, species nõ imagine, vsus co verbo difficultas euacuat, pertranseo distinguendo ꝙ prædicatio per se: est duplex: quædã identica, & quędã formalis: Inter quas tũ distat, quòd idẽtica per se non vocatur absolutè per se, sed cũ determinatiõe, s. per se idẽtica. Illa aũt simpliciter vocatur per se: quom autem verobique dicantur hmõdi propositiones identicæ, salua veritate potuit ibi dici, ꝙ non sunt per se: quia non formales, vt ibi ex ponitur. Et die qd sunt per se in latitudine idẽticarũ, vt hic inuenitur, & in principio respõsionis & in intento: intendit nãque quod non accidit Deo esse patrẽ: cum tñ accidat animali identificari homini. Est ergo nullo modo pr ecidens, quo ad identitatem. Et tñ interuenit falsa accidentis, quo ad formalitatem: Et sic oĩa consonant: & euacuant^r argumenta de prædicationibus formalibus & directis, & per se iuxta modos positos in libris Posteriorũ: nihil enim horum identicam prædicationem molestat, propriè loquendo.

Q. 32. art. 1

¶ Super Quæst. trigesimanona Artic. septimum.

IN titulo appropriari nõ significat ꝓprium fieri: quomã essentialia nulli personæ possũt fieri propria, sed significat accõmodari & adaperiri, vt cõsueuerunt Doctores facere, attribuentes sapientiã Filio, quia est verbum, &c.

Q. 32. art. 1

¶ In corpore duo facit primo respõdet quæsito affirmatiuè unica conclusione. Cõueniẽs fuit ad manifestationem fidei essentialia ap, ppriari personis. Et probatur breuiter sic, Trinitas, quãuis indemõstrabilis est, tamen notificabilis per magis manifesta nobis, ergo cõuenit ipsum manifestari per essentialia, ergo essentialia cõuenit appropriate personis: Prima cõsequentia probatur dupliciter. primò quia essentialia poˢ In corp. sunt ratiõe naturali cognosci. personales autẽ proprietates non. Secũdo ex simili, sicut persona manifestatur per similitudinẽ vestigij vel imaginis, ita per essentialia. Secunda autem sequela declaratur, quia appropriatio in proposito nihil aliud est quã manifestatio personarum per essentialia attributa. Secundo ponit duos generales modos appropriandi, s. per similitudinẽ ad propria personarũ, aut per dissimilitudinẽ ad imperfectiones inuẽtas apud nos in personis eorũdẽ nominum, puta patribus aut filiis, &c. vt in sequenti articulo clarè patet.

Capitulo iuncto

¶ Super Quæst. trigesimanona Artic. octauum.

TITULUS valde ampl^9 est, comprehendit enim quæstiones de tot appropriatis, quot arguendo tangunt^r, quę omnia in Scriptura tradita continẽri videtur.

209 1. di. 13. q. 1. ar. vni. Et ibidem q. 1. artic. & in 14. q. 2. art. vnico. Vat. l. post princ.

¶ In corpore nihil addẽdum puto, quoniam distinctus ordinatus, formatus, facileque intelligibilis ex se est. Vnde lectione potius quàm expositione eget.

vsus in munere. In quibus verbis ponit tria nomina propria personarũ, s. nomẽ Patris, & nomẽ Imaginis, qđ est ꝓpriũ filio (vt suprà dictũ est) nomẽ Muneris siue donũ, quod est ꝓpriũ Spiritusſ. (vt suprà habitũ est) Ponit ẽt tria ꝓpriata. Nã æternitatẽ appropriat Patri, speciẽ filio, vsum Spiritusſ. Et videtur ꝙ irrationabiliter. Nam æternitas importat durationem essendi, species verò est essendi principium, vsus verò ad operationem pertinere videtur. Sed essentia & operatio nulli personæ appropriari inueniuntur. Ergo inconuenienter videntur ista appropriata personis.

Q. 36. ar. 2. Q. 38. ar. 2.

Cap. 5.

¶ 2. Præterea, Au. in 1. de Doc. Christ. sic dicit, In patre est vnitas, in filio æqualitas, in Spiritusſ. æqualitatis vnitatisq; concordia. Et vt qđ inconueniẽter: quia in vna persona nõ denominat formaliter p id quod appropriatur alteri. Non. n. est sapiens pater sapientia genita, vt dictũ est. Sed sicut ibidẽ subditur, tria hęc vnũ oſa sunt pp Patrẽ, æqualia oſa propter filiũ, connexa oſa propter Spiritumſ. Nõ ergo conuenienter appropriantur personis. Itẽ fm Au. patri attribuitur potentia, filio sapiẽtia, Spiritusſ. bonitas. Et videtur hoc esse inconueniens. Nã virtus ad potentiã pertinet. Virtus autem inuenitur appropriari filio, fm illud 1. ad Cor. Christum Dei virtutem. Et eriam Spiritui sancto, fm illud Luc. 6. Virtus de illo exibat & sanabat omnes. Non ergo potentia patri est appropriranda.

Art. præc. ad 1. & q. 37. artic. 2. arg. 1.

Li. 6. c. 10.

¶ 3. Itẽ, Au. in li. de Tr. dicit, Nõ confuse accipiẽdũ est qđ ait Apo. Ex ipso, & per ipsũ, & in ipso: ex ipso dicens pp patrẽ, per ipsũ, ꝓpter filium, in ipso propter Spiritumsanctũ, Sed vt quod inconuenienter: quia per hoc, quod dicit in ipso, videtur importari habitudo causæ finalis, quæ est prima causarũ. ergo ista habitudo causæ deberet appropriari patri, qui est principium nõ de principio.

¶ 4. Itẽ, Inuenitur veritas appropriari filio, fm illud Io. 14. Ego sũ via veritas, & vita. similiter liber vitæ: fm illud Psal. 39. In glo. 1. c. li. scriptũ est de me. apud Patrẽ qui est caput meũ. Et similiter hoc qđ dico, qui est, Quia super illud Isa. 65. Ecce ego ad gentes, dicit gl. Filij loquit qui dixit Moysi, Ego sũ, qui sũ. Sed vt quod ꝓpria sint filij, & nõ appropriata. Nã veritas fm Aug. in li. de Vera relig. est summa similitudo principij absq; omni dissimilitudine. Et sic vt ꝙ propriè conueniat filio, qui habet principiũ. Liber etiã vitæ vt proprium aliquid esse: quia significat ens ab alio. Omnis enim liber ab aliquo scribitur. Hoc etiã ipsum qui est, videtur esse proprium filio. Quia, si cum Moysi dicitur, Ego sum qui sum, loquitur Trinitas. Ergo Moyses poterat dicere, ille qui est pater & filij & Spiritusſ. misit me ad vos. Ergo & vlterius, Ille qui est pater, & filius & Spiritusſ. misit me ad vos, demonstrando certam personã. Hoc autem est falsum, quia nulla persona est Pater & filij & Spiritusſ. Non ergo potest esse cõmune trinitati, sed est propriũ filij.

Cap. 26.

¶ Respondeo dicendũ, ꝙ intellectus noster qui ex creaturis in Dei cognitionẽ manu ducitur, oportet qđ Deũ consideret fm quẽ ex creaturis assumit. In consideratione aũt alicuius creaturæ quatuor per ordinẽ nobis occurrũt. Nã primò consideratur res ipsa absolutè, inquãtũ est ens quoddã. Secunda aũt cõsideratio rei est, inquantũ est vna. Tertia consideratio rei est fm quod inest ei virtus ad operandum, & ad causandum. Quarta aũt consideratio rei est fm habitudinẽ quã habet ad causata. Vñ hæc etiã quadruplex consideratio circa Deũ nobis occurrit. Secundũ igitur primã cõsiderationẽ, qua consideratur absolutè Deus fm esse suum, sic sumitur appropriatio. Hila. fm quam æternitas appropriatur Patri, species filio, vsus Spiritui sancto, eternitas enim inquantũ significat esse non principiatũ, similitudinẽ habet cum proprio Patris, qui est principium non de principio, species aũt siue pulcritudo habet similitudinẽ cum propriis filij. Nã ad pulchritudinem tria requiruntur. Primò quidẽ integritas siue perfectio. Quę enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt. Et debita proportio siue cõsonantia. Et iterum claritas, Vñ quæ habẽt colorẽ nitidum, pulchra esse dicuntur. ¶ Quantum igitur ad primum, similitudinem habet cum proprio filij, inquantũ est filius habens in se verè & perfectè naturam Patris. Vnde ad hoc innuendum Aug. in sua expositione dicit vbi scilicet in filio summa perfecta vita est, &c.

Lib. 6. de Tri. c. 10.

¶ Quantum verò ad fm conuenit cum proprio filij inquantũ est imago expressa patris. Vnde videmus ꝙ aliqua imago dicitur esse pulchra, si perfectè repsentat rem, quãuis turpem. Et hoc tetigit Aug. cum dicit, Vbi est tãta cõuenientia, & prima æqualitas, &c.

Loco pro ximè citato.

¶ Quantum verò ad tertium conuenit cum proprio filij, inquantum est verbum, quod quidem lux est, & splendor intellectus: vt Da. dicit. Et hoc tangit Aug. cum dicit, Tanquam verbum perfectum cui non desit aliquid, & ars quędam omnipotentis Dei, &c. Vsus autem habet similitudinem cum ꝓpriis Spiritusſ. largo mõ accipiendo vsum, fm quod vti comprehendit sub se etiã frui; put vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, & frui est cum gaudio vti, vt Au. 10. de Tri. dicit. Vsus ergo quo pater & filius se inuicem fruuntur, cõuenit cum proprio Spiritusſ. inquantum est amor. Et hoc est quod Aug. dicit, Illa dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo, vsus ab illo appellatus est. Vsus verò, quo nos fruimur, similitudinẽ habet cũ proprio Spiritusſ. inquãtum est donũ. Et hoc ostendit Aug. cum dicit, Est in Trinitate Spiritussanctus, Genitoris Genitique suauitas ingenti largitate atq; vbertate nos vel creaturas perfundens. Et sic patet quare æternitas, species, & vsus personis attribuantur vel appropriẽtur: non aũt essentia vel operatio, quia in ratione horum, propter sui cõmunitatem, non inuenitur aliquid similitudinẽ habens cum propriis personarum.

Lib. 6. de Tri. c. 10.

Loco pro ximè citato.

Lib. 1. c. 8. Loco iuſ dicto.

Cap. 11. Loco iuſ dicto.

¶ Secunda verò consideratio Dei est, inquantum consideratur vt vnus. Et sic Aug. Patri appropriat vnitatem, filio æqualitatẽ, Spiritui sancto concordiã siue connexionem. Quæ quidem tria vnitatem importare manifestum est, sed differenter. Nam vnitas dr̃ absolutè, non præsupponens aliquid aliud. Et ideo appropriatur patri, qui non præsupponit aliquam personã: cùm sit principiũ non de principio, æqualitas autem importat vnitatem in respectu ad alterum. Nam æquale est quod habet vnã quantitatẽ cum alio. Et ideo æqualitas ap. ꝓpriatur filio qui est principiũ de principio. Cõnexio aũt importat vnitatem aliquorũ duorum. Vnde appropriatur Spiritusſ. inquantum est à duobus: ex quo sensu etiam intelligi põt quod dicit Aug. tria esse, vnum propter Patrẽ, æqualia propter filium, connexa propter Spũm sa. Manifestum est enim, quod illi attribuitur vnum quodq; in quo primo inuenitur: sicut omnia inferiora dicũtur viuere propter animã vegetabilẽ, in qua primo inuenitur rõ vitæ in istis inferioribꝰ. Vnitas autem statim inuenitur in persona Patris, etiã per impossibile remotis aliis personis. Et ideo aliæ personæ à Patre habent vnitatem. Sed remotis aliis personis non inuenitur æqualitas in Patre. Sed statim posito filio inuenitur æqualitas. Et ideo dicuntur omnia æqualia propter filium: non ꝙ filius sit principium æqualitatis Patri, sed quia nisi esset patri æqualis filius, Pater æqualis non posset dici: æqualitas enim eius primo consideratur ad filiũ. Hoc. n. ipsum, quod Spiritussanctus Patri æqualis est à fil. o habet. Similiter excluso Spiritusſ. qui est duorum nexus, non posset intelligi vnitas connexionis inter patrẽ & filium. Et ideo dicuntur omnia esse connexa pp Spiritusſ. Quia posito Spiritusancto inuenitur rõ connexionis in diuinis personis. Vnde pater & filius possunt dici connexi.

Loco pro ximè citato.

Loco iuſ dicto.

¶ Secundũ verò tertiam considerationem, qua in Deo sufficiẽs e virtus consideratur ad causandum, sumitur tertia appropriatio, scilicet potentiæ, sapientiæ, & bonitatis. Quę quidem appropriatio fit & fm rationem similitudinis, si consideretur quod in diuinis personis est; & secundum rationem similitudinis, si consideretur quòd in creaturis est. potentia enim habet rationem principij: Vnde habet similitudinem cum Patre cælesti e, qui est principium totius diuinitatis. Deficit autem interdum patri terreno propter senectutem. Sapientia verò similitudinem habet cum filio cælesti inquantum est verbum, quod nihil aliud est quam conceptus sapientiæ. Deficit autem interdum filio terreno propter temporis paucitatem. Bonitas autem cum sit ratio & obiectum amoris, habet similitudinem cum Spiritu diuino qui est amor; sed repugnantiam habere videtur ad spiritum terrenum, fm ꝙ importat violentiam quandam & impulsionem: prout dicitur Isa. 26. Spiritus robustorum quasi turbo impellens parietem. Virtus autem appropriatur filio & Spiritui sancto d nõ fm quod virtus dicitur ipsa potentia rei, sed fm quòd interdum virtus dicitur id, quòd à potentia rei procedit, prout dicimus aliquod virtuosũ factum esse virtutem alicuius agentis. ¶ Secundum verò quartam considerationem prout consideratur Deus in habitudine ad suos effectus, sumitur illa appropriatio ex quo, per quem, & in quo. Hæc enim propositio ex importat habitudinem quandam causæ materialis, quæ locum non habet in diuinis: Aliquando verò habitudinem causæ efficientis. Quæ quidem competit Deo ratione suæ potentiæ actiuæ. Vnde appropriatur patri, sicut & potentia. Hæc verò præpositio per, designat quidem quandoque causam mediam: sicut dicimus quòd faber operatur per martellum. Et sic ly per quandoque non est appropriatum, sed proprium filij e secundum illud Io. 1. Omnia per ipsum facta sunt: non quia filius sit instrumentum, sed quia ipse est principium de principio. Quandoque verò designat habitudinem formæ, per quam agens operatur, sicut dicimus quòd artifex operatur per artem. Vnde sicut sapientia & ars appropriantur filio: ita & ly per quem. Hæc verò propositio in denotat propriè habitudinem cõtinentis. continet autem Deũs res dupliciter. Vno modo secundum suas similitudines, prout s res dicuntur esse in Deo, inquantum sunt in eius sciẽtia. Et sic hoc quod dico in ipso, esset appropriatum filio. Alio verò modo cõtinentur res à Deo, inquantum Deus sua bonitate eas conseruat & gubernat, ad finẽ cõuenientẽ adducendo. Et sic ly in quo appropriatur Spiritui sancto, sicut & bonitas. Nec oportet ꝙ habitudo causæ finalis q̃uis sit prima causarum) appropriẽtur patri qui est principium non de principio: quia personæ diuinæ, quarum pater est principium, non procedunt vt ad finem (cùm quælibet illarum sit vltimus finis)

243

196 b 243

208

D. 233.

fed.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum primum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria

Q. 16. ar. 1.

facit. Primò tractat opinionẽ Porretani. Secundò Præpositini: tertiò respõdet quæsito. Antequã vltra procedatur, aduerte quòd quatuor modi possunt variari opiniones in proposito. Primò, tenendo ꝓprietates neq; esse ꝑsonas, neq; in personis. Secundò esse personas sed nõ in personis. Tertiò ecõtra, esse in personis, sed nõ esse personas. Quartò, esse personas & in personis: non pũt enim quintus modus imaginari. Et significãt diuersas habitudines ly esse, & ly in. Nã ly esse, identitatẽ ly verò in formam denominationẽ significant. Vnde oẽs hi modi, excepto tertio, sortiti sunt opinãtes, vt in articulo patet. Primũ enim, s. Proprietates neque esse personas neq; in personis. Porretani ea ratione dicebant, q. a relationes vt assistentes cõsiderabant in ordine ad aliud. Sed hoc in litera reprehẽditur, ratione pluries dicta: quia scilicet relatio est idem quod essentia diuina.

Q. 24 ar. 1.

¶ Circa hãc partem dubiũ occurrit: quia malè adducit vt opinio Porretani: qm vt in q. præcedente allegatũ est, poneba. ipse relationẽ esse personã, personã aũt nõ esse essentiã, malè ergo hic sibi attribuitur, relationẽ non esse ꝑsonã.

¶ Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ hoc loco supponit Autor ꝑsonã idẽtificari essentiæ: ꝙ nõ supponit, sed quærebat in primo articulo quæstionis præcedentis. Et propterea hic & ibi verũ tecitauit. Nã loquendo de ꝑsona diuina, nõ curãdo vtrũ sit eadẽ essentiæ, dicebat Porretanus ipsam relationẽ assistentẽ esse ꝑsonam. Supposito aũt quod ꝑsona sit idẽ quod essentia, sequebatur ex Porretano, quòd relatio nõ est persona: quia relatio assistit, & non idẽtificatur essentiæ: sic autem patet, in hoc articulo sermonẽ habori de ꝑsona: quare nullus error est.

¶ Quo ad fm Præpositinus dicebat, ꝓprietates esse personas & non in ꝑsonis, ea ratione qua i 5. 31. negauit notiones, exponendo semper abstractum pro concreto. Vñ & in litera reprehẽditur, q. a necesse est ponere ꝓprietates in abstracto, vt formalia principia personarũ, vt ibidem probatum fuit.

Tex. 24. & sequent.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua amplectitur quartum modũ, & est, Proprietates sunt personæ & in personis, & manifestatur dupliciter. Primo ratione sic, De rõne formæ est esse in eo cuius est forma, sed naturali processione, q̃ magis ad rõem naturalis potentiæ pertinere vr̃. ¶ Ad illud verò qđ de aliis quęritẽ aliis dicendũ ꝙ cùm veritas ptineat ad intellectũ (vt suprà dictũ est) appropriat filio, nõ tm̃ est propriũ eius. Quia veritas, vt suprà dictũ est, considerari põt, put est in intellectu, vel prout est in re. Sicut igitẽ intellectꝰ & res essentialiter sunt pta, sunt essentialiter & non ꝑsonalia, ita & veritas. Diffinitio aũt Aug. inducta datur ad veritatẽ fm qđ appropriatur filio. Liber aũt vitæ in recto quidẽ importat notitiã, sed in obliquo vitã. Est. n. vt suprà dictũ est, notitia Dei de his qui habituri sunt vitã æternã. Vñ appropriatur Filio, licet vita appropriẽtur Spiritui sancto, in quãtum importat quendã interiorẽ motũ, & sic conuenit cũ proprio Spiritussancti, inquantũ est amor. Esse aũt scriptũ ab alio non est de rõe libri, inquãtum est liber, sed inquãtũ est quoddã artificiatũ. Vñ nõ importat originem, neq; est personale, sed appropriatur personę. Ipsum aũt nomẽ Qui est, appropriatur ꝑsonę Filij, nõ fm propriã rõem, sed rõe adiunctũ: inquantum s. in locutione Dei ad Moysen ꝑsiguratur liberatio humani gẽris, quæ facta est per Filium. Sed tm̃ fm qd ly. Qui, sumitur relatiuè, posset referri interdum ad personã Filij; & sic sumeretur personaliter, vt puta si dicat, Filius est genitus, qui est, sicut & Deus genitus personale est. Sed infinitè sumptũ est essẽtiale. Et licet hoc ꝓnomẽ iste, grammaticè loquendo, ad aliquam certã personã videatur pertinere tũ quælibet res demonstrabilis, grammaticè loquẽdo, persona dici põt, licet fm rei naturã nõ sit persona. Dicimus enim, iste lapis & iste asinus. Vnde & grammaticè loquendo, essentia diuina fm quod significatur & supponitur per hoc nomen Deus, põt demonstrari hoc pronomine iste, secundum illud Exod. 15. Iste Deus meus, & glorificabo eũ.

QVÆSTIO QVADRAGESIMA de personis in cõparatiõe ad relationes & proprietates in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur d personis in comparatione ad relationes, siue proprietates. Et quærũtur quatuor. ¶ Primò, vtrum relatio sit idem quod persona. ¶ Secundò, vtrũ relationes distinguant & constituant personas. Tertiò, vtrum abstractis per intellectũ relationibus à personis remaneant hypostases distinctæ. ¶ Quartò, vtrum relationes secundum intellectum præsupponant actus personarum, vel econuerso.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum relatio sit idem quod persona.

AD PRIMVM sic proceditur. Vt ꝙ in diuinis non sit idẽ relatio quod ꝑsona. Quæcunq; enim sunt idẽ, multiplicato vno eorum, multiplicatur & aliud. Sed cõtingit in vna persona esse plures relationes, sicut in persona Patris est paternitas & communis spiratio. Et iterum vnam relationem in duabus personis esse, sicut cõmunis spiratio est in Patre & Filio. Ergo relatio non est idem quod persona.

210 1. di. 26. q. 2. art. 1. & di. 33. ar. 1. & opus. 3. c. 38 & 67.

¶ 2. Præterea, Nihil est in seipso fm Phil. in 4. Phy. Sed relatio est in ꝑsona. Nec potest dici quòd ratione identitatis, quia sic esset etiam in essentia: ergo relatio, siue proprietas & persona non sunt idem in diuinis.

¶ 3. Præterea, Quæcunque sunt idem, ita se habent, quòd quicquid prædicatur de vno, prædicatur & de alio. Nõ autem quicquid prædicatur de persona prædicatur de proprietate. Dicimus enim, Pater generat, sed nõ dicimꝰ, ꝙ paternitas sit gẽrãs. Ergo proprietas non est idẽ quod persona in diuinis.

¶ SED CONTRA In diuinis nõ differũt qđ est, & quo est, vt habetur à Boe. in lib. de Hebd. Sed pater paternitate est pater. Ergo pater idem est ꝙ paternitas. Et eadẽ ratione aliæ proprietates idem sunt cum personis.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ circa hoc aliqui diuersimodè opinati sunt. Quidã. n. dixerunt proprietates neque esse personas, neq; in personis. Qui fuerũt moti ex modo significandi relationum, q̃ quidem nõ significant vt in aliquo, sed magis vt ad aliquid. Vnde dixerunt relationes esse assistẽtes, sicut suprà expositum est. Sed qa relatio fm qđ est quędã res in diuinis, est ipsa essentia: essentia aũt idẽ est quod persona (vt ex dictis patet) oportet qđ tunc relatio sit idem quod persona. Hãc igitur identitatẽ alij cõsiderantes dixerunt proprietates quidẽ esse personas, nõ aũt in personis: quia nõ ponebant ꝓprietates in diuinis, nisi fm modum loquendi, vt suprà dictũ est. Necesse est aũt ponere ꝓprietates in diuinis, vt suprà ostẽdimꝰ. Quæ quidẽ significãtur in abstracto, vt quædã formæ personarũ. Vnde, cùm de rõne formæ sit, quod sit in eo cuius est forma, oportet dicere proprietates esse in personis, & eas tamẽ esse personas: sicut essentiam esse in Deo dicimus, quæ tm̃ est Deus.

Q. 18. ar. 2.

Q. praec. art. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ persona & ꝓprietas sunt idẽ, re differunt tm̃ fm rõnẽ. Vñ nõ oportet ꝙ multiplicato vno multiplicetur reliquũ. Considerandũ tm̃ est qđ ꝓp diuinã simplicitatẽ cõsideratẽ duplex realis identitas in diuinis, eorũ q̃ differunt in rebus creatis. Quia enim diuina simplicitas excludit cõpositionem formæ & materiæ, sequitur quod in diuinis idẽ est abstractum & cõcretum, vt deitas & Deus. Quia verò diuina simplicitas excludit cõpositionem subiecti & accidentis, sequitur quod quicquid attribuitur Deo, est eius essentia: & propter hoc sapiẽtia & virtus idẽ sunt in Deo, quia ambo sunt in diuina essentia. Et secundum hãc duplicem rationẽ identitatis proprietas in diuinis est idẽ cum persona. Nã proprietates personales sunt idẽ cum personis, ea ratione qua abstractũ est idẽ cum concreto. Sunt enim ipsę personæ subsistẽtes, vt paternitas est ipse Pater, & filiatio Filius, & processio Spiritusſanctus. ꝓprietates autẽ nõ personales sunt idem cum personis fm aliam rationem identitatis qua illud quod attribuitur Deo, est eius essentia. Sic igitur communis spiratio est idem cum persona Patris & cum persona Filij: non quòd sit vna persona per se subsistens: sed sicut vna essentia est in duabus personis, ita & vna proprietas, vt suprà dictum est.

¶ Ad fm dicendum, quòd proprietates dicuntur esse in essentia per modum identitatis tantum d, in personis autem dicuntur esse per modum identicatis, nõ quidem secundum rem tantum, sed quantum ad modum significandi, sicut forma in supposito. Et ideo proprietates determinant & distinguunt personas, non autem essentiam.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd participia & verba notionalia significant actus notionales. Actus autem suppositorum sunt. Proprietates autem non significant vt suppositą, sed vt formæ suppositorum e. Et ideo modus significandi repugnat, vt participia & verba notionalia de proprietatibus prædicentur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum personę distinguãtur per relationes.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ personæ non distinguantur per relationes. Simplicia enim seipsis distinguũtur: sed personæ sunt maximè simplices. Ergo distinguuntur seipsis, & non relationibus.

¶ 1. Præterea ergo proprietatem oportet esse in persona. Et probatur sequelaqa est forma personæ. Secundò quod ad veranque partem finaul ex simili, Deitas est in Deo, & est Deus: ergo.

Post med.

¶ Adue. re hic, quòd ꝓprietates esse in personis, potest intelligi & trãsitiuè & intransitiuè. Et siquidem intrãsitiuè intelligatur, redit opinio Præpositini: qm̃ nihil aliud significatur nisi proprietates esse ꝑsonas. Si autem transitiuè, dupliciter intelligi potest. Primò vt ly in, denotet transitionem fm rem, & sic est falsum. Alio modo, vt denotet transitionem secundũ rõem, non quaſcũque, sed velut formæ in supposito: & sic sumitur in ꝓposito. Et ideo proprietates determinant & distinguunt personas, non autem essentiam.

Q. 40. ar. 2. Q. 41. ar. 2. Indem.

¶ *Quæstionis quadragesimæ Articulum secundum.*

IN titulo quæritur nõ de quocunque, sed de primo distinctiuo, an scilicet relationes distinguant primo personas.

b ide.

¶ In corpore quatuor facit. Primo præmittit quædam necessaria. Secundò refert quandam

¶ 1. Præterea

opinionem. Tertiò improbat eam. Et quartò ñder quæsito. ¶ Quo ad primum tria præmittit, scilicet necessitatem quæsiti, quia sunt ibi plura cõcantia in vno. Et limites quæstionis: quia nõ est vagandum in quærendo distinctiua: sed standum infrà hæc duo scilicet relationem & originem: quia secundum hæc duo personæ differunt. Et differentia inter hæc duo atque conuenientiam: quoniam sunt vna res, & differunt in modo significandi. Nam relatio significatur per modum formæ, origo verò per modum actus.

¶ Circa limites quæsiti aduerte primò, quòd Scot. in 26. disti. primi, nisi timeret Ecclesiæ cõtradicere, ostẽdit se vel le libenter renere quod in persona diuina præter essentiam communem tribus, & relationem ac originem cuiq; personæ ꝓpriã, sit quædam entitas absoluta incommunicabilis, quę est constitutiua diuinæ personæ. Inchoatq; positionem hanc à dicto quodam Bonauenturæ in 25. dist. primi, fundatq; se super autoritate Scripturæ Prouerb. 30. quòd nomen eius & q̃ nomen filij eius sit nõ? Hanc ñ quod dicit, sed quia ipsemet ridet dimissis, sed dicta duo declaranda sunt. S. Bonauentura in primis non est talis opinionis, q̃ personæ diuinæ sint absolutæ, vt expressè patet in 26. disti. primi sui, vbi ponit proprietates & origines distinguere personas: ita q̃ eis abstractis non remanent hypostases. Ponitq̃ oes proprietates esse relationes seu origines excepta innascibilitate q̃ est negatiua. Illa verò verba, q̃ Scot' adducit, sunt quidẽ Bonauenturæ, sed ad aliud propositum: ipse enim in 25. dist. primi arti. primo, quærens de significatione huius nominis persona, tenet quòd persona de genere li & primo significato importat substãtiã: de speciali verò & vltimo significato importat relationem, quia in diuinis ꝓprietas personalis est relatio. Et arguit contra se: quia dici secundum substantiam & secundum relationem, distinguuntur in diuinis ex opposito: ergo nõ põt persona simul dici secundum substantiam ex generali & primo, & secundum rationem ex speciali & vltimo. Et responder quòd dici ſm substãtiam inuenitur dupliciter. primò ſm substantialem essentiam: secundò ſm hypostasim. Et quod dicit secũdum substantiam primo modo distinguitur cõtra dici ſm relationem, non aũt secundo modo: quia substantia, i. hypostasis, ad diuina contrahitur p relationem. Ex hoc autem dicto liquet etiam cæcis, quod non ponitur à Bonauẽtura duplex res absoluta: altera essentialis & altera hypostatica, vt Sco. fingere vellet, sed habetur tantum, quòd substãtia dupliciter sumitur, & pro essentia & pro hypostasi: quod etiam habetur 5. Met. & q̃ substantia secundo modo, i. hypostasis, dr̃ formaliter de persona diuina, & quod simul & semel persona diuina est hypostasis & tamen relatio, &c. Hæc enim oia cõia sunt ꝓbus Theologis. Valde autem mirum est hoc imponi Bonauenturę: cùm in calce illius articuli dicat, quòd persona, patris nõ põt abstrahi à paternitate, salua sua personalitate, quid clarius? Ad id verò Salomonis, quod Scotus tãti facit, facillimè respõdetur, q̃d est æquiuocatio de nomine filij Dei. Dupliciter enim potest nominari, sicut & concipi. Vno modo ſm suum (vt ita dicã) quod quid est. Alio modo ſm cõceptus & nomina ex creaturis abstrahibilia. Et primo quidem modo nullum nomen non solũ filij, sed nec Dei habemus, scriptum est Isaiæ 54. Generationem eius quis enarrabit? & sic filius est nomen proprium secundæ personæ diuinæ inter nomina pariẽtia nobis cognitionem, quia est. Et cum hoc nomen proprium pertinens ad cognitionem quid est, est ineffabile. Sicut etiam Deus est nomen proprium ipsius Dei, & tamen nomen significans quid est Deus, ineffabile est. ¶ Circa eosdẽ limites quæsiti aduerte secundò, quòd relationis nomine Autor intelligit ipsam relationẽ indistinctè, i. non curãdo ipsam distinguere in seipsam vt habet actũ relationis, & in seipsam vt habet actum proprietatis. Et propterea pluries in hac litera simul dicit proprietatem vel relationem. Dico autem hoc, quoniã

¶ 2. Præterea, Nulla forma distinguitur nisi secundum suum genus. Non enim album à nigro distinguitur nisi secundum qualitatem. Sed hypostasis significat individuũ in genere substantiæ. Non ergo relationibus hypostases distingui possunt.

¶ 3. Præterea, Absolutum est prius quam relatiuum, sed prima distinctio est distinctio diuinarum personarum. ergo diuinæ personæ non distinguuntur relationibus.

¶ 4. Præterea, In quod præsupponit distinctionem nõ potest esse primum distinctionis principium. Sed relatio præsupponit distinctionem, cum in eius diffinitione ponatur: esse enim relatiui est ad aliud se habere. Ergo primum principium distinctiuum in diuinis non potest esse relatio.

¶ Sed contra est quod Boet. dicit in lib. de Trini. quòd sola relatio multiplicat Trinitatem diuinarum personarum.

¶ Respondeo dicendum, quod in quibuscunque pluribus inuenitur aliquid cõmune, oportet quærere aliquid distinctiuũ. Vnde cùm tres personę conueniant secundum essentiæ vnitatem, necesse est quærere aliquid quo distinguãtur ad hoc quod plures sint. Inueniũtur autem in diuinis personis duo, secundum quæ differunt, scilicet origo & relatio. Quæ quidẽ quamuis re nõ differant, differunt tamen ſm modum significandi. Nam origo significatur per modũ actus, vt generatio e, relatio verò per modum formæ, vt paternitas. Quidam igitur attendentes, quod relatio cõsequitur actũ, dixerunt quod hypostases in diuinis non distinguuntur per originem, vt dicamus q̃ Pater distinguitur à filio, inquantum ille generat, & hic est genitus. Relationes autem siue proprietates manifestant consequenter hypostases: non siue personarũ distinctiones: sicut & in creaturis proprietates manifestant distinctiones induiduorum, quæ fiunt per materialia principia. Sed hoc non põt stare propter duo. Primò quidem, quia ad hoc quod aliqua duo distincta intelligantur, necesse est eorum distinctionẽ intelligi per aliquid intrinsecũ vtrũque: sicut in rebus creatis, vel per materiam, vel per formam. Origo autem alicuius rei non significatur vt aliquid intrinsecum, sed vt

via quædam à re, vel ad rem. Sicut generatio significatur vt via quædam ad rem genitam, & vt progrediens à generante. Vnde non potest esse quod res genita & generãs distinguantur sola generatione: sed oportet intelligere tam in generante quã in genito ea quibus abinuicem distinguũtur. In persona aũt diuina non est aliud intelligere nisi essentiã & relationem siue proprietatem. Vnde cùm in essentia conueniant, relinquitur quod p relationes personæ abinuicem distinguantur. Secundò, quia distinctio in diuinis personis non est sic intelligẽda quasi aliquid commune diuidatur, quia essentia communis remanet indiuisa, sed oportet quod ipsa distinguentia cõstituant res distinctas. Sic autẽ relationes vel proprietates distinguunt vel cõstituunt hypostases, vel personas inquantũ sunt ipsæ personæ subsistentes, sicut paternitas est pater & filiatio est filius, eo quod in diuinis non differunt abstractũ & concretum e. Sed cõtra rationem originis est quod constituat hypostasim vel personam. Quia origo actiuè significata significatur vt progrediens à persona subsistẽte, vnde præsupponit eam. Origo autem passiuè significata (vt natiuitas) significatur vt via ad personã subsistentem & nondum vt eam constituens. Vnde melius dicitur, quod personæ seu hypostases distinguantur relationibus quam per originem. Licet enim distinguãtur e vtroq; modo, tamen prius & principalius per relationes secundum modum intelligendi. Vnde hoc nomen pater non solum significat proprietatẽ, sed etiam hypostasim. Sed hoc nomen Genitor vel Genetans significat tantum proprietatem. Quia hoc nomen pater significat relationem quæ est distinctiua & constitutiua hypostasis e. Hoc autem nomen generans vel Genitus significat originem, quæ non est distinctiua & cõstitutiua hypostasis.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod personæ sunt ipsæ relationes subsistentes. Vnde non repugnat simplicitati diuinarum personarum, quod relationibus distinguantur.

¶ Ad secundũ dicẽdum, q̃ personæ diuinæ nõ distinguũtur in esse in quo subsistũt, ne-

(vt infertius patebit) in persona diuina est vna res respectiua significata vt origo, & vt relatio inquãtum relatio, & vt proprietas indiuidualis seu personalis. Litera cũ vltimos modos sub vno hic cõprehendit triplici, vt reor, tõe. Primò, quia non habemus noũa primarũ intentionũ pertinentia ad ꝓprietates nisi relationis vel originis, vt patet discurrendo. Secũdò, quia alterũ mẽbrũ, f. relatio, salua sua rõe, poterat subdistinguí, vt de facto subdistinctũ est in litera quarti articuli huius q̃stiõis. Tertiò, quia cùm personalitas ſm veritatem sit relatio, pronõq̃ reponat in gẽre ad aliquid, gẽtis nomine large accepto, cõsequens est vt relationi darẽr hic act'

¶ Circa differentiã assignatã inter relationem & originem dubiũ occurrit: quoniam falsum vr̃ qd differant in modo significandi. Ambæ enĩ significant e in abstracto & in cõcreto, & adiectiuè & substãtiuè, cæteris modis significã dicergo in hoc non differunt. Est & aliud mai' dubiũ circa subiũctam differentiam, f. quod relatio significatur per modum formæ, origo verò per modum actus. Aut enim per significari per modum formæ, intendit significari per modum principij formalis in denominando, id est, vt quo aliquid est tale, & sic differentia nulla est. quoniam sicut paternitas est qua aliquis est, & dicit' pater, ita generatio est qua aliquid est, & dicitur generans. Aut intendit significari vt rem inhærẽtem: & sic falsum est, quòd relatio significetur per modum formæ: quoniam vt ipsemet S. Tho. in q. de potentia q. 8. art. 2. docuit, relatio licet insit, nõ tamen significatur vt inhærens, imo differentia nulla esset: quoniam, vt ibidẽ dicitur eadem est de actione & relatione quo ad hoc ratio. Ad hæc simul dicitur quòd non est hic sermo de modis significandi grammaticẽ, seu ex parte nominis significantis, sed potiũ metaphoricè seu ex parte rei significatæ plu

res vnius rei rationes, appellando plures illius modos. Itaque intentio literæ est, quòd illa vna res, alio modo, id est, alia ratione significatur nomine originis & nomine relationis, siue in abstracto, siue in concreto, siue quouis alio modo grammaticali. Et ex hoc consequenter respondetur ad secundam ambiguitatem: quod quia forma est quæ dat esse rei formaliter, significari per modum formæ est in proposito significari per modum dãtis esse formaliter. Et quoniam hoc contingit dupliciter, scilicet ex parte nominis, & ex parte rationis significatæ: & iam dictum est, quod hic non est sermo de modo significandi ex parte nominis, ideo conceditur secundum membrum. Et ad obiectionem in oppositum dicitur, vt iam tactum est, quòd aliud est loqui de relatione vt relatio, & aliud est loqui de reali relatione simpliciter. Relatio enim, vt relatio non est aliquid inhærens, de ratione tamẽ relationis realis est vt insit. Itaque inter realem actionem & realem relationem hoc interest, quod actio tam vt actio quam vt realis actio, habet rationem egredientis quamuis forte insit. Relatio autem realis est vt relatio non habeat rationem nisi assistentis, tamen vt relatio realis habet rationem assistentis & inhærentis, & propterea ex parte rationis significatæ significatur per modum formæ. Et in hoc differt ab origine: & est relatio quare inferius relationi attribuitur distinguere ac constituere personã, & non origini: vt plenius parebit in 4. articulo. ¶ Quo ad secundum recitatur opinio quam sequitur Bonauentura tria dicens: primò quòd relatio non distinguit hypostases, quia consequitur actum. Secundò, quòd origo distinguit eadem ratione, quia scilicet est prior relatione. Tertiò, quòd relationes manifestant distinctionem, sicut in creaturis proprietates individuales. ¶ Quo ad tertium duæ rationes contra præfatam opinionem adducũtur. Prima est distinctiuum oportet esse intrinsecum & proprium: ergo nec origo, nec essentia distinguit. ergo relatio. Antecedens probatur in creaturis in quibus distinctio aut est per materiam, vt per formã, prima verò consequentia quo ad primã partem probatur: quia origo vt sic habet rationem viæ à re, vel ad rem. & sic non est intrinseca. quo ad secundã verò, quia essentia est communis: & sic non est propria. Secunda verò consequentia probatur per locũ à diuisione: quoniam in persona propter essentiam

essentiam & originem, sola relatio restat. Secunda aũt ratio est, Distinctiũ ꝓsonale in diuinis est constitutiũ personę: sed origini repugnat esse constitutiũ personæ, non aũt relationi: ergo non origo, sed relatio distinguit. Antecedens declaratur innuendo dupliciẽ modũ distinguendi, f. constituendo distinctum, vel distinguendo cũ, iuxta duplicem modum se habendi ad distinctũ: contingit enim rem præexistentem distinguere, vt pater in diuisione aquæ, & tunc sola distinctiõe opus est: contingit etiã rem non præexistentem distinguere, & tunc constitutione & distinctione simul opus est. Essentia igitur diuina, quamuis præexistere intelligatur relationibus distinctiuis, non tamen partiũr seu distinguitur ꝑ relationes, quoniã semper indiuisa restat. Et propterea distinctiua oportet & distinguere, & cõstituere personas, vtpote non præexistentes vt in antecedẽte assumptum est. Minor autem quo ad primã partem probatur, quia origo adhuc præsupponit personam: patluie autẽ est via in eam. Quo ad secundam autem, quia relatiões sunt ipsæ personæ subsistentes, eo q̃ non differunt ibi abstractum & concretum.

¶ Circa hanc rationem dubium est de hac vltima probatione, quo ad duo. Primò, quid sibi velint illa verba, Relationes constituunt personas, inquantum sunt ipsæ personæ. Secundò, quam vim habeant, cũ illa adiuncta propositionę, Abstractum & concretum ibi non differunt. Est autem ratio dubitandi, quoniam si est verũ omni ei quod est ipsa persona, conuenit constituere personam, vt pater ex illarione reduplicatiua, & sic origo inquantum est ipsa persona constituet eam, & similiter essentia, &c. Nihil etiam videtur dictum, quòd hoc constituit illud, inquantum est ipsum, nisi quod idem constituat se quod non est ad propositum. Extra propositum quoque subiuncta videntur verba illa de abstracto & concreto. De efficacia autem nulla apparentia est, dato quòd sint vera: quoniam & esse personas, & abstractum non differre à concreto, verificatur de originibus.

¶ Ad hæc dr̃, quod per esse personas, non intelligit Autor tantummodo idẽtitatẽ, sed identitatem ex rõe ipsius proprietatis: seu relationis. In hoc enim, vt suprà dictũ est, differt ab origine: q̃ ipsa ex sua ratione inest, loco cuius in diuinis est idem ille cuius est, origo aũt secundum: propriam rationem non inest: & consequenter non identificatur ei cui attribuitur. Ly aũt, inquãtum, non tenetur reduplicatiuè, sed specificatiuè. determinat enim condrionem ſm quam conuenit relationi constituere, & non origini: sicut cùm dr̃, homo est risibus in quantum capillatus, conuenit enim relationi secundum quod esse aliquid significat in diuina persona cõstituere ipsam. Et quia nõ cõstituit ipsam vt pars, nec distinguit vt aduentitiũ: ideo dixit q̃ constituit ipsam inquantũ est ipsa. Itaque sensus est, q̃ quia relatio est propria ratione nõ pars, nec adueniens aliquid. licet ipsa persona: ideo & constituit & distinguit. subintelligendo semper sermonẽ de propriis personarũ. Et ad manifestandũ qd relatio sit ipsa persona, & nõ pars vel aliquid, adductum est, qd̃ ibi abstractũ est idem quod concretum. hoc enim non est verum in his, quæ se habent vt totum & pars. Vnde patet responsio ad obiecta omnia. latens enim sententia occasio fuit obiectiorum. Hæc autem intelligas de his inquantum huic rationi deseruiũt. Sed quomodo absolutè vera sit apud Autorem hæc propositio. Relatio constituit inquãtum est persona ipsa, in articulo sequenti dicet.

¶ Circa dicta in his rationibus aduerte duo. Primũ est in prima ratiõe, quòd omnis distinctio oportet q̃d sit per aliquid intrinsecũ, formã scilicet vel materiã: hoc enim oportet habere pro fundamẽto, in materia de principio indiuiduationis, vt non ponatur quantitas intrinsecũ distinctiuũ Sortis à Platone. Secũdũ est in secunda rõe, quod distinguere ẽt personam contingit cõstituendo & non cõstituendo. Et hoc oportet habere præ oculis in quæstione de distinctione Filij & Spiritusanẽti, vt in quæst. 26. diffusè diximus.

¶ Quo ad quartũ conclusio respõsiua est, Hypostases diuinæ, melius dicitur quę in aliquo absoluto, sed solum secundũ id, quod ad aliquid dicuntur. Vnde ad earum distinctionem sufficit relatio.

¶ Ad tertiũ dicendum, q̃ quanto distinctio prior est, tantò propinquior est vnitati. Et ideo debet esse minima. Et ideo distinctio personarum nõ debet esse nisi per id quod minimũ distinguit, scilicet per relationem.

¶ Ad quartum dicẽdum, quod relatio præsupponit distinctionem suppositorũ quando est accidens e: sed si relatio sit subsistens, non præsupponit, sed secum fert distinctionem. Cùm enim dicitur, quòd relatiui esse, est ad aliud se habere: per ly aliud, intelligitur correlatiuum, quod non est prius, sed simul natura.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum abstractis per intellectum relationibus à personis, adhuc remaneant hypostases.

¶ Dtertivm sic proceditur. Videtur qd abstractis per intellectũ proprietatibus, seu relationibus à personis, adhuc remaneant hypostases. Id enim ad quod aliquid se habet ex additiõe, põt intelligi remoto eo quod sibi additur. Sicut homo se habet ad animal ex additione, & potest intelligi animal remoto rationali. Sed persona se habet ex additione ad hypostasim. Est enim persona hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente e. Ergo remota proprietate personali à persona, intelligitur hypostasis.

¶ 2. Præterea, Pater non ab eodem habet quòd sit pater, & quod sit aliquis. Cũ enim Paternitate sit pater: si paternitate esset aliquis, sequeretur quòd filius in quo non est paternitas, non esset aliquis. Remota ergo per intellectum paternitate à patre, adhuc remanet quòd sit aliquis, quod est esse hypostasis. Ergo remota proprietate à persona, remanet hypostasis.

¶ 3. Præterea, Augu. dicit 5. Trin. Non hoc est dicere ingenitum quod est dicere Patrem. Quia si Filium non genuisset, nihil prohiberet eum dicere ingenitum, sed si Filium non genuisset non inesset ei paternitas. Ergo remota paternitate, adhuc remanet hypostasis Patris vt ingenita.

¶ Sed contra est quod Hila. dicit 4. de Tri. Nihil habet Filius nisi natum. Natiuitate autem est Filius. Ergo remota filiatione remanet hypostasis filij. Et eadem ratio est de aliis personis.

¶ Respondeo dicendum, quòd duplex sit abstractio per intellectum. Vna quidem secũdum quod vniuersale abstrahitur à particulari, vt animal ab homine. Alia verò secũdum quod forma abstrahitur à materia. Sicut forma circuli abstrahitur per intellectum ab omni materia sensibili.

¶ Inter has aũt abstractiones hæc est differentia, quòd in abstractione quæ fit secundũ vniuersale & particulare, non remanet id à quo fit abstractio. Remota enim ab homine differentia rationali, non remanet in intellectu homo, sed solum animal.

¶ In abstractione verò quę attenditur secũdum formam à materia, vtrũque manet in intellectu. Abstrahendo enim formam circuli ab ære, remanet seorsum in intellectu nostro & intellectus circuli & intellectus æris. Quamuis autem in diuinis non sit vniuersale neque particulare, nec forma & materia secundum rem: tamen secundum modum significandi inuenitur aliqua similitudo horum in diuinis, secundum quem modum Dam. dicit quòd cõmune est substantia, particulare verò hypostasis. Si igitur loquamur de abstractione quæ fit secundum vniuersale & particulare, remotis proprietatibus, remanet in intellectu essentia communis, non autẽ hypostasis Patris, quæ est quasi particulare. Si verò loquamur secundum modum abstractionis formæ à materia, remotis proprietatibus non personalibus, remanet intellectus hypostaseõ & personarum. Sicut remoto per intellectum à Patre quòd sit ingenitus, vel spirans, remanet hypostasis, vel persona patris. Sed remota proprietate personali per intellectum, tollitur intellectus hypostasis. Non enim proprietates personales sic intelligũtur ad uenire hypostasib. diuinis, sicut forma subiect' præexisteti, sed ferunt secum sua supposita inquantum sunt ipsæ personę subsistentes. Sicut paternitas est ipse pater. Hypostasis enim significat aliquid distinctũ in diuinis, cùm hypostasis sit substãtia indiuidua. Cũ igitur relatio sit quę distinguit hypostases & cõstituit (vt dictũ est) relinquitur qd relationibus personalibus remotis per intellectũ, non remaneant hypostases.

Ad 1. Ad 2. Ad 3. Ad 4. Ad 5. Ad 6. Ad 7. Ad 8. Ad 9. Ad 10. Ad 11. Ad 12. Ad 13. Ad 14. Ad 15. Ad 16. Ad 17. Ad 18. Ad 19. Ad 20. Ad 21. Ad 22. Ad 23. Ad 24. Ad 25. Ad 26. Ad 27. Ad 28. Ad 29. Ad 30. Ad 31. Ad 32. Ad 33. Ad 34. Ad 35. Ad 36. Ad 37. Ad 38. Ad 39. Ad 40. Ad 41. Ad 42. Ad 43. Ad 44. Ad 45. Ad 46. Ad 47. Ad 48. Ad 49. Ad 50. Ad 51. Ad 52. Ad 53. Ad 54. Ad 55. Ad 56. Ad 57. Ad 58. Ad 59. Ad 60. Ad 61. Ad 62. Ad 63. Ad 64. Ad 65. Ad 66. Ad 67. Ad 68. Ad 69. Ad 70. Ad 71. Ad 72. Ad 73. Ad 74. Ad 75. Ad 76. Ad 77. Ad 78. Ad 79. Ad 80. Ad 81. Ad 82. Ad 83. Ad 84. Ad 85. Ad 86. Ad 87. Ad 88. Ad 89. Ad 90. Ad 91. Ad 92. Ad 93. Ad 94. Ad 95. Ad 96. Ad 97. Ad 98. Ad 99. Ad 100. Ad 101. Ad 102. Ad 103. Ad 104. Ad 105. Ad 106. Ad 107. Ad 108. Ad 109. Ad 110. Ad 111. Ad 112. Ad 113. Ad 114. Ad 115. Ad 116. Ad 117. Ad 118. Ad 119. Ad 120. Ad 121. Ad 122. Ad 123. Ad 124. Ad 125. Ad 126. Ad 127. Ad 128. Ad 129. Ad 130. Ad 131. Ad 132. Ad 133. Ad 134. Ad 135. Ad 136. Ad 137. Ad 138. Ad 139. Ad 140. Ad 141. Ad 142. Ad 143. Ad 144. Ad 145. Ad 146. Ad 147. Ad 148. Ad 149. Ad 150. Ad 151. Ad 152. Ad 153. Ad 154. Ad 155. Ad 156. Ad 157. Ad 158. Ad 159. Ad 160. Ad 161. Ad 162. Ad 163. Ad 164. Ad 165. Ad 166. Ad 167. Ad 168. Ad 169. Ad 170. Ad 171. Ad 172. Ad 173. Ad 174. Ad 175. Ad 176. Ad 177. Ad 178. Ad 179. Ad 180. Ad 181. Ad 182. Ad 183. Ad 184. Ad 185. Ad 186. Ad 187. Ad 188. Ad 189. Ad 190. Ad 191. Ad 192. Ad 193. Ad 194. Ad 195. Ad 196. Ad 197. Ad 198. Ad 199. Ad 200. Ad 201. Ad 202. Ad 203. Ad 204. Ad 205. Ad 206. Ad 207. Ad 208. Ad 209. Ad 210. Ad 211. Ad 212. Ad 213. Ad 214. Ad 215. Ad 216. Ad 217. Ad 218. Ad 219. Ad 220. Ad 221. Ad 222. Ad 223. Ad 224. Ad 225. Ad 226. Ad 227. Ad 228. Ad 229. Ad 230. Ad 231. Ad 232. Ad 233. Ad 234. Ad 235. Ad 236. Ad 237. Ad 238. Ad 239. Ad 240. Ad 241. Ad 242. Ad 243. Ad 244. Ad 245. Ad 246. Ad 247. Ad 248. Ad 249. Ad 250. Ad 251. Ad 252. Ad 253. Ad 254. Ad 255. Ad 256. Ad 257. Ad 258. Ad 259. Ad 260. Ad 261. Ad 262. Ad 263. Ad 264. Ad 265. Ad 266. Ad 267. Ad 268. Ad 269. Ad 270. Ad 271. Ad 272. Ad 273. Ad 274. Ad 275. Ad 276. Ad 277. Ad 278. Ad 279. Ad 280. Ad 281. Ad 282. Ad 283. Ad 284. Ad 285. Ad 286. Ad 287. Ad 288. Ad 289. Ad 290. Ad 291. Ad 292. Ad 293. Ad 294. Ad 295. Ad 296. Ad 297. Ad 298. Ad 299. Ad 300. Ad 301. Ad 302. Ad 303. Ad 304. Ad 305. Ad 306. Ad 307. Ad 308. Ad 309. Ad 310. Ad 311. Ad 312. Ad 313. Ad 314. Ad 315. Ad 316. Ad 317. Ad 318. Ad 319. Ad 320. Ad 321. Ad 322. Ad 323. Ad 324. Ad 325. Ad 326. Ad 327. Ad 328. Ad 329. Ad 330. Ad 331. Ad 332. Ad 333. Ad 334. Ad 335. Ad 336. Ad 337. Ad 338. Ad 339. Ad 340. Ad 341. Ad 342. Ad 343. Ad 344. Ad 345. Ad 346. Ad 347. Ad 348. Ad 349. Ad 350. Ad 351. Ad 352. Ad 353. Ad 354. Ad 355. Ad 356. Ad 357. Ad 358. Ad 359. Ad 360. Ad 361. Ad 362. Ad 363. Ad 364. Ad 365. Ad 366. Ad 367. Ad 368. Ad 369. Ad 370. Ad 371. Ad 372. Ad 373. Ad 374. Ad 375. Ad 376. Ad 377. Ad 378. Ad 379. Ad 380. Ad 381. Ad 382. Ad 383. Ad 384. Ad 385. Ad 386. Ad 387. Ad 388. Ad 389. Ad 390. Ad 391. Ad 392. Ad 393. Ad 394. Ad 395. Ad 396. Ad 397. Ad 398. Ad 399. Ad 400. Ad 401. Ad 402. Ad 403. Ad 404. Ad 405. Ad 406. Ad 407. Ad 408. Ad 409. Ad 410. Ad 411. Ad 412. Ad 413. Ad 414. Ad 415. Ad 416. Ad 417. Ad 418. Ad 419. Ad 420. Ad 421. Ad 422. Ad 423. Ad 424. Ad 425. Ad 426. Ad 427. Ad 428. Ad 429. Ad 430. Ad 431. Ad 432. Ad 433. Ad 434. Ad 435. Ad 436. Ad 437. Ad 438. Ad 439. Ad 440. Ad 441. Ad 442. Ad 443. Ad 444. Ad 445. Ad 446. Ad 447. Ad 448. Ad 449. Ad 450. Ad 451. Ad 452. Ad 453. Ad 454. Ad 455. Ad 456. Ad 457. Ad 458. Ad 459. Ad 460. Ad 461. Ad 462. Ad 463. Ad 464. Ad 465. Ad 466. Ad 467. Ad 468. Ad 469. Ad 470. Ad 471. Ad 472. Ad 473. Ad 474. Ad 475. Ad 476. Ad 477. Ad 478. Ad 479. Ad 480. Ad 481. Ad 482. Ad 483. Ad 484. Ad 485. Ad 486. Ad 487. Ad 488. Ad 489. Ad 490. Ad 491. Ad 492. Ad 493. Ad 494. Ad 495. Ad 496. Ad 497. Ad 498. Ad 499. Ad 500. Ad 501. Ad 502. Ad 503. Ad 504. Ad 505. Ad 506. Ad 507. Ad 508. Ad 509. Ad 510. Ad 511. Ad 512. Ad 513. Ad 514. Ad 515. Ad 516. Ad 517. Ad 518. Ad 519. Ad 520. Ad 521. Ad 522. Ad 523. Ad 524. Ad 525. Ad 526. Ad 527. Ad 528. Ad 529. Ad 530. Ad 531. Ad 532. Ad 533. Ad 534. Ad 535. Ad 536. Ad 537. Ad 538. Ad 539. Ad 540. Ad 541. Ad 542. Ad 543. Ad 544. Ad 545. Ad 546. Ad 547. Ad 548. Ad 549. Ad 550. Ad 551. Ad 552. Ad 553. Ad 554. Ad 555. Ad 556. Ad 557. Ad 558. Ad 559. Ad 560. Ad 561. Ad 562. Ad 563. Ad 564. Ad 565. Ad 566. Ad 567. Ad 568. Ad 569. Ad 570. Ad 571. Ad 572. Ad 573. Ad 574. Ad 575. Ad 576. Ad 577. Ad 578. Ad 579. Ad 580. Ad 581. Ad 582. Ad 583. Ad 584. Ad 585. Ad 586. Ad 587. Ad 588. Ad 589. Ad 590. Ad 591. Ad 592. Ad 593. Ad 594. Ad 595. Ad 596. Ad 597. Ad 598. Ad 599. Ad 600. Ad 601. Ad 602. Ad 603. Ad 604. Ad 605. Ad 606. Ad 607. Ad 608. Ad 609. Ad 610. Ad 611. Ad 612. Ad 613. Ad 614. Ad 615. Ad 616. Ad 617. Ad 618. Ad 619. Ad 620. Ad 621. Ad 622. Ad 623. Ad 624. Ad 625. Ad 626. Ad 627. Ad 628. Ad 629. Ad 630. Ad 631. Ad 632. Ad 633. Ad 634. Ad 635. Ad 636. Ad 637. Ad 638. Ad 639. Ad 640. Ad 641. Ad 642. Ad 643. Ad 644. Ad 645. Ad 646. Ad 647. Ad 648. Ad 649. Ad 650. Ad 651. Ad 652. Ad 653. Ad 654. Ad 655. Ad 656. Ad 657. Ad 658. Ad 659. Ad 660. Ad 661. Ad 662. Ad 663. Ad 664. Ad 665. Ad 666. Ad 667. Ad 668. Ad 669. Ad 670. Ad 671. Ad 672. Ad 673. Ad 674. Ad 675. Ad 676. Ad 677. Ad 678. Ad 679. Ad 680. Ad 681. Ad 682. Ad 683. Ad 684. Ad 685. Ad 686. Ad 687. Ad 688. Ad 689. Ad 690. Ad 691. Ad 692. Ad 693. Ad 694. Ad 695. Ad 696. Ad 697. Ad 698. Ad 699. Ad 700. Ad 701. Ad 702. Ad 703. Ad 704. Ad 705. Ad 706. Ad 707. Ad 708. Ad 709. Ad 710. Ad 711. Ad 712. Ad 713. Ad 714. Ad 715. Ad 716. Ad 717. Ad 718. Ad 719. Ad 720. Ad 721. Ad 722. Ad 723. Ad 724. Ad 725. Ad 726. Ad 727. Ad 728. Ad 729. Ad 730. Ad 731. Ad 732. Ad 733. Ad 734. Ad 735. Ad 736. Ad 737. Ad 738. Ad 739. Ad 740. Ad 741. Ad 742. Ad 743. Ad 744. Ad 745. Ad 746. Ad 747. Ad 748. Ad 749. Ad 750. Ad 751. Ad 752. Ad 753. Ad 754. Ad 755. Ad 756. Ad 757. Ad 758. Ad 759. Ad 760. Ad 761. Ad 762. Ad 763. Ad 764. Ad 765. Ad 766. Ad 767. Ad 768. Ad 769. Ad 770. Ad 771. Ad 772. Ad 773. Ad 774. Ad 775. Ad 776. Ad 777. Ad 778. Ad 779. Ad 780. Ad 781. Ad 782. Ad 783. Ad 784. Ad 785. Ad 786. Ad 787. Ad 788. Ad 789. Ad 790. Ad 791. Ad 792. Ad 793. Ad 794. Ad 795. Ad 796. Ad 797. Ad 798. Ad 799. Ad 800. Ad 801. Ad 802. Ad 803. Ad 804. Ad 805. Ad 806. Ad 807. Ad 808. Ad 809. Ad 810. Ad 811. Ad 812. Ad 813. Ad 814. Ad 815. Ad 816. Ad 817. Ad 818. Ad 819. Ad 820. Ad 821. Ad 822. Ad 823. Ad 824. Ad 825. Ad 826. Ad 827. Ad 828. Ad 829. Ad 830. Ad 831. Ad 832. Ad 833. Ad 834. Ad 835. Ad 836. Ad 837. Ad 838. Ad 839. Ad 840. Ad 841. Ad 842. Ad 843. Ad 844. Ad 845. Ad 846. Ad 847. Ad 848. Ad 849. Ad 850. Ad 851. Ad 852. Ad 853. Ad 854. Ad 855. Ad 856. Ad 857. Ad 858. Ad 859. Ad 860. Ad 861. Ad 862. Ad 863. Ad 864. Ad 865. Ad 866. Ad 867. Ad 868. Ad 869. Ad 870. Ad 871. Ad 872. Ad 873. Ad 874. Ad 875. Ad 876. Ad 877. Ad 878. Ad 879. Ad 880. Ad 881. Ad 882. Ad 883. Ad 884. Ad 885. Ad 886. Ad 887. Ad 888. Ad 889. Ad 890. Ad 891. Ad 892. Ad 893. Ad 894. Ad 895. Ad 896. Ad 897. Ad 898. Ad 899. Ad 900. Ad 901. Ad 902. Ad 903. Ad 904. Ad 905. Ad 906. Ad 907. Ad 908. Ad 909. Ad 910. Ad 911. Ad 912. Ad 913. Ad 914. Ad 915. Ad 916. Ad 917. Ad 918. Ad 919. Ad 920. Ad 921. Ad 922. Ad 923. Ad 924. Ad 925. Ad 926. Ad 927. Ad 928. Ad 929. Ad 930. Ad 931. Ad 932. Ad 933. Ad 934. Ad 935. Ad 936. Ad 937. Ad 938. Ad 939. Ad 940. Ad 941. Ad 942. Ad 943. Ad 944. Ad 945. Ad 946. Ad 947. Ad 948. Ad 949. Ad 950. Ad 951. Ad 952. Ad 953. Ad 954. Ad 955. Ad 956. Ad 957. Ad 958. Ad 959. Ad 960. Ad 961. Ad 962. Ad 963. Ad 964. Ad 965. Ad 966. Ad 967. Ad 968. Ad 969. Ad 970. Ad 971. Ad 972. Ad 973. Ad 974. Ad 975. Ad 976. Ad 977. Ad 978. Ad 979. Ad 980. Ad 981. Ad 982. Ad 983. Ad 984. Ad 985. Ad 986. Ad 987. Ad 988. Ad 989. Ad 990. Ad 991. Ad 992. Ad 993. Ad 994. Ad 995. Ad 996. Ad 997. Ad 998. Ad 999. Ad 1000.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ Articulum tertium.

In titulo ly abstractis, quod distinguendum erat, in principio corporis distinguitur: per proprietates autem intelligit notiones, siue personales, siue non. ¶ In corpore tria facit. Primò distinguit abstractionem in titulo positã. Secundò respondet quęsito. Tertiò tractat quandam oppositam opinionem.

¶ Quo ad primum distinguit abstractionem, & applicat eam ad diuina. Distinguit quidem in abstractionem totalem formalem, id est, qua totum vniuersale abstrahit à partibus subiectiuis: & qua forma abstrahit à materia, pontq̃ inter eas vnicam differentiam, scilicet quòd in totali, abstracti tantũ conceptus remanet: in formali verò vtriusque scilicet abstracti & eius à quo abstrahitur, vt patet in exemplis literæ. Et si vis diffusè has abstractiones videre, lege Commentaria nostra in De ente & essentia, in prima quæstione: applicat verò ad diuina non secundum rem, sed secundum modum significandi, auctoritate vtens Damasceni. ¶ Quo ad tertium respondet quæsito tribus conclusionibus. Prima iuxta abstractionem totalem: Abstractis proprietatibus, non remanẽt personæ, sed sola essentia. Et probatur, quia personæ se habent vt particularia, essentia vt vniuersale, id est remanet Deus, & nõ remanet Pater & filius & Spiritusanẽctus: habet enim se Deus ad personas vt vniuersale ad particularia, vt Damascenus dixit. Secunda conclusio iuxta abstractionem formalem est: abstractis proprietatibus non personalibus, remanent personæ: & declaratur in ambabus, scilicet innascibilitate & spiratione.

¶ Circa hãc cõclusionẽ dubiũ occurrit. Quoniã cõtradicere vr̃ doctrinę eadi-

quod distinguantur rationibus, quam per originem. Et qm̃ melius supponit vtrunque bonũ, declarando conclusionẽ, primò dicit qd vtrunque est verũ. Secundò, q̃ hoc est melius: quia ſm modũ intelligendi, prius & principalius distinguunt per relationes. Et demũ deducit corollariũ consistens in differentia inter patres & genitores nostros, quia pater est non solũ ꝓprietatis, sed psonæ nomen, genitor aũt proprietatis tãtũ. Et pater sequelas quia

ditæ in quæstione trigesima sexta, vbi dictum est ꝙ abstracta spiratione à filio, non distinguerẽt personaliter à Spiritu sancto: si enim abstracta spiratiõe, filius remanet persona, vt hic dicit, ergo remanet hypostasis distincta à pson is, quæ esse possunt in natura diuina: & cõsequẽter nõ distinguitur personaliter à Spiritu sancto spirare. Et ecõuerso, si distinguitur personaliter per spirare, ergo non remanet

Art. præc. hypostasis distincta, abstracta spiratione: cuius oppositum hic dicitur.

¶ Ad hoc breuiter ex fundamẽto supra posito dicitur quòd vtrumque sane intellectũ est verum; abstracta siquidem spiratione, remanet hypostasis filij, vt hic dicitur: & tamen abstracta spiratione nõ remanet distinctio illius

Art. præc. hypostasis à Spiritu sancto, vt ibi dicitur. Hæc aũt non contradicunt, & ratio est, quia hypostasis illa est relatiua, & cui non remaneret relatiua ab illa non remane

Li. de duo. natiuis à princip. ret distincta. Falsũ ergò est, qd persona diuina & vniuersaliter res relatiua per vnum & idem cõstituatur & distinguatur relatiuè à cæteris, etiam in eadem natura, vt suprà ostensum est.

¶ Tertia verò cõclusio est iuxta eadem abstractionẽ formalẽ, abstractis ꝓprietatibus pson alibus, non remanent hypostases. Et ꝓbat ex vtroq; actu ꝓprietatis pson ibus, & cõstituere & distinguere. Ex constituere quidẽ ꝓprietates pson ales nõ adeuntur personis existentibus hypostasibus, sed fiunt secũ sua supposita, inquantũ sũt ipsæ: ergo ipsis abstractis nõ remanent supposita. Ex distinguere verò hypostasis est substãtia indiuidua, ergo est aliquid distinctũ in diuina: ergo remota relatione pson ali, non remanet hypostasis, & tenẽt hæc vltima sequela qa sola relatio ibi distinguit.

¶ Circa hãc partem adnotare, quod illa propositio pluries repetita, s. ꝓprietates constituunt personas, seu ferũt secũ

9. 138 supposita, inquantũ sũt ipsæ personæ nõ est singularis, sed in oibus patris & simplicibus cõis. Deitas enim constituit Deũ inquatum est ipse Deus & gabrielitas Gabrielẽ, inquantũ est Gabriel, si sunt oio idem. Et significant hæ ꝓpositiones speciale modum constituendi: dupliciter enim cũm contingat constituere, primò, sicut forma constituit compositũ, secũdò, sicut simplex constituit simplex, cum

213 1. di. 17. q. 1. art. 1. & pos. q. 10. art. 1. q. 3. & 64. de primo modo constituendi loquimur, qm̃ realis est cõstitutio: simpliciter dicimus quòd anima rationalis constituit hominem, &c. Et sic constituens non est constituendum. Quum autem de secundo constituendi modo est sermo, ad differentiam primi dicitur cum additione, quod constituit inquantum est ipsum constituendum, nihil aliud intendendo per hoc, nisi quòd constituendum pro tanto dicitur constituere, pro quanto ponit se: ponendo enim se, constituit, quia ly se monstrat constituendum, & hoc significat ly inquantum est ipsum. Itaque paternitas ponendo se constituit patrẽ, quia ipsa est pater. Et sic ly inquantum, tenetur reduplicatiuè: modunq; constituendi reduplicat in simplicibus. Vnde ex hoc habes facilem viam respondendi obiicientibus contra huiusmodi propositiones. ¶ Quo ad tertiũ, refert & confutat opinionem quandam dicentem, quod abstractis relationibus remanent hypostases, sed non personæ. Et ratio primi est, quia remanent origines distinguentes. Ratio verò secundi: quia relationes pertinent ad dignitatem quæ est de ratione personæ, non autem hypostasis. Confutatur autem dupliciter. Primò, ratio primi dicti, quia relationes probatum est esse prima distinctiua. Secundò, ratio secũdi dicti: qa dignitas qua differt pson a hypostasi tenet se ex parte naturæ. Persona enim addit supra hypostasim ex parte naturæ intellectualitatẽ. Ex parte aũt ipsius indiuidui nihil penitus addit, vt patet ex diffinitione Boetij. Vñ quia relationes se tenẽt ex parte indiuiduationis falsũ est quòd relationes sint ꝓprietates pson æ & non hypostasis: sunt enim æque abstractæ, persona & hypostasis ex parte indiuiduationis: quamuis ex parte naturæ dignioris, persona sit quid magis determinatum.

¶ In responsione ad fm adducere, ꝙ, vt dr 5. Met. nõ inconuenit quædam dici ad aliquid fm noia specifica, quæ non dicũtur ad illud fm noũ gũrica. Et ꝓpterea nõ inconuenit similiter accidere in ꝓposito, qs̃quòd Pater, Patris noũe & re referatur ad filiũ, pson ę aũt re quidem, sed non nomine referatur ad eũ dem. Accidit enim hoc quia (vt in litera dicitur) paternitate Pater est pater, & persona: sed persona significat esse illam per modum absoluti. Dixi autem hoc propter argumenta Aureoli & Scotiquæ tacenda censui. Ex hoc enim facilẽ soluuntur.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum quartum.* D.aii

TItulus satis ex secẽdibus est clarus.

¶ In corpore duo facit. Primò respondet secundum opinionem superius probatã. Secundò respondet iuxta viam quam sequitur.

¶ Quo ad primũ cõclusio fm illos est vnica: Relationes cõsequũtur actus notionales: & manifestat, quia apud eos non distinguũt nec conistuunt hypostases, &c.

¶ Quo ad secundũ, primò distinguit originẽ in actuam & passiuam, manifestando eas exẽplariter. Secundò ponit conclusionẽ vnã de origine passiua. Origo passiuè præcedit proprietates personarum præcedẽtium etiam personales. Probatur, quia significatur vt via ad personam proprietate constitutam. Tertiò ponit secundam conclusionem de origine actiuè. Origo actiuè præcedit relationẽ originantis nõ personalẽ. Et manifestatur in communi spiratione vt est actus, & vt est relatio. Quartò distinguit personalem ꝓprietatẽ Patris, quæ sola restat: quod potest dupliciter considerari, scilicet, vt relatio, & vt constitutiua personæ. Et ponit hanc conclusionem quod paternitas, vt relatio, sequitur generationem, vt vero constitutiua personæ præcedit generationem. Et declarat primam partem, quia relatio fundatur super actum: secũdum verò, quia actio præsupponit personam agentẽ.

¶ Circa vltima dicta dubium occurrit. Primò, quia videntur hæc contrariari supradictis in artic. 2. Quia aut loquitur de origine & relatione secundum rem: & sic non differunt. Aut secundum rationem: & sic, cùm vtraque earum sit multiplex, quoniam potest sumi origo, vt origo, & vt constitutiua personæ, sicut & relatio. Et ꝓ relatio vt relatio, nec origo vt origo cõstituit: aut distinguendũ erat de origine, sicut de relatione distinctum est: aut affirmandum non erat, quòd relatio magis quã origo constituit & distinguit. ¶ Circa eandem quoque partem dubium occurrit maius. Quoniam paternitas, verbi gratia, aut est forma constitutiua sub expressa ratione paternitatis: aut, sub alia ratione: si sub ratione paternitatis, ergo inquantum relatio: & sic distinctio nulla. Si sub alia ratione, ruunt supradicta: quibus conatus est Autor ostẽdere, quod constituere & distinguere personam sit actus relationis, vt distinguitur

stinguitur contra essentiã, & cõtra originẽ, vt pater ũ art. 2. & 3. Et cõfirmatẽ atq; augetur dubiũ, quoniã à S. Th. quatuor prædicata habemus realia, ratione quorũ attribuitur relationi constituere personã. Primũ est essentia diuina, inquit enim in Quæstionib⁹ de Potẽtia. q. 8. art. 3. in responsione ad 3ũ, q. relationes cõstituũt hypostases inquãtũ sũt essẽtia diuina. Secũdũ est

ly diuina. inquit. n. in 1. Sẽt. dist. 26. art. 2. ad primũ, ꝙ relatio ꝓpãtum diuina diffinitur hypostasi. Tertiũ est ly subsistẽs. dixit. n. in 2. art. huius quæstionis in responsione ad quartũ, ꝙ re latio si sic subsistens, fere secũ distinctionẽ suppositalẽ. Quartũ est ly ipsi personæ: dixit. n. in prædicto articulo, ꝙ relationes cõstituũt & distinguũt hypostases inquantũ sunt ipsæ personæ subsistẽtes. Ex quibus omnibus cõstatur ambiguitas, an de mẽte S. Tho. relatio sit constitutiua personæ, stando infra latitudinẽ relationis & cõditionũ eius, an vt includens essentiã, seu, alibi essentiale. Vndiq; enim augustiæ sunt. Si enim infra latitudinẽ relatiuã cõstituit, tunc allegata ex locis prædictis. Si autẽ, vt est idem alicui absoluto, cõstituit, sequitur ꝙ personalitas in diuinis est formaliter absoluta, cuius oppositũ confessi sumus. Accedunt quoq; argumẽta Aut. apud Capre. in 26. dist. primi speciaiter contra illud dictũ sumptũ ex quæstionibus de Potẽtia Dei. Et rursus cõtra rertiũ dictum sumptum ex secundo articulo huius quæstionis, scilicet relatio vt subsistẽs cõstituit quẽdã quid importat ly vt subsistẽs: & breuiter inferendo, ꝙ hoc nihil aliud est nisi ꝙ idẽ constituat se, vel ꝙ constituens vt constitutum constituat.

¶ Ad euidentiã horum sciẽdũ, quòd licet nõ desint Thomistæ tenentes oppositum propter illa adducta ex Quæstionib⁹ disputatis, & illis, alludẽtia in primo Sẽt ẽtiam: mihi tamẽ videt de mẽte S. Tho. ꝙ relationes illæ quas dicimus psonales, scilicet primæ & incommunicabiles, infra latitudinẽ relatiuam suamtamen constituunt personas. Moueor autẽ ex doctrina huius quæstionis, expresse enim in primis actus constituẽdi pson aliter in secũdo articulo attributus est relationi, vt distinguitur cõtra essentiã, & etiã originẽ: ergo nõ inquãtũ est essentia, cõstituit personã. Deinde in art. 3. expresse dictũ est ꝙ relationes perfectæ ferunt secum sua supposita: si ergo secum ferunt non inquantum sunt essentia suppositãs, quoniã costat ꝙ nõ ferũt secũ essentiã. Postmodũ etiã ibidẽ responsione ad 5ũm explicite dictũ est, ꝙ Pater est paternitate non solũ pater, sed quis & hypostasis. Cõstat autẽ ꝙ ad ꝙ cõuenit pson æ paternitas: ex forma liter, nõ cõuenit ei inquantũ est eadẽ essentia, sed vt potius distinguitur ab ea. Vt tamẽ omnia cõsonẽt, & melius percipiãt intentũ, scito ꝙ aliud est relationẽ habere aliq̃d, qa est eadẽ essentia: & aliud est relationẽ habere aliq̃d, vt essentia. Primũ enũ significat relationẽ habere illud ab essẽtia radicaliter: secũdũ autẽ, formaliter. Exẽplũ primi relatio est realis: exẽplũ secũdi relatio est creatrix. Vñ in ꝓposito imaginor, ꝙ quemadmodũ relatio ibi nõ ex hoc ꝙ relatio, sed ex esse ꝙ de numero essentialiũ est, est realis, vt suprà dictũ est cõtra Porretanos: & tũ realitas cõuenit relationi illi ꝙ se ipsa formaliter, ꝙ essentiã autẽ radicaliter. Ita esse subsistẽtis naturæ subsistitis hypostatica, cõuenit illi relationi, pura paternitati ꝙ seipsa formaliter, ꝙ essẽtiam autẽ radicaliter: & sic relatio illa, nõ ꝙãtũ relatio, qã cõueniret omni relationi, sed inquantũ illa, id est inquãtũ res relatiua hypostatica & prima cõstituit pson ãlitaq; esse cõstitutũ hypostasis seu esse hypostaticũ. nõ rõnẽ alicuius absoluti formaliter illi cõuenit, sed ratione sui. Nec oppositũ sequitur loũ loca allegata, qm̃ in æquisitionib⁹ disputatis intẽdit, ꝙ cõstituere, habẽt ab essentia radicaliter, vt patet ex q. 9. art. 5. ad 13. vbi idẽ iudicũ de hoc censet & de rõne quare Pater est paternitas, s. ꝓpter idẽ titarẽ cũ essẽtia ꝙ cõstat radicaliter ꝙ est eadẽ deitati, alio modo formaliter, qa. s. est ĩ genere diuinorũ. In ꝓposito hoc secũdo modo relatio est diuina, est enũ paternitas illa increata & beata radicaliter, cui est eadẽ. Et quoniã res ex hoc ꝙ diuina formaliter subsistens, seu substãtifica est (nihil enũ diuinũ accidẽtis naturã habere potest) ideireo in idẽ redit, dicere relatio vt diuina, & vt subsistẽs: ita ꝙ relatio, pu-) ta paternitas vt substantifica relatiua res est, persona Patris cõstituit: subsistentiam inferre. Sed in diuinis nõ ponimus passiones. Ergo neque actus notionales ibi ponendi sunt.

¶ SED CONTRA, est, quòd Aug. dicit in lib. de fi. ad Pe. Propriũ quidẽ Patris est ꝙ Filiũ genuit. Sed generatio actꝰ qdã est, ergo actꝰ notionales ponẽdi sunt in diuinis.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ in diuinis personis attẽdit distinctio secũdũ originẽ. Origo autẽ cõuenienter designari nõ potest nisi ꝙ aliquos actꝰ. Ad significãdũ igit ori ginis ordinẽ ĩ diuinis personis necessariũ fuit attribuere personis actus notionales.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ õnis origo designatur ꝙ aliquẽ actu. Duplex autẽ ordo originis attribui Deo potest. Vnus quidẽ secũdũ qd creatura ab eo progreditur: & hoc cõmune est trib⁹ personis. Et ideo actus ex quẽ attribuũtur Deo ad designãdũ processũ creaturarũ ab ipso, ad essẽtiã pertinẽt. Alius autẽ ordo originis ĩ diuinis attẽditur secũdũ processionẽ personæ à pson a. Vnde actꝰ designãtes huius originis ordinẽ, notionales dicũtur: quia notiones personarũ sunt psonarũ habitudines adinuicẽ vt ex dictis patet. ¶ Ad secũdũ dicẽdũ, ꝙ actꝰ notionales secũdũ modũ significãdi tãtũ differũt à relationib⁹ psonarũ, sed re sũt omnino idẽ. Vnde magister dicit ĩ primo Sẽtẽtiarũ 26. dist. ꝙ generatio & natiuitas aliis nominib⁹ dicũtur paternitas & filiatio.

¶ Ad cuius cuidẽtiã attendendũ est, ꝙ primò oportet cognoscere originẽ alicui⁹ ab alio ex motu. Quia enim aliqua res à sua dispositione remoueretur per motum, manifestũ fuit hoc ab aliqua causa accidere. Et ideo actio secũdũ primã nominis impositionẽ importat originẽ motus. Sicut n. motus prout est in mobili ab aliquo, dicitur passio: ita origo ipsius motꝰ secũdũ incipit ab alio, & terminatur, in id quod mouetur, vel ex id. Et o. Remoto igitur motu, actio nihil aliud importat, quãm ordinem originis, secũdum q. à causa aliqua, vel principio procedit ĩ id quod est à principio. Vnde, cum in diuinis non sit motus, actio

tellectis aliis conditionib⁹, sic communicabilitate & primitate ad differenciã spirationis: quæ etiã si soli Patri cõueniret, qa nõ est prima, nõ cõstituiret persona. Vnde pater qd est dictũ relatio vt subsistens, ex subsistentiæ natũ ræ secũdũ se formaliter est. Ex hoc, n. habet ꝙ cõstituat hypostasim, & ꝙ nõ includit essentiã intrinsecẽ, sed cõnotatã vt radicẽ. Et quoniã secũdum veritatẽ hic nõ est distinctio inter cõstituẽs & cõstituũ, nisi in modo significãdi: ideireo ad hoc insinuandũ, dicendum est ꝙ relatio constituit inquantũ est ipsa persona, id est relatio constituit personã, hoc solo modo s. ponẽdo seipsam, quia est ipsa persona. Et propterea cõstituẽs & constitutum sunt omnino idem realiter & formaliter, solõque modo significãdi distinctã. Colligendo igitur omnia, quum dictũ est, relatio cõstituit personã, quia est diuina essentia, quia diuina, quia subsistens, quia ipsa persona essentia radicẽ, diuina denominatio conditionẽ formalem ꝙ communi, sũt si bi ĩa eandẽ in speciali, & ipsa persona modũ cõstituendi personam expressit. Tantæ enim est ratio diuinis cõstituere pluribus debuit quo ad plures conditio Q. 31. art. 5. nes nominũ⁹ explicari. Vnde Aureoli rationes omnes cessant. Adnectẽtes nãque quãdo de radice, quã do de cõditione formali, & quãdo de modo cõstituẽdi est sermoner miscẽtes vnũ alteri: anima Auerteret pariter, aut in æquiuoco laborate, aut nõ esse incomentẽs ꝙ incomentens apparet: puta ꝙ constituens cõstituat inquãtũ est ipsũ cõstitutũ, ũ ly sumptum specificẽ modũ cõstituẽdi, & c. Expedita igitur Roma difficultate retrogradũ pseguendo ordinẽ ad reliquos dicẽdũ est. Et ad secunda quidẽ dicitur, ꝙ sicut apud Logicos relatio duplicitei significatur, scilicet vt concepta, &

Cap. 1.

216

D. 39. & 34. b.

219

2

167

vt exercita, & tamen vnamet relatio existita in proposito paternitas vt exercita, quatenũ actu generationis, & ipsamet sub expressa ratione paternitatis vt concepta, propterea ꝙ generationẽ & constituit hypostasim, vnde nõ contradicit mẽtis. Nec sequitur, ergo paternitas præcedit inquantũ relatio. cõmunicãdo in vocabulis. et. liter: : quoniã in litera paternitas vt relatio significat paternitatẽ, vt exercet actũ relationis vt relatio est: paternitas verò vt cõstituens personã significat paternitatẽ eadẽ vt exercet actũ hypostasis & formæ. Licet vnusq; intrã relatiua illius latitudinẽ cõprehẽdatur fmẽl tamẽ non sunt secũdũ naturã in ordine, sed paternitas vt præcedit generationẽ, cõstituit & distinguit relatiuã personã Patris, in esse hypostatico relatiue & formaliter, sed non relatiuè exercitẽ: & ideo vocatur paternitas, non vt relatio, sed vt cõstituens. Vt cõsequitur aut̃ generationẽ, cõstituit & distinguit eandẽ personã nõ esse in hypostatico, sed in esse relatiuè exercito: & ideo vocatur paternitas vt relatio: itaq; nõ esse relatiua in parte, sed vnũ tantum drum à paternitate formaliter ante generationẽ vt hypostaticũ, & post exercitũ. Et similiter vnica est distinctio relatiua Patris à Filio sed datur prꝰ vt hypostatica, & postꝰ vt exercita: & sic de similib⁹. Et hæc si perspicies, omia cõsonabũt & videbis quomodo Sco. ratio in 1. dist. 26. q. 1. vbi cõtra hãc difficultatẽ litera nihil valet, quia laborat æquiuocando perspicẽs, qꝰ ly vt relatio, hic significat nõ naturã, sed actũ seu cõstitutũ relatiũ, vt expositũ iã est. Perspicies quoq; quã vanus fuerit tãꝰ eiusdem labor in euo 1. q. 4. code pollutꝰ peccato. paternitas, n. vt cõstitutiua, & vt relatio nõ duas naturas, sed vnã, & illa atomã. paternitatẽ, ipsam, signi ficando distinctas eiusdẽ relationis rationes secundum quarũ vnã præcedit generationem, & secundum aliã sequitur, sed relationis vocabulũ eũ decepit, & motiuum de quo in q. 42. art. 3. erit sermo, vbi reliqua soluentur.

¶ Ad primũ vero dicitur, ꝙ relatio distinguit & affirmari debuit, & nõ origo Primò, quia opinãtes oppositũ nõ distinguunt de origine, sed vt originẽ ipsã constituentẽ faciũt, non curãtes de modo significãdi. Secũdò, quia relatio realis, vt dictũ est secũdũ propriã rationẽ, non solũ adest, sed est vt dictum est, contra Porretanos. origo autem vt sic, viæ tãtũ habet rationẽ. Tertiò & potissimẽ quia in diuinis duo tãtum genera salũtur secũdũ Boetium, s. substantia & ad aliquid: persona autẽ diuina est formaliter ad aliquid, vt suppo nimus, & cõsequẽter oportet cõstitutiũ personæ esse ad aliquid. Et propterea oportuit relationẽ affirmare, & deinde distinguere in dupliẽ eius actũ, s. relationis, & talis, vt expositum est. Si communis autem doctrina Sãctorũ

in diuinis genera originis, puta actionis, & passionis posuisset, & nõ relationis, proculdubio origo affirmatur constituens, & distinguens. Quia igit. oppositum de facto est, idcirco optimè relatio præaffirmata ac distincta est.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum primum.*

Ic 8 211 TItul' ex prædictis patet, sũt enim actus notionales, generare, spirare, dicere, &c. ¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua q̃sito affirmatiuè: Act' notionales attribuẽdi sũt personis, & ꝓbatur sic In diuinis personis est distinctio secũdũ ordinẽ originis: ergo necesse fuit act' notionales attribuere personis, & probatur sequela: quia huiusmodi ordo nõ potest conuenienter designari, nisi cum his actib'. ¶ In respõsione ad secũdũ aduerte, q̃ duo dicit s. q̃ actiones istæ sunt idẽm realiter q̃ relationes, & q̃ differũt rõne ab eis. Et primũ ꝓbatur, quia actio subtracto motu nõ est nisi relatio, &c. Secundum verò, quia de diuinis sensibiliũ more, intelligin' & loquimur, &c. Et hic est loc' quo vrunt dicentes actionem esse subiectiuè in passo. Sed facilè ad hoc respondetur, quòd hic est sermo de actione vt actio est, & non vt accidens est, vel substantia: & ideo nihil nuat.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum secundum.*

TItulus intelligendus est ita amplè vt sonat: in corpore nõ euitingauerit.

¶ In corpore vnica est distinctio, bimembris cũ singulis cõclusionibus iuxta ipsã membra. Distinctio est, Aliquid esse, vel fieri volũtate contingit dupliciter, scilicet cõcomitanter, vel causaliter, seu principaliter. ex plũ primi, Sortes est homo sua volũtate. ex plum secundi, Sortes ædificat domũ sua voluntate. Conclusio prima iuxta primũ membrum, Pater genuit Filiũ voluntate concomitãte. Et manifestatur, quia etiã pater est De' voluntare concomitante. et fortiori, &c. Secunda verò cõclusio iuxta secundũ membrũ est: Pater genuit Filiũ natura, non voluntate principiãte, sed sic ꝓduxit creaturã. Hæc conclusio quo ad omnes sui partes primò probatur auctoritate Hil. secundò rationes: Tertio ab opposita hæresi Arriana. Et autoritas quidem Hilarij plana est in litera. Ratio verò sumitur ex quadruplici differentia naturæ & voluntatis in causando sic: Vnius rei vna tãtũ est forma naturalis qua est: volũtatis autẽ non vna est forma per quam agit, sed plures, secũdũ q̃d sunt plures rõne intellectæ: ergo natura est determinata ad vnũ, volũtas verò non, ergo naturale agens, quale ipsum est, tale agit: voluntariũ autẽ quale vult & intelligit. & nõ quale ipsum est, agit. ergo natura est principiũ eorũ quæ nõ possunt nisi sic esse: volũtas autẽ eorũ quæ possũt sic, vel aliter esse. ergo natura nõ volũtas est principiũ diuinæ personæ, creaturæ autẽ volũtas. Prima cõsequẽtia manifestatur in litera: quia effectus assimilatur formę agentis per quam agit. Vltima autem, quia persona diuina, vt pote diuina naturæ, procul est à sic & aliter se habere, quia Deus per se necesse esse: quo ad creaturam verò, quia est ex nihilo. Reliqua, vt nota, relinquuntur. Testimonium autem ab Arrij errore affertur: quod satis patet in litera, cum ipsius confutatione ex Hil. autoritate vulgata.

¶ Circa hæc dicta aduerte, quòd communia sunt productioni Filij & Spiritusãcti, vt patet, & ex titulo de actibus notionalibus vniuersaliter quærẽte, & ex tertio argumento. Expressit autẽ in cõclusionibus Autor generationẽ Filij tãquam priorẽ secundum intellectum, vt in actu exercito actus notionales sub illius nomine patefacerer, quomodo se habeant ad voluntatem.

¶ Circa primã cõclusionẽ & distinctionẽ simul aduerte, q̃ volũtas cõcomitãs vocatur volũtas cõparata ad illud, vt ad obiectũ præcisè. Volũtas autẽ præcisè vocat' volũtas cõparata ad illud, vt causa seu principiũ ad effectũ. Et propterea volũtas cõcomitãs potest iuuiri dupliciter, s. ãteceddẽter, sicut cùm desidero pluuiã futurã: & cõsequẽter, sicut cùm pluuiã quæ ẽ. aut fuit. Vtrũ autẽ cõclusio prima verificet' de volũtate cõcomitãte, & pri' post secũdũ ĩtellectũ, an nõ, in litera nõ exprimit. Sco. tamẽ ĩ primo dist. 6. tenuit partem affirmatiuã, quam credo cõsonam S. Tho. Tamẽ quoniã apud ipsũ supo

siue naturale, siue voluntariũ, quantũ potest facit simile sibi secũdũ formã, & per se conditiones seu modũ eius. Vocat autẽ & est mod' per se alienius, qui modificat eã infra propriã latitudinẽ. Mod' enim per se docẽdi ĩfra doctrinæ latitudinẽ ẽ & sic de aliis. Inter naturale autẽ & volũtariũ agẽs, hoc ĩteresset, q̃ naturale agit quia est, volũtariũ verò quia vult ac p hoc forma naturalis est ratio agendi quia est: forma verò voluntaria est ratio agendi quia volita. Et ꝓpter hoc mod' per se formę naturalis est sic vel sic essẽtia sic esse ad latitudinẽ essẽdi spectat. Modus verò per se formæ voluntariæ est sic vel sic volitũ, & nõ sic esse, nam sic volitũ spectat ad latitudinẽ voliti: sic autem esse distinguitur contra illud. Ex his autem vlterius sequũtur duo. Primò quod forma volũtaria habet duplicẽ essendi modũ, vnum inquantum est vnum entium in mũdo: & hic est esse immaterialiter in mẽte. Et alterum inquantũ est ratio agendi: & hic est esse sic, vel sic volitum. forma autem naturalis eundem essendi modum habet, ĩquantum est ens, & inquantum est ratio agẽdi, & ratio est quã diximus: quia ista agit quia est, illa quia volita: velle enim est aliud ab esse. Secũdò, quòd agens naturale assimilat sibi in forma, & modo formæ quantum potest effectũ absque distinctione aliqua: & propterea Filius assimilatur Patri, etiam in indiuidualibus conditionibus, si virtus generatiua sit fortis. Et ide prouenit etiã q̃ tãtùm substãtiæ cõpositæ possũt ĩmediatè producere substãtias materiales apud Peripateticos. Agẽs verò volũtariũ assimilat effectũ formæ quæ agit, & modo ei' ĩquantũ ratio agẽdi nõ autẽ modo ei' ĩquãtũ ẽs. Et hic patet solutio ad obiectã: quia s. ma se subsumit ur q̃ mod' essẽdi formæ volũtariæ sit mod', formę de quo ẽ ser mo in illa maxima: nam in ea est sermo de modo per se formæ, inquantum est ratio agendi: & est vniuersaliter vera. Agẽs ex ĩn volũtariũ conatur quãtum potest vt faciat quod vult, sicut quando, vbi & quomodo vult vt patet. Et sic vides quàm perspicuè ex illa maxima Autor tertiam differentiã intulerit, quòd scilicet naturale agit quale ipsum est: voluntarium verò quale vult, non quale est: & hæc bene notato & applicato quando oportet.

¶ Circa has differentias aliud occurrit dubium ex parte voluntatis, an scilicet verificentur de ea vt productiua ad extrã tãtùm, an etiam vt productiua ad intrã. Nam si extrã tantùm vanus est hic labor vbi de productionis' ad infrã est quæstio. Si verò etiã ad intrã, sequitur quòd nihil erit productũ à voluntate intus, nisi in actu reflexo: & tenet sequela, quia ex prædictis omne voluntariè productum, est productum vt volitum. nihil est enim in voluntate volitum nisi reflexè. &c. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd aliquid esse in voluntate volitum contingit dupliciter: vno modo vt tem quãdam, & sic reflexè est volitum. Alio modo vt tendentiam in obiectum amatum, & sic est directè volitum, eadem volitione qua volitum, potest quoque & alitet volitum distingui in volitum vt rationem volendi, & vt obiectum volitum. Et iuxta vtranque distinctionem intus & extra saluatur id quod de voluntate hic dicitur. Est enim intus productum: quia volitum actu rectè, vel vt ratio volendi, vel vt tendentia in aliud. Et hoc sufficit. sic enim voluntarium est ipsum velle, & libet ipse amor.

¶ In respõsione ad tertium nota distinctionem & respõsionem. Distinctio est de voluntate in communi, quòd potest considerari dupliciter, scilicet vt natura quædã, & vt se habet ad vtrunque, & quòd primo modo naturaliter vult, secundò autẽ modo, liberè. Et declarat prim' modus, in volũtate Dei respectu sui, & nostra respectu beatitudinis. Secũd' verò in volũtate Dei re spectu aliorũ à se. Respõsio autem cõsistit in applicatione primi mẽbri, q̃ s. Spiritussanctus procedit naturaliter, per modum tamen voluntatis.

¶ Circa distinctionem voluntatis dubium occurrit. Sco. enim ĩ primo distinctione secunda in quæstione de numero productionum diuinarũ, & distinctione decima eiusdẽ, & in quolibetis, quæstione decima sexta, tenens Spiritũ sanctũ procedere liberè, conatur infringere hãc distinctionẽ. & ostendere q̃ volũtas nullũ actũ habet merè naturaliter. Arguit ergo primò sic: volũtas & natura habet oppositos modos pricipiandi, ita q̃ nec ambo reducuntur in tertium, nec alter in alterum, & neuter dicit imperfectionem. ergo volũtas non potest naturaliter operari, nec natura liberè. Antecedens quo ad primam partem manifestatur, quia natura est de se determinata ad agẽdũ: voluntas autem nõ ex se naturaliter inclinatur, sed seipsam determinat ad exercitium operis. Quo ad illam verò partẽ, q̃ vnus non reducitur in alterũ, probatur: quia tũc alterũ secũdũ totũ genus suũ esset ĩperfectũ. Quo ad tertiã quæ breuitatis gratia pertransẽo. Et confirmat, quia oppositi modi agẽdi primò distinguẽtes potentiam actiuam, non sunt eiusdem potentiæ actiuæ, sed liberè & naturaliter operari sunt huiusmodi: ergo probat' minor ex Arist. & ĩ Physicis, & ĩ Metaphy. ponẽte primas differẽtias actiui pricipij, naturale & liberũ, sub diuersis tamẽ nominib'. Nã ĩ secũdo Physic. vocat' à proposito & ĩ 9. Metaphy. vocat' potẽtia rationalis, &c. Et cõfirmat, quia volũtas tẽdit in ea quæ sunt ad finẽ, vt potẽtia liberaꝛ: ergo sub ratione etiã potẽtiæ liberæ vult ipsũ finẽ. Et tenet sequela quia eadem est potẽtia circa vtrunque.

¶ Præterea, Conditio intrinseca potẽtiæ absolutæ ad in ordine ad actũ perfectum, non repugnat perfectioni in operando: sed libertas est huiusmodi. ergo potest stare cum cõditione perfecta possibili ĩ operãdo. Talis cõditio est necessitas. ergo libertas stat cũ necessitate. Et cõfirmatur: Firmitas operationis perficit: sed necessitas ꝓportat firmitatẽ: ergo perficit operationẽ li berã. Et cõfirmat' vltimò: qua non est eadẽ diuisio ĩ pricipiũ actiuũ necessarium & cõtingens, & in naturale & liberũ, sicut igitur aliquid naturale potest cõtingenter agere, quia potest ĩpediri: ita aliquod liberũ potest necessariò agere. Affert quoque ad hoc autoritatẽ Aug. Aut volũtas nõ est, aut libera dicẽda est, quia beati sic esse volumus, vt esse miseri non solum n on veli mus, sed nequaquam velle possimus. Ex quibus omnibus duo intendit, s. q̃ omnis actus voluntatis est liber: & quod cum libertate actus stat necessitas simpliciter eiusdem: & dicit Spiritum procedere libere & necessariò.

¶ Circa eandem distinctionem applicatam ad Spiritum sãctum dubium occurrit ad hominem. Spiritussanctus est à voluntate vt principio. ergo Spiritussanct' potest sic & aliter se habere. Antecedens ꝓbatur: quia voluntas paterna est principiũ Spiritussanctus sicut intellectus paternus est pricipium Verbi: cõsequẽtia autem tenet ex dictis in corpore huius articu. vbi dictum est, quòd est à voluntate vt principio potest aliter se habere. Et si dicatur, q̃ esse à voluntate vt principio distinctũ cõtra naturam, dat sic & ly se habere, esse autem à voluntate vt natura, non Contra: Spiritussanctus est à volũtate, vt voluntas ẽ distincta contra naturã: ergo, antecedens ꝓbatur tripliciter: quia aliter numerus processionum diuinarum malè fuisset probatus superius in q. 27. art. 5. ex hoc quòd in natura intellectuali non est nisi intelligere & velle. Secũdò, quia voluntas in productione Spiritussanctũ cõcurrit vt potentia distincta secundum rationem ab essentia, seu natura, & ab intellectũ. Tertiò, quia vt in hac respõsione dicitur Spiritussanctus procedit per modum voluntatis.

¶ Ad quartum dicẽdum, q̃ etiã ĩ cõceptionib' intellectualib' fit reductio ad prima, quæ naturaliter ĩtelligunẽ. Nõ autẽ naturaliter ĩtelligit seipsum. Et secundum hoc cõceptio verbi diuini est naturalis. ¶ Ad quãtum dicẽdum, q̃ necessarium dicit' aliquid per se, & p alind. Per aliud quidẽ dupliciter e. Vno modo sicut p causã agẽtem & cogẽtem & sic necessarium dicitur q̃ est violentum. Alio modo sicut p causam finalem: sicut dicitur aliquid esse necessarium in his quæ sunt ad finẽ. ĩquãtũ sine hoc nõ potest esse finis, vel bene esse. Et neutro istorũ modorũ diuina generatio est necessaria. Quia Deus nõ est, ꝓpter finem neq; coactio cadit in ipsum. Per se autem dicitur aliquid necessarium quòd non potest nõ esse. Et sic Deum esse est necessarium. Et hoc modo Patrem generare Filium, est necessarium.

¶ Ad quartum dicẽdum, q̃ etiã ĩ cõceptionib' intellectualib' fit reductio ad prima, quæ naturaliter ĩtelligunẽ. Nõ autẽ naturaliter ĩtelligit seipsum. Et secundum hoc cõceptio verbi diuini est naturalis. ¶ Ad quãtum dicẽdum, q̃ necessarium dicitur aliquid per se, & p alind. Per aliud quidẽ dupliciter e. Vno modo sicut p causã agẽtem & cogẽtem & sic necessarium dicitur q̃ est violentum. Alio modo sicut p causam finalem: sicut dicitur aliquid esse necessarium in his quæ sunt ad finẽ. ĩquãtũ sine hoc nõ potest esse finis, vel bene esse. Et neutro istorũ modorũ diuina generatio est necessaria. Quia Deus nõ est, ꝓpter finem neq; coactio cadit in ipsum. Per se autem dicitur aliquid necessarium quòd non potest nõ esse. Et sic Deum esse est necessarium. Et hoc modo Patrem generare Filium, est necessarium.

407

¶ Circa hanc dictã aduerte, quòd communia sunt productioni Filij & Spiritusãcti, vt patet, & ex titulo de actibus notionalibus vniuersaliter quærẽte, & ex tertio argumento. Expressit autẽ in cõclusionibus Autor generationẽ Filij tãquam priorẽ secundum intellectum, vt in actu exercito actus notionales sub illius nomine patefacerer, quomodo se habeant ad voluntatem.

¶ Circa primã cõclusionẽ & distinctionẽ simul aduerte, q̃ volũtas cõcomitãs vocatur volũtas cõparata ad illud, vt ad obiectũ præcisè. Volũtas autẽ præcisè vocat' volũtas cõparata ad illud, vt causa seu principiũ ad effectũ. Et propterea volũtas cõcomitãs potest iuuiri dupliciter, s. ãteceddẽter, sicut cùm desidero pluuiã futurã: & cõsequẽter, sicut cùm pluuiã quæ ẽ. aut fuit. Vtrũ autẽ cõclusio prima verificet' de volũtate cõcomitãte, & pri' post secũdũ ĩtellectũ, an nõ, in litera nõ exprimit. Sco. tamẽ ĩ primo dist. 6. tenuit partem affirmatiuã, quam credo cõsonam S. Tho. Tamẽ quoniã apud ipsũ supo

fectus sui fundaméti. Vnde ad cõfirmationẽ primã dicitur, ꝙ quia differentiæ posteriores non variant suum prius & naturale & liberum, sunt differentiæ modi agẽdi: ideo nõ variãt differẽtias actionũ quib⁹ distinguũt potẽtias. Cõcedo ergo ꝙ naturale & liberũ sũt distincti modi agẽdi, nõ tamen ꝙ sint oppositi modi distinctiui potẽtiarũ: sed ,ppriè loquẽdo sũt distinctiui modorũ possẽdi. Et hoc ĩtẽdit Arist. ĩ locis addũctis: nõ .n. ĩtẽdit excludere à ,pposito & rationali natura identicè & causaliter, sed ve sic formaliter: vt etiã Autor ĩ hoc articulo distinxit volũtatẽ cõtra naturã. Et tamẽ nõ sequitur, ergo est alia potẽtia: sed ergo ẽ alia potẽtia, vel alia ratio ciusdẽ potẽtiæ. Posset tamen hæc materia vnico verbo absoluti, dicẽdo, ꝙ volũtas distinguit cõtra naturã ,pcisè & non cõtra naturã intrinsecã volũtari, quæ est simul natura & volũtas. Ad aliã verò cõfirmationẽ dicit, ꝙ eadẽ quidẽ est potẽtia attingẽs finẽ & referens in finẽ, sed nõ eodẽ modo. Sicut etiã idẽ est intellect⁹ principiorũ & cõclusionum, non tamẽ eodẽ modo. Ita enim se habet liberũ & naturale in volũtate, sicut discurrere & naturalis notitia in intellectũ. Ad aliã verò rationẽ distinguẽdum est de necessitate aut simpliciter aut suuratione, quia libero vt sic, repugnat necessitas simpliciter, de qua est sermo: qua Spiritusſanctus necessariò procedit, ita ꝙ eius oppositũ implicat contradictionẽ secundũ te. Necessitas autẽ immutabilitatis est fir mitas quæ stat cũ liberũ esse, & perficit operationẽ liberã. Et per hoc patet responsio ad cõfirmationes: supponũt enim libertatẽ esse cõpossibilẽ necessitati simpliciter alicuius actus vt sic: quo vt ex nono Metaphysic. patet falsum est. oportet enim libertatẽ esse respectu alicuius oppositionis.

¶ Ad secũdã dubitationẽ, quæ est ad hominẽ, dicitur, ꝙ labor est in æquiuoco, nã Spiritusſanctus procedit à volũtate vt principio, & à volũtate vt volũtas: sumẽdo Volũtatis nomẽ pro potẽtia volitiua: & hoc cõcludunt omnes obiectiones. Sic enim voluntatem accipiẽdo verum est ꝙ productio Spiritusſanctẽ est à voluntate vt principio, & vt distincta contra naturam, id est substantiam volentis: non autẽ cõtra naturam, id est rationem naturæ in se quasi participam, id est contra modũ operandi naturæ, & quòd penes intellectum & voluntatem sumitur numerus processionum diuinarum, & quòd Spiritusſanctus procedit per modum voluntatis. Ex hoc enim ꝙ procedit per operationem volitiuæ potẽtiæ, habet illas tres cõditiones, in quibus differt modus volũtatis à modo naturæ: quas vide in quæstionibus disputatis de potẽtia Dei q. 10. art. 2. ad 11. Cũ his omnibus tamen stat, quòd conueniunt in hoc vnico modo, scilicet naturaliter, vt in litera habes. Accipiẽdo autẽ voluntatis nomen pro ratione volũtatis, inquantũ est liberaſicẽ negatur, quòd processio Spiritusſanctẽ sit à volũtate; & dicitur quòd est à voluntate, non inquantum voluntas, sed inquantum natura, & similia. Vnde hic oportet aduertere quomodo vtatur his vocabulis.

¶ Restat vnum dubium, an volũtas æquiuocè sumatur ĩ prima & secũda cõclusione, quæ tamen sunt cõmunes omnib⁹ Theologis, & determinatæ in primo Sentẽtiarũ dist. 6. Si enim sumitur vniuocè, sequitur quòd Pater volũtate cõcomitãte ad verumlibet, velit generationẽ Filij: de hac enim est sermo in secunda. Si autẽ æquiuocè, satis leuis videtur disputatio & differẽtia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd sumitur vniuocè vtrobique, sũpro potentia volitiua, seu actu volendi absolutè & indistinctè. Et in prima ostendũtur, ꝙ actus volendi non curando qualis respicit generationem Filij, siue processionẽ Spiritusſancti, vt obiectũ, ĩ secũda verò determinatur, ꝙ velle etiã non curãdo quale nõ habet rationẽ principij ad vtrũlibet respectu actuum notionalium. Verũ habere rationẽ principij ad vtrumlibet significatur per actum procedendi & ablatiuum voluntatis, vt puta genuit voluntate: & sic non est æquiuocatio.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum actus notionales sint de aliquo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd act⁹ notionales nõ sint de aliquo. Quia si Pater generat Filiũ de aliquo, aut de se ipso aut de aliquo alio. Si de aliquo alio, cũ id de quo aliquid generatur, sit ĩ eo quod generat, sequitur ꝙ aliquid alienũ à Patre sit ĩ Filio. Quod est cõtra Hil. 7. de Trĩ. vbi dicit, Nihil ĩ his diuersũ est vel alienũ. Si autẽ Filiũ generat Pater de seipso, id autẽ de quo aliquid generat, si sit permanẽs, recipit eius prædicationẽ qd generat sicut dicim⁹, ꝙ homo est alb⁹, quia homo permanet, cũ de nõ albo fit albus. Sequitur igitur ꝙ Pater vel nõ permaneat genito Filio, vel ꝙ Pater sit Filius, ꝙ ẽ falsum. Nõ ergo Pater generat Filium de aliquo, sed nihilo. ¶ 2. Præterea, Id de quo aliquid generatur, ẽ principiũ eiꝰ, qd generatur: sũ ergo Pater generat Filiũ de essentia vel natura sua sequitur ꝙ essẽtia vel natura Patris sit principiũ Filij. Sed nõ principiũ materiale, quia materia locũ in diuinis nõ habet. Ergo ẽ principiũ quasi actiuũ, sicut generãs ẽ principiũ geniti. Et ita sequitur ꝙ essẽtia generet. Quod supra ,probatũ ẽ. ¶ 3. Præterea, Aug. dicit, ꝙ tres ,sonę nõ sũt ex eadẽ essẽtia: quia nõ ẽ aliud essẽtia & ,sona. Sed persona Filij nõ ẽ aliud ab essentia. Ergo Filius non est de essentia Patris. ¶ 4. Præterea, Omnis creatura ẽ ex nihilo: sed filius in Scripturis dicitur creatura. Dicitur .n. Eccle. 24. ex ore Sapientiæ genitæ: Ego ex ore Altissimi prodij primogenita ãte omnẽ creaturã. Et postea ex ore eiusdem Sapientiæ dicitur, Ab initio & ante secula creata sum. Ergo Filius non est genitus ex aliquo, sed ex nihilo. Et similiter potest obiici de Spiritu sancto propter hoc quod dicitur Zach. 12. Dixit Dominus extendens cælum, & fundans terram, & creans spiritum hominis in eo. Et Amos 4. secundum aliam literam. Ego formans montes: & creans spiritum.

¶ SED CONTRA est quòd Aug. dicit in lib. de fi. ad Pe. Pater Deus solus ẽ de sua natura, sine initio genuit Filium sibi æqualem.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ Filius non est genitus de nihilo, sed de substantia Patris: Ostensum est enim suprà, quòd paternitas, & filiatio, & natiuitas verè & propriè est in diuinis. Hoc autem interest inter generationẽ veram per quã aliquis procedit vt Filius; & factionem qua faciens facit aliquid de exteriori materia: sicut scamnũ facit artifex de ligno: homo autẽ generat filium de seipso. Sicut autem artifex creatus facit aliquid ex materia, ita Deus facit ex nihilo (vt infrà ostendetur) nõ quòd nihilum cedat in substantiam rei, sed quia ab ipso tota substantia rei producitur, nullo alio præsupposito. Si ergo filius procederet à Patre, de nihilo existens, hoc modo se haberet ad Patrem, vt artificiatum ad artificẽ quod manifestum est nomẽ filiationis ,priè habere non posse, sed solùm secũdum aliquam similitudinẽ. Vnde relinquitur, ꝙ si filius Dei ,pcederet à Patre, quasi existẽs ex nihilo, nõ esset verè & propriè filius. Cũ ius cõtrariũ dicitur. 1. Io. vlt. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Filius igitur Dei verus nõ est ex nihilo, nec factus ẽ, sed tantum genitus. Si qui autem ex nihilo à Deo facti filij Dei dicantur, hoc erit metaphoricè secundum aliqualem assimilationem ad eum, qui verè filius est. Vnde inquãtum solus est verus & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus, secundum illud Io. 1. Vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarrauit: inquãtum verò per assimilationem ad ipsum alij dicuntur filij adoptiui, quasi metaphoricè dicitur esse primogenitus, secundum illud Ro. 8. Quos præsciuit & prædestinauit, fieri cõformes imaginis Filij sui, vt sit ipse primogenit⁹ ĩ multis fratrib⁹. Relinquitur ergo quòd Dei filij⁹ sit genitus de substantia Patris, aliter tamẽ quàm filij⁹ hominis. Pars enim substãtiæ hominis generãtis transit in substãtiã geniti. Sed diuina natura impartibilis est. Vnde necesse est quòd Pater generãdo Filium, non partẽ naturæ in ipsum transfuderit, sed totam naturã ei cõmunicauerit, remanẽte distinctione solùm secũdum originem, vt ex dictis patet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ cum filius dicitur nat⁹ de patre, hæc præpositio de, significat principiũ generãs cõsubstãtiale, nõ autẽ principiũ materiale. Quod enim producitur de materia, fit per trãsmutationem illius de quo producitur in aliquã formam. Diuina autẽ essentia, non est trãsmutabilis, neque alterius formæ susceptiua ẽ.

¶ Ad secũdũ dicendum, ꝙ cum dicitur filius genitus de essẽtia Patris, secundum expositionẽ Magist. 5. di. 1. Sententiarum, designat habitudinẽ principij quasi actiui. Vbi sic exponit, Filius est genitus de essẽtia Patris, id est de Patre essẽtia: ,pter hoc quod Aug. 15. lib. de Trin. dicit, Taleest quod dico de Patre essentia: ac si expressius dicerẽ de Patris essẽtia. Sed hoc nõ videtur sufficere ad sensum huiusmodi locutionis. Possum⁹ enim dicere, quòd creatura est ex Deo essentia: non tamen quòd sit ex essentia Dei. Vnde aliter dici potest, quòd hæc præpositio de, semper denotat cõsubstantialitatẽ, quo genium generatur, vt ly de quo distinguitur contra de nihilo, conueniunt essentiæ diuinæ respectu generationis filij: & sunt propriæ conditiones materiæ. ergo de essentia vt materia, vel quasi materia generatur Filiꝰ. Assumptum quo ad omnia manifestatur inductiuè. Et quo ad vltimũ probatur, ex differentia inter creationem & generationem: quòd illa de nullo subiecto, hæc de præexistenti subiecto est. Adducuntur & confirmationes, si Pater de patre, aut de aliena substantia generaret Filium, proculdubio substantia illa haberet rationem materiæ ergo si de tota & propria generat, eẽdem habet rationẽ. Totum enim & pars, proprium & alienum, nõ variãt ,pprietatẽ. Et cõfirmatur rursus, quia essentia recipit proprietatem constitutiũ geniti, & est quasi potẽtia passiua in generatione, alioquin non omnipotẽtiæ actiuæ naturali respondet passiua: ergo habet rationem materiæ.

¶ Ad hæc breuiter dicit, ꝙ quãuis secũdũ quid tolerari possit diuina essẽtia habere aliquã cõditionẽ materiæ in generatione, vt in dist. 5. primi. q. 2. art. 1. sustinuit Autor: simpliciter tamẽ, cũ litera hui⁹ articuli negãdũ ẽ filiũ genitũ de Patris substãtia vt materi, & affirmãdũ vt forma. Nec aliqua ,pptia cõditio materiæ saluaẽ ĩ diuina essẽtia. Esse .n. de quo, vt distinguit cõtra de nihilo, nõ est ,pprium materiæ, sed præ existẽtis trinsecũ: ꝙ est commune formæ & materiẽ, vt patet si fingam⁹ ex præexistente Sortis anima, & nunc noua materia fieri à Deo Sortem. tũc enim nõ crearet: quia ex præexistente

¶ *Super Quæstionis quæ dragesimæprimæ Articulum tertium.*

Q. 45. ar. 1.

TITULUS quærit de actibus notionalibus, &c. in actu exercito, an scilicet Pater generet Filiũ de sua substantia, an de nihilo.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito, Filius est genitus non de nihilo, sed de substantia Patris. Probatur primò quo ad partem negatiuam ducendo ad impossibile: Si Filius procederetur de nihilo, ergo esset factus: ergo non esset verè & propriè filius. prima cõsequentia probatur ex proportione materiæ ad artificẽ, & nihil ad Deum. Secunda autem probatur: quia ex differentia inter factionem & natiuitatem. Destructio autem consequentis manifestatur autoritate Io. Apostol. Deinde respondet obiectioni tacitæ: scilicet quòd in Scriptura filius Dei verificatur de aliquo, qui est ex nihilo, dicẽs quòd hoc nõ verificatur de vero Filio, sed de Filio per assimilationẽ allatis ad hæc autoritatibus. Infertur postmodum secunda pars conclusionis per locum à diuisione, & subiũgitur quàm differenter ,pars ligat hæc secũda intellect substantia patris humani, & de substãtia patris diuini: quia ibi de parte, hic de toto.

D. 616.

¶ In responsione ad primum, in quo negatur, essentiam diuinam habere rationem materiæ: & secundum, in quo dicitur, quòd habet rationẽ formę subsistentis, argumenta occurrunt Henrici & Durandi, apud Capreolum in 5. distin. primi, ad probãdum quòd Filius est genitus de substantia Patris vt materia, quo ad cõditiones materiæ non importantes imperfectionem. Afferuntur autem quatuor conditiones sic: esse intrinsecum genito, non accipiens esse, & præexistere ac ĩexistere, & manere idem in tota generatione, & esse de

Q. 27. art. 2.

C. p. 13.

stenet aliquo fieret, & tamen non fieret ex aliquo subiecto. Sed error in hac & in aliis cõditionib⁹ accidit, quia vt plurimum ita consueuimus per subiectũ, seu materiã declarare, vt etiã in hoc articulo fit, vbi de nihilõ, per ,ppositionẽ ad de subiecto artificialium declaratur: cum tamen opponatur. Ad de aliquo siue vt subiecto, siue vt forma præexistente. Et similiter reliquæ tres conditiones communes sunt præexistẽti intrinseco. Ad cõfirmationem autem de patre & alieno negandum est assumptum: & quo ad alienũ quidem pater in natura angelica, quò ad partem verò in fictione propositi exempli de Sorte. Ad ea autẽ quæ in vltima cõfirmatione adducũtur, negandum est essentiã recipere proprietatem, quoniam comparantur vt idem, & non vt recipiens & receptum. Potentia quoque passiua, procul est à productione omnino simplicium de quorum numero cõstat esse diuinam personam. Nec aliquod incõueniens est huiusmodi potentiis actiuis non respondere passiuas: sufficit enim respondere terminos, vt potentia creatiua (quæ tamen inferior est) restatur.

Vnde nõ dicimus, quòd domus sit de ædificatore, cùm non sit causa cõsubstantialis. Possum⁹ autẽ dicere quod aliquid sit de aliquo, quo cũq; modo illud significẽt vt principiũ cõsubstãtiale, siue illud sit principiũ actiuũ, sicut filij⁹ dicitur esse de patre, siue sit principiũ materiale: sicut cultell⁹ dicitur esse de ferro, siue sit principiũ formale ĩ his dũtaxat, in quib⁹ ipsæ formę sunt subsistẽtes, & nõ adueniẽtes alteri: possumus .n. dicere, ꝙ Angelus aliquis est de natura ,tellectuali, Et per hũc modũ dicimus, ꝙ Filius est genit⁹ de essẽtia Patris, iquãtũ ĩ essentia Patris Filio ,p generationẽ cõmunicata, ĩ eo subsistit. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ cũ dicitur Filius est genit⁹ de essentia Patris, ad ditur aliquid respectu cuius potest saluari distinctio. Sed cùm dicit: quòd tres personæ sunt de essẽtia diuina, nõ ponitur aliquid, respectu cuius possit importari distinctio per præpositionem significata. Et ideo non est simile.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, ꝙ cũ dicit, Sapiẽtia ẽ creata, potest ĩtelligi, nõ de sapiẽtia, quæ ẽ Filiꝰ Dei, sed de sapiẽtia creata, quã Deꝰ ĩdidit creaturis. Dicitur .n. Eccle. 1. Ipse creauit eam, scilicet sapiẽtiã Spiritusſancto, & effundit illã super õnia opera sua. Neq; ẽ ĩcõueniẽs ꝙ in vno cõtextu locutionis loquatur Scriptura de sapiẽtia genita & creata, quia sapiẽtia creata ẽ participatio quædã sapiẽtiæ increatæ. Vel potest referri ad naturã creatã assumptã à Filio, vt sit sensus, Ab initio & ante secula creata fum, id est præuisa fum creaturæ vniri. Vel per hoc, ꝙ sapientia creata & genita nuncupatur, mod⁹ diuinæ generationis nobis insinuat. In generatione enim ꝙ generatur, accipit naturã generãtis, ꝙ perfectionis est. In creatione verò creãs nõ mutatur, sed creatum nõ recipit naturam creantis. Dicitur ergo Filius simul creatus & genitus: vt ex creatione accipiatur immutabilitas Patris, & ex generatione vnitas naturæ in Patre & Filio. Et sic exponitur intellectus huius Scripturę ab Hil. lib. de synodis. Autoritates autem inductæ non loquuntur de Spiritusãcto, sed de spiritu creato: qui quãdoque dicitur ventus, quãdoque aẽr, quãdoque flatus hominis, quandoque etiam anima vel quæcunque substantia inuisibilis.

Pag. 2.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum in diuinis sit potẽtia respectu actũ notionalium.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ in diuinis non sit potentia respectu actuum notionalium. Omnis enim potẽtia est vel actiua, vel passiua. Sed neutra hic competere potest. Potentia enim passiua in Deo non est, vt suprà ostensum est. Potentia verò actiua non competit vni personæ respectu alterius: cùm personæ diuinæ non sint factæ, vt ostensum est. Ergo in diuinis non est potentia ad actus notionales.

Q. 25 ar 1.

Arr. pra.

¶ 2. Præterea, Potẽtia dicit, ad possibile. Sed diuinæ ,sonæ nõ sũt de numero possibiliũ sed de numero necessariorũ: ergo respectu actuũ notionaliũ, quib⁹ diuinæ ,sonæ ,pcedũt, non debet poni potẽtia in diuinis.

¶ 3. Præterea, Filius ,pcedit vt verbũ, quòd ĩ ira conclusionem. Arguitur ergo primò sic. Aut potẽtia ponitur ĩ Deo respectu actuum notionalium secũdum rem: & hic non, quia non est secũdum rem principium elicitiũ actus notionalis, vt patet: quoniam actus est idẽ cum ipsa potentia. Aut secũdum rationem tantum: & hoc non, quia sic etiã intellectus haberet rationem potentiæ, quoniam secũdum rationẽ est principium intelligẽdi, nullo igitur modo valet ratio literæ fundata super hoc, quòd potentia est principiũ actus. Secũdò arguitur sic, ex opposito. Negatio potentiæ generãdi non est negatio potẽtiæ, ergo affirmatio potentiæ generandi non est affirmatio potẽtiæ. Antecedens est Augustini: consequentia verò patet ex primo Perihermenias, Affirmatio & negatio de eodem sunt.

Q. 25. ar. 1. ad 3 & 4. Lib. 3. ca 11.

¶ ¶ ¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ponũtur actus notionales in diuinis, ita necesse ẽ ibi ponere potẽtiã respectu huiusmodi actuũ, cùm potẽtia nihil aliud significet quàm principiũ alicuius act⁹. Vnde cũ patrẽ ĩtelligam⁹ vt principiũ generationis, & Patrem & Filiũ vt principiũ spirationis, necesse est ,p Patri atribuamus potẽtiã generandi, & Patri & Filio potẽtiã spirãdi. Quia potentia generandi significat id quo generãs generat: omne autem generans generat aliquo. Vnde in omni generãte oportet ponere potentiam generandi, & in spirante potentiam spirandi.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ sicut se cũdũ actus notionales nõ ,pcedit aliqua ,sona vt facta, ita neq; potẽtia ad actus notionales dicitur in diuinis per respectũ ad aliquam ,sonam factam, sed solùm per respectum ad procedentem ,sonam.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, qd possibile secũdũ ꝙ necessario opponitur, sequitur potẽtiã passiuam, quæ non est in diuinis. Vnde neque in diuinis est aliquid possibile per modum istum, sed solum secundũ quod possibile continetur sub necessario. Sic autem dici potest, quòd sicut Deum esse est possibile, sic Filium generari est possibile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potentia significat principium. e Principium autẽ distinctionẽ ,portat ab eo, cuius est principiũ. Consideratur autem duplex distinctio in his, quę dicuntur de Deo. Vna secũdũ rẽ, alia secundum rationem tãtum. secundum rem quidem Deus distinguitur per essentiam à rebus, quarum est per creationem principium: sicut vna ,sona distinguitur ab alia, cuius est principium, secundum actum notionalem. Sed actio ab agente non distinguitur in Deo nisi secundum rationem tantum, alioquin actio esset accidens in Deo. Et ideo respectu illarũ actionum, secundum quas aliquæ res procedunt distinctæ à Deo, vel essentialiter, vel ,sonaliter, potest Deo attribui potentia secundum propriam rationem principij. Et ideo sicut potentiam ponimus creandi in Deo ita possumus ponere potentiam generandi vel spirandi. Sed intelligere & velle non sunt tales actus, qui designent pro cessionem alicuius rei à Deo distinctæ, vel essentialiter, vel ,sonaliter e. Vnde respectu horum actuum non potest saluari ratio potentiæ in Deo, nisi secundum modum intelligendi & significandi tantùm, prout diuersimode significatur ĩ Deo ĩtellect⁹ & ĩtelligere, cùm tamen ipsum intelligere Dei sit eius essentia, non habens principium.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd potentia ponitur in diuinis respectu actuum notionalium secũdum rem. Sed aduertendum est, quòd aliquis actus potest inferre potentiam sui principium, ex duplici cõstitutione. Prima est esse elicitum. Secunda est terminus eius realiter per ipsum productus. Ita quòd quolibet horum per ipsum separatim infert potentiam secundum rem. Verùm quando actus est elicitus, infert potentiam principium illius secundum se. Quando verò actus non est elicitus, sed tãtùm effectus, seu terminus realiter product⁹, infert potentiam principium illius, non secũdum se, sed secundum quod ponit genitum. Vnde ratio literæ ex actu sumpta valida est, cum distinctione tamen prædicta intelligẽda, scilicet de actu vel secundum se, vel secundum suum terminum realiter emanante. Et ad hoc insinuandum, in litera expresse dicitur, quòd sicut ponuntur ibi actus, ita potẽtiæ, significando per ly sicut, & ly ita, quod iuxta modus potentiæ. Et hoc quia pluribus modis actus vendicare potest ibi potentiam, vt diximus, & in litera respondendo ad tertium, exprimitur. Ad secundum verò conceditur toti: quoniam potentia generandi nõ affirmat potẽtiam, sed potentiã sic, id est potentiam respectu talis actus, scilicet notionalis, nihil enim aliud in hoc articulo concluditur. Vnde & Augustinus optimè dixit, quòd Filius non genuit: non quia non potuit, hoc enim esset negatio potentiæ, absolutæ, quam constat communem esse toti Trinitatiꝗ. Et tamẽ stat quòd in solo Patre, vt infrà dicetur est potentia generandi.

D. 491.

D. 491.

1306

¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum quintum.*

TItulus clarus est ex præcedentibus. Tantum hoc aduertat nouicius, q̃ potentia sumitur hic, nó pro respectu principij, sed pro re cui cõuenit ille respectus. vtrunque nanque clauditur in ratione potentiæ: sed de illa re dubitatur hic an sit essentia, vel paternitas, &c.

¶ In corpore quatuoen facit. Primò refert opinionem quandam. Secundò, reprehendit illam. Tertiò reprehendit quandam aliam opinionem ibi, Nec etiã essentiam, &c. Quartò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, recitata opinio est, quòd potentia generandi significat relationẽ tantum. Quo ad secũdum reprehendit hæc opinio, ostendendo quòd significat diuinã essentiam principaliter sic: Potentia in vnoquoq; agente, id est quo agẽs agit: ergo est forma cui sit assimilatio: ergo potẽtia generatiua est in quo genitum assimilatur generanti: ergo natura diuina in Patre est potentia generandi: ergo potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, & non relationem tantũ. Prima cõsequentia probatur: quia omne quod ouens producit sibi similẽ quantum ad formã quã agit: quod manifestatur in generatione hominis. Tertia autem probatur, quia filij Dei assimilatur patri i natura diuina. Et cõfirmatur autoritate Hilarij. Quartò verò cõsequẽs quo ad primam partem cõfirmatur autoritate Magistri in 7. dist. primi.

¶ Quo ad tertiũ reprehendenda opinio est q̃ potentia generandi significat essentiam inquantum est idem relationitiæ quòd ex quo significat. verumque, reprehenditur autem sic, forma in diuidualis in rebus creatis constituit personam generantem & non est quo generãs generat: ergo i diuinis paternitas est constituens personam patris generantis, & nõ est quo pater generat. Antecedens probat quo ad secũdã partem: quia alio quin Sortes generaret Sortem. Consequentia verò probatur quia paternitas licet sit forma, est tamen forma indiuidualis: & applicatur probatio secundæ partis antecedentis secundæ parti cõsequentis, ducendo ad impossibile, scilicet quòd pater generaret patrem sicut ibi Sortes Sortem gigneret.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est: potentia generãdi significat diuinam naturam in recto, & paternitatẽ in obliquo. Et infertur ex supradictis sic: Quo pater generat est diuina natura, quia in ea sibi assimilat filius: & generatio apud Damas. opus est naturæ, non vt q̃, sed vt quo. ergo.

¶ Et aduerte q̃ ꝓ constanti cum cæteris Theologis supponit Autor, potẽtiã generãdi claudere in se relationem: & ideo nõ fuit solicit⁹ vt probare ipsam includi, sed sat fuit probare quòd nõ sola, & quòd nõ sic, scilicet ex æquo includitur. Et scito, quòd secunda opinio reprehẽsa in litera, est ea quã Autor sequutus fuerat i 7. dist. primi. q. 1. art. 2. ac per hoc est hic retractata.

¶ Circa primum assumptum, scilicet potentia in vnoquoque agẽte est id quo agens agit, dubium occurrit, an hoc sit verum de omni quo agẽs agit, aut solum de quo primò aut solùm de quo proximè. Non potest dici, quòd omne quo agens agit, sit potentia: quia tunc sequeretur quòd in Sorte essẽt plures potentiæ generatiuæ: quoniam generat humanitates, & generat potentia generatiua, quæ est vis partis vegetatiuæ. Nec potest dici quòd verificetur solùm de quo primò quoniam sequeretur quòd calor in igne non esset potentia calefactiua, sed eius substantia, quæ est primum principium calefactionis. Nec potest dici, quòd verificetur tãtùm de quo proximè: quia sic falsum dictum esset in litera, q̃ natura humana est potentia generatiua hominis. Et similiter malè inferetur conclusio principalis: quoniam natura diuina non nisi mediante intellectu & voluntate est principium generationis & spirationis, vt ex supra dictis patet.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ assumptũ est verũ de omni quo agẽs agit, duabus cõditionib⁹ seruatis, scilicet q̃ illud sit aliqua forma agẽtis, & hoc ad differẽtiã instrumentorum: & q̃ sit per se principium illius actionis, siue elicitiuũ, siue principale, & hoc ad differentiam concomitantium. Nec propterea sequitur esse plures potentias eiusdem rationis in eodem: quia secundum se potentiæ in eodẽ sũt diuersorũ ordinũ, dũ altera prima, altera ꝓxima est, vt patet de natura humana & potẽtia generatiuã: ordine verò ad actũ vnitatẽ habẽt sunt. n. vnius & eiusdẽ generationis principiũ: & ideo vt sic, computantur quasi vnum principium & vna potentia, constãs ex proximo & primo concurrentibus.

¶ Circa positionẽ quatenus affirmat potentiam generatiuam esse diuinam naturam, ex duplici capite dubium occurrit. Primò ex diuina natura, vt distinguitur cõtra perfectiones attributales, puta intellectum & voluntatem: & contra hoc assurgũt argumẽta à Sco. Secundò ex eadem vt distinguitur contra relationem. Et cõtra hoc afferuntur argumenta Bonauenturæ, Gattronis, Henr. & Duran. Verum quia Autor non sumit hic diuinam naturam vt distinguitur cõtra intellectũ & voluntatem, nisi forte secundũ quid: quoniã apud ipsum, est natura diuina sit primum principium quo generationis nõ tamẽ sola, sed ipsa est vt primum quo, intellectus autem est vt proximum quo, vt ex tractatis de processione Filij & Spiritusſancti, manifestẽ patet. Vnde diuina natura vt ipsa: sed comprehẽdens quodcunque absolutum vt principium quo concurrens ad huiusmodi actus notionales. Et propterea nihil refert quantum ad ꝓpositum spectat, loqui de diuina natura, & de quocunque alio absoluto essentiali. Propter quod Scotica argumẽta emittenda sunt, aliorum verò qui essentiã, vt distinguitur contra relationes impugnationes ex essentiæ ratione, ex forma personali, ex actu notionali atque autoritate ꝓcedunt. Ex essentia quidem primò sic, formæ quæ est formalis ratio alicuius actionis debetur illa actio, etiam si sic separata à subiecto vt patet de albedine separata respectũ disgregationis: sed deitati vt intelligitur separata à Patre, non debetur ista actio, puta generare: ergo ipsa nõ ratio generandi. Præterea Deitas est vnius simplicissimæ rationis, ergo nõ est ratio tantum duarum actionum, scilicet generationis & spirationis, sed aut vnius aut infinitarum. Præterea Deitas est communis tribus personis, ergo nonest propria ratio actus proprij vnius personæ. Ex forma verò constituiua Patris paternitate, quia idem est principium essendi & operandi, inperfectionis enim est vt forma det actum primum & nõ fm. Ex verò, quia sicut actⁿ essẽtialis à forma essẽtiali, ita personalis à personali. autoritas autem est Aug. 5. de Trin. cap. 6. Eo Pater quo est ei Filius, ergo non diuinitate, sed paternitate est eius Filius. & tenet se quela, quia paternitate est pater.

¶ Ad euidentiã horũ scito, q̃ in hoc vidẽt opponẽtes decipi: quia nõ discernũt quãtũ interſit inter diuinã naturã & diuinã naturã i hoc, puta in Patre. Nõ itẽdit Autor q̃ diuina natura sit potẽtia generatiua, sed q̃ natura diuina in pricipio nõ de pricipio est potẽtia generatiua. Et ad hoc insinuãdũ, in litera imediatè ante autoritatẽ Hilarij dicitur, vnde diuina natura in Patre est potẽtia generatiua in ipso: vbi bis personã nominauit, semel ex parte naturæ, & semel ex parte potentiæ generandi, vt ostenderet q̃ neutrũ sumitur purè absolutè. Diuina siquidẽ natura cõmunis est trib⁹, cũ omnib⁹ suis proprietatib⁹. Diuina autẽ natura nõ solũ vt Pater, sed vt in Patre, solius est Patris: ipsa enim vt sic, id est vt in Patre, seu vt Patris, potẽtia est generãdi. Et ꝓpterea in litera dicit, q̃ potẽtia generãdi includit paternitatẽ, nõ i recto, sed in obliquo. Deitas. n. nõ vt paternitas, sed vt Patris potẽtia est generãdi, & Patri propria. Et q̃ hoc facile respõdẽt obiectionib⁹: vnde primæ rationis licet posset negari maior, quoniã albedo separata à quãtitate nõ disgregaret: distinguãt tamẽ q̃ actⁿ attribuit dupliciter alicui formæ, vno modo absolutè, nec q̃ se positiuè. Et sic dato q̃ maior esset vera, minor est falsa: quoniã generatio non attribuitur diuinæ naturæ absolute, nec per se positiua quoniam conueniret ei in quocunque inuenitur: sed quasi permistiuè, eo modo quo particularia conuenunt vniuersalibus, sic enim comparantur personę ad essentiam, vt in quæstio. 40. dictum est. Alio modo attribuitur actus formæ vt in hoc, & sic maior est falsa & minor vera. Et per hoc patet resp. ad ter

tium. Commune enim vt commune, non est propria ratio proprij, sed bene commune vt proprij idest personæ, est propria ratio actus proprij ipsi personæ.

¶ Ad secũdũ verò potest per idẽ respõdẽri: q̃ licet deitas secũdũ se nõ magis respiceret duo quã mille, tamẽ vt in hoc, id est vt in pricipio nõ de pricipio, & vt i eo, & pricipio de pricipio simul, duos tãtũ ichoat actũ. Potest tamẽ ratio hæc plurib⁹ aliis modis solui, f. deitas, cũ intellectũ nius & cũ volũtate alterius est pricipiũ. Nec pluriũ: quia præter actũ intellectus & volũtatis non datur tertius in natura intellectuali. Ex parte quoq; certi ordinis ipsarũ productionũ inter se dici potest, q̃ nõ cõuenit ab vno ordinatè oriri. Ad rationẽ vero ex parte formę falsum est assumptũ se cũdũ cõmunẽ Philosophiæ viã, tenentẽ, non omnẽ formã esse actiuũ, & specialiter relationẽ. Posset tamẽ dici q̃ quodãmodo paternitas cõstituẽdo Patrem, dat generare ꝓ quãto, dat ei cõcurrere actiuè ad generationẽ vt q̃, nec plⁿ sibi debetur. Ad illud verò de actu negãda est ꝓportionalis similitudo, quoniã actⁿ essentialis infra latitudinẽ purè essentialium inuenit q̃ quo: actus verò personalis infra latitudinẽ purè personaliũ repugnat, q̃ inueniat quo, q̃ personalitas nõ potest esse ratio faciendi sibi simile, nisi idẽ posset generare se: quod nõ est intelligibile. Ad autoritatẽ demũ Aug. dicẽdũ est, q̃ labor est in æquiuoco: quomã loquit de quo formaliter. Deitas autẽ Patris & quo causaliter pater generat, & ei est Filiⁿ. ¶ In responsione ad primũ aduete, q̃ iter generãs & genitũ i ueniuntur duo, f. cõueniẽtia & distinctio. Et distinctio quidẽ cõditio est: assimilatio autẽ ratio est. generãs, n. nõ generat vt distinguat, sed vt assimilet distinctũ. Et propterea quãto maior est cõueniẽtia, tãto perfectior ẽ generatio. Salua distinctione hypostatica. Et quãto minor ẽ huiusmodi suppositalis distinctio, tãto ꝓfectior ẽ generatio. Vnde i diuinis distinctio ẽ minima: quia relatiua & cõueniẽtia ẽ sũma: quia sũt eadẽ res numero simplicissima & omno i duisa, &c.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulũ sextũ.*

IN titulo aduerte, quòd non quæritur hic, an personę diuinę possint esse plures trib⁹: hoc enim in q. 30. discussum est: sed hic tãtùm quæritur an ratio formalis atomis alicuius personæ, possit plurificariita, q̃ nõ sit tãtùm vnus Filius, aut vnus Spiritusſanctus, vt sic ista quæstio differat ab illa, q̃ ibi de pluralitate personarũ simpliciter: hic autẽ de pluralitate personarum eiusdẽ rationis formalis quæstio est. Dupliciter autẽ imaginari possum⁹ talẽ pluralitatẽ. Primò, vt sint plures Filij, quorũ neuter sit Pater, aut Spiritⁿ. Secundò, vt sint plures Filij, vt etiam Spiritusſanctus sit filius alia filiatione. Et similiter potest distingui de duob⁹ Spiritib⁹ sanctis, f. aut vt neuter sit Filius aut vt etiam Filius sit Spiritusſanctus alia numero spiratione passiua. Vtroque enim modo essent plures Filij & plures Spiritusſanctí, & vno modo essent plures personæ quam tres. Alio verò modo nõ, ꝓpter q̃ si subtiliter considerẽtur quæstio ista, stat cum Trinitate personarum, & ideo posita est post determinatum numerum personarum. Nec ad eam spectat discutere nisi pluralitatem purè numeralem, seu indiuidualem.

¶ In corpore vnica est cõclusio ex Athanasij symbolo, in diuinis ẽ tãtũ vnⁿ pater, vnⁿ filij⁹, vnⁿ spiritusſanctus. Et probat quadrupliciter, & rationes quidẽ litera satis formatę sũt: quia tamẽ impugnãtur, sigillatim examinabũt.

¶ Prima ergo ratio fũdata super hoc, q̃ forma vnius speciei nõ multiplicatur nisi secũdũ materiã, multos habet aduersarios, f. Sco. Aureolũ, Adã, &c. Quorũ sũt iste: cõstitũt hoc, q̃ inuenit multiplicatio formæ accidẽtalis in eadẽ materia, & afferũt lumẽ, speciẽ in medio, seu oculo, & relationẽ. In eadẽ siquidẽ parte diaphani videm⁹ multa lumina secũdũ multitudinẽ illuminantium: vt opposita multitudo vmbrarum & illuminationũ restatur. In eodem quoq; medio species est vtriusq; parietis eiusdẽ quãtitatis, coloris, figuræ, &c. ita vt nõ sit aliqua ratio diuersitatis specificæ. Vnũq; q̃ albũ multas habẽt similitudines ad reliqua alba. Et similiter vnⁿ pater pluribⁿ paternitatib⁹ referẽdo plures filios: alioquĩ rolatio remaneret, corrupto termino. Afferũt & alia cõtra hãc rationẽ: quæ vide, si vis, apud Capreolum in septima dist. primi. ex dicẽdis quidẽ soluet ẽnis ambiguitas. Arguit quoq; Sco. i quol. q. secũda directè multipliciter, q̃ imaterialitas formæ, non est ratio, q̃ ipsa sit ex se hæc, seu multiplicabilis numero. Primò sic, Quo primò aliquid ẽ i actu extra causam & intellectũ, eo ẽ hoc primò: sed quælibet entitas absoluta seipsa primò est extra causã & intellectũ: ergo ꝓbatur maior quia esse extra causã & intellectũ, nõ cõuenit nisi huic. Et cõfirmat, res nõ est hoc per illud, q̃ non per se causa eius: sed materia non est causa formę, secũdũ Auicẽ. ergo forma nõ est hæc per materiã. Præterea, sequeret q̃ Gabriel esset ex se hic, cõsequenter absq; cõtradictione nõ potest poni vniuersalis prædicabilis de pluribus, &c. Præterea, cõtra hãc ꝓpositionẽ sunt articuli Parisiis dãnati, si formæ nõ recipiũt diuisionẽ nisi secũdũ materiã: ergo, &c. Et tandẽ infert, nõ esse sana doctrinam, conclusionem adeo certam & necessariam tenere per ꝓpositiones generales nimis & cũ toẽ istãtijs.

¶ Ad horum euidẽtiam nota primò, q̃ Materię nomine hoc in loco intelligitur omne receptiuum. Nam constat q̃ charitas forma est vnⁿ speciei multiplicata ad multitudinẽ beatorum angelorum & hominũ. & tamẽ nulla est in voluntate materia, quæ ẽ pars cõpositi: sed receptiua tãtũ potẽtia. Vnde sensus propositionis est, q̃ forma specifica nõ multiplicatur nisi secũdũ receptiuũ: & inte dit, q̃ si ẽt forma receptibilis, plurificatur ad plurificationẽ receptiuorum actu vel potentia: q̃ dico ꝓpter animas intellectiuas: si aut ẽt irreceptibilis, eo ipso est implurificabilis. Aduerte secũdò q̃ (vt patet quinto Metaphy. vbi fũdamenta omnis scientiæ traduntur) dũ omniũ seminũ rationes habemus, vnũ numero sũt quorũ materia est vna: identitas igitur numeralis penes vnitatẽ attenditur materiæ: nec cum vnitate materiæ stat plurialitas numeralis formæ eiusdem speciei. Et propetum per modum amoris, quę est Spiritusſãctus. Tertia verò sumitur ex modò procedendi, quia psonæ ipsæ procedunt naturaliter, vt dictũ est. Natura autẽ determinatur ad vnum. Quarta ex perfectione diuinarũ personarum. Ex hoc enim est perfectⁿ Filius quòd tota filiatio diuina in eo continetur, & quòd est tantum vnus Filius. Et similiter dicendum est de aliis personis.

¶ Ad primum ergo dicendũ, q̃ quãuis simpliciter cõcedẽdũ sit, q̃ potẽtiã, quã habet Pater, habet Filiⁿ, nõ tamẽ cõcedẽdũ est, q̃ Filiⁿ habeat potẽtiã generãdi, si gene nerãdi sit gerũdiuũ verbi actiui, vt sit sensus, q̃ Filiⁿ habeat potẽtiã ad generãdũ. Sicut licet idẽ esse sit Patris & Filij: non tamẽ cõuenit Filio esse patrem ꝓpter notionale adiunctũ. Si tamẽ hoc q̃ dico generãdi, sit gerũdiuũ verbi passiui, potẽtia generãdi ẽ i Filio, id est vt generetur. Et similiter si sit gerũdiuũ verbi ipersonalis, vt sit sensus, potẽtia generãdi, id est qua ab aliqua psona generatur. ¶ Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ Aug. i verbis illis nõ intẽdit dicere, q̃ Filius posset generare filium: sed q̃ hoc non est ex impotẽtia filij. q̃ non generet, vt infrà patebit.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd immaterialitas & perfectio diuina requirit vt non possint esse plures Filij i diuinis, sicut dictum est. e Vnde quòd nõ sint plures Filij, nõ est ex impotentia Patris ad generandum.

QVAESTIO QVATRAGESIMASECVNDA de Æqualitate & similitudine diuinarum personarum, tum ad inuicem, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de comparatione per sonarum ad inuicem. Et primò quantum ad æqualitatem & similitudinẽ. Secundò, quantum ad missionem.

¶ Circa primum quæruntur sex. ¶ Primò, vtrum æqualitas locum habeat in diuinis rea Aristotelem consequentes, negamus omnia in inst. nitis assumpta. Quoniam stat formam esse vnam in essendo, & multiplicem in dependendo, vel repręsentando, vel respiciendo, vel aliis huiusmodi. Et sic similitudo albi ad omnia alba, vna est relatio in essendo, & multiplex in respicientiendo. De defectu autem ad defectum termini, distinguendum, quòd deficit ad defectum termini adæquati, non autem inadæquati, cuiusmodi sunt singula respectu ab vno: singulum enim inadæquatur extensiuè. Et ideo altero remanẽte, nõ sufficit ad hoc vt desit relatio quæ erat ad ipsum, sed ad hoc quod designat ipsum respicere. Species quoque in medio etiam respectu obiectorũ intẽsi & remissi vnica est secundum esse, multiplex autem in repræsentando, & dependendo. Et propterea vt intentio est huius, ducit ad hoc, & vt illius ad illud. Et similiter est de lumine, est enim vnum lumen secũdũ esse, & multiplex in dependentis. Et propterea conceduntur multæ illuminationes, & cõceditur quòd est multiplex secũdum vias, seu tendentias & obstacula. Et propterea apparent multæ vmbræ. Stat igitur in suo robore assumpta ꝓpositio, in tractatu de angelis stabilienda. Ad primam autem Scoti rationẽ dicitur primò, quòd ipse non intellexit ꝓpositionẽ tanto studio à se impugnatam. non enim immaterialitas, id est carentia materiæ (quæ est altera pars compositi) sed immaterialitas, id est carentia materiæ, id est potẽtiæ receptiuæ, est de qua Autor loquit, vt manifestauim⁹, & etiã litera insinuat. hic in exemplo de albedine, si subsisteret. Et ꝓpterea vanẽ articulos Parisiẽses, qui de materia vt materia loquuntur, afferũt, cũm secũdũ veritatẽ materia, vt potentia receptiua, formaliter loquẽdo, in hac ꝓpositione, intelligatur. Verum ne eadẽ argumẽta fierẽt cõtra irreceptibilitatẽ, respõdẽdũ ad singula. Ad primum quidem, falsa est minor: quia vnũquodq; est primò extra causam & intellectũ esse, significato per secũdũ adiacẽs, & tamẽ nõ ẽ illo hoc. Probatio verò nihil valet, etiã secũdũ apparentiam, ex hoc q̃ nõ nisi singulari aliqua duo, scilicet esse extra intellectũ & causam, & esse hoc cõueniunt, inferẽs identitatem formalem, vtriusq; quo. Ad secundã verò, q̃ nec sominuimus, quòd forma in materia existens, sit hæc per materiã intrinsecẽ, seu formaliter, seu causaliter: Et licet materia secũdũ Auicẽ. nõ sit causa materialis formæ, sed cõpositi: quia causa materialis nominat causã intrinsecã, est tamẽ materia causa formæ in genere causæ materialis: ducit enim ad vt materia, & hoc sufficit. Ad ea verò quæ de angelis tãgũt, suo loco dicẽt, & dictũ est in cõmẽtariis de ente & essẽtia, vbi etiã articulos Parisiẽses glossauim⁹. Et aduerte, q̃ hæc doctrina modo tradita, nõ est noua sed forte ascẽdẽs ad latitudinẽ intenti diui Thomæ. Nominauit autẽ irreceptibilitatẽ in

materialitatē subsistentē in specie significat. Tum quia potētia receptiua ex parte materiæ se tenet: & facilē propterea erat ex hac illam intelligere. Et sic patet prima ratio sumpta ex communib⁹ omnibus omnino immaterialibus formis subsistentibus. Nec inconuenit eam adduxisse ad proprietates personales: imò nec esse fuit, quoniam ipsæ de talium numero sunt & nō cognoscimus eas secūdū seipsas, sed ex creaturis vt possumus, ad eas ascendimus, vt teneamus conclusionem certam & necessariā, ex propositione certissima cōmuni ōnib⁹ Philosophis, imò cōmuni animi cōceptioni Iapientum.

¶ Secunda ratio similitur ex modo specificāte processiones, scilicet per modum verbi & amoris: & fūdatur super vnitate actus intelligēdi, ac vnitate actus amandi in diuinis. Contra quam rationem instār quidam sic. Si vnitas actus intelligendi infert vnitatem Filij, aut in ordine de vnitate reali, aut secundum rationem. Si reali, ergo vnitas realis actus intellectus & voluntatis in Deo inferet vnitatem personæ productæ: si secundum rationem, ergo distinctio secūdum rationem infert distinctionem personarum. sicut enim vnitas ad vnitatē, sic distinctio ad distinctionem sibi habet.

¶ Scotus autē in Quolibetis, vbi suprā contra hāc rationem, dicit, q̄ non est validæ: quia fundatur super tale propositione, Vbi non potest esse nisi vnicus actus intelligendi, ibi non potest esse nisi vnicum dicere & vnicum verbum: hæc autē propositio est vera in nobis, gratia materiæ, quia in nobis ōne intelligere est expressum per actū dicendi: in diuinis, &c. Et breuiter, inquit, ex vnitate formæ absolutæ euitē rationis non potest inferri vnitas productionis & termini vniuersaliter, & in omni materia: ergo ex vnitate intellectionis non sequit gratia formæ, vnitas dictionis & verbi.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hic est sermo de vnitate numerali q̄ supponit vnitatē formalē, vt patet 5. Meta. c. De vno: quoniam de multiplicatione numerali tantūm personalium est quæstio, ita quòd ratio consistit in hoc, intellectio Dei est vna numero, ergo verbū est vnum numero, & si essent intellectiones Dei plures secundum numerum, essent plura verba secūdum numerum. Ad argumentum ergo dicitur, quòd intendit de vnitate numerali formali, id est, quæ infert vnitatem formalem, non autem de vnitate numerali identica, qualis est inter actum intellectus & voluntatis diuinæ, & propterea negatur sequela. Quomodo autē ex distinctione formali secundum rationem inter intellectum & voluntatem inferatur distinctio personarum, in q. 27. de claratum fuit, & dictum quòd hoc nō sequitur immediatē, sed mediante ordine originis. Ad obiectionem ver ē Scoti dicitur, quòd ratio litera non fundatur super illa propositione, sed super hoc, quòd vbi ē vnum tantūm intelligere & dicere adæquatum illi, ibi non est nisi vnum dicere & vnum verbum, quod patet esse verum: superfluereret nanque aliud dicere. Et similiter ex vnitate formæ absolutæ optime infertur vnitas formæ respectiuę, seu actionis adæquatę. Et hanc adequationem insinuandam dicitur in litera, quòd Deus omnia simplici actu intelligit, ac per hoc dicit.

¶ Tertia sumitur ex communi modo procedēdi, qui verē est modus, quòd scilicet procedunt naturaliter, distinguntur contra liberē. Et fundatur super hoc quòd natura determinatur ad vnum.

¶ Contra quam rationem instār quidam. Aut intendis, quòd natura determinatur ad vnum numero: & hoc est falsum, etiam in naturis limitatis. Aut ad vnum modum producendi: & hoc est falsum in natura infinita. Neutro igitur modo ratio aliquid valet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur q̄ intendit tertio modo, s. q̄ natura determinatur ad vnum formaliter: sub hac enim subsumit & rectē de natura eadē plurib⁹ modis communicabili, q̄ secundū vnum quēque modū est determinata ad vnum formaliter illius modi, & cōsequēter q̄ hæc natura secūdū hūc modū personis. ¶ Secūdò, vtrū persona procedēs sit æqualis ei à qua procedit secūdū æternitatē. ¶ Tertiò, vtrū sit aliquis ordo in diuinis personis. ¶ Quartò, vtrum personæ diuinæ sint æquales secundū magnitudinē. ¶ Quintò, vtrū vna earū sit in alia. ¶ Sextò, vtrum sint æquales secundum potentiam.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum æqualitas locum habeat in diuinis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd æqualitas non cōpetat diuinis personis, æqualitas. n. attēdit secūdū vnū in quātitate, vt patet p Philosophū 5. Metaphys. In diuinis autē personis nō inuenit, neque quātitas cōtinua intrínseca, quę dicit magnitudo: neq; quātitas cōtinua extrínseca, quæ dicitur loc⁹ & tēp⁹: neque secūdū quātitatē discretā inuenitur in eis æqualitas, quia duæ personæ sunt plures quàm vna. Ergo diuinis personis non conuenit æqualitas.

¶ 2. Præterea, Diuinæ psonæ sūt vni⁹ essētię, vt suprà dictū ē. Essētia autē significat p modū formę. Cōuenictia aūt ī forma nō tacit æqualitatē, sed similitu dinē. Ergo ī diuinis plonis ē dicēda similitudo, & nō æqualitas. ¶ 3. Præterea, In quibuscūq; iueniē̄ę̄qualitas, illa sunt sibiinuicē æqualia: q̄ æquale dicit ē̄ æqualiæquale. Sed diuinę personę nō possūt sibi iuicē dici ęquales. Quia, vt Aug. dicit 6. de Trin. imago si perfectè implet illud cui⁹ est imago, ipsa coæquatur ei: nō illud imagini suæ, Imago autē Patris est Filius. Et sic Pater nō est æqualis Filio. Non ergo in diuinis psonis inuenitur æqualitas. ¶ 4. Præterea, Æqualitas relatio quædā est sed nulla relatio est cōmunis ōnib⁹ psonis, cùm secūdū relationes versonę abiuicē distinguātur. Non ergo æqualitas diuinis personis conuenit.

¶ SED CONTRA EST Atha. dicit, q̄ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est ponere æqualitatem in diuinis personis. Quia secund um Philosophum in 10. Meta. æquale dicitur quasi per negationem minoris & maioris. Non autem possumus in diuinis personis ponere aliquod maior & minus. Quia, vt Boē. dicit in lib. de Trin. eos differentia, scilicet deitatis comitatur, q̄ vel augēt vel minuunt, vt Arriani, qui gradib⁹ numerorū trinitatem variātes, distrahūt, atq; in pluralitatē dedūcūt. Cui⁹ ratio est: quia inæqualium nō potest esse vna quātitas numero. Quantitas autē in diuinis nō est aliud quā ei⁹ essētia. Vnde relinquitur, q̄ si esset aliqua inæqualitas in diuinis personis, q̄ nō esset in eis vna essentia. Et sic non essent tres personæ vnus Deus. q̄ est impossibile. Oportet igitur æqualitatem ponere in diuinis personis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ duplex est quātitas, Vna s. q̄ dicit ē quātitas molis, vel quantitas dimēsiua, q̄ ī solis reb⁹ corporalib⁹ est. Vnde in diuiuis d psonis locū nō habet. Sed alia est quātitas d virtutis, q̄ attēdit ē secūdū pfectionē alicuius naturæ, vel formæ. Quæ quidē quantitas designat secūdū q̄ dicit aliquid magis vel minus calidū, inquantum est perfectius vel min⁹ perfectū in tali caliditate. Huiusmodi autē quātitas virtualis attēdit ē primò quidē in radice, id est in ipsa pfectione formæ, vel naturæ: & sic dicit ē magnitudo specialis, sicut dicitur magn⁹ calos ꝓpter suā intensionē & perfectionē. Et ideo dicit Aug. 6. de Trin. q̄ in his quæ nō mole magna sūt, hoc est magnus esse, q̄ est meli⁹ esse. Nā meli⁹ dicitur q̄ perfectius est. Secūdò autē attēditur quātitas virtualis in effectib⁹ formæ. Prim⁹ autē effectus formæ est esse. Nā omnis res habet esse secūdū suā formā. Secūd⁹ autē effectus est operatio. Nam omne agēs agit per suam formā. Attenditur igitur quātitas virtualis, & secūdū esse, & secūdū operationē. Secundū esse quidem, inquantū ea quæ sunt perfectioris naturæ, sunt majoris durationis. Secundū operationē verò inquātū ea quæ sunt perfectioris naturæ, sunt magis potentia ad agēdū. Sic igitur, vt Aug. dicit in lib. de fi. ad Pet. Aequalitas ītelligit ē in Patre & Filio & Spiritusancto. e inquātū nullus horū aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate.

¶ Ad secūdū dicēdū, quòd vbi attēditur æqualitas secūdū quātitatē virtualē: æqualitas ī cludit in se similitudinē, & aliquid pl⁹. quia excludit excessum. Quæcūq; enim cōmunicant in vna forma, possunt dici similia, etiā si inæqualiter illā formā participāt, sicut si dicatur aër esse similis igni in calore. Sed nō possūt dici æqualia, si vnū altero perfectius formā illā participet. Et quia nō solum vna est natura Patris & Filij, sed est determinata ad hoc vnum: & sic concludit vnitas numeralis producti vno modo. Et induēta est hæc ratio ad ostēdendā differentiā inter naturale & voluntarium agēs, in largiēdo vnitatē numeralē effectui vnica simul actione agēdo: ab agente enim voluntario possunt simul plura ꝓduci, vt inquit Auerrois, cōmēt. 44. 12. Metaph. à naturali autē nō nisi vnū ab vno. Et ex his patet rēspōsio ad obiectionē Scoti, vbi suprà infrigētis quoq; hāc rationē, quia natura non determinat ad vnum numerum.

¶ Quarta verò ratio ex perfectione diuina fūmitur. Et fundatur super hoc, q̄ omnis res diuina habet quicquid inueniri potest infra latitudinem illius rationis formalis. Ex hoc. n. manifestē sequtur, quòd non cōpatitur sui parti tionem, & consequen tē nec dilatabilem. D.108 o. D.470.

¶ Sed cōtra hāc quoq; rationē instatur quòd nihil valeat: quia sic sequeretur q̄ esset vnum tantum productū in diuinis: & ꝓbatur sequela, quia productum est res diuina, ac per hoc habens quicquid infra latitudinē ꝓducti inuenīri potest, & sic excludit multiplicationē sui quòd si hic non valet, ergo nec ī ratione tua. D. §§§. Cap. 8.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd fundamētum illud intelligendum est de re diuina, quæ est vna per modum speciei specialissimæ, & nō de re diuina, quæ est vna per modū generis: quāmā sub specie non nisi materialis restat differēcia: sub genere autē latē multa, & sic directē deseruit propositō: quoniā de pluralitate numerali, vt iam dictū est, quæritur, & cessant obiectiones, productū enim non specificā, sed genericā rationē significat, Filius autem specificam, & ideo de Filiatione tener tario, de productione autē non. Et nota hāc rationem: quoniā concludit vniuersaliter nullum prædicatum specificū, siue absolutū, siue respectiū in Deo plurificari. Vnde patet, q̄ nulla sic instantia Scoti vbi suprà, contra hanc rationem: quia Filius est pfectus De⁹, & tamē nō habet deitatē omni modo habēdi: ergo filiatio potest esse pfecta, & tamē habeti alia ab alio. Similiter do. n. nulla ē, vt patet: quia ē à modo habēdi ad diuersitatē numeralē imò quia fili⁹ ē pfectus De⁹, sequit, ergo habet quicquid infra latitudinem deitas, & consequētes ē multiplicabilis secūdum deitatē. Cap. 2. 223

¶ Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum primum.

TItulus satis clarus est: ita enim in determinatē vt sonat, interpretandus est: discutiendum est enim & an sit & quomodo sit, &c.

¶ In corpore vnica est conclusio directē responsiua quæsito, necesse est ponere æqualitatem in diuinis personis. Et probatur: sic In diuinis personis nō possūt⁹ ponere mai⁹ & min⁹: ergo necesse est ponere æqualitatē. Cōsequētia probatur, ex 10. Meta. quia æquale dicitur quasi per negationem maioris & minoris. Antecedens verò probatur dupliciter. primò autoritate Boētij: secundò ratione sic, si esset inæqualitas in diuinis personis, non esset in eis vna numero quantitas, ergo nec vna essentia: ergo tres personæ non essent vnus Deus: quod est impossibile, prima consequentia probatur: quia in æqualium non potest esse vna numero quantitas. Secunda autem, quia quantitas in diuinis nihil aliud est quàm essentia.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd licet ex negatione inæqualitatis non sequatur simpliciter affirmatio æqualitatis, vt patet de puncto respectu lineæ & propter hoc in litera dixit Autor, quòd æquale dicitur quasi per negationem. Supposita tamēn quantitate in distinctis extremis sequitur ex negatione inæqualitatis, affirmatio æqualitatis. Vtrum autem sequatur æqualitas quæ sit relatio realis, aut non, inferius patebit.

¶ In responsione ad primum aduerte Thomista, quòd apud S. Thom. hic, intensio & remissio formæ est ipsius essentiæ formæ, & non solùm ipsius esse: hoc in primo modo quantitatis virtualis habes.

¶ In rēspōsione ad secundū habes solutionē omnium argumētorū Aureoli apud Capreolū in dist. 19. primi. æqualitas enim fūdata in substātia distīguitur à similitudine & identitate secundū modum sicut etiā fundamenta sic distīguuntur, vt in litera manifestatur de æqualitate & similitudine alborum vt sic: album enim vt habet rationem albi non excedentis nec excessi in perfectione ab alio albo, dicitur simile & æquale eadem relatione, & idem est judicium de substantia per modum quantitatis sumpta, semper nanque æqualitas includit priorem relationē, & addit modum fundamenti.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd Aureolus apud Capreolū ibidem impugnat vltima verba, volens quod Pater est æqualis & æquatur Filio. Et consistunt rationes suæ in hoc: Æquari non significat æqualitatē accipere, sed æqualitatem habere per modū fluxus, vt cætera verba: ergo potest conuenire Patri. Antecedēs patet ex se, & iductiuē: dicimus enim quòd duæ lineæ cœxquantur, & tamen neutra ab altera æqualitatē sumit, &c. Ad hoc dicitur, quòd æquari secundum proprietatem vocabuli significat motum, seu accessum quēdam ad id cui æquatur, vnde non proprie dicimus lineam æquari lineæ, nisi cum sic secundum rem vel designationē æqualis alterī: vnde negandum est antecedens. & inductio est ad oppositum. Verum gratia materię in diuinis omne accipere, accedere, & c. spectat ad originē, & ꝓpterea ibi sequitur differentia in litera posita, inter nomen & verbum quo ad Patrem & Filium: quāmā sic etiam in creaturis quū linea æquatur: per lineā, ab illa æquatur, sicut imago Cæsaris à Cæsare fit.

¶ In rēspōsione ad quartum aduerte opinionē Doctoris & eius fundamēta. Opinio est, quòd æqualitas diuinarū personarum nō est relatio realis: & quod quum dicit, Pater & Filius sunt æquales, sed æquales, tria includit, scilicet vnitatem essentiæ, distinctionem realem relationū subsistētium, id est personarum, & relatiuam appellationē, qua formaliter denominātur æquales: & quòd secundum illa duo, æqualitas ponit aliquid reale in diuinis: secundum tertium autem, relationem tantum rationis ponit, quòd & autoritate Magistri confirmatur in trigesimaprima distinctio. primi. Fundamenta autem pōitionis sunt duo, secundum duas conditiones requisitas ad mutuas relationes hic deficientes. Altera est distinctio realis fundamētorū, altera est fundatio non super alia relatione.

¶ Verum cōtra hæc arguitur à tenentibus oppositum, de quorum numero est Scotus in trigesimaprima dist. primi, & in quoli. q. 6. vbi contra hæc obiicit. Arguitur igitur primò contra illam conditionem de reali distinctione fūdamentorum. Æqualitas fundatur super vna quantitate distinctorum extremorum: ergo super simpliciter vna quātitate distinctorum verior est æqualitas, quàm super quantitate vna secundū quid: ergo super quantitate vna numero verissima fundatur æqualitas. Secundò, quia ad relationes reales sufficiūt tres conditiones, s. distinctio realis extremorum realium, fundamentū reale, & quòd insint extremis absque omni opere intellectus: ergo. Tertiò, quia sic relationes originis non possent distīgui realiter: quoniam si essentia est fūdamentum, ipsa est indistinctas. si relatio, obstat secunda conditio. Et cōfirma turquia si vna albedo esset in duabus superficiebus, illæ essent similes. Dein de arguitur cōtra conclusionē sic: Æqualitas est in Filio ex vi productionis & est prima æqualitas apud Aug. sexto de Trin. cap. vlt. & perfectio simpliciter apud eundem de quantitate Animæ, cap. septimo, ergo est relatio realis. Et confirmat: quia seclusio omni intellectu Filius est realiter æqualis Patri, ergo aliqua æqualitate æqualis: ergo nō æqualitate, quæ est relatio rationis. ¶ Præterea, Inquit Scotus, si esset inæqualitas inter Patrē & Filium, esset relatio realis: ergo æqualitas est realis. Et confirmatur: Inuenitur inæqualitas perfecta in re ergo & æqualitas, sed nulla potest esse nisi in diuinis personis, quoniam omnis alia quantitas est imperfecta. ergo.

¶ Ad euidēriam horum aduerte, q̄ defectus primæ cōditionis positæ in litera, id est, si non est distinctio realis fundamētorū, infer q̄ impossibile est fūdatas relationes esse reales, quoniam ipsa sunt quæ primo referuntur, sicut albedo primò disgregat. Et de eis primò intelligitur, quū dicitur, q̄ exigitur distincto extremorum (est enim quale) primò cōuenit quanto, & cuicunque subtracto vel conjuncto non conuenit nisi rāe quanti. Secunda autem cōditio non facit relationes non esse reales, sed facit eas nō esse alias à fundamētis. Vnde quælibet duo correlatiua realibus relationibus oppositionis opponuntur adinuicem, sed sunt illamet correlatiua: ēsipsa enim paternitas opponitur relatiuè filiationi. Et propterea si prima cōditio nō deficeret, æqualitas filij ad Patrem esset ipsa filiatio, & Patris ad Filium esset paternitas. Vnde ad rationem primam dicitur quòd antecedens est sanè intelligendum. Potest enim dupliciter intelligi. Primo vt sonant verba, scilicet quòd vnitas quantitatis faciat ęqualē. Alio modo, quòd vnitas, id est indistinctio quantitatis ab alia secundum magis, & minus faciat æquale. Rursus æquale potest dupliciter sumi. Vno modo vt significat relationē æqualitatis realis: alio modo vt significat æqualitatem indistinctæ quātitatis secūdum rem, sine relatione realis. Et hoc ideo: quia essentia diuina nō magis est Patris quā filij. Vnde sicut Filius habet magnitudinē Patris, quòd est esse eum æqualem Patri: ita Pater habet magnitudinem Filij, quod est esse eum æqualē Filio. Sed quantum ad creaturas (vt Diony. dicit 9. c. de Diui. no.) nō recipitur conuersio æqualitatis, & similitudinis e. Dicuntur enim causata similia causis inquantū habēt formam causarum, sed non ecōuerso: quia forma principaliter est in causa, & secunda riò in causato. Sed verba significāt æqualitatem cum motu. Et licet motus non sit in diuinis, est tamen ibi accipere. Quia igitur Filius accipit, à Patre, vnde est æqualis ei, & non econuerso d: propter hoc dicimus, q̄ filius coæquatur Patri, & non econuerso.

¶ Ad quartum dicēdum, q̄ in diuinis personis nihil est cōsiderare nisi essentiā, in qua cōmunicant, & relationes in quibus distīguuntur: ęqualitas autē vtrumq; importat, scilicet distinctionē personarū, quia nihil sibiipsi dicitur æquale: & vnitatem essētiæ, quia ex hoc personæ sunt sibiinuicē æquales, quòd sunt vnius magnitudinis & essentiæ. Manifestū est aūt q̄ idem ad seipsum refertur aliqua relatione reali: Nec iterū vna relatio refertur ad aliam per aliquam aliam relationem. Cū enim dicimus, quòd paternitas opponitur filiationi, oppositio nō est relatio media inter paternitatem & filiationem. Quia vtroque modo relatio multiplicaretur in infinitū. Et ideo æqualitas & similitudo in diuinis personis non est aliqua realis relatio distīcta à relationibus personalibus, sed in seo intellectu includit & relationes distīguentes personas & essentię vnitatem. Et propterea Magister dicit in trigesimaprima, dist. primi sent. quòd in his appellatio tantum est relatiua.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum persona procedens sit coæterna suo principio, vt filius patri.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod persona procedens non sit coæterna suo principio, vt filius patri. Arrius enim 12. modos gnātionis assignat. ¶ Primus modus est iuxta fluxū lineę à pūcto: vbi deest æqualitas simplicitatis. Secūdus modus est iuxta emissionem radiorum à sole: vbi deest æqualitas naturæ. ¶ Tertius modus est iuxta characterem seu impressionē à sigillo: vbi deest cōsubstātialitas potētiæ efficiētia. ¶ Quartus modus est iuxta immissionē bonæ voluntatis à Deo: vbi etiā deest cōsubstātialitas. ¶ Quintus modus est iuxta exitum accidentis à substātia: sed accidenti deest substantia. ¶ Sextus modus est, iuxta abstractionē specici à materia: sicut sensus accipit specię à re sensibili vbi deest æqualitas simplicitatis spūali. ¶ Septimus modus est, iuxta excitationē voluntatis à cogitatione. Quę quidem excitatio tēporalis est. ¶ Octauus modus est, iuxta transfigurationem, vt ex ære fit imago: quæ materialis est. ¶ Nonus modus est motus à mouente, & hic etiā ponitur effectus & cā. ¶ Decimus modus est, iuxta eductionem specierum à genere. Qui non cōpetit in diuinis: quia Pater nō prædicatur de Filio, sicut genus de specie. ¶ Vndecimus mod⁹ est, iuxta ideationē: vt arca exterior ab ea, quæ est in mēte. ¶ Duodecimus modus ex, iuxta nascentia: vt homo est à parte: vbi est prius & posterius secūdū tēpus. Pater ergo, q̄ in omni modo, quo aliquid est ex altero, deest æqualitas naturæ, aut æqualitas durationis. Si igitur Filius est à Patre, oportet dicere, vel cum esse minorem Patre, aut posteriorem, aut vtrunque.

¶ Ad ea verò quæ primò contra conclusionē obiiciuntur vnica est rūsio, q̄ Filius est seclusō omni intellectu verē & realiter æqualis Patri, quo ad vnitatem essentiæ, & distōnem personarum, & quo ad relatiuam appellationem fundamētaliter: hæc enim habet ex vi gnātionis. Et sic est prima æqualitas, & non per realitatē additæ relationis. Sicut eriā Filius est idē sibiipsi realissimē seclusō omni intellectu, & hoc habet à Patre, &c. cū nō sequitur, ergo relatio identitatis sibi est realis. est enim idem sibi identitate fundamentaliter, & ita Filius æqualis æqualitate fundamentaliter sumpta. Hæc enim instātia manifestat vitiū obiectionū. Nec est verū q̄ æqualitas formaliter sumpta sit perfectio simpliciter. Nec Aug. hoc dicit, quāuis dicat, q̄ æqualitatē inæqualitatī iure proponis. Album enim nigro iure præpones & tū nemō est perfectio simpliciter. Scito tū veritatem, q̄ æquale non quo ad relationem, sed quo ad fundamentū præponitur inæqualiquia vnū ponitur multo, & sicut vnum præponitur multis, vnum aūt perfectionē simpliciter nō dicit, nisi eas denominatū vnū sit perfectio simpliciter, & ꝓpterea æquale à gūre perfectionū simplī & valde remotū. Nec realitas inæqualitatis, si esset: diuinis iūtet realitatē æqualitatis, quū illa habet duas quantitates numero distinctas, maiorem, & minorē. Hęc autē vna cū de facto habet. De perfectione autē æqualitatis dupliciter cōcigit loqui, s. absolutē & vt realis relatio. Et vtroq; modo cōcedo quo inueuitur in re perfecta æqualitas, sed primo modo sūpta ī diuinis, secūdo aūt mō in aliis rebus. Falsum est enim, imò impossibile, q̄ secūdo mō inueniatur in diuinis: quū est forma imperfectionē coexigens, s. distōnē numeralem absolutorum. Et bene in ro hac aduertas, & concedas in diuinis veram æqualitatē & perfectam, & primam summā, &c. vt in corpore articuli probatum est, sed non inquātum est relatio realis, vt in rēspōsione ad quartum dī. Nec fallaris, digrediendo ab æqualitate vno modo ad eā alio modo.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum secundum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica est cōclusio rēsponsiua quæsito affirmatiuē: Necesse est Fi

est Filium esse coæternum patri. Probatur sic, Oē ex principio existens posterius illo, aut procedit ab illo voluntarie, aut à natura paulatim pfecta, aut actione successiua: sed Pater non generat Filium voluntate, sed natura ab æterno perfecta, & absque actione successiua: ergo habet Filium coæternũ. Et similiter est de Spiritusanctõ. Maior declaratur distinguendo causam posterioritatis ex parte agentis. vel actionis. &c. vt patet in litera. Minor verò quo ad vltimam partem declaratur ducendo ad impossibile, & scilicet quod filiꝰ esset successiuè natus & cũ materia & motu. Nec fundatur hic illatio materiæ super hoc quòd vbicunque est successio, ibi sit materia: sed quòd vbicunque est generatio successiua subsistantiæ, ibi est materia.

In symb.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum tertium.*

IN titulo ly naturę. nõ est obliquus determinatus p ly ordo: sed cõtra determinatur ipsũ ordinem. Ita quò i non est sensus, verũ sit ordo naturę tanquã rei ordinata. sed verũ sit ordo naturæ, id est naturalis: vt naturale distinguitur cõtra voluntarium.

Q. 41. ar. 16. 2. 460

¶ In corpore vna est cõclusio, In personis diuinis est ordo naturę. Probatur: Ordo semper est per comparationem ad aliquid principium: ergo est multiplex iuxta multiplicitatem principij: ergo cũ in diuinis sit vna diuinis originẽ absq; prioritate: ergo è ordo naturæ prima cõsequẽtia ex planaria in scu, intellectũ & singulis causis. Secunda aut probatur, qua principiũ in diuinis est secundum ori

Q. præcedentis. a. 36

45

ginẽ absque prioritate, ex quęstio. tria estimarę tia, art. 1. Tertia autem manifestat autoritate Aug. qui & hoc vocabulum induxit.

Sedm. 38.

¶ Circa hanc partẽ, pro quarto ponatur ordo absque prioritate, ꝗ dubiũ insurgit apud multos putantes de ratione ordinis esse prioritatẽ & posterioritatem; & sicut ibi ponitur ordo originis. ponendum est quod ibi sit prioritas & posterioritas originis. Verum, quia non est Theologorum contentionibus deseruire, & in re hac nulla dissensio est nisi in verbis: idcirco breuiter scito, ꝙ cum ordo originis nihil aliud sit nisi hoc esse ab hoc, & in eo secundum rem inuenitur à quo alius, & qui ab alio, & rursus à quo alij est quandoque à se producens, vt pater de primo producente; & in his nulla sit discordia: consequẽs est quod inter nos & Scotum his

¶ 2. Præterea, Omne quod est ex altero, habet principium, sed nullum æternũ habet principium. Ergo Filius nõ est æternus, neque Spiritussanctus.

¶ 3. Præterea, Omne quod corrumpitur desinit esse. Ergo omnę quòd generatur, incipit esse. Ad hoc enim generatur, vt sit. Sed filius est genitus à patre. Ergo incipit esse, & non est coæternus Patri.

¶ 4. Præterea, Si Filius genitus est à Patre. aut semper generatur, aut est dare aliquod instans suæ generationis. Si semper generatur (dum autem aliquid est in generari, est imperfectum sicut patet in successiuis, quæ sunt semper in fieri, vt tempus & motus) sequitur quod filius semper sit imperfectus, quod est inconueniens. Est ergo dare aliquod instans generationis filij. Ante illud ergo instans filius non erat.

¶ SED CONTRA est quod Athanasius dicit, ꝙ totæ tres personæ coæternę sibi sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere filium esse coæternũ Patri.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est quòd aliquid ex principio existẽs posterius esse suo principio, potest cõtingere ex duobus. Vno modo ex parte agentis: alio modo ex parte actionis. Ex parte agentis quidem, aliter in agentibus voluntariis aliter in agẽtibus naturalibus. In agentibus quidem voluntariis propter electionem temporis. Sicut enim in agentis volũtarij potestate est eligere formam quam effectui conferat, vt supra dictũ est: ita in eius potestate est eligere tempus in quo effectũ producat e. In agẽtibus autem naturalibus hoc cõtingit, quia agens aliquod non à principio habet perfectionem virtutis naturalis ad agẽdũ, sed ei aduenit post aliquod tẽpus, sicut homo nõ à principio generare potest. Ex parte actionis impeditur, ne id quod est à principio simul sit cum suo principio, propter hoc quòd actio est successiua. Vnde dato quod aliquod agens tali actione agere inciperet statim cum est, non statim eodem instanti esset effectus. sed in instanti ad quod terminetur actio. Manifestum est autem secundum præmissa, quòd pater non generat filium volũtate, sed natura. Et iterum quòd natura patris ab ęterno perfecta fuit. Et ite rum quòd actio, qua pater producit filium, nõ est successiua: ergo sic filius Dei successiuè generatus esset, & eius generatio materialis & cum motu esset, quod est impossibile. Relinquitur ergo quod filius fuit quãdocunque fuit pater. Et sic filius est coæternus patri, & similiter Spiritussan. vtrique.

Sedm. 38.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ sicut Aug. dicit in lib. de Verbis Domini, nullus modus ꝓcessionis alicuius creaturę perfectè repręsentat diuinam generationẽ. Vnde oportet ex multis modis colligere similitudinẽ: vt quod deest ex vno, aliqualiter suppleatur ex altero. Et propter hoc dicitur in synodo Ephesina, Coexistere semper coæternum patri filiũ splẽdor tibi denuntiet. Impossibilitatẽ natiuitatis ostendat verbũ, consubstãcialitatem filij nomen insinuet. Inter omnia tamen expressius repræsentat processio verbi ab intellectu. Quod quidẽ non est posterius eo à quo procedi: nisi sit talis intellectus qui exeat de potentia in actum. Quod in Deo dicinon potest.

P. 370.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd æternitas à excludit principium durationis, sed non principium originis.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd omnis corruptio est mutatio quędã. Et ideo omne quod corrumpitur, incipit nõ esse, & desinit esse. Sed generatio diuina nõ est transmutatio,

mul natura & intellectus: ergo. Alio modo cõtigit loq de eis sub ab quo partiti cõceptu seu modo cõcipiẽdi. & sic loquitur ea superi°. Et merito qa titul° artic erat de pintellectione ꝓprietatũ respectu actũ, & eõuerso. Et sic Pater simi P. & paternitas, cõceptus & hypostasis. dicũt fm intellectũ gñrationẽ & Filiũ: vn nulla est ĩ dictis cõtradictio: Imò & hoc loco manifestę apparet, ꝙ Sco. tã i loco allegato, ꝙ in Quolibetis. q. 4. imposuit S. T. moti uã ad faciẽdã illã distinctionẽ de paternitate, vt cõstituitur a vt relatio, vt faluaret patrẽ esse prio rem Filio: neq; eũ hoc somniauit Autor vnꝰ, sed hic docuit oppositii dicens ipsas relationes subsistẽtes quæ sunt Pater & Filius oportere esse oino simul etiã intellectu: & hoc ex meritis rerũ. Rõ eũ quę mouit Autorẽ ad illã distinõnẽ, fuit, qa relatio vnicaba bet duos actus, scilicet inherentiæ hypostasim, & referre vt ibi patuit: & ita dicto, ꝙ cũ hac vnica distõne præmissa, de rebus fm se, aut de eis secũdum aliqꝰ spalem conceptũ seu cõcipiẽdi modũ, solues obiectiones eorũ q oino prioritatẽ in diuinis probare volunt: vel ex eo quod Aug. dicit, quod nihil gñrat se ed ꝙ esset antequ esset: & sic de tõne generatis est esse ante genitũ, vel ex eius similibus. Hoc eũ oia non cõcludit rẽ, seu pson generitẽ, &c. esse prior ẽ etiam fm intellectũ, sed rẽ illam sic conceptã, esse prior secundũ rõnem. Cõstat autẽ nõ valere argumẽtum à re sic cõcepta ad eandem simpliciter. Est enim sophisma à secundũ quid ad simpliciter.

Q. 33. ar. 2. & 3.

¶ *Super Quæst. 42. Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

221.

¶ In corpore vnica est cõclusio. Necesse est Filiũ esse æqualẽ Patri in magnitudine ab æterno. Et ꝓbatur pri-

Pag. 5. ante finem.

mò quo ad primã partẽ sic: De rõe paternitatis & filiationis est, ꝙ filiꝰ accipiat perfectionem naturæ, sicut pater. Ergo filius in diuinis habet perfectionem naturæ paternæ: ergo est æqualis Patri ĩ magnitudine. Antecedẽs declaratur sic: cauta ris. Prima verò consequentia probatur: quia in diuinis est verè & propriè paternitas & filiatio. Secũda autẽ: quia magnitudo nihil aliud significat quam perfectionẽ naturæ. Quo ad secũdã verò partẽ, Cab ęterno, ꝓbatur. Virtus Dei patris non est defectiua, neque filius Dei successiue perficitur: ergo ab æterno: & declaratur sequela: quia ex horũ oppositis accidit in humanis, ꝙ filius non statim æquatur patri. Et confirmatur eorum autoritate Hilarij.

In symb. Ioe. 1. nic. & fin. D. 617. Pag. 6. à medio.

Art. 1. ad. 1.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum quintum.*

Lib. 3. c. 8.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica est cõclusio habẽs tres partes: Pater est in Filio & eõuerso fm essentiam & relationem: & originẽ. Quo ad primã partẽ probatur sic, Essẽtia Patris est in Filio: ergo Pater est in Filio. aut eo edens manifestatur: quia Pater cõiçat essentiam Filio absque a-

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum Filius sit æqualis Patri secundum magnitudinem.

DQVARTVM sic procedit. Videtur q; Filius nõ sit æqualis Patri in magnitudine. Dicit eũ ipse Io. 14. Pater maior me est. Apo. 1. Cor. 15. Ipse Filius subiectꝰ erit illi, qui sibi obiecit oia.

¶ 2. Præterea, Paternitas prinet ad dignitatẽ Patris, sed paternitas nõ cõuenit filio. ergo nõ quicqd dignitatis habet Pater, hẽt Filiꝰ. Ergo nõ est æqualis Patri in magnitudine.

¶ 3. Præterea, Vbicũque est totũ & pars, plures partes sunt aliquid maius quã vna tantum vel pauciores, sicut tres homines sunt aliquid maius quam duo vel vnus: Sed in diuinis videtur esse totum vniuersale & pars. Nã sub relatione vel notione plures notiones cõtinẽtur, cum igitur in Patre sint tres notiones, in Filio autem tantùm duæ, videtur quòd Filius non sit ęqualis Patri.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Phil. 2. Nõ rapinã arbitratꝰ est, esse se æqualẽ Deo.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ necesse est dicere Filiũ esse æqualẽ Patri ĩ magnitudine. Magnitudo enim Dei nõ est aliud quã perfectio naturę ipsius. Hoc aũt est de rõne paternitatis & filiationis, ꝙ Filius per generationẽ pertingat ad habendã perfectionẽ naturæ, q̃ est in Patre, sicut & Pater. Sed quia in hominibus generatio est transmutatio quædã exeũtis de potẽtia in actũ, nõ statim à pricipio homo Filius est æqualis Patri generãti, sed per debitum incrementũ ad æqualitatẽ perducitur, nisi aliter eueniat propter defectũ principij gñrationis. Manifestum autẽ ex dictis, ꝙ in diuinis est propriè & verè paternitas & filiatio. Nec potest dici, ꝙ virtus Dei patris fuerit defectiua in generãdo, neque ꝙ Dei filius successiuè & per trãsmutationẽ ad perfectionẽ peruenerit e. Vnde necesse est dicere ꝙ ab æterno fuerit Patris æqualis in magnitudine. Vnde & Hilarius dicit in lib. de Synodis, Tolle corporum infirmitates, tolle cõceptus initium, tolle dolores & omnẽ humanã necessitatẽ, omnis Filius fm naturalem natiuitatem æqualitas Patris est, quia est & similitudo naturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod verba illa intelliguntur dicta de Christo secũdum humanam naturam, in qua maior est Patre, & subiectus. Sed secundum naturam diuinam æqualis est Patri. & hoc est quod Atha. dicit, Æqualis Patri secundum diuinitatẽ, minor Patre secundũ humanitatẽ. Sed secundum Hila. in. 9. lib. de Trinit. donãtis d autoritate Pater maior est, sed minor nõ est cui vnum esse donatur. Et in lib. de Syno. dicit quod subiectio filij naturæ peitas est, id est recognitio autoritatis paternæ. Subiectio autem cæterorũ, creationis infirmitas.

¶ Ad fm dicendum, ꝙ æqualitas attenditur secundũ magnitudinẽ. Magnitudo autẽ in diuinis significat perfectionem naturæ (vt dictũ est) & ad essentiam pertinet. Et ideo ęqualitas in diuinis & similitudo fm essentialia attẽditur: nec potest secundũ distõnẽ relationum inæqualitas vel dissimilitudo dici. Vnde Aug. dicit cõtra Maximinũ, Originis quæstio est quid de quo sit, æqualitatis autẽ qualis aut quãtus sit. Paternitas igitur est dignitas Patris sicut & essentia Pa-

vt dictum est supra. Vnde filius semper generatur, & pater semper generat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in tempore aliud est quod est inuisibile, scilicet instãs: & aliud est quod est durans, scilicet tẽpus. Sed in æternitate ipsum nunc indiuisibile est & semper stans, vt supra dictum est. Generatio vero filij non est in nunc temporis: aut in tempore, sed æternitate. Et ideo ad significandam præsentialitatem & permanentiam æternitatis, potest dici quòd semper nascitur, vt Origines dixit. Sed (vt Gre. & August. dicunt) melius est quod dicatur semper natus: vt ly semper, desinet permanentiam æternitatis: & ly natus, perfectionem geniti. Sic ergo Filius non imperfectus est, neque erat quando non erat, vt Arrius dixit.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum in diuinis personis sit ordo naturæ.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in diuinis personis non sit ordo naturæ. Quicquid enim in diuinis est, vel est essẽtia, vel persona, vel notio. Sed ordo naturę non significat essentiam, neque est aliqua personarum, aut notionum. ergo ordo naturæ non est in diuinis.

¶ 2. Præterea, In quibuscunque est ordo naturæ, vnum est prius altero, saltem secundum naturam & intellectum, sed in diuinis personis nihil est prius & posterius. vt Ath. dicit. Ergo in diuinis personis non est ordo naturæ.

¶ 3. Præterea, Quicquid ordinatur distinguitur: sed natura in diuinis non distinguitur. Ergo non ordinatur. Ergo non est ibi ordo naturæ.

¶ 4. Præterea, Nature diuina est eius essẽtia. Sed non dicitur in diuinis ordo essẽtiæ. Ergo neque ordo naturę.

¶ SED CONTRA, Vbicunque est pluralitas sine ordine, ibi est confusio. sed in diuinis personis non est confusio, vt Athan. dicit. Ergo est ibi ordo.

¶ RESPONDEO dicendum quòd ordo semper dicitur per comparationem ad aliquod principiũ. Vnde sicut dicitur principium, multipliciter, scilicet secundum situm, vt punctus, secundum intellectum, vt principium demonstrationis, & secundum causas singulas: ita etiam dicitur ordo. In diuinis autẽ dicitur principium secundum originem absque prioritate, vt supra dictũ est. Vnde oportet ibi esse ordinem secundũ originem absque prioritate. Et hic vocatur ordo naturæ secundum Aug. non quo alter sit prius altero, sed quo alter est ex altero.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo naturæ significat notionem originis in communi, non autem in speciali e.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in rebus creatis etiam cum id quod est à principio, sit suo principio cœuum secundum durationem: tamen principium est prius secundum naturam & intellectum, si consideretur id quod est principium. Sed si considerentur ipsæ relationes causæ & causati, & principij & principati, manifestum est quod relatiua sunt simul natura & intellectu, inquantum vnum est in diffinitione alterius. Sed in diuinis ipsæ relationes sunt subsistentes personæ in vna natura. Vnde neque ex parte naturæ, neque ex parte relationum, vna persona potest esse prior alia, neque etiam secundum naturam & intellectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ordo naturæ dicitur, non quòd ipsa natura ordinetur, sed quod ordo in diuinis personis attenditur secundum naturalem originem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd natura quodammodo importat rationem principij, non autem essentiæ e. Et ideo ordo originis melius nominatur ordo naturæ, quàm ordo essẽtiæ.

ARTIC

Quæst. 27. art. 2.

Quæst. 10. artic. 4.

Hom. in 1 ca loã. à med.

Libr. 19. mer. ca. 1. In Psal. 1. super illud, Hodie genui te.

221 1. dist. 12. art. 1. & 8. 2. Repo. q. 10 art. 3. cor.

In symb.

Q. 10 art 4. ad 3.

liqua transmutatione. cõsequẽtia verò probatur: quia Pater est sua essentia: & similiter eeõuerso, essentia filij est in patre: ergo filius est in Patre, quia filius est sua essentia. Et confirmatur autoritate Hilarij. ¶ Circa hanc partem adueite duo. Primum est ꝙ Patrẽ esse in Filio rõne essentiæ, potest intelligi dupliciter. Vno modo ꝙ ipsa essentia secundum se, sic retinendi in Filio quẽadmodum dicimus, quod Pater intelligit ratione essentiæ. Et hic sensus alienus est à mente Autoris: sic enim optimè sequeretur, ergo Filius est in Filio, sicut sequitur, ergo Filiꝰ intelligit. Alio modo, quod essentia vt vna in pluribus sit ratio vni, quòd sit in aliis quẽadmodum etiam dicimus quod essẽtia, vt in principio est ratio generãdi. Et sic verificatur in propositio. Ille enim in alio quam duo exigat, coniunctionẽ & distinctionẽ extremorũ, dupliciter contingit: vel secundum rationẽ quo ad distinctionẽ, vt Deitas in Deo, & vniuersaliter forma in supposito à quo non distinguitur realiter: vel secũdũ rem, in proposito intelligitur secundum rem ita q̃ a. esse in inuicem diuinarum personarum concurrit, & realis alietas, & realis cõiunctio. Est enim pater in filio, vt consubstantialis in alio consubstantialis: ita vnitas essentiæ in vtroque. ex hoc autem scito secũdũ, quod esse in persona, vt modo loquimur, est de numero notionalium ni vtorum, sicut potẽtia generãdi, quomã claudit in se distinctionẽ personarũ, & vnitatẽ essentiæ. Et propterea sicut in aliis huiusmodi mediis inter essentialia & notionalia non valet argumentum ad essentialia, pucẽ supra, ita nec hic. Vnde sicut essentia nõ generat, & tamẽ in Patre est ratio generandi, ita ipsa non est in aliqua persona eo modo quo persona vna est in alia: & ipsa tamẽ in piu tibus est ratio esse di inuicem. Et ex his pater primo efficacia rationis literæ, quæ non ex identitate Patris, aut Filij cũ essentia, vt quidam intellexisse videntur, sed ex vnitate essentiæ vtriusque procedit. Et optimè hic insinuatur in ipsis Patris & Filij ac essentiæ nominibus. Pater secundo solutio rationũ allatarũ in 19. dist. primi apud Capr. Ambę nanque cõditiones simul iunctæ reddunt processum validum.

Q. 10 art 4. ad 3.

Circa hanc

¶ Vnde tamẽ restat dubiũ, an ista ratio valeat ex vnitate essentiæ vtriusq; , ita ꝙ par fuerit dixisse, essẽtia Patris est in Filio: ergo, &c. & essentia Patris est Filiꝰ: ergo, &c. id est, an ad vim processus exigatur ille modus in, vt hoc in litera, scilicet essentia patris est in filio ergo, &c. Et ratio dubij est, quia ly in, non nisi

relationem rationis dicit: Pater autem in Filio secundum rem. Et rursus esse tia alio modo est in Filio quàm Pater in Filio: quia illa vt forma in supposito hic vt suppositum substantiale in alio supposito.

¶ Ad hoc

¶Ad hoc dicitur, ꝙ quia ad veritatem propositionũ modus significandi tñ spectat: ꝙ quãdoq; variat veritatẽ, idcirco licet processus iste quo ad rẽ sup. 360 veritate essentiæ in pluribus fundetur (hic enim cõsubstãtiales personas reddit, & vnã substantialiter in alia ponit secundum rem) tñ quo ad manifestandũ ꝙ propriè verificatur hæc loquutio, Pater est in Filio, & econuerso: fundatur etiã supra ly in. Ex hoc enim quod vna est essentia plurium cõgruè admittit ly in respectu singularũ personarum: optime sequitur, ergo quælibet persona rõne illius essentię pót quoque dici esse in alia. Nec obstat diuersitas modi, imò de necessitate oportet diuersum esse modum rationis essendi, & entis, vt patet in inductione: nec officit ꝙ relationẽ significat rationis: qm̃ rationis quoque relatio est, quũ dicitur Pater est in Filio sicut quum dicitur æqualis Filio: nulla siquidem in diuinis est realis relatio præter illas quatuor relationes originis. Vnde sicut de æqualitate & similitudine personarum distinctũ est quod ad fundamentũ & extrema, &c. ita de esse in inuicem proportionaliter dicendum est. includit enim vnitatem essentiæ & distinctionem personarum, sicut ille, vt ex dictis patet. 225 1. dist. 10. q. 1. a. 1. ad 1. in corp. Lib. 1. c. 7. Q. 1. a. 1. c. ad. ¶Quo ad secundum verò rẽ probatur, Vnũ est, Pater est in alio secundum intellectum: ergo vna persona diuina est in alia secundum relationem. ¶Circa hanc rationem arguũt Aureolus & Durandus apud Capr. vbi supra. Primo, quia vnũ vel idem non est in alio, sed ad aliud, & distinguitur ac opponitur. Secundò, quia sic Spiritusanctus non esset i Patre & Filio: quia non refertur ad eos, sed in spiratore ad quẽ refertur. Sed hæc & similia facillime apparet nihil obstare: in solisque verbis differentiam esse. Neque enim vult Autor Patrem esse in Filio secundum rem quo ad relationẽ: quoniam liquet, Pater, vt sic, ad Filium esse, non in Filio, sed secundũ intellectũ, seu distinctiuam rationem: sequẽtissimo nãque vsu dicimus, vnũ correlatiuũ in ratione alterius esse, vt Porphy. in Prædicabilib⁹ dicit. Et cum in litera explicitè ponatur ly secundum intellectum, mirũ ē quomodo isti arguãt contra hoc. Rursus quũ vnicuique modo sat sit propria habere infra suam rationem formalem, nullum inconueniens est concedere, ꝙ Spiritusanctus non est secundum intellectum quo ad relationẽ in Patre & Filio, nisi vt sunt spirantes ipsum. Nõ enim à qualibet modo exigendũ est quicquid ex omnibus simul modis habetur: vt arguens somniat fuisse de intentione Autoris. Vnde si ex hoc inferretur, ergo Spũsan. non est in Patre & Filio: vel, ergo nõ est in Patre & Filio, nisi vt spirãtibus: sophisma est à secundũ quid ad simpliciter. Est nanque in eis sic, & est in eis rõe essentiæ vt consub 1. dist. 10. q. 1. a. 2. sic. stantialis, vt in primo modo dictum est: & etiam secundũ originem, vt dicetur. Non valet igitur argumentum. Spiritusanctus secundum relationem nõ est in Patre & Filio nisi sic. ergo Spiritusanctus non est in eis nisi sic, ly enim secundum relationem, sed habet vt secundum quid. ¶Quo ad tertiam autem partem, probatur: Verbum non procedit extra dicẽtẽ, & quod verbo dicitur, in verbo cõtinetur. ergo vna persona diuina est in alia secũdum originem. ¶Cõtra hanc rationem arguit Aureo. supra dupliciter primo, q. modus essẽdi in alio, sicut principio, est imperfectior: vt Commentator vult 4. Physic. com. 14. & non est reciprocus. Modus autem quo vna persona diuina est in alia, est perfectissimus & reciprocus: ergo. Secundò, quia secũdum hanc rationem pater esset in verbo, sicut totus mundus est in verbo. probatur sequela: quia esse vt res dicta, & cõstat totum mundum verbum Dei dictum esse. ¶Ad hæc dicitur, quòd esse in principio actiuo cõtingit dupliciter, scilicet extraneo & intraneo, id est secũdum operationem transeuntẽ & immanentem. Et ꝙ licet esse in principio actiuo extraneo sic imperfectionis, sicut esse causarum: esse tamẽ in principio intraneo, nullius imperfectionis est: vnde in litera probatio sumpta est, quia verbũ non procedit extra dicentem. Reciprocatio autem etiam in extraneis admittitur dũ cãm in effectibus esse per imitationem, seu repræsentationẽ cõcedimus. ad secundum verò dicendũ, ꝙ res dicta non est vno modo. Quædam enim est res essentialiter dicta, quædam verò repræsẽtatiuè. Pater igitur est in Filio vt res essentialiter dicta verbo. Creaturæ autẽ cõcẽ dicũtur repræsentatiuę in quantum, scilicet repræsentãt in Deo, cuius essentialiter est verbũ, vt dicti & dicentis. 226 1. dist. 15. q. 1. art. 1. hc 4. cõl. ca. 24. 40. 1. & cap. 24. 16 c. 2. Libr. 7. de Trin. non loge à fin.

Super Quæstionis quadragesimæ secũdæ Articulum sextum.

TIteulus clarus est.

¶ In corpore vna cõclusio rãsiua affirmatiuè. Filius est æqualis Patri in potestate, probatur, quia paternitatis & filiationis exigit æqualitatem in magnitudine & perfectione naturæ: ergo æqualitatem in præte. Antecedens pater ex ar. 4. cõsequentia verò probatur, quia potentia actiua sequitur perfectionem naturæ, quod probatur, quia in creaturis quantò aliquid est perfectioris naturæ, tanto est maioris virtutis in agendo, vt patet inductiuè, & in eadem specie in genere corporum, & vniuersaliter substantiarum.

Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum primum.

TIteulus ex cõsuetudine Scripturæ clarus est. ¶In corpore vnica est cõclusio rãsiua affirmatiua: Alicui personæ diuinæ pót conuenire mitti, Probatur sic, Missio includit duo, s. habitudinem processionis à mittente vel secun

secundum imperiũ vel fm̃ consilium, vel secũdũ originẽ, & habitudinẽ ad id quo mittitur inceptionis essendi simpliciter, vel nouo modo: ergo ꝓsonæ diuinę potest competere missio, vt importat habitudinẽ ꝓcessionis secũdũ originẽ: & habitudinẽ inceptionis noui modi essendi in alio. & confirmat cõsequens: quia de facto Filius est missus à Patre, vt nouo modo esset in mundo, s. per assumptam carnẽ. ¶Aduerte hic ꝙ simul litera tradidit & quid sit missio & quot includat, & quotupliciter dicatur & absq; alio medio intulit cõclusionẽ: qm̃ constat alicui personæ diuinæ cõuenire processionẽ secundum originẽ & nouũ modũ essendi in aliquo, vt de Filio explanatur. Dubiũ autẽ quod circa rationem missionis est, in vltimos huiꝰ qõnis art. tractabitur: quoniã ibi ex proposito accidit. In corp. ¶*Super Quæst. quadragesimæ tertiæ Artic. secũdi.*

INtitulo ly tãtum, positum est propter processionẽ quæ distinguitur in ęternam & tẽporalem, 14. d. primi Sententiarũ. Ita quod quæstio est an missio diuinę personę distinguẽda sit in æternã & tẽporalem, an inueniatur tantum missio tẽporalis: & nulla sit missio æterna. ¶ In corpore ponitur vna distinctio trimembris, cũ tribus cõclusionib⁹ iuxta singula mẽbra. Distinctio est: Nominum significantium originẽ diuinarũ personarũ, quædã significant solũ habitudinẽ ad principiũ, vt processio: Quædã cũ habitudine ad principiũ, ꝓcessiõis terminũ æternũ, vt generatio & spirario: Quędã cũ habitudine ad principiũ ꝓcessionis terminũ tẽporalẽ, vt missio & datio. Quod probatur: quia mittitur aliquid ad hoc quod in aliquod sit simpliciter vel nouo modo. Datur vero ad hoc vt habeatur, vtrũq; autem horũ est tẽporale. Cõclusiones autẽ sunt quòd nota tertij ordinis dicũtur tẽporaliter tantũ, secũdi verò ęternaliter tantũ: primi aũt vtroq;modo. Et sic patet respõsio satis clara. ¶In respõsione ad tertiũ aduerte diligẽter, ꝙ duæ rãsiones ibi datæ nõ differũt in numero significatorum, quoniã secũdũ vtrãque missio importat processionẽ à principio & terminũ, seu effectũ temporalẽ, sed in qualitate seu specie ꝓcessionis. Nã prima respõsio intendit ꝙ missio importat processionem in commun i in terminum temporalem. Secunda autem intendit ꝙ missio includit processionem æternam & effectum temporalem. Et hanc responsionẽ secundã prętfert Autor primæ ex hoc, quia habitodo diuinæ personæ ad suum principiũ est vna tantum, illa s. quæ æternaliter procedit ab ea: secundũ autem primã responsionem persona missa, puta Filius, prætęr generationis respectum referetur ad Patrem vt mittentem ipsum in terminum temporalem, puta assumptam carnẽm. Et ad hoc confirmandum exponitur distinctio quæ sit de gemina processione temporali, scilicet & æterna, quod ibi non geminatur respectus ad principium, sed ad terminum: quoniam alter est æternus, alter tẽporalis. Et hanc secundum responsionem sectatur Autor communiter. 227 1. dist. 15. q. 1. art. 2. Hom. 16. in Euang. ꝓ sulopost principę.

¶*Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum tertium.*

IN titulo missio inuisibilis dicitur, qm̃ (vt ab Aug. 4. de Tri. & in 15. d. primi tractatur) missio distinguitur in missionẽ visibilẽ, & missionẽ inuisibilem. Et dr̃ visibilis illa quæ fit cũ aliquo signo sensibili: sicut Spiritusanctus missus est in forma ignis & columbæ: & Filius, in carne humana. Inuisibilis aũt cũ sit intus in anima absque exteriorib⁹ signis, vt cum infunditur gratia cõiter. De hac ergo inuisibili missiõe diuinæ personę ad animę est nũc qõ vtrũ incipit in mundo esse per carnẽ assump: ã: & tñ antè in mundo erat, vt dicitur Ioan. 1. ¶Ad primvm ergo dicendũ, quòd missio importat nouitatẽ in eo qui mittitur, secundum quod importat processionẽ à principio mittente, aut secundũ imperiũ, aut secundũ consiliũ: quia imperans est maior, & cõsilians est sapiẽtior. Sed in diuinis nõ importat nisi ꝓcessionẽ originis, quę est secũdum æqualitatem, vt supra dictum est. ¶Ad secundũ dicẽdũ, ꝙ illud quod sic mittit, vt incipiat esse vbi prius nullo mõ erat, sua missione localiter mouetur. Vnde oportet ꝙ loco separetur à mittente. Sed hoc nõ accidit in missione diuinæ ꝓsonæ: quia per sona diuina missa, sicut non incipit esse vbi prius nõ fuerat, ita nec desinit esse vbi fuerat. Vnde talis missio est sine separatione, sed habet solam distinctionem originis. ¶Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procedit de missione, quæ sit secũdum motum localem, quæ nõ habet locũ in diuinis.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrũ missio sit æterna, vel temporalis tantũ.*

SECVNDVM hic proceditur. Videtur quòd missio possit esse æterna. Dicit enim Greg. eo mittitur Filius, quo generatur. Sed generatio Filij est æterna. Ergo & missio. ¶2. Præterea, Cuicunque conuenit aliquid temporaliter, illud mutatur. Sed persona diuina nõ mutatur. Ergo missio diuinæ personæ non est temporalis, sed æterna. ¶3. Præterea, Missio processionem importat. Sed processio diuinarum personarum est æterna. Ergo & missio. ¶SED CONTRA est ꝙ dr̃ Gal. 4: Cũ venit plenitudo temporis, misit Deus Filiũ suũ. ¶RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ in his quæ important originẽ diuinarum personarum, est quædã differẽtia attẽdẽda. Quædã enim in sui significatiõe importãt solã habitudinẽ ad principium, vt processio & exitus. Quædã verò cũ habitudine ad principium determinãt processionis terminũ. Quorũ quędã determinãt terminũ ęternũ, sicut gẽratio & spiratio. Nã gẽratio est ꝓcessio diuinę personæ in naturã diuinã. Et spiratio passiuè accepta importat processionẽ amoris subsistentis. Quædã verò cũ habitudine ad principiũ importãt terminum temporalẽ, sicut missio & datio. Mittitur em̃ aliquid ad hoc vt sit ĩ aliquo, & datur ad hoc ꝙ habeãt. Per sonam autem diuinã haberi ab aliqua creatura, vel esse nouo modo existendi in ea, est quiddam tẽporale. Vnde missio & datio in diuinis dicuntur temporaliter tantùm: Generatio autem & spiratio, solum ab ęterno. Processio autem & exitus dicuntur in diuinis & æternaliter & tẽporaliter: nam Filius secundum, pari & fortè meliori ratione nouus hic modus potest poni noua alicuius illorum trium priorum modorum specie, puta esse ꝓ essentia: quoniam gratia est essentia animæ à Deo immediatione virtutis & suppositi. ¶De vi autẽ processus dubium est primò qm̃ cã reddita in litera nõ est cã. In litera enim dr̃, quia cognoscendo & amãdo creatura rõnalis attingit operatione sua ad ipsum Deum: ideo secũdũ istum modũ Deus habitat in ea vt in tẽplo. Quòd enim hoc nõ sit cã, manifestè probatur: quia cũ posita cã ponatur effectus, sequeretur ꝙ ĩ omni creatura rõnalij cognoscẽte & amãte Deũ habitaret vt in tẽplo suo, ꝙ patet esse falsum in Gentilibus Philosophis, &c. ¶Dubium est secũdũ, quia concesso, ꝙ assignata causa sit efficax, an: bignũ tamen restat vnde sequatur exclusiua, s. quod secundum solam gratiam sit nouus modus. Quãtus enim Deus: vt cognitus & amatus nouo modo: sit per gratiam, non tamen per solã: quia per fidẽ & prophetiam etiã esset cognitus & amatus nouo modo, vt patet in Christianis existẽtibus in mortali peccato & multa opera amore Dei facientib⁹. Et quicquid sit de re dato ꝙ sit verũ ꝙ per solã gratiã sit nouus modus, vñ hoc probatur in litera: & cũ eũ nota illationis subditur. Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio ꝙ diuina persona attendatur tantum secundum gratiam gratum facientem, quæ filios Dei eõ stimũt: an etiam secundum alia dona cõia bonis & malis, puta secũdũ scientiam, fidem, prophetiam, &c. Et dicitur gratia gratum faciens, ad differẽtiam gratiæ gratis datæ, vt sunt illæ de quibus Apostolus ad Corinthios. ¶In corpore tria intẽdit, ꝙ bare. Primũ est, ꝙ persona diuina mittit inuisibiliter secũdũ solã gratiam gratũ facientẽ: & hęc estcõclusio directè responsiua quæsito. Secundum est, ꝙ persona diuina datur etiã secundum solã gratiam. Tertiũ est, quòd persona diuina in ipso gratiæ dono simul datur & mittitur ibi, sed tamẽ in ipso dono. Probat autẽ hæc, adunãdo duo principia sic, Diuinæ ꝓsonæ missio quidem existit existẽtiam nouo modo in aliquo, datio aũt exigit quod habeatur ab aliquo: ergo vtrũque exigit gratiã gratũ facientem. Et probatur sequela: quia neutrũ horũ est nisi secũdũ perfectam gratiam quod in litera sigillatim probatur. & primò de nouo modo existendi sic, Modi existendi Dei in creaturis sunt duo, cõmunis, scilicet & specialis. Primꝰ attenditur secũdũ participationẽ causæ ab effectibus, & distinguitur per essentiã, præsentiã, & potẽtiam, de quibus in q. 8. diffusè tractatũ est. Secundus vero specialis attenditur secũdũ respectũ soli⁹ creaturę rationalis. Et quia secũdum hunc modũ Deus ipse attingitur vt amatus & cognitus, ideo sic existit nouo modo in creatura rationali, vt in templo suo, & consequenter secũdum solam gratiam nouo modo existit. ¶ Circa hãc deductionem dubium occurrit de intento & de vi processus. De intento quidem, an intendat nouum modum existendi tãquam dispartum ab illis quatuor enumeratis, scil. per essentiam, præsentiam, potentiam, & vt cognitum ac amatum: à quòd detur quintus modus propriꝰ gratiæ, secundum quem persona diuina existat cum mittitur: aut intendit nouum modum existendi tãquam nouam speciem alicuius istorum quatuor modorũ. Si primum intendit, ergo falsum dicit, quòd secundum illum modũ quo amatum est in amante, Deus habitat in creatura rationali, vt in templo. Si verò intẽdit secundum, pari & fortè meliori ratione nouus hic modus potest poni noua alicuius illorum trium priorum modorum specie, puta esse ꝓ essentia: quoniam gratia est essentia animæ à Deo immediatione virtutis & suppositi. ¶De vi autẽ processus dubium est primò qm̃ cã reddita in litera nõ est cã. In litera enim dr̃, quia cognoscendo & amãdo creatura rõnalis attingit operatione sua ad ipsum Deum: ideo secũdũ istum modũ Deus habitat in ea vt in tẽplo. Quòd enim hoc nõ sit cã, manifestè probatur: quia cũ posita cã ponatur effectus, sequeretur ꝙ ĩ omni creatura rõnalij cognoscẽte & amãte Deũ habitaret vt in tẽplo suo, ꝙ patet esse falsum in Gentilibus Philosophis, &c. ¶Dubium est secũdũ, quia concesso, ꝙ assignata causa sit efficax, an: bignũ tamen restat vnde sequatur exclusiua, s. quod secundum solam gratiam sit nouus modus. Quãtus enim Deus: vt cognitus & amatus nouo modo: sit per gratiam, non tamen per solã: quia per fidẽ & prophetiam etiã esset cognitus & amatus nouo modo, vt patet in Christianis existẽtibus in mortali peccato & multa opera amore Dei facientib⁹. Et quicquid sit de re dato ꝙ sit verũ ꝙ per solã gratiã sit nouus modus, vñ hoc probatur in litera: & cũ eũ nota illationis subditur. Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio ꝙ diuina persona 1. dist. 14. q. 1. art. 1. 124. Capr. 74 549

persona existit nisi gratia gratũ faciens, &c. Nulla enim alia causa huius illationis in litera apparet, nisi supradicta, quæ aut solã exponentem affirmatiuã aut nullam infert. voluntarie igitur exclusiua illata est, &c.

¶ Ad primum dubiũ dicitur ꝓ intendit nõ de disparato modo, sed de specie noua quarti modi, & ꝓ quartus modus sit magis habilis, ad hoc in litera duplex ratio insinuatur. Secundũ duas differẽtias inter ipsum & alios ponitas. Primò est, ꝓ iste est specialis, i. proprius rationali creaturæ. reliqui verò cõmunes sunt omnibus. Secunda est, ꝓ per istum Deus ipse attingitur à creatura p illos effectus eius tantum. Oportet enim ea excellẽtem missionem vtpote diuinæ personæ ad rationalia, attẽdi secundũ proprium & supremũ rationalis creaturę. Hoc autem cõstat nõ esse actum aliquem primũ qm̃ est sicut dormiens, nec quemlibet actũ secundũ, sed eum quo cognoscitur ac amatur ipse Deus optimus: vnde Deus vt per gratiæ habitũ in anima existẽs ignobiliori mõ existit, quam ipse in eadem per gratiæ actus, s. cognitionem & amorẽ quanto actus ꝑstat habituũ: & tangere secundum se præstat actui p aliud, solus igitur quartus modus est secundũ quẽ nouus inquirẽdus est modus existẽdi Dei in creatura rationali.

¶ Ad secundum verò & tertium dubium simul dicitur, & litera potest dupliciter exponi. Primò, vt reddat causam, quasi ꝓprii generis. Secũdò, vt reddat causam quasi ꝓpriæ formæ. Pōt siquidẽ intelligi de amore & cognitiõe Dei absolutè & poteſt intelligi de amore & cognitione Dei in se, vt est ex charitate diligendus. Si de amore Dei absolutè intelligimus, tunc redditur ratio ꝓprij & per se generis illius noui modi q̃ ponitur. Ex eo enim quod iste modus quartus est specialis creaturæ rationali, & secũdum eum Deus ipse attingitur operatiõe creaturę, sequitur quod excellẽs ille modus quæsitus infra latitudinem istius cõtineatur, & hic sensus aperè ꝑtenditur in litera. Et sic patet nihil obstare obiectionẽ secũdi dubij: quũ stat, ꝓ sit vera causa assignans ꝓprium genus, & tamen nõ valet, ergo vbi est illa causa, ibi est illa species: sed ergo ibi est illud genus; licet enim animal sit ꝓprium leonis genus inuenitur etiã extra leonem. Et qm̃ omnis species cõstituitur differẽtia per se sui generis, & nõ differẽtia per accidens vt patet 7. Metap. ideo ex hoc ꝓ quartus ille modus est ꝓprium genus istius noui, oportet ꝓ iste nouus modus consistat in differentia Dei ut amati & cogniti. Et quũ Deus vt amatus & cognitus, præter cõmunẽ modũ nõ sit nisi vno modo, simpliciter loquãdo, s. per charitatem, seu gratiam sanctificatẽ tẽplum suum consequens est ꝓ ex illa cã habeatur etiam exclusiua, de qua est tertiũ dubiũ. At si dixeris, ꝓ in litera non habetur, ꝓ Deus non est ꝑter cõmunẽ modũ amatus, nisi ab his quos ꝑhabitat, &c. fateor. Sed memẽto ꝓ Autor hic supponit ꝓprietates gratiæ & charitatis. Et ꝓpterea tacitis his, cucurrit ad cõclusionẽ. Ipsa quoq; exercitatio ecclesiastica nobis hoc in sinuat. Deiẽm à nullo amari (nisi cõmuniter) cõcedimus existenti in peccato mortali, seu ex a tra gratiã: quare hoc quasi in prõptu esset, ex practica ꝑintellectũ est. Si verò de amore Dei, quoex charitate diligitur, interpretemur, breuior est via. Ex eo nãque ꝓ amãdo & cognoscendo creatura rationalis ad tantã celsitudinẽ cõscendit, quòd Deũ ipsum, i. se secũdũ quod in se est ex charitate diligẽdus, attingit: sequitur statim, & quod secundũ hunc quartum modũ in hac sui celsitudine tũ diuina persona nõ solum existãt sed inhabiret, vt in templo quo actibus cognitiõis & amoris colitur; quoniã extra hãc celsitudinẽ nõ attingitur ipse secundum quod in se est, prout ex charitate diligitur. Et quoniam hæc & certitudo & hoc tẽplũ sola gratia fit, ideo optimè infert r, ergo sola gratia gratũ faciens est ratio vt Deus nouo mõ fit in creatura rationali. Et sic patet solutio vtriusque dubij.

229 t. dl. 15. q. 2 ar. vbi.

¶ Deinde probatur in litera assumptum de haberi personam diuinã ab aliquo, habetur solũ quo libere quis potest vti vel frui. ergo ꝑsona diuina, sola gratia habetur. probatur sequela, quia per solã gratiã potest quis persona diuina frui. Tertiũ autem, s. quod ipsa persona diuina simul datur & mittitur, probatur: quia ipso gratiæ dono Spũs. in habitat creaturam.

Cap. 20.

¶ Super Quæst. quadragesimæ tertia. Artic. quartũ.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito: Patri nõ conuenit mitti, sed Filio & Spiritusancto. Probatur: Missio importat ꝓcessionem ab alio, & in diuinis secundum originem: ergo nõ Patri, sed Filio & Spiritusancto conuenit mitti. consequentia probatur: quia Pater nullo modo est ab alio, sed Filius & Spiritusanctus.

4 212 230 1 0 1 dist. 15 q. 4. art. 1. & 4 cõ. ca 8. co. 9., &c. 23. col. 2.

¶ Super Quæstionis. quadragesimæ tertiæ. Articulum quintum.

TItulus ex præcedẽtibus patet.

¶ In corpore vna conclusio. Tam Filio quã Spũsancto cõuenit inuisibiliter mitti. Probat Mitti inuisibiliter ꝑsonam diuinã significat originẽ eius ab alia, & inhabitationẽ illius per gratiã, sed vtrique cõuenit vtrũque horũ. ergo vtrique conuenit mitti. Maior manifestatur ab opposito, & ex tota Trinitate & ex Patre: quã eia cõuenit alterũ tũ, scilicet inhabitare ꝑ gratiam.

Art. præc. & art. 6.

¶ Super

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum Patri conueniat mitti.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur ꝓ Patri etiã cõueniat mitti. Miti enim diuinã personam est ipsam dati. sed Pater dat seipsum (cum haberi non possit nisi seipso donante) ergo potest dici quod pater mittat seipsum.

¶ 2. Præterea, Persona diuina mittitur secũdum inhabitationem gratiæ. Sed per gratiam tota Trinitas inhabitat in nobis, secũdum illud Io. 14. Ad eum veniemus, & mãsionem apud eum faciemus. Ergo quælibet diuinarum personarum mittitur.

¶ 3. Præterea, Quicquid cõuenit alicui ꝑsonæ, conuenit oĩbus, ꝑter notiones & personas. Sed missio non significat aliquã personam neque etiã notionem, cum sint tãtum quinque notiones, vt supra dictum est, ergo cuilibet personę diuinæ conuenit mitti.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in 2. lib. de Trin. quòd solus Pater nunquam legitur missus.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝓ missio in sui rõe importat processionem ab alio: & in diuinis secundum originem, vt suprà dictum est. Vnde cũ Pater non sit ab alio nullo modo conuenit sibi mitti, sed solum Filio & Spiritusancto quibus cõuenit esse ab alio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si dare importet liberalẽ communicationem alicuius, sic Pater dat seipsum, inquantũ se liberaliter cõmunicat creaturę ad fruendũ. Si verò importet autoritatẽ dãtis respectu eiꝰ datur, sic non cõuenit dare in diuinis, nisi personę quę est ab alio, sicut nec mitti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet effectus gratiæ sit etiã à Patre qui inhabitat per gratiam, sicut & Filius & Spũsanctus: quia tamen non est ab alio, non dicitur mitti. Et hoc est quod dicit Augu. 4. de Trinit. quòd Pater cum in tempore à quoquam cognoscitur, non dicitur missus. Non enim habet de quo sit, aut ex quo procedat.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd missio inquantum importat processionem à mittente includit in sui significatione notionem, non quidem in speciali, sed in generali e, prout esset ab alio est cõmune duabus notionibꝰ.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum Filio conueniat inuisibiliter mitti.

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur ꝓ filio non conueniat inuisibiliter mitti. Missio enim inuisibilis diuinæ personæ attenditur fm dona gratiæ sed omnia dona gratiæ pertinent ad Spũsanctũ secũdũ illud 1. Cor. 12. Omnia operatur vnus atque idem Spiritus. ergo inuisibiliter non mittitur nisi Spiritusanctꝰ.

¶ 2. Præterea, Missio diuinæ ꝑsonæ fit secũdum gratiam gratum facientem. Sed dona quæ pertinent ad perfectionem intellectus nõ sunt dona gratiæ gratum facientis, cum sine charitate possint haberi, secundũ illud 1 ad Cor. 13. Si habuero prophetiam, & nouerim omnia, & omnem scientiã, & habuero omnem fidẽ ita vt mon. trans. charitatem autem nõ habeam, nihil sum. Cum ergo Filiꝰ procedat vt verbum intellectus, videtur quòd non conueniat sibi inuisibiliter mitti.

¶ 3. Præterea, Missio diuinæ personæ est quędam processio, vt dictum est. Sed alia est processio Filij, alia Spiritusancti. ergo & alia missio, si vterque mittitur. Et sic altera earum superflueret, cum vna sit sufficiens ad sanctificandam creaturam.

SED CONTRA est quod Sap. 9. dicitur de diuina Sapientia. Mitte illam de Cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quod per gratiam gratum facientem tota Trinitas inhabitat mentem, secundum illud Ioan. 24. Ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus. Mitti aũt personam diuinam ad aliquem per inuisibilem gratiam significat nouum modum inhabitandi illius personæ, & originem eius ab alia. Vnde cum tam filio quam Spiritusancto conueniat, & inhabitare per gratiam, & ab alio esse, vtrique conuenit inuisibiliter mitti. Patri autem licet conueniat inhabitare per gratiam, non tamen sibi conuenit ab alio esse, & per consequens nec mitti e.

b 224 201

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet omnia dona inquãtum dona sunt, attribuantur Spiritusancto (quia habet rationem primi doni secundum quod est amor, vt supra dictum est) aliqua tamen dona secundum proprias rationes attribuuntur per quandam appropriationem Filio, scilicet ilia quæ pertinent ad intellectum. Et secundum illa dona attenditur missio Filij. Vnde Aug. dicit 4. de Trinit. quod tunc inuisibiliter Filius cuiquam mittitur, cum à quodam cognoscitur atque percipitur.

Cap. 20.

¶ Ad secundum dicendum: quòd anima per gratiam cõformatur Deo. Vnde ad hoc, quod aliqua persona diuina mittatur ad aliquem per gratiam, oportet quod fiat assimilatio illius ad diuinã personã, quæ mittitur per aliquod gratiæ donum. Et quia Spũsanct. est amor, per donum charitatis anima Spiritusancto assimilatur. Vnde secundum modum charitatis attenditur missio Spiritussancti. Filius autem est verbum, non qualecunque, sed spirans amorem. Vnde Aug. dicit in lib. 9. de Trini. Verbum autem quod insinuare intendimus, cum amore notitia est c. Non igitur secundum quamlibet perfectionem intellectus mittitur Filius: sed secundum talem institutionem vel instructionem intellectus, quæ prorumpat in affectum amoris, vt dicitur Ioã. 6. Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me. Et in Psal. In medi. mea exardescet igni. Et ideo signanter dicit Aug. quòd Filius mittitur cum à quo quam cognoscitur atque percipitur. Perceptio autem experimentalem quandam notitiam significat. Et hæc propriè dicitur sapientia quasi sapida scientia, secundum illud Eccles. 6. Sapientia doctrinæ secundum nomen eius est.

Cap. 10. 329

Loco citato in sol. ad 1.

Cap. 14.

Cap. 13.

Cap. 8.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum missio importet originẽ personæ missæ, & inhabitationẽ per gratiam (vt supra dictum est) si loquamur de missione quantum ad originem, sic missio Filij distinguitur à missiõe Spiritussancti, sicut & generatio à processione. Si autẽ quantũ ad effectum gratiæ, sic cõicant duæ missiones in radice gratiæ, sed distinguuntur in effectibus gratiæ: quia sunt illuminatio intellectus & inflãmatio affectus. Et sic manifestum est, quòd vna non potest esse sine alia, quia neutra est sine gratia gratum faciente, nec vna persona separatur ab alia.

sa corp. & art. 1.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum missio inuisibilis fiat ad omnes, qui sunt participes gratiæ.

ADSEXTVM sic proceditur. Videtur quòd missio inuisibilis nõ fiat ad omnes, qui sunt participes gratiæ. Patres enim veteris Testamẽti gratiæ participes fuerunt, sed ad illos non videtur fuisse facta missio inuisibilis. Dicitur enim Ioan. 7. Nondum erat Spiritus datus, quia nondum erat Iesus glorificatus. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes, qui sunt participes gratiæ.

¶ 2. Præterea, Profectus in virtute non est nisi per gratiam. Sed missio inuisibilis nõ videtur attendi secundum profectũ virtutis: quia profectus virtutis videtur esse continuus, cum charitas sem per aut proficiat, aut deficiat. Et sic missio esset continua. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes participes gratiæ.

¶ 3. Præterea, Christus & Beati plenissimè habent gratiam. Sed ad eos non videtur fieri missio. Quia missio fit ad aliquid distans. Christus autem secundum quod homo, & omnes Beati perfectè sunt vniti Deo. Non ergo ad omnes participes gratiæ fit missio inuisibilis.

¶ 4. Præterea, Sacramenta nouæ Legis continent gratiam, nec tamen ad ea dicitur fieri missio inuisibilis. Nõ ergo ad omnia quæ habent gratiam, fit missio inuisibilis.

Libr. 3. de Trin. ca. 4. & lib. 15. Cap. 27.

¶ SED CONTRA est quod secundum Aug. missio inuisibilis fit ad significandam creaturam. Omnis autem creatura habens gratiam sanctificatur. Ergo ad omnem creaturam huiusmodi fit missio inuisibilis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut supra dictum est e) missio de sui ratiõe importat, quòd ille qui mittitur vel incipiat esse vbi prius non fuit (sicut accidit in rebus creatis) vel incipiat esse vbi prius fuit, sed quodam modo nouo, secundum quod missio attribuitur diuinis personis. Sic ergo in eo d ad quem fit missio, oportet duo considerare, scilicet inhabitationem gratiæ & innouationem quandam per gratiam. Ad omnes ergo fit missio inuisibilis, in quibus hæc duo inueniuntur.

D. 902.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd missio inuisibilis est facta ad partes vetꝰ Testamenti. Vnde dicit Aug. 4. de Trinit. quòd secundũ quod Filius mittitur inuisibiliter, fit in hominibus, aut cum hominibus. Hoc autem antea factum est in Patribus & Prophetis. Cùm ergo dicitur, nondũ erat datus Spiritus, intelligimus de illa datione cũ signo visibili, quæ facta est in die Pẽtecostes.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam secundum profectum virtutis, aut augmentũ gratiæ fit missio inuisibilis. Vnde Aug. dicit 4. de Trin. quod tunc cuiquam mittitur Filius, cum à quoquam cognoscitur, atque percipitur quãtum cognosci & percipi potest pro captu, vel proficientis animæ in Deũ, vel perfectæ animę rationalis in Deo. Sed tamen secundum illud augmẽtum gratiæ præcipuè missio inuisibilis attenditur, quãdo aliquid proficit in aliquem nouum actum vel nouum statum gratiæ, vt puta cũ aliquis proficit in gratiã miraculorum, aut prophetiæ, vel in hoc quòd ex feruore charitatis ex ponit se martyrio, aut abrenũtiat his, quæ possidet, aut quodcũque opus arduum aggreditur.

Cap. 20.

¶ Ad tertium dicẽdũ, quod ad Beatos est facta missio inuisibilis in ipso principio beatitudinis. Postmodũ autem ad eos fit missio inuisibilis: non secundũ intentionẽ gratiæ, sed secundũ quod aliqua mysteria eis reuelantur de nouo. Quod erit vsque ad diẽ iudicij. Quod quidẽ augmentũ attenditur secundũ extensionẽ gratiæ ad plura fe extendẽtis. Ad Christũ autẽ fuit facta inuisibilis missio in principio suæ conceptionis e: nõ autẽ postea, cum à principio suę conceptionis fuerit plenus omni sapientia & gratia.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd gratia est in sacramentis nouæ Legis instrumẽtaliter, sicut forma artificiati est in instrumẽtis artis, secundum quendam discursum ab agente in patiens. Missio autem nõ dicitur fieri nisi respectu termini. Vnde missio diuinæ personæ non fit ad sacramenta, sed ad eos, qui per sacramenta gratiam suscipiunt.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrũ Spũsancto cõueniat visibiliter mitti.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Spiritusancto nõ cõueniat visibiliter mitti. Filius cm̃ fm quod visibiliter missus est in mũdo, dicitur esse minor Patre. Sed nunquam legitur Spiritussanctus minor Patre, Ergo Spiritusancto non conuenit visibiliter mitti.

¶ 2. Præterea, Missio visibilis attenditur secundum aliquam creaturã visibilem assumptam, sicut missio Filij secundum carnem. Sed Spiritussanctus nõ assumpsit aliquam creaturam visibilem. Vnde non potest dici quòd in aliquibus creaturis visibilibus sit alio modo quàm in aliis, nisi fortè sicut in signo: sicut est etiã in sacramẽtis, & in omnibus figuris legalibus. Non ergo Spiritussanctus visibiliter mittitur: vel oportet dicere, quod secundũ omnia huiusmodi, eius missio visibilis attenditur.

¶ 3. Præterea, Quælibet creatura visibilis est effectus demõstrans totam Trinitatem. Nõ ergo per illas creaturas visibiles magis mittitur Spiritussanctus, quàm alia persona.

¶ 4. Præterea, Filius visibiliter est missus secundũ dignissimã visibiliũ creaturarũ, s. secundum naturam humanam. Si igitur Spiritussanctus visibiliter mittitur, debuit mitti secundum aliquas creaturas rationales.

¶ 5. Præterea, Quæ visibiliter fiunt diuinitus dispensantur per ministeriũ Angelorũ, vt Aug. dicit 3. de Tri. Si ergo aliquæ species visibiles apparuerunt, hoc factum fuit per Angelos. Et sic ipsi angeli mittuntur, & non Spiritussanctus.

Locus sup. pri art. 6. inducto.

Cap. 4. 5. & 9.

¶ 6. Præterea,

¶ Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum sextum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna est cõclusio implicite rũsiua quæsito affirmatiuè. Mitto inuisibilis fit adoẽs participes gratię. Probatur, Missio importat inceptionẽ essẽdi vel simpliciter, vel nouo modo, ergo in eo ad quẽ fit missio inuisibilis, oportet ponere gratiam & eius nouitatem. ergo missio inuisibilis fit ad oẽs in quibꝰ sunt hæc duo: ergo ad oẽs participes gratiæ.

Cap. 20.

Cap. 28.

¶ Aduerte hic, ꝓ nouitas gratiæ nõ est à gratia distincta, tãquã, gratia posse esse nonnoua, sed ad ostendendũ tempus quãdo sit ꝓ iuisibilis missio. Ad hoc enim nõ sufficit sola inhabitatio gratiæ, vt patet in his qui sunt in gratia, ꝓ illo tẽporeque corũgratia nõ augetur. Et siquidem tũc inhabitãs gratia: sed quia deest innouatio aliqua, ideo tunc eis nõ fit missio. Et ꝓpterea puto Autorẽ sũticuisse: cõclusionẽ vltimò illatã, quasi intulisser ꝓ missio inuisibilis fit adoẽs participes gratiæ cũ aliqua nouitate: nõ ad excludẽdũ quosdã participes, sed quod dã tempus: vt dictum est, & diffusè patet in respõsionibus argumentorũ, in quibus ea quæ dicuntur de sacramẽtis & Christo, loco proprio discutienda sunt.

238

¶ Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum septimum.

TItulus ex præcedẽtibus est notus & de solo ẽtit Spũsancto: qm̃ de Filio constat ꝓ missiõe visibilis missꝰ ẽ eũverbũ caro factũ est.

¶ In corpore duo facit. Primo respõdẽ quæsito vniuersalius quãquẽ situm fuerit. i. non solũ de Spiritusancto sed Filio. Secundò ponit differẽtiam inter modum vtriusque missionis.

¶ Quo ad primũ cõclusio est: Conueniens fuit Filium & Spũsanctum visibiliter mitti: probatur sic: Modus cõnaturalis hominis est, vt per visibilia ad inuisibilia manu ducatur: ergo inuisibilia Dei oportuit homini ꝑ visibilia manifestari. ergo sicut seipsum & æternas ꝓcessiones per visibilia Deꝰ hominibus quodãmodo demõstrauit: ita cõueniens fuit, vt inuisibiles missiones personarum, secũdũ aliquas visibiles creaturas manifestaret. hoc autẽ est ipsas visibiliter mitti. prima cõsequẽtia ꝓbatur: quia Deus ꝓuidet omnibus fm vniuscuiusque modum: reliqua sunt satis rationabilia.

Cap. 4. 5. & 9.

¶ Quo ad secũdũ differẽtia est, quia est Filius missus visibiliter tãquã sanctificationis autor, vt patet in processu sacræ scripturæ. Spũs aũt sanctus tãquã sanctificationis indicũ, vt in baptismo Christi apparet. Rõ aũt huius differẽtiæ satis accõmoda redditur ex conditionibus notionalib⁹: quia, scilicet Filius est principiũ Spiritus: ipse autem Spiritus est dõnum, inquãtum procedit vt amor: vt ex supradictis patet.

¶ *Super Quæst. quadragesimæ tertiæ Art. octauũ.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primò refert duas opiniones: secundo saluat vtrãque: tertiò excludit obiectionẽ ibi, Non autẽ propter hoc homo, & quoniã oña ordinatè, fuit in litera ac clarè non opus est mora. Ad euidentiã eñ huiⁿ qõnis, scito, ꝙ optima via oẽs difficultates solvendi, est dicere, ꝙ missio est nomẽ multiplex habẽs multas intentiones secũdũ modũ nominantũ: vt in v. Meta. & quod intẽtiões eiⁿ sunt hæ q̃ narrãtur in litera, scilicet ipso nihil à mittẽte fan se, & nouũ modũ essendi. Et rursus p̃ missio missi ẽm se ab aliquo, & secũdũ nouũ modũ essendi à mittente, & secũdã intentio reducitur ad primã, cũq̃ ad posteriorẽ. Et propterea in 1. ar. huius qõnis Autor dixit, ꝙ de rõne missionis est processio missi à mittente: loquebatur enim de primaria ĩtentione missionis, hic autẽ non oblitus distinguit, vt secũdã intentionẽ eiusdẽ adiceret, præsertim ob reuerentiam Aug. Sanctorũ & Magistri ĩ 15. dist. 1. vbi 9. & 10. diffusè rationẽ sedẽ inẽtiõisinuenies.

Q. 11. a. 11.

f. cap. 6.

¶ 6. Præterea, Si Spũssa visibiliter mittatur, hoc nõ est nisi ad manifestãdum inuisibilẽ missionẽ, quia inuisibilia per visibilia manifestantur. Ergo ad quẽ missio inuisibilis facta nõ fuit, nec missio visibilis fieri debuit: & ad oẽs ad quod fit missio inuisibilis, siue in nono, siue in veteri testamẽto, missio visibilis fieri debet. Quod patet esse falsum. Non ergo Spũssanctus visibiliter mittitur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Mat. 3. quod Spiritusſanctus descendit super Dominum baptizatum in specie columbæ.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ Deus prouidet omnibus secũdũ vniuscuiusque modum. Est autẽ modus cõnaturalis hominis, vt per visibilia ad inuisibilia manu ducatur (vt ex supradictis patet.) Et ideo inuisibilia Deo oportuit homini p. visibilia manifestari. Sicut igitur seipsũ Deus & processiones æternas personarũ per creaturas visibiles ſm aliqua indicia hominibus quodãmodo demonstrauit: ita conueniens fuit vt etiam inuisibiles missiões diuinarũ personarũ ſm aliquas visibiles creaturas manifestarentur. Aliter tamen Filius & Spiritusſanctus. Nã Spiritusſan. inquantum procedit vt amor, competit esse sanctificationis donum: Filius autem inquantum est Spiritusſancti principiũ, competit esse sanctificationis huius autorẽ. Et ideo Filius visibiliter missus est tanquam sanctificationis autor: sed Spiritusſa. tanquam sanctificationis indicium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Filius creaturam visibilem in qua apparuit, in vnitatem personæ assumpsit: sic, vt quod de illa creatura dicitur, de filio Dei dici possit. Et sic ratione naturæ assumptæ Filius dicitur minor Patre. Sed Spiritusſa. nõ assumpsit creaturam visibilem, in qua apparuit in vnitatem personæ, vt quod illi cõuenit, de illo prædicetur. Vnde nõ poteſt dici minor Patre, propter inuisibilem creaturam.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd missio visibilis Spiritusſancti nõ attenditur secundũ visionẽ imaginariam quæ est visio prophetica: quia, vt Aug. dicit 2. de Trin. visio prophetica non est exhibita corporeis oculis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales corporum imagines. Colũbam verò illam & ignem oculis viderunt quicunque viderũt. Neque iterũ sic se habuit Spiritusſanctus ad huiusmodi species, sicut filius ad Petram: quia dr̃, Petra erat Christus. Illa enim petra iã erat ĩ creatura, & per actionis modum vũcupata est nomine Christi, quam significabat. Sed illa columba & ignis ad hæc tantum significanda repente extiterunt. Sed videntur esse similia flammæ illi quæ in rubo apparuit Moysi, & illi columnæ, quã populus in eremo sequebatur, & fulguribus ac tonitruis, quæ fiebant, cum lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarũ corporalis extitit species, vt aliquid significaret atque prædiceret. Si igitur apparet, quòd missio visibilis neque attenditur secundum visiones propheticas, quæ fuerunt imaginariæ & non corporales, neque secundum signa sacramentalia veteris & noui Testa. in quibus quædam res præexistentes assumuntur ad aliquid significandum, Sed Spiritusſanctus visibiliter dicitur esse missus, inquantum fuit monstratus in quibusdam creaturis, sicut in signis ad hoc specialiter factis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ licet illas creaturas visibiles tota Trinitas operata sit, tamen factæ sunt ad demõstrandum specialiter hãc vel illam personam. Sicut enim diuersis nominibus significatur Pater & Filius & Spiritusſan. ita etiã diuersis rebus significari potuerunt, quamuis inter eos nulla sit separatio, aut diuersitas.

In corp.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ personam Filij declarari oportuit, vt sanctificationis autorem (vt dictum est.) Et ideo oportuit quòd missio visibilis Filij fieret secũdum naturã rationalem, cuius est agere, & cui poteſt competere sanctificari. Indiciũ autem sanctificationis esse potuit quæcunque alia creatura. Neque oportuit quòd creatura visibilis ad hoc formata, esset assumpta à Spiritusſancto in vnitatem personæ, cum non assumeretur ad aliquid agẽdum, sed ad indicandum tantum. Et propter hoc etiam nõ oportuit, quòd duraret, nisi quandiu perageret officium suum.

¶ Ad quintum dicendum quod illæ creaturæ visibiles formatæ sunt ministerio angelorum: non tamen ad significandum personam angeli, sed ad significandam personam Spiritusſancti. Quia igitur Spiritusſanctus erat in illis creaturis visibilibus sicut signatum in signo, propter hoc secundum eas Spiritusſanctus visibiliter mitti dicitur & non angelus.

¶ Ad sextum dicendum, quòd non est de necessitate inuisibilis missionis, vt semper manifestetur per aliquod signum visibile exterius: sed sicut dicitur 1. Cor. 12. manifestatio Spiritus datur alicui ad vtilitatem sanctæ Ecclesiæ. Quæ quidem vtilitas est, vt per huiusmodi visibilia signa fides confirmetur & propagetur. Quod quidem principaliter factum est per Christum & per Apostolos, secundum illud Hebr. 2. Quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est. Et ideo specialiter oportuit fieri missio visibilis Spiritusſancti ad Christum, ad Apostolos, & ad aliquos primitiuos Sanctos, in quibus quodammodo Ecclesia fundabatur, ita tamen, quòd visibilis missio facta ad Christum, demõstraret missionem inuisibilem: non tunc, sed in principio suæ conceptionis ad eum factam e. Facta autem est missio visibilis ad Christum in baptismo quidem sub specie columbæ, quod est animal fœcundum, ostendendum in Christo autoritatem donandi gratiam per specialem regenerationem: vnde vox Patris intonuit (Hic est filius meus dilectus) vt ad similitudinem vnigeniti alij regenerarentur. In transfiguratione vero sub specie nubis lucidæ ad ostendendum exuberantiam doctrinæ. Vnde dictum est, Ipsum audite. Ad Apostolos autem sub specie flatus, ad ostendendam potestatem ministerij in dispensatione sacramentorum. Vnde dictum est eis, Quorum remiseritis peccata remittuntur eis. Sed sub linguis igneis ad ostendendum officium doctrinæ. Vnde dicitur quòd cœperunt loqui variis linguis. Ad Patres autem veteris Testamenti missio visibilis Spiritusſancti fieri nõ debuit, quia prius debuit perfici missio visibilis Filij, quàm Spiritusſancti, cum Spiritusſanctus manifestet Filium, sicut Filius Patrem. Fuerunt autem factæ visibiles apparitiones diuinarum personarum Patribus veteris Testamenti. Quæ quidem missiones visibiles dici non possunt: quia non fuerunt factæ (secundum August.) ad designandum inhabitationem diuinæ personæ per gratiam, sed ad aliquid aliud manifestandum.

Lib. 2. de Trin. c. 17.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum aliqua persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit æternaliter.

2. dist. q. 1. a. 1. q. 1. ad 1. & 2. cõc. 6. 15. & 6. & o. 3. c. a. 06. & 69. & op. 15. cap. 9.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd nulla persona diuina mittatur, nisi ab ea qua procedit æternaliter. Quia sicut dicit Aug. 4. de Trini. Pater à nullo mittitur, quia à nullo est. Si ergo aliqua persona diuina mittitur ab alia, oportet quòd sit ab illa.

1. dist. q. 5. Lib. 10. qũ. 1. a. 2. ad 5. in. Cap. vlt.

¶ 2. Præterea, Mittens habet autoritatem respectu missi, sed respectu diuinæ personæ non potest habari autoritas, nisi secundum originem. Ergo oportet quòd diuina persona quæ mittitur, sit à persona mittente.

¶ 3. Præterea, Si persona diuina potest mitti ab eo à quo non est, nihil prohibebit dicere quod Spiritusſanctus detur ab homine quamuis non sit ab eo. Quod est contra Aug. 3. de Trin. Ergo diuina persona non mittitur nisi ab ea à qua est.

Lib. 15. ca. 26.

¶ SED CONTRA est quod filius mittitur à Spiritusſancto. secundum illud Isa. 48. Nunc misit me Dominus Deus & Spiritus eius, Filius autem non est à Spiritusſancto. Ergo persona diuina mittitur ab ea à qua non est.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ circa hoc inueniuntur aliqui diuersimode locuti esse. Secundum quosdam enim persona diuina nõ mittitur nisi ab eo, à qua est æternaliter. Et secundum hoc cum dicitur filius Dei missus à Spiritusſancto, referendũ est hoc ad humanam naturam, secundum quam missus est ad prædicandum à Spiritusſancto. Aug. autem dicit 2. de Trinit, quòd Filius mittitur & à se & à Spiritusſancto: & Spiritusſanctus etiam mittitur & à se & à Filio, vt sic mitti in diuinis non conueniat cuilibet personæ, sed solum personæ ab alio existenti: mittere autem conueniat cuilibet personæ. Vtrunque autem habet aliquo modo veritatem, quia cùm dicitur aliqua persona mitti, designatur & ipsa persona ab alio existens, & effectus visibilis, aut inuisibilis, secundum quẽ missio diuinæ personæ attenditur. Si igitur mittens designetur vt principiũ personæ quæ mittitur, sic non quælibet persona mittit, sed solum illa cui cõuenit esse principium illius personæ. Et sic Filius mittitur tantùm à Patre d, Spiritusſanctus autem à Patre & Filio. Si verò persona mittens intelligatur esse principiũ effectus, secundum quem attenditur missio, sic tota Trinitas mittit personam missam. Non autem d propter hoc homo dat Spiritum sanctum, quia ne effectum gratię potest causare. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

D.901. D.430.

QVÆST.

¶ Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum primum.

IN titulo omne ens, non stat pro omni re alia à Deo, alioquin superflueret sequens articulus, sed stat ꝙ omni re quæ propriè dicitur ens, vt sunt apud nos composita: & in superioribus, quę subsistunt, ly creatum non propriè sumitur: quoniam in toto decursu huius art. nulla sit difficultas de causalitatis mõ significato per creationem: sed significat ly creatum in proposito, causatum effectiuè. hoc enim intendit discutere. Vnde hic idem titulus in distinctione articulorum huius quæstionis proponitur in litera: primo, sic, Vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium, vbi manifestè patet quod diximus: & idem etiam ostendit litera in conclusione responsiua. Vsus est autem Autor nõ casu ly causa efficiens & ly creatum, sed ea rõe vt ostenderet quòd gratia materię hęc duo coincidunt, omne ens est creatum, & omne ens est factũ à Deo, &c.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quę sic affirmatiuè: Nec esse est omne quod quocũque modo est à Deo esse. & ꝙ hoc sic, Omne inuentum in aliquo per participationem causatur, ab eo cui inest per essentiam. Sed esse inuenitur in omnibus aliis à Deo per participationẽ & in Deo per essentiam. ergo omnia alia entia causata sunt ab ipso Deo. Maior manifestatur in ferro ignito & igne. Minor vero quo ad Deum probatur ex quæstione tertia, in qua probatum est quod Deus est ipsum esse sub sistens, quo ad alia verò à Deo sic: esse subsistens, nõ est nisi vnum: ergo omnia alia à Deo non sunt suum esse: ergo participant esse. Antecedens & probatũ dicitur quæst. septima articulo primo ad tertiũ. & clarius articulo secũdo eiusdem quæstionis: & manifestatur exẽplo, sicut si albedo esset subsistens &c. & additur ratio, quia multiplicatio est secundum recipientia. Et confirmatur ratio autoritatibus Platonis & Arist.

¶ Circa hanc rationem multa sunt aduertenda, & circa literam & circa rem. Circa literam quidẽ aduerte primo, quòd quum in conclusione dicit, omne quod quocunque modo est significatur omnis modus entis constituiuus cuiuscunque generis, & non communis seu transcendens modus, quo ens distinguitur per actum & potentiam: ita quòd sensus est, omne quod est quid, quale, vel quantum, &c. & nõ est sensus, omne quod est actu, vel potentia. dico autem hoc propter materiam primam quæ sequenti referuatur articulo: & propter ipsum actum essendi de quo verificari non põt quod est suũ esse, quod tamen in minore subsumitur de omni alio à Deo. Aduerte secundo, qd̃ pro eodem reputat litera, quod omnia alia à Deo non sunt suum esse, & participant esse. Quo ad rem verò scito quòd illa ratio in terminis cõmunibus communis est sapientibus fere omnibus: dissensio autem est in expositione terminorum & probationibus. Ad euidentiam igitur maioris, scito quod illa cõis est Platonicis & Peripateticis, si illud per essentiam inuenitur, & est ꝙ positio secundum se immediata: quo ad nos autem manifestatur: quia imperfecta à perfectis, & per aliud à per se naturaliter deriuantur. Vocatur autem res per essentiam, quando habet tres conditiones. Primò, quod est ipsa natura, puta bonitas vel albedo. Secundo, quod non est contracta quouis modo: quòd dico propter animã intellectiuam & imaginarias positiones, si albedo vt quatuor separetur, & sic conseruaretur absque etiam quantitate. Tertiò, quod est in seipsa naturaliter subsistens: quod dico propter modũ significãdi nominis abstracti: res enim Albedinis nomine significata, nõ est albedo per essentiam nisi secundum modum significandi. Res autem per participationẽ constituitur ex contractione latitudinis alicuius rationis formalis quouis modo contingat siue substãtiuè gradualiter, siue quouis alio modo.

Q. 3. art. 4.

Q. 11. a. 3. & 4.

¶ Circa ninorem nota quod omnes concedunt solum Deum esse ens per essentiam: diuersimodè tamen exponunt. Scot. enim in primo quæstione tertia ad tertium principale: & distinctione octaua ad secũdum iuxta primam quæstionem exponit. ideo Deum dici ens per essentiam: quia esse eius est perfectissimum, & infinitum, & ideo creaturam dici ens per participationem, quia esse eius est pars, id est minus respectu ipsius esse quod natum est esse infinitum: & ideo reduci ad infinitum vt imperfectum ad perfectum. A sancto Thoma autẽ Auicen. Boet. Alpharabio & Algazele exponitur: quia esse est ipsa quidditas Dei: in creaturis vero esse est actualitas quidditatis contracta per illam. Et propterea in litera ex subsistentia ipsius esse manifestatur, quod est per essentiam.

34 Text. 4.

¶ Circa probationem vtriusq; partis minoris aduerte diligẽter, quod subsistere solum, nõ facit rem subsistẽtem esse talem per essentiam, vt patet de subsistentiis separatis: & etiam compositis materialibus. Sed subsistere actus receptibilis secundum suũ ordinem constituit talem actum per essentiam: & negatio subsistentiæ cõstituit eundem per participationem. Vũ quia esse secundum suum ordinem est receptibilem in alio, & similiter sapientia: & bonitas, &c. & apud Plat. quidditates sensibiles receptibiles erãt in materia: ideo quodcunque horum si subsistat, est tale per essentiam, esti non subsistat, per participationẽ. Et propterea in litera datur exemplum de albedine quàm constat esse formam receptibilem in alio. Et quoniã naturaliter subsistere includit irreceptibilitatẽ, & non subsistere receptionẽ in alio, propterea in litera subsistentia ad recipi declinatur, dũ dicitur quod albedo nõ multiplicatur nisi secũdum recipientia. Restãt ẽũ hic duo dubia. Alterum superius præactũ, & infrà discutiendum, scilicet an multiplicatio individuorum eiusdem rationis sit solũm penes recipientia. Alterum an verum sit quod omnia alia à Deo non sunt suum esse, quod in Commentariis de ente & essentia ea. quinto requirebitur: ibidem quoque multa pertinentia ad vnitatem ipsius esse per essentiam ex eius irreceptione reperies: vnde & hic pertranseo.

Text. 6.

¶ Circa vim huius rationis aduerte duo. Primò quòd licet non concludat explicitè, nisi ergo omne ens est à Deo, omittendo quod effectiuè, pro constanti tamen relictum est, quod effectiuè: quoniam cùm naturalissimum sit vnicuique agere sibi simile, & impossibile sit aliquid aliud perfectius suam similitudinem efficere quam id quòd est tale per essentiam: consequens est necessario, quòd ipsum sit primum faciens talia per participationem, nisi fortè inuenitur aliquid eminentius præhabens illud: quod in proposito non habet locum, cum nihil possit etiam cogitari eminentius ipso esse per essentiam. Secundo, quòd Autor tractans de creatione hic subtilissima arte vsus est: processit namque ex verè propriis. Creare enim, cùm nihil aliud sit quàm facere quòd res sint & non includat quod sint tales vel tales, idem est quærere creatorem entium omnium, & causam effectiuam omnium inquantum entia, vt etiam inferius clarius patebit. Non potest autem magis propria causa entium inquantum entia sunt, assignari, quàm esse per essentiam, vt sic sicut viuentium (inquantum viuentia) vita per essentiam, & verorum (inquantum vera) veritas per essentiam:

QVÆSTIO QVADRAGESIMA quarta, de processione creaturarum à Deo, & de omnium entium prima causa, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationẽ diuinarum personarũ considerandũ restat de processiõe creaturarum à Deo. Erit autẽ hæc cõsideratio tripartita, vt primo cõsideretur de productione creaturarũ. Secũdo, de earum distinctione. Tertio, de cõseruatione & gubernatione. Circa primum tria sunt cõsiderãda. Primo quidẽ, quæ sit prima causa entiũ. Secundo, de modo procedendi creaturarum à prima causa. Tertiò verò, de principio durationis rerum.

¶ Circa primũ quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum Deus sit causa efficiẽs omniũ entiũ.

¶ Secundo, vtrũ materia prima sit creata à Deo, vel sit principiũ ex æquo coordinatũ ei. ¶ Tertio, vtrũ Deus sit causa exẽplaris rerum, vel sint alia exemplaria præter ipsum.

¶ Quartò, vtrum ipse sit causa finalis rerũ.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum sit necessarium omne ens esse creatum à Deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod non sit necessariũ omne ens esse creatum à Deo. Nihil enim prohibet inueniri rem sine eo quod non est de ratione rei: sicut hominem sine albedine. Sed habitudo causati ad causam non videtur esse de ratione entium, quia sine hac possunt aliqua entia intelligi. Ergo sine hac possunt esse. Ergo nihil prohibet esse aliqua entia non creata à Deo.

¶ 2. Præterea, Ad hoc aliquid indiget causa efficiente vt sit. Ergo quod non potest non esse, non indiget causa efficiente, Sed nullum necessarium potest nõ esse: quia quod necesse est esse, non potest non esse. Cùm igitur multa sint necessaria in rebus, videtur quòd non omnia entia sint à Deo.

¶ 3. Præterea, Quorumcunque est aliqua causa, in his potest fieri demonstratio per causam illam. Sed in mathematicis non fit demonstratio per causam agentem, vt per Philosophum patet in tertio Metaphysicorum. Non igitur omnia entia sunt à Deo sicut à causa agente.

Text. 4.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Romanorum vndecimo capi. Ex hoc ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

¶ RESPONDEO dicendum quod necesse est dicere omne ens quod quocunque modo est, à Deo esse. Si enim aliquid inuenitur in aliquo per participationem, necesse est quod causetur in ipso ab eo cui essentialiter conuenit: sicut ferrũ fit ignitum ab igne. Ostensum est autem suprà, cùm de diuina simplicitate ageretur, quod Deus est ipsum esse per se subsistens. Et iterum ostẽsum est, quod esse subsistẽs non posset esse nisi vnũ sicut si albedo esset subsistens, non posset esse nisi vna, cum albedines multiplicentur fin recipientia. Relinquitur ergo quod omnia alia à Deo non sint suum esse, sed participãt esse. Necesse est igitur, quòd oña quę diuersificantur fin diuersam participationẽ essendi, vt sint perfectius, vel minus perfectè, causari ab vno primo ente, quòd imperfectissimè est. Vnde & Plato dixit, quòd necesse est ante omnẽ multitudinem ponere vnitatẽ. Et Arist. dicit in secundo Metaphysicorum, ꝙ id quod ex maximè ens & maximè verũ est causa omnis entis & omnis veri: sicut id quòd maximè calidum est, est causa omnis caliditatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd licet habitudo ad causam non intret diffinitionem entis, quod est causatum, tamen sequitur ad ea quæ sunt de eius ratiõe: quia ex hoc quod aliquid per participationem est ens, sequitur quod sit causatum ab alio. Vnde huiusmodi ens non potest esse quin sit causatum, sicut nec homo quin sit risibile. Sed quia esse causatum non est de ratione entis simpliciter, propter hoc inuenitur aliquod ens non causatum.

¶ Ad secundum dicendum, quod ex hac ratione quidam moti fuerunt ad ponendum quod id quod est necessarium, non habeat causam, vt dicitur in 8. Physic. Sed hoc manifestè falsum apparet in scientiis demonstratiuis, in quibus principia necessaria sũt causę cõclusionum necessariarum. Et ideo dicit Arist. in 5. Metap. quod sunt quædam necessaria, quæ habent causam suę necessitatis. Non ergo propter hoc solum requiritur causa agens quia effectus potest non esse, sed quia effectus non esset si causa non esset. Hæc enim conditionalis est vera siue antecedens & consequens sint possibilia, siue impossibilia.

¶ Ad tertium dicendum, quod mathematica accipiuntur, vt abstracta secundum rationem e, cum tamen non sint abstracta secundum esse. Vnicuique autem competit habere causam agentem, secundum quod habet esse. Licet igitur ea quæ sunt mathematica, habeant causam agentem: non tamen secundum habitudinem quam habẽt ad causam agentem, cadunt sub considerationẽ mathematici. Et ideo in scientiis mathematicis non demonstratur aliquid per causam agentem.

27 d

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum materia prima sit creata à Deo.

essentiam;iuxta autoritatē secundi Met. & propositionē 18.lib.de causis subintellecta proptietate causæ effectiuæ,quæ est facere sibi simile. ¶ In responsione ad primum esse dubium an relatio creationis passiuè distinguatur realiter à re creata:sed de hoc erit sermo,art.1.q.quadragesimæ quintæ. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio formalis consistit in negatione illius maioris, q̃ non potest non esse nō indiget causa efficiente seu non indiget causa dante sibi quòd sit & ratio assignatur in litera: quia est fallacia consequentis,à pluribus causis veritatis,&c.Indige re enim causa efficiente cōtingit ex duobus:vel ex eo quod potest esse & non esse, vel ex eo quod non esset si causa in quantum causa non esset,id est si ab alio nō haberet illud esse. hunc enim sensum Causæ nomen insinuat.Et hāc interpretationem diligenter notato, per eā enim soluitur dubitatio minus penetrantium hāc literā,& instantiū quòd non valet: hoc nō esset si illud non esset : ergo illud est causa huius, vt patet in correlatiuis & etiam in homine & risibili.homo enim nō esset, si risibile non esset, & tamen risibile nō est causa hominis. Cessant enim hęc omnia, si perspectum fuerit quòd litera de causa in quantū causa,& non de re, quæ est causa, absolutè loqtur. Valet enim A non esset , si causa illius non esset , id est si non concaseretur.ergo A eger causa. Illi autem interpretabantur de re quæ est causa materialiter.

Supra q. 14 arti.11. cor.Pet.d. 36. q.1. Bo veti. q. 1. ar.3.& po. q. 3.ar.5.& 4 & op. 3 ca. 69.q. 229 & 230 &Ro. 11.lec.1.& Ph. 8.lec.1. Tex. 62.

¶ Circa eandem respōsionē diligenter aduerte, quòd Autor explicitè concedit plura entia necessaria : quòd etiam probat in secundo contra Gen. c.p.3. Et scito, quòd secundum rē nulla forte est dissentio Scoti ab Autore:sed tm modo in vocabulis,q̃m Scotus & alij sequaces eius nomine Necessarij simpliciter intelligunt id qd nulla potentia potest non esse:& sic solum Deum dicunt necessarium simpliciter.S.Tho.aūt Peripateticis sermonibus assuetus, iuxta intentiones quinti Meta.necessarium simpliciter vocat id quod non potest non esse per potentiam in se.Et propterea cōcedit & probat multa entia necessaria simpliciter. Et reuera:quia iudicium de rebus debet dari & dici fm propria ipsarū rerū,& non secundum extranea:rationabilior est nominatio Autoris q̃m multa entia sunt quæ in se nullā habent potentiā ad nō esse.& sic verū est simpliciter, quòd non possunt non esse,& consequenter quòd sunt entia necessaria,quātūs fm potentiam logicā,& potētiam in alio,s.Deo omnia alia à Deo possunt non esse. Et hinc habes quam pueriliter (ne dicā ignoranter) præsumpserūt quidam dicere,quòd verba S.Th.in hac materia malē sonant. Attendant naturis rerum,sermoni formali ac proprio,& inēctionibus metaphysicis:& deprehendent cæcitatem proprianī. ¶ Circa eandem responsionem nota,quòd quidam autoritates allatas in litera ex quinto Met.tex.6 & 8.Phy.tex.15. dicunt non esse ad propositum:quia Arist.loquitur de complexis & non de incomplexis.Sed rudis valde interpretatio hæc est.Tum quia 8.Phys.hoc dicit tractando de principio motus æterni contra Democritum volens quòd rei æternæ quærenda sit causa:& ad hoc manifestandū inducit de triangulo habēte tres angulos.Tum quia 5.Met.postquā de cōplexis tractauit,subdit duplex esse necessariū,s.ex se & ab alio & vult quòd necessariū ex se sit omnino simplex , & loquitur de Deo. Tum quia causa complexorum in essendo est causa in rerum natura illius esse quod sub affirmatione vel negatione subiacet,quod cōstant esse incōplexum:omnis nāque cōplexio in sola est anima.

Cap.71

261

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum secundum.*

IN titulo creatum non accipitur proprie, vt distinguitur contra creatū,sed vt distinguitur contra increatum,s.in causatum effectiuè. ¶ In corpore duo facit. Primo ponit tres ordines causarum efficientium, paulatim à Phylosophis inuentos.Secundo ibi,hoc igitur,respōdet quæsito. ¶ Quo ad primum, quatuor dicit.Primo primum ordinem causarum transmutationū accidentalium.Secundo,fm ordinem causarum transmutationū substātialium:Tertio ibi:Sed considerandum est,conuenientia inter hos ordines,inter se,& consistit in hoc quòd vtrobique Philosophi causas agentes particulares rebus assignauerunt,qd probatur:quia vtroque mō considerauerunt res particulare particulariter,scilicet inquantum est tale ens:vel inquantum est:hoc ens,qd probatur:quia sicut subiectum per formam accidentalem cōtrahitur ad determinatum modum essendi, ita materia prima per formam substantialem ad determinatam spem, Quarto rerūm ordinē ponit causarum & in eo est cā entiū inquantum sunt entia:& inuestigata dr hæc cā ex cōsideratione entiū, nō solū fm quod sunt hæc vel illa,vt in prioribus, sed secundū q̃ sunt entia. ¶ Circa hos causarū ordines aduerte primo, quo sumat ens, seu esse in loco. Tres enim hic ponuntur rerū conditiones,s.esse accidentale, esse substātiale & esse absolutē,q̃ inter se non vniformiter distinguūtur.Nā inter esse substātiale & accidentale manifesta est disparatio. Esse aūt absolutē nō est tertia res sed se hēt ad illa , quasi sicut animal ad tale & tale animal. Et propterea , quamuis semper quū sit aliquod esse siue substantiale, siue accidentale fiat esse, sicut quum fit homo fit animal:& quum album fit coloratum. Non tm semper esse , sit p se sed quandoque per accidēs & quādoque per se quū quidē fit esse per accidens , ab omni causa fit & extra præsens est propositū:quū aūt fit per se à sola cā entis inquantum ens fit. Et hoc mō præsens litera de ipso esse seu ente loquit : & hoc insinuat illa specificationis nota inquantū entia. Et propterea in litera dicitur q̃ considerantes cās transmutationum tam substātialiū q̃ accidētaliū : consideraueruūt res sub quadā particulari cōsideratione,i. secundum quandā rōnem specialē & non secundum rationem vniuersalissimam , i. consideraueruūt inquantum sunt hæc puta homo, bos,animal , &c.vel talia , puta grauerarum, album, dulce , &c. non inquantum sunt.

136

336

¶ Circa cōuenientiam inter primos ordines & differentiā eorum à tertio,dubiū occurrit quātum valet ratio reddita in litera:dum dicitur q̃ quia materia contrahitur per formā sicut substantia,&c.ideo vtrobique cōsideratæ sunt rationes, & causæ particulares , & ppterea restat considerandum ens secundum q̃ ens,& causa prima ac vniuersalissima.Hæc satis ambigua sunt & propter autoritatē & propter rōem.Propter autoritatem quidem:quia vt patet 12.Met.tex.28.causæ entis inquantum ens sunt causę facientes substantiā ex pura potentia.Et 5.Phys.text.9.dicitur, quod in gūratione substantiali fit ens simpliciter ex non ente simpliciter:ergo fit ens secundū quod ens & idē millies habetur in Phi.Ari.Propter rōem aūt quia fieri ens inquantum ens,& inquantum ens :actu,idē est:quoniam potentia est conditio diminuens,vt dr 4.Met.com. 15.sed ens in actu fit per se ex ente in potētia pura:ergo per trāsmutationē substātialē fit ens inquantum ens.Et sic differentia assignata in litera nulla est, & ratio eius fuit:quia materia est contrahatur,non tm contrahitur quā secundum se fit , sed quia ex cōtractione accipit esse in actu simpliciter:q̃m secundum se neque quid nec quale,neque aliquid est aliorū gūtum,vt dicitur 7.Met.tex.8.¶ Circa ipsum tertium ordinē,dubium occurrit falsum supponit q̃ ens inquātum ens habeat causam effectiuam.Si enim ens inquātum ens haberet causam effectiuam omne ens haberet cām effectiuā: secundum quod est ens,& sic Deus vt ens esset causatus,&c.& valet sequela: etiā si ly inquantū teneatur specificatiuè,vt patet quum dr ens , est subiectū Met.ergo omne ens,secūdum quòd est subiectum Met. ¶ Antequam ad hoc respondeatur secunda pars corporis articuli tractanda est,vt simul omnia patēant,quoniam connexa sunt.Respondet igitur Autor quæsito affirmatiuè,s. oportet materiam primam esse creatā ab vniuersali entium causa quæ Deus est.Probatur:causa entium,inquantum entia est causa entium secūdum omne illud quod pertinet ad esse ipsorum q̃ocunque modo:ergo oportet materiam primam esse ab vniuersali entium causa : consequentia patet & antecedens infertur in litera ex præmissa differentia inter causam entiū inquantum entia & causa trāsmutationū,s.q̃ istæ sunt causæ entium inquantū hæc, vel talia illa,inquantū sunt entia. ¶ Cit ca aās huius rationis dubiū occurrit: quantum valeat A est cā entiū inquātum entia:ergo est causa omnis eius qd pertinet ad esse eorū. Quum non valeat A est cā hominis inquantum homo: ergo est causa omnis eius quòd pertinet ad esse hominis & similiter de causa bouis,& cæterorum.Et quòd non valeat, patet,ꝑ fingamus ideas Platonicas esse per se causas sensibilium:cōstat enim q̃ idea hominis esset cā hominum,vt sic:& tm non causaret materiam quæ tamen est pars hominis : & idē indicium de quocunque transmutante est. ¶ Ad euidentiam harum difficultatum,prēlibandum est q̃ sit per se.Iuxta doctrinam igitur primi Physi. tex.76.dupliciter in communi loquendo contingit fieri aliquid, scilicet per se & per accidens. Et vt ibi dicitur , illud sit per se cuius ratio immediate ante hoc non fuit. Illud verò sit per accidens, cuius ratio antequam fieret,

Tex. 52.

ret,erat exēplū primi q̃n coloratū fit ex nō colorato:exēplum secundi q̃n ex nigro fit coloratū,quia fit albū.In nigro nō fiērat coloratum:& rō huius differentiæ assignatur ibidē optima,s.quia nullū agens per se intendit facere id q̃ est,sed q̃ non est,vt fit.Et sumitur ly ex in proposito non vt denotat habitudinē subiecti sed ordinem durationis ad terminum à quo,ita quod significat idem quod post , vt patet ibidē. Ens igitur dupliciter contingit fieri,ꝑ accidens, & per se.Per accidēs quidē fit q̃n factio inuenit ens seu quando fit ex ente, sicut quando coloratū fit ex nigro. Per se autē quando fit ex non ente, sicut quum coloratum fit ex non colorato propter eandē cām. Et quo niam omne trāsmutans aliquod ens ī actu inuenit, ex quo facit aliud ens in actu : ideo nullū trāsmutans facit per se ens sed per accidēs tantum.Ex quo enim inuenit ens licet non illud quod intēdit generare, non ideo agit per se vt faciat ens:sed accidit vt intendendo facere tale ens, faciat etiā ens:vnde si non intenderet facere nisi ens , non ageret, quia iam ante actionē suam est.Si itaque Peripatetica hæc doctrina, & optime fundata sup cōtinua experiētia & ratiōe vera est,oportet dicere quòd sicut ad hoc quòd coloratū fiat p se oportet quod nō p̃fuerit coloratū, ita ad hoc q̃ ens fiat per se , oportet quod non præfuerit ens , hoc autē est nihil prææte , & totum fieri non ex aliquo. Et sic oportet quod si ens fit p se , quòd fiat post nihil ipsius entis.Et ex his patet ratio dictorum in litera ex eo nāque quòd transmutans oē inuentum subiectum determinat , manifestē patet sequela quòd non facit ens sed determinat id hoc,vel illud. Materia enim prima etsi secundum se nō sit quod, vel quale,est tamen tali pacto ens quod vnumquodque ex se produci bile seipsa ponit extra nihil.est enim aliquid omnium. Et propterea merito impedit causationem entis in eo q̃ ens,& ab agente per se ens, oportet produci effectum totum syncategorematicè vt in litera dicitur. ¶ Ad primum ergo dubium dicitur quòd de causis intrinsecis loquendo , eædem quamuis non eodem modo , sunt causæ entium in eo quòd entia:& transmutabilium vt sic,s.materia & forma,vt patet primo Phy.& 7.Met. Transmutabilia enim entia inquantū entia ex materia & forma constant,separata aūt à materia ex sola forma.De principiis quoq; extrinsecis loquēdo , pria transmutabiliū & entium vt sic materialiter coincidunt,q̃m Deus gloriosus est,& primus motor,& supremus finis,& primum essendi principium & propterea indistinctē q̃nque inuentur de causis entium in eo q̃ entia. & causis transmutationum. Oportet tm diligenter lectorem discernere q̃m formaliter,& q̃m materialiter sermo verificatur.Nos enim hic quia formaliter loquimur ideo cās entiū in eo q̃ entia à causis transmutatiōis separam⁹.Id vero quod additur ex 5. Phy. & similibus,non obstat:q̃n aliud est fieri ens simpliciter,& aliud est fieri ois fm quòd ens.Illud enim importat fieri ens ex pura potentia vt subiecto,hoc aūt fieri ens post non ens simpliciter. Ad rationē aūt concesso quòd idem sit fieri per se ens & ens in actu, negandū est q̃ ens in actu fit p se q̃n fit ex pura potētia,nunq̃ enim p se fit niū q̃n fit post nō ens in actu:hoc autem nūquam pōt p trāsmutationē cōtingere,vt patet ex dictis. Et caue ne fallaris nescieś discernere inter has ,ppositiones,ens in actu fit ex ente in potētia p se & ens in actu fit p se. In prima eā notat habitudo termini ad subiectū:& est vera: quia si ens in actu habet subiectū,eius subiectū p se est ens in potentia : & in hoc sensu ponitur in 12.Met.tex.8.In secunda aūt notatur habitudo termini ad suū fieri absolutē:& ,ppterea nūquam verificatur, q̃n ratio termini p̃rat. ¶ Ad fm dubium dr,quòd à specificatiua ad vniuersalē,nec valet cōsequētia simpliciter,nec cū nota specificationis formaliter loquēdo.Nō enim valet, Sortes est crispus fm quo capillatus:ergo oīs capillat⁹ vt sic est crispus,&c. vñ cū in ista,ens inquantū ens habet causas , teneat ly inquantum specificatiuè,q̃n sensus est,q̃ ens habet cās non solum fm speciales rationes essendi, puta humanū,equinū,&c.sed etiā secundū ipsam entis rationē, quāuis nō in quolibet,q̃a nō in Deo,non solū enim Sortes depēdet q̃a est hō, vel animal: sed et q̃a ē,&c.De instātia verò allata,nihil nocet : q̃a tenet gratia materiæ. ¶ Ad tertiū verò dubiū dr,quòd formaliter loquēdo,in omni materia valet, A est cā effectiua per se B.inquantum B. ergo causa est omnis eius quod pertinet ad esse B.vt sic,alioquin non esset sufficiēs & per se propria causa B. & sic propria causā hōis inquantum homo, est causa omnis eius quod pertinet ad hominis esse,vt sic,& similiter causa entis inquantū ens, est cā omnis eius q̃ pertinet ad ens,vt sic:& in hoc nō est differentia. Sed disparitas est in vlteriori consequentia,gratia materiæ. Quū enim inter ens, & reliqua specialia,puta hominē, animā, &c.tm distet , q̃ in aliis aliud est materia absolutē , & aliud materia vt ē ens, quoniā materia absolutē est ingenerabilis & incorruptibilis : vt autē est propria hominis,est ab agēte hominem. In ente verò,idē est materia , & materia vt entis: quoniam materia absolutē non nisi entis esse potest:ideo in terminis specialibus nō valet sequela,A est causa per se hominis, ergo est causa omnis eius quod pertinet ad hominem sed oportet addere vt sic, & post modū non valet vlterior sequela : ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse hominis,& ergo est causa materiæ quæ est pars hominis : sed in termino vniuersalissimo , s. ens valet primo,A est causa entis vt ens , ergo est causa omnis eius quod pertinet ad ens vt sic & valet vlterius : ergo est causa omnis eius q̃ pertinet ad ens : & ergo est cā materiæ,quę est pars entis,vt in litera inferr.

236

Ar. 1.

Quæst.46. ante med.

Q.15.art.1.

73 85

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquinta Articulum tertium.*

IN titulo causa exemplaris nō est quinqu genus causæ : sed coordinatur in quinto Metap.inter causas formales : est enim causa formalis rei , separata tm. Nec vocatur exemplar ars factiua rei, sed id ad cuius imitationem ars facit effectū : siue illud sit res extra animā , siue intus , siue sit idē quod ipsa ars,siue nō, formaliter enim loquimur. Præter Deū aūt dicitur directe cōtra positionē Pla.attributā, de exemplaribus sensibiliū , &c.

6 336

¶ In corpore est vna cōclusio risiua quæsito.Deus est primū exēplar omniū rerū:hæc conclusio primò probatur:secundo ibi,Possunt ēt in rebus creatis, manifestatur illa particula primū.Probatur:Determinatio formæ effect⁹ est à cā exēplari , & res naturales determinatas formas cōsequūtur:ergo determinatio formarū naturaliū reducē sicut in primū principiū in diuiná sapiētiam, q̃ ordinē vniuersi excogitauit : ergo in diuina sapientia sunt exēplares formæ omnium rerum. ergo ipse Deus est primum exēplar omnium rerum. Aūs pro prima parte declaratur in artificialib⁹ de exēplari tā intus q̃ extra. Quo ad secundam verò partem manifestum est , cōsequētia verò probatur, quia ordo vniuersi in rerum distinctione cōsistit. Cōsequētia aūt tertia probatur excludendo simul obiectionē quādā , Probatio est:quia illæ exēplares rōnes non sunt aliud realiter à diuina substantia. Obiectio verò est,quia huiusmodi formæ sunt multę,substantia verò Dei vna. Exclusio aūt obiectiōis est quod multitudo ista non multiplicat diuinam rē, sed respectum ad creatas seu creabiles res,vt in 15.q.paruit. Deinde declaratur cur dixerit in cōclusione ly primum, dicens quia possunt dari secundaria exemplaria perfectiora, siquidem entia exemplaria dici possunt inferiorum,vt Philosophi dicūt.

¶ Circa necessitatem exēplaris causæ,scito,quòd determinationē formæ effectus esse propriū effectū causæ exēplaris,vt in litera dicitur,inductiua experiētia manifestat. Videmus enim artifices formas artificialibus determinare fm qd ,ponunt petentes huiusmodi artificialia:ipsum aūt proponere, qd tale quid sit tm,&c.volo, est exēplar dare:ex quo certa datur forma effectus.Verumtē est qd hmōdi operationē non habet exēplar per seipsum , sed per agens diuersimodē tm,quia per agēs à proposito immediate:per agēs verò naturale mediatē,mediātē s.datore naturæ. Et sic ,p quāto op⁹ naturæ est op⁹ intelligētiæ:exēplaris cā ad determinādū oībus effectib⁹ formas necessaria ē.Et exēplaris cā sufficiētiā agētis siue naturalis,siue à ,proposito ñ tollit. Nec ipsa supfluit;sed in suo ordine idē facit qd agēs alio causādi gāre facit.

¶ Circa radicē cōclusionis rursus aduerte quod quia Autor supra determinationē formarū naturalium,quā manifestē videmus fundat processum suū ad ponendum Deum esse causam exemplarē:& Aristo.confutat Pla.credentem exēplaria esse præter particularia agentia,vt res certas formas sortiantur,ne errari hīc contingat dupliciter pōt ex determinatione formarum inserti q̃ sunt exēplaria. Vno modo sic,qd ex determinatis formis cōcludamus determinata exēplaria tanquam proximas rerū causas. Et sic falsum est,quoniam

periret principaliter actio agẽtis quæ sunt apud nos: bos enim nõ generaret bouẽ. Alio modo sic, vt ex determinatis formis, inquantũ ex eis cõsurgit ordo Vniuersi, cõcludamus earũ exẽplaria in prima causa: quæ ordinẽ ex eo gitauit Vniuersi, tanquã partes idẽ æ ipsius ordinis. Et hoc est rationabile, eo quod exẽplar alicuius totius perfectẽ nõ habetur, nisi propria partium exẽplaria habeantur. & sic manifestẽ hoc ꝓcedit: vnde non aufertur causalitas proximarũ causarum, sed cùm opus naturæ sit opus intelligentiæ, primæ rationes naturalium operum assignãtur. Et sic habes vim primæ consequentiæ.

¶ In respõsione ad secundũ habes glossam il lius ꝓpositionis: Omne tale per participationẽ reducitur ad tale per essentiam, glossatur enim vel ad aliquid eminentius continens illud.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ quartæ Articulum quartum.*

IN titulo ly omniũ, distribuit pro omnibus rebus aliis à Deo: quoniã tractatus iste de causalitate Dei ad extra est.

¶ In corpore vnica est cõclusio, Diuina bonitas est finis rerũ omniũ. Probatur sic, Primum agens intẽdit solũm cõmunicare suã bonitatẽ & vnaquæque creatura intendit consequi illius similitudinem, ergo diuina bonitas est finis omniũ rerũ. Antecedẽs quo ad prima patte declaratur, ex differentia inter primum agens & reliqua agentia imperfecta, s. quod illa etiam agendo intendunt aliquid acquirere, quia similiter agunt & patiuntur. hic verò nõ propter acquisitionem, sed propter communicationẽ tantũm finis, agit: Quo ad secunda vero partẽ probatur: quia idem est finis agentis & patiẽtis vt sic, quamuis diuersimode. Consequentia verò probatur quo ad primum agens ex duabus propositionibus. prima est, ꝙ omne agens agit propter finem: quod probatur, quia alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc quàm illud: nisi casu. secunda est, idem est finis agentis & patientis. Quo ad creaturas vero, ex antecedẽti propositione, scilicet idem est finis agentis & patientis. ¶ Circa prædicta pro quanto ponunt quòd omniũ rerum, comprehendẽdo etiam primum agens, diuina bonitas est finis, aduerte quod Deus potest dupliciter sumi. Primo modo absolutè, & sic eius nullus est finis. Alio modo vt primum agens, & tunc dupliciter. Vno modo quantum ad rem, quæ est actio qua dicitur agens. Et sic rursus nullũ habet finẽ, quia actio Dei est eius substantia: & sic cõsueuit dici, ꝙ Deus agit propter finẽ non sui, sed aliorum, vt in quæst. 19. art. 1. ad primũ tactũ est. Alio modo formaliter secundũ rationem actionis, & sic habet suã bonitatẽ finem suæ actionis: quia omne agens, vt in litera dicitur, agit propter finẽ. Et cõfirmatur, quia finis est causa causarũ, id est causalitatis ceterarũ causarũ: ergo est causa causalitatis agẽtis, ꝙ est esse causam suę actionis. Si igitẽ finis ꝓpter quẽ agit Deꝰ est sua bonitas, ipsa erit causa quare Deꝰ agit. Et hoc expressũ conatur litera docere in corpore, & in respõsione ad primũ, distinguẽdo de agẽte propter finẽ consequendũ vel cõmunicandum, & in respõsione ad quartũ, docẽdo ꝙ nõ incõuenit in Deo secundũ rationem distinguere bonitatem suam vt priorem causam à seipsũ vt agẽte. Et sic respõsio amplior quodammodo est quàm quæstio. Dixi autem quodammodo: quia non est extensa causalitas diuinæ bonitatis, vt finis ad plures res quàm sint omnes creaturæ: sed ad aliquã rationẽ in ipso creatore: vt sic vt patet ex dictis. ¶ Circa differentiã inter alia agẽtia & primũ, scito ꝙ agẽtia imperfecta quæ agũt & patiũtur, sunt duplicia. Quædã quæ agũt & patiuntur ab lis in quæ agunt per actionẽ. Et ista sunt quæ cõmunicant in materia, vt dicitur in secũdo de Generatione. Quædã verò sunt quæ agũt & patiuntur, id est agũt mota ab alio. Et ista cõdicio est omniũ secundorũ agẽtium. Et dicuntur imperfecta oodẽ imperfectionis modo quo dicũ omnia entia citra primum dicunẽ imperfecta: quia deficiũt à primi nobilitate, & de his loquitẽ directè litera cõdistinguẽs cõtra ea primũ agẽs: ex eo nãque quad agunt, quasi acta cõsequens est vt in agẽdo tendãt quasi patientia in acquirendũ seu conseruandum (non enim refert quid horum dicatur in proposito: quoniam agere ad conseruandum extra acquisitionis ordinem non est) aliquam propriam perfectionem, & vt inquit Auer. 12. Meta. com. 36. saltem assimilationem ad primam causam in faciendo entia. Et hæc est summa perfectio, quoniam vt Diony. inquit omnium diuinissimum, est Dei cooperatorem fieri.

¶ In respõsione ad secundũ nota ria, Primũ est quòd inuenitur quædam distinctio, cuius alterũ tantũ mẽbrũ exprimit, scilicet forma geniti dupliciter: vno modo vt similis formę generationis: alio modo tacetur. Inuenitur enim

hęc distinctio, quũ dicitur, quod nõ nisi vt similis, est finis: est igitur alia eius acceptio. Secundũ est ꝙ ibi dicitur scilicet quod forma geniti non nisi vt similis generãti est finis. Tertiũ est, quod hoc probatur: quia finis est nobilior iis quæ sunt ad finẽ. Circa quorũ singula est dubiũ. Circa distinctionem ambiguum est quòd sit alterum distinctionis membrũ. Circa responsionem verò: tum quia falsa videtur quoniam forma geniti etiam absolutè est finis generationis: vt de se patet. Tum quia ex ea non satis fit argumento inferenti, ex hoc quòd forma geniti est finis generationis quòd ipsũ agens non est finis suæ actionis: quoniam finis generationis non coincidit in idem numero cum agente. Cum enim ex hac responsione hoc solum habeatur, quòd forma geniti non est finis nisi vt similis. Confirmatur potius argumentum: quia sue sit finis, vt similis, siue non vt similis, sufficit quòd ipsa est finis, quam constat non coincidere in idem numero. Et confirmatur, quia ipsa vt similis est distincta à forma agentis: quoniam de ratione similitudinis est diuersitas, vt dicitur 5. Metaphy. Circa rationẽ demum dubium est: ꝙ quum in vniuocis par sit nobilitas generantis & geniti, (si forma geniti non potest esse finis: quia non est nobilior his quæ sunt ad finem) pari ratione nec forma generantis, nec forma geniti, vt similis generanti, potest esse finis.

¶ *Ad euidentiam huius difficultatis sciendum, quòd quamuis comparando corruptibilia ad sempiterna, vt in 2. de Anima tex. 34. & in 2. Cœli con. 17. dicitur, agentia corruptibilia agunt propter aliud. Et enim vt hic ostenditur omnia agunt vt participent perfectionẽ diuinã. Absolute tamen & nõ de his vel illis agentibus loquẽdo, & cõparando ea ad affectus vt in hoc argumẽto fit, dicendum est ꝙ omnibus agentibus cõmune est agere propter se quãuis diuersimode. Quod sic manifestatur, omne agens intẽdit facere sibi simile: ergo intẽdit seipsum diffundere, extẽdere, & ampliare, ob hoc nanq; generãs generat, vt perseueret semper, eo quo potest modo, vt Philosophus dixit ibidem. In hoc autẽ ꝙ dico ipsum diffundere seu cõmunicare duo claudunt, scilicet diffundere, & ly seipsum. & quũ cõstet ꝙ nullum agens seipsum intẽdat propter diffundere seu cõmunicare vt finem, restat vt diffundere intẽdat propter seipsum vt finem: & sic ipsum & communicationis finis, & non econuerso. Differunt autem agẽtia cætera à primo quo ad hoc ꝙ reliqua communicationẽ ordinant ad se, id est ad suam vtilitatẽ. Quamuis hoc etiã sit diuersimode in substantiis sempiternis & corruptibilibus quomã illæ ad conseruandã indiuidualiter assimilationem ad primã causam, istæ ad cõseruandã assimilationẽ, vt possunt ad eandẽ agunt. Prima autem causa cõmunicationem ordinat ad se, id est ad suam bonitatẽ, & ideo reliqua agunt vt sic sint aut conseruentur: Deus autẽ, quia est. Et propterea liberalissimę actionis etiã à Philosophis dicitur, vt in respõsione ad primũ dicitur. His prælibatis ad primũ dubium dicitur, ꝙ distinctio est hæc forma geniti dupliciter, si vt est geniti, & vt est similis generãti: quoniã intẽdit Autor excludere, ꝙ vt est geniti, non est finis agẽtis: vt sustineat, ꝙ Deus non agit propter creatam naturã vt finẽ, sed propter seipsum. Ad secundũ verò negatur, quod hoc sit falsum: generatio enim potest dupliciter sumi, vno modo vt ab agente, alio modo absolute: puta vt via. Et hoc quidem modo finis generationis est forma etiã vt geniti, sed primo modo nõ vt in litera dicitur. Nec est verum quod hinc nõ satis fit argumẽto: quoniã forma vt similis formæ generãtis significat formã geniti quidẽ sed ex parte quę est vna cũ illa, quę est altera ipsa: quę est quasi vicaria illius, ac per hoc insinuat, si ipsa vt quasi induit illã est finis: quia illa est vere finis. Et sic formaliter satisfit argumẽto: ꝙ licet finis generationis nõ coincidat in idẽ numero: tũ forma agentis redundat tamen in idẽ numero: & ex eo ꝙ forma geniti nõ est finis nisi vt similis formæ agentis. Ad confirmationẽ verò dicitur ꝙ similitudo, quum distinctorũ eadẽ qualitas sic ex parte vnitatis magis se tenet, quàm significat, quàm distinctionis, quàm vt subiectorũ conditionẽ exigit, & ideo Autor ad vnitatẽ insinuandam illa vsus est. Ad dubiũ demũ cõtra rationẽ dicitur, quòd ratio literæ optimè cõcludit, ꝙ forma geniti, vt sic nõ potest esse finis generationis vt ab agẽte, quia nõ est nobilior agẽte. Sed nõ potest reflectì cõtra formã geniti, vt similẽ agenti, id est cõtra formã agentis: quia nulla cõparatio habet locũ secluso distinctionẽ non enim oportet idem esse nobilius se, quum agit propter se, sed quum finis est alius agente, oportet finem esse nobiliorem agente.*

¶ *Super*

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum primum.*

Titulus in principio corporis manifestabitur.

¶ In corpore duo facit. Primo dicit quid nominis creationis, secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo dicit: primò, quòd creatio significat emanationem totius entis à causa vniuersali. secundo quod significatum inuenitur, quòd probat, quia non solum oportet in rebus inspicere emanationem particularem, sed vniuersalem, vt iam patet ex dictis.

¶ Quo ad secundũ conclusio ratisiua est: Creatio est ex nihilo. Et probatur sic: Quod procedit secũdum emanationem particularem, non supponitur. ergo quũ totũ ens procedit emanatione vniuersali, impossibile est aliqd ens præsupponi, ergo quod creatur fit ex non ente, quod est nihil: antecedens probatur inductiuè. Quum sit homo, & album, &c. consequentia autem manifesta relinquitur est communi ratione factionum proportionaliter applicata. Secunda autẽ pars manifestatur & quo ad terminos (quia nihil idẽ est quòd nullũ ens: & creatio & emanatio totius entis) & quo ad similitudinem proportionis in generatione hominis.

¶ Circa prædicta aduertẽdum. Primũ est, quòd antecedens cum suis inductionibus & consequentibus nõ loquitur de fieri ex nõ homine, aut non albo, & vniuersaliter ex nõ tali vt subiecto, quoniam sic intelligendo, nihil cõcluderet. Posset, enim dici, ꝙ fit totũ ens ex nõ ente: ꝙ est ens in potentia: sicut homo ex nõ homine quod tũ est homo in potẽtia, & albũ ex nõ albo: ꝙ tũ est albũ in potẽtia. Sed intẽdit, Ex id est post. Oportet enim hominẽ fieri post non hominẽ, & albũ post nõ albũ, si ꝙ fit. Nihil enim aliud hic intendit, nisi supradictũ fundamentũ in 1. Phys. tex. 76. Vnde & verba sua hic manifestè insinuãt hunc sensum, quum dicit, sicut si generatur homo non fuit prius homo, contra ex non homine distinguẽs prius hominẽ insinuauit, quòd ly ex significat post. Secundo, quod nomine totius entis in proposito nihil refert vtrũ intelligas totũ vniuersum, aut aliquod particulare ens totũ syncategorematicè: semp enim oportet ꝙ creatur, ex nihilo sui fieri, id est, post nihil sui. Et ex hoc habes solutionem dubitationis quomodo anima intellectiua creatur, & tũ fit semp in subiecto, quia s. post nihil admisceatur in operibus naturæ volũtatis.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum creare sit ex nihilo aliquid facere.*

ADPRIMVM sic, ꝓceditur. Videtꝙ creare nõ sit ex nihilo aliqd facere: dicit enim Aug. cõtra aduersarium legis & Prophetarũ: Facere est quod omnino nõ erat, creare verò est ex eo quod iam erat ducendo aliquid constituere.

¶ 2. Præterea, Nobilitas actionis & motus ex terminis cõsideratur. Nobilior igitur est actio quæ ex bono in bonum est, & ex ente in ens, quã quæ est ex nihilo in aliquid. Sed creatio videtur esse nobilissima actio: & prima inter omnes actiones. Ergo nõ est ex nihilo in aliquid sed magis ex ente in ens.

¶ 3. Præterea, Hæc propositio ex importat habitudinem alicuius causę & maximè materialis: sicut cùm dicimus quod statua fit ex ære. Sed nihil non est materia entis, nec aliquo modo causa eius. Ergo creare non est ex nihilo aliquid facere.

¶ SED CONTRA est, ꝙ super illud Ge. 1. In princ. creauit Deus cælũ, &c. dicit glos. quod creare est aliquid ex nihilo facere.

¶ RESPONDEO dicendũ quòd (sicut suprà dictũ est) non solũ oportet considerare emanationẽ alicuius entis particularis ab aliquo particulari agente, sed etiã emanationẽ totiꝰ entis à cã vniuersali, quæ est Deꝰ & hanc quidẽ emanationẽ designamus nomine creationis. Quod aũt procedit secundũ emanationem particularẽ, non præsupponitur emanationi. Sicut si generatur homo, nõ fuit prius homo, sed homo fit ex nõ homine, & album ex non albo. Vnde si considerẽtur emanatio totius entis vniuersalis à primo principio, impossibile est ꝙ aliquod ens præsupponatur huic emanationi. Idẽ autem est nihil, ꝙ nullũ ens. Sicut igitur generatio hominis est ex non ente, quod est non homo, ita creatio quæ est emanatio totius esse, est ex non ente: quod est nihil.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ ꝙ Aug. ratiuiocè vtitur noĩe creationis secũdũ ꝙ creari dicũt ea quę in meliꝰ reformantur, vt cùm dicitur aliquis creari in Episcopũ. Sic aũt nõ loquimur hic de creatiõe, sed sicut dictũ est.

¶ Ad secũdũ dicendũ, ꝙ mutationes accipiũt specię & dignitatem, nõ à termino à quo, sed à termino ad quem. Tãto ergo perfectior, & prior est aliqua mutatio, quãto terminus ad quẽ illiꝰ mutationis est nobilior & prior: licet terminus à quo, q̃ opponit termino ad quẽ, sit imperfectior. Sicut gẽratio simpliciter est nobilior & prior q̃ alteratio, propter hoc ꝙ forma substãtialis est nobilior, quã forma accidẽtalis: tũ priuatio substantialis formæ, quę est terminꝰ à quo in gẽratione, est imperfectior quã contrarium, ꝙ est terminꝰ à quo in alteratione. Et similiter creatio est perfectior & prior quàm generatio & alteratio, quia terminus ad quem est tota substantia rei. Id autem quod intelligitur vt terminus à quo est simpliciter non ens.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ cũ dicitur aliquid ex nihilo fieri hæc ꝓpositio ex, nõ designat causam materialẽ, sed ordinẽ tantũ, sicut cũ dicitur, ex mane fit meridies id est post mane fit meridies. Sed intelligendũ est ꝙ hæc ꝓpositio ex potest includere negationẽ importatã in hoc ꝓ dico nihil, vel includi ab ea. Si primo modo tunc ordo remanet affirmatus: & ostẽditur ordo eius ꝙ est ad nõ esse præcedẽs. Si verò negatio includat præpositionẽ, tũc ordo negat & est sensus, Fit ex nihilo, id est nõ fit ex aliquo: sicut si dicatur, iste loquitur de nihilo, quia nõ loquitur de aliquo. Et vtroq; modũ verificat cùm dicit ex nihilo aliquid fieri. Sed primo modo hæc præpositio ex importat ordinẽ, vt dictum est. Secundo modo importat habitudinem causę materialis quæ negatur.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum Deus possit aliqua creare.*

ADSECVNDVM sic, ꝓceditur. Videtur quod Deus nõ possit aliquid creare. Quia fm Philosophũ primo Physico, antiqui Philosophi accepẽrũt vt cõmunem cõceptionem animi ex nihilo nihil fieri. Sed potẽtia Dei nõ se extendit ad contraria primorum principiorum, vt potę quod Deus faciat quòd totum nõ sit maius, sua parte, vel quod affirmatio & negatio sint simul vera. ergo Deus non potest aliquid ex nihilo facere vel creare.

¶ 5. Præterea, Si creare est aliquid ex nihilo facere: ergo creari est aliquid fieri. Sed omne fieri est mutari: ergo creatio est mutatio. Sed omnis mutatio est ex subiecto aliquo vt patet per diffinitionem motus. Nã motꝰ est actus existentis in potentia. ergo est impossibile aliquid à Deo ex nihilo fieri.

¶ 3. Præterea, Quod factũ est, necesse est aliquãdo fieri. Sed nõ põt dici ꝙ illud ꝙ creatur, simul fiat & factũ fit: quia in pertinẽtibus ꝙ fit nõ est, ꝙ aũt factũ est, iã est: simul ergo aliquid esset & nõ esset. Ergo si aliquid fit, fieri eius præcedit factum esse. Sed hoc nõ põt esse nisi præexistat subiectũ, in quo sustẽtetur ipsum fieri. ergo impossibile est aliquid fieri ex nihilo.

¶ 4. Præterea, Infinitã distãtiam: id est pertransire. Sed infinita distantia est inter ens & nihil. Ergo nõ cõtigit ex nihilo aliqd fieri.

¶ SED CONTRA est, ꝙ dicitur Ge. 1. In principio creauit Deus cælum & ter. vbi dicit gl. ꝙ creare est aliquid ex nihilo facere.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ nõ solũ est impossibile à Deo aliqd creari, sed necesse est ponere à Deo omnia creata esse, vt ex præmissis habetur. Quicunque enim facit aliquid ex aliquo, illud ex quo facit, præsupponitur actioni eius & nõ, ꝓducitur per ipsam actionẽ. Sicut artifex operatur ex rebus naturalibus, vt ex ligno & ære, q̃ per artis actionẽ nõ causantur sed causantur ꝑ actionem naturę sed & ipsa natura causat res naturales quantũ ad formam, sed præsupponit materiam. Si ergo Deus nõ ageret nisi ex aliquo præsupposito, sequeretur ꝙ illud præsuppositum non esset causatum ab ipso. Ostensum est autem supra, ꝙ nihil potest esse in entibus quòd non sit à Deo qui est causa vniuersalis totius esse. Vnde necesse est dicere quòd Deus ex nihilo res in esse producit.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ ꝙ antiqui Philosophi, sicut supra dictum est, non cõsiderauerunt, nisi emanationem effectũ particularium à causis particularibus, quas necesse est præsupponere aliquid in sua actione. Et secundum hoc erat eorum communis opinio, ex nihilo nihil fieri. Sed tamen hoc locum non habet in prima emanatione ab vniversali rerum principio.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod creatio nõ est mutatio nisi fm modum intelligẽdi tantũ. Nã de ratione mutationis est ꝙ aliquid idẽ se habeat aliter nũc, & prius. Nã q̃nque est idem ens actualiter se habẽs nunc & prius sicut in motibus fm quantitatẽ & qualitatẽ. Quandoq; verò est idẽ ens in potẽtia tãtũm, sicut in mutatione, fm substãtiam cuius est subiectũ materia, sed in creatione ꝑ quã producitur tota substantia rerũ (non põt accipi aliquid idẽ aliter se habẽs nũc & prius nisi fm intellectũ tantũ: sicut si intelligatur aliqua res prius nõ fuisse totaliter, & postea esse. Sed cũ actio & passio cõueniãt in substãtia motus, & differant solũ fm habitudines diuersas, vt dicitur in 3. Phy. oportet ꝙ subtracto motu nõ remaneãt nisi diuersæ habitudines, in creãte & creato. Sed quia modus significãdi sequtur modũ intelligẽdi vt dictũ est, creatio significat per modũ mutationis. Et ꝓpter hoc dicit ꝙ creare est ex nihilo aliquid facere, quãuis facere & fieri magis in hoc cõueniũt quam mutare & mutari: quia facere & fieri importãt habitudinẽ causę ad effectũ, & effectus ad cãm: sed mutationẽ ex cõsequenti.

¶ Ad tertium dicendum quòd in his quæ fiunt sine motu similiter est fieri & factum esse, siue talis factio sit terminus motus, sicut illuminatio (nam simul aliquid illuminatur & illuminatum est,) siue non terminus motus, sicut simul formatur verbum in corde & formatum est. Et in his quod fit, est cum dicitur fieri. Sed significatur ab alio esse prius non fuisse, Vnde cum creatio fit sine motu, simul aliquid creatur & creatum est.

¶ Ad quartum dicendum quòd obiectio illa procedit ex falsa imaginatione, ac si sit aliqd infinitum medium inter nihilum, & ens. Quod patet esse falsum. Procedit autem falsa hæc imagi-

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum tertium.*

IN titulo creatio sumitur pro creatione passiua, qua scilicet aliquid significatur creari. Et ly aliquid sumitur pro ente reali, vt patet ex propositione articulorum in principio quæstionis.

¶ In corpore vnica est conclusio, Creatio ponit in creato relationē tm. Et probatur sic: Productio totius esse à cā vniuersali, non est ex aliquo p̄ existēte: ergo Deꝰ creā do producit res sine motu & mutatione: ergo creatio in creatura non est nisi relatio quæ dā creatorē, principium suū esse. Antecedens ꝓbatur ex differentia inter productiones particulares, & productionē totius esse, seu vniuersalē. Prima vero cōsequētia probatur: quia oē p̄ fit per motū vel mutationē, fit ex aliquo pre-existente. Secunda autē qa substracto motu ab actiōe & passione nihil remanet nisi relatio. Et cōfirmatur quia sicut in passione, q̄ est cū motu à importatur relatio ad principium motus, ita in creatiōe passiua, importatur relatio ad principium essendi.

¶ In responsione ad tertium manifestē habes concludendo eam argumēto quod relatio creationis est accidens, & non est relatio transcēdens: quod etiam manifestē in quæstionibus de potentia. q6. tertia. art. 3. ad tertium, explicatur. Et quoniam accidens distinguitur realiter à substantia, oportet vt creatio distinguatur realiter à substātia creata quacunq; fm doctrinam quam sequimur.

¶ Circa tamen hoc dubiū est Sco. n. in secūdo dist. 1. quæstionibus 4. & 5. tenens creationem passiuē sumptā esse relationem transcendentem: & eandem realiter fundamento, tripliciter nititur hoc probare.

Primo, illud qd proprie inest alicui, & sine quo illud non pōt esse absque contradictione, est idē sibi realiter: sed relatio lapidis ad Deū est huiusmodi ergo. ꝓbatur maior sic, contradictio secūdū esse & nō esse dicta de aliquibus, infert distinctionē realē illorū: ergo impossibilitas recipiendi talia contradictoria, infert identitatem illorum. Et hoc inquit ipse vbi non est dependētia essentialis. Et declaratur ait: qa impossibilitas, q̄ A sit sine B, aut est propter identitatē illorū, aut propter simultatē in natura eorundē, aut propter posteritatem ipsius A. sed nihil horū duorum vltimorū cōuenit lapidi respectu illius relationi ad Deum, vt patet, & tamē non potest esse sine illa: ergo est idem illi. Præterea, Qd vniformiter dicitur de omni alio à Deo ad ipsum, nulli accidit: sed talis relatio vniformiter conuenit omni creaturæ ad Deum: ergo nulli accidit, & sic est idem fundamento. Probatur maior quia par ratio est de omnibus. Præterea, Substantia 7. Meta. est prior accidente, harum diffinitione, & tempore, & ly tempore intelligitur sic quod nulla est contradictio ex parte substantiæ quin possit esse prior duratione omni accidente: ergo non est contradictio, quod lapis esset prior duratione omni dependentia ad Deum: & si esset absque eo ꝓ dependentia à Deo, si dependentia est accidens: hoc autem est absurdum, ergo.

¶ Ad euidētiā huiꝰ difficultatis nō est opꝰ alia iacere fundamēta sed superiꝰ determinata sequēdo dicēdū est, ꝓ huiusmodi relatio dependētiæ ad Deū in qualibet creatura est accidēs distinctum realiter à substātia, & ꝓ eñ creatura nō pōt esse sine hmōi dependētia: sicut nec hō qn sit risibilis, vt in q. præcedente art. 1. ad primum. Autor docuit ex ratione, qa. d. ois creatura est ens per participationē Dei, nec ab hoc pōt denudari. Ad primā ergo rationē Scoti in oppositum negatur maior, & ad probationē eius dicitur q̄ aſs est falsum, vniuersaliter loquendo: vt superius quum de relatione & fundamento tractatum est, ostendimus. Et rursus consequentia nihil valet formaliter loquēdo, vt ipse met fateur ponēdo exceptionē vnā, cur & mihi nō licebit aliā exceptionem ponere. Ad declarationē aūt negatur disiunctio illa, qa insufficiēs est etiā apud ipsū, vt patet de partibus simul sūptis respectu tertiæ entitatis, illę eñ nō pōt esse qn tertia entitas sit, & eñ nō simul posteriores, nec simul naturā, nec eędē illi Sco. in 4. dist. 1. cōtra eā dicens cā esse falsam qd ꝓbat sic: Esse cōpositi est à gnātē cōpositum. ergo non est ꝓpriꝰ effectꝰ Dei. & tenet sequela, quia cōpositū, puta bos, est ab vniuersalissimo gnante, &c. ¶ Dubiū est secūdō circa ꝓbationes illius. Arguit enim ibidē contra eas. Et primō cōtra primā: aut ibi est sermo de vniuersalitate causæ & effectus fm ꝓdicationē, aut fm perfectionē, aut de vniuersalitate effectus fm ꝓdicationem, causę verò fm perfectionem. Si semper est sermo de vniuersalitate fm prædicationē, minor etiā est falsa qa Deus nō est cā vniuersalissima in prædicando: & vt patet, nō cōcluditur intētum. Si vero sermo est de vniuersalitate fm perfectionem, minor etiam est falsa: quia esse nō est pfectissimus effectus quod probat, quia quodcunq; includit in multis nō pōt esse pfectius quocunq; illorū in quo includitur. Si aūt dfformiter accipiat, ita quod ex parte causę sumat vniuersalius fm perfectionē, & ex parte effectus fm ꝓdicationē, tūc dupliciter peccat rō, qa primo maior est falsa: Nā effectꝰ vniuersalissimꝰ in ꝓdicatione pōt esse à cā imperfecta, quia saluaē in pluribꝰ effectib̄ imperfectis. Secundo: qa peccat fm sophisma cōsequētis: quoniā ex hoc qd effectꝰ vniuersalissimꝰ in ꝓdicatione est à cā vniuersalissima fm perfectionē & esse est hmōi, sequit ista cōclusio, ergo esse inquantū hmōi nō pōt esse nisi à cā vniuersalissima fm pfectionē. sed ex hoc nō sequit, ergo esse eius creabilis non pōt esse nisi à tali cā: patet ergo qd in illatione est fallacia cōsequētis. Quod si distinguat, qd in isto producto est cōsiderare esse huius & esse simpliciter, hoc nō soluit qa ista nō sic distinguūtur qn ab eodē sint causa, quū sint idē. Deinde cōtra aliā ꝓbationē inuehit, qd cōcludit oppositū intētī qa nō absolutē negat propositio illa intelligētia dare esse, imo magis affirmat dū dicit qd non cōpetit sibi dare esse nisi inquantū operat operatione diuina. ¶ Circa vim illationis rōnis factæ dubitat sic: Aut Autor intēdit qd esse sic est ꝓprius effectus primæ causæ, q̄ est à sola prima cā, & tū militāt obiectiones Sco. Aut qd sic est ꝓprius, qd ꝓ se primo est à solo Deo: & tūc illatio nihil videt valere, nisi in virtute istius categoricæ, Producere esse p se primò est creare. hæc aūt est falsa quoniā ꝓducere p se primo esse in bono nā est creare: alioqn cū bos generat, vel esse ciꝰ à nullo ꝓducit ꝓ se primò, vel creatio semp admiscet oī operatiōi naturæ qd est cōtra Sanctū Thomā in vltimo articulo huiꝰ quęstiōis. ¶ Ad euidētiā horū scito, qd magna differētia est inter aliquē effectū & seipsū cū cōditione p se primo. Vade enim distāt A fit à B, & A p se primo fit à B. In primo enim significat solū qd A fit. In secō quo p se primo fit. Vade hæc duo, esse fit, & esse p se primo sit distāt plusqd cælū & terra. In primo nanq; significatur tm, qd esse terminat factionē: in secō verò quod terminat & modꝰ quo terminat. In primo quoq; non infert, ergo inmediatē ante hoc non erat ens, in secō aūt sic vt patet ex ſnpradictis ex primo Physic. In primo rursus non infert agēs ꝓprium, in secō aūt infert agēs ꝓprium, & per se primò. In primo demū nō infert qd in quocūq; fiat ab illa cā. In secō aūt infert qd in quocūque fit ab illo agēte fit quoniā oportet vniuersaliꝝ: ab illo fieri à quo per se primo fit. Vñ cū in ſsenti rōne nō sit sermo de effectib̄, vt quolibet fiū: sed vt p se primo fiūt, vt patet ex verbis literæ dicētis, qd vniuersaliores effectꝰ oportet ī priores & vniuersaliores cās reducere: reductio. n. A p se primo fit, manifestē liquet quod malè intellecta est rō ista à Sco. interpreātē eam de fieri effectuū absq; ly p se primo. Vnde ad primū dubiū dicit quod propositio illa est verissima, sed malè intellecta ab arguente, debet enim accipi conclusio vt sequit ex ſmissis ex ꝓbus habet qd esse est ꝓpriꝰ effectus cāæ vniuersalissimę, q̄ est Deꝰ, id est esse p se primò effectꝰ Dei. hoc enim significat ly ꝓprius, & nō significat idē quod solū, seu tātū, vt arguēs intellexit impo-

Quæstio quadragesima quinta Articulum tertium.

Titulus ex prædictis clarus est.

¶ In corpore quatuor facit. Prio respōdet q̄sito quo ad creare virtute ꝓpria. Secūdo refert quādā opinionē quo ad creare instrumētaliter ibi, Cōtingit aūt. Tertiò im, ꝓbat p̄fatā opi. in cōi, ibi. Sed hoc esse non pōt. Quartò im, ꝓbat eādē in speciali quo ad agens corporeū ibi, & hoc præcipuē.

¶ Quoad primū cōclusio risiua quæsito est, Creare est ꝓpria actio & soli Dei. Et ꝓbat sic, Esse est ꝓprius effectus primæ, & vniuersalissimę causæ q̄ est Deus: & producere esse absolutē ꝓbat ex rōnē creationis, ergo creatio est ꝓpria actio soli Dei. Prima propositio probatur dupliciter. Prima rōne, quia effectꝰ vniuersaliores oportet in vniuersaliores causas reducere. Esse aūt inter oēs effectꝰ est vniuersalissimū. Secundo autoritate ex lib. de causis q̄d neq; intelligētia, neque anima nobilis dat esse, nisi inquātum operatur operatione diuina.

¶ Circa hāc pārē multiplex dubium occurrit. Et primo circa primam ꝓpositionē assumptam, Arguit enim Sco. in 4. dist. 1. cōtra eā dicens eā esse falsam qd ꝓbat sic: Esse cōpositi est à gnāte cōpositum. ergo non est ꝓpriꝰ effectꝰ Dei. & tenet sequela, quia cōpositū, puta bos, est ab vniuersalissimo gnante, &c. ¶ Dubiū est secūdō circa ꝓbationes illius. Arguit enim ibidē contra eas. Et primò cōtra primā: aut ibi est sermo de vniuersalitate causæ & effectus fm ꝓdicationē, aut fm perfectionē, aut de vniuersalitate effectus fm ꝓdicationem, causę verò fm perfectionem. Si semper est sermo de vniuersalitate fm prædicationē, minor etiā est falsa qa Deus nō est cā vniuersalissima in prædicando: & vt patet, nō cōcluditur intētum. Si vero sermo est de vniuersalitate fm perfectionem, minor etiam est falsa: quia esse nō est pfectissimus effectus quod probat, quia quodcunq; includit in multis nō pōt esse pfectius quocunq; illorū in quo includitur. Si aūt dfformiter accipiat, ita quod ex parte causę sumat vniuersalius fm perfectionē, & ex parte effectus fm ꝓdicationē, tūc dupliciter peccat rō, qa primo maior est falsa: Nā effectꝰ vniuersalissimꝰ in ꝓdicatione pōt esse à cā imperfecta, quia saluaē in pluribꝰ effectib̄ imperfectis. Secundo: qa peccat fm sophisma cōsequētis: quoniā ex hoc qd effectꝰ vniuersalissimꝰ in ꝓdicatione est à cā vniuersalissima fm perfectionē & esse est hmōi, sequit ista cōclusio, ergo esse inquantū hmōi nō pōt esse nisi à cā vniuersalissima fm pfectionē. sed ex hoc nō sequit, ergo esse eius creabilis non pōt esse nisi à tali cā: patet ergo qd in illatione est fallacia cōsequētis. Quod si distinguat, qd in isto producto est cōsiderare esse huius & esse simpliciter, hoc nō soluit qa ista nō sic distinguūtur qn ab eodē sint causa, quū sint idē. Deinde cōtra aliā ꝓbationē inuehit, qd cōcludit oppositū intētī qa nō absolutē negat propositio illa intelligētia dare esse, imo magis affirmat dū dicit qd non cōpetit sibi dare esse nisi inquantū operat operatione diuina. ¶ Circa vim illationis rōnis factæ dubitat sic: Aut Autor intēdit qd esse sic est ꝓprius effectus primæ causæ, q̄ est à sola prima cā, & tū militāt obiectiones Sco. Aut qd sic est ꝓprius, qd ꝓ se primo est à solo Deo: & tūc illatio nihil videt valere, nisi in virtute istius categoricæ, Producere esse p se primò est creare. hæc aūt est falsa quoniā ꝓducere p se primo esse in bono nā est creare: alioqn cū bos generat, vel esse ciꝰ à nullo ꝓducit ꝓ se primò, vel creatio semp admiscet oī operatiōi naturæ qd est cōtra Sanctū Thomā in vltimo articulo huiꝰ quęstiōis. ¶ Ad euidētiā horū scito, qd magna differētia est inter aliquē effectū & seipsū cū cōditione p se primo. Vade enim distāt A fit à B, & A p se primo fit à B. In primo enim significat solū qd A fit. In secō quo p se primo fit. Vade hæc duo, esse fit, & esse p se primo fit distāt plusqd cælū & terra. In primo nanq; significatur tm, qd esse terminat factionē: in secō verò quod terminat & modꝰ quo terminat. In primo quoq; non infert, ergo inmediatē ante hoc non erat ens, in secō aūt sic vt patet ex ſnpradictis ex primo Physic. In primo rursus non infert agēs ꝓprium, in secō aūt infert agēs ꝓprium, & per se primò. In primo demū nō infert qd in quocūq; fiat ab illa cā. In secō aūt infert qd in quocūque fit ab illo agēte fit quoniā oportet vniuersaliꝝ: ab illo fieri à quo per se primo fit. Vñ cū in ſsenti rōne nō sit sermo de effectib̄, vt quolibet fiū: sed vt p se primo fiūt, vt patet ex verbis literæ dicētis, qd vniuersaliores effectꝰ oportet ī priores & vniuersaliores cās reducere: reductio. n. A p se primo fit, manifestē liquet quod malè intellecta est rō ista à Sco. interpreātē eam de fieri effectuū absq; ly p se primo. Vnde ad primū dubiū dicit quod propositio illa est verissima, sed malè intellecta ab arguente, debet enim accipi conclusio vt sequit ex ſmissis ex ꝓbus habet qd esse est ꝓpriꝰ effectus cāæ vniuersalissimę, q̄ est Deꝰ, id est esse p se primò effectꝰ Dei. hoc enim significat ly ꝓprius, & nō significat idē quod solū, seu tātū, vt arguēs intellexit impo-

bat quod sola materia creetur, sed quod materia nō sit nisi ex creatione. Nā creatio est ꝓductio totius esse, & nō solùm materiæ.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum solius Dei sit creare.

DQVINTVM sic ꝓceditur. Videt q̄ nō solꝰ Dei sit creare. Quia fm Philosophū pfectū é q̄ pōt sibi simile facere, Sed creaturę immateriales sūt pfectiores creaturis materialib̄, q̄ faciunt sibi simile. Ignis. n. generat ignem & homo generat hominē. Ergo substātia immaterialis potest facere substantiam sibi similem. Sed substantia immaterialis nō pōt fieri nisi p creationē cū nō habeat materiā ex qua fiat. Ergo aliqua creatura p̄ creare.

¶ 2. Præterea, Quāto maior est resistētia ex parte facti, tāto maior virtus requiritur in faciēte. Sed plus resistit contrariū quàm nihil. Ergo maioris virtutis est aliquid facere ex contrario (quod tamen creatura facit) q̄ aliquid facere ex nihilo. Multo magis igitur creatura hoc facere potest.

¶ 3. Præterea, virtus faciētis cōsideratur fm mēsurā eiꝰ qd sit. Sed ens creatū est finitū, vt suprà ꝓbatū est cū de Dei infinitate ageret. Ergo ad ꝓducēdū p creatiōē aliqd creatū nō requirit nisi virtus finita. Sed habere virtutē finitā nō est cōtra rationē creaturę. Ergo non est impossibile creaturā creare.

¶ SED CONTRA est q̄ Aug. dicit 3. de Trin. quòd neque boni neque mali angeli possunt esse creatores alicuius rei. Multo minus igitur aliqua creaturæ.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ satis apparet in primo aspectu fm præmissa, quòd creare nō pōt esse ꝓprius actio nisi soli Dei. Oportet enī vniuersaliores effectꝰ ī vniuersaliores & priores cās reducere. Inter oēs autē effectꝰ vniuersalissimū est ipsum esse. Vñ oportet q̄ ꝓpriꝰ sit effectꝰ prīæ & vniuersalissimę cāæ, q̄ est Deꝰ. Vñ ét dicit in li. de Cāis qd neq; ī: intelligētia vel aīa nobis dat esse, nisi inquantum opatur operatione diuina. Producere aūt esse absolutē non inquātū est hoc, vel tale, ꝓtinet ad rōnē creatiōis. Vñ manifestū est q̄ creatio est ꝓpria actio ipsiꝰ Dei. Cōtigit aūt qd aliqd ꝓticipet actionē ꝓpriā alicui ꝓ alteri ꝓ nō virtute ꝓpria sed ī strumēta liter ingītū agit in virtute alteriꝰ: sicut aēr p virtutē ignis hēt calefacere & ignire. Et fm hoc aliqui opinati sūt q̄ licet creatio sit ꝓpria actio vniuersalis cāæ tā aliqua ī ferioriū cātū ingītū agit ī virtute primæ cāę pōt creare. Et sic poluit Auicēna e, qd prima substātia separata creata à Deo creat alia post se, & substātia orbis, & aīam eiꝰ & qd substātia orbis creat materiā inferiorū corporū. Et fm hunc ēt modū Magister dicit in 5. dist. quarti Sēntenziarū. q̄ Deus pōt creaturę cōicare potētiā creādi vt creet p mīsteriū nō ꝓpria autoritate. Sed hoc d esse nō pōt qa cā secūda īstrumētalis nō participat actiōē cāæ sup̄ioris, nisi inquantum per aliqd sibi ꝓpriū dispositiue opatur ad effectū p̄ncipalis agētis. Si igitur nihil ibi ageret fm illud q̄ est sibi ꝓpriū frustra adhiberetur ad agēdū. Nec oporteret esse determinata instrumenta determinatarum actionum. Sic. n. videmus quod securis scindēdo ligna quod habet ex proprietate suæ formæ, ꝓducit scamni formā, quæ est effectus proprius principalis agentis. Illud aūt q̄ est ꝓprius effectus Dei creantis, est illud quo coloratum fit ꝓ accidens, cum ex nigro fit album. Ad obiectionem verò contra allegatam autoritatē, iam patet responsio: quia non est allata ad probandum, quòd esse est à solo Deo, sed quòd esse est per se primo à Deo. ¶ Ad tertium autem dubium dicendum est, qd ratio literæ potest dupliciter intelligi. Primo, vt ex identitate productionis esse per se primo, & creationis, inferatur quod creatio est propria actio solius Dei, id est conueniat soli Deo ex propriis, seu virtute propria & sic processus pateret ex dictis in præcedente quæstione. Et licet vera diceret non multum tamen artificiosus videtur. Nec propositiones assumptæ de reductione effectum in causas multum viderentur ad propositum. Vnde secundo intelligitur, vt ex identitate per se primò termini actioni primæ causæ & creationis inferatur quod creatio est propria solius Dei actio. & sic artificiosus valde & efficaciter ex assumptis propositionibus fit processus. Et eo namque quod esse est per se prima ratio, quod aliqui fiat à prima causa, & etiam quod aliqui creetur, oportuē sequitur quod creatio primæ causæ propria est & hunc sensum manifestē insinuat litera dum primam propositionē, s. quod esse est per se primo ratio, qd aliquid attingatur ab vniuersalissima cā, ꝓbatur ex regula reductionis effectuum vniuersaliorum in cās vniuersaliores. Secundam verò, s. quod esse est rō quod aliquid creetur ponit dicēdo, qd ꝓducere esse non inquantum est hoc. vel tale sed inquātum esse pertinet ad rationē creationis. In his enim verbis ostēditur qd esse rō creationis est & sic subtilēr ex idēitate p se primo termini conclusium est intentum. Et quia hoc ex dictis satis in promptu erat, ideo litera dicit quod satis apparet in primo aspectu q̄ creatio est propria solius Dei. Vñ ad obiectionē in oppositū dicitur q̄ categorica fundans hunc processum non est illa propositio quamuis sit vera, s. ꝓducere p se primo esse est creare, sed quod respicere per se primo esse, est operatio ꝓpria primæ causæ, vel creare est respicere p se primo esse. Quum verò dicitur, quod ista est falsa, dare p se primo esse est creare: quia in factione bouis, &c. respondetur qd nullum incōueniēs est, imò oportet in factione rerū naturaliū esse à nullo fieri p se primo tūc q̄ in fit semp vniquodq; ex alio ente, sed p accidēs, & vt milies iā dictū est, nō fit p se prio, & cōsequēter à nullo fit p se prio id cui ꝓ rō īmediatē aīs, illud erat siue p se siue p accidēs, vt patet ex Primo Phy. Notanter autē dixi, tūc ne ex hoc errares aut imponeres mihi aliquē effectum positiuum p se vnum in vniuerso à nullo agēte p se prio. quodlibet enim ens qd à natura fit, in productione totiꝰ vniuersi, in qua ꝓducta sunt oīa fm vnam sui partē, s. mate. iā, inchoatiuè à prima causa cœpit pēdere, & post modum ex cooperatione primæ cāæ in sēdis cāis, vnumquodq; cōplerē fit ens. Et sic p se primo quodlibet ingītum ens est à prima cā: sed nō per actionē totaliter nouam, & similiter cōseruatur ab ipsa. Et sic esse oē reducitur in actionē Dei, vt per se prio cāę, sed nō totaliter nouā. ¶ Quo ad fm ponit opiniones Auic. & magistri satis clarè circa cōicationē actꝰ creādi, quod s. pōt cōicari creaturę. Et licet eorū rōnes nō nisi arguēdo afferantur: hic tamē ostenditur quod positio hæc non repugnat conclusioni determinate. cum hoc. n. quod creatio ꝓpria est Dei actio, stat quod potest alteri conuenire non ex propio, sed inquantum participat Deum, cuius est illa actio propria, & hoc quantum est ex ratione ꝓprietatis. & hoc ostendit in litera de actione ignis respectu aēris.

Quæstio quadragesima quinta Articulum quartum.

IN titulo proprium distinguitur cōtra communē: & creari distīguitur contra cōcreari: ita q̄ sensus quęstiōnis est verū creari sic sumptū sit tantū substātiū sue sint cōposita, siue nō.

¶ In corpe vnica est cōclusio, Creata ꝓprie sūt tantum substātia. Et probatur sic: Creari est quoddam fieri, ergo ꝓprie conuenit illis quibus conuenit esse, ergo propriè conuenit substātibus. Prima consequentia probatur quia fieri ordinatur ad esse.

Secunda verò: quia esse propriè conuenit substātibus, quod probatur ex differentia inter substātiam & formas, accidentia, & alia hmōi in hoc quòd substātia habent esse sic quod in suo esse subsistunt; reliqua autem dicuntur habere esse non quasi ipsa sint, sed quia eis aliquid est, vt patet de albedine. Et confirmatur autoritate Philosophi, & ex hac sequitur alia differentia in conclusione cōtenta. nam sicut sola subsistentia sunt entia, & reliqua sunt existentiarum sola subsistentia sunt creata, & reliqua sunt concreta.

¶ Aduerte hic ꝙ Autor recitando Magistrũ refert quoq; seipsum in prima dist. secũdi q. 1. art. 10. & 5. dist. quarti q. 1. ar. 1. q. 2. ad quartũ nõ aspernatũ opinionẽ Magistri, q̃ hic repellit cũ sequacib⁹, etiãſi ipsemet fuit vnus ex illis.

¶ Quo ad tertiũ reprehẽdit positio ꝓdicta, tali rõne: Cã secunda instrumẽtalis nõ participat actionẽ cãæ superioris, nisi inquantũ per aliquid sibi propriũ dispositiuẽ operat ad effectũ principalis agẽtis: sed nullũ agens secundum põt aliquid dispositiuẽ operari ad effectum Dei creantis: ergo nulla pót esse cã instrumentalis ad creationis actũ. Maior ꝓbatur dupliciter ducẽdo ad incõueniẽs: primò q̃ si nihil ageret cã instrumẽtalis secundũ propriũ frustra adhibereť ad agendũ. secũdo, q̃ nõ oportet esse determinata instrumẽta determinatarũ actionũ. Deinde manifestat indictione ad sensum, q̃ sic videmus in securi, &c. Minor quoq; probat dupliciter. Primo ex termino, q̃ esse absolutè, qd est propri⁹ effect⁹ creãtis, omnibus aliis præsupponitur. secundo ex mõ, quia creatio non est ex aliquo: & sic excludit omne dispositibile.

¶ Circa hãc rõnem occurrunt obiectiones primò Scoti, quia vbi supra dupliciter maiorẽ assumptam impugnat volens cãmesse falsam cum illa particula, dispositiuè, sine illa autẽ posse bene & male intelligi. Et quia Autor expresse ponit illã particulã & in illa cõstituit vim medij termini, vt patet ideo singula asserenda sunt distinctè. Vult ergo primo, quod cã instrumẽtalis nõ oportet quod habeat actionẽ propriã, cui⁹ oppositũ in litera dicit cõcedẽs quoq; quod causa instrumẽtalis habet aliqd ꝓpriũ per qd agit, negat q̃ per illud propriũ habeat actionẽ, nisi in virtute principalis agẽtis. Et hoc probat. Quia in quacũq; actione quã habet instrumẽtum nõ in virtute principalis agẽtis, In illa nõ est instrumẽtũ sed principale agẽs. Tertiò arguit cõtra ly dispositiuè, instrumentũ pót attingere esse actũ principalis agẽtis: ergo nõ oportet viuiuersaliter ꝙ agat dispositiuè. Antecedẽs cõcedit, inquit etiã ab ipso. S. T. alibi, i. in 4. sen. di. 1. q. 2. ar. 4. Et manifestat in factione monetæ, & sigillatione. Quarto inuehit cõtra exẽplũ de securi & similib⁹ volẽs q̃ ex his nõ pót trahi intentũ: q̃ tunc instrumẽta ad actionẽ suiã alteri actionis: securis. n. est, instrumẽtũ ad scissionẽ q̃ est suia formationi se. mnit: nõ sic aũt est in oibus causis instrumẽtalibus, quãmãqua sunt instrumẽta, vt dictũ est, ad solã actionẽ q̃ principalis effectus sit. Duradus deinde arguit, volẽs primo ꝙ rõ supponit vnũ falsum, s. qd oĩs causa secunda sit causa instrumẽtalis respectu Dei. Hoc inquit est falsum quã angelus nullo mõ mouetur à Deo quã agit. Et ꝓterea sequeret quod oẽm natura ad actionẽ sequeret effectus Dei. Sed hoc quod rõ in secũdã ꝓcipue, ꝓbatione minoris supponit aliud falsum, s. quod oĩs actio cãæ secũdæ sit ex subiecto, hoc inquit, nõ est necessariũ, quia nõ minus pót Deꝰ separate accẽs à subiecto, dũ sit à naturali agẽte, quã cum subiecto, sit tũc si separet Deus accidẽs à subiecto, dũ sit à naturali agẽte. ergo illud sieri erit non ex subiecto, nõ ergo sic oportet cãm secũdã agere ex subiecto, q̃n possit oppositũ diuina fieri potẽtia. ¶ Ad euidẽtiã huius difficultatis scito qd vt loquẽdo dupliciter intelligi pót cãm instrumẽtalẽ exigere actionẽ, s. propriũ & principalis: Vno mõ sic, vt sint duæ actiones habẽtes diuersas res ꝓ terminis, sicut calor animẽ & calefacit & generat carnẽ, & hoc, iudicio mẽo, nõ est necessariũ, & cõtra hoc tẽdit Scot⁹. Alio modo sic, vt vna operatio ꝓut est ex ꝓpria istrumẽti virtute faciat aliqd suiũ ordinẽ ad rẽ, vt qd facit ꝓut est ex virtute principalis agẽtis sicut ſ̃ualis cõpositio trianguli ex virtute motiua sua ponit tres virgas, ex rõne aũt facit formã triãguli, nulla alia actiõe adiũcta, & similie est in sculpturis. Et hoc est idubitatũ & intẽtũ. Certũ q̃dẽ q̃ oĩs cã instrumẽtalis ꝓpria aliquã virtutẽ actiuã habet, aliqn vt in litera dicit frustra ad agẽdũ assumeret, &c. Omni aũt virtui actiuæ respondet ꝓ cã factibile, aliqn esset actiua nihil. Et quũ cõstat ꝙ primũ in intrẽione est vltimũ in gstatione, & ꝙ cõcurrẽtib⁹ cã principali & instrumẽtali simul, primũ in intrẽione est effectus, ẽm id qd habet ex cã principali, cõsequẽs est ꝙ id qd habet effect⁹ ex cã instrumẽtali est prætũ ei qd est ex cã principalis, siue illa duo sint multę res, siue vna, & distinguant vt res & modus ei⁹, siue quouis alio modo, nihil refert. Intẽtũ aũt q̃a & nomina aliqdũt & efficax ꝓcessus est. Nomine eñ dispõnis intelligit oẽ puenicus, nomine ꝓpriæ actionis intelligit operatio inquãtũ est ex instrumẽti virtute. Efficacia aũt processus liquet: quã s. oĩs cã instrumẽtalis cãt virtute ꝓpria aliqd suiũ termino formali principalis agẽtis, & in creatione nihil pót cãri præuiũ quocũq; mõ: cõsequens est nullam posse in creando instrumẽtalẽ cãm cõcurrere. Vñ ad rationes Sco. quæ cõtra primũ sensum rendũt rndere quamuis forte non oporteret, dico tũ q̃ cã instrumẽtalis hẽt actionẽ ꝓpriã, coincidẽtẽ rũ materialiter cũ actiõe q̃ habet vt instrumẽtũ agẽtis. Et quũ secũdo dicit, ꝙ q̃cquid operat q̃ illud propriũ cãt in virtute principalis agẽtis, pót dupl̃r intelligi. Primo sic, in virtute principalis agẽtis, i. per virtutẽ principaliter existẽtẽ in principali agente, & & sic est falsissimũ qm per virtutẽ in se, & nõ in principali cãt illud ꝓpriũ, alioqn, vt deductũ est, per illud ꝓpriũ nihil ꝓprij faceret. Alio modo sic, in virtute principalis agẽtis, i. vt fiat sub principali agẽte. Et sic videtur verum quũ principalẽ agens dupliciter se habet ad cãm instrumentalẽ, s. vt rẽs ꝓpria instrumẽti virtute, & vt eleuãs ipsam ad aliquid altius cãndũ intentũ, s. ab ipsa principali causa. Et sic instrumentũ ad hoc quod sit instrumẽtũ, exigit virtutẽ & actionem propriã & participationẽ actionis principalis. Et licet in secunda tantum dicit ꝓpriè instrumẽtaliter cãre, in prima cã nõ dicitur agens principale, sed causans ex propria virtute. vnde cõsequentia Scoti, in hac actione nõ causat in virtute principalis agentis, ergo ipsum est agens principale, nõ valet, nõ enim oportet qd respectu omnis actionis cã sit aut principalis, aut instrumẽtalis propriè loquẽdo: sed datur medium, s. quod est causa instrumentalis, ex propriis illãcausans. Extentis tũ vocabulis pót dici, & causa instrumentalis etiam illius propriẽ actionis pro quãto agit applicata ab alio, sicut quia anima vtitur calefactione ad generationẽ carnis, animæ calor pót dici instrumentum animæ etiã in calefaciendo & pót dici principalis: quia ꝓpria virtute causat. Nec incõuenit, imò oportet omnem causam instrumentalem esse sic principalem, i. habẽtem propriam virtutem diuersimode. nec hoc accedit sed per se cõuenit instrumento, sicut vniuersaliq; formæ ꝓpria materia. Ratio naq; instrumẽti non nisi in propria virtute actiua saluari potest sicut rõ hoĩs in talibus carnibus & ossibus.

¶ Ad secundũ vero negatur consequẽtia, pertingit ad vltimam formam quandoque: ergo non dispositiuè: dispõnãdo nanque ex ꝓpriis pertingit ad vltimũ ex ex virtute agentis principalis: etiam ponẽdo dispositionẽ pro dispositione realiter distincta, vt ibidẽ dat Autor exemplũ de qualitatibus actiuis & formis naturaliũ & per oppositũ animæ intellectiuæ.

¶ Ad vltimũ dicit, quod doctrina à notiorib⁹ traddẽta est. Et ꝓterea Autor exẽplum de securi induxit: in quo tũ declarauit intentum dicẽdo ꝙ ꝓducit formã scãni, insinuãs ꝙ hoc ꝙ nihil aliud intẽdebat, nisi qd instrumẽta etiã attingendo formã intentã à principali disponunt, id est ꝓtiũ aliquid faciũt.

¶ Ad Duradũ aũt dicit ꝓprimo qd rõ literæ nõ egerit illa ꝓpositione, s. oĩs causa secunda sit instrumẽtũ Dei: sed illa, quæcunq; cã sed̃a assumeret ad creationis actũ, esset cã instrumẽtalis q̃ cõstat nõ posse inficiari, q̃a fm oẽs creatio est propria actio solius Dei, & quæcũq; cã assumit ad exequẽdã propriã superioris actionẽ constat qd vt instrumẽtalis cã adhibet. Dicitur secũdo qd etiã illa propositio est vera vt patet ex q. De potentia q. 3. ar. 7. vbi angelus & omnis cã secunda nõ agit, nisi agatur à Deo multipliciter, vt diffusè ibidem ostendit. Nec incõuenit, imò oportet omnẽ actionem creaturæ attingere ad effectum Dei: quia semper attingit at esse, quod nulla causa dat nisi in virtute primæ causæ, vt hic & in tertio contra Gen. capitulis 64. & 65. ostenditur.

¶ Ad obiectionem aliam verò eiusdem dicitur quod licet semper possit accidens à subiecto separari in sensu diuiso, non tamen compossibile est quod accidens separetur à subiecto & fiat ab agẽte naturali: nisi forte eidẽ in fieri tribuatur, vt gerat vicẽ subiectificiet in Sacramẽto altaris dicimus qd̃ qualitas gerit vicẽ substãtiæ etiã in corruptione. Ratio disparitatis inter possibilitatẽ separationis accidẽtis in fieri & facto esse, est, quia esse accidentis nõ est in esse actualiter, sed apitudinaliter in subiecto. Et propterea stat ꝙ separetur, & sit. Fieri aũt eius ab agente naturali est actualiter educi de potẽtia, nõ eñ aliter agẽs naturale agit nisi educẽdo de potẽtia subiecti. Et ꝓpterea sicut nõ stat simul qd̃ fit ab agente naturali, & non reducatur de potẽtia subiecti, quia implicat, ita nõ stat simul qd̃ fiat ab agente naturali, & sit separatũ à subiecto, est eñ manifesta ꝓplicatio q̃ si aduertisset Duradꝰ forte tacuisset.

¶ Quoad quartũ cõfutat ꝓdicta opinio specialiter quo ad corp⁹ q̃a oẽ corp⁹ agit tãgẽdo. ergo ꝓexigẽdo aliqd suę actionis: nullũ aũt creãs ꝓexigit aliqd. ergo, &c. ¶ In responsione ad tertium habes responsionẽ inquirẽtibus, quare potentia creãdi nõ pót cõmunicari creaturæ quare repugnat, &c. ratio est, quia virtus creatiua est infinita, & si nõ rõne facti, tamẽ ratione modi faciendi. Et per hoc solues multæ argumentorum à Capreolo recitatorum in 2. dist. 1. q. 3. cõtra hanc conclusionemq̃ vide si vis in eo. Veruntamẽ Scotus vbi supra hanc rationẽ affert: & quãuis malẽ vitetur subsumere inferendo distantium portiæ ab actu: nihilo minus, quia euidẽter apparet, quòd hũc literæ pæsum reprehendere nititur, recitãda est solutio eius, & confutanda. Dicit ergo, quòd licet nullus potentiæ ad aliquã potẽtiã nulla sit proportio, negatur tamẽ sequela, ergo virtus quæ pót super hanc, nullã habet proportionẽ ad virtutẽ quæ pót super illam. Et ratio negationis est, q̃a prima extrema, s. nulla potẽtia & aliqua potentia sunt, inter quæ non est nata esse proportio: quia alterum non est quantum, alia verò extrema, s. virtutes, sunt inter q̃ nata est esse proportiæ, quia ambæ sunt quãtæ. Et datur exemplũ de puncto & linea, inter q̃ nulla est ꝓportio, & tamẽ virtutes potẽtes super illis, nõ sunt improportionales.

¶ Ad hanc solutionem confutandã & firmitatẽ rationis factæ in litera scito, quod ratio literæ non fundatur præcisè supra improportionem primorum extremorũ, vt arguens dissimulare videtur, sed fundatur super illa regula Peripatetica quãdo sunt duo extrema sic se habentia, quòd quantum vnũ minuitur, relinquitur crescẽtia tantũ proportionaliter, & ecõuerso: si verũque numeraliter multiplicarũ ponatur & combinetur, ita quòd quælibet cõbinatio cõstet ex vno vnius, & altero alterius extremi, si vnũ ponitur diminui vsque ad non gradũ suum cõpar crescit supra omnem gradũ, id est in infinitũ, ac per hoc sicut inter minutũ vsque ad non gradũ, & retinentẽ gradũ nulla est proportio, ita inter reliqua duo crescẽtia nulla est proportio. Verbi gratia, & est exẽplũ ad propositũ ex quarto Phy. tex. 72. velocitas motus & corpulentia spatij sunt duo extrema quę cæteris partib⁹ ita se habẽt, q̃ quantò minuitur corpulẽtia, tantò motꝰ est velocior vt patet ad sensum. Si multiplicetur verũque, & ponamus duos motus, & duo spatia vnũ motũ in vno spatio, & reliquũ in alio, & corpulentia vnius spatij minuatur vsq; ad nõ gradũ, id est, ꝙ nullũ sit corpus: oportet ꝙ velocitas motus in illo spatio augeatur in infinitũ, & qualis est proportio spatij sine corpore ad spatium corpore plenũ, talis sit proportio velocitatis illius ad velocitatẽ illius. Super hac regula fundatur processus Philosophi ibidẽ ad probandũ ꝙ motus in vacuo & pleno sunt improportionales. Super hac regula fundat processus literæ, vt patet ex ipsa litera expresse assumẽte in prima proportione duo extrema, s. & proportionale augmentũ, & decrementũ eorũ dicens, ꝙ si tanto maior virtus exigitur in agẽte, quãto potẽtia elegãtior est ab actu, hoc

ve in litera dicitur, ex hoc euidẽter patet, quòd nulla creatura potest creare.

¶ Ad tertiũ aũt dicitur, q̃ nihil refert ad propositũ, idẽtitas aut diuersitas essentiæ ab esse, satis est ꝙ sint entia per participationẽ, aut omnino simplicia, aut inseparabiliter cõposita, sic ꝙ nihil eorũ potest præsupponi ante aliquid aliud eorundẽ: iam. n. ostẽsum est ꝙ maior cũ toto ꝓcessu solida est, quicq; horũ sit. Quod arguens sub. iit, quod apud nos subiectũ nõ supponitur propter naturã agentis participantem, sed quia forma quæ est pars naturæ participatæ, est ima terialisipsæ rerũ actiones & ratio in litera ad probandũ maiorem allata ostendit rude esse.

¶ In responsione ad tertium habes responsionẽ inquirẽtibus, quare potentia creãdi nõ pót cõmunicari creaturæ quare repugnat, &c. ratio est, quia virtus creatiua est infinita, & si nõ rõne facti, tamẽ ratione modi faciendi. Et per hoc solues multæ argumentorum à Capreolo recitatorum in 2. dist. 1. q. 3. cõtra hanc conclusionemq̃ vide si vis in eo. Veruntamẽ Scotus vbi supra hanc rationẽ affert: & quãuis malẽ vitetur subsumere inferendo distantium portiæ ab actu: nihilo minus, quia euidẽter apparet, quòd hũc literæ pæsum reprehendere nititur, recitãda est solutio eius, & confutanda. Dicit ergo, quòd licet nullus potentiæ ad aliquã potẽtiã nulla sit proportio, negatur tamẽ sequela, ergo virtus quæ pót super hanc, nullã habet proportionẽ ad virtutẽ quæ pót super illam. Et ratio negationis est, q̃a prima extrema, s. nulla potẽtia & aliqua potentia sunt, inter quæ non est nata esse proportio: quia alterum non est quantum, alia verò extrema, s. virtutes, sunt inter q̃ nata est esse proportiæ, quia ambæ sunt quãtæ. Et datur exemplũ de puncto & linea, inter q̃ nulla est ꝓportio, & tamẽ virtutes potẽtes super illis, nõ sunt improportionales.

¶ Ad hanc solutionem confutandã & firmitatẽ rationis factæ in litera scito, quod ratio literæ non fundatur præcisè supra improportionem primorum extremorũ, vt arguens dissimulare videtur, sed fundatur super illa regula Peripatetica quãdo sunt duo extrema sic se habentia, quòd quantum vnũ minuitur, relinquitur crescẽtia tantũ proportionaliter, & ecõuerso: si verũque numeraliter multiplicarũ ponatur & combinetur, ita quòd quælibet cõbinatio cõstet ex vno vnius, & altero alterius extremi, si vnũ ponitur diminui vsque ad non gradũ suum cõpar crescit supra omnem gradũ, id est in infinitũ, ac per hoc sicut inter minutũ vsque ad non gradũ, & retinentẽ gradũ nulla est proportio, ita inter reliqua duo crescẽtia nulla est proportio. Verbi gratia, & est exẽplũ ad propositũ ex quarto Phy. tex. 72. velocitas motus & corpulentia spatij sunt duo extrema quę cæteris partib⁹ ita se habẽt, q̃ quantò minuitur corpulẽtia, tantò motꝰ est velocior vt patet ad sensum. Si multiplicetur verũque, & ponamus duos motus, & duo spatia vnũ motũ in vno spatio, & reliquũ in alio, & corpulentia vnius spatij minuatur vsq; ad nõ gradũ, id est, ꝙ nullũ sit corpus: oportet ꝙ velocitas motus in illo spatio augeatur in infinitũ, & qualis est proportio spatij sine corpore ad spatium corpore plenũ, talis sit proportio velocitatis illius ad velocitatẽ illius. Super hac regula fundatur processus Philosophi ibidẽ ad probandũ ꝙ motus in vacuo & pleno sunt improportionales. Super hac regula fundat processus literæ, vt patet ex ipsa litera expresse assumẽte in prima proportione duo extrema, s. & proportionale augmentũ, & decrementũ eorũ dicens, ꝙ si tanto maior virtus exigitur in agẽte, quãto potẽtia elegãtior est ab actu, hoc

enim diminutionẽ importat: & postmodũ subdit alterũ extremũ ad nõ gradum: oportet inquit, ꝙ virtus agẽtis ex nulla præsupposita potẽtia sit improportionalis, &c. Et quãuis hæc, etiã si fingendi licẽtia daretur, nõ potest negari: potest tamẽ probari, & ad propositũ in nostris terminis. Quia aliter sequeretur quod virtus potẽs facere ex aliqua potẽtia, & virtus potẽs facere ex nulla potẽtia, essent æquales: quod nõ est in telligibile: repugnat enim illi per se notæ maiori assumptæ in litera, quam Scotus tanquam eam nõ viderit, tacuit. Et patet sequela, arguẽdo mõ Arist. sumpta aliqua virtute facienꝛ ex nulla potentia, & finita secundum eos, puta A, & alia virtute certa, puta B, faciente ex aliqua potentia, puta C: & statuta inter eas certa proportione, puta de cupla: arguitur sic, si fiat maiꝛ virtus potẽtia in decuplo elegantior ab actu, quam C, virtus faciens ex ista potentia in decuplo excedet B: ergo erit æqualis ipsi A, quod in decuplo tantum excedit B, ergo virtus agens ex aliqua potẽtia erit æqualis virtuti agẽti ex nulla. Et aduerte quòd nihil refert vtrũ possit dari in natura potentia in decuplo, aut centuplo remotior: ficut nihil refert vtrum possit dari corpus in eẽ tuplo, &c. subtilius, & mor⁹ semper velocior: sufficit enim veritas cõditionalium. Quicquid enim repugnat veritati huiusmodi conditionalium, est impossibile. Et si hoc negas, Philosophiam naturalem Arist. destruis, vt patet in 46. 7. & 8. Phy. Ad Scotum ergo dicitur, quòd ratio nõ arguit extremis improportionalib⁹ absolutè, sed ex eis vt terminis ꝓgressus augmẽtationis & diminutionis proportionalis, vt patet: & ideo valet. Exẽplum verò de puncto & linea, quæ extrema improportionalia absolutè sunt, nil obstat qa ad nullum est propositum. Stat ergo solida demonstratio literæ, ꝙ virtus creatiua est infinita & ideo incommunicabilis: omnis enim virtus finita est alteri virtuti finitæ proportionalis: vt etiam ipsæ fatẽtur: quoniam vtraque quanta est & finita.

Cum aũt omne agẽs agat sibi simile, principiũ actionis cõsiderari pót ex actionis effectu: Ignis enim est, q̃ generat ignẽ. Et ideo creare cõuenit Deo fm suũ esse, qd est eius essentia, quæ est cõsis tribus personis. Vnde creare nõ est propriũ alicui pſonæ, sed cõe toti Trinitati. Sed tũ diuinæ personæ fm rõnem suæ ꝓcessionis habẽt causalitatẽ respectu creationis rerũ. Vt eñ suprà ostensum est, cũ de Dei scientia & volũtate ageretur. Deus est cã rerũ per suũ intellectũ & volũtatẽ, sicut artifex rerũ artificiatarũ. Artifex aũt ꝑ verbũ in intellectu cõceptũ, ꝙ p amorẽ suæ volũtatis ad aliqd relatũ operatur. Vñ & Deꝰ pater operat⁹ est creaturã per suũ verbũ ꝙ est Filius, & ꝑ suũ amorẽ, qui est Spiritusſanctus. Et fm hoc processiones personarũ sunt rationes productionis creaturarũ, inquantũ includũt essentialia attributa, quæ sunt scientia & voluntas.

¶ Ad primũm ergo dicendũ quòd processiones diuinarũ personarum sunt causa creationis, sicut dictum est.

¶ Ad fm dicendũ, ꝙ sicut natura diuina, licet sit cõis tribus personis, ordine tũ quodam eis cõuenit, inquãtũ Filius accipit naturã diuinã à Patre, & Spiritusſ. ab vtroque, ita etiã & virtus creãdi licet sit cõis tribus personis, ordine tũ quodã eis cõuenit. Nã Filius habet eã à Patre, & Spiritusſ. ab vtroque. Vnde creatorẽ esse attribuitur patri, vt ei q̃ nõ habet virtutẽ creãdi ab alio. De Filio autẽ dicitur, Per quẽ omnia facta sunt, inquantũ habet eandẽ virtutẽ, sed ab alio. Nã hæc præpositio per, solet denotare causam mediã, siue principiũ de principio. Sed Spiritusſancto, qui habet eandẽ virtutẽ ab vtroque, attribuitur ꝙ dominãdo gubernet, & vtiuificet quæ sunt creata à Patre per Filium. Potest etiã huius attributionis cõis ratio accipi ex appropriatione essentialiũ attributorũ. Nã sicut s. dictũ est, Patri attribuitur & appropriatur potẽtia, quæ maximè manifestatur in creatione: & ideo attribuitur Patri creatorẽ esse. Filio autẽ appropriatur sapiẽtia, per quã agẽs per intellectũ operatur. Et ideo dicitur de Filio, Per quẽ omnia facta sunt. Spiritusſancto autẽ appropriatur bonitas, ad quã ptinet gubernatio deducẽs res in debitos fines, & vtiuificatio. nam vita in interiori quodã motu cõsistit. Pl. nũ autẽ mopẽs est finis & bonitas.

¶ Ad tertiũ dicẽdum ꝙ licet effectus Dei procedat ex quolibet attributorũ tũ reducitur vnusquisque effectus ad illud attributum, cum quo habet cõuenientiã secũdum propriã rationẽ. Sicut ordinatio rerum ad sapientiã, & iustificatio impij ad misericordiã & bonitatẽ se superabundanter diffundentem. Creatio verò, quæ est productio

si nulla potentia præexistat. Si ergo patet quòd multò maioris virtutis est facere aliquid ex. nihilo, quam ex contratio.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ virtus facientis non solũ considerantur ex subſtãtia facti, sed etiã ex modo faciendi [e]. Maior enim calor non solũ magis sed etiã citius calefacit. Quãuis igitur creare aliquẽ effectum finitũ, nõ demonstret potentiã infinitã, tũ creare ipsum ex nihilo demõstrat [d] potẽtiã infinitã, Quod ex prædictis patet. Si enim tãto maior virtꝰ requiritur in agẽte quãto potentia est magis remota ab actu, oportet ꝙ virtus agẽtis ex nulla præsuppositã potentia, quale agẽs creans, sit infinita: quia nulla proportio est nullius potentiæ ad aliquã potentiam, quã ꝑsupponit virtus agẽtis naturalis, sicut non entis ad ens. Et quia nulla creatura habet simpliciter potentiã infinitã, sicut neq; esse infinitũ [d], vt suprà probatũ est, relinquitur quod nulla creatura possit creare.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum creare sit propriũ alicuius personæ.

AD SEXTVM sic ꝓceditur. Videt ꝙ creare sit ꝓpriũ alicuius pſonæ. Quod enim est prius est causa eius ꝙ est post, & perfectũ imperfecti. Sed ꝓcessio diuinæ personæ est prior quã ꝓcessio creaturæ, & magis ꝓfecta: q̃a diuina pſona ꝓcedit in ꝓfecta similitudine sui principij, creatura verò in imperfecta. Ergo ꝓcessiones diuinarũ personarũ sunt causa ꝓcessionis rerũ. Et sic creare est propriũ personæ.

¶ 2. Præterea, Personæ diuinæ nõ distinguũtur abinuicẽ, nisi ꝑ suas ꝓcessiones & relationes [e]. Quicqd igit differtẽter attribuitur diuinis pſonis, hoc cõuenit eis fm ꝓcessiones personarũ & relationes. Sed causalitas creaturarũ diuersimodẽ attribuitur diuinis pſonis. Nã in ſymbolo fidei Patri attribuit, q̃ sit creator omniũ inuisibiliũ & visibiliũ. Filio autẽ attribuitur, ꝙ per eum oĩa facta sunt: sed Spiritusſ. ꝙ sit domiuus & viuificator. Causalitas ergo creaturarũ conuenit personis fm processiones & relationes.

¶ 3. Præterea, Si dicat, ꝙ causalitas creaturæ attẽditur fm aliqd attributum essentiale ꝙ appropriat⁹ alicui pſonæ, hoc nõ videt sufficiẽs. Quia quilibet effectus diuin⁹ causat à quolibet attributo essentiali, s. potẽtia, bonitate, & sapiẽtia: & sic nõ magis ptinet ad vnũ, quã ad aliud. Nõ debet ergo aliqs determinatus modus causalitatis attribui vni pſonæ magis quã alij, nisi distinguerent in creãdo secũdũ relationes & ꝓcessiones.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dio. 2. c. de Di. no. quòd communia totius Diuinitatis sunt omnia creabilia.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ creare est propriè causare, siue producere esse rerum,

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima est: Creare non est proprium alicui personæ, sed communi toti Trinitati. Probatur, Creare est propriè causare esse rerum, ergo conuenit Deo secundum suum esse: ergo est commune toti Trinitati. Prima consequẽtia probatur: quia principium actionis ex effectu consideratur, quia omne agens agit sibi simile: secunda verò, quia esse Dei est eius essentia, quæ communis est toti Trinitati.

¶ Circa antecedẽs nõ oportet solicitari: quia iam patet ex dictis, ꝙ causare per se primo, esse & creare, idem sunt: & ideo in litera ponitur ly proprium.

¶ Secunda conclusio est. Personæ diuinæ secũdum rationem suæ processionis, inquantũ includunt essentialia attributa, scientiam & voluntatem, habẽt causalitatem respectu productionis rerum. Et probatur: Artifex per verbũ & amorem relatiuum, &c. operatur: ergo Deus Pater per Filium & Spiritumsanctum operatus est creaturam, consequẽtia probatur, quia Deus Pater est rerum causa, sicut artifex. Et Filius est verbum, & Spiritusſanctus amor.

¶ Aduerte hic, ꝙ argumenta, quæ in secũdo distinctione prima facit Scotus, non faciũt nec militãt contra positionẽ istam, sed cõtra (vt ibidem dicitur) Henricum, ponẽtem ꝙ personæ diuinæ ratione propriorũ habent causalitatem, nos enim ratione appropriatorum dicimus: & ideo nihil contra nos.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquinte Articulum septimum*

IN titulo vestigium metaphoricè sumitur pro repræsentatiuo per modum quo vestigium repræsentat impressorem eius. Et sumptum est ex 3. dist. primi Senten. vbi à Theologis hoc tractatur.

146 Suprà q. 1. a. 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. &

nõ ſolum materialiter, ſed formaliter. Sed hoc poteſt intelligi duplici ter. Primò vt ſit in actu ſecũdum id quod ponit actio, inquantum actio in agente. Secundò, ſecũdum quod infert ex ſe paſſiõnẽ vel effectũ. Primo modo actio Dei eſt in actu ab æterno: ſecundo modo non. Et propter primum Deus nõ eſt cauſa in potẽtia ſed in actu ab æterno. Propter ſecũdum verò Deus nõ creauit mundũ ab æterno, nec creat modo animã Antichriſti. Et ſi quæratur quomodo illatio paſſionis vel effectus eſt in Deo ab æterno actu vel potẽtia: Reſpõſio in prompteu eſt, quod eſt in eo & in potẽtia actiua, & nũquã eſt, ſuit aut erit in eo formaliter. De inexiſtentibus enim formaliter, incõueniens eſt ponere aliquid in potẽtia in Deo. Et propterea actionem ſecũdum torum id quòd in agente ponit formaliter, oportet ab æterno in Deo eſſe actu, &c.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæ, ſextæ Articulum ſecundum.*

IN titulo, articulus fidei ſonat, quod ſola fide tenere oportet.

¶ In corpore vnica eſt cõcluſio reſpõſiua quæ fito, ſ. mũdum incœpiſſe, ſola fide teneri, ita quod demõſtratiuè probari nõ poteſt. Quã cõcluſionẽ primo probat quo ad ſecũdam partẽ. Secũdo manifeſtat, quo ad primã partẽ probatur. Tertiò oſtẽdit quantæ vtilitatis ſit noſſe propoſitam concluſionem. Quo ad primum igitur, intẽdit rationem. Nouitas mundi nõ põt demonſtrari ex parte mũdi, nec ex parte ſuæ cauſæ: ergo eſt indemõſtrabile. Antecedens quo ad primã partẽ probatur. demõſtrationis principiũ eſt quod quid eſt, & vnumquodq; ſecũdum rationẽ ſuæ ſpeciei abſtrahit ab hic & nũc: ergo non poteſt demonſtrari, quod homo, aut cælũ, aut lapis nõ ſemper fuit. Secunda pars antecedentis manifeſtatur à cõmuni dicto qd vniuerſalia ſunt vbique & ſemper. Quo ad ſecũdã verò partem probatur. Volũtas Dei ratione inueſtigari non põt, niſi circa neceſſario volita: ergo nõ poteſt demonſtratiuè ſciri quid circa creaturas voluerit. & tenet ſequela: ga nihil circa creaturas neceſſario vult.

¶ Circa probationẽ primæ partis, antecedentis aſſumpti aduerte quod vis rationis conſiſtit in hoc q; quid eſt vniuſcuiuſque rei creatæ ſpecificè ſumptum, abſtrahit ab hic & nunc: ergo nõ poteſt eſſe ſufficiẽs medium ad inferendã nouitatẽ rei: quia nouitas ipſa temporis differen-

Q.45. art. 2. ad 2.

Tex. 59.

Tex. 30.

Q. 44. art. 3. & 4. art. 2.

fuiſſe locum aut ſpacium ante mundum.

¶ Ad quintũ dicẽdũ, q; primus motor ſemp eodẽ modo ſe habuit primum aũt mobile nõ ſemp eodẽ modo ſe habuit: qa incœpit eſſe cũ prius nõ fuiſſet. Sed hoc nõ fuit per mutationẽ, ſed p creationẽ, quæ nõ eſt mutatio, vt ſuprà dictũ eſt. Vnde patet q; hæc ratio, quã ponit Ariſt. in 8. Phy., pcedit contra eos q; ponebãt mobilia æterna, ſed motum nõ æternum, vt patet ex opinionibus Anax. & Emp. Nos autẽ ponimus, ex quo mobilia incœperũt, ſemper fuiſſe motum.

¶ Ad ſextũ dicendũ, q; primũ agẽs eſt agens voluntariũ. Et quãuis habuit voluntatem æternã producẽdi aliquẽ effectũ, nõ tamen producit æternũ effectũ. Nec eſt neceſſe, q; præſupponatur aliqua mutatio, nec etiam propter imaginationẽ tẽporis. Aliter enim eſt intelligendũ de agẽte particulari, quod præſupponit aliquid, & cauſat alterũ, & aliter de agẽte vniuerſali quod ꝓducit totũ, ſicut agẽs particulare producit formam, & præſupponit materiã: vnde oportet, q; formã inducat ſm proportionẽ ad debitã materiam. Vnde rationabiliter in ipſo conſiderãtur q; inducit formã in talem materiã, & nõ in aliã ex differẽtia materiæ ad materiã. Sed hoc nõ rationabliter videtur in Deo, qui ſimul producit formã & materiam: ſed cõſideratur rõnabiliter in eo, q; ipſe producit materiã congruã formæ & fini. Agens aũt particulare præſupponit tẽpus ſicut & materiã. Vnde rõnabiliter cõſideratur in eo qd agit in tempore poſteriori, & nõ priori ſm imaginationem ſucceſſionis temporis poſt tẽpus. Sed in agente vniuerſali, q; producit rem & tẽpus nõ eſt cõſiderare quod agat nunc & nõ prius ſecundum imaginationẽ temporis poſt tempus, quaſi tempus præſupponatur eius actioni: ſed conſideratur dum eſt q; dedit effectui ſuo tẽpus quãtum voluit, & ſecundũ quod cõueniens fuit ad ſuam potentiã demonſtrandã. Manifeſtius enim mũdus dicit in cognitionẽ diuinæ potentiæ creantis, ſi mundus nõ ſemper fuit, quã ſi ſemper fuiſſet: omne enim q; nõ ſemper fuit manifeſtũ eſt habere cauſam. Sed nõ ita manifeſtũ eſt de eo, quod ſemp fuit.

¶ Ad ſeptimũ dicẽdum, quod, ſicut dicitur in 4. Phy. prius & poſterius eſt in tẽpore ſecundũ quod prius & poſterius eſt in motu. Vnde principium & finis accipiẽda ſunt in tempore, ſicut & in motu. Suppoſita autẽ æternitate motus neceſſe eſt q; quodlibet momẽtum in motu acceptum ſit principiũ & terminus motus. Quod nõ oportet ſi motus incipiat. Et eadẽ ratio eſt de nunc temporis. Et ſic patet q; ratio illa inſtãtis nunc, quod ſemper ſit principiũ & finis tẽporis. præſupponit æternitatẽ tẽporis & motus. Vnde Ariſt. hanc rationẽ inducit in 8. Phy. contra eos qui ponebãt æternitatem temporis, ſed negabant æternitatem motus.

¶ Ad octauum dicendum, q; Deus eſt prior mundo duratione. Sed ly prius nõ deſignat prioritatẽ tẽporis, ſed æternitatis. Vel dicẽdum quod deſignat æternitatẽ tẽporis imaginati, & non realiter exiſtentis: ſicut cùm dicitur, ſuprà cælum nihil eſt, ly ſupra, deſignat locũ imaginatũ tãtùm, ſecũdũ quod poſſibile eſt imaginari, dimenſionibus cæleſtis corporis dimenſiones alias ſuũ addit.

¶ Ad nonum dicẽdum, q; ſicut effectus ſequitur à cauſa agente naturaliter ſecũdum modũ ſuæ formæ, ita ſequitur ab agẽte per voluntatẽ ſecundum formã ab eo præconceptam, & diffinitã, vt ex ſuperioribus patet. Licet igitur Deus ab æterno fuerit ſufficiens cauſa mundi nõ tamen oportet quod ponatur mũdus ab eo productus: niſi ſecũ-

dum quod eſt in prædefinitione ſuæ voluntatis, vt ſcilicet habeat eſſe poſt non eſſe, vt manifeſtius declarat ſuum autorem.

¶ Ad decimũ dicendũ, q; poſita actione ſequitur effectus ſm exigentiam formæ quæ eſt principiũ actionis. In agẽtibus autẽ per voluntatẽ quod conceptũ eſt & prædiffinitum, accipitur vt forma, quæ eſt principiũ actionis [c]. Ex actione igitur Dei æterna nõ ſequitur effect[b] æternus, ſed qualem Deus voluit, vt ſcilicet haberet eſſe poſt non eſſe.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum mũdum incœpiſſe ſit articulus fidei.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd mundum incœpiſſe nõ ſit articulus fidei, ſed cõcluſio demonſtrabilis. Omne enim factum habet principium ſuæ durationis. Sed demonſtratiuè probari poteſt, quòd Deus ſit cauſa efficiens mundi: & hoc etiam probabiliores Philoſophi poſuerunt. Ergo demõſtratiuè probari poteſt quòd mundus incœperit.

¶ 2. Præterea, Si neceſſe eſt dicere q; mũdus factus eſt à Deo: aut ergo ex nihilo, aut ex aliquo. Sed nõ ex aliquo: qa ſic materia mũdi præceſſiſſet mundũ: cõtra q; procedunt rationes Ariſt. ponentis cælum ingenitum. Ergo oportet dicere, quòd mundus ſit factus ex nihilo. Et ſic habet eſſe poſt nõ eſſe. Ergo oportet quod eſſe incœperit.

¶ 3. Præterea, Omne quòd operatur per intellectũ, à quodam principio operatur, vt patet in omnibus artificialibus. Sed Deus eſt agens per intellectum. Ergo à quodam principio operatur. Mundus igitur qui eſt eius effectus, non fuit ſemper.

¶ 4. Præterea, Manifeſtè apparet, artes aliquas & habitationes regionum ex determinatis temporibus incœpiſſe. Sed hoc non eſſet, ſi mundus ſemper fuiſſet. Mundum igitur non ſemper fuiſſe manifeſtum eſt.

¶ 5. Præterea, Certum eſt nihil Deo æquari poſſe. Sed ſi mundus ſemper fuiſſet, æquipararetur Deo in duratione. Ergo certum eſt, non ſemper mundum fuiſſe.

¶ 6. Præterea, Si mundus ſemper fuit, infiniti dies præceſſerunt diem iſtum. Sed infinita nõ eſt pertranſire. Ergo nunquam fuiſſet peruentum ad hunc diem. Quod eſt manifeſtè falſum.

¶ 7. Præterea, Si mũdus fuit æternus, & generatio fuit ab æterno. Ergo vnus homo genitus eſt ab alio, in infinitũ. Sed pater eſt cauſa efficiens filij, vt dicitur in 2. Phy. Ergo in cauſis efficientibus eſt procedere in infinitum. Quod improbatur in 2. Meta.

¶ 8. Præterea, Si mũdus & gñtio ſemp fuit, infiniti hoies præceſſerunt. Sed anima hominis eſt immortalis. Ergo infinitæ animæ humanæ nũc eſſent actu. Quod eſt impoſſibile. Ergo ex neceſſitate ſciri poteſt, quòd mundus incœperit, & non ſola fide tenetur.

¶ SED CONTRA fidei articuli demonſtratiuè probari non poſſunt: quia fides de non apparentibus eſt, vt dicitur ad Heb. 11. Sed Deũ eſſe creatorẽ mundi, ſic q; mũdus incœperit eſſe, eſt articulus fidei. Dicimus enim, Credo in vnũ Deum, &c. Et iterum Greg. dicit in Hom. 1. Ezechielis, quòd Moyſes prophetizauit de præterito dicens, In principio creauit Deus cælum & terram. In quo nouitas mundi traditur. Ergo nouitas mundi habetur tantum per reuelationem. Et ideo nõ poteſt probari demonſtratiuè.

¶ RESPONDEO dicendũ, q; mundũ nõ ſemper fuiſſe, ſola fide tenetur, & demõſtratiuè probari nõ poteſt: ſicut & ſuprà de myſterio Trinitatis dictũ eſt. Et huius ratio eſt: quia natiuitas mundi nõ poteſt demonſtrationẽ recipere ex parte ipſius mũdi. Demonſtrationis enim principiũ eſt q; quid eſt. Vnũquodq; autẽ ſecundum rationẽ ſuæ ſpeciei abſtrahit ab hic & nunc: propter quod dicitur, ſuprà cælum nihil eſt, ly ſupra, deſignat locũ imaginatũ tãtùm, ſecũdũ quod poſſibile eſt imaginari, dimenſionibus cæleſtis corporis dimenſiones alias ſuũ addit, tiam continet. Liquidò enim cõſtat, nõ eſſe rationem eſſendi nunc & non prius, quòd ſecundum ſe indifferens eſt ad nunc & prius, vnde Autor nõ ſolũ de mundo, ſed de quacunq; re mundi inculit, quod ex eius quiditate non poteſt monſtrari eius nouitas ſimpliciter.

¶ Circa principalẽ cõſequẽtiam aduerte, quòd quũ mundus ſignificet vniuerſitatem rerum & extra vniuerſum nihil ſit niſi caput ipſius: cõſequẽs eſt quod nullus locus relinquatur demõſtrationi: quia ad inferẽdũ nouitatẽ mũdi, & ꝓpterea litera exclude cauſa, & quòd quid eſt ipſius & omnium eius partũ pro cõſtanti relinquit, nouitatẽ mundi indemonſtrabilem.

¶ Quo ad primam verò partem concluſionis, ſ. quod fide teneatur, manifeſtatur. Voluntas diuina põt homini manifeſtari per reuelationẽ: ergo mũdum incœpiſſe eſt credibile. & tenet ſequela, quia fides reuelationi innititur.

¶ Tertiò, Vtile eſt, inquit, hoc conſiderare: & hoc ex duabus vtilitatibus manifeſtat. Prima eſt repreſſio præ-

Q. 45. art. 2.

Lib. 9. c. 4.

Lib. 1. de cæl. à ter. 20. vſque ad 32.

Lib. 2. cap. vlt.

Li. 4. proc. 6.

Q. 14. art. 12.

Q. 12. art. 1.

ſumptionis. Secũda eſt cuitatis irriſionis ab infidelibus, vt clarè patet in litera.

¶ In reſpõſione ad ſeptimum aduerte nouitie, q; aliud eſt dicere, Sortes pater eſt cauſa per ſe Platonis filij, & Plato p ſe cauſa Ciceronis: & aliud eſt dicere, Sortes & Plato ſunt per ſe cauſæ Ciceronis. Primum enim eſt veriſimum: quoniã ſicut homo generat hominem per ſe, ita te pater tuus, vt dicitur 13. Metaph. tex. 27. Secundũ aũt eſt falſiſſimum, quoniam cauſæ per ſe ordinatæ reſpectu alicuius effectus ſunt, vt in litera dicitur, diuerſorũ ordinum ſimul cauſantes effectũ illum, & propterea non poſſunt infinitari. Pater aũt & auus eiuſdẽ ordinis cauſæ ſunt nõ ſimul cauſantes tertiũ: quãuis vt dictum eſt, inter ſe auus fuerit per ſe cauſa patris, & pater filij: & propterea ad productionem Sortis non refertur finitas, vel infinitas progenitorum.

¶ In reſpõſione ad octauum diligẽter aduerte quid ibi dicitur, & quare dicatur. Poſt necẽtas nãq; opiniones ſubdit conſiderãdum eſſe, quòd hæc rõ particularis eſt, & verũ dixit, quoniã particularis eſt non in ſe, ſed reſpectu ęſſiti, vt ipſem et ſubdit. Quæſitum eſt enim hic, vtrũ mũdum, i. vniuerſitatẽ creaturarum incœpiſſe ſit articulus fidei, & nõ vtrum ſingulas ſpecies creaturarũ incœpiſſe, ſit articulus fidei. Dato nãq; q; hominẽ incœpiſſe ſit demonſtrabile, adhuc dubium reſtat verũ vniuerſum incœpiſſe ſit demonſtrabile: quoniã ſtat cum incœptione hominis æternitas mundi, vel angelorum vt in litera dicitur. Cauſa autẽ quare hoc dixerit eſt, quia ſecundum doctrinã Autoris ratio inducta cogitipatum tamẽ vtilis ab eodem dicitur in 2. cõtra Gent. c. 38. quoniã multa ſupponit in quibus diſcordãt Philoſophi.

¶ Circa eandem reſpõſionẽ aduerte, q; ſecundum Autoris doctrinã ſuſtinentẽ immortalitatem animæ numeratæ ſine circulo, & impoſſibilitatem infinitatis in actu ſimul etiã per accidens: intelligibile non eſt. quod generatio humana ſit ęterna. Et propterea cautiſint Thom. in cõcedendo mũdum potuiſſe eſſe ab æterno: concedant mundũ quoad ſubſtantiã, cõſtantẽ ex quinque corporibus ſimplicibus. Cõcedant mundum etiam quoad motum cæli & generationes omnes, præter hominem. Ineuitabile. n. eſt quin aut ſit infinitũ in actu, aut ad miracula recurratur, ponendo vnum hominem infini-

C. 2. 4. & li. 10. c. 2. 3.

D. 407.

221.

Cap. 31.

247 Locis ſuprà arc. 1. adductis.

Lib. de hæ reſ. c. 2. 4. 6. & Sermo. 143. de temp.

248 1. di. 1. q. 1. ar. 6 tertiũ Et quoſlib. q. 3. art. 1 cor. & o puſc. 9. q. 300.

Li. 7. Phy. tex. 40. & ſequen.

Tex. 29. Tex. 1. Q. 12. art. 1.

Q. 12. art. 1.

Q. 44. art. 1.

Q. 44. art. 1. & 4. art. 2.

Omnes enim homines generantes habent gradum vnum in cauſis efficientibus, ſcilicet gradum particularis generantis. Vnde non eſt impoſſibile quòd homo generetur ab homine in infinitum. Eſſet autẽ impoſſibile, ſi generatio huius hominis depẽderet ab hoc homine, & à corpore elementali & à ſole: & ſic in infinitum.

¶ Ad octauũ dicendũ, q; hãc rationẽ ponentes æternitatẽ mũdi, multipliciter effugiũt. Quidã enim nõ reputant impoſſibile eſſe infinitas animas actu, vt patet in Meta. Algazelis, dicẽtis hoc eſſe infinitũ p accidens. Sed hoc improbatũ eſt ſuperius. Quidam verò dicũt animã corrũpi cũ corpore. Quidam verò quod ex omnib[a] animalib. remanet vna tantũ. Alij verò (vt Aug. dicit) poſuerũt propter hoc circuitũ animarũ, vt ſcilicet animæ ſeparatæ à corporib. poſt determinata temporũ curricula iterũ redirẽt ad corpora. De quibus omnib[a] in ſequẽtibus eſt agẽdum [e]. Conſiderãdum tamen quòd hæc ratio particularis eſt. Vnde poſſet dicere aquis quod mundus fuit æternus, vel ſaltem aliqua creatura, vt angelus: non autem homo. Nos autem intendimus vniuerſaliter an aliqua creatura fuerit ab æterno.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrũ creatio rerũ fuerit in principio tẽpore.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd creatio rerum nõ fuit in principio tẽporis. Quod enim non eſt in tempore non eſt in aliquo temporis. Sed creatio rerum non fuit in tempore. Per creationem enim rerum ſubſtantia in eſſe producta eſt. Tempus autem nõ menſurat ſubſtantiam rerum, & præcipuè incorporalium. Ergo creatio non fuit in principio temporis.

¶ 2. Præterea, Philoſophus probat q; omne qd fit, fiebat. Et ſic omne fieri habet prius & poſterius. In principio autem temporis (cùm ſit indiuiſibile) nõ eſt prius & poſterius. Ergo cùm creari ſit quoddam fieri, videtur quòd res nõ ſint creatæ in principio temporis.

¶ 3. Præterea, Ipſum etiã tẽpus creatũ eſt. Sed non poteſt creari in principio tẽporis: cùm tẽpus ſit diuiſibile, principiũ autẽ tẽporis indiuiſibile. Non ergo creatio rerum fuit in principio temporis.

¶ SED CONTRA eſt quod Geneſ. 1. dicitur: In principio [d] creauit Deus cælum & terram.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod illud verbũ Gen. 1. In principio creauit Deus cælum & terrã, tripliciter exponitur ad excludendũ tres errores. Quidã enim poſuerũt mundũ ſemper fuiſſe, & tẽpus non habere principiũ. Et ad hoc excludendũ exponitur, In principio, ſ. tẽporis. Quidã verò poſuerunt duo eſſe creationis principia, vnum bonorũ, aliud malorum. Et ad hoc excludẽdum exponitur, In principio, id eſt, in Filio. Sicut enim principium effectiuum appropriatur Patri propter potentiam, ita principium exẽplare appropriatur Filio propter ſapientiam: vt ſicut dicitur. Omnia in ſapiẽtia feciſti, ita intelligatur Deum omnia feciſſe in principio, id eſt, in Filio, ſecundũ illud Apoſtoli ad Col. 1. In ipſo, ſcilicet Filio condita ſunt vniuerſa. Alij verò dixerunt corporalia eſſe creata à Deo mediantibus creaturis ſpiritualibus. Et ad hoc excludendũ exponitur, In principio creauit Deus cælum & terram, id eſt, ante omnia. Quatuor enim ponuntur ſimul, creata ſcilicet cælum empyreũ, materia corporalis, quæ nomine terræ intelligitur, tempus & natura angelica.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd non dicuntur in principio temporis res eſſe creatæ, quaſi principium temporis creationis ſit menſura: ſed quia ſimul cum tempore cælum & terra creata ſunt.

¶ Ad ſecundum dicendum, q; verbum illud Philoſophi intelligitur de fieri quod eſt per motum, vel quod eſt terminus motus. Quia cum in quolibet motu ſit accipere prius & poſterius ante quodcunque ſignum in motu ſignato, dum ſcilicet aliquid eſt in moueri, & fieri eſt accipere prius, & etiam aliquid poſt ipſum, quia q; eſt in principio motus vel in termino, non eſt in moueri. Creatio autem neque eſt motus neque terminus motus, vt ſuprà dictum eſt. Vnde ſic aliquid creatur quod non prius creabatur.

Q. 7. art. 4.

Q. 44. art. 1.

Q. 45. art. 2.

¶ Ad

menſuras creationem, fuit ſi coexiſtens creationi: quæ inſtanti temporis diſcreti quo menſuratur operationes ſpirituales, vt infra patebit, menſurata eſt.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæ ſeptimæ Articulum primum.*

IN titulo quæritur an diſtinctio ſit à Deo nõ quomodolibet, ſed vt per ſe intecta, vt in proceſſu articuli patet.

¶ In corpore tria facit. Primò tractat opinionẽ antiquorũ, ſecundò opinionem Auic. tertiò reſpondet quæſito.

¶ Quo ad primũ refertur opinio Democriti & Anaxagoræ: quod diſtinctio rerum eſt à materia ſola & cauſaliter, vel à materia ſimul & agente. Reprehenditur autẽ vtraq; opinio quo ad hoc in quo cõmunicat, ſ. quòd diſtinctio eſt à materia vt à cauſa prima, à in reducibili in aliam priorem cauſam, duplicitur. Primò, quia ipſa materia eſt à Deo, Secundò, quia etiam forma eſt prior materia, quoniam materia eſt propter formam.

¶ Quo ad ſecũdum refertur opinio Auic. quòd diſtinctio eſt ex ſecundis agentibus: & improbatur dupliciter. Primo quia hoc eſt falſum de diſtinctione incorruptibili tũ, quoniã à ſolo Deo fieri poſſunt. Secundò, quia diſtinctio rerũ eſſet à caſu: & cõſequẽter complementũ vniuerſi eſſet à caſu: & tenet prima ſequela, qm̃ quod fit ex cõcurſu multarũ cauſarũ agentium, non per ſe intentum ab aliquo dirigente, eas in vnũ caſum fit. Secũda aũt ſequela tenet, quia perfectio vniuerſi in rerum diuerſitate conſiſtit.

¶ Quo ad tertiũ concluſio reſpõſiua eſt: Diſtinctio ſeu multitudo rerũ eſt ex intentione primi agẽtis, qui eſt Deus. Probatur: Deus produxit res in ſe propter ſuam bonitatẽ communicãdã creaturis & per eas repræſentandam: ergo produxit multas creaturas, & diuerſas, & tenet ſequela, quia per vnam creaturam ſufficienter repræſentari nõ poteſt. Quod probatur, quia bonitas quæ in Deo eſt ſimpliciter & vniformiter, in creaturis eſt multipliciter & diuiſim. Quod & confirmatur: quia perfectius participat diuinam bonitatem totum vniuerſum, quã quæcũque creatura. Secũdo probat conclusio autoritate Scripturæ, Gen. 1. Dixit Deus, &c.

¶ Circa hanc rationem aduertũ, quod eum dicitur nominatur, aut quæritur ſufficiens repræſentatio bonitatis diuinæ: non eſt ſermo de ſufficientia ſimpliciter, quoniã nec mille mundi ſufficerent ad id, ſed de ſufficientia conſona

.249 1. cõ. c. 39. vſque 45. inclusiue, & lib. 3. cap. 97. & Poſt. qu. 3. art. 19 m. & arti 16. Secundò, quia etiam co. & opu. 3. c. 71. 72. 73. & 101. & 12. Meta. 1 in fin.

Q. 11. ar. 4. Q. 44. art. 3. Q. 44. art 4.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ nihil fit niſi ſecũdum quod eſt. Nihil autem eſt temporis niſi nunc. Vnde nõ poteſt fieri niſi ſecundũ aliquod nunc. Nõ quia in ipſo primo nunc ſit tempus, ſed quia ab eo incipit tempus.

QVÆSTIO QVADRAGESIMA SEPTIMA de rerum diſtinctione in communi, in tres articulos diuiſa.

POST productionem creaturarum in eſſe conſiderãdum eſt de diſtinctione earũ. ¶ Erit autem hæc conſideratio tripartita. Nã primo conſiderabimus de diſtinctione rerum in cõmuni. ¶ Secundò de diſtinctione boni & mali. ¶ Tertiò, de diſtinctione ſpiritualis & corporalis creaturæ. ¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primò de ipſa rerum multitudine, ſeu diſtinctione.

¶ Secundò, de earum inæqualitate.

¶ Tertiò de vnitate mundi.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrũ rerũ multitudo & diſtinctio ſit à Deo.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd rerum multitudo & diſtinctio nõ ſit à Deo. Vnũ enim ſemper natum eſt vnum facere. Sed Deus eſt maximè vnus vt expreſſis patet. Ergo non producit niſi vnum effectum.

¶ 2. Præterea, Exemplatum aſſimilatur ſuo exemplari: ſed Deus eſt cauſa exemplaris ſui effectus, vt ſuprà dictum eſt. Ergo cum Deus ſit vnus, effectus eius eſt vnus tãtum, & non diſtinctus.

¶ 3. Præterea, Ea quę ſunt ad finem, proportionantur fini. Sed finis creaturæ eſt vnus, ſcilicet diuina bonitas, vt ſuprà oſtenſum eſt. Ergo effectus Dei non eſt niſi vnus.

¶ SED CONTRA eſt quod dicitur Gen. 1. quod Deus diſtinxit lucem à tenebris & diuiſit aquas ab aquis. Ergo diſtinctio & multitudo rerum eſt à Deo.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ cauſam diſtinctionis rerum multipliciter aliqui aſſignauerũt. Quidam enim attribuerunt eam materiæ vel ſoli, vel ſimul cum agente: ſoli quidem materiæ, ſicut Democritus & omnes antiqui naturales ponentes ſolam cauſam materialem, ſecũdum quos diſtinctio rerũ prouenit à caſu ſecundum motũ materiæ. Materiæ verò & agẽti ſimul diſtinctionem & multitudinẽ rerum attribuit Anax. qui poſuit intellectũ diſtinguẽtem res, extrahẽdo quod erat permixtum in materia. Sed hoc non poteſt ſtare propter duo. Primo quidem, quia ſuprà oſtenſum eſt, quod etiam ipſa materia à Deo creata eſt. Vnde oportet & diſtinctionem, ſi qua eſt ex parte materiæ, in altiorem cauſam reducere. Secundo, quia materia eſt propter formam & non ecõuerſo, diſtinctio autem rerũ eſt per formas proprias. Non ergo diſtinctio eſt in rebus propter materiã, ſed potius ecõuerſo in materia creata eſt diſformitas, vt eſſet diuerſis formis accõmodata. Quidã verò attribuerunt diſtinctionem rerum ſecundis agentibus, ſicut Auic. qui dixit, q̃ Deus intelligendo ſe produxit intelligentiam primam e; in qua, quia nõ eſt ſuum eſſe ex neceſſitate incidit cõpoſitio potẽtiæ & actus, vt infrà patebit. Sic igitur prima intelligentia inquantũ intelligit cauſam primã, produxit ſecundã intelligẽtiam: inquantũ autem intelligit, ſe ſecundum quod eſt in potentia, produxit corpus cæli quod mouet: inquantũ verò intelligit ſe ſecundum illud quòd habet de actu, produxit animã cæli. Sed hoc nõ poteſt ſtare propter duo. Primo quidem, quia ipſa ſuprà oſtenſum eſt, quod creare ſolius Dei eſt. Vnde ea quæ nõ poſ-

331

Q. 49. ar. 2.

Q. 45. ar. 4

ſunt cauſari niſi per creationẽ, à ſolo Deo producuntur. Et hæc ſunt omnia quæ non ſubiacent generationi & corruptioni. Secundò, quia ſecũdum hanc poſitionẽ non prouenirẽt ex intẽtione prima agentis vniuerſitas rerum, ſed ex concurſu multarum cauſarũ agentium: tale autem dicimus prouenire à caſu. Sic igitur cõplementum Vniuerſi, quod in diuerſitate rerũ conſiſtit, eſſet à caſu, quod eſt impoſſibile. Vnde dicendum eſt, quod diſtinctio rerũ & multitudo eſt ex intentione primi agentis, quod eſt Deus producit enim res in eſſe propter ſuam bonitatẽ communicandã creaturis e, & per eas repræſentandã. Et quia per vnam creaturam ſufficienter repræſentari nõ poteſt, producit multas creaturas & diuerſas: vt quod deeſt vni ad repræſentandam diuinam bonitatem, ſuppleatur ex alia. Nam bonitas quæ in Deo eſt ſimpliciter & vniformiter, in creaturis eſt multipliciter & diuiſim e. Vnde perfectius participat diuinam bonitatem, & repræſentat eam totum vniuerſum, quã alia quæcũque creatura e. Et quia ex diuina ſapientia eſt cauſa diſtinctionis rerum, ideo Moyſes dicit res eſſe diſtinctas verbo Dei, quod eſt conceptio ſapientiæ. Et hoc eſt q̃ dicitur Gen. 1. Dixit Deus, Fiat lux. Et diuiſit lucem à tenebris.

¶ AD PRIMVM Ergo dicendum, quod agens per naturã agit per formã per quam eſt, quæ vnius tantũ eſt vna. Et ideo nõ agit niſi vnum. Agens autem voluntarũ, quale eſt Deus, vt ſuprà oſtẽſum eſt, agit per formam intellectã. Cùm igitur Deum multa intelligere non repugnet vnitati & ſimplicitati ipſius, vt ſuprà oſtenſum eſt relinquitur quod licet ſit vnus, poſſit multa facere.

¶ Ad ſecundũ dicendũ, quod ratio illa teneret de exẽplato quod perfectè repræſentat exẽplar, quod nõ multiplicatur niſi materialiter. Vnde imago increata quę eſt perfecta, eſt vna tantum. Sed nulla creatura repræſentat perfectè exẽplar primũ, q̃ eſt diuina eſſentia: & ideo poteſt per multa repræſentari. Et tamẽ ſecundũ quod ideæ dicuntur exẽplaria, pluraliti rerũ correſpondet in mente diuina pluralitas idearum.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod in ſpeculatiuis medium demonſtrationis, quod perfectè demonſtrat concluſionem, eſt vnũ tantũ. Sed media probabilia ſunt multa. Et ſimiliter in operatiuis quãdo id quod eſt ad finem, adæquat (vt ita dixerim) finem, nõ requiritur q̃ ſit niſi vnũ tantum. Sed creatura non ſic ſe habet ad finẽ, qui eſt Deus e. Vnde oportuit creaturas multiplicari.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum inæqualitas rerum ſit à Deo.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd inæqualitas rerum non ſit à Deo. Optimi enim eſt optima adducere. Sed inter optima vnum non eſt maius altero. Ergo Dei qui eſt optimus, eſt omnia æqualia facere.

¶ 2. Præterea, Æqualitas eſt effectus vnitatis, vt dicitur. In Meta. Sed Deus eſt vnus. Ergo fecit omnia æqualia.

¶ 3. Præterea, Iuſtitiæ eſt inæqualia inæqualibus dare e. Sed Deus eſt iuſtus in omnibus operibus ſuis: Cùm ergo operationi eius quæ eſſe rebus communicat, non præſupponatur aliqua inæqualitas rerũ. Videtur quod fecerit omnia æqualia.

¶ SED CONTRA eſt quod dicitur Eccleſ. 33. Quare dies diem ſuperat, & iterum lux lucem, & annus annum, ſol ſolem, à Domini ſcientia ſeparata ſunt.

perfectioni vniuerſi, huc enim tendit ratio, vt huiuſmodi repræſentationẽ diuinæ bonitatis in rerũ vniuerſitate per ſe intẽtam à Deo fateamur: quia vnica creatura ad huiuſmodi repræſentationem non ſufficeret.

¶ In reſponſione ad ſecundum aduerte quod exẽplar dupliciter Deo attribui litera vult. Primo ratione ſubſtantiæ ſimpliciter, & ſic Deus eſt vnũ exemplar omnium. Secundo, ratione ſubſtãtiæ, ſic vel ſic imitabilis: & ſic in mente diuina ſunt multa rerũ exemplaria iuxta multitudinem idearum.

237

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæ ſeptimæ Articulum ſecundum.*

TITVL' intelligẽdus eſt ſicut præcedẽs.

¶ In corpore duo facit. Primò tractat opinionẽ Origenis. Secundò reſpondet quæſito.

¶ Quo ad primũ ponitur in litera opinio Origenis, ſatis clarè continens tria, ſ. rationales creaturas, æquales creatas, & inæqualitatẽ ex libero arbitrio, & diuerſitatem, imo & creationem corporum ex punitione, & ſic reſpõdet quæſito negatiuè. Refertur quoq; & occaſio huiuſmodi opinionis, quia ſ. excludere conatus eſt opinionem ponentem diſtinctionem ex contrarietate principiorum boni & mali, quæ viderur fuiſſe Empedoclis & Manichæorũ. De quib' omnibus, ſi diffuſè tractatum videre vis in 2. contra Gent. à c. 19. vſq; ad 46. hic enim hæc breuiter tanguntur. ¶ Cõtra hãc autem opinionẽ arguit in litera. Quia ſequeretur, quòd vniuerſitas corporalium creaturarum non eſſet ptopter Dei bonitatem communicandam, ſed propter peccatum puniendum, ſed hoc eſſe inconueniens, probatur autoritate Geneſis & Aug.

¶ Aduerte hic, quòd nõ excluditur in hac rõne totaliter diuina bonitas, quoniã etiã iuſtitiæ punitiuæ finis eſt diuina bonitas: ſed excluditur diuina bonitas à ſolitudine ſufficiẽti. Hæc enim eſt differentia inter bona abſolutè, & bona nõ niſi punitiuè: qã primorum ratio ſola diuina bonitas eſt, ſecundorum verò nunquam diuina bonitas cauſa eſt, niſi de merito ſuppoſito, quod non eſt à Deo. Et propterea in litera non eſt ſimpliciter negata diuina bonitas, ſed oppoſita eſt aduerſitiua, ſ. ad puniendum peccatũ. Ex hoc, n. inſinuatur quod diximus. Manifeſtatur verò optimè inconueniens ex inducta autoritate, Vidit Deus cũcta quę fecerat & erãt valde bona quæ em nõ niſi ad puniẽdũ

12 e 154

250 2. con. c. 19 vſque 45. inclusiue, & l. 3. c. 97. & Poſt. q. 3. ar. 16. & de Anima. ar. 7. cor. Lib. 5. tex. 20.

131 34

bona

bona ſunt, inter ſimpliciter bona nõ cõnumerantur: quoniã nõ ſunt ſimpliciter apperibilia.

¶ Quo ad ſecundũ concluſio reſpõſiua eſt, Sapiẽtia Dei ſicut eſt cauſa diſtinctionis rerum, ita & inæqualitatis. Et probatur primò, quòd ſi cauſa inæqualitatis: ſecundò quòd ſicut eſt cauſa diſtinctionis, ita inæqualitatis. Primũ ergo probatur ſic: Sapientia Dei eſt cauſa diſtinctionis rerum, ergo eſt cauſa diſtinctionis formali: ergo eſt cauſa inæqualitatis. Prima conſequẽtia probatur: quia diſtinctionis formalis eſt principalis diſtinctio, quod probatur, q. a duabus tantum exiſtentibus diſtinctionibus, ſcilicet numerali & formali, materia eſt propter formam: ergo diſtinctio materialis eſt propter formalẽ. Et rurſus manifeſtatur à ſigno, quod videmus vnitatem & pluralitatẽ nũ meralem eſſe propter formam ſpecificam. Secunda autẽ conſequentia probatur: quia diſtinctio formalis ſemper inæqualitatẽ requirit: quod probatur dupliciter: primò quia formæ rerum ſunt ſicut numeri ex octauo Met. ſecundo quia in rebus naturalib' ſpecies ordinatæ gradatim apparent, vt patet inductiuè. Secundo probatur, quod ſicut eſt cauſa diſtinctionis, ita inæqualitatis, ſic vniuerſum nõ eſſet perfectum ſi vnus tantum bonitatis gradus inueniretur, ergo perfectio vniuerſi requirit inæqualitatẽ, ergo ſic inæqualitas eſt à Deo propter perfectionem vniuerſi, ſicut & diſtinctio. Totus proceſſus patet.

234 Cap. 13. Cyril. A- lex. li. 11 Ioan.

71 234

236 249 249 275

249 375

168 Text. 10.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæ ſeptimæ Articulum tertium.*

IN titulo ſermo eſt de vnitate numerali, & de mundo, nõ ſolũ corporeo, ſed vniuerſo, & de facto, nõ de poſſibili non enim nunc de potẽtia Dei diſputamus, ſed de diuerſitate inuẽta in rebus in cõmuni.

¶ In corpore duo facit. Primò reſpõdet quæſito, ſecundò ex ratione data deducit corollariẽ quid alij potuerunt opinari.

¶ Quo ad primũ concluſio reſpõſiua eſt, q̃ mundus eſt tantum vnus. Et probatur ſic. Quæcũque ſunt à Deo, ordinem habent adinuicem ad ipſum Deum: ergo omnia ad vnum mundũ neceſſe eſt pertinere, & probatur ſequela, quia mũdus iſte vnus eſt vnitate ordinis. Ex hoc autem deducitur ſecundo corollariẽ differentia inter Philoſophos, ſcilicet quòd illi qui poſuerunt mũdi cauſam aliquam ordinãtem ſapientiam, non poſuerunt plures

259 475 235

209 Libr. 1 de doc. Cati. cap. 5.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd Orig. volens excludere poſitionẽ ponẽtium diſtinctionẽ in rebus ex cõtrarietate principiorũ boni & mali, poſuit, à Deo à principio omnia creata eſſe æqualia. Dicit enim q̃ Deus primo creauit creaturas rõnales tantũ, & omnes æquales e. In quib' primo exorta eſt inæqualitas ex lib. arbit. quibuſdam cõuerſis in Deum ſm magis & minus, quibuſdã etiam ſm magis & minus à Deo auerſis. Illæ igitur rationales creaturæ, quæ ad Deũ per lib. ar. conuerſæ ſunt, promotæ ſunt ad diuerſos ordines angelorũ pro diuerſitate meritorũ. Illæ autẽ quæ aduerſæ ſunt à Deo, ſunt corporibus illigatæ diuerſis ſm diuerſitatẽ peccati: & hãc cauſam dicit eſſe creationis & diuerſitatis corporũ. Sed ſm hoc vniuerſitas corporaliũ creaturarũ nõ eſſet propter bonitatẽ Dei cõcandam creaturis, ſed ad puniendum peccatũ. Quod eſt contra illud quod dicitur Gene. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, &c. erant valde bona e. Et vt Aug. dicit 11. de ciui. Dei. Quid ſtultius dici poteſt, quã iſtum ſolem, vt in vno mundo cum eſſet, nõ decori pulchritudinis, vel ſaluti rerum corporalium cõfuluiſſe artificem Deum: ſed hoc potius euenirẽ, quia vna anima ſic peccauerat: ac per hoc ſi centũ animæ peccaſſent, centũ ſoles haberet hic mundus? Et ideo dicendũ eſt, quod ſicut ſapientia Dei eſt cauſa diſtinctionis rerum e, ita & inæqualitatis.

Q. 39. ar. 4.

Q. 15. ar. 2.

¶ Quod ſic patet. Duplex enim diſtinctio inuenitur in rebus e. Vna formalis, in his quæ differũt ſpecie: alia verò materialis, in his quæ differũt numero tantũ. Cùm autẽ materia ſit propter formã e, diſtinctio materialis eſt propter formalem. Vnde videmus quod in reb' incorruptibilibus nõ eſt niſi vnum indiuiduum vnius ſpeciei: quia ſpecies ſufficienter conſeruatur in vno. In generalibus autem & corruptibilibus ſunt multa indiuidua vnius ſpeciei ad cõſeruationem ſpeciei. Ex quo patet, quod principalior eſt diſtinctio formalis quã materialis. Diſtinctio autẽ formalis ſemper requirit inæqualitatẽ e: qa (vt dicitur in 18. Met.) formæ rerum ſunt ſicut numeri, in quibus ſpecies variãtur per additionẽ vel ſubtractionẽ vnitatis. Vnde in rebus naturalibus gradatim ſpecies ordinatæ eſſe videntur. Sicut mixta perfectoria ſunt elementis, & plantæ corporibus mineralibus, & animalia plantis, & homines aliis animalibus, & in ſingulis horũ vna ſpecies perfectior aliis inuenitur. Sicut ergo diuina ſapientia cauſa eſt diſtinctionis rerũ propter perfectionem vniuerſi, ita & inæqualitatis. Nõ enim eſſet perfectum vniuerſum, ſi tantum vnus gradus bonitatis inueniretur in rebus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod optimi agẽtis, eſt producere totũ effectum ſuum optimũ, nõ tamen q̃ quamlibet partem totius faciat optimam ſimpliciter, ſed optimã ſm proportionẽ ad totum e. Tolleretur enim bonitas animalis, ſi quęlibet pars eius, oculi haberet dignitatẽ. Sic igitur & Deus totũ vniuerſum conſtituit optimũ ſecundũ modũ creaturæ: nõ autẽ ſingulas creaturas, ſed vnã alia melioręẽ. Et ideo de ſingulis creaturis dicitur Gen. 1. Vidit Deus lucem quòd eſſet bona, & ſimiliter de ſingulis. Sed de omnibus ſimul dicitur. Vidit Deus cuncta quæ fec. & erant val. bona.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, q̃ primum quod ꝓcedit ab vnitate, eſt æqualitas e, & deinde procedit multiplicatis. Et ideo à Patre (cui ſecundũ Aug. appropriatur vnitas) proceſſit Filius, cui appropriatur æqualitas: & deinde creatura, cui cõpetit inæqualitas: ſed

tamen etiam à creaturis participatur quædam æqualitas, ſcilicet proportionis.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ ratio illa eſt quæ mouit Orig. ſed nõ habet locum niſi in retributione præmiorũ, quorum inæqualitas debetur inæqualibus meritis e. Sed in cõſtitutione rerũ nõ eſt inæqualitas partiũ per quamcũque inæqualitatem præcedentem vel meritorum, vel etiam diſpoſitionis matériæ, ſed propter perfectionem totius e: vt patet etiam in operibus artis: nõ enim propter hoc differt tectum à fundamẽto, quia habet diuerſam materiam: ſed vt ſit domus perfecta ex diuerſis partib', quærit artifex diuerſam materiã, & faceret eam ſi poſſet.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum ſit vnus mundus tantum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod nõ ſit vnus mundus tantum, ſed plures. Quia vt Aug. dicit in li. 83. q. incõueniẽs eſt dicere quod Deus ſine ratione res creauit. Sed ea ratione qua creauit vnũ, potuit creare multos: cùm eius potentia non ſit limitata ad vnius mundi creationem, ſed eſt infinita, vt ſuprà oſtenſum eſt. Ergo Deus plures mundos produxit.

¶ 2. Præterea, Natura facit quod melius eſt & multo magis Deus. Sed melius eſſet eſſe plures mundos quam vnum: quia plura bona paucioribus meliora ſunt. Ergo plures mundi facti ſunt à Deo.

¶ 3. Præterea, Omne quod habet formã in materia, poteſt multiplicari ſecundum numerũ manente eadẽ ſpecie, quia multiplicatio ſecũdum numerũ eſt ex materia. Sed mundus habet formã in materia. Sicut enim cũ dico, hõmo, ſignifico formã: cùm autẽ dico, hic homo, ſignifico formã in materia: ita, cùm dicitur mũdus, ſignificatur forma: cùm autem dicitur hic mundus, ſignificatur forma in materia. Ergo nihil prohibet eſſe plures mundos.

¶ SED CONTRA eſt quod dicitur Io. 1. Mundus per ipſum factus eſt. Vbi ſingulariter mundum nominauit, quaſi vno ſolo mundo exiſtente.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ ipſe ordo in rebus ſic à Deo creatis exiſtẽs vnitatẽ mundi manifeſtat. Mundus enim iſte vnus dicitur vnitate ordinis ſecundum q̃ quædam ad alia ordinantur. Quæcunque autem ſunt à Deo ordinẽ habent adinuicem & ad ipſum Deum: vt ſuprà oſtẽſum eſt. Vnde neceſſe eſt quod omnia ad vnum mundum pertineãt. Et ideo illi potuerunt ponere plures mundos, qui cauſam mundi non poſuerunt aliquam ſapientiam ordinantem ſed caſum, vt Democ. qui dicit ex concurſu atomorum factum eſſe hunc mundum, & alios infinitos.

Lib. 1. Periarc. c. 7. 314. c.

143

251 Poſt. q. 3. ar tic. 16. ad primũ & 12. Meta. l. 7. col. 9 fi. & l. 9. fi. & l. 2. col. l. 16. vſque 21. Q. 46 pau lò poſt me. Q. 7. art. 8. & qu. 25. art. 2.

Q. 11. ar. 3. & q. 21. ar. 1. ad 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hæc ratio eſt quare mundus eſt vnus, quia debẽt omnia eſſe ordinata vno ordine ad vnum. Præter q̃ Ariſt. in 2. Meta. ex vnitate ordinis in rebus exiſtentis concludit vnitatem Dei gubernantis. Et Plato ex vnitate exemplaris probat vnitatem mundi, quaſi exemplari.

Text. 12. In Timæo pag. 3.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd nullum agens intendit pluralitatem materialem vt finem e: quia materialis multitudo nõ habet certum terminum, ſed de ſe tendit in infinitum: infinitum autem repugnat rationi finis. Cùm autem dicitur plures mundos eſſe meliores quam vnum, hoc dicitur ſecundum multitudinem materialem. Tale autem melius non eſt de intentione Dei agentis quia eadem ratione dici poſſet, quod ſi feciſſet duos, melius eſſet quod eſſent tres. Et ſic in infinitum.

488 149 284 d

¶ Ad tertium dicendũ, quòd mundus conſtat ex ſua tota materia, non eſt enim poſſibile eſſe aliam terram, quam iſtam, quia omnis terra ferretur naturaliter ad hoc medium, vbicunque eſſet. Et eadem ratio eſt de aliis corporibus, quæ ſunt partes mundi.

QVÆSTIO QVADRAGESIMA OCTAVA de rerum diſtinctione in ſpeciali, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de diſtinctione rerum in ſpeciali. Et primò de diſtinctione boni & mali. Deinde de diſtinctione ſpiritualis & corporalis creaturæ.

¶ Circa primũ quærendũ eſt de malo, & de cauſa mali. ¶ Circa malũ quæruntur ſex. ¶ Primò, vtrũ malum ſit natura aliqua. ¶ Secũdò an malũ inueniatur in rebus. ¶ Tertiò, vtrum bonum ſit ſubiectũ mali. ¶ Quartò, vtrum malum totaliter corrumpat bonum. ¶ Quintò, de diuiſione mali per pœnã & culpã. ¶ Sextò, quid habeat plus de ratione mali, pœna vel culpa.

ARTI

naturaliter mouetur ad hoc mediũ vbicunque esset dubiũ est: sed quoniã hoc ex intentione
252 artic. 3. cor. ad 4. in. & 2. dist. 34. qu. ar. 2. & 3. cor. 1. dist. 46. 63. 8. 9. & in t. ratio.
spectat ad librũ de Cælo, vnde sumpta est ratio: idẽ fiet aut hic quæstio specialis, aut in loco proprio.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum primum.*

TItulus clatus.

¶ In corpore tria dicit. Primò ponit modũ sciẽdi quęstũ. Secũdo exequẽdo illum respõdet quæsito. Tertio reddit rationem cuiusdam dicti Dionysij.

¶ Quo ad primum modus consistit in hoc, quod oportet ex ratione boni accipere quid sit malũ. Probatur, quia vnum oppositorũ cognoscitur per reliquũ, vt tenebra per lucem.

¶ Quo ad ꝛm malum est quædã absentia boni. Probatur, omne appetibile est bonum: ergo esse & perfectio cuiusq; naturæ est bonitas, ergo malũ nõ significat esse aut formã aut
Cap 10. & 11. naturã aliquã: ergo est quædam boni absentia. prima cõsequẽtia probatur, quia omnis natura appetit suum esse & suam perfectionem.

¶ Adiuncte, quod in conclusione ideo dicitur quædam absentia, quia nõ omnis negatio boni est malum, sed negatio boni debiti, vt in tertio contra Gent. c. 6. patet: absentia ergo debitæ præsentiæ boni malum est: debita autẽ præsentia est, quãdo, sicut, vbi, & sequen. in quo, &c. debet. Probatio verò cõclusionis, ideo de hoc non curauit quia præsenti intentioni sufficit genus mali inuenire: q̃ hoc enim scitur an natura sit aliqua: merito igitur inuẽto, quòd est absentia, quã negationẽ constat esse, stetiq; processus.

¶ Quo ad tertium, quia malum negatione boni stabilitũ est, & Dionys. (vt in argumẽto ad oppositũ litera dicit) malum negatione non solum boni, sed entis desiniuit: ideo autor dicit hoc dictũ esse secundario: quoniam ens vt sic est bonum; negatio igitur vnius est negatio alterius, & econuerso: & Text. 4. & lib. 1. c. text. 11. & lib. 5. text. 27. ideo malum negatio vtriusque à Dionysio ponitur, sed quia boni est primo, ideo per bonum est diffinitum à nobis.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum secundum.*

IN titulo, malum inuenitri in rebus, nõ significat esse realẽ: quoniã iam hoc exclusum est: sed significat esse communiter in rebus. In rebus aũt dicitur propter ea quæ solum inueniũtur in anima, vt secũdæ intentiones. Et est quęstio de inuẽtione formali: ita quod nõ intendimus vtrũ malum habeat fundamentũ in re-

¶ *Vtrum malum sit natura quædam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod malũ sit natura quædam, quia omne genus est natura quędã. Sed malum est quoddã genus. Dicitur enim in prædicamentis, quod bonũ & malum non sunt in genere, sed sunt genera aliorum. Ergo malum est natura quædam.

¶ 2. Præterea, Omnis differẽtia cõstitutiua alicuius speciei est natura quædam. Malum autem est differentia cõstitutiua in moralibus. Differt enim specie malus habitus à bono, vt liberalitas ab illiberalitate. Ergo malum significat naturam quandam.

¶ 3. Præterea, Vtrunq; contrariorũ est natura quædam. Sed malum & bonũ non opponũtur, vt priuatio & habitus, sed vt contraria, vt probat Philosophus in prædicamentis, per hoc quod inter bonum & malum est aliquid medium: & à malo potest fieri reditus ad bonum. ergo malum significat naturam quandam.

¶ 4. Præterea, Quod nõ est, nõ agit. Sed malum agit: quia corrumpit bonum, ergo malum est quoddam ens, & natura quædam.

¶ 5. Præterea, Ad perfectionẽ vniuersitatis rerũ nõ pertinet, nisi quod est ens & natura quædam. Sed malum pertinet ad perfectionem vniuersitatis rerũ. Dicit enim Aug. in Ench. quod ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur, benè ordinatũ & suo loco positum, eminentius cõmodat bona. Ergo malum est natura quædam.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. ca. de Di. no. Malum est non existens, neque bonum.

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ vnũ oppositorum cognoscitur per alterum, sicut per lucẽ tenebræ. Vnde & quid sit malũ, oportet ex ratione boni accipere. Dicimus autẽ suprà q̃ bonũ est omne id quod est appetibile: & sic cùm omnis natura appetat suum esse & suam perfectionẽ, necesse est dicere quòd esse & perfectio cuiuscunque naturæ rationem habeat bonitatis. Vnde non potest esse quod malum significet quoddã esse [d], aut quandam formã, seu naturã. Relinquitur ergo quod nomine Mali significetur quædã absentia boni: & pro tanto dicitur quod malum neq; est existens, nec bonum. Quia cum ens inquantũ huiusmodi sit bonum, eadem est remotio vtrumque.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Arist. ibi loquitur ſm opi. Pytagoricorum, qui malum existimabant esse naturã quandam. Et ideo ponebãt bonũ malum genera. Consueuit enim Arist. & præcipuè in libris Logicalibus ponere exẽpla quæ probabilia erant suo tẽpore ſm opinionẽ aliquorum Philosophorũ. Vel dicendũ, sicut dicit Philosophorũ. Vel dicendũ, sicut dicit Philosophus in 4. Meta. quod prima cõtrarietas est habitus & priuatio: quia scilicet in omnibus cõtrariis saluatur, cũ semper vnũ contrariorũ sit imperfectum respectu alterius: vt nigrũ respectu albi, & amarum respectu dulcis. Et pro tanto bonũ & malum dicuntur genera, nõ simpliciter, sed contrariorum: quia sicut omnis forma habet rationem bonitatis omnis priuatio inquantum huiusmodi habet rationẽ mali.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod bonũ & malum non sunt differentiæ constitutiuæ, nisi in moralibus quæ recipiunt species ex fine, qui est obiectum voluntatis à quo moralia dependent: Et quia bonum habet rationem finis, ideo bonum & malum sunt differentiæ specificæ in moralibus: Bonum per se, sed malum inquantum est remotio debiti finis. Nec tamen remotio debiti finis constituit speciem in moralibus, nisi secũdum quod adiungitur fini indebito. Sicut neq; in materialibus inuenitur priuatio formæ substantialis, nisi adiuncta alteri formæ. Sic igitur malum quod est differẽtia constitutiua, in moralibus est quoddam bonũ adiunctum priuationi alterius boni sicut finis intemperati est non quidem carere bono rationis, sed delectabile sensus absq; ordine rationis. Vnde malum inquãtum malum non est differentia constitutiua, sed ratione boni adiuncti [4].

¶ Et per hoc etiã patet respõsio ad tertium. Nam ibi Philosophus loquitur de bono & malo secundũ quod inueniuntur in Moral. Sic enim inter bonum & malum inuenitur medium: prout bonũ dicitur quod est ordinatum: malum aũt quod nõ solùm est deordinatũ, sed etiam nociuum alteri. Vnde dicit Philosophus in 4. Ethic. quòd prodigus vanus quidem est, sed non malus.

¶ Ab hoc etiam malo quod est secundum morem, contingit fieri reditum ad bonum: non autem ex quocunque malo: non enim ex cecitate fit reditus ad visionem, cum tamen cæcitas sit malum quoddam.

¶ Ad quartũ dicendũ, quod aliquid agere dicitur tripliciter. Vno modo formaliter eo modo loquendi quo dicitur albedo facere album. Et sic malum etiam ratione ipsius priuationis dicitur corrũpere bonum: quia est ipsa corruptio vel priuatio boni alio modo dicitur aliquid agere effectiuè, sicut pictor dicitur facere albũ parietem. Tertio modo per modũ causæ finalis, sicut dicitur efficere mouendo efficientem. His autem duobus modis malum nõ agit aliquid per se, id est secundũ quòd est priuatio quædã, sed secundũ quod ei bonũ adiũgitur. Nam omnis actio est ab aliqua forma: & omne quod desideratur, vt finis, est perfectio aliqua. Et ideo, vt Dio. dicit 4. c. Diu. no. malum non agit, neq; desideratur nisi virtute boni adiuncti. Per se autem & infinitum, & præter voluntatem & intentionem.

¶ Ad quintum dicendum, quod sicut suprà dictum est, partes vniuersi habẽt ordinem adinuicem secũdum quòd vna agit in alteram: & est finis alterius & exemplar. Hæc autem vt dictum est, non possunt cõuenire malo nisi ratione boni adiuncti. Vnde malum [4] neq; ad perfectionẽ vniuersi pertinet, neq; sub ordine vniuersi concluditur nisi per accidens, id est ratione boni adiuncti.

¶ *Vtrum malum inueniatur in rebus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd malum non inueniatur in rebus. Quicquid enim inuenitur in rebus, vel est ens aliquod, vel priuatio entis alicuius quod est non ens. Sed Dio. dicit 4. ca. de Di. no. quòd malum distat ab existente, & adhuc plùs distat à nõ existente: ergo malum nullo modo inuenitur in rebus.

¶ 2. Præterea, Ens & res conuertuntur. Si ergo malũ est ens in rebus, sequitur quod malum sit res quædam. Quod est contra dicta.

¶ 3. Præterea, Albus est qd̃ est nigro impermixtius: vt dicitur in tertio lib. Topicorum Arist. ergo & melius est quod est malo impermixtius: Sed Deus facit semp quod melius est multo magis, quã natura. Ergo in rebus à Deo cõditis nihil malum inuenitur.

¶ SED CONTRA est quod secundum hoc remouerẽtur omnes prohibitiones & pœnæ, quæ non sunt nisi malorum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) perfectio vniuersi requirit inæqualitatẽ esse in rebus, vt omnes bonitatis gradus impleantur. Est autem vnus gradus bonitatis, vt aliquid ita bonum sit, q̃ nunquam deficere possit. Alius autẽ gradus bonitatis est, vt sic aliquid bonũ sit, q̃ à bono deficere possit: qui etiam gradus in ipso esse inueniuntur. Quædã em̃ sunt, quę suum esse amittere nõ possunt, vt in corporalia [e]. Quædã verò sunt, quę amittere possunt, vt corporalia. Sicut igitur perfectio vniuersitatis rerum requirit, vt nõ solũ sint entia incorruptibilia, sed etiam corruptibilia, ita perfectio vniuersi requirit vt sint q̃dã quæ à bonitate deficere possint, ad q̃ sequitur ea interdum deficere. In hoc autem consistit ratio mali, vt scilicet aliquid deficiat à bono. Vnde manifestum est quòd in rebus malum inuenitur, sicut & corruptio. nam & ipsa corruptio malum quoddã est.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod malum distat ab ente simpliciter, & non ente simpliciter: quia neque est sicut habitus, neque sicut pura negatio, sed sicut priuatio.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, quòd sicut dicitur in 5. Metaph. ens dupliciter dicitur [c]. Vno modo secundum quod significat entitatem rei, prout diuiditur per decem Prædicamenta. & sic cõuertitur cum re. Et hoc modo nulla priuatio est ens. Vnde nec malum. Alio modo dicitur ens, quod significat veritatẽ propositionis, quę in cõpositione cõsistit: cuius nota est, hoc verbũ est. Et hoc est ens quo respondetur ad quæstionem an est. Et sic cæcitatem dicimus esse in oculo, vel quãcunque aliam priuationem: & hoc modo etiã malũ dicitur ens. Propter huius autem distinctionis ignorantiam aliqui cõsiderantes, quod aliquæ res dicuntur malæ, vel quod malum dicitur esse in rebus: crediderunt quòd malum esset res quædam.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ Deus & natura & quodcunque agẽs facit quòd melius est in toto: sed non quod melius est in vnaquæque parte, nisi per ordinem ad totum, vt suprà dictum est. Ipsum autem totum, quod est vniuersitas creaturarum, melius & perfectius est, si in eo sint quædam quę à bono deficere possunt: quæ interdum deficiunt, Deo hoc non impediente. Tum quia prouidentię non est naturã destruere, sed saluare vt Dion. dicit 4. cap. de Diuin. nomin. Ipsa autem natura rerũ hoc habet, vt quæ deficere possunt quãdoque deficiant. Tũ quãta, vt dicit Aug. in Enchi. Deus est adeo potẽs, quòd etiã bona potest facere de malis. Vnde multa bona tollerẽtur si Deus nullũ malum permitteret esse [e]. Nõ enim generaretur ignis nisi corrũperetur aẽr. Neque cõseruaretur vita leonis, nisi occideretur asin[9]. Neque etiam laudaretur iustitia vindicans & patientia sufferens, si non esset iniquitas.

¶ *Vtrum malum sit in bono sicut in subiecto.*

DE TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd malũ non sit in bono sicut in subiecto. Omnia cũ bona sunt existẽtia. Sed Dio. dicit 4. capit. de Diu. no. quòd malũ nõ est existens, neque in existentibus. Ergo malum non est in bono sicut in subiecto.

¶ 2. Præterea, Malum non est ens: bonum verò est ens. Sed non ens non requirit ens, in quo sit sicut in subiecto. Ergo nec malum requirit bonũ, in quo sit sicut in subiecto.

¶ 3. Præterea, Vnum contrariorum non est subiectum alterius. Sed bonum & malum sunt contraria. Ergo malum non est in bono, sicut in subiecto.

¶ 4. Præterea, Id in quo est albedo sicut in subiecto, dicitur esse album. Ergo & id in quo est malũ sicut ĩ subiecto est malum. Si ergo malum sit in bono sicut in subiecto, sequitur quòd bonum sit malum, contra id quod dicitur Esa. quinto, Væ, qui dicitis ma lum bonum, & bonum malum.

¶ SED CONTRA, est quòd Aug. dicit Enchir. quod malum non est nisi in bono.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut dictũ est: malum importat remotionem boni. Nõ autem quęlibet remotio boni malum dicitur. Potest enim accipi remotio boni & priuatiuè & negatiuè. Remotio igitur boni negatiuè accepta mali rationem nõ habet. Alioquin sequeretur q̃ ea quę nullo modo sunt mala essent. Et iterum, quòd quælibet res esset mala ex hoc, quòd nõ habet bonũ alterius rei, vt pote quòd homo esset mal[9]: quia non habet velocitatem capreæ, vel fortitudinem leonis. sed remotio boni priuatiuè accepta malum dicitur: sicut priuatio visus cęcitas dicitur. Subiectum à priuationis & formæ est vnum & idẽ, scilicet ens in potentia: siue sit ens in potentia simpliciter, sicut materia prima, quæ est subiectum formę substantialis & priuationis oppositæ: siue sit ens in potẽtia secundũ quid & in actu simpliciter, vt corpus diaphanũ, quod est subiectum tenebrarũ & lucis. Manifestum est autem quod forma perquam aliquid est actu, perfectio quædã est, & bonum quoddam, & sic omne ens in actu bonum quoddã est. Et similiter omne ens in potentia, in quantum huiusmodi, bonum quoddam est secũdum quod habet ordinẽ ad bonũ. Sicut enim est ens in potentia, ita & bonum, in potentia. Relinquitur ergo quòd subiectum mali sit bonum [d].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dion. intelligit malum non esse in existentibus sicut partem, aut sicut proprietatẽ naturalem alicuius existentis [e].

¶ Ad secundum dicendũ, quòd non ens negatiuè acceptum, non requirit subiectũ: sed priuatio est negatio in subiecto [e]: vt dicitur in 4. Met. Et tale non ens est malum.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ malum non est sicut in subiecto ĩ bono quod ei opponitur, sed in quodam alio modo. Subiectũ enim cæcitatis non est visus, sed animal. Videtur tamen (vt Aug. dicit) hic fallere Dialecticorum regula: quę dicit cõtraria simul esse nõ posse. Hoc tamen intelligendũ est secundũ commune acceptionẽ boni & mali: nõ autẽ secundũ q̃ specialiter accipitur hoc bonũ, & hoc malũ. Albũ autẽ & nigrũ, dulce & amarum, & huiusmodi cõtraria nõ accipiũtur nisi specialiter: quia sunt in quibusdam generibus determinatis. Sed bonũ circuit omnia genera. Vnde vnum bonum potest simul esse cũ priuatione alteri[9] boni [e].

¶ Ad quartum sic dicendum, quòd prophęta imprecatur, Væ illis qui dicunt id quod est bonum secundum quòd est bonum, esse malum hoc autem non sequitur ex præmissis, vt per prædicta patet.

¶ *Vtrum malum corrumpat totum bonum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd malum corrumpat totum bonum. Vnum enim contrariorum totaliter corrumpitur per aliud. Sed bonum & malum sunt contraria. Ergo malum potest corrumpere totum bonum.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit in Enchi. quòd malum nocet inquantum adimit bonum. Sed bonum est sibi simile, & vniforme. Ergo totaliter tollitur per malum.

¶ 3. Præterea: malũ quandiu est nocet, & auferit bonũ, q̃m relinquit

quit subiectũ & aliquid habilitatis ad actum.
¶In responsione ad ter tiũ nota, q̃ ꝗta est differẽtia inter diminui per se, & per accidẽs. id est rõne sui vel alterius, ꝙ cũ impossibile sit finitũ non cõsumi infinita & æquali substractiõe per se possibile tamẽ est, vt in litera dicitur, à finito in infinitũ etiã æqualiter subtrahi, & tamẽ illud nõ cõsumi qũ dimi nutio est per accidẽs, id est ꝙ aliud, vt in ꝓposito, minuitur enim habilitas propter oppositum impedimentum, & non secundum se.
¶*Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum quintum.*
Cap.12. TItulus suscipiatur vt iacet intelligendo per culpam, malum quod agimus: per pœnã verò, malũ ꝙ patimur.
¶In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito li
260 mitatæ, scilicet omne malũ in rebus volunta riis est pœna vel culpa. In qua cõclusione tria cõtinentur, scilicet omne malum, & in rebus volũtariis est pœna vel culpa. ¶ Et propterea hæc tria ordinatè procedendo declarat. Primo igitur distinguit malũ in cõmuni, in malũ rei, & malum operis. Quẽ distinctionẽ probat ex distinctionẽ boni in bonitatem per modum actus primi, & actus secundi. Secundò ostẽdit ꝙ rationabiliter malũ in volũtariis fortitũ est speciales rationes distinctionẽ, & nomina sic, Bonũ simpliciter est obiectũ volũtatis, ergo malũ secũdũ specialem rõnẽ inuenitur in volũtariis creaturis. Probat cõsequentia: quia malũ est priuatio boni, ac per hoc, sicut bonũ speciali ter reperitur in volũtariis, ita & malũ. Demũ tertiũ principaliter intentum manifestat sic: Malũ rei habet rationẽ pœnæ in rebus volũtariis, supposito p̃cipuè, ꝙ omnis à deũ ꝓuidẽtiæ & iustitiæ sũdũtur, malum verò operationis in eisdẽ habet rõnem culpæ. ergo omne malũ in rebus volũtariis est pœna, vel culpa.
In corp. Antecedens quo ad primã partẽ manifestatur, quia de rõe pœna est, ꝙ sit contraria voluntati, quo ad secũdã verò: ga hoc aliqui imputatur ĩ culpã, qã s. deficit à perfecta actione existẽte ĩ potestate eius: cõsequẽtia verò nota est ex distinctiõe mali ꝓposita.
¶*Super Quæstionis quadragesimæ octauæ. Articulum sextum.*
TItulus clarus ex p̃cedẽtibus. ¶In corpore vna est conclusio respõsiua quæsito. Culpæ plus habet de ratione mali quã pœna quecunque tam sensus quã damni. Et probatur dupliciter, primò. Ex malo culpæ fit aliquis ma-

fert bonũ, sed illud à quo semp aliquid aufertur, quãdoq; cõsumitur nisi sit infinitũ: quod nõ potest dici de aliquo bono creato. Ergo malum consumit totaliter bonum.
¶Sed contra est quod Aug. dicit in Ench. quòd malum non potest totaliter cõsumere bonum.
¶Respondeo dicendum, quod malũ non potest totaliter consumere bonum.
¶Ad cuius euidentiã cõsiderandũ est, ꝙ est
10 triplex bonum. Quoddã, ꝙ per malũ totaliter tollitur, & hoc est bonum oppositum malo. Sicut lumẽ totaliter per tenebras tollitur, & visus p cæcitatẽ. Quoddã vero bonum est, quod nec totaliter tollitur per malũ, nec diminuitur, scilicet bonũ quod est subiectũ mali. Nõ enim p tenebras aliquid de substantia aẽris diminuit. Quoddã verò bonũ est quod diminuitur quidẽ per malũ, sed nõ totaliter tollitur, & hoc est habilitas subiecti ad actũ. Diminutio: utẽ hus boni nõ est accipiẽda per substractionẽ, sicut est diminutio in quãtitatib⁹, sed per remissionem, sicut est diminutio in qualitatibus & formis. Remissio autẽ huius habilitatis est accipiẽda ecõtrario intẽsioni ipsius. Intẽditur enim huiusmodi habilitas per dispositiones quibus materia præparatur ad actũ: quę quãto magis multiplicãtur in subiecto, tantò habilius est ad recipiẽdam perfectionẽ & formã, & ecõtrario remittitur p
20 dispositiones cõtrarias. Quæ quantò magis multiplicatæ sunt in materia & magis intẽsæ, tãtò magis remittitur potẽtia ad actum. Si igitur cõtrariæ dispositiones in infinitũ multiplicari & intẽdi nõ possunt, sed vsq; ad certũ terminum, neq, habilitas prædicta in infinitũ diminuitur vel remittitur, sicut patet in qualitatibus actiuis & passiuis elementorũ. Frigiditas enim & humiditas, per q̃ diminuitur siue remittitur habilitas materiæ ad formã ignis, non possunt multiplicari in infinitũ. Si verò dispositiones cõtrariæ in infinitum multiplicari possunt, & habilitas prædicta in infinitũ diminuitur vel remittitur: non tamen totaliter tollitur: quia semper manet in sua radice quæ est substantia subiecti, sicut si in infinitũ interponãtur corpora opaca inter solẽ & aẽrem, in infinitum diminuitur habilitas aẽris ad lumẽ, nũ quam tamẽ manẽte aẽre tollitur totaliter, qui secundum naturã suã est. diaphanus. Similiter in infinitũ potest fieri additio ĩ peccatis, per quæ semper magis ac magis minuitur habilitas animæ ad gratiã. Quæ quidẽ peccata sunt quasi obstacula interposita inter nos & Deũ, secũdũ illud Isa. 59. c. Peccata nostra diuiserunt inter nos & Deũ. Neque tamẽ tollitur totaliter ab anima prædicta habilitas, quia cõsequitur naturã ipsius.
¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ bonũ
60 ꝙ opponitur malo totaliter tollitur: sed alia bona nõ totaliter tolluntur, vt dictũ est.
¶Ad secundũ dicẽdũ, & habilitas prædicta est mediũ inter subiectũ & actũ. Vnde ex ea parte qua attingit actũ, diminuitur per malũ: sed ex ea parte qua tenet se cũ subiecto, remanet. Ergo licet bonum in se sit simile: tamen propter comparationem eius ad diuersa, non totaliter tollitur, sed in parte.
¶Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ q̃dã imaginãtes diminutionẽ boni p̃dicti ad similitudinẽ diminutionis, quãtitatis dixerũt, ꝙ sicut continuum diuiditur in infinitũ facta diuisiõe sũ eandem ꝓportionẽ, vt puta ꝙ accipiat mediũ medij, vel tertiũ tertij: sic in ꝓposito accidit. Sed hæc ratio hic locũ nõ habet, ga in diuisione, in qua seruatur eadẽ ꝓportio, semp subtrahit minus. Minus eũ est mediũ medij, quã mediũ toti⁹. Sed secundũ pecca-

tum nõ de necessitate min⁹ diminuit de habilitate prædicta, q̃ p̃cedens, sed fortè aut æqualiter, aut magis. Dicendũ est ergo ꝙ licet ista habilitas sit quoddã finitũ, diminuitur tamen in infinitũ, non per se sed per accidẽs, secundum quod cõtrariæ dispositiones etiã in infinitũ augentur, vt dictum est.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum malum sufficienter diuidatur per pœnam & culpam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur ꝙ malum sufficiẽter diuidatur per pœnã & culpã. Omnis enim defectus malũ quoddã esse videtur. Sed in omnibus creaturis est quidam defectus, quòd se in esse confertur a non possunt, qui tamen nec pœna, nec culpa est. Non ergo sufficienter malum diuiditur per pœnam & culpam.
¶2. Præterea, In rebus irrationalibus nõ in
20 uenitur culpa nec pœna, inuenitur tamẽ in eis corruptio & defectus, quæ ad rationem mali pertinent. Ergo nõ omne malum est pœna vel culpa.
¶3. Præterea, Tentatio quoddã malum est. Nec tamen est culpa, quia tentatio cui non consentitur, non est peccatum, sed materia exercẽdæ virtutis, vt dicitur in gl. 2. Cor. 12. Nec etiã pœna, quia tentatio præcedit culpam, pœna autem subsequitur. Insufficienter ergo malum diuiditur per pœnam & culpam.
¶Sed contra videtur, quod diuisio sit superflua. Vt enim Aug. dicit in Ench. malum dicitur quia nocet. Quod autẽ nocet
30 pœnale est. Omne ergo malum sub pœna continetur.
¶Respondeo dicendum, ꝙ malum (sicut suprà dictum) est priuatio boni, quod imperfectione & actu consistit principaliter & per se. Actus autem est duplex, primus & secundus. Actus quidem primus est forma & integritas rei. Actus autem secundus est operatio. Contingit ergo malum esse dupliciter. Vno modo per subtractionem formæ, aut alicuius partis, quæ requiritur ad integritatem rei, sicut cæcitas malum est, & carere membro. Alio modo per subtractionem debitæ operationis, vel quia omnino non est, vel quia debitum modum & ordinem non habet. Quia verò bonum simpliciter est obiectum voluntatis, malum quod est priuatio boni secũdum specialem rationem, inuenitur in creaturis rationalibus habentibus voluntatem. Malum igitur, quod est per substractionẽ formæ & integritatis rei habet rationem pœnæ: & præcipuè supposito quòd omnia diuinæ prouidentiæ & iustitiæ subdantur, vt supra ostẽsum est. De ratione enim pœnæ est quod
Q.22.a.2. sit contraria voluntati. Malum autem quod cõsistit in subtractione debitæ operationi in rebus volũtariis, habet rationem culpæ. Hoc enim imputatur alicui in culpã, cum deficit à perfecta actione, cuius dominus est secundum voluntatẽ. Sic igitur omne malum in rebus voluntariis consideratum est pœna vel culpa.
¶Ad primum ergo dicendum, quod quia malum priuatio est
Art.3. boni, & non negatio pura, vt dictum est suprà, non omnis defectus boni est malum, sed defectus boni quod natum est, & debet haberi. Defectus enim visionis non est malum in lapide, sed in animali: quia contra rationem lapidis est quod visum habeat. Similiter etiam contra rationem creaturæ est quòd in esse conseruetur à seipsa, quia idem dat esse & conseruat e. Vnde iste defec- 509
tus non est malum creaturæ.
¶Ad secundum dicendum, quòd pœna & culpa non diuidunt malum simpliciter, sed malum in rebus voluntariis.
¶Ad tertium dicendum, ꝙ tentatio prout importat prouocationẽ ad malum, semper malum culpæ est in tentante: sed in eo qui tentatur nõ est propriè nisi secundum quod aliqualiter immutatur. Sic enim actio agentis est in patiente. Secundum autem quod tentatus immutatur in malum à tentante, incidit in culpam.
¶Ad quartum dicẽdum, quòd de ratione pœnæ est quòd noceat agenti in seipso. Sed de ratione culpæ est quòd noceat agenti in sua actione. Et sic vtrunque sub malo cõtinetur secundum quod habeat rationem nocumenti.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum habeat plus de ratione mali pœna quàm culpa.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod habeat plus
217 de ratione mali pœna quam culpa. Culpam enim se habet ad pœnam, vt meritum ad præmium. Sed præmium habet plus de ratione boni quàm meritum, cum sit finis eius. Ergo pœna plus habet de ratione mali, quàm culpa.
¶2. Præterea, Illud est maius malum, quod opponitur maiori bono. Sed pœna, sicut dictum est, opponitur bono agentis, culpa autem bono actionis. Cum ergo melius sit agens quàm actio

lus, ex malo pœnæ, nõ ergo, Antecedens probatur dupliciter. Primò auctoritate Dionysij. secũdò, ratione sic, Bonũ simpliciter consistit in actu. ergo bonũ hominis simpliciter consistit in bono vsu rerũ habitarũ: ergo ex bona volũtate qua homo bene vtitur rebus habitis, dicitur bon⁹ homo, & ex mala malus: ergo perfectius habet rationem 256.
mali culpa quã pœna. 1.di.37.a.1.
prima cõsequẽtia probatur: ga vltimus actus 1.d.1.a.1.cor.
est operatio, seu vsus, ergo 1.q.1.cor.
tum: secũda verò, quia & mal.q.
vtimur rebus omnibus 1.art.4.
per voluntatẽ: & explanatur secũda pars consequentia eius, si ex ma-

la malus, quia potest quis etiam bono malè vti, vt patet de grammatico, tertia autem quia culpa consistit in deordinato actu volũtatis, pœna verò in priuatione alicuius eorum quibus vtitur voluntas. Secunda verò nõ est Deus est actor mali pœnæ, & non mali culpæ: ergo malum culpæ est incõparabiliter peius. Antecedẽs probatur sic, Malum pœnæ priuat bono creaturæ, malum verò culpæ opponitur propriè bono increato. ergo illi⁹ potest esse causa Deus, nõ huius. Antecedẽs hoc quo ad primã partẽ manifestatur in duplici bono creaturæ s. possessio & participatio. Quo ad secundã verò ꝓbatur sic Malũ culpæ cõtrariat implectioni diuinę volũtatis, & diuino amori, quo bonum diuinum in seipso amatur. ergo opponitur bono increato.
¶Esset hic dubitãdum, quomodo bono diuino potest aliqd opponi, & diuina volũtas nõ impleri. Sed quoniam hoc in tractatu de volũtate diuina discussum est, & illud in quæstione sequenti, articulo tertio tractatur: ideo nũc trãseamus.
¶*Super Quæstionis quadragesimæ nonæ Articulũ primum.*
D. 103. & 240. TItulus, vt iacet de causa in cõmuni, sumendus est.
¶In corpore duo facit. Primò respõdet quæsito in communi affirmatiuè. Secundò in specialibus secundum singula genera causarum.
¶ Quo ad primũ conclusio respõsiua est: Causa mali est bonũ. Et probatur sic: Malum est defectus boni debiti: ergo omne malum habet aliquam causam: ergo cã mali est bonum. Prima consequẽtia probatur: quia defect⁹ à naturali & debita dispositione necessariò prouenit ex aliqua causa trahẽte rẽ extra suã dispositionẽ. Quod ꝓbatur inductiuè primò in malo rei exẽplo mor⁹ grauis: secũdò in malo actionis, quoniã nõ nisi ex impedimẽto prouenit. Secũda autem consequentia probatur, quia esse causam soli bono cõuenit. quod dupliciter probatur. Primo vniuersaliter: quia esse causam, cõuenit soli enti, ergo soli bono: & tenet sequela, quia omne ens inquantum huiusmodi, est bonum. Secundò, in singulis generibus causarũ, quia agens, finis & forma perfectionẽ & consequentem bonitatẽ important. Materia quoq; boni rationem habet, prout potentia bonum est. omnis igitur causalitas bono soli conuenit.
¶ Quo ad secundũ ponit quatuor conclusiones, iuxta quatuor gũ-

videtur quòd peius sit pœna quàm culpa.
¶3. Præterea, ipsa priuatio finis pœna q̃dã est, quæ dicitur carẽtia visionis diuinæ. Malũ autẽ culpæ est per priuationẽ ordinis ad finẽ: ergo pœna est mai⁹ malũ quàm culpa.
¶Sed contra, Sapiens artifex inducit minus malum ad vitandum maius, sicut medicus præcidit membrum ne corrumpatur corpus. Sed Dei sapientia infert pœnã
10 ad vitandam culpam. Ergo culpa est maius malum quàm pœna.
¶Respondeo dicẽdum, ꝙ culpa habet plus de ratione mali quam pœnam: & non solũ: quàm pœna sensibilis, quæ cõsistit in priuatione corporaliũ bonorum cuiusmodi pœnas plures intelligunt, sed etiam vniuersaliter accipiendo pœnã, secundum ꝙ priuatio gratiæ, vel gloriæ pœnæ quædam sunt. Cui⁹ est duplex ratio. Prima quidẽ est, quia ex malo culpę fit aliquis malus, nõ autem ex malo pœnæ, secundũ illud Dio. 4. c. de Di. no. Puniri nõ est malũ, sed fieri pœna dignum. Et hoc ideo est, quia cũ bonũ simpliciter cõsistat in actu & nõ in potẽtia, vltimus autem actus est operatio vel vsus, qua rũcũq; rerũ habitarũ, bonũ hominis simpliciter considerantur in bona operatione, vel bono vsu rerũ habitarũ. Vt imur autẽ rebus omnibus per voluntatẽ. Vnde ex bona volũtate qua homo bene vtitur reb⁹ habitis, dicitur homo bonus, & ex mala malus. Porest enim qui habet malã voluntatem, etiã bono quod habet malè vti, sicut si gramma
30 ticus voluntariè incõgruè loquatur. Quia ergo ipsa culpa cõsistit in deordinato actu voluntatis, pœna verò in priuatione alicuius eorũ quibus vtitur voluntas: perfectius habet rationem mali culpa quàm pœna.
¶Secũda ratio sumi potest ex hoc, ꝙ Deus
40 est autor mali pœnæ, non autẽ malĩ culpę. Cuius ratio est, quia malum pœnæ priuat bonum creaturæ siue accipiatur bonũ creaturæ aliquid creatum, sicut cæcitas priuat visum: siue sit bonum increatum, sicut per carentiam visionis diuinæ tollitur creaturę bonum increatum. Malum verò culpæ opponitur propriè bono increato. Cõtrariatur enim implectioni diuinæ volũtatis & diuino amori, quo bonum diuinum in seipso amatur, & nõ solum secundum quod participatur à creatura. Sic igitur patet ꝙ culpa habẽt plus de ratione mali quàm pœna.
¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ licet culpa terminetur ad pœnã, sicut meritũ ad præmiũ: tamen culpa nõ intẽditur propter pœnam, sicut meritũ propter præmium, sed potius ecõuerso pœna inducitur vt vitetur culpa. Et sic culpa est peius quàm pœna.
¶Ad secundũ dicendum, quòd ordo actionis qui tollitur per culpam est perfectius
60 bonum agentis, cum sit perfectio secunda, quàm bonum quod tollitur per pœnam, quod est perfectio prima.
¶Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ nõ est cõparatio culpæ ad pœnã sicut finis & ordinis ad finem: quia vtrũq; põt priuari aliquo modo, & p culpã & per pœnã. Sed per pœnã quidem finquod ipse homo remouetur à fine & ab ordine ad finem. Per culpam verò, secundũ quod ista priuatio pertinet ad actionẽ, quæ non ordinatur ad finem debitum.

QVÆSTIO QVADRAGESIMA NONA de Causa mali in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de cã mali. ¶ Et circa hoc quæruntur tria. ¶Primò vtrum bonum possit esse causa mali. ¶Secundò, vtrum summum bonum, quòd est Deus, sit causa mali. ¶Tertiò, vtrum sit ali-

quod summum malum quod sit prima causa omnium malorum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum bonum possit esse causa mali.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonum non possit esse causa mali. Dicitur enim Matthæi 7. Non potest bonaarbor malos fructus facere.
¶2. Præterea, Vnum cõtrariorum nõ potest
10 esse cã alterius. Malũ autem est cõtrarium bono. Ergo bonũ nõ potest esse causa mali.
¶3. Præterea, Effectus deficiens nõ procedit nisi à causa deficiẽte: sed malum si causam habeat, est effectus deficiẽs. Ergo habet causam deficientem. Sed omne deficiens malũ est. Ergo causa mali non est nisi malum.
¶4. Præterea, Dion. dicit 4. cap. de Diui. nomi. quòd malum non habet causam. Ergo
20 bonum non est causa mali.
¶Sed contra est quod Aug. dicit contra Iulianum, Non fuit omnino vnde oriri posset malum nisi ex bono. Cap.9.
¶Respondeo dicendum, ꝙ necesse est dicere, ꝙ omne malum aliqualiter: causam habeat. Malum enim est defectus boni, ꝙ natum est, & debet haberi e. Quòd autem aliquid deficiat à sua naturali & debita dispositione, non potest prouenire nisi ex ali D. 8.8.
30 qua causa trahente rem extra suam dispositionem. Nõ enim graue mouetur sursum nisi ab aliquo impellente. Nec agẽs deficit à sua actione nisi propter aliquod impedimentum. Esse autem causam non potest cõuenire nisi bono: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Omne autem ens, inquantum huiusmodi, bonum est. Et si consideremus speciales rationes causam agens & forma, & finis perfectionem quandam important, quæ pertinent ad rationem boni. Sed & materia, inquantum est potentia ad bonum, habet
40 rationem boni. Et quidem quòd bonum sit causa mali ꝑ modum causę materialis, iam ex p̃missis patet. Ostensum est enim, D. 191. Q.præc.a1.
quòd bonum est subiectum mali. Causam autem formalem malum non habet, sed est magis priuatio formæ. Et similiter nec causam finalem, sed magis est priuatio ordinis ad finem debitum. Non solum enim finis habet rationem boni sed etiam vtile quod ordinatur ad finem e. Causam autem per modum agentis habet
50 malum, non autem per se, sed per accidens.
¶Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd aliter causatur malum in actione, & aliter in effectu, In actione quidem causatur malum propter defectum alicuius principiorũ actionis, vel principalis agentis, vel instrumentalis. Sicut defectus in motu animalis potest contingere, vel propter debilitatẽ virtutis motiuę, vt in pueris: vel propter solã ineptitudinem instrumenti, vt in claudis. Causatur autem malum in re aliqua, non tamẽ in proprio effectu agentis, quãdoque ex virtute agentis, quãdoque autẽ ex defectu ipsius, vel materiæ. Ex virtute quidẽ vel perfectione agentis, quãdo ad formam intentã ab agente sequitur ex necessitate alterius formæ priuatio, sicut ad formam ignis sequitur priuatio formæ aẽris, vel aquæ. Sicut ergo quanto ignis fuerit perfectior in virtute, tantò perfectius imprimit formam suam, ita etiã tantò perfectius corrũpit contrariũ. Vnde malum & corruptio aẽris & aquę
60 est ex perfectione ignis: sed hoc est per accidens: quia ignis non intendit priuare formã aquæ d: sed inducere formam propriam: sed hoc faciendo causat & illud per accidẽs. Sed si sit defectus in D.1061.
effectu proprio ignis, pura quod deficiat à calefaciendo, hoc est vel propter defectũ actionis, quia redundat in defectum alicuius In hoc ar.
principij, vt dictum est: vel ex indispositione materiæ, quæ non recipit actionem ignis agentis. Sed & hoc ipsum quod est esse deficiens, accidit bono cui per se competit agere. Vnde verum est, 255.
quòd malum secundum nullum modum habet causam nisi per accidens. Sic autem bonum est causa mali.
¶Ad primum ergo dicendum quod sicut Augustinus dicit contra Iulianum, arborem malam appellat Dominus voluntatem malam: & arborem bonam, voluntatem bonam. Ex volun- Lib.1.cap.vlt.
tate autem bona non producitur actus moralis malus, cum ex ipsa voluntate bona iudicetur actus moralis bonus. Sed tamen ipse motus malæ voluntatis causatur à creatura rationali quæ bona est. Et sic est causa mali.
¶Ad secundum dicendum, quòd bonum non causat illud malũ quod est sibi contrarium, sed quoddam aliud. Sicut bonitas ignis

ra causarum. Prima est iuxta causam materialẽ. Bonum est causa mali materialiter. Probatur: quia est eius subiectum. Secunda est, Malum non habet causam 258
formalẽ. Probatur: quia 1a.1. Et 1.
est priuatio formę. Ter d.1.q.1.a.1.
tia est: Malũ non habet 1.2. m. Et
causam finalem. Probatur: quia est priuatio ordinis ad finem debitum. Et 2. con.
c.46. Et li.
3.c.9.&10.
Et Mal.qũ
1.art.3.

Et primò quidē quando cātur ex virtute agentis: quia agens per se intēdēs inducere formā propriam per accidens, intendit nocere oppositē. Secundò reducit cæteros modos in vnum, quod est agens esse deficiens, & probat intentum sic, Esse deficiēs accidit bono: ergo malū secundum nullum modum habet causam nisi per accidens: & tenet sequela, quia bono per se competit agere. Reductio aūt fata fit sic. Reliqui modi cōtinebāt malū, aut effectus proprij, aut actionis: sed defectus effecti proprij est vel ex defectu actionis, vel ex defectu passionis: & hic quidem ex materia, ille verò ex defectu actiui principij, procedit: & vterque rursus constituit causam deficiendi: ergo omnis modus quo malū prouenit ad deficere agentis, reducitur vndecunque oriatur defectus. Et sic breuiter Autor omnia mēbra totius diuisionis pluſtranit ad duo reducta, scilicet malum effectus extranei, & malū effectus proprij, in hoc enim etiā malum actionis comprehendit quod causam.

In corp. sed p̄ proprij est vel ex

¶ In responsione ad tertiū aduerte, quòd cum dicitur quòd defectus subiectionis regulæ, nō est culpa, sed cum sequitur culpa, potest bene & malè intelligi. Si intelligatur de defectu tali absolutè, verum dicitur: si autem de defectu hoc, id est applicato ad hunc operantem sine regula, falsum est: quoniam ex ipsa applicatione ad hunc nunc sic operantem, culpæ rationem sortitur.

In corp.

119 3 dis. 32. q. 2. art. 1. Et d. 46. q. 1. art 1. & 2. cō ca 46. co 3 & li 3. ca. 71. & 80 q. co. 2. & 8. q. 1. 1. ¶ Super Quæstionis quadragesimæ nonæ Articulum secundum.

Tex. 30. Titulus satis ex prædictis patet.

¶ In corpore duas conclusiones responsuas ponit iuxta duo genera malorū superius distincta. prima est: Malum actionis non reducitur in Deum sicut in causam. Et probat sic, Malum actionis causatur ex defectu agentis: ergo non reducitur in Deum vt causam: & tenet sequela, quia ī Deo nullus est defectus sed summa perfectio.

Quæst. 11. Art. praec.

¶ Secunda cōclusio est: Malum rerum aliquarum reducitur in Deū sicut in causam, & probatur hoc tam in naturalibus quàm in voluntariis, & primo in naturalibus sic, Deus intēdit vt formam principaliter intentam in rebus creatis. bonum ordinis Vniuersi, exigens quædam defectiua & actua liter interdum deficiētia: ergo causando bonum ordinis Vniuersi per accidens causat mala rerum. Consequentia probatur: quia agēs per se producens formam, ad quā sequitur corruptio & defectus causat illam corruptionem & defectum per accidens. Et confirmatur consequens autoritate Scripturæ, & simul excluditur instantia autoritatis apparentis in oppositum. Sapientiæ primò. Deinde ex eodem mēbro probat in voluntariis sic, ordo vniuersi exigit ordinem iustitiæ punitricis peccatorum. ergo malum pœnæ est etiam à Deo.

Art. praec.

¶ Circa hæc dubium occurrit, an prima conclusio intelligatur vniuersaliter de omni malo actionis an tantum in voluntariis. Si enim intelligitur vniuersaliter, tunc sequitur quòd claudicatio Sortis non sit in Deo, quia est malum actionis. Et si hoc concedatur, manifestè sequitur, Deum non esse actorē mali pœnæ, quum claudicatio sit de numero pœnarum. Et quòd de hoc dicitur, simile potest adduci de cæteris defectibus actionum, puta visionis, auditionis, &c. Et sic peritet scriptorum sanctorum doctrina tradens hæc omnia esse à Deo, vel ad punitionem, vel ad augmēntum meriti &c. Si autem intelligitur in voluntariis tantum, obiitus videtur autor limitationis: quod litera non consonat, eo quòd manifestè secundā cōclusionē vniuersaliter tractat: & locus iste de malo vniuersalem tractatum exigit.

D. 503. 257

¶ Ad breuiter dicitur, quòd conclusio intelligitur de omni malo actionis, sed formaliter, inquantum actio est. Et quum dicitur: ergo claudicatio Sortis non reducitur in Deū, distinguā quòd claudicatur inquantum sonat defectum actionis vt sic, non reducitur in Deum vt effectuā causam, sed in defectum causæ secundæ. Et rursus claudicatio inquātum est voluntaria, reducitur in Deum vt autorem pœnæ, inquantum verò est à charitate ordinata reducitur in Deum vt autorem meriti: & sic de aliis.

260 2. q. 1. ar. 6. cor. & 1. dist. 1. q. 1. art. 4. & dist. 30. art. 1. q. 4. in. & ar. 1. co. & 3. cō. ca. 13. & 15. & 10. q. 3. art. 6. & opus. 16. cap. 16. Tex. 18.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd tūc tantum absentia causæ agentis dicitur causa defectus, quando debebatur præsentia. Et propterea quia nunquam cum rebus deberet, Deus substrahit influxum: ideo non sequitur propriè loquendo, quod Deus sit causa defectum ex hoc solo quòd non facit. Quamuis quandoque Scriptura ipsam talimodo causam appellet: vt patet circa īdurationē Pharaonis.

234

¶ Super Quæstionis quadragesimæ nonæ Articulum tertium.

Titulus direstè quærit de causa efficiente. Q. 6. ar. 4.

¶ In corpore duo facit. Primò respondet quæsito vnica conclusione negatiuè. Secundò radicem erroris aliter opinantium ostendit. Q. 44. art 2. D. 835. Q. 6. ar. 3. & 4.

¶ Quo ad primum cōclusio est: Non datur vnum summum malū primum principiū omnium malorum, sicut contra datur vnū summum

mum bonum: Et probatur tripliciter. Primo, quia non datur malum per essentiam, id est aliquid per essentiam malum. Secundò, quia non datur malū summū, id est integrum. Tertiò, quia hæc duo repugnant rationi primi principij: & malum & omnia clarè patent in litera.

D. 256. Q. 6. art. 4. & q. praec. ar. 1. & 4.

¶ Quo ad secundum, narrantur errores & cōfutantur ex vna cōi radice. Errant ponentes duo prima principia bonum & malum in duobus. Primum est, aliqua natura est in se mala. Secundum est prima principia sunt contraria. Ratio primi erroris fuit quia consideraueruēt natura aliquā, puta igneā, vt nociuam huic. Confutatio autē eius est, quia simpliciter debet cōsiderari vt pars totī. Vniuersi, quoniā sic omnis res ordinatissimè suum locum obtinet, atq; bona est. Ratio verò secū di erroris fuit quia effectus cōtrarios in causas tantùm cōtrarias reducere nouerunt. Confutatio verò eius est, quòd reducēda sunt cōtraria in cōmunem & vniuersalē causam: q̄ probatur, quia omnia, contraria conueniūt in aliquo, puta genere & subiecto. Par enim est iudiciū de vnitate formæ & agēdi, quum similia sint: & actiui & passiui, quum debeant adæquari. Et manifestatur in corpore cælesti respectu inferiorum.

D. 503. 257

Q. prae. ar. 4.

25 32 255

Cap. 5.

Art. 1. & 2.

Tex. 66.

248 313

¶ Communis autem radix horum & similium errorum est: quia particulares causas & nō vniuersalem causam entiū in eo q̄ entia ad ī gerūt. Omnia enim ad vnum essendi principium reducuntur, quoniā omnia in participatione esse conueniunt, vt patet ex supradictis.

235 b

253

Q. 6. art. 4.

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit. Quoniā ī articulo vltimo præcedētis quæstionis dictū est & probatū, q̄ malū culpæ opponitur ,pprie bono increato, nō vt ī nobis, sed vt in seipso: hic autē dicitur & ,pbatur, q̄ bono increato nullū malū opponitur, non videtur ergo stare hæc duo simul. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̄ malū opponi increato bono, pōt intelligi dupliciter, scilicet formaliter, vel obiectiuè. Formaliter quidem est impossibile, malum aliquod opponi diuino bono, ,pter rationē in litera tactā, scilicet bonū habens malum formaliter oppositū exigit potentiam, circa quam habet fieri malū: Deus autem est actus purus: ergo. Obiectiuè autem malū culpæ opponitur bono diuino in seipso: quod optimè probatur in loco allegato, ex obiecto charitatis. Vult enim explicitè vel īrer pretatiuè quilibet peccans quantum in se est, Deum non esse vltimū finem, q̄ est opponi ei obiectiuè secundum id quod in se est: sicut ecōtra amans ex charitate vult Deo quicquid est & ei debetur & sic non repugnant dicta.

Q. 44. art. 1.

Q. 11. art. 3. & q. 44. art. 1.

Q. 3. art. 3.

Q. 47. art. 7. Q. prae. ar. 1. 2. & 3. D. 1059.

2 54 215

¶ Secundò, quia primū bonorū principiū est summū & perfectū bonum q̄ præhabet in se omnē bonitatē, vt suprà ostensum est. Summū autē malum esse non pōt: quia sicut ostēsum est e, etsi malū sēper diminuat bonum nunquā tamē illud pōt totāliter cōsumere. Et sic semper remanente bono, nō potest esse aliquid ītegrè & perfectè malū. Propter quod Philosophus dicit ī 4. Ethic. quod si malū integrū sit, seipsum destruet. Quia destructo omni bono (quod requiritur ad integritatē mali) substrahitur etiam ipsum malum cuius subiectum est bonum.

¶ Tertiò, quia rōi mali repugnat rationi primi principij, tū quia malū cātur ex bono, vt suprà ostensum est, tum quia malū non pōt esse cā nisi per accidēs. Et sic nō potest esse prima cā, quia cā per accidēs est posterior ea quæ est per se, vt patet in 2. Phy. Qui autē posuerunt duo prima principia, vnum bonum & alterum malum e, ex eadem radice in hunc errorē inciderunt, ex qua & alię extraneæ positiones antiquorū ortum habuerunt, quia, s.nō cōsideraueruēt cāin vniuersalem totius entis, sed particulares tm̄ cās particularium effectuum e. Propter hoc enim, si aliquid īuenerūt esse nociuū alicui rei per virtutē suæ naturæ, estimauerunt naturam illius rei esse malā e. Puta si quis dicat naturā ignis esse malā, quia cōbussit domū alicuius pauperis. Iudicium autē de bonitate alicuius rei nō est accipiendū sm̄ ordinē ad aliquid particulare, sed sm̄ seipsū & sm̄ ordinē ad totum vniuersum, in quo quælibet res suū locū ordinatissimè tenet, vt ex dictis patet. Similiter etiā qui īuenerūt duo rum particularū effectuū contrariorū duas cās particulares cōtrarias, nesciuerunt reducere cās particulares contrarias in causam vniuersalē cōmunē. Et ideo vsq; ad prima principia cōtrarietatē in causis esse iudicauerunt. Sed cū omnia contraria cōueniant in vno cōmuni, necesse est in eis supra causas contrarias proprias inueniri vnam cām communē. Sicut supra qualitates cōtrarias elementorum inuenitur virtus corporis cęlestis. Et similiter supra omnia quæ quocunque modo sunt inuenitur vnum primum principium essendi, vt suprà ostensum est.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ contraria cōueniūt in genere vno, & etiā cōueniunt rōne essendi. Et ideo licet habeant causas particulares cōtrarias, tamen oportet deuenire ad vnā primā causam cōmunē.

¶ Ad ām dicendum, q̄ priuatio & habitus nata sunt fieri circa idē. Subiectū aūt priuationis est ens in potentia, vt dictū est. Vnde cū malū sit priuatio boni, vt ex dictis patet, illi bono opponitur cui adiūgitur potētia, non autē summo bono d, q̄ est actus purus.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd vnumquodq; intenditur secundum propriā rationem. Sicut autem forma est perfectio quædam, ita priuatio est quædam remotio. Vnde omnis forma & perfectio, & bonū per accessum ad terminū perfectū attēditur: priuatio autē & malū per recessum à termino e. Vnde nō dicitur malum & peius per accessum ad summum malum, sicut dicitur bonum & melius per accessum ad summum bonum.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd nullum ens

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum primum.

In titulo nota duo ly incorporeus, & ly omnino. Corporeū dicitur quātū, seu extensum, siue per se, vt quantum: siue per accidens, vt albedo. Incorporeum ergo dicitur quòd neutro modo est extensum. Omnino dupliciter intelligi potest, primò ad differentiam animæ nostræ, quæ licet in se sit inextensa, est tamen forma corporis, & sic non sumitur hic, vt patet ex primo articulo quæstionis sequentis, vbi dubitatur an angelus sit forma corporis, nō ergo hic hoc excluditur. secundò ad differentiam animarū ani malium perfectorūq; licet sint incorporeę, id est inextensæ apud S. Thom. q. 76. art. 8. non in 295. corporeæ, quia nullam habent operationē nisi corporalem. Per omnino ergo incorporeum intendit substantiā sic eleuatam supra corpus, q̄ nec ipsa, nec operatio sua sit corporea, id est per organum corporeum exercita.

Artic. 1.

D. 839. & corporeus & Sadducęos ar guit ibi. Antiqui autem tertiò conclusionē confirmat ex reprehēsione eorū, ibi, Sed hoc ipsū: Conclusio est, Necesse est ponere aliquā creaturā incorpoream. Probatur. Necesse est vniuersum esse perfectum, ergo p̄fectè similē Deo: ergo simile Deo secundum intellectuā naturā: ergo necesse est ponere aliquā creaturam incorporeā. Antecedēs patet: prima verò cōsequētia probatur, quia perfectio Vniuersi cōsistit in assimilatione ad Deum quod probatur, quia est præcipuè intenta inter omnia in rebus ipsis creatis à Deo. Secunda verò cōsequētia probatur: quia Deus agit secundū intellectum & volūtatē. Tertia verò cōsequētia probatur, eo quòd intellectus nullius corporis est actus: quod probatur, quia omne corpus determinatur ad hic & nunc.

¶ Sed sunt hic plura dubia. Dubitatur enim primò circa sensum cū sequentis primæ cōsequentiæ. hoc enim videtur falsum. Quia aut intendit de similitudine perfecta simpliciter, quæ est similitudo vnioca: & sic patet esse falsum. Aut de perfecta in tali genere, puta creaturarū. Et cū hoc cōtingat dupliciter, scilicet aut in genere creaturarum factibilium, aut factarum: si factibilis est falsum, quia quæcūque facta pōt perfectiorem ac similiorē sibi Deus facere. Si factarum, quāuis sit verum, nō tamē infert propositum suū: quoniam ex hoc quòd effectus perfectissimē assimilatur suæ causæ analogè, seu quiuoce, inter omnes effectus fa

261 2. c. 6. c. 46. & 10. & 90. q. 6. 6. 2. c. 6. co. & Spi. ca. 5. & opus 3. ca. 74. & op. 15. cap. 1. Cap. 3.

Tex. 21. Lib. 2. c. 3.

Cap. 3.

ctos ab ea: non sequitur, ergo assimilatur sibi in natura, qua agit vt patet de effectibus inferioribus respectu corporum cælestium, & intelligentiarum.

¶ Secundò dubiũ est circa mediũ assignatum ad probandã secundã cõsequẽtiam, s. Deus agit ſm intellectũ & volũtatẽ, ergo vt iuersum q̃ eius est effectus perfectè similis, habet in se naturã intellectualẽ. Nõ enim videtur valere, quia secundum ipsum & omnes cõmuniter ad perfectiã similitudinem inter effectũ & causam requiritur, & sufficit q̃ effectꝰ sit similis nõ naturæ, aut potẽtiæ agentis, sed rationi agendi: nõ vt res est, sed vt ratio agẽdi est, vt patet de arte & artificato. Intellectus autẽ & voluntas & natura intellectualis sue in Deo sue in quocunque alio agente per artem, non se habet vt ratio agẽdi, vt ex se patet. igitur male illatum est, ergo oportuit esse naturas intellectuales. Q.14.ar.8. & 9.q.19.ar.4.

¶ Tertio dubitaẽ circa tertiam cõsequentiam. Non enim videtur cõcludere intentum, quia ex hoc quòd ponitur aliqua creatura intellectualis, non sequitur, ergo omnino ſ corporea. Dicit enim quispiam, quòd illa est anima intellectiua, quæ est pars substantiæ incorporeę, pura cęli, aut aëreæ, aut humanæ creaturæ. 418

¶ Ad primum horum dicitur, q̃ sermo est de similitudine perfectãin genere creaturarum factibilium. Vbi sciendũ, q̃ aliud est comparare vniuersũ ad gradus rerum. & aliud ad species modos habendi gradus illos. Gradus siquidem rerum sunt sunt actu & potẽtia, nisi fortè in thesauris esse perfectiũ lateat aliquis, & supremus inter eos similimũ q̃ Deo apud Aug. 14. de Trin. est intellectualis. Modi autẽ essendi quãtis & actu simpliciter sunt finiti, de potentia tamen logica & Dei loquendo, sunt infiniti: quia non datur superna creatura factibilis à Deo. Vnde perfectio vniuersi exigit quidem continentiam omniũ graduum creabilium, sed non omnes creaturas creabiles. Et ideo ex perfectione Vniuersi optimè infertur esse intellectualis, ac per hoc perfectissima similitudo Vniuersi ad Deum vt pote consequẽs etiam perfectissimum gradũ factibile. Vniuersum igitur esse perfectè simile Deo in genere factibilium dupliciter potest intelligi, scilicet graduũ autem & suã. ac. c. & quod. tutarum. Primo modo est verum, secundo modo nõ. Et quia vt ex dictis patet, Vniuersum perfectè simile secũdo modo non est dabile, nec perfectio Vniuersi exigit talem similitudinem, consequens est q̃ simpliciter & absolute loquendo, rectè dicitur, Vniuersum perfectè simile Deo, quum secundum omnes essendi gradus ei est simile. Tertul. lib. de anima. cap. 2. Hilar. in Psalm. 14. Mag. Gram. de c. cl. Gregor. ca. 11. D.114. 276 Tex.6.

¶ Ad secundum dubium dicitur præmittendo, quòd aliud est cõparare quãcunque singulare effectũ suæ causæ, & aliud ipsum Vniuersũ, qui effectus est primò intentus, propter quẽ cæteri sunt effectus. ad hoc enim requiritur assimilatio ad cãm secundum omnes gradus possibiles participari ab illa causa. ad primum verò hoc non requiritur. Dicitur ergo, quòd per intellectũ & volũtatem S. Thom. intendit formam intelligibilem, seu artem Dei qua egi mundum per actionem intellectus & voluntatis.

¶ Et ad obiectionem in oppositum dicitur quod cum ratio agẽdi claudat in se duo, scilicet ipsam agendi rationem & modum essendi eiusdem effectus, qui assimilantur causis, in ratione agendi tantum minus perfectè eis assimilantur, quàm illi qui assimilantur etiam in modis essendi. Domus enim in materia producta ab artifice similiter esset arti domificatoris si esset immaterialis. Et ideo, cum Deus agat per formam habentem esse intelligibile: consequens est quòd vniuersum ſ quo similitudo illius formæ secundum omnes modos possibiles saluanda est, assimiletur illi & in forma & in modo essendi, ac per hoc & sit tale quale ibi descriptum est, & sit talis qualis illa est, & sic continet in se esse intellectuale. Ante me. 55 56

¶ Ad tertium dubium dicitur tripliciter. Primò, quòd instantia nõ est ad propositum, eo quòd sermo noster est de creaturis. Anima autem, quæ pars est cuiusque substantię, constat nõ esse creaturam propriè loquendo, sed creaturæ partem essentialem. Secundò dicitur iuxta calcem corporis huius articuli, q̃ ex ista instantia confirmatur magis propositum, eo quòd ſ ponitur natura intellectualis creata, vt pars substantię corporeę, rationabile est quod ponatur in genere creaturarum substantia intellectualis altior, & à corpore absoluta. Tertiò potest dici iuxta explanationẽ tituli, quòd ly omnino incorporeum non sumitur hic adeo strictè. Reliqua sunt plana. 538

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum secundum.*

TITULUS clarus est. Tex.15.

¶ In eo tamen aduertę, quòd remota ab angelis corporeitate, hoc est substantia quãtitate subtracta, remanebat adhuc dubium, an talis substantia indiuisibilis quantitatiue, esset diuisibilis essentialiter, id est composita ex materia & forma.

¶ In corpore duo principaliter facit. Primò referit opinionem Auicebron, secundò improbat eam. 266 369 261

¶ Quo ad primũ, quia ordinatè refert fundamentum, positionem, & modũ, scilicet quod materia, quam ponebat in angelis, ponebatur talis modo, quod erat vna omnium, non oportet aliter laborare.

¶ Quo ad secundum retrogrado ordine hæc tria impugnãtur, vnitas quidẽ materiæ, quia sequeretur q̃ angelus esset quantus. Positio verò materiæ, quia intelligere est operatio penitus immaterialis, ergo substantia intellectualis est penitus immaterialis. cõsequẽtia tenet, quia modus operandi attestatur modo operantis. Antecedẽs verò probatur ex mẽtura obiecti, quia intellectũ oportet esse immateriale, ergo & intelligere: quia ab obiecto, operatio specificatur: fundamẽtũ autem elidit. Tũ in compiuniquia modus quo res intelligitur à nobis, non est modus

est modus quo res est in se, cuius signũ est, quòd materialia simpliciori modo sunt in intellectu, quàm in se. Tum in speciali proposito, quia superiora intelliguntur per modum rerum compositarum, in quibus aliud est in quo conueniunt: & aliud in quo distinguuntur: & ex hoc emanauit fundamentũ illud. Tum in natura diuina.

¶ Circa improbationẽ vniuersitatis materiæ dubitatiuncula occurrit. Nam posse dici cõsequentiam non valere, eo quòd materia ista communis omnibus sic diuisa est, quod per receptionem quantitatis, facta est vna pars materiæ corporalium. Reliquum verò materiæ absque quantitate remansit, & sic est materia spiritualis distincta à corporali per hoc quòd non est affecta quantitate. 89 c 75 c Q.3.art.3. ad 1.

¶ Ad hoc potest tripliciter respõderi. primò, quòd quia S. Tho. præuidit hanc fugam: ideo adiungit reprobationẽ materiæ simpliciter, q̃ erat principaliter intẽtum. Secũdò & melius potest dici, quòd ista respõsio non euadit quin materia spiritualis sit diuisibilis quãtitatiuè, quãuis sustineat, quòd non sit diuisa actu: quoniam quũ sit vna ante receptionem quantitatis, non est maior ratio cur secundũ hanc proportionem vel illam affecta sit quantitate. Tex.10. 371 d 441 d 264 a

¶ Ponere autem substantias spirituales, esse actu vel potentia quantitas, seu actu vel potentia, diuisibiles quantitatiuè, cuiusmodi rationis est. Tertiò & melius potest dici, quòd ista responsio non potest dari ab aliquo, qui teneat dari ad minus duos angelos, quia pari, imò eadem ratione arguetur, quomodo materia communis duobus angelis vel pluribus, cum sit eiusdẽ rationis, parta fuerit & distributa in plures angelos. Si materia absque quantitate eatet partibus, &c. Vnde quia Auicebron consentiebat pluralitati spiritualium, ratio Sancti Thomæ efficax fuit. 366 a Vt est apud Arist. lib. de anima tex. 25.

¶ Circa efficaciam rationis in litera factę cõtra positionem Auicebron, dubium ex Durando occurrit. Quia non videtur valere nisi contra tenentes angelos esse substantias intellectuales secundũ se totos. Stat nãque quòd detur substantia intellectualis secundũ partem, id est formam: & tamen sit composita ex materia & forma, vt patet de homine & cælo, si est animarum, &c. Et si sic est. ergo nihil valet ratio contra Auicebron: quoniam ipse nõ videtur tenere illam viam. D.168. 366 c

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd quicquid sit de mente Auicebron, ratio literæ manifestè concludit, quòd substantia intellectualis vt sic, est immaterialis, id est independens in esse à materia, hoc enim ex operatione & obiecto probatur. Ac per hoc si est substantia in specie completa omnino est immaterialis, vt patet. Et quoniam Angeli nomine intelligimus omnes substantias completas in specie, cuius signum est, quia alia est quæstio de animabus cælorum & aliorum animatorum, & alia de angelis: ideo euidenter sequitur quod euadi nõ potest ab hac ratione per illam responsionem obiiciendo allatam. negando enim, q̃ supponimus angelos esse secundum se totos intellectuales, dicimus, quòd supponimus quid nominis terminorum, scilicet quòd angelus significat substãtiam intellectualem in specie completam. Et sit procedit formaliter ratio. 70

¶ In ꝓfatione ad primũ aduerte, q̃ quia vis argumẽti, cõsistit in illa propositione Philosophi, ideo S. Th. tria facit. Primò ostendit quid formaliter requiritur ad rationẽ differentiæ, s. determinare ad aliquẽ gradũ in entibus. Secũdò ex hoc declarat in quibus habeat locũ propositio Philosophi, s. in materialibus. Tertio ex eodem fũdamẽto ostẽdit aliter poni in angelis differẽtia & genꝰ.

¶ In eadẽ responsione diligenter notato, S. Th. à Peripateticis nõ differepare, in ponendo angelos in genere: quia vt hic patet etiã verba Arist. ex 8. Metaph. textu vltimo imitatur: & nõ ex parte rei, sed nostrę cõsideationis, genꝰ dicit in eis distingui à differẽtia. Et hæc intelligę de intrinsecis eorum loquendo. D.113. 366 c

¶ In respõsione ad secũdũ dubiũ est, de differẽtia assignata inter receptionẽ materię & intellectus: quia illa recipiẽdo cõstituitur in esse specifico, & naturali receptę formę: hic autẽ recipit formã secundũ ipsam rationẽ formę q̃ est recipere sẽcm ipsã rationẽ formę. Aut hoc est recipere quod quid erat esse formæ: & hoc non, quia etiã materia hoc recipit. Aut est recipere solã formã: & hoc non, quia etiam materia hoc habet. Aut est recipere intentionaliter: & hoc non, quia etiam aër recipit intentionaliter. Aut recipere vniuersaliter: & hoc nõ potest secundũ S. Tho. dici: quia apud ipsum q̃ cd recipit in intellectu, est individualis, seu singularis res, pura hæc species intelligibilis. Q.3. art. 4. D.112. 36

¶ Et augeę difficultas, quia hic distinguitur receptio formę secũdum ipsam rationem formæ contra receptionẽ quarũ res cõstituitur in esse. Constat enim quòd receptio contra istam distantiam, est receptio intentionalis. Et tamen hæc est etiam receptio materialis, vt patet ex S. Tho. secundo contra Gentiles, cap. 51. ratione tertia. 261 2. d. 18. q. 1. a. 1. 3. Et 3. cont. c. 51. 52. Pp. 9. q. 6. a. 1. 9. cor. fi & opusc. c. 7. & 8. Arist. 14

¶ Ad hoc dicitur, quòd recipere secũdũ ipsam rationem formæ, est recipere formã per modũ formæ: Modus aũt formæ est, quem secũdũ se forma habet, hic autem est indeterminatio ad hoc, vel ad illud. Et ideo de primo ad vltimum est recipere formam, salua eius cõmunitate & amplitudine ad quæcũque: & hęc est recipere vniuersaliter.

¶ Ad obiectionẽ autem in oppositum dicitur, q̃ recipere vniuersaliter nõ opponitur cuilibet singularitati, sed singularitati materiali, quæ est ad hic & nunc: quoniam vnum individuũ immateriale æquiualet infinitis materialis ordinis. Et species lapidis in anima est lapis vniuersalis, quamuis sic vna quædam res numero alterius ordinis, scilicet immaterialis.

¶ Ad secundam obiectionem dicitur, quòd receptio intentionalis habet magnam latitudinem. Diuiditur enim in vniuersalem & particularem, quæ conuenit sensui & medio, &c. Vnde non est intentio sancti Thomæ insinuare, quòd receptio secundum ipsam rationem formæ & receptio intẽtionalis cõuertantur. Sed oũ receptio sit triplex, scilicet purè materialis, quæ cõsistit in esse, & purè formalis, scilicet quæ abstrahit ab omnibus materialibus: & media, quæ est partim materialis, & partim formalis: & hæc est intẽtionalis particulariter conueniens sensibus. Contra vnum extremum scilicet receptionem simpliciter materiæ Sanct. Tho. alterum extremum distinxit, scilicet receptionem intentionalem vniuersalem, insinuans etiam ex hoc sapientibus distinctionem ipsius recipere intellectus à tota latitudine receptionis materiæ, siue totaliter, siue partialiter.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore sunt duo. Primò referuntur tres opiniones. Platonis, Aristotelis, & Rabbi Moysi, & sigillatim improbatur. Secũdò ñdetur quæsito tali conclusione: Angeli sunt in quadã maxima multitudine, omnẽ materialẽ numerũ excedẽtes. Et ꝓbatur dupliciter, f. auctoritate Dion. & ratione tali: Quãto aliqua sunt in entibus perfectiora, tantò in maiori excessu creatura. Angeli sunt perfectissimi. ergo Maior probatur dupliciter primò, quia perfectio Vniuersi est principaliter intenta. secundò: quia videmus corpora cælestia creata in maximo excessu secundum magnitudinem.

Arist. 1.

Vt refert. Arist. 1. Meta. tex. 6.

¶ Circa hanc rationem aduerte, ꝙ ꝓbatio maioris satis obscurè habetur in litera: qã clarius posita fuerat in secũdo cõtra. Gẽt. ca. 92. vbi apertè probatur, ex hoc ꝙ perfectio vniuersi, q̃ in ordine consistit exigit vt partes eius principales, q̃ ꝓpter seipsas sunt plurificentur quãtum possibile est: eo ꝙ hæc differẽtia est inter quæsita ꝓpter aliud, & quæsita propter se: ꝙ quæsita propter aliud exiguntur in tanto numero quãtũ sufficit ad illum finẽ. Quæsita verò propter se quantò plura sunẽ, tãtò melius est vniuersum. Et quia perfectiora in entibus, inter partes propter se sunt, & imperfectiora sunt propter ipsas: ideo ab intendente principaliter vniuersi perfectionem: quãto aliqua sunt perfectiora, tãto in maiori excessu secundum multitudinẽ vel magnitudinem erant creãda.

Lib. 1. Metaph. tex. 3. per mul tos sex. 365

Lib. 2. 2. Meta. tex. 33. a 561

Lib. 2. perplex. Cap. 4. & 6.

Li. 2. met. tex. 43.

¶ Circa maiorẽ eiusdẽ ratiõis occurrit dubiũ quia nõ videt verũ, ꝙ quãto aliqua sunt ꝑfectiora, excedũt alia magnitudine, vel multitudine. Aurũ enim neutro modo excedit ferrum. Gẽmæ quoq; incõparabiliter excedũtur à lapidibus, & tamẽ cõstat hæc pretiosiora esse.

Cap. 14. 2. med.

b 154

¶ Ad hoc videtur dicẽdum, ꝙ vt in primo de Cælo & mundo discutitur, partes vniuersi sunt duplices. Quædam velut integrãtes substãtiam eius: & hæc pertinent ad primã integritatem vniuersi. Quædã verò sunt velut perficientes ipsum ad secũdariã perfectionẽ Vniuersi, & sunt effectus primarum. Primæ partes sunt tantum elemẽta, corpora cælestia & intellectuales creaturæ. Secũdæ verò sunt quæliber mixta. In primis partibus intelligenda est maior S.T. & in illis est verissima: & satis sufficit proposito suo. Quoniam ex hoc nõ solũ cõcluditur quòd numerus angelorũ, id est intellectualium substantiarum excedit numerum cælorum & elementorum. Sed quemadmodum excessum magnitudinis incomparabiliter intuemur inter superiora corpora & inferiora, à fortiori quum longè plus distent substantiæ immobiles & spirituales à corporalibus, quàm quæcunque corpora inter se: consequens est eas incõparabiliter excedere & prædictorum & cæterorum materialium multitudinẽ.

¶ Circa cõclusionẽ principalẽ dubiũ occurrit, an intelligãt de omni multitudine materiali, f. ꝙ species, & secundum numerũ, an de multitudine specifica materialium tantum, an de multitudine primarum partiũ materialiũ Vniuersi. Si hoc tertio vel secundo modo intelligitur, nõ tã magnus & excessiũ vẽ numerus angelorum, quatenus dici solet. Et tamen tertio modo intelligi oporteret, solutio ꝑcedẽs ostendit, aliquin ꝙ inuocatio cõtingeret ꝑ mũsis & cõclusione. Si autẽ primo modo, absurditas nõ parua videt, puta ꝙ sunt plures angeli quã grana millij, fruméti, &c. numerus enim horũ & lapillorũ, & arenæ, & aliorum huiusmodi, nõ sapienter comparari videtur rebus intellectualibus. ¶ Ad hoc dr̃, ꝙ sermo iste per se loquẽdo est de multitudine specifica. Tum quia in angelis non reperitur alia multitudo. Tum quia vnũ medij super quo fundatur ratio, non exit limites talis multitudinis: quia primæ partes Vniuersi, f. elementa, & corpora cælestia, scilicet singulis indiuiduis cõtẽta sunt. Nec ex hoc sequitur non esse excessiũm numerum angelorum: quia multitudo incomparabiliter excedens multitudinem specificam materialem, valde magna est: quemadmodum magnitudo primi orbis incomparabiliter excedens quantitatem elementalem, valde etiam magna est. Et hæc est absque dubio mens Sanct. Tho. Vnde inferius q. 112. articul. 6. ad secundum, de hoc loquens appositè naturæ nomen dicens, quòd excedunt omnes naturas corporeas. Et in quol. de potentia Dei. q. 6. artic. 4. in corpore ꝓposuit nomen Speciei, dicens quòd excedunt omnes species materiales. Id autem quod in oppositum obiicitur de primis partibus Vniuersi, non obstat, quoniam primæ partes corporales Vniuersi continent cæteras species: & si non formaliter, saltem virtualiter. Et ideo loqui de multitudine primarum partiũ Vniuersi, & loqui de multitudine specifica omnium materialium, non refert nisi secundum implicitum & explicitum. Ac per hoc excedens improportionabiliter multitudinẽ primarum materialiũ partium Vniuersi, excedere etiam improportionabiliter intelligitur multitudinem implicitè & virtualiter contentam in illis. Et si obiiciatur, ergo intelligitur etiam de materiali distinctione: quia etiam virtualiter continetur in illis primis: patet responsio, quòd non est similis ratio: quoniam cum ex habitudine partium Vniuersi eiusque perfectione, ratio robur trahat, vt patet ex dictis, & propterea de illa tantùm multitudine sermo esse debet, quæ ad perfectionem spectat Vniuersi, qualis non est multitudo numeralis, sed specifica primarum partium formaliter, secundarum virtualiter.

Quæst. 47. artic. 1.

Tex. 11.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo recitat tres opiniones clarè: tertia est quã sequẽt Sco. Secũdò impugnat ſmul omnes quo ad propositum dupliciter: vt patet.

¶ Prima ratio, Angeli non sunt compositi ex materia & forma: ergo nec plures in vna specie, consequentia probatur, quia quæcunque conueniunt in specie, & differunt numero conueniunt in forma, & differunt materialiter.

¶ Secundò impugnat, posito quòd essent materiales, probando eandem cõclusionem, sic, Distinctio causata ex materia, aut est secundum diuersitatem quantitatis, aut secundum diuersitatem potentiæ: ibi nõ est prima, quia sunt incorporei, ergo esset secunda, sed hæc non solum excludit identitatem specificam, sed genericam: ergo.

¶ Circa probationẽ cõsequẽtiæ in prima rõe occurrit dubiũ, qa aut assumit falsum, aut nihil probat, Si. n. ly differũt materialiter, ſignificat differre materiæ, ꝑpriè dicta, quæ sit altera pars rei differẽtis, falsũ assumitur, quia duæ in me differũt materialiter: & tamẽ nõ differũt in materia, quia carẽ illa. Et ſimiliter duæ lineæ mathematicè sũptæ, & similiter duo accẽtia eiusdẽ specieĩ ĩ ãge lis. Si verò ly differũt materialiter, ſignificat differẽtiã in materia ꝑpriè dicta, nõ tamen quæ sit pars rei differẽtis, tũc & falsũ assumitur, vt patet in duab' ĩstãtiis vltimò dictis. Et de hoc sunt argumẽta multa Sco. quæ in q. de ente & essẽtia hẽs. Et intẽtũ non ꝓbat: eo ꝙ differre mãliter hoc mõ superi' est ad differre materialiter, ꝙ hoc ꝙ est cõpositi ex materia & forma, & ad differre materialiter ꝑ hoc ꝙ aliquo modo differt secũdũ materiã. Ac per hoc ex negatione cõpositioni, nõ põt inferri negatio differẽtiæ materialis: sed est fallacia cõsequẽtis ab ĩferiori ad superius negatiuè. Si aũt ly differunt materialiter, ſignificat differentiam in materia cõiter sumpta, i. in eo ꝙ se habet vt mãle respectu speciei: hoc mõ accepta ab oĩbus. Sed tũc nihil omnino ꝓbatur ad propositũ, ꝑpter eãdẽ rõnem: quia f. minor subintellecta, f. angeli nõ differũt mãliter, nõ ꝓbatur ex hoc, qm̃ nõ sunt compositi ex materia & forma, sed est sophisma cõsequẽtis.

Arist. 1. Met. tex. 11.

368

234

¶ Ad hoc dr̃: cũ propositio S.T. sit vniuersalis tertio mõ intelligenda est: in cuius signũ subdit exẽplũ de plurificatione albedinis, q̃ constat indiuiduari non ex materia, sed ex quãto. Ad instãtiã aũt ĩ oppositum dr̃, quòd S.T. breuitati studẽti sat fuit afferre probationẽ efficacẽ in illa materia, de qua loquebat. Ad cuius euidentiã scito ꝙ cum apud ipsum oĩs differẽtia purè materialis oriatur aut ex quantitate (vt accidit ĩ reb' materialib') aut ex subiecto (vt accidit in accidentib': ſpũalib') differẽtia verò ex quãtitate orta in substãtiis locũ nõ habeat, nisi rõne materiæ, materia autẽ nõ alio pacto in substãtia cõplera fit, nisi vt pars eius, cõsequẽs est quod de substãtiis cõpletis, quales sunt angeli, loquẽdo, sufficienter excluditur ab eis differentia materialis per hoc ꝙ excluditur ab eisdẽ cõpõ ex mat & forma.

Dr. 648.

265

2. dist. 1. q. 1. art. 1. co. Et d. 7. q. 1. art. 1 co. Et 2. contra ca 54. Et 91. sm. Et pot. q. 5. art. 3. & 4. cor. Et opusc. 2. ar 74. Et opusc. 9. q. 6 47. 3 Lib. 2. c. 3, Pag 5.

¶ Circa primũ argumẽtũ nota ꝙ S.T. nõ ex defectu argumentorũ ex ꝑpriis, vt cõsueuit, argumẽtat ex cõmunib' sed argumẽtũ hoc propria angelorũ scrutat. Ad cuius euidentiã aduertẽdæ sũt, duæ ꝑpositiones quasi per se notæ. Prima est, ꝙ in substãtiis quæ apud nos sũt, ratio generis inuenitur seorsũ existẽs in rerũ natura absque substantia substantiæ Corporeitas. n. inuenitur absq; perfectione mixtionis, vt patet ĩ elemẽtis & mixtũ absq; vita vt patet ĩ mixtis in animatis. Et viuũ absq; sẽsu, vt patet ĩ plãtis. & sẽsus absq; motu, vt patet in ostreis. Et hoc absq; ĩtellectu, vt patet in brutis. Secũda est, ꝙ ĩtellectualitas est vltima & sũma naturæ in vniuerso. Ex his. n. duabus propositionib' productũ est argumentũ. Maior. n. ex prima, & minor ex secũda, scilicet propositione. Si enim genus seorsum inuenitur à summa natura, quia natura imperfectio: consequens est ꝙ nõ omnes angeli conueniant in summa natura. Et si conueniunt in summa natura, quod illa non sit genus, quia nõ potest extra seipsam inueniri: sed angeli conueniunt in intellectualitate, quæ est nobilissimum omnium: ergo.

¶ Respondeo dicendũ, quòd quidam dixerunt omnes substantias spirituales esse vnius speciei, etiam animas e.

¶ Alij verò, ꝙ oẽs angeli sunt vnius speciei sed nõ animæ. Quidã verò quod omnes angeli vnius hier. etiã vnius ordinis. Sed hoc est impossibile. Ea enim quę cõueniũt specie, & differũt numero conueniunt in forma, sed distinguuntur materialiter. Si ergo angeli non sunt cõpositi ex materia & forma, vt dictum est suprà. sequitur à quòd impossibile sit esse duos ãgelos vnius speciei sicut etiã impossibile esset dicere, quod essent plures albedines separatæ e, aut plures humanitates, cũ albedines nõ sint plures, nisi secundũ qd̃ sunt in pluribus substãtiis e. Si tamen angeli haberent materiã, nec sic possent esse plures angeli vnius speciei. Sic enim oporteret quod principiũ distinctionis vnius ab alio, esset materia: nõ quidem secundum diuisionem quãtitatis, cùm sint incorporei, sed secũdum diuersitatẽ potentiarum. Quæ quidẽ diuersitas materiæ causat diuersitatem & speciei & generis.

Arist. 1. Met. tex. 6.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd differẽtia est nobilior genere: sicut determinatum indeterminato, & propriũ cõmuni, non autẽ sicut alia, & alia natura e. Aliquĩ oporteret, ꝙ omnia animalia irrationalia essent vnius speciei, vel ꝙ esset in eis aliqua perfectior forma, quã anima sensibilis. Differũt ergo specie animalia irrationalia secũdum diuersos gradus determinatos naturæ sensitiuæ. Et ſimiliter omnes angeli differunt specie secundũ diuersos gradus naturæ intellectiuæ. ¶ Ad secundũ dicẽdũ, ꝙ magis & minus secũdũ quod causãtur ex intẽsione & remissione vnius formæ, nõ diuersificãt d speciẽ. Sed secũdũ quod causãtur ex formis diuersorum graduum, sic diuersificãt speciem: sicut ſi dicamus, quòd ignis est perfectior aẽre. Et hoc modo angeli diuersificantur secundum magis & minus.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ bonũ speciei prepõderat bono indiuidui. Vnde multo melius est ꝙ multiplicẽtur species in angelis, quã ꝙ multiplicẽtur indiuidua in vna specie.

¶ Ad quartũ dicendũ, ꝙ multiplicatio secundum numerũ, cùm in infinitũ protẽdi possit, nõ ſtẽditur ab agẽte, sed sola multiplicatio secũdum speciem, vt suprà dictum est. Vnde perfectio naturę angelicæ requirit multiplicationẽ speciẽrum, non autem multiplicationẽ indiuiduorũ ĩ vna specie.

Quæst. 47. artic. 1.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrũ Angeli sint incorruptibiles.*

AD QVINTVM sic ꝓceditur. Videtur quòd ãgeli nõ sint incorruptibiles. Dicit. n. Dã. de Angelo quòd est substantia intellectualis, gratia & non natura immortalitatem suscipiens.

¶ 2. Præterea, Plato dicit. Timæo, O Dij deorum quorum opifex idem patérque ego. Opera liquidem vos mea dissolubilia natura. Hos autem deos non aliud quam angelos intelligere potest. Ergo angeli natura sua sunt incorruptibiles.

¶ 3. Præterea, Secundũ Greg. omnia in nihilum tenderent, nisi ea manus Omnipotẽtis cõseruaret. Sed quod in nihilum redigi potest, est corruptibile. Ergo cùm angeli sint à Deo facti, videtur quòd sint corruptibiles secundum suam naturam.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 4. c. de Di. No. quòd intellectuales substantiæ vitam habent indeficientem ab vniuersa corruptione, morte, & materia, & generatione, mundæ existentes.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd necesse est dicere angelos secundum suam naturam esse d incorruptibiles. Cuius ratio est: quia nihil corrumpitur nisi per hoc quòd forma eius à materia separatur. Vnde, cum angelus sit ipsa forma subsistens, vt dictis patet: impossibile est quòd quod eius substãtia sit corruptibilis. Quod. n. conuenit alicui secundum se, nunquam ab eo separari potest e. Ab eo autẽ cui cõuenit per aliud potest separari. separato eo secũdum quod ei cõueniebat. Rotunditas enim à circulo separari non potest: quia conuenit ei secũdum seipsum: sed æneus circulus põt amittere rotunditatẽ per hoc quod circularis figura separatur ab aëre. Esse autẽ secundum se cõpetit formę e. Vnũquodque enim est ens actu secundum quod habet formã. Cõpositum igitur ex materia & forma definit esse actu per hoc, quòd forma separatur d à materia. Sed ſi ipsa forma subsistat in suo esse, sicut est in ãgelis, vt dictum est, nõ potest amittere esse. ipsa igitur immaterialitas angeli est ratio quare angelus est incorruptibilis secundũ suã naturã. Et huius incorruptibilitatis signum accipi potest ex eius intellectuali operatione: Quia enim vnũquodque operatur secundum quod est actu operatio rei indicat modũ esse ipsius e. Species autẽ & ratio operationis ex obiecto comprehenditur. Obiectũ autẽ intelligibile cùm sit suprà tẽp', est sempiternum. omnis substãtia intellectualis est incorruptibilis secundum suam naturam.

Lib. 16 met. ca. 8

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ Damas. accipit ĩmortalitatẽ perfectã, quæ ĩcludit omnimodã immutabilitatẽ e: quia õnis mutatio est quædã mors, vt Aug. dicit. Perfectã autẽ ĩmutabilitatẽ angeli nõ nisi per gratiam assequuntur: vt infrà patebit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Plato per deos intelligit corpora cælestia, quæ existimabat esse ex elemẽtis cõposita. Et ideo secũdũ suã naturã erãt dissolubilia, sed volũtate diuina sẽper cõseruabantur in esse e.

¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ sicut suprà dictũ est quoddã necessarium est ꝙ habet causã suæ necessitatis. Vnde nõ repugnat necessitio nec incorruptibili, quòd esse eius depẽdeat ab alio, sicut à causa, Per hoc ergo ꝙ dicitur, ꝙ omnia deciderẽt in nihilũ, nisi continerentur à Deo, & etiam angeli, cesse est quòd si corruptio sit, ꝙ esse separatur à subiecto remanente: ac per hoc forma etiam ab eodẽ separetur: alioquin corruptio intelligi nõ potest.

D. 1. 13.

¶ Circa primã rationẽ dubitatio accidit de veritate illi' propositionis assũptæ, f. esse per se cõuenit formæ. Hæc. n. aut est falsa, aut nihil infert ad ꝓpositum. Dupliciter enim interpretari potest. Primò, vt ly per se, distinguat contra per aliud, & idem significat ꝙ sine medio seu immediatè. Et hoc nõ licet si vera, ꝓpositũ tamen non ꝓbat: quia ex hoc non sequitur, ipsum esse separabile esse à forma. Nõ. n. ualet, A cõuenit B ĩmediatè. ergo inseparabiliter, vt patet de forma respectu materię, & de albedine respectu superficiei. Obstarẽt huic ĩterpretationi declaratio S.T. ex rotũditate & circulo, &c. Secũdo mõ potest accipi ly per se, vt distinguit cõtra ꝓ accidẽs. Et sic ꝓpositio ẽ falsatum in doctrina S.T. tũ sĩpliciter. Apud S.T. q̃dẽ esse ꝓ accidẽs prędicat de qualibet forma citra Deũrita ꝙ nec ẽ. de essẽtia alicui' form ꝛ, nec fluit

Lib. 4. cõseu circuli q̃nei. Secũda vero cõsequentia fũda tur super duob': primũ est corruptio est mutatio de esse in nõ esse. Secũdũ est, in omni corruptione oportet mãm remanere, ex his enim manifestè seq̃t separatio formæ à mãt: quia cum in omni corruptiõe destruatur aliq̃ esse, & esse non possit separari à forma, oportet ꝙ esse & forma similiter ꝓpãt & cũ ex alio parte in oĩ corruptione oportet subiectũ remanere, ne-

Cap. 12. & 13. Max. in Epistol. ad Dion. Circa med.

Quæst. 44. artic. 1.

ab alia vt passio: vt superius in q.3.ar.4.dixit: quia nulla res est sibi sufficiens causa q̃ sit. Simpliciter autē, quia nulla res potest intelligi sub opposito eius q̃ cōuenit per se. Cōstat autem q̃ absque contradictione, de quacūque forma excepta diuina, potest dici q̃ non est. igitur esse non per se conuenit formæ. ¶ Ad hoc dicit, q̃ ly per se vtroq; modo interpretari potest. Et quo ad primū modū distinguēdū est de medio, s. de media actione & de media forma, ex cōstructione eiꝰ aliquorū im mediatè, id est sine media forma, nō pōt concludi separabilitas, vt obiiciēdo probatū est. Quādocūque verò aliqua duo sic se habēt, q̃ cōiungāt vniuersaliter absque media actione coniungente: tunc illa duo oportet esse inseparabilia abinuicē: propterea, quia quæcunq; eadē generatione generantur, eadē quoq; corruptione corrūpuntur. Talis autem immediatio actionis nō inuenitur inter materiā & formam: & alias huiusmodi, qm̃ constat præexistētibus subiectis agēs sua actione cōiungere illa. Sed inter formam quācūque & existentiā rei, nulla media actio iungēs hāc illi: quoniā nō pri⁹ fit forma, & per aliam actionem iungitur existere: sed ipsum fieri formę ad illam cōstitutionem terminatur, & propterea inseparabiliter se habent. ¶ Ad euidentiā verò secundi modi sciendū est, q̃ ali quid cōuenire alicui ip se, idest nō per accidēs, cōtingit dupliciter. Vno modo, simpliciter: alio modo physicè. Vocatur autem perfectas simpliciter, quæ fundatur super habitudine terminorū absolutè sūpta. Perfectas verò physica, quæ fundatur super habitudine terminorum in esse naturali positorum. Exēplum primi, quinatius est impar. Exemplum secundi, Sortes quandoque corrūpetur. Conuenint autē hæ duæ perfectates in hoc q̃ quemadmodū q̃ conuenit alicui per se simpliciter necessario & inseparabiliter adhęret illi absolutè sumpto, ita q̃ proportionabiliter q̃ cōuenit alicui per se physicè, necessario & inseparabiliter comitatur illud in esse naturali positum. Differunt verò, quia prædicata per se simpliciter nihil nō necessariū supponūt: quoniā respiciūt subiecta absolutè sumpta: prædicata verò per se physicè supponūt aliquid nō necessarium, s. subiecta producta fuisse in rerū natura. productio autē rerū nō semper est necessaria & hoc est quia, talia prædicata respiciūt subiecta in esse physico. Ex hoc autē differūt secundò: quia perfectas prima adeo est necessaria vt oppositū implicet cōtradictionē. Perfectas verò secūda non est necessaria, nisi necessitate naturalis cursus, & ideo oppositū nō implicat cōtradictionē. Patent hæc ōia dicta de perfectate physica cōparādo actualē corruptionē nō nūc, sed q̃doq; ad quodcū q̃ corruptibile. Nō enim accidit mixto alicui q̃ corrūpatur quādoque: sed p se cōuenit illi ex principiis essentialib⁹: & tamē nō implicat cōtradictionē, illud nunq̃ corrūpi: sed illud suæ naturæ dimissum nūq̃ corrūpi. Et per hoc patet respōsio ad obiecta, quia existere est prædicatū accidētale respectu cuiusque naturæ citra diuinā, i. nō per se simpliciter, & ideo oppositū nō implicat cōtradictionē. Dicitur verò p̃dicatū per se respectu formæ, quia perfectate physica illi coniungitur: quoniā forma p̃ducta necessario comitat existere, & non per accidēs: & hoc est verū. & efficaciter infert ꝓpositū. Notādū est autem & præ oculis habēda dictō hæc: q̃ni & ad theologalia, & ad physica multis materiis est vtilis & necessaria. Soluit quoq; ex dictis obiectio de separatione existētię propriè ab aīa Christi producta in rerū natura. Quoniā illa apud S.T. propriū nō habet esse existētiæ. Iā. n. ex dictis patet q̃ esse q̃ se & inseparabiliter, comitat formā productā quātū est ex se: seu sibi dimissā. Anima autē Christi producta nō sibi dimissa est. sed prædicta à verbo diuino & ad illius esse assūpta est. ¶ Secūda ratio à signo est ista: Obiectū intellect⁹ est sempiternū, ergo ī tellectualis substātia est ī corruptibilis. Antecedēs probat: quia est supra tēp⁹: cōsequentia verò, quia ī tellectionis species & ratio ex obiecto cōprehēditur, & operationis modus operantis est ēsēdi modum ostendit: quia vnūquodque operatur secūdum quod est actu.

¶ Notāda hic sunt duo circa ātecedēs, Primò q̃ subiectū antecedēs, s. ly obiectū intellect⁹, dupliciter sumi pōt, s. materialiter, p̃ re obiecta intellectui. Alio mō formaliē, i. pro ī telligibili ī actu, vt sic primo mō nō sumit hic sed secūdo. Secūdò, q̃ p̃dicatū ātecedētis, s. ly sēpiternū dupliciter sumi pōt, s. positiuē & negatiuē. Et q̃uis secūdo mō expositū sit ī dubie verū, & primo mō aliqualiē sit ābiguū, ī vtroq; tamē sensu, ꝓposito seruit, & magis in primo. Nulli sīq̃dē dubiū ē q̃ ī telligibile ī actu vt sic, cū abstrahat à motu & mutatione sit ī mutabile & necessariū, ac per hoc perpetuū negatiuē. Si quis quoq profundius scrutatus fuerit, incōueniet, q̃ quia intelligibile, vt sic est supra tēp⁹ & motū, cōsequēs est, & q̃ intelligibile per se loquēdo vēdicet sibi sēpiternitatē: quemadmodum motus velocibilitatē in infinitū, ac per hoc accidit intelligibili corrūpi, quia est sic ī telligibile, puta in phātasmatib⁹: & q̃ intelligibile in actu si extra aīm, in quantum tale existeret sempiternū positiuè: secūdū suū esse poneretur: quoniā Euāg. circ. ca. prim. existere supra tēpus & motū ponentes dicimus Angelos. Tertiò circa ipsam aīs dubitatiūcula occurrit: qm̃ in numero plurali dicitur, q̃ sunt aliquæ substantiæ intellectuales, &c. & tamē ex probatione adducta nō potest inferri nisi in numero singulari. ergo est aliqua substantia intellectualis perfecta, &c. Male igitur cōclusum videtur illud antecedens. ¶ Ad euidentiā harum dubitationum notandū est, quòd vis rationis assumptæ ad probandum aīs consistit in hoc q̃ quādoeunq; datur aliqua natura distinguibilis per plures modos, aut differētias essentiales, necesse est quòd si inuenitur secundū imperfectiorē modū aut differentiam, quòd inueniatur etiā secundū perfectiorem. Et huius ratio est multiplex: tum quia cū verūque sit possibile, natura nō est magis solicita circa imperfecta quā circa perfecta. Tum quia imperfectiora sunt ꝓpter magis perfecta. Tū quia diuisiua naturæ pluribus, aut sunt simul natura, vt patet de differētiis cōdiuidentibus genus, ex post prædicabilibus: aut alterum se habet vt prius, & alterū vt posterius, vt cōtīgit in diuisione analogi: & sic et posteri⁹ infert prius. ¶ Hoc igitur stāte, dicitur, ad primū dubiū, q̃ hic accipitur ꝓpositio ex secūdo fundamēto. ¶ Et ad obiectionem in oppositū respōdēt dupliciter. Primò, q̃ q̃a hæc duo, s. perfectior natura intellectualis quā sit tota aīa humana: & natura intellectualis, ita perfecta q̃ nō indiget acquirere scientiā à sensibilibus, cōuertūtur adinuicem ideo S.T. efficaciter conclusū ātecedēs p̃ cōstāti dimisit. Et declaratur cōuertibilitas hic ex inferi⁹ dicēdis: dū manifestabitur in q.70. animā intellectiuā propter ipsū intelligere ī solo homine intelligere corpore. Et potest etiam colligi ex dictis Arist. in 3. de Anima in fin. & potest rōne p̃bari: sed nolo nūc insistere, secūdo dicitur, quòd dato, quòd supra animā hominis esset aliq̃ substātiæ intellectuales, nō habētes scientiā indītam à natura, adhuc tamen tacio concludit intētū: quoniā habere scientiā congenitā est modus possibilis secūdum naturā intellectualis substātiæ, & est ꝓfectus: ergo si dētur imperfecti modi habēdi naturā intellectualē, debet inueniri modus perfectus habēdi eandēdē: per hoc dētur substātiæ intellectuales nō indigētes acquisitione scientiæ. Et per hoc patet respōsio ad cōfirmationē: quā nō est similis ratio in natura intellectuali & sensitiua quo ad hoc, scilicet, q̃ in natura intellectuali modus habēdi illā cū plenitudine virtutis & speciērum ab intrinseco est modus possibilis in natura. Mod⁹ verò habēdi naturā sensitiuā sic perfectā q̃ habet etiā species sensibiles indītas, est mod⁹ impossibilis ī natura. & ideo rō p̃cedit in natura intellectuali, nō aūt in sensibili. ¶ Ad secūdā dubitationē dicit, quod quomodocunq; sumatur gen⁹, intentū cōcluditur. Tū quia Deus nō clāditur in coordinatione substantiarū intellectuliū, qm̃ non est pars vniuersi, sed bonū separatum ēsēdē: vt dicitur in 12. Met. tex. 2. Tūm quia restringēdo minorē, i. in genere intellectuliū substantiarum conditarū, nihilominus sequitur propositū, vt patet discurrenti. ¶ Ad tertium dubium, dicitur, quòd numero plurali vsus est S.Th. non ex vi rationis huius præcisæ: sed ex hac ratione simul & supradictis in praecedente q. de numero intellectualium substantiarum. ¶ Circa probationem illius consequentiæ, scilicet accidit, ergo non conuenit vniuersaliter, dubitari potest: quia non videtur necessaria. Quoniam stat aliquid accidere alicui & tamen conuenire omni: nihil enim prohibet colorem, vel quoduis aliud accidere animali: & tamē inueniri in omni animali. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd accidētia, id est p̃dicata accidētalia sunt in duplici ordine: quædā sunt accidētalia & superiori & inferiori b⁹: quædā vero sunt accidētalia quidē superiori, s. essētialia tamē & cōstitutiua inferiorū: vel consequentia essentialiter cōstitutiua inferiorū, vt rationale vel risibile, respectu animalis est accidēs: respectu verò hominis est essētiale. Quū ergo dicitur q̃ accidēs alicui naturæ nō cōuenit ei vniuersaliter; vera & necessaria propositio est de accidēte secundo modo.

quia sequeretur quod ista ratio non valeret, nisi ex suppositione, q̃ angeli sunt in genere, quod ab oībus nō cōceditur, imò à Peripateticis discrepare videtur. Aut sumitur genus p̃ coordinatione, in ista cōstitutiuē qua solemus dicere in genere entiū, & in genere intelligibiliū, &c. Et sic sumit, intentū non cōcluditur, quāuis verū assumatur. Quoniā dicetur, q̃ substantia illa intellectualis perfecta, quā oportet preexistere in genere intelligibiliū, est Deus gloriosus, ac per hoc malè illatū est, tamen dicimus Angelos. Tertiò circa ipsam aīs dubitatiūcula occurrit: qm̃ in numero plurali dicitur, q̃ sunt aliquæ substantiæ intellectuales, &c. & tamē ex probatione adducta nō potest inferri nisi in numero singulari. ergo est aliqua substantia intellectualis perfecta, &c. Male igitur cōclusum videtur illud antecedens. ¶ Ad euidentiā harum dubitationum notandū est, quòd vis rationis assumptæ ad probandum aīs consistit in hoc q̃ quādoeunq; datur aliqua natura distinguibilis per plures modos, aut differētias essentiales, necesse est quòd si inuenitur secundū imperfectiorē modū aut differentiam, quòd inueniatur etiā secundū perfectiorem. Et huius ratio est multiplex: tum quia cū verūque sit possibile, natura nō est magis solicita circa imperfecta quā circa perfecta. Tum quia imperfectiora sunt ꝓpter magis perfecta. Tū quia diuisiua naturæ pluribus, aut sunt simul natura, vt patet de differētiis cōdiuidentibus genus, ex post prædicabilibus: aut alterum se habet vt prius, & alterū vt posterius, vt cōtīgit in diuisione analogi: & sic et posteri⁹ infert prius. ¶ Hoc igitur stāte, dicitur, ad primū dubiū, q̃ hic accipitur ꝓpositio ex secūdo fundamēto. ¶ Et ad obiectionem in oppositū respōdēt dupliciter. Primò, q̃ q̃a hæc duo, s. perfectior natura intellectualis quā sit tota aīa humana: & natura intellectualis, ita perfecta q̃ nō indiget acquirere scientiā à sensibilibus, cōuertūtur adinuicem ideo S.T. efficaciter conclusū ātecedēs p̃ cōstāti dimisit. Et declaratur cōuertibilitas hic ex inferi⁹ dicēdis: dū manifestabitur in q.70. animā intellectiuā propter ipsū intelligere ī solo homine intelligere corpore. Et potest etiam colligi ex dictis Arist. in 3. de Anima in fin. & potest rōne p̃bari: sed nolo nūc insistere, secūdo dicitur, quòd dato, quòd supra animā hominis esset aliq̃ substātiæ intellectuales, nō habētes scientiā indītam à natura, adhuc tamen tacio concludit intētū: quoniā habere scientiā congenitā est modus possibilis secūdum naturā intellectualis substātiæ, & est ꝓfectus: ergo si dētur imperfecti modi habēdi naturā intellectualē, debet inueniri modus perfectus habēdi eandēdē: per hoc dētur substātiæ intellectuales nō indigētes acquisitione scientiæ. Et per hoc patet respōsio ad cōfirmationē: quā nō est similis ratio in natura intellectuali & sensitiua quo ad hoc, scilicet, q̃ in natura intellectuali modus habēdi illā cū plenitudine virtutis & speciērum ab intrinseco est modus possibilis in natura. Mod⁹ verò habēdi naturā sensitiuā sic perfectā q̃ habet etiā species sensibiles indītas, est mod⁹ impossibilis ī natura. & ideo rō p̃cedit in natura intellectuali, nō aūt in sensibili. ¶ Ad secūdā dubitationē dicit, quod quomodocunq; sumatur gen⁹, intentū cōcluditur. Tū quia Deus nō clāditur in coordinatione substantiarū intellectuliū, qm̃ non est pars vniuersi, sed bonū separatum ēsēdē: vt dicitur in 12. Met. tex. 2. Tūm quia restringēdo minorē, i. in genere intellectuliū substantiarum conditarū, nihilominus sequitur propositū, vt patet discurrenti. ¶ Ad tertium dubium, dicitur, quòd numero plurali vsus est S.Th. non ex vi rationis huius præcisæ: sed ex hac ratione simul & supradictis in praecedente q. de numero intellectualium substantiarum. ¶ Circa probationem illius consequentiæ, scilicet accidit, ergo non conuenit vniuersaliter, dubitari potest: quia non videtur necessaria. Quoniam stat aliquid accidere alicui & tamen conuenire omni: nihil enim prohibet colorem, vel quoduis aliud accidere animali: & tamē inueniri in omni animali. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd accidētia, id est p̃dicata accidētalia sunt in duplici ordine: quædā sunt accidētalia & superiori & inferiori b⁹: quædā vero sunt accidētalia quidē superiori, s. essētialia tamē & cōstitutiua inferiorū: vel consequentia essentialiter cōstitutiua inferiorū, vt rationale vel risibile, respectu animalis est accidēs: respectu verò hominis est essētiale. Quū ergo dicitur q̃ accidēs alicui naturæ nō cōuenit ei vniuersaliter; vera & necessaria propositio est de accidēte secundo modo.

cidente vt in primo modo: Et quia S. T. de accidente secundo modo loquebatur, ideo non solum ex veris, sed ex necessariis processit. ¶ Circa probationē cōsequētiæ, quo ad secundā partē dubitari posset, q̃ nō nisi vnus modus excludit quo substātia intellectualis corpus naturaliter vnitum habere pōt, ita, s. q̃ animæ humanæ cōperit. Posset eāi aliquis dicere, q̃ insufficiēter concluditur separatio naturalis à corpore ex hoc, nisi proberur, q̃ nullus alius modus est possibilis, quòd cum S. Th. nō fecerit, insufficienter concluisse videtur. ¶ Ad hoc dicitur quòd formaliter loquēdo de substātia ī tellectuali & tota eius latitudine per se, id est de oībus substantiis intellectualib⁹ & inquantū intellectuales sunt, & inquantum sic vel sic intellectuales sunt: sufficiens fuit processus S. T. quoniā hoc tāmodo contingit, intellectualē operationē egere corpore, s. propter acquisitionē ēsēciæ & seruitiū phātasmatum, vt contingit in hoīe. Et quia S. Th. formaliter de substātia intellectuali loquebatur, ideo hoc vno modo exclusō pertrāsiuit. Et verè sapienter, p̃cessit: qm̃ dato quod aliqui substātiæ intellectuali, pura animæ cæli, vel alicuius corporis ac rei aliū de posset competere naturalis vnio ad corpus, nihilominus ratio ista in suo perseuerat robore: qm̃ si in altitudine intellectualium discurrendo per oēs differētias ī tellectualitatis, vt sic non inuenitur vnio ad corpus, nisi propter imperfectionem vis in-tellectualis: consequēs est vt prainueniatur perfecta vis intellectualis absque indigentia corporis. Et sic interpretādus est processus S.Th. ¶ Sed contra hanc respōsionem quāuis subtilē instari potest: quoniam ex vi istius processus non potest inferri, q̃ sunt substātiæ tales à corporib⁹ separatæ simpliciter, sed inquantum intellectuales sunt. Diceret autē quispiā, quod ēt hoc stat, quod sunt communēæ corporib⁹ aliūde, puta quia motiuæ seu operatiuæ sunt ad extra. Ad hoc dicit quòd opinari talē causam vnionis ad corpus, nō est rationabile circa omnes substātiales intellectuales: q̃uis circa aliquas sit fortē dubiū: propter earū imperfectionē: oportet enim tales esse tā limitatæ & imperfectæ virtutis motiuæ, vt nō nisi coniuncto secūdū esse organo applicari possunt immediatē: cæteris autē mediante illo. Vnde si substātia intellectualis inuenitur secundū hunc gradum imperfectū, necesse est quod prainueniatur secūdum gradū imperfectū, in quo vis operatiua ad extra sit proportionalis virtutis intellectiuæ, q̃ scilicet vtraque sit eleuata, ita q̃ neutra egeat cōiuncti secūdū esse corporis ad minīculo. Quia ergo intētio S. T. erat concludere particulariē, scilicet q̃ aliquæ substātiæ intellectuales sunt separatæ à corporib⁹, nō discurere vniuersalem, scilicet an omnes substātiæ intellectuales perfectæ secūdū scientiā sunt separatæ à corporibus: imò inferius q.70. vertetur in dubiū. Et per istāmet rationem qua vsus est excludebatur obiectio ista, p̃ quanto obstaret illi particulari, & ista instātia sumpta est à cōditione extra latitudinē intellectualitatis: vt sic. & idcirco ab intendente processum ex vi intellectus: licatis potuit silentio pertrāsiri. Secūda potest dici quod instantia ista quāuis possit facere ambiguitatē simpliciter: nō potest tamē hāc parere, stātibus supradictis de numero angelorum, quod tantus est numerus talium substantiarum, & q̃ non sunt propter mouere: necesse est enim vt latitudo earū ātēdatur nō penes mouere, sed penes intelligere. Tertio potest dici, quod intētio S.T. est quidē cōcludere specificatiuam hāc, scilicet quod angeli quātū est ex meritis intellectualitatis earū, sunt separatā à corporib⁹: Affirmare autē simpliciter hāc, scilicet angeli sunt separati à corporib⁹: nec hoc vitiosū est. Tū ex parte medij quo vsus est de perfecto, & imperfecto quod eadē ratione infert illam prataciētē, vt in prima rēponsione dictū est. Tū ex parte illatæ cōclusionis: quoniā est intellectiuū est principale & essentiale. Esse verò motiuū quasi accidētale & secūdarium est: vtpote rationi primi cōueniēs. Ac per hoc si essentiale præcipuū nō exigit corpus, & vnibile esse corpori, sit de numero essentialiū, cōsequēs est vt aliquæ tales sint non egētes corporib⁹, iuxta secūdā rēspōsionē. Tum ex parte dicēdorū inferius, vbi de eis, inquātū motores, erit fermo. Nūc enim cū de substātia corū sit sermo, & substātialia rerū ex operatione principalis pēsāda sint, & extera suis ꝓprijs locis discutiē da: sat ē ostēdere q̃ operatio ꝓpria & essentialis earū ducit ad ponēdam substantiā earū posse ita elevatam quòd corpore nō egēt. Ac p̃ hoc hic simpliciter dici potest, separatæ sunt

Quæst. 50 Artic. 1.

Quæst. 75. artic. 1.

Q. 84. art. 6. Et q. 89. artic. 7.

Ar. præc.

Ar. præc. artic. 1.

Cap. 29. & li. 1. c. 25.

Ar. præc.

Q. 90.

Homil. in Euāg. circ. ca. prim.

Ar. 3. de Anima in fin.

Cap. 6.

Ar. cōq.

b 167.

266 2. di. 8. ar. 1. Et 1. cōtra ca. 48. & 90. Et po. q. 6. ar. 1. c. 6. Et mal. 16. ar. 1. Et 3. Et opusculo ar. 3 capit. 21. Et opus 15 cap. 18. Li. 1. ca. 6. Circa pri. & sem. 1. Lib. 1. ca. 17. & lib. 3. cap. 10.

167 2. di. 8. ar. 1. c. 1. Et po. q. ar. 1. c. 7.

sunt à corporibus. In substãtialibus enim nõ differũt possibile & necessariũ.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum secundum.*

TItulus quo ad quid nominis, nihil aliud exigit nisi notari duo. Primo ly assumere, qđ significat ad se sumere, id est ad suiipsius manifestationẽ, & nõ ad sua opera peragẽda. Secundò scripturæ cõsuetudo attendenda est: in qua introducuntur angeli in corporibus apparentes.

¶ In corpore tria facit. Primò refert quandam opinionẽ Rabbi Moysi. Secundò improbat eam. Tertiò respondet ęsito vnica cõclusione.

¶ Quo ad primum opinio illa dicit duo, scilicet & quòd angeli non assumunt corpora: & q̃ ea quæ dicuntur in Scripturis de corporea apparitione angelorũ, intelligũtur de imaginaria tãtùm apparitione.

D.117. ¶ Quo ad secundũ arguitur contra vtrimq; dictum sic: Communiter visum ab omnibus videtur visione corporali, quia videtur illud quod est positum extra videntem. sed angeli corporaliter apparẽtes fuerunt visi communiter ab omnibus: ergo.

D.117. Maior patet ex differẽtia inter visionem corporalem, exteriorem & imaginariam ex parte obiecti: quia pura imaginaria terminatur ad obiectum intra oculorum vero visio terminatur ad obiectum extrinsecum. Et ex hoc sequitur alia differentia: quia visum imaginariè vt sic, solũ est in imaginante. & consequenter sibi soli apparet. Visum autem oculis, quia extra videntem existit, ab omnibus cõmuniter videri potest. Minor verò ex scriptura probatur, de angelis: q̃a apparuerunt Abrahæ, Loth & Tobiæ.

Tex. 13. 19. 2.

¶ Quo ad tertium conclusio resp̃ñsiua est ista: Angeli interdum assumunt corpora. Probatur sic quòd est substantia, quæ non est corpus, nec habet corpus naturaliter vnitum, & quandoque videtur visione corporali, interdum assumit corpus: angeli sunt huiusmodi: ergo.

Tex. 90. Minor nota est ex hoc articulo & præcedentibus: & similiter maior.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est in corpore articuli.

¶ In corpore articuli vna cõclusio responsiua, scilicet angeli q̃ corporea assumpta possunt operari quædã opera vitæ quantũ ad id in quo cõmunicãt cũ corporibus non vitalibus, non autẽ quantũ ad id quod est proprium viuentiũ, cõclusio ista & declaratur & probatur. Declaratur quidem quantum ad distinctiones quas supponit, p̃batur verò quantũ ad vltimã partículã. Distinctiones sunt istæ, Operationũ quędã est vitalis, q̃ scilicet est ab anima inquantũ anima: & quædãm non vitalis, quæ scilicet est à

Art. præc. arg. 1. pręcipuè.

Testamenti ad illam apparitionẽ ordinatæ fuerunt, qua filius Dei apparuit in carne.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corpus assumptum vnitur angelo, nõ quidem vt forma, neq; solùm vt motori, sed sicut motori repræsentato per corpus mobile assumptũ. Sicut enim à sacra Scriptura proprietates rerum intelligibilium sub similitudinibus rerum sensibilium describũtur: ita corpora sensibilia d̃ diuina virtute sic formanẽ ab angelis, vt congruant ad repræsentandũ angeli intelligibiles proprietates. Et hoc est angelum assumere corpus.

¶ Ad tertiũ dicendum, quod licet aër in sua raritate manẽs non retineat figuram neque colorem: quãdo tamen cõdensatur, & figurari & colorari potest: sicut patet in nubib⁹. Et sic angeli assumunt corpora ex aëre, cõdẽsando ipsum virtute diuina d, quantũ necesse est ad corporis assumẽdi frationẽ.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum angeli in corporibus assumptis opera vitæ exerceant.*

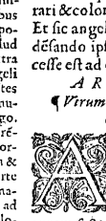

D TERTIVM sic, p̃ceditur. Videt quòd angeli in corporib⁹ assumptis opera vitę exercẽant, angelos enim veritatis non decet aliqua fictio: Esset autem fictio, si corp⁹ ab eis assumptũ quod viuum videtur, & opera vitæ habens, non haberet huiusmodi. Ergo angeli in assumpto corpore opera vitæ exercent.

¶ 2. Præterea, In operib⁹ angeli nõ sunt aliqua frustra: frustra autem in corpore assumpto per angelũ formarentur ocularis & alia sensuũ instrumenta, nisi per ea angelus sentiret. Ergo angelus sentit per corpus assumptũ. Quod est proprijssimũ op⁹ vitæ.

¶ 3. Præterea, Moueri motu processiuo est vnũ de operibus vitæ, vt patet in 2. de Anima. manifestè autem angeli apparent in assumptis corporibus moueri. Dicitur enim Gen. 10. quòd Abraham simul gradiebatur deducens angelos qui ei apparuerant. Et angelus Tobiæ quærenti, Nosti viũ quæ ducit in ciuitatem Medorum: respondit, Noui & omnia itinera eius frequẽter ambulaui. Ergo angeli in corporibus assumptis frequenter exercent opera vitæ.

¶ 4. Præterea, Locutio est opus viuẽtis. Fit enim p̃ vocẽ, quæ est sonus ab ore aãlis prolatus, vt dicitur in 2. de Anima. Manifestũ est autẽ ex multis locis scripturæ, angelos in assumptis corporib⁹ locutos fuisse. Ergo in corporib⁹ assumptis exercẽt opera vitæ.

¶ 5. Præterea, Comedere est p̃priũ opus animalis. Vnde Domin⁹ post resurrectionẽ in argumẽtum resumptę vitæ cum discipulis mãducauit, vt habetur Lucæ vlti. Sed angeli in assumptis corporibus apparentes comederunt, & Abraham eis cibos obtulit: quos tamen prius adorauerat: vt habetur Gen. 17. ergo angeli in assumptis corporibus exercent opera vitæ.

¶ 6. Præterea, Generare hominem est actus vitę. Sed hoc competit angelis in assumptis corporibus. Dicitur enim Gene. 6. Postquã ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illæque genuerũt: isti sunt potentes à seculo viri famosi. Ergo angeli exercent opera vitæ in corporibus assumptis.

¶ SED CONTRA, Corpora assumpta ab angelis, nõ viuunt, vt supra dictũ est. Ergo nec opera vitæ per eos exerceri possunt.

¶ RESPONDEO dicendũ quòd quędã

natura tantũ, vt motus sursum vel deorsum. Operationũ rursus vitaliũ quædã habent aliquid cõmune cũ non vitalib⁹, & aliquid propriũ inquantũ vitales sunt, quædam verò nihil habent cõmune cum non vitalibus. Exemplũ vtrarũque habetur in litera, probatio vero vltimę particulę est, quia eius est actio cuius est potentia, vt dicit in li. de sõno & vigilia: sed angelorũ in corporibus assumptis non est potentia propria animæ, ergo nec actio.

¶ Circa distinctionẽ secundam, & primã partẽ cõclusiõis simul dubiũ occurrit. Quoniã quũ assignatur talis distõ, aut intendit, q̃ in quibusdã operationibus inueniantur duo realiter distincta: alterum cõmune vitalibus, & non vitalib⁹, & alterũ p̃priũ vitalibus: aut q̃ illa duo sint sẽdm rationẽ tantũ distincta quẽadmodum superius & inferi⁹. Si primo mõ, falsum apparet: q̃m operationes oĩs aĩæ sunt simplices, & non cõpositę ex duabus realiter distinctis. Si secundo mõ, falsum quoque videtur: quia in hoc nõ differunt operationes animæ inter se, quoniã oĩs operatiões animæ cõmunicant cũ operationibus inanimatorum in aliquo prędicato conuenire, & sic distinctio est nulla.

Cap. 1.

¶ Ad hoc est dicẽdũ, q̃ intẽtio S.T. (vt patet ex q. 6. de Potentia Dei ar. 8.) est loqui de duobus realiter distinctis, nõ rẽ cõponẽtibus operationẽ, sed cõcurrẽtibus ad ipsam. Ita q̃ sensus distinctionis est q̃ opera tionem vitalium quædam sunt cõmunicãtes cum nõ vitalibus in effectu, seu termino: quãuis differant in principio. Quædam verò sũt q̃ nec in principio nec in termino, seu effectu cõicãt cum nõ vitalib⁹. Primæ sunt locutio & motus processiuus & generatio quorũ termini seu effectus sũt diuisio aëris, motus localis & alteratio: quæ possunt etiã per actiones nõ vitales causari. Secũdæ verò sunt, sentire, nutriri, & reliqua, quæ non solum ab anima sunt, sed ad animatum corpus, vt sic terminantur.

¶ Circa p̃bationẽ cõclusionis, aduertendũ diligẽter q̃ ex ista rõne sufficiẽter cõcludit, qđ angeli nullũ opus vitæ, absolutè loquẽdo ĩ corporib⁹ assumptis exercent eo q̃ nullã potẽtiã vitalẽ in assumpto corpore habent. Et sic neque locutio, neq; motus progressiuus verè cõpetit angelis. Sed qa quarum dã actionũ vitaliũ terminus potest fieri sine actione animæ, ac per hoc sine potẽtia animæ vt verberare aërem, & moueri localiter: ideo talia opera vitæ angelis p̃ corpora assumpta attribuũtur: non sẽdm q̃ opera vitę, nec sẽdm q̃ talia opera vitę, sed secũdũ multitudinẽ effectus: id est attribuuntur eis opera similia istis vitalibus quo ad effectũ. Similiter aũt dico non metaphoricè, sed p̃priè, quemad

Cap. 3. & 9.

170 Tex. 8.

q̃emadmodum album albo simile est. Nam metaphorica similitudine õnia opera vitæ eis attribui possunt.

¶ Circa dicta Sãct. Tho. in hac materia hic & in q. de potẽtia loco allegato, dubium occurrit: ex eo q̃ ponit generationem in genere operum vitalium cõmunicãtium cum non vitalibus, sed separat eam à corporib⁹ assumptis Angelorum: quia materia corporalis non obedit Angelis ad trãsmutationẽ formalem. Hoc enim non videtur veru: quia generatio vitalis terminatur ad animatum inquantum animatum est: & cõsequenter dato quòd nõ concurrat, trãsmutatio formalis esset disconueniens Angelo: & est sub altero genere operationum vitalium.

Cap. 29.

¶ Ad hoc dicẽtur, quòd distinctio ibidem facta à S. Th. quãuis potuisset fieri amplior, restricta tamen est ab eo ad opera quæ sunt ab eadem anima in eodem numero ab his quæ nõ sunt huiusmodi. Et sic generatio quæ terminatur ad animam non eãdem numero, sed specie, posita est in secundo membro, & exclusa propter aliam causam. Non cõtradicit tamen his amplior distinctio, qua animę opera distinguuntur in ea quæ incipiunt ab anima, & terminantur ad animam, siue eandem numero, siue non: & ea quæ tantum incipiunt ab anima. Et sic generatio & nutritio ex duplici capite excludũtur, scilicet & quia terminãtur ad animatum vt sic: & quia sunt trãsmutationes formales.

Cap. 1.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsecundæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primò respondet quæsito vnica conclusione. Secundò ex ipsa cõclusione deducit quasi tria corollaria.

¶ Quo ad primum cõclusio est ita, Angelus est in loco: æquiuocè tamen respectu corporis. Probatur sic secunda pars directè, Corpus est in loco per contactum quantitatiuum: ergo Angelus est in loco per contactum virtualem. tenet consequẽtia: quia in Angelo non est quantitas dimensiua.

¶ Quo ad secundam partem tres proprietates corporis inquantum locati excludũt à locatione Angeli, scilicet commensurationem, situationem, & continentiam passiuam, vt clarè patet in litera.

¶ Circa probationem positæ cõclusionis aduertenda sunt duo. Primò, q̃ licet formaliter quæratur, an Angelus sit in loco, intentio tamen Theologorũ quærentium est quærere de modo quo Angelus est in loco: quia hoc tãtum cadit sub dubio. Et ideirco Sanct. Thom. de prima parte conclusionis nõ nisi implicitè curauit: & secundæ directè respondit. Secundò, q̃ vis conclusionis Sanct. Thomæ consistit in hoc, Omne quòd est in loco, ratione suæ quantitatis est in eo: quantitas autem est duplex, virtutis & molis. Igitur quod habet quantitatem molis ratione illius locati potest. Quod autem caret illa, non nisi propter quantitatem virtutis in loco esse potest. Rursus cùm neutra quantitas actualiter sit ratio essendi in loco, nisi per actualem coniunctionem eius in loco: consequens est, vt quemadmodum corpus actualiter non locatur nisi tactu quantitatiuo coniungatur loco: ita res spiritualis actualiter non ĩ est in loco nisi quantitas virtutis contactu virtuali cõiungatur loco. Ac per hoc æquinocè vtrunque locari dicitur.

¶ Circa dicta occurrunt multa dubia: Et primò dubitatur circa conclusionem quid intendat Sanct. Tho. per contactum seu applicationem virtualem. Aut. n. intendit aliquẽ actũ primũ, aut secundum: si actũ primũ, aut absolutorum quatuor potest dici. ergo. Quòd enim non sit actus primus absolut⁹, probatur dupliciter. Primò, quia omne absolutum in Angelo aut est substãtia, aut qualitas ordinino immaterialis, ac per hoc abstrahẽs à loco. Secũdò, quia tactus virtutis secundũ actũ primum attenditur penes esse, ac per hoc penes conjunctionem quæ est inter formam & materiam, siue substantialẽ, siue accidentalẽ; inter eas quidem, cum non nisi fortè per accidẽs sit quãtitatiuus actus per se loquendo, virtualis tantùm cõtactus est secundũ esse substãtiale vel accidẽtale. Cõstat autẽ nihil Angeli dare vel recipere formaliter esse à loco, igitur. Quòd autẽ non sit actus primus respectiuus, ex eo probatur: quia omnis respectus de nouo adueniens alicui, sequitur aliquã mutationẽ: non autẽ apparet quæ & qualis est illa mutatio, quam sequitur hæc forma respectiua. Quoniam non est necesse, q̃ sequatur fieri secundũ substantiã, neque quantitatem, neque qualitatem, neque motum localem: quia necesse est quod Angelus fiat in loco, nec quòd moueatur ad locum, ad hoc quòd sit in loco. Patent hæ si supponantur, Angelos creatos fuisse ante creaturam corpoream, vt multi Doctores tenuerũt. hæc enim hypothesi facta fãltem conditionaliter: patet quòd creata post modum creatura corporea, Angeli non cæperunt esse in loco per hoc tantum, quòd locus qui non erat est: quia usquam erat. Moueri localiter præsupponit esse in loco.

Ex T ext. 119.

Text 35. & 49.

Quòd verò non sit actus secundus immanens, patet. Tum quia omnis actio immanẽs Angeli est omnino immaterialis. Tum quia intelligere aut velle locum, non sufficit q̃ aliquis sit in loco. Quod, demum non sit actio transiens, multipliciter probari potest. Primò ex eo quòd q̃ omnis actio transiens est cum motu, aut mutatione formali vel locali subiecti, in quòd trãsit: non facile autem est fingere quomodo aliquid horum conueniat Angelo respectu cæli empyrei. Secundò, quia hoc videtur contra Sanctum Thomam in Quolibetis quolibeto primo, quæstione secunda, articulus primus, vbi expresè exponens illam propositionem, scilicet Angelus est in loco, solum per operationem, dicit, quòd si per operationem intelligimus notionẽ quòd propositio non est vera: si verò per operationem intelligimus quamcunque vnitionem virtutis, propositio est vera aliud igitur apud ipsum significat in hac materia contactus virtutis, quam actionem transeuntem.

a b

¶ Tertiò contra hoc sunt sex argumenta Scoti in secundo sent. dist. 2. q. 6. quæ habes à Capreolo. distin. 2. q. 1.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis, quantum tribuere dignabitur qui illuminat omnem hominem venientẽ in hunc mundum, sciendum est, quòd omnes & Philosophi & Theologi concedentes Angelos esse substantias immateriales, conueniunt in hoc, quòd Angelus est in loco non per quantitatẽ molis, nec per contactum quantitatiuum, sed per quantitatem & contactũ virtualem. Et rursus in hoc etiam cõuenire omnes videntur, q̃ cõtactus ille sit relatio præsentiæ Angeli ad locum causaliter vel formaliter. Sed differẽtia opinionũ & difficultas consistit in assignando quòd scilicet illius præsentiæ fundamentum. Excedit enim euidentia eius humani ingenij capacitatem: propterea, quia ex facies cloquiis habemus Angelos alicubi esse & non apparet quomodo tãgant illum locum. Propterea quinque hic videnda occurrunt. Primò, quot modis ex sensibilibus imaginamur rem locatam præsentẽ esse loco. Secũdò, quæ præsentia inter numeratas sit certa, & quæ dubia. Tertiò applicabim⁹ ad Angelos. Quartò videbim⁹ quæ sit mens Sãcti Thomæ: & sic respondebitur quæsito. Quintò satisfiet obiectionibus.

¶ Quo ad primũ, præsentia rei existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circumscriptiua & diffinitiua. Prima importat commensurationem partium quãtitatiuarum locati ad partes loci. Secunda verò importat tãtùm limitationem seu determinationem ad locũ id est, esse ita hic quòd non alibi. Et hæc subdiuidiuntur in præsentiam substãtialẽ, & præsentiã causalem. Vocatur autẽ præsẽtia substãtialis, relatio præsẽtiæ, qua formaliter substãtia etiã indiuisibilis præsens est ita huic loco, quòd non alijs: etiã si nullã causalitatẽ habere posset respectu loci. Causalis autẽ præsentia secundũ triplicẽ statum causæ

b 30

QVAESTIO QVINQVAGESIMA SECVNDA, De comparatione Angelorum ad loca, in tres Articulos diuisa.

EINDE quæritur de loco Angeli.

¶ Et circa hoc quærũtur tria.

¶ Primò, vtrum Angelus sit in loco. ¶ Secundò, vtrũ possit esse in pluribus locis simul. ¶ Tertiò, vtrũ plures Angeli possint esse in eodem loco.

causæ effectinæ distinguitur in triplicem, scilicet in præsentiam ordinis, & præsentiã approximationis, atque præsentiã operationis. Appellatur autẽ præsentia ordinis relatio proportionis, quę est inter agens & patiẽs: quãdo sunt in potẽtia proxima preparata & immediata, sufficiẽtaq; ad opẽ, exclusis omnibus impedimẽtis. Præsẽtia verò approximationis vocatur relatio approximationis immediatè agentis in patiẽs immediatè: quę præcunit actionẽ ordine naturæ saltẽ. Præsentia autẽ operationis dicitur relatio agentis ad passũ immediatè inseparabilis ab actionẽ: ita q̃ vel est ipse respectus in actione importatus: vel nõ est sine illo. Possũt autẽ hi tres modi præsẽtię causa exẽpli declarari in nauta & naui. Est enim primo naura præsens naui præsẽtia ordinis existentis inter virtutẽ suã, & nauẽ, vt gubernalis ab ipso est. Et deinde præsẽs eidẽ secũdũ approximationẽ, dũ ipse prius natura intelligitur approximatus nauí, quàm operetur. Tertiò sit præsẽs nauí secũdũ actualẽ operationem, siue hæc relatio præsentiæ cõcomitãs operationẽ sit idẽ quod relatio mouentis ad modum, siue ab illa distinguatur, vt dictum est. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundũ sciendũ est, q̃ harũ quinq; præsentiarũ tres tãtũ sũt certæ, scilicet circũscripta, & ordinis, & operationis. Alię autẽ duæ ãbiguæ vel desũt, & coincidũt, & propter, eas est vniuersa hęc difficultas. De præsentia quidẽ circũscriptiua laborare non oportet: quia est nota ad sensũ. Præsentia verò ordinis ex hoc cõuincitur, q̃ si nullũ corp̃ esset, & vna substantia intellectualis posset aliquid recipere ab alia: antequã intelligeretur agere vna in aliã esset inter eas ordo actiui ad passũ, quo altera posset potentia proxima expedita & preparata agere, & altera recipere. Hæc .n. præsẽtia cõsequitur rationes potẽtię actiuę & passiuę proximè deductis impedimẽtis, &c. Et inuenitur tã in corporalibus, quã in spiritualib̃. Præsẽtia verò operationis ma nifesta est, oportet .n. agẽs immediatũ immediatione suppositi, indistãs esse à patiẽte, quãdiu agit, vt patet 7. Phys. si. longo processu. Ambiguitatẽ verò habent reliquę duę p̃sentię propter rõnes ex vtraq; parte. Et pro parte quidem affirmantiũ p̃sentię substãtialis ratio est potissima. Quia talis p̃sentia non est res impossibilis: cùm non implicet cõtradictionẽ, subsistantiã esse sic præsentẽ loco. igitur ponẽda est in qõne tam difficili. Antecedẽs declaratũ, non solũ de possibili, sed de facto, sic: Substãtia particularis, puta hęc terra locata in hoc loco. puta in hoc vase, si per intellectũ separaretur ab ea sua quãtitas, nihilominus esset ita in hoc vase q̃ non alibi, quod est habere relationẽ p̃sentię substãtialis ad hunc locũ. Datur ergo p̃sentia substãtialis, qua substantia indiuisibilis, p̃sens est loco, seclusa omni habitudine actiui ad passiuũ, vel ecõuerso. Pro parte verò negatiua est: q̃a positio ista nõ est intelligibilis. Omnis .n. respect̃, siue intrinsec̃, siue extrinsec̃ adueniẽs, exigit aliquod fũdamẽtũ. Sed talis respect̃ p̃sentię substãtialis nullũ habet fũdamẽtũ. ergo fictio est ponere ipsũ. Maior ꝓbatur. Tũ iductiuè: Tũ quia aliter volũtariè posset quilibet respect̃ cuilibet attribuire: ex quo fũdamẽtũ nullũ requirẽdũ est, q̃ sit ratio quare hoc sibi cõueniat respectũ actus vel potẽtię. Tum quia respectus omnis, aut cõuenit omni enti, aut aliquibus. Si omni enti, assignãda est eius ratio ex ente inquãtũ ens: vt patet de respectu intelligibilitatis & appetibilitatis. Si quibusdã, assignãda est ratio quare illis potius quã aliis ex fundamẽto illis, & nõ in aliis, inuẽto. Tũ quia posse certũ respectũ habere est prędicatũ in demõstrabile de re: quamuis habere illũ in actu sit forte cõtingens: ergo habet in subiecto causam necessariã. per quã à priori inferitur, & per quã inest illi: alioquin cõtingenter inesset. Causa autẽ illa aut fundamentũ est, aut ex ipsa illud habetur. Minor verò probatur: quoniã aut fundamentũ talis respectus est aliquod absolutũ, inuentũ in pura substãtia: aut absolutũ cum aliquo extrinseco cõnotato. Sed neutrũ potest poni. ergo. Quòd enim nõ sit absolutũ aliquod, patet distinguendo ea quę in pura substãtia inueniuntur, scilicet ratio substãtię & limitatio eiusdẽ, & similiter virtus eius & limitatio eiusdẽ. Substãtia enim inquãtum substãtia hũc nõ fundat respectũ. Tũ quia nõ omnis substãtia potest illũ fundare. Tum etiã quia ponẽres illũ, fatẽtur iuxta articulũ Parisiẽsem 218. quòd substãtia nõ est ratio essendi in loco distinctiuè. Inquantũ verò limitata sive ad genus, siue ad speciem, siue ad singulare, hoc etiã nõ habet: quoniã equiuocè dicitur limitatio de determinatione essentiali seu entitatiua, & de determinatione ad locũ. Modi .n. entis & differentię essẽtiales & indiuiduales cõtrahũt ad tale & hoc ens, & nõ ad ens in loco seu locabile, nisi quum cõtrahitur ens per q̃tũ quãtitatę mobilis. Tũc eẽ manifestè cõtrahit cõsequẽtur ad locabile. Per alios autẽ entis modos cùm per se primo nõ cõtrahatur ad locabile, oportet assignare quomodo cõsequenter cõtrahatur, & cũ nõ possit assignari, restat quod sit fictio, simile quoque iudiciũ est de virtute substãtię, quæ ponitur eadẽ realiter cũ substãtia & limitatione eius: quoniã limitatio virtutis entitatiua est limitatio ad talẽ & tãtũ effectũ, nõ localis. Quòd autẽ fundamẽtũ & ratio talis respectus nõ sit substãtia cõnotato aliquo alio probatur. Tale extrinsecũ nõ potest esse nisi aut negatio aut relatio, sed relatio nõ est: quia iterũ de illius fundamẽto quærẽdo eadẽ redibit q̃ẽ. Negatio verò non apparet ad propositũ, nisi in distantię: vt putari fortè possit q̃ substãtia indistãs à loco fũdat præsẽtiæ relationẽ ad locũ. Sed hoc nihil est: quia talis negatio cõuenit substãtiæ indiuisibili etiã nuñquã existẽti: vt patet, & sic substãtiã nuñq̃ existẽtẽ cõtingeret esse p̃sentẽ huic loco, ꝛc p hoc nuñq̃ & esset hic, quod implicat contradictionẽ. Si hæc vera sunt patet ꝓ imaginato ponentiũ talẽ respectũ, in falso fundatur. Credit .n. ꝓ quẽadmodum hæc aqua existẽs in vase, habet duo, scilicet ꝓ sit ibi diffinitiuè, & sit tibi circũscriptiuè: ita habent duo fundamẽta, scilicet quantitatẽ fundantẽ circunscriptionẽ & substãtiã fundantẽ diffinitionẽ. Cùm tamẽ ex prędictis habeatur, q̃ vnũ tãtũ est hic fundamẽtũ. scilicet quãtitas: manifestè patet quòd hæc aqua & diffinitur & circũscribitur hic. Et ex hoc vlterius sequitur, q̃ quẽadmodũ hęc aqua secluso colore implicat cõtradictionẽ, q̃ sit visibilis. ita seclusa quãtitate, q̃ sit ꝓcabilis. Et hoc loquẽdo, vt modo loquimur, de substãtia, seclusa omni virtute actiua & passiua quocunq; modo. Et sic positio illa est impossibilis simpliciter. Ad exẽplũ q̃ adducitur de hac aqua existẽte in vase remota p̃ intellectum quãtitate, &c. dicitur, q̃ imaginatio in hoc decipitur: quoniã seclusa quãtitate, aqua illa nuñquã remaneret: quoniã nullã habitudinẽ haberet ad locũ. Sed restaret cũ negatione distãtię ab illo loco, & quocũq; alio. Et propterea nõ oportet quærere quò ierit: sed vas plenũ aẽre reperitur aqua indiuisibili reddita, & nuñquã existẽte. Nec hoc est mirabile: sed cõsequẽs ad hypothesẽ factã. Sicut si poneret à Sorte remouerì q̃titatẽ, oporteret cõsequẽter fateri q̃ nõ haberet partes ĩtegrales, s. cor, hepar, caput, &c. quia remaneret substãtia indiuisibilis: & tamẽ imaginamur, q̃ remaneret Sortes. Vnde istis imaginationib̃ nõ est credẽdũ. Pro parte quoq; affirmatiua præsẽtię approximationis agẽtis ad passũ, p̃uenięntiã actionẽ potissima ratio: quia agẽs agere in passũ immediatũ, & agẽs esse simul cũ passo immediato: sunt aliud & aliud: & inter se habent naturę ordinẽ. Et cùm actio nõ sit prior simultate, relinquitur quòd simultas est prior actione. Declaratur singula. Primũ: quia quum dicitur ex 7. Physic. quòd oportet agens & patiens immediata esse simul, si esse simul nihil aliud est quàm illud agere & hoc paẽ, dicendũ oportet agens & patiẽs esse simul: nihil aliud diceremus, quàm oporteat agẽs agere & patiens pati: q̃ est ridiculũ. Differunt ergo hæc inter se. Deinde declaratur secundũ, s. q̃ sunt hæc ordinata inter se: quia vbi est pluralitas sine ordine ibi est confusio. Demũ declaratur tertiũ, scilicet q̃ actio nõ sit prior simultate: quã nõ ideo agẽs ꝓximũ est passo, quia agit. Sed quia approximatũ est passo, ideo agit. Pro parte verò negatiua est, quia talis præsẽtia preuenions operationẽ, aut coincidit cũ prædictis, aut est vna fictio. Quoniã vel vtrũq;, scilicet agẽs & patiẽs est corporeũ, aut vtrũq; spũale, aut alterũ spirituale, & alterũ corporeũ. Si vtrũq; est corporeum, simultas præueniẽs actionẽ, est quãtitatiuus contactus. vt patet in 7. Phy. hæc autẽ ad præsentiã circũscriptionis pertinet. Si verò vtrunq; est spũale, etiã si fingẽdi daretur licẽtia, simultas præueniẽs actionẽ est præsentia ordinis, nõ cuiusẽũq;, sed talis, s. immediati, &c. Et meritò: quia vt Augũ. docuit: hoc facit ordo in spiritualib̃, q̃ sicus in corporalib̃. Et propterea sicut approximatio agẽtis ad passũ in corporib̃ attendितur secũdũ situũ, ita in spiritualib̃ secũdũ ordinẽ. Si autẽ alterũ est spirituale, & alterũ corporeũ, approximatio ista nõ potest fingi q̃ sit situalis: quia spiritualę insituabile est. Oporter ergo, q̃ coincidat cũ approximatione ordinis & approximatione secundũ substãtiã. Nõ facile .n. esset tertiũ quid fingere. Et prædicta vera sunt: ita q̃ præsentia substãtialis sit fictio, restat vt sola, præsẽtia ordinis intelligi possit preuenięs operationẽ. Et sic ista præsẽtia approximationis coincidit cũ præsentia ordinis, & addit in corporib̃ præsentiã secũdũ cõtactũ quantitatiuũ, aut pura fictio est aliquid aliud esse dicatur. Rationi autẽ pro parte affirmatiua adductæ satis fiet ex nunc dictis: cõcedẽdo q̃ simultas agentis & passi sit aliud ab operatione, & q̃ sit prior natura quã operatio. Sed negatur, q̃ sit aliud quid quã præsentia ordinis in cõmuni loquẽdo. Ad descendẽdo autẽ ad corporalia negatur q̃ sit aliud à præsentia ordinis & situs. hæ .n. duę sufficiunt ad hoc, q̃ illud immediatè agat, & illud immediatè patiatur. Si tualis quidẽ præsẽtia requiritur, quia quãtæ sunt: ordinis verò, quia actiua & passiua sunt. Et quoniã vtriusq; huius ambiguitatis tractatæ pars negatiua rationi magis est consona, & ex notis nobis resolutè intellectum quietate videtur: ideo partem negatiuam tenendam arbitror. Et sic tres tantum præsentias acceptabimus: secundum sicum secundum operationem, & secundum ordinem.

¶ Sed dubiũ circa p̃sentiã secũdũ operationẽ remanet, an formaliter in cõmuni loquẽdo ĩter agẽs in actu, & patiẽs præter relationes agẽtis & patiẽtis sit relatio præsẽtiæ ad inuicẽ: p̃sẽtię dico, nõ p̃uenięntis, sed cõcomitãtis operationẽ, qua relatione ipsũ agẽs formaliter dicatur p̃sens passo, & ecõuerso. Si .n. ponitur, cùm talis p̃sentia sit relatio equiparatię, ac per hoc exigẽs fundamẽtũ eiusdẽ rationis in vtroq; extremo, surgit quęstio de fũdamẽto eius, & deinde de inseparabilitate eius ab operatione. Nec video quomo do possit his quęstionib̃ satisfieri ꝓtantũ b̃ supradictis. Si verò nõ ponitur, nullas patiemur angustias, quoniã nulla est necessitas eã ponẽdi. Ex ratione nãq; agẽtis & patientis vt sic, nullã oportet cõsurgere aut cõcomitari relationẽ equiparatię. Ex hoc habetur ratio ad partẽ negatiuã, quia pluralitas sine necessitate ponẽda nõ est. Sufficit ergo ĩter agẽs & patiẽs, primò esse simultatẽ secũdũ p̃sentiã ordinis, secũdũ secundũ operationem. Et in corporibus accidit tertia secundum quantitatiuum contactum. Hæc de secundo.

¶ Quo ad tertiũ, dicendũ breuiter est: licet quidã de quorũ numero est Scotus in secũdo sen. dist. 3. poluerit Angelũ esse in loco per præsẽtiã substãtialẽ: ꝑpenes quã etiã antẽdi dicũt approximationẽ agẽtis ad patiẽs, quia tamen p̃sẽtia huiusmodi voluntaria ac sine rõne ponitur, imò cõtradicit notis nobis ex sensib. vt ex dictis patet, & Angeli substãtię sũt incorporeæ & simateriales: & consequẽter à p̃tia situali alienę: nõ nisi duobus modis p̃tes esse possũt loco, s. secũdũ præsẽtiã ordinis, vel secũdũ præsẽtiã operationis. Hęc de tertio. ¶ Quo ad quartũ, circa intentionẽ S. Thom. diuersimodè à diuersis dicitur. Quidam in duabus his propositionib̃ cõsistere eius opinionẽ putãt. Prima est sola operatio trãsiẽs est Angelo: ratio essẽdi in loco. Secũda est Substãtia Angeli est cõiũcta huic loco, q̃ est ab alio loco distans. Imaginãtur eũ q̃ quẽdmodũ quantitas est ratio substãtię corporeæ, q̃ sit in loco: & cũ hoc ipsa substãtia corporea mediãte quantitate est in loco sic, q̃ verè ab alio loco distat, & alteri propinquior est. Ita operatio trãsiẽs sit ratio Angelo, q̃ existat in loco, ipse tamẽ Angel̃ per illã ad locũ diffinitur: ita q̃ à remotiori magis distat loco, quàm à propinquo. Quidã autẽ primę propositionis nõ cõsentiũt. Sed dicũt q̃ vel operatio trãsiens vel quæcunq; relatio per modum operationis trãseuntis significata est Angelo ratio essendi in loco propter verba San. Tho. ex quolibetis adducta. De secunda verò propositione affirmãt primã partẽ, s. q̃ substãtia Angeli est cõiuncta loco, nõ solũ & operatio eius. Fundãt autẽ vtrique secundã propositionem super verbis S. T. expressè in 3. Parte q. 52. ar. 2. dicẽtis, q̃ anima Christi fuit in loco inferni duplicitẽr, s. per operationẽ, & per substantiam: in aliis verò per operationem, seu effectũ tãtũm. Et in Quolibeto 6. artic. 2. respõdẽs argumẽto primo tali. Si Angelus agẽret per imperiũ volũtatis, posset agere ita in propinquum sicut in distans: & sic nõ oporteret ipsũm descendere de cælo in terrã, vt hic operaretur: dicit, q̃ quia oporteret mouens esse simul cum mobili quod ab eo mouetur, vt dicitur in 7. Physic. ideo oportet substantiã Angeli aliqualiter cõiungi rebus quas mouet. Ex his clarè habetur, q̃ etiam apud substãtias spirituales modus essendi in loco per substantiã distinguitur à modo essendi in loco per operationẽ, & q̃ vtęque conuenit substantiæ spirituali. Quin etiam ex secũda autoritate videtur haberi distantia & propinquitas quę posita est in secũda propositione. Mihi autẽ dicẽdũ occurrit, q̃ tria quærantur ratio essendi in loco, res existens in loco, & modus secundũ distãtiã & propinquitatem. Primũ apud San. Tho. est quantitas virtualis tãgens locũ. Tactus autem iste nihil aliud est, quàm p̃sentia secundum operationẽ, & præsẽtia ordinis, siue vtraque simul cõcurrat, siue altera. Sed diligẽter aduertẽda sunt hic duo. Primò, quòd præsẽtia ordinis nõ distinguitur à præsẽtia operationis, sicut potentia ab actu secũdo: sed potius quẽadmodũ habitus ab actu secũdo. Non enim ex hoc q̃ Angelus potest operari alicubi dicitur ibi esse. Sed supra posse addit præsentia ordinis ex parte substãtiæ Angeli negationẽ situalis distãtiæ, eo modo quo sibi potest cõuenire, vt inferĩ dicetur. Ex parte verò intellect̃ cognitionẽ practicã talis operis in hoc corp̃ vt à se exercẽdi. Ex parte verò potẽtię executiuæ, expeditionẽ: ita q̃ potẽtia sua nec detineatur seu ꝑediatur virtute aliqua superiori, nec occupata sit ad opus aliud: sed ad hoc parata promptãq; habeatur. Ex parte autẽ volũtatis electionẽ prędictę preparationis ad hoc opus in hoc corpus exercendũ. Hęc n. est ratio habitus, vt cùm voluerit quis, operetur. Secundò sciendum est, q̃ quẽadmodum operationũ duplex est genus, (quoniã quædã sunt cum continua exteriori actione, vt mouere: quædã verò interposita actione exteriori sunt contentæ, vt præsidere, custodire, & his similia.) ita duplicitẽr contingit Angelos præsentes esse loco secundum operationem. Vno modo, quia actualiter exteriori operatione attingunt corpora. Alio modo, quia actualiter attendũt & vacãt vt cætera bene succedant, quamuis nõ cõtinuè exteriori operatione aliquid ibi agãt. Et hoc modo Angeli custodientes homines, & præsidẽtes prouẽciis aut locis, dicũt ibi esse. Nõ eẽ qui custodit aut præsidet, oportet q̃ semper in custodito aut subdito aliquid faciat: sed q̃ semper vigilet, studeat & vacet ad hoc & nũc impedimẽta amouear, nũc verò promouear, nũc euentum rei expectẽs. Et secũdũ verò, scilicet quum dicitur Angelum alicubi esse: quæ res sit existẽs in loco: dicitur quòd nõ solũm operatio seu effectus Angeli est in loco, sed ipsa substantia proculdubio. Sed diuersimodè. Nam operatio est in corpore, vt perfectio in perfectibili. Substantia verò Angeli est vt res per seipsam habens suum subsistere. Locatum enim non est idem secundum esse substantiale vel accidẽtale ipsũ loco, cùm neutrum alterius accidens aut substantia quoquo modo sit.

¶ Sed est aduertendum, quòd sicut duplicitẽr contingit Angelũ operari in corpus, s. immediatè immediatione suppositi, & immediatè: ita duplicitẽr potest dici esse in loco mediãte operatione, scilicet per potentiã, & per substantiam. In corpore enim in quo immediatè operatur, est per operationẽ, & p̃ potẽtiã: quia attingit illud sua virtute, & per substãtiã: quia immediatè immediatione suppositi attingit ipsum concurrente negatione distantię situalis, vt causa seu cõditione, sine qua non. In corpore verò in quo mediatè agit, est per operationem, & per potentiam, non autem per substãtiã. Tertiũ autẽ, cùm Angeli existẽs in loco distet ab alio loco, distãtionẽ eger. Distãtia enim duplicitẽr sumi potest. Primò, propriè pro distantia locali seu situali. Secũdò, pro distãtia inter agẽs & patiẽs vt sic, id est in pro portione inter hoc & illud, vt alterũ agat, & alterũ patiatur ab eo. Si hoc secũdo modo loquimur de distãtia, tũc manifestè patet Angelũ esse vni loco propinquiorẽ quã alteri: quia hoc nihil aliud est, quàm esse proportionatũ agẽs respectu vnius magis quã alterius. Si autẽ loquimur de distãtia situali, tũc distinguendũ est, q̃ ser se, aut per accidẽs. Et per accidẽs dupliciter, iuxta doctrinã Philos. 8. Phys. text. 45. & dicẽda sunt tria. Primò, quòd Angelus nõ est per se distans aut propinquus loco alicui. Secũdò, quòd Angelus secundũ seipsum non est per accidẽs distãs, aut propinquus alicui loco, quẽad modũ albedo quãta per accidẽs in vno loco distat per accidẽs ab alio loco. Tertiò, quòd Angelus est per accidẽs distãs, aut propinquus loco alicui secũdũ corpus in quo est: ita q̃ distãtia non redundat in ipsum Angelum, sed prædicat̃ de ipso ratione corporis in quo est, & sic est propinquus loco propinquo illi corpori, & distat à distãte. Sicut apud Arist. motor orbis inferioris dicitur moueri per accidẽs ad motũ superioris. Et per hæc patet quomodo diuersa S. Th. dicta sint intelligẽda. Nã ea quæ dixit in 3. Parte de anima Christi, ideo dixit: quia in vna parte infermi immediatè operari ipsã posuit, in aliis verò mediatè. Nõ q̃ nũtiũ miserit, sed quia mediãte effectu, quẽ in limbo Patrũ habuit, ad alios descẽdit: quoniã per virtuosum descẽsũ ad limbũ Patrũ, & dãnatos cõfutauit, & purgãdis spẽ dedit, &c. vt ex verbis S. Th. in respõsione ad tertium ibidẽ patet. Potest quoq; in vno tãtum infermi loco fuisse animam Christi secundũ substãtiã, intelligi alia ratione, quia Cab aliis partibus erat distãs per accidẽs. Modo præexposito, & tamẽ diuinitatis virtute, effectũ illa loca faciebat. Quæ verò I Quolibeto 6. dixit, ꝓpter simultatẽ ordinis quæ ꝑeunit operationẽ, & excludit distãtiã ittã situalem, per accidẽs dixit. Patet quoq; ex his ratio quare S. Th. in Quolibeto 1. distinxit cõtactũ virtutis ab operatione, quia s. cõtactus virtutis attendितur nõ solũm secundũ exteriorẽ operationẽ cõtinuè exercitam, sed etiam penes studium & attentionẽ ad cœpta sequenda, &c. Vnde ibidẽ statim subdit, q̃ per operationẽ, non sola motio intelligatur, sed quæcunque vnitio qua sua virtute cõtingit corpus: siue præsidẽdo, siue cõtinendo. Et intendit nõ de continentia substantiali, qua in superioribus inferiora naturaliter cõtinẽtur eminẽter: quia sic quilibet Angelus esset vbique. Sed de cõtinentia quæ nata est cõpetere formis: quæ est similiter tenere corporis partes. hoc enim modo anima cõtinet corp̃, vt dicitur in 1. de Anima, tex. 9. in cuius signũ ipsa recedẽte, partes defluũt, &c. Assistẽtia ergo Angeli ad simul tenendũ corp̃ quo ad aliquid esse vel operari, est cõtinẽtia sufficiẽs ad hoc quod Angel̃ ibi dicatur esse. Nec ex his mihi imponas, q̃ dixerim Angelos locari apud S. Th. ex sola præsentia ordinis, hoc enim adhuc non est habitũ. Sed ad hoc tãtum peruentũ est, quòd Angelus præsens est loco dupliciter secũdũ operationẽ, & secũdũ ordinẽ. Et quòd ista p̃sentia præuenit naturaliter illam, quia est ipsa appropinquatio agẽtis ad patiẽs. Vtrũ autẽ talis præsentia sufficiat ad hoc q̃ Angelus dicatur esse in loco, crediderim ego distinguendum q̃ esse in loco Angelũ cõtingit dupliciter. Vno modo cõpletę, & sic nõ sufficit præsentia ordinis. Alio modo incõplete, & sic sufficit. Quum .n. sola est præsentia ordinis, inchoata quidẽ est præsẽtia Angeli ad locũ, sed nõ est cõpleta. Quum verò actualiter incipit operari, tũc est cõplete præsẽs. Et secũdũ hoc posset diuersa Theologorũ dicta interpretari, modo de esse in loco cõplete, modo de esse in loco incõplete. De S. Th. autẽ intentione non clarè cõstat: quia ipse & in illo 1. Quolibe. & hic, non ãter dixit, q̃ per applicationẽ virtutis angelicæ qualitercũq; ad locũ, Angel̃ est in loco. & cõsequẽter eũ hic applicationis modus non sit extra qualitercũq;, inclusus videtur ab eo, & verè sic est exponẽdus, nisi obiter q̃ applicationis mod̃ de quoloquitur, est talis, q̃ duo Angeli nõ possũt simul habere illũ respectũ eiusdẽ loci. Videtur autẽ q̃ præsentia ordinis respectu eiusdẽ loci possit plurib̃ Angelis simul cõuenire. Secũdò potest obstare, q̃ in responsione cuiusdã argumenti in prædicto Quolibeto dicitur, q̃ quo ad esse in loco propinquus alicui loco, quẽad operari quã esse in loco, ergo præsẽtiã ordinis, quæ prius natura est quã operatio, nõ tenuit sufficere ad esse ĩ loco: quia sic prĩ esset in loco, quàm operaretur. Sed ad hoc potest dupliciter. Primò, q̃ apud S. Th. p̃sẽtia ordinis includitur sub præsẽtia secundũ operationẽ qualitercũq; quoniã vt ex dictis patet, tripliciter põt variari, vel secũdũ cõtinuatẽ exteriorẽ operationẽ: vel secũdũ cõtinuatẽ interiorẽ, vel secũdũ cõtinuatẽ exteriorẽ operationẽ, vel secũdũ cõditionib̃ (vt suprà dictũ est) vel secũdũ habitualẽ applicationẽ, quã ꝑportat præsẽtia ordinis. Et sic cõmuniter accipiẽdo operati actualiter vel habitualiter, clarè cõstat. operari nõ prĩ esse ĩ loco quã esse: imò sũt idẽ, sed eo mõ quo ratione distinguũtur, operari est prĩ: quia est ratio essẽdi in loco. Secũdò potest dici q̃ respõsio S. T. intelligẽda est formaliter, i. vt euacuat vi argumẽti: dato eriã q̃ per solã operationẽ actualiter exercitã, Angel̃ esset ĩ loco, q̃quid de hoc sit oportet eũ respõsionẽ illã ab õnib̃ admitti, quicquid sit de cõsideratione. Vnde & Sco. ĩ 37. dist. 2. fingẽs p̃sentiã immẽsitatis inter Deũ & vbique, fatetur q̃ prius natura potẽtia Dei habet terminũ suæ operationis, q̃ eius immensitas terminũ cõpręsẽtẽ. De primo verò obstaculo, qd dicẽdũ sit in 3. ar. huius q. discutitur. Satis ergo nũc sit nosse, q̃ relatio præsentiæ substãtiæ spiritualis ad locũ, semper pertinet ad actionẽ, vel etiã passionẽ transeuntem actualiter vel habitualiter exercitam. Quãtum ego capere hactenus possum, hæc de quarto.

¶ Quo ad quintum, vt dictum iam est Sco. multipliciter cõtra S. Th. arguit: quæ quoniã diffusè à Capreolo tractãtur in 1. q. 2. di. secundi, sen. breuiter perstrũgẽda duxi. Et primò arguit, q̃ detur præsẽtia substãtialis dupliciter. Primò ad hominẽ: quia S. T. ã hac prima parte, q. 8. ar. 1. hãc posuit, & hũc negat, ergo. Deinde simpliciter, Virũ operatiua Angeli, aut se habet mediatè, aut immediatè ad actionẽ in loco: si mediatè, quærat̃ de illo medio: & sic deiceps. si immediatè, ergo substãtia operãtis est immediata loco, & habet intẽtũ.

¶ Sed ad hoc patet respõsio ex dictis. Ad primũ quidẽ ex dictis in 8. q. Ad secũdũ verò ex nũc ostensis: conceditur eũ immediatio suppositalis, & indistãtia localis: vtraq; .n. est conditio præsẽtiæ, tã secũdũ ordinẽ quam secũdũ operationẽ. Ad hæc enim tãtum ratio illa ducit, & nõ ad aliquam posiciuam præsentiam substantialẽ: vt Argũs fingit, & nulla hac ratione probauit, sed supposuit. Secũdò arguit, q̃ operatio non sit ratio Angelo essendi in loco tripliciter. Primò ducẽdo ad incõuenię tripliciter, s. q̃ Angelus frequenter esset nusquãquia in cælo empyreo nihil operatur. Et quod Angel̃ mouẽs cælũ, esset in toto cælo, quia totum primò mouet, quia est sibi proportiona tũ: ita q̃ si adderetur stella orbi, moueret eũ labore, secũdo Cęli, textu 71. Et q̃ Angelus esset in loco cõmẽsuratiuè, quia operatio sua est in loco cõmensuratiuè per accidẽs, & ipse nõ nisi per eam ibi est. Secundò ostensiuè ratio essendi in loco est in Angelo formaliter. Alioquin Angel̃ nõ esset formalẽ in loco. Sed operatio trãsiens nõ est in angelo formaliter. ergo. Tertio autoritatib̃ Damasceni: quæ dicũt Angelũ operari & esse in loco. ergo aliud est operari, & aliud esse in loco in Angelo: alioquin superfluè vtrunq; diceret.

¶ Sed ad hæc quoq; ex dictis facilẽ respõdetur. Primũ quidẽ, q̃ reputatur. incõueniens, scilicet Angelũ nusquam esse, non inconuenit. imò, vt Arist. primò Cęli. tex. 100. dixit, entia illa beata non sunt apta esse in loco. Quod verò in argumẽto miscetur de operatione circa cælũ empyreũ, potest multipliciter solui. Primò quòd Angelos esse in cælo empyreo, est loquutio metaphorica: quia sunt in gloria ad quã sanctificatũ est cælũ empyreum. Cuius signũ est, q̃ (vt Magister adducit ĩ 2. dist. secundi) dicitur q̃ cęlum illud est plenũ Angelis, q̃ non potest nisi metaphoricè intelligi. Secũdò, q̃ Angeli in cælo empyreo operantur, sed nos latet qualis est operatio illa. Quod autẽ à quibusdã dicitur, q̃ sunt ibi per exornationẽ, vel aliquid huiusmodi, q̃ est relatio per modũ operationis significata: imaginariè magis quã rationabiliter dictũ puto. nihil enim ad q. hanc de modo significãdi qui à nobis fit. Si ergo secundum rem solus respect̃ sine omni operatione actu vel habitu tãgẽte locũ, poni potest in Angelo, quo formaliter præsens sit Angel̃ loco: à ponitur secundum rem præsentia substantialis superĩ ipsa nata, iã Angel̃ ponitur in loco, & nõ vt operãs in operando: & vniuersa quæ dixim̃ ruũt. At si quis rationabilẽ nõ puta hãc operationis ignorãtiã, primũ necesse est ãplectatur respõsionẽ, si autoritatẽ Gregorij Nazianzeni negare veretur. Ait enim q̃ abusiuè dicim̃ Angelos esse in loco: quoniã deberem̃ dicere q̃ operãtur in loco. Alterĩ verò incõuenientis sequela negatur, vt enim patet 8. Physi. Motor cæli non est primo in toto cælo, sed in circulo æquinoctiali, cuius motus est velocissim̃. Nec in toto illo, sed ĩ loco oriẽtali, vt patet in 2. Cæli: quia ibi est dextrũ ex natura rei determinatũ non materialiter, sed formaliter, vt dicit Auer. & bene in 2. Cæli. cõ. 15. Nec est quærendum vbi quiescat: quoniam non eget loco, nec quiescit. sed est immobilis omnino. Tertij quoque inconuenientis sequela nulla est, vt patet, do se: per accidens enim affectus tali modo nõ redundas in causã, imò, vt Sanct. Thom. dicit, Angelus est per se in loco non simpliciter, sed operãs.

¶ Ad rationem ostensiuam dicitur, q̃ licet maior sit vera de esse in loco localiter non tamen de esse in loco æquiuocè, scilicet vt operans in eo, vt patet. Ad autoritatem Damasc. dicitur, quòd propter nostrum modum intelligendi quo superiora inferiorum more apprehendimus & nominamus, cùm hic aliud sit operari in loco, & aliud esse in loco: copulauit de illis loquens esse & operari. Vnde ibi non distinguuntur re, sed ratione tantum concipiente illum modum, per modum operationis & per modum præsentiæ.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est. Hoc tamẽ in eo notãdum est, q̃ ly possunt, dicit potẽtiam naturalẽ ipsorũ Angelorũ, & ordinariã ipsius Dei: quoniã hic nõ examinam̃ quid Dei potẽtia de hac re possit absolutè, sed quid rerũ ordo habeat. ¶ In corpore articuli quinq; facit. Primò respõdet quæstio. Secũdò ex hoc excludit quẽdã errorẽ. Tertiò remouet quandã obiectionẽ. Quartò infert quãm differẽter corp̃ Angel̃, & Deus sint in loco. Vltimò ex dictis soluit argumẽta. ¶ Quo ad primũ conclusio respõsiua habet tres partes: & hæc est, Angelus nõ est vbique, sed in vno particulari loco. Et probatur sigula particulę. Primò nõ sit vbiq; ex differẽtia ĩter virtutẽ Angeli, & virtutẽ Quia altera est finita, altera infinita. Altera est causa particularis, altera est vniuersalis omniũ. Deinde probatur secũda & tertia particula simul, scilicet q̃ sit in vno loco, & quòd sit in particulari loco, sic, Angelus non potest habere nisi vnũ effectũ particularem. ergo non potest esse nisi in vno loco particulari. Antecedens probatur, quo ad primam partem: quia quodcunque comparatur ad aliquam vnam virtutem, comparatur vt vnum. Quo ad tertiã vero sic: Sicut se habet vniuersũ ens ad Dei vniuersalẽ virtutẽ: sic aliq̃ particulare ens, ad virtutẽ Angeli. ergo, &c. Consequentia autẽ ꝓbat: quia Angelus non est in loco nisi per applicationem virtutis suæ ad locũ.

¶ Circa

27 1. dist. 17. q. 3. artic. 2. Et; quæst. cter occurrentib̃ prouisuris, &c. De secũdo verò, scilicet quum dicitur Angelum alicubi esse: quæres sit existẽs in loco: dicitur quòd nõ solũm operatio seu effectus Angeli est in loco, sed ipsa substantia proculdubio. Sed diuersimodè. Nam operatio est in corpore, vt perfectio in perfectibili. Substantia verò Angeli est vt res per seipsam habens suum subsistere. Locatum enim non est idem secundum esse substantiale vel accidẽtale ipsũ loco, cùm neutrum alterius accidens aut substantia quoquo modo sit.

ARTICVLVS II.

Vtrũ Angel̃ possit esse ĩ plurib̃ locis simul.

DEC VNDVM sic procedit. Videtur quòd Angel̃ possit esse in plurib̃ locis simul. Angelus enim nõ est minoris virtutis quam anima, sed anima est simul in plurib̃ locis, quia est tota in qualibet parte corporis, vt August. dicit. Ergo Angel̃ potest esse in pluribus locis simul.

Lib 1. c. & lib 1. cap 17.

¶ Circa hanc partem multiplex dubitatio occurrit. Et primò in probatione secundæ particulæ conclusionis. Quoniam aut ibi assumitur falsum, aut nõ probatur intentum. Tum ex parte prædicati assumptæ propositionis. Tum ex parte subiecti. Quum enim dicitur, quodcunque comparatur ad vnam assignam virtutem, comparatur vt vnum, aut est sermo de omni virtute vniuersaliter, aut de aliqua, puta creatura. Si de aliqua, tria inconuenientia sequũtur. Primò, q assumitur probãdũ. Secũdò, q malè intellexisset Sãctus Thomas ex hæ ppositione, ppotionalitate vniuersi entis ad virtutẽ Dei, & particularis entis ad virtutẑ Angeli. Tertiò, q esset irrationabilis restrictio aut saltẽ ãbigua. Quoniam ex duobus capitibus posset fortè restringi ppositio hæc, scil. ex differentia inter virtutem naturalem & voluntariam, aut inter virtutem finitam & infinitam. Sed neutra ratione potest restringi: quoniã Angelus etiam est agẽs à proposito. Ac per hoc si propositio non tenet nisi de virtute naturali, non erit ad propositũ. Finiti autem & infiniti ratio nihil facit ad vnitatem & pluralitatem effectus: quoniam virtus naturalis sive finita sive infinita, ad vnum est determinata: voluntaria verò, siue finita, sic infinita ad opposita se habet, vt patet 10. Metaph. ergo, si aũt vniuersaliter de omni virtute intelligitur, quæstio emergit. Tũ quia ex hoc sequitur, quod diuina virtus est determinata ad vnum: Tum quia ex hoc etiam sequitur, quòd virtus agens à proposito sit determinata ad vnum.

Lib. 2. c. 3.

D. Tho.

¶ Secundò dubium est de qualitate virtutis sit hic sermo: realiter scilicet, an formaliter, an vtroque simul. Si realiter tantùm, iustantia est manifesta: de virtute generatiua, spiratiua & creatiua Dei: quæ sunt vna res & tamen non est determinata ad vnum. Si verò de formali est sermo, tunc propositio quãuis sit vera, non tamen est ad propositum: quoniam ponere multas virtutes formaliter tãtùm distinctas in Angelis nõ inconuenit: pura virtutem motuam custodituam, & sic de aliis iuxta diuersas rationes formales effectus. Et sic ex hac ratione non probaretur intentum: quoniam dici posset quòd Angelus quamuis secundum vnam virtutem sit in vno tantum loco, secundum plures tamen est in pluribus locis. Non enim inconuenit vnum & idem agens vtj pluribus virtutibus simul, vt patet de anima quæ simul audit & videt, & operationes partis vegetatiuæ & intellectiuæ agit vnica existens apud Sanct. Thom. Et peridem habetur quòd non intelligit de reali & formali simul, hoc enim membrum infertur à præmisso, vt patet.

¶ Tertiò dubium est, de quali vnitate effectus sit sermo, scilicet de formali, an numerali. Si de formali non sequitur intentum: quoniã ex vnitate formali nõ sequitur vnitas numeralis, effectus. Si de numerali: aut intelligitur de vno numero simpliciter, seu omnino, & tunc hoc est falsum. Quia sic sequeretur q Angelus non posset mouere simul duos lapillos discontinuos: quoniam motus illorũ essent distincti numero à distinctione subiectorum: nec possent dici vnus numero nisi fortè secundum quid. Aut intelligitur vnum numero quocunque modo, quo etiam modo accruus lapidum est vnus, & sic etiã videtur esse falsum. Tum quia sequeretur q Deus non posset producere plura numero, vt plura. Tũ quia inter Angelum & Deum nõ esset differentia in producendo simul vnum, aut plura, sed maius aut minus tantùm. Et similiter nõ esset differẽtia inter eos in existendo in vno aut pluribus locis, sed in maiore aut minore tantùm. omnis enim virtus determinatur ad vnũ numero secundũ hoc. Sed diuina ad vnum, id est, totũ vniuersum: cæteræ verò ad particularia quæq. Hoc autẽ est manifestè inconueniẽs: quoniã Deus potest simul plura, vt plura producere, & in pluribꝰ simul esse. Tum quia sequeretur oppositum principalis intenti, Angelum scilicet posse simul esse in pluribus locis. Nam si talis vnitas numeralis possibilis est in effectu ipsius Angeli, cum hæc vnitas non requirat continuitatẽ: qua ratione potest mouere simul duos lapides distantes ab invicẽ per cubitum, pari ratione potest mouere distantes per decẽ cubitos, cum non sit opus agendo in eos agere simul distantiam mediam, & sic posset simul mouere duos lapillos, alterũ Romæ & alterũ in Francia, & cõsequẽter esse in multis locis.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum, sciẽdum est, quòd effectꝰ dupliciter potest comparari ad suam causam. Primò, vt obiectũ ad potẽtiam. Secũdò, vt effectus ad causam. verbi gratia, calefactum cõparatur ad virtutẽ calefactiuam vt obiectũ possibile, & vt effectus executioni mãdatꝰ. Primò modo attenditur comparatio inter rationem formalẽ effectꝰ, & rationẑ operandi ipsius causæ. Secũdo verò modo attenditur suppositum seu indiuiduũ ipsũ effectus & operatio causæ in actu exercito. His ergo duobus modis cùm interpretari posset propositio assumpta, dicit, quòd si primo modo interpretetur hæc propositio, æquipalet illi, Ab vno inquantum vnum nõ procedit nisi vnum: quæ de vnitate formali tam causæ quã effectus intelligit, & est vniuersaliter vera. Quoniam virtus respicit vnam rationem formalem in suo adæquato obiectorali loquin vna non esset formaliter. Nec ex hoc sequitur, q potentia rationalis nõ sit ad opposita aut quod virtus diuina nõ possit plura formaliter producere, nisi multiplicata formaliter. Quoniã tam potentia rationalis, quam virtus diuina, per se primo respicit vnum. Et de potẽtia quidẑ rationali ex 10. Met. patet, vbi dicitur, q potẽtia rationalis per se primo agit alterum oppositorũ: reliquum verò per se secũdò. De potẽtia verò diuina patet, quia per se primò respicit esse. Reliqua verò inquantũ sunt elsẽdi modi & participationes, & propterea potest plura producere formaliter sub ente: quemadmodũ & visus potest plures colorũ species videre, sub vno tamẽ genere. Et per hoc excluditur instantia de multiplicatione forma li virtutis angelicæ. Dicitur enim q in Angelo est vna virtꝰ operatiua, sed eius vnitas formalis non attenditur penes istas rationes formales specificas, sed penes genericã seũ analogam aliquam rationem, sub qua comprehenduntur multæ specificæ rõnes formales. Vnde non solùm realiter, sed etiam formaliter eadẽ est virtus, qua Angelus custodit, præsidet, mouet, & facit quicquid facit. Et sic ꝓpositio ista in hoc sensu vera est, nõ tamẽ sic principaliter intenta: quoniã vnitatẽ numeralem loci concludere intẽdimus. Dixi autem principaliter, quia secũdario est sic intẽta: quoniam, vt dicitur 5. Met. quod est vnum numero per se, est etiam vnum ratione. Quia ergo in secundo sensu propositio hæc est principaliter intenta, ad cuius euidentiam sciendũ est, quod quemadmodum ex parte causæ inuenitur vnitas distinctio in causam totalẽ, & in causas, id est, in causã quæ in suo ordine sola sufficit, & causas quæ plurium cõcursum requirũt eiusdẽ ordinis: vt patet de pluribus trahẽtibꝰ nauem, & de vno solo trahẽte nauicellã. ita proportionaliter ex parte effectꝰ distingui potest: ita quod quidam est effectꝰ totalis, & quidam effectus partialis. Ita quod quẽadmodũ partiales causæ alicuius effectus dicũtur nõ quæcũque duæ causæ etiam eiusdem generis, sed illæ tantùm quæ & in eodem genere causæ, & in eodẽ ordine cõcurrũt ad integrandum vnam illius ordinis causã. Nõ enim sol & homo partiales causæ Sortis sunt. Sed plures trahẽtes nauem partiales causæ tractꝰ dicuntur: quia ad integrandum vnum perfectè trahentẑ cõueniũt. Ac per hoc vim vnius causæ totalis obtinẽt cõcurrẽtibus tamẽ superioribꝰ causis in ordinibus suis. Similiter effectus partiales alicuius virtutis dicuntur, non quicunque duo effectus illius, sed illi tantùm qui ad integrandum vnũ totalẽ effectũ producũtur. At per hoc ratio effectꝰ partialis distinguitur à ratione effectꝰ totalis in hoc, q ille necessariò fit vt pars alterius, iste verò absolutè.

¶ Secundò, sciendum est quòd effectus totalis ad aliquam virtutẽ triplicitẑ comparari potest, scilicet vt defectiuus, vt excessiuus, & vt adæquatus. Verbi gratia respectu virtutis motiuę hominis triplex est mobile, aliquod adæquatum, aliquod excedens, & aliquod minus: ita q maius illo potest mouere. Tertia distinctio est de fieri simul, vel successiuè. Ex his enim tribus distinctionibus habetur interpretatio illius propositionis. Est enim sic interpretãda. Quodcunque comparatur vt effectus totalis & adæquatus, vel quasi & simul, ad virtutem vnam realiter & formaliter, comparatur vt vnum numero, & sic est vniuersaliter vera de omni virtute sive finita siue infinita, siue naturali siue libera. Vnde & Sanctus Thomas in hoc articulo post hãc propositionem statim subintulit, virtuti diuinæ respõdere vniuersum ens, quasi ad æquatum effectũ. Sed aduertito, quòd licet istæ tres conditiones sint intelligendæ in propositione illa absolutè. secundẽ tamen non est opus si contrahitur ad virtutem angelicam: quia etiam effectus defectiuos non potest simul producere. Tertia quoque opus est si contrahitur ad virtutem infinitam: quoniam illa quicquid potest producere successiuè, potest etiam producere simul, nisi sit repugnantia ex parte effectus. Nec ex hoc sequitur aliquod illorum trium inconuenientiũ, quæ obiiciendo adducta sunt. Nã sequitur primò quòd Deus nõ possit producere plura numero vt plura: quoniam illud vnum numero, quod respondet suæ virtuti, vt adæquatus effectus cõparatur secum totam latitudinem tã numeralem quàm formalem possibilẽ, sit enim illud vniuersum ens. Vnde quemadmodum cũ determinatione virtutis creatiuæ ad vnum formaliter, id est ad esse, stat quòd possit plura formaliter iuxta plures modos essendi: ita cũ determinatione virtutis eiusdem in actu exercito ad vnum numero, id est vniuersum, stat multitudo ista rerũ, ex quibꝰ conflurgit vniuersum. Nec huic determinationi obstat, q Deus possit simul extra hoc vniuersũ aliud vniuersũ, vel aliã creaturã produxisse. Tũ quia vniuersũ hoc & quicquid & quocunq; qualitercunque separatim & seorsũ produci ponãtur: necessario partes erũt vniuersi entis: quãuis nõ essent partes huius, vel illius vniuersi. Propter q notãter Sanctꝰ Thomas, in litera nõ assignauit virtuti diuinæ velut adæquatum effectũ vniuersum, sed vniuersum ens. Nec dixit, quodcunq; fit ab aliqua vna virtute, &c. sed quocũq; cõparatur, vt infinuaret quod de adæquato, vel quasi adæquato effectu loquebatur. Qualem constat nõ esse respectu diuinæ, quodcũq; ens factũ aut factibile, sed vniuersum ens tãtũ. Tum quia, vt in titulo quæstionis dictum est, de potẽtia ordinario hic est sermo, à qua nõ nisi vnũ vniuersum emanare potest, vt effectus adæquatꝰ cõcludẽs in se multos defectiuos & partiales effectus. Nõ sequitur etiã secundum inconueniens: quoniã attingere aliquos effectus partiales cõtingit dupliciter. Primò secũdũ id in quo conueniunt tantùm. Secũdò, secũdum ea etiã in quibus distinguuntur. Et in hoc

in hoc differũt virtus diuina & angelica: quã angelica attingit multos effectus partiales secundũ id tantũ in quo vniuntur. Virtus vero diuina attingit in omnibus Vniuersi partibus, etiã ea in quibꝰ distinguũtur: & ideo angelus vnũ tantũ numero pôt simul facere. Diuina verò virtus plura: quia illa non attingit plura nisi vt vnũ, hæc verò attingit plura, vt vnũ, & vt plura. Propter q S. Tho. in litera vtrũque insinuãs, duo dixit & conuenientiã virtutis angelicæ & diuinæ, in hoc quod sunt determinatæ ad vnã numero differentiã in hoc quod diuina est determinata ad tale vnũ numero. Ex quo sequitur necessariò, ipsam attingere plura sub illo vno ex hoc nanque q vniuersum ens attingitur, consequẽs est quod multitudo vt multitudo est, attingatur: quoniã de ratione vniuersi est habere non solum multa vt vnũ, sed multa vt multa, id est nõ solum id in quo multa cõueniunt, puta ordinem: sed ea in quibus distinguuntur. Angelica vero virtus est determinata ad vnũ tale, ex quo non sequitur multitudo quia ad particulare ens.

1. dist. 17. q. 3. art. 4. Et po. q. 5. art. 71. 11. & 21. 29. a. m.

Tex. 52. & 58.

Tex. 58.

Lib. 6. de Trin. ca. 6. & Epi. 28. ad Hierõ.

¶ Ad tertium demũ inconueniens dicitur qd quamuis angelus possit mouere duos lapides discontinuos, vt partialia mobilia vnius totalis motus consurgentis ex duabus passiuis partialibꝰ motionibus, nõ tamen posset mouere eosdem vt duo mobilia totalia, id est q vnus moueretur vt cõpars alterius, sicut patet in trahente parũ lignũ potenteq; trahere simul vnum aliud æquale. Is enim posset trahere ambo simul vt duo partialia mobilia eadem actione tacta, non tamen posset dum trahit vnũ alia actione seorsum trahere aliud. Quanta aũt distãtia intercipi possit inter duos partiales effectus: certũ nõ habemus, Necessarium tã vt quod quemadmodũ cæteræ virtutes finitæ naturales habent certam spheram actiuitatis suæ, vltra quam non nõ possunt immediatè operari. Cõtingit enim aliquid simul coagulari, vt dicitur de sensu & sensato. Sic virtus angelica habet certã spheram suæ actiuitatis infrà quã quæcunq; simul moueat tanquam in loco vno existentia respicit. Nec posset illamet simul mouere si alterum eorum extra spherã actiuitatis suæ ponereturr. Et propterea negatur q sit eadẽ ratio de parua & magna distãtia partialium effectũ inter se. Vnde non sequitur quòd angelus possit esse simul in diuersis locis.

¶ Circa illam propositionem, scilicet angelo potest attribui locus indiuisibilis vel diuisibilis, maior vel minor, secundũ quod voluntariè applicat virtutem suam dubium occurrit. An angelus possit in loco diuisibili quantumcunque paruo, aut quantumcunque magno esse. Sco. enim in 2. Sent. di. 1. q. 6. tenet partem negatiuam & dupliciter probat angelum nõ posse esse in loco quantũcunque paruo quamuis concedat in loco punctali. Primò ex 36. primi Euclidis, vbi dicitur quòd quicquid potest esse in vno æqualium, potest etiã esse in alio, si sibi figuratio non repugnat. Ex hoc inquit Sco. sequitur quòd angelus potest esse in loco quantumcunque longo: quia semper est inuenire quadrangulum strictius æquale cuicunque quadrato dato. Secundò ratione naturali: quia sequeretur angelum esse infinitæ virtutis. Probatur consequẽtia quia determinata virtute angeli ad maximum locum posse illã applicare ad maiorem, est aliquantæ virtus actiuæ: & posse applicare adhuc maiorem, est magis & perfectius posse. & sic in infinitum. ergo si potest ad locum quãtumcunque paruiorem se semper transferre, erit virtutis infinitæ. S. Tho. autem tener in re hac tria. Primo, q potest esse in loco indiuisibili. Secundo qd non potest esse in loco quantumcunque magno quia virtus ejus est finita. Nec potest arbitrium voluntatis suæ efficax esse nisi iuxta vires naturæ. Tertio, & in hoc Sco. discordauit ab eo quòd angelus, potest esse in loco quantumcunque paruo, quã proculdubio potest operari in loco quantumcunque paruo: cum nulla repugnantia sit ex parte effectus, aut virtutis, &c. vt de se patet. Motus enim localis saltem non determinat sibi minimum locum, vt patet sexto Physi. Vnde in quantumcunque paruo potest causari ab angelo.

¶ Ad rõnes autem Sco ri faciliter responderi potest. Ad primã quidem q nõ est ad propositum propositio Euclidis. Quoniã manifestè loquitur de esse in loco cõmensuratiuè, volens quod omne cõmensurabile alteri æqualium sit cõmensurabile reliquo nisi figuratio obstet, quod ridiculum est ad propositũ reducere. Quamuis etiam posset secũdo dici quod aliud est posse esse in quantũcunq; longo simpliciter & aliud est posse esse in quantũcunq; longo respectu datæ magnitudinis: sicut aliud est posse in infinitum crescere simpliciter, & aliud posse in infinitũ crescere sm partes auferibiles ex data linea, vt patet tertio Physi. Quãuis enim lõgum in infinitum simpliciter nõ posset rndere angelo: quod tamen esset infinite longum per restrictiones assignati quadrati posset respondere angelo vt locus. Tale enim esset simpliciter finitum sm longitudinem, & nunquam quãcunque excrescẽtia facta excederet certam quantitatem. Ac per hoc nisi longitudo intantũ protraheretur, quòd exiret spheram actiuitatis angeli quã tantùm posset operari in quadratum, posset etiam in quadrangulum. Si autem spheram actiuitatis exiret iam haberet ratio quare in illo esse non posset: obstare enim exitus extra spheram quemadmodum Euclides dicit, quod corporali alteui obstaret figuratio.

¶ Ad secundã rationem dicitur q falsum est maioris virtutis esse ad minorẽ & ad minorem locum se posse applicare, hoc enim nõ est. ex quãtitate virtutis sed ex libertate pẽdet, vt S. Th. dicit. Vnde quãuis applicare se ad totũ locũ sit aliquantæ virtutis, quia nullus effectus pôt esse quin ab aliquanta virtute sit, applicare tamen se ad maiorẽ vel minorẽ infra propria spheram, nõ maiorẽ aut minorẽ, per se loquendo, exigit virtutẽ sed libertatẽ vsus illius.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum plures angeli possint simul esse in eodem loco.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd plures angeli possint simul esse in eodẽ loco. Plura enim corpora non possunt esse simul in eodẽ loco, quia replent locum. Sed angeli non replent locum: quia solum corpus replet locum, vt non sit vacuum, vt patet per Philosophum in quarto Physicorum. Ergo plures angeli possunt esse in vno loco.

¶ 2. Præterea, Plus differt angelus & corpꝰ, quàm duo angeli. Sed angelus & corpꝰ sunt simul in eodem loco: quia nullus locꝰ est, qui non sit plenus sensibili corpore. vt probatur in 4. Physic. Ergo multo magis duo angeli possunt esse in eodem loco.

¶ 3. Præterea, Anima est in qualibet parte corporis secũdum Aug. sed dæmones licet nõ illabantur mẽtibus, illabũtur tamẽ interdum corporibus. Et sic anima & dæmõ sunt in eodẽ loco. Ergo eadem ratione quæcunque aliæ spirituales substantiæ.

¶ SED CONTRA, Duæ animæ non sunt in eodẽ corpore. Ergo pari ratione neque duo angeli in eodem loco.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd duo angeli nõ sunt simul in eodem loco. Et ratio huius est: quia impossibile est quòd duę causæ completæ sint immediate vnius & eiusdem rei. Quod patet in omni genere causarum. Vna enim est forma proxima vnius rei, & vnum est proximum mouens: licet possint esse plures motores remoti. Nec habet instantiam de pluribus trahentibus nauem. Quia nullus eorum est perfectus motor: cum virtus vniusciuiusque sit insufficiens ad mouendũ. Sed omnes simul sunt in loco vnius motoris, inquãtum omnes virtutes eorum aggregantur ad vnum motum faciendum. Vnde cum angelus dicatur esse in loco per hoc, quòd virtus eius immediatè contingit locum per modum continentis perfecti, vt dictum est: non potest esse nisi vnus angelus in vno loco.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod plures angelos esse in vno loco, non impeditur propter impletionem loci, sed propter aliam causam, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angelus & corpus non eodem modo sunt in loco. Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nec etiam dæmon & anima comparantur ad corpus secundum eandem habitudinem causæ, cùm anima sit forma, non autem dæmon. Vnde ratio non sequitur.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMATERTIA DE MOTV LOCALI ANGELORVM, IN TRES ARTICVLOS DIVISA.

Et per hoc patet quid sm S. Tho. de ambiguitate quam i fine mouet Scor. tenendũ sit, an, si angelus est in loco, de necessitate sit in tanto loco determinatẽ puta vnius palmi, ipse enim reputat vtranque quæstionis partem, nullum parere incõueniens. Ex dictis autem S. Th. manifestè sequitur negatiuarita quod affirmatiua opposita inconueniens induceret: quia sequeretur quod latitudo virtutis angelicæ non esset libera sed naturalis: quemadmodum applicatio animæ ad corpus, in altero tamen genere causæ.

Q. præc. ef.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum tertium. In corp.

TITULUS clarus est ex prædictis. Quæritur enim directè de possibili, secundum rerum potentiam.

¶ In corpore articuli vnica cõclusione respõdet quæsito. Angeli plures non possunt simul esse in vno loco. Probatur sic: Impossibile est duas cãs totales & immediatas simul esse eiusdem effectus. Ergo impossibile est plures angelos esse simul in eodẽ loco. Probatur antecedens inductiue, & in causis efficiẽtibus & formalibꝰ: deinde ex illa particula, Totalis seu perfecta, excluditur instãtia de pluribus, immediate trahẽtibus nauem. Cõsequentia verò probatur ex eo, quod angelũ esse in loco, nihil aliud est, quam perfectè & immediatè continere illum in genere causæ efficientis.

¶ Circa hanc conclusionẽ aduerte quod dupliciter pôt intelligi, scilicet potentia naturali & de potentia logica. & si quidẽ intelligatur de potentia logica multas habes instantias: Tũ quia nulla apparet contradictio, plures angelos virtute diuina alligari vni & eidẽ loco imò de facto fortè est de pluribꝰ animabus dãnatorum æqualis oño demeriti. Tum quia confusio operationum quãuis sit inconueniẽs quoddã sequẽs ex hoc quod angeli sunt in eodẽ loco, non liquet tã quod sit oño impossibilis. Tum quia duo corpora simul esse in eodẽ loco non est sic impossibile quãuis nisi hoc fide teneremus diceremus quòd implicat cõtradictionem. Si verò de naturali potentia intelligitur, tria obstant. Primum est medium assumptũ à S. Th. propositio enim illa: Impossibile est duas causas cõpletas immediatas eiusdẽ ordinis esse simul: eiusdẽ verificatur de impossibili logico, qm fundatur super hoc, quòd sequerentur aliter duo contradictoria, scilicet quòd idem simul dependeret & non dependeret à sua per se causa: patet sequela quia stante dualitate causarũ per se, ex vna parte sequitur, ergo effectus dependet ab vtraque: quia ponũtur illius per se causæ in esse vel fieri. Ex altera verò parte sequẽ, ergo effectꝰ à neutra pẽdet, patet sequela, q a ab illa nõ pẽdet, q a secluſa nihil minus esset vel fieret. Sed quãuis altera earũ secluſa effectus esse vel fieri: ergo à neutra pẽdet; ergo implicat contradictionẽ. Secundum est quia, non inconuenit, in vno & eodem loco sm easdem partes produci simul duos diuersarum rationum effectus ab agentibus diuersarũ rationum, potest enim vnum & idem sm eandem partem ab vno agẽte fieri calidum, & ab alio fieri album, & ab alio fieri dulce: simul ergo poterunt & naturaliter plures angeli in eodem esse loco. Tertium est quod secundũ hoc præsentia ordinis non videtur esse sufficiens ratio existendi in loco: quoniam plures angeli possunt vni & eidem loco præsentes sic esse, quoniam ex hoc non sequitur conclusio operationum.

¶ Ad hoc breuiter dẽ iudicio meo, quòd conclusio intelligenda est non de potentia logica, sed de potentia naturali. Moueor aũt ad hoc ex parte medij assumpti à sancto Thoma, qm illud mediũ non habet locum nisi in naturali modo, quo angelus est in loco, scilicet per operationem suam. Cum tamen cõster dæmones locari per pati, potius q̃ per agere. Moueor quoque ex parte conclusionis propositiæ in litera: fecit enim categoricã propositionem de inesse, scilicet quod duo angeli non sunt simul in eodem loco: & non modalem de possibili. Moueor tertio ex cõsuetudine S. Tho. qui semper ex propriis de ꝓpriis rei de qua agitur, determinare cõsueuit. Quærim' enim hic (vt in titulo diximus) quid rerũ habeat, non quid Dei potentia possit. Vñ ad instantias in oppositũ dicendum est & ad primum dicitur dupliciter. Primo quod cũ tales duæ causæ se habeant, vt causæ eiusdẽ rõnis solo numero distinctæ, vt patet dẽ quod ibi non est contradictio. Tũ quia non ab omnibus videtur concedi, quòd hic effectus sit per se ab hac cã, propereres quia posset esse hic & nõ ab hac causa, vt dicunt. Tũ quia concessa perseitate non sequitur contradictio, sed superfluitas. Nã non sequitur, quòd dependeat ab vtraque & neutra: sed q̃ dependeat ab vtraque inquantũ vniuntur: eum quo stat, quòd ambæ istæ sint falsæ, ab vtraq; dependet, & à neutra dependet. Declarant hæc & patent, si fingas duo luminosa eiusdem rationis & virtutis, quæ proxima alicui fin se totũ medio primo illuminabili perfectè, id est in summo à quouis eorum & vt nõ negat ista fictio, nec dissimilis sit ꝓposito, ponanẽ per Dei potentiã illa duo luminosa in eodẽ loco. Tũ quæratur, aut mediũ illuminatum erit ab altero aut vtroq;, &c. Est enim iste ꝓ ise casus de quo disputam'. Vñ cum

talis fictio non impliceet contradictionē, sed de potentia Dei absoluta posset poni in esse sequitur, ꝙ ponere duas totales, &c. non sit impossibile. Logicum sed Philicū. Quo circa in tali casu illa duo luminosa se haberēt vt partes vni luminosi superexcedentis in duplo, vel amplius sua actiuitate potētiam passiuam cui approximatur. & constat quòd non ſm partes diuisim, sed vt vniūtur in vno, effectus dependeret, & sic in proposito à duobus agentibus non vt duo sunt dependeret, sed vt vniūtur: duo tamen essent. Secundo dicitur, quòd aliud est, plures angelos esse simul in eodem loco: & aliud est plures angelos esse naturaliter simul in eodem loco. Primum enim non implicat cōtradictionem, dato, quòd secundum implicaret cōtradictionem propter rationem adductam & sic possent sustineri iuxta istam distinctionē vtraq; pars. Propter quod S. Tho. conclusionem quidem de inesse, maiorem aūt assumpsit de impossibili: Logico quidem loquendo de talibus causis vt plures sunt: Physico quidem loquendo de eisdem causis pluribus, sed non inquātum plures. Ad secundam instantiam dicitur, quòd cum angelus sit per se in loco, vt operans in operato, quēadmodum operata cōtingit esse diversa realiter & formaliter, & tamen esse vnū fabricēto, ita non inconuenit plures angelos esse in eodem loco realiter: & tamen formaliter. ¶ Ad tertiā dicitur, quod sicut naturaliter fieri nequit, vt duo agētia naturalia perfecta, & eiusdem ordinis, &c. sint æquē approximata immediatē vni & eidem passo secūdum eandem rationem: ita naturaliter est impossibile, vt duæ intelligentiæ sint præsentes vni & eidem loco secundum eandem potentiam passiuam & ratio vtrobique est. Quia tam natura q̄ intellectus horret superfluitates tāquam ociosas. Vnde nec ex hoc prohibetur præsentia ordinis à sufficienti ratione locandi angelum. ¶ Circa probationem consequentiæ dubium occurrit: quoniam assumpta propositio, scilicet angelus est in loco per modum continentis perfecti, non videtur necessaria. Quoniam perfectio causalitatis, aut est conditio necessario requisita ad hoc quod angelus sit in loco: aut est conditio necessario comitans ad idem. Sed neutrū potest dici: ergo, &c. Quod enim non necessario requiratur, patet ex duobus. Tum ex pluribus trahentibus nauē quorum quilibet secluſa cor poreitate diceretur esse ibi. Tum ex eo quod supra dicit. S. Tho. quod angelus est in loco per applicationem suæ virtutis immediate æqualiter cunque. Quod vero non necessario concomiterur, ex eo patet quòd angeli sunt virtutis finitæ & possunt eiusdē rationis effectum immediatē producere in locos ex his enim duobus manifestē sequitur, quòd est possibile aliquem effectum, puta motum localem alicuius concurientiæ molis debere produci, ad quem plurimum angelorum motuæ virtutes requirantur. ¶ Ad hoc est dicendū ꝙ cum præsens quæstio sit ad potentia naturalia & non logica, sat est, si propositio ista necessaria est necessitate physic. i. vt in pluribus. Et qm hæc sunt remotissima à sensibus, sat est si est nobis nota propositio hæc ex mediis rationabilibus, vt patet ex 2. Cæli, & 12. Met. consentaneum siquidem est rōni, vt quilibet angelus tātūm dignitatis inter causas obtineat vt imperfectionis huius, quæ est esse causam partialem, expers sit, qm dignitas hæc astris oībus tributa à natura creditur quanto magis immaterialibus causis: quarū minima excedit incōparabiliter omnē corporalem causam. Accedit ad hæc, qd boni angeli virtute suffulti diuina ad loca hæc applicātur: & ideo ad oīa, ad quæ mittuntur sufficere dixit S. Tho. in primo sententiarum, dist. 37. Vnde ad rationes in oppositum non oportet aliter respondere. Quoniam fatemur, quod propositio illa non est necessaria necessitate logica, sed physica. Et rursus, quod eius necessitas talis nō, est nisi probabiliter nota nobis. Et propterea posset sustineri, si quandoque inuenitur à sanctis aut illustribus Doctoribus dictum, angelos plures esse in eodem loco, quod Ricar. sentire videtur.

172 a. di. 17. q. 4. art. 1. & 2. qu. 1. & 2. & mat. 28. lec. 3 Tex. 12. & à text. 86. vsque ad 90.

Text. 6.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Articulum primum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore articuli duo principaliter facit. Primo ponit conclusionem responsuam habētem duas partes, scilicet angelus potest moueri localiter æquinocè tamen respectu corporis. Secundo declarat, & probat simul eam quo ad tria. Primum est, quod non eadē ratione motus competit corpori & angelo. Secundum est, quod sit ipse motus angeli. Tertium, qualis sit. Quo ad primum talem rationem inducit. Corpus est in loco vt contentum & commensuratum: igitur motus eius necessario est secundum exigentiam loci. ac per hoc ex continuitate eius est cōtinuitas motus, & ex priori, & posteriori eiusdem est prius & posterius in motu. Angelus verò est in loco vt continens locum non commensuratum eidem. igitur eius motus non est necessario secundum exigentiam loci, nec continuus. Assumpta patent ex dictis in præcedente quæstione, & ex 6. Phys. Remanent tamen hic duo dubia. Primum est, quia sanctus Thomas, in processu isto arguit à destructione antecedentis, ad destructionem consequentis, ac per hoc sophisticè procedere videtur. Secundum est an vera sit propositio illa causalis, quòd continuitas ex magnitudine seu spatio reducēdet in motum per hoc, quòd mobile commensuratur illi magnitudini. ex hoc enim pendet quæstionis multiplicis solutio, an scilicet indiuisibile possit moueri vt subiectū veri motus localis continui: & an diuisibilitas spatij sola sit sufficiens ratio continuitatis motus, & Et quoniam hęc dubitatio 6. Physic. est propria: ideo ibidem discutienda est. Domino concedente: vbi opinio & rationes Scoti circa hoc in 1. sent. dist. 2. q. 9. examinabuntur.

169 170

¶ Ad primam tamen dubitationem pro nūc dicēdum est, quod processus Sancti Tho. fundatur super illa regula tradita in primo Posterior. Sl affirmatio est cā affirmationis, negatio est causa negationis: quæ tenet in propriis causis, qualē se assumere supponit, hic. Quo ad secundam Intendit hoc: Motus angeli est diuersorū locorum virtualis cōtactus successiuę. Et declaratur quo ad duo, & quòd sit contactus: quia esse in loco nihil aliud est, quā virtualiter tangere locum. Et quod sit diuersorum locorum: quia non pōt esse simul in pluribus locis, ac per hoc diuersa loca tangi successiuę oportet. Sed quoniam diuersa loca contingi nō simul tangere, intercedente quiete media. Et tūc tales contactus nō dicerentur angeli motus, ideo addit ly successiuē, id est immediatē & cōsequenter se habendo. Quo ad tertiam intendit hoc, Motus angeli potest esse continuus, & non cōtinuus. Et declaratur vtraque pars: quia potest totū locum simul deserendo, ad alium se trāsferre: & potest paulatim vnum deserendo partem alterius continuè occupādo acquirere. ¶ Circa prædicta aduerte diligenter, quod mens S. Th. exprestè, & absque dubitatione sentit motum localem propriè loquendo non conuenire substātiis spiritualibus. Sed quemadmodum abusiuè, & æquiuocè nominibus vtendo vt plures dē substantias spirituales esse in loco: ita & moueri localiter: vnde moueri eas, non est esse subiectū motus, sicut nec locari eas est esse subiectum vbi. Sed virtualiter tāgere in genere causæ efficientis diuersa loco. Et ex hoc patet primò, quòd inanis fuerit labor Scoti in loco allegato ad probandum angelum posse verè moueri localiter: quia susceptinū alicuius generis, & non vt determinatum & limitatum, &c. Supponit enim quod nunquam probauit, angelum scilicet esse susceptiuum ipsius vbi diffinitiuè secundum substantiam: vt in quæstione præcedente dictum est. Patet secundo quòd non consona eorum videtur sententia, qui vel S. Tho. attribuunt substantias spirituales motu localiter verè moueri, vel hoc de mente eius suspicantes, vt verum asserunt. Et quòd amplius est, gloriantur se intelligere S. Th. ¶ Circa continuitatem motus angeli dubiū occurrit, an ibi sit vna tantūm operatio, an multæ. Si enim vna est in vno tantūm loco per illam, erit: & sic moueretur, & non moueretur simul. quia esset in diuersis locis propter motum: & esset in vno tantūm loco propter vnitatē operationis. Sequitur etiam, quod motus angelicus male diffinitus esset per diuersitatem contactuum quoniam vnitas operationis infert vnitatem contactus. Si verò necessario multæ ibi sunt operationes, sequitur quod non sit motus continuus. Et sequeretur etiam quod angelus non posset manutenere seu continuare eandem operationem, de loco ad locum quod tamen homo potest. ¶ Ad hoc dicitur quod quum dicitur angelus moueri motu continuo, contingit & vnam tantum, & multas interuenire operationes. Ad cuius euidentiam duæ distinctiones notādæ sunt. Prima est, dupliciter potest intelligi angelum continuè applicari diuersis locis: primo modo, ita & locus & patiens fēse comitentur, quo ad vnitatem & diuersitatem. Alio modo, vt cum diuersitate locorum sit vnitas patientis. Tertius siquidem modus, scilicet cum diuersitate patiendum si vnitas loci non est ad propositum: quia localis mutatio ibi non interuenit, de qua modo loquitur. Secunda distinctio est qd̄ operationem esse vnam aut multas contingit dupliciter, vno modo secundum quod exit ab operante, alio modo secundum quod terminatur in patiens. Et hoc dupliciter, s. vel in ordine ad aliquid extrinsecum ipsi patienti: vel ſm seipsum. Ex his enim patet primo, ꝙ siue angelus dicatur moueri ex eo quod eundem lapidem defert de loco ad locum: siue ex eo quod vnam magnam aquam paulatim per partem post partem cōtinuè moueri semper interuenit diuersitas cōtactus & operationis ex parte patientis, vel in ordine ad extrinsecum tantum, scilicet magnitudinem seu spatium: vt quando defert lapidē, vel in ordine extrinsecum, & secundum seipsum patiens: vt quando modo prædictō mouet aquam. Con cursere autem hac cōtinuitate diuersitatē operationis ex parte operantis, nec video esse necessarium nec impossibile. Sat enim est ad saluandam descriptionem motus angelici, talis diuersitas contactuum ex parte patientis. Neque sequitur ex vnitate operationis quod per eam non attingat diuersa loca continuè: sicut est vnitate corporis locati nō sequitur semper in eodem loco esse. Sed quemadmodū cum corpus moueturi:

ueturi in qualibet parte temporis & in quibuscunq; instantibus: est in diuersis locis, alioquin quiesceret: in singulis tamen instantibus in vno sibi adæquato est loco. Ita angelus operans operatione vna ex parte sui, multiplici vero ex parte passi simpliciter, vel ſm quid in quocunque instanti vnum respicit locum, in singulis tamen partibus temporis, & in quibuscunque duobus instantibus diuersa attingit loca.

¶ In responsione ad primum, dubiū occurrit, eo quod S. Tho. & sibi ipsi & veritati contrarius videtur, dum dicit quod angelus potest dicī moueri dū est in termino à quo, vel ad quē. Nam in primo Sent. distinct. 37. quæst. 4. artic. 1. ad tertium dicit, quod angelus in neutro termino moueturꝛ: sed in successione vnius ad alium: & ratio est, quia motus angeli non competitur ex motibus, sed ex mutatis esse potius: ac per hoc partes motus eius non sunt motus: & consequenter in neutro termino moueturꝛ. Et cōfirmatur: quia motus angeli comparatur ad esse in terminis, sicut numerus ad vnitates, apud S. Tho. Et consequenter sicut numerus non potest dici esse altera tantum vnitate existente: nec angelus moueri altero tantum termino existente. Et sic quemadmodum motus continuus non est suo termino adueniente, ita nec motꝰ angeli cuius oppositū hic dꝰ.

40 b 270

Tex. 99.

Q. pra. 1.

Q. pra. 2. D. 118.

Q. pra. 3.

D. 119.

¶ Ad huius difficultatis solutionem duo attendenda sunt. Primum est quod termini motus angelici sunt de natura instantaneaꝝ mutationum quo ad hoc, quòd in eis inueniturꝛ, simul fieri & sacturꝛ esse, vt dicitur sexto Physic. ita quod terminus quicunq; angelici motus pōt distinguī in fieri & factum esse. Et in quantum continet in se factum esse, verificatur negatiua, s. quod in eo angelus non moueturꝛ. inquantū verò continet in se fieri verificatur affirmatiua, s. quod in eo angelus moueturꝛ. Et merito, quia termin' à quo motus angelici, non habet rationē partis motus nec rationem termini à quo, nisi respectu ad succedētem terminum, & econtra de termino ad quē: secundum tales tamen respectus successio attenditur terminorum, & consequenter motus angelicus. Secundò attendēdum est quod cū motus sit de genere successiuorum & non permanentium motus angelicus se habet non vt numerꝰ permanēs, sed vt numerus successiuus. Numerum autem successiuū constat sufficiente esse in successione suarum vnitatum. Vnde nō requirit vnitates, ex quibus componitur simul esse, sed esse in actu successiuo, & ex his patet responsio ad obiecta. Nec mihi imponas qd̄ in loco termini à quo dixerim respectum esse

D. 110.

Tex. 99.

Syriam, nihil cogitādo de Italia, quæ est in medio. Ergo multo magis angelus pōt de vno extremo trāsire ad aliud, nō per mediū.

¶ 3. Sed contra, Si angelus moueturꝛ de vno loco ad alium, quando est in termino ad quem, non moueturꝛ: sed mutatus est. Sed ante omne mutatum esse, præcedit mutari. Ergo alicubi existens mouebatur. Sed nō mouebatur dum erat in termino à quo. Mouebatur ergo dum erat in medio. Et ita oportet quod pertranseat medium.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut suprà dictum est, motꝰ localis angeli[d] potest esse continuus, & non continuus. Si ergo sit continuus, nō potest angelus moueri de vno extremo in alterum, quin transeat per medium: quia vt dicitur in 6. Physicorū medium est in quod prius venit, quod continuè mutatur, quàm in quod mutatur vltimum. Ordo enim prioris & posterioris in motu continuo est secundū ordinem prioris & posterioris in magnitudine, vt dicitur in 4. Physicorum. Si autē motus angeli non sit continuus, possibile est, quòd pertrāseat de aliquo extremo in aliud, non pertrāsito medio. Quod sic patet. Inter quelibet enim duo extrema loca[d] sūt infinita loca media siue accipiantur loca diuisibilia, siue indiuisibilia. Et de indiuisibilibꝰ manifestum est, quia inter quælibet duo pūcta sunt infinita puncta media, cum nulla duo puncta cōsequātur se inuicē sine medio, vt in 6. Physi. probatur. De locis autē diuisibilibus necesse est hoc dicere. Et hoc demonstratur ex motu cōtinuo alicuius corporis. Corpꝰ enim nō mouetur de loco ad locum nisi in tempore. In toto autem tempore mēsurante motū corporis non est accipere duo nūc in quibus corpus quod mouetur non sit in alio & alio loco. Quia si in vno & eodē loco esset in duobus nunc, sequeretur quod ibi quiesceret cum nihil aliud sit quiescere quā in loco eodem esse nūc & prius. Cùm igitur inter primum nūc & vltimū temporis mensurantis motum sint infinita nunc, oportet quòd inter primū locū à quo incipit moueri, & vltimū locū ad quē terminatur motus, sint infinita loca. Et hoc sic etiā sensibiliter apparet. Sit enim vnum corpus vnius palmi, & sit via per quā transit, duorum palmorū: manifestum est ꝙ locus primus à quo incipit motꝰ, est vnius palmi, & locus ad quem terminatur motus, est alterius palmi. Manifestum est autem, quod qm̄ incipit moueri, paulatim deserit primum palmum: & subintrat ſm. Secundum ergo quod diuiditur magnitudo palmi, ſm hoc multiplicantur loca media, quia quodlibet punctum signatum in magnitudine primi palmi est principium vnius loci, & punctū signatum in magnitudine alterius palmi est terminus eiusdem. Vnde, cum magnitudo sit diuisibilis in infinitum & puncta sint etiam infinita in potentia in qualibet magnitudine: sequitur quòd inter quælibet duo loca sint infinita loca media. Mobile aūt infinitatē mediorū locorū nō cōsumit nisi per continuitatē motus: quia sicut loca media sunt infinita in potētia, ita & in motu cōtinuo est accipere infinita quædam in potentia. Si ergo motus non sit continuus, omnes partes motus erūt numeratæ ī actu. Si ergo nobile quodcūq; moueatur in motu non continuo, sequitur quòd vel nō trāseat omnia media, vel quod actu numeret

ad terminum ad quem: quum angelus relinquendo lapidem in quo fuit, cælo empyreo se applicauerit. Sed ex verbis meis accipito potius; quòd in ipso angelo operante circa vnum terminum, est actus permixtus potentiæ: pro quanto operando circa illud operabitur immediate circa aliud. Et similiter operatio circa terminum ad quem, habet necessariò duo, scilicet succedere præcedenti terminādo prædictam potentiam. Et id quod est absolute & quandoque tertium scilicet permixtam potentiam ad succedentem operationem.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore quatuor facit. Primo distinguit motum angeli in continuum, & non cōtinuum. Secūdo respōdet quæsito conclusiōe affirmatiua, de motu cōtinuo. Tertiò respōdet quæsito quo ad motum non continuum conclusiōe negatiua. Quarto reddit causam emergentis differentiæ inter motum angeli, & inter motum corporis, respectu medij.

Art. præc. D. 118.

Ex text. 77. & lib. 5. text. 11.

¶ Quo ad primum nihil oportet addere: quia ex præcedenti articulo manifesta est distinctio hic repetita.

Text. 99.

¶ Quo ad sm conclusio est ista: Angelus motu continuo necessario pertransit media. Et probatur ex ratione medij ex sexto Physicorum. Et eius ratio adducitur ex quarto Physicorum, vt patet in litera.

D. 118.

¶ Quo ad tertium conclusio est ista: Angelus motu non cōtinuo non potest pertrāsire omnia media: Et probatur sic, Media inter quæcūque extrema loca sunt infinita: ergo motu discontinuo, aut pertransiri omnia non possunt, aut infinita actu numerabūtur. Sed infinita actualiter numerando consumi est impossibile. ergo impossibile est quod omnia media discontinuo motu pertranseāt. Antecedens probatur. Tum quo ad loca indiuisibilia. Tum quo ad loca diuisibilia ratione & exemplo, quæ satis patent in litera. Consequentia verò deducitur ex eo quòd infinitas locorum non consumitur à mobili quocunq; nisi propter continuitatem motus: & merito, quoniam infinitas potētialis ab infinitate potentiali æquari potest, sibique inuicē possunt respōdere, vt quemadmodum in locis sunt infinitæ partes & infiniti termini, in potentia: ita in correspondente sibi sit potētialis infinitas partium & terminorum, vt partes partibus, & termini terminis æquentur: stat ergo vis probationis in hoc: infinita loca sola cōtinuitate motus à mobili quocunque consumi possunt: ergo motu discontinuo aut non pertrānseātur, aut si transire dicantur actu diuumerabuntur, quo niā singula loca actuali per terminabunt partia-

A princ. per 10. tex.

Consequenter considerandum est de motu locali angelorū.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, vtrū angelus possit moueri localiter. ¶ Secundo vtrum moueatur de loco ad locum, pertranseundo medium. ¶ Tertiò, vtrum motus angeli sit in tempore vel in instanti.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum angelus possit moueri localiter.

Ad primum sic proceditur. Videtur ꝙ angelus non possit moueri localiter. Vt enim probat Philosophus in 6. Phys. nullum impartibile moueturꝛ: quia dū aliquid est in termino à quo non moueturꝛ, nec etiā dū est in termino ad quem sed tūc mutatū est: vnde relinquitur, ꝙ omne quod moueturꝛ, dum moueturꝛ, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem. Sed angelus est impartibilis. Ergo angelus non pōt moueri localiter.

¶ 2. Præterea Motus est actus imperfecti vt dicitur in 3. Physic. Sed angelus beatus non est imperfectus. Ergo angelus beatus non moueturꝛ localiter.

¶ 3. Præterea, Motus non est nisi propter indigentiam. Sed sanctorum angelorum nulla est de indigentia. Ergo sancti angeli loca liter non moueturꝛ.

¶ Sed contra, eiusdem rationis est angelum beatum moueri, & animam beatam moueri. Sed necesse est dicere, animam beatam localiter moueri: cum sit articulus fidei quòd Christus secundum animam descendit ad inferos. Ergo angelus beatus moueturꝛ localiter.

¶ Respondeo dicendum quod angelus beatus pōt moueri localiter. Sed sicut est in loco æquiuocè cōuenit corpori & angelo[e]: ita etiā & moueri secūdum locum. Corpus enim est in loco inquantum continetur sub loco, & cōmensuratur loco. Vnde oportet quòd etiam motus corporis secundum locum commēsuretur loco, & sit ſm exigentiam eius. Et inde est, quod ſm continuitatem magnitudinis est continuitas motus. Et ſm prius & posterius in magnitudine est prius & posteriꝰ in motu locali corporis, vt dicitur in 4. Phys. Sed angelꝰ nō est in loco vt cōmensuratus & cōtentus, sed magis vt cōtinens. Vnde motus angeli in loco nō oportet ꝙ cōmensuretur loco, nec quod sit ſm exigentiā eius vt habeat continuitatē ex loco, sed est motus nō continuus. Quia enim angelus nō est in loco, nisi ſm contactum virtutis, vt dictū est, necesse est, ꝙ motus angeli in loco nihil aliud sit quàm diuersi cōtactus diuersorum locorum successiuè, & non simul: quia angelus non potest simul esse in pluribus locis, vt supra dictum est. Huiusmodi autem contactus[d], non est necessarium esse cōtinuos. Potest tamen in huiusmodi contactibus cōtinuitas quædā inueniri: quia, vt dictum est, nihil prohibet angelo assignare locum diuisibilem per contactum suæ virtutis: sicut corpori assignatur locus diuisibilis per contactum suæ magnitudinis. Vnde sicut corpus successiue, & non simul dimitti locū in quo prius erat: & ex hoc cau-

169 1. dist. 37. q. 4. art. 1. & quolib. 1. q. 3. arti. 2. & vir. q. 1. artic. 14. m.

Tex. 99.

Q. pra. 1.

Q. pra. 2. D. 118.

Q. pra. 3.

D. 119.

D. 110.

Tex. 99.

Q. pra. 1.

Q. pra. 2. D. 118.

Q. pra. 3.

D. 119.

D. 110.

Tex. 99.

Ex text. 77. & lib. 5. text. 11.

Text. 99.

D. 118.

A princ. per 10. tex.

les, migrationes integrantes motum discontinuum. ¶ Quo ad quartum quia ex dictis sequitur, quòd angelus potest pertransire de extremo ad extremum nullo medio pertransito, quando mouetur motu discontinuo: imo necessario, oportet ipsum in tali motu aliquod medium omittere. Et ex alia parte constat corpus non posse transire de extremo ad extremum, nisi per omnia media. Differentiæ huius tacto redditur: quia corpus continetur sub loco, actu, vel potentia. secundum totum vel partes: angelus verò continet locum, &c.

¶ Circa antecedens assumptum ad secundam conclusionē quæstiuncula occurrit, quomodo sit verū inter quælibet duo loca diuisibilia esse ifinita loca media, cum manifestè pateat, inter duas medietates alicuius cōtinui vnum tantum medium inueniri, scilicet indiuisibile: quod est terminus cōis ad quem copulatur, & nullū inter eas inuenire medium diuisibile.

In corp. ¶ Ad hoc est dicendum breuiter quod aliud est loqui de duabus partibus continui, & aliud de duobus locis. Quoniā formaliter loquendo, duo loca non sunt, quæ vt sic situaliter nō distāt. Et propterea duę partes continuæ magnitudinis dupliciter sumi possunt: vno modo ex ea parte, qua continuātur vel contingantur & sic cum in eodem sint loco, duorum locorum rōnem habere non possunt. Nec inter eas loca lis motus esse potest. Si verò sumātur ex ea parte qua aliqualiter ab in vicem distāt, sic vna in aliam potest esse motus localis, & inter eas tam diuisibilia quàm indiuisibilia: vt patet ex ratione continui. Et quia S. Th. de pluralitate locorum vt plura sunt formaliter loquebatur & nō de partibus continui absolutè, ideo optime dixit, quod inter quælibet duo loca sunt infinita loca media, & non dixit, q̄ inter quælibet duas partes sunt infinitæ partes.

¶ Circa secundam conclusionē aduerte, quòd Sco. in secundo dis. 2. q. vltimo tenens, quod angeli non possunt instantanea mutatione acquirere terminum distantem à termino à quo nisi p. transito medio, arguit tali ratione: Ordo præfixus à superiore agente videtur esse necessarium cuicunque agenti inferiori quādo habet actionem circa talia ordinata. Sed ordo partium Vniuersi, penes quem attenditur distantia situalis, est præfixus à Deo cuilibet virtuti creatæ: igitur quando angelus mouet per se talia corpora, non potest absque tali ordine de vno in aliud se transferre. Et confirmatur. Quia alioquin nulla quantacunque distantia aut distinctio impediret actionem eius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod minor est falsa simpliciter: quoniā talis ordo non est præfixus virtuti immateriali inquantum motiua est in motu discontinuo quoniam ex parte sua absoluta est à legibus distantiæ situalis, vt pote superioris ordinis. Nec ex parte effectus alligatur ad ordinē istum qui discontinui ponuntur. Ad confirmationem vero dicitur, quòd nec distantia locorum inter se, hæc distinctio eorū impedit quin succedens operatio possit ad alterum terminari, quoniam absoluta ab vno loco operatione indifferenter & indistanter se habet ad quemcunque locum.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Articulum tertium.*

Tertius ergo diligentissima annotatione. Aduertendum est enim, q̄ cum Motus nomen commune sit mōtui & inmutationi, triplicitet intelligi pōt quæstio ista. Primo de simplici acquisitione loci: vtrum, S. angelus in instanti acquirat locum. Et talis sensus non est ad propositum, vt patet ex solutione eius. Quoniam potest angelus in instanti applicare se ad locum, si prius nusquam fuisset. Secundò modo pōt intelligi de acquisitione loci succedente mēsuræ angeli in altero loco. Et hoc dupliciter. Primò, vt quæstio sit de mēsura transitus de vno in alium: seu, quòd idē est, de mēsura deletionis prioris loci, & acquisitionis posterioris. Et hæc quæstio euidentem etiam habet solutionem: quoniam constat talem mensuram esse instantis, nec in isto sensu quæritur à S. Th. Et propterea multa argumēta Greg. recitata à Capreolo in 6. distī. secundi: quia ad hunc sensum spectant, contra S. Th. non sunt. Nihil enim aliud inferunt, nisi quod in instāti acquiritur terminus ad quem; in quo etiam deseritur terminus à quo, cuius oppositum credituros opinari. Alio igitur modo pōt intelligi de comparatione mensuræ propriæ acquisitionis termini ad quē, ad mensuram propriā terminū à quo, vtrum, S. se habeant hæ duæ mēsuræ vt instans & instans, aut vt tempus & tempus, aut vt instans & tēpus. Et hæc est quæstio præsens quam discutere intendit S. Th. Vnde quærere, vtrum motus angeli sit in instanti in proposito, est quærere vtrum mensura transit' angeli de loco ad locū sic se habeat quod mensura acquisitionis termini ad quem se habeat ad terminum à quo vt instans ad tēpus: & hoc est valde notandum.

Art. prac.

D. 118. & 128.

Art. 1.

¶ In corpore articuli sacit quinq. Primo refert: q̄dā opinionē, sed dō. impugnat illam: tertio, rindet iuxta ꝓpriam opinionē, ibi. Sed oportet assignare: quarto ostendit quale sit tempus in quo mouetur angelus. ibi, Continuo quidem. quinto ostendit quomodo differat tale tempus à tempore cōmuni, ibi. Sed istud tempus. Quo ad primum quatuor ꝓpositiones opiniōis refert. Prima est, quòd cū angelus mouet, in toto tempore præcedenti est in termino à quo in vltimo autem instanti est in termino ad quem: ac per hoc mouetur instantanē. Secunda est quod inter duos terminos nō est aliquid mediū: sicut nec inter tempus & terminum temporis, Tertia est, quod non est dare vltimum nūc in quo fuit in termino à quo, sicut nec in generatiōe, &c. Quarta est quod est dare vltimum tempus in quo fuit in termino à quo: & hæc est opinio quam sequitur Scot.

D. 744.

D. 719.

¶ Quo ad secundum impugnatur prima propositio tali ratiōe, Omnis mutatio instantanea est terminis alienius motus: sed motus angeli non est terminus alicuius motus, ergo non est mutatio instantanea. Minor est per se nota. Maior verò probatur ex cōuenientia inter motum & quietem, quo ad mēsuram: in hoc quòd quicquid mouetur in aliquo toto tempore in quolibet illius temporis aliter & aliter se habet. Et similiter quicquid quiescit in aliquo toto tempore, in quolibet illius eodem modo se habet. Ex hac enim conuenientia sequuntur duæ modales. Altera est: Impossibile est aliquid toto aliquo tempore quiescere & in vltimo illius aliter se habere. Altera est possibile est aliquid toto aliquo tempore moueri, & in vltimo illius aliter se habere. Ex his autem manifestè patet maior. ¶ Quo ad tertium conclusio respōsiua est ista, Motus angeli necessario est in tempore. ¶ Et probatur sic, In motu angeli sunt duo Nunc: ergo ibi est tempus. Antecedens patet, quia in eius motu sicut & in quolibet alio, oportet assignare prius & posterius: sed in motu angeli illud prius non potest esse tempus: sed est vltimum Nūc in quo fuit in termino à quo, & posterius est alterū Nunc: vt patet ex improbatione præcedentis opinionis. Consequentia vero probatur, ex eo quod vbicunque sunt plura Nunc ibi necessario est tempus. ¶ Quo ad quartum dicitur quòd motus angeli continuus est in tempore continuo, motus verò discontinuus est in tempore discreto. Et probatur: quia tēpus habet cōtinuitatē à motu.

¶ Quo ad quintum dicitur quòd vtrumque tempus mensurans motum angeli,

geli, aliud est à tempore mensurante motum cæli: quia motus angeli nō dependet ex eo. ¶ Circa improbationem primæ opinionis dubium occurrit, de propositione illa super qua fundatur ratio S. Thom. s. impossibile est aliquid in aliquo toto tempore quiescere & in vltimo instanti illius temporis aliter se habere. Et similiter de illa: Omne quiescens in aliquo toto tempore, in quolibet instanti illi' eodem modo se habet. Dubiū inquā est, an sint veræ de forma, an gratia materiæ. Si enim dicuntur veritatē habere gratia formæ, 'oportet eas in omni materia verificari. Et tamen habēt nōnullas instātias: Quin ista non est vera necessario, Omne quod mouetur in aliquo toto tēpore, in quolibet instanti illius mouetur. Tum q̄a in nullo instāti mouetur. Tum quia in primo instanti non aliter se habet nunc & prius. Alioquin sequeretur q̄ daretur primum mutatum esse in motu. Nec etiam quicquid est albū aut hō, in aliquo toto tēpore, in quolibet instāti illius est homo, aut albū. Sed stat q̄ in vltimo instāti illius non est, vt patet in corruptione omniū permanentiū. De his enim vere enuntiatur q̄ in toto tēpore præcedente sint, & q̄ in vltimo instanti nō sunt. Si autē est vera gratia materiæ: ita quod in istis terminis, s. inquiete & eodē modo, se habere verificentur tēn, oportet primo reddere rōnem quare tenet in ista materia & in aliis non. Deinde oportet excludere instantias quas cōtra hoc affert Sco, in 2. di. secūdi. q. 11. quas cuiā habes recitatas in Capreolo, in 6. di. secundi. Et prima instātia est de instantanea transsubstantiatione panis in corpus Christi, cùm tamē in toto tēpore præcedente panis quieuerit. ¶ Secūda verò est de aere tenebroso, & subito illuminato: quū in toto tēpore præcedenti quieuit sub tenebris. Et si dicatur, inquit ipse, q̄ illuminatio est terminus motus localis, hoc nihil facit, Tū q̄a hoc est per accidens. Tū q̄a deus posset instantaneè producere corpus luminosū ꝓ sens aeri quiescēti in tenebris toto tēpore præcedenti. Tū quia ex hoc nō euaditur, quin ex parte subiecti aer qeuerit toto tēpore ī rei veritate. Et tēn ī vltimo instāti aliter se hēt. ¶ Tertia instātia est de ipso angelo: quēn ex ista ꝓpositione sequeretur q̄ angelus aliquo tempore quiescens, nunquā moueretur postmodū. Probatur sequela qm̄ posito q̄ in vna hora quiescat, an incipiat moueri in vltimo instāti illius horæ: & hoc non per te. Aut in aliquo instanti mediato vel immediato illi. Non mediato: quia tūc in tēpore intermedio quieuisset. Nec immediato: quia instans non est immediatum instanti. Et sic dicatur incipere in instanti temporis discreti, quæratur, quod de tempore nostro responder illi instanti, an s. vltimum instans horæ an tempus immediatè sequens, an aliquid instans mediatum. Et cùm non possit assignari nisi tēpus immediatè sequēs, sequitur q̄ angelus quiescēs nō pōt incipere moueri instātaneē: q̄d est inconueniens. ¶ Ad euidentiā huius difficultatis primo videndus est sensus propositionis, deinde rndendum quæstio. ¶ Quo ad primum, sciendū est quod quidā duas distinctiones subintelligi putant in prædictis propositionibus. Vna est de ly in toto aliquo tempore, s. primo vel non primo. Altera est de ly in quolibet instanti, s. intrinseco vel extrinseco. Et dicunt q̄ propositio sic moderātā est, omne quiescens in aliquo toto tēpore primo. i. adequate: in quolibet instāti extrinseco illius eodē mō se habet. Et hoc modo dicunt, q̄ propositio est per se notā: sicque cā assumptā fuisse à S. Tho. Sed salua pace eorū dixerim, vocē propriā ignorare videnē. Quoniā apud S. Th. eorū iudicio, ex ista propositiōe non habetur, q̄ si aliquid est tale, puta hō vel albū in aliquo toto tempore, oportet q̄ sit etiā tale in vltimo instanti illius. Et tamē si ista propositio esset sic intelligenda, euidenter constat, quod quicquid est homo in aliquo tēpore adæquatē, in quolibet instanti illius est homo. Nec distinctio de instanti intrinseco & extrinseco posset euasionem præbere. Quoniā prima opinio quā improbat S. Tho. non dicebat aliquid quiescere in toto aliquo tempore, & in vltimo instanti intrinseco aliter se habere: vt patet in literā. Quia ergo intētio Doctoris ex proposito in quo loquitur, colligenda est: & manifestè patet primam opinionem iudicasse in motū angeli ad eius quietē præcedentē se habere vt instās grationis ad tēpus præuię alterationis: & cōstat, q̄ nec alteratio illa mēsurat in toto illo tēpore primo, nec instans illud grationis est intrinsecum temporis, vt mensurianti alterationem: cōsequens est, q̄d si S. Th. efficaciter improbare intendit positionē prædictā, quod assumat propositio nō vniuoce cū aduersario, alioquin in solis verbis esset quæstio. Sciendū est igitur, q̄d in toto tempore dupliciter distribui pōt: Primo, in partes tantum, vt idem sit dicere: in toto aliquo tēpore, & in qualibet parte illi' tēporis. Secūdo, in partes & in quascunq; illius sunt. Et sic idē est dicere, in toto aliquo tēpore, & in qualibet parte, & in quolibet instanti illius. Et quamuis vtroq; modo propositio sit in vsu, in proposito tū in primo sensu à Philosophis & Theologis intelligit. Alioquin esset implicatio in adiecto dicere cū ex aqua sit ignis, in toto illo tēpore est aqua, & in vltimo instanti est ignis. Et in hoc sensu cōstat, primā opinionē dixisse, q̄d angelus in toto aliquo tēpore quiescit, & in vltimo illius instāti nouū locū acquirit. Et q̄n realiter & non apparenter S. Th. intendit sibi contradicere, idcirco oportet dicere in eodē sensu distribui ly in toto tēpore, Ita q̄d controuersia est an ista propositio, A quiescit in aliquo toto tempore, id est in qualibet parte alicuius temporis, & in vltimo instāti illius aliter se habere: sit possibilis. Prima enim opinio reputauit eam possibilem & super ipsam fundauit positionem suam. S. Th. vero reputat eam esse impossibilem, & hæc de primo. ¶ Quo ad secundum dicitur, quod hæc propositio est vera, gratia materiæ, non autē gratia formæ, id est nō verificatur in omnibus terminis, sed in istis. Et declaratur vtrumque: primo pars negatiua, quia ex esse tale in aliquo toto tempore, non formaliter infert esse etiam tale in vltimo instanti illius tēporis: ista enim conditionalis non est necessaria, si est homo in aliqua hora, ergo in termino illius horæ est homo: imo de facto apparet illius falsitas, de hora mensurante eius corruptionem, euidens est autem ratio, quare non teneat formaliter: quia scilicet totum tempus præcedens suum terminum, comparatur ad illud, vt prius ad posterius. Nec est necessarium, quòd si est tale in priori mensura, perseuerare tale in posteriori. Pars verò affirmatiua declaratur, aduertendo quod cū intentio S. Tho. sit tractare de naturis & naturaliter competentibus ipsis angelis: tam secundum statum naturæ, quàm gratiæ, nō est hic sermo de possibili aut impossibili logico, & respectu potentiæ diuinæ, sed de possibili physico, in qua attenditur quid rei ordini congruat, secluso miraculo: non quid Deus possit. Et hoc semper est attendendum in scrutandis rerum naturis sectantibus: S. Tho, doctrinam. Dicitur ergo, quod impossibile est secundum ordinem rerum naturalium aliquid habere esse quietum in toto alio quo tempore: & in fine illius aliter se habere. Quoniam omne factū esse in ratione termini ad quem, seu omnis terminus, præcedit fm naturæ cursū ab aliquo fieri, habet enim hoc rerum ordo experientia teste, vt nihil nouum tam repente fiat per se, quin aliqua præcesserit via ducens ad illum terminum. Et propterea cum habere aliquid esse sub quiete, non sit via ad alteriateqn sive acquisitiuam, sive deperditiuam: sed habere illud esse in motu (quia hoc est acquirere vel perdere) consequens est, vt quiescēs in aliquo toto tempore, in termino illius eodem mō se habeat, Alioquin venisset ad terminū ad quē nō processisset. Quod autē in termino aliter se habet quā prius, præcedente motu ad terminum puenit. ¶ Ad instantias aut ad ductas contra propositionē sic intellectam, facile patet ex dictis trisio. Quod enim adducitur de substantiatione, dupliciter deficit. Primo, quia illud non est naturale, sed miraculosū: & valde, ac per hoc ad potentiā Dei spectat, Secundo in hoc, quòd transsubstantiatio nullam habet quietem oppositā, nisi abuti velimus vocabulis, cùm nec motus ipse sit. ¶ Ad secundam instantiam de illuminatione dē, quod illuminatio est terminus motus localis. Et ad obiectiones contra hoc rndendo ad primam dico, quod quamuis illuminatio absolute per accidens terminet motū localē: quū scimus partes propinquas corporis solaris perpetui esse luminis, nullo accessu vel recessu solis ab eis concurrente: ñ illuminatio noua, de qua tātum præsens potest esse sermo ad propositum, per se est terminus motus localis: non per se primo, sed per se secundo secundū naturæ cursum. Et ex hoc patet trisio ad secundam, quia scilicet non est ad propositum, quia de Dei potentia non de naturæ cursu loquitur. Ad tertiam verò dē, quod quamuis aer quiescat, fm esse absolutum in toto tempore præcedente præsentiam solis: non tamen quiescit fm esse relatiuum, quia continuè aliter & aliter se habet ad solem, secundum esse propinquum vel distans: sed quia ad relationem nō est per se motus, vt dē 5. Physic. Sed aliquid potest aliter se continuò habere fm esse relatiuum: propter motum non in se, sed in alio ad ipsum habentem ordinem aliquem: ideo stat, quòd aer non quiescat sub tenebra, nec moueatur, sed habens eam cōtinuè aliter se habeat propter motum alterius, secundum esse respectiuū ducens ad exclusionē tenebræ & acquisitionem luminis. Et vtrunque horum ponitur satis rationabiliter. Nam quia ad relationē non est motus, ergo nec quies: quēn circa idem habens fieri sed loco motus est aliter se habere, & loco quietis eodem modo se habere. Et quia priuatio luminis, s. tenebra, non radicatur in aliqua forma contraria lumini, sed in relatione distantiæ seu absentiæ inter diaphanum & lucē: consequens est quòd aer absq; motu in se, aliter se haber continuè secundum esse tenebrosum continuè, ex hoc, quod aliter se haber continuè secundū esse propinquum ad solē per motum ipsius solis. Tertia deinde instātia multipliciter deficit: nō intelligēs mentem Sancti Thomæ loquentis de propria mensura motus angelici, & de aliter vel eodē mō se habere in vltimo instanti in rōne termini ad quem, & non qualitercunque, & de motu nō, per acquisitionē simplicē ipsius termini, sed vt exposuimus in titulo. Vnde instantia illa æquiuocat. Primo de motu angeli: intendens Motus nōse termini acquisitiōnem. Secundo conueniendo etiā secum in vocabulo, dico q̄ angelus potest in vltimo instanti temporis alicuius esse in aliquo loco: & vt in termino ad quē, vt in principio motus: vt in principio quidē motus, quia pōt postquā nusquam fuit, in vno instanti sui tēporis coexistenti vltimo instanti alicuius horæ applicare se huic. Tunc enim in toto hora nusquam fuit: & in vltimo illius est hic: quod à pud S. Th. nō est moueri sed mutatū esse. Vt in termino verò ad quē: quia pōt angelus in duobus instantibus sui tēporis, immediatis diuersis locis successiuè se applicare, ita quòd illa duo instātia coexistant vni horæ, sic quòd fm coexistat vltimo instanti horæ: & primū toti tēpori præcedenti. Et si dicatur quod hoc est q̄d dicebat prima opinio: & quod impugnatur hic à S. Th. respondetur quòd nō est verum, sed ex malo intellectu S. Tho. hoc credit. Vt enim in circulo dictum est, quæstio præsens est de comparatione propriæ mensuræ termini ad quē, ad mensuram propriam termini à quo. Et prima opinio dicebat quod se habent vt instans & tēpus immediatè succēdēs, & ideo nū datur vltimo instās in termino à quo, &c. S. T. verò vult quòd se habeat vt instans, & instans immediata, & q̄ detur vltimum in termino à quo. Et si contingat illa instantia coexistere tēpori, nostro mō prædicto, hoc est per accidens, & coexistentem, & non tanquā in propria mensura. Et rursus quod etiam in tali contingentia coexistenter loquendo & non mēsuratiuè, non dicerentur angelus in toto tēpore præcedente quieuisse, sed inchoasse motum. Et sic in vltimo esse in termino ad quem, vel in toto tempore precedente non motum fuisse in vltimo autem inchoare motum. Et quia hæc non aduerterunt Scotus, & alij. ideo ipsum non intellexerunt impugnantes ignotum. ¶ Circa quartam partem & quintam, vbi S. T. ponit motū angeli non mensurari tempore, quod est non sura primi motus sed alio sue cōtinuo sue discreto: dubitetio multiplex est, s. de natura talis temporis discreti, & necessitate ponendi illud. Et similiter de diuersitate temporis continui à tempore communi. Et quoniam hæc partim spectant & tractata sunt in quæstio. 1c, partim seorsum tractanda essent

Text. 99.

speciali quæstione: ideo hic tantum afferendas censui eas obiectiones, quæ ex parte motus angelici se tenent. Scotus igitur in 2. disti. 2. q. 11. contra tempus discretum tripliciter argult. Primo, quia pluralitas non est ponenda sine necessitate, nulla autem ratio cogit ponere tale tempus: quod declaratur tripliciter. Primò quia angelus est in loco apud te per operationem: aut ergo trãsiuntē, aut immanentē.

Si immanētē illa mēsuratur æuo: fi transiuntē, illa mēsuratur tempore cōi vel instanti. Secundò, quia quicquid saluatur per temp' discretū, potest saluari per ēpus cōtinuum. Tertio quia quemadmodum nō inconuenit angelos conuenire cū corporibus in aliqua corporali conditione eiusdem rationis aliquo modo, fecilicet esse in loco. Ita non inconuenit secundū talo esse mensurari eadem mensura qua mensuratur similes cōditiones in corporibus. Secundò specialiter arguit contra alietatem talis temporis continui. Quia si poneretur, propter hoc maximè deberet poni: quia motus angeli non dependet à motu cæli. Sed hoc nihil facit ad propositum. Tum quia mēsuratio qualis à quali, vel quanti à quanto, non exigit dependentiā essentialem, sed sufficit quod quantitas hujus certa cognitione certificari possit. ex illo. Tū quia ambulatio Petri post resurrectionem nō potest fingi, quod mensuraretur alio tempore quàm communi: & tamen nō dependet à motu cęli, qui tunc nō erit. Tum etiam quia quies cęli tempore communi mensurabitur: & tamen motus cæli non erit. Tum etiam quia tempore Iosue stante cælo motu, qui facti sunt interim, tempore cōmuni mensurabantur. ¶ Ad hæc breuiter dr, quòd necessitas ponendi tempus discretum ex natura operationū angelicarū consequenter se habentiū in q. 10. est ostensa. Necessitas verò ponendi aliud tempus continuum à tempore cōi, assignatur à San. Th. hic ex hoc ꝙ mutabilitas alicuius nō depēdet à motu cæli. Ad obiectiones autem in oppositum respondendo dicitur, quòd prima instantia falsum vtrinque assumit. Nā neque operationes immanentes naturales angeli mensurantur æuo, sed tempore discreto. Neque operationes trāseuntes, quas fm cōem cursum habent. Quod dico propter motores orbium, vt sic mensurentur tempore communi: aut eius instanti: vt in litera dicitur. Secunda quoque instantia falsum assumit. Nā sine tēpore discreto nō potest saluari, quòd detur vltimū esse operationis angelicæ. Nec pōt saluari quòd habeant mensuras sibi proportionales: inconueniens siquidem est ꝙ operationes angelicæ, quæ immediatè se consequuntur (ita ꝙ ambæ totæ simul successiue tñ existunt) ad temporis nostri mensurationē attentur: qm vt patet, neque tēpus nostrum secundum quamcunque partem est totum simul, neque instans nostrū est stabile. Tertia similiter instātia falsum supponit, angelū, scilicet subiectum ipsius vbi & mot' localis: vt ex dictis patet. Ad primā verò obiectionē specialiter contra inotū continuum dr quòd verū est, independētiam & motus. & mutabilis alicuius mobilis esse rationē: quòd non mensuretur à motu cæli. Et ad rōem in oppositum dicitur, quòd quantum mensurari à quāto cōtingit dupliciter, scilicet per se, & per accidēs. Et quāquis ad mensurari per accidens sufficiat certitudo cognitionis, ad mensurari tñ ꝙ se ab aliquo requiritur dependere per se ab illo: non in genere causæ efficientis, vt q. 70. art. vlt. ad vltimū docuit Autor: sed in gēre causæ formalis eo mō quo simpliora in entib' exēplaria per se sunt cæteroqui: ita quòd alia non possunt eorum simplicitari perfectionique æquari, nedum excedere. Intelligi enim nō pōt, vt ex natura alicuius insit illi mensurabilitas ab A, & tñ ab A non dependeat: vnde & in 10. Met. text. 21. Ari. dicit quòd mensurabile refertur quidem ad mensuram, sed mensura non refertur ad ipsum. Vñ nullū inconueniēs est dicere ambulationem Petri post resurrectionem non mensurari per se tempore cōi. Sicut & motum angeli de quo loquimur: quia potest esse velocior motu cæli, &c. Mansio autem cæli tunc, si quieris rationem haberet, tempore communi potentiali rationaliter mensurari diceretur. Sed quoniā non quieris, sed fictionis miraculosæ rationem habebit. & ideo cælum stans æuo potius mensuratur, vt pote nulla in ipso existente potentia ad fictionis status remorionem. Tempore autem Iosue primum mobile sterisse non constat, sed tantùm corpus solare. Vnde instantia non est ad propositum. Quamuis posset etiam cōcessa cessatione primi motus dici, quòd miraculum non auferet quin motus inferiores ex natura sua dependeant à primo. Quamuis quia ista dependētia est respectu extrinsecei, diuina virtus suspendere aut supplere an possit.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ quartæ Articulum primum.*

TItulus clarus est. Tantummodo requirit vt notetur, quòd substātia pro essentia & nō pro esse substantiali, Angeli supponit. Et quod ista quæst. est cum Philosophis tenentibus in substantiis immaterialibus omnino quales sunt intelligentiæ, nullum esse accidens, vt Auer. tenet in 12. Met. cōm. 25.

D. 719.

D. 741.

Art. præc. D 119. & 120.

Art. 1.

nationem suæ voluntatis. ¶ Ad fm dicendum, ꝙ illuminatio est terminus [d] motus, & est alteratio, nō motus localis: vt intelligatur lumen moueri prius ad propinquū, quā ad remotū. Mot' aūt angeli est localis, & nō est terminus motus. Vñ nō est simile. ¶ Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procedit de tempore continuo. Tempus autem motus angeli potest esse non continuum. Et sic angelus in vno instanti potest esse in vno loco, & in alio instanti in alio loco, nullo tempore inter medio [d] existente. Si autem tempus motus angeli sit continuum, angelus in toto tempore præcedēti vltimum. Nunc variatur per infinita loca, vt prius expositum est. Est tamen partim in vno locorum [d] continuorum, & partim in alio non: quod substantia illius sit partibilis, sed quia virtus sua applicatur ad partem primi loci, & ad partem secundi, vt etiam supra dictum est.

QVÆSTIO QVINQVAgesima quarta de cognitione Angelorum in quinque articulos diuisa.

CONSIDERATIS iis quæ ad substantiam angeli pertinet procedendum est ad cognitionem ipsius. Hæc autem consideratio erit quadripartita. Nam primò considerandum est de iis quæ pertinent ad virtutem cognoscitiuam angeli. Secundo, de iis quæ pertinent ad medium cognoscendi ipsius. Tertio, de iis quę ab eo cognoscūtur. Quarto, de modo cognitionis ipsorum. ¶ Circa primum quæruntur quinque. ¶ Primò vtrum intelligere angeli sit substantia. ¶ Secundò, vtrum eius esse sit suum intelligere. ¶ Tertiò, vtrum eius substantia sit sua virtus intellectiua. ¶ Quartò, vtrum in angelis sit intellectus agēs & possibilis. ¶ Quintò, vtrum in eis sit aliqua alia potentia cognoscitiua, quam intellectus.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum intelligere angeli sit eius substantia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Vt ꝙ intelligere angeli sit eius substantia. Angelus enim est sublimior & simplicior quàm intellectus agens animæ. Sed substantia intellectus agentis est sua actio, vt patet in 3. de Anima per Ari. & eius Comm. ergo multo fortius substantia angeli est sua actio, quæ est intelligere.

¶ 2. Præterea, Philosopus dicit in 11. Meta. ꝙ actio intellectus est vita. sed cum viuere sit esse viuētibus, vt dicitur in 2. de Anima, videtur quod vita sit essentia. Ergo actio intellectus est essentia intelligentis angeli.

¶ 3. Præterea, Si extrema sunt vnū, medium non differt ab eis: quia extremum magis distat ab extremo, quàm medium. Sed in angelo idem est intellectus & intellectum ad minus, inquantū intelligit essentiam suam. Ergo intelligere quod cadit medium inter intellectum & rem intellectam, est idem cum substantia angeli intelligentis.

¶ SED CONTRA, Plus differt actio rei à substantia eius, quàm ipsum esse eius. sed nullus creati suū esse est sua substātia. Hoc enim solius Dei, ꝓprium est, vt ex superioribus patet. Ergo neque angeli, neque alterius creaturæ sua actio est eius substantia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in-

¶ In corpore vna conclusione responsiua tripliciter probata respōdetur. Est autem conclusio talis, Nec intelligere, nec actio cuiuscunque creaturæ est eius substantia. Hæc conclusio habet duas partes. Altera est de intelligere respectu angeli. Altera est de quacunque actione respectu cuiuscunque substantiæ creatæ. & prima quidem ratione vtranque partem intendit S. Thom. probare. Duabus verò reliquis circa intelligere persistere. Est ergo prima ratio talis, Solus acl' purus est sua actua litas. Solus Deus est actus purus. Ergo solus Deus est sua actualitas. Sed agere est propria actualitas virtutis, quēadmodum esse est propria actualitas essentiæ. igitur solꝰ Deus est suū esse, & suum agere. Maior propositio hēt duas exponētes, scilicet acl' purus est sua actualitas, & nihil aliud ab actu pu ro est sua actualitas: & quo ad hanc secundam probatur in litera sic, Omne aliud ab actu puro habet aliquid potentialitas admixtum: ergo non est sua actualitas, quia actualitas possibilitati repugnat. ¶ Circa hanc rationem dubium occurrit de veritate assumptarum propositionum efficaciaque earūdem ad propositum inferendum. Et ratio dubitandi est: quia aut ꝓpositiones assumptę intelligēdæ sunt formaliter, aut materialiter. Si formaliter duo inconuenientia sequuntur. Primū est quòd prima ponēs maioris implicat in adiecto, dicēs, actus purus est sua actualitas. Quoniam si est sua actualitas formaliter loquendo, ergo aliquid puri actus habet rōem actuantis, & aliquid habet rationem eius quod actuatur. Tenet sequela: quia ratio formalis actus est respectiua. Et si ad intrinseca rei terminatur, vt hic dicitur, per illud pronomen, sua, necesse est quod terminus eius, scilicet potentia vel potentiale sit in eodem: & sic non est actus purus. Secundum inconueniens est quod actio virtus, esse & essentia formaliter, & communissimè sumpta, ex propriis rationibus formalibus vendicarēt sibi hoc, quòd alterū, s. puta actio esset actualitas alterius, scilicet virtutis: & similiter esse respectu essentiæ. Patet sequela: quia super hac propositione fundatur processus. S. T. vt patet in litera si formaliter intelligatur. Et confirmatur, quia cū dicit S. T. actio est propria actualitas virtutis, sicut esse essentiæ aut intendit de eis in communi, aut in speciali. Non speciali, quia nō potuisset ex hoc arguere cōiter ad Deum & creaturam vt fecit. ergo in communi. Quod autē concedere hanc propositionem sit inconueniens, ex eo patet, quia sequeretur ꝙ in quocunque ista formaliter inuenirentur, alterum esset actus, & alterū potentia: Alioquin secundum suas rationes formales in eo non essent. Si verò intelligendæ sunt materialiter, tunc etiam duo sequuntur inconuenientia. Primò, petitio principij in maiore, dicēdo solus actus purus est sua actualitas, id est operatio: hoc enim est quod vertitur in dubiū, & quod à sectatoribus oppositæ opinionis negatur, vt patet de Auer. 12. Meta. Com. 25. Secundò nullitas processus S. Th. non enim facile esset fingere quomodo processus iste apparentiam aliquam, ne dicam veritatem haberet, si ratio actus & potentiæ prædicatur, cum totus super his fundetur. ¶ Circa secundam exponēdam maioris, scilicet nihil aliud ab actu puro est actualitas: dubiū occurrit. Quoniam inefficax videtur eius probatio: Nam aut intendit hic concludere distinctionem formalem tantùm, aut formalem & realem simul. Nō primum, quia ex hoc non haberetur intentum, vt de se patet, ergo secundum. Sed hoc non sequitur. Tum quia illa propositio assumpta, actualitas potēcialitati repugnat, est verā de identitate formali: non aūt reali. Stat enim ꝙ eadē res sit actualis & potentialis: vt patet de ipsa essentia angeli, quæ actualitas quędam est potentialis ad existentiam. Tum quia ex habere aliquid potentiæ ad mixtū nō sequitur exclusio omnis actualitatis, sed puræ tantùm. Nō enim valet, A habet aliquid de potentia permixtum, ergo non est actus: sed, ergo nō est actus purus. Et tamen S. Tho. hoc assumpsit, dicens quicquid habet aliquid potentiæ, non est sua actualitas. Et cōfirmatur ex illo verbo (sua) qd idē importat qd propria, sic propria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admixtū est, defectiua & quodāmodo potētialis, cùm nō sit actus purus: ergo nullū habet repugnantiam vt identificetur rei quæ sic est actus, quòd habet aliquid potentiæ admixtum. Patet sequela propter proportionē quam habēt adinuicē. ¶ Ad euidentiā huius rationis S. T, sciendum est primo, quòd duæ rationes formales quadrupliciter se habere possunt ad identitatē realē. Aut enim ex seipsis vendicant sibi identitatē realem, & istæ in quocunq; inueniūtur, sunt eædē realiter, vt rō entis, & rō boni, & similia. Aut ex seipsis vendicant, non identitatē seu distinctionē realē: vt ratio albedinis & dulcedinis: & tales in quocunq; inueniuntur, distinguuntur realiter. Aut ex seipsis neutrū sibi vendicant. Et hoc dupliciter cōtingit: quia quædā indifferentes se habēt ad idēitatē & diuersitatem realem: quædā verò magis ad diuersitatē, quàm identitatem declinant. Sunt enim quędā rationes formales rerū quæ nec ex seipsis, nec ex cōditionibus quę comitarētur. Cas, si inuenirētur sibi ipsis dereliq; aliquam per se vnionē haberent: vt patet de rōnibus iustitiæ & sapiēciæ. Quædā verò sunt quæ quāuis ex seipsis neutrū sibi vendicent: tamē ex seipsis aliquā inter se sibi vendicant per se coniunctionē. & ex cōiunctionibus conēomitantibus eas quātū est ex parte ipsarū si solæ in uenirentur, coniunctio illa realē distinctionē exigeret extremorū, Et tales sunt rōes virtutis & operationis. Nā nec ex seipsis identitatem realem habent, alioquin in oībus essent idē realiter. Nec ex ipsis diuersitatē habent realē, alioquin in Deo distinguerentur realiter. Nec ex seipsis abstrahunt ab omni cōiunctione inter se: imo & ex seipsis habēt cōiunctionē quandā per se quasi vt propria perfectio, & id cui is est illa ꝓfectio. Et si rationes istæ solæ considerentur: quantū ex earū meritis pendet cōiunctio ista, non est aliter per se quā per naturam actus & potentiæ. Nullo enim alio mō ēt si fingendi daretur licentia, imaginari pōt talium per se coniunctio. Ex hoc aūt quòd coniungerentur per se vt actus & potēcia, sequitur vlterius ꝙ diūtinguerentur realiter. Si enim essent realiter idē, iā essent coniuncta identicē. Et sic neutrum esset actus alterius. Quāuis enim posset forte intelligi vt actus suiipsius. In coniunctione aūt aliquorum per se vt actus & potentiæ, alterum nō solùm intelligitur, sed est vere actus: & alterū verē potentia illius. Sciendū est secundò, ꝙ aliqua duo habęre se vt actū & potentiā, contingit dupliciter, s. formaliter & virtualiter. Formaliter quidem qñ alterum ita inuenitur in re alterī coniunctū, quòd actuat secundum rem reliquum. virtualiter autem qñ aliqua duo identicē quidem sunt vnum: habent tamen tales rationes formales, quæ si coniungerentur, abstrahendo ab eo ex quo habent, quòd sint vnum identicē, alterum reliquum fm rē actuaret. Et hoc modo se habent virtus & operatio. Nā in quibusdā actualiter operatio virtutem fm rem actuat, & virtus operatiua per illam perficit: vt patet in nobis. In quibusdam verò virtus & operatio eadē res sunt, ac per hoc operatio virtutem secundum rem perficere nequit. Non perdit tamen operatio ex hoc quin sit tale ens, ꝙ si non pueniretur ab identificante ipsam cum virtute, actuaret fm rem illam. Et propterea potest dici quòd se habent adinuicē tunc, sicut actus & potentia virtualiter seu cōditionaliter. Quēadmodū æternitas & immutabilitas dicimus quòd se habent sicut causatum & causa: non formaliter (quia æternitas non causatur fm rem ex immutabilitate, quia sunt idē) sed virtualiter: quia si causaretur, ex immutabilitate causaretur. Ex his aūt patet & vis rationis S. Th. & ratio ad obiecta. Vis quidem rōnis in hoc consistit: Quę se habēt vt proprius actus & propria potentia, nō sunt idē nisi in actu puro. Virtꝰ & operatio se habēt vt proprius acl' & ꝓpria potentia. ergo. Maior fundatur super hoc, Quia talia in quocunq; inueniūtur cum rōne actus & potentiæ, inter se distinguūtur realiter. ergo à deltructione cōsequentis si nō distinguūtur realiter, non saluantur coniuncta vt proprius actus & propria potentia: ergo aut vtrunque in illo habebit rōnem potentię: qd est impossibile, aut vtrunq; rationē actus. Vel ergo illud in quo talia idēificantur absq; remātione actus & potentiæ, aut est actus purus, & habēt intentūaut est potentia pura. Sola enim hæc duo per se loquendo sunt proprię rōnes & causæ excludentes permixtionē actus & potentiæ: sed impossibile est, ꝙ sit pura potēcia. Quia talis nec formaliter nec virtualiter cōtinet actū, imo est imperfectissimū omniū entium. ergo actus purus, qui eminenter cōtinet in se & rōnem actus & rōnem potētiæ: Et ex eo, quod actus actualitatē habet. ex eo verò ꝙ purus imperfectionem omnē potentialitatis excludit. ¶ Ad obiecta verò in oppositum dr, quòd propositiones assumptę intelligēdæ sunt formaliter: sed cum formali intellectu propositionum stat dictū supra dicta de actualiter & virtualiter: vt patet in exemplo adducto, & similibus. Et expressè etiam docetur ab Ar. in 2. Cæli: qui hanc propositionē mot' cæli incipit ab Oriente, non materialiter, sed formaliter subsistinens exponit dupliciter, scilicet actualiter, & sic dicit quòd est falsa, quia apud ipsum motus cæli nunquam incēpit: vel virtualiter, id est, si incīperet. ab Oriente inciperet & sic dicit esse veram, Similiter igitur i proposito, Actus purus est sua actualitas distingui potest formaliter intellecta: actualiter vel virtualiter. Et primo mō videtur implicare vt obiiciendo tactum est. Secundo verò mō est verissima & ꝓculdubio ad hunc sensum fiunt huiusmodi propositiones à Doctoribus. Non enim intendunt dicere quod actus purus sit id quod ipsum actus: sed sit id qd ipsum actuaret, si actualbilis esset. Sicut cū dicimus quòd Deus sit sua perfectio, non intendimus quòd Deus sit id quod perficit ipsum, sed quod ipsum ꝓficeret si esset perfectibilis. Illa verò ꝓpositio cōis, operatio & virtus sic habent vt actus & potentia, de virtute & operatione in communi intelligitur. Sed vrendum est eadem distinctione, s. actualiter vel virtualiter, & sic non sequitur, vel quòd in Deo inueniantur cū ratione actus & potentiæ, vel quòd rō sit inefficax: qm vt ostendendo vim rationis declarauimus, hoc sufficit. Ex his quoque patet quod ad secundam dubitationem dicendum sit, vnica siquidem distinctione omnia soluuntur, scilicet ꝙ aliquid est loqui de actu & potentia absolutè: & aliud de actu proprio & potentia propria. Quamuis enim vna res quæ non sit actus purus, possit habere rōem actus & potentiæ respectu diuersorum: impossibile tamē est quòd vna res sit proprius actus propria potentia, nisi sit actus purus, qui hæc eminenter præhabeat: quoniam si actualiter inueniuntur distinguerentur. realiter: aut idem esset proprius actus suiipsius, quod non est intelligibile. Dicitur ergo quòd intendit S. Th. inferre distinctionem realem, & illa propositio, actualitas potēcialitati repugnat, est verā de identitate formali: non aūt reali. Stat enim ꝙ eadē res sit actualis & potentialis: vt patet de ipsa essentia angeli, quæ actualitas quędam est potentialis ad existentiam. Tum quia ex habere aliquid potentiæ ad mixtū nō sequitur exclusio omnis actualitatis, sed puræ tantùm. Nō enim valet, A habet aliquid de potentia permixtum, ergo non est actus: sed, ergo nō est actus purus. Et tamen S. Tho. hoc assumpsit, dicens quicquid habet aliquid potentiæ, non est sua actualitas. Et cōfirmatur ex illo verbo (sua) qd idē importat qd propria, sic propria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admixtū est, defectiua & quodāmodo potētialis, cùm nō sit actus purus: ergo nullū habet repugnantiam vt identificetur rei quæ sic est actus, quòd habet aliquid potentiæ admixtum. Patet sequela propter proportionē quam habēt adinuicē. ¶ Ad euidentiā huius rationis S. T, sciendum est primo, quòd duæ rationes formales quadrupliciter se habere possunt ad identitatē realē. Aut enim ex seipsis vendicant sibi identitatē realem, & istæ in quocunq; inueniūtur, sunt eædē realiter, vt rō entis, & rō boni, & similia. Aut ex seipsis vendicant, non identitatē seu distinctionē realē: vt ratio albedinis & dulcedinis: & tales in quocunq; inueniuntur, distinguuntur realiter. Aut ex seipsis neutrū sibi vendicant. Et hoc dupliciter cōtingit: quia quædā indifferentes se habēt ad idēitatē & diuersitatem realem: quædā verò magis ad diuersitatē, quàm identitatem declinant. Sunt enim quędā rationes formales rerū quæ nec ex seipsis, nec ex cōditionibus quę comitarētur. Cas, si inuenirētur sibi ipsis dereliq; aliquam per se vnionē haberent: vt patet de rōnibus iustitiæ & sapiēciæ. Quædā verò sunt quæ quāuis ex seipsis neutrū sibi vendicent: tamē ex seipsis aliquā inter se sibi vendicant per se coniunctionē. & ex cōiunctionibus conēomitantibus eas quātū est ex parte ipsarū si solæ in uenirentur, coniunctio illa realē distinctionē exigeret extremorū, Et tales sunt rōes virtutis & operationis. Nā nec ex seipsis identitatem realem habent, alioquin in oībus essent idē realiter. Nec ex ipsis diuersitatē habent realē, alioquin in Deo distinguerentur realiter. Nec ex seipsis abstrahunt ab omni cōiunctione inter se: imo & ex seipsis habēt cōiunctionē quandā per se quasi vt propria perfectio, & id cui is est illa ꝓfectio. Et si rationes istæ solæ considerentur: quantū ex earū meritis pendet cōiunctio ista, non est aliter per se quā per naturam actus & potentiæ. Nullo enim alio mō ēt si fingendi daretur licentia, imaginari pōt talium per se coniunctio. Ex hoc aūt quòd coniungerentur per se vt actus & potēcia, sequitur vlterius ꝙ diūtinguerentur realiter. Si enim essent realiter idē, iā essent coniuncta identicē. Et sic neutrum esset actus alterius. Quāuis enim posset forte intelligi vt actus suiipsius, intelligēdo vnū vt duo: impossibile tñ est vt idem sit actus suiipsius. In coniunctione aūt aliquorum per se vt actus & potentiæ, alterum nō solùm intelligitur, sed est vere actus: & alterū verē potentia illius. Sciendū est secundò, ꝙ aliqua duo habęre se vt actū & potentiā, contingit dupliciter, s. formaliter & virtualiter. Formaliter quidem qñ alterum ita inuenitur in re alterī coniunctū, quòd actuat secundum rem reliquum. virtualiter autem qñ aliqua duo identicē quidem sunt vnum: habent tamen tales rationes formales, quæ si coniungerentur, abstrahendo ab eo ex quo habent, quòd sint vnum identicē, alterum reliquum fm rē actuaret. Et hoc modo se habent virtus & operatio. Nā in quibusdā actualiter operatio virtutem fm rem actuat, & virtus operatiua per illam perficit: vt patet in nobis. In quibusdam verò virtus & operatio eadē res sunt, ac per hoc operatio virtutem secundum rem perficere nequit. Non perdit tamen operatio ex hoc quin sit tale ens, ꝙ si non pueniretur ab identificante ipsam cum virtute, actuaret fm rem illam. Et propterea potest dici quòd se habent adinuicē tunc, sicut actus & potentia virtualiter seu cōditionaliter. Quēadmodū æternitas & immutabilitas dicimus quòd se habent sicut causatum & causa: non formaliter (quia æternitas non causatur fm rem ex immutabilitate, quia sunt idē) sed virtualiter: quia si causaretur, ex immutabilitate causaretur. Ex his aūt patet & vis rationis S. Th. & ratio ad obiecta. Vis quidem rōnis in hoc consistit: Quę se habēt vt proprius actus & propria potentia, nō sunt idē nisi in actu puro. Virtꝰ & operatio se habēt vt proprius acl' & ꝓpria potentia. ergo. Maior fundatur super hoc, Quia talia in quocunq; inueniūtur cum rōne actus & potentiæ, inter se distinguūtur realiter. ergo à deltructione cōsequentis si nō distinguūtur realiter, non saluantur coniuncta vt proprius actus & propria potentia: ergo aut vtrunque in illo habebit rōnem potentię: qd est impossibile, aut vtrunq; rationē actus. Vel ergo illud in quo talia idēificantur absq; remātione actus & potentiæ, aut est actus purus, & habēt intentūaut est potentia pura. Sola enim hæc duo per se loquendo sunt proprię rōnes & causæ excludentes permixtionē actus & potentiæ: sed impossibile est, ꝙ sit pura potēcia. Quia talis nec formaliter nec virtualiter cōtinet actū, imo est imperfectissimū omniū entium. ergo actus purus, qui eminenter cōtinet in se & rōnem actus & rōnem potētiæ: Et ex eo, quod actus actualitatē habet. ex eo verò ꝙ purus imperfectionem omnē potentialitatis excludit. ¶ Ad obiecta verò in oppositum dr, quòd propositiones assumptę intelligēdæ sunt formaliter: sed cum formali intellectu propositionum stat dictū supra dicta de actualiter & virtualiter: vt patet in exemplo adducto, & similibus. Et expressè etiam docetur ab Ar. in 2. Cæli: qui hanc propositionē mot' cæli incipit ab Oriente, non materialiter, sed formaliter subsistinens exponit dupliciter, scilicet actualiter, & sic dicit quòd est falsa, quia apud ipsum motus cæli nunquam incēpit: vel virtualiter, id est, si incīperet. ab Oriente inciperet & sic dicit esse veram, Similiter igitur i proposito, Actus purus est sua actualitas distingui potest formaliter intellecta: actualiter vel virtualiter. Et primo mō videtur implicare vt obiiciendo tactum est. Secundo verò mō est verissima & ꝓculdubio ad hunc sensum fiunt huiusmodi propositiones à Doctoribus. Non enim intendunt dicere quod actus purus sit id quod ipsum actus: sed sit id qd ipsum actuaret, si actualbilis esset. Sicut cū dicimus quòd Deus sit sua perfectio, non intendimus quòd Deus sit id quod perficit ipsum, sed quod ipsum ꝓficeret si esset perfectibilis. Illa verò ꝓpositio cōis, operatio & virtus sic habent vt actus & potentia, de virtute & operatione in communi intelligitur. Sed vrendum est eadem distinctione, s. actualiter vel virtualiter, & sic non sequitur, vel quòd in Deo inueniantur cū ratione actus & potentiæ, vel quòd rō sit inefficax: qm vt ostendendo vim rationis declarauimus, hoc sufficit. Ex his quoque patet quod ad secundam dubitationem dicendum sit, vnica siquidem distinctione omnia soluuntur, scilicet ꝙ aliquid est loqui de actu & potentia absolutè: & aliud de actu proprio & potentia propria. Quamuis enim vna res quæ non sit actus purus, possit habere rōem actus & potentiæ respectu diuersorum: impossibile tamē est quòd vna res sit proprius actus propria potentia, nisi sit actus purus, qui hæc eminenter præhabeat: quoniam si actualiter inueniuntur distinguerentur. realiter: aut idem esset proprius actus suiipsius, quod non est intelligibile. Dicitur ergo quòd intendit S. Th. inferre distinctionem realem, & illa propositio, actualitas potēcialitati repugnat, est verā de identitate formali: non aūt reali. Stat enim ꝙ eadē res sit actualis & potentialis: vt patet de ipsa essentia angeli, quæ actualitas quędam est potentialis ad existentiam. Tum quia ex habere aliquid potentiæ ad mixtū nō sequitur exclusio omnis actualitatis, sed puræ tantùm. Nō enim valet, A habet aliquid de potentia permixtum, ergo non est actus: sed, ergo nō est actus purus. Et tamen S. Tho. hoc assumpsit, dicens quicquid habet aliquid potentiæ, non est sua actualitas. Et cōfirmatur ex illo verbo (sua) qd idē importat qd propria, sic propria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admixtū est, defectiua & quodāmodo potētialis, cùm nō sit actus purus: ergo nullū habet repugnantiam vt identificetur rei quæ sic est actus, quòd habet aliquid potentiæ admixtum. Patet sequela propter proportionē quam habēt adinuicē. ¶ Ad euidentiā huius rationis S. T, sciendum est primo, quòd duæ rationes formales quadrupliciter se habere possunt ad identitatē realē. Aut enim ex seipsis vendicant sibi identitatē realem, & istæ in quocunq; inueniūtur, sunt eædē realiter, vt rō entis, & rō boni, & similia. Aut ex seipsis vendicant, non identitatē seu distinctionē realē: vt ratio albedinis & dulcedinis: & tales in quocunq; inueniuntur, distinguuntur realiter. Aut ex seipsis neutrū sibi vendicant. Et hoc dupliciter cōtingit: quia quædā indifferentes se habēt ad idēitatē & diuersitatem realem: quædā verò magis ad diuersitatē, quàm identitatem declinant. Sunt enim quędā rationes formales rerū quæ nec ex seipsis, nec ex cōditionibus quę comitarētur. Cas, si inuenirētur sibi ipsis dereliq; aliquam per se vnionē haberent: vt patet de rōnibus iustitiæ & sapiēciæ. Quædā verò sunt quæ quāuis ex seipsis neutrū sibi vendicent: tamē ex seipsis aliquā inter se sibi vendicant per se coniunctionē. & ex cōiunctionibus conēomitantibus eas quātū est ex parte ipsarū si solæ in uenirentur, coniunctio illa realē distinctionē exigeret extremorū, Et tales sunt rōes virtutis & operationis. Nā nec ex seipsis identitatem realem habent, alioquin in oībus essent idē realiter. Nec ex ipsis diuersitatē habent realē, alioquin in Deo distinguerentur realiter. Nec ex seipsis abstrahunt ab omni cōiunctione inter se: imo & ex seipsis habēt cōiunctionē quandā per se quasi vt propria perfectio, & id cui is est illa ꝓfectio. Et si rationes istæ solæ considerentur: quantū ex earū meritis pendet cōiunctio ista, non est aliter per se quā per naturam actus & potentiæ. Nullo enim alio mō ēt si fingendi daretur licentia, imaginari pōt talium per se coniunctio. Ex hoc aūt quòd coniungerentur per se vt actus & potēcia, sequitur vlterius ꝙ diūtinguerentur realiter. Si enim essent realiter idē, iā essent coniuncta identicē. Et sic neutrum esset actus alterius. Quāuis enim posset forte intelligi vt actus suiipsius, intelligēdo vnū vt duo: impossibile tñ est vt idem sit actus suiipsius. In coniunctione aūt aliquorum per se vt actus & potentiæ, alterum nō solùm intelligitur, sed est vere actus: & alterū verē potentia illius. Sciendū est secundò, ꝙ aliqua duo habęre se vt actū & potentiā, contingit dupliciter, s. formaliter & virtualiter. Formaliter quidem qñ alterum ita inuenitur in re alterī coniunctū, quòd actuat secundum rem reliquum. virtualiter autem qñ aliqua duo identicē quidem sunt vnum: habent tamen tales rationes formales, quæ si coniungerentur, abstrahendo ab eo ex quo habent, quòd sint vnum identicē, alterum reliquum fm rē actuaret. Et hoc modo se habent virtus & operatio. Nā in quibusdā actualiter operatio virtutem fm rem actuat, & virtus operatiua per illam perficit: vt patet in nobis. In quibusdam verò virtus & operatio eadē res sunt, ac per hoc operatio virtutem secundum rem perficere nequit. Non perdit tamen operatio ex hoc quin sit tale ens, ꝙ si non pueniretur ab identificante ipsam cum virtute, actuaret fm rem illam. Et propterea potest dici quòd se habent adinuicē tunc, sicut actus & potentia virtualiter seu cōditionaliter. Quēadmodū æternitas & immutabilitas dicimus quòd se habent sicut causatum & causa: non formaliter (quia æternitas non causatur fm rem ex immutabilitate, quia sunt idē) sed virtualiter: quia si causaretur, ex immutabilitate causaretur. Ex his aūt patet & vis rationis S. Th. & ratio ad obiecta. Vis quidem rōnis in hoc consistit: Quę se habēt vt proprius actus & propria potentia, nō sunt idē nisi in actu puro. Virtꝰ & operatio se habēt vt proprius acl' & ꝓpria potentia. ergo. Maior fundatur super hoc, Quia talia in quocunq; inueniūtur cum rōne actus & potentiæ, inter se distinguūtur realiter. ergo à deltructione cōsequentis si nō distinguūtur realiter, non saluantur coniuncta vt proprius actus & propria potentia: ergo aut vtrunque in illo habebit rōnem potentię: qd est impossibile, aut vtrunq; rationē actus. Vel ergo illud in quo talia idēificantur absq; remātione actus & potentiæ, aut est actus purus, & habēt intentūaut est potentia pura. Sola enim hæc duo per se loquendo sunt proprię rōnes & causæ excludentes permixtionē actus & potentiæ: sed impossibile est, ꝙ sit pura potēcia. Quia talis nec formaliter nec virtualiter cōtinet actū, imo est imperfectissimū omniū entium. ergo actus purus, qui eminenter cōtinet in se & rōnem actus & rōnem potētiæ: Et ex eo, quod actus actualitatē habet. ex eo verò ꝙ purus imperfectionem omnē potentialitatis excludit. ¶ Ad obiecta verò in oppositum dr, quòd propositiones assumptę intelligēdæ sunt formaliter: sed cum formali intellectu propositionum stat dictū supra dicta de actualiter & virtualiter: vt patet in exemplo adducto, & similibus. Et expressè etiam docetur ab Ar. in 2. Cæli: qui hanc propositionē mot' cæli incipit ab Oriente, non materialiter, sed formaliter subsistinens exponit dupliciter, scilicet actualiter, & sic dicit quòd est falsa, quia apud ipsum motus cæli nunquam incēpit: vel virtualiter, id est, si incīperet. ab Oriente inciperet & sic dicit esse veram, Similiter igitur i proposito, Actus purus est sua actualitas distingui potest formaliter intellecta: actualiter vel virtualiter. Et primo mō videtur implicare vt obiiciendo tactum est. Secundo verò mō est verissima & ꝓculdubio ad hunc sensum fiunt huiusmodi propositiones à Doctoribus. Non enim intendunt dicere quod actus purus sit id quod ipsum actus: sed sit id qd ipsum actuaret, si actualbilis esset. Sicut cū dicimus quòd Deus sit sua perfectio, non intendimus quòd Deus sit id quod perficit ipsum, sed quod ipsum ꝓficeret si esset perfectibilis. Illa verò ꝓpositio cōis, operatio & virtus sic habent vt actus & potentia, de virtute & operatione in communi intelligitur. Sed vrendum est eadem distinctione, s. actualiter vel virtualiter, & sic non sequitur, vel quòd in Deo inueniantur cū ratione actus & potentiæ, vel quòd rō sit inefficax: qm vt ostendendo vim rationis declarauimus, hoc sufficit. Ex his quoque patet quod ad secundam dubitationem dicendum sit, vnica siquidem distinctione omnia soluuntur, scilicet ꝙ aliquid est loqui de actu & potentia absolutè: & aliud de actu proprio & potentia propria. Quamuis enim vna res quæ non sit actus purus, possit habere rōem actus & potentiæ respectu diuersorum: impossibile tamē est quòd vna res sit proprius actus propria potentia, nisi sit actus purus, qui hæc eminenter præhabeat: quoniam si actualiter inueniuntur distinguerentur. realiter: aut idem esset proprius actus suiipsius, quod non est intelligibile. Dicitur ergo quòd intendit S. Th. inferre distinctionem realem, & illa propositio, actualitas potēcialitati repugnat, est verā de identitate formali: non aūt reali. Stat enim ꝙ eadē res sit actualis & potentialis: vt patet de ipsa essentia angeli, quæ actualitas quędam est potentialis ad existentiam. Tum quia ex habere aliquid potentiæ ad mixtū nō sequitur exclusio omnis actualitatis, sed puræ tantùm. Nō enim valet, A habet aliquid de potentia permixtum, ergo non est actus: sed, ergo nō est actus purus. Et tamen S. Tho. hoc assumpsit, dicens quicquid habet aliquid potentiæ, non est sua actualitas. Et cōfirmatur ex illo verbo (sua) qd idē importat qd propria, sic propria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admixtū est, defectiua & quodāmodo potētialis, cùm nō sit actus purus: ergo nullū habet repugnantiam vt identificetur rei quæ sic est actus, quòd habet aliquid potentiæ admixtum. Patet sequela propter proportionē quam habēt adinuicē. ¶ Ad euidentiā huius rationis S. T, sciendum est primo, quòd duæ rationes formales quad

occulta hæc hoc modo insinuatur. Quemadmodum enim ratio aliqua formalis in abstractu non multiplicatur si sola sumatur, ita & si secundum rem in seipsa subsistere ponatur, multitudinem excludere manifestatur. Quomodo autem propositio hæc intentum S. Tho. inferat, ex sequentibus est manifestum. ¶ Ad secundam autem dubitationem dicitur, quòd cõsequentia illa dupliciter potest accipi. Primò vt iacet: & sic est bona, gratia materię. Alio modo secundũ quod implicitè importat: & sic est bona, gratia formæ. Si enim formetur sic. Si intelligere est subsistens, ergo non est nisi vnum, non tenet gratia formæ. Quia ista est falsa omne subsistens non
D. 568. est nisi vnum. Sed tenet gratia materiæ, non specialis, id est huius quòd est intelligere: sed generalis, id est huius quòd est esse abstractum. Ita q; in materia abstractorũ ista est vera, omne subsistens non est nisi vnũ. Et quia intelligere est d numero abstractãd conceptorum, quamuis significetur non per nomen, sed per verbum infiniti modi: ideo consequẽtia tenet. Si verò consequentia hæc secundum id quòd implicitè continet, explicitè sic formaretur, si intelligere in sua abstractione subsisteret, nõ esset nisi vnũ, est bona gratia formæ. Et quia eius categotica in cuius virtute tenet non est ista, scilicet omne subsistens non est nisi vnum. sed ista scilicet omne abstractum subsistens non est nisi vnum quam tantum S. Tho. assumpsit, ideo formaliter intelligenda est in sensu exposito. ¶ Ad tertiam verò dubitationem quæ valde difficilis, est cùm Dei adiutorio dicam quid occurrit. Cum enim tota difficultas consistat in hoc, an de intelligere tali sit sermo, duas tantum vias inter se incompossibiles habemus: quarum tamen alteram oportere eligere video ad soluendam difficultatẽ hanc. Prima est negare quòd obiectiones supponunt, scilicet quòd detur intelligere & intelligere tale abstrahendo actum intelligendi ab extrinsecis, & stãdo præcisè intrinsecis illius. Quũ intelligere non est tale, nisi vel subiectiuè, puta diuinum angelicum, vel humanum: vel obiectiuè, quia ad tale vel tale obiectũ terminatur. Et secundum hoc facillimè ab obiecta poterit responsio. Nam sermo præsens est de intellectione secundum eius intrinsecam tantũ intelligendus, & sic non stare: quoniam si intelligere angeli præcisè sumptum abstrahendo ab omni extrinseco subjecto, scilicet & obiecto, non esset, formaliter loquendo, nisi pura intellectio, consequens est, quòd si in tali abstractione subsistere, quòd esset purum intelligere subsistens, ac per hoc non esset nisi vnum, vt ex dictis patet. Sed quoniam hæc responsio minus consonans est rationi. Tum quia, omnis intellectio, imò omnis actus immanẽs esset, vna species specialissima intrinsecè loquendo, quoniam par est ratio de omnibus. & sic velle omne esset vni[a] speciei, & similiter omnis visio, omnis auditio, &c. Tum quia aliquid eiusdem speciei specialissimæ esset consequentialiter commune intelligentiis omnibus & nobis. Tum quia intellectionem esse talem obiectiue, nõ est esse tale extrinsecè, nunc patebit. Vnde alio modo & rationabilius põt dici, concedendo quòd supponunt obiectiones, scilicet dari intellectionem, & intellectionem talem intrinsecè, quod sermo S. T. intelligendus est form a'iter & per se: & quòd hoc sufficit ad propositum. ¶ Ad euidentiam autem primi sciendum est: quòd intellectio tripliciter contrahi potest. Primo per subiecta, cum distinguitur in angelicam & humanam, secundò per obiecta, cum distinguitur per terminari ad tale & tale obiectum. Tertio per proprias differentias diuisiuas illius, quemadmodum genus diuiditur ceu analogũ per suos modos. Et diuisio quidem per subiecta manifestè est extrinseca, & per accidens: alioquin idem esset differentia per se plurium non subalternatim positorum, puta humanum esset per se differentia intellectionis, volitionis, visionis, & reliquorum similium. Diuisio verò penes obiecta dupliciter contingit, scilicet penes obiecta secũdaria: & hęc manifestè est extrinseca & per accidens. Et penes obiecta primaria, puta cum diuiditur intellectio in actu intelligendi proportionatum intelligibili relucenti in phantasmate, aut proportionatum relucenti in ipso. Et de tali diuisione crediderim ego, quòd sit per se essentialis: non quòd putem obiecta etiam primaria esse differentias per se actus intelligendi, quia obiecta sunt extrinseca: differẽtias verò oportet esse intrinsecas constituris per ipsas, quoniam differentia eius quòd est esse, rei pars est. Sed arbitror differentias essentiales actus intelligendi sumi in ordine ad talia obiecta: ita quòd non sunt absolubiles à tali ordine. Et hoc rationabiliter dici potest: quoniam nec ipsum intelligere absolui potest ab ordine ad obiectum suum formale. Quoniam si quæratur quidem est intelligere non poterit responderi, nisi quòd est operatio circa verum, vel aliquid simile. Dicimus autem quòd per se differentiæ alicuius superioris accipiendæ sunt illæ, quæ diuersificant ad ex quo illud superius formaliter cõstat. Differentiæ enim animalis sunt quæ diuersificant illud quatenus sensitiuum. Et sic quia intellectio constat ex re non absolubili à tali obiecto, consequens est quòd per se differentiæ illius erunt res essentialiter respicientes diuersas per se rationes talis obiecti. Et sic intellectio erit vt genus diuisibile formaliter per essentiales differẽtias, seu modos. Nec sequitur ex hoc quòd idem esset differentia pluribus quoniam quamuis vna res sit obiecti actus intelligendi & volendi, alia tamen ratione formali obiicitur vtrinque. Actus quidem intelligendi vt species veri, volendi verò vt species boni. Vnde non est idem obiectum formale vtriusque. Hæc de primo. ¶ Quo ad secundum dicendum est, quòd quamuis intelligere angeli præcisè sumptum abstrahendo ab extrinsecis claudat in se intrinsece duo, scilicet & quòd sit intelligere, & quòd sit tale: puta proportionatum intelligibili in seipso habẽti aliquid potentialitatis o laudit tamẽ vltra hæc perfectionis modum, quoniam secundum vtranque responsionem aliquid perfectionis ponit. Et quoniam subiecta sic accipienda sunt, vt cõsona sint prædicatis: & ad propposibile est, ꝙ actio angeli vel cuiuscunq; alterius creaturæ sit eius substantia. Actio enim est propriè actualitas virtutis, sicut esse est actualitas substantiæ, vel essentiæ. Impossibile est aũt quòd aliquid quòd non est purus actus, sed aliquid habet de potentia admixtum, sit sua actualitas: quia actualitas potentialitati repugnat. Solus autem Deus est actus purus. Vnde in solo Deo [4] sua substantia est suum esse, & suum agere.

¶ Præterea, Si intelligere angeli esset sua substantia oporteret quòd intelligere angeli esset subsistens. Intelligere autẽ subsistẽs nõ põt esse nisi vnum sicut nec aliquid abstractũ subsistens [e]. Vnde vnius angeli substãtia non distingueretur neque à substãtia
234 Dei, quę est ipsum intelligere subsistẽs, neque à substãtia alterius angeli. Si etiã angelus ipse esset suũ intelligere, non posset esse gradus in intelligendo perfectius & minus perfectè, cum hoc contingat propter diuersam participationem ipsius intelligere.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd cum dicitur quòd intellectus agens est sua actio, & prædicatio non per essentiam, sed per concomitantiam: quia cum sit in actu eius substantia, statim quantum est in se, cõcomitatur ipsam actio. Quod non est de intellectu possibili [e] qui non habet actiones nisi postquam fuerit factus in actu.

¶ Ad secundum dicendũ quòd vita nõ hoc modo se habet ad viuere sicut essentia ad esse, sed sicut cursus ad currere [e], quorum vnũ significat actũ in abstracto aliud in cõ
20 creto. Vt nõ sequitur, si viuere sit esse quòd vita sit essentia. Quãuis ẽt qũque vita pro essentia ponatur: ſm quòd Aug. dicit in lib. de Tr. ꝙ memoria & intelligẽtia & volũtas sũt vna essẽtia, vna vitæ: sed sic nõ accipit à Philos. cũ dicit ꝙ actio intellectus est vita.

b 392

112 164 c

Lib 10. c. 1. & lib. 9. cap. 4.

¶ Quo ad tertium dicendum est, quòd (vt obiiciendo tractatum fuit) ex
30 duobus tantum capitibus videri posset, processus ille insufficiens, scilicet aut quia indiscussum relinquitur, an intelligere angeli inquantum tale sit substantia, Aut quia prętermissa est distinctio de subsist:re formaliter & idẽticè. Sed quòd neutrum obstet declaratur. Et de primo quidem facile patet. Tum quia cum esse subsistantiam sit prædicatum dicens perfectionem simpliciter, si intelligere angeli secundum totum id quòd dicit perfectionem simpliciter, non est substantiaã fortiori minus erit substantia secundum id in quo habet aliquid imperfectionis admixtum. Constat autem quòd inquantum tale aliquid imperfectionis continet: tum etiam quia intelligere angeli inquantum tale est subiectum extraneum respectu prædicati dicentis perfectionem simpliciter, quale est substantia. Et ideo mirum non est si in doctrina ex propriis omissum fuit. Nec obstat quòd prædicatum sit nõ substantia absolute, sed substantia angeli. Quod si intelligere est substantia angeli, sequitur ergo quòd si: substantia, quod prædicatum dicens perfectionẽ
40 simpliciter. Quod etiam principaliter intendit in hac quæstione: si enim substantia est, proculdubio sua, id est intelligentis substantia est. Quod aut secundũ non obstet, sic declaratur, Subsistere seu substantiam esse, possumus imaginari conuenire alicui rationi formali quadrupliciter. Primo modo, vt superius suo inferiori, quemadmodum conuenit homini. Secundo, vt inferius suo superiori, quemadmodum cõuenit enti. Tertio modo, quasi modus intrinsecus, sicut dicimus ꝙ sapientia infinita subsistit. Quartò modo identicè, sicut dicimus quòd relationes in diuinis sunt substantiæ. Et si volumus rectè considerare, primus modo omnino erat extra propositum. Quoniam de se patet, quòd intelligere non est inferius ad substantiam. Et similiter secundus modus extraneus erat quia substantia non est inferius ad intelligere. Constat enim quòd neque differentiæ substantiæ sunt differentiæ actus
50 intelligendi, neque econuerso differentia actus intelligendi sunt differentiæ substantiæ. Vnde duo tantum relinquebantur. Vterque autem modus si per se attribui crederetur ipsi intelligere angeli, sufficienter excluditur ex hac ratione. Quoniam ad maximam perfectionem ipsius intelligere spectarẽ quodlibet horum. Si namque intelligere angeli per se conueniret subsistere, quasi modus essendi eius, aut identitas cum substantialitate ex perfectione sua simpliciter hoc habet quoniam vtrunque horum ponit perfectionem simpliciter. Excludere autem quodcunque eorum per accidens opus non fuit. Tum quia esse substantiam vel accidens, nulli rei conuenit per accidens, sed semper sunt conditiones essentiales rerum. Tum quia hoc solo modo posset dici quòd intelligere subsistit per accidens, quia identitas cum substantia non conuenit sibi ex parte sui sed ex
60 parte substantiæ. Sed hoc extraneum erat à proposito: quia substantia angeli iam declaratum est, quòd est res finitæ perfectionis, & non est actus purus. Ac per hoc non habet in se vnde vendicet sibi identitatem cum omni eo quòd sibi conuenit. Propter has enim conditiones substantia Dei est quicquid habet. Et per hoc iam patet responsio ad obiecta. Et in hoc consistit vis Sancti Thomæ. Quamuis enim sit ratio ducens ad impossibile medium tamen super quo firmatur, est causa conclusionis. Fundatur enim super quantitate perfectionis ipsius intelligere angeli. Et intendit, quòd si tantæ perfectionis est vt sibi vendicet substantialitatem, non compatietur secum multiplicitatem, sed erit vnum tantum. Et probat sequelam quia sic subsisteret in sua abstractione. omnino autem abstractum subsistens vnum tantum est. vnde manifeste patet ex dictis, quòd nihil obstat distinctio de subsistere identice & formaliter, nec de intelligere tali. Et quòd categorica illa sic accipitur, intelligere ex sua perfectione subsistens non est nisi vnum.

¶ Ad primam autem dubitationem dicitur, quòd consequentia illa intendit de subsistere in se seu abtractè, Et quòd categorica eius non est ista, substantia est subsistens in se præcisè: sed ista substantia angeli puta Gabrielis, est subsistens in seipsa, quoniam prædicatum antecedentis est totũ hoc, scilicet substantia angeli. vt pater in litera. Sed hoc non faluat consequentiam quia ſm hoc non sequeretur, ergo intelligere angeli esset subsistẽs in seipso intelligere, sed in seipsa substantia angeli. Cum tamen cõster quòd primum oportet inferre, & non secundum tantum vt ex dictis patet. Quòd autem sophisma amphibologiæ hic committatur, exemplo declaratur supposito.

Albedine

Albedine enim subsistẽte color esset res subsistens in seipsa ga esset albedo q̃ in seipsa subsisteret, non tamen color in seipso esset subsistẽs sed in albedi contactus. Et similiter substantia quæ in seipsa subsistit. Non tamen sequitur ergo est in seipsa abstractè subsistens, Et si dicatur quòd istæ instantiæ non habent locum in proposito: quia
cõstẽt liquide, ꝙ intelligere & substãtia nõ possunt se habere sicut superius & inferius qa neutri s differentiæ alteri[o] esse possunt per se. Facilè hoc retunditur obiicẽdo, quòd quãuis hoc constet, nõ tamen constat quin intelligere & substantia immaterialis se habeãt sicut ens & homo: quorum per se differentiæ quamuis sint a lias formaliter, identice tamen concidunt. Et sic quemadmodũ non valet bonitas est idem quod substãtia angeli quę subsistit in seipsa, ergo est subsistens in seipsa: ita nec de intelligere. Alier ergo dicendũ est pręnotando quomodo bipluo modi subsistendi se habeãt adinuicem, & in ordine ad substãtiam. Subsistere igitur in alio, vt animal in homine, & subsistere ĩ seipso, vt homo si subsisteret separatus: se habent vt imperfectum & perfectum in eodẽ genere. Perfectius nanque longe est in seipso subsistere, quam ab alio subsistentiam mediare, vt de se patet, & vt prius & posterius: quia id quod est ꝑ se in quolibet genere prius est eo quòd est per aliud: vt patet secundo Physicorum tex. 66. Comparantur autem hæc ad substantiam hoc pacto: quod esse substantiam, sequitur subsistere, siue in se, siue in alio, nisi imperfectio, puta quia est pars substantię, magis quam substãtia prohibeat. Esse autem substantiam perfectibilem formaliter, vel contrahibilem indiuidualiter, sequitur subsistere in alio. Esse verò substantiam sic completam, vt excludat contrahens omne tam formale quam materiale: sequitur subsistere in seipso. His autem stantibus dicitur, quod quemadmodum in antecedente duo continẽtur, alterum explicitè, scilicet si intelligere angeli esse substantia & alterum implicitè, scilicet si intelligere angeli est tantæ perfectionis, quod vindicet sibi esse substantiam. Ita in consequente duo intelligenda sunt, alterum explicitè, scilicet ergo esset subsistens, accipiendo ly subsistens communiter, alterum implicitè. ergo in seipso subsisteret, & sicut implicitum sequitur ex explicito: ita implicitum ex implicito. Et quod in antecedente illud continetur, ex dictis patet, & ex eo quod per se notum est, quod istæ duæ perfectiones simpliciter, secundum se disparatæ sunt. Nec habent ex propriis rationibus, nec ex eo quod sunt perfectiones simpliciter vnde iungantur: sed si iunguntur ex magnitudine perfectionis alterius vel vtriusque prouenit. Quod autem ex implicito hoc sequatur illud, ex duobus patet. Primò, quia si intelligere ponitur tantæ perfectionis, quod vendicet sibi perfectissimam naturam, qualis est natura substantiæ: consequẽs est ꝙ vendicet quoque sibi perfectissimũ modum illius naturæ, qualis natura est subsistere in seipso. Secundò, quia cũ intelligere ꝑfectio simpliciter sit, ac per hoc independens à materia ſm rationem, & ſm esse, si cum tanta perfectione infra propriam rationem ponitur in rerum natura: vt vendicet sibi identitatẽ, cum tam perfectissima natura & extranea ab ipso secundum se, à fortiori supponit esse tantæ perfectionis quod excludat à se determinabilitatem formaliter & materialiter quoniam vtraque imperfectionem importat. Ac per hoc, quod sit de ordine rerum non mendicantium esse ab aliquo contrahente. Et in talibus manifestè patet consequentia: quia si est substantia, non potest esse nisi substantia sic perfecta quod non expectet esse à contrahente: & consequenter oportet quòd subsistat in seipso. Accipiendo igitur consequentiam, tam secundum id quòd explicitè quàm id quod implicitè continetur. Quoniã prædicatum consequentis non est simplex, sed duo continet, s. subsistere in seipso. Prædicatum quoque antecedentis compositum oportere esse. Et sic categorica eius erit quasi de copulato subiecto & prædicato: & erit ista, Substantia ex tanta perfectione est ratio subsistendi in seipso. ¶ Ad quartum dubium dicitur, quòd subsistere accipitur dupliciter, vno modo vt significat tantum affirmationem essendi in rerum natura, & negationem subsistentationis in alio quocunque. Alio modo subsistere importat quendã naturalem entis modum cui naturaliter annexæ sunt talis negatio & talis affirmatio. In proposito non est sermo de subsistere primo modo, sed secundo. Quoniam de subsistentia naturali ipsius intelligere loquimur: quæ substantialitas est, & perfectionem simpliciter ponit: & non nisi ex perfectione summa ipsius intelligere sibi conuenit. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur. Quod si intelligere naturaliter subsisteret, esset tantę perfectionis quãta potest habere actus ĩ intelligendi, quoniam nulla limitatione propriæ latitudinis modificatur, quemadmodum humanitas subsistens apud Platonem totam hominis perfectionem sibi vendicaret. Et consequenter cùm intelligere sit perfectio simpliciter, ac per hoc nata sit esse infinitæ perfectionis simpliciter, oportet quod intelligere subsistens esset infinitum. Ac per hoc identificaret sibi omnem aliam perfectionem simpliciter. Et sic esset Deus ipse. Vnde falsum est, quod si intelligere subsisteret, quod esset sic purum intelligere quod nõ esset velle, imo esset & velle, & volũtas, & deitas, &c. ¶ Ad confirmationẽ verò dicitur, quod æquiuocat de subsistere primo modo, perfectionem non augẽt intrinsecam: vendicare tamen sibi subsistentiam, magnam perfectionẽ ponit: & in perfectionibus simpliciter arguit perfectionem infinitam. Quod etiam ex eo patet, quia cum intelligere ex propria ratione non sit de genere substantię, si tantę perfectionis est, vt hanc perfectionem simpliciter quę est esse, substantiam sibi vendicat: par ratio est, vt ex eadem perfectione sua omnem aliam perfectionem simpliciter sibi identificet, quæ enim est maior ratio de ista quam alia? & sic intelligere esset actus purus, &c. Et hæc distinctio de subsistere cum hac confirmatione vltima est notanda, quoniam ex illa Scotistæ, ex ista verò Auerroistæ retunduntur. ¶ Tertia ratio est ista: Si intelligere angeli esset substantia, non possent esse gradus intelligendo perfectè, & minus perfectè. Probatur cõsequentia, quia tales gradus attenduntur secundum diuersam participariõem ipsius intelligere. ¶ Circa istam rationẽ primo notandus est sensus con sequentis. Nam consequens illatum potest habere duos sensus. Alter est, quod in eodem angelo nõ possit esse intelligere perfectius & minus perfectè. Et sic consequentia plana est, quia substantia vnius & eiusdem angeli non suscipit magis & minus: sed quo modo consequens sit impossibile non video: cum nulla ratio appareat cogens ad diuersitatem magis & minus intelligẽdi in eodem angelo. Alter igitur & intentus sensus à S. Tho. est, quòd non essent diuersi gradus intelligendi simpliciter. Et confirmatur ista consequentia super præcedente ratione, quoniam si intelligere subsisteret, & non esset nisi vnum: ac per hoc excluderet distinctionem in multos gradus. ¶ Secundo circa hanc rationem dubitatur, quia non videtur consequentia valere formaliter. Quoniam non valet, Substantialitas est substantia, seu subsistit, ergo non distinguitur in diuersos gradus substantialitatis. Et tamen substãtialitas est perfectio simpliciter sicut & intelligere. Quod autem non valeat de substantialitate consequentia hæc de se patet: quia substantialitas in omnibus angelis & completis substantiis, cũm tanta graduum diuersitate secundum magis & minus perfectum inuenitur. ¶ Ad hoc breuiter dicit, quod consequentia est optima formaliter: & quòd si substãtialitas in sua abstractione subsisteret, non esset nisi vna, nec compateretur graduum diuersitatem. Sed argumentum fallitur, quoniam de substãtialitatis subsistere æquiuocat: dupliciter enim contingit. Vno modo, quod ex sua perfectione q̃ dicit præcedendo ab omni mixtione imperfectionis, sic abstracta subsistat: & modo vt dictum est, nõ est nisi vna. Alio modo vt admixtum habet aliquid imperfectionis ex eius ꝑfectionẽ differentiis diuisiuis, quales sunt oẽs differentiæ in genere substantiæ, & sic procedit obiectio. Et ideo non est cõtra propositũ. Habetur sola ista perfectio simpliciter, s. substantialitas, vtrunque modũ subsistendi possibilem: quia omnes differentiæ & modi ꝑfectionis illius constituũt substantiam aliquam in aliquo esse substantiali, & consequenter subsistente.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor facit. Primo proponit conclusionẽ respõsuã, s. quod neque actio angeli, neque actio alicuius creaturæ est eius esse. Secundò distinguit duplex genus actionis, s. immanentis & trãseuntis. Tertiò probat conclusionẽ propositam, quo ad actionẽ transeuntẽ. Quartò, quo ad actionẽ immanentẽ. Et mediũ quidẽ assumptum ad probandum de actione transeunte est: quia est effluxus ab agente in actum esse autem significat, id est, est res significata intra ipsum agens: vt etiam significatio ostendit: ly enim significat, ex parte rei se tenet, & non tantũ ex parte modi significãdi. De actione aũt immanente mediũ est, quia actio immanens est infinita simpliciter vel ſm quid, id est in aliquo genere: esse autem cuiusque rei, est finitum & determinatum ad certum genus, & ad certam speciem rei scilicet cuius est: ergo non sunt idem. Maior declaratur distinguendo duplex genus actionis immanentis: alterum pertinens ad partem intellectiuam, alterum ad partẽ sensitiuã. Primum enim est infinitum simpliciter quia obiectum eiꝰ ad omnia se extendit. Secundum verò est in finitum secundum quid, quia obiectum eius ad quasdam tantum species se extendit. & omnia clara sunt in litera. ¶ Circa hanc rationem aduerte, quod operatio immanens dupliciter sumi potest, scilicet in communi, puta intelligere, videre, &c. Et in speciali, seu contractè ad tale vel tale subiectum, puta intelligere humanum, videre bouinum, &c. In proposito non est sermo de istis in communi, quia sic non esset differentia inter eas & esse in communi: sed est de eis sermo vt contractæ sunt ad subiecta. Ita quod intendit quod quia esse humanum est certæ speciei, intelligere verò humanum non, sed est infinitum, ideo non sunt idem. Aduerte secundò, quod determinari seu esse in aliqua specie contingit dupliciter, vno modo per accidens, seu intrinsecè. Alio modo per se, & intrinsecè. In proposito non est sermo de specificatione extrinseca, seu per accidens: quia hæc ratio nihil valeret, vt patet discurrenti facillimè: Sed de specificatione intrinseca & essentiali, ita quod intendit, quod quia esse humanum est essentialiter determinatum ad speciem hominis, intelligere verò humanum non est essentialiter in specie hominis: sed essentialiter potest specificari ab omnibus speciebus entis seu veritas per hoc est insinitum & indeterminatum simpliciter, ideo non sunt idem, & simile est in aliis. Et ex hoc patet quàm conformiter San. Thom. diximus in præcedenti articulo, non admittendo intelligere esse speciem ab omnia. Si enim esset perfectio indiuisibilis formaliter tam esset determinatum ad speciem essentialiter: super cuius opposito fundatur hæc ratio.

¶ Circa fundamentum huius rationis dubium est, quia duplex credi põt scilicet vel

cet vel hoc. Quoruncunq; sunt diuersæ essentiales differentiæ specificæ illa diuersæ sunt res: Vel hoc, Ea quorum alterum est certæ speciei, alterum verò ad plures species essentialiter determinari potest: sunt diuersæ res. Et si quidē prima propositio fundamentum huius rationis est, concedere oportet omnem distinctionem formalem & specificam esse realem: quod nec à Thomistis tenentibus relationem esse idē fundamēto accep tatur. Nec videtur consonum doctrinæ S. Tho. quoniam sicut bonū distinguitur formaliter ab ente, ita species boni & differentiæ per se boni & speciebus & differentiis entis distinguuntur formaliter: & tamen sunt idem realiter. Si verò propositio hęc falsa dicatur & super secunda propositione fundetur processus iste, redit rursus ambiguitas similis, & fortè maior. Tum quia secunda propositio non differt à prima nisi penes vnum. Quoniam in prima alietas tantum speciei cum differentiarum enuntiatur causa distinctionis realis. In secunda verò alietas & pluralitas, quia scilicet ex vna parte est vna differētia constituens, ex alia verò parte sunt plures differentiæ specificæ, sic enim se habent esse humanum & intelligere: difficile autem valde videtur vnde exeat pluralitas differentiarum alia rum, quod faciat distinctionem realem à re vnius alius differentiæ, si vnitas alius differentiæ ad hoc nō sufficit. Quoniam pluralitas ista nihil aliud operatur, nisi qui id cui conuenit, se habeat vt natura generica quemadmodum vnitas differentiæ facit quōd res cui conuenit se habet vt natura specifica. Nec apparet ratio aliqua quare res vnius speciei non possit esse idem cum re naturæ genericæ alterius ordinis, si potest esse idem cum re naturę specificę alterius ordinis. Tum quia nec propositio pōt acceptari à prædictis Thomistis, quoniam albedo est vnius certæ speciei, relatio autem quę ponitur identificata illi ad multas indifferēs est species, qm̄ diuiditur in relationem similitudinis & dissimilitudinis, &c. Et confirmatur, quia cuicunque non repugnat pluralitas differentiarum specificarū, illi nec repugnat magis res quam quatuor aut decem differentiæ. Et propterea si vna res esse potest, & tamen esse in duabus speciebus, nō minus vna res esse poterit, & esse in omnib⁹ speciebus vnius generis. ¶ Ad hoc dubium dicitur, quod processus S. Tho. directē & proximē super secunda propositione fundatur, absque primæ tamen negationeita quod proximum fundamentū est est hæc propositio: Determinatum essentialiter secundum esse specificū non est res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. Quæ propositio videtur per se nota, alioquin vnamquę res esset essentia completa formaliter vltimo complemento formali: & non esset completa vltimo complemento formali, quod implicat contradictoria simul, & licet non referat an res ponatur determinabilis per vnum esse specificū, aut per plura quemadmodū natura generica per plura specificatur: sequuntur tamē plura impossibilia tam ex secundo quàm ex primo. Quoniam si ponit quod res specifica vnius ordinis est identicè res specifica alterius ordinis, non sequit nisi hoc, q̄ termina tum essentialiter vltima determinatione formali, est determinabile essentialiter alia determinatione formali: & sic esset determinatum vltimatè, & non determinatū vltimatè. Si verò ponit: q̄ res specifica vnius ordinis est idēticè res generica alterius ordinis præter prædictū incōueniens, sequunt duo alia, s. q̄ determinatum formaliter vltima determinatione esset natura formabilis essentialiter multis differētiis. Et q̄ esset duæ naturæ oppositæ, quia esset idē cum duabus differentiis extremis diuidentibus rem illam genericā. Sicut si superficies esset natura coloris, sequeretur q̄ vna & eadem superficies esset albedo & nigredo. Quia omnis superficies esset identicè color, ac per hæc superficies esset non solùm talis color puta albedo: sed esset identicè omnis color, quod implicat contradictionem. Sicut si quis poneret colorem significare vnum numero & tamē esset genus. Ex hoc patere pōt, q̄ quātis ambę propositiones veræ forte sint, ad propositum tñ nō spectant de necessitate. Nisi illæ quæ de identitate & distinctione inter rem specificā & rē genericam alterius ordinis loquunt, quæ habent maiorē euidentiā. ¶ Vnde ad obiectiones in oppositum nihil aliud puto esse dicendū, nisi quod sermo præsens limitandus est duabus vel tribus conditionibus. Prima est, q̄ hic loquitur de differentiis realibus, id est addentibus aliquam rationem realē. Et per hoc excluduntur obiectiones de bono & sibi similes: quoniam nō addūt rem realem, sed relationem rationis tantū. Secunda est, q̄ loquimur de identitate per se, qm̄ per accidens excluditur ab arte. Et per hoc excludunturima ginationes eorum qui loquuntur in aere, fingentes aliqua esse eadē realiter, & eādem rem esse essentialiter determinatā vltima differentia: & determinabilem alia vltima differentia alterius ordinis, hoc enim per se loquendo nō

gere, cuius obiectū est verum d, & velle, cuius obiectum est bonum. Quorum vtrūq; conuertitur cum ente. Et ita intelligere & velle quantum est de se, habēt se ad omnia, & vtrunque recipit species ab obiecto. Secundum quid autem infinitum est sentire, quod se habet ad omnia sensibilia, sicut visus ad omnia visibilia. Esse autem cuiuslibet creaturæ est determinatum ad vnum secundum genus & speciem. Esse autem soli⁹ Dei, est simpliciter infinitum, in se omnia comprehendens vt dicit Dion. 4. c. de Diuinom. Vnde solum esse diuinum est suum intelligere, & suum velle.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd viuere quandoque sumitur pro ipso esse viuentis, quandoque verò pro operatione vitæ, id est per quam demōstratur aliquid esse viuēs c. Et hoc modo philosophus dicit, quòd intelligere est viuere quoddam. Ibi enim distinguit diuersos gradus viuētium secundum diuersa opera vitæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ipsa essentia angeli est ratio totius sui esse, non autē est ratio totius sui intelligere, quia non omnia intelligere potest per suam essentiā c: Et ideo secundum propriam rationem inquantū est talis essentia, comparatur ad ipsum esse angeli. Sed ad eius intelligere cōparatur secundum rationem vniuersalioris obiecti s. veri vel entis. Et sic patet quod licet sit eadem forma, non tamen secundum eādem rationem est principium essendi & intelligendi. Et propter hoc non sequitur, quòd in angelo sit idem esse & intelligere.

ARTICVLVS III.

¶ An potētia intellectiua angeli sit eiⁿ essētia.

est intelligibile. Per accidens autem dato, quòd non implicaret contradictionem, nulla tamen ratione tale per accidens poni videtur, quoniā natura quā tum possibile est, horret per accidens, & ad per se semper intendit. Tertia cōditio est ab illis apponenda, qui relationem tenent idem cum fundamento, s. quòd sermo præsens est de absolutis. Sed aduertant qui hanc apponunt tertiam conditionem, quomodo prędicta inconuenientia, & maximē tertium possunt euadere cum prædicta non gratia materię absolutæ vel respectiuæ, sed ex rationibus vltimæ differentiæ generis & speciei, quę communia sunt absolutis, & respectiuis deducta sint.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ quartæ Articulum tertium.

IN titulo notādum est quod cùm potentia sit principium actiuum vel passiuum operationis, duo in se claudit, scilicet relationem principij, & rem absolutam, quæ est proxima ratio agendi vel patiendi. Hic non est quæstio de soluta. Ita quòd sensus tituli est, vtrum potentia non pro respectu sed pro re absoluta, quā significat, sit idem cum substantia angeli.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua negatiuè, & est vniuersalis tam de angelo, quam de quacunque creatura, scilicet nulla virtus operatiua siue angeli siue cuiuscunque creaturæ est eius substantia. Et probatur sic: Nullius creaturæ esse est sua operatio, ergo nullius creaturæ substantia est sua potentia operatiua. Antecedens patet ex præcedenti articulo: consequentia verò deducitur, quia secundum diuersitatem actuum oportet esse diuersitatem potentiarum propriarum, quia vnusquisque actus proprius respondet propriæ potentiæ: sed operatio & esse sunt actus diuersi, quorum propriæ potentię sunt substantia & vis operatiua, ergo substantia & potentia operatiua sunt diuersæ. ¶ Circa rationem prædictā, ex multis capitibus occurrit dubium. Et primo in illa propositione: diuersitas actuum exigit diuersitatem potentiarum. Aut enim est sermo de diuersitate absolutè, aut tali. Si absolutè, nihil concludit. Quia distinctio in principiatis non infert distinctionem in principiis, nisi fortè distinctionem formalem potentiarum, quæ non sufficit proposito. Si de tali aut de formali, & etiam non infert propositum. Aut de reali, & sic est falsa manifestè, quia cum diuersitate realium actuum stat vnitas potentiæ, vt patet in potentia visua, & aliis, imo cum contrarietate reali actuum, vt patet 2. Cœli. Commentar. 18. Rursus, aut est sermo de omni actu, aut de tali: si de omni, manifestè sequitur processus in infinitum, qm̄ ipsa potentia operatiua actus quidam est apud te: cùm accidens ponatur & subiectiuè in anima. Et sic si vnusquisque actus exigit propriam potentiā præerit alia potentia prior: & cùm illa quoque esset actus quidam, præexigeret aliam priorem, & sic in infinitum. Si verò de actu tali, non facile erit assignare qualis sit. Si enim dicitur, quod est sermo de actibus vltimaris, deprehenditur quod hic est fuga quædam, ex eo, quia si actus vltimatus inquantū actus vltimatus est, haberet hanc proprietatem, s. exigendi potentiam propriam. Sed hoc est falsum: qm̄ vt patet in 12. Metaphysi. & secūdo de Anima, & tertio Physic. quilibet actus qui per se est, fit in propria potentia. Constat autem quod non omnis actus qui est per se terminus actionis, alius est actⁿ vltimatus, quoniam omnis forma accidentalis absoluta ad aliquam operationem ordinatur. Si verò dicitur, quod est sermo de actu tali, id est, de actu per se expectato ab eo cuius est actus, deprehenditur falsum hoc esse, ex dicto Sancti Thom. hic subsumentis sub istis propositionibus, quod esse est tālis actu respectu essentiæ. Constat enim quod essentia non expectat esse. Nec aliquid mediat fieri ad coniungendum talem actum tali potentiæ: sed eadē generatione generantur & corrumpuntur. Est & tertia ratio dubitandi, ex propositionibus subsumptis, scilicet essentia est propria potentia respectu esse, & potentia operatiua respectu operari. Si enim hæ propositiones veræ sunt cum antedictis, manifestè sequitur, quod quemadmodum operari & esse distinguuntur semper formaliter & realiter: ita etiam semper omnis essentia distingueretur realiter ab omni operatiua potentia quod implicat contradictionem. Tum quia nulla essentia alicuius formæ accidentalis esset potentia operatiua. Et sic calor non esset potentia calefactiua. Tum quia nulla potentia operatiua haberet esse: quia non esset essentia. ¶ Circa conclusionem ipsam multæ sunt dubitationes & obiectiones, cùm ponit quòd nulla substantia creata est immediatum principium alicuius operationis. Quoniam aut vniuersaliter intelligit de principio tam actiuo quam passiuo aut de actiuo tantū. Si de vtroque, sequitur quod substantia nullius transmutationis subiectum proximum esse potest, hoc autem est inconueniens. Tū q̄ oppositum apparet in materia prima. Tū quia hoc saluari non potest nisi

ponendo

ponēdo in omni substantia quædā accidentia potentialia cōgenita ipsi substātiæ: quibus mediātibus esset trāsmutabilis diuersis trāsmutationibus: hoc autē voluntariū & irrationabile. Quia pluralitas non est ponēda sine necessitate. Natura enim facit ex paucioribus quantū pōt, vt patet primo Physicorū. Si aūt est sermo de principio actiuo tantū, sequitur quod supponatur hic, oēs potētias partis sensitiuæ & intellectiuæ esse actiuas, eo quòd sunt potentiæ operatiuæ. Et tamen in secundo de Anima manifestè dicitur, sēsus esse potentias passiuas, & similiter intellectum possibilē in tertio eiusdem. Deinde contra hoc sunt obiectiones Sco. in 2. dist. & in 4. dist. 12. Et primò arguit sic: Ordinatū ad finē quāto imaginatius ordinatur ad illū, tāto nobilius ordinatur. Substātia creata nobilissimo modo ordinatur ad finē per operationem attingendū: ergo immediātè operabitur. Et cōfirmatur: quia operari immediatè cōuenit formæ ignobiliori, s. accidentali, & formæ nobiliori, s. deitati: ergo conuenit ei formę mediæ, s. substantiali creatæ. Et cōfirmatur secundo, quia alioquin substātia intellectualis esset beata per accidens q̄ est incōueniens. probat' consequētia: quia esset subiectum beatitudinis per receptiuum mediū, in quo reciperetur beatitudo si esset separatum à substantia. ¶ Secundò sic: Substātia oportet produci à substantia, etiā tanq̄ à principio quo agens agit, ergo substantia est principium actiuum vt quo: q̄ā nihil aliud est q̄ potentia actiua. Et cōfirmatur hoc, quia apud te forma in qua genitum assimilatur generanti, est ratio & principium generandi, ergo potentia generatiua in quacunq; substātia, est substantia. Et si dicat concedo, q̄ substātia est principiū actiuū quo operationis & generationis non proximū, sed primū vt dicit in distinctione naturæ, & non potēia operatiua nominat principium proximū: Contra hoc multipliciter obiicitur. Tum quia negari nō pōt quin substātia sit immediatum principii talis potentiæ operatiuæ, quā ponis esse accidēs, Tum quia negari etiam non pōt quin substātia sit immediatum principium substantialis productionis. Quoniam autē substantialis productio elicit immediatè à forma substātiali, vel à forma accidētali. Si à substātiali, habet intentū: si ab accidentali aut virtute propria, & hoc nō: vt d̄ se patet. Aut virtute substātiæ, q̄a est eius instrumentū: & hoc esse etiā falsum declarat quadrupliciter. Primò, q̄a instrumentū apud te non mouet nisi motum à principali agente: ergo ali qua est operatio substātię, quę mouet accidens ad agendū, quod est principale intentū. Secundò, q̄a causa principalis & instrumentalis sunt ordinatæ essentialiter sicut superior & inferior. Cōstat aūt, q̄d causa superior prius natura attingit effectū q̄ inferior. Et si est naturalis, quicquid vel quantū pōt, pri⁹ naturaliter agit q̄ inferior. In illo ergo priori producta est substātia immediatè à substantia. Et cōsequenter in secūdo signo naturæ, in quo terminatur actio causæ secundaria, nō producitur substantia nisi idem producat. Tertiò quia quo instrumentū non se extendit, illuc oportet principalis agētis actionem pertingere. Sed actio accidentis nō attingit nudæ materiæ primæ esse tiāergo generationē substantialē quæ in ea fit à substantia immediatè, elici oportet. Quartò quia quū dicitur accidens causare substantiā in virtute substantiæ, ly in virtute, aut addit aliquid absolutū, aut respectiuū, Si absolutū, cū illud sit accidēs, eadem quæstio erit. Si respectiuū, manifestè patet, q̄d ex respectu superaddito accidēs non pōt facere substantiā, qm̄ relatio nō largitur virtutē actiuā: & etiā illa relatio esset accidens. Tum quia nō pōt negari quin substātia in suo ordine sit immediatū principiū alicuius propriæ operationis, vt patet ex ratione causæ superioris principalis, vt diximus. Et confirmatur, quia quāuis Deus apud Philosophos non causet nisi mediātibus causis secundis, tñ ipse est immediata causa propriæ operationis in suoordine ergo similiter se habebunt substantia creata, & formæ accidentalis, dato q̄d: nō causet, nisi mediante accidēte. Tertio arguitur dupliciter ad impossibile: q̄a sequeret, q̄ posset fieri per diuinam potentiam substantia intellectualis sine intellectu & ecōuerso: quia omne absolutū prius pōt fieri sine alio absoluto distincto realiter à se. Et si dicat, quod hoc nō pōt fieri propter necessariam connexionem inter ea, ex hoc magis habetur intentum propter duo. Primò, qm̄ ista connexio attenditur non ex cōnexionem potentiæ ad actum. Quia omnis potentia est potentia contradictionis, vt dicitur 9. Meta. tex. 17. sed secundum connexionem causæ actiuæ naturaliter ad suum effectum. Vnde & apud te potentiæ fluunt ab essentia, ergo substātia est immediatè actiua: q̄d est principale intentum. Secundò: quia cum Deus possit supplere vicem omnis causæ extrinsecæ, quantumcunque talis connexio videatur necessaria, poterit tamen Deus facere vnum sine alio. Quartò, arguitur ex confessis & experientia. Fatemur in primis quòd angelus intelligit substantiam propriā per seipsam: igitur essentia angeli est proximum principium intellectionis: Expetimur quoq; quòd aqua calefacta frigefit à seipsa: ergo propria substantia est principium proximum frigefactionis. ¶ Ad euidentiam præsentis materiæ, notandæ sunt aliquæ distinctiones. Prima est de actu. Quidam est adæquatus potentiæ: vt intelligere tur respectu intellectus, & videre respectu visus. Quidam verò inadæquatus, vt tale intelligere, puta intelligere bouem, & tale videre, puta album. In proposito est sermo de actibus adequatis tantū: qm̄ de talibus tantum verificatur, quòd potentię distinguuntur per actus: Secunda est de graduatione rerum, Quædam enim res sunt, quæ primaria intētione intenduntur à natura vt actus. Quædam verò vt potentiæ: quamuis cōtingat res intentas vt actus habere aliquid potentiæ admixtum. Et similiter res intentas vt potentias, habere aliquid actualitatis admixtum. Et illæ quidem sunt per se primo & essentialiter actus: & per hoc simpliciter locantur in coordinatione actuum. Istæ verò sunt p̄ se primo & essentialiter potētiæ. Et consequēter simpliciter locant' in ordine potentiarū: ita q̄d imaginandū est, quod quemadmodū in genere substātiæ est inuenire quadā res à natura intentas per se primò, vt principia aliorum sint, ita in quolibet genere sunt quedā res p̄ se primo intētæ à natura, vt principia proxima aliorum. Et si ita est, ex hoc habetur tertia distinctio actus & potētiæ, quia vtercq; est duplex. Actuum enim quidam est per se primo actus, & secundario potentia. Quidā verò ecōuerso. Et similiter potentiarum quædam est p̄ se primo potētia, & secundario actus. Quedam verò econtra. Quamuis in his sit latitudo quedā quoniam potentię passiuę sunt actus tantum modaliter pro quāto subiectis inhærēt: aliquæ earū habēt enim ex hoc quendā actus modū. Potentiæ verò

actiuæ actⁿ quidē sunt, sed tales, quòd sunt essentialiter intētiæ & ad hoc producti in natura, vt principia operationū sint. Et propter hoc in genere principiorū essentialiter locātur. In proposito ergo sermo est de actu per se primo intēto in ratione actus, & de potētia per se primo intēta in ratione potētiæ. Quod aūt dētur in natura tales res, specialē quæstionē exigeret. in promptu tamē apparet rationabiliter eas poni posse. Quā doquidem habitus omnes prædicti, vt docuit Arist. in Ethic. res tales sint, quoniam ad nihil aliud sunt nisi ad operari. Similiter formalia significata potēciarum animæ ad nihil aliud sunt nisi ad operari. His præsuppositis ad obiectiones contra rationem S. Tho. facilius respōdetur quod

præsens sermo est de diuersitate reali: non quacunque, sed formali: non quo rumcunq; actiuum, sed adæquatorum, & per se primo intentorum in ratiōe actus. talis enim diuersitas totalis potentiarū diuersitatem exigit: nā à posteriori, sed à priori inferens eam: qm̄: actus adæquatus est finis potentiæ: & ex secundo Phy. expresse patet, q̄ ex fine assignare rationem & cōditionē eius, q̄d est ad finem, est reddere causam à priori. imo potissimā causam in rebus naturalibus: quia naturalia sunt propter finē. Et propterea argumentū illud dist. in principiatis non arguit distinctionē in principiis, sophisma est accidētis. Quoniā actus potentiarū non in eo q̄ effectus, sed in eo quod fines potētias distinguunt. Ad id verò quod obiicitur cōtra propositiones subsumptas dicit quod (vt patet ex verbis S. Tho. in responsione ad vltimū argumentū) esse hoc non fumiē vniuersaliter, prout est cōmune quid ad actū primū substantialē & accidentalē, sed pro esse substātiali tantum. Et ratio est: q̄a hic sumitur vt rotaliter distinguitur cōtra esse q̄d datur q̄ operari. Tale aūt nō est esse accidentale: q̄a operari est quoddā accidentale esse habere. Et ideo non est mirū, si forma accidentalis proximū principiū essendi & operandi est: q̄a & esse eius & operari eiusdē, est quoddā esse accidentale. Non sic autē se habent operari & esse substantiale, vt de se patet: quia illud est substātia, & habet accidens. ¶ Ad obiectiones contra conclusionē ordinatē dicēdo respondeē, q̄ sermo præsens propriè loquendo est tantū de potētia operatiua, siue actiuē. siue passiuē operari dicat: imo sibi vera operatio sit. Et per hoc excludūtur omnes potentiæ puræ receptiuę, id est, quæ non media aliqua operatione aliquid habent ad actum, qualis est potentia subiecti respectu propriæ passionis. & vniuersaliter respectu eorum quę per se congenita sunt rei. Vnde non videtur inconueniens ponere potentialitates tales congenitas substantiis rerum. Nec multiplicantur entia sine necessitate. Quoniā vt patet 12. Met. in tex. 26. & 28. in quolibet genere est dare propriā potentiam, & propriū actum, quæ sunt vt principia illius generis. Ex hoc enim sequi manifestè, q̄ oportet alterum duorum dicere. Aut quod substātia sit reductiuè in aliis generibus, vt potentia reducit' ad genus actus. Aut q̄ dentur istæ potentiæ cōgenitæ. Et cùm primum sit inconueniens, vt etiam ipse Sco. fateur: oportet dicere fm. Neq; pōt ad illum tex. Arist. responderi: quod loquitur de potētia obiectiua: quoniam expresse loquitur de potētia & actu, vt principia sunt eiⁿ quod est in genere. Constat autem quod potentia obiectiua principium nō est rei, imo est res ipsa, vt possibilis est esse. Ad id verò quod de potentia materiæ obiicitur, patet responsio à S. T. intendente q̄ potentia materiæ est ad esse substātiale nulla mediante operatione, quę sit verè operatio, ac p̄ hoc accidens inter ipsam materiā & formā substantialem: qm̄ in instāti generationis, nulla res est in materia, nisi forma substantialis cum consequentibus ad ipsam. ¶ Ad primam aūt rationem Sco. dicit q̄ esset principium operationis cōtingit tripliciter, s. vel proximum tantum, vel principale tantū, vel proximum & principale simul, & quod elicere operationem vel principium proximum tantum, est imperfectionis, q̄a oportet esse de genere accidentis. Elicere verò operationem vt proximum & principale simul, est summæ perfectionis, quia ponit in re perfectionem substantię & accidentis. Elicere verò vt principale tantū. medium est & propterea rationabiliter conuenit substātiæ creatæ, quæ media est inter Deum & accidentia. Vnde ad primum dicit, quòd substātia debet ordinari ad finem nobilissimum, modo possibili tñ. Immediatio autem per exclusionē potentiæ mediæ. est modus impossibilis substantiæ creatæ. Et per hoc patet ad primā confirmationem, quia s. rationē miæ perfectionis quam haberet repugnat substantię creatę, esse proximum principium operationis, qm̄ esset proximum & principale simul. ¶ Ad alterā verò confirmationem (si nō velimus abuti vocabulis) negatur consequētia: qm̄ operari mediante virtute propria, vt quo, non est operari pōt accidens. Et ad probationē negatur, q̄ beatitudo cōparetur ad potentiā substātię intellectualis; & ad ipsam substantiā intellectualē. vt color ad superficiem & substantiā corpoream. Ita q̄ quemadmodū color confirmaret superficiē si esset separata à corpore, ita beatitudo potentiam si esset separata à substantia. Dico enim q̄ ista condiriōalis est falsa: qm̄ beatitudo est essentialiter operationis vitalis, q̄ non est intelligibile esse nisi viuentis. Tum etiam, q̄a beatitudo nō pōt esse nisi in beato. Non pōt autem fingi quod potentia separata esset beata: quemadmodum superficies esset colorata. Vnde non solum antecedēs & cōsequens illius cōditionalis sunt impossibilia, sed etiam cōditionalis ipsa. ¶ Ad secundam rationem Scoti concediturr, substantiam oportere fieri à substantia, tanq̄ à causa principali, non autem proxima. Et ad primam instantiā de causatione accidentis à substantia dicitur, quòd nullum accidens causatur à substantia immediatè per operationem mediam. Cum hoc tamen stat: quòd multa accidentia consequuntur substantiam & in genere causę effectiuæ, & materialis per modum naturalis sequelæ. Et hoc modo substantia est causa suarum passionum & potentiarum. ¶ Ad instantiā verò de propria causalitate causæ principalis & superioris dupliciter dici potest. Primò negando, quod substantia & sua potentia operatiua sunt propriè loquēdo, causa principalis & instrumentalis, superior. & inferior. Et propterea obiectiones non habent locum. Et potest esse ratio negationis, quod substantia & potentia operatiua concurrunt, non vt duæ causæ, sed vt causa, & quasi conditio causæ. Secundò potest dici admittendo quod se habeant non vt causa superior & inferior, sed quodammodo vt principalis & instrumentalis. Et quòd instrumentū est duplex coniunctum & separatum. Et rursus inter instrumēta coniuncta datur latitudo: quoniam calor & potentia augmentiua, coniūcta instrumenta animæ dici possunt, potentia tamē magis cōiunctum instrumentum

ad actum, quidē sunt, sed tales, quòd sunt essentialiter intētiæ & ad hoc producti in natura, vt principia operationū sint. Et propter hoc in genere principiorū essentialiter locātur. In proposito ergo sermo est de actu per se primo intēto in ratione actus, & de potētia per se primo intēta in ratione potētiæ. Quod aūt dētur in natura tales res, specialē quæstionē exigeret. in promptu tamē apparet rationabiliter eas poni posse. Quā doquidem habitus omnes prædicti, vt docuit Aris. in Ethic. res tales sint, quoniam ad nihil aliud sunt nisi ad operari. Similiter formalia significata potēciarum animæ ad nihil aliud sunt nisi ad operari. His præsuppositis ad obiectiones contra rationem S. Tho. facilius respōdetur quod

præsens sermo est de diuersitate reali: non quacunque, sed formali: non quo rumcunq; actiuum, sed adæquatorum, & per se primo intentorum in ratiōe actus. talis enim diuersitas totalis potentiarū diuersitatem exigit: nā à posteriori, sed à priori inferens eam: qm̄: actus adæquatus est finis potentiæ: & ex secundo Phy. expresse patet, q̄ ex fine assignare rationem & cōditionē eius, q̄d est ad finem, est reddere causam à priori. imo potissimā causam in rebus naturalibus: quia naturalia sunt propter finē. Et propterea argumentū illud dist. in principiatis non arguit distinctionē in principiis, sophisma est accidētis. Quoniā actus potentiarū non in eo q̄ effectus, sed in eo quod fines potētias distinguunt. Ad id verò quod obiicitur cōtra propositiones subsumptas dicit quod (vt patet ex verbis S. Tho. in responsione ad vltimū argumentū) esse hoc non fumiē vniuersaliter, prout est cōmune quid ad actū primū substantialē & accidentalē, sed pro esse substātiali tantum. Et ratio est: q̄a hic sumitur vt rotaliter distinguitur cōtra esse q̄d datur q̄ operari. Tale aūt nō est esse accidentale: q̄a operari est quoddā accidentale esse habere. Et ideo non est mirū, si forma accidentalis proximū principiū essendi & operandi est: q̄a & esse eius & operari eiusdē, est quoddā esse accidentale. Non sic autē se habent operari & esse substantiale, vt de se patet: quia illud est substātia, & habet accidens. ¶ Ad obiectiones contra conclusionē ordinatē dicēdo respondeē, q̄ sermo præsens propriè loquendo est tantū de potētia operatiua, siue actiuē. siue passiuē operari dicat: imo sibi vera operatio sit. Et per hoc excludūtur omnes potentiæ puræ receptiuę, id est, quæ non media aliqua operatione aliquid habent ad actum, qualis est potentia subiecti respectu propriæ passionis. & vniuersaliter respectu eorum quę per se congenita sunt rei. Vnde non videtur inconueniens ponere potentialitates tales congenitas substantiis rerum. Nec multiplicantur entia sine necessitate. Quoniā vt patet 12. Met. in tex. 26. & 28. in quolibet genere est dare propriā potentiam, & propriū actum, quæ sunt vt principia illius generis. Ex hoc enim sequi manifestè, q̄ oportet alterum duorum dicere. Aut quod substātia sit reductiuè in aliis generibus, vt potentia reducit' ad genus actus. Aut q̄ dentur istæ potentiæ cōgenitæ. Et cùm primum sit inconueniens, vt etiam ipse Sco. fateur: oportet dicere fm. Neq; pōt ad illum tex. Arist. responderi: quod loquitur de potētia obiectiua: quoniam expresse loquitur de potētia & actu, vt principia sunt eiⁿ quod est in genere. Constat autem quod potentia obiectiua principium nō est rei, imo est res ipsa, vt possibilis est esse. Ad id verò quod de potentia materiæ obiicitur, patet responsio à S. T. intendente q̄ potentia materiæ est ad esse substātiale nulla mediante operatione, quę sit verè operatio, ac p̄ hoc accidens inter ipsam materiā & formā substantialem: qm̄ in instāti generationis, nulla res est in materia, nisi forma substantialis cum consequentibus ad ipsam. ¶ Ad primam aūt rationem Sco. dicit q̄ esset principium operationis cōtingit tripliciter, s. vel proximum tantum, vel principale tantū, vel proximum & principale simul, & quod elicere operationem vel principium proximum tantum, est imperfectionis, q̄a oportet esse de genere accidentis. Elicere verò operationem vt proximum & principale simul, est summæ perfectionis, quia ponit in re perfectionem substantię & accidentis. Elicere verò vt principale tantū. medium est & propterea rationabiliter conuenit substātiæ creatæ, quæ media est inter Deum & accidentia. Vnde ad primum dicit, quòd substātia debet ordinari ad finem nobilissimum, modo possibili tñ. Immediatio autem per exclusionē potentiæ mediæ. est modus impossibilis substantiæ creatæ. Et per hoc patet ad primā confirmationem, quia s. rationē miæ perfectionis quam haberet repugnat substantię creatę, esse proximum principium operationis, qm̄ esset proximum & principale simul. ¶ Ad alterā verò confirmationem (si nō velimus abuti vocabulis) negatur consequētia: qm̄ operari mediante virtute propria, vt quo, non est operari pōt accidens. Et ad probationē negatur, q̄ beatitudo cōparetur ad potentiā substātię intellectualis; & ad ipsam substantiā intellectualē. vt color ad superficiem & substantiā corpoream. Ita q̄ quemadmodū color confirmaret superficiē si esset separata à corpore, ita beatitudo potentiam si esset separata à substantia. Dico enim q̄ ista condiriōalis est falsa: qm̄ beatitudo est essentialiter operationis vitalis, q̄ non est intelligibile esse nisi viuentis. Tum etiam, q̄a beatitudo nō pōt esse nisi in beato. Non pōt autem fingi quod potentia separata esset beata: quemadmodum superficies esset colorata. Vnde non solum antecedēs & cōsequens illius cōditionalis sunt impossibilia, sed etiam cōditionalis ipsa. ¶ Ad secundam rationem Scoti concediturr, substantiam oportere fieri à substantia, tanq̄ à causa principali, non autem proxima. Et ad primam instantiā de causatione accidentis à substantia dicitur, quòd nullum accidens causatur à substantia immediatè per operationem mediam. Cum hoc tamen stat: quòd multa accidentia consequuntur substantiam & in genere causę effectiuæ, & materialis per modum naturalis sequelæ. Et hoc modo substantia est causa suarum passionum & potentiarum. ¶ Ad instantiā verò de propria causalitate causæ principalis & superioris dupliciter dici potest. Primò negando, quod substantia & sua potentia operatiua sunt propriè loquēdo, causa principalis & instrumentalis, superior. & inferior. Et propterea obiectiones non habent locum. Et potest esse ratio negationis, quod substantia & potentia operatiua concurrunt, non vt duæ causæ, sed vt causa, & quasi conditio causæ. Secundò potest dici admittendo quod se habeant non vt causa superior & inferior, sed quodammodo vt principalis & instrumentalis. Et quòd instrumentū est duplex coniunctum & separatum. Et rursus inter instrumēta coniuncta datur latitudo: quoniam calor & potentia augmentiua, coniūcta instrumenta animæ dici possunt, potentia tamē magis cōiunctum instrumentum

mentum est. Nec opus est omne conjunctum instrumentũ moueri à principali, sed operari principaliter concurrente ad illud operari principali, agẽte quoniam sic latẽ accipiendo instrumentum, hanc sufficit habere instrumẽti conditionem. Vnde non oportet obiectis aliter respondere supponẽtibus substantiam & potentiam operatiuam se habere vt duas causas.

¶ Ad id tamen quod tangitur de proximo principio elicitiuo generationis substantialis, dicitur quod secundum rẽ generatio substantialis instantanea non est operatio aliqua, sed est terminus generationis trãsmutantis materiam vsque ad hoc. Vnde non oportet quærere aliud illius principium, sed illud idem quod in toto tempore præcedente generabat, in instanti vltimo illius tempore generat terminando actionẽ suam. ¶ Et quum quæritur quomodo alteratio aut quodcunq; accidens virtute substantiæ, substantiam faciat: quid est illa virt? breuiter dico dupliciter dici posse. Primò à quibusdã dicitur, quod est res quædam intentionalis eo modo, quo intentio coloris dicitur esse in aëre: & quòd licet sit accidens secundum esse, est tamen causaliter substantia, non vt principalis causa, sed vt vis quodam modo instrumentalis: quàm constat posse esse imperfectiorem effectu: vt patet de formis semianum, & approbatur 12. Metaphy. text. 40. Secundò dicitur, quòd accidens ipsum ex hoc ipso quod est coniunctum substantiæ tali, est eius organum coniunctum: & est ipsius virtus, nec oportet aliam superaddere virtutem. Et hoc puto verum in his quæ non sunt vera instrumenta: sed ipsum & substantia sunt vna causa. ¶ Ad tertiam rationem dicitur primò quod illa propositio absoluta, Realiter distincta sunt separabilia ab inuicem, est falsa etiam in doctrina sua, quoniam partes essentiales simul sumptæ apud ipsum, distinguuntur realiter à toto: & tamen non possent alterum sine altero fieri. Deinde dicitur quòd cõnexio necessaria inter substantiam & eius potentiam, dato quòd esset ex causalitate actiua, non tamen infert substantiam esse imme diatum principium alicuius operationis, vt patet ex dictis, non infert etiam quòd Deus possit eas separare, quia potest supplere vicem causæ efficientis, quoniam hoc intelligitur de efficiente proprie, scilicet per operationem mediam. Tale autem nõ est substantia respectu suæ passionis, vt ex dictis iam patet. ¶ Ad illud quod obiicitur de essentia angeli, dicitur quod substantia angeli non est elicitiuum principium intellectionis, sed potentia. Et quamuis substantia absque media specie intelligibili ad intellectionem concurrat, non tamen concurrit vt eliciens, sed vt fons intellectõ in actu respectu sui, vt infrà patebit. ¶ Ad vltimũ verò de frigefactione aquæ calidæ dupliciter dicitur. Primò, quòd principium illius frigefactionis est forma mediante frigiditate, quæ in aliquo gradu in ea remanẽs: quoniam non potest totaliter ab ipsa expoliari. Nec obstat quod frigiditas illa sit minor caliditate introducta, q̃uis enim sit minor formaliter, est tamen maior radicaliter, seu virtualiter, propter formã substãtiæ ipsam eius radicẽ, cuius est virtus & proprietas. Cõtingere autẽ pôt totum quodammodo pati à toto propter contrarietatem qualitatum actiuarum in toto existentium in continua pugna. Secũdò dicitur, & melius, q̃ fri gefit per se à generante & à forma propria per modum tantum sequelæ: eo modo quo graue grauitando tangit prohibens ipsum descendere, & deorsũ mouetur. Imaginãdũ est enim, & ita est, q̃ ad formã grauis geniti extra locũ suum, naturaliter sequeretur motus deorsum, nisi aliquid prohiberet: ita ad formam aquę sequitur esse frigidum in tanta perfectione. Et si impediatur à tanta perfectione, sequitur, remoto prohibẽte, frigefactionis motus. Et quemadmodum graue graujtando vincit prohibẽs, quãdoquerita feigidum frigendo vincit calidum prohibẽs. Quando calidum illud ab agente, illud fouente destituitur. Et rursus vt graue sequitur motus deorsum mediante gravitate: ita aqam frigefactio mediante frigiditate illa, à qua non est denudabilis. Quod autem alterò istorum modorum, qui valde propinqui sunt, fiat, ex hoc patet, q̃ nisi sic dicat, oportebit recurrere ad causas extrinsecas, puta ad cõtingẽs: sed hoc nõ potest rationabiliter dici. Tũ quia aqa efficitur frigidior cõtingente. Tum quia si circũscriberetur cõtingens, aut poneretur neutralem: nihil minus aqua calida frigefieret, cujus signũ euidẽs est, q̃ aqua calida posita in cõtingẽte nõ calido tepescit. Vndẽ cõtingẽs, & quæcunq; alia causa extrinseca, non potest poni nisi causa per accidens, vt remouẽs prohibẽs.

377 b

298 2 cõ c 95. tatit. 6.

Tex 17.

Tex. 2. 3. & 78.

Tex. 18.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimequarte Articulum quartum.*

Tentus eget recordatiõe eorũ quæ tradun t in tertio de anima: vbi ponũtur ĩ anima nostra duæ virtutes ad intelligẽdũ cõcurrẽtes, vna actiua, vocata intellectus agẽs: & altera passiua, vocata intellectũ possibilis. Hoc ens est quod vertitur nunc in dubium, de angelis. An s. vis intellectiua angelorum distinguatur in duas potentias, actiuam scilicet & passiuam, an non: hoc enim est quærere vtrum in eis sit in tellectus agens & intellectus possibilis. ¶ In corpore articuli, vnica conclusio ne quæsito respõdet negatiuè, sin angelis non est intellectus agens, neque possibilis, nisi æquiuocè. probatur: Ratio necessitatis vtriusq; intellectus nõ habet locũ in angelis. ergo antecedẽs declaratur, primo quo ad intellectum possibilem, secundò quo ad intellectum agentem. Possibilis enim ponitur propter potẽtiam ad actum duplicem, scilicet ad actum primũ, & ad actum secundum, qui non habet locũ in angelo quo ad naturalia de quibus est sermo. Agens verò ponitur propter defectum intelligibilis: quia s. oportet intelligibile in potentia transferriad ordinem intelligibiliũ in actu, quod etiam non habet locum in angelis: quia proprium intelligibile eorumest quidditas immaterialis de se intelligibilis, vt lumen est de se visibile,

¶ Circa rationem probantem non dari intellectum possibilem in angelis, obiectiones Scoti occurrunt in 2. dist. 3. q. vlt. directè intendentes confutare eam, sic, In angelis est potentia receptiua specierum intelligibilium: ergo in eis est intellectus possibilis. Probatur consequentia: quia nihil refert an potentia receptiua præcedat ductaione actum receptum, an natura tantum in quo tu ponis differre intellectum angelũ à nostro possibili. Et confirmatur: quia si Deꝰ dedisset homini species intelligibiles, nihil minus haberet intellectum possibilem, vt patet in Christo.

191

D. 114.

Q. sequẽ. 2. 2. D. 136. 137. & 146.

281 291

D. 116. & 147

¶ Contra ration em adductam de intellectu agente arguit Scot. ibidẽ: ostendens falsam esse minorem, & oppositum concludere. Quoniam primum, id est, adæquatum obiectum intellectus angelici, quod dicis esse intelligibile in actu, aut est aliqua res singularis aut vniuersalis: nõ singularis, quia nullũ singulare continet virtualiter omnia cognoscibilia ab angelo: ergo est aliqua ratio vniuersalis per prædicationem ad omnia cognoscibilia ab angelo, & cum talia sint non solum immaterialia, sed etiam sensibilia, quæ sunt ĩtelligibilia in potentia: ergo primum obiectum intellectus angelici erit abstractum ab intelligibili in potentia: ergo non est ex se omnino intelligibile in actu. ergo debet poni intellectus agens in eis. ¶ Contra conclusionem instat etiam ibidem sic: Potentia actiua, quę est perfectio in creatura inferiori, non est neganda à creatura superiori. Intellectus agens est huiusmodi, ergo. Præterea, Natura nobilissima debet habere eas virtutes, quibus possit acquirere sibi perfectionem suam, si non habet eam: ergo natura angelica debet habere intellectum agentem & possibilem vt possit sibi acquirere cognitionem vniuersalium quidem si non haberet inditam, & singularium quam nõ haber congenitã. ¶ Ad has obiectiões facile est respõdere, si natura angelorũ cõsideret. Vt n. patet ex superioribꝰ, quæstionibꝰ natura angeli media est inter actum puruin, & potentiam puram in genere intelligibilium. Tantumque obtinet perfectionis vt ex eo quod habet perfectionis ac actualitatis, fiat intellectus non in formis: sed formatus naturalis omnium naturaliter cognoscibilium ab angelo: vt patet ex supradictis, & à Philosophis tam Peripateticis, quam Plantonicis concorditer asseritur. Quamuis ex eo quod habet potentialitatis, comparetur ad intellectum formatum, vt recipiens ad receptum, Quemadmodum in sensibilibus ex actualitate naturæ prouenit, quod ex ea fluant proprietates. Et ex potentialitate sic vt recipiantur in ea. Et quia natura sicut non deficit in necessariis: ita non abundat dando superflua, propterea nulli tali rei ad quam per modum sequelæ naturalis non impedibilis nata est sequi perfectio propria: oportuit naturam solicitari ad dãdum sibi virtutes, quibus acquireret suam perfectionem. Quum enim talis sic sit instituta, quod eam necessario comitetur sua perfectio superfluè adiũctæ essent virtutes quibus naturaliter acquirere posset pfectionẽ qua naturaliter carere non potest. Ex hac etiã radice manifestè prouenit. Et quod intellectus angelicus nullum habet obiectum motiuum cius quo ad actũ primum. Et quod intellectus eius nunquam naturaliter est in statu potentiæ: & consequenter nullo eget actiuo. ¶ Ad obiectiones autem in oppositũ de intellectu possibili dicitur, quod nihil valent: quia non distinguunt inter per se, & per accidens. Potentia enim receptiua duplex est. Quædã per accidens eoqua suo actui. & de tali procedunt obiectiones, quæ imaginantur intellectum angelicum esse sicut intellectum nostrum, cui accidere potest quòd habeat species coæuas. Quædam verò est per se coæuus suæ perfectioni, quia s. est naturaliter in separabilis ab ea, quemadmodum figura respectu cæli & talis non potest vocari possibilis, quoniã nunquam est in statu potentię. Vnde ridiculum esset dicere, quod cælum est possibile respectu suæ figuræ, apud Philosophos, vt patet 9. Meta, tex. 17. & talis potẽtia est in intellectu angeli.

¶ Ad

¶ Ad obiectiões verò de intellectu agente, dicitur quod peccãt: Primo, quia obiectum illud quod ponitur adæquatum per prædicationẽ, non est vniuersale abstractum à sensibilibus, neque totaliter, neque partialiter. Sed ex hoc ipsum factum, quod illius species naturaliter sint indiuæ angelis: & ideo nõ oportet ponere aliquod agens ob illius abstractiones. Peccant secũdo, quia necessitas ponendi intellectum agentem nõ est ex parte obiecti inquantũ est vniuersale per prædicationem, sed in quantum est in rerum natura adquirer perfectionem & motiuum intellectus: ponitur enim vt cooperetur obiecto ad actuandum intellectum possibilem, tratet autem ex dictis tale obiectum, scilicet ĩ ratione motiui nullum esse respectu angelorũ forte substantiam proprium aut alicui' alterius superiores intelligentiæ, quas constat esse actus intelligibiles. Peccãt tertiò, quoniam obiectum per prædicationem adæquatum, cõtinue est omnibus intellectibus, scilicet eys aut verum: ac per hoc nullius intellectus propria venaida fiant. Sed proprium obiectum cuiusque intellectus est ens, & verum modificationem in per se primo obiecto motiuo, vel quasi motiuo illius. Quemadmodum ad intellectum nostrum se habet quicquid erat esse rei sensibilis, & ad quemlibet angelum: se habet substantia propria: & penes talia obiecta distinguuntur inter se intellectus, & propriẽ eorum conditiones accipiunt. Vnde posset dici, & benè quod obiectum primo, & per se adæquatum in ratione motiui naturalis intellectus angelici cuiusliber, est res singularis in essendo, scilicet essentia propria. Et cùm obiicitur quod non cõtinet virtualiter omnia dicendum est quod non est opus obiectum continere virtualiter omnia: sed fat est quod contineat omnia naturaliter cognoscibilia, secundum conditiones naturaliter cognoscibiles à tali intellectu repræsentatiuè: & hoc conuenit essentię angeli, diuersimodè tamen respectu diuersorum, quorum superiora repræsentat quasi vt effectus causam: inferiora verò econuerso, quasi vt causa effectum, & vniuersaliter tam superiorum, quam inferiorum repræsentatiua species virtualiter continet quãtis non cognitum naturaliter & hoc vltimum sufficit. Quoniam fat est quod primum obiectum contineat virtualiter cognitiones omnium. Diuinamque obiecti proprium est, & cognitiones, & naturæ omnium continere.

¶ Ad obiectiones verò contra conclusionem iã patet ex dictis: quoniam falsum est, quod intellectus agens pertineat ad perfectionẽ simpliciter naturæ humanę, sed primę ad perfectionẽ eius inquantũ est natura imperfecta, imo imperfectissima in genere intellectualium, quoniam pertinet ad perfectignem acquisitiuam propriæ perfectionis, quę presupponit eius naturalem absentiam imperfectionem importat manifestè. Vnde illa propositio, Potentia actiua, quæ est perfectionis, &c, non est vera, nisi de perfectione simpliciter: quoniam multa pertinent ad perfectionem inferiorum, quæ essent imperfectiones in superioribus, patet etiam falsum esse, quòd in omni natura ponendæ sunt virtutes quibus posset acquirere suam perfectionem si careret illa, quoniam hoc non haber locum nisi in his, quæ naturaliter carere possint sua perfectione. Alioquin oportet etiam in Deo ponere intentionem agentẽ & possibilem. De cognitione autẽ singularium inferius erit sermo, pro nunc autem negatur intellectum angeli esse in potentia naturali ad quemcunque actum primũ, siue sit obiectum vniuersale, siue sit obiectum singulare.

D. 448.

¶ *Super Quæstionem quinquagesimam quartam Articulum quintum.*

Tritus clarus est.

¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua: In angelis est sola intellectiua cognitio. Probatur quadruplici ter. Primò ratione tali. In angelis de virtutibus animæ sunt solæ illæ, quæ non sunt actus corporis: ergo in eis est tantum intellectus & voluntas, ergo in eis est sola intellectiua cognitio. Antecedens patet: quia angeli non habent corpora naturaliter vnita. Prima verò consequentia declaratur distinguendo duplex genus potentiarum animę scilicet organicarum: & non organicarum: secunda verò relinquitur per se nota. Secundò probatur auctoritate Auerrois duodecimo Metaphy. commẽtario trigesimo sextimo. Tertiò probatur ex congruentia ordinis Vniuersi, quia, scilicet ultima pars est rota sensibilis: & media partim de genere sẽsitiuo, & partim de genere intellectiuo: vnde restat, vt suprema sit intellectiua totaliter.

Quæ ar. ponsiua: Lib. 10 de Trium.

Quarto ex nominibus, quia vocantur mentes, & intellectus, idem significatur.

¶ Circa primam consequentiam dubium occurrit. Quoniam mala videtur ex eo quod in angelis est etiam potentia motiua, quæ non est actus alicuius corporis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod, vt patet tertio de Anima, motiuum secundum locum ex parte animæ coincidit cum appetitiuo: quamuis ex parte corporis aliquid addat. Vnde cum in angelis non sint corpora, vis motiua eorum cum appetitiua coincidit. Et propterea dixerunt Aristoteles & Auerrois loco allegato, quod intelligentiæ mouent amando & desiderando intellectualiter. Et propterea consequentia fuit optima. vis enim motiua, vt non est virtus organica non differt ab intellectu & voluntate. Potest quoque & tutius dici: quod quia exclusio non fit à concomitantibus: non est exclusa potentia motiua ex affirmatione intellectus & voluntatis tantũ. Cæ-

Lib. 10 de Trium.

Tex. 15. Tex. 14.

¶ Respondeo dicendum, quòd necessitas ponendi intellectum possibilem nobis fuit propter hoc, quod nos inuenimur quandoque intelligens in potentia & & non in actu. Vnde oportet esse quandam virtutem quæ sit in potentia ad intelligibilia ante ipsum intelligere, sed reducitur in actum eorum, cùm sit sciẽs & vlterius cum fit considerans. Et hæc virtus vocatur intellectus possibilis. Necessitas autem ponendi intellectum agentẽ fuit, quia naturæ rerum naturalium, quas nos intelligimus, nõ subsistũt extra animã immateriales & intelligibiles in actu, sed sunt solum intelligibiles in potentia extra animam existentes. Et ideo oportuit esse aliquam virtutem, quæ faceret illas naturas intelligibiles actu. Et hæc virtus dicitur intellectus agẽs e in nobis. Vtraque autem necessitas deest in angelis: quia neque sunt quãdoque intelligẽtes in potẽtia à tatũ respectu eorum, quæ naturaliter intelligunt; neque ĩtelligibilia corũ sunt intelligibilia in potẽtia, sed in actu. In telligũt eẽ primo & pricipaliter res immateriales, vt ĩfra patebit. Et ideo nõ pôt dĩ eis esse ĩtellectꝰ agẽs & possibilis, nisi æquocè.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, quòd Philosophꝰ intelligit illa duo esse in omni natura ĩ qua cõtingit esse generari vel fieri, vt ipsa verba demõstrant, In angelo autẽ non generat sciẽtia, sed naturaliter adeste. Vnde nõ oportet ponere in eis agens & possibile.

¶ Ad secundum dicẽdum quòd intellectus agentis est illuminare: non quidem à aliam intelligẽtem, sed intelligibilia in potentia inquantum per abstractionem facit ea intelligibilia actu. Ad intellectum autem possibilem pertinet esse in potẽtia respectu naturalium cognoscibilium, & quandoque fieri actu. Vnde quòd angelus illuminat angelum non pertinet ad rationem intellectꝰ agentis, neque ad rationem intellectus possibilis pertinet quod illuminatur de superaturalibus mysteriis, ad cognoscenda quãdoque est in potentia. Si quis autem velit hæc vocare intellectum agentem & possibilem, æquiuocè dicet, nec de nominibus est curandum.

279 Infra q. 79. ar. 1. 3. m. Et Mal q. 16 articl. 1. m. Cap. 6. Libr 1. de sum bo. cap 11. Non lege & prim.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum in angelis sit sola intellectiua cognitio.

Quintvm sic proceditur. Videtur quod in angelis non sit sola intellectiua cognitio. Dicit enim Aug. octauo de ciuitate Dei, quòd in angelis est vita, quæ intelligit & sentit. Ergo in eis est potentia sensitiua.

¶ 2. Præterea, Isidorus dicit quod angeli multa nouerunt per experientiam, quæ fit ex multis memoriis, vt dicitur 1 primo Metaphysic. Ergo in eis est etiam memoratiua potentia.

¶ 3. Præterea, Dionys. dicit 4. c. de Diu. nom. quòd in dæmonib' est phantasia proterua. Phantasia autem ad vim imaginatiuam pertinet. Ergo in dæmonibus est vis imaginatiua. Et eadem ratione in angelis, quia sunt eiusdem naturæ.

¶ Sed contra est quod Gregor. dicit in homilia de Ascensione, quod homo sentit cum pecoribus, & intelligit cum angelis.

¶ Respondeo dicendum, quòd in anima nostra sunt quædam vires, quarum operationes per organa corporea exercentur, & huiusmodi vires sunt actus quarũdam partiũ corporis, sicut est visus in oculo, & auditus in aure. Quædam verò vires animæ nostræ sunt, quarum operationes p organa corporea nõ exercentur: vt intellectus & volũtas & huiusmodi, nõ sunt actus aliquarum partium corporis. Angeli autẽ non habent corpora sibi naturaliter vnita, vt ex suprà dictis patet. Vnde de viribus animæ non possunt eis competere nisi intellectus & volũtas. Et hoc etiam Commentator dicit duodecimo Metaphy. quòd substantiæ separatæ diuiduntur in intellectum & voluntatem. Et hoc conuenit ordini Vniuersi, vt suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiua, & non secundum partem, vt anima nostra. Et propter hoc etiam angeli vocantur intellectus & mẽtes, vt suprà dictum est.

¶ Ad ea verò, quæ in contrarium obiiciuntur, potest dupliciter responderi. Vno modo, quod auctoritates illæ loquuntur secundum opinionem illorum, qui posuerũt angelos & dæmones habere corpora naturaliter sibi vnita. Qua opinione frequenter Augustinus in libris suis vtitur, licet eam assorere non intendat. Vnde dicit vigesimo primo de Ciuitate Dei, quod super hac inquisitione non est multum laborãdum, Ames enim eorum inseparabiliter est.

Ar. 5. ad 1.

Li 2. super Gen. c. 17. & libr. 11. c. 10. Cap 19 D. 766.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquinta Articulum tertium.*

In titulo nota quatuor terminos. Primo ly intelligantes: est pro cognitio ne distincta. Secundò ly ostendistribuit: nãque pro omnibus rebus, certa dicamẽtis ac cõditionibus naturaliter cognoscibilibus ab angelo. Tertiò ly per, denotat habitudinẽ causæ formalis, eo modo quo ratio intelligendi fit: maliter ad intellectionẽ cõcurrere creditur. Quartò, ly substantiam suam, intelligo eam præcisione, id est solã ad excludẽdũ species intelligibiles, & superiores substãtias, ita q̃ sensus quæstiõis est, vtrũ essentia angeli sola sufficiat

ficiens ratio intelligendi omnia ab angelo naturaliter cognoscibilia tãtum quantum potest illa cognoscere.

¶ In corpore est vna conclusio responsua quæsito negatiue, scilicet angelus nõ cognoscit omnia per essentiam suam, sed per similitudines superadditas. Probatur ſ. Nulla forma complete perficit aliquam potentiam, nisi contineat omnia ad quę se extendit potentia illa: sed essentia angeli se habet vt forma respectu suæ intellectiuæ potentiæ: & non cõtinet omnia quæ potest angelus intelligere: ergo non est ei forma adæquata: & consequenter non omnia per illam intelligit angelus. Maior propositio declaratur à posteriori in forma & materia sensibili: minor verò quo ad primam partem probatur, quia quo intellectus intelligit, se habet ad ipsum vt forma eius. 832 c 617 Quod probatur, quia quo agens agit est forma. Secunda verò pars probatur, quia intellectus angelicus extendit se ad omnia. Quod probatur, quia ens & verum est obiectum intellectus omnis. 338 390 Essentia autem angeli non continet in se omnia. Quod probatur. Tum quia est determinata ad genus &ad speciem. D. 752 276 Tum quia continere in se omnia est proprium essentiæ diuinæ, quæ est infinita simpliciter. Nota primo quod secunda pars conclusionis per modum cuiusdam sequelæ à Sancto Thoma apposita est, & non probata, 23 85 sed quasi per se nota dimissa, apud supponentes, angelos habere cognitionem de rebus omnibus secundum proprias rationes earum, & concedentes dari species intelligibiles. Vnde duæ hic annectuntur quæstiones. Altera, an angeli cognoscant omnia secundum proprias rationes. Altera, an dentur species intelligibiles. Et secunda quidem seorsum tractabitur. Ad primam autem quia directè spectat ad propositum, & expressè hoc sumitur in minore: esset nunc dicendum nisi inferius multis quæstionibus sigillatim discutienda esset, vnde pro nunc supponatur. Nota secundo, quod in præsenti ratione supponitur, essentiã angeli posse esse ei rationem intelligendi & discutitur, an respectu omnium intelligibiliũ ab eo sit ratio, an non respectu omnium. Illud autem quòd præsupponitur, in sequentis quæstionis articulo primo explanabitur & discutietur: hoc autem tanquam cõmuniter confessum supponitur. Nota tertiò, quòd cõtinentia, de qua est sermo in maiore & minore, est continentia completa, siue formalis siue virtualis sit: completa autem continentia dicitur quando aliquid continetur secũdum omnes ipsius conditiones formaliter, vt gen' in specie, vel virtualiter, vt creaturæ sunt in creatoris potẽtia. Nã nisi de huiusmodi cõtinentia sit sermo, forma non adæquaret potentiam, quantumcunque esset continẽs alias. Et sic minor clara est: quoniam essentia angeli sola, etsi sit inferiorum quasi exemplar, & superiorum quasi effectus, & ex ea fluant species omnium: in se tamen secundum se solam, non æquivalet speciebus ex ea fluentibus: quoniam multa addunt in repræsentando, quæ sola per seipsam repræsentare nequit. Quia ea, quæ repræsentantur, in solo Deo continentur, secundum omnes eorum conditiones, quia addunt aliquid positiui, quod in angelorum essentiis non continetur: quia sunt finitæ. Nota quartò, quod quòm in litera probatur, quod quo intellectus intelligit, est forma eius, quia quo agens agit, est forma eius: sumitur agens & agere communiter, vt etiam cõprehendit actionem immanentem, quæ non est actio, sed qualitas. Vis tamẽ rationis non infirmatur ex hoc, imo valida magis redditur, quoniam si intelligere est tale agere, quod est esse tale, à fortiori sequitur, ergo quo sic agit, est eius forma, quia est quo intelligens habet tale esse.

ab extra, aut non causabiles est petitio principij, quia hoc est quod quęrẽdo veritatem in dubium. Et Sanctus Tho. rationabiliter ex hoc, quod natura indidit corporibus cælestibus perfectiones suas, quę tamen in communi sunt de nouo acquisibiles, intulit à fortiori, intelligentias esse tales naturas, quibus cõgenitæ sint propriæ perfectiones, quæ etiam in communi sunt de nouo acquisibiles. Et ex hoc à priori sequitur, quod neutra vt in tali natura sunt, sunt causabiles ab extrà, sed ab actore naturæ tantum. Et ex hoc patet responsio ad Scotum. 291 438 373 Secunda distinctio est de potentia, quia vt dicitur 8. Physic. dupliciter contingit aliquid esse in potentia, scilicet ex essentiali, id est, ad actum primum, aut accidentali, id est, ad actum secundum. Et vt patet in secundo & tertio de Anima, intellectus tunc dicitur esse in potentia essentiali, quando est sicut tabula nuda. Tunc autem in potentia accidentali, quando est sicut sciens, non actu intelligens. In proposito ergo firmo est de potentia essentiali, & de perfectione primum non aliquam, sed omnem tam substantialem quam accidentalem, naturalem tamen. Vnde ad primam instantiam dicitur, quod oportet dicere id esse fatis pueriles: 384 Cap. 16. quoniam est aliud arguere ex propositionibus particularibus, & aliud est arguere ex vna conditione particulari alicuius naturæ. Arguimus enim hic ex ista corporum cælestium cõditione, quia scilicet sunt naturaliter completa, & tamen facimus propositionem vniuersalem de omnibus corporibus primis. vnde proportionalitas illa est particularis quo ad conditionem in qua attenditur, & est vniuersalis quo ad predicationem.

455 455 nunc vnam, nunc aliam formam ab aliquo agente. Similiter & inferiores substantię in tellectuæ, scilicet animæ humanæ habent potentiam intellectiuam non compleram naturaliter, sed completur in eis successiuè, per hoc quòd accipiunt species intelligibiles à rebus. Potentia verò intellectiua in substantiis spiritualibus superioribus, id est in angelis, naturaliter complera est per species intelligibiles connaturales, inquantum habent species intelligibiles connaturales ad omnia intelligenda e, quæ naturaliter cognoscere possunt. Et hoc etiam ex ipso modo essendi huiusmodi substãtiarum apparet. Substãtiæ enim spirituales inferiores, scilicet animæ, habent esse affine corporibus, inquantũ sunt corporum formæ, & ideo ex ipso modo essendi competit eis vt à corporibus, & per corpora suam perfectionẽ intelligibilem consequãtur e, alioquin frustra corporibus vnirentur. Substantiæ verò superiores, id est angeli, sunt à corporibus totaliter absolutę immateriaiter, & in esse intelligibili subsistentes, & ideo suam perfectionem intelligibilem cõsequuntur per intelligibilem effluxum, quo à Deo species rerum cognitarum acceperunt simul cum intellectuali natura e. Vnde Aug. dicit 2. super Genesim ad literam, quòd cætera quæ infra angelos sunt, ita causantur, vt prius fiant in cognitione rationalis creaturæ, ac deinde in genere suo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non sequitur animam frustra vniti per hãc viam, & per aliã posse perfectio acquiri: sicut nõ sequitur. Frustra potionem sumere infirmum, qui etiam per sectionem absque potione posset sanari. Secundò dicendo, quòd anima non vnit propter bonum proprium, nec materiæ, sed totius cõpositi, & sic vtroq; modo negatur qã mod' essendi talis sit propria causa talis modi perficiẽdi.

¶ Ad primum horum dicitur quòd in generatione entium & perfectorum non contingit ponere plures modos, vt patet in naturalibus: nõ ergo est rationabile, per 1. l. 2. super Gen. c. 8. fectionem substantiæ intellectualis pluribus modis posse naturaliter fieri: quoniam vnius naturæ vnus est modus naturalis suæ perfectionis. Secundò, quòd frustra fit per plura, quod fit per pauciora sępè benè. Sed sic esset ī proposito, imo melius anima perficere tur immediatè ab obiecto, quam à vice obiecto, id est phantasmate: igitur aut iste non erit naturalis, aut ille.

¶ Ad secundum autem dicitur, quòd quia intellectuale vt sic non est actus corporis, consequenter vt sic non est pars compositi corporei: ergo loquendo de substantia intellectuali formaliter, non potest dici quod primo est propter compositum, nisi assignetur ratio quare vnibilis est corpori. Nec potest dici, quia est talis forma, puta intellectiua simul & sensitiua quia de hac cõiunctione quæ 288. a 5. 7 ritur eodem modo, aut propter bonum sensitiui aut intellectiui. Non primum: quia illud est vt materia. Ergo secundã, scilicet vt à sensibus accipiat: & habetur intentum. Qu. præc. a 1. 5.

¶ In responsione ad secundum, vbi ponuntur duæ viæ respondendi, aduerte quòd Scotus in locis allegatis impugnat primam responsionem tripliciter. Primò contrà eius efficaciam arguit sic esse imaginabile aut ponitur mediũ inter esse ſtelligibile & sensibile ex parte obiecti seu rei cognitæ, aut ex parte intellectus seu potentiæ abstrahentis. Si ex parte rei, sequeretur quòd etiam Deus non posset intelligere lapidem, nisi media imaginatione aut esse imaginabili. Si ex parte intellectus, argum. non concludit. quia stat quòd aliquid sit medium virtuti inferiori, & tamen non sit medium virtuti superiori sicut (verbi gratia) gradus caloris vt quatuor, habet rationem medij respectu virtutis calefactiuæ debilis paulatim calefacientis; & non virtutis vehemẽtis subito magnum calorem inducentis.

¶ Secundò ad idem arguit sic: Nihil est in phãtasmate, per quod sufficiat ad causandum speciem intelligibilem in suo ordine, quod non eminentius sit ī re cuius est phãtasma, ergo res sensibilis in seipsa pōt communicare speciẽ. igitur phantasma est medium per accidens, id est pro statu isto. Antecedens probatur: quia phãtasma per hoc tantũ agit, quia est repræsentatiuũ obiecti.

¶ Tertiò contra eius veritatem in statu volens falsum esse, quod esse imaginabile sit medium inter esse intelligibile & sensibile: quoniam esse imaginabile comprehenditur sub hoc extremo quod est esse sensibile; quemadmodũ 60 imaginatio sub cognitione sensitiua.

¶ Ad has obiectiões dupliciter dici potest. Primò, quòd S. T. ideo addidit secundã responsionem: quia videbat rationẽ hanc pati calumniã. nec credidit ipsa esse necessariam, sed probabilem. Ego autem puto opinatum esse ipsum. cũ Auerroi in de sensu & sensato hanc rationem necessario cõcludere si philosophiæ propositiones vt Philosophos decet admittantur. Addit tamẽ secũdam responsionem: vt Theologãtibus, & secundũ imaginationem loquentibus satisfacere: Dicẽdum est ergo ꝙ ratio efficax est, quod medium hoc est essentiale, nõ tantum in essendo, sed etiam in causando, & nõ simpliciter, sed respectu talis causæ, s. rei sensibilis. Quod enim esse imaginabile sit medium in essendo, inter esse sensibile exterius & esse intelligibile, per se notũ ostũ 70 qã quid erat esse imaginabilis, partim est materiale, & partim spirituale. Qã verò sit mediũ in causãdo esse intelligibile nõ simpliciter, ex eo patet qã ille actus iste, s. esse intelligibile, pōt causari absq; esse imaginabili cõcurrente: vt patet de speciebus congenitis ipsis angelis. Quod autem sit mediũ essentiale in causando eundem effectum respectu talis causæ scilicet sensibilis exterioris, s. quod si esse intelligibile causari debet à re sensibili extrinseca, causari nõ potest, nisi per tale medium, s. esse imaginabile. Et loquimur semper de potentia & ordine naturali. Declaratur ex illa maxima Diony. septimo c. de Diu. nom. s. quod ordo Vniuersi hoc habet, vt supremum ãsimi attingat infimum supremi. Ex hac enim habeo, quod sensibile non nisi in suo supremo, pertingit ad infimum ordinẽ intelligibilem. Cõstat autẽ quod supremũ in ordine sensibiliũ est esse imaginabile: quia est spiritualissimũ & propinquissimũ intelligibilitati, & quod infimũ in ordine intelligibile est pōcurrere ad speciem intelligibilẽ educendã de potẽtia ad actũ; igitẽ naturalis ordo rerũ exigit, vt res sensibilis ꝓm esse omnino materiale, nõ possit esse, immediatum cooperans virtuti intellectuali producẽti esse intelligibile. Sed ut cooperari debet, oportet quòd prius ad summum gradũ peruenia: Habeo etiã secũdò, ꝙ solus intellectus humanus, qui est infimus in ordine intellectualiũ, cõiungit supremo sensibilium, quod est concurrere cum sensibilibus: d habendũ & col-

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ quintæ Articulum secundum. 417

Titulus clarus est. 417 2

¶ In corpore articuli vna est conclusio responsua. Species per quas angeli intelligunt non sunt à rebus acceptæ, sed sunt eis connaturales. Et probatur tripliciter duabus rationibus, & vnica auctoritate Augustini. prima ratio est distinctio ordoque corporalium habet vt corpora inferiora sunt in potentia ad perfectiones suas, & successiuè acquirit eas: corpora verò superiora cõgenitas habeant suas perfectiones simẽtque naturaliter completa, &c. ergo distinctio ordoque substantiarum intellectualium hoc idem habebunt, vt scilicet inferiores intellectus sint in potentia ad suas perfectiones, superiores verò habeant eas naturaliter congenitas. Tales autem perfectiones sunt species intelligibiles: ergo. D. 472. Inf. q. 89. ar. 1. 2. & q. 85. a. 1. dis. 3. qu. 1. ad 8. Et vt ergo, 3. ar. 6. Et 2. cõtra. c. 92. fin & 94. opusc. 3. c. 24. 87

¶ Circa hanc rationem aduerte quod Scotus in secundo distinctione tertia, quæstione vltima dicit hanc rationem non cõcludere propositum, sed magis oppositum. Quia perfectiones cælestes sunt causabiles à Deo solo: perfectiones verò angelicæ sunt causabiles à creaturis. ex hoc enim sequitur, & quod ratio non concludit: quia non est idem iudicium de vtrisque: & quod inferat oppositum, quia perfectiones causabiles à creaturis facit prouidentia diuina per secundas causas. Cõstat autem quod obiectum & intellectus possunt causare speciem: ergo Durãdus quoque tripliciter dicit hanc rationem peccare. Primò, impropportionalitate corporum superiorum ad inferiora, & angelorum ad animas nostras, quia aut intelligitur vniuersaliter, & sic est falsa, quoniam superiora corpora generant inferiora, angeli autem non generant animas: aut particularitẽr, & sic nihil concludit. Secundò in complemento naturali corporum cælestium: quia aut intelligit de perfectione substantiali, & sic non est ad propositum: aut de accidentali etiam, & sic fallum assumit, quia luna & cellæ recipiunt lumen à sole. Tertiò, dicendo ad impossibile: quia stantibus assumptis propositionibus tuis, sequeretur quod angelus esset sic naturaliter perfectius, quod non esset in potentia ad aliquem accidentalem perfectionem, & consequenter nullam de nouo posset habere actualem cognitionem quod tu negares. 191

¶ Ad has obiectiones facile respõdetur, notãdo duas distinctiones. Prima est de perfectionib' angelicis, siue cælestibus, quod dupliciter possumus de eis loqui. Vno modo secũdum rationem communem, & sic vtræque sunt causabiles à creaturis. Figura enim motus, & lumen, & species intelligibiles in cõmuni, entia sunt acquisibilia per actionẽ creaturarũ de nouo. Alio modo secundũ proprias rationes, prout & inquantũ sunt in tali & tali natura, s. cælesti & angelica. Et hoc pacto supponere pfectiões angelicas esse causabiles ab extrà

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd 40 piẽdam e, sed ad operandũ aliquid in loco.

¶ Ad secundum dicendum, quòd de extremo ad extremum non peruenitur nisi per medium. Esse autem formæ in imaginatione, quod est quidẽ sine materia, non tamen sine materialibus conditionibus mediũ est inter esse formæ, quæ est in intellectu per abstractionem à materia, & à conditionib' materialibus. Vnde quatumcunque sit potens intellectus angelicus, non posset formas materiales reducere ad esse intelligibile, nisi prius reducerer eas ad esse formarũ imaginatarum. Quod est impossibile, cùm careat imaginatione, vt dictum est. Dato etiam quod posset abstrahere species intelligibiles à rebus materialibus non tamen ab straheret, quia non indigeret eis, cùm habeat species intelligibiles connaturales.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod cognitio angeli indifferenter se habet ad distãs & propinquum secundum locum. Non tamen ꝓ pter hoc motus eius localis est frustra. Non enim mouet localiter ad cognitionem acci

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd 40 in mẽte angeli sunt similitudines creaturarum. nõ quidem ab ipsis creaturis acceptæ, sed à Deo qui est creaturarum causa, & in quo primo similitudines rerum existũt. Vn 10 de Aug. dicit in eodem lib. quod sicut ratio qua creatura conditur, prius est in verbo Dei quam ipsa creatura quæ conditur, & sic eiusdẽ rationis cognitio pri' fit in creatura intellectuali: ac deinde est ipsa conditio creaturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd de extremo ad extremum non peruenitur nisi per medium. Esse autem formæ in imaginatione, quod est quidẽ sine materia, non tamen sine materialibus conditionibus mediũ est inter esse formæ, quæ est in intellectu per abstractionem à materia, & à conditionib' materialibus. Vnde quatumcunque sit potens intellectus angelicus, non posset formas materiales reducere ad esse intelligibile, nisi prius reducerer eas ad esse formarũ imaginatarum. Quod est impossibile, cùm careat imaginatione, vt dictum est. Dato etiam quod posset abstrahere species intelligibiles à rebus materialibus non tamen ab straheret, quia non indigeret eis, cùm habeat species intelligibiles connaturales.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod cognitio angeli indifferenter se habet ad distãs & propinquum secundum locum. Non tamen ꝓ pter hoc motus eius localis est frustra. Non enim mouet localiter ad cognitionem acci piẽdam e, sed ad operandũ aliquid in loco.

& colligendũ esse intelligibile. Intellectus verò superiores altiori modo illud obtinẽt, & ex hoc patet respõsio ad obiecta. Nã dicẽdum est ad primum quod esse imaginabile est medium nõ solũ ex parte virtutis ꝛtellectiuæ, sed etiam ex parte sensibilis rei cognitæ. Nõ inquãtum habet rationem obiecti seu termini, sed inquãtũ habet rationẽ causæ & motiui. Et sic patet instãtias non obstare.

¶ Ad secundum verò negatur assumptum: quoniam spiritualitas phantasmatis non per accidens, sed per se concurrit ad talem causalitatẽ, vt ex dictis iam patet. Ad probationem autem dicitur, quod phantasma agere ratione naturæ repræsentatæ tãtum, potest dupliciter intelligi. Vno modo rãquam ratione agendi, & sic cõceditur. Alio modo tanquam conditione agentis, & sic est falsũ. Quid ditas enim bouis, non secundum quodcunque esse est proximum principium sui ipsius in esse intelligibili, sed secundum esse spiritualissimum proprij ordinis, scilicet sensibilis. Vnde quemadmodum quod quid erat esse bouis, est prima ratio agendi in generatione naturali, quum bos generet bouem: esse autem materialiter & sensibiliter vt bos est, & in rerum natura est conditio & rationis agendi, & agentis. Ita quum phantasma speciem intelligibilem concausat (quũ phantasma nihil aliud sit quam natura bouina in tali esse spirituali) ratio agendi est ipsa natura, sed conditio rationis agendi & agentis est talis spiritualitas, quæ non eminentius continetur in obiecto extrinseco, quoniam ipsa est ab anima, non quacunque sed suprema, seu secundum sui supremum, quoniam sensitiuum ex coniunctione ad intellectiuum, obtinet vim cogitatiuæ, à qua est tanta spiritualitas. Nam obstat quod phantasma sit quantum quoddam materiale, ac per hoc conueniens in modo essendi cum obiecto extrinseco: quoniam, vt ex dictis patet, modus iste essendi quamuis sit eiusdem generis, est tamen alterius & nobilioris rationis, adeo vt differat ab illo plusquam genere phisico. & sit supremus in tota latitudine modorum essendi sensibilium: vt summa propinquitas eius ad ordinem intelligibilium restatur. Et propterea, vt dictum est, quidditas in tali esse, potest esse naturalis concausa esse intelligibilis. Non autem quidditas in esse omnino materiali.

¶ Ad tertium verò dicitur, quòd esse sensibili duobus modis sumi potest. Vno modo communiter: & sic constat quod esse imaginabile est eius species. Alio modo magis strictè & vsitatius pro sensibili exteriori: & sic constat imaginabile esse medium: & quia de tali sensibili est sermo, vt per se notum est, ideo obiectio est satis friuola.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quod Scotus in 4. distinct. 45. quæstio. 2. tenẽs distantiam localem impedire cognitionem tam angeli quam animæ separatæ autoritatibus munit se scilicet August. in lib. de cura agenda pro mortuis, & Gregorij in homilia, dicentium animas separatas nescire quæ sunt hic, sed ea discere vel ab angelis, vel ab animabus hinc euntibus, vt fãcti patres didicerunt à Iohan. Bapt. descendendo ad inferos. Adducit etiam duas autoritates Aristo. Alteram ex 8. Physic, vbi vult intelligentiam mouentem orbem, esse præsentem illi parti vnde incipit, seu vbi est velocissimus motus: alterã ex 7. Physic. vbi vult agens & patiens esse simul simultate contactus in corporibus: vel simultate maiore, scilicet mutuæ præsentiæ in spiritualibus, apud ipsum ergo requiritur præsentia nec æqualiter se habet intelligentia ad distans & propinquum.

¶ Ad has obiectiones dicitur, quòd peccant primò, quia supponunt angelũ seu animam separatam accipere cognitionem à rebus sensibilibus: peccant secundò secundum non causam: quoniam aliunde prouenit ignorantia eorũ quæ fiunt apud nos, & non ex distantia, vt infrà patebit. Vnde autoritates August. & Greg. non sunt ad propositũ, similiter & autoritates Arist. qa loquunt de actione & passione: quamuis ex superius dictis in quæstione de loco angelorum iam pateat quomodo autoritas intelligẽda sit de præsentia ordinis,

¶ *Super Quæstionis quinquagesimaquintæ Articulum tertium.*

IN titulo aduertendum est, quod cùm vniuersalitas speciei intelligibilis non sit in prædicando, seu essendo, nec in causando, sed in repræsentando: intelligere per species vniuersaliores, nihil aliud est quã intelligere per species ad plura se extendentes in repræsentando. Et quoniam hoc contingit dupliciter. Vno modo per repræsentationem rei magis vniuersalis, Alio modo per repræsentationem plurium in actu, eo modo quo species repræsentatiua animalitatis, & omnium per se differentiarum eius actualiter vniuersalior species diceretur & esset, quam repræsentatiua animalitatis aut humanitatis tantũ. & hoc modo sumit vniuersalior in ꝓposito, & nõ primo modo. ¶ In corpore articuli vnica est cõclusio respõsiua affirmatiuè: dupliciter probata, scilicet angeli quanto sunt superiores, tãto per species vniuersaliores ĩtelligunt. Probatio prima è ista. Intellectus quãto fuit naturaliter superiores, tãto fuit similiores Deo in perfectione intelligibili & modo eius. Et quanto magis fuit similiores, tãto per pauciores species intelligunt: ergo per vniuersaliores, cõsequentia est nota. Alioquin intelligens per pauciores species, nõ haberet perfectam notitiam de omnibus. Prima autẽ propositio patet ex eo, quòd natura graduatur secundum propinquitatẽ similitudinis naturalis ad primum. Secunda verò probatur ex eo, quòd Deus omnia per vnum vt quo intelligit & hoc est perfectionis simpliciter. Ex hoc enim euidẽter sequitur, quod similius Deo & perfectius intelligendi vim obtinet qui per pauciora omnia intelligit distinctè, quam qui per plura: quoniam minor paucitas propinquior est vnitati quam multitudo. Et lumen intellectus minus diuisum, aut diuisibile perfectius ea quam diuisibile per multas rationes intelligendi ad hoc vt intelligat. Cuius signum est secunda probatio in litera adducta, quam experientia dubitare non permittit. Experimur enim in nobisipsis quosdam discipulos esse, qui bus oportet nomina sigillatim dicere quasi per singulas species de articulando. Quosdam verò, qui statim ex vno multa apprehendunt: nec hoc aliunde quam ex nobilitate ingenij prouenit.

¶ Circa rationes adductas & conclusionem oc 444. curunt obiectiones. Sco. in 2. distinctio. 5. quæstione 10: vbi contra primam rationem instat, dicens propositionem illam, quanto angeli sunt similiores Deo, tanto per pauciores species intelligunt esse falsam. Quia non oportet, quod intellectus similior Deo assimileturmagis sibi in hoc quod est per pauciores species intelligere, sed in hoc quod limpidius intelligit.

¶ Contra secundam verò rationem à signo sumptam instat, dicens supponi ibi falsum, puta quod homines melioris ingenij, per pauciores species intelligãt, quoniam tot sunt in illis quot sunt in his qui sunt hebetioris ingenij. Sed illi citius & limpidius cognoscunt.

¶ Cõtra conclusionem autẽ directè arguit tripliciter. Primò, Vnitas rationis intelligendi præsupponit vnitatem obiecti adæquati, id est, continentis virtualiter obiectiuè omnia quæ species illa cõtinet repræsentatiuè: vt patet de essentia diuina: vt ratione intelligendi, & vt obiecta. Sed impossibile est dari tale vnum obiectum cõtinens multitudinem quidditatum. ergo non potest dari aliqua species creata repræsentãs distinctè multas quidditates. Secũdò, Quælibet ratio cognoscendi potest habere actum sibi adæquatum. Sed talis species non potest habere actum sibi adæquatum: ergo non datur. Probatur minor, quia apud te angelus non potest simul plures actu intelligere distinctè. Tertiò arguit ad idẽ ex parte habitus, ducendo ad idem inconueniens, scilicet quod angelus plures naturas simul cognoscere distinctè. Affert præterea vnam aliam rationem contra tenentes speciem aliquam in angelo non repræsentare tot quin possit plura repræsentare: quod quidem dicit à nobis non oportere teneri, & benè dicit in hoc de quidditatibus loquendo, quoniam secus est de singularib⁹: & propter ea quã tractabitur inferius de repræsentatione infinitorum singularium per vnam speciem angelicam, soluet eius ratio.

¶ Ad obiectionem contra primam rationem dicitur notando, ꝗ duplex gen⁹ perfectionum inuenitur in Deo. Quædam enim sunt communicabiles creaturis vt sapientia & bonitas, Quædam verò incommunicabiles, vt infinitas & deitas, & intelligere omnia distinctè per substantiã suam: & alia huiusmodi. Nec solum inter se differunt perfectiones hæ: sed differenti modo creaturæ similiores Deo appropinquant: quoniam secundum primas perfectiones attenditur appropinquatio penes magis participare rationem formalem illius perfectionis. Secũdum verò perfectiones incommunicabiles appropinquatio attenditur secundum maiorem recessum ab opposito. Illud enim est similius deitatis, cuius natura magis recedit à non esse, &c.

¶ Nota secundo, quòd non solum intelligere est perfectio simpliciter, sed etiam intelligere omnia per vnum: vt patet ex diffinitione perfectionis simpliciter posita ab Anselmo monologion. xv. Nec præter ꝓposito an sit perfectio simpliciter seorsum & de per se an sit gradus seu modus perfectionis simpliciter: vt hoc quod dico actus purus.

¶ Nota tertio, quòd suprema pars vniuersi, id est angeli, ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad Deum, non secundum quasdam perfectiones simpliciter, sed secundum omnes: magis tamẽ & minus secũdum gradus suos: vt patet discurrendo per omnes perfectiones simpliciter. Et super hoc fundata est ratio Sancti Tho. ostendentis, angelos quanto superiores tãto per pauciores species intelligere, quia sunt similiores Deo secundum omnes perfectiones simpliciter & consequenter secundum hanc, vnde irrationabilis, & à philosophia aliena est exceptio istius: quare enim magis ista quàm aliæ excipiẽdæ est? Secundò dicitur, quod ratio fundatur super essentiali graduatione intellectuum vt sic, quoniam quanto intellectus est superior, tanto est perfectior. Quãto autem perfectior, tanto vnitior (vt sic liceat loqui⁹) eo quod virtus vnita maior est seipsa dispersa. Constat autem magis vnum & indiuiduum esse intellectum minus partium per species intelligibiles, quam eũ qui per plures species diuidendũs est ad singula cognoscenda: & consequenter quanto intellectus est perfectior, tanto est similior Deo non solum in hoc ꝗ limpidi⁹ cognoscit, sed etiã in hoc quod per pauciores species cognoscit.

¶ Ad

¶ Ad obiectionem vero contra secundã rationem dicitur, quòd S. Th. nõ accipit pro signo ingeniosiores homines ex pauciorib̃us speciebus intelligere, quoniam hoc latet. Sed id quod euidens est: hos s. qui ingenio præstant ex pauciorib̃us principiis, & absque distincta singulorũ propositione apprehendere, hoc enim est signum euidẽs ꝗ in vno multa apprehẽdere, nec egere singula seorsum proponi, attestatur magnitudini intellectus.

¶ Ad obiectiones autẽ cõtra cõclusionem, dicitur quòd vnitatẽ speciei præsupponere vnitatem obiecti primi & adæquati, duplicitẽr intelligi potest. Vno modo, quòd præsupponat vnitatem formalem & realem illius sic in rerũ natura existẽtis. Et hoc modo nõ oportet esse verum: vt patet de specie intelligibili in nobis naturæ bouinę. Talis enim res non est sic in rerum natura, vt adæquatè præsentatur per speciẽ. Et ꝓpterea nulla vna res singularis in uenitur in rerũ natura adæquatè illis tãdens. Alio modo, vt præsupponat vnitatem tãtum formalem obiecti: quẽ admodum si species naturæ leoninæ à Deo à licui intellectui esset impressa. Et hoc modo verũ est vniuersaliter: ꝗ omnis species suppo nit vnitatem obiecti: quoniã & omnis potẽtia respicit primò vna rationem formalem. Et sic dico quòd argumentũ decipitur, putans primo modo verificari maiorem. cum tamen in solo Deo verificetur. In cæteris verò sat est quòd quælibet species respiciat primò vnam rationem formalem: & hoc modo se habent species angelicæ.

¶ Ad secundam verò obiectionem ex parte actus conceditur quòd angelus quilibet potest habere actum adæquatum cuilibet suæ speciei. Nec nos dicimus oppositum, dicendo quòd non potest simul plura intelligere: quoniam formaliter loquimur, & intendimus quòd non potest simul plura vt plura intelligere simul. Non est autem plura vt plura intelligere, quando multa intelliguntur per vnam speciem, vel etiam per plures species ordine quodã se habentes, vel in ordine ad vnum.

¶ Contra eandem conclusionem instatur, quia videtur contradicere supradictis, quoniam sequitur ex ea, quod posset dari aliquis angelus qui omnia intelligeret per essentiam suam solam: & tenet sequela, adiuncta alia propositione tua, scilicet ꝗ quolibet angelo facto potest Deus facere perfectionẽ substantialiter, ex hoc enim sequitur, quòd facto ngelo qui omnia intelligat per duas species, scilicet essentiã propriam & vnum superaddictam, fiat alter superior: ille intelliget per pauciores species, & sic per vnam tantũ, quæ proculdubio erit essentia sua.

¶ Ad hoc dicitur breuiter negando consequentiam, quoniam stante illa hypothesi, quicquid de illa, dicitur, quòd creato superiore angelo, necessariò omnibus inferioribus angelis superadderet nouas species, qua distinctè possent illum intelligere, & sic in illo qui erat supremus, erũt tres species, in isto verò nouiter facto essent duæ tantum, & consequenter pauciores. Et sic eodem modo dicendum est, si procedatur in infinitum, semper superior habebit pauciores species, non per minorationem dualitatis, sed per addictionẽ seu multiplicationem pluralitatis in inferioribus.

¶ In responsione ad vltimum argumentum dubium occurrit circa illã propositionem. Species intellectus angelici propter sui excellentiam est ratio seu similitudo multorum distinctè: quemadmodum essentia diuina est ratio omnium. Hoc enim videtur esse falsum & impossibile: quoniam tali excellentia aut est in essendo, aut in repræsentando tantum. Sed non potest dici, quòd sit in repræsentando tantum. Tum quia ratio seu proportionalitas ad essentiam diuinam nulla esset, quoniam essentia diuina propter excellentiam in essendo, quia scilicet est præhabens omnem essendi rationem & modum habet excellentiam in repræsentando omnia. Tum quia reddendo rationem quare species angelica vna existens, & multorum distinctè repræsentatiua: quia est excellens, id est quia excellenter repræsentat, esset idem per idem declarare, & nullam reddere causam nisi secundum verba, quia idem est multa distinctè repræsentare, & singula excellenter seu inadæquatè repræsentare. Nec etiam dici potest, quòd si propter excellentiã in essendo. Tum quia sequeretur, quòd vna species in mente angeli, esset in essendo excellentior multis substantiis sensibilibus specificè distinctis, imò multis substantiis angelicis: imò fortè omnibus substantiis actus creatis inferioribus supremo angelo: quoniam inferiora intelligunt angeli per huiusmodi species excellentes. Tũ quia illa species esset etiam nobilior in essendo quàm essentia sui angeli, quoniam quod est tantæ excellentiæ in essendo, vt habeat in se vnde sibi assimilentur omnia inferiora: quoniam propriæ eorum quidditates nobilius est in essendo quàm id quod non habet. Tum quia hoc repugnat doctrinæ sancti Thomæ & communi: quoniã quẽadmodum communicari nequit substantiæ angeli, vt sit tantæ excellentiæ in essendo, quòd sit propria similitudo multorum: ita nec tali speciei, quum vtrunque creatura sit, & determinatum ad genus & speciem.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis notandum est primò, quòd duo sunt genera entium. Quædã ad hoc primò instituta, vt sint, quãuis fortè secundariò alia repræsentent: & hæc vocamus res. Quædã verò ad hoc primò instituta sunt naturariter, vt alia repræsentent: & hæc vocamus intentiones rerum, & species sensibiles seu intelligibiles. Necessitas autem ponendi hæc duo rerum genera, est quia oportet cognoscitiuum esse non solum ipsum, sed alia: intellectiuum verò esse omnia, vt patet ex q. 14. & communi animi Philosophorum conceptione, conuenientium in hoc, ꝗ simile simili cognoscitur. Nec naturæ rerum secundum seipsas possunt esse in cognoscitiuo: quia lapis non est in anima. Nec ipsum cognoscitiuũ secundum suã substantiã solã & finitã potest esse tantę excellentię, vt habeat in se vnde distinctè sibi assimilentur naturæ rerum cognoscibilium, secundũ proprias earũ rationes. Vnde restat, vt quũ necesse naturæ cognoscitiui sit ratio cognoscibiliũ, nec esse naturale cognoscibilium sit secundum se in cognoscitiuo: vt oportuerit institui à natura ens intentionale, quo cognoscitiuũ esset cognoscibilia.

D. 1077.

¶ Notandum est secũdò, ꝗ cognoscitiuum & intentionale, non distinguuntur sicut duo rerum ordines, sed potius vt concurrentia ad perfectionem vnius ordinis, scilicet naturarũ cognoscitiuarum, quoniam intentionale cõplementum intrinsecũ cognoscitiui est. Complementum quidem: quia ad supplendum quòd substantiæ cognoscitiuæ debetur, s. esse cognoscibilia inuentum est. Intrinsecũ verò, quia ad perficiendum & eliciendum intrinsecam eius operationẽ adiungitur. Vnde ex hoc proportionaliter se habent: & quo ad actum & potentiam, & quo ad altitudinem gradus. Quo ad actum quidem: quia cognoscitiuo in actu indiuum est actu esse intentionale quo est sua cognoscibilia. Cognoscitiuo verò in potentia inest in patientia tale esse intentionale, vt pater & in anima intellectiua & sensitiua nostra. Quo ad latitudinem verò gradus, quoniam quantò vis cognoscitiua est altior, tantò magis vnita se habet ad cognoscibilia, vt patet ascendendo à sensibus particularibus ad sensum communem, & sic deinceps. Quantò autem magis virtus cognoscitiua vnitur, tantò minorem diuersitatem exigit in esse intentionali, quo est cognoscibilia. Ac per hoc quantò virtus cognoscitiua est altioris ordinis, tantò altius, & consequenter minus distinctum: & magis vniuersale in repræsentando sibi vendicat esse intentionale, quo cognoscibilia est, quod nihil aliud est quàm id quod vocamus species intelligibiles: & hoc modo mirabilis naturæ intellectiuæ gradus à primò intellectu ordinatæ prouenienspenditur. Nam ipse omnia est per substantiam suam, & per eam solãm omnia nouit. Et quum hoc aliis communicari non potuerit, quia entia limitata sunt, collatum est eis vt tales essent substantiæ, ac tãtæ perfectionis, vt quòd secundum esse substantiale habere non possunt, secundum esse intentionale haberent: magis & minus vniuersaliter, iuxta maiorem & minorẽ perfectionem substantiæ cognoscitiuę, adeò quòd anima nostra vltima in ordine intellectualiũ diuisibilis sit secundũ esse intentionale, tanta diuersitate, quanta materia secundum esse naturale. His stantibus, ad obiecta dicitur, quòd hic est sermo de excellentia in essendo. Quæ dupliciter intelligi potest, vel respectu eorum quæ repræsentantur: vel respectu aliarum specierum repræsentiuarum eorundem obiectorum. Si respectu naturam cognoscibilium intelligitur excellentia, non potest intelligi nisi in modo essendi: pro quanto species superioris angeli habet modũ essendi altioris ordinis, quàm habẽt non solum sensibilia, sed etiam angeli inferiores. & propter talẽ excellentiã potest plurium esse rẽ distincta. Si verò intelligatur respectu speciẽrũ intelligibilium, tunc clarius & facilius, & absque ambiguitate relucet intentũ: & intelligitur de excellẽtia nõ solũ in modo essendi, sed in ipsa perfectione essendi: ita ꝗ imaginamur, ꝗ quum in anima nostra sint diuersæ species iuxta diuersitatẽ rerũ repræsẽtatarũ, puta species bouis, species leonis, species aquilæ, &c. ascendendo erit dare vnã speciẽ altioris ordinis, æquiualentẽ excellẽter seu eminẽter illis tribus seu quatuor speciebus. Et cõsequẽter repræsentãtẽ distinctè altiori mõ illã, & quæ repræsentantur per illas quatuor species. Hoc enim est cognoscere per rationẽ vniuersalẽ obiecta specialia, ꝗ est maximæ perfectiõis. Et hoc modo clarè pater, adductas instãtias nihil obstare. Nã nõ oportet dicere speciẽ vniuersaliorẽ esse perfectiorẽ naturis repræsentatis, sed esse perfectiorem repræsentatiuis adæquatis earũ: quod est necessarium. Nec est idẽ iudiciũ de esse substantiali angeli, & esse intentionali apud se, sed proportionale. Non esse idem quidẽ, ex eo patet: quia impossibile cõiter fatemur esse, quòd angelus secũdũ esse suum substãtiale repræsentet propriam differẽtiã lapidis: & iam concedimus pariter, ꝗ secundum esse intentionale sibi additũ illa repræsentatur. Vnde patet repugnare esse substantiali finito, ꝗ sit ad certam naturam limitatum, & sit alterius secũdũ proprią illis differẽtiã repræsentatiuũ, & non repugnare hoc esse intẽtionali. Nã species bouis in anima, ad certam entis naturã diffinitũ ens est inter accidentia: & tẽ bouinæ differentiæ propriè repræsentatiua est. Et rõ huius diuersitatis est ea quã supra retigimus, quia s. ens intentionale est primò à natura institutum

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum superiores angeli intelligant per species magis vniuersales, quam inferiores.*

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur, quòd superiores angeli nõ intelligãt per species magis vniuersales, q̃ inferiores. Vniuersale enim esse videtur quod à particularibus abstrahitur. Sed angeli non intelligunt per species à rebus abstractas e. Ergo non potest dici quòd species intellectus angelici sint magis & minus vniuersales.

¶ 2. Præterea, Quod cognoscitur in specialiperfectius cognoscitur quam quod cognoscitur in vniuersali: quia cognoscere aliquid in vniuersali, est quodammodo medium inter potentiam & actum. Si ergo angeli superiores cognoscunt per formas magis vniuersales quam inferiores, sequitur quòd angeli superiores habeant scientiam magis imperfectã, quàm inferiores. Quod est inconueniens.

¶ 3. Præterea, Idem non potest esse propria ratio multorum. Sed si angelus superior cognoscat per vnam formam vniuersalem diuersa, quæ inferior angelus cognoscit per plures formas speciales, sequitur, quòd angelus superior vtitur vna forma vniuersali ad cognoscenda diuersa. Ergo non poterit habere propriam cognitionem de vtroq;.

Quod videtur inconueniens.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dio. 12. ca. Angelicæ hier. quod superiores angeli, participant scientiam magis in vniuersali, quam inferiores. Et in li. de Causis dicitur, quod angeli superiores habent formas magis vniuersales.

¶ RESPONDEO dicendum, quod ex hoc sunt in rebus aliqua superiora, quòd sunt vni primo, quod est Deus, propinquiora & similiora. In Deo aũt tota plenitudo intellectualis cognitionis continetur in vno scilicet in essentia diuina, per quã Deus omnia cognoscit. Quæ qdẽ intelligibilis plenitudo in intelligibilib. creaturis inferiori modo & min⁹ simpliciter inuenitur. Vnde oportet, quod ea quę Deus cognoscit per vnũm inferiores intellectus cognoscant per multa, & tãto amplius per plura, quãto amplius intellectus inferior fuerit.. Sic igitur quãto angel⁹ fuerit superior, tãto per pauciores species vniuersitatẽ intelligibiliũ apprehendere poterit: & ideo oportet quod el⁹ formę sint vniuersaliores d, quasi ad plura se extendentes vnaquæque earum. Et de hoc exemplum aliqualiter in nobis perspici potest: sunt enim quidam qui veritatem intelligibilem capere non possunt, nisi eis particulatim per singula explicetur. Et hoc quidem ex debilitate intellectus eorum cõtingit. Alij verò, qui sunt fortioris intellectus ex paucis multa capere possunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd accidit vniuersali vt à singularibus abstrahatur e, inquantum intellectus ille cognoscens à rebus cognitionem accipit. Si verò sit aliquis intellectus à rebus cognitionem non accipiens, vniuersale ab eo cognitum non erit abstractum à rebus, sed quodammodo ante res præexistens: vel secundum ordinem causæ, sicut vniuersales rerum rationes sunt in verbo Dei: vel saltem ordine naturæ: sicut vniuersales rerũ rationes sunt in intellectu angelico.

¶ Ad secundum dicendũ, ꝗ cognoscere aliquid in vniuersali, dicitur dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitæ, vt scilicet cognoscatur solum vniuersalis natura rei, Et sic cognoscere aliquid in vniuersali est imperfectius d. Imperfectè enim cognosceret hominẽ, qui cognosceret de eo solũ ꝗ est animal. Alio modo ex parte medij cognoscẽdi. Et sic pfectius est cognoscere aliquid in vniuersali. Perfectior enim est intellect⁹, qui per vnũ vniuersale mediũ potest singula propria cognoscere, quàm qui non pot.

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem non potest esse pluriũ propria ratio adæquata. Sed si sit excellens, potest idem accipit vt propria ratio & similitudo diuersorum e. Sicut in homine est vniuersalis prudentia quantum ad omnes actus virtutũ: & potest accipi vt propria ratio & similitudo particularis prudentiæ, quæ est in leone d ad actus magnanimitatis, & eius quæ est in vulpe, ad actus cautelæ, & sic de aliis. Similiter essentia diuina accipitur propter sui excellentiam, propria ratio singulorũ quæ sunt in ea. Vnde sibi singula similantur secundum proprias rationes. Et eodem modo dicendum est de ratione vniuersali, quæ est in mente angeli, quod per eam propter eius excellentiam multa cognosci possunt propria cognitione.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMASEXTA de Cognitione angelorum respectu immaterialium, tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de cognitione angelorum ex parte rerum quas cognoscunt. Et primò, de cognitione rerum immaterialium. Secũdò, de cognitione rerum materialium.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primò, vtrum angelus cognoscat seipsum. ¶ Secũdò, vtrum vnus cognoscat alium: ¶ Tertiò, vtrum angelus per sua naturalia cognoscat Deum.

ad repræsentādū pro cōplemēto substantiæ cognoscitiuæ. Ipse verò res quarū sunt intēciones, sunt primò institutæ ad essendū. Proportionale aūt huiusmodi cōpletū substātia intellectiua & esse intēcionali est. Quia quātò substantia est altior, tantò esse intentionale propriū illi est altius: imò ex altitudine substantiæ, puenit altitudo intēctionis, maiorēq; perfectionē, æquiuocā tū ponit in angelo altitudo gradus substantialis, quàm altitudo intentionis: quū hæc nihil aliud ponit nisi eminenter æquiualere repræsentatiuis adæquatis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum angelus cognoscat seipsum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angelus seipsum nō cognoscat. Dicit enim Dio. 6. cap Angelicæ hierarc. quòd Angeli ignorant proprias virtutes. Cognita autem substanti 1, cognoscitur virtus. Ergo Angelus non cognoscit suam essentiam.

¶ 2. Præterea, Angelus est quædam substantia singularis, aliquin non ageret, cum actus sint singularium subsistentiū. Sed nullum singulare est intelligibile. Ergo non potest intelligi. Et ita quum angelo non adsit nisi intellectiua cognitio, non poterit aliquis angelus cognoscere seipsum.

¶ 3 Præterea, Intellectus mouetur ab intelligibili: quia intelligere est quoddam pati, vt dicitur in 3. de Anima. Sed nihil mouetur, aut patitur à seipso, vt in rebus corporalibus apparet. Ergo angelus non potest intelligere seipsum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit super Genes. ad lit. quòd angelus in ipsa sua confirmatione, hoc est in illustratione veritatis, cognouit seipsum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex supradictis patet, obiectum aliter se habet in actione, quæ manet in agēte, & in actione quæ transit aliq id ex eius. Nam in actione, quæ transit in aliquid ex eius, obiectum siue materia, in quam transit actus, est separata ab agente: sicut calefactum à calefaciente, & ædificatum ab ædificante. Sed in actione, quæ manet in agente, oportet ad hoc quòd procedat actio quòd obiectum vnitur agenti sicut oportet quòd sensibile veniatur sensui, ad hoc quòd sentiatur actus: & ita se habet obiectum vnitum potētiæ ad huiusmodi actionē, sicut forma quæ est principium actionis in aliis agēribus. Sicut enim calor est principiū formale calefactionis in igne, ita species rei visæ est principium formale visionis in oculo.

¶ Sed considerandum est, quod huiusmodi species obiecti quandoque est in potentia tantùm in cognoscitiua virtute: & tunc est cognoscens in potentia tantum. Et ad hoc quòd actu cognoscat, requiritur quòd potētia cognoscitiua reducatur in actum speciei. Si autem semper eam actu habeat, nihilominus per eam cognoscere potest absque aliqua mutatione vel receptione præcedenti. Ex quo patet, quòd moueri ab obiecto non est de ratione cognoscentis, inquantum est cognoscens: sed inquantum est potentia cognoscens. Nihil autē differt ad hoc quòd forma sit principium actionis, quòd ipsa forma sit aliquando inhærens, & quòd sit per se subsistens. Non enim minus calor calefaceret si esset per se subsistens, quàm calefacit inhærens. Sic igitur si aliquid in genere intelligibilium se habeat vt forma intelligibilis subsistens, illud tale intelligit seipsum, p seipsum: sed quilibet angelus est huiusmodi, ergo, &c.

Primā propositionē cōditionalem probat Sanct Thomas quo ad id quod hic intēditur, discurrēdo cōditiones intelligibilis p seipsum. Vbi aduerte, q in prædicto cōsequentis assumptæ conditionalis quatuor dicuntur, scilicet quod illud tale intelligit, quod intelligitur, & quod à seipso, & per seipsū. Et primū iam superius discussum est cōuenire angelo. Reliqua verò hic intendunt, quartū tamē principaliter, ideo tota intentio huius corporis versatur circa intelligibile declarando quid per se, & quid per accidens concurrit ad intelligibile in actu respectu ipsius intellectus. Vnde quatuor præmittit conditiones quas exponit de obiecto intelligibili, scilicet conuinctionem, euidentiam, motionem & inhæsionem. Ostendit ergo primo quòd intelligibile in actu oportet esse coniunctum intelligenti, ex differētia inter obiectum operationis transeuntis & immanentis. Secundò, q intelligibile in actu oportet se habere tanquē ad principiū formale, sicut calor ad calefacere, & species visibilis ad videre. Tertiò, q mouere intelligētē accidit ex eo q intelligibile est in potentia: & cōsequēter q nō per se requiritur ad intelligibile in actu q mouere intelligētē. Quartò, q inhærere intelligēti quēadmodum species sensibilis inhæret sentiēti, accidit ex eo q accidens. Quia si esset subsistens nihil minus ad eundem effectum cōcurreret, & cōsequēter q nō requiritur ad intelligibile in actu, q informet intellectum per inhæsionē. Ex his enim quatuor sedecim assumpta conditionalis, dum ex his habet, q ad intelligibile in actu ab aliquo intellectu nihil aliud requirit, nisi q sit coniunctum & sic coniunctum intelligētī vt ab principiū formale intellectionis in eo, siue hoc mouet ipsum siue non: siue inhæreat sibi, siue nō, sed subsistat. Ex hoc enim manifestē sequitur q si genere intelligibilium se habet vt forma intelligibilis subsistens, quòd illud tale habet cōtinū completā intelligibilis in actu respectu suipsius, quod præsupponitur esse intellectuū actu. Ex hoc intelligi à seipso per seipsum, & si diligēter inspexeris, aduertes quod quatuor hæ conditiones tribus illis conditionibus in consequente positis respondent, quoniā primæ duæ inferunt quòd illud tale intelligitur tertio vero, q à seipso: quarta autem, quòd per seipsum. Ex quarta enim habet, quòd non oportet superiorem medietatem, quæ inhærent intelligenti. Ex tertia verò, quod non oportet distinctum esse ab intelligente, propter rationem mouentis & moti. Ex secunda verò & prima, quòd oportet esse vt actum & formam genere intelligibilis. Minor autem propositio assumpta probatur à Sāto Thoma, quia angelus est forma subsistens intelligibilis in actu.

¶ Circa maiorem seu conditionalem assumptam & cōclusionē, dubiū occurrit multiplex. tactū à Sco in 2. sen. d. 3 q. 8. Sed antequā illam afferā, mouēo vnū dubium circa processum S. Th. quod etiā aliunde liter tangitur à Sco. sub alia forma: & cōfirmatur hoc quia videtur processus iste aduersari sibiipsi, & aliis dictis S Th & veritati. Sibi ipsi quidem, quia in primis duabus cōditionib⁹ dicit, q oportet intelligibile esse vnirum intentum vt principiū formale quo operatur. Deinde verò dicit, quod nō oportet coniunctionem istam fieri secundum inhæsionem, qualiter ergo informabitur intellectus ab ipso intelligibili? Et confirmatur, quia cōiunctio ista intelligibilis cum intellectu, aut est in esse, aut operari. In Nō operari, quia tu dicis q coniunctio ista fuerit operationem. imò est eius ea, ergo est secundū esse nō substantiale, quia substātia angeli nō est forma substantialis sui intellectus realiter distincti ab ipsa, apud te ergo secundum inhæsionē. Et cōfirmatur inquit Sco. exēplo tuo: quia ex se concurrere merè passiuè ad intellectionem, & de hoc specialem faciemus quæstionem: ideo omitto.

¶ Ad obiectiones primo loco allatas, dicendum est, q omnes supponūt vnū falsum. Scilicet essentia angeli comparatur ad angelum inquitum intelligēs est, vt forma separata, quia ponitur inhærens eius intellectui. Nos enim dicimus essentiam esse ipsi angelo, non solum in esse naturæ intrinsecā: sed etiā in esse intelligibili. Ita q est obiectum actu intelligibile magis intrinsecum, quàm per informationem seu inhæsionem, quia est coniunctū per identitatem. Vbi aduertendum est quod cā huius erroris est, non discernere inter intelligibile extrinsecū & intrinsecum. Quum enim oporteat intelligentem ad hoc quod intelligat, habere in se naturam intelligibilis, creditur q quēadmodum aliorum intelligibilium naturas per informationem habet, ita & suipsius oporteat habere quum tamen ratio euidenter ducat ad oppositum. Quoniam quemadmodum intelligens diuersimodè se habet ad essendum ipsum & ad essendum alia: ita diuersimodè se habet ad intelligendum se & alia. Et propterea, quia est ipsummet in ei esse naturæ, quòd est ei in illud esse intelligibili, quia illud esse naturæ est actu intelligibile: ideo seipsū per seipsum intelligere potens est. Quia verò alia non est neque secundum esse naturale neque secundum esse intelligibile, nisi aliquid superaddatur: ideo oporter species ponere aliorum. Patet ergo quid dicendum sit ad obiecta. Negandum est enim poni obiectum separatum, quoniam ponitur coniunctū non per inhæsionē, sed per identitatē & per substantiā, non seorsum & separatim ab intelligente, vt Scotus intellexit, sed in ipso intelligente. Et ad hoc deseruit exemplum de calore quo lignum calefacit, qui scilicet si subsisteret in ipso ligno identicē, non minus esset quo formaliter lignum calefaceret. Et similiter si species visibilis esset per se subsistens per identitatem in videntē, esset nihilominus principium formale visionis in eo.

¶ Ad id autem quod oppositum est obiiciendo quod intellectus apud S. Th. distinguitur realiter ab ipso angelo: dicendū est quod nihil refert ad oppositum dictū vel identitas intellectus cum angelo. Vt enim ex lib. de Anima patet, sicut ponatur quòd substantia animæ habeat in se naturas obiectorū sensibilium & intelligibilium, siue ponatur quod potentiæ ipsæ sensitiuæ & intellectiuæ tales naturas habeātiā de est indiciū quo ad posse, & nō posse operari. Imaginandum est enim q quia intelligere primò est opus substantiæ intelligentis, perfectius intelligere fit, si subsistentia ipsa vtrāq; vim habeat, f & obiecti, & operantis, quāuis mediante aliqua proprietate illam operationem elicier, quam si solam vim operantis haberet: & mediante illamet proprietate, obiecti vim accidentaliter adipiscatur. Nec obstat hoc alis dictis S. Th. qm esse formam intelligibilem alterius dixit proprium dictatis, non aūt esse formam intelligibilem suipsius: quod ī proposito affirmamus, dum dicimus q substātia angeli, quia est subsistēs & perfecta in esse immateriali, habet & q sit intellectiua, & qā sit actu intelligibilis. Ab per hoc fuit abea vis quā intelligit respectu suipsius non egens alia formatione, supplente substātia euiētē & magis intrinseca & modificatiua ipsius, quàm quodcūq; superadditū. Et ex his etiā patet, q hoc non repugnat demonstrationi factæ in 2. de Anima

Anima, quia nō ponimus intelligibile separatū, sed magis cōiunctū operāti, quàm per informationē. Sed q multos fallit, est quia considerantur intellectus angeli & substantia eius, quasi duæ res seorsum, & quæritur quo vnitur, quum tamē secundū veritatē intellectus fluat ab essentia actus intelligibilis magis quia intimus formatus illa, quàm quacunq intēctionali specie: & hoc in genere intelligibili. Vnde qui hic non vult decipi, non distinguat inter intellectum & intelligentem vt sic: sed vtatur eis vt vno, & quiescit.

¶ Ad obiectionem Sco. contra tertiā conditionem dicitur, quòd quū cognoscens seu intelligens, vt in 2. & 3. de Anima, dupliciter, dicatur, in potentia scilicet essentiali & accidentali, seu ad actum primū & secundum, moueri ab obiecto attēditur secūdum actum primum intellectū, & non secundum actum secundum: quoniā, vt patet in 3. de Anima intellectus in actu, sicut sciēs, nō eget motore. Dupliciter ergo peccat arguens. Primò attendendo motionem cognoscentis à cognito quo ad actum secundum, quę nulla est: sed cognoscēs & cognitum cōiuncta sunt vna completa cā actus secū di fieri & i esse. Et ideo hoc modo & non aliter verificatur cognitionem dependere ab obiecto in actu in esse & fieri. Secundo, quia ma Tex. 4. 10. 2. è interpretatur Sanct. Tho. intelligens quod assignauerit pro causa motionis ab obiecto, differentiam temporalem, scilicet quādoque esse in actu, & quandoque esse in potētia: quū tamen hoc non inueniatur in Sāct. Thoma, sed assignatur pro eā esse in potentia: loquēdo de potentia ad actū primum, quod est manifestē verū & euidenter. Ex hoc enim quod cognoscens ex natura sua non habet in se cognitum, sed est in potētia ad illud; sequitur q moueatur ab illo, & fiat actu tale quale cognitum est. Vñ vt subdit S. Thomas, si cognoscens ex se vel aliunde actu haberet in se naturam cognitā, non moueretur à cognito, vt de se patet: quia nihil est motibile ad id quod habet.

Propos. 8.

Q. 50. art. 4. & q. 55. art. 1.

¶ *Super Quæst. quinquagesima sexta Articulum secundum.*

IN titulo articuli illud tantum aduertendum est, quòd hic simul intēditur, & an vnus angelus cognoscat alium, & quomodo.

¶ In corpore vna cōclusione affirmatiua respondet quæsito: Quilibet angel cognoscit alios per inditas omnium rerum rationes in eo. Declarantur cōclusio ex autoritate Aug. dicentis, res esse productas à Deo nō solum in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili in mentibus angelorū. Ex hoc enim manifestē habetur, q in vnoquōque angelo sint rationes omniū tā corporalium, quam spiritualium: per quas potest eos intelligere. Et quoniā ly omnium, distribuit etiam pro ipso angelo cognoscente: ideo S. Tho. ad confirmationem præcedentis articuli solicitus fuit hic, vt declararet quomodo ipso angelo intelligente ipsemet productus sit secundum esse intelligibile, ne crederes ipsum secundum esse intelligibile aliquam intentionem in seipso superaddere supra esse naturale ipsius. ¶ In responsione ad primum dubium occurrit, quomodo responsione illa satisfaciat argumento. videtur enim consistere in quadā exceptione, quasi dicat quòd cognoscens potest ex natura sua habere actu aliquam ex naturis cognoscibilibus ab ipso, quando natura ipsa est habens affinitatem cum aliis, & ordine quodam secundum perfectius & imperfectius est ab eis distincta, & quia sic se habet natura angeli cuiusque ad cæteros: ideo stat q habeat seipsum in actu intelligibili & naturali, & nō impediatur à cognitione aliorū. Sed hoc patitur magnā difficultatē. Tum quia, vt dicit Auerrois in 3. de Anima com. 5. propositio dicēs, q recipiēs dēt esse denudatū à natura receptā: intelligitur à natura generis proximi rerum receptarum. Et cōsequenter ex hoc q natura intranea hēt affinitatē cū extraneis, magis obstat propositio. Et cōfirmatur quia apud S. Tho. omnes angeli sunt eiusdē generis proximi, quum neget in eis genera subalterna. Tum quia secundum hanc glossam rueret processus Aristotelis ī 3. de Anima: quoniam posset quispiā dicere animā habere actu aliquam de naturis cognoscibilium, puta seipsū: vel, vt Antiqui dicebant, aliquod elementum, & quod hoc non impedit aliorū cognitionem, quoniam ordine quodam se habet ad alia secūdū perfectius & imperfectiē, vt de se patet & hēt affinitatē cum eis propter proximitatē in essendo aut principiādo. Tum quia habere affinitatem distinguēsque ordine quodam, non remouet tanquam quare intē existēs prohibet extraneū. Cā Propos. enim est, quia determinatum ex se ad certam naturam in actu, non Cap. 8. potest ad alias determinari, sicut nec illa natura ad quam determinatur, potest determinari ad alias. Vnde & Auerrois in primo Physicorum com. 63. dicit q si materia prima haberet ex natura sua aliquam formam, non reciperet omnes formas. Et similiter si haberet aliquā priuationem, non reciperet omnes priuationes. Constat autem q causa hæc habet locum in naturis quantumcunque affinibus, & se habentibus secundum perfectum & minus perfectum, quoniā commune est omnibus naturis specificis actualib⁹: quod vltima differentia vnius non potest determinari per vltimam differentiam alterius. Et quo ad actū discernēdi experimur q sensus affectus quocunque sensibili, impeditur à discretione alio rum, secundū id in quo differunt. Q. 50. ar. 4.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis duo breuiter tangenda sunt. Primò fundamētum illius Maximæ, Quæ intus existēs prohibet extraneum. Secundò, sensus literæ. D. ms.

¶ Quo ad primum, sciendum est quod propria ratio huius est quia vna natura non est determinabilis per aliam: si enim esset aliqua forma determinabilis per omnes formas, materia prima habendo illam, non impediretur à receptione omnium. Et similiter intellectus animæ nostræ habēdo tale intelligibile, scilicet determinabile per omnia intelligibilia, nō impediretur intelligere omnia. Vnde si cholera in lingua febricitantis, ipsa salua, esset determinabilis per dulcedinem, non impediretur à gustu dulcedinis. Ex hoc autē relinquitur, quòd propositio illa non tenet in naturis, quarum vna est determinabilis per alteram, sed in his tantum, quarum neutra potest alterius esse determinatio. Propterea manifestē non tenet in naturis quæ se habēt vt potentia & actus. Non enim receptiuum omnium formarū sensitiuarum, vt fit impediretur à receptione earum, si esset actu vegetatiuum, quia natura vegetatiua determinabilis est per sensitiuam, vt potentia per actum. ¶ Quo ad secundum, verba literæ dupliciter intelligi possunt iuxta duplicem modum considerandi naturas cognoscibiles, propter duplicem ordinem cognoscibilium. Constat enim q naturæ cognoscibiles sunt duplicis ordinis. Quēdam enim cognoscibiles cū, vt patet de sensibilibus. Quādā verò sunt cognoscibiles & cognoscitiuæ non per accidēs, puta quia rōne vnius cognoscit & rōne alterius cognoscitur, vt contingit in animalibus, sed per se: ita q idē est secundum

secundū se cognoscēs cognitū actu, vt cōtingit in separatis à materia. Et ex hoc prouenit, ꝙ naturæ cognoscibiles possunt dupliciter cōsiderari, s. vt cognoscibiles sicut, & vt cognoscentes cognitē, vbi vtrumq; inuenitur. Ex his ergo duabus distinctionibus oritur & veritas sensuum & veritatis claritas. Prima nāque facit sensus literæ vt, qui iam tactus est, quòd scilicet natura eiusdē generis solo ordine gradūq; specifico ab aliis naturis cognoscibilibus distincēs, si intus existit, nō prohibet alias, quia sunt affines. Et videtur fundata ista ratio super hoc, quòd cognitio fit per assimilatiōē, ac per hoc naturis similib⁹, quales sunt prædictæ: vna non prohibet cognitionem alterius. Et quia naturæ spirituales angelorum sunt huiusmodi: ideo natura vni⁹ non impedit cognitionem alterius. Et hic sensus cōsiderat naturas, vt cognoscibiles tantū, & par facit indiciū de naturis spiritualib⁹ & corporalibus. Sed obstat huic sensui experiētia, præter autoritates, & rationes allatas: quoniā experiemur vnū colorem impedire cognitionem aliorum, & similiter in saporibus. Et tamen constat ꝙ colores inter se, & similiter sapores inter se sola specie differūt, & in genere conueniunt. Interius autē contemplantibus, sensus literæ videtur, ꝙ non est idem iudicium de naturis sensibilibus, quæ sunt intelligibilis nostra, & de naturis spiritualibus. Et propter hoc non sic se habet intellectus angelicus ad naturas spirituales, sicut intellect⁹ noster ad naturas sensibiles: sup quo tñ stabat vis argumenti. Quōd autem nō sit idem iudicium, ex affinitate spiritualium inter se, ex hoc, quòd solo specifico ordine distant, apparet. Vbi scito quòd proximitas naturarum potest applicari ad cognoscibilia tātū: & sic, vt dictū est, intus existēs prohibet aliud. Et potest applicari ad cognoscibilia cognoscētia: & sic non impedit, imò iuuat cognitionē. Quōd non impediat, probatur: quia remoueretur cāmpedimenti, q̄ est indeterminabilitas vnius naturę per aliā, sic patet ex dictis. Ex hoc enim ꝙ ponitur aliqua vna natura intellectiua, necessariò ponit determinabilis per aliasvñ si albedo esset non solū visibilis: sed visiua, ex hoc ipso esset determinabilis p colores, sicut potēs visiua. Modo autē quia est visibilis tm, non est determinabilis per eos. & propterea modo intus existēs prohibet alios, tūc autē nō impediret. Quōd autē magis adiuuet, ex eo patet: ꝙ cognitio fit per assimilationem: & minor opus est superueniat assimilatio vbi tanta est proximitas. Quia igitur constat ex supradictis, substantias spirituales esse intellectiuas & intelligibiles actu, & in istis proximitas naturarum non prohibet cognitionem: ideo Autor respondendo, affinitatem naturarum spiritualium pro ratione responsionis sumpsit: & argumento satisfecit proportionali, affinitatem apud nos impedientem, ibi non impedire dicens. Ex his patet solutio obiectionum omnium: quoniam de naturis cognoscibilium aut receptibilium absolutè loquuntur. Nos autem hic de cognitis & cognoscentibus in actu, de quibus est alia, imò opposita ratio, vt patet ex dictis.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimasextæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est hoc adiecto, quòd, vt in præcedentibus diximus, inquirimus simul modum quo angelus naturaliter cognoscit Deum. ¶ In corpore articuli quatuor facit. Primò proponit conclusionem responsuam affirmatiuè, hanc scilicet, Angeli possunt per sua naturalia aliquam cognitionē habere de Deo. Secundò declarat eā ponēdo modū talis cognitionis. Et hoc facit distinguēdo res modos, quib⁹ res est visibilis, & applicādo os ad Deū respectu intellectuū creatorū, medio loco ponendo modū quo Deū realiter cognoscitur ab angelo: & clarè patent omnia in litera. Tertio probat cōclusionē iam modificatam, s. quōd angelus cognoscit Deum per similitudinem immediatè ab eo habitā sic. In angelo est impressa substātialiter similitudo diuina ergo per suā substātiam intelligit Deū tanquā per speciē immediatē sumptā ab eo: & tenet cōsequentia: quia substātia à solo Deo est. Quārto respōdet tacitæ obiectioni, qua posset quisquā credere, ꝙ talis cognitio Dei esset eius visio: propterea quia experimur in nobis cognitionē ꝙ speciē immediatè ab obiecto impressam visionis rōnē habere. Facit autē hoc assignādo primo cām quare talis cognitio Dei in angelo nō est visio Dei: quia scilicet nulla similitudo creata sufficit ad repræsentandum Deū perfectē. Secundò declarando, quòd talis cognitio magis declinat in alterum extremum, s. visionem specularem, ex illamet causa, id est elongatione à primo extremo, scilicet visione facili: & ex hoc ꝙ angelus dicitur speculū Dei. ¶ Circa hanc cōclusionem sic modificatā dubium occurrit ex tribⁿ capitibus. Primò ex imperfectione cognitionis talis, quoniam secūdum hoc sequeretur, ꝙ angelus nō haberet nisi cognitionē cōsusam de ipso Deo. Et tenet sequela, quia substātia angeli non repræsentat id quo Deus cōstituitur: esse proprio: & distinguitur ab aliis, sicut nec repræsentat id quo alius angelus distinguitur ab eo. Et confirmatur, quia si angelus per solani substantiam suā cognosceret alios angelos, nō cognosceret eos distinctē, propter rationem prædictā: ergo cognoscendo Deū per solam substantiā suā non cognoscit eum distinctē, quod est inconueniens. Secundò obiicit Scotus in 2. d. 3. q. 6. 9. ex ratione discursus, sic, Cognitio ꝙ similitudinem repræsentantē vt cognitam, est cognitio discursiua. Sed cognitio angeli de Deo per substantiam est per similitudinem repræsentātē vt cognitam: ergo est discursiua, hoc est inconueniens apud te, qui negas discursum in angelis: & esset inconueniens simpliciter ponere, ꝙ prima & perfectissima cognitio naturalis, quā habet angelus de Deo, sit discursiua, dato ꝙ angelus posset discurrere. Maior propositio patet ex differentia inter speciem repræsentantem vt rationem cognoscendi, qualis est species in oculo, & repræsentantem vt cognitam, qualis est species in speculo. Minor verò relinquitur per se nota: quoniam angelus non nisi cognoscendo se, cognoscit Deum quum cognoscit ipsum per suam substantiam. Tertio arguit idem ibidem ex possibilitate & rationabilitate ponendi in mente angelica speciem intelligibilem repræsentantem distinctē, non tamen adæquatē & comprehensiuè Deum: quemadmodum ponitur species intelligibilis alterius angeli. Et tripliciter nititur hoc probare. Primò, quia homo in statu innocētiæ habebat cognitionem de vltimo fine in speciali: & non solum in communi, vt modo habet: ergo angelus secundum naturam suam habet cognitionem de illo in speciali maiorem, quod est cognoscere distinctē. Tenet cōsequentia, quia beatitudo naturalis angelici est maior naturali beatitudine hominis in statu naturæ conditæ. Secundò sic: Paulus raptus ad videū Deū, potuit meminisse eius quod viderat: ergo potuit in eo imprimi species obiecti quod viderat. Tenet consequentia, quia aliter nō meminisset. Antecedēs vero ex ipso Apostolo parenuci recordabatur se audisse arcana verba quæ nō licet homini loqui, &c. Tertio, quia cognitio matutina, apud Augustinū, est cognitio rerum in verbo, & prior cognitione vespertina, & cōpetens angelis ante beatitudinem: ergo erat in eis cognitio distincta Dei per aliquam speciem intentionalem vt rationem cognoscendi. Tenet cōsequentia: quia cognitio matutina est distincta cognitio rerū in verbo: impossibile est autē quōd in causa confusè cognita cognoscantur effectus distincti & ordinati. ¶ Ad euidentiā huius difficultatis cōsistētia in hoc, an sponēda sit aliqua species intelligibilis ipsius Dei, an ipsa essentia substātię intellectualis locū speciei intelligibilis repræsentātis Deū tali intellectui sufficiēter suppleat. Primò videūdū est quid requiritur ad distinctē repræsentare aliquid. Secundò, an sit possibile dari repræsentariū Dei distinctē in esse naturali vel intentionali. ¶ Quo ad primū breuiter sciendum est: ꝙ repræsentari distinctē non dr res nisi repta sentē illa cōdicio, qua formaliter constituit in suo proprio & essentiali esse, vt patet inductiuè. Nō ēm homō distinctē repræsentatur, nisi rōnali repræsentato: supposito quòd rationale sit propria & essentialis differētia hominis. Et similiter albedo distinctē non repræsentatur, nisi vltima sua differentia repræsentetur, vnde Deus non distinctē repræsentabitur, nisi repræsentetur id quod se habet ad ipsum quasi essentialis & propria differentia constitutiua eius: in hoc quod est esse Deum. Hæc de primo.

¶ Quo ad ām ex parte repræsentatiui sciendū est, quod quantum cōtingit esse repræsentatiuum, tantam contingit esse cognitionē. Et pr. prerea à destructione cōsequentis arguēdo, si nō contingit esse tātam cognitionē, nec possibile erit esse tantū repræsentatiuē: sed impossibile est dari natura liter tātam cognitionē Dei in creatura, scilicet ꝙ sit eius cognitio distincta: ergo impossibile est dare repræsentatiuū Dei distinctē. Quōd autē talis cognitio sit impossibilis, probatur ex eo, ꝙ cognoscere distinctē est cognoscere vltimam differētiā, vel id ꝙ se habet vt vltima differentia. Cognoscēs autē rē vsque ad vltimā differētiā inclusiuē, nō solum secundum quod terminat quæstionē an est, seu quia est, sed secūdū ꝙ terminat quæstionē quid est cognoscit sufficienter ex natura rei à priori omnia conuenientia illi rei. Quoniam sermo diffinitiuus soluit omnes difficultates: & principium omnis demōstrationis est quod qd est, quod nulli creaturę naturaliter conuenire potest respectu Dei, de tali obiecto ꝙ est Deus. Ex parte verò obiecti aduertendum est, quòd si de diuinis balbutiendo loqui licet, irrepræsentabilitas eiⁿ relucet ex eo quod infinitū entitatiuè vt sic, nō est distinctē repræsentabile. Vnde quamuis sapiētia diuina possit repræsentari per aliquod creatū distinctē, nō tamen distinctē repræsentatur inquātum infinita, nisi quo ad quæstionem an est: sed constitutiuum proprium Dei, puta deitas vt sic, est ens infinitū, ergo est irrepræsentabile distinctē: patet minor, quia non est imaginandum, quod infinitas se habet ad deitatem quē admodum se habet ad rationes attributales. Non enim quemadmodum sapientia & bonitas sunt quædam rationes formales seu realitates secundum se, & infinitatem vel finitatē sortiuntur, vt modū quantitatis perfectionalis ita deitas sortitur infinitatē, sed infinitas est ipsum quod quid erat esse deitatis. Alioquin Deus non esset primò essentialiter & intrinsecè ens infinitū. ¶ Ex his autem patet quid dicendum sit ad primam obiectionem. Nā vocādo omnem cognitionem rei citra quidditatiuam cognitionem confusam: concediur quod omnis cognitio possibilis haberi de Deo à creatura naturaliter est confusa, quia non quidditatiua. ¶ Ad secundam verò obiectionem, quæ est Scoti, dicitur quòd maior est simpliciter falsa, vt patet de cognitione Socratis per speciem eius in speculo. Talis enim fit ꝙ similitudinē repræsentantem vt cognitam, & tamen non est discursiua. Nec ob...at si dicatur, quòd Socrates tunc non apprehenditur ab eadem potentia, s. visiua, sed per accidens ab altiori potentia: quemadmodum videntes Socratē dicuntur videre vtuum: hoc enim magis facit ad propositum, quoniā ex hoc nō impeditur responsio data, sed siue per accidens, siue per eandem potentiam, siue per diuersam, satis est quòd cognoscēs per similitudinem vt cognitam, non oporter ꝙ discurrat. Hoc enim firmato, facillimè patet quomodo angelus absq; discursu per essentiā suam cognoscere pōt Deū ex illo principio: Quę sunt diuisa & dispersa in inferioribus, vnitè præhabēt in vno superioris ordinis. Et propterea quēadmodum angelus per vnam virtutē cognoscitiuā percipit nobiliori mō quicquid nos ꝙ tot virtutes cognoscitiuas apprehēdimⁿ & inuestigamus: ita per vnam virtutē & vnā speciē eminentius pōt habere ꝙ nobis conuenit per diuersas potentias ac species se cōsequentes. Ac per hoc poterit per speciē repræsentantē vt cognitā eminentius repræsentari cognitionē elicere absq; discursu per eandē virtutē: & absque alia specie, sicut nos absque discursu, per consequentem tamen speciē & potentiā facimus. Di-

sentiam Dei videt, quia nulla similitudo creata est sufficiens ad repræsentandam diuinam essentiam e. Vnde magis ista cognitio tenet se cum speculari, quia & ipsa natura angelica est quoddam speculum diuinam similitudinem repræsentans.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd Dion. loquitur de cognitione d comprehēsionis, vt expressè s. eius verba ostendunt. Et sic à nullo intellectu creato cognoscitur e.

¶ Ad secundum dicendum, quod propter hoc quòd intellectus & essentia angeli in infinitum distant à Deo, sequitur quòd non possit ipsum comprehendere, nec per suam naturam eius essentiam videre. Non tamen sequitur quòd propter hoc nullam habeat eius cognitionem: quia sicut Deus in infinitum distat ab angelo: ita cognitio, quàm Deus habet de seipso in infinitum, distat à cognitione, quam angelus habet de eo.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ cognitio, quàm naturaliter angel⁹ habet de Deo, est media inter vtranque cognitionem: & tamen magis se tenet cum vna, vt suprà dictum est.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMASEPTIMA de angelorum cognitione respectu rerum materialium, in quinque articulos diuisa.

DEINDE quæritur de iis materialibus quæ ab angelis cognoscuntur.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque. ¶ Primò, vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium.

¶ Secundò, vtrum cognoscant singularia.

¶ Tertiò, vtrum cognoscant futura.

¶ Quartò, vtrum cognoscant cogitationes cordium. ¶ Quintò, vtrum cognoscant omnia mysteria gratiæ.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum angeli cognoscant res materiales.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod angeli non cognoscant res materiales. Intellectum enim est perfectio intelligentis. Res autem materiales non possunt esse perfectiones angelorum, cum sint infra ipsos. Ergo angeli nō cognoscunt res materiales.

¶ 2. Præterea, Visio intellectualis est eorum quæ sunt in anima per sui essentiam, vt dicitur in gloss. 2. ad Cor. 12. Sed res materiales non possunt esse in anima hominis, vel in mente angeli per suas essentias. Ergo nōn possunt intellectuali visione cognosci, sed solum imaginaria, qua apprehendunturⁿ similitudines corporum, & sensibili, quæ est de ipsis corporibus. In angelis autem non est visio imaginaria & sensibilis, sed solum intellectualis. Ergo angeli materialia cognoscere non possunt.

¶ 3. Præterea, Res materiales non sunt intelligibiles in actu, sed sunt cognoscibiles apprehensione sensus & imaginationis, quæ non sunt in angelis. Ergo angeli materialia non cognoscunt.

¶ SED CONTRA, Quicquid potest inferior virtus, potest virtus superior, Sed intellectus hominis, qui est ordine naturæ infra intellectum angeli, potest cognoscere res materiales. Ergo multò fortius intellectus angeli.

¶ RESPONDEO dicendum quòd talis est ordo in rebus, quòd superiora in entibus sunt in perfectiora inferioribus e: & quod in inferioribus cōtinetur deficiēter, & partialiter, & multipliciter, in superioribus cōtinetur eminenter, & per quando totaliter & simplicitē. Et ideo in Deo sicut in summo rerum vertice omnia superfunstantialiter præexistūt secundū ipsum suū simplex esse, vt Dio dicit in lib. de Di. no. Angeli autem inter cæteras creaturas sunt Deo propiquiores & similiores e. Vnde & plura participāt quōd nō potuit diuina, & perfectius, vt Dio. dicit 4. cap. cæle. hier. Sic igitur omnia materialia in ipsis angelis præexistunt, simplicius quidem & immaterialius, quàm in ipsis rebus, multiplicius autem & imperfectius quàm in Deo. Omne autem, quod est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est, Angeli autem secundum suam naturā sunt intellectuales e. Et ideo sicut Deus per suam essentiam materialia cognoscit, ita angeli ea cognoscūt per hoc quòd sunt in eis per suas intelligibiles species.

¶ ADPRIMVM ergo dicendum, ꝙ intellectum est perfectio intelligentis secundum speciem intelligibilē, quam habet in cognoscunt res materiales. Tho. in corpore articuli dicit, ꝙ cognitio ista assimilatur cognitioni per speciē ab obiecto impressam immediatē, repræsentantem tamē imperfectē. Et sic argumentum peccat & propter excellentiā intellectⁿ angelici, & propter excellentiā substantiæ eius vt repræsentatiuę. Nec obstat quod essentia angeli non cōtineat Deum virtualiter: sufficit enim quod cōtineat ipsum participatiuē. Ang. 12. sup. per gen. ad litt. c. 3. com. 3.

¶ Ad obiectiones autē tertio loco adductas ex Scot. dicitur ꝙ nec homo, nec angel⁹ in quocunq; statu naturæ potuit habere cognitionē distinctam, id est quidditatiuam ipsius Dei, quamuis in latitudinē cognitionis nō quiddi tatiuē, perfectiⁿ homo cognouerit in statu innocentiæ quam nūc: & perfectiⁿ angeli quàm homo: & inter eos vnⁿ perfectiⁿ altero. Sed argues decipitur in hoc, quia supponit quòd cognitio Dei non in cōmuni, sed in speciali sit cognitio quidditatiua, quam negamus ab angelis: quum tamen cōsteat, quòd stat cognoscere aliqd in speciali, & non quidditatiuē. Ad id verò quod obiicitur de memoria rapti, dicitur à Sanct. Thom. expressè quōd nō potuit remanere species obiecti quamui potuerit accipere species rerum vi farum in obiecto: vnde & Paulus non meminit obiecti nisi in cōfusō: & quia fuit, sed rerū vi farum, propter quod dicit in numero plurali, Arcana verba, quæ non licet homini loqui. Ad vltimū de cognitione matutina dicitur negādo, quòd cognitio matutina fuerit in angelis ante beatitudinem. Quamuis etiam consequentia non videatur necessaria, quia non est remotum, quod in causa non quidditatiuē cognita, aliqui effectus ordinati cognoscantur distinctē: quamuis impossibile sit in tali cognitione cognoscere omnes effectus. Cap. 1. & 6. 281 265 295

¶ *Super Quæstionis quinquagesimaseptimæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli vna conclusio responsiua: Angeli cognoscunt res materiales per species intelligibiles existentes in eis. Et probatur sic: Iu angelis continentur res materiales secundū esse intelligibile: ergo. Antecedēs habet duas partes: & quo ad primam, s. quòd contineantur, probatur à S. Tho. Quia ordo Vniuersi hoc habet, vt inferiora in superioribus continentur excellentiori modo, s. magis vnitè & simplicius: & declaratur ex continentia omnium in Deo. Sed angeli sunt suprema in entibus: quia propinquissimi Deo: igitur. Quo ad secundam verò partem, quia quæ cōtinentur in aliquo, sunt in eo secūdum modum continentis: ac per hoc quum angelis sint intellectualis naturæ, omnia quæ sunt in eis, sunt in eis intelligibiliter: & declaratur ex simili proportione rerum ad continentiam Dei.

¶ Aduerte hic vnum, ꝙ ex vi istius processus nihil aliud inferrur, nisi ꝙ angeli continent res materiales intelligibiliter. Vtrum aūt illud esse intelligibile quò simpliciori & immaterialiori modo sunt in angelis res materiales, q̄ in anima nostra sint ipsæmet res materiales: sit esse substantiale ipsorum angelorum, vt quidā Peripateteri credunt: vel esse intentionale per species, s. intelligibiles, ex hoc processus non habetur. Sed sanctus Thomas concluſit tale esse fore intentionale, quia iam præcedente quæstione determinauerat, ꝙ esse substantiale angeli secundum se solum non est tantæ perfectionis, vt habeat vnde sibi assimilentur alia secundum proprias eorum differentias.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ sextimæ Articulum secundum.*

TIrulus est clarus adtuententi, quod de singularibus materialibus est hic quæstio, & de modo cognoscendi. ¶ In corpore quatuor facit. Primò tractat opinionem totaliter negatiuam, quæ videtur Auerrois, scilicet quòd angeli non cognoscunt hæc singularia. Et impugnat eam dupliciter. Primò ex prouidentia & administratione angelorum circa hæc ex autoritate Apostoli. Secundò, ex motione orbium cælestiũ per intellectum, & voluntatem, iuxta Aristo. 12. Metaph. com. 36. & 37. Secũdo tractat opinionem aliã, forte Auicennæ dicentis intelligentias cognoscere singularia cognoscẽdo vniuersales eas. Et impugnat eam simili modo dupliciter: scilicẽ mediis adiũgẽs hoc, q̃ cognoscere singulare ex causis vniuersalib⁹, nõ est cognoscere singulare vt singulare est. Et declarat hoc exemplo cognitionis quã habet Astrologꝰ de hac eclipsi, quã semper ignorat vt hãc, nisi sensũ percipiat eã. ¶ Circa rationem hanc dubium occurrit. Quia non videtur verum illud assumptum, scilicet cognoscẽs singulare in causis vniuersalibus nõ cognoscit singulare inquantum hoc. Quoniã sequendo exemplũ de Astrologo, manifestum est, quòd sciens rectè computari motus astrorum, sciet non solũ eclipsim quandoque esse, sed etiam tali tunc, id est tali hora, & tali in nutu, & in tali loco: & breuiter sciet nunc & hic esse. Quia huiusmodi singularia, etiam inquantũ singularia, sunt determinata in causis suis, quo ad omnes conditiones, nec possunt aliter se habere.

Ps. xxxvi. 37. 10.

94. b

287 2. dist. 3. q. 3. art. 3. Et 2. cõ. ca. 98. Et vet. q. 8 art. 1. & q. 10. & ar. 3. & opus. 3. & opus. cap. 43. & 15.

Tex. 43. tom. 1. 279

¶ Ad hãc obiectionem dicitur, quòd nunquã Astrologus habebit certam cognitionẽ de aliquo singulari quantũcunque necessario, nisi per sensum: quia cõclusio singularis nõ potest sciri ex maiore & minore in vniuersalibus, sed oportet alterã præmissam esse singularem. Singularem autem propositionem cogitatiuam format. Et decipitur in hoc Obiicienes: quia non aduertit, quòd scire nunc solem esse in tali signo, & lunam in tali, nõ ad scientiam, sed ad sensum pertinet: & tamen sine hoc non potest computari, ergo in tali anno erit eclipsis. Ad scientiam enim hoc vniuersale tantum spectat. scilicet quod quotiẽscũque sol & luna sunt in talibus signis, &c. & quod à tali signo ad aliud signum tantum temporis computatur, & similia. Ex quibus nunquam scit aliquod singulare, nisi subsumatur, sed nunc est sic, quod per sensũ. m oportet habere.

Q. 10. ar. 1.

¶ Tertiò respondet quæsito vna cõclusione affirmatiua, scilicet angeli cognoscũt singularia. Et probat eam: quia quæ sunt dispersa in inferioribus, cõtinentur vnitè in superiori, vt patet de sensibus particularibus respectu sensus communis. Igitur quæ nos per diuersas potentias cognoscimus, angelus vnica apprehendit. Et confirmatur autoritate Arist. reputantis incõuenientes litem cognosci à nobis: & non à superioribus. ¶ Circa rationem adductam ad probandum hãc primam conclusionem, dubium occurrit. Propterea, quia illud principium, Quæ sunt dispersa in inferioribus, adunantur in superiori: potest intelligi dupliciter, scilicet quòd adunẽtur eminẽter & formaliter: quẽadmodum in sensu communi adunantur sentire propria sensibilia sensuum exterioriũ, & in Deo perfectiones attributales. Alio modo eminenter quidẽ, sed non formaliter: quẽadmodum inferiora sunt in sole. Et si primo modo ad hoc propositum assumptum dicatur: quum nõ sit verum, aliter ratio ruet. Si verò secũdo modo, cõcludit oppositum. Si aũt indistinctè assumptum sit, indistinctè etiã infert, ergo oõs cognitiones nostræ eminenter continentur in angelo. Et non potuerit inferri ex hoc, ergo cognitio singulariũ erit in eo formaliter: quẽ dicã q̃ cognitio angeli est altioris ordinis, & nõ formaliter cõtinens cognitionem singulariũ. Et confirmatur obiectio hæc, quia cõstat q̃ intellectus noster est virtus altior omnibus sensibus: & tñ in ipso nõ adunantur cognitiones singulariũ: sic q̃ ipse cognoscat singularia, nisi forte arguitiuè & indirectè, ex admixtione ad sensus. Vnde si rõ valeret, cõcluderet etiã de intellectu nostro: & quia nõ cõcludit de illo, igitur simpliciter nõ valet. ¶ Ad obiectionẽ hanc dicitur, q̃ propositio illa indistinctè sumitur sic, vt intelligatur quantum possibile est, iuxta modũ superioris. Ita q̃ sensus est, dispersa inferius adunari superius eminẽtiori mõ, quo adunari possunt, iuxta eũ modũ & capacitatẽ superioris. Et proprerea in his quæ possunt adunari eminenter formaliter, infert adunationẽ talẽ. In his autẽ quæ contingit eleuari eminenter tantũ, non infert nisi adunationem eminentiæ: Et quoniam cognoscere quodcunque obiectũ, est de genere eorũ quæ possunt eleuari formaliter: ideo in his infert adunationẽ eminẽtẽ & formalem. Et ad instantiam de intellectu nostrõ dupliciter dici potest, primò negando, q̃ ipse nõ cognoscat singularia, quoniam falsẽ in statu sepa rationis cognoscere eã. Secundò, & melius: indicio meo) dicitur, q̃ intellectꝰ humanus nõ constituit alium gradũ in ordine rerũ: sed ciãu diturĩ illo rerũ gradu, in quo homo locatur. Et propterea nõ habet hic locum dicta propositio simpliciter, quę de natura rei superioris cõpleræ in speciem intelligenda est. Res enim incompleras non oportet simpliciter phabere inferiora, sed magis cõuenire & adunari cum eis ad integrandũ vnũ perfectũm: vt cõtingit in homine. Dixit autẽ simpliciter, quia quodã modo quiequid potest virtus nostra inferior, potest & nostra superior, dum rem eandem perfectius vel nobilius attigit.

Psal. 90.

Tex. 80. tom. 1. tex. 15. tom. 3. 284

541

58 90

¶ Quartò respõdet quęsito, quo ad modum cognoscendi, dicẽs, quòd angeli cognoscũt singularia per species acquisitas à rebus, & non per species influxas à Deo: & probat, seu declarat hoc sic, Res omnes causantur à Deo, & quantum ad materialia, & quantum ad formalia, & quantum ad materialia earũ in propriis natuis. ergo quo ad easdem causantur à Deo in mentibus angelorũ: ergo per tales species cognoscent angeli singularia. Antecedẽs supponitur. Prima verò cõ sequẽtia ex Augustino etiã supponitur, volẽtes res factas esse non solũ in seipsis, sed etiã in mentibus angelorum. Secunda verò consequentia probatur ex proportionalitate: quia quemadmodum se habet essentia Dei, per quam omnia cãtur ad cognitionem eius, ita similitudines illius essentiæ secundum quod est causa talium rerũ ad intellectus, in quibus sunt illæ similitudines. Sed Deus scit oũa per illã, & quo ad vniuersales, & quo ad particulares cõditiones: quia illa est similitudo omnium quo ad omnia. Et quia scientia sua est causa rerũ: ergo angelus per species exemplatas ab illa summa similitudine cognoscet omnia facta, & quo ad conditiones vniuersales & singulares.

¶ Circa rationem adductam ad probandum hanc secundã cõclusionẽ, de modo cognoscendi, occurrunt obiectiones Scoti in 2. d. 3. q̃. vltima. V bi tripliciter illam rationẽ impugnat. Primò, quia non valet consequentia, res fluunt à Deo quo ad materiam & formã: ergo fluunt in mẽte angeli quo ad cognitionem singularitatis: præcipuè apud eũ, qui tenes contra Commentatorem, quod materia sit pars quidditatis: sed sufficit quòd fluãt in mente angeli, vt partes quidditatis in esse cognito. Secundò, quia species influxa non est rõ cognoscendi nisi quidditatem, vt alias probatum est. Tertiò, quia quum dicis: Essentia diuina est ratio cognoscendi tam singulare quidditatem, ergo species in mente angeli, dico quòd ibi est sophisma procedẽdo à magis perfecto ad minus perfectum affirmatiuè.

¶ Circa ipsam conclusionẽ secũdam multiplex obiectio occurrit. In primo cõtra eam arguit Scotus in quæst. eadem intendens, q̃ angelus cognoscant singularia per species acquisitas à rebus, & non per species influxas: primo, quia singulare, puta Socrates, cognoscitur vt hoc. & non per speciẽ quidditatis, ergo per propriã speciem, ergo aut in angelo sunt inditæ omnium singularium propriæ species, quod non est rationabile: aut acquirit species singularium, quum cognoscit illa quod est intẽtum. Antecedens pro prima parte supponitur, quo ad secundam verò patet, ex eo quod hoc singulare non cõtinetur determinatè sub quidditate vt hoc singulare est. Et probatur ab eodẽ multipliciter in 2. dist. 9. quæst. 2. cõtra primum argumentum: vnde sumpsit Gapreolus argumẽta quæ recitat, quæ nec sunt facta à Sco. contra S. Thomam, nec militant contra eum omnia, sed quædã quæ inferius adducentur.

¶ Secundò

¶ Secũdò sic. Singulare cognoscitur ab angelo quo ad suã existẽtiã actualẽ: ergo per speciẽ acquisitã. Tenet cõsequẽtia, quia nec ex rõnibus terminorũ, certifieatur intellectus de cõplexo cõtingẽti, quã illæ rões aut repræsentant determinatè se sedere seu me esse eras, aut indeterminatè. Si determinare, igitur impossibile est ipsum per ipsos terminos habere notitiã, q̃ hoc sit contingens. Si indeterminatè, ergo nunquam per hos terminos habebit quod determinatè sed eamgitur oportet quòd accipiat aliunde notitiam huius.

281. 286

¶ Tertiò sic, Singulare cognoscitur ab angelo intuitiuè: ergo accipit cognitionem ab ipso. Tenet consequẽtia, qa ad cognitionem intuitiuam necessariò concurrit ipsa res vt præsens. Et cõfirmatur: qa impossibile est cognitionem intuitiuam esse per speciem eodem modo repræsentantem, remanẽte & non manente: vt de se patet.

¶ Quartò, directè cõtra conclusionem adducto rationes Scoti, est dist. 9. loco allegato ad probandum quod vnamet species intelligibilis nõ pót esse ratio angelo intelligendi omnia singularia alicuius speciei. Et prima ratio est talis, Species vna repræsentat infinita singularia distinctè: ergo est infinitæ perfectionis, cõsequens est impossibile, consequentia verò probatur, quia vbi pluralitas infert maiorem perfectionem, infinitas infert infinitam perfectionem. Sed posse repræsentare plura, concludit maiorem perfectionem: quoniam includit perfectionem duarum rationum repræsentatiuarum adæquatè: ergo posse repræsentare infinita, concludit infinitã perfectionem. Secunda verò est, Ista species quã ponis, aut repræsentat similiter opposita pertinẽtia ad existentias singulariũ aut alteram partem contradictionis determinatè: aut successiuè modo vnã, modo aliam. Non primum, quia sic nihil repręsentare: Non secundum, quia sic semper angelus cognosceret vnum oppositum tantum, & nunquam reliquum: non tertium, quia naturale repræsentatiuum & vniforme in se, & in intellectu non repræsentat difformiter aliquid. Tertia ratio est: quia ex ista positione sequitur, quòd quodlibet singulare existens ẽtatim esse morum naturaliter cuilibet angelo: & ista distãtia loculis non impediret, &c. ¶ Ad obiectiones contra rationem ad secundam conclusionem dicitur, quòd per se 40 primò & directè intẽtum S. Th. est, q̃ quia à Deo effluit in angelum similitudo Socratis, nõ solũ quo ad cõditiones cões, sed quo ad conditiones singulares: ideo angelus intelligit ipsum. Sed opinatur materiam esse principiũ singularitatis in rebus materialibus, & formã cõitatis. Ideo in quæstionibus de V e. q. 8. art. 2. inuenitur, rationẽ, quam hic expressit per vniuersale & individuale, expressisse per formam & materiam. Vnde dupliciter rideri potest. Primò, q̃ quãtũ ad præsens spectat propositũ, per accidens se hẽt materia & forma: quẽ vis rõnis consistis in hoc, q̃ in angelo indita est similitudo omniũ tam vniuersalium quàm indiuidualium conditionum, quæcunque sint, & loqui dupliciter. Vno modo secundum seipsam, id est prout est in rerũ natura. Alio modo secundum quod ex ordine ad formam per intellectũ abstrahit: & quòd materia secundo modo cadit in quidditate rei naturalis: primo verò modo indiuiduat: & quod in proposito est sermo de materia non vno tantũ modo, sed omnibus modis. Ita quòd intendit, quòd in angelo sit similitudo materiæ repræsentans eam secundum esse naturale, q̃ habet existendo in re rum natura in rebus, & non solum similitudo eius secundum quod est pars diffinitionis rerum naturalium. Quod breuius dici posset, q̃ in eo est similitudo non materiæ, sed materiæ signatæ, quã constat in diffinitione nõ poni. ¶ Ad secundam obiectionem contra idem negatur, quòd species influxat sit ratio cognoscẽdi tãtum quidditatem: nec aliquam adduxit vnquam argũs rationem efficacem ad oppositum.

¶ Ad tertiam dicitur, quod nulla est fallacia arguendo à cõi exemplari ad cõ similitudinem exemplorum: imò est locus necessarius, & non tantũ rationabilis: quoniam quicquid conuenit vni similium vt sic, conuenit & alteri. Talis autem est processus iste fundatus super hoc, quod à Deo fluxerunt res in duplici esse naturali, & intentionali in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifestè sequitur nõ esse ratione perfecti, aut imperfecti, sed ex rõesimiliũ, q̃ similitudo rei in esse naturali apud Deum existens, effecerit esse intentionale simile sibi in mente angelica: ac per hoc illa species intẽtionalis repræsentet illammet, quã repræsentat diuina similitudo à qua est exẽplatum, nihil obstante differentia secundum perfectum & imperfectum. ¶ Ad obiectiones verò contra conclusionem ordinatè respondendo ad, primũ, dicitur, q̃ cognosci per propriã speciem, dupliciter contingit, scilicet adæquatè vel excellenter. Et quò singulare ab angelo non cognoscitur per propriã speciem adæquatè, quia sic sequeretur infinitas specierum, sed speciem excedentem, id est repræsentantẽ non solum hoc, sed multa alia. Rursus cognosci per speciẽ quidditatis cõtingit dupliciter, scilicet adæquatè & excellenter. Et q̃ singulare nõ cognoscitur per speciẽ quidditatis adæquatè: quia sic non cognoscetur vt hoc nisi fortè arguitiuè & valde imperfectè: sed per speciẽ quidditatis excessiuè, id est repræsentantem non solũ ipsam, sed etiã singulares eius conditiones, quas habet in rerum natura. Et hæc est via S. Th. Non enim putatiplę, q̃ angelus cognoscendo quidditatẽ, puta æquitatẽ, ex vi talis obiecti cogniti cognoscat singularia illius, imò hãc viã in q. de V e. loco allegato, reprobat: sed opinatur q̃ cognoscẽdo quidditatẽ cognoscat individua illius, id est per eandẽ speciẽ per quã cognoscit quidditatẽ, cognoscit individua illius: quoniã species illa est distinctè repræsentans vtrũq; excellẽter.

¶ Ad secundam verò & tertiam obiectionem simul dicitur, quòd species angelica repræsentat quidditatem rei pura humanitatem, & omnes varietates eius secundum omnes conditiones eius naturales, vt S. Th. loco allegato dicit: vnde & repræsentant determinatè se sedere seu me esse eras, aut indeterminatè. Si determinare, igitur impossibile est ipsum per ipsos terminos habere notitiã, q̃ hoc sit contingens. Si indeterminatè, ergo nunquam per hos terminos habebit quod determinatè sed eamgitur oportet quòd accipiat aliunde notitiam huius.

¶ Tertiò sic, Singulare cognoscitur ab angelo intuitiuè: ergo accipit cognitionem ab ipso. Tenet consequẽtia, qa ad cognitionem intuitiuam necessariò concurrit ipsa res vt præsens. Et cõfirmatur: qa impossibile est cognitionem intuitiuam esse per speciem eodem modo repræsentantem, remanẽte & non manente: vt de se patet.

¶ Quartò, directè cõtra conclusionem adducto rationes Scoti, est dist. 9. loco allegato ad probandum quod vnamet species intelligibilis nõ pót esse ratio angelo intelligendi omnia singularia alicuius speciei. Et prima ratio est talis, Species vna repræsentat infinita singularia distinctè: ergo est infinitæ perfectionis, cõsequens est impossibile, consequentia verò probatur, quia vbi pluralitas infert maiorem perfectionem, infinitas infert infinitam perfectionem. Sed posse repræsentare plura, concludit maiorem perfectionem: quoniam includit perfectionem duarum rationum repræsentatiuarum adæquatè: ergo posse repræsentare infinita, concludit infinitã perfectionem. Secunda verò est, Ista species quã ponis, aut repræsentat similiter opposita pertinẽtia ad existentias singulariũ aut alteram partem contradictionis determinatè: aut successiuè modo vnã, modo aliam. Non primum, quia sic nihil repręsentare: Non secundum, quia sic semper angelus cognosceret vnum oppositum tantum, & nunquam reliquum: non tertium, quia naturale repræsentatiuum & vniforme in se, & in intellectu non repræsentat difformiter aliquid. Tertia ratio est: quia ex ista positione sequitur, quòd quodlibet singulare existens ẽtatim esse morum naturaliter cuilibet angelo: & ista distãtia loculis non impediret, &c. ¶ Ad obiectiones contra rationem ad secundam conclusionem dicitur, quòd per se primò & directè intẽtum S. Th. est, q̃ quia à Deo effluit in angelum similitudo Socratis, nõ solũ quo ad cõditiones cões, sed quo ad conditiones singulares: ideo angelus intelligit ipsum. Sed opinatur materiam esse principiũ singularitatis in rebus materialibus, & formã cõitatis. Ideo in quæstionibus de V e. q. 8. art. 2. inuenitur, rationẽ, quam hic expressit per vniuersale & individuale, expressisse per formam & materiam. Vnde dupliciter rideri potest. Primò, q̃ quãtũ ad præsens spectat propositũ, per accidens se hẽt materia & forma: quẽ vis rõnis consistis in hoc, q̃ in angelo indita est similitudo omniũ tam vniuersalium quàm indiuidualium conditionum, quæcunque sint, & loqui dupliciter. Vno modo secundum seipsam, id est prout est in rerũ natura. Alio modo secundum quod ex ordine ad formam per intellectũ abstrahit: & quòd materia secundo modo cadit in quidditate rei naturalis: primo verò modo indiuiduat: & quod in proposito est sermo de materia non vno tantũ modo, sed omnibus modis. Ita quòd intendit, quòd in angelo sit similitudo materiæ repræsentans eam secundum esse naturale, q̃ habet existendo in re rum natura in rebus, & non solum similitudo eius secundum quod est pars diffinitionis rerum naturalium. Quod breuius dici posset, q̃ in eo est similitudo non materiæ, sed materiæ signatæ, quã constat in diffinitione nõ poni. ¶ Ad secundam obiectionem contra idem negatur, quòd species influxat sit ratio cognoscẽdi tãtum quidditatem: nec aliquam adduxit vnquam argũs rationem efficacem ad oppositum.

¶ Ad tertiam dicitur, quod nulla est fallacia arguendo à cõi exemplari ad cõ similitudinem exemplorum: imò est locus necessarius, & non tantũ rationabilis: quoniam quicquid conuenit vni similium vt sic, conuenit & alteri. Talis autem est processus iste fundatus super hoc, quod à Deo fluxerunt res in duplici esse naturali, & intentionali in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifestè sequitur nõ esse ratione perfecti, aut imperfecti, sed ex rõesimiliũ, q̃ similitudo rei in esse naturali apud Deum existens, effecerit esse intentionale simile sibi in mente angelica: ac per hoc illa species intẽtionalis repræsentet illammet, quã repræsentat diuina similitudo à qua est exẽplatum, nihil obstante differentia secundum perfectum & imperfectum. ¶ Ad obiectiones verò contra conclusionem ordinatè respondendo ad, primũ, dicitur, q̃ cognosci per propriã speciem, dupliciter contingit, scilicet adæquatè vel excellenter. Et quò singulare ab angelo non cognoscitur per propriã speciem adæquatè, quia sic sequeretur infinitas specierum, sed speciem excedentem, id est repræsentantẽ non solum hoc, sed multa alia. Rursus cognosci per speciẽ quidditatis cõtingit dupliciter, scilicet adæquatè & excellenter. Et q̃ singulare nõ cognoscitur per speciẽ quidditatis adæquatè: quia sic non cognoscetur vt hoc nisi fortè arguitiuè & valde imperfectè: sed per speciẽ quidditatis excessiuè, id est repræsentantem non solũ ipsam, sed etiã singulares eius conditiones, quas habet in rerum natura. Et hæc est via S. Th. Non enim putatiplę, q̃ angelus cognoscendo quidditatẽ, puta æquitatẽ, ex vi talis obiecti cogniti cognoscat singularia illius, imò hãc viã in q. de V e. loco allegato, reprobat: sed opinatur q̃ cognoscẽdo quidditatẽ cognoscat individua illius, id est per eandẽ speciẽ per quã cognoscit quidditatẽ, cognoscit individua illius: quoniã species illa est distinctè repræsentans vtrũq; excellẽter.

Q. 14. ar. 8.

960 226 235

¶ Quo ad primum sciẽdũ est quatuor esse in rebus, scilicet quidditatem, singularitatẽ, existentiã, seu coniunctionem vnius cum alio in rerum natura: & durationem talis existentiæ seu ſ coniunctionis. Et hæc omnia oportet sciri ab intellectu habẽte perfectam notitiam, de singularibus. Sũtq; se parabilia ab inuicẽ in esse cognito: quoniam vnum potest cognosci alio ignoto, vt patet diseurrendo per singula. Et quoniã cognitio fit per assimilationem, necesse est intellectui cognoscẽti hæc, repræsentari illa. Et de primis quidem duobus nõ est difficile cõcipere, quòd indita sit angelo corũ similitudo. Quoniã vtrunque spectat ad quæstionẽ quid est: q̃ m repræsentari primũ scitur quid est Socrates vniuersaliter cõceptus, id est, inquantũ homo: per secundũ verò quid est Socrates, inquantum Socrates, singulariter apprehensus: quod à nobis nõ est scibile. Sed de reliquis duobus difficile est videre & præcipuè de quarto: quoniam hoc ad quæstionem, an est, & quãdo est, spectat. Et vt plenè lustremus rem hanc, sciendum est, q̃ coniunctio aliquorum & eius duratio, multipliciter potest repræsentari intellectui, ſ. in suis causis, vel in seipsa. In suis causis quidẽ quemadmodum coniunctio humanitatis cũ risibilitate repræsentantur intellectui, repræsentantis sibi quod quid erat esse vtriusque. Ex his enim intellectus conspicit coniunctionẽ & coæuitatem consisted hoc nõ habet locum incontingentibus, vt de se patet. In seipsa autẽ repræsentari potest dupliciter. Vno modo, ita q̃ duratio illius coniunctionis sit repræsentata, sicut qualitas aliqua rei repræsentatę, quẽad modũ albedo figuræ repræsentatur visui. Alio modo, vt ipsa cõiũctio sola sit res repræsentata, & eius duratio cõcurrat vt cõditio necessaria ad hoc q̃ repræsentetur. Quẽadmodũ de facto se hẽt duratio seu præsentia coloris coloré visum repræsentatũ oculo. Non eũ species visibilis repræsentat durationẽ præsentiæ, sed videri ac repræsentari color nõ potest, nisi præsentũ tẽpore mensuraret. Et cũ ita sit, species angelicæ apud S. Thomã nõ solũ repræsentant humanitatẽ & sorteitatẽ: sed etiã in seipsa coniunctionẽ eorũ cũ existere in rerum natura, & cũ quocunque alio esse accidentali & naturali. Sed non repræsentat durationem talium coniunctionũ, tanquã rem repræsentatam, sed tanquã conditionẽ, sine qua cõiunctio illa nõ repræsentatur. Quòd enim non repręsentetur duratio contingẽtis cõiunctionis, ex eo patet, q̃ fit miter credimus angelos nõ cognoscere futura cõtingentia. Si nanq; in angelo esse indita similitudo sessionis meæ eras tinæ, præsciret cuidenter sessionẽ mihi cõtingentẽ eras. Quòd autẽ repræsentet durationẽ vt conditionẽ sine qua nõ, & q̃ hoc sufficiat, declaratur, & primò ſm. Quia cõstat sufficiẽter à nobis haberi cognitionem etiam intuitiuam regi per talẽ speciem: vt patet in visu nostro. Et clarius patet, si fingas visum esse virtutem omniũ cognoscitiuã. Tum enim per talem speciẽ qua repræsentaretur sibi color pśens vt modo, repræsentatur, ſ. quod præsentia cõcurrit vt cõditio, sine qua non cognosceret nõ solũ hunc colorũ, sed hũc colorem existentẽ in præsentũ tẽpore. Deinde declaratur primũ ex eo, q̃ duratio alicuius nullã habet repugnãtiam, vt sit talis conditio sine qua res non repræsentetur. Et cõfirmatur, quia quẽadmodũ duratio coloris est eius cõditio, sine qua color nec immutat visum, nec dẽ: ita est etiam cõditio sine qua nõ repræsẽtatur. Et hæc de primo.

¶ Quo ad ſm verò modum, ſ. repræsentandi, breuiter dicitur, q̃ apud S. Tho. species impressa angelo à Deo respectu prædictorũ se habet sicut ſ in oculo esset naturaliter cogenita species alicui⁹ obiecti, puta huius albi. Tũc cũ per talem speciem nec repræsentaretur, nec cognosceretur album, nisi qñ existeret: quoniam inter repræsentans & repræsentatiũ requiritur similitudo. Nec hoc album simile est illi speciei repræsentãti, nisi hoc album existat quoniam species illa repræsentat hanc albedinẽ existentẽ & sic per illã speciem videret oculus hoc album, quãdo illud esset, & nõ videret illud quãdo illud nõ esset: & sic duratio huius albi in rerũ natura se haberet vt ſconditio, sine qua hoc albũ nec repræsentaretur, nec videretur, non ex defectu speciei visibilis, sed ex defectu ipsi⁹ obiecti. Nec permutationẽ speciei, sed permutationẽ ipsius obiecti cognosceret hoc albũ nunc esse, & postmodum percipere illud nõ esse ex defectu assimilationis illius. Et ex hoc patet quò stat q̃ species sit indita, & non cãta ab obiecto singulari. Et q̃ naturaliter repræsentet, & sit rõ cognoscendi rem per se primò & directè qñ est: ex consequenti autem quando non est. Et quoniam vnũ indiuiduũ superioris ordinis æquialere potest multis non solum indiuiduis, sed speciebus inferioris ordinis: eleuationẽ naturæ angelicæ supra corporea intuitus S. Th. posuit q̃ vna species in angelo sit tãtæ excellentiæ, q̃ distinctè quidem excellenter ẽt sit rõ repræsentiũ multarum quidditatum & singularium, & multarum coniunctionum contingentiũ in rerũ natura. Ita quòd quãdocũque coniũctio illa ponitur in rerũ natura, statim assimilatur illi speciei, & sic repræsẽtatur & cognoscit, definẽte autẽ definit repræsẽtari: quia desinit assimilari. Et ex his facillimè patet responsio ad obiecta. Nã secũda obiectio supponit quòd cõiũctio cõtingẽs repręsentetur, non in seipsa, sed in rationibus terminorũ cãtũ.

Tertia vèrò supponit, ꝙ præsentia tẽporalis non concurrat necessitaẽ ad rẽ cognitam, nisi quia est cã cognitionis: eum tamen liquidò cõstare possit, ꝙ hoc album dupliciter concurrit ad visionem, scilicet vt causa immutans visum & vt obiectum terminans: & ꝙ præsentia temporalis exigitur ad ipsum nõ solum inquantum immutans, sed inquantũ terminans. Ita quòd si terminaret, & non immutaret, nihilominus præsentiam exigeret temporalem: & sic se habet in proposito, vt patet ex dictis.

D.1146. 24 D.471.

¶ Ad confirmationem autem dicitur, quòd illa propositio, supra quam sæpissimè se fundat Sco. scilicet quod species repræsentans re absente & præsente nõ sufficit ad cognitionẽ intuitiuam, non est vniuersaliter vera. Quoniam hoc dupliciter cõtingit, scilicet per hoc quòd abstrahit & repræsentia & absentia rei: quemadmodum se habent species intelligibiles apud nos, & de talibus est vera propositio. Alio modo non per abstractionem, sed per excellentiã, id est quia tantæ excellentiæ est, vt repræsentet rem, & secundum conditiones eius absolutè, & secundum conditiones præsentiæ: vel tanquã rem repræsentantem, vt species diuina, vel vt conditionem sine qua non vt species angelica: & de talibus non est vera propositio. Species ergo non propter abstractionem, sed excellentiam sui eodem modo repræsentans ex parte sui, siue res sit, siue nõ, sufficit ad cognitionẽ intuitiuam: quia posita re aliquid noui repræsentat non per sui sed rei repræsentatæ mutationem seu nouitatem. Et hoc bene nota.

Q. 55. a. 3. 288 infr. q. 86. a. 4. Et 2. q. 90. 1. 2. 1 & 2. d. 18. a. 1. 6. Et a. 4. q. 1. a. 2. Et 1. con. c. 67. Et lib. 3. cap. 154. co. 9. & 4. Et ver. 2. 8. a. 12. & mal. 6. 16. 287 Propos. 2. 281 287

¶ Ad primam verò rationem ex dist. 9. adducta, 4. loco, dicitur negando cõsequentiam. Et ad probationẽ, qua dicitur, quando pluralitas infert maiorẽ perfectionẽ, infinitas infert infinitatẽ: dicitur primò, quòd falsum assumitur. debet enim sub distinctione cõcludi: si pluralitas infert maiorem perfectionẽ, infinitas infert vel infinitam perfectionẽ, vel altioris ordinis perfectionem. Stat enim ꝙ vna perfectio altioris ordinis tantæ sit perfectionis ꝙ excedat infinitas perfectiões inferioris ordinis: & eminenter æquiualeat eis. Rursus secundò dã, quòd quum aliquid esse infinitæ perfectionis contingat dupliciter, s. simpliciter, vel in tali genere, aut specie nec oporteat ꝙ est infinitũ in tali genere, aut specie, esse infinitum ens simpliciter. vt patet de albedine infinita, si esset intensiuè infinita: nõ enim propterea esset perfectior quam substantia, sed esset infinitæ perfectionis, infra speciẽ tamen albedinis. Vnde in proposito, dato quòd infinitas cõtentorum inferret infinitatem continẽtis, non sequitur, ergo illud continens est infinita perfectionis simpliciter, sed in tali genere, aut specie. Et sic rõ hæc ex duplici deficit capite. primò quia non sequitur Infinitas nisi sub disiunctione. Secundò, quia etiam quando sequitur infinitas, non sequitur infinitas perfectionis simpliciter, sed perfectionis in genere vel in specie, quemadmodum pluralitas non infert tunc maiorem perfectionem nisi eiusdem rationis. Et quoniam Scotus sæpe vtitur ista ratione ad diuersa proposita & diuersis materiis, oportet diligenter notare quæ diximus, & applicare ad materias. Quantum ad præsentem autem spectat, iam patet quòd ponimus speciem altioris ordinis, & similiter actum intelligendi speciei proportionatum.

¶ Ad secundam autem rationẽ ex dictis habetur responsio. Supponit enim rõ vnum falsum, scilicet quòd species in mente angelica repræsentet duationem sed iunctionis contingentis, tanquam rem repræsentatam: cuius oppositum diximus. imò hoc proprium est essentiæ diuinæ, & forte non est cõicabile alicui speciei, quoniam hoc est repræsentare ea quæ futura sunt contingenter in seipsis determinatè. Et deinde suum dicitur, aut repræsentat vtrunque oppositorum, & cetera respondetur cum triplici distinctione, Cde repræsentari tanquam rem repræsentatam, & conditionem sine qua non, & de oppositis secũdum differentias tẽporis & absolute, & de oppositis positiuè cõtradictoriè. Et dicitur ꝙ species in mente angelica repræsentat, tanquam rem repræsentatam, alterum oppositorũ positiuorum absolutè, & non cum aliqua differẽtia temporis: repræsentat enim coniunctionem Socratis cum sessione, & nõ cõiunctionem eius cum sessione, & non sessione contradictoriè. Nec repræsentat coniunctionem Socratis cum sessione duratura hodie vel eras, sed absolutè coniunctionem eius cum sessione, & coniunctionem eius cum cursu. Et si dicas, quomodo ergo angelus cognoscet reliquum contradictorium? Et similiter, quomodo certitudinem habebit per talem speciem de hodierna sessione Socratis, & crastino eius cursu? Tam ex dictis patet, quod cum ponitur in effectu sessio Socratis, statim sit assimilatio inter Socratẽ sedentem & illam speciem & præsens temporis differentia repræsentatur per illam tanquam conditio sine qua non. Et sic cognoscitur Socrates nunc sedens. Cognoscitur verò post horam per eandem speciem Socrates non sedens desinente assimilatione inter ipsum vt sedentem, & illam speciem. Et eras cognoscetur currens facta assimilatione inter illam, & Socratem vt currentem. Et sic falsum est quod si repræsentat alterum oppositorum determinatè, quòd nunquam per ipsum cognoscetur reliquum.

92 435 D.441. Q.54. a. 7. & 9.

¶ Ad tertiam autem rationem iam patet, quòd non inconuenit, imò est necessarium & omnia naturalia statim cum sunt, congenita esse angeli habitualiter & distantiam localem non impedire aug. cognitionem.

49 308 b 235 d Cap. 10. 22. 23. co. 3.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est. accipitur enim in communi futurum vt sic.

¶ In corpore duas distinctiones ponit. Alteram de cognosci, vel in sua causa, vel in seipso. Alteram de futuro necessariò, vel vt in pluribus, vel vt in paucioribus. Et duo faciet. Quia primo examinat omnia membra secundæ distinctionis quomodo se habeant ad primum membrum primæ: & secundò, quomodo se habeant ad alterum eiusdem primæ distinctionis membrum.

¶ Quo ad primũ tres collationes dicit. Prima est, Futura necessaria cognoscũtur in suis causis ab angelo per certitudinẽ. Secunda est, Futura vt in pluribus cognoscuntur in suis causis ab angelo per coniecturam, & declaratur, quia etiam homines hanc habent cognitionem, sed angeli tanto magis quantò vniuersalius & perfectius intimas causarum conditiones penetrant. Tertia est, Futura vt in paucioribus in sua causa sunt penitus ignota.

¶ Quo ad secundum vnica est conclusio, Futura tã necessariò quàm vt in pluribus quàm in paucioribus in seipsis à solo Deo, cognoscuntur. Et probatur: quia solus intuitus Dei æternitate mensuratur æqualiter se habente ad omẽs temporis differentias, ac per hoc æqualiter respiciens simul omnia quæ fiũt secundum quanecunque temporis differentiam. ¶ Aduerte hic duo. Primum est, quòd Sanctus Thomas multa hic dicit quæ non probat, vel quia sunt per se nota exercitatis, puta quòd effectus necessarij cognoscuntur per certitudinem in suis causis, vel quia sunt superius discussa, puta quòd futurum contingentis in sua causa vt sic, sit penitus ignotum, hoc enim in quæst. 4. ventilatum fuit. Nota secundò, quod cum duæ rationes assignari possint respectu cognitionis futurorum contingentium in seipsis, scilicet æternitas intuitus, & plenitudo rationis repræsentatiuæ, quia scilicet repræsentare rem & eius durationem, &c. Sanct. Thom. non curans de hac secunda exclusione prima ab angelis, sufficienter intentum concludi voluit. Propterea, vt arbitror, quia mutuo se cõsequunt, & exclusio vnius est exclusio alterius: quamilla

illa spectat ad infinitatem, hæc ad æternitatem. Tam autẽ æternitas quàm infinitas soli Deo conueniunt. Maluit autem ex æternitate arguere: quia euidentius constat, Angelis repugnare æternitatẽ intuitus, quam plenitudinẽ talis repræsentatiui. Dubia verò quę sũt circa hãc rationẽ de æternitate tũtitur, i quæstione decimaquarta tractata sũt vnde nũc transeũdũ est ad alia.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum quartum.*

NTitulo aduerte ꝙ præsens quæstio est de cognitione cogitatiõis cordis alterius in particulari & cõplerè, s. quo ad quæstionem an est: tam in se quàm respectu termini, id est vtrum angelus cognoscat si actualiter cogitem de aliquo, quid cogito, quid delibero, &c.

In cor. ar. 289 1. con. c. 68. & li. 3. ca. 154 co. 8. princip. & ver. q. 8. articu. 13. & mal. q. 16. arc. 8.

¶ In corpore vnica ponitur distinctio bimẽbris, s. quòd cogitatio potest cognosci dupliciter, s. ex suo effectu, vel in seipsa. Et duæ cõclusiones ponuntur iuxta duo prædicta membra. Prima est, Cogitatio cordis alterius potest cognosci ab angelo in suo effectu. Et probatur à fortiori: quia sic etiam potest cognosci ab homine per immutationem vultus & dispositionem corporis, vt medici discernunt quandoque. Et hoc cõfirmat autoritate Ang. Secunda conclusio est: quòd cogitationes cordium in seipsis, seu ꝙ idem est, vt sunt in voluntate, soli Deo sunt naturaliter cognitæ, & probatur sic, Merè voluntaria soli Deo & voleenti sunt nota: cogitationes cordium sunt purè voluntariæ: quia ex sola voluntate depẽdet quòd aliquis actu cogitet, aut velit aliquid: quoniam habitus est quo quis vtitur quũ vult, ergo. Maior probatur: quia voluntas soli Deo subiacet: qui solus in ea operari potest, vt primum obiectum, & finis vltimus. Et confirmatur conclusio autoritate Apost. 1. ad Cor. 2.

¶ Circa rationẽ adductam ad secundã conclusionem dubium occurrit, à Durando, in 2. dist. 8. motũ: & est tale: Si voluntariũ soli Deo est cognitum, quia volũtarium est, ex aliqua harum quinque conditionum prouenit, scilicet aut quia voluntas soli Deo subiacet, quo ad causari. Et ex hoc non: quia sic etiam materia prima, & essentia animæ soli Deo essent noꝝ. Aut quia soli Deo subiacet quo ad mouerí. Et ex hoc non: quia sic etiam motus primi mobilis, si à solo Deo esset, sibi soli cognitus esset. Aut quia libera est formaliter. Et ex hoc non: quia libertas est à coactione, non à cognitione. Aut quia est indeterminata ad vtrunque oppositorum. Et ex hoc nõ: quia indeterminatio tollit cogitatione posita in actu. Iã enim determinata tũc est. Aut quia à volũtate fit. Et ex hoc præcisè: nõ quia sic omnis actꝰ iperatꝰ à volũtate esset soli Deo notꝰ & sic etiã actus exteriores voluntarij ignoti essent Angelis. Et cõsiderandum, quia apud te angeli intelligunt per species innatas quæ æqualiter repræsentant actus interiores & exteriores, spirituales & corporales.

320 Ca. 5. co. 3.

¶ Contra eandẽ rationẽ arguit Scotus in secũdo distinctione nona quæstio. secunda, dupliciter. Primò, quia nõ est maior ratio quare volũtas possit occultare cogitationem positam in actu, quàm ipsam essentiã & volũtatẽ suã. Secũdò, quia si cogitatio occultatur volũtione, illa volũtio aut erit alteri manifesta, aut occulta: si manifesta, haberur intentum: si occulta, ergo alia volũtione occultabitur: & iterum quæretur de alia, & sic in infinitum.

¶ Contra conclusionem multa refert Capreolus in dist. 8. secundi argumento ex Sco. quorũ quædam in Sco. non inuenio. Quædã autẽ arguũcta sunt ad hominem à Sco. contra Henri. facta: & quædam candem habent difficultatem. Ita ꝙ ex solutione præcedentiũ vno adiuncto argumento, ꝙ Sco. directè contra conclusionem facit, omnia essent clara. Tangit ergo vbi suprà in lib. Retractionũ hoc dicat nõ esse asserẽdum quomodo fiat. Alio modo possunt cognosci cogitationes, prout sunt in intellectu, & affectiones, prout sunt i volũtate. Et sic solus Deꝰ cogitationes cordiũ, & affectiones volũtatũ cognoscere potest. Cuius ratio est: quia voluntas rationalis creaturæ soli Deo subiacet, & ipse solꝰ in eã operari potest, qui est principale eiꝰ obiectũ, vt vltimꝰ finis: & hoc magis ſtrã patebit. Et ideo ea quæ ex voluntate sola depẽdẽt, vel quæ in voluntate sola sunt, soli Deo sunt nota. Manifestũ est autẽ, ꝙ ex sola volũtate depẽdet, ꝙ aliquis actu aliqua consideret: quia cùm aliquis habet habitũ scientiæ, vel species intelligibiles in eo existẽtes, vtitur eis cùm vult. Et ideo dicit Apostolus 1. Corint. 2. ꝙ quę sunt hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis qui in ipso est.

¶ Ad primum ergo dicendũ, quòd cogitatio vnius hominis non cognoscitur ab alio propter duplex impedimentũ, scilicet propter grossitiẽ corporis, & propter voluntatem claudentẽ sua secreta. e Primũ autẽ obstaculum tolleturꝰ in resurrectione nec est in angelis. Sed secundũ impedimentum manebit post resurrectionẽ, & est modò in angelis. Et tamen qualitatem mentis quantum ad quãtitatem gratiæ & gloriæ, repræsentabile claritas corporis. Et sic vnus mentem alterius videre poterit.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd etsi vnꝰ angelus species intelligibiles alterius videat, per hoc quòd modꝰ intelligibilium specierũ secũdum maiorem & minorem vniuersalitatẽ proportionatur nobilitati substantiarũ, non tamẽ sequitur ꝙ vnus cognoscat quomodo alius illis intelligibilibus speciebus vtitur, actualiter considerando.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd appetitus brutalis non est dominus sui actus, sed sequitur impressionem alteriꝰ causæ corporalis vel spiritualis. Quia igitur angeli cognoscunt res corporales & dispositiones earum, possunt per hæc cognoscere quod est in appetitu, & in apprehẽsione phantastica brutorum animalium, & etiam hominum secundùm quod in eis quandoque appetitus sensitiuus procedit in actum sequens aliquam impressionem corporalem, sicut in brutis semper est. Non tamen oportet quòd ãgeli cognoscant motum appetitus sensitiui, & apprehensionem phantasticam hominis, secundum quòd mouetur à voluntate & ratione: quia etiã inferior pars animæ participat aliqualiter rationẽ: sicut obediẽs imperanti, vt dicitur in 1. Ethico. Nec tamẽ sequitur, quòd si angelus cognoscit quod est in appetitu sensitiuo, vel phãtasia hominis, quòd cognoscat id est ꝙ est in cogitatione vel voluntate: quia intellectus & voluntas non subiacent appetitui sensitiuo & phantasiæ, sed potest eis diuersimode vti.

Cap. vlc. to. 5.

¶ Ad euidenti am difficultatis huius sciendũ est, quòd secundum duplicem opinionem de intellectu angelico, dupliciter in materia hac procedi potest. Secundũ nanque opinantes intellectũ Angeli moueri ab obiecto, scrutari oportet an cogitatio voluntaria posita in actu sit subiectũ proportionatũ, & sufficienter præsens in ratione motiui respectu cuiusclũ q; intellectus Angeli. Sco. enim tenet partẽ affirmatiuam, Greg. de Arimino partem negatiuã. Sed hæc quæstio nõ habet locum apud opinãtes intellectum angeli cũ non esse naturaliter mobilem ab aliquo obiecto: sed oportere ipsũ scilicet quęquid naturaliter intelligit per species innatas. Iuxta enim hãc viã vanus est sermo omnis de actiuo & passiuo, motiuo & mobili & aliis huiusmodi. Sed oportet scrutari an cõiunctio volũtatis cũ sua libera operatione in actu exercito repræsentetur per aliquã speciẽ innatã in Angelis, an nõ. In hoc enim pendet tota difficultas. Dictũ est enim, speciẽ in mẽte Angeli esse rãtæ excellẽtiæ vt habeat in se vnde sibi assimilentur Soc. sedens, Soc. seribens, Soc. currens. Cur igitur non habet se vnde sibi assimileturꝰ Soc. volens, aut Soc. cogitans A, vt autem clarè patet ex dictis S. Tho. hic & in quæst. de Verit. quæst. 9. articu. 1. & in quæst. de Dæmonibus artic. 8. arbitratur diuus Thom. cogitationes cordium quo ad esse actuale in particulari, &c, non repræsentari per species innatas. Quia sunt altioris ordinis quã sunt omnia naturalia. Ita ꝙ ex eo ꝙ voluntas vt volens A, vel B, est supra totum ordinem causarum & effectuũ naturalium, ideo nõ repræsentatur per species ſpressas angelis: quæ repræsentantur tantum sunt causarum & effectuũ naturaliũ. Et hũc rẽdit ratio S. Th, vbique. Probat enim semper alitudinẽ volũtatis vt operãtis ex extione eius à dependentia & cõnexione à quacũque re naturali: ita ꝙ vis rationis suæ cõstitit in hoc, ꝙ volũtas vt operãs in particulari, &c. ẽ extra ordinẽ rerũ naturaliũ, ergo ẽ naturaliter occulta cuicũq; extrinseco intellectui creato, & tenet sequela: quia species naturales scilicet ũ nõ repræsẽtãt nisi naturalia. Antecedẽs verò ꝓbat, quia volũtas soli Deo subiacet; & quo ad exeritium actus:

Lib. 1. cã. & proportionatum cui 3. o. co. 1. cunq; in intellectu ange lico: & sufficienter præsens omni tali intellectui, ergo potest naturaliter intelligi ab altero Angelo. consequentia ẽ nota, & potest cõ. q. 65. art 1. firmari ex illa maxima: & q. 105. Actiua & passiua natu- ar 5. raliter proportionatis & approximatis non impedisis, sequitur actio. Antecedens verò q. 110 ad ões sui partes est p se notum, supponendo ꝙ distantia localis nõ impedit actionẽ & passionem omnino immaterialẽ, de quali est sermo. Et potest confirma ti: quia quicquid potest inferior, potest & superior. Ac per hoc si Michaël cognoscit propriam cogitationẽ in- & 2 tuitiuè, poterit eãdem 5. 4 multò eminentius intueri Seraphim.

actus;& quo ad specificationem actus in particulari: quia ipse solus potest efficaciter mouere voluntatē ad effectiuē quàm obiectiuē:cū sit summū bonum & finis vltimus.&c. Ex hoc autē facilē soluuntur obiectiones. Nam ad Durandū patet quid dicendū est, q̃ volūtas & voluntariū ex hoc ipso q̃ voluntarium est in seipso occulti cuicūque extrinseco creato, quia soli Deo subiacet effectiuē & obiectiuē. Et ideo nulla illarum causarum enumeratārū ab eo admittit̃ præcisē, nisi tertia. Et est ista quam dixit San. Tho. quāmque Arguens aut non intellexit, aut intelligere noluit:libertas enim voluntatis non solum à coactione, sed à dependentia & connexione cum naturalibus est: ac per hoc à cognitione extrinseca creaturæ. Ex hoc enim quod aliquid soli Deo subiacet, q̃ nullā natum est habere connexionem cum naturalibus:occultum naturaliter est his qui naturalium tantum rationes habent.

¶ Ad obiectiones verò Scot contra eādem rationem ex eodem principio iam patet responsio. Quia illa ratio est de essentia, volūtate, & intellectu angeli: & de his vt sunt in actu secundò merè voluntario. Quoniam illa pertineant ad naturalem ordinem rerum:hæc autē non. Et similiter nō dicimus istā facultatem, quòd cogitatio occultetur volitione velut quodam velamine, vt Arguens imaginatur quærens aliud illius velamen: sed dicimus q̃ cogitatio ea quia volita seu libera est natura liter occulta. Et habet rationem suę occultationis, libertatem imperantis: vt dictum ac expositum est.

¶ Ad obiectionē demū Sco.contra conclusionem dicitur, quòd tam hæc quam omnes aliæ supponunt vnū falsum, scilicet intellectum separatum accipere cognitionem à rebus cognitis.hoc enim est falsissimum:cuioniam omnis intellectus separatus intelligit per species influxas, & nō aliter nisi sēipsum & Deū vt ex prædictis patet. Et in hoc stādo,omnes obiectiones soluuntur.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum quintum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnā ponit distinctionē de cognitione bimēbrē. Et iuxta verū que membrum duabus cōclusionibus respondet quæsito. Distinctio est:In angelis est duplex cognitio,s.naturalis, & hæc est per essentias ipsorū,& per species inatas, Et supernaturalis,& beatifica:& hęc cognitio ē quā habent in verbo Dei. Prima autem cōclusio est negatiua,s.angeli cognitione naturali nō cognoscūt mysteria gratię. Et ,pbat,q̃a ista ex sola Dei volūtate depēdēt. Et cōfirmat̃ ex hoc,q̃ nō cognoscūt naturaliter cogitationes cordiū.Et cōfirmat̃ tā vis quàm mod' arguēdi autoritate Apost.1.ad Cor.2.

¶ Circa hanc cōclusionem aduerte,quòd eadē est ratio quare cogitationes cordium,& quare mysteria gratiæ sunt occulta: quia s.sunt extrā ordinem rerum naturalium,quia s.ista soli voluntati sunt connexa diuinæ. Illa verò voluntati diuinæ & cogitantis tātum. Et propterea apud ponētes intellectū angelicū moueri ab obiecto,qua ratione ponūt moueri ipsū à cogitationibus cordiū iā positis in actu,eadem ratione ponunt moueri ipsum à mysteriis gratiæ ī actu positis:nū aliunde ipediāt̃ virtute diuina. Et hoc expresè sanctę Scot' in quarto,distictione decima,quæstione nona. Nec est op' aliter hic immorari:quoniam negando illud suppositum fundamētū eorum,q̃ s.intellectus separatus sit mobilis ab obiecto,totum eorum ādficium ruit.

¶ Secunda conclusio est affirmatiua, habens tamen multas conditiones,s. angeli in verbo cognoscunt mysteria gratiæ,nō omnia tamē,neque æqualiter neque simul. Conclusio ipsa probatur autoritate Apostoli primæ ad Corint.2. Nobis autem reuelauit,&c.Prima verò cōditio declaratur: q̃a superiores angeli plura & altiora mysteria cognoscunt, ea ratione quia perspicacius diuinam contēplantur sapientiā. Secunda verò conditio:quia superiores de his mysteriis illuminātē ſteriores. Tertia autē quia quædam horū nouerunt à principio. Quædā verò ī dies addiſcunt, prout eorū congruit officiis.

¶Circa hanc conclusionem dubium occurrit, quoniā non videtur verū,quòd Angeli cognitione beatifica cognoscant mysteria gratiæ. Arguit enim Scotus in quarto distinctione decima quæstione nona. in cōclusione tertia. cōtra hoc sic:Beatus non distinguitur à nō beato nisi videndo obiectum beatificum vt sic, & ea arg,sed quæ in ipso includuntur,in ipso includuntur vt sic:sed mysteria gratiæ nō claudūtur in obiecto beatifico vt sic.ergo.Minor patet,q̃a nō ſpectat ad beatitudinē cognoscere gratiā conferri huic vel illi,&c.

¶ Præterea arguo ego ad hominē sic, Apud S. Thomam,videre plura in diuina essētia inferr à posteriori videre magis ipsam diuinā essentiā:vt patet ex quæstione decimasecunda. Et rursus apud ipsū & veritatem:Actus beatificus ad min' angelorū quicquid sit de anima separata,nun quā into ditur essētialiter, ergo impossibile est angelo in verbo de nouo aliquid videre quod pri' nō viderāt. Hoc.n.alterā prædictarū præpositionum destruit. quoniam si de nouo aliquid videt,ergo aut nō magis videt verbū contra primā ,ppositionē: aut magis videt contra secundam.

¶ Ad hāc dubitationē breuiter dico, quòd cognoscere aliquid ī verbo cōtingit dupliciter: vno modo formaliter, alio modo causaliter; Et dico quòd Sanctus Thomas non intendit Angelos quoscūque de nouo videre aliquid in verbo formaliter:sed tātùm causaliter,id est ex diuinis illuminationibus quæ se habent ad visionem verbi sicut accidentia quædā cōcomitantia non simul, sed successiuè iuxta successiuam dispositionem ipsorum secūdū congruentiam ad officia sua exequenda. Cum hoc tamen stat, q̃ quædā mysteria gratiæ Angeli omnes,vel aliqui in verbo formaliter videant ab initio beatitudinis suæ. Nec tamen oportet hæc pertinere ad obiectū beatificum, vt sic. Iam enim in quæstione decima secunda declaratum est,q̃ videre aliquid in verbo formaliter,contingit dupliciter,scilicet per se primò & secūdariò. Et quod ipse Deus tantùm videtur per se primò,creaturæ autē secundariò. Et propterea ipse solus beatus,iuxta illud August. Qui autē te & illa nouit;non propter illa beatior,sed propter te.solum beatus. Vnde ratio Scoti concludit quod gratis concedimus,imò quod edocemus,s.omne aliud à Deo,non necessariò pertinerē ad obiectum beatitudinis,sed non infert esse impossibile in obiecto beatifico multa alia à Deo secundariò, & quasi concomitanter videri eadem numero visione.

¶ Super

ſteriorū quædā à principio suæ creationis cognouerūt,quædā verò postmodū secundum q̃ eorum officiis congruit, edocētur.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd de mysterio incarnationis Christi dupliciter cōtingit loqui. Vno modo in generali. Et sic oibus reuelatum est à principio suæ beatitudinis e.Cuius ratio est, quia hoc est quoddā generale principium, ad quod omnia eorum officia ordinantur. Omnes enī sunt administratorij spiritus, vt dicit' Heb. 1.In ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Quod quidem fit per incarnationis mysteriū. Vnde oportuit de hoc mysterio omnes à principio cōmuniter edoceri. Alio modo possumus loqui de mysterio incarnationis quātùm ad speciales cōditiones.Et sic non omnes Angeli à principio de omnibus sunt edocti: imò quidam etiam superiores Angeli postmodum didicerunt,vt patet per autoritatē Dionys.inductam.

¶ Ad secundum dicendum,quòd licet angeli beati diuinam sapientiam contemplentur;non tamen eam comprehendunt e. Et ideò non oportet quod cognoscant quicquid in ea latet.

¶ Ad tertium dicendū,quòd quicquid Prophetæ cognouerunt de mysterio gratię per reuelationē diuinā,multo excellētius est ãgelis reuelatum. Et licet Prophetis ea quæ Deus facturus erat circa salutem humani generis,in generali reuelauerit: quædā tamen specialia Apostoli circa hoc cognouerunt quæ prophetę non cognouerant,secūdum illud Ephes.3.Potestis legētes ītelligere prudētiā meā in mysterio Christi, quod aliis generationibus non est agnitum, sicut reuelatum est sanctis Apostolis eius. Inter ipsos etiā Prophetas posteriores cognouerunt quod priores non cognouerunt,secūdū illud Psa.118. Super senes ītellexi. Et Gregorius dicit,quòd per successiones temporum creuit diuinæ cognitionis augmētum.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAOCTAVA, de modo cognitionis Angelica, in septem Articulos diuisa.

POST hęc considerandū est de modo angelicæ cognitioni.

¶ Et circa hoc quærūtur septē.

¶ Primò,vtrum intellect' ãgeli quandoque sit in potentia, quādoque in actu.¶ Secundò,vtrū angelus possit simul intelligere multa.¶ Tertiò, vtrū intelligat discurrendo.¶ Quartò , vtrum intelligat componendo & diuidendo.¶ Quintò , vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas. ¶ Sextò , vtrum cognitio angeli possit dici matutina & vespertina. ¶Septimò , vtrum sit eadem cognitio matutina & vespertina vel diuersæ.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solum aduertendum est , q̃ hic est sermo de actu & potētia, vt sunt modi cognitionis angelicæ , siue naturalis,siue supernaturalis.

¶ In corpore duas distinctiones ponit. Alteram de intelligere in potentia essentiali,vel accidentali. Alteram de cognitione naturali s. & supernaturali & hac duplici , scilicet per reuelationem & p visionem verbi. Et examinat omnia membra huius secundæ distinctionis applicando ea ad vtrunque membrū primæ distinctionis sigillatim. Et tria facit. Primò ponit & declarat mēbra primæ distinctionis ex 3. de Anima. Secundò ostendit quomodo se habeat cognitio angelica ad potentiam essentialē. Tertiò quomodo se habeat ad potentiā accidētalem. Quo ad secūdū duo dicit. Primū est,quòd angeli non sunt in potentia essentiali secundū cognitionē naturalem. Secundū est , q̃ angeli sunt in tali potentia secundū cognitionē de reuelationē. Et probat vtrunque ex proportionalitate inter angelos & corpora cælestia secūdū potētiā ad esse permanens substātiale vel accidētale,& secūdum potentiā ad illuminari.

¶ Nota hic quod Sco.ī 2.di.9.q.vlt.iterum cōtra hāc rationē ex corporibus cælestibus sūptā instat.Et quoniā obiectiones suæ coincidūt cum superius recitatis , ideo eas omitto.

¶ Quo ad tertiū duo dicit, s. quòd angeli qui cognoscūt naturaliter, nō actu omnia cōsiderant : & quòd secundū cognitionem in verbo semper actu cōsiderāt, quia beatitudo cōsistit in actu , illa autem est eorum beatitudo.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore respōdet quæsito tribus conclusionibus. Prima est, Angeli in verbo cognoscunt omnia simul. Secunda est , Angeli possunt naturali cognitione oīa ea simul cognoscere quæ per vnā specie repræsentātur. Tertia est , Angeli nō possunt simul cognoscere naturaliter ea,quæ per diuersas species innatas eis repræsentantur. Probantur autē hæ omnes conclusiones eodē medio sic, Multa nō vt multa,sed vt vnum ſtelligibile possunt vna operatione & simili ſtelligi.Sed repræsentata p vnā speciē habēt rationē vnius intelligibilis.Repræsentata verò per plures habent rationem plurium intelligibilium.ergo. Tunc vltra cognitio in verbo est per vnā specie tātū essentiam scilicet diuinam:igitur. Et confirmatur hæc cōclusio prima autoritate Aug. Maior primo ,pbatur, quo ad primam partem ex hoc quod vnius operationis debet esse vnū obiectū,quēadmodum vnius motus vnus termin'.Secūdò declaratur quo ad distinctionē quam præsupponit, s. quod multa possunt dupliciter cōparari ad virtutē perceptiuam,s.vt multa & vt vnū,& hoc in sensu respectu partium cōtinui:& intellectu nostro respectu partiū ,ppositionis.Et vniuersaliter respectu extremorum cuiuscūq; cōparationis.Et declaratur simul veritas totius maioris assūptæ ex sensu & intellectu nostro.Minor verò ,pbat sic.Esse ītelligibile cōuenit repræsentatiuum,& essentia ,ppria ipsius angeli, cū quā nulla eius species ponit numerum:quia ipsa essentia est omnisū a ic intelligibilium species,imperfecta tamē.Et superadditam ītellegibilē speciē pōcitur,& determinatur quodammodo vt sit distinctē repræsentās ratia, puta animalia.Species verò illæ cīusdē iter se ordinis,sūt quæ disparatæ iter se sūt in repræsentādo:quales sunt omnes species sdita singulis ãgelis.Rursus species istæ disparatæ dupliciter aceipi possūt,s.vt extrema sūt in repræsentādo relationes alicui' & absolutē.His autē stātib' dicitur q̃ quāuis aliud simul intelli-

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solum aduertendum est , q̃ hic est sermo de actu & potētia, vt sunt modi cognitionis angelicæ , siue naturalis,siue supernaturalis.

¶ In corpore duas distinctiones ponit. Alteram de intelligere in potentia essentiali,vel accidentali. Alteram de cognitione naturali s. & supernaturali & hac duplici , scilicet per reuelationem & p visionem verbi. Et examinat omnia membra huius secundæ distinctionis applicando ea ad vtrunque membrū primæ distinctionis sigillatim. Et tria facit. Primò ponit & declarat mēbra primæ distinctionis ex 3. de Anima. Secundò ostendit quomodo se habeat cognitio angelica ad potentiam essentialē. Tertiò quomodo se habeat ad potentiā accidētalem. Quo ad secūdū duo dicit. Primū est,quòd angeli non sunt in potentia essentiali secundū cognitionē naturalem. Secundū est , q̃ angeli sunt in tali potentia secundū cognitionē de reuelationē. Et probat vtrunque ex proportionalitate inter angelos & corpora cælestia secūdū potētiā ad esse permanens substātiale vel accidētale,& secūdum potentiā ad illuminari.

¶ Nota hic quod Sco.ī 2.di.9.q.vlt.iterum cōtra hāc rationē ex corporibus cælestibus sūptā instat.Et quoniā obiectiones suæ coincidūt cum superius recitatis , ideo eas omitto.

¶ Quo ad tertiū duo dicit, s. quòd angeli qui cognoscūt naturaliter, nō actu omnia cōsiderant : & quòd secundū cognitionem in verbo semper actu cōsiderāt, quia beatitudo cōsistit in actu , illa autem est eorum beatitudo.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore respōdet quæsito tribus conclusionibus. Prima est, Angeli in verbo cognoscunt omnia simul. Secunda est , Angeli possunt naturali cognitione oīa ea simul cognoscere quæ per vnā specie repræsentātur. Tertia est , Angeli nō possunt simul cognoscere naturaliter ea,quæ per diuersas species innatas eis repræsentantur. Probantur autē hæ omnes conclusiones eodē medio sic, Multa nō vt multa,sed vt vnum ſtelligibile possunt vna operatione & simili ſtelligi.Sed repræsentata p vnā speciē habēt rationē vnius intelligibilis.Repræsentata verò per plures habent rationem plurium intelligibilium.ergo. Tunc vltra cognitio in verbo est per vnā specie tātū essentiam scilicet diuinam:igitur. Et confirmatur hæc cōclusio prima autoritate Aug. Maior primo ,pbatur, quo ad primam partem ex hoc quod vnius operationis debet esse vnū obiectū,quēadmodum vnius motus vnus termin'.Secūdò declaratur quo ad distinctionē quam præsupponit, s. quod multa possunt dupliciter cōparari ad virtutē perceptiuam,s.vt multa & vt vnū,& hoc in sensu respectu partium cōtinui:& intellectu nostro respectu partiū ,ppositionis.Et vniuersaliter respectu extremorum cuiuscūq; cōparationis.Et declaratur simul veritas totius maioris assūptæ ex sensu & intellectu nostro.Minor verò ,pbat sic.Esse ītelligibile cōuenit repræsentatiuum,& essentia ,ppria ipsius angeli, cū quā nulla eius species ponit numerum:quia ipsa essentia est omnisū a ic intelligibilium species,imperfecta tamē.Et superadditam ītellegibilē speciē pōcitur,& determinatur quodammodo vt sit distinctē repræsentās ratia, puta animalia.Species verò illæ cīusdē iter se ordinis,sūt quæ disparatæ iter se sūt in repræsentādo:quales sunt omnes species sdita singulis ãgelis.Rursus species istæ disparatæ dupliciter aceipi possūt,s.vt extrema sūt in repræsentādo relationes alicui' & absolutē.His autē stātib' dicitur q̃ quāuis aliud simul intelli-

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum intellectus Angeli quandoque sit in potentia quandoque in actu.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus angeli quandoque sit in potentia. Motus enī est actus existentis in potentia, vt dicitur in 3.Phys.sed mentes angelicę intelligendo mouentur vt dicit Diony.4.cap.de Diuini.nomi.Ergo mentes angelicæ quandoque sunt in potentia.

¶ 2.Præterea, Cùm desideriū sit rei nō habitæ:possibilis tamē haberi:quicunque desiderat aliquid intelligere, est in potētia ad illud.Sed 1.Pet.1.dicitur,In quē desiderant angeli prospicere. Ergo intellectus angeli quandoque est in potentia.

¶ 3.Præterea, In lib.de Causis dicitur,quòd intelligentia intelligit secundū modū suæ substantiæ.Sed substantia angeli habet aliquid de potentia permixtum:ergo quando que intelligit in potentia.

¶ SED CONTRA est,quòd August. dicit 2.super Gen. ad li. quòd angeli ex quo creati sunt in ipsa Verbi æternitate , sancta & pia contemplatione perfruuntur.Sed intellectus contēplans nō est in potētia,sed ī actu.Ergo intellect' ãgeli non est potētia.

¶ RESPONDEO dicendum , quod sicut Philosophus dicit in 3. de Anima,& 8. Physi.intellectus dupliciter est in potentia Vno modo sicut ante addiscere vel inuenire, id est antequam habeat habitum scientiæ.Alio modo dicitur esse in potētia,sicut cùm iam habet habitum scientiæ, sed non considerat.Primo igitur modo intellectus angeli nunquam est in potentia respectu eorum, ad quæ eius cognitio naturalis se extendere potest.Sicut enim corpora superiora,scilicet cælestia,non habēt potētiam ad esse quæ non sit completa per actum:ita cælestes intellectus,scilicet angeli non habent aliquam intelligibilē potentiam,quæ non sit totaliter completa per species intelligibiles cōnaturales ei e. Sed quantum ad ea quæ eis diuinitus reuelantur, nihil prohibet intellectus eorum esse in potentia, quia sic etiam corpora cęlestia sunt in potentia d quādoq;,vt illuminētur à sole. Secundo verò modo intellectus ãgeli potest esse in potētia ad ea quę cognoscit naturali cognitione Non enim omnia, quæ naturalis cognitione cognoscit, sēper actu cōsiderat;sed ad cognitionē verbi, & eorū quæ in verbo videt,nūquā hoc modo est in potentia,quia semper actu intuetur Verbū,& ea quæ in verbo videt.In hac enim visione eorum beatitudo cōsistit.Beatitudo autem non consistit in habitu,sed in actu, vt dicit philosophus in primo Ethicorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd modus ibi non sumitur secūdum quod est actus imperfecti, id est existentis in potentia,sed secundum quod est actus perfecti, id est existētis in actu. Sic enim intelligere & sentire dicuntur motus,vt dicitur in tertio de Anima.

¶ Ad secundū dicendū,quòd desiderium illud angelorum non excludit rē desideratā, sed eius fastidium. Vel dicūtur desiderare Dei visionem quantum ad nouas reuelationes quas pro oportunitate negotiorum à Deo recipiunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in substātia Angeli non est aliqua potētia denudata ab actu.Et similiter nec intellectus Angeli sic est in potentia,quòd sit absque actu.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Angelus simul possit multa intelligere.

AD SECVNDVM sic proceditur.Videtur quòd Angel' nō possit simul multa intelligere. Dicit enim Philosophus secundo Topico.quòd contingit multa scire,sed vnum tantum intelligere.

¶ 2.Præterea,Nihil intelligitur,nisi secūdū quod intellectus formatur per speciē intelligibilē : sicut corpus formatur per figurā. Sed vnum corpus nō potest formari diuersis figuris.Ergo vnus intellectus nō potest simul ītelligere diuersa intelligibilia.

¶ 3.Præterea,Intelligere est mot' quidam. Nullus autem motus terminatur ad diuersos terminos.Ergo nō cōtingit simul multa intelligere.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augu. 4.super Gen.ad lit.Potentia spiritualis mētis angelicæ cuncta,quæ voluerit,facilimè simul comprehendit.

¶ RESPONDEO dicendum,quòd sicut ad vnitatem mot' requiritur vnitas termini,ita ad vnitatem operationis requiritur vnitas obiecti.Contingit autem aliqua accipi vt plura,& vt vnum:sicut partes alicuius continui.Si enim vnaquæque per se accipiatur,plures sunt. Vnde & non vna operatione,nec simul accipiuntur per sensum & intellectum. Alio modo accipiuntur secūdū q̃ sūt vnū ī toto.Et sic simul vna operatione cognoscūt̃,tā p sensum quàm p ītellectū,dū totū cōtinuū considerat̃,vt dicitur in tertio de Anima.Et sic etiā intellect' noster simul intelligit subiectū & prædicatū,prout sunt partes vni' propositionis, & duo cōparata secūdum quod conueniunt intuetur se esse tale ens q̃ditatiuè,& talia entia intentionaliter.Sed hoc est nosse oīa repræsentata per species quæ sunt illa esse intentionalia: ergo angelus simul & vno actu omnia nouit quorum species habet.

¶ Ad euidentiam harum difficultatū sciēdū est , species per quas intelligit angelus,non esse cīusdē rationis.Nam quædam inter se cīusdē ordinis: quædam verò se habent adinuicē ordine quodā:quemadmodū etiam in naturalibus.Quædam formæ existentes in materia sunt eiusdem ordinis inter se; vt forma leonis,& bouis,& similes.Quædam verò ordine quodā se habēt, vt vegetatiuum & sensitiuum.Nec intēdo per hoc exēplū aliud insinuare nisi ordinē inter quasdā species intelligibiles ī ãgelo.Habēt autē inter se ordinem species illæ quæ se excedūt ī repræsentādo idē,quāuis diuersimode: & tales sunt essentia diuina,quę cū nulla specie ponit in numerū:quia est omniū perfectissimū repræsentatiuum,& essentia ,ppria ipsius angeli, cū qua nulla eius species ponit numerum:quia ipsa essentia est omnisū a ic intelligibilium species,imperfecta tamē.Et superadditam ītellegibilē speciē pōcitur,& determinatur quodammodo vt sit distinctē repræsentās ratia, puta animalia.Species verò illæ cīusdē iter se ordinis,sūt quæ disparatæ iter se sūt in repræsentādo:quales sunt omnes species sdita singulis ãgelis.Rursus species istæ disparatæ dupliciter aceipi possūt,s.vt extrema sūt in repræsentādo relationes alicui' & absolutē.His autē stātib' dicitur q̃ quāuis aliud simul intelli-

intelligere.& aliud sit vna operatione intelligere.In proposito tamen eadē est difficultas de simultate & vnitate, & notius est propositum de vnitate. Eadem enim est difficultas,quia toraliter diuersa intelligibilia vt sic:absolutè repugnat simul intelligi & vna operatione intelligi, quēadmodū repugnat dici,vt & in quarto Metaphysi.tex.10,dicitur,quōd qui vnum non intelligit,nihil intelligit

& in tertio de Anima, contingit multa scire, vnum autem intelligere.Notius autem est,q̄ vni ,operationi vnum debetur obiectum,quā pluribus eiusdem poteticę simul quāuis,& hoc sit verum.Et ideo S.T. vtrunque explicauit,& probando à notiori tradidit ,sicipliná. Et per hæc patet responsio ad primum dubium.Et ad vltimum,quod est contra vltimam conclusionem. fatemur enim q̄ angelus potest simul plures species intelligibiles ordinē inter se habentes intelligere; quoniam intelligibile earū non est toraliter diuersum.Sed quemadmodū species exeudit &,continet speciem quodam modo vt totū partem: ita ,tellibigile vni⁹ se habet ad intelligibile alterius.Et similiter dis cernere inter intelligibilia disparatarum species,ē vnū ,telligere: & nō p diuersas species absolutē: sed per diuersas species, vt ad vnum relatiuum intrellibile coeunt. Nec propterea insufficiens aut falⁿ fuit ,processus,quo, vnitas intelligibilis ex vnitate speciei adæquata declarata est. Quoniam quid regulariter exigat vnitas intelligibilis, tractabatur & tractari debet. Exceptio enim hæc nota est, & ideo nihil officit vniuersali regulæ, quæ tradiē & tradenda est de cognoscibili absolutē.Et similiter de speciebus disparatis absolutē sūpeis Respectiua namque constat vtrunque exigere extremum.Vnde & ī q de Verita. qo. 8.art.14.ad primum,in contrarium dicit S.Th. q̄ nihil ,phibet multa vt vnum simul intelligi,vel per vnā formā.

¶ Ad secundam autem dubitationem dicitur, quōd aliud est esse intelligibile actu,& aliud esse intelligibile actu huic intellectui.Et q̄ licet res immateriales & materiales in hoc inter se differant,quōd illę sunt intelligibiles actu in seipsis,ista verò intelligibiles in potētia secūdū seipsas.In hoc tamē conueniunt,quōd huic aut illi intellectui intelligibiles actu nō sunt,nisi secundum quod sunt ī hoc aut illo intellectu.Supponim⁹ autē supradictis,q̄ sunt in hoc aut illo nō nisi per similitudinē.Et ideo sequitur,quōd esse intelligibile huic intellectui,sortitur vnaquæque res per hoc,quōd est in illo intellectu,secundum speciem:& hoc modo intelligendus est hic S.Tho.

¶ Ad dubium vltimū contra primam & tertiam conclusionem motū respōdetur.quōd intelligibilia repræsentata p species,dupliciter possūt intelligi Vno modo absolutē.Alio modo vt sunt aliquid intelligētis seu intellecti, pura perfectio.Primo modo nō simul ,telligūt,sed secūdo. Nec hoc est cōtra determinata.Sed hæc respōsio patitur difficultatē.Quia quū cōmune sit omni substantiæ separatæ ,telligere alia à se p modū substātiæ suæ,nulla intelligētia cognoscit aliquid aliud à se,nisi secūdū q̄ ipsa est illud: Et sic Gabrielē cognoscere lapidē absolutē,est cognoscere lapidē,vt est in Gabrielē⁹, aut seipsum Gabrielē secūdū q̄ est lapis,q̄ idē est.Nō enim plus cognoscit de lapide,quām ipse Gabriel sit intentionaliter. Ad hoc dicit q̄ respōsio est bona,& quōd istæ duæ cognitiones differunt sicut visio partium in toto.& visio partium seorsum.Quamuis enim idem videatur vtraque visione, aliquid tamen impedit visionem partis seorsum,quod non impedit visionem eius in toto.Et rursus acutius videtur pars seorsum, quām in toto: vt patet in vna comparatione. Ex quo patet,quōd multa secundum quod sunt distincta, non possunt simul intelligi,sed secūdum quod vniūtur in vno intelligibili,sic simul intelliguntur.Vnumquodque autem est intelligibile in actu, secundū q̄ eius similitudo est in intellectu.Quæcūq; igitur per vnam speciem intelligibilē cognosci possunt,cognoscūtur vt vnū intelligibile. Et ideo simul cognoscuntur.Quæ verò per diuersas species intelligibiles cognoscūtur,vt diuersa intelligibilia capiūtur e. Angeli igitur ea cognitione,qua cognoscūt res per Verbū, oīa cognoscūt vna intelligibili specie quæ est essentia diuina.Et ideo quātū ad talē cognitionē omnia simul cognoscuntur.sicut & in patria non erūt volubiles nostræ cogitationes ab aliis in alia euntes atque redeuntes,sed omnem sciētiam nostram simul vno conspectu videbimus:vt Aug.dicit in 15. de Tri.Ea verò cognitione qua cognoscūt res per species ināatas,omnia illa simul possunt intelligere quæ vna specie cognoscuntur:non autem illa,quæ diuersis.

¶ Ad primvm ergo dicendū, quōd intelligere multa vt vnum, est quodammodo vnum intelligere.

¶ Ad secundum dicēdum,quōd intellectus formatur per intelligibilem speciē, quam apud se habet. Et ideo sic potest vna specie intelligibili d multa simul intelligibilia intueri,sicut vnū corpus per vnam figurā potest simul multis corporibus assimilari.

¶ Ad tertium dicendum sicut ad primum.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum angelus cognoscat discurrendo.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quōd angelus cognoscat discurrendo. Discursus enim intellectus attenditur secundum hoc quod vnū per aliud cognoscitur. Sed angeli cognoscunt vnum per aliud.Cognoscūt enim creaturas per verbum.Ergo intellectus angeli cognoscit discurrendo.

¶ 2. Præterea, Quicquid potest virtus inferior potest & virtus superior. Sed intellectus humanus potest syllogizare & in effectibus causas cognoscere, secundum quæ discursus attenditur.Ergo intellectus angeli, qui superior est ordine naturæ, multo magis hoc potest.

¶ 3.Præterea,Isidorus dicit,quōd dęmones per experientiā multa cognoscunt.Sed experimentalis cognitio discursiue. Ex multis enim memoriis fit vnū experimētum: & ex multis experimentis sit vnum vniuersale, vt dicitur in fine Posteriorum, & in principio Metaphysicæ.Ergo cognitio angelorum est discursiua.

¶ Sed contra est quod Dionys. dicit 7. cap. de Diui. nomi. quōd angeli non congregant diuinam cognitionem à sermonibus diffusis, neque ab aliquo communi ad ista specialia simul aguntur.

¶ Respondeo dicendum, quōd sicut sæpius dictum est angeli illum gradum tenēt in substātiis spiritualibus,quem corpora cælestia in substantiis corporeis.Nam & cælestes mentes à Diony.dicuntur. Est autem hæc differentia inter cælestia & terrena corpora,quōd corpora per mutationem & motum adipiscuntur suam vltimam perfectionem corpora verò cælestia statim ex ipsa sua natura suam vltimā perfectionem habent.Sic igitur & inferiores intellectus,scilicet hominū, per quendam motū & discursum intellectualis operationis perfectionem in cognitione veritatis adipiscuntur:dum scilicet ex vno cognito in aliud cognitum procedunt.Si autem statim in ipsa cognitione principij noti inspicerent quasi notas omnes conclusiones consequentes in eis discursus locum nō haberet.Et hoc est d in angelis, quia statim in illis quę primò naturaliter cognoscunt,inspiciunt omnia quæcunque in eis cognosci possunt e.Et ideo dicūtur intellectuales, quia eriā apud nos ea quæ statim naturaliter apprehēduntur,intelligi dicuntur. Vnde intellectus dicitur habitus primorū principiorū.Animæ verò humanæ,quæ veritatis notitiam per quēdam discursum acquirunt e,rationales vocātur.Quod quidē cōtingit ex debilitate intellectualis luminis ī eis.Si.n. haberēt plenitudinē ,tellectualis luminis sicut angeli,statim in primo aspectu principiorum totam virtutem eorum comprehenderent intuendo quicquid ex eis syllogizari posset.

¶ Ad primvm ergo dicēdū, q̄ discursus quendā motū nominat e.Omnis autem motus est de vno priori in aliud posterius. Vnde discursiua cognitio attēditur secundum quōd ex aliquo prius noto deuenitur in cognitionē alterius posterius noti,quod prius erat ignotum.Si autē vno inspecto simul aliud inspiciatur, sicut in speculo inspicitur simul imago rei & res, non est propter hoc cogniti o discursiua. Et hoc modo cognoscunt angeli res in Verbo.

¶ Ad secūdū dicendū, quōd angeli syllogizare possunt ināquam syllogismū cognoscētes.Et in causis effectus videt, & in effectibus causas, nō tū ita q̄ cognitionem veri-

subiecto omnes eius passiones,sequitur quōd aut habet simul ,finitas intellectiones speciei distinctas,aut vnam ęquialentem infinitis distinctis,quorum vtrūq; est impossibile,quia esset infinitū ens & tenet sequela,de passionib⁹ numeri & figurę,quæ sūt ,finitę sicut & species numerorū & figurarū. ¶ Ad hæc breuiter dicitur,& primò quōd ratio Scotī quadrupliciter peccat. Quia idem supponit esse iudicij de re cognita in se,& cognita in alio quum tamen multū interfit. Secundò,quia supponit intellectū angelicum & beatū esse passiuum à re visa in alio,quum tamen & hoc sit falsum:& vniuersaliter intellectus angelicus non sit mobilis ab obiecto extrinseco. Tertiò, quia discursus est effectus se tenēs ex parte intellect⁹ magis quā obiect:quoniā de omni simplicissimo intelle ct⁹ noster discurrit,puta Deo.Et ideo quantū cunque obiectum in se habeat, vnde causet discursum,& intellect⁹ sit mobilis ab obiecto, & illud cognoscatur in seipso:non sequitur hic effectus qui est discurrere, nisi in intellectu apto discurrere: & sic imperfecto, vt statim in quod quid est viso non penetret virtutem eius.Et tamen in argumento quasi tota causa sumitur ex parte obiecti.Quarto,quia ad rationem discursus non sufficit,quōd veritas vnius causetur à veritate alteri: imo nec hoc requiritur, vt patet in discursu à posteriori, sed exigitur quod cognitio vnius causetur ex cognitione alterius in illo intellectu: quod locum habere non potest,quādo vna & eadē cognitione cognoscit vtrunque quoniam idē non est secūdū rē causa sui ipsius, & sic est in proposito.

¶ Ad Greg. verò dicit, quōd S.T.proportionalitatem angelorum ad corpora cælestia super ratione fundatur perfecti & imperfecti luminis:& nihilominus autoritate Dio.eam fulsit,& vt Arist. docuit in 2. Cæli. in huiusmodi rebus tam occultis & arduis, satis dicitur quando rationabile aliquid dicitur. Præsertim quōd hæc conclusio communis animi conceptio Philosophorum videtur esse.Ea verò quæ Arguens obiicit in oppositum, facilē soluuntur à recolentibus,quōd non inconuenit vnum indiuiduum superioris ordinis æquipalere infinitis inferioribus,etiam si specie distinguerentur,arctatis tamen ad certum aliquod genus.Et aduertentibus q̄ si esset infinitæ species coloris: lux nihilominus omnibus illis eminenter præstaret.Nec tamen esset ens infinitum: sicut nec illæ species constituerent ens infinitum,sed finitæ perfectionis in ratione entis, infinitæ verò secundum quid in ratione coloris.Et hoc dico non curando pro nunc, an angelus possit simul intelligere distinctē omnes species figurarum & numerorum.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimaoctaua Articulum quartum.*

TItulus clarus est:

¶ In corpore duo facit.Primò respondet quæsito vna conclusione negatiua.Secundò respōdet cuidā tacitæ obiectioni. Cōclusio est talis,Angeli non cognoscūt cōponēdo & diuidēdo.Probatur sic:Intellectus in prima apprehēsione alicuius primi apprehēsi obiecti cognoscēs statim quæcūq; possent illi attribui,intelligit non cōponēdo nec diuidendo.Intellect⁹ angelicus est huiusmodi:ergo.&c.Maior probatur & declarat. Declarat quidē ex ,portionali similitudine,inter principiū & cōclusionē in ordine ad discursum ex vna parte:& subiectum & prædicatū ex altera parte in ordine ad cōpositionem & diuisionem,vt obique enim eadem est necessitatis ratio,quia si primo apprehenso nō inspicitur quod in eius potentia latet. Probatur autem ex inferto in hac proportionalitate medio,ī quod sublata causa auferet effectus iuxta illud primi Posteriorum,si affirmatio est causa affirmationis sed propria ratio necessitatis ad intelligendum tā cōponendo quām discurrendo,est in simplici apprehensione obiecti nō ,tueri alia:ligit intellect⁹ statim in primo apprehēsio cætera videś,nec discursu,nec cōpositione eget.Minor verò probatur sic.Quod cōuenit intellectui nostro ex defectu intellectuali luminis,nō est attribuēdū ,tellectui ãgelico, ī quo est lumē intellectuale pfectū,q̄ ,probatur per Dio.Sed in primo apprehēsio nō inspicere ānt de explicat quomodo angel⁹ ,telligat enūtiationes:& breuiter dicit,q̄ quia ,tellige nō cōponēdo,& discursum non discurrēdo. Quod est dicere,quōd ,tellig mobilia immobiliter,& cōposita sīpliciter,&c.ideo ,telligit & cōpositione nō cōponēdo,& discursum non discurrēdo. Quod est dicere,quōd cōpositio,& diuisio,& similiter discursus ī actu exercito,pura,animal rationale,vt risibile,Socrates est animal rationale,&c. cōparantur adintellectū ãgelicū,vt res visa tārū,& nō vt mod⁹ videndi nostrū verò,vtroq; modo.

¶ Circa maiorem adductæ rationis,dubium occurrit,quōniam insufficiens videtur.Ex eo quōd causa illa non est vniuersalis causa componendi & diuidendi,sed particularis.Est enim causa quare non sit ,ficiens cognoscendi his quæ per se insunt vel absunt subiecto.Nō autem in his quæ sunt per accidens & casuali b⁹ seu fortuitis. Quod dupliciter probat. Primò, quia non ex defectu luminis proueniat, quōd aliquo subiecto cognito, non videantur ea quæ sunt per accidens vel saltem casualia. Quoniam quantūcunq; perfectē cognoscatur subiectū aliquod nūquam ex eo vidēbitur accidētalis coniunctio & maximē fortuita.Tū quia sequendo proportionalitatem Sanct.Th illa prædicata cognoscuntur in subiecto viso, quæ se habent ad subiectum, vt conclusio ad principium: hæc autem sunt,non omnia,sed illa tantum essęquæ virtualiter continentur in subiecto;quōd ad modum cōclusio in principiis, qualia non sunt accidētalia & fortuita. Et confirmatur, quia alioquin quisliber effectū habere⁹ aliquā per se causam,cōtra Aristotelem texto Metaphysicorum & 2.Physicorum.

¶ Circa minorem eiusdem rationis, dubium occurrit. quia nō valet consequētia hæc: puta componere, & diuidere, seu discurrere conuenit ,tellectui nostro ex imperfectione:ergo opposita perfectio cōuenit intellectui angelico: quum possit quispiam dicere, quōd illa imperfectio communis est intellectui nostro & angelico: quoniam constat intellectum angelicum non excludere omnem imperfectionem, & sic omnis ista ratio super hac consequentia fundetur, inefficax videtur.

¶ Ad euidentiam primę dubitationis sciendum est primò,q̄ aliqua plura simplici & vno intuitu simul videri contingit tripliciter.Primò, vnum cum alio:vt simul videantur albedo & rubedo,& quæcunque duo vel disparata. Secundò,vnum cum & in alio:vt quodcunque accidēs & vniuersaliter prædicatum in subiecto.Tertiò,cum, ī & ex alio,vt passio ,ppria vniuersaliter effectus quādo;q̄ cognoscit cum causa.Ī causā & ex causa.Sciendū est secūdò,quōd quamuis quocunque modo simul plura absolutē cognoscere simplici intuitu accēdatur perfectioni cognoscentis:differt tamen primus modus ab aliis in hoc,quōd intelligere intuendo vnum cum alio prouenit ex perfectione intellectus absolutē.Intelligere verò intuendo vnū in alio ,penit non solum ex perfectione intellectus absolutē:sed ex perfectione intellectus vt attingentis primum obiectum,id est in quo seu ex quo aliud cognoscitur.Tum quia ex hoc q̄ magis penetrat intellectus causam,aut subiectum cognitum,prouenit simul intueri quæ in eis sunt: quia quātō magis aliquid cognoscitur,tantō virtus seu potentia eius magis penetratur.Nam ex penetratione potentiæ sciuntur ea ad quæ se extendit proportionaliter, id est, quod ex penetratione potentiæ secundum esse quidditatiuum, quidditatiuē quoque sciuntur ea ad quæ se extendit. Ex penetratione verò potentiæ secundum esse existentiæ & indiuiduale cum annexis conditionibus,cognoscuntur ad ea, quæ se extendunt secundum existentiam,quando tamen sunt. Tum quia ad perfectiorem cognitionem alicuⁿ obiecti spectat,non solum potentiam,sed etiam omnia ad ipsum quomodoliber pertinentia cognoscere, & consequenter ad perfectiorem cognitionē naturalem alicuius obiecti spectat cognoscere omnia infra saltuū ,ment naturalium quomodoliber pertinentia ad obiectum illud.His stantibus, ad obiectiones in oppositum respondetur.Et ad primam dicitur, quōd ratio assignata contra necessitatem compositionis & diuisionis, & discursus est ratio vniuersalis & non particularis.Et quum dicitur,quōd non est ex defectu luminis,sed ex natura cognoscibilium patere obiectum & latere contingens vel casuale:negatur hoc vniuersaliter de lumine intellectuali loquendo & casualibus aut contingentibus naturalibus.Quoniam ex modicitate luminis intellectualis proueniat,quōd viso Socrate,qui actualiter inueniatur à debitore in foro: non simul videatur inuentio à debitore ,mitis coniuncta, sed opo ,treat componendo propositionem formare, quæ feratur ia Socrate vt inuentum à debitore.

¶ Ad secūdā verò obiectionē dicitur,quōd ,pportio ,ter subiectū & prædicatum,

tatum,& principium & conclusionē,attenditur in proposito secundum potentiam,non secundū virtualem continentiā. Virtus enim principium actiuum seu operatiuum nominat;Potentia autē cōmune nomē est etiā ad potentiā passiuam ad esse. Ita quod similitudo proportionalis cōsistit in potētialiter cōtinere per se, vel per accidēs, & quomodoliber: infra latitudinē tamen(vt dictum est) naturaliū. Vel cōsistit,q̄ sicut se habet discursus ad continentiā virtualem conclusionū in principiis: ita se habet compositio & diuisio ad cōtinentiam potentialem prædicatorū in subiecto. Et hoc magis consonat literæ virtutis nomen exprimentis in principio. Potentiæ autem in subiecto: dū dicit: Quæcunque possunt attribui subiecto. Quōd autē prædicata omnia potentialiter sāl tem contineantur in subiecto, inductiuē patet. Quoniā spectantia ad materiam naturalē actu vel virtute claudū tur in eo, vt essentialia & passiones. Spectantia verò ad materiam contingentē(quamuis insita sint in potētia, quę tamen actu quandoq; inerunt alicui) finita & certa sunt quū sunt. Ac per hoc potentiam reductā ad actum contineri in illius potentia manifestat. Spectantia verò ad materiam remotam, dubium nō est virtualiter claudi in subiecto. Quoniam negationes repugnantium ex affirmatione subiecti necessario consequuntur. Et per hoc patet quod non oportet causabilibus dare causam per se, ex hoc patet quod ponuntur cognosci cū subiecto, & pertinere ad perfectiorem eius cognitionem sequeretur enim hoc, si poneremus causale ad tequam esse, pertinere ad perfectiorem cognitionem suæ causæ, non autē postquam est. Quoniam quemadmodū esse eiū iam determinatum compositionem facit cum eo in quo est in rerū natura: & illius quod dā esse est, quamuis accidentale, absq; hoc q̄ habeat per se causamsiē & intellectus si perfectè cognoscit subiectum illud, omne eius esse intuetur, quōd actualiter habet, absque perfeitate conjunctionis illorum.

205 2.d.17. q. 1, ar.5.quē q.8.ar.1.c. secum & mal.q.16. ar.5.corp.

Tex.26.& 31. Q.14. & 31.76. 4.

¶ Ad dubitationē verò cōtra minorē dicitur, q̄ defectus ītellect⁹ ē duplex. Quidam communis omni intellectui creato, & quidam specialis & proprij⁹ intellectui nostro. Communis quidem est, quōd virtus ipsa intellectiua potētialitatis aliquid habet admixtum. Et quōd modus cognoscēdi sit per speciem superadditam, & per plures actus intelligendi. Proprius verò est intelligere per cōuersionē ad phātasmata, esse in potētia, & alia huiusmodi. Nec est dubiū quōd id quod conuenit intellectui nostro ex imperfectione communi, conuenit etiam angelo: sed consequentia illa tenet in his quæ cōueniunt intellectui nostro ex imperfectione propria: quoniā perfectiones oppositę ponuntur in angelis. Quod autem cōpōere & diuidere, & similiter discurrere ex imperfectione ꝓpria nostri intellectus prouenit, sāct. Thō. hic supponit: & facilē ex eius etiam dictis declarat. Existentibus .n. duobus modis cognoscendi, s. simplici intuitu, & per appositionem quādā: & vtroq; cōueniēte intellectui nostro, & tā discursu quām cōpositione & diuisione importante modū cognoscēdi per appositionem quandam, quum constet perfectiorem modum cognoscēdi esse per simplicē intuitum: & q̄ in nobis hic modⁿ cognoscēdi parū principat in nostri supremo in prima operatione intellectus: & verūque ac similitudinariē in principio secundę, id est in cognitione principiorum: & iam stabilitū sit à Dio. in 7. de Dī. no. quōd supremum insimi attingit infimum supremi, euidenter sequitur quōd modus cognoscendi componendo & diuidendo ex propria nostri imperfectione intellect⁹ prouenit; cui ex aliquali superiorum participatione communicatur, quod degustet expetendo modum intelligendi per simplicem intuitum.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimaoctauę Articulum quintum.*

TITULUS CLARUS EST.

¶ In corpore articuli respōdē; quæsito vnica cōclusione, habēti quatuor partes, s. in intellectu angelico nō potest esse falsitas per se, sed per accidēs: non quo ad naturalia, sed quo ad supernaturalia. Et ꝓbatur conclusio quo ad primam partem; quia intellectus in prima operatione semper est verus, per se loquendo, vt patet in sensu, & ex tertio de Anima. Intellect⁹ autē angelicus semper intelligit ꝑ modū primę operationis. ergo. Maior declarat, assignando causas virtutis; modū, quo falsitas inuenit in nobis intelligēdo quod quid est, q̄ est obiectum primæ operationis; quia s. verque contingit ex cōpositione admixta. Et rursus secundus modus contingit, respectu quorundā obiectorū tantū, s. compositorū nō simplicium, vt patet ex 9. Met. tex.

quis habere cogitationē compositā verā aut falsam: puta formare propositionem, quōd ipsa est ipsa, aut q̄ ipsa nō est ipsa. Et similiter quātūcūq; modus concipiendi sit simplex, potest apprehēdi cōpositum ex partibus discordantibus vel cohærentibus: ac per hoc verum vel falsum. Et ex hoc patet quo ad secundam operationē intellectus, nō sufficit nec requiritur necessario compositi ex parte rei cognitæ, sed exigit & sufficit cōpositio ex parte modi cognoscendi. Et vlterius sequitur, quōd ad primā operationē intellectus nō exigitur simplicitas rei cognitæ, sed modi cognoscendi. Sequitur etiam vlterius, quōd in primis operatione intellectus etsi non possit esse falsitas aut veritas ratione modi cognoscēdi, potest tamē in ea esse veritas aut falsitas ratione rei cognitæ, quando, s. res cognita ē cōposita. Et propterea 9. Met dicitur, quōd in simplicib⁹ nullo modo est falsitas, quia scilicet nec ex parte rei, nec ex parte modi cognoscendi, sit prima operatione cognoscuntur: qualem cognoscendi modum simplicitas exigit. Et si quæratur quō in prima operatione ex parte rei cognitæ possit inueniri veritas vel aut falsi, quū in prima operatione intellectus nihil affirmet aut neget: facilē respōdetur, quōd quum concipit quidditatem seu rem compositam, quāuis non formaliter affirmetur neqe: vtrumq; tamen est ibi affirmatio & negatio. Dum enim intuetur A B, si hæc cohærent, concipit verum virtualiter, quia cōcipit sic esse sicut est. Si verò nō cohærēt, cōcipit falsum virtualiter quia cōcipit sic esse sicut nō est. Dicitur aut verū & falsū inueniri ꝑ accidens, in prima operatione intellectus. Tū quia compositio super qua fundatur ratio veri & falsi, accidit primę operationi non solum ea ratione, quia accidit eius obiecto, dum non omni, sed cuidam conuenit: sed quia obiectū primæ operationis est incomplexum vt incōplexum est quod vt sic nullam cōpositionem dicere patet: & consequenter nullam veritatem aut falsitatem. Et propterea sicut accidit incomplexo compati in se cōpositionem, ita veritatem & falsitatem. Et propter hoc dicitur & benē, quōd veritas & falsitas, sicut & compositio per se nō sunt nisi in secunda operatione: cuius obiectum est cōplexum vt cōplexū est. Ex his autem patet respōsio ad obiecta. nam quum angelus omnia cognoscat per modum primæ operationis, dū cognoscit cōposita falsū virtualiter incurrere potest ratione cōpositionis adiunctæ in obiecto. Et hoc est qd intēdebat S. T. per radices quas in articulo enumeravit, falsitatis aut veritatis ex parte rei cognitæ, sīplicis aut cōpositæ: eū naturali cōdiriōe, aut supnaturali habitudine quæcūq;. Et sic veritas vel falsitas formaliter s. q̄ ē cōpositione ex parte ītellect⁹. Veritas verò, vel falsitas virtualiter ē i cōpositione, aut diuisione obiectiua, quāuis nō modali

Ar. præd. 109 9 Tex 21. tom.16.

Tex. 22 tom. 3.

256 2.dist.40. 3.co. Et veri. q.8. art. 16. & 27. & opuse 5.c.2. 224. & Ethic. 3.lec. 3.col. 16. Heb.8.lec 3.co. 1.fi

Tex.38.

Cap.18.

c.2.2.n.12 Lib. 1. de ciui ca.29 & 7 D. 1.10 Lib 4 super Gē. ad lit.c.12 & lit.5. c.4. 10.3.& li. 11. de ciuit. ca.9 tom.5.

360

Dī.c.c. 311.

D.440.

279

uersam subducentes intellectū à diuina sapientia, absolutē interdū de rebus iudicāt secundum naturalem conditionē. Et in iis quæ naturaliter ad rem pertinēt, non decipiūtur. Sed decipi ꝑ possunt quantum ad ea quæ supernaturalia sunt. Sicut si cōsiderās hominem mortuum iudicet eum nō resurrecturum. Et si videns hominem Christū, iudicet eum nō esse Deum. ¶ Et per hoc patet respōsio ad ea, quæ vtrinq; obiiciuntur. Nam proteruitas dæmonum est secundum quod non subdūtur diuinæ sapientiæ. Nō scientia autē est in angelis nō respectu naturalium cognoscibilium, sed supernaturalium. Patet etiā, quōd intellect⁹ eius quod quid est, semper est verus, nisi per accidēs, secundum quōd indebitē ordinatur ad aliquam compositionem, vel diuisionem.

ARTICVLVS VI

¶ *Verum in Angelis sit cognitio matutina & vespertina.*

AD SEXTVM sic procedit. Videtur q̄ in angelis nō sit vespertina, neq; matutina cognitio. vespera n. & mane admixtionē tenebrarū habēt. Sed ī cognitione angeli nō est aliqua tenebrositas: cūm nō sit ibi error vel falsitas. Ergo cognitio angeli nō debet dici matutina vel vespertina. ¶ 2. Præterea, Inter vespere & mane cadit nox, & iter mane & vespere cadit meridies. Si igitur in angelis cadit cognitio matutina & vespertina pari ratione videtur quōd in eis debeat esse meridiana & nocturna cognitio.

¶ 3. Præterea, Cognitio distinguitur secūdū differentiā cognitorum. Vnde in 3. de Anima dicit Philosophus, q̄ scientiæ secundū quemadmodū & res. Triplex autem est esse rerū, scilicet in verbo, in propria natura, & intelligentia angelica, vt Aug. dicit. super Gen. ad lite. Ergo si ponatur cognitio matutina in angelis. & vespertina propter esse rerum in verbo, & in propria natura, debet etiam in eis poni tertia cognitio propter esse rerum in intelligentia angelica.

¶ SED CONTRA est, quōd Aug. 4. super Gen. ad lite. & 11. de Ciui. Dei, distīgnit cognitionem angelorum per matutinam & vespertinam.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ hoc q̄ dicitur de cognitione matutina & vespertina in angelis ꝑ introductū ē ab Aug. qui 6 dies, ī quib⁹ Deⁿ legitur fecisse cūcta Gē. 1. intelligi vult nō hos vsitatos dies, qui solis circuitu peragūt: cūm sol quarto die factⁿ legat, sed vnū diē, s. cognitionē angeli cā sex rerū generibus præsentatam ē. Sicut autē in die consueto mane est principiū diei, vespere autem terminⁿ, ita cognitio ipsius primordialis esse rerū dicitur cognitio matutina. Et hæc est, secundū quod res sunt in verbo. Cognitio autē ipsius esse rei creatæ, secundum quod in ꝓpria natura cōsistit, dicitur cognitio vespertina ē. Nam esse rerū fluit à verbo, sicut à quodam primordiali principio. Et hic effluxus terminatur ad esse rerum, quod in propria natura habet.

radicem huius distinctionis ostēdit. Autorem quidē Aug. Radicē verò, quia cognitio angelica dies vocatur, Gen. 1. ac per hoc rationabiliter partes dici differentiæ cognitionis angelicæ ponūtur, & ex mane & vespere, cognitio matutina & vespertina dicta est. Secundò, quia differētiæ istæ metaphoricē dicūtur de cognitione angelica: ostēdit penes quid attēditur similitudo, dicēs attēdi in hoc quod est esse principium, & esse terminū. Ita quōd cognitio illa dicit⁹ matutina, quæ respicit primordiale esse rei, id est esse rei in eius prima causa. Illa verò vespertina, quæ respicit vltimatum esse rei, id est esse rei in seipsa. Et omnia clara sunt in litera.

Capit 23. tom.3.

¶ *super Quæstionis quinquagesimaoctauę Articulum septimum.*

TITULUS CLARUS EST. ¶ In corpore sub distinctione respondetur quæsito examinando diffinitionē vespertinæ & duo facit. Primò, ex minor rationē cognitionis vespertinę. Secundò, respōdet quę sito duplicicōclusione.

¶ Quo ad primū: quia cognitio vespertina est cognitio creaturæ in propria natura, secundum quod ly in triplicem habitudinem denotare potest, s. tripliciter cognitum seu cognitio vespertina. Potest enī denotare habitudinem causæ, habitudinē medij, & habitudinem termini. Et quōd denotet habitudinem termini, dū tum non est. Sed ancum hoc denoter etiā habitudinem causę vel habitudinem medij, dicūtur. Et sic tria hic dicuntur. Primū, quōd non denotet habitudinem causæ: quia angelus non accipit cognitionem à re cognita, vt superius iā discussum est. Secūdum, quōd potest denotare habitudinem medij, ita scilicet quōd creatura sit terminus cognitionis, & sic etiam medium seu ratio non cognoscendi quia scilicet cognoscitur per speciem innātā in ipso angelo, siue sit adæquatē, siue non: ō est curæ. Tertium, q̄ potest denotare habitudinem termini purē & præcisē: ita scilicet quōd creatura sit terminus cognitionis, & non causa neque ratio. Sed ratio cognoscendi sit ipsa essentia diuina.

Locis supra ar. 6. inductis.

Locis citatis ar. præcēd. in prin. Capit. 23.

¶ Quo ad secundum prima conclusio est, q̄ cognitio vespertina habēs creaturam pro termino & medio differt essentialiter à cognitione matutina. Secunda est, Cognitio vespertina habēs creaturam pro termino tantūm, est eadem realiter cum cognitione matutina, differens solum secundum terminos seu cognita, quod idem est.

Cap. 21. tom.3.

¶ Aduerte hic, q̄ quia oppositorum eadem est disciplina: quum ex præcēdēti articulo decisum sit matutinū & vespertinum in cognitione attēdi & differre penes esse primordiale & vltimatum, id est esse rei in verbo, & esse in seipsa: & esse rei in verbo vno tantummodo inspiciatur, scilicet videndo verbum, vt per August. patet: consequens fuit, vt tota latitudo differentię inter cognitionem matutinam & vespertinam, ex diversitate modorum cognoscendi esse rei secundum propriam naturam ostenderetur.

¶ Super

22. Quo ad secundam verò partem, declaratur assignando differentiā intermodū, quo per accidens nostræ simplici intelligentiæ admiscetur falsum & modū quo per accidens admiscet angelicæ, quia s. falsitas apud nos præcedit quod quid est; quoniā in via admiscetur cōponēdo vel applicando. In angelis verò falsitas sequitur quod quid est, quoniā in iudicando ex illo cōtingit. Quo ad tertiam verò & quartā partē simul probatur, & declaratur sic; Intellectus in iudicādo ex quo quid ē cōditiones rei potēs iudicare saluo diuinæ sapiētiæ ordine, & non saluo illo potest falli circa supernaturalia, quāuis non circa naturalia: sed intellectus angelicus est huiusmodi i quibusdā. ergo maior ꝓpositio patet, quo ad naturalia: quia excognitione quod quid est sufficiēs habetur ratio naturaliū, & ordinis diuinæ sapiētiæ, vt disponētis cursum naturalē. Quo ad supernaturalia verò: quia hæc ex reuelatione tātūm sciri possunt. Et declaratur exēplariter, de mortuo resuscitando, &, de Christo homine & Deo. Minor aūt declarat. Quia angelorū quidā sūt boni quidā vero mali, & illi quidē sua forte contenti, iudicāt saluo sēper superiori ordine & quātum est ex meritis causarū naturaliū: hi verò superbia elati iudicāt simpliciter, ac si nullus esset ordo superior immutatiuus ordinis naturæ. Et per hoc subducere dicūt intellectus suos quādoq; ab ordine diuinæ sapiētię, & falli. ¶ Circa prædicta dubiū occurrit non dissimulandū, quomodo possit falsum inueniri in intellectu angelisi omnis eius intellectio est simplex apprehensio, cui nō admiscetur cōpositio aut diuisio. Nulla enim prima intellectus operatio falsitatis subesse potest, nisi ratione cōpositionis adiunctæ, vt in litera dicitur: & in nobis experimur, & ex diffinitione Veri & Falsi 4. Meta. text. 27. patet. Sed nulla ītellectio angeli respectu tam naturalium quam supernaturalium habet compositionem adiunctam siue præcedentē, siue subsequentem. ergo nunquam in intellectu eius falsitas esse potest.

Tex. 21. tom.16.

¶ Ad hāc dubitationē dici primò potest, negando minorem, quōd quāmuis angelus naturalia omnia intelligat intuēdo quod quid est, tanquā principia ad ipsum naturaliter. siue p se, siue pōtingēter, vt prius dictū fuit superna turales tamē cōditiones cōponēdo & diuidēdo ītelligit. Et q̄ hæc sit mens S. Tho. ex ītib⁹ suadet. Primò ex eo q̄ ratio excludēs cōpositionē & diuisionē ab angelis, nō habet locū nisi in naturalib⁹: quoniā vīso subiecto ex defectu luminis, ꝓuenit q̄ nō videātur prædicata naturaliter ei cōpetētia; nō autē quæ supernaturaliter cōuenire possūt, quoniā quū hæc attēdāt secūdum potentiā Dei, scīri nō possunt nisi cōprehēsa Dei potentia, q̄ nulli creaturæ est cōmunicabile. Secūdò, quia aliter in hoc eodē articulo cōtradicēret sibiipsi, vt obiiciēdo deductū est: & processus eius ad ostendēdū quomodo in iudicio angeli est falsitas ꝓ accidēs (quēadmodū in nobis quāquis differē tertiquia in nobis ratio falsitatis præcedit q̄ quid est, in eis verò sequit: & q̄ in nobis accidit inuestigādo, ī eis verò cōparādo naturale à supernaturale) nullus esset. Tertiò quia in calce articuli huius respōdēdo ad opposita dicit intellectū q̄ quid est habere falsitatē per accidēs vt ordinatur ad cōpositionem: & loquitur de intellectu angeli. Sed quōniā expressē S. Th. tenet, q̄ etiam dæmones ad ea quæ sunt eis naturaliter occulta, vt cognitiones cordiū, nō discurrūt: consequēs est, vt apud ipsum nisquā angelⁿ cognoscat cōponendo & diuidendo. Idē est apud ipsum iudicium in præcedēti artic. de discursu, & cōpositione, & diuisione. Nec alia est ratio de vno naturaliter occulto, & de alio. Quod autē rationabile sit, omnē angeli cognitionē absque compositione esse, ex eo colligi potest, quōd regulariter apparet, quōd supernaturales reuelationes modificantur, & suscipiuntur in vnoquoque secundum naturalem modum vt recipientis: vt in nobis experimur à quibus reuelata nostro modo cognoscuntur: vnde sic naturalis modus cognoscendi angelis inditus est per simplicem apprehensionem: ex eo sequens est vt reuelata simpliciter etiam apprehendant, & pari ratione quæliber alia naturaliter occulta. Aliter ergo dicendum est, quōd quum verum & falsum in compositione consistat, quemadmodum compositio dupliciter admiscetur cognitionī, ies & verum & falsum. Potest enim intellectui competere compositio ex parte modi cognoscendi, vt quum cognoscimⁿ rē cōpositā. Et p oppositū simplex apprehensio dupliciter inuenitur, s. quo ad modū cognoscēdi, aut quo ad rē cognitā. Nec requirit ad rationē veri & falsi vtraq; compositio: sed altera quæuis earum sufficit. Patet enim, q̄ de re quātūcūque simplicissima, potest quis

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ vespere & mane nō accipiūtur in cognitione angelica secūdū similitudinē ad admixtionē tenebrarum, sed secūdū similitudinē principij & termini. Vel dicēdū, quōd nihil prohibet, vt dicit Aug. 4. super Gē. ad lit. aliquid in cōparatione ad vnū dici lux, & incomparatione ad aliud dici tenebra: sicut vita fidelium & iustorū in cōparatione ad impios dicitur lux; secūdū illud Ephes. 6. Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Quæ tamen vita fidelium in cōparatione ad vitā gloriæ tenebrosa dicitur: secūdū illud 2. Pet. 1. Habetis propheticum sermonē, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco. Sic igitur cognitio angeli, qua cognoscit res in propria natura, dies ē per cōparationē ad ignorantiam vel errorem: sed obscura est per cōparationem ad visionem Verbi.

¶ Ad secundum dicendum, quōd matutina & vespertina cognitio ad dē pertinet, id est ad angelos illuminatos, qui sunt distincti à tenebris ē, id est à malis āgelis. Angeli autē boni cognoscētes creaturā, i. ō in eā figuntur, quod esset tenebrescere & noctē fieri: sed hoc ipsum referūt ad laudē Dei: in quo sicut in principio omnia cognoscūt. Et ideo potest vesperā nō ponē nox, sed mane, ita quōd mane sit finis præcedē. is diei, & principium sequētis, inquantum angeli cognitionē præcedētis operis ad laudē Dei referūt. Meridies autē sub nomine diei cōprehēditur, quasi mediū iter duo extrema. Vel potest meridies referri ad cognitionē ipsi⁹ Dei, quæ nō habet principium, nec finem.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ etiā ipsi angeli creatura sunt. Vnde esse rerū in ītelligētia angelica cōprehēditur sub vespertina cognitione, sicut esse rerum in propria natura.

ARTICVLVS VII.

¶ *Verum vna sit cognitio matutina & vespertina.*

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur quōd vna sit cognitio vespertina & matutina. Dicitur enim Gen. 1. Factum est vespere & mane dies vnus. Sed per diem intelligitur cognitio angelica, vt August. dicit. Ergo vna &, eadem est cognitio in angelis, matutina & vespertina.

¶ 2. Præterea, Impossibile ē, vnā potētiā simul duas operationes habere. Sed āgeli sēper sūt ī actu cognitionis matutinę, quia sē per vidēt Deū & res ī Deo, secundum illud Math. 18. ca. Angeli eorū semper vident faciē Patris mei, &c. Ergo si cognitio vespertina esset alia à matutina, nullo modo angelⁿ posset esse ī actu cognitionis vespertinę.

¶ 3. Præterea, Apostolⁿ dicit 1. Corīt. 13. Cū venerit q̄ perfectū ē, euacuabitur q̄ ex parte est. Sed si cognitio vespertina sit alia à matutina, comparatur ad ipsam sicut imperfectum ad perfectū. Ergo nō poterit simul vespertina cognitio esse cū matutina.

¶ IN CONTRARIVM est quod dicit Aug. 4. super Gē. ad lit. q̄ multū interest inter cognitionē rei cuiuscunq; in Verbo

Cap. 23. tom.3.

197 Locis supra ar. 6. inductis.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis quinquagesimanonæ Articulũ primum.*

TItulus clarus est. ¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, s. in angelis est volũtas. Et ꝓbatur sic: In habẽtibus intellectũ est appetitus boni vniversali ter. apprehensi, angeli sunt ĩtellectuales: ergo in eis est talis appetit⁹: ergo voluntas. Tenet hæc vltima cõsequẽtia ex quid nominis volũtatis. minor ẽ nota: maior verò continet in se duo, s. ꝙ intellectualib⁹ insit appetitus boni, & ꝙ insit talis appetit⁹, s. boni vniversalis. Et quo ad primũ ꝓbat, ex eo ꝙ oẽa habẽt appetitũ boni: quia procedunt ex volũtate diuina, quę nõ nisi in bonũ tẽdere & ordinare potest. Quò ad secũdũ verò declarat ur ostẽdẽdo triplicem gradũ appetitus, iuxta triplicẽ ordinẽ naturarũ appetẽtũ, idest sine cognitione, cum cognitione particulari, & cũ cognitione vniversali, vt clarè patet in litera.

Ar. præc.

Quæst. 55. artic. 2.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimanonæ Articulũ secundum.*

TItul⁹ apud Thomistas cõmuniter & indubiè interpretatur de differentia reali.

Locis citatis ar. præced. in quin. cor. 296

¶ In corpore vna est cõclusio duas partes habẽs negatiuas. Volũtas angelorũ neq; est intellect⁹, neque est natura eorũ. Et ꝓbat quo ad singulas sigillatim. Et primò, ꝙ nõ sit natura sic, q̃quid se extendit ad id ꝙ est extra rẽ, nõ est rei essentia: volũtas angelica se extẽdit ad id ꝙ est extra rẽ. ergo. Maior ꝓbatur duplici est rei essentia: volũtas angelica se extẽdit ad id ꝙ est extra rẽ. ergo. Maior ꝓbatur duplici ter primò, rõne à priori; quia essentia rei intra rẽ ipsam apprehẽditur. Sed à posteriori, quia videmus in sensibilibus ꝙ inclinatio ad intrinsecũ est intrinseca, inclinatio verò ad extrinsecũ est extrinseca. Minor verò ꝓbatur sic, volũtas habẽs bonũ infinitũ extra volẽtem extenditur naturaliter extra sciat volũtas crea ra habet bonum infinitũ extra volẽtem. ergo Maior huius ꝓ syllogismi ꝓbatur sic. Volũtas naturaliter tẽdit in bonum. ergo sola illa nõ tẽdit ĩ bonũ extrinsecum, in cuius essentia continetur totaliter bonum quod in solo Deo locum habere constat.

Lib. 4. ut. 3. c. 23. 10. 3.

¶ Circa maiorẽ assumptã aduerte, ꝙ duplicẽ sensum habere põt, secundũ ꝙ ly extra rem, dupliciter exponi põt. Vno mõ, vt supponat ꝓ re appetẽte, & hoc mõ ꝓpositio ẽ falsa, q̃m materia appetit formã per appetitũ q̃ est essẽtia eius, & tamẽ forma est extra rem appetẽtẽ, Alio mõ, vt supponat ꝓ re pertinẽte ad integri Dei & cognitionẽ eius in natura eius, vt illud merito ptineat ad diẽ, hoc ad vesperã.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictum est cognitio vespertina dicitur qua angeli cognoscũt res ĩ ꝓpria natura. Quod non potest ita intelligi quasi ex propria rerum natura cognitionẽ accipiãt, vt hæc ꝓpositio in, indicet habitudinem principij: quia non accipiunt angeli cognitionem à rebus, vt suprà habitum est. Relinquitur igitur, quòd hoc quod dicit in ꝓpria natura, accipiatur secũdũ rationẽ cogniti, secũdum quod subest cognitioni, vt scilicet cognitio vespertina in angelis dicatur secundũ ꝙ cognoscunt esse rerum, quod habent res in propria natura. Quod quidem per duplex medium cognoscunt, scilicet per species innatas & per rationes rerum in verbo existentes. Nõ enim vidẽdo verbũ, cognoscunt solum illud esse rerum, quod habent in verbo, sed illud esse quod habent in propria natura, sicut Deus per hoc quod videt se, cognoscit esse rerum, quod habẽt in ꝓpria natura. Si ergo dicatur cognitio vespertina, secundum quod cognoscũt esse rerũ, quod habent in propria natura videndo verbum: sic vna & eadem secundum essentiam est cognitio vespertina & matutina differẽs solùm secundũ cognita. Si verò cognitio vespertina dicatur secundũ ꝙ angeli cognoscunt esse rerũ, quod habent in propria natura per formas innatas, sic alia est cognitio vespertina & matutina. Et ita videtur intelligere Aug. cùm vnam ponat im perfectam respectu alterius.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut numerus sex dierum secundum intellectum August. accipitur secundum sex generarum rerum, quæ cognoscuntur ab angelis: ita vnitas diei accipitur secũdum vnitatem rei cognitæ, quæ tamen diuersis cognitionibus cognosci potest.

¶ Ad secundum dicendum, quòd duę operationes possunt simul esse vnius potentiæ, quarum vna ad aliã refertur ẽ, vt patet cùm voluntas simul vult & finẽ & ea quæ sunt ad finem. Et intellectus simul intelligit principia & conclusiones per principia quando iam sciẽtiam acquisiuit. Cognitio autem vespertina in angelis refertur ad matutinã, vt August. dicit. Vnde nihilo prohibet vtranque simul esse in angelis.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ veniẽte perfecto euacuatur imperfectũ, ꝙ s. ei opponitur. Sicut fides, quæ est eorum quæ non videntur, euacuatur visione veniente. Sed imperfectio vespertinæ cognitionis nõ opponitur perfectioni matutinæ c. Quòd .n. cognoscatur aliquid in seipso, non est oppositũ ei quòd cognoscatur ĩ sua causa. Nec iterum quòd aliquid cognoscatur per duo media: quorum vnum est perfectius & aliud imperfecti⁹, aliquid repugnãs habet. Sicut ad eandẽ conclusionẽ habere possumus & medium demonstratiuum & dialecticum. Et similiter eadẽ res potest scirj ab angelo per Verbum increatum, & per speciem innatã.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMA NONA *de voluntate Angelorum, in quatuor articulos diuisa.*

CONSEQVENTER considerandum est de iis, quæ pertinent ad voluntatem angelorũ.

¶ Et primò considerabimus de ipsa voluntate. ¶ Secundò, de motu eius qui est amor siue dilectio. ¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrũ in angelis sit volũtas. ¶ Secundò, vtrũ voluntas angeli sit ipsa natura eorum, vel etiam ipse intellectus eorum, ¶ Tertiò, vtrum in angelis sit liberum arbitrium. ¶ Quartò, vtrũ in eis sit iracibilis & concupiscibilis.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum in Angelis sit voluntas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit voluntas. Quia vt dicit Philosoph⁹ in 3. de Anima voluntas in ratione est. Sed in angelis non est ratio, sed aliquid superius ratione. ergo in angelis non est voluntas, sed aliquid superius voluntate.

2. con. c. 46 & opusc. cap. 76. Text. 42 atom. 2.

Text. 48. & seq. vt que ad 54 tom. 2. Tex. 54.

¶ 2. Præterea, Voluntas sub appetitu cõtinetur, vt patet per Philosophum in 3. de Anima. Sed appetitus est imperfecti. Est enim eius quod nondum habetur. Cùm igitur in angelis, maximè in beatis, non sit aliqua imperfectio, videtur quòd non sit in eis voluntas.

¶ 3. Præterea, Philosophus dicit in 3. de Anima, quòd voluntas est mouens motum: mouetur enim ab appetibili intellecto. Sed angeli sunt immobiles, cùm sin incorporei. Ergo in angelis non est voluntas.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 10. lib. de Trin. quòd imago Trinitatis inuenitur in mente secundum memoriam intelligentiam & volũtatem. Imago autem Dei inuenitur nõ solùm in mente humana, sed etiam in mente angelica: cùm etiam mens angelica sit capax Dei. ergo in angelis est voluntas.

Ca. 11. & 12.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere in angelis voluntatem.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cùm omnia ꝓcedant ex voluntate diuina c, omnia suo modo per appetitum ĩclinatur in bonum, sed diuersimodè. Quædam enim inclinantur in bonum per suam naturalem habitudinem absque cognitione, sicut plantæ & corpora inanimata c. Et talis inclinatio ad bonum vocatur appetitus naturalis. Quædam verò ad bonum inclinantur cum aliqua cognitione, non quidem sic quòd cognoscãt ipsam rationem boni, sed cognoscunt aliquod bonum particulare, sicut sensus, qui cognoscit dulce & album, & aliquid huiusmodi. Inclinatio autem hanc cognitionem sequens dicitur appetitus sensitiuus. Quædam verò inclinantur ad bonum cum cognitione, qua cognoscunt ipsam boni rationem, quod est proprium intellectus c. Et hæc perfectissimè inclinantur in bonum: non quidem quasi ab alio solummodo directa in bonum, sicut ea quæ cognitione carent, neque in bonum particulariter tantùm, sicut ea in quibus est sola sensitiua cognitio, sed tantùm inclinata in ipsum vniversale bonum. Et hæc inclinatio dicitur voluntas. Vnde, cùm angeli per intellectum cognoscant ipsam vniversalem rationem boni, manifestum est quòd in eis sit voluntas.

118. b

31 402 115 113 D. 115.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliter ratio transcendit sensum, & aliter intellectus rationem. Ratio enim transcẽdit secundum diuersitatem cognitorum. Nam sensus est particulariũ, ratio verò vniversalium. Et ideo oportet, quòd sit alius appetitus tendens in bonum vniversale, qui debetur rationi: & aliustendẽs in bonum particulare, qui debetur sensui. Sed intellectus & ratio differunt quantum ad modum cognoscendi: quia scilicet intellectus cognoscit simplici intuitu, ratio verò discurrẽdo de vno in aliud. Sed tamen ratio per discursum peruenit ad cognoscendum illud quod intellectus sine discursu cognoscit, scilicet vniversale. Idem est ergo obiectum quod appetitiuæ proponitur, & ex parte rationis & ex parte intellectus. Vnde in angelis, qui sunt intellectuales tantùm, non est appetitus superior voluntate.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet nomen appetitiuæ partis sit sumptum ab appetendo ea quæ nõ habentur, tamen appetitiua pars non solum ad hæc se extendit, sed etiam ad multa alia. Sicut & nomen lapidis sumptum est à læsione pedis, cùm tamen lapidi non hoc solum conueniat. Similiter irascibilis potentia denominatur ab ira, cùm tamen in ea sint plures aliæ passiones, vt spes & audacia & huiusmodi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd volũtas dicitur mouẽs motũ, secundum quod velle est motus quidem & intelligere c, cuiusmodi motum nihil prohibet in angelis esse: quia talis motus est actus perfecti, vt dicitur in 3. de Anima.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum in Angelis voluntas differat ab intellectu.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis nõ differat volũtas ab intellectu & natura. Angel⁹ enim est simplicior quã corpus naturale. Sed corpus naturale per suam formam inclinatur in suum finem, qui est eius bonum. Ergo multo

299 1. dist. 42. q. 1. ar. 3. ſim. Et vt. 1. q. 22. ar. 10.

¶ Circa probationem maioris principalis dub ium occurit, eo quòd digredi videtur. Quoniam ex hoc natura est, intra rem, quamuis bene sequatur, ergo appetitus ad extra rẽ, non est appetitus ad naturam: non tamẽ apparet vnde sequitur, ergo appetitus ad extra non est ipsa natura. Stant namque hæc duo simul, quòd quidditas alicui⁹ sit intrinseca & tamẽ appetitus eius quia est ipsa ꝓ se ipsam, sit ad aliquid extrinsecum. Et cõfirmatur, quia ista consequentia, natura est intra rem ergo quicquid se extendit ad extra non est natura. Si est necessaria, tenet in omni natura: quod tamen esse falsum videmus, quia natura gratuitatis est intrinseca indiuiduo gratuis, & tamẽ extendit se ad extrà.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quòd quum vere & propriè ens sola completa substantia sit, quoniam & partes accidentia, vt substantiæ aliquid sint, instituta sunt à natura. In proposito naturæ, vel essentiæ nominæ, integram quid ditatem solius substantiæ, quæ sola est ens per se & propter se, intelligitur. Esse autem vel apprehendi intrà, nihil aliud significat, nisi essentialem independentiam tam in esse, quam in diffinitiõ ab extrinseco: sicut per oppositum extendere se ad extrà, nihil aliud est quàm essentialiter ordinari & instituum esse aliquid extrinsecum à substantia rei: quoniam non de qua cunque extensione ad extrà est sermo, quum constet substantiam rei esse principium generationis, & motus, & quietis. Sed de determinatione proximè & immediatè, ac essentialiter, ita quòd vis rationis consistit in hoc, Quidditas substantiæ completæ diffinitur apprehendendo tantum intrinseca rei: extendens se essentialiter ad extrà non potest diffiniri nisi per illud extrinsecum. Igitur extendens se ad extrà non est quid ditas rei, nec intra eam, sed voluntas & vniversaliter potentia ad operari: & quodcunque esse accidentale, extendit se ad extrà hoc modo, vt ex superioribus quæstionibus patet ergo. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

277 377

b 245 304 33 117 404 99

D. 769.

¶ Circa probationẽ maioris secundi syllogismi dubium occurrit: quia non videtur valere consequentia. Voluntas naturaliter inclinatur in bonum, ergo voluntas habens bonum infinitum extra se rendit in aliquid exterinsecum: quoniam non tenet in omni materia. Materia enim substantiæ naturaliter inclinatur in bonũ, & tamen non extendit se ad extrà: igitur ratio nulla. ¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd consequentia est bona formaliter, & accidit deceptio propter æquiuocationem eius quod est inclinari in bonum, dupliciter enim potest intelligi: vno modo, vt bonum distinguitur contra malum, & sic appetitus materiæ & vniversaliter omnis appetitus naturaliter inclinatur in bonum. Alio modo, vt bonum distinguitur contra tale vel tale bonum, & sic solus appetitus intellectiuus tẽdit in bonum. Quoniam solus intellectus ipsam boni rationem vt bonum est apprehendit, & quia bonum vt bonum est, omne bonum comprehendit, consequens est vt id quod naturaliter inclinatur in bonum vt bonum, non quiescat nisi in omni bono: ac per hoc si infinitum bonum habet extrà se, tẽdat in aliquid extra. Nõ sic autem est de eo quod inclinatur naturaliter in tale bonum tantùm. Quoniã si tale bonum intra substantiam rei concluditur, cum est rei essentia: volũtas angelica se extẽdit ad id ꝙ est extra rẽ. ergo. Maior ꝓbatur duplici ter primò, rõne à priori; quia essentia rei intra rẽ ipsam apprehẽditur. Sed à posteriori, quia videmus in sensibilibus ꝙ inclinatio ad intrinsecũ est intrinseca, inclinatio verò ad extrinsecũ est extrinseca. Minor verò ꝓbatur sic, volũtas habẽs bonũ infinitũ extra volẽtem extenditur naturaliter extra sciat volũtas crea ra habet bonum infinitũ extra volẽtem. ergo Maior huius ꝓ syllogismi ꝓbatur sic. Volũtas naturaliter tẽdit in bonum. ergo sola illa nõ tẽdit ĩ bonũ extrinsecum, in cuius essentia continetur totaliter bonum quod in solo Deo locum habere constat.

Lib. 4. ut. 3. c. 23. 10. 3.

¶ Circa maiorẽ assumptã aduerte, ꝙ duplicẽ sensum habere põt, secundũ ꝙ ly extra rem, dupliciter exponi põt. Vno mõ, vt supponat ꝓ re appetẽte, & hoc mõ ꝓpositio ẽ falsa, q̃m materia appetit formã per appetitũ q̃ est essẽtia eius, & tamẽ forma est extra rem appetẽtẽ, Alio mõ, vt supponat ꝓ re pertinẽte ad integri ad extra non tendit, quamuis infinitum bonum extra remaneat. Et per hoc patet responsio ad obiectum, quia hic sumitur inclinatio ad bonum simpliciter, quod non dicitur de materia, nec de quocunque alio appetitu, nisi de intellectiuo, qui appellatur voluntas. ¶ Quo ad aliam verò partem conclusionis, scilicet, quòd non est intellectus, adducitur ratio talis, Alterius virtutis est habere in se aliquid extrinsecum, & tendere in ipsum: sed intellectus & voluntas penes hos modos differunt, scilicet habere in se, & tendere in illud. igitur sunt duæ virtutes, & hoc in creaturis, in quibus neque obiectum voluntatis neque obiectum intellectus completè continetur in substantia earum, cuius oppositum ignoratur in Deo, qui est infinitum ens, & infinitum Bonum.

In corp.

¶ Circa vtranque partẽ conclusionis adueniet simul, quod ex rationibus aliquid concluditur directè & immediatè, scilicet distinctio quidditatiua voluntatis à natura & intellectu. Aliquid verò concluditur mediatè, scilicet distinctio realis eorundem. Quoniam quum quodlibet horum sit ens limitatum, si quidditatiuè distinguuntur, & ex neutrius quidditate proueniat identitas, vnius cum alio consequẽs est vt distinguantur realiter distinctio enim realis non potest comprehendi nisi ex rebus, & ex identitate. Et quod hic supponitur, scilicet quòd ex neutrius quidditate proueniat, quòd sint idẽ seu vnum identicè probare opus non fuit, probata distinctione quidditatiua, quia regulariter hoc non apparet, nisi ex duabus causis proueniret, scilicet vel ex infinitate vt inuenitur in Deo, vel ex essentiali ordine generationis & perfectionis, vt inuenitur in vegetatiuo & sensitiuo, quorum posterius semper includit in se prius, & aliquid vltrà. Vtrunque autem horum constabat locum non habere in proposito. Et ideo sat fuit sic respondere quæsito. Et confirmari potest sufficientia huiusmodi procedendi autoritate Aristotelis, qui in quarto Physicorum concludit distinctionem realem existentis in aliquo in quo existit, ex distinctione quidditatiua harum rationum, scilicet esse in aliquo, & in quo est aliquid.

In corp. 9 379 301

In corp & q. 19. ar. 1. & 4.

300 2. d. 7. q. 1. ar. 1. & 1. dist. 26. q. 1. & 1. contra 2. 27. 1. vett. q. 2. ar. 1. 3. cor. & q. 14. a. 2. & mal. q. 16. ar. 1. & cor & opusc. 76. Ca. 3. & li. 6. ca. 9. c. 5. q. 3. ar. 5.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimanonæ Articulum tertium.*

IN titulo hoc solùm poranda est, quòd licet voluntas & liberum arbitrium sint vnamet potentia secundum veritatem, ac per hoc videri posset, quòd posita voluntate nõ debent reuocari in dubium liberum arbitrium & sic articulus iste sit superfluus: siquis tamen diligenter consideret necessitatem huius articuli ex duobus perpendet. Primò, quia liberum arbitrium facultatem communem sonat intellectus & voluntatis, quum dicat quid compositum ex libertate & arbitrio, ac per hoc incertum adhuc est in hoc loco an sit idem quod voluntas, quin etiam à quibusdam hoc non accepratur. Secundò, ex eo quòd voluntas appetitum intellectiuum ipsius boni nominat, & non modum appetendi, scilicet libere vel non liberè, & propterea post stabilitã voluntatẽ, id est, appetitũ boni intellecti in angelis, meritò restabat q̃rere de modo appetendi. Vtrũ liberè vel nõ liberè, qd̃ in præsenti articulo intendit, sub vocabulo liberi arbitrij, qd̃ nihil aliud significat nisi actũ liberũ,

eo quod habet rationem naturæ, naturalis autem libertati non repugnantem sortitur; debet: talis autem est naturalitas obiectiua primi actus sui. Et ex hoc patet quòd quum sermo. S. T. sit de natura vt natura est, vt distinguitur contra liberum vt liberum est: si comparemus rationem naturæ ad rationē intellectualis gradus, intendit quod prius eo modo quo superius dicitur, pri formaliter saluatur in suo posteriori, quia ratio naturæ prior est & superior gradu intellectuali. Non tamen credas, quòd sic sit superior, quemadmodum animal respectu hominis sed potius quemadmodum ens & vnum respectu omnium rerum, qa scilicet natura non dicit aliud gradum à quidditate in qua saluatur, sed eundem penitus. Ita quod quemadmodum dicendo ens homo, non dico duos gradus, sed hominem tantùm, sub duabus tamen rationibus: sic dicendo, humanitas natura, aut natura humana, non dico, duos gradus rerum, sed humanitatem tantum. Nō sic autem est dicendo, animal homo, quia dicuntur duo gradus, scilicet sensitiuus & intellectiuus. Et ideo notanter dixi, quòd hic est sermo de illo modo quo superius imbibitum saluatur in suo inferiori: oportet enim conditiones talis prioris imbibitas esse in proprietatib' inferioris, & penetrare quodammodo eas, & nō seorsum congenire, quemadmodum proprietates animalis conueniūt huiusmodi. Et sic ex hoc sequitur quòd appetitus intellectualis in propria operatione naturalitatem simul cum libertate habeat illam obiectiuè, respectu tamen alicuius obiecti, hanc elicitiuè. Et sic non solùm sequitur quòd conditiones naturæ in sint naturæ intellectuali, sed etiā quòd sint illi imbibitæ. Si verò comparetur ratio naturæ ad ipsam potentiam appetitiuā, tunc posset vtrique modus saluationis sustineri: superioris quidem inferiori, quia voluntas natura quædam est: prioris verò agentis, aut quasi agētis, in posteriori, quia voluntas à natura, id est substantia intellectuali emanat, vt coniuncta proprietas eius.

¶ Ad confirmationem verò qua quæritur, aut tenet in operatione, aut modo operandi: respondetur quòd non est limitanda propositio illa, sed indistinctè & abstractè intelligenda, quòd vis prioris saluatur in posteriori, iuxta tamē capacitatem posterioris, siue hoc sit quo ad operari, siue quo ad modum operandi, siue quo ad vtrumque. Et quoniam in proposito ratio naturæ consistit in hoc, quod est determinari seu determinatum esse ad vnum: consequens est vt in omni habente rationem naturæ, secundum omnes eis vires inueniatur determinatio ad vnum, iuxta capacitatem eius. Et sic natura intellectualis secundum omnes vires suas erit determinata ad vnum secundū capacitatem eius. Non competitur autem gradus intellectualis ratio, determinationem ad vnum elicitiuè, nec determinationem ad vnum obiectiuè vniuersaliter, sed respectu alicuius obiecti tantum. Et ideo non conclusim' vniuersalem, sed particularem, scilicet quòd aliquis amor conuenit naturaliter ipsi intellectuali. Nec sequitur negatio libertatis, Nec est eadem ratio de aliquo actu appetitus intellectiui, & de omni: quia naturalitas in aliquo ad aliquid, non repugnat intellectualitatis capacitati, sed bene repugnaret, naturalitas in omni actu. Iam enim dictum est, prius oportet saluari in posteriori, iuxta capacitatem posterioris, & non econtra.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum secundum.*

TItulus elatus est, electiua, id est libera totaliter & quo ad obiectum, & exercitum actus.

¶ In corpore quatuor facit. Primo proponit duas cōclusiones ad quæstum. Secundò probat secundam. Tertio probat primam. Quartò aperit prædicta omnia habere locum in naturalibus.

¶ Quo ad primū prima conclusio est. In angelis est dilectio duplex, naturalis scilicet & electiua. Secūda verò est, Naturalis dilectio in eis est principium electiuæ.

¶ Quo ad secundum probatur secunda conclusio sic: Quod spectat ad naturam, est principium in quolibet: ergo dilectio naturalis in angelis est principium dilectionis electiuæ. Antecedēs dupliciter probatur. primò ratione, quia natura est principium in vnoquoque:ac per hoc sicut ipsa est fundamēntum omnium ita id quod spectat ad ipsam, est principiū reliquorum. Probatur sequela à posteriori, quia scilicet vniuersaliter videm' id quod habet rationem principij in vnoquoq; pertinere ad prius in illo. Secundò manifestatur dictū antecedens in natura intellectuali nobis nota, in homine scilicet, tam quo ad stellectū, quàm quo ad voluntatem, & clarè patet in litera.

¶ Circa hāc conclusionem dubium occurrit, in quo genere causæ dilectio naturalis sit causa electiuæ.

¶ Ad hoc dicitur, quòd dilectio naturalis ex parte obiecti causa est finalis electiuæ, quia p per naturalem dilectū diligim' alia. Ex parte verò actus ē causa per modum efficiētis, sicut cognitio principij est causa efficiēs cognitionis conclusionis. Volūtas n.ex volitione finis facit se volentem alia, facit aūt liberè vtendo volitione naturali ad caufandum dilectionē electiuam. Vnde nō ad mittitur libertas ex cōcursu hoc, sicut nec ex concursu aliculus habitus ad electionem.

¶ Quo ad tertium probatur prima conclusio sic: Habere vtranque dilectionem, naturalem scilicet & electiuam, nullam ponit imperfectionem in intellectuali natura: ergo non est negandum ab angelis. Antecedens probatur ex differentia duplici inter dilectionem & cognitionem. prima est in hoc quod cognitio fit per hoc, quod cognitum habetur à cognoscente. Dilectio verò per hoc quod diligens tendit in rem dilectam, & ex hac sequitur secunda, scilicet quod cognitio inqsitiua proueniat ex imperfectione naturæ intellectualis. Dilectio autem electiua non prouenit ex imperfectione apperentis. Et probatur sequela hujus differentiæ ex prioti, quia cognitio inquisitiua, quæ importat discursum ex noto ad ignotum, ponit in cognoscente priuationem cognoscibilium: & cōsequenter priuationem alicuius pertectionisin seipso, quia cognitio fit per hoc quòd cognitum habetur in cognoscente. Dilectio autem electiua quum importet appetitum vnius, non propter se, sed propter aliud ponit priuationem bonitatis in ipso obiecto appetibili propter aliud. Ex hoc enim quòd non propter se, sed propter alterius bonitatem appetibilis rationem habere imperfectæ bonitatis conuincitur, & non ponit priuationem alicuius perfectionis in appetente, quia appetitus ipse actualis non fit per hoc quod appetibile sit in appetente, sed per hoc quod apperens tendit in ipsum appetibile.

¶ Nota hic, quòd præsens sermo est non de appetente secundum omnia cōcurrentia ad actum appetendi: quoniam sic oporet etiam appetibile esse in apperente, sed de apperente secundum vim appetitiuā præcisè formaliter, inquantum apperens est. Sic enim saluantur differentiæ assignatæ.

¶ Quo ad quartum manifestè apparet, de naturaliter conuenientibus angelis se loqui.

¶ In responsione ad secundum dubium restat, quia ex prædictis non videt enucuari dubium, quia si intellectus est determinatus ad vnum, ergo nō potest vtranque contradictionis partem proponere voluntati, ergo nec volūtas potest vtranque contradictionis partem eligere, libertas enim voluntatis indifferentiam supponit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd intellectum esse determinatum ad vnū, cōtingit tripliciter: vno modo in actu primo, alio modo in actu secūdo, tertiò ī particulari obiectio. Determinationē in actu primo vocō determinationem ad speciem intelligibilem. Determinationem actu secundo voco determinationem ad operationem intellectus. Determinationem ad particulare obiectum voco determinationem intellectus ad tale obiectum, id hoc: ita quòd non ad illius oppositum, id est ad hanc contradictionis partem. ita quod non ad alteram. Et dico quòd licet intellect' angeli spectulatiuus sit à natura determinatus omni modo intellectus tamen practicus non est vniuersaliter determinatus tertio modo. Est si quidem intellectus vtrque habēs actu omnes species intelligibiles, sed speculatiu' si exit in actū, est determinatus ita ad hāc partem cōtradictionis, scilicet eam, quæ vera est, quod non potest cadere in alteram, vt in nobis experimur in principiis. Practicus verò vtrā que potest contradictionis partem sub ratione veri boni apprehēdere & proponere quum de bonis particularibus agitur: quoniam vtraque pars potest fini consonare. Non autem potest vtraque pars in speculatiuis poni vera, sed altera tantùm, quę nō cognoscitur in particulari nisi quando est, vt ex dictis patet. Negandum est ergo quòd intellectus nō possit vtranque contradictionis partem proponere. Nec ex hoc sequitur imperfectio intellectus, quia non priuatur intellect' aliquo esse obiecti in se in actu primo. hęc enim priuatio est de qua in articulo dicitur, quòd poneret imperfectionem. Nec fuit diminutus Sanct. Tho. si hoc tacuit: quoniam eiusdē rationis est libertas voluntatis, & ista indeterminatio intellectus practici, & alterum dicens alterum insinuauit studiosis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica conclusio habens duas partes. Angelus diligit seipsum dilectione naturali & electiua. Et probatur sic: Angelus desiderat sibi aliquod bonū naturali appetitu, & aliquod per electionē: ergo: Antecedens quo ad secundā partē est per se notum. Quo ad primam verò probatur, ex eo quòd vniuersaliter etiā in rebus cognitione carentibus inuenitur vnūquodque naturaliter appetere suam perfectionem. Consequentia verò probatur, quia hoc est amare seipsum: quod declaratur distinguēdo duos modos, quibus res amatur, scilicet aut vt substantia, aut vt acci-

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali & electiua.

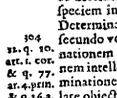

D PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angelus nō diligat seipsum dilectiōe naturali & electiua. Dilectio enim naturalis est ipsius finis, sicut dictum est: dilectio autem electiua, eorum quæ sunt ad finē. Sed idem non pōt esse finis, & ad finē respectu eiusdē. Ergo nō potest esse eiusdem dilectio naturalis & electiua.

¶ 2. Præterea, Amor est virtus vnitiua & cōcretiua, vt Di. dicit 4. c. de Di. no. Sed vnitio & cōcretio est diuersorū in vnū reductorū. Ergo non potest angelus diligere seipsum.

¶ 3. Præterea, Dilectio est quidā motus. Sed omnis motus in alterum tendit. Ergo, videtur quòd angelus nō possit amare seipsum dilectione naturali, nec electiua.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit 9. Ethicorum, quòd amicabilia quæ sunt ad alterum, veniunt ex amicabilibus, quæ sunt ad seipsum.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd cū amor sit boni, bonū autem sit in substātia & accidente, vt patet 1. Ethic. dupliciter aliquid amatur. Vno modo vt bonum subsisteas. Alio modo vt bonū accidētale, siue inhærēs: illud quidē amatur vt bonū subsistens, qd sic amatur, vt ei aliquis velit bonū. Vt bonū verò accidentale, seu inhærēs amatur id q desideratur alteri. Sicut amatur scientia, nō vt ipsa sit bona, sed vt habeatur. Et hūc modum amoris quidā nominauerunt concupiscentiā, primum verò amicitiam ē. Manifestum est aūt quòd in rebus cognitione carētibus vnum quodque naturaliter appetit consequi id q est sibi bonū ē, sicut ignis locū sursum. Vnde & angelus & homo naturaliter appetūt suum bonū & suā perfectionem. Et hoc est amare seipsum. Vnde naturaliter tā angelus quā homo diligit seipsū, in quātum aliquod bonū naturali appetitu sibi desiderat. Inquantum verò sibi desiderat aliquod bonum per electionem, intantum amat seipsum dilectione electiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd angelus aut homo non diligit se dilectione naturali & electiua secundum idem, sed secundum diuersa, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut plus est esse vnū quàm vniri: ita amor magis est vnus ad seipsum, quàm ad diuersa quę ei vniuntur ē. Sed ideo Di. vsus fuit nomine vnitionis & concretionis, vt ostēderet deriuationem amoris à se in alia, sicut ab vno deriuatur vnitio.

¶ Ad tertium dicendū, quòd sicut amor est actio manens in agēte, ita est motus manēs in amante: non autē tendēs in aliquid aliud ex necessitate, sed potest reflecti super amātē, vt amet seipsum, sicut & cognitio reflectitur in cognoscentē, vt cognoscat seipsū.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum vnus angelus naturali dilectione diligat alium sicut seipsum.

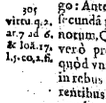

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus non diligat naturali dilectione alium sicut seipsum. Dilectio enim sequitur cognitionem. Sed vnus angelus nō cognoscit alium sicut seipsum: quia se ipsum cognoscit per suam essentiam, aliū verò per eius similitudinem, vt suprà dictū est. Ergo videtur, quòd vnus angelus non diligat alium sicut seipsum.

¶ 2. Præterea, Causa est potior causato, & principiū eo q ex principio deriuatur. Sed dilectio, quæ est ad aliū, deriuat' ab ea, quæ est ad seipsum; sicut dicit Philosophus. 9. Ethicorum. Ergo angelus non diligit aliū sicut seipsum, sed seipsum magis.

¶ 3. Præterea, Dilectio naturalis est alicuius tanquam finis, & non potest remoueri. Sed vnus angelus non est finis alterius, & iterum hęc dilectio potest moueri, vt patet in dæmonibus, qui non diligunt bonos angelos. Ergo vnus angelus nō diligit alium naturali dilectione, sicut seipsum.

¶ SED CONTRA est, quia illud quod inuenitur in omnibus etiam ratione carentibus, vt esse naturale. Sed, sicut dicit Eccle. 13. omne animal diligit sibi simile: ergo angelus diligit naturaliter aliū sicut seipsum.

¶ RESPONDEO dicendū, quod sicut dictū est, angelus & homo naturaliter seipsum diligit. Illud autem quod est vnū cum aliquo, est ipsummet. Vnde vnūquodq; diligit id quod est vnum sibi. Et si quidem sit vnum sibi vnione naturali, diligit illud dilectione naturali. Si verò sit vnū secū vnione non naturali, diligit ipsū dilectione non naturali. Sicut homo diligit ciuem suū dilectione politicæ virtutis, consanguineū autem suum dilectione naturali, inquantum est vnū cū eo in principio generationis naturalis. Manifestū est autem, quòd id quod est vnum cum aliquo genere vel specie, est vnū per naturam. Et ideo dilectione naturali quælibet res diligit id, quod est secum vnū fm speciem, inquantum diligit speciē suam. Et hoc etiā apparet in iis quæ cognitione carent. Nam ignis naturalem inclinationem habet, vt communicet alteri suam formam, quòd est bonum eius ē, sicut naturaliter inclinatur ad hoc quòd quærat bonum suum, vt esse sursum. Sic ergo dicendum est, quòd vnus angelus diligit aliū naturali dilectione, inquantum cōuenit cum eo in natura. Sed inquātum conuenit cum eo in aliquibus aliis, vel etiam inquantum differt ab eo secundum quædam alia, non diligit eum naturali dilectione.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod dico sicut seipsū potest vno modo determinare cognitionem seu dilectionem ex parte cogniti & dilecti: & sic cognoscit alium sicut seipsum, quia cognoscit aliū esse, sicut cognoscit seipsum esse. Alio modo potest determinare cognitionē & dilectionem ex parte diligentis & cognoscētis: & sic non cognoscit alium sicut seipsū. Quia se cognoscit per suam essentiam, alium autem non per eius essentiam. Et similiter non diligit aliū sicut seipsum, quia seipsum diligit per suam voluntatem, aliū autem non diligit per eius voluntatem.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd ly sicut, nō designat qualitatem, sed similitudinē. Cū enim dilectio naturalis super vnitatem naturalem fundetur, illud quod est minus vnū cum eo, naturaliter minus diligit. Vnde naturaliter plus diligit quod est vnum numero quàm quod est vnum specie vel genere. Sed naturale est q similem dilectionē habeat ad alium sicut ad seipsum: quantum ad hoc, quòd sicut seipsum diligit inquantum vult sibi bonum, ita alium diligat inquantum vult eius bonum.

¶ Ad tertium dicendū, q dilectio naturalis dicitur esse ipsius finis, non tanquā cui aliquis velit bonum, sed tāquā bonum quod quis vult sibi, & per consequens alij inquātum est vnū sibi. Nec ista dilectio naturalis remoueri potest etiā ab angelis malis, quin dilectionem naturalem habeant ad alios angelos, inquantum cum eis communicāt in natura. Sed odiunt eos, inquantum diuersificantur secūdum iustitiam & iniustitiam.

dens & probatur distinctio ex ratione obiecti amoris, scilicet boni quod in hæc duo distinguitur: & omnia clara sunt. Cap. 5.

¶ Aduerte hic, quòd bonum distinguī in substantiam & accidens, dupliciter intelligi potest. Vno modo, vt sit distinctio in res: alio modo, vt sit distinctio in modos. Et si quidē est distinctio realis, sensus est, q bonorū aliud secūdum rem est accidens, aliud substantia: & sic hæc distinctio infert secundā, scilicet, quòd aliud hēt rationem boni per modum accidentis, & aliud per modum substantiæ. Nec tamen membra harum distinctionum mutuò se inferunt: quoniā stat aliquid esse substantiam secundum rem, vt tamen habere rationem boni & accidentalis, & substantialis respectu diuersorum vt patet in iis substantiis quæ assumūtur in vsum nostrum: à seipsis enim diliguntur per modum substantiæ, à nobis verò per modū accidentis. In proposito autem vtraque distinctio est necessaria. Tum quia sermo est de dilectione sui ipsius in veb' habētibus perfectiones supradictas de natura accidentium. Tum quia secunda distinctio quæ principaliter est intenta (vt in litera patet ex ly vt subsistens) & vt accidentale, fluit ex prima: & propterea in litera ex prima posita in primò Ethicorum deducitur secunda, & ex ea assignatur ratio distinctionis amoris in amorem amicitiæ & concupiscentię.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio habens duas partes: Angelus vnus diligit aliū dilectione naturali, quo ad aliquid & quo ad aliquid nō. Et, p baturfic, Vnunquodque diligit q est sibi vnum, & eo modo quo est sibi vnum: ergo quod est sibi vnum secundum naturam diligit dilectione naturali & quòd non: ergo naturaliter diligit quod est sibi vnū in specie, vel in genere: ergo tam homo quàm angelus naturaliter diligit aliū quo ad aliquid, scilicet secundum connenientiam in natura, & quo ad aliquid non, scilicet secūdum id, aut in quo aliter cōuenit, puta per electionem, aut consuetudinem: aut differt, quia secundum hoc forte odio habetur. Antecedens probatur quo ad primam partem, quia vnum alicui vt sic, est ipsummet, vnumquodque autem seipsum naturaliter diligit: quo ad secundam verò declara-

ratur in amore consanguinei & conciuis. Secunda verò consequentia probatur, ex eo quòd vnum genere vel specie est vnum secundum naturam. Et quoniam super veritate huius consequentis fundatur prima pars conclusionis directè respondeus quæsito, probatur idem consequens à S. Thom. à posteriori, ex naturali appetitus generantis, quod per se primo tendit ad bonũ speciei, quia scilicet ignis naturaliter generat alium, sicut etiam naturaliter appetit bonum proprium, quod est esse sursum: reliqua plana sunt.

306 vt 2. q. 20. arti. 3. & 22. q. 26. ar. 1. co. Et quod 1. ar. 8. cor. 310 Ait præc.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quintum.*

TITULUS clarus est.

¶ In corpore duo facit. primo refert quandam opinionem circa quæsitum. Secundò determinat vnica conclusione, simul improbando relatam opinionem. Quo ad primum tria dicit opinio illa. Primò, quòd angelus naturaliter diligit Deum plus quàm se amore cõcupiscentiæ. Secundò, quòd etiam quodammodo amore amicitiæ. Tertiò, quòd simpliciter diligit plus se quàm Deũ, quia intensius, & principalius. Quo ad secundum conclusio responsiua est hæc: Angelus naturali dilectione diligit plus Deum, quam se. Et probatur dupliciter, primo sic: Vnũquodque, quod id quod est, alterius est, naturaliter magis diligit id cuius est quàm seipsum: ergo natura intellectualis secũdum appetitum sibi proprũ magis diligit id cuius est, quàm seipsam: ergo angelus magis diligit Deum, quam seipsum. Antecedens probatur à posteriori dupliciter, Primò ex hoc signo in naturalib⁹, quòd pars absque deliberatione exponitur pro toto, & consequenter naturaliter, quia vnumquodque sic agit naturaliter sicut aptum natum est agere. Secũdò ex signo in rationalibus, quia bonus seu fortis exponit se pro salute Reipublicæ: & proculdubio si ex natura esset ciuis, naturaliter inclinaretur ad hoc, nunc autem facit hoc ex ratione, & est signum naturæ, quia ars imitatur naturam. Et quia si ciuilitas esset à natura, opus hoc esset naturale. Consequentia verò prima patet ex eo, quòd inclinatio naturalis in his quæ sunt sine ratione, arguit & ostendit naturalem inclinationem in appetitu intellectuali proportionaliter. Consequentia autem secunda tenet ex eo, quòd Deus est vniuersale bonum. Et angelus sicut & omnis creatura continetur sub eo: quia omnis creatura secundum id quod est, Dei est. Deinde probatur eadem conclusio ducendo ad impossibile dupler. primum est, quod naturalis dilectio esset peruersa. Secundũ verò, quòd naturalis dilectio non perficeretur per charitatem, sed destrueretur: hoc enim esse impossibile, est euidens. Nec consequentia est ambigua, vt de se patet.

Cap. 9. lib. 5. Eth.

Eap. vltimo.

Tex. 78.

¶ Circa rationem primam adductam ad conclusionem aduertendum est qd̃ quum esse alterius contingat multis modis scilicet vt pars totius, vt possessio possidentis, & vt effectus est causæ: & hic multipliciter, & impossibile sit vniuersaliter intelligi secundum omnem modum alterius illam propositionem assumptam: vnũquodque quod est alterius, magis diligit ipsum quàm seipsum, quoniam manifestè esset falsa: consequens est qd̃ intelligatur de aliquo speciali modo essendi alterius. Et vt ex adiunctis haberi potest, de illo modo essendi alterius quo pars est sui totius, intelligenda est ita quòd vis rationis stat in hoc quòd pars naturaliter magis diligit totum quam seipsã. Sed tunc occurrunt obiectiones Scoti in 3. Distinct. 27. quæst. 1. vbi licet teneat conclusionẽ, & assentiat secundæ rationi, & illi signo de forti politico, ad hoc quòd naturalis ratio inclinat ad magis Deum diligendum quàm seipsum: hanc tamen primam rationem destruere nititur, & in duobus deficere eam dicit. Primò falsum esse dicit hoc fundamentum, scilicet quòd pars naturaliter diligit plus totum quàm seipsam. Et ad signum, quòd manus exponitur pro salute, dicit falsum esse quòd manus exponat se pro toto: sed quòd totũ ipsum diligens magis seipsum quàm partem, aut partes principales, quàm minus principales exponit partem pro toto. & minus principales ꝑ magis principali. Secundò dicit, quòd dato ꝙ pars naturaliter exponeretur pro toto: hoc esset propter identitatem esse sui cum toto, quia scilicet intendit saluare seipsam inquantum habet esse in toto. Et sic falsum subsumitur quum dicitur, quòd angelus seu quæcunque creatura se habet ad Deum vt pars ad totum: quia non habet hanc partis condirionem requisitam ad propositum: scilicet quòd sic aliquid eius quod reputatur vt totum: nulla enim creatura est aliquid Dei.

In corp.

¶ Ad primam obiectionem respondetur, fundamentum illud esse non solùm verum, sed sufficienter probatum à S. Th. ex adductis signis.

¶ Ad impugnationẽ autem primi, facillimè patet quid dicendum sit: quia sive pars exponatur à toto, sive à seipso pro salute totius, dummodo naturaliter exponatur, semper sequitur ꝙ pars habet magis inclinationẽ naturalem in bonum totius, quã sui ipsi⁹ ex eo ꝙ vnumquodq; sicut naturaliter agitur & mouetur sive à se ipso,

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus naturali dilectione non diligat Deum plus quàm seipsum: quia vt dictum est, dilectio naturalis fundatur super vnione naturali. Sed natura diuina maxime distat à natura angeli. Ergo naturali dilectione angelus minus diligit Deum quàm se, vel etiam alium angelum.

¶ 2. Præterea, Propter quod vnumquodque illud magis. Sed naturali dilectiõe quilibet diligit alium propter se. Vnumquodque enim diligit aliquid inquantum est bonum sibi. Ergo dilectione naturali angelus non diligit Deum plus quàm seipsum.

¶ 3. Præterea, Natura reflectitur in seipsam. Videmus enim, quòd omne agens naturali ter agit ad conseruationem sui. Non autem reflecteretur in seipsã natura si tenderet in aliud plus q̃ in seipsam. Non ergo naturali dilectione diligit angelus Deum plus q̃ se.

¶ 4. Præterea, Hoc videtur esse proprium charitatis, vt aliquis Deum plusquam seipsum diligat. Sed dilectio charitatis non est naturalis in angelis, sed diffunditur in cordibus eorum per spiritum Sanctum, qui data est eis, vt dicit Aug. 12. de ciui. Dei. Ergo non diligũt Deum angeli dilectione naturali plus quàm seipsos.

¶ 5. Præterea, Dilectio naturalis semper manet manẽte natura. Sed diligere Deum plus quàm seipsum, non manet in peccante angelo vel homine. Quia (vt Augu. dicit 13. de ciuit. Dei) fecerunt ciuitates duas, amores duo, terrenã, scilicet amor sui vsque ad Dei contemptum: cælestem verò amor Dei vsque ad contemptum sui. Ergo diligere Deũ suprà seipsum, non est naturale.

¶ SED CONTRA, Omnia moralia legis præcepta sunt de lege naturæ. Sed præceptum de diligẽdo Deum suprà seipsum, est præceptum morale legis. Ergo est de lege naturæ. Ergo dilectione naturali angelus diligit Deum suprà seipsum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerũt, ꝙ angelus naturali dilectione diligit Deum plus quàm se amore concupiscentiæ, quia scilicet plus appetit sibi bonũ diuinum, quàm bonum suum. Et quodam modo amore amicitiæ, inquantum, scilicet Deo vult naturaliter angelus maius bonũ quàm sibi. Vult enim naturaliter Deũ esse Deũ, se aũt vult habere naturam propriã. Sed simpliciter loquẽdo, naturali dilectiõe plus diligit se quam Deum, quia intẽsius & principalius naturaliter diligit se quã Deũ. Sed falsitas huiⁿ opinionis manifestè apparet, si quis in rebus naturalibus consideret ad qd̃ res naturaliter moueatur. Inclinatio enim naturalis in iis, quæ sunt sine ratione, demõstrat inclinationẽ naturalem in volũtate intellectualis naturæ. Vnũquodq; autẽ in rebus naturalibus, quod secundũ naturã hoc ipsum quod est, alterius & principali⁹, & magis inclinatur in id cuius est, quam in seipsum. Et hæc inclinatio naturalis demõstratur ex iis, quæ naturaliter agũtur. Quia vnũquodq; sicut agitur naturaliter, sic aptũ natũ est agi, vt dicitur in 2. Phy. Videmus. n. ꝙ naturaliter pars se exponit ad cõseruationẽ totius corporis, sicut manus exponitur ictui absque deliberatione ad conserua

ipso sive ab alio, sic aptum natum est agi, & econuerso: vt patet in secundo Physicorum tex. 78.

¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur, ꝙ ratio quare pars exponitur pro toto, non est idẽtitas, quæ est inuẽta inter partem & totum. Et huius manifestum signum habetur ex hoc, quòd pars exponitur ad perdendam identitatem cũ toto, vt saluetur esse totius. Non ergo ratio inclinationis talis est identitatis, aut vt saluet seipsam in toto, sed vt saluet esse totius secundum se etiam cum non esse ipsius partis. Sed ratio talis inclinationis est, quam assignauit S. Thom. quia scilicet & natura & substantia partis hoc ipsum quod est essentialiter, & primò, propter totum & totius esse est. Quod conuenire cuilibet creaturæ respectu Dei patet: quia quælibet creatura secundum suam naturam, est naturalis pars Vniuersi. Ac per hoc naturaliter diligit plus Vniuersum quàm seipsam, iuxta primum fundamentum: ergo à fortiori magis diliget ipsum bonũ vniuersale. Tum quia est eminentius totum vniuersum. Tum quia est omne bonum. Tũ quia bonum ipsum vniuersale, quod est Deus gloriosus, est finis & bonum ipsius Vniuersi: & consequenter à quocunque magis amatur Vniuersum, ab eodẽ magis amabitur ipse: vt patet de exercitu & duce, iuxta doctrinam 12. Meta. textu 52.

307 quol. 3. ar. 6. co. & opusc. 1. c. 35. & opusc. 1. cap. 74 & opus 15. c. 3. 9. & 17. Tex. 16. 1. 5.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulũ primum.*

IN titulo hoc solũ aduertendum est, quòd de causa effectiua est sermo.

¶ 3. arti. 4.

¶ In corpore breuiter vna conclusione affirmatiua respondet quæsito: Angelus est creatus à Deo. Et probatur, quia omne ens per participationem est ab ente per essentiam, sicut ignitum ab igne. Solus autem Deus est ens per essentiam, quia solus est suum esse. ergo. Recole hic quæ superius, quũ de vniuersali creatione tractaretur. diximus.

D. 213.

lib. 11. c. 33. to. 5.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum secundum.*

TITULUS clarus est.

¶ In corpore breuissimè conclusionem responsiuam ponit: Solus Deus pater, & Filius, & Spiritus sanctus est ab æterno. Et probat: quia hoc tenet fides catholica, sic quòd contrarium est sicut hæreticũ refutandum: quod probatur, quia secundum fidem quum dicitur, ꝙ

D. 646.

366.

QVÆSTIO SEXAGESIMA prima de productione Angelorum in esse naturæ, in quatuor articulos diuisa.

POST ea quæ præmissa sunt de natura angeli, & cognitione, & voluntate corum, restat considerandum de eorũ creatione: siue vniuersaliter de eorum exordio. Et hæc consideratio est tripartita.

¶ Nam primò considerabimus quomodo producti sunt in esse natuæ. Secundò, quo modo perfecti sũt in gratia vel gloria. Tertiò, quomodo aliqui ex eis facti sunt mali.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum angelus habeat causam sui esse.

¶ Secundò, vtrum angelus sit ab æterno.

¶ Tertiò, vtrũ angelus sit creatus ante corporalem creaturam. ¶ Quartò, vtrum angeli fuerint creati in cælo empyreo.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum angeli habeant causam sui esse.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ angeli non habeãt causam sui esse. De his. n. quæ sunt à Deo creata, agit Gene. 1. Sed nulla mẽtio fit ibi de angelis. Ergo angeli non sunt creati à Deo.

¶ 2. Præterea, Philosoph⁹ dicit in 8. Metap. quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per seipsam est ens & vnum, & non habet causam quæ faciat eam ens & vnũ. Sed angeli sunt formæ immateriales, vt suprà ostensum est. Ergo non habent causam sui esse.

¶ 3. Præterea, Omne quod fit ab aliquo agẽte, per hoc quod fit, accipit formam ab eo. Sed angeli cum sint formæ, non accipiunt formam ab aliquo agente. Ergo angeli nõ habent causam agentem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 148. Laudate eum omnes angeli eius. Et postea subdit, Quoniam ipse dixit, & facta sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere & angelos, & omne id quod præter Deum est, à Deo factum esse. Solus enim Deus est suum esse. in omnibus autem aliis differt essentia rei & esse eius, vt ex superioribus patet. Et ex hoc manifestum est quòd solus Deus est entia per participationem. Omne autẽ quod est per participationem, causatur ab eo quod est per essentiam: sicut omne ignitum causatur ab igne. Vnde necesse est angelos à Deo creatos esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Augustin⁹ dicit in 2. de Ciuitate Dei, quòd angeli nõ sũt prętermissi in illa prima rerũ creatione, sed significantur nomine Cæli, aut etiam lucis. Ideo autem vel prætermissi sunt vel nominibus rerum corporalium significati: quia Moyses rudi populo loquebatur, quia nondum capere poterant incorpoream naturam. Et si eis fuisset expressum aliquas res esse super omnem naturam corporeã, fuisset eis occasio idololatriæ, ad q̃ proni erant, & a qua Moyses eos præcipuè reuocare intendebat.

¶ Ad secundum dicendum quòd substãtiæ quæ sunt formę subsistẽtes, nõ habent causam aliquam formalem sui esse & suæ vnitatis, nec causam agentẽ per transmutationem materiæ de potentia in actume, sed habent causam producentem totam substantiam. Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrũ angelus sit prædictus à Deo ab æterno.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angelus sit productus à Deo ab æterno. Deus enim est causa angeli per suum esse. Non enim agit per aliquid additum suę essentiæ. Sed esse eius est æternum. Ergo ab æterno angelos produxit.

¶ 2. Præterea, Omne quod quandoque est, & quandoque non est, subiacet tẽpori. Sed angelus est supra tẽpus, vt dicitur in libro de Causis. Ergo angelus non quandoque est, & quandoque non est, sed semper.

¶ 3. Præterea, Aug. probat incorruptibilitatẽ animæ per hoc, ꝙ per intellectum est capax veritatis. Sed sicut veritas est incorruptibilis, ita est æterna. Ergo natura intellectualis & animę & angeli non solùm est in corruptibilis, sed etiam æterna.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Prouerb. 8. ex persona Sapiẽtiæ genitæ, Dominus possedit me ab initio viarum suarũ antequã quicquam faceret à principio. Sed angeli sunt facti à Deo, vt ostensum est. Ergo angeli aliquando non fuerant.

¶ RESPONDEO dicendum quod solus Deus pater & Filius, & Spiritussanctus est ab æterno. Hoc enim fides catholica indubitanter tenet, & omne contrariũ est sicut hæreticũ refutandum. Sic enim Deus creaturas produxit quòd eas ex nihilo fecit, id est postquam nihil fuerant e.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd esse Dei est ipsum eius velle. Per hoc ergo quòd Deus produxit angelos & alias creaturas per suũ esse, non excluditur quin eas produxerit per suam voluntatem. Volũtas autem Dei non de necessitate se habet ad productionem creaturarum, vt suprà dictum est. Et ideo produxit & quæ voluit, & quando voluit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angelus est supra tempus, quod est numerus motus cæli: quia est supra omnem motum corporalis naturæ. Non tamen est supra tempus, qd̃ est numerus successionis esse eiⁿ potest nõ esse: & etiam quod est numerus successionis quę est in operationibus eius c. Vnde Aug. dicit 8. super Gene. ad lit. quod Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod angeli & animę ĩtellectiuę ex hoc ipso quod habẽt naturã, ꝑ quã sunt capaces veritatis, sunt incorruptibiles. Sed hanc naturam nõ habuerant ab æterno, sed data fuit eis à Deo quando ipse voluit. Vnde non sequitur quòd angeli sint ab æterno.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angeli sint creati ante mundum corporeum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli fuerint creati ante mundum corporeum. Dicit enim Hieronymus super epistolam ad Titum, Sex millia nondum nostri temporis complentur annorũ. Et quanque seculorum origines fuisse arbitrãdum est, in quibus angeli, throni, dominationes, cæterique ordines Deo seruierũt? Damasc. etiam dicit in 2. libro, quidam dicunt, quod ante omnem creationem geniti sũt angeli, vt Theologus dicit Grego. Primum quidẽ excogitauit angelicas virtutes & cælestes, & excogitatio opus eius fuit.

¶ Præterea, Angelica natura est media inter naturã diuinã, & naturã corporeã. Sed natura diuina est ab æterno, natura autem corporea, ex tẽpore. Ergo natura angelica

Prima S. Thom. S 4

Deus fecit res ex nihilo, intelligitur quòd ly ex, notat ordinem durationis, id est postquam nihil fuit. 308 Po. q. 3. ar. 18. 20.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulũ tertium.*

TITULUS clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primò refert duas esse & cõtrarias sanctorum Doctorum opiniones Græcorum & Latinorum: illi tenent partem affirmatiuam, isti negatiuam. Secundò ostendit, quòd rationabilior est positio Latinorum tali ratione. Nulla pars est perfecta extra suum totum. Angeli sũt naturaliter vna pars Vniuersi: igitur essent imperfecta extra Vniuersum: igitur non sũt producti à Deo ante Vniuersum. Maior patet, & minor probatur quia angeli non constituunt vnum vniuersum per se, sed ipsi simul cũ creatura corporali integrant vniuersum: quod probatur, quia vna ordinatur ad alteram: ordo enim est ipsum bonum, & vinculum partium Vniuersi. Vltima verò cõsequẽtia probatur ex eo, quia Dei opera perfecta sunt. Tertiò ostendit quòd opinio Græcorum non est reputanda erronea, quia autoritas Gregorij Naziãzeni eam sustinet.

Propos. Lib. 13. de Trin. ca. 8. t. 3. & li. 1. Solil. c. 19. Ait. præc. D. 765. 238 240. q. 19. ar. 1. 4. & 8. q. 46. art. 1.

¶ Circa hoc vltimo dictum, dubium occurrit quoniam vt patet in Decretalibus de sũma Trinitate & fide catholica, in capitulo firmiter credimus, Ecclesia in Concilio generali sub Innocentio tertio, determinauit positionem Latinorum esse tenendam, ergo erronea est reputanda opinio opposita. Habentur enim ibi hęc verba, Deus sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam spiritualem & corporalem: angelicã videlicet, & mũdanam. Nec potest excusari. 3ã. Thomas ex nouitate de terminationis: quoniã tempore suo inuenerant promulgatæ Decretales.

146 22. Ca. b & 20. 22. 23. to. 3. 228 325 b D. 121.

¶ Ad hoc dicitur à quibusdam, quòd si Sanct. Thomas recoluisset huius Decretalis, quũ scripsit hunc articulum, nõ dixisset hæc verba. Sed mihi videtur quod ĉies & prudens hæc scripserit. Nam illa verba Decretalis interpretãda sũt in sensu in quo fiunt: magis, quam in sensu, quem faciunt: &, vt dicit Sanct. Thomas in expositione illius Decretalis, verba illa apposita sunt contra errorẽ Origenis & eorum qui ponunt creaturas spirituales rãtum esse per se productas à Deo ac postmodũ propter demerita earum

309 a. d. 2. q. 1. a. 3. Et po. q. 3. art. 18. & 19 Ca. 1. to. 9. Cap. 1. In Sermo. de natali.

ta earũ corporales creaturas productas fuisse, Vnde cum dupliciter sanetur, angelos productos esse ante corpora: feliciter tanquam res sic per se productas, q̃ propter earum demerita quodammodo per accidens mundus corpore fit productus: vel simpliciter & absolutè: quòd ex voluntate Dei angeli præcesserint mundum visibilem: Decretalis illa quãtis secundum verba vtrãque positionem destruat, cõtra primam tamen tanquam contra hæresim interpretanda est. Ad secundum verò tanquam ad minus probabilem applicari potest. Et ratio huius glossæ est: quia determinationes istæ non nisi contra aliquos errores conscriptæ fuerunt fieri.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum quartum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio affirmativa: Angeli sunt creati in cælo empyreo, seu supremo. Et probatur quia sunt creati vt partes vnius Vniuersi cum corporibus: ergo vt habentes aliquem ordinem ad creaturam corporalem ergo vt præsidentes toti naturæ corporeæ: ergo convenienter in supremo corpore. Et omnia clara sunt.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ secundum Articulum primum

TItulus clarus hoc attento, quòd quantus de beatitudine in cõmuni quæritur, principalis tamẽ intentio vertitur circa beatitudinẽ quam credimus, quam simpliciter dicimus beatitudinem.

¶ In corpore tria facit. Primo dicit quid nominis beatitudinis, scilicet quòd est vltima perfectio intellectualis naturæ. Secundò distinguit beatitudinem in duas species, scilicet naturalẽ & supernaturalẽ. Tertiò respondet quæsito duabus conclusionibus iuxta beatitudines. Altera affirmativa: Angelus fuit creatus beatus beatitudine naturali: quia perfectiones naturales angelus non acquirit per motum discursiuum, sed statim, sicut nos prima principia. Altera negativa: Angelus incorporea non dependet à corpore secundum suum esse: & per consequens neque secundum suum fieri. Ergo angeli non sunt creati in loco corporeo.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit 3. super Gene. ad lit. quòd angeli fuerunt creati in superiori parte aëris. Non ergo in cælo empyreo.

¶ 3. Præterea, Cælum empyreum dicitur esse cælum supremum. Si igitur angeli creati fuissent in cælo empyreo, non conuenisset eis in superius cælum ascendere. Quod est contra id quòd ex persona angeli peccantis dicitur Isa. 14. Ascendam in cælum.

¶ SED CONTRA est quod Strabus dicit super illud, In principio crea. Deus cæ. & ter. Cælum non visibile firmamentum hic appellat, sed empyreum, id est igneum vel intellectuale, quod non ab ardore, sed à splendore dicitur: Quod statim factum antè earũ corporalium creationem temporis, & post æternitatem.

¶ 3. Præterea, Plus distat natura angelica à natura corporali, quàm vna natura corporalis ab alia. Sed vna natura corporalis fuit facta ante aliam. Vnde & sex dies productionis rerum in principio Gẽ. describuntur. Ergo multo magis natura angelica facta est ante omnem naturam corpoream.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Gene. 1. In principio creauit Deus cælum & terram. Non autem hoc esset verum, si aliquid creasset ante ea. Ergo angeli non sunt ante naturam corpoream creati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc inuenitur duplex sanctorum Doctorum sententia: illa tamen probabilior videtur, quòd d angeli simul cum creatura corporea sunt creati. Angeli enim sunt quædã pars Vniuersi. Nõ enim constituunt per se vnum Vniuersum, sed tam ipsi quàm creatura corporea in cõstitutionem vnius Vniuersi conueniunt. Quod apparet ex ordine vnius creaturę ad aliam e. Ordo enim rerũ adinuicem est bonum Vniuersi. Nulla autẽ pars perfecta est à suo toto separata. Nõ est igitur probabile, d vt Deus cuius perfecta sunt opera, vt dicitur Deuter. 32. creaturam angelicã seorsum ante alias creaturas creauerit. Quamuis contrarium non sit reputandum erroneum, præcipuè propter sententiam Greg. Nazian. cuius tanta est in doctrina Christiana autoritas, vt nullus vnquam eius dictis calumniam inferre præsumpserit, sicut nec Athanasij documentis, vt Hieronymus dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Hieronym. loquitur secundum sententiam doctorum Græcorum, qui omnes hoc concedere sentiunt, quòd angeli sunt ante mundum corporeum creati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus nõ est aliqua pars Vniuersi, sed est supra totũ Vniuersum e, præhabens in se eminentiori modo totum Vniuersi perfectionem e Angelus autem est pars Vniuersi. Vnde nõ est eadem ratio.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd creaturæ corporeæ omnes sunt vnum in materia: sed angeli non conueniunt in materia cum creatura corporea e. Vnde creata materia corporalis creaturæ, omnia quodammodo sũt creata, non autem creatis angelis esse ipsum vniuersum creatum. Si verò contrariũ teneatur: quia dicitur Gene. 1. In princ. creauit Deus cælum & terram. exponẽdum est in principio, id est in filio, vel in principio temporis e non autem in principio, id est ante quod nihil nisi dicatur ante quod nihil in genere corporalium creaturarum.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum angeli sint creati in cælo empyreo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli nõ sint creati in cælo empyreo. Angeli enim sunt substantiæ incorporeæ, Sed substantia incorporea non dependet à corpore secundum suum esse: & per consequens neque secundum suum fieri. Ergo angeli non sunt creati in loco corporeo.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit 3. super Gene. ad lit. quòd angeli fuerunt creati in superiori parte aëris. Non ergo in cælo empyreo.

¶ 3. Præterea, Cælum empyreum dicitur esse cælum supremum. Si igitur angeli creati fuissent in cælo empyreo, non conuenisset eis in superius cælum ascendere. Quod est contra id quòd ex persona angeli peccantis dicitur Isa. 14. Ascendam in cælum.

¶ SED CONTRA, Per conuersionem ad Deum angelus peruenit ad beatitudinem. Si igitur non indiguisset gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum, sequeretur quòd non indigeret gratia ad habendam vitam æternam. Quod est contra illud Apo. Rom. 6. Gratia Dei, vita æterna.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli indiguerunt gratia ad hoc quòd conuerterentur in Deum, prout est obiectum beatitudinis. Sicut enim superius dictum est, naturalis motus voluntatis est principiũ omnium eorum, quæ volumus. Naturalis autem inclinatio voluntatis est ad id, quod est conueniens secundum naturam. Et ideo, si aliquid sit supra naturam, voluntas in id ferri nõ potest, nisi ab aliquo alio supernaturali principio adiuta. Sicut patet, quòd ignis habet naturalem inclinationem ad calefaciendum, & ad generandum ignem. Sed generare carnem est supra naturalem virtutem ignis. Vnde ignis ad hoc nullam inclinationem habet, nisi secundum quod mouetur vt instrumentum ab anima nutritiua. Ostensum est autem suprà, cùm de Dei cognitione ageretur, quòd videre Deum per essentiam, in quo vltima beatitudo rationalis creaturæ consistit, est supra naturam cuiuslibet intellectus creati. Vnde nulla creatura rationalis potest habere motum voluntatis ordinatum ad illã beatitudinẽ, nisi d mota à supernaturali agẽte. Et hoc dicimus auxilium gratiæ. Et ideo dicendum est, quòd angelus in illam beatitudinem voluntate conuerti non potuit nisi per auxilium gratiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus naturaliter diligit Deum, inquantum est principium naturalis esse. Hic autem loquimur de conuersione ad Deum, inquantum est beatificans per suæ essentiæ visionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd difficile est, quod transcendit

modo beatitudo vel fœlicitas dicitur. Vnde & Aristo. perfectissimam hominis contemplationem, qua optimũ intelligibile, quod est Deus, cõtemplari potest in hac vita, dicit esse vltimam hominis fœlicitatẽ, sed super hanc fœlicitatem est alia fœlicitas, quam in futuro expectamus, qua videbimus Deum sicuti est. Quodquidem est supra cuiuslibet intellectus creati naturam, vt suprà ostensum est. Sic igitur dicendum est, quòd quãtum ad primam, beatitudinem, quam angelus assequi virtute suæ naturæ potuit, fuit creatus beatus. Quia perfectionem huiusmodi angelus non acquirit per aliquem d motum discursiuum, sicut homo, sed statim ei adest propter suæ naturæ dignitatem, vt suprà dictum est. Sed vltimam beatitudinem, quæ facultatem naturæ excedit, angeli non statim d in principio suæ creationis habuerunt: quia hęc beatitudo non est aliquid naturæ, sed naturæ finis. Et ideo non statim eam à principio debuerunt habere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ beatitudo ibi accipitur pro illa perfectione naturali quã angelus habuit in statu innocentiæ.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ creatura corporalis statim in principio suæ creationis habere non potuit perfectionem ad quam per suam operationem perducitur. Vnde secundum Aug. germinatio plantarum ex terra non statim fuit in primis operibus, in quibus virtus sola germinatiua plantarum data est terræ. Et similiter creatura angelica in principio suæ creationis habuit perfectionem suæ naturæ, nõ autem perfectionem, ad quam per suam operationem peruenire debebat.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ angelus duplicem habet Verbi cognitionem. Vnam naturalem, & aliã gloriæ. Naturalẽ quidem, qua cognoscit Verbũ per cius similitudinẽ in sua natura reluceutem e. Cognitionẽ verò gloriæ, qua cognoscit verbum per suam essentiam. Et vtraque cognoscit angelus res in verbo. Sed naturali quidẽ cognitione imperfectè, cognitione verò gloriæ perfectè. Prima ergo cognitio rerum in verbo assuit angelo à principio suæ creationis: secũda verò non e, sed quãdo facti sunt beati per conuersionem ad bonum. Et hæc propriè dicitur cognitio matutina.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrũ angelus indiguerit gratia ad hoc q̃ conuerteretur in Deum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ angelus non indiguerit gratia ad hoc q̃ cõuerteretur in Deũ. Ad ea enim quæ naturaliter possumus, gratia non indigemus. Sed naturaliter angelus conuertitur in Deũ: quia naturaliter Deum diligit, vt ex suprادِctis patet. Ergo angelus non indiguit gratia ad hoc vt conuerteretur in Deum.

¶ 2. Præterea, Ad ea rãtum videmur indigere auxilio quæ sũt difficilia: sed conuerti ad Deum non erat difficile angelo, cum nihil esset in eo quod huic conuersioni repugnaret. Ergo angelus non indiguit auxilio gratiæ ad hoc, quòd conuerteretur in Deum.

¶ 3. Præterea, Conuerti ad Deum est se ad gratiam præparare. Vnde Zacha. 1. dicitur, Conuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos. Sed nos non indigemus gratia ad hoc, quòd nos ad gratiam præparemus: quia sic esset abire in infinitum. Ergo non indiguit gratia angelus ad hoc, quòd conuerteretur in Deum.

¶ SED CONTRA, Per conuersionem ad Deum angelus peruenit ad beatitudinem. Si igitur non indiguisset gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum, sequeretur quòd non indigeret gratia ad habendam vitam æternam. Quod est contra illud Apo. Rom. 6. Gratia Dei, vita æterna.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli indiguerunt gratia ad hoc quòd conuerterentur in Deum, prout est obiectum beatitudinis. Sicut enim superius dictum est, naturalis motus voluntatis est principiũ omnium eorum, quæ volumus. Naturalis autem inclinatio voluntatis est ad id, quod est conueniens secundum naturam. Et ideo, si aliquid sit supra naturam, voluntas in id ferri nõ potest, nisi ab aliquo alio supernaturali principio adiuta. Sicut patet, quòd ignis habet naturalem inclinationem ad calefaciendum, & ad generandum ignem. Sed generare carnem est supra naturalem virtutem ignis. Vnde ignis ad hoc nullam inclinationem habet, nisi secundum quod mouetur vt instrumentum ab anima nutritiua. Ostensum est autem suprà, cùm de Dei cognitione ageretur, quòd videre Deum per essentiam, in quo vltima beatitudo rationalis creaturæ consistit, est supra naturam cuiuslibet intellectus creati. Vnde nulla creatura rationalis potest habere motum voluntatis ordinatum ad illã beatitudinẽ, nisi d mota à supernaturali agẽte. Et hoc dicimus auxilium gratiæ. Et ideo dicendum est, quòd angelus in illam beatitudinem voluntate conuerti non potuit nisi per auxilium gratiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus naturaliter diligit Deum, inquantum est principium naturalis esse. Hic autem loquimur de conuersione ad Deum, inquantum est beatificans per suæ essentiæ visionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd difficile est, quod transcendit potentiam. Sed hoc contingit esse dupliciter. Vno modo, quia transcendit potentiam secundum suum naturalem ordinẽ: & tunc si ad hoc possit peruenire aliquo auxilio, dicitur difficile. Si autem nullo modo, dicitur impossibile, sicut impossibile est hominem volare. Alio modo transcendit aliquid potentiam, non secundum ordinem naturalem potentiæ, sed propter aliquod impedimentũ potentiæ adiunctum. Sicut ascendere nõ est contra naturalem ordinem potentiæ animæ motiuæ. Quia anima quantum est de se, nata est mouere in quamlibet partem. Sed impeditur ad hoc propter corporis grauitatem. Vnde difficile est homini ascendere. Conuerti autem ad beatitudinem vltimam homini quidem est difficile: & quia est supra naturam, & quia habet impedimentum ex corruptione corporis & infectione peccati. Sed angelo est difficile ꝓpter hoc solum, quòd est supernaturale.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd quilibet motus voluntatis in Deum, potest dici conuersio in ipsum. Et ideo triplex est d cõuersio in Deum: vna quidem per dilectionem perfectam, quæ est creaturæ iam Deo fruẽtis. Et ad hanc conuersionem requiritur gratia consummata. Alia conuersio est, quæ est meritum beatitudinis. Et ad hanc requiritur d habitualis gratia, quæ est mereendi principium e. Tertia cõuersio est, per quam aliquid præparat se ad gratiam habendam. Et ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei ad se animam conuertentis e: sẽm illud Thi. vlt. Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Vnde patet quod non est procedere in infinitum.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angeli sint creati in gratia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non sint creati in gratia. Dicit enim August. 2. super Gen. ad lit. quòd angelica natura primò erat in formitate creata, & cælum dicta. Postmodum verò formata est, & lux appellata. Sed hæc formatio est per gratiam. Ergo non sunt creati in gratia.

¶ 2. Præterea, Gratia inclinat creaturam rationalem in Deum. Si igitur angelus in gratia creatus fuisset, nullus angelus fuisset à Deo auersus.

¶ 3. Præterea, Gratia medium est inter naturam & gloriam. Sed angeli non fuerunt beati in sua creatione. Ergo videtur, quòd nec etiam creati sint in gratia, sed primò in natura tantùm: postea autem adepti sunt gratiam, & vltimo facti sunt beati.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 12. de Ciuitate Dei: Bonam voluntatem quis fecit in angelis, nisi ille qui eos cum sua voluntate, id est cum amore casto quo illi adhærent, creauit simul in eis condens naturam, & largiens gratiam e?

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd quamuis super hoc sint diuersæ opiniones quibusdam dicentibus, quòd creati sunt angeli in naturalibus tantum: aliis verò quòd sunt creati in gratia: hoc tamẽ probabilius videtur tenendum, & magis dictis Sanctorum consonum est, quòd d fuerunt creati in gratia gratum faciente. Si enim videmus quòd omnia quæ processu temporis per opus diuinæ prouidentiæ creata à Deo operante sunt producta, in prima rerum conditione producta sunt secundum quasdam seminales rationes, & vt August. dicit super Genes. ad lit. sicut arbores, & animalia, & alia huiusmodi. Manifestum est autem quòd gratia gratum faciens, hoc modo comparatur ad beatitudinem, sicut ratio seminalis in natura ad effectum naturalem. Vnde 1. Ioan. 3. gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secundum opin. August.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum secundum.

IN titulo aduerte, q̃ conuerti in Deum, nihil aliud est quàm habere actum voluntatis quo voluntas rẽdãt rectè in Deum, vt beatitudo supernaturalis est quocunque id modo cueniat, vt in responsione ad tertium dilucidatur. Gratia autem hic sumitur cõmuniter pro gratuito dono Dei: gratuitum autem dicitur quod non debetur naturæ, sed gratis datur.

¶ In corpore vna est cõclusio negatiua: Angeli non poterũt conuerti in Deũ nisi adiutus auxilio gratiæ. Et probatur: quia nulla voluntas potest ferri in id quod est supra facultatẽ naturæ volentis, nisi adiuta ab eo quod potest in illud: sed vltima beatitudo excedit facultatem cuiusq; naturæ creatæ: ergo. Maior probatur dupliciter. Primò, quia omnis motus voluntatis initiatur ex motu eius naturali, ac per hoc non se extendit supra illum. Secundo declaratur in igne respectu calefactionis & generationis carnis. Minor verò probatur: quia visio Dei per essentiã excedit omnẽ naturam creatam, vt in q. 12. probatum fuit.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum tertium.

IN titulo hoc solum aduertẽdum est, quòd hic est sermo de gratia gratum faciente.

¶ In corpore duo facit. Primò duas refert opiniones cõtrarias. Secundò affirmatiuã ostendit esse probabiliorẽ tali rationẽ: Omnia quæ ꝓcessu tẽporis diuina prouidentia facta sunt, in prima rerũ conditione secundũ quasdã rationes seminales ꝓducta fuerunt: ergo & beatitudinis status sm gratiam productus fuit in creaturis intellectualibus: quemadmodum naturales effectũ virtualiter in creaturis corporalibus. Antecedẽs probatur autoritate Augustini. cõsequẽtia fundatur super autoritate Ioãnis, dicentis gratiam esse rationẽ seminalem beatitudinis, & super proportionalitate naturalium & supernaturalium.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum quartum.*

TITulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primò respondet quæsito affirmatiuè, ostendēdo quòd angelus meruit suam beatitudinem. Secundo ostendit hoc idem ex diuersitate modorum habendi beatitudinem in angelis.

¶ Quo ad primũ iustrat tres modos, quibus posset imaginari quòd esse beatum conueniat alicui, scilicet aut per naturam siue operatione media, sicut esset risibile conuenit homini. Aut per operationem sufficientem ex vi naturæ ad faciendum esse beatum. Aut per operationem expectantem ex alterius dono beatitudinis præmium. Et fundatur sufficientia distinctionis horũ modorum super hoc, quòd beatitudo perfecta est vltimus finis, talem enim oportet aut naturaliter inesse, aut per operationē acquiri. Sed quum soli Deo sit naturalis, in quo solo idē est esse & beatum esse, id est substantia & beatitudo: reliqua per operationē beatitudinem assequuntur. Et quum non per operationem sufficientem ex vi naturæ operantis, quia finis hic exceditvirtutem operantis, relinquitur quòd per operationem meritoriam: quod erat probandum.

¶ Circa prælicta aduerte primò, quòd hæc dicta accipienda sunt simpliciter de beatitudine in ordine ad puras creaturas, sic enim omnia cōsonant: aliquin inficiationi esset locus: quoniã si ad Christum spectemus, nec prima distinctio est sufficiens: quoniã beatus est, nec per naturam nec acquisitionem, sed ex simplici dono per assumptionē. Nec beatitudo eius habet præmij rationem, sed communicatę fœlicitatis absque merito: quia quod in Maria natum est, non qualecunque natum est, sed sanctum natum est.

¶ Circa hunc articulum aduerte secundò, quòd inter decisiones huius articuli, & determinationē factam in secundo Sent. dist. quinta hęc est differentia, quòd Sanct. Thomas ibi quidem sub dubio relinquit, an angeli sint creati in gratia, & defendit quartam opinionē: hic autem amplectitur opinionem quòd angeli præhabuerunt gratiam, & reliquas omnes improbat. Et vt inferius, quæstione sexagesima tertia artic. 6. ostendetur, opinio Sancti Thomæ ex vtriusque dictis, hic scilicet & ibi, constatur.

¶ Quo ad secundũ circuit quatuor modos, quibus imaginari potest angelum meruisse beatitudinem. Primò habēdo gratiam priusquàm solam natura, sed duratione, quàm beatitudinem. Et hoc modo nullus est scrupulus. Vel habendo beatitudinem absque præcedente gratia: & sic oportet aliquod horum trium dicere, vel absque merito, vel per actus consequentes beatitudinē, vel quòd vnus & idē actus fuit meritorius & fruitio beata: sed nihil horum pōt dici, ergo relinquitur primum.

Ad 1. super Sent. ca. 15. 20. 3.

D. 773. 849.

114 Ad 1. dist. 2. artic. 1. & quodlib. 9. q. 4. art. 3.

ponitur, q̃ statim in prima creatione corporalis creaturæ inditæ sunt ei seminales rationes omniũ naturaliũ effectuum, ita statim à principio sunt angeli creati in gratia.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, q̃ informitas illa angeli potest intelligi vel per cōparationem ad formationem gloriæ, & sic præcessit tempore informitas formationem: vel per comparationem ad formationem gratiæ, & sic nō præcessit ordine temporis, sed ordine naturę, sicut etiam de formatione corporali Aug. ponit.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd omnis forma inclinat suum subiectum secundũ modum naturæ eius. Modus autem naturalis intellectualis naturę est, vt liberè feratur in ea quæ vult. Et ideo inclinatio gratiæ [4] non imponit necessitatem, sed habens gratiam potest ea non vti & peccare.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ quamuis gratia sit medium inter naturã & gloriam ordine naturæ, tamen ordine temporis in natura creata nō debuit simul esse gloria cũ natura, quia est finis operationis ipsius naturæ per gratiã adiutæ. Gratia autem nō se habet vt finis operationis, quia nō est ex operib[9], sed vt principiũ bene operandi. Et ideo statim cũ natura gratiã dare conueniens fuit.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum angelus creatus suam beatitudinem meruerit.*

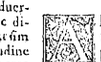

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus creatus suã beatitudinem non meruerit. Meritum enim est ex difficultate actus meritorij. Sed nullam difficultatem angelus habuit ad bene operandum. Ergo bona operatio non fuit ei meritoria.

¶ 2. Præterea, Naturalibus nō meremur. Sed naturale fuit angelo, q̃ conuerteretur ad Deũ. Ergo per hoc nō meruit beatitudinẽ.

¶ 3. Præterea, Si angelus beatus beatitudinẽ suam meruit, aut ergo antequã eã haberet, aut post: sed non ante, quia (vt multis videtur) ante non habuit gratiam, sine qua nullum est meritũ: nec etiam post, quia sic etiã modò mereretur: Quod videtur esse falsũ. Quia sic minor angelus merendo ad superioris angeli gradum posset pertingere. Et nō essent stabiles distinctiones graduũ gratiæ. Quod est inconueniens. Non ergo angelus beatus suam beatitudinem meruit.

¶ Sed contra, Apo. 21. dicitur, quòd mensura angeli in illa cælesti Ierusalem est mensura hominis. Sed homo ad beatitudinem pertingere non potest, nisi per meritum. Ergo neque angelus.

¶ Respondeo dicendum, quòd soli Deo beatitudo perfecta est naturalis, quia idem est sibi esse & beatum esse. Cuiuslibet autem creaturæ esse beatum, nō est natura, sed vltimus finis. Quælibet autem res ad vltimum finem per suam operationem pertingit. Quæ quidem operatio in finem ducẽs, vel est factiua finis, quando finis non excedit virtutem eius, quod operatur propter finem, sicut medicatio est factiua sanitatis: vel est meritoria finis, quando finis excedit virtutem operãtis propter finem. Vnde expectatur finis ex dono alterius. Beatitudo autem vltima excedit & naturã angelicam

Sufficientia distinctionis satis facilè patere potest: quoniam aut angeli acceperunt beatitudinem sine merito: & sic est secundum membrum. Aut cũ merito, & tunc vel præcedente, & sic est primum mẽbrum: vel simultaneo, & sic est quartum: vel consequente, & sic est tertium. Nec potest q̃ quintus modus imaginari. Destructio autem singulorum trium modorũ satis planè habetur in litera: quia carere merito est contra rationem præmij. Consequi autẽ præmium est contra rationẽ meriti. Eundem verò actum mereri & frui, est contra rationem gratiæ fruentis & merentis, quia illa perfecta, ista imperfecta est.

Ad 1. & 2. huius q. & q. 22. arti. 4. & 5.

¶ Circa hãc partem aduerte, quòd Scotus in secundo dist. quinta consentiens cōclusioni dicit hanc vltimam rationem ad quartum membrum excludẽdum non cogere. Quia falsum est, quòd gratia merentis sit necessariò imperfectior gratia fruentis, quamuis vsus eius sit in patria perfectior quàm in via, Stat enim, æquałem gratiam habere aliquem in via & in patria.

Ca. 9. to. 5.

¶ Sed ad hoc dicẽdum est, q̃ quicquid sit de hac quęstione, an possibile sit gratiam viatoris æquari fecundum essentiam gratiæ comprehẽsoris: quoniam hoc exigit specialem quæstionem: tamen Sancti Thomæ nō se restrinxit ad perfectum & imperfectum secundum essentiam, sed simpliciter & absolutè assumpsit gratiam fruentis, oportęre esse perfectam, merentis verò imperfectam: quod quo ad statum, dubium non habet, quoniam illa est in statu consummato, ista non. Et similiter quo ad actum. Et hoc sufficit in proposito, vt ipsemet Scotus fatetur ibidem.

D. 880. 884. & 887

D. 154. 155.

¶ Circa eandem rationem aduerte, quòd videtur quòd hæc ratio Sancti Thomæ efficax non sit, sed soluta sit ab ipsomet in Quolib. nono artic. octauo vbi expressè dicit, quòd ex mereri & beatum esse, simul non sequitur, ergo gratia pfecta & imperfecta simul: sed, ergo gratia perfecta & terminus gratiæ imperfectæ simul. Sed hoc non est ita, quoniam ibi loquitur de mereri vt termino viæ: hic verò de mereri vt in via, vt plenius patebit in quęstione sequenti articulo sexto.

112 b

In corp.

115

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum quintum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio respondens affirmatiuè: Angelus statim post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruit, fuit beatus. Et probatur sic: Angelus naturalem perfectionem non per discursum acquirit, sed statim ex natura habet: ergo supernaturalem beatitudinem statim ex merito consequitur: sed meritum per vnicum actum habetur, ergo statim post primum actũ meritorium fuit beatus. Antecedens patet ex supradictis, consequentia verò probatur: quia ex merito ita se habet ad gloriam angelus, sicut ex natura ad beatitudinem

natura

naturalem. Et modus perueniendi ad gloriam, proportionalis est modo quo natura assequitur suam fœlicitatem naturalem: quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quia omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum eius. Propositio verò subsumpta probatur ex eo, quòd homo potest vnico actu mereri ergo & angelus.

¶ Circa hanc conclusionem & rationem aduerte, quòd Scotus in secundo distinctiõe quinta quæstione prima ad vltimum argumentum tripliciter hoc impugnat. Primò, conclusionem ad hominem: quia si esset vera, sequeretur quòd nullus angel[9] esset dãnatus: quia apud Sanctum Thomam qui libet meruit vnico actu beatitudinem. Secundò rationem: quia assumptum est falsum de perfectione naturali ipsius angeli: & multò falsius extenditur ad perfectionem supernaturalem, quæ non competit ex vi naturæ, sed ex arbitrio donantis. Tertiò contra conclusionem simpliciter: Præmium debetur secundum legem præmiantis: sed lex Dei est, non quòd qui vnum actum aut duos fecerit, sed perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit: igitur nisi quis vsque in finem vitæ suæ meruerit, quamuis prius per vnum vel plures actus meruisset, beatitudinem non consequitur.

D. 142 Ar. 1. huius q. & q. 58 art. 3 & 4.

¶ Ad euidentiam hotum duo notanda sunt. Primò vis processus sancti Thomæ. Secundò, verificatio eius.

D. 160

Quo ad primum, cùm ea quæ ex sola diuina voluntate dependent, nobis nota non sint nisi ipso reuelante, & nulla habeatur specialis reuelatio in Sacra Scriptura de tempore beatificationis angelorum, vt supponimus: consequens est vt secundum generales regulas beatitudinem eis datam esse eredamus. Et quoniam communis lex est, vt in termino viæ cuiusque beatitudo detur, non aliunde ostendi potest quando beatificati sint angeli, quàm ex duratione viæ eorũ. Nec aliud intendit hic Sanctus Thomas, nisi qũ angelus statim post primũ actum meritorium est in termino viæ suæ. Et propterea idem est quærere, vtrum angelus post primum actum meritorium fuit statim beatus, & quærere vtrum post primum actum meritorium sit in termino viæ. Et similiter idem est respondere cuiusq̃ eorum. Quo ad secũdum, ex eodem fundamento, quia scilicet diuinus ordo non est aliter nobis notus, quũ vniuscuiusque intellectualis naturæ via, aut ex diuina voluntate tãtum taxetur, aut secundum modum naturæ viatricis statuta credatur. Et de diuina volũtate nihil specialiter habemus quo ad hoc, sed generaliter, quòd

b 308

D. 827.

254 115 314

secundum gratuita perfecit naturas per modum earum. Reliquum est, vt vniuscuiusque via sit, & extendatur secundum modum suæ naturæ. Et hoc attendens S. Thom. diffiniuit viam angelorum, statim post meritum esse in termino, quia hoc congruit suæ naturæ: cui proprium est statim post principium habere finem. Et ad obiectionem in oppositum contra rationem dicitur, quòd ipse nunquam probauit falsum esse: assumptum de perfectionib[9] naturalibus angelorum. Et si verum est de naturalibus, oportet quoque verum esse de supernaturalibus, alioquin gratia non perficeret naturam per modum naturæ. Ad obiectionẽ verò cõtra conclusionem simpliciter iam patet quod nos dicimus, ideo præmiari, quia vsque ad terminũ viæ perseuerauit. Ad obiectionẽ verò ad hominem non potest hic complerè dici, sed inferius in quæstione sequẽti, articulo quinto ad quartum satisfiet. Pro nunc autem negatur cõsequentia: quoniã post primum actum meritorium, statim dari beatitudinem contingit dupliciter, scilicet impediliter, & non impediliter. & Sanctus Thomas intendit primo modo, Scotus verò accipit ac si intendisset secundo modo.

Patag. 2.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum sextum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna est conclusio affirmatiua: Angeli consecuti sunt gratiã & gloriam secundum quantitatem naturalium. Et probatur dupliciter. Primò, quia Deus condidit naturam intellectualẽ ad beatitudinem: ergo diuersos gradus naturæ ad diuersos gradus beatitudinis. Tenet probabilitas consequentię ex simili in artifice diuersimode præparante lapides ad domum. Secũdò, quia angelus toto conatu fertur in beatitudinem: ergo cõsequitur beatitudinem secundum quantitatem naturalium. Antecedẽs probatur, quia rationabile est, quòd voluntas non impedita, quantum potest, afficiatur supremo appetibili. Constat autem voluntatem angeli nullum habuisse impedimentum: quia angeli sunt naturæ simplices & non compositæ ex intellectuali & sensitiua, &c. Consequentia verò probatur: quia gratia datur etiam hominibus secundum intentionem conatum.

D. 1158. 111 D. 316

532

577

d 264 o

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum septimum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore respõdet quæsito vna conclusione affirmatiuè: Dilectio naturalis remanet in Beatis. Et probatur sic: Natura remanet in beatitudine: ergo actus naturę. Ergo dilectio

517

se multa media. Sed status beatitudinis angelorum multum distat à statu naturæ eorum. Medium autem inter vtrunque est meritum. Oportuit igitur quòd per multa media angelus ad beatitudinem peruenirẽt.

¶ Sed contra, Anima hominis & angelus similiter ad beatitudinem ordinantur. Vnde sãctis promittitur æqualitas angelorum. Sed anima à corpore separata, si habeat meritum beatitudinis, statim beatitudinem consequitur, nisi aliud sit impedimentum. Ergo pari ratione & angelus. Sed statim in primo actu charitatis habuit meritum beatitudinis. Ergo cùm in eo non esset aliquod impedimẽtũ, statim ad beatitudinẽ puenit per solũ vnũ actũ meritorium.

¶ Respondeo dicendum, q̃ angelus post primum actum charitatis quo beatitudinem meruit, statim beatus fuit. Cuius ratio est. Quia gratia perficit naturam secundum modum naturæ, sicut & omnis perfectio recipitur in perfectibili secũdum modum eius. Est autem hoc proprium naturæ angelicæ, quòd naturalem perfectionem nō per discursum [d] acquirat, sed statim per naturam habeat, sicut suprà ostensum est. Sicut autem ex sua natura angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinẽ ad gloriam. Et ita statim post meritum in angelo fuit beatitudo consequuta. Meritum autem beatitudinis non solùm in angelo, sed etiam in homine esse potest per vnicum actum. Quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinem meretur. Vnde relinquitur quòd statim [d] post vnum actum charitate informatum angelus beatus fuit.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, q̃ homo secundum suam naturam non statim natus est vltimam perfectionẽ adipisci, sicut angelus: & ideo homini longior via data est ad merendum beatitudinem quàm angelo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angelus est supra tempus rerum corporalium [e]. Vnde instantia diuersa in his, quæ ad angelos pertinent, non accipiuntur nisi secundum successionem in ipsorum actibus. Nõ aũt [d] potuit simul in eis esse actus meritori[9] beatitudinis, & act[9] beatitudinis, q̃ est fruitio, cùm vnus sit gratiæ imperfectę, & ali[9] gratię consummatæ [e]. Vñ relinquitur, q̃ oportet diuersa instantia accipi: in quorum vno meruerit beatitudinẽ, & i alio fuerit beat[9].

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ de natura angeli est quòd statim suam perfectionem consequatur ad quam ordinatur. Et ideo non requiritur nisi vnus actus meritorius, qui ea ratione medium dici potest: quia secũdum ipsum angelus ad beatitudinem ordinatur.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum angeli sint consecuti gratiam & gloriam secundum quantitatem suorum naturalium.*

D SEXTVM sic proceditur. Videtur, q̃ angeli non sint consecuti gratiam & gloriam secundũ quãtitatem suorum naturalium. Gratia enim ex mera Dei voluntate datur. Ergo & quantitas gratiæ dependet ex voluntate Dei, & non ex quantitate naturalium.

¶ 2. Præterea, Magis propinquũ videtur ad gratiam actus humanus, quàm natura: quia actus humanus præparatori[9] est ad gratiã. Sed gratia non est ex operib. vt dicitur Ro. 11. Multo igitur minus quantitas gratiæ in

secundum gratuita perfecit naturas per modum earum. Reliquum est, vt vniuscuiusque via sit, & extendatur secundum modum suæ naturæ. Et hoc attendens S. Thom. diffiniuit viam angelorum, statim post meritum esse in termino, quia hoc congruit suæ naturæ: cui proprium est statim post principium habere finem. Et ad obiectionem in oppositum contra rationem dicitur, quòd ipse nunquam probauit falsum esse: assumptum de perfectionib[9] naturalibus angelorum. Et si verum est de naturalibus, oportet quoque verum esse de supernaturalibus, alioquin gratia non perficeret naturam per modum naturæ. Ad obiectionẽ verò cõtra conclusionem simpliciter iam patet quod nos dicimus, ideo præmiari, quia vsque ad terminũ viæ perseuerauit. Ad obiectionẽ verò ad hominem non potest hic complerè dici, sed inferius in quæstione sequẽti, articulo quinto ad quartum satisfiet. Pro nunc autem negatur cõsequentia: quoniã post primum actum meritorium, statim dari beatitudinem contingit dupliciter, scilicet impediliter, & non impediliter. & Sanctus Thomas intendit primo modo, Scotus verò accipit ac si intendisset secundo modo.

Patag. 2.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum sextum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna est conclusio affirmatiua: Angeli consecuti sunt gratiã & gloriam secundum quantitatem naturalium. Et probatur dupliciter. Primò, quia Deus condidit naturam intellectualẽ ad beatitudinem: ergo diuersos gradus naturæ ad diuersos gradus beatitudinis. Tenet probabilitas consequentię ex simili in artifice diuersimode præparante lapides ad domum. Secũdò, quia angelus toto conatu fertur in beatitudinem: ergo cõsequitur beatitudinem secundum quantitatem naturalium. Antecedẽs probatur, quia rationabile est, quòd voluntas non impedita, quantum potest, afficiatur supremo appetibili. Constat autem voluntatem angeli nullum habuisse impedimentum: quia angeli sunt naturæ simplices & non compositæ ex intellectuali & sensitiua, &c. Consequentia verò probatur: quia gratia datur etiam hominibus secundum intentionem conatum.

D. 1158. 111 D. 316

532

577

d 264 o

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum septimum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore respõdet quæsito vna conclusione affirmatiuè: Dilectio naturalis remanet in Beatis. Et probatur sic: Natura remanet in beatitudine: ergo actus naturę. Ergo dilectio

517

angelis est f̃m quantitatem naturalium.

¶ 3. Præterea, Homo & angelus pariter ordinantur ad beatitudinem vel gratiam. Sed homini non datur plus de gratia secundum gradum naturalium. Ergo nec angelo.

¶ Sed contra est quod Magister dicit 3. dist. secundi Senten. quòd angeli qui natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces creati sunt hi etiam maioribus gratiæ muneribus præditi sunt.

¶ Respondeo dicendum, quòd rationabile est, quòd secũdum gradum naturalium angelis data sint dona gratiarum, & perfectio beatitudinis. Cuius quidem ratio ex duobus accipi potest. Primò quidem ex parte ipsius Dei, qui per ordinem suę sapiẽtię diuersos gradus in angelica natura constituit. Sicut autem natura angelica facta est à Deo, ad gratiam & beatitudinem consequendam, ita etiam gradus naturæ angelicæ ad diuersos grad[9] gratiæ & gloriæ ordinati videntur. Vt puta si ædificator lapides polit ad construendam domum: ex hoc ipso quòd aliquos pulchrius & decentius aptat, videtur eos ad honoratiorem partem domus ordinare. Sic igitur videtur, quòd Deus angelos, quos altioris naturæ fecit, ad maiora gratiarum dona & ampliorem beatitudinem ordinauerit. Secundò apparet idem ex parte ipsius angeli. Non enim angelus est compositus ex diuersis naturis, vt inclinatio vnius naturæ impetum alterius impediat, aut retardet, sicut in homine accidit: in quo motus intellectiuæ partis aut retardatur, aut impeditur ex inclinatione partis sensitiuæ. Quando autem non est aliquid quod retardet aut impediat, natura in id secũdum [d] totam suam virtutem moetur. Et ideo rationabile est quòd angeli, qui [d] meliorem naturam habuerunt, etiam fortius & efficacius ad Deum sint conuersi [e]. Hoc autem etiam in hominibus cõtingit. Quia secundum intensionem conuersionis in Deum datur maior gratia & gloria [e]. Vnde videtur quòd angeli qui habuerunt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia & gloria.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut gratia est ex mera Dei voluntate, ita etiam & natura angeli. Et sicut naturam Dei voluntas ordinauit ad gratiam, ita & gradus naturæ ad gradus gratiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actus rationalis creaturæ sunt ab ipsa: sed natura est immediatè à Deo. Vnde magis videtur, quòd gratia detur secundum gradum naturæ quàm ex operibus.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd diuersitas naturalium aliter est in angelis, qui differunt specie, & aliter in hominibus, qui differunt solo numero. Differentia enim secundum speciem est propter finem: sed differentia secundum numerum est propter materiam [e]. In homine etiam est aliquid quod potest impedire vel retardare motum intellectiuæ naturæ, non autem in angelis. Vnde non est eadem ratio de vtroque.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum in angelis beatis remaneat cognitio naturalis.*

D SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis beatis non remaneat cognitio & dilectio naturalis, quia, vt dicit 1. Cor. 13. Cùm venerit quod perfectum est,

dilectio naturalis. Antecedens probatur: quia primum remanet in secundo, natura autem se habet ad beatitudinē, vt primum ad secundum. Consequentia verò probatur: quia sicut se habent principia operationū adinuicem, sic se habent operationes ipsæ.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum octauum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore respondet quæsito negatiuè vna conclusione. Angelus beatus non potest peccare. Et probatur sic: Angelus videt Deum per essentiam: ergo videt ipsam essentiam bonitatis: ergo nō potest velle aut agere nisi attendens ad Deum: ergo non potest peccare. Antecedens est per se notum cum prima consequentia: secūda verò declaratur sic: Videns ipsam bonitatis essentiam se habet ad illius appetitum: quemadmodum cuiusque vo
302 luntas ad beatitudinem seu bonum in communi. Sed impossibile est aliquem velle nisi attendens ad bonum: quoniam nemo operatur respiciens ad malum. ergo impossibile est ⊕
397 videns ipsam bonitatis
c essentiam velit nisi secundum illam. Reliqua plana sunt.

¶ Aduerte hic quòd ratio similitudinis proportionalis inter videntem ipsam bonitatem, & volentem bonum vt sic, fundatur super hoc, quòd ipsa bonitatis essentia omne bonum, &
c 397 omnis boni ratio eminenter est. Et propterea si appetitus nullus potest sic resilire à bono in cōmuni, vt appetat aliquid non sub ratione boni; cōsequens est vt appetitus intuentis ipsam bonitatis essentiam, nihil appetere possit, nisi secundum illius rationem.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum nonum.*

D. 10 b 397 TItulus clarus. est.

¶ In corpore respōdet quæsito negatiuè vna cōclusione: Angelus beatus non potest proficere in beatitudine. Et probat eā sic: Omne mobile mouetur in aliquid determinatum & vltimum ex intentione motoris. Sed angelus ad beatitudinem tēdit vt mobile ab ipso Deo: ergo ex intentione diuinæ prædestinationis mouetur ad aliquid determinatum &
Ar. præc. 4. 3. 0 vltimum: ergo ad certum gradum beatitudinis, ergo non potest amplius proficere. Maior propositio probatur ex eo quòd intentio est de
Li. 9. met. tex. 3. to. 3. euacuabitur quod ex parte est. Sed dilectio & cognitio naturalis est imperfecta respectu cognitionis & dilectionis beatæ. Ergo aduenientē beatitudine naturalis cognitio & dilectio cessat.

¶ 2. Præterea, Vbi vnū sufficit, aliud superfluè existit. Sed sufficit in angelis beatis cognitio & dilectio gloriæ. Superfluum ergo esset, quòd remaneret in eis cognitio & dilectio naturalis.

¶ 3. Præterea, Eadem potentia non habet simul duos actus, sicut nec vna linea termina tur ex eadem parte ad duo puncta. Sed angeli beati sunt semper in actu cognitionis & dilectionis beatę. Fœlicitas enim non est secundum habitū, sed secundum actum, vt dicitur in 1. Eth. Ergo nunquam in angelis potest esse cognitio & dilectio naturalis.

¶ Sed contra, Quandiu manet natura aliqua, manet operatio eius. Sed beatitudo non tollit naturam, cùm sit perfectio eius. Ergo non tollit naturalem cognitionem & dilectionem.

¶ Respondeo dicēdum, quòd in angelis beatis remanet cognitio & dilectio naturalis. sicut enim se habent principia operationum adinuicem, ita se habent & operationes ipsæ. Manifestum est autem, quòd natura ad beatitudinem comparatur, sicut primum ad secundum, quia beatitudo naturæ additur. Semper autem oportet saluari primum in secundo c. Vnde oportet quòd natura saluetur in beatitudine. Et similiter oportet quòd in actu beatitudinis saluetur actus naturæ.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd perfectio adueniens tollit imperfectionem sibi oppositam c. Imperfectio autem naturę nō opponitur perfectioni beatitudinis, sed substernitur ei, sicut imperfectio potentiæ substernitur perfectioni formæ. Et nō tollitur potentia per formam, sed tollitur priuatio quæ opponitur formæ. Et similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis, non opponitur perfectioni cognitionis gloriæ. Nihil enim prohibet simul aliquid cognoscere per diuersa media c, sicut simul potest aliquid cognosci per medium probabile & demonstratiuum. Et similiter potest angelus simul Deum cognoscere per essentiam Dei, quod pertinet ad cognitionē gloriæ: & per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ea, quæ sunt beatitudinis, per se sufficiunt: sed ad hoc quòd sint, præexigunt ea quæ sunt naturæ; quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo increata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd duæ operationes d non possunt esse simul vnius potētiæ, nisi vna ad aliam ordinetur c. Cognitio autem & dilectio naturalis ordinantur ad cognitionem & dilectionem gloriæ. Vnde nihil prohibet in angelo esse & cognitionē & dilectionem naturalem, & cognitionem & dilectionem gloriæ.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum angelus beatus peccare possit.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd angelus beatus peccare possit. Beatitudo enim non tollit naturam, vt dictum est. Sed de ratione naturæ creatæ est; quòd possit deficere. Ergo angelus beatus potest peccare *.

¶ 2. Præterea, Potestates rationales sunt ad opposita, vt Philosophus dicit. Sed voluntas angeli beati non definit esse rationalis, ergo se habet ad bonum & malum.

¶ 3. Præterea, Ad libertatem arbitrij pertinet, ⊕ homo possit eligere bonum & malum. Sed libertas arbitrij nō minuitur in angelis beatis. Ergo possunt peccare.

¶ Sed contra est quod Augu. dicit super Gen. ad lit. quòd illa natura quæ peccare non potest, in sanctis angelis est. Ergo sancti angeli peccare non possunt. Li. 11. c. 7. 10. 3.

¶ Respondeo dicendum, quòd angeli beati peccare non possunt. Cuius ratio est: quia eorum beatitudo in hoc consistit quòd per essentiam Deum videt e. Essentia autem Dei est ipsa essentia bonitatis. Vnde hoc modo se habet angelus videns Deum ad ipsum, sicut se habet quicunque non videns Deum ad communem rationem boni. Impossibile est autē, quod aliquis quicquam velit vel operetur, nisi attendens ad bonum, vel quòd velit diuertere à bono inquātum huiusmodi. Angelus igitur beatus non potest velle vel agere, nisi attendēs ad Deum: sic autem volens vel agens, non potest peccare. Vnde angelus beatus nullo modo peccare potest. 472 408

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd bonum creatum in se consideratum deficere potest. Sed ex coniunctione perfecta ad bonum increatum, qualis est coniunctio beatitudinis, adipiscitur, quòd peccare non possit ratione iam dicta.

Ad secundum dicendum, quòd virtutes rationales se habent ad opposita in illis, ad quæ non ordinantur naturaliter. Sed quātum ad illa ad quæ naturaliter ordinantur, nō se habent ad opposita. Intellectus enim non potest non assentire principiis naturaliter notis. Et similiter voluntas non potest non adhærere bono inquātum est bonum: quia in bonum naturaliter ordinatur, sicut in suum obiectum. Voluntas igitur angeli se habet ad opposita quantum ad multa facienda vel non facienda. Sed quantum ad ipsum Deum quem vident esse ipsam essentiam bonitatis non se habent ad opposita: sed secundum ipsum ad omnia diriguntur, quodcunque oppositorum eligant. Quod sine peccato est.

¶ Ad tertium dicendū, quòd liberum arbitrium sic se habet ad eligendū ea, quæ sunt ad finem: sicut se habet intellectus ad conclusiones. Manifestum est autem, quòd ad virtutem intellectus pertinet, vt in diuersas conclusiones procedere possit secundum principia data. Sed quòd in aliquam conclusionem procedat, prætermittendo ordinem principiorū: hoc est ex defectu ipsius. Vnde quòd liberum arbitrium diuersa eligere possit, seruato ordine finis: hoc pertinet ad perfectionem libertatis eius. Sed ⊕ eligat aliquid, diuertendo ab ordine finis, quod est peccare: hoc pertinet ad defectum libertatis. Vnde maior libertas arbitrij est in angelis, qui peccare non possunt, quàm in nobis, qui peccare possumus.

ARTICVLVS IX.

¶ *Vtrum angeli beati in beatitudine possint proficere.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd angeli beati in beatitudine proficere possunt. Charitas enim est principium merendi. Sed in angelis est perfecta charitas. Ergo angeli beati possunt mereri. Crescente autem merito, & præmium beatitudinis crescit. Ergo angeli beati in beatitudine proficere possunt. 319

¶ 2. Præterea, Aug. dicit in lib. de doct. Christia. quòd Deus vtitur nobis ad nostrā vtilitatem, & ad suā bonitatē. Et similiter angelis, quib[9] vtitur in ministeriis spiritualibus cū sint administratorij spirit[e] in ministeriū missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, vt dicitur Heb. 1. Nō autē hoc esse. Lib. 1. c. 31. to. 3.

fine, cui repugnat infinitum, vt patet in secundo Metaphysic. Minor verò probatur ex eo quòd creatura rationalis non est sufficiens, vt perducat seipsam ad beatitudinem. Consequentia verò subiuncta probatur per lustrando modos, quibus posset imaginari inuenire in beatitudine determinatum & vltimum: & sic, aut illud determinatum attenditur secundum determinatum obiecti: aut secundum determinationem gradualem ipsius beatitudinis: seu quod idem est, secundum determinationem modi fruendi illo obiecto. Et si secundum determinationem gradus beatitudinis, tripliciter hoc credi potest. Primò, quòd ille gradus determinatus esset summus simpliciter. Secundò, quòd esset gradus quidā certus ex natura rei. Tertiò, quòd determinatio talis gradus esset ex intentione dirigentis statuentis dirigere & perducere ad talem gradum, ita quòd non ad inferiorem, neque ad superiorem. Et sic cum sint quatuor modi quibus credi posset inueniri determinationem & vltimitatem in motu ad beatitudinem discurrendo per singulos, & tres primos excludendo, quartum concludit. Ac per hoc consequentia probatur manifestē sic, Illud determinatum & vltimum ad quod mouetur angelus à Deo, non est obiectum, nec summus gradus habendi illud, nec aliquis certus gradus ex natura ipsius modi habendi tale obiectum: ergo relinquitur quòd sit certus gradus beatitudinis determinatus ex prædestinatione diuina. Prima pars huius assumpti probatur. Tū quia obiectum commune est omnibus Beatis, illud autem determinatum proprium est cuilibet. Tum quia in beatitudine sunt diuersi gradus, quibus obiectum communicatur diuersis: obiectum autem ipsum in seipso non habet istam diuersitatem graduum. Secunda verò pars probatur: quia summa visio cùm sit comprehensio talis obiecti, incommunicabilis est creaturæ, & soli Deo possibilis: quam requirat efficacium infinitā, vt patet ex quæstione 12. Tertia verò pars probatur ex hoc quòd inter visionem Dei & comprehensionem eius est infinita distātia: ac per hoc multi, imò infiniti gradus videndi Deum sunt medij, & cōsequenter modi videndi: & sic nullus est determinatus modus videndi magis hic quàm ille, ad quem deberet moueri creatura rationalis à Deo, & declaratur distantia infinita ex hoc quòd inter quodlibet finitum & infinitum sunt infinita media. Consequentia autem quarti modi relinquitur per se nota, ex sufficientia distinctionis factæ. Vltima autem consequentia principalis per se nota est, quia assequito termino vlterius transire non potest. In. 31. c. 7. 10. 3. 319 374 c 312

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit, quoniam maior videtur falsa: vt manifestē patet in motu cœli, qui proculdubio posset à Deo perpetuari quamuis non teneamus Philosophos dicentes ipsum de facto fore perpetuum. Erit ergo aliquod mobile quod non mouebitur ad aliquid determinatum & vltimum. Nec probatio adducta sufficienter ipsam probat: quoniam cum intentio ne finis certi (puta communicare bonitatem suam, vel assimilari bonitati diuinæ) stat infinitas motiōis, aut Auerrois 12. Metaphysic. trigesimo sexto commentō dicit. 472 408

¶ Ad hoc dupliciter responderi potest. Primò, quòd duplex est mot[o]. Quidam ordinatus ad consequēdam aliquam perfectionē ipsius mobilis, vel alicuius mobilioris se. Et tale mobile impossibile est moueri motu īfinito. Quoniā moueretur ad impossibile, scilicet ad cōsequendum id ad quod peruenirī non potest: quia infinitus motus nunquam terminabitur. Quidā verò est motus non per se primò ordinatus ad consequēdam aliquam perfectionem, sed magis ex consequuta, seu naturaliter habita, aut communicata perfectione emanās. Et talis motus potest esse infinitus. Nec propterea intētio motoris ad infinitum tendit, sed ad aliquod determinatum extrinsecum ab infinito motu, non consequendum per motum, sed magis aut cōseruandum, aut communicandum: ita ⊕ omni motui commune est, quòd intentio motoris tendit ad aliquid certū & determinatum: quia sini cuius est intentio, repugnat ratio infiniti, id est, nunquā haberi posse quod est de ratione infiniti. Sed differentia inter motus est in hoc, ⊕ quidam ordinatur ad illum certum finem, vt consequendum, quidam verò non, sed vt consecutādum aut communicandum. Et quoniam in proposito sermo erat de motu consequutiuo ipsius finis intensi, quoniam quæstio est de motu ad beatitudinem, idcirco maior S. Tho. cum eius probatione & solida stat vniuersaliter, & propositū infert. Non enim assumpsit omne mobile moueri motu finito, sed ad certum finem: quod vniuersaliter verum est. Et si restringatur ad motum per se primò assequutum seu ordinatum ad cōsequendū, nulla erit instantia etiam apparenter: & habetur intentū. Si verò simpliciter & absolutē, nihil min[ꝰ] habetur intentū applicando in subsumptis propositionibus ⊕ portioualiter illā certitudinem finis, puta si motus requirit certum finē, subintelligitur ⊕ motus consequutiuus requirit certū finem consequēdum: & sic præter responsio ad obiecta. Secundò posset dici, ⊕ S. Tho. non simpliciter, sed vt Theologus assumpsit illā maiorem: quoniam de facto omnis motus est ad aliquem finē sequutus, & ita producatur ad summum modum visionis, qui est[d] cōprehēsio. Hic enim modus soli Deo competere pōt, vt ex supradictis patet. Sed cùm infinita efficacia requiratur ad Deū comprehendendum, creaturę verò efficacia in videndo nō possit esse nisi finita, ab infinito aut finitū quodlibet infinitis gradibus distet: multis modis cōtingit creaturam rationalē intelligere Deū, vt clarius & minus clarē. Et sicut beatitudo consistit in ipsa visione, ita gradus beatitudinis in certo modo visionis. Sic igitē vnaquæque creatura rationalis à Deo perducitur ad finem beatitudinis, vt etiam ad determinatum gradum beatitudinis perducatur ex prædestinatione Dei. Vnde consecuto illo gradu ad altiorem[d] transire non potest. D. 360. Q. 12. a. 7 & q. 24. a. 1. D. 319

¶ Ad primvm ergo dicendū, ⊕ mereri est eius, quod mouetur ad finem. Mouetur aut ad finem creatura rationalis: nō solùm patiēdo, sed etiam operādo. Et si quidem finis ille subsit virtuti rationalis creaturæ, operatio illa dicetur acquisitiua illius finis: sicut homo medi ā lo acquirit scietiā. Si verò finis non sit in potestate eius, sed ab alio expectetur, opatio erit meritoria finis[e]. Ei autem quod est in vltimo termino, nō conuenit moueri, sed mutatū esse. Vnde charitatis imperfectæ, q̄ est viæ, est mereri: charitatis autem perfectæ nō est mereri: sed potī[e] præmio frui[e]. Sicut & in habitibus acquisitis operatio præcedēs habitū est acquisitiua habitus. Quæ verò est ex habitu iā acquisito, est operatio iam perfecta cum delectione. Et similiter actus charitatis perfectæ non habet rationem meritis, sed magis est de perfectione præmij. 10 20 30

¶ Ad secundū dicēdū, ⊕ aliquid dicitur, vti le dupliciter. Vno modo, sicut ⊕ est in via ad finē: & sic vtile est meritū beatitudinis. Alio mō sicut pars est vtilis ad totū, vt paries ad domum. Et hoc modo ministeria angelorū sunt vtilia angelis beatis, inquātum sunt quædā pars beatitudinis ipsorū. Diffūdere eim perfectionē habitā in alia: hoc est de rōne perfecti, in quantū est perfectum e. 20

¶ Ad tertium dicendū, ⊕ licet angelus beatus nō sit in summo gradu beatitudinis simpliciter, est tamē in vltimo quātum ad seipsum secundum prædestinationē diuinā. Potest tamen augeri angelorum gaudium de salute eorū, qui per ipsorum ministeriū saluātur, secundum illud Lucæ 15. Gaudiū est angelis Dei super vno peccatore pœnitētiā agēte. Sed hoc gaudiū ad præmium accidētale pertinet. Quod quidem augeri potest vsque ad diē iudicij. Vnde quidam dicunt, quod quantū ad præmium accidētale, etiā mereri possunt. Sed melius est vt dicatur, ⊕ nullo modo aliquis beatus d mereri potest, nisi sit simul viator & cōprehēsor: vt Christus qui solus fuit viator & comprehēsor e. Prædictū enim gradiuū magis acquirūt ex virtute beatitudinis, quàm illud mereātur. 30 40 D. 117 a. 1 c. 156

QVÆSTIO SEXAGESIMA tertia de Angelorum malitia quo ad culpam, in nouem articulos diuisa.

EINDE cōsiderandum est quomodo angeli facti sunt mali. Et primò quantum ad malū culpæ. Secundò, quantū ad malum pœnæ. ¶ Circa primum quæruntur nouem. ¶ Primò, vtrum malum culpę in angelo esse possit. ¶ Secundò, cuiusmodi peccata in eis esse possunt. ¶ Tertiò, quid appetendo angelus peccauit. Quartò, supposito quòd aliqui peccato propriæ volūtatis facti sunt mali, vtrum aliqui naturaliter sint mali. ¶ Quinto, supposito quòd vno, vtrum aliquis eorum in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ voluntatis. ¶ Sexto, supposito quod non, vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum. ¶ Septimò, vtrū supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter oēs angelos sūmus. ¶ Octauò, vtrū peccatū primi angeli fuerit aliis aliqua causa peccādi. ¶ Nonò, vtrū tot ceciderint, quot remanserunt. 50 60 70

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum malum culpæ possit esse in angelis.*

AD PRIMVM sic proceditur ⊕ malum culpæ in angelis esse non possit. Quia malum culpæ non potest esse nisi in iis quæ sunt in potentia, vt dicitur in 9. Met. Subiectū enim priuationis est ens in potentia, sed angeli, cùm sint formæ subsistentes, non habent esse in potētia. Ergo in eis nō pōt esse malum culpæ. 320 Li. 9. c. 2. di. 1 q. 1 a. 1. Et 1. c. 10. c. 108 109. & 1. 2. & 1. 2. di. 19 q. 1 a. 1. Tex. 19 to. 3.

¶ In corpore vna est conclusio respōsiua affirmatiuē. Omnis creatura rationalis in solis naturalibus constituta potest peccare: & ⊕ probatur sic, Sola virtus operatiua, quæ est sua regula operandi, non potest declinare à rectitudine actus: ergo sola voluntas diuina non potest declinare à rectitudine actus voluntarij. Antecedens probatur ex ratione peccati in communi, quia f. nihil aliud est quam declinatio à rectitudine quā habet habere act[ꝰ]. Et declaratur seu manifestatur hæc ratio i peccato naturæ, artis & moris. Et declaratur exemplariter in manu & regula incīdēdi respectu actus incisionis. Consequentia verò quo ad expositionē primā probatur: quia voluntas diuina nō habet superior[ē], ac per hoc est & sibiipsi lex. Quo ad secundā verò: quia quælibet alia voluntas regulanda est secundum voluntatē diuinam, quod probatur. Tum quia eius est proprium obiectū vltimus finis simpliciter. Tū quia vniuersaliter voluntas inferioris regulāda est secundum voluntatē superioris, vt patet in militē & ducē, & vniuersaliter in omnibus subordinatis voluntariis agentibus. 116 D. 183 D. 117 a. 1 c. 156

¶ Circa antecedēs dubitatiūcula occurrit: quoniam secūda expositio illius falsa videt, f. omnis virtus quæ nōn est sua regula, potest declinare à rectitudine act[ꝰ]: stat enim quòd non sit sua regula: & tamen habeat ipsā immobiliter cōgenitam, sicut homo risibilitatem: & sic non possit declinare ab actus rectitudine.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd eiusdem rationis est, & pro eodem in proposito reputatur, virtutem aliquam esse suā regulā, vel habere eam immobiliter cōgenitam, quoniam hoc rēdit in idem. Et tantū differt i hoc, quod primo modo natura virtutis operatiua esset sua regula formaliter, vel idē ticè: secundo vero modo esset sua regula virtualiter, vnde nihil obest proposito, quocūq; id modo accipiatur. Cō stat enim nullā voluntatem excepta diuina, esse tantę perfectionis, ⊕ aut sit sua regula, aut quod habeat eam congenitā ex natura: quoniam hoc includit quod ex natura fluerer immobilis amor omnis boni. tam naturalis quam supernaturalis, tam congeniti naturaliter quàm per reuelationem ostensi: quod implicat contradictionem manifestē. Quamuis ex aliquo gratuito Dei dono immobilitatem talis amoris consequi possit. Or. ut. 3. c. 19 & 20. ⊕ Tex. 19 to. 3.

¶ Ad euidentiam antecedentis scito, ⊕ fundatur super hoc, ⊕ actus rectus dicit duo, actum & rectitudinēiac per hoc principia eius sunt duo, f. potentia operatiua & regula. Et propterea secundum coniunctionem potentiæ cum regula, erit coniunctio actus cū rectitudine: ita ⊕ si coniunctio est inseparabilis, etiam actus necessario erit rectus: & si coniunctio illorum principiorū est sepa

est separabilis, actus etiam poterit esse non rectus. Et similiter, si coniunctio est ex natura actus, naturaliter erit rectus: & si ex dono gratiæ, actus stante dono erit rectus, & non ex vi naturæ. Et propterea per se est illa propositio. Virtus operativa, quæ est sua regula, non potest naturaliter deficere à rectitudine actionis, exponendo ly est sua regula, vt diximus.

¶ Circa cõsequentiã ad uerte duo. Primum est, quòd non intendimus solam voluntatem diuinam absolutè, excludendo omnia alia agentia esse regũlam sui actus, sed inter voluntates solam ipsa est regula sui actus, in quòd dictio exclusiua non excludit omnẽ aliã virtutem operatiuam, sed tantũ omnem aliam volũtatem. Quoniã naturaliter virtutes naturales declinare nõ possunt à rectitudine sui actus, suntq; sibi ipsis agendi regulæ. Secundum est, quòd nõ intendimus quòd quælibet alia voluntas possit deficere in quolibet suo actu volũtario: quoniã angelus in puris naturalibus respectu obiectorum naturalium nõ pót deficere, sed quòd omnis alia voluntas potest in aliqua sua actione deficere: hoc enim sufficit ad hoc quòd possit peccare.

¶ Circa probationem illius expositionis, quælibet alia volũtas non est sua regula: quia ordinatur ad vltimum finem qui pertinet ad volũtatem diuinam, & quia habet superiorẽ: dubium occurrit. Quia si ista ratio est efficax, concludit quòd omne agens secundum, potest naturaliter deficere in sua actione: quoniam habet superius, & ordinatur ad finem vltimum simpliciter, &c. quod tamen S. Thomas negat.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ista ratio est efficax in omni agẽte, sed voluntariè. Nec in omni operatione volũtaria (vt dictum est) sed aliqua: ita quòd optimè infert, ergo voluntas omnis secunda potest in aliqua operatione deficere. Et ratio diuersitatis est diformitas ordinis ad vltimũ finem, & disparitas regularum operationis liberæ & naturalis. Operatio nanq; naturalis ordinatur ad vnum, mediante quo respicit Deum vt vltimũ finem naturalis esse. Et ideo ad regulandũ eam sufficit ratio illius vnius boni: quã quam particulare bonũ ponat, non inconuenit cõnaturalem esse alicui creaturæ. Operatio verò libera potest in omne bonum, ac per hoc ordinatur ad vltimum finem in seipso: & prout est finis naturalis & supernaturalis. Et ideo ad regulandum eam exigitur ratio omnis boni: quam constat non posse connaturalem esse creaturæ: quia sic ex vi naturæ haberet omne bonum simpliciter, quãuis posset supperaddi naturæ ex gratia. Quia ergo voluntas ordinatur in finem vltimum in seipso, vt supernaturalis est cuius ratio soli voluntati diuinæ est connaturalis: hoc enim important illa verba textus. Ad quam pertinet vltimus finis: quia sic habet superiorem, ideo ex hoc optimè infertur, ergo non est sua regula, sed regulatur diuina voluntate. Hæc autem non conueniunt agentibus naturalibus, nec voluntariis omnibus respectu naturalium obiectorum: quare, &c.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore est vnica distinctio bimembris, & tres conclusiones responsiuæ: prima iuxta primum membrum, & aliæ iuxta secundum. Distinctio est de modo essendi peccati in aliquo: dupliciter enim contingit, scilicet secundum reatum, aut secundum affectum. Et vocatur secundum affectum, id est formaliter. Secundum verò reatum, id est secundum oblationem ad pœnam illius peccati, quæ obligatio est effectus maculæ, quæ est formaliter peccatum remanens.

¶ 2. Præterea, Angeli sunt digniores quam corpora cælestia. Sed in corporibus cælestibus non potest esse malum, vt Philosophi dicunt. Ergo neque in angelis.

¶ 3. Præterea, Id quod est naturale, semper inest. Sed naturale est angelis, quòd moueantur motu dilectionis in Deum [c]. Ergo ab eis remoueri non potest. Sed diligendo Deum non peccant. Ergo angeli peccare non possunt.

¶ 4. Præterea, Appetitus nõ est nisi boni, vel apparentis boni. Sed in angelis non potest esse apparens bonum quod non sit verum bonum. Quia in eis vel omnino error esse nõ potest, vel saltem non potest præcedere culpam. Ergo angeli non possunt appetere nisi id quod est verè bonum. Sed nullus appetendo id quod est verè bonum, peccat. Ergo angelis appetendo non peccat.

¶ Sed contra est quod dicitur Iob. 4. In angelis suis reperit prauitatem.

¶ Respondeo dicendum, quòd tam angelus quàm quæcunque creatura rationalis si in sua natura consideretur [d], potest peccare. Et cuicunq; creaturæ hoc conuenit vt peccare nõ possit [d], hoc habet ex dono gratiæ, nõ ex conditione naturæ. Cuius ratio est, quia peccare nihil est aliud quàm declinare à rectitudine actus, quam debet habere [e], siue accipiatur peccatum in naturalibus, siue in artificialibus, siue in moralibus. Solum autem illum actum à rectitudine declinare nõ contingit, cuius regula est ipsa virtus agentis. Si enim manus artificis esset ipsa regula incisionis, nũquam posset artifex nisi rectè lignum incidere: sed si rectitudo incisionis sit ab alia regula, contingit incisionem esse rectam & non rectam. Diuina autem volũtas sola est regula sui actus, quia nõ ad superiorem finem ordinatur. Omnis autem voluntas cuiuslibet creaturæ, rectitudinem in suo actu non habet, nisi secundum quod regulatur à voluntate diuina ad quam pertinet vltimus finis: sicut quælibet volũtas inferioris debet regulari sub voluntatem superioris: vt voluntas militis secundum voluntatem ducis exercitus. Sic igitur in sola voluntate diuina peccatum esse non potest, in qualibet autem voluntate creaturæ potest esse [d] peccatum secundum conditionem suæ naturæ.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̃ in angelis non est potentia ad esse naturale. Est tamen in eis potentia sũm intellectiuam partẽ ad hoc q̃ cõuertatur in hoc vel in illud. Et quãtum ad hoc potest in eis esse malum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corpora cælestia nõ habent operationem nisi naturalem. Et ideo sicut in natura eorum non potest esse corruptionis malum: ita nec in actione naturali eorum potest esse malum inordinationis. Sed supra actionem naturalem in angelis est actio liberi arbitrij, secundum quam contingit in eis esse malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd naturale est angelo, quòd cõuertatur motu dilectionis in Deum, secundum quòd est principium naturalis esse [e]. Sed quòd conuertatur in ipsum, secundum quòd est obiectum beatitudinis supernaturalis: hoc est ex amore [d] gratuito à quo auerti potuit peccando.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ peccatum mortale [d] in actu liberi arbitrij cõtingit esse dupliciter. Vno modo ex hoc q̃ aliquod malum eligitur: sicut homo peccat eligendo ad ulterium, quod secũdum se est malum. Et tale peccatum semper procedit ex aliqua ignorantia vel errore. Alioquin id quod est malum d, nõ eligeretur vt bonũ. Errat quidem adulter in particulari, eligẽs hanc dilectionem in ordinati actus quasi aliquod bonum ad nunc agendum, propter inclinationẽ passionis aut habitus: etiam si in vniuersali nõ erret, sed veram de hoc sententiã teneat. Hoc autem modo in angelo peccatum esse nõ potuit: quia nec in angelis sunt passiones, quibus ratio aut intellectus ligetur, vt ex supra dictis patet: nec iterum primum peccatum habitus procedere potuit ad peccatum inclinans. Alio modo contingit peccare per liberum arbitrium, eligẽdo aliquid quod secundum se est bonũ, sed nõ cum ordine debitæ mensuræ aut regulę, ita q̃ defectus inducens peccatũ sit solum ex parte electionis quæ nõ habet debitũ ordinem nisi ex parte rei electæ: sicut si aliquis eligeret orare, nõ attẽdens ad ordinẽ ab Ecclesia institutũ. Et huiusmodi peccatũ non præexigit ignorãtiã, sed absentiã solùm cõsiderationis eorũ quæ cõsiderari debent. Et hoc modo angelus peccauit cõuertendo se per liberum arbitrium ad proprium bonũ absq; ordine ad regulam diuinæ volũtatis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum in angelis possit esse tantum peccatum superbiæ & inuidiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non possit esse solùm peccatũ superbiæ & inuidiæ. In quemcunque enim cadit delectatio alicuius peccati, potest cadere peccatum illud. Sed dæmones delectantur etiam in obscœnitatibus carnalium peccatorum: vt Augu. dicit de Ciui. Dei. Ergo in dæmonibus etiam peccata carnalia possunt esse.

¶ 2. Præterea, sicut superbia & inuidia sunt peccata spiritualia, ita accidia, & auaritia, & ira. Sed spiritui conueniunt peccata spiritualia, sicut & carni peccata carnalia. Ergo non solum superbia & inuidia in angelis esse potest: sed etiam accidia & auaritia.

¶ 3. Præterea, Secundũ Greg. in Moral. ex superbia nascunt plura vitia, & similiter ex inuidia. Posita aũt cã ponitur effectus: Si ergo superbia & inuidia in angelis esse possunt, pari ratione & alia vitia in eis esse possunt.

¶ Sed contra est quod Aug. dicit 14. lib. de ciui. Dei, quòd angelus non est fornicator, aut ebriosus, neque aliquid huiusmodi. Est tamen superbus & inuidus.

¶ Respondeo dicendum, quòd peccatum aliquod in aliquo esse potest dupliciter. Vno modo secundum reatum, alio modo secundum affectum. Secundum reatum quidem omnia peccata in dæmonibus esse cõtingit, quia dum homines ad omnia peccata inducunt, omniũ peccatorum reatum incurrunt. Secundum affectum verò illa solũ [d] peccata in malis angelis esse possunt, ad quæ contingit affici spiritualem naturã. Spiritualem autem naturam affici non contingit ad bona, quæ sunt propria corpori, sed ad ea quæ in rebus spiritualibus inueniri possunt: nihil enim afficitur nisi ad id, qd suæ naturæ potest esse quodammodo conueniens. In spiritualibus autem bonis non pót esse peccatum, dum aliquis ad ea afficitur, nisi per hoc quòd in tali affectu superioris regula nõ seruatur, & hoc est peccatum superbiæ, nõ subdi superiori in eo quo debet. Vnde peccatum primum angeli nõ potest esse aliud quã superbia. Sed consequẽter potuit in eis esse etiam inuidia. Eiusdẽ enim rationis est quòd affectus tẽdat in aliquid appetendum, & quòd renitatur oppositõ. Inuidus autem ex hoc de bono alterius dolet, inquantũ bonum alterius æstimat sui boni impedimentum. Non autẽ bonum alterius poterat æstimari impedimentũ boni affectati per angelum malũ, nisi in quãtum affectauit excellentiã singularem: quæ quidẽ singularitas per alterius excellẽtiam cessat. Et ideo post peccatum superbię consecutum est in angelo peccante malum inuidiæ, secundum quòd de bono hominis doluit, & etiã de excellentia diuina: secundum quod eo Deus contra voluntatem ipsius diaboli vtitur in gloriam diuinam.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, q̃ dæmones nõ delectantur in obscœnitatibus carnalium peccatorũ, quasi ipsi afficiantur ad delectationes carnales. Sed hoc totum ex inuidia procedit, quòd in peccatis hominũ quibuscunque delectantur, inquantũ sunt d impedimenta humani boni.

¶ Ad secundũ dicendum, q̃ auaritia, secundum quod est speciale peccatum, est immoderatus appetitus rerum tẽporalium, quæ veniunt in vsum vitæ humanæ, quæcũque pecunia æstimari possunt. Et ad ista nõ afficiũtur dæmones: sicut nec ad delectationes carnales. Vnde auaritia propriè sumpta, in eis esse nõ potest. Sed si auaritia dicatur omnis immoderata cupiditas habẽdi quodcunque bonũ creatum: sic auaritia cõtinetur in superbia quæ est in dæmonibus. Ita verò cum quadam passione est sicut concupiscentia. Vnde ipsa in dæmonibus esse nõ potest nisi metaphoricè. Accidia verò est quædã tristitia, qua homo reddit tardũ ad spirituales actus propter corporalem laborem. qui dæmonibus non cõpetit. Et sic patet quòd sola superbia & inuidia sunt purè spiritualia peccata quæ dæmonibus cõpetere possunt: ita tamẽ q̃ inuidia non sumatur pro passione, sed pro voluntate renitente bono alterius. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ sub inuidia & superbia, prout in dæmonibus ponuntur, comprehenduntur omnia peccata, quæ ab illis oriuntur.

actio ad quodcunque bonum, esset superbia: quoniam nulla affectio ad bonum quodcunque habet rationem mali: nisi quia Dei regula non seruatur in tali affectu: & sic & luxuria & auaritia essent superbiæ species. ¶ Circa secundam conclusionem occurrit dubium non dissimulandum, quia videtur contrariari dictis in præcedenti articulo in responsione ad quartum: vbi dixit S. Thom. quòd peccatum angeli fuit ex parte electionis, & non ex parte rei electæ. Nũc verò dicitur, quòd est peccatum superbiæ. Si enim fuit peccatum superbiæ, ergo eligit non subiici Deo: ergo peccauit ex parte rei electæ. Et tenet consequẽtia prima ex differentia inter superbiam & alia peccata: in hoc quod auersio à diuina regula in aliis peccatis inuenitur ex consequenti: in superbia autem per se ex hoc ipso, scilicet quòd superbus nõ vult Deo & eius regulis subiici, vt expresse dicit S. Thom. in Secunda secundæ q. 162. artic. 6. & 7. Præterea hic dicitur quòd angelus appetiit excellentiam singularem, ergo peccauit ex parte rei electæ.

¶ Circa secundam conclusionem occurrit dubium secũdò: quid fuit illud bonum spirituale appetitũ in primo peccato angeli, an scilicet fuerit ipsemet vt amatus à seipso, puro amore amicitiæ, an beatitudo vt desiderata sibi: vel quod idem est, ipsemet vt concupita est sibi beatitudo. Et est occasio dubitandi: quoniam apud S. Tho. non inuenitur aliter primum angeli peccatum, nisi per inordinatũ affectum sui vt beatificabilis. Apud Scotũ verò loco allegato habetur, quòd ibi fuerunt duo peccata: primum superbię deordinans amorem amicitiæ erga seipsum: secundum luxuriæ, deordinans amorem concupiscentiæ quo sibi beatitudinem cõcupiuit. Et eius ratio est: quia inordinata concupiscentia necessariò supponit inordinatam amicitiã: quoniam quem rantũm inordinate amo, illi inordinata concupisco. ¶ Circa modum assignatum vltimæ conclusionis dubium occurrit: quoniam falsum videtur, quòd non aliter potuit esse inuidia nisi affectata excellentia singulari. Potest enim inuidus dolere de bono alterius, nõ solùm inquantum impedit eius singularitatem, sed etiam inquantum impedit quamcunque aliam cõditionem affectati boni, puta delectationem, liberum vsum, & ali: huiusmodi: & si sic est, videtur magnam pati calumniam processus Sancti Thom. ¶ Ad primam dubitationem dicitur, quòd non est mens Sancti Tho. dicere simpliciter quòd circa spiritualia non contingit inordinatè affici, nisi superbè. Quum constet circa eadem posse esse vitium superbiæ oppositum, tanquam extremum alterum: & humilitati tanquam virtuti mediæ: quoniam opposita habent fieri circa idem. Sed mens sua est, quòd primò circa affectũ spiritualium non peccatur nisi superbè. Quoniam quum proprium obiectũ superbiæ sit excellens, non quomodocunque aut qualitercunque, sed excellens mensuram à Deo præfixam vt sic: ita quòd in quacunque re excellentia mensuræ vt à Deo taxatur, est proprium obiectum superbiæ. Bona verò spiritualia quum secundum se excessiua esse non possint: quoniam quanto maiora habentur, tanto meliora sunt: & consequenter secũdum se amari minis non possunt: consequens est vt ex hoc primo habeãt rationem vitiosi appetibilis, ex quo primò habent rationem excedentis, & incommẽsurati alicui: hoc autem constat esse diuinam dispensationem & regulam. Et propterea affectus primus inordinatus ad spiritualia, superbia rationabiliter est, tendens in id vnde primò habent spiritualia rationem vitiosi appetibilis. Notãter autem vtitur S. Tho. vocabulo Affectionis: insinuans per hoc quòd primum peccatum oportuit esse actum volitionis, qui fertur in bonum vt sic: & non actum volitionis, qui respicit malum vt sic. Vnde ad primam obiectionem in oppositum dicitur, quòd quamuis in affectu spirituali possint esse plura vitia: primum tamen oportet esse superbiam. Vitium enim oppositum sibi quasi tendat in vitius ipso appetente, aut in angelis respectu spiritualiũ oiõ locum non habet, aut primum locum habere non potuit: quoniam longè similius est naturæ tam excellenti appetere aliquid supra se q̃ infrà: quum ẽt omnibus indirum naturaliter videatur, ad magna tendere. Vitia autem cætera circa spiritualia, aut consistunt circa nolle: & sic non potuerunt esse prima, vt odiũ & inuidia, & huiusmodi: aut oriuntur ex affectu superbiæ: vt inanis gloria: & consequenter non possunt esse prima. Nec obstat appetitus ad delectabile vt sic, quem objicit Sco. Tum quia sicut delectabile non pôt esse primum appetitum, sed appetitus delectabilis sequitur naturaliter appetitũ conuenientis: sicut ipsa delectatio est quies in bono conuenięti coniuncto, ita prima deformitas in appetitu alicuius obiecti, non est deordinatio appetitus delectabilis, sed illius boni ad quod consequitur ratio delectabilis: tum quia inordinata affectio ad delectabile, nullum speciale vitiũ constituit: sed spectat ad eadem vitia quæ respiciunt illa bona delectabilia. Ita quòd inordinata affectio ad delectari in cibo, in potu, in venereis, in honoribus, in potestate, in diuitiis, in scientia, & in aliis, non spectant ad vnum vitium, nec quælibet earum constituit sorsum aliquem speciẽ vitij: sed singulæ ad illas vitij species pertinent, qua obiecta, puta potestatem, scientiã, potũ, cibũ, &c. inordinatè respiciunt. Quemadmodum per oppositum ordinatè delectari in aliquo bono non constituit vna aut plures virtutes, sed est conditio sequens singulas. Iustus enim inordinatè delectatur in bono ad alecum. Temperantia verò in bono sensibili moderatur: & sic d̃ aliis. Vnde ponere luxuriam velut vitium generale ad delectabile vt sic, vo. luntarium videtur.

¶ Et quod dicitur de inordinata conclusionis geometricæ delectatione: respondetur, quòd spectat ad illud vitium, ad quod spectat ratio boni apprehensi fundãtis delectabile: quicq̃d sit illud: non enim contingit aliter delectari. Tum quia ipsemet Scotus fatetur, quòd si excellentia appetitur, appetitus talis delectabilis ad superbiam, nõ ad luxuriã spectat. Ex hoc eũ habeo duo. Primò id qd̃ nunc dictum est, s. q̃ inordinata affectio alicuius spectat ad idẽ vitiũ ad quod pertinet inordinata affectio. sui fundamenti: sicut in ordinata affectio ad delectari in excellentia spectat ad inordinatum appetitũ excellentiæ: quia ad superbiam. Secundò, quòd appetitus beatitudinis non fuit luxuria, sed superbia: quia fuit appetitus inordinatus ex cellentiæ propriæ. Qm̃ beatitudo est status omnium bonorũ aggregatione perfectus: & sic appetendo beatitudinẽ apperit primò excellẽtiam, in qua plurimum consistere credimus beatitudinem. Et propterea nulla maior excellentia ipsa fœlicitate est, quæ omnis appetibilis excellentiam sumũmque gradum in ratione sua claudit, aliàs beatitudo vltimi finis rationem non haberet. ¶ Ad id verò quod obiicitur ex alio capite, dẽ q̃ bonum aliquod appeti, non seruata superioris regula, dupliciter contingit, scilicet per se, id est, quòd per se despiciatur superioris regula. Alio modo ex consequenti seu per accidens. Et primo modo infertur superbia, cuius proprius actus est contempcus superioris: secundo modo commune est cæteris vitiis digredi à diuina regula.

¶ Ad primum contra secundã cõclusionem dẽ, quod proculdubio aspernari superiorem, per se conuenit superbiæ, & cæteris ex consequenti. Sed quia tale per se contingit dupliciter, ideo vniuersaliter loquendo, tribus modis fit superioris ingiria conẽptus. Primò obiectiuè, & modaliter simul. Et in hoc consistit supremus gradus superbiæ: quo eligitur non subiici Deo, & vt res electa & vt modus ipsius electionis: nanque ipsamet electio nõ regulatur diuina tunc regula. Secundò fit modaliter & ex consequenti. Et in hoc cõsistit auersio cæterorũ peccatorũ mortalium: quoniam dum tendunt ad res electa, cõcomitatur auersio à diuina regula. Tertiò fit modaliter & per se: & in hoc consistit rõ superbiæ, dum ad sm̃ se bona tendit superbè. Ex eo nanque q̃ talis appetitus est ad bonum, sequitur q̃ ex obiecto non redundet deformitas in actu: ac per hoc non comitatur auersio. Et ex eodẽ patet, q̃ auersio tunc non concurrit obiectiuè tanquam res electa. Ex eo verò q̃ in bona superbè tendit, sequitur q̃ ibi interueniat non subiectio diuinę regulæ vt modus ipsius appetitionis. Et quod voluntarię ibi interueniat talis modus: alioquin peccatũ nõ esset. Et si hæ adiungas, quod non ex passione, aut ignorantia, aut infirmitate hic aduenit modus: restat vt per se inueniatur non subiectio ista. Et sic auersio est per se volitamõ vt obiectũ volitionis, sed vt modũ eiusdem. Et hoc modo fuit peccatum angeli superbia. Nec requiritur ad per se volitum, vt priuatiuum modũ electionis, quod sit cognitum actu: qm̃ hæc est conditio voluntarij obiectiuè, sed sufficit q̃ potuerit cognoscere & vitare illud si voluisset: & voluntarię non vtatur eius opposito, scilicet regula. Quum ergo dicit S. Tho. quòd superbia est auersio per se, ex hoc q̃ non vult Deo & eius regulæ subiici: intelligendum est obiectiuè vel modaliter. Sufficit enim ad peccatum superbiæ, quod non per aliud, sed merè voluntarię aspernetur quis diuinã regulã vt modum suæ electionis, i. purè & voluntarię eligat, non vrens diuina regula. Et ad hoc sufficit in intellectu incõsideratio regulæ. Et quoniam hæc omnia cõcurrunt in peccato angeli, vt ex dictis patet: ideo optimè dictum est, quòd peccatum fuit superbia. Ad sm̃ dicitur inferius in articulo sequenti. ¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd quũ amare sit velle bonũ alicui: non video quomodo posset esse amor amicitiæ sue ad se, siue ad alterum purus, id est, absque aliqua cõcupiscentia. Amicũ enim amare, est velle cum habere ad minus ea quę habet: & similiter amare seipsũ est sibi velle seipsum ad minus. Vnde superius quũ Autor quæsuit quomodo angelus amet se: pro tanto dixit amare se naturaliter vel electiuè, pro quanto aliqd̃ bonũ sibi naturaliter vel electiuè vult. Et propterea ad quæsitũ dicendum est, q̃ quæstio supponit falsum; q̃ angelus amet se pura amicitia. Talis enim amor non vr possibilis. Et rursus, si admitteretur, oporteret monstrare quomodo absq; digressione ad cõcupiscentiã aliq̃ peccatum esset. Ex parte nanque obiecti peccatum non est, ex parte verò modi amandi pectum nõ video, nisi quia nimis se amaret. Quo ad hoc reducitur, quòd aliquid sibi vult

vult quod ei non conueniat, quod est concupiscere: pura, quòd tantũ se amet, vt non curet de diuina habitudine: hoc enim est velle sibi sufficientiam ad beatitudinem. Vnde distinguit potest non curando de veritate membrorum in rerum natura, quòd amor amicitiæ ad seipsum dupliciter contingit. Vno modo in sua puritate: & sic non fuit primũ peccatũ angeli. Alio modo, vt ratio est cõcupiscendi sibi aliquid. Et hoc modo primũ peccatũ angeli fuit ex nimio amore sui: sed ille nimi⁹ amor ex hoc primò habuit rationem excessiui, quòd fuit ratio cõcupiscendi sibi beatitudinem supra se. Et per hoc patet respõsio ad fundamẽtum Sco. distinguendo ꝙ in ordinatam cõcupiscentiam prouenire ex inordinata amicitia, cõtingit dupliciter. Primò ꝙ illa amicitia in se absolute sit mala, & ex eius malitia fiat mala cõcupiscẽtia: & hoc mõ non contingit in proposito. Alio modo, quòd simul & vna numero inordinatiõe vtrũq; deformetur: sed vnũ sit ratio alterius. Nec prius natura vnũ sit deformẽ q̃ alterum: sed sit quasi prius origine formali tãtũm: ita ꝙ amicitia non vt prior in se, sed vt ratio cõcupiscendi sit primò mala & inordinata: qa s. est inordinata ratio concupiscẽdi. Et sic accidit in peccato angeli, ac per hoc primum eius peccatum fuit amor vnus & idẽ numero con-
Q.115 10. cupiscentiæ & amicitiæ: si tamen amor dici debet app titus ardui.
¶ Ad tertiũ dubitationem breuiter dicitur, ꝙ ratio S. Tho. ab affert solam singularitatẽ pro ratione huiusdiæ: sed totũ conuenientiam, & excellẽtiã singularem: & proprietates vtrouq; eorum potest fieri ratio huiusdiæ. Vnde & ipse dolorẽ de excellentia humana intuitur ex singularitate: dolorem verò de excellentia diuina, intuit potius excellentia appetitam: cius enim proprium est dolere de potestate deprimentis. Et per hoc patet respõsio ad obiecta.

¶ *Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria principaliter facit. Primò proponit conclusionẽ responsuam quæsito in communi affirmatiuè. Secundò in speciali ostendit quale fuit primum peccatum angeli. Tertiò ostendit hoc idem in secundario eius peccato. ¶ Quo ad primũ conclusio est, Angelus peccauit appetẽdo esse vt Deus. ¶ Quo ad sm, quatuor principaliter dicit, tractans tria membra resultantia ex distinctione & subdistinctione huius appetibilis, scilicet esse vt Deus. Distinguitur enim in modum æqualitatis, & assimilationis. Et hic subdistinguitur penes assimilationem in eo in quo natum est aliquid assimilari: & penes assimilationem eius in quo non potest aliquid assimilari, id est, penes communicabile & incommunicabile illi creaturæ. Et sic restãt tria membra discutienda. Et primò iuxta primum quidem ponit conclusionem negatiuam: Angelus non appetiit esse vt Deus per æqualitatem. Et probat eam dupliciter, primò sic: Impossibile naturaliter cognitum non eligitur ab appetente, cuius virtus cognoscitiua nullo habitu aut passione impeditur. Sed esse vt Deus per æqualitatem respectu primæ electiõis angelicæ est huiusmodi: ergo, patet minor, quia primum peccatum non præcessit aliqua talis passio. Secundò sic, Vnicuique inest naturale desiderium ad conseruãdum suum esse: ergo contra naturale desiderium cuiusque est appetere gradum altioris naturæ: ergo impossibile est ꝙ angelus inferior appetat esse æqualis Deo, aut etiam angelo superiori. Prima consequentia probatur, primò ex eo quòd esse in gradu naturæ superioris, habet necessariò annexũ non esse subiecti appetẽtis. Deinde excluditur obiectio qua quis posset dubitare de hoc, ex appetitu quem experimur in nobis ad habendas conditiones aliarum naturarum: & consistit exclusio in hoc, quòd appetitus iste est ad conditiones accidentales, quas nobis volumus, saluis substantiis, & non ad substantiales, quamuis imaginatio non discernens inter hæc quandoque fallatur. Secundò tractat membra subdistinctionis in communi, ostẽdens quomodo in eis accidit peccatum in altero quidem, quod est secundum distinctionis membrum, ex parte modi: in altero verò ex parte obiecti appetiti. Tertiò in speciali iuxta hæc membra respondet quæsito vna conclusione distinctiua. Angelus peccauit appetendo esse vt Deus, quo ad hoc quod est quiescere rationem in naturali sibi fine, vel quo ad hoc quod est habere beatitudinem illam supernaturalem virtute propria. Et declaratur primam partem pertinere ad tertium membrum, distinguendo propria Dei duo, scilicet nulli subesse simpliciter, & excludendo hoc ab appetitu angeli, quia implicat non esse appetentis, & nulli supernaturali subesse fini: & hoc appetiit. Secunda verò pars Anselm. auctoritate confirmatur. Quartò reducit partes ambas ad tertiũ membrum, quia secunda pars videbatur magis pertinere ad secundum. Tertiò principaliter quo ad secundarium peccatũ angeli. Angelus secundario peccauit appetendo assimilari Deo in principatu super alia, quia id quod est per se prius, & causa est cũ⁹ quod est per aliud.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum diabolus appetierit esse vt Deus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd diabolus non appetierit esse vt Deus. Illud enim quod non cadit in apprehensione, non cadit in appetitu: cũm bonũ apprehensum moueat appetitum vel sensibilem, vel rationalem, vel intellectualem. In solo enim huiusmodi appetitu contingit esse peccatum. Sed creaturam aliquam esse æqualem Deo, non cadit in apprehensione. Implicat enim contradictionem, quia necesse est in infinitum esse infinitum si æquatur infinito. Ergo angelus non potuit appetere esse vt Deus.
¶ 2. Præterea, Illud quod est finis naturæ, absque peccato appeti potest. Sed assimilari Deo est finis in quẽ tendit naturaliter quælibet creatura. Si ergo angelus appetiit esse vt Deus, non per æqualitatẽ, sed per similitudinem, videtur ꝙ in hoc non peccauerit.
¶ 3. Præterea, Angelus in maiori plenitudine sapientiæ conditus est quàm homo. Sed nullus homo nisi omnino amens eligit esse æqualis angelo, nedum Deo: quia electio non est nisi possibilium, de quibus est consilium. Ergo multo minus peccauit angelus, appetendo esse vt Deus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 14. ca. ex persona diaboli, Ascendam in cælum, & ero similis Altissimo. Et Augu. dicit in lib. de quæstionibus ve. Test. quòd elatione inflatus voluit dici Deus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angelus absq; omni dubio peccauit, appetendo esse vt Deus. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo per æquipatrãtiã. Alio modo per similitudinem. Primo quidẽ modo non potuit appetere esse vt Deus: quia sciuit hoc esse impossibile naturali cognitione. Nec primũ actũ peccãdi in ipso præcessit vel habitus, vel passio ligans cognoscitiuam ipsius virtutẽ [e], vt in particulari deficiẽs eligeret impossibile, sicut in nobis interdum accidit. Et ideo dato, ꝙ esset possibile, hoc esset contra naturale desiderium: est enim vnicuique naturale desiderium ad conseruandũ suum esse [e]. Quod nõ conseruaretur si transmutaretur in alterã naturã. Vnde nulla res quæ est in inferiori gradu naturæ pót apperere superioris naturę gradum, sicut asinus nõ appetit esse equus: qa si trãsferretur in gradum superioris naturę iam ipsum nõ esset. Sed in hoc imaginatio decipitur. Quia cũm homo appetit esse in altiori gradu, quantũ ad aliqua accidentalia, quæ possunt crescere absq; corruptiõe subiecti: æstimatur ꝙ possit appetere altiorem gradum naturę, in quem peruenire nõ posset, nisi esse desineret. Manifestum est autẽ, quòd Deus exceditangelum, nõ secundum aliqua accidentalia, sed secundum gradum naturæ: & etiam vnus angelus alium. Vnde impossibile est, quòd vnus angelus inferior appetat esse æqualis superiori, nedum ꝙ appetat esse æqualis Deo. Appetere autem esse vt Deus per similitudinẽ, cõtingit dupliciter. Vno modo quantum ad id, in quo aliquid natũ est Deo assimilari. Et sic si aliquis, quantũ ad hoc appetat esse Deo similis, non peccat; dummodo similitudẽ Dei debito ordine appetat adipisci, vt s. cam à Deo habeat. Si quis autem appeteret sm iustitiam esse similis Deo quasi propria virtute, & non ex virtute Dei, peccaret. Alio verò modo potest aliquis appetere similis esse Deo, quãtum ad hoc in quo non natus est assimilari. sicut si quis appeteret creare cælum & terram, quod est proprium Dei: in quo appetitu esset peccatum. Et hoc modo diabolus appetiit esse vt Deus, non vt ei assimilaretur, quãtũ ad hoc, quod est nulli subesse simpliciter: quia sic suum non esse appeteret, cùm nulla creatura esse possit, nisi per hoc, ꝙ sub Deo esse participat. Sed in hoc appetiit esse similis Deo, quia appetiit vt finem vltimũ beatitudinis id, ad quẽ virtute suæ naturæ poterat peruenire: auertens suum appetitũ à beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei. Vel si appetiit vt vltimum finẽ illã Dei similitudinẽ, quæ datur ex gratia. voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ, non ex diuino auxilio secundum Dei dispositionem. Et hoc consonat dictis Anselm. qui dicit, ꝙ appetiit illud ad quod peruenisset, si stetisset. Et hæc duo quodammodo in idem redeunt: quia secũdum vtrunque appetiit finalem beatitudinẽ per suam virtutem habere, quod est propriũ Dei. quia verò quod est per se, est principium & causa eius quod est per aliud: ex hoc etiam consequutum est quòd appetiit aliquem principatum super alia habere, in quo etiam peruersè voluit Deo assimilari.

¶ Et p hoc patet respõsio ad õnia obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrũ aliqui dæmones sint naturaliter mali.

AD QVARTVM sic procedit. Videt ꝙ aliqui dæmones sint naturaliter mali. Dicit .n. Porphy. vt Aug. in introduc. 10. de Ciuit. Dei, quod est quoddã genus dæmonum natura fallax, simulãs Deos, & animas defunctorũ. Sed esse fallax est esse malum. Ergo aliqui dæmones sunt naturaliter mali.
¶ 2. Præterea, Sicut angeli sũt creati à Deo, ita & homines. Sed aliqui homines sũt naturaliter mali. De quibus dicitur Sap. 17. Erat eorum malitia naturalis. Ergo & angeli aliqui possunt esse naturaliter mali.
¶ 3. Præterea, Aliqua animalia irrationalia habent quasdã naturales malitias: sicut vulpes naturaliter est subdola: & lupus naturaliter est rapax, & tamen sunt creaturæ Dei. Ergo & dæmones, licet sint creaturæ Dei, possunt esse naturaliter mali.

¶ SED CONTRA ꝙ Dion. dicit 4. ca. de Di. no. ꝙ dæmones nõ sũt naturaliter mali.

¶ RESPONDEO dicẽdum, ꝙ omne quod est, inquantũ est, & naturã habet aliquam, in bonum aliquod naturaliter tendit, vt pote ex principio bonum existens, quia semper effect⁹ conuertitur in suum principiũ. Cõtigit autẽ alicui bono particulari aliquod malũ esse adiunctũ, sicut igni cõiũgitur hoc malũ, ꝙ est esse consumptiuũ aliorũ. Sed bono vniuersali nullũ malũ potest esse adiũctũ. Si ergo aliquid sit cui⁹ natura quidẽ ordinetur in aliquod bonũ particulare, potest naturaliter tendere in aliq̃ malum, non inquantum malũ, sed per accidẽs, inquantum est cõiunctũ cuidã bono. Si verò aliquid sit, cuius natura ordinetur in aliquod bonũ secũdũ cõmunem boni rationem, hoc secundũ suã naturã nõ potest intendere in aliquod malũ. Manifestum est autẽ, ꝙ quælibet natura intellectualis habet ordinem in bonũ vniuersale e, quod potest apprehẽdere, & ꝙ est obiectũ voluntatis. Vnde cum dæmones sint substãtiæ intellectuales, nullo modo possũt habere inclinationẽ naturalẽ in aliquod quodcũque malum e. Et ideo non possunt esse naturaliter mali.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Aug. ibidẽ reprehẽdit Porphy. de hoc ꝙ dixit, ꝙ dæmones erant naturaliter fallaces: dicens eos non esse naturaliter fallaces, sed ꝓpria volũtate. Porphyri⁹ autem hac ratione posuit dæmones esse natura fallaces: quia ponebat dæmones esse animalia habẽtia naturã sẽsitiuã. Natura autẽ sẽsitiua ordinat⁹ ad aliq̃ bonũ particulare, cui potest esse cõiũctũ malũ. Et secũdũ hoc aliquã inclinationẽ naturalẽ habere possũt ad malũ p accidẽs, tamẽ inquãtũ malũ est coniunctum bono.
¶ Ad secundum dicẽdum, quod malitia aliquorum hominũ potest dici naturalis vel propter cõsuetudinẽ, quę est altera natura, vel propter naturalem inclinationẽ ex parte naturæ sensitiuæ ad aliquam ordinatam passionẽ, sicut quidã dicuntur naturaliter iracundi vel concupiscentes. Non autem ex parte naturæ intellectualis.
¶ Ad tertium dicendum, ꝙ animalia bruta secundum naturam sensitiuam habẽt naturalem inclinationem ad quædam particularia bona, quibus coniuncta sunt aliqua ꝑ mala, sicut vulpes ad quærendum victũ sagaciter, cui adiungitur dolositas. Vnde esse dolosum, non est malum vulpi, cùm sit ei naturalis modus appetẽdi: nõ autẽ cõditio aliqua rei appetitæ. Quia ex illo modo negatiuo, imò priuatio, s. deficientiæ regulæ diuinæ, quo deformata est electio angeli, sequitur iste modus, s. ꝙ naturaliter voluit habere. Ex hoc enim ꝙ voluit & nõ supernaturaliter, ergo naturaliter. Vnde si appetiit beatitudinẽ supernaturalẽ: quia appetiit illã, & non secũdũ ordinẽ diuinæ misericordiæ, ergo conuincitur ꝙ appetiit illam ex virtute naturæ. Et si appetiit beatitudinẽ naturalẽ vt vltimã simpliciter fuit hoc modo, quia appetiit beatitudinẽ vt rẽ appetitã: & quia nõ ordinauit illã in beatitudinẽ supernaturalẽ, cõuincitur appetiisse vt vltimã, & consequẽter finalẽ beatitudinem ex virtute naturæ: quia habet eã ex vi naturæ. Omnis ergo cõditio maleficãs talẽ appetitionẽ ex parte modi appetendi nõ obiecti appetiisse tenet formaliter. Quãuis ex cõsequenti & ꝑplicitè ex modo redundet in obiectũ: propter quam redũdantiam vtunẽ doctores tali modo loquẽdi ex parte obiecti. Ista enĩ redũdantia nihil officit ꝓposito: quia & cõsequẽs est nõ præuenies: & quia ꝑplicitè inuenræ sunt ita istæ conditiones ꝑtitiuę & nõ explicitę: & quia ex parte illius primi modi, qui primò cõstituit rationẽ peccati, cõuiũtur, & nõ ex parte obiecti illius. Et per hoc responsio patet ad obiectionẽ facta in precedente art. quia cõsẽ modo exponẽdum est, angelum appetiisse excellentiam singularem interpretatione implicitè: & cõsequenter ad modũ apperẽdi. Et eo enim ꝙ sic aduersè appetiit singularitatẽ, cõuincitur appetiisse per exclusionem cõmunicationis cũ aliis in habendo summam excellentiam ex misericordiæ: nulli enim in hoc cum aliis conuenire.
¶ Ad secũdum dubium dicitur dupliciter. Primo, quòd S. Tho. dicit, ꝙ ipossibile nõ potest appeti vt res appetita. Ex dictis autẽ nunc patet quòd res electa non solum possibilis, sed bona fuit. Impossibilitas consequitur modũ appetẽdi, vt patet ex dictis. Secundò dicitur, ꝙ quo ad beatitudinẽ supernaturalem fuit per accidẽs volitũ impossibile per se, & nõ fuit per se volitum: quo ad beatitudinẽ naturalẽ vt finalẽ, dicitur & ꝙ hoc est impossibile per accidẽs ex suppositione, scilicet superadditi ordinis supernaturalis, & nihilominus fuit etiam volitum per accidẽs ex cõsequenti, &c.
¶ Circa dicta Sancti Thomæ adũcerte duo. Primò, ꝙ cũ dicit angelũ appetẽdo beatitudinẽ naturalẽ, appetiisse assimilari Deo, in eo in quo nõ est natus assimilari (propterea quia solⁿ Deⁿ habet naturale pro beatitudine, scilicẽdum est secũdũ ordinẽ iam statutũ à diuina sapiẽtia, à qua omnes creaturæ beatificabiles, quæ sunt solæ intellectuales ordinatæ, sunt vt obiectũ beatitudinis diuinæ) habeatur pro vltima beatitudine. Et nõ est intelligendũ absolutè secũdũ solas rerũ naturas: quoniã si nõ superaddit⁹ esset à Deo ordo ille supernaturaliter quælibet intelligẽtia vltimũ naturale absq; peccato haberet, ꝙ beatitudine vltima: hoc .n. modo Philosophi posuerũt ẽtia illa beata.
¶ Secũdò aduerte, ꝙ peccatũ ãgeli rationabilius ponit⁹ in appetitu quiescẽdi in naturali beatitudine, quã in appetitu volẽdi supernaturalẽ absq; misericordia. Tũ quia ille appetit⁹ est ãgelo naturalis: & natura magis ꝓpellit superbũ ad illud quàm ad hoc, vt etiã à nobis experimur, dũ superbẽ vellem⁹ ĩ nostris quiescere, diuina Deo reliquẽdo. Et hæc opiniõ, iudicio meo, placet S. Tho. In cui⁹ signũ hãc simpliciter posuit. Aliã verò sub cõditionali. Et rũc Ansel. interpretãd⁹ est, ꝙ illud ad q̃ peruenisset, nõ facit demõstrationẽ personalem, sed simplicẽ, id est demõstrat beatitudinẽ vltimã, & non hanc vel illam. Constat enim quòd si stetisset, ad vltimam beatitudinem peruenisset.

¶ *Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio responsua negatiuè: Dæmones nõ sũt naturaliter mali. Probat sic: Inclinati ex natura ad bonũ vniuersale, nõ inclinatur ad malum. ergo nec substantiæ intellectuales. ergo nec dæmones. ergo non sunt naturaliter mali. Antecedẽs ꝓbatur & declaratur simul ostẽdendo modum, causam, & conditionem inclinationis naturalis in malum. Modus

nit, non esse. Sed hoc appetunt per accidẽs: pro quãto illius nõ esse, apprehẽditur coniunctũ alicui appetibili apparẽti, & conuenienti odictibus cũ. Primũ autẽ est per se notum: quoniã impossibile per se secũdũ seipsum nec habet rationem entis, nec nõ entis: quia implicat cõtradictiora, & cõsequẽter nõ potest sub ꝓpria ratione appeti. Et sic cum hoc quod est me esse æqualẽ Deo, sit impossibile per se, nõ potest esse per se appetibile. Et si hic obiicias, ꝙ hoc est naturaliter cognitũ & cũidẽs angelo, in quo passio locũ habere nõ potuit, cõsequẽs est ꝙ nõ potuit hoc appetere. Et ex dictis patet respõsio ad obiecta primi dubij.
Lib. de ca su diabo li c. 4. Nã prima obiectio de odio Dei, nil aliud concludit, nisi ꝙ p accidẽs appetũt odiẽtes Deum illũ nõ esse: q̃ nõ é incõueniẽs. Secũda quoq; aut nihil infert, aut idẽ, s. ꝙ p accidẽs appetitur impossibile. Nihil quidẽ, quia ex frui se nõ sequit nisi velle se esse summũ bonũ sibi, & nõ summũ bonũ simpliciter. Idẽ autẽ, quoniã patet se esse sibi summũ bonũ, nõ nisi cõsequẽter & p accidẽs appetereturⁿ. Tertia obiectio & assumit falsum: quia amicitia non é ad
313 inanimata, vt dicitur
2. di. 7. q. 8. Ethic. Et supponit fal
1. artic. 2. cor. Et. 3. cõ. c. 107. sum, scilicet ꝙ ensinẽõ
vsque 111. plexum vt sic sit cõcupiscibile. Et subsumit
Et mali. falsum. s. creaturam esse
q. 16. ar. 2. æqualem Deo. sit ens
Cap 11. quoddã, quum sp̃licet cõtradictoria, & consequẽter nec ens, nec nõ ẽs. Solutionẽ autẽ Sco. nõ oportet aliter infrigere, quia ex dictis patet: quòd distinctio illa locũ habet respectu ipossibiliũ per accidens tantũ, loquendo de appetitu per se.
¶ Ad obiectiones autẽ Scoti contra secundum dubiũ breuiter dicitur, quòd nec volũtas ordinata, nec deordinata, potest velle antecedẽs & nõ cõsequẽs, si necessaria sequela est cognita: & loquor de velle sive principaliter, siue ex consequenti, per se, vel per accidens. Alioquin quilibet excusaretur à peccato, dũ vellet antecedẽs, s. bonũ delectabile & non consequẽs, s. deformitatem annexam. Vnde implicat, ꝙ aliquis velit episcopatũ, & sciat ipsi necessariò annexum sacerdotiũ: & saltem ex consequenti non velle illud.
¶ Ad vltimam autem obiectionem dicitur, ꝙ ratio S. Tho. nõ supponit illud, sed supponit ꝙ sermo sit de primo peccato angeli: quod nec ignorantia nec passione potest excusari & ad obiectum, ad quod natura appetentis intẽtiuum præbebat, oportuit terminari. Constat enim quod natura seclusis ignorantia & passionibus non impellit etiam per accidens ad eius per se primò oppositum, scilicet non esse eius.
¶ Circa conclusionem responsuã affirmatiuè, dubiũ duplex occurrit. Primò quia expresⁿsè hic dicitur, quòd angelus primò peccauit apperendo beatitudinem finalẽ ex propria virtute: sed hoc é quoddã malũ secũdũ se respectu angeli. ergo peccauit ex parte rei electæ: & appetiit nõ solũ malẽ, sed malũ: cui⁹ oppositum in articulo primo fuit dictũ. Probat minor: quia si loquimur de beatitudine supernaturali, constat quòd illa ex virtute creata habẽda est apperibile malũ. Et si loquimur de beatitudine naturali, cõstat ꝙ quamuis quiescere finaliter in illa nõ sit malũ respectu naturæ creatæ in puris naturalib⁹: imò est ei⁹ optimũ, nec posset vltiorẽ appetere: quia nulli⁹ alteri⁹ notitiã haberet: est tamẽ in se malũ respectu naturæ, cui reuelatione & gratia ostensus est vlterior finis: cui declaratũ est à cõditore ꝙ ordinata est ad hũc vltiorẽ finẽ, &c. Secũdò dubitatur: quia ex cõclusione S. Thomæ habetur oppositum, præmissarũ. Quoniã ex hoc habet, ꝙ angelus appetiit impossibile: quoniã habere finalẽ beatitudinẽ ex propria virtute, est quoddã ipossibile, & nõ solũm malũ. Et de beatitudine quidẽ supernaturali patet ex dictis in q 12. de beatitudine verò naturali patet ex immutabilitate ordinis diuinæ sapientiæ: quã statuisse se manifestauerat angelos & omnẽ intellectualẽ naturam in finẽ supernaturalẽ tanquã vltimum ordinasse, & nõ in naturalem.
¶ Ad primũ horũ dicit, ꝙ obiectũ appetit⁹ angelici cùm peccauit, fuit secũdum se bonũ, & nõ malũ, sed mod⁹ tendendi in illud fuit malⁿ: quia electio illa diuinæ regulæ ordine destituta fuit. Cũ autẽ dicit ꝙ appetiit finalẽ beatitudinẽ virtute ꝓpria, ĩterpretãdũ ẽ ꝙ beatitudo sit res appetita, & vis naturę semper effect⁹ conuertitur in suum principiũ. Cõtigit autẽ alicui bono particulari aliquod malũ esse adiunctũ, sicut igni cõiũgitur hoc malũ, ꝙ est esse consumptiuũ aliorũ. Sed bono vniuersali nullũ malũ potest esse adiũctũ. Si ergo aliquid sit cui⁹ natura quidẽ ordinetur in aliquod bonũ particulare, potest naturaliter tendere in aliq̃ malum, non inquantum malũ, sed per accidẽs, inquantum est cõiunctũ cuidã bono. Si verò aliquid sit, cuius natura ordinetur in aliquod bonũ secũdũ cõmunem boni rationem, hoc secundũ suã naturã nõ potest intendere in aliquod malũ. Manifestum est autẽ, ꝙ quælibet natura intellectualis habet ordinem in bonũ vniuersale e, quod potest apprehẽdere, & ꝙ est obiectũ voluntatis. Vnde cum dæmones sint substãtiæ intellectuales, nullo modo possũt habere inclinationẽ naturalẽ in aliquod quodcũque malum e. Et ideo non possunt esse naturaliter mali.
¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Aug. ibidẽ reprehẽdit Porphy. de hoc ꝙ dixit, ꝙ dæmones erant naturaliter fallaces: dicens eos non esse naturaliter fallaces, sed ꝓpria volũtate. Porphyri⁹ autem hac ratione posuit dæmones esse natura fallaces: quia ponebat dæmones esse animalia habẽtia naturã sẽsitiuã. Natura autẽ sẽsitiua ordinat⁹ ad aliq̃ bonũ particulare, cui potest esse cõiũctũ malũ. Et secũdũ hoc aliquã inclinationẽ naturalẽ habere possũt ad malũ p accidẽs, tamẽ inquãtũ malũ est coniunctum bono.
¶ Ad secundum dicẽdum, quod malitia aliquorum hominũ potest dici naturalis vel propter cõsuetudinẽ, quę est altera natura, vel propter naturalem inclinationẽ ex parte naturæ sensitiuæ ad aliquam ordinatam passionẽ, sicut quidã dicuntur naturaliter iracundi vel concupiscentes. Non autem ex parte naturæ intellectualis.
¶ Ad tertium dicendum, ꝙ animalia bruta secundum naturam sensitiuam habẽt naturalem inclinationem ad quædam particularia bona, quibus coniuncta sunt aliqua ꝑ mala, sicut vulpes ad quærendum victũ sagaciter, cui adiungitur dolositas. Vnde esse dolosum, non est malum vulpi, cùm sit ei naturalis modus appetẽdi: nõ autẽ cõditio aliqua rei appetitæ. Quia ex illo modo negatiuo, imò priuatio, s. deficientiæ regulæ diuinæ, quo deformata est electio angeli, sequitur iste modus, s. ꝙ naturaliter voluit habere. Ex hoc enim ꝙ voluit & nõ supernaturaliter, ergo naturaliter. Vnde si appetiit beatitudinẽ supernaturalẽ: quia appetiit illã, & non secũdũ ordinẽ diuinæ misericordiæ, ergo conuincitur ꝙ appetiit illam ex virtute naturæ. Et si appetiit beatitudinẽ naturalẽ vt vltimã simpliciter fuit hoc modo, quia appetiit beatitudinẽ vt rẽ appetitã: & quia nõ ordinauit illã in beatitudinẽ supernaturalẽ, cõuincitur appetiisse vt vltimã, & consequẽter finalẽ beatitudinem ex virtute naturæ: quia habet eã ex vi naturæ. Omnis ergo cõditio maleficãs talẽ appetitionẽ ex parte modi appetendi nõ obiecti appetiisse tenet formaliter. Quãuis ex cõsequenti & ꝑplicitè ex modo redundet in obiectũ: propter quam redũdantiam vtunẽ doctores tali modo loquẽdi ex parte obiecti. Ista enĩ redũdantia nihil officit ꝓposito: quia & cõsequẽs est nõ præuenies: & quia ꝑplicitè inuenræ sunt ita istæ conditiones ꝑtitiuę & nõ explicitę: & quia ex parte illius primi modi, qui primò cõstituit rationẽ peccati, cõuiũtur, & nõ ex parte obiecti illius. Et per hoc responsio patet ad obiectionẽ facta in precedente art. quia cõsẽ modo exponẽdum est, angelum appetiisse excellentiam singularem interpretatione implicitè: & cõsequenter ad modũ apperẽdi. Et eo enim ꝙ sic aduersè appetiit singularitatẽ, cõuincitur appetiisse per exclusionem cõmunicationis cũ aliis in habendo summam excellentiam ex misericordiæ: nulli enim in hoc cum aliis conuenire.
¶ Ad secũdum dubium dicitur dupliciter. Primo, quòd S. Tho. dicit, ꝙ ipossibile nõ potest appeti vt res appetita. Ex dictis autẽ nunc patet quòd res electa non solum possibilis, sed bona fuit. Impossibilitas consequitur modũ appetẽdi, vt patet ex dictis. Secundò dicitur, ꝙ quo ad beatitudinẽ supernaturalem fuit per accidẽs volitũ impossibile per se, & nõ fuit per se volitum: quo ad beatitudinẽ naturalẽ vt finalẽ, dicitur & ꝙ hoc est impossibile per accidẽs ex suppositione, scilicet superadditi ordinis supernaturalis, & nihilominus fuit etiam volitum per accidẽs ex cõsequenti, &c.
¶ Circa dicta Sancti Thomæ adũcerte duo. Primò, ꝙ cũ dicit angelũ appetẽdo beatitudinẽ naturalẽ, appetiisse assimilari Deo, in eo in quo nõ est natus assimilari (propterea quia solⁿ Deⁿ habet naturale pro beatitudine, scilicẽdum est secũdũ ordinẽ iam statutũ à diuina sapiẽtia, à qua omnes creaturæ beatificabiles, quæ sunt solæ intellectuales ordinatæ, sunt vt obiectũ beatitudinis diuinæ) habeatur pro vltima beatitudine. Et nõ est intelligendũ absolutè secũdũ solas rerũ naturas: quoniã si nõ superaddit⁹ esset à Deo ordo ille supernaturaliter quælibet intelligẽtia vltimũ naturale absq; peccato haberet, ꝙ beatitudine vltima: hoc .n. modo Philosophi posuerũt ẽtia illa beata.
¶ Secũdò aduerte, ꝙ peccatũ ãgeli rationabilius ponit⁹ in appetitu quiescẽdi in naturali beatitudine, quã in appetitu volẽdi supernaturalẽ absq; misericordia. Tũ quia ille appetit⁹ est ãgelo naturalis: & natura magis ꝓpellit superbũ ad illud quàm ad hoc, vt etiã à nobis experimur, dũ superbẽ vellem⁹ ĩ nostris quiescere, diuina Deo reliquẽdo. Et hæc opiniõ, iudicio meo, placet S. Tho. In cui⁹ signũ hãc simpliciter posuit. Aliã verò sub cõditionali. Et rũc Ansel. interpretãd⁹ est, ꝙ illud ad q̃ peruenisset, nõ facit demõstrationẽ personalem, sed simplicẽ, id est demõstrat beatitudinẽ vltimã, & non hanc vel illam. Constat enim quòd si stetisset, ad vltimam beatitudinem peruenisset.

¶ *Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio responsua negatiuè: Dæmones nõ sũt naturaliter mali. Probat sic: Inclinati ex natura ad bonũ vniuersale, nõ inclinatur ad malum. ergo nec substantiæ intellectuales. ergo nec dæmones. ergo non sunt naturaliter mali. Antecedẽs ꝓbatur & declaratur simul ostẽdendo modum, causam, & conditionem inclinationis naturalis in malum. Modus

est per accidens quoniam nulla natura ordinatur per se in malũ, sed in bonum: quia ex bono principio est, & vniuersaliter effect⁹ in suã cõuertẽ cau sam Causa est cõiunctio mali alterius cum proprio bono, ad quod per se tẽ dit. patet ex ꝓlo. Conditio est particularitas boni, ad quod per se inclinatur natura. Patet: quia particulari bono potest aliud bonũ cõtrariari: ac per hoc malum illius huic con iungi: & est cõclusio. vniuersali autem bono cũm omnis boni ratio nẽ cõtineat, ipossibile est aliquius malũ coniungi. Ex his manifestẽ patet antecedẽs. Et notandum diſt. 3. 1. Et ma. q. 16 art 4. Et Ieb. 8. § 6. col. 3. 324 ra diligẽter ꝙ nõ dixi mus particularitatẽ bo ni esse causam mali, sed cõditionem boni fundantis malum. quia nũ est opus omne alicuius malum esse particulare bonum. Prima cõsequentia patet. appetit⁹ intellectiuus naturaliter inclinatur in bonũ vt sic, quia nõ est minor intellectũ præsentante, sed adequat ipsum. Secunda patet, quia dæmones sunt intellectualis naturæ. Tertia patet ex terminis. Cap 15. & lib. 1. c. 5. Cap. 5.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum quintum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria principaliter iuxta tres opiniones quæ tractãt. In prima opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, scilicet quòd fuit malus in primo instanti: secundum, quòd non spectat ad Manichæos ex Augustino. tertiũ, quòd repugnat Scripturæ. In secũda opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, ꝙ potuit peccare in primo instanti, sed nõ peccauit. Secundum est in probatio quorũdam ex ratione ordinis actionis creaturę ad actionẽ quæ creatur. Tertiũ est exclusio istius rationis quia habet locum in successiuis non instantaneis, quales sunt creatio & volitio. In tertia opitionem propriam ponit & probat. Cõclusio est, quòd nec peccauit, nec potuit peccare in primo instanti sui esse. Et probat sic: Deus seu agens quod angelos in esse produxit, nõ potest esse causa peccati, ergo angelus nõ potuit in primo instanti peccare. Antecedens supponitur tam per se quàm per accidens. Cõsequẽtia probatur: quia operatio incipiẽs cum esse rei, inest ab agente Q. 62. ar. 5. Isa. 53. ro. 6.

illius. Quod declaratur & in operatione naturali, f. mot⁹ sursum respectu ignis: & in operatione defectiua, id est claudicatione tibiæ, à natiuitate: & hoc quia peccatum est operatio defectiua.

¶ Circa rationem adductã pro vltima opinione dubiũ occurrit ex multis capitibus. Primò, quia illa ꝓpositio fũdamẽtalis, Omnis operatio incipiẽs cũ esse rei, est ei ab agente à quo habet esse: aut intelligitur ꝙ sic ab agẽte, seu à generante immediatè, id est, sine agẽte medio: sicut credit de motu grauiũ & leuium. Et sic propositio est manifestè falsa: sequeretur enim ꝙ ignis non calefaceret, & vniuersaliter ꝙ res naturales nõ essent propriæ causæ effectiuæ. Aut intelligitur in cõmuni siue mediatè siue immediatè. Et tũc obstat primò verbũ Sancti Th. cõsubiungentis, Sicut moueri sursum in est igni à generante. Obstat secundò, quia cũm de operatione dupliciter possit esse sermo, s. quo ad substãtiã eius, & quo ad cõditiones eiusdẽ: & hic sit sermo secũdo modo, alioquin nõ esset ad propositũ: propositio ista neq; ẽ per se nota neq; cũ aliqua probatione assumpta. & ideo videt volũtaria. Obstat tertiò Scot⁹ in quãta distinct. secũdi, quæst. 2. fic. In causa secũda sunt duo, ꝙ ꝙ quam habet ab agente, & defect⁹ quidã. ergo operatio incipiens cũ esse rei potest in duas causas reduci, scilicet in autorẽ naturæ, quo ad substãtiã, & in defectum secundæ causæ quo ad conditionem defectuosam ipsius operis. nõ ergo totaliter attribuitur agẽti naturæ. Et cõfirmatur in proposito: quia cùm Deus, cui in proposito conuenit ratio generãtis, sit causa nõ solùm in fieri, sed etiam in cõseruari: par ratio est, quò d operatio coẽxistens ipsi fieri, attribuatur autori naturæ quæ fit, & operatio coexistens ipsi cõseruari, attribuatur ipsi cõseruatori. Et sic aut omnis operatio naturę à Deo producte, aut nulla. Neque est maior ratio de prima, quam de aliis.

¶ Dubium quoque est in applicatione medij ad conclusionem, quoniam videtur repugnare dictis August: 11. de ciuitate Dei relatis hic à Sãct. Thom. Quoniã ille dicit nõ sapere Manichæam hæresim, angelũ voluntariè peccasse in primo instanti sui esse S. Thõ. verò dicit quòd ex hoc sequitur, Deum esse causam mali culpæ immediatè, sicut generãs ignem est causa motus sursum. Et ex hoc vltetius sequitur, ergo Deus est malus: & redit hæresis Manichæa cum pluralitate deorũ, boni & mali. igitur, & August. sibiipsi videtur contradixisse: & hæc obiectio tangitur etiam à Scoto vbi suprà.

¶ Circa conclusionem ipsam obiectiones occurrunt Scoti, vbi suprà, dupliciter contra illam partem, scilicet (non potuit in primo instanti peccare.) argu entis, primò ad hominem. Angelus in primo instãti (apud te) potuit mereri: ergo potuit peccare: & patet sequela, quia eiusdem rationis est quo ad tempus mereri & peccare. Deinde simpliciter, q. a angelus in primo instãti habuit potentiam operatiuam perfectam ad operandum, & non determinatam necessariò ad rectitudinem: ergo. & probatur antecedens quo ad tempus mereri & peccare. Deinde simpliciter, q. a angelus in primo instãti habuit potentiam operatiuam perfectam ad operandum, & non determinatam necessariò ad rectitudinem, non sic autem D. 45. D. 141. Q. 48. ar. 3. D. 746.

¶ Ad obiectionem primam contra conclusionem non oportet aliter respondere, quia in litera habetur. Ad secundam verò negatur secunda pars consequentis: quoniam, vt ex dictis patet, in primo instanti ratio naturæ determinabat ad rectitudinem, non sic autem Homil. 1. in Ezechielẽ tõ. 2.

in secundo: quia actus primus erat naturalis. secundus autem liber. Et scito, quòd hæc Scoti argumenta Sanctus Thomas cõtra se fecerat in quæst. dist. de dæmonibus articulo 4.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit duplex. Primũ ex Scoto vbi suprà, contra hoc quod dicitur, quod angelus potuit in primo instãti mereri: prima enim operatio angeli non erat sua, sed actoris naturę apud te: ergo in ea nõ potuit mereri. tenet sequela: quia nullus meretur ĩ operatione no sua. Secundũ: quia aut prima operatio est totaliter naturalis, aut partim naturalis, & partim libera. Nõ totaliter naturalis. Tũ quia in purè naturalib⁹ non meremur, nec demeremur. Tũ quia apud Sanct. Thomã respectu cuiusq; actus viator est liber quo ad exercitium act⁹: ergo operatio prima est secundũ quid libera. Et sic est. cur volũtas vt libera nõ potuit apponere aliquam circunstantiam deformitatis? Nulla enim ratio de hoc apparet. Et cõfirmat quia si fuit libera quo ad exercitium actus, ergo poterat elicere illũ actũ, & non elicere ergo poterat peccare peccẽto omissionis, & non commissionis. Cap. 11. & 33.

¶ Ad hæc breuiter dicit, ꝙ operatio angeli prima fuit quidẽ naturalis, quo ad specificationẽ & rectitudinẽ act⁹. Ita ꝙ natura angeli determinat ipsum ad hoc quòd primum eius velle sit consonũ naturæ volentis, hoc enim est voluntatem inchoare actum sub ratione naturæ, id est rei determinatæ. ita ad hoc quod nõ ad oppositũ, & ita ad rectitudinẽ quod non ad oppositũ. Determinat enim natura ad amandũ Deũ vt finẽ & actorẽ, & seipsum, & ad se intensè amandũ: ita ꝙ non ad oppositũ, quin primo actu saluari deber. Sed fuit liber quo ad exercitium actus: quia nõ necessitatur volũtas angeli necessitate naturæ ad eliciẽdũ hũc actũ in primo instanti, quamuis si exeat in actũ naturæ cõsonũ naturali necessitate determinata sit. Vnde operatio illa fuit sua, & consequẽter potuit esse meritoria. Nõ potuit autẽ volũtas libera circunstantiam deformitatis apponere, quia ad rectitudinẽ el⁹ determinata est à natura. Omissionem autem tactus quamuis potuisset incurrere, alioquin libertas nulla fuisset, nõ tamẽ potuit omissionis peccatũ incurrere: quoniã peccatum omissionis rationẽ voluntariæ declinationis præincludit: ac per hoc actum voluntatis non rectum habet necessariò annexum. Iam autem dictum est, ꝙ volũtas angeli determinata naturaliter est ad rectitudinem primi actus: & propterea eadem ratione non potuit in primo instanti peccatum esse omissionis quia non potuit esse commissionis. D. 50.

Et quoniam operatio naturæ vt sic, opus est actoris naturæ illius: ideo vniuersaliter omnis prima operatio rei, & naturalis est, & actori naturę attribuitur. Nec hoc deficit in natura intellectuali, eo quòd libera est: quoniam etiã in ipsa libera potestate naturæ ratio primum locum obtinet, vt ex supradictis iam patet. Vnde ad obiecta contra primam propositionem respondẽdo dicitur, quòd propositio illa intelligitur in communi. Et intendit ꝙ prima operatio cuiusq; rei inest illi ab agente: id est, in est illi ratione eius ꝙ habet agente. Nec refert vtrum illud quod habet ab agẽte, cõcurrat ad talem operationem effectiuè propriè, sicut ignis calefacit, aut per modum principij formalis, vt quidam putantẽ in motu grauitatem concurrere. Comparatio enim adducta in litera, similitudinẽ denotat, quo ad hoc quod est attribui ei quod est ab agente, & nõ quo ad modum attribuendi. Quod verò obiicitur de resolutione operationis in duas radices, scilicet perfectionẽ & defectũ, locũ nõ habet in proposito: quoniam æquiuocatio ibi committitur. Nam defectus tam naturæ quam operationis est duplex, s. negatiuus: puta non est infinitæ seu maioris perfectionis. Et priuatiuus, puta quia non habet perfectionem quam habere debet. Et sermo noster est de defectu operationis priuatiuo, qui contrariatur perfectioni apta natæ haberi, & debitæ naturæ intellectuali. Et propterea si operatio prima tota resoluenda est quo ad conditiones positiuas & priuatiuas quamuis non negatiuas in id quod est ab actore naturæ illius, oportet defectum operationis in aliquem defectum priuatiuum acceptæ naturæ reducere: vt optimè manifestatur in litera ex ꝓlo claudicantis tibiæ à natiuitate. Et per hoc patet responsio ad confirmationem. Quoniam nõ est par ratio, ꝙ primus actus fit naturalis: & ꝙ alij, sicut non est par ratio de fundamento, & consequẽter fe habẽtibus. Vnde obiectio de causalitate Dei in fieri & cõseruari nihil facit ad propositũ, quoniam hæc sunt per accidens. d 194 Cap. 19. tom. 3.

¶ Ad dubium autem ex autoritate Augustini occasionatum, breuiter dicitur sustinendo dictum August. à Sãct. Tho. ratificatum: quòd vt patet ex dictis & ex litera, tenentes angelũ peccasse, aut potuisse peccare ex libertate voluntatis: non deducuntur ad hoc quòd Deus sit malus, sed ex cõmuni suppositione, quòd Deus sit optimus: & ꝙ non fit causa peccati aliquo pacto, arguuntur ignorantiæ, quòd scilicet ignorent naturam appetitus intellectualis. Ex ignorantia enim quòd primũ motus voluntatis est naturalis arguuntur, & non ex suspecta in Deo malitia. Vnde expresè Sanct. Thom. supponit cum aduersariis oppositum Manichææ hæresis: & cõsumpta propositione metaphysicali, non ducendo ad impossibile, sed ostensiuè concludit intentum, vt patet in formatione corporis. 315 Quælib. 9. art. 8. cor.

¶ Ad obiectionem primam contra conclusionem non oportet aliter respondere, quia in litera habetur. Ad secundam verò negatur secunda pars consequentis: quoniam, vt ex dictis patet, in primo instanti ratio naturæ determinabat ad rectitudinem, non sic autem in secundo: quia actus primus erat naturalis. secundus autem liber. Et scito, quòd hæc Scoti argumenta Sanctus Thomas cõtra se fecerat in quæst. dist. de dæmonibus articulo 4. Homil. 1. in Ezechielẽ tõ. 2.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit duplex. Primũ ex Scoto vbi suprà, contra hoc quod dicitur, quod angelus potuit in primo instãti mereri: prima enim operatio angeli non erat sua, sed actoris naturę apud te: ergo in ea nõ potuit mereri. tenet sequela: quia nullus meretur ĩ operatione no sua. Secundũ: quia aut prima operatio est totaliter naturalis, aut partim naturalis, & partim libera. Nõ totaliter naturalis. Tũ quia in purè naturalib⁹ non meremur, nec demeremur. Tũ quia apud Sanct. Thomã respectu cuiusq; actus viator est liber quo ad exercitium act⁹: ergo operatio prima est secundũ quid libera. Et sic est. cur volũtas vt libera nõ potuit apponere aliquam circunstantiam deformitatis? Nulla enim ratio de hoc apparet. Et cõfirmat quia si fuit libera quo ad exercitium actus, ergo poterat elicere illũ actũ, & non elicere ergo poterat peccare peccẽto omissionis, & non commissionis. Cap. 11. & 33.

¶ Ad hæc breuiter dicit, ꝙ operatio angeli prima fuit quidẽ naturalis, quo ad specificationẽ & rectitudinẽ act⁹. Ita ꝙ natura angeli determinat ipsum ad hoc quòd primum eius velle sit consonũ naturæ volentis, hoc enim est voluntatem inchoare actum sub ratione naturæ, id est rei determinatæ. ita ad hoc quod nõ ad oppositũ, & ita ad rectitudinẽ quod non ad oppositũ. Determinat enim natura ad amandũ Deũ vt finẽ & actorẽ, & seipsum, & ad se intensè amandũ: ita ꝙ non ad oppositũ, quin primo actu saluari deber. Sed fuit liber quo ad exercitium actus: quia nõ necessitatur volũtas angeli necessitate naturæ ad eliciẽdũ hũc actũ in primo instanti, quamuis si exeat in actũ naturæ cõsonũ naturali necessitate determinata sit. Vnde operatio illa fuit sua, & consequẽter potuit esse meritoria. Nõ potuit autẽ volũtas libera circunstantiam deformitatis apponere, quia ad rectitudinẽ el⁹ determinata est à natura. Omissionem autem tactus quamuis potuisset incurrere, alioquin libertas nulla fuisset, nõ tamẽ potuit omissionis peccatũ incurrere: quoniã peccatum omissionis rationẽ voluntariæ declinationis præincludit: ac per hoc actum voluntatis non rectum habet necessariò annexum. Iam autem dictum est, ꝙ volũtas angeli determinata naturaliter est ad rectitudinem primi actus: & propterea eadem ratione non potuit in primo instanti peccatum esse omissionis quia non potuit esse commissionis.

¶ In responsione ad quartum occurrit dubium in sequẽti articulo tractãdũ.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum sextum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primò vtranque opinionem refert & comparat secũdũ radices, primę: tertiũ radices secundæ ponit.

¶ Quo ad primum duo dicit, scilicet opiniones, & negatiuam, scilicet non fuit mora: probatur ex autoritate, & ex probabilitate rei in se.

¶ Quo ad secũdũ duas radices ponit, scilicet angelum prouipsile in actum liberi arbitrij in primo instanti: & quod fuit creatus in gratia. Ex his enim adiuncto tertio illo fundamento, scilicet quòd per vnum actum pergunt ad beatitudinem. sequitur ꝙ statim beatitudinem accepissent nisi statim impedissent. Cap. 1.

¶ Quo ad tertiũ dicit, quòd quocunque horũ duorum negato, sequitur oppositum. Vbi aduerte, quòd licet etiam negato tertio fundamento, & concessis duobus, nonnetur mora in ter creationem: & casum, vt Sco. negat: tamen quia hoc fundamentum tertiũ ex Philosophiæ principijs euidenter sequitur, non connumerauit illud Sãctus Thomas cum illis duobus de quibus diuersæ sustinentur opiniones. Q. 62. ar. 1. D. 100.

¶ Hoc in loco occurrit dubium magnum valde: quia secundum instans fuit libertatis & meriti, ita quòd liberũ fuit omnibus immediatè post creationis instans mereri & demereri: ergo erãt omnes viatores: ergo nullus tunc fuit beatus. Et sic falsũ est primò, ꝙ ãgeli creati in gratia, & merentes in primo instãti statim beatitudinem accepissent, nisi, &c. Falsum est secundò, quòd per tantum vnum actum meritorium ad beatitudinem veniant: quia vnum omnes habuerunt. Repugnat & tertiò, quòd via angelorũ vna meritoria aut demeritoria operatione expleatur, & tamen post illam impedimentum præstari: hæc sunt quæ hanc Sanct. Thom. doctrinam difficilem reddunt. 119

¶ Ad hæc breuiter dicendum est, quòd vt apparet ex quolibetis S. Thomæ quolibeto 9. artic. 8. via angelorum ex duobus instantibus integratur. Sed alterum ita est via, quòd nõ terminus. Alterum verò est simul via & terminꝰ Via, inquantũ est ex libero arbitrio: Terminus, inquãtũ cõsummatè à Deo perfunditur gratia. Quẽadmodũ in cõuersione peccatoris ad Deũ, idẽ instãs est cõuersionis & infusionis gratiæ. Et vniuersaliter quẽadmodũ in instantaneis simul est fieri, & factum esse. Esse igitur secundũ instãs libertatis & meriti dupliciter intelligi potest. Primo modo, vt viæ distinctæ cõtra terminũ: & sic negatur. Alio modo, vt in termino viæ: & sic concedit. Esse autẽ in termino, stat cũ libertate, merito & beatitudine: quoniã actꝰ ille vt inchoat ex libero arbitrio, & gratia, meritorius est. Inquantũ verò cõpletur per gloriã, beatitudo est. Et sic verificãtur omnia dicta. Et ꝙ statĩ post primũ actũ beatitudinẽ acceperint: & ꝙ per vnũ tantũ actum meritoriũ peruenient ad beatitudinẽ: vnum scilicet vt viam, cum quo stat quòd exigatur, alter vt terminꝰ. Et sic stat, ꝙ post vnũ vt viã possit impedimentũ præstari per alterũ vt terminũ. Via enim pura in vno cõstitit: sed aggregatũ ex via & termino ex duobꝰ actibus meritoriis, & instãtibus cõstat. Et hæc est resolutio vltima. Sed cõtra hoc sunt obiectiones multæ Scoti in 2. dist. 5. in respõsione ad quest. m. tã in dist. 4. & duo dicta Sanct. Thom. impugnat. Primum est, ꝙ in secũdo ĩstanti simul fuit meritum & præmium. Quia meritũ præcedit duratione præmium: vt ex quæstione præcedẽte probatũ fuit ex ratione gratiæ perfectæ & imperfectę secundũ statũ. Secundũ est, ꝙ in secundo instanti quidã potuerunt obicẽ. Quia merentes vsque ad nũc præmiationis, in illo nũc premiati sunt sed omnes per te meruerũt vsque ad nũc pręmiationis: quia vsq; ad secundum nũc, ꝙ apud te est nũc præmiationis: ergo omnes præmiati sunt, & sic nullus peccauit. Maior ꝓbat. Tum quia in nunc præmij non sunt ampliꝰ in via, ponẽtes autẽ obicẽtunt in via, Tum quia homo in tota vita sua existens in merito in instãti mortis nõ potest demereri, aut obicẽ ponere quia premiatur: meruit enim vt daretur sibi tunc impeccabilitas. Minor autem

est tua, supposito quòd via omnium angelorũ fuerit æqualis, scilicet in duobus instantibus seu mortalis apud te.

¶ Ad primum respondeõ, q̃ meritũ dupliciter contingit, viæ puræ, & vt terminũ, & q̃ meritũ puræ viæ præcedit duratione præmium. Sed meritũ vt in termino potest esse simũ cum præmio. Nec sequitur quòd simul sit gratia perfecta & imperfecta: sed quòd simul sit terminus gratiæ imperfectæ, & gratia perfecta. Meritum enim quãdãmodũ dupliciter contingit, scilicet vt in via, & vt in termino: ita fiert imperfectionẽ gratiæ vel vt in via, vel vt in termino. Et propterea ex ratione meriti ratio nabiliter sfertur, quòd merẽs prius duratione meruit, quàm præmiatus est: vt hic inuit Sanct. Thom. Non tamẽ infertur, quòd nullum instans meriti sit instans præmij. Ex eo enim quòd meritum oportet esse in termino viæ, & ĩ via, necesse est duratione præcedere præmium, & gratiã esse imperfectã secundum statum. Ex eo verò, q̃ post meritũ viæ sequitur meritũ termini, necesse est simul esse meritum illius instãtis cũ præmio & esse terminũ gratiæ imperfectæ. Et sic falsa pace min⁹ bene intellectus est S. Tho. ab his qui dixerũt doctrinam S. Tho. in Sũma hac nõ esse eã quam in Quolibet. tradidẽrat. Iã enim apparet hanc doctrinã sine illa nõ posse saluari. Verũtamen diligenter aduerte, quòd licet in sua opinione hic & ibi non discrepet: quia vtrobique tenet duplicẽ actũ meritorũ concurrisse, ãlterum, vt viã duratio ete præcedentẽ præmiũ: alterũ vt terminũ natura ẽ̃ũ præcedentẽ. In hoc tamẽ differũtias quædam est, q̃ vbi nõ reputauit falsam opinionẽ, dicentẽ vnũ tãtũ fuisse actũ meritorũ, illũ fuit ĩ termino fuit, & nullũ præcẽsisse meritorium vt in via: quã tamẽ opinionẽ hic reputauit falsam, dũ in q. præcedẽte expressẽ voluit meritũ præcedere duratione præmium. Nec hoc est mirũ considerãti q̃ cõtinuè intellect⁹ studiosus perficitur. Tota tamẽ illa doctrina quã pro rationabilitate illius opinionis adduxi, simpliciter admittẽda ẽ, & applicanda ad meritum in termino. Ideo enim sic diligentes illam est, p̃secut⁹: quia suã opinionẽ illa egere doctrina videbat: cui signũ est, q̃ argumẽta in oppositũ soluit ex illa doctrina. Et tamẽ cõstat, q̃ ipse per se illã opinionẽ elegerat ibidẽ. Et cõstat etiã q̃ mos eius & omniũ, nisi aliud specificet, est respõdere ad argumẽta secũdũ propriã scribẽtis opinionẽ. Quia ergo videbat argumẽta illa cõmuni a esse & suæ, & illi opinioni: ideo ex doctrina vtrique cõmuni respõsiones cõstituit cõmunes: & hæc bene nota.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd mereri vsq; ad nũc præmiationis contigit dupliciter, exclusiuè & inclusiuè. Et hoc quidẽ modo verũ est q̃ præmiãtur, sed nõ primo modo. Et ad primã ꝓbationẽ in oppositũ dicitur q̃ in nũc præmiationis sũt in termino viæ, & possunt ponere obicẽ tãquã in termino viæ existentes. Ad secundam verò dicitur, quòd in termino viæ hominis cõsumatæ meritũ cuiusque. Nec videt verũ, q̃ tunc sit impeccabilis: sed quilibet est liber vt in via existens: quemadmodum de angelo dictum est.

¶ In respõsione ad tertium, dubiũ est nõ parum. Quia hæc videtur sibiũmẽ repugnantia, scilicet actus vnus angeli sit primus, naturalis, & meritorius. Si enim est meritorũ, ergo est informatus gratiæ: & nõ sufficit esse habẽtis gratiã. vt patet. Et rursus, ergo actualiter vel virtualiter tendit in Deũ vt principium gratiæ: & obiectum beatitudinis supernaturalis: quia gratia, seu charitas sua omnia sic in Deũ ordinat. Et quia primus, ergo actualiter tendit in Deum vt obiectum beatitudinis: quia actualiter tendere est prius quam virtualiter: sicut vniuersaliter id quod est per se, pri⁹ est eo quod est per aliud. Constat namque quòd actus virtualiter tendẽs in aliquod, ideo virtualiter tendit, quia maner in eo vis prioris actus actualiter tendentis in illud. Si autem est naturalis, siue quo ad exercitium actus, siue quo ad specificationẽ: ergo non est meritorius. Et de exercitio quod patet: quia sic nullo modo actus esset liber: & consequenter nullo modo meritorius. De specificatione verò deducitur facilè: quia si actus ille sisterer ad obiectum naturale, ergo renderet in obiectum beatificum supernaturale aliquo modo, ergo non informatus gratia: ergo non meritorius. Et augetur maximè dubitatio: quia S. Tho. in q. de malo, q. 16 artic. 4. vult naturaliter primi actus angelici esse talem: vt angelus non potuerit simul ferri in obiectum naturale, & supernaturale in illo primo instanti.

¶ Ad hanc obiectionem dicitur, quòd si verba S. Thomæ ponderentur, apparebit solutio difficultatum. In primis non dixit illum actum angelo esse naturalẽ absolutè, sed esse naturalẽ motũ in bonũ. Ita q̃ naturalitas, vt pri⁹ declaratũ est, determinat actũ nõ simpliciter, sed in ordine ad obiectũ. Et nũc adiũgim⁹, q̃ determinat actũ in ordine ad tale obiectũ, scilicet bonũ. Vnde intentio S. Tho. est accipiẽda naturale vt distinguit cõtra liberum, dicere, q̃ primus actus angeli nõ fuit tot: liter liber libertate, quæ nata ẽ naturaliter cõuenire libero arbitrio creato, sed bonũ & malũ: sed fuit motus naturalis quo ad hoc q̃ tẽdunt ĩ bonũ: quia nõ poterat esse mal⁹. Et nõ quo ad hoc, q̃ terminaret ad obiectũ purè naturale: vt sic naturalitas determinet actũ quo ad specificationẽ à bono, siue naturali siue supernaturali: & determinet obiectũ naturale sic q̃ nõ ad oppositũ ei⁹, id est malũ nõ autẽ sic, q̃ nõ aliud q̃ cũ q̃: quia potest esse simul ad aliud nõ oppositũ, sed pficiẽs: quale ẽ supernaturale. Vnde ad⁹ primũ angeli dupliciter ẽ naturalis. Primò, quia tẽdit naturaliter, id est nõ liberè, ĩ bonũ. Secundò, quia tẽdit necessariò in obiectũ vel pure naturale, puta si nõ habuit gratiã. vel nõ dissonũ à naturali, sed pfectiũ ei⁹, puta si creatus fuit in gratia. Et per hãc mẽ distinctionẽ vtrimq; patet quomodo intelligẽda ẽ doctrina S. Tho. in q. de malo. Quoniã tẽdere in supernaturalia cõtigit dupliciter, scilicet absolutè, & vt cõformia naturalib⁹. Tendere in supernaturalia absolutè ẽ tẽdere in ea indifferenter: ac per hoc bene vel malè, &c. Tẽdere verò in ea vt cõformia naturalib⁹, prætãt ad tẽdere bene: eo q̃ malũ ẽ præter natũrã. Et quia iã dictũ ẽ, q̃ angel⁹ in secũdo instãti liber fuit ad bonũ & malũ. In primo autẽ ex natura ad bonũ determinatus est: cõsequẽs est q̃ nõ potuit tẽdere in primo instãti in naturalia & supernaturalia, nisi vt supernaturale est perfectio naturalis. Et quòd hæc sit mẽs. S. Tho. patet: quia cõstat, quòd apprehẽdere naturale & supernaturale vt perfectio est naturalis simul nõ incõuenit, quãuis absolutè sit impossibile. Vnde ex hoc, quòd angelus in primo instãti nõ potuit apprehẽdere naturale & supernaturale absolutè, optimè sequitur quòd nõ potuit peccare cũ, cũ oporteat ipsum in naturalia ferri. Cum hoc tamẽ stat, q̃ simul potuerit apprehendere aliquid supernaturale vt perfectionẽ naturalis. eo modo quo hinc vlterior est perfectio finis anterioris ordinati in illum. Quãdãmodũ vniuersaliter simul apprehẽdere & tẽdere possumus in finẽ, & ĩ ea quę sunt ad finẽ.

¶ Circa eandẽ responsionem dubium aliud occurrit. An angeli in primo instanti verè & propriè meruerint vitã æternam. Si enim dicit quòd sic, ergo habuerunt actum dilectionis electiuæ respectu super naturalis obiecti beatitudinis: & si sic fuit, cũ electio eorum sit inflexibilis, ergo redditi sunt omnes impeccabiles: quod est hæreticum. Si verò dicit quòd nõ ergo non amauerũt Deũ vt obiectũ supernaturalis beatitudinis, ergo nullo modo meruerunt. quod est oppositum doctrinæ tuæ. Secunda consequentia est per se nota, quia meritum nõ est nisi per actum charitatis: cuius obiectum constat esse Deum, vt obiectum supernaturalis beatitudinis. Prima verò probatur: quia aut amauerunt Deum vt obiectum beatitudinis supernaturalis dilectione electiua, aut naturali, non enim datur tertia. Sed nõ naturali: quia illa non se extendit supra obiectum naturale: vt patet. ergo. Si non electiua, nullo modo amauerunt Deum obiectum supernaturalis beatitudinis, quod erat deducendum.

¶ Ad hoc responderur dupliciter. Primò, quòd non propriè meruerunt. Tũ quia S. Tho. in responsione ad tertiũ dicit illum motũ fuisse naturalem. Tũ quia in responsione ad quartum expresè dicit, quòd primum instans respõdet operationi, qua mens angelica cõuersa est in seipsam, tum propter rationem in oppositũ adductã, quia ſ. verè meritũ est actus electiuus. Sed ĩsufficienter motos esse ad hanc opinionem sic dicentes, tripliciter declaratur. Primò ex eorũ falsa suppositione: credunt enim, quòd angelus in primo instanti ad naturalia tantũm se cõuerterit, cum gratia tamẽ: & ideo meruerit. Quod tamen est impossibile. quia ad rationem actus meritorij nõ sufficit, q̃ sit actus non malus habentis gratiam: sed exigitur, q̃ sit informatus gratia actualiter vel virtualiter: sicut vniuersaliter ad rationẽ cuiusque actus spectantis ad quemcunque habitum, exigitur, q̃ informat⁹ sit illo habitu. Alioquin ex illo habitu nihil haberet: quoniam actus nullo modo aliquid habet ab habitu nisi per informationem: sit autem informatus fuit charitate, ergo tẽdit in obiectum charitatis: quod est Deus supernaturaliter videndus. Et si adiunxeris, quòd primus actus non virtualiter, sed actualiter in obiectum charitatis, tendit, vt probatum est: restat vt impossibile fuerit primum actum meritorium ad naturalia sistere. Secundò ex ratione verè & propriè meriti. Nihil enim aliud exigit, nisi vt de condigno & sufficienter quis vitã æternam mereatur: hoc autem omnibus fuit commune: quoniã beatitudinẽ quàm meruerunt, inquit S. Thom fuerunt quidam priuati: sufficienter autẽ meruisse intellige vt in via, non vt in termino, nisi perseuerãtes vsque in finem. Tertiò, ex solutione obiectionum, Iam enim declaratum est, quomodo motus ille non fuit naturalis absolutè, sed in bonum.

¶ Quod verò in responsione ad quartũ dicit S. Tho. nihil obstat. quia vt ibi patet, nõ loquitur de cõuersione angeli in se absolutè, sed per cognitionẽ vespertinã: vt distinguitur cõtra matutinã, ꝓprie dictã, quæ est visio beata. Et intẽdit, q̃ duo instãtia ante dũtur penes duas operationes angelicas, quarum vna succedit alei: prima est vespertina, secũda matutina. Sed sub prima vespertina, si erãt in gratia, cõprehendũtur omnis cognitio citra beatã quæ sola est matutina: ita q̃ cognitio vespertina distinguitur in naturalẽ & reuelatã. Et similiter omnis conuersio in se & in Deũ citra cõuersionẽ fruitionis. Patet autẽ hãc esse verè mẽtẽ literæ. Tũ quia expresè loquitur de vespertina cõuersione, vt distinguitur cõtra matutinã. Tũ quia de successione solicitus erat. Cõstat autẽ, quòd quotquot oppositiones simul ita teneas ponamus non ponunt in numerũ quo ad mẽsurã durationis, sed ad vnũ tantũ instãs spectãt: & ideo nõ fuit opus multiplicitatẽ operationis in primo instãti explicare. Designauit autẽ illud magis ab actu naturæ, ſ. cõuersionis in se: quia ille fũdamentũ est omniũ & certior. Quum autẽ quæritur, aut dilectione electiua, &c. respondetur, q̃ quum dilectio electiua significet idẽ q̃ libera, dilectio nõ solũm quo ad exercitiũ, sed etiã quo ad specificationẽ actus: & hæc sit duplex, distinguẽdũ est iuxta supra dicta. Et dicendũ, q̃ quædã est dilectio libera totaliter, & quædã nõ totaliter. Et loquitur de libertate naturaliter cõueniẽte voluntati creatæ. Illa est libera totaliter quæ ẽ etiã libera ad bonum & malum. Nam hæc libertas nata est naturaliter conuenire libero arbitrio creato: Illa verò est libera, sed non totaliter, quæ quamuis sit indifferens ad hoc & illud, non tamen ad bonum & malum. Vnde angelus dilexit liberè, seu dilectione electiua, non totaliter in principio instãti: quia non poterat pro tunc eligere malum. Quando verò dicitur, quòd electio angeli est inflexibilis, intelligitur de electione totaliter libera, quæ nõ potuit esse ante secũdũ instans. Posset quoq; dici, ꝓ illã dilectio fuit naturalis non angelo absolutè, sed habenti gratiam in primo instãti sui esse, & rũc operãtis: quoniã ex quo in illo instãti nõ potest fieri actus dissonãs à gratia: cõsequẽs est, q̃ liberũ arbitriũ si supernaturalib⁹ se immiscet, determinat ad cõformiter gratiæ se habendum. Et sic quamuis dilectio naturalis absolutè nõ tendat ad supernaturalia: dilectio tamen naturalis habentis gratiam, in primo instãti incendit in supernaturale. Et dicit dilectio ista naturalis: quia est determinata ad vnum ad conforme, ſ. gratiæ ita quòd non ad oppositum. Et hæ duæ responsiones in idem redeunt.

¶ Circa prædicta adhuc nõ quiescit intellect⁹, sed dubiũ consurgit. Quia si angeli omnes in primo instãti verè meruerũt per actum dilectionis Dei, vt obiectum est beatitudinis supernaturalis, ergo in secũdo instanti nõ renebãtur ad actualiter dirigendũ actũ suũ in obiectũ charitatis. ergo nõ peccauerunt eligendo bonũ nõ cũ debita subiectione ad Deũ: sed aut non peccauerunt, aut peccauerunt eligẽdo malũ. Prima cõsequentia probatur: quia præceptũ charitatis est affirmatiuum, & obligat pro principio ad actualiter amandum,

menre, q̃ cõstat impleri à quolibet habẽte charitatẽ: quia in primo actu in Deum tendit vt sui suorũmque omniũ finẽ: & sic omnia sua consequentia modò non repugnẽt virtualiter, tendũt in obiectũ charitatis, virtute suæ primi actus. Secunda verò cõsequẽtia probatur sic: Eligere bonum absq; actũ ĩ ordinatione ad Deũ immediatè post primum actũ charitatis non est malũ, imò ẽact⁹ charitatis virtualiter: sed talis fuit actus angeli in secũdo instãti apud S. Tho. vt patet ex supradictis. ergo malè dictum superius fuit, q̃ sola inconsideratio actualis regulæ diuinę ad peccatum angeli sufficit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd argumẽtũ procedit ex malo intellectũ dictorũ S. Tho. Imaginatur nãque, q̃ primũ peccatum angeli consistit in sola omissione actualis regulæ. Cum tamẽ peccauerit faciẽdo actum contrarium regulæ. Licet enim ex peccauit, sed intellectus sola fuerit incõsideratio, liberũ tamen arbitrium cum illa inconsideratione non solũm elegit sine illa, sed cõtra illam modaliter non obiectiuè: sicut si incidens aliquid absq; regula incidat obliquè actus enim tunc nõ solũmst absq; regula, sed contra regulã. Patet autem sic angeli peccasse, quia superbiæ peccatum cõmisit. Superbia enim cõtrariẽ opponitur humilitati, & diuinæ regulæ quoniã vt Boẽt. dicit, sola superbia se opponit. Vnde angelus peccãs recessit à virtute charitatis, quã in primo actu habuit voluntariè superbiendo. Posset quoque dici, q̃ angelus in secundo instanti (quia erat primũ & vltimum totalis fuæ libertatis ad bonum & malum) tenebatur deliberare de sine vitæ suæ sicut homo in principio suæ libertatis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimetertia Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore quatuor. Primò radices duas diuersimode opinandi, secundò opinionem Damasceni penes primam radicem tractat: tertiò opinionem Gregorij penes secundam. Quartò comparat eas adinuicem tam opiniones quàm radices.

¶ Quo ad primum radices sunt, proniens ex parte peccantis, & motiuus ex parte obiecti.

¶ Quo ad secundũ quatuor dicit. Primò opinionem, quòd de inferiori ordine fuerũt malĩ, & quòd maior inter prælatos terrestrib⁹ fuit prim⁹ ex prima radice. Secundò, quid superficie tenus supponere videtur hæc opinio secũdum Platonicos. Tertiò reprehendit illud suppositum. Quartò ostendit quomodo potest bene intelligi opinio Damasc. & omnia clara sunt.

¶ Quo ad tertium ex secunda radice, & quòd superiores peccauerũt, & quòd supremus peccantium erat supremus simpliciter.

¶ Quo ad quartum comparat opiniones ex radicibus quo ad probabilitatẽ & dicitur secũda probabilior, quia radix melior. Et quo ad falsitatẽ & dicit quòd nõ, propterea prima iudicanda est falsa, quia etiam in eis habet locum secunda radix. omnia clara.

¶ *Super Quæstionis sexagesimetertia Articulũ octauum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio responsiua. Peccatum primi angeli fuit aliis causa peccãdi, non cogens, sed quasi exhortatione inducens. Probatur sic ab effectu: Cæteri dæmones sunt subditi primo, ergo ei⁹ suggestione peccarunt. Antecedens ꝓbatur autoritate Christi, Matth. vigesimo quinto diabolo & angelis eius, id est nũtiis & ministris eius. Cõsequẽtia probatur, quia ordo diuinæ iustitiæ hoc habet, vt cuius suggestioni aliquis cõsentit in culpa, ei⁹ potestati subdatur in pœna. quod probatur secundũ Petri 2. A quo quis, &c.

¶ In respõsione ad primum, dubium occurrit ex Scoto, vbi suprà cõtra hoc scilicet, q̃ secũdum instans est mora indiuisibilis in se, seu instantanea, Tum quia angeli peccauerũt pluribus peccatis diuersarum specierum: & non simul, sed ordine quodam. Tum quia peccatũ malorum angelorũ tentauit bonos: ita q̃ Apoc. 13. victoria tentationis in laudem. & excellens meritum bonorũ asseribitur: ergo, & tenet sequela. Tum quia si in instanti omnia peccata essent, nõ fuisset, facilimum fuisset præliũ inter eos. Tũ quia mali prius peccauerũt: deinde tentauerunt: & vltimo victoria bonorũ resistentium subsequta est. Non ergo instantanea fuit mora pugnæ & meriti.

¶ Ad hęc dicitur breuissimè, quòd totus ille ordo tam peccatorum, quã pugnæ & victoriæ, &c. quum sit ordo operationum indiuisibiliũ seu instantanearum nõ est ordo durationis, sed naturę & præsuppositionis. Quemadmodum quotcunque illuminationes ordinatæ in eodẽ sunt instanti. Victorię autem instantaneæ apud eos qui non sunt naturæ discursuæ, sed omnia complerẽ habẽt in instanti, summę sunt laudis: quamuis apud nos qui cum continuo & tempore intelligimus pro nihilo habẽantur.

Super

316 Infrà art. 9. ad 3. m. & 1. di. 2. artũ. & 3. conc. c. 109 fin & opusc. 15. c. 19. & Epis. 2. col. 2 Et Iob 40. col. 6.

Cap. 42 314

327 c

541 Cap. 4. & 5 com. 5.

Lib. 2. ca. 4.

Homil. 34. in euang.

Ar. 2. hius q. Loco cita to. in arg. sed cõtra.

Lib. 8. c. 6. & 7. & li. 10. c. 9. 10. & 11. c. 10. 5.

Lib. 2. ca. 4.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum angelus supremus inter peccãtes fuerit supremus inter omnes.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ille angelus qui fuit supremus inter peccantes, nõ fuerit supremus inter omnes. dicitur enim Ezech. 28. Tu Cherubim extentus & protegens, posui te in monte sancto Dei. Sed ordo Cherubim est sub ordine seraphim, vt Dionys. dicit 7. cap. angelicæ hierar, Ergo angelus, qui fuit supremus inter peccãtes, non fuit supremus inter omnes.

¶ 2. Præterea, Deus fecit naturam intellectualem propter beatitudinem consequẽdam. Si igitur angelus, qui fuit supremus inter omnes, peccauit, sequitur quòd ordinatio diuina frustrata in nobilissima creatura. Quod est inconueniens.

¶ 3. Præterea, Quantò aliquid magis inclinatur in aliquid, tãtò minus potest ab illo deficere. Sed angelus quantò est superior, tantò magis inclinatur in Deum. Ergo minus potest à Deo peccando deficere. Et sic videtur quòd angelus qui peccauit, non fuerit supremus inter omnes, sed de inferioribus.

¶ SED CONTRA est quod dicit Greg. in homil. de Centum ouibus, quòd primus angelus qui peccauit, dum cunctis agminibus angelorum prælatur eorũ claritatem trascenderet, ex eorum comparatione clarior fuit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in peccato est duo considerare, scilicet pronitatẽ ad peccandum, & motiuum ad peccãdum. Si ergo consideremus in angelis pronitatẽ ad peccandum, minus videtur, quòd peccauerint superiores angeli, quàm inferiores. Et propter hoc Damascenus dicit, q̃ maior eorum, qui peccauerunt, fuit terrestri ordini prælatus. Et videtur hæc opinio consonare positioni Platonicorum, quam August. recitat in libro de Ciuit. Dei octauo & decimo. Dicunt enim, quod omnes dij erant boni. Sed dæmonum quidam boni, quidam mali, Deos nominantes substantias intellectuales, quæ sunt à globo lunari superius; dæmones verò substantias intellectuales quæ sunt à globo lunari inferius, superiores hominibus ordine naturæ. Sed est abiicienda hæc opinio tanquam à fide aliena: quia tota creatura corporalis administratur à Deo per angelos, vt Aug. dicit tertio de Trinitate c. Vnde nihil prohibet dicere inferiores angelos diuinitus distributos esse ad administrandum inferiora corpora, superiores verò ad administrandum corpora superiora, supremos verò ad assistendum Deo. Et secundum hoc Damas. dicit, q̃ illi qui ceciderunt, fuerũt de inferioribus. In quorum etiam ordine aliqui boni angeli permanserunt. Si verò consideretur motiuum ad peccandum, maius inuenitur in superioribus, quàm in inferioribus. Fuit enim dæmonum peccatum superbia, vt suprà dictum est. Cuius motiuum est excellẽtia, quæ fuit maior in superioribũ⁹. Et idẽo Gregor. dicit, q̃ ille qui peccauit, fuit superior inter omnes. Et hoc videtur probabilius. Quia peccatum angeli nõ processit ex aliqua pronitate, sed ex solo libero arbitrio. Vnde magis videtur consideranda esse ratio, quæ sumitur à motiuo ad peccandũ. Non est tamen inde alij opinioni præiudicandum, quia etiã in principe inferiorum angelorum potuit esse aliquod motiuum ad peccandum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Cherubim interpretatur plenitudo sciẽtię Seraphim interpretatur ardentes, siue incẽdentes. Et sic patet, quòd cherubim denominatur à scientia quę potest esse cũ mortali peccato e: Seraphim verò denominat⁹ ab ardore charitatis, quę cum peccato mortali esse non potest. Et ideo primus angel⁹ peccans nõ est denominatus Seraphim, sed Cherubim.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuina intentio non frustratur nec in his, qui peccant, nec in his, qui saluantur. Vtrorumque enim euentum Deus præcognoscit, & ex vtroque habet gloriam, dum hos ex sua bonitate saluat, illos ex sua iustitia punit. Ipsa verò creatura intellectualis dum peccat, à fine debito deficit. Nec hoc est incõueniẽs in quacunque creatura sublimi. Sic enim creatura intellectualis instituta est à Deo, vt in eius arbitrio positum sit agere propter finem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantacunque inclinatio ad bonum fuerit in supremo angelo, tamen ei necessitatem non inducebat. Vnde potuit per liberum arbitriũ ea non sequi.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum peccatum primi angeli fuerit aliis causa peccandi.

ADOCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd peccatũ primi angeli peccãtis non fuit aliis causa peccandi. Causa enim prior est causato. Sed omnes simul peccauerunt, vt Damas. dicit. Ergo peccatum vnius non fuit alijs causa peccandi.

¶ 2. Præterea, Primum peccatum angeli nõ potest esse nisi superbia, vt suprà dictũ est. Sed superbia excellentiam quærit. Magis autem excellentiæ repugnat, quòd aliquis inferiori subdatur quàm superiori. Et sic non videtur quòd dæmones peccauerint per hoc quòd voluerunt subesse alicui superiorum angelorum potius quàm Deo. Sic autem peccatum vnius angeli fuisset aliis causa peccandi: si eos ad hoc induxisset vt sibi subiicerentur. Non ergo videtur q̃ peccatum primi angeli fuerit causa peccãdi alijs.

¶ 3. Præterea, Maius peccatum est velle subesse alteri cõtra Deum, quàm cõtra Deum alteri velle præesse: quia min⁹ habet de motiuo ad peccandum. Si ergo peccatum primi angeli fuit aliis causa peccãdi in hoc q̃ eos vt sibi subiicerent, induxit: graulus peccassent inferiores angeli, quàm supremus. Quod est contra illud Psal. 103. Draco iste, quem formasti, Dicit glossa, Qui cæteris in esse erat excellentior, factus est in malitia maior. Non ergo peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Apoc. 12. quòd Draco traxit secum tertiam partem stellarum.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi. non quidem cogẽs, sed quãda quasi exhortatione inducens. Cuius signum ex hoc apparet, quod omnes dæmones illi supremo subduntur, vt manifestè apparet per illũ q̃ dicit Dominus Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. [Habet enim hoc

Gloss. ex Aug.

327 Lib. 2. c. 4. auth. fid.

327 a. d. 6. ar. 1. & dist. 14. in exposit. lib. ad 2. m. Lib. 2. c. 4. Ar. 1.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio respondetur: Plures remãserunt quã ceciderunt. Probatur: quia præter naturã inuenitur in paucioribus peccatũ autem est contra naturam angelorũ. ergo.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò distinctionẽ trimembrem ponit. Secũdò iuxta singula membra conclusiones. Distinctio est, Cognitio duplex naturalis, & gratuita: & hæc duplex, speculatiua, & effectiua. Prima cõclusio: Cognitio naturalis nec est ablata nec diminuta. Probat dupliciter. Primò, quia cõsequitur naturã simpliciẽ. Secũdò, autoritate Dionisij. Secunda, Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta. Probatur: quia pauca & obscurè eis reuelãtur quãtum oportet, & per angelos seu effectũ. Aliis autem plura & clarius. Tertia, Cognitio effectiua est totaliter ablata. Probatur: quia charitas est ablata.

ordo diuinæ iustitiæ, vt cuius suggestioni aliquis cõsentit in culpa, eius potestati subdatur in pœna, secũdũ illud 2. Pet. 2. A quo quis superatus est, huic seruus addictus est.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd licet simul dæmones peccauerint, tamẽ peccatum vnius potuit esse aliis causa peccandi. Angelus enim non indiget ad eligendũ, vel exhortandum, vel etiam consentiendũ temporis mora: sicut homo, qui deliberatione indiget ad eligendum & ad consentiendum, & locutione vocali ad exhortandum; quorũ vtrunque tempore agitur. Manifestum est autem, quòd etiã homo simul dum aliquid iam corde concepit, in eodẽ instanti incipit loqui. Et in vltimo instanti locutionis, in quo aliquis sensum loquẽtis capit, potest assentire ei, ꝙ dicitur: vt patet maximè in primis cõceptionib⁹, quas quisque pro bat auditas. Sublato ergo tempore deliberationis, quod in nobis requiritur in eodem instanti, in quo primus angel⁹ suã affectionem intelligibili locutione expressit, possibile fuit aliis in eam consentire.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd superbus, cæteris paribus, magis vult subesse superiori, quàm inferiori. Sed si aliquam excellentiam consequatur sub inferiori, quam sub superiori consequi non possit, magis eligit inferiori subesse, quàm superiori. Sic igitur non fuit contra superbiam dæmonum, ꝙ sub esse inferiori voluerunt in eius principatum consentientes, ad hoc eum principem & ducem habere volentes, vt virtute naturali suam vltimam beatitudinem consequerentur: præsertim quia supremo angelo naturæ ordine etiam tunc subiecti erãt.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd sicut suprà dictum est, angelus nõ habet aliquid retardãs, sed secundum suam totam virtutẽ d mouetur in illud, ad quod mouetur siue in bonum, siue in malum. Quia igitur supremus angelus maiorem habuit naturalem virtutem, quàm inferiores, intensiori motu in peccatum prolapsus est. Et ideo factus est etiam in malitia maior.

ARTICVLVS XI.

¶ *Vtrum tot peccauerunt, quot permanserunt.*

DNONVM sic proceditur. Videtur quòd plures peccauerunt de angelis, quàm permãserunt. Quia, vt dicit Philosophus, malũ est vt in pluribus, bonum vt in paucioribus.

¶ 2. Præterea, Iustitia & peccatum eadem ratione inueniuntur in angelis & hominibus. Sed in hominibus plures inueniunt⁹ mali quàm boni: secundum illud Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus. Ergo pari ratione in angelis.

¶ 3. Præterea, Angeli distinguuntur secundum personas, & secũdum ordines. Si igitur plures personæ angelicæ remanserunt, videtur etiam quòd non de omnibus ordinibus aliqui peccauerũt.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 4. Reg. sexto. Plures nobiscum sunt quàm cum illis. Quod exponitur de bonis angelis qui sunt nobiscũ in auxiliũ, & de malis qui nobis aduersantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd plures angeli permanserunt quàm peccauerunt. Quia peccatum est contra naturalem inclinationem. Ea verò quæ contra naturam fiunt, vt in d paucioribus accidunt. Natura enim cõsequitur suum effectum, vel semper, vel vt in pluribus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur quantum ad homines, in quibus d malum contingit ex hoc quòd sequuntur bona sensibilia quæ sunt pluribus nota, deserto bono rationis, quod paucioribus notum est. In angelis autem non est nisi natura intellectualis. Vnde non est similis ratio. Et per hoc patet responsio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum illos, qui dicunt, quod diabolus maior fuit de inferiori ordine angelorum, qui præsunt terrestribus: manifestum est, quòd non de quolibet ordine ceciderunt, sed de infimo tantũm. Secundum verò illos, qui ponunt maiorem diabolũ de supremo fuisse ordine: probabile est quod de quolibet ordine aliqui ceciderunt: sicut in quemlibet ordinẽ homines assumuntur in supplementum ruinæ angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrij, quæ secũdum quemlibet gradum creaturæ in malum flecti potest. In sacra Scri

ptura tamen nomina quorũdam ordinum, vt Seraphim & Throno rum, dæmonibus non attribuuntur, quia hæc nomina sumuntur ab ardore charitatis, & ab habitatione Dei, quæ non possunt esse cum peccato mortali. Attribuũtur autem eis nomina Cherubim, Potestatum & Principatuum: quia hæc nomina sumũtur à scientia & potentia, quæ bonis malisquè possunt esse cõmunia. 326

QVAESTIO SEXAGESIMAQVARTA

de Pœna dæmonum, in quatuor Articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de pœna dæmonum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, de obtenebratione intellectus. ¶ Secundò, de obstinatione voluntatis. ¶ Tertiò, de dolore ipsorũ. ¶ Quartò de loco pœnali ipsorum.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis. Si enim aliquam veritatem cognoscerẽt, magis cognoscerẽt seipsos, quod est cognoscere substantias separatas. Hoc autem eorũ miseriæ non cõuenit, cùm ad magnam beatitudinem pertinere videatur: intantum quòd quidam vltimam beatitudinem hominis posuerunt in cognoscendo substantias separatas. Ergo dæmones priuantur omni cognitione veritatis. 329 2. dist. 7. q. 3. art. 1. & mal. q. 16. art. 6.

¶ 2. Præterea, Id quod est maximè manifestum in natura, videtur esse maximè manifestũ ãgelis, siue bonis, siue malis. Quòd. n. non sit nobis maximè manifestum, contingit ex debilitate intellectus nostri à phantasmatibus accipientis: sicut ex debilitate oculi noctuæ contingit, quòd non possit videre lumen solis. Sed dæmones non possunt cognoscere Deum, qui est secundũ se manifestissimus, cùm sit in summo veritatis, eo quòd non habent mundum cor, quo solo videtur Deus. Ergo nec alia cognoscere possunt.

¶ 3. Præterea, Cognitio rerum angelis conueniens est duplex secundũ Aug, scilicet matutina & vespertina. Sed cognitio matutina non competit dæmonibus: quia non vident res in verbo: Nec cognitio vespertina, quia cognitio vespertina refert res cognitas ad laudem Creatoris. Vnde post vespere fit mane, vt dicitur Genes. 1. Ergo dæmones non possunt cognitionem de rebus habere. Lib. 4. super Gene. Ca. 22. 10. 5.

¶ 4. Præterea, Angeli in sua conditione cognouerunt mysterium regni Dei: vt Aug. dicit quarto super Genes. ad literam. Sed dæmones hac cognitione priuati sunt. Quia si cognouissent, nequaquam dominum gloriæ crucifixissent, vt dicitur 1. Cor. 2. Ergo pari ratione omni alia cognitione veritatis sunt priuati. Cap. 19.

¶ 5. Præterea, Quãcunque veritatem aliquis scit, aut cognoscit eã naturaliter, sicut nos cognoscimus prima principia: aut accipiẽdo ab alio, sicut quæ scimus addiscendo: aut experientia longi tẽporis, sicut scimus inueniendo. Sed dæmones nõ possunt cognoscere veritatem per suam naturã, quia ab eis diuisi sunt boni angeli, sicut lux à tenebris, vt August. dicit. Omnis autem manifestatio fit per lumen, vt dicitur Ephes. 5. Similiter etiam neque per reuelationem: neque addiscendo à bonis angelis: quia non est conuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. Corinth. 6. Neque per experientiam longi temporis: quia experientia à sensu oritur. Ergo nulla in eis est cognitio veritatis. Lib. 11 de ciuit. Dei ca. 19. & 13 tom. 5.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 4. cap. de Di. nom. quòd data sunt dæmonibus aliqua dona, quæ nequaquam mutata esse dicimus: sed sunt integra & splendidissima. Inter ista autẽ naturalia dona est cognitio veritatis. Ergo in eis est aliqua veritatis cognitio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est cognitio veritatis. Vna quæ habetur per gratiam: & alia quæ habetur per naturã. Et ista quæ habetur per gratiam est duplex. Vna quæ est speculatiua tantũ, sicut cum alicui aliqua secreta diuinorum reuelantur. Alia verò, quæ est affectiua producens amorem Dei. Et hæc propriè pertinet ad donum sapientiæ e. Harum trium cognitionum prima in dæmonibus nec est ablata, nec diminuta. Consequitur enim ipsam naturam angeli, qui secundum suam naturam est quidam intellectus, vel mens. Propter simplicitatem autem suæ substantiæ à natura eius aliquid subtrahi non potest: vt sic per substractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per substractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi. Et ideo dicit Dionys. quod dona naturalia in eis integra manent. Vnde d naturalis cognitio in eis non est diminuta. Secunda autem cognitio, quæ est per gratiam in speculatione consistens, non est in eis totaliter ablata, sed 6. c. D. 440.

diminuta:

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò tractat opinionem Origenis. Secundò determinat veritatem.

¶ Quo ad primũ duo. Primo opinionem in duobus punctis & causa eorum scilicet quòd omnes mobiles præter Christum, causa primi, libertas, causa secundi, vnio Verbi. Secũdò dicit hanc tanquam erroneam vitandam, ratione & autoritate. Ratio est, quia ruit ratio beatitudinis Sanctorũ. Autoritas Christi. Ca. 21. 10. 5.

¶ Quo ad secundũ tria dicit. Primò conclusionem respõdit, scilicet dæmones sunt obstinati in malo, & Sanctí cõfirmati in bono. Secundo vnde huius causa sumẽda sit ostẽdit, scilicet nõ ex gratuitate tãtùm, culpę, quia omnes culpæ remissibiles sunt sed ex conditione status, ꝙ extra viam sint, quia hoc est angelis casus quod hominibus mors. Tertiò causam ipsam assignat. Vbi aduerte primo, quòd gratuitatem culpæ non dixit Sãctus Thomas nõ esse causam, sed non tãtũ esse causam: quia in rei veritate gratuitas culpæ, tanta, quanta est peccati mortalis quædam causa demeritoria, & ex genere: quia mortalis, & ex specie: quia superbię, & ex causa: quia ex malitia, & ex conditione peccantis, quia tã spiritualis, &c. est obstinationis, eo ꝙ iustũ est vt qui non venialiter, sed vsque adeo delinquit vt impotentẽ se faciat ad bene faciẽdum, hęc pœna mulctẽtur, vt bene velle non possit. Non tamen hæc sufficiẽs & proxima est obstinationis causa, quãtumcũque grauior sit culpa; remissibilitatẽ ex gratuitate nõ excludit. Aduerte secundò, ꝙ causas duas obstinationis inquirim⁹, subordinatas tamẽ: quoniã causa ꝓxima quare mali sunt obstinati, & illi sint cõfirmati, est status eorũ: quia scilicet sunt iã extra viam. Cõditio enim viatorũ est mutabilitas de bono in malum. Sed causa quare angelus cadẽdo fiat extra viã, sicut homo moriendo est anterior causa huius obstinationis & confirmationis: quoniam est causa status extra viam, qui est causa obstinationis. Et consequenter est causa principalis. Et propterea post assignatam status cõditionem ex autoritate Damasc. in litera, proponitur venãda obstinationis causa, s. principalis: vbi tria facit. Primò causam assignat talem: Angelus apprehẽdit immobiliter: ergo appetit immobiliter. Et sic postquam semel legit bonũ aut malũ, inflexibilis est. Antecedẽs probatur: quia angelus apprehẽdit sine discursu omnia, sicut nos principia. Consequẽtia verò probatur. Tũ, quia vniuersaliter appetitus proportionatur apprehensiuæ virtuti, sicut mobile suo motori. Quod declarat in nobis, quia appetitus particularis sequitur apprehẽsionẽ singularẽ, & vniuersalis vniuersalem. Tum ex opposito: quia apprehensionẽ mobilem sequitur appetere mobiliter, vt patet in homine, cuius apprehensio differt ab angelica: quia mobilis est, quia discursiua ad vtrũque oppositorũ electio quoque mutabilis est. Secundò confirmatur consueta differentia inter liberum arbitrium angeli & hominis. Tertiò remittit se ad locum aliũ in tertia parte de obstinatione hominum cuius meminerat. D. 41. 190

¶ Circa antecedens assumptum occurrit dubiũ. Primò ex ratione discursus negati ab angelo, de quo suprà dictũ est. Secundò: quia ꝓquiũdẽ ad apprehensionẽ: quoniã immobilitas conuenit apprehensioni naturali. modò autẽ loquimur de apprehensione practica supernaturali, respectu quorum peccatum est, quam non esse immobilẽ patet in dæmone procurãte mortẽ Christi, & postmodum dissuadente per vxorem Pilati. Tertiò: quia errat in tradice immobilitatis: quoniam non discurrere non est sufficiens ratio immutabilis apprehensionis, quoniam & immutabilis cognitio stat cum discursu vt patet in conclusionibus geometricis. Et cũ negatione discursũ stat mutabilis cognitio, ꝓpter successionem cognitionũ simplicium: quia cognoscens actu absq; discursu aliquid est in potentia ad cognitionẽ oppositi: vt si cognoscẽs quòd omne totum est maius sua parte, esset in potentia ad cognoscendum oppositum per simplicem apprehensionem: vnde si per simplicem apprehensionem cognoscatur ratio aliqua alicuius conclusionis, & postmodum per simplicem apprehensionem apprehendat ratio alia probabilior, ad oppositum intellectus flecti potest ad hãc secundã. Quartò: quia omittit vera radix immobilitatis, scilicet connaturalitas. Ex eo enim quòd aliquorũ cognitio est naturaliter indita siue speculatiuè, siue practicè, oritur immobilis ꝓ apprehensio, vt patet in primis principiis. Ex hoc enim excluditur potentia ad oppositum & non ex eo quòd per simplicem apprehensionem cognoscitur, vt ex perimur in prima operatione intellectⁿ. Quãtò, quia si angelus apprehendit immobiliter quum in primo instanti omnes apprehendẽdi sint Deum, vt obiectũ beatificum, amabilem & mal. q. super omnia, &c. ergo semper hanc cognitionem practicam seruant, & sic in secundo instanti non peccauerunt. b 323 Li. 9. de ciuit. cap. 21. tom 5. b 270 425 189 q. 57. a. 3. 310 2. dist. 7. q. 1. art. 1. Et vct. q. 24. ar. 1. & ar. 2. cor. mal. q. 16. art. 3. 231

¶ Circa consequentiã occurrit dubium, quo ad vtranque eius probationem & simpliciter. Et quidem contra primam probationem arguit Scotus in 2. distinct. 7. primò, Aut intendit de morte sufficiente, aut insufficiente. Si de insufficiente, manifestè falsum est, quòd oportet mobile proportionari tali motori: quamuis verum sit voluntatem moueri sic ab intellectu. Si de sufficiente: quamuis verum sit mobile oportere proportionari motori: falsum tamen est, & repugnans dictis tuis, intellectum esse motorem sufficientem respectu voluntatis. Falsum quidem, vt in 25. dist. huius declarabitur. Repugnans verò, quia duo ex hoc sequuntur. primò, quòd angelus non potuerit peccare. Secũdò, ꝙ nõ solùm post primã electionẽ, sed in prima vel ante primã electionẽ sit volũtas immobilis. Primũ deducit sic: Intellectⁿ ante peccatũ ĩmobiliter & rectè apprehẽdit, & mouit volũtatẽ, quia pœna nõ præcessit culpã: & sicut est, ita mouet: quia naturaliter mouet: ergo volũtas à recto & immobili immobiliter mota, ad rectũ ĩmobiliter tẽdit: ergo nũquã potuit peccare. Secundũ verò sic: quia par ratio est de prima apprehensione & consequentib⁹: omnes enim immobiles sunt.

¶ Cõtra secundã autem probationem & cõsequentiã simul arguit, quia stat immobilitas intellectus cum mobilitate voluntatis: vt patet in homine certo de aliqua cõclusione per discursum. Ex hoc enim sequitur primò, ꝙ cõsequentia nõ valet: quia sic etiã volũtas hominis respectu certorũ esset immutabilis. Et se sequitur secundò, ꝙ differentia assignata inter voluntatẽ angeli & hominis non valeat, quia immutabilis intellectus, quãuis in angelo sine discursu, in homine etiam cũ discursu inueniatur: tamẽ in homine volũtas est mobilis: ergo & in angelis. Cõtrà ipsam verò cõsequentiã obiicit idem Scotus ibidẽ: quia effectus cõmunis in homine & angelo, oportet assignare

causam vtriq; cõmunẽ. sed obstinatio est cõmunis effect⁹, & vnius rationis in vtroq; vt Aug. inquit de fide ad Petrũ. cap. 6. Immobilitas autẽ apprehẽsionis, nõ ẽ cõmunis angelo & homini. ergo. Probat̃ minor: quia quũ in hac vita nũquã immobilitet homo in malo, aut in anima separata obstinata. red dit̃ absq; præuia apprehẽsione immobili, aut præuia in statu separato. Noli secũdũ: quia anima separata non demeretur: ergo primũ, q̃ est intẽtũ. Et cõfirmat: quia Lazari anima fuit separata. Et tamẽ nec immobilitat⁹ est in bono nec in malo.

Qi præced. ar. 8.

¶ Cõtra cõclusionẽ obiicit Scot⁹ vbi suprã, ſ rẽdens, pbare, q̃ voluntas angeli nõ sit flexibilis post electionem, quadrupliciter. Primò autoritate Aug. de fi. ad Pet. c. 5. volẽtis, q̃ si homo ex se posset redire adjustitiã, multo magis angel⁹: ergo, inq̃t Scot. natura ãgeli nõ magis repugnat reuersioni ex se ad bonũ, quãm natura hominis: sed si esset flexibilis post electionẽ, magis repugnaret, vt patet. igitur. Secũdo ratione tali, causa totalis nõ aliter causat nisi secũdũ q̃ ipsa causa aliter se habet: & hoc deductis impedimẽtis: ergo voluntas non aliter causat act⁹ post primã electionẽ nisi ipsa secũdũ q̃ causa aliter se habeat. Sed hoc q̃ elicuit primã electionem, nõ aliter se habet secũdum q̃ causa: ergo eadem libertatis autoritate causare potest actus cõsequẽtes sicut primũ processus clarus est to tũs. Et illa propositio, ſ. quòd post primam electionem non aliter se habet secundum quod causa, probatur, quia ipsa est causa vt prior suo actu & nõ vt stat sub actu. Prius autẽ vt pri⁹, nõ variat̃ ex posteriori. Et cõfirmat: quia nulla causa secũda potest esse causa principali causæ agẽdi opposito modo illi qui cõuenit principali causæ ex sua causali tate: alioquin nõ esset p̃ncipalis causa: sed voluntas ex se agit libere: ergo q̃ nullũ habitũ aut actũ superadditũ agit necessariõ. Tertiõ, quia dæmõ pluri b⁹ peccatis nõ simul peccauit: ergo nõ quæcũq; adhæsio fecit ipsũ obstinatũ, & posuit ĩ termino. Quartõ, quia apud te omnes ãgeli ĩ primo ĩstãti meruerũt & adhæserũt bono: ergo ĩflexibiliter, & sic impeccabiles: q̃ est falsũ.

D. 451. 447

¶ Contra eandẽ arguũt Durãdus & Gregorius: quia ex hoc sequitur q̃ angeli boni sint naturaliter cõfirmati ĩ bono, nec malẽ velle possũt: q̃ est cõtra Damasc. lib. 2. cap. 3. Nũc immobiles sunt ad malũ, non natura sed gratia.

¶ Ad dubium contra antecedens respondetur: Positio S. Tho. fundatur super duabus propositionibus. Prima est, quòd naturalis cognitio angeli est immobilis. Secunda est, q̃ supernaturalis cognitio ẽ per modũ naturalis, & consequẽter immobilis. Prima propositio nõ fundatur super alio fũdamẽto quã eo quod posuit S. Th. in litera, scilicet negatione discursus. Sed intelligendum est, non solũm de discursu in actu, sed in potentia. Ita quòd non ex hoc, quòd aliqua cognitio haberur absque discursu cõcluditur immobilis, sed ex hoc, quòd naturalis quum sit, nec terminat, nec terminare potest discursum. Ex hoc enim manifestẽ excludit̃ etiã mobilitas per vicissitudinem. Nã quũ vnicuiq; naturæ intellectuali naturaliter inditã esse oportet aliquã cognitionẽ immobilẽ, vt patet ex hoc, quia hoc præstitũ est animę nostræ, quæ ĩtima omniũ, si aliquorũ cognitio cõgenita est: & reliquorũ acquirẽda relinquitur, opus est discursu quo ex notis principiis ad ignota se ducẽdo perficiat, vt patet in nobis. Non enim potest dici, q̃ superiores habẽt talẽ notitiã cõgenitã aliquorũ, & q̃ priuata sint habitudine principiis respectu ignotorũ, quũ habere hã e rationẽ principij sit nobilitatis, præsupposita ignorãtia aliorũ. Si verò omniũ notitia cõgenita ẽ neq; discursus, neque vicissitudo habitualis locũ habere potest. Sed omniũ notitia ad illã cõparatur naturã, quẽadmodũ notitia principiorũ ad nos, ac p hoc immobilis est omnino. Et sic radix immutẽbilis cognitionis est absolutẽ nõ discurrere tã actu quam potentia: q̃ n. est sic intellectiuũ omniũ, notitiã habitualem habẽt cõgenitã actu, ac per hoc ad oppositũ nullã habet potentiã: & consequenter immutabilis est cognitionis. Secunda verò, p̃positio fundat̃ super hoc, quòd vnumquodque recipitur in aliquo per modũ recipiẽtis, & gratia perficit naturã modo cõformi illi naturæ. Et experimur, q̃ eo modo, quãuis non ea euidentia cognoscimus & iudicamus de supernaturalib⁹, quo de naturalib⁹. Ex his autẽ patet respõsio ad omnes obiectiones in oppositũ, præterquã ad vltimã. Nulla. n. æquiuocatio cõmissa ẽ, sed omni cognitione siue naturali, siue supernaturali verificat̃ immobilitas: quãuis de naturali primo & de supernaturali cõsequẽter, p̃ter illã & nõ ex se. Negatio quoque discursus, nõ actualis tãtũ & respectu vnius singularis cognitionis, sed tã actu quàm potẽtia, & totius naturæ cognoscẽtis posita est causa imutabilitatis: quoniã ex tali negatione oriẽ negatio viæ ad opposita, ſ. ex pricipiis ad cõclusiones: & vbi hæc negatio totaliter inuenit, habet secũ annexã negationẽ vicissitudinis habitualis, vt patet̃ ex hoc: nulla via restat ad opposita. Tacta ẽ ergo & relicta cõnaturalis cognitionis tãquã radix immutabilitatis ponẽdo negationem totalẽ discurs⁹ p̃ priẽ dicti in tota vna natura: quia (vt iã dictũ est) hoc manifestẽ infert actualiter inesse habitualem notitiam omniũ tanquã principiorũ. Ad vltimã autẽ obiectionẽ dicendũ est, q̃ quum dicit̃ omnẽ apprehensionem angeli esse immobilẽ, intelligitur de apprehẽsione cõpleta & iudiciariata: q̃ quũ semel iudicauerint aliquid immobiliter, illud met semper iudicãt & ex hoc excludit̃ tã instãtia de fluctuatione dæmonis de morte Christi & de pugna angelorũ bonorũ apud Daniẽl, & aliorũ eiusmodi (quia scil. in nullo horũ fuit tota le iudiciũ, sed velut dubia & suspẽsa tẽtatio) quàm instãtia de iudicio angelorũ in primo instãtũ. Quoniã tale iudiciũ cõpletũ non fuit, nõ p̃pter dubitationẽ aut ineuidẽtiã annexã, sed p̃pter defectum libertatis: iudiciũ nãque de fine supernaturali a mãdo in viatore pro ex sui natura exigit q̃ sit liberũ ad bonũ & malũ: alioquin cõpletũ nõ est, in primo autẽ in stãti iudiciũ illud liberũ nõ fuit ad bonũ & malũ. Sed determinatũ necessariõ erat ad bonũ: quẽadmodũ ipsum liberũ arbitriũ, vt dictũ est. Et ideo nõ ex plena libertate iudicauerunt illud bonũ esse amãdũ super omnia: & ideo nõ immobiliter, sed in secundo instanti iudiciũ illud fuit plenè in eorũ libertate, nulla euidentia conueniente intellectũ ad alterã partẽ, quoniã de ĩpsa ordinatur̃ iudiciũ erat, & iã erant ad bonũ & malũ liberi: & ideo illud fuit immobile quod iudicatũ est tunc.

Lib. 2. orthod. fid. c.

Q. 59. ar. 4.

¶ Ad obiectiones Scot. cõtra primã probationẽ cõsequẽtiæ dicit, q̃ sermo ẽ de motore sufficiẽte in suo ordine: obiectiuè. n. in genere causæ finalis intellect⁹ ẽ sufficiẽs motor volũtatis. Nec hoc ẽ falsum, vt inferi⁹ quũ de intellectu & volũtate quæret, manifestabit. Nec repugnat dictis. Neutrũ. n. eorũ quæ inducũtur sequit, quoniã intellectus: et si nõ male: deficiẽter tamẽ mouit volũtatẽ angeli ad primã electionẽ, vt ex supra dictis patet. Et ideo deficiẽs à rectitudine mouit voluntatẽ immobiliter ad actũ malũ. Secundũ verò inconueniẽs dupliciter intelligi potest. Vno modo q̃ prima electio sit immutabilis, ita q̃ prius natura quã intelligimus ipsam positã. nõ possit aliter fieri quin ipsa talis ponatur. Et hoc propriè vocatur immobilitas ante electionẽ, & est impossibilis angelo. Alio modo, quòd etiã ipsa prima electio ex quo posita est, nõ potest retractari. Et hoc modo omnis electio angeli est immobilis: & hoc manifestẽ est ipsa nostra positio.

¶ Ad obiectionẽ autẽ contra secundã probationẽ dicitur: q̃ differẽtia assignata est optima, & q̃ de notitia practica seu affectiua in particulari cũ cæteris singularib⁹ circũstãtiis loquẽdo, nulla cognitio per discursum acquisita est alicui homini immobilis, naturaliter loquẽdo, quoniã iudiciũ in particulari, nisi, hic, in ordine ad hæc, &c. potest semper variari, vel ex aliquo passionis motu in surgente, vel ex aliquo medio, pbabiliore nũc secũdũ apparẽtiã, vel ex obliuione prioris medij, aut in cõsideratione eiusdẽ, quæ omnia ad discursũ pinẽt. Nũ sic autẽ ẽ ĩ angelo, ĩ quo sæpe cõclusio cũsuo medio offertur, quia nõ est ibi discursus: vndejpater, quòd differẽtia volũtatũ penes discurrere & nõn discurrere, mobilitatẽ & immobilitatẽ inducit.

¶ Ad obiectionẽ autẽ cõtra cõsequentiam dicit, q̃ obstinatio dæmonis & animæ separatæ non est omnino eiusdem rationis secundũ veritatẽ, nec secundum August. Et ideo non oportet quòd habeat causam communem eiusdem omnino rationis in vtroque. Sed eo modo quo aliqualiter est eiusdẽ rationis, sic aliqualiter habet causam communẽ, & illa est immobilitas tam intellectus quam voluntatis animæ positæ extra statum viæ. Et dico, q̃ anima obstinata redditur per primum actum, quem elicit in statu separationis, & quòd omnia tunc demeretur, non vt in via, sed vt in termino: vt ex superius dictis patet. Anima autem Lazari quãuis extra præsentem vitam, nõ tamen extra viam posita fuit dispensatione diuina, quæ nulli legi arẽtatur. Nec hoc oportet probare, quia ad sensum patuit.

¶ Ad argumenta Scoti contra conclusionem dicitur, & primò ad autoritatẽ August. q̃ cum veritate illius conditionalis stat veritas nostræ categoricæ. quoniam redire ad bonũ post peccatũ mortale nõ nisi deiformi natura quæ gratia vocatur, fieri potest. Et si illa esset naturalis huiusmodi, à fortiori angelo, qui speculum est purissimum suscipiẽs totã, si fas est dicere, Dei pulchritudinem, apud Dio. Cum veritate igitur huius cõditionalis, id est, si vis qua redirut ad bonũ, inesset homini, à fortiori inesset angelo: stat q̃ nec homo, nec angel⁹ possit à malo resurgere, & q̃ ille immobiliter ex se malo adhæreat postquã elegit illud. ¶ Ad rationẽ autẽ dicit: q̃ volũtatẽ vt priorẽ actu esse causã sui actus, potest dupliciter intelligi. Primò vt ly actu, distribuat̃ p omni actu volũtatis simpliciter: & est sensus, volũtas vt prior omni sua operatione, ẽ causa omnis sui velle, & in hoc sensu, p̃positio est falsissima, sic. n. ẽ causa tãtũ primi sui velle: quoniã volũtas affecta primo suo actu qui ẽ amor finis, vult cætera, & nuda nihil vult nisi finẽ quẽ primò vult. Secũdò, vt ly actu distribuat̃ accõmodẽ: & ẽ sẽsus, volũtas vt prior actu eliciẽdo ẽ causa illi⁹: & sic ẽ verissima, quoniã vniuersaliter causa efficiẽs ẽ prior natura

actura effectu. Nec est quærenda alia cã huius, nisi ipsa natura volũtatis cui naturaliter conuenit, q̃ aliter cã nuda, & aliter effecta, eo quòd transit in affectionis suæ naturã. Ad confirmationem vero dicitur, quòd voluntas obstinata est libera & liberẽ causat actus suos: quãuis nõ sit libera hac libertate, ſ. ad bonum & malum. vnde simpliciter loquendo argumentum nõ valẽt: est determinatũ ad malũ immobiliter, ergo non est libera: imo est sophisma consequentis à negatione minus ad negationem magis omnimis. Quem admodum enim cum libertate volũtatis stat immobilis determinatio eius ad bonum formaliter: quia nemo operatur respiciens ad malũ. Ita cum determinatione ad malũ stat libertas pluriũ eligibiliũ sub illo modo. Quòd si ad libertatem respectu boni & mali restringat̃ argumentum, dicendũ est, quod causare liberè ad bonum & malum, esse modum causandi conuenientem voluntati ex se, potest intelligi dupliciter, vno modo, vt ly ex se aut per se teneatur positiuè: vt sit sensus, quòd voluntas vẽdicatsibi per se iuxta aliquem modum persistatis, talem modum causandi. Alio modo, vt ly per se, teneatur negatiuè, id est nullo addito: vt sit sensus, quòd voluntas creata nulla sibi additione facta, habet hunc modum causandi, scilicet liberè ad bonum & malum. Et hac distinctione stãte, dicitur, quòd si in argumento sumatur ly per se, positiuè, maior est vera, sed minor falsa: quoniam nulli voluntati conuenit talis libertas per se in primo, aut in secundo modo dicendi per se: alioquin oporteret dicere, quòd voluntas Beatorũ potest peccare, quod enim conuenit alicui per se, necessario & in separabiliter cõuenit. Si vero sumatur ly per se, negatiuè, tunc minor est vera, sed maior est falsa: quoniam oppositum eius quod conuenit alicui per se negatiuè, id est nudè sumpto, potest cõuenire per aliquid adiunctum, vt manifestè patet. & sic est in proposito: quoniam voluntas si nuda est, libera est ad bonum & malum: si affectione determinata ad malũ aut ad bonum, amplius talem libertatem non habet libera tamen semper remanet respectu eorum quæ sunt ad finem suum siue bonum, siue malum. Ad tertiam autem & quartam obiectiones pater responsio ex supradictis.

Non compleuit.

In corp.

D. 607.

¶ Ad obiectionem Durandi & Gregorij dicitur negando cõsequentiam, absolutè loquendo: & de bono moris supernaturali, de quo est sermo, quẽadmodum bene operari principaliter est ex gratia, & secundariò ex voluntate angeli: ita continuatio bonæ operationis principalius est ex gratia quàm ex natura: quia gratia est causa & in fieri & in conseruari talis bonitatis. Cum hoc tamen stat, quòd quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quod conditio naturæ redunder in conditionem gratiæ: & sic immobilitas naturæ immobilitat gratiam, & voluntati mobili gratia mobiliter inhærer. Et hoc modo dicimus angelos confirmatos in bono, & non quòd natura sit principalis causa confirmationis.

¶ In rẽsione ad tertium, dubium occurrit: videtur enim repugnare determinationi factæ in corpore articuli. Nam hic dicitur, quòd peccatũ angeli nõ perseuerat quo ad opinionem assequendæ excellentiæ: ergo apprehensio illa qua peccauit, nõ est immobilis. & patet sequela: quia de facto mutata est. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, negando consequentiam. Tum quia apprehensio qua peccauit, fuit iudicium talis eligibilis, & non opinio talis possibilis. hoc autẽ iudicium, vt in litera dicitur, perseuerat immobile. Tum quia opinio talis possibilis non positiuè, sed negatiuè concomitata est iudicium electionis. Non enim oportet, quòd dum iudicauit excellentiam suam appetendã, credidit, positiuè illam possibilem. Sed satis est, quòd non reputauerit illam impossibilem, quã non reputationem modo non habet positiuè apprehendẽdo illud esse impossibile. Sic igitur mutatio ista non est de positiuo in positium, neque de iudicio in iudicium oppositum. Et per hoc patet responsio ad Durandum arguentem angelum posse conuerti ad bonum cessante inconsideratione, quemadmodum peccans ex passione cessante passione. Inconsideratio enim illa quamuis cessauerit speculatiuè, non tamen affectiuè, vt conditio iudicij. Sed dæmon perseuerat iudicans eligendum sibi forte beatum absque recursu ad diuinam misericordiam supernaturalẽ.

¶ In responsione ad quintum, tria dicta sunt ambigua. Primũ est, quòd quilibet actus voluntarius dæmonis est malus. Secundum est eius ratio. Tertiũ est, quòd actu naturæ bono abuntur. ¶ Contra primum etiam dupliciter instatur à Scot. vbi supra. Primò, quia hoc non est necessarium: quoniam voluntas potest se suspendere ab omni actu secundo, sicut potest aliquam aliam virtutem. vt patet ex August. primo Retractationum cap. 22. dicente, quod nihil est tam in potestate nostra quàm ipsa voluntas. Secundò quia sequeretur, quòd quilibet actus volũtarius angeli esset eiusdem speciei q̃ est inconueniens & tenet sequela: q̃m cã vniuersalis malitiæ non posset esse nisi primò affectio mala, quam constat non inclinare nisi ad actus eiusdem speciei. Tertio instat Durandus: quia sine existente bono ex genere, non est necesse cæteros actus esse malos: sic autem est in angelis, vt pater ex dictis.

¶ Contra fm vero est. Quia non valet, sit non bene, ergo male: sed est sophisma cõsequẽtis: quoniã non bene, & dicitur de malo, quod est contrarium bono, & de non bono, q̃ negatiuè opponitur bono, quod scilicet non habent circumstãtias bonificãtes moraliter ipsum. Et confirmatur, quia in carente gratia, inter actum bonum & malum datur medium, puta honorare parentes. Et sic in ꝓposito credere ex euidentia rerum est actus quãuis nõ bonus: quia nõ debito fine, non tamen malus: vt etiã Scotus vbi supra tangit.

III. dist. 1. q. 1. ar. 2. c. 1. Et vbi ipse 2. ar. 5. conclu. & c. 26. ar. 1. ad quintũ & ad 1. cor. princip. & ad quinto. Et 2. dist. 6. cont. Manicha. ca. 17. tom. 2.

¶ Cõtra tertium autem instãt ibidẽ Scot. quia inclinatio naturæ, puta synderesis, potest habere actũ cõtorquẽ sibi ĩ fastidio in co, puta displicẽtiam de malo culpæ.

Et similiter dolere de malo pœnæ inquãtum læsiua naturæ, & similia. Quare enim nõ pot resistere in hæc absque eo quòd apponat circũstantias malas, nulla apparet ratio, quum naturalia eorũ apud Dio. 4. c. de Di. no. sint integra & splendidissima.

¶ Ad euidẽtiam horum sciẽdũ est, q̃ proportio voluntatis perfectę extra viam ad finẽ sũ, est quẽadmodum proportio volũtatis nostræ ad beatitudinem in cõmuni. Ita q̃ ita se habet ille finis ad voluntatẽ sic cõpletè affectãtq̃ ad modũ beatitudo nunc se habet ad nos, q̃m voluntas in naturã affectionis illius transit. Et perinde voluntas illa affectione determinatur ad vnum talẽ finẽ: quemadmodum voluntas naturaliter determinata est ad boni rationẽ. Et quoniam affectio illa non ad aliquẽ particularẽ, sed vniuersalissimũ finẽ vt pote vltimũ est, & ad vltimum finẽ alicuius simpliciter oĩa diriguntur, & in ordine ad illũ omnia mensurantur, cõsequẽs est, vt obstinatus simpliciter nõ solũ habitualiter semper in illa affectione permaneat, sed etiam virtualiter. Etsi non actualiter, vt in instanti quo peccauit obstinare: virtualiter autem dico, id est participatiuè: quemadmodum in omni actu voluntatis nostræ saluatur virtualiter appetitus beatitudinis: cum quicquid volumus vt participemus, beatitudinẽ volumus. Ac per hoc omina quæ vult obstinatus propter illum finẽ, virtualiter vult: Et sic ex eo q̃ illa affectio inest volũtati immobiliter determinat velut natura ad vnũ. Ex eo cũ q̃ illa est respectu finis, vltimi simplr, & nõ in hoc vel in illo ordine: hẽt rõnẽ principij respectu omniũ actuũ volũtariũ sequẽtiũ, eo q̃ finis in operabilibus se habet vt principium in specularibus. Ex his autẽ patet facile respõsio ad omnia obiecta.

¶ Ad obiecta nanque Scot. contra primũ dictũ dicitur, q̃ volũtas nec se, nec aliã vim potest sine omni suo actu suspẽdere: quia velle suspẽdere se vel aliã actus voluntatis est: & ille actus esset malus p̃ vim primæ electionis, quãuis in proposito negandum sit voluntatem obstinatam esse huius libertatis: q̃m non potest facere quin doleat, & odio habeat dãnationem, &c. Et manifestè sophisma figuræ dictionis cõmittitur, à voluntate ad voluntatẽ obstinatam arguendo. Nec inconuenit, imò oportet omnẽ actũ voluntatis obstinatæ esse eiusdẽ rõnis virtualiter. Quẽadmodum actus omniũ virtutũ sunt actus charitatis virtualiter. Cum tali enim idẽtitate specifica stat diuersitas specifica formaliter eorundem actuũ: vt patet in exemplo adducto. Nec obstat Durandi obiectio, quia nihil refert an finis sit malus ex genere, an non: modo affectio ad illum sit mala & immobilis, & ad vltimũ simpliciter. ¶ Ad obiecta verò cõtra fm iã patet, q̃ si nõ valeat simpliciter, sit nõ bũ, ergo malẽ: valet tã in obstinato p̃ter immobilitatẽ finis vltimi simpliciter. Et p̃p candẽ cã nõ datur actus medius voluntarius in statu extra viam: quãuis detur in via. Et propter hoc met patet rõsio ad obiecta contra tertium: quia quũ oes actus secũdi siue naturæ cõformes, siue in angelo volũtati sue sint subiecti quo ad exercitiũ actus, & volũtas dæmonis sit determinata ad talẽ finẽ: necesse est vt ĩ oĩbus illud velit q̃ est finis ei⁹. Et sic oes eius operationes etiã naturales, inquãtũ volũtariæ, inficiũtur initiali affectione finis. Nec põt sistere in aliquo opere vt naturæ cõforme est tãm, nisi possit velle & nõ p̃p vltimum finẽ, q̃ est impossibile. Volunc enim quæcunque volunt in tali pessimo statu habere & facere, vt dictũ est: & sic oĩbus abuntur bonis.

D. 978.

¶ *Super Quæstionis secũdæ sexagesimæquartæ Aristotelis tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primò distinguitur dolor dupliciter, assignãdo iuxta singula possibilitatem, vel impossibilitatem respectu angeli. Secundo respondetur quæsito vna conclusione affirmatiua de necessario.

¶ Quo ad primum dolor dupliciter vt passio, & vt simplex actus voluntatis. Primo modo est impossibilis angelo, secundo modo est possibilis.

¶ Circa hãc partem ad uerte. quòd Scot. in primo, distin. 1. q. 3. & in 4. dist. 49. q. 7. imaginatur quodam, nono modo tristitiam & delectatio nem in angelis & animabus separatis. Distinguit voluntatem vt operatiuã, vt receptiuã, vt productiuam: & imaginatur quod voluntas inquantum operatiua, amat, odit, eligit, &c. Inquantum receptiua, delectatur tristatur queritq; quòd delectari aut tristari non est operari sed pati. Est enim passio consequens operationẽ perfectam: inquantum verò productiua, spirat amore: & sic apud ipsam tam delectatio quam tristitia semper est passio, sed quandoque est passio cum alteratione organi. Et tunc est passio apetitus sensitiui. Quãdoque verò est passio voluntatis, & tunc est ab obiecto præsenti in ipsa voluntate. San. Th. autem vt hic & clarius in primo 2. q. 22. & specialiter in art. 3. & singulariter ad tertium: nescit huiusmodi passiones in voluntate, sed actus simplices voluntatis ponit cum similitudine effect. Nec obstat si dicatur quòd delectatio non est in potestate voluntatis, & quòd consequitur operationem perfectã. Cũ his enim omnibus stat simul quòd sit simplex actus voluntatis: quo niam non quomodoliber disposita voluntas potest liberè non operari, sed stante vna necesse est tũc sequi aliã, &c. Fundamentum autem Autoris hic tactũ sed ibi declaratum est, quia passio à pati sumitur. Vnde quot modis dicitur pati, tot dicitur passio: & vt ibi ostenditur, secundum solam receptionem non dicitur passio doloris, vel gaudij, sed secũdum quod patiẽs trahitur ad agẽs, quod in omni actu voluntatis fit: facti sunt enim sicut ea quæ diletantur: vnde omnes actus volũtatis hoc modo passiones vocantur, sed propria locutio nõ est, vt per August. 9. de Ciuit. Dei ibidem allegatum patet.

¶ Quo ad secũdũ, conclusio est: Dolor necessario est in dæmonibus, probatur sic: Dæmones multa esse volunt, quæ non sunt, & non esse quæ sunt. ergo dolent. Consequẽtia probatur ex diffinitione doloris sic sumpti. Antecedens verò probatur quadruplicitet. primò, quia inuidi sunt: secundò, quia pœnis addicti. de ratione enim pœnæ est inuoluntarium: tertio, quia beatitudine priuantur quartò quia iniqua eorum voluntas cohibetur à multis.

Quia dolor secundum quòd significat simplicem actum volũtatis, nihil est aliud quã renisus voluntatis ad id, quod est vel non est. Patet autem, quod dæmones multa vellent non esse quæ sunt, & esse quæ nõ sunt. Vellent enim cum sint inuidi, damnati eos qui saluantur. Vnde oportet dicere, quòd in eis sit dolor. Et præcipuè, quia de ratione pœnæ est, quòd voluntati repugnet. priuantur etiam beatitudine, quamnaturaliter appetunt. Et in multis eorum iniqua voluntas cohibetur.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd gaudium & dolor de eodem sunt opposita nõ autem de diuersis. Vnde nihil prohibet, vnum simul dolere de vno, & gaudere de alio: & maximè secundum quod dolor & gaudium important simplices voluntatis actus. Quia nõ solum in diuersis, sed etiam vna & eadẽ re potest esse aliquid quod volumus. & aliquid quod nolumus.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ sicut in dæmonibus est dolor de præsenti, ita & timor de futuro. Quod autẽ dicitur, Factus est, vt nullũ timeret: intelligitur de timore Dei, cohibente à peccato. Alibi nãque scriptum est, q̃ dæmones credunt & contremiscunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dolere de malo culpæ propter se, attestatur volũtatis bonitati, cui malum culpæ opponitur. Dolere autem de malo pœnæ, vel de malo culpæ propter pœnã, attestatur bonitati naturæ, cui malũ pœnæ opponitur. Vnde Aug. dicit 19. de Ciuitat. Dei, quòd dolor amissi boni in supplicio, testis est naturæ bonæ. Dæmon ergo, cùm peruersæ sit voluntatis & obstinatæ, de malo culpæ non dolet.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum aër iste sit locus pœnalis dæmonum.

DQVARTVM sic proceditur. Videtur quod aër iste non sit locus pœnalis dæmonum. Dæmon enim est natura spiritualis. Natura autem spiritualis non afficitur loco. Ergo nullus locus est dæmonibus pœnalis.

¶ 2. Præterea, Peccatum hominis nõ est gravius quàm peccatum dæmonis, sed locus pœnalis hominis est infernus. Ergo multo magis dæmonis. Ergo non aër caliginosus.

¶ 3. Præterea, Dæmones puniuntur pœna ignis. Sed Iaëre caliginoso nõ est ignis: ergo aër caliginosus nõ est loc° pœnæ dæmonũ.

¶ Sed contra est quod August. dicit 1. super Genesim ad lit. quòd aër caliginosus est quasi carcer dæmonibus vsque ad tempus iudicij.

¶ Respondeo dicendum, quòd angeli secundum suam naturam medij sunt inter Deum & homines. Habet autem hoc diuinæ prouidẽtiæ ratio, quòd inferiorum bonum per superiora procuretur: Bonũ autem hominis dupliciter procuratur p diuinã prouidentiã, vno modo directè, dũ scilicet aliquis inducitur ad bonũ, & retrahitur à malo, & hoc decẽter fit p angelos bonos: alio modo indirectè dum s. aliquis exercetur impugnatus per impugnationẽ contrarij. Et hãc procurationẽ boni humani conueniens fuit p malos angelos fieri, ne totaliter post peccatũ ab vtilitate naturalis ordinis excederent. Sic ergo dæmonibus duplex locus pœnalis debetur. Vnus quidẽ ratione suæ culpæ, & hic est infernus: alius autẽ ratione exercitationis humanę. & sic debetur eis caliginosus aër. procuratio autẽ salutis humanæ protẽditur vsque ad diem iudicij. Vnde & vsque tunc durat ministerium angelorum & exercitatio dæmonum. Vnde & vsq; tunc & boni angeli ad nos huc mittũtur, & dæmones in hoc aëre caliginoso sunt ad nostrum exercitium. Licet eorum aliqui etiã nũc in inferno sint ad torquẽdum eos, quos ad malũ induxerũt, sicut & alij boni angeli sunt cũ aliab° sanctis ĩ cælo. Sed post diem iudicij oẽs mali tam homines quã angeli in inferno erunt, boni verò in cælo.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, quòd locus non est pœnalis angelo, aut animæ, quasi efficiens alterãdo naturam, sed quasi afficiens voluntatem cõtristando, dum angelus vel anima apprehendit, se esse in loco non conuenienti suæ voluntati.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ anima secundum ordinem naturæ non præfertur alteri animę, sicut dæmones ordine natur epręferũtur hominibus. Vnde nõ est similis ratio.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ aliqui dixerunt, vsq; ad diẽ iudicij differri pœnã sensibilem, tam dæmonũ quã animarũ, & similiter beatitudinem sanctorũ differri vsq; ad diẽ iudicij. Quod est erroneum & repugnans Apostoli sententiæ, qui dicit 2. Cor. 5. Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, domum habemus in cælo. Alij verò licet hoc nõ concedant de animabus, concedunt tamen de dæmonibus. Sed melius est dicendum, q̃ idẽ iudicium sit de malis animab° & malis angelis: sicut idem iudicium est de bonis animabus & bonis angelis. Vnde dicẽdũ est, q̃ sicut locus cælestis pertinet ad gloriam angelorum, tũ gloria eorũ non minuitur, cum ad nos veniunt: quia cõsiderant illum locũ esse suũ eo modo quo dicimus honorẽ Episcopi non minui, dum actu non sedet in cathedra. Similiter dicendum est, q̃ dæmones, licet non actu alligẽtur gehennali igni, dum sunt in aëre isto caliginoso: tũ ex hoc ipso q̃ sciunt illam alligationem sibi deberi, eorum pœna non diminuitur. Vnde dicitur in quadam glos. Iacobi 3. quòd portant secum ignem gehẽnę, quocũque vadant. Nec est cõtra hoc, quòd rogauerũt Dominum vt non mitteret eos in abyssum: vt dicitur Luc. 8. quia hoc petierunt reputantes sibi pœnam, si excludẽrẽtur à loco in quo possunt hominibus nocere. Vnde Matt. 8. dicitur q̃ de præcabãtur eum ne expelleret eos extra regionem.

QVÆSTIO SEXAGESIMAQVINTA, de Opere creationis creaturæ corporalis: in quatuor articulos diuisa.

POst considerationem spiritualis creaturæ, cõsiderãdum est de creatura corporali. In cuius productiõe tria opera. Scriptura cõmemorat, s. opus creationis, cũ dicitur, In principio creauit Deus cælum & terrã, &c. op° distinctionis, cum dicitur, Diuisit lucẽ à tenebris: & aquas, quæ sunt supra firmamẽtũ, ab aquis quæ sunt sub firmamẽto. Et opus ornatus, cum dicitur, Fiant luminaria in firmamẽto, &c. Primò ergo cõsiderãdum est de opere creationis. Secundò, de opere distinctionis. Tertiò, de opere ornatus.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum creatura corporalis sit à Deo. ¶ Secundò, vtrum sit facta propter bonitatem Dei. ¶ Tertio, vtrũ sit facta à Deo mediãtibus angelis. ¶ Quarto, vtrũ formæ corporum sint ab angelis immediatè à Deo.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum creatura corporalis sit à Deo.

D primvm sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis non sit à Deo. Dicitur enim Eccles. 3. Didicit quòd omnia quæ fecit Deus perseuerant in æternum. Sed corpora visibilia non perseuerant in æternum. Dicitur enim secunda Corin. 4. quę

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò respondet quæsito vna cõclusione. Secundò respõdet tacitæ obiectioni.

¶ Quo ad primũ cõclusio est ista: Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit, infernus simpliciter, & aër caliginosus vsque ad diem iudicij. Prima pars relinquitur per se nota, secunda probatur sic, Ratio diuinæ prouidentiæ habet quod inferiorũ bona per superiora procuretur. ergo conueniens est quòd hominem bonum indirectè per dæmones procuret: ergo cõueniẽs est eos iuxta nos in aëre isto locari vsque ad diem iudicij. Prima consequentia & declaratur & probatur. Declaratur quidem distinguendo dupliciter procurari bonũ hominis, scilicet directè, & indirectè per exercitiũ contrarij. Probatur verò quia dæmones sunt medij inter Deũ & homines, & non totaliter exclusi ab vtilitate naturalis ordinis. Nec habiles sunt vt directè q̃ mouean̄t nos ad bonũ, restat ergo vt indirectè impugnãdo, s. exercendo nos. Secunda verò consequẽtia quo ad primam partẽ patet: quia locus debet esse conueniens exercito. Quo ad secundam autem probatur: quia pugna & exercitium nostrũ vsq; ad diem est iudicij: & declaratur ex opposito, quia angeli boni etiam vsque ad illud tempus huc mittuntur.

¶ Quo ad secũdũ dicit cum his stare, quòd aliqui angeli mali mittãtur etiam nũc in infernum, sicut etiam boni multi non sunt hic, sed cum animabus sanctis. Post iudiciũ verò omnes in inferno, & omnes illi in cælo.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ quintæ Articulum primum.*

TIcul° clar°. Ly adeo tenetur effectiuè.

¶ In corpore tria facit. Primò refert opinionẽ. quandã. Secundò determinat veritatem cõtra eam, respõdendo quæsito. Tertiò satisfacit motiuo aduersariorũ.

¶ Quo ad primũ duo. Primum est opinio Manichæa. Visibilia sunt à Deo malo: secundũ autorit. 2. ad Corint. 4.

¶ Quo ad secundũ conclusio respõsiua ad quęsitum est: Corporalia imò oĩa sunt Deo. probatur sic: Quandocũq; in diuersis inuenitur aliquid vnum, oportet quod illa diuersa illud vnum ab aliqua causa illud recipiant. Sed in omnibus tam corporalibus, quam spũalibus, inuenitur

videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Ergo Deus non fecit corpora visibilia.

¶ 2. Præterea, Gen. 1. dicitur, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Sed creaturæ corporales sunt malæ. Experimur enim eas in multis noxias: vt patet in multis serpentibus in æstu solis, & huiusmodi. Ideo autem aliquid dicitur malum, quia nocet. Creaturæ igitur corporales non sunt à Deo.

¶ 3. Præterea, Id quod est à Deo, non retrahit à Deo, sed ducit in ipsum. Sed creaturæ corporales retrahunt à Deo. Vnde Apostolus dicit 2. Corinth. 3. non contemplantibus nobis quę videntur. Ergo creaturæ corporales non sunt à Deo.

¶ Sed contra est quod dicitur in Psal. 120. Qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

¶ Respondeo dicendum, quod quorundam hæreticorum positio est, q̃ visibilia ista non sunt creata à bono Deo, sed à malo principio. Et ad argumentum sui erroris assumunt, quòd Apostolus dicit 2. Corint. 4. Deus huius sęculi excæcauit mentes infidelium. Hæc autem positio est omnino impossibilis. Si enim diuersa in aliquo ventantur, necesse est huius vnionis causam esse aliquam: non enim diuersa secundum se vniuntur c. Et inde est, quod quandocunque in diuersis inuenitur aliquid vnum, oportet quod illa diuersa illud vnum ab aliqua vna causa recipiant, sicut diuersa corpora calida habent colorem ab igne. Hoc autẽ quod est esse communiter, inuenitur in omnibus rebus quantumcunque diuersis. Necesse est esse vnum essendi principium, à quo esse habeant quæcunque sunt quocunque modo, siue sint inuisibilia & spiritualia, siue sint visibilia & corporalia c. Dicitur enim Diabolus esse Deus huius sęculi, non creatione, sed quia seculariter viuentes ei seruiunt, eo modo loquendi quo Apostolus loquitur ad Philip. 3. Quorum Deus venter est.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd omnes creaturæ Dei, secundum aliquid in æternum perseuerant, ad minus secundum materiam: quia creaturæ nunquam in nihilum redigentur, etiam si sint corruptibiles. Sed quantò creaturæ magis appropinquant ad Deum, qui est immobilis, tantò magis sunt immobiles c. Nam creaturæ corruptibiles in perpetuum manent secundum materiam c, sed mutantur secundum formam substantialem. Creaturæ vero incorruptibiles permanent quidem secundum substantiam, sed sunt mutabiles secundum alia, puta secundum locũ c. vt corpora cælestia: vel secundum affectiones, vt creaturæ spirituales. Quod autem Apostolus dicit, Quæ videntur, temporalia sunt: & si verum sit etiam quantum ad ipsas res in se consideratas, secundum quod omnis creatura visibilis subiacet tempori, vel secundum suum esse, vel secundum suum motũ tamen Apostolus intendit loqui de visibilibus secundũ quod sunt hominis præmia. Nam præmia hominis quæ sunt in istis rebus visibilibus, temporaliter transeunt. Quæ autem sunt in rebus inuisibilibus permanent in æternum. Vnde & supra præmiserat, Æternũ gloriæ pondus operatur in nobis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd creatura corporalis secundum suam naturam est bona: sed non est bonum vniuersale: sed est d quoddam bonum particulare & contractum: secundum quam particularitatem & contractionem sequitur in ea contrarietas c, per quam vnum contrariatur alteri, licet vtrunq; in se sit bonum. Quidam autem æstimantes res non ex earum natura, sed ex suo proprio commodo: quæcunque sibi nociua sunt, simpliciter mala arbitrantur, non considerantes, quòd id quod est vni nociuum quantum ad aliquid, vel alteri, vel eidem, quantum ad aliquid est proficuum. Quod nequaquam esset, si secundum se corpora essent mala & noxia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd creaturæ, quantum est de se, non retrahunt à Deo, sed in ipsum ducunt: quia inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur, vt dicitur Roma. 1. Sed quòd auertant à Deo, hoc est ex culpa eorum qui insipienter eis vtuntur. Vnde dicitur Sapien. 14. quod creaturæ factæ sunt in muscipulam pedibus insipientium. Et hoc ipsum quòd sic à Deo abducunt, attestatur quòd sunt à Deo. Non enim abducunt insipientes à Deo, nisi alliciendo secundum aliquid boni in eis existens c, quod habent à Deo.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum creatura corporalis sit facta propter Dei bonitatem.

D secvndvm sic proceditur. Videtur q̃ creatura corporalis non sit facta propter Dei bonitatẽ. Dicitur enim Sapien. 1. Creauit Deus vt essent omnia. Ergo omnia sunt creatura propter proprium esse, & non propter Dei bonitatem.

¶ 2. Præterea, Bonum habet rationẽ finis. Ergo id quod est magis bonum in rebus, est finis minus boni. Creatura autem spiritualis comparatur ad corporalem, sicut maius bonum ad minus bonũ. Ergo creatura corporalis est propter spiritualem, & non propter Dei bonitatem.

¶ 3. Præterea, Iustitia nõ dat inæqualia nisi inæqualibus. Sed Deus est iustus. Ergo ante omnem inæqualitatem à Deo creatam, est inæqualitas à Deo non creata. Sed inæqualitas à Deo non creata, non potest esse nisi quæ est ex libero arbitrio. Ergo omnis inæqualitas sequitur ex diuersis motibus liberi arbitrij. Creaturæ antẽ corporales sunt inæquales spiritualibus. ergo creaturæ corporales sunt factæ pp aliquos motus liberi arbitrij, & nõ propter Dei bonitatem.

¶ Sed contra est quod dicitur Prouerb. 16. Vniversa propter semetipsum operatus est Dominus.

¶ Respondeo dicendum, q̃ Orig. posuit, q̃ creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Posuit enim, q̃ Deus à principio creaturas spirituales solas fecit, & oẽs æquales c. Quarũ, cum essent liberi arbitrij, quædam cõuersæ sunt in Deũ & secũdum quantitatem conuersionis sortitæ sunt maiorem vel minorẽ gradum, in sua simplicitate remanẽtes. Quædam verò auersæ à Deo, alligatæ sunt corporibus diuersis s̃m modum auersionis à Deo. Quæ quidem, positio erronea est. Primò quidem quia cõtrariatur Scripturæ, quæ narrata productione cuiuslibet speciei creaturæ corporalis, subiungit: Vidit Deus quia hoc esset bonum: quasi diceret, q̃ vnũ quodque ideo factum est, quia bonum est ipsum esse. Secũdũ autem opinionem Orige. creatura corporalis facta est: non quia bonum est eam esse, sed vt malũ alterius puniretur. Secũdo quia sequeretur, q̃ mundi corporalis dispositio, quæ nunc est, esset a casu. Si enim ideo corpus solis tale factum est vt congrueret alicui peccato spiritualis creaturæ puniendo: si plures, creaturæ spirituales similiter peccassent, sicut illa propter cuius peccatum puniendum ponit solem creatum, sequeretur quòd essent plures soles in mundo. Et idem esset de aliis: hæc autem sunt omnino inconuenientia. Vnde hac positio ne remota, tanquam erronea, considerandum est quòd ex omnibus creaturis constituitur totum Vniversum c, sicut totum ex partibus. Si autem alicuius totius & partiũ eius velimus finẽ assignare, inuenimus primò quidem, quòd singulæ partes sunt propter suos actus, sicut oculus ad videndum. Secundò verò, q̃ pars ignobilior est propter nobiliorem, sicut sensus propter intellectum & pulmo propter cor. Tertiò verò, omnes partes sunt propter perfectionem totius, sicut & materia propter formã. Partes enim sunt quasi materia totius. Vlteriũ autem, totus homo est propter aliquem finem extrinsecũ, puta vt fruatur Deo c. Sic igitur & in partibus Vniversi vnaquæque creatura est propter suum proprium actũ & perfectionem. Secundo autem creaturæ ignobiliores sunt propter nobiliores, sicut creaturæ, quæ sunt infra hominẽ, sunt propter hominem. Vlterius autẽ singulæ creaturæ sunt propter perfectionẽ totius Vniversi. Vlterius autem, totum Vniversum cũ singulis suis partibus ordinatur in Deum sicut in finem: inquantum in eis per quandam imitationem diuina bonitas repræsentatur ad gloriam Dei. Quãuis creaturæ rationales speciali quodammodo supra hoc habeant finem Deum, quem attingere possunt sua operatione cognoscendo & amando c. Et sic patet, quòd diuina bonitas est finis omnium corporalium.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd in hoc ipso, quod creatura aliqua habet inuenius esse. ergo ab aliqua vna essendi causa inuenitur: ille est Deus. ergo maior declaratur exẽplo seu inductione in habentib° calorẽ, &c. Et probatur rationẽ: quia diuersi vnãtur, sũt cõmensurabilia in aliquo, quod idem est, aut ex se, aut ab alio vniuntur. Et quam nõ ex se, quia diuersa vt sic nõ vniuntur: ergo ab aliqua causa vniontur.

¶ Aduerte hic, quòd S. Th. breuitatẽ studens, maiorem absolutè assumpsit, sciens rationẽ sub distinctione debere intelligi, quòd quæcunque in diuersis inuenitur aliquid ratũ specie, genere, siue analogia, oportet vel quòd in oĩbus illis illud vnũ sit causatum ab aliqua causa extrinseca, vel quòd vnum sit causa, & reliqua sint causata ab eo, cui primo illud conuenit: & sic intellecta propositio ista euidens est in Philosophia. Tertiò exponit quomodo intelligẽda sit auctoritas Apostoli adducta ab hęreticis: vt patet ĩ litera.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primò adducit opinionem Orige. Secũdò excludit illam. Tertiò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo refert, opinionem, & rationem eius. Opinio est, quòd creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione qua ad bonitatẽ suam aspicit, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Radix verò est priorĩtas creatiõis spiritualiũ, & qualitas naturaliũ libertas arbitrij. & diffomitas quo ad meritum & demeritum, vt patet in litera.

¶ Quo ad secũdum dupliciter probat hanc solutionem esse erroneã. Primò, quia contrariat Scripturæ, dicenti creaturam corporalem esse per seipsam bonam. Secundò, ducẽdo ad impossibile, s. quòd dispositio corporalis mundi quæ nunc est, esset casualis, vt patet in litera.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est hęc: Diuina bonitas est finis omnium corporalium. & probatur sic, Totum Vniversum cũ singulis suis partibus ordinatur in Deum sicut in finem. ergo diuina bonitas est finis omnium corporalium. Antecedẽs declaratur, ostendendo & graduãdo fines alicuius totius & partium eius, iuxta quadruplicem habitudinem & gradum: primò partium ad sua opera, secũdò partiũ inter se, tertiò partiũ ad totũ & quartò totius ad finẽ extrinsecũ. Et probat, quia vniversum est ad imitan

imitãdum & repræsentandum diuinam bonitatem, quod est ad eius gloriam ordinari: cõsequentia verò probatur ex eo quòd ex omnib⁹ creatuis cõstituit vniuersum, sicut totum ex partib⁹. Ac per hoc idẽ est finis totius & illarũ, communiter loquẽdo. Nihil enim prohibet, quasdã partes peculiaius secundum ꝓprias rationes ordinari in diuinam bonitatem per ꝓprias operatiões, iuxta primum gradum, vt de creaturis rationalibus patet.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ quintæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo facit. Primo refert opinionẽ Auicen. c. Secũdò excludit eam, determinando conclusionem respõsuam quæsito, ratione & autoritate.

¶ Quo ad primum opinio est affirmatiua, & patet.

¶ Quo ad secundũ cõclusio est, Creatura corporalis est immediatè à Deo prima productione. Probatur primò ratione: Creatio est actio impossibilis creaturę prima productio creaturę corporęę est creatio, ergo. Minor patet ex idẽtitate effectus. Ad primã cõclusionẽ spectat producere primũ ordinem generationis, & cõsequẽter id quod est imperfectissimũ & in re quia imperfectius est sicut prius. Ad creationem quoq; spectat idem, quoniam extẽdit se vsque ad productionem materię primę, ergo. Maior verò ꝓbatur sic: Causa quanto superior, tãtò ad plura se extẽdit in causando, ergo ad cõmunius. ergo ad magis substractũ. ergo ꝓ primo in omnib⁹ substeratur, propriè pertinet ad causalitatem supremæ causæ. ergo nulla causa secunda potest aliquid producere non presupposito in re producta, aliquo causito à prima causa. ergo nulla causa potest creare. Antecedens & prima consequẽtia patent. Secunda verò probatur: quia substractũ cõmunius inuenitur semper, quã informans illud: quia informare est restringẽre & terminare, vt patet de esse, viuere, & intelligere: in quibus est gradum informatiõ & materia & forma, in quibus rerũ duarũ est per formationem vnio. Vltima autem consequentia probatur ex ratione creatiõis: quia scilicet creatio est productio rei secundum totam substãtiam nullo presupposito creato. vel increato. Deinde affertur autoritas Scripturæ ad cõclusionem.

esse, repræsentat diuinum esse, & bonitatẽ eius e. Et ideo per hoc quòd Deus creauit omnia vt essent, non excluditur quin creauerit omnia propter suam bonitatem.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd finis proximus non excludit finem vltimũ. Vnde per hoc quòd creatura corporalis facta est quodammodo propter spiritualem, nõ remouetur, quin sit facta propter Dei bonitatem.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd æqualitas iustitiæ locum habet in retribuendo. Iustum enim est, quòd æqualibus æqualia retribuantur. Nõ autem habet locum in prima rerum institutione e. Sicut enim artifex eiusdem generis lapides in diuersas partibus ædificij ponit absq; iniustitia: nõ propter aliquam diuersitatem in lapidibus præcedentem, sed attendens ad perfectionem totius ædificij, quæ non esset nisi lapides diuersimodè in ædificio collocarentur: sic & Deus à principio vt esset perfectio in vniuerso, diuersas & inæquales creaturas instituit secundum suam sapientiam absque iniustitia, nulla tamen præsupposita meritorum diuersitate.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum creatura corporalis sit producta à Deo mediantibus angelis.

DTertium sic procedit. Videtur quod creatura corporalis sit ꝓducta à Deo, mediantibus anglis. Sicut enim res gubernatur per diuinam sapientiam, ita omnia sunt per Dei sapientiam facta, secundum illud Psal. Omnia in sapientia fecisti. sed ordinare est sapientis, vt dicitur in prin. Metaph. Vnde in gubernatiõe rerum inferiora per superiora reguntur quodam ordine: vt August. dicit 3. de Trini. e. Ergo & in rerum productione talis ordo fuit, quòd creatura corporalis tanquam inferior per spiritualem tanquam superiorem est producta.

¶ 2. Prętereа, Diuersitas effectuum demonstrat diuersitatem causarum: quia idem sem per facit idem. Si ergo omnes creaturæ tam spirituales quàm corporales sunt immediatè à Deo productæ, nulla esset inter creaturas diuersitas, nec vna magis distaret à Deo quam alia. Quod patet esse falsum: cũ propter longè distare à Deo dicat Philosophus quædam corruptibilia esse.

¶ 3. Prætereа, Ad producẽdum effectũ finitum non requiritur virtus infinita. Sed omne corpus finitum est. Ergo per finitã virtutem spiritualis creaturæ produci potuit, & productum fuit. Quia in talibus non differt esse & posse: præsertim quia nulla dignitas competens alicui secundũ suam natutam, ei denegatur, nisi fortè ob culpam suam.

¶ Sed contra est quod dicitur Genesis 1. In principio creauit Deus cælum & terram. Per quæ creatura corporalis intelligitur. Ergo creatura corporalis est immediatè à Deo producta.

¶ Respondeo dicendum, quòd quidam posuerunt gradatim res à Deo processisse. Ita scilicet, quòd ab eo immediatè processit prima creatura, & illa produxit aliam: & sic inde vsque ad creaturã corporeã e. Sed hęc positio est impossibilis. Quia prima corporalis creaturæ productio est per creationem, per quam etiam ipsa materia producitur e. Imperfectũ enim est prius quàm perfectum in fieri. Impossibile est autem d, aliquid creari nisi à solo Deo.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd quanto aliqua causa est superior, tatò ad plura se extẽdit in causando e d. Semper autem id quod substernitur in rebus, inuenitur communius quàm id, quod informat & restrigit ipsum: sicut esse quàm viuere & viuere quàm intelligere e, & materia quàm forma. Quantò ergo aliquid est magis substractũ, tantò à superiori causa directè procedit. Id ergo quod est primò substractum in omnibus, propriè pertinet ad causalitatem supremæ causæ. Nulla igitur secunda causa potest aliquid producere nõ præsupposito in re producta aliquo quod causatur à superiori causa. Creatio autẽ est productio alicuius rei secundum suam totam substantiam, nullo præsupposito quod sit vel increatum, vel ab aliquo creatum e. Vnde relinquitur, quòd nihil potest aliquid creare nisi solus Deus, qui est prima causa. Et ideo vt Moyses ostenderet corpora omnia immediatè à Deo creata, dixit, In principio creauit Deus cælum & terram.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in productione rerum est aliquis ordo, non quidem vt vna creatura creatur ab alia e, (hoc enim impossibile est) sed ita quòd ex diuina sapientia diuersi gradus in creaturis constituuntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ipse Deus vnus absque suæ simplicitatis detrimento diuersorum cognoscitiuus est, vt suprà ostensum est. Et ideo etiam est secundum diuersa cognita diuersorum productorum causa per suam sapientiam: sicut & artifex apprehendendo diuersas formas, producit diuersa artificiata.

¶ Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciẽdi e. quia vnum & idem aliter fit & à maiori, & à minori virtute. Deinde autem aliquid finitum hoc modo, vt nihil præsupponatur, est virtutis d infinitæ. Vnde nulli creaturæ competere potest.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum formæ corporum sint ab angelis.

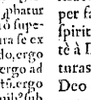

DQuartum sic ꝓceditur. Videtur, quòd formæ corporum sint ab angelis. Dicit enim Boë. in libro de Trinitate, quòd à formis quæ sunt sine materia, veniunt formæ quæ sunt in materia. Formæ autem quę sunt sine materia, sunt substantiæ spirituales: formæ autem quæ sunt in materia, sunt formæ corporum. Ergo formæ corporum sunt à spiritualibus substantiis.

¶ 4. Prętereа, Omne quod est per participationem, reducitur ad id quod est per essentiam e. Sed spirituales substantiæ per suam essentiam sunt formæ, creaturæ autem corporales participant formas. Ergo formæ corporalium rerum sunt à spiritualib⁹ substantiis deriuatæ.

¶ 5. Prętereа, Spirituales substantiæ magis habent virtutem causandi quàm corpora cælestia. Sed corpora cælestia causant formas in istis inferioribus. Vnde dicuntur esse generationis & corruptionis causa. Ergo multo magis à spiritualibus substantiis formæ quæ sunt in materia deriuantur.

¶ Sed contra est quod Aug. dicit 3. Trinit. quòd non est putandum, angelis ad nutum seruire hanc corporalem materiam, sed potius Deo. Illi autem ad nutum dicitur seruire corporalis materia à quo speciem respicit: non ergo formæ corporales sunt ab angelis, sed à Deo e.

¶ Aduerte hic primò, quòd quum dicitur de ratione creationis non producere rem nullo præsupposito, quòd nõ negat simpliciter omne presuppositum: quoniam semper præsupponitur agens: & quandoque materia, vt patet in creatione animæ intellectiua: sed negatur omne præsuppositum, quòd sit aliquid illius quod est per se primo terminus illius creationis. Ita quod creari dicitur illud quod si producit, quòd nihil eius presupponitur. Tunc enim tota eius substãtia syncategorematicè ꝓducitur. Notanter autem dixi quòd per se primò terminat productionem: alioquin omnes formæ crearentur, quoniam nihil earum supponitur, quoniam subiectum nihil earũ: secundum tamen veritatem, ideo non creantur, qui non fiunt per se. sed ad fieri compositorum, vt Arist. adinuenit: quia hac sola via creationẽ effugere potuit. Requiruntur ergo & sufficiunt ad creari duo & quòd per se fiat, & quòd nihil eius præsupponatur, neque ordine temporis, neque ordine naturæ. hoc est enim ex nihilo fieri.

¶ Aduerte secundo, ꝙ ratio adducta hic ad excludendum creationis actum à causis secũdis, si subtiliter perspiciantur, & ad memoriam reducatur dicta superius in quæstione quadragesimæquinta, concludit non solum quòd nulla secũda causa potest propria virtute creare ꝙ prima facie sonat, sed etiam quod nec instrumentaliter aliqua earũ hoc possit: quoniam si primum ordine compositionis in re est prius effectus primæ causę: nihil fingi potest præuium quod ad causam aliquam instrumẽ talem spectet, quoniã ante primum nihil est. & tamen constat instrumentum omne ad pręuiam aliquid agẽdum apponi, vt ex supra dictis patet.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo principaliter facit; primò refert opinionem affirmatiuam diuersimodè tamẽ à Platone, Auicenna & quibusdã modernis hæreticis dictam. Secundò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum quatuor refert ex Platone, scilicet, & quod ponebat formas materialiũ separatas, & quod ponebat eas iuxta ordinem formarum materialium

terialiũ: & quòd ab his formis deriuãt formæ materiales in materia, & ꝙ hoc fit per modũ participationis & assimilationis cuiusdã. Ex Aui. vero refert tria, ꝙ sunt quædam substãtiæ separatę non denaturis inferiorũ, quas angelos dicimus: & ꝙ in mente earũ sunt formæ naturalium sicut in artifice, & ꝙ ab illis effluũt formæ naturales, Ex hæreticis autẽ duo, ꝙ Deum esse creatorẽ omnium & diabolũ formare materiam corporalem per varias species.

¶ Quo ad secundũ tria. Primò, ꝙ formæ corporum nõ per se fiunt. Secundò, quòd eo modo quo fiunt, fiunt ab agẽtibus corporalibus, vt à causis ꝓpinquis, à substantiis separatis vt motoribus ad formas, & à Deo vt à prima causa. Tertiò, quòd in prima rerũ cõditione. formæ corporales ꝓductę sunt à solo Deo. Prima conclusio probatur sic: Eius est fieri cui⁹ est esse & eodẽ modo: quia fieri terminatur ad esse: sed formæ nõ sunt per se, sed quasi ipsis cõposita sint. igitur nec fiũt per se. Et cõfirmatur autoritate Arist. 7. Met. Et sic patet radix erroris omniũ recitatorũ. Secũda verò cõclusio ꝓbatur eodẽ medio, adiuncta alia propositiõe, scilicet quòd vnumquodque fit à sibi simili, sic, Compositũ per se primò fit, & forma non fit nisi ad factionẽ cõpositi: ergo formæ corporales causantur nõ quasi influxæ ab aliqua forma immateriali, sed quasi materia reducta de potentia in actũ ab aliquo agẽte cõposito. Et ꝓbatur cõsequẽtia: quia oẽ quod fit, fit à sibi simili. Ex hoc eũ ꝓbatur prima pars sic: Forma non fit, ergo nõ oportet ab aliqua forma immateriali eã deriuari. Et antecedẽs patet: tũ ex. 7. Met. tũ ex rõne, quia cuiusdẽ & eodẽ mõ est esse & fieri. formæ autem non sunt quasi ipsę sint, ergo nec fiũt. Deducaturetiã secũda pars sic, Compositũ fit: ergo à cõposito, alias nõ fieret à sibi simili: ergo à trãsmutãte materiam de potẽtia in actum. Nullo enim alio modo cõpositum agere potest. Ex his si adiungas, quod forma nõ alia ratione est: nisi vt qua cõpositũ est. sequitur quidẽ ꝙ ab eo dẽ cõposito ex per trãsmutationẽ materię eductę forma. Reliquæ verò partes huius secũdæ cõclusionis, s. quod formæ fiunt à substantiis spiritualibus, tanquã à motoribus ad formas, & à Deo tãquã à prima causa. Et probatur: quia cõposita agentia mouentur à substãtiis spiritualibus, vt Aug. dicit. Et ipsæ species intellectus materia, rationes rerum quæ sunt in mente diuina, sicut etiam Apost. dicit Hebr. 2. Fide credimus, aptata esse seculo verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Si tamen per formas quæ sunt sine materia, intelligit angelos, dicendum est quod ab eis veniunt formæ quæ sunt in materia, non per influxum, sed per motum.

¶ Ad secundum dicẽdũ, quòd formæ participatæ in materia, reducuntur non ad formas aliquas per se subsistẽtes rationis eiusdem, vt Platonici posuerunt: sed ad formas intelligibiles, vel intellect⁹ angelicię (à quibus per totum procedunt) vel vlterius ad rationes intellectus diuini (à quibus etiã formarum semina sunt in rebus creatis indita) vt per motum in actum educi possint.

¶ Ad tertium dicendum, quod corpora cælestia causant formas in istis inferioribus, non influendo sed mouendo e.

QVÆSTIO SEXAGESIMASEXTA, de ordine creationis ad distinctionem, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de opere distinctionis. Et primò cõsiderandum est de ordine creationis ad distinctionem. Secundò de ipsa distinctione secundum se.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum informitas materiæ creatæ præcesserit tempore distinctionem ipsius. ¶ Secundò, vtrum sit vna materia omnium corporaliũ. ¶ Tertiò, vtrum cælum empyreum sit concreatum materię informi. ¶ Quartò, vtrum tempus sit eidem concreatum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius.

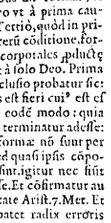

D primum sic procedit. Videtur quòd informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius. Dicitur enim Gen. 1. Terra erat inanis & vacua: siue inuisibilis & incomposita, secundum aliam literam. Per quod designatur informitas materię, vt August. dicit, Ergo materia fuit aliquando informis antequam formaretur.

¶ 2. Prætereа, Natura in sua operatiõe Dei operatione imitatur: sicut causa secũda imitatur causam primã. Sed in operatione naturæ informitas tempore præcedit formationem: ergo & in operatione Dei.

¶ 3. Prætereа, Materia potior est accidente: quia materia est pars substãtiæ. Sed De⁹ potest facere, ꝙ accidens sit sine subiecto: vt patet in sacramento altaris. Ergo potuit facere quòd materia esset sine forma.

¶ Sed contra, Imperfectio effectus attestatur imperfectioni agentis. Sed Deus est agens perfectissimum. Vnde de eo dicitur Deuter. 32. Dei perfecta sunt opera. Ergo opus ab eo creatum, nunquam fuit informe.

¶ 2. Prætereа, Creaturæ corporalis formatio facta fuit per opus distinctionis. Distinctioni autẽ opponitur cõfusio, sicut & formationi informitas. Si ergo informitas præcessit tẽpore formationem materiæ, sequitur à principio fuisse confusionẽ corporalis creaturæ, quam antiqui vocauerũt Chaos.

¶ Respondeo dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones Sanctorum. Augustinus enim vult, quod informitas materiæ corporalis nõ præcesserit tempore formationẽ ipsius, sed solum origine, vel ordine naturę. Alij verò, vt Basilius, Ambrosius, & Chrisostomus, volunt, quòd informitas materiæ tẽpore præcesserit formationem. angelici reducuntur in primã causam: quasi rationes seminales in agens perfectũ & primarũ. Tertia cõclusio, Formæ corporales in prima rerũ cõditione fuerũt immediatè à Deo. Et probatur: quia nulla ibi interuenit trãsmutatio de potẽtia ad actũ, & soli deo obedit materia ad nutũ. Secũdo cõfirmat autoritate Scripturæ, Gene. 2. vt patet in litera.

¶ Aduerte hic diligenter, ꝙ sed nam fieri per transmutationẽ, & ipsã educit de potẽtia ad actum, nõ differtur. Et ꝙ propterea nõ est idẽ forma recipi in materia, & educi de ipsa: sed oportet ꝙ forma ex vi trãsmutatiõis resultet. Imaginãdum est enim formas oẽs educibiles, præesse in materia in potentia, quasi latitãtes sub pore ipsius: & esse in eam vim causatiuã earũ, materialiter tamen: ita ꝙ accedẽte determinato agẽte ad certã speciẽ, & trãsmutãte materiã, illa ex vi talis mutationis mutatur: nõ ex eo ꝙ habet in se aliquid extrinsecus aduenięs, sed ex eo ꝙ habet indeterminate, paulatim determinatur ad habẽdũ distinctẽ quod in se prius habebat cõfuse. Hęc enim est vis determinatę transmutationis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ sextæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria principaliter facit. Primò refert diuersitatem opinionũ. Secũdò ostẽdit sentẽtiã Augustini oporteret verã fateri. Tertiò sentẽtiam alio rum tractat.

¶ Quo ad primum duo dicit, s. ipsas opiniones contrarias de quæsito, & radicem, quod in rei veritate nõ sunt cõtrariæ propter æquiuocationem informitatis.

¶ Quo ad secundũ duo dicit. Primò quid nominis ipsius informitatis apud Aug. significat cũ negatiõe oẽs formæ. Secũdò cõclusionẽ responsuam apud eundẽ, informitas materiæ nõ præcessit duratione eiꝰ formationẽ, aut distinctionẽ, sed natura tantum. Et de formatione quidẽ ꝓbatur: quia sequereꝰ ꝙ esset ens in actu sine actu. De distinctione verò: quia sequeretur opinio Antiquorum naturalium, ponẽtium subiectum generationis ens in actu. Et consequenter generari nõ esset nisi alteratiõ: omnis forma generãtis nõ faceret eas simpliciter, sed adueniret illi. Quã autẽ præcedat natura, sicut potẽtia actum, & ex eo quod talis informitas est conditio materię primæ secũdũ se.

¶ Circa

¶ Circa hanc partem ad uerte, quòd ad hunc locum uidentur spectare gōes duę: altera est, an materia possit esse for ma altera, an detur forma corporeitatis, quasi forma coæua materiæ. Sed prima quidem non directè ad hunc spectat locum, quoniam nō de diuina potentia, sed de rerū ordine sermo est, constat autem etiā secūdum aduersarios, q̃ secundum rerum ordinem materia nō potest esse sine forma. Vtī de hoc specialis requiratur quæstio in cōmentariis de ente & essentia. Secunda autem quū de pluralitate formarū inferius tractabitur, ali qualiter tractabitur.

¶ Quo ad tertium quin que dicit. Primo quid nominis informitatis apud Basilium, Ambrosium & Chrysostomū, scilicet negationē formositatis. Secundò conclusionem respōsiuam. Informitas præcessit duratione formationem. Tertiò discordiam August. & cōcordiā in hoc. Quartò triplicem distinguit formositatē ex Scriptura, luminis in cælo & corpore diaphano, visibilitatis in terra, & decoris vegetantium in eadem. Quintò informitates oppositas ex verbis Scripturæ accipit: & pater in litera.

Locō cita toiu prin. cor art.

¶ Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum secundum.

TItulus clarus. Vna propriè sumit pro vnitate generis physici quæ propriè est vniras materiæ, vt 5. Met.

¶ In corpore duo principaliter. Primo tractat opiniones partis affirmatiuæ: secundò partis negatiuæ.

Quo ad primum duas opiniōes tractat, Prima est Antiquorum, secunda, est Auicebron. Vtrique enim ponunt vnā omnium materiam. In opinione Antiquorum tria dicit, scilicet opinionē eorū, & Platonis defensionē, & Arist. cōtra eos impugnationē. In opinione Auicebrōtria quoque dicit, scilicet opinionem eius, & fundamētū eius, & impugnationē contra eū: qui sequitur, quod gignari nō est nisi alterari.

¶ Quo ad secūdū duas quoque opiniones tractat, s. Auer. & suam: tali ordine. Primo probat hanc negatiuā. Materia corruptibilium & incorruptibilium non est vna. In hāc enim cōuenit cum Auer. & discrepat ab omnibus supradictis; ex eisdem enim fundamētis eliditur opposita opinio. Probat autē eam tali ratione, Materia secundum id quod est, est in potētia ad formam: ergo secūdum se est potentia ad oēs formas quibus est

Loci cita in arg & li 1. de Ge. cōtra Manich. ca 5. & 7 to. 1.

Et quāuis hæ opiniones videatur esse contrariæ, tamē parū ab inuicē differunt. Aliter em̄ accipit informitatē materię Aug. quàm alij. Aug. enim accipit informitatē materiæ pro carentia omnis formæ: & sic impossibile est dicere q̃ informitas materiæ tēpore præcesserit vel informationē ipsius, vel dictionem. Et de formatione quidem manifestū est. Si enim materia informis præcesset duratione, hæc erat iā in actu, hoc enim duratio importat. Creationis enim terminus est ens actu: ipsum autē quod est actus, est forma. Dicere igitur materiā præcedere sine forma, est dicere ens actu sine actu. Qd̄ implicat cōtradictionē. Nec etiā pōt dici, q̃ habuit aliquā formam cōmunem, & postmodū superuenerūt ei formæ diuersæ quibus sit distincta. Quia hoc esset idē cū opinione Antiquorū naturaliū, qui nō posuerunt materiam primam esse aliquod corp̃ in actu. puta ignem, aërem, aut aquam, aut aliquod mediū. Ex quo sequebatur quod fieri non esset nisi alterari. Quia cū illa forma præcedēs daret esse in actu in gūre substātiæ, & faceret esse hoc aliquid: sequebat̄ q̃ superueniens forma non faceret simpliciter ens actu, sed actu hoc. Quod est ꝓpriū formæ accidentalis. Et sic sequentes formæ essent accidentia, secundum quæ non attenditur generatio, sed alteratio. Vnde oportet dicere, q̃ materia prima neque fuit creata omnino sine forma, neque sub forma vna cōi, sed sub formis distinctis. Et ita si informitas materiæ referatur ad conditionē primæ materiæ, quæ ēm se non habet aliquam formā, informitas materiæ nō præcessit formationē seu distinctionē ipsius tēpore, vt Aug. dicit, sed origine seu natura tantū, eo modo quo potētia est prior actu, & pars toto. Alij verò Sancti accipiūt infirmitatē. nō ēm q̃ excludit omnem formam, sed secundum q̃ excludit istā formositatem & decorem, qui nūc apparet in corporea creatura. Et secundum hoc dicunt quòd informitas materiæ corporalis duratiōe præcessit formationem eiusdem. Et sic secundum hoc quantum ad aliquid cum eis Aug. cōcordat & quātum ad aliquid discordat, vt infra patebit c. Et quātum ex literæ Gen. accipi potest, triplex formositas deerat ꝓpter quod dicebatur creatura corporalis informis. Deerat enim à toto corpore diaphano (q̃ dicitur cælum) pulchritudo locis. Vnde dicitur q̃ tenebræ erāt super speciem abyssi. Deerat autem terræ duplex pulchritudo. Vna quam habet ex hoc quòd est aquis discooperta, & quantum ad hoc dicitur, quod terra erat inanis & vacua, siue inuisibilis, quia corporali aspectui patere non poterat propter aquas vndique eam cooperientes. Alia vero, quàm habet ex hoc quòd est ornata herbis & plantis. Et ideo dicitur, quòd erat vacua & incomposita, id est nō ornata, secundum aliam literā. Et sic cum præmisisset duas naturas creatas, scilicet cęlū & terram, informitatem cæli expressit, per hoc quod dixit, Tenebræ erāt super facię abyssi, secundum quod sub cælo etiā aër includitur, informitatē verò terræ per hoc, quod dixit, terra erat inanis & vacua.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod terra aliter accipitur in loco isto ab Aug. & aliis Sāctis. Aug. enim vult q̃ nomine terræ & aquæ significetur in hoc loco ipsa materia prima. Nō enim poterat Moyses rudi populo primam materiam exprimere nisi sub similitudine rerum eis notarum. Vnde & sub multiplici similitudine eā exprimit non vocans eam tantùm aquam, vel tātùm terram, ne videatur secūdum rei veritatem

materia prima esse vel terra, vel aqua. Habet tamen similitudinē cum terra, inquantum subsidet formis: & cum aqua, inquantum est apta formari diuersis formis. Secundum hoc ergo dicitur terra inanis & vacua, vel indiuisibilis & incompositata: quia materia per formam cognoscitur. Vnde in se considerata dicitur inuisibilis vel inanis, & eius potentia per formam repletur. Vnde & Plato materiam dicit esse locum. Alij verò Sancti per terram intelligunt ipsum elementum. Quæ qualiter secundum eos erat informis, dictum est. In lib. 32. & est de natura.

¶ Ad secundum dicendum, quod natura producit effectum in actu de ente in potentia. Et ideo oportet vt in eius operatione potentia tempore præcedat actum, & informitas formationem. Sed Deus producit ens actu ex nihilo. Et ideo statim potest producere rē perfectam, secundum magnitudinem suæ virtutis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd accidens cum sit forma, est actus quidam, materia autem secundum id quod est, est ens in potentia. Vnde magis repugnat esse in actu materiæ sine forma, quam accidenti sine obiecto.

¶ Ad primum verò, quod obiicitur in contrarium, dicendum est, quòd si secundum alios Sanctos informitas tempore præcessit formationem materiæ: non fuit hoc ex impotentia Dei, sed ex eius sapientia, vt ordo seruaretur in rerum conditione, dum ex imperfecto ad perfectum adducerentur.

¶ Ad secundum dicendum, quod quidam antiquorum naturalium posuerunt confusionem excludentem omnem distinctionem, præter hoc quòd Anax. posuit solum intellectū distinctum & immixtum. Sed ante opus distinctionis Scriptura sacra ponit multiplicem distinctionem. Primò quidem cæli & terræ: in quo ostenditur distinctio etiam secundum materiam, vt infra patebit. Et hoc cum dicit, In principio Deus creauit cælum & terrā, &c. Secundo per distinctionem elementorum, quantum ad formas suas: per hoc quod nominat terram & aquam. Aërem autem & ignem non nominat, quia non est ita manifestum rudibus, quibus Moyses loquebatur, huiusmodi esse corpora, sicut manifestum est de terra & aqua, quamuis Plato aërem intellexerit significari per hoc quòd dicitur spiritus Domini: quia etiam aër in spiritus dicitur: ignem vero intellexerit significari per cælum, quod ignea natura esse dixit, vt Aug. refert in 13. lib. de Ci. Dei. Sed Rabbi Moyses in aliis cum Platone concordans, dicit ignem significari per tenebras: quia vt dicit, in propria sphæra ignis non lucet. Sed magis videtur esse conueniens quod prius dictum este: quod spiritus Domini in scriptura non nisi pro spiritu sancto cōsueuit poni. Qui aquis superferri dicitur, non corporaliter, sed sicut voluntas artificis superfertur materiæ quam vult formare. Tertia distinctio significatur secundum firmam: quia terra erat sub aquis, quibus inuisibilis reddebatur. Aër vero qui est subiectum tenebrarum, significatur fuisse super aquas: per hoc quod dicitur, tenebræ erant super faciem abyssi. Quid autem distinguendum remaneret, ex sequentibus apparebit.

Incompē. in Timæ c. 26. Cap. 11. Lib. 11. per plexorū. c. 30.

Quæst. 69. artic. 1.

249
349
a

Quæst. 72.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum vna sit materia informis omnium corporalium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vna sit materia informis omnium corporalium. Dicit enim Aug. 12. confes. Duo reperio quæ fecisti. Vnum quod erat formatum. Alterum quod erat informe. Et hoc dicit esse terram inuisibilem & incompositam, per quam dicit significari materiam rerum corporalium. Ergo vna est materia omnium corporalium.

338
2. dist. 12. art 1. & 2. cō c. 16 5. 8. & opus. 3. c. 14. Et op. 15. c 7. Et op 41. c. 14. & 15. & 1. eccl. 1. 6. cen 2. & 3. Ca. 12. 1. 1 Tex. 10. tom. 3.

¶ 2. Præterea, Philosophus dicit in 5. Meta. quòd illa quæ sunt vnū in genere, sunt vnum in materia: sed omnia corporalia conueniunt in genere corporis. Ergo omnium corporalium est vna materia.

¶ 3. Præterea, Diuersus actus fit in diuersa potētia, & vnus in vna. Sed omnium corporum est vna forma, scilicet corporeitas. Ergo omnium corporalium est materia vna.

¶ 4. Præterea, Materia in se considerata, est solum in potētia. Sed distinctio est per formas. Ergo materia in se considerata, est vna tantum omnium corporalium.

¶ SED CONTRA, Quæcunque conuenit in materia, sunt transmutabilia adinuicem, & agunt & patiuntur adinuicem: vt dicitur in primo de generatione. Sed corpora cælestia & inferiora non sic se habent adinuicem. Ergo eorum materia non est vna.

A tex. 58. vsque ad 54. to. 2.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd circa hoc fuerunt diuersæ opiniones Philosophorum. Plato enim & omnes Philosophi ante Arist. posuerunt omnia corpora esse de natura 4. elementorum. Vnde cum 4. elementa communicent in vna materia vt mutua generatio & corruptio in eis ostendit: per cōsequens sequebatur q̃ omnium corporum sit materia vna. Quòd autem quædā corpora sint incorruptibilia, Plato ascribebat non conditioni materiæ

In Timæ.

eōis: ergo habēdo vnam illarū remanet in potentia ad omnes alias formas: ergo est simul sub forma vna & priuatione alterius: ergo si vna est corruptibilis & incorruptibilis cōpositi, erit idē simul corruptibile & incorruptibile ēm naturā: ergo impossibile est esse vnam materiā corruptibilium & incorruptibilium. Secunda consequentia probatur: quia si habendo vnam, non remaneret in potētia ad reliquas, hoc esset quia illa forma, quā hēt, perficeret eam sic, q̃ nō relinqueret potentiam ad alias: sed hoc non potest esse. Probatur duplicīter. primò, quia materia per vnam nō fit actu nisi secundum potētiā ad illā. secundò, & est exclusio rāionis, quia materia secundum se indifferenter se habet ad formam perfectam & imperfectam. ¶ Circa hanc partē aduerte, q̃ Sco. contra cōclusionē, Ægidius verò contra rōnem & cōclusionem instat. Vnde hic in 2. d. 12. rōnem hanc nititur soluere, negando secūdā consequentiam: imaginatur enim quod materia lunæ non sit in potentia ad formam ignis, quia forma lunæ non habet contrarium, & sic non est priuata, nec appetit illā, Sed reuera missū est tam præclaro discipulo, quomodo à tāto declinauit magistro, in re tā paruula. Priuatio enim (vt habet 4. Meta.) est negatio in subiēto apto nato: sed materia lunæ est ēm se apta nata recipere formā ignis, & hēt negationē eius. ergo ī materia lunæ est priuatio formæ ignis. nec pōt rāderi ad hoc, nisi negando rōnē priuationis. Vnde S. T. & Sco. co nati sunt excludere rāionem in litera tactam, quia apparētiā habet, non istam quæ nihil valet: stat ergo rō. Contra cōclusionem autem dupliciter arguitur: primò impugnādo in cælo materiā q̃ est pura potētia, secūdo impugnādo q̃ alterius rōnis. Contra primū arguit Sco. in 2. d. 14. q. 1. in cælo non est potētia cōtradictionis. ergo in co est nō in materia quæ est purē potētia. Antecedēs ex nono Meta. tex. 17. cōsequētia probatur, potētia pura est ēm se ad esse & non esse, Et cōfirmatur hoc mo tiuū: quia pura potētia prius natura hēt priuationē quàm formā. probatur, quia priuationē habet ex se, formam ab alio: sicut aër se habet ad tenebras & ad lumen. Et confirmatur: quia materia est per quam res pōt esse & non esse: & materia primo Physicorum est principium vnum subiecto, & duo secundum rōnem, propter priuationem. Ergo arguū quoque contra idē alij, quia si cælum esset compositū ex materia & forma, nō esset opus aīa siue intelligentia motrice. & tenet sequela: quia formā sequeretur motus circularis: sicut motus deorsum sequit formā grauis. Contra secundū verò arguit primo Scot. vbi suprà. nō dantur duo primi fines. nec duo prima agentia, ergo nec dātur primæ materiæ duæ. ¶ Præterea Materia solis, dato q̃ nō sit in potētia ad aliā formā, est tamē ēm se in potētia ad formam solis & eius priuationem. ergo est in potentias contradictionis, & consequenter corruptibile erit quantum est ex se corpus cælestē. Ægidius verò vbi supra contra hoc idem arguit. Primò quia negatio omniū formarū cōstituit vnitatem materiæ secundum se, sed exclusa omni forma tam cælesti quàm inferiori, inuenitur omnis materia cū ab negatione omnis formæ: ergo omnis materia secūdū se est vna & eadem negatiuè, vt de materia omnium inferiorū dicimus. Secūdò quia actus est qui distinguit & separat 7. Meta. tex. 40. ergo in pura potētia nulla potest esse diltō seclusis actibus. Tertiò, si darētur diuersæ puræ potentiæ, sequeretur q̃ inter actū & potentiam purā non esset maxima distantia positiua: hoc non potest intelligi, ergo, & probatur sequela: quia positis duabus puris potentiis diuersarū rationum, vt hic ponitur, oporteret q̃ altera magis distet ab actu puro quàm altera: ergo distātia vnius potentiæ puræ nō est maxima. hæc sufficiāt hic: quoniā solutio horum erit manifestatio reliquorum. ¶ Ad euidentiam huius rei aduerte diligentissime, q̃ si quis naturam materiæ vt sic cōsideraverit, facilē omnium rōnem reddet. Materia enim secundum se, secundum id quod est, vt in litera dicitur, non est aliquod ens nisi substantialis potentia ad formam, nec aliam naturam habet: & hoc est eius quod quid est. Verū hoc non contingit vno modo, sed duobus: quia esse ad formā contingit dupliciter, s. ad formam secundum genus, & ad formam talem secundum speciē. Quum enim oporteat potentiā omnem aliquē actū per se primò respicere, vt adæquatū sibi per quē diffinienda est, vt patet 9. Meta. cōsequens est vt substantialis potentia materiæ respiciat vt adæquatū actū, aut formā talem secundum genus aut secundū speciē: individua enim extra artem sunt. Inter hos autē duos modos hęc est manifesta differentia, q̃ potentia ad formam vnam genere tantum est ad plures species: potentia verò vnū ad formā vnā specie nō est ad plura, nisi fortè per accidēs puta quia species illa multiplicabilis esset numeraliter. Ex hac autem differentia sequitur illa, s. q̃ potētia primo modo habet priuationem annexam: potentia verò secundo modo non. & patet sequela: quia materia q̃ est in potentia ad plura, habēdo vnū actū, adhuc est in potētia ad aliud: ac per hoc priuatur illo potētia ēm ad ali quid cū negatione illius in eo constituēte priuationē, vt patet. Materia verò cuius est potētia ad vnū solum, quū habēdo illud nullo sibi possibili careat: nullā habet priuationem. Nec pertransibis hic, sed philosophicè subsiste: & considera q̃ nulla res appetit negationē aut malū, nisi quia appetit bonū, cui est annexa negatio alterius. Sicut calefactibile appetendo calorē, appetit negationē frigoris, & ignis appetēdo perpetuitatē sui, corruptionē aquę ex cō sequenti appetit. Et propterea si potentia aliqua nō est ad aliā formā nō hēt congenitā priuationē eius formæ quam habet, aliter appeteret primò nō esse q̃ non est intelligibile. Vnde in proposito sic contingere rōni consonat. Et q̃ materia prima horum inferiorū est potentia substantialis respectu omnium formarū rerū generabilium & corruptibilium, ac per hoc respicit p se primò vt actū adæquatum formā substantiæ generabilis: sub qua quoniam multę sunt species, oportet ipsam sub vna esse in potentia ad aliā, & cōsequēter illa priuatā: & sic omnia sunt adinuicem generabilia, &c. Et q̃ materia cę lestis corporis nō est ad actum vnum tantum secundum genus, sed vnū specie atomatita q̃ nō est putandum, q̃ materia cæli respiciat formam cælestē vt actus adæquatum. quia sic sequeretur potentia ad plura, & priuatio & corruptibilitas ab intrinseco: sed q̃ materia lunæ est in potentia secūdum se ad formam lunæ tantum, & materia solis ad formam solis tantū, & sic de aliis: ita quoquot sunt species corporū cælestiū, tot sunt genera physica eorū. Et hoc q̃ dico, cæli materiā, non significat aliquam vnam materiam, sed quoddā aut ilogum omnibus materiis cælestium corporū. Ad rōnem ergo Scot. & Auer. dicito dupliciter, primò secundum rem, secundo ad hominem, id est secundum modum loquendi Arist. 9. Meta. secundum rem distingue q̃ potētia passiua est duplex. Quædā purè receptiua, quæ sinulla passione media recipit formam. Quædam verò receptiua & passiua simul ita q̃ & agitur ab agente, & recipit formā. Modo dico, & ita est, q̃ potentia purè receptiua non est potentia cōtradictionis, potentia autē receptiua & passiua simul hæc est cōtradictionis. Ex dictis autē patet, q̃ materia lunæ est potentia receptiua tantū, quoniam nulla passione aut actione media materia habet illam formam: & patet hanc distōnem esse verā in potētia cæli respectu suæ figuræ. Illa enim non est cōtradictionis, & tamē receptiua, non tamen passiua. Et si contra in-

sletur, quia potentia secundum se est indifferens ad actum & negationē: vel quod plus est, prius natura habet negationē: quia secundū se ex Arist. 6. Meta. c. 2. R̄ndeatur negando consequentiam, si antecedens sit negatiuè: vel ante cedens, si sit positiuè. Ista ēm propositio negatiua est vera, Potētia nō ex se habet actū: sed ex hac nō sequitur affirmatiua, ergo ex se habet nō actum, q̃ est esse in potentia contradictionis secundum se, ad actum, s. & non actum. illa verò affirmatiua. Potētia ex se habet nō actū, est falsa: & similiter ista est falsa. Potētia ex se nō hēt actū magis quā nō actū: q̃n ex se in proprio genere causæ, s. materialis, ita vēdicat sibi actū talem, q̃ nullo modo oppositum: q̃n ita talē, q̃ nullū alium. Ad hominem verò scito, q̃ Ari. 9. Met tex. 17. qui allegatur, non vocat potētiam nisi potētiā vt potentia: potentia autē vt potentia non est qui iam est sub actu; & sic potentiā purè receptiuam non vocat potentiā, & propterea dicit q̃ omnis potētia est potentia cōtradictionis. Et si vis etiā proterius conuincere, aster codicē, & videbis ibidē q̃ negat in eo lo esse potentia ad motū localē: quū tamen cōstet q̃ motus est actus entis in potentia inquantū in potentia. Quia enim posuit motū cælo coæternū, sicut & figurā: ac per hoc cælū nunquam est in statu potentiæ respectu motus, sed semper in actu: ideo dixit non esse in potētia ad motū, sed in potentia ad terminos motus. Vnde & quo ad quos cōtinuē agitur à motore deperēdos & acquirēdos. Ad cōfirmationes autē dē dupliciter. Primò distinguēdo de nō esse & priuatione simpliciter, vel ēm quid. Et q̃ materia est per quam potest res nō esse saltem secundū quid, & similiter est idem subiecto cū priuatione secundū quid. Sed secūdò pōt dici & melius, q̃ istæ propositiones possunt dupliciter exponi. Primò, vt subiectū vendicet sibi prædicatū: & sic non sunt veræ nisi cū diffunctione simpliciter. vel secūdū quid alio modo, vt prædicatum determinet sibi subiectū: & sic sunt verę absolutę. Vbi enim nan-que est potentia ad esse & nō esse, ibi est materia: similiter vbi est priuatio, ibi est idē subiecto cū materia, & nō eo ncta. Ad argumentū aliorum negatur sequela: & rō est: quia motus circularis est motus animalis est non merè naturalis: & propterea nō superfluit forma cælī: Nec est dicēdū q̃ est principiū purē passiuū respectu motus circularis: sed q̃ quēadmodum forma cordis concurrit ad motū cordis medio modò inter purē passiuū & actiuum, & tamen nō nisi ab anima motus ille esse pōtest: ita forma cæli natura talis est ad quā in cōuertione ad animā, seu intelligētiā natus est sequi motus circularis. Vnde substātia corporalis cæli est principiū naturale motus circularis: alioquin ruere totus processus in primo de Cælo & mundo, ad inferēdā quintā essentiā: & nihilominus animā oportet adiungere: sicut patet in motu cordis. Et ēm primus motus in vniuerso, sicut motus cordis ī animali, vt patet ī 8. Physico.

¶ Ad rōnem autem primam Scoti contra secundū dictū negādā est sequelæ quoniam non est par rō de causis extrinsecis & intrinsecis: quoniā illæ sunt partes rei, & intrant cōpositionem rerū, ac per hoc oportet esse varias iuxta rerum varietates: extrinsecē autē non. Ad secundū verò iam pater rō ex dictis. negatur siquidē, q̃ materia solis sit in potentia secundum se ad priuationem suæ formæ. & rō est, quia potentia ad priuationem huius formæ fundatur super potentia ad aliam formam, vt patet ex dictis. ¶ Ad primum verò Ægidij modificatur illa propositio, Negatio omniū formarū constituit vnitatē materiæ. pōt enim dupliciter intelligi. Primò absolutè, vt sonat, & sic est falsa: quia negatio absolutè dē de nihilo. Alio modo in subiecto apto nato, & sic est verā: sed subiectū aptum in proposito est materia cōis multis. hæc enim est vna negatiuè nō positiuè: sed materia cōis multis, cū materia propria vni non sortitur vnitatem ex negatione: quia ex hoc ipso quod hæc est cōis his, illæ non iam sunt diuersæ. Ad secundū autem cōceditur, q̃ solus actus distinguit: & dico q̃ duæ puræ potētiæ distinguūtur actibus, quos per se primo respiciūt, & per quos diffiniūtur, à quibus nō possunt abstrahi, etiā per primā operationē intellectus. Et si quæras distinctiū intrinsecū in eis, dico q̃ est ipsa cuiusq; substātialis cōmensuratio ad actum sibi adæquatum. Et si de ipsa substantiali cōmensuratione ad actū quæras, dico q̃ est nō solū identicē, sed formaliter ipsa essentia cuiusq; puræ potētiæ. Et propterea sicut actū adæquati sunt diuersi seipsis, ita potētiæ ꝓpriæ ad eos sunt p se diuersæ propter actus. Sicut enim materia est propter formam, ita diffō materiæ est propter diuersitatē formarū. Ad tertiū quo ad rē dicitur, q̃ nullū incōueniēs est, vnā puram potentiā magis distare ab actu puro quàm aliam purā potētiā, non per inclusionē alicuius actualitatis in vna magis quàm in alia: quia nō essent ambæ purę potētiæ: sed per vnius cōmensurationē ad perfectiorē actū adæquatū respectu alterius, ita q̃ ex hoc vna pura potētia est altera pura potētia minus ab actu distans: q̃ a est capacitas pfectioris actus. Sed caue hic ne fallaris sophismate cōsequētis, aut figuræ dictiōis, à pura potentia ad purā potētiā talē actum. Illa enim est prope nihil, & maximē distans à Deo, &c. Sed habet latitudinem propter actus respectos modo declarato. Singularū aūt purē potētiarū nulla nisi cōmensurata infimo actui est maximē distās, & ꝓpe nihil. Et his aūt puto facilē reliqua solui posse: quare transeamus ad alia. ¶ In litera deinde Autor destruit hāc affirmatiuā, q̃ est positio Auer. Materia cæli est simplex substātia corporea, tali rōe: Oē ens actu vel est actus, seu forma, vel habēs actū seu formā, sed corporeitas cęli secluso motore est ens actu, & nō est habēs actū seu formā. ergo est actus seu forma. Discursus bonus cū præmissis euidentibus, saltem naturaliter & ad hominem, s. Aduersarius autem conclusionis probatur sic, Si corporeitas illa esset actus, esset intellecta in actu, quod repugnat cælesti corpori, quia est sensibile, vt patet.

¶ Circa hāc rationē aduerte, quòd calumniā patitur, propterea quia fūdatur super hac propositione, Omne quod est secūdū se totū actus, est intellectum in actu, vt patet. hoc antē esse falsum patet ex eo, quod hæc albedo est secūdum se nota actus, & similiter hæc forma huius bouis est tota actū: nihil eiū horū habet plures partes, quarū vna sit actus vel forma, & altera nō. Et tū cōstat, q̃ nihil horū est intellectum in actu, sed sensibile in actu & intelligibile in potentia. Et similiter diceret Auer. de illa corporeitate, quod est de genere substātiæ sensibilis: & tamen totā est actus potentiæ adnixtus, quia mobilis, & subiectus quātitati, figuræ & cæteris accidētibus. ¶ Ad euidentiam huius scito, q̃ esse ens in actu, contingit dupliciter. Vno modo propriè, alio modo cōiter. Et cōiter quidē vocatur ens in actu omne quomodoliber extra causas suas est. Propriè autē illud tantū cuius propriè est esse, quod s. est per seipsum, nō quia aliquid est alicuius. hoc autem in his quę fiunt, est illud quo fit, id est cōpositū. vt patet 7. Met. In his autem quæ nō generantur nec corrūpuntur, est illud quo fieret. In proposito non est sermo de ente actu cōiter, sed propriè. Et propterea instantiæ nihil valent nulla enim forma apud nos est, aut fit, nisi quia est, aut fit cōpositum. Vnde ratio literæ ex resolutione substantiæ robur trahit. Quū cum substātia diuidatur sufficiēter in materiam & formam, & compositū ex illis, & materia diffusita sit q̃ non est secūdū eam hoc aliquid: forma verò sic secundum quam sit hoc aliquid oportet q̃ corporeitas cælestis quū manifeste sit hoc aliquid, secluso moto-

re: patet

re:patet quòd non cadat sub mẽbro primo, scilicet materia, sed secundò vel tertiò, scilicet forma vel cõposito. Et quia Auerrois neget compositum, ergo restat quòd est forma: & est ratio, quia aliquid alicui est, sed est per seipsum, ita quòd si fieret, eius esset per se primò fieri: ac per hoc eius est per se primo esse. Omnis autẽ forma quæ p se primò est, est intellecta in actu: quoniam: vt in 3. de Anima dicitur, omnino ita se habẽt quę circa intellectum sunt, sicut circa separationẽ à materia. Duo igitur sequuntur ad positionem Auerrois. Ex eo quòd per se primo est ens in actu: sequitur quòd sit in genere intellectorum in actu. Ex eo verò quòd subiicitur quãtitati potentiæ ad vbi, &c. sequitur quod sit de genere sensibilium. Sunt ergo hic incompossibilia. Nec pōt ab hac ratiõe euadere quis, ni si ponendo quartum genus substantiæ: quod ab Aristo. Philosophia alicui esset pater. Quod enim dicunt ponunt, scilicet corporeitatem illam comprehendi sub primo membro scilicet sub materia, distinguentes materiam in materiam ad esse, & in materiam ad vbi: contradicit diffinitioni seu proprietati materiæ, q̃ ipsum est primũ membrum, vt patet in 2. de Anima. Contrariaē quoque doctrinæ Arist. alibi, vt ostendi facile posset, si contra Auerroim modo scribẽdum esset.

¶ Tertiò inferunt tres propositiones. prima est, Materia cœli secundũ se non est in potentia, nisi ad formam quam habet. Secũda est, quod non remanet in potentia ad esse, sed ad vbi. Tertia, quod materia corporum corruptibilium & incorruptibilium, nõ est eadem, nisi analogicè: & est respõsio ad quæsitũ directè.

¶ Super Quæstionis sextæ gesimæ sextæ Articulum tertium.

TItulus clar[a] ex vsu, Cœlũ immobile.

¶ In corpore quinque facit. Primò vnde habemus cęlum empyreum esse, id est à tribus tantum. Secundò, in quo cõuenjunt hi tres: quia in fine, & in quo differunt, quia in ratione.

ita refert Aug. 13. c. 10.

b 263 lib. 1. de cœlo à tex. 1. vsque ad 28. to. 1.

367

371

In libr. de substãtia orbis c. 2.

go per intellectum substantia separata quæ ponitur motor, si corpus cæleste non est habens formam (quod est componi ex forma & subiecto fortuæ) sequitur quòd sit totũ forma & actus. Omne autem tale est intellectum in actu. Quod de corpore cælesti dici nõ potest, cùm sit sensibile. Relinquitur ergo, quòd materia corporis cælestis secundum se considerata non est in potentia, nisi ad formam quam habet. c Nec refert ad propositum quæcunque sit illa, siue anima, siue aliquid aliud. Vnde illa forma sic perficit illam materiam, quòd nullo modo in ea remanet potentia ad esse, sed ad vbi tantùm, vt Aris. dicit. Et sic non est eadem materia

corporis cælestis & elementorum, nisi secundum analogiam, secundum quod conueniunt in ratione potentiæ. li. 1. de cœlo à tex. 20 vsque adj. 1. to. 2.

¶ Ad primvm ergo dicendum: quòd Aug. sequitur in hoc opinionem Platonis non ponentis quintam essentiam. Vel dicendum, quod materia informis est vna vnitate ordinis, sicut omnia corpora sunt vnum in ordine creaturæ corporeæ.

¶ Ad secundum dicendum, quod si genus consideretur physicè, corruptibilia & incorruptibilia non sunt in eodem genere, propter diuersum modum potentiæ in eis, vt dicitur 10. Metaphy. Secundum autem logicam considerationem est vnum genus omnium corporum, propter vnam rationem corporeitatis. Tex. 16. com. 3.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd forma corporeitatis non est vna in omnibus corporibus, cum sit alia à formis quibus corpora distinguuntur, vt dictum est. In corp.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum potentia dicatur ad actum, ens in potentia est diuersum ex hoc ipso quod ordinatur ad diuersum actum, sicut visus ad colorem, & auditus ad sonum. Vnde ex hoc ipso materia cælestis corporis est alia à materia elementi: quia non est in potentia ad formam elementi.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum cælum empyreum sit concreatum materiæ informi.

D TERTIVM sic proceditur. Vt. q̃ cælũ empyreum nõ sit cõcreatũ materiæ informi. Cælũ ẽm empyreũ, si est aliquid, oportet q̃ sit corpus sensibile. Omne autem corpus sensibile est mobile. Cælũ autẽ empyreũ non est mobile, quia motus eius deprehenderetur per motum alicuius corporis apparentis. Quòd minimè apparet. Non ergo cælum empyreum est aliquid materiæ informi concreatum. 319 2. dist. 12. art. 5.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit in 3. de Trin. quòd infetiora corpora per superiora quodam ordine reguntur. Si ergo cælum empyreum est quoddam supremum corpus, oportet quòd habeat aliquam influentiam in hæc inferiora corpora. Sed hoc non videtur, præsertim si ponatur immobile, cum nullum corpus moueat nisi motum. Non est ergo cælum empyreum materiæ informi concreatum. Si dicatur quod cælum empyreum est locus contemplationis non ordinatur ad naturales effectus. Contra. Aug. dicit in 4. de Trin. quòd nos secundum quod mente aliquod æternum capimus, non in hoc mũdo sumus. Ex quo patet quòd contẽplatio mentem supra corporalia eleuat. Non ergo contemplationi locus corporeus deputatur. Cap. 4. & 5. to. 3. Cap. 10.

¶ 3. Præterea, Inter corpora cælestia inuenitur aliquod corpus partim diaphanum, & partim lucidum, scilicet cælum sydereũ. Inuenitur etiam aliquod cælum totũ diaphanũ, quòd aliqui nominãt cęlum aqueum vel crystallinum. Si ergo est aliud superius cælum oportet quòd sit totum lucidum. Sed hoc esse non potest, quia sic continuè aër illuminaretur, nec vnquam nox esset. Non ergo cælum empyreum materiæ informi est concreatum.

¶ Sed contra est, quod Strabus dicit, quòd cum dicitur, In principio creauit Deus cælum & terram, cælum dicit non visibile firmamentum, sed empyreum, id est igneum. Habetur in glo. or. Gen. 1.

¶ Respondeo dicendum, q̃ cælum empyreum nõ inuenitur positũ nisi per autoritates Strabi & Bedæ: & iterum per autoritatem Basilij. In cuius positione quantum ad aliquid conueniunt, scilicet quantum ad hoc quod sit locus Beatorum. Dicit enim Strabus, & etiam Beda, q̃ statim factum angelis est repletũ. Basil. etiã dicit in secundo Hexamer. Sicut dãnati in tenebras vltimas abiguntur, ita remuneratio pro dignis operibus restaurat in ea luce quæ est extra mundũ, & ibi quietis domiciliũ sortiẽtur. Differunt tẽ quantum ad rationem ponendi. Nã Strabus & Beda ponunt cælum empyreum ea ratione, quia firmamentum per quòd cælum empyreum intelligunt, non in principio, sed secunda die dicitur factum. Basil. verò ea ratione ponit, ne videatur simpliciter Deus opus suũ à tenebris inchoasse, quòd Manichæi calumniantur, Deum veteris Testamenti, Deum tenebrarum nominantes. Hæ autem rationes non sunt multum cogentes. Nam quæstio de firmamento quod legitur factum in secunda die, aliter soluitur ab August. & aliter ab aliis Sanctis. e Quæstio autem de tenebris soluitur secundum August. per hoc, quod infermitas, quæ per tenebras significatur, non præcessit duratione formationem, sed origine. Secundum alios verò, cum tenebræ non sint creaturæ aliquæ, sed priuatio lucis. diui. sapi. attestatur, vt ea quæ producit ex nihilo primò in statu imperfectionis instituerat, & postmodum ea perducere ad perfectum. Potest autem conuenientior ratio sumi ex ipsa conditione gloriæ. Expectatur enim in futura remuneratione duplex gloria, s. spiritualis & corporalis, non solum in corporibus humanis glorificandis, sed etiã in toto mundo innouando. Inchoata est autẽ spiritualis gloria ab ipso mundi principio in beatitudine Angelorum, quorum æqualitas Sanctis promittitur. Vnde conuenienẽs fuit, vt etiã à principio corporalis gloria inchoaretur, in aliquo Com. Ge. cap. 1. Hom. 1 in hexam. Li. 9. super Gen. ad lit. c. 19. & lib. 7. c. 27. a 48 c 156

corpore

corpore, quod etiam à principio fuerit absque seruitute corruptionis, & mutabilitatis, & totaliter lucidum: sicut tota creatura corporalis expectatur post resurrectionem futuram. Et ideo illud cælum dicitur empyreum, id est igneũ nõ ab ardore, sed à splendore. ¶ Sciendũ est autẽ quòd Augustinus 10. de ciu. Dei. dicit q̃ Porphyrius discernebat à dæmonibus angelos, vt aërea loca esse dæmonum, ætherea verò vel empyrea diceret angelorum. Sed Porphyrius tanquam Platonicus cælum istud sydereum, igneum esse existimabat. Et ideo empyreum nominabat vel æthereum, secundũ quod nomen ętheris sumitur ab inflammatione, & non secundum quod sumitur à velocitate motus vt Aris. dicit. Quod pro tanto dictum sit, ne aliquis opinetur Aug. cælum empyreũ posuisse, sicut nunc ponitur à modernis. Cap. 9. & 27. to. 5.

¶ Ad primvm ergo dicendum quòd corpora sensibilia sunt mobilia secundum ipsum statum mundi: quia per motum creaturæ corporalis procuratur elementorum multiplicatio. Sed in vltima consummatione gloriæ cessabit corporum motus. Et talem oportuit esse à principio dispositionem cæli empyrei. lib. 1. meteo. c. 2. & 3. de cælo tex. 12. to. 2.

¶ Ad secundum dicendum, quòd satis probabile est q̃ cælũ empyreum, fm quosdam cum sit ordinatũ ad statum glorię, non habet [d] influentiam in inferiora corpora, quæ sunt sub alio ordine: vt pote ordinata ad naturalem rerũ decursum. Probabilius tamen videtur dicendum, q̃ sicut supremi angeli, qui assistunt, habẽt influentiã super medios & vltimos, qui mittuntur, quãuis ipsi non mittantur [e], fm Dion. ita cælum empyreum [d] habet influentiam super corpora, quæ mouentur, licet ipsum nõ moueatur. Et propter hoc potest dici quòd influit in primum cęlũ, quod mouetur: non aliquid transiens & adueniẽs per motũ, sed aliquid fixum & stabile: puta virtutem continendi & causãdi, vel aliquid huiusmodi ad dignitatem pertinens. ¶ Ad tertium dicẽdum, quòd locus corporeus deputatur contemplationi, non propter necessitatem, sed propter congruitatem, vt exterior claritas interiori conueniat. Vnde Basilius dicit, quòd ministrator spiritus nõ poterat degere in tenebris, sed in luce & lætitia degẽdi sibi habitum possidebat. ¶ Ad quartum dicẽdum, q̃ sicut Basilius dicit in 2. exam. constat factum esse cælũ rotunditate conclusum, habens corpus spissum & adeo validum, vt possit ea quæ extrinsecus habentur ab interioribus separare. Ob hoc necessariò post se, regionem relictam carentem luce cõstituit: vt pote fulgore qui superradiabat excluso. Sed quia corpus firmamenti etsi sit solidũ, est tamen diaphanum, quòd lumen non impedit (vt patet per hoc quòd lumen stellarum videmus, non obstantibus mediis cælis) potest aliter dici, quòd habet lucem cælum empyreum non condensatam vt radios emittat, sicut corpus solis: sed magis subtilem, vel habet claritatem gloriæ quæ non est conformis cum claritate naturali. 550 Ca. 2. cæl. hierar. D. 431. 316. Homil. 3. in hexam. Eadem hom.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum tempus sit concreatum materiæ informi.

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd tempus non sit concreatum materiæ informi. Dicit enim August. 12. Confes. ad Deum loquens: Duo reperio quæ fecisti carentia temporibus, scilicet materiam primam corporalem, & naturam angelicam. Non ergo tempus est concreatum materiæ informi. 340 2. dist. 12. art. 3. Cap. 13. to. 1.

¶ 2. Præterea, Tempus diuiditur per diem & noctem. Sed à principio nec nox, nec dies erat: sed postmodum, cùm diuisit Deus lucem à tenebris. ergo à principio non erat tempus.

¶ 3. Præterea, Tempus est numerus motus firmamenti, quod legitur factum secundo die. Ergo non à principio erat tempus.

¶ 4. Præterea, Motus est prior tempore. Magis igitur debebat numerari inter primò creata, quàm tempus.

¶ 5. Præterea, sicut tẽpus est mẽsura extrinseca, & ita & locus. Nõ ergo magis debet cõputari inter primo creata tẽpus quã locus. lib. 1. super Ge. imperfecto ca. 3 to. 1.

¶ Sed contra est quod Augu. dicit super Gen. ad lit. quòd spiritualis & corporalis creatura est creata in principio tẽporis.

¶ Respondeo dicendum, quòd communiter dicitur, quatuor esse primò creata, scilicet naturam angelicam, cælum empyreum, materiam corporalem informem, & tempus. Sed attendendum est, quòd hoc dictum non procedit secundum August. opinionem. August. enim ponit duo primò creata, scilicet naturam angelicam, & materiam corporalem, nulla mentione facta de cælo empyreo. Hæc autem duo, scilicet natura angelica, & materia informis procedunt formationem non duratione, sed natura. Et sicut natura præcedunt formationem, ita etiam motum, & tempus. Vnde tempus non potest eis connumerari. Procedit autem prædicta numeratio secundum opinionem aliorum Sanctorum, ponentium, quòd informitas materiæ duratione præcessit formationem: & tunc pro illa duratione necesse est ponere tẽpus aliqd: aliter enim mensura durationis accipi nõ posset. lib. 11. confess. c. 12. & lib. 1. super Genes. c. 9. to. 1.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd Aug. hoc dicit ea ratione qua natura angelica & materia informis præcedunt origine seu natura tempus.

¶ Ad fm dicendum, quòd sicut secundum alios Sanctos materia erat quodãmodo informis, & postea fuit formata: ita tempus quodammodo fuit informe, & postmodũ formatum & distinctũ per diem & noctẽ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si motus firmamenti non statim à principio incœpit: tunc tempus quod præcessit, non erat numerus motus firmamenti, sed cuiuscunque primi motus. Accidit enim tempori [d] quòd sit numerus motus firmamenti, inquantum hic motus est primus motuũ. Si autem esset alius motus, primus illius motus esset temporis mensura: quia omnia mensurantur [d] primo sui generis. Oportet autẽ dicere statim à principio fuisse aliquem motum, ad minus fm successionem conceptionum & affectionum in mente aliqua. Motum autem non est intelligere sine tempore, cùm nihil aliud sit tempus, quàm numerus prioris & posterioris in motu. D. 830.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd inter primò creata computantur ea quę habent generalem habitudinem ad res. Et ideo computari debuit tempus, quod habet [d] rationem communis mensuræ, nõ autem motus, qui comparatur solùm ad subiectum mobile.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd locus intelligitur in cęlo empyreo omnia continente. Et quia locus est de permanentibus, concreatus est totus simul: tẽpus autem quod est non permanens, concreatum est in suo principio, sicut etiam modò nihil est accipere in actu de tempore nisi nunc. D. 150.

QVÆSTIO SEXAGESIMA SEPTIMA DE OPERE DISTINCTIONIS SECVNDVM SE, IN QVATVOR ARTICVLOS DIVISA.

CONSEQVENTER cõsiderandum est de opere distinctiõis secundum se. Et primò, de opere primæ diei. Secundò, de opere secundæ diei. Tertiò, de operæ tertiæ. ¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum lux propriè in spiritualibus dici possit. ¶ Secundò, vtrum lux corporalis sit corpus. ¶ Tertiò, vtrum sit qualitas. ¶ Quartò, vtrum conueniens fuit prima die fieri lucem.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum lux propriè in spiritualibus dicatur.

D PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd lux propriè in spiritualibus dicatur. Dicit enim August. 4. super Gen. ad lit. quòd in spiritualibus melior & certior lux est. Et quòd Christus non sic dicitur lux quomodo lapis, sed illud propriè, hoc figuratiuè. 141 4. dist. 13. artic. 1. Et quol. 6. fi. Et Ioan. 1. lib. 8. principio Cap. 28.

¶ 2. Præterea, Dio. 4. cap. de Di. no. ponit lumen inter nomina intelligibilia Dei. Nomina autem intelligibilia propriè dicuntur in spiritualibus. Ergo lux propriè dicitur in spiritualibus.

¶ 3. Præterea, Apostolus dicit ad Ephe. 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Sed manifestatio magis propriè est in spiritualibus, quàm in corporalibus. Ergo & lux.

¶ Sed contra est quod Ambro. in libr. de fide ponit splendorem inter ea quæ de Deo metaphoricè dicuntur. Li. 2. de fide ad Gratia. to. 2.

¶ Respondeo dicendum, quòd de aliquo nomine dupliciter conuenit loqui. Vno modo secundum primam eius propositionem. Alio modo secundum vsum nominis: sicut patet in nomine Visionis, quod primò impositum est ad significandũ actum sensus visus. Sed propter dignitatem & certitudinem huius sensus extensum est hoc nomen secundum vsum loquentium ad omnem cognitionem aliorum sensuum. Dicimus enim, Vide quomodo sapit, vel quomodo redoler, vel quomodo est calidum. Et vlterius etiam ad cognitionem intellectus: secundum illud Matthæi 5. capit. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

¶ Et similiter dicendum est de nomine lucis. Nam primò quidem est institutum ad significandum id quod facit manifestationem in sensu visus. Postmodum autem extensum est ad significãdum omne illud quod facit manifestationem secundum quamcũque cognitionem. Si ergo accipiatur nomen luminis secundum suam primam impositionem, metaphoricè in spiritualibus dicitur, vt

¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua negatiuè: Lux non est corpus. Probatur clarè ex tribus motiuis, scilicet loco, motu, generatione & corruptione: & clarè patent sine quæstione.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria iuxta tres opiniones, duas extremas: prima est tenẽtium lumen intentionem. secunda tenentium lucem substantiam: & medium, scilicet esse qualitatem actiuam consequẽtem corpus lucens ex se. Quo ad primum duo. Primũ opinio, Lumen non habet esse naturale, sed intentionale. Secundum, contrà, dupliciter: primò, quia denominat, secundò, quia causat effectus naturales.

¶ Hic aduerte q̃ Scotus in 2. distinctione 3. & Ægidius in secundo de Anima, & in 2. Sentent. distinct. 23. tenent lumen intentionale esse, habere. Et ad primam rationem Sanct. Thom. dicit Sco. quòd maior non est necessaria, sed vera in multis per accidens: quia nõ habemus denominatiua propria. Ad secundam verò negat maiorem: affert autem Scot. rationem pro se contra S. Thomam difficilem, lumen recipitur in organo visus, ergo habet esse intentionale. Antecedens q̃bat autoritate Auerrois in De sensu & sensato: & Aristotelis ibidem ponentis lumen intrinsecum oculo. Consequentia probatur: quia sensibile positum supra sensum non causat sensationem.

¶ Ad hoc breuiter videtur mihi dicendum, quòd esse luminis neque est esse purè intentionale, neque naturale, vt distinguitur contra intentionale sed est esse aliquis præhabens in se virtualiter id quẽ spectat ad esse naturale & intentionale. Ita quòd est vtrumque & neutrũ. Et alterum, scilicet naturale, vt S. Tho. dicit. Neutrum quidem, quia nõ habet esse naturale quod distinguitur contra intentionale, id est esse naturale sic materiale, quemadmodum sensibilia obiecta sensuum habent, quæ ob suã materialitatem sentiri non possunt, posita supra sensum secũdum se, quia sensus non est receptiuus nisi specierũ sine materia. Nec habet esse intentionale, vt distinguitur contra naturale: quia, scilicet, nõ est Ambrosius dicit. Si autem accipiatur secundum quod est in vsu loquentium ad omnem manifestationem extensum, sic propriè in spiritualibus dicitur.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

¶ Verum lux sit corpus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd lux sit corpus. Dicit enim Augustinus in lib. de lib. arb. quòd lux in corporibus primum tenet locum. Ergo lux est corpus.

¶ 2. Præterea, Philosophus dicit quòd lumen est species ignis. Sed ignis est corpus, Ergo lumen est corpus.

¶ 3. Præterea, Ferri, interfecari & reflecti, est propriè corporum: hæc autem omnia attribuuntur lumini vel radio. Coniunguntur etiam diuersi radij, & separantur, vt Dio. dicit 2. cap. de Diuin. not. Quod etiam videtur non nisi corporibus conuenire posse. Ergo lumen est corpus.

¶ SED CONTRA, Duo corpora nõ possunt simul esse in eodem loco: sed lumẽ, est simul cum aëre. Ergo lumen nõ est corpus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est lumen esse corpus. Quod quidem apparet tripliciter. Primo quidem ex parte loci. Nã locus cuiuslibet corporis est alius à loco alterius corporis. nec est possibile secundum naturam duo corpora esse simul in eodẽ loco qualiacunque corpora sint: quia cõtiguum requirit distinctionem in situ. Secundò apparet idẽ ex ratione motus. Si enim lumẽ esset corpus, illuminatio esset motus localis corporis. Nullus autem motus localis corporis potest esse in instãti: quia omne quod mouetur localiter, necesse est quòd prius perueniat ad medium magnitudinis, quàm ad extremum. Illuminatio autem fit in instanti, nec potest dici q̃ fiat ĩ tẽpore imperceptibili. Quia in paruo spatio posset tẽpus latere, in magno autem spatio, puta ab Oriẽte in Occidentẽ, tempus latere non posset. Statim enim cum sol est in pũcto horizontis, illuminatur totum hemisphærium vsque ad punctũ oppositũ. Et etiã aliud considerandũ ex parte motus: Quia omne corpus habet motũ naturalem determinatũ. Motus autẽ illuminatiõis est ad omnem partem, nec magis ſm circulũ, quàm ſm rectitudinem. Vnde manifestum est, quòd illuminatio non est motus localis alicuius corporis. Tertiò apparet idem ex parte generationis & corruptiõis. Si enim lumen esset corpus, qñ aër obtenebrescit per absentiã luminaris, sequeretur q̃ corpus luminis corrumperetur, & quod materia eius acciperet aliam formã. Quod nõ apparet, nisi aliquis dicat etiã tenebras esse corpus. Nec etiam apparet ex qua materia tantũ corpus quod replet medium hemisphærium, quotidie generetur. Ridiculũ est etiam dicere, q̃ ad solam essentiã luminaris tantum corpus corrũpatur. Si quis etiã dicat q̃ non corrumpitur, sed simul cum sole accedit & circũferitur, quid dici poterit de hoc q̃ ad interpositionẽ alicuius corporis circa candelã tota domus obscurãtur? Nec videtur, q̃ lumen cõgregetur circa candelã; quia non apparet ibi maior claritas poll, quàm antè. Quia ergo oña hæc non solùm rationi, sed sensui etiã repugnant, dicendũ est, quòd impossibile est lumẽ esse corpus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. accipit lucem pro corpore lucido in actu, scilicet pro igne, quod inter quatuor elementa nobilissimum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Arist. lumen nominat ignem in propria materia: sicut ignis in materia aërea dicitur flamma, & in materia terrea dicitur carbo. Non tamen est multum curandum de iis exemplis quæ Aristo. inducit in libris Logicalibus: quia inducit ea vt probabilia secundum opinionem aliorum [e].

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd omnia illa attribuuntur lumini metaphoricè: sicut etiam possent attribui calori. Quia enim motus localis est naturaliter primus motuum (vt probatur in 8. Physic.) vtimur nominibus pertinentibus ad motum localem in alteratione & in oĩbus motibus: sicut etiam nomen distantiæ deriuatum est à loco ad omnia contraria, vt dicitur in 10. Metaphysi.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum lux sit qualitas.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd lux non sit qualitas. Omnis enim qualitas permanet in subiecto ẽt postquam agens discesserit: sicut calor in aqua postquã remouetur ab igne. Sed lumen non remanet in aëre recedẽte luminari. Ergo lumen nõ est qualitas.

¶ 2. Præterea, Omnis qualitas sensibilis hẽt contrarium, sicut calido contrariatur frigidum; & albo nigrum. Sed lumini nihil est contrarium. Tenebra enim est priuatio luminis: Ergo lumẽ nõ est qualitas sensibilis.

¶ 3. Præterea, Causa est prior effectu. Sed lux cælestium corporũ causat formas substantiales in istis inferioribus: dat etiam esse spirituale coloribus, quia facit eos visibiles actu. Ergo lux non est aliqua qualitas sensibilis: sed magis substantialis forma, aut spiritualis.

¶ SED CONTRA est quòd Damas. dicit in lib. 2. quòd lux est quædam qualitas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd lumen in aëre non habet esse naturale, sicut color in pariete: sed esse intentionale, sicut similitudo coloris in aëre. Sed hoc non potest esse propter [d] duo. Primò quidem, quia lumẽ denominat aërem. Fit enim aër luminosus in actu. Color [d] verò nõ denominat ipsum. Non enim dicitur aër coloratus. Secundò, quia lumen habet effectum in natura. Quia per radios solis calefiunt corpora. Intentiones autem non causant trãsmutationes naturales. Alij verò dixerunt, quòd lux est forma substantialis solis. Sed hoc etiam apparet impossibile propter duo. Primò quidẽ, quia nulla forma substãtialis est per se sensibilis, quia quod quid est, est obiectum intellectus, vt dicitur in 3. de Anima. Lux autem est secundum se visibilis. Secundò, quia impossibile est vt id quod est forma substãtialis in vno sit forma accidentalis in alio [e]: quia formæ substantiali per se conuenit constituere in specie. Vnde semper & in omnibus adest ei. Lux autem non est forma substantialis aëris: alioquin ea recedente corrumperetur. Vnde non potest esse forma substãtialis solis. Dicendum est ergo, quòd sicut calor est qualitas actiua consequens formã substantialem ignis, ita lux est qualitas actiua cõsequens formã substantialem solis: vel cuiuscũque alterius corporis à se lucentis; si aliquod aliud tale est. Cuius signũ est, q̃ radij diuersarum stellarum habent diuersos effectus secũdum diuersas naturas corporum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum qualitas consequatur formam substantialem, diuersimode se habet subiectum ad receptionem qualitatis, sicut se habet ad receptionem formæ. Cum enim materia perfectè recipit formam, firmiter stabilitur etiam qualitas consequens formam, sicut si aqua conuertatur in ignem. Cùm verò forma substantialis recipitur imperfectè ſm inchoationem tãtum intentio rei sensibilis, sed res ipsa sensibilis. Nec deficit à complemento essendi quod natum est in natura cõuenire quod quid erat esse albedinis. Vtrũque verò: quia hoc ostendit efficacia eius: recipiens eũ in organo, & non impedit, imò facit sensationem: ergo habet quod est intentionis. Causat rursus transmutationes reales in rebus inanimatis calefaciendo, &c. ergo habet quòd est esse naturalis. Alterum autem, scilicet naturale: quia hoc esse altius in quo lumen prehabet quod est vtriusque naturale esse, illius est, vt subiectum ostendit: Esse siquidẽ naturale alicuius quidditatis ab intentionali eiusdem in subiecto differunt, vt patet in omnibus inducẽtibus. Subiectum autem lucis & luminis idem est, scilicet diaphanum inquantum huiusmodi: igitur: Sed quoniã hoc esse est spirituale validẽ, ideo habet etiam id quod est intentionis. Et hoc ex eadem radice venit: quia organum visus est eiusdem naturæ cum eius subiecto: quia diaphanum est, vt patet in De sensu & sẽsato: & hoc modo omnes aliquo modo dixerunt verum.

¶ Quo ad secundum duo, primum opinio, quòd est forma substantialis: secundum, contrà dupliciter, quia sensibile per se, & quia in vno accidens.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua. Lux est qualitas actiua consequens substantiã corporis ex se lucẽtis. Probatur dupliciter. Primò quasi per lucem à diuisione: quia nullum prædictorũ est: ergo. Secundò à signo: quia radij stellarum habent diuersos effectus iuxta stellarum diuersitatem.

¶ Sed circa hoc signum est dubium, ad quid adductum sit hoc signum. Non enim ad hoc quòd lux sit qualitas. Nec ad hoc q̃ sit actiua: quia vtrũque horum probatum est. ergo ad hoc q̃ est cõsequens formam corporis lucentis ex se. Sed hoc non infertur ex hoc signo, nisi tenendo omnes stellas lucere ex se: quod est aut falsum, aut dubium. Et patet hoc, quia diuersitas effectuum non arguit lucẽ consequi corpus ex se lucens, nisi quia quælibet lux agit in virtute illi⁹ corporis,

choationem quandam, qualitas consequens manet quidem aliquandiu, sed non semper [e]: sicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad suam naturam. Sed illuminatio non fit per aliquam transmutationem materiæ ad susceptionem formæ substantialis, vt fiat quasi inchoatio aliqua formæ. Et ideo lumen non remanet nisi ad præsentiam agentis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd accidit luci, quod non habeat contrarium, inquantum est qualitas naturalis primi corporis alterantis: quod est à contrarietate elongatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut calor agit ad formam ignis quasi instrumẽtaliter in virtute formæ substantialis: ita lumen agit quasi instrumẽtaliter in virtute corporum cælestium ad producendas formas substantiales: & ad hoc quòd faciat colores visibiles actu [d], inquantum est qualitas primi corporis sensibilis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum conuenienter lucis productio in prima die ponatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter lucis productio in prima die ponatur. Est enim lux qualitas quædam: vt dictum est. Qualitas autem cum sit accidens, non habet rationem primi, sed magis rationem postremi. non ergo prima die debet poni productio lucis.

¶ 2. Præterea, Per lucem distinguitur nox à die, Hoc autem fit per solem qui ponitur factus die quarta. Ergo non debuit poni productio lucis prima die.

¶ 3. Præterea, Nox & dies fit per circularẽ motum corporis lucidi. Sed circularis motus est proprius firmamẽti: q̃ legitur factum die secunda. Ergo non debuit poni prima die productio lucis distinguentis noctem & diem. Si dicatur, quòd intelligitur de luce spiritualis: contra, lux quæ legitur facta prima die, facit distinctionem à tenebris. Sed non erant in principio spirituales tenebræ, quia etiam dæmones fuerunt à principio boni, vt suprà dictum est. Non ergo prima die debuit poni productio lucis.

¶ SED CONTRA, Id sine quo non potest esse dies, oportuit fieri in prima die. Sed sine luce non potest esse dies. Ergo oportuit lucem fieri prima die.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de productione lucis est duplex opinio. Augu. enim videtur dicere q̃ non fuerit conueniens Moysem prætermisisse spiritualis creaturæ productionẽ. Et ideo dicit, q̃ cum dicitur, In princip. crea. Deus cæl. & ter. per cælum intelligitur spiritualis natura adhuc informis: per terram autẽ intelligitur materia informis corporalis naturæ. Et quia natura spiritualis dignior est quam corporalis, fuit prius formanda. Formatio igitur spiritualis naturæ significatur in productione lucis, vt intelligatur de luce spirituali [e]. Formatio enim naturæ spiritualis est per hoc, q̃ illuminatur vt adhæreat verbo Dei. Aliis autẽ videtur q̃ sit prætermissa à Moyse productio spiritualis creaturæ. Sed huius rationem diuersimode assignant. Basil. enim dicit, q̃ Moys. principium narrationis suæ fecit à principio, quod ad tempus pertinet sensibiliũ rerum. Sed spiritualis natura, id est angelica prætermittitur, quia fuit antè creata. Chryso. autem assignat aliam rationẽ, quia Moy. loquebatur rudi populo, qui nihil nisi corporalia poterat capere, quẽ etiam ab idololatria reuocare volebat. Assumpsissent autem idololatriæ occasionẽ, si propositæ fuissent eis aliquæ substantiæ supra omnes corporeas creaturas. Eas enim reputassent deos, cũ etiã proni essent ad hoc, q̃ solẽ, & lunam, & stellas colerẽt tanquam deos: quod eis inhibetur Deuter. 4. Prætermissa autem fuerat circa creaturã corporalẽ multiplex infirmitas [e]. Vna quidem in hoc, q̃ dicebatur, Terra erat inanis & vacua: alia verò in hoc q̃ dicebatur, Tenebræ erant super faciem abyssi. necessariũ autẽ fuit vt infirmitas tenebrarũ primò remoueretur per lucis productionem propter duo. Primo quidem, quia lux, vt dictum est [e], est qualitas primi corporis. Vnde ſm eam primò fuit mundus formandus. Secundò propter communitatem lucis. Communicant enim in ea inferiora corpora cũ superioribus, Sicut aũt in cognitione proceditur à communioribus, ita etiam in operatione. Nã prius generatur viuũ q̃ animal, & animal quã homo, vt dr̃ in li. de generatione aliũ. ergo oportuit ordinem diuinæ sapiẽtiæ manifestari, vt prima inter opera distinctionis produceretur lux tãquã primi corporis forma, & tãquã cõmunior. Basilius tũ posuit tertiã rationẽ, quia p̃ lucẽ omnia alia manifestantur. Potest & quarta ratio addi, quæ in obiiciendo est tacta: quia dies nõ pôt esse sine luce. Vnde oportuit in prima die fieri lucem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ſm opinionem, quæ ponit informitatem materiæ duratione præcedere formationẽ [e], oportet dicere q̃ materia à principio fuerit creata sub formis substantialibus, postmodum verò fuerit formata secundum aliquas conditiones accidentales, inter quas primum locum obtinet lux.

¶ Ad ſm dicendum, q̃ quidã dicunt lucẽ illã fuisse quãdã nubem lucidã: quæ postmodũ facto sole in materiã præiacentem rediit. Sed istud nõ est cõueniẽs. Quia Scriptura in principio Gen. commemorat institutionẽ naturæ, quæ postmodũ perseuerat. Vnde non debet dici, quòd aliquid tunc factum fuerit, quod postmodum esse desierit. Et ideo alij dicunt, q̃ illa nubes lucida adhuc remanet, & est coniuncta soli, vt ab eo discerni non possit. Sed ſm hoc illa nubes superflua remaneret. Nihil autem est vanum in operibus Dei. Et ideo alij dicũt, q̃ ex illa nube formatum est corpus solis, Sed hoc etiam dici non potest, si ponatur corp⁹ solis nõ esse de natura quatuor elemẽtorũ, sed esse incorruptibile per naturam. Quia secũdum hoc materia eius non pôt esse sub alia forma. Et ideo est dicẽdum, q̃ vt Dio. dicit 4. c. de Di. no. q̃ illa lux fuit lux solis, sed adhuc informis quãtũ ad hoc, q̃ iã erat substãtia solis: & habebat virtutẽ illuminatiuam in cõi, sed postmodum data est ei specialis & determinata virtⁿ ad particulares effectus [e]. Et ſm hoc in productione huius lucis distincta est lux à tenebris, quãtũ ad tria. Primò quidẽ, quantũ ad causam ſm q̃ in substãtia solis erat causa luminis: in opacitate aũt terræ causa tenebrarũ. Secũdò, quantũ ad locũ: quia in vno hemisphẽrio erat lumẽ, ĩ alio tenebræ. Tertiò quantum ad tẽpus: quia in codẽ hemisphærio ſm vnam partem temporis erat lumen: ſm aliam, tenebræ. Et hoc est quod dicitur, Lucem vocauit diem, & tenebras noctem.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd Basilius dicit lucẽ & tenebras tũc fuisse per emissionem & cõtractionẽ luminis, & non per motum.

¶ Sed contra hoc obiicit Au. q̃ nulla ratio esset huius vicissitudinis emittẽdi & retrahendi luminis: cũ homines & animalia nõ essent, quorũ vsibus hoc deseruiret. Et præter ea hoc non habet naturã corporis lucidi, vt retrahat lumẽ in sui præsẽtia: sed miraculose potest hoc fieri. In prima aũt institutione naturæ nõ quæritur miraculũ. sed quid natura rerũ habeat, vt Au. dicit. Et ideo dicendũ est quod duplex est motus in cælo. Vnus cõis toti cælo, qui facit diem & noctem: & iste videtur institutus primo die [e]. Alius aũt est, qui diuersificatur per diuersa corpora. Secundũ quos motus fit diuersitas dierum ad inuicẽ, & mensiũ & annorũ. Et ideo in prima die fit mẽtio de sola distinctione noctis & diei, quæ fit per motũ communẽ. In quarta aũt die fit mẽtio de diuersitate dierum, & temporũ, & annorum: cum dicitur, Vt sint in tempora & dies & annos. Quæ quidem diuersitas fit per motus proprios.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ſm Augu. informitas non præcedit formationẽ duratione. Vnde oportet dicere, q̃ per lucis productionẽ intelligatur formatio spiritualis creaturæ: nõ quæ est super gloriã perfecta, cũ qua creata nõ fuit, sed quæ est per gratiam perfectã, cũ qua creata fuit, vt dictũ est. Per hãc ergo lucẽ facta est diuisio à tenebris, id est ab informitate alterius creaturæ nõ formatæ. Sed si tota creatura simul formata fuit, facta est distinctio à tenebris spiritualibus: non quæ tunc essent, quia diabolus non fuit creatus malus, sed quãs Deus futuras præuidit.

QVÆSTIO SEXAGESIMAOCTAVA de Opere secunda diei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de opere secũdæ diei. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum firmamentum sit factum secunda die. ¶ Secundò, vtrum aliquæ aquę sint supra firmamentum. ¶ Tertiò, vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis. ¶ Quartò, vtrum sit vnum cælum tantum, vel plures.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum firmamentum sit factum secunda die.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd firmamentũ non sit factum secunda die. Dicitur enim Gen. 1. Vocauit Deus firmamentũ cælum. Sed cælum factũ est ante omnem diẽ, vt patet cum dr̃. In prin. crea. Deus cælum & terrã. Ergo firma-

pimittit duo generalia documenta Au. Primũ, ꝙ veritas salutet Scripturæ. Secũdũ, ꝙ nulla opinio immob. liter attribuatur illi. Secundò rñdet quæsito iuxta tres opiniones de firmamẽto (secundum quod aut cælum sydereum compositũ ex elementis, aut cælum sydereũ corpus simplex, & hoc vel vnũ elementorũ, vel quinta essentia, aut superior pars aẽris ĩ qua nubes) sub distinctione & conclusione hinc sũri. Si ordo dicrum dicat ordinẽ tẽporis, firmamẽtũ primo modo potest dici secunda die factum secũdum substantiã: nõ aũt secũdũ. Idẽ aũt est iudicium de tertio, sed fin formationẽ aliquã factum dr. Si verò dicat ordinem naturæ, potest dici fm substantiam secunda die factum, quocunque modo sumatur. Primã pars patet: quia firmamentũ pri no modo est compositũ: secũda, quia formæ simpliciũ corporum pertinẽt ad productionẽ prima die factam. Secundum membrum patet ex se.

Li 3 super Gen. ad lit. & lib. de cœlest. ca. 24. & 25. to. 3. & 1.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Articulum secundum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo principaliter. Primò rñdet q̃stioni, an est, affirmatiuè aut nũ ate Scripturæ. Secundò quæstioni quid est id est qd sint illę aquæ. Et quo ad hoc tri Ficit. primo tractat an sint spirituales, an corporales inter Origenem & B. filium: concludens corporales, respondet secũ lò tripliciter iuxta tres opiniones de firmamẽto: o iuxta Platonẽ, quòd sit de natura elemẽtari: iuxta Aristotelem, quòd sint de quinta esse tia diaphana: iuxta æquiuocationẽ firmamenti, quòd sint aquæ pluuiales, &c. Tertiò excludit errorem dicentium vapores aqueos supra sydera eleuari quandoque rationibus, vt patet in litera.

18 Li. 2. de cœlo. a. text. 16. vsque ad 31. to. 1.

firmamentum non est factum secunda die.

¶ 2. Præterea, Opera sex dierum ordinãtur secundum ordinem diuinæ sapientiæ. Non conueniret autem diuinæ sapientiæ, vt posterius faceret quod est naturaliter prius. Firmamentum autem est naturaliter prius aqua & terra, de quibus tamen fit mentio ante formationem lucis, quæ fit prima die.

¶ 3. Præterea, Omne quod est factũ per sex dies, formatum est ex materia prius creata ante omnem diem. Sed firmamentum non potuit formari ex materia præexistẽte, quia sic esset generabile & corruptibile. Ergo firmamentum non est factum secunda die.

¶ Sed contra est ꝙ dr Gene. 1. Dixit Deus: Fiat firmamentũ. Et postea sequitur. Et factũ est vespere & mane dies secundus.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut Aug. docet, in huiusmodi quæstionibus duo sũt obseruanda. Primò quidem, vt veritas Scripturæ inconcussè teneatur. Secundò, cùm Scriptura diuina multipliciter exponi possit, ꝙ nulli expositioni aliquis ita præcisè inhæreat, ꝙ si certæ rõne constitutũ hoc esse falsum, quòd aliquis sensum Scripturæ esse assere præsumat: ne Scriptura ex hoc verbo ab infidelibus derideatur, & ne eis via credendi præcludatur. Sciendũ est ergo, ꝙ hoc quod legitur, firmamentum secũda die factum, dupliciter intelligi potest. Vno modo de firmamẽto in quo sunt sydera. Et fm hoc oportet nos diuersimode exponere fm diuersas opiniones hominum de firmamẽto. Quidam enim dixerunt firmamentũ illud esse ex elementis compositum. Et hæc fuit opinio Empedoclis, qui dixit ideo illud corpus indissolubile esse: quia in eius compositione lis non erat, sed amicitia tm. Alij verò dixerunt firmamẽtum esse de natura quatuor elementorum: non quasi ex elementis compositum, sed quasi elementũ simplex. Et hæc opinio fuit Platonis, qui posuit corpus cæleste esse elemẽtum ignis. Alij verò dixerunt, cælum non esse de natura quatuor elementorum, sed esse quintum corpus, præter quatuor elemẽta. Et hæc est opinio Arist. e Secundũ igitur primam opinionem absolutè posset concedi, quòd firmamentum factum fuerit secunda die, etiã se undum suam substantiam. Nã ad opus creationis pertinet producere ipsam elemẽtorũ substantiã: ad opus aũt distinctionis & ornatus pertinet formare aliqua ex præexistentibus elemẽtis. Secundũ verò opinionẽ Plat. non est conueniens quòd firmamentũ credatur fm suã substantiã esse factũ secunda die. Nã facere firmamentum fm hoc, est producere elemẽtum ignis. Productio autẽ elementorũ pertinet ad opus creationis, secundum eos qui ponunt informitatem materiæ tempore præcedere formationẽ e: quia formæ elemẽtorum sunt quæ primò adueniunt materiæ e. Multo autem minus secundum opinionem Ari. poni potest, quòd firmamentum secundum suam substantiam sit secunda die productum, secundũ quod per istos dies successio temporis designatur. Quia cælum cùm sit secũdum suam naturam incorruptibile, habet materiam quę non potest subesse alteri formæ. Vnde impossibile est, quòd firmamẽtum sit factum ex materia prius tempore existente. Vnde productio substantiæ firmamenti ad opus creationis pertinet. Sed aliqua formatio eius secundũ has duas opiniones pertinet ad opus secundæ diei: sicut etiam Dio. dicit 4. c. de Di. no. quòd lumen solis fuit informe in primo triduo, & postea fuit in quarta die formatum f. Si autem per istos dies non designetur temporis successio, sed solum ordo naturæ, vt August. vult, nihil prohibebit dicere secundum quancunque harum opinionum formationem secundum substantiam firmamẽti ad secundam diem pertinere. Potest autem & alio modo intelligi, vt per firmamentum, quòd legitur secunda die factum, non intelligatur firmamentum illud, in quo fixę sunt stellę, sed illa pars aẽris, in qua condensantur nubes. Et dicitur firmamentum propter spissitudinem aẽris in parte illa. Nam quod est spissum & solidum, dicitur esse corpus firmũ,

3:7 560 Lib. 1. de cœlo tex. 20. to. 2.

b 346 Li. 4 super Gen. ad li. c. 22 & 4. & li. 5. c. 5. to. 3.

ad differentiam corporis mathematici, vt dicit Basilius. Et secundum hanc expositionẽ nihil repugnans sequitur cuicunque opinioni. Vnde August. 2. super Gene. ad lit. hanc expositionem commendans, dicit, Hanc considerationem laude dignissimam iudico. Quod enim dixit, neque est contra fidem, & in promptu posito documento credi potest.

Homil. 3. in hexam. Cap. 4.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod secundum Chrys. primò Moyses summariè dixit quid Deus fecit, præmittens, In prin. creauit Deus cæl. &. ter. postea per partes explicauit: sicut si quis dicat, Hic artifex fecit domum istam, & postea, subdat, Primò fecit fundamenta, & postea erexit parietes, tertiò super posuit tectum. Et sic non oportet nos aliud cælũ intelligere, cum dicitur, In princ. crea. Deus cælum & terram: & cum dicitur, quòd secũda die factum est firmamentum. Potest etiam dici aliud esse cęlũ, quòd legitur in principio creatum, & quod legitur secunda die factum. Et hoc diuersimodè. Nam secundum Augu. cælum quòd legitur primo die factum, est de natura spiritualis informis. Cælum autem ꝙ legitur secunda die factum, est cælum corporeum. Secundum verò Bedam & Strabum cælũ quod legitur prima die factum, est cælum empyreum, Firmamentum verò quod legitur secunda die factum, est cælum sydereum. Secũdum verò Damas. cælum, quod legitur prima die factum, est quoddam cælũ sphæricum sine stellis: de quo Philosophi loquuntur, dicentes ipsum esse nonam sphæram, & mobile primum, quod mouetur motu diurno. Per firmamentum verò factum secunda die intelligitur cælum sydereum. Secundum autem aliam expositionem quam Augu. tangit, cęlum prima die factum, est etiam ipsum cælum sydereum. Per firmamentum verò secunda die factum intelligitur spatium aẽris, in quo nubes condensantur: quod etiam cælum æquinocẽ dicitur. Et ideo ad æquinocationem designandam signanter dicitur, Vocauit Deus firmamentum cælum: sicut & suprà dixerat, Vocauit lucem diem, quia dies etiam pro spatio viginti quatuor horarum ponitur. Et idem est in aliis obseruandum: vt Rabbi Moyses dicit.

lib. 1. super Gene. ca. 6.

lib. 2. super Gene. ca. 1. to. 5.

lib. 2. prophet. ca. 30.

¶ Ad secundum & tertium patet solutio ex supradictis g.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum aquæ sint supra firmamentum.

346 a 1. di. 14. ar. 2. & de pe. q. 4. art. 2. ad quintum. Et quodl. 4. q. 2. art. 2.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd aquæ nõ sunt supra firmamentum. Aqua enim est naturaliter grauis. Locus autem proprius grauis nõ est esse sursum, sed solùm deorsum. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶ 2. Præterea, Naturaliter aqua est fluida. Sed quo est fluidum, non potest consistere super corpus rotundum: vt experimento patet. ergo cum firmamentum sit corpus rotundum, aqua non potest esse supra firmamentum.

¶ 3. Præterea, Aqua cùm sit elementũ, ordinatur ad generationem corporis mixti: sicut imperfectum ordinatur ad perfectum. Sed supra firmamẽtum non est locus mixtionis, sed supra terram. Ergo frustra aqua esset supra firmamentum. Nihil autem in operibus Dei est frustra. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶ Sed contra est quod dicitur Gene. 1. quòd diuisit aquas, quæ erant supra firmamentum, ab his quæ erant sub firmamẽto.

¶ Respondeo dicẽdum, quòd, sicut dicit Aug. 2. super Gen. ad lit. maior est Scripturæ huius autoritas, quam omnis humani ingenij capacitas. Vnde quomodo & quales aquæ ibi sint, eas tamen ibi esse minimè dubiramus. Quales autem sint illæ aquæ nõ eodem modo ab omnibus assignatur. Orig. enim dicit, ꝙ aquæ illæ quæ super cælos sunt, sunt spirituales substantiæ. Vnde in Psalm. dicitur: Aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini. & Dan. 3. Benedicite aquæ omnes, quæ super cælos sunt Domini. Sed ad hoc respondet Basilius in 3. Hexam. quòd hoc non dicitur eo quòd aquæ sint rationales creaturæ, sed quia consideratio earum prudenter à sensum habentibus contẽplata glorificationem perficit Creatoris. Vnde ibidem idem dicitur de igne & grandine & huiusmodi, de quibus constat, quòd nõ sunt rationales creaturæ. Dicendum est ergo, quòd sunt aquæ corporales, sed quales aquæ sint oportet diuersimode diffinire secundum diuersam de firmamento sentẽtiam. Si enim per firmamentum intelligatur cælum sydereum, quòd ponitur esse de natura quatuor elementorũ, pari ratione & aquæ quæ super cælos sunt, eiusdem naturæ poterunt credi cum elementalibus aquis. Si autem per firmamentum intelligatur cælum sydereum, quòd non sit de natura quatuor elementorum, tunc & aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, non erunt de natura elementarium aquarum. Sed sicut secundum Strabum dicitur cælum empyreum, id est igneum propter solis splendorem, ita dicetur aliud cælum aqueum, propter solam diaphanitatem, quod est supra cælum sydereum. Posito etiam, quòd firmamentum sit alterius naturæ præter quatuor elementa, adhuc potest dici, quòd aquas diuidit, si per aquam non elemẽtum aquæ, sed materiã informem corporum

Cap. 5.

Homil. 3. in Genes. to. 1.

In glo. ordi. genes. 1.

li. 1 c. 6. & 7. to. 1.

rũ intelligamus, vt Aug. dicit super Gen. ad lit. cõtra Manichæos: quia fm hoc quicquid est inter corpora, diuidit aquas ab aquis. Si aũt per firmamentũ intelligatur pars aẽris in qua nubes condensantur, sic aquæ quæ supra firmamẽtum sunt, sunt aquæ, quæ vaporabiliter resolutæ, supra aliquam partem aẽris eleuantur, ex quibus pluuiæ generantur: dicere enim ꝙ aquæ vaporabiliter resolutæ eleuentur supra cælum sydereum (vt quidam dixerunt, quorum opinionem Aug. tangit in secundo super Gen. ad lit.) est omnino impossibile. Tum propter soliditatem cęli. Tum propter regionem ignis mediã, quæ huiusmodi vapores cõsumeret. Tum quia locus quo feruntur leuia & rara, est infra concauum orbis lunæ. Tum etiam, quia sensibiliter apparet vapores nõ eleuari vsque ad cacumina quorundam montium. Quod etiam dicunt de rarefactione corporis in infinitum, propter hoc quòd corpus est in infinitum diuisibile: vanum est. Non enim corpus naturale in infinitum diuiditur, aut rarefit, sed vsque ad certum terminum.

Ca. 4. to. 3.

¶ Ad primvm ergo dicendum, ꝙ quibusdam videtur ratio illa soluẽda per hoc, quòd aquæ quamuis sint naturaliter graues, virtute tamen diuina super cælos continentur. Sed hanc solutionem Aug. excludit 2. lib. super Gen. dicens, quòd nunc quẽadmodum Deus instituit naturas rerum, conuenit quęrere, nunquid in eis ad miraculum suæ potentiæ velit operari. Vnde aliter dicendum est, quòd secundum duas vltimas opiniones de aquis & firmamento patet solutio ex præmissis. Secundum autem primam opinionem oportet ponere alium ordinem in elementis, quàm Ari. ponat, vt quædam aquæ spissæ sint circa terram: quædam verò tenues circa cælum, vt sic se habeant illæ ad cælum, sicut istæ ad terram. Vel quòd per aquam intelligatur materia corporum, vt dictum est. ¶ Ad secundum etiam patet solutio ex præmissis secundum duas vltimas opiniones. Secundum verò primam respondet Basilius dupliciter. Vno modo, quia nõ est necessarium, vt omne quod in concauo apparet rotundum, sit etiam supra rotundum, sed connexum. Secundo, quia aquæ quæ sunt super cælos, non sunt fluidæ, sed quasi glaciali soliditate extra cælum firmatę. Vnde à quibusdam dicuntur cælum cristallinum. ¶ Ad tertium dicendum, quod secundum tertiam opinionem, aquæ sunt supra firmamentũ vaporabiliter eleuatæ propter vtilitatem pluuiarum. Secundum verò secundam opinionem aquæ sunt supra firmamentum, id est cælum totum diaphanum absque stellis. Quod quidam ponunt primum mobile, quod resoluit totum cęlum motu diurno, vt operetur per motum diurnum continuitatem generationis e: sicut cælum in quo sunt sydera per motum, qui est secundum Zodiacum, operatur diuersitatem generationis & corruptionis per accessum & recessum, & per diuersas virtutes stellarum. Secundum verò primam opinionem aquæ sunt ibi, vt Basilius dicit, ad contemperandum calorem cælestium corporum. Cuius signum acceperunt aliqui, vt Augustinus dicit, quòd stella Saturni propter vicinitatem aquarum superiorum est frigidissima.

In corp.

Homil. 3. hexam.

o 309

Loco cita.

lib. 2. super. Gene. c. 5.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.

347 Po. q 4. ar. 5 col. col. 3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd firmamẽtum nõ diuidat aquas ab aquis. Vnius enim corporis secũdũ speciem est vnus locus naturalis. Sed omnis aqua omni aquæ est eadem specie, vt dicit Philosophus. Non ergo aquæ ab aquis sunt distinguendæ secundum locum.

lib. 1. top. c. 6. to 2.

¶ 2. Si dicatur quòd aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum sunt alterius speciei ab aquis quę sunt sub firmamento: contrà, Ea quæ sunt secundum speciem diuersa, non indigent aliquo alio distinguente. Si ergo aquæ superiores & inferiores specie differunt, firmamentum eas ab inuicem non distinguit.

¶ 3. Præterea, Illud videtur aquas ab aquis distinguere quod ex vtraque parte ab aquis contingitur: sicut si aliquis paries fabricetur in medio fluminis. Manifestum est autem, quòd aquæ inferiores pertingunt vsque ad firmamentum. Ergo non diuidit firmamentum aquas ab aquis.

¶ Sed contra est quod dicitur Gene. 1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.

¶ Respondeo dicendum, quòd aliquis considerando superficiẽ tenus literam Ge. posset talem imaginationem cõcipere secundum quorundam antiquorum Philosophorum, positionem. Posuerunt enim quidam aquam quoddam infinitum corpus, & omnium aliorum corporum principium. Quã quidem immensitatem aquarum accipere posset in nomine Abyssi, cùm dicitur, ꝙ tenebræ erant super faciem abyssi. Ponebant etiam, quòd istud cælum sensibile quod videmus, non continet infra se omnia corporalia, sed est infinitum aquarum corpus supra cælum. Et ideo posset aliquis dicere, quòd firmamentum cæli diuidit aquas exteriores ab aquis interioribus, id est ab omnibus corporibus, quæ infra cęlum continentur, quorum principium aquam ponebant.

Sed quia ista positio per veras ratiões falsa deprehẽditur, non est dicendum hunc esse intellectũm Scripturæ. Sed considerandum est ꝙ Moyses rudi populo loquebatur. Quorum imbecillitati cõdescendens, illa solùm eis ꝓposuit, quæ manifestè sensui apparẽt. Omnes autẽ quantũcunque rudes terram & aquã esse corpora, sensu deprehendunt. Aẽr autem non percipitur ab omnibus esse corpus, in tantũ, quòd etiam quidam Philosophi aẽrem dixerũt nihil esse, plenũ aẽre vacuũ nominãtes. Et ideo Moyses de aqua & terra mentionem facit expressam: aẽrem aũt nõ expresè nominat, ne rudibus quòddam ignotum proponeret. Vt tũ capacibus veritatem exprimeret, dat locum intelligẽdi aẽrem, significans ipsum quasi aquæ annexum, cùm dixit, ꝙ tenebræ erant super faciẽ abyssi. Per quod datur intelligi, super faciẽ aquæ esse aliquod corpus diaphanũ, qd̃ est subiectũ lucis & tenebrarũ. Sic igitur siue per firmamentum intelligamus, cælũ, in quo sunt sydera, siue spatiũ aẽris nubilosum, conuenienter dr̃, ꝙ firmamentum diuidit aquas ab aquis, fm quod per aquam materia informis significatur: vel fm quòd omnia corpora diaphana sub omni conueniẽtia aquarum intelliguntur. Nam cælum sydereum distinguit corpora inferiora diaphana à superioribus. Aẽr verò nubilosus distinguit superioris aẽris partẽ, in qua generãtur pluuiæ, & huiusmodi impressiones ab inferiori parte aẽris, quæ aquæ cõnectitur: & sub nomine aquarum intelligitur.

Cap. 1.

Cap. 1.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd si per firmamentum intelligatur cęlum sydereum, aquæ superiores non sunt eiusdem speciei cum inferioribus. Si autem per firmamentũ intelligatur nubilosus aẽr, tunc vtræque aquæ sunt eiusdem speciei: & deputantur tunc duo loca aquis non eadem ratione: sed locus superior est locus generationis aquarum, locus autem inferior est locus quietis earum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si accipiantur aquæ diuersæ secundum speciem, firmamentum dicitur diuidere aquas ab aquis: non sicut causa faciens diuisionem, sed sicut terminus vtrarũmque aquarum.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd Moyses propter inuisibilitatem aẽris & similium corporum, omnia huiusmodi corpora sub aquæ nomine comprehendit. Et sic manifestum est, quòd ex vtraque parte firmamenti qualitercunque accepti, sunt aquæ.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum sit vnum cælum tantum.

148 a di. 14. ar. 4 & 1. metaphysi. ta. d. 7. fin.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod sit vnum cęlum tantùm. Cælum enim contra terram diuiditur, cum dicitur, In princip. crea. Deus cælum & terram. Sed terra est vna tantùm. Ergo & cælum est vnum tantum.

¶ 2. Præterea, Omne quod constat ex tota sua materia, est vnum tantùm. Sed cælum est huiusmodi: vt probat Philosophus in 2. de cælo. Ergo cælum est vnum tantùm.

Tex. 51 to. 2.

¶ 3. Præterea, Quicquid dicitur de pluribus vniuocè, dicitur de eis secundum vnam rationem communem. Sed si sunt plures cæli, cælum dicitur vniuocè de pluribus: quia si æquiuocè, non propriè dicerentur plures cæli. Oportet ergo, si dicuntur plures cæli, quòd sit aliqua ratio communis, secundum quam cæli dicantur. Hanc autem non est assignare. Non est ergo dicendum quòd sint plures cæli.

¶ Sed contra est quòd dicitur in Psal. 150. Laudate eum cæli cælorum.

¶ Respondeo dicendum, quòd

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò tractat quãdam falsam opinionem. Secundò respondet quæsito tripliciter.

¶ Quo ad primum refert opinionem in duobus punctis. Primum, quòd sit corpus infinitum. Secundum, quòd cęlũ non contineat oia, sed quasdam partes illius infiniti. Et applicat primum ad aby ssum, & fm ad aquas ab aquis. Et fortè fuit ista opinio Thaletis. Deinde improbat dupliciter: in se quidẽ, quia hoc est falsum: ergo. In radice verò, quia superficies literæ nõ est vt iacet, accipiendaꝰqa rudi populo, &c. cui ꝰ signũ est de aẽre tacito, & tñ sinuato.

¶ Quo ad secundum, aquæ dupliciter: materia informis vel corpus diaphanum. Primò modo saluatur quomodoliber sumendo fũmamẽtum vt in præcedẽte articulo August. dixit. Secundo verò modo dupliciter, iuxta firmãmẽtum, vel pro cælo inter diaphana vtrinque, vel pro aẽre nubilosio inter superiorem & inferiorem partem eiusdẽ & vtranque diaphanam, & hanc aquis contiguã & aquã rũ nomine cõprehensa.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò discordiam inter Chrys. & Basilium quo ad vnum, vel plures cælos. Secundò iuxta diuersas acceptiones numerat eos.

¶ Quo ad discordiam: quia ille vnũ, hic multos, in voce tamen tm̃ dissonant, quia æquiuocant dum ille totũ, iste partes respicit. ¶ Quo ad fm, Cæli nomen distinguitur in tres significationes, ꝙ propriè, participatiuè, & metaphoricè. Propriè & primo modo tres cæli, totaliter lucidum, totaliter diaphanum, & partim vtrũque propriè & participatiuè secundo mõ, etiam tres apud Damascenum, aẽreum, sydereum, & supremum. Sed hic vtitur Cæli nomine participatiuè in primò, & propriè in reliquis. Apud Rabanum participatiuè & propriè septem, igneum, olympium, æthereũ, aẽreum, sydereum, aqueum, & empyreũ. Metaphoricè vel sãcta Trinitas Vnũ, vel bona diuina in cælis, vel tria genera supernaturalis visionis corporalis, imaginaria & intellectiua.

148 1. di. 14. ar. 4 & 1. metaphysi. ta. d. 7. fin.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ nonæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò respondet secũdum Augustinum: secũdò,

dò, secũdum alios sanctos: Differunt siquidẽ in ordine naturæ, vel rẽ poris: tam comparando informitatẽ ad formationẽ, quàm vnam formationem ad aliam. Et rursus differunt, quia illæ ad spirituales & corporales, isti ad corporales tantũ se extendunt. Tuxta tres igitur informitates & tres formationes, tria vtrique dicũt: sed primò Augustinus duo. Cælũ, id est naturã angelicã & materiã informem corporeã formatam luce, Fiat lux: & forma cælesti. Fiat firmamẽtũ: & forma elementari, Cõgregentur aquę: secũdum ordine naturæ. Alij vero tria, cælũ, aquam, & terram prius cẽpore: & primo die cælũ formatum luce & tempore: secundo aquã distinctione & ordine. Fiat firmamẽtum: tertio, terrã distinctione à mari & visibilitate, Congregentur aquæ.

Homil. 3. hexam. Li. 2. orth. fid. c. 7 Homil. 4. in Ge. to.

circa hoc videtur esse quædã diuersitas inter Basil. & Chrys. Dicit enim Chrysostomus non esse nisi vnũ cælum, & quòd pluraliter dicitur Cæli cælorum, hoc est propter proprietatem linguæ Hebraæ, in qua cõsuetũ est, vt cælũ solùm pluraliter significetur, sicut sunt etiã multa nomina in Latino, quæ singulari carẽt. Basilius autem & Damascenus sequens eum, dicunt plures esse cælos. Sed hæc diuersitas magis est in voce quàm in re. Nam Chrysostomus vnum cælum nominat totum corpus quod est suptà terram & aquam, Nam etiam aues quæ volant in aëre, dicũtur ꝓpter hoc volucres cæli. Sed quia in isto corpore sunt multæ distinctiones, propter hoc Basilius posuit plures cælos.

¶ Ad distinctionem ergo cælorũ sciendum, considerandum est, ꝙ cælum tripliciter dr in Scripturis. Quandoque enim dr propriè & naturaliter. Et sic dr cælum corpus aliqd sublime & luminosũ actu vel potentia, & incorruptibile per naturam. Et sm hoc ponuntur tres cæli. Primũ totaliter lucidũ, quod vocãt empyreũ. Secũdũ totaliter diaphanũ, quod vocãt cælũ aqueũ & crystallinum. Tertium partim diaphanũ, & partim lucidũ actu, quod vocãt cælum sydereũ.

¶ 3. Præterea, Quæ non sunt continuata adinuicem, non habent vnum locum. Sed non omnes aquæ habent adinuicem continuitatem. Ergo non sunt omnes aquæ congregatæ in vnum locum.

¶ 4. Præterea, Congregatio admotum localem pertiner. Sed aquæ naturaliter videntur fluentes, & ad mare currentes. Non ergo fuit necessarium ad hoc diuinum præceptum adhiberi.

¶ 5. Præterea, Terra etiam in principio suæ creationis nominatur cùm dicitur, in principio creauit Deus cælum & terram. Inconuenienter ergo dicitur tertia die nomen terræ impositum.

¶ SED in contrarium sufficit autoritas Scripturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hic oportet aliter dicere secundum expositionem Augu. & aliorum Sanctorum. Aug. enim in omnibus his operibus non ponit durationis ordinem, sed solùm originis & naturæ. Dicit enim creatam naturam spiritualem informem, & naturam corporalem absque omni forma: quam dicit primò significari nomine terræ & aquæ: non quia hæc informitas formationem præcesserit tempore, sed origine tantùm. Neque vna formatio secundum eum præcessit aliam duratione, sed solùm naturæ ordine. Secundum quem ordinem necesse fuit, vt primò poneretur formatio supremæ naturæ, scilicet spiritualis: per hoc quòd legitur prima die lux facta. Sicut autem spiritualis natura præeminet corporali, ita superiora corpora præeminẽt inferioribus. Vnde secundo loco tangitur formatio superiorum corporum, cum dicitur, Fiat firmamentum. Per quod intelligitur impressio formæ cælestis in materiam informem non prius existentem tempore, sed origine tantum. Tertiò verò loco ponitur impressio formarum elementarium in materiam informem, non tempore, sed origine præcedentem. Vnde per quod dicitur, Congregentur aquæ, & appareat arida, intelligitur quòd materiæ corporali impressa est forma substantialis aquæ, per quam competit sibi talis motus & forma substantialis terræ, per quam competit sibi sic videri. Sed secundum alios Sanctos in his operibus etiam ordo durationis attenditur. Ponunt enim quòd informitas materiæ tempore præcessit formationem, & vna formatio aliam. Sed informitas materiæ secundum eos non intelligitur carentia omnis formæ: quia iam erat cælum, & aqua, & terra: quæ tria nominantur tanquam manifestè sensu perceptibilia. Sed intelligitur informitas materiæ carentia debitæ distinctionis, & consummatæ cuiusdam pulchritudinis. Et secundum hæc tria nomina posuit Scriptura tres informitates. Ad cælũ enim, quod est superius, pertinet informitas tenebrarum: quia ex eo est origo luminis. Informitas verò aquæ, quæ est media, significatur nomine Abyssi, quia hoc nomen significat quandam immensitatem inordinatam aquarum, vt August. dicit contra Faust. Informitas verò terræ tangitur in hoc quòd dicitur, quòd terra erat inanis & inuisibilis, per hoc quòd erat aquis cooperta. Sic igitur formatio supremi corporis facta est prima die, & quia tempus sequitur motum cæli, tempus autem est numerus motus supremi corporis: per huiusmodi formationem facta est distinctio temporis, noctis, scilicet & diei. Secundo verò die formatum est medium corpus, scilicet aqua, per firmamentum accipiens quandam distinctionem & ordinem: ita quòd sub nomine aquæ etiam alia comprehenduntur, vt suprà dictum est. Tertio verò die formatum est vltimum corpus, scilicet terra: per hoc quòd discooperta est aquis, & facta est distinctio in infimo, quæ dicitur terræ & maris. Vnde satis congruè sicut informitatem terræ expresserat dicẽs, quòd terra erat inuisibilis vel inanis: ita eius formationem exprimit per hoc, quod dicit, Et appareat arida.

Cirator quæst. 66. arti. 1. cor. 347.

Lib. 2. c. 7. In gene. s. 1.

Libr. 1. de fem. do. in monte. ca. 9.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Aug. ideo in opere tertiæ diei nõ vtitur Scriptura verbo factionis, sicut in precedentibus operibus: vt ostendatur quòd superiores formæ, scilicet spirituales angelorum & cælestium corporum sunt perfectę in esse, & stabiles: formæ verò inferiorũ sunt imperfectæ & mobiles: & ideo per congregationem aquarum & apparẽtiam aridæ, impressio talium formarum designatur. Aqua enim est labiliter fluxa, terra stabiliter fixa, vt ipse dicit in 2. super Ge. ad lit. Secundum verò alios dicẽdum est, quòd opus tertiæ diei est perfectum secundum solum motum localem. Et ideo non oportuit, quòd Scriptura vteretur verbo factionis.

lib. 1. super Gen. c. 15. & lib. 4. c. 22. & 24.

lib. 2. c. 5. & lib. contra Manich. c. 5. & 7. to. 1.

Cap. 12.

¶ Ad secundum patet solutio secundum August. quia non oportet dicere, quòd terra primò esset cooperta aquis & postmodum congregatæ, sed quod in tali congregatione fuerunt productæ. secundum verò alios tripliciter respondetur, vt Augu. dicit 1. super Gen. ad lit. Vno modo, vt aquæ in maiorem altitudinem sint eleuatæ in loco vbi sunt congregatæ. Nam mare est altius terra, vt experimento compertum est in mari rubro: vt Basilius dicit. Secundò, vt dicatur quòd rarior aqua velut nebula terras tegebat, quæ congregatione densata est. Tertio modo, vt dicatur, ꝙ terra potuit aliquas partes præbere concauas, quibus confluentes aquæ reciperentur. Inter quas prima videtur probabilior.

Locis dict. in princ. cor.

Cap. 12.

Homil. 4. hexam.

¶ Ad

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnes aquę vnum terminum habent scilicet mare in quo confluunt vel manifestis, vel occultis meatibus. Et propter hoc dicũtur aquæ cõgregari in vnũ locum. Vel dicit vnum locũ non simpliciter, sed per cõparationẽ ad locũ terræ siccæ: vt sit sensus, Cõgregentur aquæ in vnum locum, id est seorsum à terra sicca. Nã ad designandã pluralitatem locorum aquæ subdit, quòd congregationes aquarum appellauit maria.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd iussio Dei naturalem motum corporibus præbet. Vnde dicitur, quòd suis naturalibus motibus faciunt velle eius. Vel potest dici, quòd naturale esset, quòd aqua vndique esset circa terram, sicut aër vndique esset circa aquam & terram: sed propter necessitatem finis, vt scilicet animalia & plantæ essent super terram, oportuit quòd aliqua pars terræ esset discooperta aquis. Quod quidẽ aliqui Philosophi attribuũt actioni solis per eleuationem vaporum desiccantis terram. Sed sacra Scriptura attribuit potestati diuinæ: non solùm in Gen. sed etiam in Iob. 38. ca. vbi ex persona Domini dicitur, Circumdedi mare terminis meis. & Ierem. 5. Me ergo non timebitis, ait Dominus, qui posui arenam terminum maris.

¶ Ad quintum dicendum, quòd secundum Augu. per terram, de qua primò fiebat mentio, intelligitur materia prima: nunc autem intelligitur ipsum elementum terræ. Vel potest dici secundum Basilium quòd primò nominabatur terra secũdum naturã suam, nunc autem nominatur ex sua principali proprietate, quæ est siccitas. Vnde dicitur, quòd vocauit aridam, terram. Vel potest dici secundum Rabbi Moysem, quòd vbicunque dicitur, Vocauit, significatur æquiuocatio nominis [e]. Vnde prius dictum est, ꝙ vocauit lucem diem propter hoc quòd etiam dies vocatur spatium vigintiquatuor horarum, secundum quod ibidem dicitur, Factũ est vespere & mane dies vnus. ¶ Similiter dicendum est, quòd firmamentum, id est aërem vocauit cælum, quia etiam cælum dicitur quòd est primò creatum. Similiter etiam dicitur, quòd aridam, id est illam partem, quæ est discooperta aquis, vocauit terram, prout distinguitur contra mare: quamuis communi nomine terra vocetur, siue sit aquis cooperta, siue discooperta. Intelligitur autem vbique per hoc quòd dicitur, Vocauit, id est dedit naturam vel proprietatem, vt possit sic vocari.

Sli. 2. super Ge. c. 2. & lib. 1. c. 13. Homil. 4. hexam.

2. 345

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum plantarum productio conuenienter tertia die facta legatur.

Po. q. 67. a. 1. ad vigesimum octauum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd plantarum productio inconuenienter tertia die facta legatur. Plantæ enim habent vitam sicut & animalia. Sed productio animalium non ponitur inter opera distinctionis, sed pertinet ad opus ornatus. Ergo nec productio plantarum commemorari debuit in tertia die, quæ pertinet ad opus distinctionis.

¶ 2. Præterea, Illud quod pertinet ad maledictionem terræ, non debuit commemorari cum formatione terræ. Sed productio quarundam plantarum pertinet ad maledictionem terræ, secundum illud Gene. 3. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Ergo productio plantarum vniuersaliter nõ debuit commemorari in terra die, quæ pertinet ad formationem terræ.

¶ 3. Præterea, sicut plantæ adhærent terræ, ita etiam lapides & metalla: & tamen non fit mentio de eis in terræ formatione. Ergo nec plantæ fieri debuerunt tertia die.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. Protulit terra herbam virentem. Et postea sequitur, Factum est vespere & mane dies tertius.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut suprà dictum est, in tertia die informitas terræ remouetur. Duplex autem informitas circa terram describebatur. Vna, quòd erat inuisibilis & inanis: quia erat aquis cooperta. Alia, ꝙ erat incomposita siue vacua, id est non habens debitum decorem, qui acquiritur terræ ex plãtis, eam quodammodo vestientibus. Et ideo vtraque informitas in hac tertia die remouetur. Prima quidem per hoc, ꝙ aquę congregatæ sunt in vnum locũ, & apparuit arida. Secunda verò per hoc, quòd protulit terra herbam virentem. Sed tamẽ circa productionem plantarum aliter opinatur Aug. ab aliis. Alij enim expositores dicunt, ꝙ plantæ productæ sunt actu in suis speciebus in hac tertia die [e]: secundum ꝙ superficies literę sonat. Aug. autem 5. super Gen. ad literam dicit, quòd causaliter tunc dictum est produxisse terram herbam & lignum, id est producendi accepisse virtutem. Et hoc quidem cõfirmat autoritate Scripturæ. Dicitur enim Gen. 2. Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt in die, quo Deus fecit cælum & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnémque herbam regionis priusquam germinaret. Ante ergo quàm orirentur super terram, factæ sunt causaliter in terra. Confirmatur autem hac ratione. Quia illis primis diebus condidit Deus creaturam originaliter, vel causaliter: à quo opere postmodum requieuit, qui tamẽ postmodum sm administrationem rerum cõditarum per opus propagationis vsq; mõ operatur. Producere aũt plãtas ex terra ad opus propagationis pertinet. Non ergo in tertia die productæ sunt plantæ in actu, sed causaliter tantùm. Quamuis secũdum alios dici possit, quòd prima institutio specierum ad opera sex dierũ pertinet. Sed quòd ex speciebus primò institutis genera tio similiũ in specie procedat, hoc iam pertinet ad rerum administrationẽ. Et hoc est quod Scriptura dicit, Antequã oriretur super terram, vel antequam germinaret: id est antequam ex similibus similia producerentur, sicut nũc naturaliter fieri videmus sm viam seminationis. Vnde signanter Scriptura dicit, Germinet terra herbam virentem & facientem semen: quia scilicet sunt productæ perfectæ species plantarũ, ex quibus semina aliarum orirentur. Nec refert vbicunque habeant vim seminatiuam, vtrum scilicet ĩ radice, vel in stipite, vel in fructu.

c. 349 ap. 5. & lib. 2. cap. 3. to. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vita in plãtis est occulta: quia carent locali motu & sensu, quibus inanimatum ab animato maximè distinguitur [e]. Et ideo, quia immobiliter terræ inhærent, earum productio ponitur quasi quædã terræ formatio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ante etiã illam maledictionem spinæ & tribuli producti erant vel virtute, vel actu, sed nõ erãt producti homini in pœnam [e], vt scilicet terra quam propter cibum coleret, infructuosa quædam & noxia germinaret. Vnde dictum est, Germinabit tibi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Moyses ea tantùm proposuit quæ in manifesto apparent: sicut iam dictum est. Corpora autem mineralia habent generationem occultam in visceribus terræ. Et iterum non habent manifestam distinctionem à terra, sed quædam terræ species videntur. Et ideo de eis mentionem non fecit.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA de Opere ornatus quantum ad quartam diem, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de opere ornatus. Et primò de singulis diebus secundum se. Secundò, de omnibus sex diebus in communi.

¶ Circa primum ergo considerandum est de opere quartæ diei. Secundò, de opere quintæ. Tertiò, de opere sextæ. Quartò, de iis quæ pertinent ad septimum diem.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primò, de productione luminarium. ¶ Secundò, de fine productionis eorum. ¶ Tertiò, vtrum sint animata.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum luminaria debuerint produci quarta die.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd luminaria non debuerint produci quarta die. Luminaria enim sunt corpora incorruptibilia naturaliter. Ergo eorum materia non potest esse absque formis eorum. Sed eorum materia producta est in opere creationis ante omnem diem. Ergo & eorum formæ. Non ergo sunt facta quarta die.

¶ 2. Præterea, Luminaria sunt quasi vasa luminis. Sed lux est facta prima die. Ergo luminaria fieri debuerunt prima die, & non quarta.

¶ 3. Præterea, Sicut plantæ fixę sunt in terra: ita luminaria fixa sunt in firmamento. Vnde Scriptura dicit, quòd posuit ea in firmamento. Sed productio plantarum simul describitur cum formatione terræ, cui inhærent. Ergo & productio luminarium simul

Infra q. 74. arti. 2. ad quartum. Et 2. dist. 15. q. 1. a. 1. & po. q. 4. a. 1. & 30. to. 1. ad 1. 351

¶ Super Quæstionis sexagesimæ nonæ Articulum secundum.

TITULVS clarus est.

¶ In corpore duo. Primò directè ꝛndetur quæsito affirmatiuè. Secundò qualis sit productio plantarũ tractatur.

¶ Quo ad primum cõclusio, Productio plantarum cõuenienter tertio die facta est, probatur: quia pertinet ad formationem terræ. Declaratur hoc ex duplici informitate terræ.

¶ Quo ad secundum tria. Primò diuersitas opinionum Augustini & aliorum: quia ille causaliter, isti actualiter plantas productas ponunt. Secundò, motiua Augustin. ab autoritate Gene. secundo, & ratione differentiæ inter opus creandi & administrandi propagando. Tertiò motiua aliorũ ex opposito, & à ratione: quia institutio perfectorum ad opus creationis spectat, & nihilominus saluatur differentia inter propagationem & creationem: & ab authoritate eadẽ Genesis secundo. Et in hanc partem videtur Autor declinare. 213

¶ Super Quæstionis septuagesimæ Articulum primum.

TITULVS clarus est. 2 67. a. 4.

¶ In corpore tria. Primò, ex Scripture verbis triplex opus ponit, creationis, formationis seu distinctionis & ornatus, vnicuique suum obiectum attribuens, Primo, res informes: secundo formas: tertio extrinseca mobilia. Secundò respõdet quęsito affirmatiuè, Luminaria, conuenienter producũtur quarta die. Et probatur, quia ista est prima diei ornatus, qua primum creatum ornãdum erat, quemadmodum fuit prima die distinctionis formatum, &c. Declarãtur hic enumerando tria primò creata, cęlum, terram & aquas, id est media: & ordinando formationẽ eorum tribus diebus, primò cælum: secundò aquas: tertio terram, & consimiliter ornatum: quartò cælum: quinto aquas: sexto terrã. Tertiò ostendit Augustinum cum aliis conuenire quo ad actum, quare omnia patent. 351

¶ Nota hic quòd Scriptura in creatiõis operẽ secundo loco ponit terram & tertio aquas; in distinctionis verò & ornatus opere econuerso. Quia quo ad esse simpliciter terra habet priorem necessitatem: quia primò propter cęlum, vt pater in secundo Cæli, commen. 18. &c. quo ad nobilitatem verò est vltimum. f 355

¶ Super Quæstionis septuagesimæ Articulum secundum.

TITULVS, causa, vt lucearet super terram in

in signa & tempora.
¶ In corpore duo. Primò quadruplicem causam finalem ostendit posse de creatura corporali assignari actum proprium, secundo Cæli, text. 17. Aliam creaturam secundo. Physic. text. vniuersum 12. Metaph. Et Deus ibidem. Secundò respõdet quæsito, quòd Moyses vnã tantum tetigit, propter idololatriæ occasionem tollendam: & illa est vtilitas humana tripliciter, vt patet.

debuit poni secunda die cum productione firmamenti.

¶ 4. Præterea, Sol & luna, & alia luminaria sunt causæ plantarum. Sed naturali ordine causa præcedit effectum. Ergo luminaria non debuerunt fieri quarta die, sed tertia, vel ante.

¶ 5. Præterea, multæ stellæ sm Astrologos sunt luna maiores. Non ergo tantùm sol & luna debuerũt poni duo magna luminaria.

¶ SED in contrarium sufficit autoritas Scripturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in recapitulatione diuinorum operum Scripturæ sic dicit, Igitur perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum. In quibus verbis triplex opus intelligi potest, scilicet opus creationis: per quòd cælum & terra producta leguntur, sed informia. Et opus distinctionis, per quòd cælum & terra sunt perfecta: siue per formas substantiales attributas materię omnino informi, vt Augu. vult: siue quantum ad conuenientem decorem & ordinẽ, vt alij Sãcti dicunt. Et his duobus operibus additur ornatus, & differt ornatus à perfectione. Nam perfectio cæli & terræ ad ea pertinere videtur, quæ cælo & terræ sunt intrinseca: ornatus verò ad ea, quæ sunt à cælo & terra distincta. Sicut homo perficitur per proprias partes & formas, ornatur autem per vestimenta, vel aliquid huiusmodi. Distinctio autem aliquorum maximè manifestatur per motum localẽ, quo abinuicem separantur [e]. Et ideo ad opus ornatus pertinet productio illarum rerum quæ habent motum in cælo & in terra. Sicut autem suprà dictum est, de tribus fit mentio in creatione, scilicet de cælo, & aqua, & terra. Et hæc tria etiam formantur per opus distinctionis trium dierum. Primo die cælum: secundo die distinguuntur aquæ. Tertio die fit distinctio in terra, maris & aridæ, Et similiter in opere ornatus. Primo die, qui est quartus, producuntur luminaria, quæ mouentur in cælo, ad ornatum ipsius. Secundo die, qui est quintus, aues & pisces, ad ornatum medij elementi, qui habent motum in aẽre & aqua, quæ pro vno accipiuntur. Tertio die, qui est sextus producuntur animalia, quæ habent motum in terra, ad ornatum ipsius.

¶ Sed sciẽdum est, quòd in productione luminarium nõ discordat Aug. ab aliis sanctis. Dicit enim luminaria esse facta in actu, non in virtute tantum. Non enim habet firmamentum virtutem productiuam luminarium, sicut habet terra virtutem productiuam plantarum. Vnde Scriptura non dicit, Producat firmamentum luminaria, sicut dicit, Germinet terra herbam virentem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Augustinum nulla difficultas ex hoc oritur. Non enim ponit successionem tẽporis in istis operibus. Et ideo non oportet dicere, quòd materia luminarium fuerit sub alia forma. Secundum eos autem, qui ponunt cęlestia corpora ex natura quatuor elementorum, nulla difficultas accidit: quia potest dici, quòd sunt formata ex præiacenti materia, sicut animalia & plantæ. Sed secundum eos qui ponunt corpora cælestia esse alterius naturæ ab elementis, & incorruptibilia per naturam, oportet dicere, quòd substantia luminarium à principio fuit creata. Sed prius erat informis, & nunc formatur: nõ quidem forma substantiali, sed per collationem determinatæ virtutis. Ideo tamen non fit mentio à principio de eis, sed solum quarta die, vt Chrysostomus dicit: vt per hoc remoueat populum ab idololatria, ostendens luminaria non esse deos: ex quo nec à principio fuerunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum Augu. nulla sequitur difficultas: quia lux de qua prima die facta est mentio, fuit lux spiritualis: nunc autem sit lux corporalis. Si autem lux primo die facta intelligitur lux corporalis, oportet dicere, q̃ lux primo die fuit producta secundum communẽ lucis naturam: quarto autem die attributa est luminaribus determinata virt° ad determinatos effectus [e]: secundum quòd videmus alios effectus habere radium solis, & alios radium lunæ, & sic de aliis. Et propter hanc determinationem virtutis dicit Dio. 4. cap. de Diui. no. quòd lumen solis, quod primò erat informe, quarto die formatum est [e].

¶ Ad tertium dicendum, q̃ sm Ptolomæum luminaria non sunt fixa in sphæris, sed habent motum seorsum à motu sphærarum. Ideo Chrysost. dicit, q̃ non ideo dicitur, quòd posuit ea in firmamẽto, quòd ibi sint fixæ sed quia iussit vt ibi essent, sicut posuit hominem in paradiso, vt ibi esset. Sed sm opinio. Arist. stellæ fixæ sunt in orbibus, & nõ mouentur nisi motu orbium secũdum rei veritatem, tamẽ motus luminarium sensu percipitur, non autem motus sphærarum. Moyses autem rudi populo condescendens, sequutus est quæ sensibiliter apparent: vt dictum est. Si autem sit aliud firmamentum quod factũ est secunda die, ab eo in quo posita sunt sydera sm distinctionem naturę, licet sensus non discernat, quem Moyses sequitur, vt dictum est [e], cessat obiectio. Nam firmamentum factum est secunda die quantum ad inferiorẽ partem. In firmamento autem posita sunt sydera quarta die quãtum ad superiorem partem, vt totum pro vno accipiatur, secundum quod sensu apparet. ¶ Ad quartum dicẽdum, quòd sicut dicit Basilius, premittitur productio plantarum luminaribus ad excludẽdam idololatriam. Qui enim credunt luminaria esse deos, dicunt quòd primordialem originem habent plantæ à luminaribus: quamuis (vt Chrysosto. dicit) sicut agricola cooperatur ad productionem plantarum, ita etiam & luminaria per suos motus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut Chrysost. dicit, dicuntur duo luminaria magna, non tam quantitate quam efficacia, & virtute. Quia etsi aliæ stellæ sint maiores quantitate, quam luna: tamen effectus lunæ magis sentitur in istis inferioribus: & etiam secundum sensum maior apparet.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum conuenienter causa productionis luminarium describatur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter causa productionis luminarium describatur. Dicitur enim Ier. 10. A signis cæli nolite metuere, quæ gentes timent. Non ergo luminaria in signa facta sunt.

¶ 2. Præterea, Signum contra causam diuiditur. Sed luminaria sunt causa eorum, quæ hic aguntur. Ergo non sunt signa.

¶ 3. Præterea, Distinctio temporum & dierum incipit à primo die. Non ergo facta sunt luminaria in tempora, & dies, & annos, id est in horum distinctionem.

¶ 4. Præterea, Nihil fit propter vilius se: quia finis est melior iis quæ sunt ad finem. Sed luminaria sunt meliora quàm terra. Non ergo facta sunt, vt illuminent terram.

¶ 5. Præterea, Luna non præest nocti, quando est plena. Probabile autem est, quòd luna facta fuerit plena. Sic enim homines incipiunt computare. Ergo luna non est facta, vt præsit nocti.

¶ IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est suprà, creatura aliqua corporalis potest dici esse facta vel propter actum proprium, vel propter aliam creaturam, vel propter totum Vniuersum, vel propter gloriam Dei. Sed Moyses, vt populum ab idololatria reuocaret, illam solam causam tetigit secũdum quod sunt facta ad vtilitatem hominum. Vnde dicitur Deut. 4. Ne fortè eleuatis oculis ad cęlum videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus in ministerium cunctis gentibus. Hoc autem ministerium explicat in principio Gen. per tria. Primò enim prouenit vtilitas hominibus ex luminaribus quantum ad visum, qui est directiuus in operibus, & maximè vtilis ad cognoscendas res. & quantum ad hoc dicit, Vt luceant in firmamento, & illuminent terram. Secundò, quantum ad vicissitudines temporum: quibus & fastidium tollitur, & valitudo conseruatur, & necessaria victui oriuntur. Quæ non essent si semper esset aut æstas, aut hyems, & quantum ad hoc dicit, Vt sint in tempora, & dies, & annos. Tertiò, quãtum ad opportunitatem negotiorum & operum inquantum ex luminaribus cæli accipitur significatio pluuiosi temporis, vel sereni, quæ sunt apta diuersis negotiis. Et quantum ad hoc dicit, Vt sint in signa.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd luminaria sunt in signa corporalium transmutationum, non autem eorum, quæ dependent ex libero arbitrio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per causam sensibilem quandoque ducimur in cognitionem effectus occulti, sicut & econuerso. Vnde nihil prohibet, causam sensibilem esse signum. Ideo tamen potius dicit signa, quam causas, vt occasionem idololatriæ tolleret. ¶ Ad tertium dicendum, quòd in prima die facta est communis distinctio temporis per diem & noctem secundum motum diurnum, qui est communis totius cæli: qui potest intelligi incepisse primo die [e]. Sed speciales distinctiones dierum & temporum, secundum quòd dies est calidior die, & tempus tempore, & annus anno: fiunt secundum speciales motus stellarum, qui possunt intelligi quarto die incepisse. ¶ Ad quartum dicendum, quòd in illuminatione terræ intelligitur vtilitas hominis, qui secundum animam præfertur corporibus luminarium. Nihil tamen prohibet dici quòd dignior creatura facta est propter inferiorem, non secundum quod in se consideratur, sed secundum quod ordinatur ad integritatem Vniuersi. ¶ Ad quintum dicendum, quòd luna, quando est perfecta, oritur vespere & occidit mane. Et sic præest nocti. Et satis probabile est, quòd luna fuerit facta plena: sicut & herbæ factæ sunt in sua perfectione facientes semen: & similiter animalia, & homo. Licet enim naturali processu ab imperfecto ad perfectum deueniatur: simpliciter tamen perfectum prius est imperfecto.

Augu.

Li. 2. super Gen. ca. 5.

349 q̃ præced. art. 1.

b 244

Homil. 6. to. 1. & homi. 12. ad pop.

q̃ præced. art. 1.

Li. 1. super Gen. c. 5. to. 3.

Li. 4. super Ge. 22. & 34. & 11. de ciui Dei. ca. 9. to. 3. & 5.

Homil. 6. in Gene.

Li. 2. super Gene. ca 5. & lib. 2. ca. 9 to. 3.

349

Homil. 6. in Gen.

Homil. 5. hexam.

Homil. 6. in Gen. to. 1. loco cit.

347

Li. 2. super Ge. ca. 1. to. 3.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ Articulum tertium.*

TITULUS clarus est.

¶ In corpore quatuor. Primò opiniones refert. Secundò inuestigat qualitatẽ illius vnionis: supposito, q̃ principium motiuum sit cognoscitiuũ. Tertiò probat suppositũ hoc. Quartò concludit responsionem.

¶ Quo ad primum opiniones Philosophorum Anaxagoræ & Platonis. Et rursus Theologorum Orige. Hieronymiq; & Damasceni cum Basilio. Aug. demum neutra liter.

Ca. 29. to. 13

¶ Quo ad secundum: Cęlesti corpori non est cõiuncta aliqua anima vt forma, sed vt motor. Probatur summariè sic: Vnio illa nõ est nisi propter motionem, ergo sufficit coniunctio vt motor. Antecedens probatur: quia materia est ꝓpter formam: & forma propter opus, & ab opere cognoscitur: & non propter vegetationem nec sensationem, nec intellectionem, ergo propter motionem tantum. Assumpta omnia clarè patent in litera, quia ibi non est phantasia, &c. consequentia verò declaratur ex Aristo. 8. Physic. & Platone.

Tex. 7. & 8. & sequ. co. 3.

¶ Quo ad tertium, probatur: Corpora cælestia non mouerũ à natura vt grauia & leuia, sed ab apprehensiua virtute dupliciter. Primò ratione: quia natura ad vnum est determinata. Secundò, auoritate August.

Tex. 35. to. 3.

¶ Quo ad quartum primò responsio est, Corpora cælestia sunt animata æquiuocè ab istis inferioribus. Secundò est correlatiuum, quòd inter vtranque opinionẽ nulla quasi est differentia in re.

Tex. 34. & sequen.

Tex. 19.

Li. 1. orth. fid. c. 6.

Ca. 41. t. 5.

¶ In secundo dubiũ occurrit: quia Sãctus Thomas in secundo contra Gen. c. 70. vult quòd secundum Arist. oportet cælum ponere animatum, ita quod anima viuiatur cælo vt forma: hic dicit ex Arist. quòd sufficit vniri vt motorẽ mobili.

¶ Ad hoc non video responsionem, nisi alteram duarum. Vel quòd hic melius dixit, quia & posterius scripsit. Vel quòd ibi intendebat, q̃ oportet secundum Aristo. cælum esse propriè animatum, saltem non repugnanter, eo quòd doctrina sua ad hoc tendit Quamuis enim posset interpretari vt hic fecit. Ex his tamen quæ in secundo Cæli dicuntur, habemus quòd animatum indistinctè posuit: oportet ergo non repugnare quod sit animatum secundum substantiam. Et hoc sat erat contra Auerroin. contra quem loquebatur.

Li. 1. peri. arch. ca 7. to. 4.

Homil. 5. in hexam. Li. 2. ca. 6.

c 344

Cap 17. Ca. 58. t. 3.

Augustinus tamen hoc non asserit: quia dicit non esse inconueniens, quòd Deus imperfecta fecerit, q̃ postmodũ ipse perfecit.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum luminaria cæli sint animata.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod luminaria cæli sunt animata. Superi° enim corpus nobilioribus ornamẽtis ornari debet. Sed ea quæ pertinent ad ornatum inferiorum corporum, sunt animata, scilicet pisces, aues, & terrestria animalia. Ergo & luminaria, quæ pertinent ad ornatum cæli.

¶ 2. Præterea, Nobilioris corporis nobilior est forma. Sed sol & luna, & alia luminaria sunt nobiliora q̃ corpora plantarum & animalium. Ergo habẽt nobiliorem formam. Nobilissima autem forma est anima, quę ẽ principium vitæ. Quia, vt Au. dicit in li. de Vera relig. quælibet substantia viuens natu rę ordine præfertur substantiæ non viuenti. Ergo luminaria cæli sunt animata.

¶ 3. Præterea, Causa nobilior est effectu. Sed sol & luna & alia luminaria sunt causa vitę, vt patet maximè in animalibus, ex putrefactione generatis, quæ virtute solis & stellarũ vitam consequuntur. Ergo multo magis corpora celestia viuũt & sunt animata.

¶ 4. Præterea, Motus cęli & cælestium corporũ sunt naturales, vt patet in 1. de Cælo. Motus autẽ naturalis est à principio intrinseco. Cùm igitur principium motus cælestiũ corporum sit aliqua substantia apprehẽsiua, quæ mouet sicut desiderans à desiderato, vt dicitur in 11. Metaph. videtur quòd principiũ apprehẽdẽs sit principiũ intrinsecũ corporib° cælestib°. Ergo sunt animata.

¶ 5. Præterea, Primum mobile est cælum. In genere autem mobilium primum est mouẽs seipsum: vt probatur in 8. Physic. Quia quod est per se, prius est eo quod est per aliud, Sola autem animata mouent seipsa, vt in eodem lib. ostenditur, Ergo corpora cælestia sunt animata.

¶ SED CONTRA est quod Damascenus dicit in libro secundo, Nullus animatos cælos, vel luminaria æstimet, inanimati enim sunt & insensibiles.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa istã quæstionem apud Philosophos fuit diuersa opinio: Anaxagoras enim, vt Augu. refert lib. 18. de Ciuitate Dei, factus est reus apud Athenienses: quia dixit solem esse lapidem ardentem, negans vtique ipsum esse Deum, vel aliquid animatum. Platonici verò posuerũt corpora cęlestia animata. Similiter etiã apud doctores fidei fuit circa hoc diuersa opinio. Origenes enim posuit corpora cælestia animata. Hieronymus etiã idẽ sentire videtur, exponẽs illud Ecclesiastici primo, Lustrãs vniuersa per circuitũ pergit spiritus. Basilius verò & Damascen° asserũt corpora cælestia nõ esse animata. Aug. verò sub dubio dereliquit, in neutram partem declinans, vt patet in 2. super Genesim ad literã, & in Enchiridio. Vbi etiam dicit, quòd si sunt animata cęlestia corpora, pertinent ad societatem Angelorum eorum animæ. In hac autẽ opinionum diuersitate, vt veritas aliquatenus innotescat, considerandũ est, quòd vnio animæ & corporis nõ est propter corpus, sed propter animã. Non enim forma est propter materiã, sed ecõuerso [e]. Natura autẽ & virtus animæ deprehẽditur ex eius operatione, quæ etiã quodam modo est finis eius. Inuenitur autem corp° nostrum necessarium ad aliquam operationem animæ, quę mediante corpore exercetur: sicut patet in operibus animæ sensitiuę & nutritiuæ. Vnde necesse est, tales animas vnitas esse corporib° propter suas operationes. Est autem aliqua operatio animę, quæ nõ exercetur corpore mediante [e], sed tamẽ ex corpore aliquod adminiculũ tali operationi exhibetur, sicut per corpus exhibetur animę humanę phãtasmata, quibus indiget ad intelligẽdum [e]. Vnde etiã talem animam necesse est corpori vniri propter suã operationem [e], licet cõtingat ipsam separari. Manifestũ est autem, quòd anima cælestis corporis non potest habere operationes nutritiuæ animę, quę sunt nutrire, augere & generare: huiusmodi enim operationes nõ cõpetũt corpori incorruptibili per naturam. Similiter etiam nec operationes animæ sẽsitiuæ corpori cæli cõueniunt, quia omnes sensus fundantur super tactum, qui est apprehensiuus qualitatum elemẽtorum. Omnia etiam organa potentiarum sensitiuarum requirunt determinatam proportionem secundum commistionem aliquam elementorum, à quorum natura corpora cælestia ponuntur remota. Relinquitur ergo, quòd de operationibus animæ nulla potest competere animæ cælesti, nisi duæ, intelligere & mouere. Nam appetere consequitur sensum & intellectum, & cum vtroque ordinatur. Intellectus autem operatio, cùm non exerceatur per corpus, non indiget corpore, nisi inquantum ei per sensus ministrantur phantasmata. Operationes autem sensitiuæ animę corporibus cælestibus non conueniunt, vt dictum est. Sic igitur propter operationem intellectualem anima cælesti corpori nõ vniretur. Relinquitur ergo, quòd propter solã motionem. Ad hoc autem quod mouear, non oportet quòd vniatur ei vt forma, sed per contactum virtutis, sicut motor vnitur mobili. Vnde Aristoteles lib. octauo Physicorum postquam ostendit, quod primum mouens seipsum componitur ex duabus partibus: quarum vna est mouens, & alia mota assignans quomodo hæ duæ partes vniantur, dicit, quòd per contactum vel duorum adinuicem, si vtrunque sit corpus: vel vnius ad alterum, & non econuerso, si vnũ sit corpus, & aliud non corpus. Platonici etiam animas corporibus vniri non ponebant, nisi per contactum virtutis, sicut motor mobili [e]. Et sic per hoc, quòd Plato ponit corpora cælestia animata, nihil aliud datur intelligi: quàm quòd substantię spirituales vniuntur corporibus cęlestibus, vt motores mobilibus. Quòd autem corpora cęlestia mouentur ab aliqua substantia apprehendente, & non solùm à natura, sicut gravia & leuia: patet ex hoc quòd natura non mouet, nisi ad vnum, quo habito quiescit. Quod in motu corporum cęlestium non apparet. Vnde relinquitur, quòd mouentur ab aliqua substantia apprehendente. Augustinus etiam dicit tertio de Trinitate, Corpora omnia administrari à Deo per spiritum vitæ. Sic igitur patet, quòd corpora cælestia non sunt animata eo modo, quo plantæ & animalia, sed æquiuocè. Vnde inter ponentes ea esse animata, & ponentes ea inanimata, parua vel nulla differentia inuenitur in re, sed in voce tantùm.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad ornatum pertinẽt aliqua secundum proprium motum. Et quantum ad hoc luminaria cæli conueniunt cum aliis, quę ad ornatum pertinent: quia mouentur à substantia viuente.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse nobilius simpliciter: quod tamen non est nobilius quãtum ad aliquid. Forma ergo cælestis corporis etsi non sit simpliciter nobilior anima animalis, est tamen nobilior quantum ad rationẽ formę. Perficit enim totaliter suam materiam, vt non sit in potentia ad aliã formam. Quod anima non facit. Quantum etiam ad motum mouentur corpora cęlestia à nobilioribus motoribus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpus cęleste, cùm sit mouens motum, habet rationem instrumenti, quod agit in virtute principalis agentis [e]. Et ideo ex virtute sui motoris, qui est substantia viuens, potest causare vitam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd motus corporis cælestis est naturalis, non propter principium actiuum, sed propter principium passiuum: quia scilicet habet sua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueatur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cælum dicitur mouere seipsum, inquantum componitur ex motore & mobili, nõ sicut ex forma & materia, sed secundum contractum virtutis, vt dictum est. Et hoc etiam modo potest dici, quòd eius motor est principium intrinsecum: vt sic etiam motus cæli possit dici naturalis ex parte principij actiui, sicut motus voluntarius dicitur esse naturalis animali inquantum est animal, vt dicitur in 8. Physicorum.

Sustinent autem verba illa hanc glossam: quia quando contra Auerr. erat sermo fas erat declinare in oppositum, vt Augu. contra Pelagianos facit. Posset tertiò forte dici, quod hic secundum propriam opinionem, ibi secundum Aristotelem: & quamuis adducat Aristotelem, non tamen asserit hanc esse eius opinionem, sed ex dictis eius sibi seruit.

¶ In responsione ad quintum, dubium est: quomodo potest dici mouere ab intrinseco, si vnitur motor solùm, vt motor. & est hoc dubium tam contra Aristotelem, quàm Auerroim, & cæteros.

424

363 c 368

375

In hoc a.

Tex. 40. & 42. & 43.

Ca. 4. to. 5. 211

b 362

Tex. 27. to. 2.

In corp.

¶ *Super Quæstionē septuagesimam primam.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò respondet affirmatiuè: quia quintus dies respondet secundò differentiam Aug. & aliorum, qualis sit productio piscium & auium, actu vel virtute.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ secundam.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò respondet affirmatiuè: quia sextus dies respondet tertiò. Secundò differentiam Aug. & aliorum, qualis sit productio animalium terrestrium, actu vel virtute.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA prima de opere quinte diei.

DEINDE considerandum est de opere quintæ diei. Et videtur quòd inconuenienter hoc opus describatur. Illud enim aqueū producunt, ad cuius productionem sufficit virtus aquæ. Sed virtus aquæ non sufficit ad productionem omnium piscium & auium cū videamus plura eorū generari ex semine: Non ergo conuenienter dicitur, Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram.

¶ 2. Præterea, Pisces & aues non tantū producuntur ex aqua, sed in eorum compositione videtur magis terra dominari quam aqua: quia corpora eorum naturaliter mouentur ad terrā, Vnde & in terra quiescunt. Non ergo conuenienter dicitur, pisces & aues ex aqua produci.

¶ 3. Præterea, Sicut pisces habent motum in aquis, ita & aues in aëre. Si ergo pisces ex aquis producuntur, aues non deberent produci ex aquis, sed ex aëre.

¶ 4. Præterea, Non omnes pisces reptant in aquis, cùm quidam habeant pedes quibus gradiuntur in terra sicut vituli marini. Non ergo sufficienter productio piscium designatur in hoc quòd dicitur producant aquæ reptibile animæ viuentis.

¶ 5. Præterea, Animalia terrestria sunt perfectiora auibus & piscibus. Quod patet ex hoc quòd habent membra magis distincta, & perfectiorem generationem. Generant enim animalia. Sed pisces & aues generant ova. Perfectiora autem præcedunt in ordine naturæ. Non ergo quinta die debuerunt fieri pisces & aues ante animalia terrestria.

¶ IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut suprà dictum est, opus ornatus per ordinem respondet ordini distinctionis. Vnde sicut inter tres dies distinctioni deputatos media (quæ est secunda) deputatur distinctioni medij corporis, scilicet aquæ: ita inter dies deputatos ad opus ornatus media, id est quinta deputatur ad ornatum medij corporis per productionem auium & piscium. Vnde sicut Moyses in quarta die nominat luminaria & lucē, vt designet quòd quarta dies respondet primæ, in qua dixerat lucem factam: ita in hac quinta die facit mentionem de aquis & de firmamento cæli, vt designet, quòd quinta dies respondet secundæ.

¶ Sed sciendum est, quòd sicut in productione plantarum differt Aug. ab aliis e: ita & in productione piscium & auium. Alij enim dicunt pisces & aues quinta die esse productos in actu. Aug. autē dicit 5. super Gen. ad lit. quòd quinta die aquarum natura produxit pisces & aues potentialiter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auic. posuit omnia animalia posse generari ex aliquali elementorum cōmixtione absq; semine etiā per viam naturæ e. Sed hoc videtur inconueniēs. Quia natura determinatis mediis procedit ad suos effectus. Vnde illa quæ d naturaliter generātur ex semine, non possunt naturaliter sine semine generari. Et ideo dicendū est aliter, q̄ in naturali generatione animalium principium actiuū est virtus formatiua, quæ est in semine in iis quę ex semine generantur. Loco cuius virtutis in iis, quæ ex putrefactione generātur, est virtus cęlestis corporis. Materiąle autem principium in vtrorunque animalium generatione est aliquod elementū, vel elemētatum. In prima autem rerum institutione fuit principiū actiuum verbum Dei, quod ex materia elementari produxit animalia, vel in actu secūdum alios Sanctos, vel virtute secundū Aug. non q̄ aqua aut terra habeat in se virtutem producendi omnia animalia, vt Auic. posuit: sed quia hoc ipsum q̄ ex materia elementari virtute seminis, vel stellarum possunt animalia produci, est ex virtute primitus elementis data.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corpora auium & piscium possūt dupliciter cōsiderari. Vno modo secundum se. Et sic necesse est, q̄ in eis magis terrestre elementum dominetur. Quia ad hoc qd fiat contēperatio mixtionis in corpore animalis, necesse est quòd quantitatiuē abundet in eo elemētum, quod est minus actiuum, scilicet terra. Sed si considerentur secundum quod sunt nata moueri talibus motibus, sic habent affinitatem quandā cum corporibus, in quibus mouētur. Et sic eorum generatio hic describitur.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ aër, quia insensibilis est, non per seipsum connumeratur: sed cum aliis e, partim quidem cum aqua quantum ad inferiorem partē, quæ exhalationibus aquæ ingrossatur, partim etiam cum cælo q̄ quantum ad superiorem partem. Aues autem motum habent in inferiori parte aëris. Et ideo sub firmamento cæli volare dicuntur, etiam si firmamentum pro nebuloso aëre accipiatur. Et ideo productio auium aquæ ascribitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd natura de vno extremo ad aliud transit per media. Et ideo inter cælestia & aquatica animalia sunt quædam media, quæ communicāt cum vtrisque, & computātur cum illis cum quibus magis cōmunicant, secūdum id quod cum eis cōmunicant, non secundum id quod cōmunicant cum alio extremo. Tamen vt includantur omnia huiusmodi quæ habent aliquid specialiter inter pisces, subjungit postquam dixerat, Producāt aquæ reptile animæ viuentis: Creauit Deus cete grādi, &c.

¶ Ad quintum dicendum, quòd productio horum animalium ordinatur secundum ordinem corporum, quæ eis ornantur magis quàm secundum propriam dignitatem. Et tamē in via generationis ab imperfectioribus ad perfectiora peruenitur.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMASECUNDA de opere sexte diei.

DEINDE quærītur de opere sextæ diei. Et videtur q̄ inconuenienter describatur. Sicut enim aues & pisces habent viuentem animam, ita etiam & animalia terrestria. Non autem terrestria animalia sunt ipsa anima viuens. Ergo incōuenienter dicitur, Producat terra animā viuētē: sed debuit dici, Producat terra quadrupedia animæ viuētis.

¶ 2. Præterea, Genus non debet diuidi cōtra speciem. Sed iumēta & bestiæ sub quadrupedibus computantur. Inconuenienter ergo quadrupedia connumerantur iumentis & bestiis.

¶ 3. Præterea, Sicut alia animalia sunt in determinato genere & specie, ita vt homo. Sed in factione hominis non fit mentio de suo genere vel specie. Ergo nec in productione aliorum animalium debuit fieri mentio de genere vel specie, cum dicitur in genere suo, vel specie sua.

¶ 4. Præterea, Animalia terrestria magis sunt similia homini quà à Deo dicitur benedici, quam aues & pisces. Cùm igitur aues & pisces dicantur benedici, multo fortius hoc dici debuit de aliis animalibus.

¶ 5. Præterea, Quædam animalia generātur ex putrefactione, quę est corruptio quędam. Corruptio autem non conuenit primę institutioni rerum. Non ergo animalia debuerunt in prima rerum institutione produci.

¶ 6. Præterea, Quędam animalia sunt venenosa & homini noxia. Nihil autem debuit esse homini nocium ante peccatum. Ergo huiusmodi animalia vel omnino fieri à Deo non debuerunt, qui est bonorum autor, vel non debuerunt fieri ante peccatum.

¶ IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in die quinto ornatur medium corpus, & respondet secūdæ diei: ita in sexto die ornatur vltimum corpus, scilicet terra per productionē animalium terrestrium, & respondet tertiæ diei. Vnde vtrobique fit mentio de terra. Et hic etiam secundum Aug. animalia terrestria producuntur potentialiter: secundum verò alios Sanctos, in actu e.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Basilius dicit, diuersus gradus vitæ, qui in diuersis viuentibus inuenitur ex modo loquendi Scripturæ colligi potest. Plantæ enim habent imperfectissimam vitam & occultam. Vnde in earum productione nulla mentio fit de vita, sed solùm de generatione, quia secundum hāc solùm inuenitur actus vitę ī eis. Nutritiua enim & augmētatiua generatiuæ deseruiunt, vt infrà dicetur. Inter alia verò animalia perfectiora sunt (communiter loquendo) terrestria in auibus & piscibus: nō quòd pisces memoria careāt, vt Basilius dicit, & Aug. improbat, sed propter distinctionem membrorum, & perfectionem generationis. Quantum autem ad aliquas sagacitates etiam aliqua animalia imperfecta magis vigent, vt apes & formicæ. Et ideo pisces vocat non animam viuentem, sed reptile animę viuētis. Sed terrena animalia vocat animam viuentem propter perfectionem vitæ in eis, ac si pisces sint corpora habentia aliquid animæ, terrestria verò animalia propter perfectionem vitę sint quasi animę dominantes corporibus. Perfectissimus autem gradus vitæ est in homine. Et ideo vitam hominis non dicit produci à terra vel aqua, sicut cæterorum animalium, sed à Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per iumenta vel pecora intelliguntur animalia domestica, quæ homini seruiunt qualiter cunq;. Per bestias autē intelliguntur animalia sęua, vt vrsi & leones. Per reptilia verò, animalia, quæ vel non habent pedes quibus eleuentur à terra, vt serpentes, vel habent breues, quibus parum eleuantur, vt lacertę & formicę. Sed quia sunt quędā animalia quę sub nullo horum comprehenduntur, vt cetui & capreæ: vt etiam ista comprehenderentur, addidit quadrupedia. Vel quadrupedia prę misit quasi genus, & animalia subinnexit quasi species. Sunt enim quædam reptilia quadrupedia, vt lacertæ & formicæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in aliis animalibus & plantis mentionem fecit de genere & specie, vt designaret generationes similium ex similibus. In homine autem non fuit necessarium vt hoc diceretur, quia quod præmissum fuit de aliis, etiam de

de homine intelligi potest. Vel quòd animalia & plantę producūtur secundum genus & speciem suam, quasi longè à similitudine diuina remota: homo autem dicitur formatus ad imaginem & similitudinem Dei.

¶ Ad quartum dicendum, quòd benedictio Dei dat virtutem multiplicandi per generationem. Et ideo quod positum est in auibus & piscibus, quæ primo occurrunt, non fuit necessarium repeti in terrenis animalibus, sed intelligitur. In hominibus autem iteratur benedictio: quia in eis est quædam specialis multiplicationis ratio, propter complendum numerum electorum. Et ne quisquam diceret in officio gignendi filios nullū esse peccatū. Plantæ verò nullum habent propagandæ prolis affectum, ac sine vllo sensu generant. Vnde indignæ iudicatæ sunt benedictionis verbis.

¶ Ad quintum dicendum, quod cum generatio vnius sit corruptio alterius, quòd ex corruptione ignobiliorum generentur nobiliora: non repugnat primæ rerum institutioni. Vnde animalia, quæ generantur ex corruptione rerum inanimatarum, vel plantarum, potuerunt tunc generari: non autem quæ generantur ex corruptione animalium, tunc potuerunt produci nisi potentialiter tantùm.

¶ Ad sextum dicendum, quòd Aug. dicit in 11. super Ge. contra Manichæos, quòd si in alicuius opificis officinam imperitus intrauerit videt ibi multa instrumēta quorum causas ignorat. Et si multum est insipiens, superflua putat. Iam verò si in fornacem intus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto se vulnerauerit, noxia existimat ibi esse multa. Quorum vsum, quia nouit artifex, insipientiam eius irridet. Sic in hoc mundo quidam audent multa reprehendere, quorum causas nō vident. Multa enim etsi domui nostræ non sunt necessaria, in eis tamen completur vniuersitatis integritas. Homo autem ante peccatum ordinatè fuisset vsus rebus mundi. Vnde animalia veneno sa ei noxia non fuissent e.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMATERTIA de iis quæ attinent ad septimum diem, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de iis, quæ pertinent ad septimum diem.

¶ Et circa hoc quæruntur tria. Primò, de cōpletione operum. ¶ Secundò, de requie Dei. ¶ Tertiò, de benedictione & sanctificatione huius diei.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum completio diuinorum operum debeat septimo diei ascribi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd completio diuinorum operum nō debeat septimo diei ascribi. Omnia enim quæ in hoc seculo agūtur, ad diuina opera pertinet. Sed consummatio seculi erit in fine mundi, vt habetur Matt. 13. Tempus etiam incarnationis Christi est cuiusdam completionis tempus. Vnde dicitur tempus plenitudinis, Gal. 4. Et ipse Christus moriens dixit, Consummatum est, vt dicitur Ioh. 19. Non ergo completio diuinorum operum cōpetit diei septimo.

¶ 2. Præterea, Quicunque cōplet opus suū, aliquid facit. Sed Deus non legitur septimo die aliquid fecisse, quinimo ab omni opere quieuisse. Ergo completio operum non competit septimo diei.

¶ 3. Præterea, Nō dicitur aliquid esse cōpletum cui multa superadduntur, nisi sint illa superflua: quia perfectū dicitur cui nihil deest eorum q̄ debet habere. Sed post septimum diē multa sunt facta, & productio multorum indiuiduorū, & etiā quarundā nouarum specierum q̄ frequenter apparent, præcipuè in animalibus ex putrefactione generatis. Quotidie etiam Deus nouas animas creat. Nouum etiā fuit incarnationis opus. De quo dicitur Ier. 31. Nouū faciet Dominus super terrā Noua etiā sunt miraculosa opera. De quibus dicitur Eccli. 36. Innoua signa, & immuta mirabilia. Innouabuntur etiā omnia in glorificatione Sanctorum: secundū illud Apoca. 21. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio omnia. Cōpletio ergo diuinorū operum nō debet attribui septimæ diei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Compleuit Deus die septimo opus suum quod patrarat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est rei perfectio, prima & secunda. Prima quidem perfectio est secundum quod res ī sua substātia est perfecta. Quę quidem perfectio est forma totius, quæ ex integritate partium consurgit. Perfectio autem secunda est finis qui vel est operatio, sicut finis citharistæ est citharizare: vel est aliquid ad quod per operationē peruenitur, sicut finis ædificatoris est domus, quam ædificādo facit. Prima autem perfectio est causa secundę quia forma est principium operationis. Vltima autem perfectio quæ est finis totius Vniuersi, est perfecta beatitudo Sanctorum, quæ erit in vltima consummatione seculi. Prima autem perfectio, quæ est in integritate Vniuersi, fuit in prima rerum institutione. Et hæc deputatur septimo diei.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ sicut dictum est, perfectio prima est causa secundę. Ad beatitudinem autem consequendā duo requirūtur, natura & gratia. Ipsa ergo beatitudinis perfectio erit in fine mundi: vt dictum est. Sed ista cōsummatio præcessit causaliter, quantū ad naturā quidem, in prima rerū institutione: quantū ad gratiā verò in incarnatione Christi: qa gratia & veritas per Iesū Christū facta ē, vt dī Ioa. 1. Sic igiē in septima die fuit cōsūmatio naturæ, in incarnatione Christi cōsūmatio gratię, in fine mūdi cōsummatio glorię.

¶ Ad secundū dicendum, quòd septima die Deus aliquid operatus est, non nouā creaturā condendo, sed creaturam administrādo, & ad propriam operationem eā mouendo: quod iam aliqualiter pertinet ad inchoationē quandam secundæ perfectionis. Et ideo cōsummatio operum secundū nostrā translationem attribuitur diei septimę. Sed secū dum aliā translationem attribuitur diei sextę. Et vtrunque potest stare, quia cōsummatio quæ est secūdum integritatem partium Vniuersi, competit sextæ diei: cōsummatio quæ est secundum operationem partiū, cōpetit septimæ. Vel pōt dici qd in motu continuo, quādiu aliquid pōt moueri vlterius, non dicitur motus perfectus ante quietem. Quies enim demōstrat motū cōsummatū. Deus autē poterat plures creaturas facere, ptēr illas quas fecerat sex diebus. Vnde hoc ipso q̄ cessauit nouas creaturas cōdere in septima die, dicit opus suum cōsummasse.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ nihil postmodū à Deo factū est totaliter nouū, quin aliqualiter in operibus sex dierū præcesserit. Quędam enim prę extiterunt materialiter: sicut q̄ De costa Adę formauit mulierē. Quędam verò pręextiterunt in operibus sex dierum, non solùm materialiter, sed etiā causaliter. Sicut indiuidua, quæ nūc generantur, præcesserūt in primis indiuiduis suarū specierum. Species etiā nouæ si quæ apparent, præextiterunt in quibusdā acquisitis virtutibus. Sicut & animalia ex putrefactiōe generata producuntur ex virtutibus stellarū & elementorū: quā à principio acceperūt, etiā si nouæ species talium animalium producantur. Animalia etiā quædam secūdum nouam speciem aliquando oriuntur ex cōmixtione animalium diuersorum secūdum speciem: sicut cum ex asino & equa generatur mulus. Et hęc etiā præcesserunt causaliter in operibus sex dierum. Quædam verò præcesserunt secundū similitudinem, sicut animæ, quæ nunc creantur e. Et similiter incarnationis opus. Quia, vt dicitur Philip. 2. filius Dei est in similitudinem hominum factus. Gloria etiam spiritualis secundum similitudinem præcessit in angelis: corporalis verò in cælo, præcipuè empyreo e. Vnde dicitur Eccl. 1. Nihil sub sole nouum. Iam enim præcessit in seculis, quæ fuerunt ante nos.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Deus septima die requieuit ab omni opere suo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ Deus septima die nō requieuit ab omni suo opere. Dicitur enim Ioan. 1. Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor. Non ergo septima die requieuit ab omni opere.

¶ 2. Præterea, Requies motui opponitur, vel labori qui interdum causatur ex motu. Sed Deus immobiliter & absque labore sua opera produxit. Non ergo dicendum est, septima die à suo opere requieuisse.

¶ 3. Si dicatur q̄ Deus requieuit die septima, quia fecit hominē requiescere: requies contra ponitur eius operationi. Sed quòd dicitur, Deus creauit vel fecit hoc vel illud, non exponitur, q̄ Deus hominē fecit creare aut facere. Ergo nec cōuenienter exponi potest, vt dicatur Deus requieuisse, quia fecit hominē requiescere.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 2. Requieuit Deus die septimo ab omni opere quod patrarat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quies propriè opponitur motui, & per consequens labori, qui ex motu consurgit. Quāuis autem motus proprie acceptus sit corporū, tamen nomē Motus etiam ad spiritualia deriuatur dupliciter. Vno modo secundum quòd omnis operatio motus dicitur. Sic enim & diuina bonitas quodammodo mouetur & procedit in res, secundum quòd se eis communicat, vt Dio. dicit 2. c. de Diui. no. Alio modo, desiderium in aliud

¶ *Super Quæstionis septimæ quæstionem tertia Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò enumerat duo in die septimo. Secundò respondet quæsito affirmatiuè: Benedictio debetur diei septimo. Probatur quia eo inchoatadmini Q.69 art. 2.
stratio, & requies ī Deo post opera: vtriq; assit debetur benedictio & sanctificatio: primū primo, & fm secundo, vt patet.

¶ *Super Quæstionis septimæ quæstionem quarta Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria. Primo respondet quæsito in communi. Secūdò in speciali secundum alios. Tertiò secundum Aug. Conclusio affirmatiua, Sex dies sufficiēter numerantur. Quę cōclusio probatur quia in eis oportuit opus distinctionis, & ornatus partium mundi fieri: secundum alios, tres corporeæ partes sunt mundi: singulæ duobus diebus, altero distinguentę, altero ornātę eyent: ergo. Sed secundum Aug. creatura spiritualis adiscetur & cōsummatur primo die, secundo corporalis superior, tertio inferior: in reliquis conuenitur. Li. 4 c.15. In corp.

in aliud tendēs, quidā motus dicitur. Vnde requies dupliciter accipitur. Vno modo ꝓ cessatione ab operibus. Alio modo pro impletiōe desiderij. Et vtroque modo dicitur Deus requieuisse die septima. Primò quidēqa die septima cessauit nouas creaturas cōdere. Nihil enim postea fecit, quod non ali quo modo præcesserit in primis operibus, vt dictū est. Alio modo secundum quod rebus conditis ipse nō indigebat, sed ipso fruendo beatus est. Vnde post conditionē omniū operum nō dicitur, ꝓ in suis operibus requieuit, quasi eis ad suā beatitudinē indigens: sed ab eis requieuit, vtiq; in seipso, qa sufficit sibi, & implet desideriū suū. Et quāuis ab æterno in seipso requieuerit, tamen quòd post opera cōdita in seipso requieuit, hoc ptinet ad septimū diē. Et hoc ē ab operibus reqescere, vt Aug. dicit sup Gē. ad lit.

¶ Ad primvm ergo dicendum quòd Deus vsque modo operatur conseruādo & administrando creaturam conditam, nō autem nouam creaturam condendo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd requies non opponitur labori siue mortui, sed productioni nouarum rerum & desiderio in aliud rendenti, vt dictum est.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd sicut Deᵒ in solo se requiescit, & se fruendo beatus est: ita & nos ꝓ solā Dei fruitionē beati efficimur. Et sic ētiam facit nos à suis & nostris operib^ᵒ in seipso requiescere. Est ergo cōueniēs expositio, vt dicatur Deᵒ requieuisse, quia nos requiescere facit. Sed nō est hæc sola ponda, sed alia expositio ē principalior & prior.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur diei septimæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd benedictio & sanctificatio nō debeatur diei septimæ. Tēpᵒ enim aliqd cōsueuit dici benedictū aut sanctum ꝓpter aliquod bonū, quod in illo tēpore euenit, aut ꝓpter hoc qd aliquod malū vitatur. Sed Deo nihil accrescit aut deperit, siue operetur, siue ab operando cesset. Non ergo specialis benedictio & sanctificatio debetur diei septimæ. 3.8 d.dist.19 q. 3.art.3.

¶ 2. Præterea, Benedictio à bonitate dicitur. Sed bonum est diffusiuum & cōmunicatiuum sui secundum Dio. Ergo magis debuerunt benedici dies in quibus creaturas produxit, quàm ille dies in quo à producōdis creaturis cessauit.

¶ 3. Præterea, In singulis creaturis quædam benedictio commemorata est, dum in singulis operibus dictum est, Vidit Deus quòd esset bonum. Non oportuit igitur, quòd post omnium productionem dies septima benediceretur.

¶ Sed contra est, quod dicitur Gen. 2. Benedixit Deus diei septimo, & sanctificauit illum, quia in illo cessauerat ab omni opere suo.

¶ Respondeo dicēdum, quòd sicut supra dictum est, requies Dei in die septima dupliciter accipitur. Primo quidē quantum ad hoc, quòd cessauit à nouis operibus condendis, ita tamē quod creaturam conditam conseruat & administrat. Alio modo secundum quod post opera requieuit in seipso. Quantum ergo ad primum competit septimæ diei benedictio: quia, sicut suprà dictum est, Benedictio ad multiplicationem pertinet. Vnde dictum est creaturis quas benedixit, Crescite & multiplicamini. Multiplicatio autem rerum fit per administrationem creaturæ, secundū quā ex similibus similia generātur. Quantum verò ad secundum cōpetit septimæ diei sanctificatio. Maximè enim sanctificatio cuiuslibet attenditur in hoc, quòd in Deo requiescit. Vnde & res Deo dedicatæ, sanctæ dicuntur. Art. præc. Q.62. ad 6.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd non propter hoc dies septimus sanctificatur, quia Deo possit aliquid accrescere, vel decrescere, sed quia creaturis aliquid accrescit per multiplicationē & quietem in Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in primis sex diebus productæ sunt res in suis primis causis. Sed postea ex illis primis causis res multiplicantur & conseruantur: quod etiā ad bonitatem diuinā pertinet, Cuius etiam perfectio in hoc maximè ostenditur, ꝓ in ipsa sola, & ipse requiescit, & nos requiescere possumus, ea fruētes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum, quod in singulis diebus commemoratur, pertinet ad primam naturæ institutionem: benedictio autem diei septimæ pertinet ad naturæ propagationem.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA QVARTA de omnibus septem diebus in communi, in tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de omnibus septem diebus in cōmuni. ¶ Et quæruntur tria. ¶ Primò, de sufficientia horum dierum. ¶ Secundò, vtrum sint vnus dies, vel plures. ¶ Tertiò, de quibusdam modis loquendi, quibus Scriptura vtitur, enarrando opera sex dierum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum sufficienter isti dies enumerentur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd insufficiēter isti dies enumerentur. Non minus enim distinguitur opus creationis ab operibus distinctionis & ornatus, quā hæc duo opera abinuicem. Sed alij dies deputantur dist. & alij ornatui. Ergo etiam alij dies debent assignari creationi. 319 Vert.q. 6. a1.6.co.& po.q.4.& 5. & 2. lit Heb.4.b1. col 2.& 1. & Iob.40. l.2.c.2.fin.

¶ 2. Præterea, Aër & ignis sunt nobiliora elementa, quam terra & aqua. Sed vnus dies deputatur distinctioni aquæ, & alius distinctioni terræ. Ergo alij dies debēt deputari distinctioni ignis & aëris.

¶ 3. Præterea, Non minus distant volucres & pisces quā volucres & terrestria animalia. Homo etiam plus distat ab aliis animalibus quam alia quæcunque animalia abinuicem. Sed alius dies deputatur productioni piscium maris, & alius productioni animalium terræ. Ergo & alius dies debet deputari productioni auium cæli, & alius productioni hominis.

¶ 4. Sed contra, Videtur quòd aliqui dies superfluè assignētur. Lumen enim ad luminaria se habet vt accidens ad subiectū. Simul autem producitur subiectum cum proprio accidente. Nō ergo alia die debuit produci lux, & alia luminaria.

¶ 5. Præterea, Dies isti deputantur primæ institutioni mundi. Sed in septima die nihil primitus est institutum. Ergo septima dies nō debet aliis connumerari.

¶ Respondeo dicendum, quòd ratio distinctionis horum dierum ex præmissis potest esse manifesta. Oportuit enim primò distingui partes mūdi: & postmodum singulas partes ordinari per hoc quòd quasi suis habitatoribus replentur. Secundū ergo alios Sanctos in creatura corporali tres partes designantur. Prima, quę significatur nomine Cæli. Media, quę significatur nomine Aquę. Infima, quæ significatur nomine Terrę. Vnde & secundū Pythagoricos, perfectio in tribus ponitur, principio, medio, & fine: vt dicitur in 1. de Cęlo. Prima ergo pars distinguitur prima die & ornatur quarta. Media distinguitur secunda die, & ornatur quinta. Infima distinguitur tertia die, & ornatur sexta. Aug. verò cōuenit quidem cum eis in vltimis tribus diebus, differt autem in tribus primis. Quia secundum cum in primo die formatur creatura spiritualis, in duobus aliis creatura corporalis: ita quòd in secundo corpora superiora, in tertio creatura inferiora. Et sic perfectio diuinorum operum respondet perfectioni senarij numeri, qui consurgit ex suis partibus aliquotis coniunctis, quæ quidē partes sūt vnū, duo, tria. Vna enim dies deputatur formationi creaturę spiritualis, duæ formationi creaturæ corporalis, & tres ornatui. Q.70 71. & 72. Tex.1.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd secundum Aug. opus creationis pertinet ad productionē materiæ informis, & naturæ spiritualis informis. Quæ quidem duo sunt extra tempus, vt ipse dicit in 12. cōfes. Et ideo creatio vtriusq; ponitur ante omne diē. Sed fm alios sanctos potest dici, ꝓ opus distinctionis & ornatus attenditur secundum aliquā mutationem creaturæ, quæ tempore mensuratur. Opus autem creationis consistit in sola diuina actione in instāti rerum substantiam producentis. Et ideo quodlibet opus distinctionis & ornatus dicitur factum in die, creatio autem dicitur facta in principio: quod sonat aliquid indiuisibile. Cap.12. 331

¶ Ad fm dicendū, ꝓ ignis & aër, qa nō distinguuntur à vulgo, inter partes mundi nō sunt expressē nominata à Moyse: sed cōputātur cum medio, s. aqua, máximè quātū ad inferiorē aëris partem. Quātum verò ad superiorē cōputantur cum cælo: vt Aug. dicit. Li 2. super Gene. c.15.

¶ Ad tertium dicendum, quod productio animalium recitatur secundum quod sunt in ornatum partium mundi. Et ideo dies productionis animalium distinguuntur, vel vniuntur, secundum hāc conuenientiam, vt differentiam, qua conueniunt vel differunt in ornando aliquam partem mundi. to.3. c 354

¶ Ad quartum dicendum, quòd prima die facta est natura lucis in aliquo subiecto. Sed quarto die facta sunt luminaria: non quia eorum substantia sit de nouo producta, sed quia sunt aliquo modo formata quo prius non erant, vt suprà dictum est. Q.70.a1.1. Li.4.super Gene c.15. to.3.

Ad quintū dicendū, ꝓ septimæ diei fm Aug. deputatur aliqd post omnia q̄ sex diebus attribuūtur, s. ꝓ Deus à suis operibus in seipso requiescit. Et ideo oportuit post, sex dies fieri mētionē de septimo. Secundū verò alios pōt dici, quòd in septimo die mūdᵒ habuit quendam nouum statum, vt s. ei nihil adderetur de nouo. Et ideo post sex dies ponitur septima, de putata cessatiōi ab opere

ARTIC.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum omnes isti dies sint vnus dies.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd omnes isti dies sint vnus dies. Dicitur enim Ge. 2. Istæ sunt generationes cæli & terræ, quādo creatæ sunt in die quo fecit Dñs cælū & terrā, & omne virgultū agri antequā oriretur interra. Vnus ergo est dies in quo fecit cęlū & terrā, & oēe virgultū agri. Sed cælū & terrā fecit in prima die, vel potius ante omnē diē: virgultū autē agri tertia die. Ergo vnᵒ est primᵒ dies & tertiᵒ: & pari ratiōe omnes alij. 360 Locis supriar. 1. in dictis, & 1. dist. 11. q. 1. a2. 2. & 3.

¶ 2. Præterea, Eccl. 18. dicitur: Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Sed hoc non esset, si dies horum operū essent plures, qa plures dies nō sunt simul. Ergo nō sunt plures dies, sed vnᵒ tātū.

¶ 3. Præterea, Die septimo cessauit Deus à nouis operibus condēdis. Si ergo septima dies est alia ab aliis diebus, sequitur quòd illam diem non fecerit. Quod est inconueniens.

¶ 4. Præterea, Totum opus quod vni diei ascribitur, in instāti perfecit, cùm in singulis operibus dicatur, Dixit, & factum est. Si igitur sequens opus in diem alium reseruasset, sequeretur quòd in residua parte illius diei cessasset ab opere. Quod esset superfluū. Non igitur est alius dies sequentis operis à die operis precedētis.

¶ Sed contra est quod Gen. 1. dicitur, Factum est vespere & mane dies secundus, & dies tertius, & sic de aliis. Secundum autem & tertium dici non potest vbi est vnum tantùm. Ergo nō fuit vnus dies tantùm.

¶ Respondeo dicendum, ꝓ in hac quæstione Aug. ab aliis expositoribus dissentit. Aug. enim vult 4. super Gen. ad lit. & 11. de Ciui. Dei, & ad Orosium, quòd oēs qui dicunt ē septē dies, sunt vnᵒ dies, septēpliciter rebᵒ præsentatus. Alij verò expositores sentiūt, ꝓ fuerunt septem dies diuersi, & non vnus tātùm. Hę autem duę opiniones si referantur ad expositionem literæ Ge. magnā diuersitatem habent. Nā secūm Aug. per diem intelligitur cognitio mētis angelicæ, vt sic primus dies sit cognitio primi diuini operis: secundus dies, cognitio secundi operis: & sic de aliis. Et dicit vnum quodq; opus esse factum in aliqua die: qa nihil Deus produxit in rerum natura qd non impresserit mentes angelicæ. Quæ quidem multa simul pōt cognoscere, præcipuè ī verbo, in quo omnis angelorū cognitio perficitur & terminatur. Et sic distinguitur dies fm naturalem ordinem rerum cognitarum: non secundum successionē cognitionis, aut secūm successionem productiōis rerum. Cognitio autē angelica propriè & verè dies nominari potest, cū lux quæ est causa diei, propriè in spiritualibus fm Aug. inuenietur ē. Secundum verò alios per istos dies & successio dierum tēporalium ostenditur, & successio productionis rerum. Sed si istæ duæ opiniones referātur ad modum productionis rerum, non in uenitur magna differentia. Et hoc propter duo in quibus exponēdo diuersificatur Aug. ab aliis, vt ex supradictis patet. Primò quidem, quia Aug. per terrā & aquā prius creatā intelligit materiam totaliter informem. Perfectionem autem firmamenti, & cōgregationem aquarum, & apparitionem aridę intelligit impressionem formarum in materiā corporalem. Alij verò Sancti per terrā & aquā primò creatas intelligunt ipsa elementa mundi sub propriis formis existentia. Per sequentia autem opera, aliq̄ distinctionem in corporibus prius existentibus, vt suprà dictum est. Secundò autem differunt quantum ad productionem plāturum & animaliū, quæ alij ponunt in opere sex dierum esse producta in actu. Aug. verò potentialiter tātùm. In hoc ergo, quòd Aug. ponit opera sex dierum esse simul facta, sequitur idem modus productionis rerū. Nā secundum vtrosque in prima rerum productione materia erat sub formis substantialibus elementorum ē, & secūdum vtrosque in prima rerum institutione non fuerunt animalia & plātæ in actu ē. Sed remanet differentia quantum ad quatuor. Quia secundum alios Sanctos post productionem creaturæ fuit aliquod tempus in quo non erat lux. Item in quo non erat firmamentum formatū. Item in quo non erat terra discooperta aquis. Et in quo nō erant formata cęli luminaria: quod est quartum ē. Quæ nō oportet ponere secundum expositionem Aug. Vt igitur neutri sententiæ præiudicetur, vtrisque rationibus respondendum est. Lib. 4. super Gen. c.18. 341 344. Q.16 a1.1 & 69 a1.2. Q.67.a1.1. & 4. 69. a1 1 Li.5.super Ge.c.5.t.3. a 358. & c 347 348 350 355 349 Cap 8 22. & 34. Cap.9. Q.65.cap. 16

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd in die, in quo creauit Deus cælum & terram, creauit etiam omne virgultum agri non in actu, sed antequam oriretur super terram, id est potentialiter, quod Aug. ascribit tertię diei: alij verò primę rerum institutioni. 70

¶ Ad secundum dicendum, quod Deus creauit omnia simul, quātum ad rerum substantiam quodammodo informem: sed quantū ad formationem, quæ facta est per distinctionem & ornatum, nō simul. Vnde signanter vtitur verbo creationis.

¶ Ad tertium dicendum, qd in die septimo cessauit Deus à nouis operibus condendis, non autem propagandis quibusdā aliis. Ad quam propagationem pertinet, ꝓ post primū diem alij succedūt.

¶ Ad quartum dicendū, quòd non est in impotentia Dei quasi indigentis tempore ad operandum ꝓ omnia nō sunt simul distincta & ornata: sed vt ordo seruaret in rerū institutiōe. Et ideo oportuit vt diuersis statibus mundi diuersi dies deseruirent. Semper autē per sequens opus nouus perfectionis status mūdo est addit^ᵒ.

¶ Ad quintum dicēdum, ꝓ secundum Aug. ille ordo dierum referendus est ad naturalē ordinem operum, qui diebus attribuitur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Scriptura vtatur cōuenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝓ Scriptura nō vtatur cōuenientibus verbis ad exprimēdū opera sex dierū. Sicut enim lux, & firmamētum, & huiusmodi opera ꝓ Dei verbum sunt facta, ita cælum & terra: quia omnia per ipsum facta sunt, vt dicitur Io. c. 1. Ergo in creatiōe cæli & terrę debuit fieri mētio de verbo Dei, sicut ī aliis operibus. 160 2. dist. 13. a1. 4.

¶ 2. Præterea, A qua est creata à Deo: quę tamen creata non commemoratur. Insufficiēter, ergo rerum creatio describitur.

¶ 3. Præterea, Sicut dicit Ge. 1. vidit Deus cūcta quę fecerat, & erāt valde bona. In singulis ergo operibus debuit dici, Vidit Deus ꝓ esset bonū. Incōueniēter ergo prætermittitur in opere creationis, & in opere secūdę diei.

¶ 4. Præterea, Spiritus Dei est Deus. Deo autem non competit ferri, nec situm habere. Inconuenienter ergo dicitur quòd spiritus Dei ferebatur super aquas.

¶ 5. Præterea, Nullus facit quod iam factum est. Incōuenienter ergo postquam dictum est, Dixit Deus, Fiat firmamentum, & factū est ita: subditur, Et fecit Deus firmamentū. Et similiter in aliis operibus.

¶ 6. Præterea, Vespere & mane nō sufficiēter diuidunt diē, cū sint plures partes diei. Ergo inconuenienter dicitur, quòd factum est vespere & mane dies secūdus vel tertiᵒ.

¶ 7. Præterea, Secundo & tertio non conuenienter correspondetur vnum, sed primum. Debuit ergo dici, Factum est vespere & mane dies primus, vbi dicitur dies vnus.

¶ Respondeo dicendum, ad primū, ꝓ fm Aug. persona filij cōmemoratur tam in prima rerum creatione, q̄ in rerū distinctione & ornatu, aliter tn & aliter. Distinctionē & ornatus pertinet ad rerum formationē. Sicut autem formatio artificiatorum est per formā artis, quæ est in mēte artificis: quæ pōt dici intelligibile verbum ipsiᵒ: ita formatio totius creaturę est per verbū Dei. Et ideo in opere distinctionis & ornatus fit mentio de Verbo. In creatione autē cōmemoratur Filius vt principiū, cùm dicit, In principio crea. Deus: quia ꝓ creationem intelligit productio informis materiæ. Secūdum alios, qui ponunt primò creata elementa sed ꝓpriis formis, oportet aliter dici. Basilius enim dicit, quòd per hoc qd dicitur, Dixit Deus: importat diuinū imperium. Prius autē oportuit produci creaturā quæ obediret, q̄ fieri mētionē de diuino imperio. ¶ Ad fm dicendum, ꝓ fm Aug. per cælum intelligitur spiritualis natura informis, per terrā aūt materia informis omniū corporū. Et sic nulla creatura est prætermissa. Sedm Basilium verò ponunt cęlum & terra tanq̄ duo extrema, vt ex his intelligātur media: præcipuè qa omniū mediorum motus vel est ad cælum, vt leuium: vel ad terrā, vt grauium. Alij verò dicunt, ꝓ sub nomine Terræ cōprehēdere solet scriptura omnia quatuor elemēta. Vnde in Psal. postq̄ dictū est, Laudate Dñm de terra, subdiē, Ignis, grādo, nix, glacies. ¶ Ad tertiū dicēdū, ꝓ in opere creationis ponitur aliquid correspondens ei qd

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore quatuor. Primò diuersitatē opinionū Aug. & aliorū, s. quia ille vnum multipliciter præsentatū, isti ta in pluribus. Secundò diuersitatē opinionum ad literā Genesis: vbi ev Aug. quinque. Primò dies est cognitio in mente angelica: quia lux propriè in angelos. Secundò, dies primus, cognitio illa respectu primi operis: secundus respectu secundi, tertius, tertij, &c. Tertiò, fieri in die, quia omnia præsūnt in mēte angelica. Quartò, vnus dies: quia omnia simul in verbo. Quintò, distinctio eorū non successiū cognitionis, aut productionis, sed ordine naturæ inter res cognitas & Dei opera. Ex aliis verò successio & tēporalium dierū & productionis rerū. ¶ Tertiò diuersitatē opinionū ad modū productionis rerū: vbi duo dicit, s. quòd est differentia, & quòd non magna. Et quidē quòd non magna, tum ex opere formationis, seu distinctionis: quia conueniunt, dū ponunt elementa primo producta. Tum ex opere ornatus, qa conueniunt, quòd primò virtualiter deinde actualiter producta sunt animantia & plantæ. Quòd verò differentia restat in quatuor manifestat. Primò, quia post primam productionē fuit rempus sine luce: secundò, sine firmamento formato: tertiò, sine apparitione terræ: quartò sine formatione luminarium, iuxta primos quatuor dies. ¶ Quartò respōdet quæstio dicēs, neutri iudicandū esse. ¶ Notā quòd S. Th. differētiā inter Aug. & alios non posuit nisi in quatuor primis diebus, & nō in quinto & sexto. Quia vt ex cōuenientia apparet, vtriq; cōueniunt in hoc, quòd vegetabilia & animalia fuerunt ordine tēporis facta in actu post primam institutionē rerum: quāuis applicando ad literā Gen. Illi dicant quòd tertiò, quinto & sexto die. Aug. non: sed quum in principio temporis hæc virtualiter fecerit, post actu facta sunt. Locis cit. cap.cit. art. Hom. 1. in hexam. Lib. 11. de Ciu. D. c. 6. 7. 8. 9.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore respōdet dupliciter. Primò secundum Aug. Persona hes. Filij exprimitur in omni opere, diuersimodē tamen, scilicet vt principium, & vt verbum in creatione & aliis duobus: quia illa ad informitatem, hæc ad formationē pertinēt, secundū alios verò, primò creatur, deinde imperatur iam facto per ly dixit. Nota quòd quum quæstio fir Homil. 1.

tio sic de omnibus, in corpore (quod est etiam respõsio ad primum) S. Th. respõdet de communib. ad creatiõnẽ & alia, inquãtũ Deũ respiciũt.
Ca. 8 co. 3. ¶ In respõsionibus verò argumentorum ad alia verba descendit.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ quintæ Articulum primum.*

IN titulo ly corpus sumitur vt distinguitur cõtra actum. Ita q̃ siue corpus significet substãtiã simplicẽ siue compositã, nihil refert quo ad propositũ: vtroq; n. modo distinguitur contrà actũ. Et similiter siue sumatur pro toto, siue pro parte (modo sumatur substantia subiecta per se) trinæ dimensioni sufficit: hoc enim Corporis nomine intelligitur.
¶ In corpore tria. primò q̃d nomi is animæ. Secundò, opinio antiquorum. Tertiò respõsio ad quæsitũ. Quo ad primũ anima significat primũ principiũ vitæ, in his q̃ apud nos viuunt. Declaratur ex differẽtia vsitatæ locutionis inter animata & inanimata.
¶ Aduerte hic, q̃ cautè in litera dicit, quòd (his q̃ apud nos viuunt. Quia nomine Animæ nõ dicimus primũ principium
Et people 50. vitæ absolute, sed illud potius dicimus Deũ aut quãcunq; aliã naturam; sed in his q̃ apud nos viuunt, primũ vitæ principiũ animã nominamus.
Idem lib. Nec prettereas illã prepositionem in qui denotat intraneitatem, vocamus enim animã primũ vitæ principiũ nõ extra rem, sed fortè cælũ vel solẽ tale principium diximus, sed intrà in rebus viuentibus existẽs.
b 347 ¶ Quo ad secundũ, opinio antiquorum, anima est aliqd̃ corpus. Probatur, sola corpora sũt res: ergo corp' aliqd̃ est principiũ cognitionis & motus: ergo anima. Probat hæc vltima sequela, qa vita his operibus, manifestatur, antecedẽs verò ex defectu intellectus.
Ibidem. Hom. 2 in Iexam. ¶ Quo ad tertium cõclusio responsiua, & destructiua opiniõis Antiquorũ est, habens duas partes: Anima non est corpus, sed corporis actus. Probatur: Non corpus, sed alicuius corporis actus est primum viuẽdi principiũ. Anima est principiũ viuendi principiũ ergo anima nõ est corpus, sed corporis actus. Maior primò declaratur, q̃ totã vim suam ponit in ly primũ: quia esse principiũ vitæ cõuenit corpori, vt patet de corde, non tamen esse primum vitæ principiũ. Deinde probatur ipsa maior, corpus est principium vitę, vel viuens non in eo.
3. 2. super Gen. ad li. c. 8. tom. 3

dicimus in opere distinctionis & ornatus: Vidit Deus hoc vel illud esse bonum.
¶ Ad cujus euidentiã cõsiderandũ est, q̃ Spiritussanctus amor ẽ. Duo autẽ sunt, vt Aug. dicit primo super Gen. ad lit. propter quæ Deus amat creaturam suã, s. vt sit, & vt permaneat. Vt ergo esset quod permanet, dicitur q̃ Spiritus Dei ferebatur super aquas, secundũ quod per aquã materia informis intelligitur: sicut amor artificis fertur super materiã aliquam, vt ex ea formet opus. Vt autẽ maneret quod fecerat, dicitur, Vidit Deus q̃ esset bonum. In hoc enim significatur quædã cõplacentia Dei opificis in re facta, non q̃ alio modo cognosceret, aut placeret ei creatura iam facta, quã antequã faceret. Et sic in vtroq; opere creationis & formationis Trinitas personarũ insinuatur. In creatione quidẽ persona Patris per Deũ creãtem: persona Filij per principiũ, in quo creauit: Spiritussanctus, q̃ superfertur aquis. In formatione verò persona Patris in Deo dicente: persona vero filij in verbo quo dicitur persona Spiritussanctũ, in cõplacẽtia, qua vidit Deus esse bonũ, quod factũ erat: in opere verò secundæ diei nõ ponitur, Vidit Deus qd̃ esset bonũ: quia op' distinctionis aquarum tũc inchoatur, & in tertia diei perficitur. Vnde quòd ponitur in tertia die refertur etiã ad secundã. Vel quia distictio, quæ ponitur secunda die, est de his quę nõ sunt manifesta populo: ideo huiusmodi approbatione Scriptura non vtitur. Vel iterum propter hoc quòd firmamentum simpliciter intelligitur aër nubilosus, qui non est de partibus permanẽtibus in vniuerso, seu de partibus principalib' mundi. Et has tres rationes Rabbi Moyses ponit. Quidã autem assignant rationem mystica ex parte numeri: quia binarius ab vnitate recedit. Vnde opus secundæ diei non approbatur.
¶ Ad quartũ dicẽdũ, q̃ Rabbi Moyses p spiritũ Dñi intelligit aerẽ vel vẽtum: sicut & Plato intellexit: & dicit q̃ dicitur, spiritus Dñi fm q̃d Scriptura consueuit vbiq; flatũ ventorũ Deo attribuere. Sed secundum Sãctos per spiritũ Domini intelligitur Spiritussanctus, qui dicitur superferri aquæ c. 1. materiæ informi sẉdm Aug. ne faciendo opera sua propter indigẽtiæ necessitatẽ putaretur Deus amare. Indigẽtiæ enim amor factũ est, vt prius insinuatetur aliqd̃ inchoatũ, cui superferri diceretur. Non enim superfertur loco, sed præexcellẽte potẽtia, vt Aug. dicit 3. super Gen. ad lit. Scdm Basilii verò, superferebatur elemẽto aquæ, i. fouebat & viuificabat naturã aquæ ad similitudinẽ gallinæ cubantis, vitalẽ virtutẽ his, q̃ fouẽtur, iniiciẽs. Habet enim aqua præcipuè vitalẽ virtutem, quia plurima animalia generãtur in aqua. Et omniũ animalium semina sunt humida. Vita etiã spiritualis datur per aquam baptismi. Vnde dicitur Io. 3. nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu.
¶ Ad quintũ dicendũ. q̃ secundũ Aug. per illa tria designatur triplex esse rerum. Primò quidẽ esse rerum in verbo, per hoc quod dixit, fiat. Secũdò esse rerũ in mẽte angelica, per hoc quod dixit, factũ est. Tertiò esse rerum in propria natura, per hoc quod dixit, fecit. Et qa in primo die describitur formatio angelorũ, nõ fuit necesse, vt ibi adderetur, facit. Secundũ alios verò põt dici, q̃ in hoc quod dicit, dixit Deus, fiat, importatur imperiũ Dei de faciẽdo: per hoc autẽ quod dicit, factũ est, importatur cõplemẽtum operis. Oportuit aũt, vt subderetur quomodo factũ fuit: præcipuè propter illos, qui dixerunt, omnia visibilia per angelos facta. Et ideo ad hoc remouendum subditur, quòd ipse Deus fecit. Vnde in singulis operibus, postquam dicitur, &

Lá 4 super Ge. ca. 22. & 13. Q. 53. a. 6. & 7. Homil. 1. hexam.

Hom. 3. in Ge. & homil. 5. con.

Homil. 1. hexam.

factum est, aliquis actus Dei subditur, vel fecit, vel distinxit, vel vocauit, vel liquid huiusmodi.
¶ Ad sextum dicendum, quòd secundum Aug. per vespere & mane, intelligitur vespertina & matutina cognitio in angelis: de quibus dictum est suprà. Vel secundum Basilium totum tempus consueuit denominari à principaliori parte, s. à die: secundum quod dixit Iacob, Dies peregrinationis meæ, nulla mentione facta de nocte. Vespere autem & mane ponuntur vt termini diei, cuius mane est principium, sed vespere finis. Vel quia per vespere designatur principium noctis, per mane principium diei. Congruum autem fuit, vt vbi commemoratur prima distinctio rerum, sola principia temporum designaretur. Præmittitur autem vespere: quia cum à luce dies inceperit, prius occurrit terminus lucis, quod est vespere, quàm terminus tenebrarum & noctis, quod est mane. Vel secundum Chry. vt designet quòd dies naturalis non terminatur in vespere, sed in mane.
¶ Ad septimum dicendum, q̃ dicitur vnus dies in prima diei institutione ad designandum, quòd viginti quatuor horarum spatia pertinẽt ad vnum diem. Vnde per hoc quod dicitur Vnus, prefigitur mensura diei naturalis. Vel propter hoc, vt significaret diẽ consummari per reditum solis ad vnum & idem punctum. Vel quia completo septenario dierum reditur ad primum diem, qui est vnus cum octauo. Et has tres rationes Basilius assignat.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA QVINTA de homine, qui ex spirituali & corporali substantia componitur, & primo de his, quæ pertinent ad essentiam animæ, in septem articulos diuisa.

POST consideratione creaturæ spiritualis & corporalis considerandum est de homine, quiex spirituali & corporali substantia componitur. Et primò, de natura ipsius hominis. Secundò, de eius productione. Naturam autem hominis considerare, pertinet ad Theologum ex parte animæ, nõ atũ ex parte corporis, nisi secundum habitudinem quam habet corpus ad animam. Et ideo prima cõsideratio circa animã versabitur. Et quia secũdum Diõ. 2. c. Angelicę hierar. tria inueniuntur in substantiis spiritualibus, s. essentia, virtus, & operatio. Primò, considerabimus ea quæ pertinent ad essentiam animæ. Secundò, ea quæ pertinẽt ad virtutem siue potentias eius. Tertiò, ea quæ pertinent ad operationẽ eius.
¶ Circa primum duplex occurrit consideratio. Quarum prima est de ipsa anima secundum se. Secunda, de vnione eius ad corpus.
Hic. Mat. ca. 19. Gen. ad. de Eccl. dog. ca. 11. Tertul. de anima. Hilar. Mat. 6. 362 2. conc. c. 6. 1. & 80. Et de Anima art. 18.
¶ Circa primum quæruntur septem. ¶ Primò, vtrum anima sit corpus. ¶ Secundò, vtrum anima humana sit aliquid subsistẽs. ¶ Tertiò, vtrum animæ brutorum sint subsistentes. ¶ Quartò, vtrum anima sit homo: vel magis, homo sit aliquid compositum ex anima & corpore. ¶ Quintò, vtrum sit composita ex materia & forma. ¶ Sextò, vtrum anima humana sit incorruptibilis. ¶ Septimò, vtrum anima sit eiusdem speciei cum angelo.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum anima sit corpus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima sit corpus. Anima enim est motor corporis, non autem est mouens non motum. Tum quia videtur q̃ nihil possit mouere nisi moueatur: quia nihil dat alteri quod non haber, sicut quod non est calidum, non calefacit. Tum quia si aliquid est mouens non motum, causat motum sempiternum & eodem modo se habentem, vt probatur in 8. Phy. Quod nõ apparet in motu animalis, qui est ab anima. Ergo anima est mouens motum. Sed omne mouens motum est corpus: ergo anima est corpus.
A rex. 45. vsque ad 53.
¶ 2. Præterea, Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. Nõ potest autem esse similitudo corporis ad rem incorpoream. Si igitur anima non esset corpus, nõ posset cognoscere res corporeas.
¶ 3. Præterea, Mouentis ad motum oportet esse aliquem contactum, Contactus autem non est nisi corporum. Cum igitur anima moueat corpus, videtur quòd anima sit corpus.
Ca. 6. to. 5.
¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 6. de Trin. quòd anima simpliciter dicitur respectu corporis, quia mobile non diffunditur per spatium loci.
¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad inquirendum de natura animæ, oportet præsupponere, quòd anima dicitur esse primum principium vitæ e, in his quæ apud nos viuunt. Animata enim viuentia dicimus, res verò inanimatas vita carentes e. Vita autẽ maxime manifestatur duplici opere, scilicet cognitionis & motus. Horum autem principium antiqui Philosophi imaginationem transcendere non valentes, aliquod corpus ponebant, sola corpora res esse dicentes e, & quòd non est corpus nihil esse. Et secundum hoc animam aliquod corpus esse dicebant. Huius autem opinionis falsitas, licet multipliciter ostendi possit, tamen vno vtemur: quo etiam communius & certius patet animam corpus non esse. Manifestum est enim, quòd non quodcunque vitalis operationis principium est anima, sic enim oculus esset

anima

quòd corpus: ergo aliquod corpus est viuens, seu vitæ principium inquantũ tale. ergo habet quòd sit viuens, aut vitæ principiũ ab actu eius: quod est in tantum. Antecedens probatur: quia alioquin omne corpus viueret. ¶ Secunda quoque consequentia probatur: quia quod est actu tale, habet hoc ab aliquo principio, quod est eius actus. Minor autẽ probatur, quia Animæ nomine non quodcunque vitę principium, sed primũ tantum, intelligimus, q̃ manifestatur: quia alioquin oculus, Animæ nomine intelligeretur.
¶ Circa illã cõsequẽtiã: Esse principiũ vitæ conuenit corpori inquantũ tale: ergo per actum eiº, ergo nõ inquantum corpº: dubiũ occurrit. Quia posset quis inficiari, qd̃ est sophisma consequentis: quoniam ly tale, potest conuenire corpori per aliquam corporeitatis differentiam, puta igneitatem: & consequẽter diceretur, quòd per hanc rationem non concludiur, nisi quòd anima non est corporeitas simpliciter, cũ quo stat quòd sit corpus tale, vt antiqui dicebant: etiam quòd omne tale corpus est principium vitæ.
13 ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cũm hic non intendatur aliud nisi cõcludere quòd anima sit actus seu perfectio corporis, non corpus ipsum
Locis cita. in arg. idem est iudiciũ de corpore animato in communi, & de tali, puta igne: quia si ignis est prĩcipium vitæ, aut ergo primò ratione corporeitatis, id est, partis materialis: aut ratione principij, quo constituitur in esse tali. Non primum, quia sic omne in quo illud materiale absque tali constitutione esset, viueret. ergo secundum: & hoc vocamus animam.
D. 909 Sed dubitatur primò, quia si nomine corporis pars materialis rei intelligitur, non caret vitio articulus iste, nunquid materiæ vocabulum deficiebat. Secundò, quia adhuc non habetur intentum: quia diceret quispiam, quòd illud corpus principium vitæ primum est ratione sui totius, & non huius vel illius partis: sicut oculus est principium visionis non ratione huius vel illiº ponentis, sed ratione totius resultantis ex tali mistione: & quòd omne tale est principium vitæ. ¶ Ad primum horum dicitur, quòd aliud est circumloqui aliquid, & aliud est vim rationis alicuius extẽdi ad aliquid: quia idem est iudicium de illo. In proposito S. Th. nomine Corporis intelligit non materiam, sed verè corpus subiectum trinæ dimensioni: quicquid sit illud, Sed ratio quæ concludit de corpore, concludit eadem ratione de omni parte materiali. Vsus est autem magis Corporis nomine, quia vsitatissimum apud omnes est, animarum duo dicere, scilicet corpus viuens: per hoc etiam Arist. hinc incepit tractatum de anima. ¶ Ad secundum verò dicitur, quòd quamuis aliqua passio vel operatio possit sic primò conuenire composito: quòd nulli alteri prius tanquam subiecto, nulla tamen passio aut operatio potest conuenire ei sic primò, quin conueniat prius alicui eius parti essentiali tanquam priori principio: quoniam partes essentiales compositi radices primę sunt omnium illi conuenientium, & propterea ly primũ, in ratione assumptum, non denotat primo, i. adæquatè, sed primum, id est principaleiita quòd vis rationis stat in hoc, prima radix vitę in corpore viuente aut est corporeitatis, aut actus is quo viuit. Compositum enim esse non potest, sed corporeitas non: ergo. & sic processus resolutiuus: vt etiam Arist. fecit, alio rũ medio.
¶ Quo ad argumẽta nota, quòd primum argumentũ procedit ex Anima fm q̃ est principiũ motus: & quo ad primã partẽ est Antiquorũ i primo de Anima, tex. 20. quo ad secundã verò 8. Phy. tex. 51. & 85. & respõsio eiº ex 51. & 52.
¶ Argumentum verò secundum procedit de anima secundum quod est principium cognitionis: & est Antiquorum ibidem in tex. 25. & 26.
¶ In responsionem autem ad tertium vide in secundo contra Gen. cap. 56. triplicem differentiam inter tactum virtualem, & quantitatiuum.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ quintæ Articulum secundum.*

TITULUS, Subsistens, multipliciter accipi pót, in proposito tamen sumitur vt distinguitur cõtra inexistere formæ materialis. hæc n. existit in materia: ita quòd non sustinet suum esse, sed cõstituitur in esse per materiam in qua sustinetur. Subsistere aũt dicet, si ita esset in materia, quòd non dependeret eius esse à materia. Et per hoc patet quomodo Sco. defecit circa hunc terminum subsistere, seu habere esse per se, assumptum à S. Th. vt habes in illi 4. dist. 43. q. 2. art. 2. ¶ In corpore tria facit. Primo proponit conclusionem responsiuam affirmatiuè, habentem duas partes. Secundò probat primam partem. Tertiò ibi Ipsum igitur intellectuale, probat secundam partem. Cõclusio: Anima humana est principium incorporeum & subsistẽs. ¶ Vbi nota primò, quòd vnum quærit, scilicet an subsistens: & duo respondet: incorporea & subsistens: quia mutuò se inferunt hæc, & ad secundum per primum manifestum: à posteriori. Nota secundò, quòd incorporeum sumitur hic non sic vt distinguitur cõtra corporeum, id est extensum, ad extensionẽ corporis de Prædicamento quantitatis (quoniam, vt infrà patebit, apud S. Th. multæ formę materiales sunt sic incorporeæ) sed etiam vt distinguit' contra corporeum, ad est conclusiõem, infra corporis perfectiones: ita quòd incorporeũ dicit' per negationẽ naturæ, seu formæ nõ excedentis corporis facultatẽ, id est eductę de potentia materiæ, quales sunt omnes quæ corporaliter seu cũ conditionibus materialibus generantur. Nota tertiò, quòd anima potest dici incorporea, id est extensa, & supra facultatem corporum, dupliciter, scilicet in essendo, & in operando: & ideo, in littera probatur prima pars conclusionis quo ad vtrunque eodẽ medio tamen. Quo ad secundum prima pars, s. quòd anima humana sit incorporea in essendo, probatur sic à priori: Cognoscitiuum omnium corporum nullam habet naturam corporis. Anima humana est huiusmodi: ergo. Minor patet: quia homo per intellectum potest cognoscere omnia corpora. maior probatur ex illa maxima: Cognoscitiuum aliquorum nihil eorum habet in sua natura: quæ probatur, quia vnum impediret cognitionem aliorum: quod declaratur experientia in sensu gustus. Deinde quòd sit incorporea in operando, eadem probatur ratione, quia si per corporeũ organum operaretur, natura illius organi impediret omnium cognitionem: & probatur experientia in sensu visus.
¶ Circa hanc partem nota primò sensum rationis: Cognoscitiuum aliquorum dupliciter inuenitur in potentia essentiali, & in potentia accidentali, id est, in habitu. Habere in natura sua obiectum dupliciter, s. secundum esse naturale, vel secundũ esse intentionale. Et rursus ly in natura sua, dupliciter: vt in natura sua inhæsiuè, vt formæ sunt in materia, vel in natura sua compositæ, seu intrinsecæ: vt componẽtia sunt in composito, & vniuersaliter ea quæ actu sunt intrinsecæ essentiæ rei dicuntur esse in natura illa, vt animal in homine. vt vegetatiuum intellectiuo, &c. In proposito directè intenditur de cognoscitiuo in potentia essentiali: quia tale est anima, & de esse naturali obiecti: quia tale cõstituetur corporeum: & de habere intrinsecè in natura cognoscentis, quia essentia & qd̃ quid est animæ venamur. Ita quòd sensus est, cognoscitiuũ in potentia essentiali aliquorũ non habet in se intrinsecè obiectum secundum naturale esse illius: & est ista propositio per se nota: quia alioquin esse simul in potentia essentiali, & non esse in potentia essentiali: si enim haberet in se actu obiectũ, iã cum eo posset illud cognoscere, & sic nõ in potẽtia essentiali: vt in secundo de Anima, tex. 52. patet, & declarat' ex effectũ in litera: q̃ impediret alia.
¶ Sed tũ occurrit dubiũ triplex. Primò quomodo cũ veritate istius propositionis stat quòd anima nostra cognoscat seipsam in potẽtia essentiali: & tamẽ ipsa sit in seipsa intrinsecè secundũ esse naturaliter. Secundò, quomodo cum hac ,ppositione stat, q̃ anima nostra habeat in se intrinsecè naturã entis, seu substãtiæ secũdũ esse naturale, & tãmẽ sit in potẽtia essentiali ad cognitionem entis substãtiæ. Tertiò, quomodo cũ hac ,ppositione stat, quòd cognitatiua cognoscat ãia sensibilia in particulari: vt dicit Auerr. in secundo de Anima cõm. 65. & tãmẽ ipsa est quoddã insensibile. ¶ Ad primũ breuiter dicit, quòd ,ppositio illa intelligitur de cognitione directa, non autem reflexa: & ratio est: quia directè cognitum recipitur fm se aut suam speciem in cognoscente: reflexè verò non. Quãuis etiam dici possit, quod anima non est in potentia essentiali ad cognitionẽ sui: sed magis remota à sui cognitione, quam aliorũ ad quæ est in potentia essentialiquia oportet prius illa quàm se, & mediantibus illis se cognoscere. Melius aũt & vniuersalius dicitur, quòd propositio illa intelligitur tãtum de natura cognoscibili cõtracta & indeterminabili per alias: vt pote cõtra eas distinẽta: qualis non est natura animæ. ¶ Ad secũdum dicitur, quòd propositio illa intelligitur de natura determinata obiecti, & nõ de natura communi: vt ex dictis in q. 56. de angelis patet: & Auer. in com. 4. tertii, de Anima intuiti. Determinatum autem commune non dicimus hic secundum genus aut speciem: sed determinata vocaeur quæ indeterminabilis est per naturas cæterorum obiectorum illius cognoscitiuæ naturæ, qualis ẽ species quæ liber respectu alterius speciei eiusdẽ ordinis: vt albedo respectu aliorum colorũ. Cõmunis verò vocatur, quæ liber in se natura quædã sit, determinata nata est per reliquorum naturas cognoscibiliũm ab illa potentia: vt diaphaneitas respectu colorũ, & sensus visus. Et ratio hui' glossæ patet ex ratiõe Arist. & S. Th., p tãto. n. cognoscitiuũ debet esse expers cognoscibilis, pro quãto impediret à discernẽdis aliis. Constat autem quòd natura cõtrahẽnis nõ impedit, sed promouet magis: sed benè natura cõtracta. Nõ. n. visus impeditur diaphaneitate, sed albedine aut nigrediuæ, cùm tãmẽ diaphanũ vnũ sit visibiliũ. Et propterea superi' dicendũ fuit, quòd stat, angelũ habere actu naturã suã cognitã, & tãmẽ non prohiberi à cognitione aliorum, quia natura sua

426

417 c

5. 3

365 post q. 6. art. 8. 7. in 11. cor. 1. co. 1. Et ar. de Anima. 1. Et Ro. 5. l. 3. col. 1. Tex. 64. to. 2.

velut

velut communis natura est determinabilis per reliqua cognoscibilia ab eo. Propter hæc etiam Sanct⁹ Thom. hic non superflue apposuit illam propositionem: omne autem corpus habet aliquam naturam determinatam: hæc enim propositio cum ratione non potest apprehiri sibi intelligendo quod ipse videbat, quòd scilicet maiores assumptæ non habent veritatem nisi in naturis contractis & determinatis: quales sunt corporeę, quę scilicet determinabiles per omnes nõ sunt. Hoc enim intellectu perspecto in maioribus, ratio nihil valeret: nisi subsumeretur omne corpus esse determinatæ naturæ: subiectum autem & ens, & vniuersaliter naturam incorporeã determinabilem dicere naturam, per omnes certum est, & in substantia angelica & nostræ animæ: & ideo non obstat. Et propterea Arist. non cõclusit, intellectum nullius esset naturæ simpliciter: sed huius, scilicet quòd possibilis vocaturset insinuans communitatem suæ naturæ vt determinetur p omnes. Nec propterea sequitur quod substantialiter & huiusmodi possit intelligi ab anima per seipsam, quia non sunt in ipsa anima actu in genere intelligibili, sed modificata ad naturam animę, quæ est pura potentia in tali genere. Vnde ex hoc, quòd omne intelligibile in ea est determinabile per cætera, habet quod non impediatur à cognitione aliorum: ex hoc verò quòd omne tale est vt in potentia in ea, habet quod non possit actu intelligere secũdum se solam. ¶ Ad tertium autẽ dicitur, quòd cogitatiua seipsam directè non cognoscit propter rationem assumptam. Nec ipsa est secundum se actu cogitabilis: alioquin posset se cogitare absque motu facto à sensu secundum actũ. Sed si ita est, maior surgit difficultas quo modo scilicet cogitatiua è notæ secundum hanc enim doctrinam ipsa nulli exteriori sensui, aut interiori subiacet, & consequenter nec intellectui. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cũ dici non possit, quòd sit reflexiua super seipsam, & par sit iudicium de propria & aliena, quia omnes sunt eiusdẽ naturæ, & non sit rationabile aliquã naturam sensibilem esse quæ per propriam speciem cognosci non possit, quãtum est de se; videtur mihi, ꝙ cogitare percipiatur à cogitatiua non absolutè, sed vt coniungitur intellectui ipsa cogitatiuæ quemadmodum visus vt iũgitur sensui communi, percipit suum videre & phantasia vt iungitur cogitatiuæ percipit suum actum. Cogitatiua autem in actu percepta quodammodo à sensu, tantæ est spiritualitatis, & ita est sufficienter cogitata, vt possit propriam speciem cum intellectu agente imprimere intellectum possibilẽ: & sic est nota & sensui & intellectui, etiam salua propositione assumpta. ¶ Si autem propositio intelligatur de cognoscitiuo aliquorum quomodolibet, scito quòd oportet aut nullum obiectorum habere in sua natura, vt in potẽtia contingit essentialiter: aut quòd licet, vt in puro actu: aut vnum, scilicet seipsum determinabile per aliqua, vt intelligentiis patet. Habere autem aliquod aliud, vnum, aut plura, est omnino impossibile, quia intus existens prohibet extraneum: quod non solùm sensibili experientia patet, sed ratione coniungit. Quia si in cognoscitiuo aliquo intus est solũ aliquod determinatũ obiectũ, quia obiectũ est determinatũ: ergo specificat aliquã illius cognoscitiui cognitionẽ, ita ꝙ nõ omnẽ; & quia intus est in natura cognoscitiui, ergo specificat omnẽ illius cognitionẽ: & ꝙ ab intrinseco essentiali nulla operatio põt superfugere, & rursus, ꝙ a determinatũ est, ergo nõ determinabile p alia obiectu: & ꝙ à intus, ergo determinabile p alia, ꝙ a ipsa natura cognoscitiui p oña est determinabilis sua obiectu: vnde si Geometria sola, vt eiꝰ obiectum, esset de essẽtia animæ, sequeret quòd omnis cognitio animę esset geometrica, & ꝙ anima nõ esset aliorũ discretiua: & sic impediret ab aliis cognoscendis. Et vlterius, esset anima, & non esset anima, vt patet: ꝙ ita est in aliis cognoscitiuis tam intellectuali, quã sensitiua cognitione. Et propterea princeps Philosophorum super hac propositione stabiliuit suam de anima doctrinam: quam tamen Sco. in 2. dist. quæst. 8. ad tertium, nõ intellexit, & vim medij Arist. non penetrans ad extranea deuiauit. Habet enim testimonium fundamentum hoc ex ratione & sensu: ita vt vtrinque resoluatur in per se nota. Sed de his require in tertio de Anima diffuse. ¶ Circa eãdẽ partẽ dubiũ est, quomodo anima est perfectio corporis, & consequenter corporis natura iuxta præcedentem articulum: & tamen nullam in se claudit naturam corporis, vt hic dicitur. hoc enim implicat, nisi seipsam possit à se excludere.

¶ Ad hoc breuiter dicimus, inferius, magis rem hanc discussuri, ꝙ æquiuoca tio hic interuenit ei⁹ quod dicitur perfectio. sen natura corporis, dupliciter enim sumi potest, vel quo ad informationem & constitutionem corporis, vel quo ad inclusionem in corpore. Primo modo, omnis anima est forma & natura corporis. Secundo modo, cæterę præter intellectiuam corporeæ dicuntur, ipsa autẽ incorporea: quia eleuatur supra corpus, ipsum informãdo.

¶ Quo ad tertium secundam partes probatur sic, Anima intellectiua habet operationem per se, cui non communicat corpus: ergo per se subsistit. Antecedens concluditur ex prima parte conclusionis. Consequẽtia probatur: quia nihil per se subsistit. Probatur: quia nihil operatur nisi ens in actu: & modus operandi est secundum modum essendi quod declaratur à signo: quia non dicimus quòd calor calefaciat, sed calidum.

¶ Circa hanc partem, quia, vt patet ex titulo, hinc, vt à prima radice, pendet tota scientia de immortalitate animæ: scito quòd Scot. in 4. dist. 43. q. 2. hanc consequentiam inficiatur dicens, animam habere operationem per se: potest dupliciter intelligi, scilicet absq; corporeo organo: Et sic non valet, ergo est subsistens, vt nos accipimus subsistens: quia stat quòd cõmunicet vt ratio qua totum compositum corporeum, puta homo, operatur. Alio modo per se omnino, id est, quòd non communicet corpori vt organo: nec vt ei quod ipsa operatur: & tunc valet consequentia; sed antecedens est falsum, quia omnis operatio animæ est hominis, vt quod operatur.

¶ Ad hanc dubitationẽ non oportet respondere faciendo vim in modo loquendi: puta quia dicimus non solùm, quòd homo intelligit per animam, sed etiam quòd anima intelligit (iuxta illud tertij de anima) de parte animæ qua intelligit & sapit anima: quoniam in tanta re etsi modus loquendi non sit despiciendus, in fundamento tamen locari nequaquam debet. Ad rem autem ipsam spectando notanda sunt tria. Primò distinguendi sunt modi quibus potest dici animam operari per se. Secundò, quid ex quo sequatur, dicendum est. Tertiò respondendum est obiectioni. ¶ Quo ad primum quatuor modis dici potest anima operari per se, id est absq; corpore. Primò absque corporeo obiecto: puta si intelligeret absque phantasmate. Secundò, absque corporeo organo: ita quòd nulla pars corporis sit, qua talem exerceat operationem: vt per oppositum contingit in videre & audire. Tertiò, absque corporeo correceptiuo, id est, quòd sola anima recipiat illam operationẽ, & non compositum aliquod ex ipsa & corpore sit proximum receptiuum illi⁹ operis. Quartò absque corporeo supposito, id est, quod anima ita sola exerceat & recipiat operationem: quod non sit ratio alicui supposito corporeo quod operetur per illam tale opus: vt si anima haberet aliquam intellectionem quæ non esset hominis: vt Auerrois finxit. Hæc de primo: ¶ Quo ad secundum omisso primo modo quinc, quoniam inquantum tangit substantiã animæ, sat tractatur in tertio argumento in litera: inquantum verò separabilitatem animæ, non tangitur hic, sed in sexto artic. huius quæstion. vbi discutietur secundus & tertius modus, quodammodo coincidunt, & quodammodo differunt: coincidunt quidem, quia in proprio organo operationem recipi credimus & consequenter in vtroque modo operatio recipitur in composito ex anima & corpore, tanquam in proximo susceptiuo. Differunt autem, quia secundus infert tertium, & non econuerso: si enim est operatio organica, ergo corporalis: si autem corporalis non sequitur, ergo organica; vt in operatione seminis apparet: & vniuersaliter in omni opere quod conuenit primò toti, non mediante aliqua eius parte integrali. Talis enim est corporea, non tamen organica: quia organum partem certam significat animati corporis, Sed hęc differentia inter totum & partem, etsi concedatur quo ad aliquid: nihil tamen facit quo ad hoc quod est esse determinatæ naturæ: & quo ad hoc quod est esse quale vel quantum: totum enim corpus & quanti rationem habet: quo ad hæc igitur idem est de toto & parte iudicium. Et propterea cuicunque repugnat corporea communicatio ratione determinatæ naturæ in corpore, aut ratione qualis & quanti, eidem repugnat communicatio tam organi quàm totius corporis; sed animæ humanæ in operatione hac quæ est intelligere, repugnat communio eum corpore, ratione determinatæ naturæ corporeæ, & qualitatis, & quantitatis: ergo eadem ratione qua excludit corporeum organum, excludit vniuersaliter corporeum correceptiuum. Minor patet in litera in prima parte cõclusionis hic: & habet in tertio de anima tex. com. 4. 5. & 6. Et propterea in litera vtraque cõcitationem cum corpore S. Tho. exclusit eodem medio vtẽsi: & primo exclusit tertium modum, vtpote cõmuniorem: & deinde secundũ, quicquid ergo in proposito sequitur ad fm modũ sequitur etiã ad tertiũ & econuerso. Vt inferius autẽ patebit, ex hoc ꝙ anima operatur per se vtroq; hoc mõ sequitur, ergo est subsistẽs: & ex negatione talis modi operãdi sequitur negatio, scilicet, ergo nõ ẽ subsistẽs. Quarus autẽ modus per se operandi manifestè infert subsistẽtiam: sed negatio eius nõ infert negationem subsistentiæ. ¶ Quo ad tertium autẽ Sco. ifrẽdit, ꝙ anima nõ operat per se tertio modo, id ẽ absq; corporeo correceptiuo: aut quarto, id est absq; corporeo supposito, cuius sit illa operatio, vt suppositi, siue hoc, vel illo modo intelligat, sibiipsi adueniat, & veritati. Sibiipsi quidem: quia ipse tenet duas appositiones: alterã in 4. d. 43. quæst. 2. ꝙ Jnobis est operatio q̃dã trãscendẽs omnem operationẽ sensibilẽ: altera, in quoli. q. 9. quod ex hoc quòd operatio aliqua ẽ sic immaterialis, scilicet absq; corporeo organo. Et sic non valet, ergo est subsistens, vt nos accipimus subsistens: quia stat quòd cõmunicet vt proximo receptiuo: infertur bene, Ergo aãa est separabilis à corpore. Exhis siquidẽ duabus manifestè sequitur tertia, scilicet ꝙ intelligere recipitur de facto in sola anima, & non in composito vt proximo receptiuo: alioquin esset quantũ, & qualitate sensibili affectũ, & infra genus sensibilis cognitionis: & vlterius sequitur quarta appositio scilicet, ꝙ anima est immortalis, quod tamen ipse dicit nesciri: sed de hoc alias. Nunc autem patet quòd si intendit in obiectione, ꝙ anima est rõ intelligendi totiꝰ compositi, sic vt corpus sit correceptiuum proximum, & propter hoc non est subsistens: facit cõsequentiã optimam: sed cõtradicit assumptum propositioni quam dixi in 4. quia sic intelligere esset operatio sensibilis. Si verò intendit, ꝙ anima est ratio operandi toti composito, sic vt totum sit suppositũ quod operatur, & propter hoc non est subsistẽs. A sumptũ quidem verum est, sed illatio cõtradicit appositioni quam dixit in quolibeto illo. igitur vndique obiecto sua cõtra sese obiicit. Veritati autem aduersatur obiectio, quia antecedẽs intelligit (vt ex dictis patet) affirmãdo secundũ & tertium modũ per se operandi: ita ꝙ sensus est, anima humana habet operationẽ per se, id est sine corpore tam toto quàm parte correceptiuo ipsius operationis. Iuxta hunc enim sensum probatũ fuit in litera: & sic excluditur obiectio Sco. si intendit negationem tertij modi: & consequentia infert, ergo est subsistens id est independens in esse à corpore, Cum quo stat, quòd sit ratio qua suppositum corporeum intelligat, vt omnes tam Platonici quàm Auerroistæ etiam fatentur: & sic obiectio Scotica nihil obstat.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum tertium.*

TItulus clarus ex præcedente.

¶ In corpore tria. Primo opinionem antiquorum in vno extremo, quòd principium tam intelligendi, quàm sentiendi est corporeum, & hanc sequit Alex. in parte. Secũdò, Platonis ĩ altero extremo, ꝙ vtrunque incorporeum. Terriò, mediã Arist. quod intellectus incorporeus, sensus verò corpore⁹. Et ex hoc respondet quæstio vna conclusione negatiua. Animæ brutorum non sunt subsistẽtes. Probatur sic: Animæ brutorũ non sunt subsistẽtes. Antecedẽs probatur quia omnis operatio animæ sensitiuæ est coniunctis: probatur, quia sit cum aliqua corporis immutatione. Consequentia probatur: quia vnum quodq; similiter se habet ad esse & operari.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum quartum.*

TItulus in corpore declaratur diffuse.

¶ In corpore tria facit. Primò distinguit sensũ tituli. Secundò tractat primũ sensum. Et tertiò tractat secundum.

¶ Quò ad primum duo dicit. Primò dat duplicẽ sensum. Primꝰ, ꝙ aãa & homo sumãtur tãtũ in cõi, id est non indiuidualiter. Secũdus, ꝙ sumantur & in specie & in indiuiduo, scilicet ꝙ hęc aãa sit hic homo, & anima humana homo. Deinde dat cãm præfatæ distinctionis: & est positio Auerroi. in 7. Metaph. scilicet ꝙ materia non est pars quidditatis, sed indiuidui.

¶ Quo ad secundũ impugnat Auerroim tali ordine. Primò arguit vna ratione: quia materia pertinet ad diffinitionẽ speciei: ergo ad naturã eiꝰ. Secũdò distinguit & declarat ly materia dupliciter, cõiter & signate, & applicat ad propositum. Tertio alia ratione arguit: quia quicq̃d pertinet ad essentias omniũ indiuiduorũ est de integritate speciei & in litera clara sunt.

¶ Circa hãc partẽ multa essent dicẽda: sed ne eadem repetamus, vide in quæst. vel in cõmentariis de Ente & essẽtia.

¶ Quo ad tertium, quatuor facit. Primo affirmatiuã partẽ Platonicã proponit, scilicet hæc anima est hic homo. Secũdò ostẽdit vnde hęc quæstio pendet, à posteriori tamen, scilicet ex hoc ꝙ animę opera sunt eius propria: quia illud est homo quod operatur ꝙ quid operatur homo. Alioquin aut res sine ꝙ propria operatione: aut ecõtra, propria operatio sine eo cuius est, inueniretur. Tertiò probat partem negatiuam destruendo antecedens illius conditionalis assumptæ de anima sensitiua, vt patet. Quartò refert Platonem tenere partem affirmatiuam: quia arguit à positione illius antecedentis.

¶ Circa radicẽ huius decisionis dubiũ occurrit. Quia falsum assumit in probatione cõditionali illius: Si animæ sensitiuę operatio esset sine organo, hęc

¶ *Virum animæ brutorum animalium sint subsistentes.*

DE TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ animæ brutorũ animalium sint subsistentes. Homo enim conuenit in genere cum aliis animalib⁹. Sed anima hominis est aliquid subsistens, vt ostẽsum est *. Ergo & ꝙ animę aliorum animalium sunt subsistẽtes.

¶ 2. Præterea, Similiter se habet sensitiuum ad sensibilia, sicut intellectiuum ad intelligibilia. Sed intellectiuus intelligit intelligibilia sine corpore. Ergo & sensus apprehendit sensibilia sine corpore. Animæ autem brutorum animalium sunt sensitiuæ. Ergo sunt subsistentes pari ratione, qua & anima hominis quæ est intellectiua.

¶ 3. Præterea, Brutorum animalium anima mouet corpus. Corpus autem non mouet sed mouetur. Anima ergo bruti habet aliquam operationem sine corpore.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccles. dogmatibus *. Solum hominem credimus habere animam substãtiuam, animalium verò animæ non sunt substantiuæ.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ antiqui philosophi nullam distinctionẽ ponebant inter sensum & intellectum, & vtrunq; corporeo principio attribuebãt vt dictũ est *. Plato autẽ distinxit inter intellectũ & sensum, vtrũq; tñ attribuit principio incorporeo, ponẽs ꝙ sicut intelligere ita & sentire conuenit animæ fm seipsam e. Et ex hoc sequebatur, ꝙ etiã animæ brutorũ animalũ sunt subsistẽtes. Sed Arist. * posuit ꝙ solum intelligere inter opera animæ sine organo corporeo exercetur. Sẽtire verò & cõsequẽtes operationes animæ sensitiuæ manifestè accidunt cũ aliqua corporis immutatione. Sicut in videndo immutatur pupilla per specie coloris. Et idem apparet in aliis. Et sic manifestũ est, ꝙ anima sensitiua nõ habet aliquã operationẽ propriã per seipsam, sed omnis operatio sensitiuæ animæ est cõiuncti. Ex quo relinquitur ꝙ cum animæ brutorũ animalium per se non operentur, non sint subsistentes. Similiter enim vnũquodque habet esse & operationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod homo etsi conueniat in genere cum aliis animalibus, specie tamen differt. Differẽtia autem speciei attenditur secundum differentiam formæ. Nec oportet quòd omnis differẽtia formæ faciat generis diuersitatẽ.

¶ Ad secundum dicendum ꝙ sensitiuum quodammodo se habet ad sensibilia sicut intellectiuum ad intelligibilia, inquantum scilicet vtrunque est in potẽtia ad sua obiecta. Sed quodammodo dissimiliter se habent inquantũ sensitiuum patitur à sensibili cũ corporis immutatione. Vnde excellentia sensibiliũ corrumpit. Quod in intellectu non contingit. Nã intellectu sensu intelligẽs maxima intelligibiliũ, magis potest postmodum intelligere minora. Si verò in intelligendo fatigatur corpus, hoc est per accidens, inquantum intellectus indiget operatione virium sensitiuarum, per quas eis phantasmata præparantur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ vis motiua est duplex. Vna quæ imperat motum, scilicet appetitiua e. Et huius operatio in anima sensitiua non est sine corpore, sed ira & gaudiũ, & huiusmodi passiones sunt cũ aliqua corporis immutatione. Alia vis motiua est exequens motum per quam membra redduntur habilia ad obediendum appetitui e, cuius actus non est mouere, sed moueri. Vnde patet, quod mouere non est actus animæ sensitiuæ sine corpore.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Virum anima sit homo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod anima sit homo. Dicitur enim 2. ad Cor. 4. Licet is qui foris est noster homo, corrumpatur: tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem. Sed id quod est intus in homine, est anima. Ergo anima est homo interior.

¶ 2. Præterea, Anima humana est substantia quædam. Non autem est substantia vniuersalis. Ergo est substantia particularis. Ergo est hypostasis, vel persona, sed non nisi humana. Ergo anima est homo. Nam persona humana est homo.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. 9. de ciui. Dei * commendat Varronẽ, ꝙ hominem nec animam solam, nec solum corpus, sed animam simul & corpus esse arbitrabatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod animam esse hominem dupliciter potest intelligi. Vno modo, ꝙ homo sit anima, sed hic homo non sit anima, sed cõpositum ex anima & corpore, puta, Socrates. Quod ideo dico, quia quidam posuerunt solam formam esse de ratione speciei, materiam verò esse partem indiuidui, & non speciei. Quod quidem nõ potest esse verum. Nam ad naturam speciei pertinet id quod significat diffinitio. Diffinitio autem in rebus naturalibus non significat formam tantũ, sed formam & materiam e. Vnde materia est pars speciei in rebus naturalibus: non quidem materia signata quæ est principium indiuiduationis, sed materia communis. Sicut enim de ratione huius hominis est, quòd sit ex hac anima, & his carnibus, & his ossibus: ita de ratione hominis est, quòd sit ex anima, & carnibus, & ossibus. Oportet enim de substantia speciei esse quicquid est communiter de substantia omnium indiuiduorum sub specie contentorum. Alio vero modo potest intelligi, sic, ꝙ etiã hęc anima sit hic homo. Et hoc quidẽ sustineri posset, si poneretur ꝙ animæ sensitiuæ operatio esset eius propria sine corpore, quia omnes operationes, quę attribuuntur homini, conuenirent soli animæ. Illud aũt est vnaquęq; res, qd operatur operationes illius rei. Vnde illud est

anima esset hic homo, dum inquantum homo, sequeretur secũdum istã rationem, q̃ hæc anima intellectiua esset de facto hic homo. probatur quia tunc anima operaretur oẽs operationes hominis inquantũ homo, scilicet intelligere & velle, homo enim inquãtũ homo continetur de gradũ rõnalẽ. Si absolutè, quẽadmodum igitur, quia restat modo operationes sensitiuæ cões toti conuiũcto non dicitur anima operari omnes operationes hominis: ita rũe quia restarũt vegetatiuæ cõmunes toti, non diceretur anima habere omnes operationes hominis. Si inquãtum animal, sequeretur q̃ hæc anima non esset hic homo simpliciter: sed cũ nota specificationis, s. inquantum animal: q̃ contradicit literæ & rationi: quia sic etiã nunc posset dici quòd hæc anima est hic homo, inquantum intellectiuus est. Et confirmatur q̃ ad hoc q̃ anima sit, aut requiritur habere omnes operationes hominis, aut principales. Si omnes, tunc nunquã anima esset homo etiã apud Pla. Si principales ergo anima sctellectiua est homo.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ sermo S. Th. est formalis: & intelligitur de homine inquãtum homo est simpliciter, & de omnibus non de principalibus tantũ operationibus hominis inquantũ homo. Sed diligẽter aduertẽdũ est, quòd quia homo est de gẽre substantiarũ sensibiliũ: ly inquantum homo, non sed dopiciar partẽ intellectiuam parum, quia nec homo est intellectualis: sed partẽ sctellectiuam, & sensitiuã simul, quia homo est naturæ rationalis: cuius actus à phãtasia & sensu dependet, nõ autem à vegetatiua & elementari parte, nisi per accidẽs & remote. Quia ergo de integritate hominis vt sic, nõ est nisi ratiocinari (quod constat ex intellectu & sensu) ideo omnes operationes hominis, formaliter loquendo, habent animam: si tam intellige re quàm sentire est sibi proprium

¶ Et per hoc patet responsio ad confirmationes oẽs: quia nec anima intellectiua habet omnes operationes hominis vt sic. Nec operãtiones vegetatiuæ aut elementaris partis in homine sunt opera hominis vt sic.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum quintum.*

TItulus clarus. Nomine materiæ ens in potentia tantum in genere substantiæ subiectum formatum & priuationum & occasionem sumpsit à positione Auicebron: vt patet in quæstione de anima articulo sexto.

¶ In corpore duæ cõclusiones responsiuæ. altera vniuersalis, altera specialis. prima cõclusio, Anima non est cõposita ex materia & forma. Secunda, Anima intellectiua non est composita ex materia & forma. Prima probatur, sic, Anima est forma corporis, ergo aut secundum se totam, aut secundum aliquid suiscil primo modo, ergo non est composita, quia potentia tantum non potest esse actus alterius etiam partialis, vt patet: repugnat enim potentia esse partem actus, Si secundo, illud aliquid vocamus animam, & reliquum primum anima tum: & sic habetur intentum. Secũda probatur dupliciter: ostensiuè, & ad impossibile. Ostensiuè sic: Lapis cognoscitur ab anima intellectiua ab solutè: ergo est in ea absolutè. Ergo anima intellectiua est forma absoluta. Antecedens patet: quia intelligitur lapis & non lapis hic. Prima cõsequentia probatur, quia vnũquodque eo modo quo cognoscitur, est in cognoscente, & econuerso. Secunda vero consequẽtia probatur: quia vnũ quodque recipitur in aliquo secundum medũ recipientis. Ad impossibile verò sic: Si anima intellectiua esset composita ex materia & forma, nõ reciperet formas nisi vt indiuiduales: & cõsequenter non cognosceret nisi singulare sicut accidit in potẽtiis sensitiuis, quæ recipiũt formas nisi in organo corporali. Materiẽ eñ est principiũ idiuiduatiõis formarũ. Relinquit ergo, q̃ aĩa ĩtellectiua & oĩs intellectualis substãtia, cognoscẽs formas absolutè, caret cõpositiõe formæ & materiẽ.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, q̃ primus actus est vniuersale principium omnium actuum, quia est infinitum virtualiter in se omnia e præhabẽs, vt dicit Dion. Vnde participatur à rebus non sicut pars, sed secundum diffusionẽ processionis ipsius. Potentia autem, cum sit receptiua actus, oportet quòd actui proportionetur. Actus verò recepti, qui procedunt a primo actu infinito, & sunt quædam participationes eius, sunt diuersi. Vnde nõ põt esse potentia vna, quæ recipiat omnes actus, sicut est vnus actus influens oẽs actus participatos. Alioquin potẽtia receptiua adæquaret potẽtiam actiuã primi actus. Est autem alia potentia receptiua in anima intellectiua à potẽtia receptiua materiæ primæ, vt patet ex diuersitate receptorũ. Nam materia prima recipit formas indiuiduales, intellectus aũt recipit formas absolutas. Vnde talis potentia in anima intellectuali existens, non ostẽdit q̃ anima sit cõposita est materia & forma.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, q̃ subiici & trãsmutari conuenit materiæ, secundũ quod est in potẽtia e. Sicut ergo est alia potẽtia intellectus, & alia potẽtia materiæ primæ: ita est alia rõ subiiciẽdi & trãsmutandi. Secũdum hoc enim intellectus subiicitur scientiæ, & trãsmutatur de ignorãtia ad scẽtiã: secũdũ quod est in potẽtia ad species ĩtelligibiles.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ forma est causa essendi materiæ & agens. Vnde agens inquantum reducit materiam in actum formæ trãsmutãdo, est ei causa essendi. Si quid autem est forma subsistens, non habet esse per aliquod formale principiũ, nec habet causam trãsmutantẽ de potentia in actũ e. Vnde post verba præmissa Philosophus *. cõcludit, q̃ in his quæ sunt composita ex materia & forma, nulla est alia causa nisi mouens ex potestate ad actum. Quæ cunque verò non habent materiã, omnia simpliciter sunt quasi verè entia aliquid.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, q̃ omne participatum comparatur ad participans, vt actus eius. Quæcunque autem forma creata per se subsistens ponatur, oportet q̃ participet esse: quia etiam ipsa vita, vel quicquid sic diceretur, participat ipsum esse: vt dicit Diony. 5. cap. de Diui. nomi. Esse autem participatum finitur ad capacitatem participantis e. Vnde solus Deus, qui est ipsum suum esse, est actus purus & infinitus. In substantiis verò intellectualibus est cõpositio ex actu & potentia, non quidem ex materia & forma, sed ex forma & esse participatio. Vnde à quibusdã dicuntur cõponi ex quo este, & quod est ipsum eñ esse est quo aliquid est.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum anima humana sit corruptibilis.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ aĩa humana sit corruptibilis. Quorũ enim est simile principiũ & similis processus, videt esse similis finis. Sed simile est principiũ generationis hominũ & iumẽtorũ, q̃a de terra facta sunt: similis est etiã vitę processus in vtriusq; : quia similiter spirãt oĩa, & nihil hẽt homo iumẽto amplius, vt dr Eccle. 3. Ergo, vt ibidẽ cõcluditur, vnus est interius hominis & iumẽtorum, & æqua vtriusque conditio. Sed anima brutorum animalium est corruptibilis. Ergo & anima humana est corruptibilis.

¶ 2. Prẽterea, omne q̃ est ex nihilo, vertibile est in nihilum: quia finis debet respondere principio. Sed, sicut dicitur Sap. 2. ex nihilo nati sumus. Quod verũ est non solum quãtum ad corpus, sed etiam quãtum ad animam. Ergo, vt ibidem concluditur, post hoc erimus tanquam non fuerimus, etiam secundum animam.

¶ 3. Prẽterea, nulla res est sine propria operatione. Sed ꝓpria operatio animæ, quę est intelligere cũ phantasmate, non potest esse sine corpore. Nihil enim sine phantasmate intelligit anima. phantasma autẽ nõ est sine corpore, vt dicitur in lib. de ani. * Ergo anima non põt remanere destructo corpore.

¶ Sed contra est, quod Dio. dicit 4. cap. de Diui. no. q̃ animæ humanæ habent ex bonitate diuina, quòd sint intellectuales: & quod habeant substantialem vitam inconsumptibilem.

¶ Respondeo dicendũ, q̃ necesse est dicere animã humanã, quã dicimus intellectiuũ principiũ, esse incorruptibilẽ. Dupliciter eñ aliquid corrũpitur. Vno modo per se, alio modo per accidẽs. Impossibile est autẽ aliquid subsistens gñrari, aut corrũpi per accidẽs, id est aliquo gñrato vel corrupto. Sic eñ cõpetit alicui generari & corrũpi, sicut & esse, q̃ per generationem acquirit, & per corruptionẽ amittitur. Vnde q̃ per se hẽt esse, non põt generari vel corrũpi nisi per se. Quæ verò nõ subsistunt vt accidentia & formæ materiales, dicũtur fieri & corrumpi per generationem & corruptionem cõpositorũ *. Ostensum est autem supra *, q̃ animæ brutorũ nõ sunt per se subsistẽtes sed sola anima humana. Vnde animæ brutorum corrũpuntur corruptis corporibus: aĩa autẽ humana non posset corrũpi, nisi per se corrumperetur. Quod quidem omnino est impossibile non solum de ipsa, sed de quolibet subsistente: quod est forma tãũ. Manifestũ est enim, q̃ id, quod secundũ se cõuenit alicui, est inseparabile ab ipso. Esse autẽ per se conuenit formæ, quæ est actus e. Vnde materia secundum hoc acquirit esse in actu q̃ acquirit formã: secundum hoc autem accidit in ea corruptio, quòd separatur forma ab ea. Impossibile est autem q̃ forma separetur à seipsa. Vnde impossibile est, quod forma subsistens designat esse. Dato etiã, quod anima esset ex materia & forma composita, vt quidam dicunt, adhuc oporteret ponere eam incorruptibilẽ. Non enim inuenitur corruptio nisi vbi inuenitur cõtrarietas. Generationes enim & corruptiones ex cõtrariis & in contraria sunt. Vnde corpora cœlestia, quia non habent contrarietatem, non sunt generabilia, nec corruptibilia. Sed in his quæ sunt in materia, inuenitur contrarietas. Ergo in illis quæ non habent materiã, non inuenitur corruptio. Sed in his quæ habent materiã, inuenitur corruptio. Ergo in illis non inuenitur corruptio. Sed in anima non est contrarietas, quia non habet materiã. Ergo in illis non est

semper, ita q. ly semper est pars obiecti appetitij, id est quòd appetatur hoc totũ esse semper. Ista vero nõ loquitur de esse sẽper, vt ly semper est cõditio sine qua res appetita, s. esse, nõ repræsentatur & appetitur. Vnde esse semper in quæstione idem est q̃ esse sempiternum. In rõne vero æquivalet huic q̃ dico, esse sempiterno modo oblatum: quia vniuersaliter. Et rursus quæstio est de esse semper positiuè: & ratio militat de esse semper negatiuè.

318 ¶ Ad has obiectiones
44 præpostero ordine dicẽdum est cum Dei adiutorio: præmittendo quòd in proposito est sermo de desiderio naturali pro actu elicito: quia de sequente cognitionem, vt patet in litera, & diffusius in 2. contra Gentes capite 55. Nec est sermo de desiderio naturali nostro, id est totius compositi,
265 sed animę intellectiuę. Nec est sermo de esse nostro, sed de esse animæ, non cũ dõ vtrum
412 c animæ & nostri sit vnũ
15 d. 122. aut diuersum esse. Ita quod intentio Sanct. Thom. est ex eo quod in natura intellectiua est naturaliter indiũ, vt optet esse semper, inferre à posteriori eius
510 incorruptibilitatem.
311 c Quòd autem tali appetitui illi insit, non ex eo quòd statim oblata operatur sempiternitas p̃ hauit: quoniam well citatem tantum hoc infert, vt patet in nobis: quos quum cõstet non tales esse propositam tamẽ immortalitatem concipiscimus. Sed ex eo probatur quòd intellectus apprehendit esse semper: & intendit non de esse proprio aut alieno, sed simpliciter & absolutè de esse. Semper intrate autem iudicio zzzo vtitur etiam in cõmuni: siue positiua siue negatiua, non curando, & hoc extendendo, sicut in rei veritate extẽditur hoc signum ad totam naturam intellectualem. Et quoniam de sempiternitate negatiuè in nostra anima hoc experimur, ex illa nobis dilucidãdum est interum hoc enim manifestato d̃ reliqua erit planum. Sciendum est igitur, quòd quia appetitus sequitur cognitionem & res apperita est bonum apprehensum, ex hoc quòd cognitio non se extendit ad bonum nisi in hoc & vt nunc: necesse est quòd appetitus sequens talẽ cognitionem non feratur nisi ad hoc, & hic, &
d. 185. * q. 80. 89 art. 2. nunc bonum. Et consequenter ex eo quod cognitio se extendit ad bonum non in hoc aut illo, non hic aut ibi, non nunc aut tunc, sed ad bonum solutè, abstrahendo ab omnibus temporibus loci indiuidualibus conditionibus: appetitus quoque talem cognitionem sequens fertur in bonum absolutè abstrahendo ab his. Et propter hoc voluntas est vniuersalium, sicut & intellectus. Vnde in secundo Rhetoricorum dicitur quòd odio habemus genus latronum. Et hoc autem quòd voluntas seu appetitus intellectualis habet hoc iudicium, vt feratur in bonum absolutè, sequitur intentum: quia quum naturaliter appetat esse, & non secundum aliquã certam differentiã temporis, ergo sempiternum. Quod autẽ naturaliter appetat esse actu elicito, probat S. Th. hic: quia vnumquodque secundũ vnumquẽq; gradum naturaliter apperit esse: ergo intellectuale, vt sic: & cõsequenter actu elicito, alioquin nõ intellectualiter tenderet. Et in secundo contra Gent. affert signum manifestũ & irrefragabile: quia videmus q̃ animalia naturaliter sm modũ suæ cognitionis per illã cõsequunt sibi esse, & pugnant pro illo. hoc enim non fit nisi medio actu elicito appetitus. Quòd verò nõ sm aliquam certam differentiã temporis, patet: quia apperitur absolutè abstrahendo à temporis differẽtia. Abstrahi autẽ à differentia rẽporũ dico: non solum vt cõditione obiecti, sine qua nõ, sed etiã vt pateat rei appetitæ: quia esse absolutè, non vt nũc, nec tãto materiã contrarietati subiectã, incorruptibilia sunt e, in anima autẽ intellectiua non põt esse aliqua contrarietas. Recipit enim sm modum sui esse. Ea verò quæ in ipsa recipiuntur, sunt absque contrarietate, quia etiã rõnes cõtrariorũ in intellectu non sunt contrariæ, sed est vna scientia contrariorũ. Impossibile est ergo, q̃ anima intellectiua sit corruptibilis. Potest etiã huius rei accipi signũ ex hoc, q̃ vnumquodque naturaliter suo modo esse desiderat. Desideriũ autẽ in rebus cognoscentibus sequitur cognitionẽ. Sensus autem nõ cognoscit esse nisi sub hic & nunc: sed intellectus apprehẽdit esse absolutè, & secundum omne tẽpus e. Vnde omne habens intellectum naturaliter desiderat esse semper e. Naturale aũt desideriũ nõ potest esse inane e. Omnis igitur intellectualis substantia est incorruptibis.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̃ Salomon inducit rõnẽ illã ex persona insipientium, vt exprimitur Sap. 2. Quòd ergo dr q̃ homo & alia animalia habent simile grationis principiũ e, verum est quantũ ad corpus, similiter enim de terra facta sunt oia animalia: nõ autẽ quãtum ad animã. Nã anima brutorũ producit ex virtute aliqua corporea, anima vero humana à Deo. Et ad hoc significãdũ dicitur Gene. 1. quãtũ ad alia animalia: Producat terra animã viuentẽ. Quantũ verò ad hominẽ dicitur, q̃ inspiranit in faciem eius spiraculum vitæ. Et ideo cõcluditur Eccle. vlt. Reuertatur puluis in terram suã, vnde erat: & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Similiter, p̃ cellus vitæ est similis quãtum ad corp̃. Ad quod pertinet, quod dicitur in Eccl. Similiter spirãt omnia. & Sap. 2. Fumus & flatus est in naribus nostris, &c. Sed non est similis processus quantum ad animam: quia homo intelligit, non autẽ animalia bruta, vnde falsum est qd dicitur, Nihil habet homo iumento amplius. Et ideo similis est interitus, quantum ad corpus: sed non quãtum ad animã.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ sicut posse creari dicitur aliquid nõ per potẽtiam passiuam, sed solùm per potentiam actiuam creatis, qui ex nihilo potest aliquid producere: ita cùm dicitur aliquid vertibile in nihil, non importatur in creatura potẽtia ad nõ esse, sed, in creatore potentia ad hoc q̃ esse non instuae e. Dicitur autẽ aliquid corruptibile per hoc: quòd inest ei potentia ad non esse.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ intelligere cum phãtasmate est propria operatio animæ secundum qd corpori est vnita. Separata autem a corpore habebit alium modum intelligẽdi similem aliis substantiis à corpore separatis: vt infrà melius patebit *.

* tex 15. & 10. ex quantitate, qua in corporeis non est intelligibilis: ergo.

¶ Quo ad tertium, quia ex his videtur vniuersaliter cõclusum q̃ nullę duæ substantiæ incorporeæ differũt solo numeroideo statim denumeratione animarum promittit se dictuum.

¶ Hoc in loco discutiẽdæ essent propositiões istæ communes in via sancti Thomæ & peripatetica, nisi essent superius discussæ.

¶ In responsione ad secũdum, nota q̃ in q. 50. * q. 89 art. 2. ad 2. artic. 4. ad primum, habetur eadem responsio per hanc declarata.

¶ In responsione ad tertium, aduertẽ q̃ Sco. in 2. dist. 1. q. 5. non impugnat, q̃ differẽtia, secũdũ esse vnibile vel nõ
2 264 vnibile materiæ infert diuersitatem specificã: sed quod ista sit prima radix distinctionis specificæ: quod S. Tho. nõ dicit, ideo non oportet respondere. Sed esset hic alia difficultas: quomodo vtibilitas est de essentia animæ, vt S. T. hic dicit de hoc vide quæ scripta sunt in Cõmentatiis de Ente & essentia, in materia de indiuidutione animæ separatæ: & in q̃ũ. de inhærentia accidentis.

281 278 ¶ Quò ad alia quę dicit Sco. hic, vide q. specialẽ quomodo angelus & anima differunt specie.

¶ Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum primum.

IN titulo ly forma. Ad rationem formæ substantialis, vt dicitur in secundo contra Genes. cap. 67. duo requiriũtur Primò, quòd forma sit principium formale illius, cui * est forma: formale dico essendi substantiam. Secundò, q̃ forma & materia conueniant in vno numero esse quo cõpositum ex eis est. Sed nota, quòd apud non admittentes materiæ & formæ esse vnum solũ esse, admittitur tamen, q̃ vtrũque in vno cõpositi esse cõuenit. Auerr. tamen cõtra quem disputamus, illas duas conditiones admittit: quia reuera ita est simpliciter.

¶ In corpore tria principaliter facit. Primòre spõdet quæsito affirmatiuè, probando eam dupliciter. Secundò respõdet cuidam tacitę obiectioni ibi, Consideran-
* tex. 6. & 7. dum est. Tertiò rẽdet cuidam alteri quæstioni ibi, est autem attendnedum.

¶ Quò ad primum conclusio est, necesse est in tellectiuum principiũ
* q. præ. ar. 2 &. esse hominis formã sub stantialem. Sed quo ad primam probationẽ tali ordine, pcedit. Primò ponit rationem. Secundò tractat modos quibus aliqua operatio po

368 2. d. 7. q. 1. ar. 6 & di. 17. q. 3 art. 1. Et 2. cõt. cap. 52. & 93. fin. Et lib. 4. cap. 51. Et de anima art. 7.

10. Meta. * Idẽ etiã sequeretur, si huiusmodi substãtiæ essent cõpositæ ex materia & forma. Si enim materia huius distinguitur à materia illi *, necesse est quod vel forma sit principium distinctionis materiæ: vt scilicet materiæ sint diuersæ propter habitudinem ad diuersas formas: & tunc sequitur adhuc diuersitas secũdum speciẽ & inæqualitas naturalis, vel materia erit principium
10 distinctionis formarũ. Nec potest dici materia hæc alia ab illa nisi secũdũ distinctionẽ quantitatiuã: quæ nõ habet locũ in substãtiis incorporeis, cuiusmodi sunt angel & anima. Vnde nõ põt esse q̃ angelus & anima sint vnius speciei. Quomodo aũt sint plures aĩæ vnius speciei, infrà ostenditur *.

¶ Ad primvm ergo dicẽdũ q̃ rõ illa pcedit de fine proximo & naturali. Beatitudo autẽ ę̃rna est finis vltimus & supernaturalis. ¶ Ad fm dicendũ, q̃ differentia specifica vltima est nobilissima, in quãtum est maxime determinata e, per modũ, quo act̃ est nobilior potentia. Sic autẽ intellectuale nõ est nobilissimũ: quia est indeterminatũ & cõmune ad multos intellectualitatis gradus: sicut sensibile ad multos gradus in esse sensibili. Vnde sicut nõ oia sensibilia sunt vnius speciei, ita nec omnia intellectualia.

f 369 266 d. 173 374. ¶ Ad tertiũ dicẽdum, q̃ corpus non est de essentia animæ, sed aĩa ex natura suæ essentiæ habet, q̃ sit corpori vnibilis e. Vnde nec proptiè anima est in specie, sed compositũ. Et hoc ipsum q̃ anima quodãmodo indiget corpore ad suã operationẽ, ostendit, q̃ aĩa tenet inferiorem gradum intellectualitatis e, quã angelus, qui corpori non vtitur.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMASEXTA de vnione anima ad corpus, in octo articulos diuisa.

EINDE considerandum est de vnione animæ ad corpus.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primò, vtrũ intellectiuũ principium vniatur corpori vt forma. ¶ Secundò, vtrum intellectiuũ principium numero multiplicetur secundum multiplicationem corporũ, vel sit vnus intellectus omnium hominũ. ¶ Tertiò, vtrum in corpore, cuius forma est principiũ intellectiuum, sit
50 aliqua alia anima. ¶ Quartò, vtrum sit in eo aliqua alia forma substantialis. ¶ Quintò quale debeat esse corpus, cuius intellectiuũ principium est forma. ¶ Sexto, vtrum tali corpori vniatur mediante aliquo alio corpore. ¶ Septimò, vtrum mediante aliquo accidente. ¶ Octauò, vtrum anima sit tota in quolibet parte corporis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum intellectiuum principium vniatur corpori vt forma.

DPRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ intellectiuum principiũ nõ vniatur corpori vt forma. Dicit enim Philosophus in 3. de Ani. * q̃ intellectus est separatus, & q̃ nullius corporis est actus. Non ergo vnitur corpori vt forma.

¶ 2. Præterea, Omnis forma determinatur secundum naturã materiæ cuius est forma. Alioquin non requireretur proportio inter materiã et formam. Si ergo intellectus vniretur corpori vt forma, cum omne corpus habeat determinatã naturam, sequeretur q̃ intellectus haberet determinatam naturam: & sic non esset omnium cognoscitiuus: vt ex superioribus patet * Quod est contra rationem intellectus. Non ergo intellectus vnitur corpori vt forma.

¶ 3. Præterea, quæcunq; potentia receptiua est actus alicuius corporis, recipit formam materialiter & indiuidualiter: quia receptũ est in recipiẽte secundũ modum recipiẽtis. Sed forma rei intellectæ non recipitur in intellectu naturaliter & indiuidualiter sed magis immaterialiter & vniuersaliter. Alioquin intellectus nõ esset cognoscitiuus immaterialium & vniuersalium, sed singularium tantum: sicut & sensus. Intellectus ergo non vniuntur corpori, vt forma.

¶ 4. Præterea, Eiusdem est potẽtia & actio. Idem enim est quod potest agere, & quod agit, Sed actio intellectualis non est alicuius corporis: vt ex superioribus patet *. Ergo nec potentia intellectiua est alicuius corporis potentia. Sed virtus siue potentia non potest esse abstractior vel simplicior quàm essentia à qua virtus vel potentia derituatur. Ergo nec substantia intellectus est corporis forma.

¶ 5. Præterea, Id q̃ per se habet esse nõ vniẽ corpori vt forma, quia forma est quo aliquid est: & sic ipsum esse formæ nõ est ipsi * formæ sm se. Sed intellectiuum principiũ hẽt sm se esse, & est subsistẽs, vt supra dictũ est *. Non ergo vnitur corpori vt forma.

¶ 6. Præterea, Id quod inest alicui rei secundum se semper inest ei. Sed formæ secundum se inest vniti materiæ. Non enim per accidens aliquod, sed per essentiam suã est actus materiæ. Alioquin ex materia & forma non fieret vnũ substantialiter sed accidentaliter. Forma ergo non potest esse sine propria materia. Sed intellectiuum principium, cum sit incorruptibile, vt suprà ostensum est *, remanet corpori non vnitum corpore corrupto. Ergo intellectiuũ principium non vnitur corpori vt forma.

¶ Sed contra, Secundum Philosophũ in 8. Meta. * differentia sumitur à forma rei. Sed differentia constitutiua hominis est rationale: quod dicitur de homine ratione intellectiui principij: intellectiuũ ergo principium est forma hominis.

¶ Respondeo dicendum, quod necesse est dicere quod intellectus, qui est intellectualis operationis principiũ, sit humani corporis forma e. Illud enim, quo primò aliquid operatur, est forma eius, cui operatio attribuitur. Sicut quo primo sanatur corpus, est sanitas: & quo primò scit anima, est scientia. Vnde sanitas est forma corporis & scientia, animæ. Et huius ratio est: quia nihil agit, nisi secũdũ quod est actu. Vnde quo aliquid est actu, eo agit. Manifestũ est autem, q̃ primũ, quo corpus viuit, est anima e. Et cum vita manifestetur secundũ diuersas operationes in diuersis gradibus viuentiũ e, id, quo primò operamur vnumquodque horum operũ vitæ, est anima. Anima enim est primũ, quo nutrimur, & sentimus, & mouemur secundum locum: & similiter quo primo intelligimus. Hoc ergo principium, quo primò intelligimus, siue dicatur intellectus, siue anima intellectiua est forma corporis. Et hæc est demonstratio Arist. in 2. de Anima *. Si quis autẽ velit dicere animam intellectiua non esse corporis formam, oportet q̃ inueniat modum quo ista actio, quæ est intelligere, sit huius hominis actio. Experitur enim vnusquisq; seipsum esse, qui intelligit. Attribuitur autem aliqua actio alicui tripliciter: vt patet per. Philosophũ 5. Phy. * Dicitur enim mouere aliquid aut agere vel secundum se totum, sicut medicus sanat: aut secundum partem, sicut homo videt per oculum: aut per accidens, sicut dicitur, quòd albũ ædificat quia accidit ædificatori esse albũ. Cum igitur dicimus Socratẽ, aut Platonẽ intelligere, manifestum est quod non attribuitur ei per accidens. Attribuitur enim ei inquantũ

rest alicui attribui, vt ostendat & conuincat ad assentiendum præmissę rationi Arist. Tertiò affert opinionem Auerrois, & improbat. Quartò affert quorundam aliorum opinionem, & improbat quadrupliciter. & sic concluditur intentum propositum ex ratione primò inducta. & postmodum aggreditur secundam rationem principi * q. præcẽdẽ. Ratio ergo prima art. 2. est ista. Quo primo operamur quocunque vita li opere, est forma eius, cui operatio attribuitur, sed intellectiua aĩa est quo primo Socrates intelligit: ergo est forma Socratis. Maior p̃ batur inductiuè in sanitate & scientia. minorẽ experimur. igitur. Et quoniã hæc ratio sumpta est ex Arist. in secũdo de anima, text. 24. * q. 75. ar. formaliter: & ibi diffuse *. d hoc scripsim *, examẽ huius rõnis quærẽ ibi.

¶ Quò ad secundũ partẽ ponit ex quãto Phy. in principio res modo clarè, secũdum totũ, vel partem, vt accidẽs. Nõ secundũ accidens: quia intelligit inquãtum homo quod est prædicabile essentiale. Nõ secundũ se totũ, quia corpus est * q. 65. art. 6. pars Socratis p̃batur, q̃a Socrates experimur se sentire corpore: ergo * tex. 4. corpus est eius pars. ergo sm partem: est igitur intellectus pars, seu aliq̃d Socratis. Et sic oportet videre quõpossit saluari q̃ intellectus sit aliquid Socratis. Et venit ad tertiũ, s. positionem Auerrois in tertio de anima, cõmen. quinto. Vbi nota, quòd equiuocè vtitur ly Subiecti nomine: quoniam phãtasma dicit subiectum speciei intelligibilis: id est obiectum quod vocatur subiectũ: quia est subiectũ veritatis corum: quoniã in ordine ad phantasmata vt ad obiecta sumit̃ adæquatio speciei. Intellect̃ verò vocatur subiectũ inhæsionis: quod vsu frequenti dicimus subiectum.

¶ Reprobatio huius cõsistit in hoc, q̃ ista conclusio largitur Socrati vt intelligatur, non vt intelligat: & formatur ratio sic, Vnio speciei visibilis ad obiectum nõ sufficit ad hoc q̃ obiectum videat, sed vt vi- * tex. 2. 4. deatur: ergo nec vnio speciei intelligibilis ad phantasmata dat phantasmari vt ſtelligat, sed vt intelligatur: tenet se quela ex doctrina Aristot. 3. de Anima text. 3. intellectiuæ animę phã- * tex. 8. tasmata, &c.

¶ Sed occurrit hic dubium: quoniam vt sui sequaces dicunt, Auerr. non ponit quòd ex tali vnione ꝓcisè Socrates habet quod intelligat. Sed vnio ista consistit primò quo ad esse. Primò, quia intellectus habet esse

bet esse essentialiter coaptatũ humano corpori sic, ꝙ coexigit esse corporis humani. Secũdò, quia esse eius est indiuisum loco & subiecto, à corpore humano. Deinde quo ad operatiões, quæ est intellegere, dependet à corpore phantasia eius tripliciter. Primo tanquam à motiuo proprio. Secũdò tanquã à termino proprio. Tertio tanquã necessariò coopetante: qa oportet phãtasia esse semper in actu secũdo, quando intellectus est ī actu secundo. Demũ quo ad operationem secũdariam, s. mouere: quia ī se habet ad corpus humanum vt ad proprium mobile essentialiter sibi respõdent. vt intelligẽtia ad orbẽ. Et sic ex omnibus his cõcedunt, ꝙ anima intellectiua est forma Socratis per ſformationem assistẽtię, nõ inexistẽtię. Et sic dicũt, ꝙ Socrates intelligit quẽad modũ cœlũ mouet se. ¶ Sed de vniõe quo ad mouere, erit nũc sermo à S. Tho. & similiter de tali cõposito. Nunc aũt scito, ꝙ vnio quo ad operari primo & essentiali operari nihil facit: qm̃ illa triplex habitudo non dat Socrati nisi ꝙ videret: & addit hoc ꝙ actu phantasietur: ꝙ cõstat nõ esse ī intelligere. Quia si paries esset ãsatus, & aliqua virtali operatione circa visionem vteretur colore, quam videretur: nihil minus nõ propter hoc videret. Vnio verò secũdum illam coexigentiã & coaptationẽ in esse nihil dat nisi ordinẽ essentialẽ & dependentiã, qualis est ītER magis & minus perfectũ. Non ꝙ esse vnũ sint in aliquo genere causæ intrinsecæ causa esse alterius. Indiuisio quoque secũdũ locũ & subiectũ, quam nõ sic nisi negatiu, nec sunt ordinẽ super aliquo cõi esse virtutis vt cõtingit in indiuisione animæ sensitiuę cũ animato, nihil dat nisi ꝙ nulla distantia secularis impedire potest vniõnẽ intellectus cũ phãtasia. Vnde ex his omnibus potest argui sic: Ex omnibus istis simul non habetur, nisi ꝙ Socr. est proprius minister intellectus, & in quo est objectũ intellectus, ergo ex his Socr. non intelligit: omnia enim hæc faciunt ad hoc ꝙ illa operatio sit in Socrate vt in habente ipsam, quod tamẽ oportet ponere: quia est intelligens, sicut album oportet habere in se albedinem. Quarò igitur ponit positionẽ Platonis & quorundã etiã Auerroistarũ, qui volũt saluare, dicẽdo ꝙ ex intellectu & homine fit vnũ, sicut ex motore & moto: quemadmodũ ex intelligẽtia & orbe, ita ꝙ Socrates intelligit sicut & cœlum mouet se. Sed hanc responsionẽ S. T. quadripliciter euacuat, & primæ tres se tenẽt ex parte ipsius mouere & mouẽri, seu actualis operationis: ita ꝙ intendunt ꝙ penes vniõnẽ fm̃ actualem motionẽ nõ põt saluari, ꝙ Socr. intelligat. Primò ex ordine inter mouere & intelligere, sic intelligere est priusquã mouere: ergo per vniõnẽ in motu Socrates nõ intelligit. Cõsequentia nota, Antecedẽs patet: quia motus animæ fit appetitu, qui est posterior cognitione. Secũdò ex differentia operũ penes imanẽre & trãsire: quia intelligere est operatio immanens, motus transiens: ergo ex motu non attribuitur intelligere. Tertio ex differẽtia penes cõicari instrumẽto, quia operatio motoris non cõicatur moto nisi, vt instrumento: sed intelligere nõ est sic cõicabile, ergo. Vltima rõ se tenet ex parte ipsorũ vniontũ, s. motoris & mouẽtis quia dicerẽt aduersarius, ꝙ non ex vnione penes motũ habẽt Socrates, ꝙ intelligat, sed ex vnione, quæ fundat ꝙ hoc est intrinsecus motor, & illud mõtũ: ex illa inquã hẽt Socrates ꝙ intelligat. Sed illam vniõnẽ de hoc ꝙ scribimus & declaramus tanquã ab effectu per mouere & mouẽri. Et propterea additur illa quarta rõ euacuans hanc responsionem sic. Aut hoc ꝙ dico Socrates, significat tantũ partem corporeã compositi ex mõtore & mobili: aut totum cõpositum. Si partem tantũ ergo sibi non põt attribui intelligere. Probatur sequela: quia operatio partis non attribuitur alteri parti nisi forte per accidẽs. & dixit forte: quia etiam per accidens, non est in vsu. Si totum, ergo Socrates nõ est vnum simpliciter: ergo nec ens simpliciter: patet prima sequela: quia vnum quodque eo modo est ens quo vnum.

¶ Nota hic, ꝙ sectatores Auerroistarũ nescientes, neque propriã vocẽ intelligentes, dicunt, ꝙ Socrates significat totũ cõpositum: & dicũt, ꝙ est vnũ simpliciter, quia est vnum substãtialiter: nõ per informationẽ, sed per assistentiã formæ. Sed ꝙ hic propriam nesciãt vocem ex rõne & Arist. conuincuntur. Et ratione, quia vnũ idẽ est quod indiuisum, 4. Meta. text. 3. Si sunt vnum substãtialiter, ergo sunt indiuisa substantialiter, ergo quãuis verè anima & corpus sint duo res, sunt indiuisæ substantialiter: ergo secundùm aliquod esse substantiale: sicut indiuisa secundũ quantitatem, & qualitatem, & vbi, &c. semper sunt secũdum aliquod esse illius generis non distincta anima autẽ & corpus apud eum præuenienda omnem operationem in nullo esse indiuisa sunt ergo.

¶ Præterea secundo de anima. text. 7. Arist. ait, Nõ oportet q̃rere quo modo ex anima & corpore fiat vnum, &c. Vnde habetur, ꝙ si substrãtur ꝙ in essendo hoc fit actẽ illius, & illud fit potẽtia illius, non habetur quomodo fit vnũ. Sed apud eum neq; hoc est illius actẽ, &c. ergo. Neque potest subter figi ad actum per assistẽtiam: quia respõsio Aristotelis consistit, quia actus est quod propriẽ est, & potentia non est nisi per actum, proculdubio formaliter, ideo vnum sunt. Nec oportet aliud quærere glũtinum, quod de anima animatæ, Auerrois negat: quia corpus Socratis nõ est potentia quæ nõ fit nisi per actum: quia non est anima intellectiua formaliter, nec in esse substantiali, nec in esse accidentali.

¶ Ad id ꝙ de cœlo dicũt dicẽda sunt tria. Primò, ꝙ si cœlum mouet se, est verè animatũ. Secũdò, ꝙ quia motus est operatio trãsiens, & actio principalis attribuitur ĩstrumẽto: ideo magis põt dici de motu quã intelligere. Tertiò, ꝙ hoc est obscurũ: quoniã hoc nescimus, an cœlũ se moueat: sed tamen experimur nos intelligere. vnde velle clara & certa per dubia & obscura notificare est ineruditi & egentis disciplina: quum magis cœlum per nostra noticiari debeat.

¶ Secunda ratio principalis est ex ratione speciei sic, intelligere est propria operatio hominis, vt sic: ergo hõ constituitur ī esse specifico per principiũ suæ operationis, q̃ est intelligere. ergo illud principiũ est propria forma dãs esse homini. Secunda cõsequentia nota: quia vnũquodque cõstituitur in specie per propriã formã, differentia enim est intrinseca. Prima verò cõsequentia probatur: quia natura cuiusque rei ex ꝙ propria operatione ostẽditur. Antecedẽs verò probatur: quia per intelligere homo trãscendit cætera animalia: & autoritate Ari. qui in primo Ethicorũ ī hac operatiõe ꝙ propriũ hominis fœlicitatẽ ponit.

¶ Ad hanc rationẽ dicũt ꝙ homo dupliciter sumitur, vno modo in esse cõplẽto, alio modo in cõplẽtẽ. Primo modo non est per se in genere, aut specie, & dicũt cõpositũ ex anima intellectiua & corpore. Secundò modo sic, & reponitur in specie per animã cogitatiuam, vt dicit Auerrois. Sed secundum hoc sequitur primò, quòd nulla species est in mũdo quæ sit animal rõnale: quod est contra communẽ animi conceptionem, non solum Philosophorum, sed omnium qui scripserunt. Patet sequela: quia rationale nõ cõstituit hominẽ intrinsecẽ. Rursus sequitur, ꝙ oẽs species animãlis sint animalia bruta essentialiter. & consequẽter quod ipse Auerrois & sui sequaces sunt essentialiter animalia bruta. & propterea non est mirum si nihil intellexerunt de seipsis.

¶ Contra eandem rationem Scot. in 4. dist. 43. quæ. 2. instat dicens, quod ista ratio deficiat apud nos: quia intelligere nõ est ab anima apud nos. Sed intellectus concurrit merè passiuè, & obiectum actiuè. Et sic ex ista ratione non habetur intentum: quia illa maxima, Propria operatione quæ est à propria forma, non iuuat ad propositum.

¶ Ad hoc breuiter dẽ. primò falsum est quòd intellectus cõcurrat purè passiuè ad ipse intelligere. Secũdò dicitur, quòd intelligere quum sit operatio vitalis, manifestè est animæ, eo mõdo quo operatio est formæ efficientis ipsã. Vtrũ autẽ actiuè vel aliter, impertinens est ideo sat est. Tertiò dẽ quòd aliud est loqui de anima, quæ est primũ principium intelligendi, & aliud est loqui de aliqua eius potentia. Cõstat enim ꝙ ab anima est intelligere. Sed vtrum niediante intellectu possibili actiuè, hoc est impertinens. Stat enim ꝙ niediante fortè alia virtute agat illam vnde tõ stat solidè, fundata super hoc ꝙ intelligere est propria operatio animæ eo modo, quo operatio dicitur esse formæ: quoniã super æstimabitur, vt dicitur 3. Physic. text. 17. species alicuius operari.

¶ Quò ad secundũ partẽ corporis articuli, quia posset quispiã obiicere. Quomodo est possibile ꝙ intelligeret & intellectus nullius corporis dicatur actẽ à Philosophis: & tamẽ sit forma corporis dans illi esse, vt cœlũ sit? Ideo cõtra huic obiectioni satisfacit graduãdo formas penes eleuationẽ supra materiã, intantum

intantum ꝙ ascendatur vsque ad formã ita excedentẽ materiã quòd habeat aliquã virtutem & operationem, in qua non cõicat sibi omnino materia, & talis est anima intellectiua: quia est suprema omnium. Et declarat graduationem formatã in forma elemẽti mixti vegetabili, sensibili & intellectiua.

¶ Circa hãc partem occurrit dubiũ, quia Sco. in quolibeticis, quæstione 9. addu cit hæc S. Th. verba, & cõtra ea duplicitẽr arguit. Primò sic, Homo est homo per animã nõ nisi vt ſformat materiã ergo non intelligit per eam nisi vt ſformat materiam. ergo nõ intelligit per eã vt super egreditur, id est non informat materiam, vt dicis. Antecedens patet ex 7. Meta. quia compositũ non est tale nisi per formam vnitam. Secundò sic, Anima humana secũdum supremum gradũ suæ essẽtiãlis perfectionis informat materiã & secundum eãdem est principium intelligẽdi. ergo est principiũ intelligẽdi vt ſformat materiã, & nõ vt excedit materiã. Antecedẽs patet. Alioquin homo nõ esset supremũ ens corporeũ, nec proximum angelo ī ordine specierũ. ¶ Ad euidentiam huius difficultatis primò declarãdũ est quid sit anima supergredi facultatẽ materiæ. de inde respõdendũ obiectis, formam excedere facultatẽ materiæ quo ad ipsã facultatem seu potẽtiã materiæ, est non esse in potentia materiæ: ita ꝙ nõ est ā numero seu genere earũ, ad quas illius potẽtia se extendit, sed supra eas. Quo ad fieri, est non per transmutationem materiæ educi: sed de foris aduenire. Quo ad esse, est esse subsistẽtẽ seu independentẽ secundũ esse à materia: ita ꝙ sic informet ꝙ non pendeat. Quo ad posse, est habere virtutem non receptam in corpore: sed in ipsa anima stantem. Quo ad operari, est operari absque cõicante corpore cum subiecto. Vnde animam intellectiuã excedere facultatem materiæ: nihil aliud est, quàm ipsam esse tantæ perfectionis essentialiter, ꝙ quãuis informet, subsistẽs tamẽ seu independẽs à materia est. Vel animam intellectiuã supergredi facultatẽ materiæ est eam esse talis generis, ꝙ ex rõne sui generis, seu ex hoc, ꝙ intellectiua est, non habet ꝙ informet materiã: illã tamen informat subsistendo.

¶ Ad rõnes autem in oppositum dicitur, secundũ ea quæ de facto tenet S. T. ꝙ anima intellectiua secũdũ oẽm sui gradum informat materiam: sed potẽtia intellectiua, nullius corporis est actus: nec per super excedere materiã tẽdit. S. Th. nõ informationẽ ipsius corporis ab anima, sed separationẽ virtutis intellectiuæ & intellectionis à corpore: & hanc tanquã effectum essentialis excessus ipsius animæ supra corpus, vt patet in textu. Vnde formaliter respõdẽdo dẽ, ꝙ Socrates intelligit per animã intellectiuam & inquãtũ super greditur materiam, & inquantum est vnita materiæ. Sed ly inquantũ in prima notat rationem operandi: & in secũda conditionẽ rationis operandi. Anima enim secundum illum supremum gradum, ex quo habet subsistentiam independentẽ à materia & separationẽ ab ea negatiuè, est ratio intelligendi Socrati. Sed non est illi ratio nisi habeat hanc conditionem, quòd sit illi vnita.

¶ Vltimò in corpore articuli, quia superius ostendit cõclusiones suas seq. sunt ex anima ponatur forma subsistens, siue cõposita ex materia & forma: & nũc potuisset hoc idem hic quæri. Ideo ostẽdit, ꝙ si anima etiã est composita ex materia & forma, quòd impossibile est ipsam esse formã humani corporis: quia aut secundum se totam, aut secundum aliquid sui: non primo modo, quia implicat: nec secundo, quia sua materia esset primum animatum, ergo.

¶ In rõsione ad primum nota, quod quia præsens negotium arduum valde est, & debet. si potest intenta conclusio saluari secundum omnem opinionẽ, quæ nõ euidẽter est impossibilis, vt solicitudo S. Th. in superioribus ostẽdit, cũ de distinctione intellectus ab aĩa scrupulosa valde quæstio sit: Thomistis tenentibus distingui ipsum realiter ab ea, Scotistis dicẽtibus ipsum esse idẽ realiter quod essentia animæ, sed distingui formaliter ab ea: quãuis de facto rũsio ista, quam dat Sanctus Thomas sustinenda sit, non videtur tamen mihi arctanda tanta res sub iugo istius alterius quæstionis. Sed dicẽdũ potius, ꝙ quicquid sit de distinctione intellectus ab anima, anima intellectiua secũdũ essentiam est actus corporis: & secundũ potentiam non est actus corporis, quia anima intellectiua inquantũ potest intelligere, corpus perficit. Cui signum est quòd intelligere nõ suspicitur in corpore eiusdẽ enim est actus cuius est potẽtia, vt dicitur de Somno & vigilia. Et si instetur, quomodo est possibile, si anima idẽ est intellectiui, ꝙ ipsa sit actus corporis, & nõ sit actus corporis? Facilè rũdetur, quòd ipsa quidem est actus corporis: sed ipsa inquãtum intellectiua nõ est actus corporis, id est anima intellectiua identicè nõ formaliter est actus corporis. Vel & melius: intellectus identicè non formaliter est actus corporis: & hoc est dictũ quòd secundum rẽ est res recepta in corpore: sed nõ habet ex hoc quòd sit in corpore, sed ex hoc hẽt ꝙ sit indepẽdẽs à corpore. Et si cõtra hoc instetur. Primò, quia sic anima intellectiua indepẽdẽs à materia: & sũ quãdo sunt recepti ī materia, sunt verè materiales: anima enim, bonis inquantũ substantia nõ habet ꝙ sit corporis actus, vt patet: & tamẽ non propterea potest verè dici, quòd substãtia animę bonis, nõ est actus corporis: ergo nec de aĩa intellectiua. Secundò, quia videmur incidere in id quod dicit Arist. in 1. de anima. text. 13. vel 14. anima est sicut curuum aut sphæra: cui formaliter sumpto attribuitur aliquid, quũ tamẽ nihil illius realiter inueniatur nisi in materia sic enim secũdũ hoc faceremur de intellectu ex quo secundũ rem in materia ponitur, quamuis nõ formaliter. Dicendũ est ad ista, quòd anima intellectiua ex hoc quòd intellectiua est, non hac tãtũ gaudet negatiõe, ꝙ ex hoc non habet quod sit corporis actus: sed vendicat sibi positiuè hoc quòd habet secundũ rẽ esse indepẽdens à corpore: & cõsequẽter secundũ rem posse & operari absque dependentia ex corpore: quod neque generiẽ, quod neque specialiẽ, quod neque mathematicalib. Anima enim ĩtellectiua & informat corpus, & independet secũdum esse realiter à corpore: & operatur reali operatione absque communicatione corporis: ita ꝙ operatio illa à sola, & in sola anima est: quãuis ipsa anima sit in corpore: & hoc quia ipsa anima habet esse independens à corpore. Nihil ergo obstat veritati, attribuere, & quòd nõ sit actus corporis & interterminationem ad naturam corpoream: & receptionẽ vniuersaliter excessiui essentialis animæ intellectiuæ supra corpus, idest subsistentiæ seu independentiæ eius secundũ esse à corpore quoniam secundum veritatem ista est radix: siue sit proximũ fundamẽtum secundum rem, siue non: sed mediante potentia realiter à se distincta. Ex hoc enim, quod anima habet esse independens à corpore, sequitur, & quòd est forma non materialis, & consequenter non determinata ad aliquam naturam corpoream, & quod potest recipere sola, & cõsequenter vniuersaliter. Nec hæc latuerunt diuum. Tho. imò ab ipso hæc didici: quoniã in quæstione præcedente probauit essentiam animæ: quam modo fatetur actum corporis esse formam incorpoream, subsistẽtem & vniuersalẽ in recipiendo à posteriori. quia s. cognoscit naturas omnium corporum: neque enim de vno accidente, quod ponitur intellectus: sed de ipsa animæ substantia conditiones essentiales tradidit. Quamuis igitur vtatur quandoque S. Tho. propria opinione de distinctione intellectus ab anima non tamen sic vt intelligendus est, vt alligauerit hoc ad illam, imò ex sua insinuauit doctrina etiam sine illa reliqua posse intelligi. & hęc bene nota.

¶ In eadem responsione ad primum discutienda esset illa propositio: Anima intellectiua est finis generationis humanæ: quia videtur falsa, & à multis negatur. sed quoniã ex proposito tractabitur de productione animæ in quæst. 118. huius ideo illucũsque res differatur.

¶ In responsione ad quartum, aduerte quòd S. Th. respondet ad materiã, sed quia multi faciunt vim in formã: scito quòd responsio consistit in negatione minoris, s. intellectus est abstractior essentia animæ. Et probationem, scilicet intellectus non est actus corporis, essentia animæ est actus corporis: ergo intellectus est abstractior essentia. Dicitur quòd cõmittitur sophistica figuræ dictionis mutando quomodo in magis, id est modum abstractionis in maiorem abstractionẽ. Q uamuis enim intellectus habeat hũc modũ abstractionis, scilicet non actuare corpus: & essentia animæ non habeat illũ essentia tamẽ animæ habet alium modũ abstractionis quo magis abstrahit à corpore, scilicet subsistere in suo esse, seu habere esse substantiale non pendens à materia. Et hic modus est causa æquiuoca illius modi abstrahendi, qui cõuenit intellectui, & potior illo, sicut vniuersaliter causa effectu, & hoc est quod Sanct. Thom. intendit, vt patet intuenti.

¶ In respõsione ad quintũ sunt quatuor dicta, circa quę est differentia, & qõ. primum. Esse animæ intellectiuæ est ipsum esse compositi. Secundum, quod hoc nõ cõuenit aliis formis. Tertium, quòd propter hoc anima intellectiua non corrumpitur. Q uartum, quòd propterea etiam aliæ corrumpuntur.

¶ Contra primum enim Scot. in 4. d. 43. quæst. 1. & in quolib. quæst. 9. arguit tripliciter. Tũ quia omne ens habet aliquod propriũ esse. Nec capio, inquit, aliquod esse ens extra causam suam. & non haberet proprium esse, sed cõpositum: puta homo est aliud ens ab anima: ergo. Tum quia contradicit Sanct. Th. sibi ipsi: quia secundum hoc anima non esset perfectior coniuncta quàm separata: quod S. Th. tenet. probatur sequela. Primò, quia nullum habẽs totaliter idem esse est imperfectius ex hoc, quod non communicat illud esse alteri. probatur, quia communicare, perfectionem supponit, non dat. Secundò, quia si ipsa retinens esse proprium est imperfecta in essendo, quomodo cõpositum habens illud met erit perfectum in essendo? Tum, quia si remanet esse totius compositi, consequens est quod compositum remaneat.

¶ Contra secundum arguo: quia hoc repugnat doctrinæ S. Th. quoniã in bonis & cæteris non sunt duo esse substantialia: sed vnum tantum, quod compositum primò est ex forma & materia participatiuè apud S. Th.

¶ Contra tertiũ arguit Sco. ibidẽ dupliciter. Primo, ꝙ ex hoc sequitur magis oppositũ: quia generatio est via ad esse compositi: & corruptio ab esse eiusdem: ergo si esse compositi est illudmet, quod est proprium animæ, esse animæ intel

mæ intellectiuæ erit generabile & corruptibile. Secundò, quia si ita, est ergo ratio tua in qõ. præcedente ad incorruptibilem animę, quia est insuparabilis ab esse, nihil valet: quia cum illud esse sit esse compositi, dicetur quod quem admodum anima est separabilis à composito, sic & ab esse: & sic malè illatũ fuit, ergo separaretur à seipsa.

¶ Contra quartũ arguit Sco. ibidem, quia ratio, quare aliæ formæ corrumpũtur est nõ habere aliud esse à cõposito: sed vel contrarietas ad corrumpẽs, vel separabilitas à composito. Potest quoque argui, q̃ hoc est magis ratio opositi: quia si id, quod proprie corrũpitur, est compositum: & si aliud est esse compositi, & aliud formæ, nõ est necesse corrupto composito corrumpi formam: sicut nec vniuersaliter corrupto ente posteriori corrumpi prius. ¶ Ad euidentiam horum notanda sunt duo. Primò conuenientia & differentia inter animam intellectiuam, & alias formas respectu esse. Secundò conuenientia & differentia inter compositionem substantialem & accidentalem radicaliter tangenda est, & breuiter. Quo ad primum commune est omni formæ, q̃ esse existentiæ de quo est præsens sermo, sit sibi propriũ: ita q̃ per se primo sibi conuenit, quod manifestatur ex eo q̃ formæ conuenit esse, & non per aliud: quia nec per materiam, nec p̃ compositũ: quũ tam materia sit actu per formã quam cõpositum, vt patet 7. Met. tex 7. & cõsequẽter cuicũq; cõuenit. rõne formę cõuenit. Sed cũ dupliciter intelligi possit q̃ esse sit propriũ formæ, s. vel vt rõis essendi seu quo ẽ, vel subiecti seu q̃ est, in hoc cõicare dicendũ est oẽs formas, q̃ esse sit eis ꝓpriũ, saltẽ vt rõibus essendi. In reliquo aũt, s. vendicare sibi esse vt q̃ est, differentia est inter formas. Quoniã quædã sunt independentes à materia seu subiecto: & istis esse est ꝓpriũ vtroque modo vt quo, & vt q̃: & ideo vocantur formæ subsistentes & inquantum formæ sunt, esse eas comitatur: inquantũ verò tales, puta independẽtes, esse suũ ipsæ sustentant. Quædã verò sunt dependentes à subiecto, & talibus esse nõ est propriũ vt quod est: quia nunquã aliqua earũ est naturale quod est. Et fundamentũ huius differentiæ est: quia forma dicitur essendi cã, inquantum facit formaliter completum susceptiuũ ipsius esse: vt diaphanitas quodãmodo complet proprium subiectũ luminis. ¶ Et propterea illæ formæ, q̃ tãn imperfectionis habẽt, vt à receptiuo egeãt subsistentia: quia formæ sunt esse secũ ferunt: quia verò sustinere per seipsas solas illud ne queũt, perficiũt cõpositũ ex se & receptiuo vt propriũ receptiuũ ipsius esse. Aliæ verò quæ sustẽtãte nõ egẽt, sufficiẽtes sunt vt per seipsas suum sustineãt esse ac subsistãt, & propterea esse dr, & est omnino proprium formarũ subsistentium: quia vt quo & q̃ sibi illud vendicãt: reliquæ verò vt quo tantũ qũ formæ istæ subsistentes sunt duplicis ordinis: quædam sic subsistũt vt nõ possit esse aliis rõnes essendi: & has vocamus intelligẽtias. Quædã verò sic subsistunt, vt tamen possint esse aliis rationes essendi, vt anima intellectiua hominis & cœli: si est animatũ. Cõsiderandũ est q̃ istæ habẽt in se tria ordinatẽ: & q̃ sint formæ, & q̃ subsistẽtes seu independẽtes: & q̃ rõnes essendi cõpositis, quorũ ordo ex effectibus patet, nã ex primo habent q̃ esse comitetur inseparabiliter eas: ex secundo habẽt q̃ sustineãt sufficiẽter illud. & tertiò habẽt q̃ cõicent illud cõpositũ. Rursus ex primo habẽt q̃ sint quo: ex secundo, quod sint quod: ex tertiò, q̃ sint pars alicuius cõpositi cum quo illo esse gaudeãt. Et rursus in primo cõueniunt cũ omnibus formis, in secũdo cũ intelligẽtiis: in tertio cũ formis materialibus. Est ergo differẽtia inter animã intellectiuã, & alias formas sẽsibiliũ in hoc q̃ esse est sibi verè ꝓpriũ vt quo & quod, reliquis vero vt quo tãtũ: ita q̃ esse quo homo est, prius cõuenit animæ intellectiuæ: & nõ solũ vt quo, sed vt quod est quã cõpositũ. In reliquis vero esse prius cõuenit formæ vt quo: nõ tamẽ vt quod: sed cõposito cõuenit prius vt quod est, & per cõpositũ formæ. Et rõ diuersitatis iam dicta est: quia in reliquis cõpositum tãtũ habet rõnem sufficientis susceptiui ipsius esse, reliqua verò sunt inquãtũ sunt aliquid illi⁹. In homine vero nõ solũ cõpositũ, sed aia est sufficiens receptiuũ ipsius esse, & prius natura ipsa anima, q̃ prior est natura: inter cõposito: & ex sua substãtiali & intrinseca perfectiõe hanc habẽt independentiã, qua subsistnet in se esse. Et propterea singulariter attribuitur animæ intellectiuæ, q̃ esse sibi sit propriũ, & q̃ illud cõicat cõposito: vt dicitur, q̃ hoc non conuenit aliis formis, & quòd pp hoc anima intellectiua nõ corrũpitur cum cõposito, sed retrahit illud esse secum. Cæteræ aũt formæ, quia hoc nõ habent, corruptibiles sunt cũ cõpositis, quorũ sunt, hæc enim omnia manifestè sequuntur ex prædicto fundamento. Si enim aia esse habet independens à corpore, illud retrahit secum composito corrupto. & sic non corrumpitur: necessariò, composito corrupto. hæc de primo.

¶ Quò ad ẽm dic quòd cõpositio substãtialis & accidentalis in hoc conueniũt, q̃ vtraque cõstat ex actu & potẽtia: sed differũt in hoc, q̃ in substãtiali fit ens & vnũ per se: in accidẽtali verò nõ: & radix huius diuersitatis est: quia ens & vnũ per se oportet in aliquo vno tãtũ genere & specie essentialiter esse ac per hoc essentialiter actu & essentialiter potentia cõponi si cõpositũ est, alioquin nõ esset essentialiter in vna specie. Essentialiter autẽ potẽtiã alicui⁹ actus, illã & solã esse cõstat, q̃ nihil aliud est quã potẽtia illius, vt figurabile respectu figuræ & calefactibile respectu caloris significat, & sic de aliis. Qũcũq; aũt vnus solus actu eũ sola potẽtia adunatur, vnũ tãtũ esse iterueniẽt secũdũ illũ actũ: ac per hoc per se ens & vnũ fit. Quãdo verò duo actus vniũtẽ duo quoq; esse necesse est fieri: ac p̃ hoc nõ p̃ se ens, nec per se vnũ, sed ens & vnũ per accidẽs. ꝓpterea 7. Met. dr, q̃ ex duobus actibus nõ fit vnũ per se, Verbi gratia: calidũ cõstat ex calore & calefactibili: calefactibile aũt nõ est tãtũ hoc q̃ significat calefactibile, id est capacitas caloris: sed est in se alteri⁹ naturæ. puta ligneæ vel aquæ. Et ꝓpterea ex calefactili & calore non fit per se ens & vnũ: quia ex illa substracta natura, puta aqua vel ligno, & calore nõ põt fieri per se ens & vnũ. ponit ẽm vtrũq; eorũ suũ esse ꝓpriũ: & consequẽter duo entia cõstituũt. Sed si calefactibile nõ esset alicuius certæ naturę, sed huius tãtũ, q̃ naturaliter esset potentia ad calorẽ & frigus: tũ ex calefactibili & calido fieret per se vnũ ens: quia ibi nullũ iterueniret esse, nisi caloris: calefactibile ẽm nullũ aliud ex se adduceret esse, sed ad caloris esse specificaret ac per hoc in vnũ tãtũ quod quid erat esse vtrunque adunaretur, q̃ est esse p̃ se ens & vnũ. Et quoniã in cõpositione substantiali subiectum est ens in pura potẽtia: in accidentali verò ens in actu, vt dicitur in 2. de Anima, cõmẽt. 4. Ideo ibi fit vnũ per se: hic verò vnũ per accidens. Patet ergo q̃ radix, quòd cõpositũ fit per se ens & vnũ, est vna res esse: & quòd nõ fit per se ens vnũ, est

corporali: ex qua & anima intellectiua fit vnum e: ita quòd illud esse quod est totius compositi, est etiam ipsius animæ. Quod non accidit in aliis formis quæ non sunt subsistentes. Et propter hoc anima humana remanet in suo esse destructo corpore: non autem aliæ formæ.

¶ Ad sextum dicendũ, q̃ secundũ se conuenit animæ corpori vniri e, sicut secundũ se cõuenit corpori leui esse sursum. Et sicut corpus leue manet quidem leue cũ à loco proprio fuerit separatũ, cũ aptitudine tamen & inclinatione ad proprium locũ ita anima humana manet in suo esse, cũ fuerit à corpore separata habens aptitudinẽ & inclinationẽ naturalẽ ad corporis vnionem.

aliquod esse proprium vt propriũ distinguitur contra extraneũ, quia nulla res est per esse extraneum à semon autẽ vt propriũ distinguitur contra cõe, imo nulla pars habet esse propriũ hoc modo: quia quælibet habet esse commune sibi & toti, dũ in toto est. Ad secundã dicitur, q̃ stant hæc duo simul. & quòd aia intellectiua suum esse composito cõmunicet, & quod sit imperfectior separata, sicut stat cum sua indepẽdentia, q̃ sit naturaliter pars speciei humanæ. Et quum obiicitur, quòd cõicare nõ dat perfectionem, respõdetur quòd cõicare formaliter addit perfectionẽ communicati: communicare ef fectiuẽ nõ. Modo anima cõicat formaliter se & suum esse composito: & acquirit perfectionem in sui coniunctione ad corpus. Et quamuis idẽ omnino esse habeat separata & coniuncta, nõ tamẽ eodem modo: quia coniuncta habet illud integrãdo humanam speciem cuius est pars: separata verò nõ integrando. Et quia alio & alio modo habet: ideo mirũ nõ est, si perfectionẽ statum habet in cõposito quàm extra. Attendũtur enim perfectior status iuxta modũ habendi, & hinc patet ad illud quæstiũ. Quare & q̃io separata est imperfecta in essendo, & cõpositum perfectum in essendo: hoc enim est rõne modi habendi idẽ esse, s. in integritate speciei, & absque integritate illius. ¶ Ad tertiã autẽ iam patet ex dictis: & quare pôt remanere esse cõpositi corrupto cõposito: quia illud esse nõ cõueniebat primo composito etiam vt q̃: sed formæ vt quo & vt q̃. Vnde esse hominis est formæ vt propriũ: hominis verò vt cõicatũ: & ideo nõ ẽ mirũ si remanet cõpositũ, id est hoīe corrupto. ¶ Ad rõnes contra secundũ & quartũ simul dr, quòd procedunt ex malo intellectu verborũ S. Tho. cũ enim dicit S. Tho. in litera (q̃ non accidit in aliis formis) ly quod, nõ refert identitatẽ esse formæ cũ cõposito, sed proprietatem esse respectu formæ: Ita q̃ nõ est sensus, habere idem esse cũ cõposito, non conuenit aliis formis: quoniã hoc cõuenit omnibus substãtialibus. Sed est sensus, habere esse cõpositi vt propriũ vt quod nõ conuenit aliis formis, quoniam hoc cõuenit tãm dependẽtibus à subiecto formis: vt patet ex dictis. ¶ Ad rõnes autẽ contra tertiũ dictũ respondetur. Et ad primã negatur sequela, quia esse animæ non ponitur esse cõpositi vt propriũ sed vt cõmunicatũ. & ideo corruptio q̃ est ab esse cõpositi, nõ hoc facit vt esse cõpositi non sit, sed vt non sit compositi: ex quo enim non est propriũ compositi, sequitur q̃ non auferetur ipso ablato, sed q̃ designat ipsius esse: & cũ eo cuius est, ꝓpriũ remaneat. In his verò quorũ esse est, ꝓpriũ cõposito, corrupto cõposito necesse est esse corrũpi: vt pote eius propriũ, & cõsequẽter forma remanere nõ potest, vñ optimè rõ illa infert incorruptibilitatẽ animæ intellectiuæ & corruptibilitatẽ aliarũ. Et per hoc idẽ patet responsio ad secundũ, quia quamuis forma sit separabilis à composito, non tũ ab esse cõpositi: quia aut illud esse est primo compositi vt q̃ & tũc cũ ipso corrũpitur, & cõsequẽter formæ: aut illud esse est primo formæ etiã vt q̃, & tũc non est compositi nisi vt cõicatũ formæ verò vt oino ꝓpriũ: & cõsequẽter forma est oino ĩseparabilis ab esse cõpositi. Nec pôt separari ab illo, nisi separeẽ à seipsa cui per se primò cõuenit illud esse: à cõposito autẽ nihil prohibet separari, pp solubile eorũ connexionẽ: vñ nõ est idẽ iudiciũ de separatione à composito & ab esse ei⁹, q̃n esse nõ est eius vt ꝓpriũ, sed vt cõicatũ, vt in hoīe accidit. Quare oĩa stãt solida. ¶ In rõsione ad sextum circa vnionẽ aĩæ intellectiuæ ad corpus duo sunt notanda. Primum est, quid sit vnio illa. Secundũ, quo naturalis. De quidditate enim illius vnionis multi dubitãt, an sit substantia vel accidens, absolutum vel respectiuũ, propriũ vel separabile ab aĩa. Si enim est substantia. ergo aliquid substantiæ animæ definit esse in morte hominis, qũ vnio illa desinit. Si accidẽs ꝓpriũ, ergo remanet in aĩa post mortẽ, & sic aĩa est separata & vnita simul. Si accidẽs separabile, puta relatio, ergo aĩa constituit hominẽ p accidẽs. Et si dicatur concedẽdo & distinguẽdo hoc vltimũ mẽbrũ, q̃ illa vnio ẽ relatio, sed animã cõstituere substãtiã cõpositã p relationẽ cõtigit duplr, s. dispositiuè vel formaliter, & q̃ primo mõ nõ incõuenit, & sic aĩa mediãte vnione accidẽte constituit substãtiã. Cõtra hoc est primo q̃ a vnio est dispositio: sed est ipsa constitutio & integratio cõpositi. Secũdò, quia apud S. Th. nullũ accidẽs tã absolutũ quã respectiuũ ꝓuenit substãtiã. vnũ remanet dubiũ quid sit illa vnio. ¶ De naturalitate autem eius pro tanto est dubium, q̃a si vnio naturalis est, separationis status dicitur violentus: & sic cum violentum non sit perpetuum, erit resurrectio naturalis. ¶ Ad euidentiam primi sciendũ est, quod vnio potest fumi dupliciter. Vno modo pro relatione vnionis inter materiã & formam & de tali non est sermo. Alio modo pro fundamento illius relationis. Et hæc fundamentalis vnio quæritur quid sit. Et breuiter dicitur quòd quemadmodũ causa effectiua distinguitur in actum primum, s. formam, quæ est principium agendi, & actum secundum, qui est eius causalitas: ita causa formalis distinguitur in ipsam causam formalem, & ei⁹ causalitatem formalem, quæ nihil aliud est quàm dare esse formaliter subiecto: quod nihil aliud est quàm actualiter esse, id quod subiectum est substãtialiter, si est forma substantialis: aut accidentaliter, si est forma accidẽtalis. Et quoniam vnio fundamentalis animæ ad corpus nihil aliud est quam cãlitas formalis ipsius in corpore: id circo sicut vana est quæstio de causalitate formali, an sit substantia vel accidens, & c. ita de vnione. Constat enim q̃ cãlitas formalis est velut operatio per modum actus secũdi ipsius causæ formalis: & q̃ nihil supra causam formalem addit, nisi ipsam formã esse actum subiecti: quod nõ est ipsa forma nec ipsum subiectũ, nec aliquod ens mediũ: quia esset processus in infinitũ: sed est subiectũ & forma in esse tali indiuisa esse: seu subiectũ esse, simpliciter vel ẽm quid talis forma. Et propterea sicut causę formales sunt duplices, quia quædã separabiles ab his quorũ sunt causæ, quædã nõ, consequẽs est q̃ quibusdam formis causalitas formalis, ac per hoc vnio, adsit separabiliter, & quibusdam non. Nec propterea est accidens nisi metaphoricè sumendo accidẽs, id est, extra essentiam: & hoc in actu, q̃a in apti

in aptitudine est essentialis formæ omni. Propter quod conueniens exẽplũ dedit Sã. Tho. in text. de esse sursum respectu ignis. hoc enim nõ est accidẽs per accidens igni: sed proprium est sibi: quamuis impedibiliter. Et quoniam hæc cõmunia sunt omnibus formis, conuenire quoque est necesse animæ intellectiuæ. Vnde ad quæstum dicitur, q̃ vnio ista est causalitas formalis animæ intellectiuæ respectu corporis, quæ est dare esse formale. Et cùm dicit, aut ẽ substãtia vel accidẽs: dico q̃ propriè loquẽdo dicendum esset, q̃ est causalis substãtiæ. Tamẽ, vt quærẽti satisfiat, dicat quòd nõ significat vnã substantiã simpliciter: sed vnã in aliã scil. formam in materia. Et ideo cùm aufertur, non est op⁹ q̃ desinat substãtia simpliciter: sed vna substantia in alia. quod potest fieri vtraque remanente seorsum.

370 infra q. 79. ar. 5. Et 2. dist. 17. q. 1. ar. 1. & cõtra c. 73. & 75 Et spũ. ar. 9 & 10. & de anima. art. 3. Et opusc. 3. c. 85. & 86. Et opusc. 16 per tot 368 264 * q. 75. art. 5.

¶ Ad ea autem, quæ naturalitatem huius vnionis tangunt, breuiter dicitur, q̃ vnio animæ ad corpus proculdubio naturalis est. Sed non cõuincit resurrectionẽ futurã quamuis probabiliter eã suadeat apud. S. T. in quarto cõtra Gẽ. ca. 79. potest enim dici, vel vt Aui. putauit, q̃ vnio est naturalis animæ in sui principio: esse verò separatã est sibi naturale post. Ita quod vterque status est sibi successiuè naturalis: quemadmodum anima libus in seipsis animali ficantribus, naturale est in principio viuere in vtero materno, & post extra vterum. Vel cum 23. T. in 4. contra Gẽ. c. 81. quòd ex hoc nihil aliud sequit, nisi quòd resurrectio est naturalis quo ad finem: quia scilicet tendit ad finẽ, scilicet vnionẽ animæ ad corpus, quæ est naturalis secundum esse, non tamen secundum fieri: sed supernaturalis. Et ideo de violento & imperfecto est distinguendum, nõ cum Scoto. in quarto distin. 43. quæstio. 2. somniante q̃ anima sit talis pars hominis, quòd nullam perfectionem acquirit in toto, sed tantũm cõmunicat: & ideo non inconuenit perpetuò impediri, & manere in statu nullã imperfectionem in ea ponente. Quoniã hoc est & cõtra ipsum, qui in quæstio. præcedẽte dixit se nõ capere quòd aliquod sit ens absque ꝓprio esse, quod tamẽ ponit, qui animã tãtũm cõmunicare se dicit cõposito. Et cõtra veritatem: quoniam de ratione partis, ac per hoc omnis partis est perfectionẽ habere in toto: alioquin natura nõ propter melius componeret, nec partes haberẽt rationẽ materiæ respectu totius. Sed distinguendum potius est, quòd violentũ est duplex. Alterum oppositũ quã respectiuũ ꝓuenit substãtiã. vnũ remanet dubiũ quid sit illa vnio. ¶ De naturalitate autem eius pro tanto est dubium, q̃a si vnio naturalis est, separationis status dicitur violentus: & sic cum violentum non sit perpetuum, erit resurrectio naturalis. ¶ Ad euidentiam primi sciendũ est, quod vnio potest fumi dupliciter. Vno modo pro relatione vnionis inter materiã & formam & de tali non est sermo. Alio modo pro fundamento illius relationis. Et hæc fundamentalis vnio quæritur quid sit. Et breuiter dicitur quòd quemadmodũ causa effectiua distinguitur in actum primum, s. formam, quæ est principium agendi, & actum secundum, qui est eius causalitas: ita causa formalis distinguitur in ipsam causam formalem, & ei⁹ causalitatem formalem, quæ nihil aliud est quàm dare esse formaliter subiecto: quod nihil aliud est quàm actualiter esse, id quod subiectum est substãtialiter, si est forma substantialis: aut accidentaliter, si est forma accidẽtalis. Et quoniam vnio fundamentalis animæ ad corpus nihil aliud est quam cãlitas formalis ipsius in corpore: id circo sicut vana est quæstio de causalitate formali, an sit substantia vel accidens, & c. ita de vnione. Constat enim q̃ cãlitas formalis est velut operatio per modum actus secũdi ipsius causæ formalis: & q̃ nihil supra causam formalem addit, nisi ipsam formã esse actum subiecti: quod nõ est ipsa forma nec ipsum subiectũ, nec aliquod ens mediũ: quia esset processus in infinitũ: sed est subiectũ & forma in esse tali indiuisa esse: seu subiectũ esse, simpliciter vel ẽm quid talis forma. Et propterea sicut causę formales sunt duplices, quia quædã separabiles ab his quorũ sunt causæ, quædã nõ, consequẽs est q̃ quibusdam formis causalitas formalis, ac per hoc vnio, adsit separabiliter, & quibusdam non. Nec propterea est accidens nisi metaphoricè sumendo accidẽs, id est, extra essentiam: & hoc in actu, q̃a

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secundum multiplicationem corporum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ intellectiuũ principiũ nõ multiplicetur secundũ multiplicationẽ corporũ, sed sit vnius intellectus in omnib⁹ hominib⁹: Nulla. n. substãtia i materialis multiplicat secũdum numerũ in vna specie e. Anima autẽ humana ẽ cõposita ex materia & forma, vt supra ostensum est*. Nõ ergo sũt multæ ĩ vna specie, sed omnes homines sunt vnius speciei. Est ergo vnus ĩtellectus omnium hominũ.

¶ 2 Præterea, Remota causa remouẽt effectus. Si ergo secundũ multiplicationẽ, corporum multiplicarentur animæ humanæ, cõsequẽs videretur q̃ remotis corporibus multitudo animarũ nõ remaneret, sed ex omnibus animabus remaneret aliquod vnum solum. Quod est hæreticum. Periret enim differentia præmiorum & pœnarum.

¶ 3. Præterea, Si intellectus meus est alius ab intellectu tuo: ĩtellectus meus est quod dã indiuiduũ, & similiter intellectus tuus. Particularia enim sunt quæ differũt numero: & conueniunt in vna specie. Sed omne quod recipitur in aliquo, est in eo per modum recipientis. Ergo species rerũ in intellectu meo & tuo reciperentur indiuidualiter. Quod est contra rationem intellectus, qui est cognoscitiuus vniuersalium.

¶ 4 Præterea, Intellectum est in intellectu intelligente. Si ergo intellectus meus est alius ab intellectu tuo, oportet q̃ aliud sit intellectum à me, & aliud sit intellectũ à te: & ita erit indiuidualiter numeratum & in intellectum in potentia tãtùm, & oportebit abstrahere intentionẽ communẽ ab vtroque: quia à quibuslibet diuersis contingit abstrahere aliqd cõe intelligibile. Quod est contra rationẽ ĩtellectus: quia sic non videretur distingui intellectus à virtute imaginatiua. Videtur ergo relinqui, quòd sit vnus intellectus omnium hominum.

¶ ¶ Præterea, Cùm discipul⁹ accipit sciẽtiã à magistro, non potest dici quòd scientia magistri generet sciẽtiã in discipulo: quia sic etiã scientia esset forma actiua, sicut calor: q̃ patet esse falsũ. Videt ergo q̃ eadem numero sciẽtia, quæ est in magistro, cõmunicet discipulo. Quod esse nõ potest, nisi sit vnus intellect⁹ vtriusque. Videtur ergo q̃ sit vnus intellectus discipuli & magistri, & per consequens omnium hominum.

¶ 6 Præterea, August. dicit. in li. de quantitate animæ,* Si plures tantùm animas humanas dixerim, ipse me ridebo. Sed maximè videtur anima esse vna quantum ad intellectum. Ergo est vnus intellectus omniũ hominum.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Physic.* quod sicut se habẽt causæ vniuersales ad vniuersalia, ita se habent causæ particulares ad particularia. Sed impossibile est q̃ vna anima secundum speciem sit diuersorum animalium secũdum speciem. Ergo impossibile est, quòd anima intellectiua vna numero sit diuersorum secundum numerum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intellectum esse vnum omnium hominum, omnino est impossibile. Et hoc quidem patet, si secundum Platonis sententiam homo sit ipse intellectus e. Sequeretur enim, si Socratis & Platonis est vnus intellectus tantum, quòd Socrates & Plato sint vnus homo: & quod nõ distinguãtur abinuicem, nisi per hoc quod est extra essentiam vtriusque: & erit tunc distinctio Socratis & Platonis non alia quàm hominis tunicati & cappati, quòd est omnino absurdum. Similiter etiam patet hoc esse impossibile, si secundum sententiam Aristotelis* intellectus ponatur pars seu potentia animæ, quæ est hominis forma. Impossibile est enim plurũ numero diuersorum esse vnam formã: sicut impossibile est quòd eorum sit vnum esse. Nã forma est essendi principium. Similiter etiam patet hoc esse impossibile, quocũq; modo quis ponat vnionem intellectus ad hunc & ad illum hominẽ. Manifestum est enim, quòd si sit vnum principale agens & species abstracta à phantasmatibus, non phantasmata ipsa. Quod probatur: quia ex phãtasmatibus ciusdẽ speciei nõ abstrahit nisi vna species, q̃ manifestatur in singulis hominibus: in vno enim & eodem homine nullus ponit abstrahi plures species à pluribus phantasmatibus eiusdẽ. Et hinc cõcludit corollarie, q̃ intolerabilis sit error Auerrois, qui propter pluralitatẽ phãtasmatũ ĩ hoc & illo, posuit plurificari intellectiones. & tenet sequela: quia illa nõ sunt formæ intellect⁹: sed obiecta quodãmodo, vt colores respectu viẽ⁹.

Plato esset vna homo numero essentialiter. tenet sequela: quia apud Platonem ipsa anima est homo.

¶ Quo ad secundum ostensuẽ: Impossibile est plura numero habere vnum esse numero: ergo impossibile est plurium numero esse vnam formam numero. Probatur: quia forma est essendi principiũ. ergo nõ potest esse vnus intellectus. & tenet sequela hæc: quia intellectus est potẽtia animæ quæ est forma substantialis hominis apud Aristotelem.

¶ Quo ad tertium ducitur ad impossibile, sic. Si intellect⁹ esset vnus in omnibus, omnes homines essent vnus intelligẽs, & vnum numero haberẽt ĩtelligere respectu eiusdẽ intelligibilis: hoc est ĩpossibile: ergo: Cõsequẽtia quo ad primã partẽ ꝓbat: quia vnitas operãtis attẽdit penes vnitatẽ principialis agẽtis: cõstat autẽ, q̃ intellect⁹ est principale inter omnia quæ sunt in homine, & q̃ faciũt ad ĩtelligere: quia omnia sibi obediũt. Assumptũ verò manifestat ex differẽtia ĩter agẽs pricipale & ĩstrumẽtale, i hoc, q̃ è dare vnitatem & pluralitatẽ operãtis: quoniã vnitas vel pluralitas operãtis attẽdit penes vnitatẽ & pluralitatẽ agẽtis pricipalis.

Quo ad secũdum verò parte probat cõsequẽtia sic. Pluralitas operationis in eodẽ operãte respectu eiusdem obiecti, aut est ratione pluralitatis organorũ, aut ratione plurium formarum: sed neutrũ hic potest dici, ergo. Maior hæc quo ad primã partẽ ꝓbat: quia ĩtelligere nullo exercet organo. quo ad secũdam verò, quia vnica tãtùm in vno intellectu est forma vni⁹ intelligibilis, scilicet

* cor. 12.

* tex. 38.

* lib. 3. de ani. tex. 52. & li 1. tex. 20.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sexta Articulum secundum.*

TITULUS clarus est contra Auerroim directè motus.

¶ In corpore vnica est conclusio negatiuè respondens quęsito: Impossibile est intellectũ, quo intelligim⁹, esse vnũ in omnibus. Et probat tripliciter. Primò in via Platonis. Secũdò in via Aristote. Et tertiò simpliciter. ¶ Quo ad primũ, ducitur ad impossibile: Si intellect⁹ esset vnus, Socrates &

170 infra q. 79. ar. 5. Et 2. dist. 17. q. 1. ar. 1. & cõtra c. 73. & 75 Et spũ. ar. 9 & 10. & de anima. art. 3. Et opusc. 3. c. 85. & 86. Et opusc. 16 per tot 368 264 * q. 75. art. 5.

enim dixit actio, id est operatio ex parte operantis, id est secundũ quod exit ab operante: quoniã quamvis ab eadem forma numero, quę est vna in se & multiplex in respectu possunt inferri multæ passiones eiusdẽ rationis secundũ diuersitatem simul pariẽtium, vt patet cum multa simul calefiunt ab vno calido: nõ tamen isti multiplicitas respectuũ in calore, sufficit ad hoc q̃ sint multæ calefactiões actiuæ: Nisi forte recurratur ad diuersitatẽ partium caloris calefaciẽtis. Sed hoc facile subtrahitur si ponamus tale agens esse indiuisibile. Tũc enim actio necessariò est vna, quãuis passiones sint plures: secũ ergo intellectus sit impartibilis, ex hoc quod species ĩtelligibilis est multiplex secũdum respectũ ad diuersa phantasmata: non potest fieri pluralitas intellectionis. Tum quoniã ista pluralitas est pluralitas operatiõis ex parte operantis: eãdẽ sit actio immanens & non transiens in aliquid extra. Tum quoniã Socrates intelligit vt operãs & habet se ad intellectionẽ, vt ex quo oritur intellectio: & nõ vt passim seu materialiter ad quã terminatur: vt experimur in nobis. Et ꝓpterea dixit Sãct. Thomas quòd nisi ponat q̃ phãtasmata sint formæ intellectus, non potest ex eorum diuersitate inferri diuersitas actionũ. Sed isti sunt sine ratione loquentes: quare omittamus eos. non enim sunt digni de quibus hic verba fiant.

¶ Circa hãc 5 q. Th. m. hic est quod dubium: vtrũ modo tẽ possint, q̃ vna non ĩnique diuersa phãtasmata causẽt species, cũm duo accidentia eiusdem speciei nõ possint simul in eodem esse? Ad hoc quamvis possit dici, quod in litera non dicitur quod sãt simul, & consequenter potest intelligi, quod sunt successiuè: intentio tamen literæ obstat quia intendit cõtra Averroim, quòd à diuersis phãtasmatibus eiusdem speciei ei simul nõ abstrahitur, nisi vna species. Nulla n. fuisset instantia contra hoc, ex eo q̃ ex multis phantasmatibus successiuè nõ generatur nisi vna species: quẽadmodum ex multis guttis aquæ cadentibus non fit nisi vna cauatio lapidis, vltima in virtute præcedentium agente. Vnde dicendum est, q̃ duo phantasmata esse eiusdem speciei cõsingulariter vel in repræsentãdo tãtũm, vel in essendo & repræsentando: & quod prima possunt esse simul in eodẽ, alia verò nõ. Exemplum primorum, phantasmata huius lapidis, & phãtasmata illius: exẽplum secundi, duo phãtasmata vnius, & eiusdẽ lapidis. Et quoniã à phãtasmatibus secundum repræsentatam materiam fit abstractio speciei: ideo Sãctus Thomas vrẽs phãtasmata esse ex parte repræsentatæ naturæ, simpliciter vocauit phantasmata eiusdem speciei, quæ sunt eiusdem speciei repræsentatiuæ & possũt ea simul in eodem, vt phantasmata duorum lapidũ. Loquitur ergo dicens in repræsentando, non in essendo. Non enim videtur eiusdẽ rationis esse sufficere ad repræsentandam hanc proprietatẽ indiuidualẽ & illam: nisi quis dicat quòd indiuiduatio phantasmatis est repræsentatiua indiuiduationis obiecti. Et tunc oporteret dare: tertiã respõsionẽ dicẽdo, q̃ quãuis phantasmata sint simul & eiusdẽ speciei: nõ tamẽ in eadẽ parte subiecti. Veruntamẽ secunda responsio videt probabilis: quoniã indiuiduatio phãtasmatis Socratis ex parte ipsius phantasiæ, & nõ rei repræsentatæ se tenere videtur: & cõsequẽter ipsa natura phãtasmatis proprietatem indiuidualem Socratis repræsentat, ac per hoc diuersorum indiuiduorum diuersi secũdũ naturam phantasmata sunt: & consequenter distinguuntur species. Et consimiliter hoc quia alioquin cogitarius non posset fortè directè cognoscere intentiones indiuiduales omnium.

¶ In respõsione ad secundum aduerte primò, quòd quẽadmodũ corpus nõ est causa animæ, nec ĩ esse, nec ĩ fieri sed occasio & materia in qua fit ita nõ est causa vnitatis & multitudinis earũdẽ sed occasio & materia ĩ qua. Et hoc ꝓtat respõsio Sã. Tho. vnde minor propriè loquẽdo negatur. Vel distinguãt de vera causa & occasione: à vera enim causa rem dependere oportet. Aduerte secũdo tu Thomista, quòd San. Tho. loquit hic de vnitate & multiplicatiõe numerali: & dicit idẽ esse iudicũ de esse rei, & illius vnitate, & multiplicatione. Et fundamẽtũ huius est ex quarto Metaphy. q̃ ens & vnum dicunt eandem naturam. Nec refert vtrum illud ens sit specifica, aut numeralis res quemadmodum enim idẽ est homo, & ens homo, & vnus homo, & e. ita idẽ est Socrates, & ens Socrates, est vnus Socrates, & diuersus Socrates. & in ꝓposito idẽ est hæc anima, hæc vna anima, hæc diuersa anima. Nec ab alia causa pẽdet hæc anima, & ab alia vnitas eius, & ab alia diuersitas eius. Omnia n. hæc cũm eandẽ dicãt naturã, ab eadem sunt causa. Et ꝓpterea optimè inferitur in litera, quòd quia ens, q̃ est anima, nõ pẽdet à corpore q̃ nec vnitas eiꝰ, nec multiplicatio pendet à corpore. Et cũm inferitur quòd quia Socrates nõ est Socrates quantitate sed substantia formaliter: ergo nec vnus numero, nec diuersus numero quãtitate formaliter, alioquin ruit doctrina hæc aut voluntario priuilegio singularis dicetur.

¶ In responsione ad tertium diligenter aduerte primò, quòd Sã. Th. inchoat ab immaterialitate absolutè: sed postmodum descendit ad immaterialem talem, scilicet per abstractionem à materia: quia ex primo species intelligendi bilis habet, quòd sit ratio intelligendi absolutè: ex secundo, verò quòd sit ratio intelligẽdi vniuersale tãtũm, id est, quod est vniuersalitas: & hoc directè ad minus. Vnde nõ locet, quòd species immaterialis est species qui ĩditatis tãtũm: sed q̃ species sit immaterialis, scilicet per abstractionem à materialibus phantasmatib⁹ & singularibus vt patet ĩ terminis diligenter in Sãcti Th. autem dico, nequi puter omittam S. m. Th. eorum quæ à pra docuit de angelis.

¶ Aduerte secundò, q̃ Auerroistæ responsionẽ hanc inferunt dicentes, quòd ratio Auerrois non intentitur, quòd singularitas impedit intellectionem: accipiendo singularẽ, vt distinguitur contra vniuersale in prædicando, quoniam optimè nouerat Auerrois omnes intelligentias esse isto modo singulares. Sed intẽdit quòd singularitas vt distinguitur contra vniuersalitatem speciei in esse do, si inueniretur vniuersalis in essẽdo, vt Plato finxit. Et ratio huiꝰ est: quia quod est hoc modo particulare, nõ tot: am in se habet naturam, sed partem tantum ac per hoc vniuersalem cognitionem impedit, & ad hoc oportebat respondere.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd obiectio ista supponit quoddam falsum, scil. quòd singulare inueniatur duobus tantũm modis. Ad cuius euidentiam sciẽdũ, quòd secundum veritatem intentio Auerrois est, non quòd singularitas sed quòd singularitas materialis impedit intellectionem: & in hoc conueniunt: Sed putat ipse, quod quæcunque sunt singularia per diuisionẽ naturæ specificæ, in eis sunt singularia materialia: quia materialiũ proprietas ẽ esse multa vnius speciei: ac per hoc si intellectus multiplicantur, infert, ergo essent particulares eo, scilicet modo quo ista entia materialia sunt particularia, & consequenter impediretur intellectio.

¶ Sanctus Thomas autẽ, quia in responsione ad primum iam euacuauerat hoc fundamẽtũ, ponẽs tertium genus singularium, ita quòd singulariũ quædam sunt tota natura specifica, & ista non multiplicantur numeraliter, sed sunt velut vniuersalia, in essẽdo: quæ manifestum est nõ officere intellectionẽ: & hæc sunt intelligentiæ. Quædã sunt participãtia naturã specificam, & multiplicantur numeraliter. Sed hæc sunt duplicis ordinis: quia quædã sunt materialia, & ista impediunt intellectionem ratione conditionum materialium, quoniã per separationẽ à materia fit intellectio: quædam verò sunt ĩmaterialia, & ista nõ impediunt intellectionẽ: quia non ratione singularitatis nec ratione materialitatis, quæ carent: nec ratione participationis naturæ specificæ: quia vtrunque s. participatũ & participans est immaterialis ordinis, & talia sunt intellectus nostri. Quòd autẽ diuisio numeralis possit fieri & esse absq; materia, multiplicatio luminis gloriæ in beatis ostẽdit. Nec contradicit hoc Sanctò Thomæ: quoniã impossibile ponit multiplicationẽ absque materia, id est absque receptiuo, vt patet exercitatis in doctrina sua.

¶ In responsione ad quartum aduerte, quòd loquentes in aẽre, instant dicentes, hanc responsionem non euacuare vim argumenti Auerrois, quoniam in æquiuo-

æquiuoco laborat. Ille n. arguit de vanitate intellecti vt sic, hic verò respõdet de vanitate rei intellectæ: dũ dicit q̃ suæ intellectus sit vnus, siue multiplex, semper id quod ĩtelligitur, est vnũ: puta quidditas lapidis. Vnde vis rationis in hoc stat, intellectum lapidis est vnũ: ergo intellectꝰ est vnus. Antecedens patet: quia si multiplicaretur: esset intellectum in potẽtia. Consequẽtia probatur: quia intellectum, aut sumit̃ pro esse reali quod ponit ĩ ĩtellectu, s. esse speciei in ĩtelligibilis vel actus in ĩtelligendi: aut ꝓ esse diminuto aliquo obiectiuo: quia scilicet formale obiectum dicitur intellectꝰ, quitquid sit illud esse. Et vtroq; modo oppositũ consequẽtis infert oppositum ãtecedẽtis, scilicet multa eiusdẽ rationis, ergo intellectũ in eis nõ est vnũ secundũ esse subiectiuum, sed multiplex numero: vt patet. Et similiter secundũ esse obiectiuũ: quia illud multiplicatur numeraliter ad multiplicationẽ numeralem rationũ intelligibiliũ, in quibus reluceet. cuilibet eiũ speciei in ĩtelligibili respõdet obiectum proprium, relucens ita illius reluceãtia, quòd non alterius. ¶ Ad hoc est dicendum, quòd responsio intẽdit de intellecto vt sic: nec ĩ æquiuoco laborat, sed malẽ intelligitur. Ad cuius euidẽtiam sciendũ est, quòd cum natura lapidis nõ inueniatur nisi in hoc vel illo lapide existens, & scientia sit de rebus: oportet scientiã terminari ad lapideitatem existẽtẽ in hoc. Et quia scientia nõ est de singularib⁹ vt sic, nõ terminat ad lapideitatem huiꝰ lapidis, vt est in hoc: sed absolutè, id est ad ipsum: nõ ad eius singularitatem. Et quia par est ratio de singulis lapidibus, & lapideitas seclusis singularitatib⁹ nõ habet penes qd multiplicetur: cõsequẽs est q̃ lapideitas, vt terminat actũ intellectus, sit vna non solùm formaliter, sed per negationẽ omnis differẽtiæ numeralis. de tali eiũ vnitate intelligitur illa propositio, Intellectũ oportet esse vnũ. Verùm quoniã lapideitas vt intellecta, duo dicit, s. lapideitatẽ, & esse cognitum: si de esse reali loquitur esse cognitum nullum esse addit supra lapideitatem, nisi esse phantasmatum in quib⁹ sustinetur, & intelligibilium specierum quibus diuersi intellectus ei assimilantur. Et hoc modo proculdubio multiplicato intellectu, multiplicatur intellectũ, s. secundum esse subiectiuum in intelligente, sed de hoc in præcedenti articulo tractauerat San. Thom. Si verò de esse obiectiuo est sermo, tunc secundũ veritatẽ quum tale esse nõ sit, nisi esse relatiuum relatione rationis: vt patet in hoc colore visso, cui esse obiectũ visum, nihil addit nisi relationẽ rationis, qua intelligit terminus visionis. Secundum diuersas opiniones de multiplicatione numerali relationis, diuersimodè dici potest. Secundũ enim tenentes, in vnũ terminũ relationẽ eiusdẽ rationis non multiplicari, quantũcunque termini multiplicentur ex altera parte, oportet dicere quòd quamuis ex parte plurium speciẽum intelligibiliũ in diuersis intellectibus sint multæ repræsentationes lapideitatis: ex parte tamẽ lapideitatis est vna repræsentatio, quæ est vnũ repræsentatũ omnibus quemadmodũ Socrates albus est vnũ simile vnioꝰ similitudine mille albis. Et hæc est opinio Sanct. Th. ideo apud ip sum lapideitas est vnũ intellectum omnino: & per priuationẽ omnis differẽtiæ numeralis, & per positionẽ vniꝰ numero esse relatiui quo ad intellecta. Nec quo ad hoc differt vnũ vel plures ponere intellectꝰ: quia nec illa vnitas negatiua, nec ista positiua variat propter pluralitatẽ intellectuũ, vt patet ex dictis. Secũdũ verò ponẽtes relationẽ plurificari plurificato, altero termino, dupliciter dici p oteſt. Primò, q̃ quia omnes relationes eiusdẽ rationis in vno termino q̃ fo. habẽt vt vna, ideo simpliciter conceditur q̃ lapideitas est vnũ o biectũ numero in esse obiectuo: quẽadmodũ Socrates dicitur vnũ simile multis cõmunibus: quamuis plures sint relationes similitudinis in Socrate. Secũdò potest̃ dici, q̃ q. in obiecto rei ipsa est terminus cognitionis, esse verò obiectiuũ ẽ cõditio siue qua nõ: nõ inconuenit cõcedere q̃ intellectus lapidis apud diuersos intellectus sit vnum & multiplex. Vnũ secũdũ rẽ quæ terminãt cognitionẽ, multiplex secũdũ cõditionẽ, sing qua nõ. Ex hoc n. nõ sequit̃, q̃ intellectũ lapidis plurificet numero ĩ me & in te: sed q̃ cõditio eiꝰ sine qua nõ multiplicet ꝓpria intellectũ quidẽ est vnũ q̃ negationẽ omnis numeralis differẽtiæ: & tamẽ habet multos respect⁹ eiusdẽ rationis ad multos intellectꝰ. Et sic patet q̃ ex vnitate intellecti vt intellectũ, & obiectiuẽ, nõ sequit̃ vnitas intellectꝰ: sed bene sequeret ex vnitate intellecti secũdũ esse subiectiuũ in in intellectu: & si sic, esset necessariò vnum, cuius oppositũ patuit in præcedenti responsiõe.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ De animarũ tãtũm pluralitate, nõ omniũ formarum substantialium inquirẽs, in forma tria facit. Primò tractat opinionẽ Platonis. Secũdò respõdet ẽsitio negatiuè. Tertiò ostẽdit modũ suę positionis.

¶ Quo ad primũ tria dicit. Primò refert Platonẽ tenere partẽ affirmatiuã. Secũdò ponẽdo vnionẽ animæ vt motoris tãtũm, potest, vt formę substãtialis ne quaquã, vt probabitur.

¶ Quo ad secũdũ cõclusio respõsiua. Eadẽ numero anima in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua: ꝓbatur tripliciter. Primò, quia si essẽt plures, ęniũg in eodẽ, illud nõ esset vnũ simpliciter. ꝓbat̃ sequẽs tripliciter. Primò ratione: quia vnitas simpliciter est ab vnitate formę. Secũdò quia ab eodẽ res habet esse & vnitatẽ. Tertiò ex argumentatione Aristo. contra Platonẽ 3. Meta. tex. 20. Tertiò ex argumentatione eiusdẽ in primo, de Anima. tex. 90. omnia clara sunt in textu.

¶ Circa hãc rationẽ & sequẽtes aduerte, q̃ rationes istæ, cõmuniter arguũt: & non solùm contra pluralitatem animarum, sed vniuersaliter formarum substãtialiũ in eodem. Vnde non quantum ad cõclusionẽ huius articuli, sed sufficiter in sua communitate, vt, se extendũt ad inferendam vnitatẽ formæ, in composito impugnantur à Sco. in 4. dist. 11. q. 3. Et cõtra hãc primã rationẽ dicit duo. Primò, q̃ falsum est quòd vnũ esse sit ab vna sola forma. Nescio, inquit, istam fictionẽ, q̃ quòd esse sit superinteniens essentiæ: sed esse diuiditur in simplex & compositũ: quẽadmodũ ens. Secũdò, quòd compositum ex pluribus formis cõstat ex vltima forma, & cõposito ex materia & forma vel formis præcedentib⁹, vt ex proprio actu & propria potẽtia, sic totale esse cõpositi est ab vna forma cõplietiuè, cum quo stat quòd sit ex formis præuijs inesplicẽ. Sed hæc respõsio tripliciter deficit. Primò quia nõ intelligit rationem Sancti Thomæ, quam affert. respondens nãque primo dicto, loquitur de esse actualis existentiæ, & Sanctus Thomas, vt patet in textu, loquit̃ de vni

Manifestum est autem, q̃ natura cõmunis distinguitur, & multiplicatur secundũ principia indiuiduãtia, quæ sũt ex parte materiæ. Si ergo forma, per quã sit cognitio sit materialis; nõ abstracta à cõditionib⁹ materiæ, erit similitudo naturæ speciei, aut generis secundũ qd̃ est distincta & multiplicata p principia indiuiduantia. Et ita non poterit cognosci natura rei in sua cõmunitate. Si verò species sit abstracta à cõditionib⁹ materiæ indiuidualis, erit similitudo naturæ absq; eis q̃ ipsam distinguũt & multiplicant. Et ita cognoscet̃ vniuersale. Nec refert quãtùm ad hoc vtrũ sit vnꝰ intellectꝰ vel plures: quia si etiã esset vnus tãtùm, oporteret ipsũ esse aliquem quẽdam, & speciẽ per quã intelligit esse aliquam quandam.

¶ Ad quartum dicendũ, q̃ siue intellectus sit vnus, siue plures, id, quod intelligitur ẽ vnũ e. Id enim, q̃ intelligitur, nõ est in intellectu secũdũ esse, sed secundũ suam similitudinẽ. Lapis enim nõ est in aĩa: sed species lapidis, vt dicitur in 3. de Anima *: & tamẽ lapis est id quod intelligitur, nõ autem species lapidis, nisi p reflexionẽ à intellectus suprà seipsum: alioquin scientię nõ essent de rebus, sed de speciebus intelligibilibus. Contingit. n. idẽ rei diuersa secũdũ diuersas formas assimilari. Et quia cognitio sit secundũ assimilationẽ cognoscẽti ad rẽ cognitã. sequit̃ q̃ idem à diuersis cognoscentibus cognosci contingit, vt patet in sensu. Nam plures, vidẽt eundẽ colorem secundũ diuersas similitudines. Et similiter plures intellectus intelligunt vnã rẽ intellectam. Sed hoc tãtùm interest inter sensum & intellectum secundum sententiã Arist: *quia res sentitur secundum illam dispositionẽ, quàm extra animam habet in sua particularitate: natura autem rei, quæ intelligitur, est quidem extra animam, sed non habet illum modum essendi extra animam, secundum quem intelligitur ẽ. Intelligitur enim natura communis seclusis principiis indiuiduantibus: non autem hunc modum essendi habet extra animam. Sed secundum sententiam Platonis res intellecta eo modo est extra animam, quo intelligitur ẽ. Potuit enim naturas rerũ à materia separatas. ¶ Ad quintũ dicendum, q̃ scientia alia est in discipulo, & alia ĩ magistro. Quomodo autẽ causetur, in sequentibus ostendetur.* ¶ Ad sextum dicendum, quòd Aug. intelligit animas non esse plures tantùm, quia vniantur in vna ratione speciei.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum præter animam intellectiuam sunt in homine aliæ animæ per essentiam differẽtes.

AD TERTIVM sic procedẽtur. Videt̃ q̃ præter animã ĩtellectiuã sint in homine aliæ animæ per essentiã differentes, s. sensitiua & nutritiua. Corruptibile enim & incorruptibile non sunt vnius substantiæ. Sed anima intellectiua est incorruptibilis, aliæ verò animæ, scilicet sẽsitiua & nutritiua, sunt corruptibiles, vt ex superioribus patet*. Ergo in homine non potest̃ esse vna essentia, animæ intellectiuę & sensitiuæ & nutritiuæ.

¶ 2. Si dicatur quod anima sensitiua in homine est incorruptibilis, cõtra, Corruptibile & incorruptibile differũt secũdũ genus: vt dicitur in 10. Metaph.* Sed anima sensitiua in equo & leone, & aliis brutis animalibus est corruptibilis. Si igit in homine sit incorruptibilis, nõ erit eiusdẽ generis anima sensitiua in homine & bruto. Anima autem dicitur, ex eo q̃ habet animam sensitiuam. Neque ergo animal, erit vnum genus commune hominis & aliorum animalium. Quod est inconueniens.

¶ 3. Præterea, Philosophus dicit in libr. de Gene. animaliũ, * q̃ embrio prius est animal quàm homo. Sed hoc esse non posset, si esset eadem essentia animæ sensitiuæ & intellectiuæ. Est enim animal per animam sensitiuam, homo vero per animam intellectiuam. Non ergo in homine est vna essentia animæ sensitiuæ & intellectiuę.

¶ 4 Præterea, Philosophus dicit in 8. Met. * q̃ genus sumitur à materia, differẽtia verò à forma. Sed rationale, quod est differentia cõstitutiua hominis, sumitur ab anima intellectiua, animal verò dicitur ex hoc q̃ habet corpus animatũ anima sensitiua. Anima ergo intellectiua comparatur ad corp⁹ animatum anima sensitiua, sicut forma ad materiam. Non ergo anima intellectiua est eadem per essentiam cum anima sensitiua in homine: sed præsupponit eam sicut materiale suppositum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccle. dog*. Neque duas animas esse dicimus in homine vno: sicut Iacobus, & alij Syrorum scribunt, vnam animalẽ, qua animatur corpus, & immixta sit sanguini: & alteram spiritualem, quæ rationi ministret. Sed dicimus vnam & eandem esse animã in homine, quæ & corpus sua societate vivificat, & semetipsã sua ratione disponit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Plato * posuit diuersas animas esse in corpore vno: etiam secundum organa distinctas, quibus diuersa opera vitæ attribuebat, dicens vim nutritiuam esse in hepate, concu-

371 2. contra c. 46. & de anã. ar. 11. & 1. quol. 14. 4. ar. 1. & quol. 11. ar. 5. & o. pusc. 3. ca. 30. 91. & 97. * 4. 75. art. 6.

com. 5. & 30. 368 369 216 576 * tex. 38. 264 c 169 81 e 415 185 b c 79 416 414 * q. 117 art. 1. loco nũc dicto 371 * tex. 26. * lib. 2. cap. 3. * tex. 6. 60 * ita tex. Arist. tripliciter. Primò, quia lib. 1. de anã tex. 90. & lib. 3. tex. 41. * cor. 15.

de vnitate entis simpliciter, quod primò attenditur penes essentiæ, & quod quid erat esse vnitatē, quamuis vnitas esse actualis exititētiæ, & essentiæ se cōsequātur. Secūdò, quia vt alibi, pbatū est, in omni re citra Deū existentia distinguitur realiter ab essētia, & necessario est simplex, quāuis ab ipso nesciatur: sed hoc est præsenti negotio impertinens. Tertio, deficit ex illa cōmuni caligine, qua naturam entis & vnius p compositionem non vidēt, & ramē in ei* principis fatentur. dū quotidie resonamus quod ex duabus existentibus in actu nō pōt fieri vnū per se ēs, sed ex actu & potētia. Neq; ē alia causa quærenda: & ramen cum hæc applicāda sint ad glossas venitur, aperiētes positam patulam veritatem. ideo nāque ex actu non potest ens nisi per accidens cōstituiquia quilibet actus quātumcūq; imperfectus naturam quādam & qd quid erat esse cōstituit: ponit enim vel q.d, vel quale, vel quātum, &c. Et duabus autē naturis & quidditatib*, quantūcūque imperfectis cōstat nō fieri vnum p se. Nihil enim refert an sit perfecta vel imperfecta essentia vel quidditas, ad hoc q nō possit cū alia vnum p se facere. Quoniam hæc repugnat nō ex perfectione quidditatis, sed ex hoc q in se quædā quidditas est. Ex quibusque nāque duabus speciib* par est impossibilitatis ratio, q fiat vnū: quāuis vna magis repugnet quām altera ex ppriis. Ex potentia verò & actu ideo mani festē sit vnū, quia potētia vt sic nullā naturā aut quidditatē ponit: nō. n. ponit quid, aut quale, aut quātum, sed hoc tantum quod potentiale est respectu talis naturæ. Actu verò naturam secum aut formaliter, aut causaliter, causalitate tamen formali, afferente non nisi vnum quod quid erat esse constituti potest ex eo & tali receptiuo. Et propterea non oportet quærere, quomodo ex actu & potētia fiat vnū. Sed si res illa quæ ē potētia aliū ponit naturam, & nō est potētia tantūm, iam componitur res non ex actu & potētia tantum, sed est actu & actu, & consequēter non fit ens ex tali compositione, nisi per accidens. Nec oportet aliā quærere causam. Vnde in rebus mirabilis est cæcitas eorum, qui ponūt cōpositum per se ens constare ex actu & potentia constante ex actu & potentia. est enim implicatio in adiecto: quoniam est ponere q fiat ex duobus actib*, & q ista non ex per se potētia: quoniā accidit præcedēti compositio talis potētia: est enim præter eius rationem, vt patet. Nec posset reddi ratio, quare magis fit per se vnū ex anima & corpore, quā ex proximo illuminabili, puta diaphano & lumine. sunt enim propria actus & propria potētia. Et super hoc fundat ratio San. Tho. quæ vnitatē entis ex vnitate formæ probat: quia alioquin vnum ens non esset.

¶ Secūda ratio, Si diceremus diuersas formas, aut per accidēs esse prædicatio aut in secūdo modo dicēdi per se: sed neutrū horum est, sed animal prædicatur de homine per se in primo modo. ergo dicunt eandem animā, Cōdirio-

*lib. 3. cæl. a. & sequen.

* tex. 20.

* tex. 30.

piscibilem in corde, cognisciti uā in cerebro. Quam quidam opinionē Aristo. reprobat in lib. de Anima, * quātū ad illas animæ partes, q corporeis organis in suis operib* vtūt, ex hoc quod in animalib*, quæ decisa viuunt, in qualibet parte inueniūt diuersæ operationes animę, sicut sensus & appetit*. Hoc autē nō esset, si diuersa principia operationū animæ tāquā per essētiā diuersæ diuersis partibus corporis distributa essent. Sed de intellectiua sub dubio videt relinquere, vtrū sit separata ab aliis partibus animæ solùm ratione, an etiā loco. Opinio autē Platonis sustineri vtiq; posset, si poneretur, quod anima vnitur corpori, nō vt forma, sed vt motor, vt posuit Plato e. Nihil enim inconueniens sequitur si idē mobile à diuersis motoribus moueatur, præcipuè secundū diuersas partes. Sed si ponamus animam corpori vniri sicut formā, omnino impossibile videtur, plures animas per essētiā differētes ī vno corpore esse. Quod qui dē triplici ratiōe manifestari potest. Primò quid ē, quia animal nō esset simpliciter vnū cuius essēt animæ plures e. Nihil. n. est simpliciter vnū nisi p formā vnā, per quā habet res esse. Ab eodē. n. habet res q sit ēs & q sit vna. Et ideo ea quæ denominātur à diuersis formis: nō sunt vnū simpliciter, sicut homo albus. Si igitur homo ab alia forma haberet quod sit viuū, s. ab anima vegetabili: & ab alia forma q sit animal, s. ab anima sensibili: & ab aliā q sit homo, s. ab anima rationali, sequeretur quod homo nō esset vnū simpliciter, sicut & Aristotel. argumētat cōtra Platonē in 3. Meta. * quod si alia esset idea animalis, & alia bipedis, nō esset vnū sīpliciter animal bipes. Et ppter hoc in 1. de Anima * cōtra ponētes diuersas animas in corpore, īquirit qd cōtineat illas id est quid faciat ex eis vnū. Et nō potest dici, quod vniantur per corporis vnitatē: quia magis anima cōtinet corpus, & facit ipsum esse vnum, quām ecōuerso. Secūdò, hoc apparet impossibile ex modo prædicationis. Quæ enim sumūt à diuersis formis, prædicātur adinuicem: vel per accidēs, si formæ nō sint adinuicem ordinatæ, puta cùm dicimus q album est dulce: vel si formæ sint ordinatæ adinuicē, erit prædicatio per se in secundo modo dicendi per se: quia subiectum ponitur in diffinitione prædicati, sicut superficies præambula est ad colorem. Si ergo dicamus quòd corpus superficiatū est colorātū, erit secundus modus prædicationis per se. Si ergo alia forma sit, à qua aliquid dicitur animal, & à qua aliquid dicitur homo: sequeretur q vel vnum horum non possit prædicari de altero nisi per accidens, si istæ duæ formæ adinuicē ordinē non habēt: vel q sit ibi prædicatio in secundo modo dicēdi per se, si vna animarum sit ad aliam præambula. Vtrumque autem est manifestē falsum: quia aīnimal per se de homine prædicatur, non per accidens, homo autem non ponatur in diffinitione animalis, sed econuerso. Ergo oportet eandem formam esse per quam aliquid est animal, & per quam aliquid est homo. Alioquin homo non verè

* tex. 20.

* tex. 30.

* tex. 8.

esset id quod est animal per sede homine pdicetur. Tertiò apparet hoc esse impossibile, per hoc quod vna operatio animæ cùm fuerit intensa, impedit aliam. Quod nullo modo cōtingeret nisi principium actionum esset per essentiam vnum.

¶ Sic ergo dicendū, q eadem numero est aīa in homine sensitiua, & intellectiua, & nutritiua. Quomodo autē hoc contingat, de facili considerari pōt, si quis differentias specierum, & formarū attendat. Inueniuntur enim rerum species, & formæ differre abinuicē secundū perfectius & minus perfectum. Sicut in rerū ordine animata perfectiora sunt inanimatis, & animalia plantis, & homines animalibus brutis e. Et in singulis horum generum sunt gradus diuersi. Et ideo Arist. in 8. met. * assimilat species rerū numeris qui differunt specie secundū additionē, vel subtractionē vnitatis. Et in 2. de aīa, cōparat diuersas animas speciebꝰ figuratū quarum vna cōtinet aliā: sicut pētagonū cōtinet tetragonū, & excedit. Sic igitur aīa intellectiua continet in sua virtute quicquid habet anima sensitiua brutorū & nutritiua plantarum. Sicut ergo superficies, quæ habet figuram pentagonam, non per aliā figurā est tetragona, & per aliā pentagona (quia superfluēret figurā tetragona, ex quo in pētagona continetur ita) nec per aliā animam Socrates est homo, & per aliā animal, sed per vnam & eandem.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q anima sensitiua nō habet incorruptibilitatem ex hoc q est sensitiua, sed ex hoc q intellectiua, ei incorruptibilitas debetur. Quando ergo aīa est sensitiua tantum, corruptibilis est: quādo vero cū sēsitiuo intellectiuū habet, est incorruptibilis. licet enim sensitiuū incorruptionē non det, tamē incorruptionem intellectiuo auferre non pōt.

¶ Ad secundum dicendum q formæ non collocātur in genere vel in specie, sed com posita. Homo aut corruptibilis est, sicut & alia animalia. Vnde differentia secundū corruptibile & incorruptibile, quæ est ex parte formarum, non facit hominem secundū genus ab aliis animalibus differre e.

¶ Ad tertium dicendum, q prius embrio habet animam, quæ est sensitiua tantum. Qua ablata aduenit perfectior anima, quæ est simul sensitiua & intellectiua: vt infra plenius ostendetur *.

¶ Ad quartum dicendum, q non oportet secundū diuersas rationes vel intentiones logicas, quæ consequuntur modū intelligēdi diuersitatē in rebus naturalibus accipere: quia ratio vnū & idē secundū diuersos modos apprehendere potest. Quia igitur, vt dictum est *, aīa intellectiua virtute cōtinet id, quod sensitiua habet & adhuc amplius potest seorsum ratio considerare quod pertinet ad virtutem sensitiuæ, quasi quoddā imperfectū & materiale e. Et quia hoc inuenitur cōmune homini & aliis animalibus: ex hoc rationem generis format. Id vero in quo aīa intellectiua sensitiuam excedit, accipit quasi formale & cōpletiuum, & ex eo format differētiā hominis e.

In Sāct. Thom. quòd vel omnino per accidens, vel in secūdo modo per se sit horum prædicatio: nec est aliqua instantia. Ad id verò, q tertiò subdicit, quasi diceret, quòd illa regula quocūque modo sit, verificat in terminis precisè sumptis ab illis. & nō in specie, & ex responderur; q illa regula verificat in terminis, siue præcisè, siue non præcisè sumptis ab illis. dummodo sumātur formaliter. Nihil enim refert differētia præcisionis, nisi fortè ad modum significandi, q, non est ad propositum. Quoniam supposito congruo modo significat

figuificādi ipsis speciei, & generi loquimur: ita q sensus regulæ est, q illi termini formaliter sumpti sic se habent. Et cum cōtra hoc dicitur, q species īportat genus tanquam de per se cōceptu eius: respondetur, q licet de facto ita sit: stante tamen hypothesi, quòd essent diuersæ formæ, generica & speciei, tunc homo aut solam formam specificam significaret per modū totius & determinati & ī hoc differret à differētia, q significaret per modū determinantis formali ter: aut significaret habens vtrāque formā, genericam & specificā, licut aliquod vnum nomen significaret habēs ignitatē & lenitatē. Et tūc optimē sequeretur, q homo nō vere esset id quod ē animal: nisi vel ratione partis, quod repugnat veræ & directæ prædicationi primi modi iuxta hanc significationē: vel per accidens, quia habēs hanc formā est etiā habēs illā iuxta primā significationē, q etiam repugnat prædicationi directæ primi modi, quia prædicatum nullo modo debet esse per accidens, id est extra essentiam subiecti.

¶ Tertia ratio ē signo: Intēsa vna operatione animæ spedit ē alia, ergo principiū earū est vnū per essentiam: alioquin vna nō impediret aliā.

¶ Quo ad tertiū ostendit modum quo omnes animæ vna sunt in homine ex ordine perfectiōis, & ordine cōtinētiæ. Perfectionis quidē quia se habēt sicut numeri ex additione, ex 8. Met. tex. 10. Cōtinentiæ verò, quia se habēt sicut figuræ ex 2. de Anima. ex his cōstatur, q superfluēret alia anima & est quarta ratio.

¶ Cōtra hāc quartā rationē, quā Sco. dicit plēx cæteris valere: dicit ibi dē, q facilē soluit, dicē do, q hō est superfluū, sed necessariū ponere præter animā intellectiuam aliā formā: quia illa recedente alia remanet. ergo hæc nō est illa. Antecedēs patet. Ad hoc breuiter dicit. primò, q superfluitas non potest subterfugi: quoniā natura secundū eos posuisset duas corporeitates substātiales in homine: altera ī anima intellectiua, quæ cōtinet omnes imperfectiores, vt retragonū, trigonū: & alterā in illa alia forma: & tamē natura non potest abundare in superfluo, nec deficere vt in plurib*. hoc autē esset in omnibus hominibus, & animabus. igitur. Secūdò dicitur, quòd antecedēs est falsum: & ad rationes pro illo in sequenti articulo respondebitur.

* tex. 4. & 5.

372 Iocis supra ar. 1. statis.

c 451

* q. 118. artic. 2. ad 2.

* in col.

d. 633.

a 262

a 416 18 372

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum quartum.*

Titulus claras, de forma substantiali.

¶ In corpore quatuor. Primò, quid secundum Platon. dicendum. Secundò, respondet quæsito negatiuè. Tertiò ostendit modū positionis. Quartò extendit dicta ad omnes compositas substantias.

¶ Quo ad primū, vnū dicit, s. quòd respondendum esse affirmatiuè. Et probatur: quia oporteret ponere formā, qua constitueretur corpus motum.

¶ Quo ad secundū vna est cōclusio respōsiua, In homine nulla est forma substantialis nisi anima intellectiua. Probatur ducēdo ad impossibile: si præter animam intellectiuā præexisteret alia forma, anima nō daret esse simpliciter, nec esset forma substātialis, nec per aduētū animæ esset generatio simpliciter: sed hæc falsa, impossibili: ergo. Consequētia ꝓbat ex differētia inter formam substantialē & accidētalē quo ad esse, fieri & corrōpi simpliciter vel secundū quid: quia penes substātialē omnia hæc sunt simpliciter, penes accidētalē secūdū quid. Et cōfirmantur hæ differentiæ ex errore Antiquorū 1. Physic. vel de Generatione. falsitas cōsequētis ex dictis patet. Adverte hic q Sco. in 4. di. 11. q. 3. dicit hanc rationē non cōcludere intātum. Quia ly simpliciter, potest dupliciter sumi. Primò, vt opponit ei, quod ē nullo modo, & sic nō ex ente simpliciter nihil fit aput Philosophos. Alio modo vt opponitur ei quod est secundū quid & sic nihil aliud significat esse simpliciter quām esse primum naturaliter, & esse secūdū quid esse naturaliter posteri*. Et hoc modo verum est, q omnis forma substantialis dat esse simpliciter, & accidentalis secundum quid, & hoc siue forma substātialis præcedat generationis ordine accidentalē, siue nō. Semper enim esse datum à forma substantiali secundum suam naturam est prius: & illud posterius, sicut substātia accidētē. Vnde ex hoc nō sequitur, ergo vna est forma in cōposito: quia stat vni composito habēti vnum esse priusnaturaliter accidētali forma aduenire aliud perfectius esse etiam prius naturaliter, quām sit esse accidentale. Sed q responsio hic voluntaria & nullatis, facile manifestatur. Quōd voluntaria quidē sit, patet: quia ad placitū exponit terminos, & non secundū vsum Philosophorū loquentium in hac re. Ly enim simpliciter, duplicem tātūm habet apud Philosophos significationem, primò, vt idem est, quòd ly totaliter. & sic intelligitur ex nonente simpliciter, id est totaliter nihil sit. Et sic dicimus multa nō esse simpliciter cōpleta quādo nō sunt totaliter: facta. Secūdò, vt idem est quod nullo addito, iuxta illud Topicorum, simpliciter dico, quod nullo addito dico. Et hoc modo est frequentissimum apud Aristotelem & vsum omnium, & sic sumitur in proposito. Nec potest inficiari, nisi propium loquelam ipsemet Scotus cū cæteris velit negare. Sed adiecte quōd in hoc deceptus videtur Scotus & multi eadem tenētur cęcitate, quòd non differunt in ly simpliciter actum exercēdi ab actu signato: cum tamē distent sicut cœlū à terra. Vt nanque ipso in actu signato est ponere ly simpliciter, ī ipsa re de qua ē sermo: vt cùm dicimꝰ, q generatio hominis, est generatio simpliciter. generato verò hominis albi est secundum quid, &c. Vti verò ipsa in actu exercito est loqui de ipsa re de qua est sermo absque adiectino aliquo: vt in generatione hominis dicimus, homo fit, cùm de albatur verò non dicimus, homo fit, sed homo fit albus. Et similiter dicitur, quòd anima est actus

* artic. 1. huius q. d. 630.

* tex. 33.

esset alia forma substantialis, per quam corpus ab anima mobile in suo esse cōstituere tur. Sed si anima intellectiua vnitur corpori vt forma substātialis, sicut suprà iā diximꝰ*, īpossibile est, q aliqua alia forma substātialis præter eam inueniatur in homine.

¶ Ad cuius euidētiā cōsiderādū est, q forma substantialis in hoc à forma accidētali differt: quia forma accidētalis non dat esse simpliciter, sed esse tale e. Sicut calor facit suum subiectū nō simpliciter esse, sed esse calidū. Et cùm aduenit forma accidētalis, nō dicit aliquid fieri vel generari simpliciter, sed fieri tale, aut aliquo modo se habēs. Et similiter cùm recedit forma accidētalis, nō dicit aliq.d corrūpi simpliciter, sed secūdum quid. Forma autē substātialis dat esse simpliciter. Et ideo per eius aduētū dicitur aliquid simpliciter generari, & per eius recessum simpliciter corrumpi. Et ppter hoc Antiqui naturales, qui posuerūt materiam primā esse aliquod ens actu, puta ignem, aut aērē, aut aliquid huiusmodi e: dixerunt q nihil generatur aut corrumpitur simpliciter, sed omne fieri statuerunt alterari, vt dicitur in 1. Phy. * Si igitur ita esset, q ꝑter animam intellectiuam præexisteret quæcūque alia forma substātialis ī materia, q quā subiectū animæ esset ēs actu, sequeret q omnia nō daret esse simpliciter: & p consequēs q nō esset forma substātialis, & q ꝑ aduētū animæ nō esset generatio simpliciter, sed solùm secūdū quid: quæ sunt manifestē falsa. Vnde dicēdū ē, q nulla alia forma substātialis ē in homine nisi sola anima intellectiua, & q ipsa sicut virtute cōtinet animā sēsitiuā & nutritiuā, ita virtute continet omnes inferiores formas: & faciat ipsa sola quicquid imperfectiores formæ in aliis faciunt. Et similiter est dicendum de anima sensitiua in brutis, & de nutritiua in plantis: & vniuersaliter de omnibus perfectioribus respectu imperfectarum.

¶ Ad primvm ergo dicendū, quod Arist. non dicit animam esse actum corporis tantùm, sed actum corporis physici organici, potentia vitā habentis, & quod talis potentia non abiicit animam. Vnde manifestū est, q in eo, cuius anima dicit actꝰ, etiam anima includitur: eo modo loquendi quo calor est actus calidi, & lumen est actus lucidi: non q seorsum sit lucidum sine luce, sed quia est lucidum per lucem. Et similiter dicitur, quòd anima est actus teri ponunt differentiam inter formam substātialem, & accidētalem penes simpliciter, & secundū quid, in actu exercito. Nec eget probatione: quoniā etiam ipsis artificialib*, quando fiunt secūdū id quod est constitutiuum eorum in esse specifico, ac per hoc induit rationē substātialis: dicimus etiam fieri simpliciter: vt patet in factione domus: dicimus enim, q domus fit, & q facta est: cum autem decoratur, non dicimus quòd fit, sed cum adiectino, q fit alba aut pulchra: Est ergo vsitatissimum, & proprissimum formæ substātiali, dare esse simpliciter, & fieri secundum eos composita simpliciter. Et iuxta hoc patet procedere rationem Sancti Thomæ quia si forma substātialis aduenit enti in actu per aliam formam, iam illud est simpliciter, id est de illo verificatur q est. ergo nō potest de illo verificari q fit, sed quòd fit tale quod est fieri secundum quid. Nec hoc potest subterfugi: nisi cōredēdo, q de vno, & eodē potest absolutè, & absque adiectione aliqua cōcedi quod est & fit. Quod quantæ stultitiæ sit, eis relinquo iudicandum. Et hoc bene nota quoniā in hoc lumine videbis clarè multa secreta Apud Aristote: & complures tenebras apud alios.

¶ Quo ad tertium, modus positionis est illemet qui in præcedenti articulo positus est: scilicet ratione ordinis perfectioris & continentis.

¶ Quo ad quartum dicitur, quòd prædicta habent locum in omnibus cōpositis substantialibus eisdem rationibus & modis.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium, quoniā Henricus de Gādauo, in quo libero secūdo quæstio. secūda & tertia, & quolibero quarto quæstio. 13. & 14. tenet quòd non est eadem ratio de homine & aliis, & q quāuis anima intellectiua sufficiat in homine pro sensitiua & vegetatiua, nō tamē pro forma

mixtio

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam.*

DQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in homine sit alia forma præter animam intellectiuam. Dicit enim Philosophus in secundo de Anima, * quòd Anima est actꝰ corporis physici potētia vitam habētis. Cōparatur igitur anima ad corpus, sicut forma ad materiam. Sed corpus habet aliquā formam substantialem per quam est corpus. ergo ante animam præcedit in corpore aliqua forma substantialis.

¶ 2. Præterea, Homo & quodlibet animal est mouens seipsum. Omne autem mouēs seipsum diuidur in duas partes: quarū vna est monēs, & alia est mota, vt probatur in 8. Physi. * Pars autē mouens est anima. Ergo oportet q aliā pars sit talis quæ possit esse mota. Sed materia prima nō potest moueri, vt dicit in 5. Physi. * cū sit ens solum ī potentia: quinimò omne q mouet est corpus. Ergo oportet, q in homine, & in quolibet animali sit alia forma substantialis, per quam constituatur corpus.

¶ 3 Præterea, Ordo in formis attenditur secundum habitudinē ad materiam primam. Prius enim & posterius dicitur per comparationem ad aliquod principium. Si ergo non esset in homine aliqua forma substantialis præter animam rationalem, sed immediatè materiæ primæ inhærereret: sequeretur quòd esset in ordine imperfectissimarū formarū, quæ īmediatè inhærent materiæ.

¶ 4 Præterea, Corpus humanū est corpus mixtum. Mixtio autem non fit secundum materiam tantùm, quia tūc esset corruptio sola. Oportet ergo quòd remaneant formæ elementorum in corpore mixto, quæ sunt formæ substantiales. Ergo in corpore humano sunt aliæ formæ substantiales. præter animam intellectiuam.

¶ Sed contra, Vnius rei est vnū esse substātiale. Sed forma substantialis dat esse substātiale. Ergo vnius rei est vna tantùm forma substātialis Anima autem est forma substantialis hominis, Ergo impossibile est quòd in homine sit aliqua alia forma substantialis, quàm anima intellectiua.

¶ Respondeo dicendum, q si poneretur anima intellectiua nō vniri corpori vt forma, sed solùm vt motor, vt Platon. posuerunt e: necesse esset dicere, q in homine

* tex. 2.

* tex. 30.

* tex. 8.

* tex. 20.

* tex. 30. & 31.

* tex. 33.

* tex. 4.

* tex. 5.

* tex. 20.

* tex. 30

mixtionis & corporeitatis, quia illa est inextēsa, ista verò sunt extensæ. Vnde arguit sic: Omne per se agens habet aliquē per se proprium terminū: ergo vbi sunt duo per se diuersa agētia & diuersæ actiones, ibi non est eadem forma vtriusque terminus: sed sic est in solo homine, quia anima à Deo per creationem reliqua à semine per generationē. ergo duæ formæ. Antecedēs patet ex se, & 5. Phi. vbi negatur redire eādem sanitatē, ꝓpter diuersitatē actionis. Cōsequētia patet. Et cōfirmatur quia idē terminus aut est forma aut cōpositū. si cōpositū, ergo homo creat. si forma, ergo anima intellectiua generatur ex semine.

¶ Ad hoc breuiter. Primò dicitur à S.T. q̄ ac cipiēdo proprium vt distinguitur cōtra commune, & loquēdo de termino formali, maior nō ē vera quādo sunt agētia subordinata: qualia sūt generās & creās animā intellectiuā. Secūdò dicitur, q̄ habere eundē terminū formalē eodē modo licet sit inconueniens, nō tamē diuersimode vt hic accidit: q̄a anima terminat creatio nē intrinsecē & generationem extrinsecē: & sic forma est idē terminus vtriusque sed nō eodē modo. Ideo nō sequitur, ergo generatur. Tertiò dicit q̄ cuilibet actioni datur proprius perfe primò terminus, quam ius non formalis: & q̄ generationis terminus proprius est compositum creationis anima intellectiua: sed de his quæstio. 118. ex proposito est sermo.

¶ In responsione ad primum, vbi agitur de forma corporeitatis, aduerte q̄ Scot. an 4. vbi supra dupliciter probat in homine præter animam intellectiuā esse alia formā corporeitatis seu mixtionis. Primò ex idēritate corporis Christi viui & mortui, quia fuit idē numero: & huic annectitur de idēritate Eucharistiæ in tēpore mortis Christi: quoniā idem est iudicium de identitate corporis Christi in se & Eucharistia. Secūdò, ex idēritate specifica formæ cadaueris: quia nō potest esse regulariter idem effectus à quibuscūq; & quātumcunq; diuersis agentibus: sed corpus viuum quomodocūque moriatur, modò nō statim dissoluatur in elementa, ad sensum apparet eiusdem rationis. ergo nō producitur noua forma sed remanet quæ erat forma corporeitatis. Henricus autem cum multis aliis arguit ex parte effectus sic: Anima intellectiua nō potest supplere effectus & operationes formæ corporeitatis & mixtionis ergo ꝓpter eam oportet aliā formā poncre. Cōsequētia plana & antecedens probatur. quia esse diuisibile, quantum extensum, figuratum, corruptibile, &c. nō sunt ab anima intellectiua: quoniā esse eius est indiuisibile, est inextensibile, incorruptibile, immateriale, &c. ergo. Et hoc præcipuē militat aduersus S.T. nullum aliud esse ponentem in homine nisi aliud q̄ ē animæ intellectiuæ. Et cōfirmatur: quia nō videtur intelligibile q̄ cōpositū sit quantū, extensumque, & quælibet pars eius nō sit quanta & extensa.

¶ Ad primum horum iam dixit S.Th. q̄ corpus Christi in triduo fuit simpliciter idē numero: quia idē suppositaliter & materialiter: & quo ad esse actualis existētię. Et q̄ nō valet. ergo idē formaliter, Et hoc sufficit ad verificādas omnes Sanctorū autoritates: & similiter in Eucharistia. Ita q̄ in hostia cōsecrata aut retēta in triduo, cōtinebatur illud cōpositū ex materia: & illa forma cadaueris, q̄ tūc erat verū Christi corp̄ idē cum viuo tripliciter modo dicto. Et in resurrectione ī eadē hostia fuisset cōpositū ex materia & anima intellectiua, vt dat esse corporeū. Ita q̄ par ē ratio varietatis hic & ibi. Nec hic est aliquod inconueniēs nisi inconueniēs fuerit, corpus Christi variari secundū vitā & mortem: hoc enim ad hoc sequitur. Sed trepidauerunt timore vbi nō erat timor: quia non vident naturā compositionis substantialis.

¶ Ad secundum dicitur, q̄ ibi dicitur tria. Quorum vnum est dubiū, & duo sunt falsa. Dubium siquidem est, cadauer esse eiusdē rationis: quoniā substineri potest rationabiliter vtraque contradictionis pars. Potest enim dici, q̄ cadaueris forma est diuersarum rationū iuxta diuersitatē naturaliū agētiū: puta ignis, aut aqua: ita q̄ cadauer mortui ex dominio cholerę sit alterius rationis à mortuo ex dominio phlegmatis. Et meritò: quia illud ab igne corruptum ad ignē tendit ex intentione agētis, reliquum ab aqua in aquam: vt aliis existentib̄ terminis alia etiam sit via. Nec refert vtrū gladio vel suspēdio, sed quo elemēto dominātē moriatur: quoniam illa se habēt vt excitātia & applicātia actiua passiuis. potest etiā dici, q̄ forma cadaueris est vnius rationis: & quòd est forma imperfecta & cōmunis via, à viuo ad quodliber ele mētum. Nec inconuenit eā esse communē, & vnius rationis: quia est mediū remotū ab illa. Falsum verò est q̄ effectus vnius rationis nō possit ab hac agentium diuersitate produci: quoniā aliquid produci stat dupliciter: vt medii est, aut terminū principaliter intentū. Et rursus vt medium propriū vel cōmune: Et quòd quia forma cadaueris producitur vt cōmune medium ad omnia elemēta, ideo potest à quolibet eorū produci. Nec est hic quātacūq; diuersitas agentium: sed quadruplex tātùm, iuxta numerum elementorū. Falsum quoq; est & cōtra Arist. 2. de Genera. tex. 17. quod in corruptione hominis non fiat noua forma: quoniā tunc nō semper corruptio vnius esset generatio alterius: & natura operaretur aspiciēs ad malum, quod est impossibile.

¶ Ad tertiū dicit, supposita distinctione de ly esse quātū, dupli citer, s̄ per se, & per accidēs: & quòd hic non est quæstio nisi de quāto & extenso per accidens, id est subiectiuè: quoniam nulla res extra prædicamentum quantitatis

corporis, &c. quia per animā, & est corpus & est organicū, & est potētia vitam habēs. Sed actus primus dicitur respectu actus secūdi, qui est operatio. Talis enim potentia est nō obiiciens, id est non excludēs animā.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ anima non mouet corpus per esse suum secundum q̄ vnitur corpori vt forma: sed per potentiam motiuā, cuius actus præsupponit iam corpus effectū in actu per animam. vt sic anima secundum vim motiuam sit pars mouens. & corpus animatum sit pars mouens & corpus animatum sit pars mota.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in materia cōsiderantur diuersi gradus perfectionis: sicut esse, viuere, sentire & intelligere. Sem per autē secundū superueniens priori perfectius est e. Forma ergo, q̄ dat solùm primum gradū perfectionis materiæ, est imperfectissima: sed forma, quæ dat primū, & secundū, & tertiū, & sic deinceps est perfectissima: & tamen materiæ immediata.

¶ Ad quartū dicēdū, q̄ Aui. posuit formas substātiales elemēntorū ītegras remanere in mixto: mixtionē autē fieri secūdū q̄ cōtrariæ qualitates elemēntorū reducunt ad medium. Sed hoc est impossibile. Quia diuersę formæ elemēntorū nō possūt esse nisi in diuersis partib̄ materiæ. Ad quartū diuersitatē oportet ītelligi dimēsiones, sine quib̄ materia diuisibilis esse nō potest. Materia autē

dat formale esse per se quantū, vt patet: quod quia anima intellectiua claudit in se omnes formas priores se ordine generationis: sicut tetragonū, trigonū ipsa potest supplere, imò necessariò facit omnem effectū & operationē formæ mixtionis & corporeitati s. Et vt satisfiat verbis arguentiū, potest distingui q̄ in anima intellectiua in ueniri esse corporeum, materiale quātū & figuratū, &c. pōt ītel ligi dupliciter. Vno mo do formaliter alio mo do virtualiter. Et quòd quamuis in ea nō inue niantur hæc formaliter sunt tamē in ea virtualiter sicut trigonū etiā nō est in tetragono formaliter, sed virtualiter & sic aīa dat quod habet virtualiter. & hoc sufficit. Et enim anima intellectiua tantæ excellentię, vt & faciat ēs materiale quātitati subiectum, &c. inquantum habet in se vim priorū: & vt det esse ī ellectua le & indiuisibile, inquātū formaliter excedit omnes alias. Facilēque percipi pōt q̄ cōpositū sit quātū & figuratum subiectiuè: & tamē illi̇ forma sit indiuisibilis formaliter, si priuatus quis non est naturali lumine, quo discernere datū est: & inter formā purè indiuisibilem, vt sunt intelligētiæ: & formam purè diuisibilem, vt sunt omnino materiales, mediat forma in diuisibilis formaliter & diuisibilis virtualiter cui ex formali indiuisibilitate conuenit esse non quantum: & ex virtuali diuisibilitate conuenit facere formaliter ens extensum subiectiuè. Et nota, quòd cùm dicimus animam intellectiuā dare esse extensum composito, intelligitur non de esse actualis existentiæ, sed de esse essentiæ. Illud nāque indiuisibile & immateriale: sicut anima ipsa, hoc verò diuisibile & materiale: illud est vnum simplicitate cōmunicatum tantum cōposito & materię hoc verò est vnum cōpositione ex materia & forma. Et ex hoc apparet nihil obstare prædicta propositioni Sanct. Th. de vnitate esse in composito: quoniam in æquiuoco laborat: dum quæstio est de esse essentię, quod est ipsū compositum subiectum quantitati, & positio loquitur de esse existentiæ.

¶ In respōsione ad secundā aduerte, q̄ diuisio animalis in partē mouentē & partē motā in cæteris animalib̄, est diuisio in partes integrales formaliter, & nō in partes essentiales, nisi causaliter: quoniā omne animal ītegratur ex duabus partibus corporeis, quarum vna actuatur potētia motiua ipsius animalis, & est pars mouēs, & reliqua mouetur. In homine autē, quia habet duplex motiuū iuxta duplicē apperitū, sensitiuum s. & intellectiuū, est diuisio in partes integrales, quo ad motū peruenientē ab appetitu sensitiuo. quia ille est act̄ cuiusdā partis corporis. Et quodāmodo in partes essentiales, quo ad motū, peuenientē ab appetitu intellectiuo, q̄ ille nullus corporis est act̄: & sic pars mouens est aīa, quæ est pars essentialis. Dixi autē quodāmodo: quoniā pars mota nō ē, ꝓprie pars essētialis: quoniā est corp̄ in actu, q̄d nō est pars nisi per synecdochē realiter loquēdo. sed est & dicit̄ pars homis inquātū homo aut animal, q̄a formaliter sumēdo animā corp̄ & animal, cōponit animal ex anima & corpore tanquā ex partib̄ essentialib̄: corpus tamē non est verè pars vt dictū ē. ¶ In respōsione ad tertiū nota, q̄ respōsio redarguit argumētū, q̄ peccat secūdū nō causā: nō. n. immediatè vniri materiæ primæ infert imperfectionē formæ, sed dare illi primū tātùm ꝓfectionis gradū. Vnde hinc habes q̄ esse formā propinquā materiæ primæ, cōtīgit dupliciter. Vno modo quo ad vnionē. & sic omnis forma substātialis est æquè propinqua materiæ primæ. Quia in ipsa immediatè recipit: & penes hāc ꝓpinquitatē nō attēdit̄ ꝓfectio vel ꝓperfectio formarū substātialiū. Alio modo quo ad graduālē perfectionē: & sic nō omnis forma est æquè propīqua materiæ primæ. Sed quātò aliqua forma ē ꝓpinquior materiæ, tantò imperfectior, & quātò magis cōgata, etātò perfectior. Et sic formæ elemēntorū dicūt̄ ē pfectissimæ & immediatæ materiæ, & primę formæ eiꝰ. & deinde mixtorum, & sic deinceps. vocat autē forma propinquior materiæ: secūdū perfectionē quæ primū ordine generationis gradū perfectionalē dat tātùr remotior verò quæ primū & secūdū: & sic procedēdo data latitudine in quolibet gradu.

¶ In respōsione ad quartā vbi mixtio elemēntorū tractatur longius, esset habendus sermo, si cūcta adduēda essent obseruata. vnde in loco proprio in primo de generatione requirant̄, hic sat sit rationes has tractare. Tria ergo sūt in hac respōsione. Primò opinio Auicē. quæ satis efficaciter impugnatur Secūdò opinio Auerrois in 3. Cœli cōmē. 67. cuius rationes sunt: quia si corrumperent̄ totaliter, nō saluarēt̄ ratio elemēti: nec materia reciperet formas mixtorum mediis elemēti: sed primò & essentialiter omnes. Ad quas nos dicimus, quòd optimè saluatur ratio elemēti: quia elemēntorū est ex quo fit aliquid, cùm insit actu vel virtute. Et quòd materiam recipere formas mixtorū īmediātè, potest dupliciter intelligi. primò, quo ad vnionē formæ cū materia: & sic est necessariū. Alio modo, quo ad trāsmutationē: & sic mediātè elementa. Ita q̄ elemēta media sūt in trāsmutatione, nō in ꝓformatione. Vel dicat̄, q̄ nō solùm in fieri, sed in esse elemēta sunt media: nō formaliter, sed virtualiter, sicut & manet nō formaliter, sed virtualiter. Sed aduerte hic q̄ Auerroistæ derident secūdā rationē S.T. cōtra Auerroim, quia manifestē patet in cōmēto illo, q̄ Auerrois posuit, formas elemēntorū esse substātias, medias autē inter substātias perfectas, & accidētia: & ex earum imperfectione quæ proximæ sunt accidentibus: possunt suscipere magis & minus: & sic

non

non posuit aliquod medium inter substantiā & accid ens. Sed isti dum deridēt, quàm se derisibiles exhibeant si viderēt, tacerēt. Non penetrant subtilitatē formalitatémq; S.T. qui ad Philosophos loquebātur, nō suiolos. Ad cuius euidētia sciēdū est: q̄ ratio S.T. non tēdit cōtra cōclusionē, sed cōtra rationē Auer. Sustētatur enim Auer. super ratione medij, vt expressè patet in

373 1. dist. 8 q. 5. ar. 3. ad 2. & 1. dist. 1. q. 1. ar. 5. con. & 5. 1. ar. 7. & de anima art. 8.

commēto illo: ita q̄ ideo dicit esse possibile formas elemēntorū misceri magis & minus: q̄a esse earū est mediū inter formas substātiales perfectas, & accidētia. Contra hāc rationē arguit San. Th. quia inter substantiam & accidēs impossibile est esse aliquid habēs verè rationē medij. Et verificatur hoc nō solùm accipiendo totū genus substantiæ ex vna parte, & accidentium ex alia: sed sumēdo quācūque substātiam ex vna parte: quoniam habet in se vim priorū: & vt det esse ī ellectua le & indiuisibile, inquātū formaliter excedit omnes alias. Faciléque percipi pōt q̄ cōpositū sit quātū & figuratum subiectiuè: & tamē illi̇ forma sit indiuisibilis formaliter, si priuatus quis non est naturali lumine, quo discernere datū est: & inter formā purè indiuisibilem, vt sunt intelligētiæ: & formam purè diuisibilem, vt sunt omnino materiales, mediat forma in diuisibilis formaliter & diuisibilis virtualiter cui ex formali indiuisibilitate conuenit esse non quantum: & ex vir

* com. 67.

* tex. 10.

b 581 376 c

* tex. 18.

tuali diuisibilitate conuenit facere formaliter ens extensum subiectiuè. Et nota, quòd cùm dicimus animam intellectiuā dare esse extensum composito, intelligitur non de esse actualis existentiæ, sed de esse essentiæ. Illud nāque indiuisibile & immateriale: sicut anima ipsa, hoc verò diuisibile & materiale: illud est vnum simplicitate cōmunicatum tantum cōposito & materię hoc verò est vnum cōpositione ex materia & forma. Et ex hoc apparet nihil obstare prædicta propositioni Sanct. Th. de vnitate esse in composito: quoniam in æquiuoco laborat: dum quæstio est de esse essentię, quod est ipsū compositum subiectum quantitati, & positio loquitur de esse existentiæ.

¶ In respōsione ad secundā aduerte, q̄ diuisio animalis in partē mouentē & partē motā in cæteris animalib̄, est diuisio in partes integrales formaliter, & nō in partes essentiales, nisi causaliter: quoniā omne animal ītegratur ex duabus partibus corporeis, quarum vna actuatur potētia motiua ipsius animalis, & est pars mouēs, & reliqua mouetur. In homine autē, quia habet duplex motiuū iuxta duplicē apperitū, sensitiuum s. & intellectiuū, est diuisio in partes integrales, quo ad motū peruenientē ab appetitu sensitiuo. quia ille est act̄ cuiusdā partis corporis. Et quodāmodo in partes essentiales, quo ad motū, peuenientē ab appetitu intellectiuo, q̄a ille nullus corporis est act̄: & sic pars mouens est aīa, quæ est pars essentialis. Dixi autē quodāmodo: quoniā pars mota nō ē, ꝓprie pars essētialis: quoniā est corp̄ in actu, q̄d nō est pars nisi per synecdochē realiter loquēdo. sed est & dicit̄ pars homis inquātū homo aut animal, q̄a formaliter sumēdo animā corp̄ & animal, cōponit animal ex anima & corpore tanquā ex partib̄ essentialib̄: corpus tamē non est verè pars vt dictū ē. ¶ In respōsione ad tertiū nota, q̄ respōsio redarguit argumētū, q̄ peccat secūdū nō causā: nō. n. immediatè vniri materiæ primæ infert imperfectionē formæ, sed dare illi primū tātùm ꝓfectionis gradū. Vnde hinc habes q̄ esse formā propinquā materiæ primæ, cōtīgit dupliciter. Vno modo quo ad vnionē. & sic omnis forma substātialis est æquè propinqua materiæ primæ. Quia in ipsa immediatè recipit: & penes hāc ꝓpinquitatē nō attēdit̄ ꝓfectio vel ꝓperfectio formarū substātialiū. Alio modo quo ad graduālē perfectionē: & sic nō omnis forma est æquè propīqua materiæ primæ. Sed quātò aliqua forma ē ꝓpinquior materiæ, tantò imperfectior, & quātò magis cōgata, etātò perfectior. Et sic formæ elemēntorū dicūt̄ ē pfectissimæ & immediatæ materiæ, & primę formæ eiꝰ. & deinde mixtorum, & sic deinceps. vocat autē forma propinquior materiæ: secūdū perfectionē quæ primū ordine generationis gradū perfectionalē dat tātùr remotior verò quæ primū & secūdū: & sic procedēdo data latitudine in quolibet gradu.

¶ In respōsione ad quartā vbi mixtio elemēntorū tractatur longius, esset habendus sermo, si cūcta adduēda essent obseruata. vnde in loco proprio in primo de generatione requirant̄, hic sat sit rationes has tractare. Tria ergo sūt in hac respōsione. Primò opinio Auicē. quæ satis efficaciter impugnatur Secūdò opinio Auerrois in 3. Cœli cōmē. 67. cuius rationes sunt: quia si corrumperent̄ totaliter, nō saluarēt̄ ratio elemēti: nec materia reciperet formas mixtorum mediis elemēti: sed primò & essentialiter omnes. Ad quas nos dicimus, quòd optimè saluatur ratio elemēti: quia elemēntorū est ex quo fit aliquid, cùm insit actu vel virtute. Et quòd materiam recipere formas mixtorū īmediātè, potest dupliciter intelligi. primò, quo ad vnionē formæ cū materia: & sic est necessariū. Alio modo, quo ad trāsmutationē: & sic mediātè elementa. Ita q̄ elemēta media sūt in trāsmutatione, nō in ꝓformatione. Vel dicat̄, q̄ nō solùm in fieri, sed in esse elemēta sunt media: nō formaliter, sed virtualiter, sicut & manet nō formaliter, sed virtualiter. Sed aduerte hic q̄ Auerroistæ derident secūdā rationē S.T. cōtra Auerroim, quia manifestē patet in cōmēto illo, q̄ Auerrois posuit, formas elemēntorū esse substātias, medias autē inter substātias perfectas, & accidētia: & ex earum imperfectione quæ proximæ sunt accidentibus: possunt suscipere magis & minus: & sic

2. q. 49 368

* q. 55. art. 2.

a 278

281 335 364 & e 455 c

457

¶ Tertio in hac respon

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum anima intellectiua conuenienter tali corpori vniatur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videt̄ quòd anima intellectiua inconuenienter tali corpori vniatur. Materia enim debet esse ꝓportionata formæ. Sed anima intellectiua est forma incorruptibilis. Non ergo conuenienter vniitur corpori corruptibili.

¶ 2. Præterea, Anima intellectiua est forma maximè immaterialis. Cuius signum est, q̄ habet operationem, in qua non communicat materia corporalis. Sed quātò corpus est subtilius, tantò minus habet de materia. Ergo anima deberet subtilissimo corpori vniri, puta igni, & nō corpori mixto & terrestri magis.

¶ 3. Præterea, Cùm forma sit principiū specieiꝰ, ab vna forma nō proueniunt diuersæ species. Sed anima intellectiua est vna forma. Ergo nō habet vniri corpori, q̄ componitur ex partibus dissimilium specierum.

¶ 4. Præterea, Perfectioris formæ debet esse perfectius susceptibile. Sed anima intellectiua est perfectissima animarum. Cùm igitur aliorum animaliū corpora habeant natura liter insita tegumenta, puta pilorum loco vestium, & vnguium loco calciamentorum: habeant etiam arma naturaliter sibi data, sicut vngues, dentes, & cornua: ergo videtur, quòd anima intellectiua nō debuerit vniri corpori imperfecto tanquam talibus auxilius priuato.

¶ SED CONTRA est quòd dicit Philosophus in 2. de Anima, * quòd anima est actus corporis physici, organici potentia vitam habentis.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ cùm forma non sit propter materiam, sed potiꝰ materia propter formam e: ex forma oportet rationem accipere quare materia sit talis, & non econuerso. Anima autem intellectiua sicut suprà habitū est, * secundum naturæ ordinem infimum gradum in substantiis intellectualibus tenet: intentum quod non habet naturaliter sibi inditam notitiā veritatis, sicut angeli e, sed oportet q̄ eam colligat ex rebus diuisibilibus per viā sensus: vt Dio. dicit 7. c. de Diui. nomi. Natura autem nulli deest in necessariis. Vnde oportuit, q̄ anima intellectiua non solùm haberet virtutem intelligendi, sed etiam virtutē sentiendi e. Actio autem sensus non fit sine corporeo instrumēto e. Oportuit igitur animam intellectiuā corpori vniri, q̄ possit esse cōueniens organum sensus. Omnes autem alij sensus fundātur supra tactū e. Ad organum autē tactus requiritur, q̄ sit mediū inter cōtraria, quæ sunt calidum & frigidū, humidum & siccum, & similia, quorū est tactus apprehensiuus. Sic enim est in potentia ad contraria, & potest ea sentire. Vū quanto organum tactus fuerit magis reductum ad æqualitatem complexionis, tanto perceptibilior erit tactus. Anima autem intellectiua habet completissimè virtutem sensitiuam: quia quod est inferioris, præexistit perfectius in superiori: vt dicit Diony. in libr. de diui. nomi. Vnde oportuit corpus cui vniitur anima intellectiua, esse corpus mixtum inter omnia alia magis reductum ad æqualitatem cōplexionis e. Et ꝓpter hoc homo inter omnia animalia medioris est tactus. Et inter ipsos homines, qui sunt melioris tactꝰ, sūt melioris intellectꝰ. Cuius signū est q̄ molles carne bene aptos mēte: videmꝰ, vt dicit ī secūdo de Anima*.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod hāc obiectionē aliquis fortè vellet euadere per hoc, q̄ diceret corpꝰ hominis ante peccatū incorruptibile fuisse. Sed hęc respōsio nō videt̄ sufficiens. Quia corpus hominis ante peccatum immortale fuit non per naturam, sed per gratiæ diuinæ donum: alioquin immortalitas eiꝰ per peccatū sublata nō esset, sicut nec immortalitas dæmonis. Et ideo aliter dicēdū est, q̄ in materia duplex cōditio inuenitur. Vna, quæ eligit̄ ad hoc q̄ sit cōueniēs formæ: alia, quæ ex necessitate cōsequit̄ priorē dispositionē. Sicut artifex ad formā serrę eligit materiā ferreā aptā ad secūdū dura. Sed q̄ dentes serræ habētari possint, & rubiginē cōtrahere, sequitur ex necessitate materię. Sic igit̄ & animę intellectiuæ debetur corpus, q̄ sit æqualis complexionis. Ex hoc autē de necessitate materiæ sequitur q̄ sit corruptibile. Si quis verò dicat, q̄ Deꝰ potuit hāc necessitatem vitare dicēdū est, q̄ in constitutione rerum naturalium non cōsideratur quid Deus facere possit, sed quid naturæ rerū cōueniat, vt Augu. dicit 2. super Gene. ad lite. * Prouidit tamen Deus adhibendo remedium contra mortem per gratiæ donum.

¶ Ad secūdum dicendum, q̄ animæ intellectiuæ non debetur corpus propter ipsam intellectualem operationem secundum se, sed propter sensitiuam virtutem, quæ requirit organum æqualiter cōplexionatū e. Et ideo oportuit animam intellectiuā tali corpori vniri, & non simplici elemento vel corpori mixto in quo excederet ignis secundum quantitatem: quia non posset esse æqualitas complexionis propter excedentem ignis actiuam virtutem. Habet autem hoc corpus æqualiter complexionatū quandam dignitatem, per hoc q̄ est remotū à contrariis. In quo quodammodo assimilatur corpori cœlesti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd partes animalis, vt oculus, manus, caro, & os, & huiusmodi, non sunt in specie, sed totum. Et ideo non potest dici propriè loquendo, q̄ sint diuersarum specierum, sed quod sint diuersarum dispositionum. Et hoc competit animæ intellectiuæ, quæ quamuis sit vna secundum essentiam, tamen propter sui perfectionē est multiplex in virtute e. Et ideo ad diuersas operationes indiget diuersis dispositionibus in partibus corporis cui vniitur. Et propter hoc videmus, quòd maior est diuersitas partium in animalibus perfectis, quàm in imperfectis, & in his quàm in plantis.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ anima intellectiua, quia est vniuersalium comprehensiua, habet virtutē ad infinita e. Et ideo non potuerūt sibi determinari à natura vel determinatæ existimationes naturales, vel etiā determinata auxilia, vel defēsionū velte gumentorum: sicut aliis animalibus, quorum animæ habēt apprehensionem & virtutem ad aliqua particularia determinata. Sed loco horum omnium homo habet naturaliter rationem & manus: quæ sunt organa organorum e: quia per ea homo potest sibi præparare instrumēta infinitorum modorum, & ad infinitos effectus.

* tex. 94.

c 455

b 61

457 b

non potest esse in poten

potentia ad tangibilia vt medium per abnegationem. Secunda autē pars antecedentis, scilicet maximē reductū ad æqualitatē, probatur sic: Anima intellectiua habet perfectissimē virtutē sensitiuam: ergo exigit corpus maximē ad æqualitatem reductum. Antecedēs, probatur: quia inferius perfectius conseruatur in superiori: vt patet per Dio. consequentia probatur ex eadē radice quia s. vis sensitiua fundatur super actu. Constat enim q̃ quāto organū tactus fuerit æqualius, tantò melius percipiet qui ab excellentissimo tactu melius discernit.

¶ Corolaria sunt duo. Primū q̃ ex hoc homo pstat tactu cæteris animalibus. Secundū inter homines meliorem habēs tactū, est melioris ingenij. Patet sequela huius de primo ad vltimū & declaratur signo ex secundo de Anima.

574 2. cōtra c. 71. Et vide ri. q. 13. art. 4. Item Ro. mul. q. 4. ar. 1. c. 6. Et ipse ar. 3. & de anima art. 9. & ar. 10. c. 8. & 2. li. de anima lec. 1. fin.

368

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sexta Articulum sextum.*

IN titulo hoc solūm aduertē, q̃ hic est sermo de mediatione informationis: nō autē trāsmutationis tātùm. Ita q̃ non est, verum in instanti quo anima recipitur in materia, mediēte inter ipsam & materiā accidentia aliqua quibus pri° natura, etsi non tempore materia informet, quā ipsa forma substantiali. Et est ęstio cōtra Auer. & vniuersaliter cōtra omnes ponentes idem numero accidens ingenito corrupto saluari.

* text. 4.

¶ In corpore duo facit Primò tractat quid secūdū Plat. respōdēdū esset, affirmatiuè. Secundo quid secundū determinata, quia negatiuè. Primū de se patet. Secūdū est cōclusio responsiua: Anima & vniuersaliter omnis forma substātialis recipit in materia nullo mediāte accidente. Probatur sic: Materia est in potentia ad omnes actº ordine quodā. ergo primò ad esse i actu: ergo ad formā substātialē: ergo pri° recipit forma substātialis: ac p hoc anima, quā quodcūq; accidēs. Antecedēs patet ex 7. Met prima cōsequentia p̃batur: quia esse in actu est actus primus simpliciter. secūda verò: quia sola & omnis forma substātialis facit esse simpliciter. tertia relinquit p se nota.

Artic. 5. huius q.

d. 542.

¶ Circa hāc rationē aduertē, q̃ dupliciter cauillari potest. Primò quantum ad ordinem, dicendo, q̃ materia est primò in potentia ad esse substantiale primitate intentionis: non autem primitate exequutionis, quia primum in intentione est vltimū in exequutione: & ideo prius ordine generationis recipit dispositiones accidentales, quàm formā substantialem. Secundò quantum ad secundā consequētiā: quia concesso q̃ esse in actu est prius ordine generationis: nō sequitur, ergo esse datū à forma substātiali, est prius ordine generationis: sed q̃ est sophisma consequenis, quoniam esse in actu cōmuni est omnibus prædicamentis, vt patet 3. Phy. tex. 3. ac per hoc clauditur intrinsecè in esse accidentali, & consequenter faciendo esse quantum, aut quale sit esse in actu. Et sic nihil aliud concluditur ex hoc, q̃ esse est primū actus ordine generationis, nisi quod prius sit esse in actu, quàm esse tale, q̃ saluatur etiam in forma accidentali: quia dum calor facit esse calidū prius natura dat ly esse quam ly calidum: non ergo ex hoc potest inferri, ergo prius recipit formā substantialem. Sed ad hæc breuiter, & simul dicitur, q̃ sermo præsens principaliter est de ordine generationis: ita q̃ materia est in potētia ad omnes actus ordine generationis: ac per hoc ad actum primum ex natura sua ordine generationis est primo ordine generationis in potētia & consequenter prius recipit illum ordine executionis. Quòd autē forma substantialis sit prior accidente ordine generationis, p̃batur sufficienter in litera, ab effectibus earum formalibus; quia esse in actu est priº quam esse tale, quod nō solū verificat, p̃terea quia in quolibet esse prius intelligitur esse quā specificatio eiº, vt obuiciēdo tactū est, q̃ extra propositū: sed necessariò est verū, & intentum in proposito, p̃terea quia nulla res potest suscipere esse tale, nisi priº natura de ipsa verificetur absolutè, q̃ habet esse. Impossibile est enim imaginari domum suscipere esse album, aut pulchrū, nisi imaginemur, q̃ domus ipsa est absolutè, seu sine additione aliqua. Si ergo materia sequēdum se nullum esse in actu habet, impossibile est imaginari, q̃ sic talis si non prius natura de ea verificetur, q̃ habet esse absolutè, & sine additione aliqua: sed dare esse, ita q̃ sine additione aliqua verificet de aliquo q̃ ē, ē ꝓpriº effectº formalis formę substātialis, vt superi° declaratū fuit ergo impossibile est materiā iam prius recipere accidēs q̃ facit solū esse tale, quā formā substantialē, quæ facit esse simpliciter, id est sine additione aliqua. Nullū est ergo sophisma arguere ex hoc, q̃ esse simpliciter, id est sine additione aliqua, est prim° actº ordine generationis. ergo forma substātialis, quia hoc non claditur intrinsecè in forma accidētali, sed præsuppositiuè, sed in forma substantiali tātùm: & ideo ista est prior ordine generationis. Et aut ratio apparētiæ in argumento: quia esse pōt dici absolutè dupliciter. Vno modo p abstractionē & simpliciter & secundū quid: & hoc modo simpliciter dicimus, q̃ esse dicitur de esse in omnibus generibus, & sic accipiebatur i arguēdo, & hoc modo esse nec excludit, nec includit simpliciter, aut secundū quid. Alio modo per exclusionē secundū quid, & inclusionē simpliciter: & hoc modo dicimº ia actu signato, q̃ forma substātialis dat esse simpliciter in actu exercito, q̃ per formam substantialem ignis est. per calorem verò ignis nō est, sed est calidº. Et sic vis est S. Tho. esse simpliciter seu absolutè in ꝓposito. Vnde patet q̃ diuersimodè sumat° esse, cum dicitur q̃ calor faciendo esse calidum, dat priº esse, quam calidum: & cū dicit q̃ forma substātialis dat esse Et vtrobiq; vtimur ly esse absolutè: quoniam ibi esse dicit actum cōfusè & potētiale ad simpliciter & secūdū quid: hic verò dicit actū excludentē secūdū quid.

Artic. 6. huius q.

¶ In responsione ad primum, aduerte propter instantiam, quæ posset fieri de ordine reali, q̃ forma exigit materiā realiter dispositā, & nō solum ordine rationis Aduerte inquam q̃ formam vniri materiæ dispositæ, pōt quadrupliciter intelligi. Primò dispositionibus præcedētibus ordine durationis. Et sic verificatur, quia Immediatè ante instans generationis materia erat summè disposita p̃ forma introducta, secūdò dispositionibus simultaneis: & hoc modo etiā ē verū, quia in instāti introductionis formæ substātialis adsunt etiā omnes dispositiones requisitæ in ipsa materia. Tertiò, dispositionibus simultaneis, præsuppositis tamē reali ordine naturæ. Et sic est falsū. formā vniri materiæ dispositæ: quoniam ipsa forma præcedit reali naturæ ordine omnia accidentia: vt in corpore articuli probatum est. Quartò dispositionibus simultaneis & præsuppositis ordine naturæ secundum intellectum. Et hoc modo est verū, non de ipsa forma substantiali absolutè, sed de ipsa secundum posteriorem eius gradum & effectum. Non est quidem verum de ipsa materia secūdum seipsam nulla eget dispositione ad hoc vt suscipiat formam substantialem si nihil addatur, quamuis egeat dispositi, vt recipiat formam substātialē talē. Est autē verum de ipsa quantum ad vlteriorē gradum: quia vt in litera dicitur formā substātialē, vt sic intelligitur, comitari proprietates entis substantiæ: ac per hoc capacem esse corporeitatis, quam comitantur dimēsiones, &c. Et sic intelligitur capax mixtionis, quam sua accidentia comitātur. & sic semper forma secundum vlteriorem gradum, & effectū formalem, & accidētia ꝓpria perfecta intelligitur aduenire materiæ dispositæ. Vnde patet q̃ ꝓpositio illa maxima, forma & actº fit in materia disposita, tripliciter verificatur duobº modis, realiter s. dispositionibus præcedētibus & simultaneis, loquendo vtrobique de ordine durationis: & vno modo secundum rationē, loquendo de ordine naturæ: & hūc tantùm posuit hic S. Thom. quia erat obscurus. Et hoc bene memoria in tota hac materia. De qua & materia sequētis articuli vide in Commentariis de Ente & essentia, si nostra videre vis.

b

b

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sexta Articulum septimum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primò respondet secundū positionē Platonis, & dicit q̃ conueniens esset ponere aliquod meritū propter distantiā naturæ animæ à natura corporis: quoniam illa motor incorruptibilis, hoc mobile corruptibile: & ideo mediū aliud conuenit. Secundò, quid secūdum positionem determinatam, conclusio responsiua, Anima non vniri potest mediante aliquo corpore. Probatur dupliciter. Primò ratione, Forma seipsa immediatè facit formaliter cōpositum ex se & materia ens in actu: ergo & vnum. Antecedens probatur: quia forma per essentiam suā est actus. Consequētia probatur: quia vnumquodq; eodem modo est ens & vnum: Secundò probatur autoritate 8. Metaphys. Tertiò excludit opiniones oppositas, enumerans tres earum, & tertiam tripliciter excludit. omnia clara sunt in litera.

Tex. 7. to. 2.

¶ In responsione ad tertium, aduerte quòd responsio innuit hanc distinctionem, quòd multum distantia dupliciter diffinitur: multitudine conditionum, vel proportione coniunctionis.

371

Primo modo forma & materia multum distāt; non secundo. Et inter multum distantia primo modo tantùm, non oportet esse medium: sed inter distantia vtroque modo oportet esse media.

Artic. 1. & præce. D. 142.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sexta Articulum octauum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore. Primò, quòd si secundum positionē Platonis dicteretur, scilicet negatiuè respondendum esset. Secundò secundū veritatem dicendo respondet quęsito affirmatiuè. Tertiò ostendit differentē modum quo anima est in toto & partibus in fine articuli.

Tex. 15.

¶ Primum est clarum, quod non ideo repetitum toties est à S. Thoma, vt quasi opinio Platonis vt dubia semper tractaretur, sed vt ostēdatur continuè, quanta oritur diuersitas ex illa radice, & confirmetur intentum ex differentia inter vnionem per modum motoris, & per modum formæ.

455 b

¶ Quo ad secundū cōclusio responsiua est, Anima est tota in toto, & tota ī qualibet parte. Et ꝓbatur tali ordine. Primò ꝓbatur, quòd anima in toto & ī qualibet parte est. Secūdò, quòd ī toto, & qualibet parte est tota. Primum probatur dupliciter seu tripliciter. Primò ex differentia inter formā substantialem & accidētalem: sic, Dare esse formale toti & non partibus singulis, est conditio propria formę accidentalis: ergo non conuenit animæ, quæ est forma substātialis. Antecedens declaratur in formis, quæ sunt compositio & ordo. Secundo ex effectu, sic, Recedente anima nec totum nec partes remanēt, nisi

341

Ilib. de motu animalium c. 6.

ad literam, quòd anima per lucem, id est ignem & aërem, quæ sunt similiora spiritui, corpus administrat. Ignis autem & aër sunt corpora. Ergo anima vnitur corpori humano mediante aliquo corpore.

¶ 2. Præterea, Id, quo subtracto, soluit° vnio aliquorū vnitorū, vī esse mediū ī ter ea. Sed deficiente spiritu, anima à corpore separat°. Ergo spiritus, qui est quoddā corpus subtile, mediū est in vnione corporis & animæ, 10

¶ 3. Præterea, Ea, quæ sunt multum distantia, non vniuntur nisi per medium. Sed anima intellectiua distat à corpore: & quia est incorporea, & quia est incorruptibilis. Ergo videtur quòd vniatur ei mediante aliquo, quod sit corpus incorruptibile. Et hoc videtur esse aliqua lux cælestis, quæ concliat elementa, & redigit in vnum.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in secundo de Anima, quòd non oportet quærere si vnum est anima & corpus: sicut neque ceram & figuram. Sed figura vnitur ceræ, nullo corpore mediante. Ergo & anima corpori.

¶ RESPONDEO dicendū, q̃ si animā sm Platonicos corpori vniretur solùm vt motor e, conueniēs esset dicere, q̃ inter animā hoīs vel cuiuscunq; animalis & corpus aliqua alia corpora media interuenirent. Conuenit enim motori aliquid distās per media magis propinqua mouere. Si verò anima vnitur corpori vt forma, sicut iam dictum est, impossibile est[d] quòd vniatur ei, aliquo corpore mediante. Cuius ratio est, quia sic dicitur aliquid vnum quomodo & ens. Forma autem per seipsam facit rem esse in actu, cùm per essentiam suam sit actus, nec dat esse per aliquod medium. Vnde vnitas rei compositæ ex materia & forma, est per ipsam formam, quæ secūdum seipsam vnitur materiæ, vt actus eius. Nec est aliquid aliud vniens nisi agens, quod facit materiā esse in actu, vt dicitur in octauo Metaphys. Vnde patet esse falsas opiniones eorum, qui posuerunt aliqua corpora esse media inter animā & corpus hominis. Quorum quidā Platonici dixerunt, q̃ anima intellectiua habet corpus incorruptibile sibi naturaliter vnitū, à quo nunquam separatur, & eo mediante, vnitur corpori hominis corruptibili. Quidam verò dixerunt, quòd vnitur corpori, mediāte spiritu corporeo. Alij verò dixerunt, quòd vnitur corpori, mediāte luce, quam dicunt esse corpus e, & de natura quintæ essentiæ: ita quod anima vegetabilis vnitur corpori mediante luce cæli sydereri, anima verò sensibilis mediante luce cæli crystallini: anima verò intellectualis mediante luce cæli empyrei. Quod fictitiū, & derisibile apparet. Tum quia lux non est corpus e. Tum quia quinta essentia non venit materialiter in compositionem corporis mixticùm sit inalterabilis, sed virtualiter tantùm e. Tum etiā, quia anima immediatè corpori vnitur, vt forma materiæ e.

341

455

369

374

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur de Anima, inquantum mouet corpus. Vnde vtitur verbo Administrationis. Et verum est, quòd partes grossiores corporis per subtiliores mouet. Et primum instrumentum virtutis motiuę est spiritus, vt dicit Philosophus in libro de Causa motus animaliū. ¶ Ad sm dicēdum, q̃ subtracto spiritu, deficit vnio animæ ad corpus, nō quia sit mediū, sed quia tollitur dispositio, per quā corpus est dispositū ad talē vnionem. Est tamē spiritus medium in mouēdo, sicut primū instrumentū motus.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ anima distat à corpore plurimum, si vtriusque cōditiones seorsum considerantur. Vnde si vtrumque ipsorum separatim esse haberet, oporteret quòd multa media interuenirent. Sed inquantum anima est forma corporis, non habet esse seorsum ab esse corporis e: sed per suum esse corpori vnitur immediatè. Sic enim & quælibet forma, si consideretur vt actus, habet magnam distantiam à materia, quæ est ens in potentia tantùm.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrū anima sit tota in qualibet parte corporis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd anima non sit tota in qualibet parte corporis. Dicit enim Philosophus in lib. de Causa motus animaliū, Non opus est in vnaquaque corporis parte esse animam: sed in quodam principio corporis existente alia viuere: eo quòd simul nata sunt facere proprium motum per naturam.

¶ 2. Præterea, anima est in corpore cuius est actus. Sed est actus corporis organici. Ergo non est nisi in corpore organico. Sed non quælibet pars corporis hominis est corpus organicum. Ergo anima non est in qualibet parte corporis tota.

¶ 3. Præterea, In 2. de anima dicitur, q̃ sicut se habet pars animæ ad partem corporis, vt visus ad pupillam, ita anima tota ad totum corpus animalis. Si igitur tota anima est in qualibet parte corporis, sequitur, quòd quælibet pars corporis sit anima.

¶ 4. Præterea, Omnes potētiæ animæ ī ipsa essētia animæ fundātur. Si igitur anima tota est in qualibet parte corporis, sequitur q̃ omnes potentiæ animæ sint in qualibet corporis parte: & ita visus erit in aure, & auditus in oculo. Quod est inconueniens.

¶ 5. Præterea, Si in qualibet parte corporis esset tota anima, & quælibet pars corporis immediatè dependeret ab anima. Non ergo vna pars dependeret ab alia, nec vna pars esset principalior quam alia. Quod est manifestè falsum. Non ergo anima est in qualibet parte corporis tota.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit in sexto de Trinitate, quòd anima in quocunque corpore, & in toto est tota, & in qualibet eius parte tota est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in aliis iam dictum est, si anima veniretur corpori solùm vt motor, posset dici quòd non esset in qualibet parte corporis, sed in vna tantùm, per quam alias moueret. Sed quia anima vnitur corpori vt forma, necesse est, quòd sit in toto, & in qualibet parte corporis. Non enim est forma corporis accidentalis, sed substātialis. Substantialis autem forma non solùm est perfectio totius, sed cuiuslibet partis. Cùm enim totum cōsistat ex partibus, forma totius, quæ nō dat esse singulis partibus corporis, est forma quæ est compositio & ordo, sicut forma domus e, & talis forma est accidētalis. Anima verò est forma substantialis. Vnde oportet, quòd sit forma & actus non solùm totius, sed cuiuslibet partis. Et ideo recedente anima, sicut non dicitur animal, & homo nisi æquinocè, quemadmodum & animal pictum vel lapideū, ita est de manu & oculo, aut carne & osse, vt Philos. dicit. Cuius signum est, quòd nulla pars corporis habet proprium opus, anima recedente, cū tamen omne quod retinet speciē, retineat operationem speciei, Actus autē est in eo, cuius est actus. Vnde oportet animam esse in toto corpore, & in qualibet eius parte. Et quòd tota sit in qualibet parte ejus, hinc considerari potest. Quia cum totū sit quod diuiditur in partes secundum triplicem diuisio-

Prima S. Thom.

æquinocè: ergo anima est actº totius & partū. Antecedēs probatur autoritate Philosophi. 7. Metaphysic. & ratione, quæ potest esse terria, p̃batio seorsū à signo hic. Recedente anima nulla pars corporis retinet propriū opus. ergo non remanet eiusdē speciei: ergo anima erat in ea. Antecedēs patet ad sensum. Prima consequentia patet: quia retinens speciem retinet operationē. secūda verò quia actus est in eo cuius est actus, ac per hoc cum anima recedens sit ille actus partiū, quo habebant illa opera: ergo in eis erat. Secūdum verò probat tali ordine. Primò distinguit triplicē totalitatē. Secundò cōparat eas ad formas in cōmuni. Tertiò applicat quæstionē propositā ad formas habentes omnes totalitates, & solut eam. Quartò descēdit ad intentum respōdēdo quæsito distinctè.

369 e

376 1. dist. 8. q. 3. & 2. cōtra c. 71. & li. 4. ca. 60. & de spū. art. 4. & de Anima ar. tic. 10. Et opus. 61 c. 47. Cap. 7. to. 4.

Text 9.

¶ In primo horū ponit triplex totalitas, quantitatiua, essētialis & potestatiua, iuxta triplex genus totiº & partium.

¶ In secundo ponitur differentia inter totalitatem quantitatiuam & alias, respectu formarū quod ad hoc quòd illa non inueniuntur in formis, nisi per accidens, istæ per se: illa in solis formis, quæ indifferenter respiciunt totum & partes. Istæ non sic: quia perfectio essentiæ & rationis, & esse principiū operationis per se conuenit formæ. Ex his sequitur tertia differēntia quòd illa non inuenitur in anima, præcipuè animalium perfectorū. Istæ sic: & tenet sequela, quia anima non eadem habitudine respicit totum & partes: quia requirit manifestè diuersitatem in partibus corporis.

Ca. 6. to. 3

Arti. præce.

¶ In tertio dicit tria. Primum est: quòd si fiat hic quæstio de albedine, id est, forma habente omnes istas totalitates, oportet distinguere de totalitate quantitatiua, &c. Secundū, quod de duabº totalitatibus, scilicet quantitatiua & virtuali, respondendum est negatiuè, quia vna pars est extra aliam: & in maiori quātò est maior virtus. Tertium, quòd de totalitate essentiali respondendum est affirmatiuè.

108

¶ In quarto dicit tria. Primò q̃ non oportet distinguere ī anima de omnibus totalitatibus sed essentiali & virtuali tantùm, probatur: quia non est quanta per se, nec per accidens. Secūdò respōdet quæsito affirmatiuè, quo ad totalitatem essentiæ. Anima sm essentiam est tota in toto, & tota in qualibet parte. Tertiò secundum totalitatem virtuā

Lib. 2. de anima tex. 9.

lem negatiuè scilicet, quòd nõ est tota in qualiber parte, sed secundum vnã potentiam in vna parte, & aliam in alia. ¶ Quo ad tertiũ principale, ponit differentiam inter modum essendi totam animam in toto, & in qualibet parte. In hoc modo enim differre ait, quòd quamuis totum, & qualibet pars cõueniant in hoc, quòd anima est in eis vt actus: differunt tamẽ in modo, quia
2 vt per se primo perfectibilis: singularum verò partium vt partium
177 primò perfectibilis.
¶ Circa hæc dicta sunt
40 multa dubia. Primum
c est, circa totalitatem quantitatiuam, quid sit differens habitudo formæ ad totum & partes, quæ comitatur inextensionem formæ. Aut enim diuersa ista habitudo attenditur penes distinctionẽ primi perfectibilis a non primo perfectibili in actu. Et hoc non: quia sic omnis forma esset inextensa: quoniam omnis forma respicit totum vt primũ perfectibile in actu: partes verò nõ vt primum perfectibile, sed vt partes primi. Aut penes distinctionem primi perfectibilis à non primo tam actu quam potẽtia: ita quòd pars hoc sit, nec esse possit primum perfectibile à tali forma. Et hoc non: quia sic anima vegetatiua esset inextensa: quoniam sic differentiæ respicit totum & partes: quod totum est eius primò perfectibile, & nulla pars eius potest eis respondere vt primò perfectibile: quoniã nulla pars plantæ habet omnia organa plantæ, sine quibus non habetur ratio primi perfectibilis, vt patet ex diffinitiõe animæ. Aut penes distinctionem perfectibilis à non perfectibili, ita q̃ pars sic perficiat in toto à forma, quòd extra totũ non possit esse perfectibilis tali forma. Et hoc non, quia sic forma minimi naturalis esset inextensa: quoniã nulla eius pars potest tali forma seorsum persici. Nullo igitur modo videtur posse intelligi differentem habitudinem ad totum, & partes
In hoc ar. cõmitari inseparabiliter negationem totalitatis quantitatiuæ in forma.
¶ Dubium secundò est circa eandem totalitatem: quoniam S. T. à communi opinione discordare videtur hoc in loco, eo quòd ponat præter animam intellectiuam, aliquam aliam formam in materia inextensam, scilicet animam sensitiuam animalium perfectorum, cùm tamẽ vix possit sustineri, quòd anima intellectiua de foris veniens informet secundum esse, & sit inextensa. Tum quia sequitur idem indiuisibile simul moueri & quiescere. Tum quia sequeretur, quod manus intelligeret, existente ibi essentia animæ, & consequenter intellectu. Voluntariè quoque & absque probatione aliqua dicitur hoc, vt patet in litera, & in secundo contra Gent. ca. 27. quod non decet Philosophum. ¶ Dubium tertiò est circa totalitatem essentialem: quia malè dicitur illam cõuenire formis & animæ per se. Quia aut intendis positiuè: & sic constat esse falsum, quia nõ habet partes essentiales, cùm sit simplex. Aut negatiuè: & sic etiam contingit totalitas quantitatiua animæ intellectiuæ. nam caret partibus quantitatiuis, quemadmodum & essentialibus. igitur pari ratione dicendum erat, quòd non habet essentialem totalitatem, sicut nec quantitatiuam. ¶ Ad primum horum dicitur, quod intelligitur secundo modo ista differens habitudo. Sed oportet quòd subintelligatur de totaliter differente, & non secundum quid. Ad cuius euidentiam sciendum, triplex esse genus formarum. Quædam omnino æqualiter respicientium totum & partes, vt primũ perfectibile: & tales sunt formæ merè naturales, vt aquæ, ignis & aliorum huiusmodi. Et loquimur de formis quantum est ex parte sui, & de toto & partibus absolutè, & non de tanto toto aut tãta parte: liquet enim quòd forma aquæ quantum est ex se, differenter respicit vt primum perfectibile materiam bicubitam & cubitalem, quæ sunt totum & pars: & sic de aliis. Nec instantia de partibus minimi mouere debet quoniam mutatur totum in tantum, & pars in partem tantam: quod est sophistica figuræ dictionis: minimum enim significat totum tantum: & similiter pars eius. Iam autem diximus, quod sermo noster est absolutè comparando formam specificam ad totum & partes vt primò perfectibile. Quædam verò sunt omnino inæqualiter respicientes totum & partes. Et hæc ita totum sibi vendicant vt primum perfectibile, quod nulla pars seorsum potest habere rationem non solum primi perfectibilis, sed nec perfectibilis: huiusmodi autem est proculdubio anima intellectiua, & vt videbitur, animæ animalium perfectorum. Nec te moueat, quòd abscissa tibia aut brachio, anima perficit reliquam partem: quoniam secundum veritatem, reliquum corpus, in quo membra principalia restant, non propriè vocatur pars, sed totum imperfectum, quòd in tantum differt à partis ratione, quòd in 5. Meta. Arist. fecerit proprium cacerе, quòd anima tota est in qualibet parte corporis secundum totalitatem perfectionis essentiæ, non autem secundum totalitatem virtutis: quia nõ secundum quamlibet suã potentiam est in qualibet parte corporis, sed secundum visum in oculo, secundũ auditum in aure, & sic de aliis. Tamẽ attendendum est, quòd quia anima requirit diuersitatem in partibus, non eodem modo comparatur ad totum, & ad partes: sed ad totum quidẽ primò & per se, sicut ad proprium & proportionatum perfectibile: ad partes autem per posterius, secũdum quòd partes habent ordinem ad totum.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de potentia motiua animæ. ¶ Ad 2m dicendum, quòd anima est actus corporis organici, sicut proportionati, & primi perfectibilis. ¶ Ad tertium dicendum, quòd animal est quod componitur ex anima & corpore toto, quod est primũ & proportionatum eius perfectibile. Sic autem anima non est in parte. Vnde nõ oportet, quòd pars animalis sit animal.

¶ Ad quartũ dicendũ, q̃ potentiarũ animæ quædam sunt in ea, secũdum quòd excedit totã corporis capacitatem, scilicet intellectus & volũtas c. Vnde huiusmodi potẽtiæ in nulla parte corporis esse dicuntur. Aliæ verò potẽtiæ sunt cõmunes animæ & corpori. Vnde talium potentiarũ non oportet, q̃ quælibet sit in quocunque est anima, sed solùm in illa parte corporis, quæ est proportionata ad talis potentiæ operationem.

¶ Ad quintum dicendum, quòd vna pars corporis dicitur esse principalior, quàm alia, propter potentias diuersas, quarum sunt organa partes corporis. Quæ enim est principalioris potentiæ organum, est principalior pars corporis: vel quæ etiam eidem potentiæ principalius deseruit.

pitulum de colobo, id est truncato. Quædam autem sunt mediæ formæ, quæ partim æqualiter, & partim inæqualiter respiciũt totum & partes: & hæ sunt quæ sic totum respiciunt vt primò perfectibile, quia partem possunt habere non vt primum perfectibile simpliciter, sed secũdum quid. Et tales sunt anima vegetatiua & sensitiua animalium perfectorum: hæ enim ita totum animarum corpus ex omnibus organis ex propria ratione sibi vendicant vt primò perfectibile, quòd tamen in partibus eius seorsum saluari possunt: non vt in primò perfectibili simpliciter, vt accidit i formis naturalibus, sed secundum quid. Et inter has est latitudo, nam vegetatiua saluatur in parte, vt in primo perfectibili secũdum quid, id est virtualiter: quoniam pars in eis est totum corpus organicum virtualiter. Sensitiuum autem imperfectorum est in parte vt in primo perfectibili secundum quid, id est secundum quandam rationem particularem, scilicet secũdum rationem corporis. Est enim pars decisa viuens verè quoddam corpus animatum totum: non tamen est verè quoddam totum animal. Vnde cum in litera dicitur, quòd totalitas quantitatiua inuenitur per accidens in solis formis, quæ indifferentem habent habitudinem ad totum & partes, intelligitur vt ad primum perfectibile, sive simpliciter siue secũdum quid. Et per oppositum, quum dicitur illas formas esse inextensas quę differentem habent habitudinem ad totum & partem: intelligitur vt primum perfectibile, excludendo tam simpliciter quàm secundũ quid. Ita quòd illa totum pars differẽter respicit, quia nec potest esse talis formæ primum perfectibile simpliciter, nec secundum quid: & sic est totaliter differens habitudo formę ad totum & partes. In cæteris verò est aliquo modo conueniens, & aliquo modo differens. Et per hoc patet responsio ad primum dubium. ¶ Ad secundum dubium dicitur, quod doctrina hic tradita est quidem contra modernorum commumem phantasiã, sed non contra philosophicas rationes: parum est autem de horum autoritate curandum. Cùm autẽ dicitur quod sine ratione hoc est dictum, respondetur quod ratio insinuata est à posteriori: quia scilicet diuersam totaliter habet habitudinem ad totum & partem ipsa forma ex propria ratione. Si enim habet totaliter diuersam habitudinem ad totum & ad partes, hoc prouenit ex indiuisibilitate formæ. Quia si diuideretur forma ad diuisionem totius, iam pars formæ proportionaretur parti corporis: & cùm pars quãtitatiua formæ sit tota essentia formæ, ergo ipsa forma secundũ rationem suæ essentiæ non habet totaliter diuersam habitudinem ad totum & ad partes, sed vtrunque, scilicet tam totam quàm partem respicit proportionatum perfectibile. Et confirmari potest ista ratio: quia forma extensa ex vi solius diuisionis, non desinit esse secundum illam partem quam habet in parte decisa. Imò quæ quodammodo erat per modum potẽtiæ perficitur: & fit actu seorsum, vt patet in formis naturalibus. ergo à destructione consequentis, si ex sola diuisione pars decisa non potest retinere eandem speciem: ergo non erat extensa & diuisibilis ad diuisionem subiecti. Potest quoque principalis hæc conclusio de animabus animalium perfectorũ probari per hoc, quòd forma extẽsa in maiori est maior, & in minori minor secundum virtutem. Quia in maiori quanto est maior virtus loquendo de virtutibus extensis. In animalibus verò videmus sæpe totum oppositũ, eo quod animalia magni corporis, secũdũ rationem speciei suæ, videmus debiliora illis eiusdem speciei, quæ sunt commensuratæ magnitudinis: tanquam anima non sufficiente ad tantã corporis molem opplendam. Non est ergo sine ratione dictum, quòd animæ aliquæ præter intellectiuam sunt tantæ perfectionis, quòd sunt inextensæ, tam per se, quàm per accidens: quanquam potentiæ omnes earum sint extensæ per accidens: qualitates enim sunt corporis partibus accommodatæ. Ad ea, quæ contra indiuisibilitatem animæ intellectiuæ adducuntur, facile respondetur, negando consequentias. primã quidẽ: quia anima non mouetur neque per se, neque per accidens ad motum vnius tantũm partis, sed totius & ratio est quia nulla parte est diffinitiuè, id est ita in ea quòd non in alia. Spirituale autem non mouetur per accidens, nisi ad motum illius in quo est diffiniriuè. Et propter hanc eandem rationem angelus non mouetur ad motũ cæli, quãuis moueretur ad motum eius, si totum cælum mutaret locum subiecto.

¶ Secundam verò: quia plus requiritur ad hoc, quòd corpus aliquod denominetur intelligens, quàm quòd sit compositum ex anima intellectiua & corpore: exigitur enim quòd ly corpore, supponat pro corpore primo perfecti

perfectibili ab ipsa anima, quoniã oportet esse animal & suppositum quoddam id quod intelligit. Tale autem nulla est pars, sed Socrates tantùm.
¶ Ad tertiũ dubium dupliciter respondetur. Primò, q̃ totalitas essentialis est duplex, scilicet ex partibus secundum rem: & hæc non conuenit formæ, sed essentiæ compositæ. Et ex partibus fin rationem suæ diffinitionis: & hæc cõuenit formis: ita quòd sic totalitas essentialis sumitur positiuè, sed dicitur pro partib⁹ diffinitionis, non rei: & est dicere quòd est totum essentialiter, id est secũdum omnes partes suæ diffinitiõis intrinseceas. Secundò dicitur q̃ sicut totum idem est quod perfectum, ita totalitas essentialis sumitur pro perfectione essentiali. Vtraque autem totalitas per se conuenit formis. Quoniam & diffinitur vnumquodque & perfectionem habet ratione formæ. Et vtraq; respõsio tangitur in litera prima, vbi dicitur quoddam totum esse quod diuiditur in partes rationis & essentiæ vt diffinitum: & econuerso. Secunda, vbi dicitur, quòd ista totalitas attẽditur secundum rationis & essentiæ perfectionem. Et secundum vtranque responsionem dicitur forma tota positiuè.

¶ *Super Quæstioni septuagesimæ septimæ Articulum primum.*

IN titulo nota, ly sit secundum rem.
¶ In corpore vna est conclusio respõsiua negatiuè, dupliciter probata. Conclusio est: Impossibile est animę substantiam esse suam potentiam. Ratio prima est: Operatio animæ non est in genere substantiæ: ergo nec potentia operatiua. Et si non est substantia. Antecedens probatur: quia hoc est proprium Dei, quòd operatio sit substantia, consequentia probatur: potentia est in eodem genere in quo est actus. probatur: quia actus & potentia diuiduntur ens & quodlibet genus entis. Et quia ratio extendit se ad potentiam operatiuam cuiusque creaturæ, ideo sequitur corollariè, imò extensiuè, quòd in solo Deo essentia sit potentia, sicut operatio est subiecta in eo solo. Secunda ratio est ducens ad impossibile circa quam sic proceditur. Primò ponitur ipsa cõsequentia cum eius probatione. Si essentia animæ esset immediatum principium suæ operationis, semper habens animam, haberet actu opera vitæ: sed hoc est falsum. ergo. consequentia probatur dupliciter. Primò, quia anima, secundum essentiam est actus. secundò à simili, sicut semper est viuum. Deinde excluditur obiectio, quæ posset contra probationem consequentiæ adduci: dicẽdo, quòd anima est actus talis, id est ordinatur ad vlteriorem actum: quia est actus primus, vt dicitur in 2. de Anima. Et hoc excludit dupliciter: primò interimento, quòd hoc non conueniat animæ secundum essentiam. quod probat: quia secundum essentiam est vltimus terminus generationis. ergo non ordinatur ad vlteriorem actum. Secundò ostendendo quomodo hoc contingit animæ, scilicet secundum quod subest suæ potentiæ. Deinde probat falsitatem consequentis dupliciter. primò experientia, secundò ex diffinitione animæ: deinde infert intentam conclusionem principalem. Et demum exprimit radicem rationis pro conclusione intenta: quia scilicet nihil est in potentia secundum actum, inquantum est actus.
¶ Contra primam rationem arguit Scot. in Sententiis distinct. 16. quæst. 1. sic, Potentia spectans ad idem genus cum actu est potentia quæ est differentia entis, scilicet potentia obiectiua: ergo æquiuocè inferrur ex hac radice de potentiis animæ. Antecedens probatur, quia de potentia obiectiua est vniuersaliter vera illa maxima: de receptiua verò est quasi semper falsa: quia excepto genere substantiæ, vt plurimũ subiectum formæ alicuius prædicamenti, non est res illius, sed alterius generis. Consequentia patet: quia potentiæ animæ sunt potentiæ operatiuæ, & receptiuæ, vt in pluribus. Et confirmatur. Tum quia aliter esset processus in infinitum nisi veniretur ad substantiam, quæ esset immediatum receptiuum accidentis. Tum quia 7. Meta. proprium est substantiæ non fieri nisi substantia præsupposita: quantum autem vel quale fit nullo quanto aut quali præexistente, nisi in potentia: ergo substantia est immediatũ principium accidẽtis. Tum quia apud te anima est immediatum principiũ suarum potentiarum, quæ sunt accidentia, vt dicis. Et similiter apud te anima est immediatum receptiuum aliquarum potentiarum, puta intellectus & voluntatis. non ergo proximũ principium actuum suę passiuum, & actus sunt eiusdem generis eriam apud te.
¶ Contra secundam rationem arguitur, multipliciter. Primò arguit Scotus ibidem contra illam similitudinem sic, Anima est principium viuendi formale: operandi vero effectiuum: ergo non est similis ratio de esse viuorum operari in actu. Antecedens patet: consequentia probatur ex differentia inter hæc genera causarum: quia ea actiua potest esse in primo tantùm absque secundo actu, formalem verò implicat esse absq; effectu formali. Secundò arguo cõtra probationem sic, Negatio formalis non infert identicam, sed in istis actus vt sic non est in potentia, & vltimus terminus generationis vt sic non ordinatur ad vlteriorẽ actum: non est negatio nisi formaliter: ergo ex eis non sequitur, ergo res, quæ est actus: ergo res, quæ est terminus generationis, non ordinatur ad vlteriorem actum, vbi est negatio identica: quod tamen in litera infertur, alioquin non haberur intentum.
¶ Præterea, si hoc esset verum, sequeretur q̃ calor non esset ipsa potentia calefactiua: & probatur sequela, quia calor secundum suam essentiam actus vt sic, terminat generationem sui. Igitur si ratio in litera facta valet, sequeretur quòd in calore aliud esset essentia eius, & aliud potentia calefactiua, quod est ridiculum. Nec tutatur rationem, si quis dicat quod calor non generatur nisi secundum quid: nihil enim refert terminare generationem simpliciter, vel generationem secundum quid, quo ad hoc quod est esse actum vltimum generationis. Vtrobique enim hoc conuenit per naturam & rationem actus inquantum actus est. Et super hanc natura sustentatur rarè, & quare, &c.
¶ Tertiò specialiter contra illam propositionem fundamentalem, Nihil est in potentia secundum actum inquantum actus est, sic, Potentia actiua fundatur super actu: & ex hoc ipso aliquis potest actiuè, quia est actu: vt patet tertio de Anima, text. 40. & tertio Physi. text. 17. ergo falsum est aliud assumptum etiam formaliter de potentia actiua. hæc igitur ratio non est vniuersalis de omnibus potentiis animæ. Præterea & difficilius omnes habitus animæ secundum idem sunt in actu & potentia operatiua: ergo falsum est, quòd nihil est in potentia secundum id quod est actu. ergo totus iste processus nihil valet. Antecedens patet: quia quilibet habitus est res simplex, nec potest in eo fingi distinctio duarum rerum: quarum altera sit actus & altera potentia; & est essentialiter actus: alioquin non esset per se terminus generationis: & est essentialiter potentia: quia essentialiter ordinatur ad vlteriorem actum, scilicet operari. Igitur omnia ruunt.
¶ Ad euidentiã solutionum recolẽda sunt quæ diximus in q. 54. articu. 3. vbi distinctum est de actu & potentia. Dictum est enim quòd inter purũ actũ & puram potentiam mediant entia habendi aliquid actus & potẽtiæ, sic quòd

QVAESTIO SEPTVAGESIMA SEPTIMA, de his, quæ pertinent ad potentias animæ in generali, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad potentias animæ. Et primò in generali. Secundò in speciali. ¶ Circa primũ quæruntur octo. ¶ Primò, vtrum essentia animæ sit in eius potentia. ¶ Secundò, vtrũ sit vna tantùm potentia animæ vel plures. ¶ Tertiò, quomodo potẽtiæ animæ distinguantur. ¶ Quartò, de ordine ipsarum adinuicem. ¶ Quintò, vtrum anima sit subiectum omnium potẽtiarum. ¶ Sextò, vtrum potentiæ fluant ab essentia animæ. ¶ Septimò vtrum potentia vna oriatur ex alia. ¶ Octauò, vtrum omnes potentiæ animæ remanent in ea post mortem.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum ipsa essentia animæ sit eius potentia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ ipsa essentia animæ sit eius potentia. Dicit enim Augu. in 9. de Trin. quòd mens, notitia, & amor sunt substantialiter in anima, vel (vt idem dicam) essentialiter. Et in 10. dicit, quòd memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna vita, vna mens, & vna essentia.
¶ 2. Præterea, Anima est nobilior quàm materia prima: sed materia prima est sua potẽtia: ergo multo magis anima.
¶ 3. Præterea, Forma substãtialis est simplicior quàm accidẽtalis. Cuius signum est, q̃ forma substantialis non intẽditur vel remittitur, sed in indiuisibili consistit. Forma aũt accidentalis est ipsa sua virtus. Ergo multo magis forma substantialis, quæ est anima.
¶ 4. Præterea, potẽtia sensitiua est, qua sẽtimus, & potentia intellectiua, qua intelligimus. Sed id, quo primò sentimus & intelligimus, est anima secundũ Philosophum in 2. de Anima. Ergo anima est suæ potentiæ.
¶ 5. Præterea, Quod nõ est de essẽtia rei, est accidens. Si ergo potentia animæ est præter essentiam eius, sequitur quòd sit accidens. Quod est contra Aug. in 9. de Trin. vbi dicit, quòd prædicta nõ sunt in anima sicut in subiecto, vt color aut figura in corpore, aut vlla alia qualitas, aut quãtitas. Quicqd cũ tale est, nõ excedit subiectũ in quo est. Mẽs autem põt etiam alia amare, & cognoscere.
¶ 6. Præterea, Forma simplex subiectum esse nõ põt. Anima autem est forma simplex, cùm nõ sit composita ex materia & forma, vt suprà dictum est. Non ergo potentia animæ potest in ipsa sicut in subiecto.

quædam sunt essentialiter in genere actuum, quædam verò essentialiter in genere potentiarum: de quibus tantùm in hac materia est sermo. Et quia obiicientes diuertunt ab his, nec discernunt inter per se & per accidens, ideo falluntur. Vnde ad singula veniendo: cum in prima ratione dicitur, quod potentia & actus sunt in eodem genere, intelligitur de potentia essentialiter ordinata ad talem actũ:

sive sit receptiua, sive actiua, vt patet in 12. Metaph. text. 26. Nec cõtra hoc aliqua instantia adducitur. Non enim obstat, quòd res vnius prædicamenti sit immediatum receptiuum rei alterius, quoniam nullum prædicamẽtum est essẽtialiter potẽtia respectu alterius: sed, vt patet in loco allegato, in qualibet prædicamẽto est propria potentia illi[a] generis. Nec sequitur processus in infinitum: quoniam actus cuiusque generis respondet propriæ potentiæ, vt essentialiter ad se ordinatæ: illi verò potẽtię non respondet alia prædicens potentia essentialiter ad illam ordinata: quoniam ipsa est essentialiter in genere potẽtię: & si aliquid actualitatis habet non nisi quẽdam actus modum habet: puta quia inest alteri, & ad hoc sufficit quòd habeat receptiuũ in quo sustentetur, absque hoc quòd essentialiter ordinetur, ad hoc. & sic est status in re alterius generis, puta substantia. Et nisi sic dicatur, non potest vsqui, quin substãtia sit reductiue in genere accidẽtis. Et per hoc patet etiã respõsio ad illud 7. Metaph. quia fatemur substantiam esse immediatum principium quantitatis: loquũtur d principio receptiuo, nõ autem essentialiter ordinato ad illam. Quamuis illa authoritas nõ sit ad propositum: quia si adducitur quo ad principium passiuum, constat quod par est ratio de substantia, & quanto, & qualitate: quia quodlibet eorum fit ex non tali in actu, sed in potentia tantùm. Si quo ad principium actiuum, differentia non verificatur, nisi respectu emanationis rerum ab intelligentiis: quæ sunt causæ æquiuocæ, à quibus cùm deriuẽtur substantia, quantitas, & qualitas, &c. ipsa tamen non sunt quantæ, nec quales nisi virtualiter: substantiæ autem sunt actu. Cætera nanque agentia, sicut substantiæ sunt actu, ita & quanta, & qualia. Sermo autem præsens est de propriis principiis, non de communibus æquiuocis. Similiter non obstat, quod anima sit principium suarum passionum quas ponimus accidẽtia: quia nec actinum, nec passiuum earum est principium essentialiter ad eas ordinatum: sed habet modum actiui per naturalem quandam resultantiam, & rationem passiui in hoc, quòd sustentat eas inhærentes sibi.

¶ Ad ea verò, quæ primò contra secundam rationem adducta sunt, dicitur dupliciter. Primò, quòd in litera illa similitudo adducitur, non ad probandũ, sed declarandum. Secundò, quòd licet non sit simile quo ad genus causæ: est tamen simile quo ad actum vel potentiam: quod solum erat ad propositum. Et cum contra hoc dicitur, quòd causa efficiens potest esse sine actu secundo, non autem formalis: respondetur quòd licet hoc sit verum simpliciter & in communi, non tamen est verum in causa actiua; cuius actio sequitur immediatè actum secundum, quod est actus: quoniam ab actu inquãtum actus, non prouenit potentia. constat autem quòd esse in actu primò tantùm, est esse in potentia, & ideo par est ratio de effectu formali, & causalitate effectiua, quo ad actum & potentiam.

¶ Ad id, quòd secundò obiicitur, in quo stat tota vis, dicitur, quòd quamuis absolutè negatio formalis non inferat identicam, infert tamen eam in rebus, quæ sunt essentialiter oppositarum rationum. Dico oppositarum, propter rationes superioris & inferioris. Dico essentialiter, propter ea, quæ secundum quid sapiunt rationes eorum, huiusmodi autem sunt res, de quibus loquimur, quia anima est essentialiter actus, & potentiæ operatiuæ animæ sunt essentialiter potentiæ, & constat rationes actus, & potentiæ opponi: & similiter esse terminum vltimum generationis & ordinari ad vlteriorẽ actũ, opponuntur: & vtrumque inuenitur in anima essentialiter; ergo secundum diuersitatem primum secundum substantiam, & reliquum secundum accidens coniunctum. Non sic autem est de potentia receptiua, aut actiua seu potęs earum modis, quibus ab anima fluunt passiones in ea: quoniam nullam rem oportet ponere, quæ sit essentialiter potentia propter hoc: vt patet ex dictis. ¶ Ad ea, quæ tertiò obiiciuntur, dicitur quòd potentia actiua sumi potest dupliciter. Primò pro proximo operationis principio effectiuo vt quo; & sic argumentum concluditur, sed non propriè sumitur potentia actiua hoc modo, quia non perfectè. Et ideo propriè loquendo talis potentia actiua non potentia, sed principium actiuum vocatur. Secundò pro proximo operationis effectiuo principio vt quo, habente statum potentiæ, & tunc habet completè rationem potentiæ actiuæ, & sic sumitur in proposito, vbi propriè loquimur. Primo modo calor est potentia calefactiua, secundo modo, nõ. Et vniuersaliter nulla res est propriè potentia actiua, nisi sit talis quòd sibi conueniat quandoque esse in actu primo tãtum: hoc enim est habere statum potentię: vt patet in 9. Metaphy. text. nono vel septimo. Vnde propriè loquendo ad primã obiectionẽ dicitur, q aliud est loqui de principio actiuo, & aliud de potẽtia actiua: illud enim simpliciter sequitur actum, & non opponitur illi. De hac verò distinguendum est: quia duo includit, scilicet rationem causandi & conditionem: & quo ad rationem causandi dicit actum inquantum actus est: quo ad cõditionem dicit potẽtiam inquantum potẽtia est. Et ideo in solo actu permixto potentię inuenitur propria potentia actiua, quãuis in Deo summè recipiatur potentia, id est principium actiuũ. At si minus consonum doctrinę sancti Thomę videtur: q ad completã rationem potentiæ actiuæ spectet potentialitas: dicito quòd huiusmodi potentialitas est de ratione potentiæ actiuæ essentialiter, id est entis, quod ad hoc ipse primò est institutum vt sit potentia actiua: & hoc sufficit proposito, quoniam de huiusmodi potentia est sermo.

¶ Ad secundam autem obiectionem omnium difficillimã, quia affert permixtionẽ actus essentialis, & potentiæ essentialiter absque distinctione reali: dicendum est, quòd habere permixtionem actus & potentiæ essentialiter, contingit dupliciter: scilicet per se primò, & per accidens, seu per aliud: & quòd sermo noster est de habente hæc per seipsum, & non de habente hęc ratione alterius. Et rationabiliter ac meritò hoc dicitur: quoniam eius, quod conuenit alicui per aliud, assignanda est ratio ex illo alio, & non ex se per oppositum eius, quod conuenit alicui per seipsum, assignanda est in seipso causa propria: modo constat, quòd habere in se hæc duo, actum essentialiter & potentiam essentialiter animæ conuenit ex propria ratione: quia ex hoc ipso quòd est actus primus, est eius diffinitio. Et consequenter in ipsa ponenda est propria causa huius permixtionis, quæ vt ex dictis patet, est distinctio generica actus à potentia, cui coniungitur, & consequenter distinctio realis. Habitui verò cuicunque non conuenit ex seipso, sed ex ipsa anima. Ex hoc enim habent habitus, & reliqua quæ in anima sunt, quòd non semper vigilent, sed quandoque sint vt somnus, quia ipsius animæ sunt. Cuius signum est, quòd in solis qualitatibus animæ hæc permixtio inuenitur. Et confirmatur ex diffinitione habitus 3. de Anima text. & con. 17. habitus est quo quis vtitur cùm vult. vbi libertas animæ ponitur causa vigiliæ & somni ipsius habitus. Nec obstat, quòd leue non semper ascendat. Quoniam deductis impedimentis & de operationibus conuenientibus rei in sua naturali dispositione philosophicus sermo intelligendus est: quando de operationibus rerum habetur. Vnde, cùm in eis non sit talis permixtio actus & potentiæ, nisi ratione subiecti: consequens est quòd hæc instantia non sit contra rationem factam, quæ causa permixtionis talis in eo, in quo ex se inuenitur, assignat distinctionẽ realem permixtorum includere. Et in hoc gratias ago Deo meo. ¶ Ad ea, quæ quartò obiiciuntur, & similia, iam ex dictis patet responsio. Omnes enim formæ, quæ generationem per se terminant, & sunt tamen proxima operationum principia, aut non sunt propriæ potentiæ actiuæ, vel passiuæ, vt calore patet ex dictis, & consequenter non ordinantur essentialiter ad vlteriorem actum: vt pote quibus repugnat status potentiæ. Aut si sunt propriæ potentiæ non sunt ex se habentes statum potentiæ, sed ex anima, vt de habitibus patet ex dictis.

¶ In tertio argumento & eius responsione diligenter aduerte, & accipe hinc quòd apud S. Thomam cùm accidens dicitur agere in virtute substantiæ, est constructio intransitiua, id est, est ipsa virtus substantiæ: hue enim tendit tota responsio, quòd accidentalis vis non sua, sed substantiæ est virtus. Quoniam eius est virtus, cuius est agere, quod est eius cuius est esse: quod non est nisi compositiquod substantiali forma est, & accidentali vt virtute operatur. Non ergo fingas intentionem aliquam formam, qua accidens salues agere in virtute substantiæ, vt quibusdam visum fuit.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum secundum.*

TITULUS clarus est.

¶ In corpore mia. Primò proponitur cõclusio rũsiua affirmatiuè. Secũdò probatur in communi. Tertiò in speciali de hominis anima. cõclusio est. Necesse est ponere in anima plures potẽtias. Probatur in communi sic, Quatuor sunt rerum gradus, Primus respectu boni imperfecti, & tres respectu boni perfecti. Ille quia ad paucum bonum, pancis eget consequenter motibus. Isti graduantur, q aliqui multis, aliqui paucis, aliqui nullo motu perfectum habent: & quãto à pluralitate receditur, tãtò perfectior gradus: ergo rationabiliter accidit, q res infra hominem paucis motibus, & consequenter potẽtiis, homo inuitis, angelus paucis, Deus nullo eget motu aut potentia. Antecedẽs patet ex secundo Cæl. text. 62. & declaratur exemplo sanitatis. Consequentia probatur: quia infra hominẽ res ad particulare quoddã bonũ ordinantur, homo aũt & superiora ad vniuersale: qa ad ipsam beatitudinem in seipsa, & hõ infimũ tenet locum inter capacia beatitudinis. Deinde affertur ratio specialis de Anima humana: quia est in confinio spiritualium & corporalium, ergo habet vtrumque potentias, tenet sequela ex ratione medij & compositi.

¶ Circa istã rerum graduationem essent multa discutienda, quæ in 2. Cæli require in loco proprio: hoc tamen hic aduerte quòd ista graduatio fit secũdum ordinem causæ finalis: & quia ex fine potissimũ mediũ sumitur in reddítione causarum rerũ naturalium, vt patet in 1. Physic. ideo hoc ratio persuadere debet, non vt probabile quid, sed vt potissimam causam quæsiti assignans. Quoniam cùm natura agat propter finem, & distinctio potentiarum opus naturæ sit ex fine oportuit distinctionis rationem reddere.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum tertium.*

TITULUS. aduerte tres terminos. Primò ly distinguantur. quæritur enim vtrum distinguantur: & non, vtrum manifestentur distinctè. Et rursus quæritur de distinctione formali per se directè, de reali autem consequenter: quia sequitur ad eam, supposita distinctione reali potentiarum ab essentia. Secundò ly per: quia ly per notat causalitatem. Tertiò ly actus & obiecta in numero pluraliqua notat eorum diuersitatem: Ita quòd non quæritur, vtrum obiectum sit causa distinctionis potentiarum, sed vtrum diuersitas obiectorum, & actuum sit causa distinctionis essentialis potẽtiarum animæ.

¶ In corpore duo. conclusio responsiua affirmatiuè. secundò modificatio vnius termini in conclusione positi, scilicet diuersitas obiecti.

¶ Conclusio est: Potentiæ diuersificantur secundum actuum & obiectorum diuersitatem. Et quoniam duas subordinatas causas conclusio hæc assignat, scilicet diuersitatem actuum & diuersitatem obiectorum; probatur quo ad vtrũque causam simul sic, Potentia essentialiter seu secundùm id quod est ordinatur ad actum, ergo eius ratio sumitur ex actu: ergo eius diuersitas est ex diuersitate actuum, ergo ex diuersitate obiectorum. Antecedens patet: prima consequentia est per se nota, & similiter secunda: quia eadem sunt principia essendi & distinguendi. Vltima verò consequentia probatur sic. Ratio actus diuersificatur secundum diuersitatem obiecti, ergo diuersitas actuum diuersitatem obiectorum supponit. consequentia nota, & assumptũ probatur, diuidendo sic, Actus aut est operatio potentiæ passiuæ, aut actiuæ: sed vtrque specificatur ex obiecto. probatur quo ad actum potentiæ passiuæ sic, Obiectum est efficiens actum illius, ergo specificat illum: quo ad actum verò actiuæ sic, Obiectum est finis seu proprius terminus actus illius, ergo specificat illum. Et tenet sequela vtrobique: quia operatio à principio, aut termino proprio specificatur. Calefactio enim aut à calore calefaciente, aut à calore terminante eam speciem habet, & sic; litter frigefactio, &c.

¶ Quo ad secũdũ: quia vt patet ex discursu facto, radix distinctionis & actuum & potentiarũ est diuersitas obiecti. Et hæc est multiplex: ideo in litera subditur, q in proposito nõ est sermo de qualicunque diuersitate obiecti, sed tãtùm de per se diuersitate illius vt obiectum est, id est illius rationis formalis quæ per se primò obiiciuntur potẽtiæ: & ma nifestant exspectãter. Quæ aũt dicãtur per se differẽtiæ alicuius in 7. Metaphy. & 6. Topi. dicitur. In litera aũt exemplariter manifestantur in differentiis animalis: & ad propositũ in differentiis sensibilis vt sic.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, scito quòd potentias distingui per actus & obiecta, quadrupliciter intelligi potest: Primò, quòd ly p, denoret differentiam distinctiuam, ita quòd actus sint principia quibus formaliter, vt propriis differentiis potentiæ distinguuntur. Et hoc est omnino impossibile: quia differentia intima est rei. Et idem est quo formaliter res est in se talis, & vna in se & diuersa ab alia essentialiter. Secundò, q p ly per, denoret principium declaratiuum tantùmita quòd sit sensus quòd potentiæ distinguũtur per actus, id est manifestãtur distinctè, per actus & obiecta à posteriori. Et hæc opinio processit ex ignorantia philosophiæ naturalis, & distinctionis inter actus vt effectus sunt potentiarum, & vt sunt principia essendi & distinguendi. Vltima verò consequentia probatur sic. Ratio actus diuersificatur secundum diuersitatem obiecti, ergo diuersitas actuum diuersitatem obiectorum supponit. consequentia nota, & assumptũ probatur, diuidendo sic, Actus aut est operatio potentiæ passiuæ, aut actiuæ: sed vtrque specificatur ex obiecto. probatur quo ad actum potentiæ passiuæ sic, Obiectum est finis seu proprius terminus actus illius, ergo specificat illum. Et tenet sequela vtrobique: quia operatio à principio, aut termino proprio specificatur. Calefactio enim aut à calore calefaciente, aut à calore terminante eam speciem habet, & sic; litter frigefactio, &c.

¶ Quo ad secũdũ: quia vt patet ex discursu facto, radix distinctionis & actuum & potentiarũ est diuersitas obiecti. Et hæc est multiplex: ideo in litera subditur, q in proposito nõ est sermo de qualicunque diuersitate obiecti, sed tãtùm de per se diuersitate illius vt obiectum est, id est illius rationis formalis quæ per se primò obiiciuntur potẽtiæ: & ma nifestant exspectãter. Quæ aũt dicãtur per se differẽtiæ alicuius in 7. Metaphy. & 6. Topi. dicitur. In litera aũt exemplariter manifestantur in differentiis animalis: & ad propositũ in differentiis sensibilis vt sic.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, scito quòd potentias distingui per actus & obiecta, quadrupliciter intelligi potest: Primò, quòd ly p, denoret differentiam distinctiuam, ita quòd actus sint principia quibus formaliter, vt propriis differentiis potentiæ distinguuntur. Et hoc est omnino impossibile: quia differentia intima est rei. Et idem est quo formaliter res est in se talis, & vna in se & diuersa ab alia essentialiter. Secundò, q p ly per, denoret principium declaratiuum tantùmita quòd sit sensus quòd potentiæ distinguũtur per actus, id est manifestãtur distinctè, per actus & obiecta à posteriori. Et hæc opinio processit ex ignorantia philosophiæ naturalis, & distinctionis inter actus vt effectus sunt potentiarum, & vt sunt principia essendi & distinguendi. Vltima verò consequentia probatur sic. Ratio actus diuersificatur secundum diuersitatem obiecti, ergo diuersitas actuum diuersitatem obiectorum supponit. consequentia nota, & assumptũ probatur, diuidendo sic, Actus aut est operatio potentiæ passiuæ, aut actiuæ: sed vtrque specificatur ex obiecto. probatur quo ad actum potentiæ pas-

essentias essentialiter ordinem habent ad actus: ita quòd absque eis intelligi etiam in prima operatione intellectus non possint. Non quia differentiæ earum sint, sed quia earum differentiæ sumuntur ab ordine ad illos: ordine autem dico, non relationis prædicamentalis, sed transcendẽte. Et hæc est radix prima, & vltima in resolutione rẽ in hæc materia quàm in similibus, s. de motu, de materia prima, de actiõe & passione, habitu, &c. Et hoc
Text. 33. stante parent omnia in litera. Vnde non oportet afferre aliter obiectiones aliorũ, nec aliter examinare hæc. Omnia enim ex hoc vno pendent: quòd potentia, actio, & passio, & huiusmodi entia, essentialiter specificãtur, esse & vnitatem & diuersitatem habẽt ex intrinseca quidem differentia, sed non abstrahente ab extrinseco obiecto agente, siue vel actu. Et hæc si vis, in proposito intelligere, imaginare naturam agere propter finẽ, & producere potentias proportionatas actibus intentis. Hæcque tales facere potentias: quia tales actuum
365 quidditates exigunt, & non econuerso: & quia potentias non accidentaliter ordinat ad actus, consequens est, q̃ ideo potentiẽ sint tales essẽtialiter: quia actus exigit eas tales secundum essentiam: & sic nõ abstrahunt essentialiter à transcẽdenti ordine ad actus. Aduerte hic, q̃ de potẽtiis animæ possumus dupliciter loqui. Vno modo, inquantum potentiæ sunt: & sic est totus sermo præsens. Alio modo, inquantum proprietates sunt talis naturæ: & sic non loquimur. Sic enim distinguuntur iuxta diuersitatem naturarum, quibus insunt. Iuxta illud Auerrois primo de Anima, com. 56. membra hominis diuersa sunt
3 7 species à mẽbris leonis.

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit circa illam conditionalem. Si potentia per se respiceret vnum contrariorum vt obiectum, oporteret alterũ ad aliam potẽtiam pertinere. Quoniam obiuiare sibi videtur Arist. 10. Meta. seu ipsemet, dicens: quòd habitus, s.
D. 52. scientia, est per se vnius contrarij: & tamen est
2 17 28 425 8 etiam alterius cõrrarij: ergo à fortiori vna potentia potest esse per se vnius contrarij, & tamen etiam alterius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd solutio huius habetur in litera, ex ly vt obiectum: per hoc enim insinuatur obiectũ adæquatum: & clarè liquet, quòd si aliquis habitus vel potẽtia habet pro obiecto adæquato vnum contrariorum, quòd nunquam attinget alterum contrarium secundum naturam positiuam, quæ non includitur in altero, quamuis attingeret secundum priuationem annexam alterius: quia negatio non nisi ad affirmationis, & priuatio nõ nisi ad habitus potentiam vel habitum spectare potest. In 10. verò Metaphys. non sic sumitur contrarium per se respici, scilicet vt obiectum adæquatum, sed per se, id est principaliter seu non per aliud. Ita quòd ibi intendit quòd eadem potentia rationalis est vnius contrarij ratione sui, & alterius ratione illius primi: & sic vnius principaliter, alterius secundariò: vnius per se, alterius per accidens, id est per aliud, nullus tamen eorum obiecti adæquati. ¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit, quia diuersitas rationis in obiecto non videtur sufficiens causa diuersitatis realis potentiarum. Tum quia eas reale non causatur ab

guuntur secundũ differẽtiam obiectorum.

¶ Sed contra, Posteriora distinguũtur fm priora. Sed Philosophus dicit 2. de Anima, q̃ priores potentiis actus & operationes fm rationẽ sunt. Et adhuc his priora sunt opposita siue obiecta. Ergo potentiæ distinguuntur secundum actus & obiecta.

¶ Respondeo dicendum, quòd potentia, secũdum illud quòd est potentia ordinatur ad actum. Vnde oportet rationem potẽtiæ accipi ex actu, ad quem ordinatur: & per cõsequens oportet q̃ ratio potentiæ diuersificetur vt diuersificatur ratio actus. Ratio autem actus diuersificatur secũdum diversã rationẽ obiecti, omnis enim actio vel est potentiæ actiuæ, vel passiuæ. Obiectum autem comparatur ad actũ potentiæ passiuę, sicut principium, & causa mouens. Color enim, inquantũ mouet visũ, est principium visionis. Ad actum autem potentiæ actiuæ cõparatur obiectum, vt terminus & finis e. Sicut augmentatiuę virtutis obiectũ est quantũ perfectũ, quod est finis augmenti. Ex his autem duobus actio speciem recipit, scilicet ex principio, vel ex fine seu termino. Differt enim calefactio ab infrigidatione, fm quòd hæc à calido, scilicet actiuo ad calidum, illa autem à frigido ad frigidũ procedit: vnde necesse est, quòd potẽtiæ diuersificentur secundũ actus & obiecta. Sed tamen cõsiderandum est, quòd ea, quæ sunt per accidens, non diuersificãt speciẽ. Quia enim coloratum accidit animali, nõ diuersificantur species animalis per differentiam coloris, sed per differentiam eius, quod per se accidit animali: per differẽtiam s. animæ sensitiuæ, quæ quandoque inuenitur cum ratione, quandoque sine rõne. Vnde rationale & irrationale, sunt differẽtiæ diuisiuæ animalis diuersas eius species cõstituentes. Sic igitur nõ quæcunq; diuersitas obiectorum diuersificat potentias animę, sed differẽtia eius, ad quod per se potẽtia respicit e. Sicut sensus per se respicit passibilẽ qualitatem, quæ per se diuiditur in colorẽ, sonũ & huiusmodi. Et ideo alia potẽtia sensitiua est coloris, scilicet visus, & alia soni, scilicet auditus. Sed passibili qualitati aut colorato accidit esse musicũ, vel grãmaticum, vel magnum & paruum, aut hominem vel lapidem. Et ideo penes huiusmodi differẽtias potentiæ animæ non distinguuntur.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd actus licet sit posterior potentia in esse, est tamen prior in intẽtione, secundum rationem sicut finis agente e. Obiectum autẽ licet sit extrinsecum, est tamen principiũ vel finis actionis. Principio autem & fini proportionantur ea, quæ sunt extrinseca rei.

¶ Ad fm dicendũ, q̃ si potẽtia aliqua per se respiceret vnũ cõtrariorũ sicut obiectum, oporteret q̃ cõtrariũ ad aliã potentiã pertineret. Sed potentia animæ non per se respicit propriam rationem contrarij, sed communem rationẽ vtriusque contrariorũ. Sicut visus nõ respicit rationẽ albi, sed rationem coloris. Et hoc ideo, quia vnũ contrariorũ est quodãmodo ratio alterius, cum se habeant sicut perfectum & imperfectũ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet id, quod est subiecto idem, esse diuersum secundum rationem. Et ideo potest ad diuersas potentias animæ pertinere.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd potentia superior per se respicit vniuersaliorem rationem obiecti, quàm potentia inferior: quia quanto potentia est superior, tãto ad plura se extendit. Et ideo multa cõueniunt in vna ratione obiecti, quã per se respicit superior potentia, quæ tamen differunt fm ratiões, quas per se respiciunt inferiores potẽtiæ e. Et inde est, quòd diuersa obiecta pertinent ad diuersas inferiores potentias, quæ tamen vni superiori potentiæ subduntur.

Articvlvs IIIi.

¶ Vtrum in potentiis animæ sit ordo.

Ad quartvm sic proceditur. Videtur quòd in potentiis animæ non sit ordo. In his enim quæ cadunt sub vna diuisione, non est prius & posterius, sed sunt naturaliter simile: sed potentiæ animæ contra se inuicem distinguuntur: Ergo inter eas non est ordo.

¶ 2. Præterea, Potentiæ animæ comparantur ad obiecta, & ad ipsam animam. Sed ex parte animæ inter eas non est ordo: quia anima est vna. Similiter etiam ex parte obiectorum, cum sint diuersa & penitus disparata, vt patet in colore & sono. in potentiis ergo animæ non est ordo.

¶ 3. Præterea. In potẽtiis ordinatis hoc inuenitur, q̃ operatio vnius depẽdet ab operatione alterius. Sed actus vnius potẽtiæ animæ non depẽdet ab actu alterius. Pũt enim visus exire in actũ absq; auditu, & ecõuerso. Nõ ergo inter potentias animæ est ordo.

¶ Sed contra est, quòd Philosophus in 2. de Anima, comparat partes, siue potẽtias animæ figuris. Sed figuræ habent ordinem adinuicem. Ergo & potentiæ animæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum anima sit vna, potentiæ verò plures, ordine autẽ quodam ab vno in multitudinem procedatur: necesse est inter potentias animę ordinem esse. Triplex autem ordo inter eas attenditur. Quorũ duo considerantur secundũ dependentiam vnius potentiæ ab altera. Tertius autem accipitur secundum ordinem obiectorum. Dependentia autem vnius potentia ab altera dupliciter accipi potest. Vno modo secundum naturæ ordinẽ, prout perfecta sunt naturaliter imperfectis priora. Alio modo secũdum ordinem generatiõis & temporis e, prout ex imperfecto ad perfectum venitur. Secundum igitur primum potentiarum ordinem potentiæ intellectiuæ sunt priores potentiis sensitiuis. Vndę dirigunt eas, & imperant eis. Et similiter potentiæ sensitiuæ hoc ordine sunt priores potentiis animæ nutritiuæ.

habet locum: vbi autem pluralitas sine ordine, ibi confusio. Secundò ostendit quotuplex, qualis, & quis, quarum potentiarum ordo sit. Quotuplex: quia triplex. Qualis in communi: quia duplex, secundum dependentiam vnius potentiæ ab alia. & tertius secundum ordinem obiectorum. Et rursus ordinis qui secundum dependentiam potentiam, alter secundum ordinem naturæ & perfectionis, alter secundum ordinem generationis est. Quis verò eni conueniat, quia ordine perfectionis intellectiuæ præsunt sensitiuis, in cuius signum regunt & imperant eis, & hæ vegetatiuas præcedunt. Ordine verò generationis econtra. in cuius signum nutritiuæ præparant corpus illis, &c. Ordine autem obiectorum ordinãtur quædam sensitiuæ inter se, visus, auditus, olfactus: quia obiectum illius primum, & secundi secundum, & tertij tertium: vt patet ex subiectis cælestibus, scilicet aëre & mixto.

¶ Circa hanc partem occurrit dubitandum propter quid in litera, tertius ordo attribuitur tribus sensibus, & non aliis potẽtiis enumeratis: cum ordo secũdum obiecta manifestus sit, etiam in aliis. constat nãque intellectum esse
In 4 opr. prius sensibili & sensibile esse prius vegetabili. cur ergo non vniuersaliter hunc ordinem applicauit sicut aliis duos?

¶ Ad hoc dicitur, quòd non propterea ad tres sensus ordinem obiectalem applicauit, quia in eis solùm saluetur
381 aut pateat, sed quia solus ille ordo in illis sal-
Infrà arti. 6. co. & de spiritu an. 4 ad 3. & ad. 1. ad vigesimũ. Et opuf. 3. c. 89. & 92. uatur. Et si contra hoc instatur: quia etiam isti tres sensus ordinem habent perfectionis, quia vn° est perfectior altero, vt pater: & generationis, quia vnus generatur prius altero, vt patet ex eo quòd quibusdam animalibus inest naturaliter vnus sine alio. In perfectionibus enim animalibus
Tex. 24. quæ sunt priora ordine generationis, insunt, & ad posteriora non attingunt. Dicendum est, quod ordinari secundũ
Cap. 19. & 20. perfectionem aut generationem potest dupliciter intelligi. Vno modo secundum ipsas res ordinatas in seipsis. Alio modo secundum habitudinem seu dependentiam earum adinuicem. Ad ordinem perfectionis primo modo sat est, quòd hoc perfectius sit, & illud mi-
Lib. 2. ca. 1. 10. 2. nus perfectum. Sed ad ordinem perfectionis secundo modo exigitur. quòd hoc sit perfectio illius: Et similiter ad ordinem generationis primo modo sufficit, quo hoc prius generetur. quàm illud. Sed ad ordinem generationis secundo modo requiritur, quòd generatio huius ordinetur materialiter ad generationem illius. In proposito autem sermo est de vtroque ordine secundo modo, vt patet ex signis adductis in litera. & apertissimè in responsione ad tertium: vbi conceditur quasdam esse potentias animæ, inter quas est solus tertius ordo: non enim visus perficit auditum, neque auditus ministrat materialiter visui, sed intellectus perficit sensum & regendo & cognoscendo, vt patet in cogitatiua. Et sensitiua perficit vegetatiuam partem, vt patet ex eo quòd vegetatiuum coniunctum sensitiuo facit carnem, quod per seipsum nunquam faceret.

Secundum verò ordinem secundum, econuerso se habet. Nam potẽtiæ animæ nutritiuę sunt priores in via generationis potentiis animæ sensitiuæ, vnde ad earum actiones præparant corpus. Et similiter est de potentiis sensitiuis respectu intellectiuarũ. Secundum autem ordinem tertium ordinantur quædam vires sensitiuę, adinuicem, scilicet visus, auditus, & olfactus. Nam visibile est prius naturaliter: quia est commune superioribus & inferioribus corporibus e. Sonus autem audibilis fit in aëre, qui est naturaliter prior commixtione elementorum, quem consequitur ordo.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd alicuius generis species se habent secundum prius & posterius, sicut numeri & figuræ quantum ad esse: licet simul esse dicantur, inquantum suscipiunt communis generis prædicationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ordo istę potẽtiarum animæ est ex parte animæ, quæ secundum ordinem quendam habet habitudinem ad diuersos actus: licet sit vna secundum essentiam. Et ex parte obiectorũ, & etiam ex parte actuum, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd ratio illa procedit de illis potentiis, in quibus attenditur ordo solùm secũdum tertium modum. Illæ autem potentiæ quæ ordinantur secũdum alios duos modos, ita se habent quòd actus vnius dependet ab altera.

Articvlvs V.

¶ Vtrum omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto.

Ad quintvm sic proceditur. Videtur quòd omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto. Sicut enim se habent potentiæ corporis ad corpus, ita se habent potentiæ animæ ad animam. Sed corpus est subiectum corporalium potentiarum. Ergo anima est subiectum potentiarum animæ.

¶ 2. Præterea, Operationes potentiarum animæ attribuuntur corpori propter animam: quia, vt dicitur in secundo de Anima, anima est quo sẽtimus & intelligimus primum. Sed prima principia operationum animæ sunt potentiæ. Ergo potentiæ per prius sunt in anima.

¶ 3. Præterea, Augustin. dicit 12. super Gene. ad literam, quòd anima quędam sentit non per corpus: imò sine corpore, vt est timor, & huiusmodi. Quædam verò sentit per corpus. Sed si potentia non esset in sola anima sicut in subiecto, nihil posset sine corpore sentire. Ergo anima est subiectum potentię sensitiuæ, & pari ratione omnium aliarum potentiarum.

¶ Sed contra est quòd Philosophus dicit in libro de Somno & Vigilia, quòd sentire non est proprium animæ, neque corporis, sed coniuncti. Potentia ergo sensitiua est in coniuncto sicut in subiecto. Nõ ergo sola anima est subiectũ omnium potentiarum suarum.

¶ Respondeo dicendum, quòd illud est subiectum operatiuæ potẽtiæ, quod est potens operari. Omne enim accidens denominat proprium subiectum. Idem autẽ est quod potest operari, & quod operatur. Vnde oportet, quòd eius sit potentia sicut subiecti, cuius est operatio: vt etiã Philosophus dicit in prin. de Som. & vigilia. Manifestum est autem ex supradictis, quòd quędam operationes sunt animę, quæ exercentur sine organo corporali, vt intelligere & velle. Vtide potentiæ, quæ sunt harum operationum principia, sunt in anima sicut in subiecto. Quædam verò operationes sunt animæ, quæ exercentur pro organa corporalia, sicut visio per oculum, auditus per aurem. Et simile est de omnibus aliis operationibus nutritiuæ, & sensitiuæ partis. Et ideo potentiæ, quæ sunt talium operationum principia, sunt in coniuncto sicut in subiecto, & non in anima sola e.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd omnes potentiæ dicuntur esse animæ non sicut subiecti, sed sicut principij e: quia per animam coniunctum habet, quòd per tales operationes operari possit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnes huiusmodi potentiæ per prius sunt in anima quàm in coniuncto, non sicut in subiecto, sed sicut in principio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd opinio Platonis fuit, quòd sentire est operatio animæ propria, sicut & intelligere e. In multis autem, quæ ad philosophiam pertinent. Augustinus opinionibus Platonis nõ asserendo, sed recitando. Tamen quantùm ad præsens pertinet, hoc quòd dicitur anima, quædam sentire cum corpore, & quædam sine corpore, dupliciter potest intelligi. Vno modo quòd hoc quod dico cum corpore, vel sine corpore, determinet actum sentiendi secũdum quod exit à sentiente. Et sic nihil sentit sine corpore, quia actio sentiendi non potest procedere ab anima, nisi per organum corporale e. Alio modo potest intelligi, ita quòd prædicta determinent actum sentiendi ex parte obiecti quod sentitur. Et sic quædam sentit cum corpore, id est in corpore existentia: sicut cùm sentit vulnus, vel aliquid huiusmodi: quædam verò sentit sine corpore, id est non existentia in corpore, sed solùm in apprehensione animæ: sicut cùm sentit se tristari, vel gaudere de aliquo audito.

Articvlvs VI.

¶ Vtrũ potentiæ animæ fluant ab eius essentia.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur q̃ potentiæ animæ non fluant ab eius essentia. Ab vno enim simplici non procedũt diuersa. Essentia autem animę est vna & simplex. Cum ergo potentiæ animæ sint multæ & diuersæ, non possunt procedere ab eius essentia.

¶ 2. Præterea, Illud, à quo aliquid procedit, est causa eius. Sed essentia animæ nõ potest

¶ Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum quintum.

Titulus clarus. potentia vocatur, proximum & completum principium elicitiuum operationis. ¶ In corpore sunt conclusiones duæ. Prima, Potentiæ non organicæ sunt in sola anima vt in subiecto. Secunda, potentiæ organicæ sunt in coniuncto vt subiecto. Probatur vtraque conclusio simul eodem modo sic: Subiectum operatiuę potẽtiæ est potens operari, ergo ipsum operans. ergo anima sola est subiectum non organicarũ, & compositum organicarum. Antecedens ꝓbatur quia omne accidens denominat suum subiectum, prima con- Cap. 1.
sequentia probatur dupliciter. Primò, quia idẽ q. 76. art. 1.
est quod potest & facit. Secũdo autoritate Arist. secunda verò consequentia probatur ex dictis: quia operationes non organicarum potentiarum sola anima dicit: organicarum verò compositum.

¶ Aduerte, quòd ex supradictis & hic patet, q̃ sola anima dicitur potẽs intelligere, & subiectũ est esse intellectionis, vt q̃ se primo potẽs 384
intelligens & subiectũ: compositum autem dicitur intelligens ratione partis, scilicet animæ. 181
Nec obstat quod Socrates dicitur esse q̃ propriè intelligit: quia operationes sũt suppositorum: quoniam etsi Socrates primò intelligat vt suppositum, non tamen primò intelligit absolutè, quia falsũ est q̃ operatio sit primò 364
suppositi, absolutè loquendo: sed primò subsistentiis. Et tu hoc aduerte, quia multi in hac fallunturcõsequentia, id est, est primò huius vt suppositi. ergo est primò huius. Cum tamen deberent dicere, est primò huius vt subiecti, ergo est primò huius.

¶ Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum sextum. 364

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò præmittit conuenientiam & differentiam inter formam substantialem & accidentalem. Secundò respondet quæsito vna conclusione affirmatiuè.

¶ Conuenientia est in duobus. primò in essẽtiali prædicatro. scilicet esse actum. secundò in effectu formali, scilicet 381
secũdum vtranque ali- 1 di 3. q. 4.
quid esse actu. Et ex his ar. 2. Et vedatur intelligi tertiũ, q̃ 9 q. 4 ar. 5. cor. Et
subiectum vtriusque est 3. c.
aliquo modo ens in po- opuf.
tentia. Differẽtia est in duobus. Primò in qualitate effectus formalis, quia substantialis facit esse simpliciter: accidentalis verò tale aut tantum. Et hanc comi-

tatur differentia in subiecto, quia illius est ens in potentia tantum, huius verò ens in actu. Et hinc nascitur differentia secundum ordinem actualitatis: quia actualitas illius est prior actualitate subiecti. Actualitas verò istius est posterior. Et hinc oritur differentia secundum causalitatem, quia actualitas illius causat actualitatem subiecti: istius verò causatur ab actualitate subiecti: Et ratio sequelæ huius quartæ differentiæ ex tertia assignatur: quia primum est causa in quoliber genere: & est, inquit, sermo de accidente proprio non aduentitio: hoc enim ab extra causatur. Secundò differunt: quia illius materia est propter illam, ista verò econtra est propter subiectum: & ratio est vtriusque: quia minus principale est propter principalius: constat

enim

enim subiectum principalius esse accidente, & formã substãtialẽ materia.
¶ Circa hæc aduerte tria. Primò, quòd quia S. Th. antè ꝓbauit potentias esse propria accidentia: & hic quærit vtrũ fluãt ab essentia animæ, quæ est forma substantialis: ideo hæc præmittit. Secundò, ꝙ quia, vt patebit in responsione ad fin, subiectum est causa proprij accidentis in triplici genere causæ: ideo secundam differentiam adiecit S. Th. cum tamẽ ad probandam conclusionem articuli prima differentia sola deseruiat. Tertiò, quàm subtiliter ꝓceditur in litera ex hoc namq; quòd for-
In princi. ma substãtialis est talis naturæ ꝙ facit ens in actu absolutè: oritur quòd non supponit ens in actu: non enim absolutè & sine additione
Tex. 66. aliqua faceret ens actu, si iam esset ens in actu:
c 377 sed cum additione faceret ens tale in actu.
Act. ex. 12. vsque ad 16. Ex hoc autem oritur ordo, quòd prius actualitas conuenit formæ substantiali quam subiecto: quòd nihil habet actualitatis ex se. Et ex hoc clarè sequitur, ꝙ forma substãtialis causat non esse in actu, sed totum esse in actu sui subiecti. Tũ quia nihil in se actualitatis habet subiectũ. Tum quia primũ in quolibet ordine rerum est causa cæterorũ. Et per oppositum:
372 quia forma accidẽtalis non est actus, faciẽs formaliter nisi ens in actu tale ꝙ naturaliter supponit ens in actu absolutè: oportet quòd causet in subiecto suo esse quidem in actu aliquo, sed non totum esse in actu sui subiecti: ita quòd ex hoc ipso quòd supponit subiectum in actu, constat quòd non facit illius actualitatem absolutè. Et si huic coniungas, quòd primum est causa reliquorum:
D. 21. sequitur quòd actualitas accidentis est ex actualitate subiecti.
¶ Quo ad secundũ cõclusio responsiua est: Omnes potẽtiæ animæ fluũt ab essẽtia animæ. Probatur sic: Accidens proprũ causatur à subiecto secundũ quod est
Arti. prec. actu: & recipitur in eo secundum esse in potẽ-
q. 77. art. 5. tia: ergo omnes potentiæ animæ fluunt ab essentia. Antecedẽs patet ex prima differẽtia: consequentia probatur diuidendo: quia potẽtię animæ aut sunt in sola anima subiectiuè: & sic
D. 23. ergo ab ipsa secundũ ratione actualitatis & in
In hoc ar. ipsa ratione potentialitatis admixtæ sunt. Aut in cõposito, & sic ergo ab ipsa anima sunt: quia compositum non est actu nisi ratione animæ.
¶ Circa rationem adducẽdam ad probandã causalitatem subiecti respectu proprij accidentis dubium occurrit. Quia si illa ratio esset efficax, concluderet etiam, quòd accidẽs per accidens flueret à subiecto cui inest: quod est manifestè falsum, & contra literam. Probatur sequel: quia eadem ratio locum habet, scilicet quòd actualitas subiecti est prior actualitate eius: omni enim accidenti conuenit, præsupponere subiectũ in actu, & præcedi ab actualitate eius. ¶ Ad hoc breuiter dicitur: quòd vt ex litera patet ratio S. Thomæ est quòd primũ in quolibet in genere, &c. Illa autem maxima intelligitur in his quæ habent per se ordinem, non autẽ per accidens ordinatis. Vnde obiectio supponit falsum: s. quod prioritas sola sit ratio causalitatis: est enim prioritas habentis per se ordinem ad reliqua: hoc autẽ non oportebat exprimere: quia in illa maxima subintelligebatur. Et propterea eadem vi inuluit causalitatem subiecti respectu proprij & formæ respectu materiæ: vtrobique enim est primitas & per se ordo: quamuis diuersimode: quia ibi inter duas actualitates, hîc verò ipsius actu ad recipiens & participans ipsum. Posset quoque iuxta doctrinam sequentis articuli dici, ꝙ illa maxima metaphysicalis applicata ad materiam emanationis intelligitur stante eodem ordine emanationis: nodò constat quòd subiectum & proprium eodẽ emanant ordine, quia eadem generatione generantur, & corruptiõe corrumpuntur: quamuis non in eodem gradu, ga illud primò, hoc consequenter: substantia verò & accidens per accidens non ad eũdem spectãt productionis ordinẽ: & ideo nõ obstat.
¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd multi putant, & malè, doctrinam hanc ab Auerroi dissentire: eo quòd in quarto Metap. commento secundo dixerit, ꝙ substantia non est agens aut finis accidentium, sed subiectũ. Sed reuera hi quamuis multi, tamen cæci sunt: Auerrois enim impri-
D. 11. q. 3. mis hoc non dixit: sed cor. & q. de clarãs qualis est analogia inter substantiam & accidentia in entis nomine, dicit, quòd præ-
D. 8. dicta non attribuuntur substantiæ, quia sit agẽs aut finis, sed subiectum. Ex quibus verbis optimè habetur, ꝙ in nomine Entis nõ imponitur analogia fin causam finalem: neque secundum causam efficientem, sed secundum causam materialẽ. Cum hoc tamẽ euidenter patet stare, quòd substantia sit efficiens, & finis accidentis: non enim oportet quòd omnis habitudo, quæ est inter substantiam & accidẽs importetur. Entis nomine. Deinde ibidem est sermo de accidentibus absolutè in ordine ad substantiam cui insunt:
Artic. 4. & non de accidẽte proprio, de quo nos loquimur. Patet autem hanc esse Auerrois mentem: quia constat subiectum esse finem sui proprij accidentis, grauitas enim
b 381 est propter conseruationem substantiæ grauis, &c. Vnde in hac re nulla est inter hos Philosophos dissensio.
¶ Responsionẽ ad tertium diligentissimè notato: quoniam ex ea solluuntur multæ difficultates, scilicet & quomodo substantia est immediatè causa effectiua: & 314
quomodo causa effectiua non potest impediri, & quomodo aliquid agit in seipsum, & alia huiusmodi, quæ in suis locis soluimus, vtendo 380
hac distinctione de causa actiua per actionem mediam, & sine aliqua hoc enim modo actiua media actione per solam naturalem resultationem. multa habent quæ aliis impossibile est conuenire.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum septimum.*

TItulus clarus est.
¶ In corpore duo. Primò conclusio responsiua affirmatiuè. Secundò in speciali distinguit & respondet duabus conclusionibus. ¶ Quo ad primum conclusio est: Vna potentia animæ oritur ab alia. Probatur sic: In procedentibus naturali ordine ab vno, primò propinquius est quodammodo causa remo

remotiorum: potentiæ animæ proceditur multiplici ordine naturæ ab vno: ergo prior est causa subsequentis. Minor patet ex dictis minor probatur sic: in listi primo est causa omnium: ergo propinquius primò est causa remotioris. Et tenet sequela: quia proportionaliter se habent, sicut primum ad oña ita prius ad sequentia naturæ ordine: constat autem essentiam animæ, & potentias ordine quodam produci, & essentiam: ga primò produciẽ esse omnium potentiarum causam: vt in præcedẽti articulo definitũ est: ergo restat, vt quæ prius naturalis sint potẽtia, causa sit mediãte qua remotiores ab essẽtia fluant.
¶ Quo ad secũdũ distinctio est, quòd ordo naturalis inter potentias est, triplex, s. secundum
381 c causam actiuã, finalem, & materialem: quia anima est his tribus modis causa earũ sola, vel cum corpore. Prima conclusio in speciali, Potentiæ imperfectiores oriũtur à perfectioribus ordine finali & actiuo. Secunda in speciali: Potẽtiæ perfectiores oriũtur ab imperfectioribus ordine materiali. Probantur primò ambæ simul in communi: quia agens & finis, vt sic est perfectus, susceptiuum autem vt sic est imperfectũ. Deinde declaratur prima in specialiq; intellectũ est principium finale, & actiuũ quodãmodo sensibus. Finale quidem: quia sẽsus
384 est propter intellectum
a. di. 44. q. 1. art. 3 q. 1. & di. 50. q. 1. a. 1. con. & non econuerso. Actiuum verò, ga sensus est
Et 2. concer. 8: ad 9. quædã participatio intellectus. Diuinum nãq; lumen, cuius participatione & intellectus, & sẽsus omnis percipit & discernit in intellectu subsistens, quoddam est defluentis offuscatique luminis in in corpore cognitionẽ
Et ver. q. 19 art. 1. de anima ar. 10. parientis: exemplare aũt habet annexum genus actiuæ causæ, cum mihi aliud sit quã extrinseca forma: forma rei intrinsecè agentis, aut per agens est. Demum declaratur secũda quoque in
Tex. 66. in speciali: quia sensitiuum est principium materiale intellectus: quoniam animal secundũ ꝙ habet sensitiuam virtutem, subiectum & mate-
Li. de mẽ & remis. ca. 1. & 4. to. 2. riale, & in potentia est respectu intellectus: vt patet.
¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum octauum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore duo facit: primo respõdet q̃sito duabus conclusionibus. Secundò corollariè excludit duas opiniões.
¶ Quo ad primũ, prima conclusio est: Potentiæ
Ca. 31. t. 3. existẽtes in sola anima, vt subiecto, remanent destructo corpore. Secũda: Potentiæ existentes in composito, vt subiecto, non remanent actu, sed virtualiter tantũm. Declarantur & probantur simul ex conuenienti & disconuenienti habitudine potẽtiarum ad
Ca. 19 l. 3. animam. Conuenienti quidẽ in hoc quòd omnes sunt à sola anima vt principio: disconuenienti verò in hoc, quia quędam in sola anima, quædam in composito sunt. Ex hoc probatur specialiter secunda conclusio, quo ad primam partem: quia corrupto subiecto impossibile est accidens remanere: quo ad secundum verò, quia anima est radix omnium. ¶ Quo ad secundum excluditur positio dicentium, potentias omnes remanere actu & dicentium actus remanere. Quod ideo est falsum, quia dato quòd remanerent potentię, vt Pla. dicit, nõ remanerẽt tãmẽ actus, ꝓpter defectũ organi ministrantis: sicut non remaneret
Ar. 6. & 7. loquutio sine lingua, quamuis in homine esset vis loquutiua. ¶ Circa illam propositionẽ, s. omnes potentiæ animæ cõparantur ad animam
381 solã, sicut ad principiũ:
382 dubium occurrit. Quia si sola anima est principiũ omnium potẽtiarũ, ergo nihil aliud ab anima est principiũ alicui ꝓ potẽtiæ animæ: ergo cõpositum nullius potẽtiæ est principium: ergo fallũ est quòd subiectũ sit cõproprij accidẽtis in triplici genere causæ. ¶ Ad hoc dupliciter respondẽri potest. Primò distinguendo ly esse principium, s. primò vel tõne partis, & dicendo, quòd sola anima est primo principiũ potentiarum
ti 41a. oĩm: & quòd cõpositum non est earum principiũ nisi ratiõe partis, s. animæ. Vnde superius in litera nõ est dictũ absolutè, ꝙ subiectũ sit principium proprij, sed quòd subiectum secundum ꝙ est actu, est principium proprij: cõstat autẽ subiectum cõpositũ esse actu secundũ formã. igitur secundum eã habet hoc quòd sit principiũ actiuum potẽtiarum: & propter hoc in litera
P Lib. 10. de mo. propter hæc propositio, vt ex dictis deducta. 5.
¶ Secundò sustinẽdo cõpositum tõne tertiæ entitatis esse principium actiuum completum respectu potentiarum suarum: quòd ly sola tenetur categorematicè: ita
b 501 quòd sensus est, quod anima
b 502 solitariè sumpta habet hoc quod sit principium actiuum omniũ potentiarum. Cum hoc tamen stat, quod compositum etiam sit actiuum principium quarũdam, quamuis diuersimodè: quia illa incompletum, hoc completum. Et hic sensus etiam habetur ex supradictis: dum dicimus, quòd essentia animæ est actiuũ principium omnium potentiarum, nõ explicando cõpletum, vel incompletum. Et ad intentum nunc deseruit, quia intẽta differentia saluatur, s. quòd anima sola, i. ipsa vt distinguitur cõtra cõpositũ habet hoc quòd est principium omnium potentiarum: sed nõ habet hoc quòd sit subiectum omnium potentiarum, sed quarundam oportet compositum. ex
385 hac namque differentia Verti. q. 10. ar. 2. ad 2. & q. de anima a. 13. & c. 1. de anima. l. 14. principio. & l. 2. de. 2. col. 2. li. 5. & l. 6. col. 1. conclusiones deducẽtur, vt patet.
¶ *Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum primum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore quatuor. Primò proponit tres

Sicut anima secundum quod habet potentiam sensitiuam consideratur sicut subiectum, & materiale quoddam respectu intellectus. Et propter hoc imperfectiores potẽtiæ sunt priores in via generationis. Prius enim animal generatur quàm homo.
¶ Ad primvm ergo dicendum, ꝙ sicut potentia animæ ab essentia fluit, nõ per transmutationẽ, sed per naturalem quandã resultationemẽ, & est simul cum anima: ita est etiam de vna potentia respectu alterã.
¶ Ad secundum dicendum, quòd accidens per se non potest esse subiectum accidẽtis, sed vnum accidens per prius recipitur in substantia quã aliud: sicut quantitas, quàm qualitas. Et hoc modo vnum accidens dicitur esse subiectũ alterius, vt superficies coloris, inquantum substantia vni o accidente mediante, recipit aliud. Et similiter dicitur de potentiis animæ.
¶ Ad tertium dicendum, quòd potentię animæ opponuntur adinuicẽ oppositione perfecti, & imperfectiũ: sicut etiã species numerorum & figurarum. Hæc autem oppositio non impedit originẽ vnius ab alio: quia imperfecta naturaliter à perfectis procedunt.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in anima à corpore separata.*

DOCTAVVM sic ꝓceditur Videtur quòd omnes potentiæ animę remaneãt in anima à corpore separata. Dicitur enim in li. de Spiritu & anima, quòd anima recedit à corpore secum trahens sensum & imaginationẽ, & rationẽ, & intellectũ, & intelligentiã, cõcupiscibilitatẽ & irascibilitatem.
¶ 2. Præterea, Potentiæ animæ sunt eius naturales proprietates. Sed proprium semper in est, & nunquam separatur ab eo cui est proprium. Ergo potentię animæ sunt in eo etiam post mortem.
¶ 3. Præterea, Potentię animę etiã sensitiuæ nõ debilitantur debilitato corpore: quia, vt dicitur in 1. de Anima, si senex accipiat oculum iuuenis, videbit vtiq; sicut & iuuenis. Sed debilitas est via ad corruptionẽ. Ergo potẽtię animæ non corrũpuntur, corrupto corpore, sed manent in anima separata.
¶ 4. Præterea, Memoria est potentia animę sẽsitiuę, vt Philosophus probat. Sed memoria manet in aĩa separata: dicitur enim Luc. 16. diuiti epuloni in inferno, secundum animam existẽti: Recordare, quia recepisti bona in vita tua. Ergo memoria manet in anima separata, & per consequens aliæ potentiæ sensitiuæ partis.
¶ 5. Prętera, Gaudiũ & tristitia sunt in concupiscibili, quæ est potentia sensitiuæ partis. Manifestum est autem, animas separatas tristari, & gaudere de præmiis, vel pœnis, quas habent. Ergo vis concupiscibilis manet in anima separata.
¶ 6. Prętera, Aug. dicit 12. super Gen. ad lit. quòd sicut anima, cũ corpus iacet sine sensu, nondum penitus mortuum, videt quædam fm imaginariã visionem: ita cũ fuerit à corpore penitus separata post mortẽ. Sed imaginatio est potẽtia sensitiuæ partis. Ergo potẽtia sensitiuæ partis manet ĩ aĩa separata, & per cõsequens omnes aliæ potẽtiæ.
¶ Sed contra est quòd dicitur in li. de Eccl. dog. Ex duabus tantùm substantiis cõstat homo: anima cum ratione sua, & carne cum sensibus suis. Ergo defuncta carne potentiæ sensitiuæ non manent.
¶ Respondeo dicendum quòd sicut iam dictum est, omnes potentiæ animę cõparantur ad animam solam, sicut ad principium. Sed quædam potentiæ comparãtur ad animam solam sicut ad subiectũ, vt intellectus & voluntas et: & huiusmodi potẽtię necesse est, quòd maneant in anima, corpore destructo. Quædã verò potentiæ sunt in cõiuncto, sicut in subiecto: sicut omnes potẽtiæ sensitiuæ partis, & nutritiuæ. Destructo autem subiecto, nõ potest accidens remanere. Vnde corrupto cõiuncto, nõ manent huiusmodi potentiæ actu, sed virtute tãtùm manent in anima, sicut in principio, vel radice. Et sic falsum est, quòd quidã dicunt huiusmodi potentias in anima remanere etiam corpore corrupto. Et multo falsius, quòd dicunt etiam actus harum potẽtiarum remanere in anima separata: quia talium potentiarum nulla est actio nisi per organum corporeum.
¶ Ad primvm ergo dicendum quòd liber ille autoritatẽ nõ habet e. Vnde quod ibi scriptum est, eadem facilitate cõtemnitur, qua dicitur. Tamẽ potest dici, quòd trahit secum anima huiusmodi potentias non actu, sed virtute.
¶ Ad secundum dicendum, quòd hæ potentiæ, quas dicimus actu in anima separata non manere: non sunt proprietates solius animæ, sed coniuncti.
¶ Ad tertium dicendum ꝙ dicũtur nõ debilitari huiusmodi potentię debilitato corpore: quia anima manet immutabilis, quæ est virtuale principiũ huiusmodi potẽtiarum.
¶ Ad quartum dicẽdum, quòd illa recordatio accipitur eo modo quo Aug. ponit memoriam in mente, non eo modo quo ponitur pars animæ sensitiuæ.
¶ Ad quintum dicẽdũ, ꝙ tristitia & gaudiũ sunt in anima separata, non secundum appetitum sensitiuum e, sed secundũ appetitum intellectiuum, sicut etiam in angelis e.
¶ Ad sextum dicendum, quòd Aug. loquitur ibi inquirendo non asserendo. Vnde quędã ibi dicta retractat.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA OCTAVA de Potentiis animæ in specialiter, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de potentiis animæ in speciali. Ad considerationem autem Theologi pertinet inquirere specialiter solum de potentiis intellectiuis & appetitiuis, in quibus virtutes inueniuntur. Sed quia cognitio harum potentiarum quodammodo dependet ex aliis: ideo nostra consideratio de potentiis animæ in speciali erit tripartita. Primò nãque cõsiderandũ est de his, q̃ sunt præambula ad intellectũ. Secũdò de potẽtiis intellectiuis. Tertiò de potẽtiis appetitiuis.
¶ Circa primum quæruntur quatuor.
¶ Primò, de generibus potentiarum animę.
¶ Secundò, de speciebus vegetatiuæ partis.
¶ Tertiò, de sensibus exterioribus.
¶ Quartò, de sensibus interioribus.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum quinque genera potentiarum animæ sint distinguenda.*

D PRIMVM sic procedit. Videtur ꝙ nõ sint quinq; genere potẽtiarũ animę distinguenda, s. vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, secũdũ

367 tres cõclusiões. Secũdò probat animã. Tertiò secũdã. Quartò tertiã. Prima cõclusio, Animæ sũt tres Secũda. Potẽtiæ animæ secundũ genus sunt quinq; Tertia, Modi viuentium sunt quatuor.

¶ Prima probatur ex triplici modo excessus operationis animalis supra naturã corpoream, & supra organũ, qualitatẽ corporeã, & extraneitatẽ. Vegetatiuũ nãque ĩ seipsum à seipso per se operatur, organo tamen & qualitate elementari: sensitiuũ non qualitate, sed organo vtitur: intellectiuum ab omnib. abstrahit: omnia clara sunt in litera. Et si dubites, quo pacto proprium est animæ operari ab intrinseco, cũ in diffinitione naturæ ponatur etiã, qd̃ sit principiũ intrinsecũ scito ex 8. Phy. q̃ hoc intelligitur, vt quod agit, & quod patitur simul. Nulla enim res nisi animata alteratur, auget, vel mouet localiter seipsã. Naturalibus autẽ cõuenit habere principium intrinsecũ, vt quo tantũ & ideo necessariò præsupponit aliqd extrinsecum à quo principaliter fit motus ille. Propterea dicuntur hic motiones corporum esse ab extrinseco, vt latius in materia de motu grauium & leuium differetur. ¶ Secũdã probatur quintuplici ratione generica obiecti, scilicet corpore conjuncto: corpore sensibili ad animã: ente vniuersaliter ad animã: & rursus his secundũ motũ intentiõis animæ ad ea: & rursus secundum motum localẽ ad ea. Primò ex vegetatiuũ: secundò sensitiuũ: tertiò intellectiuũ: quartò appetitiuũ: quintò secundũ locum motiuum cõstituitur, vt patet in litera clarè. ¶ Tertia probatur quadruplici graduatione viuentiũ scilicet vegetatione tantũ: hæc & sensibilis & motu locali: & denuũ cum prædictis omnibus intellectu. Appetitus enim non separatur à sensu & intellectu. ¶ In responsione ad tertium occurrit quæstio de appetitu naturali. Sed breuiter nota, quòd appetitus naturalis dupliciter sumi cõsueuit. Primò p̃ inclinatione à natura indita. Et sic non est actus aliquis elicit⁹: sed est vel ut actus primus habens 369 naturalẽ habitudinẽ ad tale quid. Et talis appetitus inuenitur in omnibus potẽtiis tã actiuis q̃ passiuis, vt in litera dicitur. Secundo: sumitur p̃ Tex. 50. & 1. 1. de par. an. c. 3. c. 9. actu secũdo: quo rẽditur cognitum sic, quòd nõ pot in oppositũ tendi. Et hæc est operatio 2. Q. præar. 1. ad 4. appetitus animalis, siue intellectualis, siue sensitiui. Ex eo n. quòd ad apprehẽsum vt sic, immediatè tendit: animalis appetitio est. Ex eo verò, quòd determinatum est à natura, ita ad hoc tale

locum motiuum & intellectiuum. Potentiæ enim animæ dicũtur partes ipsius e. Sed tantũ tres partes animæ cõmuniter ab omnib⁹ assignantur, s. anima vegetabilis, aĩa sẽsibilis & rationalis. Ergo tantùm tria sunt genera potentiarũ animæ, & non quinque.

¶ 2. Prẽterea, Potẽtiæ animæ sunt principia operũ vitæ. Sed quatuor modis dicitur aliquid viuere. Dicit enim Philosophus in 2. de Anima, Multipliciter ipso viuere dicto, & si vnum aliquod horum insit solùm aliquid, dicimus viuere: vt intellectus & sensus, motus & status secundũ locum. Adhuc autem motus secundum alimentum & decrementum, & augmentum. Ergo tantùm quatuor sunt genera potentiarum animæ, appetitiuo exclusõ.

¶ 3. Prẽterea, Ad illud quod est cõmune omnibus potentiis, nõ debet deputari aliquod speciale animæ genus. Sed appetere conuenit cuilibet potẽtiæ animę. Visus enim appetit visibile conueniens. Vnde dicitur Eccles. 40. Gratiam & speciem desiderabit oculus: & super hoc virides sationes. Et eadem ratiõe q̃libet alia potẽtia desiderat obiectũ sibi cõueniens. Ergo nõ debet poni appetitiuũ vnũ speciale genus potẽtiarũ animæ.

¶ 4. Prẽterea, Principiũ mouens in animalibus est sensus aut intellectus aut appetitus vt dicitur in 3. de Ani. Nõ ergo motiuũ debet poni speciale gen⁹ animæ p̃ter pdicta.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. de Anima. Potentias autem dicimus vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum sm̃ locum, & intellectiuũ.

¶ Respondeo dicendum, quod quinque sunt genera potentiarũ aĩæ quæ numeratæ sunt. Tres verò dicuntur animæ. Quatuor verò dicuntur modi viuendi. Et huius diuersitatis ratio est, quia diuersæ animæ distinguuntur secundum quod diuersimodę operatio animæ supergreditur operationem naturæ corporalis. Tota enim natura corporalis subiacet animæ, & comparatur ad ipsam sicut materia & instrumentũ. Est ergo quædam operatio animæ, quæ intantum excedit naturam corpoream, quòd neque etiam exercetur per organum corporale: & talis est operatio animæ rationalis. Est autem alia operatio animæ infra istam, quę quidem fit per organum corporale, nõ tamẽ per aliquam corpoream qualitatem. Et talis est operatio animæ sensibilis. Quia etsi calidum & frigidum, & humidũ & siccum, & aliæ huiusmodi qualitates corporeæ requirantur ad operationem sensus: nõ tamen ita quod mediante virtute taliũ qualitatũ operatio animæ sensibilis procedat. Sed requirũtur solum ad debitam dispositionem organi. Infima autem operationũ animæ est, quæ fit per organum corporeũ, & virtute corporeæ qualitatis. Supergreditur tamen operationem naturæ corporeæ, quia motiones corporum sunt ab exteriori principio, huiusmodi aũt operationes sunt à principio intrinseco e. Hoc enim commune est omnibus operationibus animæ. Omne enim animatum aliquo modo mouet se ipsum. Et talis est operatio animæ vegetabilis, Digestio enim & ea quę consequuntur, fit instrumentaliter per actionem caloris, vt dicitur in 2. de Anima, Genera verò potẽtiarum animæ distinguuntur secũdum obiecta. Quanto enim potentia est altior, tantò respicit vniuersalius obiectum, vt suprà dictum est. Obiectum autẽ operationis animæ in triplici ordine potest considerari, Alicuius enim potentiæ animę obiectum est solum corpus animæ vnitum. Et hoc genⁿ potentiarum animæ dicitur vegetatiuum,

Nõ enim d vegetatiua potẽtia agit nisi corpus, cui anima vnitur. Est autẽ aliud genus potentiarum animæ, qd̃ respicit adhuc vniuersalius obiectum, s. omne corpus sensibile, & non solùm corpus animæ vnitũ. Est autem aliud genus potẽtiarũ animæ, quod respicit adhuc vniuersalius obiectum, s. nõ solùm corpus sensibile, sed vniuersaliter omne ens. Ex quo patet quòd ista duo secunda genera potentiarum animæ, habent operationem nõ solùm respectu rei cõiunctæ, sed etiam respectu rei extrinsecæ. Cùm autem operans oporteat aliquo modo cõiungi suo obiecto, circa quod operatur, necesse est extrinsecũ rem, quæ est obiectum operationis animæ, secundum duplicem rationem ad animam comparati. Vno modo secundum quòd nata est animę cõiungi, & in anima esse per suam similitudinẽ. Et quãtum ad hoc sunt duo genera potentiarum, s. sensitiuum respectu obiecti minus cõmunis, quod est corpus sensibile: & intellectiuũ respectu obiecti communissimi, quod est ens vniuersale. Alio verò modo sm̃ q̃ ipsa anima inclinatur, & tendit in rem exteriorem: & secundum hanc etiam comparationem sunt duo genera potentiarum animæ. Vnum quidem, s. appetitiuum, secundum quòd anima comparatur ad rem extrinsecam, vt ad finem, qui est primũ in intentione. Aliud autem motiuum secũdum locum, prout anima cõparatur ad rem exteriorem, sicut ad terminum comparationis & motus. Ad cõsequendum enim aliquod desideratũ, & intentum, omne animal mouetur. Modi verò viuendi distinguuntur sm̃ gradus viuentium e. Quędam enim viuentia sunt, in quibus est tantùm vegetatiuum, sicut in plantis. Quædam verò in quibus cum vegetatiuo est etiã sensitiuum, non tamen motiuum secundum locum: sicut tunicata, quę quidem fit per organum corporale, nõ tamẽ per aliquam corpoream qualitatem. Et talis est operatio animæ sensibilis. Quia etsi calidum & frigidum, & humidũ & siccum, & aliæ huiusmodi qualitates corporeæ requirantur ad operationem sensus: nõ tamen ita quod mediante virtute taliũ qualitatũ operatio animæ sensibilis procedat. Sed requirũtur solum ad debitam dispositionem organi. Infima autem operationũ animæ est, quæ fit per organum corporeũ, & virtute corporeæ qualitatis. Supergreditur tamen operationem naturæ corporeæ, quia motiones corporum sunt ab exteriori principio, huiusmodi aũt operationes sunt à principio intrinseco e. Hoc enim commune est omnibus operationibus animæ. Omne enim animatum aliquo modo mouet se ipsum. Et talis est operatio animæ vegetabilis, Digestio enim & ea quę consequuntur, fit instrumentaliter per actionem caloris, vt dicitur in 2. de Anima, Genera verò potẽtiarum animæ distinguuntur secũdum obiecta. Quanto enim potentia est altior, tantò respicit vniuersalius obiectum, vt suprà dictum est. Obiectum autẽ operationis animæ in triplici ordine potest considerari, Alicuius enim potentiæ animę obiectum est solum corpus animæ vnitum. Et hoc genⁿ potentiarum animæ dicitur vegetatiuum, obiectum, quòd non ad oppositum naturalis est: naturaliũ enim est propriũ, determinatum esse ad vnum. Et de tali appetitu dicitur 1. Meta. quòd naturaliter scire desideramus: & vniuersaliter quòd naturaliter appetimus viuere, esse, beatitudinem, &c. Et hunc appetitum expressẽ à S. Th. superius in q. de amore angelorum habes & in Secunda secundæ in q. de studiositate, vel curiositate expressissimẽ de illa propositione primi Metaphys. Ex quo patet error loquentium.

D. 419.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulũ secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet, secundo cõparat. Cõclusio responsiua, Tres sũt partes vegetatiuæ. Probatur, Corpus viuens, vt sic eget tribus operibus. Corpus viuens vt sic est obiectum vegetatiuæ: ergo obiectum vegetatiuæ exigit tria opera: ergo tres potentias in vegetatiuo talia sunt genera tari nutriti, & augeti: ergo. maior patet, quia eger esse, & perfecta quantitate & conseruatione vtriusque. minor

Tex. 48. & sequentibus vsque ad 58. Tex. 17. 19. 2.

¶ Quo ad secundum primò differentiã ponit inter has: quia generatiua ad alienũ, aliàs verò ad propriũ corpus. Deinde ordinẽ dignitatis: quia generatiua dignior ex supradicta cõditione, vt pote attingẽs ad vim sẽsitiuã: & cõstituatur autoritate Dionysij. Demum ordinem ministrij: quia illi hæ seruiunt & augmentatiuæ nutritiua. Nota quòd tres dicuntur potentiæ vegetatiuæ in genere. Verum autẽ plures sint secundũ speciem specialissimam potẽtiæ vnius præcipuæ, puta digestiua, attractiua, expulsiua, &c. non est præsentis speculationis.

Tex. 17. 46. & 47.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo principaliter. Primò tractat penes quid attendi debet distinctio, & numerus sensuum. Secundò assignat ipsam rationem vtriusque.

Art. præc.

¶ Quo ad primum tria. Primò refert tres opiniones, scilicet ex organis, ex mediis, ex rebus sensatis. Secundò reprehẽdit omnes. Et primas quidem quia potentiæ non sunt propter organa, aut media, sed econuerso: Tertiã verò, quia diuersitas sensibilis secũdum simplex aut mixtũ subiectũ pertinet ad intellectũ. Aduerte hic, qd̃ primę opiniones nõ arguuntur falsitatis, sed quia non assignant causam quæsiti, sed effectũ. tertia verò assignat causam per accidẽs, & ideo peior omnibus. Tertiò igitur dicit distingui sẽsus penes diuersitatẽ immutatiui exterioris. Et sic est prima conclusio responsiua affirmatiuè. Sẽsus distinguuntur secundum quod sunt immutatiui exterius: probatur sic, Sẽsus est potẽtia passiua per se primò immutabilis ex extrinseco sensibili. ergo. Antecedens patet, & cõsequẽtia est euidens: quia constat diuersitatem alicuius ex eo quòd per se primò respicit pendere.

Tex. 49.

¶ Quo ad secundum cõclusio, Sensus sunt quinque iuxta quinque species immutatiui: probatur præmittendo tria, distinctionem immutationis in naturalem & spiritualẽ, & descriptionem vtriusque: & in qua earum consistat sentire: & clara sunt omnia: probat ergo sic, Immutatio spiritualis aut est sola, & est visus: aut mixta ex parte obiecti, & sic aut motui locali, & sic auditus: aut alterationis, & sic olfactus: aut ex parte organi, & tunc aut secũdum eandem qualitatẽ, & sic tactus: aut secundum præambulum, & sic gustus: vt ex responsione ad vltimum habetur.

385

¶ 2. Prẽterea, Ad id, quod est cõmune viuẽtibus & non viuentibus, non debet aliqua potẽtia aĩæ deputari. Sed generatio est cõmunis omnibus generabilib⁹ & corruptibilibus tã viuentibus q̃ non viuentibus. Ergo vis generatiua nõ debet poni potẽtia aĩæ.

¶ 3. Prẽterea, Anima est pars potẽtior natura corporea. Sed natura corporea eadẽ virtute actiua dat specie & debitã quantitatẽ. Ergo multo magis anima. Non est ergo alia potẽtia animæ augmentatiua à generatiua.

¶ 4. Prẽterea, Vnaqueque res cõseruatur in esse per id, qd̃ esse habet: sed potentia generatiua est, per quã acquiritur esse viuentis: ergo per eandẽ resviua conseruatur. Sed ad cõseruationẽ rei viuentis ordinat vis nutritiua, vt dicitur in 2. de Anima. Est. n. potẽtia potẽs saluare suscipiens ipsã. Non debet ergo distingui nutritiua potentia à gẽratiua.

¶ Sed contra est quòd Philosophus dicit in secundo de Anima, quòd opera huius animæ sunt generare, & alimento vti, & iterum augmentum facere.

¶ Respondeo dicendum quòd tres sunt potẽtiæ vegetatiuæ partis. Vegetatiuũ enim, vt dictum est, habet pro obiecto ipsũ corpus viuens per animã, ad quod quidem corp⁹ triplex animę operatio est necessaria. Vna quidẽ per quã esse acquirat: & ad hoc ordinatur potentia generatiua. Alia verò, per quam corpus viuum acquirit debitam quantitatem: & ad hoc ordinatur vis augmentatiua. Alia verò, per quã corpus viuentis saluatur, & in esse, & in quantitate debita: & ad hoc ordinatur vis nutritiua.

¶ Est tamen quædã differentia attendenda inter has potẽtias. Nã nutritiua & augmentatiua habent suũ effectũ in eo, in quo sũt, qa ipsum corpus vnitum animæ augetur & conseruatur per vim augmentatiuam & nutritiuam, in eadem anima existẽtem. Sed vis generatiua habet effectum suum nõ in eodem corpore, sed in alio: quia nihil est generatiuũ suiipsius. Et ideo vis generatiua quodãmodo appropinquat ad dignitatem animæ sensitiuæ, quæ habet operationẽ in res exteriores, licet excellentiori modo & vniuersaliori. Supremum enim inferioris naturæ attingit id, quod est infimum superioris, vt patet per Dio. in 7. c. de Diui. no. Et ideo ĩter istas tres potẽtias finalior, & principalior, & perfectior est generatiua, vt dicitur in 2. de Anima. Est enim rei iam perfectę facere alteram, qualis ipsa est. Generatiuæ autem deseruiunt & augmentatiua & nutritiua, augmentatiuæ verò nutritiua.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̃ huiusmodi vires dicũtur naturales. Tũm quia habent effectum similem naturæ, quæ etiã dat esse, & quãtitatem, & cõseruationem, licet hæ vires habeant hoc aliuori modo. Tũ quia hæ vires exercent suas actiones instrumentaliter p qualitates actiuas & passiuas, quæ sunt naturalium actionum principia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd generatio in rebus inanimatis est totaliter ab extrinseco. Sed generatio viuentiũ est quodã altiori modo per aliquid ipsius viuentis e: qd̃ est semẽ, in quo est aliquod principiũ corporis formatiuũ. Et ideo oportet esse aliq̃ potentiã rei viuentis, per quã semen huiusmodi præparetur. Et hæc est vis generatiua.

385

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia generatio viuentiũ est ex aliquo semine, oportet q̃ in principio animal gẽretur paruæ q̃titatis. Et ꝓpter hoc necesse est q̃ habeat potentiam animæ, per quã ad debitam quantitatem perducatur. Sod corp⁹ inanimatum generatur ex materia determinata ab agente extrinseco, & ideo simul recipit speciem & quantitatẽ sm̃ materiæ cõditionem. ¶ Ad quartum dicendũ. q̃ sicut iã dictũ est e, operatio vegetatiui principij cõpletur median te calore, cuius est humidũ cõsumere. Et ideo ad restaurationem humidi deperditi necesse est habere potentiã nutritiuã, per q̃ alimentum conuertatur in substantiam corporis. Quod etiam est necessarium ad actum virtutis augmentatiuæ & generatiuæ.

385

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores.

387 2. dist. 1. q. 2. ar. 2. ad 5. fin. & q. de anima ar. 13. cor. co. 3. & li. de anima le. 7. Tex. 63. & 64.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter distinguãtur quinq; sensus exteriores. Sensus enim est cognoscitiuus accidentium. Sunt autem multa genera accidentium. Cùm ergo potẽtiæ distinguantur per obiecta, videtur quòd sensus multiplicentur secundum numerum, qui est in generibus accidentium.

¶ 2. Prẽterea, Magnitudo & figura, & alia quæ dicũtur sensibilia cõmunia, nõ sunt sensibilia per accidens: sed contra ea diuiduntur in 2. de Anima. Diuersitas aũt per se obiectorũ diuersificat potentias. Cùm ergo plus differant magnitudo & figura à colore, quàm sonus: videtur quòd multo magis debeat esse alia potentia sẽsitiua cognoscitiua magnitudinis, aut figurę, q̃ coloris & soni.

¶ 3. Prẽterea, Vnus sensus est vnius cõtrarietatis sicut visus albi & nigri. Sed tactus est cognoscitiuus plurium contrarietatum, s. calidi & frigidi, humidi & sicci, & huiusmodi. Ergo non est sensus vnus, sed plures. Ergo plures sensus sunt quàm quinque.

¶ 4. Prẽterea, Species non diuiditur contra genus. Sed gustus est tactus quidam. Ergo non debet poni alter sensus præter tactum.

Tex. 128.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. de anima, quòd non est alter sensus præter quinque.

¶ Respondeo dicendum, quòd rationem distinctionis & numeri sensuũ exteriorum quidã accipere voluerunt ex parte organorũ, in quibus aliquod elementorũ dominatur, vel aqua, vel aër, vel aliqd hmõi. Quidã autem ex parte medij, quod est vel cõiunctũ, vel extrinsecũ: & hoc vel aër, vel aqua, vel aliquid hmõi. Quidã autem ex rebus natura sensibiliũ quali tantũ, sm̃ quod est qualitas simplicis corporis, vel sequens cõplexionem. Sed nihil istorũ cõueniens est. Nõ enim potentiæ sunt propter organa; sed organa propter potentias. Vnde non propter hoc sunt diuersæ, qa sunt diuersa organa. Et ideo natura iustituit diuersitatẽ in organis, vt congruerent diuersitati potentiarũ. Et similiter diuersa media diuersis sensib⁹ attribuit, sm̃ q̃ erat conueniens ad act⁹ potentiarũ. Naturas autem sensibilium qualitatum cognoscere non est sensus, sed intellectus. Accipiẽda est ergo ratio numeri & distinctionis exteriorum sensuum sm̃ illud quod propriè & per se ad sensum pertinet. Est autem sensus quædã potentia passiua, quæ nata est immutari ab exteriori sensibili. Exterius ergo immutatiuũ est, quod per se à sensu pcipitur, & secundũ cuius diuersitatẽ sensitiuæ potentiæ distinguuntur. Est autem duplex immutatio, vna naturalis, & alia spiritualis. Naturalis quidem secundũ quod forma immutantis recipitur in immutato secundum esse naturale, sicut calor in calefacto. Spiritualis autem secundum qd̃ D. 419. forma immutantis recipitur in immutato secundum d esse spirituale, vt forma coloris in pupilla, quæ non fit per hoc colorata. Ad operationem autem sensus requiritur immutatio spiritualis, per quã intentio formæ sensibilis fiat in organo sensus. Alioquin si sola immutatio naturalis sufficeret ad sentiendum, omnia corpora naturaliter sentirent dum alterantur. Sed in quibusdam sensibus inuenitur immutatio spiritualis tãtum, sicut in visu. In quibusdam autem, cum immutatione spirituali etiã naturalis, vel ex parte obiecti tantùm, vel etiam ex parte organi. Ex parte autem obiecti inuenitur transmutatio naturalis secundum locum quidem in sono, qui est obiectum auditus. Nam sonus ex percussione causatur, & aëris commotione. Secundum alterationem verò in odore, qui est obiectum olfactus. Oportet enim per calidum alterari aliquo modo corpus ad hoc, quòd spiret odorem. Ex parte autem organi est immutatio naturalis ĩ actu & gustu. Nam & manus tangens calida calefit, & lingua humidatur per humiditatem saporum. Organum verò olfactus aut auditus nulla naturali immutatione immutatur in sentiendo, nisi per accidens. Visus autem, quia est absque immutatione naturali organi & obiecti, est maximè spiritualis, & perfectior inter omnes sensus & communior. Et post hoc auditus, & deinde olfactus, qui habent immutationem naturalẽ ex parte obiecti, Motus tamen localis est perfectior & naturaliter prior quàm motus alterationis, vt probatur in 8. Phy. Tactus autem & gustus sunt maximè naturales. Tex. 55. De quorum distinctione post dicetur. Et inde est quòd alij tres sẽsus, non fiunt per mediũ coniunctũ, ne aliqua naturalis trãsmutatio pertingat ad organum, vt accidit in his duobus sensibus. Infoliu. ad 3. & 4.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, q̃ non omnia accidẽtia habent vim immutatiuam secũdũ se, sed solæ qualitates tertiæ speciei, secũdũ quas cõtingit alteratio. Et ideo solæ huiusmodi qualitates sunt ob

¶De hac materia & his quæ in responsionibus argumentorum hic dicuntur, vide in additionibus super libros de anima. lib. 7. tex. 21.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulũ quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæstioni in calce posita. Non est necesse ponere interiores vires sensitiuæ partis, nisi quatuor: sensum cõmunem, phantasiam, æstimatiuam & memoratiuam. Et quoniam ista cõclusio cum sit exclusiua, habet duas exponentes, affirmatiuam, scilicet sensus interiores sunt quatuor & negatiuam, scilicet non sunt plures quàm quatuor. Id circo tria facit in corpore. Primò facit duo optima fundamenta. Secundò ex eis deducit expositionẽ affirmatiuam. Tertiò negatiuam, & sic demum infert conclusionem integram.

¶ Quo ad primum ponuntur duæ radices distinguendi, ac multiplicandi potentias animæ. Prima est de multiplicatione actionum, scilicet Tex. 106. vsque ad 120. tot oportet ponere actiones, quot ad perfectam vitam animalis perfecti sufficiũt, probatur, quia natura non deficit in necessariis, nec etiam abũdat superfluis: quia nihil otiose agit. Secunda est de habitudine diuersitatis actionum ad diuersitatem potentiæ, scilicet actiones, quæ non possunt in vnum reduci principium, exigunt diuersas potentias: & probatur, quia potentia animæ nihil aliud est quàm proximum principium operationis ipsius animæ. Et sunt hæ veræ radices: quia causas ferunt diuersificandi potẽtias: cùm sint propter actus. 7. 1. de anima tex. 38. & 94

¶ Quo ad secundum: quia illę quatuor virtutes duplicẽter diuersificãtur: & quo ad hoc quòd aliquę sũt receptiuæ, & aliquæ retẽtiuæ: & quo ad hoc, quòd aliquæ sunt inferioris ordinis, vt potè circa extrinseca tantùm rerum: aliquę superioris ordinis, ad interiora se extẽdentes: Ideo expositis regulis primò distinguit apprehensiuas à cõseruatiuis: secũdò vtrasque vnius ordinis ab vtrisq; alterius ordinis: Dicit ergo ex prima radice, q̃ in animali perfecto sunt duæ actiones necessariæ, scilicet non solum recipere, sed retinere, probatur: quia oportet apprehendere rẽ non solum præsentem, sed absentem: probatur ducendo ad impossibile: quia aliter non appetere, & moueretur ad aliquid proprium. Ergo sensus communis non debet enumerari inter vires interiores sensitiuas præter sensus exteriores proprios. 1188 De anima art. 13. col. 4.

¶2. Præterea, Ad id, ad quod sufficit sensus proprius & exterior, nõ oportet ponere aliquam vim apprehensiuã interiorem, sed ad iudicandum de sensibilibus sufficiunt sensus proprij & exteriores, sunt obiecta sensuum: quia vt dicitur in 7. Phy secundum eadem alteratur sensus, secundũ quæ alteratur corpora inanimata.

¶ Ad secundum dicẽdum, q̃ magnitudo & figura, & huiusmodi quę dicũtur cõmunia sensibilia, sunt media inter sensibilia per accidẽs, & sensibilia ꝓpria, quæ sunt obiecta sensuũ. Nã sensibilia propria primò & per se immutant sensum, cũ sint qualitates alterantes, sensibilia verò cõmunia omnia reducũtur ad quãtitatẽ. Et de magnitudine quidẽ & numero patet, q̃ sunt species quãtitatis. Figura aũt est qualitas circa quantitatẽ: cùm consistat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus aũt & quies sentiuntur, secundũ quòd subiectũ vno modo vel pluribus modis se habet secundũ magnitudinẽ subiecti vel localis distãtiæ quantũ ad motũ augmenti & motũ localem, vel etiã fm sensibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et sic sentire motum & quietem, est quodãmodo sentire vnũ & multa. Quãtitas aũt est ꝓximũ subiectũ qualitatis alterantiæ, vt superficies coloris. Et ideo sensibilia cõmunia nõ mouent sensũ primò & per se, sed ratiõe sensibilis qualitatis, vt superficies ratione coloris. Nec tamen sunt sensibilia per accidens: qui hmõi sensibilia aliq̃ diuersitatem faciunt in immutatione sensus. Alio enim modo immutatur sensus à magna superficie & à parua: quia etiam ipsa albedo dicitur magna vel parua. Et ideo diuiditur secundum proprium subiectum.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ sicut Philosoph⁹ vi detur dicere in 2. de Anim. sensus tactus est vnus in genere, sed diuiditur in multos sensus fm speciem. Et propter hoc est diuersarum cõtrarietatũ. Qui tamen nõ separãtur ab inuicem fm organũ, sed ptotũ corpus se cõcomitãtur. Et ideo eorũ distinctio nõ apparet. Gustus autem, qui est perceptiuus dulcis & amari, concomitatur tactum in lingua, nõ aũt per totum corpus. Et ideo de facili à tactu distinguitur. Posset tamen dici, quòd omnes illæ contrarietates & singulæ cõueniunt in vno genere proximo, & omnes in vno genere cõmuni: qd est obiectũ tactus fm rõnem cõmunẽ. Sed illud genus commune est innominatũ, sicut etiã genus proximũ calidi & frigidi est innominatum.

¶ Ad quartum dicendũ, q̃ sensus gustus secundum dictum Philosophi est quædã species tactus quæ est in lingua tãtùm. Nõ autem distinguit à tactu in genere, sed à tactu quatenus ad illas species, quæ per totũ corpus diffunduntur. Si verò tactus sit vnus sẽsus tantùm, propter vnam rationem cõmunem obiecti dicendum erit, q̃ fm rationem diuersam immutationis distinguitur gust⁹ à tactu. Nam tactus immutatur naturali immutatione, & non solùm spirituali quantũ ad organum suum secundum qualitatem, quæ ei propriè obiicitur. Gustus autem organum non immutatur de necessitate naturali immutatione secundum qualitatẽ, quę ei proprie obiicitur, vt scilicet lingua fiat dulcis vel amara, sed secundum præambulam qualitatem, in qua fundatur sapor, s. secũdum humorem, qui est obiectum tact⁹.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrũ ioriores sens⁹ cõueniẽter distinguãtur.*

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videtur quòd inferiores sens⁹ incõueniẽter distinguãtur. Cõmune enim nõ diuiditur cõtra proprium. Ergo sensus communis non debet enumerari inter vires interiores sensitiuas præter sensus exteriores proprios.

¶2. Præterea, Ad id, ad quod sufficit sensus proprius & exterior, nõ oportet ponere aliquam vim apprehensiuã interiorem, sed ad iudicandum de sensibilibus sufficiunt sensus proprij & exteriores. Vnusquisque enim sensus iudicat de proprio obiecto c. Similiter etiam videntur sufficere ad hoc quòd percipiant suos actus. Quia cùm actio sensus sit quodammodo medium inter potentiam & obiectum, videtur quòd multo magis visus possit suã visionem tanquam sibi propinquiorem perciperę quàm colorẽ. Et sic de aliis. Non ergo necessarium fuit ad hoc ponere interiorem potentiam, quæ dicatur sensus communis. c. 381

¶3. Præterea, Secundum Philosophum, phantasticum & memoratiuum sunt passiones primi sensitiui. Sed passio non diuiditur contra subiectum. Ergo memoria & phantasia non debent poni aliæ potentiæ præter sensum. Li demẽ. & reminisc. c. 1. t. 2.

¶4. Pręterea, Intellectus minus dependet à sensu quam quæcunque potentia sensitiuæ partis. Sed intellectus nihil cognoscit, nisi accipiẽdo à sensu. Vnde dicitur in 1. Poste. quòd quibus de est vnus sensus, deficit vna scientia. Ergo multo minus debet poni vna potentia sensitiuæ partis ad percipiendum intentiones, quas non percipit sensus, quam vocant æstimatiuam. Tex 33.

¶5. Præterea, Actus cogitatiuæ, qui est conferre, & componere, & diuidere & actus reminiscitiuæ, qui est quoddam syllogismo vti ad inquirendum, non minus distat ab actu æstimatiuæ & memoratiuæ, quàm actus æstimatiuæ ab actu phantasiæ. Debent ergo vel cogitatiua & reminiscitiua poni aliæ vires præter æstimatiuam & memoratiuam: vel æstimatiua & memoratiua non debent poni aliæ vires præter phantasiam.

¶6. Præterea, Aug. 12. super Gen. ad lit. ponit tria genera visionũ, scilicet corporalem, quæ fit per sensum: & spiritualem, quæ fit per imaginationem siue phantasiam: & intellectualem, quæ fit per intellectum: Non est ergo aliqua vis interior, quæ sit media inter sensum & intellectum: nisi imaginatiua tantùm. Cap. 7. 24. & 17. 28. 29. & c. 10. 3.

¶ SED CONTRA est, quòd Auic. in suo li. de Anima ponit quinque potentias sensitiuas interiores, scilicet sensum communem, phantasiam, imaginatiuam, æstimatiuam, & memoratiuam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm natura non deficiat in necessariis, oportet esse tot actiones animæ sensitiuæ, quot sufficiant ad viam animalis perfecti. Et quæcunque harum actionum non possunt reduci in vnum principium, requirunt diuersas potentias, cùm potentia animæ nihil aliud sit quàm proximum principium operationis animæ. Est autem considerandum, quòd ad vitam animalis perfecti requiritur, quòd non solùm apprehendat rem apud præsentiam sensibilis, sed etiam apud eius absentiam, alioquin cùm animalis motus & actio sequantur apprehensionem, non moueretur animal ad inquirendum aliquid absens. Cuius contrarium apparet maximè in animalibus perfectis, quæ mouentur motu processuo. Mouentur enim ad aliquid absens apprehensum. Oportet ergo, quòd animal per animam sensitiuam non solùm recipiat species sensibilium, cùm præsentaliter immutatur ab eis, sed etiam eas retineat & conseruet. Recipere autem & retinere reducuntur in corporalibus ad diuersa principia. Nam humida benè recipiunt & male retinent: econtrario autem est de siccis. Vnde cùm potentia sensitiua sit actus organi corporalis, oportet esse aliam potentiam, quæ recipiat species sensibilium, & quæ conseruet.

¶ Rursus considerandum est, quòd si animal moueretur solum propter delectabile & contristabile secundum sensum non esset necessarium ponere in animali, nisi apprehensionem formarum, quas percipit sensus, in quibus delectatur, aut horret. Sed necessarium est animali, vt quærat aliqua vel fugiat, nõ solum quia sunt conuenientia vel non conuenientia ad sentiendum, sed etiã propter aliquas alias commoditates & vtilitates, siue nocumenta. Sicut ouis videns lupum venientem, fugit, non propter indecentiam coloris vel figuræ, sed quasi inimicum naturæ. Et similiter auis colligit paleam, non quia delecte sensum, sed quia est vtilis ad nidificandum. Necessarium est ergo animali quòd percipiat huiusmodi intentiones, quas non percipit sensus exterior. Et huius perceptionis oportet esse aliquod aliud principium, cũ perceptio formarum sensibilium sit ex immutatione sensibili, nõ autem perceptio intentionum ꝓdicta rum. Sic ergo ad receptionẽ formarum sensibilium ordinatur sensus proprius & communis. De quorum distinctione post dicetur. Ad harum autem formarum retentionem aut conseruationem ordinatur phantasia, siue imaginatio quasi thesaurus quidam formarum per sensum acceptarum. Ad apprehendendum autẽ intentiones, quæ per sensũ nõ accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua. Ad conseruandum aũt eas, vis memoratiua, qui est thesaurus quidã huiusmodi intentionũ. Cuius signum est, q̃ principium memorandi sit in animalib⁹ ex aliqua huiusmodi intentione: puta quòd est nociuum vel conueniens. Et ipsa ratio præteriti, quã attendit memoria, inter huiusmodi intentiones computatur. Considerandum est autem, quòd quantum ad formas sensibiles, non est differentia inter hominem & alia animalia: similiter enim immutantur à sensibilibus exterio- In solu. ad 1. & 2.

sens: & tenet sequela: quia appetitus & motus animalis cognitionẽ sequitur. Ex secunda verò radice, q̃ hæc duo opera nõ sunt eiusdẽ corporis principij, probatur: quia bene recipere est humidi, bene retinere est sicci: & sic sequitur prima conclusio subsertiẽs: Cõseruatiuæ virtutes sũt aliæ à receptiuis. Deinde rursus ex prima radice dicit, In animali perfecto sunt necessarię duæ actiones, s. non solùm circa sensibilia vt sic, sed circa intentiones insensatas ad commodũ & vtile suum spectantes. Probatur: q̃ a animal nõ solũ mouetur ꝓpter delectabile, aut tristabile secundũ sensũ, sed ꝓpter commodum & vtile suũ. Probatur quo ad tristabile in fuga ouis respectu lupi: quo ad delectabile verò in collectione paleæ hirũdinis, in respectu ad constructionem nidi. Ex secũda verò radice q̃ hæ actiones nõ eiusdẽ sunt principij, probatur ex diuersitate immutatiuorum: quia s. ad illã immutat sensibile exterius, ad hãc non, sed interius. Et sic sequitur secunda propositio. Potentiæ verò sensũ circa intentiones insensatas sunt aliæ à respicientibus sensata. Et consequenter habetur tota expositio affirmatiua, s. quòd sunt quatuor virtutes interiores apprehensiuæ sensatorum, sensus cõmunis retentiua eorundẽ imaginatio, apprehensiua intentionũ æstimatiua, cõseruatiua earundem memoratiua. Et cõfirmatur hoc vltimũ signo duplici. Primo, quia recordatio ex aliqua intentione innasci solet vtilitatis, vel nocumenti. Secundo, quia ipsa ratio præteriti, penes quam attendũtur memoria, vt patet in De memoria & reminiscentia, vna harum est intentionum. 406 D. 1225

¶ Quo ad tertium, q̃ ex duobus capitib. cogitari posset, quòd plures prædictis essent potentiæ, s. ex actibus interioribus hominis, s. cogitare & reminisci: & ex opinione Auic. nata ex illo actu, q̃ est componere sensata ad aliquod insensatũ: id circo vtrumq; ordinatẽ excludens, cõuenientiã & differentiam inter hominis & aliorũ sensus assignat, ex qua apparet illos actus non requirere alias potentias à prædictis. Deinde contra Auic. ratione & teste se conuertit. Conueniẽtia est in actione sensuum respectu sensibilium: & eius ratio est similiter immutari ab eis. Differentia est in actione respectu intentionum, & quo ad apprehensiuam: q̃ cætera instinctu, homo collatione apprehendit: & quo ad retentiuã: quia cętera subita recordatione, homo inquisitiuo discursu. Vnde & nominibus ꝓtiam differunt, dum illorum æstimatiua in nobis est cogitatiua, & memoratiua est reminiscentia. Ratio contra Auic. est, quia ad operationem illam sufficit imaginatiua in homine, in quo solo hęc operatio apparet. Testimonium est Auer. Q. 77. 2. 7.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte, q̃ nõ quæritur hic distinctio potẽtiæ ab essentia, sed supponitur ex superioribus: & quæritur sub quo contineatur intellectus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua, Intellectus in solo Deo est substãtia, in reliquis est potẽtia. Probatur, in solo illo proximũ operationis principium est substantia, in quo operatio est esse: sed hoc est in solo Deo: ergo. maior probatur: quia operatio est proprius actus potentiæ operatiuæ, vt esse essentiæ: ut per hoc, vt actus ad actũ, ita potentia ad potentiam: & identitas actuum infert identitatem proprium actuabilium, & diuersitas diuersitatẽ. Omnia hæc discussa sunt superius in q. 54. artic. 8. &c. & sic patet conclusio subsumendo, quòd in intellectus nomine significamus proprium operationis, quæ intelligere est principium. 386 Vet. 9. 17. 26. 1. cor. Cap. 4. t. 3. Tex. 17. Ca. 11. t. 0. 3.

¶ Ad primum dicendum, quòd sensus accipitur aliquando pro potentia, aliquando verò pro ipsa anima sensitiua. Denominatur enim anima sensitiua nomine principalioris suæ potentiæ, quæ est sensus. Et similiter anima intellectiua quandoque nominatur nomine intellectus quasi à principaliori sua virtute, sicut dicitur in primo de Anima, quòd intellectus est substãtia quædam. Et etiam hoc modo Augu. dicit, quòd mens est species vel essentia. Tex. 65.

¶ Ad secundum dicendum, quod appetitiuum & intellectiuum sunt diuersa genera potentiarum animæ secundum diuersas rationes obiectorum. Sed appetitiuum partim conuenit cum intellectiuo, & partim cum sensitiuo, quantum ad modum operãdi per organum corporale, vel sine huiusmodi organo. Nam appetitus sequitur apprehensionem. Et secundum hoc Augu. ponit voluntatem in mente, & Philosophus in ratione. Loco citato in arg. Li. 3. de anima tex. 42. tom. 2. 179 D. 136.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in Angelis non est alia vis quàm natura intellectiua & voluntas, quę ad intellectum consequitur. Et propter hoc Angelus dicitur mens vel intellectus: quia d tota virtus sua in hoc consistit. Anima autem habet multas alias vires sicut sensitiuas & nutritiuas. Et ideo non est simile.

DEINDE quæritur de potentiis intellectiuis.

¶ Circa quod quæruntur 13.

¶ Primò, vtrum intellectus sit potentia animæ, vel eius essẽtia. ¶ Secundò, si est potentia, vtrum sit potentia passiua. ¶ Tertiò, si est potentia, passiua, vtrum sit ponere aliquem intellectũ agẽtem. ¶ Quartò, vtrum sit aliquid animæ. ¶ Quintò, vtrum intellectus agens sit vnus omnium. ¶ Sextò, vtrum memoria sit in intellectu. ¶ Septimò, vtrum sit alia potentia ab intellectu. ¶ Octauò, vtrum ratio sit alia potẽtia ab intellectu. ¶ Nonò, vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. ¶ Decimò, vtrum intelligẽtia sit alia potentia præter intellectum. ¶ Vndecimo, vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ. ¶ Duodecimò, vtrum synderesis sit aliqua potentia intellectiuæ partis. ¶ Tertio decimò, vtrum conscientia sit aliqua potentia intellectiuæ partis.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum intellectus sit aliqua potẽtia animæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus nõ sit aliqua potentia animæ, sed sit ipsa eius essentia. Intellectus. n. idẽ videtur esse quod mens. Sed mens non est potentia animæ, sed essentia. Dicit enim Aug. 9. de Trin. Mens & spiritus non relatiuè dicuntur, sed essentiam demonstrant. Ergo intellectus est ipsa essentia animæ. Cap. 4. t. 3.

¶2. Præterea, Diuersa genera potentiarũ animæ nõ vniuntur in aliqua potentia vna, sed in sola essẽtia animæ. Apperitiuum autẽ & intellectiuũ sunt diuersa genera potẽtiarum animę: vt dicitur in secundo de Anima: cõueniunt autẽ in mente: quia Aug. 10. de Trinit. ponit intelligentiam & voluntatem in mente. Ergo mens & intellectus est ipsa essentia animæ, & non aliqua eius potentia.

¶3. Præterea, Secundum Gregorium in Hom. Ascensionis, homo intelligit cum Angelis. Sed Angeli dicuntur mentes & intellectus: ergo mens & intellectus hominis non est aliqua potentia animæ, sed ipsa anima. Homi. 29. in euang.

¶4. Præterea, Ex hoc cõuenit alicui substãtiæ, quòd sit intellectiua: quia est immaterialis. Sed anima est immaterialis per suã essẽtiã c. Ergo videtur quòd anima per suã essentiam sit intellectiua. 366

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus ponit intellectiuum potentiam animæ: vt patet in secundo de Anima. Tex. 17.

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere secundum præmissa, quòd intellectus sit aliqua potentia animę & non ipsa animæ essentia. Tunc enim solùm d immediatum principiũ operationis est ipsa essentia rei operantis, quando ipsa operatio est eius esse. Sicut enim potentia se habet ad operationem, vt ad suum actum, ita se habet essentia ad esse. In solo autem Deo idẽ est intelligere quod suum esse. Vnde d in solo Deo intellectus est eius essentia e, in aliis autem creaturis intellectualibus intellect⁹ est quædam potentia intelligentis. Q. 14. ar. 1. & 50. ar 2. & 77. ar. 1. D. 749. D. 568. 85 599

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensus accipitur aliquando pro potentia, aliquando verò pro ipsa anima sensitiua. Denominatur enim anima sensitiua nomine principalioris suæ potentiæ, quæ est sensus. Et similiter anima intellectiua quandoque nominatur nomine intellectus quasi à principaliori sua virtute, sicut dicitur in primo de Anima, quòd intellectus est substãtia quædam. Et etiam hoc modo Augu. dicit, quòd mens est species vel essentia.

¶ Ad secundum dicendum, quod appetitiuum & intellectiuum sunt diuersa genera potentiarum animæ secundum diuersas rationes obiectorum. Sed appetitiuum partim conuenit cum intellectiuo, & partim cum sensitiuo, quantum ad modum operãdi per organum corporale, vel sine huiusmodi organo. Nam appetitus sequitur apprehensionem. Et secundum hoc Augu. ponit voluntatem in mente, & Philosophus in ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in Angelis non est alia vis quàm natura intellectiua & voluntas, quę ad intellectum consequitur. Et propter hoc Angelus dicitur mens vel intellectus: quia d tota virtus sua in hoc consistit. Anima autem habet multas alias vires sicut sensitiuas & nutritiuas. Et ideo non est simile.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMANONA de potentiis intellectiuis, in tredecim articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis septuagesimanonæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, quòd quæstio ista tripliciter tractari poteſt. Primò communiter, vtrum intellectus ſit potentia paſſiua, id eſt receptiua, quocunque id modo contingat, & quicquid ſit illud receptum. Secundò propriè, vtrum intellectus ſit potentia paſſiua potentia eſſentiali, quę dicit priuationē actus primi, & proprij illius. Tertiò purè, vtrum intellectus ſit in potentia purè paſſiua: ita quod tā reſpectu actus primi q̃ ſecundi, non niſi paſſiuè concurrat. In propoſito hic tertius ſenſus nō tractatur hic, ſed nos dicemus de hoc inferius in articul. Primus quoque ſenſus hic non intendi-
390 3.di.14.ar.1.q.2.cor & ad ſecũdum. Et 2.cõt.ca.49. Et vet.quæ 46.ar.1.ad decimum tertium. Q.71.ar.6. Tex.10. 10.2.
tur: quoniam vt in corpore patet, intellectus angelicus non dicitur pati, neque potentia paſſiua, vt modo loquimur: & tamen conſtat quòd intelligere eius in eo recipitur. Vnde relinquitur, quòd ſecundus ſenſus ſit intentus. Et meritò: quoniam de ipſa potentia intellectiua nuda deber eſſe prima quæſtio, vtrum ſit paſſiua. Paſſibilitas autem potētiæ ſecundum ſeipſam ſolam arrendiur ſecun-
Ca 16.t.3. Tex.19.
dum ordinem quem habet ad proprium actum, & non ad hunc vel illum: ac per hoc paſſibilitas intellectus abſolutè, & primò attendiur ſecundum cõnectionem intellectus ad intelligibile: hoc enim eſt illius propria perfectio: ſi enim intellectus eſt, in potentia eſt, & ſi non, non: cum eligibilis potentia eſſentiali reſpectu huius ſit fortè paſſiuum reſpectu alicuius. ¶ In corpore duo facit. Primò declarat illum tertium paſſiuè. Secundò reſpondet quæſito vnica concluſione affirmatiuè. ¶ Quod primum, quia paſſiuum à paſſione & pati dicitur, diſtinguit ly pati, tripliciter propriſſimè, & propriè, & communiter: & ſatis clara ſunt in litera. ¶ Et aduerte primò duo, conuenientiam ſcilicet & differentiam. Conueniunt enim, quia in omnibus modis inueniuntur duo, ſcilicet ordo, quòd prius erat in potentia, poſtmodum eſt in actu: eſt receptio alicuius. Diſcrepant autem, quia in primo comitatur perditio conuenientis, in ſecundo perditio ſola, non curando an conueniens, an diſconueniens. In tertio autem nulla perditio neceſſariò comitatur. ¶ Secundò aduerte, quòd licet receptum iuxta tertium modum poſſit eſſe tam actus ſecundus, quàm primus: & conſequenter pati, dici poſſit hoc modo quodcumque recipiens, & ita hic tertius modus patiendi latitudinem habet: in propoſito tamen de ſummo & primo gradu patiendi, infra hunc tamen modum ſermo eſt interpretandus. Quoniam ab eo dicitur primò & abſolutè potentia paſſiua, à ſecundario autem gradu patiendi, ſcilicet recipiendo actum ſecundum non primò: neque abſolutè dicitur potentia paſſiua, ſed ſecundum quid quo ad hoc ſcilicet.

¶ Tertiò aduerte, quòd ordo inter recipiens & receptum quamuis poſſit eſſe naturæ ſolius, vt patet de ſubiecto & paſſione: materia & forma cælicſtella & lumine, quod habet à ſole, & naturæ & temporis ſimul: vt patet in his quæ generantur de nouo: ac per hoc ex hac quoque parte videtur habere latitudinem tertius modus patiendi: in propoſito de ordine durationis ſermo eſt, vt inferius clarè patet, & ratio dicetur. Et intelligitur ſecundum naturæ curſum, id eſt quòd ſecundum ordinem rebus inditum talis potentia natura eſt precedere actum ſuum, vel & in idem redire: exponatur negatiuè, id eſt, quòd ex vi naturæ ſuę non conuenit ſibi quòd ſit coęua ſuo actui: & hinc patent miracula, quibus poneretur Deum influere alicui ab initio ſcientiam, nihil obſtare propoſito. ¶ Quo ad ſecundum concluſio reſponſiua eſt, Intellectus noſter eſt potentia paſſiua, probatur. Intellectus noſter eſt in potentia ſeparata ab actu: ergo eius intelligere eſt pati tertio modo. ergo intellectus eſt in potentia paſſiua. Antecedens habet duas partes, ſcilicet quòd ſit in potentia: & quòd ſeparata ab actu. quo ad primam probatur ſic, Intelligere eſt operatio circa ens in vniuerſali, ergo intellectus vt actus ſe habet ad vniuerſale ens vt actus totius entis: ergo ſolus intellectus diuinus eſt ſecundum id quod eſt in puro actu, ergo reliqui ſunt in potentia. hoc vltimum antecedēs eſt per ſe notum: non arctatur enim intelligere ad, hoc, vel illud ens. Prima verò ſequela probatur, quia ex diuerſa habitudine ad vniuerſale ens tanquā ad propriam perfectionem obiectiuam attenditur eſſe in actu vel potentia ipſum intellectum: ſicut vniuerſale quodlibet perfectibile penes acceſſum ad ſuum menſuratum perfectiuum. Secunda verò ſequela patet: & quo ad exponentem affirmatiuam: quia intellectus diuinus eſt Dei eſſentia, in qua ſũt omnia: & quo ad negatiuam, quia oporteret intellectum creatum eſſe ens infinitum. Tertia autem ſequela euidēs eſt ex ſe: ſi enim diuinus ſolus eſt actus omnium & quiliber intellectus aut actu, aut potentia reſpicit omnia: conſequens eſt, vt reliqui omnes ſint in potentia, non reſpectu ſingulorum, ſed alicuius intelligibilis, reſpectu ſiquidem alicuius non prohibetur creatus intellectus eſſe in actu. Quo ad ſecundam verò partem antecedens probatur ex diſtinctione potentiæ in potētiam ſuper perfectam, & non ſemper perfectam, ſed procedentem de potentia ad actum applicata ad differētiam inter intellectum angelicum & humanum, quia ille propter propinquitatem ad primum intellectum, qui eſt purus actus, eſt ſemper in actu omnium naturaliter à ſe intelligibilium; hic verò propter hoc, quòd eſt vltimus & maxime remotus à primo, eſt in principio ſicut tabula raſa, cui ſignum aſſertur: quia in principio ſumus intelligentes, in potentia, deinde in actu. prima verò conſequentia ex ratione ipſius pati tertio modo liquet, ſi enim pati dicitur omne, quod procedendo de potentia ad actum perficitur, & intellectus noſter vt aſſumptum probatumque eſt, huiuſmodi eſt: ergo patitur. Secunda verò eſt per ſe nota. ¶ Circa primam conſequentiam aduerte primò, quòd tripliciter illatum conſequens intelligi poteſt, ſcilicet formaliter, cauſaliter, & concomitanter. Et formaliter quidem intellectum plurimum habet ambiguitatis diuerſaque opiniones, dum alij intelligere putant eſſe pati, ſicut illuminari paſſionem ſigni- Tex.41.
ficat: alij actionem immanentem tantùm, ac per hoc paſſionis habētem naturam admixtam: vt lucere, ſi fingatur quòd ſit operatio à lucido, in ipſomet quieſcens. Cauſaliter verò ſen indiſtinctè ſiue formaliter, ſiue cauſaliter intellectum, apud veré Peripateticos non vertitur in dubium, dum intelligere contingere creduntur ex paſſione intellectus ab intelligibili. Et quoniam in propoſito pati in communi nihil aliud importat niſi recipere perfectionem, ad quam erat in potentia: & in ſpeciali intellectum pati nihil aliud eſt quam recipere intelligibile, ad quod erat in potentia: ideo quo ad vim huius rationis fat eſt quòd inferatur, & verificetur ſiue formaliter ſiue cauſaliter. Vtroque enim modo infert, ergo intellectus eſt potentia non ſolùm paſſiua, ſed purè paſſiua. Si autem cauſaliter, quia ſcilicet cauſatur ex paſſione intellectus intelligibili, adhuc intellectus erit potentia paſſiua ſimpliciter: quia reſpectu ſui proprij obiecti, quicquid ſit de concurſu ad actum intelligendi.

¶ Tertio autem modo, ſcilicet indiſtinctè, ſiue formaliter, ſiue cauſaliter, ſiue concomitanter intellectum, apud omnes verificatur, quādoquidem nullꝰ eſt qui non credat intelligere recipi in intellectu: & altem ex ratione eſſe patiēquia recipitur in intellectu. Sed iuxta hunc ſenſum non infert, ergo intellectus eſt potentia paſſiua ſimpliciter loquendo, ſed ſecundum quid: inquantum ſcilicet recipit operationem propriam: quod eſt cõmuni omni potentię operatiuæ operationę immanentę. Secundus ergo ſenſus eſt directè intentꝰ, & ad propoſitum, vt patet. Tum ex eo quòd in litera infertur intelligere eſſe patinon ex eo quòd intellectus eſt in potētia, ſed ex eo quòd eſt in potētia ſeparata ab actu. Tum ex eo quòd infertur ex differentia inter intellectū angelicum & humanum: ſi enim tertium ſenſum intendiſſet, ſat erat nota natura potentiæ in intellectu: & in hoc non erat differentia inter angelos & animam. Tum ex eo quòd pati à quo potentia paſſiua, vt in hoc patebit articulo, requirit eductionem potentiæ ad actum primum.

¶ Circa antecedentis probationem dubium eſt in illa parte, qua probatur poſsibilitas intellectus: quia non ſemper eſt perfectus. Hæc enim ratio aſſumit, id quod eſt per accidens, prioritas nanque durationis per accidens ſe habet ad eſſe paſsiuum. Tum quia duratio ipſa extranei eſt generis à genere paſsionis. Tum quia ſtat eſſe potentiam verè & purè paſsiuam: & tamen cœuam actui, vt patet de potentia paſsiua, qua partes orbis propinquę ſoli ſemper illuminantur.

¶ Ad hoc dubium dicitur, quòdratio iſta eſt à poſteriori, ita quòd prioritas durationis manifeſta non facit potentiam paſsiuam. Sed hoc nihil eſt. Tum quia, vt ex ſecunda obiectione patet, prioritas iſta eſt effectus per accidens ſuper quo non debet fundari ratio aliqua. Tum quia radicem proponit ſe aſsignaturum S. Thom. vnde intellectus potentia ſit paſsiua. Dicendum eſt igitur, quod differentia potentiæ ſecundum præexiſtere, aut non præexiſtere reſpectu actus proprij poſita eſt ad circunloquendum propriam differentiam potentiarum ſecundum ſeparabilitatem & inſeparabilitatem ex intrinſeco ab actu proprio: quædam nanque ſunt quibus ab intrinſeca earum natura repugnat ſeparabilitas ab actu: & hæ dictæ ſunt coæuæ ſuis actibus, & ſemper perfectæ: quædam verò ſunt quibus ſeparari ab actu non repugnat ex intrinſeco, quamuis ſeparari non poſſint. Et hę comprehenduntur ſub potentiis: quæ non ſemper ſunt perfectæ: quia non per ſe & ab intrinſeco habent quòd ſemper ſint perfectæ per actus ſuos. Rurſus primæ paſſiuæ non ſunt: quia nulla paſſione media actum recipiunt, quamuis receptiuæ ſint, ſed eadem generatione generantur cum ſuis actibus: reliquæ autem non ſolum receptiuæ, ſed paſsiuæ ſunt: quia paſsione intercedente actus fortiuntur: & propterea ſubtiliter in litera ex hac differentia infertur, quòd intellectus noſter eſt potentia paſsiua potentia eſſentiali. Vnde patet reſponſio ad obiecta. Ad primum quidem: quia ordo durationis ad circunloquendum poſitus eſt ad occultam differentiam. Ad ſecundum verò: quia potentia corporis illuminabilis ab alio, non eſt ab intrinſeco coæua ſuo actui, ſed propter perpetuam præſentiam illuminantis. Intellectus autem angelicus ab intrinſeco eſt coæuus ſuæ ſcientiæ: quia ex natura eius fluit, vt paſsio à ſubiecto. Gloſſanda eſt ergo litera, quod intelligitur de potentia ſemper, aut perfecta ab intrinſeco: & ſic per ſe, à priori eſt processus.

¶ Circa hæc tria ſuperſunt dubia. Primò, an intelligere ſit cauſaliter pati. Secundo, an ſit formaliter pati. Tertiò, quantum valeat præſens ratio Sanct. Thom. Ex his enim conſurgit manifeſtatio quæſti principaliter intenti, an intellectus ſit potentia paſsiua: & etiam an ſit potentia purè paſsiua, quod Sanct. Thom. hic diſcutere non curauit.

¶ Circa

¶ Ad quartum dicendũ, quòd ipſa immaterialitas ſubſtantiæ intelligentis creatæ non eſt eius intellectus: ſed ex immaterialitate habet virtutem ad intelligendũ. Vnde non oportet, quòd intellectus ſit ſubſtantia animæ, ſed eius virtus & potentia.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum intellectus ſit potentia paſſiua.*

AD SECVNDVM ſic procedi-
tur. Videtur quòd intellectus nō ſit potentia paſſiua, Patitur enim vnumquodque ſm materiam, ſed agit ratione formæ. Sed virtus intellectiua conſequitur immaterialitatem ſubſtatiæ intelligentis. Ergo videtur quòd intellectus non ſit potentia paſſiua.

¶ 2. Prętęrea, Potentia intellectiua eſt incorruptibilis, vt ſuprà dictum eſt. Sed intellectus ſi eſt paſſiuus, eſt corruptibilis, vt dicitur in 3. de Anima. Ergo potentia intellecti na non eſt paſſiua.

¶ 3. Prætęrea, Agens eſt nobilius patiēte, vt dicit Aug. 12. ſuper Gen. ad literam: & Ariſt. in tertio de Anima. Potentiæ autem vegetatiuæ partis omnes ſunt actiuæ: quæ tamen ſunt infimæ inter potentias animæ. Ergo multo magis potentiæ intellectiuæ, quæ ſunt ſupremæ, omnes ſunt actiuæ.

¶ SED CONTRA eſt quod Philoſophus dicit in tertio de Anima, quod intelligere eſt pati quoddam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd pari tripliciter dicitur. Vno modo propriiſſimè, ſcilicet quādo aliquid remouetur ab eo q̃ conuenit ſibi ſecundum naturam, aut ſecũdum propriā inclinationē: ſicut cum aqua frigiditatem amittit per calefactionem, & cũm homo ægrotat, aut triſtatur. Secundo modo minus ꝓpriè dicitur aliquis pati ex eo quod aliquid ab ipſo abiicitur, ſiue ſit ci conueniens, ſiue non conueniens. Et ſecundum hoc dicitur pati non ſolũ qui ęgrotat, ſed etiam qui ſanatur: non ſolum qui triſtatur, ſed etiam qui lætatur: vel quocunque modo aliqs alteretur, vel moueatur. Tertiò dicitur aliquis pati cõmuniter ex hoc ſolo quod id, quod eſt in potentia ad aliquid, recipit illud ad quod erat in potentia abſque hoc q̃ aliquid abiiciatur. Secundum quem modum omne quod exit de potentia in actum, poteſt dici patiētia cùm perficitur e- 393
Et ſic intelligere noſtrũ eſt pati. Quod qui dē hac ratione apparet: intellectus eſt ſicut ſuprà dictũ eſt, habet operationē circa ens in vniuerſali. Conſiderari ergo poteſt vtrũ intellectus ſit potentia paſſiua, ex hoc q̃ cõſideratur quomodo intellect⁹ ſe habeat ad ens vniuerſale. Inuenitur enim aliquis intellectus, qui ad ens vniuerſale ſe habet ſicut actus totius entis: & talis eſt intellectus diuin⁹, quia eſt Dei eſſentia, in qua originaliter & virtualiter totum ens præexiſtit ſicut in prima cauſa. Et ideo intellectus diuinus nō eſt in potentia, ſed eſt actus purus. Nullus autē intellectus creatus poteſt ſe habere vt actus reſpectu totius entis vniuerſalis: quia ſic oporteret, q̃ eſſet ens infinitũ. Vnde omnis intellectus creatus p hoc ipſum q̃ eſt, nō eſt actus omniũ intelligibiliũ, ſed cõparatꝰ ad ipſa intelligibilia, ſicut potentia ad actũ. Potēcia autē dupliciter ſe habet ad actum. Eſt enim quædam potēcia quæ ſemper eſt perfecta per actum, ſicut dicimus de materia corporũ cælestiũ. Quædam autem potentia eſt quæ nō ſemper eſt in actu, ſed de potentia procedit in actum, ſicut inuenitur in generabilibus & corruptibilibus. Intellectus igitur angelicus ſem per eſt in actu ſuorũ intelligibiliũ propter
Q.5.art.2. & q.14.76. 391
Quidam tenēt, quòd intellectus non patitur ab Ittelligibili ita q̃ intellligibile concurrit ad intellectionē terminatiuē tantùm, & non cauſaliter. Alij verò tenent q̃ intellectus patitur quidē intelligibili, ſed per accidēs: ita quòd per ſe loquēdo non patitur ab intelligibili: concurrit tamen intelligibile ad intellectionē nō ſolùm terminatiuè, ſed cauſaliter: nō immutando intellectum, ſed ſimul cum intellectu cognēdo eſſe actiuè intellectionem. Et ſic apud iſtos intelligere noſtrum non eſt pati cauſaliter niſi per accidens. Alij autem arbitrantur, quòd intellectus non patitur q̃ per ſe ab intelligibili: quia quòd Intellectus factus in actu, ab intelligibili intellectionem elicit. Et ſic apud hos intelligere eſt cauſaliter & per ſe pati. ¶ Quo ad tertium ſingulæ ſunt diſcutiendæ opiniones. Prima opinio ſuper nobilitate intellectus & animæ fundatur. Eo enim quòd præſtantior eſt corpore, à phantaſmate pati non poteſt: iuxta illud Aug. nullum corpus agit in ſpiritũ. Eo verò quòd præſtantior eſt cæteris formis, ſe ſola poteſt operari: ſi quia actiuitas actualitatem ſequitur, & conſtat quòd ſe ſolo agere conuenit inferioribus formis, puta elementaribus, & animæ vegetatiuę. Sed hæc facile ſoluũtur: quoniam intellectus non patitur à phantaſmate principaliter, ſed ab intellectu agente: & vt in reſponſione ad vltimum in litera dicitur, nobilius eſt pati cum tanta excellentia, quàm agere vilia. ¶ Secũda verò opinio cũm duo dicat, ſcilicet, quòd ambo obiectum & intellectus ſunt cauſa actiua intelligendi, & quòd intellectus nihil habet ab obiecto, aut econuerſo, niſi per accidens. Primum quidem fundat ſuper duas conditiones intellectionis, ſcilicet & quod ſit operatio vitalis, & quòd ſit ad talem naturam obiecti determinata: primum enim ab anima, ſecundum ab obiecto eſſe oportet. Sed ſecundum dictum in quo quæſtio eſt nulla ratione probat, ſed credidit Sco. quòd confutatis opinionibus quas recitat, relinqueretur hoc quaſi per viã diuiſionis. Afferri tamen pro illa poſſet: quia quicquid poteſt ſpecies intelligibilis, poſſet obiectum repræſentatum, ſi præſens intellectui adeſſet, eo quòd ſpecies agit vice obiecti, & propterea accidit obiecto vt concurrat ad intellectionem cauſandam, quòd ſit præſens intellectui ſecundum ſuam ſpeciem: ac per hoc quòd immutet intellectum ad ſuam ſimilitudinem. Primũ dictum conuincit quidem quòd vtrunque, ſcilicet intellectus & obiectum concurrunt ad intellectionem, ſed quòd vtrunque actiuè concurrat non plānè probat, niſi vt inferius patebit. Secundum verò voluntarium, & contra Philoſophum & naturam intellectus: Voluntarium quidem, quia abſque ratione. Nec opiniones ſufficiēter retulit, imò per hypotheticam omiſit: quia, vt puto, latuit eum. Nec adducta ratio aliquid valet, quoniam vt ſuperius patuit, phantaſma & vniuerſaliter ſimilitudo quæcunque obiecti, non ea ratione dicitur vice obiectum, quia ſolumfungatur officio obiecti, ſed quia ratio operandi natura obiecti quam repræſentat, eſt. Ex hoc autem non habetur, quòd obiectũ per ſeipſum poteſt aut poſſet. Tum quia hoc ſupponit, quòd intellectus nudus ſit actiuus, quod tamen principaliter probandum erat, & quaſi ſupponit hanc conſequentiam: Intellectus concurrit actiuè ad intelligendum: ergo nudus concurrit actiuè: quæ tamen nihil valet. Tum quia hoc ſupponit ſpeciem ad nihil aliud per ſe poni niſi pro obiecto: cũ tamẽ intellectu noſtro ponitur, & pro actione intellectus: q̃m eſt in potentia eſſentiali, vt dicitur in 3. de Anima, tex. 7. Contra Philoſophos verò & rationem eſt: quoniam expreſſè Ariſt. ponit intellectum eſſe potentiam paſſiuã. Tum ex eo quòd Ariſt. poſuit intellectum quo intelligimus eſſe abſolutè & ſimpliciter in genere potentię paſſiuæ, & non ſecundum quid tantùm: inquātum ſcilicet recipit intellectionem: alioquin proceſſus eius in tex. 17. ad inueſtigandũ intellectũ agentẽ nihil valeret: fundatur. n. manifeſtè ſuper hoc, quod in omni natura, in qua eſt potentia paſſiua, oportet poni actiuam quæ reducat paſſiuam de potentia ad actum. Quid clarius: ſi intellectus eſſet, vt Sco. fingit, virtꝰ ex ſe actiua partialiter: & nō niſi p accidēs agēs vt informetꝰ ab obiecto: natus eſſet labor, qui ſuper natura potentiæ paſſiuæ fundatur.

¶ Ex his enim quæ ſunt per accidens, eſſentialis ordo rerum non pendet, & conſequenter inferri non poſſet intellectum agentem eſſe: debuerat enim Ariſt. ex imperfectione virtutis actiuæ intellectus poſſibilis, non ex hoc q̃ eſt potentia paſſiua, intellectum concludere agentem: falſa quoque eſſet ma ior Ariſt. ſcilicet quòd in omni natura eſſet ſic. Non enim vbicunque eſt agens imperfectum, ibi oportet eſſe agens perfectum quod reducat in actum agens: illiud imperfectum, vt ipſemet Scotus ibidem dicit: quoniam in multis agens imperfectius non patiuꝰ à perfectiore. Contra naturam verò intellectus eſſe nunc declarando veritatem oſtendetur. ¶ Tertia ac Peripatetica opinio ſuper natura cognoſcitiua vt ſic fundatur. Recolendum eſt enim, q̃d vt in q.14. dictum fuit, res quælibet ex hoc eſt cognoſcitiua, quòd eſt tã eleuatæ natura: quod eſt non ſolũ ipſa, ſed aliæ. Et rurſus dictum fuit q̃ rẽ aliq̃ eſſe alias, contingit tripliciter: actu puro, potentia pura, & medio modo: quo dammodo, ſactu, & quodāmodo potentia: & quod in vltimo gradu, ſi nipura potēcia anima noſtra poſita eſt. Eſt enim à principio ſicut tabula raſa. ſi qua nihil ē pictũ. Ex his patet, q̃ ſi anima cognoſcere actu debet, oportet eã actu

¶ Circa primam dubitationem tria ſunt agenda. Primò declarãdus eſt titulꝰ: & quo ad hoc aduertendũ eſt, quòd quũ eſſe cauſaliter pati nihil aliud ſit q̃ cauſati ex paſſione, & in propoſito ſi aliqua paſſio præuenit intellectionē, ſi fuerit paſſio intellectus, quo intelligētes dicimur ab intelligibili. Ideo q̃rere vtrũ intelligere ſit cauſaliter pati, ſ̃ q̃rere verũ intelligere cauſatꝰ ex paſſiõe intellectꝰ ab intelligibili.

¶ Quo ad ſecũdum tres ſũt de re hac opiniones.

intellectus ſit in actu vel potēcia, ex hoc q̃ cõſideratur quomodo intellect⁹ ſe habeat ad ens vniuerſale. Inuenitur enim aliquis intellectus, qui ad ens vniuerſale ſe habet ſicut actus totius entis: & talis eſt intellectus diuin⁹, quia eſt Dei eſſentia, in qua originaliter & virtualiter totum ens præexiſtit ſicut in prima cauſa. Et ideo intellectus diuinus nō eſt in potentia, ſed eſt actus purus. Nullus autē intellectus creatus poteſt ſe habere vt actus reſpectu totius entis vniuerſalis: quia ſic oporteret, q̃ eſſet ens infinitũ. Vnde omnis intellectus creatus p hoc ipſum q̃ eſt, nō eſt actus omniũ intelligibiliũ, ſed cõparatꝰ ad ipſa intelligibilia, ſicut potentia ad actũ. Potēcia autē dupliciter ſe habet ad actum. Eſt enim quædam potēcia quæ ſemper eſt perfecta per actum, ſicut dicimus de materia corporũ cælestiũ. Quædam autem potentia eſt quæ nō ſemper eſt in actu, ſed de potentia procedit in actum, ſicut inuenitur in generabilibus & corruptibilibus. Intellectus igitur angelicus ſem per eſt in actu ſuorũ intelligibiliũ propter propinquitatem ad primũ intellectum, qui eſt actus purus, vt ſuprà dictum eſt. Intellectus autem humanus, qui eſt infimus in ordine intellectuũ & maximè remotus à perfectione diuini intellectus, eſt in potentia respectu intelligibilium, & in principio eſt ſicut tabula raſa, in qua nihil eſt ſcriptũ, vt Philoſoph⁹ dicit in tertio de Anima. Quod manifeſtè apparet ex hoc, quòd in principo ſumus intelligentes ſolum in potentia poſtmodum autē efficimur intelligētes in actu. Sic igitur patet, quòd intelligere noſtrum eſt à quoddam pati ſecundum tertiũ modum paſſionis, & per conſequens intellectus eſt potentia paſſiua.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd obiectio illa, ꝓcedit de primo & ſecũdo modo paſſionis, qui ſunt proprij materiæ primæ. Tertius aũt modus paſſiõis eſt cuiuſcũque in potēcia exiſtentis, q̃d in actũ reducitur.

¶ Ad ſecũdũ dicendũ, q̃ intellectus paſſiuꝰ ſm quoſdã dicitur appetitus ſenſitiuus, in quo ſunt animæ paſſiões, q̃ etiã in 1. Eth. dicit rationalis per participationē, qa obedit
Ca.vii.tũ.
esse res cognitas. Eſt igit intellectus in potēcia paſſiua ad intelligibile, & intelligere eſt pati cauſaliter: quia ex paſſione ab intelligibili, ſi ex receptione intelligibilis cauſat. Nec pōt dici, q̃ paſſio illa cõcurrat per accidēs. niſi q̃s vſq; adeo dicere, vt dicat q̃d animã. q̃ eſt intelligibile in potēcia, eſſe actu intelligibile, & p accidẽs. Nec refert in ꝓpoſito vtrũ intellect⁹ ab obiecto vel intellectu agēte vel alio illud recipiat, ſatis eſt q̃ oportet paſſionem hanc intereſſe. Et conſit & q. 1. 2. matur: quia ſi ex hoc q̃ & q 3.ar.1. res eſt primo in potēcia eſſentiali: & deinde in actu primo, & deinde in actu ſecũdo, nõ conuincimus quod fieri in actu Tex.14. primo ſit patiõis via ad probãdũ potentiã paſſiuã & paſſionē nulla eſt. Et ſi non conuincimus quod illud pati per ſe exigatur ad operandum D.750. in actu ſecundo, tamquã 755. probatur differentia inter potēciam eſſentialē, & accidentalē: q̃ in hoc ſtare ex 8. Phyſi. & 2. de Anima patet, quod illa per priorē mutationem ab alio venit ad operationem, illa aũt per ſeip ſam poſſe operari ꝓuitur. Eſt igitur intelligere noſtrum pati cauſaliter, & hoc per ſe. Angeli cum vero nõ propriè eſt cauſaliter pati: qa cõgenitũ eſt angelis intelligibile, nec transfertur eorũ intellectus de potēcia ad actum primum. Ex his aũt quæ in 3. de Anima dicuntur, quæ & adducta ſũt, patet hoc ſequi. Vnde Ariſt. Auerroimq; ſic ſenſiſſe non eſt dubium. Nec te moueant verba S. Tho. in quoli. 8. q. 2. ar. 1. expreſſè ſonantia, quod intellect⁹ poſſibilis eſt patiens cooperans agenti ad cius formationem. Per hoc enim, vt ibi patet, non intendit, quòd intellectus nudus cooperetur intellectui agenti, & phantaſmati ad ſui formationē: ſed quòd intellectus iam formatus poteſt ex præceptis ſpeciebus alias ſpecies in ſe producere multo magis q̃ imaginatiua: quæ etiam nõ nuda, ſed formata iã auti & mõtis ſpeciebus format in ſe ſpeciem montis aurei. ¶ Circa ſecundam dubitationem, an intelligere ſit formaliter pati, eadem procedendum eſt ordine. Intelligere eſſe formaliter pati, nihil aliud eſt quã intellectum poſſibilem concurrere putæ paſſiuæ ad intellectionē: quicquid ſit illud quod intellectionem effectiue cauſet: ſiue intellectus agēs ſolus, ſiue ipſe ſimul & intelligibile in actu, & intellectu poſſibili depictum, ſiue quodcunque aliud. ¶ Quo ad ſm, quia hic non quærimus modum, quo ſit intellectio à ſpecie intelligibili, aut obiecto: ſed tantummodo an intellectus concurrat puræ paſſiuæ ad intellectionem: ideo omittendæ ſunt hic opiniones multæ & quatuor breuiter tangendæ duæ tenentes intellectũ puræ paſſiuæ, & duę actiuæ: q̃m ex his melius patebit intentũ. Aut enim creditur quòd nudus intellectus eſt totale actiuũ intellectiõis. Aut partiale cũ Sco. Aut quòd intellectus eſt totaliter paſſiuus aut q̃ ratiõe ſui eſſe paſſiuus, ratione verò ſpeciei intelligibilis eſt actiuus. Ad harum enim quatuor aliquã omnis videt opinio de hoc reduci. Sed diligenter aduertendũ eſt, quòd vltima opinio S. T. attribuitur, ſed malè intellecta. Poteſt ſiquidem dupliciter intelligi. primò, q̃ intellectus cõcurrat ad intellectionis productionē: quemadmodũ aqua calida ad calefactionē: ita quòd ſicut aqua informata calore dicitur calefacere: ita intellectus informatus ſpecie intelligibili dicitur intelligere actiuè. Et iuxta hunc ſenſum intelligitur à Scoto & communiter exponi videtur. Sed hi longè ſunt ab intẽto ſenſu. Iuxta hũc ſiquidem ſenſum ſola ſpecies intelligibilis actiuè cauſat: quemadmodum ſolus calor calefactionē cauſat: intellectus aũt nõ cõcurrere ad cauſandũ, niſi vt ſuſtentãs rationem agendi, quemadmodũ aqua vt ſuſtinens calorẽ. Vnde quemadmodum cũ aqua calida calefacit, ſecundũ denominationē quidẽ ipſa aqua dicitur calefaciens ſeu efficiens calefactionē: quia actiones ſunt ſubſiſtentiũ ſaltẽ denominatiuè: ſecundũ rem cũ aqua nihil ad calefactionis actionem conferat, niſi remotè: quia ſ. ſuſtinet principium agendi quod ex eo liquet: quòd ſi illa agendi ratio, puta calor per ſe ſubſiſteret, abſque cõcurrẽte ſubiecto eandem faceret actionem. Ita cũm intellect⁹ informatus ſpecie intelligibili intelligit dicitur intelligens denominatiuè: & nihil facit ipſe ad intellectionis productionem, ſed quia intelligere eſt actio immanens, ipſe ſ̃p ſeipſum ſuſcipit eã. Apud S. Th. autem & veritatem, intellectus in actu ſe toto primo actiuè concurrit ad intellectionē, & ſenſus ad ſenſationē: vt patet in Quol. 8. q. 2. ar. 1. Ad cuius euidentiã ſcito, q̃ q 3 intellectus ſecundum ſe eſt in genere potēciæ paſſiuæ, non habet ex ſe aliquam agendi rationem. Et hoc eſt in quo primo diſſentit Sco. Ex hoc vero q̃ intellectus ſit actu, ipſum intelligibile in actu acquirit quandam agendi rationem, commune nanque eſt omni formæ non prohibitæ ab actione. eſſe agendi rationem. Ex hoc autem quod intellectus non acquirit intelligibile, quemadmodũ materia acquirit formã, ſed trãſit in ipſum intelligibile, & ipſum intelligibile imbibit quodãmodo in ipſo intellectu: ſequitur quod hoc totum, ſcilicet intellectus in actu primo, & non ratione partis actiuæ intelligit: quamuis ratione partis, ſ. intellectus recipiat intellectionem. Exiſtimandũ eſt enim, quod anima apprehenſiua eſt alterũ genus entiũ à naturalibus, & quòd æquiuocè cõmunicat cũ eis ſ̃ eſſe in potentia, & recipere formas entiũ. Materia. n. ſic recipit formam, vt ex eis reſultet compoſitum, & illius compoſiti eſt actio ſequens illam formam & non materiæ, niſi quia ſuſtinet formã: & pars eſt compoſiti. Anima autem, vt Auer. optimè dixit in 3. de Anima, Com. 5. non ſic recipit cognoſcibile vt ex eis fiat cõpoſitũ cognoſcens, ſed anima ipſa efficit ipſum cognoſcibile, & ſic facta in actu agit. Cõcurrit ergo aliter intellectus actiuè ad intellectionē, quã receptiuũ rationis agendi ad actionem: quia aliter fit anima in actu cognoſcibile, & aliter materia reducitur in actum. Habet itaq; intellectus, quòd actiuè concurrat ad intellectionē, nõ ex partiali ratiõe agẽdi, vt Scot. cõtra Ariſtotelem finxit, nec præciſe ex ſpecie intelligibili, vt modo
derna

derna ignorantia intelligit: sed ex hoc ipso quòd animalis vis in actu est, ita quòd ex hoc quod est animalis vis habet inchoatiuè, quòd facta in actu sit actua. Falluntur autem plurimi in hoc: quia de anima iudicant ad modum rerum naturalium: cum tamẽ Auerrois dixerit, quòd magis fit vnum ex intellectu & intelligibili, quàm ex materia & forma: & consequenter fit magis vnum operans. Intelligere ergo non est formaliter pati, quãuis propriè loquendo non sit etiam formaliter agere, sed potius actiuè passiuèque vitaliter operari: & idem iudicium est de sensatione. Quicunque autem eluuare potest in tellectum, & recolendo, quòd actiones immanẽtes qualitates sunt, non actiones aut passiones: intuitique quòd intelligere nihil aliud est, quã intelligentem esse actu intellectum: & quòd anima superiorque natura est talis quòd seipsa est quandoque vt somnus, & quandoque vt vigilia, percipiet in his modum quendam actiui & passiui magis quã actiuũ & passiuum. Et sic inter sapientes loquendum. est. Rationes autem, quę contra hoc sunt: quia s. efficiens & materia non coincidunt in idem numero, ex tertio Physicorum, & agens & patiens respectu eiusdem nõ est idem: quia esset in actu & in potentia simul: & idem referretur realiter ad ipsum, facile solũtur ad inspicientibus hic non esse propriè agens & patiens, neq; materiam & consequenter non oportere esse relationem realem. Hæc enim communia principia intelligenda sunt, vbi propriè talium ratio reperitur. In proposito autem cum intelligere non sit actus entis in potentia, sed perfecti animam intelligere, propriè loquendo nihil aliud est quàm propriã operationem exercere: quam quia immanens est, concomitatur quòd sit in ipsa, & ab ipsa simul. Quod nullum inconueniens esse qui non aliter videre potest, considereat, quòd grauitas lapidea est à lapide & in lapide. Et vel sic animaduertat in his, quæ non propriè dicuntur agere & pati, locum non habere principia ipsa. Quamuis sigillatim dici possit, quòd materia ex qua nõ coincidit cum agente, materia verò in qua coincidere potest: est quòd omnino idem non est patiens & agẽs, neque refertur ad se. Sed bene aliquo modo idem, & aliquo modo diuersum patitur & agit, & refertur realiter ad se. In proposito autem intellectus est agens, & materia in qua est intellectio. Et est aliquo modo diuersus, quia patitur inquantum nudus, agit verò se toto primò. Et sic diuersimodè est simul in actu & potentia. ¶ Circa tertiam dubitationem quantum s. valeat ratio S. Tho. aduertendum est, quòd tripliciter calumniam potest pati: Primò diceret Sco. quòd peccat ratione potentiæ cõmuniter sumptæ inferens potentiã proprie sumptam. Ex eo enim quòd intellectus non est in se actus totius entis, sequitur bene, ergo est in potentia, sumendo potentiam communiter prout omne deficiens ab actu puro dicitur esse permixtum potentiæ: sed ex tali potentialitate non sequitur, ergo est in potentia receptiua, quæ est propriè potentia, vt de se patet: & tamen S. Tho. hanc potentiam infert. Et confirmatur ista obiectio, quia intellectus agens cum non sit actus purus, est in potentia: & tamen non in potentia receptiua. Secundò diceret quispiam, quòd deficit in præsupposito, supponitur enim quòd quilibet intellect⁹ naturaliter sit capax totius entis. oporet enim hoc supponi, alioquin non posset graduari intellectus in respectu ad totum ens quam esse actu aut potentia totum ens: & tamen constat hoc supposito esse falsum, in via S. Th. præcipuè. Tum quia nullus intellectus creatus est capax essentiæ diuinæ in esse intelligibili. Tum quia intellectus noster non est capax substantiarum immaterialium. Et confirmatur: quia intellectus noster non est possibilis omnia fieri nisi quæ intellectus agens est potẽs facere: sed hic nõ est potens facere omnia simpliciter cognoscibilia, sed tantũ materialia. ergo, ¶ Tertiò deficere videtur: quia si ratio valeret, concluderet quòd etiã voluntas sit potentia passiua: quã ipsa est respectu totius entis: quã bonũ vt sic respicit, & non est vt actus totius entis: aut perfecta semper per illud. Consequens est inconueniens: quoniam voluntas mouet actiuè intellectum & cæteras vires, & sic velle est actionis species. ¶ Ad solutionem horum manifestandam, non oportet alia iacere fundamenta: quã ex natura vis cognoscitiuę euidenter dissoluuntur. fundatur ergo processus iste super naturã cognoscitiuam in communi, scilicet quòd oportet cognoscitiuum esse rem cognitam. quod fuit communis animi cõceptio Antiquorum in primo de Anima, & approbatum ab Aristo. & super tali natura cognoscitiua, s. intellectiua: scilicet quòd intellectus cognoscit ens in communi, quod est per se notum. Ex his enim habetur, quòd cùm intellectus nõ sit arctat⁹ ad hoc vel illud entis genus, sed vniuersale ens respiciat vt obiectum, vt visus colorem, & cõsequenter quod potest cognoscere omne ens: oportet quòd aut sit actu. aut potentia: actu, quodammodo actu, & quodammodo potentia omne ens. Et quia quod nõ est actu tale, & potest esse tale, sit verè in potẽtia receptiua quã põt fieri aut esse tale; ideo ex hoc quòd intellectus nõ se habet vt act⁹ totius entis, optimè sequitur nõ solũ quòd sit in potẽtia, sed quòd sit in potentia vt sit ens illud quod non est actu: ac per hoc sit in eo verè potentia receptiua illius esse. Et sic patet, responsio ad primò obiecta. Non enim esse in potentia illatum est esse in potentia tali, sed ex esse in potentia cognoscitiuum per intellectum: quod, vt ex dictis patet, optimè infert propositũm. Nec hoc conuenit intellectui agenti, si vis est nostræ animæ non intelligens, sed facientem tantũ intellecta in actu. ¶ Ad ea verò, q̃ secundò obiiciuntur, dicitur quod, vt in text. patet ex hoc quod intelligere est circa ens in cõmuni, sequitur, ergo & intellectus: ac per hoc circa omne ens, alioquĩ obiectũ excederet operationem & virtutem operatiuam. Vnde concedũm est quòd omnis intellectus est circa omne ens. Sed diligenter animaduerte ne fallaris à cognitione admodum cognitionis declinans: ad cognoscere quippe omne ens sufficit cognoscendo attingere omne ens, ita quòd ad omne ens terminari possit cognitio illius ad modum verò cognoscendi spectat, quod cognoscat perfectè vel imperfectè per propriã speciem vel alienam, per causam vel effectum, &c. Constat autem quod omnis intellect⁹ in omne ens potest, quamuis non perfectè, aut per species proprias, vt instantiæ adductæ ostendunt. Vnde ratio S. Thom. stat solida super hoc quòd quia intellige re ẽ circa omne ens terminatiuè, oportet quod liber intelligens esse omnia. Aut actu puro, vt Dei gloriosus. Aut quodammodo actu & quodammodo potentia, & hoc habet magnam latitudinem vt intelligentiæ. Aut in potentia pura, & hoc est anima humana, quæ est omnia: non per omnium similitudines. sed per similitudines naturalium rerum, quæ proculdubio similes sunt Deo & intelligentiis, quamuis imperfectè. ¶ Ad tertiam autem obiectionem de voluntate dicitur, quòd quia ratio illa manifestè loquitur de respicientibus totum ens, vt in se habere debentibus totum ens. consequens est, quod locum non habet in voluntate, quæ in hoc differt ab intellectu, illa enim tendit in ens, ille verò habet in se. Vnde intellectus non habens omne intelligibile est in potentia & imperfectus, voluntas autem non volens omne volibile, non est in potentia, nec imperfecta. Stat ergo ratio solida in his quorum perfectio & operatio est in habendo ens vniuersale: & per hoc quoque solui possunt primò obiecta.

¶ Super Quæstionis septuagesimanonæ Articulum tertium

Titulus clarus. ¶ In corpore respondet primò fm Platonis fundamẽta salsa. Secundò secundũ Arist. Ex Platone duo dicit: alterum certum, & alterũ dubium. Vbi scito q̃d duo opera attribui possunt intellectui agẽti. Vnum est facere intelligibilia in potentia esse intelligibilia in actu, alterum illuminare intellectũ possibilem, iuxta duo quæ conueniunt intellectui possibili, s. recipere intelligibile, & huic rndet factio stelligibilis: & iudicare, & huic respondet illuminatio. Vnde quia Plato posuit intelligibile in actu esse per se in rerũ natura: sequitur quod nõ oportuit ponere intellectũ agentẽ vt fieret intelligibile in actu: & hoc est primũ & certum ex Platone. Quod probatur: quia posuit ideas, ex quibus tã materia quàm anima formatur: illæ vt essent res, hoc vt cognoscerentur. Et si cõiunxerim⁹ his, quòd Plato posuit nostrum scire non esse nisi reminisci, videbimus quòd apud eum intellect⁹ noster non recipit de nouo aliquod intelligibile, sed à principio est formatus cum omnibus. Ambiguũ verò est, an propter fm opus posuerit intellectũ agentem. ¶ Ex Arist. vnam habemus responsiuã conclusionẽ quòd necesse est ponere intellectum agentem: probatur sic, Omne quod est in potentia, non reducitur in actum nisi per aliquod ens actu: sed intellectus noster in potentia ad intelligibile: ergo nõ reducitur in actum nisi per intelligibile in actu: sed intelligibile in actu quo ad quidditates naturales non inuenitur in reb⁹: ergo oportet fieri: ergo ex parte intellectus oportet ponere virtutem factiuã. & hanc vocamus intellectum agentem. ¶ Nota hic quod duarum operationum, quas diximus attribui intellectui agẽti, illuminatio non vsquequaque clara est. Quoniam dicet quispiam, quod ipsa vis intelligendi quæ est intellectus possibilis, lumen est sufficiens sibi ad cognoscendum intelligibile in actu oblatum per speciem, & sustentarum per phantasma: quemadmodum in sensu ipsa vis sentiendi sat est ad iudicium de sensibilibus. Nec oportet distinguere sensum in illustratiuũ & receptiuũ. Sed altera operatio quæ est facere obiectum in actu, cõuincit ad ponendũ intellectum agentẽ. Quemadmodũ si natura non posset facere visibile in actu, cõuinceremur ex parte sensus ponere sensum vel visum agentem. Et propterea concludendo dicitur in litera; & hæc est necessitas ponendi intellectum agentem. ¶ Circa hunc articulum aduerte, quod etiam posteriores discordes sunt. Nam Durandus Platonem sequitur in negatione intellectus agentis. Gotofredus etiã cõcedat intellectum agentem: negat, tamen ipsum effectiuè illuminare, credit enim q̃d formaliter illuminet. Sed de hac opinione erit in sequentibus sermo: modo cum quæstio an est ventilatur, cum Durando disputãdum est. Est autem formatio rationis eius: quia si intellectus agens ponitur, vel ratione operationis ĩ phantasma

phantasma, aut intellectum possibile m. aut vtrunque ponitur: sed nihil horũ est: ergo. probatur quòd non in phantasma: quia nec influendo illi aliquid, vt patet: nec abstrahendo ab eo aliquid, vt magis est notum: nec educendo de potentia eius, vt ex eo liquet: quia eductum est post eductionem in eo ex quo educitur: Similiter probatur quòd non in intellectum: quia aut solus agit in illum, & hoc non: aut simul cũ phantasmate, & hoc non. Tum quia si phantasma secundum se est impotens in intellectum agere vt pote im materiale, ergo etiam erit impotens ad coagendum: non enim est mutatum. aut si secundum se erat potens, & sic non oportet ponere stellectũ agentem, sicut nec sensum agentem cum obiecto sensibili. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd, vt in litera dicit, necessitas intellectus agentis est, vt ens sensibile sit nobis intelligibile in actu. Ad hoc autem requiritur operatio & in phantasma, & in intellectum possibilem, & de actione quidem in phantasmate erit sermo proprius in q̃ 85. art primo ad 4. Quamuis breuiter dici possit, q̃ agit educendo de potentia phantasmatis non subiectiua, sed ministeriali: & ideo eductum non est in eo, sed in potentia subiectiua q̃ est intellect⁹ possibilis. De actione verò in intellectũ possibile dicit. qd necesse est ponere p̃ter phãtasma aliud agẽs: quia intelligibile in actu distat ab intelligibili in phãtasmate genere, & nõ sicut vnus gradus alicui⁹ generis ab alio eiusdem: vt in sensu & sensibili contingit, dum vtrunque materiale, intelligibile verò actu immateriale esse oportet. Et cum dicitur, Phantasma solum est imporeus, ergo immutatum fm quæ est impotens: respondetur concedendo antecedens, & distinguendo consequens: immutatum se vel in ordine ad aliud, primo modò est immutatum sed nihil obstat, quoniam sufficit quòd sit mutatum in ordine ad aliud. Et consistit ista mutatio in hoc, quia de seorsum agente transit in ministrum alterius: constat autem quòd eadem vis aliquid potest sub alterius autoritate quod sola non posset.

¶ Et cũm dicit Arguens, quòd mirum est, quòd ex assistentia alterius aliquid potest quod prius non posset: respondendum est quod propter admirari cepit Philosophia: causa enim huius inferius patebit in loco prædestinato.

¶ Circa hũc tertiũ articulũ est nõ parua dubitatio: An intelligibile in actu q̃ est effectus intellectus agẽtis, sit prius quam species intelligibilis. An ipsa species intelligibilis sit ipsum intelligibile in actu, quod dicit effectus intellectus agentis. Quod enim sit prius saltem natura, ex hoc articulo habetur dupliciter. Primò ex calce corporis articuli, vbi dicitur quòd quia id quod est in potentia, non reducitur in actum nisi per aliquod ens actu, quemadmodum sensus per sensibile: & intelligibile in actu quod debet reducere intellectum existentem in potentia ad actum, nõ inuenitur in rebus: oportet ponere intellectum agentem facientem intelligibile in actum eductuum intellectus possibilis de potentia ad actum. Hic enim videtur planus sensus litteræ: ex hoc autem liquido habetur, quòd intelligibile in actu præuenit speciem intelligibilem, imò est ipsius causa. Secũdum ex responsione ad secundum vbi expressè dicitur, quòd q̃ lumen requiritur ad visionem ex parte coloris, quod similitudo inter lumen & intellectum agentem tenet non solùm quo ad necessitatem, sed quo ad eius causam, quia propter idem requiritur sed lumen, tanquã illa hypothesi, facit colorẽ in actu visibilẽ à quo producitur species visibilis in oculo: ergo lumen intellectus agentis facit phantasma actu intelligibile: & sic à phantasmate illuminato producitur species intelligibilis in intellectu possibili. Ad oppositum autem est: quia phantasma semper est quid de genere sensibilium & materialium: ergo intelligibilium in potentia. intelligibile enim in actu oportet abstrahere ab hic & nunc: q̃d est impossibile cõuenire phantasmati. Et confirmatur. quia cùm cogitatiua possit comprehendere quicqid repræsentat actu suum phantasma fi phantasma, esset intelligibile in actu, phantasia cognosceret intelligibile in actu hoc autem est intelligere: & sic cogitatiua esset intellectus, & intellectus non differret à sensu, &c. ¶ In hac difficultate sunt duo modi dicendi. Alter communis, alter singularis. Communiter quidem tenetur, quòd species intelligibilis est ipsum intelligibile in actu quod dicitur effectus intellectus agentis. Ita tamen quod actio intellectus agentis, quæ terminatur primò ad speciem intelligibilem terminatur secũdarió ad rem repræsentatam per speciem: puta naturam bouinã aut leoninã, quæ vt sic repræsentata est denominatione extrínseca intelligibilis in actu, intelligibilitate actuali, id est immaterialitate existente in specie intelligibili non in re. ¶ Et iuxta hanc viã glossanda erunt verba S. Th. in corpore articuli dicendo quòd cauẽ & artificio se processit quoniã non subsumpsit, quòd oportet ponere intelligile in actu quod reducat intellectum de potentia ad actũ, quòd apparet quòd subsumi debuisset: sed subsumpsit quod oportet ponere aliquam virtutem ex parte intellectus, quæ faciat intelligibile in actu per abstractionem speciei, &c. quasi subintellexerit, quod oportet alterum duorum subsumere, aut quod ponatur intelligibile in actu reductiuum intellectus de potentia ad actum, aut oportet ponere aliquid æquiualens, scilicet virtutem reductiuam intellectus de potentia ad actum: & exprimens modum dicit, per abstractionem speciẽrum, &c. Verba quoque responsionis ad secundum glossanda sunt, q̃d lumen intellectus agentis requiratur propter idem, id est, ex parte obiecti quo ad hoc, quod obiectum de se non sufficit mouere potentiam: & non oportet quod intelligatur quo ad hoc, quod sicut color lumine fit actus visibilis ita phantasma illustratum. Fauent autem huic opinioni verba 5. Tho. in multis locis, dum appellat ipsam speciem intelligibilem intellig. bile in actu. Et dum dicit intelligibile in actu fieri per abstractionem speciei à conditionibus materialib⁹. Et secundum hanc viam vbicũq; inuenitur quod intelligibile in actu mouet intellectum nostrũ, glossanda sunt dupliciter, aut intelligibiliter, quo ad actum secũdum, aut mouet non effectiuè, sed formaliter, etiam quo ad actum primum. ¶ Singularis autem dicẽdi modus occurrit mihi non despiciendus. Et cõsistit ĩ hoc, q̃ iuxtè intellectus agentis facit intelligibile in actu in phantasmate per modum abstractionis, prius natura quàm fiat species intelligibilis in intellectu. Ad cuius euidẽtẽ perceptionem ab effectu luminis & abstractionis, peedendum est effect⁹ luminis duplex est, scilicet formalis & obiectiuus. Formalis quidem est esse luminatiũ: vt patet ĩ diaphano. Obiectiuus verò est apparere: vt patet in colore. color enim non apparet nisi illustratus. Abstractio autemin qua non est mendacium, cũ consistat in acceptione vnius & non alterius sibi communẽ, eius proprius quasi effectus est apparere vnum, non apparendo aliud, vt de se patet. Vnde in proposito imaginor, quod cùm in phantasmate fit natura hæc adneniente lumine intellectus agentis, phantasma illustratur non formaliter vt diaphanum, sed obiectiuè vt color: quia illustratione splẽdet atque reluceet in phantasmate non tonum quod est in eo, sed quidditas seu natura tantũm, & non singularitas illius ei coniunctaita q̃ ista illuminatio est abstractiua, quia facit apparere vnum, scilicet quodquid est, nõ apparendo aliud, scilicet principium individuãs: ne per hoc splendet in phantasmate intelligibile in actu natura, scilicet abstrahẽs ab hic & nunc, & tale intelligibile in actu mouet intellectũ possibilẽ. Et si quærtur cur non reluceet etiam singularitas, in prompcu causa est. Quia singularitati materiali de qua est sermo, repugnat esse intelligibile in actu, quidditati autem non nisi ratione talis singularitatis. Vnde sicut lumẽ corporeũ facit colorem pomi apparere, & non saporem, aut odorem, quia repugnat his reddi apparibiles lumine, nõ autem coloritta quidditas rei sensibilis potest reddi apparibilis lumine, non autem illius singularitas. Quod ex eo patet, quòd species intelligibiles non possumus generari tales quod sint similitudines singularium. Nec ex hoc sequitur, quod singularitas materialis à nullo intellectu sit per se intelligibilis: quoniã intelligi cã posse per speciem nõ ab ipsa, sed aliunde habitã nihil obstat prædicti is. nõ enim tunc ipsa singularitas est actu intelligibilis nisi extrinseca denominatione ab illa specie sumpta. Nec ex his pono, q̃ phãtasma fit eius intelligibile: sed q̃ in phãtasmate illustrato reluceet actu intelligibile. ipsum autem phãtasma est de genere sensibilium. Nec hoc est inarabile cõtemplantibus vim abstractionis, & perspicuè videntibus. quòd hoc nihil aliud est, quã phãtasmata illustrari quo ad vnum & nõ quo ad aliud. Nec superfluit, ppterea species intelligibilis, sicut nõ superfluit species visibilis: & tamen color est actu visibilis. Nec propterea intellectus agens minus principaliter aut mediatè concurrit ad speciei productionẽ: imo cũ vnũquod que agat fm q̃d est actu, & phãtasma nõ habeat intelligibile in actu nisi lumine intellectus agẽtis: cõsequens est q̃ ipsum lumẽ fit primũ agens, & immediatum: nullum enim inter ipsum & specie mediat agens. Nõ enim est imaginandum, q̃ ab intellectu agente fluat lumen in phãtasmat: & q̃ phantasma illo suffulcum lumine producat speciem: quemadmodum corpus illuminatũ mouet visum. Sed q̃ipse intellectus agens est lumen, quo splendet obiectiuè phantasma fm quidditatem in eo existentem: & sic producitur species ab vtroque, ita q̃ ab intellectu agente immediatè procedit vtrunque: ordine tamen quodam, quia prius natura illustratur phantasma quàm à se, & à phantasmate actuetur intellectus possibilis: & est simile si singamus lucem corporis lucentis nõ diffundere lumen in medio, sed approximaram colori illum illustrando visibilem reddere, ac sic videri. Vnde S. Tho. in 2. contra Gentiles c. 78. expressè dicit, quod actio intellectus agentis in phantasmate præcedit receptionem intellectus possibilis, Et in eodem ca. exprimens quid sit actio ista, dicit: In anima intellectiua est virtus actiua in phantasmata, faciens intelligibilia in actu, &c. Consonat quoque huic quæstioni dictæ cauẽdẽ in eodem lib. c. 62. vbi dicit Arist. attribuit possibili intellectui pati ab intelligibilisu suscipere species intelligibiles, esse in potentia ad eas, &c. Vbi patet quod contra species intelligibiles diuidit intelligibile in actu non enim pati pũt intellectus ab intelligibili nisi in actu. In q̃ o quoq; de anima q. 15. dicit, q̃d intellectus agens per phantasmata, facta ab eo intelligibilia, in actu usat scientiam in intellectu possibili. ¶ Ad obiecta verò in oppositum facilè respondetur notando, quòd intelligibile in actu inuenitur dupliciter, formaliter & obiectiuè. Formaliter est species intelligibilis cum reliquis immaterialibus. Obiectiuè verò est quidditas relucens in phantasmate lumine intellectus agentis: Differentia autem multipliciter est inter vtrumque: quia formale est immateriale secundum esse: obiectiuum verò secundum relucentiam tantùm. Et ideo formale abstrahit ab hic & nunc secundum esse obiectiuum verò secundum relucentiã tãtum. Formale quod est species intelligibilis fm se totum, non est nisi similitudo quidditatis: obiectiuum verò, vt

1. de anima text. 77. & 5.

191 De anima art. 4.

416 *lib 3. Meta. à text. 16. vsque ad finem libri.

278

Tex. 17.

Art. seq. & q. 84. a. 6.

d. 204.

1. de anima com. 13.

d. 367.

Prima S. Thom. Z

sit

sic quidditatis rãtum, est imago: secũdũ tamen totum quod est, repræsentat singularitatem materialem, quia in essendo materiale est. Et ideo diligenter ac cautè oportet attendere in hac re vocabula quid formaliter importent, vt forma liter loquamur. Phantasma enim sonat imaginẽ singularium, & ideo simpliciter cõcedatur quòd est de genere sensibiliũ & materialium, & non abstrahentium ab hic & nunc. Et quòd est intelligibile in potentia, & qd potest comprehẽdi à cogitatiua, &c. ¶ Sed quidditas in phantasmate illustrata lumine intellectus agentis sonat aliqd à sensibus eleuatum, & abstractum per relucentiam ipsius, & non relucẽtiam individuantium sensibilium materialiũ, &c. Et propterea concedo, quòd est intelligibilis in actu. Et cum dicitur, ergo vna res s. phantasma est in duobus generibus, s. sensibili & intelligibili, concediturſe secundũ diuersa esse: quia secundũ reale est sensibilis, & secundũ esse relucentiæ est intelligibilis. Et hoc consonat connexioni Vniuersi: quoniã sic supremũ infimi attingit infimũ supremi. Nec oportet cogitatuam cõprehẽdere omni eo modo, quo phãtasma repræsentat quidditatem; sũptum: sed sufficit quod adequet phantasma vt phantasma: non autem vt illustratum superiori lumine, quoniã hoc fortitur in homine, vt ministrat intellectui, & nõ absolutè. Vnde phantasma dormientis non est actu intelligibile: sed tunc tãtum cum actualiter reluceri lumine intellectũ agentis. Et iuxta hanc viã omnia facilè saluantur: & dicta Peripatetica diuersa concordantur, & glossantur cum predicto fundamento, suisque distinctionibus optime, & ac plano sensu interpretantur. Præsentis articuli sic dum verò ponimus intelligibile in actu, & effectum intellectus agẽtis, & motium intellectus possibilis. ¶ In responsione ad primum, est quæstio de sensu agente propter Auer. in secũdo de anima. com. 60.

¶ *Super Quæstionis septuagesimanona Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore quinque facit. Primò, pponit cõclusionẽ responsuam affirmatiuè. Secundò ponit occasionem diuersitatis opinionum. Tertiò ponit opinionẽ oppositam. Quartò improbat eam, simul probando ipsam, tripliciter. Quintò ad bonitatem doctrinæ ad lit. quid sentiendũ sit de illo alio sztellectu.

¶ Quo ad primũ conclusio est ista: Intellectus agens, de quo Philosophus loquitur, est aliquid animę nostrę. Vbi nota quòd nõ absolutè, sed cũ determinationes illa, scilicet de quo Philosophus loquitur, proponit conclusionem: qm, vt in quæstionibus disputatis patet, multi per intellectum agẽtem intel

191 * contra c. 76. & 74. & de anima 15.

liquid animæ nostræ. Intellectus enim agẽtis effectus est illuminare ad intelligẽdum. Sed hoc fit per aliquid quod est ab ius anima: secundum similitudinem Ioan. 1. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ergo videtur quòd intellectus agens non sit aliquid animæ.

¶ 2. Præterea, Philosophus in 3. de ani. attribuit intellectui agenti, quòd aliquando intelligit, & aliquãdo nõ intelligit. Sed anima nostra non semper intelligit, sed aliquãdo intelligit, & aliquãdo nõ intelligit. Ergo intellectus agens non est aliquid aiæ nostræ.

¶ 3. Præterea, Agens & patiens sufficiunt ad agendum. Si igitur intellectus passiuus est aliquid animę nostrę, qui est virtus passiua: & similiter intellectus agens, qui est virtus actiua, sequitur quòd hõ semper poterit intelligere cũ voluerit: qp patet esse falsũ. Nõ est ergo intellectus agẽs aliquid aię nostrę.

* tex 19.

¶ 4. Præterea, Philosoph* dicit in 3, de ani.* quòd intellectus agens est substantia actu ens. Nihil aũt est respectu eiusdem in actu, & in potẽtia. Si ergo intellect* possibilis, q est in potentia, ad oĩa intelligibilia, est aliquid aiæ nostræ: videtur impossibile qp intellectus agens sit aliquid animæ nostræ.

¶ 4. Præterea, Si intellectus agẽs est aliquid animæ nostræ, oportet quòd sit aliqua potentia: nõ est enim nec passio, nec habitus. Nam habitus & passiones nõ habent rationem agentis respectu passionum animę, sed magis passio est ipsa actio potẽtiæ passiuæ, habitus autem est aliquid quod ex actibus consequitur. Omnis autem potentia fluit ab essẽtia animæ: sequereter ergo quòd intellectus agens ab essentia animę procederet. Et sic non inesset animæ per participationẽ ab aliquo superiori intellectu. Quod est inconueniens. Non ergo intellectus agens est aliquid animæ nostræ.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit 3. de Anima *, quòd necesse est in anima has esse differentias, scilicet intellectum possibilem, & agentem.

¶ Respondeo dicendum, quòd intellectus agens, de quo philosophus loquitur, est aliquid animæ.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est quòd supra animam intellectiuam humanam necesse est ponere aliquem superiorẽ intellectum, à quo aĩa virtutem intelligẽdi obtineat. Sẽper enim quod participat aliqd, & quod est mobile, & quod est imperfectũ, præexigit ante se aliquid quod est per se essentiã suã tale, & qd est immobile & perfectũ. Anima autem humana intellectiua dicit per participationem intellectualis virtutis. Cuius signũ est, qp nõ tota est intellectiua, sed sm aliquã sui partem. Pertingit etiã ad intelligentiã veritatis cũ quodã discursu & motu arguẽdo, habet etiã imperfectã intelligentiãtũ qa nõ oĩa intelligit: tũ qa ĩ his q̃ intelligit de potẽtia procedit ad actũ. Oportet ergo esse aliquẽ altiorẽ intellectũ, quo aĩa iuuet ad intelligendũ. Posuerũt ergo qdã hũc intellectum sm substantiã separatũ esse intellectũ agentẽ: q quasi illustrando phãtasmata facit ea intelligibilia actu e. Sed dato qp sit aliquis talis intellect* agens separatus, nihilominus tũ oportet ponere in ipsa aĩa humanã aliquẽã virtutem ab illo intellectu superiori participatã, per quã aĩa humana facit intelligibilia in actu. Sicut & in aliis rebus naturalibus perfectis præter vniuersales causas agentes sunt proprię vir

tutes inditæ singulis rebus perfectis ab vniuersalibus agentib* deriuatæ. Nõ enim sol* sol generat hominẽ, sed est in homine virtus generatiua hominis: & similiter in aliis animalib* perfectis. Nihil aũt est perfectius in inferioribũ* rebus anima humana. Vnde oportet dicere, qp in ipsa sit aliqua virtus deriuata à superiori intellectu, per quã possit phantasmata illustrare. Et hoc experimento cognoscimus, dũ pcipim* nos abstrahere formas vniuersales à cõditionib* particularib*, quod est facere actu intelligibilia. Nulla autem actio conuenit alicui rei nisi per aliquod principiũ formaliter ei inhærens, vt suprà dictũ est *, cũ de intellectu potẽtiali ageretur. Ergo oportet virtutem, q̃ est principiũ hui* actionis, esse aliquid in aĩa. Et ideo Arist.* cõparauit intellectũ agentẽ lumini, quod est aliqd receptũ in aẽre. Plato aũt intellectũ separatũ imprimentẽ in aĩas nostras cõparauit Soli, vt Themistius dicit in comment. tertij de anima. Sed intellectus separatus sm nostræ fidei documenta est ipse Deus, qui est creator animę, & in quo solo beatificatur, vt infrà patebit *. Vnde ab ipso anima humana lumen ĩtellectuale participat, sm illud Psal. Signatũ est super nos lumen vultus tui Domine.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, quòd illa lux vera illuminat, sicut causa vniuersalis, à qua aĩa humana participat quãdam particularem virtutem, vt dictum est *.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Philosophus illa verba nõ dicit de intellectu agente, sed de intellectu in actu e. Vnde supra * de ipso præmiserat, idem autem est secundum actũ scientia rei, vel si intelligat de intellectu agente, hoc dicitur quia nõ est ex parte intellectus agentis hoc quod quãdo que intelligimus, & quandoq; nõ intelligim*, sed ex parte intellectus q̃ est ĩ potẽtia.

¶ Ad tertium dicendum qp si intellectus agens cõpararetur ad intellectũ possibilẽ, vt obiectũ agens ad potentiam, sicut visibile in actu ad visum, sequeret qp statim omnia intelligeremus, cũ intellectus agẽs sit, quo est omnia facere, nunc autem non se habet vt obiectum, sed vt faciens obiecta in actu ad qd requiritur ꝓter pſentiã ĩtellect* agẽtis præsentia phantasmatũ & bona dispositio viriũ sensitiuarũ, & exercitiũ in huiusmodi opere: quia per vnum intellectũ fiũt etiã alia intellecta, sicut per terminos propositiões, & p prima pricipia cõclusiones. Et quãtũ ad hoc nõ differt vtrũ intellectus agens sit aliquid aĩæ, vel aliquid separatũ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd anima intellectiua est quidẽ actu immaterialis, sed est in potentia ad determinatas species rerum. Phantasmata autem econuerso sunt quędã actu similitudines specierũ quarũdam, sed sunt potentia immaterialia. Vnde nihil prohibet vnã & eãdem animã, in quãtũ est immaterialis, in actu habere aliquã virtutem, per quã faciat immaterialia in actu abstrahendo à cõditionib* indiuidualis materię, q̃ quidem virtus dicitur intellectus agens: & aliã virtutem receptiuã hmõi specierũ, quæ dicitur intellectus possibilis, in quantum est in potentia ad huiusmodi species.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cùm essentia animę sit immaterialis à supremo intellectu creata, nihil prohibet virtutẽ, quæ à supremo intellectu participatur, per quam abstrahitur à materia, ab essentia ipsius prodedere sicut & alias eius potentias.

ligũt Deum gloriosum, qui verissimè est intellectus simpliciter, & summè agens: sed extra propositũ nostrũ quo nobis propria inquirimus.

¶ Quo ad secundum occasio diuersitatis est: qa oportet ponere intellectum quẽdam superiorẽ nostro, à quo noster intelligendi vim habeat. Probatur triplici medio. Tũ quia ante participãs est per essentiã tale. Tũ quia ante mobile est immobile. Tum quia antè imperfectũ est perfectũ. Cõstat enim quòd tab. 3. de anima 18. anima nostra quo ad primum, est intelligens per participationem, in cui* signum non tota totalitate potestatiua est intellectualis, sed secundum aliquas suas vires est intellectiua, & secundum aliquas sensitiua. Et quo ad secundum est mobilis: dum intelligit cũ discursu, discursus enim in intellectualibus est, vt motus in mobilibus ad acquisitionem termini. Et quo ad tertium est imperfecta. Tum quia non omnia, scilicet per proprias species intelligit. Tum quia procedit de potentia ad actum. A tali autem per essentiam & immobili & perfecto, dubium non est emanare quod est tale per participationẽ mobile & imperfectum. Est igitur alicuis superior intellectus à quo nostra anima dependet in intelligendo.

¶ Quo ad tertiũ opinio multorum fuit, qp ille ĩtellectus superior & separatus, est intellectus agens illustrans phantasmata, &c. Et hæc opinio est Auer. & est Platonis, vt in litera dicitur.

¶ Quo ad quartum probatur, qp dato qp iste intellectus illustraret phãtasmata, adhuc oportet ponere alium intellectũ agentem, qui sit aliquid animæ nostræ, quod est conclusio proposita. Et probatur tripliciter. Primò ratione tali: In omni natura perfecta, præter agẽtia vniuersalia, ĩditæ sunt virtutes actiuæ propriæ ad perficienda propria illius opera: sed anima humana est natura perfecta, imò perfectissima omniũ inferiorũ. ergo præter agentia vniuersalia sunt in ea virtutes propriæ quasi vniuocæ, ad opera propria perficienda. ¶ Circa hanc rationem dubium occurrit, quia videtur petere principium in minore: subsumit enim vel supponit quòd facere à intelligibilia in actu sit opus aĩæ humanæ: hoc enim est de quo disputatur cũ potentibus intellectum agentem separatum.

¶ Ad hoc dicit, qp, vt apparet ex secundo cõtra Gen. ca 76. in 4. ratione cõtra Auerr. & Alex. ista ratio nõ supponit neque subsumit, qp facere intelligibilia in actu sit nostrum opus, sed probat hoc: subsumit autẽ qp intelligere sit opus humanũ, & consistit in agere intellecta in actu, & pati ea: ergo principium propriũ agẽdi & patiẽdi est in ea aliquũ imperfectior habuissent omnia principia necessaria ad sua opera, & humana

anima

anima perfectissima nõ.

¶ Secũdò sic, Experimur nos abstrahere vniuersalia à phantasmatibus, ergo intellectus agens est aliquid nostri. consequẽtia probatur: quia actio non conuenit alicui, nisi principium illius quod est ratio agendi, inist illi cui attribuitur actio. Antecedens verò liquet ex eo quod ad libitum quęcunque oblata intelligimus in communi, hoc enim absque abstractione fieri nequit. ¶ Tertiò probatur autoritate Arist. qui comparauit ipsum lumini: ad differentiam Platonis, qui comparauit soli. ¶ Quo ad quintum, quia diuersæ sunt opiniones de illo intellectu separato, dum aliqui tenent illum esse vltimam intelligẽtiam, vt Auicen. aliqui penultimam, vt Auerrois: aliqui Deum: vt Doctores canonici. Et quia magni refert ad finem, quoniã in illius consequtione tanquam in propriẽ causæ adeptione consistit beatitudo: ideo S. Thomas solicitus de his quę sunt fidei, statim subdidit, quòd secundum fidei documenta intellectus ille habẽs illas res, quas diximus conditiones, est Deus gloriosus: in quo solo beatur anima, & à quo solo est signatum lumen in nobis.

¶ *Super Quæstionis septuagesimanona Articulum quintum.*

TItulus clarus: Vnus numero.

¶ In corpore respondet quæsito iuxta vtranque viam, s. quòd si intellectus agens est substãtia separata, est vnus numero: si aliquid animæ multiplicatur cũ ea, vt patet.

¶ *Super Quæstionis septuagesimanona Articulum sextum.*

TItulus.

¶ Memoria, vt patet in de memoria & reminiscentia, significat vim conseruatiuam cognitorum præteritorum vt præterita sũt. Et patet hoc ex communi vsu loquentiũ: nullus enim dicit se recordari alicuius, nisi sub ratione alicuius præteriti actus & noti.

¶ In corpore sub intellecta distinctione duorum quæ inueniuntur in memoriæ ratione: quę sunt conseruatio specierum ac rerum apprehensarũ, & præteritio rei apprehensæ duo principaliter facit. Primò respondet quæsito iuxta primã memoriæ conditionem, scilicet conseruare. Et secundò iuxta secundam rationem obiecti.

¶ Quo ad primum, primò refert opinionẽ Auicen. secundò respõdet secũdum propriam opinionem. Ex Auicen. refert tria: radicem opinionis, opinionem ipsam, & concomitans ipsam. Et sic quartò applicãdo ad

Aug. 12. de Trin. * quòd ad partem superiorem animæ pertinent quæ non sunt hominibus pecoribusque cõmunia. Sed memoria est hominibus pecoribusque communis. Dicit enim ibidẽ *, quòd possunt pecora sentire per corporis sensus corporalia, & ea mandare memorię. Ergo memoria nõ pertinet ad partem animæ intellectiuam.

¶ 2. Præterea, Memoria præteritorũ est sed præteritum dicitur secundum aliquod determinatũ tempus. Memoria igitur est cognoscitiua alicuius sub determinato tẽpore quod est cognoscere aliquid sub hic, & nunc. Hoc aũt non est intellectus, sed sensus. Memoria igitur non est in parte intellectiua, sed solùm in parte sensitiua.

¶ 3. Præterea, in memoria cõseruantur species rerum, quæ actu non cogitantur. Sed hoc nõ est possibile accidere in intellectu, quia intellectus fit in actu per hoc quòd ĩformatur specie intelligibili. Intellectũ autem esse in actu, est ipsum intelligere in actu. Et sic intellectus omnia intelligit in actu, quorum species apud se habet. Non ergo memoria est in parte intellectiua.

¶ Sed contra est quòd Augu. dicit 10. de Trin. * quòd memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna mens.

¶ Respondeo dicendum quòd cum de ratione memoriæ sit conseruare species rerum, quæ actu non apprehenduntur: hoc primum considerari oportet, vtrũ species intelligibiles sic in intellectu conseruari possint. Posuit enim Auic. hoc esse impossibile. In parte enim sensitiua dicebat hoc accidere quãtum ad aliquas potentias, inquantũ sunt actus organorũ corporaliũ, in quibus conseruari possunt aliquæ species absque actuali apprehensione. In intellectu autẽ, qui caret organo corporali, nihil existit nisi intelligibiliter. Vnde oportet intelligi in actu illud, cuius similitudo in intellectu existit. Sic ergo secundum ipsum quã citò aliquis actu definit intelligere aliquã rem, definit esse illius rei species in intellectu: sed oportet si denuo vult illã rẽ intelligere, quòd conuertat se ad intellectũ agentẽ, quẽ ponit substantiã separatã: c, vt ab illo effluant species intelligibiles in intellectũ possibilẽ. Et exercitio & vsu cõuertẽdi se ad intellectũ agentem relinquitur secundum ipsum quędam habilitas in intellectu possibili conuertendi se ad intellectum agentem, quẽ dicebat esse habitum scientię. Secundum igitur hanc positionẽ nihil cõseruatur in parte intellectiua, quod non actu intelligatur. Vnde nõ poterit poni memoria in parte intellectiua secundum hũc modũ. Sed hæc opinio manifestè repugnat dictis Arist. Dicit enim in 3. de ani. * quod cùm intellectus possibilis sic fiat singula, vt sciẽs dicitur quis sm actum: & quòd hoc accidit cùm possit operari per seipsum: est quidẽ igitur & tunc potẽtia quodãmodo, nõ tũ simpliciter, vt ante addiscere aut inuenire. Dicitur autem intellectus possibilis fieri singula secũdum quod recipit species singulorum. Ex hoc ergo quòd recipit species intelligibilium, habet quòd possit operari cum voluerit, nõ autẽ qp semper operatur: qa & tunc est quodãmodo in potentia, sed aliter q̃ ante intelligere: eo s. modo quo sciẽs in habitu est in potẽtia ad considerandum in actu. Repugnat etiã pdicta positio rationi. Quod emẽ recipitur in aliquo, recipitur in eo sm modum recipientis. Intellectus autem est magis stabilis naturæ, & immobilis, quam materia corporalis. Si ergo materia corporalis formas, quas recipit, nõ solum tenet, dum per eas agit in actu sed

propositum respõdetur quæsito negatiuè secundum Auicen.

¶ Circa radicem opinionis aduertę, quòd satis profunda est. Ad cuius euidentiã sciendum est, qp aliquid esse in aliquo cõtingit dupliciter, scilicet cognoscibiliter & realiter. Cognoscibiliter vocatur esse in aliquo quod est in eo vt cognitum in cognoscente, realiter verò quod est in eo vt res in re: quomodo quælibet forma in eo quod informat. Hac autem distinctione verissima suppositа, vlterius Auic. vtẽs alia propositione, scilicet, Vis cognoscitiua non recipit nisi cognoscibiliter, sub ea subsumebat. Sed intellectus est vis cognoscitiua: ergo non recipit nisi cognoscibiliter. Tunc vltra, Sed retinere species absque cognitione, est habere eas non cognoscibiliter sed realiter: quia nõ per modum cogniti, sed rei retinentur, vt quælibet forma in subiecto: ergo nulla vis cognoscitiua retinet species, quum primum definit habere cognitum vt cognitum. Vnde vt in parte sensitiua conseruarentur species, distinxit vires sensitiuas in cognoscitiuas: (& hæc non seruant) & in thesaurus specierum, in quibus apprehensa conseruantur. Et quoniam talis distinctio virium sensitiuarum permittitur, quia tota pars sensitiua est organica, ex hoc habet quod retineat aliquid per modum rei communicans in hoc cum materia corporali: & intellectiua pars, quia ab omni corpore est eleuata, consequens est quòd pars intellectiua recipiat tantum cognoscibiliter, & consequenter, quòd nõ conseruet, & sic patet radix opinionis Auic. Ipsa autem opinio cõsistit in hac negatiua, scilicet quòd non conseruat: & in affirmatiua, scilicet quòd quotiens intelligit, fluit in ipsum ab intellectu agente species intelligibilis. Comitatur autem ipsam, quòd apud ipsum doctus differt ab inscio habilitate se conuertendi ad intellectum agẽtem. Et sic patet responsio ad quæsitum apud illum.

¶ Ex propria opinione S. Thom. argoit contra Auic. primò autoritate Arist. secundò ratione, tertiò concludit responsionem ad quæsitum affirmatiuè, Omnia clara sunt in litera: & habes hęc diffusius in secundo contra Gent. c. 74. ¶ Aduerte hic quòd Auic. in hoc videtur esse deceptus, quòd non subtiliter distinxit latitudinem actus & potentiæ. Concesso siquidem toto suo processu, & conclusione quæ sequitur, scilicet quòd intellectus nihil

reci

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrũ intellectus agens sit vnus in omnibus.*

DQVINTVM sic procedit. Videtur quòd intellect* agens sit vnus in omnibus. Nihil enim quod est separatũ à corpore, multiplicatur sm multiplicationẽ corporũ. Sed intellect* agens est separat*, vt dicitur 3. de Anima. * Ergo non multiplicatur in multis corporibus hominum, sed est vnus in omnibus.

¶ 2. Præterea, Intellectus agens facit vniuersale, quod est vnum in multis. Sed illud quod est causa vnitatis, magis est vnum. Ergo intellectus agens est vnus in omnibus.

¶ 3. Præterea, omnes homines cõueniunt in primis conceptionibus intellectus. His aũt assentiunt per intellectum agentem. Ergo cõueniunt omnes in vno intellectu agẽte.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 3. de anima, * qp intellectus agens est sicut lumen. Non autem est idem lumẽ in diuersis illuminatis. Ergo non est idem intellectus agens in diuersis hominibus.

¶ Respondeo dicendum, quòd veritas huius quæstionis dependet ex præmissis *. Si enim intellectus agens nõ esset aliquid animę, sed esset quędam substantia separata: vnus esset intellectus agens omniũ hominum. Et hoc intelligunt qui ponunt vnitatem intellectus agentis. Si autem intellectus agens sit aliquid animæ, vel quædam virtus ipsius, necesse est dicere quòd sint plures intellectus agentes secundum pluralitatem animarum, quę multiplicantur secundum multiplicationem hominũ, vt suprà dictum est *. Non enim potest esse, quòd vna & eadem virtus sit diuersorũ subiectorum.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd Philosophus probat intellectum agentem esse separatum per hoc, quòd possibilis est separatus. Quia (vt ipse dicit *) agens est honorabilius patiente. Intellectus autem possibilis dicitur separatus, quia non est actus alicuius organi corporalis. Et secundum hunc modum etiam intellectus agens dicitur separatus, non quasi sit aliqua substantia separata.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd intellectus agens causat vniuersale, abstrahendo à materia. Ad hoc autem non requiritur, quòd sit vnus in omnibus habẽtibus intellectũ, sed quòd sit vnus in omnibus secũdum habitudinem ad omnia, à quibus abstrahit vniuersale, respectu quorum vniuersale est vnum. Et hoc competit intellectui agenti, inquantum est immaterialis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd oĩa quę sunt vnius speciei, communicant in actione cõsequente naturã speciei: & per consequens in virtute, quæ est actionis principiũ, non qp sit eadẽ numero in omnibus. Cognoscere aũt prima intelligibilia est actio consequens specię humanã. Vnde oportet qp omnes homines cõmunicent in virtute, quæ est principium huius actionis. Et hęc est virtus intellectus agẽtis. Non tamen oportet qp sit eadem numero in omnibus: oportet tamen qp ab vno principio in omnibus deriuetur. Et sic illa cõmunicatio hominum in primis intelligibilibus demõstrat vnitatem intellectus separati, quem Plato comparat soli, non autem vnitatem intellectus agentis, quem Aristo. * comparat lumine e.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum memoria sit in parte intellectiua aĩæ.*

DSEXTVM sic proceditur. Videtur quòd memoria non sit in parte intellectiua animæ. Dicit enim

recipit nisi intelligibiliter: vlterior consequentia, scilicet ergo non recipit nisi quãdiu actu cognoscit, supponit vnum falsum, scilicet quod reciperet cognoscibiliter contingat vno tantũ modo, scilicet in actu, cùm tamen contingat duobus, scilicet in actu puro, & in actu permixto potentiæ, id est in actu secundo & in actu primo. V nde in diffinitione animæ ponitur, quòd est actus primus sicut somnus quod non salua retur, si tunc tantũm nõ operaretur quum est in potentia: cum hoc sit cõmune omnibus passiuis principiis: sed optimè saluatur cùm anima ponitur talis natura, qã est actu quandoque vt somn⁹, quandoque vt vigilia. Constat autem qã esse actu vt somnus est esse in actu primo: & tur sus constat, quòd esse actum primum præcipuè conuenit animæ intellectiuæ. igitur non ex hoc quòd organica est pars sensitiua, sed ex alia ratione, in qua communicat cum intellectiua, habet quòd retineat species, & actu non cognoscat. Nec species cõseruari est esse per modum rei, sed est esse cognoscibiliter, non actũ nec potentia, sed medio modo inter actum & potentiam, idest partim in actu & partim in potentia. Cognoscitiuum enim tripliciter potest se habere ad cognitum, scilicet in pura potentia. Et tunc nec est cognoscibile in actu, nec cognitum in actu, sed vtrunque in potentia. Vel partim in actu & partim i potẽtia: & tũc est cognoscibile i actu, & non est cognitum in actu, sed est in potentia vt sit cognitum in actu. ¶ Vel tertaliter in actu: & tunc est ipsum cognitum in actu. Vnde cùm species conseruatur obiectum est in cognoscitiuo cognoscibiliter: quia vt cognoscibile, quamuis non vt cognitum. Et quia obiectũ esse cognoscibiliter vtroque modo, scilicet vt cognoscibile, & vt cognitum, non aduertit Auice. ideo putauit speciem remanere per modum rei. Et ipsum sequitur multa illustrium virorum turba: in hoc tamen minus perspicaciũ. Et ideo tu bene nota hæc: quoniam ex hac radice multæ soluuntur quæstiones, & nobiliter cognoscitiuæ naturæ sustinetur.

*tex.6.

*q5.75.ar. 2.

¶ Quo ad secundum respõdet iuxta secundam conditionem memoriæ negatiuè. Et ratio satis clara est, quia potentiæ vniuersalis obiectũ non est particulare, præteritum autem vt sic, particulare est, quia ad certam temporis differentiam est determinatum. est enim sermo de præterito in actu exercito.

d.265.

Præteritio enim in actu signato, importatur hoc nomine præteritum: in actu verò exercito verbis præteriti temporis, vt fui, percussi, loquutus sum, &c. Constat autem quòd quemadmodum intellectus non immutatur à colore hoc, ita nec à colore, vt sensatus fuit hẽri: quia abstrahit à particulari, & tamen constat, quòd cùm memoramur ab obiectis, vt tunc occurrunt. ergo.

¶ Circa hanc partem adunte duo. Primum est, quòd ex hoc quòd intellect⁹ reflexè respicit singulare, non sequitur quòd in eo sit memoria, quia cognitio reflexa non ponitur in eo speciem ipsius singularis, cuius conseruatione possit habere rationem memoriæ: oportet enim memoriam præteriti vt sic, habere obiecti præteriti vt sic, ac per hoc singularis specie. Et ideo in litera ex negatione singularitatis in obiecto intellectus, vt sic, infertur negatio memoriæ vt

etiam postquam agere cessauerit multò fortius intellectus immobiliter & inamissibiliter recipit species intelligibiles, siue à sensibilibus acceptas, siue etiam ab aliquo superiori intellectu effluxas. Sic igitur, si memoria accipiatur solum pro vi conseruatiua specierum, oportet dicere memoriam esse in intellectiua parte. Si verò de ratione memoriæ sit quòd eius obiectum sit præteritum vt præteritum, memoria in parte intellectiua non erit, sed sensitiua tantũ quæ est apprehensiua particulatium. Præteritũ enim vt præteritum, cùm significet esse sub determinato tempore, ad conditionem particularis pertinet.

¶ Ad primvm ergo dicendum quòd memoria, secundum quod est cõseruatiua specierũ, nõ est nobis pecoribusque cõmunis: species enim conseruantur nõ in parte animę sensitiua tãtum, sed magis in coniũcto, cùm vis memoratiua sit actus organi cuiusdã. Sed intellectus secundum seipsum est conseruatiuus specierum præter conocmitantiam organi corporalis. Vnde Philosophus dicit in 3. de Ani. * quòd anima est locus specierum non tota, sed intellectus.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd præteritio potest ad duo referri, scilicet ad obiectum, quod cognoscitur, & ad cognitionis actũ. Quæ quidem duo simul coniunguntur in parte sensitiua, quæ est apprehensiua alicuius per hoc quòd immutatur à præsenti sẽsibili. Vnde simul animal memoratur se prius sensisse in ꝑterito, & se sensisse quoddã præteritũ sensibile. Sed quantũ ad partẽ intellectiuã pertinet, præteritio accidit, & non per se conuenit ex parte obiecti intellectus. Intelligit enim intellectus hominem inquãtum est homo. Homini autẽ inquãtum est homo accidit vel in præsenti, vel in præterito, vel in futuro esse. Ex parte verò actus præteritio per se accipi põt etiã in intellectu sicut in sensu: quia intelligere animæ nostræ est quidã particularis actus in hoc, vel in illo tẽpore existens: sm quod dicitur homo intelligere nũc, vel heri, vel cras. Et hoc non repugnat intellectualitati: quia huiusmodi intelligere, quamuis sit quoddam particulare, tamen est immaterialis actus, vt supra de intellectu dictũ est *. Et ideo sicut intelligit seipsum intellectus, quamuis ipse sit quidam singularis intellectus, ita intelligit suum intelligere: quòd est singularis actus, vel in præterito, vel in præsenti, vel in futuro existens. Sic igitur saluatur ratio memoriæ, quantum ad hoc est præteritorum in intellectu secundum quod intelligit se prius intellexisse, non autem secundum quod intelligit præteritum, prout est hic & nunc.

¶ Ad tertium dicendum q̃ species intelligibiles aliquãdo sunt in intellectu in potentia tantum. Et tunc dicitur intellectus esse in potentia. Aliquando autem secundum vltimam completionem actus. & tunc intelligit actu. Aliquando medio modo se ha

præteriti per se: non tamen inconuenit intellectũ reflexè reminisci singularium, sicut & cognoscit ea & hoc bene notabis. Secundũ est, q̃ vòd Scotus in 4. q. distinctione quadragesimaquinta quæstion e tertia. tenet memoriam singulariũ sensibilium vt præteritorum, & c. esse in in intellectu. Sed quia, vt ipsemet dicit, supponit intellectũ cognoscere ĩtuitiu & hæc singularia sensibilia, & actiones sensuum non sentorum, & inferius erit specialis quæstio, verum intellectus noscat singulariaz: ideo illucusque differatur solutio rationũ suarum.

368

¶ Circa hunc sextum articulum remanet dubiũ non dissimulandum: & est tale. In anima separata est memoria quo ad vtranque conditionem scilicet cõseruationem obiecti, & præteritionem tam actus quãm obiecti sensibilis: ergo in parte intellectiua est memoria complexè. Antecedens patet: quia aliter non recordaretur ma lorũ sensibilium quæ fecit, puta quòd fecit tale furtum, tunc cũ tali, &c. Consequentia autem est per notã, qã quod remanet in anima separata, ad solam partem intellectiuã pertinet. Ad hoc non potest complete dici, quidem podatice de anima separata determinetur. Veruntamen concesso antecedente, de cuius veritatis modo in quæstione 89. erit sermo, dicitur quòd præteritio obiecti dupliciter inueniri põt in memoria. Vno modo, vt cognita, & memorata: & sic inuenitur in anima separata. Alio modo, vt immutans ad memorandum: & sic non inuenitur in anima intellectiua, & tamen ad memoriam proprie dictam requiritur præteritio obiecti vtroque modo, vt experimur in nobis, immutatur enim cùm reminiscimur à rebus vt tunc, & ibi cognitis: & sic recordamur eas tunc & ibi nobis occurrisse: anima autem separata nouit quidem se tunc ibi hoc commisisse, sed non immutatur ab illo, vt tunc ibi commisso. Negatur ergo antecedens quo ad præteritionem obiecti vt immutatiuam: conceditur tamẽ vt terminatiuam. Et hoc modo conceditur etiam consequentia. quia ista memoria non est nisi memoria reflexa & indirecta quæ non est propriè & complete memoria: vt ex dictis patet: & ex dicendis. cùm de intellectione singularium erit sermo, clarius patebit. Et hæc vera videntur, si anima separata per species hic declaratas horum recordatur.

*lib 10. de Trin c.11.

*ar.prec.

*tex.6.

*art.prec.

*q6.77.a.3.

*ibidem.

712

¶ Super Quæstionis septuagesimanona Articulum septimum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua negatiuè: Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili. Probatur sic: In intellectu nulla potest esse diuersitas potentiarum nisi agentis & possibilis: ergo memoria non est alia potentia ab intellecta possibili. Antecedens quoad vtram que partem probatur vigore talis disiunctionis implicitæ: Diuersitas potentiarum, aut est ex diuersitate formali obiecti, aut ex diuersi genere attingendi idem obiectum formaliter. Sed intellectus diuersitas non potest esse primo modo, & secundo modo solum causatur distinctio inter agentem & possibilem ergo in intellectu non potest alia esse potentiarum diuersitas, nisi agentis & possibilis. Disiunctiua quo ad disiunctionis sufficientiam per se

nota

nota relinquitur: quoniam non facile esset tertium modum fingere. primus enim complectitur obiectum, ad quod est potẽtia. Secundus verò genus ipsius potentiæ, præter quæ duo nihil est essentialiter. Quo ad membra verò disiunctionis sigillatim in litera declaratur, tali ordine. Primò probatur, quo ad primam partem sic. Potentia secundum id quod est, est ad obiectum: ergo secundum diuersitatem formalem obiecti diuersificatur.

d.686.

¶ Secundò probatur minor etiam quo ad primam partem sic: Potentia respiciens rationem communem non diuersificatur per inferiores differentias: ergo potentia respiciens rationem entis non diuersificatur penes aliquas entis differentias. ergo intellectus nullam ex parte obiecti diuersitatem sortitur.

469

*ca.10.&11.

d.712.

¶ Tertiò, quo ad secundam partem tam maioris quàm minoris: quia ad idem obiectum alia est ratio agentis, alia patientis: quia illud vt actus ad potentiam, hoc vt potentia ad actum se habet. Consequentia verò dicit duo: & quod memoria non est aliá ab his, & quòd coincidit cum intellectu possibili. Et quo ad primum quidem probatione nõ egent: quia si illæ sunt solæ, non datur ergo tertia. Quo ad secundum verò probatur in litera: quia conseruare, quod est actus proprius memoriæ, est actus potentiæ passiuæ sicut & recipere, & non potentiæ actiuæ: igitur non coincidit cum intellectu agente, sed possibili.

596

Vati.q. 15. art. 1.& q. 16 a.1.cõ. & c. de anima.14. fin.

*cap.14.

*li.5. prol. c.4.& vl. 16.

Circa hunc processum dupliciter dubitatur. primo simpliciter, deinde ad hominem. Simpliciter quidem: quia ex ista ratione videtur sequi, quòd nulla sit diuersitas specifica inter quoscunque intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentem & possibilem: & consequenter quòd intellectus angeli & hominis sunt eiusdem speciei, imò omnes intellectus sunt eiusdem speciei. Quòd autem hoc sequatur, patet vtendo hac ratione sic, Nulla differentia entis diuersificat intellectum, ergo nullus intellectus distinguitur ab alio intellectu ex parte obiecti. omnes ergo intellectus sunt eiusdem speciei obiectiuè, vt visus hominis & leonis: & sic non differunt formaliter vt intellectus sunt, sed vt proprietates sunt naturarum diuersarum, vt visus hominis & visus leonis. Antecedens est Sanct. Thom. qui & probat illud: quia entis ratio est obiectum intellectus. consequentia est nota: quia non nisi penes entis differentias diuersa obiecta sumi possunt. nullus enim intellectus esse potest respectu non entis vt obiecti proprij.

¶ Ad hominem verò, quia ipsemet Sanct. Thom. superius in q. 12. assignauit diuersitatem in intellectu ex parte obiecti, cùm posuit triplicem gradum intellectus iuxta triplicem modum essendi rei cognitæ, scilicet esse in materia, subsistere absque materia, & esse absque omnipotentia. Quomodo ergo hic dicit nullam esse differentiam entis ex parte obiecti, penes quam diuersificari possit intellectiua vis? & ibi posuit tres entis differentias, esse obiecti intellectus differentias: ita quòd essent diuersificatiuæ illius.

¶ Ad cuidentiam horum sciendum est triplicem esse de hac quæstione opinionem. Quidam enim tenent intellectiuas potentias omnium angelorum, & animæ esse omnino eiusdem speciei, & in hanc opinionem declinat quodammodo Scotus in 2. dist. 1. q. vltima. quamuis sub dubio relinquat. Alij verò tenent intellectiuas potentias omnium angelorum, & animæ esse eiusdẽ speciei, vt potentiæ sunt, id est in ordine ad obiecta. Esse autem diuersarum specierum vt proprietates sunt diuersarum naturarum: quemadmodum dicimus de potentiis sensitiuis exterioribus. Alij verò credunt prædictas potentias esse omnino diuersarum specierum, & hæc est via Peripatetica, & S. Th. Fundatur autem opinio hæc vltima & ratio contrà alias, quia naturæ, quarum sunt proprietátes diuersæ sunt species: & operationes earum diuersarũ sunt rationum: vt patebit. Sed vide in quæstione speciali. Nunc solum discutienda est ratio posita in litera, & dicendum quòd apud S. Tho. & veritatem diuersitas intellectuum non sumitur ex prima radice, s. ex diuersitate obiecti, sed ex secunda, scilicet diuersitate actus & potentiæ. Et ratio primi dicti

Ad rationem enim potentiæ passiuæ pertinet conseruare, sicut & recipere.

¶ Ad primvm dicendum ergo quòd quamuis in tertia distinctione primi Sententiarum dicatur, quòd memoria, intelligentia, & voluntas sint tres vires: tñ hoc nõ est sm intentionem Aug.e qui expressè dicit in 14. de Tri. * quòd si accipiatur memoria, intelligentia, & voluntas secundum q̃ semper præsto sunt animæ, siue cogitentur, siue non cogitentur, ad solam memoriam pertinere videntur. Intelligentiam autem nunc dico, qua intelligimus cogitantes: & eam volũtatẽ siue amorem, vel dilectionẽ quæ istam prolem parentẽque coniungit. Ex quo patet, quòd ista tria non accipit Aug. pro illius tribus potentiis. Sed memoriam accipit pro habituali animæ retentione: intelligentiam autem pro actu intellectus, voluntatem aũt pro actu volũtatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præteritũ & præsens possunt esse propriæ differentię potẽtiarũ sensitiuarum secundum diuersitatem obiectorum, non autem potentiarũ intellectiuarum, ratione suprà dicta *.

¶ Ad tertium dicendum, quòd intelligentia oritur ex memoria, sicut actus ex habitu. Et hoc modo etiam æquatur ei, non autem sicut potentia potentiæ.

*cap.10.

d.686.

*ca.12.

*ar.prec.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.

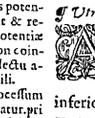

Octavvm sic proceditur. Videtur quòd ratio sit alia potẽtia ab ĩtellectu. in li. enim de Spiritu & anima * dicitur. Cum ab inferioribus ad superiora ascendere volumus, prius occurrit nobis sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, deinde intellect⁹. Est ergo alia potentia ratio ab intellectu, sicut imaginatio à ratione.

¶ 2. Præterea, Boẽt. dicit in lib. de Conso. * quòd intellectus comparatur ad rationem, sicut æternitas ad tempus. Sed non est eiusdem virtutis esse in æternitate, & esse in tẽpore. Ergo non est eadem potentia ratio, & intellectus.

¶ 3. Præterea, Homo communicat cum angelis in intellectu, cum brutis verò in sensu. Sed ratio, quæ est propria hominis, qua animal rationale dicitur, est alia potentia

*cap.14.

*li.5. prol. c.4.& vl. 16.

est: quia cum obiectum respectu alicui⁹ intellectus ponatur dupliciter, s. terminatiuum & motiuum, aut quasi motiuum, diuersitas nõ attenditur penes diuersitatem obiecti motiui: quia illud nõ adęquatur potentię intellectiuæ, sed penes diuersitatem obiecti terminatiui: quòd constat ęquari potentię, & ecõuerso extensiuè: oportet enim de intellectu sicut de aliis potẽtiis loqui.

Videmus autẽ quòd visus hominis nõ distinguitur specie à visu noctuæ ex obiecto, quia vtriusque obiectum terminatiuũ est idẽ: puta lux, q̃uis noctuæ visus à tenebroso tãtùm lumine, hominis verò à claro moueat. Vnde cũ obiectum terminatiuum omnis intellectus sit entis ratio, nulla ex parte obiecti diuersitas intellect⁹ diuersificat: quãuis motiuum obiectum intellectus nosstri sit aliud à motiuo angelorũ: quoniã quòd quid est rei sensibilis: mouet nostrum intellectũ: quilibet aũt angel⁹ propriam habet subsistantiam: vt obiectum quasi motiuum. Ratio verò secũdi dicti est: quia intelligere est actus perfecti. perfectum autem consequitur actus, & ideo sicut substantia immaterialis se habet substantialiter ad actum & potentiam: ita se habet ad intelligere. Vnde prim⁹ intellectus, vt patet 12. Mera. stabilitur puritate actus. Infimus verò in tertio de Anima constituitur puta potentia: & consequenter medij per mixtione actus & potẽtiæ diuersa consurgunt. & hęc est illamet radix, quia intellectus possibilis distinguitur in litera ab intellectu agente, qa hic scilicet actu, illæ potentia. ¶ Vnde ad primã dubitandi rationem respondetur concedendo, quòd diuersitas potentiarum intellectiuarum non ex obiectis prouenit, sed neque ex agere & pati, sed ex radice & fundamento, vnde oritur distinctio inter agentem & possibilem, scilicet ex actu & potentia. Vnde cum in antecedẽte dicitur, in intellectus non est distinctio potentiarum nisi agentis & possibilis: intelligere vel respectu intellectus nostri, vel simpliciter glossando exceptiuam, nisi agentis & possibilis, id est nisi secundum radicem, quia distinguntur agens & possibilis, scilicet actum & potentiam. ¶ Ad secundam verò obiectionem dicitur, quòd illa distinctio & graduatio intellectuum non est facta ad distinguendum intellectus simpliciter: quoniam hoc non erat in quæstione illa ad propositũ, sed ad ostendendum efficaciam intensiuam cuiusque intellectus: quoniam ex illa prouenit, quòd intellectus possit ex naturalibus videre, id est quidditatiuè cognoscere Dei substantiam. Et ideo per obiecta quasi motiua graduauit intellectus: obiecta enim motiua sunt adęquata intensiuè potentiis. Vnde nõ obstat proposito, vbi de obiecto terminatiuo, penes quod distinguitur simpliciter potentia, est sermo. Diuersitas enim potentiarum ex obiectis, penes obiecta terminatiua attenditur, non motiua: efficacia autem penes motiua. non terminatiua. Et hoc loquendo ex propriis: quoniam concomitanter etiam penes motiua distinguuntur, vt patet ex dictis.

*cap.10.

d.1085.

d.77[illegible]

*in cor.

¶ Super Quæstionis septuagesimanona Articulum octauum.

Tituli ratio est, quia dicimus hominem habere intellectum, dicimus & ipsum ratione vigere. Vtrum igitur hæc dicentes eandem significemus virtutem animæ, an diuersam. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue: Intellectus & ratio in homine non sunt diuersæ potentiæ. Probatur ex actibus sicquiescere & moueri non reducuntur in diuersas potentias, sed eandem. sed intelligere & ratiocinari se habent vt quiescere & moueri: igitur non pertinent ad diuersas potentias. Huius rationis in litera primò proponitur conclusio, deinde probationes minoris cum ipsa vltimò maior cum sua probatione. In conclusione autem notanter dicitur in homine: quia simpliciter loquendo virtus, quæ est intellectus tantum, alia potentia & natura est à virtute q̃ est ratio: qm illa repugnat discursui, hæc autem discursiua est, sed illa in homine non inuenitur, sed in angelo. intellectus enim in homine modica est participatio in primis principiis. Minoris aũt ꝓbatio est duplex: primo à quid nominis ꝓtelligere & ratiocinari: qa s. illud significat apprehẽdere simpliciter, hoc aũt procedẽdo de vno in aliud: quod decla

ratur ab effectu. Differentia ſ. quo ad nomina inter angelos & nos: qua illi ĩtellectuales, nos rationales vocamur. Secũdò à proprietatibus motus: motus enim omnis ab immobili & ad quietũ aliquid tendit. rationari quoq; ab intellectu venãdo, & ad intellectũ resoluẽdo proueniẽt: habet igitur intellectus mouẽtis rationẽ & quiescentis: ratio autem motus. Et cõfirmatur: quia illud est perfecti, hoc imperfecti. maior verò probatur per locum à minori: quia sicut in naturalibus moueri & quiescere reducuntur in eandem potentiam, ergo & in intellectualibus. antecedens patet de graui & leui. consequentia fundatur super illa maxima, & quòd natura spiritualis ẽ vnitior materiali, imò quæ in hac diuersa sunt, in superiori vniuntur.

¶ *Super Quæstionis septimæ septimanam Articulum nonum.*

TItulus ex Augu. 12. de Trini. verbis occasionem sumit.

197 3. d. 9. q. 74. ar. 7. con. & 2. dist. 24. ar. 9. & quæst. 2. ar. 2. cap. 2. & 7. 376 In corpore vna conclusio bimẽbris. Ratio inferior & superior apud Augu. non sunt diuersæ potentiæ: sed distinguntur officiis & habitibus. Probatur primò prima pars: secundò secunda. Prima sic: Medium & conclusio ad eãdem potentiam pertinent, sed obiecta rationis inferioris & superioris se habẽt vt medium & conclusio ergo eiusdem sunt potentiæ. Minor prius probatur sic: Æternum & temporale se habẽt vt medium & conclusio vt patet in via inuentionis & in via iudicij, quamuis eõuerso se habeãt: sed hæc sunt obiecta rationis inferioris & superioris: vt patet ex Augu. qui rationis superioris officium dicit, æterna conspicere & consulere: inferioris verò, temporalia. Maior verò probatur dupliciter. primò ex differentia inter habitũ & potentiã quo ad hoc quia, scilicet medium & conclusio ad diuersos habitus pertinent quandoque, vt patet de primis principiis & eorum conclusionibus, & in scientiis subalternantibus & subalternatis. Secundò, quia eiusdem mobilis est moueri, & ad terminum pertingere, sed medium & cõclusio se habent vt motus & terminus, potentia verò vt mobile. ergo eadẽ est potentia respiciens medium & cõclusionẽ. Secunda verò pars conclusionis iam patet, quo ad diuersitatem officiorum. Quo ad diuersitatẽ verò habituum declaratur: quia in superiori sapientiam in inferiori autem scientiam locauit.

cap. 5. 8 lib. 12. de Trin. ca. 7. Nono pro primo citato. 9 lib. 3. ord. thod. fid. c. 22. 8 cap. 4.

¶ Circa hunc processum dubium occurrit in doctrina. S. Tho. præcipuè: quoniã illa propositio, Medium & conclusio ad eandem potentiam pertinent, aut intelligitur permissiuè, aut necessariò, non permissiuè: tum quia sic etiam pertinent ad eũdem habitum. tum quia concluderetur intentum. ergo necessariò sed sic est falsa, vt patet in particulari syllogis-

9 lib. 12. de Trin. ca. 7.

¶ Ad secundum patet responsio ex dictis*, Æternitas enim cõparatur ad tẽpus, sicut ĩmobile ad mobile. Et ideo Boë. cõparauit intellectũ æternitati, rationẽ verò tẽpori.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd alia animalia sunt ita infra hominẽ, quòd non possunt attingere ad cognoscendã veritatem, quã ratio inquirit. Homo verò attingit ad cognoscendã intelligibilẽ veritatẽ quã angeli cognoscunt, sed imperfecte. Et ideo vis cognoscitiua angelorum non est alterius generis à vi cognoscitiua rationis, sed cõparatur ad ipsam vt perfectũ ad imperfectum.

ARTICVLVS IX.

¶ *Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. Dicit enim Aug. 12. de Trin.* ꝙ imago Trinitatis est in superiori parte rationis: non autem in inferiori. Sed partes animæ sunt ipsæ eius potẽtiæ e, ergo duæ potentiæ sunt ratio superior & inferior.

¶ 2. Præterea, Nihil oriturã ſeipſo. Sed ratio inferior oritur à superiori, & ab ea regulatur & dirigitur. Ergo ratio superior est alia potentia ad inferiori.

¶ 3. Præterea, Philosophus dicit in 6. Ethi.* ꝙ scientificum animæ, quo cognoscit anima necessaria, est aliud principiũ, & alia pars animæ ab opinatiuo & ratiocinatiuo, quo cognoscit cõtingentia. Et probat per hoc, quia ad ea, quæ sunt genere altera, altera genere particula animæ ordinatur. Cõtingẽs aũt & necessarium sunt altera genere: sicut corruptibile & incorruptibile. Cũ aũt. idẽsit necessarium ꝙ ęternũ, & temporale idem quod contingens: videtur quòd idem sit ꝙ Philosophus vocat scientificũ & superior pars rationis. quæ secundũ Aug.* intendit æternis conspiciendis & consulendis: & ꝙ idem sit quod Philosophus vocat rationatiuũ, vel opinatiuum, & inferior ratio, quæ secundum Augu.* intendit temporalibus disponendis. Est ergo alia potentia animæ & ratio superior, & ratio inferior.

¶ 4. Præterea, Dam.* dicit, quòd ex imaginatione fit opinio, deinde mens diiudicãs opinionem siue vera sit, siue falsa, diiudicat veritatẽ. Vnde & mẽs dicitur à mentiẽdo. De qbus igitur iudicatũ est iã & determinatũ, verè dicitur ĩtellect⁹. Sic igit opinatiuũ, ꝙ est ratio inferior, est aliud à mente & intellectu, per quod pôt intelligi ratio superior.

¶ SED CONTRA est quòd Augu. dicit 12. de Tri.* quòd ratio superior & inferior non nisi per officia distinguntur. Non ergo sunt duæ potentiæ.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd ratio superior & inferior secundum quod ab Augu.* accipiũtur, nullo modo duæ potentiæ animæ esse possunt. Dicit enim quòd ratio superior est quæ intendit æternis cõspiciẽdis, aut consulendis. Cõspiciendis quidem secundum quod ea in seipsis speculatur, cõsulendis verò secundũ quod ex eis accipit regulas agẽdorum. Ratio verò inferior ab ipso dicitur quę intẽdit tẽporalibus rebus. Hæc autem duo, ſ. temporalia & æterna cõparãtur ad cognitionem nostram hoc modo, quòd vnum eorum est medium ad cognoscendum alterum. Nam secundum viã inuentionis per res tẽporales ĩ cognitionẽ deuenimus æternorũ, secundũ illud Apost. ad Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta cõſpiciũtur. In via verò iudicij per æterna iã cognita de tẽporalibus iudicamus, & secundũ rationes ęternorum temporalia disponimus. Potest autem contingere ꝙ mediũ & id ad quod per mediũ peruenitur ad diuersos habitus pertinent, sicut principia prima demonstrabilia pertinent ad habitum intellectus: cõclusiones verò ex his deductæ ad habitum scientiæ. Et ideo ex principiis Geometriæ contingit aliquid concludere in alia scientia, puta in respectiua. Sed eadem potẽtia rationis est, ad quã pertinet & medium & vltimum. Est enim actus rationis quasi quidã motus de vno in aliud perueniens. Idem aũt est mobile quod pertrãsiens medium pertingit ad terminũ. Vnde vna & eadẽ potentia ratiõis est ratio superior & inferior, sed distinguntur fm Aug.* per officia actuũ, & secundũ diuersos habitus. Nam superiori rationi attribuitur sapientia, inferiori verò scientia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fm quãcunq; rõnẽ participatiõis pôt pars dici: inquãtum verò rõ diuiditur fm diuersa officia, rõ superior & inferior partitiões dicunt, & nõ quia sunt diuersæ potentiæ.

¶ Ad secundum dicendum ꝙ rõ inferior dicẽ à superiori deduci, vel ab ea regulari ĩq̃tũ principia, qb⁹ vtiẽ ĩferior rõ deducũtur & diriguntur à principiis superioris rõnis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sciẽtificũ de quo Philosophus loquiẽ non est idẽ ꝙ ratio superior. Nã necessaria scibilia inueniũtur etiã in rebus tẽporalibus, de quibus est sciẽtia naturalibus & mathematica. Opinatiuũ aũt & ratiocinatiuũ in minus est quã ratio inferior, quia est contingentiũ tãtum. Nec tamẽ est simpliciter dicendum, ꝙ sit alia potẽtia qua ĩtellect⁹ cognoscit necessaria ꝙ alia qua cognoscit cõtingẽtia: quia vtraq; cognoscit fm eandẽ rationẽ obiecti, scilicet fm rationem entis & veri. Vnde & necessaria quę habent perfectum esse in veritate, perfectè cognoscit: vt pote ad eorũ quidditatem pertingẽs, pro quã propria ac cidẽtia de his demõstrat, Cõtingentia verò imperfectè cognoscit, sicut & habẽt ĩ perfectum esse & veritatem. Perfectũ autem & imperfectum in actu non diuersificant potentiã, sed diuersificant actus quantum ad modũ agẽdi: & per cõsequens principia actuũ & ipsos habitus. Et ideo Philosophus posuit duas particulas animæ, sciẽtificum, & ratiocinatiuũ: non qa sunt duę potẽtiæ, sed quia distinguuntur secundum diuersã aptitudinẽ ad recipiendũ diuersos habit⁹, quorũ diuersitatem ibi inquirere intendit. Contingentia enim & necessaria etsi differant secundum propria genera, cõueniunt tamen in communi ratione ẽntis, quam respicit intellectus, ad quam diuersimode se habent secundum perfectũ & imperfectũ.

¶ Ad quartum dicendũ, ꝙ illa distinctio Dã. est secundum diuersitatẽ actuum, non fm diuersitatẽ potentiarũ. Opinio enim significat actũ intellect⁹, qui fertur in vnã partem cõtradictionis cũ formidine alterius. Diiudicare verò vel mensurare est actus ĩtellectus applicantis principia certa ad examinationem propositorũ. Et ex hoc sumitur nomẽ mentis. Intelligere autem est cũ quadã approbatione diiudicatis inhærere.

to Physicorum, cõmentario nono. medium vero syllogysmi est potentia actiua respectu conclusionis. vnde æquiuocatio intercedit, imò ex ratione talis medij sepositum videtur inferri: quia non est eiusdẽ potẽtiæ effectus & potentia actiua: sed conclusio & medium sic se habẽt. ergo similiter non est vt motus progressus de potentia actiua in effectũ, sed est potius conuersio patientis ad agens, aut conuersio, ergo.

398 2. dist. 3. q. 4. ar. 1. 11 l. 1. c. 11.

¶ Ad hoc breuiter, quòd cognitio medij ad notitiam conclusionis duplicem habet habitudinẽ, scilicet illationis & confusionis. Et quo ad vim illationum non habet rationem medij motus, vt argutum est. Sed quo ad conditionem confusionis quàm habet, vt mediũ motus se habet. Nã notitia medij notitia cõfusa conclusionis est: ac per hoc intellectio tendens per medium ad cõclusionem, incipit à pura potẽtia, mediat in cognitione confusa conclusiõis in medio: & consequenter naturaliter mediat inter potentiam & actũ vt in motu contingit. Et hoc modo vs* est hic S. Thom. notitia medij, & non primo. Et ideo ratio est efficax. vnde dicit, quòd medium syllogismi sit medium motus, quamuis fuisset verum quo ad conditionem cõfusionis: sed ad excludendas calumnias, dixit quòd ipse actus rationis, scilicet discursus de vno in aliud perueniẽs, est quasi motus, vt insinuaret ex hoc quod de conditione ipsius cognitionis, vt progreditur de imperfecto ad perfectũ, de confuso ad distinctum, loquebatur.

prosa 5. *tex. 39. *l. 1. c. 11. fid. c. 22. *tex. 22.

¶ *Super Quæstionis septimæ septimanam Articulum decimum.*

TItulus occasionat⁹ ex dictis Theologorum, præcipuè qui hoc vocabulo vti pluries videntur.

¶ In corpore respondẽt quæsito vnica cõclusione habente duas partes sic, Intelligentia distinguitur ab intellectu: nõ sicut potentia à potẽtia, sed sicut actus à potẽtia. Et declaratur dupliciter. primò ex quid nominis intelligentię, secundò ex eo quòd hæc distinctio consonat ex dictis Philosophorum. Et in primo poniturduplex significatio ly intelligẽtia, scilicet propria, & pro actu secũdo: & transumptiua, particularis scilicet apud Arabes nõ Græcos. In secundo ponitur distinctio intellectus in quatuor clare: & habetur ex Alexan. Themistio, Auerroi, & aliis Antiquis. & tu nota cã, vt intelligas terminos in tertio de anima.

c 394 396 a

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd

ARTICVLVS X.

¶ *Vtrũ intelligẽtia sit alia potẽtia ab ĩtellectu.*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd intelligẽtia sit alia potentia ab intellectu. Dicitur enim in li. de Spiritu & anima,* quòd cum ab inferioribus ad superiora ascendimus, prius occurrit sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, postea intellectus & postea intelligẽtia. Sed imaginatio & sensus sunt diuersæ potentiæ. Ergo & intellectus, & intelligentia.

¶ 2. Præterea, Boë. dicit in 5. de Conso.* ꝙ ipsum hominẽ, aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligẽtia intuetur. Sed intellectus est eadem potentia cum ratione. Ergo videtur quod intelligẽtia sit alia potentia quàm intellectus: sicut ratio est alia potentia quàm imaginatio & sensus.

¶ 3. Præterea, actus sunt præuij potentiis, vt dicitur in 2. de ani.* sed intelligentia est qdam actus ab aliis actibus, qui attribuuntur intellectui, diuisus. Dicit enim Dama.* ꝙ primus motus intelligentia dicitur. Quę verò circa aliquid est intelligentia, intẽtio vocatur. Quæ permanens & figurãs animã ad id quod intelligitur, excogitatio dicitur. Excogitatio verò in eodem manens, & se ipsam examinãs & diiudicans,* phronesis dicit, id est sapiẽtia. Phronesis aũt dilata ta facit cognitionẽ, id est interius dispositũ sermonẽ. Ex quo ait puenire sermonẽ per linguam enarratum. Ergo videtur quòd intelligentia sit quædam specialis potentia.

¶ SED CONTRA, est quod Philosophus dicit in 3. de anima *, ꝙ intelligentia indiuisibilium est in quibus nõ est falsum. Sed huiusmodi cognoscere pertinet ad intellectum. Ergo intelligentia non est alia potentia præter intellectum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hoc nomẽ intelligentia, ꝓpriè significat ipsum actũ intellectus, qui est intelligere. In quibusdam tamen libris de Arabico translatis substantiæ separatæ, quas nos angelos dicimus intelligentiæ vocantur: fortè propter hoc quòd huiusmodi substantię sẽper actu intelligunt. In libris tamen de Græco trãslatis dicũtur intellectus seu mẽtes. Sic ergo intelligentia ab intellectu nõ distinguitur sicut potentia à potẽtia, sed sicut act⁹ à potentia, Inuenitur enim talis diuisio etiam à Philosophis. Quãdoq; cũ ponũt quatuor intellectus, scilicet intellectũ agentẽ, possibilem, & in habitu, & adeptum. Quorũ qua tuor intellectus agens & possibilis sunt diuersæ potentiæ: sicut & in omnibus est alia potentia actiua, & alia passiua. Alia verò tria distingũtur fm tres status intellect⁹ possibilis. Qui quãdoq; est in potentia tãtum, & sic dicitur possibilis. Quãdoq; autem in actu primo, qui est scientia, & sic dicitur intellect⁹ in habitu. Quãdoq; autem in actu secundo, q est considerare, & sic dicitur intellectus in actu e, siue intellectus adeptus.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd si recipi debet illa autoritas e, intelligentia ponitur pro actu intellectus. Et sic dividitur cõntra intellectum, sicut actus contra potentiam.

¶ Ad secundum dicendũ, ꝙ Boet. accipit intelligentiã pro actu intellectus, qui trãscendit actum ratiõis. Vnde ibidẽ dicit, ꝙ ratio tãtum humani generis est sicut intelligentia sola Dei: proprium enim Dei est quòd absq; omni inuestigatiõe omnia intelligat.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ omnes illi act⁹, quos Dam. enumerat, sunt vnius potentiæ, ſ. intellectiuæ. Quæ primò quidem simpliciter aliquid apprehendit. Et hic actus dicitur intelligentia. Secundò verò id qd apprehendit, ordinat ad aliquid aliud cognoscendum vel operandũ: & hic vocatur intentio. Dũ verò persistit in inquisitione illius quod intẽdit, vocatur cogitatio. Dum verò id quod est excogitatum examinat ad aliqua certa, dicitur scire vel sapere: quod est phronesis vel sapientia. Nam sapientiæ est iudicare, vt dicitur in primo Meta.* Ex quo autem habet aliquid pro certo, quasi examinatũ, cogitat quomodo possit aliud aliis manifestare: & hæc dispositio interioris sermonis, ex qua procedit exterior locutio. Non enim omnis differentia actũ potentias diuersificat, sed sola illa, quæ nõ potest reduci in idem principium, vt suprà dictum est e.

ARTICVLVS XI.

¶ *Vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ.*

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus speculatiuus & practic⁹ sint diuersæ potentiæ. Apprehensiuum enim & motiuum sunt diuersa genera potentiarum, vt patet in secundo de anima.* Sed intellectus speculatiuus est apprehensiuus tantùm, intellectus autem practicus est motiuus. ergo sunt diuersæ potentiæ.

¶ 2. Pręterea, diuersa ratio obiecti diuersificat potentiã. Sed obiectũ speculatiui intellectus est verũ: practici autẽ bonum. Quæ differũt ratione. Ergo intellectus speculatiuus & practicus sunt diuersæ potentiæ.

¶ 3. Præterea, In parte intellectiua intellectus practicus cõparatur ad speculatiuum, sicut æstimatiua ad imaginatiuam in parte sẽsitiua. Sed æstimatiua differt ab imaginatiua sicut potentia à potẽtia, vt suprà dictũ ẽ.* Ergo & ĩtellect⁹ practic⁹ à speculatiuo.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in 3. de anima *, quòd intellectus speculatiu⁹ per extensionem fit practicus. Vna autem potentia non mutatur in aliam. Ergo intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentiæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intellectus practicus & speculatiu⁹ nõ sunt diuersæ potentiæ. Cuius ratio est, quia vt suprà dictum est *, quod accidentaliter se habet ad obiecti rationem, quam respicit aliqua potentia, non diuersificat potentiã. Accidit enim colorato ꝙ sit homo, aut magnum, aut paruũ. Vnde omnia huiusmodi eadem visiua potentia apprehendũtur. Accidit aũt alicui apprehenso per intellectum quòd ordinetur ad opus, vel nõ ordinetur. Secundum hoc autem differunt intellect⁹ speculatiuus & practicus. Nam intellectus speculatiuus est qui quod apprehendit, nõ ordinat ad opus, sed ad solã veritatis considerationem: practicus verò intellectus dicitur qui hoc quod apprehẽdit, ordinat ad opus. Et hoc est quod Philosophus dicit in 3. de anima*, quòd speculatiu⁹ differt à practico fine. Vnde & à fine denominatur vterque. Hic quidem speculatiuus, ille verò practicus, id est operatiuus.

¶ AD PRIMVM dicendum ergo quòd intellectus practic⁹ est motiuus non quasi exequens motum, sed quasi dirigens ad motum. Quod cõuenit ei secundum modum suæ apprehensionis.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd verum & bonum sẽ inuicem includũt e. Nam verum est quoddam bonum: alioquin nõ esset appetibile. Et bonum est quoddam verum: alioquin non esse intelligibile. Sicut igitur obiectum appetitus potest esse verum, in-

inuestigationis vocabulo large hic vtitur pro acquisitione qualicunq; Et similiter in responsione ad tertium: intensionis nomen non proprie, sed extensiuè accipit potius causaliterquã formaliter, vt patet ex Prima secundæ.

¶ *Super Quæstionis septimæ septimanam Articulum vndecimum.* * cap. 8.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio responsua negatiuã: Intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentiæ. Probatur sic, Differentię per accidẽs obiecti, non diuersificant potentiam, ergo ordinari & non ordinari ad opus non diuersificant intellectum: ergo intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentię. Antecedens & est per se notum, & declaratur in differentiis obiecti vlus. Prima verò consequentia probatur: quia apprehensio per intellectum accidit ordinari, aut nõ ordinari ad opus. Secunda autem probatur: quia iltæ differẽtiæ sunt penes quas differũt intellectus speculatiuus, & practicus. Quod dupliciter declaratur: primò ex officiis eorum, secundò ex autoritate Aristot. in tertio de Anima. 388

199 3. dist. 23. q. 1. ar. 3. 965. & vt 11. q. 1. ar. 3. Et i de anima. lect. 15 col. 2. *tex. 17.

¶ Circa hanc rationem aduerte duo. Primò, qd per ordinari, & non ordinari ad opus, non sumitur actualiter tãtum, sed aptitudinaliter, & non per accidẽs, sed per se, ita quòd intellectus speculatiuus differt à practico in hoc, quòd hic versatur circa id quod ex se est aptum natũ ordinari ad opus alterius potentiæ, quàm intellectus: ille verò circa id quod ex se opus hoc non habet, sed solius veritatis cognoscendę gratia à natura institutum est, quamuis per accidẽs aliquis illud ordinet ad opus: vt si quis trianguli speculationem ordinet ad diuitias, aut honorem. Secundò, quòd nõ est hic sermo de quibuscunque, sed de primis differentiis inter intellectum speculatiuum & practicum: distant enim primò prædictis differentiis, à quibus & nomen sumpserunt. Et propterea processus iste nullã patitur calumniã. * 40 * q. 78. at. 4. *tex. 49. 2 410 *tex. 49.

¶ *Super Quæstionis septimæ septimanam Articulum duodecimum.*

IN titulo, Synderesis, id est instigatorium, ad bonum & murmur quem sentimus in nobis de malo moris. Specialis contra communẽ. Potentia contra actum & habitũ. Ita quòd duo quærũntur, an hic murmur spectat ad quãdam specialem potentiã animæ. an ad communem iam dictam, scilicet intellectũ. Et siue spectet ad intellectum, siue ad 410

aliam potentiam, an sit ipsa potentia, an non.

¶ In corpore tria. Primò proponit responsionem appositis duab' opinionibus contrariis. Secundò præmittit quoddam præsuppositum necessarium ad veritatem habendam. Tertiò probat propositam conclusionem.

¶ Quo ad primum, determinatio est, ꝙ synderesis nõ est potentia, sed habitus. Prima opinio tenet, quod est potentia & specialis: altior scilicet ratione. Secunda, qđ est quidem potentia, sed non specialis, sed sub speciali ratione: tenet enim quòd est ratio nõ vt ratio, sed vt natura.

¶ Quo ad secundũ præsupponitur, quòd nobis sunt indita principia operabilium sicut & speculabilium. quod probatur sic, Omnis ratio cum motus sit, à naturaliter notis est & terminatur resolutiuè ad illa. ergo & ratiocinatio de operabilibus: ergo naturaliter sunt nobis indita operabilium principia. omnia patent.

¶ Quo ad tertium conclusio respõsiua est, Synderesis non est potẽtia, sed naturalis habitus intellectus respectu principiorum in operabilibus. Probatur sic, Indita cognitio principiorum speculabilium, non est potentia, sed natura lis habitus intellectus speculatiui. ergo indita cognitio principiorum operabilium non est potentia, sed naturalis habitus: sed synderesis est talis prædicta cognitio operabilium principiorum: ergo. Processus totus est notus: & minor probatur ab actu, scilicet instigare & murmurare: sunt enim hi actus à principiis naturaliter notis: ac per hoc ad ynum determinatis & immobilibus peruenientes. Et sic vt patet quomodo enim illæ falsæ opiniones aliqualiter verum dixerunt: est enim synderesis altior ratione: quia immobilis ad bonum determinata est ratiõ vt natura, id est vt determinata naturaliter ad verum operabile: quia tamen vtrunque horum indito habitu sit, ideo erraunt.

*in hoc 2. & 7. q. 16. 67. art. 1.

400 2. dist. 24. q. 2. art. 3. & veri. q. 16. ar. 1. & arc. 2. ad 4.

*Super illud, quatuor facies vni. &c.

*cap. 2.

*cap. 10.

*cap. 2.

*li. 9. met. tex. 3.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum decimum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo juxta duo membra implicitæ distinctionis, scilicet Conscientię nomẽ sumitur dupliciter, scilicet propriè & cõmuniter. Primò, quid sit propriè: secundò, quid communiter.

¶ Quo ad primum conscientia propriè est actus, non potentia aut habitus. Probatur dupliciter. Primò, ex quid nominis: secundo, ex trib' generibus actuũ ei attributorum, scilicet testificationis quo ad præterita, & ligationis quo ad futura, & excusationis quo ad bene vel malè. & omnia clara sunt.

¶ Quo ad secundũ conscientia communiter sumitur ꝑ habitu. primò, scilicet synderesi, quæ est conscientiæ principalis radix & regula. Declaratur autoritatibus Hieronymi, Damasc. & Basilij: & redditur causa, quia consuetum est vt causas effectuum nominibus appellemus, & habitus ab actibus nuncupemus.

*cap. 6.

quantum habet rationem boni, sicut cum aliquis appetit veritatem cognoscere: ita obiectum intellect' practici est bonum ordinabile ad opus sub ratione veri. Intellectus enim practicus veritatem cognoscit, sicut speculatiuus, sed veritatem cognitam ordinat ad opus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd multæ differentiæ diuersificant sensitiuas potentias, quæ non diuersificant potentias intellectiuas: vt suprà dictum est*.

ARTICVLVS XII.

¶ *Vtrum synderesis sit quædam specialis potentia ab aliis distincta.*

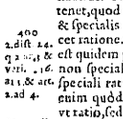

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd synderesis sit quædam specialis potentia ab aliis distincta. Ea enim quæ cadunt sub vna diuisione, videtur esse vnius generis. Sed in glossa Hiero. Ezech. 1.* diuiditur synderesis contra irascibilem, & concupiscibilem & rationalem: quæ sunt quædam potentiæ. Ergo synderesis est quædam potentia.

¶ 2. Præterea, Opposita sunt vnius generis: sed synderesis & sensualitas opponi videntur, quia synderesis semper inclinat ad bonum, sensualitas autem semper ad malum: Vnde per serpentem significatur, vt patet per Augu. 12. de Trin.* Videtur ergo quod synderesis sit potentia, sicut & sensualitas.

¶ 3. Præterea, August. dicit in lib. de Libero arbit.* quòd in naturali iudicatorio adsunt quædam regulæ, & semina virtutum, & vera & incommutabilia. Hæc autem dicimus synderesim. Cùm ergo regulæ incommutabiles quibus iudicamus pertineant ad rationem secundum sui superiorem partẽ, vt Augu. dicit 12. de Trinit.* videtur quòd synderesis sit idem quòd ratio. Et ita est quædam potentia.

¶ SED CONTRA, Potentiæ rationales se habent ad opposita secundum Philosophũ*. Synderesis autẽ non se habet ad opposita, sed ad bonum tãtùm inclinat. Ergo synderesis nõ est potentia. Si enim esset potẽtia, oporteret quòd esset rationalis potentia. Non enim inuenitur in brutis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd synderesis non est potentia, sed habitus: licet quidam posuerint syndereśim esse quandã potentiam ratione altiorem; quidam verò dixerint eam esse ipsam rationem, non vt est ratio, sed vt est natura.

¶ Ad huius autem euidentiam considerandum est, quòd sicut suprà dictum est*, ratiocinatio hominis, cum sit quidã motus, ab intellectu progreditur aliquorũ, scilicet naturaliter notorum absque inuestigatione rationis, sicut à quodam principio immobili: & ad intellectum etiã terminatur, inquantum iudicamus per principia per se naturaliter nota de his, quæ ratiocinando inuenjuntur. Constat autem quod sicut ratio speculatiua ratiocinatur de speculatiuis, ita ratio practiua ratiocinatur de operabilibus. Oportet igitur naturaliter nobis esse indita, sicut principia speculabilium, ita & principia operabilium. Prima autem principia speculabilium nobis naturaliter indita non pertinent ad aliquam specialem potentiam, sed ad quendã specialem habitum, quẽ dicitur intellectus principiorum, vt patet in 6. Ethi.* Vnde & principia operabilium nobis naturaliter indita non pertinent ad specialem potentiam, sed ad specialem habitum naturalem, quem dicimus synderesim. Vnde & synderesis dicitur instigare ab bonum, & murmurare de malo: inquantum per prima principia procedimus ad inueniendum, & iudicamus inuenta. Patet ergo quòd synderesis non est potentia, sed habitus naturalis.

*in cor.

*li. de Trin. ca. 7.

*lib. 2. de Trin. ca. 7.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd diuisio Hiero. attenditur secundum diuersitatem actuum non secundum diuersitatem potentiarum. Diuersi autem actus possunt esse vnius potentiæ.

¶ Ad secundum dicendum quòd oppositio sensualitatis & synderesis attenditur secundum oppositionem actuum, non sicut diuersatum speciẽrum vnius generis.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd hujusmodi incommutabiles rationes sunt prima principia operabilium, circa quæ non contingit errare: & attribuuntur rationi sicut potentiæ, & synderesi sicut habitui. Vnde & vtroque, scilicet ratione & synderesi naturaliter iudicamus.

ARTICVLVS XIII.

¶ *Vtrum conscientia sit quædam potentia.*

AD TERTIVMDECIMVM sic proceditur. Videtur. Videtur quòd conscientia sit quædam potentia. Dicit enim Orige.* quòd cõscientia est spiritus corrector & pædagogus animæ sociatus, quo separatur à malis & ad hæret bonis. Sed spiritus in anima nominat potentiam aliquam. Vel ipsam mentem, secundum illud Ephes. 3. Renouamini spiritu mẽis vestræ. Vel ipsam imaginationẽ. Vnde & imaginaria visio spiritualis vocatur, vt patet per Aug. 12.* super Gen. ad li. Est ergo conscientia quædam potentia.

401 1. dist. 24. q. 2 art. 4. & veri. q. 17 arc. 1. Et Ro. 2. 1. col. 1. 4. *lib. 2. in epist. ad Ro. circa medium.

¶ 2. Præterea, Nihil est peccati subiectum nisi potentia animæ. Sed conscientia est subiectum peccati. Dicitur ad Timot. 1. de quibusdam, quòd inquinatæ sunt eorum mentes & conscientia. Ergo videtur quod conscientia sit potentia.

¶ 3. Præterea, Necesse est quòd conscientia sit actus vel habitus, vel potentia. Sed non est actus, quia nõ semper maneret in homine. Nec etiam habitus, non enim esset vnum quid conscientia, sed multa. Per multos enim habitus cognoscitiuos dirigimur, in agendis. Ergo conscientia est potentia.

¶ SED CONTRA, Conscientia deponi potest, non autem potentia. Ergo conscientia non est potentia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd conscientia, propriè loquendo, non est potentia, sed actus. Et hoc patet: tum ex ratione nominis: tum etiam ex his quæ secundum communem vsum loquendi conscientiæ attribuuntur. Conscientia enim secundum proprietatem vocabuli importat ordinem scientiæ ad aliquid: nam conscientia dicitur cum alio scientia. Applicatio autẽ scientiæ ad aliquid fit per aliquem actum. Vnde ex ista ratione nominis, patet quòd cõscientia sit actus. Idem autem apparet ex his quæ conscientiæ attribuuntur. Dicitur enim conscientia testificari, ligare, vel instigare, vel etiam accusare, vel etiam remordere, siue reprehendere. Et hæc omnia consequuntur applicationem alicuius nostræ cognitionis vel scientiæ ad ea, quæ agimus. Quæ quidem applicatio fit tripliciter. Vno modo secundum quod recognoscimus aliquid nos fecisse, vel non fecisse secundum illud Eccles. 7. Scit conscientia tua te crebro maledixisse aliis. Et secũdum hoc conscientia dicitur testificari. Alio modo applicatur secundum quod per nostram conscientiam iudicamus aliquid esse faciendum, vel non faciendum. Et secundum hoc dicitur conscientia ligare vel instigare. Tertiò modo applicatur secundum quod per cõscientiam iudicamus, quòd aliquid quod est factum sit benefactum, vel non benefactum. Et secundum hoc conscientia dicitur excusare, vel accusare seu remordere. Patet autẽ quòd omnia hæc consequuntur actualem applicationem scientiæ ad ea quæ agimus. Vnde propriè loquendo, conscientia nominat actum. Quia tamen habitus est principium actus quandoque nomen conscientiæ attribuitur primo habitui naturali, scilicet synderesi: sicut Hier. in glos. Ezech. 1. synderesim conscientiam nominat: & Basilius* naturale iudicatorium. Et Damas.* dicit quòd est lux intellectus nostri. Consuetum enim est quòd causæ & effectus per inuicem nominentur.

*In prin cip. proverb.

*lib. 2. orthod. fid. cap 12.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd conscientia dicitur spiritus secundum quod spiritus pro mente ponitur, quia est quoddam mentis dictamen.

¶ Ad secundum dicendum, quòd inquinatio dicitur esse in conscientia non sicut in subiecto, sed sicut cognitum in cognitione: inquantum scilicet aliquis scit se esse inquinatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus, etsi non semper maneat: semper tamen manet in sua causa, quæ est potentia & habitus. Habitus autem, ex quibus conscientia informatur etsi multi sunt, oẽs tamen

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ Articulum primum.*

Titulus clarus in se. Eius autem ratio est, quia cùm omnibus rebus attribuatur appetere suum bonum, animalibus specialiter attribuitur, quod appetunt. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua affirmatiuè: Necesse est ponere quandam animæ potentiam appetitiuam. Probatur, In oriuntur consentibus inuenitur forma altiori modo, quam in cognitione carentibus, ergo in illis inuenitur inclinatio altior quã in istis. ergo appetitiua potentia. Antecedens probatur, qa ĩ reliquis forma determinat vnũquodq; ad proprium & naturale tantũ esse. In cognosẽtibus autem non solùm ad hoc, sed ad alienũ & intẽtionale esse se extẽdit declaratũ, qa sic anima est quodãmodo omnia. Prima cõsequẽtia fundatur super hoc, ꝙ omnẽ formã sequẽt proportionaliter inclinatio aliqua, quod patet tã in propriis vt formam ignis sequitur inclinatio sursum, quam in alienis, vt perfecta sequitur inclinatio ad generationem similiũ. Secunda verò cõsequẽtia fundatur super hoc, quòd talis superior inclinatio ad appetitiuam potentiam pertinet, cuius probatio insinuatur ex eo ꝙ per appetitiuam potentiam animal potest appetere non solùm propria & naturalia, sed apprehensa.

*in cor.

¶ Adueritе hic, ꝙ ratio ista S. T. subtilissima est, & à priori ostendit necessitatẽ quare appetitiuum ponit specialẽ potentiã, seu virtutem distinctam cõtra alias potentias in habẽtibus cognitionem, in aliis verò nõ. Cum enim appetere nihil aliud sit quam inclinari in aliquid & appetitus inclinatio ipsa sit, & vnamquanque naturã, imò vnamquãque rem comitet inclinatio sua ad aliquid sibi proportionatum, cõsequẽs est, vt quẽadmodum rerum naturæ proportionaliter inuenjuntur & nõ vni' rationis perfectionem habere, ita etiã ꝑportionales comitẽtur inclinationes, ita quòd quẽadmodũ forma excedit formã non secundum gradum perfectionis tantùm, sed fm rerum ordinem, quia scilicet vna est in altiori rerũ ordine quàm alia, ita inclinatio sit superior inclinatione, & in hoc fundatur prima cõsequentia literæ. Videmus autem duos rerum ordines in toto Vniuerso. Vnum eorum quorum naturæ hoc solum habent, quòd sunt tantùm ipsęmet, vt patet in omnibus inanimatis & etiã vegetabilibus tantùm, alterum verò eorum, quorum naturis non sufficit vt sint ipsæmet, sed extendunt se ad hoc vt sint etiam alia, vt patet in sentientibus, & intelligentibus. Si igitur vnamquanque naturam proportionalis sequitur inclinatio, primi ordinis naturas sequetur inclinatio ad naturalia & propria tantum, secundi verò ordinis naturas sequetur inclinatio non solùm ad naturalia, sed ad apprehensa, sunt enim & ipsæ apprehensa, illæ verò sunt tantum ipsæ. Et ex hoc vlterius sequitur quòd inclinatio rerum primi ordinis multiplicatur in eodem iuxta multiplicationem rerum, quemadmodum & esse proprium & naturale cuiusque cum re ipsa multiplicatur. Et propterea aliud est naturalis appetitus sensis ad esse sursum, & illius eiusdem ad generandum sibi simile, &c. Ille enim est lenitas, hic autem color, vel quicquid est sua vis productiua. Inclinatio verò consequens naturas secundi ordinis non multiplicatur in eodem, iuxta rerum multiplicationẽ, sed est vna quædam specialis vis, alioquin proportionata non esset naturæ à qa fluit. Natura enim ipsa vna existens est ipsa & alia. ergo & inclinatio si proportionalis est debet se extẽdere ad vtraque naturalia, s. & apprehẽsa. Ex amplitudine igitur naturæ, qua non solum est ipsa, sed alia, oritur quod appetitus eius sit vnus respectu vtrorũque ac per hoc sit specialis vis potestãsq; naturæ. Et hoc fuit fundamentũ secundę cõsequẽtię, vt patet ĩ litera.

¶ In rũsione ad secundũ memẽto, ꝙ ea rationẽ dr̃ eis intelligibile aut sensibile apprehensionis obiectum, quia in 2. de Ani. dicitur visibile obiectũ visus. Non enim intenditur in litera, ꝙ ens sub ratione intelligibilitatis aut sensibilitatis sit obiectũ apprehensionis, sicut nec color sub rõne visibilitatis est obiectum vis*, sed intendit ꝙ obiectũ apprehẽsionis est ipsum ens intelligibile quidẽ respectu intellectiuæ, & sensibile respectu sensitiuæ: ita ꝙ distinctio apprehensiuę vis ab appetitiua, in hoc stat, ꝙ ratio obiecti illius est entitas, istius verò est bonitas siue conuenientia.

*in cor.

¶ In respõsione ad tertium nota hic, ꝙ in cognoscentibus quemadmodũ est vtriusque rõ, s. naturæ & cognoscitiui, ita est vterque appetitus, naturalis qui nihil est aliud quam ipsa naturalis potentia cuiusq; ad suã perfectionem, & animalis, qui non fertur nisi ad actũ cognitũ. Et ꝑpterea videre, audire & alia huiusmodi, & ẽt ipsum appetere dupliciter appetimus. Naturaliter fm partem, id est fm illam potentiam cuius est ꝑfectio. Et animaliter, cum apprehensum visionis aut volitionis bonũ cõcupiscimꝰ, & conservare conamur.

b 309

b 129

c 385

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ primæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio rũsiua affirmatiuè, Appetitus intellectiuus, & sensitiuꝰ, sunt diuersæ potentiæ. Probatur, passiua & mobilia anima leq. distinguuntur secũdum distinctionem actiuorum & mortiuorum, appetitus est potentia passiua ab apprehẽso. ergo appetitus diuersitas est fm diuersitatem apprehensi: sed apprehensum per intellectum diuersi est generis ab apprehẽso per sensum. ergo appetit' intellectiuus alia est potentia ab appetitu sensitiuo. Maior probat' dupliciter. primò, mobile oportet esse ꝑportionatum motori. Secũdò, quia ipsa potentia passiua rationẽ habet ex ordine ad suum actiuum. minor verò probatur, quia apperibile apprehensum solũ est mouens non motũ, vt patet in 3. de Anima, reliqua per se nota relinquuntur. ¶ Circa maiorẽ & illius probationem nota duo. Primò, ꝙ quãuis debeat esse mutua ꝑportio inter motiuũ & mobile, & similiter inter actiuũ & passiuũ, quia tamen materia est propter formã, & nõ econuerso, vt patet 2. Phy. passiuũ autẽ & mobile materialiter se habeant respectu actiui & motiui, quæ ratione formæ agunt & mouẽt distinctio passiuorum & mobiliũ ex actiuis & motoribus est à priori, econuerso verò assignaretur à posteriori. Vnde ratio ista est à priori. Et ex hoc habes fm, id est differentiam inter primam probationẽ & secundam. prima enim sumpta est ex proportione mutua inter actiuum & passiuum: secunda verò ex propriis potentiæ passiuæ, scilicet ꝙ diffinitionem suam sortitur ex ordine ad suum naturalẽ, quod tamen est receptiuum specierum aliarum rerum. Sicut sensus recipit species omnium sensibilium, & intellectus omniũ intelligibiliũ. Et sic anima hominis scit omnia quoddammodo fm sensum & intellectum, in quo quodammodo cognitionem habentia ad Dei similitudinem appropinquant, in quo oña præexistunt, sicut Dionys. dicit. Sicut igitur formæ altiori modo existunt in habentibus cognitionem supra modum formarum naturaliũ, ita oportet quòd in eis sit inclinatio supra modum inclinationis naturalis, quæ dicitur appetitus naturalis. Et hæc superior inclinatio pertinet ad vim animæ appetitiuam, per quam animal appetere potest ea, quæ apprehendit, non solùm ea ad quæ inclinatur ex forma naturali. Sic igitur necesse est ponere aliquam potentiam animæ appetitiuam.

401 veri. q. 15. arc. 3. cor. & q. 22. ar. 4. Et 1. de 10. col. 3. & li. 11. lec. 14. col. 2. & q. 77. ar. 3. & q. 79. art. 7.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ appetere inuenitur in habentibus cognitionem supra modum communẽ, quo inuenitur in omnibus, vt dictũ est*. Et ideo oportet ad hoc determinari aliquam potentiã animæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd id quod apprehenditur & appetitur, est idem subiecto, sed differt ratione ᵉ. Apprehenditur enim vt est ens sensibile vel intellꝛgibile, appetitur verò vt est conueniens aut bonũ. Diuersitas autem rationum in obiectis requiritur ad diuersitatem potentiarum, non autem materialis diuersitas ᵉ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnaquæque potentia animæ est quædam forma, seu natura, & habet naturalem inclinationem in aliquid. Vnde vnaquæq; appetit obiectum sibi conueniẽs naturali appetitu, supra quẽ est appetitus animalis ᵉ consequens apprehensionem quo appetitur aliquid non ea ratione, qua est conueniens ad actum huius, vel illius potentiæ, vt pote visio ad videndum, & auditio ad audiendum, sed quia est conueniens simpliciter animali.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum appetitus sensitiuus & intellectiuus sint diuersæ potentiæ.*

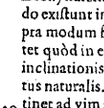

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd appetitus sensitiuus & intellectiuus non sint diuersæ potentiæ. Potentiæ enim non diuersificantur per accidens tales differentias, vt supra dictum est*. Sed accidit appetibili quòd sit apprehensum per sensum, vel intellectum. Ergo appetitus sensitiuus & intellectiuus non sunt diuersæ potentiæ.

¶ 2. Præterea, Cognitio intellectiua est vniuersalium, & fm hoc distinguitur à sensitiua, quæ est singularium. Sed ista distinctio nõ habet locum ex parte appetitiuæ. Cùm enim appetitus sit motus ab anima ad res, quæ sunt singulares, omnes appetitus videtur esse rei singularis. Non ergo appetitus intellectiuus debet distingui à sensitiuo.

¶ 3. Præterea, Sicut sub apprehensiuo ordinatur appetitiuũ, vt inferior potentia, ita & passiua rationẽ habet ex ordine ad suum actiuum. minor verò probatur, quia apperibile apprehensum solũ est mouens non motũ, vt patet in 3. de Anima, reliqua per se nota relinquuntur. ¶ Circa maiorẽ & illius probationem nota duo. Primò, ꝙ quãuis debeat esse mutua ꝑportio inter motiuũ & mobile, & similiter inter actiuũ & passiuũ, quia tamen materia est propter formã, & nõ econuerso, vt patet 2. Phy. passiuũ autẽ & mobile materialiter se habeant respectu actiui & motiui, quæ ratione formæ agunt & mouẽt distinctio passiuorum & mobiliũ ex actiuis & motoribus est à priori, econuerso verò assignaretur à posteriori. Vnde ratio ista est à priori. Et ex hoc habes fm, id est differentiam inter primam probationẽ & secundam. prima enim sumpta est ex proportione mutua inter actiuum & passiuum: secunda verò ex propriis potentiæ passiuæ, scilicet ꝙ diffinitionem suam sortitur ex ordine ad suum

*tex. 29. c. cap. 12.

d. 221. 225. d. 645. i 215.

80 298 s 387

actiuũ,sicut materia ex ordine ad formã. De hoc autem multa superius scripta sunt, quomodo s. huiusmodi entia diffiniuntur in ordine ad extrinseca. ¶ Circa minorẽ, dubiũ non parum occurrit,an appetibile moueat appetitũ in genere causæ efficiẽtis. Habet enim hoc difficultatẽ simpliciter, & in via S.T.Simpliciter quidẽ,quia si mouet actiuè, aut efficit in appetitu aliquid ꝑuium actiui, aut actum ipsum. Nõ aliquid præuiũ. Tum quia fictio est ponere tale ens præuiũ, vt patet ex diuisione facta 6.Ethic.de his, quæ sunt in anima. Tum qa ipsum apprehensum est sufficiens ratio appetẽdi ipsi appetitui. Nec actum ipsum, quia aut vt agens totale & sufficiens,& hoc non, quia tunc periret libertas,vo luntate puræ passiuæ cõcurrente ad actũ suum, aut vt agens partiale, & hoc videtur inconueniens. Tum quia effectus totaliter liber qualis est electio non esset totaliter, sed partialiter liber, quia ab vna causa partiali naturali,scilicet obiecto,& alia libera, scilicet volũtate.Tum quia scrutandum restat,an istæ duæ causæ, obiectum scilicet & appetitus, se habeant sicut causæ,quarum neutra aliquid ab altera recipit in seipsa, sed conueniũt tantũm in vno effectu,an sicut illæ quarum altera à reliqua suscipit, & si sic, dicendum est,quid & quomodo. Si autem non mouet actiuè, falsum est, in primis quòd appetitus sit potentia passiua. Nulla quoque erit efficax via ad ad probandum aliquid pati ab alio, si appetitus quem experimur ab appetibili moueri, negamus pati ab ipso, dicentes quòd ipse seipsum agit ad præsentiam appetibilis, & non appetibile mouet ipsum, hoc enim modo dicemus quoque de intellectu respectu obiecti, hoc de sensu respectu sensibilis, quin etiam de ligno respectu comburentis.In doctrina verò S. Th. specialiter est hoc difficile, quia hic expresse ponit voluntatem in genere potentiæ passiuè,vt distinguitur contra actiuam, & apprehensum in genere actiui vt distinguitur contra passiuum.Et tamen inferius q.82.artic. 4. cũm arguisset, quòd si voluntas mouet intellectũ mouens moueretur à moto,quòd est impossibile per se loquendo.Respondendo dicit has motiones esse diuersorum generum, quia apprehensum mouet in genere causæ finalis, voluntas effectiuè. Vbi expresse negare videtur quæ hic dicit, quia si appetitus ab apprehenso moueturvt agens à fine, ergo appetitus non est in genere potentiæ passiuæ vt distinguitur contra actiuam,vt hic dicit.Et rursus,ergo appetibile non mouet appetitum, vt actiuum passiuum. Et rursus , ergo ratio hic facta cum hoc articulo peric.¶ In hac dubitatione multa possent dici,breuiter tamen ac radicaliter tractandorẽ, tria faciam. primò opiniones persting ram. Secundò veritatem. Tertiò obiectis respondebo. ¶ Quo ad primum opiniones simpliciter sunt tres. Alij tenent solum appetitum esse causam actiuã volitionis,& in his sunt Sco.in 2. dist. 25. Henri. & Capreolus. quamuis fortè de causalitate obiecti differant , quia aut ponitur causa sine qua non, vel remouens prohibens,scilicet puta ignorantiam, aut etiam causa formalis & finalis.Alij verò tenent solum obiectum esse causam actiuam, & in his dicitur Gotofredus.Alij autem tenent vtrunque,obiectum scilicet & appetitum actiuè concurrere. Et in his Herueus,Gregor.& Adam videntur. Opiniones verò in via S. Thom. sunt duæ. Capreolus enim Bernardum de Ganaco sequens, tenet apud S. Thom. obiectum non actiuè, sed formaliter & finaliter tantũm concurrere. Aliis autem videtur, quòd etiam apud S. Thom. actiuè concurrat,particulariter tamen. ¶ Quo ad secundum sciendum est, quòd cùm in appetitione omni sint duo , scilicet exercitium ipsius & specificatio, & vtrunque inueniatur,per se & de nouo, oportet vtriusque ponere aliquam causam in genere causæ efficientis, alioquin daretur aliquid aliud à Deo inuentum per se & de nouo , absque per se & efficiens , quod est impossibile omnino. Exercitij autem appetitionis si libera est proculdubio appetitus ipse causa est actiua,liberum enim est quòd sui causa est, seruit autem omne quòd agitur. Et vniuersaliter cùm appetitus mouens sit animalia motu locali effectiuè,in appetere nõ esset aliquo modo agere, non esset mouere animal , sed potius quo moueretur animal. Et in hoc fere omnes conuenimus. Sed de specificationis causa quæstio est,oportet enim vel appetitum vel obiectum talem esse causam , præter enim hæc duo , nihil per se requiritur ad apprehendum,supposito vniuersali agente Deo glorioso , de qho non est sermo,cùm proprias causas actionum nostrarum quærimus. Quòd autem appetitus non sit per se causa sufficiẽter effectiua ad specificationem sui actus, patet ex eo quòd omnes actus eius essent vnius speciei , sicut ipse vnius est naturæ , & sicut omnes actiones à colore & quauis alia forma immediatè prouenientes , relinquitur igitur quòd ab obiecto effectiuè sit specificatio actus. Nec video quomodo possit satisfaciendo responderi huic rationi.Dicepti siquidem mihi apparent qui assignantes actum specificum ex obiecto vt termino forma & fine,crediderunt satis dixisse. Manifestè enim posuerũt specificationem actus absque causa effectiua , voluntatem enim negant illius specificationis causam. Quemadmodum enim motus , vt eorum vtar exemplo , à termino specificatur, & tamen ipsa motus specificatio causam aliquam per se actiuam exigit , ita & volitionis specificatio. ergo obiectum est effectiuè specificans ipsam appetitionem. Et sic appetibile apprehensum est actiuum non totale, sed partiale appetitionis. Nec causæ aliquid præuiũ actui,sed actum ipsum non totaliter,sed quo ad aliquid eius , scilicet quo ad specificationem eius. Nec concurrit cum appetitu ex æquo ad causandum actum,sed appetitus est causa actiua principalis ,obiectum verò secundaria, imò si rectè loquendum est,appetitus est verè causa actiua,& obiectum non est propriè alia causa actiua , sed ipsi appetitui ratio causandi effectiuè speciem ipsius actus. Quoniam ab appetitu quasi informato obiecto prouenit actiuè & sufficienter appetitio talis, putà ambitio, quæ inquantum ab appetitu est: inquantum verò est ab obiecto , talis est. constat enim quòd prius natura est substantia actus quàm eius qualitas etiam specificans.Non obstat quòd appetibile dicatur in 3. de Anima , & in 12. Meta. Primum mouens & immobile.appetitus verò secundarium & mouens motum. Quoniam de appetibili,vt efficiens est, loquendo; secluſa causalitate finali formaliter , non

* tex. 52.

& motiuum.Sed non est aliud motiuum in homine consequens intellectum , quàm in aliis animalibus consequens sensum.Ergo pari ratione neque est aliud appetitiuum.

¶ Sed contra est,quòd Philosophus in 3. de Anima* distinguit duplicem appetitum , & dicit quòd appetitus superior mouet inferiorem.

¶ Respondeo dicẽdum , quòd necesse est dicere appetitum intellectiuum esse aliam potentiam à sensitiuo.Potentia enim appetitiua est potentia passiua,quæ nata est moueri ab apprehẽso. Vnde appetibile apprehensum est mouens non motum, appetitus aũt mouens motum, vt dicitur in 3. de motum ab ipso appetibili:oportet enim appetitum specificatum ab obiecto mouere quodcunque appetendo mouet. Similiter non obstat ꝙ non inest appetitui , oportet enim iuxta naturarum diuersitatem diuersimode & diffinitiones & proprietates assignare.Singulare autem est hoc in appetitu,ꝙ ratio agendi in appetente quidem non mediante appetitu,sed apprehensiua vi esse debet.Et meritò,quoniam appetere opus est vtriusque virtutis, nec sibi, sed appetenti naturali appetitus appetit , sibi enim naturaliter appetitus appetit , sicut & cæteræ potentiæ. Vnde appetibile mouere appetitum duplici genere causæ 12.Meta.commen.76.optimè dixit Auer.s.effectiuè,secundum quòd est apprehensum:& finaliter secundum quòd est extra animã. Et vtroque modo specificat actum. Et sic appetitus est potẽtia verè passiua ab obiecto quia reducitur ab eo de potentia ad actum specificationis,recipitque ab eo actum specificatum inquantum specificatum. Verùm quia ista reductio de potentia ad actum fit ab obiecto,vt dictum est multipliciter, s. in ratione finis,& termini,& ratione agendi,cautum oportet esse ad intelligẽdum Doctorum dicta & singulariter S.T.In primis enim , quia causalitas finalis manifestissimè conuenit appetibili,ideo illa sæpius nominãtur, illa sæpius Philosophi vtuntur,vt pater in Aristot. Deinde quia causare effectiuè contingit nõ vno sed multis modis,s.primò vt ipsa causa,& participatiuè vt ratio causandi,& secundariò vt instrumenta causarum,&c.& medium quandoque distinguitur contra extremum. Inde est ꝙ causare actiuè per modum rationis agendi quandoque distinguitur contra causare causæ efficientis, quẽadmodum etiam distinguitur contra ipsam causam efficientẽ.Et hoc modo S.Th. in Prima secũdæ.q.9.diffinguit causalitatem obiecti à causalitate appetitus, hanc efficientis,illam formæ vocans, quia ista est primò agentis,illa nõ agẽtis,sed rationis agendi.Et confirmat hæc interpretatio, quia alioquin oportet ponere quintum genus causæ, non enim sufficit verbo dicere, causat per modum formæ,sed cùm certum sit,ꝙ loquitur de forma quæ est ratio agendi , & illam constat habere causalitatem pertinentem ad genus causæ effectiuæ,consequens est,ꝙ illius causalitatẽ,non contra totũ genus causæ effectiuæ distinxit,vt malè intellectũ fuit , sed contra propriissimum & primum illius generis modũ.Propter hanc aũt rationem & vnam aliam,s.quia hic efficiendi modus est annexus finali causæ nõ qualitercunque,sed vt radici, nã appetibile quia finis est,ideo rõ est appetendi ipsi appetitui.Ideo ad vtrũque respiciens diuus Thomas, s. ad diminutũ modum agendi,& ad radicẽ illius, dixit inferius ꝙ intellectus non mouet voluntatem, eo modo quo voluntas mouet intellectũ,quia hæc effectiuè,ille vt finis,i.quia hæc vt cã efficiens,ille vt causa finalis,ac per hoc non vt efficiens , sed vt efficiendi ratio:inseparabiliter enim se concomitantur esse finem,& esse rõem agendi non inhærentem potentiæ agẽdi.Ex hac quoque radice saluatur ꝙ Aristot. non æquiuocauit,ordinem mouentium ad vnum reducens mouentem immotũ , quia ad appetibile.Seruatur nauque idẽ genus causæ hoc modo,vt patet ex dictis. Et breuiter omnia consonant.Quòd autem hæc sit mens. S. T.doctrina eius hic,& in prima secundæ diligenter perfecta testatur,ponderandęque potissimè sunt duæ rationes ipsius. altera ꝙ appetitus est in potentia secundũ se ad huiusmodi specificationem,& non reducitur in actum talem à seipso,ex hoc enim sequitur, ergo aut à nullo effectiuè , quod est stultum:aut ab obiecto, quod est intentum. Altera ex parte obiecti, ꝙ verbum producit amorem in genere causæ efficientis.Ex hoc arguitur sic,subsistẽtia adiuncta alicui causę non variat causalitatem illius de vno genere causandi in aliud, quamuis variet modum causandi, sicut & modum essendi , quia dat illam esse & causare vt quod,quæ absque subsistentia causabat vt quo,quia erat vt quo:ergo subsistentia adiuncta verbo cordis,non variat genus causalitatis respectu appetitus,sed modum causandi tmũ. Ergo eodem genere causæ,quamuis non eodem modo causat amorẽ verbum cordis absolutè, & verbum subsistens, sed verbum subsistens apud S.T.causat actiuè amorẽ.ergo & verbũ absolutè,sed illud vt quod,hoc vt quo. Constat aũt verbum cordis nihil aliud esse quàm obiectum apprehensum.ergo & sic benedictus Deus.¶ Circa propositionem subsumptam, s. quòd appetibile per intellectũ & sensum est diuersi generis, adueret quòd quia diuersitas specifica ex parte obiecti non sufficit ad diuersificandum potentias,quũ cuilibet potẽtiæ obiectum est genus aliquod,quia diuersitas potentiæ est diuersitas generis physici dicente Philoso. 5. Meta. quòd eadem genere sunt quoniam materia est vna. Ideo diuersitatem potentiarum inferre rectè volens S.T.ex obiecto, diuersitatẽ genericam obiecti assumpsit. Constat autem diuersum genus esse intelligibilium & sensibilium.¶ In responsione ad primũ occurrerent non dubitatio, sed argumentationes eorum qui paralogizant appetitum posse appetere non apprehẽsum. Sed quoniam de appetitu animali , de quo est sermo , loquendo, factum est hoc vertere in dubium cùm continua id experientia doceat,& quolibet proferente contraria, solicitum esse stultum est , idcirco vide apud Capreolum hæc si vacat. ¶ In responsione ad secundum dubium duplex occurrit. Primò, quo ad primam differentiam assignatam ibidem inter appetitum sensitiuum & intellectiuum , in hoc quòd intellectiuus fertur in res singulares secũdum aliquam rationem vniuersalem , sicut cùm apperit aliquid quia est bonum

* tex. 57.
* tex. 55.

d. 222.

d. 228. 230

d. 223. 228

* tex. 57. & 58.

404 veri. q.15. artic. 1.
* cap. 12.

* cap. 12. & 13.

bonũ.Hoc enim cõmune est omni appetitui,imò etiam omni potentiæ tendere in res fm aliquam rationem vniuersalem. Visus enim fertur in ofa sub ratione colorati,& similiter concup:scibilis appetit sub ratione delectabilis fm sensum,vnde ista differentia nulla vt.Secundò dubitatur circa idẽ,à quo s.mouetur appetitus intellectiuus,cùm ferẽ in istas res singulares sensibiles. Si enim mouetur ab ipso singulari apprehẽso, cùm apprehẽsio ista fiat ꝙ sensũ, s. ꝙ cogitatiuã, fuit ratio facta ꝙ corporis articuli , qũ fundata est super hoc , ꝙ qa apprehensum per intellectũ est diuersũ gñris ab apprehẽso per sensum oportet mobilia ab istis esse diuersa,id enim idẽ ponitur moueri ab vtro que. Si aũt mouetur ab vniuersali, nũquam appetet hoc singulare significatũ determinatè , qa vniuersale nõ determinat magis ad hoc q̃ illud , sed aut oña finmil singularia distribuit,aut nullũ determinat in actu,sed cõfusè & in potentia oña offert. Experimur tñ nos ꝙ appetitũ intellectiuum appetere hoc singulare sensibile, & nũc & hic determinatè, vt patet cũ eligimus sectionẽ alicui ꝰ mẽbri, aut aliam passionẽ parti sensitiuæ contrariam.

¶ Ad euidẽtiã primi dubij duas oportet recolere distinctiones. Prima est, ꝙ in termino alicuius actus sunt duo, s.ter minus & ratio terminãdi,terminus est res ipsa, ad q̃ cognitio vel appetitio terminatur, quæ s. cognoscitur & appetitur. Ratio aũt terminãdi iuxta nomẽ suum est id quo formaliter terminus ipse hẽt,ꝙ terminet actũ illum.vt patet ex cõtinuatione ipsius actus. Secũdò, ꝙ quoniam ab appetitu informato obiecto prouenit actus & ratio terminandi , putà ambitio , quæ inquantum ab appetitu est , ita & ratio terminandi , quæ inquantum ab obiecto , talis est. constat enim quòd prius natura est substantia actus quàm eius qualitas etiam specificans.Non obstat quòd appetibile dicatur in 3. de Anima , & in 12. Meta. Primum mouens & immobile.appetitus verò secundarium & mouens motum. Quoniam de appetibili,vt efficiens est, loquendo; secluſa causalitate finali formaliter , non

Vnde differentiæ apprehẽsi sunt ꝑ se differentiæ appetibilis. Vñ potentiæ appetitiuæ distinguuntur fm differentiã apprehensorũ,sicut fm propria obiecta.¶ Ad fm dicẽdũ,ꝙ appetitus intellectiuus etsi feratur in res, quæ sunt extra animã singulares,fertur tamen in ea fm aliquam rationem vniuersalẽ , sicut cùm apperit aliquid quia est bonũ. Vnde Philosoph\° dicit in sua Rhetorica,ꝙ odiũ põt esse de aliquo vniuersali,puta cùm odio habemus omne latronũ gen\°. Similiter etiã per appetitũ intellectiuũ appetere possumus immaterialia bona, quæ sensus nõ apprehendit,sicut scientiã,virtutes,& alia huiusmodi. ¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ sicut dicitur in 3. de Anima*,opinio vniuersalis non mouet nisi mediante particulari , & similiter appetitus superior mouet mediante inferiori. Et ideo non est alia vis motiua cõsequens intellectum & sensum.

Quæstio octuagesima prima, de sensualitate, in tres Articulos diuisa.

Deinde considerandum est de sensualitate.¶ Circa quæ quẽtũ tria. ¶ Primò, vtrũ sensualitas sit vis appetitiua tm. ¶ Secundo , vtrum diuidatur sensualitas in irascibilẽ & concupiscibilem , sicut in diuersas potentias. ¶ Tertiò , vtrum irascibilis & concupiscibilis non obediunt rationi.

Articvlvs I.

¶ Vtrum sensualitas solum sit appetitiua.

Ad primvm hic ꝓceditur. Videtur ꝙ sẽsualitas nõ solùm sit appetitiua , sed etiã cognitiua. Dicit enim Augu. 12. de Trin.* ꝙ sensualis aiæ motus qui in corporis sensu intenditur,nobis pecoribũsque communis est. Sed corporis sens\° sub vi cognitiua cõtinetur:ergo sensualitas est vis cognitiua.

¶ 2. Præterea,Quæ cadũt sub vna diuisiõe. videtur esse vni\°generis. Sed Aug.in 12. de Tri.* diuidit sensualitatem contra rationem superiorem & inferiorem quæ ad cognitionem pertinẽt. ergo sensualitas etiam est vis cognitiua.

¶ 3.Præterea, Sẽsualitas in rẽtatione hominis tenet locũ serpentis.Sed serpens in tentatione primorum parentum se habuit vt nuntiãs & ꝓponẽs peccatum,qd̃ est vis cognitiuæ. ergo sensualitas est vis cognitiua.

¶ Sed contra est , quòd sensualitas diffinitur esse appetitus rerum ad corpus pertinentium.

¶ Respondeo dicendum,quòd nomẽ Sensualitatis sumptum videtur à sensuali motu,de quo Augu. loquitur 12.de Trin.* sicut ab actu sumitur nomen Potentiæ,vt à visione visus. Motus autem sensibilis est appetitus apprehensionem sensitiuam consequens. Actus enim apprehensiuæ virtutis non ita propriè dicitur motus sicut actio appetitus. Nam operatio virtutis apprehẽsiuæ perficitur in hoc quòd res apprehensæ sunt in appreheadente,operatio autem virtutis appetitiuæ perficitur in hoc , ꝙ appetẽs inclinatur in rem appetibilem. Et ideo operatio apprehensiuæ virtutis assimilatur quieti , operatio autem virtutis appetitiuæ magis assimilatur motui. Vnde per sensualem motum intelligitur operãtio appetitiuæ virtutis.Et sic sensualitas est nomen appetitus sensitiui.

¶ Ad primvm ergo dicendum , quòd per hoc quod dicit Au. quòd sensualis animæ motus intenditur in corporis sensu, non datur intelligi , ꝙ corporis sensus sub sensualitate comprehendantur , sed magis ꝙ motus sensualitatis sit inclinatio quædam ad sensus corporis, dum scilicet appetimus ea , quæ per corporis sensus apprehenduntur.Et sic corporis sensus pertinent ad sensualitatem quasi ꝓcambuli.¶ Ad fm dicendum,quòd sensualitas diuiditur contra rationem superiorem & inferiorem, inquantum communicant in actu motionis , vis enim cognitiua,ad quam pertinet ratio superior & inferior , est motiua sicut & appetitiua,ad quam pertinet sensualitas.

* cap. 12.

* cap. 12.

* cap. 12.

* cap. 12.

Sensuali

Sensualitatis nomen à motu sensuali sumptũ videtur, sicut ab actu potentia. Antecedens probatur, quia actus appetitiuæ partis magis habet rationẽ motus q̃ apprehensiuæ. ergo motus sensualis magis propriè insinuat actum appetitus. Probatur assumptum, quia apperere perficitur secundum inclinari ad res, apprehendere verò secundum esse rerũ in anima, & inclinari pertinet ad motum, esse verò magis pertinet ad quietẽ.

Super Quæstionis octauæ sim æ prima Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore quatuor. Primò ponit cõclusionẽ. Secũdò declarat vnã eius partẽ. Tertiò, reliquã. Quartò, ex cõclusione reddit duorũ accidentium rationem.

¶ Quo ad primũ cõclusio est affirmatiuè respõsiua quæstio: Sensualitas est genus potẽtiæ appetitiuę diuisum in irascibilẽ & cõcupiscibilem vt diuersas species. Hęc cõclusio licet multas videat habere, omnia tamẽ ex dictis clara sunt ꝑter duo, ꝙ in parte sensitiua sit vtrunque principium, scilicet irascibilis & cõcupiscibilis. Secũdo, ꝙ sint diuersa principia, quod est quæsitum. Et ideo quo ad hęc duo, conclusionem probare intendit ordinatè.

¶ Quo ad secundũ probatur, ꝙ in parte sensitiua sint irascibilis & cupiscibilis. Naturalib⁹ natura quidẽ de naturali inclinatione seu appetitu ad tria, id est, tendum in cõuenientia, fugiendum discõuenientia: & resistẽdũ tam impedientibus quã corrũpentibus. ergo animalibus secundũ appetitum animalẽ prouidit etiam de his. ergo in eis sunt cõcupiscibilis, & irascibilis. antecedẽs patet in igne. Prima consequentia probatur, quia ꝓportionaliter appetitus naturalis sequitur formã naturalem, & animalis sequitur formã apprehẽsam per sensum. Secunda consequentia declaratur ex actibus concupiscibilis & irascibilis.

¶ Quo ad tertiũ probatur, ꝙ hæ vires sint diuersę tripliciter. Primò, ex diuersitate obiecti ex qua prouenit ꝙ contra inclinationem concupiscibilis propter obiectum irascibilis prosequendũ, tristia amplectuntur animalia. Si enim idem esset vtriusque obiectum, vtrique cõsonaret quod alteri cõuenit, cùm proprium obiectũ potẽtiæ conueniens sit. Si igitur irascibili cõsonat prosequi, & cõcupiscibili disconuenit, diuersum est vtriusq; obiectum, & consequẽter diuersæ sunt potẽtiæ. Secundò, ex repugnantia passionũ vtriusque, quia inter se in vna alterius passiones minuunt.

¶ Tertio, ex hoc ꝙ irascibilis est ꝓpugnatrix respectu cõcupiscibilis, quemadmodum calor respectu leuitatis ipsius ignis. Quamuis hoc tertium signum possit aliter introduci non vt medij ad conclusionem, sed potius vt initium quartæ partis corporis articuli, ita ꝙ probata conclusione dupliciter tanẽdũ cùm declarasset quòd irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua, & quòd sunt diuersæ potentiæ, modò declaratur quomodo se habeant adinuicem dicens, quòd se sic habent quòd irascibilis est propugnatrix respectu concupiscibilis, quod tripliciter declarat. Primò nanque infert illud ex dictis, & optimè sequitur ex dictis in prima parte conclusionis. Secundò, ex effectu interiori, passiones irascibilis inchoantur à concupiscibili & terminantur in eam. Tertiò, ab exteriori effectu, quia propter hæc concupiscibilia repugnant animalia.

¶ In responsione ad secundum memento nouitie, quòd sensus nomine exteriorem tantùm sensum significamus, cùm ab eo delectabilia aut tristia secundum sensum dicimus, non enim hirundo colligit paleam, quia delectet visum aut gustum eius palea, sed quia vtilis ad nidum. Et iuxta hanc significationem distinguuntur in parte sensitiua duo genera appetibiliũ secundum conuenientiam & disconuenientiã ad sensus. Et secundum conuenientiam & disconuenientiam ad ipsum animal ad primorum appetitum mouent sensata, ad secundorum intentiones elicitæ ex speciebus sensatis.

¶ *Super Quæstionis octauę sim æ prima Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primò ponit bimembrẽ conclusionẽ responsiuã quæsito affirmatiuè. Secũdò probat primã partem. Tertiò secundam.

¶ Quo ad primũ cõclusio est ista: Irascibilis & cõcupiscibilis obediũt superiori parti dupliciter, vbi aduerte ꝙ pluralitas istius obedientiæ attenditur vtrunque, scilicet ex parte præcipiẽtis, quia duo sunt præcipientes, scilicet intellectus & voluntas, & ex parte obsequentis, quia quo ad duo ꝓstatur obedientia, scilicet quo ad interiores act⁹ sensitiui appetitus, & quo ad exterioré motũ localem.

¶ Prima ergo pars conclusionis est, quòd obediunt rationi quo ad actus suos interiores. Secũda autem, quòd obediunt voluntati quo ad motionem localem, vt patet clarè in litera.

¶ Quo ad fm probatur prima pars dupliciter, sed tali ordine. Primò ponit ratio talis, Appetitus sensitiuus in homine mouet & dirigitur à cogitatiua, q̃ est rõ particularis, ista mouet, & dirigitur à rõne vniuersali. ergo de primo ad vltimũ appetit⁹ sensitiuus mouetur & dirigit à ratione. ergo cõcupiscibilis & irascibilis obediũt rationi. Prima ꝓpositio ꝓbatur. Ex proportionali conuenientia inter naturale motiuũ appetit⁹ sensitiui in homine & aliis animalibus, quia cogitatiua est in homine loco aliorũ æstimatiuè, cuius est mouere appetitũ in aliis, vt patet in oue. Secũda verò ꝓbat, quia conclusio particularis non syllogizatur nisi ex aliqua vniuersali. Vltima verò cõsequentia patet, qa appetit⁹ sensitiuus in has duas distribuitur, & naturale est obedire naturæ ordine præcipientis. Secundò ex hoc interponitur ratio nominis, quia s. magis dicimus hæc obedire rationi quàm intellectui, cùm idem sit intellectus & ratio quia scilicet obedit deductioni & applicationi vniuersalium ad singularia, hic autem actus est intellectus inquantum rõ, non inquantum intellectus, cuius proprius actus simplex apprehensio est. vt superius patet. Tertiò ponit secundam probationem inter ea experientia, quia experimur ex consideratione vniuersalium regulariũ mitigari aut instigari non secundum passiones sensitiuas, vt patet in ira, tristitia, spe, &c.

¶ Quo ad tertiũ probatur secunda pars tripliciter. Primò experimẽtali differentia inter hominẽ & animalia quo ad mouere localiter, quia s. alia statim ad appetitum sensitiuum mouentur, homo non, sed expẽctatur consensus voluntatis. Secundò ratione, quia in omnibus potentiis motiuis ordinatis secunda non mouet nisi in virtute primæ, sed appetitus inferior & superior sic se habent. ergo. Tertiò autoritate Aristot. 3. de Anima, sicut sphæra sphæram.

¶ Circa hanc rationem pro secunda parte conclusionis, dubium occurrit. Quia non videtur tam arcta obedientia appetitus sensitiui ad voluntatem vt non possit mouere nisi in virtute eius, vt in litera expressè concluditur ex illa ratione. Tum quia appetitus sensitiuus potest sine voluntatis concursu mouere, vt patet in animalibus, nec est deterioris conditionis in homine quàm in aliis. tum quia appetitus sensitiuus in homine mouere quandoque cõtra voluntatem videtur, vt patet in incontinente.

¶ Ad hoc dicitur, quòd id quod dicitur in litera, verissimum videtur, sed intelligendum est cum grano salis, scilicet deductis impedimẽtis, & de cõsensu voluntatis qualitercunque, scilicet explicitè vel implicitè expressè vel interpretatiuè, &c. Quòd enim in homine solus sensitiuus appetitus moueat, ex impedimento superioris prouenit, vt in pueris & amentibus patet. Quòd verò sublato impedimẽto, appetitus inferior non moueat nisi concurrente aliquo modo superiori, ex eo experimur, ꝙ omnem nostram translationem voluntariam fatemur. Quòd autem subiectio hęc non derogat dignitati naturæ sensitiuæ in homine, ex eo patet, ꝙ nobilius est tam alia opera, qualia sunt motus humani, efficere subditum, quàm vilia prælatum. Quemadmodum enim nõ dubitam⁹ incausa, scilicet ꝙ ad dignitatem sensitiuæ naturæ pertinet, quòd coniuncta est rationali ꝙ quod perdit esse caput, quod tamen in brutis habet ita non est dubitandum de effectu, scilicet quod ad eiusdem spectat nobilitatem, ꝙ moueat subdita intellectiuo appetitui. nobilitatur enim & eleuatur vniuersaliter inferius ex coniunctione ad superius, quamuis subsit, vt patet etiam tam in moralibus quàm ciuilibus. Nobilius enim operantur virtutes vt obedientes charitati quàm solę, & nobilius est assistere Regi quàm regere villam. Ad id autem quod obiicitur de incontinente, patet responsio, non enim incontinentis appetitus mouet inuirum, sed renitentem aliquali inclinatione ad bonum virtutis, voluntatem primò inclinando vincit, & sic consentiente illa motum causat. Nunquam ergo motus in homine ab appetitu sensitiuo sine voluntate causatur, quamuis sæpe contra voluntatis bonum ab ipsamet proueniat.

¶ *Super Quæstionis octauę sim æ secunda Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primò distinguit de necessario. Secundò respondet quæsito cũ ibus conclusionibus. ¶ Quo ad primum distinguit necessarium iuxta quatuor genera causarum, tali ordine: Primò propo-

nit, quòd dicitur multipliciter. Secundò assumit illius quid nominis, scilicet quòd non potest non esse. Tertiò hoc quid nominis distribuit distinguendo vel extrinseco, & sic materiali: vel formali, & sic est necessitas naturalis & absoluta vel intrinseco, & sic siue simpliciter, aut propter melius, & hæc est necessitas ex suppositione, aut vtilitate, vel agente, & hæc est coactionis, est ergo triplex necessitas, naturalis, suppositionis, & coactionis.

¶ Quo ad secundũ iuxta triplicẽ necessitatem prædictam tres conclusiones responsiuas ponit. Prima est, Voluntas nihil potest velle necessitate coactionis. Et ꝓbatur dupliciter, duab⁹ scilicet rationibus subordinatis. Primò sic: Violentum est contra inclinationẽ eius quod cogitur, sed velle non potest esse contra inclinationem voluntatis. ergo velle non potest esse violentum, minor probatur, quia ipse motus voluntatis est inclinatio illius in aliquid. Secundò sic: Sicut naturale ad naturæ inclinationem, ita voluntariũ ad voluntatis inclinationem se habet. ergo sicut impossibile est aliquid simul esse naturale & violentum, ita simul voluntarium & coactũ simpliciter. consequentia nota, & antecedens ex ratione præcedente oritur, vt patet.

¶ Circa hãc partem est dubium dupliciter. Primò, quia volũtas potest violentari quo ad quiescere, etsi non quo ad operari, posset nanque per diuinam potentiam cohiberi ne oẽo exeat in actum, cùm nulla appareat contradictionis implicatio in hoc. Secundò, quia si ratio assignata valet, sequitur ꝙ nullus appetitus naturalis simpliciter, & tener sequela, quia omnis appetitus operatio, est inclinatio quædam in connaturale, quod ꝓbatur, quia operatio appetitus nihil est aliud quàm appetere, appetere autem est naturaliter vel liberè inclinari in aliquod conueniens.

¶ Ad primum horũ dicitur, quòd cùm Deus solus hoc posse dicatur, & nihil quod facit in creaturis ex omnipotẽtia sua supra creaturam facultatem sit alicui violẽtum, quoniam in omnibus est potentia obedientię ad supernaturalia, consequens, est ꝙ si voluntas per diuinam potentiam quiesceret, non ibi esset violentia.

¶ Ad secundum dicitur quòd operatio dupliciter cõuenire potest appetitui, scilicet originaliter & subiectiuè. Exẽplum primi est in ascensu leuis, Exemplum secũdi verò est in descensu eiusdem. Et quòd appetitus ille cui non conuenit operatio, nisi oriatur ab ipso, est violentiæ expers, quia repugnat oriri ab eo & violentè. Appetitus verò cui operatio conuenire potest subiectiuè tantùm, est violentabilis, vt patet. Inter voluntatem autem, & appetitum naturalem hoc interest, quòd illa omnem suum motum sustinet & inchoat, iste verò non semper hoc habet, sed quandoque sustinet & non confert ad illum, imò renititur, vt patet in ascensu grauis. vnde non est par ratio.

¶ Secunda conclusio est, ꝙ voluntas potest velle aliquid ex necessitate finis, seu suppositionis. Probatur, quia quando vno tantùm medio ad finẽ peruenirì potest, ad illud vnum medium necessitatur, vt patet in accessu ad insulas.

¶ Tertia

¶ Ad tertium dicendum, quòd serpẽs non solum ostendit & proposuit peccatum, sed etiam inclinauit in affectum peccati. Et quantum ad hæc sensualitas per serpentem significatur.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum appetitus sensitiuus distinguatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in potentias diuersas.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd appetitus sensitiuus non distinguatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in potentias diuersas. Eadem enim potentia animæ est vnius contrarietas, vt visus albi & nigri, vt dicitur in 2. de Anima *. Sed conueniens & nociuum sunt contraria. Cùm ergo concupiscibilis respiciat conueniens, irascibilis verò nociuum, videtur quòd eadem potentia animæ sit irascibilis & concupiscibilis.

¶ 2. Præterea, Appetitus sensitiuus non est nisi conuenientium secundum sensum, sed conueniens secũdum sensum est obiectum concupiscibilis. Ergo nullus appetitus sensitiuus est à concupiscibili differens.

¶ 3. Præterea, Odium est in irascibili. Dicit enim Hier. super Mat. * Possideamus in irascibili odium vitiorum. Sed odium, cùm contrarietur amori, est in concupiscibili. Ergo eadem vis est concupiscibilis & irascibilis.

¶ SED CONTRA est, quòd Gregor. Nissenus * Damasc. * ponunt duas vires, irascibilem & concupiscibilem partes appetitus sensitiui.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd appetitus sensitiuus est vna vis in genere, quæ sensualitas dicitur, sed diuiditur in duas potentias, quæ sunt species appetitus sensitiui, scilicet in irascibilem, & concupiscibilẽ.

¶ Ad cuius euidentiam considerari oportet, quòd in rebus naturalibus corruptibilibus, non solùm oportet esse inclinationem ad consequenda conuenientia, & refugienda nociua, sed etiam ad resistendum corrumpentibus & contrariis, quæ conuenientibus impedimentum præbent, & ingerunt nocumenta. Sicut ignis habet naturalem inclinationem non solùm vt recedat ab inferiori loco, qui sibi non conuenit, & tendat in locum superiorem sibi conuenientem, sed etiam quòd resistat corrumpentibus & impedientibus. Quia igitur appetitus sensitiuus est inclinatio consequens apprehẽsionem sensitiuam, sicut appetitus naturalis est inclinatio consequens formã naturalem, necesse est quòd in parte sensitiua sint duæ appetitiuæ potentiæ. Vna per quam anima simpliciter inclinatur ad prosequendum ea, quæ sunt conuenientia secundum sensum, & ad refugiendum nociua. Et hæc dicitur concupiscibilis. Alia verò per quam animal resistit impugnantibus quæ conuenientia impugnat & nocumenta inferunt. Et hæc vis vocatur irascibilis. Vnde dicitur quòd eius obiectum est arduum, qui scilicet tendit ad hoc quòd superet contraria & supermineat eis. Hæc autem duæ inclinationes non reducuntur in vnum principium, quia interdum anima tristibus se ingerit contra inclinationẽ concupiscibilis, vt secundum inclinationem irascibilis impugnet contraria. Vnde etiam passiones irascibilis repugnare videtur passionibus concupiscibilis. Nam concupiscẽtia accensa minuit iram, & ira accensa minuit concupiscentiam, vt in pluribus. Patet etiam ex hoc ꝙ irascibilis est quasi propugnatrix & defensatrix concupiscibilis, dum insurgit contra ea quæ impediunt conuenientia quæ concupiscibilis appetit, & ingerunt nociua quę concupiscibilis refugit. Et propter hoc omnes passiones irascibilis incipiunt à passionibus concupiscibilis, & in eas terminantur. Sicut ira nascitur ex illata tristitia, & vindictam inferens in lætitiam terminatur. Propter hoc etiam pugnę animalium sunt de cõcupiscibilibus, scilicet de cibis & venereis, vt dicitur in 8. de Animalibus *.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vis concupiscibilis est & conuenientis & inconuenientis. Sed irascibilis est ad resistendum inconuenienti quod impugnat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut in apprehensiuis virtutibus in parte sensitiua est aliqua vis æstimatiua, scilicet quæ est perceptiua eorum, quę sensum non immutant, vt suprà dictum est *, ita etiam in appetitu sensitiuo est aliqua vis appetens aliquid quod non est conueniens secũdum delectationem sensus, sed secundum quod est vtile animali ad suam defensionem. Et hæc est vis irascibilis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd odium simpliciter pertinet ad concupiscibilem, sed ratione impugnationis, quæ ex odio causatur, potest ad irascibilem pertinere.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd irascibilis & concupiscibilis non obediant rationi. Irascibilis enim & concupiscibilis sunt partes sensualitatis, sed sensualitas nõ obedit rationi vnde per serpentem significatur, vt dicit August. 12. de Trin. * Ergo irascibilis, & concupiscibilis non obediunt rationi.

¶ 2. Præterea, Quod obedit alicui, non repugnat ei. Sed irascibilis & concupiscibilis repugnant rationi secundum illud Apostoli, ad Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Ergo irascibilis & concupiscibilis non obediunt rationi.

¶ 3. Præterea. Sicut rationali parte animæ inferior est vis appetitiua, ita etiam & vis sensitiua. Sed sensitiua pars animæ nõ obedit rationi. Non enim audimus nec videmus, quãdo volumus, ergo similiter neque vires sensitiui appetitus, scilicet irascibilis & concupiscibilis obediunt rationi.

¶ SED CONTRA est quod Damas. * dicit, quòd serpẽs non solum ostendit & proposuit peccatum, sed etiam inclinauit in affectum peccati. Et quantum ad hæc sensualitas per serpentem significatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd serpẽs non solum ostendit & proposuit peccatum, sed etiam inclinauit in affectum peccati. Et quantum ad hæc sensualitas per serpentem significatur.

¶ Tertia cõclusio est: Volũtas aliquid vult necessitate naturali. Probatur sic, Voluntas necessitate naturali vult vltimũ finem, puta beatitudinẽ. ergo. Antecedẽs probat dupliciter. Primò ex proportione ad intellectũ: sicut intellectus hæret principio, ita volũtas fini. ergo sicut ille naturaliter principia, ita hæc naturaliter finẽ. Antecedẽs hoc patet ex secdo Phy. Finis in operabilibus est vt principiũ in speculabilibus. Secundò, quia fundamẽtũ & principiũ aliorũ oportet inesse immobiliter. probat: qa omnis mot' ab aliquo est immobile, & quãuis aliter possint introduci hæc duo media clarius tũ principale intentum sic conuersa ostendunt.

¶ Circa hãc cõclusionẽ notãdus est primò sensus conclusionis. Scito q̃ vltimus finis siue beatitudo, dupliciter potest considerari, in communi, scilicet, & in speciali, & sic, aut naturalis aut supernaturalis. Et si omnibus, fortè modis, vltimus finis in proposito sumi potest, directè tamen, & primò intenditur de vltimo fine in cõmuni, id est beatitudine in cõmuni, quam experimur naturaliter desiderare. Et secũdariò de vltimo siue in particulari supernaturali esẽtia, scilicet diuina clarè visa, ꝗ qua plenissimè ratio beatitudinis saluat. Et consequenter si euidẽs esset de vltimo fine in speciali etiam, sed naturali Deo scilicet scito quãtũ possibile naturaliter est, quoniam in eo etiã ratio naturalis beatitudinis saluatur. Sed hoc tertiũ relinquitur: quia de facto Deus creaturam rationalẽ ad vlteriorẽ finẽ ordinauit: vnde duobus primis modis sumemus.

¶ Rursus scito, q̃ apperete naturaliter contingit dupliciter. Vno mõ quo ad specificationẽ actus. Alio modo quo ad exercitium illius. Cùm enim natura ad vnũ determinata sit, appetere tantùm habet naturalitatis, quãtum determinationis ad vnũ. vnde, si actus alicuius potẽtiæ est determinatus ad vnum obiectum, ita q̃ non potest ad oppositũ, est naturalis quo ad specificationem actus: quia necessariò specificatur à tali obiecto, ex quo ad oppositum tendere non pot, vt patet de apperere respectu boni. Si autẽ potentia ipsa est determinata ad eliciendum talem actum, ita q̃ non est in potestate sua suspendere illũ, actus ille est naturalis quo ad exercitiũ actus: quia necessariò exercetur. In proposito directè primò est sermo de appetitu naturali quo ad specificationẽ, de naturali verò quo ad exercitiũ nõ nisi in confuso fortè. Dico autem hoc, quoniam voluntas dupliciter potest sumi, scilicet absolutè, & fm talem statum, scilicet videntis diuinam essentiam. Et si absolutè de ea loquimur, nullus actus est ei naturalis vtroque modo, quoniam respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitiũ actus. Si verò de volũtate videntis diuinã essentiam sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ est naturalis vtroque modo. Et qm̃ hic de vltimo fine & de voluntate nostra absolutè potius est sermo, quam de ea fm talem statum, quamuis in illa fm illum statum hæc verificentur. Idcirco conclusionis sensus principaliter intentus est, q̃ voluntas nostra appetita aliquid naturaliter quo ad specificationem actus. Et rursus q̃ voluntati non repugnat aliquid velle naturaliter, tam quo ad specificationem, quam exercitium actus. Vnde in sequenti articulo ad explicando ea quæ naturaliter appetuntur, Deus clarè visus adducit.

¶ Circa conclusionẽ hanc iam expositam aduerte primò, q̃ Sco. in 4. dist. 49. q. 9. distinguit primò de appetitu voluntaris, ſ. naturali & libero. & primum dicens esse inclinationem & non actum elicitum, arguit primò contra id quẽ in litera dicitur, q̃ appetimus naturaliter beatitudinem in communi, dupliciter. Primò, quia appetitus iste est ad perfectionem intrinsecam realem, qua voluntas perficitur: ergo est ad aliquid particulare, & tenet sequela: quia perfectio realis non est aliquid vniuersale, quo voluntas perficitur. Secũdò quia vniuersale non est obiectum nisi intellectus aut consequentis actum intellectus: appetere autem istud non sequitur cognitionem, quia tunc esset liberũ, ergo apperitus iste non est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facilè respondetur ex illa distinctione, quæ fit inter respicere aliquid vniuersale & vniuersaliter, nulla enim vis respicit vniuersale, nisi quæ attingit illud in sua vniuersalitate, vt patet de actu intellectus & voluntatis. Omnis autẽ potẽtia & apperitus non determinatus ad vnum numero obiectum, respicit aliquid vniuersaliter. Materia enim prima appetit formam & informari vniuersaliter, & nõ solùm hanc vel illam, & visus naturaliter appetit videre, & non solùm hoc vel illud videre, & sic de aliis. Vnde apperitus naturalis voluntatis primò est ad perfectionem non solùm intrinsecam, sed obiectiuam, id est, ad beatitudinem, & velle illam, & non ad hoc velle illius, quia hoc inadæquatur sibi, illud verò æquatur. Neganda est ergo sequela primi argumenti, & probatio ejus quãtũcũq; de vniuersali & vniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam, seu apperibilem, & modum quo obiicitur, dum quia nõ appetit vniuersalitatem, infertur, ergo in particulari, cùm tamen ster medium,

Ergo voluntas se habet ad opposita. Ad nihil ergo de necessitate determinatur.

¶ 3. Præterea, Secundum voluntatem sumus domini nostrorum actuum. Sed cius quod ex necessitate est, non sumus domini. Ergo actus voluntatis non potest de necessitate esse.

¶ Sed contra est quod Augu. dicit in 13. de Trin. * quòd beatitudinem omnes vna voluntate appetunt. Si autem non esset necessarium, sed contingentis, deficeret ad minus in pauciorib̃us: ergo voluntas ex necessitate aliquid vult.

¶ Respondeo dicendum, quòd necessitas dicitur multipliciter [e]. Necesse est enim quod non potest non esse. Quod quidem conuenit alicui vno modo ex principio intrinseco, siue materiali, sicut cùm dicimus, quòd omne compositum ex contrariis necesse est corrumpi: siue formali, sicut cùm dicimus quòd necesse est triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis. Et hæc est necessitas naturalis, & absoluta. Alio modo conuenit alicui quòd nõ possit non esse ex aliquo extrinseco, vel fine, vel agente. Fine quidem, sicut cum aliquis nõ potest sine hoc consequi aut bene consequi finem aliquem, vt cibus dicitur necessarius ad vitã, & equus ad iter: & hæc vocatur necessitas finis, quæ interdum etiam vtilitas dicitur. Ex agente autem hoc alicui conuenit. Sicut cùm aliqs cogitur ab aliquo agente, ita q̃ non posit contrarium agere. & hæc vocatur necessitas coactionis. Hæc igitur coactionis necessitas omnino repugnat voluntati. Nam hoc dicimus esse

scilicet quòd vniuersaliter. Et ex hac distinctione patet solutio secundi.

¶ Deinde arguit cõtra idẽ dictum expositũ de appetitu, vt est actus elicitus, quadrupliciter, dicens, q̃ videtur sibi implicare contradictionẽ, naturaliter velle beatitudinẽ in cõmuni & non in particulari. Primò igitur arguit, q̃ a beatitudo vera in particulari includit omne bonũ, & excludit omne malum, ergo si in cõmuni, et in particulari appetit naturaliter. Secundò, Particulare maiorem perfectionem includit q̃ vniuersale. ergo si vniuersale, necessariò & illud. Tertio, Appetitus, id est inclinatio naturalis voluntatis, est ad beatitudinem in particulari. ergo & actus elicitus. probat sequela: quia ponitur vt sit conformis illi. Quartò, Intellectus indubius de fine particulari appetit ſ particulari fecit cõmune: q̃ a est par ratio: ergo idẽ appetit necessariò, & non necessario.

¶ Ad primum horũ breuiter dicitur, quòd vera beatitudo omni bona, &c. si videret, naturaliter appetteretur, & plus naturaliter quàm in cõmuni, vt patet de Deo clarè viso, negatio eius nostra est de particuli nõ clarè viso. Et q̃ hoc patet solutio secundi.

¶ Ad tertium dicitur & quod falsum assimit, vt prius patuit, & quod cõformitas ista est quo ad obiectum extrà, vt scilicet actus secundus rẽdat in diem obiectum, quo inclinatio tãquam in obiectum, & non tãquam operationem, inclinatio autem voluntatis, licet sit ad operationem vniuersaliter, est tamen ad obiectum vniuersale. Inclinamur enim in velle beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, vt experimur in nobis, & sic saluatur in proposito.

¶ Ad quartum dicitur, quò ad naturaliter volendum finem vltimum in particulari non sufficit indubietas: quoniam hæc est in quolibet fideli, sed exigitur euidentia, quæ solis videntibus Deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione, & aliter euidentia, vt patet, quare.

¶ Aduerte secundò, q̃ non dissentit Sco. quo ad primum sensum conclusionis, ipse enim accipit naturale omnino, scilicet quo ad specificationem & exercitium. Et sic vult primò, q̃ non detur in voluntate appetitus naturalis, qui sit actus elicitus. Secundò, q̃ respectu beatitudinis in communi volũtas est determinata quo ad specificationem actus, non quo ad exercitium, vt patet intuenti, quamuis non vtatur istis terminis. Vtrunque autem horum docuit San. Thom. Vnde non appellamus naturalem appetitum, non solùm inclinationem voluntatis in obiectum, &c. sed illum actum elicitum determinatum quo ad specificationem, ipse verò nõ vult vocare illum apperitum naturalem propter libertatem, quæ est in exercitio eius, ex qua parte nos dicimus naturale: Est ergo quæstio in verbis & ideo omittenda. Id tamen aduertas, quòd sermo noster vsu loquendi conformis est: vnde in 1. Meta. desiderium sciendi naturale vocauit Aristo. Et ex ipso Scoto conuinci potest, quia quod est vt in pluribus, est naturale, 2. Physic. Talis autem est hic actus apud ipsum, imò si respectu eius aliquis actus habetur, est omnibus. ergo est naturalis. Sed in secundo conclusionis sensu, scilicet quòd voluntati non repugnat habere aliquem actum elicitum qui sit ei omnino naturalis, scilicet quo ad specificationem & exercitium differtimus non solùm verbis, sed re ipsa, dum nos tenemus quòd vltimo fine Deo glorioso per essentiam viso voluntas necessariò exercet actum amoris & delectationis respectu illius, ipse autem tenet quòd liberè, vt primo Sent. distinct. 1. quæst. 4. patet, sed quoniam hoc in sequenti articulo exprimetur, ideo de hoc vide infrà. Vnde rationes Scoti, quæ sunt contra naturalem appetitum beatitudinis supernaturalis, id est Dei clarè visi, soluere debemus tunc: eas verò quę sunt contra naturam voluntatis absolutæ, quibus scilicet nititur probare quòd voluntati repugnat habere actum elicitum naturalem omnino, cùm de modo processionis Spiritusſanctì, libere scilicet vel naturaliter tractauimus, solutas credimus. ¶ Circa rationes pro conclusione adductas aduerte, quòd Scot. duo assumpta in eis impugnat. Primò proportionem inter intellectum respectu principiorum, & voluntatem respectu finis, dicens tam in primo quàm in quarto vbi suprà, q̃ non tenet quo ad habitudinem voluntatis absolutè respectu volitorum, sed quo ad ordinem volitorum inter se, & quo ad habitudinem voluntatis ordinatè respectu volitorum, ita quòd sicut principium est ex quo pendet conclusio, & ex quo fcitur conclusio, ita finis est ex quo pendet id quod est ad finem, & propter quem voluntas ordinate volens vult id quòd est ad finem. Non autem sicut intellectus necessariò inhæret principio, ita voluntas fini. Et hoc probat tripliciter. Primò ducendo ad impossibile, quia sequeretur quòd sicut conclusiones scimus necessariò propter principia, ita quòd est ad finẽ, necessariò vellemus volito fine, quod est falsum. Secundò, quia nõ est necesse, quòd voluntas eundẽ seruet ordinẽ in actibus suis, qualem nata fuit habere volibilia ex natura sua. Tertiò, quia adhæsio intellectus causatur ex euidentia obiecti necessario, adhæsio autem

lunta

violentum, quòd est contra inclinationem rei. Ipse autem motus voluntatis est inclinatio quædam in aliquid. Et ideo sicut dicitur aliquid naturale, quia est secundum inclinationem naturæ, ita dicitur aliquid voluntarium, quia est fm inclinationem voluntatis. Sicut ergo impossibile est quòd aliquid simul sit violentum & naturale: ita impossibile est quòd aliquid simpliciter sit coactum siue violentũ & voluntariũ. Necessitas autem finis non repugnat voluntati, quando ad finem non potest peruenirі, nisi vno modo. Sicut ex volũtate transeundi mare, fit necessitas in voluntate, vt velit nauem: similiter eriam nec necessitas naturalis repugnat voluntati, quinimò necesse est q̃ sicut intellectus ex necessitate inhæret primis principiis, ita voluntas ex necessitate inhæreat vltimo fini [e]. qui est beatitudo. Finis enim se habet in operatiuis sicut principium in speculatiuis, vt dicitur in 2. Phys. * Oportet cm̃ q̃ illud, q̃ naturaliter alicui conuenit & immobiliter, sit fundamentũ & principium omnium aliorũ: quia natura rei est primum in vnoquoque [e], & omnis motus procedit ab aliquo immobili.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd verbũ Aug.* est intelligendum de necessario necessitate coactionis. Necessitas autẽ naturalis non aufert libertatem voluntatis, vt ipsemet in eodem libro dicit.

¶ Ad fm dicendum, q̃ voluntas secundum quod aliquid naturaliter vult, magis respondet intellectui naturalium principiorũ quàm rationi, quæ ad opposita se habet. Vnde secundũ hoc magis est intellectualis

voluntatis ex nulla obiecti bonitate necessario causatur, sed libera est: sicut respectu boni, ita & respectu maioris & minoris boni. Secundò impugnat illam rationem: quia omnis motus procedit ab aliquo immobili: inquit enim, quòd illud immobile, non oportet, quòd sit actus secundus, alioquin calefactiones procederent ab vna immobili calefactione. Et voluntas volens aliquàm rationalis potestas.

¶ Ad tertium dicitur & quod falsum assimit, vt prius patuit, & quod cõformitas ista est quo ad obiectum extrà, vt scilicet actus secundus rẽdat in diem obiectum, quo inclinatio tãquam in obiectum, & non tãquam operationem, inclinatio autem voluntatis, licet sit ad operationem vniuersaliter, est tamen ad obiectum vniuersale. Inclinamur enim in velle beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, vt experimur in nobis, & sic saluatur in proposito.

¶ Ad quartum dicitur, quò ad naturaliter volendum finem vltimum in particulari non sufficit indubietas: quoniam hæc est in quolibet fideli, sed exigitur euidentia, quæ solis videntibus Deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione, & aliter euidentia, vt patet, quare.

¶ Aduerte secundò, q̃ non dissentit Sco. quo ad primum sensum conclusionis, ipse enim accipit naturale omnino, scilicet quo ad specificationem & exercitium. Et sic vult primò, q̃ non detur in voluntate appetitus naturalis, qui sit actus elicitus. Secundò, q̃ respectu beatitudinis in communi volũtas est determinata quo ad specificationem actus, non quo ad exercitium, vt patet intuenti, quamuis non vtatur istis terminis. Vtrunque autem horum docuit San. Thom. Vnde non appellamus naturalem appetitum, non solùm inclinationem voluntatis in obiectum, &c. sed illum actum elicitum determinatum quo ad specificationem, ipse verò nõ vult vocare illum appetitum naturalem propter libertatem, quæ est in exercitio eius, ex qua parte nos dicimus naturale: Est ergo quæstio in verbis & ideo omittenda. Id tamen aduertas, quòd sermo noster vsu loquendi conformis est: vnde in 1. Meta. desiderium sciendi naturale vocauit Aristo. Et ex ipso Scoto conuinci potest, quia quod est vt in pluribus, est naturale, 2. Physic. Talis autem est hic actus apud ipsum, imò si respectu eius aliquis actus habetur, est omnibus. ergo est naturalis. Sed in secundo conclusionis sensu, scilicet quòd voluntati non repugnat habere aliquem actum elicitum qui sit ei omnino naturalis, scilicet quo ad specificationem & exercitium differtimus non solùm verbis, sed re ipsa, dum nos tenemus quòd vltimo fine Deo glorioso per essentiam viso voluntas necessariò exercet actum amoris & delectationis respectu illius, ipse autem tenet quòd liberè, vt primo Sent. distinct. 1. quæst. 4. patet, sed quoniam hoc in sequenti articulo exprimetur, ideo de hoc vide infrà. Vnde rationes Scoti, quæ sunt contra naturalem appetitum beatitudinis supernaturalis, id est Dei clarè visi, soluere debemus tunc: eas verò quę sunt contra naturam voluntatis absolutæ, quibus scilicet nititur probare quòd voluntati repugnat habere actum elicitum naturalem omnino, cùm de modo processionis Spiritusſanctì, libere scilicet vel naturaliter tractauimus, solutas credimus. ¶ Circa rationes pro conclusione adductas aduerte, quòd Scot. duo assumpta in eis impugnat. Primò proportionem inter intellectum respectu principiorum, & voluntatem respectu finis, dicens tam in primo quàm in quarto vbi suprà, q̃ non tenet quo ad habitudinem voluntatis absolutè respectu volitorum, sed quo ad ordinem volitorum inter se, & quo ad habitudinem voluntatis ordinatè respectu volitorum, ita quòd sicut principium est ex quo pendet conclusio, & ex quo fcitur conclusio, ita finis est ex quo pendet id quod est ad finem, & propter quem voluntas ordinate volens vult id quòd est ad finem. Non autem sicut intellectus necessariò inhæret principio, ita voluntas fini. Et hoc probat tripliciter. Primò ducendo ad impossibile, quia sequeretur quòd sicut conclusiones scimus necessariò propter principia, ita quòd est ad finẽ, necessariò vellemus volito fine, quod est falsum. Secundò, quia nõ est necesse, quòd voluntas eundẽ seruet ordinẽ in actibus suis, qualem nata fuit habere volibilia ex natura sua. Tertiò, quia adhæsio intellectus causatur ex euidentia obiecti necessario, adhæsio autem

portione intellectus & voluntatis sic: Voluntas inhæret fini & his, quæ sunt ad finem, proportionaliter vt intellectus principiis & conclusionibus, sed intellectus necessariò quidem assentit principiis & conclusionibus demonstratis, non autem contingentibus, aut indemonstratis: ergo voluntas necessariò quidem inhæret fini, & necessario ac euidenter connexis fini, nõ autem contingenter aut incertò connexis: non ergo omnia ex necessitate vult. Maior ex 2. Physic. stabilita estminor patet distinguendo duo genera conclusionum, ſ. contingentium & necessariarum: & rursus necessariarũ demonstratarum & demonstrabilium quidem, sed non demonstratarũ. Et similiter ex parte volitorũ fiat distinctio, & omnia clara sunt in litera.

¶ Veruntamen aduerte ad intellectum literæ, q̃ quatuor appetibilia S. Th. numerat, beatitudine, Deũ, ea quibus Deo inhæremus, & quæ Dei sunt. Quę aliter ordinãda sunt secundum se, & aliter quo ad nos. Nam fm se Deus ipse habet primò rationem finis & beatitudinis: deinde ea quibus Deo inhærem', deinde beatitudo in cõmuni: ea autẽ quæ Dei sunt, ad finem, non finis sunt. Quo ad nos verò beatitudo in commui primò habet finis rationem, & deinde Deus, & ea quibus Deo inhæremus: quia nos beatitudinẽ appetimus naturaliter: Deum autem p̃ inuestigationẽ. Et huius ratio est: quia obiectum volũtatis integratur ex duobus, scilicet bonitate & apparentia: bonum enim cognitũ tantummodo est apperibile, & apperea quamuis Deus sit in se maius & eminẽ

non ex necessitate vult quæcunque vult.

¶ Ad cuius euidentiam considerãdum est, q̃ sicut intellectus naturaliter ex necessitate inhæret primis principiis: ita voluntas vltimo fini, vt iam dictum est *. Sunt autem quædã intelligibilia, quæ non habent necessariam connexionem ad prima principia. Sicut contingentes propositiones, ad quarum remotionem non sequitur remotio primorum principiorum. Et talibus nõ ex necessitate assentit intellectus. Quædam autem propositiones sunt necessariæ, quæ habẽt connexionem necessariam cum primis principiis. Sicut conclusiones demonstrabiles, ad quarum remotionem sequitur remotio primorum principiorũ. Et his intellectus ex necessitate assentit cognita cõnexione necessaria conclusionem ad principia per demõstrationis deductionẽ. Non autem ex necessitate assentit antequam huiusmodi necessitatem connexionis per demõstrationem cognoscat. Similiter etiam ex parte voluntatis. Sunt enim quædã particularia bona, quæ non habent necessariam connexionem ad beatitudinem, quia sine his potest aliquis esse beatus, & huiusmodi volũtas non de necessitate inhæret [e]. Sunt autem quædam habentia necessariam connexionẽ ad beatitudinem, quibus scilicet homo Deo inhæret, in quo sola vera beatitudo consistit. Sed tamen antequam per certitudinẽ diuinæ visionis necessitas huiusmodi connexionis demonstretur, voluntas non ex necessitate Deo inhæret, nec his, quæ Dei sunt. Sed voluntas videntis Deum per essentiam de necessitate inhæret Deo, sicut nunc ex necessitate volumus esse beati. Patet ergo, quòd voluntas

tius vniuersale bonum quàm beatitudo in communi, quia tamen nõ est euidens & apparens nobis sub tali ratione sicut beatitudo, ideo in litera cum fine, beatitudine scilicet, coordinatur, cum differentia tamen apparentis & nõ apparentis, & inter ea quæ sunt ad finem quodammodo numeratur. Vnde extra necessariò attribuuntur. Et quòd in eo solo verò beatitudo consistit, atque illi connexa necessariò appetantur illo viso, & hæc spectant ad rationem finis. Et quòd voluntas non necessariò inhæret illi, nec his quæ illius sunt, nisi postquam videtur, & hoc spectat ad rationem non apparentis. Et quòd ea quibus Deo inhæremus sunt vt cõclusiones, necessariam occultam tamen connexionem habentes cum beatitudine, & hoc spectat ad rationem eius quod est ad finem. Ita vt non Deus ipse numeretur inter ea, quæ sunt ad finem, sed apparentia eius & coniunctio ipsius nobiscum, & propterea notãter in litera inter ea, quæ necessariam habent connexionem cum beatitudine, sicut conclusiones cum principio, non numeratur Deus, sed ea quibus Deo inhæremus.

¶ Aduerte secundò, quòd cùm ex parte intellectus quatuor enumerauit litera, scilicet principia, conclusiones contingentes demonstratas, & demonstrabiles, & totidem dixerit esse in voluntate, tria tantùm in voluntate numerauit, scilicet beatitudinem vt finem, & eligibilia ad vtrumlibet vt contingentia, & diuina vt necessaria demõstrabilia: quartum autem, scilicet necessaria vt demonstrata omisit: non quia nulla sunt, sed quia manifesta sunt, vt esse viuere, nosse, negatio mali, &c. Hæc enim & similia necessitate naturali apperimus quo ad specificationem actus, quemadmodum beatitudinem: quamuis minus quàm beatitudinem, propter quòd per accidens apperunt aliqui occidentes se non viuere. ¶ Circa illam probationem, scilicet quòd voluntas non necessariò inhæret Deo in speciali, occurrit dubium ex duplici capite. Primò ex Scoto in primo, distinct. 1. quæst. 4. qui non propositionem in se, sed in comparatione ad rationes pro alia conclusione, scilicet quòd voluntas necessariò inhæret vltimo fini in vniuersali, impugnat illam dicens, quòd rationes illæ si acceptantur concludunt contra hoc: sed quoniam illæ rationes hic non ponuntur à S. Tho. sed alibi, & vnico verbo respondetur Scoto, quòd scilicet ex defectu apparentiæ diuinæ bonitatis hoc prouenit, ideo omittantur hic. Secundò, ex doctrina San. Thom. qua tenet quòd omnis creatura diligit naturaliter plus Deũ quàm seipsam. ex hoc enim arguitur sic, Voluntas nostra naturaliter diligit bonum proprium. ergo Deum. tenet sequela: quia naturaliter prius diligit Deum quàm se. & loquimur de Deo in speciali: sic enim est principium naturalis esse omnium, & naturaliter diligi dicitur ab omnibus. ¶ Ad hoc dupliciter dici potest. Primò, quòd æquiuocatur ly naturaliter vbique: quoniam hic sumitur naturaliter distinguitur contra liberẽ, vt patet ex dictis: cùm autem dicitur q̃ omnis natura intellectualis naturaliter plus diligit Deum quàm se: sumitur naturaliter vt distinguitur contra supernaturaliter. Intendunt enim Doctores quòd non solùm ex infusa charitate, sed ex natura inclinamur ad Deum plusquàm nosipsos amandum: quamuis diuersimode, quia natura ad illum inclinat vt principium naturæ, sed charitas vt principium cœlestis patriæ.

Secundo

¶ Ergo voluntas se habet ad opposita. Ad nihil ergo de necessitate determinatur. cap. 4.

¶ 3. Præterea, Secundum voluntatem sumus domini nostrorum actuum. Sed cius quod ex necessitate est, non sumus domini. Ergo actus voluntatis non potest de necessitate esse.

¶ Sed contra est quod Augu. dicit in 13. de Trin. * quòd beatitudinem omnes vna voluntate appetunt. Si autem non esset necessarium, sed contingentis, deficeret ad minus in pauciorib̃us: ergo voluntas ex necessitate aliquid vult.

¶ Respondeo dicendum, quòd necessitas dicitur multipliciter [e]. Necesse est enim quod non potest non esse. Quod quidem conuenit alicui vno modo ex principio intrinseco, siue materiali, sicut cùm dicimus, quòd omne compositum ex contrariis necesse est corrumpi: siue formali, sicut cùm dicimus quòd necesse est triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis. Et hæc est necessitas naturalis, & absoluta. Alio modo conuenit alicui quòd nõ possit non esse ex aliquo extrinseco, vel fine, vel agente. Fine quidem, sicut cum aliquis nõ potest sine hoc consequi aut bene consequi finem aliquem, vt cibus dicitur necessarius ad vitã, & equus ad iter: & hæc vocatur necessitas finis, quæ interdum etiam vtilitas dicitur. Ex agente autem hoc alicui conuenit. Sicut cùm aliqs cogitur ab aliquo agente, ita q̃ non posit contrarium agere. & hæc vocatur necessitas coactionis. Hæc igitur coactionis necessitas omnino repugnat voluntati. Nam hoc dicimus esse

¶ Tertia cõclusio est: Volũtas aliquid vult necessitate naturali. Probatur sic, Voluntas necessitate naturali vult vltimũ finem, puta beatitudinẽ. ergo. Antecedẽs probat dupliciter. Primò ex proportione ad intellectũ: sicut intellectus hæret principio, ita volũtas fini. ergo sicut ille naturaliter principia, ita hæc naturaliter finẽ. Antecedẽs hoc patet ex secdo Phy. Finis in operabilibus est vt principiũ in speculabilibus. Secundò, quia fundamẽtũ & principiũ aliorũ oportet inesse immobiliter. probat: qa omnis mot' ab aliquo est immobile, & quãuis aliter possint introduci hæc duo media clarius tũ principale intentum sic conuersa ostendunt.

¶ Circa hãc cõclusionẽ notãdus est primò sensus conclusionis. Scito q̃ vltimus finis siue beatitudo, dupliciter potest considerari, in communi, scilicet, & in speciali, & sic, aut naturalis aut supernaturalis. Et si omnibus, fortè modis, vltimus finis in proposito sumi potest, directè tamen, & primò intenditur de vltimo fine in cõmuni, id est beatitudine in cõmuni, quam experimur naturaliter desiderare. Et secũdariò de vltimo siue in particulari supernaturali esẽtia, scilicet diuina clarè visa, ꝗ qua plenissimè ratio beatitudinis saluat. Et consequenter si euidẽs esset de vltimo fine in speciali etiam, sed naturali Deo scilicet scito quãtũ possibile naturaliter est, quoniam in eo etiã ratio naturalis beatitudinis saluatur. Sed hoc tertiũ relinquitur: quia de facto Deus creaturam rationalẽ ad vlteriorẽ finẽ ordinauit: vnde duobus primis modis sumemus.

¶ Rursus scito, q̃ apperete naturaliter contingit dupliciter. Vno mõ quo ad specificationẽ actus. Alio modo quo ad exercitium illius. Cùm enim natura ad vnũ determinata sit, apperete tantùm habet naturalitatis, quãtum determinationis ad vnũ. vnde, si actus alicuius potẽtiæ est determinatus ad vnum obiectum, ita q̃ non potest ad oppositũ, est naturalis quo ad specificationem actus: quia necessariò specificatur à tali obiecto, ex quo ad oppositum tendere non pot, vt patet de apperere respectu boni. Si autẽ potentia ipsa est determinata ad eliciendum talem actum, ita q̃ non est in potestate sua suspendere illũ, actus ille est naturalis quo ad exercitiũ actus: quia necessariò exercetur. In proposito directè primò est sermo de appetitu naturali quo ad specificationẽ, de naturali verò quo ad exercitiũ nõ nisi in confuso fortè. Dico autem hoc, quoniam voluntas dupliciter potest sumi, scilicet absolutè, & fm talem statum, scilicet videntis diuinam essentiam. Et si absolutè de ea loquimur, nullus actus est ei naturalis vtroque modo, quoniam respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitiũ actus. Si verò de volũtate videntis diuinã essentiam sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ est naturalis vtroque modo. Et qm̃ hic de vltimo fine & de voluntate nostra absolutè potius est sermo, quam de ea fm talem statum, quamuis in illa fm illum statum hæc verificentur. Idcirco conclusionis sensus principaliter intentus est, q̃ voluntas nostra appetita aliquid naturaliter quo ad specificationem actus. Et rursus q̃ voluntati non repugnat aliquid velle naturaliter, tam quo ad specificationem, quam exercitium actus. Vnde in sequenti articulo ad explicando ea quæ naturaliter appetuntur, Deus clarè visus adducit.

¶ Circa conclusionẽ hanc iam expositam aduerte primò, q̃ Sco. in 4. dist. 49. q. 9. distinguit primò de appetitu voluntaris, ſ. naturali & libero. & primum dicens esse inclinationem & non actum elicitum, arguit primò contra id quẽ in litera dicitur, q̃ appetimus naturaliter beatitudinem in communi, dupliciter. Primò, quia appetitus iste est ad perfectionem intrinsecam realem, qua voluntas perficitur: ergo est ad aliquid particulare, & tenet sequela: quia perfectio realis non est aliquid vniuersale, quo voluntas perficitur. Secũdò quia vniuersale non est obiectum nisi intellectus aut consequentis actum intellectus: appetere autem istud non sequitur cognitionem, quia tunc esset liberũ, ergo apperitus iste non est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facilè respondetur ex illa distinctione, quæ fit inter respicere aliquid vniuersale & vniuersaliter, nulla enim vis respicit vniuersale, nisi quæ attingit illud in sua vniuersalitate, vt patet de actu intellectus & voluntatis. Omnis autẽ potẽtia & apperitus non determinatus ad vnum numero obiectum, respicit aliquid vniuersaliter. Materia enim prima appetit formam & informari vniuersaliter, & nõ solùm hanc vel illam, & visus naturaliter appetit videre, & non solùm hoc vel illud videre, & sic de aliis. Vnde apperitus naturalis voluntatis primò est ad perfectionem non solùm intrinsecam, sed obiectiuam, id est, ad beatitudinem, & velle illam, & non ad hoc velle illius, quia hoc inadæquatur sibi, illud verò æquatur. Neganda est ergo sequela primi argumenti, & probatio ejus quãtũcũq; de vniuersali & vniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam, seu apperibilem, & modum quo obiicitur, dum quia nõ appetit vniuersalitatem, infertur, ergo in particulari, cùm tamen ster medium,

¶ Super Quæstionis octauæ secundæ Articulum secundum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respondsua quæstio negatiuè: Voluntas non quæcunque vult, ex necessitate vult. Probatur ex pro-

[e] cap. 4.

[e] d. 919.

[e] d. 919.

[e] 2 Meta. 10. sub pra arti. 1. claritis.

[e] tex. 89.

[e] Ii. 5 de ciui. Dei c. 10.

[e] lib. 3. c. 14.

[e] lib. 1 retra. c. 9.

[e] arti. præcedent.

[e] 117

Secundò dici potest quòd etiam sumendo vniuocè hic & ibi naturale, adhuc saluatur intentum: quia cùm loquimur de amore elicito, semper supponitur cognitio, eo quòd incognita diligere nequaquam possumus: & propterea omnis inclinatio voluntatis ad amandum, est ad cognitum. Vnde quælibet creatura intellectualis inclinatur naturaliter ad plus amãdum Deum cognitum, quàm se cognitã.

Sed quoniam ipsa met est sibi naturaliter euidẽs ideo simpliciter naturaliter se amat. Deus verò nõ naturaliter est creaturæ euidẽs: & ideo in litera dicitur quòd nõ naturaliter amatur. Vnde consequentia oppositæ est neganda. Et ad probationem distinguendum est de Deo cognito, vel non cognito. Et hæc intellige extendendo literam ad Deum vt est omnis esse principium naturale: quoniam si euidens esset, naturaliter amaretur plus quàm viuere & esse proprium.

¶ Circa id quod supponit conclusio ista, scilicet quòd omne voluntãs aut amatur vt finis aut ad finẽ: dubium occurrit ex Scoto in primo distinctio. prima, quæst. 3. & in 4. distinct. 49. quæst. 10. quòd enim hoc hic supponatur, patet ex eo quòd aliter, non enucleatetur sufficienter quæstium: quæritur enim hic, an omnia de necessitate voluntas velit. Et respondetur tamẽ de fine, & eo quod propter finem amatur, quasi omnia amentur aut vt finis, aut ad finem. Si namque tertium esset appetitorum genus, satisfactum non esset quæsito, quòd autem dubium hoc sit, ex contraria Scoti opinione habetur. Distinguit ergo primò in communi ipse triplex genus appetitorum, scilicet finem, & ad finem, & neutrum: & probat. Primò, quia voluntati potest offerri tripliciter bonum, scilicet propter se, propter aliud, & absolute: primum habet rationem finis, secũdum ad finem, tertium neutrius. Secundò in speciali arguit, quòd non quicquid appetitur, appetitur propter hunc finem, qui est beatitudo. Primò, quia voluntas potest velle aliquid, non propter beatitudinem, vt ly non, tenetur purè negatiuè. Tum quia non quandocunque voluntas vult aliquid, intellectus cogitat de beatitudine. ergo nec ipsa vult propter beatitudinem. Tum quia intellectus potest cognoscere, & offerre aliquid vt in se bonum nõ vt ad beatitudinem: ergo & voluntas potest velle absolutè illud. Secundò, quia voluntas potest velle aliquid non propter beatitudinem: vt ly non tenetur contrariè, vt patet in certè tenente beatitudinem in Deo, &c. & sciente fornicationem contrariari, & tamen volente fornicationem.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis sciendum est, quòd id quod facit dubitare in re hac, est: quia quædam sunt quæ absolutè velle aut nolle dicimus: quæ tamen in ordine ad finem aliter voluntas appetit: vt patet de proiectione mercium in mare: hanc enim nauta nolle dicitur, & tamen attento fine, salute scilicet quæ ex alleuiatione nauis speratur vult. Vnde videtur quòd, proiectio mercis sit obiectum nolitionis: nec vt finis, nec vt ad finem: & similiter accidit in aliis huiusmodi. Veruntamen si diligentius consideramus, non est hoc tertium genus appetibilium: sed latet ibi quidam appetẽdi modus, participãs modum quo appetitur finis, & modum quo amatur quod est ad finem, & ideo medius non per abnegationem, vt Scotus dixit, sed per participationem, si tamen sic in hac materia loqui licet, appetuntur siquidem hæc vt ad finem: & non formaliter, sed virtualiter. Ideo nanque Christus & Martyres volebant vitam, & non moneri absolutè, quia hæc absolutè consonant beatitudini, quam naturaliter appetunt: quod est virtualiter propter finẽ appetere. Et rursus appetuntur hæc vt finis pro quanto habent hanc conditionem finis, quòd propter bonum aut malum proprium in eis amantur vel refutantur: & non vt actualiter relata in aliud. Quocirca quia medium modò huius, modò illius extremi inducit rationem, ideo sapiẽtis exit lectoris discernere quomodo iuxta diuersa proposita hæc amari aut odio haberi dicantur. Ex his, patet autem responsio ad Sco. nam quamuis sit aliquod bonum secundum propriam bonitatem, non tamen sine dependentia à primo bono & non solùm ita in re & appetibilitate ex parte rei, sed proportionaliter quo ad nostra: quòd licet multa sint à nobis appetibilia propter propria bonitates, non tamen sine dependentia ad primum appetibile à nobis, quod est beatitudo in communi, sicut nullum complexum est cognoscibile sine dependentia ad prima cognita à nobis, scilicet prima principia propter ordinem essentialem omnium ad primum. Falsum est ergo inueniri tertium appetibile per abnegationem vtriusque: nec intellectus potest proponere absque actuali vel virtuali seu implicita dependentia ad beatitudinem: & similiter nec voluntas potest aliter velle, nec obstat de fornicatore ex proposito, &c. Quoniam nihil refert bonum vel apparẽs in ordine ad beatitudinem absolutè: potest enim non nihil beatitudinis participare, faciendo quod vult. At si insteretur inferendo: igitur præter finem, & ad finem est neutrum: siue illud sit medium per abnegationem, siue per participationem dicendum est, quòd secundum veritatem simpliciter loquendo, quodlibet quod actualiter appetitur, aut vt finis, aut vt ad finem appetitur: quoniã & mortem recusant martyres propter esse, & ipsam acceptant propter Christum: & similiter nauta mercis iacturam recusat propter bonum ruendum: & illam vult propter euasionem: & sic de aliis. ¶ Circa illa verba literæ, scilicet quòd voluntas videntis Deum necessariò inhæret Deo: dubium occurrit ex Scoto in primo, distinct. 1. q. 4. & consistit vis rationis suæ in hoc, Voluntas Pauli videntis & non videntis Deum eodem modo se habet: & non videndo contingenter inhæret Deo: ergo etiam videndo contingenter inhæret: Antecedens probatur quia stat æqualem esse charitatem in vidente, & non videntem. Et si dicetur quòd voluntas non eodem modo se habet in vidente & non videte propter ipsam differentiam quæ est inter visum & non visum: contrà, Deus visus à seipso cognito & viso, non differunt nisi sicut magis & minus approximatum obiectum: ergo non differunt penes necessariò & contingenter amari: sed penes magis & minus amari. Antecedens hoc patet: & consequentia probatur, quia maior & minor approximatio agentis non facit necessarium vel contingens: sed magis vel minus: vt patet.

¶ Ad hæc breuiter dico, quòd voluntas non eodem modo se habet quoniã aliter se habet: respectu visi & non visi quia hæc spectat per se ad obiecti differẽtiam: eo quòd bonum cognitum & non bonum absque cognitione est obiectum voluntatis. Et falsum est quòd visum & non visum differant non sicut magis & minus in eadẽ specie: imò differunt sicut res diuersarum rationum obiectiuarum: ita quòd Deus visus est obiectum diuersæ rationis obiectiuæ à seipso cognito, citra visionem. Quòd si quis non penetrat ex hoc, percipiat effectu quòd visus habeat, non visus, non. Constat enim quòd beatus est alterius rationis à non beato. Cætera autem argumenta vide si vis in Capreolo in primo, distinctio. prima quæstione tertia.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum tertium.*

TITULUS clarus est.

¶ In corpore articuli quatuor. Primò distinguitur titulus. Secundò respondetur iuxta primum sensum. Tertiò iuxta secundum. Quartò colligitur totalis responsio in speciali.

¶ Quo ad primum, Nobilius dupliciter, simpliciter, & secundum quid. Declarantur termini: nobilius simpliciter, id est secundum se: secundum quid, id est in ordine ad alterum.

¶ Quo ad secundum, Intellectus est potentia nobilior simpliciter, quàm voluntas. Probatur sic. Obiectum intellectus est simpliciter nobilius obiecto voluntatis. ergo. Antecedens probatur: quia est simplicius & magis absolutum: quòd probatur: quia est ipsa ratio boni, quod est obiectum voluntatis: constat enim quòd ratio simplicior & absolutior est eo cuius est ratio. consequentia probatur: quia propria ratio potentiæ est secundum ordinem ad obiectum.

¶ Quo ad tertium, Voluntas est interdum nobilior secundum quid intellectu. Vbi nota duas conditiones, scilicet secundum quid, & interdum probatur sic. Obiectum voluntatis interdum inuenitur in altiori re, quàm sit obiectum intellectus. Ergo voluntas secundum quid est interdum nobilior intellectu. Antecedens probatur sic, Obiectum voluntatis est in rebus. intellectus in anima: ergo est interdum in altiore re, quàm obiectum intellectus. Hoc antecedens probatur dupliciter. Ratione, quia actio voluntatis terminatur ad res in se: intellectus verò ad rationem conceptam. Et autoritate Aristo. 6. Meta. consequentia verò hæc secunda declaratur: quia interdum res in qua bonum amatur, est altior anima, vt Deus: interdum inferior, vt creatura corporalis. Primò verò consequentia principalis declaratur dupliciter, primò exponendo quòd hoc est esse nobilius secundum quid ex ratione comparationis ad alterum habere: scilicet obiectum interdum in altiori. Secundò exemplo de visu & auditu respectu rei coloratæ & rei sonoræ.

¶ Quo ad quartum tria concluduntur, scilicet amor Dei est nobilior cognitione eius. Cognitio corporalium nobilior est eorum amore. Simpliciter autem est intellectus nobilior voluntate.

¶ Circa rationem pro prima cõclusione dubium occurrit quadrupliciter: primò Sco. in 4. distinctio. 49. quæstio. 4. arguit contra illam propositionem. Ratio veri est nobilior ratione boni. Quia aut intendis realiter, & sic est falsum: quia sunt vna res & consequenter neutra secundum rem est altera nobilior. Aut secundum rationem consequentem opus intellectus: & sic non est ad propositum quia hoc est relatio rationis: constat enim quòd relatio rationis non est formalis ratio primi obiecti intellectus aut voluntatis aut secundum rationem antecedentem opus intellectus ex natura rei: & tunc oportet probare, quòd istæ rationes, scilicet boni & viri, addant aliquid absoluti supra rationem entis. Quoniam tunc duarum rationum distinctarum supponitur alteram altera esse nobiliorem, quando non sunt formaliter relatiuæ.

¶ Secundò arguit cõtra illam aliam propositionem suppositam, scilicet bonum est obiectum voluntatis, & verum intellectus. Primum, inquit est dubium, secundum verò est falsum, vt in primo, distinct. 3. q. 3. probatum fuit. Sed ad hoc dictum est in quæst. 16. articu. 1. ¶ Tertio arguo contra illam propositionem: Quantò aliquid est abstractius, tantò nobilius. Aut loqueris de abstractione secundum esse, aut secundum rationem. Si secundum rem quamuis maior sit vera, minor tamen est falsa: quia ratio veri non est absolutior ratione boni secundum rem, cum sint vna res verum & bonum. Si secundum rationem, quamuis minor sit vera, ipsa tamen propositio maior euidens non est: quia abstractio negatio est nullam dicens perfecti

perfectionem nisi fortè rationẽ perfectionis negatæ, puta materiæ vel potẽtiæ. In proposito autem cõstat quòd verum nõ dicitur abstractius: quia magis recedat à materia aut potẽtia, cùm bonũ, à quo abstrahi dicitur verum, neq; materiã neq; potẽtiã aliquam includat: vt patet ex eo q̃ actui purissimo conuenit, ergo ex hoc, quòd abstractius est verũ, nõ habetur q̃ sit nobilius, quãuis optimè habeatur, q̃ sit prius natura.

¶ Quartò arguo cõtra probationẽ antecedentis, s. q. a ratio ipsa boni est obiectum intellect⁹ bonum autem ipsum ẽ obiectũ voluntatis. Primò, quia falsa ac chimerica videt differẽtia ista inter bonũ, & boni rationẽ, qã ista intellect⁹, illud volũta tis sit quoniã boni ratio bonitas ẽ. Bonitas autẽ ratio formalis ẽ obiecti volũtatis, eo q̃ bonũ, ĩquãtũ bonũ, appetibile est, primo Ethic. ergo & bonitas, & bonũ ad voluntatem spectãt: imò eo quòd bonum cognitum & non bonum absque cognitione est obiectum voluntatis. Et falsum est quòd visum & non visum differant non sicut magis & minus in eadẽ specie: imò differunt sicut res diuersarum rationum obiectiuarum: ita quòd Deus visus est obiectum diuersæ rationis obiectiuæ à seipso cognito, citra visionem. Quòd si quis non penetrat ex hoc, percipiat effectu quòd visus habeat, non visus, non. Constat enim quòd beatus est alterius rationis à non beato. Cætera autem argumenta vide si vis in Capreolo in primo, distinctio. prima quæstione tertia.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd eminẽtia alicuius ad alterũ potest attẽdi dupliciter. Vno modo simpliciter. Alio modo secũdũ quid. Cõsideratur autẽ aliquid tale simpliciter, prout est secũdũ seipsũ tale: secũdũ quid autẽ prout dicit tale secũdũ respectũ ad alterum. Si ergo intellect⁹ & volũtas cõsiderẽt secũdũ se, sic ĩtellect⁹ eminẽtior ĩuenit. Et hoc apparet, ex cõparatione obiectorũ adinuicẽ. Obiectũ. n. intellect⁹ ẽ cõplici⁹ & magis absolutũ quàm obiectũ voluntatis ẽ. Nã obiectũ ĩtellectus est ipsa ratio boni appetibilis. Bonum autem appetibile, cui us ratioest in ĩtellectu, est obiectũ volũtatis. Quãtò autẽ aliquid est simplicius & abstractius, tantò secundum se est nobilius & altius. Et ideo obiectũ ĩtellectus ẽ altius quàm obiectũ voluntatis. Cum ergo ꝓpria ratio potẽtiæ sit secundũ ordinẽ ad obiectũ, sequit q̃ secũdũ se & simpliciter intellectus sit altior & nobilior voluntate. Secũdũ quid autẽ & per cõparationẽ ad alterũ, volũtas inuenit interdũ altior ĩtellectu, ex eo ſ. q. obiectũ volũtatis in altiori re inuenitur quàm obiectũ intellectus. Sicut si dicerẽ audituũ esse secũdũ quid nobiliorẽ visu. inquantũ res aliqua cuius sonus nobilior est aliqua re cuius est color, quamuis color sit nobilior, & sĩplicior sono. Vt em̃ suprà dictũ est *, actio intellectus consistit in hoc, q̃ ratio rei intellectæ est in intelligẽte, actus verò voluntatis perficitur ex eo q̃ obiectum intellectus ex parte rationis obiectiuæ: quod quid est autem significat idẽ ex parte cõditionis obiectiuæ. Oritur secundò intentæ differentia in litera, q̃ obiectũ intellectus sit abstractus obiecto volũtatis: quia quæ liber res vt habet rationẽ q̃ quid ẽ, ẽ abstractior seipsa, vt habet actũ existẽtię, illomodo ẽ obiectũ intellectus: hoc volũtatis. Vbi aduerte diuinũ S. Tho. ĩgeniũ: q̃ cũ de nobilitate ĩter obiectũ ĩtellect⁹ & volũtatis tractaret: & in obiecto vtroq; sit cõsiderare duo, s. rationẽ obiectiuã & conditionẽ obiectiuã secundũ quam ratio obiectiua obiectum est. & rationes obiectiuę sint vna res nõ solũ realiter: sed formaliter, seclusis relationib⁹ rationis vt patet de entitate & bonitate, ad oſtẽdẽdã differentem eorum nobilitatẽ, ad cõditiones obiectiuas se cõuertit & obiecta intellectus & voluntatis vt obiecta sũt formaliter & ꝑ se cõsiderãs oſtẽdit q̃ obiectũ ĩtellect⁹ ẽ abstractius, id ẽ ratio formalis obiectiua ĩtellect⁹, vt obiicit ĩtellectuiẽ abstractior ratione formali obiectiua volũtatis, vt obiicit volũtati: dato eriã q̃ illa ratio sit eadem cum ista: ita q̃ abstractio maior directè ponit ĩ cõditione obiectiua: ac per hoc in obiecto, vt obiectũ. est. Ostendit autẽ hoc, quia obiectũ ĩtellectus est res vt quod quid est: voluntatis autẽ, vt habens esse. Cõstat n. quod quid est abstractius vt habens esse: ita quòd in ipso Deo cuius q̃ quid est, est existentia abstractior secundũ rationẽ ẽ existentia vt quod quid est, quàm ipsamet: vt est existere in actu exercito. & sic simpliciter obiectũ intellect⁹ est abstractius obiecto volũtatis, formaliter loquẽdo. Et ꝑ hoc soluitur potissima obiectio, quæ cõtra hãc remãserat rationẽ. ſ. esse ẽ abstractius quãdiutate: quia cõtrahit ꝑ illã: ſi cui⁹ signũ esse vt pote abstractiuũ ponit nomẽ ꝓpriissimũ nomẽ Dei ergo ratio formalis obiecti volũtatis est abstractior ratione formali obiecti intellectus. Iã. n. patet q̃ esse dupliciter sumi potest, s. in actu exercito ipsius existẽtiæ, & per modũ quidditatis: & q. vt exercet existentiã addit supra seipsum vt quod quid est: & cõsequẽter vt obiectũ in tellectus est abstractius: quia est obiectum volũtatis secundũ q̃ stat in actu exercito existẽtiæ, intellectus autem secundũ q̃ rationem habet quidditatis cuiusdã in seipso. ¶ Ex his autẽ facilè respõdetur ad obiecta. Iã enim patet quid nomine obiecti intelligitur, s. obiectũ, vt obiectũ, id est ratio obiecti cũ cõditione eius obiectiua. Et quid nomine rationis boni, ſ. q. quid est nõ solùm boni vt sic, puta bonitas. sed boni qualitercũq; sumpti: & q̃ nomine boni, seipsum bonũ vt sic: q̃ nihil aliud est dictũ quàm res in ordine esse cõueniẽs. Vnde cũ dicitur in prima obiectione, q̃ rã bonũ quàm boni ratio spectat ad volũtatẽ, quia bonitas, &c. respõdetur quòd boni ratio potest accipi dupliciter: vno modo vt ratio, alio modo vt existẽs: & q̃ secũdo modo spectare ad voluntatẽ. primo modo ad intellectũ. Et quia de ipsa: vt habet rationẽ quod quid est loquebatur S. Tho. ideo vocauit eam appropriato vocabulo rationem boni.

¶ Cùm verò in secunda obiectione, dicitur, Aut nomine obiecti intendis obiectũ formale, &c. respõdetur, q̃ nomine obiecti, ꝑpriè & explicitè neutrũ illorũ intelligimus, sed obiectũ vt obiectũ ẽ: q̃ cõstituitur per cõditionem obiectiuã rationis formalis obiecti. Et ideo cum arguitur falsum esse q̃ ratio boni sit obiectũ intellectus, dicitur q̃ ratio boni vt ratio est, est conditio, obiectiua: ac per hoc cõstituit obiectũ intellectus in esse obiecti, vt patet ex dictis. Nec hoc magis cõuenit rationi boni quàm veri & cuiuscũque alteri⁹ quoniã hoc conuenit rationi vt ratio est: sed adducta est boni ratio magis quàm aliorũ quia ad ipsum fiebat cõparatio. Et hæc est directè & explicitè intẽtio literæ: ac si dixisset q̃ bonũ abstractiori modo offertur intellectui: quia per modũ rationis & q̃ quid est, quàm volũtati: qui per modum ipsius entis boni, & ideo obiectũ intellect⁹ vt sic abstracti⁹ est quàm obiectũ volũtatis vt sic. Quia tamẽ implicitè ĩsubintelligitur in obiecti nomine eriã ratio formalis obiectiua sit cõditionata: potest de ratione illa quoq; implicitè tacta saluari litera, quãuis nõ sit op⁹, dupliciter. primò: quia ẽs & bonũ cõuertũtur, & sunt idẽ. Et nulla ẽ ẽtis ratio quæ nõ sit boni ratio: cùm ratio entis sit ratio obiectiua: veridicè quoq; dici potuit: q̃ bonitas est obiectũ formale intellectus. boni. n. ratio nõ solũ bonitas, sed entitas est & quęcunque alia ratio. Dicitur secũdo, & ĩ idẽ redit cõclusio, q̃ boni ratio ĩsinuat omne q̃ quid ẽ vt sic: fecit. n. S. Th. vt soliti sunt Doctores, ab vno insinuare cætera, Meritò, autẽ meminit magis rationis boni: quia respectu obiecti voluntatis quod bonũ est, maiorẽ abstractionẽ oſtẽdere volebat ĩ obiecto ĩtellect⁹: ita q̃ peritè ẽ ac si dixisset obiectũ ĩtellect⁹ esse abstracti⁹ obiecto volũtatis. manifestat, quia etiã ĩ ipso volũtatis obiecto id q̃ ĩtellect⁹ obiectũ ẽ, vt sic abstracti⁹ ẽ, eo q̃ volũtati obiicit: quoniã volũtati obiicitur ipsũ bonũ, ĩtellectui autẽ illi⁹ ratio. Nec fallaris ex his cõcipiẽdo aliud esse q̃ apprehẽditur, & aliud q̃ appetitur: cũ impossibile sit appeti incognitum: ac ꝑ hoc idem, & secundum idẽ oportet esse appetitũ & cognitum, sed accipe ex his quòd idẽ & secundũ idem est appetitum & cognitum. Sed tamen & ratio & cõditio obiectiua cogniti vt sic, est alia ratione & cõditione appetiti vt sic: & quoad hæc obiectum intellectus est, abstractius obiecto volũtatis,

* q̃. 16. articu. & 27. a. 4. D. 12. a.

¶ Ad obiectiones Sco. cõtra cõclusionẽ ipsam respondetur. Et primo negat sequela. Et ad probationem dicitur, q̃ illa maxima, Cuius optimũ ẽ nobili° optimo, &c. intelligitur de nobiliori & perfectiori simpliciter: nõ autẽ secũdũ quid, modo amor superiorũ ẽ nobilior secũdũ quid cognitione eorum: vt in litera dicit, nõ simpliciter. Secũdæ verò distinguitur dupliciter maior, s. actus coniungẽs obiecto secũdũ perfectius esse ẽ nobilior. Primò quĩ potest dupliciter intelligi: primo de perfectiori esse obiecti vt obiectum ẽ, & sic vera ẽ: sed minor falsa, s. q̃ actus voluntatis iungat obiecto secũm perfectiõ esse: quia vt in litera ostẽditur, obiectũ intellectus vt obiectũ, ẽ nobilius, quia abstractius, & consequenter perfectius vt obiectũ. quia ĩ his idẽ nobilius est & melius. Alio modo de perfectiori esse obiecti vt res ẽ: & sic dato q̃ minor esset vera, maior ẽ falsa. Secũdò, quĩ potest intelligi de obiecto absolutè: & sic tantũmodo ẽ ad propositũ, vt in tali materia pura superiorũ, & sic nõ infert ni si maior ẽ nobilitatẽ secũdũ quid. Resoluendo igitẽ obiectionẽ, si sermo ẽ de obiecto absolutè vt obiectum est, negatur minor. Et ad probationẽ quia esse in re est perfectius quàm esse in anima respondetur primò, quod hoc nõ est vera vniuersaliter: & cõsequenter nec absolutè, vt patet de inferioribus. Secundò, quod falsum supponitur, s. quod obiectũ intellectus vt sic cõstituatur per esse in anima: quamuis esse in anima sit vna conditio illius: actus, enim intellectus coniungit obiecto absolutè vt quicquid est in se est, & per se hoc debet primò ab actu voluntatis coniungenti obiecto vt exercet esse. Modò dicitur quod licet actus coniungens obiecto secundum esse extrà cõiungat obiecto secũdũ perfectius esse vt res: quam actus cõiũgẽs obiecto absolutè: tamẽ ecõtrario iste cõiũgit obiecto secũdũ specie° esse, vt obiectũ est, quàm ille quia secũdũ abstractiorẽ modũ. Et quia nobilitas potẽtiarũ at tendit penes nobilitatẽ obiectorũ, nõ vt res: sed vt obiecta. sunt: ideo sĩpliciter intellectus nobilior est voluntas. Si verò sermo est de obiecto tali, puta beatifico: vt Sco. insinuat, tunc distinguẽ vel in via, vel in patria. Et dic quod ratio concludit amorem talis obiecti in via esse nobiliorem cognitione: nõ autem in patria, quia æquè nobile imo idem est esse Dei in se & in anima Beatorum: quia secundum essentiam immediatè intelligitur: & consequenter remanet actus intellectus nobilior nobilitate sui generis, & non excessus nobilitate secundum quid: vt in via excedatur.

¶ Ad ea quæ contra differentiam inter intellectũ & voluntatem in secunda conclusione, ex Arist. positam obiicit Scot dicitur quod quia Philosoph° obedit rationi cui sensus testimoniũ perhibet, & in nobis nullã experimur cognitionẽ intuitiuam secundum intellectũ: ideo in 2. de Anima Arist. inter obiectũ intellectus & sensus, differẽtiam esse dixit, quòd illud in anima, ĩstud extra animã ẽ. vnde sicut hoc nõ impugnatur: ita nec impugnari debet idem reperitum in 6. Metaph. in ordine ad voluntatẽ: vt robique. n. dicit obiectũ intellectus esse in anima, Et verũ est. Tum quia intuitiuam cognitionẽ nõ experimur. Tum quia absolutè loquendo de intellectione & non tali vel tali, puta intuitiua: intellectum vt sic intelligẽre habetur, id est reus intelligitur vt vnitus intelligenti, amatur verò ecõtra, vt amãs vnitur amato: & hoc saluatur in omni cognitionis modo, etiã intuitiuo. Vnde si nõ est quo ad rẽ saltẽ quo ad modũ sẽper intellectus obiectũ est intrà, volũtatis autẽ exterà. Et hæc est prima differẽtia in qua deficit Sco. Secũda est ex parte volũtatis, cùm dicit, quòd dilectio sequens cognitionẽ abstractiuã terminat ad intrà manifestè experimur, q̃ abstractiuè cognoscimꝰ balneũ, & amamus illud secundum esse extrà, volumus. n. extrinsecus balnearĩ: & nõ balnearĩ intentionaliter. Et cũ dicit, q̃ hoc ẽ respectu volũtatis desideratiuæ, nõ respectu obiecti, sed termini aut effectus, rudis glo. & quoniã hoc experimur, nõ solũ respectu desiderij, quo optamus futura, sed respectu amoris quo amamus rẽ absolutè. Intelligẽtes. n. abstractiuè amicum, amamus ipsum secũdũ esse rea le suũ, & nõ intẽtionale. Rursus q̃ dicitur respectu termini seu effectus nõ obiecti, falsum est: quoniã obiectũ desiderantis balneũ est id q̃ desideratur, quod cõstat esse balneum extrà, quãuis hoc idẽ sit terminus actionis executiuè ex desiderio propeniẽtis. Stat ergo solida differẽtia assignata, & quo ad modũ simpliciter, & quo ad rem in nobis: secũdũ eos quos experimꝰ actꝰ.

¶ In responsione ad primũ nota triplicẽ cõparationẽ inter bonũ & verum. Prima est secundum seipsa. & sic boni ratio magis dicitur ad alterũ, ratio vero veri dicitur magis absolute. Et ex hoc soluitur argumẽtum: nã cũ obiicetur, illud ẽ nobilius q̃ fundat nobilissimã causalitatem, respõdetur modo q̃ hoc est verũ de nobilitate in ordine ad alterũ: nõ absolute in se, quia esse causam in ordine ad alterum attendit pr. Secũda secundum mutuã inclusionem: & sic vnumquodq; eorum materialiter sumptum est pars subiectiua alterius, bonum. n. est quoddã verum, & verum est quoddã bonum, q̃ declaratur in litera, quia verum est bonum intellectus ad q̃ naturaliter inclinatur intellectus: sicut quæliber res naturaliter tendit ad suã perfectionem. Tertia est secundum nobilitatem vtriusque ĩ ratione boni: & sic dicitur, q̃ verũ est nobilius bonum quocunque alio bono: quia ẽ finis nobilioris potentiæ quacunque alia potentia, ita q̃ intẽtio literæ est, nõ solum saluare quòd obiectum intellectus sit nobilius obiecto volũtatis, id ẽ verũ vt verũ bono vt bono, quod in prima cõparatione factum ẽ: sed ostẽdere quòd etiã verum vt bonum intellectus, est nobilius obiecto voluntatis, vt sic intellectus omnino inueniat nobilior. Sed ẽ hic locus quæstionis: quoniã falsũ videtur hoc. nã finis volũtatis ẽ bonũ vt bonũ, finis verò intellectus est quoddã bonũ. Constat autẽ q̃ nullum particulare bonũ est melius ipso bono: ergo verum & bonum non est magis bonũ quàm finis voluntatis. Et confirmatur: quia est prius generatione & tẽpore, est imperfectius: quia in vno eodẽmque tẽpore potẽtia præcedit actũ, & imperfectio pfectionẽ. Sed illud qd ẽ prius, simpliciter & secũdũ naturæ ordinẽ ẽ perfectius. Sic. n. actus est prior potẽtia e. Et hoc modo intellectus ẽ prior volũtate, sicut motiuũ mobili, & actiuum passiuo, Bonum enim intellectum mouet volũtatẽ. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ illa ratio, ꝓcedit de volũtate secũdũ comparationẽ ad id quod supra animam est. Virtus enim charitatis est qua Deum amamus.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum voluntas moueat intellectum.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas non moueat intellectum. Moues enim est nobilius & priꝰ moto, quia moueus est agens. Agens autem est nobilius patiẽte, vt Aug. dicit 12. super Genes. ad lit. * & Philo. in 3. de Ani *. Sed intellectus est prior & nobilior voluntate, vt suprà dictũ est. Ergo voluntas non mouet intellectum.

¶ 2. Præterea, Mouens nõ mouetur à moto nisi fortè per accidens. Sed intellectus mouetur dupliciter, s. simpliciter vel distributiuè: sicut quodlibet aliud vniuersale vt patet. Ex hoc autẽ dico tria, Primò, q̃ cõparando obiectum volũtatis ad alia, vt totum vniuersale simpliciter: tamẽ hic verum est nobilius bono, vt prima species ẽ nobilior generica ratione, quicquid sic de aliis speciebus boni obiectis. Saltẽ ratione potentiarum, quod pro tanto dico, quia non attingũt ad ĩmaterialem ordinem in quo generica ratio boni eleuata reddẽt. Secũdò, q̃ cõparando obiectũ voluntatis ad alia secũdũ specialẽ finalizationẽ & perfectionem: sic in obiecto volũtatis inuenitur quædã species boni, & non omne bonum: quia non bonũ oculi nec est prima species boni, sed secũda. q̃ à posteriori declarauit S. Tho. in litera. quia finis nobilioris potẽtiæ est excellentior. ergo bonũ quod ẽ finis intellectus, ẽ excellentius. Antecedens autem iam in corpore probatũ supponitur. Tertiò, quòd cõparando obiectum volũtatis distributiuè ad singula sub eo cõtenta, ẽ bonũ, quod est obiectũ voluntatis, includit omnem boni rationẽ: nec vlla fit cõparatio nisi inter totum & partem. voluntas. n. non solùm vult sibi, sed vult intellectui & oculo, & auri, & pedi & manui, cæterisque propriis perfectiones, & proprios modos suarum perfectionũ. Nec est dubium quòd hoc modo bonũ intellectus cadit sub fine voluntatis, nec potest comparari illi: cùm cõparatio supponat distinctionem, nisi (vt dictum est) sicut pars ad totũ: & secũdũ hoc dicetur in litera sequentis articuli ad primum, quod voluntas est altior intellectu. Et ex his patet solutio ad obiecta. Ad primã. n. dicitur, quòd ratio primæ speciei boni ẽ nobilior ipsa boni ratione: sicut prima species & ratione sui generalis. Talis autẽ est ratio boni in vero. Ad secundum negat, q̃ bonũ p̃ esse etiam sit proprium obiectũ & finis voluntatis. Aliud enim est dicere bonum in vniuersali, & aliud bonum per essentiam: hoc. n. ẽ omne bonũ inclusiuè, illud permissiuè: hoc actu, illud potentia: hoc distinctè, illud cõfusè. Si autem fiat vis, quia bonũ vniuersaliter est nobilius bono particulari, iam dictũ ẽ quòd accipiẽdo bonum vniuersale distributiuè, sic inuenitur obiectũ alti°, & voluntas potentia altior: sed hæc ẽ altitudo secundum quid, quia in ordine ad aliud & non ex natura obiecti absolutè & primò, Accipiendo autem simpliciter, sic prima eius species est eo excellentior.

¶ In responsione ad secũdũ nota breuissimam & integerrimã glossam illius ꝓpositionis. Prius generatione est imperfectius: intelligit q̃ prius generatione tantùm. Si enim est prius generatione & alio modo, non est imperfectius tale aut est intellectus respectu voluntatis. quia est prior non solùm generatione, sed simpliciter, vt actus potentia, vt finis eo quod est ad finem: & hãc glo. intendit S. Th. hic.

¶ In respõsione ad tertium esto caut°: quia respõsio ista nõ cõcedit nisi ĩ via habitũ volũtatis esse nobiliorẽ habitib° ĩtellect°: secus. n. ẽ ĩ patria. Tumẽ. n. gloriæ perfectius ẽ charitate. Cui° signũ ẽ, quod nõ solùm non potest esse informẽ: sed non compatitur imperfectionem vitæ, quam tamen charitatis habitus compatitur, & quod plus ẽ, essentia diuina. vt in q. 12. habitum ẽ, est loco habitus intellectualis: quia vicem supplet speciei intelligibilis: non autem supplet vicem alicuius habitus aut cuiuscunque inhærentis voluntati.

¶ Super Quæstionis octauæ prima, secunda Articulum quartum.

TItulus: Moueat, id est reducat intellectum de potentia ad actum,

¶ In corpore tria, Primò proponitur distinctio bimẽbris, & iuxta primũ mẽbrũ prima conclusio. Secundò iuxta secundum secunda cõclusio quę ẽ directè respõsiua quęsito. Tertio ponĩ exceptio à secũda cõclusione.

¶ Quo ad primum distinctio ista: Mouere dupliciter, finaliter & effectiuè: cõclusio iuxta primum mẽbrũ est, q̃ intellect° mouet voluntatẽ finaliter. Probatur: quia bonum intellectũ est obiectum voluntatis, mouẽs ipsam vt finis

¶ Circa hanc conclusionẽ ea quæ diceẽda essent, nõ oportet repetere, quoniã in q. 8. artic. 2. iam dicta sunt, vbi declaratum est quomodo bonum intellectũ. mouet vt finis, & actiuè quò ad specificationẽ actus voluntatis.

¶ Quo ad secundũ, secunda conclusio iuxta secundũ mẽbrum & respõsiua quęsito, ẽ, q̃ volũtas mouet ĩtellectum, & omnes vires animę effectiuæ. Probat dupliciter: primò autoritate Anselmi, secũdũ ratione, In omnib° potẽtiis actiuis ordinatis respiciẽs vniuersalẽ finẽ mouet actiuè respiciens fines parti

lares: volũtas & reliquæ animæ vires sunt huiusmodi: ergo. Maior probatur inductione, tam in naturalibus de cælo quam politicis de rege. Minor habet duas partes, s. q̃ voluntas & aliæ vires sint actiuæ, & q̃ volũtas respiciat finẽ vniuersalẽ, aliæ particulares, prima pars nõ probat, sed secunda, quia bonũ in cõmuni est obiectũ & finis voluntatis. Tale autẽ bonũ est huius vel illius potẽtiæ finis & perfectio vt patet de visu & intellectu: hæc enim sunt vniuersale & particulare.

¶ Circa hãc rationẽ, aduerte q̃ in litera prima pars minoris neq; exprimitur, neque probatur. Tũ quia supponitꝰ nulla. n. vis animæ ẽ adeo passiua, quæ facta ĩ actu nõ sit, quodãmodo actiua: vnde & sensus exterior actiuè concurrit ad eliciẽdũ sensationẽ, expressè in secundo de Animate x. 37. dicitur, q̃ anima est causa actiua huius alterationis, quæ est sentire. Tũ quia nihil minus habetur intẽtũ, etiã si nõ omnes vires animæ sint aliquo modo actiuæ: quoniã si volũtas mouet omnes actiuas, à fortiori mouet passiuas. vel mediãtibus actiuis, à quibus mouẽ̃ passiuæ: vel applicando saltẽ passiua actiuis ponendo vel amouẽdo obstacula: vt patet de visu: Prima tamẽ respõsio est secũdũ veritatẽ & mẽtẽ. S. Th. Aduerte secũdo, q̃ voluntatem mouere vires animæ nõ quãtum ad specificationẽ, sed quantum ad exercitiũ actus intelligitur, & cũ magna latitudine: non enim cõsistit in indiuisibili obedientia sua. sed aliquæ vires magis & aliquæ minus obediũt. Sũt. n. rationales p̃ participationem magis & minus. Vnde exterior vires min° obediũt quàm interiores. & interiores quantò superiores, tantò magis obedire videntur.

¶ In responsione ad primum diligenter recolito dicta in responsione ad primũ præcedentis articuli.

¶ In responsione ad secundũ recolito dicta in artic. 2. quæst. 80. vbi hæc responsio declaratur.

¶ In responsione ad tertiũ dubium occurrit quo ad duo. Primò, cur reducitur in litera motus animi nostri in Deũ. Cũ in promptu esset causa proxima, scilicet natura in quam primus motus intellectus reducitur. Secundò, quid intendit per hanc primã motionem à Deo, an scilicet generalem influxum in intellectualia in sui principio, an specialem aliquam operationẽ: aliter in hoc quàm in illo. ¶ Ad euidentiam huius obscuræ dubitationis, sciendũ est, quòd propter alterũ duarũ causarũ aut vtrãque, posset credi necessitas reductionis talis in Deũ. Primò, ꝓpter impotẽtiã intellect°. Secũdò, ꝓpter euitationẽ casus. Propter impotẽtia quidẽ: vt quia intellectus est secũdũ se in potentia omnino, & cùm in principio præsentatur sibi obiectũ. nec adest volũtas, habet sufficiens motiuũ quo ad specificationẽ act°, s. obiectũ. sed nul lũ habet motiuũ quo ad exercitium actus: quia deest volũtas, quæ nata est ipsum mouere quo ad hoc. Vnde restat intellectus impotẽs ad exeundũ in actum nisi aliquod aliud adsit motiuũ, & propterea poni oportet aliud motiuum ad exercitium: quod dicimus Deum. Propter euitationẽ verò casus: quia si nec voluntas nec aliqua superior causa ponitur mouere intellectum magis ad intelligẽdũ quàm nõ intelligẽdũ, aut magis ad hoc quàm illud ĩtelligẽdum. à casu ẽ omnis prima intellectio, prout s. cõtingit sic, aut aliter offerri obiect°. &c. Sed sidiligẽter consideremus, neutra harum causarum ad ꝓpositã resolutionẽ ducit. Impotẽtia imprimis falsò ponitur ĩtellectui: quoniã & sensus exterior aut saltẽ æstimatiua (quã clarius patet actiuè operari) sufficit ex se exire in actum secundum, si reducitur ĩ actũ primũ ab obiecto, nullo præcedẽte appetitu: vt patet de primis sensationibus brutorũ. Nec minoris efficaciæ intellectus potẽtialis informatus specie obiecti, quã sensus ĩformatus specie sensibili. Vnde quẽadmodum nõ oportet ponere alitus motiuum sensum ad primas sensationes quo ad exercitum actus, sed ipsa sẽsuum natura sufficit, ita nec ĩ ĩtellectu. Sũfficit. n. ad hoc naturalis vis ĩtelligẽdi indita animæ mediãte ĩtellectu agẽre & possibili. Casualitas deinde male attribuitur, quoniã quæ ex frequenti vsu prouenĩunt, casu nequaquã fiunt: cõstat autẽ q̃ vniuersale q̃ ẽ ꝓprium motiuum ĩtellectus, ex multis sẽsatiõibus, memoriis & experiẽtiis colligitur: vt dicitur ĩ secundo Posteriorum & præemio Metaphy. nõ igitur casu, sed ex frequẽtioribus actibus sensuum circa hoc magis quàm circa illud ꝓuenit, q̃ prius ĩtelligatur uet voluntatẽ: quia appetibile apprehensũ per intellectum est mouens nõ motũ à appetitus autem mouens motum. Ergo intellectus non mouetur à voluntate.

¶ 3 Præterea. Nihil velle possumus nisi sit intellectum. Si igitur ad ĩtelligendum mouet voluntas volendo intelligere, oportet etiam illud velle præcedat aliud intelligere & illud intelligere aliud velle: & sic in infinitum: quod est impossibile. Non ergo voluntas mouet intellectum.

¶ SED CONTRA est, quòd Damascẽ *, dicit, quòd in nobis est percipere quãcunque volumus artem, & non percipere. In nobis autem est aliquid per voluntatem: percipimus autem artes per intellectum. Voluntas ergo mouet intellectum.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ aliquid dicitur mouere dupliciter. vno modo per modum finis, sicut dicitur quòd finis mouet efficientem. Et hoc modo intellectus mouet voluntatem: quia bonum intellectum est obiectum volũtatis, & mouet ipsam vt finis. Alio modo dicit̃ aliquid mouere per modum agentis sicut alterans mouet alteratum, & impellens mouet impulsum. Et hoc modo voluntas mouet intellectum, & omnes animæ vires, vt Ansel. dicit in lib. De similitudinibus *. Cuius ratio est, quia in omnibus potentiis actiuis ordinatis illa potentia quæ respicit finem vniuersalem, mouet potentias quæ respiciunt fines particulares. Et hoc apparet tã in naturalibus quàm in politicis. Cœlum enim quod agit ad vniuersalem conseruationem generabilium & corruptibilium, mouet omnia inferiora corpora, quorum vnumquodque agit ad cõseruationem propriæ speciei, vel etiã indiuidui. Rex etiam, quia intendit bonum cõmune totꝰ regni, mouet per suum imperium singulos præpositos ciuitatũ, qui singulis ciuitatibus curã regiminis imperdunt. Obiectũ autẽ voluntatis est bonum & finis in cõmuni e. Quælibet autẽ potẽtia cõparatur ad aliquod bonum proprium sibi conueniens, sicut visus ad perceptionẽ coloris: intellectus ad cognitionẽ veri. Et ideo voluntas per modum agentis mouet omnes animæ potentias ad suos actus præter vires naturales vegetatiuæ partis, quæ nostro arbitrio nõ subduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ intellectus dupliciter cõsiderari potest. Vno modò secundum q̃ ĩtellectus est appreheniuus entis & veri vniuersalis. Alio modo secundũ q̃ est quædã res & particularis potẽtia, habens determinatũ actũ. Et sic iterum voluntas dupliciter cõsiderari potest. Vno modo secundum cõmunitatẽ sui obiecti, prout s. est appetibilis bonũ cõmunis. Alio modo secundum q̃ est quædam determinata animæ potentia habens determinatum actũ. Si ergo cõparentur intellectus & voluntas secundũ rationem cõmunitatis obiectorũ vtriusque, sicut dictum est suprà * q̃ ĩtellectus est simpliciter altior & nobilior voluntate. Si autẽ cõsiderentur intellect° secundum cõmunitatem sui obiecti, & voluntas secundum quod est quædã determinata potentia, sic iterum intellectus est altior & prior voluntate: quia sub ratione entis & veri, quam apprehendit intellectus, continetur voluntas ipsa & actus eius & obiectum ipsius. Vnde intellectus ĩtelligit voluntatẽ & actum eius & obiectum ipsius, sicut & alia specialia intellecta, vt lapidem aut lignum quę ꝓ ĩnente sub cõmuni ratione entis & veri. Si verò considerẽtur voluntas secundum communem rationem sui obiecti quod est bonum, intellectus per seipsum, & quia motus intellectus vt intellectus nõ ẽ qui imperatur à voluntate: sed qui præueni. voluntatẽ, quãtus est prima ĩ-tellectio simpliciter: ideo prima intellectio reducitur in Deum vt vniuersale & primum principium intellectualium. non vt proprium cœli motorem. Nec ad hoc exigitur aliqua specialis influentia, sed generalis est influxus in omnes nõ solùm animas nostras, sed angelicos spiritus, eadem ratione. Reduci autẽ primos intellectus motus in tali ordine ad Deum, eadem ratio ostendit. Si enim motus intellectus puri, id est abiq; mistione imperij volũtatis reducũt̃ immediate ĩ primũ ĩtellectũ: cũ primas motiones ĩ multis negotiis habeamus, nõ ex electione & discursu, sed nesciẽtes vnde eas habuerimus: cõsequẽs ẽ vt principiũ primũ talium intellectionũ sit ipse primus ĩtellectus: Nec vlla ẽ hic differẽtia, nisi quia cõceptiones primæ sĩpliciter fortitũ sunt Deũ principiũ ratione sui vniuersalis influxus in intellectualia. Conceptiones autẽ primæ in tali aduenientes (nõ ex electione & discursu) fortiũtꝰ primũ intellectũ vt causã ratione suæ prouidẽtiæ, quã habẽt de ĩtellectuali bꝰ, vt de prima parte Vniuersi. Et cõfirmatur: quia motꝰ ĩtellectuales nõ sunt deterioris cõditionis quàm motus corporales sed hi omnes reducũt̃ ĩ causã aliquã p se sui ordinis, saltẽ in primũ motũ, ergo motus intellectuales ĩsti reducuntur in aliquam per se causam sui ordinis. Sed ipsi sũt in ordine actũ secũdorũ: sunt. n. cõsilium & intellectus ĩ actu. ergo debẽt reduci in aliq̃ eminẽtius cõsilio & intellectu in actu, tale autẽ nõ ẽ intellectus in anima nostra: ergo extra est alcius moues ad huiusmodi cõsilia & intellectiones. Et hæc ratio videtur iduxisse Arist. ad hãc sẽtẽtiã ĩ libro de bona fortuna hic allegato. Quãuis. n. causã istius intellectionis magis quàm illius ponerem° præsẽtiã & dispositionẽ huius phãtasmatis magis quàm illius nõ, ꝓpter hoc saluaretur q̃ hic effectus tã nobilis haberet causã q̃ se sui ordinis. Et cõfirmatur: quia experimur nõ solùm nos habere tales intellectiones qualitercũque, sed efficaces & impetuosas q̃ à superiore emanere oportet natura cessãtibus passionibus & habitibus & volũtate. Verũ quia anima nostra cõiungitur motui phantasmatũ & tẽpori, & c. idcirco has motiones diuina exercet prouidẽtia, secũdũ naturã recipiẽtis diuersimodẽ: modo exercitatione aut cõpositione phãtasmatũ, modo cõfirmatione luminis intellectualis, modo interiori ĩpulsu, &c. Cõsonũ quippe his etiã quæ dicũtur ĩ Metaphy. si. text. 52. ẽ vt singulari modo habeat Deus prouidẽtiã de ĩtellectualibus vt sic, quia sunt in vniuerso vt filij, quàm de aliis. Quamuis nostri animi ĩ hoc earum à filiis minorentur. q̃ tẽporũ varietatibus iũgũtur, & ꝓpterea casus alicuomodo in eis habeat locum, Nõ tamẽ ꝓpterea to raliter excludũtur à filiis, sed ratione ĩmaterialis naturæ superioris influxus intellectualiũ aliquo modo recipiũt. Et tãto magis, quãto magis ab his corporalibus recedũt, vt in eodẽ lib. Arist. dicit. Et sic patet ad quęsita, q̃ natura nõ sufficit ad primos actus: nec ponimus miracula, sed generalẽ influxũ: & nõ solùm in corporibus, sed in ordine intellectum, & specialem de eis prouidentiam.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ sextæ Articulum quintum.*

TITULUS clarus.

¶ In corpore vnica cõclusio responsiua quæsito negatiuè, Appetitus ſ tellectiuus ſeu voluntas nõ diſtinguitur per iraſcibilẽ & cõcupiſcibilẽ. Probatur. Potẽtia ordinata ad bonum ſecundum cõmunẽ rationẽ non diuerſificatur penes differentias ſpeciales illius rationis: ſed appetitus intellectiuus reſpicit cõmunem boni rationem. Ergo non diſtinguitur penes ſpeciales differẽtias boni. Tunc vltra: ſed concupiſcibilis & iraſcibilis diſtinguũtur penes tales differentias ergo voluntas nõ diſtinguitur per concupiſcibilem & iraſcibilẽ. Maior probatur dupliciter. Primò ex verificatione ipſius inductiuẽ: potentia viſiua & cõſequenter in aliis, ſecũdò ex oppoſito: q̃a ſi viſus eſſet albi, vt ſic, eẽt alius à viſu nigri. Et tãgitur hic probatio illa, Si affirmatio eſt cauſa affirmationis, &c. Si.n. reſpicere rationẽ ſpecialẽ ẽ ratio diuerſitatis, non reſpicere rationẽ ſpecialẽ eſt ratio diuerſitatis, nõ reſpicere ſpecialẽ erit cauſa non diuerſitatis. Minor verò eſt per ſe nota: quia bonum intellectũ eſt vniuerſale. Propoſitio autẽ ſubſumpta alterius probatur, & concupiſcibilis reſpicit rationem cõuenientis: iraſcibilis rationẽ nocumenti propellendi.

¶ Aduerte hic, quòd licet ad integritatẽ formalẽ rationis pro concluſione ſufficeret hic quæ ex litera ad hanc formã reducta ſunt, ad claritatẽ tamẽ & bonitatẽ doctrinæ in litera inſeruntur duę alię manifeſtationes non ſeorſum, ſed miſtæ: vna eſt ex oppoſito, ſeu ex differentia inter appetitũ ſenſitiuũ & intellectiuum: nõ quod de appetitu ſenſitiuo minus ſufficienter dictum fuerit in quæſtione præcedẽte, ſed vt oſtendatur ex eadem radice procedere, quòd ille diuerſificetur per has differẽtias & iſtæ non: & ſic ratio iſta firmior reddatur. Vnde duas maximas propoſuit ſe habẽtes, ſicut ſe habent affirmatio ad affirmationẽ, & negatio ad negationẽ, primã, de communitate obiecti, ſecundam de ſpecialitate eiuſdẽ, & conſequẽter duo deduxit. vnitatẽ ſuperioris appetitus: quia non habes obiectũ illud cõmune: quia nec ſenſus illud apprehendit.

¶ Altera eſt ex apprehẽſiua præuia, quam in calce ponit: quòd quẽadmodum vis apprehẽſiua in parte ſuperiori actus autẽ ſecundum quòd quædam res & potentia ſpecialis, ſub communi ratione boni continetur, velut quoddam ſpeciale, & intellectus ipſe, & ipſum intelligere, & obiectum eius, quod eſt verum, quorum quodlibet eſt quoddam ſpeciale bonũ. Et ſecundũ hoc voluntas eſt altior intellectu & poteſt ipſum, mouere. Ex his ergo apparet ratio quare hæ potẽtiæ ſuis actibus inuicem ſe includunt: quia intellectus intelligit volũtatem velle, & volũtas vult intellectum intelligere. Et ſimili ratione bonum continetur ſub vero, inquantum eſt quoddam verum intellectum: & verum cõtinetur ſub bono, inquãtum eſt quoddam bonum deſideratum.

¶ Ad ſecundum dicendum, q̃ intellectus alio modo mouet voluntatẽ, quàm voluntas intellectum, vt iam dictum eſt*.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd non oportet procedere in infinitũ, ſed ſtatur in intellectu, ſicut in primo. Omnem enim voluntatis motũ neceſſe eſt quòd præcedat apprehenſio, ſed non omnem apprehenſionem præcedit motus volũtatis: ſed principium conſiliandi & intelligẽdi eſt aliquod intellectiuum principium altius intellectu noſtro: quod eſt Deus, vt etiã Ariſt. dicit in 8. Ethico. Et per hunc modum oſtẽdit quòd non eſt procedere in infinitum.

*In cor.

*d. 77.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum iraſcibilis, & concupiſcibilis diſtinguí debeant in appetitu ſuperiori.*

QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd iraſcibilis & concupiſcibilis diſtingui debeant in appetitu ſuperiori, qui eſt voluntas. Vis enim concupiſcibilis dicitur à concupiſcendo, & iraſcibilis ab iraſcendo. Sed aliqua concupiſcentia eſt quæ non poteſt pertinere ad appetitum ſenſitiuum, ſed ſolum ad intellectiuum, qui eſt voluntas: ſicut concupiſcentia ſapientiæ, de qua dicitur Sapien. 6. Concupiſcentia ſapientię perducit ad regnum perpetuum. Eſt etiam quædam ira, quæ non poteſt pertinere ad appetitum ſenſitiuum, ſed intellectiuum tantum: ſicut cum iraſcimur contra vitia. Vnde & Hieronymus ſuper Mat.*. monet vt odium vitiorum poſſideamus in iraſcibili. Ergo iraſcibilis & concupiſcibilis diſtinguí debent in appetitu intellectiuo, ſicut in ſenſitiuo.

¶ 2 Præterea, Secundũ quod communiter dicitur, charitas eſt in concupiſcibili, ſpes autẽ in iraſcibili. Non autem poſſunt eſſe in appetitu ſenſitiuo, quia non ſunt ſenſibilium obiectorum, ſed intelligibilium. Ergo concupiſcibilis & iraſcibilis ſunt ponenda in parte intellectiua.

¶ 3 Præterea, In lib. de Spiritu & anima *, dicitur, q̃ has potẽtias ſcilicet iraſcibilem & cõcupiſcibilem, & rationalẽ habet anima antequã corpori miſceatur. Sed nulla potentia, ſenſitiuæ partis eſt animæ rãtũm ſed coniuncti, vt ſuprà dictum eſt*. Ergo iraſcibilis & concupiſcibilis ſunt in voluntate, quæ eſt appetitus intellectiuus.

¶ SED CONTRA eſt, q̃ Greg. Nicenus *. dicit, q̃ irrationalis pars animæ diuiditur in deſideratiuum, & iraſcitiuum. Et idem dicit Damaſ. in libr. 2.*. & Philoſophus dicit in 3. de anima *, q̃ voluntas in ratione eſt. In irrationali autem parte animæ concupiſcentia & ira, vel deſiderium & animo.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ iraſcibilis & concupiſcibilis non ſunt partes intellectiui appetitus, qui dicitur volũtas. Quia ſicut ſuprà dictũ eſt *, potentia quæ ordinatur ad aliquod obiectum ſecundũ communem rationẽ, non diuerſificatur per differentias ſpeciales ſub illa ratione communi contentas. Sicut quia viſus reſpicit viſibile ſecundum rationem colorati, non multiplicantur viſiuæ potentiæ ſecundum diuerſas ſpecies colorũ. Si autem eſſet aliqua potentia quæ eſſet albi inquantum eſt album, & non inquantũ eſt coloratũ, diuerſificaretur à potentia quæ eſſet nigri, inquantum eſt nigrũ. Appetitus autem ſenſitiuus non reſpicit cõmunem rationem boni e: quia nec ſenſus apprehẽdit vniuerſale. Et ideo ſecũdum diuerſas rationes particularũ bonorũ diuerſificantur partes appetitus ſenſitiui e. Nã concupiſcibilis reſpicit propriam rationem boni, inquantum eſt delectabile ſecundum ſenſum & cõueniens naturæ. Iraſcibilis autem reſpicit rationẽ boni ſecũdum quod eſt repulſiuũ & impugnatiuũ eius quod inferre nocumẽtum. Sed voluntas reſpicit bonum ſub communi ratione boni e. Et ideo non diuerſificantur in ipſa quæ eſt appetitus intellectiuus, aliquæ potentiæ appetitiuæ, vt ſit in appetitu intellectiuo alia potentia iraſcibilis, & alia concupiſcibilis, ſicut etiam ex parte intellectus non multiplicantur vires apprehenſiuæ, licet multiplicentur ex parte ſenſus.

¶ ADPRIMVM ergo dicendum, quòd amor, concupiſcẽtia, & huiuſmodi, dupliciter accipiũtur. Quandoque quidem ſecundum quod ſunt quædã paſſiones: cũ quadam ſcilicet cõcitatione animi prouenientes: & ſic communiter accipiuntur: & hoc modo ſunt ſolùm in appetitu ſenſitiuo. Aliomodo ſignificãt ſimplicẽ affectũ abſque paſſione vel animi cõcitatione. & ſic ſunt actꝰ volũtatis. Et hoc etiã modo attribuũt angelis & Deo. Sed prout ſic accipiũtur, non pertinẽt ad diuerſas potentias, ſed ad vnã tãtùm potentiã, quæ dicitur voluntas.

¶ Ad ſecundũ dicendum, quòd ipſa voluntas poteſt dici iraſcibilis prout vult impugnare malum, nõ ex impetu paſſionis, ſed ex iudicio rationis. Et eodem modo poteſt dici concupiſcibilis propter deſideriũ boni. Et ſic in iraſcibili & concupiſcibili ſũt charitas & ſpes id eſt in volũtate e. ſecundũ q̃ habet ordinem ad huiuſmodi actus. Sic etiam poteſt intelligi quod dicitur in libro de Spiritu & anima *, quòd iraſcibilis & concupiſcibilis ſunt animæ antequàm vniatur corpori: vt tamen intelligatur ordo naturæ & non temporis, licet non ſit neceſſarium verbis illius libri fidem adhibere e. Vnde patet ſolutio ad tertium.

b 399 104. 2

*Super il. Iud c.13. ſi mile eſt ſeq. cœlo rũ ſermẽ 30.

*c. 3 p. 13.

*q. 77 ar. 1. & 8.

*Libr. 4. de. viri bus animæ c. 9.

*cap. 12.

*tex. 42.

*q. 96. 77. ar. 1. & 9. 77. ar. 6. 7.

QVAESTIO OCTVAGESIMA

materia, de libero arbitrio in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de libero arbitrio.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrum homo ſit liberi arbitrij. ¶ Secundò, quid ſit liberum arbitrium vtrum ſit potentia, vel actus, vel habitus. ¶ Tertiò ſi eſt potentia, vtrũ ſit appetitiua, vel cognitiua. ¶ Quartò, ſi eſt appetitiua, vtrum ſit eadem potentia cum voluntate, vel alia.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum homo ſit liberi arbitrij.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod homo nõ ſit liberi arbit. Quicũque enim eſt liberi arbitrij, facit quod vult Sed homo non facit q̃ vult. Dicitur enim Ro. 7. Non enim quod volo bonũ hoc ago, ſed quòd odi malũ, illud fa-

cio. Ergo homo non eſt liberi arbitrij.

¶ 2. Præterea, Quicunque eſt liberi arbitrij eius eſt velle & non velle, operari & non operari, Sed hoc non eſt hominis. Dicitur enim ad Rom 9. Non eſt volentis, ſcilicet velle, neque currentis, ſcilicet currere. Ergo homo non eſt liberi arbitrij.

¶ 3. Præterea, Liberũ eſt quod ſui cauſa eſt: vt dicitur in primo Metaphy *. Quod ergo mouetur ab alio, non eſt liberũ. Sed Deus mouet voluntatem. Dicitur enim Prouer. 10 vicesimoprimo. Cor. Regis in manu Dei eſt: & quocunque voluerit vertet illud. Et Philippen. ſecundo Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere. Ergo homo nõ eſt liberi arbitrij.

¶ 4 Præterea, Quicunque eſt liberi arbitrij, eſt dominus ſuorũ actuum: ſed homo nõ eſt dominus ſuorum actũ: quia, vt dicitur Hiere. 10. non eſt in homine via ei*, nec viri eſt vt dirigat greſſus ſuos. Ergo homo non eſt liberi arbitrij.

¶ 5 Præterea, Philoſophus dicit in 3. Ethi*. Qualis vnuſquiſq; eſt, talis finis videtur ei. Sed nõ eſt in poteſtate noſtra aliquales eſſe, ſed hoc nobis eſt à natura. Ergo naturale eſt nobis quòd aliquem finem ſequamur. Non ergo ex libero arbitrio.

¶ SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccle. 15. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui. Gloſſ*. in libertate arbitrij.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd homo eſt liberi arbitrij. Alioquin fruſtra eſſent cõſilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia, & pœnæ.

¶ Ad cuius euidentiam conſiderandũ eſt, quòd quædã agũt abſque iudicio. Sicut lapis mouetur deorſum: & ſimiliter omnia cognitione carẽtia. Quędã autẽ agunt iudicio, ſed nõ libero, ſicut animalia bruta. Iudicat enim omis vidẽs lupũ eum eſſe fugiendum naturali iudicio, & nõ libero: quia nõ ex collatione, ſed ex naturali inſtinctu hoc iudicat. Et ſimile eſt de quolibet iudicio brutorũ animaliũ. Sed homo agit iudicio: quia per vim cognoſcitiuã iudicat aliquid eſſe fugiendũ vel proſequendũ e. Sed quia iudiciũ iſtud nõ eſt ex naturali inſtinctu in particulari operabili, ſed ex collatione quadam rationis, ideo agit libero iudicio poteſ in diuerſa fieri. Ratio.n. circa cõtingẽtia habet viã ad oppoſita, vt patet in dialecticis ſyllogiſmis, & rhẽtoricis ſuaſionibus. Particularia autẽ operabilia ſunt quędã cõtingẽtia: Et ideo circa ea iudiciũ rationis ad diuerſa ſe habet, & nõ eſt determinatũ ad vnũ. Et pro tãto neceſſe eſt q̃ homo ſit liberi arbitrij, ex hoc ipſo quòd rationalis eſt.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd ſicut ſuprà * dictum eſt, appetitus ſenſitiuus, etſi obediat rationi, tamen poteſt in aliquo repugnare concupiſcendo contra illud quod ratio dictat e. Hoc ergo eſt bonum quod homo non facit cum vult, ſcilicet non concupiſcere contra rationem, vt gloſſa Aug *. ibidem dicit.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd verbum illud Apoſtoli non ſic eſt intelligendum quaſi homo non velit & non currat libero arbitrio, ſed quia liberũ arbitrium ad hoc non eſt ſufficiens niſi moueatur & iuuetur à Deo.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ liberum arbitrium eſt cauſa ſui motus: quia homo per liberum arbitriũ ſeipſum mouet ad agẽdum. Non tamẽ hoc eſt de neceſſitate libertatis quòd ſit prima cauſa id quod liberum eſt ſicut nec ad hoc q̃ aliquid ſit cauſa alterius, requiritur quòd ſit prima cauſa eius. Deus igitur eſt prima cauſa mouẽs & naturales cauſas & volũtarias. Et ſicut naturalibus cauſis mouendo eas, non aufert quin actus earũ ſint naturales, ita mouendo cauſas voluntarias, non aufert quin actiones earum ſunt voluntariæ, ſed potius hoc in eis facit. operatur enim in vnoquoque ſecundum eius proprietatem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd dicitur nõ eſſe in homine via eius quantum ad executiones electionum, in quibus homo impediri poteſt, velit nolit. Electiones autem ipſæ ſunt in nobis, ſuppoſito tamen diuino auxilio.

¶ Ad quintum dicendum, quòd qualitas hominis eſt duplex. Vna naturalis & alia ſuperueniens. Naturalis autẽ qualitas accipi poteſt vel circa partem intellectiuam, vel circa corpus & virtutes corpori annexas. Ex eo igitur quòd homo eſt aliqualis qualitate naturali, quæ attẽditur ſecundum intellectiuã partẽ, naturaliter homo appetit vltimum finem, ſcilicet beatitudinem. Qui quidem appetitus naturalis eſt, & non ſubiacet libero arbitrio, vt ex ſupradictis patet*. Ex parte verò corporis & virtutum corpori annexarũ poteſt eſſe homo aliqualis complexionis, vel talis diſpoſitionis ex quacunque impreſſione corporearum cauſarum, quę nõ poſſunt in intellectuam partẽ imprimere, eo q̃ non eſt alicuius corporis actus e. Sic igitur qualis vnuſquiſq; eſt ſecundum corpoream qualitatẽ, talis finis videtur ei: quia ex huiuſmodi diſpoſitione homo inclinatur ad eligendum aliquid vel repudiandum. Sed iſtæ inclinationes ſubiacẽt iudicio rationis, cui obedit inferior appetitus, vt dictũ eſt*. Vnde per hæc libertati arbitrij non præiudicatur. Qualitates autẽ ſuperueniẽtes ſunt ſicut habitus & paſſiones, ſecundum quas aliquis magis inclinatur in vnum quam in alterum. Tamen iſtæ etiam inclinationes ſubiacent iudicio rationis. Et huiuſmodi etiam qualitates ei ſubiacent, inquantũ in nobis eſt tales qualitates acquirere vel cauſaliter vel diſpoſitiuè, vel à nobis excludere. Et ſic nihil eſt quòd libertatis arbitrij repugnet.

*c. 3 p. 5.

*Intellectualis.

*lib. 1. de Iuſtitia c. 26.

*q. 85. ar. 3. ad 2.

*q. 81. articu. 3.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum liberum arbitrium ſit potentia.*

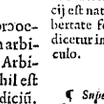

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q̃ liberum arbitrium non ſit potentia. Arbitrium enim liberum ni hil eſt aliud quàm liberum iudiciũ. Iudicium autem non nominat potentiam, ſed actum. Ergo liberum arbitrium nõ eſt potentia.

¶ 2 Præterea, Liberum arbitrium dicitur eſſe facultas voluntatis & rationis. Facultas, autem nominat facilitatem poteſtatis, quę quidem eſt per habitum. Ergo liberum arbitrium eſt habitus. Ber *. etiam dicit, q̃ lib. arbit. eſt habitus animæ liber ſui. Non ergo potentia.

¶ 3 Præterea. Nulla potentia naturalis tollitur per peccatum: ſed liberum arbitrium tollitur per peccatum. Auguſtinus enim dicit*, quòd homo malè vt eus libero arbitrio & ſe perdit & ipſum. Ergo liberum arbitrium non eſt potentia.

¶ SED CONTRA eſt q̃ nihil eſt ſubiectum habitus, vt videtur, niſi potentia. Sed liberum arbitrium eſt ſubiectum gratiæ, qua ſibi aſſiſtente bonum eligit. Ergo liberum arbitrium eſt potentia.

*Nicenus. cap. 10.

Prima S. Thom.

Quoniam actus intellectus præuenientes voluntatem, etſi obiectum habeat à natura oblatum, & quicquid in eo cognoſcit & iudicat, naturaliter cognoſcat & iudicet: habet tamen reſpectu contingentium operabiliũ hanc negatiuam conditionem, ſin determinationem & in differentiam iudicij reſpectu vtriuſque partis contradictionis, quæ oppouitur directẽ naturæ: quoniam natura determinat ad vnum: Et hæc conditio eſt radix libertatis. Si enim iudicium tale eſſet determinatum, voluntatis non poſſet ad quã vel cõtradictionis partẽ declinare: ſed neceſſitaretur à determinato iã iudicio de volẽdo, vel non volẽdo hoc: q̃ eſſet cõtra rei ipſius experientiã, & omnium opinionẽ. Quia verò rationis iudicium circa hoc amãdũ, vel non amãdũ: ante voluntatis actum indifferens eſt: & vtrinque rationes habẽs ſuſpenſum ſtat, nec natura nec electione determinatũ ſecũdũ ſe. Hinc iudicium tale & natura le nõ eſt, quo ad talem indifferentiam: imò naturæ repugnat, & libertatẽ fũdat. Et ſic patet, quòd diſtinẽto antecedẽte Scot. iuxta ſenſum in quo verificatur antecedens, negãda eſt eon ſequentia. in alio verò ſenſu antecedens ẽ negãdũ: quia falsũ eſt, vt patet. Et ſi inſtẽ q̃ aut in differẽtia iudicij eſt naturalis aut liberare: ſpondẽdum eſt q̃ neutra eſt formaliter, ſed eſt radicaliter libera, id eſt libertatis radix. Eſt enim implicatio in adiecto dicere indeterminatio naturalis, quia ſi naturalis, ergò determinata ad vnũ. & ſi indifferens, ergo non naturalis, In hacſio tamẽ talis indeterminati iudicij eſt naturalis: vt de libertate formaliter etiã dicetur in ſequenti articulo.

*q. 81. articu. 3.

*q. 13. 2. dis. 24. quæſt. 1. artic. 1. & 2. & veri. q. 24. ar. 4.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæ ſextæ Articulum ſecundum.*

TITULUS clarus.

¶ In corpore duo primò diſtinguũt ſignificationes huius nominis liberũ arbitriũ. Secũdò reſpõdet quæſito vnica concluſione affirmatiuè. ¶ Quo ad primũ dupliciter ſumitur: ꝓprię & ex accõmodatione vſus. Primo modo ſignificat actũ, ſecũdo principium huius actꝰ: & de hoc ẽ quæſtio. ¶ Quo ad ſecundũ cõcluſio reſponſiua eſt, Liberum arbitrium eſt potẽtia. probatur ſic, Aut eſt habitus, aut potẽtia aut potẽtia cum habituſed nec habitus nec potẽtia cum habitu eſt ergo potẽtia. Aſſumptũ

*de lib. arb. circa princ.

probatur, quia principium actus in nobis aliquod horum est, probatur, quia his dicimur vt principiis cognoscere. minor vero probatur dupliciter. Primò sic: Si esset habitus, ergo esset habit° naturalis. Sed hoc ē impossibile: quia naturalitas est contra rationem libertatis. & esse habitum est contra rationem naturalitatis libe. arb. Consequentia patet: quia liberum arbitrium non acquiritur aut infundit, sed connascitur nobiscum. Destructio cōsequentis quo ad primam probationem patet: quia si est naturale, ergo non subest libero arbitrio; & si subest libero arbitrio, ergo non est naturale, vt patet de assensu principiorum, & appetitu beatitudinis.

¶ Circa hanc partem duo dubia parua sunt. Primū est: quia videtur contradictio in eodem contextu literæ, dum dicitur, & quòd rationi liberi arbitrij repugnat naturalitas: & simul dicitur, quòd est naturalis. Secundum est: quia si liberum arbitriū non ponitur habitus naturalis, ponit tamen potēntia naturalis, vt patet. ponitur enim in secunda specie qualitatis: ergo contra rationem eius non est naturalitas. Ad hæc duo simul dicitur: quòd naturale hic sumitur vt distinguitur contra liberum: ita quòd naturale vocamus determinatum ad vnum: cuius oppositum conuenit libero, potest autem cadere naturalitas suprà duo, vel suprà rationem rei de qua est sermo, vel suprà inhæsionē illius rationis in subiecto. Etsi quidē determinet inhæsionem, omnia quæ cō generantur alicui, naturalia sunt: quia non liberè insunt, sed à natura determinātur ad habēda illa: & hoc modo liberū arbitriū est naturale: quia inest nobis à natura: vt in litera dicitur. Et ex hac naturalitate secundum inhæsionem infertur in litera, quòd si esset habit°, esset naturalis: vt patet. Si verò determinet ipsam rationem rei, sic non omnia congenita sunt naturalia: sed aliquid naturale, & aliquid liberum. Quia aliquod est determinatū ad vnum, aliquod indifferens ad hoc & oppositum: & sic naturalitas repugnat libero arbitrio. Et ideo notanter in litera dicitur, Contra rationem liberi arbitrij est naturalitas, s. determinans rationem non inhæsionem & per hoc patet etiam responsio ad secundum dubium. Quia scilicet vocatur potentia naturalis ratione inhæsionis; distinguitur tamen cōtra potentias naturales & dicitur potentia libera secundum rationem potentię. Sed adhuc nō quiescit animꝰ, cur simpliciter dicitur, quòd libero arbitrio repugnat esse habitum naturalē;

q. 95. artic. 1.

cap. 6.

& non naturalem potēciam, cùm vtriusque naturalitas quo ad rationem repugnet, & quo ad inhæsionē conueniat. Ad hoc dicitur, quod in habitu illæ duæ naturalitates sunt inseparabiles: ita quòd si est naturalis quo ad inhæsionē, est etiam naturalis quo ad rationem: quamuis non ecōtra, vt patet: in potentia vero, non sed naturalitas inhæsionis stat cū libertate rationis. Vnde naturalitatem habitus tanquam omnino repugnantem liberum arbitrium excludit: potentiæ vero, tanquam permissiuè compatientem secum libertatem, non sic excludit: & ex hoc patet responsio ad obiectionem quartam quæ posset contra literam moueri. Quia in hac ratione ex naturalitate inhæsionis liberi arbitrij infertur naturalitas habitus secundū inhæsionē: & tamē probatio postmodū fit contra naturalitatē rationis: hæc enim probatur repugnare libero arbitrio, & sic videtur inefficax processus: & in æquiuoco laborans. Iam enim patet satisfactio: quòd quia in habitu naturalitas rationis euidens est: quoniam omnis habitus ad vnum determinat, nulla opus erat probatione circa hoc: & ideo licuit deducta naturalitate inhæsionis ex alia naturalitate, scilicet rationis tā quam per se nota procedere: & ex naturalitate rationis inferre repugnātiam ad libertatem. Qui processus non liceret loquēdo de potentia: quia illata naturalitate inhæsionis non haberetur secunda naturalitas sicut in habitu.

d 816.

cap. 1.

¶ Secundò probatur fit liberum arbitrium indifferēter nos habemus ad bene vel malè eligendum: ergo nō est habitus. Tenet sequela qa habitus est quo bene vel malè inclinamur: pbat autoritate & inductione in ītellectu & appetitu.

capit. 2. d. 541.

¶ Super Quæstionis octuagesimatertiæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica est cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuè Liberū arbitriū est potentia appetitiua. Probatur, Electio est principaliter actus appetitiuæ virtutis. ergo liberū arbitriū est appetitiua potēcia. Huius rationis primò probatur consequētia in litera quia p̄ prius actus liberi est electio, quod probatur, quia ex hoc dicimur liberi, quia possum° optare vnum altero refutato, quod est eligere. Secundò declaratur. Et probatur antecedens, Declaratur quidem, declarando primò, quòd ad electionem duo cōcurrunt, iudicium ex parte consilij & intellectus, & acceptatio seu velle iudicatum ex parte appetitus ponendo, secūdo, quid in hoc senserit Aristoteles in sexto libro Ethicorum & qui d

398
310
408

capi. 3.

& quid in tertio. Probatur verò sic, Obiectū electionis ē id quod est ad finem vt sic: ergo est bonum vtile, ergo electio est propriè act° appetitiuæ virtutis. Antecedēs hoc cum prima consequentia patet: secunda verò p̄bat, quia bonum vt bonū: & consequentēr omnis boni species, vt sic ad appetitiuæ potentię obiectū proprium spectat.

415 Locis supra allegatis ductis.

* Bonum

* Bonitatis

¶ Circa hanc partē esset quæstio de electione quæ in prima secundæ discutitur.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuè: Voluntas & liberum arbitriū non sunt duæ, sed vna potentia. probatur: Sicut se habet intellect° ad rationē, ita volūtas ad libe. arbit. seu (quod idē est) vim electiuam: sed intellectus & ratio sunt vna potentia: ergo voluntas & libe. arbi. maior probatur dupliciter, primò ex cōmuni ratione. Quia oportet appetitiuas esse proportionatas apprehensiuis: ac per hoc sicut in apprehensiua sunt duo, ita in appetitiua. Secundo ex specialibus rationibus horū ex parte obiectorum & actuum. Actuum quidem: quia intelligere est simplex, & ratiocinari est discurrere, & similiter velle & eligere: obiectorū verò quia exinde illorū primum est principij: secū dum conclusionis horum quoque primum est finis, quemadmodum & finem.

capi. 4.

capi. 14.

* q. 65. arti. 2. & q. 80. artic. 1.

* capit. 5. d. 541.

397
396

¶ Constat autem quòd hæc proportionaliter se habent, minor verò nō solū probatur: quia eiusdē ē virtutis quies & motus: sed idem medium intentam hic cōclusionē inferre dicit. Et sic duobus quodam modo mediis probauit intentā conclusionem, scilicet ex proportionalitate inter apprehensiuam appetitiuam virtutem. & ex habitudine inter actū lib. arb. & actum voluntatis: quia scil. se habent vt quies & mot°: vt suprà dictū fuit de intellectu & ratione:

d. 1. d. 34. q. 1. artic. 3.

* In cor.

¶ Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum primum.

Titulus clarus:

¶ In corpore quinque, Primo refert Antiquorū opiniones, secū do Platonis, tertiò arguit cōtra opinionem Platonis. quarto funda mētum eius examinat & destruit. quinto infert cōclusionem responsiuā quæsito affirmatiuè.

¶ Quo ad primum, Antiquorū positio est, ꝙ corporeorū nulla ē certa cognitio: quia sūt in continuo motu, & ex hoc ꝙ corporale variū nullī° rei est aliqua certa cognitio: quia sola corporea ētia ponebāt.

¶ Quo ad secundū. Platonis positio, ꝙ corporū sensibiliū secundum seipsa nō est certa scientia, sed secundum eorū ideas: quia hęc sunt materialia & fluxa, illæ autem sunt species horū.

¶ Quo ad tertium dupliciter arguitur. Primò ducēdo ad impossibile, quia scilicet materia & motus excludere tur à scientia tam in ratione obiecti quàm in ratione medij: & sic periret scientia naturalis quę & de mobili: & per principia motus est. Secūdò ducēdo ad inopinabile quod dum horum manifestorum scientiam quærimus, aliorum quæ nescimus, scientiā inueniamus, quæ non sunt horum subtā tiæ: per quæ de his iudicare nequiuimus, & tamen iudicamus.

¶ Quo ad quartum, primò fundamentū Platonis: fūdauit se plato super tres ꝓpositiones. Prima est, ꝙ cognitio fit per assimilationē, primo de Anima, secūda, ꝙ ista assimilatio debet esse non solum in forma, sed ī modo formę. Tertia, ꝙ inter intellectum & res corporales non potest esse ista assimilatio, sed bene inter animam & ideas. Et hanc tertiā propositionē probauit: quia in anima rei cognitæ forma est immaterialiter, vniuersaliter, & immobiliter, quod ex operatione apparet: quia experimur intelligere vniuersaliter & necessario: operatio enim ē secūdū modū formæ, in corporibus autē his opposito modo sunt formæ: in ideis autem sunt similimodo, scilicet vniuersaliter, immaterialiter, & absque motu, ergo.

¶ Deinde destruit hoc fundamētū, ostēdendo secundā propositionē esse falsā dupliciter. Primò in assimilatione absolutē. Secūdo ī assimilatione cognoscētis ad cognitū: absolutē quidē, quia ī ter similia nō oportet quòd sit simili-

416 Vet. q. 10. arti. 4. i

* cap. 4.

* ex cap. 25 colligitur.

ARTICVLVS III.

¶ *Verū liberū arbitriū sit potētia appetitiua.*

ADTERTIVM sic pcedit. Videt ꝙ liberū arbitriū nō sit potētia appetitiua sed cognitiua. Dicit enim Damas. * quod cum rationali confestim

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cōsuetum est potentiam significari nomine actus c. Et sic per hunc actum, qui est liberū iudicium nominatur potentia, quæ est huius actus principium: alioquin si liberum arbitrium nominaret actum: non semper maneret in homine.

¶ Ad secundum dicendum, quòd facultas nominat quandoque potestatē expeditam ad operādum. Et sic facultas ponitur in diffinitione liberi arbitrij. Ber. autem accipit habitum non secundum ꝙ diuiditur contra potentiam: sed secundum quod significat habitudinem quandam, qua aliquo modo se aliquis habet ad actum. Quod quidē est tam per potentiam, quam per habitum. Nam per potentiam homo se habet vt potens operari, per habitum autem vt actus ad operandum bene vel male.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo peccando, liberum arbitrium dicitur perdidisse, non quantum ad libertatem naturalem, quæ est à coactione, sed quantum ad libertatem, quæ est à culpa & misetia. De qua infrà in tractatu moralium dicetur in secunda parte huius operis.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrū liberū arbitriū sit potētia appetitiua.*

ADTERTIVM sic pcedit. Videt ꝙ liberū arbitriū nō sit potētia appetitiua sed cognitiua. Dicit enim Damas. * quod cum rationali confestim comitatur liberum arbitrium. Sed ratio est potentia cognitiua. Ergo liberum arbitrium est potentia cognitiua.

¶ 2 Præterea, Liberum arbitrium dicitur quasi liberum iudicium. sed iudicare est actus cognitiuæ virtutis. Ergo liberum arbitrium est cognitiua potentia.

¶ 3 Præterea, Ad liberum arbitrium præcipuè pertinet electio. Sed electio videtur ad cognitionem pertinere: quia electio importat quandam comparationem vnius ad alterum: quod est proprium cognitiuæ virtutis. Ergo liberum arbitrium est potentia cognitiua.

¶ SEDCONTRA est, quòd Philosophus dicit in tertio Ethicor *. quòd electio est desiderium eorum, quæ sunt in nobis. Sed desiderium est actus appetitiuæ virtutis. Ergo & electio. Liberum autem arbitrium est secūdum quod eliginus. Ergo liberum arbitrium est virtus appetitiua.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd proprium liberi arbitrij est electio. Ex hoc enim liberi arbitrij esse dicimur, quòd possumus vnum recipere alio accusato, quod est eligere: & ideo naturam liberi arbitrij ex electione considerare oportet. Ad electionem autem concurrit aliquid ex parte cognitiuæ virtutis, & aliquid ex parte appetitiuæ. Ex parte autem cognitiuæ requiritur consilium, per quod diiudicatur quid sit alteri præferendum. Ex parte autem appetitiuæ requiritur quòd appetendo accepetetur, quod per consilium diiudicatur. Et ideo Aristot. in sexto Ethicor *. sub dubio relinquit, vtrum principalius pertineat electio ad vim appetitiuā vel ad vī cognitiuā: dicit. n. ꝙ electio vel ē ītellectus appetitiu° ītellectiu°. Sed ī tertio Ethic *. ī hoc magis declinat ꝙ sit appetitus intellectiuus, nominans electionem desiderium cōsiliabile: & huius ratio est, quia proprium obiectum electionis est illud quod est ad finem hoc autem inquantum huiusmodi, habet rationem boni, quod dicitur vtile. Vnde, cùm bonum inquantum huiusmodi sit obiectum appetitus, sequitur quòd electio sit principaliter actus appetitiuæ virtutis Et sic liberum arbitrium est appetitiua potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentiæ appetitiuæ concomitantur apprehensiuas c. Et secundum hoc dicit Damasc. quòd cum rationali confestim concomitatur liberum arbitrium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iudicium est quasi conclusio & determinatio consilij, Determinatur autem consilium primò quidem per sententiam rationis, & secundo per acceptationem appetitus. Vnde Philosophus dicit in tertio Ethic *. quòd ex consiliari iudicantes desideramus secundum consilium. Et hoc modo ipsa electio dicitur quoddam iudicium à quo nominat liberum arbitrium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista collatio quæ importatur in nomine electionis pertinet ad consilium præcedens, quod est rationis. Appetitus enim quamuis non sit collatiuus, tamen inquantum à vi cognitiua conferente mouetur, habet quandam collationis similitudinem, dum vnū alteri præoptat,

d. 1. d. 34. q. 1. art. 4 & 5. diff. 17. arti. 1. q. 3. ad. 5. Et veri. q. 24. ar. 4 & 6.

* libr. 1. c. 27. & li. 3. c. 14.

QVAESTIO OCTVAGESIMAQVARTA DE ANIMÆ COGNITIONE RESPECTU CORPORALIVM, IN OCTO ARTICULOS DIVISA.

CONSEQVENTER considerandum est de actibus & habitibus animæ quantum ad potentias intellectiuas & appetitiuas. Aliæ enim potentiæ non pertinent directe ad considerationem Theologi. Actus autē & habitus appetitiuæ partis ad considerationē moralis scientiæ pertinent. Et ideo in secunda parte huius operis de eis tractabitur, in qua considerandum est de morali materia. Nunc autem de actibus & habitibus intellectiuę partis agetur. Primò quidem de actibus. Secundò, de habitibus. In consideratione vero actuum hoc modo procedemus. Primò namque considerandum est quomodo intelligit anima corporī coniuncta. Secundò, quomodo intelligit à corpore separata. Prima autem considerātio erit tripartita. Primò namque considerabitur quomodo anima intelligit corporalia quæ sunt infrà ipsam. Secundò, quomodo intelligit seipsam & ea. quæ in ipsa sūt. Tertiò, quomodo intelligit substantias immateriales, quæ sunt suprà ipsam.

¶ Circa cognitionē verò corporalium tria cōsideranda occurrūt. Primò quidem per quid ea cognoscit. Secundò, quomodo & quo ordine. Tertiò, quid in eis cognoscit.

¶ Circa primū quærūt° octo. ¶ Primò, vtrū anima cognoscat corpora per intellectū. ¶ Secūdò, vtrū intelligat ea per essentiam suā, vel per aliquas species. ¶ Tertio, si per aliquas species, vtrū species omniū intelligibiliū sīt ei naturaliter inatæ. ¶ Quartò, vtrum effluant in ipsam ab aliquib° formis immaterialibus separatis. ¶ Quintò, vtrum anima nostra omnia quę intelligit videat in rationibus æternis. ¶ Sextò, vtrū cognitionem intelligibilem acquirat à sensu. ¶ Septimò, vtrū intellect° possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, nō cōuertēdo se ad phantasmata. ¶ Octauò, vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virtutum.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ anima non cognoscat corpora p intellectū: dicit enim Augu. in 2. Soliloq. * ꝙ corpora in tellectu cōprehēdi non possunt: nec aliquod corporeū nisi sensibus videri potest. Dicit etiā 12. super Gene. ad literā *. quòd visio intellectualis est eorū quæ sunt per essentiā suam, in anima: huiusmodi autem non sunt corpora. ergo anima per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶ 1 Præterea, Sicut se habet sensus ad intelligibilia, ita se habet intellectus ad sensibilia. Sed anima per sensum nullo modo pōt cognoscere spiritualia quæ sunt intelligibilia. Ergo nullo mō p intellectū pōt cognoscere corpora quæ sunt sensibilia.

¶ 3 Præterea, Intellectus est necessariorum, & semper eodem modo se habentium. Sed corpora omnia sunt mobilia, & non eodē modo se habentia. Anima ergo per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶ SED CONTRA est, quòd scientia est in intellectu. Si ergo intellectus non cognoscit corpora, sequitur quòd nulla scientia sit de corporibus, Et sic peribit scientia naturalis quæ est de corpore mobili.

¶ RESPONDEO dicendum, ad euidentiam huius quæst. quod primi Philosophi, qui de naturis rerū inquisiuerūt, putauerūt nihil esse in mundo præter corpus c. Et quia videbat omnia

416 Vet. q. 10. arti. 4 i

* cap. 4.

* ex cap. 25 colligitur.

tud, mo li essendi, neque intrinsecè, vt patet de intenso & remisso: neque extrinsecè, vt patet de duob' albis, altero dulci & altero nõ. In cognoscẽte autẽ, quia sensus est similis sẽsato in forma nõ in materia ergo iuxta hũc eũdem modum dici potest ꝙ intellectus respicit species rẽrũ absque materia, motu & particulari bus: quia vnumquodq; recipitur in aliquo per modum recipientis.

¶ Aduerte hic, quod (vt patet ex supradictis) ista ratio, vnũquodque recipit per modũ suum nõ sufficeret ad propositum nisi præsupposito actiuo sufficiente; quia tamen superius ex proposito hoc declarauerat vbi de intellectu agente tractabatur, ideo suppositis illis nunc nõ curatsic breuiter & quasi diminutè loquj.

¶ Quo ad quintum infertur cõclusio responsua, Anima per intellectũ cognoscit corpora cognitione immaterialiũ, vniuersaliũ & necessaria. Vbi aduerte, ꝙ hæc tres conditiones determinãt cognitionẽ secũdum genus proprium & ĩ ordine ad obiectũ. Secũdum genus quidẽ ꝓpriũ: quia cognitio ista est de genere cognitionũ immaterialiũ, vniuersaliũ, & immobiliũ, seu necessariarum ꝙ idẽ est, necessarium enim est quod mutari nõ potest, omnis enim intellectio in tali genere ẽ. In ordine vero ad obiectũ: quia cognitio ista ĩmaterialiter, vniuersaliter & ĩmutabiliter attingit obiectum, nulla enim materia mediante, nulla conditione particularitatis intercedente, nulla mutationis specie obuiante intelligimus species corporum: quæ secundum esse sunt materiales particulares & motui subiectæ.

¶ Super Quæstionis octauæ ĩmo quartæ Articulum secundum.

Titulus per essentiã vt rationẽ cognoscẽdi eo modo quo species ĩtelligibilis dicit ratio cognoscẽdi: ita ꝙ sola essendi animæ sicut sufficiẽs ratio cognoscendi omnia corpora.

¶ In corpore quatuor. primò ponit opiniones Antiquorum, secũdo arguit contra. tertiò ostẽdit modum quo cognitum oportet esse in cognoscente. quartò respondet quæsito.

¶ Quò ad primũ quatuor narrat. Primò, conclusionem responsuã secundum Antiquos, s. quòd anima cognoscit omnia corpora per essentiam suam. Secũdò, commune fundamẽtũ omnibus Antiquis, s. quòd cognitio fit assimilatione: vt patet in

corpora mobilia esse, & putabãt ea in continuo fluxu esse, existimauerũt ꝙ nulla veritudo de rerũ veritate haberi posset à nobis. Quod enim est in continuo fluxu per certitudinem apprehendi non potest: quia prius labitur quàm mẽte diiudicetur: sicut Heraclitus dicit, ꝙ nõ est possibile aquam fluuij currẽtis bis tangere, vt recitat Philosophus in 4. Met *. His autẽ superueniens Plato, vt posset saluare certam cognitionẽ veritatis à nobis per intellectũ haberi, posuit præter ista corporalia aliud genus entiũ à materia & motu separatũ, quod nominabat species siue ideas, per quarũ participationem vnumquodque istorũ singulariũ & sensibiliũ dicitur vel homo vel equus, vel aliquid huiusmodi. e Sic ergo dicebat, sciẽtias & diffinitiões & quidquid ad actũ intellectus pertinet, nõ referri ad ista corpora sensibilia, sed ad illa immaterialia & separata e, vt sic anima nõ ĩtelligat ista corporalia, sed intelligat horũ corporaliũ species separatas. Sed hoc dupliciter apparet falsum. Primò quidẽ, quia cùm illæ species sint immateriales & immobiles, excluderetur à scientiis cognitio motus & materiæ: ꝙ est ꝓpriũ sciẽtiæ naturalis, & demõstratio per causas mouẽtes & materiales. Secũdò quia derisibile videt, vt dũ rerũ, quæ nobis manifestæ sunt notitiã quærimꝰ, alia entia in mediũ afferamꝰ, quæ nõ possunt esse eorũ substãtiæ, cũ ab eis differãt secũdũ esse. e Et sic illis substãtiis separatis cognitis, nõ ꝓpter hoc de istis sensibilibus iudicare possemus. Videt autẽ in hoc Plato deuiare à veritate: quia cùm æstimaret omnẽ cognitionẽ p modũ alicui' similitudinis esse, credidit ꝙ forma cogniti ex necessitate sit in cognoscente, eo modo quo est in cognito. Cõsiderauit autẽ, ꝙ forma rei ĩtellectæ est in intellectu vniuersaliter & immaterialiter & ĩmobiliter. Quod ex ipsa operatione intellectus apparet, qui intelligit vniuersaliter & per modũ necessitatis cuiusdã, Modus enim actionis secũdũ modũ formæ agentis. Et ideo existimauit ꝙ oportet res intellectas hoc modo in seipsis subsistere, sci. immaterialiter & immobiliter. Hoc autem necessariũ nõ est quia etiã in ipsis sensibilibus videmꝰ ꝙ forma alio modo est in vno sẽsibiliũ quã in altero: puta cùm in vno est albedo intensior, in alio remissior & cùm in vno albedo cũ dulcedine, ĩ alio sine dulcedine. Et per hũc etiã modũ forma sensibilis alio modo est in re, quæ est extrà animã, & alio modo in sensu, qui suscipit formas sensibilium absque materia e, sicut colorẽ auri sine auro. Et similiter ĩtellectꝰ species corporũ, quæ sũt materiales & mobiles, recipit ĩmaterialiter, & immobiliter secũdũ modũ suũ. Nã receptũ est in recipiente per modũ recipiẽtis. Dicẽdũ est ergo, quod anima per intellectũ cognoscit corpora cognitione immateriali, vniuersali & necessaria.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod verbum Aug. est intelligendum quantum ad ea quibus intellectus cognoscit, nõ autem quantũ ad ea quæ intellectus cognoscit. Cognoscit enim corpora intelligendo sed nõ per corpora: neque per similitudines materiales & corporeas, sed per species immateriales & intelligibiles, quæ per sui essentiam in anima esse possunt e.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit 12. de ciui. Dei *, Nõ est dicẽdũ ꝙ sicut sensus cognoscit sola corporalia, ita intellectus cognoscit sola spiritualia: quia sequeretur ꝙ Deus & angeli corporalia non cognoscerẽt. Huius autẽ diuersitatis ratio est, quia inferior virtus nõ se extendit ad ea

quæ sunt superioris virtutis: sed virtus superior ea quę sunt inferioris virtutis, excellentiori modo operatur e.

¶ Ad tertium dicendum, quod omnis motus supponit aliquid immobile. Cũ enim transmutatio sit secũdũ qualitatẽ, remanet substãtia immobilis: & cùm transmutatur forma substantialis, remanet materia immobilis. Rerũ mutabilium sunt immobiles habitudines. Sicut Socrates etsi non semper sedeat, tamen immobiliter est verum, quod quando sedet, in vno loco manet. Et propter hoc nihil prohibet de rebus mobilib. immobilem scientiam haberę.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum anima per essentiam suã omnia corporalia intelligat.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd anima per essentiam suã corporalia intelligat. Dicit enim Augustin. 10. de Trinit. * quòd anima imagines corporum cõuoluit & rapit factas in semetipsa de semetipsa. Dat enim eis formandis quiddam substantię suę. Sed per similitudines corporum corpora intelligit. Ergo per essentiam suam, quam dat formandis talibus similitudinibꝰ: & de qua eas format, cognoscit corporalia.

¶ 2 Præterea, Philosophus dicit in tertio de Anima *, quòd anima quodammodo est omnia. Cùm ergo simile simili cognoscatur videtur quòd anima per seipsam corporalia cognoscat.

¶ 3 Præterea Anima est superior corporalibus creaturis. Inferiora autem sunt in superioribus eminẽtiori modo quàm in seipsis: vt Diony. dicit *. Ergo omnes creaturæ corporeæ nobiliori modo existũt in ipsa essentia animæ, quàm in seipsis. Per suam ergo substantiam potest creaturas corporeas cognoscere.

¶ SED CONTRA est, quod August. dicit 9. de Trinit *. quòd mens corporearum rerum, notitias per sensus corporis colligit. Ipsa autẽ anima non est cognoscibilis per corporis sensus. Non ergo cognoscit corporea per suam substantiam.

¶ RESPONDEO dicendum, quod antiqui Philosophi posuerũt, quòd anima per suam essentiam cognoscit corpora. Hoc enim animis omnium communiter inditũ fuit, ꝙ simile simili cognoscitur. Existimabant autẽ ꝙ forma cogniti sit in cognoscẽte, eo modo quo est in re cognita. Econtrario tamen Platonici posuerunt. Plato enim quia perspexit intellectualem animam immaterialem esse & immaterialiter cognoscere, posuit formas rerum cognitarum immaterialiter subsistere e. Priores verò naturales, quia considerabant res cognitas esse corporeas & materiales, posuerunt oportere res cognitas etiam in anima cognoscente materialiter esse. Et ideo, vt animę attribuerũt omnium cognitionem, posuerunt eam habere naturam communem cum omnibus. Et quia natura principiatorum ex principiis constituitur, attribuerunt animæ naturam principij: ita quòd qui dixit principium omnium esse ignem, posuit animam esse de natura ignis: & similiter de aẽre & aqua. Empedocles autem, qui posuit quatuor elementa materialia & duo mouentia, ex his etiam dixit animam esse constituram. Et ita cùm res materialiter in anima ponerent, posuerũt omnẽ

primo de Anima, Tertio, quomodo diuersimode super godẽ fũdamẽto Plato & alij fabricauerũt quia ille ab anima inchoãs posuit cognita ĩmaterialiter existere per se, vt in anima ista à rebus ĩchoãtes posuerũt cognita materialiter existere in anima vt ĩ se. Quartò quomodo ad omnia extendebãt animę similitudinẽ & cognitionẽ, s. per naturam, aut naturas principij seu principiorum: quia principiata ex principiis cõstituunt & cognoscũt, & declarant discurrendo per principiatorum ones eorũ & principiorũ, omnia clara sunt in litera.

¶ Aduerte hic ꝙ fũdamentũ illud commune verũ in se ẽ; & idem cũ esse fuit & ẽ sapiẽtia b' & in sapientibus: sed quia male ĩtellectũ fuit ideo fuit occasio erroris: nãq; tã Plato quam alij ĩtellexerũt de similitudine & forma & quomodo formæ: & ꝓpter ea vtriq; errarũt, & in extremas incidertũt opin. Ari. autẽ distinguẽs similitudinẽ ĩ forma à similitudine in modo illi', & vides prima sufficere ad cognitionẽ, media via incessit: quę sectamur, putãtes ꝙ licet requirat similitudo inter cognoscẽs & cognitũ in forma, stat tamẽ dissimilitudo in modo: imò respectu corporaliũ requiritur dissimilitudo in modo formæ. Et sic vterq; peccas' tã à modo animæ ad res quam à modo rerũ ad animã ducit ad falsum.

¶ Quo ad secundũ arguitur contra alios nõ cõtra Platonem, quia ipse nõ ponebat animã per suam substãtiã cognoscere omnia, sed per species participatas ab ideis quamuis cõuniret cũ Antiquis ĩ malo intellectu illi' fũdamẽti. Dupliciter autem reprehendũtur Antiqui Primò, quo ad vltimũ dictũ eorũ, s. quòd omnia cognoscũt per naturas principiorũ. Secũdo quo ad primum dictũ: quòd corpora sũt in anima materialiter. Contra primum arguitur. Ratio cognoscendi oportet quòd sit actu cognitum: quod probatur ex eo ꝙ etiam potẽtia cognoscitur per actum 9. Metaph. & non ecõuerso: sed principiũ materiale non est actu suum principabile, sed potentia: ergo.

¶ Nota, ꝙ maior ĩtelligiẽ de esse actu formaliter vel eminẽter naturã illis cogniti: neutrũ autem potest cõuenire principio materiali.

¶ Contra secundum verò, quia si res deberet materialiter esse in anima ad cognitionẽ, ratio nulla esset quare res extra nõ cognoscerẽt.

¶ Sed

¶ Sed est hic locus quæstioni, vnde valet ista consequentia facta videtur esse nulla: quoniã rõ esset in promptu quare ignis extra non cognoscit, & intus cognoscendi est ratio: quia interior est in anima, cuius natura est cognoscitiua, exterior non, Si quæratur autem quare anima est cognoscitiua, nulla est ratio, nisi quia ipsa est ipsa: sic ut nec quare homo est homo. Ad hoc est dicẽdum ꝙ cõsequentia est optima: & fundatur super hoc, esse cognoscitiuum sequitur esse im materiale vt in quæst. 14. dictum fuit, & modò replicabitur. Vnde si ignis interior est materialis, sicut exterior, aut vterque, aut neuter est cognoscẽdi rõ: quia eiusdẽ sunt virtutis, naturæ & modi: nec alter magis exit latitudinẽ materialis, quàm reliquus: & ideo par est ratio. Nec suffragat dicere ꝙ interior est in natura cognoscitiua quia est implicatio in adiecto, quia esse in natura cognoscitiua est esse in natura immateriali, ꝙ repugnat materiali. & quamuis quærere quare cognoscitiuũ est cognoscitiuũ, sit quæstio nulla, quærere tamen quare talis substãtia est cognoscitiua, & talis non est quæstio subtilissima. Vnde & in 2. de Anima redditur ratio, quare plantæ non cognoscunt, quia, scilicet sunt materiales.

¶ Quo ad tertium conclusio est. Cognitum oportet esse in cognoscẽte immaterialiter, & ꝓbat' quadrupliciter. Primò infertur per locũ à diuisione ex dictis: aut enim materialiter, aut immaterialiter oportet res in cognoscẽte esse, sed non materialiter, vt probatum est: ergo immaterialiter. Secũdò sic maturat ratione sic, Actꝰ cognitionis se extendit ad ea quæ sunt extra eo cognoscentem. ergo non est per materialem naturam, sed immaterialem, antecedens patet, quia experimur nos cognoscere, q̃ extra nos sunt. consequentia probatur, quia materia determinat ad vnum.

¶ Aduerte, quòd ratio ista est subtilissima, & ẽ eadẽ cum antedicta in q. 14. art. primo & fundatur super duas propositiones. Prima est, ꝙ cognoscens non est tantũ ipsum, sed alia: hoc cũ est idem quod dicere quòd actꝰ cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscentem, oportet siquidem cognoscentem esse nõ solum seipsum, sed illa quæ extrà ipsum sunt quæ cognoscit. Secunda est, quod per materiam res actuatur & determinatur ad vnum, cuius signum manifestum est, quod natura quæ infima agendi est ratio, vtpote materialis, ad vnum determinatur, & quantò magis à materia receditur, tantò minus ad vnum res determinatur. Vnde & plantarum principium ad multa quodammodo se habet supra naturam se eleuans, dum mouet ad diuersas positiones, &c. Ex his enim sequitur quod cognoscitiuum oportet à materia eleuari, vtpote non determinatũ ad vnum, scilicet esse proprium, sed extendens se ad essendum etiam alia, quod est oppositæ conditionis ad materialia: immateriale igitur oportet omne cognoscitiuum esse, ac per hoc cognoscendi rationem. Tertiò probatur ab effectu, quia scilicet, quæ recipiunt formas tãtum materialiter, nullo modo cognoscunt, vt plantæ. Quartò, ex gradibus cognoscentium, quia quantò aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tantò perfectius cognoscit, vt patet de sensu, & intellectu, & de visu & aliis sensibus, & vno intellectu respectu alterius intellectus.

¶ Quo ad quartũ conclusio responsiua quæsito est vna exclusiua, Solus Deꝰ cognoscit omnia per essentiã suã. Probatur sic. Si aliquis intellectus cognoscit omnia per suã essentiam, oportet quòd eius essentia sit immaterialiter cognitionem animæ materialem esse, non discernentes inter intellectũ & sensum e. Sed hæc opinio improbatur. Primò quidẽ quia materiali principio, de quo loquebãtur, non existunt principiata nisi in potẽtia. Non autem cognoscitur aliquid secundum ꝙ est in potentia, sed secundum ꝙ est actu vt patet in 9. Metap. * Vnde nec ipsa potẽtia cognoscitur nisi per actum. Sic igitur non sufficeret attribuere animæ principiorum, naturã, ad hoc ꝙ omnia cognoscerẽt, nisi inesset ei naturæ & formæ singulorũ effectuũ: puta ossis & carnis & aliorum huiusmodi, vt Arist. cõtra Empedoclem argumentatur in 1. de Anima *. Secundò quia si oporteret rẽ cognitã materialiter in cognoscẽte existere, nulla rõ esset quare res, quæ materialiter extra animã subsistunt cognitione carent: puta si aẽa igne cognoscit ignẽ & ignis etiã q̃ est extra animã ignẽ cognoscerẽt. Relinquitur ergo ꝙ oportet materialia cognita in cognoscente existere nõ materialiter sed magis immaterialiter. Et huiꝰ rõ est: quia actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscẽtẽ. Cognoscimus emẽ etiam ea quæ extra nos sunt. Per materiam autẽ determinatur forma rei ad aliquid vnũ e. Vnde manifestũ est, ꝙ rõ cognitionis ex opposito se habet ad rõnem materialitatis. Et ideo, quę nõ recipũt formas nisi materialiter, nullo modo sunt cognoscitiua e, sicut plantę vt dicitur in 2. lib. de Anima *. Quãto aũt aliquid immaterialius habet formã rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit. Vnde & intellectꝰ qui, abstrahit speciẽ nõ solũ à materia, sed etiam à materialibus cõditionibus indiuiduãtibus, perfectius cognoscit quàm sensus, qui accipit formã rei cognitæ sine materia quidẽ, sed cũ materialibus cõditionibus. Et inter ipsos sensus visus est magis cognoscitiuus, quia est minus materialis, vt supra dictum estꝰ. Et inter ipsos intellectus tãto quilibet est perfectior, quanto immaterialior.

¶ Ex his ergo patet, ꝙ si aliquis intellectus est qui per essentiam suam cognoscit omnia oportet quòd essentia eius habeat in se materialiter omnia, sicut Antiqui posuerunt essentiã animę actu componi ex principiis omnium materialiũ, vt cognosceret omnia. Hoc autẽ est proprium Dei, vel sua essentia sit immaterialiter comprehensiua omniũ, prout effectus virtute præexistunt in causa. Solus igitur Deus per essentiam suam omnia intelligit e: non autem anima humana, neque etiam angelus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augu. ibi loquitur de visione imaginaria, quæ fit per imagines corporũ. Quibus imaginibus formãdis dat anima aliq̃d suæ sub

omnia: sed sola essentia diuina est huiusmodi: ergo. Conditionalis probatur dupliciter. Primo infertur ex dictis, vt patet: secundò ex autoritate Antiqui tum: minor verò probatur, quia Dei proprium est esse omnia virtualiter, vt & 5. Meta. c. perfecto dicitur.

¶ Sed occurrit dubiũ hic. quia quæstio præsens est de cognitione omniũ corporũ, & non de cognitione omnium simpliciter. Responsio autem literæ est de cognitione omniũ simpliciter: non igitur conueniens videtur. Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ vt apparet ex supradictis in tractatu de angelis, & hic ex responsiõe ad tertiũ, par ratio de cõtinentia virtuali omniũ corporum, & omnium rerum, quia cadẽ est ratio repugnãtiæ respectu vtriusque quia scilicet actus limitatus nõ cõtinet perfectè vltimas differẽtias extranearũ specierum: & dico extraneatũ propter differẽtias proprietatum & passionũ: quas perfectè forte claudũt in se quidditates, à quibus fluunt, sed illæ non sunt species extraneæ quãuis distinctæ. Si enim quidditas aliqua limitata cõtineret differẽtias vltimas corporũ, nulla esset ratio quare aliqua limitata phiberetur cõtinere differentias omnium rerum, saltem inferiorũ se, quoniã iam cessaret rõ limitationis. Vnde propter idẽtitatem rationis in litera eleuatur responsio respectu omnium, & sufficiẽter satis fit respectu omnium corporum vtrobique.

¶ Super Quæstionis octauæ ĩmo quartæ Articulum tertium.

Titulus clarus. omnia corporalia.

¶ Sed circa ordinẽ huius tituli statim oritur dubiũ: quia videtur diminuꝰ progressus iste & omissa vna quæstio valde difficilis, an scilicet anima intelligat ꝓ species. In hac enim quæstione sunt diuersæ opiniones: & hoc loco erat tractãda. Ante nanq; q̃ inquiratur an ꝓ species cõgenitas, instituxas, aut acquisitas stabiliendũ erat quòd intelligit per species. Dicerent enim alij ꝙ neque per substãtiam propriã, neque per speciem aliquã intelligit anima, sed ipse actus intelligẽdi est similitudo quodammodo obiecti.

¶ Ad hoc videtur nihil dicẽdum, quòd. D. Th. subtilius intuitus vidit in hac quæstione quæ omissa dicitur, latere duo quęsita: Primum est, an dentur in intellectu nostro species intelligibiles. Secundum, an dentur species intelligibiles præuiæ actibus. Et primam quidem quæstionem omisit oportuit, quia communis animi conceptio omnium & antiquorum & posteriorum est, ꝙ cognitio fit per assimilationem, idem autem intendimus per species intelligibiles & similitudines, nec in hoc diuersitas opinionũ, & si fuisset hoc quærendum, debuisset ante primum articulũ hoc in dubium verti. Secundam verò quæstionem, in qua sunt diuersæ opiniones, hic tractare non debuit, sed in loco suo. Tanget autem eã quæstione sequenti ar. 2. Vnde patet ꝙ nihil omissum est. Nullus enim negat, in aẽa cognoscente esse similitudinem cogniti. Sed an illa similitudo præueniat actũ, aut sit actꝰ, aut terminet actũ, alterius est qõnis. Vnde in litera supponitur in quærẽdo cõiter cõcessum, cognitionẽ fieri ꝓ assimilationẽ, & q̃ritur vnde ista assimilatio ꝓueniat. Nec obstat prædictis si ante articulũ fm̃ sequentis qõnis vetęur litera specie intelligibili ꝓ principio. Tũ quia est tractatus de angelis hoc semipatet: Tũ quia nihil ꝓhibet supponere probandum, præsertim in breui. ¶ In corpore triæ primò respondet quæsito negatiuè: Secundò refert opinionem oppositam Platonis. Tertio arguit contra illam.

¶ Quo ad

¶ Quo ad primum conclusio est: Anima non intelligit per species inditas. Probatur ratione & auctoritate, ratio est ista: Homo quandoque est cognoscens in potentia tantum tam secundum sensum, quam secundum intellectũ & reducitur in actum quo ad sensum per actiones sensibilium, & quo ad intellectum per disciplinam, aut inuentionem. Ergo secundum se est in potentia ad similitudines, quæ sunt principia sensationum & intellectionum. ergo non habet eas inditas. Antecedẽs patet experientia: consequentia vero probatur, quia eo modo aliquid se habet ad formam, quæ est principium actionis quo ad actionem ipsam quo declaratur in leuitate, & ferri sursum: quia ꝓ est in potentia ad vnũ, est in potentia ad reliquum: & quod in actu vnius, etiam in alterius est actus.

* tex. 14.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd ea sunt duo manifesta: & tertium ambiguitatem habet aliquam. Patet imprimis, quòd in probatione consequentiæ nõ est sermo de quocunq; modo, sed de his duobus, scilicet actu & potentialitate ꝓ propositio assumpta, quod vnum quodque eodẽ modo se habet ad formam principiantẽ actionẽ, & actionem ipsam: intelligitur quo ad hoc, quod est habere actu vel potentia. Patet secundo, ꝓ hæc propositio est vera in formis, quæ sunt principia naturalia: & deductis impedimentis in naturalibus quidem, quia ipsæ statim cum sunt operã tur: nec prius duratione sunt & postea principiant actionem, vt patet in elementis: deductis autem impedimentis, quia si per accidens contingit formam impediri, ipsa actu habebitur, & actio in potentia, vt patet in leui detento deorsum: sed hoc est per accidens, vt in litera dicitur. per se autẽ propositio ista est verissima. Sed ambiguum est, an ista propositio sit vera in formis principiantibus volũtariẽ: si enim in his dicatur vera, obstat: quia ex permultis falsum esse ꝓformam voluntarie exeat in actum statim cum est: imò habemus multas tales, secundum quas non operamur actu. Si autem dicatur ꝓ non tenet nisi in formis quę

* lib. 3. de anima. tex. 14.

* 96. 76. artic. 1.

sunt principia naturalia, frustra ad propositum adducta videtur: quoniam similitudines intelligibiles operantur, & cessant ab opere. secundum imperium nostræ voluntatis. Et hoc præcipuè secundum doctrinam Sancti Thomæ, qui posuit species intelligibiles conseruari in intellectu, etiam quãdo non intelligimus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod propositio assumpta tenet in omnibus formis rã naturalibus quãm voluntariis: sed propositio restringenda est ad potentiã essentialem & actum sibi correspondentem. Ita quòd sensus est, quòd vnum quodque ita se habet ad formam, quę est actionis principium, sicut ad actionem, quo ad hoc quòd si est in potentia essentiali ad operationem, est etiam in potentia essentiali ad formam, & si non, non: & sic cessat instantia: quia nunquam aliquis est in potentia essentiali ad intellectionem, & in actu habet speciem intelligibilem imò hoc implicat: quia si actu habet, ergo potest eã vult intelligere. Et si potest cum vult, ergo non est in potentia essentiali, sed accidentali tantum vt patet ex 8. Physicorum, & 2. & 3. de Anima. Patet autem hanc esse mentem litera: quia ex potentialitate qua experimur nos non posse intelligere ad libitum quæ volumus infert non esse nobis inditas habituales species rerum. Si enim essent inditæ, intelligeremus omnia cum vellemus: vt experimur in his quorum sensum habuimus.

¶ Quo ad secundum refert duo. Primo obuiationem: qua non obstante præmissa ratione Plato tenuit oppositum: secundò opinionem ipsam. Opinio est pars affirmatiua quæsiti. Obuiatio ad rationem est positio impedimenti, scilicet vnionem ad corpus.

¶ Circa obuiationem ad rationem præmissam dubiũ occurrit: quia videtur Sãctus Thomas numerare species intelligibiles inter formas naturaliter agentes: quæ scilicet ideo non agunt, quia impediuntur. Cũ tamen constet eas agere voluntariè: intelligimus enim cum volumus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝓ habere impedimentum, commune est tato in formis naturaliter & voluntariè agentibus. Nec in hoc differunt: sed differentia est, quia naturales non impeditæ agunt statim, voluntariæ ad libitum. Vnde ex hoc quod species intelligibiles impedire poni dicuntur & ideo non posse exire in actum: non sequitur, ergo numerantur inter naturales formas, sed est sophistica consequẽtia.

* loco cit. arg.

¶ Quo ad tertium arguitur dupliciter cõtra Platonem. Primò: quia ponitur effectus, scilicet obliuio sine causa sufficienti: & probatur, quia experimur nos nõ obliuisci eorum quæ naturaliter nouimus: scilicet, Omne totum est maius sua parte: cũ vnio ad corpus est naturalis: vt probatũ est, & præcipuè hoc procedit: quia non solum ponitur effectus sine causa, sed ponitur contrarius effectus prouenire ex causa: vt pote ex vnione naturali prouenire impedimentum naturalis operationis. Secundò, quia carens sensu, caret scientia sensibilium illius: vt patet & habetur primo Poste riorum: ergo non est in dita omnium scientia. Si enim scientia omniũ inesset animæ: ex se ex multa excitatione & experfectiõe circa sensibilia quatuor sensuũ, cæci anima posset quãdoque vti omnibus speciebus quas habet, & consequẽter colorum; ꝓ experimur falsum. Et patet sequela: quia sensibilia nõ requiruntur nisi ad excitandam animam apud eos: & experimur reminiscentiam fieri ex quodam

c 248 317

Locis superioribus notatis. 419

omnium intelligibiliũ rationes, Et ideo dicendum est, ꝓ anima non cognoscit corporalia per species naturaliter inditas.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod homo quidẽ conuenit cũ angelis in intelligendo: deficit tamen ab eminentia intellectus eorum, sicut & corpora inferiora, quę tantum existunt, secundum Gregorium deficiunt ab existentia superiorum corporũ. Nam materia inferiorum corporum non est completa totaliter per formam, sed est in potentia ad formas, quas non habet: materia autem cœlestium corporum est totaliter completa per formam: ita quod non est in potentia ad aliam formã, vt supra habitũ est*. Et similiter intellectus angeli est perfectus per species intelligibiles secundum suam naturam: intellectus autem humanus est in potẽtia ad huiusmodi species.

* q. 66. art. 1.

¶ Ad secundũ dicendũ, ꝓ materia prima habet esse substãtiale per formã & ideo portuit ꝓ crearet sub aliqua forma e: alioquin non esset in actu. Sub vna tamẽ forma existens est in potentia ad alias, Intellectus autem non habet esse substantiale per specie intelligibilem. Et ideo non est simile.

¶ Ad tertium dicendum, ꝓ ordinata interrogatio procedit ex principiis cõmunibus per se notis ad propria. Per talem autem processum scientia causatur in anima ad discentis. Vnde cum verũ respondet de his de quibus secundò interrogatur, hoc non est, quia prius ea nouerit, sed quia tunc ea de nouo addiscit. Nihil enim refert vtrum ille qui docet proponendo, vel interrogãdo, procedat de principiis communibus ad conclusiones. Vtrobique enim animus audientis certificatur de posterioribus per priora.

ARTICVLVS IIIIi.

¶ Vtrum species intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis separatis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd species intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis separatis. Omne enim ꝓ per participationem est tale, causatur ab eo, quod est per essentiam tale: sicut quod est ignitum, reducitur sicut in causam in ignem. Sed anima intellectiua, secundum ꝓ est actu intelligens, participat ipsa intelligibilia. Intellectus enim in actu quodammodo est intellectũ in actu. Ergo ea quę secundum se & per essentiã suã sunt intellecta in actu, sunt causæ animæ intellectiuæ, quòd actu intelligat. intellecta autem in actu per essentiam suã sunt formæ in quiddam: ergo à fortiori sic fiet reminiscencia intellectualis.

¶ *Super Quæstionis octuagesimaquartæ Articulum quartum.*

TITVLVS clarus est.

¶ In corpore quinque. Primò proponit opinionem recentem affirmatiuam dupliciter: & refert Platonis viam. Secundò Auicenn. Tertio in quo isti conueniunt & differunt. Quartò arguit vtrũque. Quintò responder quęsito negatiuè.

¶ Quo ad primum tria de Platone: primò ideas sensibilium subsistẽtes. Secũdò, duplicem participationem earum materialiter & intelligibiliter: tertiò corollarium. Ideo scientiam dicebat idearum non sensibilium. Et nota ibi ꝓ quemadmodum nos. Arist. sequentes, quia species ex sensibilibus in animã prouenire fatemur, scientiã de ipsis sensibilibus esse dicimus: ita Plato, quia species ab ideis scientiam ideis posuit.

¶ Quo ad secundum tria ex Auic. primò naturas sensibilium immateriales non per se sed in intellectibus separatis: secundò, deriuationem ordinatam earum à primò vsque ad vltimum: tertiò, nomen & officium istius vltimi: nomen, intellectus agens, officium: quia ipse influit formas sensibiles dupliciter, materiæ corporali materialiter, & animæ nostræ intelligibiliter.

¶ Quo

¶ Quo ad tertium cõuenientia in vno ꝓ vter que ponit species intelligibiles animæ nostræ effluere à formis separatis: & sic respõdet quæsito affirmatiuè: differentia, in tribus. Primò ga Plato. formas separatas dicit subsistentes, Auic. in intellectibus. Secundo quia Plat. ponit immobiliter recipi influxũ in anima: Auic. mobiliter imo tantum dũ actualiter influit. Tertio, quia ex hoc Plato scientiam ponit ingenitam animæ. Auicen. verò non, sed acquiri de nouo successiuè.

¶ Quo ad quartũ quatuor. Primò proponit impossibile quod sequitur ad vtrunque, scilicet, quod anima frustra vniretur corpori. Secũdò probat sequelã sic, Anima non vnitur corpori propter corpus, sed propter animam: quia scilicet, corpus necessarium est ad eius proprium operationẽ: quæ est intelligere, sed secundum viam veranque hæc operatio non eget corpore. ergo anima frustra vnitur corpori. Maior quo ad primam, & secundam partem probatur: quia nec forma est propter materiam, & hoc cõtra. Pla. sed econtra. Quo ad tertiam verò relinquitur ꝓ se nota loquendo de anima intellectiua, vt sic, imò inuitur eius probatio: quia intelligere est propria operatio eiꝰ à corpore nõ pendens: quasi dicat, anima aut eget corpore quo ad esse, & hoc non: aut quo ad operari, & hoc non: quia intelligere est operatio à corpore non pendẽs. Minor verò ꝓbatur ga si anima naturaliter accipit speciesà substãtiis separatis, nulla restat in digẽtia sensibilium ad itellectionẽ. Tertiò refert responsionẽ. Pla. & refellit. Respõsio est, ꝓ sẽsibilia requirũtur ad excitandam animã ad considerandũ ea, quorum habet species. Repulsio est, quòd hoc nõ respondet quæsito: quoniam exercitatio ponit ad auferendũ quasi soporem cõueniẽtẽ animæ ex vnione ad corpus. & non ex se. Vnde cum ex se nõ sit sopita, cur vnitur corpori, vt incurrat talẽ soporem.

* ar. 1. hujus q.

* Vt refert Arist. Metap. tex 6 & 25.

¶ Quarto refert responsionem Auic. & refellit. responsio est: quod sensibilia sũt necessaria ad excitandã animam ad conuersionem ad intelligentiam agentem. Repulsio est: quia si ex natura sua anima est receptiua ab intelligẽtia agente: ergo quando ex sola natura cõnertetur absque excitatione vel saltem excitata iã à vi sibilibus poterit secon-

* Lib. 7. metap. à tex 44. vsque ad 58.

sine materia existentes. Species igitur intelligibiles, quibus anima intelligit, casuantur à formis aliquibus separatis.

¶ 2. Præterea, Intelligibilia se habent ad intellectũ, sicut sensibilia ad sensum. Sed sensibilia, quæ sunt in actu extra animã, sunt causæ ipsorum sensibiliũ, quæ sunt in sensu quibus sentimus. Ergo species intelligibiles, quibus intellectus noster intelligit, causantur ab aliquibus actu intelligibilibus extra animam existentibus. Huiusmodi autẽ no sunt nisi formæ à materia separatæ, formæ igitur intelligibiles intellectus nostri effluunt ab aliquibus substantiis separatis.

¶ 3. Præterea, Omne quod est in potentia, reducitur in actum per id quod est actu: si ergo intellectus noster prius in potentia existens postmodum actu intelligat, oportet quòd hoc causetur ab aliquo intellectu qui semper est in actu. Hic autẽ est intellectus separatus. Ergo ab aliquibus substantiis separatis causantur species intelligibiles, quibus actu intelligimus.

¶ Sed contra est: quia secundum hoc sensibus non indigeremus ad intelligendũ. Quod patet esse falsum ex hoc præcipuè, ꝓ qui caret vno sensu, nullo modo põt habere scientiam de sensibilibus illius sensus.

¶ Respondeo dicendum, ꝓ quidam posuerunt species intelligibiles nostri intellectus procedere ab aliquibus formis vel substantiis separatis. Et hoc dupliciter. Plato enim, sicut dictũ est *, posuit formas rerum sensibilium per se sine materia subsistentes, sicut formam hominis, quam nominabat per se hominem: & formam, vel ideam equi, quam nominabat per se equũ, & sic de aliis. Has ergo formas separatas ponebat participari, & ab anima nostra, & à materia corporali. Ab anima quidem nostra ad cognoscendũ: à materia verò corporali ad essendũ: vt sicut materia corporalis per hoc ꝓ participat ideam lapidis, fit hic lapis, ita intellectus noster per hoc quod participat ideam lapidis, fit intelligens lapidem. Participatio autem ideæ fit per aliquam similitudinẽ ipsius ideæ in participante ipsam per modũ quo exemplar participatur ab exemplato. Sicut igitur ponebat formas sensibiles, quæ sunt in materia corporali effluere ab ideis, sicut quasdam earũ similitudines: ita ponebat species intelligibiles nostri intellectus esse similitudines quasdam idearum ab eis effluẽtes. Et propter hoc, vt supra dictum est *, scientias & diffinitiones ad ideas referebat. Sed quia cõtra rationem rerũ sensibilium est, quòd earum formæ subsistant absque materiis, vt Aristo. * multipliciter probat, ideo Auicen. hac positione remota posuit omnium rerum sensibiliũ intelligibiles species: non quidem per se subsistere absq; materia, sed præexistere immaterialiter in intellectibus separatis. A quorũ primo deriuatur huiusmodi species in sequentem: & sic de aliis vsque ad vltimum intellectũ separatũ: quẽ nominat intellectũ agentem. A quo vt ipse dicit effluunt species intelligibiles in aãas nostras, & formæ sensibiles in materiam corporalem. Et sic in hoc Auicen cum Platone concordat, quod species intelligibiles nostri intellectus effluunt à quibusdã formis separatis, quas tamen Plato * dicit per se subsistere. Auic. verò ponit eas in intelligentia agente. Differunt etiã quantum ad hoc, ꝓ Auicen. ponit species intelligibiles non remanere in intellectu nostro, postquam desinit actu intelligere, sed indiget, vt iteratò se cõuertat ad recipiendũ de no-

* ar. 1. hujus q.

uo e. Vnde non ponit scientia animæ naturaliter inditã, sicut Plato, qui ponit participationes idearũ immobiliter in anima permanere e. Sed secundum hanc positionem sufficiens ratio assignari non posset, quare anima nostra corpori vniretur. Non enim põt dici, ꝓ anima intellectiua corpori vniatur propter corpus: quia nec forma est propter materiã e, nec motor propter mobile, sed potius econuerso. Maximè aũt videtur corpus esse necessariũ animæ intellectiuæ ad eius propriam operationẽ, quæ est intelligere: quia secundũ esse suũ à corpore non dependet. Si autem anima species intelligibiles fm suam naturam apta nata esset recipere per influentiã aliquorum separatorũ principiorũ tantũ, & non acciperet eas ex sensibus, non indigeret corpore ad intelligendum, vnde frustra corpori vniretur.

¶ Si autem dicatur ꝓ indiget anima nostra sensibus ad intelligendum, quibus quodãmodo excitetur, ad cõsiderãda ea quorum species intelligibiles à principiis separatis recipit, hoc non videtur sufficere: quia huiusmodi excitatio non videtur necessaria animæ nisi inquãtum est consopita secundum Platonicos quodãmodo, & obliuiosa propter vnionẽ ad corpus e: & sic sensus non proficerent animæ intellectiuæ nisi ad tollendum impedimentum, quod animæ prouenit ex corporis vnione. Remanet igitur quærendum, quę sit causa vnionis animæ ad corpus. Si autem dicatur secundum Auic. ꝓ sensus sunt animæ necessarij quia per eos excitatur, vt conuertat se ad intelligentiam agentem, à qua recipit species: hoc quidem non sufficit. Quia si in natura animæ est, vt intelligat per species ab intelligentia agente effluxas: sequeretur ꝓ quandoque anima possit se conuertere ad intelligentiã agentem ex inclinatione suæ naturæ, vel etiam excitata per aliũ sensum, vt conuertat se ad intelligentiam agentem, ad recipiendũ species sensibilium, quorum sensum aliquis nõ habet. Et sic cęcus natus posset habere scientiã de coloribus: quod est manifestè falsum. Vnde dicẽdum est, ꝓ species intelligibiles, quibus anima nostra intelligi, non effluunt à formis separatis.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod species intelligibiles, quas participat noster intellectus, reducuntur sicut in primã causam in aliquod principiũ per suã essentiam intelligibile, scilicet in Deum. Sed ab illo principio procedunt mediantibus formis rerũ sensibiliũ, & materialiũ à quibus scientiam colligimus, vt Dionysius dicit. *

¶ Ad secundum dicendum, ꝓ res materiales secundum esse quod habent extra animam, possunt esse sensibiles actu non autem actu intelligibiles. vnde non est simile de sensu & intellectu.

¶ Ad tertiũ dicendum, ꝓ intellectus noster possibilis reducitur de potentia ad actum per aliquod ens actu, id est per intellectum agentem, qui est virtus quædam animæ nostræ, vt dictum est *: nõ autem per aliquem intellectum separatum, sicut per causam propriam proximam, sed fortè sicut per causam remotam.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum anima intellectiua cognoscat res immateriales in rationibus æternis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod anima intellectiua non cognoscat res immateriales in rõtionibus æternis. Id enim in quo aliqd cognoscitur, ipsum magis & per prius cognoscitur. Sed aia ĩtellectiua hominis in

uerti ad species audibilium: & econuerso. sed vtrunq; est falsum: quia cæcꝰ natus nescit colores. vide in secundo cõtra Gentiles circa probationem consequẽtiæ contra Auicennam.

394

418

¶ Quo ad quintum cõcludendo respondet ꝓ sito negatiuè: vt patet in calce corporis.

441

¶ In responsione ad tertium esto cautus, nec ĩtelligas intellectũ recipere species ab intellectu agente, qui est potẽtia animæ nostræ, sed recolito illius distinctionis: qua in specie intelligibili considerantur ĩtelligibilitas actu, & determinatio, &c. fatsuit hic ex cludere, ꝓ nec etiam quo ad intelligibilitatem reducitur intellect* possibilis de potentia ad actum ab intellectu aliquo separato tanquam à proximo agente.

¶ *Super Quæstionis octuagesimaquartæ Articulum quintum.*

779

TITVLVS in corpore declaratur.

¶ In corpore duo. Primò declaratur origo tituli, & titulus ipse. Secũdò respõdetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo inducũtur. Primò regula in cõmuni circa Philosophorum doctrinã seruãda: & tam quo ad bene, quã quo ad malè dicta ex Aug. Secundò inducũt quomodo ipse Aug. hanc regulam seruauit ĩ hac materia circa doctrinã Platonicã: accepit eã rationes æternas, & mutauit modum essendi earũ, & sic patet sensus tituli, & oꝰ origo: omnia clara sunt in litera. Aduerte tamẽ, quod positio Plato. ꝓ ponebat sapientiam & vitam, & alia huiusmodi, quę sunt perfectiões simpliciter per se subsistere: & nõ solum naturas sensibilium, scilicet bouis, equi, leonis, &c. sequitꝰ enim ꝓ daretur vita infinitę perfectionis, & simpliciter sapiẽtia infinita, &c. extra Deũ. Et insinuatur in literavbi ad innuendum hoc adducuntur exemplariter hę perfectiões simpliciter. Secũdò, ga ponũt istæ formæ creatrices, cum solius Dei sit creare, hoc in litera etiam exprimitur.

¶ Quo ad secundum respõdetur sub distinctio ne duorũ sensuũ, quos põt habere quæstio tali ordine. Primò ponitur cõclusio respõsiua sub vno sensu. Secundo ponitur alia conclusio responsiua sub alio sensu: & ꝓbatur. Tertio ostẽditur, ꝓ prima conclusio est de intentione Aug. Distinctio est, Cognosci omnia in rationibus æternis dupliciter, scilicet obiectiuè vel causaliter. Prima

* cap 7 de diuinis no.

* co. 79. articul 4.

410 Infra q. 88. art. 1. ad 1. Et ver. q. 8. art. 7. ad 6. Et q. 17. ar. 1. co. & ad 6. & art. 8. cor.

conclusio

conclusio est. In rationi b' æternis obiectiuè se cundũ statum præsentẽ anima non cognoscit omnia, sed bene anima beata ista ex se est euidens. Secunda cõclusio est in rationibus æternis cãliter, sed non solis anima nisi cognoscit omnia. Probat: quo ad primã partem: quia omnia cognoscit lumine naturali: ergo rõnibus æternis. Probatur cõsequentia: quia hoc nihil aliud est quã participatio diuiniluminis in quo sunt illæ. Probatur hoc autoritate Psal. Signatũ est, &c. deinde probatur quo ad secundam partem, scilicet nõ tamen solis, dupliciter:

* q. 46. * cap. 25. ratione, quia præter lumen requirũtur species intelligibiles à rebus sumptæ: & autoritate Aug. in 4. de Tri. Quod autem prima conclusio sit de mente Aug. eius autoritate in lib. 83. q. probatur.

¶ *Super Quæstionis Octauagesimæ quartæ Articulum sextum.*

* cap. 37. TItulus clarus.

¶ In corpore quatuor. Primo Democriti, secundo Platonis, tertio Aristotelis opinionem tractat: quarto respondet quæstioni iuxta opinionẽ Aristot.

¶ Quo ad primum quatuor refert. Primò, q̃ cognitio inest omnib' à sensibilibus: secundò, q̃ à sensu: tertio q̃ per

* Vt refert Arist. de Anima. tex. 6. 7. & 8. præc. destructionem quarto, ratione, quia intellectũ ponebat eiusdẽ ordinis cum substantia parte, omnia patiens in Deo.

¶ Quo ad secundũ quatuor. Primo oppositionẽ radicis prædictæ, secundo, q̃ intellectualis non à sensibilibus nisi excitatiuè. Tertio, q̃ sensitiua nõ à sensibilibus nisi quo ad organa, sed à seipsa, quarto radicem huius, quia sentire posuit opus proprium animæ.

¶ Quo ad tertium tria. Primo conuenientiam & differentiam eius circa radicem tã cum Plato. quàm Democrit. vbi duo, Primo intellectus discretus à sensu, cum

* q. 46. d. 192. & 93. Plat. cõtra Democri. secũdo, operatio sensitiua non animæ tantum, sed cõiuncti cum Democr. contra Pla. Secũdo, quo ad cognitionem sensitiuam, vbi duo. Primo, q̃ fit sufficienter à sensibilibus, contra Plat. cum Demo. qa cõiuncti, &c. secundo, quod non per defluxionẽ, sed immutationem cõtra Democritum. Tertio quo ad cognitionem intellectiuam, vbi duo primo, quòd ad eã requiritur agẽs superius sensibilibus cum Plato. cõtra Democr, secũdo q̃ ipsa nõ fit à solo illo agente, sed etiam phãtasmatibus per modum abstractionis, contra Plat.

statu præsentis vitæ non cognoscit rationes æternas: quia nõ cognoscit ipsum Deũ in quo rationes æternę existunt, sed ei sicut ignotũ coniungitur: vt Dio. dicit in 1. cap. Mysticę Theologię. Ergo anima nõ cognoscit omnia in rationibus æternis.

¶ 2. Prętera, Rom. 1. dicitur, q̃ inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt cõspiciuntur. Sed inter inuisibilia Dei numerãtur rõnes æternæ. Ergo rationes æternæ per creaturas materiales cognoscuntur: & non econuerso.

¶ 3. Prætera, Rationes æternæ nihil aliud sunt quàm ideæ. Dicit enim Aug. in li. 83. q. q̃ ideæ sunt rõnes stabiles rerum in mente diuina existẽtes. Si ergo dicatur q̃ anima intellectiua cognoscit omnia in rationibus æternis, redibit opinio Platonis, qui posuit omnem scientiam ab ideis deriuari e.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. 12. Conf. * Si ambo videmus verum esse quod dicis, & ambo videmus verum esse quod dico, vbi quæso id videmus? Nec ego vtique in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quæ supra mentes nostras est incommutabili veritate. Veritas autem incommutabilis in æternis rationibus continetur. ergo anima intellectiua omnia vera cognoscit in rationibus æternis.

¶ RESPONDEO dicendum, quod Sancti August. dicit in 2. de doctr. Christiana *, qui philosophi vocãtur, si qua fortè vera, & fidei nostræ accommoda dixerũt, ab eis, tanquã ab iniustis possessoribus, in vsum nostrũ vendicanda sunt. Habent enim doctrinæ Gentilium quædam simulata, & superstitiosa figmenta, quæ vnusquisque nostrũ de societate Gentilium exiens debet contaere. Et ideo Aug. qui doctrinis Platonicorũ imbutus fuerat, si qua inuenit fidei accommoda in eorũ dictis, assumpsit. Quæ verò inuenit fidei nostræ aduersa, in melius commutauit. Posuit autem Plato *, sicut suprà dictum est *, formas rerũ per subsistere à materia separatas, quas ideas vocabat, per quarũ participationẽ dicebat intellectum nostrũ omnia cognoscere: vt sicut materia corporali per participationem ideæ lapidis fit lapis: ita intellectus noster per participationẽ eiusdẽ ideæ cognosceret lapidem. Sed quia videtur esse alienum à fide q̃ formæ rerum extra res per se subsistant absque materia, sicut Platonici posuerunt, dicentes per se vitam, aut per se sapientiam esse quasdã substantias creatrices e: vt Dionys. dicit 1. c. de Diu. no. ideo Aug. in lib 83. q. * posuit loco harum idearũ, quas Plato ponebat, rationes omnium creaturarum in mente diuina existere, secundum quas omnia formantur: & secundum quas etiã anima humana omnia cognoscit. Cum ergo quæritur vtrum anima humana in rationibus æternis d omnia cognoscat, dicendum est quod aliquid in aliquo dicitur cognosci dupliciter. Vno modo sicut in obiecto cognito sicut aliquis videt in speculo ea, quorum imagines in speculo resultant: & hoc modo anima in statu præsentis vitæ nõ potest videre oĩa in rationibus æternis. Sed sic in rationibus æternis cognoscunt omnia beati, qui Deũ vident & omnia in ipso. Alio modo dicitur aliquid cognosci in aliquo, sicut in cognitionis principio: sicut si dicamus q̃ in sole videtur ea quæ videntur per solẽ: & sic necesse est dicere, & anima humana omnia cognoscat in rationibus æternis: per quarum participationẽ oĩa cognoscimus. Ipsum enim lumen intellectuale, quod est in nobis, nihil est aliud quàm quędam participata similitudo luminis increati e, in quo continentur

rationes æternæ. Vnde in Psal. dicitur. Multi dicunt. Quis ostendit nobis bona. Cui quæstioni Psalmista respondet dicens, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Quasi dicat, Per ipsam sigillationem diuini luminis in nobis omnia demonstrãtur. Quia tamen præter lumen intellectuale in nobis exigitur species intelligibiles à rebus acceptæ ad scientiam de rebus materialibus habendam, ideo non per solam participationem rationum æternarum de rebus materialibus notitiam habemus: sicut Platonici posuerunt, quod sola idearum participatio sufficit ad

10 scientiam habẽdam. Vnde Aug. dicit in 4. de Tri. * Nunquid quia * cap. 16. Philosophi documentis certissimis persuadent æternis rationibus omnia temporalia fieri: & propterea poterunt in ipsis rationibus perspicere: vel ex ipsis colligere quot sunt animaliũ genera, quæ semina singulorum? Nõnne ista omnia per locorum ac temporum historiam quæ fierunt? Quod autem Aug. non sic intellexerit, omnia cognosci in rationibus æternis, vel in incommutabili veritate quasi ipsæ rationes æternæ videantur, patet per hoc quod ipse dicit in lib. 83. q. * quod rationalis anima non * q. 46.

20 omnis & quæcunque sed quæ sancta & pura fuerit, asseritur illi visioni, scilicet rationum æternarum esse idonea: sicut sunt animæ bonorum. Et per hæc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum intellectiua cognitio accipiatur à rebus sensibilibus.*

D SEXTVM sic proceditur. Videtur quod intellectus cognitio non accipiatur à rebus sensibilibus. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. * q̃ non est expectãda synceritas veritatis à corporis sensibus. Et hoc probat dupliciter. Vno modo per hoc, quod omne

* 411 Vera. q. 10 art. 6. Et. oput. q. 6. 81. & 82. q. 49.

q̃ corporeus sensus attingit, sine vlla intermissione temporis cõmutatur. Quod autem non manet, percipi non potest. Alio modo per hoc, quod omnia, quæ per corpus sentimus etiam cum non adsunt sensibus, imagines tamen eorum patimur: vt in somno, vel furore. Non autem sensibus discernere valemus, vtrum ipsa sensibilia, vel imagines eorum falsas sentiamus. Nihil autem percipi potest quod à falso non discernitur. Et sic concludit, quod non est expectanda veritas à sensibus. Sed cognitio intellectualis est apprehensiua veritatis. Non ergo cognitio intellectualis est expectanda à sensibus.

¶ 2. Prætera, Aug. dicit 12. super Gen. ad lit. * Non ergo est putandum facere aliquid corpus in spiritũ, tanquam spiritus corpori facienti materiæ vice subdatur. Omni enim modo præstantior est, qui facit, ea re de qua aliquid facit. Vnde concludit q̃ imaginem corporis non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit. Non ergo intellectualis cognitio à sensibus deriuatur. * cap 16.

¶ 3. Prætera, Effectus non se extendit vltra virtutem suæ causæ. Sed intellectualis cognitio se extendit vltra sensibilia. Intelligimus enim quædam, quæ sensu percipi non possunt. Intellectualis ergo cognitio non deriuatur à rebus sensibilibus.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus probat. 1. Metaphy. *, & in fine Posterior. * quòd principium nostræ cognitionis est à sensu. * cap 1. * Libr. 2. tex. 27.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa istam quæstionem triplex fuit philosophorum opinio. Democritus enim posuit, quod nulla est alia causa cuiuslibet nostræ cognitionis nisi cum ab his corporibus, quæ cogitamus, veniunt atque intrant imagines in animas nostras, vt Aug. dicit in epistola sua ad Dioscorum *. Et Arist. etiam dicit in lib. * de Som. q̃ vi. quod Democritus posuit cognitionẽ fieri per idola & defluxiones. Et huius positionis rõ fuit: quia tam ipse Democritus quàm alij antiqui naturales non ponebãt intellectũ differre à sensu e, vt Arist. dicit in li. de Anima *. Et ideo, quia sensus immutatur à sensibili, arbitrantur omnem nostram cognitionem fieri per solam immutationem à sensibilibus. Quam quidem immutationem Democritus asserebat fieri per imaginum defluxiones. Plato verò econtrario posuit intellectum differre à sensu e: & intellectũ quidem esse virtutẽ immaterialem organo corporeo nõ vrentem in suo actu. Et quia incorporeum non potest immutari à corporeo, posuit q̃ cognitio intellectualis non fit per immutationẽ intellectus à sensibilibus sed per participationẽ formarum intelligibilium separatarum, vt dictum est *. Sensum etiam posuit virtutem quandam per se operantem. Vnde nec ipse sensus, cum sit quędam vis spiritualis, immutatur à sensibilibus, sed orgo sensuum à sensibilibus immutantur. Ex qua immutatione anima quodammodo excitatur vt in se species sensibilium formet. Et hanc opinionẽ tangere videtur Aug. 12. super Gene. addit. * vbi dicit q̃ corpus non sentit, sed anima per corpus, quo velut nuntio vtitur ad formandum in seipsa quo extrinsecus nuntiatur. Sic igitur secundum Platonis opinionẽ neque intellectualis cognitio à sensibili procedit, neq; etiam sensibilis totaliter à sensibilibus rebus: sed sensibilia excitant animam sensibilem ad sentiendum: & similiter sensus excitant

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua est. Intellectualis cognitio fit à sensibili, non sicut à perfecta & totali causa, sed magis sicut à materia causæ: Probatur prima pars: quia fit à phantasmate. Secunda vero: quia etiam ab intellectu agente. tertia autem, quia phantasma fit actu intelligibile ab intellectu agente conditio enim materiæ est esse potentia tale.

¶ Aduerte hic, quòd quę hic discutienda essent de modo concursus phantasmatis cum intellectu agente ad intelligendum superius discussa sunt. Diuina tamen hæc vox notanda est: q̃ phãtasma magis materia causæ, quàm causa sit.

* lib. 2. de anima. tex. 152.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ quartæ Articulum septimum.*

TItulus clarus.

¶ Cõuerti enim ad phantasma, nihil aliud significat nisi vti phantasmate actualiter ad tale opus.

¶ In corpore tria facit. Primò proponit cõclusionem responsuam negatiuè quidem, sed cũ quibusdam limitationibus. Secũdò manifestat eam quo ad quia est ex duobus indiciis. Tertiò assignat illius propter quid.

* tex. 16. & seq. * lib. 1. de anima tex. 12. 169 170 * lib 3. de anima tex. 19.

¶ Quo ad primam conclusiõẽ ista, Intellect' cõiunctus corpori passibili nõ potest intelligere nisi cõuertẽdo se ad phantasmata: vbi nota duas limitationes. Prima, q̃ nõ est hic sermo de intellectu nostro absolutè, aut secundũ statum separationis à corpore: sed de eo vt coniũctus est, quòd nõ loquimur de eo, vt coniũctus est corpori glorioso, vt in resurrectione erit, sed corpori passibili.

* q. 89. 79. art. 3. & 4.

¶ Quo ad secundũ manifestatur sic cõclusio. Primo ex impeditione intellectus proueniẽte à parte sensitiua. Secundò, experientia, tam in docẽdo seipsum quàm in docẽdo alium: vtrũque siquidem pertinet ad vsum specierum: & omnia clara.

417 ¶ Quo ad tertium, ostẽditur à priori non sic esse, sed quare sic est. Vnde est ratio dicens propter quid tantùm, & nõ dicens simul quia est, & propter quid est: ergo ratio talis propriũ obiectum nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili: ergo intellectus ad hoc, vt cognoscat suum obiectum, oportet vt conuertatur ad phantasma. Antecedens probatur sic: Quidditas rei materialis est proprium obiectum: ergo. Assumptum hoc iam patet: & consequencia hæc probatur, quia de ratione talis quidditatis est esse in particulari materiali. Consequentia autem principalis fundatur super tres propositiones prima est, quòd potentia cognoscitiua est proportionata cognoscibili proprio, scilicet connaturali, quę declaratur ad propositum in angelis & nobis ex differentia inter obiectum angelicum & nostrum. Secunda est, quòd natura rei materialis non potest verè & perfectè cognosci, nisi cognoscatur, vt in particulari existens: & probatur quia de ratione talis naturæ est esse in particulari. Tertia est, quod intellectus noster non cognoscit particulare, nisi vt continuatur cum viribus sensitiuis: & accipitur, vt per se notum. Ex his autem liquere potest consequentia. Si obiectum & potentia sunt iuxta primam propositionem, & obiectum tam quo ad esse, quàm quo ad cognosci, claudit in se duo, scilicet naturam & indiuiduum: oportet quòd potentia habeat vnde vtrunque attingat: & cum non habeat vnde particulare cognoscat, nisi vt coniunctus phantasmati, reliquum est, vt quicquid est rei materialis, exigat intellectũ, vt coniunctum phantasiæ, vt potentiam sibi proportionatam: quod erat in illa consequentia assumptum. Deinde manifestatur eadem consequentia ab opposito: quia scilicet, si obiectum nostri intellectus esset separata substãtia, puta angelus, aut quod quid est sensibilium subsisteret absque particularib' materialibus, vt Plato putauit, non opus esse conuersione ad phantasmata: ac per hoc si negatio est causa negationis, affirmatio est causa affirmationis, & econuerso. Sed sunt hic multæ ambiguitates.

¶ Dubium est primo circa antecedens: quia quidditas rei materialis non est obiectũ intellectus, sed ens. Et ad hoc sunt argumẽta Scoti in primo d. 3. q. 3.

¶ Dubium secundò est circa illam propositionem: De ratione naturæ sensibilis est esse ĩ particulari. Hoc enim videtur falsum: quoniam esse in particulari est modus naturæ, vt superius in tractatu de personis habitum est. Constat autẽ quod modus essẽdi posterior ẽ quidditate, nõ ergo est de rõe seu diffinitione naturæ sensibilis eẽ ĩ particulari, sive signato, siuevago.

* lib 5. de anima tex. 19.

* lib 2. de anim. tex. 152. & 155. vsque ad fi lib. & li. de somn. & vig. c. 3.

¶ Dubiũ tertiò est circa secũdam propositionẽ quo ad duo. Primo de quo ad cognitionẽ, qa aut est sermo de cognitione intuitiua, quæ apud San. Tho. vocatur scientia visionis: aut de cognitione abstractiua quæ apud nostros vocatur scientia simplicis in telligentiæ. Non de prima, vt patet, quia exigeretur quòd intellectus videret naturã non solum in aliquo particulari, sed in hoc exteriori sensibili sicuti est ergo de secunda, sed ad secũdam perfectè habendã sufficit cognoscere q̃ quid erat esse rei secundum omnia prædicta quidditatiua vsque ad vltimam differentiã in clusiũ: vt patet ad esse autẽ in particulari non est prędicatum quidditatiuum alicuius naturæ sensibilis ergo naturæ sensibilis potest perfectè cognosci absque hoc q̃ cognoscatur vt existens in particulari.

* lib. 2. tex. 161. Quæst. c 425 244

¶ Deinde dubiũ est circa ly, vt existens in particulari, aut enim denotat rem obiectam, aut modum obiecti, vt obiicitur. Si enim denotat rem obiectã, sensus est quòd natura sensibilis non perfectè cognoscitur, nisi cognitio termineatur eriamad modum existẽdi illius: ita quod etiã modus naturæ cognoscatur. Si verò notat modum obiecti, vt obiectum est tunc est sensus, q̃ natura sensibilis nõ cognoscitur perfectè nisi modus essendi eius, scilicet in particulari, sit etiã modus repræsentandi, seu obiicẽdi illam: Neutro autem sensu vera aut efficax est propositio ista: & contra primum sensum præcedens argumentatio militat: & tamen dato quòd esset vera propositio iuxta illum sensum, non infert intentum: quoniam cùm tam natura quàm modus eius sint res vniuersales, vt patet in q. de potentia. q. 9. potest natura sub tali modo cognosci ab intellectu absq; cognitione singularis: propter quod hic dicitur requiri phantasma: & confirmatur, quia indiuiduũ vagũ ab intellectu cognoscitur. constat autem q̃ de ratione hominis nõ est esse in hoc signato homine, sed in aliquo Sorte: ergo. Contra secundum verò sensum est, quia sequeretur q̃ natura cælestis ab intellectu separato à corpore nõ posset perfectè cognosci: quia illi nõ pũt offerri, vt existens in particulari: ita q̃ existere in particulari sit quo obiicitur, qa nec in particulari extrinseco: qa supponimus intellectus separatos nõ accipere scientiã à rebus, nec in particulari imaginato, quia separatus non esset à corpore, si imaginatio ministrarer illi.

Infra q. 89. art. 1. & 2. Et q. 11. ar. 2. & q. 16. art. 2. cor. Et 2 cont. cap. 59. & 72 col. 7. Et lib. 1. c. 11 col. 1. fi. Et 1. cor. 13. le. 3. col. 3.

¶ Dubium quartò est circa quartam propositionem: An intellectus noster cognoscat per seipsum singulare. Sed quia de hoc erit inferius ex proposito quæstio, ideò illue vsque differatur.

¶ Dubiũ 5. est circa vim rationis ex duplĩci capite. Primò, quia ex vi eius nõ sequitur omnẽ cognitionem intellectus egere phantasmate, sed perfectã tã: quia enim obiectũ nõ potest perfectè cognosci, nisi vt existẽs in particulari: ideo phantasmate opus esse dicitur: qñ ergo imperfectè obiectũ cognoscendũ est, nulla monstratur necessitas phantasmatis. Et sic hæc rõ peccat ad

conclusio

conclusionem vniuersalem afferens causam particularem. Secũdò, quia ex vi istius rationis, ita sequitur de intellectu coniuncto corpori passibili: sicut de cõiũcto corpori impassibili: quoniã ex natura obiecti & natura potentiæ procedit. constat enim eandem esse naturam obiecti sensibilis nunc & nunc: & similiter eandem naturã potentiæ, sed de corpore glorioso hoc negat, ergo ex hac parte peccat. Ro adducens causam vniuersalẽ ad conclusionẽ particularẽ. Et cõsimatur: quia istam rationem locũ habere vult S. Thom. etiam de intellectu cõiuncto corpori sano, sin statu innocentiæ vt patet inferius in 9.94. art. 2.

¶ Ad primum dubium dictum fuit in q. 12. ar. 4. & alibi. Sed. nãq; male interpretatus fuit S. Th. arguit cõtra eum quidditatẽ enim rei sensibilis obiectũ nõ quod cunque, sed naturaliter proportionatũ intensiuè ponimus intellectus nostri: quia nihil potest naturaliter intellectus cognoscere quidditatiuè nisi naturas sensibiliũ. Et pro statu isto nõ solùm est intensiuè, sed extensiuè obiectum intellectus: quia nihil potest intellectus noster naturaliter intelligere, nisi in ordine ad quidditatẽ sensibilẽ. Quicquid enim de Deo, aut angelis naturaliter attingimus causalitatis, aut excellentiæ, aut negationis: respectu sensibiliũ cõditione vestigiũ cognoscitur, vt experimur. Vnde & ipse Scotus à veritate coactus dicit, quòd quidditas sensibilis est intellect⁹ nostri, in statu isto obiectum in ratione motiui: quamuis minus philosophicè loquens neget in ratione termini motiui: vt patet ex dictis, se. Non est in verbis facienda vis, modo de rebus constet. Quid autem sit obiectum intellect⁹, id est ratio sormalis, quòd aliquid sit intelligibile nõ est præsentis intentionis: vbi de intelligibili in hoc statu, & non simpliciter est quæstio.

¶ Ad secundum dubium dicitur vtendo duplici distinctione, id est, de ly esse in particulari: quod potest sumi dupliciter, scilicet radicaliter, vel formaliter, secunda est de ly esse de ratione alicuius: quod contingit dupliciter. Vno modo, simpliciter: alio modo, vt modus intrinsecus seu essentialis. Et tunc dico tria. Primo quod esse in particulari radicaliter est simpliciter, de ratione sensibilis naturæ. Secundò, quod esse in particulari formaliter est de ratione naturæ, vt modus. Tertio, quòd in proposito sumitur esse in particulari vtroque modo: & similiter esse de ratione singula singulis applicando. Primum ex differentia inter Plat. & Aristot. apud Peripateticos est, vt per se notum. Plato enim posuit solam bouinam formam esse quicquid erat bouis: & illam per se absque carnibus & ossibus, &c. ac per hoc ponens naturam bouinam vniuersaliter subsistentem, negabat de ratione eius esse, particulariter subsistere. Aristot. autem posuit, quòd bouina natura non potest absque carnibus & ossibus subsistere, sed necessariò oportere esse in carnibus & ossibus: quamuis non his aut illis determinatè, ac per hæc posuit radicem huiusmodi, quæ est particulariter subsistere, id est carnes & ossa, id est materiã esse de ratione naturæ sensibilis. Et propterea dixi, q̃ particulariter existere, radicaliter sumptum, est simpliciter ratione de naturæ sensibilis: id enim nihil aliud est, quàm materiam esse de ratione naturæ sensibilis. Et ex hoc patere iam facile potest secundum. Constat enim q̃ particulariter, aut vniuersaliter existere, modi naturæ sunt valde inter se diuersi, & quòd posteriores sunt naturaliter naturis ipsis: prius nanque est homo quàm homo aliquis, aut homo idealis: & quòd non aduentitij, aut accidentales modi sunt, sed ex substantiali ratione naturæ deriuantes non accidens superadditum, sed substantiam eandem prædicant cum natura, cuius sunt, quamuis alio modo. Non enim modo aliquis aliam naturam substantialem, aut accidentalem addit supra hominem, sed hominem dicit hoc modo existentem, tertium verò ex sequentibus manifestum erit.

¶ Ad tertium dubium quo ad primam dubitandi rationem dicitur, quòd sermo præsens proculdubio est de cognitione abstractiua, quidditatiua, tamen: & quod naturæ sensibilis quidditas non perfectè cognoscitur ignorato suo substantiali modo essendi: & quamuis modus sit aliqualiter posterior quidditate, non tamen potest quidditas perfectè absque eius cognitione penetrari.

¶ Ad cuius euidentiã scito, quòd aliquid esse posterius aliquo coniunctosibi contingit multipliciter: in proposito tamẽ logicè, & metaphysicè loquendo dupliciter accidit. Primò, quia illud cõuenit ei extra primũ modũ perfectitatis, & sine tali potest perfectè prioris natura cognosci quidditatiuè. Secũdò, quia illud cõuenit ei intra primũ modum perfectitatis, & à tali posteriori perfecta cognitio quidditatiua depẽdere põt: vt patet de hic emũ prædicata sunt rerũ infra primum modum per se: nec absque eis habetur complete quidditatiua cognitio. Vnde Aristotel. primo Cœli. primũ prædicatũ quòd inuestigat de mũdo, est ly perfectum. Et Diuus Thom. post simplicitatẽ quæ pertinet primo ad quod quid est rei, statim de perfectione Dei quæstionem subdit in princip. huius operis, cũ ergo modus essẽdi particulariter sit substãtialis ei cuiuslibet: nec aliam rem, aut rationem formalem superaddat naturæ: sed eandem dicat alio modo extra prædicata primi modi nequaquã cõtinetur, Ac per hoc sine eius cognitione perfecte natura cognosci nõ potest. Et confirmatur: quia modus iste non est simpliciter posterior natura sed aliqualiter. Non simpliciter quidẽ: quia cum omne prius reducatur ad illum modum, scilicet à quo non conuertitur consequẽtia vt patet 1 5. Metaph. & cõstet, q̃ si est homo, est homo aliquis, quãuis non hoc: & e conuerso, cõsequens est, quòd natura nõ sit prior simpliciter modo isto substãtiali. Dico autẽ, q̃ si est homo, est homo aliquis, non eo modo quo sequitur, si est homo, ẽ risibilis: sed eo modo, quo in nullo instanti naturę verificari potest de aliquo, quòd sit homo: & tamẽ non adhuc sit homo aliquis. Quã uis enim prius natura generetur homo quàm risibile: & quodammodo, quam hic homo: non tamen quàm homo aliquis: vt patet apud Peripateticos. Aliqualiter tamen est prior: quia secundum abstractionem intellectus homo prius est, quàm homo aliquis.

¶ Quo ad secundam verò dubitandi occasionem dicitur, quòd ly, vt existens in particulari, denotat rem cognitam. Et ad primam obiectionem contra hoc iam patet responsio ex nunc dictis. Ad secundam verò dicitur, quòd licet modus ille sit vniuersale quoddam: principium tamen illius est singulare, vt Sanct. Thomas dicit in loco allegato: & propterea absque singulari apprehensione cognosci perfectè nequit. Quamuis possit arguitiuè cogitari naturam habere modum essendi particulariter: ex cognitione naturæ, & modis essendi particuliter in communi: sed hæc non generant perfectam notitiam naturæ tali modo existentis. Impossibile est enim ignorato principio plenè posse principiarum. Haber quoque se singulare ad talem modum, vt terminus: ignoto autem termino sciri plenè nequit terminatum.

¶ Ad quintum autem dubium dicitur, quòd arg. ex primo capite deficit in consideratione conditionum immaterialis cognitionis. Cum enim intelligere sit operatio immaterialis: & consequenter à corpore & corporis conditionibus sese eleuans: si intellectio perfecta alicuius obiecti in aliquo intellecta adeo depressa atque obligata corpori est, vt phantasmate egeat corporeo: à fortiori intellectio imperfecta cui minus debetur eleuatio à materialibus conditionibus, magis alligata erit phantasmati. experimur enim in nobis, quòd quantò perfectius contemplamur, tantò purior redditur à phantasmatibus cognitio quamuis totaliter denudatam non habeamus. Oportet igitur in omni nostra cognitione phantasmata concurrere, si perfecta absque phantasmate fieri nequit. Iuxta illud: De quo minus videt vt inesse, &c.

¶ De materia autem quæ tangitur in argumento ex secundo cap. scito diuersas esse opiniones. Scotus enim in primo distinct. 3. q. 3. & in 45. q. consentiens conclusioni principali, scilicet quod nihil sine phantasmate intelligimus, dissentit in medio. Vult enim quòd hoc non insit intellectui nostro ex se absolutè: quia sic anima separata non intelligeret, nec ex hoc quod coniunctus est corpori quia sic anima in corpore glorioso egeret phantasmate: sed quod hoc inest, aut in pœnam peccati originalis, iuxta illud August. 25. de Tri, cap. 27. quæ causa, vt ipsam lucem fixa acie videre non possis nisi infirmitas: & quia eam tibi fecit iniquitas? Aut propter ordinem potentiarum naturalium hoc habentem q̃ vna potentia attingente obiectum: aliæ quæ natæ sunt illud attingere, contingunt idem. Diuus autem T. vt hic & alibi patet, ponit hoc esse naturale animæ coniunctæ corpori passibili ex parte obiecti relati ad potentiam sub tali modo essendi. Ita q̃ quia obiectũ habet in se illa duo supradicta. scilicet naturam & particularitatẽ: & intellectus coniunctus nõ potest vtrũque percipere nisi ministerio sensus alterum cognoscatur: inde est indigẽtia phantasmatis. ¶ Ad obiecta vero in oppositum dicitur, q̃ hoc est naturale animę nostrę, ex modo essendi, scilicet, in coniunctione ad corpus. Vnde conuenibat etiam in statu innocẽtiæ. Et cum infertur, ergo conuenit etiã animæ in corpore glorioso, negatur consequentia: quoniã de statibus purè naturalibus loquimur, & non de miraculosis. Et si insistet q̃ glorificatio non aufert naturã, sed pficit: respondetur, q̃ cõditiones naturales dicentes, imperfectionẽ: hoc modo, id est, quarũ opposite sunt perfectiões, simpliciter possunt salua integritate naturæ auferri: glorificatio auferẽdo pficit, vt patet de passibilitate corporis talis est autẽ obligatio ad phãtasmata. Nec habet locum rõ præsens in statu corporis glorificati: quẽ deest secũda conditio, ex parte intellectus, s. quod ipse non potest per seipsum cognoscere singulare. Hæc enim cõditio est vera sit de ítellectu coniuncto secundũ naturalem statum, falsa tamen est de eo secundũ statũ glorificati corporis: quoniã potest quicquid & eodẽ modo intelligere: quod & quomodo potest anima separata verũ ratio assignata à Sco. nihil valet imò potiꝰ oppositũ infert: quia vna potentia animæ intẽsa in opere suo: aliq ab operãdo impediũtur, vt experiẽtia testatur: intẽsio ergo operatiõis ítellectus nõ erigit phantasiam: imò deiicit quãtũ ẽ ex hoc. Et propterea ex hoc nõ haberẽt vniuersaliter: q̃ sine phantasmate nihil intelligimus, vt patet. Nec ẽ eadẽ rõ, aut maior de imperfecta ĩtellectione: vt nos diebamus. Ratio vero ex peccato originali nõ est naturalis: hoc autẽ est naturale, vt moti, &c.

¶ *Super Quæstionis Octuagesimæquartæ Articulum octauum.*

TITulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio rãsiua quæsito affirmatiuè: Iudicium intellectus impeditur ligato sensu: Probatur sic, Ignotis pertinentibus ad rem, & præ-

nisi per remotionem, vel aliquã comparationem ad corporalia. Et ideo cum de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus cõuerti ad phantasmata corporum, licet ipsorum non sint phantasmata.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum iudicium intellectus impediatur per ligamenta sensus.

DOCTAVVM sic procedit. Videtur q̃ iudicium intellectus nõ impediatur per ligamentum sensus. Superiꝰ enim non dependet ab inferiori, sed iudicium intellectus est supra sensum. Ergo iudicium intellectus non impeditur per ligamentum sensus.

¶ 2. Præterea, Syllogizare est actus intellectus, in somno autem ligatur sensus, vt dicitur in lib. de Som. & vig. * Contingit tamen quandoque q̃ aliquis dormiens syllogizat. Ergo non impeditur iudicium intellectus per ligamentum sensus.

¶ SED CONTRA est, q̃ in dormiendo ea, quæ contra licitos mores contingunt, non imputantur ad peccatũ, vt Aug. in 12. super Gen. ad lit. * dicit hoc autem non esset si homo in dormiendo liberum vsum rationis & intellectus haberet. Ergo impeditur rationis vsus per ligamentum sensus.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut dictũ est *, proprium obiectum intellectui nostro proportionatum est natura rei sensibilis e. Iudicium autem perfectum de re aliqua dari nõ põt, nisi ea omnia, quæ ad rem pertinẽt cognoscãtur, & præcipuè si ignoratur id q̃ est terminus & finis iudicij. Dicit autem Philoso. in 3. de cœlo *, quod si cut finis factiuæ scientiæ est opus, ita naturalis scientiæ finis est, quod videtur principaliter secundum sensum. Faber enim nõ quærit cognitionem cultelli, nisi propter opus vt operetur hunc particularem cultellum. Et similiter naturalis non quærit cognoscere naturã lapidis & equi, nisi vt sciat rationes eorum, quæ videntur secundũ sensum. Manifestum est autem, q̃ non posset esse perfectũ iudiciũ fabri de cultello, si opus ignoraret. Et similiter non põt esse perfectum iudicium scientiæ naturalis de rebus naturalibus si sensibilia ignorẽtur. Omnia autem quæ in præsenti statu intelligimus cognoscuntur à nobis per comparationem ad res sensibiles naturales e. Vnde impossibile est q̃ sit in nobis iudicium intellectus perfectũ cum ligamento sensuse, per quem res sensibiles cognoscimus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod quamuis intellectus sit superior sensu, accipit tamen aliquo modo à sensu, & eius obiecta prima & principalia in sensibilibus fundantur. Et ideo necesse est, quod impediatur iudicium intellectus ex ligamento sensus.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ sensus ligatur in dormientibus propter euaporationes quasdam & fumositates resolutas e: vt dicitur in lib. de Somno & vigil. * Et ideo secundum dispositionem huiusmodi euaporationum contingit esse ligamentũ sensus maius vel minus. Quãdo ẽm multus fuerit motꝰ vaporũ, ligatur nõ solum sensus, sed ẽt imaginatiõita vt nulla appareãt phãtasmata, sicut ꝓipuè accidit, cum aliquis incipit dormire post multũ cibũ & potum. Si verò motus vaporũ aliquantulũ fuerit remissior, apparent phantasmata, sed distorta & inordinata, sicut accidit in febricitantibus. Si verò adhuc magis motus sedetur apparent phantasmata ordinata, sicut maximè solet contingere in fine dormitionis & in hominibus sobriis, & habentibus fortem imaginationem, si autem motus vaporum fuerit modicus, nõ solum imaginatio remanet libera, sed etiam ipse sensus communis ex parte soluitur, ita quod homo iudicat interdum in dormiendo ea quæ videt somnia esse, quasi diiudicans inter res, & rerũ similitudines. Sed tñ ex aliqua parte remanet sensus cõis ligat⁹. Et ideo licet aliquas similitudines discernat à rebus: tamen semper in aliquibus decipitur. Sic igitur per modũ quo sensus soluitur, & imaginatio in dormiendo, liberatur iudiciũ intellectus: nõ tamen ex toto. Vnde illi qui dormiẽdo syllogizant cum excitantur, sem per recognoscunt se in aliquo defecisse.

QVÆSTIO OCTVAGESIMAQVINTA, de modo & ordine intelligendi, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de modo & ordine intelligendi.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primò, vtrũ intellectus noster intelligat abstrahẽdo species à phantasmatibus. ¶ Secundò, vtrum species intelligibiles abstractæ à phantasmatibus se habeant ad intellectum nostrum, vt quod intelligitur, vel sicut id quo intelligitur. ¶ Tertiò, vtrum intellectus noster naturaliter intelligat prius magis vniuersale. ¶ Quartò, vtrũ intellectus noster possit multa simul intelligere. Quintò, vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo. ¶ Sextò, vtrum intellectus possit errare. ¶ Septimò, vtrum vnus possit eandem rem melius intelligere quàm alius. ¶ Octauò vtrum intellectus noster per prius cognoscat indiuisibile quàm diuisibile.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas, & materiales per abstractionem à phantasmatibus.

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur q̃ intellectus noster nõ intelligat res corporeas & materiales per abstractionẽ à phãtasmatibus. Quicunque enim intellectus intelligit rem aliter quàm sit, est falsus. Formæ autem rerum materialiũ non sunt abstractæ à particularibus: quorum similitudines sunt phantasmata. Si ergo intelligamus res materiales per abstractionem specierũ à phantasmatibus: erit falsitas in intellectu nostro.

¶ 2. Præterea, Res materiales sunt res naturales, in quarum diffinitione cadit materia. Sed nihil potest intelligi sine eo q̃ cadit in diffinitione eius. Ergo res materiales non possunt intelligi sine materia. Sed materia est indiuiduatiõis principiũ. Ergo res materiales nõ possunt intelligi p abstractionem vniuersalis à particulari quod est abstrahere species intelligibiles à phantasmatibus.

¶ 3. Præterea, In 3. de Anima * dicitur, quod phãtasmata se habẽt ad animã intellectiuã sicut colores ad visum. Sed visio non fit per abstractionẽ aliquarũ specierũ à coloribus sed per hoc q̃ colores imprimũt in visum. ergo nec intelligere cõtingit p hoc q̃ aliqd abstrahatur à phantasmatibus, sed per hoc q̃ Phantasmata imprimũt in intellectum.

¶ 4. Præterea, Vt dicitur in 3. de anima *, in intellectiua aia sunt duo, scilicet intellect⁹ possibilis & agens. Sed abstrahere à phantasmatibus species intelligibiles nõ pertinet ad intellectum possibilem, sed recipere species iam abstractas: sed nec ẽt videtur pertinere ad intellectum agentẽ, qui se habet ad cipuè siue seu termino iudicij, necesse est iudicũ impediri: sed ligato sensu hoc accidit: ergo maior patet: & minor ꝓbatur: quia ligato sensu ignoratur particulare: q̃ est terminus iudicij. Quod probatur tripliciter. Primo ratione, quia proprium obiectũ nostri intellectus est natura sensibilis. Secundò autoritate Ari. in 3. Cœli. Et tertiò, quia omnia quæ cognoscimus discernimus in ordine ad sensitiua.

¶ In responsione ad secundum nota quatuor gradus ligamenti sensitiuæ partis.

¶ Nota hæc diligentissimè & cautissimè, quod quia iudicium intellectuale ideo fallitur ligato sensu, quia nõ potest resoluere quod iudicat in particulare sensibile: consequens est, quòd multo magis ítellectuale fallatur, quando despiciuntur particularia: nec est curæ, vt habeat iudicium rationis testimonium à sensibilibus. Et propterea in plurimos contingit labi errores, qui à superioribus inchoant iudicium, & ordinãt doctrinas suas incõsultis sensibus. Vnde pater Philosophorum Aristo. nunquã à sensibus recedẽs, semper iuxta veritatẽ iudicauit.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum primum.*

TITulus.

¶ Circa titulũ occurrit statim dubium, quia videtur superflu⁹ articulus iste, aut impertinens. In quæstione siquidem præcedente determinatum est an anima intelligat per species acceptas à sensibilibus, &c. igitur aut superfluè repetitur, aut tractanda erat hæc ibi, & tenet sequela: quia nihil aliud est abstrahere à phantasmatibus, quàm recipere à sensibus, & egere illis ĩ vsu.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ præsens articulus bene distinctus, & ordinatus est. Distinctus quidem quia aliud est formaliter quærere & scire, an habeamus intelligibiles species à sensibilib⁹ & phãtasmatibus & aliud, an intelligamus abstrahendo. Hoc enim includit, & modum quo habentur species à phantasmatibus, scilicet per abstractionem, & modũ, quo intellectus attingit res sensibiles, scilicet denudãdo eas à conditionib⁹ phãtasmatis. illud verò hoc in se nõ claudit, nisi fortè virtualiter. Sed qõnes cum sint æquales numero his, q̃ verè scim⁹, distinguẽdæ sunt penes q̃sita forma liter, nõ virtualiter. Ordinat⁹ verò, qa vt patet in diuisione quæstionis præce

præcedētis, tota precedēs quæstio quærit formaliter de his, per quæ
561 b intelligimus, vt sic, ista verò de modo & ordi-
*text.32. & 39. ne quo intelligimus, & ideo abvniuersalissimo modo incœpit, scilicet abstractione à Phantasmatibus, hic enim modus communis est omni nostræ intellectioni, vt patebit.
¶ In corpore. duo primò ridet q̃sito. Secundo refert opinionē Plato. oppositam in calce.
¶ Quo ad primum conclusio responsiua affirmatiuè est hęc. Intellectus noster intelligit materialia abstrahendo à phantasmatibus. Vbi primò nota, q̃ abstrahere à phantasmate quandoque significat operationem intellectus agētis, quandoq; operationem intellectus possibilis. Intellectus agentis quidem quādo dicitur quòd abstrahimus species intelligibiles à phātasmatibus. Intellectus verò possibilis quando dicitur quod cognoscimus quòd quicquid est hominis abstrahēdo ab hoc & illo homine. Tātum autē interest inter abstractionem vtranq; quòd abstractio illa est rerum productio rei abstractæ, scilicet species
*q.6. 7. & 8. art. 1. intelligibilis. ista autē sola est expoliatio rei abstractæ non per realem denudationem, sed per negationem actiōis seu cōsiderationis, vt in respōsione ad primum clarè patet in litera. Et quoniam secūda est effectus primæ, & cōsiltē rationis cum ea, vt patebit: ideo præsens conclusio de vtraque intel
d.752. & 8. ligitur distinctē.
¶ Deinde probatur conclusio, Intellectus no-
*vt Arist. refert li. 1. meta. ster sic, non est actus corporis, quod tamen
*text.6. est virtus animæ existētis in corpore: ergo principium eius est cognoscere formam in materia hac, non prout est in hac materia, hoc est abstrahere à phātasmatibus: ergo. Antecedens
*q.6. 84. art. 1. supponitur ex dictis, & declaratur distinguēdo triplicem gradum virtutis cognoscitiuæ, scilicet actū corporis non actum corporis: & quodammodo sic, & quodammodo non. Consequentia vero probatur ratione, quia obiectum proportionatur virtuti cognoscitiuæ. Et cōfirmatur distribuēdo proportionata obiecta singulis gradibus cognoscentium.
b 425 ¶ Nota, quod maxima illa, obiectum proportionatur virtuti cognoscitiuæ, absque dubio tenet quo ad cognitionem & eleuationem à materia: quicquid objici possit de aliis conditionibus. Impossibile nanque est, q̃ vis corporea possit in aliquid supra corporea eleuatum, & rursus vt phantasmata sicut lumen ad colores: quod nō abstrahit aliquid à coloribus, sed magis eis influit e. Ergo nullo modo intelligimus abstrahendo à phantasmatibus.
¶ 5. Præterea, Philoso. in 3. de Anima * dicit q̃ intellectus intelligit species in phantasmatibus. Non ergo eas abstrahendo.
¶ SED CONTRA est quod dicitur in 3. de Anima *, q̃ sicut res sunt separabiles à materia, sic circa intellectum sunt. Ergo oportet quod materialia intelligantur, inquantū à materia abstrahūtur, & à similitudinibus materialibus, quæ sunt phantasmata.
¶ RESPONDEO dicendum, quod supra dictum est *, obiectum cognoscibile proportionatur virtuti cognoscitiuæ. Est autē triplex gradus cognoscitiuæ virtutis. Quædam enim cognoscitiua virtus est actus organi corporalis, scilicet sensus. Et ideo obiectum cuiuslibet sensitiuæ potentiæ est forma, prout in materia corporali existit. Et quia huiusmodi materia est indiuiduationis principium, ideo omnis potētia sensitiuæ partis est cognoscitiua particularum tantum. Quædam aut virtus cognoscitiua est quæ neque est actus organi corporalis, neque est aliquo modo corporali materiæ coniuncta: sicut intellectus angelicus. Et ideo huius virtutis cognoscitiuæ obiectum est forma siue materia subsistens. Et si enim materialia cognoscant, nō tamē nisi in immaterialibus ea intuentur, vel in seipsis, vel in Deo. Intellectus autem humanus medio modo se habet. Nō enim est actus alicuius organi: sed tamē est quædam virtus animę, quæ est forma corporis, vt ex supra dictis patet *. Et ideo propriū eius est cognoscere formam in materia quidē corporali indiuidualiter existentem, non tamen prout est in tali materia. Cognoscere verò id quod est in materia indiuiduali, non prout est in tali materia, est abstrahere formā à materia indiuiduali, quā repræsentant phantasmata. Et ideo necesse est dicere, q̃ intellectus noster intelligit materialia abstrahendo à phantasmatibus, & per materialia sic considerata in immaterialiū aliqualē cognitionē deuenimus: sicut econtra Angeli per immaterialia materialia cognoscūt. Plat. * verò attendens solum immaterialitatē intellectus humani, non autem ad hoc q̃ est corpori quodammodo vnitus, posuit obiectū intellectus ideas separatas, & quod intelligimus, non quidem abstrahendo, sed magis abstracta participando, vt supra dictum est *.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum quod abstrahere cōtingit dupliciter. Vno modo per modū cōpositionis & diuisionis, sicut cum intelligimus aliquid nō esse in alio vel esse separatū ab eo. Alio modo per modum simplicitatis: sicut cum intelligimus vnum nihil cōsiderando de alio abstrahere igitur per intellectum ea, quæ secundum rem nō sunt abstracta, secundū primū modum abstrahendi, nō est absq; falsitate. Sed secundo modo abstrahere p intellectū, quæ non sunt abstracta secundū rem, non habet falsitatē e, vt in sensu apparet. Si enim dicam^a colorē nō inesse corpori colorato, vel esse separatū ab eo, erit falsitas in opinione, vel in oratione. Si verò consideremus colorem & proprietatem eius, nihil cōsiderantes de pomo colorato: vel sic quod intelligimus voce exprimamus, erit absque falsitate opinionis, & orationis. Pomū enim non est de rōne coloris. Et ideo nihil prohibet colorē intelligi, nihil intelligendo de pomo. Similiter dico, quòd ea quæ pertinent ad rationem speciei cuiuslibet rei materialis, puta lapidis, aut hois^b, aut æqui: possunt cōsiderari sine principiis indiuidualibus quæ nō sunt de rōne speciei. Et hoc est abstrahere vniuersale à particulari, vel species intelligibilē à phantasmatibus, considerare scilicet naturā speciei absque consideratione indiuidualiū principiorum, quæ per phantasmata repræsentātur. Cùm ergo dicitur q̃ intellectus est falsus qui intelligit rē aliter quàm sit, verum est si ly aliter referatur ad rem intellectam. Tunc enim intellectus est falsus, quando intelligit rem esse aliter quàm sit e. Vnde falsus esset intellectus si sic abstraheret speciem lapidis à materia, vt intelligeret eā non esse in materia, vt Plato posuit. Non est aūt verum quod proponitur, si ly aliter, accipiatur ex parte intelligētis. Est enim absque falsitate, vt alius sit modus intelligentis in intelligendo, quàm modus rei in essendo: quia intellectum est in intelligente immaterialiter per modum intellectus, nō autem materialiter per modum rei materialis.
¶ Ad secundum dicendum, quod quidam putauerunt, quod species rei naturalis sit forma solum, & quod materia non sit pars speciei e. Sed secundum hoc diffinitionibus rerum naturalium non poneretur materia. Et ideo aliter dicendum est, quod materia est duplex, scilicet cōmunis & signata vel indiuidualis. Communis quidem, vt caro & os, indiuidualis autem, vt hæc carnes & hæc ossa. Intellectus igitur abstrahit speciem rei naturalis à materia sensibili indiuiduali, non autē à materia sensibili communi. Sicut speciem hominis abstrahit ab his carnibus & his ossibus, quæ non sunt de ratione speciei sed partes indiuidui, vt dicitur in 7. Meta. * & ideo sine eis considerari potest. Sed species hominis non potest abstrahi per intellectum à carnibus & ossibus. Species autem mathematicæ possunt abstrahi per intellectum à materia sensibili, non solum indiuiduali, sed etiam communi, non tamen à materia intelligibili communi. sed solum indiuiduali. Materia enim sensibilis dicitur materia corporalis secundum quod subiacet qualitatibus sensibilibus, scilicet calido & frigido duro, & molli, & huiusmodi. Materia verò intelligibilis dicitur substantia secundum quòd subiacet quantitati. Manifestum est autem quòd quantitatis prius inest substantiæ quàm qualitates sensibiles. Vnde quantitates (vt numeri & dimēsiones & figuræ, quæ sunt terminationes quantitatum) possunt considerari absque qualitatibus sensibilibus, quòd est eas abstrahi à materia sensibili nō tamen possunt considerari sine intellectu substantiæ quātitati subiectæ, quòd esset eas abstrahi à materia intelligibili communi. Possunt tamē considerari sine hac vel illa substātia quod est eas abstrahi à materia intelligibili indiuiduali. Quædam verò sunt, quæ possunt abstrahi et à materia intelligibili cōmuni, sicut ens vnum, potentia, & actus & alia huiusmodi, quæ etiam esse possunt absque omni materia, vt patet in substātiis immaterialibus. Et quia Plato non considerauit q̃ dictū est de publici modo abstractionis omnia quæ diximus abstrahi per intellectum, posuit abstracta esse secundum rem.
¶ Ad tertium dicendū, q̃ colores habēt eundem modum existendi, prout sunt in materia corporali indiuiduali, sicut in potentia visua. Et iō possunt imprimere suā similitudinem in visum. Sed phantasmata cùm sint similitudines indiuiduorū, & existāt in organis corporis, non habent eundem modū

mētum impotēs ad principalē effectū, sumit à principali agente intentionē: qua instrumentaliter possit in illū. Constat autē phantasma se habere ad intellectū agentē vt instrumentū, &c. Aliis verò videtur hoc impossibile: quia vis illa autē de ordine materialiū, aut immaterialiū: si materialiū, ergo erit hęc & particularizata vt phātasma: nō ergo erit ,pptereа phātasma habili^a: si immaterialis: ergo nō
In corp. & art. 7. q. præc. erit subiectiuè in phātasmate: quia quicquid est ibi subiectiuè, est particularizatum, vt ipsa, cùm vnumquodque recipiat per modum recipientis.
¶ Mihi autē nō propter has ratiōes, sed propter rerum ordinem & litera d.760. c
phantasmatibus. Angelis in primis intelligunt 79
quandoque quod quid 61 c d
est alicuius rei materialis non intelligendo ipsum vt in hoc: & tamē 430
c d non abstrahunt, nos quoq;, si vera esset opinio Platonis, nihilominus intelligeremus q̃ quid erat esse hominis non intelligendō hunc vel illum, & tamen nō abstraheremus, ergo. Ad hoc dicitur, q̃ dictum illud est verissimum, modo sane intelligatur, scilicet per se primò. Angeli vt in litera dicitur, nō cognoscunt materialia per se primò sed res separatas à materia: & in illis illarúmq ue connaturalibus speciebus materialia percipiuntur. Nostri quoque acies intellectus (si vera est Platonis opinio) ad quidditates separatas, s. per se hominem, & per se bouē primo terminatur. & non ad naturam existē- * text. 34. tē in Sorte, non prout 35.
est in Sorte. Vnde in litera vtraque obiectio excluditur. Prima, cum obiectum proprium intellectui Angelico datur. Secunda, cum Plat. opinio refertur, de cuius opiniōe tria refert. Primū ex parte animæ quod naturam intellectus non modum essendi considerauit. Secundum ex parte obiecti, quòd propterea posuit obiectum res separatas & immateriales: & sic actus intellectus nostri apud eum primò termi natur ad ideas, Tertiū ex parte modi, de quo est quæstio, scilicet q̃ non abstrahēdo, sed potius abstracta participā do intelligimus.
¶ In responsione ad secundum esset quæstio, an materia sit pars quidditatis rei naturalis: sed quia hoc ad quæstionē hanc nihil refert, & alibi tractatum est, ideo transeo.
¶ In respōsione ad quartum difficile occurrit ibi. an illuminatio intellectus agētis super phātasmata aliquid poſitiuum ponat in eis. Quibusdam enim videtur q̃ sic, p se hæc verba literæ: Aiunt nanq; phantasmata suscipere quādam intentionalem virtutem per modum fluēntis: quia reddunt forma liter habita ad abstractionē. Et confirmatur hoc quia regulariter est apud S. Th. q̃ instrumentum

existēdi, quem habet intellectus humanus, vt ex dictis patet. & ideo non possunt sua virtute imprimere in intellectū possibilē. Sed virtute intellectus agētis resultat quædā similitudo in intellectu possibili ex conuersione intellectus agentis supra phantasmata, quæ quidem est repræsentatiua eorum, quorū sunt phantasmata solùm quantùm ad naturam speciei e. Et per hunc modum dicitur abstrahi species intelligibilis à phantasmatibus, non quòd aliqua eadem numero forma, quæ prius fuit in phantasmatibus, postmodum fiat in intellectu possibili, ad modum, quo corpus accipitur ab vno loco, & transfertur ad alterum.
¶ Ad quartū dicendū, q̃ phātasmata & illuminantur ab intellectu agente, & iterū ab eis per virtutē intellectus agētis species intelligibilis. Et primū quidē conuenit ipsis viribus seu potētiis sensitiuis ex hoc, q̃ naturaliter cōnatę sunt cum intellectiuo: quē admodū vegetatiuū redditur virtuosius ex coniunctione ad sensitiuum. Vnde vegetatiuum in animali generat carnem, & sensitiuum in homine potest particularia conferre. Secundum verò, quia naturæ ordo exposcit: vt si natura naturæ, & potentia potentiæ coniuncta vigoratur: q̃ multo magis actus actui cōiūctus vigoretur. Idcirco hoc ex actuali assistentia phantasię in ministrando intellectui a-
Q. præc. art. 6. genti sortitur: phantasmata enim habilia fieri & esse ad hoc vt abstrahatur species ab eis, nihil aliud est quàm ipsa fieri & esse in summo
415 spiritualitatis gradu cir
4. contra c. 11. col 2. & ver. q. 1. art. 6 cor. fin. Et po. q. 7. arti. 6. cor. & q. 8. arti. 1. cor. 1. Et opus. 3. ca. 85. ca intelligibilē ordinē: & hoc cōuenit eis, cum ordinata sūt actualiter, & summē disposita, vt cooperentur intellectui agētis: hoc autē est, cùm intellectus agēs cōuertitur super ea, illuminādo eam nō formaliter, sed obiectiuè, sicut colores illuminātur. Phātasia ergo existēte in actu secundo, & ordinādo rite sua phātasmata, intellectus agēs assistit illis, & fit illis propinquus: imò cōiunctus cō iunctione, quia lumen cōiungitur colori & sic illuminantur phantasmata obiectiue: & hac obiectiua illumina-
Cap. 1. tione attingunt summum spiritualitatis gradū, & sic reddūtur & sunt habilia: vt ex eis species intelligibilis abstrahatur: quod est tertiū interea, quæ assequitur pars sensitiua, quæ abstractio nihil aliud in productione speciei est, quàm vti ipsis phantasmatibus quo ad naturā repræsentatam, & non quò ad indiuiduatia. Sic autem esse, & secundum veritatem, & apud S. T. non est difficile videre. Secundum veritatem quidem: quia ordo rerum exigit vt supremum infimi, attingat infimum supremi: ac per hoc natura sensitiua in sui supremo, i. in cogitatiua in actu, perueniat ad summum spiritualitatis & actualitatis gradū: cum latitudine tamen quadam infra ordinem intellectualium. Et confirmatur: quia natura horret superflua nec supperaddit intentiones his, quæ possunt per ipsas res perficiri: imò hoc est addere intentiones intentionibus: quia phantasmata ipsa intentiones sunt. Secundum mentem vero S. Th.

apparet, quoniam dicens illustrari phantasmata, dicit hoc esse, quemadmodum pars sensitiua vigoratur ex coniunctione ad intellectum: vbi cōstat nihil aliud superaddi, &c. Nec obstat regula de instrumentalibus agentibus: quoniam de secretis his, vt possumus, loquimur: non enim est ibi propriè instrumentum, cùm phantasma (vt suprā dixi) non tam est causa speciei, quàm causa materiæ.

¶ *Super Quæstionis octuagesimaquinta Articulum secundum.*

TITULUS clarissimus est, si notetur ut rēte ly quod intelligitur, vt distinguitur contra quo intelligitur. Et est sermo de intellectione directa: propter hanc enim est quæstio.
¶ In corpore duo facit. primò tractat opinionem affirmatiuam impugnādo illam. Secundò respondet quæsito.
¶ Quo ad primum duo. Primò refertur opinio in cōmuni & in speciali. In cōmuni quidem: quia nulla vis nostra q̃ceptiua cognoscit nisi suam passionem. In speciali verò: quia intellectus non intelligit nisi speciem intelligibilem: & sic ipsa est id quod di 410
rectè & primò intelligi tur. Secundò impugnatur dupliciter. Primò, quia sequeretur q̃ scientia nō esset de rebus extra: & declaratur sequela ex simili apud Platonicos. Secūdò, quia omnia quæ videtur, essent vera, etiā contradictoria, & probatur sequela: quia res visa non esset nisi passio videntis, omnia patent in litera.
¶ Quo ad secundū pōnuntur tres conclusiones pro euacuatione huius materiæ. Prima est: Species intelligibilis est: quo intellectus intelligit. Secunda est: Species intelligibilis est, quod secundariò intellectus intelligit. Tertia est: Res, cuius species intelligibilis est, similitudo Tex. 16.
est quod primò intellectus intelligit. Prima probatur sic: Intelligere est actio immanens: ergo fit secundum aliquā 119
formam: ergo secūdum similitudinem obiecti. Antecedens probatur ex 9. Meta. distinguendo duplicem actionem. Prima consequentia relinquitur per se nota de vtraque actione: quia cōmune est omni agenti, agere secūdum quod est actu: & vt dicitur tertio Physi. tex. 17. semper æstimabitur species mouere. secunda verò probatur ex proportionali similitudine inter 81
actionem immanētem & transeuntem. Secunda verò conclusio probatur ex eo, quòd intellectus est potentia reflexiua 412
super seipsum: ac 458
per hoc super ea, quæ in ipso sunt: imò prius potentia reflectitur ordi- 417
ne generationis super Lib. 3. de anima tex. 38.
speciem, & vltimò super se: sed ordine intentionis & causalitatis primò reflexio est super se: quia enim est super se reflexiua potentia, ideo etiā super sua, & eadem est reflexio super sua, & se, eo modo, quo est eadem generatio animalis & hominis: ita quòd sicut prius generatur animal quàm homo, & tandem vnico actu numero simul generatur Socrates animal & homo existens: ita prius reflectimur super speciem intelligibilem, & tandem simul eodem actu intelligimus intellectum perfectum speciei, vt materiam forma, aut potius potentiam proprio actu, & idem est iudicium de specie & actu intelligendi: illa enim est vt potentia respectu actus secundi.

SED CONTRA, Species intelligibilis se habet ad intellectū, sicut species sensibilis ad sensum. Sed species sensibilis non est illud, quod sentitur, sed magis id, quo sensus sētit. Ergo species intelligibilis nō est, quod intelligitur, sed id, quo intelligit intellect^a.
¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidā posuerunt, quòd vires, quæ sunt in nobis cognoscitiuæ, nihil cognoscunt nisi q̃prias passiones: puta quòd sensus non sentit nisi passionem sui organi. Et secundum hoc intellectus nihil intelligit nisi suam passionē, scilicet speciem intelligibilē, in se receptā. Sed hæc opinio manifestè apparet falsa ex duobus. Primò quidem, quia eadem sunt, quæ intelligimus, & de quibus sunt scientiæ. Si igitur ea, quæ intelligimus, essent solùm species, quæ sunt in anima, sequeretur, quòd scientiæ omnes non essent de rebus, quæ sunt extra animam, sed solùm de speciebus intelligibilibus, quæ sunt in anima: sicut secundum Platonicos omnes scientię sunt de ideis: quia ponebant esse intellecta ī actu^c. Secūdò, quia sequeretur error Antiquorum dicentium, omne, quod videtur, esse verū. Et similiter, q̃ contradictoria essent simul veræ. Si enim potentia non cognoscit nisi propriā passionem, de ea solùm iudicat. Sic autem videtur aliquid, f̃m quòd potentia cognoscitiua efficitur. Semper ergo iudicium potentiæ cognoscitiuę erit de eo, quod iudicat, scilicet de propria passione f̃m q̃ est: & ita omne iudicium erit verū. Puta si gustus non sentit nisi propriam passionem, cùm aliquis habens sanum gustū, iudicat mel esse dulce, verè iudicabit. Et similiter si ille, qui habet gustum infectum, iudicet mel esse amarum, verè iudicabit. Vterque enim iudicabit, f̃m q̃ gustus eius afficitur. Et sic sequitur, quòd omnis opinio æqualiter erit vera, & vniuersaliter oīs acceptio. Et ideo dicendum est, q̃ species intelligibilis se habet ad intellectū, vt quo intelligit intellectus. Quod sic patet. Cum enim sit duplex actio: sicut dicitur 9. Meta. vna, quæ manet in agente, vt videre & intelligere: & altera, quæ transit in rem exteriorem, vt calefacere & secare^e: vtraque fit f̃m aliquam formam. Et sicut forma, f̃m quam prouenit actio tendens in rem exteriorem, est similitudo obiecti actionis: vt calor calefaciens est similitudo calefactibilis: similiter forma, f̃m quam prouenit actio manens in agente, est similitudo obiecti. Vnde similitudo rei visibilis est, f̃m quam visus videt: & similitudo rei intellectæ, quæ est species intelligibilis, est forma, f̃m quam intellectus intelligit. Sed quia intellectus supra seipsum reflectitur: f̃m eandem reflexionem intelligit & suū intelligere: & speciē, qua intelligit^e. Et sic species intellecta secundario est id quod intelligitur. Sed id q̃ intelligitur primò, est res cuius species intelligibilis est similitudo e. Et hoc etiam patet ex Antiquorū opinione: qui ponebāt simile simili cognosci. Ponebāt enim, q̃ anima per terrā, quæ in ipsa erat, cognoscereт terrā quæ extra ipsam erat: & sic de aliis e.

¶ Tertia aũt conclusio simul cũ prima probatur ex autoritate Arist. ex dictis Antiquorum manifestata. duo ponebant Antiqui, obiectum, s. terram extrà, & principium, scilicet terram intussi: vno reprehendunturab Arist. scilicet in terra interiori, non omnino: sed quo ad modum essendi, quia nõ terra, sed terræ species est in anima. restat ergo obiectum, i. id quod cognoscitur esse rem extrà, & speciem illius esse principium intelligendi illam: quòd est primæ & tertiæ cõclusionis sententia.

¶ In responsione ad primum & secundũ esset tractãda materia de intellectu in actu & intellectu in actu. Sed ne idẽ pluries repetatur, in cõmentariis librorum de anima vide diffusè: vbi fit quæstio specialis.

b 280 430 c ¶ In responsione ad tertium tria occurrũt. Primò notãdum, quòd hic fundat S. Thom. distinctionem verbi à specie intelligibili super testimonio partis sensitiuæ: quicquid enim perfectionis inuenitur in inferioribus diffusum, totum vnitum eminẽtius præinuenitur in superiori ordine. Et propterea, cũ sensitiua pars perficiat dupliciter, scilicet secundum immutationem ab obiecto, & secundum formationẽ à seipsa, pars intellectiua, cui primum quod à licitus imperfectionis est, non repugnat, secũdum consequenter sibi vẽdicatur autem, quod intellectus in se format verbum, dicitur in prima operatione, & in secunda compositio & diuisio, &c.

¶ Secundò occurrit dubium: quia hoc in loco expresse dicitur, quòd sensiu exterior secundũ solam immutationẽ ab obiecto operatur, & consequenter purè passiuè sensus videtur sentire: cuius oppositum determinatum est.

¶ Tertiò occurrit dubiũ circa principale intentum: quia ex hac responsione non satisfit difficultati tactæ in argumẽto: quia licet ex hac responsione euadat, ꝙ voces non significenẽ species intelligibiles: non tamẽ euadit, quin significẽt istas cõceptiones, seu formationes, imò hoc asseritur. Et si ita est, cùm itẽ sint animæ passiones, & entia ĩ anima, sequitur quòd id quod primò ĩtelligitur & significatur vocibus, &c. est res in anima; & cõsequenter scientia nõ primò est de rebus extrà: & sic redit oppositũ determinationis factæ in corpore articuli.

¶ Ad primã dubitationem facilimè patet ex litera responsio. Non enim ibi dicitur quòd 416 aliqua pars sensitiua gficiatur sola immutatione, sed dicitur, quòd operatur secundum solam immutationem. Vbi manifestè præter immutationem operatio ponitur. Et igitur differentia non in operando actiuè, vel passiuè, sed in operando secundum solam formam, quæ producitur ab extra: & secundum formã, quam ipsamet virtus sensitiua sibiipsi parit. ¶ Ad tertium autem dubium dicitur ꝙ ex vltimis verbis literæ apparet responsio. Tam enim species intelligibiles quàm conceptiones formatæ possunt dupliciter sumi, vno modo secundum quod res sunt quædam in anima: & sic de neutris est scientia, nisi reflexa. Alio modo secundum quòd sunt rerum imagines aut intentiones: & sic inter eas hæc est differentia, quòd species vt imagines sunt quibus intellectus intelligit, vt in corpore dictum est: conceptiones autem vt intentiones sunt quas intelligit: & hoc ideo, quia species præsentat intellectui rem, vt comprincipium intelligendi. cõceptus autem præsentat illam obiectiuè. Significari autem & sciri res extrà primò, & conceptiones non vt res, sed vt intentiones sunt rerum extrà, idem est: quia idem est motus animæ in imaginem vt imaginem vt imago est, & in rem: vt dicitur in De Memoria & reminiscentia.

¶ *Super Quæstionis octauagesimæquintæ Articulum tertium.*

TItulus absolutè sumendus est vt iacet: nec est arctandus. Text. 5. Et hoc benè nota propter quæstiones Modernorum de primo cognito: de quo vide si vis diffusam quẽstionem in Commentariis de Ente & essentia. vbi contra eum, qui hunc articulũ quo ad quinque impugnatur, disputatũ est. Intelligendus est ergo titulus hic absolutè. Et quoniã intellectui nostro directè non occurrit, nisi aut vniuersalius aut minus vniuersale: consequens est, ꝙ hic quæritur, quid absolutè prius cognoscitur ab intellectu magis aut minus vniuersale. Dico autem absolutè, & non in tali ordine, puta cognitionis confusæ aut distinctæ: & consequenter hic est quæstio de primo cognito, & hic soluitur. Nec putes, me aut immemorẽ, aut retractare, quod scripsi in Commentariis: quoniam & illud verum est, scilicet quòd hic non quæritur, nec tractatur de primo cognito in tali ordine, scilicet cognitionis confusę actualis. Et hoc verum est, scilicet quòd hic quæritur de primo cognito absolutè.

¶ In corpore quinque Text. 5. sunt. Primò ad bonitatem doctrinę cõparatur cognitio vniuersalis cognitionis singularis. Secundò vniuersalioris ad minus vniuersale secundum intellectum. Tertiò eorũdem fm sensum. Quartò redditur ratio ordinis vtriusque. Quintò epilogus dictorum fit. ¶ Quo ad primum conclusio est: Cognitio singularium est quò ad nos prior cognitione vniuersalium. Probatur: quia sensitiua est prior intellectiua.

¶ Quo ad secundum conclusio est: Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vniuersalis. Probatur, Omne exiens de potentia ad actum, prius peruenit ad actum incompletum medium inter potentiã & actũ perfectũ, quàm ad actum perfectũ: sed intellectus est exiẽs de potẽtia ad actum, & intellectus actus perfect⁹ est notitia distincta: actus verò incompletus & medius est notitia confusa: ergo prius indistinctè quàm distinctè cognoscit. Tum vltra cognoscere vniuersalius distinctè est cognoscere minus commune, cognoscere verò vniuersalius indistinctè, est cognoscere magis commune: ergo prius cognoscitur magis commune quàm minus commune. Maior est per se nota: minor probatur dupliciter, ratione, quia cognoscere aliud confusè, est cognitio secundum quid, & quodammodo in potentia: & autoritate Philosophi in primo Physi. Antecedens verò vlterius processus probatur. Tum ex ratione cognitionis confusæ: quia scilicet in hoc stat, quòd cognoscatur aliquid in quo plura

plura cõtinentur sine propria singulorum notitia. Tum ex applicatione huiusmodi cognitionum ad totum vniuersale, & ad totum integrale. Tum tertio explanatione huiusmodi cognitionum in toto vniuersali, puta animali & homine. ¶ Quo ad tertium conclusio est. Prius secundum sensum iudicamus magis commune, quàm minus commune. Probatur ratione eadẽ: quia s. sensus exit de potẽtia ad actum. Explanatur deinde secundũ duplicem prioritatem, localẽ & tẽporalem. Cõfirmatúrque autoritate primi Physi. vltima prioritas. Aduerte hic, quòd cùm dicitur, sẽsum prius cognoscere magis cõmune quàm minus cõmune: exponendum est nõ de ipsis communibus in seipsis, sed in suis individuis, id est cognosci prius indiuiduũ rei magis cõis quàm indiuiduum minus communis, vt hoc corp⁹ quàm hoc viuum: & hoc animal, quã hunc hominẽ. Text. 5. ¶ Quò ad quartũ redditurratio secundi & tertij simul: quia s. cognitio indistincta media est inter potentiam & actũ. qd probatur: quia sciens aliquid indistinctè, adhuc est in potẽtia, vt sciat distinctionis principiũ, sicut qui scit genus, est in potẽtia, vt sciat differẽtiã. Et sic patet, & cognitio indistincta media est inter potẽtiã & actũ. Est ergo dicẽdũ, ꝙ cognitio singulariũ est prior, quò ad nos, quàm cognitio vniuersaliũ: sicut cognitio sensitiua quàm cognitio intellectiua. Sed tam fm sensum quàm fm intellectum cognitio magis communis est prior quàm cognitio minus communis.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ vniuersale dupliciter potest considerari [c]. Vno modo fm ꝙ natura vniuersalis considerãtur simul cum intentione vniuersalitatis. Et cùm intentio vniuersalitatis (vt s. vnum & idem habeat habitudinem ad multa) proueniat ex abstractione intellectũs, oportet ꝙ fm hunc modũ vniuersale sit posterius. Vnde in 1. de Anima dr ꝙ animal vniuersale aut nihil est, aut posterius est. Sed fm Platonem, qui posuit vniuersalia subsistẽtia [c], fm hanc considerationem vniuersale esset prius quàm particularia: quæ fm eum non sunt nisi per participationem vniuersalium subsistentiũ, quę dicuntur ideæ. Alio modo potest considerari quantum ad ipsam naturã, s. animalitatis vel humanitatis: prout inuenitur in particularibus. Et sic dicendum est ꝙ duplex est ordo [d] naturæ [c]. Vnus fm viam generationis & temporis: fm quam viam ea, quæ sunt imperfecta & impotẽtia, sunt priora. Et hoc modo magis commune est prius fm naturam. Quod apparet manifestè in generatione hominis & animalis. Nam prius generatur animal quàm homo: vt dr in libr. de Generatione animalium. Alius est ordo perfectionis siue intentionis naturæ, sicut actus simpliciter est prius fm naturam, quàm potentia, & perfectũ prius, quàm imperfectum. Et per hunc modum minus cõmune est prius fm naturã, quàm magis cõmune, vt homo, quã animal. Naturæ enim intentio non sistit in generatione animalis, sed intendit generare hominẽ. Li 2. cap. 3.

¶ Ad fm dicẽdum, ꝙ vniuersale magis cõmune comparatur ad minus cõe, vt totum & vt pars. Vt totum quidem fm ꝙ in magis vniuersali [d] nõ solũ continetur in potentia actũ, sicut & intellectus: idẽ etiã ordo cognitionis apparet in sensu. Nã prius fm sensum diiudicamus magis commune, quàm minus cõmune: fm locum, & fm tempus. Secundum locum quidẽ, sicut cùm aliquid vẽ à remotis, prius deprehenditur esse corpus, quàm deprehendatur esse animal, & prius deprehenditur esse animal, quàm deprehendatur esse hõ: & prius homo quàm Sortes vel Plato. Secũdum tempus autem: quia puer à principio prius distinguit hominẽ à non homine, q̃ distinguat hũc hominẽ ab alio homine. Et ideo pueri à principio appelliãt oẽs viros patres, posterius aũt determinãt vnũquq; vt dr in 1. Phy. Et huius rõ manifesta est: quia, qui scit aliquid indistinctè, adhuc est in potẽtia, vt sciat distinctionis principiũ, sicut qui scit genus, est in potẽtia, vt sciat differẽtiã. Et sic patet, & cognitio indistincta media est inter potẽtiã & actũ. Est ergo dicẽdũ, ꝙ cognitio singulariũ est prior, quò ad nos, quàm cognitio vniuersaliũ: sicut cognitio sensitiua quàm cognitio intellectiua. Sed tam fm sensum quàm fm intellectum cognitio magis communis est prior quàm cognitio minus communis.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ vniuersale dupliciter potest considerari [c]. Vno modo fm ꝙ natura vniuersalis considerãtur simul cum intentione vniuersalitatis. Et cùm intentio vniuersalitatis (vt s. vnum & idem habeat habitudinem ad multa) proueniat ex abstractione intellectũs, oportet ꝙ fm hunc modũ vniuersale sit posterius. Vnde in 1. de Anima dr ꝙ animal vniuersale aut nihil est, aut posterius est. Sed fm Platonem, qui posuit vniuersalia subsistẽtia [c], fm hanc considerationem vniuersale esset prius quàm particularia: quæ fm eum non sunt nisi per participationem vniuersalium subsistentiũ, quę dicuntur ideæ. Alio modo potest considerari quantum ad ipsam naturã, s. animalitatis vel humanitatis: prout inuenitur in particularibus. Et sic dicendum est ꝙ duplex est ordo [d] naturæ [c]. Vnus fm viam generationis & temporis: fm quam viam ea, quæ sunt imperfecta & impotẽtia, sunt priora. Et hoc modo magis commune est prius fm naturam. Quod apparet manifestè in generatione hominis & animalis. Nam prius generatur animal quàm homo: vt dr in libr. de Generatione animalium. Alius est ordo perfectionis siue intentionis naturæ, sicut actus simpliciter est prius fm naturam, quàm potentia, & perfectũ prius, quàm imperfectum. Et per hunc modum minus cõmune est prius fm naturã, quàm magis cõmune, vt homo, quã animal. Naturæ enim intentio non sistit in generatione animalis, sed intendit generare hominẽ

torum intelligere, sed vnius. ¶ Quò ad secundum declaratur quid sic dicere per modum vnius aut plurium, scilicet per vnam aut plures species. Et ratio huius explanationis assignatur: quia modus actionis consequitur formã, quę est actionis principium: & confirmatur hæc explanatio ex intellectionis diuinæ modo. ¶ Quò ad tertium probatur conclusio explanata: impossibile est idem subiectum simul perfici pluribus formis eiusdẽ generis: sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis: ergo, &c. maior declaratur inductiuè in corpore respectu colorum & respectu figurarum, &c. Minor probatur, quia omnes sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ.

¶ Circa hoc occurrunt dubia: primò circa explanationem: quia non est verũ quòd idem sit dictu intelligere multa vt multa, & per multas species, & per modum vnius, & per vnam speciem. Cùm enim ponitur differentia inter hominem & lineam, hoc fit per multas species: & tamen non cognoscimus tunc multa vt multa, sed vnũ. consequentia nota. antecedens probatur: quia sensus communis, qui est virtus longè inferior intellectu, ponens differentiam inter album & dulce, discernit simul per plures species multa, vt vnum: ergo. Et hæc ratio militat cõtra explanationem, quàm contra responsionem ad tertium.

¶ Circa rationem assignatam præfatæ explanationis dubium quoque est: quia licet aliquis modus actionis cõsequatur formam, quæ est actionis principium: non tamẽ omnis & specialiter iste, scilicet per modum vnius aut multorum: quamuis enim intentio vel remissio actionis consequatur quantitatem intentionis formæ, vt calefactio caloris principiantis illi, non tamen est necesse formis existentibus multis, actiones plurificari per modum plurium, cùm contingat ex duabus formis & vnam actionem prouenire, vt patet in actu discernendi apud sensum communem: & plures actiones ad vnum tendere, vt patet, cùm simul inducens cognoscit præmissam & conclusionem, vt dicitur in primo Posteriorum. ¶ Circa rationem pro conclusione dubium occurit: tum quia maior videtur falsa: vt patet de speciebus albedinis & nigredinis in eadem parte aëris ex opposito constituris albo & nigro secundum situm: tum quia illius probatio (inquit Scot. in 1. distin. 3. q. 6. ad tertium) nihil valet: quia hic tollitur oppositio, quæ est ratio impossibilitatis. Rationes enim oppositorum non sunt oppositæ in intellectu: vt Aristo. & Auer. volunt: tum quia minor est falsa, vt patet in intellectu angelico: essentia enim sua & aliæ species non sunt eiusdem generis. Et ex hoc sequitur, quòd probatio minoris allata nihil valet. nam tam essentia angeli quàm species intelligibiles sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ: & tamen non sunt eiusdem generis. Tum quia ex hac ratione si valet, concluditur, quòd in intellectu non conseruantur * vndique actualiter plures species intelligibiles: quia sunt species eiusdem generis. Et si dicatur, quòd quando sunt in habitu, non sunt in actu completo: Contra (inquit Durandus) formam informare & dare esse formaliter est ipsam esse in actu completo: sed hoc habet species intelligibiles conseruatas: ergo, quòd si aliud requiritur ad hoc, vt sic in actu simpliciter, exprimatur illud, & dicatur quòd est actualiter operari: absque ratione, imo ridiculosè hoc dicitur: quia aliud est loqui de esse completo formæ in se, & aliud de actuali operatione: hoc enim est non distinguere inter actum primum & secundum: non enim minus est perfectè figura, aut color in corpore, si causant visionem sui actualiter, quàm si non. ¶ Ad euidentiam horum recolenda sunt, quæ superius in q. 55. dicta sunt, quæ applicando his facile liquet, quid ad multa horum dicẽdum sit. Est enim sermo præsens de speciebus intelligibilibus, vt sic, eiusdem ordinis & absolutè: de his enim hoc modo verificatur, quòd idem est dictu, per, modum vnius intelligibilis vt sic, & per vnam speciem, & per modum plurium, & per plures species: quoniam plures species intelligibiles vt sic, non habentes ordinem adinuicem & absolutè sumptę, de necessitate ponunt plura intelligibilia: vt sic, & vnitas vnitatem, nec oppositũ potest intelligi à percipientibus terminos. Vnde non obstat discerni quandoque inter diuersa per plures species: quia tunc non sunt plures species absolutè: sed vt sunt quasi partes tertiæ speciei, quæ repræsentant differentiam inter illa: propter quod in litera dicitur esse idem iudicium de cognitione partium in toto, & diuersorum in diuersitate: non negatur ergo quandoque concurrere simul plures species ad intelligendum quomodolibet, sed absolutè & simpliciter. Vt vniuntur autem ad vnum, aliud puratum, non negamus. Nec oportuit hæc in litera explicari, quia absolutè prolatus sermo, absolutè quoque interpretãdus est. Et ex hoc patet responsio ad secũdam obiectionem: quoniã multas species ad vnũ obiectum concurrentes vt sic, non multas, sed vnam dixerim: quia vim vnius habent. Vnde siue vna intellectio siue plures simul ex pluribus speciebus vt ad vnum sunt, intelligibile ordinatæ, prouenient: semper modus actionis modũ formæ sequitur: quia forma se habente vt vna, sequitur actio per modum vnius: & se habẽte forma, vt pluribus absolutè, sequũtur actiones per modum pluriũ.

¶ Ad obiecta autem ter tio loco contra rationẽ pro conclusione dicitur notandum, quòd quia tam sensum quàm intellectum cõtingit dupliciter pati à sensibili aut intelligibili, scilicet vt quandã rem, & vt sensum vel intellectũ: patitur autẽ, vt res est recipiẽdo realiter seu inhęsuè similitudinẽ rei sẽsibilis aut intelligibilis: patitur vero vt sensus vel intellectus respiciẽdo obiectũ, non vt causam, sed vt obiectũ est obiectiuè specificãs ipsum, quia sic inquam id, idco species intelligibilis potest dupliciter considerari, s. vt res, & vt intelligibilis, seu in genere est rei, vt sic, & in genere intelligibili vt sic: & si de eis vt res sunt, sermo est, in actu sunt suo: quando actualiter informant intellectum, vt res est: si verò in genere intelligibili considerentur, actu, tũc simpliciter sunt: quando intellectum vt intellectus est, actualiter informant. quod patet non accidere nisi cùm actu intellectus intelligit. In tali enim pati consistit sentire & intelligere: & quia formalis est sermo omnis philosophicus, idcirco in genere intelligibili omnia sumenda hic sunt, vbi intelligendi modum venamur. Ad obiectionem ergo de speciebus sensibilibus in medio dicitur, quòd non sunt in actu completo vt sensibiles sunt: vt patet in 2. de Anima in calce: species enim sensibiles nunquàm sunt in actu, nisi in sensu in actu. Ad Sco. dicitur ex responsione ad primum in litera, quòd non oppositio, sed vnigenitas specierum, prohibet illas esse simul in actu in eodem indiuisibili. Ad obiecta autem contra minorem & eius probationem, dicitur, quòd non est eadem ratio de speciebus intellectus nostri pro statu isto & de speciebus angelorum: quoniam species nostræ sunt eiusdem ordinis, non autem angelicæ. & cùm dicitur, ergo non sumitur vnitas generica specierum ex vnitate potentiæ intellectiuæ (vt in litera dicitur) respondetur negando sequelam, & dicendo, quòd & species naturales eiusdem ordinis & subordinatæ sunt vnius generis propter vnitatem potentiæ: sed tamen species subordinatas nõ inconuenit simul actuare, vt patet in angelis: quia se habent vt commune & proprium, & consequenter non habent rationem multorum absolutè: species verò eiusdem ordinis non subordinatas est impossibile: quia habent rationem multorum actuum vnius secundum idem eodem modo & simul. & quamuis essentia angeli, & species sint diuersorum generum in esse reali: sunt tamen eiusdem generis in esse intelligibili.

¶ Ad vltimò verò obiecta iam patet responsio ex dictis: quia scilicet noster sermo est de his intentionibus rerum non in esse reali, sed in esse intelligibili, in quo non esse actu eas patet ex dictis. Vnde non fugimus de actu primo ad secundum, sed naturas talium entium penetrando, quid genus intelligibile habeat, penes quid eius actualitas attendatur, & discutimus & docemus.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquinta Articulum quintum.*

TItulus clarus ex superius dictis in quæstio. de angelis: & quibus totus iste articulus clarus etiam redditur. ¶ In corpore vna conclusio responsiua, Intellectus nõster intelligit componendo & diuidendo. Probatur simul ex ratione, ex proportionalitate, ex diuersitate, ex discursu: hæc enim omnia membra tangunt: simul in hac probatione. Ratio radicalis est: quia intellectus noster procedit de potentia ad actum, id est natus est naturaliter exire de

potentia essentiali ad actum primum naturalem. Ex hoc nanque oritur, q̃ intellectus noster proportionalem habet similitudinem cum rebus generabilibus: vt sicut hęc non statim, sed successiuè suam assequuntur perfectionẽ, ita intellectus, &c. Confirmatur̃que hoc ex differentia inter intellectum angelicum diuinumque & nostrum. Vterque siquidem ille proportionalis est rebꝰ incorruptibilibus, vt sic, quæ statim sunt id, quod sunt: & sic intelligunt statim totum simpliciter, &c. Et declaratur quarto: quia pars rationis est intelligere componendo & diuidendo, & intelligere discurrendo.

¶ Sed est circa prędictũ processum, dubiũ. Quia ex ratione positæ prædictę non videtur sequi intentũ. Nam aut intẽdit, quòd intellectus sit similis gũrabilibus quò ad modum acquirendi singulas perfectiones, aut quò ad successiõẽ eãrũ, aut quò ad cõpositionem earũ. Si primo modo, sequeretur, quòd intellectus nõ naturaliter perficeret in instanti, sed successiuè: quod est falsũ. Si secundo modo, nihil aliud sequitur, nisi q̃ intellectus acquirit suas perfectiões, vnã post aliam: quod nõ est discurrere, nec componere, aut diuidere: vt pater. Tertio verò modo est manifestè falsum. Cõmunis quoque ratio dubitandi, secundum quencunque modũ est: quia ex hoc, q̃ intellectus noster exit de potentia ad actum, nihil aliud sequitur, nisi q̃ non habet indiuisam suã pfectionẽ: & nõ qd̃ tali aut tali modo acquirat.

¶ Ad hoc breuiter dicitur ordine retrogrado, q̃ ex hoc, quòd aliquid est naturaliter in potẽtia essentiali ad aliquã perfectionem, habet q̃ naturaliter nõ acquirat illã perfectẽ statim, sed successiuè. Diuersimodè tamẽ iuxta naturas perfectionum & perfectibilium. & hoc patet inductiuè tam in potentia respectu perfectionis substantialis quã quantitatiuæ & qualitatiuæ. Vnde etiam lumen non acquiritur nisi medio motu locali, existente subiecto in potentia essentiali. Vnde hic modus perficiendi passiuè est qui sequitur ex potentia essentiali, & est intentus in litera: ita q̃ intendit, quòd ex hoc, quòd intellectus noster est in potentia essentiali, similis est generabilibus, quò ad modum acquirendi singulas suas perfectiones completas. Et cùm dicitur, ergo intellectui repugnat perfici in instanti, respondetur, quòd intellectui licet non repugnet recipere & intelligere in instanti, repugnat tamen naturali modo; quod perfici naturaliter debet: quòd suam compleram perfectionem in instanti naturaliter assequatur. Vbi nota duo: primò, quòd quamuis hæc duo mutuò se inferant, intellectum verum & intellectum vt intellectum esse in actu primo: in proposito tamen sermo est de intellectu, vt intellectus est respectu suæ perfectionis, quæ est intellectum, vt intellectum est. Secundò, quòd intellectus non comparatur hic ad omnia aut plura intellecta simul vel successiuè: sed ad vnumquodque intellectũ perfectè, in est secundum se & omnia, quæ virtualiter in eo claudunturita quòd quidditas & passiones & accidentia & cætera eius non nisi vnius intellecti loco computantur. Et sic ex hoc, quòd intellectus noster, vt intellectus est, est in potentia pura, habet quòd intellectum perfectum bouis vel leonis non simul acquirat, id est apprehẽdat actu: sed successiuè totum illud apprehendat. Hæc autem successio nihil aliud est, quàm componere primò apprehensum: puta quidditatem cum reliquo: pura passionem, & hanc cum alia, &c. Ergo. Oportet enim successionem diuersimodè secundum diuersitatem materiæ subiectiuæ ponere.

¶ 3. Præterea, Intellectus intelligit per assimilationem ad res. Sed compositio & diuisio nihil est in rebus. Nihil enim inuenitur in rebus, nisi res, quæ significatur per prædicatum & subiectum, quæ est vna & eadem, si compositio est vera. Homo enim est verè id, quod est animal. Ergo intellectus non componit & diuidit.

¶ Sed contra, Voces significant cõceptiones intellectus, vt dicit Philosophus in 1. Periher. Sed in vocibus est compositio & diuisio: vt pater in propositionibus affirmatiuis & negatiuis. Ergo intellectus componit & diuidit.

¶ Respondeo dicendum, quòd intellectus humanus necesse habet intelligere componendo & diuidendo. Cùm enim intellectus humanus exeat de potentia in actum, similitudinem quandam habet cum rebus generabilibus, quæ non statim perfectionem suam habẽt, sed eam successiuè acquirunt e. Et similiter intellectus humanus non statim in prima apprehensione capit perfectam rei cognitionem: sed primò apprehendit aliquid de ipsa, pura quidditatem ipsius rei, quæ est primum & [d] proprium obiectum intellectus, & deinde intelligit proprietates, & accidentia, & habitudines circunstantes rei essentiam. Et secundũ hoc necesse habet vnum apprehẽsum alij componere & diuidere, & ex vna compositione & diuisione ad aliam procedere. Quod est ratiocinari. Intellectus autem angelicus & diuinus se habet sicut res incorruptibiles, quæ statim à principio habent suam totam perfectionem e. Vnde intellectus angelicus & diuinus statim perfectè totam rei cognitionem habet. Vnde in cognoscendo quidditatem rei cognoscit de re simul quicquid nos cognoscere possumus componendo, & diuidendo, & ratiocinando. Et ideo intellectus humanus cognoscit componendo, & diuidendo, sicut & ratiocinando. Intellectus autem diuinus & [d] angelicus cognoscunt quidem compositionem, & diuisionem, & ratiocinationem non componẽdo, & diuidendo & ratiocinando, sed per intellectum simplicis quidditatis e.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ compositio & diuisio intellectus per quandam differẽtiam vel comparationem fit e. Vnde sic intellectus cognoscit multa componẽdo, & diuidendo, sicut cognoscendo differentiam vel comparationem rerum.

¶ Ad sm dicendum, q̃ intellectus abstrahit à phantasmatibus, & tamen non intelligit actu non conuertendo se ad phantasmata, sicut suprà dictum est. Et ex ea parte, quia se ad phantasmata conuertit, compositioni & diuisioni intellectus adiungitur tempus.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquinta Articulum sextum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones responsiuæ quæsito. Prima, intellectus circa quod quid est non fallitur, nisi per accidens. Secunda, intellectus circa ea quæ circundant quidditatem, potest falli componendo, diuidendo, vel ratiocinando.

¶ Has conclusiones probat dupliciter. Primò similitudine super Arist. autoritate inuixa. Secũdo ratione probante in communi incertum tam in hoc quàm in simili. Vnde quatuor in corpore articuli facit. Primò proponitur similitudo: & dicitur, quòd apud Aristo. intellectus est similis sensui quo ad veritatem & falsitatem iudicij. Secundò narrantur duo, vel tria de sensu. Primum, quòd respectu proprij obiecti est verus per se. Secundum, quòd implicitè insinuatum iã est, quòd per accidens respectu proprij obiecti est falsus: tale accidens est dispositio organi, &c. Tertium est, quòd respectu sensibilium communium et per accidens fallitur, vt patet. Tertiò assignatur ratio vniuersalis & cõmunis sensui & intellectui: & est, quia ordo potentiæ ad proprium obiectum semper eodem modo se habet. probatur: quia conuenit potentiæ secundum quod ipsa: & potes syllogizare sic, Potentia semper eodem modo se habet, ipsa manẽte ad propriũ obiectum: ergo nunquàm ab eo deficit: & consequenter non fallitur circa illud: cùm falli in defectu consistat. Cõsequentia nota: & antecedens probatur: quia potentia per se secundũ quòd ipsa ordinatur ad proprium obiectum: ergo semper eodem modo, & tenet sequela: quia secundum quòd ipsum infert necessariũ & sempiternum: vt patet in primo Posterior. Quartò applicatur similitudo & ratio ad intellectum: & totidem dicuntur de intellectu, proportionaliter tamẽ. Vnde sex dicit. Primò assignat proprium obiectum intellectus quasi subsumendo sub ratione communi præposita. Secundò infert primam conclusionem similem primo dicto de sensu. Tertiò infert secundam conclusionem similem vltimo dicto de sensu, vt patet. Quartò ad robur primæ conclusionis ex ea reddit rationem omnis alterius infallibilitatis inuentæ in intellectu, dicens, quòd propter hoc, quia intellectus circa quidditatem non fallitur, oritur infallibilitas intellectus circa prima principia complexa: & consequenter circa omnes conclusiones scientificas & quod inde nascatur hoc, probatur: quia hoc conuenit eis, quia euidentes sunt ex sola quidditate terminorum: principia enim cognoscimus inquantum terminos cognoscimus, vt dicitur in primo Poste. habent ergo principia infallibilitatem ex vicinitate ad quidditatem, quæ est proprium intellectus obiectum: proprium enim & primum intellectus obiectum est incomplexum, quod simplex terminus significat: & quia circa illud errare non potest, meritò circa ea quæ sufficiens habent lumen, ex illo errare quoque non potest. Est autem hoc ad magnam primæ conclusionis firmitatem: quòniam tunc verè sufficienrem reddimus causam accidentis alicuius, quando ex reddita causa in omnibus accidens illud dependere ostendimus. Infallibilitatis igitur intellectus causa optimè dicta est ordo ad quod quid est: cùm exillo ostenditur omnis intellectus infallibilitas: vt hic fit. Quintò declaratur, quomodo per accidens etiam intellectus circa quidditatem fallitur: sed hoc accidens non sicut in sensu est impedimentum organi: sed compositio quidditatis, & propterea dupli-

dupliciter cõtingit, vt patet in litera. Sextò ad plenitudinem doctrinæ dicit, quòd circa quidditates simplices nec per se, nec per accidens fallitur: sed aut verè cognoscuntur aut non attinguntur, & confirmatur autoritate noni Metaphysicæ. Hoc in loco recoleada sunt, quæ superius in quæst. 58. dicta sunt, cùm de compositiõe, veritate & falsitate in angelis esset sermo: ex illis enim patet, quòd cùm prima operatio intellectus ex
208 parte sua sit simplex: si ex parte quoque obiecti est incomplexio omnimoda, nulla compositio, & consequẽter nulla veritas, aut falsitas accidere alibi potest. Ac per hoc si accidit in prima operatione falsitas, hoc est ratione compositionis in obiecto: ratione cuius est ibi falsitas aut veritas virtualiter, &c. omnino enim simplex à simplici operatione non potest ex parte attingi: quamuis à complexa operatione possit falsò attingi ex parte operationis.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum septimum.*

TItulus clarus: occasionatus ex Augustini verbis vt reor.

¶ In corpore respondet
109 quæstio cum distinctio-
295 ne bimẽbri duabus conclusionibus iuxta illa membra.

¶ Distinctio est, ꝙ quæstio potest habere duos sensus, scilicet ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Prima conclusio est negatiua, Eandem rem non contingit melius intelligere: si ly melius, determinet actum ex parte obiecti. Probatur: quia falsò intelligeretur, quia aliter quàm esset, & cõfirmatur processu Augustini. Secunda cõclusio est affirmatiua, Eandem rem contingit melius intelligere, si ly melius, determinet actum ex parte potentiæ probatur, quia
Text. 22. vnus est melioris virtutis in intelligendo: & declaratur sequela à simili in visione corporali. Assumptum autem & probatur & manifestatur ex duplici capite. Primò, quia non omnes animæ humanæ sunt æquales: sed meliorum corporũ meliores sunt animæ, quod probatur dupliciter: & ratione actus fiunt proportionati his quorum sunt actus: vt manifestè patet in formis diuersarũ specierum, & autoritate Arist. 2. de Anima. Secũdò, quia virtutes ministrantes intellectui non sunt æquæ dispositæ in omnibus: & quorum melior est dispositio, horum maior est vis ad intellectus opus. ¶ Circa causam primam secundæ conclusionis, scilicet inæqualitatem animarum nostrarum, aduertendum est, quòd non solùm hi qui à S. Tho. se dissentire fatentur, sed etiam Thomistæ aliqui contrarianturr: adeò vt dicant, non esse mentem S. Thom. animarum humanarum substãtias esse inæquales, cùm tamen agere hic etiam in corpore, & in responsione ad vltimum aperte hoc dicatur: & in secundo Sententiarum disti. 32. expresse idem scriptum sit. Vnde hos tanquàm cæcos omittentes, ad aliorum rationes nostram dirigamus aciem. Durandus, Henricus & Bernardus de Gannaco negando substantialem hanc inæqualitatem, contra ipsam & eius rationem arguunt. Contra ipsam quidem dupliciter. Primò, quia substantia susciperet magis & minus propriè dicta, & tenet sequela, ex 7. Physic. vbi dicitur, quòd participatio vnius formæ secundum speciem, secundum diuersos gradus, est propriè comparatio secundum magis & minus, & in Prædicamẽtis idem confirmatur. Secundò, quia forma individualis nullam substantiam includit præter specificam formam: ergo non est substantialiter perfectio: consequẽtia nota, & antecedens patet, quia nec formam, nec materiam, nec compositum. Contra fundamentum verò eius, scilicet, quia forma proportionatur corpori melius disposito, dupliciter etiam arguitur. Primò, quia dispositio-
Text. 22. nes corporis non redundant in formam non eductam de materia, qualis est anima nostra: ergo. Secundò, quia si melius dispositi corporis melior est anima: ergo anima vnius & eiusdem variabitur substantialiter iuxta variationem dispositionum corporis eiusdem. hoc est falsum: ergo. probatur sequela: quia non maioris sunt efficaciæ dispositiones præuiæ ad introductionẽ formæ, quàm dispositiones conseruantes ipsam formam in materia: sed ipsæ possunt variari: ergo corpus erit peius dispositum. ergo anima, quæ erat melior, efficietur peior.

¶ Ad hæc argumenta facilè satisfit ab aduerentibus, qualis sit habitudo animæ intellectiuæ ad corpus: & in quo consistat suscipere magis & minus propriè dicta. Quemadmodum enim anima in cõmuni est coaptata corpori organico physico, &c. & anima humana corpori reducto ad æqualitatẽ tangibilium, ita oportet, hanc animam esse substantialiter coaptatã & commensuratam corpori ad talem gradum æqualitatis reducto. Nõ enim consistit in indiuisibili æqualitas complexionis requisita ad corpus humanum, vt patet ad sensum. Alij enim alijs præstant bonitate tactus. Et quia anima humana nõ causatur ex corpore, sed in suo tantùm fieri dependet ex corpore, non vt causa, sed vt occasione: consequens est ꝙ anima hæc cùm sit, fortitur commẽsurationem substãtialem ad corpus sic complexionatum, vt inueniatur in illo initio, & eam semper retineat necesse est: quia intrãsmutabilis substãtiæ est. Suscipere verò magis & minus motum, aut mutationem, habet annexum de magis in minus, aut eccõuerso. Alioquin propriè non sumuntur. quod ex eo patet: quia nihil aliud est suscipere magis & minus quàm intendi & remitti: sed hæc sine mutatione de minus in magis, aut econuerso intelligi nequeunt. ergo. Vnde ad obiecta, & ad primum dicitur, quia seclusis modis significandi, quamuis vna res sit perfectior altera sine eiusdem, siue alterius speciei: nunquam dicitur suscipere magis & minus: nisi possit esse motus aut muratio de magis in minus, aut eccõuerso: vt patet ex dictis: hoc autem non conuenit animæ intellectiuæ, quoniam commensurationem illam quam semel accepit, impedibiliter fortita est: quia est idem realiter quod substantia sua quę est ingenerabilis & incorruptibilis. Ad secundum verò dicitur, quòd propriè loquendo, hæc forma non addit supra formam subiectam, sed modum potius substantiæ, qui est secundum rem substantia. Commensuratio enim huius animæ ad hoc corpus, est indiuidualis differentia, contrahẽs animam ad hanc, & est intrinseca huic animæ: sicut differentia specifica est intrinseca speciei. Ad obiecta autem contra fundamentum patet similiter ex dictis responsio. fatemur enim quòd dispositiones corporis redundare in animam per substantiam contingit dupliciter. Vno modo causaliter, alio modo occasionaliter. Et primo est impossibile respectu animæ nostræ: secundo verò modo est necessarium, loquendo de dispositionibus vltimis pro anima inducenda. Et cùm contra hoc obiicitur, quia non sunt maioris efficaciæ præcedentes, quàm conseruantes: respondetur quòd ratio peccat secundum nõ causam vt causam. Non enim maior aut minor efficacia dat præuiis occasionare talem gradum animæ: sed status corporis dispositi per eas. Ex hoc enim quòd afficiunt corpus in statu illo quo occasionalis causa est animæ: habent quòd occasionaliter concurrant ad talem commensurationẽ animę. Vnde si dispositiones conseruantes, aut quæcunque aliæ infra latitudinem humanam

humanam inuenirentur in statu illo: ipsę redundarent hoc modo in substantiam animæ: quòd autem redundantia hæc rationabilis sit, iam patet ex dictis. quia anima essentialiter est perfectio coaptata suo perfectibili.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum octauum.*

TItulus per prius ordine generationis: cætera sumuntur in communi.

¶ In corpore tria. Primò ostenditur radix & via veritatis quæsitæ. Secũdò respondetur quęsito duplici conclusione: cõfirmatur posita radix & destruitur simul opi. Platonica. Quo ad primum est hæc conclusio: Ordo quo indiuisibile cognoscitur à nobis, ex habitudine ad quidditatẽ sensibilẽ pensandus est. Probatur quia quidditas materialis est proprium obiectum intellectꝰ nostri: hoc ergo primò cognitum: ergo ex
431 appropinquatione ad
Infr. q. 87. art. 1 co. Et 1. dilli. 24. qu. ar. 3. 1. Et 5. de anima. lect. 11. Text. 1. ipsam indiuisibile vel diuisibile erit prius notum. Omnia clara sunt.

¶ Quo ad secundũ ponitur distinctio indiuisibilis trimẽbris: & circa prima duo membra ponitur prima conclusio, affirmatius, iuxta tertiũ secũda negatiua. Prima ergo conclusio est, Indiuisibile actu tam secũ dum cõtinuitatẽ quàm secũdum diffinitionem est prius notum opposita diuisione. Probatur vtraque pars simul dupliciter. Primò, quia cognitio cõfusa est prior distincta. Secundò, quia vtrũque indiuisibile est species proprij obiecti intellectus: ac per hoc secundũ seipsum & non per aliud prius cognitũ cognoscitur. Est enim quodlibet horum quidditas quædam rei corporeæ. ¶ Aduerte hic, quòd litera in secunda parte conclusionis inferit, quòd diuisibile secũdum rationem, id est complexum, est prius notum, etiam antequã intellectus componat: quod quidem probatio ne non eget: quia prima operatio intellectus est prior secunda: & cognitio complexa necessariò præexigit incomplexam. ¶ Secũda conclusio est: Indiuisibile omnino, secũdum actu & potentia, est posterius notum diuisibili. Probatur dupliciter. Primò, quia hæc priuatione cognoscuntur: vt patet de puncti diffinitione & vnitatis. Secundò, quia hæc oppositionem quandã habent ad rem corporeã: quæ est proprium intellectus moriuum. ¶ Aduerte hic quòd genus hoc tertium indiuisibilium, quòd solùm propriè dicitur indiuisibile, dicitur opponi rei corporeæ: quia priuatiuè opponitur illi: dum hoc priuatione diuisionis reperibilis in continuo & numero indiuisibile est, & dicitur.

Capi. 8.
d. 25 In princi. sui lib. elem.
Text. 23.
Text. 11.
Text. 25.
Q. 8. ar. 7.
Text. 23. 24. & 25.
Art. 3. ad 3.
Ar. 2. ad 3.

¶ Quo ad tertium eliditur opinio opposita radici positæ, ex vltima conclusione. Quia enim genus hoc indiuisibilium, scilicet actu & potẽtia posterius expetimur nos cognoscere, sequitur quòd intellectus noster non moueatur & aduertur ab indiuisibilibus separatis, sed à quidditate sensibili. Si enim ab illa aduertatur, ille prius intelligeret. & probatur sequela: quia priora prius participantur à rebus, & consequenter intellectu. Potest quoque hæc pars introduci ad ostendendam necessitatem huius articuli: quia scilicet opiniones habent diuersas secundum diuersa principia.

¶ Ad primvm ergo patet solutio ex dictis. Et similiter ad secundum. Veritas enim intellectus in hoc consistit, quòd intelligatur res esse sicuti est. ¶ Ad tertium dicendum, quòd differentia formæ, quæ non prouenit nisi ex diuersa dispositione materiæ, non facit diuersitatem fm speciem, sed solum secundum numerum. Sunt enim diuersorum indiuiduorum diuersæ formæ secundum materiam diuersificatæ.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum intellectus per prius intelligat indiuisibile quàm diuisibile.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus per priꝰ intelligat indiuisibile quam diuisibile. Dicit enim Philosophus in 1. Physic. quòd intelligimus & scimus ex principiorum, & elementorum cognitione. Sed indiuisibilia sunt principia & elementa diuisibilium. Ergo per prius sunt nobis nota indiuisibilia, quàm diuisibilia.

¶ 2. Præterea, Id quod ponitur in diffinitione alicuius, per prius cognoscitur à nobis: quia diffinitio est ex priorib⁹ & notioribꝰ, vt dicitur in 6. Topi. Sed indiuisibile ponitur in diffinitione diuisibilis, scilicet pũctum in diffinitione lineæ [c]. Linea enim, vt Euclides dicit, est lõgitudo sine latitudine, cuius extremitates sunt duo pũcta. Et vnitas ponitur in diffinitione numeri: quia numerus est multitudo mensurata per vnum, vt dicitur in 10. Meta. Ergo intellectus noster per priꝰ intelligit indiuisibile, quàm diuisibile.

¶ 3. Præterea, Simile simili cognoscitur: sed indiuisibile est magis simile intellectui, quam diuisibile, quia intellectus est simplex, vt dicitur in 3. de Anima. Ergo intellectus noster prius cognoscit indiuisibile.

¶ Sed contra est, quod dicitur in 3. de Anima, quòd indiuisibile monstratur sicut priuatio. Sed priuatio per posterius cognoscitur. Ergo & indiuisibile.

¶ Respondeo dicendum, quòd obiectum intellectus nostri fm præsentem statũ est quidditas rei materialis, quam à phãtasmatibus abstrahit, vt ex præmissis patet. Et quia id quod est primò & per se cognitum à virtute cognoscitiua, est proprium eius obiectum: cõsiderari potest quo ordine indiuisibile intelligatur à nobis ex eius habitudine ad huiusmodi quidditatem. Dicitur autẽ indiuisibile tripliciter, vt dicitur in 3. de Anima. Vno modo sicut continuum est indiuisibile: quia est indiuisum in actu, licet sit diuisibile in potẽtia. Et huiusmodi indiuisibile prius est intellectũ à nobis quã eius diuisio, quæ est in partes: quia cognitio cõfusa est prior quam distincta, vt dictũ est. Alio modo dicitur indiuisibile fm specie, sicut ratio hominis est quoddam indiuisibile. Et hoc etiã modo indiuisibile est prius intellectum quam diuisio eius in partes rationis, vt suprà dictum est. Et iterum prius quàm intellectus componat & diuidat affirmãdo, vel negando. Et huius ratio est: quia huiusmodi duplex indiuisibile intellectus fm se intelligit, sicut proprium obiectum.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum primum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duæ conclusiones responsuæ. Prima est, Singulare materiale intellectus noster non potest directè & primò cognoscere. Probatur, Intellectus intelligit abstrahendo à materia indiuiduali, ergo directè intellectum est non singulare, sed vniuersale. Antecedens patet, consequentia probatur, quo ad primam partẽ: quia materia indiuidualis est principiũ singularitatis: quo ad secundam verò, quia abstractum ab indiuidualibus est vniuersale. Secunda cõclusio est: quòd intellectus noster potest intelligere singulare indirectè. Probatur, intelligens nõ nisi per cõuertionem ad phantasmata singularium, indirectè potest intelligere singulare. Intellectus noster est huiusmodi: ergo, &c. 12 d 89 a

¶ Circa primam conclusionem occurrunt obiectiones contra duo. Primò contra illud, scilicet quòd vniuersale sit primò cognitum ab intellectu nostro: arguit Durandus dupliciter. Tum quia obiectũ & omnis eius per se cõditio præcedit actum potentiæ: quoniam potentia non facit, sed supponit obiectum: sed vniuersale nõ præcedit omnem actum intellectus: ergo. Tum quia repræsentatiuum reale, & naturaliter repræsentat rem secundũ eius cõditionẽ realem: sed vniuersalitas nõ est cõditio realis: ergo non repræsentatur per realẽ speciem, &c. vt ponis. Secundò contra illud, scꝗ singulare nõ directè: & primò intelligitur tripliciter. Primò, quia intellectus incipit, vbi rerum natur sensus. sed sensus terminatur ad singulare. ergo à singulari incipit. Secundò, quia vniuersale abstrahitur à singulari, vt à termino à quo. ergo singulare priꝰ cognoscitur, abstractio enim nõ nisi à noto fit. Tertiò, quia singulare primò mouet intellectum: ergo primò intelligitur: consequentia nota. Antecedens probatur: quia actiones sũt singularium: talis enim motio, actio quædam est. ¶ Ad primum horum dicitur, falsum esse assumptum: & quòd intellectꝰ, id est nota pars intellectiua non supponit, sed facit obiectum intellectus: potentia enim actiua non prohibetur constituere suum obiectum: sed arguens, quia negat intellectum agentem & species fallitur. 415 4. di. 10. q. 1 arti. 3. Et ver q 5 ar. 6. & q. 6. 10. art. 5. Et de anima arti. 10. & quol. 11. arti. 1. Et opus. 24 c. 1. & 2 Et de anima lect. 8. cor. 2. & 3.

¶ Ad secundum verò dicitur quòd repræsentari vniuersale, potest dupliciter. vno modo vt vniuersalitas sit conditio repræsentata: & sic non dicimus speciem repræsentare vniuersale. Alio modo vt vniuersalitas sit cõditio realis: & sic non dicimus speciem repræsentare vniuersale. Et ideo posuit punctum in diffinitione lineæ, &c. vt ponis. Secundò contra illud, scꝗ singulare nõ directè: & primò intelligitur tripliciter. Primò, quia intellectus incipit, vbi rerum natur sensus. sed sensus terminatur ad singulare. ergo à singulari incipit. Secundò, quia vniuersale abstrahitur à singulari, vt à termino à quo. ergo singulare priꝰ cognoscitur, abstractio enim nõ nisi à noto fit. Tertiò, quia singulare primò mouet intellectum: ergo primò intelligitur: consequentia nota. Antecedens probatur: quia actiones sũt singularium: talis enim motio, actio quædam est. ¶ Ad primum horum dicitur, falsum esse assumptum: & quòd intellectꝰ, id est nota pars intellectiua non supponit, sed facit obiectum intellectus: potentia enim actiua non prohibetur constituere suum obiectum: sed arguens, quia negat intellectum agentem & species fallitur

pit intellectui vt intellectus est. Per primum mouetur intellectus possibilis ab intellectu agẽte effectiuè & principaliter: ab obiecto verò in phãtasmate secundario: à specie autem intelligibili ab illis producta formaliter. Per secundum verò perficitur ab intelligibili, vt intelligibile est obiectiuè ab actu verò intelligendi formaliter. Hijs itaque stantibus, facilè patet responsio ad omnia distinguendo, de quo ordine operationũ sit sermo. In primo nãque omnia sunt singularia: sed non singularia materialia, nisi phantasmata: & tunc patet incœptio intellectus à phantasmate. In secundo verò obiectum est vniuersale. Sigillatim ergo respondendo ad primum, cõceditur totum in primo ordine: sed consequẽtia nihil valet: quia in illo nulla est intellectio. Si verò de intellectu, vt intellectus est, loquatur, dicetur q̃ intellectus incipit nõ ab eo in quo finit sensus, sed à proximo sibi: hoc autẽ est vniuersale corporeum. Falsum est enim, quòd potentiarum ordinatarum posterior incipiat à termino prioris, sed bene à proximo sibi. Vnde cognitio nõ à sensatis, sed elicitis intentionibus primò perficitur. ¶ Ad secundũ verò dicitur, falsum esse, quòd oporteat abstractionẽ fieri à noto tam de abstractione intellectus possibilis, quàm agentis: & de agẽte quidem patet, de possibili verò manifestum sit ex sentiu: visus enim abstrahit colorem ab odore pomi ignoro sibi, tali enim pacto intellectus possibilis considerat vniuersales, & nõ particulares conditiones. ¶ Ad tertium dicitur, q̃ si est sermo de intellectu vt re, conceditur: q̃ primum mouens est singulare, sed non materiale, sed immateriale, f. intellectus agens: falsum enim supponitur, scilicet q̃ in tali motione obiectum sit primò mouens. Sed tunc cõsequentia nihil valet: ergo singulare primò cognoscitur: quia intellectus agens & obiectum in phantasmate in hoc primo ordine non mouent obiectiuè, sed actiuè potius. Si verò est sermo de intellectu, vt intellectus est: sic concessis, q̃ primò mouens sit obiectum, negatur q̃ sit singulare: sed dicitur quòd est natura vniuersalis, quæ obiectiuè perficit, mouet, & facit esse in actu intellectum: quemiam illa est primò præsentata per speciem intelligibilem, & primo intelligibilis, vt in litera dicitur. ¶ Circa secundam conclusionem dubium occurrit: quia cum omnis cognitio fiat per assimilationem, & intellectus cognoscat neque in actu recto neque reflexo assimileretur singulari, sequitur, q̃ minquam cognoscat ipsum. Et confirmatur: quia si intellectus intelligit singulare siue rectè, siue reflexè, sequitur, ergo format in se conceptum ipsius singularis: cum omnis intellectio in conceptu aliquo consistat: & propositio singularis formari non potest nisi conceptus incomplexus termini singularis habeatur: sed in intellectu non potest esse conceptus materialis individui, vt sic: ergo, probatur minor: quia conceptus est similitudo expressa rei conceptæ, repugnat autem intellectui nostro hic habere similitudinem materialis individui, vt patet, quia aliter non abstraheret ab hic & nunc. Et nihil prohiberet ponere species intelligibiles singularium in intellectu nostro: par enim est ratio, quo ad hoc de similitudine impressa & expressa.

¶ Ad oppo. autem ducit demonstratio Aristot. in 2. de Anima de sensu communi, quòd oporet iudicem discernentem aliqua duo, cognoscere vtrunque: sed intellectus ponit differentiam inter vniuersale & singulare, ergo.

¶ In hac difficultate dicendũ mihi videtur: & q̃ intellectus cognoscit vtrũque, & q̃ non format proprium conceptum singularis: sed intelligit ipsum in conceptu alterius: qui tamen est eius quodammodo. Ad quorum euidentiam sciendum est, q̃ dupliciter experimur nos intelligere aliquid, sin seipso & in alio. In seipso quidem: cum cognoscendo formamus in nobis conceptum illius rei, quàm intelligimus: sicut cum intelligimus graue, formamus in nobis cõceptum propriæ rationis formalis ipsius grauitatis: & cùm percipimus bouem, formamus in nobis conceptum propriæ differentiæ, &c. in alio verò cum vnum concepimus: & aliud in illo concepto arguimus inueniri: quod tamen quid sit, non concipimus: Sicut cum concepimus sapiẽtiam infinitam esse rem quandam excellentissimam habesse arguimus: quid tamen sit res illa ignorum est. Sic enim res illa & nota quodammodo & ignota est. Nota quidem in alio, scilicet in conceptu sapientiæ infinitæ: ignota secundũ suam rationem formalem, & consequenter in proprio conceptu: nota arguitiuè, ignota directè: nota quantum ad quæstionem, quia est: ignota quantum ad quæstionem, quid est. Et hoc modo singulare materiale notũ est intellectui nostro. Nunquam enim concipere nos experimur siue directè Sortes iratem, quamuis concipiamus singularitatem in communi. Si enim conciperemus hoc album aut hunc hominem proprio conceptu: illo intellectus vt intellectus est, esset hoc materiale signatum: & quidditatiuam cognitionem haberet singularis vt sic: cum nil aliud sit nosse quod quid erat esse alicuius quàm concipere illud secundum proprium illius conceptum vt sic. Sed bene experimur, quòd poninus differentiam inter Sqeratem & quid erat esse hominis: per hoc & vniuersale. Et ideo oportet quòd vtrunque cognoscatur: sed ad hoc sufficit cognitio arguitiua, concipientes enim in nobis hominem & singularitatem: & quòd homo non subsistit per se, &c. arguitur & concluditur

¶ 2. Præterea, Intellectus practicus dirigit ad agendum. Sed actus sunt circa singularia. Ergo cognoscit singularia.

¶ 3. Præterea, Intellectus noster intelligit seipsum. Ipse autem est quoddam singulare. Alioquin non haberet aliquem actum. actus enim singularium sunt. Ergo intellectus noster cognoscit singulare.

¶ 4. Præterea, Quicquid potest virtus inferior, potest superior. Sed sensus cognoscit singulare. Ergo multo magis intellectus.

¶ Sed contra est quod dicit Philosophus in 1. Physi. q̃ vniuersale sm rationem est notũ, singulare autem secũdum sensum.

¶ Respondeo dicendum, q̃ singulare in rebus materialibus intellectus noster directè & primò cognoscere non potest. Cuius rõ est: quia principium singularitatis in rebus materialib[9] est materia indiuidualis: intellectus autẽ noster, sicut suprà dictum est, intelligit abstrahẽdo specie intelligibilẽ ab huiusmodi materia. Quod autẽ à materia indiuidualis abstrahitur, est vniuersale. Vnde intellectus noster directè non est cognoscitiuus [4] nisi vniuersaliũ. Indirectè autem, & quasi per quandam reflexionem põt cognoscere singulare. Quia, sicut suprà dictum est, etiã postquã species intelligibiles abstraxerit, nõ potest sm eas actu intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata [4], in quib. species intelligibiles intelligit, vt dr in 3. de Anima. Sic igitur ipsum vniuersale per speciẽ intelligibilẽ directè intelligit, indirectè autẽ singularia, quorũ sunt phãtasmata. Et hoc modo format hãc propositionẽ, Sor. est homo. Vñ patet solutio ad primum.

¶ Ad sm dicendum, q̃ electio particularis operabilis est quasi conclusio syllogismi intellectus practici, vt dicitur in 7. Ethi. Ex vniuersali autem propositione directè non põt cõcludi singularis, nisi mediante aliqua singulari propositione assumpta. Vñ vniuersalis ratio intellectus practici non mouet nisi mediante particulari apprehensione sensitiuæ partis, vt dicitur in 3. de Anima.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ singulare non repugnat intelligẽti, inquãtũ est singulare, sed inquãtũ est materiale [5]: qa nihil intelligitur, nisi immaterialiter. Et ideo si sit aliq̃d singulare & immateriale, sicut est ĩtellect[9], hoc nõ repugnat intelligẽti. ¶ Ad quartum dicẽdum, q̃ virtus superior põt illud quod virtus inferior, sed eminentiori mõ. Vnde id, q̃d cognoscit sensus materialiter & cõcretè (q̃d est cognoscere singulare directè) hoc cognoscit intellectus immaterialiter & abstractè, q̃ est cognoscere vniuersale.

Q. 85. art. 1.

D. 773.

Q. 84. ar. 7.

81 c 416 424 Text. 32.

Text. 38.

b 283

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum intellectus noster possit cognoscere infinita.

Ad secvndvm sic proceditur. Vt. q̃ intellectus noster possit cognoscere infinita. Deus enim excedit omnia infinita. Sed intellectus noster potest propositionem exigit formare conceptum Sor. Perspice suprادicta, & vide quòd intellectus format hanc propositionem de ignota Deitate, si vocaretur A. A subtantia prima, &c. & tamen careret proprio conceptu ipsius A. ita intellectus format propositionem hanc, Sort. est homo solo illo conceptu confuso, & quid nominis contentus in seipso, vt patet ex dictis. ¶ In responsione ad quartum nota duo. Primum est, quòd responsio consistit in hoc quòd arguendo commiittur sophisma figuræ dictionis, à quid ad quomodo: quoniam idem dicitur esse quod cognoscitur à sensu & intellectu, sed intellectu eodem modo quia à sensu concretè, ab intellectu abstractè: & ideo cùm subsumitur, sensus cognoscit singulare, per inde est ac si diceretur, quòd sensus cognoscit concretè: hoc enim est cognoscere singulare, vt in litera dicitur. Secundum est, quòd hinc habes, quòd aliquid defert secum species visibilis, quod visu non discernitur: & similiter species audibilis & similes: percipiunt enim sensus obiecta sua tantum signatè: quidditates autem & passiones eorum, quæ simul vehuntur, ab altiori potentia discernuntur: quod tamen non est alia cognoscere nisi oblata per species sensibiles: alio modo quàm sensus exterior, aut vis inferior. ¶ In hoc articulo aduerte, quòd Scotus in 4. dist. 45. q. 3. tenet, quòd intellectus noster intelligit singulare sensibile intuitiuè, hoc album, &c. quod sentiretur: & sensationem ipsam: & affert pro se primam & quartam rationes: quæ in litera fiunt arguendo: sed quia soluuntur in litera, non oportet aliter laborare.

Inst. q. 87. ar. 1. ad secũdum Et opu. 9. q. 81.

Cap. 3.

Text. 63.

¶ Super Quæstionis octuagesimasexta Articulum secundum.

Titulus clarus. ¶ In corpore sunt tres conclusiones: aut vna habens tres partes, scilicet intellectus noster, nec actu nec habitu potest intelligere infinita, sed in potentia tantùm. Et probatur in litera tali ordine. Quia primo probatur pars affirmatiua, scilicet quòd in potentia. Secundò, prima negatio, scilicet quòd non actu. Tertiò, secunda negatio, scilicet, quòd nec habitu. ¶ Quo ad primum ratio est hæc, obiectum intellectus nostri non compatitur infinitum nisi in potentia. ergo intellectus noster potest intelligere infinita in potentia. Antecedens probatur: quia illud est quidditas sensibilis, quæ non habet infinitatem nisi potentia, vt patet 3. Physi. consequentia verò probatur, quia eodem modo oportet se habere intellectum ad infinitum, quo se habet illius obiectum: quod probatur, quia oportet potentiam proportionari obiecto proprio. ¶ Circa hanc rationem aduerte primò, quòd tenet, propterea quia quidditas rei materialis supponit obiectum & motiuum & adæquatum intensiuè respectu intellectus nostri pro statu isto, de quo est sermo, si enim intellectus ab ea moueatur, &. in nihil potest, quod illius aliquid aliquo modo non sit vt sic: consequens est, quòd vnumquodque ita se habet ad cognosci à tali intellectu, quomodo se habet ad talem quidditatem, quod ergo in tali quidditate in potentia tantum inuenitur, in intellectu quoque illo potentialiter tantùm inuenirì oportet, & ideo infinita vt quidditas sensibilis in essendo, sic intellectus in cognoscendo, non nisi in potentia habet.

¶ Aduerte secundò, quòd hæc ratio non tantùm probat partem affirmatiuã, scilicet quòd intellectus intelligit in potẽtia infinita: sed negatiuam, scilicet quòd non actu. Verumtamen in litera ex propriis infiniti & actus, additur rõ specialis ad partem hanc negatiuam. ¶ Quò ad secũdum ergo probatur dupliciter, ex eadem tamen radice. Primò sic, Infinitum non habet vnam speciem. ergo non potest actu cognosci ab intellectu nostro, consequẽtia nota: quia intellectus noster non potest simul actu intelligere, nisi vnica specie repræsentata. Antecedens probatur: quia alioquin infinitum haberet rationem totius & perfecti. Secundò sic, Infinitum non potest cognosci, nisi accipiendo partem post partem: ergo non potest actu cognosci, nisi numerando

L. 1. 2. Eth. cap. 1.

partes

partes, sed hoc est impossibile fieri actu. ergo non potest actu cognosci. Antecedens patet ex diffinitione eius. 3. Physic. consequentiæ sunt per se notæ. ¶ Circa primã rõnẽ dubiũ occurrit. Quoniã aut falsũ assumit, aut cõcludit, q̃ infinita à nullo intellꝰ possunt simul actu cognosci: cuius tẽ oppositũ superius in 14. q. diffinitũ est respectu intellꝰ diuini. Cũ enim ĩfinita possint dupliciter repræsentari & cognosci, f. per modum infiniti, id est, per partẽ post partẽ: & per modũ finiti, id est simul, vt ibidem dictũ fuit. Si in antecedente est sermo de infinito per modũ infiniti, verũ est, & infert ergo infinitũ à nullo intellectu est cognoscibile actu. Si autem est sermo de infinito per modũ finiti, sic falsum est antecedẽs: quia nõ repugnat infinitis repræsentari simul vnica spẽ: vt patet de spẽ intellectꝰ diuini.

¶ Ad hoc dr, q̃d prima specie aspicienti ambigua occurrit intẽtio litteræ: quoniam si attendimus ad conclusionẽ intentam, cõstat, q̃ sermo est de infinitorũ actuali cognitione quocunque modo, f. siue per modum infiniti, siue per modum finiti: idũmodo distinctè infinita cognoscanẽ. Intendit nanq; concludere, q̃ intellectus noster nõ põt actu cognoscere infinita distinctè: vt patet in calce corporis arti. & de se notũ est. Si verò attẽdimus ad mediũ terminũ, sic videtur, q̃ sit sermo restrictꝰ ad infinitũ per modũ infiniti: qm̃ mediũ assumptũ se tenet ex parte conditionũ ipsius infiniti secundum se: quia f. habet rõnẽ partis & imperfecti. Si enim ex hoc repugnat sibi, habere vnam speciẽ: ergo repræsentari per vnã speciem repugnat sibi ex extrinseco: & cõsequenter impossibile est, q̃ vna specie repræsentetur cuicunque intellectui. Sed cum hoc sit falsum, quia infinita vna specie repræsentanẽ actu Christi, &c. cõsequẽs est vt mediũ hoc intelligatur de infinito per modũ infiniti: sic em̃ repugnat ex intrinseco repræsentari vna specie actu & cognosci. Et manifestatur sensus iste ex secũda rõne: quæ manifestè loquitur de infinito per modum infiniti. Sub tilius tamen, pluricitibus ambiguitatis solutio apparet, recolẽdo, quòdnõ de quacũq; specie & cognitione, sed nostri intellectus & naturali p̃ statu isto est sermo. Ad cui' eui dẽtiã scito primò, q̃ infinita (sicut & quodcunq; aliud obiectũ intellect' nostri) dupliciẽ habitudinẽ habẽt respectu ĩtellꝰ nostri, seu suæ speciei & cognitionis, f. causæ & repræsentari. Causæ quidẽ, q̃a scientia nostra causat & mẽsurat à rebus. Repræsentari autẽ: quia res cognita per speciẽ propriã, qualis est infinitũ sensibile, si cognoscitur distinctè, repræsentatur per propriã spẽ. Scito secũdò, quòd infinito repugnat ex intrinseco causare speciem sui adæquatã: & hoc quia habet, rõnẽ partis & imperfecti, id est, quia id q̃ actu est, aut habetur de infinitis, partis & imperfecti rõn: habet, qm̃ semper est extra aliquid sumere, vt dr in 3. Physic. Ex hoc enim qd extra, id qd actu sumit, aut cõsideratur, semper restat extra aliquid infiniti: sequitur q̃ nunquã totũ cõcurrit ad causandũ sui speciẽ, sed semper vt pars: nunquã vt completũ, sed semper vt incõpletum: & cõsequenter nunquã poterit adæquatã sui speciẽ causare: omne enim totũ causans adæquatã sui speciem oportet secũdum se totum causare illã. Scito tertiò, quòd quãuis infinito nõ repugnet distinctè repræsentari vnicã speciẽ, per modum finiti absolutè loquendo, repugnat tm̃ sibi repræsentari sic vnica specie naturali nostri intellectus, prima pars hui' dicti patet de infinitis cognitis à Deo. Secũda pars patet ex eo, quòd species intellectus nostri est causata à rebus: infinito autẽ repugnat habere talẽ speciẽ, & veriusque ratio: quia infinito repugnat habere vnam speciẽ proportionalem sibi. Si enim proportionata est infinito, cũ ipsum habeat rõnem incõpleti, ergo ipsa incõplete repsentabit. Si aũt est species excessiuè repsentans, quales sunt species nõ acceptæ à rebus, tũc non oportet eas cõmensurari, & cognoscere Deum, vt suprà dictum est. Et ergo multo magis potest cognoscere omnia alia infinita.

9. 11. art. 1.

¶ 2. Præterea, Intellectus noster natus est cognoscere genera, & species. Sed quorumdam generum sunt infinitę species, sicut numeri, proportiones & figuræ. Ergo intellectus noster potest cognoscere infinita.

¶ 3. Præterea, Si vnũ corpus non impediret aliud ab existẽdo in vno & eodem loco, nihil prohiberet, infinita corpora in vno loco esse. Sed vna species intelligibilis nõ prohibet aliam ab existendo simul in eodẽ intellectu. Cõtingit enim multa scire in habitu. ergo nihil prohibet, intellectum nostrũ in finitorum scientiam habere in habitu.

¶ 4. Præterea, Intellectus cùm nõ sit virtus materiæ corporalis, vt suprà dictum est, videtur esse potentia infinita. Sed virtus infinita potest esse super infinita. Ergo intellectus noster, potest cognoscere infinita.

¶ Sed contra est, quod dicitur in 1. Physic. quòd infinitum, inquantum est infinitum, est ignotum.

¶ Respondeo dicendum, quòd cũ potẽtia proportionetur suo obiecto, oportet, hoc modo se habere intellectũ ad infinitũ, sicut se habet eius obiectũ, q̃ est quidditas rei materialis. In reb' autem materialibus nõ inuenitur d infinitum in actu, sed solum in potentia secundum quòd vnum succedit alteri: vt dicitur in 3. Physi. Et ideo in intellectu nostro inuenitur infinitum in potentia, in accipiendo scilicet vnum post aliud e, quia nũquam intellectus noster tot intelligit, quin possit plura ĩtelligere. Actu autem vel habitu non potest cognoscere ĩfinita intellectus noster. Actu quidem nõ, quia intellectus noster non potest simul actu cognoscere, nisi quod per vnã speciem cognoscit e. Infinitum autem non habet vnam speciem: alioquin haberet totam rationem totius & perfecti. Et ideo non potest intelligi, nisi accipiendo partem post partem, vt ex eius diffinitione patet in 3. Physicorũ. Est enim infinitum, cuius quãtitatem accipientibus, semper est aliquid extrà accipere. Et sic infinitum cognosci nõ posset actu, nisi omnes partes eius numerarentur: quod est impossibile. Et eadem ratione nõ possumus intelligere infinita in habitu. In nobis enim habitualis cognitio causatur ex actuali cõsideratione. Intelligẽdo enim efficimur scientes, vt dicit in 2. Ethico. Vnde non possemus habere habitum infinitorũ secũdum distinctam cognitionẽ, nisi considerauissemus omnia infinita, numerãdo ea secũdum cognitionis successionem. Quod est impossibile. Et ita nec actu, nec habitu intellectus noster potest cognoscere infinita, sed in potentia tantum, vt dictum est.

Tex. 31. & l. 3. text. 63.

Tex. 56. & 57.

b 168 438

b 427

¶ Ad primvm ergo dicendum quòd sicut suprà dictũ est, Deus dicitur infinitus sicut forma, q̃ non est terminata per aliquã materiam e. In rebus autẽ materialibus aliquid dicitur infinitum per priuationẽ formalis terminationis. Est quia forma secũdũ se nota est, materia autẽ sine forma ignota: inde est, quòd infinitum materiale est secũdum se ignotum. Infinitum autẽ formale, quod est Deus, est secundũ se notum: ignotum autẽ, quò ad nos propter defectum intellectus nostri, qui secundũ statũ præsentis vitæ habet naturalẽ aptitudinem ad materialia cognoscenda. Et ideo in præsenti Deũ cognoscere nõ possumus, nisi per materiales effectus. In futuro autem tolletur defectus intellectus nostri per gloriam, & tunc ipsum Deum in sua essentia videre potemus, tamen absque d comprehensione.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd intellectus noster natus est cognoscere species per abstractionem à phantasmatibus e. Et ideo illas species numerorum & figurarum, quas quis non est imaginatus, nõ potest cognoscere, nec actu nec habitu, nisi forte in genere, & in principiis vniuersalibus. Quod est cognoscere in potentia & confusẽ.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd fi duo corpora essent in vno loco vel plura, non oportet, quòd successiuè subintrarent locum vt sic per ipsam subintrationis successionem numerarentur locata. Sed species intelligibiles ingrediuntur intellectum nostrũ successiuè: quia non multa simul actu intelliguntur. Et ideo oportet numeratas & non infinitas species esse in intellectu nostro.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd sicut intellectus noster est infinitus virtute, ita infinitũ cognoscitẽ. Est enim virtus eius infinita secundum quòd non determinatur per materiam corporalem: & est cognoscitiuus vniuersalis, quod est abstractũ à materia indiuiduali. Et per consequens nõ finitur ad aliquod indiuiduum, sed quantum est de se ad infinita indiuidua se extendit.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrũ intellectus sit cognoscitiuus cõtingẽtiũ.

Dtertivm sic proceditur. Videtur quòd intellectus non sit cognoscitiuus cõtingentiũ. Quia, vt dicitur i 6. Ethic. intellꝰ, & sapientia & scientia nõ fuꝰt contingentiũ sed necessariorũ.

¶ 2. Præterea, sicut dicitur in 4. Phy. ea, quę

Cap. 3.

Text. 38.

¶ *Super Quæstionis octuagesimasexta Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore tria. Primò distinguit. Secundò respõdet quæsito. Tertiò infert corollarium. ¶ Quo ad primũ. Primò ipsa distinctio: Cõtingentia dupliciter, vt contingẽtia, & vt necessariũ, habẽt insertũ. Secundo distinctio probationis, quoniã nihil est adeo cõtingens, in quo nõ sit aliquid necessitatis. probatur inductiuè ex cursu Sor. &c. ¶ Quo ad fm, cõclusio responsiua trimembris: Cõtingentia vt sic directè sensu, indirectè intellectu: vt autem necessitatis ac vniuersalitatis aliquid habent, directè intellectu cognoscunt. Primò probatur, quo ad primas partes simul sic: Indiuidua materialia his modis noscuntur: contingentia sunt indiuidua materialia: ergo, &c. probatur minor: quia idem, f. materia & principium indiuiduationis, & contingentiæ. Probatur hoc vltimum: Contingentia oritur ex potentia contradictionis, scilicet esse & non esse: potentia talis est ex materia. ergo. Secundò probatur q̃ ad vltimam partem per oppositum sic: Vniuersalia directè ab intellectu noscuntur, sed contingentia vt necessaria sunt vniuersalia. Probatur: quia idem est principium necessitatis & vniuersalitatis, forma f. & quod vniuersalitatis, probatur. Vniuersale fit per abstractionẽ à materia: oportet enim vel formam vel materiam esse illius radicem: quòd verò necessitatis, probatur: quia quæ sequuntur formam, ex necessitate insunt. ¶ Corollariũ, per quod habetur responsio ad obiecta, est, quòd ly necessarium vel contingens cũ possit sumi pro re ipsa, vel vniuersali ratione rei. Si primo modo, sic, scilicet secatur scientia in eam, quæ est de necessariis, & eam quæ de contingentibus. Si secundo modo, sic, Omnis scientia est de necessariis, nec habet

414 6. Ethi. c. 1. s. fi. Et v. ti. q. 17. ar. 1. ad 5. Cap. 6. Ar. 11. 9.

in hoc sensu locum diuisio illa, sed tãc fit diuisio sciẽtiæ à sensu, & opiniõe, &c. ¶ Circa probationẽ primæ partis cõclusionis dubitat: quia falsũ assumit seu supponitur, vel processus est ex particularibus. Tota enim vis probationis stat in hoc, q̃ a cõtingens est cõtingẽs ,,per materiã, q̃ est indiuiduationis principium, vt patet. ex hoc enim infertur, ergo à sensu directè cognoscit, &c.

Sed hæc propositio, aut est particularis & sic nõ concludit nisi particularitẽr, ergo quædam contingentia directè à sensu tantum noscũtur, &c, eũm ramen litera vniuersaliter, quærat de cõtingentibus aut est vniuersalis: & sic est falsa. Tum quia dantur cõtingentia immaterialia, vt patet in actibus liberi arbitrij; tum quia dantur contingentia vniuersalia, vt hominem comburi, &c. neutra enim ex materia indiuiduãte oriuntur, cùm ab ipsa hęc abstrahant, illa verò omnino aliena sunt. ¶ Circa probationem vltimę partis dubitatur: quia nulla videtur esse ista differentia inter consequentia materiam quo ad necessitatẽ & contingentiam, Quoniam consequentia materiam distinguũtur in necessaria, & contingentia: mors enim & corruptio necessariò iunt: & tamen ex materia. Et similiter consequentia formam distinguuntur in necessaria & contingentia: videre enim est operatio seques formam, & tamen contingenter iaesti nõ enim ouerrer Socratẽ videre.

Artic. 1. ¶ Circa conclusionem principaliter intentam toticque articulum, dubium occurrit: quia totus iste labor otiosus videtur, & per accidens. Otiosus quidem, quia ni hil hic haberi nisi quod contingentia in particulari per sensum, in vniuersali per intellectum cognoscuntur: hic autẽ & scitum erat prius ex hoc, quod intellectus est vniuersalium, & sensus singularium. Et rursus in hoc nulla differentia est inter cõtingens, & necessarium, quoniam vtraque in particulari ad sensum, vniuersali ad intellectũ spectant. Per accidens verò, quia ex vniuersalitate, & particularitate pendet solutio, vt patet in litera: necessitas autem & contingentia per accidens, his cõditionibus annexæ sunt. ergo, &c. ¶ Ad euidentiã horum ex quod quid est contingentis & necessarij procedẽdum est. Cõtingens enim cũ sit q̃ põt esse, & nõ esse, necessarium autẽ quod impossibile est aliter se habere: vt patet 5. Met. cõsequens est, q̃ contingentia, & necessitas entiũ reales non logicæ differẽtiæ, diuersas habeant radices, ita q̃ contingentia ex potentia, necessitas verò ex actu oriatur. Cuius etiam signum est, q̃ in his inferioribus in quibus pluri mũ est de potentia, maximè viget contingentia: in rebus verò superioribus maximè actus natura participantibus: aut omnino non est aut secundũ quid est contingentia. simpliciter enim entia illa necessaria sunt: & tantũ habent contingentiæ, quantũ potentię cuiusdã admistionem patiuntur. Vnde actus purus omnino liber est, à contingentia omnino. Verum quia potentia in rebus materialibus differẽtia, substatialis autẽ proprietas materiæ est, & actualitas ex parte formæ se tenet, ideo cõtingẽtia nõ simpliciter, sed sẽsibilũ ex materia: necessitas autẽ ex forma oriri in litera de sensibilũ cognitione tractãte dr. Et qũ materia vt materia est in indiuiduis tãtũ sensibilibus, inuenitur in esse realis: forma autẽ esse habet & q̃ectius absq; sensibili natura admista: idcirco cõtingentia indiuiduis materialibus in litera attribuit: nõ q̃ sola aut oẽa indiuiduã materialia sint cõtingentia; cum etiã in vniuersalibus materialibus, depẽdẽt cõtingentia, & in cælestibus nihil sic cõtingens: sed quia indiuidua materialia sunt primò cõtingentia: genere materialiũ: vniuersalia enim eorũ, cũ à materia recedere incipiãt, & formę rõnẽ induũt: secundariò cõtingẽtia sunt. Et propter hoc cõtigẽtia & singulare sensibile cõnexa sunt nõ per accidẽs, sed per rõnẽ proprij principij vtriusque. Nec ,,pterea remouet, quin materiã aliqua necessitas sequat, aut formã aliqua cõtingẽtia comitetur. Sed bene sequit, q̃ formæ nulla cõtingẽtia adiũgatur, nisi ratione poten tiæ admittę: & similiter materia nullĩ necessitatis sit causa, nisi ratione actĩ, quẽ participat. Materia enim ratione potẽtię, cum vtrãque contradictionis partem respiciat, necessarium nõ repicit: participatione verò actus necessitatis expers nõ est. Et hoc dupliciter: quia vel vt participat actualitatem, indũdo modũ actus: pura quia hoc ipsum quod est esse in potentia, habet actu: & sic cõuenit sibi necessitas ordinis ad vtranque contradictionis partẽ sub disiunctione: & hĩc prouenit necessitas corruptionis vtriusq;. Vel vt participat actũ per analogiã, seu proportionem ad ipsum: & sic conuenit sibi necessitas dispositionum materialium, & hinc fit vt quædam accidentia dicantur consequi materiam vt quantitas, &c. Et similiter formam cum ratione actualitatis nõ consequat potentiam contradictionis, sed potius actuale aliquid quie

quãdoq; sunt, & quãdoq, non sunt, tẽpore mẽsurãtur. Intellectus autẽ à tẽpore abstrahit, sicut & aliis conditionibus materiæ. Cùm igitur propriũ contingentiũ sit, quandoq; esse & quandoq; nõ esse: videtur quod contingẽtia nõ cognoscãtur ab intellectu.

¶ Sed contra, Omnis scientia est in intellectu. Sed quædam scientiæ sunt de contingentibus, sicut scientię morales quę sunt de actibus humanis subiectis libero arbitrio: & etiam scientiæ naturales quantum ad partem, quæ tractat de generabilibus & corruptibilibus. Ergo intellectus est cognoscitiuus contingentium,

¶ Respondeo dicendum, quòd contingentia dupliciter possunt considerari. Vno modo, secundum quòd contingentia sunt. Alio modo secundum quòd in eis aliquid necessitatis inuenitur. Nihil enim est adeo cõtingens, quin in se aliqd necessariũ habeat. Sicut hoc ipsum quòd est Socratẽ currere, in se quidem contingens est, sed habitudo cursus ad motum est necessaria. Necessarium enim est Socratem moueri si currit. Est autem vnumquodque cõtingens ex parte materiæ, quia cõtingens est q̃ potest esse & non esse. Potẽtia autẽ pertinet ad materiã, necessitas autẽ cõsequitur rationem formæ, quia ea, quæ cõsequuntur ad formã ex necessitate insunt. Materia autẽ est indiuiduationis principiũ. Ratio autẽ vniuersalis accipitur secundũ abstractionẽ formę à materia particulari. Dictũ autẽ est supra, q̃ per se, & directè intellectus est vniuersalium, sensus autẽ singulariũ: quorum etiã indirectè quodãmodo est intellectus, vt supra dictũ est. Sic igitur cõtingentia, prout sunt cõtingẽtia, cognoscuntur directè quidẽ à sensu, ĩ directè autem ab intellectu, tõnes autem vniuersales, & necessarię cõtingentiũ cognoscuntur per intellectũ. Vnde si attendantur rationes vniuersales sensibi

D.392.

quid ipsam non inseparabiliter comitatur, rotum vt sic ratione potentiæ sequitur: dico autem vt sic, id est inquantum separabilis rationem habet: quãtum enim separabilitatis, tantum habent elongabilitatis ab actu, & proximi tatis cum potentia. Vnde facilẽ patet responsio ad omnia quęsita & obiecta.

¶ Ad primum ergo dubiũ dicitur dupliciter. Primò, q̃ cõtingentia attribuũt indiuiduis materialibus nõ tantũ sed primò: non simpliciter sed in genere sensibiliũ, de quorum cognitione est quæstio: & ideo nõ obstat q̃ dicitur cõtingentia & in rebus immaterialibus secundũ esse vt in voluntate & secundũ rationẽ vt in vtilibus. Secundò dicitur quod quantũ ad præsentẽ literã spectat, cõtingentia distinguũtur hic non tãtum cõtra necessaria, sed etiã cõtra rationes cõtingentium, ita q̃ vtilia contingentium in litera cõprehendũtur sub rationibus pucę, q̃ contingentiũ & nõ sub ipsis cõtingẽtibus. Nec cõtra hoc potest obiici, quòd sic nulla esset differẽtia inter contingentia & necessaria in sensibilibus quo ad cognosci: quoniã nec ipsa necessaria directè intelligũtur, sed rõnes eorum. Soluit enim hoc per interemptionem, q̃m entia necessaria vt sic, abstrahũt ab omni tẽpore & mutatione: cùm sint impossibilia aliter se habere: ac per hoc cũ ista sint cõsequẽtia materiã necessaria, quãto magis appropinquãt ad materiã, tãto minus sunt necessaria. Entia vero contingẽtia ecõuerso se habẽt. Et propterea forma

Sup. q. 14. ar. 13. Et q. 17. art. 3. Et dicit. 22. q. 95. a. 1. Et 1 di. 38. a. 5. Et 2. di. 7. q. 1. a. 1. & 2. cõtra cap. 67. Et ver. q. 8. art. 11. & ma. 16. ar. 7. Et 191. & 196.

Artic. 1.

92

479

literę loquendo, negatur, q̃ necessaria sensibiliũ repugnet intelligibilitati: q̃m inquantum necessaria sunt, nõ habent aliquam repugnantiam, imò habent proximitatem: quia scibile oportet esse necessarium: sed q̃ quædã necessaria sensibilia directè nõ intelligãt, hoc est per accidẽs: quia sunt particularia sensibilia, sed ipsa cõtingentia habẽt q̃ se repugnãtiã ad intelligibilitatẽ: quia vt contingentia sunt, ex materia sunt, q̃ ex potẽtia q̃ ex materiæ differẽtia rõnes aũt eorũ, quia à materia aliqualiter abstrahũt, q̃tò à materia recedũt, tãtò à contingẽtia separãt, & p̃ceptibiles sunt ab intellꝰ: & ,,pterea meritò ab ipsis cõtingẽtibus distinctæ sunt in proposito. Vt traq; tũ responsio quo ad rẽ in idẽ redit: sed ,,p literæ intellꝰ hæc explicari expedit.

¶ Ad ꝗm verò dr, q̃ distinctio illa, quæ adducit sane intellecta, vera est. Nec obstãt differẽtiæ assignatæ in litera, vt enim ex dictis patet, differentia inter cõsequẽtia formã, & materiã in hoc, q̃ illa necessaria, hæc contingẽtia sunt, intelligiẽ de forma vt forma seu actu, & materia vt materia seu potẽtia. Distinctio verò cõsequentiũ tã formã q̃ m materiãin necessaria & cõtingẽtia: in telligiẽ de forma vt cõplectitur in se rationẽ actus & potẽtiæ: & similiter de materia vt habet rationẽ potẽtiæ: & sapit rõnẽ actus aliquo mõ, vt expositũ est. ¶ Ad tertiũ aũt dr, q̃ articulus iste cũ suo ,,pcessu necessarius & per se est. Nec est verũ, q̃ nihil aliud hinc habeat, nisi, q̃ cõtingẽtia in particulari per sensũ in vniuersali verò p̃ ꝗ intellectũ apphendũt. Sed hic habet, q̃ cõtingẽtia, absolutè loquẽdo, sensu, nõ intellectu apphẽdũt nisi ĩdirectè. Vnde nõ discutit hoc priꝰ notũ: sed ponit subtilis differẽtia inter necessariũ & cõtingens quo ad cognosci: q̃a necessariũ spectat ad ꝗ intellectũ, cõtingẽs ad sensũ: & hoc, quia cõtingẽtia in rebus sensibilibus est cõditio cõsequẽs materiã ĩdiuiduãtẽ sensibiliã: necessitas aũt formã fundantẽ oẽm vniuersalitatẽ. Vnde nõ per accidẽs se habẽt cõtingẽtia & necessitas ad vniuersalitatẽ & particularitatẽ, sed p̃ se, q̃uis nõ per se primò, sed rõne cõis radicis. Materia emvt materia, tãdix est cõtingẽtiæ, atq; idiuiduationis, & sic forma vt forma, radix ẽ necessitatis & vtilitatis. Et hæc cõnexio aptè assignat ĩ lra rõ conclusis, quare, &c.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primò respõdet q̃sito directè. Secũdò amplificando quæstionem, respondet vniuersaliter de cognitione futurorum. ¶ Quo ad primum est vnica distinctio bimembris cum conclusionibus iuxta singula membra. Distinctio est, Futura dupliciter, secundum seipsa, vel secundum eorum rationes, vt de contingentibus dictum est, &c. Conclusio prima futura sic, intellectu non nisi reflexè noscuntur. Probatur quia sunt singularia. ¶ Conclusio secunda, Futurorum rationes intellectu perceptibiles sunt, & scientiæ possunt esse de eis, &c. Probatur, quia vniuersales sũt. Omnia declaranda relinquuntur iuxta distinctionem in præcedenti artic. de contingentibus. ¶ Quo ad secundum extenditur quęstio ad omnia futura, & non solum sensibilia, & ad omnem intellectum, & non solum humanum. Atque responderur cum distinctione trimembri sugulis conclusionibus iuxta membra singula oppositis. ¶ Distinctio est, Futura dupliciter in seipsis, vel causis suis: & his vel necessariis vel in pluribus.

¶ Conclu

¶ Cõclusio prima, Futura in seipsis à solo Deo cognoscẽtur propter æternitatis intuitum. ¶ Conclusio secunda, Futura in causis necessariis à nobis noscuntur certè, vt declaratur in eclipsi. ¶ Conclusio tertia, Futura in causis vt in pluribus noscuntur per coniecturam plus, & minus, iuxta inclinationem causarum, vt patet ex se. Circa hæc nihi l occurrit repetendum, sed pertinentia ad primò dicta in præcedenti artic. pertinentia ad nunc dicta in quæst. 14. videantur. ¶ In responsione ad secundum afferunt duæ opiniones de causa præuisionis futurorum ab anima nostra, iuxta mortem præcipuè, vt Greg. vult in 4. dialog. & in 10 nis, vt experimur, & similiter in ecstasis: & vniuersaliter in alienatione à sensibus. ¶ Prima est, quòd anima ex sui natura hoc habet. Secunda est, quòd anima habet hoc ex participatione superiorum causarum. Primam ex Aug. & Plato. dicit & irrationabilem, quia talis modus cognoscendi, s. per participationem superiorum seu idearum, non est connaturalis animæ nostræ.

¶ Secundã declarat, primò distinguendo causas superiores in spirituales & corporales, &c. & reddẽdo causam, qua re magis in alienatione sensuum: quia scilicet maior approximatio seu conuersio ad spiritualia per recessum à corporalibus quò ad primas: & quia noctes silentiores, aẽr quietus, & in somnis parui motus interiores percipiuntur, vtpote aliis non impedientibus: & anima etiam non intenta, aut occupata aliis quò ad secundas.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum primum.*

Titulus ex sepedictis clarus. Ly enim per notat rationem intelligendi qualem poninus in specie intelligibili. Ita quòd sensus est, an ipsa essentia animę sit sibi ipsi, vt species intelligibilis, respectu sui, vt cognitæ. ¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito habens duas partes: alteram affirmatiuam, alteram negatiuam, s. anima nostra nõ per essentiam suam, sed per actum suum se cognoscit. Circa quã facit tria. Primò probat eam quo ad vtranq; partem simul. Secundò declarat partẽ affirmatiuam: quid sit ille suus actus, ibi, Si igitur intellectus humanus. Tertio manifestat modos, q̃bus aẽa cognoscit se per suũ actũ. ¶ Quo ad primum ponitur talis ratio. Intellectus noster est pura potentia in genere intelligibili. ergo nõ cognoscit se p propriã essentiam, sed per actum suum. Huius rationis in litera primo ponitur cõsequẽtiæ expresse, & antecedẽtis elicitiuè. Deinde probatur antecedens: & tertio respõdetur tacitæ obiectioni, ibi, Sic enim Platonici, &c. ¶ Ratio antecedentis & cõsequentiæ simul est hæc propositio. Vnũquodq; est cognoscibile ꝗm qd̃ est in actu, & nõ secundũ quod in potentia. Probat primò autoritate Arist. 9. Meta. tex. 20. Secundò ex ratione obiecti cognoscibilis, s. entis & veri, hoc modo, Nulla res habet rationem alicuius entis aut veri, nisi secundum quòd in actu rationem illius habet, vel participat, &c. ergo nec rationem naturæ cognoscibilis. consequentia patet: quia nihil cognoscitur nisi ens, & verum. Antecedens est per se notum: non enim domus in potẽtia habet rationem domus, nec albũ in potentia habet rõnem albi. vnde nõ põt cognosci vt domus, & album. Tertio inductione inchoante à sensibilibus v cognoscuntur à sensibus: quia coloratum non sentitur visu, nisi sit actu colorati: & deinde à sensibilibus, vt percipiuntur intellectu nostro: in cui ꝰ signũ materia non cognoscit, nisi per analogiam ad formã, ex primo Physic. Et de mũ ad separata à materia deueniendo: quia in eis q̃libet ita se habet ad hoc

Q. 24. art. 2. & q. 17. art. 3.

Sup. q. 14. ar. 13. Et q. 17 art. 3. Et 22. q. 95. a. 1. Et 1 di. 38. a. 5. Et 2. di. 7. q. 1. a. 1. & 2. cõtra cap. 67. Et ver. q. 8. art. 11. & ma. 16. ar. 7. Et 191. & 196.

188

quòd sit intelligibilis p seipsam: sicut se habet ad hoc quod sit actu. Et manifestat hoc, gradũdo intelligentias penes actum & potentiam. Prima eũ, q̃ est actus purus nulli omnino potentiæ admistus, & cõpletus secundũ totam entis latitudinẽ, ita q̃ sua actualitas cõtinet oẽa actu eminentissimo: quia sic inquã est in ĩtelendo, ita est in intelligẽdo, ita quòd est ĩtelligibilis per seipsã continens omnia intelligibilia: & sic per essentiam suam intelligit nõ solùm se, sed omnia alia, & nihil extra se intelligere potest. Aliarũ verò intelligentiarum essentiæ sunt actus: non tamen purinec completi: ita quòd eo quia actus sunt in genere intelligibilium, ideo per seipsis intelligibiles sunt actus eo verò quia non sunt puri, sed potentię permisti plus, & minus, ac per hoc non continent omnia intelligibilia in seipsis actu: ideo per seipsas non sufficiẽter cognitionem pariunt aliorũ. Vltimæ autem intellectualis substãtiæ essentia pura potentia iure est ingenere intelligibilium: ac per hoc nec suipsius nec aliorum per seipsam cognitionem nata est facere. Ex his enim habetur per ratio. & consequentiæ & antecedentis. consequẽtiæ quidem: quia si vnũ quodque ficut se habet ad actũ, ita ad intelligibilitatẽ, consequens est, si aliquid ex se nihil habet actꝰ, nihil habet secundũ se intelligibilitatis: ac per hoc intellectꝰ, qui est pura potentia in genere intelligibilium non est per seipsum intelligibilis. Antecedens verò, quia ex quo intellectus supremus est actꝰ purus, & consequenter se habentes, habent aliquid actus & aliquid potentię, crescente semper potentia cum elongatione ab actu puro: consequẽs est iuxta rerum ordinem, vt vltimus intellectus pura potẽtia sit in illo genere. Deinde probatur antecedens specialiter autoritate Aristo. 3. de Anima tex. 6. & à qd nominis, quia possibilis nominatur. Tertiò respondet tacitæ obiectionibus aduerte, quòd obiectio cum eius origine est hæc: quia enim ex dictis in litera expressè habentur duo. Primum, q̃ intellectus noster ex seipso habet virtutem vt intelligat. Secundum, q̃ intellectus noster ex seipso nõ habet virtutem vt intelligatur: hinc fit vt ordo intellectuum sit infra ordinẽ intelligibilium. Si enim perfectio intellectus nostri quãm ex se habet, sufficit ad hoc, quod intelligat, & non ad hoc quod intelligatur, necessariò sequitur, quòd plus perfectionis requiritur ad hoc quòd aliquid intelligatur, quàm ad hoc quòd aliquid intelligat. Et quoniam videbat diuus Tho. hoc ex dictis consequi: & hoc prima facie non videtur esse verum, imò tanquam inconueniens poterat sibi obiici: ideo excludit hanc phantasiam, ostẽdens hoc esse acceptãdũ vt conueniens: non solùm Peripatericis (secundum quorum documẽta processit) sed etiam Platonic. Vnde, inquit, quòd etiam Platonici posuerunt intellectum infra ĩtelligibile: & probat, quia intellectus non intelligit, nisi participatione intelligibilis: participans autem constat esse infra participatum. ¶ Circa antecedens occurrit dubium, quia falsum videtur: quoniã sue intellectus sit idem quod esse animæ, sine non: oportet, inquit Sco. in 1. dist. 3. qõ 7. vt sit in se actꝰ quidam. Tum quia potentia ad accidens, seu operati, non fundatur super pura potentia. Tum quia substantia animæ actus est, vt in secũdo de Anima dicitur: & intellectus quoq; si potẽtia est, in ipsa essentia est, vt subiecto. ergo, &c. ¶ Circa idẽ antecedẽs dubiũ est, an sit facienda vis in vocabulo, Intelligibilis, an ly intelligibile sumat cõmuniter pro omni re immateriali. Et primũ st q̃rere, an intellectus noster sit pura potẽtia in genere intelligibili, id est sub hoc

Li. de diuina per tõ.

Lib. de diãte. Lib. 2.

436

2. cõtra c. 96. principio & colãfin. Et lib. 1. ca. 46. & veri. q. 10. a. 8. a. 6. c. o. fi. Et 1. de anima le. 6. fi. Et lib. 4. le 8. co. 1. Capit. 3. Tex. 13. Q. 75. ar. 2.

sub hoc genere quod vocatur intelligibile. Secundū verò, an sit pura potētia in genere ſtelligibiliū, id eſt earū ſt immaterialiū. Refert aūt plurimū quouis modo intelligatur: qm̄ iuxta primū ſenſum limitata eſt propoſitio: iuxta ſecundū verò extenſa eſt tā ad ordinē intelligibiliū vt ſic, quā ad ordinem intellectuū vt ſic. Ita quod ſenſus eſſet, q̄ intellectus noſter eſt pura potētia, & in ordine intelligibiliū & in ordine intellectuū. Loco nūc dicto. Eſt autem præter diuerſitatem ſenſuum ratio dubitandi: quia ſi intellectus noſter eſt pura potētia in genere vtroque. cōſequēs eſt, quōd ſicut ex ſe non habet rationē intelligibilis: ita nō habet virtutem intelligendi. cuius oppoſitū in litera dicitur. Si autē in altero genere, ſ. intelligibiliū eſt pura potentia, ſequitur, quōd intellectus nr̄ nō eſt imū ī ordine intellectuū: quia poteſt dari inferior, q̄ ſit pura potentia in ordine intellectuum maximē diſtans à primo, quia eſt purus actus. Tex. 69. ¶ Circa illam propoſitionem, ſ. quōd ordo intelligibiliū eſt ſupra ordinem intellectuum, dubiū occurrit: quia aut intelligitur ſimpliciter, aut ſecundū quid. Nō ſecundū quid: quia penes ordinem ſecundum quid non graduantur entia in vniuerſo. Nec ſimpliciter: quia conſtat quōd intellect⁹ vt ſic, nobilior eſt q̄ intelligibile, qm̄ intellectus ſignificat aliquid viuens: cū intelligere viuere ſit, intelligibile verò abſtrahit à viuo & non viuo. Et rurſ⁹ intelligibile eſt propter intellectū: ſicut accidens propter ſubſtantiā, & non econuerſo. Et ſimile intelligibile poteſt eſſe accidens: vt patet de ſpeciebus ſtelligibilibus: intellectus autem eſt ſubſtantia. Et confirmatur, quia ex hoc ſequitur, q̄ quilibet intellect⁹ vt ſic. eſſe pura potētia: aut ſi dat latitudo inter eos, quōd quanto intellectus eſt ſuperior, tāto eſt magis in potētia: quod eſt manifeſtē falſum. Probat̄ ſequela: quia ſi intelligibile eſt ſupra intellectū hoc nō eſt niſi ſicut actus eſt ſupra potentiā: & cū quilibet intellectus extendat ſe ad ens ſecundū cōmunem eius rōnem, conſequens eſt quōd quilibet ſe habeat ad totum ens vt potentia ad actum, ac per hoc ſit pura potētia: vel ſi aliqua datur latitudo, cū cōſtat quod quātō intellectus eſt ſuperior, tantō plures & magis entis diſtrētias nouit, ſequet̄ q̄ altior intellectus habet amplioram potentiā, vt pote reſpectu amplioris intelligibilis: & ſic intellectus diuinus, vt intellectus eſt, eſſet puriſſima potentia, q̄ nefas eſt cogitare. ¶ Ad euidentiā horum ſciendum eſt q̄ cùm duplex rerū ordo in vniuerſo inuenia tur, ſ. intelligibilis & ſenſibilis, & ille immaterialitate, iſte materia cōſtat: vtroq; (vt cōcludit Auerr. in 3. de Ani. cō. 5.) diuidit̄ in materiā & formā: ita q̄ quēadmodum in gēe ſenſibiliū aliquid eſt vt in pura potētia, & aliquid vt actus, &c. ita in genere rerū immaterialiū. Cū aūt intelligere exigat ſtellectū & intelligibile, & ꝓportio intell⁹, vt ſic, ad intelligibile, ſit ꝓportio perfectibilis ad propriā ꝑfectionē: cū in hoc cōſiſtat intellectus in actu, q̄ ſit intelligibile, vt ex ſuprā dictis patet: cōſequens eſt vt entia immaterialia ī duos diſtribuant̄ ordines, ſ. intelligibiliū & intellectualium. Et qm̄ intelligibile cōſtat ex immaterialitate ꝑfectiua: cōſequens eſt vt ſicut res ſe habet ad hoc q̄ ſit immaterialiter perfectiua: ita ſe habet ad hoc q̄ ſit intelligibilis. Q̄d cēm intelligibile exigat immaterialitatem, patet ex eo q̄d nullū materiale eſt intelligibile niſi ꝑ abſtractionē à materia. Quod verò exigat perfectiuitatē, patet ex eo q̄d intell⁹ ex hoc cōſtituit̄ in actu, quia habet ipſū intelligibile. Vnde ſub hoc genere quod eſt intelligibile, eſſentia diuina eſt omnino vt actus purus: quia immaterialis cū ſit, ita eſt ꝑfectiua intellect⁹ reſpectu omnis intelligibilis, q̄ reſpectu nullū habere poſt rōnē ꝑfectibilis. Eſſentia verò angelica ſe habet vt actus quidē, ſed permixtus potentiæ: quia ſic perficit intellectum, vt ſit perfectibilis per alia intelligibilia: vnde quælibet intelligētia ſuper primā intelligit aliquid extra ſe. Eſſentia verò animæ noſtræ ſe habet vt pura potētia. Ex eo cēm q̄d eſt immaterialis, cōtinet infra ſi tud genus: ſed ex eo q̄ ꝑfectiuitatē nullā habet in actu ex ſe quod manifeſtat receptio omniū intelligibiliū in ea, & ipſius, in nullo puræ potentiæ locū tenentiæ per hoc ſimo loco poſita terminat̄ genus intelligibiliū. Senſibilia ſiquidē dicūt̄ intelligibilia in potētia æquiuocē ab aīa: anima cēm eſt intelligibilis ī potētia, vt infra genus intelligibiliū cōtētatur: res verò ſenſibilis dr̄ intelligibilis in potētia, vt res extra gen⁹. Et rurſus aīa dr̄ intelligibilis in potētia ꝓpria, res verò ſenſibilis dr̄ intellectualis potētia extrinſeca, imò alteri⁹ generis, ſipſi⁹ aīæ: q̄ pōt facere eā intelligibilē. Vnde Auer. in libro de Sēſu & ſenſ. pulchrè dicit, q̄d res ſenſibilis trāſfert̄ de ordine in ordinē, cū ſit ꝑ intellectū agēte ſtelligibilis actu. Qui verò intell⁹ cōſtat immaterialitate perfecta, ſeu perfectibili per ipſum intelligibile, cōſequēs eſt vt vnūquodq; quemadmodū ſe habet ad hoc q̄ ſit ꝑ intelligibile, vt ſit ꝑfectiuē ſe habet q̄ intelligit. Quod cēm ad intellectū exigat, q̄ ſit imm̄ ꝑtialis, planū eſt: q̄ verò ſit perfect⁹ vel ꝑfectibilis q̄ intelligibile ex radice cognoſcitiui grad⁹, patet: noſtū eſt cēm ſuprā, q̄d ex hoc ipſo q̄d res eſt nō ſolū ipſa ſed alia, eſt cognoſcitiua: & cōſequēter ex hoc q̄ res eſt, nō ſolū ipſa, ſed alia intelligibiliter, eſt ſtellectiua: eſſe aūt̄ alia intelligibiliter cū cōtingat & actu & potentia, nihil aliud eſt q̄ ꝑfectū vel ꝑfectibile eſſe ꝑ intelligibile vt ſic. Vnde in ordine intellectuū diuin⁹ in⁹ eſt, q̄ eſt ipſū totū ſuū intelligibile in actu ſecūdo, eſt act⁹ purus. Angelic⁹ verò, q̄ eſt totū ſuū naturale intelligibile in habitu, ſeu in actu primo, cum non ſit ſimul actu intelligat: habet rōnē actus permiſti potentiæ: & hic eſt magna latitudo, ſecūdū q̄d quilibet intellectus eſt ſemper ſuū primo intelligibile, q̄d eſt ꝓpria eſſentia. Intellectus cēm, qui eſt actualius & vtili⁹ intelligibile, eſt nobilior: intell⁹ verò human⁹, qui nullo actu intelligibile eſt, eo, q̄ eſt ſicut tabula raſa, eſt pura potētia ī ordine etiā intellectuū: habet cēm q̄d intellectus ſit ex eo perfectibilis ꝑ intelligibile, vt ſic: q̄d vero in pura potētia ex eo q̄ nullū actū intelligibile actū ſuū habitu habet ex ſui natura. Ex his aūt facile reſpōderi poteſt ad dubia mōta. Ad primū cēm ergo dicendū, quōd ſtat aliquid eſſe purum potentiam in genere immaterialiū: & tamen actum in genere ſenſibilium. Vnde Scot. deceptⁿ eſt ac ſi pura potētia in genere intelligibili eſſet pura potentia ſimpliciter in genere entium. Anima cēm eſt actus corporis ſenſibilis: eſt autē potentia pura intellēctalis. ¶ Ad ſecundum verò ſi patet q̄d intellectus noſter eſt pura potentia in vtroq; ordine, ſ. intellectualis & intellectus: diuerſa tamen rōne. Et ad obiectionem in oppoſitum negatur ſequela, quoniam non eſt par ratio de intellectū & intelligibili reſpectu puræ potentiæ: quia potentia eſt conditio diminuens rationem intelligibilis, non autem rationem intellectus. Et hoc quia in intelligibile habet rationē perfectiui: intellect⁹ verò hui⁹ diſtinctū, quod eſt perfecti aut perfectibilis. Cōſtat cēm, quōd potentia minuit rationem perfectiui, non autem rationem intellectus. Et hoc quia in intelligibile habet rationē perfectiui: intellect⁹ verò hui⁹ diſtinctū, quod eſt perfecti aut perfectibilis. Cōſtat cēm, quōd potentia minuit rationem perfectiui, non autem rationem intellectus.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur in 3. de Anima, quōd intellectus intelligit ſe ipſū, ſicut & alia. Sed alia non intelligit per eſſentiā eorū, ſed per eorum ſimilitudines. Ergo neque ſe intelligit per eſſentiam ſuā. ¶ Respondeo dicendum, quōd vnūmquodque cognoſcibile eſt ſm̄ quōd eſt in actu, & non ſm̄ quod eſt in potētia, vt dicitur in 9. Meta. Sic enim aliquid eſt ens & verū, q̄ ſub cognitiōe cadit, prout actu eſt, & hoc quidē manifeſtē apparet in reb⁹ ſenſibilibus. Nō enim viſus percipit coloratū ī potētia, ſed ſolū coloratū in actu. Et ſimiliter intellectus, manifeſtum eſt, quōd inq̄tum eſt cognoſcitiu⁹ rerū materialium, nō cognoſcit, niſi q̄d eſt actu. Et inde eſt, quōd nō cognoſcit materiā primā, niſi ſm̄ ꝓportionē ad formā, vt dr̄ in 1. Phyſicorum. Vnde & in ſubſtātiis immaterialib⁹ ſm̄ q̄d vnūquæq; earum ſe habet ad hoc, quōd ſit ī actu per eſſentiā ſuā, ita ſe habet ad hoc, q̄ ſit per ſuā eſſentiā intelligibilis. Eſſentia igit̄ Dei, q̄ eſt actus pur⁹, & perfectus, eſt ſimpliciter, & perfectē ſm̄ ſeipſam intelligibilis. Vnde Deus per ſuā eſſentiā non ſolūm ſeipſum, ſed etiam omnia intelligit. Angeli autem eſſentia eſt quidē in genere intelligibilium, vt actus, nō tā vt actus purus neque completus. Vnde ei⁹ intelligere non cōpletur per eſſentiam ſuā. Et ſi enim per eſſentiā ſuam ſe intelligat angelus, tamen nō omnia poteſt per eſſentiā ſuam cognoſcere, ſed cognoſcit alia à ſe per eorum ſimilitudines. Intellectus autem human⁹ ſe habet in genere rerum intelligibiliū, vt ens in potentia tātūm, ſicut & materia prima ſe habet in genere rerum ſenſibilium. Vnde poſſibilis noſtur. Sic igitur in ſua eſſentia cōſideratus, ſe habet, vt potentia intelligens. Vnde ex ſeipſo habet virtutem, vt intelligat, non autē vt intelligatur, niſi ſecundum id, quod ſit actu. Sic enim etiam Platonici poſuerunt ordinem entium intelligibiliū ſuprā ordinē intellectuū, quia intellectus non intelligit, niſi per participationem intelligibilem. Participans autem eſt infrā participatum ſecundum eos. Si igitur intellectus human⁹ fieret actu per participatiōes formarū intelligibiliū ſeparatarū vt Platonici poſuerūt ē, per hōmi participationē rerū ſi corporearū intellectus humanus ſeipſū intelligeret. Sed quā cōnatura le eſt intellectui noſtro ſecundū ſtatū præſētis vitæ, q̄ ad materialia & ſēſibilia reſpectem perfectibilis. Et ad hoc pertinet ratio, quia innuitur in litera: quia ſ. plus requiritur ad hoc, quōd aliquid dicat̄ abſolutē intelligibile, quā intellectus: quia ordo intellectuum eſt infra ordinem intelligibilium. ¶ Ad tertium dicē dū, quōd quāuis poſſit dici, q̄ intellectus & intelligibile ſe habent ſicut excedentia & exceſſa: quia ille ſubſtātia, viuens, finis, gratia cuius, &c. Illud verò actus & propria perfectio viuētis vt ſic, &c. Videtur tā mihi, q̄ formaliter loquendo de intellectu, & intelligibili vt ſic ſuperior ſimpliciter ſit ordo intellectuum: qm̄ proportio intellect⁹ ad intelligibile eſt ꝓportio vel ꝑfectī vel perfectibilis ad propriā perfectionē. Cōſtat autē, q̄d duārū rationū formaliū ſe habentium, vt ꝓpria potentia & proprius actus, illa quæ habet rōnē act⁹, eſt ſimpliciter nobilior: vt patet. Et cōſimat̄ hoc autoritate Ariſt. 12. Met. ca. 51. vbi vult, q̄d ſi Deus intelligeret aliquid extra ſe: q̄ haberet aliq̄d nobilē: q̄a intelligere eſt ꝓpria ꝑfectio intell⁹. Ad obiecta verò ī oppoſitū dr̄, & primò ad primum dupliciter. Primò, quōd falſum eſt quod intelligere abſtrahit à vita: imo eiuſdē vitæ cauſa nobilior eſt intelligere q̄ intellectus: q̄a hæc vt materia, illud vt forma. Secūdo dr̄ q̄d eſſe viuum, eſſe ſubſtātiā, & alia hmōi accidunt intellectui & intelligibili vt ſic: ſicut eſſe figurā accidit triāgulo vt habet res: & vniuerſaliter oē q̄d eſt extra diſſertētiālē cōceptum inferioris alicuius ſiue ſuperius ſit, ſiue inferius accidens, i. extra rationē formalē eſt. Vnde penes iſta nō eſt cōſiderāda nobilitas rerū: & rō in prōptu eſt, quia rationes rerū penſādæ ſunt ex ꝓpriis tātum, q̄ cōueniunt eis ꝑ ſe primo & nō rōne & ſuperiorū, aut inferiorū. Intellectui autē & intelligibili vt ſic cōuenit ꝑdicta ꝓportio, ſm̄ q̄ intell⁹ manifeſtē eſt inferior. ad cōfirmationē verò vltimo adductā negat̄ ſequela. Et ad ꝓbationē admiſſa illa negatiua, ſ. q̄ intelligere nō eſt ſupra intellectū, niſi ſicut actus potētia. Reſpōdet̄, q̄d cum ordo ſuperioritatis ſupponat̄ diſtinctionē inter ſuperius & inferius, conſequens eſt, q̄ vbi intellectus & intelligibile ſunt idem, ibi ordo præuenit̄ ab identitate: nec pōt eſſe ordo ſecundum rē, ſed rōnē tātum: & q̄n identitas præuenit habitudinem potētiæ ad actum, q̄ diſtōnem exigit, reſtat quod ordo intellectuum & intelligibiliū nō niſi intelligibile diſtinguit̄, aut diſtinguere⁹ ab intellectu: ꝓprie locum habet. Et ideo falſa eſt illa cōſequētia: ergo quilibet intell⁹ ſe habet ad totū ens vt potentia ad actum: imo intellectus diuinus ſe habet ad totū ens vt actus totius entis vt ſuperius diſcuſſum fuit. Et q̄to intellectus eſt ſuperior, tāto eſt magis in actu reſpectu totī⁹ entis. Quilibet cēm intelligētia eſt totū ens ꝓtim in actu ſecūdo, & partī in actu primo. Et ſter eās q̄to ſuperior, plus entis eſt in actu ſecūdo, & minus in actu primo. q̄a tāto habet vlteriorē eſſentiā, q̄ ſemꝑ ſtuet: & vlteriores ſpēs cōcomitat̄. Noſter aūt ſol⁹ intell⁹ eſt q̄ eſt totū ens in potētia, ita q̄ nec in actu 1 nec 2. eſt aliquid eorū q̄ ſunt, vt dr̄ in 3. de Aīa: ſed poſſibilis rātum vocatur intellect⁹. ¶ Quo ad ſecundū, oſtēdit quōd ſit ille, per quē intellect⁹ noſter nouit ſeipſū. Et hoc oſtēdit ex differētia inter modum intelligēdi attributū intellectui à Plato, & attributū ab Ariſt. Ille enim poſuit, quod intelligimus per participationē ideārū, iſte q̄d ꝑ collectionem à ſenſibus, & conſequenter apud illum actus intellectus eſt participatio ideārum, apud iſtum acceptio à ſenſibilib⁹: ac per hoc apud illū actus per q̄ intellectus nouit ſeipſum, eſt participatio ſuperiorum. Apud Ariſt. verò ſpecies à ſenſibus collecta lumine intellectus agentis: & quia hoc experimur connaturale nobis pro ſtatu iſto, &c. ¶ Circa hāc partē aduerte diligēter inſerta verba in litera, ſ. q̄ intell⁹ agens eſt act⁹ ipſorū intelligibiliū, q̄ abſtrahunt̄ à materia: & eis mediātibus intelligit intellectus poſſibilis. Remāſerant cēm duo dubia ardua valde: alterū de intellectu poſſibili, alterū de intellectu agēte. De poſſibili q̄d tale, Res ſēſibilis ſtelligibilis in potētia ſufficiēter fit ex ꝑſentia intell⁹ agētis intelligibilis actu: ergo ſtellect⁹ poſſibilis ſub lumine intellectus agētis fit intelligibilis in actu: ergo aīa noſtra ꝑ ſeipſā, ſeipſā nouit. Prima cōſequētia, ꝓbat̄: quia ſi id quod eſt in potentia remotiori, q̄ fit ipſū totū ſuū intelligibile in actu ſecūdo, eſt act⁹ purus. Angelic⁹ verò, q̄ eſt totū ſuū naturale intelligibile in habitu, ſeu in actu primo, cum non ſit ſimul actu intelligat: habet rōnē actus permiſti potentiæ: & hic eſt magna latitudo, ſecūdū q̄d quilibet intellectus eſt ſemper ſuū primo intelligibile, q̄d eſt ꝓpria eſſentia. Intellectus cēm, qui eſt actualius & vtili⁹ intelligibile, eſt nobilior: intell⁹ verò human⁹, qui nullo actu intelligibile eſt, eo, q̄ eſt ſicut tabula raſa, eſt pura potētia ī ordine etiā intellectuū: habet cēm q̄d intellectus ſit ex eo perfectibilis ꝑ intelligibile, vt ſic: q̄d vero in pura potētia ex eo q̄ nullū actū intelligibile actū ſuū habitu habet ex ſui natura. Ex his aūt facile reſpōderi poteſt ad dubia mōta. Ad primū cēm ergo dicendū, quōd ſtat aliquid eſſe purum potentiam in genere immaterialiū: & tamen actum in genere ſenſibilium. Vnde Scot. deceptⁿ eſt ac ſi pura potētia in genere intelligibili eſſet pura potentia ſimpliciter in genere entium. Anima cēm eſt actus corporis ſenſibilis: eſt autē potentia pura intellēctalis. ¶ Ad ſecundum verò ſi patet q̄d intellectus noſter eſt pura potentia in vtroq; ordine, ſ. intellectualis & intellectus: diuerſa tamen rōne. Et ad obiectionem in oppoſitum negatur ſequela, quoniam non eſt par ratio de intellectū & intelligibili reſpectu puræ potentiæ: quia potentia eſt conditio diminuens rationem intelligibilis, non autem rationem intellectus. Et hoc quia in intelligibile habet rationē perfectiui: intellect⁹ verò hui⁹ diſtinctū, quod eſt perfecti aut perfectibilis. Cōſtat cēm, quōd potentia minuit rationem perfectiui, non autem rationem intellectus. Et hoc quia in intelligibile habet rationē perfectiui: intellect⁹ verò hui⁹ diſtinctū, quod eſt perfecti aut perfectibilis. Cōſtat cēm, quōd potentia minuit rationem perfectiui, non autem rationem intellectus.

hoc intelligibile q̄d eſt intellectus poſſibilis, vna cū agēte ad hoc ſat eſt, cū ſit ſpiritualior: De agente verò q̄a ſi intellectus agēs eſt pars poteſtatiua aīæ (vt ſuperius determinatū eſt) cū ipſe nō ſit pura potentia, ſed ſita ctus in genere intelligibiliū (vt patet hic, & in 3. de Anima): cur ipſe per ſeipſū nō intelligit ab anima & ſic anima per ſeipſū, id eſt abſq; omni extraneo obiecto intelligit ſeipſā? ¶ Ambo ſiquidē hæc dubia, hic paucis verbis interiectis, diuinus ille intellectus excluſit: dum patefacit ordinē quo intellectus agens, actus eſt & perfectio poſſibilis. Recolendum eſt, quōd ad hoc quōd aliquid ſit intelligibile in actu, exigitur q̄ poſſit perficere intellectū obiectiuē: alioquin intelligibile in actu nō eſt. & propterea eo modo quo aliquid ſe habet ad perficiendū intellectū obiectiuē: ita ſe habet ad hoc, quōd ſit ſtelligibile in actu: duobus autem modis contingit hoc fieri, ſ. mediate, & immediatē: & quōd immediatē quidē poteſt, conſtat quod per ſeipſum intelligibile eſt in actu, quōd verò mediatē, non niſi mediante illo quod eſt naturaliter medium: vt de ſe patet. Vnde quia intellectus agēs reſpectu intelligibilium materialium eſt act⁹ immediate, reſpectu verò intellectus poſſibilis eſt actus mediantibus intelligibilibus rerum materialium, vt in litera dicitur: ideo res ſenſibiles poſſunt immediate, id eſt, abſque alio obiecto medio perficere intellectum obiectiuē, ipſe aūt ſeipſum nō. Et ſimiliter quia intellect⁹ agēs non pficit obiectiuē intellectum poſſibilem immediatē: ſed mediātibus intelligibilib⁹ materialiū, quorū primō eſt actus, ideo nec ipſe ꝑ ſeipſum abſque alio medio obiecto intelligitur: omnia ergo ſoluuntur ex ordine mediationis in litera aſſignato. ¶ Quo ad tertiū, modos duos quibus intellectus per ſuū actum ſe nouit, oſtēſurus, tria dicit. Primò modos ipſos. Alter terminat quæſtionē an eſt: alter quæſt. quid eſt. Secundò reſpondet tacitæ obiectioni ex autoritate Aug. dicentis, quod nouim⁹ quid eſt anima per veritatem diuinam: æquiuocatio cū oſtenditur in ly per: quoniam ly per actum ſuum, denotat habitudinem medij termini: ly verè per veritatem primam, denotat habitudinem causæ primæ à qua eſt omnis efficacia iudicij, &c. Tertiò, pro declaratione quoque doctrinæ Auguſt. addit differentias inter has cognitiones ad propoſitum: quōd ad primam ſufficit anima præſens ſuo actui: ad ſecundum exigitur valde diligens inquiſitio: quoniam vt in primo de Anima dicitur, omnino & penitus difficillimorum eſt aliquā de ea fidem accipere.

¶ In reſponſione ad ſecundū occurit q̄ reſtabat dub. quomodo ſ. ſtat ſimul quōd anima ſecundū ſubſtantiā ſit pura potentia, & quōd ſecundū vnā eius, & ab ea virtutē, ſ. intellectū agentē, ſit actus in eodem genere: impoſſibile enim eſt, vt vis alicuius naturæ excedat naturā, à qua ſufficiēter fluit. Ad hoc dr̄, negādo quōd intellectus agens ſit actus in genere intelligibilium: nec oppo ſitū dr̄ in litera: aut in 3. de Anima. Ad cuius ſtudentiā ſcito primò, quōd aliud eſt eſſe actū in genere intelligibili: & aliud eſt actū reſpectu intelligibiliū materialium. Primū importat eſſe actum abſolutē, & ſimpliciter. ſecundū verò per cōparationē: in litera aūt & in li. de Anima ſecūdū S. T. affirmat ſm̄, & nō primū. Et qm̄ hoc eſt difficile, ſcito ſecūdo, q̄ cū intellect⁹ agēs ponat̄ vt lumē quoddā, dupliciter imaginamur aliq̄d illumare. Vno mō ſit q̄ ī ſe ſit lux quædā, & ex ea emanet lumē diffuſū ī alia, vt patet ex luce ſolari, &c. Alio mō, vt in ſe nō ſit lux, ſed ſic habeat ratiō naturā actiuā; luminis, ſ. quo alia videtur. Quod illuminat primo mō, eſt visibile dupliciter, ſ. per ſe & vt aliorū lumē, quod verò ſecūdo tātūmodo illuminat, nō eſt visibile in actu ꝑ ſe, ſed vt rō aliorū. Ad ꝓpoſitū ergo ſi intell⁹ agens ponitur ſeparatus à poſſibili, & lux primo mō, & eſt actū intelligibile. Si verò ponitur pars poteſtatiua aīæ, ſic eſt lumē ſecūdo modo tantū. Ex illuminare ſecundo mō non pōt inferri eſſe in ſe lucē, aut visibilē actū ſilicet alio visibili: vt patet. Et quia hāc ſecūdam viam ſecū qui (vt ex ſupradictis patet) rōni congruit & Ariſt. verbis cū poſuit intellectū agentē actū vt lumē & habitū aliorum, & non lucidū in ſe: ideo dico q̄ intell⁹ agens nō eſt actus in gēe intelligibiliū: quia non eſt obiectiuē ꝑfectio intell⁹ ſecundū ſe, ſed vt aliorū lumē, q̄ius ſit actus horū, ſtintelligibiliū materialiū. Et ſi inſtet, aut eſt act⁹, aut potentia in gēe intelligibili: Reſpondet̄ q̄d propriiſſimè loquendo neque intelligibilis in potentia, neq; in actu ſed vt actus intelligibiliū in actu. Quod non in potentia, patet ex eo q̄ nō eget faciente ipſum de potentia intelligibili actu intelligibile, q̄ etiā non in actu ex eo patet, q̄ experimur non eſſe ſufficiēs ꝑfectiū intellectus noſtri obiectiuē: quod tamē exigit̄ ad intelligibile in actu: & ſic nihil obſtat naturę ſubſtātiali ipſius animę. ſtat enim quod ipſa ſit pura potētia in genere intelligibiliū: & q̄ in genere intellectuū (quia eſt in ſima inter intellectuales ſubſtantias) habeat vim intellectuā nō vnitam, ſed partita: ita q̄d ſed̄m vnā ſui partē, ſ. recepiuā, q̄ eſt intellectus poſſibilis eſt pura potētia ī gēe vtroque: ſecundum alterā vero partē, ſ. actiuā ad actum ſimpliciter non aſcēdit: ſed quia in ſuo ſuꝑmo ſubſtantialiter attingit infimū ſuperioris, ſ. intelligentia rū: in ſumma ſua virtute tantū actualitatis manifeſtat, vt non vt lux, ſed vt allorū lumē actus: in neniatur hæc eſſe oīa natura viuiuerſique ordinii conſonant, &c.

¶ Super Quæſtionis octuageſimæ ſeptimæ Articulum ſecundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Art. præc.

Q. præc. ar. 4. ad 1. & q. 84. ar. 7.

Tex. 20.

Tex. 27.

Q. 8. ar. 5. Ca. 6. to. 3.

Cap. 9.

Q. 84. ar. 5. Ca. 6. to. 3.

Tex. 27.

Art. præc.

Q. 84. ar. 7. Et q. 85. ar. 1. Et q. 86. ar. 1. Et q. 90. ar. 4. Et q. 91. ar. 4. cor. Ca. 1. to. 3.

Q. 84. ar. 7. Et q. 85

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ quia mediũ vtroq; extremorum nomine vocat̃ sicut & vtriusq; rationé participat fm cõpositionem ad diuersa: idcirco species mobi dicũtur intelligibilia in actu: & hoc tum comparatur sensibilib⁹, & intellectui possibili: quæ sunt intelligibilia in pura potẽtia. Modò dicunt intelligibilia in potẽtia: & hoc cũ his cõparant̃ q̃ simpliciter sunt in actu. cõtingit enim eis vtrunq; habere: quia mediũ tenent inter actũ & potentiam. Ad secundum verò dicitur, ꝙ malè percipitur rõ literæ: nõ enim ex hoc ꝙ aliquid habet potẽtię admixtũ res, ideo negatur intelligibilis in actu: sed ex eo qd̃ in genere ĩtelligibili medium est inter potentiã, & actum.

q. 84. ar. 7. Aliud enim est esse mediũ inter purã potentiã & purũ actum: & aliud est esse medium inter actum & potentiam. Hoc enim est communius & est à quo nõ cõsequitur cõsequentia: essentia enim angeli media est inter purã potentiã: est tamen simpliciter actus: & non media inter potentiam, & actũ. Quamuis omne mediũ inter potentiam & actũ sit etiã medium inter purã potentiam, & purum actum: vt patet.

¶ Quo ad secundũ concludit duo. Primò modos duos cognoscendi habitum peractũ, ſ. quo ad quæst. an est, & quo ad quęstionem quid est. Deinde ponit differentiam: quia ad primũ sufficit prẽsentia: ad secundum requiritur diligens inquisitio: vt prædictum est de potentiis.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum tertium*

Titulus clarus.

318 ¶ In corpore duo. Primò respondet quæstiõ vnica cõclusione. Secũdò ostendit diuersos modos in diuersis intellectibus ad cognoscendum propriũ actum.

8. cõtra q. 75. co. 5.

¶ Quo ad primũ cõclusio est. Primum quod de intellectu intelligitur, est ipsum eius intelligere. Probatur ſic: Intellectus est actu simpliciter per intelligere: ergo primũ, ꝙ intelligitur de eo est intelligere. Antecedens probatur: quia intelligere est vltima perfectio intellectus, proba tur, quia non est actio nisi transiens, sed immanẽs. Cap. 10. & seq. quia vnũquodq; cũ per cõclusionẽ responsuã ostẽsus est ordo quo intelligere cognoscit in cõparatione ad intellectum, & ea quæ in eo

L. 1. c. de anima tex. 116. & seq. Cap. 10. & 11. Art. 1. & 2.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd etsi fides nõ cognoscatur per exteriores corporis motus, percipitur tamen etiam ab eo, in quo est per interiorem actum cordis. Nullus enim fidem se habere scit, nisi per hoc, quòd se credere percipit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd habitus sunt præsentes ĩtellectu nostro, nõ sicut obiecta intellectus: quia obiecta intellect⁹ nostri fm statũ prẽsentis vitę est natura rei materialis: vt suprà dictũ est, sed sunt psentes in ĩtellectu, vt quibus intell⁹s intelligit. ¶ Ad tertium dicendum, quòd cũ dicitur, ꝓ pter quod vnumquodque, illud magis veritatẽ habet ſi intelligatur in his, quæ sunt vnius ordinis: puta in vno genere causę. Puta si dicatur, ꝙ sanitas est desiderabilis propter vitam, sequitur, quòd vita sit magis de siderabilis. Si autem accipiantur ea, quę sũt diuersorum ordinum, nõ habet veritatem. Vt si dicatur quòd sanitas est desiderabilis propter medicinã, non ideo sequitur, quòd medicina sit magis desiderabilis: quia sanitas est in ordine finium, medicina autem in ordine causarum efficientium. Sic igitur si accipiamus duo, quorũ vtrumque sit per se in ordine obiectorũ cognitionis: illud propter quod aliud cognoscitur, erit magis notũ: sicut principia cõclusionibus. Sed habitus nõ est de ordine obiectorũ, inquãtũ est habitus: nec propter habitũ aliqua cognoscunt̃, sicut propter obiectũ cognitũ: sed sicut propter dispositionẽ, vel formã, qua cognoscũs cognoscit. Et ideo rõ nõ sequitur.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum intellectus cognoscat proprium actũ.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus nõ cognoscat proprũ actum. Illud enim propriè cognoscitur, quòd est obiectũ cognoscitiuæ virtutis. Sed act⁹ differt ab obiect. Ergo intellectus nõ cognoscit suum actũ.

¶ 2. Præterea. Quicquid cognoscitur, aliquo actu cognoscitur. Si igitur intellectus cognoscit actũ suũ, aliquo actu cognoscit illũ, & iterũ illũ alio actu. Erit ergo ꝓcedere in infinitum. Quod videtur impossibile.

¶ 3. Præterea, Sicut se habet sensus ad actũ suũ, ita & intellect⁹. Sed sensus propri⁹ nõ sentit actũ suũ: sed hoc pertinet ad sensum cõmunem: vt dicitur in lib. de Anima. Ergo neque intellectus intelligit actum suum.

¶ Sed contra est, quòd Aug. dicit 10. de Trin. Intelligo me intelligere.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut iã dictũ est, vnũquodq; cognoscitur, secundum quòd est actu. Vltima autem perfectio intellect⁹ est eius operatio. Nõ enim est sic actio tẽdens in alterũ, q̃ sit perfectio operati: sicut ædificatio ædificati, sed manet in operãte, vt perfectio & act⁹ eius, vt dicitur in 9. Met. Hoc igitur est primũ, ꝙ de intellectu intelligit, ſ. ipsum ei⁹ intelligere. Sed circa hoc diuersi intellect⁹ diuersimodè se habet. Est enim aliqs intellectus, ſ. diuinus qui est ipsum suũ intelligere. Et sic in Deo idem est, ꝙ intelligat se intelligere, & ꝙ intelligat suã essentiã: quia sua essentia est suũ intelligere. Est etiã alius intellectus, ſ. angelicus, qui nõ est suũ intelligere, sicut suprà dictũ est, sed tẽ primũ obiectũ sui intelligere est ei⁹ essẽtia. Vnde etsi aliud sit in ratione, ꝙ intelligat se intelligere, & ꝙ intelligat suam essentiã, tamẽ simul & vno actu vtrunq; intelligit: quia hoc ꝙ est intelligere suã essentiã, est ꝓpria perfectio suæ essentiæ. Simul autẽ & vno actu intelligitur res cũ sua perfectione. Est autẽ alius intellectus, ſ. humanus, qui nec est suũ ĩtelligere, nec suũ ĩtelligere est obiectũ primũ ipsa ei⁹ essẽtia, sed aliquid extrinsecũ, ſ. natura materialis rei. Et ideo id, quod primo cognoscit ab intellectu humano, est hõmi obiectũ, & secũdario cognoscit ipse actus, quo cognoscit obiectũ: & per actũ cognoscit ipse intellectus, cui⁹ est perfectio ipsũ intelligere, & ideo Philoso. dicit ꝙ obiecta præcognoscũtur actibus, & actus perfectiis.

¶ Ad primum dicendum ergo quòd obiectũ intellectus est cõmune quoddã, ſ. ens & verum: sub quo cõprehenditur etiã ipse actus intelligẽdi. Vnde intellectus potest suum actum intelligere, sed nõ primo: quia nec primum obiectum intellectus nostri secundum præsentem statum est quod libet ens & verũ, sed ens & verũ cõsideratũ in rebus materialibus, vt dictũ est: ex quib⁹ incognitionem omnium aliorum deuenit.

¶ Ad secundum dicẽdũ, quòd ipsum intelligere humanũ nõ est actus & perfectio naturę intellectę, vt sic possit vno actu intelligi natura rei materialis, & ipsum intelligere: sicut vno actu d intelligit res cũ sua perfectione. Vnde alius d est actus, quo intellectus intelligit lapidẽ, & alius est actus, quo intelligit se intelligere lapidẽ, & sic deinde. Nec est inconueniens, intellectum esse infinitum in potentia, vt suprà dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sensus proprius sentit secũdum immutationem materialis organi à sensibili exteriori. Nõ est autẽ possibile, ꝙ aliqd materiale ĩmutet d seipsum, sed vnũ immutat̃ ab alio. Et ideo actus sensus ꝓprij ꝓcipit̃ per sensum cõmunẽ. Sed intellectus nõ intelligit p materialẽ immutationem organi. Et ideo non est simile autẽ sic in angelo, vt patet. Secundò dicit̃, ꝙ intelligere esse aliud, vel idem ratione, potest dupliciter intelligi. Vno modo, ita ꝙ alietas oriat̃ ex alietate formali & reali. Alio modo ex alietate formali tãtũ. Modo dicit̃, ꝙ licet tã in Deo q̃ in angelo intelligere quo intuentur suã essentiã & suũ intelligere sit idẽ re, in angelo tã est aliud rõne correspõdenti diuersitati formali, & realiter intelligere & essentiã, in Deo aũt est idẽ: nõ quia nõ sit aliquo mõ aliud secũm rõnẽ: sed q̃a nõ est aliud rõne fũdata ĩ distinctiõe reali obiectorũ, ſ. intelligere & essẽtię diuinę. Prima verior ac ꝓfũdior. Secũda verior, famosior & facilior. ¶ Circa intelligere nostrũ, dubiũ occurrit. Quia si, vt ĩ litera dicit, ẽ intelligibile in actu, cur nõ statim positũ in ĩtellectu ĩtelligit: nihil etiã aliud requirit̃ ad hoc, ꝙ aliqd intelligat̃, nisi ꝙ sit intelligibile in actu, & positũ in actu, secundo in intellectu: sed hæc cõueniũt nostro intelligere: ergo, &c. Ad hoc breuiter dicit̃, ꝙ ad hoc ꝙ aliqd intelligat̃ actu ab hoc intellectu pl⁹ requiritur q̃ ꝙ ĩse sit intelligibile in actu: exigit̃ nãque ꝙ sit præsens huic intellectui nõ qualitercũq;, sed obiectiue: modo licet ĩtelligere sit actu intelligibile: & præsẽs intellectui formaliter, nõ tã obiectiuè, q̃do directe intelligim⁹: & ideo nõ põt tũc intelligi. Quare autẽ in recta intellectione ipsum non sit p̃sens obiectiuè, iã dictũ est: quia, ſ. intellect⁹ noster est per se primò perfectibilis obiectiuè à quidditate sensibili, & nõ à substãtia animę: ex hoc enim est ꝙ intelligere nostrũ neq; primũ obiectũ vt in Deo, neq; aliqd primi obiecti vt in angelo est, & cõsequẽter, ꝙ nõ sit in primo ordine ĩtelligibiliũ à nobis.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ primæ Articulum quartum.*

419 Titulus clarus.

¶ In corpore duo: primò rãdet quæsito 2. distinguẽdo modos, vt vt. ¶ Quo ad primũ conclusio responsiua est: Actus voluntatis cognoscitur ab intellectu. Probatur: Actus voluntatis nihil aliud est quam inclinatio cõsequens formã intellectã vt sic: ergo est in ĩtelligẽte ĩtelligibiliter, ergo intelligitur ab eo. Antecedẽs est per se notũ. Prima cõsequẽtia probatur ex proportionalitate & rõne. Ratione qui dẽ, quia vnumquodq; in eo cuius est secũdũ modum illius, in quo est: ergo ꝙ sequitur intellectũ vt sic in ipso, est ipso intelligibiliter. Proportionalitate verò ęstẽ rationis, quia sicut appetitus cõsequẽs formã naturalẽ inest naturaliter, & sẽsibilis cõsequens formã sensatã inest sensibiliter: ita intelligibilis cõsequẽs formã intellectã intelligibiliter. Deinde declaratę sensus cõsequẽtis quò ad modũ, & df, actus volũtatis est in intelligẽte intelligibiliter duob⁹ modis ſ. & eo modo quo operatio est in principio actiuo, & eo modo quo operatio est in suo obiectõ à quo ſpecię habet. Et confirmat̃ modus loquẽdi vtitur in 3. de Anima, quòd voluntas in ratiõe est. Quod autẽ intelligibiliter est in aliquo intelligente, cõsequens est, vt ab eo intelligat̃. Vnde actus voluntatis intelligitur ab intellectu, & iquãtum aliquis percipit se velle, & inquãtum aliqs cognoscit naturã huius actus, & p cõsequens naturã eius principij, quod est habit⁹ vel potentia.

Capit. 14. Cap. 10. & 11. c. 3. Q. 59. ar. 1. 422 370 d 416 471 Lib. 1 de aia tex. 35. D 751. Tex. 41.

¶ Ad primum ergo dicendum quòd ratio illa ꝓcederet, si voluntas & intellect⁹ sicut sunt diuersæ potentiæ, ita etiã subiecto differrent. Sic em quòd est ĩ voluntate, esset ablens ab ĩtellectu. Nunc autem cum vtrunq; radicetur in vna substãtia animæ, & vnum sit quodãmodo principium alterius, cõsequens est, & quòd est in voluntate, sit etiam quodammodo in intellectu.

¶ Ad fm dicendum, quòd bonum & verũ, q̃ sunt obiecta volũtatis & intell⁹s, differũt rõne: verũ ĩ vnũ eorũ cõtinet̃ sub alio vt suprà dictũ est. Nã verũ est quoddã bonũ, & bonũ est quoddã verum. Et ideo q̃ sunt voluntatis cadunt sub intellectu, & q̃ sunt intellectus, possunt cadere sub voluntate.

¶ Ad tertium dicendum, quòd affectus aiæ nõ sunt in intellectu, neq; per similitudinẽ tãtum, sicut corpora, neq; per præsentiam, vt ĩ subiecto, sicut artes: sed sicut principiatum in principio in quo habet̃ notio principiati. Et ideo Aug. dicit affect⁹ animæ esse in memoria per quasdam notiones.

q. 82. ar. 2. ad 2. & q. 10. artic. 4. ad 2. Li. 10. con fes. ca. 14. 30. 8.

ARTICVLVS IV.

¶ *Vtrũ intellectus intelligat actum voluntatis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus non intelligit actũ volũtatis. nihil enim cognoscit̃ ab intellectu, nisi sit aliquo modo psens in intellectu. Sed act⁹ volũtatis non ẽ psẽs ĩ ĩtellectu, cũ sint diuersę potẽtiæ. Ergo act⁹ volũtatis nõ cognoscit̃ ab intellectu.

¶ 2. Præterea, Act⁹ habet specię ab obiecto. Sed obiectum volũtatis differt ab obiecto intellectus. ergo & actus voluntatis specię habet diuersam ab obiecto intellectus. Nõ ergo cognoscitur ab intellectu.

¶ 3. Præterea, Aug. in li. 10. Conf. attribuit affectionibus animæ, quòd cognoscuntur neque per imagines sicut corpora, neque per prẽsentia sicut artes, sed per quasdam notiones. Nõ videtur autem, quòd possint esse aliæ notiones retũ in anima, nisi vel essentię rerũ cognitarũ, vel earum similitudines. Ergo impossibile est, quòd intell⁹s cognoscat affectiones aiæ, quæ sunt actus voluntatis.

¶ Sed contra est, quòd Augu. dicit 10. de Trin. Intelligo.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut suprà dictũ est, actus voluntatis nihil aliud est, quã inclinatio quædã cõsequens formã intellectã, sicut appetitus naturalis est inclinatio cõsequens formã naturalẽ. Inclinatio autẽ cuiuslibet rei est in ipsa re per modum eius. Vnde inclinatio naturalis est naturaliter in re naturali: inclinatio autẽ quæ est appetitus sensibilis, est sensibiliter in sentiente & similiter inclinatio intelligibilis, q̃ est actus voluntatis, est intelligibiliter in intelligẽte, sicut in principio & in proprio subiecto. Vnde & Philosophus hoc modo loquẽdi vtitur in 3. de Anima, quòd voluntas in ratiõe est. Quod autẽ intelligibiliter est in aliquo intelligente, cõsequens est, vt ab eo intelligat̃. Vnde actus voluntatis intelligitur ab intellectu, & iquãtum aliquis percipit se velle, & inquãtum aliqs cognoscit naturã huius actus, & p cõsequens naturã eius principij, quod est habit⁹ vel potentia.

¶ Ad primum ergo dicendum quòd ratio illa ꝓcederet, si voluntas & intellect⁹ sicut sunt diuersæ potentiæ, ita etiã subiecto differrent. Sic em quòd est ĩ voluntate, esset ablens ab ĩtellectu. Nunc autem cum vtrunq; radicetur in vna substãtia animæ, & vnum sit quodãmodo principium alterius, cõsequens est, & quòd est in voluntate, sit etiam quodammodo in intellectu.

¶ Ad fm dicendum, quòd bonum & verũ, q̃ sunt obiecta volũtatis & intell⁹s, differũt rõne: verũ ĩ vnũ eorũ cõtinet̃ sub alio vt suprà dictũ est. Nã verũ est quoddã bonũ, & bonũ est quoddã verum. Et ideo q̃ sunt voluntatis cadunt sub intellectu, & q̃ sunt intellectus, possunt cadere sub voluntate.

¶ Ad tertium dicendum, quòd affectus aiæ nõ sunt in intellectu, neq; per similitudinẽ tãtum, sicut corpora, neq; per præsentiam, vt ĩ subiecto, sicut artes: sed sicut principiatum in principio in quo habet̃ notio principiati. Et ideo Aug. dicit affect⁹ animæ esse in memoria per quasdam notiones.

QVÆSTIO OCTVAGESIMAOCTAVA, *Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ suprà se sunt, ĩ tres articulos diuisa.*

QVINDE considerandum est, quomodo anima humana cognoscat ea, quæ suprà se sunt, ſ. immaterialia substantias. ¶ Et circa hoc quęruntur tria. ¶ Primo, vtrum humana anima secundum statum præsentis vitæ possit intelligere substãtias ĩmateriales (quas angelos dicimus) per seipsas. ¶ Secundò, vtrum possit ad earum notitiã peruenire per cognitionẽ rerum materialium. ¶ Tertiò, vtrũ Deus sit id, quòd primò à nobis cognoscit.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrũ anima humana secundum statũ vitę præsentis, possit intelligere substantias immateriales per seipsas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd aĩa humana secundum statum vitæ prẽsentis possit intelligere substãtias immateriales per seipsas. Dicit enim Aug. in 9. de Trin. Mens ipsa sicut corporearum rerũ notitias per sensus corporis colligit, sic incorporearum rerum per seipsam. Huiusmodi autẽ sunt substãtiæ immateriales. Ergo mẽs substãtias immateriales intelligit.

¶ 2. Præterea, Simile simili cognoscitur. Sed magis as similat̃ mẽs humana rebus immaterialibus quã materialibus, cũ nãa mẽs sit immaterialis, vt ex supradictis patet. Cũm ergo mens nostra intelligat res materiales, multò magis intelligit res immateriales.

¶ 3. Præterea, Quòd ea, quæ sunt fm se maximè sensibilia, nõ maximè sentiãt̃ à nobis, prouenit ex hoc, quòd excellentiæ sensibiliũ corrũpunt sensum. Sed excellentię intelligibilium nõ corrumpunt intellectũ: vt dicitur in 3. de Anima. Ergo ea, quæ sunt fm se maximè intelligibilia, sunt etiã maxime intelligibilia nobis. Sed cùm res materiales nõ sint intelligibiles, nisi quia facimus eas intelligibiles actu, abstrahendo à materia, manifestum est, quòd magis sint fm se intelligibiles substãtiæ quæ secundum suã naturã sunt immateriales. Ergo modo magis intelligũtur à nobis. quã res materiales.

¶ 4. Præterea, Cõmentator dicit in secundo Met. ꝙ si substãtiæ abstractæ nõ possent intelligi à nobis, tũc natura otiose egisset: quia fecit illud, ꝙ est naturaliter in se intellectũ, non intellectum ab aliquo. Sed nihil est otiosum, siue frustra in natura. Ergo substãtiæ immateriales possunt intelligi à nobis.

¶ 5. Præterea, Sicut se habet sensus ad sensibilia: ita intellectus ad intelligibilia. Sed visus noster põt videre oĩa corpora, siue sint superiora, & incorruptibilia, siue sint inferiora, & corruptibilia. Ergo intellectus noster potest intelligere omnes substãtias intelligibiles, & superiores, & immateriales.

¶ Sed contra, est quod dicitur Sapientiæ 9. Quę in cælis sunt, quis inuestigabit? In cælis autem dicunt̃ hõmi substantię esse, fm illud Matth. 18. Angeli eorum in cęlis, &c. Ergo nõ possunt substãtiæ ĩmateriales per inuestigationem humanã cognosci.

¶ Respondeo dicendum, quod fm opinionem Plato. substantię immateriales non solùm à nobis intelligũtur, sed etiam sũt prima à nobis intellecta. Posuit em Plato formas immateriales subsistẽtes, quas ĩdeas vocabat e, esse ꝓpria obiecta nostri ĩtellẽs: & ita primò & per se intelligunt̃ à nobis. Applicatur tamen animæ cognitio reb⁹ materialibus, fm quòd intellectui permiscetur phantasia & sensus. Vnde quãtò magis intellectus fuerit deputatus, tantò magis percipit immaterialiũ intelligibilẽ veritatem. Sed secundum Arist. sententiã quam magis experimur, intellectus noster secundum statum præsentis vitę naturalem respectum habeat ad naturas rerum materialium. Vnde nihil intelligit, nisi conuertendo se ad phantasmata, vt ex dictis pater. Et sic manifestum est, quòd substantias immateriales, quæ sub sensu, & imaginatione non cadunt, primò, & per se secundum modum cognitionis nobis expertum, intelligere non possumus. Sed tamen Auerrois in Cõmen. 3. de Anima ponit, quòd in fine in hac vita, homo peruenire potest ad hoc, quòd intelligat substantiam separatam per continuationem, vel vnionem cuiusdam substantiæ separatæ à nobis, quã vocat intellectum agentẽ ꝙ quidẽ, cũ sit substãtia separata, naturaliter

intellectus. Secundò redditur rõ quare sensibilibus se iminiscet intell⁹s. Et dẽ, quòd est propter phãtasiã & sensum, quæ immiscẽt intellectiõi: & ꝓbatur à signo: qa intel lect⁹ quãtò purior, tãtò magis superiora percipit.

440 2. cõtra ei. 10. c. 6. & 6. Et. l. c. c. 41. 42. 45. 44. 45. 46. fl. Ed. mira. 2. 16. opus. 41. cap. 6. Ca. 3. to. 3.

¶ Quo ad secũdũ cõclusio. Arist. est: Substãtias immateriales nõ possumus ꝓ se primo intelligere. Probat̃, quia intellectus nr̃ primo respicit naturas sensibiliũ cui⁹ signũ est qa sine phantasmate nihil intelligimus. Et qa hoc magis experimur, restat confutata opinio Pla. seu affirmativa, quo ad ly primò, & non simpliciter. Hoc enim innuãt ĩsę verba, inferẽdo cõclusionẽ Arist. Et meritò: qa Aristo. mouit hãc q. in 3. de aĩa tex. 36. & nõ soluit: sed dicit posteri⁹ esse persequtandũ. Vnde ei⁹ sẽtẽtia nõ expressẽ habet̃ de reliqua q. parte: de qua Auerr. ĩ 3. d aĩa com. 37. diffuse disputat.

q. 86. ar. 1. ad 4.

¶ Quo ad tertũ opinio Auer. ponit̃ in quatuor ꝓpositionib⁹. Prima est supposita, ſ. ꝓ intellect⁹ agẽs sit substãtia separata, naturaliter intelligẽs alias. Secũda, ꝙ per intell⁹s speculata intell⁹s agens nobis vnitur vt forma sic, ꝙ quãtò plura adepti fuerim⁹ intellecta, tãtò ꝓfectius vnit̃. & adeptis oĩbus, perfectè est nobis vnitus. Tertia est, qñ intellectus agẽs est perfectè ĩ nobis vnitus, tũc per ipsum intelligimus, quicquid ipse intelligit. Quarta est, ꝙ in hoc cõsistit vltima nostra felicitas. Adiungitur in fine his, quod nõ refert ad ꝓpositũ, an Alex. an Auer. subsistineat̃ opin. quo ad differentiã inter nos, & intellectum possibilem.

Apud Aristt. Lt. Metaph. cap. 10. c. 6. 14 416 419.

¶ Secunda ꝓpositio probatur ex vnitatis operationis ꝓpriè intellectui agenti cõicatæ primis intellectis, i. primis principiis. Et si vis diffuse hæc videre, vide in 3. cõtra Gẽt. in loco ꝓprio de felicitate. Et si hęc ad formã reductam inquiras, vide in Cõmentariis nostris de ente, & essentia. Nolo em eadẽ replicare: ibi oĩa hęc clare posui. ¶ Quo ad quartã ponũtur sex rationes cõtra Auerr. quarum primę duæ procedũt ex prima propositione. Tertia autẽ ex fine secũdæ propositionis. Quarta ex quarta. Quinta ex tertia. Sexta aũt ex ipsa rõne intellect⁹ agẽtis, &c. ¶ In respõsione ad quartũ esset

Apud Aristt. Lt. Metaph. cap. 10. c. 6. 14 416 419.

Tex. 7.

Tex. 36.

Q. 84. a. 7.

multa dicēda, uisi dicta essent in Cōm. prædicta, tractando hanc quæst.

¶ *Super Quæstionem octuagesimaoctauam Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ De cognitione pfecta id est quidditatiuè completa substātiarum immaterialium.

¶ In corpore duo. Primò opinio Auempace. Secū improbatio eiⁿ: & simul conclusionis responsiuę probatio. Quo ad primum, Auempace (vt refert Auer. in com. 36. 3. de aīa) tenuit partē affirmatiuā cōnis: & ꝓbat rōne in litera posita clarissimè, sic, Abstrahēdo à materia, aut est procedere in infinitū, & hoc nō: aut deuenitur ad quidditatem puram: sed talis est quidditas substantiæ immaterialis. ergo. &c.

¶ Quo ad secundum cū clusio ēiusdem est negatiua, Per substātias materiales non possumus perfectè cognoscere substātias imateriales. Probat simul improbādo fundamentum Auempace, sic, Quidditas alterⁿ rōnis ab omni abstrahibili & denudabilia materia nō pōt perfectè scīri per res materiales: sed substantiarū immaterialiū natura est alterius rōnis, &c. Minor est per se nota apud Peripateticos. Maior verò probatur: quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: cōstat ꝙ similitudo inter q dditatē abstrahibilē & q dditatē separatā fm rē est rō, & fundamentū quare illa cognita, ista cognosci inferatur. ergo si nō est similitudo nō erit cognitio: sed non est similitudo, nisi apud Platonicos ponētes naturas substātiales esse naturas sensibiliū differentes tantū in mō essendi. ergo, &c.

¶ Aduerte nouitię, ꝙ inter nos & Scot. nō est in re hac differētia nisi forte in verbis. Cōuenimus enī ꝙ pro statu isto non cognoscimⁿ cognitione pfecta vsq; ad vltimas differentias substātias ī materiales: & ꝙ cognoscimⁿ de eis multa ꝑdicata cōia substātialia tā affirmatiua, q̄ negatiua, & c. pura ꝙ sūt substātiæ imateriales actⁿ, &c. Sed nos Peripatetico sermone vtētes, dicimⁿ, ꝙ tota sic vniretur intellectus agēs nobis, vt possemus intelligere per eū substātias separatas. ¶ Quartò, quia intelligere omnia intellecta materialia, vix ī ōpeī alicui in hoc mūdo. Et sic nullus vel paucī ad felicitatē peruenirent. Quod est cōtra Philosophū in 1. Eth. qui dicit, quòd felicitas est quoddā bonū commune: quòd potest prouenire omnibus, nō orbatis ad virtutem. Est etiā cōtra rationē, quòd finem alicuius speciei vt in pauciorib̄us consequantur ea, quæ continentur sub specie. ¶ Quintò, ꝙ Philosophus dicit expressè in 1. Eth. ꝙ felicitas est operatio secundum pfectam virtutē. Et enumeratis multis virtutibus, in 10. cōcludit ꝙ felicitas vltima cōsistēs in cognitione maximorū intelligibiliū, est secundū virtutem sapientiæ, quā posuerat in 6. esse caput scientiarum speculatiuarū. Vnde patet, ꝙ Arist. posuit vltimā felicitatē hominis in cognitione substantiarum separatū, qualis potest haberi p sciētias speculatiuas: & nō per continuationē intellectus agentis à quibusdam confictam. ¶ Sextò, quia suprà ostensum est, ꝙ intellectū ꝙ agēs si est substātiā separata, nō vnieⁿ nobis fm suā substātiā, sed solùm lumen eius fm ꝙ participatur in intellectis speculatiuis: & nō quantū ad alias actiones intellectus agētis, vt possimⁿ per hoc intelligere substātias immateriales, sicut dū videmus colores illuminatos à sole, nō vnieⁿ nobis substātia solis vt possimⁿ actiones solis agere, sed solū nobis vnieⁿ lumē solis ad visionē colorū. ¶ Tertiò, quia dato, ꝙ secūdū modū prædictū vniret nobis substantia intellⁿ agētis: tū ipsi nō ponūt, ꝙ intellectⁿ agēs totaliter vniaⁿ nobis, fm vnū intelligibile vel duo, sed secundū oīa intellecta speculata. Sed oīa intellecta speculata deficiūt à virtute intellectus agentis, q̄a multo plus est intelligere substantias separatas quā intelligere omnia materialia. Vnde manifestū est, ꝙ etiā intellectis oībus materialib⁹, nō

Q. 79. ar. 3.

Capit. 9.

Cap. 10.

Ca. 7. & 8.

Capit. 7.

Q. 29. a. 4.

naturaⁿ substātias separatas intelligit. Vide cū fuerit nobis vnitⁿ, sic vt p eū intelligere possimⁿ: intelligemⁿ & nos substātias separatas, sicut nūc p ītellectū possibilē nobis vnitū intelligimus res materiales: ponit aūt intellectū agentē sic nobis vniri. Cū enī intelligamⁿ p intellectū agentē, & p intelligibilia speculata, vt patet, cū cōclōnes ītelligimⁿ p principia intellecta necesse est, ꝙ intellectus agēs cōpareⁿ ad intellecta speculata, vel sicut agēs prīcipale ad instrumēta, vel sicut forma ad materiā. His enī duobus modis attribuiⁿ actio aliqua duobⁿ prīcipiis. Principali qdē agēti & instrumēto, sicut sectio artifici & serrę: formæ autē & subiecto, sicut calefactio calori, & igni. Sed vtroq; modo intellⁿ agēs cōparabiⁿ ad intelligibilia speculata, sicut pfectio ad perfectibile. & actⁿ ad potētiā. Simul aūt recipiⁿ in aliquo perfectū pfectio, sicut visibile in actu & lumē in pupilla. Simul igitⁿ in intellectu possibili recipiunē intellecta speculata, & intellⁿ agēs: & quātò plura intellecta speculata recipimus tātò magis appropinquamⁿ ad, hoc ꝙ ītellⁿ agēs pfectē vniaⁿ nobis: ita ꝙ cū oīa intellecta speculata cognouerimus, intellⁿ agēs pfectē vnieⁿ nobis: & poterimus per eū oīa cognoscere materialia, & immaterialia: & in hoc ponit vltimā hominis felicitatē. Nec refert, quantū id ꝓ positū pertinet, vtrū in illo statu felicitatis intellectⁿ possibilis intelligat substātias separatas per intellectū agentē, vt ipse sentit: vel vt ipse imponit Alex. intellectⁿ possibilis nunq̄ intelligat substātias separatas propter hoc, ꝙ ponit intellectū possibilem corruptibilē: sed homo intelligit substātias separatas p intellectū agentē. Sed ꝑdicta stare nō possunt. ¶ Primo qdē, quia si intellectus agēs est substātia separata, impossibile est, ꝙ per ipsā formaliter intelligamⁿ. Quia id quo formaliter agēs agit, est forma & actⁿ agētis, cū omne agēs agat, inquantū est actu, sicut suprà dictū est circa intellectum possibilē. ¶ Secundò, quia fm modū prædictū intellectⁿ agēs si est substātiā separata, nō vnieⁿ nobis fm suā substātiā, sed solùm lumen eius fm ꝙ participatur in intellectis speculatiuis: & nō quantū ad alias actiones intellectus agētis, vt possimⁿ per hoc intelligere substātias immateriales, sicut dū videmus colores illuminatos à sole, nō vnieⁿ nobis substātia solis vt possimⁿ actiones solis agere, sed solū nobis vnieⁿ lumē solis ad visionē colorū. ¶ Tertiò, quia dato, ꝙ secūdū modū prædictū vniret nobis substantia intellⁿ agētis: tū ipsi nō ponūt, ꝙ intellectⁿ agēs totaliter vniaⁿ nobis, fm vnū intelligibile vel duo, sed secundū oīa intellecta speculata. Sed oīa intellecta speculata deficiūt à virtute intellectus agentis, q̄a multo plus est intelligere substantias separatas quā intelligere omnia materialia. Vnde manifestū est, ꝙ etiā intellectis oībus materialib⁹, nō

Q. 79. ar. 3.

Capit. 9.

Cap. 10.

Ca. 7. & 8.

Capit. 7.

Q. 29. a. 4.

lectus agens nō est substantia separata, sed virtus quædā animæ ad eadē actiue se extendēs, ad quę se extendit intellectⁿ possibilis receptiuè. Quia, vt dicit in 3. de Ani. intellectus possibilis est, quo est omnia fieri. intellectus agens, quo ad oīa facere. Vt erque ergo intellectus se extendit secundum statū præsentis vitæ ad materialia sola, quæ intellectus agens facit intelligibilia actu: & recipiuntur in intellectu possibili. Vnde secundum statū præsentis vitæ, neque per intellectum possibilem, neque per intellectum agentem possumus intelligere substantias separatas immateriales secundum seipsas. Textus.

¶ Ad primvm ergo dicēdum, quòd ex illa autoritate August. haberi pōt ꝙ illud, quòd mens nostra de cognitione incorporalium rerū accipit, per seipsam cognoscere possit. Et hoc ideo verum est, vt etiam apud Philosophum dicatur, quòd scientia de anima est principium quoddam ad cognoscendum substātias separatas. Per hoc enim, ꝙ anima nostra cognoscit seipsam, pertingit ad cognitionē aliū habendā de substātiis incorporeis: qa lcē ea cōtingit habere, nō ꝙ simpliciter & pfectē eas cognoscat cognoscendo seipsam. ¶ Ad fm dicendum ꝙ similitudo naturæ, nō est rō sufficiēs ad cognitionē, alioquin oporteret dicere, ꝙ Emp. dicit quòd anima esset de natura omnium, ad hoc ꝙ omnia cognosceret. Sed requiritur ad cognoscendū, vt sit similitudo rei cognitæ in cognoscente quasi quędā forma ipsius: Intellectⁿ autem noster possibilis secundū statum pręsentis vitę est natus informari similitudinibus rerū materialiū à phātasmatibus abstractis. Et ideo cognoscit magis materialia q̄ substātias immateriales. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ requiritur aliqua proportio obiecti ad potentiā cognoscitiuā, vt actiui ad passiuū, & perfectionis ad perfectibile. Vnde quòd excellentia sensibilia non capiantur à sensu, nō sola ratio est, quia corrumpūt organa sensibilia, sed etiā, quia sunt improportionata potentiis sensitiuis. Et hoc modo substantiæ immateriales sunt improportionatæ intellectui nro fm præsentem statū, vt non possint ab eo intelligi. ¶ Ad quartum dicendum, quòd illa ratio Commentatoris multipliciter deficit. Primò quidem, quia non sequitur, quod si substantiæ separatæ non intelliguntur à nobis, non intelligantur ab aliquo intellectu. Intelligūtur enim à seipsis & à se inuicē. Secundò, quia nō est finis substantiarum separatarū, vt intelligātur à nobis. Illud autem otiosē & frustra esse dicitur, quod non consequitur finē, ad quē est. Et sic nō sequitur substantias immateriales esse frustra, etiā si nullo modo intelligerenⁿ à nobis. ¶ Ad quintum dicēdū, ꝙ eodē modo sensus cognoscit & superiora & inferiora corpora, s. per immutationem organi à sensibili: non autem eodem modo intelligun tur à nobis substantiæ materiales, quæ intelliguntur per modum abstractionis, & substantiæ immateriales, quæ non possunt sic à nobis intelligi, quia non sunt earum aliqua phantasmata.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum intellectus noster per cognitionem rerum materialium, possit peruenire ad intelligendum substantias immateriales. 441 Locis sup. ar. 1. iudicātis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ intellectⁿ noster per cognitionem rerum materialium possit peruenire ad intelligendum substātias immateriales. Dicit enim Dionys. 1. ca. Cæ. hier. quòd non est possibile humanæ menti, ad immaterialem illam sursum excitari cælestium hierarchiarum contemplationem, nisi secundum se materiali manuductione vtatur. Relinquitur ergo, ꝙ per materialia manduci possumus ad intelligendum substantias immateriales. Libr. 1. c. 3.

¶ 2. Præterea, Scientia est in intellectu. Sed scientiæ & diffinitiones sunt de substantiis immaterialibus. Diffiniuit enim Dama. angelum. Et de angelis aliqua documenta tradunturtam in theologicis quam in Philosophis disciplinis. Ergo substantiæ immateriales intelligi possunt à nobis.

¶ 3. Præterea, Anima humana est de genere substantiarum immaterialium. Sed ipsa intelligi potest à nobis per actum suum, quo intelligit materialia. Ergo & aliæ substantiæ immateriales intelligi possunt à nobis per suos effectus in rebus materialibus.

¶ 4. Præterea, Illa sola causa per suos effectus comprehendi non potest, quę ih infinitum distat à suis effectibus. Hoc autem solius Dei est proprium. Ergo aliæ substantiæ immateriales creatæ intelligi possunt à nobis per res materiales.

¶ SED CONTRA est, quòd Dion. dicit 1. c. de Diui no. quòd sensibilibus intelligibilia, & compositis simplicia, & corporalibus incorporalia apprehendi non possunt. Tex. 16.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Auer. narrat in 3. de anima: quidā Auēpace nomine posuit, quòd per intellectū substantiarum materialiū puenire possumus secundū vera philosophiæ principia ad intelligēdū substātias immateriales. Cū enim intellectus nr natus sit abstrahere quidditate rei materialis à materia: si iterum in illa quidditate sit aliquid materiæ, poterit iterato abstrahere, & cum hoc in infinitū non ꝓcedat, tandē peruenire poterit

quam habemus, cognitio est quia est, & quod non est, &c. & ꝙ non cognoscimus de eis q d sunt: quoniam cognitio per communia, cognitio quia est, primò Posteriorū appellatur. Illi verò, quia cognoscimus ꝑdicata pertinētia ad quæstionē quid est, ropica lingua vtentes, dicunt, ꝙ cognoscimus quid sunt, imperfectè tamen. Vnde est quæstio omittēda: quia de verbis tantum, &c.

¶ *Super Quæstionem octuagesimanonam Articulum tertium.*

TItulus clarus.

Primum ordine originis.

¶ In corpore duo. Primo respondet directè quæsito. Secundo ostēdit quid sit primum cognitum.

li. 1. de cœlo. tex. 17. 18 & 19.

¶ Quo ad primū conclusio est, Deus non est primū quòd à nobis cognoscitur. Probatur dupliciter. Primò sic: Substantiæ immateriales creatæ non possunt à nobis cognosci, ergo nec Deus. Secundo sic, Deus cognoscitur à nobis per creaturas, ergo nō primo. Antecedens patet ad Rom. primo.

488

444

¶ Quo ad fm conclusio est: Primum cognitum à nobis ē quidditas res materialis. Probatur: q.ia est proprium obiectū intellectus nostri. ¶ Aduerte hic duo. Primo, quod primitas cognitionis cū sit primitas obiectiua, qa oportet primò cognitū primò esse obiectū intellectus, & primitas obiectiua nulli conuenit possit, nisi p ꝓpriā speciem aut essentiam immediatè sic cognitā, cōsequēs est vt id ꝙ propriam speciem non habet intellectu, nec per essentiā suam immediatè obiicitur, non potest esse primò cognitū. Ac p hoc optimè argumētatⁿ litera, ex hoc quod substātiæ immateriales nō cognoscuntur à nobis per ꝓprias species: ergo nec Deⁿ, ergo nō primò potest cognosci. ¶ Aduerte secundò, ꝙ cum primū dicatur in quol. 7. q. ordine ad consequētia, iuxta diuersitatē ordinū rerum, diuersimodo quæri potest de primo cognito: ordinando enī vniuersum in tres ordines, scilicet quidditatis materialis, & immaterialis, & actⁿ puridicitⁿ ꝙ primū cognitū ab intellectu nostro ordine gūratiōis est quidditas materialis. Si vero q̄rit inter quidditates rerū materialiū, quæ est primò cognita: hoc alterū inquisitionis est. Et ide hoc scripsi in Cōmētariis de Ente & essētia, quæstionē nō paruam.

D.464.

q. 3. art. 5.

442

a. cōtra c. 81. & veri. q. 8. ar. 7. ad 6. & q. 10. ar. 6. ad 6 & art. 7. fi. & cor. fi. & 2. ar. 1. cor.

De vera religi. c. 3. to. 1

¶ *Super Quæstionem octuagesimanonam Articulum primum.*

terit ad intelligibilium aliquā quidditatē, q̄ sit omnino sine materia. Et hoc est ītelligere subsātiā immaterialē. Qd̄ quidē efficaciter diceret, si substātiæ materiales essent formæ & species horū materialiū: vt Platonici posuerunt. Hoc aūt nō posito, sed supposito ꝙ substātię immateriales sunt omnino alterius rōnis à quidditatibus materialiū re rū: quārūcunq; intellectus noster abstrahat quidditatē rei materialis à materia, nūquā pueniet ad aliqdsimile substātię imateriali. Et iō per substātias materiales nō possumⁿ perfectè substātias immateriales ītelligere. ¶ Ad primvm ergo dicēdū, ꝙ ex rebus materialibus ascēdere possumus ī aliquālē cognitionē immaterialiū rerū, nō tū in perfectā quia nō est sufficiens cōparatio rerū materialiū ad immateriales, sed similitudines, si q̄ materialibus accipiūt ad īmaterialia intelligēda sunt multū dissimiles, vt Dicit 2. cæ. Hier. ¶ Ad fm dicendū, ꝙ de superioribus potest ītellis maximè tractatur per viā remotionis. Sic enī corpora cælestia notificat. Arist. p negationē, ꝓprietatū inferiorū corporū e. Vñ multo magis īmateriales substātię à nobis cognosci non pñt, vt earū quidditates apprehēdamus. Sed eis nobis īscientiis documēta tradunt pviā remotionis & alicui⁹ habitudinis ad res materiales. ¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ aīa humana intelligit seipsam per suum intelligere: ꝙ est actus proprius eius: perfectè demonstrans virtutē eius & naturā. Sed neque p hoc, neque p alia, quæ in rebus materialibus inueniuntur: perfectè cognosci potest immaterialium substantiarū virtus & natura: quia huiusmodi non adæquant earum virtutes. ¶ Ad quartum dicendū, ꝙ substātiæ immateriales creatæ in gñre quidem naturali nō cōueniunt cū substātiis materialibus, quia nō est in eis eadē rō potentię & materiæ, cōueniunt tū cum eis in genere logico: quia etiā substantiæ immateriales sunt in ꝑdicamento substātię: cū earum quidditas nō sit earū esse: sed Deus nō conuenit cum rebus materialibus, neque fm d genus naturale, neque fm genus logicum: quia Deus nullo modo est in genere, vt supra ostensū est. Vnde p similitudines rerū materialiū aliquid affirmatiuè potest cognosci de angelis secūdum rationem communem, licet nō secdm rationē speciei: de Deo autem nullo modo.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum sit primum quod à mente humana cognoscitur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit primū, quòd à mēte humana cognoscitur. Illud enī, in quo omnia alia cognoscuntur, & quod de aliis iudicamus, est primo cognitū à nobis: sicut lux ab oculo, & principia prima ab intellectu. Sed oīa in luce primę veritatis cognoscimus, & per eam de omnibus iudicamus, vt dicit Aug. in lib. de Tri. & in lib. de vera reli. Ergo Deⁿ est id, quod primo cognoscitur à nobis.

¶ 2. Præterea, Propter ꝙ vnumquodque, & illud magis. Sed Deus est cā omnis nostræ cognitionis. Ipse enim est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientē in hunc mundum: vt dicitur Io. 1. Ergo Deus est id quod primo & maxime est cognitū nobis.

¶ 3. Præterea, id quod primò cognoscitur in imagine, est exēplar, quo imago formatur. Sed in mente nostra est Dei imago: vt Aug. dicit. Ergo id, quod primo cognoscitur in mente nostra, est Deus.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam.

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ cū intellectⁿ humanus fm statum pſentis vitæ nō possit intelligere substātias immateriales creatas vt dictum est, multo minus pōt intelligere essentiā substātiæ increatæ. Vnde simpliciter dicendū est, ꝙ d Deus nō est primū, ꝙ à nobis cognoscię, sed magis p creaturas in Dei cognitionē puenimus, fm illud Apostol. ad Ro. 1. Inuisibilia Dei p ea, q̄ facta sunt, intellecta cōspiciūtur. Primū aūt, ꝙ ītelligitur à nobis fm statum præsentis vitæ, est quidditas rei materialis, quæ est nostri intellectus obiectum, vt multoties suprà dictum est.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod in luce primæ veritatis oīa intelligimus & iudicamus, inquantū ipsū lumē intellectus nri, siue naturale, siue gratuitū, nihil aliud est quàm quædā impressio veritatis primæ, vt supra dictum est. Vnde cum ipsum lumē intellectus nostri non se habeat ad intellectum nostrum sicut quod intelligitur, sed sicut quo intelligiⁿ, multo minus Deus est id, ꝙ primò à nostro intellectu intelligitur.

¶ Ad secundū dicendū, quod propter quod vnūquodque & illud magis, intelligēdū est in his, quæ sūt vnius ordinis, vt suprà dictū est. Propter Deum autē alia cognoscuntur, non sicut propter primū cognitū, sed sicut propter primā cognoscitiuę virtutis causā.

¶ Ad tertium dicendum, quod si in anima nostra esset perfecta imago Deiⁿ: Sicut Filiⁿ est perfecta imago Patris statim mens nostra intelligeret Deum. Est autē imago imperfecta. Vnde ratio non sequitur.

QVÆSTIO OCTVAGESIMANONA, de Cognitione animæ separatæ, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de cognitione animæ separatæ.

¶ Et circa hoc quærūtur octo.

¶ Primò, vtrum aīa separata à corpore possit intelligere. ¶ Secundò, vtrū intelligat substantias separatas. ¶ Tertiò, vtrum intelligat omnia naturalia. ¶ Quartò, vtrum cognoscat singularia. ¶ Quintò, vtrum, habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in aīa separata. ¶ Sextò, vtrū possit vti habitu sciētiæ, hic acquisitæ. ¶ Septimò, vtrū distātia localis impediat cognitionē aīę separatæ. ¶ Octauò, vtrum aīæ separatæ à corporibus cognoscāt ea, quæ hic agūtur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrū aīa separata aliquid intelligere possit. 443 Ver. q. 19. art. 1. Et 2. de Anima. art. 15. 16. & 77. Lib. 1. de anima tex. 65. q. 84. ar. 7. & 8. q. 87. ar. 1.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ anima separata nihil omnino intelligere possit. Dicit enim Philosophus in 1. de Anima. quod intelligere corrumpitur, interius quodā corrupto. Sed omnia interiora hominis corrumpuntur per mortem. Ergo & ipsum intelligere corrumpitur.

¶ 2. Præterea, Anima humana impeditur ab intelligendo p ligamentū sensus, & perturbata imaginatione, sicut supra dictum est. Sed morte totaliter sensus & imaginatio corrumpuntur, vt ex supra dictis patet. Ergo anima post mortem nihil intelligit.

¶ 3. Præterea, Si aīa separata intelligit, oportet, ꝙ p aliquas species intelligat. Sed non intelligit p species inatas: quia à principio est sicut tabulā, in qua nihil est scriptū. Neque per species, quas abstrahat à rebus: quia nō hēt organa sēsus & imaginationis, quibus mediātib⁹, species intelligibiles abstrahūtur à rebus. Neque etiā per species prius abstractas, & in anima cōseruatas: quia sic anima pueri nihil intelligeret post mortē. Neque etiam per species intelligibiles diuinitus influxas. Hęc enim cognitio non esset naturalis, de qua nūc agitur, sed gratiæ. Ergo aīa separata à corpore, nihil intelligit.

Prima S. Thom.

TItulus clarus.

¶ Hoc tamē in eo aduerte, quòd supponi debet, hic, animam dari separatam à corpore, & quærię de hac operatione, quæ est intelligere. Art. præc. q. 83. D.

¶ In corpore quatuor. Primo ostendit, in quo est ratio difficultatis in hac q. Secundò ostēdit modū solutionis quæstionis. Tertiò auget difficultatē. Quartò soluit ibi, considerandum.

¶ Quo ad primum duo dicit: scilicet quòd certum, & certum causæ incertitudinē. Et fectus certus est modⁿ intelligēdi, scilicet per cōuersionem ad phantasmata. hoc enī in nobis experimur, quòd sine phātasmatibus nihil intelligimus, sed quare sic intelligimus an scilicet causa huius sit natura aīæ, an potius alligatio aīæ, ad corpⁿ, ambiguum est: & inde ꝓuenit difficultas nostrę quæstionis. Si enī cā huius est non natura animæ, sed hoc conuenit ei per accidens, s. propter alligationē ad corpus, vt Plato. posuit: aut propter dispositionē ex sensibilibus, vt Auic. dicit: facilis quidē, est solutio quæstiōis nostræ, vt patet. Sed obstat, q.a sic vnio animæ ad corpus non esset propter melius animæ: contra illud principium. Materia est propter formā. Si vero causa huius est natura animæ, licet solueturhoc principium: non tamen solui potest quæstio mota: cū enim nunquam anima perdat suam naturam, nūquam intelliget sine phantasmate: & sic separata erit otiosa. Vnde q; ergo restat difficultas.

q. 84. a. 1. 7. & 8. q. 1. & 87. ar. 1. & 2. & 4. & 4. di. 50. q. 1. art. 1. & 2. & Ver. q. 19. art. 1. Et 2. de Animia. art. 15. 16. & 77. Lib. 1. de anima tex. 65. q. 84. ar. 7. & 8. q. 87. ar. 1.

q. 84. a. 1.

¶ Aduerte hic, quòd S. Tho. brevitati studens, omisit opinionem mediam quæ est Auicen. quia eam superius reprobauerat: cū de scientia nostra esset qō. Et quia quo ad propositū in idem redit, cū Plat. quoniam apud vtrunque vnio animæ ad corpus non est propter melius: quoniam aīa seipsa apud vtrumq; habilis est, vt propotionatā sibi pfectionē à substantiis immaterialib⁹ suscipiat. In cuius signum anima separata ab infante, omnia perfectè nouit: non ergo vnitur corpori ꝓpter melius si tamen distinctē contra eam procedere placet, vide in q. de Anima. q. 15.

3. q. 1. art. 1. Et 3 di. 31 q. 1. art. 4. & 4. di. 50 q. 1 art. 1. & 2. & Ver. q. 19. art. 1. Et 2. de Animia. art. 15. 16. & 77. Lib. 1. de anima tex. 65. q. 84. ar. 7. & 8. q. 87. ar. 1.

¶ Circa hanc partē primum occurrit dubiū: quia sufficiens videtur distinctio supposita: litera, scilicet quòd oportet aīam ītelligere, aut p cōuersionē ad phantasmata, aut per cōuersionē ad superiora. Sint enī, quod intelligat tertio modo, scilicet per conuersionem ad obiecta cognoscibilia, quęcūque sint illa sue cor-

porea, siue incorporea, Et hic modus & est cõior vtroq; ,& est naturalis animæ in omni statu: & sic ex hoc ꝙ anima intelligit per conuersionẽ ad phantasmata, non consurgit tanta difficultas hujus q. eo ꝙ phantasmata sunt quædam obiecti intellectus: vt patet in 3. de Anima. Quod autẽ detur hic tertius modus intelligendi, scilicet per cõuersionem ad obiecta corporea præter phantasmata, probat Sco. in 4. dist. 45. q. 2. tripliciter. primò, quia quicquid potest phantasma cum intellectu agẽte: potest etiam obiectum cuius est phantasma cum eodem. Secũdò, q̃ aliter natura animæ esset vilissima. probatur sequela: quoniam ipsa ex intrinsecis, etiã extrinsecis cõcurrentibus obiectis, in nullam posset operationem cum tamen lapis possit ex intrinseco in proprium opus: puta descẽdere. Tertio, quia pluralitas non est ponenda sine necessitate: sed nulla necessitas cogit ponere istam mediationem specierum à Deo vel angelis: quia ipsa natura animæ sufficit, cum obiectis ad actuandum seipsam: ergo: &c.

Lib. 1. de anima text. 43.

¶ Ad hoc breuiter dicẽdum est, quoniam materia ista superius fuit discussa: quod distinctio posita est sufficientissima & apud Philosophos est vt principiũ, & est à naturæ solicitudine demonstratum. Vt quid enim natura sot preparationib' qualitates sensibilium spirituales magis per sensus continuè redderet, si obiecta extra sat essent cooperari intellectui agenti?

¶ Ad primam ergo obiectionem negatur assumptum, & ad probationes eius superius responsum fuit.

¶ Ad secundã vero dicitur, quòd ratio peccat. Primò, ꝙ nulla est vilitas alicuius naturæ passiuæ: si non concurrentibus propriis actiuis nõ reducatur in actũ. Modo obiecta corporea extra sunt intelligibilia in potentia, actiua autẽ respectu possibilis sunt intelligibilia in actu: qualia sunt phantasmata illustrata, non lapis illustratus: quia lapidi, propter esse in summo gradu materialitatis, repugnat illustrari, non autem phantasmati: quod in summo gradu spiritualitatis est. Peccat secundò, quia vnumquodque tunc videtur vile, quando concurrentibus his, quæ sui generis sunt, non posset in proprium opus: non autem, si non posset concurrentibus rebus aliorum generũ: modo anima separata est de genere substantiarum intellectualium, & non corporum: & ideo vilior esset, si cum substantiis separatis non intelligeret: nõ autem si cum corporibus. Peccat tertiò, quia, vt dicitur in secundo Cæli, nõ est vilius, quòd pluribus extraneis egeat ad suum opus, illo, quod nullo egeat extraneo, quando opus agentis pluribus est altioris ordinis: hoc verò inferioris. vt patet ibi modo cõstat quod intelligere, quod est finis opus animæ, est lõgè altioris ordinis, q̃ sit bonum lapidis & aliorum inferiorum: & ideo dato, quod anima valde multis extraneis egeret, & alia nõ: propterea non se quereret vilitas animæ. Peccat quarto: quia imaginatur arguens modum intelligendi per cõuersionẽ ad superiora, esse extra ordinẽ naturalis perfectionis ipsius, animæ, ac si ponamus, quod aĩa separata cũ omnibus sibi naturaliter cooperantibus non possit intelligere, ac per hoc ponatur destituta propria operatione: & quod quasi ex quadam largitate superiora impartiatur ei species. Sed hæc puerilia sunt: vt enim in responsione ad vltimum in litera dicitur, cooperatio superiorum ad formationem animæ naturalis est, & cũ primum anima separata est, cõuertitur naturaliter ad superiora tanquam ad propria perfectiua illius pro statu illo. Vnde patet responsio ad tertiam, nulla enim ponitur superfluitas, imò est summa necessitas ponendi talẽ modũ intelligendi, eo quod aliter nõ posset anima de nouo aliquid naturaliter nosse.

¶ Circa eandem partem occurrit dubiũ ex alio capite. Quia stare sufficientia distinctionis, nulla videtur nasci difficultas: vt propter hoc aĩa videretur vnire corpori nõ propter melius. Ad hoc enim facilimè posset dici cum Scoto, vbi suprà: ꝙ animã vniri corpori pp melius, potest dupliciter intelligi. Vno modo propter melius sibi: alio modo propter melius compositi. Et licet aĩa non vniretur corpori propter suũ melius, vniitur tamen propter melius hominis, & sic non oportet tantam solicitudinem, quanta in hoc articulo assũpta est, propter hoc assumere. Et confirmatur hoc: quia partes sunt propter totum: cuius esse & perfectio absque earum vnione haberi non potest. ¶ Ad hoc breuiter dicitur: quod licet ista fuga prima facie appareat rationabilis; perspicientibus tamen Philosophiæ principia, fuga videtur. Verũ quippe est partes pp totum, & vniri propter melius totius cum hoc eñ necessariũ exigitur, vt verũ etiã sit, quod materia sit propter formã, & quod vnio partiũ sit etiam propter melius formæ: super hoc autẽ consurgit difficultas q̃onis. Et confirmatur, quia si vniuersaliter corpus est propter animã, vt materia propter formã, maximè debet esse propter fo mã, quia habet proprium operari: cui nõ cõicat materia nec compositum: quoniam hæc maximè habet rationẽ optimi & finis: sed anima intellectiua est huiusmodi: ergo de ea maximè verificari debet, quod vniatur propter melius non solùm compositi, sed proprium: & sic stat difficultas ĩ suo arduo.

¶ Quo ad secundum dicit quatuor. Primo, quòd stat animam habere duos modos operandi, scilicet cum phãtasmata & sine phantasmate, & hoc probat sic: Anima habet duos modos essendi actu, ergo duos modos operandi. Antecedens supponitur: quia habet quandoque esse coniunctum corpori, & quandoque separatum ab eo. Cõsequũtia probatur ex eo, ꝙ vnumquodque operatur secundum quod est actu, id est operatio sequitur esse in actu. ergo & modus operãdi modum essendi in actu secundũ ibi, Manente tamen, excludit obiectionem præactam in diffinitione quæstionis, dicens stare hæc duo simul, scilicet & ꝙ vniri corpori sic ex natura animæ, & quod natura animæ non mutatur, habendo alium modum essendi: hoc enim est, quod difficultatem faciebat. Si ex natura sua anima vẽdicat sibi corpus, quo pacto manente eadem natura, poterit absque corpore operari? Manifestat autem hæc stare simul exemplo à naturalibus: grauia enim & leuia non mutant naturas suas: & tamen aliud conuenit eis, cum sunt in propriis locis, & aliud cũ sunt extra propria & naturalia loca. Tertio declarat, quales sint isti modi tam essendi quàm operãdi quo ad naturalia ibi, Animę igitur: & concludit, quòd esse in corpore & intelligere cum phantasmate est naturale animæ: esse verò separatum & intelligere per conuersionẽ ad superiora, est ei præter naturam. quarto ex hoc applicat ad propositum, concludendo, quòd anima vniatur corpori propter melius: quia propter naturalem modum intelligendi consequendum. ¶ Circa hanc secundam partẽ dubium occurrit circa illam consequentiam: Anima habet duos modos essendi, ſ. cõiunctũ & separatũ: ergo duos operandi, ſ. per conuersionẽ ad phãtasmata & superiora. Videtur enim inefficax. Quoniam cũ operatio modificetur & ex parte operationis & ex parte obiecti: verum quidẽ est, ꝙ modus operandi ex parte operantis causetur ex modo essendi: sed rationi non consonat, ꝙ modus operandi ex parte obiecti causetur ex modo essendi operãtis. In proposito autem cõstat, ꝙ hi modi, ſ. per conuersionẽ ad phantasmata & per conuersionẽ ad superiora se tenent ex parte obiecti, vt patet: ergo diuersitas horũ modorũ nõ rite infertur ex diuersitate modi essendi ipsius aĩę. Sed bene potuisset inferri ex tali diuersitate diuersus modus operandi: puta vt quod, & vt quo. Vnde Scot. in 4. d. 45. q. 2. Ex hoc inquit, ꝙ aĩa est separata à corpore in essendo, nõ sequitur ꝙ sit separata à corpore vt obiecto in operãdo. ita enim potest separata sicut coniuncta corpori obiecto copulari operando. Præterea, inquit, si ex esse separato anima cõuertereretur ad superiora, sequeretur, quod aĩa separata esset capacior influentiæ superioris, quàm aĩa coniuncta corpori gloriosoſ: sed hoc est falsum. ergo, &c. ¶ Ad hæc dicitur, ꝙ quemadmodum in litera dicitur, cum vnumquòdque operetur secundũ quòd est actu: consequens est, quòd iuxta modum essendi sic etiam modus operandi: ita quòd variato modo essendi, oportet variari modum operandi, secundũ id quod ex modo essendi causabatur: & hoc est proculdubio verũ. ¶ In proposito autem dico, quòd hi modi licet pertineant ad obiectamen tamen purè, imò radicaliter se tenent ex parte modorum essendi intelligentis ita quòd negandum est, quod hi modi non se teneant ex parte operantis.

¶ Ad cuius euidẽtiã breuissimè recolito, ꝙ ex hoc, ꝙ aĩa intellectiua est forma immaterialis, & tñ in materia, vt dr 2. Physi. tex. 26. nascitur, ꝙ ꝓprũ perfectiuũ eius est partim immateriale & partim in materia: intelligibile em in actu, ꝙ est perfectiuum animæ in phantasmate & intellectu agente existẽs, immateriale & ĩ materia quodãmodo est, vt ex dictis patet: cessãte ergo tali mõ essendi ipsius aĩæ, necesse est cessare illius effectũ, ſ. esse pfectibili à tali mõ essendi ipsius aĩæ, necesse est cessare illius effectũ, ſ. esse pfectibili à tali mõ essedi, ſ. omnino sine materia, cõsentaneũ est. vt succedat alter effect', ſ. ꝙ sit pfectibilis ab his q̃ omnino sunt sine materia. Et sic hi modi, quàuis cõcernãt diuersitatẽ ex parte obiecti, nascũt tñ ex parte operãtis: imò ex modis essendi operantis. Cuius signũ est, ꝙ apud Philosophos ois substantia intelle

rellectualis separata naturaliter à corpore, nihil accipit à corporibus.

¶ Ad primum verò eorũ quæ dicit Scot. iam patet ꝙ separatio in essendo infert separationem in operando: & iam superius ostensum est, ꝙ impossibile est separatum aliquid pati à corpore impressionem aliquã intelligibilẽ, &c.

¶ Ad vltimũ verò dicitur, ꝙ est impertinens, quoniã de naturali cognitione & conditione animæ est sermo: status autem animæ in corpore glorioso miraculosus est. Vnde nihil obstat proposito, si anima conuncta tali corpori sit magis aut non minus capax talis influentiæ. Non enim quærimus, quid Deus per miracula possit, sed quid rerum ordini absque miraculis congruant. Vnde non sunt miracula inferenda.

¶ Circa hanc partem dubium est: quia in litera dicitur, quòd intelligere per conuersionem ad superiora est præter naturale animę. Hoc enim videtur falsum. Tum quia præter naturale exorbitat à natalis: ac per hoc non potest esse perpetuum nec diuturnũ' naturali: constat autẽ hunc modum intelligendi esse diuturniorem alio & perpetuum secundum naturæ cursum. Tum quia præternaturale nõ nascitur ex natura rei cui est præternaturale, vt patet: constat autem quòd ex natura animæ humanæ nascitur vterque modus essendi successiuè in eadem vterque modus intelligendi: ergo neuter est præternaturalis. ¶ Ad euidentiã huius difficultatis scito, quòd est duplex modus dicendi. Alter sequentium Auic. & dicentium, ꝙ vterque mod' essendi & intelligẽdi est naturalis animæ successiuè: nam esse in corpore est naturale ei in principio: esse verò extra est naturale ei in fine: quemadmodũ homini inest duplex modus viuendi, scilicet in vtero materno in principio, & extra vterum in fine seu post principium: & secundum hanc viam facile solui videntur omnia. Derelicta tamen est à S. Th. quia ex dicendis apparebit, profundius scrutatus est naturam animæ. Est ergo alter modus dicendi, qui habetur in litera: quòd scilicet vnus est naturalis & alter præternaturalis. Vbi scito, quòd præternaturale non est idem, quod contra naturam, sed est communius quiã & superius ad id, quòd conuenit alicui contra naturã & supra naturam & extra naturam, & quomodoliber aliter quàm secundum propriam naturam: in proposito autem sumitur præternaturale pro eo quod est supernaturale, nõ miraculosè, sed supra naturam propriam ipsius animæ.

¶ Ad cuius euidentiã scito, quòd quemadmodum ignis habet duos motus, alterum naturalem, ſ. quo mouetur sursum: Alterum præternaturalem: id est supra propriam naturam, quo mouetur circulariter sequens motum diurnũ & iste præternaturalis est perpetuus, & conuenit ei secundum quod participat naturam superiorem cælestem, ſ. quæ participatio conuenit ei, ex eo ꝙ obtinet primatum in sphæra elementari: semper enim supremum infimi attingit in infimum supremi: vt dicitur in 7. c. de Diui. no. Ita in proposito anima intellectiua, quia est suprema forma in materia existentium secundum sui supremum participat aliquid de natura substantiarum separatarũ: & secundum seipsam absolute aliquid aliud. vendicat sibi proprium: secũdum enim propriam naturã vt sic vendicat sibi esse in corpore, & intelligere per conuersionem ad phantasmata: quoniam est essentialiter pars, secundum verò ꝙ participat substantias separatas, habet ꝙ sit etiam extra corpus, vt illæ sunt, & intelligat per conuersionẽ ad intelligibilia simpliciter vt illæ intelligunt: & sic ille modus est simpliciter naturalis animæ, hic verò præternaturalis. Nec incõuenit ꝙ huiusmodi præter naturale sit diuturnius aut perpetuum: qm̃ nõ ea ratiõe dicitur præternaturale: quia exorbitet à natura: quia nõ est contra illã, sed quia est supra illã: vt patet manifestè in motu circulari ignis, qui indefesse semper ei actu cõuenit, motus autẽ sursũ nõ cõuenit ei sẽper actu. Nec incõuenit et tale ꝓternaturale innasci ex natura ipsi' rei nõ absolute, sed sm ꝙ participat in sui supremo natura superiorẽ: vt pater in motu circulari ipsius ignis q̃ innascitur ex hoc, ꝙ ignis est in illo loco esse aut̃ in illo loco cõuenit ex hoc, ꝙ est supremũ inter elemẽta: esse aut̃ supremũ iter elemẽta habet annexũ hoc ꝙ participat natura superiorẽ cælestẽ ſ. &c. ergo de primo ad vltimũ, &c. ita in proposito ex hoc ꝙ aĩa humana est immortalis, & infima inter intellectuales, hẽt duo. Et ꝙ exigat corpus mediũ inter cõtraria, & cõsequẽter corruptibile: & ꝙ possit remanere sola. Sed primũ ex propriis hẽt, ex q̃bus habet, ꝙ r ẽcinetur, & colligat scientiã ex sensibus. Secũdũ verò ex participatione superiorũ in sui supremo: ex qua etiã nunc habet ꝙ intelligat principia, & ꝙ quid est. Et quoniã hoc profundioris erat perscrutationis & rõni magis consonũ, quãuis difficiliusideo divus Tho. hanc sem per tradidit vbiq; doctrinã, nec vnquã voluit Auicennæ facilitatem sectari.

¶ Quò ad tertiũ obiicitur cõtra dicta ex cõparatione istorũ modorũ intelligendi quo ad nobilitatẽ, sic, Intelligere per conuersionẽ ad superiora est nobilius q̃ per conuersionẽ ad phantasmata: & vterque modus cõuenit animæ per prædictã: ergo ille magis affirmandus est naturalis animæ: quàm iste: & tenet sequela, quia vnũquodque semper naturaliter ordinatur ad melius de possibilibus: tunc vltra, ille modus naturalis animæ: ergo aĩa non eget vnione ad corpus, propter consequendum suum naturalem modum intelligẽdi.

¶ Quo ad quartũ soluit distinguẽdo antecedens: & dicẽdo, ꝙ intelligere per conuersionem ad superiora, est nobilius & melius simpliciter, sed nõ animę, & ideo est vnaquæque res naturaliter ordinetur nõ in melis simpliciter, sed in melius sibi, cõsequens est, quod anima non ordinatur naturaliter ad intellegendũ per modũ substantiæ separatæ, ꝙ est melius simpliciter, sed ad intelligendum per conuersionẽ ad phantasmata, quod est melius sibi: & ideo naturaliter vnitur corpori propter melius ipsius animę vt prius dicebatur. Primã partẽ huius distõnis, scilicet, intelligere per conuersionem ad superiora est nobili' simpliciter, quã per conuersionem ad phantasmata, litera relinquit vt per se notã. Secundam vero, scilicet quòd nõ sit melius animæ probat. Modus cognoscendi quo cognitio confusa habetur ab aliquo, minus bonus est modo quo habetur cognitio distincta ab eodem: sed anima illo modo confusè, isto distinctè cognoscit: ergo iste sibi melior. Probatur minor: quia ille modus est improportionatus virtuti intellectiuę animæ per excessum. probatur hoc sic: Mod' proprius substãtiis superioribus est improportionatus inferioribus: iste est proprius substantiis superioribus, quæ scilicet naturaliter sunt separatæ: ergo est improportionatus animæ. Probatur maior sic. Vis intellectualis quantò magis recedit à primo, tãto magis diuersificatur. ergo intellectus quãtò superior, tanto magis

Libr. 1. de anima tex 11.

D. 184.

Per vnum aut pauciores vniuersaliores & efficaciores species ĩtelligit: ergo modus superioris est improportionatus inferiori: quia per plures minus vniuersales & minus efficaces debet intelligere: & propterea si secundũ species superioris intelligeret, nõ posset penetrare, quod in eis est. Antecedens nũc assumptum declaratur exemplo linearum egredientium à centro: consequẽtia verò non probatione, sed manifestatione eget: & dupliciter declaratur. Primò, quia inde prouenit, quòd Deus per vnum quod est ipse omnia intelligit, vt pote habens vim intellectualem maximè vnitam: & successiuè superiores præstant inferioribus in paucitate & vniuersalitate specierũ propter efficaciam intellectualis luminis. Intellectiua enim vis quantò maior est tãtò minus partitur in intelligibilia: & cõsequẽter pauciorib' speciebus eget. Secundò declaratur in hominibus, experimur enim in nobisipsis, quòd præstanti ingenio fulgi paucissimis perceptis, multa sciunt: & econuerso rudiores animam sortiri multis adhibitis & syllogismis & exemplis & dearticulationibus rerum vsque ad minima, vix illa tantum comprehendunt, nec in illis alia nosse possunt: quo sit vt nullum ex se iudicium habeant de rebus. Minor autem, scilicet quòd iste modus sit naturalis substãtiis superioribus, quæ naturaliter sunt separatæ, probatur ex eo, quòd animæ sunt vltimæ inter substantias intellectuales: ex hoc enim sequitur, ergo vltimus modus intelligendi est eis connaturalis, & non penultimus. sed infra istum datur inferior, scilicet per conuersionem ad phantasmata: ergo ille non animæ, sed superiori est connaturalis: animæ verò vltimus: vt sic vniuersi perfectio omnes gradus essendi habeat, &c. Reliqua sunt per se nota.

¶ Circa hanc quartam partem dubitatur. Cum enim dicitur, quod modus intelligendi per conuersionem ad superiora, est nobilior: aut intelligitur positiuè, aut permissiuè. Si permissiuè, non oportet esse verum nisi particularitẽr: & nihilominus vana est tanta solicitudo literæ: ex nobilitate illius modi exorta. Si positiuè: ergo vniuersaliter verum est, & tunc sequitur implicatio in litera, dum dicitur, quod iste est vniuersaliter nobilior: & subditur, quòd iste in anima nostra est imperfectior: si enim in anima nostra est imperfectior, ergo non vniuersaliter iste modus est perfectior: & si vniuersaliter, ergo & in anima.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod positiuè est perfectior. Et cum dicitur, ergo vniuersaliter, concedatur. Et cum dicitur, ergo in anima, negetur argumentũ: quia est sophisma figuræ dictionis: dum ab intellectione per conuersionẽ ad intelligibilia descenditur ad intellectionem per conuersionem ad intelligibilia improportionata huic intellectui. Et ideo nulla est in litera cõtradictio: quoniam prius dixit quòd est simpliciter, id est sine additione aliqua nobilior, & hoc est verum vniuersaliter: deinde subditur, quòd ille modus, est possibilis animæ nostræ, id est non simpliciter, sed qualificatus ordine ad intellectum ita debilem, est imperfectior. Et propterea glossando literam, diximus quod ille modus est nobilior in se & absolutè, non tamen animæ: nõ quod ille modus in anima retineat nobilitatẽ in se, sed quia in animo nõ ponitur ille modus absolutè, sed conditionatũ conditione, diminuente ſ. in proportione & in commensuratione specierum ad intellectum. Quod autẽ ille modus absolute sit nobilior, ex eo patet, quòd purior est, lumẽ enim nõ admistum tenebris nobilius est tenebroso seu vmbroso: sed ille modus est ĩ puro lumine, quia in solis intelligibilibus in actu puris consistit: iste verò est in lumine obumbrato, quia cõsistit in respectu ad intelligibilia obumbrata materię phantasmatum: ergo ille nobilior. Et ex hoc patet defectus Scoti in 4 d. 45. quæstio. secunda, ad secundum: vbi negat intellectionem sine phãtasmata esse perfectionem positiuè: & adducit rationem satis leuem: quia agẽs quod potest cum instrumento & sine, agere, non propterea perfectius positiuè agit, quia sine instrumento agit. Hæc enim rõ nihil pro se facit: quoniam constat quòd cæteris paribus, modus agendi sine instrumento est nobilior modo agendi cum eodem: Vnde laudamus artifices qui pauciorib' instrumentis rem perficiunt, & multò magis si cum vno & si cum nullo.

¶ Præterea, Operatio ex genere suo incorporea, quãuis permittat adminiscerí

quoquo modo corpori, quanto clõgatior à corporeo instrumẽto, tãto perfectior ponitur: quia magis accedit ad sui generis perfectionem: sed intelligere sm omnes est huiusmodi: ergo, &c. Deceptus autem videtur Scotus: quia nõ vidit sophisma prædictum latere, cũ dicitur: Quolibet intelligere per conuersionem ad intelligibilia simpliciter est nobilius: ergo tale cõueniens aliæ est nobilius.

¶ In respõsione ad tertium aduerte, quod ibi sumitur naturale vt distinguitur contra mirabile & quamuis non sit natura anima, ar. 27. cor. fi. & ad decimũ & ar. 28. ad 17 vt in corpore articuli dictum est. nec pures influxum istum dici diuinum, quia fcit à Deo immediatè quoniã sic mediantibus angelis: vt patet in q. de Anima, q. 20. sed quia sunt resultationes quædam specierum diuinarum, quę sunt factrices rerum secundum omnia quæ in eis sunt tam formalia quàm materialia.

¶ *Super Quæstionis octauagesimanonæ Articulum secundum.*

NTit. intelligat quidditatiuè, de tali enim cognitione est dubiũ.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua habens duas partes: Anima separata habet de aliis animis perfectã cognitionem naturalẽ, de angelis verò imperfectam & deficientem. Probatur sic: Anima separata, seipsam per seipsã cognoscit, ergo reliqua incorporea per modum, quo sunt in ipso. ergo per modum ipsius animę, ergo alias animas perfectè, angelos verò imperfectè.

Antecedens probatur: quia non intelligit cõuertendo se ad phantasmata. Prima verò cõsequentia probatur auctoritate Aug. volentis quòd mens nostra rerum incorporearum notitiam per seipsam accipiat. Secunda verò consequentia probatur: quia vnumquod que intelligibile est in intelligente per modũ ipsius intelligentis: & constat quòd intelligitur per modum quo est in eo: & inde omanauit illa maxima, quòd cõmune est omni substantiæ separatæ intelligere tam superiora quàm inferiora per modum substantiæ suæ. Tertia verò consequentia quo ad vtrãque partem probatur: quia modus substantiæ animæ est conformis modo aliarum animarum separatarum: & est infra modum substantiæ angelicæ.

¶ Circa antecedens dubium magnũ occurrit. Quoniã anima nostra est pura potentia in genere intelligibilium: vt Auer. & S. Tho. & Arist. dixerunt: quõ per seipsam intelligi potest? Intelligibili enim in potentia pura repugnat per seipsum intelligi quoniam conditio intelligibilis in actu est esse perfectiuũ per seipsum, id est sine alio obiecto medio ipsius intellectus, vt de se patet. Et sic videtur duplex peccatum in hoc processu accidere. Primo obliuionis doctrinæ datæ. secundo fallacię secundum non cãm vt causam: non enim cã quare anima nunc nouit se, est conuersio ad phãtasmata, sed intelligibilitas eius in potentia, cuius effectus est naturalis conuersio ad phantasmata, vt ad proprium perfectiuum & actuatiuum: vnde soluta conuersione ad phantasmata, si intellectus nõ est actuatus, remanet intelligibilis in potẽtia vt erat, & consequenter non per seipsum, sed per aliquem actum, puta à superiorib⁹ susceptum debet fieri & esse intelligibilis in actu. Et si ex sola separatione à corpore est intelligibilis actu, ergo prius erat etiam intelligibilis in actu, quantum est in se; quæramus nobis non esse intelligibilis nisi in potentia remota: propter naturaliter habere prius ordinem ad phantasmata: sed hoc destruit doctrinam tertij de anima. Arist. dicentis, quòd nullam habet naturã, &c. & manifestè contra dicit doctrinæ supra datæ. ¶ Ad hoc est dicendum, quod anima nostra secundum propriam naturam est intelligibilis in puta potentia: & quod eum separatur, sit intelligibilis in actu absque aliquo extraneo influxu: & ideo merito tũc intelligitur per seipsam & tunc non.

¶ Ad quorum euidentiam recolenda sunt prædicta & applicanda ad propositum. Anima nostra, vt dictum fuit, habet in se propriam naturam vt sic: & habet participatiuè aliquid de natura substantiarum immaterialium. Et ex propria quidem natura cum veadicet sibi vnionem ad corpus, liquet, quod habet quod sit infima intellectualis substantia, non solum gradu, sed in modo essendi: vt pote exigens modum proprium formis materialibus, scilicet esse in corpore per informationem. Et quia vniuscuiusque dispositio in entitate est, etiã quãtũ est in se, eius dispositio in intelligibilitate oportet ꝓ ex hac eadẽ radice proueniat, ꝓ anima sit infima in modo intelligibilitatis, ac ꝑ hoc sit intelligibilis ī pura potẽtia. Et quia talẽ modũ essẽdi exigit ꝑp bonũ fuśiex eadẽ radice pullulat cõuersio ad phãtasmata tã fm intellectũ possibilẽ quàm agentẽ; & consequenter ꝓ intellectus agẽs nõ sit actus ipsius intellectus possibilis nisi mediãtib⁹ ꝓtelligibilibus sensibiliũ, &c. & consequẽter ꝓ anima nõ cognoscat se nisi per actum suum, &c. Hæc eũ oĩa ex eadẽ radice oriuntur, f. ex propria natura animæ, vt fic. Et quia id pro priã naturã animæ spectat modus essendi in corpore & intellligendi per phãtasmata: ideo hæc litera & alibi attribuun tur modo essendi vel intelligendi tanquã motioribꝰ proprietatib⁹ occultæ eau sæ. Ex eo verò quod pertinet ad ipsũ sapit de natura substantiarum separatarũ, non haber infimum modum essẽdi, & cõsequenter nec intelligibilitatis: sed hẽt superiorem modum essẽdi, separatum à corpore: & consequenter superiorem modũ intellligendi ẽã actiuè quàm passiuè: ita tamen vt sicut modum essendi similem superioribus nõ ab initio sibi vendicat actu, sed potestate tantum: ita & modum intelligibilitatis similem superioribus nõ statim sed ordinatè post modum essendi ordine naturæ sortiatur. Et ideo notanter dixi, ꝓ ipsa est intelligibilis in pura potentia ex propria natura: & quod sic in separatione intelligibilis in actu. Quomodo autẽ hoc fiat, nõ videtur difficile, si aduerterimus quod quemadmodum ex natura propria animæ fluit simpliciter cõuersio ad corpus & phãtasmata secundum omnes vires suas: ita ex participatione superiorũ, cum incipit actu sortiri modũ essendi separatũ, ex consequẽti ex eadẽ radice sortitur conuersionem omnium viriũ suarum ad seipsũ: principium eim aspectus omnium substãtiarum separatarum est primò respectu suimet. Et propterea ipsa inquantum sapit naturã earum, hãc conformitatem sortitur, vt primò cõuertatur in seipsam, ac per hoc intellectus agens ex eadem radice conuertitur ad illustrandum primò substantiã animæ: & sic actus illius vt obiecti, & intellectus possibilis vt potentiæ: & sic substantia animæ de se intelligibilis in pura potẽtia sit intelligibilis in actu per seipsam sine alio obiecto, aut specie per conuersionem luminis intellectus agentis super ipsam: quæ conuersio consequitur separationem, quæ cõsequitur non naturam animæ propriam, sed superiorũ participatam in anima. Et sic patet, quòd nec obliuionem passus est D. Th. nec fefellit eum sophisma: quoniam naturalis conuersio ad phantasmata causa verò est, quare non intelligimus animã per seipsam, sed per actũ suũ: quãuis talis conuersio non sit causa primaria sed secundaria: vt patet ex dictis. Et quia hoc iam dixerat superius in loco proprio, non oportebat sic explicare: quoniã cõsequẽtia intelligenda sunt prout discussa sunt in antecedentibus in locis propriis.

¶ Circa primam cõsequentiam aduerte, ꝓ quamuis autoritas Aug. loquatur de anima nostra in statu istoꝛ: subtilissimè tamẽ ad propositum applicata est. Cũ enim aliqua ordinariè se consequuntur, sic semper posterius cõmensurat ur priori, vt vltimum cõmẽsuretur primo. Vnde quia in pseni statu cognoscimus animã per actũ & obiecta, & deinde incorporea cognoscimus ꝑ aiã: oportet, vt cognitio rerum superiorum tanta sit, quanta potest oriri ex prima cognitiõe, quam scilicet ex sensibilibus habemus. Sed si prima cognitio esset cognitio animæ, cognitio superiorum non cõmensuraretur nisi ipsi animæ: & idcirco ex hoc, ꝓ anima per seipsam nouit seipsam, coassumpta illa propositiõe Aug. ꝓ per seipsam nouit incorporea, optimè infertur in litera, quod nouit incorporea omnia secundũ quòd sunt in ea. Ex eo enim, ꝓ per seipsam seipsam nouit, constat quòd perfectè comprehendit se: ex eo verò quòd ex seipsa alia nouit, sequitur quòd cognitio aliorum non arctatur nisi ad modum quo ipsa sunt, & non ad aliquam aliam priorem cognitionem: & sic excluditur duplex arctatio, quam tunc patimur, scilicet ad imperfectam cognitionem animæ de ipsa, & ad priorem cognitionem sensibilium.

¶ Circa secundam consequentiã dub. occurrit. Quia aut intendit, ꝓ aiã cognoscit incorporea per propriã substantiã, tanquã per rõnẽ cognoscẽdi: aut tanquã ꝑ obiectũ ꝑcognitũ: aut tanquã per virtutẽ cognoscitiuã. Si primò mõ, optimè procedit consequentia: sed expresè contradicit rñsioni ad fm in litera, vbi dr ꝓ aiã separata cognoscit angelos per species influxas: non ergo propria substantia est ei rõ cognoscendi eos. Nec oportet species imperfectè repræsentare, sicut substantia aiæ repræsentat eos: vt patet in ipsis angelis, in quibus ideo superadditur species etiã respectu inferiorũ, vt supplẽatur ꝓ deest substãtiæ. Si secundo modo, aut ista erit cognitio discursiua, sicut per mediũ cognitum notimus cõclusionẽ: aut redibit primũ membrũ, ꝓ substãtia sit etiã rõ intelligẽdi, vt diximus de substãtia angeli: quãdo intõligũt naturaliter Deũ, per suas substãtias absque discursu, intuẽdo Deũ ī se vt in speculo. Vtrunq; horũ nõ consonat, hoc enim nunc reprobatã est ꝓ discursus aut nõ haber locũ in proposito. apud S. Th. Si autẽ tertio mõ, vnanest totus conatus corporis articuli. Id enim tranet hoc, ꝓ anima quicquid cognoscit per propriã substãtiã, nouit vt per primũ operãdi principiũ intrinsecũ: sed ꝓ ex hoc resultet imperfectio cognitionis, mõstrat, nec autoritas Aug. esset ad propositũ: quæ de anima, vt cognita loquitur.

¶ Ad hæc est dicẽdũ ꝓ oĩbus illius modis veri ficatur aiam p modum suæ substãtiæ intelligere & inferiora & æqualia, & superiora directè, nihilominus proposito secũdꝰ deseruiunt: ita ꝓ substantia aiæ cõcurrit, vt obiectũ & species sm se cõplera, per superadditam autem speciem completa complemento apto nato inueniri in eo.

¶ Vbi aduerte, ꝓ dupliciter cõtingit intellectũ aliquẽ per speciẽ intelligere. Vno mõ immediatè ad speciendo repræsentatũ ꝑ illã speciẽ: sicut cũ ꝑ speciẽ in oculo im mediatè respicimus eo loratũ. Alio mõ, immediatè ad speciẽdo ipsã speciẽ & mediãte ipsã, repræsentatum per illã: vt patet cum Deus intelligit alia à se intuendo essentiã suã, quę est species omnis. In primo modo species habet rationem speciei tantũ. In secundo vero tenet locũ speciei & obiecti prius natura non rẽpore notitiã quo aliud relucet obiectũ. Vtroq; autẽ modo cognoscendo, cognitio cõmẽsurat modo substãtiæ cognoscentis, ꝓ sic patet: cognoscendo habere speciẽ cognitionis nihil aliud est q̃ esse ipsũ cognitũ in esse intentionali. Cõmuleis autẽ modis cõtingat, cognoscẽtem esse vnum atq; idẽ cognitum, quoniã multam habet latitudinẽ modus essẽdi, quo cognoscens est cognitum: alio nãque modo angelus est lapis, & alio modo Deꝰ est lapis & alio modo anima est lapis, & diuersitas ista nõ est ex parte rei cognitæ, quia vna & eadẽ est, ex parte ergo cognoscẽtis est naturæ, quæ diuersitatẽ tantã habentita ꝓ modus quo cognoscens est cognitũ, cõmensuratur cognoscentis substantiæ. Et sic si substantia cognoscens est altioris ordinis q̃ cognitum, cõsequens est vt sit illud altiori modo quã sit ipse in seipso: & quia esse altius, & superioris ordinis præhabet vniꝰ quicquid habent inferiora dispersa, efficacius est illud esse, ad cognoscendũ inferius obiectũ, quã si æquale sibi esset. Si verò substãtia cognoscens sit inferioris ordinis, quã obiectũ, tunc est illud imperfectiori modo, q̃ sit ipsũ in se: ac per hoc esse nõ poterit comprehẽdere illud: quãuis magis vel minus pfectè poterit ipsum nosse iuxta proportionẽ defectus sui ab illo. Iuxta modũ gradus & perfectionis substãtiæ cognoscentis est modus essendi cognitorum in illa: iuxta modũ aũt essendi illorũ in ea est cognitio, igitur de primo ad vltimũ cognitio cõmensuratur substãtiæ cognoscentis. Quod vt clarius percipiatur, exẽplariter declaretur, cũ aĩa separata cõprehendit seipsam, cũ inter perfectiones suas sit: nõ solũ quod ipsa est sic imitans substãtias immateriales in natura & modo essendi, sed etiã ꝑ ipsa est intentionaliter Gabriël, Raphaël, Michaël, &c. comprehendẽdo suam perfectionẽ, videt & se vt ipsa est, & vt alia est: & sic videt per seipsam & speciẽ superadditã in rõne obiecti & speciei simul. Manifestum est autẽ, ꝓ impossibile est hoc modo plus nosse de aliis, quã habetur ex modo ipsa anima est aiãamon enim nouit alia hoc modo. nisi quia seipsam nouit sic esse illa: & sic par est iudiciũ quo ad hoc, si per solã substãtiã, & sic per substãtiã & speciẽ superadditã cognitio fiat. Cũ verò aĩa per speciẽ additã immediatè tendit in Gabrielẽ, species in illa non est efficacior quã in prima cognitione fuerat, cũ speciei tantũ locũ teneat, prius autem speciei & obiecti simul, nec alia ratione Gabrielem cognoscere facit, nisi quia est id quo cognoscens est ipse Gabriel. Tantum aũt facit formaliter cognoscentem esse Gabrielem: quantum cognoscens capax est. Capacitas autem istius est secundum modum substãtiæ suæ: cognitio igitur etiam ista. Capacitas autẽm istius est secundum modum substãtiæ suæ: cognitio igitur etiam ista substãtiæ cognoscentis commensuratur.

¶ Et sic patet responsio ad quæsita & obiecta: quia nulla est contradictio in litera: idum substantia animæ species & obiectum: & species superaddita ponitur quandoque vt ratio cognoscendi tantum, quando etiam vt obiectum: vt dictum est, &c. Et iuxta hunc modum potest anima separata omnia, quæ nouit, simul intelligere: secundum quod superius de angelis dictum est.

¶ Circa hãc quoq; partẽ aduertẽ ꝓ licet ad cognoscendũ quidditatiuè alias aias separatas aiã nõ egeat specie superadditã: quia sua substãtia ad hoc sufficit: ad cognitionem tamen an est, & ad cognitionẽ pertinẽtem ad locutionẽ & auditionẽ exigitur species superadditã, quoniã hæc nõ repræsentantur per substantiam intelligentis animæ. Et ideo simpliciter concedendũ est ꝓ vna aĩa intelligit aliã ꝑ speciẽ. Vnde S. Thom. indistictè hic de eis loquitur: & in q. de Anim. q. 20. dicit, quòd anima Lazari nosse potuit animã Abrahæ, sicut alias substãtias separatas.

¶ *Super Quæstionis Octuagesimanonæ Articulum tertium.*

TItul'. Naturalia, id est oĩs quidditates rerum sensibilium.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quarto, Anima separata cognoscit omnia naturalia in cõi tamẽ & cõfuse. Probatur sic, aĩa separata cognoscit per species diuinitus influxas vt angeli, imperfectè tã & cõfuse. ergo proportionaliter se habet aĩa separata ad imperfectã terũ cognitionẽ, vt angelus ad perfectã. ergo cognoscit oĩa naturalia imperfectè & cõfusè. Antecedens suponitur quo ad primã partẽ. Et tẽ ex 1. art. secũda pars probatur ex medio ibidẽ tacto, quia, si modus cognoscẽdi ꝓprius superiori naturę imperfectę conuenit inferiori: his autẽ est ꝓprius angelo, infra quem est anima. ergo. Prima consequẽtia est ex se euidẽs quoniã cum anima & angelus conueniant in speciebus, & differant in efficacia & perfica citate, proportionaliter se habebunt respectu repræsentatorũ per illas species, sicut angeli ad efficacem ita animę ad effectiuam cognitionem. Secunda verò cõsequentia probatur ex eo quòd influxæ angelis species repræsentãt eis omnia naturalia, & perfectè eorũ in eis notitiã parium, vt patet ꝑ Aug. ex hoc enim oprimè infertur. ergo ad eandem se extendunt species influxæ animæ separatæ, sed imperfectè & confusè: quod est intentum.

¶ Hic aduerte studiose quanta solicitudine vocandũ sit sciendis rebus: quũ anima nostra non nisi hic perfficit perfectè. Et rõ est quia ipsa est infima ī ordine intellectuales substãtias, & exigit species dearticulatissimas: de articulatissimæ, autẽ sunt, quæ singulorum obiectorũ sunt singulæ. obiecta autem in genere sensibiliũ cũ sint quidditate, oportet aiã habere singulas species iuxta numerũ quidditatũ: hoc autẽ ex phantasmatibus fit, nõ ex superiorũ influxu, vbi oĩa sunt vnitè & distinctè.

¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum quartum.*

TIculus. Singularia seu sensibilia: de his enim est quæstio.

¶ In corpore tria. Primo proponit cõclusionẽ respõsiuã. Secũdò distinguit. Tertiò declarat conclusionẽ propositã ibi hoc tamen est differentia.

¶ Quo ad primũ conclusio est. Anima separata cognoscit quædã singulatia: sed non oĩa etiam præsentia: aduerte quod vltima particula posita est ad differentiam angelicæ cognitionis: dictum enim fuit superius, quod angeli naturaliter cognoscunt omnia singularia præsentia non omnia simpliciter.

¶ Quo ad secũdũ distinguitur modus intelligẽdi per abstractionem à phãtasmate, & per influxũ specierum à Deo. Inter quos ad propositũ hæc differentia est, ꝓ iuxta primum impossibile est nosse singularia nisi indirectè, vt probatum est: iuxta secundũ vero possunt cognosci, vt ostensum est de Deo & angelis. Et tangitur ratio, quia essentia diuina est præhabẽs in se principia indiuiduantia: & consequenter species exemplatæ ab illa repræsentare possunt eadem, &c. hæc sunt superius discussa in locis suis.

¶ Quo ad tertiũ declaratur conclusio, & quo ad partẽ affirmatiuã & negatiuã & limitatiuã ostẽdẽdo differtẽtiã inter angelos & animã ī cognoscẽdo ꝑ huiusmodi species angeli: quia ꝑ huiũ species ꝓfectè cognoscũt. qa ita modus est eis naturalis: consequens est ꝓ per eas non solum speciertim, sed indiuiduorum participatiũ ipsas notitiam habent: animæ verò quia per eas imꝑfectè cognoscunt, nec species nec indiui. lua distinctè notũ, nisi ad ũde determinetur. quia omne ꝓ recipitur in aliquo, recipitur per modum recipiẽtis: & sic cognoscunt aliqua & non omnia, sed ea quæ determinãtur ad illum de. Subdit quatuor modos, quibus fit ista determinatio, f. vel præsum cognitionem, vel affectionem, vel naturalem ordinationem, vel Dei ordinem.

¶ Circa hanc partem dub. est, unde & quõ affectio, cognitio & ordo determinent

414 ꝑ q. ar. 1 ad secũ

440

Cap. 5.

q. 88. ar. 1.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum anima separata intelligat substantias separatas.

DE SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod anima separata non intelligat substantias separatas. Perfectior enim est anima corpori coniuncta, quàm à corpore separata: cum anima sit naturaliter pars humanæ naturæ, quæ liber autem pars perfectior est in suo toto. Sed anima coniuncta corpori nõ intelligit substantias separatas, vt suprà habitum est. Ergo multo minus, cum fuerit à corpore separata.

¶ 2. Præterea, omne, ꝓ cognoscitur, vel cognoscitur per sui præsentiã, vel per suã speciẽ. Sed substãtiæ separatę non possunt cognosci ab aĩa per suã præsentiã: quia nihil illabitur animę, nisi solus Deus. Neq; etiã ꝑ aliquas species, quas aĩa ab angelo abstrahere possit: quia angelus simplicior est q̃ anima. Ergo nullo modo anima separata potest cognoscere substantias separatas.

¶ 3. Præterea, Quidã Philosophi posuerũt in cognitione separatarum substantiarum cõsistere vltimam hominis felicitatem e. Si ergo anima separata potest intelligere substãtias separatas, ex sola sua separatione cõsequitur felicitatem. Quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est quod animæ separatæ cognoscunt alias animas separatas, sicut diues in inferno positus vidit Lazarum & Abraham. Vident etiam & dæmones, & angelos animæ separatę.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut Aug. dicit in 9. de Trin. mens nostra cognitionem rerũ incorporearũ per seipsam accipit, id est cognoscendo seipsam, sicut dictũ est. Per hoc ergo ꝓ anima separata cognoscit seipsam, accipere possumus, qualiter cognoscit seipsam, accipere possumus, qualiter cognoscit alias res separatas. Dictum est aũt, ꝓ quandiu aĩa corpori est vnita, intelligit, cõuertendo se ad phantasmata. Et ideo nec seipsam põt intelligere, nisi in quantũ fit actu intelligens per speciẽ, à phantasmatibus abstractã. Sic enim per actum suũ intelligit seipsam, vt supra dictum est. Sed cũ fuerit à corpore separata, intelliget, non cõuertendo se ad phantasmata, sed ad ea, quæ sunt secũdũ se intelligibilia. Vnde seipsam per seipsa intelliget. Est autẽ cõe omni substãtiæ separatæ, ꝓ intelligat id, quod est suprà se, & id, ꝓ est infrà se per modum suæ substantiæ. Sic enim intelligitur aliquid, secundum quòd est in intelligente. Est autẽ aliquid in altero per modũ eius, in quo est. Modus autem substantiæ animæ separatæ, est infra modũ substantiæ angelicæ: sed est cõformis modo aliarum animarum separatarum. Et ideo de aliis animabus separatis perfectam cognitionẽ habet, de angelis autem imperfectam & deficientem, loquẽdo de cognitione natura animæ separatæ, de cognitione autem gloriæ est alia ratio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod anima separata est quidẽ imperfectior, sicut cõsideretur natura corporis, sed tamẽ quodã modo est liberior ad intelligendũ, inquantum per grauedinem & occupationẽ corporis à puritate intelligentiæ impeditur.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd anima separata intelligit angelos per similitudines diuinitus impressas, quæ tamẽ deficiunt à perfecta repræsentatione eorum, propter hoc, quòd animæ natura est inferior quã angeli.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd in cognitione substantiarũ separatarũ quarũcũque d non cõsistit vltima hominis felicitas, sed solius Dei, qui non potest videri nisi per gratiã. In cognitione verò aliarum substantiarũ separatarum est magna felicitas, etsi non vltimam.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrũ aĩa separata oĩa naturalia cognoscat.

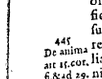

DE TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝓ anima separata omnia naturalia cognoscat. In substantiis enim separatis sunt rationes omnium naturalium. Sed animæ separatæ cognoscunt substantias separatas. Ergo cognoscunt omnia naturalia.

¶ 2. Præterea, Qui intelligit magis itelligibile, multo magis potest intelligere minus intelligibile. Sed aĩa separata intelligit substantias separatas, q̃ sunt maxima intelligibiliũ. Ergo multo magis potest intelligere oĩa naturalia, quę sunt intelligibilia minus.

¶ 3. SED CONTRA, In dæmonibus magis viget naturalis cognitio, q̃ī anima separata. Sed dæmones nõ oĩa naturalia cognoscũt sed multa discũt per longi tẽporis experiẽtiã, vt Isidorus dicit. Ergo neque animæ separatæ anima naturalia cognoscunt.

¶ 4. Præterea, Si aĩa, statim cum est separata, oĩa naturalia cognosceret, frustra homines studerent ad rerum scientiam capessendã. Hoc autem est inconueniens. Nõ ergo anima separata omnia naturalia cognoscit.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝓ sicut supra dictũ est, aĩa separata intelligit per species separatas, quas recipit ex influẽtia diuini luminis, sicut & angeli: sed tamen quia natura animæ est infra naturam angeli, cui iste modus cognoscendi est naturalis: anima separata per huiusmodi species non accipit perfectam rerum cognitionem, sed quasi in cõi & confusam. Sicut igitur se habent angeli ad perfectam cognitionẽ rerũ naturaliũ per huiusmodi species, ita animæ separatæ ad imperfectã & cõfusam. Angeli autẽ p huiusmodi species cognoscũt cognitiõe perfecta omnia naturalia: quia omnia, quæ Deꝰ fecit in propriis naturis, fecit in intelligẽtia angelica, vt dicit Aug. super Gen. ad lit. Vnde & animæ separatæ de omnibus naturalibus cognitionem habent, nõ certam & propriam, sed communẽ & cõfusam e.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝓ nec ipse angelus per suam substantiã cognoscit oĩa naturalia, sed per species quasdam, vt suprà dictum est. Et ideo non propter hoc sequit quòd anima cognoscat omnia naturalia: quia cognoscit substantiam separatam.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd sicut anima separata nõ perfectè intelligit substãtias separatas: ita nec oĩa naturalia pfectè cognoscit, sed sub quadã confusione: vt dictũ est.

¶ Ad tertium dicendũ, ꝓ Isido. loquitur de cognitione futurorũ, quia nec angeli, nec dæmones, nec animæ separatæ cognoscũt nisi vel in suis causis e, vel per reuelationẽ diuinam. Nos autem loquimur de cognitione naturali.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cognitio, quæ requiritur hic per studiũ, est propria & perfecta, illa autem est cõfusa. Vnde nõ sequitur, quòd studiũ addiscendi sit frustra.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrũ anima separata cognoscat singularia.

DE QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd anima separata nõ cognoscat singularia. Nulla enim potentia cognoscitiua rem anet in anima separata nisi intellectus, vt ex supradictis patet. Sed intellectus non est cognoscitiuus singulariũ, vt supra habitũ est. ergo aĩa separata singularia nõ cognoscit.

¶ 2. Præterea, Magis est determinata cognitio qua cognoscitur aliquid in singulari, quam illa, qua cognoscitur aliquid in vniuersali. Sed anima separata non habet aliquam determinatam cognitionem de speciebus rerum naturalium. Multo igitur minus cognoscit singularia.

¶ 3. Præterea, Si cognoscit singularia, & nõ per sensum, pari ratione omnia singularia cognoscit. Sed non cognoscit omnia singularia. Ergo nulla cognoscit.

¶ SED CONTRA est, quod diues in inferno positus dixit, Habeo quinque fratres vt habetur Lucæ 16.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd animæ separatæ aliqua singularia cognoscant, sed minè infertur. ergo ad eandem se extendunt species influxæ animæ separatæ, sed imperfectè & confusè: quod est intentum.

¶ Hic aduerte studiose quanta solicitudine vocandũ sit sciendis rebus: quũ anima nostra non nisi hic perfficit perfectè. Et rõ est quia ipsa est infima ī ordine intellectuales substãtias, & exigit species dearticulatissimas: de articulatissimæ, autẽ sunt, quæ singulorum obiectorũ sunt singulæ. obiecta autem in genere sensibiliũ cũ sint quidditate, oportet aiã habere singulas species iuxta numerũ quidditatũ: hoc autẽ ex phantasmatibus fit, nõ ex superiorũ influxu, vbi oĩa sunt vnitè & distinctè.

¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum quartum.*

TIculus. Singularia seu sensibilia: de his enim est quæstio.

¶ In corpore tria. Primo proponit cõclusionẽ respõsiuã. Secũdò distinguit. Tertiò declarat conclusionẽ propositã ibi hoc tamen est differentia.

¶ Quo ad primũ conclusio est. Anima separata cognoscit quædã singulatia: sed non oĩa etiam præsentia: aduerte quod vltima particula posita est ad differentiam angelicæ cognitionis: dictum enim fuit superius, quod angeli naturaliter cognoscunt omnia singularia præsentia non omnia simpliciter.

¶ Quo ad secũdũ distinguitur modus intelligẽdi per abstractionem à phãtasmate, & per influxũ specierum à Deo. Inter quos ad propositũ hæc differentia est, ꝓ iuxta primum impossibile est nosse singularia nisi indirectè, vt probatum est: iuxta secundũ vero possunt cognosci, vt ostensum est de Deo & angelis. Et tangitur ratio, quia essentia diuina est præhabẽs in se principia indiuiduantia: & consequenter species exemplatæ ab illa repræsentare possunt eadem, &c. hæc sunt superius discussa in locis suis.

¶ Quo ad tertiũ declaratur conclusio, & quo ad partẽ affirmatiuã & negatiuã & limitatiuã ostẽdẽdo differtẽtiã inter angelos & animã ī cognoscẽdo ꝑ huiusmodi species angeli: quia ꝑ huiũ species ꝓfectè cognoscũt. qa ita modus est eis naturalis: consequens est ꝓ per eas non solum speciertim, sed indiuiduorum participatiũ ipsas notitiam habent: animæ verò quia per eas imꝑfectè cognoscunt, nec species nec indiui. lua distinctè notũ, nisi ad ũde determinetur. quia omne ꝓ recipitur in aliquo, recipitur per modum recipiẽtis: & sic cognoscunt aliqua & non omnia, sed ea quæ determinãtur ad illum de. Subdit quatuor modos, quibus fit ista determinatio, f. vel præsum cognitionem, vel affectionem, vel naturalem ordinationem, vel Dei ordinem.

¶ Circa hanc partem dub. est, unde & quõ affectio, cognitio & ordo determinent

In corp.

445 De anima ar. 17. cor. fi. & ad 29. & ar. 18. & ar. 20. cor. fin.

q. 87. ar. 1. & 3.

Libr. 1. de fiuno bono c. 12.

Arg.

Dz 7ff

Libr. 1. c. 2. 8. to. 3.

Art. prec.

q. 88 ar. 1.

In corp.

c 349

446 q. d. 10. q. ver. q. 15. ar. 1. Nolle tacto, anima ar. 15. & 20. q. 77. ar. 8. q. 86. ar. 1.

443

q. 88 ar. 1.

minent ad cognitionē singularium. Aut enim species illæ repræsentantes ipsi animæ singulare, aut non: si non, nihil horum largietur eis vim repræsentatiuam, vt patet. Si sic, sed nō percipitur ab anima: ergo ista dant animæ vim perceptiuam: sed hoc est manifestè falsum: ineſt enim illa à natura: ergo, &c.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ quia, vt sæpe dictū est, cognitio fit per hoc quòd cognoscens est cognitum, & anima nostra secūdum se non est actu, sed potentia ipsa cognoscibilia, potentia autē habet rōnem determinabilis, secundum quòd anima magis determinatur ad vnum, quàm ad aliud: cōsequens est, quòd secundum hoc magis accedit ad esse actu vnū, quàm aliud. Determinatur autem anima ad aliquid vnum, vel per naturæ, aut Dei ordinem in rationem actiui vel passiui, &c. vel per vestigium aliquod illius in parte perceptiua, vel p affectionē in parte appetitiua, & sic determinatio huiusmodi appropriat animam ad illud: non ita quòd faciat illā esse illud, sed ita quod propinquā reddat illā ad esse illud. Ex hac autem propinquitate fit, vt species influxæ, quæ ideo improportionatè dicuntur animæ: quia plures in se continent quàm anima possit per eas intelligere, cum recipiuntur in anima, sic propinqua determinentur ad efficaciter actuādum ipsam animam secundum illa obiecta distinctè remanente secundum alia repræsentata confusa actuatione. Et merito, quia anima est disposita & magis determinabilis per species quo ad hęc, quā quo ad alia. Et hæc est ratio, quæ reddit in litera, dum dicitur, quia vnumquodque recipitur in alio per modum recipientis, id est secundum modum quo dispositum est recipiens.

¶ Ad quæstū ergo dicitur, quòd species repræsentant singulare, sed non distinctè huic animæ: & cum dicitur, ergo ordo iste largitur vim perceptiuam, dicitur quòd non dat vim perceptiuam, sed reddit ipsā habilē & ꝓportionatā speciei inquātum repræsentat tale singulare: & sic facit dispositiuè ipsā illud percipere.

¶ In rōsione ad primū occurrit dub. superius in q. 79. ar. 1. & 6. tractū: & est tale: Anima separata recordatur eriminū cōmissorum: ergo cognoscit singularia: & singularia sunt sensibilia, & cū constet q̃ nouit ea per species quas secū detulit: ergo malè hīc dicitur, quòd per species abstractas non nouit singularia.

¶ Ad hoc posset breuiter dici glossando hāc autoritatē, & cæteras similes, q̃ loquuntur de cognitione noua, & nō recordatione: & sic hanc viā responsum fuit superius in qō. prædicta. Sed quoniam hæc via non est consona S. Thō. Tum quia hæc cognitio non posset esse nisi reflexa & in alio: vt patet in his quæ de cognitione singularium sunt dicta: reflexa autē cognitio sine singulari ad q̃ fit reflexio intelligi nequit, singulare autem per sensus offertur. Et ideo in qōnibus de anima, q. 20. in rōsione ad primum in oppositum dicit S. Th. q̃ quia præfata reflexio non completur sine sensu, anima separata non cognoscit singularia vt cognoscebat cōiuncta. Tū quia vnū determinātib⁹ species influxas ad cognitionē singulariū in anima separata est præcedēs cognitio, vt quia ipsa præcedens cognitio nō sufficit ꝓp variatū modū essendi ipsarū specierū abstractarum, saltem sit præparatio & dispositio sufficiēs ad hoc q̃ aīa p speciē influxam cognoscat quæ nouerat singularia alio modo. Et sic cum aīa separata cognoscit, q̃ cōmisit, illā cognitio, est noua cognitio quo ad modū cognoscendi & species cognitorum: & est recordatio ratione præcedentis, quæ remansit in suo effectu, vt dispositio & apparatio ad cognoscēdum illa. Et hoc modo patet quid dicendū est ad dubiū in q. 79. motū: quia negandum est quod supponit, scilicet quòd anima separata recordetur cōmissorum sufficienter per species hinc delatas. Quòd cognoscat ergo & recordetur, est certum, sed de modo ambiguitas est, quæ iudicio meo, secundū S. Thom. doctrinam sic soluenda est.

447 21. q. 73. ar. 2. & 5. dist. 21 q. 2. art. 4. & 4. di. 50 q. 1. art. 2. & 2. con. 171. c. 79. si. & qu. 1. q. 6. art. 1. & quol. 12. 38. 3 & 13.

¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum quintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo refert duas opiniones de subiecto habitus scientifici. Secundo responder quæsito in prædicta conclusione. In prædicamento

¶ Quo ad primum de qualitate, prima opinione refertria: de secunda verò duo. Primum ad primā opin. est seipsa positio. Scilicet scientia nō est in intellectu, sed in viribus sensitiuis. Secundū est rō eius: quia species intelligibiles non conseruantur in intellectu. Tertium est, quid conseruent habitum scientię non esse in ipso intellectu, sed in viribus sensitiuis, scilicet imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua: & quòd species intelligibiles non cōseruātur in intellectu possibili. Et si hæc opinio vera esset, sequeretur, quòd destructo corpore, destrueretur. De secūda opin. primū, est positio, scilicet quòd scientia partim, scilicet formaliter est in intellectu, & partim, scilicet materialiter & dispositiuè, est in viribus sensitiuis. Secūdum est eius ratio: & quo ad primam partem probatur primò, quia intellectus est locus specierum: quo ad vtranque verò, quia habitus sunt similes actibus intellectus, ex quibus fiunt: sed illi sunt partim illic, partim hic, in intellectu formaliter: & in illis dispositiuè & materialiter. ergo. Cap. 4. Tex. 6. Cap. 1. & 2.

¶ Quo ad secundum, conclusio rosponsiua est, Habitus scientiæ, secundum quòd est in intellectu, remanet in anima separata. Probatur, non corrumpitur per accidens, nec per se, ergo remanet. consequentia probatur autoritate Arist. quia forma altero modo corrumpitur. Antecedens quò ad primam partē probatur: quia subiectum est incorruptibile: quo ad secundam verò: quia eius scire caret contrario, quod probatur: quia primæ operationi intellectus nihil est contrarium. Et excluditur obiectio, qua posset dici, quòd scire in secundo & tertio opere intellectus hūt cōtrariū, à quo p se corrūpit, q̃ probat rōe, quia vero cōtrariat falsum & autoritate Arist. ponētis duos modos corruptiōis p se ipsius scientiæ. Hoc excludit, dicēs hæc nō habere locū in aīa separata: ita q̃ vis probationis consistit in carere cōtrario, quia primæ operationi nihil est contrarium. Secūda nō habet ibi locū. Anima enā separata intelligit per modum substantiarū immaterialiū nō cōponendo aut discurrēdo, sed intuēdo. Cap. 1. & 2.

¶ Circa hanc partem aduerte, q̃ nostra scientia dicitur per se corrumpi per deceptionem, quantum ad id quod est in intellectu: & per obliuionē, secundum quòd est in partibus sensitiuis. Iam enim dictum est, quòd est partim hic, & partim ibi: ita quod corruptio per obliuionem respicit per se scientiā vt est in parte sensitiua, non vt in intellectu.

¶ In rōsione ad tertium aduerte errorem Scot. in 4. d. 45. q. 2. imponentis S. Th. & q̃ aīa separata nō intelligat p species cōseruatas, quas hic accipit: sed per influxas tūm: & arguentis cōtra ipsum, si conseruantur ex eo q̃ duo accidentia eiusdē rōnis non possunt esse in eodē. Iam enim apperissimè vtrumque horū in hoc ar. excluditur. Et cū dicit Sco. q̃ nō pōt fingi differētia specifica inter speciem lapidis cōseruatam hinc, & influxam ibi: quia nō differunt nisi in modo fiendi, sicut oculus à natura factus, & à Deo restitutus. Mirum est de ista quæstione: iam enim millies dicitur i litera, quòd species influxę sūt vniuersaliores, quā acquisitæ hic: & ꝓpterea manifestè distinguūtur specificè. Putat Scotus, quòd quēadmodū species acquisita lapidis habet pro obiecto adæquato lapidem: ita species influxa repræsētās lapidē. Nos autem dicimus, quòd speciei influxæ obiectū adæquatū, est quid cōmunius extendens se ad lapidem, & multa alia: & ꝓpterea sūt diuersorum ordinū. Qualiter autē ex huiusmodi speciebus, possit proportionatus eis in ꝓlectus singulorū repræsentatorū propriam & perfectam cognitionem accipere, superius in tractatu de angelis dictum fuit. 9. 79. arti. 1. ad 2. pr. Cap. 6.

¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum sextum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vnica cōclusio risiua quæsito. In anima separata manet actus scientiæ acquisitæ, sed non eodem modo. Probatur sic, species intelligibiles remanēt in anima, status verò animæ mutat: ergo actus scientiæ remanet: & modus eī⁹ mutatur. Antecedens quo ad vtranque partem patet: consequentia vero pro hac quo ad primā partem: quia species actus ex obiecto pensatur: cui⁹ similitudo & vicaria est species itelligibilis: quo ad secūdam verò, quia modus actū⁹ ex virtute seu dispositione actū ꝓcēs pensatur. Declaratur probatio exēplo in visione lapidis acuta, cōsequēs quoque declaratur quo ad secundam partē: qui scilicet sunt isti modi, scilicet ꝓ cōuersionē ad phantasmata, & per modū substātiæ separatæ: ab illo emēsit mutatio in hunc. 448 21. q. 69. ar. 2. & 3. di. 31. q. 1. art. 4. cor. fi. & 4 dist. 50. q. 2. art. 2. ad 1. Tex. 66.

¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum septimum.*

INtitulo dubium est, cùm anima separata sit incorporea, & à nullo corpore distet localiter, quomodo quæritur vtrum distantia localis. Titulus enim videtur supponere, quod negatum est superius. Cap. 1. & 2.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd de anima separata dupliciter loqui possumus. Primò secūdum se. Et sic nusquam est, & à nullo distat, & de ea sic non quæritur. Alio modo vt supponitur diffinita ad aliquē locum, & per accidens distat ab aliis secūdum distātiā sui loci ab aliis & hoc modo hoc quæritur vtrū aīa separata distans suo modo, scilicet per accidens ratione corrumpi nō potest: cum intellectus sit incorruptibilis, vt supra ostēsū est. Similiter etiam nec per cōtrarium corrumpi possunt species intelligibiles, quæ sunt i intellectu possibili: quia intentioni intelligibili nihil est contrarium, & præcipuè quantū ad simplicem intelligentiā, quia intelligitur quòd quid est. Sed quātum ad operationem, qua intellectus componit & diuidit, vel etiam ratiocinatur, sic inuenitur contrarietas in intellectu, secundū quod falsum in propositione vel in argumentatione est contrariū verò. Et hoc modo interdum sciētia corrūpitur per contrarium, dum scilicet aliquis per falsam argumentationem abducitur à scientia veritatis. Et ideo Philosophus in li. prædicto ponit duos modos, quibus sciētia per se corrumpit, scilicet per obliuionem ex parte memoratiuæ, & deceptionem ex parte argumentationis falsæ. Sed hoc non habet locū in anima separata. Vnde dicēdū est, quòd habitus scientiæ, secundum quòd est in intellectu, manet in anima separata.

¶ Ad primum ergo dicēdū, q̃ Apostolus non loquitur ibi de scientia quantum ad habitum, sed quantum ad cognitionis actus. Vnde ad huius probationem inducit, Nunc cognosco ex parte.

¶ Ad secundum dicendū, quòd sicut secundum staturā, corporis aliquis minus bonus erit maior aliquo magis bono: ita nihil prohibet, aliquē minus bonum habere aliquē scientiæ habitum in futuro, quē non habet aliquis magis bonus. Sed tamen hoc quasi nullius mōēti est in cōparatione ad alias prærogatiuas, quas meliores habebunt.

¶ Ad tertium dicendū, quòd vtraque scientia non est vnius rationis. Vnde nullum inconueniens sequitur.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ ratio illa procedit de correptione scientiæ quantum ad id quod est ex parte sensitiuarum virium.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum actus scientiæ hic acquisitæ maneat in anima separata.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd actus scientiæ hic acquisitæ non maneat in anima separata. Dicit enim Philosophus in 1. de Anima, q̃ corrupto corpore, anima neque reminiscitur, neque amat. Sed considerare ea, quæ prout nouit, est reminisci. Ergo anima separata non potest habere actum scientiæ, quam hic acquisiuit.

¶ 2. Præterea, Species intelligibiles nō erūt potētiores in anima separata, quàm sint in anima, corpori vnita. Sed per species intelligibiles nō possumus modo intelligere, nisi conuertendo nos super phantasmata, sicut supra habitum est. Ergo nec anima separata hoc poterit, Et ita nullo modo per species intelligibiles hic acquisitas anima separata intelligere poterit.

¶ 3. Præterea, Philosophus dicit ī 2. Ethicor. q̃ habitus similes actus reddūt actibus per quos acquirūtur. Sed habitus sciētiæ hic acquiritur per actus intellectus, cōuertētis se supra phātasmata. Ergo nō potest alios actū⁹ reddere. Sed tales actus non competūt aīæ separatę. Ergo anima separata non habebit aliquem actum scientiæ hic acquisitæ.

¶ SED CONTRA est, quod Lucæ. 16. dicitur ad diuitem in inferno positum, Recordare, quia recepisti bona in vita tua.

¶ RESPONDEO dicendum, quod actu est duo considerare, scilicet speciem actus, & modum ipsius. Et species quidē actus considerātur ex obiecto, in quo actus cognoscitiuæ virtutis dirigitur per speciē, quæ est obiecti similitudo. Sed modus actus pēsatur ex virtute agētis. Sicut quòd aliquis videat lapidem, cōtingit ex specie lapidis, quæ est in oculo: sed q̃ acutè, videat, contingit ex virtute visiua oculi. Cū igitur species intelligibiles mancāt in anima separata, sicut dictum est, status autem animæ separatæ non sit idē, sicut modò est, sequitur, quod secūdū species intelligibiles hic acquisitas aīa separata intelligere possit, quę prius intellexit, nō tamē eodem modo, scilicet per conuersionem ad phantasmata, sed per modū cōuenientem animæ separatæ, & ita manet quidem in anima separata actus sciētię, hic acquisitæ, sed non secundū eundē modum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Philosophus loquitur de reminiscentia, secundum q̃ memoria pertinet ad partē sensitiuam, non autem secundum q̃ memoria est quodammodo in intellectu, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuersus modus intelligendi non prouenit ex diuersitate specierum, sed ex diuerso statu animæ intelligentis.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd actus, per quos acquiritur habitus, sunt similes actibus quos habitus causant quātum ad speciem actus non autem quantum ad modum agendi. Nam operari iusta sed non iustè, id est, delectabiliter causat habitum iustitiæ politicę per quem delectabiliter operamur.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ. Dicit enim Aug. in li. de cura pro mort. agenda, quod animæ mortuorum ibi sunt, vbi ea, quæ hic fiunt, scire non possunt. Sciunt autem ea, quæ apud eos aguntur. Ergo distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ.

¶ 2. Præterea, August. dicit in libro de Diuinatione dæmonū, quòd dæmones propter celeritatem motus aliqua nobis ignota denuntiāt. Sed agilitas motus ad hoc nihil taceret, si distantia localis cognitionem dæmonis non impediret. Multò igitur magis distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ, quæ est inferior secundū naturam, quàm dæmon.

¶ 3. Præterea. Sicut distat aliquis secundum locū, ita secundum tēpus. Sed distantia tēporis impedit cognitionē animæ separatę, nō enim cognoscunt futura. Ergo videtur, quòd etiam distantia secundum locum animæ separatæ cognitionem impediat.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Lucæ 16. quòd diues cum esset in tormentis eleuans oculos suos, vidit Abraham à longe. Ergo distantia localis non impedit animæ separatæ cognitionem.

¶ RESPONDEO dicendum, quidam posuerunt, quòd anima separata cognosceret singularia, abstrahēdo à sensibilibus. Quòd si esset verum, posset dici, quòd distantia localis impediret animæ separatæ cognitionem. Requireretur enim, quòd vel sensibilia agerēt in animam separatam, vel anima separata in sensibilia. Et quantum ad vtrūque requireretur distātia determinata. Sed prædicta positio est impossibilis: quia abstractio specierum à sensibilibus fit, mediātibus sensibus, & aliis potentiis sensitiuis, quæ in anima separata actu non manent. Intelligit enim anima separata singularia per influxum specierum ex diuino lumine, quod quidem lumen æqualiter se habet ad propinquum & distans. Vnde distantia localis nullo modo impedit animæ separatæ cognitionem. Arti. primo refert quādam opinionem affirmatiuam. Secūdò reprobat. Tertiò respondet quæsito vna conclusione negatiua.

¶ Quo ad primum opinio est, quàm sequitur Sco. in 4. distin. 45. q. 2. quod distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ. Probatur, Anima recepit cognitionem à rebus. ergo inter ipsam & res requirit determinata distantia. Nec refert vtrū anima patiatur à rebus, an agat in eas vel vtrūque habeat in hac acceptione. Semper enim exigit determinata distantia inter agens & patiens altero saltem existente corporeo, & neutro infinito. 9. 79. art. 6. D. 95.

¶ Quo ad secundā improbatur dicta propositio quo ad suam radicē sic, abstractio specierū à sensibilibus fit mediātibus sensibus, &c. ergo non potest fieri apud animā separatam. Antecedens patet, & cōsequentia tenet: quia vires sensitiuæ non remanent in anima separata. 449 1. dist. 3. q. 1. art. 4. & de anima art. 20 ad 3 & 4. Ca. 13. 19.

¶ Contra hanc rationē dicit Scotus vbi suprā, quod non concludit. Quia sensus seu phantasmata non sunt media necessariò requisita ad abstractionē simpliciter, sed pro statu isto: & dicit q̃ antecedens est verū pro statu isto: non simpliciter. Probatur autem dictū suum dupliciter. Primò, quia esse imaginabile non est medium inter esse sensibile & intelligibile, sed cadit sub altero extremo, scilicet sub esse sensibili. Secūdò, quia stat aliquod esse mediū vni virtuti actiuę: quòd non est medium respectu alterius: vt patet de medio loci i respectu diuinæ virtutis: & sic, licet esse imaginabile sit medium inter sensibile extra intelligibile: non est respectu omnis virtutis abstractiuę, sed respectu virtutis imperfectę, qualis est intellectus noster cōiunctus. Ca. 10. 3.

¶ Ad hæc iā responsum est superius in quæstione 55. arti. 2. quare vide ibi quoniam declarauimus & probauimus, q̃ esse imaginabile est ne cessario medium in abstrahendo vel in causā do esse intelligibile ab exteriori sensibili secūdum naturæ ordinem, cui omnis creata virtus subest: quoniam nulla virtus creata potest essentialem naturæ ordinem virtute ꝓpria præterire, quicquid diuina virtus possit. 422 384

¶ Quo ad tertium cōclusio risiua est: Anima separata æque intelligit propinquum & distans. Probatur, Intelligit singularia

gularia per influxum specierum in diuino lumine: ergo. Antecedens supponitur. consequentia nota: quia lumen illud & in se diffusum per speciem nõ magis respicit propinquum quam distans.

Art. seq. ¶ Circa hanc partẽ, quę dicenda essent de istis specieb⁹. quomodo scilicet possunt cãre notitiã intuitiuam, & tamen repræsentãt & absentia & præsentia in superioribus, cum de angelorum cognitione tractaret discussa sunt. Ratione quoque Scoti in 4. distin. 45. quæst. 2. in fine quòd distantia localis impediat cognitionem non oportet aliter asserere: quia suppnunt animam accipere cognitionẽ à rebus: & de impedimento actionis & passionis loquuntur: & nihilominus superius sunt solutæ in tractatu de angelis.

¶ Sumor Quæstionis octuagesimanona Articulum octauum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò respõdet quæstio. Secũdo, ad bonitatẽ doctrinæ respõdet quæsito, de cognitione eriã gratuita, loquendo.

¶ Quo ad primum est vna conclusio responsiua: Animæ separatæ nesciũt naturaliter quę hic aguntur. Probatur dupliciter. primò ratione: Animæ separatæ sũt per diuinam ordinationem segregratæ à conuersatione nostra: & conjunctæ conuersationi spirtualiũ, ergo ista nostra nesciunt. Antecedens patet ex modo essendi earum. consequentia probatur ex dictis, scilicet quòd anima separata non nouit singularia nisi per vestigium, aut affectum, aut ordinem ad ea: sed de vestigio aut affectu cõstat, quod non est ad omnia: ordo autẽm est ad ea quæ alterius vitę sunt: ergo, &c. Secundò confirmat conclusionem & rationem auctoritatibus Gregorij & August.

¶ Quò ad secundũ quæritur dicit. Primò differentiam inter Gregor. & Augusti. Apud Gregorium animæ sanctorum sciunt nostra, apud Augustin. non. Ratio illius est: quia Deũ vident: istius verò ex facto matris, & ex promissione Iosiæ. Secundò dicit, quòd non totaliter discrepant, quia Augustinus dubitando, Gregor. asserendo.

¶ Tertio comparat cõclusiones eorũ: & præferit. Gregorij sententiã rationẽ consona Augustino: quia animæ fiẽt æquales sũt angelis, quæ apud Aug. sciũt nostra. Et sic cõclusio Greg. est etiam Augu. implicitè.

¶ Quarto soluit motiuo. tatæ cognitionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. non dicit, quòd propter hoc, quòd ibi sunt animæ mortuorũ, ea quæ hic sunt videre non possint: vt localis distantia huius ignorantiæ causa esse credatur: sed hoc potest propter aliquid aliud contingere, vt infra dicetur.

¶ Ad secundum dicendum, quod Augu. ibi loquitur secundum opinionem illam, qua aliquid posuerunt, quod dæmones habent corpora, naturaliter sibi vnitæ: secundũ quã positionem etiam potẽtias sensitiuas habere possunt, ad quarũ cognitionem requiritur determinata distantia, Et hãc opinionẽ etiam in eodem lib. August. expresè tangit licet hanc opinionem magis recitando, quam asserendo tangere videatur: vt patet per ea quæ dicit 21. lib. de Ciuitate Dei.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ futura, quæ distant secundũ tẽpus, non sunt entia in actu. Vnde in seipsis nõ sunt cognoscibiliæ: quia sicut deficit aliquid ab entitate, ita deficit à cognoscibilitate. Sed ea, quæ sunt distantia secundum locum, sunt entia in actu, & fm se cognoscibilia. Vnde non est eadem ratio de distantia loci, & de distantia temporis.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur.

DOCTAVVM sic procedit. Videtur quòd animæ separatæ cognoscant ea, q̃ hic agũtur. nisi eã ea cognoscerẽt, de eis curam non haberẽt. Sed habent curam de iis, quæ hic agũtur. secundũ illud Lucæ. 16. Habeo quinque fratres, vt testificetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Ergo animæ separatæ cognoscunt ea, quæ hic aguntur.

¶ 2. Præterea, Frequẽter mortui viuis apparẽt, vel dormiẽtibus, vel vigilãtibus: & cos admonẽt de iis, quę hic agũt. sicut Samuẽl apparuit Sauli: vt habetur. 1. Reg. 28. Sed hoc non esset, si ea, quæ hic sunt, non cognoscerent, Ergo ea quæ hic aguntur cognoscũt.

¶ 3. Præterea, Animæ separatæ cognoscunt ea, quæ apud eas agũtur. Si ergo quæ apud nos aguntur, non cognoscerent, impediretur earum cognitio per localem distãtiam: quòd suprà negatum est.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob. 14. Siue fuerint filij eius nobiles, siue ignobiles, non intelligent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secũdum naturalem cognitionem, de qua nunc hic agitur, animæ mortuorum nesciunt quæ hic agũtur. Et huius ratio ex dictis accipi potest. Quia anima separata cognoscit singularia, per hoc q̃ quodammodo determinata est ad illa: vel vestigium alicuius præcedentis cognitiõnis seu actionis, vel per ordinationem diuinam. Animæ autem mortuorum secundum ordinationẽ diuinam, & secundũ modum essendi segregatę sunt à conuersatione viuentium, & conjunctæ conuersationi spiritualium substantiarum, quæ sunt à corpore separatæ. Vnde ea, quæ apud nos aguntur, ignorãt. Et hanc rationem assignat Grego. in 12. Moralium dicens, Mortui vitam in carne viuẽtium post eos qualiter disponatur nesciunt, quia vita spiritus longè est à vita carnis: & sicut corpora aliq; in corporea diuersa sunt genere, ita sunt distincta cognitione. Et hoc etiam Aug. videtur tãgere in li. de Cura pro mor. agenda. dicens, quòd animæ mortuorum rebus viuentiũ nõ interfunt. Sed quantum ad animas beatorum videtur esse differtia inter Greg. & Aug. Nam Greg. ibidem subdit. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est, quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quòd sit foris aliquid, quod ignorent. August. verò in lib. de Cura pro mortuis agenda, expresè dicit, quod nesciũt mortui, etiam sancti, quid agant viui, & eorũ filij, vt habetur in glo. super illud, Abrahã nesciuit vos, Isaiæ 63. quod quidẽ confirmat per hoc, quod à matre sua non visitabatur, nec in tristitiis consolabatur, sicut quando viuebat. Nec est probabile, vt sit facta vita feliciore crudelior. Et per hoc, quod Dominus promisit Iosiæ regi, quod prius moreretur, ne videret mala, quæ erant populo superuentura, vt habetur 4. Reg. 22. Sed Aug. hoc dubitãdo dicit. Vnde præmittit: vt volet accipiat quisque, quod dicam. Greg. autem assertiuè. Quod patet per hoc, quod dicit, Nullo modo credendum est. Magis tamen videtur secundum sententiam Greg. quod animæ Sãctorum, Deum videntes, omnia præsentia, quæ hic aguntur, cognoscant. Sunt enim angelis æquales. De quibus etiam Augu. asserit, q̃ ea, quæ apud viuos aguntur, non ignorant. Sed quia Sanctorũ animæ sunt perfectissimè iustitiæ diuinæ cõiunctæ, nec tristãtur, nec rebus viuentium se ingerunt, nisi secũdum quòd iustitię diuinæ dispositio exigit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd animæ mortuorum possunt habere curã de rebus viuentium, etiam si ignorent eorum statũ, sicut nos habemus de mortuis: eis suffragia impendendo, quamuis eorum statũ ignoremus. Possunt etiam facta viuentium non per seipsos cognoscere, sed vel per animas eorũ, qui hinc ad eos accedunt, vel per angelos seu dęmones, vel etiam spiritu Dei reuelante, sicut August. in eodem lib. dicit.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd hoc, & mortui viuentibus apparẽt qualitercunque: vel contingit per specialem Dei dispensationẽ: vt animę mortuorum rebus viuentium interfint, & est inter diuina miracula computandum, vel huiusmodi apparitiones fiũt per operationes angelorum bonorum, vel malorum, etiã ignorantibus mortuis, sicut etiã viui ignorantes aliis viuentibus apparent in sõnis, vt Aug. dicit in lib. prædicto. Vnde & de Samuẽle dici potest, quòd ipse apparuit per reuelationem diuinam: secundum hoc, q̃ dicitur Eccles. 46. quod dormiuit, & notum fecit Regi finem vitæ suę. Vel illa apparitio fuit procurata per dæmones: si tamen Ecclesiastici autoritas non recipiatur, propter hoc q̃ inter canonicas scripturas apud Hæbræos non habetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ignorantia huiusmodi non contingit ex locali distantia, sed propter causam prædictam.

QVÆSTIO NONAGESIMA, de prima hominis productione quantum ad animam, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de prima hominis productione. ¶ Et circa hoc considerãda sunt quatuor. ¶ Primò, de productione ipius hominis. ¶ Secundò, de fine productionis. ¶ Tertiò, de statu & conditione hominis primo producti. ¶ Quartò, de loco eius.

¶ Circa productionem autem consideranda sunt tria. ¶ Primò, de productione hominis quantum ad animã. ¶ Secundò, quantum ad corpus viri. ¶ Tertiò, quantum ad productionẽ mulieris. ¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrũ ania humana sit aliquid factum, vel sit de substantia ipsius Dei. ¶ Secundò, suppositó

omnes post iudiciũ videbunt quæ videt Deo fcietia visionis. Sed respectu omnis pertinẽtium ad naturalẽ ordinẽ. Vniuersis iuxta determinata superius, cũ de cognitione cogitationum cordis ageretur.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo Primò respondet quæsito. Secundò ostendit rationes erroris oppositi.

¶ Quo ad primum conclusio est. Anima nõ est substantia Dei, sed est facta: probatur, Anima est in potẽtia & accipit scientiã à rebus, habetque diuersitatem potẽtiarum: ergo nõ est de substantia Dei. Sed tenet se quęstio: quia Deitas est actus purus, nihil accipiens aliunde, & nullã in se diuersitatẽ habẽs. Aduertẽ hic quòd cũm conclusio habeat duas partes, negatiuam tantũm probat litera: quò nam affirmatiua ex illa negatiua sequitur ad iuncta determinatione superius facta, scilicet q̃ omne aliud à Deo sit factum.

¶ Quo ad secundũ potest duas radices, ex quibus ortus videtur hic error: prima est opinio ponentium tantũm corpora esse, & animam de natura primi corporis, quòd Deus erat. secunda est opinio ponentiũ nihil esse nisi in corpore: & sic animam mundi & animam partis, s. hominis, partẽ animæ totius, &c. omnia clara sunt in litera.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, Anima rationalis sola ãter formas sensibilium necessariò fit per creationẽ. Probatur, anima rationalis sola est subsistẽs: ergo sola propriè habet esse: ergo fieri: & non ex materia præiacente: ergo per creationẽ. Antecedens patet ex sudictis, quæstione septuagesimaquita. Prima consequentia probatur. Primò ex differtia inter substantiam & accidens: quia substantia propriè dicitur esse accidens verò est quo aliquid est. Secundò ex ratione entis: quia scilicet ea ratione aliquid dicitur ens, qua se habet ad subsistere, vt patet de albedine. Tertiò autoritate Arist. confirmatur. Secũda verò cõsequẽtia probatur: q̃a fieri eorundem tãtum est, quorum esse, quia est via ad esse. Appositio autem vlterior probatur ex diuisione: quia aut ex materia corporali aut spirituali. Nõ prima: quia sic nõ subsisteret, sed esset forma materiæ, & corporea. Nec secũda: quia sic substãtiæ spirituales trãsmutarentur adinuicem & cõsequẽter esset cor ruptibiles. Haberẽt enim materiam commnem, ex cuius potentia educerentur: sicut formæ corporales habent materiam sensibilẽ. Vltima consequentia est per se nota.

¶ Circa primas consequentias aduerte, quòd hic est sermo de esse & fieri simpliciter, id est sine additione aliqua: & est sermo de eorum ꝓpriis substãtiis in ꝓpositione. Ita quod sea Inf. q. 18. ar. 2. lit. 2. di. 2. q. 2. ar. 1 & 2. Et pot. q. 3. ar. 4. lit quol. 9. ar. 1. lit opu. 2. c. 97. 11. c. 1. 9. 2. 210 Et in pu. 28. c. 4.

¶ Circa primas consequentias aduerte, quòd posteriores, de quorum numero est Scotus in quarto, putantes se distinctius cautiusque loqui, distinxerunt, quòd creatio potest dupliciter sumi. Vno modo ꝓ factione rei, nulla omnino materia supposita & sic sumitur propriè creatio. Alio modo ꝓ factione rei in aliquo subiecto præiacẽte, nõ tamen de cuius potẽtia educatur, sed ab extra: & sic dicunt animã creari. Et licet hoc dictum non sit falsum, est tamen rude & offuscãs ingenium, dum liquidã veritas occultatur. Procesit enim hoc exigno rantia creationis & fieri naturalis, pcies quid distinguẽtur. Creatio enim est ex nihilo fieri, id est, vt magnus Iquit Albertus, ex nihilo sui fieri. Philosophi cum autem fieri est ex aliquo sui fieri: & ideo substantia tantũm fiunt, & non formæ materiales, nec accidentia. Et ideo nihil obstat creationi sipliciter & ꝓprie præsupponere subiectum, modo id nihil sit eius quod propriè fiti vt contingit in productione animæ rationalis. Vnde subtilissimè diuus Thomas cum probasset

Cc 5

suppositó quòd sit facta, vtrum sic creata ¶ Tertiò, vtrum sit facta mediãtibus angelis. ¶ Quartò, vtrum sit facta ante corpus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrũ anima sit facta vel sit de substãtia Dei.

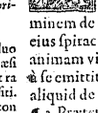

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima non sit facta: sed sit de substantia Dei. Dicit enim Gen. 2 Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciẽ eius spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viuẽtẽ. Sed ille qui spirat, aliquid ex se emittit. Ergo anima qua homo viuit, ẽ aliquid de substantia Dei.

¶ 2. Præterea, Sicut suprà habitum est, anima est forma simplex. Sed forma est actus. Ergo anima est actus purus: quod est solius Dei. Ergo anima est de substantia Dei.

¶ 3. Præterea, Quæcũque sunt, & nullo modo differunt, sunt idem. Sed Deus & mens sunt, & nullo modo differunt: quia oporteret, quòd aliquibus differentiis differrent, & sic essent composita. Ergo Deus & mens humana idem sunt.

¶ SED CONTRA est quod Aug. in li. de orig. animæ, enumerat quædam, quæ dicit esse multum, apertẽ; peruersa, & fidei catholicæ aduersa. Inter quæ primum est, quòd quidam dixerunt, Deum animam nõ de nihilo, sed de seipso fecisse.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ dicere animam esse de substantia Dei manifestam improbabilitatem cõtinet. Vt. n. ex dictis patet, anima humana est quãdoque intelligens in potentia, & scientiã quodãmodo à rebus acquirit, & habet diuersas potẽtias ẽ. Quæ omnia aliena sunt a Dei natura qui est actꝰ purus, & nihil ab alio accipiẽs, & nullã in se diuersitatẽ habẽs, vt suprà ꝓbatum est. Sed hic error principiũ habuisse videtur ex duabus positionibus Antiquorum. Primi. n. qui naturas rerũ considerare incœperunt, imaginationẽ transcẽdere nõ valentes, nihil præter corpora esse posuerunt ẽ. Et ideo Deũ dicebãt esse quoddam corpus q̃ aliorũ corporũ iudicabãt esse prĩcipiũ. Et quia animã ponebãt esse de natura illius corporis, q̃ dicebãt esse principiũ, vt dicitur in 1. de Anima: per consequẽs sequebatur, q̃ anima esset de substantia Dei. Iuxta quã positionẽ etiam Manichæi Deũ esse quandã lucem corporeã existimantes, quandã partẽ illius lucis animã esse posuerunt corpori alligatã. Secundò verò ꝓcessũ fuit ad hoc, q̃ aliqui aliquid incorporeum esse apprehẽdẽrũt, nõ tamẽ à corporẽ separatum, sed corporis formã. Vnde & Varro dixit, q̃ Deus est anima mundi, intuitu, vel motu & ratione gubernãs: vt Aug. narrat 7. de ciui. Dei. Sic igitur illius totalis animæ partem aliqui posuerũt animã hominis sicut homo est pars totius mundi: nõ valẽtes intellectu pertingere ad distinguẽdos spiritualium substãtiarũ gradus, nisi secundum distinctiones corporũ. Hæc autẽ omnia sũt ꝓpossibilia, vt suprà ꝓbatũ est. Vnde manifestè falsũ est, animã esse de substantia Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd inspirare non est accipiendum corporaliter. Sed idem est Deum inspirare, quòd spiritũ facere. Quamuis & homo corporaliter spirans non emittat aliquid de sua substantia, sed de natura extranea.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd anima etsi sit forma simplex secundũ suam essentiam non tamẽ est suum esse, sed est ens per participationem vt ex supra dictis patet. Et ideo non est actus purus sicut Deus.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ differens, propriè acceptũ, aliquo differt. Vnde ibi q̃ritur differẽtia, vbi est cõuenientia. Et ꝓpter hoc oportet differentia esse cõposita quodãmodo, cũm in aliquo differãt, & in aliquo conueniãt. Sed secundũ hoc licet omne d differẽs sit diuersum, nõ tamen omne diuersum est differens ẽ: vt dicitur in 10. Meta. Nã simplicia diuersa sunt seipsis: nõ autẽ differunt aliquibus differentiis ex quibus cõponantur. Sicut homo & asinꝰ differũt rationali & irrationali differẽtia: de quibus non est dicere, q̃ vlterius aliis differentiis differant.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum anima sit producta in esse per creationem.

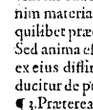

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd anima non sit ꝓducta ĩ esse per creationẽ. Quod enim in se habet aliquid materiale, fit ex materia. Sed anima habet in se aliquid materiale, cũm nõ sit actus purꝰ. Ergo anima est facta ex materia. Non ergo est creata.

¶ 2. Præterea, Omnis actus materiæ alicui⁹ videtur educi de potentia materiæ. Cũm enim materia sit in potentia ad actum, actus quilibet præexistit in materia in potentia. Sed anima est actus materiæ corporalis, vt ex eius diffinitione apparet. Ergo anima educitur de potentia materiæ.

¶ 3. Præterea, Anima est forma quædã. Si igit̃ anima fit per creationẽ, pari ratiõe oẽs aliæ formæ. Et sic nulla forma exibit in esse per generationem. Quod est inconueniẽs.

¶ SED CONTRA est q̃ dicit Gẽ. 1. Creauit Deus hominẽ ad imaginẽ suã. Est autẽ homo ad imaginẽ Dei secundum animam. Ergo animam exiuit in esse per creationẽ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd anima rationalis nõ potest fieri nisi per creationẽ: q̃ nõ est verũ de aliis formis. Cui⁹ ratio est quia cũm geri sit via ad esse, hoc modo alicui cõpetit fieri sicut ei cõpetit esse ẽ. Illud autẽ ꝓprié dicitur esse, q̃ ipsum habet esse quasi in suo esse subsistẽs. Vnde solæ substãtiæ ꝓpriè & verè dicũt entia: accidens verò nõ habet esse, sed eo aliquid est: & hac ratione ens dicitur. Sicut albedo dicit̃ ens, quia ea aliquid est album. Et ꝓpter hoc dicitur in 7. Metaph. q̃ accidens dicitur magis entis quàm ens ẽ. Et eadẽ ratio est de omnibꝰ aliis formis nõ subsistentibus. Et ideo nulli formæ nõ subsistenti propriè conuenit fieri: sed dicũtur fieri per hoc q̃ cõposita subsistentia fiunt. Anima autem rationalis est forma subsistens, vt suprà habitum est. Vnde sibi propriè cõpetit esse & fieri. Et quia nõ potest fieri ex materia præiacente, neq; corporali, quia sic esset naturæ corporeæ: neque spirituali, quia sic substãtiæ spirituales inuicem transmutarentur: necesse est dicere, quòd non fiat nisi per creationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ in anima est sicut materiale ipsa simplex essentia formale autem in ipsa est esse participatum quod quidem ex necessitate simul est cum essentia animæ: quia esse per se consequitur ad formam ẽ. Et eadem ratio esset, si ponerẽtur composita ex quadam materia spirituali, vt quidã dicunt, quia illa materia nõ est in potẽtia ad aliam formam, sicut materia cælestis corporis: Alioquin anima esset corruptibilis. Vnde nullo modo anima potest fieri ex materia præiacente.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actum ex trahi de potentia materiæ, nihil aliud est, quàm aliquid fieri actu, quod prius erat in potentia. Sed quia anima rationalis non habet esse suũ dependẽs à materia corporali, sed habet esse subsistẽs, & excedit capacitatem materiæ corporalis, vt supra dictũ est,

basset ꝙ anima rationalis propriè sit, subdidit quòd non ex materia corporali neque spirituali: quæ s. sit aliquid sui, sicut materia est alicuid: quia est pars eius quod sit ex ea, Et super hoc fundantur reliquæ cõsequentiæ, quòd esset corporeę naturę. Et hoc bene nota: quoniã est Peripatetica doctrina, præcipuumque Aristotelis fundamentum.

In corp.

¶ In responsione ad secũdum nota secretum aliud Peripateticum, quid s. est, formã educi de potẽtia materiæ: formam esse in potẽtia materiæ est esse in ea, vt causa nõ actiua, sed materialiesse autem in aliquo, vt causa materiali est habere esse dependens ab eaeũm omnis effectus à sua dependeat causã i suo genere causæ: & habere esse cõfusum, id est indistinctè i ea. Non enim in potentia materiæ distinctum esse, habet formã aquæ aut ignis: sed vnum est eorum omnium esse, vt in ea sunt. Et meritò, qa actus est distinguere, esse autẽ in potentia materiæ distinguitur contra esse in actu habente ergo materia in se formam secũdum esse potentiale, nihil aliud est educi formam de eius potẽtia, quàm materiã transmutari transmutatione sufficiente: ita ꝙ ex vi transmutationis materię forma resulter ex quo enim erat in ea secundum esse confusum ipsa transmutatio continuè appropriat & distinguit ipsam materiã ad esse illius distinctum: quoniam continuè aliter & aliter se habet secundum illud per ipsam mutationem formaliter. Et sic cõplera trãsmutatione qua precedens cõpositũ transmutatur in aliud cõpositum, resultat forma. Vnde per oppositũ cũ fit homo: quoniam ex vi trãsmutationis, qua præcedẽs compositum mutatur in hominem: nunquam resultaret anima rationalis. Quoniã causalitas materiæ nõ se extendit ad intellectus opera. Ideo non educitur de potẽtia materiæ. Educi ergo formã de potentia materiæ, est ipsam ex vi trãsmutationis resultare in ea, &c.

Ens. sup. art. 2. nota.

Cap. Eccl. hitar.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò respõdet quæsito. Secundò soluit obiecta.

Qu. 67. & 70.

Art. 2. & 3.

¶ Quo ad primũ simul refert opinionem contrariam: & impugnãdo illam, infert conclusionem intentam. Opinio opposita est pars affirmatiua, scilicet, Anima fit à Deo mediantibus angelis. Conclusio intenta est eius contradictoria, Anima fit à Deo immediatè. Ratio pro hac, & contra illam est ista, Anima fit non per transmutationem, sed per creationem: ergo à Deo immediatè. Antecedens patet ex præcedenti articulo, cõsequẽtia probatur ex differẽtia inter primum agẽs & alia agẽtia: quia illẽ tãtum est creare, & horum est transmutare tãtum. Quæ differentia probatur sic: Omne agens secundũ præsupponit aliquid à primo agente: ergo agit ex aliquo pręsupposito: ergo agit transmutando: ergo solius primi agẽtis est agere nullo præsupposito: ergo creare: Omnia sunt superi° in quæstione quadragesima quarta discussa.

Lib. 2. Physic. text. com. 67. & 68.

¶ Quo ad secũdum clara omnia in litera.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore quatuor. Primò refert opinionem Origenis. Secũdò Aug. Tertiò examinat illã. Quartò respondet quæsito.

¶ Quo ad primũ, apud Origenẽ oẽs animæ ante corpora, &c. sed supra rius discussum est hoc.

¶ Quo ad secũdũ apud Aug. tria. Primò cõclusio, Anima primi hominis ante corpus est producta. Secũdò ratio eius: quia corpus causaliter primis diebus, anima verò in seipsa producta fuit, cùm nõ possit dici, quòd fuit i causis suis producta: quia solus Deus est eius causa. Tertiò modus opinãdi, scilicet quòd nõ asseruit hæc dixit: vt patet ex verbis eius.

Cap. 3. de diuin. nõ.

¶ Quo ad tertium examinat hæc propositio secundum duas vias, s. dicentium animã per se speciem, vt Platonici: & partem speciei, vt Peripatetici. Apud primos potest sustineri. apud secundos est impossibile: quia anima est condita in statu perfecto: ergo coniuncta corpori. tenet sequela: quia p.rs non est perfecta nisi in toto.

¶ Quo ad quartum cõclusio respõsiua est, Anima est simul producta cũ corpore. Probatur secundum vtrãque viam, scilicet Aug. & aliorum Sanctorum de operibus sex dierum: Augustini quidẽ, quia ratio ad oppositum adducta nõ cogit: quia anima in primis operibus poni potest producta nõ in seipsa, nec in suis causis: sed in suo genere, s. intellectuali naturã, in qua communicat cum angelis. Aliorum verò Sanctorum, quia simul in primis operibus sunt ambo in seipsis producta apud eos.

¶ Super

propterea nõ educitur de potẽtia materiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est similde anima rationali & de aliis formis: vt dictum est.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum anima rationalis sit producta à Deo immediatè.

AD TERTIVM sic procedit. Videt quòd anima rationalis nõ sit producta à Deo immediatè, sed mediãtibus angelis. Maior enim ordo est in spiritualibus, quàm in corporalibus. Sed corpora inferiora producuntur per corpora superiora: vt Dionys. dicit 4. c. de diui. no. Ergo inferiores spiritus, qui sunt animæ rationales, producũtur per spiritus superiores, qui sunt angeli.

Ens. sup. art. 2. nota.

¶ 2 Præterea, Finis rerum respondet principio, Deus enim est principium & finis rerũ Ergo & exitus rerum à principio respõdet reductioni rerum in finem. Sed ifima reducuntur per prima, vt Dionys. dicit. Ergo & infima procedunt in esse per prima, scilicet animæ per angelos.

¶ 3. Præterea, Perfectum est, quod potest sibi simile facere: vt dicitur i 4. Met. Sed spirituales substantiæ sunt multo magis perfectæ, quàm corporales. Cùm ergo corpora faciãt sibi similia secundum speciẽ, multo magis angeli poterunt facere aliquid in frã, scilicet secundum speciem naturæ, scilicet animam rationalem.

¶ SED CONTRA est ꝙ dicitur Gen. 2. quòd Deus ipse inspirauit in faciem hominis spiraculum vitæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt, quòd angeli secũdũ quod operantur in virtute Dei, causant animas rationales. Sed hoc est omnino impossibile & à fide alienum. Ostẽtum est enim, quòd anima rationalis nõ potest produci nisi per creationem. Solus autẽ Deus potest creare: quia solius primi agentis est agere, nullo præsupposito: cùm semper agens secũdum præsupponat aliquid à primo agente, vt suprà habitum est. Quod autem agit aliquid ex aliquo præsupposito, agit transmutando. Et ideo nullũ aliud agens agit, nisi transmutando: sed solus Deus agit creando. Et quia anima rationalis non producitur per transmutationẽ alicuius materiæ, ideo non potest produci nisi à Deo ĩmediatè. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Nã quòd corpora causant vel sibi similia vel ĩferiora, & quòd superiora reducunt inferiora, totum hoc prouenit per quardã trasmutationẽ.

Q. 65. art. 3.

ARTICVLVS IIIIi.

¶ Vtrum anima humana fuerit producta ante corpus.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, ꝙ anima humana fuerit producta ante corp°. Op° n. creationis præcessit opus distinctionis & ornat°: vt suprà habitum est. Sed anima producta est in esse per creationem: corp° autem factum est in fine ornatus vt suprà habitum est. Ergo anima hominis producta est ante corpus.

¶ 2. Præterea, Anima rationalis magis cõuenit cũ angelis, quã cum animalibus brutis. Sed angeli creati fuerunt ante corpora, vel statim à principio cum corporali materia: corpus autem hominis formatum est sexto die, quãdo & bruta animalia sunt producta Ergo anima hominis fuit creata ãte corp°.

¶ 3. Præterea, Finis proportionatur principio. Sed anima in fine remanet post corp°. Ergo & in principio fuit creata ante corpus.

SED CONTRA ẽ ꝙ act° propri° fit in potẽtia ppria. Cùm ergo anima sit proprius actus corporis, anima producta est in corpore.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ Orig. posuit non solùm animã primi hominis, sed animas omniũ hominũ ante corpora simul cũ angelis creatas e, propter hoc, ꝙ credidit omnes substãtias tã animas quam angelos æquales esse secũdũ suæ naturæ cõditionẽ, sed solùm merito distare, sic ꝙ quẽdã earũ corporibus alligãt, quæ sunt animę hominũ, vel cælestiũ corporũ: quædã verò in sui puritate secũdũ diuersos ordines remanent. De qua opinione suprà iam diximus. Et ideo relinquatur ad præsens. Augu. verò in 7. super Gẽ. ad lit. dicit, ꝙ anima primi hominis ante corpus cũ angelis est creata ob aliã rationẽ: quia s. ponit ꝙ corpus hominis in illis operibus sex dierũ nõ fuit ꝓductũ in actu, sed solùm secũdũ causales rationes. Quod nõ potest de anima dici: quia nec ex aliqua materia corporali aut spirituali præexistente facta fuit, nec ex aliqua virtute creata, ꝓduci potuit. Et ideo videt, ꝙ ipsamet, anima in operibus sex dierũ, in quibus omnia facta fuerunt, simul cũ angelis fuerit creata: & ꝙ postmodũ propria voluntate inclinata fuit ad corpus administrãdũ. Sed hoc nõ dicit asserẽdo, vt eius verba demõstrãt. Dicit. n. Credatur, si nulla scripturarum autoritas seu veritatis ratio contradicit, hominem ita factum sexto die, vt corporis quidẽ humani ratio causalis in elementis mũdi, anima verò iã ipsa crearetur. Posset aũt vtique hoc tolerari secundũ eos, qui ponũt, ꝙ anima habet p se speciem & naturã cõplerã: & ꝙ nõ vnitur corpori, vt forma, sed solũ ad ipsũ administrãdũ. Si autẽ anima vnit corpori, vt forma, & est naturaliter pars humanę naturæ: hoc omnino esse nõ pot. Manifestũ ẽ. n. ꝙ De° primas res ĩstituit in perfecto statu suæ naturę, secũdũ ꝙ vniuscuiusq; rei species exigebat. Anima autẽ cùm sit pars humanæ naturę, nõ habet naturalẽ perfectionẽ, nisi secũdũ ꝙ est corpori vnita. Vnde nõ fuisset cõueniẽs animã sine corpore creari. Sustinẽdo ergo opinionẽ Aug. de operibus sex dierũ, dici poterit, ꝙ anima humana præcessit in operibus sex dierũ secundũ quãdã similitudinẽ generis: prout cõuenit cum angelis in intellectuali natura e Ipsa, n. fuit creata simul cum corpore. Secundum alios verò Sanctos tam anima quàm corpus primi hominis in operibus sex dierum sunt producta.

Lib. 2. Peri archon c. 7. & 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd si natura animæ haberet ĩtegrã speciẽ, ita ꝙ secũdum se crearetur ratio illa procederet, vt per se in principio crearetur. Sed quia naturaliter est forma corporis, nõ fuit seorsum creanda, sed debuit creari in corpore.

¶ Et similiter est dicẽdum ad secundũ. Nã anima si per se speciem haberet, magis conueniret cum angelis. Sed inquantum est forma corporis, pertinet ad genus animalium vt formale principium.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ animã remanere post corpus, accidit per defectum corporis, qui est mors. Qui quidem defectus in principio creationis animæ esse nõ debuit.

QVAESTIO NONAGESIMAprima, de productione corporis primi hominis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de productione corporis primi hominis. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, de materia ex qua productum est. ¶ Secundò, de autore, à quo productum est. ¶ Tertiò, de dispositione, q̃ ei p productionem est attributa. ¶ Quartò, de modo & ordine productionis ipius.

¶ Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, in quo corollario. Conclusio est. Homo cõueniẽter dicitur formatus de limo terræ. i. terra aquę cõmista. Probatur sic, Deus est perfectus in se & suis operib° : ergo ab eo perfectio in oẽs naturas deriuat, secũdũ earũ modũ: ergo in hominẽ per cõpositionẽ ex omnibus: ergo cũ intellectu & elõgatione à cõtrariis, per mistionẽ æqualẽ ex omnibus elemẽtis: ergo cũ abũdantia inferiorũ elemẽtorum secundum quãtitatẽ: ergo cõueniente ex limo terræ. Antecedens est per se notum. Prima cõsequẽtia probatur autoritate Deuteronomij. Secũda verò ꝓbat, ostẽdẽdo modũ, quo pfectio est in Deo s. vnitè, vt in cũ omniũ ex autoritate. Subintelecta. n. illa maxima, ꝙ q̃ in superiori sunt vnitè, ab ĩferiorib. sparsim participãtur gradatim: optimè infertur, quod perfectum esse secũdũ oẽa in Deo simpliciter existẽs, ad intelligẽtias intellectualiter deriuatur: ad hominẽ verò vltimã creaturarũ nobiliũ cõpositè & materialiter deuenit: & cõsequẽter homo est omnium perfectionẽ habẽs, per cõpositionẽ ex omnibus. Secunda consequẽtia satis clarè patet: quia aliter nõ posset omnia cõponere vnam partialẽ speciẽ: dico aũt partialẽ ad differẽtiam Vniuersi: ꝙ vnum ens cùm sit, ex omnib. constat creaturis: sed hoc ẽ totale ens & vnum nõ per vnã substantialem formã, sed per ordinẽ. Tertia verò cõsequentia ꝓbat: quia aliter nõ saluaret æqualitas mistionis: probatur: quia superioribus habentib. lõgẽ plus virtutis in pari quãtitate, si essent paria in quãtitate, mistio nõ esset æqualis: oportet ergo inferiora plus quãtitatis habeãt, ac ꝙ hoc æquã virtutẽ: quia in maiori quãto est maior virtus: & sic mistio fiet æqualis, vt humana requirit complexio à cõtrariis remotissima.

¶ Corollariũ est, quòd homo est minor mundus: patet, quia constat ex omnibus.

¶ Caue hic ne fallaris ex hoc articulo, putans S. Th. oblitum doctrinę propriæ de mansione elementorum in misto: propterea qua hic expresse dicit elementa in homine secũdũ substantiã. Aduertendũ est enim ad rõnem dicendi: vt aũt patet in litera dixit hoc ad differẽtiã corporum cælestium, q̃ possunt ex corpore cælesti, cum sit impassibile e. Nec est verum quod quidã dicunt, aliquid de quinta essentia materialiter ad cõpositionẽ humani corporis aduenire, ponẽtes animã vniti corpori mediante quadã luce e. Primò enim falsum est ꝙ dicunt, lucem esse corpus e. Secundò verò impossibile est aliquid de quinta essentia vel à corpore cælesti diuidi vel elementis permisceri, ꝓpter cælestis corporis impassibilitatẽ. Vnde nõ venit in cõpositionem mistorũ corporum, nisi secundum suæ virtutis effectũ.

¶ Ad tertiũ dicendum, ꝙ si ignis & aẽr, quę sunt maioris virtutis in agendo, etiã secundum quãtitatẽ in cõpositione humani corporis abundarent: omnino ad se traherent alia, & non posset fieri æqualitas cõmistionis, quæ est necessaria in cõpositione humanis ad bonitatẽ sensus tactus, qui est fundamentũ sensuũ aliorũ e. Oportet enim organũ cuiuslibet sensus non habere in actu contraria quorũ sensus est perceptiuus, sed in potẽtia tãtũ: vel ita ꝙ omnino careat toto genere contrariorũ: sicut pupilla caret colore, vt sit in potẽtia ad oẽs colores. Qd in organo tactus nõ erat possibile, cùm sit cõpositũ ex elementis: quorum qualitates percipit tactus. Vel ita ꝙ organum sit mediũ inter cõtraria, vt necesse est in tactu accidere. Medium enim est in potentia ad extrema.

¶ Ad quartũ dicendum, quod in limo terrę est terra & aqua cõglutinãs partes terræ & aquæ. De aliis autẽ elemẽtis Scriptura mẽtionem non fecit: tum quia minus abũdãt secundum quãtitatẽ in corpore hominis, vt dictum est: tum etiam quia in tota rerũ productione de igne & aẽre, quæ sensu nõ percipiuntur à rudibus, mentionem nõ fecit Scriptura, quæ rudi populo tradebatur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrũ corpus humanum sit immediatè à Deo productum.

AD SECVNDVM sic procedit. Videt ꝙ corp° humanũ nõ sit immediatè à Deo ꝓductũ. Dicit. n. Aug. ĩ 3. de Tri. ꝙ corporaliadiũcũ à Deo per angelicã creaturã. Sed corpus humanum formatum fuit ex materia corporali: vt dictũ est. Ergo debuit produci mediantibus angelis, & non ĩmediatè à Deo.

¶ 2 Præterea, Quod fieri põt virtute creata, nõ ẽ necessariũ, ꝙ ĩmediatè ꝓducat à Deo. Sed corpus humanũ ꝓduci potest per virtutẽ creatã cælestis corporis. Nã & quædã animalia ex putrefactione generãt per virtutẽ actiuã corporis cælestis. Et Albumasar dicit, ꝙ in locis, in quibus nimis abũdat calor aut frigus, homines nõ generãt, sed i locis tẽperatis tãtũ. Ergo nõ oportuit, ꝙ ĩmediatè corpus humanũ formaretur à Deo.

¶ 3. Præterea, Nihil fit ex materia corporali nisi per aliquã materiæ trãsmutationẽ. Sed omnis trãsmutatio corporalis causatur ex motu cælestis corporis, qui est primus motũ. Cùm igitur corpus humanum sit productũ ex materia corporali, videtur ꝙ ad eius formationẽ aliquid operatũ fuerit corpus cæleste. ¶ 4 Præterea, Aug. dicit super Gẽ. ad lit. ꝙ homo factus ẽ secũdũ corpus i operibus sex dierũ secundũ causales rationes, quas De° inseruit creaturæ corporali, postmodũ vero fuit formatũ in actu. Sed quod præexistit in corporali creatura, secũdum causales rationes, per aliquam virtutem fit à cõposito: ergo non fit à forma immaterialiergo nec forma quæ solum fit ad factionem ipsius cõpositi. Anteced ẽs probatur: quia non nisi secundum aliquid eis simile veniãt in cõpositionem hominis: ipla verò elementa secundum substãtiã dicuntur cõponere, non distinguẽdo an formaliter, an virtualiter. Rursus dicuntur elementa cõponere hominẽ secũdum substãtiã nõ formalẽ, sed materialẽ, nõ tantũ cõmunem, s. materiã primã, sed propriã seu appropriatã. Elemẽta enim ex vi mistionis alterata sic vniuntur in misto, ꝙ materiæ eorũ transeunt in materiam mistũ cũ dispositionib. appropriatis illis elementis: puta siccitate, grauitate, humiditate, &c. Ita q̃ illa elementa dicuntur ꝓdominari in aliquo secundum substantiam, seu quantitatem. De quorum materia dispositia plus saluatur in misto. Illa verò secundum virtutem, de quorum vi plus saluatur in eo, & hæc est directè mens huius literæ.

Ar. præc.

Inst. q. 91. art. 4. Lib. 4. c. 4.

Ar. præc.

¶ Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito: Corp° hominis primò fuit à Deo immediatè formatũ. Hæc cõclusio postquã proposita est i litera, probatur tali ratione, Corpus hominis nõ potest formari, nisi aut à Deo immediatè, aut à femine humano per viã generationis: sed in prima formatione nullũ præcesset humanum corpus, à quo ꝓ viã generationis formari potuisset corp° primi hominis: ergo ẽ formatum immediatè à Deo: huius ratiõis i litera primò tractat maior: deinde subdirit minor, & infert cõclusio.

In corp.

¶ In tractando maiorẽ primò ponitur opinio illius contraria. Deinde improbatur, deinde excludit obiectio quædam & deinceps ponitur ipsa maior, & educitur vnum corollarium.

¶ Opinio contraria est quòd quidã putauerũt hãc disiunctiuã assumptã insufficienter, ac per hoc falsam, ponẽtes tertium agẽs immediatũ, s. formas immateriales: & hi sunt Auic. & Plat. ante ipsum & multi sequaces, dicẽtes formas materiales deriuari immediatè à formis sine materia, corporalia aũt agẽtia tantũm. Improbatio est, Forma nõ fit nisi ratione cõpositi: ergo non fit à forma immaterialis. Antecedens supponit ex dictis: qa esse & fieri non est nisi subsistẽtium: cõsequẽtia probatur, Compositum fit à cõposito: ergo non fit à forma immaterialiergo nec forma quæ solum fit ad factionem ipsius cõpositi. Anteced ẽs probatur: quia factum

Lib. 7. c. 24. to. 3.

Inst. q. 118 Ar. 1. et 4. Et 3. di. 17. q. 1. ar. 2. Et 2. cõt. c. 81. & post. q. 1. ar. 1. o. Et opusc. 30. lec. 1. quo 81. q. 67 quæ 70. Qu. 67. & 70. Ar. 2. & 3.

factũ & faciẽs oportet esse similia: cõsequẽtia est per se nota ex eodẽ fundamẽto, tã prima q̃ secunda: quia forma im materialis nec est simi lis composito nec forma materia.

¶ Obiectio aũt exclusa est, q̃ a si stã rõ conclu dit, sequitur q̃ nec Deꝰ posit esse cã proxima cõpositi, aut forma materialis: & patet sequela, q̃a Deꝰ ipse ẽ forma immaterialis: ac p hoc nõ est inter formã materialẽ aut cõpositũ, & ipsũ, similitudo. Exclude. n. hæc obiectio ex hoc q̃ Deus est nõ quo modoliber forma immaterialis, sed sic excel lẽte, vt etiã materię ex existatiæ per hoc cõpositũ est ei simile etiã rõne materiæ: q̃d nõ põt dici de aliis. Et sic habe mus maiorẽ. Et quo.n. habemus hæc tria, s. q̃ forma immaterialis nõ est immediata causa formæ materialis: & quod cõpositũ est cã immediata: & quòd Deus ex sua excellẽtia, qua cõti net etiã materiã, põt esse cã immediata, colligit maior q̃ corpꝰ humanũ, & vniuersaliter ois res materialis aut à Deo aut à cõposito immediatè formatur. Deducũtur aũt hinc duo corollaria: Primũ, q̃ soli Deo ẽ absq; adminiculo secũdẽtis formæ trãsmutare materiã ad formã. Secũdũ, quòd angeli nõ posũt trãsmutare materiã, nisi adhibitis actiuis passiuis: vt Aug. dicit.

Minor aũt manifesta subdita patet cum conclusione: quare, &c.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum tertium.*

TITulus clarꝰ, nomine dispositionis intelligẽdo dispositiones qualitatiuas & q̃titatiuas & membrales, &c.

¶ In corpore duo simul fiunt: respõdetur. n. q̃sito conclusione affirmatiua: & excludit ur obiectio quædã. Conclusio responsiua est, Deus instituit corpus humanũ in optima dispositione secũdũ cõuenientiam ad animã rationalẽ, & eiꝰ opera. Probatur sic. Quilibet artifex intendit dare effectui suo dispositionẽ optimã, non simpliciter, sed secũdũ cõuenientiam ad finẽ propriũ illius effectus: ergo Deus dedit optimã dispositionẽ rebus naturalibꝰ secũdũ cõuenientiã ad proprios fines: ergo corpori humano secũdũ cõuenientiã ad talẽ formã & illius opera f. animam rationalem & opera eius. Antecedẽs ẽ per se notum, & declaratur in artifice serræ. Prima consequẽtia probat ex eo quòd Deus est artifex rerũ naturaliũ. Et confirmatur autoritate Aristotel. Secunda verò ex

Text. 26. 27. & 32. Q. 65 art. 4 & 90. ar. 2.

D. 641

451

Ca. 9. to. 3.

Q. 314

Text. 16.

D. 21

Loco citat. in arg.

417 2. 2. q. 164. ar. 1. ad. 1 & mal. qu. 5. ar. 5. to. 1. 2. Et de anima ar. 8.

¶ Respondeo dicendum q̃ prima formatio humani corporis nõ potuit esse per aliquã virtutẽ creatã, sed imediatè à Deo. Posuerũt siquidẽ aliqui formas, quæ sunt in materia d corporali, à quibusdã formis immaterialibus deriuari. Sed hãc opinionẽ repellit Philosophus in 7. Meta. per hoc q̃ formis non competit per se fieri, sed cõpositũ, vt suprà expositũ est. Et quia oportet agens esse simile facto, nõ conuenit, q̃ forma pura quæ est sine materia, producat formam quæ est in materia, quæ non fit nisi per hoc, q̃ cõpositũ fit. Et ideo oportet, q̃ forma, quæ est in materia, sit causa formæ, quæ est in materia secũdũ q̃ cõpositũ à cõposito generatur. Deus aũt quãuis omnino sit immaterialis, tamẽ solus est, qui sua virtute materiã ꝓducere potest creando e. Vnde ipsius solius est formã ꝓducere in materia absq; adminiculo præcedẽtis formę materialis. Et ꝓpter hoc angeli nõ posũt trãsmutare corpora ad formã aliquã, nisi adhibitis seminibꝰ quibusdã, vt Aug. dicit in 3. de Tri. Quia igitur corpus humanũ nunquam formatum fuerat, cuius virtute per viam generationis aliud simile i specie formaretur, necesse fuit, quod primum corpꝰ hominis immediatè formaretur à Deo.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̃ etsi angeli aliquod ministerium Deo exhibeat in his, quæ circa corporea operãtur: aliqua tamẽ Deus in creatura corporea facit quæ nullo modo angeli facere possunt: sicut q̃ suscitat mortuos, & illuminat cæcos. Sed in quã virtutẽ etiã corpꝰ primi hominis de limo terræ formauit. Potuit ñ fieri, vt aliqd ministeriũ in formatiõe corporis primi hominis angeli exhiberẽt: sicut exhibebũt in vltima resurrectione, pulueres colligendo.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ animalia pfecta, quę generãtur ex semine, nõ posũt generari per solã virtutẽ cęlestis corporis, vt Auic. figitur: licet ad eorũ generationẽ naturalẽ coopere tur virtus cælestis corporis: prout Philosophꝰ dicit in 2. Phy. q̃ homo generat hominẽ ex materia, & sol. Et exinde est, q̃ exigitur locus tẽperatus ad generationẽ hominũ & aliorũ animaliũ perfectorũ. Sufficit autẽ d virtus cælestiũ corporũ ad generandũ quædã animalia imperfectiora e: materia dispolita. Manifestum est enim q̃ plura requiruntur ad productionem rei perfectę quàm ad productionem rei imperfectæ.

¶ Ad tertium dicẽdũ, q̃ motus cæli est causa trãsmutationũ naturaliũ: nõ tamẽ trasmutationem quæ fiunt ꝓpter naturę ordinem & sola virtute diuinæ: sicut q̃ mortui resuscitantur, q̃ cæci illuminantur. Quibus est simile, quòd homo ex limo terrę formatur.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ secũdũ rationes causales in creaturis dicitur aliqd præexistere dupliciter. Vno modo secũdũ potentiam actiuam & passiuam: vt nõ solum ex materia præexistente fieri possit: sed etiã vt aliqua præexistens creatura hoc facere possit. Alio modo secundum potentiã passiuam tantùm vt f. de materia præexistenti fieri possit à Deo. Et hoc modo secundum Aug. corpus hominis præexistit in operibꝰ productis secundum causales rationes.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum corpus hominis habuerit cõuenientem dispositionem.*

DTertivm sic, ꝓceditur. Videtur quòd corpus hominis non habuerit conuenientem dispositionẽ. Cùm.n. homo sit nobilissimũ animaliũ, corpus hominis debuit esse dispositum optimè ad ea, quæ sũt ꝓpria animalis, f. ad sẽsum & motũ. Sed quædã animalia inueniũt acutioris sensus quàm homo, & velocioris motus. Sicut canes melius odorant, & aues velocius mouentur. Ergo corpus hominis non est conuenienter dispositum.

¶ 2. Præterea, Perfectũ est, cui nihil deest. Sed plura desunt huma no corpori, quam corporibꝰ aliorũ animaliũ, quæ habent tegumenta & arma naturalia ad sui protectionẽ: quæ homini desunt. Ergo corpus humanum est imperfectissimè dispositum.

¶ 3. Præterea, Homo plus distat à plantis, quã ab animalibus brutis. Sed plantæ habent staturam rectam: animalia autẽ bruta pronam. Ergo homo non debuit habere staturam rectam.

¶ Sed contra est q̃ dicit Eccles. 7. Deꝰ fecit hominẽ rectũ.

¶ Respondeo dicendum, q̃ oẽs res naturales ꝓducta sunt ab arte diuina. Vnde sũt quodãmodo artificiata ipsius Dei. Quilibet aũt artifex intẽdit suo operi dispositionẽ optimã iducere, nõ simpliciter, sed per cõparationẽ ad finẽ. Et si talis dispositio habet secũ adiunctũ aliquẽ defectũ, artifex nõ curat. Sicut artifex, qui facit sertã ad secãdũ, facit eã ex ferro, vt sit idonea ad secãdũ: nec curat eã facere ex vitro, q̃ ẽ pulchrior materia: quia talis pulchritudo esset ꝓdimẽtũ finis. Sic igitꝰ Deus vnicuiq; rei naturali dedit optimã dispositionẽ, nõ quidẽ sĩpliciter, sed secũdũ ordinẽ ad ꝓpriũ finẽ. Et hoc est q̃ Philo. dicit in 2. Phy. Et quia dignius est sic, nõ tã sĩpliciter, sed ad vniuersũ; substãtiã. Finis aũt ꝓximus hominũ corporis est anima rationalis, & operatiões ipsius, materia. n. est propter formã, & instrumẽta propter actiones agẽtis. Dico ergo, quod Deus instituit corpus humanũ in optima dispositione secundum conuenientiã ad talem formã, & ad tales operationes. Et si aliquis defectus in dispositione humani corporis esse videtur, considerandũ est, q̃ talis defectus sequitur ex necessitate materiæ ad ea, quæ requiruntur in corpore, vt sit debita proportio ipsius ad animam, & ad animæ operationes.

¶ Ad primvm ergo dicẽdũ, q̃ tactus, qui est fũdamẽtũ aliorum sensuum, est perfectior in homine, quã in aliquo alio animali. Et ꝓpter hoc oportuit q̃ homo haberet tẽperatissimã cõplexionẽ ĩter omnia animalia e. Præcedit etiã homo omnia alia animalia quantũ ad vires sensitiuas interiores: sicut ex suprà dicts apparet. Ex quadam autem necessitate contingit, q̃ quãtum ad aliquos exteriores sensus homo ab aliis animalib. deficiat. Sicut homo inter omnia animalia habet pessimũ olfactũ. Necessarium. n. fuit, q̃ homo ĩter omnia animalia respectu sui corporis haberet maximũ cerebrũ. Tũ vt liberius in eo perficerentur operationes interiorũ viriũ sẽsitiuarũ, q̃ sunt necessariæ ad ĩtellectus operationẽ: vt supra dictum est. Tũ etiã vt frigiditas cerebri tẽpe raret calorẽ cordis, quẽ necesse est in homine abũdare ad hoc, q̃ homo sit rectæ staturæ. Magnitudo autẽ cerebri ꝓpter eiꝰ humiditatem est impedimentum olfactus, qui requirit siccitatem. Et similiter potest assignari ratio, quare quædam animalia sunt acutioris visus & subtilioris auditus quã homo, propter impedimẽtum horum sensuum. Quod necesse est cõsequi in homine ex pfecta complexionis æqualitate. Et eadem etiã ratio est assignanda de hoc, q̃ quædam animalia sunt homine velociora. cui excellentiæ velocitatis repugnat æqualitas humanæ complexionis.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ cornua & vngulæ quæ sunt quorũdam animalium arma, & spissitudo cori, & multitudo pilorum, aut plumarũ, q̃ sunt tegumẽta animaliũ: attestãtur abundãtiæ terrestris elemẽtiq; quæ repugnat æqualitati & teneritudini complexionis humanæ. Et ideo hæc homini nõ cõpetebãt. Sed loco horum habet rationẽ & manus: quibus potest parare sibi arma, & tegumenta, & alia vitæ necessaria infinitis modis e. Vnde & magis competebat rationali naturæ, quæ est infinitarum conceptionum, vt haberet facultatem infinita instrumenta sibi parandi.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ habere staturã rectam cõueniens fuit homini propter quatuor. Primò quidem, quia sẽsus sunt dati homini non solum ad vitæ necessaria procurãda, sicut aliis animalibus: sed etiã ad cognoscendum. Vnde cùm cætera animalia non delectentur in sensibilibus nisi per ordinem ad cibos & venerea, solus homo delectatur in ipsa pulchritudine sensibilium secũdũ seipsam. Et ideo quia sensus præcipuè vigẽt in facie, alia animalia habent faciem pronã ad terrã, quasi ad cibum quærendum, & prouidendum sibi de victu: homo verò habet faciem erectam, vt per sensus & præcipuè per visum, & qui est subtilior, & plures differentias rerum ostendit, liberè possit ex omni parte sensibilia cognoscere, & cælestia & terrena, vt ex omnibus intelligibilem colligat veritatem. Secundò, vt interiores vires liberius suas operationes habeant, dum cerebrum, in quo quodãmodo perficiuntur, nõ est depressum: sed super omnes partes corporis eleuatum. Tertiò, quia oporteret, q̃ si homo haberet pronam staturã, vteretur manibus loco anteriorum pedum. Et sic vtilitas manũ ad diuersa opera perficiẽda cessaret. Quartò, quia si haberet pronam staturam

Text. 18.

eo quòd corpus humanum est vnum naturalium, & illius finis proprius est anima rationalis cum suis operibus: q̃ probatur: quia materia est propter formã: & hoc quo ad animam: & instrumenta sunt ꝓpter actiones: & hoc quo ad opera. Obiectio autem est ista, Optimum dicit, quia vel est omni alio melius, vel saltem nihil est melius ipso simpliciter vel in tali ordine, vt patet: sed id in quo inuenitur defectus aliquis potest esse melius: quia posset esse sine defectu: ergo quod est cum defectu, non est optimum: sed dispositio rerum naturalium habet multos defectus annexos: ergo non est optima. Hanc obiectionem ex eadem radice simul excludit, quia scilicet nullus artifex curat de defectibus consequentibus nec cessitatem materiæ idoneæ ad finem propriũ: ergo nec Deꝰ respectu materialium: ergo nec respectu corporis humani. Si qui igitur sunt in corpore humano defectus, nõ sunt ab eo electi, sed ex necessitate materiæ emergũt totus processus est clarus.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum quartum.*

TITulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua: Scriptura vtitur specialiter modo loquẽdi in ꝓductione hominis. Probatur excludendo falsam causam, & assignãdo veram: falsa quidem est causa hui, quòd solus homo sit à Deo: & hoc ex Augu. Vera autem, quia solus homo est ad imaginem Dei: ex qua deducitur conclusio sic: Solus homo est ad imaginem Dei factus: ergo alia facta sunt propter ipsum: ergo ipse ẽ principaliter intentus: ergo speciali modo loquendi debet eius productio insinuari. Omnia sunt clara: & vltima cõsequẽtia ꝓbatur: quia ea quæ principaliter intendimus, cum maiori deliberatione & studio facere cõsueuimus: ac per hoc hæc maior diligentia debuit insinuari specialiter tractãdo de ꝓductione ipsius. Aduerte nouitie, quòd hic comparatur homo ad ea, quæ explicitè facta scribuntur in principio Genesis, inter illa enim principatum tenet homo. Angeli enim non numerantur.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum primum.*

TItulus.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè, necessitatum, & vteretur manibus loco anteriorum pedum, oporteret, quòd cibũ caperet ore. Et ita haberet os oblõgum, & labia dura & grossa, & linguam etiam duram: ne ab exterioribus læderetur, sicut patet in aliis animalibus. Et talis dispositio omnino impediret locutionẽ, quæ est proprium opus rationis. Et tamen homo staturam rectã habens, maximè distat à plãtis. Nã homo habet superiꝰ sui, id est caput versus superius mundi, & inferius sui versus inferius mũdi. Et ideo est optimè dispositus secũdũ dispositionẽ totius. Plantæ verò habent superius sui versus inferius mundi, nam radices sunt ori proportionales, inferius autem sui versus superius mundi. Animalia verò bruta medio modo, nam superius animalis est pars, qua accipit alimentum, inferius autẽ est pars, qua emittit superfluum.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum conuenienter corporis humani productio in Scriptura describatur.*

DQvartvm sic proceditur. Videtur quòd incõuenienter corporis humani productio in Scriptura describatur. Sic enim corpꝰ humanũ est factum à Deo, ita & alia opera sex dierũ. Sed in aliis operibꝰ dicitur: Dixit Deus fiat, & factum est. Ergo similiter debuit dici de hominis productione.

¶ 2 Præterea, Corpus humanũ à Deo immediatè est factũ: vt suprà dictũ ẽ. Ergo inconuenienter dicitur, Faciamus hominem.

¶ 3 Præterea, Forma humani corporis est ipsa anima, quæ est spiraculũ vitæ. Inconuenientẽr ergo postquã dixerat, Formauit Deꝰ hominem de limo terræ, subiũxit, Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.

¶ 4 Præterea, Anima quæ est spiraculũ vitę est in toto corpore, & ptincipaliter in corde. Nõ ergo debuit dicere, quòd inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.

¶ 5. Præterea, Sexus masculinus & fœminis nus pertinẽt ad corpus: imago verò Dei ad animam. Sed anima secundũ Augu. fuit facta ante corpus. Inconuenienter ergo cũ diXisset, Ad imaginẽ suam fecit illũ, addidit Masculum & fœminam creauit eos.

¶ IN CONTRARIVM est autoritas Scripturæ.

¶ Respondeo dicendũ ad primum, q̃ sicut Aug. dicit in 6. super Gen. ad lit. non in hoc præeminet homo aliis rebus, q̃ Deꝰ fecit ipsum hominẽ quasi alia ipse nõ fecerit, cùm scriptũ sit, Opera manuum tuarũ sunt cæli: & alibi, Aridam fundauerunt manus eius: sed in hoc, quòd ad imaginẽ Dei factus est homo. Vtitur tamẽ Scriptura in productione hominis speciali modo loquẽdi, ad ostendendum quod alia propter hominẽ facta sunt. Ea enim quæ principaliter intendimus, cum maiori deliberatione & studio consueuimus facere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nõ est intelligendum Deum angelis dixisse, Faciamus hominem, vt quidam peruersè intellexerunt. Sed hoc dicitur ad signandum pluralitatem diuinarum personarum: quarum imago expressius inuenitur in homine.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quidam intellexerunt corpus hominis prius tempore formatum, & postmodum Deum, formato iam corpori animam infudisse. Sed contra rationem perfectionis primæ institutionis rerum est, q̃ Deus vel corpꝰ sine anima, vel animã sine corpore fecerit: cùm vtrũq; sit pars humanæ naturæ. Et hoc etiã est magis incõueniẽs de corpore, q̃ depẽdet ex anima, & nõ ecõuerso. Et ideo ad hoc excludẽdũ quidã posuerũt, q̃ cùm dicit, Formauit Deus hominem, intelligitur productio corporis simul cũ anima: q̃ autẽ addit, Et inspirauit in faciẽ eius spiraculum vitæ, intelligitur de Spiritu sancto: sicut & dominꝰ insufflauit in Apostolos dicẽs, Accipite Spiritum sanctum. Sed hæc expositio, vt dicit Aug. in lib. de Ciuit. Dei, excluditur per verba Scripturæ. Nã subditur ad prædicta, Et factus est homo in animã viuẽtẽ. Quod Apostolus 1. ad Cor. 15. nõ ad vitã spiritualẽ, sed ad vitã animalẽ refert. Per spiraculũ ergo vitæ intelligit̃ anima, vt sic q̃ dicitur, In spirauit in faciem eius spiraculum vitæ, sit quasi expositio eiꝰ, quòd præmiserat. Nam anima est corporis forma.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd quia operationes vitæ magis manifestãtur in facie hominis ꝓpter sensus sibi existẽtes, ideo dicit in faciẽ hominis inspiratũ esse spiraculũ vitæ.

¶ Ad quintum dicendum, quòd secundum Aug. omnia opera sex dierũ simul sunt facta. Vnde animam primi hominis, quã ponit simul factam cum angelis, non ponit factam ante sextam diẽ, sed in ipso sexto die ponit esse factam & animam primi hominis in actu: & corpus eius secundum rationes causales. Alij verò doctores ponunt & animam & corpus hominis factum sexto die in actu.

QVAESTIO NONAGESIMA secunda de productione mulieris, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cõsiderãdum est de productione mulieris.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum in illa rerum productione debuerit mulier produci.

¶ Secundò, vtrũ debuerit fieri de viro.

¶ Tertiò, vtrum de costa viri. ¶ Quartò, vtrum facta fuerit immediatè à Deo.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum mulier debuerit produci in prima rerum productione.*

ADprimvm sic proceditur. Videtur quòd mulier non debuit produci in prima rerũ productione Dicit enim Philosin li. de Generatione animalium, q̃ fœmina est mas occasionatus Sed nihil occasionatũ & deficiens debuit esse in prima rerum institutione. Ergo in illa prima rerum institutione mulier ꝓducenda non fuit.

¶ 2. Præterea, Subiectio & minoratio ex peccato est subsecuta. Nã ad mulierẽ dictum est post peccatum Gen. 3. Sub viri potestate eris. Et Greg. dicit, quòd vbi non delinquimus, omnes pares sumus. Sed mulier naturaliter est minoris virtutis & dignitatis quã vir. Semper enim honorabilius est agẽs patiente: vt dicit Aug. 12. super Gen. ad lit. Ergo non debuit mulier produci in prima rerum productione ante peccatum.

¶ 3. Præterea, Occasiones peccatorum sunt amputandæ. Sed Deus præsciuit quòd mulier esset futura viro in occasionẽ peccati. Ergo non debuit mulierem producere.

¶ Sed contra est quod dicitur Gene. 2. Non est bonum hominem esse solum faciamus ei adiutorium simile sibi.

¶ Respondeo dicendũ, quòd necessarium fuit fœminam fieri, sicut Scriptura dicit in adiutorium viri: non quidem in adiutorium alicuius operis, vt quidam dixerunt: cùm ad quodlibet aliud opus conuenientibus iuuari possit viri per alium virum, quàm per mulierem, sed in adiutorium generationis. Quod manifestius videri potest, si in viuentibus modus generationis f. fuit fœminam fieri. Probatur: Necesse fuit dari viro adiutorium ad generationis opus: ergo necesse fuit fieri fœminã. Consequentia ꝓbatur ex eo, q̃ fœmina ad generationẽ adiuuat, & ad nullum aliud opus est necessaria: quod probatur contra quosdã, quia vir potest ad quodlibet aliud melius per virum quã per fœminã adiuuari. Antecedens verò probatur ostendẽdo, quòd vir solus nõ sufficit ad generationis opus perficiendum: & consequẽter cùm sit generatiꝰ, eget adiutorio. ostendit autem hoc, graduãdo viuentia penes agere & pati ad generationem, secũdũ tres vel quatuor gradus. Primꝰ habentium virtutẽ passiuam tantùm: quæ sci. ex cælo fiunt tantùm. Secundus habentium passiuam & actiuam in eodem, vt plantæ habentes semina. Et ratio coniunctionis est: quia hoc est earum nobilissimum opus: prouidit enim natura vt in nobilissimo non deficiant. Tertius habentium actiuam & passiuam diuisam secũdum sexum, vt in animalibus perfectis, & in his sunt duo, diuersitas sexuum, & commistio quandoq;. Primum est, quia habẽt excellentius opus. Secundum est, vt assequãtur generationem habentes pro tunc: quod plantæ semper. Quartꝰ ergo vel supremus ordo tertij gradus est, vt generatiua: & tamen sortita excellentissimũ omnium opus, scilicet intelligere, habẽt maximè diuersitatem sexuum cũ corporali cõmistione. Et hæc quidẽ maxima diuersitas insinuatur in hoc, quòd seorsum describitur factio mulieris à productione viri, cùm in cæteris animãtibus simul factꝰ vterque sexus cõmoreturꝰ. Commistio in eo quod subditur, Et erunt duo in carne vna. Ex his patet ratio antecedentis taliter Natura viuens generatiua sortita excellẽtissimam operationem, f. intelligere, exigit maximam sexus diuersitatẽ, cùm eorũ quandoque commistione: nam humana est huiusmodi: ergo solus vir nõ sufficit, sed oportuit dari sibi adiutorium ad generationis opus.

¶ Circa probationẽ cõsequentiæ dubium occurrit. Non enim videtur verum quod ibi dicitur, scilicet quòd ad omne opus melius viro per aliũ virum adiutoriũ prestatur, quã per fœminã, excepta generatione: inquit enim Ari. in 3. Oeconomicorum, quòd alia sunt propria opera viri, & alia vxoris in

Supr. q. 72. art. 1. ad 1. & 2. cor. vnico. cor. fin. & ad 3. & 4.

Arist. 1.

Q. 84. ar. 7.

Lib. super Gen. c. 22. to. 5.

Ca. 2. 1.

171 d

Ca. 16. t. 3.

Lib. 2. c. 1.

459 Opus. 73. 17. col. 1.

Lib. 2. c. 1.

In pasto 5. ca. 1. par. 2.

Ca. 16. t. 3.

tisi domo. Et in sequēti art. expresse dicitur, quod ī humana specie mas & fœmina cōiunguntur nō solum ad generationē, sed ad domesticā vitam, in qua alia sūt maris, alia fœminæ opera. Cōstat autē q̃ vnum quodque op⁹ melius fit per eum cui est ꝓprij, q̃ per aliū. Igit̄ ꝓter generationem alia sunt q̃ per fœminā melio⁹ parāt, q̃ per virū: iuxta illud: Vbi nō est mulier ingemiscit æger. Ad hoc ē dicēdū cū duplici distinctione: prima, quòd aliud est loqui de vxore in cōparatiōe ad maritum, & aliud absolutè de fœminā & viro. Secūda est, q̃ aliud est loqui de fœmina & viro, cæteris paribus, & aliud est loqui de fœmina, sic affecta, aut erudita, vel assueta, &c. Sermo siquidē est literæ de fœmina & viro absolutè. Arist. & arti. se quēs loquuntur de fœmina ī cōparatione ad maritū. Et verū est q̃ multa sūt in domestica vita, q̃ nō solūm melio⁹ fiunt per vxorē, sed simpliciter nō decent maritū, quin potiⁿ nec fcire debet talia, vt ibidē dicitur. Sed ex hoc nō sequitur, quin ista melius fierent per vnū aut plures alios viros: ex hoc.n quòd melius per ipsam q̃ per maritū fit: non sequitur, ergo melius q̃ per virum. Multa quoq; sunt opera q̃ melius separantur à mulie re, q̃ à viro ratione affectus maioris consuetudinis, instructionis, &c. & propter hoc vbi nō est mulier, ingemiscit æger. Et sedm hoc mas & fœmina ī hominibus iunguntur ad opera vitæ domesticæ: quia maximū vinculū amicabilis & perpetuæ coniunctionis reddet magis idoneā fœminē vxorē ad huiusmodi opera q̃ virū; cū quo nō est ratio tanti vinculi. Srat ergo solidū dictū literæ ex Aug acceptū.

Ar.l.4.ca.2. 491

¶ Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuè, Mulier conuenienter ex viro formata est magis quā fœmina cuiusq; anima lis. Quod ꝓbat quadruplicitēr; primò ex parte dignitatis viri, ex parte amabilitatis mulieris, ex parte finis secūdarij scilicet domesticæ vitę ex parte sacramēti. Omnia patent.

b 4.106 1483

Q.56. ar. 3.

b 13

¶ Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum tertium.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quęsito affirmatiuè: Cōueniens fuit mulierem formari de costa viri. Probat dupliciter. Primò, ex parte coniunctionis considereturSunt enim quædā viuentia, quæ in seipsis nō habent virtutē actiuā generatiōis, sed agēte alterius speciei generātis. sicut plātæ & animalia quæ generantur sine semine ex materia cōuenięti per virtutē actiuā cælestiū corporū. Quædā verò habent virtutē generationis actiuā & passiuā cōiunctā, sicut accidit in plātis, quę generātur ex semine. Nō.n. est in plātis aliquod nobilius opus vitæ quā generatio. Vnde cōuenienter omni tempore in eis virtuti passiuę cōiūgit̄ virtus actiua generationis. Animalib⁹ verò perfectis cōpetit virtus actiua generationis secundum sexū masculinū, virtus verò passiua secūdū sexū fœmininū. Et quia ē aliquod op⁹ vitæ nobilius ī animalibus q̃ generatio, ad ꝓ eorū vita principaliter ordinatur: ideo nō omni tēpore sexus masculinus fœminino cōiūgitur in anima lib. perfectis: sed solùm tēpore coit⁹, vt imaginemur per coitū sic fieri vnū ex mare & fœmina, sicut in plāta omni tēpore cōiūgūtur vis masculina & fœminina: etsi ī quibusdā plus abundet vna harū, in quibusdā plus altera. Homo autem adhuc ordinatur ad nobilius opus vitæ, q̃d est intelligere. Et ideo adhuc in homine debuit esse maiori ratiōe distīctio vtriusq; virtutis, vt seorsum produceretur fœmina à mare, & tamē carnaliter cōiungerentur in vnū ad generationis op⁹. Et ideo statim post formationē mulieris, dicitur Gen. 2. Erūt duo in carne vna.

Ar.l.4.ca.2. 491

¶ Ad primvm ergo dicēdū, ꝓ per respectū ad naturā particularē fœmina ē aliquid deficiēs & occasionatū: quia virt⁹ actiua, q̃ est in semine maris, intēdit ꝓducere sibi simile perfectū secūdū masculinū sexū. Sed ꝓ fœmina generetur, hoc est ꝓpter virtutis actiuæ debilitatē: vel ꝓpter aliquā materiæ īdispositionē, vel etiā ꝓpter aliquā trāsmutationē ab extrinseco: puta à vēntis australibus, qui sunt humidi; vt dicitur in li. de Generatione animaliū c. Sed per cōparationē ad naturā vniuersalē fœmina nō est aliquid occasionatū, sed est de ītentione naturæ, ad opus generationis ordinata. Intentio autē naturæ vniuersalis depēdet ex Deo, qui est vniuersalis autor naturæ. Et ideo īstituēdo naturā, nō solū marē, sed etiā fœminā ꝓducēbat. ¶ Ad secundū dicendū, ꝓ duplex est subiectio c. Vna seruilis, secundū quā præsidēs vtitur subiecto ad suiipsius vtilitatē. Et talis subiectio introducta est post peccatum. Est autem alia subiectio œconomica vel ciuilis secundum quam præsidens vtitur subiectis ad eorum vtilitatem & bonū. Et ista subiectio fuisset etiam ante peccatum. Defuisset.n. bonum ordinis in humana multitudine, si quidā per alios sapientiores gubernati nō fuisset. Et sic ex tali subiectione naturaliter fœmina subiecta est viro: quia naturaliter in homine magis abūdat discretio rationis. Nec ī hæ qualitas hominū excludit per īnocentiæ statū: vt infra dicetur. ¶ Ad tertium dicendum, ꝓ si omnia ex quibus homo sumpsit occasionē peccādi, Deo subtraxisset à mundo, remāsissent vniuersū imperfectum. Nec debuit bonum commune tolli, vt vitaretur particulare malū; præsertim cùm Deus sit adeò potens, vt quodlibet malum possit ordinate in bonum,

b 4.106 1483

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum mulier debuerit fieri ex viro.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝓ mulier non debuit fieri ex viro. Sexus enim communis est homini & aliis animalibus. Sed in aliis animalibus fœminæ non sunt factæ ex maribus. Ergo nec in homine fieri debuit.

¶ 2 Præterea, Eorū, quæ sunt eiusdē speciei eadem est materia. Sed mas & fœmina sūt eiusdem speciei. Cùm igitur vir fuerit factus ex limo terræ, ex eodem debuit fieri fœmina, & non ex viro.

¶ 3 Præterea, Mulier facta est in adiutorium viro ad generationē. Sed nimia propinquitas reddit personā ad hoc ineptam. Vnde personę propinquæ à matrimonio excluduntur: vt patet Leui. 18. Ergo mulier non debuit fieri ex viro.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ecclesiast. 17. Creauit ex ipso, scilicet viro, adiutorium sibi, scilicet mulierem.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝓ conueniens fuit mulierē in prima rerum īstitutione ex viro formari magis quàm ī animalibus. ¶ Primò quidem, vt ī hoc quædā dignitas primo hominī seruaretur, vt secundū Dei similitudinem esset & ipse prīcipiū totius suę speciei e, sicut Deus est principiū totius vniuersi. Vnde & Paulus dicit Act. 17. quòd Deus fecit ex vno omne genus hominum.

¶ Secundò, vt vir magis diligeret mulierē, & ei inseparabilius in hæreret, dū cognosceret eā ex se esse productā. Vnde dicitur Gē. 2. De viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et hoc maximè necessariū fuit in specie humana, in qua mas & fœmina commanent per totam vitam Quod non contingit in aliis animalibus.

¶ Tertiò, quia, vt Philosophus dicit in 8. Ethic. mas & fœmina coniunguntur in hominibus: non solum propter necessitatē generationis, vt in aliis animalibus: sed etiam propter domesticam vitam: in qua sunt aliqua opera viri & fœminæ, & in qua vir est caput nobilius. Vnde conuenienter ex viro formata est fœmina, sicut ex suo principio.

Cap. 11.

¶ Quarta verò est ratio sacramentalis. Figuratur enim per hoc, ꝓ Ecclesia à Christo sumit principium. Vnde Apostolus dicit ad Ephe. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia: Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicendū, quòd materia est ex qua aliquid fit. Natura autē creata habet determinatum principium. Et cum sit determinata ad vnum: etiam habet determinatū, ꝓcessum. Vnde ex determinata materia producit aliquid in determinata specie. Sed virtus diuina cùm sit infinita, potest idem secundum speciem ex quacunque materia facere. sicut virum ex limo terræ, & mulierem ex viro.

¶ Ad tertium dicendum, ꝓ ex naturali generatione contrahitur quædam propinquitas, quæ matrimonium impedit. Sed mulier non est producta à viro per naturalem generationem, sed sola virtute diuina. Vnde Eua non dicitur filia Adæ. Et propter hoc ratio non sequitur.

ARTICVLVS III

¶ Vtrum mulier debuerit formari de costa viri.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod mulier non debuerit formari de costa viri. Costa.n. viri fuit multo minor quàm corpus mulieris. Sed ex minori nō potest fieri maius, nisi per additionem: quod si fuisset, magis ex illo addito mulier formaretur quā de costa. Vel est per rarefactionē. Quia (vt dicit Aug. super Gen. ad lit.) non est possibile, vt aliquod corpus crescat nisi rarefiat. Nō autē inuenitur corpus mulieris ratius quàm viri ad minus in ea proportione, quā habet costa ad corpus Euæ. Ergo Eua non fuit formata de costa Adæ.

2. dist. 19. q. 1. art. 1. Et cor. 7. col. 3.

Li. 10. cap. vltimo.

¶ 3. Præterea, In operibus primò creatis non fuit aliquid superfluum. Costa ergo Adæ fuit de perfectione corporis eius. Ergo ea subtracta, remansit imperfectum: ꝓ videtur inconueniens.

¶ 3. Præterea. Costa non potest separari ab homine sine dolore. Sed dolor non fuit ante peccatum. Ergo costa non debuit separari à viro, vt ex ea mulier formaretur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ge. 2. Aedificauit dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝓ conueniens fuit mulierem formari de costa viri. Primò quidem, ad significandum, quòd inter virum & mulierem debet esse socialis coniunctio. Neque.n. mulier debet dominari in virum. Et ideo non est formata de capite. Neque debet à viro despici tanquam seruiliter subiecta. Et ideo non est formata de pedibus. Secundò propter sacramēum. Quia de latere Christi dormientis in cruce fluxerunt sacramenta id est sanguis & aqua, quibus est Ecclesia instituta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝓ quidam dicunt, per multiplicationē materiæ absque alterius additione formatū fuisse corpus mulieris, ad modū quo Dominus quinq; panes multiplicauit, Sed hoc est omnino impossibile. Multiplicatio.n. prædicta aut accidit secūdū transmutationē substantiæ ipsius materiæ, aut secundū transmutationē dimensionū eius c. Nō autem secūdum transmutationē substātiæ ipsius materiæ, Tū quia materia in se considerata, est omnino transmutabilis, vtpote existens in potentia, & habens solum rationem subiecti. Tum etiā quia multitudo

actiōis socialis nō denominatiua, ex quacunq; parte, sedē ex parte sacramēti ofa clara sunt.

D. 968.

¶ In respōsione ad primū a duerte, ꝓ quia ma teria præuenit actus onium Prædicamētorū, vt dicitur 7. Meta. nec est quid, nec quale, nec quantum: sed omnia in potētia, idcireo præter essentiā materiæ est & magnitudo & multitudo: quo ad Prædicamētum quātitatis pertinēt præter essentiam autē eius sūt hæc in actu nō in potentia. Verūm, nō est putādum materiam existentē sub quacunq; dimēsione esse in potētia ad quātamcunq; dimēsionē, sed est certus limes, vltra quē nec in potentia extenditur. Et propterea cōmuniter & benè dicitur, quòd licet in essentia materiæ nō detur maiⁿ aut minⁿ multitudo vel paucitas datur tamē in ea plⁿ & minus, ita ꝓ plus materiæ est sub pedali terrę, quā sub pedali ignis. Et hoc patet ex rationibⁿ rari & dēsi, quoniā hoc habet multum materię sub paruis, illud parum sub magnis dimēsionibus. Et propterea materia existēs sub costa nō erat in potentia ad quā tamcunque quātitatē. Et rursus licet fuerit in potentia ad quantitatē maiorē mulierem, non tamen seruata dēsitate debita ad corpⁿ mulieb re: & ideo oportuit plⁿ materiæ haberi à corpore longē maiori, & non longē rariore.

Tex. 8.4.

Tex. 14. 10. 9.

c 485

462 super. q. 91. ar. 1. 4.

Ca. 4. to. 3.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum quartum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuè, Solus Deus mulierē de costa viri potuit formare. Probat, Solus naturæ institutor pōt præter naturę ordinē res in esse ꝓducere: ergo solus Deⁿ pōt corpus mulieris de costa viri formare. Antecedēs patet: cōsequētia ꝓbatur: quia corpⁿ mulieris est præter naturę ordinē formatū, ꝓ probatur sic, generatio cuiusque speciei est ex determinata materia: ergo corporis humani naturalis generatio est ex semine humano: ergo ꝓductio ex quacūque alia materia nō est naturalis: ergo formatio corporis ex costa non est naturalis. Omnia clara sunt.

Ca. 15. 10. 3

Cap. eod.

Arti. 1.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum primum.

TItulus, Deinquo ad naturā non attēd.

Cap. 15.

¶ In corpore duo. Primò īcipit ostēdere quā requiratur ad rationē imaginis, tam perfectæ quā imperfectæ. Secundò respondet quæsito affirmatiuè.

¶ Quo ad primum tres cōditiones imaginis ve nas. Primò, quod sit similitudo & magnitudo sunt præter essentiam ipsius materiæ. Et ideo nullo modo potest multiplicatio materiæ intelligi eadē materia manente, ablq; additione d, nisi per hoc ꝓ maiores dimēsiones accipiat. Hoc aūt est rarefieri, s. materiā eandem accipere maiores dimēsiones: vt Philōso. dicit ī 4. Physi. Dicere ergo materiā multiplicari absq; rarefactione, est ponere cōtradictoria simul, s. diffinitionē absq; diffinito. Vnde, cùm nō appareat rarefactio in talibus multiplicationibus, necesse est ponere additionem materiæ: vel per creationē, ꝓ ꝓbabilⁿ est: vel per cōuersionē. Vnde Aug. dicit super Ioā. ꝓ hoc modo Christⁿ ex quinq; panibⁿ satiauit quinque milia hominū: quomodo ex paucis granis ꝓducit multitudinē segetū. Quod fit per cōuersionē alimenti. Dicit tamē vel ex quinq; panibⁿ turbas pauisse, vel ex costa muliere formassē, quia additio facta est ad materiam præexistentem costæ vel panum.

¶ Ad secundū dicendū, ꝓ costa illa fuit de perfectione Adæ: nō prout erat indiuidū quoddā, sed prout erat principiū speciei: sicut semē est de perfectione generātis, ꝓ operatione naturali cum delectatione resoluit. Vnde multo magis virtute diuina corpus mulieris potuit de costa viri formari absque dolore & per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrū mulier fuerit īmediatè formata à Deo.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur ꝓ mulier non fuerit immediatè formata à Deo. Nullū.n. indiuidū ex si mili secūdū speciē ꝓducū fit immediatè à Deo. Sed mulier facta est de viro, qui est eiusdem speciei cum ipsa: Ergo non est facta immediatè à Deo.

¶ 2 Præterea, Aug. dicit 3. de Tri. quod corporalia dispēsantur à Deo per angelos. Sed corpus mulieris ex materia corporali est formatum. Ergo est factum per ministerū angelorum. & non immediatè à Deo.

¶ 3 Præterea, Ea q̃ præextiterunt in creatuis secundū rationes causales, producuntur virtute alicuius creaturæ, & non immediatè à Deo. Sed secundum causales rationes corpus mulieris in primis operibus productū fuit: vt Aug. dicit 9. super Ge. ad lit. ergo nō fuit producta mulier immediatè à Deo.

¶ SED CONTRA est ꝓ Aug. dicit ī eodē lib. Formare vel ędificare costam vt mulier esset, non potuit nisi Deus, à quo vniuersa natura subsistit.

¶ RESPONDEO dicēdū, ꝓ sicut suprà dictum est, vniuscuiusq; specie generatio naturalis est ex determinata materia: materia autē, ex qua naturaliter generatur homo, est semen humanū viri vel fœminæ. Vnde ex alia quacūq; materia īdiuidū humanæ speciei generari nō potest naturaliter. Solⁿ autē Deus, qui est naturæ institutor, potest præter naturæ ordinē res in esse ꝓducere. Et ideo solus Deus potuit vel virū de limo terræ, vel mulierem de costa viri formare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝓ ratio procedit quādo indiuidū generatur ex simili secūdum speciē generatione naturali.

¶ Ad secūdum dicendū, quod sicut Aug. dicit 9. super Gen. ad lit. an ministerium angeli exhibuerint Deo informatione mulieris, ne scimus: certum tamē est, quòd sicut corpus viri de limo nō fuit formatum per angelos, ita nec corpus mulieris de costa viri.

¶ Ad tertium dicendū, ꝓ sicut Aug. in eodē li. dicit, nō habuit prima rerū cōditio, vt fœmina omnino sic fieret, sed tamen hoc habuit, vt sic fieri posset. Et ideo secūdū causales rationes præextitit corpus mulieris in primis operibus, nō secūdū potentiā actiuā sed secundum potentiā passiuam tantùm: in ordine ad potentiā actiuam Creatoris.

QVAESTIO NONAGESIMA, de fine siue termino productionis hominis, in nouem articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de fine siue termino productionis hominis, prout dicitur factus ad imaginem & similitudinē Dei. ¶ Et circa hoc quæruntur nouem. ¶ Primò, vtrum in homine sit imago Dei. ¶ Secundò, vtrum imago Dei sit in irrationalibus creaturis. ¶ Tertiò, vtrum imago Dei sit magis in angelo quàm in homine. ¶ Quartò, vtrum imago Dei sit in omni homine. ¶ Quintò, vtrum in homine sit imago Dei per cōparationē ad essentiam, vel ad personas diuinas omnes, aut vnam earum. ¶ Sextò, vtrum imago Dei sit in homine secundum potentias, aut secundum habitus, aut actus. ¶ Septimò, vtrum per cōparationē ad omnia obiecta. ¶ Octauò, vtrū imago Dei inueniatur in homine solum secundū mentē. ¶ Nonò, de differentia imaginis & similitudinis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum imago Dei sit in homine.

AD PRIMVM sic ꝓcedit. Videtur ꝓ imago Dei nō sit in homine. Dicitur.n. Isa. 49. Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?

¶ 2. Præterea, Esse Dei imaginem est ꝓprij primogeniti, de quo dicit Apostolus ad Col. 1. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Non ergo in homine inuenitur Dei imago.

¶ 3. Præterea, Hil. dicit in lib. de Syno. ꝓ imago est eius rei, ad quā imaginat̄ species īdifferēs. Et iterū dicit, ꝓ imago ē rei ad rē coæquandā indiscreta & vnita similitudo. Sed nō est species īdifferēs Dei & hominis nec potest esse æqualitas hominis ad Deū. Ergo in homine nō potest esse imago Dei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut Aug. dicit in li. 83. q. vbi est imago, cōtinuò est & similitudo, sed vbi est similitudo, nō continuò est imago. Ex quo patet, ꝓ similitudo est de ratione imaginis, & imago aliquid addit supra rationem similitudinis, s. quòd sit ex alio expressum. Imago enim dicitur ex eo, quòd agitur ad imitationē alterius e. Vnde ouum, quantumcunq; sit alteri ouo simile & æquale, quia tamē non est expressum ex illo, non dicitur ad imaginem eius. Aequalitas autē nō est de ratione imaginis: quia vt Aug. ibidem dicit, vbi est imago, nō cōtinuò est æqualitas, vt patet ī imagine alicuius in speculo relucente: est tamē de ratione perfectæ imaginis. e Nam in perfecta imagine nō deest aliquid imagini, ꝓ insit illi de quo expressa est. Manifestū est autem, ꝓ in homine inuenitur aliqua Dei similitudo, quæ deducitur à Deo, licut ab exēplari, non tamen est similitudo secūdū æqualitatem, quia in infinitum excedit exēplar hoc tale exemplatum. Et ideo in homine dicitur esse imago Dei, non tamen perfecta, sed imperfecta. Et hoc significat Scriptura, cùm dicit, hominem factum ad imaginē Dei. Prepositio enim ad, accessum quędam significat, qui competit rei distanti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Propheta loquitur de corporalibus imagini lieudo, ex autoritate Aug. Secundò, quod sit deducta ex illo, ꝓbatur ex quid nominis: quia imago dicitur ex eo ꝓ imitatur alterum: & ab opposito, qa ouū nō dicit imago ouī, &c. Tertiò, ꝓ fit aut nō fit cū æqualitate: & penes hoc differt perfecta ab imperfecta imagine: ex autoritate Aug. & rōne quia perfectæ imagini nihil deest imaginati.

462 12. in pro. & 2. ad. 16 ar. 3. Et. 4. cont. c. 2. Et veri. q. 10. artic. 7. cor. Pag. 2.

¶ Quo ad secundū cōclusio est: In homine ē imago Dei īperfecta, probatur dupliciter. Primò ex assignatis conditionib. imaginis sic, In homine est aliqua Dei similitudo deducta ab eo nō secundū æqualitatē: ergo in eo est ima go Dei imperfecta. Antecedens quo ad primā partē est per se notum, quo ad secundā probatur: quia homo est exēplatus à diuina natura: quo ad tertiā probatur, quia in infinitum Deus excedit hominē: consequentia tenet ex conditionib. imaginis. Secundò probatur conclusio ex autoritate scripturæ dicētis hominē ad ima ginem Dei: quia ly, ad, exprimit imperfectionē. probatur: quia importat accessum: ergo distātiā. Accessus enim non nisi distantis est.

¶ Circa hanc partē occurrit dubiū in ꝓbatio ne consequentiæ. Si enim valet: sequitur, ergo in boue: imò ergo īlapide est imago Dei. patet sequela: quia oēs illæ cōditiones saluāt in omni creatura respectu Dei: vt patet discurrēdo per singulas. Et si dicat, vt in articulo sequēti dicitur, ꝓ istæ cōditiones non sufficiunt ad rationem imaginis: ergo sophisma consequētis commissum est hic in hac ratione à superiori ad inferius, affirmatiuè inferēdo, est similitudo deducta non secundum æqualitatē: ergo imago. Antecedēs enim est superius ad imaginem, vt patet: ergo, &c. Ad hæc dicitur, quòd cum hæc quęstio sit non tam de re quàm de Autore, nec cadere potest in sapiētis cuiusquam mentem, vt in cō sequentibus immediatè se, eiusdē quæstionis articulis oblitus sui fuerit tantus Autor: distinguendum est quòd ima go potest sumi dupliciter. Vno modo propriè alio modo cōmuniter: & quòd ī hoc articulo vsus est imaginis vocabulo communiter: in secundò verò propriè: & ideo nullum sophisma commissum est. Et quòd hæc sit mens literæ, colligitur ex calce corporis sequentis articuli vbi dicit. Solæ creaturæ intellectuales propriè loquendo sunt ad imaginē Dei: insinuās distinctionem præfatā de commu-

Q. 10. a. 4.

Qu. 71.

192

de cõiter & propriè. Ratio autẽ quare diminutè ī hoc articulo imaginem acceperit, fuit, vt reor, triplex, Prima, qa nõ incurritur inconueniens in conclusione imaginis in homine: eo q̃ secũdũ rẽ saluatur in eo etiã reliqua cõditio perficiẽs imaginis tationẽ. Secunda est, vt à cõmunioribꝰ etiam cõditionib. ad speciales procederet disciplina: nõ diuersarũ ĩstitionum sed eiusdẽ quæstiõis secundũ diuersos articulos: nõ.n. tam exacta in primo articulo requiritur doctrina: sed sat est si successiuè p alios articulos natura ĩstituĩ diĩcutiur perfectè. Tertia qa ambiguitas imaginis propriè dictæ habebat specialẽ difficultatẽ, vt in arg. articuli sequẽtis patet: & ideo reseruata est speciali art.

¶ *Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articulum secundum.*

TIteulus imago Dei propriè dicta.

¶ In corpore duo. Primò cõpler rationẽ imaginis propriè dictæ. Secũdò respõdet quæsito. 464 2. dist. 16. art. 2. & 3. di 2. q. 1. art. 1. & dist. 10. q. 2. ar. 2. Et 4. contra. c. 20. fi. Et 1. cor. 11. c. 7. col. 3. Ca. 2. para.

¶ Quo ad primum dicit. duo, alterũ negatiuũ, alterũ affirmatiuũ: Negatiuum est, nõ quẕ libet similitudo deducta ab alio sufficit ad rationẽ imaginis. Probat, quia nec similitudo secundum genus, vt patet de verme respectu hominis: nec secũdum accidens commune, vt patet de albo: nõ respectu albi formaliter, sed respectu subiecti, quod p accidens denominat album. Affirmatiuu est, quòd requiritur, aut similitudo secũdũ species: vt patet in filio respectu patris: aut secundum proprium speciei, & præcipuè figuram: vt patet in denario: & probat auctoritate Hilarij.

¶ Quo ad secundũ conclusio responsiua hæc est, Solæ intellectuales creaturæ, ppriè loquẽdo, sunt ad imaginem Dei. Probatur, solę creaturæ intellectuales assimilantur Deo, vt intelligit & sapit: ergo solæ creaturę intellectuales assimilantur Deo secũdum quasi vltimã differentiam: ergo solæ assimilantur secũdũ speciem: ergo solæ sunt ad imaginem. Antecedens patet: & prima consequentia declaratur graduando res secũdũ similitudinem ad Deum in tres gradus. Et probatur autoritate Aug. dicentis nullã gradũ esse proximiorẽ Deo, quàm sit intellectiuus: tenet ergo locum vltimæ differentiæ; exteræ consequẽtiæ sunt euidentes.

Ca. 8 10. 9.

Ca. 2. c. 3.

464

Ca. 2. c. 3.

465

In li de fy noam.

¶ *Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articulum tertium*

TIteliis clarus.

¶ In corpore vna conclusio bibus, ab homine fabricatis. Et ideo signanter dicit: Quam imaginem ponetis ei? Sed Deus ipse sibi in homine posuit spiritualẽ imaginem.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ primogenitus omnis creaturæ est imago Dei perfecta, perfectè implẽs illud, cuius imago. Et ideo dicitur imago, & nunquã ad imaginẽ. Homo verò & propter similitudinẽ dicitur imago & propter imperfectionẽ similitudinis, dicit ad imaginẽ. Et quia similitudo perfecta Dei non potest esse nisi in identitate naturæ, imago Dei est in filio suo primo genito sicut imago regis in filio sibi connaturali: in homine autẽ sicut in aliena natura, sicut imago regis in nummo argenteo: vt patet per Aug. in lib. de decem chordis.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ cùm vnũ sit ens indiuisũ: eo modo dicit̃ species indifferens quo vna. Vnum autẽ dicitur aliquid, nõ solũ numero, aut specie, aut genere: sed etiam secũdũ analogiã vel proportionẽ quãdã. Et sic est vnitas vel conuenientia creaturæ ad Deum. Quòd autẽ dicit rei ad rẽ coæquandã pertinet ad rationẽ perfectæ imaginis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrũ imago Dei inueniatur in irrationalibus creaturis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ imago Dei inueniatur in irrationalibus creaturis. Dicit enim Dio. in lib. de Diu. no. Habẽt causata causarũ suarũ cõtigẽties imagines. Sed Deꝰ ẽ causa nõ solùm rationaliũ creaturarum, sed etiam irrationalium. Ergo imago Dei inuenitur in irrationalibus creaturis.

¶ 2. Præterea, Quãtò est expressior similitudo in aliquo, tãtò magis accedit ad rationẽ imaginis. Sed Dio. dicit 4. c. de Diu. no. q̃ radius solaris maximè habet similitudinẽ diuinæ bonitatis. Ergo est ad imaginem Deĩ.

¶ 3 Præterea, Quãtò aliquid ẽ magis pfectũ in bonitate, tãtò magis ẽ Deo simile. Sed totũ vniuersum est pfectiꝰ in bonitate, quam homo. Quia etsi bona sint singula, tamẽ simul omnia dicũtur valde bona, Gẽ. 1. Ergo totum vniuersum est ad imaginem Dei, & non solum homo.

¶ 4 Præterea, Boë. in lib. de Conso. dicit de Deo, mũdũ mẽte gerẽs, similique imagine formans. Ergo totus mundus est ad imaginem Dei, & nõ solum rationalis creatura.

¶ SEDCONTRA est quod dicit Aug. 6. super Gen. ad lit. Hoc excellit in homine, qa Deus ad imaginẽ suã hominẽ fecit, propter hoc, q̃ dedit ei mentem intellectualẽ, quã præstat pecoribus. Ea ergo, quæ nõ habent intellectum, nõ sunt ad imaginẽ Dei.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ nõ quælibet similitudo, etiã si sit expressa ex altero; sufficit ad rationẽ imaginis. Si enim similitudo sit secũdũ genꝰ tãtũ, vel secũdũ aliquod accidẽs cõmune, non ppter hoc dicet̃ aliquid esse ad imaginẽ alterĩ. Nõ.n. posset dici q̃ vermis, qui orit̃ ex homine, sit imago hominis, ppter similitudinẽ generis. Neq; iterũ potest dici, q̃ si aliquid fiat albũ ad similitudinẽ alterĩ, q̃ ppter hoc sit ad eĩ imaginẽ, quia albũ est accidẽs cõmune pluribus speciebꝰ. Requirit autẽ ad rationẽ imaginis, q̃ sit similitudo secũdũ speciẽ, sicut imago Regis est in filio suo: vel ad minùs secũdũ aliquod accidẽs ꝓprium speciei, & ꝑcipuè secũdũ figurã sicut homini imago dicit̃ esse in cupro. Vnde signãter Hila. dicit, q̃ imago est species indifferẽs. Manifestũ est autẽ, q̃ similitudo speciei attẽdit̃ secũdũ vltimã differẽtiã: assimilãtur autem aliqua Deo. Primò quidẽ & maximè communiter inquantũ sunt. Secundò verò inquãtũ viuũt. Tertiò, verò ĩquãtũ sapiũt vel intelligũt. Quæ, vt Augu. dicit in lib. 83. q. ita sunt Deo similitudine proxima, vt in creaturis nihil sit propinquius. Sic ergo patet quòd solæ intellectuales creaturæ propriè loquendo, sunt ad imaginem Dei.

Lib. 1. me. ro. quæ.

Ca. 2. c. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omne imperfectum est quædã participatio perfecti. Et ideo etiam ea quæ deficiunt à ratione imaginis: inquantum tamen aliqualem Dei similitudinẽ habent, participãt aliquid de ratione imaginis. Et ideo Dio. dicit quòd causata habent causarum contingentes imagines, id est quantum contingit ea habere & non simpliciter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Diony. assimilat radium solarẽ diuinæ bonitati quantum ad causalitatem, non secundum dignitatem naturæ, quæ requiritur ad rationem imaginis.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd vniuersum est perfectius in bonitate quã intellectualis creatura extensiuè & diffusiuè. Sed intensiuè & collectiuè similitudo diuinæ perfectionis magis inuenitur in intelluali creatura, quæ est capax summi boni. Vel dicendum, q̃ pars non diuiditur contra totũ, sed contra aliam partem. Vnde cùm dicitur quod sola natura intellectualis est ad imaginẽ Dei, non excludit, quin vniuersum secundum aliquã sui partẽ sit ad imaginem Dei: sed excludunt̃ aliæ partes vniuersi.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ imago accipitur à Boë. secundum rationem similitudinis, quã artificiãtũ imitatur speciem artis, quæ est in mente artificis. Sic autem quæliber creatura est imago rationis exemplaris quam habet in mente diuina. Sic autẽ non loquimur nunc de imagine, sed secũdum quod attenditur secundum similitudinem in natura: prout s. primo enti assimilantur omnia inquantum sunt entia: & primæ vitæ, inquantum sunt viuentia: & summæ sapientiæ, inquantum sunt intelligentia.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angelus sit magis ad imaginem Dei quàm homo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus nõ sit magis ad imaginem Dei, quã homo. Dicit enim Aug. in sermone de imagine, quòd Deus nulli alij creaturæ dedit, quòd sit ad imaginẽ suã, nisi homini. Nõ ergo verum est, quòd angelus magis dicatur ad imaginẽ Dei, quàm homo.

465 1. dist. 3. q. 3. art. 2. ad 4. Et 2. dist. 16 art 3. Et 3. di. 13. q. 1. & 2. cor. & Psal. 8 co. 5. Sect. 27. do verb. apo. 10 & Sect. 63. de verb. domini. Quæst.

¶ 2. Præterea, Secundum Aug. in lib. 83. q. homo ita est ad imaginẽ Dei, vt nulla interposita creatura, formetur à Deo. Et ideo nihil est illi coniunctius. Sed imago Dei dicitur aliqua creatura inquantum Deo coniungitur. Ergo angelus non est magis ad imaginem Dei quàm homo.

¶ 3. Præterea, Creatura dicitur ad imaginem Dei, inquãtum est ĩtellectualis naturę. Sed ĩtellectualis natura nõ intẽdit̃ nec tenit̃ titur. Nõ enim est de genere accidentis, cùm sit in genere substãtiæ. Ergo ãgelus non est magis ad imaginem Dei quàm homo.

Glos. et di. ex Caf. fiod.

¶ SEDCONTRA est quod dicit Greg. in quadam Homil. q̃ angelus dicitur signaculum similitudinis: quia in eo similitudo diuinæ imaginis magis insinuatur expressa.

Homi. 36 in euang.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ de imagine Dei loqui dupliciter possumus. Vno modo quantum ad id in quo primo cõsideratur ratio imaginis: qd̃ est intellectualis natura. Et sic imago Dei est magis in angelis, quàm sit hominibꝰ: quia intellectualis natura perfectior est in eis, vt ex supradictis patet. Secũdò potest cõsiderari imago Dei in homine, quãtũ ad id, in quo secũdariò cõsideratur: prout s. in homine inuenitur quædã Dei imitatio: inquãtũ s. homo est de homine, sicut Deus de Deo: & inquantum anima hominis est tota in toto corpore eius, & iterum tota in qualibet parte ipsius, sicut Deus se habet ad mũdũ. Et secũdũ hæc & similia magis inuenitur Dei imago in homine, quã in angelo. Sed quãtũ ad hoc nõ attẽdit̃ per se ratio diuinæ imaginis in homine, nisi præsupposita primã imitatione, quæ est secũdũ intellectualẽ naturã: alioquin etiã animalia bruta essent ad imaginẽ Dei. Et ideo, cùm quantum ad intellectualem naturã angelus sit magis ad imaginem Dei, quàm homo, simpliciter concedendum est angelũ magis esse ad imaginem Dei, hominem autem secundum quid.

Q. 61. art. 6. & q. 75. art. 7.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. excludit à Dei imagine aliãs inferiores creaturas intellectu carentes, nõ autem angelos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut ignis dicitur esse subtilissimum corporum secundum suã speciem, cùm tamen vnus ignis sit alio subtilior: ita dicitur, quòd nihil est coniunctius Deo quã mens humana secundum genũs intellectualis naturę: quãa sicut ipse supra premiserat, quę sapiunt, ita sunt illi similitudine proxima, vt in creaturis nihil sit propinquius. Vnde per hoc non excluditur, quin angelus sit magis ad Dei imaginem.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ cũ dicitur q̃ substãtia nõ recipit magis & minꝰ, nõ intelligit̃, q̃ vna species substãtię nõ sit pfectior quã alia: sed q̃ vnũ & idẽ idiuiduũ nõ participet suã speciem quãdoq; magis, quãdoq; minꝰ. Nec etiã è diuersis indiuiduis participatur species substantię secũdum magis & minꝰ.

466 2. dist. 16. ar. 1. & ver. q. 10. art 1. ad 1. Et 10. q. 9. ar. 11. c. 1.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrũ imago Dei inueniatur ĩ quolibet homine.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd imago Dei non inueniatur in quolibet homine. Dicit enim Apostolus 1. ad Corinth. 11. quod vir est imago Dei mulier autem est imago viri. Cùm ergo mulier sit indiuiduum humanæ speciei, non cuilibet indiuiduo conuenit esse imaginem Dei.

¶ 2. Præterea, Apostolus dicit Rõ. 8. q̃ illos quos Deꝰ præsciuit cõformes fieri imagini filij sui, hos prædestinauit. Sed non omnes homines prędestinati sunt. Ergo nõ omnes homines habent conformitatem imaginis.

¶ 3. Præterea, Similitudo est de ratione imaginis, vt suprà dictum est. Sed per peccatũ fit homo Deo dissimilis. Ergo amittit Dei imaginem.

Arc. 6.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur in Psal. 38. Verũtamẽ in imagine pertrãsit hõ.

¶ RESPONDEO dicendum, quod cũ homo secundum intellectualem naturã ad imaginem Dei esse dicatur, secundum hoc est maximè ad imaginem Dei, secundum quòd intellectualis natura Deum maximè imitari potest. Imitatur autẽ intellectualis natura maximè Deum, quantum ad hoc, q̃ Deus seipsum intelligit & amat. Vnde imago Dei tripliciter põt cõsiderari in homine. Vno quidẽ modo, secũdum quòd homo habet aptitudinẽ naturalem ad intelligendum, & amandũ Deũ e. Et hæc aptitudo cõsistit in ipsa natura mentis, quæ est communis omnibus hominibus. Alio modo, secũdum quòd homo actu vel habitu Deũ cognoscit & amat, sed tamen imperfectè. Et hæc est imago per cõformitatẽ gratiæ. Tertio modo, secundum quòd homo Deũ actu cognoscit, & amat perfectè. Et sic attenditur imago secũdum similitudinem gloriæ. Vnde sup illud Psal. 4. Signatũ est sup nos lu. vultus Do. Glo. distinguit triplicem imaginem, scilicet creationis, & recreationis, & similitudinis. Prima ergo imago inuenitur in omnibus hominibus. Secunda in iustis tantum. Tertia verò solùm in beatis.

464

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd tam in viro q̃ in muliere inuenitur Dei imago, quantum ad id, in quo principaliter rõ imaginis cõsistit, scilicet quantũ ad intellectualem naturã. Vnde Gen. 1. cũ dixisset, Ad imaginem Dei creauit illũ, s. hominem, subdidit, Masculũ & fœminã creauit eos. Et dixit pluraliter, eos (vt Aug. dicit) ne intelligatur in vno indiuiduo vterque sexus fuisse cõiunctꝰ. Sed quantũ ad aliquid secundariũ imago Dei inuenit̃ in viro, secundum q̃ nõ inuenitur in muliere. Nã vir est principium mulieris & finis, sicut Deus est principiũ & finis totius creaturæ. Vnde, cùm Apostolus dixisset, q̃ vir imago & gloria est Dei, mulier aũt est gloria viri: ostẽdit, quare hoc dixerit, subdens, Nõ enim vir est ex muliere, sed mulier ex viro: & vir nõ est creatꝰ propter mulierem, sed mulier propter virum.

L. 1. super gene c. 22. to. 3.

¶ Ad secundum & tertium dicendum, quòd illæ rationes procedunt de imagine, quę est secundum conformitatẽ gratiæ & gloriæ.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum in homine sit imago Dei, quantum ad Trinitatem personarum.

467 Supra art. 6. cor Et ver. q. 10. ar. 3. co. & q. 15. ar. 21. Capu. Pag. 6.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd in hoẽ non sit imago Dei quãtum ad Trinitatẽ diuinarũ personarum. Dicit enim Aug. in lib. de fide ad Pe. Vna est sanctæ Trinitatis essẽtia liter diuinitas & imago, ad q̃ factus est homo. Et Hil. in 5. de Trinit. dicit, q̃ homo fit ad cõmunem Trinitatis imaginẽ. Est ergo in homine imago Dei, quantũ ad essentiã, & non quantum ad Trinitatem personarũ.

¶ 2. Præterea, In lib. de Eccl. dog. dicitur q̃ imago Dei attenditur in homine secũdũ æternitatem. Dam. etiã dicit q̃ hominẽ esse ad imaginem Dei, significat ĩtellectuale, & arbitrio liberũ, & per se potestatiuũ. Greg. etiam Nyssenus dicit, q̃ cũ Scriptura dixit, hominẽ fãctum ad imaginẽ Dei, tale est ac si diceret, humanã naturã omnis bonis factam esse participẽ. Bonitatis enim plenitudo diuinitas est. Hæc autem omnia nõ pertinẽt ad distinctionem personarum, sed magis ad essentiæ vnitatem. ergo in homine ẽ imago Dei, non secundum Trinitatem personarum, sed secundum essentiæ vnitatem.

¶ 3. Præterea, Imago ducit in cognitionem eius, cuius est imago. Si igitur ĩ homine est imago Dei secundum Trinitatem personarum, cum homo per naturalẽ rationem seipsum cognoscere possit, sequeretur, q̃ per naturalem cognitionẽ posset homo cognoscere Trinitatem diuinarum personarum. Quod est falsum, vt suprà ostensum est.

¶ 4. Præterea, Nomẽ imaginis non cuilibet trium personarũ cõuenit, sed soli Filio. Dicit eũ Aug. in 6. de Tri. q̃ solus filiꝰ est imago Patris. Si igitur ĩ homine attẽderet Dei imago ꝟm personam, non esset in homine imago totius Trinitatis, sed Filij tantum.

¶ SED CONTRA est, q̃ Hil. dicit in 4. de Tri. Per hoc, q̃ homo dr̃ ad imaginẽ Dei factus, ostẽdit pluralitatẽ diuinarũ psonarũ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà habitũ est, distinctio diuinarũ personarũ nõ est nisi secũdũ originẽ, vel potius secundum relationes originis. Nõ autẽ est idẽ modus originis in omnibus, sed modus originis vniuscuiusque est secundum conditionẽ suã suæ naturę. Aliter enim ꝓducũt̃ animata, aliter inanimata, aliter animalia atq; aliter plantæ. Vnde manifestũ est, q̃ distinctio diuinarũ personarum est secũdum quod diuinę naturę conuenit. Vnde esse ad imaginem Dei secũdũ imitationẽ diuinæ naturæ, nõ excludit hoc, q̃ est esse ad imaginem Dei secũdũ repręsentationẽ trium personarum: sed magis vnum ad alterum sequitur. Sic igit̃ dicendũ est in homine esse imaginẽ Dei: & quãtũ ad naturã diuinam, & quantũ ad Trinitatẽ personarũ. Nã & in ipso Deo in trib̃ psonis vna existit natura.

¶ Et per hoc patet responsio ad duo prima.

AD TERTIVM dicendum, quòd ratio illa procederet, si imago Dei esset in homine perfectè repræsentans Deum. Sed sicut Aug. dicit in 15. de Trin. maxima est differentia huius Trinitatis, quę est in nobis, ad Trinitatem diuinã. Et ideo (vt ipse ibidẽ dicit) Trinitatem quæ in nobis est, videmus potius quàm credimus: Deum verò esse Trinitatem, credimus potius quàm videmus.

¶ Ad quartũ dicendum, q̃ quidã dixerũt in homine esse solũ imaginẽ Filij. Sed hoc im probat Aug. in 12. de Tri. Primò quidem per hoc q̃ cũ ꝟm æqualitatẽ essentiæ Filius sit Patri similis, necesse est si homo sit factꝰ ad similitudinẽ Filij, q̃ sit factꝰ ad similitudinẽ Patris. Secũdò, q̃ si homo esset factꝰ solũ ad imaginẽ Filij, nõ diceret Pater, Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinem nostrã, sed tuã: cũ ergo dicitur, Ad imaginẽ Dei fecit illũ, nõ est intelligendum, q̃ Pater fecit hominẽ solũ ad imaginẽ Filij, qui est Deus (vt quidã exposuerũ) sed intelligendũ est, q̃ trinitas Deus fecit hominẽ ad imaginem suã, id est totius Trinitatis. Cùm aũt dicitur, q̃ Deꝰ fecit hominẽ ad imaginem suam dupliciter potest intelligi. Vno modo naturalẽ, vt distinguitur contra supernaturalem tãtum. Fecit autem specialem mentionem in primo membro de aptitudine, & in secundo de actu & habitu, ad insinuandum quòd noticia & affectio ex natura extendit̃ se vsq; ad aptitudinem, gratiæ verò vsq; ad habitum tantũ: & consequenter gloriæ ad actum tantũm. Autoritas verò est glossæ super Psalmum, & clara est.

Cap. 88. c. 3. oper. Aug. Li. 2. c. 22.

Li de crea. homine c. 9.

¶ *Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articulum quartum.*

TIteulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò ostendit quomodo se habeant adinuicẽ imago naturæ, & psonarum. Secũdò respondet quæsito. ¶ Quo ad primum conclusio est, Imago naturæ non excludit imaginem psonarum, sed potius infert illam. Probatur sic: Distinctio diuinarum psonarum est secũdum originem, seu originis relationes. ergo est secũdum quod conuenit naturæ diuinæ. ergo imitatio naturæ non excludit, sed causat potius imitationem psonarũ. ergo, &c. Antecedens suppositur ex antecedẽtis. Prima consequentia probatur: quia modus originis variatur secundum quod exigit diuersitas naturarũ. quod manifestatur ex diffẽrẽtia origine inanimatorũ & animatorum: & rursus plantarum & animalium. Modus ergo diuinæ originis est secũdũ quod natura diuina exigit: ergo & distinctio psonarum. cętera sunt per se nota. ¶ Aduerte hic, quod hæc quæ dicuntur, procedunt ex altera propositione credita, & altera scita: quæ enim pertinent ad vnitatem naturæ & imaginem eius, sunt scita: ea verò, quæ ad pluralitatem psonarum & imaginem earum vt sic, sunt credita: & ideo cùm dicitur quòd imago Trinitatis sequitur ad imaginem naturæ, intelligendum est vt creditum nõ vt scitum, sicut & Trinitas ipsa respectu naturæ diuinæ. ¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est: In homine est imago Dei & quantum ad naturam diuinam & quantum ad Trinitatem personarum. Probatur, quia in ipso Deo vna natura existit in tribus personis. Aduerte hic quòd conclusio supponit esse in homine imaginem Dei quo ad diuinam naturam: & intendit tantum probare, quòd sit etiam quo ad Trinitatem personarum. Vnde vis probationis consistit in duabus propositionibus scilicet quòd natura diuina est trina suppositaliter, & quòd in homine est imago naturæ diuinæ. Ex his enim optimè infertur ergo in eo ima

Cap. 6. c. 3.

Circa med.

Q. 39 a. 1.

Cap. 6. c. 3.

Ca. 6. & 8.

go Trinitatis: quia illa imago infert illam, vt in prima parte huius articuli dictum est.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum sextum.*

TItul' secūdū mentē tantū Dei tā quo ad naturam q̄ Trinitatem.

¶ In corpore vna cōclusio bimēbris: In homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis secundum mētem, secundum verò alias eius partes per modum vestigij. Probatur, Imago repræsentat secūdum suui ipsius diuinam speciei, vestigiū verò nō pertingēdo ad similitudinē speciei suæ causæ: ergo imago Dei inuenitur in sola rationali creatura, vestigiū verò in cæteris: ergo imago Dei inuenitur in rationali creatura fm id, q̄ quo excedit cætera: vestigiū verò Dei in eadē sed in alias partes: ergo in homine inuenitur Dei similitudo p modū imaginis secundū mentem, secundū verò alias eius partes p modū vestigij. Antecedēs quo ad prima patē patet ex dictis. Quo ad secundā declaratur, in vestigio animaliū, ignis & cæt. Prima verò cōsequētia fundatur super quatuor. Primū est expressum & p̄missum, s. q̄ in omnib. creaturis est aliqualis Dei similitudo. Secundū est implicite subintēctū, s. q̄ similitudo Dei aut est per modū imaginis aut vestigij. Tertium est differēta inter imaginē & vestigiū: q̄ hęc alium pta in antecedēte. Quartū est q̄ sola intellectualis natura pingit ad similitudinē quasi specificā ipsi' Dei. Et hoc liceat supponāt quodāmodo ex primo articulo, ex primis hic distinguēdo & applicādo ad imaginē & vestigiū ad diuina naturā, & Trinitatē duab. differentiis. Prima, Rationalis est similis speciē naturæ diuinæ: q̄ hoc p modū imaginis. cæteræ ex dispositione earū significant q̄ Deus est intellectualis: ergo vestigiū naturæ Dei. Secūda, Rōnalis est similis specificē Trinitati: quia principiū Verbi, &c. ergo in ea imago Trinitatis: reliq̄ inuenit ex modo & specie & ordine, q̄ in Deo sunt principiū Verbi, Verbū & Amor vtriusq̄, ergo vestigiū. Ex his manifestē patet tota prima cōsequentia explicata quo ad lyDei, s. naturam & personas.

¶ Circa differētiam assignatā inter imaginē & vestigiū, occurrit dubiū ex Sco. in primo di. 3. q. 5. Nulla creatura repræsentat Deū secundū conceptū speciei specialissimæ: sed solum secundū cōceptus communes: ergo differentia assignata nihil valet. Antecedens patet, & cōsequentia est euidēs: quia in hoc stat tua differētia, quod imaquòd hæc præpositio ad, designet terminū factionis: vt sit sensus, Faciamus hominem taliter, vt sit in eo imago nostra. Alio modo hæc præpositio ad potest designare causam exemplarem: sicut cum dicit, Iste liber est factus ad illum. Et sic imago Dei est ipsa essentia diuina, quæ abusiuè imago dicitur, secundum quòd imago ponitur pro exemplari: vel secundum quod quidam dicunt, diuina essentia dicitur imago: quia secundū eam vna persona aliam imitatur.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum imago Dei sit in homine solum secūdum mentem.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd imago Dei nō sit in homine solū fm mētem. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 11. quòd vir est imago Dei, Sed vir nō est solum mēs. Ergo imago Dei non attenditur solum secūdū mentē.

¶ 2. Præterea, Gen. 1. dicitur, Creauit Deus hominē ad imaginem suā, ad imaginē Dei creauit illū: masculū & fœminā creauit eos. Sed distinctio masculi & fœminæ est fm corpus. Ergo fm corpus attenditur Dei imago in homine, & nō secūdum mentem tantū.

¶ 3. Præterea, Imago præcipuè videtur attēdi secundum figuram. Sed figura ad corpus pertinet. Ergo imago Dei attenditur in homine etiam secundum corpus, & non secūdum mentem tantum.

¶ 4. Præterea, Secundum Aug. 12. super Gē. ad literam, triplex visio inuenitur in nobis s. corporalis, spiritualis, siue imaginaria, & intellectualis. Si ergo secundum visionem intellectualem, quæ ad mentem pertinet, est aliqua trinitas in nobis, secundum quā sumus ad imaginem Dei, pari ratione & in aliis visionibus.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Ephes. 4. Renouamini spiritu mētis vestræ, & induite nouū hominem. Ex quo datur intelligi, q̄ renouatio nostra, quæ fit secundum noui hominis indumentum, ad mentē pertinet. sed ad Col. 3. dicit induētes nouū hominē: qui renouat in agnitionem Dei fm imaginem eius, q̄ creauit eū. Vnde renouationem, quæ est fm noui hominis indumētū, attribuit imagini Dei. Esse ergo ad imaginē Dei pertinet solum ad mētem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cū omnib' creaturis sit aliqualis Dei similitudo, in sola creatura rōnali inuenitur similitudo Dei per modum imaginis, vt suprà dictum est, in aliis autē creaturis per modum vestigij. Id autem in quo creatura rōnalis excedit alias creaturas, est intellectus, siue mens. Vnde relinquitur, q̄ nec ī ipsa rōnali creatura inuenitur Dei imago nisi fm mentem. In aliis verò partib', si quas habet rōnalis creatura, inuenit similitudo vestigij: sicut ī cæteris reb', quib' fm partes huiusmodi assimilatur. Cuius ratio manifestè cognosci pōt, si attendatur mod', quo repræsentat vestigiū, & quo repræsentat imago. Imago enim repræsentat fm similitudinē speciei, vt dictū est, vestigiū autem repræsentat per modum effectus: qui sic repræsentat suā causam, q̄ tñ ad speciei similitudinem nō pertingit. Impressiones enim, q̄ ex motu animaliū relinquunt, dicunt vestigia. Et similiter cinis dr vestigium ignis, & desolatio terræ, vestigium hostilis exercit'. Pōt ergo hōmi differentia attendi inter creaturas rōnales & alias creaturas: & q̄tum ad hoc, q̄ in creaturis rōnalibus repræsentatur similitudo diuinę naturę, & quātum ad hoc, qd in eis repræsentatur similitudo trinitatis increatæ. Nā quātum ad similitudinem diuinæ naturæ pertinet, creaturæ rationales videntur quodāmmodo ad repræsentationem speciei pertingere inquātum imitant Deū, nō solū in hoc, qd est & viuit: sed etiā ī hoc qd intelligit, vt suprà dictum est. Alię verò creaturæ nō intelligunt, sed apparet ī eis quoddā vestigiū intellect' producentis, si earū dispositio cōsideret. Similiter cum ī creata Trinitas distinguat fm processionē Verbi à dicente, & Amoris ab vtroq; vt suprà habitum est in creatura rōtionali, ī qua inuenit processio Verbi fm intellectū, & processio Amoris fm voluntatem, pōt dici imago Trinitatis increatæ per quandā repræsentationem speciei. In aliis autem creaturis nō inuenit principiū Verbi, & Verbum, & Amor: sed apparet ī eis quoddā vestigiū, quòd hæc inueniantur in causa producente. Nā hoc ipsum qd creatura habet substātiā modificatā & finitā, demōstrat, quòd sit à quodā principio. Species verò eius demōstrat Verbū facientis, sicut forma dom' demōstrat cōceptionem artificis. Ordo verò demonstrat amorem producentis, quo effectus ordinat' ad bonum e: sicut vsus ædificij demonstrat artificis voluntatem. Sic igit in homine inuenit Dei similitudo per modū imaginis secundum mentem, sed secūdum alias partes eius per modum vestigij.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd homo dicitur imago Dei: nō qa ipse essentialiter sit imago, sed quia ī eo est Dei imago impressa secundum mentem: sicut denarius dicit imago Cæsaris, inquātum habet Cæsaris imaginē. Vnde nō oportet, quòd secundum quamlibet partem hominis accipiatur Dei imago. ¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Aug. dicit 12. de Tri. quidā imaginē Trinitatis in homine posuerunt: nō fm vnumindiuiduum, sed fm plura: dicentes quòd vir Patris personam intimat: Filij verò personā, qui de viro ita processit, vt de illo nasceretur: atque ita tertiam personā velut Spiritum sanctū dicunt esse mulierem: quę ita de viro processit, vt non ipsa esset filius aut filia. Quod prima facie absurdum videtur. Primò quidem, quia sequeret, quòd Spiritussan. esset principium Filij: sicut mulier est principium prolis quæ nascitur de viro. Secundo, quia vnus homo non esset nisi ad imaginem vnius personæ. Tertiò quia fm hoc Scriptura de imagine Dei in homine mentionem facere non debuisset, nisi producta iam prole. Et ideo dicendum est, quòd Scriptura postquā dixerat, Ad imaginem Dei creauit illum: addidit masculum & fœminā creauit eos: nō vt imago Dei secundum distinctiones sexuum attendatur, sed quia imago Dei vtrique sexui est communis: cùm sit secundum mentem in qua non est distinctio sexuum. Vnde Apostolus ad Col. 3. postquam dixerat, Secundum imaginem eius qui creauit illum, subdit, Vbi non est masculus & fœmina.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis imago Dei in homine nō accipiatur secundum figuram corpoream: tamen quia corpus hominis solum inter terrenorum animalium corpora non pronum in aluum prostratum est: sed tale est vt ad contemplādum cælum sit aptius magis, in hoc ad imaginem & similitudinem Dei, quā cætera corpora animalium factum sure videri potest: vt Aug. dicit in lib. 83. Quod tamen non est sic intelligendum, quasi in corpore hominis sit imago Dei: sed quia ipsa figura humani corporis repræsentat imaginem Dei in anima per modum vestigij.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ tā in visione corporali quā imaginaria inuenitur quædā trinitas, vt Aug. dicit in lib. de Tri. In visione enim corporali est quidem primò species exterioris corporis. Secundò verò ipsa visio, quæ fit p impressionem cuiusdam similitudinis prædictæ speciei ī visum. Tertiò est ibi intētio volūtatis applicās visum ad videndū, & eum in re visa detinēs. Similiter etiā in visione imaginaria inuenitur primò species, ī memoria reseruata. Secūdò ipsa imaginaria visio, q̄ ,puenit ex hoc, q̄ acies animæ, id est ipsa vis imaginaria informatur secundū prædictā speciem. Tertiò verò inuenitur intentio volūtatis cōiungens vtrūque. Sed vtraque trinitas deficit à ratione diuinæ imaginis. Nam ipsa species exterioris corporis est extra naturam animæ. Species autem quæ est in memoria, etsi nō sit extra animam, est tamen aduentitia animæ. Et ita vtrobiq; deficit repræsentatio cōnaturalitatis & cœternitatis diuinarū p̄sonarū. Visio verò corporalis non procedit tantum à specie exterioris corporis, sed simul cum hoc à sensu videntis. Et similiter visio imaginaria nō solū procedit à specie, quæ in memoria cōseruatur, sed etiā à virtute imaginatiua. Et ita per hoc nō repræsentatur cōuenienter p̄cessio Filij à solo Patre.

Intentio

go ad specie, vestigium nō. Ad hoc breuiter dicitur q̄ quicquid fit de antecedente intellecto de specie specialissima repræsentātis, quia in proposito est sermo de specie repræsentari, ad quā pertingit imago: nō mirū. Artic. 1. intētio contra sensum assignatū: quia in nomine speciei in his quæ non sunt in specie qualis est Deus, non intelligimus propriè specié nec differentiā: sed vltimū gradū in illa natura inuenum: vt patet ex dictis. Vltimus autem, vt per Aug. probatur, est intellectiuus: & propterea in hoc optimè cōsistit differentia inter imaginem & vestigium Dei: quod illa fundatur super imitationem speciei, id est vltimi gradus id est naturæ intellectualis, istud verò super repræsentationē, quòd talis gradus sic in Deo & non super assimilari sibi in illo. Q. 45 arti. 7.

¶ Reliqua pertinētia ad differentiam inter vestigium & imaginem tractata sunt superius in 45. q. ar. 7. &c.

¶ Super

Intentio verò voluntatis, quæ cōiungit duo prædicta, non ex eis præcedit, neque in visione corporea neque in spirituali. Vnde nō conuenienter repræsentatur processio Spi. sancti à Patre & Filio.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum imago Dei inueniatur in anima secundum actus.

469 1. dist. 3. q. 4. art. 1. & 3. & 5. & vet. 9. 10. art. 3.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd imago Dei nō inueniatur in anima secundum actus, dicit enim Aug. 11. de ciuit. Dei, quòd homo factus est ad imaginem Dei secundum quod sumus, & nos esse nouimus, & nostrum esse ad nosse dirigimus. Sed esse non significat actum. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

Cap. 4. 1. 3. & lib. 10. c. 11.

¶ 2. Præterea, Aug. in 9. de Tri. assignat imaginem Dei in anima secundum hęc tria, quę sunt mens, notitia, & amor. Mens autē non significat actum, sed magis potentiam, vel etiam essentiam intellectiuæ animę. Ergo imago Dei non attenditur secundum actus.

¶ 3. Præterea, Aug. 10. de Tri. assignat imaginem Trinitatis in anima secundum memoriam, intelligentiam & volūtatem. Sed hæc tria sunt vires naturales animæ, vt Magister dicit 3. di. 1. lib. Sēt. Ergo imago attenditur secundum potentias, & non secundū actus.

¶ 4. Præterea, Imago trinitatis semper manet in anima. Sed actus non semper manet. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

¶ SED CONTRA est, q̄ Aug. 9. de Trin. assignat trinitatē in inferiori' animę partibus, secūdum actualē visionem sensibilē & imaginariam. Ergo & trinitas, quæ est in mēte, secundū quam homo est ad imaginē Dei, debet attēdi secūdū actualē visionem. Cap. 6.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, ad rationem imaginis pertinet aliqualis repræsentatio speciei. Si ergo imago diuina debet accipi in anima, oportet, quòd secūdum illud principaliter attendatur quod maximè accidit, prout possibile est ad repræsentandum specié diuinarū personarum. Diuinę autem personę distinguntur fm processionem verbi à dicente, & amoris cōnectentis vtrunq; e. Verbum autē in anima nostra sine actuali cogitatiōe esse nō pōt, vt Aug. di. 14. de Tri. Et ideo primò & principaliter attendit imago trinitatis in mēte fm actus, prout sex notitia, quā habemus, cogitādo, interius verbum formamus, & ex hoc in amorē prorumpimus. Sed quia principia actuum sūt habitus & potentiæ, vnunquodque autem virtualiter est in suo principio secundario, & quasi ex consequenti imago trinitatis potest attendi in anima secundum potentias, & præcipuè secūdum habitus, prout in eis, scilicet actus virtualiter existunt. Art. 2. 103 Cap. 7. t. 3.

AD TERTIVM ergo dicendum, quòd esse nostrum ad imaginem Dei pertinet, quod est nobis proprium supra alia animalia. Quod quidem esse competit nobis, inquantum mentem habemus. Et ideo eadem est hæc trinitas cum illa quā August. ponit in 9. de Trin. quæ consistit in mente, notitia & amore. ¶ Ad secundum dicendū, q̄ Aug. hāc trinitatē primò adinuenit in mēte. Sed quia mēs, etsi se totā quodāmodo cognoscat, etiā quodāmodo se ignorat, put s. est ab aliis distincta, & sic etiā se quærit: vt Aug. cō sequenter probat in 10. de Tri. ideo qa notitia nō totaliter mentis coarguat, accipit in anima tria quędā propria mentis, s. memoriā intelligentiā & volūtatem, q̄ nullus ignorat se habere: & in istis tribus potius imaginē trinitatis assignat, quasi prima assignatio sit quodāmodo deficiēs. ¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Aug. probat 14. de Tri. intelligere dicimur, & velle, seu amare aliqua, & quādo de his cogitamus, & quādo de his non cogitamus. Sed quādo sine cogitatione sunt, ad solam memoriā pertinēt: quæ nil aliud est fm ipsum, quā habitualis retētio notitię & amoris e. Sed quia vt ipse dicit, Verbum ibi esse sine cogitatione non pōt: cogitam' enim omne, quod dicimus, etiam illo interiori verbo, quòd ad nullius gentis pertinet linguam: in tribus potius illis imago ista cognoscitur: memoria scilicet, intelligentia & voluntate. Hāc autem nunc dico intelligentiam, qua intelligimus cogitantes, & eam voluntatem siue amorem vel dilectionem, quæ ipsam prolem parentemque coniungit. Ex quo patet, quòd imaginem diuinæ Trinitatis potius ponit in intelligētia & volūtate actuali quā secundum quòd sunt in habituali retentione memoriæ. Licet etiam quantum ad hoc aliquo modo sit imago Trinitatis in anima: vt ibidem dicitur. Et sic patet quòd memoria, intelligētia & voluntas non sunt tres vires, vt in sententiis dicitur. ¶ Ad quartū dicendum, quòd aliquis respondere posset per hoc, quòd Aug. dicit 14. de Tri. quòd mens semper meminit, semper se intelligit & amat. Quod quidam sic intelligunt, quasi animę adsit actualis intelligentia, & amor suiipsius. Sed hunc intellectū excludit p hoc qd subdit, q̄ nō semper se cogitat discretā ab his, quæ non sunt, quod ipsa. Et sic patet, quòd anima semper ītelligit & amat se, nō actualiter, sed habitualiter. Quamuis dici possit, quòd percipiendo actū suum, seipsam intelligit, quādocunq; aliquid intelligit, Sed quia non semper est actu intelligens, vt patet in dormiente: ideo oportet dicere, q̄ actus etsi non semper maneant in seipsis, manent tñ semper in suis principiis, s. potētiis & habitibus. Vnde Aug. dicit 14. de Tri. Si fm hoc facta est ad imaginē Dei anima rōnalis, quòd vti ratione atq; ae intellectu ad intelligēdū & cōspiciendū Deū pōt, ab initio, quo esse cœpit, fuit in ea Dei imago. Loco cit. in argum. Ga. 3. & 4. Cap. 7. 215 Loco suo dicto. D. 866. Cap. 7. t. 3.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrū imago diuinæ Trinitatis sit in anima solum per comparationem ad obiectum, quod est Deus.

470 1. di. 3. q. 4. ar. 1. vt vt. q. 10. ar. 7.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, q̄ imago diuinæ Trinitatis sit in anima non solum per comparationem ad obiectum, quod est Deus. Imago enim diuinæ Trinitatis inuenit' in anima, sicut dictū est fm quod verbum in nobis procedit à dicēte, & amor ab vtroque. Sed hoc inuenitur in nobis fm quodcunque obiectū. Ergo secūdum quodcunque obiectum inuenitur in mente nostra imago diuinæ Trinitatis.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit in 12. de Trinitate. quærimus in anima trinitatem, in tota quærimus, & nō separantes actionem rationalem in tēporalibus à contemplatione æternorum. Ergo secūdum temporalia obiecta inuenitur imago Trinitatis in anima.

¶ 3. Præterea, Quod Deū intelligamus & amemus, conuenit nobis secundum gratiæ donum. Si igitur secundum memoriam, intelligentiam & voluntatem seu dilectionē Dei attendatur imago Trinitatis in anima, non erit imago Dei in homine secundum naturam, sed secundum gratiam. Et sic non erit omnibus communis. Art. præc.

¶ 4. Præterea, Sancti, qui sunt in patria, maximè cōformantur imagini Dei secundum gloriæ visionem. Vnde dicitur 2. Cor. 3. In eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem. Sed secundum visionem gloriæ temporalia cognoscuntur. Ergo etiā per cōparationem ad temporalia Dei imago attenditur in nobis.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 14. de Tri. quòd non propterea est Dei imago in mente, quia sui meminit, & diligit, & intelligit se: sed quia potest etiam meminisse, intelligere & amare Deū, à quo facta est. Multo igitur minus secundum alia obiecta attenditur imago Dei in mente. Cap. 4.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) imago importat similitudinem vt cunque pertingentem ad speciei repræsentationem. Vnde oportet, q̄ imago diuinæ Trinitatis attendatur in anima secundum aliquid, quod repræsentat diuinas personas repræsentatione speciei, sicut est possibile creaturæ. Distinguuntur autem diuinæ personæ, vt dictum est, secundum processionem verbi à dicente, & amoris ab vtroque. Verbum autem Dei nascitur de Deo secūdum notitiam suiipsius, & amor procedit à Deo, secundum quod seipsum amat. Manifestum est autem, quòd diuersitas obiectorum, diuersificat speciē verbi & amoris. Non enim idem est speciei in corde hominis verbum conceptum de lapide & de equo, nec idem specie amor. Attenditur igitur diuina imago in homine secundum verbum cōceptum de Dei notitia, & amorem exinde deriuatum. Et sic imago Dei attenditur in anima secundum quod fertur, vel nata est ferri in Deum. Fertur autem in aliquid mens dupliciter. Vno modo directè & immediatè. Alio modo indirectè & mediatè: sicut cùm aliquis videndo imaginem hominis in speculo, dicitur ferri in ipsum hominem. Et ideo Augustin. dicit in 14. de Tri. quòd mens meminit sui, intelligit se, & diligit se. Hoc si cernimus, cernimus trini- Art. 2. & 7.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum septimum.*

TItulus clarus. Cap. 4.

¶ In corpore vna conclusio trimēbris respōsua quæsito: Imago Trinitatis in mente primò attenditur secundū actus Verbi & Amoris. secundariò autē ex consequenti secundum potentias, & præcipuè habitus. Probatur prima pars: Imago est repræsentatiua speciei: ergo primò attenditur in mēte secundum quod maximè appropinquat ad specié Trinitatis: ergo secundum quod accidit ad repræsentandū processionem Verbi à dicente, & Amoris connectentis. ergo secundum actus. Antecedens iam patet: prima consequentia est per se nota: secunda verò probatur: quia secundum talem processionem cōstituitur Trinitas. vltima autem probatur: quia Verbum sine actuali cognitione non est: vt Aug. dicit. Secunda verò pars probatur: quia conditiones effectus sunt etiam suorum principiorum, quo quanto virtualiter sunt in eis: constat autem potentias & habitus esse principia actuum, ergo quæ conueniunt actibus, cōueniunt etiam quodam modo potentiis, & præcipuè habitibus: quia proximioris principij rationem habent. & sic patet tertia pars. Et nota vltima verba literæ: quia limitant potentias & habitus, quòd nō qua litercunque, sed vt virtualiter se habent ad actus: sic sunt partes imaginis, non vt passiones aut proprietates, &c. Et hæc in solutione argumentorum patent. ¶ In respōsione ad quartum aduerte, quòd cùm ibi dicitur posse dici quod anima seipsam intelligit percipiēdo actū suū quandocunque aliquid intelligit: interpretandū est de cognitione an est: hoc enim modo seipsam semper intelligit, modo se operari percipiat. Cap. 8. Art. præc.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum octauum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò respondet quæsito vna conclusione affirmatiua. Secundò distinguit modos eius.

¶ Quo ad primum conclusio est, Imago Trinitatis attendit in anima secundum quod fertur, aut nata est ferri in Deū notitia & amore, &c. Probatur, Imago est similitudo & repræsentat speciē: ergo imago Trinitatis in anima est secundum repræsentationem speciei diuinarum personarum: ergo secundum repræsentationem verbi de ipsius Dei notitia & amoris suipsius: ergo secundum quod anima Deū intelligit & Cap. 8

amat actu vel potentia. Antecedens patet cũ pri ma consequentia, secũ da verò probatur ex hoc quod verbum Dei, & similiter amor in ipso Deo, ab ipso Deo vt obiecto specificantur: vt patet ex dictis supra. Vltima verò consequentia probatur ex hoc, quòd diuersitas obiectorum variat speciem Verbi & Amoris. Et probatur in litera inductiè ac per hoc verbum in anima de Deo obiectiuè, & verbum de quacunque alia re differunt specie: & cõsequenter à specie diuini Verbi, quod de Deo est: verba de cæteris rebus recedunt, & dissimilia sunt secundum speciem obiecti. verbum autem in anima de Deo vt obiecto, conuenit in specie obiecti cum diuino Verbo: & propterea ipsum maximè repræsentat speciem Verbi diuini: & simile est dicendum de Amore.

¶ Quo ad secundum ponitur duplex modus: quo anima fertur in Deum scilicet immediatè & mediatè. Immediatè, dum de ipso speculamur, & ipsum amamus. Mediatè dum ipsum in anima nostra contẽplamur & amamus. Primus modus est vt visio rei in se. Secundus vt visio in speculo. Facta est autem hæc distinctio propter beati Aug. autoritatem, vt patet in litera.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum nonum.*

Titulus istius art. occasionatus est ex verbis Genes. primo, vbi dicitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito binumbris. Similitudo dupliciter potest distinguí ab imagine. Vno modo vt præambula ad ipsam. Alio modo vt subsequens & persiciens ipsam. Probatur & declaratur primò veritas distinctionis. Secundò explanantur singula membra. Distinctio probatur sic, Vnum est cõmune omnibus & potest ad singula aptari, sicut bonum & verum. ergo & similitudo: ergo vt bonum se habet vt præambulum & subsequens respectu particularis boni, ita etiam similitudo se habere potest ad imaginem vt præambula, & vt subsequens. Antecedens probatur, quia est transcendens sicut illa. Prima consequentia verò probatur, quia similitudo sequitur vnum: & probatur ex 5. Meta. Secunda verò consequentia probatur, quia æqua est vtrobique ratio. Cõmunitas cuim & perfectio respectu huius faciunt quòd bonum habeat se vtraque modo. Vtraque autem conditio inuenitur in similitudine respectu imagi-

Arg. contra.

Cap. 14.

tatem: nondum quidem Deum, sed iam imaginem Dei. Sed hoc est, non quia fertur mẽs in seipsam absolutè, sed prout per hoc vlteriùs potest ferri in Deum, vt patet per autoritatem suprà inductam.

¶ Ad primvm ergo dicendum quòd ad rõnem imaginis nõ solùm oportet attẽdere, quòd aliquid procedat ab aliquo, sed etiã quid à quo procedat, scilicet quòd verbum Dei procedit à notitia de Deo.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd in tota qui dem anima inuenitur aliqua trinitas: non quidem ita, q̃ præter actionẽ temporalium & contemplationẽ æternorum queratur aliquod tertiũ, quo trinitas impleatur, prout ibidẽ subditur: sed in illa parte rationis quę deriuatur à parte temporalium, etsi trinitas inueniri possit: non tamẽ imago Dei potest inueniri: vt postea dicitur, quia huiusmodi temporalium notitia adductiua est animę; & habitus etiam ipsi quibus tẽporalia cognoscuntur, non semper adsunt, sed quandoq; quidem præsentialiter adsunt, quandoque autem secundum memoriam tãtum etiam postquam adesse incipiunt. Sicut patet de fide, quæ tẽporaliter nobis aduenit in præsenti: in statu autem futuræ beatitudinis iam non erit fides, sed memoria fidei.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd meritoria Dei cognitio & dilectio nõ est nisi per gratiam. Est tamen aliqua cognitio & dilectio naturalis, vt suprà habitum est. Et hoc etiã ipsũ naturale est, quòd mens ad intelligendum Deum ratione vti potest, secundum quod imaginem Dei semper diximus permanere in mente: siue hæc imago Dei ita sit abolita quasi obumbrata, vt pene nulla sit, vt in his, qui non habent vsum rationis: siue sit obscura atque deformis, vt in peccatoribꝰ: siue sit clara & pulchra, vt in iustis, sicut Aug. dicit 14. de Trinit.

¶ Ad quartũ dicendũ, q̃ secundum visionẽ gloriæ temporalia videbũtur in ipso Deo. Et ideo huiusmodi tẽporaliũ visio ad Dei imaginem pertinebit. Et hoc est quod Aug. dicit 14. de Tri. quòd illa natura, cui mens feliciter adhærebit, immutabile videbit omne, quod videbit. Nã in ipso verbo increato sunt rationes omnium creaturarum.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum similitudo ab imagine conuenienter distinguatur.

AD NONVM sic proceditur. Videtur qd̃ similitudo ab imagine non conuenienter distinguatur. Genus enim non conuenienter distinguitur à specie. Sed similitudo comparatur ad imaginem, vt genus ad speciem: quia vbi est imagò, ibi est continuò similitudo: sed non cõuertitur, vt dicitur in lib. 83. Ergo inconuenièter similitudo ab imagine distinguitur.

¶ 2. Præterea, Ratio imaginis attenditur nõ solum per repræsentationem diuinarũ personarum, sed etiã secundum repræsentationem diuinæ essentiæ: ad quã repræsentationem pertinet immortalitas & indiuisibilitas. Non ergo conuenienter dicitur, quòd similitudo est in essentia: quia est immortalis & indiuisibilis, imago autem in aliis.

¶ 3. Præterea, Imago Dei in homine est triplex, scilicet naturæ, gratiæ, & glorię: vt suprà habitũ est. Sed innocentia & iustitia ad gratiã pertinẽt. Incõueniẽter ergo dicitur, q̃ imago accipitur secundum memoriam, intelligentiam & voluntatem, similitudo autem secundum innocẽtiam & iustitiam.

¶ 4. Præterea, Cognitio veritatis ad intelligentiam pertinet, amor autem virtutis ad voluntatem: quę sunt duæ partes imaginis. Non ergo conuenienter dicitur, quòd imago sit in cognitione veritatis, similitudo in dilectione virtutis.

¶ Sed contra est quod Aug. dicit in li. 83. quæst. Sunt qui non frustra intelligunt duo dicta esse ad imaginem & similitudinem, cùm si vna res esset, vnum nomẽ sufficere potuisset.

¶ Respondeo dicendum, quòd similitudo quædã vnitas est. Vnum enim in qualitate similitudinẽ causat, vt dicitur in 5. Meta. Vnum autẽ, cum sit de transcendentibus, & cõmune est omnibꝰ, & ad singula potest aptari, sicut & bonum & verum. Vnde sicut bonum alicui rei particulari potest comparari, vt præambulum ad ipsam, & vt subsequẽs, prout designat aliquã perfectionem ipsius. ita etiam est de comparatione similitudinis ad imaginem. Est enim bonum præambulũ ad hominem, secundum quòd homo est quoddam particulare bonum. Et rursus bonum subsequitur ad hominem, inquantum aliquĕ hominem specialiter dicimus esse bonum propter perfectionem virtutis. Et similiter similitudo consideratur vt præambulum ad imaginem, inquantum est communius quàm imago, vt suprà dictum est. Consideratur etiam vt subsequens ad imaginem, inquãtum significat quandam imaginis perfectionẽ. Dicim̃ enim imaginem alicuius esse similem vel non similem ei, cuius est imago, inquantum perfectè vel imperfectè repræsentat ipsum. Sic ergo similitudo potest ab imagine distingui dupliciter. Vno modo, prout est præambula ad ipsam, & in pluribus existens. Et sic similitudo attenditur secundum ea, quæ sunt communiora proprietatibus naturæ intellectualis, secundum quas propriè attenditur imago. Et secundum hoc dicitur in lib. 83. q. quòd spiritus, id est mens, ad imaginem Dei, nullo dubitante, factus est. Cætera autẽ hominis, scilicet quæ pertinent ad inferiores partes animæ, vel etiam ad ipsum corpus, ad similitudinem facta esse aliqui volũt. Secundum hoc etiam in lib. De quantitate animæ dicitur, quòd similitudo Dei attenditur in anima, inquantum est incorruptibilis. Nam corruptibile & incorruptibile sunt differentiæ entis cõmunis. Alio modo potest considerari similitudo secundum quòd significat imaginis expressionem & perfectionem. Et secundum hoc Dam. dicit, quòd id, quòd est secundum imaginem, intellectuale significat, & arbitrio liberum per se potestatiuum. Quod autem secundum similitudinem virtutis secundum quod homini possibile est habere similitudinem. Et ad idem refertur, quòd similitudo dicitur ad dilectionem virtutis pertinere. Non enim est virtus sine dilectione virtutis.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd similitudo non distinguitur ab imagine secũdum communem rationem similitudinis. Sic enim includitur in ratione ipsius imaginis. Sed secundum qd̃ aliqua similitudo deficit à ratione imaginis, vel etiam est imaginis perfectiua.

¶ Ad secundum dicendum, quòd essentia animæ pertinet ad imaginem, prout repræsentat diuinam essentiam secundum ea, quæ sunt propria intellectualis naturæ, non autem secundum conditiones consequentes ens in communi, vt est esse simplicem & indissolubile m.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam virtutes quædam naturaliter insunt animæ, ad minus secundum quædam earum semina. Et secundum has posset attendi similitudo naturalis. Quamuis non sit inconueniens, vt id quod secundum assignationem vnam dicitur imago, secundum aliam dicatur similitudo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd dilectio verbi, quod est amata notitia, pertinet ad rationem imaginis: sed dilectio virtutis pertinet ad similitudinem, sicut & virtus.

QVÆSTIO NONAGESIMAQVARTA, *de Statu & conditione primi hominis quantum ad intellectum, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de statu, vel conditione primi hominis. Et primò, quantum ad animam. Secundò, quantum ad corpus.

¶ Circa primum consideranda sunt duo.

¶ Primò, de conditione hominis quantum ad intellectum.

¶ Secundò, de conditione hominis quantum ad voluntatem.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrum primus homo viderit Deum per essentiam.

¶ Secundò, vtrum videre potuerit substantias separatas, id est angelos.

¶ Tertiò, vtrum habuerit omnium scientiam.

¶ Quartò, vtrum potuerit errare, vel decipi.

ARTIC.

Q. 51. a. 4.

Toxt. 10.

Arg. 3.

Q. 51. a. 4.

Capa. 12.

Lib. 4. Orth.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulum primum.*

472 2. 1. q. 5. art. 1. & 2 cor. Et 2. dist. 23. q. 2. ar. 1. Et ver. q. 8. art. 1. per 1. & 2. 2. cor. Cap. 18.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò directè respõdet quæsito. Secundò ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionẽ primus homo de Deo habuit.

¶ Quò ad primum conclusio respõsiua est negatiua, Primus homo non vidit Deum per essentiam secundum communem statũ illius vitę. Hæc cõclusio primò declaratur quantũ ad vltimam particulam: quare sit addita, quia s. posset aliquis dicere, quòd de speciali gratia Adam videt Deum per essentiam quando in soporem venit. Deinde probatur, Videntes Deum per essentiam se habẽt ad ipsum sicut quilibet ad beatitudinem: ergo sunt stabiliti & in amore eius: ergo non possunt peccare: sed Adam peccauit. ergo nõ vidit Deum per essentiam. Antecedens probatur: quia diuina essentia est ipsa beatitudo, prima consequentia probatur: quia nullus potest beatitudinem nolle, au eius oppositum, scilicet miseriam velle. secunda verò est per se nota: quia peccare, est auerti à Deo.

Ca. 10. c. 5.

Cap. 9. c. 3.

¶ Auerte, quòd quia ex visione Dei per essentiã optimè nosciturꝰ impeccabilitas, durante visione, vt superius probatũ fuit in proposito, vbi de statu primi hominis tractatur: optimè etiam sequitur, q̃ si erat in statu videntis Deum per essentiã: ergo erat in statu impeccabilis: & ideo subtiliter litera non mentaneam visionẽ, sed statum videntis Deum per essentia perspiciens, dicit, q̃ videntes Deum, in æternum peccare nõ possunt. Et sic excluditur obiectio de peccato Pauli, & Moysis præcipuè.

D. 897. 482 c

¶ Quò ad secundum est vna conclusio, Primus homo cognoscebat Deũ altiore cognitione quã nos, media scilicet inter cognitionem patriæ, & huius exilij. Probatur: Cognitio plena & lucida Dei in effectibus intelligibilibus, est altior cognitione eius per effectus sensibiles: ergo est altior nostra ac media inter cognitionem patriæ, & nostrã. Sed talis conueniebat primo homini: ergo, &c. Prima propositio probatur sic, Visio Dei per essentiam distinguitur contra visionem per creaturãs: ergo visio Dei per creaturam altiorem & Deo similiorem est altior & clarior: ergo cognitio in effectu intelligibili est altior ea, quæ est per effectũ sensibilem. Vis primæ cõsequentiæ cõsistit in hoc quòd radix distinguendi visionem Dei per essentiam à visione eius per creaturã, est differentia secũdum perfectum & imperfectum: quia illa, scilicet tanquã perfecta distinguitur contra hanc tanquam defectiuã. Et propterea quanrò creatura est altior, tantò est minus defectiua: & minus recedit à visione per essentiam. Prima autem consequentia principalis, scilicet, ergo est altior nostra: probatur, quia nos à sensibilibus, circa quæ occupamur, distrahimur: vt non plenè ac lucidè intelligibiles effectus contemplemur. Minor autem, scilicet quòd talis esset primi hominis cognitio, probatur dupliciter: primò ex rectitudine eius quia inferiora subdebantur superioribus: cuius oppositum est in nobis. secundò ex autoritate August. Et nota quòd non distinguitur litera modo quo ad hoc inter naturalem & gratuitam cognitionem primi hominis de Deo, quoniam vtraque erat altior: & quodammodo angelica magis quàm humana: vt patet ex autoritate Augu. & in responsione ad tertium.

Ca. 18. c. 3.

D. 75.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulũ secundum.*

Titulus per essentiã, id est quidditatiuè intelligere.

¶ In corpore duo. Primò responder quæsito directè. Secundò ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionẽ habuit primus homo de angelis.

¶ Quo ad primum conclusio est negatiua, Primus homo non potuit videre angelos per essentiam. Probatur, Primus homo naturaliter cognoscebat per conuersionem ad phantasmata: ergo non poterat videre angelos per essentiam. Antecedens probatur distinguendo ita tum animæ dupliciter, scilicet secundum diuersos modos essendi: & de his suprà dictum est. & secundum integritatem & corruptionem eiusdem modi essendi. Et de hac diuersitate est modò sermo: & ideo assignatur conuenientia & differentia inter hæc membra. Conueniunt in hoc, quod in statu naturæ tam integræ quam lapsę anima est accommodata corpori secundum animalem vitam. probatur autoritate, Quia factus est homo in animam viuentem, Differunt in hoc, quòd corpus erat totaliter animæ subditum & non impediens in statu illo, nunc impedit. Ex his enim patet antecedens. Si enim primus homo habuit animam accommodatam corpori secundum

472 2. dist. 23. q. 2. art. 2. co. Et ver. qõ 8. a. 5. & q 4. ar. 6. 10. cor. Cap. 1.

Q. 89 a. 2.

Propos. 12.

D d

ARTICVLVS I.

¶ Vtrũ primus homo per essentiã Deũ viderit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd primus homo p essentiam Deum viderit. Beati tudo enim hominis in visione diuinę essentię consistit. Sed primus homo in paradiso conuersans, beatã & omniũ diuitem habuit vitam: vt Damas. dicit in 2. li. Et Aug. dicit in 4. de ciuit. Dei. Si homines habebãt affectus suos quales nũc habemꝰ, quomodo erãt beati in illo senartabilis beãtitudinis loco, id est paradiso? Ergo primus homo in paradiso vidit Deum per essentiã.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit 14. de ciuit. Dei, q̃ primo homini nõ aberat quicquam, quod bona voluntas adipisceretur. Sed nihil melius bona voluntas adipisci potest, quàm diuinæ essentiæ visionem. Ergo homo per essentiam Deum videbat.

¶ 3. Præterea, Visio Dei per essẽtiam est qua videtur Deus sine medio & sine ænigmate. Sed homo in statu innocentię vidit Deum sine medio: vt Magister dicit in 1. dist. 4. lib. Sen. Vidit etiã sine ænigmate, quia ęnigma obscuritatem importat: vt Aug. dicit 15. de Trin. Obscuritas autem introducta est per peccatum. Ergo homo in primo statu vidit Deum per essentiam.

¶ Sed contra est quod Apostolus dicit 1. ad Cor. 13. quòd non prius quod spirituale est, sed quod animale. Sed maximè spirituale est videre Deum per essentiam. Ergo primus homo in primo statu animalis vitæ Deum per essentiam non vidit.

¶ Respondeo dicendum, quòd primus homo Deum per essentiam non vidit secundum communem statũ illius vitę, nisi fortè dicatur, quòd viderit eum in raptu, quãdo Deus immisit soporem in Adam: vt dicitur Gen. 2. Et huius ratio est: quia cùm diuina essentia sit ipsa beatitudo, hoc modo se habet intellectus videntis diuinam essentiam ad Deũ sicut se habet quilibet homo ad beatitudinem. Manifestum est autẽ, quòd nullus homo potest per voluntatẽ à beatitudine auerti. Naturaliter denim & ex necessitate homo vult beatitudinẽ, & fugit miseriam. Vnde nullus videns Deũ per essentiam potest voluntate auerti à Deo, quod est peccare. Et propter hoc omnes videntes Deum per essentiã, sic in amore Dei stabiliuntur, quòd in ęternum peccare non possunt. Cùm ergo Adam peccauerit, manifestum est, quòd Deum per essentiã non videbat. Cognoscebat tamẽ Deum quadam altiori cognitione quã nos cognoscamus. Et sic quodammodo eius cognitio media erat inter cognitionem præsentis status & cognitionẽ patriæ, qua Deus per essentiam videtur.

¶ Ad cuius euidentiã considerandum est, q̃ visio Dei per essentiã diuiditur cõtra visionem Dei per creaturã. Quantò autẽ aliqua creatura est altior, & Deo similior, tãtò per eam Deus clarius videtur: sicut homo perfectius videtur per speculũ, in quo expressius imago eius resultat. Et sic patet, q̃ multo eminentius videtur Deus per intelligibiles effectꝰ, quã per sensibiles & corporeos. A cõsideratione autem plena & lucida intelligibilium effectuum impeditur homo ĩ statu præsenti per hoc, q̃ distrahitur à sensibilibus, & circa ea occupatur. Sed sicut dicitur Eccles. 7. Deus fecit hominem rectũ. Hæc autem fuit rectitudo hominis diuinitus instituti, vt inferiora superioribus subderentur, & superiora ab inferioribus non impedirẽtur. Vnde homo primus nõ impediebatur per res exteriores à clara & firma

cõtemplatione intelligibilium effectuum, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat, siue naturali cognitiõe, siue gratuita. Vnde dicit Aug. in 11. super Gen. ad lit. q̃ fortassis Deus primis hominibus antea loquebatur, sicut cum angelis loquitur ipsa incommutabili veritate illustrans mentes eorum: et sic non tãta participatione diuinæ essentiæ, quantam capiũt angeli. Sic igitur per huiusmodi intelligibiles effectus Dei, Deum clarius cognoscebat, quàm modo cognoscamus.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd homo in paradiso beatus fuit: nõ illa perfecta beatitudine, in quam transferẽdus erat, quæ in diuinę essentię visione consistit. Habebat tamen beatam vitam secundũ quendam modum: vt Aug. dicit 11. super Gen. ad lit. inquãtum habebat integritatem & perfectionem quandam naturalem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bona voluntas est ordinata voluntas. Non autem fuisset primi hominis ordinata voluntas, si in statu meriti habere voluisset, quod ei promittebatur pro præmio.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ duplex est mediũ. Quoddã, in quo simul videt quod per medium videri dicitur: sicut cùm homo videtur per speculum, & simul videtur cum ipso speculo. Aliud medium est, per cuius notitiam in aliquid ignotũ deuenimus: sicut est mediũ demõstratiõis. Et sine tali medio Deus videbatur, non tamen sine primo medio. Non enim oportebat primũ hominẽ peruenire in Dei cognitionem per demonstrationem sumptam ab aliquo effectu, sicut nobis est necessariũ: sed simul in effectibꝰ præcipuè intelligibilibus suo modo Deũ cognoscebat. Similiter etiã est considerandum, quòd obscuritas, quæ importatur in nomine ęnigmatis, dupliciter potest accipi. Vno modo, secundum q̃ quęlibet creatura est quoddã obscurum, si comparetur ad immensitatem diuinæ claritatis. Et sic Adam videbat Deum in ænigmate: quia videbat Deũ per effectum creatum. Alio modo potest accipi obscuritas, quæ consecuta est ex peccato: prout, scilicet impeditur homo à consideratione intelligibilium per sensibilium occupationem. Et secundum hoc nõ vidit Deum in ænigmate.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam videret. Dicit enim Greg. 4. Dialo. In paradiso quippe, assueuerat homo verbo Dei perfrui, bonorum angelorum spiritibus cordis munditia & celsitudine visionis interesse.

¶ 2. Præterea, Anima in statu præsenti impeditur à cognitione substantiarũ separatarũ, ex hoc quòd est vnita corpori corruptibili, quod aggrauat animam, vt dicitur Sapiẽtię non o cap. Vnde & aĩa separata, substantias separatas videre põt, vt suprà dictũ est. Sed anima primi hominis non aggrauabatur à corpore, cùm non esset corruptibile. Ergo poterat videre substantias separatas.

¶ 3. Præterea, vna substãtia separata cognoscit aliam cognoscendo seipsam, vt dicitur in li. de Caus. Sed anima primi hominis cognoscebat seipsam, Ergo cognoscebat alias substantias separatas.

¶ Sed contra, Anima Adæ fuit eiusdẽ naturæ cum animalibꝰ nostris. Sed animę nostrę non possunt nũc ĩtelligere substãtias separatas. Ergo nec anima primi hominis potuit.

Prima S. Thom.

cundum animalem vitam, vt in conuenientia dictum est. ergo intelligebat per cõuersionem ad phantasmata: hic enim modus intelligendi ex illo essendi modo nascitur. Et nota illud verbum, secundum animalem vitam: quoniam excludit obiectionẽ de anima corporis glorificati. illa enim non est accommodata corpori ad perficiendum ipsum secũdum vitam animalem. Quoniam tunc nõ viuet amplius vita animali: sed, vt Apostolus dicit, Seminatur animale, & resurget spirituale.

Arist. præc. Q. 84. a. 7. Appellatur enim anima lis vita, quę alimento cę terisque necessariis egeat de qua inferius erit sermo. ¶ Consequentia probatur, iut elligẽdo, quòd per phantasmata anima monetur secundum tres gradus: & nullus eorum terminatur ad perfectã cognitionem nisi primus. ergo non potest videre angelos. Assumptum quo ad primam partem probatur ex Dionys. & explanantur qui sunt illi gradus: primus ad animam, secundus ad angelos, tertius ad Deũ. Secunda pars sigillatim quo ad singula membra probatur. Et primò, q̃d primus ad perfectam, id est quidditatipam cognitionem termini, id est animæ, ducit ex proportione medij: quia obiecto actus actui, potentia potentiæ, substantia commensuratur. Secundò, quòd secundus non ex improbatione medij ad terminum: quia scilicet prima media non sunt adæquata nisi substantiæ naturaliter intelligenti per phantasmata, & similiter ipsum proximum modum, scilicet substantia animæ non adæquat substantiam superiorem modò naturaliter intelligentem: sed angelus non intelligit per phantasmata: ergo ex anima visa non videtur. Tertiò probatur, quòd tertius minimè perficitur propter excessũ termini, scilicet Dei, non solùm super animam, sed etiã super angelum: qui etiam visus non sat esset vt duceret seipsum in visionẽ Dei ob illius infinitum excessum. Quo ad secundum, conclusio est, Primus homo habebat excellentiorem cognitionis modum de angelis, quàm nos. Probatur ratione: quia fixior erat & certior circa intelligibilia. Et confirmatur auctoritate Gregorij.

Q. 84. a. 6.

538

In corp.

¶ *Super Quæstionis nonæ gesimaquarta Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua trimembris. Primus homo habuit scientiã omnium naturaliter scribilium, supernaturaliũ verò quãtum opus erat ad vitæ regimẽ, neutra ve-

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ status animę hominis distingui potest dupliciter. Vno modo secundum diuersum modũ naturalis esse. Et hoc modo distinguitur status animæ separatæ à statu animæ coniunctæ corpori, Alio modo distinguitur status animæ secundum integritatem & corruptionem, seruato eodem modo essendi secundum naturam. & sic status innocentiæ distinguitur à statu hominis post peccatum. Anima enim hominis in statu innocentiæ erat corpori perficiendo & gubernãdo accõmodata, sicut & nunc. Vnde dicitur primus homo factus fuisse in animam viuẽtem, id est corpori vitam dantem, scilicet animalem. Sed huius vitæ integritatẽ habebat, inquantum corpus erat totaliter animæ subditum in illo ipsam impediẽs, vt suprà dictum est. Manifestum est autem ex præmissis, quòd ex hoc quòd anima est accõmodata ad corporis gubernationem & perfectionem secundum animalẽ vitã, competit animæ nostræ talis modus d intelligendi, qui est per conuersionem ad phãtasmata. Vnde & hic modus intelligendi etiã animę primi hominis competebat. Secundum autem hũc modum intelligendi motus quidã inuenitur in anima, vt Dio. dicit 4. cap. de Diu. no. secundum tres gradus. Quorũ primus est secundum quod à rebus exterioribus aggregatur anima ad seipsam. Secundus autẽ est, prout anima ascendit ad hoc q̃ vniatur virtutib' superioribus vnitis, scilicet angelis. Tertius autem gradus est secundum quòd vlterius manuducitur ad bonum, quòd est supra omnia, scilicet Deum. Secundum igitur primam processum anima, qui est à rebus exterioribus ad seipsam, perficitur animæ cognitio, quia scilicet intellectualis operatio animæ naturalem ordinem habet ad ea, quæ sunt extra, vt suprà dictum est. Et ita per eorum cognitionem perfectè cognosci potest nostra itellectualis operatio, sicut actus per obiectum, & per ipsam intellectualem operationem perfectè potest cognosci humanus intellectus, sicut potentia per propriũ actum e. Sed in secundò processu non inuenitur perfecta cognitio. Quia cum angelus non intelligat per conuersionem ad phantasmata, sed longè eminentio ri modo (vt suprà dictum est) prædict' modus cognoscendi, quo anima cognoscit seipsam, non sufficienter ducit in angeli cognitionem. Multo autem minus tertius processus ad perfectã notitiã terminatur. Quia etiam ipsã angeli per hoc quod cognoscũt seipsos, nõ possunt pertingere ad cognitionem diuinæ substantiæ propter eius excessum. Sic igitur anima primi hominis nõ poterat quidem videre angelos per essentiam sed tamen excellentiorem modum cognitionis habebat de eis, quam nos habeamus: quia eius cognitio erat magis certa & fixa circa interiora intelligibilia, quàm cognitio nostra. Et propter tantam eminentiam dicit Gregorius, quòd intererat angelorũ spiritibus. Vnde patet solutio ad primum.

Q. 15. a. 2.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd hoc quòd anima prima hominis deficiebat ab intellectu substantiarum separatarum, non erat ex aggrauatione corporis: sed ex hoc quod obiectum ei connaturale erat deficiens ab excellentia substantiarum separatarũ. Nos autẽ deficimus propter vtrũque.

¶ Ad tertium dicendum, quòd anima primi hominis non poterat per cognitionem sui ipsius pertingere ad cognoscendas substantias separatas, vt suprà dictum est: quia etiã vna quæque substantia separata cognoscit aliam per modum suiipsius,

ARTICVLVS III.

¶ Vtrũ primus homo habuerit scientiã omniũ.

DTERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ primus homo non habuerit scientiam omniũ. Aut enim habuit talẽ scientiã per species acquisitas, aut per species cõnaturales, aut per species infusas: non autem per species acquisitas. Huius modi enim cognitio ab experientia causatur, vt dicitur in 1. Meta. Ipse autem non tũc fuerat omnia expertus. Similiter etiam nec per species cõnaturales, quia erat eiusdem naturæ nobiscum: anima autẽ nostra est sicut tabula, in qua nihil est scriptum: vt dicitur in 3. de anima. Si autem per species infusas, ergo sciẽtia eius, quam habebat de rebus, nõ erat eiusdem rationis cum scientia nostra, quam à rebus acquirimus.

¶ 2. Prętera, In omnibus indiuiduis eiusdẽ speciei est idem modus consequendi perfectionem. Sed alij homines nõ statim in sui principio habent omnium scientiam, sed eam per temporis successionem acquirunt secundum suum modum. Ergo nec Adã statim formatus habuit omnium scientiam.

¶ 3. Prętera, Status præsentis vitæ homini cõceditur, vt in eo proficiat anima, & quãtum ad cognitionem, & quantũ ad meritũ. Propter hoc enim anima corpori videtur esse vnita. Sed homo in statu illo, pfecisset quantum ad meritum. Ergo etiam profecisset quantum ad cognitionẽ rerum. Non ergo habuit omnium rerum scientiam.

¶ SED CONTRA est, quòd ipse impositor nomina animalibus, vt dicitur Gene. 2. Nomina autem debent naturis rerum congruere. Ergo Adam sciuit naturas omnium animalium. & pari ratiõe habuit omnium aliorum scientiam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd naturali ordine perfectũ pcedit imperfectũ, sicut & actus potentiam e, quia ea, quę sunt in potentia, non reducuntur ad actum nisi per aliquod ens actu. Et quia res primitus à Deo institutæ sunt non solùm, vt in seipsis essent, sed etiam vt essent aliorũ principia, ideo productę sunt ĩ statu perfecto, in quo possent esse principia aliorum. Homo autẽ potest esse principium alterius, non solum per generationem corporalem, sed etiã per instructionem & gubernationẽ. Et ideo sicut primus homo institutus est in statu perfecto quantum ad corpus, vt statim posset generare: ita etiã institutus est in statu perfecto d quãtum ad animã, vt statim posset alios instruere & gubernare. Nõ potest autem aliquis instruere nisi habeat scientiam. Et ideo primus homo sic institutus est à Deo, vt haberet omnium scientiã, in quib' homo natus est instrui. Et hęc sunt omnia illa, quę virtualiter existũt in primis principiis per se notis, quæcũque scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Ad gubernationem autẽ vitę proprię & aliorum, non solũ requiritur cognitio corũ, quæ naturaliter sciri possunt. sed etiã cognitio eorum, quæ naturalem cognitionẽ excedunt: eo q̃ vita hominis ordinatur ad quendã finẽ supernaturalẽ: sicut nobis ad gubernationẽ vitæ nostræ necessariũ est cognoscere q̃ fidei sunt. Vnde & de his supernaturalibus tantam cognitionem prim' homo accepit, quanta erat necessaria ad gubernationem vitę humanæ secundum statum illum. Alia verò, quæ nec naturali hominis studio cognosci possũt, nec sunt necessaria ad gubernationẽ vitæ humanæ, primus homo nõ cognouit: sicut sunt cogitationes hominũ, futura cõtingẽtia & q̃dã singulariaiputa quot rò nesciebat. Probatur hæc conclusio tali ordine: primò enim probatur quo ad omnes partes, per commune medium quod est radix omnium membrorum, deinde sigillatim ex illo medio singula membra deducuntur. Est autem pro cessus iste, Perfecta naturaliter sunt priora imperfectis: ergo res omnes instituta sunt à Deo in statu pfecto. ergo homo institutus est in statu in quo posset statim esse aliorum principiũ per instructionẽ & gubernationẽ. Tunc vltra, erat principium pro instructione: ergo habebat omniũ instruibiliũ scientiã: ergo omnium quæ virtualiter continẽtur in primis principiis. ergo omniũ naturaliter scibiliũ. Et similiter erat principiũ per gubernationẽ: ergo habebat cognitionẽ, supernaturalis finis: ergo & mediorum, reliquorũque superna turalium tantam, quanta opus fuerat, notitiam habebat. Rutsus homo institutus est in statu perfecto. in quo, &c. ergo eorum, quæ neutra sunt cognitionem non habuit.

474 2. dist. 19. q. 2. art. 2. coc. Et vide q. 18. art. 2. & 4.

Non lõgè à prũo.

Tertia.

¶ Antecedẽs declaratur, & probatur. Declaratur, quòd de prioritate quã actus est prior potẽtia, est sermo: pbatur, quia ea quę sunt in potentia, non reducuntur, ad actum, &c. Prima consequentia probatur: quia res institutæ sunt à Deo non solum vt essent, sed vt institutę essent. Hoc enim est esse in statu priori & perfecto. Secunda verò consequentia probatur, & confirmatur: quia homo potest esse aliorum principiũ omnibus his modis. Confirmatur verò: quia sicut homo, q̃ potest esse principium per generationẽ, factus est perfectus secundum corpus, vt statim posset generare: pari ratione, quia potest esse ratione, animæ principium per instructionem & gubernationẽ, factus est perfectus secundum animã, vt statim posset instruere & gubernare. Aliæ verò singulares consequentiæ declarantur. Prima quidem, quia instructio sine sciẽtia fieri nequit. Secunda verò, quia in vniuersis his homo natus est naturaliter instrui. Tertia est per se nota. Prima quoque consequentia quo ad aliam partem probatur: quia homo ordinatur ad finem supernaturalẽ. Secunda sequitur ex hac manifestẽ, Et confirmatur ex statu præsenti, quo ea, quæ sunt fidei nosse oportet. Ad tertiũ denique membrum consequentiæ probatio sup ponitur ex apposito: quia scilicet sicut Deus nõ deficit in necessariis ita non abĩdat superfluis in institutione rerum:

D.1107

Dist. 40. 764. D. 1111. D. 1180. & 1283.

rum: sed notitia talium neutralium erat superflua: vt patet de notitia cogitationum, & futuro rum & occultorum indiuiduorum, &c. ergo. hæc enim eo quòd cæco nato Christus dedit, fuerunt alterius rationis ab oculis, quos natura produxit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Adam debebat aliquid habere perfectionis, inquantum erat primus homo, quod cæteris hominibus non competit: vt ex dictis patet.

¶ Ad tertiũ dicendum, quod Adã in scientia naturaliũ scibilium nõ profecisset, quãtum ad numerum scitorum, sed quantũ ad modum sciendi: quia quæ sciebat intellectualiter, sciuisset postmodum per experimentum. Quãtum verò ad supernaturalia cognita profecisset etiam quantum ad numerum per nouas reuelationes: sicut & angeli proficiunt per nouas illuminationes. Nec tamen est simile de profectu meriti & scientiæ: quia vnus homo nõ est alteri pẽin cipium merendi, sicut & sciendi.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrũ homo in primo statu decipi potuisset.

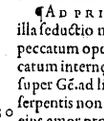

DQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd homo in primo statu decipi potuisset. Dicit enim Apostolus 1. ad Corin. 2. quod mulier seducta in præuaricatione fuit.

474 2. dist. 19. q. 2. a. 3. Et vide. 16. 18. art. 6.

¶ 2. Prętera, Magister dicit 21. dist. 2. Sen. quòd ideo mulier non horruit serpentem loquentem, quia officium loquendi eũ accepisse à Deo putauit. Sed hoc falsum erat. Ergo mulier decepta fuit ante peccatum.

¶ 3. Prætera, Naturale est, quod quãtò aliquid remotius videtur, tãtò minus videtur. Sed natura oculi nõ est cõtracta per peccatum. Ergo hoc idem in statu innocentię cõtigisset. Fuisset ergo homo deceptus circa quantitatem rei visæ, sicut & modo.

¶ 4. Prætera, Aug. dicit 12. super Gen. ad literã, q̃ in somno adhæret anima similitudini, tanquã ipsi rei. Sed homo in statu innocentiæ comedisset, & per cõsequens dormiuisset & somniasset. Ergo deceptus fuisset, adhærẽdo similitudinibus tanquam rebus.

¶ 5. Prętera, Primus homo nesciuisset cogitationes hominum, & futura contingentia, vt dictum est. Si igitur aliquis super his sibi falsum diceret, deceptus fuisset.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit, Approbare vera pro falsis, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd in nomine Deceptionis duo possunt intelligi: scilicet qualiscunque existimatio leuis, qua aliquis adhæret falso tanquam vero sine assensu credulitatis, & iterum firma credulitas. Quãtum ergo ad ea, quorum sciẽtiam Adam habebat, neutro istorũ modorum homo decipi potuit ante peccatum. Sed quantũ ad ea, quorũ sciẽtiam non habebat, decipi poterat, largè accepta deceptione pro existimatione qualicũq; sine assensu credulitatis. Quod ideo est dictũ: quia existimare falsum in talibus, non est noxium boni: & ex quo temere assensus non adhibetur, nõ est culpabile. Sed hæc positio nõ conuenit integritati primi status. Quia, vt Aug. dicit 14. de ci. Dei, in illo statu erat deuitatio tranquilla peccati: qua manente nullum malũ omnino esse poterat. Manifestum est autẽ, q̃ sicut verũ est bonũ intellectus, ita falsum est malũ ei', vt dicitur in 6. Ethic. Vnde non poterat esse, q̃ innocentia manẽte, intellectus hominis alicui falso acquiesceret, quasi vero. Sicut lapilli iaceãt in flumine, & alia huiusmodi.

Arist. præc.

Li. 3. de li. arb. ca. 12. to. 1.

Ca. 10. l. 5.

Cap. 2. & 10. to. 3.

Cap. 2. & li. 6 Met. tex. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd primus homo habuit d scientiam omniũ p species à Deo infusas: nec tamen scientia illa d fuit alterius rationis à sciẽtia nostra: sicut nec oculi, quos d cæco nato Christus dedit, fuerunt alterius rationis ab oculis, quos natura produxit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Adam debebat aliquid habere perfectionis, inquantum erat primus homo, quod cæteris hominibus non competit: vt ex dictis patet.

¶ Ad tertiũ dicendum, quod Adã in scientia naturaliũ scibilium nõ profecisset, quãtum ad numerum scitorum, sed quantũ ad modum sciendi: quia quæ sciebat intellectualiter, sciuisset postmodum per experimentum. Quãtum verò ad supernaturalia cognita profecisset etiam quantum ad numerum per nouas reuelationes: sicut & angeli proficiunt per nouas illuminationes. Nec tamen est simile de profectu meriti & scientiæ: quia vnus homo nõ est alteri pẽin cipium merendi, sicut & sciendi.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrũ homo in primo statu decipi potuisset.

DQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd homo in primo statu decipi potuisset. Dicit enim Apostolus 1. ad Corin. 2. quod mulier seducta in præuaricatione fuit.

¶ 2. Prętera, Magister dicit 21. dist. 2. Sen. quòd ideo mulier non horruit serpentem loquentem, quia officium loquendi eũ accepisse à Deo putauit. Sed hoc falsum erat. Ergo mulier decepta fuit ante peccatum.

¶ 3. Prætera, Naturale est, quod quãtò aliquid remotius videtur, tãtò minus videtur. Sed natura oculi nõ est cõtracta per peccatum. Ergo hoc idem in statu innocentię cõtigisset. Fuisset ergo homo deceptus circa quantitatem rei visæ, sicut & modo.

¶ 4. Prætera, Aug. dicit 12. super Gen. ad literã, q̃ in somno adhæret anima similitudini, tanquã ipsi rei. Sed homo in statu innocentiæ comedisset, & per cõsequens dormiuisset & somniasset. Ergo deceptus fuisset, adhærẽdo similitudinibus tanquam rebus.

¶ 5. Prętera, Primus homo nesciuisset cogitationes hominum, & futura contingentia, vt dictum est. Si igitur aliquis super his sibi falsum diceret, deceptus fuisset.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit, Approbare vera pro falsis, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd in nomine Deceptionis duo possunt intelligi: scilicet qualiscunque existimatio leuis, qua aliquis adhæret falso tanquam vero sine assensu credulitatis, & iterum firma credulitas. Quãtum ergo ad ea, quorum sciẽtiam Adam habebat, neutro istorũ modorum homo decipi potuit ante peccatum. Sed quantũ ad ea, quorũ sciẽtiam non habebat, decipi poterat, largè accepta deceptione pro existimatione qualicũq; sine assensu credulitatis. Quod ideo est dictũ: quia existimare falsum in talibus, non est noxium boni: & ex quo temere assensus non adhibetur, nõ est culpabile. Sed hæc positio nõ conuenit integritati primi status. Quia, vt Aug. dicit 14. de ci. Dei, in illo statu erat deuitatio tranquilla peccati: qua manente nullum malũ omnino esse poterat. Manifestum est autẽ, q̃ sicut verũ est bonũ intellectus, ita falsum est malũ ei', vt dicitur in 6. Ethic. Vnde non poterat esse, q̃ innocentia manẽte, intellectus hominis alicui falso acquiesceret, quasi vero. Sicut

Arist. præc.

Li. 3. de li. arb. ca. 12. to. 1.

Ca. 10. l. 5.

Cap. 2. & 10. to. 3.

Cap. 2. & li. 6 Met. tex. 5.

¶ *Super Quæstionis nonagesimaquarta Articuli quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò, opinio affirmatiua: secundò negatiua simul probatur improbando oppositam.

¶ Quò ad primum tria dicit hæc opinio. Primò, quòd deceptio sumitur dupliciter, scilicet pro leui existimatione simplici eius quod non est, vel pro existimatione & assensu credulitatis. Secundum est, q̃d primus homo neutro modo decipi potuit respectu scitorum. Tertiũ est, quòd primus homo respectu non scitorum potuit primò decipi. probatur, quia hoc non erat noxium hominiec culpabile: quia sine temerario assensu.

¶ Quò ad secundum, cõclusio est respõsiua quæsito, Primus homo nullo modo decipi potuit tum respectu scitorum quàm nescitorum. Probatur dupliciter, primò ex integritate primi status, Secundò ex rectitudine ejusdẽ: ex integritate quidẽ sic, In illo statu nullum malum esse poterat: ergo intellectui enim in membris corporis primi hominis erat quidem carentia perfectionis alicuius puta claritatis, non tamen aliquod malum inesse poterat ita in intellectu poterat esse carentia notitiæ alicuius, nulla tamen poterat ibi esse existimatio falsi. Quod etiã ex ipsa rectitudine primi status apparet. Sed quandiu anima maneret Deo subdita, tandiu in homine inferiora superioribus subderentur, nec superiora per inferiora impedirentur. Manifestum est autem ex præmissis, quòd intellectus circa proprium obiectum semper verus est. Vnde ex seipso nunquam decipitur, sed omnis deceptio accidit in intellectu ex aliquo inferiori, puta phantasia, vel aliquo huiusmodi. Vnde videmus quòd quãdo naturale iudicatorium non est ligatum, non decipimur per huiusmodi apparitiones, sed solùm quando ligatur, vt patet in dormientibus. Vnde manifestum est, quòd rectitudo primi status non compatiebatur aliquam deceptionem circa intellectum.

Q. 85. a. 7.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa seductio mulieris, etsi non præcesserit peccatum operis: subsecuta tamen est peccatum interne elationis. Dicit enim Aug. 11. super Gẽ. ad literam, quòd mulier verbum serpentis non crederet, nisi iã inesset menti eius amor propriæ potestatis, & quædã de se superba præsumptio.

Ca 30. l. 5.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd mulier putauit serpentem hoc accepisse loquendi officium: non per naturam, sed aliqua superna turali operatione. Quamuis nõ sit necessarium autoritatem Magistri Sentent. sequi in hac parte.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si aliquid re præsentatũ fuisset sensui vel phantasiæ primi hominis aliter quàm sit in rerum natura, non tamen deciperetur, quia per rationẽ veritatem diiudicaret.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd id quod accidit in somno, non imputatur homini: ga non habet vsum rationis, qui est proprius hominis actus.

¶ Ad quintũ dicendum, quòd alicui dicenti falsum de contingentibus futuris vel cogitationibus cordium, homo in statu innocentiæ non credidisset, ita esse: sed credidisset, q̃ hoc esset possibile. Et hoc nõ esset existimare falsum. Vel potest dici, q̃ diuinitus ei subuentum fuisset, ne decideretur in his, quorum scientiam non habebat. Nec est instantia, quam quidam afferunt, quòd in tentatione non fuit ei subuentum, ne decipere tur: licet tunc maximè indigeret. Quia iam præcesserat peccatum in animo, & ad diuinum auxilium recursum non habuit.

QVÆSTIO NONAGESIMAQUINTA. de his quæ attinent ad voluntatem primi hominis, gratia scilicet & iustitia in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ pertinent ad voluntatem primi hominis.

¶ Et circa hoc considerandæ sunt duo. Primò quidem, de gratia & iustitia primi hominis. Secundò, de vsu iustitiæ quatitum ad dominium super alia.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum homo creatus fuerit in gratia.

¶ Secundò, vtrum in statu innocentiæ habuerit animæ passiones. ¶ Tertiò, vtrũ habuit virtutes omnes. ¶ Quartò vtrũ opera eius fuissent æquè efficacia ad merendum sicut modò sunt.

specter omne iudicium. quoniam & principium omnis compositionis, & finis omnis resolutionis est qd quid est, oportet si falsum intervenit, aliunde accidere. Omne aliud autem siue componendi & diuidendi officium, siue discursus, siue phantasia, &c. inferior est: omnis igitur deceptio ex aliquo inferiori est. Vnde notanter in litera dicitur, ex aliquo inferiori, pura phantasia vel aliquo huiusmodi non curando quicquid illud esset. Quòd autem sic accipiatur intellectꝰ in proposito, ex eo patet, ꝙ dicit ꝙ circa proprium obiectũ semp̃ est verus: hoc enim, vt clarè liquet de intellectu quàtum ad intelligendi officium, vt distinguitur cõtra officium componendi & discurrendi, interpretatur. Posset quoque expediciùs dici, quòd nomine phantasiæ intellexit ipsam cum concomitantibus, & quia intelligere componẽdo & discurrendo est vnum de concomitantibus eam, vt patet ex eo, quòd anima separata intelligit ꝑ modum substantiarum separatarum: ideo omnis deceptio dicta est ꝑ uenire ex phantasia, &c.

476 q. 1. artic. 2. c5. Et 2. d. 19. q. 3. ar. 3. ec Et d. 19 q. 1. art. 1. Et quol 1. ar. 8. cor.

¶ *Super Quæstionis nonæ secũdæ quintæ Articulum primum.*

TItulus claras, in gratia gratum facietre. ¶ In corpore duo. Primò recitatur quæ ãd opinio. Secundò examinatur & respondetur simul quæsito. ¶ Quò ad primum duo referũtur ex opinione. Primũ est, quòd primus homo non est creatus in gratia. Secundum est, quòd primus homo habuit gratiam antequã peccaret. hæc de primo. ¶ Quò ad secũdum examinantur singula. Et primò secundum approbatur: quia multi Sancti hoc senserũt: deinde primum reprobatur ex ratione rectitudinis primi status & sic directè respõdetur quæsito affirmatiuè, ſ, ꝙ primus homo fuit creatus in gratia, probat sic, Primus homo fuit factus in statu recto, in quo scilicet ratio Deo, inferiores vires rationi, & animæ corpus subdebatur: & prima subiectio erat ratio secundæ & secunda tertiæ: ergo fuit factus in subiectione in ferior̃ũ supernaturali: ergo in subiectione rationis supernaturali, quod est esse falsum in gratia. Antecedens quo ad primam partẽ probatur auctoritate Eccle. 7. quo ad secũdũ autoritate Aug. Prima cõsequentia probatur: quia subiectio illa si fuisset naturalis, tamã fuisset post peccatum: quia non abstulit naturam. Et confirmatur ex dæmonum naturalibus. Secunda verò cõsequentia probatur ratione: qa effectus non potest esse potior causa. Et cõfirma

Cap. 9. 10. 3.

Q. 123. 10. 4.

Cap. 10. com. 7.

Lib de natura & gratia c. 25 & de civ. & gratia c. 11 cap. 7.

Cap. 13.

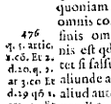

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrũ primus homo fuerit creatus in gratia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd primus homo non fuerit creatus in gratia. Apostolus enim 1. Cor. 15. distinguens Adam à Christo dicit, factus est primus. Adam in animam viuentem: nouissimus autem in spiritu viuificantem. Sed viuificatio spiritus est per gratiam. Ergo hoc est proprium Christi quòd fuerit factus in gratia.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit in lib. de Quæstio. veteris & noui Testamẽti, quòd Adam nõ habuit Spiritum sanctũ. Sed quicunque habet gratiam, habet Spiritum sanctum. Ergo Adam non fuit creatus in gratia.

¶ 3. Præterea, Aug. dicit in lib. de correptione & gratia, ꝙ Deus sic ordinauit angelorũ & hominum vitam, vt prius in eis ostenderet quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid posset suæ gratiæ beneficium, iustitiæque iudicium. Primò ergo cõdidit hominem & angelum in sola naturali arbitrij libertate, & postmodum ei gratiam cõtulit.

¶ 4. Præterea, Magister dicit in 23. dist. lib. 2. sen. ꝙ homini in creatione datum est auxilium, per quod stare poterat, sed non poterat proficere. Quicunque autem habet gratiam, potest proficere per meritũ. Ergo primus homo fuit creatus in gratia.

¶ 5. Præterea, Ad hoc ꝙ aliquis accipiat gratiam, requiritur cõsensus ex parte recipientis: cum per hoc perficiatur matrimonium quoddam spirituale inter Deũ & animam. Sed consensus in gratiam esse non potest nisi prius existẽtis. Ergo homo non accepit gratiam in primo instanti suæ creationis.

¶ 6. Præterea, Natura plus distat à gratia, quàm gratia à gloria: quæ nihil est aliud, quàm gratia consummata. Sed in homine gratia præcessit gloriam. Ergo multo magis natura præcessit gratiam.

¶ SED CONTRA, Homo & angelus æqualiter ordinãtur ad gratiam. Sed angelus est creatus in gratia. Dicit enim Aug. 12. de ciuit. Dei, quòd Deus simul erat in eis, condens naturam & largiens gratiam e. Ergo & homo creatus fuit in gratia.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ quidã dicũt, quòd primus homo non fuit creatus in gratia, sed tamen postmodũ gratia fuit sibi collata antequã peccasset. Plurimæ autem Sanctorum autoritates attestantur, hominem in statu innocentiæ gratiã habuisse. Sed quòd fuerit cõditus in gratia, vt alij dicũt, videtur requirere ipsa rectitudo primi status, in qua Deus hominem fecit: secundum illud Eccles. 7. Deus fecit hominẽ rectum. Erat enim rectitudo secũdum hoc quòd ratio subdebatur Deo, rationi verò inferiores vires, & animæ corpus. Prima autẽ subiectio erat causa & secundæ & tertiæ. Quandiu enim ratio manebat Deo subiecta, inferiora ei subdebãtur: vt Aug. dicit. Manifestum est autem, ꝙ illa subiectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem non erat naturalis: alioquin post peccatum mansisset, cùm etiam in dæmonibus data naturalia post peccatũ permanserint, vt Dion. dicit 4. capit. De di. no. Vnde manifestũ est, ꝙ & illa prima subiectio, quæ ratio Deo subdebatur, non erat solũ secundum naturam, sed secũdum supernaturale donũ gratiæ. Nõ enim potest esse ꝙ effect̃ sit potior quã causa. Vnde Aug. dicit 13. de ciui. Dei, ꝙ posteaquã præcepti facta transgressio est, confestim gratia deferente diuina, de corporũ suorũ nuditate cõfusi sunt.

Senserunt enim motum inobediẽtis carnis suæ tanquam reciprocã pœnam inobedientiæ suæ. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, quòd per gratiam in anima existentẽ inferiora ei subdebantur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Apostolꝰ illa verba inducit ad ostendendũ esse corpus spirituale sicut corpus animale: quia vita spiritualis corporis incepit in Christo, qui est primogenitus ex mortuis: sicut vita corporis animalis incepit in Adã. Nũ ergo in verbis Apostoli habetur, quòd Adam non fuit spiritualis secundum animam, sed quòd non fuit spiritualis secundum corpus.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd, sicut Aug. dicit in eodem li. non negatur quin aliquo modo fuerit in Adã Spiritussanctus, sicut & in aliis iustis: sed quòd non sic fuerit in eo sicut nunc est in fidelibus, qui admittuntur ad perceptionem hereditatis ęternę statim post mortem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex illa autoritate Aug. non habetur ꝙ Angelus vel homo prius fuerit creatus in naturali libertate arbitrij, quàm habuisset gratiã: sed quòd ostendit quid in eis posset libe. arb. ante cõfirmationem, & quid postmodum cõsecuti essent per auxilium gratiæ confirmantis.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd Magister loquitur secundum opinionem illorum, qui posuerunt hominem non esse creatum in gratia, sed in naturalibus tãtùm. Vel potest dici, quòd etsi homo fuerit creatus in gratia, non tamẽ habuit, quòd ex creatione naturæ posset proficere per meritum, sed ex superadditione gratiæ.

¶ Ad quintũ dicendũ, ꝙ cùm motus voluntatis non sit continuus, nihil prohibet etiã in primo instanti suæ creationis primũ hominem gratiæ consensisse.

¶ Ad sextum dicẽdum, quòd gloriam meremur per actum gratiæ, nõ autem gratiã per actum naturæ. Vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrũ in primo homine fuerint aliæ passiões.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd in primo homine non fuerint animæ passiones. Secundum enim passiones animæ contingit, quòd caro concupiscit adversus spiritum. Sed hoc non erat in statu innocentiæ. Ergo in statu innocentiæ non erant animæ passiones.

¶ 2. Præterea, Anima Adę, erat nobilior quã corpus. Sed corpus Adæ fuit impassibile. Ergo nec in anima eius fuerunt passiones.

¶ 3. Præterea, Per virtutem moralẽ comprimuntur animæ passiones. Sed in Adam fuit virtus moralis perfecta. Ergo totaliter passiones excludebantur ab eo.

¶ SED CONTRA est quod dicit August. 14. de ciui. Dei, quòd erat in eis amor imperturbatus in Deum, & quædam alię animæ passiones.

¶ SED CONTRA dicendum, ꝙ passiones animæ sunt in appetitu sensuali, cuius obiectum est bonũ & malũ. Vnde omniũ passionum animæ quædã ordinãtur ad bonum, vt amor & gaudiũ: quædam ad malũ, vt timor & dolor. Et qa in primo statu nullũ malũ aderat, nec imminebat, nec aliquod bonũ aberat qd cuperet bona voluntas pro tẽpore illo habendũ, vt patet per Aug. 14. de ci. Dei: omnes illæ passiones quæ respiciũt malũ, in Adã non erãt, vt timor, & dolor, & huiusmodi: similiter nec illę passiones, quę respiciũt bonũ nõ habitũ, & nũc habendũ, vt cupiditas ęstuãs. Illę verò passiones, quę

tur tota ratio autoritate Aug. dicẽtis inobedientiã inferiorum esse effectum desertionis diuinę gratiæ. Si enim negatio est causa negationis, affirmatio erit causa affirmationis. Et sic gratia subdens Deo rationem, erat ratio quare inferiora superioribus erant subditi: super quod tota ratio stat. ¶ Circa hũc locum aduerte quòd Scot. in 2. dist. 29. q. 1. quamuis teneat nobiscum quòd ad obiectionem talem erigebatur aliquod donum supernaturale: discordat tamen in hoc, qd illud donum supernaturale non vult esse gratiã gratum facientem, seu charitatem: vt patet in respõsione ad quartum. Nec vllam ad hoc rationẽ adducit: nisi quia non oportet donum illud esse principiũ meriti. Posset tamen pro eo adduci: quia iustitia originalis stare potest cum peccato mortali: gratia autem gratum faciens nequaquam. Assumptum probatur ex eo quòd Eua post peccatum mortale adhuc erat in illo statu: vt patet ex eo quòd nõ erubescebat: cum tamẽ esset nuda. Ad hoc breuiter dicitur quòd non est doctrina S. Th. quòd iustitia originalis sit idẽ quod gratia, sed qd gratia gratum faciens, de qua est sermo, sit velut radix iustitię originalis, pro quanto subdit supremum hominis Deo: vt patet hic & inferius, qõ. 100. art. 1. ad secundum. Et propterea facti in iustitia originali, concluduntur etiã facti in gratia: quasi iustitia originalis fuerit quasi gratiæ quędam gratis data, sun data super gratiã gratũ facientẽ. Quomodo aũt sterit cum peccato mortali, communis est difficultas: quia talis gratia concessa fuerat vsque ad peccatum exclusiuẽ: siue fuerit cum gratia gratũ faciente, siue non. Et dicendum mihi videtur, quòd per primum peccatum in mente Euę perdita est gratia, perdita quoque iustitia est originalis non simpliciter, id est totaliter, sed quo ad aliquid. Simpliciter verò adimenda referebatꝰ peccato Adę secundum ordinem diuinæ prouidentiæ, ea ratione vt donum naturæ à principio naturæ primò auferretur, de quo principium naturæ innituerat. Nec obstat, quia potuisset Adã post Euæ peccatum non peccare, quoniam præscientia eius in ratione ordinis fuit. Et hoc consonat proportioni directæ: sub mota enim radice possunt aliquandiu rami viuere.

477 Verit. q. 16. artic. 7. cor. fin & ad 6. tit.

Cap. eodẽ

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ quintæ Articulum secundum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primò respõdet quæsito de ipsis

de ipsis passionibus. Secundò de modo earum. ¶ Quo ad primũ vnica distinctio cũ subdistinctione & cõclusionibus iuxta singula mẽbra. Distinctio est, Passionum aliæ aliæ circa bonũ, alię circa malũ, earũ quę circa bonũ, aliæ circa bonũ habitũ, vel suo tẽpore habendũ. Aliæ circa bonũ nõ habitũ, & tunc tãtùm habendum. Probatur dist. quia passiones oẽs sunt in appetitu habẽte ꝙ obiecto bonũ & malũ. Iuxta primã distinctionẽ est cõclusio negatiua; Passiones circa malũ nõ erãt i statu innocẽtię. Probatur autoritate Aug. quia tũc nullũ aderat. Iuxta secundã duæ conclusiones. Prima, Passiones circa bonũ non habitum, vt si nũc habendũ nõ erãt in illo statu. Probat̃ eadem autoritate, qa nullũ bonum aberat qd cuperet bona volũtas. Secunda, Passiones circa bonum habitũ aut tempore suo habendũ, erãt ibi. Relinquitur per se nota, quia hæ sunt naturales, & nullum malum ponunt. ¶ Quo ad sũ ponitur talis dist. Passionũ duplex est modus ꝑ modũ frequentiẽtis & impediẽtis, & per modũ consequẽtis, & obedientis. Probatur dist. in nobis ex eo ꝙ appetitus sensitiuꝰ nõ est totaliter subditus rõni, & quodãmodo rõni obedit i nobis. Et iuxta hãc distinctionẽ ponit vna cõclusio, Passiões in illo statu nõ erãt vt præueniẽtes, sed vt obediẽtes, Probat̃, qa appetitꝰ sẽsitiuus ibi totaliter erat rõni subditꝰ. ¶ Circa primã cõclusionem aduerte, ꝙ Scot. in 2. dist. 29. q. 1. dicit quòd fortè non oportet illam cõclusionẽ tenere, eo ꝙ visus potuisset triste visibile & auditus triste audibile offẽdere, & cõsequẽter appetitus sensitiuus tristari de obiecto dissono, sicut de cõsono delectabili gaudet. Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ occurrẽtibus improportionatis aut tristibꝰ sensibilibus, nõ fuisset fixa acies sensus in ea, ac ꝑ hoc nulla subsecuta fuisset tristitia. Fuisset enim à tristitiis & doloribus sicut à terroribus status ille præseruatus, ita ꝙ sicut occurrẽtibus terribilibꝰ nõ fuissent territi, ita oblatis tristibꝰ nõ doluisset ꝑ auersionẽ, &c.

2 41

Ad cathecumenos contra Iudæos & Paganos to. 6.

Arti. 1.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ quintæ Articu. 3.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna cõclusio cũ sua quęsito habẽs duas partes. Homo in statu innocentię habuit aliqualiter omnes virtutes. Probatur primò, ꝙ habuit oẽs virtutes, secũdò declaratur ly aliqualiter, ꝙ est declarare modũ habẽdi. Primũ probatur ex rectitudine primi status sic, Ratio hominis erat subiecta Deo, & rõni inferiores

Prima secundæ q. 63. artic. 1.

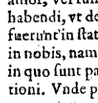

possunt esse boni præsentis, vt gaudium & amor, vel sunt futuri boni in suo tempore habendi, vt desideriũ & spes non affligen, fuerũt in statu innocentiæ, aliter tã quam in nobis, nam in nobis appetitus sensualis, in quo sunt passiones, nõ totaliter subest rationi. Vnde passiones qnque sunt in nobis præuenientes iudiciũ rationis, & impedientes, quandoq; verò ex iudicio rationis consequentes, prout sensualis appetitus aliqualiter rõni obedit. In statu verò innocentiæ, inferior appetitus erat ratiõi totaliter subiectus. Vnde non erant in eo passiones animæ nisi ex rationis iudicio consequentes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd caro cõcupiscit aduersus spiritum per hoc quòd passiones rationi repugnant c. Quod in statu innocentiæ non erat. ¶ Ad sũ dicendum, ꝙ corpus humanum in statu innocentiæ erat impossibile quantum ad passiones, quæ remouent dispositionem naturalem, vt infrà dicetur. Et similiter anima fuit impassibilis quantum ad passiones, quę impediunt rationem. ¶ Ad tertium dicendum, quòd perfecta virtus moralis non totaliter tollit passiones, sed ordinat eas. Temperati enim est concupiscere sicut oportet, & quæ oportet, vt dicitur in 3. Eth.

Q. 87. ar.

Capit. 11.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum Adam habuerit omnes virtutes.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Adã non habuerit omnes virtutes. Quædam enim virtutes ordinantur ad refrænandã immoderantiam passionum, sicut per temperãtiam refrænatur immoderata concupiscentia, & per fortitudinem immoderatus timor. Sed immoderantia passionum non erat in statu innocentiæ. Ergo nec dictæ virtutes.

¶ 2. Præterea, Quædã virtutes sũt circa passiones respiciẽtes malũ, vt mansuetudo circa iras, & fortitudo circa timores. Sed tales passiones non erant in statu innocentiæ, vt dictum est. Ergo nec huiusmodi virtutes.

¶ 3. Præterea, Pœnitentia est quædã virtus respiciẽs peccatũ prius cõmissũ, Misericordia etiã est quædam virtus respiciens miseriã, sed in statu innocẽtiæ non erat peccatũ nec miseria. Ergo neq; huiusmodi virtutes.

¶ 4. Præterea, Perseuerãtia est quædã virtꝰ. Sed hãc Adã non habuit, vt sequens peccatum ostendit. Ergo nõ habuit oẽs virtutes.

¶ 5. Præterea, Fides, quædam virtus est. Sed hæc in statu innocentiæ non fuit. Importat enim ænigmaticam cognitionem, quę perfectioni primi status repugnare videtur.

¶ SED CONTRA est, quòd Augu. dicit in quadam Homil. Princeps vitiorum vincit Adam de luto terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia compositum, claritate splendidum.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ homo in statu innocentiæ aliqualiter habuit omnes virtutes. Et hoc ex dictis patet esse verum. Dictum est enim suprà, ꝙ talis erat rectitudo primi status, ꝙ erat Deo subiecta, inferiores aũt vires rationi. Virtutes autem nihil aliud sunt quàm perfectiones quædam, quibus ratio ordinatur in Deũ, & inferiores vires disponuntur sũ regulam rationis, vt magis patebit, cum de virtutibus agetur. Vnde rectitudo primi status exigebat, vt homo aliqualiter omnes virtutes haberet.

¶ Sed considerandũ est, ꝙ virtutũ quædam sunt, quę de sui rõne nullã imperfectionem importãt, vt charitas & iustitia. Et huiusmodi virtutes fuerũt in statu innocẽtię simpliciter, & quãtum ad habitũ, & quantum ad actum. Quædam verò sunt, quæ de sui rõne imperfectionẽ importãt, vel ex parte actus, vel ex parte materiæ. Et si huiusmodi imperfectio non repugnat perfectioni primi status, nihilominus huiusmodi virtutes poterãt esse in primo statu, sicut fides, quæ est eorum, quæ non videntur, & spes, quæ est eorum quæ non habẽtur. Perfectio enim primi status non se extẽdebat ad hoc quòd videret Deum per essentiam, & vt habetur cum fruitione finalis beatitudinis. Vnde fides & spes esse poterant in primo statu, & quãtum ad habitum, & quãtum ad actum. Si verò imperfectio, quæ est de rõne virtutis alicuius, repugnat perfectioni primi status, poterat huiusmodi virtus ibi esse sũ habitum, & non sũ actum, vt patet de pœnitentia, quæ est dolor de peccato commisso, & de misericordia, quæ est dolor de miseria aliena. Perfectioni autem primi status repugnat tam dolor, quam culpa & miseria. Vnde huiusmodi virtutes erant in primo homine secundum habitum, & non secundum actũ. Erat enim primus homo sic dispositus, vt si peccatũ præcessisset, doleret: & similiter si miseriam in alio videret eam pro passo pelleret. Sicut Philo. dicit in 4. Ethic. quòd verecundia, quæ est de turpi facto, contingit studioso solùm sub conditione. Est enim sic dispositus, quòd verecundaretur si turpe aliquid committeret.

D. 68.

D. 73.

Cap. vlt.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd accidit temperantiæ, & fortitudini, quòd superabundantiam passionum repellat, inquantum inuenit passiones superabundantes in subiecto. Sed per se conuenit huiusmodi virtutibus passiones moderari.

¶ Ad sũ dicendum, ꝙ illę passiones ad malum ordinatæ repugnant perfectioni primi status, quæ habent respectum ad malum in ipso, qui afflicitur passione, vt timor & dolor. Sed passiones, quæ respiciunt malum in altero, non repugnant perfectioni primi status. Poterat enim homo in primo statu habere odio malitiam dæmonum, sicut & diligere bonitatẽ Dei. Vnde & virtutes, quæ circa tales passiones essent, possent esse in primo statu, & quantum ad habitum, & quãtum ad actum. Quæ verò sunt circa passiones respicientes malum in eodẽm subiecto, si circa huiusmodi solas passiones sunt, non poterant esse in primo statu secundum actum, sed solùm secundum habitum, sicut de pœnitentia & misericordia dictum est. Sed sunt quædam virtutes, quæ non sunt circa has passiones solùm, sed etiã circa alias, sicut temperantia, quæ non solum est circa tristitias, sed etiam circa delectationes: & fortitudo, quæ non solùm est circa timorem, sed etiam circa audaciam & spem. Vnde poterat esse in primo statu actus temperantiæ secundum quod est moderatiua delectationum, & similiter fortitudo secundum quòd est moderatiua audaciæ siue spei, non autem secundum quòd moderatur tristitiam & timorem. ¶ Ad tertium patet solutio ex his, quæ dicta sunt. ¶ Ad quartum dicendum, quòd perseuerantia dupliciter sumitur. Vno modo, prout est quædam virtus. Et sic significat quendam habitum, quo quis eligit perseuerare in bono. Et sic Adam perseuerantiam habuit. Alio modo prout est circumstantia virtutis, & sic significat continuationem quandam virtutis absque interruptione. Et hoc modo Adam perseuerantiam non habuit. ¶ Ad quintum patet responsio per ea quæ dicta sunt.

In corp.

In corp.

Capit. 3.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quàm opera nostra.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quam opera nostra. Gratia enim ex Dei misericordia datur, quæ magis indigentibus subuenit magis. Sed nos indigemus magis gratia, quàm primus homo in statu innocẽtiæ. Ergo copiosius infunditur nobis gratia. Quæ cùm sit radix meriti, opera nostra efficaciora ad merendum reddunturi.

¶ 2. Præterea, Ad meritum requiritur pugna quædam & difficultas. Dicitur enim 2. ad Tim. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Et Philosophus dicit in 2. Ethic. quòd virtus est circa difficile & bonum. Sed nunc est maior pugna & difficultas. Ergo & maior efficacia ad merendum.

479 1. dist. 29. arti. 4.

¶ Quo ad secũdum sunt tres cõclusiones. Prima est, Opera primi hois erãt efficaciora ex parte gratiæ. Probatur, quia maior grãa, ꝑbatur, quia nullo obstaculo impedita. Secũda cõclusio est, Opera primi hois erant efficaciora ad meritũ ex quãtitate operis absolũta. Probatur, quia maiora opera fecisset, probat quia maioris virtutis erat. Tertia est, Opera primi hominis erãt minus efficacia ex quantitate ꝓportiõali operũ. Probatur, quia opera hæc parua magis excedunt potestatẽ nostrã, quã illa magna potestatem illius. ꝓbat, quia nos cũ difficultate hęc, ille sine difficultate illa, & radix est, quia nos imbecilles, ille sanus & robustus.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio ꝗsiua quæsito affirmatiuè, Adã in statu innocẽtiæ dõabatur ããalibus. Probatur, Oĩa ããalia naturaliter subiecta sunt homini, ergo in statu innocentiæ illi obedibãt, q̃ est intẽtũ. cõsequẽtia ꝓbatur, qa ante inobedientiã Dei nulla erat subditorũ inobedientia, q̃ ꝓbatur, qa ipsorũ inobedientia est effectꝰ illius primæ inobedientiæ. Antecedẽs aũt probatur tripliciter, primo ex processu naturæ. Imperfectiora subsunt perfectis quidditatiuè & vtãtiliter, Sedõ ex ordine diuinæ ꝓuidentiæ: quã inferiora per superiora gubernat. Tertiò ex ꝓprietatib? vtriusq; quia q̃ est p partẽ tale, subest naturaliter ei q̃ est vniuersaliter tale, animalia sunt prudẽtia secũdum partem, i. ad aliquid homo vniuersaliter, ergo.

¶ Circa hæc dicta occurrit dubitatiuncula, qm̃ hic dr̃ dominium super animalia est naturale hominiꝫ hic etiam dr̃ q̃ perditum est tale dominiũ per peccatũ, constat em naturalia ñ esse ablata p peccatũ, quin ex hac rõne paulo superiꝰ probatũ est, q̃ subiectio vitiũ inferiorũ rõni nõ erat naturalis, quia non remãnit post peccatum, par autem est hic ratio.

¶ Ad hos breuiter dr̃, q̃ distinguẽdum est inter subiectionẽ & obedientiã, subiectio em & ããalium homini, & vtrium inferiorũ rõni est naturalis, obedictia verò vtrorumq; & similiũ erat supernaturalis, gratia enim perficiebat naturã, & quod natura subiecerat, gratia obsequẽs redebat. Sic igitur vtrobique obedictia pdita qa supnaturalis, subiectio naturalis remãsit cũ pugna, & ad vtrunq; insinuãdũ in litera dr̃ q̃ id q̃ naturaliter est subiectum homini, tunc non repugnabat: vbi expressè ambo explicata sunt.

¶ 3. Præterea. Magister dicit 24. disti. 2. lib. sent. q̃ homo non meruisset, tentationi resistendo. Nunc aũt meretur, qui tentationi resistit. Ergo efficaciora sunt opera nostra ad merendum quàm in primo statu.

¶ Sed contra est, quia fm̃ hoc homo esset melioris conditionis post peccatum.

¶ Respondeo dicendum, quòd quantitas meriti ex duobus potest pensari. Vno modo ex radice charitatis & gratiæ. Et talis quantitas meriti respondet præmio essentiali, q̃ consistit in Dei fruitione. Qui enim ex maiori charitate aliquid facit, perfectius Deo fruitur. Alio modo pensari potest quãtitas meriti ex quantitate operis. Quæ quidem est duplex, s. absoluta, & proportionalis. Vidua enim, quæ misit duo æra minuta in gazophylacium, minus opus fecit quantitate absoluta, quam illi, qui magna munera posuerunt. Sed quantitate proportionali vidua plus fecit fm̃ sententiam Domini, quia magis eius facultatem superabat. Vtraque tamen quantitas meriti respondet præmio accidentali, quod est gaudium de bono creato. Sic igitur dicendũ, quòd efficaciora fuissent hominis opera ad merendum in statu innocentiæ, quàm post peccatum, si attendatur quantitas meriti ex parte gratiæ, quæ tunc copiosior fuisset, nullo obstaculo in natura humana inuẽto. Similiter etiam si cõsideretur absoluta quãtitas operis. Quia cùm homo esset maioris virtutis, maiora opera fecisset. Sed si consideretur quantitas proportionalis, maior inuenitur ratio meriti post peccatũ propter hominis imbecillitatẽ. Magis enim excedit paruum opus potestatem eius, qui cum difficultate operatur illud, quàm opus magnum potestatem eius, qui sine difficultate operatur.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd homo post peccatum ad plura indiget gratia, quàm ante peccatum, sed non magis, quia homo etiam ante peccatum indigebat gratia ad vitam æternam consequendam, quæ est principalis necessitas gratiæ. Sed homo post peccatum super hoc indiget gratia etiam ad peccati remissionem, & infirmitatis sustentationem.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd difficultas & pugna pertinent ad quantitatem meriti fm̃ quantitatem operis proportionalem, vt dictum est. Et est signũ promptitudinis voluntatis, quæ conatur ad id, quod est sibi difficile, promptitudo autem voluntatis causatur ex magnitudine charitatis. Potestaũt contingere quòd aliquis ita prompta volũte faciat opus aliquod facile, sicut alius difficile, quia paratus esset facere, etiam quòd sibi esset difficile. Difficultas tamen actualis, inquantum est pœnalis, habet etiam quòd sit satisfactoria pro peccato.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd resistere tentationi, primo homini nõ fuisset meritoriũ, fm̃ opinionem ponentium, quòd gratiam non haberet, sicut nec modo est meritoriũ non habenti gratiam. Sed in hoc est differentia, quia in primo statu nihil erat interius impellens ad malum, sicut modo est. Vnde magis tunc poterat homo resistere tentationi sine gratia, quàm modò.

QVÆSTIO NONAGESIMASEXTA, de dominio, quod homini in statu innocentiæ competebat, in quatuor articulos diuisa.

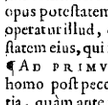

EINDE considerandum est, de dominio, quod cõpetebat homini in statu innocentiæ. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum homo in statu innocentiæ animalibus dominaretur. ¶ Secũdò, vtrum dominaretur omni creaturæ. ¶ Tertiò, vtrum in statu innocentiæ homines fuissent æquales. ¶ Quartò, vtrum homines hominibus dominarentur in illo statu.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum Adam in statu innocentiæ animalibus dominaretur.

ID PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Adam in statu innocentiæ animalibus non dominabatur. Dicit enim Augu. 9. super Genesim ad literam, quòd ministerio Angelorum animalia sunt adducta ad Adam, vt eis nomina imponeret. Non autem fuisset ibi necessarium angelorum ministerium, si homo per seipsum animalibus dominabatur. Non ergo in statu innocentiæ habuit dominium homo super alia animalia. 2. dis. 14. q. 1. arti. 3. Et opus. 10. lib. 2. Capit. 9. tom. 3.

¶ 2. Præterea, Ea quæ abinuicem discordant, non rectè sub vno dominio congregantur. Sed multa animalia naturaliter abinuicem discordant, sicut ouis & lupus. Ergo omnia animalia sub hominis dominio non continebantur.

¶ 3. Præterea, Hiero. dicit, quòd homini ante peccatum non indigenti Deus animalium dominationem dedit. Præsciebat enim hominem adminiculo animalium adiuuãdum fore post lapsum. Ergo ad minus vsus dominij super animalia non competebat homini ante peccatum.

¶ 4. Præterea, Proprium domini esse videtur præcipere. Sed præceptum non rectè fertur nisi ad habentem rationem. ergo homo non habebat dominium super animalia irrationabilia.

¶ Sed contra est quod dicitur Genesis 1, de homine, Præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis terræ.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut suprà dictum est [e], inobedientia ad hominem, eorum quæ ei debent esse subiecta, subsecuta est in pœnam eius, eo quòd ipse fuit inobediens Deo. Et ideo in statu innocentiæ ante inobedientiam prædictam nihil ei repugnabat, quòd naturaliter deberet ei esse subiectum. Omnia autem animalia sunt homini naturaliter subiecta. Quod apparet ex tribus. Primò ex ipso naturæ processu. Sicut enim in generatione rerum intelligitur quidam ordo, quo proceditur de imperfecto ad perfectum, nam materia est propter formam, & forma imperfectior propter perfectiorem, ita etiam est in vsu rerum naturalium. Nam imperfectiora cedunt in vsum perfectorum. Plãtæ enim vtuntur terra ad sui nutrimentum, animalia verò plantis, & homines plantis & animalibus, vnde naturaliter homo dominatur animalibus. Et propter hoc Philo. dicit in 1. Politi. quòd venatio sylue strium animalium est iusta & naturalis, quia per eam homo vendicat sibi, quod est naturaliter suum. Secundò apparet hoc ex ordine diuinæ prouidentiæ, quæ semper inferiora per superiora gubernat [e]. Vnde cum homo sit suprà cætera animalia, vtpote ad imaginem Dei factus, conuenienter eius gubernationi alia animalia subduntur. Tertiò apparet idem ex proprietate hominis & aliorum animalium. In aliis enim animalibus inuenitur secundum æstimationem naturalem quædam participatio prudentiæ ad aliquos particulares actus, in homine autem vniuersalis prudentia, quæ est ratio omnium agilium, Omne autem quod est per participationem, subditur ei, quod est per essentiam, & vniuersaliter. Vnde patet quòd naturalis est subiectio aliorum animalium ad hominem. Capit. 5. 137 137

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̃ in subiectos multa potest facere superior potestas, quæ non potest facere inferior. Angelus autem est naturaliter superior homine. Vnde aliquis effectus poterat fieri circa animalia virtute angelica, qui non poterat fieri potestate humana, scilicet q̃ statim omnia animalia cõgregarentur. ¶ Ad secundum dicendum, quòd quidam dicunt, q̃ animalia quæ nũc sunt ferocia, & occidunt alia animalia, in statu illo fuissent mansueta, non solùm circa hominem, sed etiam circa alia animalia. Sed hoc est omnino irrationabile. Non enim per peccatum hominis, natura animalium est mutata, vt quibus nũc naturale est comedere aliorum animalium carnes, tunc vixissent de herbis, sicut leones & falcones. Nec gloss. Bedæ dicit Genes. 1. q̃ ligna & herbæ datæ sunt omnibus animalibus & auibus in cibũ, sed quibusdam. Fuisset ergo naturalis discordia inter quædam animalia. Nec tamen propter hoc subtraherentur dominio hominis, sicut nec nunc propter hoc subtrahuntur dominio Dei, cuius prouidentia hoc totum dispensatur. Et huius prouidentiæ homo executor fuisset, vt etiam nunc apparet in animalibus domesticis. Ministrantur enim falconibus domesticis per homines gallinæ in cibum. ¶ Ad tertium dicendum, quòd homines in statu innocentiæ non indigebant animalibus ad necessitatem corporalem, neque ad tegumentum, quia nudi erant, & non erubescebant nullo instante inordinatæ concupiscentiæ motu, neque ad cibum quia lignis paradisi vescebantur., neque ad vehiculum, propter corporis robur, indigebant tamen eis ad experimentalem cognitionem sumendam de naturis eorum.

Quod

¶ *Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio trimẽbris. Homo non dominabatur Angelis, sed animalib? imperãdo, plãtis verò & inanimatis, vtẽdo absq; impedimẽto. Probatur, Oĩa sunt quodãmodo in homine, ergo dominiũ hominis respectu aliorum est iuxta dominium inuentum in ipso homine, ergo non dãabatur Angelis, sed animalibus imperãdo, & reliquis, absq; impedimẽto vtendo. Antecedens probatur, quia in hoẽ sunt quatuor, quibus cũ oĩbus cõmunicat, ratio, sensus, vegetatio & corpus. Prima cõsequentia est satis ratiõabilis, qm̃ vnicuique conuenit p̃ esse, vel subesse secundũ conformitatẽ ad gradũ suũ. Et nota, q̃ nõ solũ de dominio, sed de modo dominij agitur cõsequẽtia, vt manifestè explicatur in sequẽti consequentia. Secũda verò cõsequẽtia quo ad primã partẽ primò probatur, quia rõ in homine est sub rõne dominãtis, & nulli in eo seruientis. Deinde respondetur tacitæ obiectioni, quia s. Gen. 1. dicitur de hoẽ, q̃ præsit omni creaturę, glossat non ad imaginẽ Dei. Quo ad secũdã partẽ probatur, quia ratio præest viribus sensitiuis per imperiũ. Quo ad tertiã verò, quia ratio præest parti vegetatiuæ & corpori nõ imperãdo, nec immutãdo vt patet, sed vtendo absque resistentia, habet enim dominium despoticum. Ad 1. 480 Locis supra. arti. 2. notatis. 485 Ca. 8. to. 3.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Artic. 3.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo, primò respõdet quò ad necessarium: secundò, quò ad possibile. 406

¶ Quò ad primũ cõclusio est respõsiua quęsito affirmatiuè de necessario: necesse est aliquam disparitatẽ inter hoĩes ĩ statu innocẽtiæ fuisse. Et ꝓbatur quo ad duo, s. sexũ & ætatẽ. Sexum quidẽ, quia aliter generatio non fuisset: ætatem verò, quia semper priores maiores filiis.

¶ Quo ad secundũ tria dicit. Primò, q̃ inæqualitas fuisset, quo ad ãam. Secũdò, quo ad corpus. Tertiò, ostẽdit quomodo ista inæqualitas se habebat ad malũ. Secundũ animã inæqualitas ponitur possibilis, & quo ad intellectũ rõne sciẽtiæ, & quo ad voluntatẽ rõne iustitiæ, quia liberũ erat applicare se magis & minus ad sciendũ vel operandũ. Secundũ corp? verò ponitur inæqualitas possibilis ratiõe melioris cõplexionis pulchrioris, robustioris, &c. quia corpus humanũ magis & minꝰ participasset, vel tale cæli influxũ, vel talęs naturę quosdam pro meritis præmiat, quosdam verò ponit, ex parte verò naturæ, quia propter naturæ defectum quidam nascuntur debiles & orbati, quidam autem fortes & perfecti quæ in primo statu fuissent. Ad 2. 481 Suprà qu. 92. art. 1. 2. Et infrà art. 4. cor. In pastorali par. 2. cap. 6.

¶ Sed contra est, quòd dicitur Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Ordo autem maximè videtur in disparitate consistere. Dicit enim August. 19. de Ciuit. Dei. Ordo est parium, dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio. Ergo in primo statu, qui decentissimus fuisset, disparitas inueniretur.

¶ Respondeo dicendum, quod necesse est dicere aliquam disparitatem in primo statu fuisse ad minus quantum ad sexum, quia sine diuersitate sexus generatio non fuisset. Similiter etiã quantum ad ætatẽ. Sic enim quidã ex aliis nascebãtur, nec illi qui miscebantur, steriles erant. Sed & fm̃ animam diuersitas fuisset, & quantum ad iustitiam, & quantum ad scientiam. Non enim ex necessitate homo operabatur, sed per liberũ arb. ex quo ratio habet q̃ homo possit magis & minus animum applicare ad aliquid faciendum vel volendum, vel cognoscendum. Vnde quidã magis profecissent in iustitia & scientia, quàm alij. Ex parte etiã corporis poterat esse disparitas. Non enim erat exemptum corpus humanum totaliter à legibus naturæ, quin ex exterioribus agẽtibus aliquod cõmodum aut auxilium reciperet magis & minus, cùm etiã & cibis eorum vita sustentaretur. Et sic nihil prohibet dicere quin secũdum diuersam dispositionem aëris & diuersum situm stellarũ, aliqui robustiores corpore generarẽtur, quã alij, & maiores & pulchriores, & melius complexionati, ita tamen quòd in illis, qui excederentur, nullus esset defectus siue peccatum, siue circa animam, siue circa corpus.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd Greg. per verba illa intẽdit excludere disparitatem quæ est secundum differentiam iustitiæ & peccati. Ex qua contingit quòd aliqui pœnaliter sunt sub aliis coërcendi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd æqualitas est causa quòd dilectio mutua sit æqualis. Sed tamen inter inæquales potest esse maior dilectio quàm inter æquales, licet non æqualiter vtrinque respondeat. Pater enim plus diligit filium naturaliter, quàm frater fratrem, licet filius non tantundem diligat patrem, sicut ab eo diligitur. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ causa disparitatis poterat esse ex parte Dei, non quidem vt puniret quosdã, & quosdam præmiaret, sed vt quosdã plus, quosdam minus sublimaret, vt pulchritudo ordinis magis in hominibus reluceret. Et etiam ex parte naturæ poterat disparitas causari secundum prædictum modum absque aliquo defectu naturæ.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas.

ID SECVNDVM sic proceditur. Vtq̃ homo non habuisset dominium super omnes alias creaturas. Angelus enim naturaliter est maioris potestatis quàm homo. Sed sicut dicit Aug. 3. de Trin. materia corporalis non obediuisset ad nutum etiam sanctis Angelis. Ergo multo minus homini in statu innocentiæ. Ad 1.

¶ 2. Præterea, In plantis non sunt de viribus animæ nisi nutritiua, & augmentatiua, & generatiua. Hæ aũt nõ sunt naturæ obedire rationi, vt in vno & eodem homine apparet. Ergo cùm dominium cõpetat homini fm̃ rationem, videtur, quòd plantis homo statu innocentiæ non dominaretur.

¶ 3. Præterea, Quicunq; dominatur alicui rei, põt illam rẽ mutare. Sed homo non potuisset mutare cursum cælestiũ corporum. Hoc enim solius Dei est, vt Dio. dicit in epistola ad Polycar. Ergo nõ dominabatur eis.

¶ Sed contra est, quòd dicitur Gen. 1. de homine, Præsit vniuersæ creaturæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd in homine quodammodo sunt omnia [e]. Et ideo fm̃ modum, quo dominatur his, quæ in seipso sunt, fm̃ hũc modum competit ei dominari aliis. Est autem in homine quatuor considerare, scilicet rationẽ, fm̃ quam conuenit cũ Angelis: vires sensitiuas, fm̃ quas conuenit cum animalibus: vires naturales, fm̃ quas conuenit cũ plantis: & ipsum corpus, fm̃ quod cõuenit cum rebus inanimatis. Ratio autem in homine habet locũ dominãtis, & nõ subiecti dominio. Vnde homo angelis non dominabatur in primo statu. Et quod dicitur omni creaturæ, intelligitur, quæ non est ad imaginẽ Dei. Viribus aũt sensitiuis, sicut irascibili & concupiscibili, quæ aliqualiter obediũt ratiõi [e], dominatur anima imperãdo. Vnde in statu innocentiæ animalibus aliis per imperiũ dominabatur. Viribus autem naturalibus & ipsi corpori homo dominabatur, nõ quidẽ imperando, sed vtẽdo. Et sic etiã homo in statu innocẽtiæ dominabatur plantis & rebus inanimatis nõ per imperiũ vel immutationem, sed absque impedimẽto, vtendo eorũ auxilio. Et per hoc patet tũsio ad obiecta. Quod significatum est per hoc q̃ Deus ad eum animalia adduxit, vt eis nomina imponeret, quæ eorum naturas designant. ¶ Ad quartum dicendũ, q̃ oĩa animalia habent [d] quandã participationem prudẽtiæ & rõnis fm̃ æstimationem naturalem, ex qua cõtingit, quòd grues sequũtur ducem, & apes obediunt regi. Et sic tunc omnia animalia per seipsa homini obediuissent, sicut nunc quædam domestica ei obediunt. 480 Locis supra. arti. 2. notatis. 406 485 Ca. 8. to. 3.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum homines in statu innocentiæ fuissent æquales.

ID TERTIVM sic proceditur. Videt q̃ homines in statu innocentiæ oẽs fuissent æquales. Dicit em̃ Greg. q̃ vbi nõ deliquimus, oẽs pares sumus. Sed in statu innocentiæ, nõ erat delictum. Ergo oẽs erant pares.

¶ 2. Præterea, Similitudo & æqualitas est ratio mutuæ dilectionis, secundum illud Eccles. 13. Omne animal diligit sibi simile, sic & omnis homo proximum sibi. In illo autem statu inter homines abundabat dilectio, quæ est vinculum pacis. Ergo omnes fuissent pares in statu innocentiæ.

¶ 3. Præterea, Cessante causa, cessat effectus. Sed causa inæqualitatis inter homines videtur nunc esse ex parte quidem Dei, quòd causas, &c. Omnia clara sunt. Demũ nulla inæqualitas in hoc q̃ minus habebãt, esse poterat, quã haberet rõnem mali defectus autẽ peccati sine spectãtium ad animam, siue ad corpus, & per hoc omnis obiectio excluditur.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum tertium.* Capit. 15. tom. 3.

TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primò ꝓponuntur cõclusiones respõsiuæ, Secundò probatur negati ua. Tertiò affirmatiua.

¶ Quo ad primũ duo, distinctio bimẽbris, & cõclusiones iuxta singula membra. Distinctio est Dominiũ duplex, vt distinguitur contra seruitutem, & vt cõtra subiectionẽ qualitercunque. Prima conclusio, Dominium primo modo non erat in statu innocentiæ. Secunda conclusio, Dominium secundum erat in illo statu.

¶ Quo ad fm̃ probatur prima conclusio negatiua, s. Dominium primum importat ordinationem subditi ad bonũ dominicergo tristitiam subditi: ergo nõ fuisset tũc. Antecedẽs ꝓbatur ex differentia inter seruum & liberũ 1. Met. quia s. liberum est propter se, seruus propter aliud, id est dominũ. Prima consequẽtia probatur, quia tristabile est vnicuique proprũ bonum propter alterum tantũ oportere agere. probatur, quia naturaliter amatur ad oppositum, scilicet ꝓpter seipsum. Secunda consequentia est per se nota, & similiter tertia.

¶ Quo ad tertiũ probatur cõclusio affirmatiua & duo fiũt. Primò ostẽditur natura talis dominij, & dicitur q̃ est ordinatiuũ subditi ad ipsius subditi vel cõmune bonum quia est ad liberos, qui sunt propter se. Secundò probatur dupliciter: Primò, Homo erat animal sociale, ergo opus erat vno dirigente, & intẽdente cõmune bonum. Antecedẽs patet, consequentia ꝓbatur dupliciter. primò, quia multa, multa per se intẽdunt, & vnũ vnũ: secundò autoritate Arist. Secũdò probatur cõclusio ex disparitate hominũ, Aliqui præstitissent scientia & iustitia, ergo gubernassent alios. Probatur consequentia autoritate Petri Apost. & August. &c. Minẽ rationalẽ ad imaginẽ suam factum, non voluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non homini, sed hominem pecori. 481 1. 2. q. 164. artic. 1. cor. & ad 1. 2. dist. 44. q. 1. artic. 3. Et opus. 10 li. 2. ca. 9. col 1. & li 3 cap. 9. fi. & ca. 11. fin. Capit. 15. tom. 3.

¶ 2. Præterea, Illud, quòd est introductum in pœnam peccati, nõ fuisset in statu innocentiæ. Sed hominem subesse hominĩ introductum est in pœnam peccati. Dictum est enim mulieri post peccatum, Sub potestate viri eris, vt dicitur Gene. 3. ergo in statu innocentiæ non erat homo homini subiectus.

¶ 3. Præterea, Subiectio libertati opponitur. Sed libertas est vnũ de præcipuis bonis, q̃ in statu innocentiæ non defuisset, quando nihil aberat q̃ bona voluntas cupere posset, vt Augu. dicit 14. de Ciu. Dei. Ergo homo homini in statu innocentiæ non dãabatur. Cap. 10.

¶ SED

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito. Hõ in statu innocẽtiæ erat incorruptibilis effectiuè, nõ formaliter. Hæc cõclusio primò declaratur, secũdò probatur. Declaratur distinguendo incorruptibile tripliciter, ex parte materię, ex parte formę, ex parte efficientis, primo modo naturæ, secundo gloriæ, tertio innocentiæ conuenit, ofa clara sunt in litera. Probatur dupliciter. Primò autoritate Aug. Secũdò suasoria adaptatione, quia anima excedit materiã corporalẽ vt materia cõcors animæ fieri posset. ¶ Circa cõclusionẽ hãc aduerte, q̃ Scot. in 2. di. 19. q. 1. relata hac opinione, impugnat eã, nulla rõne ductus, sed quia se nõ videre fatetur, quòd qualitas ĩ anima posita possit præseruare corp' passibile, quin patiatur à contrario, constat esse quòd passio magis facta corrũpit, ergo, &c. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ si Sco. ocularia reuerentiæ ad beatũ Aug. habuisset, vidisset vtiq;, quòd homo erat sibi autor vitæ, quãdiu anima erat subdita Deo. Cum eũ hęc credita ex facto pendeant, & supernaturali virtute egeãt, de his nulla maior ratio autoritate diuina est, per se vel per sanctos suos.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore clarissimè distinguit de passione, & inuta vtrunque membrũ singulis conclusionibus respondet quæsito. Distinctio est, Passio est dupliciter, q̃ priè & communiter, illa remotiua à naturali dispositione, quia effectus actionis quæ à cõtrario est, hęc perfectiua naturæ. Prima cõclusio, Passione cõmuniter homo erat passibilis & anima & corpore, quia sentiebat, &c. Secũda cõclusio, Passiõe q̃ priè homo erat impassibilis & anima & corpore, quia virtute animæ prohibebat passionẽ sicut & mortẽ. ¶ Aduerte hic q̃ Sc. vbi suprà tenet oppositum, nulla tñ rõne, nisi qa nõ videret

Capit. 14. tom. 5.

¶ SED CONTRA, Conditio hominũ in statu innocentię non erat dignior quã conditio angelorum. Sed inter angelos quidam aliis dominantur. Vnde & vnus ordo dominationum vocatur. Ergo non est contra dignitatem status innocentiæ, quòd homo homini dominaretur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd dominium accipitur dupliciter. Vno modo fm quod opponitur seruituti. Et sic dominus dicitur, cui aliquis subditur, vt seruus. Alio modo accipitur dominium fm q̃ cõtrefertur ad subiectũ qualitercunque. Et sic ẽt ille, qui habet officiũ gubernandi & dirigẽdi liberos, dominus dici põt. Primo ergo modo accepto dominio, in statu innocẽtiæ homo homini non dominaretur. Sed secũdo modo accepto dominio, in statu innocentiæ homo homini dominari potuisset. Cuius ratio est, quia seruus in hoc differt à libero, quòd liber est causa sui, vt dicitur in prin. Meta. seruus autem ordinatur ad alium. Tunc ergo aliquis dominatur alicui vt seruo, quando eum, cui dominatur, ad propriã vtilitatẽ sui, scilicet dominãtis, refert. Et quia vnicuiq; est appetibile propriũ bonum, & per consequens contristabile est vnicuique q̃ illud bonum, quod deberet esse suum, cedat alteri tãtum, ideo tale dominium nõ potest esse sine pœna subiectorum. Propter quod in statu innocentię non fuisset tale dominiũ hominis ad hominem. Tunc verò dominatur aliquis alteri, vt libero, quando dirigit ipsum ad proprium bonum eius, qui dirigitur vel ad bonum commune. Et tale dominium hominis ad hominẽ in statu innocentiæ fuisset, propter duo. Primò, quia homo naturaliter est animal sociale. Vnde hoĩes in statu innocentiæ socialiter vixissent. Socialis aũt vita multorũ esse nõ posset, nisi aliquis præsideret, qui ad bonum cõe intenderet. Multi enim per se intendunt ad multa, vnus verò ad vnum. Et ideo Philos. dicit in prin. Poli. Quandocũque multa ordinantur ad vnũ, semper inuenitur vnum vt principale & dirigens. Secũdò, quia si vnus homo habuisset super aliũ superẽminentiam scientię & iustitiæ, incõueniens fuisset, nisi hoc exequeretur in vtilitatem aliorum fm quod dicitur 1. Pet. 4. Vnusquisque gratiam, quam accepit, in alterutrum, illam administrantes. Vnde Aug. dicit 19. de Ciuit. Dei, quòd iusti non dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi: hoc naturalis ordo præscribit, ita Deus hominem condidit. Et per hoc patet responsio ad omnia obiecta, quæ procedunt de primo modo dominij.

QVAESTIO NONAGESIMAESEPTIMA, *de his quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad indiuidui conseruationem, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est, de his, quæ pertinent ad statũ primi hominis secundũ corpus. Et primò quãtum ad conseruationem indiuidui. Secundò, quantum ad conseruationem speciei. ¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis. ¶ Secundò, vtrum esset impassibilis. ¶ Tertiò, vtrum indigeret cibis. ¶ Quartò, vtrum per lignum vitæ immortalitatem consequeretur.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis.*

484 2. di. 19. q. 2. arti 4. Et mal. q. 5. art. 5. cor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo in statu innocentiæ non erat immortalis. Mortale enim ponitur in diffinitione hominis. Sed remota diffinitione, auferitur diffinitum. ergo si homo erat, non poterat esse immortalis.

¶ 2. Præterea, Corruptibile & incorruptibile genere differunt, vt dicitur in 10. Met. Sed eorum, quæ differunt genere, non est transmutatio inuicem. Si ergo primus homo fuit incorruptibilis, non posset homo in statu isto esse corruptibilis.

Tex. 16.

¶ 3. Præterea, Si homo in statu innocentiæ fuit immortalis, aut hoc habuit per naturam aut per gratiam. Sed non per naturam: quia cùm natura eadem maneat secundum speciem, nunc quoque esset immortalis. Similiter nec per gratiam: quia primus homo gratiam per pœnitentiam recuperauit, secundum illud Sapien. 10 Eduxit illum à delicto suo. Ergo immortalitatem recuperasset, quod patet esse falsum. Non ergo homo erat immortalis in statu innocentiæ.

¶ 4. Præterea, Immortalitas promittitur homini in præmium, secundum illud Apocal. 21. Mors vltra non erit. Sed homo non fuit conditus in statu præmij, sed vt præmium mereretur. Ergo homo in statu innocentiæ non fuit immortalis.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur ad Rom. 5. quòd per peccatum intrauit mors in mundum. Ergo ante peccatum homo erat immortalis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid potest dici incorruptibile tripliciter. Vno modo ex parte materiæ, eo scilicet quòd vel non habet materiam, sicut Angelus, vel habet materiam, quæ non est in potentia nisi ad vnam formam, sicut corpus cæleste. Et hoc dicitur secundum naturam incorruptibile. Alio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte formæ, quia scilicet incorruptibili per naturam inhæret aliqua dispositio, per quem totaliter à corruptione prohibetur. Et hoc dicitur incorruptibile secundum gloriam. Quia vt dicit Aug. in epist. ad Dioscorum, Tam potenti natura Deus fecit animã, vt ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis & incorruptionis vigor. Tertio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte causæ efficientis. Et hoc modo homo in statu innocentiæ fuisset incorruptibilis & immortalis. Quia (vt August. dicit in lib. de Quæst. no. & vete. testa.) Deus enim hominem fecit, qui quandiu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipse sibi autor esset aut ad vitam aut ad mortem. Non enim corpus eius erat indissolubile per aliquem immortalitatis vigorem, in eo existentem, sed inerat animæ vis quædam supernaturaliter diuinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præseruare, quandiu ipsa Deo subiecta mansisset. Quod rationabiliter factum est. Quia enim anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, vt suprà dictũ est, conueniens fuit, vt in principio ei virtus daretur, per quam corpus conseruare posset suprà naturam corporalis materiæ.

Epist. 14. tom. 3.

q. 79. art. 1.

¶ AD PRIMVM ergo & secundum dicendum, quòd rationes illæ procedunt de corruptibili & immortali per naturam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vis illa præseruandi corpus à corruptione non erat animæ humanæ naturalis, sed per donum gratiæ. Et quamuis gratiam recuperauerit ad remissionem culpæ, & meritum gloriæ, non tamen ad amissæ immortalitatis effectum. Hoc enim reseruabatur Christo, per quem naturæ defectus in melius reparandus erat, vt infrà dicetur.

Par. qu. artic. 2.

¶ Ad quartum dicendum, quòd differt immortalitas gloriæ, quæ promittitur in præmium, ab immortalitate, quæ fuit homini collata in statu innocentiæ.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum homo in statu innocentiæ fuisset passibilis.*

485 2. dist. 19. art. 3 Et di. 11. q. 1. cor. Et dist. 19 ar. 3. cor.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd homo in statu innocentiæ fuisset passibilis. Sentire enim, est pati quoddam. Sed homo in statu innocentiæ fuisset sensibilis. Ergo fuisset passibilis.

¶ 2. Præterea, Somnus passio quædam est. Sed homo in statu innocentiæ dormiuisset, secundum illud Genesis 2. Immisit Deus soporem in Adam, ergo fuisset passibilis.

¶ 3. Præterea, Ibidem subditur, quòd tulit vnam de costis eius. ergo fuisset passibilis etiam per abscissionem partis.

¶ 4. Præterea, Corpus hominis molle fuit. Sed molle naturaliter passiuum est à duro. Ergo, si corpori primi hominis obuium fuisset aliquod corpus durum, ab eo passum fuisset. Et sic primus homo fuit passibilis.

¶ SED CONTRA est, quia si fuisset passibilis, fuisset corruptibilis. Quia passio magis facta abiicit à substantia.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ passio dupliciter dicitur. Vno modo propriè. Et sic pati dicitur, quòd à sua naturali dispositione remouetur. Passio enim est effectus actionis. In rebus autem naturalibus contra agunt & patiuntur adinuicem, quorum vnum remouet alterum à sua naturali dispositione. Alio modo dicitur passio communiter fm quancunque mutationem, etiam si pertineat ad perfectionem naturæ, sicut intelligere vel sentire dicitur pati quoddam. Hoc igitur secundo modo homo in statu innocentiæ passibilis erat, & patiebatur & secundum animam & secundum

videtur sibi quòd innocentia excluderet omne pati propriè dictum. Et posset pro eo argui, quia omne agens in agendo tepatitur, sed corpus hominis agebat in cibum, ergo repatiebatur ab eo, ergo non excluditur omnis passio propriè à statu innocentiæ. Ad hoc dicetur inferius in sequenti articulo in responsione ad secundum.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò ponitur differẽtia inter statum innocentiæ & resurrectiõis, Et in differentia proponitur conclusio respõsiua quæsito. Secundò probatur vtraque pars differentiæ.

Quæstiõ. art. 3. ad 2.

¶ Quo ad primũ differentia est inter vtrũque statum, quia in statu innocentiæ erat vita animalis egens alimẽto, in statu futuro erit vita spiritualis non egens alimentis, prima enim pars differentiæ est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè.

¶ Quo ad secundũ probatur vtraque pars sic, Anima humana est anima & spiritus, ergo vt anima congruebat primo statui, ergo secundum id, quod conuenit omni animato, ergo secũdum opera partis vegetariuæ alere, augere, generare, &c. Et rursus, ergo & spiritus conuenit vltimo statui, ergo secundum id, quod est proprium ei, ergo secũdum immortalitatem, impassibilitatem, gloriam, &c. igitur in primo statu erat animalis & 9. Et cum alimẽtis, in vltimo spiritualis sine eis. Antecedens est per se notum. Prima cõsequentia probatur autoritate Genes. 1. Factus est homo in animam viuentem, & fundatur super ratione, quia primum primo respondere debet. Secunda verò probatur, quia anima vt anima communis est omni viuenti. Tertia verò probatur, quia primum in omni viuente apud nos est pars vegetatiua. Alię consequentiæ ex alia parte patent per locum ab opposito.

2. di. 19. art. 2. ad 2. & 3. Et 4. cõtra ca. 8. col. 5. Et mal q. 5. art. 5. ad 8. & 9. Et opusc. 3. ca. 13.

485

¶ In responsione ad primum nota vltima verba, Et ne totaliter consumeretur. ex hoc enim insinuatur quòd aliqua deperditio humi di fiebat in illo statu, de qua vide in artic. seq.

¶ In responsione ad secundum nota duas responsiones, primam, q̃ corpus hominis non patiebatur in nutritione: secundam, quòd patiebatur, sed perfectiuè. Prima saluatur, quò ad se passionem, qua omne agens repatitur, & hoc propter virtutem animæ Secunda, Id passionis quo accidit corpori ex nutriri quicquid sit illud, manifestat qua le sit ex hoc ipso quo dicit, quale esse pati, si nutriri consisteret in pati. Vnde in materia sequens articuli notandæ sunt ambæ, & sic solutum est dubium præcedentis articuli.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua bimembris, Lignum vitæ causabat immortalitatem quodammodo, non simpliciter. Primò probatur quo ad primam partem, qui habebat vim fortificatiuã virtutis specificæ contra defectum prouenientem ex admixtione extranei. Declaratur hoc distinguendo duplicem defectum in corpore nutribili, scilicet deperditionem humidi, & debilitationem virtutis ex admixtione, vt patet ex primo de generatione. Deinde probatur duplici autoritate Aug. Secundò probatur quo ad secundam partem dupliciter. Tum quia virtus animæ non inerat à ligno vitæ. Tum quia virtus finita non potest causare effectum durationis infinitè. Probatur, quia quantò maior est virtus, tantò imprimit durabiliorem effectum. Virtus autem ligni vitæ sicut cuiusq; corporis finita erat, ergo. Tertiò declaratur modus, quo verificatur vtraque pars, & est conseruatio per lignum vitæ vsque ad certũ tempus, & deinde aut iterata comestione iterum conseruaretur, &c. aut translatus fuisset in vitã spiritualem, qualis erit post resurrectionẽ. Circa vtrũque istorum defectuum dubium occurrit, quoniam si in statu innocentiæ vterq; fuisset, iam fuisset ibi passio propriè dicta, deperditio siquidẽ humidi cùm fiat actione caloris, manifestè in passione propriè dicta consistit. Debilitatio quoque virtutis ex admixtione extranei aperte naturam remouet à naturali suo robore, igitur, &c. ¶ Circa effectum ligni vitę dubium occurrit ex Sco. in 2. dist. 19. q. 1. Arguit enim cõtra hoc, q̃ lignum vitæ erat conseruatiuum virtutis specificæ, & causabat immortalitatem. Et mouetur tali ratiõe, Vis conuersiua alimenti in Adam, etiam conuertẽdo lignum vitæ in substantiam suam, debilitabatur aliquantulũ, quia omne agens Physicum agendo debilitatur, & patet in exemplo Arist. 1. de Generatione, de vino, cui apponitur aqua, ergo secunda vice iterum debilitaretur, & sic tandem defecisset. Num ergo poterat hoc modo immortalitas haberi, &c.

Lib. 2. tex. 54. & 49.

Quæst. 79. tom. 4.

Art. 1.

¶ Ad primum dubium videtur mihi distinguẽdum, & dicendum de primo defectu, quòd fuisset actu, sed non sub ratione defectus, secundus autem fuisset tantum in potentia. Ad cuius euidentiam notandum est, quòd passio propriè dicta pro tanto statui innocentiæ repugnabat, pro quãto corpus hominis à naturali dispositione remouebat, & non absolutè. Et propterea notanter in litera artic. 2. descripta fuit passio non per corruptionem absolutè, sed per remotionem corporis à naturali dispositione. Vnde si qua objectio contrarij esse potuit absque remotione corporis humani à naturali dispositione sua hoc non repugnabat statui innocentiæ. Nec propterea corpus humanum dicebatur propriè pari, eo quòd ipsum nihil perdebat naturalis dispositionis, quamuis aliquid eius, puta humidum, pateretur propriè. In proposito autem inter deperditionem humidi & debilitationem virtutis tantùm interest, quod deperditio humidi non necessariò remouet corpus à naturali dispositione, vt pater in pueris, imò talis passio est ad perfectionem naturæ, vt in responsione ad secundum in præcedenti arti. S. T. dixit. Debilitatio autem virtutis manifestè naturam à sua naturali integritate remouet. Vã eadẽ ratione opponitur statui innocentiæ, qua senectus quæ in

2. dist. 19. art. 1. ad 5. & 6. Et 3. distin. q. 1. art. 3. ad 5. Et mal q. 5 art. 5 ad 8. & 9.

487

tu anima rationalis communicabat corpori id, quod competit ei, inquantum est anima. Et ideo corpus illud dicebatur animale, inquantum, scilicet, habebat vitam ab anima. Primum autem principium vitæ in istis inferioribus, vt dicitur in libro de Anima, est anima vegetabilis, cuius opera sunt, alimento vti, & generare, & augeri. Et ideo hæc opera homini in primo statu competebant. In vltimo verò statu post resurrectionem anima communicabit quodammodo corpori ea, quæ sunt sibi propria, inquantum est spiritus. Immortalitatem quidem quantum ad omnes, impassibilitatem verò & gloriam & virtutem, quantum ad bonos, quorum corpora spiritualia dicentur. Vnde post resurrectionem homines cibis non indigebunt. Sed in statu innocentiæ eis indigebant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit Augu. in libro de Quæstio. ve. & no. Test. quomodo immortale corpus habebat, quòd cibo sustentabatur, immortale enim non eger esca neque potu. Dictum est enim suprà, quòd immortalitas primi status erat secundum vim quandam supernaturalem in anima residentem, non autem secũdum aliquam dispositionem corpori inhærentem. Vnde per actionem caloris aliquid de humido illius corpotis poterat deperdi. Et ne totaliter consumeretur, necesse erat per assumptionem cibi homini subueniri.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in nutritione est quædam passio & alteratio, scilicet ex parte alimenti, quod conuertitur in substantiam eius, quod alitur. Vnde ex hoc non potest concludi, quòd corpus hominis fuerit passibile, sed quòd cibus assumptus erat passibilis. Quamuis etiam talis passio esset ad perfectionem naturæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si homo sibi non subueniret de cibo, peccaret, sicut peccauit, sumendo vetitum cibum. Simul enim sibi præceptum fuit, vt à ligno scientiæ boni & mali abstineret, & vt de omni alio ligno paradisi vesceretur.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd quidam dicunt, quòd homo in statu innocentiæ non assumpsisset de cibo, nisi quantum fuisset ei necessarium. Vnde non fuisset ibi superfluitatum emissio. Sed hoc irrationale videtur quòd in cibo assumpto non esset aliqua fæculentia, quæ non esset apta, vt conuerteretur in hominis nutrimentum. Vnde oportebat superfluitates emitti. Tamen fuisset diuinitus prouisum, vt nulla ex hoc indecentia esset.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum homo in statu innocentiæ per lignum vitæ immortalitatem consequutus fuisset.*

487 2. dist. 19. art. 1. ad 5. & 6. Et 3. distin. q. 1. art. 3. ad 5. Et mal q. 5 art. 5 ad 8. & 9.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd lignum vitæ non poterat esse causa immortalitatis. Nihil enim potest agere vltra suã speciẽ. Effectus enim non excedit causam. Sed lignum vitæ erat corruptibile,

quæ in tali debilitate cõfistit. Vnde cùm in litera dicitur, ꝙ lignũ vitæ occurrebat huic defectui, interpretãdum est nõ qui fuit, sed qui fuisset nisi lignũ vitæ præuenisset, ita quòd succurrebat huic defectui præueniendo, non restaurando, vt Sco. intellexit, & sic nullum inconueniens sequitur.

Ad prætæ. ad 2.

¶ Ad secũdum dubium dicitur, ꝙ, vt pater ex dictis etiam recitatis ab ipso Scoto, causam immortalitatis ponit litera duplicẽ, alteram ex parte animæ, & alteram ex parte corporis. Ex parte animę vim quandã, qua corpus agẽdo in nutrimẽtum non repatiebatur ab eo. Alterã ex parte corporis, & ista est lignum vitę habẽs virtutem cõseruandi ad certum longũ tempus. Vnde iungendo has duas causas simul ex sũptione ligni vitę nulla debilitatio sequebatur, quãnis debilitatio in nobis sequereturex ligno illo, vnde non viueremus immortales per illud, sed longo valde tempore. Propter quam diuturnitatem dictum est, eiiciendo Adam, Ne forte sumat de ligno vitæ, & viuat in æternũ, iuxta morem Scripturæ, quo vocantur diuturna æterna, vt montes æterni.

Text. 19.

Q. 19. circa mpd.

Text. 34. & 39.

¶ *Super Quæstionis nonagesimanonæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæstio: In statu innocentiæ fuisset gẽratio ad multiplicationem generis humani. Probatur dupliciter, primò ducẽdo ad inconueniens ꝙ peccatum fuisset necessariũ valde propter tantũ bonum. Secundò, Homo est secundum animam incorruptibilis, & sm corpus corruptibilis, ergo est medium sm naturam inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles, ergo ex parte corporis conuenit naturaliter generatio ex parte animæ, ꝙ multitudo indiuiduorũ sit per se intenta. Ergo ad multiplicationem humani generis, etiam in statu innocentiæ, statuta est generatio. Antecedens supponitur, & prima cõsequentia est clara. Secũda verò quo ad vtrãque partem & declaratur & probatur ex differentia inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles, in hoc ꝙ corruptibiles non sunt per se intẽtæ sm indiuidua, sed sm speciem, incorruptibiles verò & sm indiuidua & sm speciẽ. Quæ differentia probatur ex hoc, ꝙ intentio naturę per se est ad perpetuum & non ad temporale. Probatur, ducendo ad inconueniẽs, quia alioquin cassaretur intẽtio naturæ, temporali deficiẽte. Ex hac

383

Capit. 16. & com. 5.

Quæst. 19. com. 4.

alioquin nõ potuisset in nutrimentum assumi, quia alimentum conuertitur in substãtiam nutriti, vt dictum est. Ergo lignum vitæ incorruptibilitatem seu immortalitatem confertre non poterat.

¶ 2. Præterea, Effectus, qui causantur à virtutibus plantarum, & aliarum naturalium rerum, sunt naturales. Si ergo lignum vitæ immortalitatem causasset, fuisset illa immortalitas naturalis.

¶ 3. Præterea, Hoc videtur redire in fabulas antiquorum, qui dixerunt, quòd dij, qui comedebant de quodam cibo, facti sunt immortales. Quos irridet Philosophus in 3. Metaph.

¶ SED CONTRA est, ꝙ dicitur Gene. 3. Ne fortè mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternũ.

¶ Præterea, Aug. in lib. de Quæst. ver. & no. Te. dicit, Gustus arboris vitę corruptionem corporis inhibebat. Denique & post peccatum potuit insolubilis manere, & si permissum esset illi edere de arbore vitæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd lignum vitę quodammodo immortalitatem causabat, non autem simpliciter. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd duo remedia ad conseruationem vitæ habebat homo in primo statu contra duos defectus. Primus enim defectus est deperditio humidi per actionem caloris naturalis, qui est animæ instrumentum. Et contra hunc defectum subueniebatur homini per esum aliorum lignorum paradisi, sicut & nunc subuenitur nobis per cibos, quos sumimus. Secundus autem defectus est, quia, vt Philosophus dicit 1. de Generatiõe, illud quòd generatur ex aliquo extraneo, adiunctum ei, quod prius erat humido præexistenti, imminuit virtutem actiuam speciei, sicut aqua adiuncta vino, primò quidem conuertitur in saporem vini, sed secundum quòd magis & minus additur, diminuit vini fortitudinem. Et tandem vinum fit aquosum. Sic igitur videmus, quòd in principio virtus actiua speciei est adeo fortis, quòd pôt conuertere de alimento non solùm quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed ẽt quod sufficit ad augmentum: postmodum verò quod aggeneratur, non sufficit ad augmẽtum, sed solùm ad restaurationem deperditi. Tandem verò in statu senectutis, nec ad hoc sufficit. Vnde sequitur decrementum, & finaliter dissolutio corporis [e]. Et contra hunc defectum subueniebatur homini per lignum vitæ. Habebat enim virtutem fortificandi virtutem speciei contra debilitatem prouenientem ex admixtione extranei. Vnde August. dicit in 14. de Ciuitate Dei, quòd cibus aderat homini, ne esuriret, potus, ne sitiret, & lignum vitæ, ne senect° cũ dissolueret. Et in libro de Quæst. ve. & no. Test. dicit, ꝙ vitæ arbor medicinæ modo corruptionem hominum prohibebat. Non tamen simpliciter immortalitatem causabat, quia neque virtus, quæ inerat animæ ad conseruandum corpus, causabatur ex ligno vitæ. Neque etiam poterat immortalitatis dispositionem corpori præstare, vt nunquam dissolui posset. Quod ex hoc patet, quia virtus cuiuscunque corporis est finita. Vnde non poterat virtus ligni vitæ ad hoc se extendere vt daret corpori virtutem durandi tempore infinito, sed vsque ad determinatum tempus. Manifestum est enim, quòd quantò aliqua virtus est maior, tantò imprimit durabiliorem effectum. Vnde, cùm virtus ligni vitæ esset finita, semel sumptum præseruabat à corruptione vsque ad determinatum tempus, quo finito, vel homo translatus fuisset ad spiritualem vitam, vel indiguisset iterum sumere de ligno vitæ. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primæ rationes concludunt, quòd non causabat incorruptibilitatẽ simpliciter. Aliæ verò concludunt quòd causabat incorruptibilitatem impediendo corruptionem secundum modum prædictum.

QVÆSTIO NONAGESIMAOCTAVA, de Pertinentibus ad conseruationem speciei, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de his, quæ pertinent ad conseruationem speciei. Et primò de ipsa generatione. ¶ Secundò de conditione prolis genitæ. ¶ Circa primum quæruntur duo. Primò, vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio. ¶ Secundò, vtrum fuisset generatio per coitum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentiæ non fuisset generatio. Generatio enim corruptio est contraria, vt dicitur in 5. Physic. Contraria autem sunt circa idem. In statu autem innocentiæ non fuisset corruptio. Ergo neque generatio.

488 2. dist. 20. q. 1. artic. 1. Text. 31. & lib. 8. text. 26.

¶ 2. Præterea, Generatio ordinatur ad hoc, quòd conseruetur in specie, quod secundum indiuiduum conseruari non potest. Vnde & in illis indiuiduis, quæ in perpetuum durant, generatio non inuenitur. Sed in statu innocentiæ homo in perpetuum absque morte vixisset. Ergo in statu innocentiæ generatio non fuisset.

¶ 3. Præterea, Per generationem homines multiplicantur. Sed multiplicatis dominis, necesse est fieri possessionum diuisionem ad euitandam confusionem dominij. Ergo cùm homo sit institutus dominus animalium, facta multiplicatione humani generis per generationem, secuta fuisset diuisio dominij. Quod videtur esse contrarium iuri naturali, secundum quod omnia sunt communia, vt Isido. dicit. Non ergo fuisset generatio in statu innocentiæ.

Lib. 5. etymolog. ca. 4.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Genesis primo, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Huiusmodi autem multiplicatio absque noua generatione fieri non potuisset, cùm duo tantum fuerunt primitus instituti. Ergo in primo statu generatio fuisset.

¶ RESPONDEO dicendum [d], quòd in statu innocentiæ fuisset generatio ad multiplicationem humani generis, alioquin peccatum hominis fuisset valde necessarium, ex quo tantum bonum consecutum est. Est ergo considerandum, quòd homo secũdum suam naturam est constitutus quasi medium quoddam inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles. Nam anima eius est naturaliter incorruptibilis [e], corpus verò naturaliter corruptibile [e]. Est autem considerandum, quòd alio modo intentio naturæ fertur ad corruptibiles, & incorruptibiles creaturas. Id autem per se videtur esse de intentione naturæ, quod est semper & perpetuum. Quod autem est solùm secundum aliquod tempus, non videtur esse principaliter de intentione naturæ, sed quasi ad aliud ordinatum, alioquin eo corrupto, naturæ intẽtio cassaretur. Quia igitur in rebus corruptibilib° nihil est perpetuum, & semper manens nisi species, bonum speciei est principali intentione naturæ [e], ad cuius conseruationem naturalis generatio ordinatur. Substantiæ incorruptibiles manent semper, non solùm secundum speciem, sed etiam secundum indiuidua, & ideo etiam ipsa indiuidua sunt de principali intentione naturæ. Sic igitur homini ex parte corporis, quòd corruptibile est secundum naturam suam, competit generatio. Ex parte verò animę, quæ incorruptibilis est, competit ei, quòd multitudo indiuiduorum sit per se intenta à natura vel potius à naturæ autore, qui solus est humanarum animarum creator. Et ideo ad multiplicationem humani generis, generationem in humano genere statuit, etiam in statu innocentiæ.

D. 664.

367 484

145 d 416 264

Q. præced. artic. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpus hominis in statu innocentiæ quantum erat de se, corruptibile erat, sed potuit præseruari à corruptione per animam. Et ideo non fuit homini subtrahenda generatio, quæ debetur corruptibilibus rebus.

¶ Ad secundum dicendum quòd generatio in statu innocentiæ, etsi non fuisset propter conseruationem speciei, fuisset tamen propter multiplicationem indiuiduorum.

¶ Ad

autem differentia implicitè habetur alia, quòd in rebus corruptibilib° generatio est naturaliter instituta propter speciem, quia ipsa sola est perpetua, in corruptibilibus non oportuit gẽrationẽ esse. Ex his aũt manifestè patet conseqũtia quo ad vtrãque partem, & clarum est.

In corp.

¶ Sed sunt hic quędã dubia. Primò circa primã probationem, quoniam illud quòd infertur pro inconuenienti, non est inconueniens, præsertim secũdũ doctrinam S. Th. quoniã incarnatio filij Dei, quæ est maximum bonum ex peccato consecuta est, ita quod peccatum fuit ad hoc necessariũ, iuxta illud Greg. ô certè necessarium farium Adæ peccatum, &c. Ergo multo minus est inconueniens quòd propter bonum multiplicatiõis humanæ fuerit peccatũ necessariũ.

Cap. 3.

¶ Ad hoc breuiter dupliciter respõdetur. Primò quòd bona sunt duplicis ordinis. Quædã supponentia malum vt pœnitentia, patientia, martyrium, &c. quædã verò omnifariã bona. Et ad prima quidem opus est esse mala, ad secunda verò oportere fieri mala inconueniens est. Multiplicatio autem humani generis est de genere bonorum omniquaque, pertinet enim ad ipsam perfectionem speciẽ, incarnatio autẽ verbi Dei, quãuis secũdũ se sit, etiã bonum omniquaque, & ideo simpliciter non oportebat occasionari ex peccato: vt tũ reuelata est nobis per sanctos est de genere bonorum suppõnentium mala, quoniã reuelata est non nisi vt redemptrix, ac per hoc capiuorum, ac per hoc peccatorum, &c. & hoc ex ordinatione diuina quantum scimus.

489 1. dist. 20. q. 1. art. 2. Li. 1. orth. fid. c. 11. & lib. 4. c. 35.

¶ Secũdò dicitur, quòd aliud est loqui de qualitate boni, & aliud de quantitate. Quamuis enim ad tale bonũ possit opportunum esse peccatum non tamen ad tantum, quoniam si bonũ aliquid extat absq; peccato, inconueniens est quòd quãtitas eius peccato egeat, sic autem est in proposito. Quoniam multiplicatio generis humani, supposito iam homine in statu innocentiæ, dicit maioritatem boni, stando infrà limitẽ humanæ bonitatis, & non plus. Incarnatio autem filij Dei eleuat naturam in aliã bonitationem, & ideo hic dicit tale bonum, quãtis maximum, multiplicatio vero dicit tantũm bonũ. Vnde in litera nõ tanter dicitur, inconueniẽs esse tãtum bonum consequi ex peccato.

¶ Circa probationem ꝙ temporale nõ fit per se de intentione naturæ, dubium occurrit, quia nõ videtur valere: quoniam nõ sequitur, quòd illo cessante cessaret natura: intentio, sed quod cõpleta fuerit. Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum præsens sermo nõ sit de natura particulari huius agentis, puta Socratis aut Pla. quoniam constat talia agentia vt sic particularia per se facere & intendere. vt patet 12. Met. tex. 11. sed de natura vniuersali, consequens est ꝙ ratio adducta efficax sit. Quoniam si vniuersalis naturæ intentio ad corruptibile per se intẽderet ex vna parte illo desinente, naturæ vniuersalis intentio nõ amplius saluaretur, & ex alia parte, quia est vniuersalis, ac per hoc intendens ad

Capi. 18. & li. 8. d pro. cap. 3. & Chryf. ho. in Gen. Et Dam li. 4. cap. 15. & Euth. Psal 50.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in statu isto multiplicatis dominis, necesse est fieri diuisionem possessionũ, quia cõitas possessionis est occasio discordiæ, vt Philosophus dicit in 2. Polit. Sed in statu innocẽtię fuisset volũtates hominũ sic ordinatæ, ꝙ absq; omni periculo discordiæ cõiter vsi fuissent, fm quod vnicuiq; eorũ cõpeteret, rebus, quæ eorum dominio subdebãtur, cum hoc etiã modo apud multos bonos viros obseruet.

10

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum.

DE SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentiæ non fuisset generatio per coitum. Quia, vt Dam. dicit, Primus homo erat in paradiso terrestri, sicut angelus quidam. Sed in futuro resurrectionis statu, qñ erunt homines Angelis similes, neque nubẽt, neque nubentur, vt dicitur Matth. 22. Ergo neque in paradiso fuisset generatiõ per coitum.

¶ 2. Præterea, Primi homines in perfecta ætate conditi fuerunt. Si igitur in eis ante peccatum generatio fuisset per coitum, fuissent etiam in paradiso carnaliter coniuncti. Quod patet esse falsum sm Scripturam.

¶ 3. Præterea, In cõiunctione carnali maximè efficitur homo similis bestiis, ꝑpter vehementiã delectationis. Vnde etiã cõtinentia laudatur, per quã homines ab huiusmodi delectationibus abstinent. Sed bestiis hõ cõparatur propter peccatum, sm illud Psal. 48. Homo cùm in honore esset, non intellexit, cõparatus est iumẽtis insipientibus, & similis facť° est illis. Ergo ante peccatũ nõ fuisset maris & fœminæ carnalis coniũctio.

¶ 4. Præterea, In statu innocentiæ nulla fuisset corruptio. Sed per coitum corrumpitur integritas virginalis. Ergo coitus in statu innocentiæ non fuisset.

¶ SED CONTRA est, ꝙ Deus ante peccatum masculum & fœminã fecit, vt dicitur Gen. 1. & 2. Nihil aũt est frustra in operibus Dei. Ergo etiã si homo nõ peccasset, fuisset coitus, ad quẽ distinctio sexũ ordinatur.

¶ Præterea, Gene. 2. dicitur, Mulier est facta in adiutoriũ viri. Sed nõ ad aliud nisi ad generationẽ, quæ fit per coitũ, quia ad quodlibet aliud opus cõueniẽtius adiuuari posset vir per virũ quã per fœminam. Ergo in statu innocentiæ fuisset generatio p coitũ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidã antiquorum doctorum considerantes concupiscentiæ fœditatem, quæ inuenitur in coitu in isto statu, posuerunt, ꝙ in statu innocentiæ nõ fuisset generatio per coitum. Vnde Greg. Nysse. dicit in lib. quẽ fecit de homine, ꝙ in paradiso aliter fuisset multiplicatum genus humanũ, sicut multiplicati sunt angeli absque cõcubitu per operationem diuinæ virtutis. Et dicit, ꝙ Deus ante peccatum fecit masculum & fœminam, respiciens ad modum generationis, qui futurus erat post peccatũ, cuius Deus præscius erat. Sed hoc non dicitur rationabiliter. Ea enim, quę sũt naturalia homini, neque subtrahuntur, neque dantur homini per peccatum. Manifestum est autem, quòd homini sm animalem vitã, quàm etiam ante peccatum habebat, vt suprà dictum est, naturale est generare per coitum, sicut & cæteris animalibus perfectis. Et hoc declarant naturalia mẽbra, ad hunc vsum deputata. Et ideo non est dicendum, ꝙ vsus horum membrorum naturalium non fuisset ante peccatũ, sicut & cæterorum mẽbrorum. Sunt igitur in coitu duo consideranda sm præsentem statum, Vnum quod naturæ est, scilicet cõiunctio maris & fœminæ ad generandum. In omni enim generatiõe requiritur virtus actiua & passiua. Vnde cum in omnibus in quibus est distinctio sexuum, virtus actiua sit in mare, virtus verò passiua in fœmina, naturæ ordo exigit, vt ad generandũ conueniant per coitũ mas & fœmina. Aliud autẽ quod cõsiderari potest, est quædã deformitas immoderatæ cõcupiscentiæ, quæ ĩ statu innocentiæ non fuisset, qñ inferiores vires omnino rationi subdebantur. Vnde August. dicit ĩ 14. de Ciui. Dei, Absit, vt suspicemur nõ potuisse ꝑfẽ fieri sine libidinis morbo. Sed eo volũtatis nutu mouerent illa mẽbra quo cætera, & sine ardore & illecebroso stimulo, cum trãquilitate animæ & corporis.

10

20

30

40

50

60

70

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ homo in paradiso fuisset sicut angelus per spiritualẽ mentem, cùm tñ haberet vitã animalem quãtũ ad corpus. Sed post resurrectionẽ erit homo similis angelo spiritualis effectus & sm animã & sm corpus. Vnde non est similis ratio. ¶ Ad sm dicẽdum, ꝙ, sicut Aug. dicit 9. super Gen. ad literam, ideo primi parentes in paradiso non coierunt, quia formata muliere post modicũ propter peccatum de paradiso eiecti sunt. Vel quia expectabatur diuina autoritas ad determinatum tempus cõmixtionis, à qua acceperunt vniuersale mandatum. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ bestiæ carent ratione. Vnde sm hoc homo in coitu bestialis efficitur, quia delectationem coitus & feruorem concupiscẽtiæ ratione moderari non potest. Sed in statu innocẽtiæ nihil huiusmodi fuisset, quod ratione non moderaretur, nam quia esset minor delectatio sm sensum, vt quidam dicunt (fuisset enim tantò maior delectatio sensibilis, quantò esset purior natura, & corpus magis sensibile) sed quia vis concupiscibilis non ita inordinatè se extulisset super huiusmodi delectatiõe regulata per rationem. Ad quam non pertinet, vt sit minor delectatio in sensu, sed vt vis concupiscibilis non immoderatè delectationi inhæreat. Et dico immoderatè, propter mensuram rationis. Sicut sobrius in cibo moderatè assumpto, non minorem habet delectationẽ quàm gulosus: sed minus eius concupiscibilis super huiusmodi delectatione requiescit. Et hoc sonant verba Augu. quæ à statu innocentiæ non excludunt magnitudinem delectationis, sed ardorem libidinis, & inquietudinem animi. Et ideo continentia in statu innocentiæ nõ fuisset laudabilis, quæ in tempore illo laudatur, non propter defectum fœcunditatis, sed propter remotionẽ inordinatæ libidinis. Tunc autem fuisset fœcunditas absque libidine. ¶ Ad quartum dicendum, ꝙ, sicut Augu. dicit 14. de Ciuit. Dei, in illo statu nulla corruptione integritatis infunderetur gremio maritus vxoris. Ita enim ponit vtero coniugis salua integritate fœminei genitalis virile semen immitti, sicut nunc potest, eadem integritate salua, ex vtero virginis fluxus mẽstrui cruoris emitti. Vt enim ad pariendum non doloris gemitus, sed naturalis impulsus fœminea viscera relaxaret, sic ad concipiendum non libidinis appetitus, sed voluntarius vsus naturam vtrunque coniungeret.

QVÆSTIO NONAGESIMANONA, de Conditione prolis generandæ, quò ad corpus, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generãdæ. Et primò, quantum ad corpus. Secũdò, quãtũ ad iustitiã. Tertiò, quantũm ad scientiam. ¶ Circa principium quæruntur duo. ¶ Primò, vtrum in statu

Capit. 16. & com. 5.

Capit. 26. & com. 5.

Cap. 4.

Primo

¶ *Super Quæst. 98. Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore trip.

Primò opinio recitatur Gregorij Nysseni. Secundò improbatur. Tertiò respõdetur quæsito.

¶ Quo ad primum quatuor refert. Primò quoruadã & specialiter Gregorij opinionem, quòd non per coitum, Secundò rationem eius probat, quòd fuisset tamen multiplicatio hominũ virtute diuina, sicut Angelorum. Quartò, exclusionem obiectionis, quomam in statu innocentiæ erat distinctiũ sexuũ, q̃ hoc fecit Deus præscius futuri casus.

¶ Quo ad secũdum reprehẽditur opinio hæc, quia naturalia per peccatũ neque ablata, neq; diminuta sunt, sed hoc est vnũ de naturalibus, probatur dupliciter. Primò, quia hoc est naturale oĩbus animalibus perfectis. Secũdò ab effectu, quia natura dedit homini mẽbra ad hunc vsum. Inconueniens est autẽ horum mẽbrorum naturalem vsum non fuisse sicut aliorum.

¶ Quo ad tertiũ cõclusio respõsiua est, Generatio fuisset per coitum quo ad cõiunctionẽ maris & fœminæ, nõ autẽ quo ad immoderatam cõcupiscentiam. Probatur cõclusio dupliciter, primò ratione, secundò autoritate, ratio assignatur distinguẽdo in coitu illa duo, & assignãdo radices proprias eorũ, ratio enim coniunctionis est cõiunctio virtutis actiuæ cũ passiua, ex hac cõ probatur prima pars cõclusionis sic, generatio fuisset per applicationẽ virtutis actiuæ ad passiuã, ergo per cõiunctionem maris & fœminæ; probatur sequela, quia vbicũque est distinctio sexuũ, virtus actiua est in mare, & passiua in fœmina. Radix verò immoderatæ concupiscentiæ est inobedientia vitiũ inferiorũ ad rationis moderamẽ, ex qua arguitur sic, In statu illo vires inferiores omnino subdebãtur rationi, ergo nõ fuisset coitus quo ad concupiscentiam immoderatam, autoritas est Aug. assignãtis etiam modũ, quo scilicet mẽbra alia voluntario vsu applicantur ad sua officia.

¶ *Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum primum.*

TITULUS clarus.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua bimẽbris, Pueri mox nati habuissent virtutẽ motiuã membrorũ sufficientem, non ad quoslibet actus, sed conuenientes pueritiæ. Probatur conclusio sic, Ex natura pueri non habent sufficiẽtem vsum mẽbrorum. Ex autoritate autẽ Scripturæ, habuissent illum quo ad conuenientiã pueritiæ tantum, ergo, &c. In litera primò probatur cõsequẽtia ex innocẽtiæ pueri mox geniti habuissent perfectam virtutem corpoream. ¶ Secundò, vtrum oẽs fuissent nati in sexu masculino.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrũ pueri in statu innocẽtiæ mox nati virtutẽ perfectam habuissent ad motũ membrorũ.

DE PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd pueri in statu innocentiæ mox nati virtutẽ perfectam habuissent ad motum membrorũ. Dicit enim Aug. in lib. de Bap. paru. quòd infirmitati mentis congruit hęc infirmitas corporis, quæ scilicet in pueris apparet. Sed in statu innocentiæ nulla fuisset infirmitas mentis. Ergo neque talis infirmitas corporis fuisset in paruulis.

¶ 2. Præterea, Quædã animalia statim cum nascuntur, habent virtutem sufficiẽtem ad vsum membrorum. Sed homo est nobilior aliis animalibus. ergo multo magis est naturale homini, quòd statim natus virtutem habeat ad vsum membrorum. Et ita videtur, esse pœna expeccato consequens.

¶ 3. Præterea, Nõ posse cõsequi delectabile propositũ, afflictionẽ inducit. Sed si pueri non habuissent virtutem ad mouendũ mẽbra, frequenter accidisset q̃ nõ possent consequi aliquod delectabile eis ꝓpositũ. Ergo fuisset in eis afflictio, quæ non poterat esse ante peccatũ. Nõ ergo in statu innocentiæ defuisset pueris virtus ad mouẽdũ mẽbra.

¶ 4. Præterea, Defectus senectutis videtur correspondere defectui pueritię. Sed in statu innocentię non fuisset defectus senectutis, Ergo neque etiam defectus pueritiæ.

¶ SED CONTRA est, q̃ omne generatũ prius est imperfectũ q̃ perficiatur: sed pueri in statu innocentiæ fuissent per generationem producti. Ergo à principio imperfecti fuissent, & quantitate & virtute corporis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ea, quæ sunt supra naturam, sola fide tenemus: quod autem credimus, autoritati debemus. Vnde in omnibus asserẽdis sequi debemus naturam rerum, præter ea, quæ autoritate diuina traduntur, quæ sunt supra naturam. Manifestũ est aũt naturale hoc esse, vtpote & principiis humanæ naturæ competẽs, q̃ pueri mox nati non habeant sufficientem virtutẽ ad mouendũ membra. Quia homo naturaliter habet cerebrum maius in quãtitate ꝓm proportionẽ sui corporis, quàm cętera animalia [c]. Vnde naturale est, q̃ propter maximã humiditatẽ cerebri in pueris, nerui qui sunt instrumenta motus, nõ sunt idonei ad mouendum mẽbra. Ex alia verò parte nulli catholico dubiũ est, quin diuina virtute fieri possit, vt pueri mox nati perfectam virtutem habeant ad motũ mẽbrorum. Constat autem per autoritatem Scripturæ, q̃ Deus fecit hominem rectum. Et hæc rectitudo cõstitit, vt Aug. dicit, in perfecta subiectione corporis ad animã. Sicut ergo in primo statu nõ poterat esse in mẽbris hominis aliquid, quod repugnaret ordinatæ hominis voluntati, ita membra hominis deficere non poterant humanæ voluntati. Voluntas autem hominis ordinata est, quæ tendit in actus sibi conuenientes. Non sunt autem iidem actus conuenientes homini secundum quamlibet ætatem. Dicendum est ergo, quòd pueri mox nati non habuissent sufficientẽ virtutem ad mouendum membra ad quoslibet actus, sed ad actus pueritiæ conuenientes, puta ad sũgendum vbera & ad alia huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Aug. loquitur de ista infirmitate quæ nunc in pueris apparet, etiam quantum ad actus eorum pueritiæ conuenientes, vt patet per ea, quæ præmittit, quòd iuxta se iacentibus mammis magis possunt esurientes flere quàm sugere.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd hoc quòd quædam animalia statim nata habent vsum membrorum, non est ex eorum mobilitate, cùm quædam animalia perfectiora hoc nõ habeant: sed hoc eis contingit ex siccitate cerebri, & quia actus proprij talium animalium sunt imperfecti, ad quos etiam parua virtus sufficere potest.

¶ Ad tertium patet solutio per ea, quæ dicta sunt in corpore. Vel potest dici, quòd nihil appetiuissent, nisi ordinata voluntate conuenisset res secundum statum suum.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd homo in statu innocentię generatus fuisset, sed nõ fuisset corrupt[a]. Et ideo in statu illo potuissent esse aliqui defectus pueriles, qui consequuntur generationẽ: non autem defectus seniles, qui ordinantur ad corruptionem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum in primo statu fœminæ natæ fuissent.

DE SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in primo statu fœminæ natæ nõ fuissent. Dicit enim Philosophus in lib. de Generatione animalium, quòd fœmina est mas occasionatus, quasi præter intentionem naturæ proueniens. Sed in statu illo nihil euenisset innaturale in hominis generatione. Ergo fœminę natæ non fuissent.

¶ 2. Præterea, Omne generans generat sibi simile nisi impediatur, vel propter defectũ virtutis, vel propter indispositionem materiæ, sicut paruus ignis non potest comburere ligna viridia. In generatione autem vis actiua est in mare. Cùm igitur in statu innocentiæ nullus fuisset defectus virtutis ex parte maris, nec indispositio materiæ, ex parte fœminæ, videtur quòd semper masculi nati fuissent.

¶ 3. Præterea, In statu innocentię generatio ad multiplicationem hominum ordinabatur. Sed sufficienter homines multiplicari potuissent per primum hominẽ & per primã fœminam, ex quo in perpetuum victuri erant. Ergo non fuisset necessarium, q̃ in statu innocentiæ fœminæ nascerentur.

¶ SED CONTRA, quòd sic natura processisset in generando, sicut eam Deus instituit. Sed Deus instituit marem & fœminam in natura humana, vt dicitur Gene. 1. & 2. Ergo etiam in statu illo fuissent mares & fœminæ generati.

¶ RESPONDEO dicendum quòd nihil eorum, quæ ad complementum humanæ naturæ pertinẽt, in statu innocẽtiæ defuisset. Sicut autem ad perfectionem Vniuersi pertinent diuersi gradus rerum, ita etiã diuersitas sexus est ad perfectionem humanæ naturæ. Et ideo in statu innocentię vterque sexus per generationem productus fuisset.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fœmina dicitur mas occasionatus, quia est præter intentionem naturæ particularis, non autem præter intentionem naturæ vniuersalis, vt suprà d. ctum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd generatio fœminę non solùm cõtingit ex defectu virtutis actiuæ vel indispositione materiæ, vt obiectio tangit, sed quandoque, quidem ex aliquo accidẽti extrinseco, sicut Philos. dicit in lib. de animalibus, quòd ventus septentrionalis coadiuuat ad generationem masculorum, australis verò ad generationem fœminarum: quandoque etiam ex conceptione animæ, ad quam de facili immutatur corpus. Et præcipuè in statu innocentiæ hoc esse poterat, quando corpus magis erat animæ subiectum, vt scilicet secundum voluntatem generantis distingueretur sexus in prole.

¶ Ad

¶ Ad tertium dicendum, quòd proles fuisset genita, viuens vita animali. Ad quã sicut pertinet alimento vti, sic etiã generare. Vnde conueniebat, quòd omnes generatẽt, & non solùm primi parentes. Ad quod cõsequens videtur, quòd tot fuissent generatæ fœminæ, quot & mares.

QVÆSTIO CENTESIMA

de Conditione prolis generandæ quantum ad iustitiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandæ quãtum ad iustitiam.

¶ Circa hoc quæruntur duo.

¶ Primò, vtrum homines fuissẽt nati cum iustitia. ¶ Secundò, vtrum nascerentur in iustitia confirmati.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum homines fuissent nati cum iustitia.

DE PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd homines non fuissent cum iustitia nati. Dicit enim Hug. de sanc. Vic. quòd primus homo ante peccatum generaret quidẽ filios sine peccato; sed non paternæ iustitiæ hæredes.

¶ 2. Præterea, Iustitia est per gratiã, vt Apostolus dicit ad Rom. 5 Sed gratia non transfunditur, quia sic esset naturalis: sed à solo Deo infunditur. Ergo pueri cum iustitia nati non fuissent.

¶ 3. Præterea, Iustitia in anima est. Sed anima non est ex traduce. Ergo nec iustitia traducta fuisset à parentibus in filios.

¶ SED CONTRA est, quòd Ansel. dicit in libr. de conceptu virgi. quòd simul cùm rationalem haberent animam, iusti essent, quos generaret homo, si non peccaret.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd naturaliter homo generat sibi simile secundum speciem. Vnde quæcunque accidentia consequuntur naturam speciei, in his necesse est quòd filij parentibus similẽtur, nisi sit error in operatione naturæ, qui in statu innocentiæ non fuisset. In accidentibus autẽ indiuidualibus nõ est necesse, q̃ filij parentibus similentur. Iustitia autẽ originalis, in qua primus homo conditus fuit fuit accidens naturæ speciei, non quasi ex principiis speciei causatum, sed tantum sicut quoddam donum, diuinitus datum toti naturæ. Et hoc apparet: quia opposita sũt vnius generis. Peccatum autem originale, q̃ opponitur illi iustitiæ, dicitur esse à peccatum naturæ. Vnde traducitur à parente ĩ posteros, Et propter hoc etiam filij parentibus assimilati fuissent quantum ad originalem iustitiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod verbum Hugo. est intelligendum non quãtum ad habitum iustitiæ, sed quantum ad executionem actus.

¶ Ad secundum dicendum, quod quidam dicunt, quòd pueri non fuissent nati cum iustitia gratuita, quæ est merendi principium: sed cum iustitia originali. Sed cùm radix originalis iustitiæ, in cuius rectitudine factus est homo, constat in subiectione supernaturali rationis ad Deum, quæ est per gratiam gratum facientem, vt supra dictum est, necesse est dicere, quòd si pueri nati fuissent in originali iustitia, quòd etiam nati fuissent cum gratia: sicut & de primo homine supra diximus, quòd fuit cum gratia conditus. Non tamen fuisset propter hoc gratia naturalis: quia non fuisset transfusa per virtutem seminis: sed fuisset collata homini statĩ cùm habuisset animam rationalem, sicut etiã statim, cùm corpus est dispositum, infunditur à Deo anima rationalis: quæ tamen non est ex traduce. Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum pueri in statu innocentiæ nati fuissent in iustitia confirmati.

DE SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in statu innocentiæ nati fuissent in iustitia confirmati. Dicit enim Greg. 4. Moralium super illud Iob, Somno meo requiescerem. Si parentem primum nulla putredo peccati corrumperet nequaquam ex se filios gehennæ generaret, sed hi qui nunc p redemptorẽ saluandi sunt, soli ab illo electi nascerentur. Ergo nascerentur omnes in statu innocentiæ confirmati.

¶ 2. Præterea, Anselm. dicit in libr. Cur Deus homo quòd si primi parentes sic vixissent, vt tentati non peccassent: ita confirmarẽtur cum omni propagine sua, vt vltra peccare non possent. Ergo pueri nascerentur in iustitia confirmati.

¶ 3. Præterea, Bonũ est potentius quàm malum. Sed propter peccatum primi hominis cõsecuta est necessitas peccandi in his, qui nascũtur ex eo. Ergo si primus homo in iustitia perstitisset, deriuaretur ad posteros necessitas obteruandi iustitiam.

¶ 4. Præterea, Angelus adhærens Deo, aliis peccantibus, statim est in iustitia confirmatus, vt vlterius peccare non posset. Ergo similiter & homo, si tentationi restitisset, cõfirmatus fuisset. Sed qualis ipse fuit, tales alios generasset. Ergo & eius filij confirmati in iustitia nascerentur.

¶ SED CONTRA est, quod Augustinus dicit 14. de Ciuitate Dei, Tunc felix vniuersa esset humana societas, si nec illi, scil. primi parentes, malum in posteros traiicerent, quisquam ex stirpe eorum iniquitatẽ committeret, quæ damnationem reciperet. Ex quo datur intelligi, quòd etiam si primi homines non peccassent, aliqui ex eorum stirpe poteissent iniquitatem committere. Nõ ergo nascerentur in iustitia confirmati.

¶ RESPONDEO dicendum, quod non videtur possibile, quòd pueri in statu innocẽtiæ nascerentur in iustitia confirmati. Manifestum est enim, quòd pueri in sua natiuitate nõ habuissent plus perfectionis quàm eorũ parentes in statu generationis. Parentes autẽ, quandiu generassent, non fuissent confirmati in iustitia. Ex hoc enim creatura rationalis in iustitia confirmatur, quòd efficitur beata per apertam Dei visionem. Cui viso nõ potest non inhærere, cùm ipse sit ipsa essentia bonitatis, à qua nullus potest auerti, cùm nihil desideret & ameẽ, nisi sub ratione boni. & hoc dico secundum legem communem. Quia ex aliquo priuilegio speciali sec' accidere potest, sicut creditur de virgine matre Dei. Quàm citò autẽ Adã ad illã beatitudinẽ peruenisset, quòd Deum per essentiã videret, efficeretur spiritualis & mente & corpore, & animalis vita cesseret, in qua sola generationis vsus fuisset. Vnde manifestum est, quòd paruuli nõ nascerentur in iustitia confirmati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod si Adam non peccasset, nõ generaret ex se filios gehennæ: ita scilicet, quod ab ipso peccatũ contraherent, quòd est causa gehẽnæ. Possent tamen fieri filij gehẽnæ p liberum arbitrium peccando. Vel si filij gehẽnæ nõ fierent per peccatum, hoc nõ esset per hoc quia esset in iustitia cõfirmati, sed propter diuinam prouidẽtiam, per quàm à peccato tutitate, quãm parentes quando eos generauerunt: qui effectus non excedit causam. Antecedens probatur, Confirmari non possunt nõ inhærere Deo, aut auerti ab eo. ergo de lege communi sunt beati p apertam Dei visionem: ergo habent vitã spiritualem mente & corpore. ergo nõ generant, & sic status generationis & confirmationis repugnant, quia ille ad animalem iste ad spiritualem vitam pertinet. Antecedens patet ex terminis. cõsequẽtia ꝓbatur ex prima quidem parte quia visio Dei ipsa essentiã bonitatis offert: ex secunda verò, quia nihil amatur, nisi sub ratione boni. Secunda verò consequentia cũ tertia est per se nota.

¶ Circa probationẽ antecedẽtis dubiũ occurit: quia in litera nõ ꝓbatur de cõfirmatis, q̃ sint beati sed conuersis, q̃ beati sunt confirmati. hoc enim probãt media allata: ex hoc enim quòd Deus est essentia bonitatis, sequitur quòd clarè videntes nõ possunt non inhærere sibi: & similiter quòd nõ possunt auerti quia ad aliquod bonum diuerterentur: in eo autem est omne bonum. ergo beati sũt necessariò cõfirmati: sed nõ valet consequentia: & tamen sua cõuertens erat probanda.

¶ Ad hoc dicitur, quod dum in litera probatur quòd beati sunt confirmati, reducitur effectus confirmationis in propriam causam, scilicet beatitudinem: ita quòd intentio expressa literę non est probare illam propositionẽ absolutè: sed inquãtum est reductiua effectus prædicati in propriam causam in subiecto positam. Cõstat autẽ q̃ si effectus ponatur, quòd ponitur eius propria causa, & e conuerso. & ideo subtiliter est ostẽsum, quòd beati sunt confirmati, & q̃ cõfirmati sũt beati. Et vt nouitij intelligãt, quãuis ex ista beati sunt cõfirmati, absolutè & formaliter nõ sequitur sua vniuersali cõuertẽs: ex ipsaramẽ causaliter intellecta causalitate ꝓpria optimè sequitur à priori sua cõuertẽs. Et si quis obiciat, q̃ in litera ꝓbat quidẽ q̃ beatitudo est causa cõfirmationis, sed non ꝓpria: facile respõdet. Tũ quia sermo formalis de propria causa accipitur, cùm sciẽtia procedat ex propriis. Tum quia apud Theologos hoc est p se notũ de lege communi: quoniam in hoc differt comprehẽsor à viatore: scil. in posse & nõ posse peccare. Tũ quia apud Philosophos constat, quòd solabonitatis essẽtialis sufficit ad replẽdum ac re

rinendum voluntatem in vero bono:quoniam cuilibet alteri vt potest particulari bono, malũ aliquod annecti potest. Et propterea vndique constat quòd impeccabilitas voluntatis beati tudinis proprius effectus est.

¶ *Super Quæstionis centesimæprimæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio, Pueri nõ nascerentur perfecti in scientia, sed absque difficultate eam acquisiuissent. Probatur. Naturale est homini nõ habere scientiam congenitam, sed acquirere eã ex sensibus. ergo in statu innocentiæ non nati fuissent scientes, & cætera. Antecedens probatur: quia anima vnit corpori propter indigẽtiam illius ad hoc opus consequentia verò probatur, quia vbi autoritas Scripturæ non opponitur, naturalia asserenda sunt.

¶ *Super Quæstionis centesimæprimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio bimembris, Pueri non habuissent perfectum vsum rationis, sed ad opera pueri lia idoneum. probatur prima pars, Organa virium sensitiuarũ ex nimia humiditate fuissẽt impedita: ergo ipsæ vires sensitiuæ. ergo vsus rationis. Antecedẽs patet. prima consequẽtia probatur, quia actus ea tum pendent ex organis: quia sunt actus eorum. Secunda cõsequẽtia probatur, quia vsus rationis pendet ex viribus sensitiuis: vt patet in phreneticis & dormientibus. Secũda pars quia par ratio est de vsu rationis & membrorum, de quibus superiùs dictum est: quòd fuissent idonea ad actũ puritiæ & non simpliciter. Ex eadem siquidem radice, scilicet humiditate nimia cerebri vtrũque nascitur.

¶ *Super quæstionis centesimæsecundæ Articulũ primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio habens duas partes, Paradisus est locus in Orientis parte constitutus. prima pars scilicet quòd sit locus probatur: quia ea quæ de paradiso traduntur, per modũ historiæ narrantur, & confirmatur autoritate Augusti. ponentis differentiam inter intellectum historicum & spiritualẽ quo ad hoc & similia. secunda verò pars probatur autoritate Isidõ. & confirmatur ratione: quia nobilior locus in nobiliori cœli plaga est. ergo in dextra: ergo in Oriẽte. Patent omnia.

conseruarentur immunes.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd Ansel. hoc non dicit asserẽdo, sed opinando. Quòd patet ex ipso modo loquendi, cùm dicit, Videtur, quòd si vixisset, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio ista nõ est efficax: quamuis per eam Anselm. motũ fuisse videatur, vt ex eius verbis apparet. Non enim sic per peccatum primi parentis eius posteri necessitatem peccandi incurrunt, vt ad iustitiã redire nõ possint. Quod est tantum in damnatis. Vnde nec ita necessitatem non peccandi transmisisset ad posteros, quòd omnino peccare non possent. Quod est tantum in beatis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est simile de homine & angelo. Nam homo habet liberum arbitriũ vertibile & ante electionẽ & post: nõ autẽ angelus, sicut suprà dictum est cùm de angelis ageretur.

QVAESTIO CENTESIMA prima, de Conditione prolis generandæ quantum ad scientiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandæ quantum ad scientiam.

¶ Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primò. vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. ¶ Secundò, vtrum statim post natiuitatem habuissent perfectum vsum rationis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti. Qualis enim fuit Adam, tales filios genuisset. Sed Adam fuit in scientia perfectus, vt suprà dictum est, ergo filij nascerentur ab eo in scientia perfecti.

¶ 2. Præterea, Ignorantia ex peccato causatur, vt Beda dicit. Sed ignorantia est priuatio scientiæ. Ergo ante peccatũ pueri mox nati omnem scientiam habuissent.

¶ 3. Præterea, Pueri mox nati iustitiam habuissent. Sed ad iustitiam requiritur scientia quæ dirigit in agendis. Ergo scientiam habuissent.

¶ SED CONTRA est, quòd anima nostra per naturam est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptũ: vt dicitur in tertio de Anima. Sed eadem animæ natura est modo, quę tũc fuisset. Ergo animæ puerorũ in prĩcipio scientia caruissent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est de his, quæ sunt supra naturam, soli autoritati creditur. Vnde vbi autoritas deficit, sequi debemus naturæ cõditionem. Est autem naturale d homini vt scientiam per sensus acquirat, sicut suprà dictum est. Et ideo anima vnitur corpori, quia indiget eo ad suam propriam operationem. Quod non esset si statim à principio scientiam haberet non acquisitam per sensitiuas virtutes. Et ideo dicendum est q̃ pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed eam in processu tẽporis absque difficultate acquisiuissent inueniendo vel addiscendo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ esse perfectũ in sciẽtia, fuit indiuiduale accidens primi parentis: inquãtũ scilicet ipse instituebatur: vt pater & instructor totius humani generis. Et ideo quãtum ad hoc nõ generabat filios similes sibi, sed solùm quãtum ad accidentia naturalia vel gratuita totius naturæ.

¶ Ad secundum, dicendum, quòd ignorantia est priuatio scientiæ, quæ debet haberi pro tẽpore illo. Quod in pueris mox natis non fuisset. Habuissent enim scientiam, quæ eis competebat secundum tempus illud. Vnde ignorantia in eis nõ fuisset, sed nescientia respectu aliquorum. Quam etiam Dionys. ponit in angelis sanctis in septimo Cæl. hierar.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pueri habuissent sufficientẽ sciẽtiam ad dirigẽdum eos in operibus iustitiæ in quibus homines diriguntur, & vniuersalia principia iuris, quam multo plenius tunc habuissent, quàm nunc naturaliter habemus: & similiter aliorum vniuersalium principiorum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum pueri mox nati habuissent perfectum vsum rationis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd pueri in statu innocentiæ mox nati habuissent perfectum vsum rationis. Nunc enim pueri perfectũ vsum rationis non habent, propter hoc q̃ anima per corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo ante peccatum & corruptionem à peccato subsecutam, pueri mox nati perfectum vsum rationis habuissent.

¶ 2. Præterea, Quædam alia animalia mox nata habent naturalis industriæ vsum, sicut agnus statim fugit lupum. Multo ergo magis homines in statu innocentiæ mox nati habuissent vsum perfectum rationis.

¶ SED CONTRA est, quòd natura procedit ab imperfecto ad perfectum in omnibus generatis. Ergo pueri non statim à principio habuissent perfectum vsum rationis.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd, sicut ex supradictis patet, vsus rationis dependet quodammodo ex vsu virium sensitiuarũ. Vnde ligato sensu & impeditis inferioribus viribus sensitiuis, homo perfectum vsum rationis non habet: vt patet in dormientibus & phreneticis. Vires autẽ sensitiuæ sunt virtutes quædam corporalium organorum. Et ideo impeditis eorum organis necesse est, quod eorum actus impediantur: & per consequens rationis vsus. In pueris autem est impedimentum harum virium propter nimiam humiditatem cerebri. Et ideo in eis nõ est perfectus vsus rationis, sicut nec aliorum membrorum: & ideo pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectum vsum rationis, sicut habiturí erant in perfecta ætate. Habuissent tamen perfectiorem quàm tunc, quantum ad ea, quæ ad eos pertinebant, quantum ad statum illum, sicut de vsu membrorum superius est dictum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aggrauatio accidit ex corruptione corporis in hoc, quòd vsus rationis impeditur quantum ad ea etiam, quæ pertinent ad hominem secundum quamcunque ætatem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam alia animalia non habẽt ita perfectum vsum industriæ naturalis statim à principio, sicut postea. Quod ex hoc patet, quòd aues docent volare pullos suos & similia in aliis generibus animalium inueniuntur. Et tamen in homine est speciale impedimentum propter abũdantiam humiditatis cerebri, vt suprà dictum est.

QVAESTIO CENTESIMASECVNda de Loco hominis, qui est paradisus, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de loco hominis, qui est paradisus.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum paradisus sit locus corporeus. ¶ Secundò, vtrum sit conueniens locus habitationis humanæ. ¶ Tertiò, ad quid homo in paradiso fuit. ¶ Quartò, vtrum in paradiso debuit fieri.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum paradisus sit locus corporeus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd paradisus non sit locus corporeus. Dicit enim Beda, quòd paradisus pertingit vsque ad lunarem circulum. Sed nullus locus terrenus talis esse potest. tum quia contra naturam terræ esset, quòd tantum eleuaretur: tum etiam quia sub globo lunari est regio ignis, qui terram consumeret. Non est ergo paradisus locus corporeus.

¶ 2 Præterea, Scriptura commemorat quatuor flumina in paradiso oriri, vt patet Genes. 2. illa autem flumina, quæ ibi nominantur, alibi habent manifestas origines, vt patet etiam per Philosophum in libr. Meteor. ergo paradisus non est locus corporeus.

¶ 3. Præterea, Aliqui diligentissimè inquisierunt oĩa loca terræ habita

habitabilis, qui tamen nullam mentionem faciunt de loco paradisi. ergo non videtur esse locus corporeus.

¶ 4. Præterea, In paradiso describitur lignum vitæ esse. Sed lignũ vitæ est aliquid spirituale: dicitur enim Prouerb. 3. de Sap. quòd est lignum vitæ his, qui apprehẽdunt eam: ergo & paradisus nõ est locus corporeus, sed spiritualis.

¶ 5. Præterea, Si paradisus est locus corporalis, oportet quòd & ligna paradisi sint corporalia. Sed hoc non videtur, cum corporalia ligna sint producta tertio die, de plantatione autem lignorũ paradisi legitur Gene. 2. post opera sex dierum. Ergo paradisus non est locus corporeus.

In prin. li. 10 5. ¶ SED CONTRA est, q̃ August. dicit 8. super Gene. ad lit. Tres sunt de paradiso generales sententiæ. Vna eorum qui tantummodo corporaliter paradisum intelligi volunt: alia eorum qui spiritualiter tantùm: tertia eorum qui vtroque modo paradisum accipiunt. Quam mihi fateor placere sententiam.

Ca. 21. to. 5. ¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Augu. dicit 13. de Ciui. Dei, quæ commodè dici possunt de intelligẽdo spũaliter paradiso, nemine ꝓhibente dicantur: dum tamẽ & illius historiæ fidelissima veritas rerum gestarum narratione commendata credatur. Ea enim quæ de paradiso in Scriptura dicuntur, per modum narrationis historicæ proponuntur. In omnibus aũt quæ sic Scriptura tradit, est ꝓ fundamẽto tenẽda veritas historiæ: & de super spirituales expositiones fabricandæ. est ergo paradisus, vt Isidicit in lib. Etymol. locus in Orientis partibus constitutus: cuius Li. 14. c. 13. vocabulum à Græco in Latinum vertitur hortus. Conuenienter autẽ in parte Orientali dicitur situs: quia credendum est, q̃ in nobilissimo loco totius terræ sit constitutus. Cùm autem Oriens sit Tex. 15 dextera cæli, vt patet per Philosophum in 2. Cæl. dextera autem est nobilior quàm sinistra: conueniens fuit vt in Orientali parte paradisus terrenus institueretur à Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ Bedæ verbũ nõ est verũ, si secundum sitũ manifestũ ꝛtelligat. Potest tamẽ exponi, q̃ vsque ad locũ lunaris globi ascẽdit, nõ secũdũ situs eminentiã, sed secundũ similitudinẽ: quia est ibi ꝑpetua aẽris tẽperies, vt Isid. dicit. Et Loco cit. in hoc assimilatur corporibus cælestibus, quæ sunt absque contrarietate. Magis tamẽ sit mẽtio de lunari globo, q̃ de aliis sphæris: quia lunaris globus est terminꝰ cælestiũ corporũ versus nos: & luna etiã est magis terræ affinis inter oĩa corpora cælestia. Vnde & quasdã tenebras nebulosas habet, quasi accedẽs ad opacitatẽ. Quidã autẽ dicũt q̃ paradisus ꝑtingebat vsq; ad lunarẽ globũ, id est vsque ad mediũ aẽris interstitium: in quo generantur pluuiæ & venti & huiusmodi: quia dominiũ super huiusmodi euaporationes maximè attribuitur lunę. Sed sẽdm hoc locus ille nõ esset cõueniens habitationis humanæ: tũ quia ibi est maxima intẽperies: tum quia nõ est tẽperatꝰ cõplexioni humanæ: sicut aër inferior magis terræ vicinus. ¶ Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ sicut Aug. dicit 8. super Gẽ. ad lit. credẽdũ est, q̃ locꝰ paradisi à cognitione hominũ est remotissimus: flumina autẽ, quorũ fõtes noti esse dicũt: Ca. 9. to. 5. alicubi esse sub terras & post tractus prolixarũ regionũ locis aliis erupisse. Nã hoc solere nonnullas aquas facere quis ignorat?

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ locꝰ ille seclusus est à nostra habitatione aliquibꝰ ĩpedimẽtis: vel montiũ, vel mariũ, vel alicuiꝰ æstuosæ regionis, quæ pertrãsiri nõ possũt. Et ideo scriptores locorũ de hoc loco mẽtionẽ nõ fecerũt. ¶ Ad quartũ dicẽdum, q̃ lignũ vitæ est quædã materialis arbor sic dicta, quia eius fructus habebat virtũ tẽ cõseruãdi vitã, vt suprà dictũ est. Et tamẽ aliquid significabat q. 97. ar. 4. spiritualiter, sicut & petra ĩ deserto fuit aliq̃d materiale, & tamẽ significauit Christũ. Similiter etiã lignum sciẽtiæ boni & mali li materialis arbor fuit, sic nominata ꝓpter euentũ futurum: quia post eius esum homo ꝑ experimẽtum pœnæ didicit, quid interesset inter obedientiæ bonum & inobedientiæ malũ: & tamẽ spiritualiter potuit significare liberum arbitrium, vt quidã dicunt.

Li 5 super Gen ad lit c. 5. & li. 8. c. 3. 510 ¶ Ad quintum dicendum, quòd secundum Augu. tertio die ꝑductæ sunt plantę, non in actu, sed secundum quasdã rationes seminales. Sed post opera sex dierum productæ sunt plantę tam paradisi quàm alię in actu. Secundum alios verò sanctos oportet dicere, quòd omnes plantæ productæ sunt in actu tertio die e, & etiam ligna paradisi. Sed q̃ dicitur de plantatione lignorum paradisi post opera sex dierum, intelligitur per recapitulationem esse dictum. Vnde litera nostra habet, Plantauerat Dominus Deus paradisum voluptatis à principio.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum paradisus fuerit locus conueniens habitationi humanæ.

497 2. dist. 19 ar. 5. cor. Et opusc. 3. c. 192. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod paradisus non fuerit locus conueniens habitationi humanæ. Homo enim & angelus similiter ad beatitudinem ordinantur. Sed angelus statim à principio factus est habitator loci beatorum, scilicet cæli empyrei. Ergo etiam ibi debuit institui habitatio hominis.

¶ 2. Præterea, Si locus aliquis debetur homini, aut debetur ei ratione animæ aut ratione corporis. Si ratione animæ, debetur ei pro loco cælũ: qui videtur esse locus naturalis animæ, cum omnibus insit̃ sit appetitus cæli. Ratione autem corporis non debetur ei alius locus, quàm aliis animalibus ergo paradisus nullo modo fuit locus conueniens habitationi humanæ.

¶ 3. Præterea, Frustra est locus, in quo nullũ locatũ cõtinetur. Sed post peccatũ paradisus nõ est locus habitationis humanæ. ergo si est locus habitationi humanæ cõgruꝰ in vanum videtur à Deo institutus fuisse.

¶ 4. Præterea, Homini, cùm sit tẽperatæ cõplexionis, cõgruus est locus tẽperatus. Sed locus paradisi nõ est locus tẽperatus. Dicit enim esse sub æquinoctiali circulo. Qui locus videtur esse calidissimus: cùm bis in anno sol transeat super summitate capituum eorum, qui ibi habitant. Ergo paradisus nõ est locus congruus habitationi humanæ.

¶ SED CONTRA est qd Damas. dicit de paradiso. q̃ est diuina regio, & digna eius, qui secundũ imaginẽ Dei erat cõseruatio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, homo sic erat incorruptibilis & immortalis, non quia corpus eius dispositionem incorruptibilitatis haberet, sed quia inerat animæ vis quædam ad præseruãdũ corpꝰ à corruptione. Corrũpi autẽ potest corpꝰ humanũ & ab interiori & ab exteriori quidẽ corrũpitur per cõsumptionẽ humidi & per senectutẽ, vt suprà dictũ est. Cui corruptioni occurrere poterat primus homo per esũ ciborum. Inter ea verò, quæ exterius corrũpũt, præcipuũ videtur esse distẽperatꝰ aër. Vnde huic corruptioni maximè occurrit̃ per tẽperiẽ aẽris: in paradiso autẽ vtrũq; suenit̃. Quia (vt Damas. dicit) est locꝰ tẽperato & tenuissimo & purissimo aëre circunfulgẽs, plãtis semper floridis comatus. Vnde manifestũ est, q̃ paradisus est locus cõueniens habitationi humanæ secundum primæ immortalitatis statum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ cælũ empyreum est supremũ corporaliũ locorũ: & est extra omnẽ mutabilitatẽ. Et quãtũ ad primũ horũ est locꝰ cõgruus naturæ angelicæ: quia sicut Aug. dicit in 3. de Trin. Deus regit creaturam corporalẽ per spiritualẽ. Ca. 4. to. 4. Vnde cõueniens est, q̃ spiritualis natura sit suprà omnem corporalẽ cõstituta, sicut ei præsidẽs. Quãtũ autẽ ad secũdũ, cõuenit stati beatitudinis, qui est firmatus in summa stabilitate. Sic igitur locus beatitudinis cõgruit angelo. sẽdm naturã suã, Vnde ibi creatus est. Nõ autẽ cõgruit homini secundũ suũ naturã, cùm nõ præsideat toti corporali creaturæ per modũ gubernationis, sed cõpetit ei solùm ratione beatitudinis. Vnde nõ ē positꝰ à principio in cælo empyreo. Sed illuc transferendus erat in statu finalis beatitudinis.

¶ Ad secundum dicẽdum, q̃ tidiculũ est dicere, q̃ animæ aut alicui spirituali substãtiæ sit aliquis locus naturalis. Sed per congruentiam quandã aliquis specialis locus creaturæ corporali attribuitur. Paradisus enim terrestris erat congruẽs homini, & quãtum ad corpus, inquantum s. in anima erat vis prẽseruãdi corpus humanum à corruptione. Quod nõ cõpetit ajiis animalibꝰ. Et ideo, vt Damasc. dicit. ĩ paradiso nullũ irrationaliũ habitat. Licet Loco cit. ex quadã dispensatione animalia fuerint illuc diuinitus adducta ad Adam: & serpens illud accesserit per operationem diaboli.

¶ Ad tertium dicendum, quod non propter hoc locus est frustra quia non est ibi hominum habitatio post peccatum: sicut etiam non frustra fuit homini attributa immortalitas quædam, quam conseruaturus non erat. Per huiusmodi enim ostenditur benignitas Dei ad hominem: & quid homo peccando amiserit: quamuis, vt dicitur, nunc Enoch & Elias in illo paradiso habitent.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illi, qui dicunt paradisum esse sub circulo æquinoctiali, opinantur sub circulo illo esse locum temperatissimum propter æqualitatem dierum & noctium omni tempore. Et quia sol nunquam multum ab eis elongatur, vt sit apud eos superabundantia frigoris: nec iterum est apud eos (vt dicunt) superabundantia caloris: quia etsi sol pertranseat super eorum capita, non tamen diu mora ut ibi in hac

¶ In responsione ad primum, nota autoritatẽ literæ & rationem contra id quod cõmuniter dici videtur, scil. quòd paradisus sit suprà locũ pluuiarum, dispositio siquidẽ illius aẽris intẽperata est valde humanæ complexioni quoniam abũdat calido & subtilitate. Vnde ad mõtium cacumina eleuata suprà pluuias, in quibꝰ cineres inueniri dicuntur in primo Meteororum, spongiis olei nẽrẽ ingrossantibus vti dicunt ascendentes.

¶ *Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio, Paradisus est locus cõueniẽs habitationi humanæ secundũ primum primæ immortalitatis statum, Probatur: Homo habebat corpus corruptibile quidẽ ex se, sed præseruãdũ q. 97. ar. 4. à virtute animæ. à corruptione: ergo habebat corpus corruptibile ab intrinseco & extrinseco: ergo egebat remedio alimentorũ & aeris tẽperati. ergo cõueniẽtissimè habitabat in paradiso. Antecedens suponitur. Prima cõsequẽtia & est per se nota, & probatur: quia poterat corrumpi per consumptionẽ humidi & debilitationẽ virtutis, & ab Loco cit. aẽre reliquisque extrã. Secũda verò patet: quia ista sunt propria remedia cõtra illos defectꝰ, vltim

vltima autem probat: quia in paradiso cōcurrebat vtrumque remedium, vt patet ex autoritate Damasceni.

¶ *Super Quæstionis centesimæ secundæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ Ih corpore duplex expositio illorum verborum. Omnia clara sunt.

¶ *Super Quæstionis cēsimæ secundæ Articuli quartum.*

TItulus clarus.

498 ¶ In corpore vna cōclusio: Homo est factus extra paradisum, & deinde positus est in eo transferendus post vitā animalem in cælū. Hęc conclusio probat quo ad primas partes simul vltima autem relinquitur pro constanti. Probatur autem sic, Paradisus est locus conueniēs homini ratione immortalitatis illius: ergo est conueniens gratuitus. ergo attributus diuinæ gratiæ. ergo non in eo factus est homo, sed deinde in eo positus. Antecedens supponitur ex secundo art. 1. cōsequētia ꝓbatur: quia immortalitas illa non ex natura, sed dono gratiæ erat. Secunda verò est p se nota: quia vnūquodque propriæ causæ attribuēdum est. Vltima autē ꝓbat ex opposito quia si factus in eo fuisset homo, videretur locus eiꝰ ex natura: cùm vnumquodq; naturaliter in naturali suo loco fiat: deductis spedimentis: quæ in prima rerū factione nō habēt locū nō ergo in eo factꝰ, sed p gratiæ donū, deinde est in eo positus, vt pote incōuenientissimo loco naturæ gratificatæ. Merito autem vltima pars relinquitur, ꝓ cōstanti, quia habitatio habitanti respōdere debet. Paradisus autem & cælum in hoc manifestè differūt, ꝓ ille ad vitā animalē deseruit, istud vitæ oīno spiritualis, vt pote immutabilis, cōgruit. Et ꝓpterea dū homo vita degebat ānimali, habitator erat paradisi. Cùm in vitā trāsferebat spiritualē, cælū habitare cōueniēntissimū erat: vt stat post resurrectionē ostendit.

499 ¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò refertur opinio falsa. Secundò improbatur, & simul respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo referuntur: opinio, & eius ratio. Opinio est tenens partem negatiuā, scilicet, quòd mundus non gubernatur ab aliquo. Ratio est: quia omnia sunt fortuita.

9.97.ar.4. ¶ Quo ad secūdum duplicter ostenditur opinio impossibilis. Primò ex modo operandi naturaliū: sic in rebus naturalibꝰ semper aut in pluribus ꝓuenit meliꝰ ergo ab aliqua prouidē 2.dist.1.q. tia diriguntur ad bonū. Et ar.1.vers ergo gubernantur ab 2.q.5.a.2. aliquo. Aūs patet. cōsequentia verò prima ꝓbatur: quia ordo manifestat ordinantem, vt patet in domo & autoritate Arist. apud Tullū secū. da consequētia patet ex quid nominis gubernationis. Secūdò ex parte causæ actiuæ sic, Diuinæ bonitatis ē producere res: ergo ad perfectum ducere: ergo ad cōsecutionē finis gubernare: Aūs supponit: prima consequētia ꝓbat: quia optimi ē optima producere. Secūda verò: quia vltima pfectio cuiusq; cōsistit in cōsecutiōe finis. Tertia autē patet ex quid nois. ¶ Nota hic duo. Primò, q ēū sit tres opiniones, altera dicēs oīa casualia, altera, oīa necessaria: & alia media, quædam necessaria, & quædā casualia, & hæc sola sit verā: nō allata ē opinio dicēs oīa necessaria, sed tātū dicēs casualia: quia ista negat gubernationē, illa verò ponēdo oīa determinata gubernationē affirmat: vt patet ex responsione ad sed m. Nota secūdo q prima ratio literæ nō solùm cōtradictoriū opiniōis recitatæ probat, sed ratiōnē illius cōfutat, dum naturalia euenire semper aut frequenter ait, cum stat enim casualia extra semper & frequēter versari, ex 2. Physic.

9.19.ar.6. 501 Et ar.1.vers 2.

9.13.art.8.

Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum secundum. Prosa 11.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio, Finis gubernationis mūdi est bonum extrinsecū à toto Vniuerso. Probatur duplicter. primò. Principū rerū est extrinsecū ab Vniuerso. ergo finis. ātecedēs patet ex dictis, cōsequentia probat, quia finis respondet principio & secundum esse & secundū cognosci. Secūdò, Finis vniuersalis omnium rerum est bonū vniuersale. ergo est bonum per essentiā: ergo non est aliquod infra Vniuersū: ergo ē bonū extrinsecū à toto Vniuerso. Aūs probat dupliciter. primò, q a finis habet rationem boni. Secundò, quia finis particularis alicui⁹ est bonū particulare. Prima cōsequētia probatur ex differētia inter bonū vniuersale, & particulare. quia illud ipsa bonitatis essētia: hoc participatiuè bonū. secū. la cōsequētia ꝓbatur: quia nihil est in Vniuerso nisi participatiuè bonum vltima est per se nota.

9.19.ar.6. & 2.

259 In fin. lib.

¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna con-

Lib.2.c.5.

Genesis secundo, Tulit Deus hominē, & posuit eū in paradiso.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd paradisus fuit locus congruus humanæ habitationi quantum ad incorruptionem primi status. Incorruptio autem illa non erat hominis secundum naturā, sed ex supernaturali Dei dono. Vt ergo hoc gratiæ Dei impuraretur, non humanæ naturæ, Deus hominem extra paradisum fecit: & postea ipsum in paradiso posuit, vt habitaret ibi in toto tempore animalis vitæ, postmodum cùm spiritualem vitam adeptus esset, transferendus in cælum.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quod cælum empyreum est locus congruus angelis quantum ad eorum naturā. Et ideo ibi sunt creati. Et similiter dicendum ad secundum. Loca enim illa congruunt animalibus secundum suam naturam:

¶ Ad tertium dicendum, quòd mulier facta fuit in paradiso, nō propter dignitatem suam, sed propter dignitatem principij ex quo corpus eius formabatur: quia similiter & filij in paradiso fuissent nati, in quo parentes erant positi.

QVAESTIO CENTESIMATERTIA *de Gubernatione rerum in communi, in octo articulos diuisa.*

POSTQVAM præmissum est de creatione rerum, & distinctione earum, restat nunc tertiò considerandum de rerum gubernatione. Et primò in communi. Secundò in speciali de effectibus gubernationis.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primò, vtrum mundus ab aliquo gubernetur. ¶ Secundò, quis sit finis gubernationis ipsiꝰ. ¶ Tertiò, vtrum gubernetur ab vno. ¶ Quartò, de effectibus gubernationis. ¶ Quintò, vtrum omnia diuinæ gubernationi subsint. ¶ Sextò, vtrum omnia immediatè gubernentur à Deo. ¶ Septimò, vtrum diuina gubernatio cassetur in aliquo. ¶ Octauò, verum aliquid diuinæ prouidentiæ contranitatur.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum mundus gubernetur ab aliquo.*

500 ADPRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd mundus non gubernetur ab aliquo. Illorum enim est gubernari, quæ mouentur vel operantur propter finem. Sed res naturales, quæ sunt magna pars mūdi non mouentur, aut operātur propter finē, quia non cognoscunt finem. Ergo mundus non gubernatur. 1.q.91.ar. 1. con. & 2.dist.3. q.1.art.1. & 3.cōtra c.64.& 102 ri.q.62.ar. 2.& 3.cor.

¶ 2. Præterea, Eorum est propriè gubernari, quæ ad aliquid mouentur: sed mundus non videtur ad aliquid moueri, sed in se stabilitatem habet: ergo non gubernatur.

¶ 3. Præterea, Id quod in se habet necessitatem, qua determinatur ad vnū, non indiget exteriori gubernante. Sed principaliores mundi partes quadā necessitate determinantur ad vnū in suis actibus & motibus. Ergo mundus gubernatione non indiget.

¶ SED CONTRA quod dicitur Sapien. 14. Tu autem pater gubernans omnia prouidentia. Et Boë. dicit in libro de consol. O qui perpetua mundum ratione gubernas. Lib.3 Met 9.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam antiqui Philosophi gubernationem mundo subtraxerunt, dicentes omnia fortuito agi. Sed hæc positio ostenditur esse impossibilis ex duobus. Primo quidem ex eo, quòd apparet in ipsis rebus. Videmus enim in ipsis rebus naturalibus prouenire quod melius est, aut semper, aut in pluribus. Quod non contingeret, nisi per aliquam prouidentiam res naturales dirigentur ad finem boni, quod est gubernare. Vnde ipse ordo certus rerum manifestè demonstrat gubernationē mundi: sicut si quis intraret domum bene ordinatam, ex ipsa domus ordinatione ordinatoris rationem perpenderet, vt ab Aristo. dictum Tullius introducit in lib. de Natura deorum. Lib.2.c. met.tex 52. Secundo autem apparet idem ex consideratione diuinæ bonitatis, per quam res in esse productæ sunt, vt ex supradictis patet. Cùm enim optimi sit optima producere, non conuenit summæ Dei bonitati, quòd res productas ad perfectum non perducat. Vltima autē perfectio est vniuscuiusque consecutione finis. Vnde ad diuinam bonitatem pertinet, vt sicut produxit res in esse, ita etiam eas ad finem d perducat, quod est gubernare. q.19.ar.6. & 9.d.44. ar.1.& 2. D.615.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquid mouetur vel operatur propter finem dupliciter. Vno modo sicut agens seipsum in finem, vt homo & aliæ creaturæ rationales. Et talium est cognoscere rationem finis, & eorum quæ sunt ad finem e. Aliquid autem dicitur operari vel moueri propter finem, quasi ab aliquo actum vel directum in finem, sicut sagitta mouetur directa ad signum à sagittante, qui cognoscit finem, non autem sagitta. Vnde sicut motus sagittæ ad determinatum finem demonst 115

demonstrat apertè, quòd sagitta dirigitur ab aliquo cognoscente: ita certus cursus naturalium rerum cognitione carentiū manifestè declarat mundum ratione aliqua gubernari.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in omnibus rebus creatis est aliquid stabile ad minus prima materia, & aliquid ad motum pertinens, vt sub motu etiam operationem comprehendamus. Et quantum ad vtrunque res indiget gubernatione. Quia hoc ipsum quod in rebus est stabile, in nihilum decideret: quia ex nihilo est, nisi manu gubernatoris seruaretur, vt infrà patebit. q.104. ar. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd necessitas naturalis inhærens rebus quæ determinantur ad vnum, est impressio quædam Dei dirigentis ad finem: sicut necessitas qua sagitta agitur vt ad certum signum tendat, est impressio sagittantis, & non sagittæ. Sed in hoc differt: quia id quod creaturæ à Deo recipiunt, est earum natura. Quod autem ab homine rebus naturalibꝰ imprimitur præter earum naturam, ad violentiam pertinet. Vnde sicut necessitas violentiæ in motu sagittæ demonstrat sagittantis directionē: ita necessitas naturalis creaturarum demonstrat diuinæ prouidētiæ gubernationem.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum finis gubernationis mundi sit aliquid extra mundum.*

501 2.q.1.ar. 8.& 3.cōtra c.17. 25.& 27. fin. ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod finis gubernationis mundi non sit aliquid extra mundum existens. Illud enim est finis gubernationis rei, ad quod res gubernata perducitur. Sed illud, ad quod res aliqua perducitur, est aliquod bonum in ipsa re. Sicut infirmus perducitur ad sanitatem, quæ est aliquod bonum in ipso, ergo finis gubernationis rerum non est aliquod bonum extrinsecum: sed aliquod bonum in ipsis rebus existens.

Ca.10 1. ¶ 2. Præterea, Philosophus dicit 1. Ethicorum, quòd finium quidam sunt operationes: quidam opera, id est operata. Sed nihil extrinsecum à toto Vniuerso potest esse operatum: operatio autem est in ipsis operantibus. Ergo nihil extrinsecum potest esse finis gubernationis rerum.

Ca.13 10.5. ¶ 3. Præterea, Bonū multitudinis videtur esse ordo & pax, quæ est tranquillitas ordinis: vt Aug. dicit 19. de ciuit. Dei Sed mundus in quadā rerū multitudine cōstitit. ergo finis gubernationis mundi est pacificus ordo, qui est in ipsis rebus. Non ergo finis gubernationis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Prouerb. 16. Vniuersa propter se operatus est Dominꝰ. Ipse autē est extra totum ordinem Vniuersi. ergo finis rerum est quoddam bonum extrinsecū. 40 ro.1.art.1. & 3.cōtra c.64.& 102 ri.q.62.ar. 2.& 3.cor.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm finis respondeat principio, non potest fieri vt principio cognito, quid sit rerum finis ignoretur. Cùm igitur principium rerum sit aliquid extrinsecum à toto Vniuerso, scilicet Deus, vt ex suprà dictis patet, necesse est quòd etiam finis rerum sit quoddam bonum extrinsecū & hoc ratione apparet. Manifestum est enim quòd bonum habet rationem finis. Vnde finis particularis alicuius rei est quoddam bonum particulare, finis autem vniuersalis rerum omnium est quoddam bonum vniuersale. Bonum autem vniuersale est, quod est per se & per suam essentiam bonū, quod est in ipsa essentia bonitatis e: bonum autē particulare est quod est participatiue bonum e: manifestum est autem, quod in tota vniuersitate creaturarum nullum est bonum d, quod non sit participatiuè bonum. Vnde illud bonum, quod est finis totius Vniuersi, oportet quòd sit extrinsecum à toto Vniuerso. q.19.ar.4. & 9.d.44. ar.1.& 2. 234 31 14 D.295. 50

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum aliquod consequimur multipliciter. Vno modo sicut formam in nobis existentem: vt sanitatem aut scientiam. Alio modo vt aliquid per nos operatum: sicut ædificator consequitur finem, faciendo domum. Alio modo sicut aliquod bonum habitum vel possessum, vt ille qui emit, consequitur finem, possidendo agrum. Vnde nihilo prohibet illud, ad quod perducitur vniuersum esse quoddam bonum extrinsecum.

¶ Ad secundū dicendum, quòd Philosophus loquitur de finibus artiū. Quarum quædam habent pro finibus operationes ipsas, sicut citharistæ finis est citharizare. Quædam verò habent ꝓ fine quoddam operatum, sicut ædificatoris finis non est ædificare, sed domus. Cōtingit autē aliquid extrinsecum esse finem, nō solùm sicut operatum, sed etiā sicut possessum, seu habitum vel etiam seu repræsentata: sicut si dicamus, quòd Hercules est finis imaginis, quæ fit ad eū repræsentandum: sic igitur potest dici, quòd bonū extrinsecum à toto Vniuerso est finis gubernationis rerum, sicut habitum & repræsentatum: quia ad hoc vnaquæque res tendit, vt participet ipsum, & assimiletur ei, quantum potest.

¶ Ad tertium dicendū, quòd finis quidem Vniuersi est aliquod bonū in ipso existens, scilicet ordo ipsius Vniuersi: hoc autem bonum non est vltimus finis, sed ordinatur ad bonū extrinsecum, vt ad vltimū finem: sicut etiam ordo exercitus ordinatur ad ducem: vt dicitur in secundo Metaphisicorū.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrū mundus gubernetur ab vno.*

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd mundus nō gubernetur ab vno. De causa enim per effectus iudicamus. Sed in gubernatione rerum apparet, quòd res non vniformiter gubernantur & operantur: quædam enim sunt contingentia, quædam verò ex necessitate: & secundum alias diuersitates. Ergo mundus non gubernatur ab vno.

¶ 2. Præterea, Ea quæ gubernantur ab vno, à se inuicem non dissentiunt, nisi propter imperitiam, aut insipientiam, aut impotentiā gubernātis: quæ à Deo sunt procul. Sed res creatæ à se inuicem dissentiunt, & cōtra se inuicem pugnant: vt in contrariis apparet. Non ergo mundus gubernatur ab vno.

¶ 3. Præterea, In natura semper inuenitur quod melius ē: sed meliꝰ est simul esse duos quam vnum: vt dicitur Eccles. 4. Ergo mundus non gubernatur ab vno, sed à pluribꝰ.

¶ SED CONTRA est, quòd vnum Deum & vnum Dominum confitetur, secundum illud Apostoli, 1. ad Corint. octauo, Nobis est vnus Deus pater, & Dominꝰ vnus. Quorum vtrumque ad gubernationē pertinet. Nam ad dominum pertinet guber natio subditorum, & Dei nomen ex prouidentia sumitur, vt suprà dictum est. Ergo mundus gubernatur ab vno.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere, quòd mundus ab vno gubernetur. Cùm enim finis gubernationis mundi sit, quod est essentialiter bonum q̄ est optimum e necesse est, quòd mundi gubernatio sit optima. Optima autem gubernatio est, quæ fit per vnum. Cuius ratio est: quia gubernatio nihil aliud est, quàm directio gubernatorū ad finem, qui est aliquod bonum: vnitas autem pertinet ad rationem bonitatis, vt Boët. probat in tertio de Cōs. per hoc, quòd sicut omnia desiderant bonum, ita desiderant vnitatem, sine qua esse non possunt. nam vnumquodque intātum est, inquantum vnum est. Vnde videmus, q̄ res repugnant suæ diuisioni, quantum possunt, & quòd dissolutio vniusciuiusque rei prouenit ex defectu illius rei. Et ideo id, ad quod tendit intentio, multitudinem gubernantis, est vnitas siue pax: vnitatis autē causa per se est vnum. Manifestum est enim, quòd plures multa vnire & concordare nō possunt, nisi ipsi aliquo modo vniantur. Illud autem quod est per se vnum, potest esse causa vnitatis conuenientius quàm multi vniti. Vnde multitudo melius gubernatur per vnū, quàm per plures e. Relinquitur ergo, quod gubernatio mundi, quæ est optima, fit ab vno gubernante. Et hoc est quod Philosophus dicit in 12. Meta. Entia nolunt disponi malè, nec bonum pluralitas principatuum: vnus ergo princeps. 50 60 70

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod motus est actus mobilis à mouente. Differmitas ergo motuum est ex diuersitate mobilium, quam requirit perfectio Vniuersi: vt suprà dictum est, non ex diuersitate gubernantium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd contraria etsi dissentiant quātum ad fines proximos, conueniunt tamen quantum ad finem vltimum, prout concluduntur sub vno ordine Vniuersi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in particularibus bonis duo sunt meliora quàm vnum. Sed ei, quod est essentialiter bonum, non potest fieri aliqua additio bonitatis.

cõclusio,Mũdi gubernatur ab vno. Probat dupliciter primo ratione, Finis gubernatiõis mũdi est bonum per essentiã: ac per hoc optimũ, ergo gubernatio mũdi est optima. ergo est ab vno. Antecedens patet cũ prima cõsequentia. Secunda verò fundatur super duas ꝓpositiones Altera est, ꝙ omnis gubernatio intendit vnitatem. Secũda est, ꝙ vnitas melius causatur per vnũ, quam per multos. Ex his manifestè consequentia tenet: quoniã gubernatio optima: quia gubernatio ē ad vnũ ex prima ꝓpositione: quia optima ē ab vno ex secũda ꝓpositione. Prima ꝓpositio ꝓbat' in litera sic, Gubernatio est directio ordinatorũ in finẽ. ergo bonũ, ergo vnum. Probat hic vltima sequela. primò auctoritate Boetij se cũdò ratione ei' ex naturali appetitu, q̃ æquè est ad bonum & vnũ: declaratur tum à priori quia est ad esse: tum à posteriori quia resistit diuisẽtiarum cetiã à posteriori, quia dissolutio quæ opponitur vnitati, prouenit ex defectu in esse. Secunda verò propositio probat' quia vnitatis per se causa est, p se vnum: quod manifestatur ex eo, quia multi non causant vnum nisi inquantum aliquo modo vniuntur. Conueniũtius autem vnumquod que fit per propriã causam, quàm per causam per accidẽs. ergo. Secũdò cõfirmatur autoritate Aristo. hanc rationẽ paucis verbis tãgentis.

Super Quæstionis centesimætertiæ Articulũ quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio trimembris: Effect' gubernationis principalis est vnus, generales sunt, duo in particulari sunt nobis innumerabiles. Hæc conclusio probatur, & declaratur. Probatur autem & quãtum ad ipsã trimẽbrem distinctionẽ sic, Effectus operationis est pertinẽtio ad finem: ergo effectus actionis ex fine pensari potest: ergo effectus gubernationis mundi ex bono per essentiam accipi potest: ergo tripliciter sumi potest, scilicet ex parte ipsius finis & ex parte fundamenti in generali, & particulariter: ergo principalis est vnus, generales sunt duo, & particulariter innumerabiles. Antecedens patet cũm prima consequẽtia & secunda quia assimilatio ad finum bonum est id, ad quod omnia gubernata tendunt: Tertia verò consequentia cũm sit de possibili, manifesta sit ex sufficientia ordinis ad finem: aut enim ipsa est cõsecutio finis, & sic est effectus ex parte ipsius finis se tenẽs: quoniã ipse effect' est idem finis cum fine extrinseco: sicut idem est finis apud auarũ, puta pecunia, & possessio ei' aut ex parte fũdãtium istam cõsecutionem, & sic numeranturiuxta numerum eorum, per quæ finem assequũt: & hoc quidem in generali finitum est, in particulari verò sine numero. Vltima autẽ consequentia probatur ex planando, quòd primũ est assimilatio ad summum bonum: in secundo loco sunt conseruatio in bono, & motio ad bonum: in tertio cõseruatio huius in hoc bono, hæc motio huius ad hoc bonum.

¶ Aduerte hic, ꝙ quia gubernatio non facit res gubernãdas, sed supponit eas: ideo nõ creatio, sed conseruatio ponitur primus gubernationis effectus. Et quia naturaliter res prius in se conseruatur, quàm promouetur ad bonũ: ideo secundus effectus ponitur motio ad bonũ, sub qua cõprehẽditur actio post conseruationem. Et nota quòd semper vtitur boni nomine in hac materia, vt formaliter loquatur, vt consuetum est: gubernatio enim non est, quæ ad bonum vt sic non intẽdit.

Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò ponitur conclusio responsiuæ quæsito. Secundò retundetur error.

¶ Quo ad primum conclusio est, Oĩa diuinæ gubernationi subdũtur Probatur dupliciter: primò ex parte causæ efficientis, Eiusdem est rẽ producere & ei perfectionẽ dare: ergo secundum eandem rationem conuenit Deo esse causam rerum & gubernatorem earum: ergo conuenit ei esse gubernatorem vniuersalem totiẽntis: ergo nihil esse potest, quòd eius gubernationẽ subterfugiat. Antecedens patet cũ prima consequentia: secũda verò ꝓbat' ex eo, ꝙ Deus est causa vniuersalis totius entis: tertia quoq; ex eo quòd nihil esse potest quod nõ sit causatum à Deo. Secũdò ex parte finis, Gubernatio se extendit secũdũ extensionem ꝓprij finis: ergo diuina gubernatio se extendit iuxta extensionem suæ bonitatis, ergo ad oĩa. Antecedẽs ē per se notum: alioquin non esset propri' finis. prima conse

consequentia probatur: quia diuina bonitas est finis proprius gubernationis mũdi, vt patet ex dictis. Vltima verò probatur: quia nihil esse potest ꝙ non ordinetur in diuinam bonitatem & finem: oporet enim ipsam per esse tiam bonitatem finalizare respectu bonorum omnium.

¶ Quo ad secundum inferitur per modum corollarij, stultam esse opinionẽ triplicem, scilicet inferiora, vel singularia, vel humana subtrahentem gubernationi: & afferẽ Ezechiel.

¶ Circa hos errores essent multa dicenda de Auer. & Auic. Sed quoniam superius cum de diuina prouidentia tractaretur, dicta sũt multa, & inferius in hac eadem quæstione aliquid dicetur: hic non oportet immorari.

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulũ sextum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò proponitur conclusio responsiua. Secũdò probatur quo ad vtranque partem.

¶ Quo ad primum duo sunt: distinctio concurrentium ad gubernationem, & ipsa conclusio. Distinctio est, quòd ad gubernationem exigũtur duo, ratio & executio: conclusio est habẽs duas partes, Deus gubernat omnia quantũ ad rationem immediatè, quantum ad executionem verò, quædam mediantibus aliis.

¶ Quo ad secundũ cõclusio probatur. Primò quo ad primã partem, Ratio gubernationis attribuenda est Deo secundum sui optimum: ergo secundum cognitionem vsque ad minima particularia. ergo De' immediatè gubernat quo ad rationẽ. Antecedẽs ꝓbat: quia vnũ quodque quod attribuitur Deo, ponendum est secundum optimũ gradum, &c. consequentia verò probatur ex illa vniuersali, optimum in omni genere cognitionis practicæ consistit in cognitione vsque ad particularia: quæ ꝓbantur ratione & inductione. Ratione, quia particularia sunt in quibus vt terminis & vt subiectis est actus seu operatio rationis practicæ. Inductione verò ex differentia inter medicum cognoscentẽ in vniuersali & cognoscentem vniuersaliter & particulariter. Cõstat enim quòd hoc est optimum: & similis differẽtia est in omni genere artis. Deinde probatur secunda pars, Gubernatio tantò est melior, quanto maiorẽ perfectionẽ gubernãtis cõmunicat. ergo diuina gubernatio sic gubernat res, vt quasdã illarũ in gubernãdo causas instituat. Antecedẽs ꝓbatur, quia gubernatio est perductiua gubernatorũ ad perfectionẽ: cõsequẽtia verò ꝓbat: primò quia maior perfectio est, ꝙ aliquid & sit in se bonũ, & sit aliis causa bonitatis, quàm in se tantum sit bonũ. Secundò manifestatur exemplo magistri & discipulorum, quos faceret aliorũ doctores.

¶ Circa differentiã assignatã inter partes conclusionis penes mediationẽ & immediationẽ dubium occurrit, an sit sermo de mediatione & ĩmediatione virtutis, an suppositi, vel vtriusque: si. n. est de immediatione suppositi, falsũ est, Deũ quãrũ ad rationẽ oĩa ĩmediatè gubernare: cũm mediet ratio humana respectu humanorũ actuũ, &c. si verò est sermo de immediatione virtutis, falsũ est ꝙ De' quantũ ad executionẽ mediate gubernet, quoniã quicquid exequiẽ ꝓcũq; ens exequi' mediãte virtute diuina, & nõ ecõuerso: vt in 3. contra Gẽtiles. c. 67. diffusè ostendit: si fortè dicat, ꝙ in vno mẽbro est sermo de vna mediatione & ĩ alio de alia, sequit' ꝙ differẽtia assignata nõ ẽ penes idẽ nisi secũdũ vocabulũ, ꝙ ab arte & tãta doctrina alienũ esse oporet.

¶ Ad hoc dicit' ꝙ formaliter loquẽdo, de neutra mediatione ē sermo, sed de mediatione ꝓpria vnicuiq;, Rationi & executioni: quãuis prima pars verificetur de immediatione virtutis. Secũda de mediatione suppositi. Ad quorũ euidẽtiã scito, ꝙ inter rationẽ rectricẽ seu gubernatricẽ, & res rectas, sic modo non gubernantur à Deo creaturæ irrationales e, quæ tantùm aguntur & non agunt. Cùm ergo Apostol' dicit, quòd Deo non est cura de bobus, non totaliter subtrahit boues à cura gubernationis diuinæ, sed solum quantum ad modum, qui propriè competit rationali creaturæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd creatura rationalis gubernat seipsam per intellectũ & voluntatem: quorum vtrũque indiger regi & perfici ab intellectu & voluntate Dei. Et ideo supra gubernationem qua creatura rationalis gubernat seipsam tanquam domina sui actus, indiget gubernari à Deo.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum omnia immediate gubernentur à Deo.

DSEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd omnia immediatè gubernẽtur à Deo. Gregor. n. Nyssenus reprehẽdit opinionẽ Plat. qui diuisit prouidentiam in tria. Primam quidem primi Dei, qui prouidet rebꝰ cælestibus, & vniuersalibus omnibus. Secũdam vero prouidentiam esse dixit secundorum deorum, qui cælum circumeunt, scilicet respectu eorũ, quæ sunt in generatione & corruptione. Tertiam verò prouidentiã dixit quorundam dæmonum: qui sunt custodes circa terram humanarũ actionum. Ergo videtur, ꝙ omnia immediatè à Deo gubernentur.

¶ 2. Præterea, Melius est aliquid fieri p vnũ quàm per multa, si sit possibile: vt dicit' in 8. Phys. Sed Deus potest per seipsum absq; mediis causis omnia gubernare. Ergo videtur, quòd omnia immediatè gubernet.

¶ 3. Præterea, Nihil in Deo est deficiens & imperfectũ. Sed ad defectum gubernatoris pertinere videtur, quod mediantibus aliquibus gubernet. Sicut rex terrenus: quia non sufficit ad omnia agẽda, nec vbique est præsens in suo regno: ꝓpter hoc oportet, quod habeat suæ gubernationis ministros. Ergo Deus immediatè omnia gubernat.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit in tertio de Trinit. Quẽadmodũ corpora grossiora & inferiora p subtiliora & potentiora quodam ordine reguntur, ita omnia corpora per spiritum vitæ rationalẽ & spiritus vitæ rationalis desertor atque peccator per spiritũ vitæ rationalem pium & iustum: & ille per ipsum Deum.

¶ RESPONDEO dicendum, quod in gubernatione duo sũt cõsiderãda, s. ratio gubernationis, quæ ē ipsa ꝓuidẽtia, & exequutio e. Quãtũ igitur ad rationẽ gubernationis pertinet, Deus immediatè omnia gubernat. Quantum autem pertinet ad executionem gubernationis, Deus gubernat quædam mediantibus aliis. Cuius ratio est, quia cùm Deus sit ipsa essentia bonitatis e, vnumquodque attribuendũ est Deo secundum sui optimum. Optimum autem in omni genere vel ratione vel cognitione practica (qualis est ratio gubernationis) ĩ hoc cõsistit, ꝙ particularia cognoscantur, in quibus est actus. Sicut optimus medicus est, qui non considerat sola vniuersalia, sed qui potest etiam cõsiderare minima particularium. Et idem patet in cæteris. Vnde oportet dicere, quòd Deus omnium etiam minimorum particularium rationẽ gubernationis habeat. Sed cùm p gubernationem res quæ gubernantur sint ad perfectionem perducẽdæ: tantò erit melior gubernatio, quãto maior perfectio à gubernante rebus gubernatis communicatur. Maior autem perfectio est, quòd aliquid in se sit bonum, & etiam sit aliis causa bonitatis, quàm si esset solummodo in se bonũ. Et ideo sic De' gubernat res vt quasdam aliarum in gubernando causas instituat. Sicut si aliquis magister discipulos suos non solùm scientes faceret, sed etiam aliorum doctores.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod opinio Platonis reprehenditur: quia etiam quantũ ad rationẽ gubernationis posuit, Deum non immediatè omnia gubernare: quod patet per hoc, quòd diuisit in tria ꝓuidentiam, quæ est ratio gubernationis e.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si solus Deus gubernaret, subtraheretur perfectio causaris à rebus. Vnde non totum melius fieret per vnum, quod fit per multa.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non solùm per tinet ad perfectionem regis terreni, ꝙ executorem habeat suæ gubernationis, sed etiam habeat suæ gubernationis, sed etiam habeat suæ gubernationis, sed etiam

non in vno genere, sed totius entis: ergo nihil potest præter ipsius ordinem euenire. Probatur maior ex differentia inter causam particularē & vniuersalē in hoc, q̃ præter particularē potest effectus cōtingere, præter vniuersalē non. Et probatur differētia: quia præter particularē est alia causa sibi nō subdita, ex qua potest effectus impediri: præter vniuersalem verò nulla est, quia omnes causæ reducūt' in illā: & sic sub illi' or dine cadit quicquid p̃ quamcunque causā fit. Declaratur hoc exemplo indigestionis.

¶ Super Quæstionis centesimatertiæ Articulum octauum.

TItul°. Circa titulū dubiū occurrit: quia hic articulus videt' superflu°: aut coincidere cum præcedēte: aut saltē male ordinatur. Si enim cōclusio est quod præter ordinem diuinę gubernationis nihil potest cōtigere, superfluū est solicitari an cōtra illū possit aliud fieri: præter eū claudit in se & præter, & contra. superfluit ergo, aut pars est præcedētis: aut pri° debebat quæri vtrum contra, & cōde vtrū præter: quia stat quod non cōtra: & tamen præter, sed non cōuenuerso, vt patet.

¶ Ad hoc dicit' quod iste articulus est omo distinctus: & optimo loco necessariò quærit'us. Differt enī à præcedēte quia ille de euentu, ille de renitētia quærit. Vnde differunt quasi sicut actus & proptitudo ad actū. In illo enī quærit' an possit aliquid contingere præter diuinam gubernationē: hic non querit' vtrū aliquid possit facere contra diuinā gubernationē: sed vtrū aliquid sit renitens, id est aut nō obediēs aut difficile obediens diuinæ gubernationi. hoc enim renitentia importat. Vnde post decisionem, quod nihil præter diuinam gubernationē euenit, aut euenire potest: merito reliquum fuit discurrere, vtrū res propræ sint ad hoc ipsum, quòd fieri diximus, scilicet ordinem diuinæ gubernationis implendum, in aliquæ contra renitātur, id est resistāt: quamuis oppositū facere non possint.

¶ In corpore duo: primo proponitur conclusio: secundo probatur.

¶ Quo ad primum ponitur vna distinctio & conclusio. Distinctio est: Ordo diuinæ sapientiæ dupliciter, in generali & in speciali. Primo modo est in gubernatore vniuersali, secūdo in gubernatoribus specialibus. Conclusio est bimembris, Nihil cōtra nititur ordini diuinæ gubernationis in generali, sed ī speciali.

¶ Quo ad secundū p̃batur quo ad primā partem dupliciter. Primò, Vnaquæq; res sua operatione & conatu tēdit ad bonū: ergo nō cōtra nititur diuinæ gubernationi in generali. Antecedēs p̃bat: quia nihil operatur sapiens ad malū: vt Dionys. dicit consequentia probat, quia ipsa diuina gubernatio totaliter tēdit in bonū. Secūdò omnis inclinatio siue naturalis, siue voluntaria, est ī pressio quędā à primo mouēte. ergo omnia agentia tā naturaliter quàm volūtariè tendunt, quasi sponte ad id q̃ diuinit° ordinant. antecedens supponitur ex supra dictis: & manifestātur exēplo impressionis in sagitta. consequentia patet ex eisdē & cōfirmat: quia hic dicit Deū disponere omnia suauiter. secūda pars vt nota relinquit.

¶ Circa distinctionem & explanationē mēbrorum eius aduerte, q̃ non materialiter, sed formaliter intelligenda sunt, ita q̃ gubernatio in generali est, prout egredit à gubernatore vniuersali vt sic, in speciali verò vt egredit à causa particulari executiua vt sic. Dico autē vt robiq; vt sic, quonia De° nō nisi vt gubernator totius claudit sub primo mēbro, & ipsemet Deū dās præcepta moralia, vt ordinās Ecclesiam, & secundum sumi les rationes speciales, claudit sub secundo membro: q̃m est vt causa particularis executiua per seipsam quando que non enim vt faciēs aliquod horū ordinat omnia entia: sed quædā tantum vel secundum quasdam tantum dispositiones. & hoc si notaueris, solues multas argumētationes de pētō mortali, quomodo est cōtra Deū, & cōtra amicitiam & præcepta ei° immediate siue ī homine, siue in angelo, &c.

¶ In respōsione ad primū aduerte quòd peccātes mortaliter duo in aliquid spiciunt, alterū intentū & hoc constat esse aliq̃ bonū: & sic implent aliquē ordinem diuinę gubernationis. Alterū præter intentionem: & hoc est deformitas actus consistens in priuatiōe debiti ordinis, &c. Et in hoc declinat à quodā determinato ordine boni: & contra illū nituntur, & sic nulla ex parte cōtra diuinam gubernationē in gēali agunt, sed in speciali.

¶ Super Quæstionis cēsimaquarto Articulum primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo principaliter. Primò p̃ posita conclusione responsiua, distinguit de conseruatione: & iuxta duo distinctionis mēbra duas conclusiones ponit. Secūdò p̃sequit secundā cōclusionem.

¶ Quo ad primum, cōclusio simpliciter respō siua quæsito est affirmatiua vniuersalis, scilicet omnia conseruantur in esse à Deo, & hoc tam fide quàm ratione. distinctio est, Cōseruare dupliciter, directè & indirectè: ī directè quidē per remotionem corrūpentium: directè verò per manutentionē dependentis à se. Conclusio prima est, Non omnia conseruantur indirectè. Probatur: quia nō omnia egēt remotione corrumpentiū. quoniā quædam sunt, quæ nulla habere possunt corrumpentia: vt angeli & corpora cælestia, & cætera. Conclusio secūda est, Omnia conseruari egēt à Deo directè, p̃batur autoritate Gregor. Quo ad secundū tractatur secunda conclusio ratione: & intendit ratio talis, Effectus alicuius causæ non solùm in fieri, sed in esse eget cōseruari directè ab illa sed omnis creatura est effectus dependēs à Deo in fieri & esse: ergo omnis creatura eget cōseruari à Deo directè. Maior, p̃batur ex illa maxima, Omnis effectus dependet à sua causa secundū quod est causa eius, scilicet ī fieri, ab fieri: & ī esse, in esse. Minor verò ex illa, quod solus Deus est ens per eſse & quitiā. Reliqua nī participatione ipsius sunt entia. Vnde ad euidētiā huiº rationis in litera primò dicit, quis sit effectus quo ad esse respectu alicuius causę secundò

secundò. quę sit cā quo ad esse effectus: ibi, manifestum, tertiò applicatur hic ad creaturas, & ad Deū: & sic inferur intenta conclusio ibi, sic autē se habet.

¶ Quo ad primum sunt tria: distinctio, descriptio distinctorum, & manifestatio per exempla. Distinctio est, Effectum aliquis ab agente causatur secūdū fieri, & non secundum esse directè: aliquis verò & secundum fieri, & secundum esse directè. Et bene notato ly directè: quoniam stultum est dicere, fieri alicuius causari ab aliquo & esse illius non: cum fieri rei nihil aliud sit, quàm ac quirere esse: non ergo distinguitur inter effectum in fieri tantum, & in esse & fieri simul absolutè: sed sub intellecto illo modo dependēti, s. directè. Ita quod licet omnis effect° à sua sufficiēte causa habeat fieri & esse: aliquis tamen est, cuius esse non directè causatur ab agente, sed fieri tantum esse verò concomitanter vt domus respectu ædificatoris: aliquis verò cuius & fieri, & esse directè ab agente pēdet: vt lumē à sole. Descriptiones sunt. Effectus alicuius in esse, est cuius forma per se respicitur à tali agente. Effectus in fieri tantum, est cuius forma non per se respicitur à tali agente. Explanationes sunt in exemplo de domo in quo applicatur quomō forma non sit directè à domificatore, sed fieri tātum: & intendit inductionem in cæteris artificialibus.

¶ Quo ad secundū sunt tria, distinctio causārū, diuersa distinctorum proportio ad effectus: & manifestatio dictorū à posteriori. Distinctio est clara. Agentiū quædam sunt eiusdem rationis cum effectib°, & quædam diuersārū. Diuersa proportio est secūdum duo ordinatē se cōsequētia: primò secundum respectum ad formam: secundo secūdum influentiam ad esse, vel fieri. Differunt igitur primò hæ causæ quia causę vniuocæ nō possunt esse causæ per se formarū effectus sui: causæ verò æquiuocæ possunt esse causæ per se formæ effectus. Secūdò differūt quia causæ vniuocæ sunt causæ tātum fieri effectus: causę verò æquiuocę possunt esse causę esse effectus. Prima differētia probatur ex illa maxima: Causa per se alicuius est causa illius quocunque inuenitur secundum eandē rōnem: ergo si causa vniuoca puta Socrates, causat formam humanitatis per se dum generat Platonem: sequitur quòd causaret etiam humanitatem suam, cum sit in eo eiusdem rationis. Secunda verò differentia sequitur ex prima: quia ex quo causa vniuoca causat per se formā, & aliquid causat: ergo cāt applicationem seu coniunctionem formæ in materia: hoc autē est esse causam fieri effectus. Et quoniam in causa æquiuoca non saluatur forma effectus secundū eandem rationem, non repugnat ei esse per se causam formæ effectus, & consequenter esse causam fieri, & esse effectus. Manifestatio aūt prædictæ diuersæ proportionis fit à testimonio sensibiliū in differentia inter calorem aquæ & lumen aëris: quorum neutrū inest ab intrinseco, in hoc quòd ille remanet absque conseruante, istud non: quia calor est eiusdem rōnis in calefaciente & calefacto: lumen autē non in illuminato & lucente.

¶ Quo ad tertium tria, vis applicationis prædictorū, explanatio eius ex proportione ad solem & lumen, & autoritas Aug. Vis est, quia Deus est cā essendi omnibus directè causans esse omnium, quia est ens per essentiam: cætera sunt entia per participationē: & sic creaturæ sunt effectus Dei in esse, & Deº est causa earum in esse. Explanatio est proportio Dei ad solū, & creaturæ ad aërem illuminatū: quæ Aug. autoritate firmatur duplici. & clare patet litera.

¶ Circa distinctionē effectuū dubiū occurrit de illa modificatione, s. directè, omne enim agens non dico disponens, sed perficiens, q̃ s. inducit formam, agit directè sibi simile secundum formam qua agit: ergo directè agit ad formam effectus. Probatur cōsequentia: quia sola forma effectus est rō assimilationis effectus ad causam. Vnde forma præsente, cessat motus: vt dicitur in 1. de generatione. Non ergo distinguitur per hoc effectus in fieri ab effectu in esse, q̃ illius non directè est propria causa: istius verò directè: imo hoc fictitium videtur.

¶ Circa descriptiones quoque corundem dubium occurrit, quid intelligatur per formam per se causari, aut respici à cā. Cùm enim sermones doctrinales sint formales, d̃ḡ accipi per se, vt est modus causandi actiuè, vel passiuè: sic autem inuenitur manifestè falsum quod dicitur: quoniam forma tunc per se respicitur ab agente: quando non per accidens respicitur: vt patet & in 1. Poster. capi. de Per se. & 5. Met. vt statua per se respicitur à statuifico: per accidens autem à Polycleto: & similiter domus ab ædificatore, & sanitas à medico, &c. Constat autem quòd multorum formę, per se & nō per accidens fiunt ab agentibus, à quibus nō dependet in esse: vt pater in exemplis datis: igitur ista ratio seu descriptio effectus in esse nulla est.

¶ Circa rationē assignatam in diuersa proportione inter causas vniuocas & æquiuocas dubiū occurrit: vnde aut quantum valet hæc cōclusio, Si Socrates esset causa per se formæ in Platone, esset causa sui ipsius: quia est eiusdem rōnis in vtroque: Hæc enim fundatur super illa propositione. Causa per se alicuius formæ causat illam in omnibus quę inuenitur. Sed hāc esse falsissimam, & ratione & inductione manifestatur. Inductione quidem: quia: sic corpora cælestia non causarent per se corpora inferiora, nec substantiæ superiores substantias inferiores, nec Deus entia illa enim sunt corpora, hæc sunt substantiæ, & hic est cons: & sic causarent seipsa: si in quocunque illud inuenitur, oportet causare. Ratione autē, quia ista propositio destruit illā maximam, Omne agēs agit per se sibi simile secundum formā, quæ est ratio agēdi. Si enim per se agit sibi simile, ergo esse per se actium supponit in agente fundamentum assimilationis: & si ex alia parte, esse per se actuum exigit actuitatem in omne in quo cunque inuenitur tale fundamentum: igitur non supponit: & sic hic duo principia contradicunt, quare, &c. ¶ Ad primum dubium dicitur quòd in æquiuoco laborat ratio: quoniam cum dicitur, quòd omne agens agit simile: intelligitur indistinctè siue in fieri, siue in fieri & esse simul. Cum verò dicitur, quod alicuius effectus esse nō directè fit, iam non indistinctè est sermo: sed de esse, vt distinguitur contra fieri. Vnde non repugnant adinuicem: non enim hic negatur effectum directè fieri, & intēdit similem agentiū sed quo ad esse non semper directè intendit & fieri. ¶ Ad secundum dubium dicitur, quod per se entiam, vt modus causandi cum sumatur dupliciter, s. vt distinguitur contra per accidens, & contra per aliud: in proposito sumitur, vt distinguitur contra per aliud. Ita quòd sermo est de forma aliqua nō materialiter, sed formaliter. & de dependentia cā actiua, quæ conuenit ei per se primò. Quòd enim naturæ alicuius formæ cōuenit per se primo dependentia ab agēte, patet de proprio respectu proprij subiecti. hōi siquidē conuenit p̃ se primò, q̃ ab eo fluat risibilitas: & ecōuerso risibilitas exigit ex intrīseco q̃ sit ab hōe. Intētio igit' literæ est q̃ forma, q̃ per se primo exigit dependētiā à tali agente, est ab eo sm esse & fieri: quæ autem non hoc exigit est, ab eo secundum fieri tantum. Et manifestatur hoc sic: Dependentia ad causam actiuā per se primò conueniens formæ nō conuenit ei rōne sui fieri præcisè: quia fieri vt distinguitur cōtra esse, nec est intrinsecū rōni formæ. nec necessariò comitatur ipsam, alioquin cessante, fieri, nō maneret forma: dependētia

eueniant, & nihil sit in rebus contingens. Quod est inconueniens. Potest igitur in rebus aliquid cōtingere præter ordinem gubernationis diuinæ.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Hester. 13. Domine Deus rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui possit resistere tuæ voluntati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd præter ordinem alicui' particularis causæ aliquis effectus euenire potest, non autem præter ordinē causæ vniuersalis. Cuius ratio est, quia præter ordinē particularis causæ nihil euenit nisi ex aliqua alia causa impediente quam quidem causam necesse est reducere in primam causam vniuersalem. Sicut indigestio contingit præter ordinē virtutis nutritiuæ ex aliquo impedimento: puta grossitie cibi, quam necesse est reducere in aliam causam: & sic vsque ad causam primam vniuersalem. Cùm igitur Deus sit prima causa vniuersalis non vnius generis tantùm, sed totius entis e impossibile est, quòd aliquid cōtingat præter ordinem diuinæ gubernationis. Sed ex hoc ipso, quòd aliquid ex vna parte videt' exire ab ordine diuinæ prouidētiæ, qui cōsideratur secundum aliquam particularē causam: necesse est quod in eundē ordinem relabatur secundum aliā causam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ nihil inuenitur in mūdo, quod sit totaliter ī malū, quia malum semper fundatur in bono, vt suprà ostensum est. Et ideo res aliqua dicitur mala per hoc quòd exit ab ordine alicuius particularis boni. Si autem totaliter exiret ab ordine gubernationis diuinæ, totaliter nihil esset.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliqua dicuntur esse casualia in rebus per ordinem ad causas particulares, extra quarum ordinem fiunt. Sed quantum ad diuinam prouidentiam pertinet, nihil sit casu in mundo: vt Augustinus dicit in lib. 83. Quæst.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dicūtur aliqui effectus contingentes per comparationē ad ,pximas causas, quæ in suis effectibus deficere possūt, nō ,pter hoc, q̃ aliquid fieri possit extra ordinem gubernationis diuinæ: quia hoc ipsum quod aliquid cōtingit præter ordinem causæ proximæ, est ex aliqua causa subiecta gubernationi diuinæ.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ.

DOCTAVVM sic procedit. Videtur quòd aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ. Dicitur enim Isa. 3. Linguæ eorum, & adinuentiones eorum contra Dominum.

¶ 2. Præterea, Nullus rex iustè punit eos, qui eius ordinationi non repugnant. Si igitur nihil contraniteretur diuinæ prouidentiæ. nullus iustè puniretur à Deo.

¶ 3. Præterea, Quælibet res subiicitur ordini diuinæ gubernationis, sed vna res per alia impugnatur: ergo aliqua sunt, quæ contranituntur diuinæ gubernationi.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit Boë. in tertio de Consol. Non est aliquid, quod sūmo huic bono vel velit, vel possit obsistere. Est igitur summum bonum quod regit cūcta fortiter, suauiterque disponit: vt dicitur Sapien. 8. de diuina sapientia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ordo diuinæ sapientiæ dupliciter potest considerari. Vno modo in generali, secūdū s. q̃ pro greditur à causa gubernatiua totius. Alio modo in speciali, secundum q̃ progreditur à causa particulari, quæ est executiua diuinæ gubernationis. Primo igitur modo nihil cōtranititur ordini diuinæ gubernationis. Quod ex duobus patet. Primo quidem ex hoc, quod ordo diuinę gubernationis totaliter in bonum tendit, & vnaquæque res in sua operatione, & conatu nō tendit nisi ad bonum, nullus. n. respiciēs ad malum operatur: vt Dion. dicit. Alio modo apparet idē ex hoc, q̃ sicut suprà dictum est, omnis inclinatio alicuius rei vel naturalis, vel voluntaria, nihil est aliud quàm quædā impressio à primo mouente, sicut inclinatio sagittæ ad signum determinatum, nihil aliud est quàm quædam impressio à sagittāte. Vnde omnia, quæ aguntur vel naturaliter, vel voluntariè, quasi ,ppria sponte peruenīūt in id, ad q̃ diuinitus ordinantur. Et ideo dicit' Deus omnia disponere suauiter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̃ dicuntur aliqui vel cogitare, vel loqui, vel agere cōtra Deū, nō, quia totaliter renitātur ordini diuinæ gubernationis (quia etiam peccantes intendūt aliquod bonū) sed quia cōtranituntur cuidam determinato bono: quod est eis conueniens secundum suā naturam aut statum. Et ideo puniuntur iustè à Deo. Et per hoc patet solutio ad secundū.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd ex hoc quod vna res alteri contrà pugnat, ostenditur q̃ aliquid reniti potest ordini q̃ est ex aliqua causa particulari: nō autem ordini, qui dependet à causa vniuersali totius.

QVÆSTIO CENTESIMAQVARTA DE EFFECTIBVS DIVINÆ GVBERNATIONIS IN SPECIALI, IN QVATVOR ARTICVLOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de effectibus diuinæ gubernationis in speciali.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrū creaturæ indigeant vt cōseruentur in esse à Deo. ¶ Secundò, vtrū conseruentur à Deo immediatè. ¶ Tertiò, vtrū Deus possit aliquid redigere in nihilum.

¶ Quarto, vtrū aliquid in nihilū redigatur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum creaturæ indigeant vt à Deo conseruentur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod creaturæ non indigeant, vt à Deo cōseruentur in esse. Quod enim non potest non esse, non indigeret vt conseruetur in esse: sicut quod non potest abscedere, nō indigeat, vt cōseruet ne absceda t: sed quędā creaturæ sunt, quæ secundum sui naturam non possunt non esse. Ergo nō omnes creaturæ indigent, vt à Deo cōseruentur in esse.

Probatio mediæ. Quod per se inest alicui, necesse est ei inesse, & oppositum eius impossibile est ei inesse. Sicut necessarium est binariū esse parē, & impossibile est, eū esse imparē. Esse autē per se consequitur ad formā: quia vnūquodq; sm hoc est ens actu, q̃ habet formā. Quædā aūt creaturæ sunt, quę sunt formæ quędā subsistētes: sicut de angelis dictū est. Et sic per se inest eis esse. Et eadem rō est de illis, quorū materia nō est in potētia, nisi ad vnā formā, sicut supra dictū est de corporibus cælestibus. Huiusmodi ergo creaturæ sm suam naturā ex necessitate sunt, & nō possunt nō esse. Potentia enim ad non esse non potest fundari neque in forma, quā per se sequitur esse, neq; in materia existente sub forma, quā non potest amittere. cum nō sit in potētia ad aliam formam.

¶ 2. Præterea, Deus est potentior quælibet creato agente. Sed aliquod creatū agēs pōt cōmunicare suo effectui, vt conseruetur in esse, etiā eius operatione cessante: sicut cessāte actione ædificatoris, remanet dom°, & cessante actione ignis, remanet aqua calefacta per aliquod tempus. Ergo multo magis Deus potest suæ creaturæ conferre, quòd cōseruetur in esse, sua operatione cessante.

¶ 3. Præterea, Nullū violētū potest cōtingere absque aliqua causa agente. Sed tendere ad nō esse, est innaturale & violētum cuilibet creaturæ: qa quælibet creatura naturaliter appetit esse. Ergo nulla creatura pōt tendere in nō esse, nisi aliquo agēte in corruptionem. Sed quædam sunt, ad quorum corruptionem nihil agere potest, sicut spirituales substantiæ & corpora cælestia. Ergo huiusmodi creaturæ nō possunt tendere in non esse. etiam Deo operatione cessante.

¶ 4. Præterea, Si Deus conseruat res in esse, hoc erit per aliquam actionem. Per quamlibet autem actionem agentis, si sit efficax, aliquid fit in effectu. Oportet igitur, quòd per actionem Dei conseruantis, aliquid fiat in creatura. Sed hoc non videtur. Nō enim per huiusmodi actionē fit ipsum esse creaturæ: quia quod iam est, non fit, neque iterum aliquid aliud superadditum: quia vel non cōtinuè Deus conseruaret creaturam in esse, vel continuè aliquid adderetur creaturæ. Quod est inconueniens. Non igitur creaturæ conseruantur in esse à Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur. Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd necesse est dicere & sm fidē & secundū rōnem, q̃ creaturæ conseruantur in esse à Deo. Ad cuius euidentiā considerandum est, q̃ aliquid conseruatur ab altero dupliciter. Vno mō indirectè & per accidens: sicut ille dr̄ rem conseruare, qui remouet corrūpens: puta si aliquis puerum custodiat, ne cadat in ignē, dr̄ eū conseruare. Et sī etiam Deus dicitur aliqua conseruare, sed nō omnia: quia quædam sunt, quæ non habent corrumpentia, quæ necesse sit remouere ad rei conseruationem. Alio modo dicitur aliquid rem aliquam conseruare per se directè, quando s. illud, quod conseruatur dependet à conseruante, vt sine eo esse non possit. Et hoc modo omnes creaturæ indigent diuina conseruatione. Dependet enim esse cuiuslibet creaturæ à Deo, ita quod nec ad momentū subsistere possent, sed in nihilum redigerentur, nisi operatione diuinæ virtutis cōseruarentur in esse: sicut Greg. dicit. Et hoc sic perspici potest. Omnis enim effectus dependet à sua causa, secundum quòd est causa eius. Sed considerandum est, quòd aliquod agēs est causa sui effectus secundum fieri tantū, & nō directè secundū esse eius. Quod quidem cōuenit & in artificialibus & in rebus naturalibus: ædificator enim est causa domus, quantum ad eius fieri, on autem directè, quantum ad esse eius: manifestum est enim, q̃ esse domus cōsequitur formā eius. Formā autē domus est compositio & ordo, quæ quidē forma consequitur naturalē virtutem quarūdā rerum. Sicut enim coquus coquit cibum, adhibendo aliquā virtutē naturalem actiuam, s. ignis: ita ędificator facit domum, adhibendo cæmentum, lapides, & ligna, quæ sunt susceptiua, & conseruatiua talis cōpositionis & ordinis. Vnde esse domus dependet ex naturis harū rerū, sicut fieri domus dependet ex actione ædificatoris: & simili rōne est considerandū in rebus naturalibus Quia si aliquod agens nō est causa formæ, in quantū huiusmodi, nō erit per se causa esse, quod consequitur ad talē formā, sed erit causa effectus secundū fieri tātum. Manifestū est aūt, q̃ si aliqua duo sunt eiusdē speciei, vnū nō pōt esse per se causa formæ alterius, in quantum est talis forma (quia sic esset causa formæ propriæ, cum sit eadē ratio vtriusque) sed potest esse causa huiusmodi formæ, secūdū q̃ est in materia; id est, quod hæc materia acquirat hāc formā. Et hoc est esse causa secundū fieri, sicut nis: & si ex alia parte, esse per se actuum exigit actuitatem in omne in quo cunque inuenitur tale fundamentum: igitur non supponit: & sic hic duo principia contradicunt, quare, &c. ¶ Ad primum dubium dicitur quòd in æquiuoco laborat ratio: quoniam cum dicitur, quòd omne agens agit simile: intelligitur indistinctè siue in fieri, siue in fieri & esse simul. Cum verò dicitur, quod alicuius effectus esse nō directè fit, iam non indistinctè est sermo: sed de esse, vt distinguitur contra fieri. Vnde non repugnant adinuicem: non enim hic negatur effectum directè fieri, & intēdit similem agentiū sed quo ad esse non semper directè intendit & fieri. ¶ Ad secundum dubium dicitur, quod per se entiam, vt modus causandi cum sumatur dupliciter, s. vt distinguitur contra per accidens, & contra per aliud: in proposito sumitur, vt distinguitur contra per aliud. Ita quòd sermo est de forma aliqua nō materialiter, sed formaliter. & de dependentia cā actiua, quæ conuenit ei per se primò. Quòd enim naturæ alicuius formæ cōuenit per se primo dependentia ab agēte, patet de proprio respectu proprij subiecti. hōi siquidē conuenit p̃ se primò, q̃ ab eo fluat risibilitas: & ecōuerso risibilitas exigit ex intrīseco q̃ sit ab hōe. Intētio igit' literæ est q̃ forma, q̃ per se primo exigit dependētiā à tali agente, est ab eo sm esse & fieri: quæ autem non hoc exigit est, ab eo secundum fieri tantum. Et manifestatur hoc sic: Dependentia ad causam actiuā per se primò conueniens formæ nō conuenit ei rōne sui fieri præcisè: quia fieri vt distinguitur cōtra esse, nec est intrinsecū rōni formæ. nec necessariò comitatur ipsam, alioquin cessante, fieri, nō maneret forma: dependētia

autem illa cõuenit formæ per se primò: igitur cõuenit ei fm esse. Omnis ergo forma per se primo dependens ab aliquo, est effectus illius in esse: & ecõuerso, vt in litera dicitur. Cum enim idẽ sit iudiciũ de forma & esse: intelligi nequit, q̃ aliquis effectus secundũ esse ab aliquo dependeat actiuè, & directè, & tamen nõ secundum formã per se primò. Si enim formæ eius non per se primò cõuenit dependẽtia ad talem causam, sed per aliud dependet à tali agente per separationem illius, alius poterit non dependẽtiore ab ipso: & sic simul effect? erit dependens secundum esse: & non dependens secundum formã ab eodem agente: quod implicat duo contradictoria. Ad obiectiones verò in oppositum iam patere potest respõsio: quia huiusmodi propositiones loquuntur indistinctè de causa per se & effectu per se: nõ distinguendo secundum esse directè vel secundum fieri tantũ. Potest quoq; iuxta nunc dicta dari secunda responsio, quòd licet in instantiis adductis, & similib? sit causa & effectus per se, vt distinguitur contra per accidens: non tamẽ vt distinguitur contra per aliud: quia sunt effectus per fieri, quod est aliud ab eis.

¶ Ad tertium dubiũ dicitur, quòd verũ est cõsequentiam illã fundari super illo principio, scilicet causa per se alicuius causat illud in quocunque inuenitur. Sed vt iam dictum est, intelligitur de cã per se primò alicuius: ita quod pleitas seu primitas se teneat ex parte vtriusque, s. tam causæ quam effectus. proportionaliter ẽ sic, quòd B, conueniat per se primò esse actiuum B. Principiũ autẽ hoc nõ eget probatione: sed est per se notum. Quoniam si B, conuenit per se primò dependentiæ ab A, in quocunque inuenitur, est cum tali dependentia: impossibile est eũ separare aliquid ab eo quod conuenit sibi per se. Et similiter si A, conuenit per se primò q̃ sit actiuum B, in quocunque reperitur, est actiuum ipsius B, & si sic A, & B, sunt eiusdem rõnis idem est per se primò actiuũ suiipsius: quod est impossibile in litera deductum. Instantiæ autẽ oppositum adductæ ex litera soluuntur: in qua expresè dicitur q̃ hæc dicuntur de effectu eiusdẽ rõnis: ita q̃ sensus illius principij, Cã per se alicuius causat illud in quocunque reperitur, est causa per alicuius, causat illud in quocunque reperitur secundum eandem rationem. Nec oportet quod causet illud in quocunque æquiuocè seu analogicè inuenitur. Et in proinptu huius sanè glossæ cã est: quia quando aliquid conuenit alicui per se non oportet propterea q̃ conueniat suo æquiuoco aut analogo: sed satis est, & exigitur, quòd conueniat sibi in quocunque secundum suam rationem inuenitur. Vnde si corpora cælestia causant proprietatem inferiorum, per se, & substantiæ immateriales substantialitatem: &c. patet responsio: quia non est eiusdem rationis substãtia, aut corporeitas in causatis, & in huiusmodi causis. De Deo autem constat quòd est causa per se primò entis inquantum entis: & non sequitur ergo causat ens in seipso: sed, ergo causat ens in quocunque inuenitur secundum eandem rationem qua inuenitur in causatis: modo falsum est quòd in Deo inueniatur secundum eandem rationem cum ipse sit ens per essentiam: cæteræ non, sed, reliqua sunt quodammodo eiusdem rationis inquantũ entia: quia sunt entia per participationem. Et hic bene nota: quoniam Metaphysica hæc multos latuit illustres viros. Et ex his patet responsio ad rationem in oppositum: qm̃ esse per se actiuum supponit fundamentum assimilationis: nõ tamen semper secundum eandem rõnem, quã effectus habebit: sed quãdoque secundum altiorem, quam effectus imitabitur. Et similiter ex alia parte esse per se actiuum exigit actiuitatem in quodcunque, in quo fundamentum similitudinis inuenitur non qualiercunque, sed secundum eandem rationem qua inuenitur in effectu. Et idcirco per se primò actiuum non repugnat omni causæ, sed vniuocæ, vt sic: vt in litera dicitur. Vnde illa duo principia sanè intellecta, vt decet, non contradicunt, sed consonant.

¶ Circa explanationẽ prædictæ differentiæ inter causam vniuocam & æquiuocam dubium est de illa redditione causæ: quare aqua retinet calorem, & aër non conseruat lumen. Videtur enim, quòd cã assignata falsa sit: quoniam cum aqua calefit à solo, conseruat etiam calorem remota à sole: & tamẽ nõ est susceptiua formæ caloris secundum eandem rationem, qua est in sole: vt patet. Vnde si rõ esset bona, aqua calefacta à sole non conseruaret calorem, sicut aër non seruat lumẽ. Potest quo que argui ex parte luminis: quoniam cum illuminatur aër à lucerna, est susceptiuus formæ illuminantis secundum eãdem rationem: quia communicant in materia: & tamen non retinetur, sed depender in fieri, & conseruari à lucerna: ergo, &c.

¶ Ad vtrãque obiectionem eadem respõsione dicitur, quod cum iudicium de rebus non nisi ex propriis fieri debeat id rebus simpliciter & optimè attribuitur, q̃ cõuenit eis ex propriis causis: quod autem in ordine ad causas communes competere eis inuenitur, aut rese cõtur ab arte, aut propriũ iudicium non impedit. Vnde cum calor & lumen in hoc differant manifestè, quod calor secundum esse quo habet in, propria causa, quam constat esse ignẽ sit secundum eandẽ rationẽ participabilis ab his inferioribus per calefactionem: & lumen secũdum esse, quod habet in propria causa quam constat esse quintam essentiam, siue in sole tantum, siue in omni parte illustrata, non sit participabile per illuminationem. Ad propria respiciens Diuus Tho. optimam rationem reddidit, quare calor remanet & lumen non: quia scilicet ille secundum esse quod in propria habet causa, q̃ calefactionem est participabilis secundum eandem rationẽ, lumen verò non. Vnde ad obiectiones dicitur, quòd ideo calor à sole factus remanet: quia calor est talis materia aëris suscipi secundum esse quod habet in propria causa, nõ in causa eõi, quæ est sol. Et similiter lumen à lucerna nõ remanet: quia lumẽ est talis forma, quæ non est nata haberi secundum eãdem rationem, qua est in propria causa, non in lucerna. Quamuis etiam aër nec eius materia possit illuminationem peruenire ad habendum lumen secundum eandem rõnem qua est in lucerna, sed per aliquam aliam actionem. Et quod hæc vera sunt ex eo patet quòd tam ab igne, quàm à sole vterque prouenit effectus, s. calor & lumen. Sed quoniam respectu caloris sol est causa communis, respectu luminis propriaignis quoque respectu caloris est causa propria, respectu lumi nis causa est non vt ignis: sed vt cum cælesti natura communicat, vt dicitur in secundo de Anima. ideo propria causa caloris, vt sic, & vt calefaciens, participabilis est secundum eandem rationem in aliis: & ideo calor in aliis conseruatur vt pote nõ dependens in esse: quia eius propria causa est vnica aliis. Propria causa luminis, vt sic, vt luminans, non est participabilis ab aliis secũdũm eandem rationẽ: & ideo lumen non retinetur, vt pote dependens in esse & fieri non purgante huic propria causa: quoniam non est vniuoca aliis: & & sic pater intentio & subtilitas literæ.

¶ *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua, Deus conseruat res quasdã in esse, mediantibus aliquibus causis. Hæc cõclusio primò declaratur quantũ ad ly cõseruat: deinde probatur. Declaratur quidẽ repetendo distinctionem de cõseruatione dupliciter, indirectè & directè: & dicendo q̃ hoc vtroque modo verificatur. Probatur autẽ quo ad conseruationẽ in directè, ex manifesto testimonio rerum corporaliũ: quarũ multas videmus prohibere corruptionẽ aliquorũ: vt sal respectu carnũ, &c. Quo ad cõseruationẽ verò directè, p̃bat̃ ab aliqua creatura dependet aliquis effectus secũdũ suũ esse: ergo multæ causæ

causæ essentialiter ordinatæ respectu alicui? effectus secũdũ esse: ergo idẽ effectus dependet in esse primo q̃dẽ à Deo. secundario ab aliis: & tanto magis, quãto causa est proximior primo. Antecedens est per se notum. Prima quoque cõsequentia est inatisesta ex vi præcedẽtis articuli, in quo decisum est, quòd omnis creatura dependet à Deo secũdum suum esse. Secũda similiter est ex se cuidens, etiã quo ad ordinẽ dependentiæ adiectũ. Qui tamẽ ordo specialiter confirmatur, & autoritate Arist. attribuẽtis primo motui cõseruationẽ perseuerantiæ motus. motui verò secũdo, alternationis, & autoritate Astrologorũ dãtium Saturno, qui est supremus, res fixas: ex hoc enim liquet, quòd causa quantò superior tantò magis causat ac conseruat effectum.

¶ In respõsione ad primũ aducte, q̃ cum cõclusio sit particularis, s. quòd quædam res conseruãtur à Deo mediatè: & argumentũ in oppositum non concludit vniuersaliter, sed de rebus creatis, vt sienõ autem de aliis alio modo ꝓducẽtis: facile potuisset rũderi, q̃ oẽs creaturas quo ad conditiones creatas immediatè cõseruat Deus, quo ad cõditiones verò aliter, ꝓducẽtas mediatè. Sed quã in prima rerum institutione omnia fuerunt creata, etiã illa, quorũ cõseruatio pendent ex causis secũdis, vt patet: & ad intentum respicit responsio.

¶ Ad cuius euidentiam scito, q̃ res sunt in duplici ordine: quædam sunt quibus creari conuenit per se: quẽdam verò, quibus cõuenit per accidens. Per se autem conuenire dico, non q̃ exigant quod creẽtur: sed quia exigunt, q̃ si fiunt, eorum factio sit creatio. Per accidẽs verò quę possunt fieri per creationem, & per aliã viã. Ea quæ per se creãtur, à solo Deo conseruantur: & in his est necessario verum, quòd eadẽ actio est conseruationis & creationis. Talia sunt autem substantię immateriales, & vniuersaliter ingenerabilia, & incorruptibilia. Ea verò quæ per accidens creantur, nõ oportet à solo Deo cõseruari: & in his conseruatio nõ est creatio. Imaginãdũ est enim, q̃ quòd Deꝰ creãdo bouem, supplet vicem omnium mediarũ causarũ, quo ad hoc, q̃ est dare illi esse: sed statim quod dicit esse, desinit supplere vicem aliarum causarũ respe-

dat esse rebus, mediãtibus aliquibus causis mediis. Ergo etiam res in esse conseruat me diantibus aliquibus causis.

¶ Respondeo dicẽdum, quod sicut dictum est, dupliciter aliquid re aliquam in esse conseruat. Vno modo indirectè, & per accidens per hoc, quod remouet, vel impedit actionem corrumpentis. Alio modo directè per se: quia ab eo dependet esse alterius, sicut à causa dependet effectus. Vtroque autem modo aliqua res creata inuenitur esse alterius conseruatiua. Manifestũ est enim, q̃ etiam in rebus corporalibus multa sunt, quæ impediunt actiones corrumpentium: & per hoc dicuntur rerum cõseruatiua. Sicut sal impedit carnes à putrefactiõe, & simile est in multis aliis. Inuenitur etiam quod ab aliqua creatura dependet aliquis effectus secundum suum esse. Cũ enim sunt multæ causæ ordinatę, necesse est, quod effectus dependeat primo quidem & principaliter à causa prima, secundario verò ab omnib? causis mediis. Et ideo principaliter quidem prima causa est effectus conseruatiua, secundario verò omnes mediæ causæ: & tanto magis, quantò causa fuerit altior, & primę causæ proximior. Vnde superioribus causis etiã in corporalibus rebus attribuitur conseruatio & permanẽtia rerum: sicut Philosophus dicit in 12. Met. quòd primus motus, scilicet diuinus, est causa continuitatis generationis e. Secundus autẽ motus, qui est per zodiacum, est causa diuersitatis, quæ est secundum generationem & corruptionem. Et similiter Astrologi attribuunt Saturno, qui est supremus planetarum, res fixas & permanentes. Si igitur dicendũ est, quòd Deus conseruat res quasdam in esse, mediantibus aliquibus causis.

¶ Ad primvm ergo dicendum q̃ Deus immediatè omnia creauit: sed in ipsa rerum creatione ordinẽ rebus instituit, vt quædã ab aliis dependerent: per quas secundariò conseruarentur in esse, præsupposita tamẽ principali conseruatione, quæ est ab ipso.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ cum propria causa sit conseruatiua effectus ab ea dependentis, sicut nulli effectui præstari potest, quòd sit causa suiipsius, potest tamẽ ei præstari, quòd sit causa alterius, ita etiam nulli effectui præstari potest, quod sit suiipsius conseruatiuus e: potest tamen ei præstari, quod sit conseruatiuus alterius.

¶ Ad tertium dicendum, quod nulla creatura potest esse causa alterius, quantũ ad hoc, quòd acquirat nouam formam, vel dispositionem nisi per modum alicuius mutationis: quia semper agit præsupposito aliquo subiecto e. Sed postquam formã, vel dispositionem induxit in effectu, absque alia im mutatione effectus huiusmodi formam vel dispositionem conseruat. Sicut in aëre, pro ut illuminatur de nouo, intelligitur quædã mutatio: sed conseruatio luminis est absq; aëris immutatione est sola præsentia illuminantis.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrũ Deus possit aliquid in nihilũ redigere.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ possit aliquid in nihilum redigere. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. q̃ Deus non est causa tendẽdi in nõ esse. Hoc autem cõtingeret si aliquam creaturarum redigeret in nihilum. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere.

¶ 2. Præterea, Deus est causa rerum, vt sint per suam bonitatẽ: quia vt Aug. dicit in lib. de doct. Christ. inquantum Deus bonus est, sumus. Sed Deus nõ potest nõ esse bonus. Ergo non potest facere, vt res non sint. Quod faceret, si eas in nihilum redigeret.

¶ 3. Præterea, Si Deus in nihilum aliqua redigeret, oporteret, quòd hoc fieret per aliquam actionem. Sed hoc non potest esse quia omnis actio terminatur ad aliquod ens. Vnde actio corrumpentis terminatur ad aliquid generatũ: quia generatio vnius est corruptio alterius. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere.

¶ Sed contra est quod dicitur. Ier. 10. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.

¶ Respondeo dicendum, quòd quidam posuerunt, quòd Deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ. Quod si esset verum, Deus nõ posset rem aliquam in nihilum redigere: ficut non potest à sua natura mutari. Sed sicut supra est habitum, hæc positio est falsa, & à fide catholica penitus aliena, quæ confitetur Deum res libera voluntate produxisse in esse, secundum illud Psal. Omnia quæcũque voluit Dominus fecit. Hoc igitur quod Deus creaturæ esse communicat, ex Dei voluntate dependet, nec aliter in esse conseruat, nisi inquantum eis continuè influit esse, vt dictum est. Sicut ergo antequam res essent, potuit eis non communicare esse, & sic eas non facere, ita post quam factæ sunt, potest eis non influere esse. Et sic esse definerẽt. Quod est eas d in nihilum redigere.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, quòd d non esse non habet causam per se: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Ens autem per se loquendo est causa essendi. Sic igitur Deus nõ potest esse causa tendendi in non esse. Sed hoc habet creatura ex seipsa, inquantum est de nihilo. Sed per accidens Deus potest esse causa quòd res in nihilum redigantur, substrahendo scilicet suam actionem à rebus.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd bonitas Dei est causa rerum non quasi ex necessitate naturæ e (quia diuina bonitas non dependet ex rebus creatis) sed per liberam voluntatem. Vnde sicut potuit sine præiudicio bonitatis suæ res nõ producere in esse: ita absque detrimento suæ bonitatis potest res in esse non conseruare.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si Deus rem aliquam redigeret in nihilum, hoc nõ esset per aliquam actionem, sed per hoc, quod ab agendo cessaret.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum aliquid in nihilum redigatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod aliquid in nihilum redigatur. Finis enim respondet principio. Sed à principio nihil erat nisi Deus. Ergo ad hunc finem res perducentur, vt nihil sit nisi Deus. Et ita creaturæ in nihilum redigentur.

¶ 2. Præterea, Omnis creatura habet potẽtiam finitam. Sed nulla potẽtia finita se extendit ad infinitum. Vnde in 8. Phys. probatur, quòd potentia finita non potest mouere tẽpore infinito. Ergo nulla creatura potest durare in infinitum. Et ita quandoque in nihilum redigetur.

¶ 3. Præterea, Formæ & accidentia non habent materiam partem sui, sed quandoque desinunt esse, Ergo in nihilum redigũtur.

¶ Sed contra est quod dicitur Eccles. 3. Didici, quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perseuerant in æternum.

¶ Respondeo dicẽdum, quòd eorum, quæ à Deo fiunt circa creaturam, quædam

cũ bouis illius: & facit vnamquãque causam in suo ordine habere in fluxum super illum, ac si fuisset ab eis productus: Et sic Deus in suo ordine cum aliis causis mediis cõseruat hũc bouem, quem tamen solus creauit. Et hoc est, quod in hac responsione breuiter dicitur, q̃ Deꝰ immediatè omnia creauit: sed ordinem instituit, vt quædã ab his dependeret, à quibus conseruarentur. Hoc enim est verum quoad creata per accidẽs: quæ immediatè post creationem sublecit ordini cãrum secundarum. Et cõsequenter conservandas instituit à causis secũdis, & à se principaliter.

¶ *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo error oppositus. Secundò conclusio responsiua.

¶ Quo ad primũ duo. primò error est quòd Deus nõ potest aliquid in nihilũ redigere. Probatur, Deus ꝓduxit res de necessitate naturæ; ergo non potest nõ dare esse. Antecedens suppponitur, & consequentia probatur: quia Deus non est naturæ multiplicis. Secũdò reprobatio erroris auctoratæ Scripturæ.

¶ Quo ad secundum cõclusio responsiua, Deus potest omnia in nihilũ redigere. Probatur, Cõmunicare esse, ex libera prouenit volũtate Dei ergo & cõseruare. ergo Deus potest sic conseruare quod est annihilare. Antecedens supponitur. prima cõsequentia probatur, quia nihil aliud est conseruare, quã influxum essendi continuare. Secunda verò probatur: quia sicut potest non dare esse antequam det, ita non cõtinuare postquam dedit.

¶ *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua. Nihil omnino in nihilum redigitur. Probatur, Naturæ creaturarũ respectu naturalium, & gratiæ manifestatio respectu mirabilium, ostẽdit quòd res non redigũtur in nihilum. ergo nihil omnino in nihilum redigit. Antecedẽs quo ad primam partẽ probatur, discurrendo per naturas: quia aut materiales; & remanet materia: aut immateriales, & manet tota. Quo ad secundam verò, quia non pertinet ad gratiæ manifestationem annihilatio, probatur: quia magis diuina bonitas & potentia ostenditur conseruando. Cõsequentia verò

verò probatur distinguendo res quæ fiunt in duos ordines, ſ. naturalium & miraculoſorum, & aperiēdo quòd res naturales ex naturis miraculosè ex gratiæ manifestatione pendantur: quod probatur autoritate Apostoli 1. ad Cor. 12.

¶ In responsione ad secundū ēsto cautus: nec intelligas propter habere, aut non habere contrarium res esse naturæ æternæ, aut temporalis: sed hic ē manifestatio à posteriori: quia enim æælum & intelligentiæ sunt talis naturæ: ideo in æterno conseruātur à Deo: & exemptæ à cōrariis: & nō ecōuerso, vt patet in primo Cœlī & similiter, quia hic inferiora sunt talia, ideo non sunt ex se cōseruabilia æterna, & sunt impedibilia à cōrariis ne sint, & diuinum influxū percipiant, &c.

¶ *Super quæstionis centesimæquintæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio ſ. ſuua: Deus potest immediatè mouere materiā ad formā. Probatur: Ens in potentia passiua, pōt immediatè reduci in actum à potentia actiua, quæ eā ī pote state sua cōtinet, ergo materia potest reduci in actum per diuinam potentiam immediatè: ergo potest moueri ad formā à Deo immediatè. Antecedēs patet: prima consequentia probatur: Materia continetur sub diuina potētia, quod probatur: quia est producta à Deo. Secundā cōsequētia probatur: quia actus materiæ est ipsa forma.

241 452 ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio ſ. ſuua: Deus potest immediatè mouere quodcūque corpus. Probatur dupliciter. Primò necessario: secūdò rōabiliter. Primò ergo sic: Extra omnē est Deum non posse per seipsum facere omnes determinatos effectus, qui fiūt per quācūque causam creatam, ergo Deus potest immediatè mouere, &c. Antecedens supponitur discussam in q. 25. consequentia probatur: quia vnus effectus creatarum causarū est mouere corpora: vt patet. Secundò probatur sic, Omnis motus vel est via ad formam, vel consequitur ipsam, ergo est ab eodem, à quo est forma: ergo potest esse à Deo. Antecedēs declaratur inductiōe, prima cō sequētia probatur: quia eiusdem est dare formā & disponere ad eam, & dare consequētia: quod declaratur i igne. Secūda vero consequentia probatur: quia Dei est prouenīūt secundum naturalē cursum rerum, quædam verò miraculosè operantur præter ordinem naturalē creaturis inditū: vt infra dicitur. Quæ aūt facturus est Deus secundum ordinem naturalem rebus inditum, considerari possunt ex ipsis rerum naturis. Quæ verò miraculosè fiunt, ordinatur ad gratiæ manifestationem: secundū illud Apo. 1. ad Cor. 12. Vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatē. Et post modū inter cętera subdit de miraculorum operatione. Creaturarum autem naturæ hoc demōstrant, vt nulla earum in nihilū redigatur. Quia vel sunt immateriales, & sic in eis nō est potētia ad non esse: vel sunt materiales, & sic saltē remanet semper secundū materiā, quę incorruptibilis est, vt pote subiectū existens generationis & corruptionis. Redigere etiā aliqua in nihilū, non pertinet ad gratię manifestationē, cū magis per hoc diuina potentia & bonitas ostēdatur, q̄ res in esse cōseruat. Vnde simpliciter dicendū est, q̄ nihil omnino in nihilum redigetur.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̄ hoc, q̄ res in esse productæ sunt, postquam non fuerunt declarat potentiā producentis: sed quòd in nihilum redigerentur, huiusmodi manifestationē impediret, cū Dei potentia in hoc maximè ostendatur, quòd res in esse conseruat: secundū illud Apost. Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ potentia creaturæ ad essendū est receptiua tantū: sed potētia actiua est ipsius Dei, à quo est influxus essendi. Vnde q̄ res in infinitum durent, sequitur infinitatē diuinæ virtutis. Determinatur tamen quibusdā rebus virtus ad manendum tēpore determinato, inquantū impediri possunt, ne percipiant influxū essendi, qui est ab eo, ex aliquo cōtrario agente: cui finita virtus non potest resistere tēpore infinito, sed solū tēpore determinato. Et ideo ea quæ non habēt cōtrariū, quāuis habēt finitā virtutē, perseuerant in ęternum.

¶ Ad tertium dicēdū, q̄ formæ & accidētia non sunt entia cōpleta, cùm non subsistat, sed quodlibet eorū est aliqd entis. Sic enim ens dicitur, quia eo aliquid est. Et tamē eo modo quo sunt non omnino in nihilū redigūtur, nō quia aliqua pars eorū remanet, sed remanet ī potētia materiæ vel subiecti.

QVAESTIO CENTESIMA-quinta, de mutatione creaturarum à Deo, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de secundo effectu gubernationis diuinæ, qui est mutatio creaturarum à Deo. Et primò de mutatione craturarum. Secundò, de mutatione vnius creaturæ ab alia.

¶ Circa primū quærūtur octo. ¶ Primò quęritur, vtrū Deus immediatè possit mouere materiā ad formam. ¶ Secundò, vtrum immediatè possit mouere aliquod corpus.

¶ Tertiò, vtrum possit mouere intellectū.

¶ Quartò, vtrum possit mouere voluntatē.

¶ Quintò, vtrū Deus operetur in omni operante. ¶ Sextò, vtrum possit aliquid facere præter ordinem rebus inditum. ¶ Septimò, vtrū omnia, quæ sic Deus facit, sint miracula. ¶ Octauò, de diuersitate miraculorum.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrū Deus possit immediatè mouere materiam ad formam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit immediatè mouere materiam ad formam. Sicut enim probat Philosophus in 7. Metaphysic. formam in hac materia nihil facere potest, nisi forma, quæ est in materia: quia simile facit sibi simile in materia: sed Deus non est forma in materia: ergo &c.

¶ 2. Prętera, Si aliquod agens se habeat ad multa, nullum eorum producet, nisi determinetur ad vnum per aliquid: vt enim in 3. de Ani. dicitur, vniuersalis opinio nō mouet, nisi mediāte aliqua particulari apprehensione. Sed virtus diuina est vniuersalis causa omnium. Ergo non potest producere aliquam particularem formam, nisi mediante aliquo particulari agente. Q. 19. ar. 4.

¶ 3. Prętera, Sicut esse commune dependet à prima causa vniuersali: ita esse determinatum dependet à determinatis causis particularibus, vt supra habitum est, Sed determinatum esse alicuius rei est per propriam eius formam. Ergo propriæ rerum formæ non producuntur à Deo, nisi mediantibus causis particularibus.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Ge. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

¶ RESPONDEO dicendum, quod Deus immediatè potest mouere materiam ad formam: quia ens in potentia passiua reduci potest in actum à potentia actiua, quæ eam sub sua potestate cōtinet. Cùm igitur materia contineatur sub potestate diuina, vt pote à Deo producta, potest reduci in actum per diuinam potentiam. Et hoc est moueri materiam ad formam: quia forma nihil aliud est quàm actus materiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod effectus aliquis inuenitur assimilari causæ agenti dupliciter. Vno modo secundum eādem speciem, vt homo generatur ab homine, & ignis ab igne. Alio modo secundum virtualem continentiam: prout scilicet forma effectus virtualiter continetur in causa. Et sic animalia ex putrefactione generata, & plantæ & corpora mineralia assimilantur soli & stellis, quorum virtute generantur. Sic igitur effectus causæ agentis similatur secundum totum illud, ad quod se extendit virtus agentis. Virtus autem Dei se extendit ad formam & materiam, vt suprà habitum est. Vnde compositum quod generatur, similatur Deo secundum virtualem continentiam, sicut similatur composito generanti per similitudinem speciei. Vnde sicut compositum generans potest mouere materiam ad formam generando compositum sibi similem: ita & Deus. Non autem aliqua alia forma, non in materia existens, quia materia non continetur in virtute alterius substantiæ separatæ. Et ideo dæmones & angeli operantur circa hęc visibilia: non quidem imprimendo formas, sed adhibendo corporalia semina e. Q. 44. art. 1. & 2.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procederet si Deus ageret ex necessitate naturæ. Sed quia agit per voluntatē & intellectum, e, qui cognoscit rationes proprias omnium formarum, & non solum vniuersales: inde est, quòd potest determinate hāc vel illam formam materiæ imprimere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum, quod causæ secundæ determinantur ad determinatos effectus, est illis à Deo. Vnde Deus quia alias causas ordinat ad determinatos effectus, potest etiam determinatos effectus producere per seipsum.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum Deus possit immediatè mouere aliquod corpus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit immediate mouere aliquod corpus. Cùm enim mouens & motum oporteat esse simul, vt probatur in Physi. oportet esse contractum quendā mouentis & moti. Sed non potest esse contractus Dei, & corporis alicuius. Dicit enim Dionysi. in 1. de Diuin. no. quòd Dei non est aliquis tactus. Ergo Deus non potest immediatè mouere aliquod corpus. Opusc. 10. art. 1. & 5.

¶ 2. Prętera, Deus est mouens, non motum. Tale autem est appetibile apprehensum. Mouet igitur Deus sicut desideratum & apprehensum. Sed non apprehenditur nisi ab intellectu, qui non est corpus nec virtus corporis. Ergo Deus non potest mouere aliquod corpus immediatè.

¶ 3. Prętera, Philosophus probat in 8. Phy. quod potentia infinita mouet in instanti. Sed impossibile est, aliquod corpus in instanti moueri: quia cum omnis motus sit inter opposita, sequeretur, quòd duo opposita simul inessent eidem: quod est impossibile. Ergo corpus non potest immediatè moueri à potentia infinita. Potentia autem Dei est infinita, vt supra habitum est. Ergo Deus non potest immediatè mouere aliquod corpus. Tex. 79. Q. 25. ar. 1.

¶ SED CONTRA, Opera sex dierum Deus fecit immediatè, in quibus continetur motus corporum, vt patet per hoc quod dicitur Gen. 1. Congregentur aquæ in locum vnum. Ergo Deus immediatè potest mouere corpus.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ erroneū est dicere Deū nō posse facere per seipsū oēs determinatos effectus, q̄ fiūt per quancunq; causam creatā. Vnde cū corpora mouentur immediatè à causis creatis

dare formā, vt patet ex præcedentibus.

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum tertium.*

Titulus clar, & clarior erit ī corpore.

¶ In corpore tria. Primò declarat q̄d, & quo duplex sit mouere intellectum. Secundò respōdet quęsito. Tertiò epilogat.

Quo ad primum duo, primò quid. Et dicit q̄ mouere intellectū est dare formā, quæ est principii intellectualis operationis: declaratur à simili in corporibus, ex quibus nomen translatum est ad intellectus: q̄ mouere dicitur dās formam. Secundò, quo duplex, & dicit, quòd est duplex iuxta duplicem formam, ſ. virtutem intellectiuam, & speciem intelligibilem.

¶ Quo ad secundū conclusio responsiua bimēbris est Deū mouet intellectum creatū vtroque modo, ſ. dando virtutem, & dando specię intelligibilem. Probatur prima pars, primò, Deus est primum ens immateriale, ergo primum intelligens: ergo est causa omnis virtutis intelligendi. Antecedens patet, prima consequentia probatur: quia intellectualitas sequitur immaterialitatē. Secūda vero, quia primū in quolibet ordine est causa cæterorū. Deinde probatur secunda pars: Deus est primum ens: ergo in seipso omnia præexistunt intelligibiliter: ergo rationes intelligibiles omniū primò sunt in eo: ergo ab eo deriuatur in omnes intellectus. Antecedēs patet. Prima consequentia probatur: & quo ad præexistētiam, quia est prima causa, & quo ad modum: quia sunt in eo per modum eius, ipsum enim supponitur intellectualem esse. Secūda ex se euidens. tertia similiter ex illa propositione: primum in quolibet ordine, veruntamē in litera manifestatur ex hoc, quòd ab ipso deriuantur omnia in esse naturæ, vt sint. Text. 78. 79. & 80. c 237

¶ Quo ad tertiū epilogus patet. Et nota q̄ lumen infusum non numeratur inter species, sed inter virtutes intellectiuas: quia non se habet vt ratio intelligēdi, sed vt efficacia præstās intellectui, cōfortando & eleuando ipsum vt superius de lumine gloriæ dictum est. 514 Text. 16.

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo dicit quotuplex est mouere volitatem. Secūdò respondet quęsito.

¶ Quo ad primum dicit, quòd voluntatē quo creatis, nulli debet venire in dubium, quin Deus possit mouere immediatè quodcunq; corpus. Et hoc quidē conueniens est ad ea, q̄ supra dicta sunt. Nam omnis motus corporis cuiuscunque, vel consequitur formā, sicut motus localis grauiū & leuium consequitur formam, quæ datur à generante, tatione cuius generans dicitur mouens e: vel est via ad formam aliquam, sicut calefactio est via ad formam ignis. Eiusdem autē est imprimere formā, & disponere ad formam & dare motum cōsequentē formam. Ignis enim non solum generat alium ignem, sed etiā calefacit, & sursum mouet. Cum igitur Deus possit immediatè formā materię imprimere e, consequēs est, vt possit secundū quēcunq; motū corpus quodcūq; mouere. Text. 18.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd duplex est tactus, ſ. corporalis, sicut duo corpora se tangunt e: & virtualis, sicut dicitur, q̄ cōtristans tangit contristatum. Secundū igitur primum contactū Deus, cum sit incorporeus, non tangit nec tangitur: secundum autem virtualem contractū tāgit quidem, mouendo creaturas, sed non tangitur: quia nullius creaturæ virtus naturalis pōt ad ipsum pertingere. Et sic intellexit Dion. quod non est tactus Dei, vt. ſ. tangatur. 511 562 c

¶ Ad secundum dicendum, q̄ mouet Deus sicut desideratū, & intellectū. Sed nō oportet, q̄ semper moueat, sicut desideratum & intellectum ab eo, quòd mouetur, sed sicut desideratū & motum à seipso: quia omnia operatur propter suam bonitatem.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ Phil. in 3. Physi. intendit probare, q̄ virtus primi motoris non sit virtus in magnitudine, tali ratione, Virtus primi motoris est infinita. Quod probat per hoc, quòd potest mouere tempore infinito e, virtus aūt infinita si esset in aliqua magnitudine, moueret in nō tēpore: q̄ est impossibile. Ergo oportet, quòd infinita virtus primi motoris sit non in magnitudine. Ex quo patet, q̄ corpus moueri in non tempore, non consequitur nisi virtutē infinitā in magnitudine. Cuius ratio est, quia omnis virtus, quæ est in magnitudine, mouet secundum se totā, cum moueat per necessitatem naturæ. Potentia autem infinita improportionabiliter excedit quālibet potentiam finitam. Quantò autem maior est potentia mouentis, tantò est maior velocitas motus. Cū igitur potētia finita moueat tempore determinato, sequitur quòd potētia infinita non moueat in aliquo tempore: quia cuiuscunque temporis ad aliud tēpus est aliqua proportio. Sed virtus, quæ nō est in magnitudine, est virtus alicuius intelligentis, qui operatur in effectibus, secundū quòd eis conuenit. Et ideo cum corpori nō possit esse conueniens moueri in non tēpore, non sequitur, q̄ moueat in nō tempore. 514

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum Deus moueat immediatè intellectum creatum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nō moueat immediatè intellectum creatū. Actio enim intellect[9] est ab eo in quo est. Non enim transit in exteriorem materiam: vt dicitur in 9. Meta. Actio autē eius quod mouetur ab alio, non est ab eo, in quo est, sed à mouente. Non ergo intellectus mouetur ab alio. Et ita videtur, quòd Deus non possit mouere intellectum.

¶ 2. Prętera, Id quod habet in se principiū sufficiens sui motus, non mouetur ab alio. Sed motus intellectus est ipsum intelligere eius: sicut dicitur, quòd intelligere vel sentire est motus quidam, secundum Philosophum in 3. de Ani. Sufficiens aūt principiū intelligendi est lumen intelligibile inditū intellectui. Ergo non mouetur ab alio.

¶ 3. Prętera, Sicut sensus mouetur à sensibili, ita intellectus ab itelligibili. Sed Deus non est intelligibilis à nobis, sed nostrum intellectum excedit. Ergo Deus non potest mouere nostrum intellectum.

¶ SED CONTRA, Docens mouet intellectum addiscentis. Sed Deus docet hominem scientiam, sicut dicitur in Psal. Ergo Deus mouet intellectum hominis.

¶ RESPONDEO dicēdum, quod sicut in motibus corporalibus mouens dicitur, q̄ dat formam, quæ est principium motus: ita dicitur mouere intellectū, q̄ causat formā quæ est principium intellectualis operationis, quæ dicitur motus intellectus. Operationis autem intellectus est duplex principiū in intelligente. Vnū, ſ. quod est ipsa virtus intellectualis, q̄ quidem principium est etiam in intelligente in potētia. Aliud autē est principium intelligēdi in actu, ſ. similitudo rei intellectæ. Dicitur ergo aliquid mouere intellectū, siue det intelligenti virtutem ad intelligendum, siue imprimat ei similitudinē rei intellectæ. Vtroque autem modo Deus mouet intellectū creatū. Ipse enim est primū ens immateriale. Et quia intellectualitas consequitur immaterialitatē, sequitur, quòd ipse sit primum intelligens. Vnde cum primum in quolibet ordine sit causa eorum, quæ consequuntur, sequitur quod ab ipso sit omnis virtus intelligendi. Similiter cum ipse sit primū ens, & omnia entia prę existāt in ipso sicut in prima causa, oportet q̄ sint in eo intelligibiliter secūdum modum eius. Sicut enim omnes rationes rerum intelligibiles primò existunt in Deo, & ab eo deriuātur in alios intellectus, vt actu intelligant: sic etiam deriuantur in creaturas, vt subsistātes. Sic igitur Deus mouet intellectū, inquantū dat ei virtutem ad intelligend ūvel naturalē, vel superadditā, & inquantum imprimit ei species intelligibiles: & vtrunq; tenet, & conseruat in esse. 284

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd operatio intellectualis est quidem ab intellectu, in quo est sicut à causa secunda, sed à Deo sicut à causa prima. Ab ipso enim datur intelligenti, quòd intelligere possit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lumē intellectuale simul cum similitudine rei intellectæ est sufficiens principium intelligēdi: secundarium tamen & ab ipso primo principio dependens.

¶ Ad tertium dicendum, quod intelligibile mouet intellectum nostrum, inquantū quodammodo imprimit ei suam similitudinē, per quā intelligi potest. Sed similitudines quas Deus imprimit intellectui creato, nō sufficiunt ad ipsum Deum intelligendum per essentiam, vt supra habitū est. Vnde mouet intellectum creatum, cum tamen non sit ei intelligibilis: vt dictum est.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrū Deus possit mouere volūtatem creatā.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod Deus non possit mouere voluntatem creatam. Omne enim, quòd mouetur ab extrinseco, cogitur. Sed voluntas non potest cogi. Ergo nō mouetur ab alio extrinseco. Et ita non potest moueri à Deo.

¶ 2. Prętera, Deus non potest facere, quòd contradictoria sint simul vera. Hoc autē sequeretur, si voluntatē moueret. Nā volūtatē mouere est ex se moueri, & nō ab alio. Ergo Deus non potest voluntatem mouere.

¶ 3. Prętera, Mot[8] magis attribuitur mouē tū quod voluntatē mouere est ex se moueri, & nō ab alio. Et ita videtur, quòd Deus non possit mouere intellectum. 511 Infr. q. 110. ar. 2. con.

¶ 2. Prętera, Id quod habet in se principiū sufficiens sui motus, non mouetur ab alio. Sed motus intellectus est ipsum intelligere eius: sicut dicitur, quòd intelligere vel sentire est motus quidam, secundum Philosophum in 3. de Ani. Sufficiens aūt principiū intelligendi est lumen intelligibile inditū intellectui. Ergo non mouetur ab alio.

¶ 3. Prętera, Sicut sensus mouetur à sensibili, ita intellectus ab itelligibili. Sed Deus non est intelligibilis à nobis, sed nostrum intellectum excedit. Ergo Deus non potest mouere nostrum intellectum.

¶ SED CONTRA, Docens mouet intellectum addiscentis. Sed Deus docet hominem scientiam, sicut dicitur in Psal. Ergo Deus mouet intellectum hominis.

¶ RESPONDEO dicēdum, quod sicut in motibus corporalibus mouens dicitur, q̄ dat formam, quæ est principium motus: ita dicitur mouere intellectū, q̄ causat formā quæ est principium intellectualis operationis, quæ dicitur motus intellectus. Operationis autem intellectus est duplex principiū in intelligente. Vnū, ſ. quod est ipsa virtus intellectualis, q̄ quidem principium est etiam in intelligente in potētia. Aliud autē est principium intelligēdi in actu, ſ. similitudo rei intellectæ. Dicitur ergo aliquid mouere intellectū, siue det intelligenti virtutem ad intelligendum, siue imprimat ei similitudinē rei intellectæ. Vtroque autem modo Deus mouet intellectū creatū. Ipse enim est primū ens immateriale. Et quia intellectualitas consequitur immaterialitatē, sequitur, quòd ipse sit primum intelligens. Vnde cum primum in quolibet ordine sit causa eorum, quæ consequuntur, sequitur quod ab ipso sit omnis virtus intelligendi. Similiter cum ipse sit primū ens, & omnia entia prę existāt in ipso sicut in prima causa, oportet q̄ sint in eo intelligibiliter secūdum modum eius. Sicut enim omnes rationes rerum intelligibiles primò existunt in Deo, & ab eo deriuātur in alios intellectus, vt actu intelligant: sic etiam deriuantur in creaturas, vt subsistātes. Sic igitur Deus mouet intellectū, inquantū dat ei virtutem ad intelligend ūvel naturalē, vel superadditā, & inquantum imprimit ei species intelligibiles: & vtrunq; tenet, & conseruat in esse. 284

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd operatio intellectualis est quidem ab intellectu, in quo est sicut à causa secunda, sed à Deo sicut à causa prima. Ab ipso enim datur intelligenti, quòd intelligere possit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lumē intellectuale simul cum similitudine rei intellectæ est sufficiens principium intelligēdi: secundarium tamen & ab ipso primo principio dependens.

¶ Ad tertium dicendum, quod intelligibile mouet intellectum nostrum, inquantū quodammodo imprimit ei suam similitudinē, per quā intelligi potest. Sed similitudines quas Deus imprimit intellectui creato, nō sufficiunt ad ipsum Deum intelligendum per essentiam, vt supra habitū est. Vnde mouet intellectum creatum, cum tamen non sit ei intelligibilis: vt dictum est.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrū Deus possit mouere volūtatem creatā.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod Deus non possit mouere voluntatem creatam. Omne enim, quòd mouetur ab extrinseco, cogitur. Sed voluntas non potest cogi. Ergo nō mouetur ab alio extrinseco. Et ita non potest moueri à Deo.

¶ 2. Prętera, Deus non potest facere, quòd contradictoria sint simul vera. Hoc autē sequeretur, si voluntatē moueret. Nā volūtatē mouere est ex se moueri, & nō ab alio. Ergo Deus non potest voluntatem mouere.

¶ 3. Prętera, Mot[8] magis attribuitur mouē tū quod voluntatē mouere est ex se moueri, & nō ab alio. Et ita videtur, quòd Deus non possit mouere intellectum. 511 Infr. q. 111. art. 2. Et q. 115. ar. 1. & 2. Et q. 82. ar. 4. & 1. q. 9. ar. 6. & q. 50. art. 1. Et 2. dist. 15. q. 1. art. 1. Et 1. cōt. 88. 89. 91. & 92. principio. Et ver. qu. 22. ar. 9.

uere, dupliciter capitur. Vno modo sicut obiectū: alio modo sicut daus ipsam virtutē volendi. Declaratur à simili in intellectu ex præcedenti articulo. Et nota quòd non assimilat monitionem voluntatis motioni intellect[9] quo ad habere similitudinē ab obiecto: q̄ sit principium actus: quia in voluntate non est talis progressus, qualis in intellectu, sed assimilat quo ad motionem absolutè: quia scilicet vterque mouetur ab obiecto, quamuis dissimiliter.

¶ Quo ad secundū conclusio responsiua est, proprium est Dei, mouere volūtatē vtroque modo: & maximè secūdo, scilicet interius inclinando. hæc conclusio declaratur, & probatur. Primo, quo ad primum modum, scilicet motionē obiectiuā, declaratur, quòd intelligitur de motione sufficiēti & efficaci, id est, q̄ ex natura obiecti sufficiat non ad illiciendū, sed ad efficaciter ducēdum voluntatem in actum secundum respectū sui: & hoc ad differentiam aliorum. Non enim differt Deus ab aliis per hoc, quòd ipse solus possit volūtatem obiectiuè mouere: quoniam hoc potest quodlibet bonū: sed per hoc, quòd ipse solus potest sufficienti efficacia obiectiuè volūtatē mouere. Probatur autem sic, Sola virtus actiua exercens, aut adæquans virtutem passiuam, potest sufficienti efficacia ipsam mouere: ergo solū bonum vniuersale potest sufficienter efficaciterque volūtatē mouere: ergo solus Deus impler voluntatem, & sufficienter eā mouet. Antecedēs patet, & prima cōsequentia probatur: quia virt[s] passiua volūtatis se extendit ad bonum vniuersale. quod probatur: quia est eius obiectū: quod manifestatur, quia intellectus obiectum est ens vniuersale. Secunda consequentia probatur: quia quęlibet creatura ē bonum particulare, Deus autē vniuersale. Deinde probatur quo ad secundum modum mouendi, ſ. dādo virtutem volitiuam sic, Inclinare in bonum vniuersale est primi mouentis: ergo inclinarem obiectū voluntatis: ergo dare virtutē volitiuam. Antecedēs probatur: quia finis vltim[s] proportionatur primo mouenti, quod manifestatur exēplo in ciuilibus: prima consequentia probatur: quia bonū vniuersale est obiectū voluntatis: secunda, quia velle nihil aliud est, quàm inclinatio in tale obiectū: ertia est p se nota, cuiusdē enim Q. 56. ar. 3. Q. 12. ar. 2.

enim est dare actum ab intrinseco & potentiã: imò per hoc ꝓ̃ dare per actũ ab intrinseco, quia dat principiũ eius. Et nota vim huius rõnis, ꝙ non loquitur de velle tali vel tali, id est specificato ad tale obiectũ, sed de velle absolutè, cuius propriũ obiectum est bonum, nõ tale, aut tale: & principium est nõ volũtas sic, aut sic affecta, sed volũtas vt sic. Et propterea si Dei est dare hũc actum, qui est velle, oportet, vt eius sit dare voluntatem. Vltima autem pars, scꝫ quod maximè propriũ Dei sit mouere secundo modo, ꝓpterea dicta est: quia mouere obiectiuè voluntatem communicatur aliis, quamuis non sufficiẽti efficacia. Mouere autẽ ad int⁹, nulli
Art. præc communicatur: solus enim Deus illabi põt libero arbitrio, qui solus facit, & cõseruat illud. Ea quę de motione volũtatis essent hic differenda, iam determinata sunt superius.

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quintum.*

D.752. TITULUS clarus.

¶ In corpore duo. principaliter. Primò excludit quendam errorem. Secundò respõdet quæsito.

¶ Quo ad primum tria: vnum suppositũ: aliud est ipse error. tertio reprehensio, supponitur
752 hic quasi pro constanti, Deũ operari in omnibus, sed de modo videtur tota quæstio. Error ergo est circa modum operandi, quidam enim quos refert Auerrois 9. Meta. com. 7. dicunt Deum operari in omnibus, sicꝫ, quòd nul la alia virtus operatur aliquid, reprehẽduntur autem hi dupliciter, ducendo ad impossibilia. Primò: quia periret ordo causarum: & consequenter esset impotentia in Deo. tenet sequela, quia impotentis est nõ posse facere alia cooperatiua sibi. Secũdò: quia frustra esset virtures operatiuę rerũ, imò
78 res omnes. Probat̃ prima
512 consequentia quo ad primam partẽ: quia non operarẽtur: quo ad secundam, quia imperfectum est propter perfectius in eodem: ergo actus primi propter secũdos: ergo res omnes ꝓpter operatiões suas: ergo operationes sunt fines rerum: ergo sine eis frustra. Antecedens patet, & consequentia nota est: & cõfirmatur sicut materia ꝓp̃ formam. cætera sunt clara.

Ia solut. ad præc. ¶ Quo ad secundũ tria facit. Primò proponit conclusionem responsuã in vniuersali, Deus operatur in omni operante sicꝫ quod ipsæ res
516 habent proprias opera-
3 cõt c.66. & 67. Et li.4. c.44. tiones, Secundò distin-
co.1. & op. guit genera causarum:
3. c.131 fin. vbi dicit tria, numerũ,
& 145. quod sunt quatuor: differẽtiam respectu agere: quia vnum, scilicet materiam, non principium, sed subiectum, cætera sunt principia actionis: & ordinẽm, quia primò finis, secundò agens, tertio forma.

¶ Nota hic duo. primò, ꝙ quia hic nõ egemus generibus causarum in ordine ad esse, ad operari, vt patet ex titulo: ideo litera nõ accepit formam in agẽte, ti, quàm mobili. Vnde homicidium non attribuitur lapidi, sed proiiciẽti. Si igitur Deꝰ moueat voluntatem, sequitur quòd opera voluntaria non imputentur homini ad merium vel demeritum. Hoc autẽ est falsum. Non igitur Deus mouet voluntatem.

¶ SED CONTRA est, ꝙ dr̃ Phil. 2. Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut intellectus, vt dictum est, mouetur ab obiecto, & ab eo qui dedit virtutem intelligendi, ita voluntas mouetur ab obiecto quod est bonum: & ab eo, qui creat virtutem volendi. Potest autem voluntas moueri, sicut ab obiecto à quocunque bono, non autem sufficienter & efficaciter nisi à Deo. Nõ. n. sufficienter aliquid potest mouere aliquod mobile, nisi virtus actiua mouẽtis excedat vel saltem adæquet virtutem passiuam mobilis. Virtus autem passiua volũtatis se extẽdit ad bonum in vniuersali. Est enim eius obiectum bonum vniuersale, sicut & intellectus obiectũ est ens & vniuersale. Quodlibet autem bonum creatum est quoddam particulare bonum, solus autem Deus est bonũ vniuersale. Vnde ipse solus implet voluntatem, & sufficienter eam mouet, vt obiectum e. similiter autem & virtus volẽdi à solo Deo causatur. Velle autem nihil aliud est, quàm inclinatio quædam in obiectũ voluntatis, quod est bonum vniuersale. Inclinare autem in bonum vniuersale est primi mouentis, cui proportionatur vltimus finis, sicut in rebus humanis dirigere ad bonum commune, est eius qui præest multitudini. Vnde vtroq; modo propriũ est Dei, mouere voluntatem, sed maximè secundo modo, interius eam inclinando.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illud, ꝙ mouetur ab altero, dr̃ cogi, si moueatur cõtra inclinationẽ propriã: sed si moueatur ab alio ꝙ sibi dat propriã inclinationẽ, non dr̃ cogi. Sicut graue cũ mouetur deorsum à generante, non cogitur. Sic igitur Deus mouendo voluntatẽ, non cogit ipsam: quia dat ei eius propriam inclinationem e.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ moueri voluntariè, est moueri ex se, id est, à principio intrinseco. Sed illud principium intrinsecũ potest esse ab alio principio extrinseco. Et sic moueri ex se, non repugnat ei, quod mouetur ab alio.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd si voluntas ita moueretur ab alio, quòd ex se nullatenus moueretur, opera voluntatis non imputarentur ad meritũ, vel demeritum. Sed quia per hoc, quod mouetur ab alio, non excluditur, quin moueatur ex se, vt dictum est: ideo per consequens non tollitur ratio meriti, vel demeriti.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum Deus operetur in omni operante.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non operetur in omni operante. Nulla enim insufficientia est Deo attribuenda. Si igitur Deus operatur in omni operante, sufficienter in quolibet operatur. Superfluum igitur esset, quòd agens creatum, aliquid operaretur.

¶ 2. Præterea, Vna operatio non est simul à duobus operãtibus, sicut nec vnus numero motus potest esse duorum mobilium. Si igitur operatio creaturæ est à Deo in creatura operante, non potest esse simul à creatura. Et ita nulla creatura aliquid operatur.

¶ 3. Præterea, Faciens dicitur esse causa operationis facti, in quantum dat ei formã, quæ operatur. Si igitur Deus est causa operationis rerum factarum ab ipso, hoc erit inquãtum dat eis virtutem operandi. Sed hoc est à principio, quando rem facit. Ergo videtur, quòd vltẽrius non operetur in creatura operante.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Isa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.

¶ RESPONDEO dicendum, quod Deũ operari in quolibet operante, aliqui sic intellexerunt, quòd nulla virtus creata aliquid operaretur in rebus, sed solus Deus immediatè omnia operaretur: puta, quod ignis non calefaceret, sed Deus in igne. Et similiter de omnibus aliis. Hoc autem est impossibile. Primò quidem: quia sic sub traheretur ordo causæ & causati à rebus creatis, quod pertinent ad impotentiam creantis. Ex virtute enim agentis est, quòd suo effectui dat virtutem agendi. Secundò, quia virtutes operatiuæ, quæ in rebus inueniuntur, frustra essent rebus attributæ, si per eas nihil operarentur: quinimò omnes res creatæ viderentur quodam modo esse frustra, si propria operatione destituerentur: cum omnes res sint propter suam operationem. Semper enim imperfectum est propter perfectius. Sicut igitur materia est propter formam, ita forma quę est actus primus, est propter suam operationem, quæ est actus secundus. Et sic operatio est finis rei creatæ. Sic igitur intelligendum est Deum operari in rebus, quod tamen ipsæ res propriam habeant operationem.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cùm sint causarum quatuor genera: materia non est principium actionis, sed se habet vt subiectum recipiens actionis effectum. Finis verò & agens & forma se habẽt vt actionis principium, sed ordine quo dam. Nam primum quidem principium actionis est finis, qui mouet agentem. Secundo verò agens. Tertio autem forma eius, quod ab agẽte applicatur ad agendũ. Quãuis & ipsum agens per formam suam agat: vt patet in artificialibus. Artifex enim mouetur ad agendum à fine, qui est ipsum operatum, puta arca vel lectus, & applicat ad actionem securim, quę incidit per suum acumen. Sic igitur secundum hæc tria Deus in quolibet operante operatur. Primò quidem secundum rationem finis. Cum enim omnis operatio sit propter aliquod bonum verum, vel apparens, nihil autem est, vel apparet bonum nisi secundum quod participat aliquam similitudinẽ summi boni, ꝙ est Deus: sequitur, quòd ipse Deus sit cuiuslibet operationis causa, vt finis.

¶ Similitẽr considerandum est, quòd si sint nibus: totus processus est clarus ex sẽpenultima verò consequentia probatur ex eo, quòd Deus est propriè causa ipsius esse vniuersalis in rebus, vt patet ex superioribus. Secundum corollarium, operationes naturæ præterea attribuuntur Deo in Scriptura, vt in Iob 20.

¶ Super

¶ Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum sextum.

TITULUS, potest facere: non est qõ de potentia; sed de actu exercito ipsũ, an sit de facto possit exire in actum faciendi aliquid præter ordinẽ inditum.

¶ In corpore duo. Primò distinguit ly ordinẽ. Secũdò rndet quæsito. Quo ad primum quatuor sunt, distinctio ordinũ, ordinatio eorũ, habitudo cãtum ad eos, & explanatio exẽplaris. Distinctio est. Ordines multiplicãtur ſm multiplicationem causarũ. Probatur, Quę liber causa habet ratio nem principij: ergo à qualibet causa deriuatur aliquis ordo ĩ suos effectus: ergo ordines multiplicantur secundum multiplicationẽ causarum.

¶ Circa primam consequentiam huius probationis dubitatur, vnde valeat: ex hoc enim, ꝙ habet rationem principij, bene sequitur, ergo est caput ordinis inter se & effectum: sed non sequitur, ergo ab ea est aliquis ordo in effectibus: cum non oportear omnẽ causam habere plures effectus, in quibus ponat ordinem, vt patet de causis vniuocis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum hic sit sermo de causa principali in aliquo ordine, & non de instrumentali, quę non causa: sed causæ instrumentum dici debet, vt duodecimo Metaphys. com. 24. dicit Alexand. & in consequente duo includũtur, scilicet pluralitas effectuum, & ordo in eis à causa: si rectè perspiciamus, ordo directè infertur ex antecedente: pluralitas autem effectuum supponitur, aut vniuersaliter, aut accommodè. Vnde consequentia potest habere duos sensus. Primus est supponendo, quòd omnis causa habeat plures effectus: & tunc consequentia est optima: quia cum pluralitas non sit sine ordine (alioquin esset confusio) & causa habet ratio-
517 3.q.45.art.1.conc.c.98. Et 3. cont.c.98. Et 161. & p.q.5.a.1.ti.1. & opu.3.c.138. & opu.10. ar.1. & 17. c.2.3.10.6. nem principij, à quo scilicet illi deriuantur: ergo ab ea est ordo illorum. Secundus est accommodando consequens ad causas habentes plures effectus: & tunc etiam consequentia est optima, causa est principiũ: ergo in causis habẽtibus plures effectus: à causa est ordo illorum, ratione iam dicta: & ista via est planior, & sufficit proposito: causa enim eo quòd habet rationem principij: & negatiuè in illo ordine, & positiuè, sequitur, ergo ab ea est orgo in effectum siue ad ipsam causam, siue in seipso multiplicato: & sic vbi sunt plures effectus, apertè sequitur, ordinem in eis esse, & esse à causa. Plures autem effectus dicuntur, vel plures differentiæ, vt partes organicæ viuentium respectu generantis, vel plures passiones, vt liquefactio ceræ & induratio luti, vel plures cooperationes secũdum pluralitatem inferiorum: vt generatio bouis & leonis, vt sunt à sole: vel plures effectus ordinatè se cõsequentes, vt lenitas sequitur formam ignis geniti, &c. & sic potuit supponi pluralitas effectuum vniuersaliter: & consequenter sustineri potest primus sensus, quoniam nulla est causa per principalis quæ non sit causa saltẽ duorum, veluti subiecti & passionis.

¶ Ordinatio verò horum ordinũ est ꝙ vnus cõtinetur sub altero. probatur: quia causa continetur sub causa. Habitudo autem causarum ad ordines hos est: quòd causa superior non continetur sub ordine causæ inferioris, sed ecõuerso. Manifestatio demũ est ab exemplo in Politicis, in parte de ordine domus, rectore & ordine ciuitatis, & rege & ordine regni; & clara est litera.

¶ Quo ad ſm respondetur quæsito duabus conclusionibus iuxta duos ordines illatos ex præmissis. distũ ex præmissis illata est, ꝙ in rebus est duplex ordo, vnus vt sunt à prima cã aliter, & hic est multiplex, vt sunt à causis secũdis. Prima conclusio rñsiua est, Deus non potest facere contra ordinem rerũ vt dependet à prima causa. Probatur ducendo ad impossibile: quia si faceret contra talem ordinem, faceret contra præsciẽtiam suam: quod est impossibile.

¶ Aduerte hic ex tertio cõtra Gen. c. 98. quomodo potest dupliciter intelligi ista conclusio, scilicet aut quoad res ordinatas, aut quo ad rationem ordinis. Et quòd secũdo modo intelligitur hic, non primo, vide ibi circa principium cap.

¶ Secunda conclusio responsiua est, Deus potest facere præter ordinem rerum, prout pendet ex qualibet secũdarum causarũ. probatur, declaratur, & confirmatur. Probatur quidẽ, Talis ordo ei subiicitur, vt procedens ab eo per arbitrium volũtatis: ergo põt præter talẽ ordinẽ agere, Antecedens hẽt tres partes. Prima patet ex præmissis, quia sicẽ superior non subiicitur inferiori ordini, sed ecõuerso. Secunda pro consti ãti supponitur, ex quo omnia sunt à Deo. Tertia vero probatur: quia potuisset alium ordinẽ instituere: cõsequentia autẽ hic breuitatis causa relinquitur, quasi cuidẽs: sed in tertio cõtra Gen. c. 99. in principio 52
probatur ex differentia 522
iter agẽs naturale & li- Cap. 3.
berum, in hoc, quòd naturale oportet agere secũdum vltimum virtutis suæ: & consequẽter effectum similimum: & consequenter non põt immediatè agere effectum propriũ causarũ secundarum: cãm verò libere agentẽ nõ oportet sic agere: sed põt agere immediatè imperfectissimum effectũ vtendo virtute sua, vt vult vt patet in artifice perfectissimo, potẽte ramẽ si vult facere opus imperfectum, quale nouitius in arte faceret. Declaratur verò poneudo duos modos, quib. Deꝰ præter hunc ordinẽ facit, & patet in litera. Cõfirmatur autẽ autoritate Augu. non solum hæc, sed prima conclusio simul, vt patet in litera.

¶ Circa vtrãque cõclusionem simul dubium occurrit: quia aut hic Cap 3.
est sermo de posse Dei absolutè: & sic constat, quòd potest Deus contra vtrunque ordinem: nec sequitur aliquis defectus præscientiæ diuinę: aut est sermo de posse Dei, quo ad exercitium actus de facto: & sic etiã nulla est differentia inter vtrunque ordinem: quoniam sicut Deus præsciuit primum ordinem, ita & alios: & quemadmodum si præter primum ordinẽ faceret, faceret cõtra præscientiam: ita si præter alios ordines faceret, faceret cõtra præscientiam suam: & sic tota litera reuere videtur. ¶ Ad hoc breuiter dicẽtur, quòd, vt in titulo patet, hic est sermo de potentia Dei secundo modo: & ꝙ quãuis vterque ordo sit præscitus & institutus à Deo ab æterno: agere tamen præter primum lederet præscientiã, præter alios ãũt non. Ad cuius euidentiã sciẽdũ, ꝙ omnis executio causę secundæ infert executionem in cã primã: quia ab actione illius pendet omnis actio, nõ autẽ ecõuerso: quia põt cã prima per seipsam solã exequi & perficere aliquid. Et inde est ꝙ fieri aliqd præter executionẽ primæ causæ est impossibile: fieri aũt aliqd ãter executio nẽ cuiuscũq; & omniũ simul cãrũ secundarũ, nõ incõuenit. Cum ãũt ordo rerũ ad primã cãm attẽdãt penes executionẽ primæ causæ, ordo aũt earum ad

alias

multa agentia ordinata, semper ſm agens agit in virtute primi. Nã primum agens mouet secundum ad agendum. Et ſm hoc oĩa agunt in virtute ipius Dei. Et ita ipsa est cã omnium actionum agentium. Tertio cõsiderandũ est, ꝙ Deus mouet nõ solũ res operandum quasi applicando formas & virtutes rerum ad operationem, sicut etiam artifex applicat securim ad scindẽdũ, qui tñ interdum formã securi non tribuit, sed etiam dat formã creaturis agẽtibus, & cas tenet in esse. Vnde non solum est cã actionũ, inquantũ dat formã, quæ est principiũ actionis, sicut generans dr̃ esse cã motus grauiũ & leuium, sed etiam sicut cõseruans & formas, & virtutes rerum, prout sol dicitur cã manifestationis colorũ, inquãtũ dat & cõseruat lumen, quo manifestãtur colores. Et quia forma rei est intra rem, & tãtò magis, quãtò cõsideratur, vt prior & vniuersalior, & ipse Deus est propriè cã ipsius esse vniuersalis in rebus omnibus, ꝙ inter omnia est magis intimũ rebus e: sequitur ꝙ Deus in omnibus intimè operetur. Et ꝓpter hoc in sacra Scriptura operatiões naturæ Deo attribuũtur quasi operanti natura, secundũ illud Iob 10. Pelle & carnibus vestisti me, ossibus & neruis compegisti me.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd Deus sufficienter operatur in nobis ad modum primi agentis. Nec propter hoc superfluit operatio secundorum agentium.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ vna actio nõ procedit à duobus agentibus vnius ordinis. Sed nihil prohibet, quin vna & eadem actio procedat à primo & secundo agente.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus nõ solùm dat formas rebus, sed etiam conseruat eas in esse, & applicat eas ad agendum, & est finis omnium actionum: vt dictum est.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrũ Deus possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

AD SEXTVM sic proceditur videtur ꝙ Deus non possit facere aliquid præter ordinem rebus inditũ. Dicit enim Aug. 26. contra Faustum. Deus conditor & creator omnium naturarum nihil contra naturam facit. Sed hoc videtur esse contra natnram, quod est præter ordinem naturaliter rebus inditum. Ergo Deus non potest facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

¶ 2. Præterea, Sicut ordo iustitiæ est à Deo: ita & ordo naturæ. Sed Deus nõ potest facere aliquid præter ordinẽ iustitiæ. Facere enim tunc aliquid iniustum. Ergo nõ potest facere aliquid præter ordinem naturæ.

¶ 3. Præterea, Ordinem naturæ Deus instituit. Si igitur præter ordinem naturæ Deus aliquid faciat, videtur quòd ipse sit mutabi

alias causas attendatur penes executiones illatum, ratio primi ordinis in diuina præscientia oportet quod contineat quicquid per ipsã primam causam qualitercunque exequẽdum est: ratio autẽ cuiuscũque alterius ordinis in diuina præscientia, non continet nisi quicquid est per talẽ causam exsequendum & ideo nõ incõuenit aliquid fieri præter istos ordines & rationes, ac præscientias partiales (vt ita di xerim) eorũ. Sed inconueniẽs manifestẽ esset quòd præter ordinis primi rationẽ aliquid fieret: sic enim deficiens, aut mutabilis diuina præscientia conuinceretur: quoniã, vt dictũ est, debetur tali rationi comprehẽsio omnium executionũ mandatorum quãlitercũque per primam causam, extra quæ nihil fieri de facto potest, quamuis de potentia absoluta multa possibilia restent, quæ nunquam erunt.

18 Pro q. 6. ar 2. Et 1. di. 5 8. q. 1. ar 3. Et 1. con tra c. 101 & 104.

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum septimum.*

TItulus clarus ex articulo præcedenti. ¶ In corpore vna concluso responsiua affirmatiuè: Omnia quæ fiunt à Deo præter causas nobis notas, miracula dicuntur. Probatur, Miraculum dicitur ab admirationis plenitudi ne: ergo quæ fiũt à Deo præter causas nobis notas, dicuntur miracula. Antecedẽs supponitur: & manifestatur quid importet ostẽdẽdo q d habeat ex admiratione scilicet, causãm ignotã effectus patẽtis: & quid ex plenitudine s. occultãrõnem causæ: nõ respectu huius vel illius, sed simpliciter. Et hic insinuatur quædã probatio antecedentis ex differẽtia inter mirum & miraculum: q a illud dicitur ex parte s. respectu huius: hoc non nisi ex toto, scilicet respectu omnium. Consequẽtia probatur: quia Deus est causa simpliciter occulta. Vnde per causas nobis notas idẽ intẽdit in conclusione, quod per causas secũdas seu naturales in titulo.

Ca 3. à medio to. 6.

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum octauum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio rãsiua quæsito affirmatiuè, Vnũ miracũlum est maius alio. Probatur, Miraculũ dicitur nõ per cõpartionẽ ad diuinã potentiã, sed facultatẽ naturę ex cuisẽ. ergo vnũ est maius alio. Antecedẽs quoad primã partem patet quia respectu diuinæ potẽtiæ, quodlibet est minimũ. quod probat autoritate Isaiæ, omissa ratione de infinitate naturæ dicitur aliquid, non solum propter substantiã facti, sed etiam propter modum & ordinem faciendi. Supra spem etiã naturæ miraculum esse dicitur non supra spem gratiæ, quæ est ex fide, per quam credimus resurrectionem futuram.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd Deus sic rebus certum ordinem indidit: vt tamen sibi reseruaret quod ipse aliquando aliter ex causa esset facturus. Vnde cum præter hunc ordinem agit, non mutatur.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum omnia quæ Deus facit præter ordinẽ naturalem rerum, sint miracula.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalẽ rerum, sint miracula. Creatio enim mundi & etiam animarum, & iustificatio impij fiunt à Deo præter ordinem naturalem. Non enim fiunt per actionem alicuius causæ naturalis. Et tamen hæc miracula non dicuntur. Ergo non omnia quæ facit Deus præter ordinem naturalem rerũ, sunt miracula.

¶ 2. Præterea, Miraculum dicitur aliquid arduum & insolitum præter facultatẽ naturæ, & spem admirãtis prouenies. Sed quædam fiunt præter naturæ ordinem, quæ tamen non sunt ardua. Sunt enim in minimis rebus sicut in restaurationẽ gemmarũ, vel sanatione ægrorũ. Nec etiam sunt insolita cum frequẽter eueniant, sicut cũ infirmi in plateis ponebantur, vt ad vmbram Petri sanarẽtur. Nec etiam sunt supra facultatẽ naturæ: vt cum aliqui sanãtur à febribus. Nec etiam supra spem: sicut resurrectionẽ mortuorũ omnes speramus: quæ tamen fiet præter ordinem naturæ. Ergo non omnia, quæ fiunt præter naturæ ordinẽ sunt miracula.

¶ 3. Præterea, Miraculi nomen ab admiratione sumitur. Sed miratio est de rebus sensui manifestis. Sed quandoq; aliqua accidũt præter ordinem naturalem in rebus sensui non manifestis. Sicut cũ Apostoli facti sunt scientes, neque inuenientes, neque discentes. Ergo non omnia, quæ fiunt præter ordinem naturæ sunt miracula.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. dicit 26. contra Faustum, quòd cùm Deus aliquid facit contra cognitum nobis cursum solitumq; naturæ, magnalia vel mirabilia nominantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod nomen miraculi ab admiratione sumitur. Admiratio autem consurgit, cũ effectus sunt manifesti, & causa occulta. Sicut aliquis admiratur cum videt eclipsim solis, & ignorat causam: vt dicitur in principio Meta. Potest autẽ causa effectus alicuius apparẽtis alicui esse nota, quę tamẽ est aliis incognita. Vnde aliquid est mirũ vni, quod nõ est mirum aliis. Sicut eclipsim solis miratur rusticus, nõ autem astrologus. Miraculũ autẽ dicitur, quasi admiratione plenum: quod s. habet causam simpliciter & omnibus occultam. Hæc autẽ est Deus. Vnde illa, quæ à Deo fiunt præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ creatio & iustificatio impij, etsi à solo Deo fiãt: non tamen propriè loquendo, miracula dicuntur: quia non sunt nata fieri per alias causas: & ita non contingunt præter ordinem naturæ, cum hæc ad facultatem naturæ non pertineant.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ arduum dicitur miraculum, nõ propter dignitatem rei, in qua fit, sed quia excedit facultatẽ naturę. Similiter etiam insolitum dicitur, nõ quia frequẽter nõ eueniat: sed quia est præter naturalẽ consuetudinem. Supra facultatẽ autẽ potentiæ diuinæ. Quo ad secundam vero partem relinquitur per se nota, quasi per locum à diuisione. consequentia verò probatur: quia natura secundum triplicem gradum excedi potest. Primò secundũ substantiam facti: secundò secundum materiam in quã: & tertiò secundum modum faciendi, &c. omnia clara sunt.

¶ Circa primum gradũ miraculorum dubium occurrit: quoniam hic dicitur, quòd excedẽtia facultatem naturæ, secundum substantiam facti tenent summum locum in miraculis.

¶ In respõsione autem ad primum præcedentis articuli dictum est, quòd creatio & iustificatio impij non sunt propriè miracula: quia non sunt nata fieri per causas secundas: igitur si ratio hæc ibi assignata est bona: excessus naturæ secundum substãtiã facti minuit rõnem miraculi: ergo non constituit summum gradũ eorum: vt hic dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd excedẽtia secundũ substantiã facti sunt in duplici differentia. Quædam pertinẽt ad communẽ influẽtiam: quædam verò ad specialem influxũ. Pertinentia ad cõmunem influentiam sunt: & quę Deus, vt primum agẽs quasi suprema natura facit: vt creatio, conseruatio, ordinatio Vniuersi, & partim eius non aliter possibilium, quàm per creationem, &c. & quæ Deus vt tale agẽs puta glorificator, manifestato nobis ordine facit: vt iustificatio impij, collatio gratiæ, &c. Et hæc merito minuũt rõnẽ miraculi: quia à Deo sunt, non vt ignota causa. Et de his dictum est in præcedenti articulo, quòd nõ sunt, ppriè miracula. & rõ ibi assignata, quia sunõ sunt nata fieri per causas secundas, optima est si põderetur ly nata fieri, & applicetur negatio ad medias causas tãtũ: quasi diceretur, hæc sunt de genere eorũ q̃ sunt nata fieri, id est, hũc quasi naturalẽ cursum in vniuersa, & nõ per medias causas secundas: oportet. n. ad miraculi rõnem, & q̃ sit præter causas secundas: & nõ sit à Deo quasi secundum naturã: q̃a sic est causa nota vt tamẽ sunt istæ q̃ pertinent ad cõmunẽ influentiã. Ad specialem autẽ influxum Dei pertinent, quæ solus præter causas secundas secũdũ ordinẽ sibi soli, notũ facit, &c. & talia excedẽtia secũdũ substantiã facti naturã, sunt in primo gradu miraculorũ. vt transubstantiatio panis in corpus Christi, & incarnatio Verbi, &c.

¶ Super

¶ Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum primum.

INtitulo aduerte, quòd q̃uis locutio angelorũ sit naturaliter prior illuminatione (quoniã nihil aliud est quam locutio quędã, s. illuminatiua) illuminatio tẽ est prior locutione, vt est mutatio atque gubernationis diuinæ effectus: q̃ũ illuminatio per se importat actionẽ perfectiuã alterius: locutio autem non, & ideo hoc in loco prius de illuminatione quàm de locutione determinatur. Potest quoq; & alia ratio huĩ ordinis reddi, s. quòd illuminatio ẽ naturaliter prior locutione, sicut naturale animali: & hoc secundum nominis rationem: quamuis secũdum suppositionẽ in tali materia secundum veritatẽ locutio sit prior illuminatione. Quæstiones enim ordinantur secundum rationes quæsitorum in communi, & nõ secundum ordinem cõclusionum dicendarum.

¶ In corpore tria primo proponitur conclusio respõsiua affirmatiuè, s. Vnus angelus illuminat alium. Secundo determinat quid sit illuminare in angelis: & dicit quòd est manifestare alij veritatem cognitam. probatur dupliciter: primò ex ratione illuminationis: quæ habetur ex autoritate ad Ephe. 4. & trahitur ex ratione luminis assignata ad Ephe. 5. secũdò ex autoritate Dio. 7. Cæl. hierar. ¶ Aduerte hic, quòd manifestare aliquod ignotum cõtingit dupliciter. Vno modo per simplicem præsentationem obiecti: sicut habẽs pomum occultatum, proferens illud in medium manifestat videntibus. Alio modo per adhibitionẽ luminis adiuuantis: vt pateat alicui quod occultum erat: sicut addẽs candelam dicitur manifestare quod priori lumi ne discerni non poterat. Manifestare primo modo non est illuminare, vt de se patet: sed manifestare secundo modo est illuminare. Vnde in litera ad significandum quòd illuminare non est quodcunque manifestare: dicitur quòd illuminare est manifestationem agnitæ veritatis tradere vbi expresse vtrunque posuit de ratione illuminationis, scilicet offerre veritatem cognitam & manifestationem illius: quod est per lumen adhibitum. Vnde & in hoc differt, vt patebit, locutio angelica ab illuminatione: quia illa obiectum simpliciter offert: ista verò obiectum simul cum lumine. ¶ Tertio ponit duos modos, quibus vnus angelus illuminat alium angelũ: & sic ponitur cõclusio respõsiua in speciali bimembris, Vnus angelus illuminat angelũ & ex parte virtutis intellectiuæ, & ex parte similitudinis rei intellectæ. Probatur primò prima pars, & secundò secunda. Prima pars probatur, & declaratur sic, Virtus imperfectioris corporis cõfortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis, ergo virtus intellectualis inferioris angeli cõfortatur ex cõuersiõe superioris angeli ad ipsum: ergo vn° angelus illuminat aliũ, fortificãdo virtutẽ intellectũ. Antecedens declaratur exẽplariter, in minus & magis calido: consequentia verò probat: quia hoc fit ordo cõuersionis in spiritualibus, quod ordo propinquitatis in corporalibus. Secũda vero pars probatur sic, Superior angel° veritatẽ sic vniuersaliter nouit, vt improportionata sit inferiori: ergo distinguit vt ab inferiori capiat: ergo illuminat illũ ex parte similitudinis rei cognitæ. Antecedẽs patet ex supradictis: prima cõsequẽtia, pbat: q̃a cõnaturale est inferiori particulari° recipere: & declarat exẽplo apud nos magistri & discipuli. Et confirmat autoritate Dionys. 15. capit. Cælest. Hierar. secũda cõsequentia est per se nota. ¶ Circa primam partem conclusionis & eius probationem occurrit dubium tactum à Durando & Aureolo, consistens in hoc, Confortatio ista aut fit per actionem vnius in alium: aut per concursum amborum ad vnum communem effectum. Si per actionem, duplicitter potest intelligi: aut causando intensius lumen intellectus: aut adhibendo aliquod nouum lumen. Sed nullo horum modorum potest verificari: ergo. quòd enim ibi non fit in tentio luminis patet ex eo quòd lumen virtutis intellectiuæ, de quo est sermo, non suscipit magis & minus, cùm sit naturalis potentia in natura inuariabili. Quòd etiam. non caus°tur ibi nouum lumen secundũ esse intentionale (vt qui dam dicunt) ex eo patet, quòd vnus angelus apud S. Thom. non potest causare in alio speciem obiectiuam constat habere esse intentionale: & esse quoddam intentionale lumẽ. Quòd autem ista confortatio non fiat per concursum vtriusque intellectus ad intelligendum idem, patet dupliciter. Primò ex eo quòd impossibile est duas intellectiuas virtutes creatas eundem actum intelligendi causare: cùm intellectio sit actio immanens: nec vnũ accidens possibile sit esse in duobus. Secundò ex eo quòd eriam in corporalibus vnum agens non confortatur ex concursu alterius ad idem: nisi ipsum aliquid recipiat ab illo concurrente. Vnde & in litera dicitur, quòd min° calidum fortificatur ex præsentia magis calidi, quia crescit in calore, vbi ergo solus sit concursus ad tertium, non est fortificatio. Simili modo potest dubitari de illo ordine conuersionis in spiritualibus, posito in litera: quid sit ista conuersio, aut s. est actiua in inferiorem, aut solum concursiua ad eundem effectũ, & cætera, vt suprà. ¶ Ad hoc dicitur, quòd conuersio & confortatio ista fit per actionem vnius in alium & per cõcursum vtriusque ad idem: non per modum naturæ, sed artis cooperantis naturæ: non per influxum pertinentem ad agens naturalẽ, sed per influxum pertinentem ad docentem vt sic.

1 Et di. 11. q. 1. arc. 1. Et vert. q. 9. art. 1. & 1. Cor 13. 40. 2.

Q. 31. t. 4.

Et cap. 6. Ec. hierar.

Q. quæ. 8 t. 3.

In corp.

¶ Ad cuius euidentiam scito quòd quantum ad propositum spectat, differentia inter ea, quæ fiunt à natura, & quæ fiunt ab arte, non quacunque, sed cooperante nature est, quod illa fiuntagente extrinseco: vt patet in generatione rerum naturaliũ: ista verò fiunt partim ab extrà, & partim ab intrà: vt patet de fornitate adepta per curam medicorũ. Nec est dubium, quin, hoc modo in nobis scientia per doctrinam fiat, vt inferius latius patebit: nunc verò supponatur. Scito secundò, quòd actio docentis vt sic, non est præbere prius aliquod lumen: & deinde offerre veritatẽ cognitam: sed offerre veritatẽ cognitam vt illuminatam. Sic enim illuminatur intellectus ad videndam veritatem illam, & consequenter fortificatur ex participatione luminis superioris participari per receptionem illius veritatis illuminatæ. Veritas autem illustrata est, cùm lumine intellectuali claret. Claret autem cùm intellectuali intuitu penetratur: & sic de primo ad vltimum cum aliquid occultum non p solam absentiam, sed propter difficultatem vel excellentiam, &c. vt cognitũ proponitur, vt illustratũ proferitur. Et quãuis cõtingat illud nõ videri ab eo, cui offerẽ, propter debilitatẽ intellectualis visus: tamen quãtum in se est, vt illustratũ proponitur. Et hæc est prima radix illuminationis intellectualis à angelis. Profert enim quisq; superior inferiori obiectum vt cognitũ & illustratum

510

511

stratum. Et quoniam ex hoc solo non sequitur, ergo profertur obiectum vt illustratum huic inferiori: eo quòd cognitum à superiore claret vt obiectum ipsius, & non vt obiectum cuiuscunque: sicut cognitum à magistro claret vt obiectum illius, & nõ addiscentis plerunque. Ideo cum hac prima radice cõcurrit secunda, s. particularizatio conceptuum habilium, vt percipiatur à tali inferiori: vt etiam apud nos contingit. Et sic dum angelus illuminat alium, regulariter vterque modus illuminationis coniungitur: quo niam & obiectum proponitur illuminatum & proportionatũ inferiori, vt participãti hoc nouum lumẽ. Sed prius natura est lumen quàm diffusio. Et illud se tenet ex parte vis intellectiuæ. Est enim intellectus ex illo, non solùm potens ad hoc percipiendũ, sed alia, ad quæ prius non se extẽdebat: hic autem se tenet ex parte speciei, id est conceptus. Et sic patet responsio ad obiecta. Superior enim angelus conuertit se ad inferiorem eo modo quo doctor ad discipulum, sublata tamen discursus imperfectione. Hæc autem conuersio non consistit in actione aut cursu, aut concursu per modum naturæ, vt obiectiones procedunt: sed in actione in alium per modum artis cooperatiuæ naturæ. Et est in superiore, actiua ordinatio conceptus proprij illustrantis rem conceptam inferiori. In inferiore verò est applicatio intellectus sui ad formandum in se conceptum correspondentem ostensio conceptui de eadem re. Sic enim participat superioris lumen per modum disciplinæ. Sic quodammodo fit in inferiore nouum lumen, propter participationem prędictam quia redditur de potentia illuminatus actu illuminatus. Sic quodammodo lumen inferioris intendit, quia efficacior fit ad intelligendum nõ quòd sit propriè intentio. Sic quodãmodo est duorum concursus. Ad tertium pro quanto doctor nihil prius dat discenti, sed ad formãdum in ipso discentę conceptum verum, proprium & clarum. & de re illa suum conceptum conuertit & ordinat. Hoc enim modo spiritualia continuantur, & confortantur continuatione: & crescunt & non per præuium aliquid adipiscit: vt in corporalibus contingit. Hæc si non credis, lege quæstio. 9. de Veritate artic. 7.

5.q.9.a.2. 4.Et 3.c.6. ita c.88.&c. 89.

Arist. præd. arg. cõtra.

Cæl. hier. c. 7. & 8.

Text. 59.

Q. præc. 2.4.

Q. præc. 5.5.

¶ *Super Quæstionis centesimæ sextæ Articulum secundum.*

TItulus clarus: Possit, intelligitur de potentia sufficiente: alioquin non dicitur posse, nisi secundum quid. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè. Vnus angelus non potest mouere voluntatẽ alterius. Probatur hæc conclusio tali ordine: primò distinguitur ly mouere voluntatem. in duo membra. Secundò probatur conclusio quo ad primum membrum. Et tertiò quo ad secundum. Distinctio est, Voluntas potest moueri dupliciter, ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Et rursus ex parte obiecti est duplex mouens, scilicet ipsum obiectum, & ostendens obiectum. Omnia sunt clara ex supradictis. Probatio conclusionis, quo ad primum membrum continet duo: primo quid non possit, scilicet quòd vnus angelus non potest mouere voluntatem alterius ex parte obiecti: & arguit sic, Bonum vniuersale tãtùm mouet sufficienter vt voluntatem obiectiuè: & hoc à solo Deo ostenditur: ergo vnus angelus non potest voluntatem obiectiuè mouere. Consequentia nota est, & accidens quo ad primam partem probatum fuit superius. quo ad secundam verò insinuatur probatio ratione & autoritate. Ratio est, quia solus Deus sufficit, præsens facere obiectum beatitudinis, scilicet Deum, vt per essentiam videndum. Autoritas, Ego ostendam tibi omne bonum. Secundò continet quid possit angelus ex hac parte, scilicet quòd potest inclinare voluntatem vtroque modo, id est vt amabile, vt ostendens amabile: quia est quodam bonum, quo ad primum: & quia potest suadere, quo ad secundum. ¶ Probatio verò conclusionis quo ad secundam partem est, Solus Deus est autor naturæ intellectualis: ergo solus ipse tribuit potentiam volendi: ergo solus potest immutare inclinationem illius in volitum: ergo solus potest immutare operationem voluntatis: ergo solus potest mouere eam ex parte potentiæ. Antecẽdens supponitur ex dictis: prima consequentia relinquitur per se nota. Secunda verò probatur, Solus autor naturæ, quam sequitur inclinatio naturalis, potest illam inclinationem mutare: ergo solus autor intellectualis naturæ, quam sequitur inclinatio voluntatiua, potest illam mutare. Tertia verò consequentia probatur: quia operatio voluntatis nihil aliud est quam inclinatio voluntatis in volitum. Vltima verò consequentia relinquitur per se nota. ¶ Circa hanc rationem dubium occurrit. Quia quæstio est de motione voluntatis ad actum proprium, probatio autem procedit de motione voluntatis ad actum extraneũ: procedit enim de mutatione inclinationis actualis ipsius voluntatis. Vnde dicit quispiam quòd licet solus Deus possit variare inclinationem voluntatis: angelus tamen mouere ipsam voluntatem ad aliquas suarum inclinationum actualium potest. Ad hoc dupliciter dici potest. Primò negando, quòd probatio literę loquatur de variatione voluntatis à proprio opere ad extraneum. Dicam enim quòd probatio fũdatur super hoc tantum quòd operatio per modum inclinationis à nullo extrinseco inesse potest, nisi à datore virtutis. Hæc enim est differentia inter operationẽ absolutẽ & operationẽ per modum inclinationis cõuenientem: quòd illa ab extra esse potest, ista nõ. Exemplum, Grave potest descendere & ascendere: sed ascendere non in est sibi vt inclinatio, sed descendere sic: & ideo graue à nullo extrinseco potest per se mouerì deorsum nisi à generante. Sub hac propositione posita in litera in illis verbis, Inclinationem suus potest mutare qui dat virtutem, &c. posita est minor: imò ꝓpositа, scilicet quod omnis operatio voluntatis conuenit ei vt inclinatio: quia velle nihil aliud est quam inclinatio actualis voluntis in volitum: igitur voluntas non potest educi de potentia ad actum volendi ex parte potentiæ ab alio quo extrinseco nisi à datore voluntatis: & hæc ratio conuincit intentũ, & est per se nota: constat enim quòd moueri ad actualem inclinationem vt sic, non nisi à se, aut à sui factore, à quo habitualem habet inclinationem, esse potest: inclinationis enim rationem habere non potest respectu alicuius, quod ab extra venit. Si quis autem contendat ex superficie literæ, & non ex ratione inclinationis, sed variatione inclinationis processum hunc interpretandum omnino vult, potest dari secunda responsio dicendo, quòd quia eiusdem rationis est moueri appetitum aliquem ex parte potentiæ ad suum actum naturalem & moueri ad oppositum: ideo ex negatione potentiæ motiuæ ad oppositum optimè infertur negatio potentiæ motiuæ ad actualem inclinationem. Quòd autem eiusdem rationis sit mouere ex parte potẽtiæ ad propriam inclinationem, & variare inclinationem, ex eo patet, quòd variari inclinatio non potest, nisi variata virtute, quẽ sequitur inclinatio: non enim potest imaginari quòd varietur inclinatio lapidis respectu motus localis, nisi facta mutatione circa granitatem: stante enim illa, semper motus deorsum sequitur, vt inclinatio. Alij autem motus possunt quidem ei inesse: sed nõ vt inclinatio actualis: & ratio est in promptu, quia inclinatio actualis supponit habitualem, & est ab eaideoque non potest actualis variari, nisi variata habituali. Constat autem quòd variare habitualẽ inclinationẽ est datoris naturæ, cuius est illa virtus. Vnde non variatur inclinatio terræ nisi transmutata terra de graui in leue, quod sine substantiali transmutatione fieri nequit. Mutare igitur inclinationem etiam actualem non potest nisi dator virtutis propter necessariam connexionem inter actualem inclinationem & habitualem, qua prohibetur agens extrinsecum attingere inclinationem actualem nisi media habituali. Hæc autem est ratio, quare extrinsecum agens nõ potest educere appetitum aliquem de potentia ad actũ secundũ suum: quia si actus ille inest vt inclinatio: inclinatio autem vt sic non potest ex parte potentiæ attingi, nisi media inclinatione habitualiae per hoc si aliquod extrinsecum potest educere per se habitualem inclinationem, id est actualem, oportet quòd possit dare talem habitualem inclinationem: & sic patet, quomodo prædictus processus valet. Prima ẽt expositio breuior & formalior est.

¶ Super

ARTICVLVS II.

¶ *An vnus angelus moueat volũtatẽ alterius.*

AD SECVNDVM. Videtur ꝙ vnus angelus possit mouere voluntatem alterius. Quia secundũ Dio. sicut vnus angelus illuminat alium: ita purgat & perficit, vt patet ex autoritate suprad. cta. Sed purgatio & perfectio videntur pertinere ad volũtatem. Nã purgatio videtur esse à sordibus culpę, quę videtur pertinet ad voluntatem: perfectio autem videtur esse per consecutionem finis, qui est obiectum voluntatis. Ergo vnus angelus potest mouere voluntatem alterius.

¶ 2. Prętterea, Sicut Dion. dicit 7. cap. nomina angelorum designant eorum proprietates. Seraphim enim incendentes dicuntur aut calefacientes. Quod est per amorẽ qui ad voluntatem pertinet. Vnus ergo angelus mouet voluntatem alterius.

¶ 3. Prætterea, Philosophus dicit in 3. de Anima, ꝙ appetitus superior mouet appetitum inferiorem. Sed sicut intellectus angeli superioris superior est ita etiã appetitus. Ergo videtur, quòd superior angelus possit immutare voluntatem alterius.

¶ SED CONTRA, Eius est immutare voluntatem cuius est iustificare, cùm iustitia sit rectitudo voluntatis. Sed solus Deus est qui iustificat. Ergo vnus angelus non potest mutare voluntatem alterius.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut suprà dictum est, volũtas immutatur dupliciter. vno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ipsius potentiæ. Ex parte quidẽ obiecti mouet volũtatem, & ipsum bonũ, quod est voluntatis obiectum, sicut appetibile mouet appetitũ, & ille qui demõstrat obiectum, pura qui demõstrat aliquid esse bonum. Sed, sicut suprà dictum est, alia qui dem bona aliqualiter inclinãt voluntatem, sed nihil sufficienter mouet volũtatem nisi bonum vniuersale, quod est Deus. Et hoc bonum solus ipse ostẽdit, vt per essentiã videatur à beatis, qui dicenti Moysi, Ostende sibi omne bonũ: vt habetur Exod. 33. Angelus ergo non sufficiẽter mouet voluntatẽ, neque vt obiectum, neque vt ostendẽs obiectum: sed inclinat eã, vt amabile quoddã: & vt manifestãs aliqua bona creata ordinata in Dei bonitatẽ. Et per hoc inclinare põt ad amorẽ creaturæ vel Dei per modũ suadentis. Ex parte verò ipsius potẽtię volũtas nullo modo potest moueri nisi à Deo. Operatio enim voluntatis est inclinatio quædã volentis in volitũ. Hãc autẽ inclinationem solus ille immutare põt, qui virtutẽ volẽdi creaturæ cõtulit: sicut & naturalẽ inclinationẽ solũ illud agens potest mutare, quod potest dare virtutẽ, quã cõsequitur inclinatio naturalis. Solus autẽ Deus est qui potẽtiã volẽdi tribuit creaturæ, quia ipse solus Deus est autor intellectualis naturæ. Vnde angelus voluntatẽ alterius mouere nõ põt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sm modum illuminationis est accipienda & purgatio & perfectio. Et quia Deus illuminat immutando intellectum, & voluntatem, purgat à defectibus intellectus & voluntatis, & perficit in finem intellectus & voluntatis: angeli autem illuminatio refertur ad intellectũ, vt dictum est: ideo etiam purgatio angeli intelligitur à defectu intellectus, qui est à nescientia: perfectio autem est cõsummatio in finem intellectꝰ, qui est veritas cognita. Et hoc est quod dicit Diõ. 6. c. Cælest. hier. ꝙ in cælesti hierarchia purgatio est in substãtiis & essentiis tanquam ignotorum illuminatio in perfectionẽ scitiũ inducens. Sicut si dicamus visum corporalem purgari, inquantum remouentur tenebræ: illuminari verò inquantũ perfunditur lumine: perfici verò secũdum quod perducitur ad cognitionem colorati.

¶ Ad secundum dicendum, qđ vnus angelꝰ potest inducere aliud ad amorem Dei per modum persuadentis: vt suprà dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Philosophꝰ loquitur de appetitu inferiori sensitiuo, q potest moueri à superiori intellectiuo: quia pertinet ad eãdem naturam animæ: & quia inferior appetitus est virtus in organo corporali. Quod in angelis locum non habet.

ARTICVLVS III.

¶ *An angelus inferior superiorem illuminet.*

AD TERTIVM sic proceditur. Vꝑ ꝙ angelꝰ inferior superiorẽ illuminare possit, Ecclesiastica ẽm hier. deriuata est à cælesti, & eam repræsentat & est per se nota: constat enim quòd moueri ad actualem inclinationem vt sic, non nisi à se, aut à sui factore, à quo habitualem habet inclinationem, esse potest: inclinationis enim rationem habere non potest respectu alicuius, quod ab extra venit. Si quis autem contendat ex superficie literæ, & non ex ratione inclinationis, sed variatione inclinationis processum hunc interpretandum omnino vult, potest dari secunda responsio dicendo, quòd quia eiusdem rationis est moueri appetitum aliquem ex parte potentiæ ad suum actum naturalem & moueri ad oppositum: ideo ex negatione potentiæ motiuæ ad oppositum optimè infertur negatio potentiæ motiuæ ad actualem inclinationem. Quòd autem eiusdem rationis sit mouere ex parte potẽtiæ ad propriam inclinationem, & variare inclinationem, ex eo patet, quòd variari inclinatio non potest, nisi variata virtute, quẽ sequitur inclinatio: non enim potest imaginari quòd varietur inclinatio lapidis respectu motus localis, nisi facta mutatione circa granitatem: stante enim illa, semper motus deorsum sequitur, vt inclinatio. Alij autem motus possunt quidem ei inesse: sed nõ vt inclinatio actualis: & ratio est in promptu, quia inclinatio actualis supponit habitualem, & est ab eaideoque non potest actualis variari, nisi variata habituali. Constat autem quòd variare habitualẽ inclinationẽ est datoris naturæ, cuius est illa virtus. Vnde non variatur inclinatio terræ nisi transmutata terra de graui in leue, quod sine substantiali transmutatione fieri nequit. Mutare igitur inclinationem etiam actualem non potest nisi dator virtutis propter necessariam connexionem inter actualem inclinationem & habitualem, qua prohibetur agens extrinsecum attingere inclinationem actualem nisi media habituali. Hæc autem est ratio, quare extrinsecum agens nõ potest educere appetitum aliquem de potentia ad actũ secundũ suum: quia si actus ille inest vt inclinatio: inclinatio autem vt sic non potest ex parte potentiæ attingi, nisi media inclinatione habitualiae per hoc si aliquod extrinsecum potest educere per se habitualem inclinationem, id est actualem, oportet quòd possit dare talem habitualem inclinationem: & sic patet, quomodo prædictus processus valet. Prima ẽt expositio breuior & formalior est.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimæ sextæ Articulum tertium.*

TItulus clarus. Possit potentia naturali & ordinariã nõ de potẽtia Dei absoluta est ęstio. ¶ In corpore vna cõclusio responsiua quęsito negatiuè: Angeli inferiores nunquã illuminant superiores, sed econtra. Hæc conclusio continet duo, s. regulæ ordinem inter illuminatũ & illuminantẽ: quia, s. superiores sunt illuminantes, inferiores verò illuminati: & est varietas talis ordinis in ly nunquam & ly semper. Et quo ad vtrunq; ordinatę ꝓbatur in litera. Primò quo ad primũ: quia sicut causa ad causam, ita ordo ad ordinẽ: ergo sicut causa cõtinetur sub causa, ita ordo sub ordine cõtinetur. Deinde quo ad secũdũ sic: Prætermissio ordinis secundarum causarũ est propter ordinandum hominẽ in cognitione Dei: sed prætermissio ordinis in angelis non per tinet ad ordinãdum hominẽ in cognitiõe Dei: ergo prætermissio in angelis nunquam. Antecedẽs includit duo. s. quòd prætermissio ordinis secũdarũ causarum fit propter ordinem causarũ, & q̃ fit propter talem ordinem, s. manifestationem Dei ad homines, & quo ad vtrunque probatur. Quo ad primum dupliciter, s. rationes: quia ordo inferioris à superiori mutari potest exemplo in humanis præceptis. Quo ad secundũ verò: quia in corporalibus causis hanc solam rationem videmus. Minor verò ꝓbatur, q̃ a operationes angelorum non sunt nobis manifestæ. Adueritę, ꝙ tota hæc ratio fundata est super hoc qđ operationis miraculosæ finis est vtilitas cognitionis & affectionis humani ad Deũ: iuxta illud Apostꝰ. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatẽ. & subdit ibi de miraculis, vt superius dictũ est. Cõstat enim ex dictis in quæstione præcedente, ꝙ operatio Dei præter ordinem naturalem ad miracula spectat. Vide in tertio contra Gen. in calce 99. capituli, quantum valeat hæc ratio.

q. præc. art. 6. & 7.

Art. 1.

Ca. 5. Bec. hierar.

Q. præc. art. 6.

¶ *Super Quæstionis centesimæ sextæ Articulum quartum.*

In corp.

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo conclusio responsiua quęsito affirmatiuè. Secundò ostendit differẽtiam remanentem inter illuminantem & illuminatum.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est, Angeli superiores illuminãt inferiores de omnibus, quæ nouerũt. Probatur, Omnes creaturę ex diuina bonitate participant, vt bonũ quod habẽt, in aliũ diffundãt: ergo pro quanto aliqua agentia, vnde & superna Ierusalẽ dicitur mater nostra, Gal. 4. Sed in Ecclesia etiã superiores illuminãtur ab inferioribꝰ & docenẽ: secũdũ illud Apostoli 1. ad Cor. 14. Potestis oẽs per singulos prophetare, vt oẽs discant & oẽs exhortentur. Ergo & in cælesti hierarchia superiores ab inferioribꝰ possunt illuminari.

¶ 2. Præterea, Sicut ordo corporaliũ substãtiarum dependet ex Dei voluntate: ita & ordo substãtiarũ spiritualiũ. sed sicut dictum est, Deus quandoque præter ordinem substãtiarum corporaliũ operatur. ergo etiam operatur præter ordinem spiritualium substantiarũ, illuminãdo inferiores, nõ per medios superiores. Sic ergo inferiores illuminati à Deo possunt superiores illuminare.

¶ 3. Præterea, Vnus angelus aliũ illuminat, ad quẽ se cõuertit, vt supra dictũ est. Sed cũ ista cõuersio sit voluntaria, potest suprem⁹ angelus ad infimũ se cõuertere mediis prætermissis, Ergo potest eum immediate illuminare. Et ita potest illuminare superiorẽ.

¶ SED CONTRA est, ꝙ Dio, dicit hãc legẽ esse diuinitatis immobiliter firmatã, vt inferiora reducãtur in Deũ p superiora.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd inferiores angeli nunquam illuminant superiores, sed semper ab eis illuminãtur. Cuius ratio est: quia, sicut suprà dictum est, ordo cõtinetur sub ordine, sicut causa continetur sub causa. Vnde sicut ordinatur causa ad causam, ita ordo ad ordinem. Et ideo nõ est inconueniens, si aliquando aliquid fiat præter ordinẽ inferioris causę ad ordinandũ in superiorem causam: sicut in rebꝰ humanis prætermittitur mandatum præsidis, vt obẽdiatur principi. Et ita cõtingit, vt præter ordinem naturæ corporalis aliquid Deus miraculosẽ operetur ad ordinãdũ homines in eius cognitionẽ. Sed prætermissio ordinis, qui debetur spiritualibus substãtiis, in nullo pertinet ad ordinationem hominum in Deũ, cùm operationes angelorum non sint nobis manifestę, sicut operationes visibiliũ corporum. Et ideo ordo, qui conuenit spiritualibus substantiis, nunquàm à Deo prætermittitur, quin semper inferiora moueãtur per superiora: & non e conuerso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Ecclesiastica hierarchia imitatur cælestem aliqualiter: sed non perfectè consequitur eius similitudinẽ. In cælesti enim hierarchia totaratio odinis est ex ꝓpinquitate ad Deũ. Et ideo illi, qui sunt Deo propinquiores, sunt & gradu sublimiores, & sciẽtia clariores. Et propter hoc superiores nũquam ab inferioribus illuminantur. Sed in ecclesiastica hierarchia interdum qui sunt Deo per sanctitatẽ propinquiores, sunt gradu infimi, & scientia non eminẽtes. Et quidam in vno etiam secundum scientiam eminent, & in alio deficiunt. Et propter hoc superiores an inferioribus doceri possunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est similis ratio de hoc, quòd Deus agat pręter ordinem naturæ corporalis & spiritualis: vt dictum est. Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ angelus volũtate conuertitur ad alium angelũ illuminandũ Sed voluntas angeli semper regulatur lege diuina, quæ ordinem in angelis instituit.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum angelus superior illuminet inferiorẽ.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ angelus superior non illuminet inferiorẽ de omnibus quæ ipse nouit. Dicit enim Dio. 12. c. Cæl. hier. qđ angeli superiores habẽt scientiam magis vniuersalem: inferiores verò magis particularẽ & subiectam. Sed p̃ ra continentur sub scientia vniuersali, quã sub particulari. Ergo non omnia quæ sciũt superiores angeli, cognoscunt inferiores per superiorum illuminationem.

¶ 2. Prętterea, Magister dicit in 11. dist. 2. Sẽt. ꝙ superiores angeli cognouerunt à seculis mysteriũ Incarnationis. Inferioribus verò ignotũ fuit, vsquequo cõpletum est. Quod videtur per hoc, quòd quibusdam angelis ignorantibus. Quis est iste rex gloriæ, quasi ignorantibus, alij respondent quasi scientes Dominus virtutum ipse est rex gloriæ: vt Dio. exponit 7. cap. Cæl. hier. Hoc autẽ nõ esset, si superiores angeli illuminarent inferiores de omnibus, quæ ipsi cognoscũt. Nõ ergo eos illuminant de omnibus sibi notis.

¶ 3. Prætterea, Si omnia superiores angeli inferioribus annũciant, quæ cognoscũt, nihil inferioribus ignotum remanet, quòd superiores cognoscãt. Non ergo de cætero superiores poterũt illuminare inferiores. Quod videtur incõueniens. Non ergo superiores de omnibus inferiores illuminant.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit, quòd in illa cælesti patria licet quædam data sint excellenter, nihil tamen possidetur singulariter. Et Dio. dicit 15. cap. Cæl. hier. ꝙ vnaquęque cęlestis essentia intelligentiã sibi à superiori datam inferiori communicat, vt patet ex autoritate suprà inducta.

¶ RESPONDEO dicendum quòd omnes creaturæ ex diuina bonitate participant, vt bonũ, quòd habẽt in alia diffundant. Nã de ratiõe boni est, ꝙ se aliis cõmunicet. Et inde est etiã ꝙ agẽtia corporalia similitudinẽ suã aliis tradũt, quantũ possibile est. Quãto igitur aliqua agentia magis in participatione diuinæ bonitatis cõstituuntur, tantò magis perfectiones suas nituntur in alios trãsfundere, quantũ possibile est. Vnde beatus Petrus monet eos, qui diuinã bonitatẽ per gratiã participãt, dicẽs 1. Pet. 4. Vnusquisq; sicut accepit gratiã, in alterutrũ illã administrãtes, sicut boni dispẽsatores multiformis gratiæ Dei. Multo igitur magis sancti angeli, q̃ sunt in plenissima participatione diuinę bonitatis quicquid à Deo percipiũt, subiectis impartiũtur. Nõ tamẽ recipiũt ab inferioribus ita excellẽter, sicut est in superioribus. Et ideo superiores semp remanẽt in altiori ordine, & pẽfectiorẽ scientiã habẽtes. Sicut vnã & eandẽ rẽ plenius intelligit magister quã discipul⁹, qui ab eo addiscit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd superiorum angelorum scientia dicitur esse vniuersalior quantum ad eminentiorem modum intelligendi. ¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum Magistri non sic est intelligendum quòd inferiores angeli penitus ignorauerint mysterium incarnationis: sed quia non ita plene cognouerunt sicut superiores e: & in eius cognitiõe postmodũ profecerunt, dũ illud mysteriũ impleretur. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ vsque ad diẽ iudicij semper noua aliqua supremis angelis reuelantur diuinitus de his, quæ pertinent ad dispositionem mundi, & præcipuè ad salutem electorũ. Vnde semper remanet, vnde superiores angeli inferiores illuminent.

Hom. 14. in euang.

QVAESTIO CENTESIMASEPTIMA

de Locutionibus Angelorum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de locutionibus angelorũ. ¶ Et circa hoc quærunturquinque. ¶ Primò, vtrum ꝙ angelus loquatur alij. ¶ Secundò, vtrum inferior superiori. ¶ Tertiò, vtrum angelus Deo. ¶ Quartò. vtrum, in locutione angeli aliquid distantia locali operetur. ¶ Quintò, vtrum locutionem vnius angeli ad alterũ omnes cognoscant.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum vnus angelus alteri loquatur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus alteri non loquatur. Dicit enim Gregor. 18. Mor. quòd in statu resurrectionis vniuscuiusque mentem ab alteri⁹ oculis membrorum corpulentia non abscondit: multo igitur minus mẽs vnius angeli abscõditur ab altero. Sed locutio est ad ma nifes-

Art. 1. arg. sed con.

5.q.1.a.1. & 2.dist. 15. q.2.a.1.& 4.q.5. & 7. Et c. 6 dicta 15. co 2. Lib. 18 mor. c. 4.

& ꝓbatur. Declaratur quidem ostendendo quid importat ordinare cõceptũ ad alterum, vt videatur iuxta singulas partes. Ordinare est actus voluntatis, probatur, quia voluntas mouet intellectum ad actum conceptum ad alterũ: quia tripliciter pót intellectũ inuenirí in intelligẽte, habitualiter, actualiter, & relatum ad extrà, vt percipiat: quia dupliciter potest referri ad extrà, scilicet ad alteri, quod latet in mẽte. Nõ igitur oportet, quod vnus angel⁹ alteri loquatur.

¶ 2. Præterea, Duplex est locutio: Interior, per quam aliquis sibiipsi loquitur: & exterior, per quam aliquis loquitur alteri. Exterior autem locutio fit per aliquod sensibile signum: puta voce, vel nutu, vel aliquo corporis membro, puta lígua vel digito. Quæ angelis competere non possunt. Ergo vnus angelus alteri non loquitur.

¶ 3. Prẽterea, Loquẽs excitat audientẽ, vt attendat suæ locutioni. Sed nõ videtur quòd vnus angelus excitet aliũ ad attendendum. Hoc enim fit apud nos aliquo sensibili signo. Ergo vnus angelus nõ loquitur alteri.

¶ Sed contra, est quod dicitur 1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar, & angelorum.

¶ Respondeo dicendũ, quòd in angelis est aliqua locutio. Sed, sicut dicit Gregor. 2. Mor. dignum est, vt mens nostra qua litatem corporeæ locutionis excedens, ad sublimes atque incognitos modos locutionis intimæ suspendatur.

¶ Ad intelligendũ igitur, qualiter vnus angelorum alij loquitur, cõsiderandum est, ꝙ sicut suprà diximus, cũ de actibus & potentiis animæ ageretur, voluntas mouet intellectum ad suã operationẽ: intelligibile aũt est in intellectu tripliciter. Primò quidẽ habitualiter vel secundum memoriã, vt Aug. dicit. Secundò autem, vt in actu cõsideratũ, vel conceptum. Tertiò vt ad aliud relatum. Manifestum est autem, ꝙ de primo gradu ĩ secundum transfertur intelligibile per imperium voluntatis. Vnde in diffinitione habit⁹ dicitur, quo quis vtitur, cum voluerit. Similiter autem de secundo gradu trãsfertur in tertium per voluntatem. Nã per voluntatem conceptus mentis ordinatur ad alterum, puta vel ad agendum aliquid, vel ad manifestandum alteri. Quãdo autẽ mẽs conuertit se ad actũ considerandum, quod habet in habitu, loquitur aliquis subiipsi: Nam ipse cõceptus mẽtis interius verbum vocatur. Ex hoc verò, ꝙ conceptus mentis angelicæ ordinatur ad manifestandum alteri per voluntatem ipsius angeli, conceptus mentis vnius angeli innotescit alteri. Et sic loquitur vn⁹ angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quàm conceptum mentis alteri manifestare.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, quòd ĩ nobis interior mẽtis cõceptus quasi duplici obstaculo clauditur. primo quidẽ ipsa volũtate: quę cõceptum intellectus potest retinere interius vel ad extra ordinare. Et quantũ ad hoc *mentem vnius nullus alius* potest videre, nisi solus Deus, secũdũ illud 1. Cor. 2. Quę sunt hominis, nemo nouit nisi spirit⁹ hominis, qui in ipso est. Secũdò autem clauditur mens hominis ab alio homine per grossitiem corporis. Vnde cũ etiam voluntas ordinat cõceptum mẽtis ad manifestandum alteri, nõ statim cognoscitur ab alio, sed oportet aliquod signum sensibile adhibere. Et hoc est quod Greg. dicit 2. mora. Alienis oculis intra secretum mẽtis, qua similiter auditio intellectualis: Vnde non oportet hic multiplicare entia, sed eleuare in vnitatem eminenter æquiualentẽ omnibus: & sic omnia soluunt.

¶ Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, Inferiores angeli superioribus loqui possũt. Hęc cõclusio potest quam posita est tali ordine, declaratur, & probatur ex differẽtia inter illuminationem, & locutionem, tria faciendo. Primo ponitur habitudo inter illas. Secundo assignãtur propria constitutiua singularum, ibi Ea verò, quæ mẽte. Tertiò infertur differentia inter illas, quo ad ordinem suppositorum, in qua clauditur proposita cõclusio, ibi, Manifestũ est autem.

¶ Quo ad primum habitudo locutionis ad illuminationem est cõmenioris ad minus cõmune. Omnis enim illuminatio est locutio, sed nõ econuerso. probatur ex rationibus earum, suprà assignatis.

¶ Quo ad secũdum proprium cõstitutiuum illuminationis est dependẽtia ad primam veritatẽ: proprium verò constitutiuum locutionis est dependentia à voluntate loquentis. Declarantur hæc & ꝓbantur. Declarãtur resoluendo mẽte concepta in duo principia, scilicet primã veritatem & voluntatem cõcipientis. Nec hæc resolutio, aut distinctio principiorum eget probatione: quoniã cognitum vt sic cũ verum quoddã sit à re: primà veritate dependere oportet, vt à mensura essentiali extrinseca: & cũ liberũ quoddã sit faltem quo ad vsum seu exercitium actus, vt patet ex præcedenti argumento, oportet vt à voluntate dependeat. Probatur vero, quo ad illuminationem sic: Veritas est lumẽ intellectus: ergo manifestatio alicuius, vt pẽdet à prima veritate, est illuminatio. probatur cõsequẽtia: quia prima veritas est regula omnis veritatis. Quo ad locutionem verò, per eãdem radicem negatiuã, quia, si voluntas creata nõ est lux nec regula veritatis. Et confirmatur ratio ꝓ vtraque parte simul: quia non pertinet ad perfectionem intellectus, id tu velis, sed quid rei veritas habet.

¶ Circa rationem hanc dubium occurrit non facile. Quoniam ratio videtur cõcludere oppositum intenti: illa enim ꝓpositio assumpta, Veritas est lumen intellectus, aut est formalis & vniuersalis, aut particularis, si vniuersalis, omne verũ est lumẽ intellectus: igitur manifestare quodcunque verum, est illuminare. igitur loqui verum est illuminare. Et sic si angelus vnus absque dolo dicat alteri se intelligere nunc actu quidditatem bouis: quia dicit verũ illuminare illum, cuius oppositum in litera concluditur. si autem ĩ si particularis, oportet dicere in qua materia est vera: & in qua nõ. Nec facile erit hoc fingere. Qm̃ neque differentia inter vniuersale & singulare adiuuat: quoniã illuminationes sunt de singularibus. Neque differentia inter necessarium & contingens: quoniam illuminationes sunt de contingentibus. Neque differentia inter naturale & liberum: quoniam illuminationes sunt de liberis: vt patet cum reuelantur angelis orationes nostræ. Vnde differentia hic assignata licet sit bona, male tamen probata videtur. ¶ Circa confirmationem quoque occurrit dubium simile. Quia sit ad perfectionem intellectus spectat sci re, quid rei veritas habet aut hoc intelligitur vniuersaliter, & tũc sequẽtia nõ nisi implicitè habetur in litera, sed propter claritatẽ opposita est. secũda verò probatur: quia angeli dicuntur superiores & inferiores per ordinem ad Deum. Quo ad aliã verò partẽ sic, Locutio est de cõceptis, vt ea volũtate: ergo secundum ordinẽ ad volũtatẽ loquẽtis: ergo ad quosc̃ũq; deducitur siue superiores, siue inferiores. Probatur ex distictiuis ꝑ assignatis sic illuminatio est de cõceptis vt à Deo ergo ſm ordinẽ angelorũ vt à Deo, ergo per superiores ad inferiores. Antecedens patet ex dictis: prima cõsequẽtia nõ nisi implicitè habetur in litera, sed propter claritatẽ opposita est. secũda verò probatur: quia angeli dicuntur superiores & inferiores per ordinem ad Deum. Quo ad aliã verò partẽ sic, Locutio est de cõceptis, vt ea volũtate: ergo secundum ordinẽ ad volũtatẽ loquẽtis: ergo ad quosc̃ũq; Antecedẽs patet. prima cõsequentia proba- Art. 1.
tur: ga in his primus loquens habet rõnem supremi principij: secũda vero est ꝑ se nota. & sic patet cõclusio probata ex hoc, ꝙ loqui vt sic nullam dicit excellentiam supra audientem, sed libertatem tantum ponit in loquente.

¶ In responsione ad tertium, dubiũ esse posset ꝙ Deus plures in Scriptura inuenitur locut⁹ ad angelos absque illuminatiõe: vt patet Iob. 2. & 3. Reg. 22. Ad hoc potest tripliciter dici. Primò, ꝙ litera loquit̃ de locutione enuntiatiua, quæ, s. nunciat verũ vel sibiipsum: vt patet ex ratione reddita. Secundò, & melius, quòd litera loquitur de locutione proprię dicta intellectuali, in Scriptura autem oppositũ sonans metaphoricè, locutiõe vti videtur, vt patet ex autoritate Greg. 1. Mor. Cap. 2.
Tertio, quod etiam in his illuminatio quædã occurrit pro quanto fit manifestatio diuinæ ꝑ missionis, quòd adhit ad hoc vel illud.

¶ Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna distinctio binembris cũ duabus conclusionibus iuxta distinctionis mẽbra. Distinctio: Aliquid ordinat ad alterũ dupliciter, s. actiuè vel passiuè. Ratio distinctionis huius, quare s. adducatur, assignatur litera: quia locutio an- 1. d. 9. art. 7. art. 6. li. 1. c. 2. 17. & libr. 1. c. 3.

lus angelo loquatur. Videtur ergo, ꝙ angelus nunquam loquatur Deo.

¶ Sed contra est quod dicitur Zacha. 1. Respondit angelus Deo, & dixit, Domine exercituum, vsquequo nõ misereberis Ierusalem? Loquitur ergo angelus Deo.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictũ est, locutio angeli est per hoc, ꝙ conceptio mẽtis ordinatur ad alterum. Sed aliquid ordinatur ad alterum dupliciter. Vno modo ad hoc, ꝙ cõmunicet alteri. Sicut in rebus naturalibus agens ordinatur ad patiens, & in locutione humana doctor ordinatur ad discipulũ. Et quantũ ad hoc nullo modo angelus loquitur Deo, neque de his quæ ad rerũ veritatẽ pertinent, neq; de his, quæ dependẽt à volũtate creata: quia Deus est omnis veritatis & omnis volũtatis principium & cõditor. Alio modo ordinatur aliquid ad alterum, vt ab eo aliquid accipiat. Sicut in rebus naturalibus passiuũ ad agẽs, & in locutione humana discipulus ad magistrũ. Et hoc modo angelus loquitur Deo, vel consultando diuinam voluntatẽ de angelis, vel eius excellentiam quam nunquã comprehendit admirando: sicut Greg. dicit 2. Moral. quòd angeli loquuntur Deo, cum per hoc, quod super semetipsos respiciunt, in motum admirationis surgunt.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd locutio non semper est ad manifestandum alteri: sed quãdoque ad hoc ordinatur finaliter, vt loquenti aliquid manifestetur, sicut cum discipulus quærit aliquid à magistro.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, quòd locutione, qua angeli loquuntur Deo, laudantes ipsum, & admirãtes, semper angeli Deo loquuntur. Sed locutione, qua eius sapientiã cõsulunt super agendis, tunc ei loquuntur, quando aliquid nouum per eos agendum occurrit, super quo desiderant illuminari.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum localis distantia operetur aliquid in locutione angelica.

Dvartvm sic procedit. Videtur quod localis distãtia operetur aliquid in locutione angelica. Sicut enim dicit Damas. Angel⁹ vbi est, gelica in ordinatione conceptus ad alterum cõsistit. Membra distinctionis declarantur in naturalibus, & humana locutione. 117 1. c. 17. & libr. 1. c. 3.

¶ Conclusio prima iuxta primum membrum est negatiua, Angelus non loquitur Deo ordinando conceptum respectu Dei actiuè. Probatur, Deus est principium omnis veritatis & voluntatis: ergo sibi communicatiuè ordinari non potest conceptus aliquis de veritate aut voluntario. ¶ Secunda conclusio iuxta secundum membrum est affirmatiua, Angelus loquitur Deo, ordinando conceptum suum respectu Dei passiuè. Declaratur ex consultatione, & admiratione, & confirmatur autoritate Gregorij. ¶ Circa hanc decisionem occurrit dubium. Quia distinctio posita, quamuis sit bona, nõ tamen est sufficiens ad propositum. Datur enim tertius modus ordinis, quo conceptus ordinatur ad alterum, quando s. ordinatur ad alterum solum: vt innotescat, vt dictum est fieri in simplici locutione vnius angeli ad alterũ: loquens ẽm vt sic, nihil causat in audiente secundum S. Thomæ doctrinam: igitur, &c.

¶ Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ licet ordinãs conceptum suum alterum ad hoc solũ vt innotescat illi, non se habeat vt agens respectu audiẽtis, quia nec agit in illum, nec præsentat illi actiuum: habet tm̃ se ad illum cõicatiuè, quia facit præsens visibile: quia si non faceret, esset illi absens. Et propterea dicitur cõicare illi notitiam eius quod ipse concipit: Deo autem repugnat non solum pati ab angelo, sed etiam cõicare sibi aliud ab illo eadem ratione: quia s. sibi repugnat ratio potentiæ & imperfectionis cuiusque. Vnde hic modus comprehenditur sub primo modo in litera posito. Et ad hoc insinuandum non dr̃ in litera in primo mẽbro, quod ordinatur vt agat, sed quod ordinatur quòd communicet. Declaratur autem hoc ex ratione ordinis actiui & passiui. Tũc à notioribus traderet disciplinam. Tum quia communicatio manifestatiua quasi agere quoddam est reductiuè. Tum quia in proposito, vt dictũ est, æquiualet ipsi agere: & sic sufficienter responsum est quæsito.

¶ Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio rñsiua quæsito negatiuè, In locutione angeli nullum impedimentũ præstat distantia loci. Probatur, Locutio angeli consistit in intellectuali operatione: ergo abstrahit omnino à loco & tẽpore. ergo nihil

nihil operatur in ea diuersitas loci, aut tempo ris. ergo &c. Antecedēs patet, & prima consequentia probatur ex intelligere nostro, quia s. abstrahit, nisi ex parte phantasmatum, quę ibi non sunt. secunda verò est per se nota.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum quintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito negatiuè, locutionem vnius angeli ad alium non omnes percipiunt. Probatur: proprium conceptū mētis: vnus angelus potest ordinare ex aliqua causa ad alterum, & non omnes: ergo percipi potest ab vno, & non ab aliis. Antecedēs probatur: qa ordinatio est volūtaria. consequentia probatur quia per ordinationem percipitur, id est fit præsens vt percipiatur.

Art. 1. 1. & 3. p. 767.

¶ *Super quæstionis centesimæ octauæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primò distinguit. Secūdo respondet quæsito, iuxta duo distinctionis membra. Tertio reprehēdit errorem quendā. ¶ Quo ad primū distinctio est, Hierarchia potest dupliciter considerari. Vno modo ex parte principis. Alio modo ex parte multitudinis ordinatæ, sub principe. Declaratur distinctio ex quid, nominis Hierarchiæ: dicit enim sacrū principatum: principatus autem hæc duo prędicta claudit in se.

Art. 1.

Cap. 61

¶ Quo ad secundū sunt cōclusiones duę, prima conclusio respōsiua iuxta primum modū est affirmatiua, Omnes angeli imò omnes creaturę rationales, sunt vnius hierarchiæ ex parte principis. Probatur: quia princeps omniū, qui possūt sacrorū esse participes, quales sunt rationales creaturæ, est, vnus Deus gloriosus, Et confirmatur autoritate Aug. ponentis vnam ciuitatem angelorum & hominū bonorū, alterā malorū.

128 Ver. q. 9. art. 7.

¶ Nec turberis nouitie, ex ista cōfirmatiōe ponēte duas societates: & tū adducta ab probandam vnitatē societatis. In hac enim autoritate duo dicuntur. Primū, q angelorū & hominum participū sacrorū vna est societas: & hoc ē ad propositū. Secundū est, q dæmonū & hominū deficientiū à sacris, alia est societas: & hoc ē ad cōplemēsum autoritatis allatam & seruit aliqualiter proposito, pro quāto etiam hæc mala societas est etiam vna.

Part. præc.

¶ Secunda verò conclusio iuxta secūdum modū est negatiua, Angeli neccū hominibus: nec ibi operatur. Locutio autem est quædā operatio angeli. Cum ergo angelus sit in determinato loco, videtur quod vsque ad determinatam loci distantiam angelus loqui possit.

Part. 1.

¶ 2. Prēterea, Clamor loquentis fit propter distantiam audientis. Sed Isa. 6. dicitur de Seraphim, quòd clamat alter ad alterum. Ergo videtur q in locutione angelorū aliquid operetur localis distantia.

¶ SED CONTRA est quòd sicut dicitur Lucæ 16. dives in inferno positus loquebatur Abrahæ, non impediente locali distantia. Multo igitur minus localis distantia potest impedire locutionem vnius angeli ad alterum.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd locutio angeli in intellectuali operatione consistit, vt ex dictis patet. Intellectualis autem operatio angeli, omnino abstracta d est à loco & tempore, nam etiam nostra intellectualis operatio est per abstractionem ab hic & nunc: nisi per accidēs ex parte phantasmatum, quæ in angelis nulla sunt. In eo autem quod est omnino abstractum à loco & tempore, nihil operatur neque tēporis diuersitas, neque loci distantia. Vnde in locutione angeli nullum impedimentum facit distantia loci.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q locutio angeli, sicut dictum est, est locutio interior: quæ tamen ab alio percipitur. Et ideo est in angelo loquente: & per consequens vbi est angelus loquens. Sed sicut distantia localis non impedit, quin vnus angelus alium videre possit: ita etiam non impedit, quin percipiat quod in eo ad se ordinatur. Quod est eius locutionem percipere.

¶ Ad secundum dicendum, quod clamor ille non est vocis corporeæ, quæ fit propter distantiam loci: sed significat magnitudinē rei quæ dicebatur, vel magnitudinem effectus, secundum quod dicit Greg. 2. Moral. Tātò quisque minus clamat, quantò minus desiderat.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant.

D QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant. Quod enim vnius hominis locutionem non omnes audiant, facit inæqualis loci distantia. Sed in locutione angeli nihil operatur localis distantia vt dictum est. Ergo vno angelo loquente ad alterum, omnes percipiunt.

¶ 2. Prēterea, Omnes angeli communicant in virtute intelligendi. Si ergo conceptus mentis vnius ordinatus ad alterum cognoscitur ab vno, pari ratione cognoscitur ab aliis.

¶ 3. Prætereа, Illuminatio est quædā species locutionis. Sed illuminatio vnius angeli ab altero peruenit ad omnes angelos: quia vt Dio. dicit 15. Cæl. hier. vnaquæque cælestis essentia intelligentiam sibi traditam aliis communicat. Ergo & locutio vnius angeli ad alterum, ad omnes perducitur.

¶ SED CONTRA est, quod vnus homo potest alteri soli loqui. Multo igitur magis hoc in angelis esse potest.

¶ RESPONDEO dicēdum quod sicut supra dictum est, conceptus mentis vnius angeli percipi potest ab altero per hoc, q ille cuius est conceptus, sua voluntate ordinat ipsum ad alterum. Potest autem ex aliqua causa ordinari aliquid ad vnū, & non ad alterum. Et ideo potest conceptus vnius ab aliquo vno cognosci, & non ab aliis. Et sic locutionem vnius, angeli ad alterum potest percipere vnus absque aliis: non quidem impediente distantia locali, sed hoc faciente voluntaria ordinatione, vt dictum est.

¶ Vnde patet responsio ad primum & secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quod illuminatio est de his, quæ emanant à prima regula veritatis: quæ est principium commune omnium angelorum. Et ideo illuminationes sunt omnibus communes. Sed locutio potest esse de his, quę ordinantur ad principū voluntatis creatæ, quod est proprium vnicuique angelo. Et ideo non oportet, quòd huiusmodi locutiones sint omnibus communes.

In hoc it. & præc.

515

QVAESTIO CENTESIMAOCTAVA, *de Ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de ordinatione angelorū secundum hierarchias & ordines. Dictum est enim, quòd superiores inferiores illuminant, & nō econuerso.

Q. 106. a. 1.

¶ Circa hoc quæruntur octo. ¶ Primò, vtrum omnes sint vnius hierarchiæ. ¶ Secundò, vtrum in vna hierarchia sit vnus tantum ordo. ¶ Tertiò, vtrum in vno ordine sint plures angeli. ¶ Quartò, vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. ¶ Quintò, de nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. ¶ Sextò, de comparatione ordinum adinuicem. ¶ Septimò, vtrum ordines durent post diem iudicij. ¶ Octauò, vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum omnes angeli sint vnius hierarchiæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod omnes angeli sint vnius hierarchiæ. Cum enim angeli sint supremi inter creaturas, oportet dicere, quod sint optimè dispositi. Sed optima dispositio est multitudinis, secundum quod cōtinetur sub vno principatu: vt patet per Philosophum 12. Meta. & in 3. Politic. Cum ergo hierarchia nihil sit aliud quam sacer principatus, videtur quod omnes angeli sint vnius hierarchiæ.

519

2. d. 9. art. 1. Et Dio. 2. c. 6. In fine Cap.

¶ 2. Prætereа, Dio. dicit in 3. Cap. Cæl. hier. quòd hierarchia est ordo, scientia & actio, Sed omnes angeli conueniunt in vno ordine ad Deum, quem cognoscunt, & à quod in suis actionibus regulantur. Ergo omnes angeli sunt vnius hierarchiæ.

¶ 3. Prætereа, Sacer principatus, quid dicitur hierarchia, inuenitur in hominibus & angelis. Sed omnes homines sunt vnius hierarchię. Ergo etiam omnes angeli sunt vnius hierarchiæ.

¶ SED CONTRA est, quòd Dio. 6. cap. Cæl. hierarch. distinguit tres hierarchias Angelorum.

¶ RESPONDEO dicendum quòd hierarchia est sacer principatus, vt dictum est. In nomine autem principatus duo intelligun-

arg. 1.

tur, s. ipse princeps, & multitudo ordinata sub principe. Quia igitur vnus est Deus princeps, non solum omnium angelorum, sed etiam hominum, & totius creaturæ: ideo non solum omnium angelorum, sed etiam totius rationalis creaturæ, quæ sacrorum particeps esse potest, vna est hierarchia. Secundum quod August. dicit in 12. de ciuit. Dei, duas esse ciuitates, hoc est societates: vnā in angelis bonis & hominibus alteram, in malis. Sed si considerē tur principatus ex parte multitudinis ordinatæ sub principe, sic vnus principatus dicitur, secundum q multitudo vno & eodem modo potest gubernationem principis recipere. Quæ verò non possunt secundum eundem modum gubernari à principe, ad diuersos principatus pertinent. Sicut sub vno rege sunt diuersæ ciuitates, quæ diuersis reguntur legibus & ministris. Manifestum est autem, quod homines alio modo diuinas illuminationes percipiunt, quàm angeli. Nam angeli percipiunt eas in intelligibili puritate, homines verò percipiunt eas sub sensibilium similitudinibus: vt Dio. dicit 1. Cæl. hier. Et ideo oportet distingui humanam hierarchiam ab angelica. Et per eundem modum in angelis tres hierarchiæ distinguuntur. Dictū est enim supra, dum de cognitione angelorum ageretur, q superiores angeli habent vniuersaliorem cognitionem veritatis, quàm inferiores. Huiusmodi autem vniuersalis acceptio cognitionis secundum tres gradus in angelis distinguī potest. Possunt enim rationes rerum, de quibus angeli illuminantur, considerari tripliciter. Primò quidē, secundum q procedunt à primo principio vniuersali, quod est Deus. Et iste modus conuenit primæ hierarchiæ, quæ immediatè ad Deū extenditur, & quasi vestibulis Dei collocatur, vt Dio. dicit 7. c. Cæl. hier. Secundò verò, prout huiusmodi ratione dependent ab vniuersalibus causis creatis, quæ iā aliquo modo multiplicantur. Et hic modus cōuenit secundæ hierarchiæ, Tertio autē modo secundum

Q. quæst.

inter se sunt vnius hierarchiæ, sed tres inter se cōstituunt hierarchias ex parte multitudinis ordinatæ. Ista cōclusio hēt tres partes. Prima est de pluralitate hierarchiæ inter angelos, & homes. Secūda inter angelos. Tertia est de certo numero hierarchiæ angelicæ. Et probatur quo ad primam partem, Vnitas principatus ex parte multitudinis est ex vnitate modi passiuæ gubernationis à principe, & pluralitas ex pluralitate, ergo angeli, & homines, non sunt vnius hierarchię. Antecedens, phat inductiuè in Politicis. cōsequentia probatur: quia homines & angeli diuersis modis gubernantur. Probatur: quia illi illuminationib' puris, homines verò sub sensibilium similitudinibus: vt patet ex Dio. Secunda verò pars ex eadem autoritate probatur inferendo eodē modo. ergo angeli inter se nō sunt vnius hierarchię. Probatur sequela: quia non eodē modo illuminantur: quia superiores vniuersalius lumen quam inferiores recipiūt. Tertia autem pars probatur sic: Rationes de quibus angeli illuminātur, possunt in triplici gradu considerari: ergo acceptio cognitiōis: ergo sunt tres hierarchiæ. Cōsequentiæ sunt notę ex dictis. Antecedēs declaratur, qa possunt sumi vt sunt à Deo: secundo, vt sunt à vniuersalibus secundis: tertio vt à propriis, atq; applicatæ ad singula, primus modus conuenit primæ hierarchiæ, vt confirmat Dio. secundus secundæ, & tertius infimæ.

Art. 6.

In corp.

510 2. d. 9. art. 5. & 5. octua c. 60. c. 23 & ad Eph. 1. d. 7. c. 2. Cap. 3. col. hier.

¶ Quo ad tertium dicendum, quòd inferior angelus est superior supremo homine nostræ hierarchiæ: secundum illud Math. 11. Qui minor est in regno cælorum, maior illo, ici licet Ioanne Baptist. quo nullo maior inter natos mulierū surrexit. Vnde minor, angelus cælestis hierarchiæ potest non solum purgare, sed illuminare & pficere, & altiori modo, quàm ordines nostræ hierarchiæ. Et sic secundum distinctionem harum actionum non distinguuntur cælestes ordines, sed secundum alias differentias actionum.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum in vno ordine sint plures angeli.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in vno ordine nō sint plures angeli. Dictum est enim suprà, omnes angelos inæquales esse inuicem, Sed vnius ordinis esse dicuntur, quæ sunt æqualia. Ergo plures angeli non sunt vnius ordinis.

¶ 2. Prętereа, Quod potest sufficienter fieri per vnum, superfluum est, quod fiat per multa. Sed illud quod pertinet ad vnum officium angelicum, sufficienter potest fieri per vnum angelū multo magis, quàm per vnum solem sufficienter fit quod pertinet ad officium solis, quantò perfectior est angelus cælesti corpore. Si ergo ordines distinguuntur secundum officia, vt dictum est, superfluum est quòd sint plures angeli vnius ordinis.

¶ 3. Prætereа, Supra dictū est quòd omnes angeli sunt æquales. Si ergo plures angeli sint vnius ordinis, puta tres vel quatuor: infimus, superioris ordinis magis conuenit cum supremo inferioris, quàm cum supremo sui ordinis. Et sic videtur, quod magis sit vnius ordinis cum hoc, quàm cum illo. Nō igitur sunt plures angeli vnius ordinis.

¶ SED CONTRA est quod Isa. 6. dicitur, quòd Seraphim clamabāt alter ad alterum: sunt ergo plures angeli in vno ordine Seraphim.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ille, qui perfectè cognoscit res aliquas, potest

Prima S. Thom.

pium, medium, & finē. Vnde & in ciuitatibus triplex ordo hominū inuenitur. Quidā enim sunt supremi, vt optimates: quidam autē sunt infimi, vt vtilis populus, quidam autem sunt medij, vt populus honorabilis. Sic igitur & in qualibet hierarchia angelica ordines distinguuntur secundum diuersos actus & officia, & omnis ista diuersitas ad tria reducitur, scilicet ad summum, medium, & infimum. Et propter hoc in qualibet hierarchia Diony ponit tres ordines.

10

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo dupliciter dicitur. Vno modo, ipsa ordinatio comprehendens sub se diuersos gradus. Et hoc modo hierarchia dicitur ordo. Alio modo dicitur ordo gradus vnus. Et sic dicuntur plures ordines vnius hierarchiæ.

¶ Ad secundū dicendum, quæd in societate angelorum omnia possidentur communiter. Sed tamen quædam excellentius habētur à quibusdā, quàm ab aliis. Vnumquodque autē perfectius habetur ab eo, qui potest illud communicare, quàm ab eo qui nō potest. Sicut perfectius est calidum, quod potest calefacere, quàm quod nō potest: & perfectius scit, qui potest docere, quam qui non potest. Et quātò perfectius donum aliquis communicare potest, tantò in perfectiori gradu est. Sicut in perfectiori gradu magisterij est, qui potest docere altiorem scientiam. Et secundum hanc similitudinē consideranda est diuersitas graduum vel ordinum in angelis secundum diuersa officia & actus.

20

30

¶ Ad tertium dicendum, quòd inferior angelus est superior supremo homine nostræ hierarchiæ: secundum illud Math. 11. Qui minor est in regno cælorum, maior illo, ici licet Ioanne Baptist. quo nullo maior inter natos mulierū surrexit. Vnde minor, angelus cælestis hierarchiæ potest non solum purgare, sed illuminare & pficere, & altiori modo, quàm ordines nostræ hierarchiæ. Et sic secundum distinctionem harum actionum non distinguuntur cælestes ordines, sed secundum alias differentias actionum.

40

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum in vno ordine sint plures angeli.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in vno ordine nō sint plures angeli. Dictum est enim suprà, omnes angelos inæquales esse inuicem, Sed vnius ordinis esse dicuntur, quæ sunt æqualia. Ergo plures angeli non sunt vnius ordinis.

¶ 2. Prętereа, Quod potest sufficienter fieri per vnum, superfluum est, quod fiat per multa. Sed illud quod pertinet ad vnum officium angelicum, sufficienter potest fieri per vnum angelū multo magis, quàm per vnum solem sufficienter fit quod pertinet ad officium solis, quantò perfectior est angelus cælesti corpore. Si ergo ordines distinguuntur secundum officia, vt dictum est, superfluum est quòd sint plures angeli vnius ordinis.

¶ 3. Prætereа, Supra dictū est quòd omnes angeli sunt æquales. Si ergo plures angeli sint vnius ordinis, puta tres vel quatuor: infimus, superioris ordinis magis conuenit cum supremo inferioris, quàm cum supremo sui ordinis. Et sic videtur, quod magis sit vnius ordinis cum hoc, quàm cum illo. Nō igitur sunt plures angeli vnius ordinis.

¶ SED CONTRA est quod Isa. 6. dicitur, quòd Seraphim clamabāt alter ad alterum: sunt ergo plures angeli in vno ordine Seraphim.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ille, qui perfectè cognoscit res aliquas, potest

nes. Probatur ex ratione hierarchiæ sic, Vna hierarchia est vna multitudo ordinata vno modo sub principe. ergo in ea sunt diuersi ordines. Probatur consequentia: qui aliter nō esset multitudo ordinata, sed confusa.

¶ Aduerte nouitie, quod ordinē inter alia sequitur diuersitas ordinum, pro quanto sequitur diuersus ordinatorum gradus, oportet enim in ordine vnū esse prius, & aliud posterius. Et sic consurgit duplex ordo, ordo priorum & ordo posteriorum. Nec refert ad propositum, an vnum vel plura sint in ordine priorum aut posteriorum: sāque est ex hoc, quòd multitudo est ordinata: sequitur, ergo sunt ibi diuersi ordines iuxta diuersos ordinatorum gradus: alioquin esset confusio.

cap. 7. & 8. & 9. eiusdem.

¶ Quo ad secundum diuersitas ordinū penes diuersa officia & actus probatur ex dispositiōe ordinum in politicis.

¶ Quo ad tertium, In qualibet hierarchia sūt tres ordines, summus, medius & infimus. Probatur dupliciter. Primo ratione, quia omnis diuersitas ordinum penes officia, &c. reducitur ad ternarium, quod probatur. Tum quia multitudo pfecta reducitur ad ternarium, principium, medium & finem, ex primò cæli. Tum quia in policitis hoc experimur, vbi optimates, nobiles, & populus sunt summi, medij, & infimi. Tum autoritate Dionysij.

¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò est vna distinctio bimembris. Secundò sunt duæ conclusiones iuxta membra distinctionis.

Locis supra art. 1. indicatis

¶ Quo ad primum distinguitur. Ly ordo, dupliciter sumitur, communis, & specialis; & ponitur differētia inter eos, quia cōis sequitur incompletam notitiam ordinatorum, specialis verò perfectam. Quod declaratur & ratione: quia notitia imperfecta non distinguit nisi in vniuersali & per paucioria, perfecta verò in singula diuidit, omnia perlustrans. Et inductione in corporib.' cælestibus, & inferioribus gradibus rerum.

Art. præc.

Locis arg. citatis.

¶ Aduerte hic, q differētia inter istos, sicut & inter alias res, potest dupliciter assignari, s. secundū se, seu in esse: & quo ad nos, seu cognosci à nobis. In litera vtrq; differētia tāgitur, secundū se quidē, quia alter cōmunis, alter specialis: quo ad nos verò, quia iste

Ff 4

quia iste non cognoscitur, nisi perfectè cognitis rebus naturalibus, ille verò imperfectè notis.

¶ Quo ad secundũ ponuntur duæ conclusiones respõsiuę iuxta hos duos modos accipiẽdi ordinem applicatos ad angelos. Prima ẽ, Multi angeli sũt in vno ordine nobis noto. Probat, Nos non cognoscimus angelos nisi perfectè. vt Dionys⁹ dicit: ergo nobis nõ est notus nisi ordo communis, comprehendens multos: patet sequela ex dictis in distinctione. Secunda, Quilibet angelus habet proprium ordinem nobis incognitum. Probatur prima pars à fortiori: quia quælibet stella habet proprium ordinem & officium. secunda verò, quia propria officia ignoramus. ex quorum notitia perfecta resultat cognitio prioris ordinis.

¶ *Super quæstionis centesimæ octauæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones responsiuæ quæsito. Prima est, Distinctio ordinum in angelis per respectum ad finem naturalem inest à natura. Secunda est, Distinctio ordinum in angelis per respectum ad finem supernaturalem inest cõpletiuè à gratia, inchoatiuè verò à natura. Hæ cõclusiones primò probãtur quo ad id, q̃ supponunt ambæ: supponitur in vtraque cõclusione, quòd ordines angelici attendantur, & distinguãtur in ordine ad finem. Et hoc probatur sic. Ordo multitudinis sub principatu existentis, est ordo gubernationis passiuæ: ergo est per respectum ad finẽ, patet sequela: quia de ratione gubernationis est finem respicere. Secundo repetitur distinctio de fine eorum, naturali scilicet & supernaturali: quæ supponitur ex iã. Tertiò ponitur prima conclusio absq; probatione, vtpote per se nota. Quartò ponitur secunda, quo ad primam partem: quia per solam gratiam attingi potest talis finis: quo ad secundam verò, quia angelis data sunt gratuita secũdũ capacitatem naturalium. Et ex hoc deducitur corollarie differentia inter angelorum & hominum ordines in ordine ad finẽ supernaturalẽ, quòd in illis est à gratia completiuè, & à natura dispositiuè, in hominibus à gratiã & hoc quia hominibus non dantur gratuita secundum naturalia, quẽ admodum angelis.

¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulum quintum.*

Titulus clarus: Angeli & Archangeli & cætera nomina vsq; ad minima & actu, & virtutes, & naturas carũ distinguere. Qui autem cognoscit eas imperfectè, non potest distinguere nisi in vniuersali. Quę quidẽ distinctio fit p̃ pauciora. Sicut qui imperfectè cognoscit res naturales, distinguit earum ordines in vniuersali: ponẽs in vno ordine cælestia corpora, in alio corpora inferiora inanimata, & in alio plantas, in alio asalia. Qui autẽ pfectius cognosceret res naturales, posset distinguere & in ipsis corporibus cælestibus diuersos ordines, & in singulis aliorũ. Nos autem imperfecte angelos cognoscimus: & eorum officia, vt Dio. dicit 6. cap. Cæl. hierar. Vnde non possumus distinguere officia & ordines angelorum nisi in communi. Secũdum quem modũ multi angeli sub vno ordine continentur. Si autem perfectè cognosceremus officia angelorum, & eorum distinctiones, perfectè sciremus, quòd quilibet angelus habet suum propriũ officiũ, & suum propriũ ordinẽ in rebus: & multo magis quàm quælibet stella, etsi nos lateat.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, quod omnes angeli vnius ordinis sunt aliquo modo æquales quantum ad communem similitudinem: secundum quam constituuntur in ordine. Sed simpliciter non sunt æquales. Vnde Dion. dicit 10. Cæle. hier. quòd in vno & eodem ordine angelorum est accipere primos, medios, & vltimos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa specialis distinctio ordinum & officiorum, secũdum quã quilibet angelus habet propriũ officium & ordinem, est nobis ignota.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut in superficie, quæ partim est alba, & partim nigra, duæ partes quæ sunt in confinio albi & nigri magis cõueniunt secundum figuram, quàm aliæ duæ partes albæ minus tamen secundum qualitatẽ: ita duo angeli, qui sũt in terminis duorum ordinum, magis secũ conueniunt secundum propinquitatẽ naturæ, quàm vnus eorum cum aliquibus aliis sui ordinis: minus autẽ secundum idoneitatem ad similia officia. Quę quidem idoneitas vsque ad aliquem certum terminum protenditur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinũ sit à natura in angelis.

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd distinctio hierarchiarum & ordinum non sit à natura in angelis. Hierarchia enim dicitur sacer principatus. Et in diffinitione eius Dio. ponit quod Dei formæ quãtum possibile est, similat. Sed sanctitas & Deiformitas est in angelis per gratiam, nõ per naturam. Ergo distinctio hierarchiarũ & ordinum in angelis est per gratiam, non per naturam.

¶ 2. Præterea, Seraphim dicuntur ardentes vel incendentes: vt Dio. dicit 7. ca. Cæl. hier. Hoc autem videtur ad charitatẽ pertinere, quæ non est à natura, sed à gratia. Diffunditur enim in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: vt dicitur ad Ro. 5. Quod non solum ad sanctos homines pertinet, sed etiam de sanctis angelis dici potest: vt Aug. dicit 12. de ciui. Dei ergo ordines in angelis non sunt à natura.

¶ 3. Præterea, Hierarchia ecclesiastica exemplatur à cælesti. Sed ordines in hominibus non sunt per naturam, sed per donum gratiæ. Non enim est à natura quòd vnus est episcopus, & alius est sacerdos, & alius diaconus. Ergo neque in angelis sunt ordines à natura, sed à gratia tantum.

¶ Sed contra est, quod magister dicit 9. dist. secund. sent. quod ordo angelorum dicitur multitudo cælestium spirituum, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur, sicut & naturalium datorum participatione conueniunt. Distinctio ergo ordinum in angelis est non solum secundum dona gratuita, sed etiam secundum dona naturalia. Parag.

¶ Respondeo dicẽdum, quod ordo gubernationis, qui est ordo multitudinis sub principatu existentis, attenditur per respectum ad finem. Finis autem angelorum potest accipi dupliciter. Vno modo secundum facultatem suæ naturæ, vt scilicet cognoscant & ament Deum naturali cognitione, & amore. Et secundũ respectum ad hunc finem distinguuntur ordines angelorum, secundum naturalia dona. Alio modo potest accipi finis angelicæ multitudinis supra naturalem facultatem eorum, qui consistit in visione diuinæ essentiæ, & in immobili fruitione bonitatis ipsius: ad quem finem pertingere non possunt nisi per gratiã. Vnde secundum respectum ad hunc finem ordines distinguuntur in angelis: completiuè quidem secundum dona gratuita, dispositiuè autem secundum dona naturalia: quia angelis data sunt dona gratuita secundum capacitatem naturalium. Quod non est in hominibus, vt supra dictum est. Vnde in hominibus distinguuntur ordines secundum dona gratuita tantum, & non secundum naturam. Et per hoc patet responsio ad obiecta. 9. dist. 27. q. 62. art. 6.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum ordines angelorum conuenienter nominentur.

D QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd ordines angelorum non conuenienter nominentur. Omnes enim cælestes spiritus dicuntur & angeli, & virtutes, & potestates cælestes. Sed nomina communia inconuenienter aliquibus appropriantur. Ergo inconuenienter nominatur vnus ordo angelorum, & alius virtutum. 131. 2. dist. 9. art. 1. q. 1. Et 1. contra ca. 80.

¶ 2. Præterea, Esse dominum est proprium Dei, secundum illud Psal. 99. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus. Ergo inconuenienter vnus ordo cælestium spirituum dominationes vocatur.

¶ 3. Præterea, Nomen dominationis ad gubernationem pertinere videtur. Similiter autem & nomen principatuum & potestatum. Inconuenienter ergo tribus ordinibus hæc tria nomina imponuntur.

¶ 4. Præterea, Archangeli dicuntur quasi principes angeli. Non ergo hoc nomen debet imponi alij ordini, quàm ordini principatuum.

¶ 5. Præterea, Nomen Seraphim imponitur ab ardore, qui ad charitatem pertinet. Nomen autem Cherubim imponitur à scientia. Charitas autem & scientia sunt dona communia omnibus angelis. Non ergo debent esse nomina spiritualium ordinum.

¶ 6. Præterea, Throni dicuntur sedes. Sed ex hoc ipso Deus in creatura rationali sedere dicitur, quòd ipsum cognoscit & amat. Non ergo debet esse alius ordo Thronorũ ab ordine Cherubim & Seraphim. Sic igitur videtur, quod inconuenienter ordines angelorum nominentur.

¶ Sed contra est autoritas sacræ Scripturæ, quæ sic eos nominat. Nomen enim Seraphim ponitur Isa. 6. Nomen Cherubim Ezech. 1. Nomen Thronorum Colos. 1. Dominationes autem & virtutes & potestates, & principatus ponuntur Ephe. 1. Nomen autem archangeli ponitur in canonica Iudæ. Nomina autem angelorum in pluribus Scripturæ locis.

¶ Respondeo dicendum, quòd in nominatione angelicorum ordinum considerare oportet, quod propria nomina singulorum ordinum proprietates eorum, designant: vt Diony. dicit septimo cap. Cæle. hierarch. Ad videndum autem, quæ sit proprietas cuiuslibet ordinis, considerare oportet, quòd in rebus ordinatis tripliciter aliquid esse contingit, scilicet per proprietatem, per excessum & per participationem. Per proprietatem autem dicitur esse aliquid in re aliqua, quod adæquatur & proportionatur naturæ ipsius. Per excessum autem, quando illud, quod attribuitur alicui, est minus quàm res, cui attribuitur: sed tamen conuenit illi rei per quendam excessum. Sicut dictum est de omnibus nominibus quæ attribuuntur Deo. Per participationem autem, quando illud, quod attribuitur alicui, non plenarie inuenitur in eo, sed deficienter. Sicut sancti homines participatiuè dicuntur dij. Si ergo aliquid nominari dẽbeat nomine designante proprietatem ipsius, non debet nominari ab eo, q̃ imperfectè participat, neque ab eo quod excedenter habet: sed ab eo quod est sibi quasi cœquatum. Sicut si quis velit propriè nominare hominem, dicet eum substantiam rationalem, non autem propriè substantiam intellectualem: quod est proprium nomen angeli: quia simplex intelligentia conuenit angelo per proprietatem, homini vero per participationem. Neque substãtiã sensibilem, quod est nomẽ bruti proprium: quia sensus est minus quã id quod est proprium homini, & conuenit homini 9. dist. 5.

homini excedẽter præ aliis animalibus. Sic igitur cõsiderãdũ est in ordinibus angelorũ, q̃ oẽs spirituales perfectiones sunt oĩbus cõmunes, & oẽs abundãtius existũt in superioribꝰ quã inferioribus. Sed cùm in ipsis etiã perfectionibꝰ sit quidã gradus, superior perfectio attribuit superiori ordini per proprietatẽ, inferior verò per participationẽ. Ecõuerso aũt inferior attribuitur inferiori per proprietatẽ, superiori aũt per excessum. Et ita superior ordo à superiori perfectione nominatur. Sic igitur Dio. exponit ordinũ nomina secundũ conuenientiã ad spirituales perfectiones eorũ. Greg. verò in expositione horum nominum magis attendere videtur exteriora ministeria. Dicit enim, q̃ angeli dicuntur qui minima nuntiant, archangeli qui summa: virtutes, per quas miracula fiunt, potestates, quibus aduersæ potestates arcentur vel repelluntur: principatus, qui ipsis bonis spiritibus præsunt. Hom. 14. in Euang.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, q̃ angelus nuntius dicit. Oẽs ergo cælestes spiritus, inquantũ sunt manifestatores diuinorum, angeli vocãtur. Sed superiores angeli habẽt quandã excellentiã in hac manifestatione, à qua superiores ordines nominãtur. Infimus autẽ angelorũ ordo nullã excellentiã suprà cõmunem manifestationẽ addit. Et ideo à simplici manifestatione nominãtur. Et sic nomen cõmune remanet infimo ordini quasi proprium, vt dicit Dio. 5. ca. Cæl. hierar. Vel potest dici, q̃ infimus ordo specialiter potest dici ordo angelorũ: quia immediatè nobis annuntiãt. Virtus autem dupliciter accipi potest. Vno modo cõmuniter, secundũ quòd est media inter essentiã & operationẽ. Et sic omnes cælestes spiritus nominãtur cælestes virtutes: sicut & cælestes essentiæ. Alio modo secundũ quod importat quẽdã excessum fortitudinis. Et sic est proprium nomen ordinis. Vnde Dio. dicit 8. c. Cæ. hier. quòd nomen virtutum significat quandã virilem & inconcussam fortitudinem. Primò quidem ad omnes operationes diuinas eis conuenientes: secundò, ad suscipiẽdum diuina. Et ita significat, quòd sine aliquo timore aggrediuntur diuina, quæ ad eos pertinent: quòd videtur ad fortitudinem animi pertinere.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ sicut dicit Dio. 12. c. de Diu. no. dominatio laudatur in Deo singulariter per quendã excessum. Sed per participationẽ diuina eloquia vocãt dominos principaliores ornatus, per quos inferiores ex donis eius accipiũt. Vnde & Dio. dicit in 8. Cęl. hie. q̃ nomen dominationũ primò quidẽ significat quandã libertatem, quæ est à seruili cõditione, & pedestri subiectione, sicut plebs subiicitur, & à tyrannica oppressione, quam interdũ etiã maiores patiuntur. Secundò significat quandã rigidã, & inflexibilem gubernationẽ, quæ ad nullum seruilem actũ inclinatur, neque ad aliquem actum subiectorum, vel oppressorum à tyrãnis. Tertiò significat appetitum & participationẽ veri dominij, quod est in Deo. Et similiter nomen cuiuslibet ordinis significat participationem eius, quod est in Deo. Sicut nomẽ virtutum significat participationem diuinæ virtutis. Et sic de aliis. Hom. 14. in Euang.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd nomen dominationis & potestatis & principatus diuersimodè ad gubernationem pertinet. Nã domini est solummodo præcipere de agendis. Et ideo Greg. dicit, quòd quædã angelorũ agmina pro eo, q̃ eis cætera ad obediendũ subiecta sunt, dominationes vocantur. Nomen verò potestatis ordinationem quandam designat: secundũ illud Apost. ad Rom. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ideo Dio. dicit, quòd nomen potestatis significat quandam ordinationem, & circa susceptionem diuinorum, & circa actiones diuinas: quas superiores in inferiores agunt, eas sursum ducendo. Ad ordinem ergo potestatum pertinet ordinare, quæ à subditis sunt agenda. Principari verò, vt Greg. dicit, est inter reliquos priorem existere, quasi primi sint in executione eorum quę imperantur. Et ideo Dio. dicit 9. c. Cæl. hie. quòd nomen principatuum significat ductiuum cum ordine sacro. Illi enim qui alios ducunt, primi inter eos existentes, principes propriè vocantur: secundum illud Psal. 67. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus. Ibid em. D. 162. Ca. 9. Cæl. hier.

¶ Ad quartum dicendũ, q̃ archangeli à secundũ Dio. medij sunt inter principatus & angelos. Medium autem comparatum vni extremo, videtur alterũ, inquantum participat naturam vtriusque. Sicut tepidum respectu calidi est frigidũ, respectu verò frigidi est calidũ. Sic & archangeli dicuntur quasi principes angeli: quia respectu angelorum sunt principes, respectu verò principatuum sunt angeli. Secundum Greg. autem dicuntur archangeli, ex eo q̃ principantur soli ordini angelorũ: quasi magna nuntiantes. Principatus autem dicuntur, ex eo quòd principantur õnibus cælestibus virtutibus, diuinas iussiones explentibus. Hom. 14. in Euang.

¶ Ad quintum dicendũ, quòd nomen Seraphim non imponitur tantũ à charitate, sed à charitatis excessu, quem importat nomen ardoris vel incendij. Vnde Dio. 7. c. Cæl. hie. exponit nomẽ Seraphim secundum proprietates ignis, in quo est excessus calditatis. In igne autem tria possumus cõsiderare. Primò quidẽ, motũ, qui est sursum, & qui est continuus: per quod significatur, q̃ inclinabiliter mouẽtur in Deũ. Secũdo verò, virtutẽ actiuã eius, quæ est calidum. Quod quidẽ nõ simpliciter inuenitur in igne, sed cum quadã acuitate, quia maximè est penetratiuus in agẽdo & pertingit vsque ad minima, & iterũ cũ quodã superexcedẽti feruore. Et per hoc significatur actio huiusmodi angelorũ, quã in subditos potenter exercẽt, eos in sublimẽ feruorẽ excitãtes, & totaliter eos per incendium purgãtes. Tertiò cõsideratur in igne claritas eius. Et hoc significat, q̃ huiusmodi angeli in seipsis habẽt inextinguibilẽ lucẽ, & q̃ alios perfectè illuminãt. Similiter etiã nomen Cherubim imponitꝰ à quodã excessu sciẽtię. Vnde interpretatur pelnitudo sciẽtiæ. Quod Dio. exponit quãtũ ad quatuor. Primo quidẽ, quantũ ad perfectã Dei visionẽ. Secũdò, quantum ad plenam susceptionẽ diuini luminis. Tertio, quantũ ad hoc, q̃ in ipso Deo contemplantur pluchritudinem ordinis rerum à Deo deriuatam. Quartò, quantum ad hoc, quòd ipsi pleni existentes huiusmoui cognitionem, eam copiosè in alios effundunt.

¶ Ad sextũ dicendũ, q̃ ordo Thronorũ habet excellentiã præ inferioribus ordinibus in hoc, quod immediatè in Deo rationes diuinorũ operũ cognoscere possunt. Sed Cherubim habẽt excellentiã scientiæ. Seraphim verò excellentiã ardoris. Et licet in his duabus excellẽtiis includatur tertia: non tamen in illa quæ est Thronorũ, includũtur aliæ duæ. Et ideo ordo Thronorũ distinguitꝰ ab ordine Cherubim, & Seraphim. Hoc enim est cõmune in omnibus: q̃ excellentia inferioris continetur in excellentia superioris: & non econuerso. Exponitaũt Dio. nomen Thronorũ per conuenientiã ad materiales sedes. In quibus est quatuor considerare. Primo quidem situm: quia super terram sedes eleuantur. Et sic ipsi angeli, qui Throni dicuntur, eleuantur vsque ad hoc, quòd in Deo immediatè rationes rerum noscũt. Secundo in materialibus sedibus consideratur firmitas: qa in ipsis aliquis firmiter sedet. Hic autem est econuerso. Nam ipsi angeli firmãtur per Deum. Tertio, quia sedes suscipit sedẽtem, & in ea deferri potest: sic & ipsi angeli suscipiũt Deum in seipsis, & eum quodammodo ad inferiores ferunt. Quartò ex figura: quia sedes ex vna parte est aperta ad suscipiendum sedẽtem. Ita & isti angeli sunt per promptitudinem aperti ad suscipiendũ Deum, & famulandũ ipsi. Eodẽ cap.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrũ cõuenienter gradus ordinũ assignentur.

D SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd incõuenienter gradus ordinum assignentur. Ordo enim Prælatorum videtur esse supremus. Sed dominationes, principatus, & potestates ex ipsis nominibus prælationem quandam habent. Ergo isti ordines debent esse inter omnes supremi.

¶ 2. Præterea, Quãto aliquis ordo est Deo ꝓpinquior, tãto est superior. Sed ordo Thronorũ videt esse Deo ꝓpinquissimus. Nihil cũ cõiũgitꝰ ꝓpinquius sedẽti, quam sua sedes. Ergo ordo Thronorum est altissimus.

¶ 3. Præterea, Sciẽtia est prior quam amor: & intellectus videtur esse altior quàm voluntas. Ergo & ordo Cherubim videtur esse altior quam ordo Seraphim.

¶ 4. Præterea, Greg. ponit principatus super potestates. Nõ ergo collocantur immediatè super Archangelos, vt Dio. dicit.

¶ Sed contra est q̃ Dio. ponit in prima quidem hierarchia Seraphim vt primos, Cherubim vt medios, Thronos vt vltimos. In media verò dominationes vt primo nouẽ ordinũ angelorũ.

¶ In corpore tria. primò ostẽdit viã veritatis quæsitæ inueniẽdæ. Secundo, viam ipsam prosequitur. Tertio concludit responsionẽ ad quæsitum secundum duas expositiones.

¶ Quo ad primum, via est cognitio proprietatum ipsorũ ordinum, Probatur, quia nomina ordinũ significãt ꝓprietates ipsorũ: quod auctoritate Diony. ꝓbatur.

¶ Quo ad secundũ sũt quatuor: distinguitur, describuntur membra, comparantur ad nominationem, & applicantur omnia ad angelos. distinctio est modi realis, Aliquid conuenit aliquib. ordinatis tripliciter, per proprietatẽ, per excessum, per participationẽ. Descriptiões horum patẽt. Proportio eorum ad nominari patet: quia à conueniente modo proprietatis nominandũ est, vt patet in homine. Applicatio ad Angelos satis clarè quo que ponitur: quia ponitur & conuenientia in perfectionibus & differentia in modo habẽdi, & gradus in ipsis perfectionibus habitis. Vnde prouenit, quòd vna cõueniat magis vt proprietas Seraphim, quã Thronis: & econuerso: & similiter vt participatum aut eleuatum. Ca. 7. Cęl. hier.

¶ Quo ad tertiũ ponũtur duę viæ: altera Dionisij, quòd ordines nominãtur secundum cõueniẽtiã ad spirituales pfectiones: altera Gregorij, quod ordines nominantur secundũ conueniẽtiã ad spiritualia ministeria, patet litera.

¶ Sed aduerte hic primo, quòd iam habetur secundum veramq; viã respõsio ad quæsita: qa vtroque modo conueniens nominatio ostenditur: ex quo secundũ proprio nomina imposita sunt, sue illa propria sint perfectiones in se sive exteriora ministeria. Secundo, quòd via præmissa, est primò seruire videatur, seruit tamen secundum veritatem vtrius: quoniam etiam ministerium, seu officium angelicum, alicui conuenit, vt proprium alicui, vt participanti, & alicui per excessum. Tertio, quòd istæ opiniones nõ sunt cõtrariæ, sed potius disparatæ ad diuersa respicientes. Vnde etiã stant simul. Quid tamen interest de ordine Virtutum, & Principatuum, in sequenti articulo dicetur. 534. 2. dist. 9. art. 5. Diony. expositioni deseruire videatur, Hom. 14. in Euang. Ca. 6. c. & hiera. 7. & 9.

¶ *Super Quæstionis centesimæ nonæ Articulum sextum*

Titulus clarus: est de graduatione ipsorũ ordinum, quis prior, & quis posterior.

¶ In corpore tria. primo ponitur differẽtia inter Dion. & Greg. Secundo tractatur

tractatur opinio Dion. Tertiò Gregorij.

¶ Quo ad primũ tria, scilicet conuenientia, differentia, & fundamẽtum vtriusque partis ex Scriptura.

Locis citatis

¶ Quo ad secundũ tria. Primò, qui ordines in qua hierarchia ex rationibus hierarchiarũ, sic, Hierarchiæ sic differunt, prima ratione in Deo, secunda in causis vniuersalibus, tertia in applicatione ad effectus: ergo prima de fine vniuersali, secunda de vniuersali dispositione, tertia de executione est: ergo ordines respicientes Deum in prima: vniuersale regimen, in secũda: & executio in tertia ponuntur. Prima sequela confirmatur: quia illa tria in omni operatione inueniuntur. Secũdò, Ipsi ordines in singulis hierarchiis positi inter se graduantur ex triplici respectu ad Deum: & totidem ad regimen vniuersale, & totidem ad executionem. Tertiò cõfirmatur assignata graduatio: quia supremum infimi attingit infimum supremi. Et declaratur in ordinibus summo, respectu Spiritus & septimo, & sexto, & quarto, & tertiò, omnia clara sunt in litera.

¶ Quo ad tertium ponitur clare ratio ordinum infra dominationes ex ordine eorum, circa quæ agunt, scilicet angelis bonis, malis natura corporali magis nuntiis, & paruis. Et confirmatur ordo autoritate Aug. omnia clara sunt.

¶ Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum septimum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò distinguit. Secundò respondet.

¶ Quo ad primum distinctio, Ordo angelicus habet duo, distinctionem graduum, & executionem officiorũ.

¶ Quo ad secũdum responsio consistit in duabus conclusionibus.

Text. 52.

Prima est simpliciter affirmatiua, Ordines remanebunt quo ad distinctionem graduum. Probatur, Distinctio graduum inest à differentia gratia & natura ergo semper erit. tenet sequela: quia differentia naturæ & gratiæ semper erit. Probatur, quia illa tolli non potest, nisi naturis corruptis: hæc est secundũ præcedens meritũ. Secunda est, Ordines quo ad executionem officiorum partim remanebunt & partim non. Probatur & declaratur vtraque pars. Probatur. Remanebũt vt in fine, cessabũt vt ad finẽ. Ergo. Declaratur exẽplo officiorum militum, Remanent vt in triumpho, cessant, vt in acie,

mos, virtutes vt medios, potestates vt vltimos. In vltima principatus vt primos, Archangelos vt medios, angelos vt vltimos.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ gradus angelicorũ ordinũ assignãt & Greg. & Dio. quãtũ ad alia quidẽ conuenienter, sed quantũ ad principatus & virtutes differẽter. Nam Dio. collocat virtutes sub Dominationib⁹, & supra potestates, Principatus aũt sub potestatib⁹ & supra Archãgelos. Greg. aũt ponit Principatus in medio Dominationũ, & Potestatũ, Virtutes verò in medio Potestatũ, & Archãgelorũ. Et vtraq; assignatio fulcimentũ habere potest ex autoritate Apostoli, qui medios ordines ascẽdendo enumerãs, dicit Eph. 1. qd̃ Deus instituit illũ, s. Christũ ad dexterã suã in cælestibus supra omnẽ Principatũ, & Potestatẽ, & Virtutẽ, & Dominationẽ. Vbi Virtutem ponit inter Potestatẽ & Dominationẽ secũdũ assignationẽ Dio. Sed ad Col. 1. enumerãs eosdem ordines, descendendo dicit, Siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt. Vbi Principat⁹ ponit medios inter Dominationes & Potestates sm assignatiõẽ Greg. Primò igitur videamus rationem assignationis Dio. In qua considerandũ est, ꝙ sicut suprà dictũ est, prima hierarchia accipit rõnes rerũ in ipso Deo, secũda verò in causis vniuersalib⁹, tertia verò secundũ determinationẽ ad speciales effectus. Et quia Deus est finis nõ solũ angelicorũ ministeriorũ, sed eriã totius creaturæ, ad primam hierarchiã pertinet cõsideratio finis, ad mediã verò dispositio vniuersalis de agẽdis, ad vltimã autẽ applicatio dispositionis ad effectum, quæ est operis executio. Hæc enim tria manifestum est in qualibet operatione inueniri. Et ideo Dio. ex nominib⁹ ordinũ & proprietates illorũ cõsiderans, illos ordines in prima hierarchia posuit, quorũ nomina imponuntur per respectum ad Deũ, s. Seraphim, & Cherubim, & Thronos. Illos verò ordines posuit in media hierarchia, quorũ nomina designant cõmunem quandã gubernationẽ: siue dispositionẽ in Dominationes, Virtutes, & Potestates. Illos verò ordines posuit in tertia hierarchia, quorũ nomina designãt operis executionẽ, s. Principatus, Angelos & Archãgelos. In respectu autẽ ad finẽ tria cõsiderari possunt. Nã primò aliquis cõsiderat finẽ. Secũdò verò perfectã finis cognitionẽ accipit. Tertiò verò intentionem suã in ipso designat. Quorũ secũdũ ex additione se habet ad primũ & tertiũ ad vtrumq;. Et quia Deus est finis creaturarum, sicut dux est finis exercitus, vt dicitur in 12. Meta. potest aliquid simile huius ordinis cõsiderari in reb⁹ humanis. Nã quidã sunt, q hoc habẽt dignitatis, vt per seipsos familiariter accedere possint ad Regẽ vel Ducẽ. Quidã verò super hoc habẽt vt etiã secreta eius cognoscant. Alij verò insuper circa ipsum semper inhærent quasi ei coniuncti. Et secundum hanc similitudinẽ accipere possumus dispositionẽ in ordinib. primę hierarchiæ. Nã Throni eleuãtur ad hoc ꝙ Deum familiariter in seipsis recipiãt, secundum quod rationes rerũ in ipso immediatè cognoscere possũt. Quod est propriũ totius primæ hierarchiæ. Cherubim verò supereminẽter diuina secreta cognoscunt. Seraphim verò excellũt in hoc, qd̃ est oĩm supremũ, s. Deo ipsi vniri. Vt sic ab eo quod est cõmune toti hierarchiæ, denominetur ordo Thronorum, sicut ab eo quod est cõmune omnibus cælestibus spiritibus, denominatur ordo angelorum. Ad gubernationis autem rationem tria pertinẽt. Quorum primũ est distinctio eorũ, quæ agẽda sunt, quod est propriũ dominationũ. Secundum autẽ est præbere facultatẽ ad implendũ, quod pertinet ad virtutes. Tertiũ autem est ordinare qualiter ea, q̃ præcepta vel diffinita sunt, impleri possunt, vt aliqui exequantur, & hoc pertinet ad Potestates. Exequutio autẽ angelicorũ ministeriorũ cõsistit in annuntiando diuina in exequutione autẽ cuiuslibet actus sunt quidã quasi incipiẽtes actionẽ, & alios ducẽtes. Sicut in cãtu præcentores, & in bello illi, qui alios ducũt, & dirigunt. Et hoc pertinet ad Principatus. Alij verò sunt qui simpliciter exequũtur. Et hoc pertinet ad Angelos. Alij verò medio mõ se habẽt, qd̃ ad Archangelos pertinet, vt suprà dictũ est. Inuenitur autẽ cõgrua hæc ordinũ assignatio. Nã semper summũ inferioris ordinis affinitatẽ habet cũ vltimo superioris. Sicut infima animalia parũ distãt à plantis. Primus autẽ ordo est diuinarũ personarũ, qui terminatur ad Spiritũ sanctũ, qui est amor procedẽs, cũ quo affinitatẽ habet supremus ordo primæ hierarchię ab incẽdio amoris denominatus. Infim⁹ aũt ordo primæ hierarchię est Thronorũ, qui ex suo ordine habẽt quandã affinitatẽ cũ dominationibus. Nã Throni dicunt secundũ Greg. per quos Deus sua iudicia exercet. Accipiunt enim diuinas illuminationes per eũ cõuenientiã ad immediatè illuminandũ secundã hierarchiã, ad quã pertinet dispositio diuinorũ ministeriorũ. Ordo verò potestatũ affinitatẽ habet cũ ordine principatuũ. Nã cùm Potestatũ sit, ordinẽ subiectis imponere, hæc ordinatio statim in nomine principatũ designatur, qui sunt primi in executione diuinorum ministeriorũ, vtpote psidentes gubernationi gentiũ & regnorũ, qd̃ est primũ principiũ in diuinis ministeriis. Nã bonũ gentis est diuinius, q̃ bonũ vnius hominis. Vnde dicitur Dan. 11. Princeps regni Persarũ restitit mihi. Dispositio etiã ordinũ quã Greg. ponit, cõgruitatem habet. Nã cum Dominationes sint diffinientes & præcipientes ea quæ ad diuina ministeria pertinẽt, ordines eis subiecti disponuntur secundum dispositionem eorũ, in quos diuina ministeria exercentur. Vt autem Aug. dicit 3. de Tri. corpora quodam ordine reguntur, inferiora per superiora, & omnia per spiritualem creaturam, & spiritus malus per spiritũ bonũ c. Primus ergo ordo post dominationes, dicitur Principatuum, qui etiã bonis spiritibus principantur. Deinde Potestates, per quas arcentur mali spiritus, sicut per potestates terrenas arcẽtur male factores, vt habetur Ro. 13. Post quas sunt Virtutes, quæ habent potestatẽ super corporalẽ naturã in operatione miraculorũ. Post quas sunt Angeli & Archangeli, qui nuntiant hominibus vel magna, q̃ sunt supra rõnem, vel parua, ad quæ rõ se extẽdere potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in Angelis potius est, ꝙ subiiciuntur Deo, quam quòd inferioribus præsident, & hoc deriuatur ex illo. Et ideo ordines nominati à prælatione nõ sunt supremi, sed magis ordines nominati à conuersione ad Deum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa propinquitas ad Deũ, quæ designatur nomine Thronorum, conuenit etiam Cherubim & Seraphim, & excellentius: vt dictum est. ¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ sicut suprà dictũ est, cognitio est sm quod cognita sunt in cognoscente: amor autẽ secundũ quod amãs vnitur rei amatæ c. Superiora aũt nobiliori modo sunt in seipsis quã in inferiorib⁹, inferiora verò nobiliori mõ in superioribus quã in seipsis c. Et ideo inferiorum quidem cognitio præeminet dilectioni, superiorum autem dilectio & præcipuè Dei, præeminet cognitioni e.

¶ Ad quartum dicendum, quòd si quis diligenter consideret dispositiones ordinum secundum Dio. & Greg. parum vel nihil differunt, si ad rem referantur. Exponit enim Greg. principatuũ nomen ex hoc, quòd bonis spiritibus præsunt: & hoc conuenit virtutibus secundũm quòd in nomine virtutum intelligitur quædam fortitudo dans efficaciam inferioribus spiritibus ad exequenda diuina ministeria. Rursus Virtutes secundum Greg. videntur esse idem quod Principatus secundum Dio. Nam hoc est primum in diuinis ministeriis, miracula facere. Per hoc enim paratur via annuntiationi Archangelorum & Angelorum.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum ordines remanebunt post diem iudicij.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ordines nõ remanebunt post diẽ iudicij. Dicit enim Apost. 1. ad Cor. 15. quòd Christus euacuabit omnem principatum & potestatem, cùm tradiderit regnũ Deo & Patri. Quod erit in vltima consummatione. Pari ergo ratione in illo statu omnes alij ordines euacuabuntur.

¶ 2. Præterea, Ad officiũ angelorum pertinet purgare, illuminare, & perficere. Sed post diẽ iudicij vnus angelus non purgabit, aut illuminabit, aut perficiet aliũ: quia non proficient amplius in scientia. Ergo frustra ordines angelici remanerent.

¶ 3. Præterea, Apost. dicit ad Heb. 1. de angelis, quòd omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hęreditatem capiunt salutis. Ex quo patet, quòd officia angelorum ordinaꝫ

¶ Responsionem ad secũdũ notato diligẽter, quoniã mirabile quid dicit de depẽdentia luminis angelici: ꝙ quia nõ de naturali, sed gratuito dicitur, de quo sola fides sufficit, cũ vene ratione suscipiẽdũ est. Præstat ããque in his ab excellẽtioribus persuaderi, quàm temerè secundum vires iudicare ingenij proprij.

¶ Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulum octauum.

Art. 4.

TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primò distinguitur. Secundò respõdetur iuxta vnum distinctionis membrum. Tertio respondetur iuxta secundum membrum.

¶ Quo ad primũ distinctio est, In ordinibus angelorum concurrũt duo, s. conditio naturæ & dona gratiæ, vt patet ex dictis.

¶ Quo ad secundũ, cõclusio prima respõsiua quæsito est negatiua, Homines non possunt assumi ad ordines angelorũ, quo ad gradũ naturę. Probatur, Sẽper remanebit in naturarũ angeli, & hominis diuersitas ergo nunquã hęc ascẽdet ad gradum illius.

¶ Quo ad tertium tria principaliter fiunt, destruuntur, cãdũ opinio aes, & ponitur conclusio responsiua quæsito. prima opinio est, & ꝙ homines nõ assumũtur ad ordines angelorum etiã secundũ gradũ glorię, & motiuum eius est distantia naturarũ. Hęc refellit in se quidẽ ex autoritate Euãg. in sua autem radice ex rõne: quia distãtia naturæ nõ concurrit, nisi materialiter, donum verò gratiæ cõplectiuè. Nec hoc oportet respõdere naturę, sed libertati diuinæ.

¶ Secunda verò opinio est, ꝙ aliqui assumũtur ad ordines angelorum, vt virgines, vel pfecti: alij nõ. Et hoc retundit autoritate Aug: Cõclusio autẽ respõsiua, quæ secundũ literæ ordinẽ in medio harũ opinionũ locatus est, Homes, indifferẽter ad ordines angelorum assumũtur. Probatur, Tantã gloriã mereri ex dono gratiæ possũt vt angelis sequẽtur secundũ gradus singulos angelorũ: ergo.

¶ Nota hic, ꝙ homes assumi ad ordines angelorũ duo includit, vnũ est, ꝙ cõstituant cũ angelis vnã societatẽ. Et hoc modo oes homines sancti assumũtur ad ordines angelorũ, siue sint maioris gloriæ quã aliquis angelus, siue æqualis, siue minoris q̃ oes angeliita, ꝙ ex angelis & hominibus eriã inferioribus omnibus angelis, quorũ magnã rõnabile est fore multitudinẽ, & vna integrabitur societas. Et hoc errauit secunda opinio, quę solos ꝙfectos quasi ordinantur ad hoc, quòd homines ad salutem adducãtur. Sed omnes electi vsque ad diem iudicij salutem cõsequuntur. Non ergo post diem iudicij remanebunt officia, & ordines Angelorum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Iudic. 5. Stellæ manentes in ordine, & cursu suo. Quod exponitur de angelis. Ergo angeli semper in suis ordinibus remanebunt.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ in ordinib⁹ angelicis duo possũt cõsiderari, s. distinctio graduũ, & executio officiorũ. Distinctio autẽ graduũ est in angelis secundũ differentiã gratiæ & naturę, vt suprà dictũ est. Et vtraque differẽtia semper in angelis remanebit. Nõ enim naturarũ differẽtiæ ab eis auferri possent, nisi cis corruptis. Differẽtia etiam gloriæ, erit in eis semper sm differentiam meriti præcedẽtis. Executio autẽ officiorũ angelicorum aliquo modo remanebit post diẽ iudicij & aliquo modo cessabit. Cessabit quidẽ secundũ ꝙ eorũ officia ordinantur ad perducendũ aliquos ad finẽ, remanebit autẽ secundũ quòd cõuenit in vltima finis cõsecutione. Sicut etiã alia sunt officia militariũ ordinum in pugna, & in triumpho.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ principatus & potestates euacuabuntur in illa finali cõsummatione, quãtũ ad hoc, ꝙ alios ad finẽ perducant: quia cõsecuto iã fine, nõ est necessariũ tendere in finẽ. Et hæc ratio intelligitur ex verbis Apostoli dicẽtis, Cũ tradiderit regnũ Deo, & patri, id est, cũ perduxerit fideles ad fruendum ipso Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actiones angelorũ super alios angelos cõsiderandæ sunt secundum similitudinem actionum intelligibiliũ, quæ sunt in nobis. Inueniuntur autem in nobis multæ intelligibiles actiones quæ sunt ordinatæ secundum ordinem causæ & causati. Sicut cùm per multa media gradatim in vnam cõclusionem deuenimus. Manifestũ est autem, quòd cognitio conclusionis dependet ex omnibus mediis præcedentibus, nõ solùm quantum ad nouã acquisitionem scientiæ, sed etiam quantũ ad scientiæ conseruationem. Cuius signum est, quòd si quis obliuisceretur aliquod præcedẽtium mediorum, opinionem quidem vel fidem de cõclusione posset habere, sed non scientiam, ordine causarum ignorato. Sic igitur cùm inferiores angeli rationem diuinorũ operum cognoscãt per lumen superiorum angelorum, dependet eorum cognitio ex lumine superiorũ non solùm quantũ ad nouã acquisitionem scientiæ, sed etiam quantũ ad cognitionis conseruationẽ. Licet ergo post iudiciũ nõ proficiant inferiores angeli in cognitione aliquarũ rerũ: non tamen propter hoc excluduntur, quin à superioribus illuminentur.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ etsi post diẽ iudicij homines nõ sint vltetius ad salutẽ adducẽdi per ministerium angelorũ: tamen illi, qui iam salutẽ erunt cõsecuti, aliquam illustrationem habebunt per angelorum officia.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur ꝙ homines nõ assumãtur ad ordines angelorũ. Hierarchia enim humana continetur sub infima hierarchiarum cælestium: sicut infima sub media, & media sub prima. Sed angeli infimæ hierarchiæ nunquam transferentur in mediã, aut in primam. Ergo neque homines transferentur ad ordines angelorum.

¶ 2. Præterea, Ordinibus angelorũ aliqua officia cõpetunt (vtpote custodire, miracula facere, dęmones arcere: & huiusmodi) quæ non videntur conuenire animabus Sanctorum. Ergo non transferentur ad ordines angelorum.

¶ 3. Præterea, Sicut boni angeli inducunt ad bonum, ita dęmones inducunt ad malum. Sed erroneum est dicere, quòd animæ hominũ malorũ conuertãtur in dęmones. Hoc enim Chrys. reprobat super Matth. Ergo non videtur, quòd animæ sanctorum transferantur ad ordines angelorum.

¶ SED CONTRA est, quod Dominus dicit Matth. 22. de Sanctis, quòd erunt sicut angeli Dei in cælo.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut suprà dictũ est, ordines angelorũ distinguunt & secundũ conditionẽ naturæ, & secundũ dona gratiæ. Si ergo considerentur angelorũ ordines solùm quãtum ad gradũ naturę, sic homines nullo modo assumi possunt ad ordines angelorũ: quia semper remanebit naturarũ distinctio. Quã quidẽ considerantes, posuerunt, quòd nullo modo homines transferri possunt ad æqualitatem angelorũ. Quod est erroneũ. Repugnat enim promissioni Christi, dicẽtis Luc. 20. quòd filij resurrectionis erũt æquales angelis in cęlis. Illud enim quòd est ex parte naturę, se habet vt materiale in ratione ordinis. Cõpletiuũ verò est quod est ex dono gratiæ, quæ dependet ex liberalitate Dei, nõ ex ordine naturæ. Et ideo per donũ gratiæ homines mereri possunt tantam gloriam, vt angelis æquentur e secundum singulos angelorum gradus: quod est homines ad ordines angelorum assumi. Quidam tamen dicũt, quod ad ordines angelorum assumuntur omnes, qui saluantur, sed soli virgines, vel perfect: alij verò suum ordinẽ constituent quasi condiuium toti societati angelorũ. Sed hoc est contra Aug. qui dicit 12. de ciuit. Dei quod non erunt duæ societates hominum, & angelorũ, sed vna, quia omniũ beatitudo est adhærere vni Deo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gratia angelis datur secundum proportionem naturalium. Nõ autem sic est de hominibus, vt suprà dictũ est. Et ideo sicut inferiores angeli nõ possunt transferri ad naturalem gradum superiorum, ita nec ad gratuitum. Homines verò possunt ad gratuitũ conscendere, sed non ad naturalem.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd angeli secundum naturæ ordinem medij sunt inter nos & Deum. Et ideo secundum legem communem per eos administrantur non solùm res humanæ: sed etiam omnia corporalia. Homines autem Sancti etiam post hanc vitam sunt eiusdem naturæ nobiscum. Vnde secundum legem communem non administrant humana, nec rebus viuorum interfunt: vt Aug. dicit in lib. De cu. pro mor. agenda. Ex quadam tamen speciali dispensatione interdum aliquibus Sanctis conceditur, vel viuis vel mortuis, huiusmodi officia exercere, vel miracula faciendo, vel dęmones arcendo, vel aliquid huiusmodi: sicut Aug. in eod. lib. dicit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homines ad pœnam dęmonum transferri, non est erroneum. Sed quidam erroneè posuerunt, dęmones nihil aliud esse quàm animas defunctorum. Et hoc Chrys. reprobat.

QVÆSTIO CENTESIMANONA

de ordinatione malorum angelorum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ordinatione malorum angelorũ. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum ordines sint in dæmonibus. ¶ Secundò, vtrum in eis sit prælatio. ¶ Tertiò, vtrum vnus illuminet alium. ¶ Quartò, vtrum subiiciantur prælationibus bonorum angelorum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum ordines sint in dæmonibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ordines non sint in dęmonibus. Ordo enim pertinet ad rationem boni, sicut & modus & species (vt August. dicit in lib.

Ca.5. & 4 20.6. ¶ *Super Quæstionis centesimanona Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio affirmatiuè respõsiua quæsito. In dæmonibus est prælatio. Probat dupliciter. Primò. Naturæ dæmonũ sunt subordinatæ. ergo actiones eorũ sunt subiuicè ordinatæ: ergo in eis est prælatio. ante cedens patet: consequẽtia probat dupliciter. Primò, quia actio sequitur naturam. ac per hoc naturam subditam sequitur actio subdita. Secundò, quia hoc testantur corpora superiora, & inferiora. Secũda verò consequentia probatur ex ratione prælationis: quia, scilicet consistit in hoc, quod actio sit subdita actioni: secũdò probatur conclusio sic, Diuina sapientia arringit à fine, &c. ergo nihil relinquit inordinatũ: ergo cõgruit sibi etiã in dæmonib⁹ ordinem prælationis secundũ naturam instituere.

Artic.4.& 8.q.præc.

¶ *Super Quæstionis centesimanona Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio respõsiua quæsito negatiuè, cùm vna annexa secũdariò. Responsiua est, In dæmonibus non est illuminatio. Probatur, Peruersitas dæmonum habet, vt vnus nõ ordinet ad Deum alium, sed ab ducat. ergo non illuminat, Probatur sequela: quia illuminatio ẽ manifestatio in ordine ad Deum: vt patet ex differentia assignata inter duplicem manifestationem, s. illuminationem & locutionem. Annexa verò cõclusio est, quòd in dæmonibus est quædam manifestatio veritatis adinuicẽ. Probat, quia est in eis locutio.

Quæst.62. art 3.

Cap. 4. de diui no.

ç. 49.ar.3.

¶ *Super Quæstionis centesimanona Articulũ quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, Boni angeli prælati sunt malis, & eos regunt. probatur, Prælatio primò cõuenit Deo, participatiuè autẽ creaturis, ergo creaturæ pfectiores habẽt influẽtiã super alias: ergo sãcti angeli super dæmones. Antecedẽs ẽ per se norũ: consequentia prima probat, quia sunt Deo propinquiores: secunda verò, quia maximè pfectio, & maximè appropinquans Deo est stat⁹ fruitionis in quo sunt angeli, quo priuantur dæmones

538 suprà q. 63. artic 8. Et 2. di. 6. art. 4. Et 4. dist 47. q.1. art. 2. q.4.

¶ Super

in lib. de natura boni) & ecõtrario inordinatio pertinet ad rationem mali. Sed in bonis angelis nihil est inordinatum. Ergo in malis angelis non sunt aliqui ordines.

¶ 2. Præterea, Ordines angelici sub aliqua hier. continẽtur, sed dæmones nõ sunt sub aliqua hierarchia, quæ est sacer principatus, cùm ab omni sanctitate sunt vacui. Ergo in dæmonibus non sunt ordines.

¶ 3. Præterea, Dæmones de singulis ordinibus angelorũ ceciderunt: vt cõmuniter dicitur. Si ergo aliqui dęmones dicuntur esse alicuius ordinis: quia de illo ordine ceciderunt: videtur, quòd deberent eis attribuiномina singulorum ordinum. Nunquam autem inuenitur, quòd dicãtur Seraphim, vel Throni, vel Dominationes. Ergo pari ratione non sunt in aliquibus ordinibus.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Eph. vlt. quòd est nobis colluctatio aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut iam dictum est, ordo angelicus considerat̃ur, & secundum gradum naturæ, & secundum gradum gratiæ. Gratia verò habet duplicem statum, scilicet imperfectũ, qui est status merendi, & perfectum, qui est status gloriæ consummatæ. Si ergo considerẽtur ordines angelici quãtum ad perfectionem gloriæ, sic dæmones neque sunt in ordinibus angelicis, neque vnquam fuerũt. Si autem considerẽtur quantum ad id, quod est gratiæ imperfectæ, sic dæmones fuerũt qui dem aliquãdo in ordinibus angelorum, sed ab eis ceciderunt, secundum illud quod suprà posuim⁹, omnes angelos in gratia creatos fuisse. Si autem considerentur quantũ ad id, quòd est naturæ, sic adhuc sunt in ordinibus, quia data naturalia non amiserũt, vt Dion. dicit.

Artic.4.& 8.q.præc.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ bonũ potest inueniri sine malo: sed malum non potest inueniri sine bono, vt suprà habitum est. Et ideo dæmones, inquantum habent naturam bonam, ordinati sunt.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd ordinatio dæmonum, si consideretur ex parte Dei ordinantis, est sacra. Vtitur enim dęmonibus propter seipsum. Sed ex parte volũtatis dæmonum non est sacra: quia abutuntur sua natura ad malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nomen Seraphim imponitur ab ardore charitatis: nomẽ autẽ Thronorũ ab inhabitatione diuina. Nomẽ autem dominationum importat libertatem quandam. Quæ omnia opponũtur peccato. Et ideo peccantibus angelis huiusmodi nomina non attribuuntur.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum in dæmonibus sit prælatio.*

DE SECVNDVM sic procedit̃ur. Videtur quòd in dæmonibus non sit prælatio. Omnis enim prælatio est secundum aliquem ordinem iustitiæ. Sed dæmones toraliter à iustitia cecidẽrunt. Ergo in eis non est prælatio.

¶ 2. Præterea, Vbi non est obediẽtia, & subiectio, non est prælatio. Hæc autem sine cõcordia esse non possunt. Quæ in dæmonibus nulla est, secundum illud Prouerb. 13. Inter superbos semper sunt iurgia. Ergo in dæmonibus non est prælatio.

¶ 3. Præterea, Si in eis est aliqua prælatio, aut hoc pertinet ad eorum naturam, aut ad eorum culpam vel pœnam. Sed non ad eorum naturam. Quia subiectio & seruitus non est ex natura, sed est ex peccato subsecuta. Nec pertinet ad culpam, vel pœnã. Quia sic superiores dæmones, qui magis peccauerunt, inferioribus subderentur. Non ergo est prælatio in dæmonibus.

¶ SED CONTRA est, quod dicit glos. 1. ad Cor. 15. Quandiu durat mundus, angeli angelis, homines hominibus, & dæmones dæmonibus præsunt. Glos. ord.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm actio sequatur naturam rei, quorumcunque naturæ sunt ordinatæ, oportet quod etiam actiones subinuicem ordinentur. Sicut patet in rebus corporalibus. Quia enim inferiora corpora naturali ordine sunt infra corpora cælestia, actiones & motus eorum subduntur actionibus, & motibus cælestium corporum. Manifestum est autem ex præmissis, quòd dæmonum quidã naturali ordine sub aliis cõstituuntur. Vnde & actiones eorum sub actionibus superiorum sunt. Et hoc est, quod rationem prælationis facit, vt scilicet actio subditi subdatur actioni prælati. Sic igitur ipsa naturalis dispositio dæmonum requirit, quòd sit in eis prælatio. Conuenit enim hoc diuinæ Sapientiæ, quæ nihil in vniuerso inordinatum relinquit. quæ attingit à fine vsque ad finẽ fortiter, & disponit omnia suauiter, vt dicitur Sap. 8.

Art. præc.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prælatio dæmonum non fundatur super eorum iustitia, sed super iustitia Dei, cuncta ordinantis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd concordia dæmonũ, qua qui dam aliis obediunt, ndn est ex amicitia, quam inter se habeant, sed ex communi nequitia, qua homines odiunt, & Dei iustitiæ repugnant. Est enim proprium hominum impiorum, vt eis se adiungant, & subiiciant ad propriam nequitiam exequendã, quos potentiores viribus vident.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ dæmones non sunt æquales secundum naturam. Vnde in eis est naturalis prælatio. Quod in hominibus non contingit, qui natura sunt pares. Quòd autem superioribus inferiores subdantur, non est ad bonum superiorum, sed magis ad malum eorum. Quia cùm mala facere, maximè ad miseriam pertineat, præesse in malis, est esse magis miserum.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum in dæmonibus sit illuminatio.*

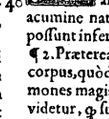

DE TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in dæmonibus sit illuminatio. Illuminatio enim consistit in manifestatione veritatis. Sed vnus dæmon potest alteri veritatem manifestare: quia superiores magis acumine naturalis scientiæ vigent. Ergo superiores dæmones possunt inferiores illuminare. 539

¶ 2. Præterea, Corpus, q̃ superabũdat lumine, potest illuminare corpus, quòd in lumine deficit, sicut sol luna. Sed superiores dæmones magis abundãt in participatione luminis naturalis. Ergo videtur, q̃ superiores dæmones possunt inferiores illuminare.

¶ SED CONTRA, Illuminatio cum purgatione est, & perfectione, vt suprà dictum est. Sed purgare non conuenit dæmonibus, secundum illud Eccles. 34. Ab immũdo quid mundabitur? Ergo etiam neque illuminare.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in dæmonibus non potest esse illuminatio propriè. Dictum est enim suprà, quòd illuminatio propriè est manifestatio veritatis, a secundum quod habet ordinem ad Deum, qui illuminat omnẽ intellectũ. Alia autem manifestatio veritatis potest esse locutio. Sicut cum vnus angelus alteri suum cõceptum manifestat. Peruersitas autem dæmonum hoc habet, quòd vnus alium non intẽdit ordinare ad Deum. sed magis ab ordine diuino abducere, & ideo vnus dæmon alium non illuminat. Sed vnus alij suum concepum per modum locutionis intimare potest. Q.106.ar. 2 & 1.ad 3. Sed cõtra. Quæst. 106. artic.1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quælibet veritatis manifestatio habet rationem illuminationis, sed solùm quæ dicta est. In corp.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum ea, quæ ad naturalem cognitionem pertinent, nõ est necessaria manifestatio veritatis: neque in angelis neque in dæmonibus: quia, sicut suprà dictum est: statim à principio suæ conditionis omnia cognouerunt quæ ad naturalem cognitionem pertinent: & ideo maior plenitudo naturalis luminis, quæ est in superioribus dæmonibus, non potest esse ratio illuminationis. Quæst.55. art.2.& 3. 58.art.1.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum angeli habeant prælationem super malos.*

DE QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ boni angeli nõ habeant prælationem super malos. Prælatio enim angelorum præcipuè attenditur secundum illuminationes: Sed mali angeli, cùm sint tenebræ, non illuminantur à bonis. Ergo boni angeli non sunt prælati super malos. 540

¶ 2. Præterea, Ad negligẽtiã præsidẽtis pertinere videtur ea, quæ per subditos malè fiũt. Sed dæmones multa mala faciũt. Si igitur subsunt

subsunt prælationibus bonorum angelorum, videtur in angelis bonis esse aliqua negligentia, quod est inconueniens.

¶ 3. Præterea, Prælatio angelorum sequitur naturæ ordinem, vt suprà dictum est. Sed si dæmones de singulis ordinibus ceciderũt (vt communiter dicitur) multi dæmones multis bonis angelis sunt superiores ordine naturæ. Non ergo boni angeli prælationem habent super omnes malos. Art.1.& 2.

Cap. 4. ¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit 3. de Trinit. quòd spiritus vitæ desertor atque peccator regitur per spiritum vitæ rationalem pium, & iustum. Et Greg. dicit, quòd potestates sunt angeli, quorum ditioni virtutes aduersæ subiectæ sunt. Hom. 34. in Euang.

¶ RESPONDEO dicendum q̃ totus ordo prælationis primò, & originaliter est in Deo, & participatur à creaturis, secũdum quod Deo magis appropinquant. Illæ enim creaturæ super alias influẽtiam habent, quæ sunt perfectiores, & Deo propinquiores. Maxima autem perfectio, & per quam maximè Deo appropinquatur, est creaturarum fruẽtium Deo. Sicut sunt sancti angeli. Qua perfectione dæmones priuantur. Et ideo boni angeli super malos prælationem habent, & per eos regunt̃ur. 541

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd per sanctos angelos multa de diuinis mysteriis dæmonibus reuelantur, cùm diuina iustitia exigit, vt per dæmones aliqua fiant, vel ad punitionem malorum, vel ad exercitationem bonorum. Sicut in rebus humanis assessores iudicis reuelant tortoribus eius sententiam. Huiusmodi autem reuelationes si ad angelos reuelantes comparentur, illuminationes sunt, quia ordinant eas ad Deum. Ex parte verò dæmonum non sunt illuminationes, quia eas in Deum non ordinant, sed ad expletionem propriæ inuiritatis.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ sancti angeli sunt ministri diuinæ sapientiæ. Vnde sicut diuina sapientia permittit aliqua mala fieri per malos angelos, vel homines propter bona, quæ ex eis elicit: ita & boni angeli non totaliter cohibent malos à nocendo.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ angelus, qui est inferior ordine naturæ, præest dæmonibus, quamuis superioribus ordine naturæ: quia virtus diuinæ iustitiæ, cui inhærent boni angeli potior est quam virtus naturalis angelorũ. Vnde & apud hoũes spiritualis iudicat omnia: vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et Philos. dicit in lib. Ethic. quòd virtuosus est regula, & mensura omnium humanorum actuum. Lib. 2.c.4. & lib. 10. cap. 5.

QVÆSTIO CENTESIMADECIMA, *de præsidentia angelorum super creaturam corporalem, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est, de præsidentia angelorũ super creaturam corporalem. ¶ Circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum creatura corporalis administretur per angelos. ¶ Secũdò, vtrum creatura corporalis obediat angelis ad nutum. ¶ Tertiò, vtrum angeli sua virtute possint immediatè mouere corpora localiter.

¶ Quartò, vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum creatura corporalis administretur per angelos.*

DE PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis non administretur per angelos. Res enim, quæ habent determinatum modum operandi, non indigent gubernari ab aliquo præsidente. Ideo enim indigemus gubernari, ne aliter operemur quam oporteat. Sed res corporales habent determinatas actiones, ex naturis sibi diuinitus datis. Non ergo indigent gubernatione angelorum. 541 1.dist.1.ar.3. Et contra capit 98.& 83. Et verit.q.5 ar.8. Et opusc.2. cap.135. Et opusc. 20. art.1.1. vsque ad 16. Et op. 20. col. 3.

¶ 2. Præterea, Inferiora in entibus gubernantur per superiora. Sed in corporibus quædam dicuntur inferiora, quædam superiora. Inferiora igitur gubernantur per superiora. Non ergo est necessarium, quòd gubernentur per angelos.

¶ 3. Præterea, Diuersi ordines angelorum distinguuntur secundum diuersa officia. Sed si creaturæ corporales administrãtur per angelos, tot erunt officia angelorum, quot sunt species rerum, ergo etiam tot erunt ordines angelorum, quod sunt species rerum. quod est contra supra dicta, non ergo corporalis creatura administratur per angelos. Q.108 art. 2.& 6.

Cap. 4. ¶ SED CONTRA est, quòd Aug. dicit 3. de Trin. quòd omnia corpora reguntur per spiritum vitæ rationalem: & Greg. dicit in 4. dialo. quod in hoc mundo visibili nihil nisi per creaturam in 70 visibilem disponi potest. Cap. 5.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ tam in rebus humanis quam in rebus naturalibus, hoc cõiter inuenitur, quod potestas particularis gubernatur, & regitur à potestate vniuersali. Sicut potestas Balliui gubernatur à potestate Regis. Et in angelis etiam est diuersitũ, q̃ superiores angeli, qui præsunt inferioribus, habẽt scientiã magis vniuersalẽ. Manifestũ est autẽ, q̃ virtus cuiuslibet corporis est magis particularis, quã virtus spiritualis substantiæ. Nam omnis forma corporalis est forma induiduata per materiam & determinata ad hic & nunc, formæ autem immateriales, sunt absolutæ & intelligibiles. Et ideo sicut inferiores angeli, qui habent formas minus vniuersales, reguntur per superiores, ita omnia corporalia reguntur per angelos. Et hoc non solùm à sanctis doctoribus ponitur, sed etiam ab omnibus Philosophis, qui incorporeas substantias posuerunt. Q.3.ar.3. & q. 108. art. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd res corporales habent determinatas actiones. Sed has actiones non exercent, nisi secundum quòd mouentur: quia proprium corporis est, quòd non agit, nisi per motum. Et ideo oportet, quòd creatura corporalis à spirituali moueatur. ¶ Ad fm dicendum, q̃ ratio ista procedit fm opinionem Arist. qui posuit, q̃ corpora cælestia mouentur à substantiis spiritualibus. Quarum numerum conatus fuit assignare fm numerũ motuum, qui apparent in corporalibus cælestibus [e]. Sed non posuit, q̃ essent aliquæ substantiæ spirituales, quę haberent immediatam præsidẽciam supra inferiora corpora, nisi forte animas humanas. Et hoc ideo, quia non considerauit aliquas operationes in inferioribus corporibus exercẽri, nisi naturales. Ad quas sufficiebat motus corporũ cælestium. Sed quia nos ponimus multa in corporibus inferioribus fieri præter naturales actiones corporum, ad quæ non sufficiunt virtutes cælestium corporum [e]: ideo fm nos necesse est ponere, quòd angeli habeant immediatam præsidentiam, non solùm supra cælestia corpora, sed etiam supra corpora inferiora. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ de substãtiis immaterialibus diuersimodè Philosophi sunt locuti. Plato enim posuit substantias immateriales esse rationes & species sensibilium corporum, & quasdã aliis vniuersaliores. Et ideo posuit substantias immateriales habere præsidentiam immediatam circa omnia sensibilia corpora [e], & diuersas circa diuersas. Arist. autem posuit quòd substantiæ immateriales non sunt species corporum sensibilium, sed aliquid altius, & vniuersalius. Et ideo non attribuit eis immediatam pręsidentiam supra singula corpora, sed solùm supra vniuersalia agentia, quæ sunt corpora cælestia [e]. Auic. verò mediam viam secutus est. Posuit enim cum Platon. aliquam substantiam spiritualem præsidentem immediatè sphæræ actiuorum, & passiuorum, eo quòd sicut Plat. ponebat, quòd formæ horum sensibilium deriuantur à substantiis immaterialibus: ita etiam Auic. hoc posuit e. Sed in hoc à Plat. differt, quòd posuit vnam tantum substantiam immaterialem præsidentẽ omnibus corporibus inferioribus, quam vocauit intelligentiam agentem. Doctores autem sancti posuerunt sicut & Platonici diuersis rebus corporeis diuersas substantias spirituales esse propositas. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. Vnaquæque res visibilis in hoc mundo habet angelicam potestatem sibi præpositam. Et Dam. dicit, Diabolus erat ex his angelicis virtutibus, quæ præerant terrestri ordini. & Orig. dicit super illud Num. 22. Cùm vidisset asina angelum, quòd opus est mundo angelis, qui præsunt super bestias, & præsunt animalium natiuitati, & virgultorum, & plantationum, & cæterarum rerum incrementis. Sed hoc non est ponendum propter hoc, quòd secũdum suam naturam vnus angelus magis se habeat ad pręsidendũ animalibus quàm plantis, quia quilibet angelus etiam minimus habet aliquẽ virtutem & vniuersaliorem, quàm aliquod genus corporaliũ: sed ex ordine diuinæ sapientiæ, quæ diuersis rebus diuersos rectores prepposuit. Nec tamẽ pro-

¶ *Super Quæstionis centesimadecima Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè. Omnia corporalia regũtur per angelos. Probatur dupliciter. Primò ratione, Omnis potestas particularis regitur per vniuersalem. potestas corporea est particularis, angelica vniuersalis. ergo corporea regitur per angelicam. Maior probatur inductiuè in humanis & angelicis. Minor probatur, quia corporea vis est hic ad materiam, &c. angelica autem absoluta, & intellectualis. Secundo autoritate Sanctorum & Philosophorum. Lib. M tea. 44. 236

¶ In *responsione* ad secundum, & tertium adiuuerte, quòd angelos habere immediatam præsidentiam super corpora inferiora, contingere potest vno modo, vt ãngeli sint distributi secundum numerum specierum ad explanda naturalia opera. Et hoc fuit Platonicum: & reprobatur. Secundo modo, vt angeli sint distributi iuxta speciẽrũ quidem numerum, sed non ad opera naturalia, sed propter diuina mysteria supernaturalia explenda. Et hoc cum magna reuerentia, & dextritate interpretatur ponendum diuus Thomas in litera, si sanctos doctores nominato ibi sequi volumus. Tertio modo, vt non iuxta numerum præsiderum præsint, sed vnus præsit omnib⁹ inferioribus ad naturalia opera. Et hoc fuit Auicen. & reprobatur hic, & in articulo sequenti, & alibi. Quarto modo, vt aliqui angeli sint deputati præsidentiæ corporalium non iuxta numerum speciẽrum, sed potius secundum numerum modorum, quibus res corporeæ diuinæ subsunt regulæ in ordine ad prædestinationis finem. Et hæc via, iudicio meo est secundum propriam mẽtem Sancti Thomæ, vt colligere possum, & hinc & ex aliis locis. Vnde in responsione ad secundum asseritiuè ponit pluraliter angelos oportere præsidere his corporibus propter my steria diuina explenda: numerum autem eorum iuxta numerum specierum recitatiuè tã quam, & ad bonum motiuum reducendo, & sustentabilem ostẽdendo affert; & nunquam asserit, vt pater ex modo loquendi. Hoc, inquit, non est ponendum propter hoc, &c. Vbi se directorem magis quàm asserentem illius opinionis euidenter ostendit. 239 lib.1. text. 49.79 lib.2. Hou N 41

¶ *Super Quæstionis centesimadecima Articulum secundum.*

Titulus

TItulus clarus.

¶ In corpore duo, Primo opinio ad partē assimatiuam: secundo
510 Hom. 34. in Euang. simul destruitur pars af-firmatiua, & cōstituitur negatiua: & sic respondetur quæstio negatiue.

¶ Quo ad primum referuntur opiniones Plat. & Auic. ꝙ materia corporalis obedit substantiis inmaterialibus ad mutationē formalem.

¶ Quo ad fm ponitur conclusio negatiua, ꝙ materia corporalis non
542 12. q. 80. Et 2. cōtra capit. 10. Et po. q. 6. artic. 1. Et ma. q. 16. Et in. q. 3. Et quo. 9. Et aut. 10. obedit angelis immediatè ad trāsmutationē formalē. Et probatur ex duabus propositionib⁹, scilicet cōpositū ex materia & forma tūm sic: & omne quod fit, fit à sibi simili. Ex his enim sequitur, ꝙ transmutatio formalis est à solo cōposito, aut ex eminentius cōtinēte in seipsum cōpositum, scilicet materiam & formā: qui est solus Deus, vt superiꝰ deducta sunt omnia.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio cū sua quæsito affirmatiuē; Natura corporalis nata est mo-
Act. præ. neri immediatè à natura spirituali fm locum. Probatur tripliciter. Primò rōne: diuina sapientia coniungit fines primorum principiis secūdorum. ergo natura inferior i sui supremo attingitur à natura superiori. ergo natura corporalis in sui supremo attingitur à spirituali. ergo fm motum localem. Antecedēs est Dio. prima cōsequentia est euidens. Secūda probatur; quia natura corporalis est infra spiritualē. Tertia verò probatur: quia motus localis est perfectissimus omnium mo-
Ca. 8. 10. 3. tuū qd probatur: q; mobile localiter vt sic, non est in potē. in ad aliquid intrinsecū sed extrinse-
D. 641. cū tūm Secūdò probatur autoritate Philosophorū. Tertiò experientia, qui corpus videm⁹ moueri ab anima principaliter secundum locum.

¶ Circa hęc esset discutiendum quomodo, & vnde motus localis est perfectissimus omnium motuum: sed quoniam hoc spectat ad octauum Phys. ideo vide ibi, & in quæst. extrauagante.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum*
Text. 16. *quartum.*
37. & 32. TItulus clarus.

245 ¶ In corpore est vna conclusio cū sua q̄sito negatiuē: Angeli nō possunt virtute propria miracula facere. Probatur: cum fieri nihil aliud sit, quàm via in esse. Manifestum est autem, ꝙ factum est simile facienti, quia omne agens agit sibi simile. Et ideo id, quod facit res naturales, habet similitudinem cum composito, vel quia est compositum, sicut ignis generat ignem, vel quia totum compositum & quantum ad materiam, & quantum ad formam, est in virtute ipsius. Quod est proprium Dei. Sic igitur omnis informatio materiæ, vel est à Deo immediatè, vel ab aliquo agente corporali, non autem immediatè ab angelo [e].

336 ¶ Ad primvm ergo dicēdum, quòd anima nostra vnitur corpori, vt forma: & sic non est mirum, si formaliter transmutatur ex conceptione ipsius: præsertim cum motus sensitiui appetitus, qui fit cum quadam transmutatione corporali, subdatur imperio rationis: angelus autem non sic se habet ad corpora naturalia. Vnde ratio non sequitur. ¶ Ad secundum dicendum, quòd id quod potest virtus inferior, potest superior: non eodem sed excellentiori modo [e]. Sicut intellectus cognoscit sensibilia excellentiori modo, quam sensus. Et sic angelus excellentiori modo transmutat materiam corporalem, quàm agentia corporalia, scilicet mouendo ipsa agentia corporalia tanquam causa superior. ¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet ex virtute angeloꝝ aliquos effectus sequi in rebus naturalibus, ad quæ agentia corporalia nō sufficerent. Sed hoc non est, angelo obedire materiam ad nutum: sicut nec coquis obedit materia ad nutum: quia aliquem modum decoctionis operantur per ignem secundum aliquam artis moderationem, quam ignis per se non faceret: cùm reducere materiam in actum formæ substantialis, non excedat virtutem corporalis agentis, quia simile natum est, sibi simile facere.

b 416 424 d

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum corpora obediant angelis ad motum localem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ dō corpora non obediant angelis ad motum localem. Motus enim
541 1. octis sup. act. naturalis. localis corporum naturalium sequitur formas eorum. Sed angeli non causant formas corporum naturalium, vt dictum
Act. præc. & q. 65. act. 4. Li. 8. à tex. 54. vsque ad 60. est. Ergo neque possunt causare in eis motum localem.

¶ 2. Præterea, In 8. Phys. probatur, quòd motus localis est primus motuum. Sed angeli non possunt causare alios motus transmutando materiam formaliter. Ergo neque etiam possunt causare motum localem.

¶ 3. Præterea, Mēbra corporalia obediunt conceptioni animæ ad motum localem, inquantum habēt in seipsis aliquod principium vitæ. In corporibus autem naturalibus non est aliquod principium vitæ. Ergo non obediunt angelis ad motum localem.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit 3. de Trin. quòd angeli
Cap. 8. & 9. 10. 3. adhibent semina corporalia ad aliquos effectus producendos [e]. Sed hoc non possunt facere, nisi localiter mouendo. Ergo corpora obediunt eis ad motum localem.

b 564

¶ Respondeo dicendum, q̄ sicut Dion. dicit 7. c. de Di. no. diuina sapientia coniungit fines primorum principiis secundorū. Ex quo patet, quòd natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori. Natura autem corporalis est infra naturā spiritualem. Inter omnes autem motus corporeos perfectior est motus localis, vt probatur in 8. Phys. Cuius ratio est, quia mobile fm
Tex. 37. locum non est in potentia ad aliquid intrinsecum, inquātum huiusmodi, sed solum ad aliquid extrinsecum, scilicet ad locum. & ideo natura corporalis nata est moueri immediatè à natura spirituali fm locum, vnde & Philosophi posuerunt suprema corpora moueri localiter à spiritualibus substantiis, vnde videmus, quòd anima mouet corpus primò, & principaliter locali motu.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd in corporibus sunt alij motus locales præter eos, qui consequuntur formas [e]. Sicut fluxus & refluxus [d] maris non consequitur formam substantialem
517 D. 621. aquæ, sed virtutem lunæ. Et multo magis aliqui motus locales consequi possunt virtutem spiritualium substantiarum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angeli causando motum localē tanquam priorem, per eum causare possunt alios motus adhibendo, scilicet agentia corporalia ad huiusmodi effectus producendos, sicut faber adhibet ignem ad demollitionem ferri. ¶ Ad tertium dicendum, quòd angeli habēt virtutem minus contractam quàm animæ. Vnde virtus motiua animæ contrahitur ad corpus vnitum, quod per eam viuificatur, quo mediante, alia potest mouere. Sed virtus angeli non est contracta ad aliquod corpus. Vnde potest corpora non coniuncta localiter mouere.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum angeli possint facere miracula.

AD QVARTVM sic proceditur. Vt ꝙ angeli possunt facere miracula. Dicit enim Grego. Virtutes vocantur illi
541 24. q. 178. ar. 4. Et 3. contra ca. 101. & 103. Et pe. 1. 6. ar. 3. & 4. Et mal. q. 16. ar. 9. Et opusc. ca. 138. Et opusc. 11. artic. 5. vsque ad 19. Rom. 24. in. 2. euan. Que. 1. 79. Quæst. 79. spiritus per quos signa, & mirabilia frequentius fiunt.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit in lib. 83. quod magi faciunt miracula per priuatos contractus, boni Christiani per publicam iustitiam, mali Christiani per signa publicæ iustitiæ. Sed magi faciunt miracula per hoc, quòd exaudiuntur à dæmonibus, vt ipse alibi in eodem lib. dicit. Ergo dæmones miracula possunt facere. Ergo multo magis angeli boni.

¶ 3. Præterea, Aug. in eodem lib. dicit ꝙ oīa, quæ visibiliter fiunt, etiam per inferiores potestates aëris huius non absurdè fieri posse creduntur. Sed quando effectus aliquis naturalium causarum producitur absque ordine naturalis causę, hoc dicimus esse miraculum. Puta, cùm aliquis sanatur à febre, non per operationem naturæ. Ergo angeli & dæmones possunt facere miracula.

¶ 4. Præ-

¶ 4. Præterea, Virtus superior non subdit̄ ordini inferioris causæ. Sed natura corporalis est inferior angelo. ergo angelus potest operari præter ordinē corporaliū agentiū. Quod est miracula facere.

¶ Sed contra est quod de Deo dicitur in Psalm. Qui facit mirabilia magna solus.

¶ Respondeo dicendum, quòd miraculum propriè dicitur, cum aliquid fit præter ordinē naturæ. Sed non sufficit ad rationē miraculi, si aliquid fiat præter ordinem naturæ alicuius particularis. Quia si cùm aliquis proiicit lapidem sursum, miraculum faceret, cùm hoc sit præter ordinem naturæ lapidis. Ex hoc ergo aliquid dicitur esse miraculum, quòd fit præter ordinem totius naturæ creatæ. Hoc autē non potest facere, nisi Deus. Quia quicquid facit angelus, vel quæcunque alia creatura propria virtute, hoc fit secundum ordinem naturæ creatæ. Et sic non est miraculum. Vnde relinquitur, quòd solius Deus miracula facere possit.

¶ Ad primvm ergo dicendum, ꝙ angeli aliqui dicuntur miracula facere, vel quia ad eorum desiderium Deus miracula facit, sicut & sancti homines dicūtur miracula facere, vel quia aliquod ministeriū exhibent in miraculis, quæ fiunt, sicut colligendo pulueres in resurrectione communi, vel huiusmodi aliquid agendo.
In corp. ¶ Ad fm dicendum, ꝙ miracula simpliciter loquendo, dicuntur, vt dictū est, cùm aliqua fiunt præter ordinem totius naturæ creatæ. Sed quia non omnis virtus naturæ creatæ est nota nobis: ideo cum aliquid fit præter ordinē naturæ creatæ, nobis notæ per virtutem creatam, nobis ignotā, est miraculū quò ad nos. Sic igitur cum dæmones aliquid faciunt sua virtute naturali, miracula dicuntur nō simpliciter, sed quo ad nos. Et hoc modo magi per dæmones miracula faciunt [e]. Et dicuntur fieri per priuatos contra-
b 599 ctus: quia quælibet virtus creaturæ in vniuerso se habet, vt virtus alicuius priuatæ personę in ciuitate. Vnde cum magus aliquid faciit per pactū initum cùm dæmone, hoc fit quasi per quēdam priuatū contractum. Sed iustitia diuina est in toto vniuerso, sicut lex publica in ciuitate. Et ideo boni Christiani in quantum per iustitiā diuinā miracula faciunt, dicuntur facere miracula per publicam iustitiam: mali autem Christiani per signa publicæ iustitię: sicut inuocādo nomen Christi, vel exhibendo aliqua sacramenta.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ spirituales potestates possunt facere ea, quæ visibiliter fiunt in hoc mundo, adhibendo corporalia semina per motum localem. ¶ Ad quartum dicendum, quòd licet angeli possint aliquid facere præter ordinem naturæ corporalis:
In corp. non tamen possunt aliquid facere præter ordinem totius creaturæ: quod exigitur ad rationem miraculi, vt dictum est.

QVAESTIO CENTESIMAVNDECIMA, de actione Angelorum in homines, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de actione angelorum in homines. Et primo quæritur, vtrū possint eos immutare sua virtute naturali. Secundò, quomodo mittantur à Deo ad ministerium hominum. Tertiò, quomodo custodiunt homines. ¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. ¶ Secūdò, vtrum possit immutare affectum eius. ¶ Tertiò, vtrum possit immutare imaginationem eius. ¶ Quartò, vtrum possit immutare sensum eius.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum Angelus possit illuminare hominem.

545 11. q. 111. artic. 2. ad 2. m. Et 2. dist. 28. q. 2. artic. 2 ad tertiū quarum. & quinto. Et 3. contra. 81. princi. Et veri. q. 11. artic. 1. & quol. 9. q. 4. artic. 5. cor. Cap. 2. Glinterili. adiuncta & ordi. Quę. 108. art. 1. Quę. 106. art. 1. Artic. præc.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non possit illuminare hominem. Homo enim illuminatur per fidem. Vnde Dion. in Ecclesiastica hier. illuminationem attribuit baptismo, qui est fidei sacramē-
60 tum. Sed fides immediatè est à Deo, secundum illud ad Eph. 2. Gratia estis saluati per fidem, & non ex vobis. Dei enim donum est. Ergo homo nō illuminatur ab angelo, sed immediatè à Deo.

¶ 2. Præterea, Super illud Ro. 1. Deus illis manifestatur, dicit glos. ꝙ nō solùm ratio naturalis ad hoc profuit, vt diuina hominibus manifestarentur: sed Deus illis reuelauit per opus suū, scilicet per creaturam. Sed vtrunque est à Deo immediatè, scilicet ratio naturalis & creatura. Ergo Deus immediatè illuminat hominem.

¶ 3. Præterea, Quicunque illuminatur, cognoscit suam illuminationem. Sed homines non percipiunt, se ab angelis illuminari. Ergo non illuminantur ab eis.

¶ Sed contra est, quòd Dion. probat in 4. c. Cæ. hier. quòd revelationes diuinorum peruenīunt ad homines mediātibus angelis, vt suprà dictum est. Huiusmodi autem reuelationes sunt illuminationes, vt suprà dictum est. Ergo homines illuminantur per angelos.

¶ Respondeo dicendum, quòd cùm diuinæ prouidentiæ ordo habeat, vt actionibus superiorum inferiora subdantur, vt suprà dictum est, sicut inferiores angeli illuminantur per superiores: ita homines, qui sunt angelis inferiores, per eos illuminantur. Sed modus vtriusq; illuminatiōis quodāmodo est similis, & quodāmodo diuersus. Dictum est enim suprà, ꝙ illuminatio, quæ est manifestatio diuinæ veritatis fm duo attenditur, s. fm ꝙ intellectus inferior confortatur per actionem intellectus superioris, & fm ꝙ proponuntur intellectui inferioris species intelligibiles, quæ sunt in superiori, vt capi possint ab inferiori. Et hoc quidem in angelis fit, fm ꝙ superior angelus veritatem vniuersalem conceptam diuidit fm capacitatem inferioris angeli, vt suprà dictum est. Sed intellectus humanus non potest ipsam intelligibilem veritatem nudam capere: quia connaturale est ei, vt intelligat per conuersionem ad phantasmata, vt suprà dictum est. Et ideo intelligibilē veritatem proponunt angeli hominibus sub similitudinibus sensibilium, fm illud ꝙ dicit Dio. 1. c. Cæl. hier, ꝙ impossibile est aliter nobis lucere diuinū radiū, nisi varietate sacrorum velaminū circūuelatū. Ex alia verò parte intellectus humanus tanquam inferior fortificatur per actionem intellectus angelici, & secundū hęc duo attēditur illuminatio, qua homo illminatur ab angelo.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd ad fidē duo cōcurrūt. Primò quidē habitus intellectus, quo disponitur ad obediendum voluntati tendenti in diuinam veritatem. Intellectus enim assentit veritati fidei, non quasi conuictus ratione, sed quasi imperatus à voluntate. Nullus enim credit nisi volens: vt Aug. dicit. & quantum ad hoc, fides est à solo Deo. Secūdò requiritur ad fidem, quòd credibilia proponantur credenti: & hoc quidem fit per hominem, fm ꝙ fides est ex auditu: vt dicitur Rom. 10. sed per angelos principaliter per quos hominibus reuelantur diuinæ: vnde angeli operantur aliquid ad illuminationem fidei. Et tamen homines illuminantur ab angelis, non solum de credendis, sed etiam de agendis. ¶ Ad fm dicēdum, quòd ratio naturalis, quæ est immediatè à Deo, potest per angelum confortari: vt dictum est: & similiter ex speciebus à creaturis acceptis tantò altior elicitur intelligibilis veritas, quātò intellectus humanus fuerit fortior. Et sic per angelum adiuuatur homo, vt ex creaturis perfectius in diuinam cognitionem deueniat. ¶ Ad tertium dicendum, quòd operatio intellectualis & illuminatio, dupliciter possunt considerari. Vno modo ex parte rei intellectæ, & sic quicunque intelligit vel illuminatur, cognoscit se intelligere, vel illuminari: quia cognoscit rem sibi esse manifestam. Alio modo ex parte principij. Et sic nō quicunque intelligit aliquā veritatem, cognoscit quid sit intellectus, qui est principium intellectualis operationis. Et similiter non quicunque illuminatur ab angelo, cognoscit se ab angelo illuminari.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrū angeli possint immutare volūtatē hoīs.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli possint immutare voluntatem hominis: quia super illud Heb. 1. Qui facit angelos suos spiritus & ministros suos flammam ignis, dicit glossa, ꝙ ignis sunt dum spiritu ferunt, & vitia nostra vrunt. Sed hoc non esset nisi voluntatem immutarent. ergo angeli possunt immutare voluntatem.

¶ 2. Præterea, Beda dicit, ꝙ diabolus nō est immissor solum malarum cogitationū, sed etiam incensor. Dam. autē vlterius dicit, ꝙ etiam est immissor. Dicit enim in 2. li. quòd omnis malitia & immūdæ passiones ex dæmonibus excogitatę sunt, & immittere ho-

tur, Miraculum ter ordinē natu tæ non alicuius, nis. Quicquid si cunque creatur te propria non ter ordinē totiu ræ creatæ, ergo factum à create miraculum: Mai batur quo ad sec partem: quia ali iectio lapidis su fset miraculum, verò: quia quod tute creata prop secundum ordi lius virtutis.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum primum.*

TItulus clar

¶ In corpo Primo respondē dū quęsito affir Secundo tracta illuminationis. ad primum ce est, Homines ill tur per Angelos tate & manifestat batur, Diuinæ p tię ordo habet, v nibus superiorū dantur inferior homines angel sequela, quia in sunt. Manifestat à simili, Sicut an feriores illum per superiores, mines per angel

¶ Quo ad sec conclusio est, vtriusque illum nis est quodam similis, & quod do diuersus. Pr & declaratur fin que pars. Simili est quo ad nume pitum, & quo a caput. quo ad nu quidem capitun sicut angeli illu tur ex duobus c. s. ex parte intelle ex parte specier etiam homines bus capitibus ill tur ab angelis. altertū verò capu eodem modo ill tur angelus, & h parte intellectus viam cōfortatic scendentis ab o vt illustrato à su vt superius decl est. Dissimilis au quo ad reliquū ex parte specieri niam angelus ill tur, proposition culatorum cōce intelligibiliū: ho rò applicatione tudinū sensibili batur ratione, & tate. ratio est, qu rale est homini scere per phant autoritas Dion. in litera clara su uis non hoc or

¶ *Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus

¶ In corpore stinctio trimēb singulis cōclusi Distinctio est, vt pōt immutari ter, s. ab intrinse extrinseco: & pliciter in homi vel ab ipso bon lecto seu præsen

sum, vel à passione partis sensitiuæ. Et sic sunt tria mẽbra respectu voluntatis humanæ.

Lib. 2.c.4.

¶ Prima conclusio est, Volũtas à solo Deo pōt immutari ab intus. Probatur, vt suprà: quia eius tantum est immutare inclinationem, cuius est dare, &c. vt superius dictum est q.106. artic. 2.

Art. præc.

¶ Secũda est, Sol' Deus mouet volũtatẽ obiecti uẽ efficaci sufficiẽtia: angel' verò ꝓsuasiõe. Probatur, vt in loco ꝓdicto.

¶ Tertia est, Angeli possunt immutare voluntatẽ ex parte passionũ, nõ tñ necessitate. Probat prima pars, quia possunt cõcitare huiusmodi passiones: secunda verò, qa volũtas semp remanet libera: & sic patet ifinito ad quæstium, q̃ Angel' non nisi aut suadendo, aut cõcitãdo immutare voluntatẽ pōt: & hoc absque necessitatione.

¶ Aduerte hic, q̃ subdiuisio facta nõ est ꝓprie subdiuisio: quonia non multiplicatur motiuũ volũtatis ĩ subdiuisiõis mẽbris. Vt robique cũ motiuum est bonũ, vel apparens bonũ intellectũ. Sed est distõ modorum offerẽdi ipsum obiectũ. Potest eũ offerri obiectũ intelligibili modo & sic offertur, vel à solo proprio intellectu, vel etiam ab intellectu sudentes. Pōt etiam offerri sensibilis modo, & sic præsentatur ab intrinseca passione volũtati nõ cuicunq, sed humanæ propter modum essendi ãtæ cõiunctæ, & ideo in hoc differt voluntas humana ab angelica, vt in litera dicitur.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus: nosce imaginationis ꝓtelligẽdo oẽs ꝓsas interiores.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Angelus tã bonus quàm malus pōt naturali sua virtute immutare imaginationẽ. Probatur, Natura corporalis obedit Angelo ad motũ localem: ergo ad quæcũq̃ possunt ex motu locali causari: ergo ad apparitiões imaginarias. Antecedens cũ prima cõsequẽtia patet, secũda ꝓbatur: q̃ huiusmodi apparitiones interdũ causantur ex motu locali spiritũ & humorũ, quod probatur & in dormientibus autoritate Arist. & in vigilantibus & phreneticis.

¶ Aduerte circa literã, q̃ infertur conclusio ex prædicta rõne, nõ nuda sed ampli? illustrata ꝓcedentibus, & cõcomitãtibus. Apparitio siquidẽ imaginaria ex tribus potest prouenire causis, scilicet ex volũtate imaginantis, ex cõmotione naturæ sanæ vel ægræ, & ex cõmotione ab extrinseca causa, s. Angeli, & ideo infertur conclusio, q̃ quẽadmodũ in-

Quæ.106. art. 2.

347 3.d.18 art. 5. con. Et Verit. q. 11. art.3. & q. 11.art.8.& ma.q.3.ar. 4.Et q 16. acc. 11. Lib. de anima text. 161.

Q.præ.ar. 2.& art. 3.

mini sunt cõcessæ. Et pari ratiõe angeli boni immittũt, & incẽdunt bonas cogitationes. Sed hoc nõ possent facere nisi immutarent voluntatẽ: ergo immutant voluntatẽ.

¶ 3. Præterea, Angel', sicut est dictũ, illuminat intellectũ hominis mediantibus phantasmatibus. Sed sicut phãtasia, quæ deseruit intellectui, potest immutari ab angelo: ita & appetitus sensitiuus, qui deseruit voluntati, quia & ipse etiam est vis vtens organo corporali. Ergo sicut illuminat intellectum, ita potest immutare voluntatem.

¶ Sed contra est, quod immutare voluntatem est proprium Dei: secundum illud Prouer. 21. Cor regis in manu Domini: quocunque voluerit, vertet illud.

¶ Respondeo dicendũ, q̃ volũtas pōt immutari dupliciter. Vno mõ ab interiori, & sic cùm motus voluntatis non sit ipsa quã inclinatio voluntatis in rẽ volitam, solius Dei est sic immutare voluntatẽ, qui dat naturæ ĩtellectuali virtutẽ talis inclinationis. Sicut enim inclinatio naturalis nõ est, nisi à Deo, qui dat naturã, ita inclinatio voluntaria non est nisi à Deo, qui causat volũtatẽ. Alio mõ mouetur volũtas ab exteriori. Et hoc in Angelo est vno modo tm, s. à bono, apprehenso per intellectum. Vnde sm q̃ aliquis est causa, q̃ aliquid apprehendatur, vt bonum ad appetẽdũ, fm hoc mouet volũtatem. Et sic solus Deus efficaciter pōt mouere voluntatem, angelus aũt & homo per modum suadentis, vt suprà dictum est. Sed præter hunc modum etiã aliter mouetur in hominibus voluntas ab exteriori, s. ex passione existente circa appetitum sensitiuum. Sicut ex concupiscentia, vel ira incli natur voluntas ad aliquid volendum: & sic etiam Angeli, in quantum possunt concitare huiusmodi passiones, possunt voluntatem mouere, non tamẽ ex necessitate, quia voluntas semper remanet libera ad consentiendum, vel resistendum passioni.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd ministri Dei vel homines vel Angeli dicuntur vrere vitia, & inflãmare ad virtutes per modum persuasionis. ¶ Ad sm dicendũ, q̃ dæmones non possunt immittere cogitationes, interius eas causando: cum visus cogitatiuæ virtutis subiaceat volũtati. Dicitur tamen diabolus incensor cogitationum, inquantum incitat ad cogitandum, vel ad appetendum cogitata per modum persuadentis, vel passionem concitantis. Et hoc ipsum incẽdere Dam. vocat immittere: quia talis operatio interius fit. Sed bonæ cogitationes attribuuntur altiori principio, scilicet Deo, licet angelorum ministerio procurentur. ¶ Ad tertium dicendum, quòd intellectus humanus secundum præsentem statum non potest intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata e: sed voluntas humana potest aliquid velle ex iudicio rationis non sequendo passionem appetitus sensitiui. Vndẽ non est simile.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Angelus possit immutare imaginationem hominis.

D tertivm sic proceditur. Videtur, q̃ angelus non possit immutare imaginationẽ hominis. Phantasia enim, vt dicitur in libro de Anima, est motus factus à sensu fm actum. Sed si fieret per immutationem angeli, non fieret à sensu secundum actum: ergo est contra rationem phantasiæ, quæ est actus imaginatiuæ virtutis, vt sit per immutationẽ angeli.

¶ 2. Præterea, Formæ quæ sunt in imaginatione, cum sint spirituales, sunt nobiliores formis quæ sunt in materia sensibili. Sed angelus non potest imprimere formas in materia sensibili: vt dictum est. Ergo non potest imprimere formas in imaginatione. Et ita non potest eam immutare.

¶ 3. Præterea, Aug. dicit 12. super Gen. ad lit. Commixtione alterius spiritus fieri potest, vt ea, quæ ipsæ scit per huiusmodi imagines, ei cui miscetur, ostendat, siue intelligẽti, siue ab alio intellecta pendantur. Sed non videtur, quòd angelus possit misceri imaginationi humanæ, neque quòd imaginatio possit capere intelligibilia, quæ angelus cognoscit: ergo videtur, quòd angelus non possit mutare imaginationem.

Cap. 13. tom. 3.

¶ 4. Præterea, In diuisiõe imaginaria homo adhæret similitudinibus rerũ quasi ipsis rebus. Sed in hoc est quẽdã deceptio. Cũ ergo angelus bonus non possit esse causa deceptionis, vt, q̃ non possit causare imaginariã visionem, imaginationem immutando.

¶ Sed contra est, quòd ea quæ apparent in somnis, videntur imaginaria visione. Sed Angeli reuelant aliqua in somnis, vt patet Matth. 1. & 2. de Angelo, qui Ioseph in somnis apparuit. Ergo angelus potest imaginationem mouere.

¶ Respondeo dicendum, q̃ angelus tam bonus quàm malus virtute naturæ fuę potest mouere imaginationem hominis. Quod quidem sic cõsiderari pōt. Dictũ est enim suprà, quod natura corporalis obedit Angelo ad motũ localem. Illa ergo, quæ ex motu locali aliquorum corporum possunt causari, subsunt virtuti naturali angelorũ. Manifestum est autem, quòd apparitiões imaginariæ causantur interdum in nobis ex locali mutatione corporalium spirituum & humorum. Vnde Arist. in lib. de som. & vig. assignans causam apparitionis somniorum dicit, quòd cùm animal dormit, descendente plurimo sanguine ad principium sensitiuum, simul descẽdunt motus, id est impressiones relictæ ex sensibilium motionibus, quæ in spiritibus sensualibus conseruantur: & mouent principium sensitiuum: ita q̃ fit quædam apparitio, ac si tunc principium sensitiuum à rebus ipsis exterioribus mutaretur. Et tanta potest esse commotio spirituum & humorum, quòd huiusmodi apparitiones etiam vigilantibus fiunt, sicut patet in phreneticis, & in aliis huiusmodi. Sicut igitur hoc fit per naturalem commotionem humorum, & quandoque etiam per voluntatem hominis, qui voluntariè imaginatur quod prius senserat, ita etiam hoc potest fieri virtute angeli boni, vel mali. Quandoque quidem cum alienatione à corporeis sensibus, quandoque autem absque tali alienatione.

Cap. 3. 421 b

¶ Ad primvm ergo dicendum q̃ principium phantasiæ est à sensu fm actum. Non enim possumus imaginari quę nullo modo sentimus, vel fm totum, vel fm partẽ. Sicut cæcus natus non pōt imaginari colorẽ. Sed aliquando imaginatio informatur, vt actus phantastici motus consurgat ab impresionibus interius conseruatis, vt dictum est. ¶ Ad sm dicendum, q̃ angelus transmutat imaginationem, non quidem imprimẽdo aliquam formam imaginariam, nullo modo per sensum prius acceptam. Non enim posset facere, quòd cæcus imaginaretur colores. Sed hoc facit per motum localem spirituum, & humorum: vt dictum est. ¶ Ad tertium dicendum, quòd commistio illa spiritus angelici ad imaginationem humanam non est per essentiam: sed per effectum quem prædicto modo in imaginatione facit, cui demonstrat, quę ipse nouit, non tamen eo modo, quo ipse nouit. ¶ Ad quartum dicendum, quòd angelicus causans aliquam imaginariam visionem quandoque quidem simul intellectum illuminat, vt cognoscat quid per huiusmodi similitudines significetur. Et tunc nulla est deceptio. Quandoque verò per operationem angeli solummodo similitudines rerum apparent in imaginatione. Nec tamen tunc causatur deceptio ab angelo, sed ex defectu intellectus eius, cui talia apparent, sicut nec Christus fuit causa deceptionis in hoc quòd multis turbis in parabolis proposuit, quòd non exposuit eis.

In corp. In corp. In corp.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum angelus possit immutare sensum humanum.

D quartvm sic proceditur. Videtur, quòd angelus non possit immutare sensum humanum. Operatio enim sensitiua est operatio vitæ: huiusmodi autem operatio non est à principio extrinseco. Non ergo operatio sensitiua potest causari ab angelo.

548 Locis suprà art. 3. inductis.

¶ 2. Præterea, Virtus sensitiua est nobilior quã nutritiua. Sed angelus

gelus, vt videtur, non potest mutare virtutem nutritiuam, sicut nec alias formas naturales. Ergo neque virtutem sensitiuã immutare potest.

¶ 3. Præterea, Sensus naturaliter mouetur à sensibili. Sed angelus non potest immutare naturæ ordinem, vt suprà dictum est. Ergo angelus non potest immutare sensum, sed semper, à sensibili immutatur.

q.10. art.4.

¶ Sed contra est, quòd angeli qui subuerterunt Sodomam, percusserunt Sodomitas cæcitate vel aorasia, vt ostium domus inuenire non possent, vt dicitur Genes. 19. Et simile legitur 4. Reg. 6. de Syris, quos Elisæus duxit in Samariam.

¶ Respondeo dicendum, quòd sensus immutatur dupliciter. Vno modo ab exteriori, sicut cùm mutatur à sensibili. Alio modo ab interiori. Videmus enim, q̃ perturbatis spiritibus, & humoribus, immutatur sensus. Lingua enim infirmi, quia plena est cholerico humore, omnia sentit vt amara. Et simile contingit in aliis sensibus. Vtroque autem modo angelus potest immutare sensum hominum sua naturali virtute. Potest enim angelus opponere exterius sensui sensibile aliquod vel à natura formatum, vel aliquod de nouo formando: sicut facit, dum corpus assumit, vt suprà dictum est. Similiter etiam potest interius commouere spiritus & humores, vt suprà dictum est, ex quibus sensus diuersimodè immutentur.

3.q.c.ar.2.

Ar præc.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̃ principiũ sensitiuæ operationis non potest esse absq; principio interiori, quod est potentia sensitiua. Sed illud interius principiũ potest multipliciter ab exteriori principio commoueri, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per commotionem interiorem spirituum & humorum potest angelus aliquid operari ad immutandum actum potentiæ nutritiuæ: & similiter potentiæ appetitiuæ & sensitiuæ, & cuiuscunque potentiæ corporali organo vtentis.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ præter ordinẽ totius creaturæ angelus facere non potest, sed præter ordinem alicuius particularis naturæ facere potest, cum tali ordini non subdatur. Et sic quodam singulari modo potest sensum immutare præter modum communem.

QVÆSTIO CENTESIMA duodecima, de missione Angelorum, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de missione Angelorum.

¶ Et circa hoc quærũtur quatuor.

¶ Primò, vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. ¶ Secundò, vtrum omnes mittantur. ¶ Tertiò, vtrum illi, qui mittuntur, assistant. ¶ Quartò de quibus ordinibus mittantur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum angeli in ministerium mittantur.

D primvm sic proceditur. Videtur, quòd angeli in ministerium non mittantur. Omnis enim missio est ad aliquem determinatum locũ. Sed actiones intellectuales non determinant aliquem locum: quia intellectus abstrahit ab hic & nunc. Cùm igitur actiones angelicæ sint intellectuales, videtur q̃ angeli ad suas actiones agẽdas nõ mittantur.

¶ 1. Præterea. Cælum empyreum est locus pertinens ad dignitatem angelorum. Si igitur ad nos mittantur in ministerium, videtur quòd eorum dignitati aliquid deperea: quod est inconueniens.

¶ 3. Præterea, Exterior occupatio impedit sapientiæ contemplationẽ. Vnde dicitur Eccl. 29. Qui minoratur actu, percipiet sapientiam. Si igitur angeli aliqui mittũtur ad exteriora ministeria, videtur q̃ retardẽtur à contemplatione. Sed tota eorum beatitudo in contemplatione Dei consistit. Si ergo mitterentur, eorum beatitudo minueretur, quòd est inconueniens.

¶ 4. Præterea, Ministrare est inferioris. Vnde dicitur I. Reg. 3. Quis maior est, qui recumbit, an ille qui ministrat? nonne qui recumbit? Sed angeli sunt maiores nobis ordine naturæ. Ergo non mittuntur in ministerium nostrum.

¶ Sed contra est, quod dicitur Exod. 23. Ecce ego mittam angelum meum qui præcedat te.

¶ Respondeo dicendum, q̃ ex suprà dictis manifestũ esse potest e, q̃ aliqui angeli in ministeriũ mittũtur à Deo. Vt cũ suprà dictum est, cum de missione diuinarũ personarũ ageretur, ille mitti dicitur, qui aliquo modo ab aliquo ꝓcedit, vt incipiat esse vbi prius nõ erat, vel vbi prius erat per alium modum. Filius enim aut Spiritussanctus mitti dicitur, vt à Patre procedẽs p originẽ: & incipit esse nouo modo, id est p gratiã vel naturã assumptã, vbi prius erat p deitatis præsentiã. Dei enim ꝓpriũ est, vbiq; esse, quia cùm sit vniuersale agẽs, eius virtus attingit omnia entia. Vnde est in omnibus reb', vt suprà dictũ est. Virtus aũt angeli, cum sit particulare agens, non attingit totum vniuersum, sed sic attingit vnum, q̃ non attingit aliud. Et ideo ita est hic, quod non alibi. Manifestum est autẽ suprà dicta, q̃ creatura corporalis per angelos administratur. Cùm igitur aliquid est fiẽdum per aliquẽ angelum circa aliquã creaturã corporeã, de nouo applicatur angelus illi corpori sua virtute. Et sic angelus de nouo incipit ibi esse. Et hoc totum procedit ex imperio diuino. Vnde sequitur secundũ præmissas, q̃ angelus à Deo mittatur. Sed actio, quam angelus missus exercet, ꝓcedit à Deo, sicut à primo principio, cuius nutu & autoritate angeli operantur: & in Deum reducitur, sicut in vltimũ finẽ. Et hoc facit ratione ministerij. Nã minister est sicut instrumẽtũ intelligẽs. Instrumẽtum aũt ab alio mouetur, & eius actio ad aliud ordinatur. Vnde actiones angelorum ministeria vocantur. Et propter hoc dicuntur in ministerium mitti.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, quòd aliqua operatio dupliciter dicitur intellectualis. Vno modo quasi in ipso intellectu consistens, vt contemplatio. Et talis operatio nõ determinat sibi locum: imò, vt Aug. dicit 4. de Trinit. etiam nos secundum quòd aliquid æternum mente sapimus, non in hoc mundo sumus. Alio modo dicitur aliqua actio intellectualis, quia est ab aliquo intellectu regulata & imperata. Et sic manifestum est, quòd operationes intellectuales interdum determinant sibi loca.

Cap. 10.5.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cælum empyreum pertinet ad dignitatem angeli, secundum congruentiam quandam: quia cõgruum est, vt supremum corporum naturæ, quæ est supra omnia corpora, attribuatur. Non tamen angelus aliquid dignitatis accipit à cælo empyreo. Et ideo quando actu non est in cælo empyreo, nihil eius dignitati subtrahitur: sicut nec regi, quando non actu sedet in regali solio, quod congruit eius dignitati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in nobis exterior occupatio puritatem contemplationis impedit: quia actioni insistimus secundũ sensitiuas virtutes, quarum actiones cùm intenduntur, retardantur actiones intellectiuæ virtutis. Sed angelus per solam intellectualem operationem regulat suas actiones exteriores. Vnde actiones exteriores in nullo impediunt eius contemplationem: quia duarum actionum, quarum vna est regula, & ratio alterius, vna non impedit, sed iuuat aliam. Vnde Gregorius dicit in 2. Moral. quòd angeli non sic foris exeunt: vt internæ contemplationis gaudiis priuentur.

Cap. 5.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli in suis actionibus exterioribus ministrant principaliter Deo, & secundariò nobis: non quia nos sumus superiores eis, simpliciter loquendo, sed quilibet homo vel angelus inquantum adhærendo Deo fit vnus spiritus cum Deo, est superior omni creatura. Vnde Apost. ad Ephe. dicit, Superiores sibiinuicem arbitrantes.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum omnes angeli in ministerium mittantur.

D secvndvm sic proceditur. Videtur q̃ omnes angeli in ministerium mittantur. Dicit enim Apostolus ad Hebr. 1. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi.

550 2. dist. 10. ar. 1.

¶ 2. Præterea, Inter ordines supremus est ordo Seraphim, vt ex suprà dictis patet. Sed Seraphim est missus ad purgandum labia

q 108. ar 6

opinio pro parte affirmatiua. Tertiò impugnatur, & simul respondet quæsito negatiuè.

¶ Quo ad primũ quatuor dicũtur. Duo de facto, duo de possibili. Primũ pertinẽs ad factum est ordo cõmunis diuinæ prouidentiæ consistens in hoc, q̃ superiora principãtur & inferiora rãgã ministrãt,

3.14 4.108.ar.3. vt patet in ãgelis, & in
5.tag.1. toto Vniuersũ. Secũdũ pertinẽs quoque ad factũ, est ordo diuinæ dispẽsationis cõsistens in hoc, q̃ prædictus diuinæ prudentiæ ordo q̃dãq̃ in corporalib' nõ
Hom. 34. in Euang. seruat, sed superiores exequuntur per seipsos tantũm propter altiorẽ ordinẽ, puta gratiæ diuinæ manifestationẽ.

3.310.ar.1. Declaratur hoc tam in Deo qua in ãgelis prætermissiõe cælestiũ corporũ. Tertiũ pertinens ad possibile est, q̃ dominus potest p seipsũ absq; ãgelis mediis reuelare alicui hominis aliquid. Quartũ pertinens etiã ad possibile

3.40 est, q̃ angeli superiores
3.12 absq; inferioribus mediis possunt idem.

¶ Quo ad secũdũ conclusio opiniõis affirmatiuæ hæc est, ãgeli inferiores tantũ mittuntur de lege cõmuni, superiores verò ex diuina dispensatione. Hæc cõclusio nõ aliter probatur, nisi q̃ ex prædictis deducta videtur, tãquã possibili posito in esse nullum debeat sequi inconueniens.

¶ Quo ad tertium duo fiũt. Quia primò tripliciter impugnatur præcedens opinio quo ad secundam partem, & sic secũdò inferitur conclusio negatiua responsiua quæsito, Non omnes angeli mittuntur.

3.13 Prima ratio est. Prætermissio ordinis ex diuina dispensatione fit propter altiorem ordinem, ergo missionis angelicæ non habet altiorem ordinem, ergo non suscipit prætermissionem, maior patet ex
Loco citato. dictis superioribus, & declaratur in ordine naturæ & gratiæ. Minor probatur, quia ordo diuinæ gratiæ caret superiore. Talis autẽ ordo
Cap.8.cel. hier. est secundũm dona
D.161. diuinæ gratiæ, ergo.

¶ Secunda ratio est, Ordo communis prætermittitur propter fidei confirmationẽ: in proposito nihil prodesset ad fidei confirmationem, ergo, maior patet, in miraculis: minor, quia illa prætermissio est ignota nobis. Tertia ratio est, Nihil est ita magnum, quod per inferiores exerceri nõ possit ergo antecedens probatur de annuntiatione Incarnationis, quod est maximum, & firmat autoritate Gregorij. Ex his sequitur conclusio responsiua, q̃ non omnes mittuntur,

Proq; hetæ: vt habetur Isa. 6. Ergo multo magis inferiores angeli mittuntur.

¶ 3. Præterea. Diuinæ personę in infinitum excedunt omnes ordines angelorum. Sed diuinæ personæ mittuntur e. Ergo multo magis quicunque superi angeli.

¶ 4. Præterea, Si superiores angeli nõ mittuntur ad exterius ministerũ, hoc non est, nisi quia superiores angeli exsequuntur diuina ministeria p inferiores. Sed cùm omnes angeli sint inæquales, vt suprà dictum est, quilibet angelus habet inferiorem angelum præter vltimum: ergo vnus angelus solus ministraret in ministerium missus. Quod est contra id quod dicitur Dan. 7. Millia millium ministrabant ei.

¶ SED CONTRA est, quod Greg. dicit, referens sententiam Dionysij, Superiora agmina vsum exterioris ministerij nequaquam habent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex supradictis patet, hoc habet ordo diuinæ prouidentiæ non solum in angelis, sed etiam in toto Vniuerso, q̃ inferiora p superiora administrantur. Sed ab hoc ordine in rebus corporalibus aliquando ex diuina dispensatione receditur propter altiorem ordinem secundũ scilicet quod expedit ad gratiæ manifestationem e. Quod enim cæcus natus fuit illuminatus, q̃ Lazarus fuit suscitatus, immediatè Deo factũ est absque aliqua actione cælestium corporum. Sed & angeli boni & mali possunt aliquid in istis corporibus operari præter actionem cælestium corporũ, condensando nubes in pluuias, & aliqua huiusmodi faciendo. Neq; alicui debet esse dubiũ, quin Deus immediatè hominibus aliqua reuelare posset, nõ mediãtibus angelis, & superiores angeli, nõ mediãtibus inferioribus, & secundum hanc considerationem quidam dixerunt, q̃ secundũ cõmunem legem superiores, non mittuntur, sed inferiores tantum. Sed ex aliqua dispensatione diuina interdum etiam superiores mittuntur, sed hoc non videtur rationabile: quia ordo angelicus attenditur secundum dona gratiarum e. Ordo autem gratiæ non habet aliũ superiorem ordinem, propter quem prætermitti debeat: sicut prætermittitur ordo naturæ propter ordinem gratiæ. Considerandum est etiam, q̃ ordo naturæ in operatione miraculorũ prætermittitur propter fidei confirmationem. Ad quam nihil valeret, si prætermitteretur ordo angelicus, quia hoc à nobis percipi non posset. Nihil etiam est ita magnũ in ministeriis diuinis, quod per inferiores ordines exerceri non possit. Vnde Gregorius dicit, q̃ qui summa annuntiant, archangeli vocantur. Hinc est q̃ ad virginem Mariam Gabriel archangelus mittitur. Quod rũ fuit summum inter omnia diuina ministeria, vt ibidem subditur. Et ideo simpliciter dicendum est cum Dionis. q̃ d superiores angeli nunquam ad exterius ministerium mittuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod sicut in missionibus diuinarũ personarum aliqua est visibilis, q̃ attenditur secundum creaturam corpoream: aliqua invisibilis, q̃ fit secundũ spiritualem effectum: ita in missionibus angelorũ aliqua dicitur exterior, q̃ scilicet est ad aliquod ministerium circa corporalia exhibendum. Et secundum hãc missionẽ nõ omnes mittũtur. Alia est interior secũdum intellectuales effectus, prout scilicet vnus angelus illuminat aliũ. Et sic omnes angeli mittuntur. Vel aliter dicẽdũ q̃ Apost. inducit illud ad probandum, q̃ Christus sit maior angelis, p quos data est

lex: vt sic ostendat excellẽtiam nouæ legis ad veterem. Vnde non oportet, q̃ intelligatur nisi de angelis ministerij, per quos data est lex.

¶ Ad secũdũ dicendũ secundum Dion. q̃ ille angelus, qui missus est ad purgandum labia Prophetæ, fuit de inferioribus angelis. Sed dictus est Seraphim, id est incendẽs æquinocè, propter hoc, q̃ venerat ad incẽdendum labia Prophetæ. Vel dicendum, q̃ superiores angeli cõmunicant propria dona, à quibus denominantur, mediantib' inferioribus angelis. Sic igitur vnus de Seraphim dictus est purgasse incendio labia Prophetæ: non quia hoc ipse immediatè fecerit, sed quia inferior angelus virtute ei' hoc fecit. Sicut Papa dicitur absolutè aliquem, etiam si per alium officium absolutionis impendat.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ diuinæ personę non mittuntur in ministerium, sed æquinocè mitti dicuntur: vt ex prædictis patet.

¶ Ad quartũ dicendũ, q̃ in diuinis ministeriis est multiplex grad'. Vnde nihil prohibet, etiam inęqualem angelos immediatè ad ministeria mitti, ita tamen quòd superiores mittantur ad altiora ministeria: inferiores verò ad inferiora.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum angeli qui mittuntur assistant.*

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̃ etiã angeli qui mittuntur assistãt. Dicit enim Greg. in Homil. Mittunt' igitur angeli & assistũt quia etiã circunscript' est angelicus spiritus. Summus tamẽ spiritus, qui Deus est, circunscriptus non est.

¶ 2. Præterea, Angelus Tobiæ in ministeriũ missus fuit. Sed tũ ipse dixit, Ego sum Raphaël angelus vnus ex septẽ, qui astamus ante Deum, vt habetur Tobiæ 12. ergo angeli qui mittuntur assistunt.

¶ 3. Præterea, Quilibet angelus beatus propinquior est Deo quã Satan. Sed Satan assistit Deo: secundum quod dicitur Iob primo. 1.dist.10. ar.1.
Cum assisterent filij Dei coram Dño, affuit inter eos & Satan. Ergo multo magis angeli, qui mittuntur in ministeriũ, assistunt.

¶ 4. Præterea, Si inferiores angeli non assistunt, hoc non est nisi quia non immediatè, sed per superiores angelos diuinas illuminationes recipiunt. Sed quilibet angelus per superiorem diuinas illuminatiões suscipit excepto eo, qui est inter omnes supremus: ergo solus supremus angelus assisteret. Quod est contra illud quod habetur Dan. 7. Decies millies centena millia assistebant ei. Ergo etiam illi qui ministrant assistunt.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit 17. Mor. super illud Cap.7.
Iob: Nunquid est numerus militum eius? Assistunt, inquit, illæ potestates, quæ ad quædam hominibus nuntianda non exeunt. Ergo illi, qui in ministerium mittuntur, non assistunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli introducuntur assistentes & administrantes ad similitudinem eorum, qui alicui regi famulantur. Quorum aliqui semper et assistunt, & eius præcepta immediatè audiunt. Alij verò sunt, ad quos præcepta regalia per assistentes nuntiantur, sicut illi, qui administratio ciuitatum præficiuntur: & hi dicuntur ministrantes, sed non assistentes.

¶ Considerandum est ergo, q̃ omnes angeli diuinam essentiam immediatè vident. Et quantum ad hoc omnes etiam, qui ministrant, assistere dicuntur. Vnde Greg. dicit in 2. Mor. q̃ semper Cap.3.
assistere, aut videre faciem Patris possunt, qui ad ministerium exterius mittuntur pro nostra salute. Sed non omnes angeli secreta diuinorum mysteriorum in ipsa claritate diuinæ essentiæ percipere possunt: sed soli superiores, per quos inferioribus denuntiãtur e. Et secundum hoc soli superiores, qui sunt primæ Hierar. 310
assistere dicuntur, cuius proprium dicit esse Dio. immediatè à Cap.7.cel. hier.
Deo illuminari. Et per hoc patet solutio ad primum & secundũ, quæ procedunt de primo modo assistendi.

¶ AD TERTIVM, Satan non dicitur d astitisse, sed inter D.161. Cap.7.
assistentes affuisse describitur: quia vt Greg. dicit 2. Mor. etsi beatitudinem perdidit, naturam tamen angelis similem non amisit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnes assistentes aliqua immediatè vident in claritate diuinæ essentiæ; & ideo totius primæ hier

quia superiores aut quam mittuntur.

¶ Adverte hic duo, q̃ Cap.11. cel. hier. 313
prima ratio se tenet ex parte causæ efficientis, ordo enim superior vt agẽs superius, se habet respectu inferioris. Secunda verò ex parte causæ finalis. Manifestatio nanque fidei finis est miraculorum, &c. Tertia autem ex parte causæ formalis. Excellentia nanque siue dignitas ministri ad magnitudinem rei gerendę requisita, formaliter se habet ad ipsum. Secundò quòd ex dictis patet solutio motiui partis aduersæ: quoniam prætermissio ordinis hinc apparet, quòd non est possibilis In corp. & quæst.4.
potentia ordinata, sed potentia absoluta. omnia clara sunt.

¶ *Super Quæstionis centesimædudecimæ articulum tertium.*

IN corpore duo. Primò declaratur quid interest inter se assistere & ministrare. Secundò distinguitur de assistentia dupliciter, & sic 311
duabus conclusionibus 1.dist.10. ar.1.q.1. dist. 10.ar.1. Homil. 16.
respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum dicitur, quòd ista metaphoricè dicũtur de angelis quòd assistentia consistit in immediata visione apud regem. Ministratio verò habet mediatam præceptionem.

¶ Quo ad secundũ distinctio est, Assistentia, id est immediata visio,

mæ hierarchiæ proprium esse dicitur, immediatè illuminari à Deo. Sed superiores eorum plura percipiunt quàm inferiores, de quibus illuminant alios: sicut etiam inter eos, qui assistunt regi, plura scit de secretis regis vnus, quàm alius.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum angeli secundæ hierarchiæ omnes mittantur.*

312
2.distin.10. qu.3.
AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli secundæ hier. omnes mittantur: angeli enim omnes vel assistunt vel ministrant, secundum quod habetur Dan. 7. sed angeli secundæ hierar. non assistunt. Illuminantur em per angelos primæ hierar. sicut dicit Diony. 8. cap. cæ. hier. omnes ergo angeli secundæ hier. in ministerium mittuntur.

Cap.7. ¶ 2. Præterea, Greg. dicit 17. Moral q̃ plures sunt, qui ministrãt, quàm qui assistunt: sed hoc non esset, si angeli secundæ hierarch. in ministerium non mitterentur. ergo omnes angeli secundæ hierar. in ministerium mittuntur.

Cap.8. cel. hier. ¶ SED CONTRA est, quod Dio. dicit. q̃ dominationes sunt maiores omni subiect' one. Sed mitti in ministeriũ ad subiect' onẽ pertinet: ergo dominationes in ministeriũ nõ mittuntur.

Artic. 1. ¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, mitti ad exterius ministerium propriè conuenit angelo, secundũ q̃ ex diuino imperio operatur circa aliquam creaturam corporalem. Quod quidem pertinet ad executionem diuini ministerij. proprietates autem angelorum ex eorum nominibus manifestatur, vt Dio. dicit 7. cap. cæ. hierar. & ideo angeli illorum ordinum
Cap. 7. & 8. ad exterius in ministerium mittũtur, ex quorum nominibus aliqua executio datur intellectui. In nomine autem dominationum non importatur aliqua executio, sed sola dispositio & imperium de exequendis. Sed in nominibus inferiorum ordinum intelligit aliqua executio. Nam angeli & archangeli denominãtur à denũtiando, virtutes & potestates dicuntur per respectum ad aliquem
Homil. 34. in Euang. actum. Principis etiam est, vt Greg. dicit, inter alios operantes priorem existere. Vnde ad hos quandoque ordines pertinet in exterius ministerium mitti, non autem ad quatuor superiores.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ dominationes computantur quidem inter angelos ministrantes: non sicut exequentes ministerium, sed sicut disponentes & mandantes quid p alios fieri debeat. Sicut architectores in artificiis nihil manu operantur: sed solùm disponunt & præcipiunt quid alij debeant operari.

¶ Ad secundum dicendum, quòd de numero assistentium & mi-
Nom. eadẽ. nistrãtium duplex ratio haberi potest. Gregorius enim dicit, plures esse ministrantes quàm assistentes: intelligit enim q̃ dicitur, Millia millium ministrabant ei, non esse dictum multiplicatiuè, sed partitiuè: ac si diceretur millia de numero millium: & sic ministeantium numerus ponitur indefinitus ad significandum excessum, assistentium verò numerus finitus, cùm subditur, Et decies millies centena millia assistebant ei: & hoc procedit secundũ rationem Platonicorum: qui dicebant, q̃ quantò aliqua sunt vni primo principio propinquiora, tantò sunt minoris multitudinis. Sicut quantò numerus, est propinquior vnitati, tantò est multi-
50 tudine minor. Et hæc opinio saluatur quantum ad numerum ordinum, dum sex ministrant, & tres assistunt. Sed Dionys. ponit 14. cap. cæ. hierar. quòd multitudo angelorum transcendit omnem materialẽ multitudinẽ, vt scilicet sicut corpora superiora trãscẽdunt corpora inferiora magnitudine quasi in immẽsum, ita superiora naturæ incorporeæ transcẽdunt omnes naturas corporeas: quia quod est melius est magis à Deo intẽtum, & multiplicatũ e.
316 Et secundum hoc, cùm assistentes sint superiores ministrãtibus, plures erunt assistentes quàm ministrantes. Vnde secũdũ hoc, millia millium legitur multiplicatiuè, ac si diceretur, Millies millia. Et quia decies centum sunt mille, si diceretur decies cẽtena millia, daretur intelligi, q̃ tot essent assistentes, quot ministrãtes: sed quia dicitur decies millies centena millia, multo plures dicuntur assistentes quàm ministrantes. Nec tamen hoc pro tanto dicitur, quia tantus solum sit angelorum numerus, sed multo maior: quia omnem materialem multitudinem excedit. Quod significatur p multiplicationem maximorum numerorum supra seipsos, scilicet denarij, centenarij, millenarij, vt Dionysius ibidem dicit.

QVÆSTIO CENTESIMADECIMATERTIA de Custodia bonorum angelorum, & impugnatione malorum, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de custodia bonorum angelorum, & de impugnatione malorum. ¶ Et circa primum quæruntur octo. ¶ Primò, vtrum homines ab angelis custodiãtur. ¶ Secundò vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiã deputẽtur. ¶ Tertiò, vtrum custodia pertineat solum ad vltimum ordinem angelorum. ¶ Quartò, vtrum omni homini conueniat habere angelum custodem. ¶ Quintò quando incipiat custodia circa hominem.

¶ Sextò, vtrum angelus semper custodiat hominem. ¶ Septimò, vtrum doleat de perditione custoditi. ¶ Octauò, vtrum inter angelos sit pugna ratione custodiæ.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum homines custodiantur ab angelis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines non custodiantur ab angelis: custodes enim deputantur aliquibus, vel quia nesciunt, vel quia non possunt custodire seipsos, sicut pueri & infirmi. sed homo potest custodire seipsum per liberum arbitrium, & sic per naturalem cognitionem legis naturalis: ergo homo non custoditur ab angelo.

¶ 2. Præterea, Vbi adest fortior custodia, infirmior superfluere videtur. Sed homines custodiuntur à Deo, secundum illud Psal. 120. Non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israël. ergo non est necessariũ quòd homo custodiatur ab angelo.

¶ 3. Præterea, Perditio custoditi redundat in negligentiam custodis. Vnde dicitur cuidam 3. Reg. 20. Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius, sed multi homines quotidie pereunt, in peccatum cadentes, quibus angeli subuenire possunt, vel visibiliter apparendo, vel miracula faciendo, vel aliquo simili modo. Esset ergo negligentes angeli, si eorum custodię homines essent commissi: quod patet esse falsum. Non igitur angeli sunt hominum custodes.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psalm. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ secundum rationem diuinę prouidentię hoc in rebus omnibus inuenitur, quòd mobilia & variabilia per immobilia & invariabilia mouentur & regulantur. Sicut omnia corporalia per substantias spirituales & immobiles e, & corpora inferiora d p superiora e, q̃ sunt invariabilia secundum substãtiam. sed & nos ipsi regulamur circa cõclusiones in quibus possumus diuersimode opinari, per principia, quæ inuariabiliter tenemus. manifestum est autem, quod in rebus agẽdis cognitio & affectus hominis multipliciter variari & deficere possunt à bono: & ideo necessarium fuit, q̃ hominibus angeli ad custodiam deputarentur, per quos regularentur & mouerentur ad bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ per liberum arbit. potest homo aliqualiter malum vitare, sed non sufficienter: quia infirmatur circa affectum boni, propter multiplices animæ passiones. Similiter etiã vniuersalis cognitio naturalis legis, quæ homini naturaliter adest, aliqualiter dirigit hominem ad bonum: sed non sufficiẽter: quia in applicando vniuersalia principia iuris ad particularia opera, contingit hominem multipliciter deficere. Vnde dicitur Sap. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ, & ideo necessaria fuit homini custodia angeli.

¶ Ad secundum dicendum: quòd ad bonum operandum duo requiruntur. Primo quidem, quòd affectus inclinetur ad bonũ: quòd quidem fit in nobis per habitum virtutis moralis. secundo autem, quòd ratio inueniat congruas vias ad perficiendum bonum virtutis, quòd quidem Philosophus attribuit prudentiæ. Quantum ergo ad primum Deus immediatè custodit hominem, infundendo ei gratiam & virtutes: quantum autem ad secundum Deus custodit hominem, sicut vniuersalis instructor: cuius instructio ad hominem peruenit mediantibus angelis: vt suprà habitum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut homines, à naturali instinctu boni discedunt propter passionem peccati: ita etiam discedunt ab instigatione bonorum angelorum, quæ fit inuisibiliter per hoc, quòd homines illuminant ad bene agendum. Vnde quòd homines pereunt, non est imputandum negligentiæ angelorum,

duplicitèr, aut respectu Dei, aut respectu diuinorum mysteriorum in Deo. Prima conclusio responsiua affirmatiuè, Omnes ministrãtes assistunt quo ad visionem Dei. Probatur quia omnes immediatè videnę. Et confirmatur autoritate Greg. Secunda negatiuè, Soli superiores primæ hierarchiæ assistunt, quo ad perceptionem diuinorũ mysteriorum in Deo. Probat' autoritate Dio. qa eius est propriũ illumi-
nari immediatè à Deo. 1.distin.10. q.1.ar.4.

¶ *Super quæstionis centesimædudecimæ articulum quartum.*

IN corpore vna cõclusio responsiua quæsito negatiuè, Non omnes angeli secundæ hierarchiæ mittuntur. Probatur, Exsequentes tantũm mittuntur, non omnes secundę hierarchiæ exsequũtur. ergo. Maior probatur: quia mitti est ex diuino imperio circa creaturam corporalem exercere. Minor verò, quia superiores ordo hierarchiæ non exsequitur, sed quinq; inferiores: probatur vtrumque ex nominibus suorum ordinum, Dni est imperare, cæterorũ exsequi, &c.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ tertia Articulum primum.*

IN corpore vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Necesse est homines ab angelis custoditi probatur, Omnia mobilia & variabilia per immobilia & invariabilia regulantur secundum ordinem diuinæ prouidentiæ: homines secundũ cognitionem & affectionem
b 11 158 D.1075. 541 518 sunt multipliciter variabiles à bono. ergo oportet eos regulari per variabiles qui sunt sancti angeli ergo. Maior probatur inductiuè, In cælo, & intelligentiis corporalib' inferioribus, & superioribus, &c. clara sunt omnia.

¶ *Super*

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ tertiæ articulum secundum.*

¶ Ad corpore vna cœlestis respōsiua quæsito affirmatiuè. Singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputantur. Probatur. Prouidētia Dei principaliter est circa ppetua, ita q̃ circa transeuntia est vt ordinentur ad perpetua. ergo aliter se habet ad homines, & aliter ad alias corruptibiles creaturas. ergo ita se habet ad singulos homines, sicut ad singula genera vel species corruptibilium. ergo custodia angelica similiter ad hoc se habet. Ergo rationabile est, q̃ diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur. Antecedens supponitur ex superioribus. prima cōsequētia probatur: quia aliter se habet homo, & aliter cætera ad perpetuitatem: quia homo est perpetuus & specie & indiuiduo secundum formam, illa verò specie tantum. Secunda cōsequentia probatur ex eadem radice: quia quilibet homo æquualet vni speciei, vel generi quo ad perpetuitatem, imò præstat. Tertia verò consequentia probatur: quia custodia angelica est executio diuinæ prouidentiæ. Vltima autē probatur: quia generibus diuersis secundū Gregor. diuersi ordines deputantur: & secundū Aug. Dama. & Origenem singulis speciebus diuersi angeli: quod probabile hic dicitur. In his enim fatetur rationi consona dicere.

¶ In respōsione ad tertium aduerte, q̃ nō est inuentio literę cōstruere hanc vniuersaliter, q̃ maius sit custodire vnum hominem quàm alium, cùm contingat plures homines ad æquale æquilitēr ex diuina prouidentia ordinari, sed destruere hanc negatiuā vniuersaliter, nō est maius custodire vnum hominem quàm aliū: & hoc optimè fit.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ tertiæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna distinctio bimembris cum duabus iuxta mēbra conclusionibus respōsiuis quæsito.

¶ Distinctio est. Custodia hominum est duplex, particularis & vniuersalis: vt patet in respōsione ad primum in præcedenti articulo.

¶ Prima cōclusio est affirmatiua, Custodia particularis hominū pertinet ad infimū ordinē angelorū tantùm. probatur, Minima secundū Gregorium pertinēt ad infimum ordinem: sed procuratio eorum, quæ sunt ad salutē vnius tantum, est minimum inter officia angelica.

sed malitiæ hominum. Quod aut aliquādo pter legē cōmunē hominib⁹ visibiliter apparent, ex speciali Dei gratia est: sicut etiā præter ordinem naturæ miracula fiunt.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum singuli homines à singulis angelis custodiantur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ non singuli homines à singulis angelis custodiantur: angelus enim est virtuosior quàm homo. Sed vnus homo sufficit ad custodiam multorum hominū. ergo multos magis vnus angelus multos homines potest custodire.

¶ 2. Prēterea, Inferiora reducuntur in Deū à superioribus per media: vt Diony. dicit. Sed cum omnes angeli sint inæquales, vt suprà dictum est, solus vnus angelus, inter quem & homines non est aliquis medius: ergo vnus angelus solus est, qui immediatè custodit homines.

¶ 3. Prætterea, Maiores angeli maiorib⁹ officiis deputant. Sed nō est maiⁿ officiū, custodire vnū hominē quàm aliū, cū omnes homines natura sint pares. Cum ergo omniū angelorum sit vnus maior alio secundum Dionys. videtur q̃ diuersi homines nō custodiantur à diuersis angelis.

¶ SED CONTRA est quòd Hier. exponens illud Mat. Angeli eorum in cælis, dicit, Magna est dignitas animarū, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui, angelum delegatum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd singulis hominib⁹ singuli angeli ad custodiam deputantur. Cuius ratio est, quia angelorum custodia est quædam executio diuinæ prouidentiæ circa homines. Prouidētia autē Dei aliter se habet ad homines & ad alias corruptibiles creaturas: quia aliter se habēt ad incorruptibilitatē. Homīes enim nō solùm sunt incorruptibiles, quātum ad cōmunem speciem, sed etiam quātum ad proprias formas singulorum, quæ sunt animæ rationales. Quod de aliis rebus corruptibilibus dici non potest. Manifestū est aūt, q̃ ,puidētia Dei principaliter est circa illa q̃ ppetuò manēt. Circa verò ea, quæ trāseunt, ,puidētia Dei est, inquantum ordinat ipsa ad res perpetuas. Sic igitur prouidentia Dei comparatur ad singulos homines, sicut comparatur ad singula genera vel species corruptibilium rerum. Sed secundum Gregor. diuersi ordines deputātur diuersis rerum generibus. Puta potestates ad arcendos dæmones, virtutes ad miracula facienda in rebus corporeis. Et probabile est, q̃ diuersis speciebus rerū diuersi angeli eiusdem ordinis præficiantur. Vnde etiam rationabile est vt diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod alicui homini adhibetur custos dupliciter. Vno modo, inquantū est homo singularis. Et sic vni homini debetur vnⁿ custos: & interdum plures deputantur ad custodiam vnius. Alio modo inquātū est pars alicuius collegij. Et sic toti collegio vnus homo ad custodiam præponitur. Ad quem pertinet prouidere ea, q̃ pertinent ad vnum hominem in ordine ad totum cōllegium. Sicut sunt ea quæ exterius agūtur de quibus alij ædificātur vel scandalizantur. Angelorum autē custodia deputatur hominibus etiam quantum ad inuisibilia & occulta, q̃ pertinent ad singulorum salutem secundum seipsos. Vnde singulis hominibus singuli angeli deputantur ad custodiam.

¶ Ad secundum dicendū, q̃ sicut dictū est, angeli primæ hierarchiæ, omnes quantum ad aliqua illuminantur immediatè à Deo. Sed q̃dam sunt, de quibus illuminātur superiores tantum immediatè à Deo, q̃ inferioribus reuelāt. & idē etiā in inferioribus ordinibus considerandum est. Nam aliquis infimus angelus illuminatur, quantum ad quædā ab aliquo supremo, & quantum ad aliqua ab eo, qui immediatè sibi præfertur. Et sic etiam possibile est, q̃ aliquis angelus immediatè illuminet hominē, qui tamē habet aliquos angelos sub se, quos illuminat.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ quāuis homines natura sint pares, rēn inæqualitas in eis inuenitur, sedm q̃ ex diuina prouidētia quidam ordinātur ad maius, & quidam ad minus: sedm illud quod, dicitur Eccle. 33. In multitudine disciplinæ Dñi separauit eos, & ipsis benedixit, & exaltauit ex ipsis, maledixit & humiliauit. & sic maius officium est custodire vnum hominem quàm aliū.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum custodire homines pertineat solum ad infimum ordinem angelorum.*

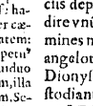

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ custodire homines non pertineat solum ad infimum ordinem angelorum. Dicit enim Chrys. q̃ hoc, q̃ dicitur Mat. 18. angeli eorum in cēlis, &c. intelligitur non de quibuscunque angelis, sed de supereminentibus. ergo supereminentes angeli custodiunt homines.

¶ 2. Prætterea, Apostolus ad Heb. dicit, q̃ angeli sunt in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Et sic videtur quod missio angelorum ad custodiam hominum ordinetur. Sed quinque ordines in exterius ministerium mittuntur, vt suprà dictum est. Ergo omnes angeli quinque ordinum custodiæ hominum deputantur.

¶ 3. Prætterea, Ad custodiam hominū maximè videtur esse necessarium arcere dæmones, q̃ maximè pertinet ad potestates secundum Greg. & miracula facere. quod pertinet ad virtutes. Ergo illi etiam ordines deputantur ad custodiam, & nō solùm virtutes.

¶ SED CONTRA est, quòd in Psal. custodia hominum attribuitur angelis, quorum ordo est infimus secundum Dionys.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut suprà dictū est, homini custodia dupliciter adhibetur. Vno modo custodia particularis secundū quod singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputantur, & talis custodia pertinet ad infimum ordinem angelorum: quorum secundum Greg. est minima nuntiare. Hoc autem videtur esse minimum in officiis angelorum, procurare ea, quæ ad vnius hominis salutem pertinēt. Alia verò est custodia vniuersalis. Et hæc multiplicatur secundum diuersos ordines. Nam quanto agens fuerit vniuersalius, tanto est superius. Sic igitur custodia humanæ multitudinis pertinet ad ordinem principatuū, vel fortè ad archangelos qui dicuntur principes angelorum. Vnde & Michaël, quem archang: lum dicimus, vnus de principibus dicitur, Dan. 10. Vlterius aūt sup oēs naturas corporeas habent custodiam Virtutes. Et vlterius etiam super dæmones habēt custodiā Potestates. Et vlterius super bonos spiritⁿ habēt custodiā Principatus, vel dominationes secundum Greg.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ verbum Chrys. potest intelligi, vt loquatur de supremis in ordine infimo angelorum. Quia, vt Dion. dicit, in quolibet ordine sunt primi medij & vltimi. Est aūt probabile, q̃ maiores angeli deputentur ad custodiā eorum, qui sunt ad maiorem gradum gloriæ à Deo electi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non omnes angeli, qui mittuntur, habent particularem custodiam super singulos homines: sed quidam ordines habent vniuersalem custodiam magis vel minus, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quod etiam inferiores angeli exercent officia superiorum, inquantum aliquid de dono eorum participant, & se habent ad superiores sicut executores virtutis eorum. Et per hunc modum etiam omnes angeli infimi ordinis possunt & arcere dæmones, & miracula facere.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ non omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur. dicitur enim de Christo Philip. 2. quòd est in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Si igitur omnibus hominibus angeli ad custodiam

¶ Secunda cōclusio est respōsiua negatiuè virtualiter, Custodia vniuersalis multiplicatur secūdū diuersos ordines. Primo, probat: quātō agēs est vniuersalⁿ tātō est superius. Secūdo explanatur ipsa multiplicatio ascendendo à multitudine humana ad ea corpora ad dæmones, ad angelos, ad archāgelos, vel principes, virtutes, potestates, & principat⁹, vel dñationes apud Gre. Recolito hic, ex litera his meminit ordinis, qui dicitur principat⁹, primò coniungēdo cū archāgelis propter opinionē Dio. secundo supra potestates propter Gregoriū.

¶ *Super quæstionis centesimædecimæ tertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore est vna distinctio bimembris cum duabus conclusionibus iuxta mem

Dicit enim Chrys. q̃ hoc, q̃ dicitur Mat. 18. angeli eorum in cēlis, &c. intelligitur non de quibuscunque angelis, sed de supereminentibus. ergo supereminentes angeli custodiunt homines.

¶ 2. Prætterea, Apostolus ad Heb. dicit, q̃ angeli sunt in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Et sic videtur quod missio angelorum ad custodiam hominum ordinetur. Sed quinque ordines in exterius ministerium mittuntur, vt suprà dictum est. Ergo omnes angeli quinque ordinum custodiæ hominum deputantur.

¶ 3. Prætterea, Ad custodiam hominū maximè videtur esse necessarium arcere dæmones, q̃ maximè pertinet ad potestates secundum Greg. & miracula facere. quod pertinet ad virtutes. Ergo illi etiam ordines deputantur ad custodiam, & nō solùm virtutes.

¶ SED CONTRA est, quòd in Psal. custodia hominum attribuitur angelis, quorum ordo est infimus secundum Dionys.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut suprà dictū est, homini custodia dupliciter adhibetur. Vno modo custodia particularis secundū quod singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputantur, & talis custodia pertinet ad infimum ordinem angelorum: quorum secundum Greg. est minima nuntiare. Hoc autem videtur esse minimum in officiis angelorum, procurare ea, quæ ad vnius hominis salutem pertinēt. Alia verò est custodia vniuersalis. Et hæc multiplicatur secundum diuersos ordines. Nam quanto agens fuerit vniuersalius, tanto est superius. Sic igitur custodia humanæ multitudinis pertinet ad ordinem principatuū, vel fortè ad archangelos qui dicuntur principes angelorum. Vnde & Michaël, quem archang: lum dicimus, vnus de principibus dicitur, Dan. 10. Vlterius aūt sup oēs naturas corporeas habent custodiam Virtutes. Et vlterius etiam super dæmones habēt custodiā Potestates. Et vlterius super bonos spiritⁿ habēt custodiā Principatus, vel dominationes secundum Greg.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ verbum Chrys. potest intelligi, vt loquatur de supremis in ordine infimo angelorum. Quia, vt Dion. dicit, in quolibet ordine sunt primi medij & vltimi. Est aūt probabile, q̃ maiores angeli deputentur ad custodiā eorum, qui sunt ad maiorem gradum gloriæ à Deo electi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non omnes angeli, qui mittuntur, habent particularem custodiam super singulos homines: sed quidam ordines habent vniuersalem custodiam magis vel minus, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quod etiam inferiores angeli exercent officia superiorum, inquantum aliquid de dono eorum participant, & se habent ad superiores sicut executores virtutis eorum. Et per hunc modum etiam omnes angeli infimi ordinis possunt & arcere dæmones, & miracula facere.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ non omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur. dicitur enim de Christo Philip. 2. quòd est in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Si igitur omnibus hominibus angeli ad custodiam

deputantur, etiam Christus angelum custodem habuisset. Sed hoc videtur inconueniens, cùm Christus sit maior omnibus angelis. Non ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.

¶ 2. Prætterea, Omnium hominum primus fuit Adam. Sed sibi non competebat habere angelum custodem ad minus in statu innocentiæ: quia tunc nullis periculis angustiabatur. Ergo angeli non perficiuntur ad custodiam omnibus hominibus.

¶ 3. Prætterea, Hominibus angeli ad custodiam deputantur, vt per eos manuducantur ad vitam æternam, & incitentur ad bene operandum, & muniantur contra insultus dæmonum. Sed homines præsciti ad damnationem, nunquam peruenient ad vitam æternam; infideles etiam etsi interdum bona opera faciant, non tamen benefaciunt: quia non recta intentione faciūt. Fides enim intentionem dirigit: vt August. dicit, Antichristi etiam aduentus erit secundum operationem Satanæ: vt dicitur 2. ad Thessal. 2. Nō ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.

¶ SED CONTRA est auctoritas Hieronys suprà inducta, qui dicit, quòd vnaquæque anima ad sui custodiam habet angelum deputatum.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ homo in statu vitæ istius constitutus est quasi in quadam via, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem via multa pericula homini imminent: tum ab interiori, tum ab exteriori: secundum illud Psalm. 141. In via hac qua ambulabam, abscondérunt laqueum mihi. Et ideo sicut hominibus per viam non tuam ambulantibus dantur custodes, ita & cuilibet homini, quandiu viator est, custos angelus deputatur. Quando autem iam ad terminum viæ peruenerit, iam non habebit angelum custodem: sed habebit in regno angelum cōregnantem, in inferno dæmonem punientem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Christus secundum q̃ homo immediatè regulabatur à verbo Dei. Vnde non indigebat custodia angelorum. Et iterum secundum animam erat comprehensor: sed ratione passibilitatis corporis erat viator. Et secundum hoc non debebatur ei angelus custos tanquam superior, sed magis minister tanquam inferior. Vnde dicitur Matt. 4. quòd accesserunt angeli, & ministrabant ei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo in statu innocentiæ non patiebatur aliquod periculum ab interiori: quia interius erant omnia ordinata, vt suprà dictum est: sed imminebat periculum ei ab exteriori propter insidias dæmonum: vt rei probauit euentus. ideo indigebat custodia angelorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut præsciti & infideles, & etiam Antichristus non priuantur interiori auxilio naturalis rationis: ita etiam non priuantur exteriori auxilio, toti naturæ humanæ diuinitus concesso, scilicet custodia angelorum: per quam etsi non iuuentur, quantum ad hoc quòd vitam æternam bonis operibus mereantur, iuuantur tamen, quantum ad hoc, quòd ab aliquibus malis retrahuntur: quibus & sibiipsis & aliis nocere possunt. Nam & ipsi dæmones arcentur per bonos angelos, ne noceant quantum volunt. & similiter Antichristus non tantum nocebit, quantum veller.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum angelus deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate. Angeli enim mittuntur in ministerium propter eos, qui hæreditatem salutis capiunt: vt Apostolus ad Hebræos dicit. Sed homines incipiunt hæreditatem capere salutis, quando baptizantur. Ergo angelus deputatur homini ad custodiam à tempore baptismi, & non à tempore natiuitatis.

¶ 2. Prætterea, Homines ab angelis custodiuntur, inquantum ab eis illuminantur per modum doctrinæ. Sed pueri mox nati non sunt capaces doctrinæ: quia non habent vsum rationis. Ergo pueris mox natis non deputantur angeli custodes.

¶ 3. Prætterea, Pueri in materno vtero existentes habent animam rationalem aliquo tempore: sicut & post natiuitatem ex vtero. Sed cùm sunt in materno vtero, non deputantur eis angeli ad custodiam, vt videtur: quia neque etiam ministri Ecclesiæ eos sacramentis imbuunt. Non ergo statim à natiuitate hominibus angeli ad custodiam deputantur.

¶ SED CONTRA est, quod Hierony. dicit, quòd vnaquæque anima ab ortu natiuitatis habet in custodiam, sui angelum deputatum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut Orig. dicit super Matt. super hoc est duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quòd angelus ad custodiam homini deputatur à tempore baptismi, alij verò q̃ à tempore natiuitatis: & hanc opinionem Hier. approbat. Et rationabiliter. Beneficia enim, quæ dantur homini diuinitus ex eo q̃ est Christianus, incipiunt à tempore baptismi: sicut perceptio eucharistiæ, & alia huiusmodi. Sed ea, quæ prouidentur homini à Deo, inquātum habet naturam rationalem, ex tunc ei exhibentur, ex quo nascendo talem naturam accipit. Et tale beneficium est custodia angelorum, vt ex præmissis patet. Vnde statim à natiuitate habetur homo angelum ad sui custodiam deputatum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ angeli mittuntur in ministerium efficaciter quidem propter eos solos, qui hæreditatem capiunt salutis, si consideretur vltimus effectus custodiæ, qui est perceptio hæreditatis nihilominus tamen & aliis ministerium angelorum nō subtrahitur: quamuis in eis hanc efficaciam non habeat, q̃ perducantur ad salutem. Efficax tamen est circa eos angelorum ministerium, in quantum à multis malis retrahuntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd officium custodiæ ordinatur quidē ad illuminationem doctrinæ, sicut ad vltimum & principalem effectum. Nihilominus tamen multos alios effectus habet qui pueris competunt, scilicet arcere dæmones, & alia nocumenta tam corporalia quàm spiritualia prohibere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd puer quandiu est in materno vtero, non totaliter est à matre separatus, sed per quandam colligationem est quodammodo adhuc aliquid eius: sicut & fructus pendēs in arbore est aliquid arboris. Et ideo ,pbabiliter dici potest, q̃ angelus, qui est in custodia matris, custodiat prolem in matris vtero existentem. Sed in natiuitate, quando separatur à matre, angelus ei ad custodiam deputatur: vt Hieronymus dicit.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum angelus custos quandoque deserat hominem.*

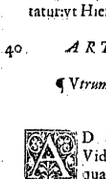

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus custos quandoque deserat hominem, cuius custodiæ deputatur. dicitur enim Ier. 51. ex persona angelorum: Curauimus Babylonem, & non est curata. derelinquamus ergo eam. Et Isa. 5. Auferam sepem eius, & erit & in conculcationem: Glo. id est angelorum custodiam.

¶ 2. Prætterea, Principalius custodit Deus, q̃ angelus. Sed Deus aliquando hominem derelinquit secundum illud Psalm. 21. Deus Deus meus respice in me: quare me dereliquisti? Ergo multo magis angelus custos hominem derelinquit.

¶ 3. Prætterea. Sicut dicit Damas. angeli cum sunt hic nobiscum, non sunt in cælo. Sed aliquando sunt in cælo. Ergo aliquando nos derelinquunt.

¶ SED CONTRA, Dæmones nos semper impugnant, secundum illud 1. Pet. 5. Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret. Ergo multo magis boni angeli semper nos custodiunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd custodia angeli, vt ex supradictis patet, est quædam executio diuinæ prouidentiæ circa homines facta. Manifestum est autem, quòd nec homo nec res aliqua totaliter diuinæ prouidentiæ subtrahitur. Inquantum enim aliquid participat deesse, in tantum subditur vniuersali prouidentiæ entium. Sed in tantum Deus secundum ordinem suæ prouidentiæ dicitur hominem derelinquere, inquantum permittit homibra. Distinctio est. Homo habet duplicē statum, scilicet vitæ, & termini. Prima conclusio respōsiua quæsito affirmatiuè est, Omnes homines in statu viæ habent angelos custodes. Probatur, Constitutis in via, in qua multa imminent pericula, dantur custodes. Omnes homines in statu viæ sunt huiusmodi. probatur: minor dupliciter. Primò ratione: tum quia ab interius, tum quia ab exterius sunt inimici. Secundò auctoritate psalm. Secunda conclusio est, Homines in termino non habebunt custodes, sed conregnantes, aut punientes socios.

¶ *Super quæstionis centesimædecimæ tertiæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo: Primò recitantur duæ opiniones circa quæstum, scilicet ab ortu vel à baptismo. Secundò reiicitur quod à baptismo, & probatur suum quòd ab ortu. Distinguendo duplex genus beneficiorum, scilicet communium omnibus hominibus, & propriorum Christianis: & arguendo quòd hæc cum christianitate, illa cum creatura rationali incipiunt. Sed custodia angelica est beneficiū commune. Dubium autem quòd hic remanet: quia scilicet ex ista ratione videtur quòd angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem, & non à natiuitate extra vterum, soluitur in responsione ad tertium: ex hoc quòd in ortu ex vtero incipit natura rationalis prolis, vt propria illi, cùm prius esset sic eius quod tamen alterius aliquid, scilicet matris: & ideo extra vterū inchoat custos proprius, sicut & natura prius existente custo de communi.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ tertiæ Articulum sextum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito negatiuè, Angelus custos nunquam totaliter dimittit suum hominem. Probatur, Diuina prouidētia nullam rem totaliter derelinquit, quamuis quo ad aliquid deserat permittendo: ergo custodia angelica nunquam totaliter dimittit custodium: quamuis quo ad aliquid pmittiuè relinquat. Antecedēs quo ad primam partem probatur: inquantum participat aliquid de esse tantùm de prouidētia diuina sed implicatē aliqd sit. & deseratur totaliter ab esse, ergo, quo ad secun

secundum verò: quia Deus permittit incurri in aliquem defectum pœnæ vel culpæ. Similiter etiam dicendum est, quòd angelus custos nunquam totaliter dimittit hominem, sed ad aliquid interdum eum dimittit, prout, scilicet non impedit, quin subdatur alicui tribulationi, vel etiam, quin cadat in peccatum secundum ordinẽ diuinorum iudiciorum. Et secundum hoc Babylon, & domus Israël ab angelis derelictæ dicuntur, quia angeli earum custodes non impediuerunt, quin tribulationibus subderentur. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ angelus etsi interdum derelinquat hominem loco, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cùm est in cęlo, cognoscit quid circa hominem agatur. Nec indiget mora temporis ad motum localem, sed statim potest adesse e.

174

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt.*

159 2. dist. 11. q. 1. ar. 3.

AD SEPTIMVM sic procedi tur. Videtur ꝙ angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt. Dicitur enim Isa. 33. Angeli pacis amarè flebunt. Sed fletus est signum doloris & tristitiæ. Ergo angeli tristantur de malis hominum, quos custodiunt.

¶ 2. Præterea, Tristitia est, vt Augu. dicit, de his quæ nobis nolentibus accidunt. Sed perditio hominis custoditi est contra voluntatem angeli custodis. Ergo tristantur angeli de perditione hominum.

¶ 3. Præterea, Sicut gaudio contrariatur tristitia, ita pœnitentiæ contrariatur peccatum. Sed angeli gaudent de peccatore pœnitentiam agente: vt habetur Lucæ 15. Ergo tristantur de iusto, in peccatum cadente.

¶ 4. Præterea, Super illud Numeri 13. Quicquid offertur primitiarum, &c. dicit gloss. Orig. Trahuntur angeli in iudicium, vtrũ ex ipsorum negligẽtia, an hominum ignauia lapsi sint. Sed quilibet rationabiliter dolet de malis, propter q̃ in iudicium tractus est: ergo angeli dolent de peccatis hominum.

¶ SED CONTRA, Vbi est tristitia & dolor, non est perfecta felicitas. Vnde dicitur Apocal. 21. Mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque vl lus dolor. Sed angeli sunt perfectè beati: ergo de nullo dolent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli non dolent, neque de peccatis, neq; de pœnis hominum. Tristitia enim & dolor secundum Augustinum, non est nisi de his, quæ contrariantur voluntati. Nihil autem accidit in mundo, quod sit contrarium voluntati angelorũ & aliorum beatorum, quia voluntas eorum totaliter inhæret ordini diuinę iustitię, nihil autem fit in mundo, nisi quod per diuinam iustitiam fit, aut permittitur. Et ideo simpliciter loquendo nihil fit in mundo contra voluntatem beatorum. Vt enim Philosophus dicit in 3. Ethico. illud dicitur simpliciter voluntarium, quod aliquis vult in particulari, secundum quòd agitur: consideratis scilicet omnibus, q̃ circunstant, quamuis in vniuersali consideratum non esset voluntariũ. Sicut nauta non vult proiectionem mercium in mare, absolutè, & vniuersaliter considerando, sed imminente periculo salutis, hoc vult. Vnde magis est hoc voluntarium, quàm inuoluntarium, vt ibidem dicitur. Sic igitur angeli peccata & pœnas hominum, vniuersaliter & absolutè loquendo, non volunt: volunt tamen, quòd circa hoc ordo diuinæ iustitiæ seruetur, secundum quam quidam pœnis subduntur, & peccare permittuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod verbum illud Isa. potest intelligi de angelis id est nuntiis Ezech. qui fleuerunt propter verba Rapsacis. De quibus habetur Isa. 37. Et hoc secundum literalem sensum: secundũ verò allegoricum, angeli pacis sunt Apostoli & prædicatores, q̃ flent pro peccatis hominum. Si verò secundum sensum anagogicum exponatur de angelis bonis, tunc metaphorica erit locutio ad designandum, quòd angeli volunt in vniuersali hominum salutem. Sic enim Deo & angelis huiusmodi passiones attribuuntur.

¶ Ad secundum patet solutio per ea, quæ dicta sunt.

¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ tam in pœnitentia hominum quàm in peccato, manet vna ratio gaudij angelis, scilicet impletio ordinis diuinæ prouidentiæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli ducuntur in iudicium pro peccatis hominum, non quasi rei, sed quasi testes ad conuincendum homines de eorum ignauia.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum inter angelos possit esse pugna seu discordia.*

160 2. dist. 11. q. 1. ar. 5.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur ꝙ inter angelos non possit esse pugna, seu discordia. Dicitur enim Iob 25. Qui facit concordiam in sublimibus. Sed pugna opponitur concordiæ. Ergo in sublimibus angelis non est pugna.

¶ 2. Præterea, Vbi est perfecta charitas & iusta prælatio, non potest esse pugna. Sed hoc totum est in angelis. Ergo in angelis non est pugna.

¶ 3. Præterea, Si angeli dicuntur pugnare pro eis, quos custodiunt, necesse est, quod vnus angelus foueat vnam partem, & alius aliam. Sed si vna pars habet iustitiam, constat, quòd alia pars habeat iniustitiam. Ergo sequitur, quòd angelus bonus sit fautor iniustitiæ: quod est inconueniens. Ergo inter bonos angelos non est pugna.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Dan. 10. ex persona Gabrielis, Princeps regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebus. Hic autem princeps Persarum erat angelus regno Persarum in custodiam deputatus. Ergo vnus bonus angelus resistit alij. Et sic inter eos est pugna.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio mouetur occasione horum verborum Daniel. Quæ quidem Hieronymus exponit dicens principem regni Persarum esse angelum, qui se opposuit liberationi populi Israëlitici: pro quo Daniel orabat, Gabriële preces eius Deo præsentante. hæc autem resistentia potuit fieri, quia princeps aliquis dæmonum Iudæos in Persidem ductos ad peccatum induxerat: per quod impedimentum præstabatur orationi Dan. pro eodem populo deprecantis. Sed secundum Gregor. 17. Mora. princeps regni Persarum bonus angelus fuit. custodiæ regni illius deputatus. Ad videndum igitur qualiter vnus angelus alteri resistere dicitur, considerandum est, quòd diuina iudicia circa diuersa regna & diuersos homines, per angelos exercentur. In suis autem actionibus angeli per diuinam sententiam regulantur. Contingit autem quandoque, quòd in diuersis regnis, vel in diuersis hominibus contraria merita vel demerita inueniuntur, vt vnus alteri subdatur, aut præsit. Quid autem super hoc ordo diuinæ sapientiæ habeat, cognoscere non possunt, nisi Deo reuelante. Vnde necesse habent, super his sapientiam Dei consulere. Sic igitur inquantum de contrariis meritis, & sibi repugnantibus diuinam consulunt voluntatem, resistere sibi inuicem dicuntur: non quia sint eorum contrariæ voluntates, cùm in hoc omnes concordent, quòd Dei sententia impleatur, sed quia ea, de quibus consulunt, sunt repugnantia. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

malum angelum: hic autem est quæstio de pugna inter bonos. Tertiò expositio Gregor. & est confirmatio quæstionis: quia de sanctis angelis inter se, exponit. Quartò respondet quæsito vna conclusione affirmatiuè, Inter angelos potest esse pugna, non discordia voluntatum: sed contrarietate meritorum eorum pro quibus pugnare dicuntur. Prima pars patet autoritate Scripturæ. Secũda probatur: quia volunt omnes expleri ordinem diuinæ Sapientiæ. Tertia probatur: quia merita diuersorum diuersis custoditorum contingit esse contraria respectu prælationis adinuicem, & nescire quid Deus vult fieri, ipsum enim consulere de pugnantibus est pugnare hæc non repugnant beatitudini. In corp.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæquartæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna distinctio cùm vna bimembri conclusione responsua quæsito. Distinctio est, In impugnatione sunt duo, ipsa impugnatio, & ordo eius. conclusio est, impugnatio dæmonũ est ex malitia eorum, ordo verò à Deo. Probatur, & declaratur: probatur quidem quo ad primã partem, ex inuidia profectus, & superbia impugnant. ergo, quo ad secundam verò: quia Deus vtitur malis bene ordinando. ergo. declaratur autem ex oppositõ, custodia, scilicet angelica. hæc enim secundum vtrumque est à Deo, illa secundum ordinem tantum. Omnia clara sunt.

¶ Circa hanc respõsionẽ dubitatiuncula est, quia titulus dubij est de quæstione, an est vtrum scilicet dæmones impugnent nos. Responsio autem est non ad hoc, sed causas impugnationis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt patet in 2. Posterior. Omnis quæstio est quæstio medij: & nihil aliud est quærere, si quadratura circuli est quàm si est aliquod mediũ ad ipsam. Vnde nihil aliud est quærere si dæmões impugnent, quàm si est aliquod medium, seu causa quare nos impugnent. Et propterea responsio est ad propositum directè secundum artem sciendi, dum assignat causas: ex quibus prouenit impugnatio dæmonum contra nos. Sic enim optimè à priori ostensum est impugnationem eorum esse.

661 dæmal. q. 6. 3. artic. 4. & art. 4. cor.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæquartæ Articulum secundum.*

TItulus in corpore manifestatur.

¶ In corpore duo. Primò in communi declaratur quid, & quotuplex est tẽtare. Secũdò respondetur quæsito.

¶ Quò ad primum duo dicuntur, quid est tentare, scilicet experimentũ sumere vt sciatur aliquid circa tentatum, & quotuplex est: & dicitur quòd multiplicatur ex parte finis. nã quandoque fit cùm solo fine proximo, qui cadit in eius diffinitionem, scilicet scire: quandoque cum aliquo vltiore fine: qui potest esse bonus, & malus, &c.

¶ Quo ad secundum cõclusio responsua est, Tentare, vt nocent perpetratione peccati, est proprium diaboli. Probatur ex differentia inter tentare attributum diabolo, & aliis, scilicet homini, Deo & carni, ac mundo. hoc non sit inęqualis pugnæ conditio, fit ex parte hominis recompensatio, principaliter quidem per auxilium diuinæ gratiæ, secundariò autem per custodiã angelorum Vnde 4. Reg. 5. Eliæus dixit ad ministrum suum, Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quàm cùm illis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd infirmitati humanæ sufficeret ad exercitiũ impugnatio, quæ est à carne & mundo: sed malitiæ dæmonum non sufficit, quæ vtroque vtitur ad hominum impugnationem. Sed tamen ex diuina ordinatione hoc prouenit in gloriam electorum.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum tentare sit proprium diaboli.*

561 2. q. 97. ar. 1. cor & 2. dist. 11. q. 1. art. 1. Et o. puf. 7. c. 7.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd tentare non sit proprium diaboli. Dicitur enim Deus tentare, secundum illud Genesis 22. Tentauit Deus Abraham. Tentat etiam caro & mundus. Et etiam homo dicitur tentare Deum & hominem. Ergo non est proprium dæmonis tentare.

¶ 2. Præterea, Tentare est ignorantis. Sed dæmones sciunt, quid circa homines agatur. Ergo dæmones non tentant.

¶ 3. Præterea, Tentatio est via in peccatum. Peccatum autem in voluntate consistit. Cùm ergo dæmones non possint voluntatem hominis immutare, vt per supradicta patet. Videtur quod ad eos non pertineat tentare. q. 111. ar. 1.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. ad Thessa. 3. Ne fortè tentauerit vos is qui tẽtat. Glos. id est diabolus, cujus officium est tentare. Gl. interli.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ tentare est propriè, experimentum sumere de aliquo. Experimentum sumitur de aliquo, vt sciatur aliquid circa ipsum. & ideo proximus finis cuiuslibet tentantis est scientia. Sed quandoque vltterius ex scientia quæritur aliquis alius finis, vel bonus vel malus. Bonus quidem, sicut cùm aliquis vult scire, qualis aliquis sit, vel quantum ad scientiã, vel quantum ad virtutem, vt eum promoueat: malus autem, quãdo hoc scire vult, vt eum decipiat, vel subuertat. Et per hunc modum potest accipi, quomodo tentare diuersis diuersimodè attribuatur. Homo enim tentare dicitur quandoque quidem, vt sciat tantum. Et propter hoc tẽtare Deum dicitur esse peccatum, quia homo quasi incertus experiri præsumit Dei virtutem. Quandoque verò tentat, vt iuuet, quandoque verò vt nocet. Diabolus autem semper tentat, vt nocet, in peccatum præcipitando, & secundum hoc dicitur proprium officium eius tentare. Nam etsi homo aliquando sic tentet, hoc agit, inquantum est minister diaboli. Deus autem tentare dicitur, vt sciat, eo modo loquẽdi, quo dicitur scire, quòd facit alios scire. Vnde dicitur Deut. 13. Tentat vos Dns Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum. Caro etiam & mundus dicuntur tentare instrumentaliter seu materialiter, inquãtum scilicet potest cognosci, qualis sit homo, ex hoc, quòd sequitur vel repugnat concupiscentiis carnis, & ex hoc, ꝙ contemnit prospera mundi & aduersa, quibus etiam diabolus vtitur ad tentandum. Et sic patet solutio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dæmones sciunt ea, quæ exterius agunturcirca homines: sed interiorem hominis conditionẽ solus Deus nouit, qui est spirituum ponderator: ex qua aliqui sunt magis proni ad vnum vitium quàm ad aliud. Et ideo diabolus tentat explorando interiorem conditionem hominis, vt de illo vitio tentet, ad quod homo magis pronus est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dæmon etsi non possit immutare voluntatem, potest tamen, vt suprà dictum est, aliqualiter immutare inferiores hominis vires: ex quibus etsi non cogitur, voluntas tamen inclinatur. q. 111. ar. 3. & 4.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli.*

563 22. q. 68. ar. 4. & 1. q. 8. ar. 7. ad secũdum. Et mal. q. 3. artic. 1. Lib. 2. c. 4.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd omnia peccata non procedant ex tentatione diaboli. Dicit enim Dionysius 4. cap. de Diui. no. quòd multitudo dæmonum est causa omnium malorũ, sibi & aliis. Et Damasc. dicit quòd omnis malitia & omnis immunditia à diabolo excogitatæ sunt.

vt domificator ad ædificandum:& indirectè, quæ scilicet operatur aliud ad quod illud sequitur:vt scindés ligna respectu combustionis.

¶ Prima conclusio est affirmatiua, Omnia peccata hominum causantur à dæmõe indirectè. Probatur primò, quia fuit causa primi peccati, ex quo secuta est pronitas ad malum. Exponuntur deinde doctores Dionys. & Damasc. iuxta hũc sensum.

Ps. 81. to. 3. ¶ Secunda cõclusio est negatiua. Non omnia peccata hominum causantur à dæmone directè. Probatur primò. Secluso dæmone, in homine sunt appetitus sensitiuus & liberum arbitrium. ergo potest esse peccatum. Antecedens patet etiam autoritate Orig. Consequẽtia probatur, quia regulatio appetitus ex libero pẽdet arbitrio. deinde declaratur conclusio: quoniam particularis est quo ad particularem sibi sub contrariam: quomodo scilicet fiant quædam peccata nostra à dæmone directè, & dicitur quòd eo modo quod peccatũ primorum parentum.

¶ *Super quæstionis centesimadecimaquarta Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò distinguẽdo respondet quæsito. Secundò ad perfectionem doctrinæ addit quoddam notabile.

Libr. 1. pe. riarc. to. 4.

¶ Quo ad primũ distinctio suprapposita repetitur, Miraculum dupliciter propriè, & largè.

¶ Prima conclusio responsiua negatiuè. Dæmones nõ possunt facere proprie miracula. Probatur vt suprà: quia miraculum propriè est præter ordinem & virtutem totius creaturæ.

Libr. 1. de gen. bono c. 5.

¶ Secunda cõclusio est responsiua affirmatiuè: Dæmones possunt per miracula largè seducere. Probatur, quia possunt aliquid, quod & facultatem & cognitionem nostram excedit.

¶ Quo ad secundũ notatur quòd aliud est dicere, hoc est verè miraculum: & aliud, hoc est verè res quæ apparet: & quod quamuis opera mira dæmonum nunquam sint vera miracula, vt in prima conclusione dicitur: sunt tamẽ quandoque veræ res mirabiliter factæ, vt ranæ Magorũ, & ignis, & turbo Iob. Quandoque autem sunt rerum phantasmata, seu similitudines tantùm: vt in responsione ad secundum declaratur.

¶ 2. Præterea, De quolibet peccatore dici posset, quòd Dominus de Iudæis dicit Ioann. 8. Vos ex parte diabolo estis. Hoc autẽ est, inquantum ipsi ex diaboli suggestione peccabant. Omne ergo peccatum est ex suggestione diaboli.

¶ 3. Præterea, Sicut angeli deputantur ad custodiam hominum, ita dæmones ad impugnationem. Sed omnia bona, quæ facimus ex suggestione bonorum angelorum procedunt: quia diuina ad nos mediantibus angelis, perferuntur. Ergo, & omnia mala quæ facimus, proueniunt ex suggestione diaboli.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur in libr. de Eccle. dog. Non oẽs cogitationes nostræ malæ à diabolo excitantur, sed aliquoties ex nostri arbitrij motu emergunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd causa alicuius potest dici aliquid dupliciter. Vno modo directè, alio modo indirectè. Indirectè quidem, sicut cùm aliquod agens causans aliquam dispositionem ad aliquem effectum dicitur esse occasionaliter & indirectè causa illius effectus, sicut si dicatur, ꝓ ille, qui secat ligna, est causa cõbustionis eorum. Et hoc modo dicendum est, quòd diabolus est causa omnium peccatorum nostrorum: quia instigauit primũ hominem ad peccandum, ex cuius peccato consecuta est in toto genere humano quædam pronitas ad omnia peccata. Et per hunc modum intelligenda sunt verba Damasc. & Diony. Directè autem dicitur esse aliquid causa alicuius, quod operatur directè ad illud, & hoc modo diabolus nõ est causa omnis peccati. Non enim omnia peccata committuntur diabolo instigante, sed quædam ex libertate arbitrij, & carnis corruptione, Quia, vt Origenes dicit, etiã si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum & venereorum, & huiusmodi. Circa quæ multa inordinatio cõtingit, nisi per rationem talis appetitus refrænetur, & maximè suppositа corruptiõe naturæ. Refrænare autem & ordinare huiusmodi appetitum, subiacet libero arbitrio. Sic ergo non est necessarium omnia peccata ex instinctu diaboli prouenire. si qua tamẽ ex instinctu eius proueniũt, ad ea cõplenda eo blandimento decipiũtur homines nũc, quo primi parẽtes, vt Isidor° dicit. Et per hoc patet respõsio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicendum, ꝓ si qua peccata absq; instinctu diaboli perpetrantur: per ea tamen fiunt homines filij diaboli, inquantùm ipsum primò peccantem imitantur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝓ homo potest p seipsum ruere in peccatum: sed ad meritũ pficere nõ pót, nisi auxilio diuino, qd homini exhibet, mediãte ministerio angelorũ. Et ideo ad omnia bona nostra cooperãt angelinõ tñ omnia peccata nostra procedunt ex dæmonum suggestione. Quamuis nullum genus peccati sit, quod non interdum ex dæmonum suggestione proueniat.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum dæmones possint homines seducere.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur ꝓ dæmones non possint homines seducere per aliqua miracula vera. Operatio enim dæmonum maximè vigebit in operibus Antichristi. Sed sicut Apostolus dicit secũdæ ad Thessalonicenses secundo, cius aduentus est secũdũ operationẽ Satanæ in omni virtute, & signis & prodigiis mendacibus. Ergo multo magis alio tempore per dæmones non fiunt nisi signa mendacia.

Ex. 7. 8. 9.

¶ 2. Præterea, Vera miracula per aliquam corporum immutationem fiunt. Sed dæmones non possunt immutare corpus in aliam naturam. Dicit enim August. 18. de ciui. Dei, Nec corpus quidem humanum vlla ratione crediderim dæmonum arte, vel potestate in membra bestialia posse conuerti. Ergo dæmones vera miracula facere non possunt. Ca. 18.

¶ 3. Præterea, Argumentum efficaciam non habet, quod se habet ad opposita. Si ergo miracula vera possunt fieri à dæmonibus ad falsitatem persuadendam, non erunt efficacia ad veritatem fidei confirmandam. Quod est inconueniens: cùm dicatur Marci vltimo, Domino cooperante, & sermonem confirmante consequẽtibus signis.

¶ SED CONTRA est quòd August. dicit libro. 83. quæstio. ꝓ magicis artibus fiunt miracula plerunque similia illis miraculis, quæ fiunt per seruos Dei. q. 79. to. 4.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex suprà dictis patet, ꝓ miraculum propriè accipietur, dæmones miracula facere non possunt, nec aliqua creatura, sed solus Deus. Quia miraculum propriè dicitur, quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ, sub quo ordine continetur omnis virtus creata. Dicitur tamen quandoque miraculum largè, quod excedit humanam facultatem & considerationem. Et sic dæmones possunt facere miracula: quæ scilicet homines mirantur, inquantum eorum facultatem & cognitionem excedunt. Nam & vnus homo, inquantum facit aliquid, quod est supra facultatem & cognitionem alterius ducit aliũ ad admirationem sui operis, vt quodammodo miraculum videatur operari. Sciendum est tamen, quòd quamuis huiusmodi opera dæmonum, quæ nobis miracula videntur, ad veram rationem miraculi non pertingant, sunt tamen quandoque veræ res. Sicut magi Pharaonis per virtutem dæmonum veros serpentes & ranas fecerunt. Et quando ignis de cælo cæcidit, & familiam Iob cum gregibus pecorum vno impetu consumpsit, & turbo domum deiiciens, filios eius occidit, quæ fuerunt opera Satanæ, phantasmata non fuerunt, vt August. dicit 20. de Ciui. Dei. q. 110. ar. 1. & q. 105. ar. 8. b 544 Cap. 18.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝓ sicut August. dicit ibidem, Antichristi opera possunt dici esse signa mendacij: vel quia mortales sensus per phantasmata decepturus est, vt quæ non facit videatur facere. Vel quia si sint vera prodigia, ad mendacium tamen pertrahent credituros. Ca. eodem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut suprà dictum est, materia corporalis non obedit angelis bonis, seu malis ad nutum, vt dæmones sua virtute possint transmutare materiam de forma in formam. Sed possunt adhibere quædam semina, quæ in elementis mundi inueniuntur ad huiusmodi effectus complendos: vt August. dicit 3. de Trini. Et ideo dicendum est, quòd omnes transmutationes corporalium rerum, quæ possunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinent prædicta semina, possunt fieri per operationem dæmonum, huiusmodi seminibus adhibitis. Sicut cùm aliquæ res transmutãtur in serpentes vel ranas, quæ per putrefactionem generari possunt. Illæ verò transmutationes corporalium rerum, quæ non possunt virtute naturæ fieri, nullo modo operatione dæmonum secundum rei veritatem perfici possunt. Sicut quòd corpus humanum mutetur in corpus bestiale, aut quod corpus hominis mortuum reuiuiscat. Et si aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri videatur, hoc non est secundum rei veritatem, sed secundum apparentiam tantùm. Quod quidem potest dupliciter contingere. Vno modo ab interiori secundum quòd dæmon potest mutare phantasiam hominis, & etiam sensus corporeos, vt aliquid videatur aliter quàm sit: sicut suprà dictum est. Et hoc etiam interdum fieri dicitur virtute aliquarum rerum corporalium. Alio modo ab exteriori. Cùm enim ipse possit formare corpus ex aëre cuiuscunque formæ & figuræ, vt illud assumens in eo visibiliter appareat: potest eadem ratione circumponere cuicunque rei corporeæ quamcunque formam corpoream, vt in eius specie videatur. Et hoc est quod August. dicit 18. de Ciui. Dei, quòd phantasticum hominis, quod etiam in cogitando siue somniando, per rerum innumerabilium genera variatur, velut incorporatum in alicuius animalis effigie sensibus apparet alienis. Quod non est sic intelligendum, quòd ipsa vis phantastica hominis, aut species eius eadem numero incorporata alterius sensibus ostendatur, sed quia dæmon, qui in phantasia vnius hominis format aliquam speciem, ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre. q. 110. ar. 3. & 4. Cap. 18. to. 5.

¶ Ad tertium dicendum, quòd, sicut Augustinus dicit in lib. 83. quæstio, cùm talia faciunt magi, qualia sancti, diuerso fine & diuerso iure fiunt. Isti enim faciunt quærentes gloriam suam, illi quærentes gloriam Dei. Et isti faciunt per quædam priuata commercia: illi autem publica administratione & iussu Dei, cui cuncta creata subiecta sunt. q. 79. to. 6.

ARTI

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum dæmon, qui superatur ab aliquo, propter hoc ab impugnatione arceatur.*

565 2. di 6. ar. 5.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝓ dæmon, qui superatur ab aliquo, non propter hoc ab impugnatione arceatur. Christus enim efficacissimè suum tentatorem vicit. Sed tamen postea eum impugnauit, ad occisionem eius Iudæos incitando. Ergo non est verum, ꝓ diabolus victus ab impugnatione cesset.

¶ 2. Præterea, Infligere pœnã ei, qui in pugna succumbit, est incitare ad acrius impugnãdum. Hoc autem non pertinet ad Dei misericordiam. Ergo dæmones superati non arcentur.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 4. Tunc reliquit eum diabolus, scilicet Christum superantem.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝓ quidam dicunt, ꝓ dæmon superatus, nullum hominem potest de cætero tentare, nec de eodẽ, nec de alio peccato. Quidam autem dicunt, ꝓ potest alios tẽtare, sed non eundem. Et hoc probabilius dicitur, si tamẽ intelligatur vsq; ad aliquod tempus. Vnde & Luc. 4. dicitur, ꝓ cõsummata omni tẽtatione, diabolus recessit à Christo vsq; ad tempus. Et hui- Hom. 10. in opere imperf.
us ratio est duplex. Vna est ex parte diuinæ clementiæ. Quia vt Chryso. dicit super Matth. non tandiu homines diabolus tentat, quandiu vult, sed quandiu Deus permittit. Quia & si permittat paulisper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam. In com. super cap. 4.

¶ Alia ratio sumitur ex astutia diaboli. Vnde Ambros. dicit super Luc. ꝓ diabolus instare formidat, quia frequentius refugit triũphari. Quòd tamen aliquando diabolus redeat ad eum, quem dimisit, patet per illud, quod dicitur Matth. 12. Reuertar in domum meam vnde exiui.

¶ Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVÆSTIO CENTESIMADECIMAquinta, *De actione corporalis creaturæ, in sex articulos diuisa.*

CONSEQVENTER considerandum est de actione corporalis creaturæ, & fato, quod aliquibus corporibus attribuitur.

¶ Circa actiones corporales quæruntur sex.

¶ Primò, vtrum aliquod corpus sit actiuum. ¶ Secundò, vtrum in corporibus sint aliquæ seminales rationes. ¶ Tertiò, vtrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic per inferiora corpora fiunt. ¶ Quartò, vtrum sint causa humanorum actuũ. ¶ Quintò, vtrum eorum actionibus dæmones subdantur. ¶ Sextò, vtrum cælestia corpora imponant necessitatem his, quæ eorum actionibus subdantur.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum aliquod corpus sit actiuum.*

566 3. conta. c. 65.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝓ nullũ corpus sit actiuum. Dicit enim Augu. ꝓ in rebus inuenitur aliquid actum & non agẽs, sicut sunt corpora: aliquid agens & non actum, sicut Deus: aliquid agens & actum, sicut substantiæ spirituales.

¶ 2. Præterea, Omne agens excepto primo agẽte, in suo opere indiget subiecto, quod sit susceptibile suæ actionis. Sed infra substantiam corporalem non est substantia quæ sit receptibilis suæ actionis: quia hæc substantia tenet vltimum gradum in entibus. Ergo substantia corporalis non est actiua.

¶ 3. Præterea, Omnis substãtia corporalis cõcluditur quantitate. Sed quantitas impedit substantiã à motu & actione: quia cõprehendit eã, & mergitur in ea: sicut impeditur aër nubilosus à perceptione luminis. Et huius signum est, ꝓ quãto magis accreuerit quantitas corporis, tanto est põderosius & grauius ad hoc quòd moueatur. Ergo nulla substantia corporalis est actiua.

¶ 4. Præterea, Omne agẽs habet virtutem agendi ex propinquitate ad primum actiuum. Sed à primo actiuo, quod est simplicissimum, remotissima sunt corpora, quæ sunt maximè compositа. Ergo nullum corpus est agens.

¶ 5. Præterea, Si aliquod corpus est agẽs, aut agit ad formam substantialem, aut ad formam accidentalem. Sed non ad formã substantialem: quia non inuenitur in corporib° principium actionis, nisi aliqua qualitas actiua, quæ est accidens. Accidens autem non potest esse causa formæ substantialis: cùm causa sit potior quàm effectus. Similiter etiam neq; ad formam accidentalem: quia accidens non sex extendit vltra suum subiectum, vt August. dicit 9. de Trin. Ergo nullum corpus est actiuum. 62 4 tra. 5.

¶ SED CONTRA est quod Dionys. 15. ca. Cæleſt. hierar. inter cæteras proprietates corporei ignis dicit, ꝓ ad suscepras materias manifestat suiipsius magnitudinem, & actiuus & potens.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝓ sensibiliter apparet aliqua corpora esse actiua. Sed circa corporum actiones tripliciter aliqui errauerunt. Fuerunt enim aliqui qui totaliter corporib° actiones subtraxerũt. Et hæc est opinio Auicebron in libro Fõtis vitæ, vbi per rationes, quæ tactæ sunt, probare nititur, ꝓ nullum corpus agit, sed omnes actiones quæ videntur esse corporum, sunt actiones cuiusdam virtutis spiritualis, quæ penetrat per omnia corpora: ita ꝓ ignis secundum eum non calefacit, sed virtus spiritualis penetrans per ipsum. Et videtur hæc opinio derriuata esse ab opinione Platonis. Nam Plato posuit omnes formas, quæ sunt in materia corporali, esse participatas & determinatas & contractas ad hanc materiam, formas verò separatas esse absolutas, & quasi vniuersales. Et ideo illas formas separatas dicebat esse causas formarum, quæ sunt in materia. Secundum hoc ergo ꝓ forma, quæ est in materia corporali, determinata est ad hãc materiam indiuiduatam per quantitatem, ponebat Auicebron, ꝓ à quantitate, prout est indiuiduationis principium, retinetur & arcetur forma corporalis, ne possit se extẽdere per actionem in aliam materiam: sed solùm forma spiritualis & immaterialis, quæ non est coarctata per quantitatem potest effluere per actionem in aliud. Sed ista ratio non concludit, ꝓ forma corporalis non sit agens, sed ꝓ non sit agens vniuersale. Secundum enim quòd participatur aliquid, secundum hoc est necessarium, ꝓ participetur id, quod est proprium ei. Sicut quantum participatur de lumine, tantum participatur de ratione visibilis. Agere autem, quod nihil est aliud quàm facere aliquid actu, est per se propriũ actus, inquantum est actus. Vnde & omne agens agit sibi simile. Sic ergo ex hoc quòd aliquid est forma non determinata per materiam quantitati subiectam, habet quòd sit agens indeterminatum & vniuersale. Ex hoc verò, ꝓ est determinata ad hanc materiam, habet ꝓ sit agens cõtractum & particulare. Vnde si esset forma ignis separata, vt Platonici posuerunt, esset aliquo modo causa omnis ignitionis. Sed hæc forma ignis, quæ est in hac materia corporali, est causa huius ignitionis, quæ est ab hoc corpore in hoc corpus. Vnde & fit talis actio per contactum duorum corporum. Sed tamen hæc opinio Auicebron super excedit opinionem Platonis. Nam Plato ponebat solùm formas substantiales separatas, accidentia verò reducebat ad principia materialia: quæ sunt magnum & paruum, quę ponebat esse prima contraria: sicut & alij rarum & densum. Et ideo tam Plato quàm Auicenna in aliquo ipsum sequentes, ponebant, quòd agentia corporalia agunt secundum formas accidentales, disponendo materiam ad formam substantialem: sed vltima perfectio, quæ est per inductionem formæ substantialis, est à principio immaterialis. Et hæc est secunda opinio de actione corporum. De qua suprà dictum est, cùm de creatione agereturr. Tertia verò opinio fuit Democriti, qui ponebat actionem esse per effluxionem atomorum à corpore agente, & passionem esse per receptionem eorundem in poris corporis patientis. Quam opinionem improbat Arist. in primo de genera. Sequeretur enim, ꝓ corpus non pateretur per totum, & quòd

¶ *Super Quæstionis centesimadecimaquinta Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò referuntur opiniones: Secundò respõdetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo referuntur opiniones. Prima, ꝓ superatus dæmõ semper vacabit simpliciter à tentando. Secunda, quòd vacabit à tentando eundem tantum.

¶ Quo ad secundũ conclusio responsiua est, Superatus dæmon vacat à tentatione eiusdem ad tempus. Probatur quòd vacet, autoritate & ratione. Autoritate, tentationis Christi. Ratione, primo Chrysostomi, ex parte Dei: quia non permittit propter infirmam naturam. Secundò, Ambros. ex parte dæmonis: quia refugit triumphari. Deinde probatur quo ad tẽpus, & non simpliciter, autoritate Matth. 12. Reuertar in domum meã. Aduerte hic quanta fuerit reuerentia diui Thomæ ad sacros Doctores, ꝓ cùm opinio propria quæ est cõclusio, sic tertia, maluit continuare illam cum secunda, trahendo illam ad bonum sensum ne videretur aliis se præferre. 336

Super Quæstionis centesimadecimaquinta Articulum primum.

Titulus clarus.

¶ In corpore quinque. Primo in quo stat difficultas. Secundò tractatur opinio Auicebron. Tertiò Platonis & Auicennæ. Quartò Democriti. Quinto respõdetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo, quid manifestum, & quid occultum. Manifestum ad sensum est corpora agere, vt igne calefacere experimur. Difficile autem, aut disputabile est: quomodo agant: quoniã fuit circa modum agendi triplex error. 419

¶ Aduerte hic, ꝓ corpora aliquo modo cõcurrere ad agendũ, nullus negat: & hic experimur ad sensum. Sed quomodo cõcurrãt, an scilicet vt media, per quæ transeat vis actiua, an vt disponentia, an vt emittentia de se atoma, an vt educẽtia de aliorum potentiis, &c. hoc est, quod in dubiũ vertitur. b 568

¶ Quo ad secundũ tria. Primò opinionẽ. Secũdò radicem Platonicã. Tertiò differentiã eius à Platonica opinione: & omnia tam clara sunt in litera, vt non expositione egeant. Ad bonitatem tamẽ doctrinæ circa opinionem adverte ꝓ hæc opinio adeò circa modum agendi delituit, vt talem potuerit ad modum, ex quo sequẽtur Q. 45. ar. 8. A. tex. c. 7. 76.

sequatur negatio ipsius actiõis:& ideo in litera dicitur, ꝙ totaliter subtraxerunt actiones corporibus, dicendo enim, ꝙ corpora in agendo, concurrunt tantùm secundum apparẽtiam, & vt media, per quæ trãsit vis actiua, & nõ vt aliquid cooperantia, manifestè incidunt in conditionem diminuentẽ, sicut dicẽdo hominem pictum.

¶Circa radicẽ verò Platonicã notato, ꝙ quãuis prima facie hæc ratio videatur continere in se duas rationes positas in 3. contra Gent. ca. 69. pro Auicebron. si quis tamen diligenter consideret, non est ita, vt patet ex tertio argumẽto hic facto ex parte quantitatis: vt etiam sit ibi: imò hęc ratio nõ fuit ibi explicata, sed hic, altiorique ingenio fiemata est confutata. Consistit enim hæc ratio super esse rei actiuę: quia scilicet debet esse absolutũ, esse autẽ corporeum non est absolutum sed cõtractum: ergo. Soluitur autem & subtilius, ꝙ esse fundat actiuitatem, sed nõ modum agendi: imo licet actualitas rei est causã actionis, ita modus essendi in actu causat modũ agendi. Et propterea cùm absolutum & contractum dicant modos essendi, & non actum ipsum, ex affirmatione absoluti sequitur modꝰ agendi vniuersaliter. & ex affirmatione cõtracti modus agendi particulariter. Et sic ex negatione absoluti nõ sequitur negatio actiuitatis, sed modi agendi, s. vniuersaliter, cuius signum in litera notato, ꝙ actio contracti est ꝓ contractũ duorum corporum: hoc enim est limitari modi actionis signum.

¶Quo ad tertium Platonis & Auicẽnæ, non Auicebrõ, vt multi corrupti codices habent, opinio ponitur, consistẽs in hoc, quòd corpora agunt per suas formas accidẽtales, vt disponentia materiã: & in hoc bene dicit, & euitat stultitiam Auicebron. Et quòd corpora nõ agunt vt educentia formas substantiales, sed dantur à formis separatis vel intelligentia agente: & in hoc errat, vt patuit superius.

¶Quo ad quartum opinio Democriti valde ridis ponit actionem fieri per defluxũ atomorũ ex corpore agẽte in patiens. Improbatur ex parte patientis, quia nõ totũ pateretur ex parte agentis, quia minueretur agendo.

¶Quo ad quintum cõclusio respõsiua quæsito est, Corꝑ agit secũdum quod est actu in aliud, secũdum quod est in potentia. Hæc cõclusio satis probata relinquãtitas corporis agentis diminueretur ex hoc quod agit: quæ sunt manifestè falsa. Dicendum est ergo, ꝙ corpus agit secundũ ꝙ est in actu, in aliud corpus, secundum ꝙ est in potentia.

¶Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ dictũ Augustini est intelligendum de tota natura corporali simul accepta: quæ nõ habet aliquam inferiorem naturã intra se, in quã agat, sicut natura spiritualis in corporalem, & natura increata in creatam. Sed tamen vnũ corpus est infra alterum, inquãtum est in potentia ad id, quod habet aliud in actu.

¶Et per hoc patet responsio ad secundum. Sciendum est tamen ꝙ cùm Auicebron sic argumentatur, est aliquid, quod est mouẽs non motum, scilicet primus factor rerum: ergo ex opposito est aliquid, quod est motum & patiens tantùm: quod cõcedendum est. Sed hoc est materia prima, quæ est potẽtia pura, sicut Deus est actus purus. Corpus etiam componitur ex potentia & actu. Et ideo est agens & patiens.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ quãtitas non impedit formã corporalem omnino ab actione, sicut dictum est: sed impedit eam, ne sit agẽs vniuersale, inquantum forma indiuiduatur, prout est in materia, quãtitati subiecta. Signũ tamen, quod inducitur de ponderositate corporum, non est ad ꝓpositum. Primò quidem, quia additio quãtitatis non est causa grauitatis, vt probatur in quarto de Cælo & mũdo. Secũdò, quia falsum est, ꝙ ponderositas facit tardiorem motũ: imò quãtò aliquid est grauius, tãto magis mouetur motu ꝓprio. Tertiò, quia actio nõ fit per motum localẽ, vt Democr. posuit, sed per hoc, ꝙ aliquid reducitur de potentia in actum.

¶Ad quartũ dicendũ, ꝙ corpus non est id, quod maximè distat à Deo. Participat enim aliquid de similitudine diuini esse secundũ formã, quã habet. Sed id, quod maximè distat à Deo, est materia prima: q̃ nullo modo est agens, cùm sit in potentia tantùm.

¶Ad quintũ dicẽdum, ꝙ corpus agit & ad formã accidentalẽ & ad formã substãtialẽ. Qualitas enim actiua vt calor etsi sit accidens, agit tñ in virtute formæ substãtialis, sicut eius instrumẽtum. Et ideo potest agere ad formã substãtialem: sicut & calor naturalis, inquantũ est instrumentum animę, agit ad generationẽ carnis, ad accidẽs verò agit propria virtute. Nec est cõtra rationẽ accidẽtis, ꝙ excedat suum subiectũ in agẽdo, sed ꝙ exceda t in essendo: nisi forsan qs imaginetur idẽ accidens numero defluere agẽte in patiẽs, sicut Democritus ponebat fieri actionem per defluxum atomorum.

ARTICVLVS II.

¶Virum in materia corporali sint aliquæ rationales seminales.

D secvndvm sic ꝓcedit. Videtur ꝙ in materia corporali nõ sint aliquæ rõnes seminales. Ratio ẽm importat aliquid secũm esse spirituale. Sed in materia corporali non est aliquid spiritualiter, sed corporaliter, secũdum scilicet modũ ejus, in quo est. Ergo in materia corporali non sunt seminales rationes.

¶2. Præterea, Aug. dicit 3. de Trinitate, ꝙ dęmones quædã opera faciũt, adhibendo occultis motib⁹ quædã semina, q̃ in elemẽtis cognoscũt. Sed ea, q̃ permotũ localem adhibentur, sunt corpora non rationes. Ergo inconuenienter dicitur, ꝙ sunt in corporali materia seminales rationes.

¶3. Præterea, Semẽ est principiũ actiuum. Sed in materia corporali non est aliquod principium actiuũ: cùm materiæ non competat agere, vt dictum est. Ergo in materia corporali non sunt seminales rationes.

¶4. Præterea, In materia corporali dicũtur esse quædam causales rationes, quæ videntur sufficere ad rerum productionem. Sed seminales rationes sunt aliæ à causalibus: quia præter seminales rationes fiunt miracula, non autem præter causales. Ergo inconuenienter dicitur, ꝙ seminales rationes sint in materia corporali.

¶Sed contra est quod Aug. dicit 3. de Trinit, Omniũ rerum, quæ corporaliter visibiliterq; nascuntur, occulta quædã semina in istis corporeis mundi huius elementis latent.

¶Respondeo dicendum, ꝙ denominationes cõsueuerunt fieri à perfectiori, vt dicitur in 2. de Anima. In tota aũt natura corporea pfectiora sunt corpora viua. Vnde & ipsum nomen naturæ trãslatũ est à rebus viuẽtibus ad omnes res naturales. Nam ipsum nomẽ naturæ, vt Philosophus dicit in quinto Meta. primò impositũ fuit ad significãdam generationem viuentium, quæ natiuitas dicitur e. Et quia viuẽtia generantur ex principio coniuncto, sicut fructus ex arbore, & fœtus ex matre, cui colligatur: cõsequenter tractum est nomen naturæ ad omne principium motus, quod est in eo, quod mouetur. Manifestũ est autẽ, ꝙ principium actiuũ & passiuum generationis rerum viuentium sunt semina, ex quib, viuentia generantur. Et ideo conuenienter Aug. omnes virtutes actiuas & passiuas, q̃ sunt principia generationum & motuum naturalium, seminales rationes vocat. Huiusmodi autem virtutes actiuæ & passiuæ in multiplici ordine cõsiderati possunt. Nã primò quidem, vt Aug. dicit 6. super Genesim lit. sunt principaliter & originaliter in ipso verbo Dei, secundum rationes ideales. Secũdò verò sunt in elementis mundi, vbi simul à principio ꝓducta sunt, sicut in vniuersalibus causis. Tertio verò modo sunt in iis, quæ vniuersalib⁹ causis secundũ successiones temporum ꝓducuntur. Sicut in hac planta, & in hoc animali, tãquam particularibus causis. Quarto modo sunt in seminibus, quæ ex animalibus & plantis producuntur. Quæ iterum cõparantur ad alios effectus particulares, sicut primordiales causæ vniuersales ad primos effectus producendos.

¶Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ huiusmodi virtutes actiuæ & passiuæ rerum naturalium etsi non possint dici rationes, secundum quod sunt in materia corporali: possunt tamen dici rationes per comparationem ad suam originem, secũdum quod deducuntur à rationibus idealibus.

¶Ad secundũ dicendum, ꝙ huiusmodi virtutes actiuæ vel passiuæ sunt in aliquibus partibus corporalibus. Quæ dum adhibẽtur per motum localem ad aliquos effectꝰ complendos, dicũtur semina adhiberi per dæmones.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ semen maris est principium actiuum in generatione animalis: sed potest etiam dici semen id, quod est ex parte fœminæ, quod est principium passiuum. Et sic sub semine comprehendi possunt vires actiuæ & passiuæ.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ ex verbis August. de hujusmodi rationibus seminalib⁹ loquenti, satis accipi potest, ꝙ ipsæ rationes seminales sunt etiam rationes causales, sicut & semen est quædam causa. Dicit quitur ex dictis contra Auicebron. Vnũquodque quantum participat de aliquo, tantùm etiam participat de illi⁹ proprio: sed actus propriũ est agere, ergo corpus secundum quod est actu, actiuum est: & sic haberur ꝙ verè agit: & modus agendi, & quid agit s. tam accidẽs, quã substantiam, cùm sit actu & secundum formam substantialem & accidentalem. At. prze.

¶Adverte hic, ꝙ corpus esse actiuum secũdum suam substãtiam, potest dupliciter intelligi. Vno modo vt sit elicitiuum alicuius seu propriæ actionis, pura generationis, verbi gratia, quando ignis generat ignem, sicut calor elicit alterationẽ præuiam, scalefactionẽm: ita substantia ignis elicit generationem substantialem. Et hæc est opinio Scoti posita ab eo in multis locis, scilicet in primo, distinctione trigesima septima, & in secundo distinctione nona, quæstione secũda, & dist. 16. quæst. prima, & in quarto distinctiõe vndecima, &c. Alio modo, ꝙ ignis non sit per seipsum elicitiuum alicuius actionis, sed sit radix & principium, ꝙ qualitas sua actiua elicitat actionem assimilatiuam sibi substantialiter. Verbi gratia, Substantia ignis nõ elicit generationem huius ignis geniti, sed exhibẽs efficaciam calori suo, vt eliciat generationem qua effectꝰ fiat similis substantialiter igni, id est, fiat ignis, quia est agens vniuocum. Et ista via est Peripatetica, vt patet in De sensu & sensato, quã sequitur S. Thomas, expresè tenens, quòd creata substantia nullius actionis est proximum elicitiuum principium. Cap. 8. Tex. 49. Tex. 5. Loco cit. Ca. 10. & 18. to. 1. & lib. 4. c. 14.

¶In respõsione ad quintum est quæstio, quomodo substantia agat substantiam, & accidẽs in virtute substantiæ, sed suprà tractata est.

¶Super Quæstionis centesimadecimaquinta Articulum secundum.

Titulus clarus ex corpore articuli. Motus est enim articulus hic propter verba Augustini.

¶In corpore duo. Quid & quàm conuenienter significetur ratio seminalis: secundo respõdet quæsito.

¶Quo ad primum principia actiua & passiua motuũ & generationũ naturaliũ, rationes seminales ab Augustino conuenienter vocãtur, Probatur, Corpora viuentia sunt perfectiora inter omnia naturalia: ergo ab eis cõueniẽter fit denominatio cæterorum

torũ, ergo à seminibus conuenienter nominantur principia actiua & passiua omnium naturalium. Antecedens patet: cõsequentia ꝓbatur dupliciter. Primo à priori: quia denominatio fit à perfectiori, ex secũdo de anima. Secũdò à posteriori: & simili ad propositum: quia nomen naturæ à naturatione orum, ad omniũ rerum naturalium coniuncta principia trãslatum est. Secũda verò consequentia probatur: quia semina sunt actiua & passiua principia generationis viuentiũ. Ca. 9. to. 3.

¶Quo ad tertium conclusio est, ꝙ rationes seminales sunt in materia corporali multipliciter. Declaratur numerando quatuor modos essendi, quos habent, in verbo, in causis vniuersalibus corporalibus, in causis particularibus, in seminibus: vbi patet tripliciter esse rationes seminales in materia corporali.

¶Super Quæstionis centesimadecimaquinta Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, Motus inferiorum corporum causantur à corporibus cælestib⁹. Probatur, Omnis multitudo ab vna re proceditur: ergo omnis motus ab immobili: ergo quantò aliquid est magis immobile, rãtò est magis causa magis mobilis: ergo corpora cælestia sunt causæ inferiorum mobilium. Antecedẽs patet: prima consequẽtia probatur, qa immobile vno modo se habet, mobile multifoiniter. Secunda verò est ex se euidẽs ex eadẽ radice. Tertia verò probatur, quia corpora cælestia sunt magis immobilia. Probatur, quia solo motu locali, quo etiam non fit multiformitas in aliquo intrinseco, cætera multis motibus, alterationẽ, generatione, motu locali. 568 2. q. 91. lit q. 96. aut. 2. ad 2. Et opusc. 3. art. 4. ad 1. lib. 2. c. 7. d 169 d 168

¶In respõsione ad secundum occurrunt tres dubitationes. Prima est circa progressum respõsionis: videtur enim diuertere à proposito. Ca. 6. to. 3.

Nam primo proponitur cõditionalis de proportione qualitatum actiuarum ad formas substantiales: & deinde tranditur ad gradus causandi earundẽ, nec vnquam reditur ad destructionem illius conditionalis, cuius tamen destructio in hac respõsione sustinetur. Secunda est circa rationem assignatã in litera, quare necesse est præter corpora inferiora ponere corpus cælestẽ esse actiuum effectuum inferiorum. Ratio enim est ista, Actiones, sicut & qualitates elementares, se habent sicut materiales dispositiones ad formas substantiales: ergo oportet ponere altius actiuũ: & probatur cõsequentia: quia materia non sufficit ad agendum, & deinde ostenditur, ꝙ tale agens oportet esse mobile: ac per hoc cõcluditur esse cælum. Hæc autem ratio non cõcludit intentum: quoniã cùm in antecedente dicitur, ꝙ accidentia se habent vt materiales dispositiones, potest dupliciter intelligi. Primò de istis accidentibus virtute propria. Secundò de eis, vt agunt in virtute substantiarum naturaliũ inferiorum, quarum sunt. Si enim intelligitur secundo modo, falsum est antecedens: quã calor, vt vis ignis, introducit actiuè formã ignis, apud S. Thomam quamuis vt calor disponat tãtùm pro illa. Si autem intelligitur primo modo, verum est antecedens, quia accidens virtute propria non potest agere substantiam, sed disponere tantùm: sed tunc concesso toto processu negabitur vltima cõsequentia, scilicet, ergo illud aliud agens mobile est corpꝰ cælestẽ: dicã enim quod illud est substãtia illius corporis, cuius qualitas agit disponẽdo. Verbi gratia, Substãtia ignis, cùm generatur ignis abigne, & substantia hominis, cùm generatur homo ab homine, & sic de aliis. In hoc enim consistit difficultas secundi argumenti, quod est sufficientia inferiorũ agentium tam ad accidentia, quàm ad substantias procedit contra necessitatẽ recurrendi ad corpus cælestẽ. Tertia dubitatio est circa corollarium in calce respõsionis positum, scilicet ꝙ omne generans inferius mouet ad speciem vt instrumentum cælestis corporis. Aut enim hic sumitur species vt distinguitur contra indiuiduum: & tunc restat ostendere, vnde hoc efficaciter inferatur. Ex dictis enim nihil apparet ad propositum tale: aut distinguitur contra dispositionem, & tunc est falsum: quia cùm ignis generat ignem, non concurrit substantia ignis generantis vt instrumentum: sed vt agens principale, cuius signum euidens est, quia assimilat sibi ipsũ effectum: hæc enim est differentia instrumenti à principali agente, quòd illud vt sic facit simile alteri, hoc sibi.

¶Ad has dubitationes alio ordine respendendũ est. Primò nanque ad secundum, ex cuius sensu reliquæ pẽdent, deinde ad primã & tertiã dicetur. Sciendum est ergo, ꝙ duplex est principiorum actiuorum ordo: quædã enim sunt principia actiua formaliter: quædã verò virtualiter. Actiua formaliter voco, quæ sunt principia elicitiua actionum: qualia sunt calidum & frigidum, &c. Actiua autẽ virtualiter dico, illa quę non eliciunt actiones: sed sunt quorum virtute actiões eliciuntur: quia sunt omnia corpora secũdũ substãtias. dictum est enim superius, ꝙ substãtia creata nullius actionis est elicitiuum principiũ, & ꝙ tamen est id, cultus virtute qualitates & potẽtiæ actiuæ agunt. Hoc autẽ duplex genus actiui principij in corporibus sic se habet, ꝙ formale sequitur virtuale: & sic virtuale est prius formali secũdum rem, sed secundũ nomen est totum oppositũ: quã actiuũ formale adeò sibi nomen actiuitatis vendicauit, vt communiter dicatur, vt in hac etiam litera dicitur, ꝙ nullum inuenitur in illis inferioribus actiuũ principium nisi qualitas elementaris, &c. Ca. 4. to. 3.

¶Hoc igitur supposito ad sẽsum dubium dico duo. Primum, Sed do infra ordinẽ actiuorum formaliter, optimè videtur sequi. Omnia actiua formaliter à illis inferioribus se habent, vt materiã disponẽtia: ergo necesse est ponere aliquod in superiorib⁹ actiuum formale, quod se habeat vt perficiens: & cùm tale oporteat esse mobile, sequitur, ergo est corpus cęleste. Nec potest contra hoc instari, ꝙ tale est substantia corporis huius, quia illa non est in ordine actiuorum formaliter. Secundum est, ꝙ vniuersaliter loquendo de vtroq; ordine actiuorum, processus literæ etiam valet: quã tali ordine manifestatur. Omnia hæc actiua formaliter sunt vt materiam disponentia, ergo præter hæc oportet esse aliud actiuum formale se habens vt informans. Tunc vltra, sicut superius principium actiuum formale se habet ad inferius principium actiuum formale: ita superius virtuale ad inferius virtuale: substantiæ namque rerum ex earum accidentibus innotescũt, vt in primo de Anima dicitur: sed præter inferius formale oportet ponere superius formale: ergo præter inferius virtuale oportet ponere superiꝰ virtuale: & sequitur amplius, ꝙ quemadmodũ inferius formale est vt materiale respectu superioris formalis: ita inferius virtuale respectu superioris virtualis. Et sic patet, ꝙ siue literam interpretemur de actiuis formaliter, ꝙ cõsequentia est bona iuxta primum dictum: siue vniuersaliter & indistinctè interpretemur de actiuis, cõsequentia quoq; est bona ex eadem radice, quia scilicet formaliter actiua sunt tantùm disponentia. Vnde ad obiectionẽ in oppositum dicitur, ꝙ antecedens intelligitur de accidentibus istis, vt sunt actiua virtute propria. Et cùm dicitur, ꝙ tunc fiet recursus ad substantiã corporis cuius est illud accidens: iam patet responsio, ꝙ variatur ordo actiuorũ: oportet enim habere recursum ad altius actiuum formale: vt omnis ordo actiuorum compleatur: & sic fit reductio ad corpus cælestẽ, quod manifestè, actionem elicit: non per qualitatem materialiter se habentem ad naturas corporum inferiorum, sed per altiores proprietates, qualis est lux & influxus, &c. p. 1075.

¶Ad primam verò dubitationem dicitur dupliciter. Primò, quòd nullum inconueniens fuit, digressionem talem facere, aut relinquere destructionẽ illius conditionalis, quoniam per se notum est, multam esse varietatem formarum inferiorum excedentem efficaciam qualitatũ elementarium: vt patet ex operibus: quòd enim magnes trahat ferrum, ex nulla elementi virtute prouenit: & consequenter nec eius forma, quæ illius operis est principium, &c. Secundò, quòd illa conditionalis fuit destructa in litera non formaliter breuitatis causa, sed implicitè & virtualiter. Affirmando enim actiua inferiora se habere vt materialia respectu substantiarum, satis ostendit firmitatem horum actiuorum respectu varietatis omnium formarum substantialium horum. Si enim in potentia sunt ad formas ipsas, oportet quòd sint potentia ad diuersitatem earum: cùm diuersitas formalis naturas formarũ consequatur: & ab eodem habeat res esse vnitatem & diuersitatem ab alio. Consonat autem series literæ huic expositioni: quoniam cum aduersatiua coniunctione transiuit ad ostendendam impotentiã horum ex genere causandi accidentium eorundem.

¶Ad tertium

ARTICVLVS III.

¶Vtrum corpora cælestia sint causa eorum quæ hic in inferioribus fiunt.

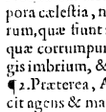

D tertivm sic proceditur. Videtur ꝙ corpora cælestia non sint causa corũ quæ hic in inferiorib⁹ corpotib⁹ fiũt. Dicit enim Damasc. Nos autem dicimus, qũ ipsa, scilicet corpora cælestia, non sunt causa alicuius eorum, quæ fiunt: neq; corruptionis eorum, quæ corrumpuntur: signa autem sunt magis imbrium, & aẽris transmutationis.

¶2. Præterea, Ad faciendum aliquid sufficit agens & materia: sed in istis inferiorib⁹ inuenitur materia patiens, & inueniuntur etiam contraria agentia, scilicet calidũ, & frigidum, & huiusmodi. Ergo non est necessarium ad causandum ea, quæ hic inferius fiunt, causalitatem cælestibus corporibus attribuere.

¶3. Præterea. Agens agit sibi simile. Sed videmus, ꝙ omnia quæ fiunt hic inferius, fiunt per hoc, ꝙ calefiunt & frigidantur, & humectãtur, & desiccantur, & aliis huiusmodi qualitatibus alterantur. Quæ non inueniuntur in corporibus cælestibus. Ergo corpora cęlestia non sunt causa eorum, quæ hic fiunt.

¶4. Præterea, Sicut Augustinus dicit quinto de Ciuitate Dei, Nihil est magis corporeum quàm corporis sexus. Sed corporis sexus non causatur ex corporibus cælestibus. Cuius signum esse videtur, ꝙ duorum geminorum sub vna constellatione natorum, vnus est masculꝰ & alter est fœmina. Ergo corpora cælestia non sunt causa rerũ corporalium, quæ hic fiunt.

¶Sed contra est quod Augustinus dicit tertio de Trinitate, ꝙ corpora crassiora & inferiora per subtiliora & potentiora quodam ordine regũtur. Et Dionysius dicit quarto capit. de Diuin. nomin. ꝙ lumen solis ad generationem sensibiliũ corporum cõfert, & ad vitam ipsa mouet, & nutrit, & auget, & perficit.

¶Respondeo dicendum, ꝙ cùm omnis multitudo ab vnitate procedat, quod autem immobile est, vno modo se habet, quod verò mouetur, multiformiter: considerandum est in tota natura, ꝙ omnis motus ab immobili procedit. Et ideo quanto aliqua magis sunt immobilia, tanto sunt magis causa eorum, quæ sunt magis mobilia. Corpora autem cælestia sunt inter alia corpora magis immobilia. Non enim mouentur, nisi motu locali. Et ideo motꝰ horum inferiorũ corporum, qui sunt varij & multiformes, reducuntur in motũ corporis cælestis, sicut in causam.

¶Ad primvm ergo dicẽdum, ꝙ dictum Damas. intelligendum est, ꝙ corpora cælestia non sunt primò causa generationis & corruptionis eorum, quæ hic fiunt: sicut dicebant illi, qui ponebant corpora cælestia esse deos.

¶Ad secundum dicendum, quòd principia actiua in istis inferioribus corporibus non inuenuntur nisi qualitates actiuæ elementorum, q̃ sunt calidum, & frigidum, & huiusmodi: & si sic esset, ꝙ formæ substantiales inferiorum corporum non diuersificarentur nisi secundum huiusmodi accidentia, quorum principia rarum & dẽsum antiqui naturales posuerunt: non oporteret super hæc inferiora corpora aliquod principium actiuum ponere, sed ipsa sufficerẽt

¶Ad secundum dicendum, quòd principia actiua in istis inferioribus corporibus non inuenuntur nisi qualitates actiuæ elementorum, q̃ sunt calidum, & frigidum, & huiusmodi: & si sic esset, ꝙ formæ substantiales inferiorum corporum non diuersificarentur nisi secundum huiusmodi accidentia, quorum principia rarum & dẽsum antiqui naturales posuerunt: non oporteret super hæc inferiora corpora aliquod principium actiuum ponere, sed ipsa sufficerẽt

¶Ad tertiũ dubitationẽ dicitur, ꝙ vtroq; modo verificari potest corollariũ illud. Et primo quidẽ modo sequitur ex dictis, cointellecta alia ꝓpositione tritissima, & ideo non explicata, s.ꝙ cælum sit agens vniuersale. ex his nãq; bene sequitur, ergo quæcũque inferiora agũt ad speciẽ, agunt vt instrumenta cælorum: quia vt superius dictum ꝓbatum ꝙ; est, illa solã agunt directè & per se naturã, q̃ causant eam in quocũq; inuenitur secundũ eandem rõnem: hæc autem impossibile est esse vniuoca, vt sunt ista, Et ideo hæc, inquantum agunt ad speciem, generando indiuiduũ, agunt in virtute illorum, quorũ per se est agere ad speciem. Secundò autem modo intellectum verum est accipiendo instrumentum non strictè, vt arguendo acceptum est: sed largè vt omne mouens motum vt sic, dicitur instrumentum: hoc eñ modo corpora inferiora sunt instrumenta superiorum: quia non agũt nisi mota ab illis: & similiter accipiendo instrumẽtum vt actiuũ conditionis materialis, est instrumẽtum actiui conditionis formalis, cum enim omne agens agat sibi simile quãtũm potest, & quanto agens est superius, tantò sit formalius: consequens est ꝙ conditio causata in effectu à superiori agente, est vt formalis respectu cõditionis causatæ ab inferiori. Merito autem hac ratione inferius vocatur instrumẽtum superioris, quia instrumentũ est materiam parare, principalis verò agentis informare: & vtroq; modo sol & homo generant hominem. Nec sequitur quòd assimilentur homini generanti: quia non ita strictè sumitur. Vnde in litera non dicitur absolutè instrumẽtum, sed sicut instrumẽtum.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæquintæ Articulumquintum.*

Titulus humanorũ actuum. Humani actus dicuntur qui sunt proprij homini in eo quod homo, in quibus differt à brutis: & hi sunt actus intellectus & voluntatis tam eliciti, quàm imperati, vt sic.

¶In corpore tria. Primò ostendit habitudinem cõporum cælestium ad ea, quorũ sunt causæ. Secundò ea, quæ occasionaliter mouẽt. Tertiò respõdet q̃sito.

¶Quo ad primum tria. Primò, qualia sunt dicẽdã, & per se subdita cęli causalitati: & dicit ꝙ sunt corpora. Secundò, qualia per accidẽs subdita: & dicit, ꝙ sunt vires animæ affixæ organis corporeis Tertiò ꝙ cõsequerentur, si intellect⁹ esset altero horum modorum subdit⁹, duo. Primò, ꝙ naturaliter omnia ageret, vt bruta; secundò, quòd non esset liberi arbitrij.

¶Aduerte hic duo. Primũ ꝙ in hac litera insinuatur talis distinctio, Corpora cęlestia agere aliquid contingit dupliciter: scilicet causaliter & occasionaliter, & vtroq; modus subdiuiditur. Nam causalitatem habere corpora aliquid cõtingit dupliciter, s. directè & per se. Et sic habet causalitatem super corpora, Et indirectè seu per accidẽs, id est per aliud, Et sic habet causalitatem super vires animæ affigatas corporeis organis in eas enim agit per aliud, id est per corpus, quod est earum organũ: quod ꝓbatur ex eo, quia impediuntur secũdum impedimenta organorũ, vt patet in visu. Occasionaliter quoq; mouere ad agendum. Sed rectè considerantib⁹ apparet, ꝙ huiusmodi accidentia se habẽt sicut materiales dispositiões ad formas substantiales naturalium corporum. Materia autẽ non sufficit ad agendũ. Et ideo oportet super has materiales dispositiones ponere aliquod principium actiuum. Vnde Platonici posuerũt species separatas, secũdum quatum participationẽ inferiora corpora substantiales formas cõsequuntur. Sed hoc nõ videtur sufficere. Quia species separatæ semper eodem modo se haberẽt, cùm ponãtur immobiles. Et sic sequeretur ꝙ non esset aliqua variatio circa generationem & corruptionem inferiorum corporũ. Quod patet esse falsum. Vnde secundum Philosophũ in 2. de Generat. necesse est ponere aliquod principium actiuum mobile, quod per suam præsentiã & abundantiam causat varietatem circa generationem & corruptionem inferiorum corporum. Et huiusmodi sunt corpora cælestia e. Et ideo quicquid in istis inferioribus generat & mouet ad speciem, est sicut instrumentum cælestis corporis. Secundum quod dicitur in secundo Physic. ꝙ homo generat hominem, & sol.

¶Ad tertiũ dicendum, ꝙ corpora cælestia inferioribus corporib⁹ non sunt similia similitudine speciei, sed inquantũ sua vniuersali virtute continent in se, quicquid in inferiorib⁹ generature. Secũdum quẽ modũ dicimus etiam omnia esse Deo similia.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ actiones corporum cælestiũ diuersimodè recipiũtur in inferioribus corporibus secundum diuersam materię dispositionem. Contingit autem quandoque, ꝙ materia conceptus humani non est disposita totaliter ad masculinum sexum. Vnde partim formatur in masculum, partim in fœminam. Vnde & hoc introducitur ab Aug. ad repellendum, scilicet diuinationẽ, quæ fit per astra. Quia effectus astrorum variantur etiam in rebus corporeis secundum diuersam materię dispositionem.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum corpora cælestia sint causa humanorum actuum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd corpora cælestia sint causa humanorũ actuũ.

Corpora enim cælestia cum mouẽtur à spiritualibus substantiis (sicut supra dictum est) agunt in virtute earũ quasi instrumenta. Sed illæ substãtiæ spirituales sunt superiores animabus nostris. Ergo videtur ꝙ possint imprimere in animas nostras. Et hic causare actus humanos.

¶1. Præterea, Omne multiforme reducitur in aliquod vniforme principiũ. Sed actus humani sunt varij & multiformes. Ergo videtur, ꝙ reducantur in vniformes motus cęlestiũ corporũ, sicut in sua principia.

¶3. Præterea, Astrologi frequẽter vera annuntiant de euentibus bellorum & aliis humanis actibus, quorũ principia sunt intellectus & volũtas. Quod facere non possent, nisi cælestia corpora essent humanorum actuum causa. Sunt ergo corpora cælestia humanorum actuum causa.

¶SED CONTRA est quod Damas. dicit, ꝙ corpora cælestia humanorum actuum nequaquam sunt causa.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ corpora cælestia in corpora quidẽ imprimũt directè & per se, sicut iam dictum est, in vires autẽ animæ, q̃ sunt actus organorũ corporeorum, non directè quidem, sed per accidens. Quia necesse est huiusmodi actus haru mpotentiarum impediri secundum impedimẽta organorum. Sicut oculus turbatus non benè videt. Vnde si intellectus & voluntas essent vires corporeis organis alligatæ, sicut posuerunt aliqui dicentes, ꝙ intellectus non differt à sensu e, ex necessitate sequeretur, ꝙ corpora cælestia essent causa electionum & actuum humanorum. Et ex hoc sequeretur, quòd homo naturali instinctu ageretur ad suas actiones: sicut cætera animalia, in quibus non sunt nisi vires animæ corporeis organis alligatæ. Nam illud, quod fit in istis inferioribus ex impressione corporum cælestium naturaliter agitur. Et ita sequeretur, quòd homo non esset liberi arbitrij, sed haberet actiones determinatas, sicut & cæterę res naturales. Quæ manifestè sunt falsa, & conuersationi humanæ contraria.

¶Sciendum est tamen, ꝙ indirectè & per accidens impressiones corporum cælestiũ ad intellectum & voluntatem pertinere possunt, inquantum scilicet tam intellectus quàm voluntas aliquo modo ab inferioribus viribus accipiunt, quæ organis corporeis alligantur. Sed circa hoc diuersimode se habeat intellectus & voluntas. Nam intellectus ex necessitate accipit ab inferioribus viribus apprehensuis. Vnde turbata vi imaginatiua, vel cogitatiua, vel memoratiua, ex necessitate turbatur actio intellectus e. Sed voluntas non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus inferioris. Licet enim passiones q̃ sunt in irascibili & concupiscibili, habeant quãdam vim ad inclinandam voluntatem, tamen in potestate voluntatis remanet sequi passiones, vel eas refutare. Et ideo impressio cælestium corporum, secundum quam immutari possunt inferiores vires, minus pertingit ad voluntatem, quæ est proxima causa humanorum actuum, quàm ad intellectum. Ponere igitur cælestia corpora esse causam humanorum actuum, est proprium illorum, qui dicunt intellectum non differre à sensu. Vnde quidam eorum dicebant, quòd talis est voluntas in hominibus, qualem in die inducit pater virorum deorũmque. Quia ergo constat intellectum & voluntatem non esse actus organorum corporeorum, impossibile est, quòd corpora cælestia sint causa humanorum actuum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ spirituales substantiæ, q̃ cælestia corpora mouent, in corporalia quidẽ agunt mediantibus cælestib. corporibus: sed in intellectũ humanũ agunt immediatè illuminando. Voluntatem autem immutare non possunt, vt suprà habitum est.

¶Ad secũm dicẽdũ, ꝙ sicut multiformitas corporaliũ motuũ reducitur sicut in causam, in vniformitatẽ motuũ cælestiũ e: ita multiformitas actuũ, qui sunt ab intellectu & volũtate, reducitur in principiũ vniformę, q̃d est intellect⁹ & volũtas diuina.

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ plures d hominum sequũtur passiones, q̃ sunt motus sensitiui appetitus: ad quas cooperari possunt corpora cælestia: pauci aũt sunt sapientes, qui huiusmodi passionibus resistũt. Et ideo Astrologi vt in plurib⁹ vera possunt prædicere: & maximè in communi, non autẽ in speciali. Quia nihil prohibet aliquẽ hominem per liberũ arbitriũ passionibus resistere. Vnde & ipsi Astrologi dicunt, ꝙ sapiens homo dominatur astris, inquantum scilicet dominatur suis passionibus.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum corpora cælestia possint imprimere in ipsos dæmones.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur ꝙ corpora cælestia possint imprimere in ipsos dæmones. Dæmones eñ secũm certa augmẽta lunę aliquos homines vexant: qui & ꝓpter hoc lunatici dicũtur, vt patet Mat. 4. & 17. Sed hoc nõ esset nisi corporibus cælestibus subiacerent. Ergo dæmones subiacent actionibus cælestium corporum.

¶2. Præterea, Necromãtici obseruãt certas constellationes ad inuocandos dæmones. Nõ autẽ per corpora cælestia inuocarentur, si non eis subiacerent. Ergo dæmones subiacẽt actionibus cælestium corporũ.

¶3. Præterea, Corpora cælestia virtuosiora sunt quã corpora inferiora. Sed quibusdã inferioribus corporib⁹ dæmones arcẽtur, scilicet herbis, & lapidibus, & animãtib⁹, & quibusdam sonis certis, ac vocibus, & figurationibus, atq; figmentis: vt à Porphyr. dictũ, Aug. introducit in 10. de Ciuit. Dei. Ergo multo magis dæmones subduntur actioni cælestium corporum.

¶SED CONTRA est ꝙ dæmones sunt superiores ordine naturæ quàm corpora cælestia. Agens autem est superius patiẽte, vt Aug. dicit 12. super Gen. ad literã. Ergo dæmones non subiiciuntur actioni corporum cælestium.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ circa dæmones fuit triplex opinio. Prima Peripateticorũ, qui posuerunt dæmones non esse, sed ea, q̃ attribuũtur dæmonib⁹ secũm artem necromãticam fiunt virtute cęlestiũ corporũ. Et hoc est, quod Aug. 10. de Ciuitate Dei introducit dictũ à Porphyrio: ꝙ fabricãtur in terra ab hominib⁹ potestates idoneæ syderum variis effectibus exequẽdis. Sed hæc positio est manifestè falsa. Experimẽto enim scitur, multa per dæmones fieri, ad quæ nullo modo virtus cælestium corporum sufficeret. Puta ꝙ arreptitij loquuntur lingua ignota, ꝙ recitãt versus & autoritates, quas nunquã sciuerunt, ꝙ necromãtici faciunt statuas loqui & moueri, & similia. Ex quib⁹ Platonici moti fuerũt, vt ponerent dæmones esse animalia corpore aërea animo passiua, vt ab Apuleio dictũ Aug. introducit 8. de Ciuitate Dei. Et hæc est secunda opinio, secũm quam dici posset, ꝙ dæmones hoc modo subduntur corporibus cælestib⁹, sicut & de hominib⁹ dictũ est. Sed hæc opinio ex superioribus patet esse falsa. Dicim⁹ enim dæmones esse substantias intellectuales, corporibus non vnitas. Vnde patet, non subdi actioni cælestium corporum, nec per se nec per accidens, nec directè nec indirectè.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hoc ꝙ dæmones secũm certa augmenta lunæ homines vexãt, contingit propter duo. Primò quidem ad hoc, ꝙ infamet creatura Dei, scilicet lunã. vt Hieron. & Chrys. dicũt. Secundò, quia cùm non possint operari nisi mediãtibus naturalibus virtutibus: vt suprà dictũ est, in suis operibus cõsiderãt corporũ aptitudines ad effectus intentos. Manifestum est autem ꝙ cerebrum humidissimum est omniũ partiũ corporis: vt Arist. dicit. Et ideo maximè subiicitur operationi lunæ: quæ ex sui proprietate habet mouere humorem. In cerebro autẽ perficiuntur vires animales. Et ideo dæmones secũdum certa augmẽta lunæ perturbãt hominis phantasiam, quando considerant cerebrum ad hoc esse dispositum.

¶Ad secũdum dicendum, ꝙ dæmones aduocati in certis constellationibus propter duo veniunt. Primò quidem, vt homines in hunc errorem inducant, ꝙ credant aliquod numen esse in stellis. Secundò, quia considerant secundum aliquas certas constellationes materiam corporalem magis esse dispositam ad effectus pro quibus aduocantur.

¶Ad tertiũ dicẽdum ꝙ sicut Aug. dicit 21 de Ciuitate Dei, dæmones allicũntur per varia genera lapidum, herbarum, lignorũ, animalium, carminum, rituum: non vt animalia cibis, sed vt spiritus signis, inquantũ scilicet hæc eis exhibentur in signum diuini honoris, cuius ipsi sunt cupidi.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum corpora cælestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur.

AD SEXTVM sic, ꝓceditur. Vt. ꝙ corpora cęlestia imponãt necessitatẽ iis, q̃ eorũ actioni subduntur. Causa eñ sufficiẽte posita, necesse est effectum poni. Sed corpora cęlestia sunt sufficiẽs causa suorũ effectuũ. Cùm igitur corpora cælestia cum suis motibus & dispositionib⁹ ponantur, sicut ex necessitate entia: videtur ꝙ effectus eorũ ex necessitate consequantur.

¶2. Præterea, Effectus agẽtis ex necessitate sequitur in materia, quando virtus agẽtis tanta fuerit, ꝙ possit sibi subiicere totã materiam. Sed tota materia inferiorũ corporum subiicitur virtuti cælestium corporũ tanquam excellentiori. Ergo ex necessitate effectus cælestium corporum recipitur in materia corporali.

¶3. Præterea, Si effect⁹ cælestis corporis nõ ex necessitate ꝓueniat, hoc est propter aliquam causam impedientem. Sed quælibet corpora, q̃ impedire possent effectũ cælestis corporis, necesse est reduci in aliquod cæleste principium, cùm cælestia corpora sint causa omnium q̃ hic fiũt. Ergo cùm & illud cæleste principium sit necessariũ, sequitur ꝙ necesse sit impediri effectum alterius corporis cælestis. Et sic omnia quæ hic contingunt ex necessitate eueniunt.

¶SED CONTRA est qd Philosophus dicit in libro de Somno & vig. ꝙ neque eorum, quæ in corporibus sint signorũ cęlestium velut aquarum & ventorum, incõueniens est, multa non euenire. Sic ergo non omnes effectus cælestiũ corporum ex necessitate eueniunt.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæquintæ Articulum sextum.*

IN corpore quatuor. Primò ponitur quæstio ista partim soluta, partim soluenda. Secũdò ostẽditur pars soluta. Tertiò pars soluẽda. Quartò infertur cõclusio respõsuia quæsito in calce.

¶Quo ad secũdũ, quia primum patet, dicitur ꝙ quæstio illa est soluta: quo ad illa subdita corpori cælesti, quæ etiam sunt subdita voluntati humanæ, ꝙ quo ad ista, respõdendũ est quæsito negatiue, f. corpora cælestia nõ imponunt subditis humanæ operationis necessitatem. Probatur, quia potest impediri eorum actio per voluntatẽ: probatur, quia non est sibi subdita, quia nõ cogitur necessariò inclinationes passionum.

¶Quo ad tertium, quatuor. Primò dicitur in quibus est quæstio difficilis, f. quod in cæteris naturalibus. Probatur: quia inter ea nulli apparet principium nõ subditum cælo seu liberum. Secunda ponitur ratio ad partem affirmatiuam ex duabus propositionibus: prima est, Omne quod est, fide nouo, habet causam. Secũda est, Posita causa ex necessitate sequitur effectus. Tertiò examinatur ex Arist. secunda p. ad 1. & 2. ꝓpositio, & quarto prima. Examen secundæ propositionis primò cõcludit esse falsam vniuersaliter: quia scilicet non tenet in causis potentibus deficere, quales sunt causæ naturales. probatur, quia attingunt vt in pluribus finẽ intentum, & non semper: vt patet secundo Physic. Deinde ostendit quòd ista exceptio, etsi obuiet illi propositioni in se & absolutè: non tamen vt applicatur ad intentum, tali ratione. Causa naturalis deficiens in paucioribus, vt sic, est ex aliqua causa impedientę ipsam à proprio effectu: ergo necessariò deficit. igitur vtrque effectus, scilicet & intentus, & præter intẽtum necessariò fit. Antecedens patet: & consequentia probatur, quia impedimentum ipsum ex necessitate contingit.

¶Circa hoc secundæ propositionis examen dubium occurrit, quòd exceptio nulla sit propter rationem Auicen. Causæ de qua est sermo, non est causa insufficiens: quantũ ad ea

tum est dicere hoc: sed sufficiens: sufficiēti autem causa posita, & libertate causandi adempta, vt in naturalibus, de quibus est sermo, inueniatur: intelligi nō potest, quōd effectus non sequatur: & si aliud requiritur, ergo posita causa non erat sufficiens: quod enim sufficit, non exigit aliud.

¶ Ad hoc dicitur, quōd sermo præsens est de causa per se & sufficienti. Et cū dicitur, si ipsa posita nō sequitur effectus, ergo aliud requiritur: negatur consequentia: cōmunitur enim sophisma consequētis: potest enim prouenire non cōsecutio effectus aliūde, puta ex concursu alterius impedientis. Vnde non ex insufficientia cōbustiui oportet procedere, q̄ non sequatur cōbustio, sed ex concursu alterius impedientis cōbustionem. Et si instetur contra hoc, quia talis concursus redundat in insufficientiam causæ, eo q̄ causa impedita non est sufficiens: patet respōsio, quōd secūdum veritatem non redundat in insufficientiam causæ absolutæ, sed causalitatis actualis, cui impedimentum præstatur. Et forte in hoc deceptus est Auic. quia nō distinxit inter sufficientiā causæ, quæ attēditur penes actum primum seu formā quę est principium agendi, & sufficientiam circunstantiarū actualis causalitatis respectu hui', nunc hic quæ attendūtur penes diuersa occurrentia. Certum est enim, q̄ causam sufficientem hoc secundo modo sequitur necessariō effectus: non autē primo, & tamen de primo est sermo, cūm de causis loquimur. Et ideo exceptio Aristot. vera est ita quōd quædam sunt causæ per se & sufficientes, quæ necessariō inferunt suos effectus, non simpliciter, sed cum limitatione, scilicet vt in pluribus: ac per hoc non necessariō inferunt absolutē suos effectus; & hæc est vna radix contingentiæ, vt in primo Perihermenias dicitur.

¶ Circa obiurationem factam in litera cōtra exceptionē Arist. q̄ licet sit vera, non tū enaeuat difficultatem propositā, duplex dubitatio occurrit: Prima est, quia falsum videtur, q̄ causa deficiens in minore parte deficiat semper propter aliquam causam impedientem: imō hic videtur error Stoicus. Quod sic ꝓbatur, sicut potentia ad portētiā, ita actus ad actū: sed potentia deficiēdi in minori parte nō est à potentia susceptiua impedimentis: sed econuerso. Nō enim ideo potest causa naturalis deficere, quia potest impediri, sed econuerso, quia potest deficere, ideo potest impediri. Intrinsecum enim est ratio extrinseci, & non econuerso, Ergo actu deficere, non est ab actuali impeditione: & consequentes potest causa deficere absque causa impediente.

¶ Secūda dubitatio est ad hominem, scil. S. Tho. si negatio secundæ propositionis ad propositū nihil conferat: quia posita causa potente deficere, & causa impedente, effectus necessariō sequitur. Vt quid toties replicātur in hoc proposito, istæ duæ propositiones sic examinatæ? Ponuntur enim hic, & in primo contra Gent. c. 86. & in 6. Metaphy. & in primo Perihermenias, &c.

¶ Ad primā dubitationem dicitur, q̄ assumptum literæ verum est, s. q̄ causa nunquam deficiat, nisi propter aliquā causam impedientē. Ad cuius euidentiam scito, q̄ quemadmodū entia generabilia habent ab intrinseco potentiam ad non esse, quæ tamē nunquam exit in actū, nisi adsit aliquod corruptiuum, ita potentia deficiendi in agere, est ab intrinseco: & tamen non exit in actum deficiendi, nisi adsit aliquid causans illū defectū. Et ratio vtrobiq; est eadem: quia scilicet potētia passiua non exit in actū, nisi ab aliqua actiua moueatur. Posse autem non esse & deficere in actione, ad potentiā passiuam pertinet: & ideo non fit absq; aliqua causa. Nec te decipiat q̄ potentia ad agere est actiua, quā agere sequitur actum: & ideo potētia ad agere est actiua: deficere autem in actione sequitur imperfectionē; & ideo potēia defectiua quocunque defectu ad potentiā passiuam reducitur, vt patet ex primo Cæli. Et hæc intelligenda sunt: defectu actionis ex parte causę: qui est ab intrinseco, de quo est obiectio. De defectu autem eius ex parte extrinsecorū manifestum est ex aliquo impediente prouenire: sed quomodo, inferius dicetur.

¶ Ad obiectionem autē in oppositum dicitur, q̄ maior est falsa: & ratio est, quia ordo compositionis est contrarius ordini resolutionis: quæ enim sunt priora via generationis, sunt vltima via corruptionis. Vnde in ꝓposito, cūm entia generabilia habeant potentiam ad non esse & ad corrumpi ab alio, & ideo possunt corrumpi, quia possunt non esse & non econuerso; tamen prius naturaliter est actus corruptionis quām non esse: cūm non esse sit terminus corruptionis: & sic prepositerus est ordo inter potentias & actus earum. Et similiter cūm agentia possint deficere, & ideo impediri; tamen priūs natura impediuntur quām deficiāt: & sic oprimē dictū est in litera quo ad actualem defectionē, q̄ semper est ab aliqua causa impediente. Nec hic est error Stoicus: sed q̄ potentia defectiua esset ex potentia impedibili: vt patet per Boetium in primo Perihermenias.

¶ Ad secundam verò dubitationem, quāuis facilè dici possit, & bene; q̄ quia vtraq; ꝓpositio inducitur ad aduersarios, vt integre ratio referatur, vt quales sint ꝓpositiones allatæ, & in se, & ad propositum expedit, vbicunq; hoc tractatur, vtrāq; discutere: profundius tamen considerantibus, altius caput huius discussionis apparebit ex sequentib.

¶ Examen autem primę propositionis consistit primò in illius destructione in communi distinguendo de eo quōd est, sit scilicet per se & per accidens: & q̄ ens q̄ se habet causam: ens verò per accidens, non. Et probatur: quia non vere ens non habet verē causam: ens per accidēs est huiusmodi. probatur, quia non est verē vnum: vt patet. Secundò in applicatione ad propositū, distinguendo in productione effectus, qui dicitur per accidēs, ipsas causas quarum vna impeditur ab altera à concursu caret: & dicendo, q̄ licet ipsæ causæ necessariò causent: cōcursus tamē earum est per accidens: & consequenter effectus ex illo concursu caret causa, ex qua necessariò sequatur, & declaratur vtrunq; exemplo toto naturali.

¶ Sed sunt hic multa dubia: quæ veinam Deus illuminet.

¶ Circa hoc examē primæ propositionis, scilicet omne quod est, habet causam, dubitatio occurrit dupliciter, scilicet simpliciter & ad hominem. Simpliciter quidem, quia sicut effectus quadā simplex, puta album aut calidum, habet in corpore cælesti aliquam per se causam, in quam reducitur eius proxima causa: ita concursus causarum proximarum causatur à concursu illarum causarum cælestium, vt in exemplo literæ combustibile esse in superficie terræ est tādem ab A, causa cælesti: & similiter combustiuum superius genitum, deorūmque cadens est à B cælesti causa: ergo cōcursus combustibilis cum combusto est ex cōcursu A & B. Tunc vltra: sed concursus A & B est per se, & non per accidens. Probatur, quia in cælo nullus est concursus per accidens: omnia enim sunt ibi per se: ergo concursus istorum inferiorum habet per se causam secūdum esse, quamuis quo ad nos sit per accidens: quia latet hæc connexionis perfectas Et hæc ratio multo tempore me vinctum tenuisse videtur.

¶ Secunda verò dubitatio ad hominem est: quia in sexto Metaph. S. Thomas examinans hæc. videtur velle totum oppositum eius quod dicit: hic nanque omnia resoluit in hoc, q̄ concursus non habet causam: ibi verò saluat q̄ cōcursus potest habere causam superioris ordinis, puta cōcursus horum inferiorum, potest habere causam cælestem. Et dat exemplum de concursu herbarum in floreudo: rursus hic dicit, q̄ impedimētum causæ reducitur in aliquam causam: ibi verò omnia resoluit in hoc, q̄ impedimenta non habent causam cælestem. Et sic omnia videntur reddi ambigua.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum tria notanda cum Dei adiutorio sunt. Primum est proportio mouentis ad mobile. Secundum est reductio effectus in causas superiores. Tertium proportio cælestis corporis ad hæc inferiora corpora. De primo constat, q̄ cūm mouens vt sic, præsupponat, non faciat mobile, q̄ actio eius quamuis vt egreditur ab agente sit sufficiens & optimē circumstantionata nec impedita: vt tamen recipitur in patiente, oportet q̄ modificetur iuxta naturam, & modum, & dispositiones mobilis, vt patet inductiuè Et propterea accidit q̄ effectus intētus à causa, non prouenit ex impedimento, non causæ agentis, sed materialis. De secundo constat quoq;, q̄ effectus duarum subordinatarum causarū in eodem genere causæ, reducitur in causam superiorem per causam mediam: vt patet in syllogismis. Conclusio enim cōingens quāuis reducatur in præmissam cōtingentem, & alteram necessariam: cōtingentia tamē eius non reducitur in præmissam necessariam, mediāte alia cōtingente, quasi cōtingentia cōclusionis sit à contingentia præmissæ, & cōtingentia præmissæ sit ab altera præmissa necessaria: sed sat est, q̄ cōclusio ipsa & eius cōtingentia reducātur in præmissa necessariam, vt modificatā in præmissa contingente. Et quia ipsa modificata in cōtingente est cōtingēs, licet in se sit necessaria: ideo cōclusio sequitur cōtingēs, & nō necessaria. Et si ipsa præmissa cōtingēs reducēda est in necessaria, nō scām se totā in eā reducitur: sed resoluēda est in id qd̄ est sibi ꝓprū, ex quo habet contingentiā, & in id quod participat in superiori, ex quo participat esse seu causare. De tertio autem constant duæ proportiones, scilicet motiui ad mobile, & agentis principalis ad instrumentale, seu superioris ad inferius: patet enim cælū agere in hæc corpora, & cælum cū istis corporib' causare effectiuè aliquid. Sol enim & homo generant hominē. Sed aduertēdum

In corp.

dum. Diligenter est, q̄ quāuis istæ duæ ꝓportiones sint diuersorū generum: quia altera spectat ad genus efficientis, altera ad genus materiæ: & tamen altera sit inter cælum & hæc corpora absolutè, altera verò inter cælum & hoc corpus in ordine ad tertiū patiens, s. & effectum ꝓducendum à cælo & hoc ꝓximo agente. Nihilominus sunt tali vinculo cōuexæ & ordinatæ, vt prior posteriorem modificet. Cōnexio quidē est, quia nunquā agentia inferiora eōiungunt cælo, nisi simul patiātur à cælo, q̄m non mouent, nisi mota. Ordo verò est, quia prius naturaliter est inferiora corpora pati & moueri à cælo, q̄ coagere illi: vt patet ex eadē radice. Modificatio autem est, q̄ omne esse & agere cuiusculq; modificatur secundū dispositiōes recipiētes esse, aut elicientis actionē. Omnis enim actus est illius cuius est actus per modū illius: ꝓpter quod oportet fieri in patiēte & dispositio: vt dicitur in secūdo de Anima: sed agere corporū inferiorum cooperātium cælo cōsequitur passionē eorundē à cælo. Esse igitur actiuum, seu actio iuxta passionē modificatur: & ꝓpterea si passio nō totaliter subiiciatur corpori cælesti, nec actio etiā totaliter reducitur in illud. His itaq; præliba tis, dico tria. Primū est, q̄ licet omnis effectus naturæ inferioris cū omni eius cōditione naturali dependeat à cælo rōne primi motus, tamquā à causa cōmunissima, sine qua nihil fieret: non omnis tū cōditio effectū naturalis est reducibilis in aliquā causam cælestē purē, siue mediatē, siue immediatē. Probatur, quia cōditio effectū' prouenientes ex impedimēto materiæ nō reducitur in motorē seu actiuum in illū, vt patet: sed multæ sunt cōditiones in effectib' inferiob', ꝓuenientes ex dispositione materiæ, id est corporū inferiorum, qui sunt materia & patiēs respectu cæli. ergo. Et si dicatur eum Auicēna, q̄ illæ dispositiones materiæ causantur ab aliquo corpore cælesti, & sic redit idē: ad excludendū hoc fortuetur ratio nō de aliqua parte cæli, sed toto simul, vt prius, subsumēdo: sed respectu totius cæli corpora inferiorā sunt materia & patiens: ergo habent ꝓprias cōditiones præsuppositas à toto cælo: in eo vt actiuū est in hæc inferiora, & cōsequenter cōditiones effectuum cōsequentes cōditiones horū corporum vt materia sunt, nō solūtur in actiones cælestiū corporū, sed in cōditiones corporum inferiorum. Et si adiungas huic fundamēto, q̄ horum inferiorum corporū, ꝓpriæ cōditiones sunt posse deficere, & ab esse tā substātiali, quām accidētali, & consequēter à pati, & agere, variū & mutabile semper habere esse, cōtrarium habere, & caetera cōsequens est, & q̄ influx' cęlestes in his corporib. modificētur iuxta cōditiones eorū: ac per hoc effectus non oportet imitari causas cælestes tātūm, sed oporter esse tales, quales ex influxu cæli recepto & modificato in tali materia cōsequuntur. Et si his adiunxeris, q̄ coagere horū inferiorum modificatur secūm ꝓprias conditiones horū, & passionē eorundē à cælo, cōsequens erit, q̄ actio istorum, quāuis subordinetur actioni cælestis: non tū reducitur secūm omnē eius condītionem in causam aliquā cælestē purā, sed modificatā corpori vt patiētis: & c. Et quā manifestē patet, q̄ posse deficere in minori parte, quod est tadix casus & fortunæ & omnis cōtingentiæ in naturalibus, cōsequitur possē non esse: &, vt vno verbo dicatur, consequitur imperfectionem ꝓprii corporibus inferiorib'. consequens est, vt cōtingentia vt sic, non reducātur in aliquam causam cælestē puram, nec immediatē, cūm aliquid tale sit à cælo corporib. inferiorib' purē passiuē cōcurrentibus, nec mediatē, cūm aliquid cōtingens fit à cælo & inferiori agente. Sed vtrobiq; contingentia resoluitur in conditionem corporū inferiorum. Differenter tū, quia cūm cælum tantūm cōcurrit actiuē, contingentia effectus reducitur in cōditionem corporum horum, tanq̄ in conditionem materiæ. Cūm verò agentia hæc cooperantur, cōtingentia effectus reducitur cōditionem horū corporū: vt in conditionem agētis: q̄ ēt comparatur ad cælum vt patiens, vt prædictum est. Et ideo diuinum Aristot. ingenium & in primo Perihermenias, & in sexto Metaphysicorum, & in secūdo Physic. semper resoluit contingentiam naturalium in cōditionem corporum inferiorum: quia scilicet possunt deficere. Sed de genere reductionis in sexto Metaphysic. relinquit sub dubio, An sicut ad materiā, an sicut ad agens: In secūdo autem Physic. reducit ad agens casum & fortunā: in primo autē Perihermenias reducit ad materiā, seu potentiam passi. Et omnia sunt vera si dicta considerentur: q̄ inspicere potētię radicaliter in tertio cōtra Gent. cap. 86. Et quoniā hæc ratio destruens fundamentum Auicennę in hoc fundatur, quod corpora inferiora sint materia, & patiens præsuppositum tori actioni cælesti, præter ꝓbationem allatam, quia scilicet omne agēs per motum aut mutationē præsupponit materiā in quā agit, sed totum cælū, &c. Affero cōtra proteruos rationem quā nec ipse Auicenna poterit inficiari ex secūdo Cæli textu 17. & sequētibus. Vnde arguitur sic, Elementa spectāt ad substātialem integritatem Vniuersi: igitur præsupponuntur actioni cælesti. Antecedens patet ibidem. vbi probatur q̄ terra naturaliter etiam præcedit primum motum cæli, & cūm terra sit infimum, omnia ergo elementa naturaliter præcedunt. Nec obstat, q̄ in primo Metheor. declaratur q̄ difformitas elementorum est secundum appropinquationem & elongationem à motu cæli: quoniam ibi non declaratur difformitas, quoniā stabilitas erat in 1. Cæl. sed talis difformitas, scilicet q̄ supremum est calidissimū, &c. Et rursus talis difformitas consequitur conditionem materiæ, & non solam elongationem aut approximationē, vt patet.

¶ Secūdū verò est, q̄ vt iam ex dictis patere potest, impedimētum est duplex: alterum actiuum, alterum materiale. Actiuum enim est, quod impedit actionē ex parte agentis, seu vt exit ab agente: materiale autem quod impedit actionem, vt recipitur in paso. Et rursus materiale contingit dupliciter. Vno modo ex actione alterius agentis, sicut aquositas ligni impedit cōbustionem: ea enim quāuis materiale impedimentum sit, est tamen effectiuè à causa oluuia, quæ madefecit lignum. Alio modo ex ipsa cōditione materię, sicut frigiditas aquæ impedit calefactionem: cuius tamen frigiditatis non est alia causa nisi ipsa natura aquę, q̄ occurrit, vt materia calefactibilis. Et ex hoc clarius patet primū qd̄ diximus, & q̄ conditio effectuum inferiorū cōsequens impedimentū materiale, tenēs se ex conditione ipsius materię, non ex actione agentis: non causatur à cælo. Et hoc intendebat Sāctus Thomas in sexto Metaphys. Vbi contingentiam reduxit ad impedimentū materiale.

¶ Nec oppositum dicitur hic, dicēdo q̄ causæ non deficiunt in minori parte nisi propter aliquam causam impedientem. Tum quia hic loquitur de defectu causæ actiuæ ex parte actionis, vt est ab agente: & consequenter de impedimento actiuo, vt series literæ præ se fert. Tum quia dato q̄ loquatur de omni modo impedimentis: non dicit q̄ causa impediens sit causa actiua, sed absolutè dicit q̄ est aliqua causa impediens. Vnde non solùm actiua, sed potest esse materialis, vt expressè dicitur in litera in responsione ad secundum. Et si insteetur contra hāc glo. q̄ malè litera intulit ex appositione causæ impedientis cum causa deficiente in minori parte: ergo non euitatur necessitas effectus, quia ipsum impedimentum est necessariū. Responderur & sufficienter, & ad mētem Sancti Thomæ q̄ illatio illa non est facta secundum veritatem, sed apparentiā tantum. Quod ex duobus patet. Primò, quia dicitur, Videtur adhuc prædictum inconueniens non vitari. Secundò, quia in hoc eodem articulo confutat prædictam illationem in illis verbis, Manifestum est autem, q̄ causa impediens actionem alicuius causę, Vbi expressè ostendit, q̄ ex illo antecedente, Agens in minori deficit propter aliquā causam impedientē: non sequitur, ergo ea quæ euenunt in minori parte, euenunt necessariò: quia concursus ad impediendum est per accidens, dato quod ipsa causa impediens sit per se causa illius rei quæ impedit.

¶ Sed adhuc non quiescit intellectus, quoniam secundū hanc responsionem consequentia illa non est inducta vt vera, sed vt apparēs & confutāda, si sic est, cūm inducatur ad examē illius propositionis, Posita causa ponitur effectus, & poterat confutari ex propriis, sex natura impedimēti materialis tenentis se ex conditione materiæ: quare dimissa est confutata ex extraneis, s. ex examine alterius ꝓpositionis, scilicet omne qd̄ est, habet causam, quia concursus non habet causam. Respondetur, q̄ confutatio illa ex parte materiæ, aut est omnino eadem cū confutatione ex parte concursus, aut includit illam, & distinguitur ab illa sicut inferius à superiori cum maxima difficultate. Impedimētum enim duo dicit, s. rem quæ impedit, & relationem ad aliud, ex qua denominatur impedimentū. Et de impedimento quidē actiuo, dato, q̄ inquantum res est, habeat causā m per se: sed inquantum impedit nō oportet, q̄ a impedire pertinet ad concursum: quia potest esse per accidens. De impedimento autem materiali si codē modo est, q̄ s. inquantum res est, habet aliquā causam necessariā, siue illa sit aliud agens, siue sit conditio materiæ, oportet dicere q̄ inquantum impedimentum est, est per accidens. Et hoc est venire ad concursum: quia nihil aliud est dicere, quam quōd cōcursus talis agentis cum tali materia hic non habet causam: & sic impedimentum ex parte materiæ: & hic concursus est omnino idem. Si autem impedimentum materiæ etiam inquātum res est in particulari sumptum, non habet causam aliquam quam necessariò sequatur: tunc ex impedimento materiali dupliciter fit per accidens, & ex parte rei concurrentis. Et sic impedimentum materiale includit impedimētum concursus, & addit: & sic distinguitur vt minus commune à magis communi. Vnde cum hoc sit valde difficile & ambiguum, & prolixa egens discussione, & præsens opus (vt in proœmio dixit) propter nouitios in Theologia introeundos, breuius ac clarius conficiendum erat. Ideo propter claritatem doctrinæ, ac breuitatem transuit ad confutandam illam illationem ex secunda propositione.

¶ Nec talis confutatio est ex extraneis, imò ex propriis impedimentis, inquantum impedimētum est: quū vt patet ex dictis, concursus conuenit impedimēto, vt sic: imò in cōmuni loquendo, vt litera loquitur, descendere ad impedimentum inquantum materiale: & sic confutare illam cōsequētiam, erat potius à propriis diuertere. Et hoc potest affigurari ꝓ alia ratione huius transitus, vt litterat in propriis impedimenti vt sic. Potest & aliter etiam ad mentem literæ dici, q̄ S. Thom. non absolutè dixit transeundū esse ad alteram propositionem, sed cum limitatione, s. secundum hæc duo: quasi diceret, Si nolumus egredi hæc duo ab antiquis posita, & ab Arist. reprehēsa in cōmuni: oportet transire ad alteram. Et ratio est, quia instantia contra propositionem primò examinatam, scilicet, posita causa, ponitur effectus, non excludit formaliter illam: quoniam instantia non accipit totalē causam effectus in paucioribus. Accipit enim causam naturalem deficientem in minori parte: & tamen causa effectus in minori parte non est illa sola, sed illa cum causa impediente, quia nunquam deficit nisi impedita. Vnde oportet dare instantiam ꝓ vtraque simul posita non sequatur effectus. & ideo transire oportet ad concursum quod caret causa. Virtualiter tamen, vt patebit inferius, instantia data sufficienter falsificat illam: quia ex natura possibilis inuenta in causa deficiente concursu illius, alterius est per accidens.

¶ Tertium dicendū est, q̄ concursus sicut & impedimentum est multiplex, factiuorum, vel actiui & passiui cum cōditionibus eorum, &c. Nec refert in proposito de quo concursu sit sermo. Vnde in litera in corpore articuli datur exēplum de concursu agentis & materiæ. In responsione verò ad tertiū est sermo de concursu etiam actiuorum. Vniuersaliter liquidē oportet esse verū, q̄ si aliqua duo concurrūt, & quo libet illorū seorsum habet totam seriem suarū causarum necessariā, & supremæ causæ vtriusq; ordinis per se concurrant, q̄ oportet cōcursum omnium mediorū & vltimorū effectuum necessariò causari à concursu supremarū: non enim possunt intelligere oppositum. Sed si duæ conditiones positæ in antecedente non saluantur, scilicet quia supremæ causæ non per se concurrunt, aut tota series alicuius ordinis non est necessaria; non oportet concursum proximarum causarū aut effectuum habere causam ex qua de necessitate sequatur. Ex prædictis autē patet iam, quōd cūm aliquid quod vocamus per accidens, fit, q̄ tunc concurrunt duo simul: puta in exemplo literæ, cōbustio, & huius materiæ, puta frumenti, consumptio: & q̄ quamuis alterum horum reducatur in aliquod corpus cæleste, alterum quandoq; reducitur in conditionem corporum inferiorum tanquam in supremam causam. Et sic cūm concursus cæli & huī' corporis inferioris, quæ sunt supremæ causæ effectuum concurrentiū, non fit per se, sed possit esse per accidens: sequitur q̄ concursus horū effectuum non semper habet causam per se. Et similiter quamuis quandoque vterque effectus reducatur in causas cælestes, vt supremas: quia tamen tota series causarū singulorum seorsum non est necessaria, quia sit resolutio huius effectus ad supremā causam cælestem media causa non necessaria, sed potēte deficere seu possibilitnō sequitur, ergo concursus effectuum habet causam per se aut necessariā, cōcursum supremarum causarum cælestiū. Et meritò, quia concursus ille sederunt, quamuis in se sit per se necessarius, vt applicatus tamē ad hos effectū' est cōtingens: quia applicatur mediantib' corporib' potentibus deficere: sicut & singula agentia cælestia, licet in se sint necessaria: relata tamen ad hæc inferiora, sunt agentia vt in pluribus, & deficientia quandoque: quia modificantur in his corporibus potentibus deficere.

¶ Et ex his patet respōsio ad obiecta. Ad dubitationē enim simpliciter, iam nūc dictum est, q̄ non semper cōcursus est ex concursu & ex causa necessaria: & quare, &c. Ad dubitationē verò secundā ad hominē, primò respōdetur sigillatim ad obiecta dicendo q̄ nulla penitus est cōtradictio: quā ibi particulariter affirmant cōcursum habere causam: hic verò destruit vniuersalē. Omnis cōcursus habet causam per se. Similiter ibi particulariter concedit negatiuam, scilicet, impedimentū materiale non habet causam cælestē, vbi duæ particularizationes sunt prima impedimenti, secunda causæ. Hic verò assumit omne impedimētū habere causam, sed non cælestem aut effectiuā, nec necessariam, sed absolutè habeę causam: quod patet nō repugnare illi.

¶ Sito tamē hic, q̄ ratio contingētiæ naturalium potest dupliciter assignari. Vno modo ex parte cōplementi: alio modo ex parte radicis. Radix quidem huiusmodi cōtingentiæ est natura potentię inuēta in naturalib' quæ & possunt desi-

sunt deficere in minori parte, & sunt in potentia contradictionis: vt dicitur primo Perihermenias. Cõplementũ verò cõtingentiæ ex cõcursu accidentalis causarum siue actiuæ & passiuæ, siue actiuarũ inter se. &c. Et propterea non opposita dixit, sed vtrũq; assignauit in diuersis locis diuus Thomas. In sexto siquidem Metaph. radicẽ, hic verò & in primo Perihermenias, & in libro contra Gent. complementum tetigit.

¶ In respõsione ad tertium dubium occurrit, An omnis naturalis res accipiendo rẽ vt distinguitur contra concursum, habeat causam ex qua necessariò fiat. Videtur enim litera hui⁹ articuli, his hoc concedere, sin hac respõsione, vbi vult ꝓ effectus causæ impedictis causam naturalẽ à suo effectu, reducatur in aliquã causam cælestem. Et si talis res habet causam necessariam, nulla res restat sine necessaria causa: quoniam talis res sit extra semper & frequenter. In corpore quoque articuli dixit, quòd quia causa nõ deficit in minori parte nisi per aliquã causam impedictem, ideo impedimentum ipsum videtur necessarium. Et non est negatum antecedens, sed propter cõcursum confutata consequentia.

¶ Ad oppositum autem est ratio superius adducta, scilicet ꝓ quando tota series causarum alicuius effectus non est necessaria, effectus non sequitur necessario, sed effectus vt in pauciorib⁹ nõ haber seriem causarum suarum totam necessariã: quia causæ cælestes attingunt ipsum modificatæ in natura possibili, vt sic: quia deficit in minori parte. ergo, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd sunt tria genera rerum quæ fiunt. Quædã enim fiunt semper, & de his non est quæstio: quædã vt in plurib. de his etiã patet, ꝓ fiunt necessariò, nõ simpliciter, sed necessitate physica. Quædã verò fiunt extra semper & frequenter. Et hæc nõ fiunt ab vna sola causa, sed à pluribus: vt in litera dicitur, scilicet causa deficiente in minori parte, & ab alia causa faciente illam deficere in hac parte: ita nunquã ꝓ fit talis effectus, nisi existente plurium causarum cõcursu, non curãdo modo de generib. causarum. Vnde si ambæ causæ cõsiderentur secundũ se, non habebitur aliquod ens per accidens. Et si ambæ cõcurrant ex ea parte, qua habent naturã necessitatis, nunquã etiã fiet aliquid per accidens. Sed si cõcurrãt ambæ, aut altera ex ea parte qua habent, vel habet naturã possibilitatis, iã concursus est cõtingens: & sic quicquid ex causis illis vt sic, cõcurrentibus fiet, cõtingenter fiet. Et qm̃, vt iam patet, causæ naturales habent aliquid naturæ necessariæ, & aliquid naturæ possibilitatis, vt patet ex operibus eorum: opera enim sua fiunt in plurib. & vt frequenter, & hoc est ex natura necessaria, vt patet. Et sunt extra semper & frequenter, & hoc est ex natura possibilitatis. Vnde causæ penitus necessariæ non habent vtraq; opera, sed semper eadem agunt. Causis igitur & rebus naturalibus habentib. naturã possibilis, & ex ea parte qua deficiunt in minori parte, si cõcursus cum alia causa ex ista parte erit, erit concursus contingens, & causa illa alia, quamuis in se esset necessaria: vt coniuncta tamen possibili vt sic ad contingentiam declinat, & contingenter attingit effectum illum, qui ex vtriusque concursu fit.

¶ Ex his patet primò respõsio ad quæsitum, quia non omnis res habet causam necessariam: quia non illa quæ fiunt extra semper & frequenter. Patet secundò, quomodo cõcursus sit cõplementum cõtingentiæ, & possibilitatis radix. Patet tertiò ratio verborum Sãcti Thomæ & hic & vbiq; ꝓ scilicet intendit, non ꝓ omnes res, nec ꝓ res quæ fit in minori parte, sed ꝓ effectus illarum duatum causarum concurrentium, non vt concurrentes sunt, sed vt seorsum sumptarum reducantur in aliquas causas necessarias: quia nulla mistio fit necessarij ad possibile vt possibile est: quoniam omnis talis mistio concursu fit plurium causarum. Sed res quæ est effectus causæ impedientiã & impeditæ vt sic, non habet causatum. Et hoc intendit hic & in corpore articuli & vbiq; vt patet. Quamuis posset dici, quòd litera non vtiliter affirmat, etiam effectus causarum seorsum reduci in causas necessarias: sed hic respondet, dato quòd ita esset: vt patet ex ly licet. Et rursus non loquitur nisi de effectu causarum, quæ subduntur cælestibus corpore quoque articuli, vt iam patet, nihil aliud habetur affirmatiuè, nisi ꝓ nulla causa actualiter deficit in minori parte, nisi propter causam aliquam impedientem. Sed vtrum effectus illius causæ impedientis etiam seorsum sumptæ fiat necessariò, vel non, in litera non dicitur. Nec valet arguere negatiuè, Non confutauit hoc: ergo, iam enim dicta est causa quare non examinauit hoc ex natura possibilis & necessarij.

QVÆSTIO CENTESIMADECIMASEXTA de Fato, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de fato.

¶ Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶ Primò, an fatum sit aliquid. ¶ Secundò, in quo sit. ¶ Tertiò, vtrum sit immobile. ¶ Quartò, vtrum omnia subsint fato.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum fatum sit aliquid.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝓ fatum nihil sit. Dicit enim Greg. in hom. Epiphaniæ, Absit à fidelium cordibus, vt fatum esse aliquid dicant.

¶ 2. Præterea, Ea quæ fato aguntur, non sunt improuisa: quia, vt Augu. dicit quinto de Ciuitate Dei, fatum à fando dictũ intelligimus, id est à loquendo: vt ea fato fieri dicantur, quæ ab aliquo determinate sunt antè prælocuta. Quæ autem sunt prouisa, non sunt fortuita, neque casualia. Si igitur res fato aguntur, excludetur casus & fortuna à rebus.

¶ SED CONTRA, Quod non est, non diffinitur. Sed Boëtius in 4. de Cõsol. diffinit fatum dicens, ꝓ fatum est inhærẽs rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis quæque nectit ordinibus. Ergo fatum aliquid est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in rebus inferioribus videntur quædam à fortuna, vel casu prouenire. Contingit autem quandoque, ꝓ aliquid ad inferiores causas relatum est fortuitum vel casuale: quod tamen relatum ad causam aliquam superiorem, inuenitur esse per se intentum. Sicut si duo serui alicuius domini mittantur ab eo ad eundem locum, vno de altero ignorante, concursus duorum seruorum si ad ipsos seruos referatur, casualis est, quia accidit præter vtriusque intentionem: si autem referatur ad dominum, qui hoc præordinauit, non est casuale, sed per se intentum. Fuerunt igitur aliqui, qui huiusmodi casualia & fortuita, quæ in his inferioribus accidunt, in nullam superiorem causam reducere voluerunt. Et hi fatum & prouidentiam negauerunt, vt de Tullio Augustinus recitat in quinto de Ciuitate Dei. Quod est contra ea, quæ superius de prouidentia dicta sunt. Quidam verò omnia fortuita & casualia, quæ in istis inferioribus accidunt, siue in rebus naturalibus, siue in rebus humanis, reducere voluerunt in superiorem causam, id est in cælestia corpora. Et secundum hoc fatum nihil aliud est quàm dispositio syderum, in qua quisque conceptus est vel natus. Sed hoc stare non potest propter duo. Primo quidem quantum ad res humanas: quia iam ostensum est, quòd humani actus non subduntur actibũ cælestium corporũ nisi per accidens, & indirectè. Causa autem fatalis, cùm habeat ordinationẽ super ea, quæ fato aguntur, necesse est, ꝓ sit directè & per se causa eius, quod agitur. Secũdò quãtum ad omnia, quæ per accidens aguntur. Dictum est enim suprà quòd id, quod est per accidens, non est propriè ens, neq; vnum.

TITULUS clarus ex quid nominis in cõmuni vsu. Fati enim nouisse causam quandã occultã, à qua nihil declinare potest, intelligere videmur.

¶ In corpore quinque. Primò ostendit radicẽ difficultatis quæstionis. Secundò refert opinionem Tullij. Tertio, Augustinus. Quartò, verum. Quintò, respõdet quæsito.

¶ Quo ad primũ, duas ꝓpositiones ponit: ex quibus præsens oritur quæstio. Prima est, In rebus inferioribus apparent quædam à casu & fortuna. Secũda est, Aliquid relatũ ad causas inferiores, est casuale vel fortuitum, quod tamen relatum ad aliquã superiorem causam, est per se intentum. Prima suppositio patet ad sensum. Secunda verò declaratur exemplo Boëtij: de concursu seruorum, à domino destinatorum sursum. Ex his enim nascitur quæstio, An fatum sit: Cùm enim circa cõtingentia tãtùm, fatum ponat, si ponitur, sic omnia quæ contingentia sunt relata ad inferiores causas, habent aliquam superiorem causam per se intendentẽ, illa fatum est: & si non, non. Et propterea ponitur sequentes opiniones de reductione casualium in causas superiores.

¶ Quo ad tertiũ, quatuor. Primo opinio affirmatiua, Omnia cõtingẽtia causantur à cælestibus. Secundo, corollarium ad propositum. Fatum apud hos est dispositio syderũ: in qua res fit, inchoata est, &c. Tertio reprobatur quo ad res humanas, Causa cælestis non directè & per se attingit actus humanos: ergo non est causa per se ordinans eos: ergo non est causa fatalis. Antecedens patet ex dictis. Prima cõsequentia probatur ex eo, quòd causa ordinãs aliquã, directè id quod agitur, respicit. Secũda verò cõsequentia probatur ex eo, quod causa fatali est ordinans cõtingentia, vt de se patet: quia per se intendit ea. Quintò reprobatur quo ad naturalia: Causa cælestis agit vt naturale principiũ determinate ad vnum: ergo non per se ad ens per accidens. Antecedens probatur, Quia effectus eius in hoc mundo, sunt naturales. Prima consequentia probatur, Quia natura actio est determinata ad vnum. Secunda verò probatur, Quia ens per accidẽs non est propriè vnum nec ens. Et declaratur exemplo fossionis sepulcris, & inuentionis thesauri.

¶ Quo ad quartum tria. Primo sententia, Omnia q̃ hic per accidens fiũt, siue naturalia, siue humana, reducuntur in regulã diuinæ prouidentiæ. Secundo ꝓbatur, ꝓ reducãtur in aliquod intellectuale agens, Intellect⁹ pũt ad quãtumcunq; per accidens determinari, vt vnum apprehẽdendo: ergo si efficax est, pũt efficere eus per accidẽs vt vnum: ergo eã, q̃ per accidẽs hic aguntur, in cãm intellectualẽ reducũtur. Antecedens ꝓbatur: Quia format hãc propositionem, Fodiens sepulchrũ est inueniens thesaurum. Cõsequentia prima ꝓbatur, quia par est ratio de intellectione & ordinatione, si supponitur efficacia ad agendũ & ordinandũ practicè. Secũda verò conclusio reinquitur ꝓ constãti, ex illa regula, Si negatio est causa negatiõis. Si enim nõ posse cõparari vt vnum, est causa, ꝓ ens per accidens nullã habet causam in natura, ergo posse cõparari vt vnum ad intellectũ, est causa vt inueniat cãm in ordine intellectuum. Quãuis possit dici, ꝓ cõsequentia vltima tenet de possibili: & hoc hic sufficit: quia de fato superius ostensa est conclusio, cùm tractaretur de prouidentia. Tertio probatur, ꝓ illud agens intellectuale est diuina prouidentia. Voluntas à solo Deo potest immutari: ergo ordinatio humanorum actuum soli Deo attribui debet. Antecedens patet ex dictis. Consequentia probatur, quia voluntas est principium humanorum operũ.

¶ Circa hoc itacini occurrit dubiũm: quia propositum fuit, ꝓ naturalia & ꝓ humana ad diuinam referãtur prouidentiam: & tamen non est probatum nisi de humanis. De naturalibus enim probatum tantùm est ꝓ ad aliquam intellectualem causam referãda sunt.

¶ Ad hoc dupliciter dici potest. Primò ꝓ illa verba, & præcipuè intellectum diuinum, non sunt iungenda tãtùm cum cõsequentibus, in quibus ponitur probatio de humanis: sed etiã cum antecedentibus, in quibus fuit probatio cõmunis. Et hoc insinuat ly præcipuè, quasi diceret, cõtingentia reducũtur in aliquã causam agentem per intellectum, & præcipuè diuinum, quia ipse prima est causa: ex quo habet, qd respiciat directè ens inquantũ ens, & eius conse-

riũ, quòd hæc opinio & fatum & prouidentiã diuinã negat. Tertiò, reprobatio: quia repugnat his, q̃ de diuina ꝓuidentia superius determinata sunt.

¶ Quo ad tertiũ, quatuor. Primo opinio affirmatiua, Omnia cõtingẽtia causantur à cælestibus. Secundo, corollarium ad propositum. Fatum apud hos est dispositio syderũ: in qua res fit, inchoata est, &c. Tertio reprobatur quo ad res humanas, Causa cælestis non directè & per se attingit actus humanos: ergo non est causa per se ordinans eos: ergo non est causa fatalis. Antecedens patet ex dictis. Prima cõsequentia probatur ex eo, quòd causa ordinãs aliquã, directè id quod agitur, respicit. Secũda verò cõsequentia probatur ex eo, quod causa fatali est ordinans cõtingentia, vt de se patet: quia per se intendit ea. Quintò reprobatur quo ad naturalia: Causa cælestis agit vt naturale principiũ determinate ad vnum: ergo non per se ad ens per accidens. Antecedens probatur, Quia effectus eius in hoc mundo, sunt naturales. Prima consequentia probatur, Quia natura actio est determinata ad vnum. Secunda verò probatur, Quia ens per accidẽs non est propriè vnum nec ens. Et declaratur exemplo fossionis sepulcris, & inuentionis thesauri.

¶ Quo ad quartum tria. Primo sententia, Omnia q̃ hic per accidens fiũt, siue naturalia, siue humana, reducuntur in regulã diuinæ prouidentiæ. Secundo ꝓbatur, ꝓ reducãtur in aliquod intellectuale agens, Intellect⁹ pũt ad quãtumcunq; per accidens determinari, vt vnum apprehẽdendo: ergo si efficax est, pũt efficere eus per accidẽs vt vnum: ergo eã, q̃ per accidẽs hic aguntur, in cãm intellectualẽ reducũtur. Antecedens ꝓbatur: Quia format hãc propositionem, Fodiens sepulchrũ est inueniens thesaurum. Cõsequentia prima ꝓbatur, quia par est ratio de intellectione & ordinatione, si supponitur efficacia ad agendũ & ordinandũ practicè. Secũda verò conclusio reinquitur ꝓ constãti, ex illa regula, Si negatio est causa negatiõis. Si enim nõ posse cõparari vt vnum, est causa, ꝓ ens per accidens nullã habet causam in natura, ergo posse cõparari vt vnum ad intellectũ, est causa vt inueniat cãm in ordine intellectuum. Quãuis possit dici, ꝓ cõsequentia vltima tenet de possibili: & hoc hic sufficit: quia de fato superius ostensa est conclusio, cùm tractaretur de prouidentia. Tertio probatur, ꝓ illud agens intellectuale est diuina prouidentia. Voluntas à solo Deo potest immutari: ergo ordinatio humanorum actuum soli Deo attribui debet. Antecedens patet ex dictis. Consequentia probatur, quia voluntas est principium humanorum operũ.

¶ Circa hoc itacini occurrit dubiũm: quia propositum fuit, ꝓ naturalia & ꝓ humana ad diuinam referãtur prouidentiam: & tamen non est probatum nisi de humanis. De naturalibus enim probatum tantùm est ꝓ ad aliquam intellectualem causam referãda sunt.

¶ Ad hoc dupliciter dici potest. Primò ꝓ illa verba, & præcipuè intellectum diuinum, non sunt iungenda tãtùm cum cõsequentibus, in quibus ponitur probatio de humanis: sed etiã cum antecedentibus, in quibus fuit probatio cõmunis. Et hoc insinuat ly præcipuè, quasi diceret, cõtingentia reducũtur in aliquã causam agentem per intellectum, & præcipuè diuinum, quia ipse prima est causa: ex quo habet, qd respiciat directè ens inquantũ ens, & eius conse-

quentẽ differẽtias, s. per se & per accidens. Non fuit autem solicitus ad probandũ ly præcipuè, &c. quia ex superius dictis iam cõstat ꝓ ille intellectus efficax respectu omniũ naturaliũ non est nisi diuinus. Alij verò intellectus s. angelici participãt hanc efficaciãr respectu huius, aut illius, effectus: prout ministerium eorũ exigit. Secũdò dicitur, quia probando intellectũ dirigentem actus humanos esse intellectũ diuinum, à fortiori probauit implicitè & virtualiter intellectũ dirigentẽ cõtingẽtia naturalia: quoniam humani actus & sunt magis cõtingentes, & sunt superioris ordinis: & consequẽter si actus humani à Deo solo, alia ab ipso aut solo aut principaliter regulãtur; quio quicquid poterit virtus inferior, potest & superior.

¶ Quo ad quintum duo. Primò cõclusio responsiua secũdum rem, Fatũ poni potest pro prouidentia diuina præordinante omnia & prælocuente. Secundò quo ad nomen, Sãcti recũsauerunt hoc vocabulo vti, propter errorem vitandum. Probatur vtrũque ex autoritate Augustini & ex secundo exponitur Gregorius.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum secundum.

TITULUS clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè cum limitatione, tamen Fatũ est in causis creatis inquantum sunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos. Probatur sic, Diuina prouidentia per causas præuias suos effectus exequitur: ergo ordinatio effectuum dupliciter potest considerari, in Deo, vel in causis mediis: sed vt in Deo est prouidentia, ergo vt in causis mediis est fatum. Et confirmatur autoritate Boëtij.

¶ Aduerte, quod vis rationis consistit in hoc, Fatum (vt ex præcedente patet articulo) nihil aliud est quàm causa contingentium secundum ordinẽ diuinæ prouidentiæ: cùm autem ordo duplex esse habeat in ipso Deo, & in causis mediis, oportet quòd fatum aut sit vis ista ordinans, vt est in Deo, aut in causis mediis. Sed non est, prout est in Deo: probatur, quia sic propriè vocatur prouidentia, & quia Boëtius ponit fatũ in rebus creatis, ergo. Et sic ex primo articulo habemus, quod fatum est diuina prouidentia causaliter. Ex isto autem quod est dispositio in causis mediis, vt subsunt diuinæ prouidentiæ, & hoc est formaliter.

Omnis autem naturæ actio terminatur ad aliquid vnũ. Vnde impossibile est quòd id, quod est per accidẽs, sit effectus per se alicuius naturalis principij agẽtis. Nulla ergo natura per se hoc facere potest, quòd intẽdens fodere sepulchrum, inueniat thesaurum. Manifestum est autem, quòd corpus cælestẽ agit per modũ naturalis principij. Vnde & effectus eius in hoc mũdo sunt naturales. Impossibile est ergo, quòd aliqua virtus actiua cælestis corporis sit causa eorum, quæ hic aguntur per accidens, siue à casu, siue à fortuna. Et ideo dicendum est, quòd ea, quę hic per accidens aguntur, siue in rebus naturalibus, siue humanis, reducuntur in aliquam causam præordinãtem, quæ est prouidentia diuina, quia nihil prohibet id, quod est per accidens, accipi vt vnum ab aliquo intellectu: alioquin intellectus formare non posset hãc propositionem, Fodiens sepulchrum inuenit thesaurum. Et sicut hoc potest intellectus apprehendere, ita potest efficere. Sicut si aliquis fiẽs, in quo loco sit thesaurus abscõditus, instiget aliquem rusticum hoc ignorãtem, vt ibi fodiat sepulchrũ. Et sic nihil prohibet ea, quæ hic per accidens aguntur, vt fortuita vel casualia, reduci in aliquã causam ordinantem, quæ per intellectum agat, & præcipuè intellectum diuinum. Nam solus Deus potest voluntatẽ immutare, vt suprà habitum est. Et per consequens ordinatio humanorum actuum, quorum principium est volũtas, soli Deo attribui debet. Sic igitur, inquãtum omnia, quæ hic aguntur, diuinæ prouidentiæ subduntur, tãquam per eam ordinata & quasi prælocuta. fatum ponere possumus: licet hoc nomine sãcti Doctores vti recusauerint propter eos, qui ad vim positionis syderum hoc nomen retorquebant. Vnde August. dicit in 5. de Ciuit. Dei, Si propterea quisquã res humanas fato Dei tribuit, quia ipsam Dei volũtatem, vel potestatem Fati nomine appellat, sententiam teneat, & linguam corrigat. Et sic Greg. fatum esse negat. Vnde patet solutio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliqua esse fortuita vel casualia per comparationem ad causas proximas: non tamẽ per comparationem ad diuinã prouidentiã. Sic enim nihil temere fit in mundo, vt Augustinus dicit in lib. 83. Quæstionum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum fatum sit in rebus creatis.

DEINDE SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd fatum nõ sit in rebus creatis. Dicit enim Augustin. 5. de Ciuitate Dei, quòd ipsa Dei voluntas vel potestas, Fati nomine appellatur. Sed voluntas & potestas Dei non est in creaturis, sed in Deo. Ergo fatum non est in rebus creatis, sed in Deo.

¶ 2. Præterea, Fatum cõparatur ad ea quæ fato agũtur, vt causa, vt ipse modus loquẽdi ostendit. Sed causa vniuersalis per se eorum, quæ hic per accidens agũtur, est solus Deus: vt suprà dictum est. Ergo fatum est in Deo, & non in rebus creatis.

¶ 3. Præterea, Si fatum est in creaturis, aut est substantia, aut accidẽs. Et quodcunque horum detur, oportet, quòd multiplicetur secundũ creaturarum multitudinem. Cùm ergo fatum videatur esse vnum tãtùm, videtur, quòd fatum non sit in creaturis, sed in Deo.

¶ SED CONTRA est, quod Boëtius dicit in quarto de Consolatione, quòd fatũ est dispositio rebus mobilibus inhærens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut ex prædictis patet) diuina prouidentia per causas medias suos effectus exequitur. Potest ergo ipsa ordinatio effectuum dupliciter cõsiderari. Vno modo, secundũ quod est in ipso Deo, & sic ipsa ordinatio effectuum vocatur prouidentia. Secundum verò quòd prædicta ordinatio cõsideratur in mediis causis à Deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, sic habet rationem fati. Et hoc est quod Boet. dicit 4. de Cõso. Siue famulantibus quibusdam prouidẽtiæ diuinę spiritibus, fatum exercetur e, seu animа, seu tota inseruiente natura e, siue cælestibus syderum motibus e, seu angelica d virtute, seu dæmonum varia solertia e, seu aliquibus eorum, seu omnibus e: fatalis series texitur. De quibus omnibus per singula in præcedentibus dictum est. Sic ergo est manifestum quòd fatum est in ipsis causis creatis inquantum sunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd ipsa ordinatio causarum secundarum, quã Aug. seriem causarum nominat, non habet rationem fati, nisi secundum quòd depẽdet à Deo. Et ideo causaliter Dei potestas vel voluntas dici potest fatum. Essentialiter verò fatum est ipsa dispositio seu series, id est ordo causarum secundarum.

¶ Ad secundum dicendum, quod intantũ fatum habet rationem causæ, inquãtum d & ipsæ causæ secundæ, quarum ordinatio fatum vocatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fatum dicitur dispositio, non quæ est in genere qualitatis: sed secundum quòd dispositio designat ordinem, qui non est substãtia, sed relatio. Qui quidem ordo, si cõsideretur per comparationem ad suum principium, est vnus. Et sic dicitur vnum fatum. Si autem cõsideretur per relationem ad effectus, vel ad ipsas causas medias, sic multiplicatur. Per quem modum Poeta dixit, Te tua fata trahunt.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum fatum sit immobile.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd fatum nõ sit immobile. Dicit enim Boëtius in 4. de Consol. Vti est ad intellectum ratiocinatio, ad id quod est id quod gignitur, ad æternitatem tempus, ad punctum medium circulus: ita est fati series mobilis ad prouidentiæ stabilem simplicitatem.

¶ 2. Præterea, Sicut Philosophus dicit in 3. Topicorum, Mouentibus nobis, mouentur ea, quæ in nobis sunt. Sed fatum est dispositio inhærens rebus mobilibus, vt Boët. dicit, Ergo fatum est mobile.

¶ 3. Præterea, Si fatum est immobile, ea quæ subduntur fato, immobiliter, & ex necessitate eueniunt. Sed talia maximè videntur esse contingentia, quæ fato attribuuntur. Ergo nihil erit contingens in rebus, sed omnia ex necessitate euenient.

¶ SED CONTRA est quod Boetius dicit, quòd fatum est immobilis dispositio.

¶ RESPONDEO dicendum, quod dispositio secundarum causarum, quam fatum dicimus, potest dupliciter considerari. Vno modo secundum ipsas causas secundas, quæ sic disponuntur seu ordinantur. Alio modo per relationem ad primum principium, à quo ordinantur, scilicet Deum. Quidam ergo posuerunt ipsam seriem, seu dispositionem causarum esse secundum se necessariam: ita quòd omnia ex necessitate contingerent, propter hoc quòd quilibet effectus habet causam, & causa posita, necesse est effectum poni, sed hoc patet esse falsum per ea, quæ suprà dicta sunt. Alij verò econtrario posuerunt fatum esse mobile etiam secundum quod à diuina prouidentia depender. Vnde Ægyptij dicebant quibusdam sacrificiis fatum posse mutari, vt Greg. Nyssenus dicit. Sed hoc suprà exclusum est, quia immobilitati diuinæ prouidentiæ repugnat. Et ideo dicendum est quòd

scientia Dei, vbi distinctum est, quod est duplex necessitas, absoluta, & immutabilitatis. prima non conuenit diuinis ad extra, sed secundo tantum: quæ hic vocatur necessitas conditionalis, & alibi necessitas ex suppositione.

Ideo citato

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum quartum.*

TITULUS clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito negatiue, Non omnia subduntur fato. Probatur dupliciter. Primo ratione, Fatum est ordinatio causarum secundarum ad effectus diuinitus prouisos. ergo omnia subdita fato, subdun tur causis secundis, ergo ea quę à Deo immediatè fiunt non subdun tur fato. Antecedens est ratio fati consequentiæ omnes sunt per se notæ: tamen secunda probatur, quia talia nõ subdunt tur causis secundis. terria quoque declaratur in creatione & glorificatione spiritũ, &c. Secundo autoritate Boetij, quę patet. Ex hac autem probatione ponitur corollarium, quod quãto aliquid longius fit à Deo, tanto magis fato subest. probatur, quia magis subiicitur causis secundis.

Ex 77 Supra ar. 1. conclu. 2. Et opus. 9. ca. 140. Et Matth. 2. col. 3. & 6. Metaph. lc. 1. cor. 6. & 7.

Proof. 4.

Cap. 1. to. 5.

Cap. 4. to. 3.

Proof. 4.

Q. 3. art. 2.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ articulum primum.*

TITULUS clarus.

¶ In corpore propósito numero opinionum tria sunt iuxta numerum opinionum: ita quod in tertia respondet quæsito.

Art. 2.

¶ Quo ad primum duo. Opinio Auer. Magister docet discipulum, communicando ei eandem scientiam per hoc, quod mouet eum ad ordinandum phantasma conueniens, &c. Probatur, quia vnus est vtriusque intellectus, & eædẽ sunt vtriusque species intelligibiles. Secundo examen & reprehensio. Examen quo ad ly eandem scientiam, dupliciter, ex parte rei scitæ, & sic est verum; aut ex parte subiecti scientis, & tũc venit reprehensio fundamenti: quia scilicet est falsum: quia non est vnus vtriusque scientis intellectus, nec eadem species, vt superius patuit.

Ut 98

In corp.

¶ Quo ad secũdum duo quoque. Primo opinio Platonis, Docere nihil aliud est quàm excitare hominem ad considerandum ea, quorum scientiam habet. Probatur, Scientia inest ab initio animabus nostris ex participatione idearum, sed impeditur ab vsu propter vnionem ad corpus: ergo scientia non causatur de nouo per quodcunque studium: ergo discere non est nisi reminisci: ergo docere non est nisi excitare ad vsum habitæ scientiæ, omnia fatum secundum considerationem secundarum causarum mobile est, sed secundum quod subest diuinæ prouidentiæ, immobilitatem fortitur, non quidem absolutæ necessitatis, sed conditionatæ: secundũ quod dicimus, hanc conditionalem esse veram vel necessariam. Si Deus præsciuit, hoc futurum erit, Vnde cùm Boetius dixisset fati seriem esse mobilem, post pauca subdit, Quæ tamen ab immobilis prouidẽtiæ prosiciscatur exordiis, ipsamq; immutabilem esse necesse est.

In corp.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum omnia fato subdantur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod omnia fato subdantur. Dicit enim Boet. in 4. de Conso. Series fati cælum & sydera mouet: elementa in se inuicem temperat, & alternam format transmutationem. Eadem nascentia occidentiáque omnia per similes fœtuum seminúmque renouat progressus. Hæc actus fortunásque hominum indissolubili causarum connexione constringit. Nihil ergo excipi videtur quod sub fati serie non contineatur.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit in 5. de Ciuitate Dei, quòd fatum aliquid est secũdum quod ad voluntatem & potestatem Dei refertur. Sed voluntas Dei est causa omnium, quæ fiunt: vt Aug. dicit in 3. de Trin. Ergo omnia subduntur fato.

¶ 3. Præterea, Fatum secundum Boetium est dispositio rebus mobilibus inhærens. Sed omnes creaturæ sunt mutabiles, & solus Deus verè immutabilis, vt suprà habitũ est. Ergo in omnibus creaturis est fatũ.

¶ SED CONTRA est quod Boetius dicit in 4. de Consolatione, quod quædam, quæ sub prouidentia locata sunt, fati seriem superant.

¶ RESPONDEO dicendum, quod (sicut suprà dictum est) fatum est ordinatio secũdarum causarum ad effectus diuinitus prouisos. Quæcunque igitur causis secundis subduntur, ea subduntur & fato. Si qua vero sunt, quæ immediatè à Deo fiũt, cùm non subdantur secundis causis, non subduntur fato. Sicut creatio rerum, glorificatio spiritualium substantiarum &c, & alia huiusmodi. Et hoc est, quod Boetius dicit, quod ea, quæ sunt primæ diuinitati propinqua, stabiliter fixa fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Ex quo etiam patet, quòd quantò aliquid longius à prima mente discedit, nexibus fati maioribus implicatur: quia magis subiicitur necessitati secundarum causarum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd omnia illa, quæ ibi tanguntur, fiunt à Deo, mediantibus causis secundis, & ideo sub fati serie cõtinentur. Sed non est eadem ratio de omnibus aliis, vt suprà dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fatum refertur ad voluntatem & potestatem Dei, sicut ad primũ principium. Vnde non oportet, quod quicquid subiicitur voluntati diuinæ vel potestati, subiiciatur fato, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quãuis omnes creaturæ sint aliquo modo mutabiles, tamen aliquæ earum non procedunt à causis creatis mutabilibus. Et ideo non subiiciuntur fato: vt dictum est.

POSTEA considerandum est de iis, quæ pertinent ad actionem hominis, qui est compositus ex spirituali & corporali creatura. Et primo considerandum est de actione hominis. Secundò de propagatione ex homine.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum vnus homo possit docere aliũ, causando in ipso scientiã. ¶ Secũdo, vtrum vnus homo possit docere angelum. ¶ Tertio, vtrum homo per virtutem suæ animæ possit immutare materiam corporalem. ¶ Quarto, vtrum anima hominis separata possit mouere corpora motu locali.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum vnus homo possit alium docere.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod homo non possit alium docere. Dicit enim Dominus Matth. 23. Nolite vocari Rabbi. Vbi dicit glos. Hier. Ne diuinum honorem hominibus tribuatis. Esse ergo magistrum pertinet propriè ad diuinum honorem. Sed docere est proprium magistri. Homo ergo nõ potest docere: sed hoc est proprium Dei.

¶ 2. Præterea, Si homo aliũ docet, hoc non est, nisi inquãtum agit per scientiam suam ad causandũ scientiã in alio. Sed qualitas, per quam aliquis agit ad faciendũ sibi similẽ, est qualitas actiua. Ergo sequitur, quod scientia sit qualitas actiua sicut & calor.

¶ 3. Præterea, Ad scientiam requiritur lumẽ intelligibile, & species rei intellectæ. Sed neutrũ istorum potest causare vnus homo in alio. Ergo vnus homo nõ potest docendo, causare scientiam in alio.

¶ 4. Præterea, Doctor nihil agit ad discipulum, nisi quod proponit ei quædam signa, vel vocibus aliquid significando, vel nutibus. Sed proponendo signa non potest aliquis alium docere, causando in eo scientiã. Quia aut proponit signa rerum notarum, aut rerum ignotarum. Si rerum notarum, ille ergo cui signa proponuntur, iam habet scientiam, & eam non acquirit à magistro. Si autem rerum ignotarum, per huiusmodi signa nihil addiscit. Sicut si aliquis proponeret alicui Latino verba Græca, quorum significationem ignoraret: per hoc eum docere non posset. Nullo ergo modo vnus homo potest alium docendo scientiam in eo causare.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit 1. ad Tim. 2. In quo positus sum ego Prædicator & Apostolus, Doctor Gentium in fide & veritate.

¶ RESPONDEO dicendum, quod circa hoc diuersæ fuerũt opiniones. Auerrois enim in commẽt. 3. de Anima posuit vnum intellectum possibilem esse omnium hominum, vt suprà dictum est. Et ex hoc sequebatur, quod eædem species intelligibiles sint omnium hominum. Et secundum hoc ponit, quod vnus homo per doctrinam nõ causat aliam scientiam in altero ab ea, quam ipse habet, sed communicat ei eandẽ scientiã, quam ipse habet, per hoc quod mouet eum ad ordinandum phantasmata in animã patent. Secundo, reprehensio radicis, quia intellectus animæ nostræ est purè potentialis, sicut tabula rasa, vt probauit Arist. superius, &c.

¶ Quo ad tertium, primo ponitur conclusio responsiua quæsito, Docens causat scientiam in addiscente, reducendo ipsum de potentia ad actum primum. Probatur primo ex 8. Phys. Deinde probatur, limitatur, ramificatur, & explanatur. Probatur quidem tali ratione, Effectus, qui potest fieri à natura & ab arte, fit ab arte eodem modo, quo fieret à natura: sed scientia est huiusmodi, ergo sic ab arte doctoris eo modo quo à natura, sed à natura fit reducendo ipsum de potentia ad actum scientiæ, ergo & à doctore fit reducendo alium de potentia ad actum scientiæ. Maior probatur: quia ars imitatur naturam. Et ad euidentiam eius primo distinguitur duplex genus effectuum. Quidam ab extrinseco tantùm, vt domus. Quidam ab extrinseco & intrinseco, vt sanitas. & posset tertium poni genus: quidam ab intrinseco tantùm, vt proprietates rerum naturalium. Notatur deinde identitas modi agẽdi respectu vtriusque agentis, declarando in sanitate. Minor probatur, quia scire nostrum fit inuentione ex vi luminis intellectus agentis: & tunc à natura, & disciplina, & tunc ab arte. Propositio vero vltterius subsumpta probatur, quia acquisitio scientiæ per inuentionem fit, procedendo de principiis notis ad cõclusiones ignotas, &c. hoc enim est procedere de potentia ad actum. & procedit hæc suppositio intellectu in potentia essentiali, vt patet. Limitatur vero, quoniam doctor ponitur non vt causa principalis, sed vt minister naturæ & coadiuuans: & sic scilicet ministeriaiter reducit de potentia ad actum. Et ad euidentiam huius limitationis notatur in communi ordo inter artem & naturam respectu illius effectus, qui potest esse ab vtraque; & dicitur, quod est ordo coadiuuantis principales: & quod semper agens principale est idem, scilicet natura. Ramificatur autem dum distinguitur duplex modus: quo Doctor docet, scilicet auxilia præbẽdo pro positionum minus vniuersalium, similium, dissimilium, exemplorum, &c. & confortando vi syllogisticæ ordinationis propositionum propriarum, iuxta illud, Demonstratio est syllogismus faciens scire. Explanatur quoque inter assumptarum propositionum, &c. vt patet in litera.

578 4. contra. 75. fi. & veri. q. 8. a. 1. & opus. 16. c. 5. fi. Et Matth. 23. col. 5. Et Ro. 1. Eccl. 6. col. 5.

¶ Super

ma sua ad hoc quòd sint disposita cõuenienter ad intelligibilẽ cõprehensionẽ. Quæ quidẽ opinio quantũ ad hoc est vera, q̃ est eadẽ scientia in discipulo & magistro. si consideretur identitas secundũ vnitatẽ rei scitæ. Eadẽ enim rei veritas est quã cognoscit & discipulus & magister. Sed quantum ad hoc, q̃ ponit esse vnũ intellectum possibile omnium hominũ, & easdem species intelligibiles differentes solùm secundum diuersa phantasmata, falsa est eius opinio, vt suprà habitũ est. Alia est opinio Platonicorum, qui posuerunt, quòd scientia inest à principio d animabus nostris per participationẽ formarum separatarũ, sicut suprà habitum est, sed anima ex vnione corporis impedit ne possit cõsiderare liberè ea, quorum scientiam habet. Et secũdum hoc discipulus à magistro non acquirit scientiã de nouo, sed ab eo excitatur ad considerandum ea, quorum scientiam habet, vt sic addiscere nihil aliud sit, quàm reminisci, sic etiam ponebant quòd agentia naturalia solũmodo disponunt ad susceptionem formarum, quas acquirit materia corporalis per participationem specierum separatarum. Sed contra hoc suprà ostensum est, quòd intellectus possibilis animæ hvmanæ est in potentia pura ad intelligibilia, secundum quod Aristoteles dicit in 3. de Anima. Et ideo aliter dicendum est, quòd docens causat scientiam in addiscente reducendo ipsum de potentia in actum: sicut dicitur in 8. Physicorum.

D. 1. q. 7.

Q. 76. art. 1. & 2. q. 79. art. 4. & 5. D. 10. q. 84. art. 3. & 4.

Q. 79. art. 2. & q. 84. art. 3. & 4. Tex. 14. Tex. 32.

¶ Ad cuius euidentiã considerandum est, quòd effectuum, qui sunt ab exteriori principio, d aliquis est ab exteriori principio tãtùm, sicut forma domus causatur in materia solùm ab arte. Aliquis autẽ effectus est quandoq; quidẽ ab exteriori principio, quãdoque autem ab interiori. Sicut sanitas causatur in infirmo, quãdoque ab exteriori principio, scilicet ab arte medicinæ, quandoque autẽ ab interiori principio: vt cùm aliquis sanatur per virtutem naturæ. & in talibus effectibus sunt duo attendenda. Primò quidem, quòd ars imitatur naturam in sua operatione. Sicut enim natura sanat infirmum alterando, dirigendo & expellendo materiam, quæ causat morbum: ita & ars. Secundò attendendum est, quòd principiũ exterius, scilicet ars non operatur sicut principale agens, sed sicut coadiuuans agens principale, quod est principium interius, confortando ipsum, & ministrãdo ei instrumenta & auxilia, quibus natura vtatur ad effectum producendum. Sicut medicus confortat naturam & adhibet ei cibos & medicinas quibus natura vtatur ad finẽ intentum. Scientia autem acquiritur in homine & ab interiori principio, vt patet in eo, qui per inuẽtionem propriam scientiam acquirit, & à principio exteriori, vt patet in eo, qui addiscit. Inest enim vnicuique homini quoddam principium scientiæ, scilicet lumen intellectus agentis, per quod cognoscuntur statim à principio naturaliter quædam vniuersalia principia omnium sciẽtiarum. Cùm autẽ aliquis huiusmodi vniuersalia principia applicat ad aliqua particularia quorũ memoriã & experimentũ per sensum accipit, per inuẽtionẽ propriã acquirit scientiam eorum quæ nesciebat, ex notis ad ignota procedẽs. Vnde & quilibet docẽs ex his, quæ discipulus nouit, ducit eum in cognitionem eorũ, quę ignorabat, secundum quod dicitur in primo Poste. quòd omnis doctrina & omnis disciplina ex præexistenti fit cognitione. Ducit autem magister discipulum ex præcognitis in cognitionem ignororum dupliciter. Primò quidẽ proponẽdo ei aliqua auxilia vel instrumẽta, quibus intellectus eius vtatur, ad scientiam acquirẽdam. Puta cùm proponit ei aliquas propositiones minus vniuersales, quas tamẽ ex præcognitis discipulus diiudicare potest, vel cùm proponit ei aliqua sensibilia exempla, vel similia vel opposita, vel aliqua huiusmodi, ex quibus intellectus addiscentis manu ducitur in cognitionem veritatis ignotæ. Alio modo cùm confortat intellectum addiscentis, non quidem aliqua virtute actiua quasi superioris naturæ, sicut suprà dictum est de angelis illuminantibus: quia omnes humani intellectus sunt vnius gradus in ordine naturæ: sed inquantum proponit discipulo ordinem principiorum ad conclusiones, qui fortè per seipsum non haberet tantam virtutem collatiuam, vt ex principiis posset conclusiones deducere. Et ideo dicitur in primo Poste. quod demonstratio est syllogismus faciens scire. Et per hunc modum ille, qui demonstrat auditorem scientem facit.

In priacipio.

Q. 106. art. 1. & q. 111. art. 1.

Tex. 5.

Tex. 4.

In corp.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod (sicut iam dictum est) homo docens solummodo exterius ministerium adhibet, sicut medicus sanans. Sed sicut natura interior est principalis causa sanationis, ita & interius lumen intellectus est principalis causa scientiæ. Vtrunque autem horum est à Deo. Et ideo sicut de Deo dicitur, Qui sanat omnes infirmitates tuas, ita de eo dicitur, Qui docet hominem scientiam: inquantum lumen vultus eius super nos signatur, per quod nobis omnia ostenduntur.

Q. 76. art. 1. & 2. & q. 79. art. 4. & 5.

Lib. de anima tex. 5.

¶ Ad secundum dicendum, quòd doctor non causat scientiam in discipulo per modum agentis naturalis, vt Auerr. obiicit. Vnde non oportet, quod scientia sit qualitas actiua, sed est principium, quo aliquis dirigitur in operando.

¶ Ad tertium dicendum, quòd magister nõ causat lumẽ intelligibile in discipulo, nec directè species intelligibiles: sed mouet discipulum per suam doctrinã ad hoc, quòd ipse per virtutẽ sui intellectus former intelligibiles cõceptiones, quarum signa sibi proponit exterius.

¶ Ad quartum dicendum, quòd signa, quæ magister discipulo proponit, sunt rerũ notarum in vniuersali, & sub quadam confusione: sed ignotarum in particulari, & sub quadam distinctione. Et ideo cùm quisque per seipsum scientiam acquirit, non potest dici docere seipsum, vel esse suiipsius magister: quia non præexistit in eo scientia completa, qualis requiritur in magistro.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum homines possint docere angelos.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod homines possint docere angelos. Dicit enim Apo. ad Ephes. 3. Vt innotescat principibus & potestatibus in cælestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei. Sed Ecclesia est congregatio hominum fidelium. Ergo angelis per homines aliqua innotescunt.

577 2. dist. 11. art. 4. & Epha. 3. lec. 3. cor. 4.

¶ 2. Præterea, Angeli superiores, qui immediatè de diuinis à Deo illuminantur, inferiores angelos instruere possunt: vt suprà dictũ est. Sed aliqui homines immediatè de diuinis per Dei verbum sunt instructi: sicut maximè patet de Apostolis, secundum illud ad Heb. 1. Nouissimè diebus istis locutus est nobis in Filio. Ergo aliqui homines aliquos angelos docere potuerunt.

¶ Super

¶ 3. Præterea, Inferiores angeli à superioribus instruuntur. Sed quidam homines superiores sunt aliquibus angelis, cum ad supremos ordines angelorum aliqui homines assumantur: vt Greg. dicit in quadam homilia. Ergo aliqui inferiores angeli per aliquos homines de diuinis instrui possunt.

Q. 106. art. 1. & 3.

Homil. 14. in euang.

¶ SED CONTRA est quod Dio dicit 4. c. de Di. nõ, quòd omnes diuinæ illuminationes perfeguntur ad homines, mediantibus angelis. Non ergo angeli instruuntur per homines de diuinis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà habitum est) inferiores angeli loqui quidem possunt superioribus angelis, manifestando eis suas cogitationes, sed de rebus diuinis superiores ab inferioribus nunquam illuminantur. Manifestum est autem, quod eo modo, quo inferiores angeli superioribus subduntur, supremi homines subduntur etiam infimis angelorum: quod patet per id, quod Dominus dicit Matth. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: sed qui minor est in regno cœlorum, maior est illo. Sic igitur de rebus diuinis ab hominibus angeli nunquam illuminãtur: cogitationes tamen suorum cordium homines angelis per modum locutionis manifestare possunt, quia secreta cordium scire solus Dei est.

Q. 107. ar. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. 5. super Gen. ad lit. sic exponit illam Apostoli autoritatem. Præmiserat enim Apostolus: Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc illuminare omnes, quæ sit dispẽsatio sacramenti absconditi à seculis in Deo: ita dico absconditi, vt tamen innotesceret principibus & potestatibus in cælestibus per Ecclesiam, scilicet multiformis sapientia Dei: quasi dicat, Ita hoc sacramentum erat absconditum hominibus, vt tamen Ecclesiæ cælesti, quæ continetur in principibus & potestatibus, hoc sacramentum notum esset à seculis, non ante secula: quia ibi primitus Ecclesia fuit, quo post resurrectionem: & ista Ecclesia hominum congreganda est. Potest tamen & aliter dici, quod illud quod absconditum est, non tantum in Deo innotescit angelis: verum etiam hoc eis apparet, cum efficitur atque propalatur: vt Aug. ibidem subdit. Et sic dum per Apostolos impleta sunt Christi & Ecclesiæ mysteria, angelis aliqua apparuerunt de huiusmodi mysteriis, quæ ante erant eis occulta. Et per hunc modũ potest intelligi, quod Hier. dicit quòd Apostolis prædicantibus, angeli aliqua mysteria cognouerunt: quia scilicet per prædicationem Apostolorum huiusmodi mysteria explebantur in rebus ipsis. Sicut prædicante Paulo Apostolo, conuertebantur gentes, de quo Apostolus ibi loquitur.

Ca. 19. to. 3.

In com. In epistolam ad Eph. 3.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Apostoli instruebantur immediatè à verbo Dei, non secundum eius diuinitatem, sed inquantum eius humanitas loquebatur. Vnde ratio non sequitur.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ articulum tertium.*

P.13. TItulus. Homo ex virtute animæ inquantum anima est. Immutare immutatione formali corporalem naturam, directè supponit pro extrinsecis corporibus, quamuis, vt patebit etiam de intrinseco aliquo modo verificetur conclusio.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè, Anima virtute non potest materiam corporalem immutare nisi mediante aliquo corpore. Probatur: Materia corporalis à solo Deo aut composito ex materia & forma potest immediatè immutari. ergo. Antecedens patet ex dictis: consequentia est per se nota. Et confirmatur, Angeli non possunt hoc ni si mediante corpore: ergo multo minus anima. Antecedēs patet ex primo antecedente. Consequentia nota.

Glo. ordin. ¶ In responsione ad tertium aduerte quòd, vt ex illa patet, anima nec corpus proprium directè immutare potest formali immutatione: quoniam anima non est directè principium (alicuius mutationis, vt patet discurrendo per mutationes, alterationem, augmentationem & generationem. Nihil enim horum anima facit per operationem animalem id est apprehensionem aut volitionem directè: quia non est tantæ efficaciæ: sed, vt in litera dicitur, ad apprehensionem animæ sequitur actus appetitus sensitiui: puta timor quem concomitatur commotio alicuius humoris, &c. & sic indirectè anima humana immutat corpus proprium.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum quartum.*

Q.110. art. 1. TItulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito, Anima separata sua naturali virtute non potest mouere aliquod corpus. Probatur: Anima coniuncta non mouet corpus nisi viuificatum à se ergo separata nullū corpus potest mouere. Antecedens probatur, quia membrum mortificatum non obedit ei ad motum loçalem cum sequēria probatur, quia nullum corpus viuificatur ab anima separata.

¶ Circa hāc consequentiam dubium occurrit, quoniam consequentia ista supponit idem iudicium esse de anima separata & coniūcta, quod non probatur. Et apparet falsum in simili consequentia Anima coniuncta nō intelligit aliquid nisi phantasiatum, ergo separata nihil in-

¶ Ad tertium dicēdum, quod aliqui homines etiam in statu viæ sunt maiores aliquibus angelis, non quidem actu, sed virtute; inquantum scilicet habent charitatē tantæ virtutis, vt possint mereri maiorem beatitudinis gradum, quam e quidam angeli habeant. Sicut si dicamus semen alicuius arboris esse maius virtute quàm aliquam paruam arborem, cum tamē multo minus sit in actu.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum homo per virtutē animæ possit corporalem materiam immutare.*

D TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd homo per virtutem animæ possit corporalem materiā immutare. Dicit enim Greg. 2. Dial. quòd Sancti miracula aliquādo ex prece faciunt, aliquando ex potestate. Sicut Petrus, qui Tabitam mortuam orando suscitauit: Ananiā & Saphiram mētientes morti increpando tradidit. Sed in operatione miraculorum fit aliqua immutatio materiæ corporalis. Ergo homines virtute suæ animæ possunt materiam corporalem immutare.

¶ 2. Præterea, Super illud ad Gal. 3. Quis vos fascinauit, veritati non obedire: dicit glo. q̄ quidā habēt oculos vnetes, qui solo aspectu inficiunt alios, & maximè pueros. Sed hoc non esset, nisi virtus animæ posset materiam corporalem immutare. Ergo homo per virtutem suæ animæ potest materiam corporalem immutare.

¶ 3. Præterea, Corpus humanum est nobilius quam alia inferiora corpora. Sed per apprehensionem animę humanæ immutatur corpus humanum ad calorem & frigus vt patet in irascentibus & timentibus: & quandoque etiam hæc immutatio peruenit vsque ad ægritudinem & mortem. Ergo multò magis anima hominis potest sua virtute materiam corporalem immutare.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in 3. de Trinit. Materia corporalis soli Deo obedit ad nutum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) materia corporalis non immutatur ad formam, nisi vel ab agēte aliquo composito ex materia & forma, vel ab ipso Deo, in quo virtualiter & materia & forma præexistit, sicut in primordiali causa vtriusque. Vnde & de angelis suprà dictū est, quòd materiā corporalem immutare non possunt naturali virtute, nisi applicando corporalia agentia, ad effectus aliquos producēdos. Multo igitur minus anima sua virtute naturali potest immutare materiam corporalem, nisi mediantibus aliquibus corporibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Sancti dicūtur miracula facere ex potestate gratiæ, nō naturæ. Quod patet per illud, quod Gregor. ibidem Dicit, Qui filij Dei ex potestate sunt, vt dicit Ioānes, quid mirum si signa facere ex potestate valeant?

¶ Ad secundum dicendum, q̄ fascinationis causam assignauit Auicē, ex hoc q̄ materia corporalis nata est obedire spirituali substātiæ magis quàm contratiis agentibus in natura. Et ideo quando anima fuerit fortis in sua imaginatione, corporalis materia immutatur secundum eā. Et hāc dicit esse causam oculi fascinātis. Sed suprà ostēsum est, q̄ materia corporalis non obedit substātiæ spirituali ad nutū, nisi soli Creatori. Et ideo melius dicēdum est, q̄ ex forti imaginatione animæ immutātur spiritus corporis cōiuncti. Quæ quidem immutatio spirituum maximè fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus peruenīunt. Oculi autem inficiunt aērem continuum vsque ad determinatum spatium. Per quem modum specula si fuerint noua & pura, cōtrahunt quandam impuritatem ex aspectu mulieris menstruatæ: vt Arist. dicit in lib. de Som. & vi. Sic igitur cum aliqua anima fuerit vehemēter commota ad malitiam, sicut maximè in vetulis contingit, efficitur secūdum modum prædictū aspectus eius venenosus & noxius: & maximè pueris, qui habent corpus tenerū, & de facili receptiuum impressionis. Possibile est etiā, quod ex Dei permissione, vel etiam ex aliquo* facto occulto cooperetur ad hoc malignitas dæmonum, cum quibus vetulæ sortilegæ aliquod fœdus habent.

¶ Ad tertium dicendum, quòd anima corpori humano vnitur vt forma, & appetitus sensitiuus, qui obedit aliqualiter rationi, vt suprà dictum est, est actus alicuius organi corporalis. Et ideo oportet, quòd ad apprehensionem animæ humanæ commoueatur appetitus sensitiuus cum aliqua operatione corporali. Ad exteriora verò corpora immutanda apprehensio animæ humanæ nō sufficit, nisi mediante immutatione proprij corporis, vt dictum est.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere.*

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere. Substantię enim spirituali naturaliter obedit corpus ad motum localem: vt suprà dictū est. Sed anima separata est substātia spiritualis. Ergo suo imperio potest exteriora corpora mouere.

¶ 2. Præterea, In itinerario Clemētis dicitur narrante Niceta ad Petrum, q̄ Simon magus per magicas artes pueri à se interfecti animam retinebat, per quam magicas operationes efficiebat. Sed hoc esse nō potuisset sine aliqua corporum trāsmutatione, ad minus locali. Ergo anima separata habet virtutem localiter mouendi corpora.

¶ SED CONTRA est quod Philosoph° dicit in lib. de Anima, quòd anima non potest mouere quodcunque corpus, sed solūmodo proprium,

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ anima separata sua naturali virtute nō potest mouere aliquod corpus. Manifestum est enim, quòd cùm anima est corpori vnita, nō mouet corpus nisi viuificatū. Vnde si aliquod membrum corporis mortificetur, nō obedit animæ ad motū localē. Manifestum est autem, q̄ ab anima separata nullū corpus viuificatur. Vnde nullum corpus obedit ei ad motum loçalem quantum est de virtute suæ naturæ, supra quā potest aliquid ei conferri virtute diuina.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd substantiæ quædam spirituales sunt quarū virtutes non determinantur ad aliqua corpora. Sicut sunt angeli, qui sunt naturaliter à corporibus absoluti. Et ideo diuersa corpora eis possunt obedire ad motū. Si tamen alicuius substantiæ separatæ virtus motiua determinetur naturaliter ad mouendū aliquod corpus, non poterit illa substantia mouere aliquod corpus maius, sed minus: sicut secundū Philosophos motor inferioris cęli non posset mouere cælum superius. Vnde cùm anima secūdum suam naturam determinetur ad mouendum corpus, cuius est forma, nullum aliud corpus sua naturali virtute mouere potest.

¶ Ad secundū dicendum, quòd (sicut dicit

tiua cum ex genere suo ad certum ens, scilicet corpus determinetur: cōsequens est, quòd secundum species suas ad certas species corporis determinetur, & sic cùm suprema vis motiua ad corpus determinata, nō tamen ad multitudinem nec magnitudinem eius limitatur (quia est infinita) consequens est quòd paulatim descendendo, infinita vis motiua ad corpus minimū multitudine & magnitudine determinata fit. Constat autem quòd anima humana est vltimus motor inter spiritus: igitur eius vis ad corpus humanum, quod est paruissimum respectu mobilium ab angelis, & vnicum corpus humanum, scilicet viuificatum à se determinatur: alter non esset in infimo gradu limitationis. Et propterea non potest rationabiliter distingui modus mouendi iuxta modum essendi & intelligendi. nō enim remanet in anima separata habitudo ad obiectum potentiæ motiuæ: quia non est vniuersale, sicut intellectus. Et ideo optimè litera ex efficacia animæ coniunctæ subintelligens efficaciam illius simpliciter quo ad vim motiuam, inrulit quòd non potest separata mouere, quod non potest coniuncta.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ octauæ Articulum primum.*

TItulus, cum semine, id est, communicetur à generante, per hoc quod ab eo decidit semen: ita quòd in semine vehatur anima sensitiua formaliter, vel virtualiter.

¶ In corpore duo principaliter. Primò tractatur opinio. Secundò respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo. Primò opinio ipsa. Tenet enim partem negatiuam, dicens animam sensitiuam à solo Deo fieri. Secundo, reprehensio illius ex causis eius: quod, est fieri oportere per creationem, scilicet simplicitate, & subsistētia simul. Cui enim hæc duo insunt, oportet creari: & cui non, non: nisi fortè propter excellētiam ordinis rei factæ, vt de gratia dicitur. Ex his enim arguit, Si haberet anima sensitiua hæc, crearetur: sed quia non habet, quod probatur, quia non est incorruptibilis. ergo.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est affirmatiua. Anima sensitiua causatur ab anima generantis principaliter, & à semine instrumentaliter. hæc cōclusio includit duo primum commune animæ sensitiuæ & cæteris formis corporalibus, scili-

Ca. 11. to. 5. Homil. 19. in Mat. t. 2.

Cap. 4.

Aliis, fo. 170.

Q. 81. ar. 3.

Ad 1. pro.

179 Mal. q. 16. art. 10. ad 2. secundum.

Q. 118. ar. 1.

Lib. 2. de ea fin.

Lib. 3. tex. 16.

Aug. 10. de ciuit. Dei. & Chryso. super Mat. frequēter dæmones simulāt se esse animas mortuorum, ad confirmandum Gentilium errorem, qui hoc credebant. Et ideo credibile est, quòd Simon magus illudebatur ab aliquo dæmone, qui simulabat se esse animam pueri, quem ipse occiderat.

QVÆSTIO CENTESIMA decima octaua de Traductione hominis ex homine, quantum ad animam, in tres articulos diuisa.

D EINDE considerandum est de traductione hominis ex homine. Et primò quantum ad animam. Secundò quantum ad corpus.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primò, vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. ¶ Secūdò, vtrum anima intellectiua. ¶ Tertiò, vtrum omnes animæ fuerint simul creatæ.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrū anima sensitiua traducatur cū semine.*

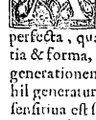

D PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima sensitiua nō traducatur cum semine, sed sit per creationē à Deo. Omnis enim substantia perfecta, quæ non est composita ex materia & forma, si esse incipiat, hoc nō est per generationem, sed per creationem, quia nihil generatur nisi ex materia. Sed anima sensitiua est substantia perfecta: alioquin non posset mouere corpus, & cùm sit forma corporis, non est ex materia & forma composita. Ergo non incipit esse per generationem, sed per creationem.

¶ 2. Præterea, Principium generationis in rebus viuentibus est per potentiam generatiuā: quæ cùm numeretur inter vires animæ vegetabilis, est infra animā sensitiuam. Nihil autem agit vltra suam speciem. Ergo anima sensitiua non potest causari per vim generatiuam animalis.

¶ 3. Præterea, Generans generat sibi simile. Et sic oportet, q̄ forma generati sit actu in causa generationis. Sed anima sensitiua nō est actu in semine, nec ipsa, nec aliqua pars eius. Quia nulla pars animæ sensitiuæ est nisi in aliqua parte corporis. In semine autem non est aliqua corporis particula: quia nulla particula corporis est, quæ nō fiat ex semine, & per virtutem seminis. Ergo anima sensitiua non causatur ex semine.

¶ 4. Præterea, Si in semine est aliquod principium actiuum animæ sensitiuæ, aut illud principium manet, generato iam animali, aut nō manet. Sed manere nō potest. Quia vel esset idem cum anima sensitiua animalis generati. Et hoc est impossibile: quia sic esset idem generās & generatū, & faciens, & factum. Vel esset aliquid aliud. Et hoc etiam est impossibile: quia suprà ostensum est, quòd in vno animali nō est nisi vnum principium formale, quod est vna anima. Si autem nō manet, hoc etiam videtur impossibile. Quia sic aliquod agens ageret ad corruptionem suiipsius. Quod est impossibile. Non ergo anima sensitiua potest generari ex semine.

¶ SED CONTRA, Ita se habet virtus quæ est in semine ad animalia, quæ ex semi ne generantur, sicut se habet virtus, quę est in elementis mundi, ad animalia, quæ ex elementis mundi producuntur: sicut quæ ex putrefactione generātur. Sed in huiusmodi animalibus animæ producuntur ex virtute, quæ est in elementis, secundum illud Gen. 1. Producant aquæ reptile animæ viuentis. Ergo & animalium, quæ generātur ex semine, animæ producuntur ex virtute, quæ est in semine.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt animas sensitiuas animalium à Deo creari. Quæ quidē positio conueniēs esset, si anima sensitiua esset res subsistens, habens per se esse, & operationem. Sic enim sicut per se haberet esse & operationem: ita per se deberetur ei fieri. Et cùm res simplex & subsistens non possit fieri nisi per creationem: sequeretur, quòd anima sensitiua procederet in esse per creationem. Sed ista radix est falsa, scilicet quòd anima sensitiua per se habeat esse & operationem, vt ex superioribus patet: non enim corrumperetur, corrupto corpore. Et ideo cùm non sit forma subsistēs, habet se in essendo ad modum aliarū formarum corporalium, quibus per se non debetur esse, sed esse dicuntur, inquātum composita subsistentia per eas sunt. Vnde & ipsis compositis debetur fieri. Et quia generans est simile generato; necesse est, quòd naturaliter tam anima sensitiua, quàm aliæ huiusmodi formæ producantur in esse ab aliquibus corporalibus agentibus transmutantibus materiam de potētia in actum, per aliquā virtutem corpoream, quę est in eis. Quātò autem aliquod agens est potentius, tantò potest suam actionem diffundere ad magis distans. Sicut quantò aliquod corpus est magis calidum, tantò ad remotius calē factionem producit. corpora igitur nō viuentia, quæ sunt inferiora naturæ ordine, generāt quidem sibi simile, nō per aliquod mediū, sed per seipsa, sicut ignis per seipsum generat ignem. sed corpora viuentia tanquam potentiora agunt ad generādum sibi simile, & sine medio, & per mediū. Sine medio quidem in opere nutritionis, in quo caro generat carnem, cùm medio verò in actu generationis, Quia ex anima generātis deriuatur quædam virtus actiua ad ipsum semen animalis, vel plantæ, sicut & à principali agente deriuatur quædam vis motiua ad instrumētum. Et sicut non refert dicere, quod aliquid moueatur ab instrumēto vel principali agente: ita nō refert dicere, quòd anima generati causetur ab anima generantis, vel à virtute deriuata ab ipsa, quę est in semine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima sensitiua non est in substātia perfecta per se subsistēs. Et de hoc suprà dictum est, nec oportet hoc iterare.

¶ Ad secundum dicēdum, quod virtus generatiua nō generat solùm in virtute propria, sed in virtute totius animæ, cuius est potentia. Et ideo virtus generatiua plantæ generat plantam: virtus vero generatiua animalis generat animal. Quanto enim anima fuerit perfectior, tanto virtus eius generatiua ordinatur ad perfectiorem effectum.

¶ Ad tertium dicendum, quod virtus illa actiua, quæ est in semine, ex anima generātis deriuata est, quasi quædam motio ipsius animæ generantis: nec est anima aut pars animæ nisi in virtute, sicut in serra, vel securi non est forma lecti, sed motio quædam ad talem formam. Et ideo nō oportet, quod ista vis actiua habeat aliquod organum in actu, sed fundatur in ipso spiritu incluso in semine, quod est spumosum, vt attestatur eius albedo: in quo etiam spiritu est quidam calor ex virtute cælestium corporum,

Q. 110. art. 1.

Q. 110. art. 2.

Q. 110. art. 4.

Q. 75. ar. 3

Q. 75. ar. 3

cet quod sit àb agente corporeo. Secundum, quod sit tali modo, scilicet per semen. Et quo ad vtrumque probatur. Primo, quod ab agente corporeo, quale est generans, probatur ex principio pluries repeto. Forma quę sic sōlùm est, quia inest composito, sit ad factionem compositi: ergo ab agente corporeo, sed anima sensitiua est huiusmodi. ergo. Antecedens probatur: quia fieri conuenit alicui eo modo quo esse. consequentia probatur: quia oportet vnū quodque fieri à simili, minor iam patet ex dictis: ergo. Secundum vero probatur ex differentia inter agentia superioris ordinis & inferioris, sic, Inter corporalia agentia quanto virtuosius, tanto indistantius potest. ergo viuentia possunt & sine medio & cum medio agere sibi similia: ergo per semen. Antecedens probatur inductione in calido, &c. Prima consequentia probatur: quia viuentia sunt suprema corpora, & consequenter virtuosissima. Secunda vero probatur quia semē est illud medium, quo generans attingit distās. Declaratur quo que in litera cōsequens primæ consequentiæ. Et vltimo docetur, quod nihil refert dicere, animam causari ex semine aut generante, quia se exigunt sicut agens & instrumentum.

¶ Aduerte hic, q̄ probato, quod anima sensitiua fit ab agente corporeo, quia compositum oportet à simili fieri, satis probatum est q̄ fit ab animali quia oportet animal à sibi simili fieri. Non enim ab alio corporeo agēte fieri intelligitur quàm à sibi simili. Et probato q̄ agentia quæ viuūt, possunt per semen sibi similia producere, satis probatum est, quod ita est de facto. in causis enim necessariis etiam necessitate philosophica vt sic, idem est possibile, & necessarium quo ad rerum ordinem: secus quò ad miracula.

¶ Circa hanc conclusionē occurrit dubium ex Scoto in 18. dist. secundi libri, vbi tenens quod semen nec est actiuū generationis substantialis, nec organi agentis, sed cuiusdā præuiae alterationis, tātùm: dupliciter probat quod semen non est actiuum animæ sensitiuæ. Primo sic, Semen aut causat animam in instanti generationis, aut ante; non ante, quia habet ta tionem passiui, probatur: quia est conuertibile de proximo in substantiam geniti. Nec in instanti generationis, quia tunc non est, sed conuertitur, & conuersum est simul in substā-

tiam geniti. Secundò sic: Imperfectus non est causa actiua sufficiens perfectioris, sed semen cum omnibus suis spiritibus est imperfectius animali genito: ergo. Etsi dicatur quòd semen agit in virtute seminantis, contrà, nihil agit in virtute non entis vt sic. sed animal à quo decisum est semen, respectu generationis huius, est non ens: tum quia non est præsens, tum quia non esse pro tunc potest. ergo.

¶ Præterea, Seminans & semen sunt causæ accidentaliter ordinatæ. ergo ad actionem seminis non concurrit virtus seminantis. Antecedens patet: quia vnum potest esse & causare sine alio. consequentia probatur ex differentia inter causas essentialiter & accidentaliter ordinatas: quia illæ oportet simul concurrere, vt solem & hominem: istas non vt patrem & auum. 1.c.115.art.3. ad 3. Pet.50.

¶ Deinde arguit, quod semen non est actiuum organizationis, quia est vniforme: ab vniformi autem non procedit tãta difformitas, quãta apparet in membris partibũsque animalis. Iob.21.cap.2. & 20.

¶ Ad omnia autem hæc facillimè patet responsio. Prænotandum tamẽ est, quod Sco. supponit & dicit expressè debere poni quòd semen est vnigenum: sed nõ probat: & tamen cum hoc ponit ipsum conuerti in genitum. Mihi autem ex Philosophorum dictis omnino videtur hoc impossibile. Quoniam duplex apud Philosophos est de paterno semine opinio. Alij enim putant nihil eius ingredi substantiam geniti: vt Aristot. & Sanctus Thomas, hi quo ad hoc possunt sustinere semen esse homogenum. Alij verò putant semen distingui in partes grossiores & subtiliores, & quòd paternum semen secundum aliquam partem conuertitur in genitum & secundum aliquam concurrit vt causa actiua. Et reuera propter diuersitatem, quæ est inter spiritus, & reliquas partes seminis, videtur heterogenum ponendum. Componitur enim ex his semen, sicut expartibus integralibus, cùm sint corpora actu existentia in eo. 1.lib.1.tex.33. & 34.

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti dicitur, Semen agit in instanti generationis & ante: nec est verum quòd ante habeat rationem passiui, secundum se totum saltem: quoniam non est totum conuertibile in substantiam geniti, sed aut secundum partem, aut nihil. Vnde aut totum, aut pars, remanet in instanti generationis: & sic non prohibetur ex hoc agere.

¶ Ad secundam verò optime responsum est ex Aristotele 12. Metaphysicorum, text. 40. & Sanct. Thomas hic in corpore, & ad secundum. Et ad primam instantiam in oppositum dicitur quòd semen agere in virtute seminãtis, potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod sit constructio transitiua: & sic non dicimus, Alio modo intransitiuè, id est, quod est ipsa virtus seminantis non coniuncta, sed separata. In hoc enim, vt in corpore articuli dicitur, excedunt viuentia non viuentia, quod hæc habent tantum virtutes suas coniunctas: illa autem habent & coniunctas & separatas, per decisionem tamen à coniunctis. Ex hoc enim sensu patet responsio ad instantiam primam: quia maior licet sit vera de agente in virtute alterius transitiuè: non tamen intransitiuè, sicut est in proposito. Ad secundam vero negatur antecedens, non enim semen & seminans concurrunt ad genitum, vt pater & auus: sed quemadmodum in litera dicitur, vt agens & instrumentum agentis. Sed quoniam duplex est instrumenti genus, quoddam participans virtutem ab agente derivatam in esse permanenti: quoddam vero in esse successiuo: creditur, & malè, quod instrumentum participans virtutem actiuam in esse permanenti, non sit instrumentum, sed causa ipsa agens: cùm tamen hoc nihil refert. Non minus enim serra faceret scamnum instrumentaliter, si artis vim, etiam artifice subnoto, retineret, vt patet in horologiis, & in molendinis, & aliis huiusmodi: quibus non oportet adesse semper artifices, quandiu scilicet vim artis impresso ordine participant. Ad probationem autem ex conditione causarum accidentaliter ordinatum dicitur, quod non sufficit ad hoc, quod aliqua duo se habeant vt causæ accidentaliter ordinatæ, quod non simul sint aut causent, sed exigitur quod ambæ sint veræ causæ & eiusdẽ ordinis. Quorum auctrum hic saluatur: quia, vt in 12. Metaphysic. commentar. 24. Alexan. dicit, instrumentum non causa agens, sed causæ agentis organum dici debet, & est: & quia causa agens facit sibi simile, instrumentum autem non sibi, sed agenti assimilat. Diuersitas autem ordinem inter semen & seminantem patet ex 12. Metaphysico. & ad sensum: quia semen est imperfecti ordinis rerum & causarum: viuens autem ipsum, à quo decidit, perfecti est rerum & causarum ordinis. Vnde manifestè patet, quomodo discerni potest, quando duæ causæ non simul causantes se habent vt accidentaliter ordinatæ, & quãdo non attendendo ad conditiones has, & quare pater, & auus sunt causæ ac-

cidentaliter ordinatæ: quia vterque est eiusdem ordinis in essendo & in causando, & vterque est verè causa, cùm vterque generet sibi simile. Et ideo neuter agit in virtute alterius, sed semen generat non sibi, sed animali, à quo decisum est simile: & ens & causa est inferioris ordinis, quia ens imperfectum & causa instrumentalis est.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum anima intellectiua causetur ex semine.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd anima intellectiua causetur ex semine. Dicitur enim Gen. 46. Cunctæ animæ, quæ egressæ sunt de femore Iacob, sexaginta sex. Sed nihil egredi tur de femore hominis, nisi inquantum causatur ex semine. Ergo anima intellectiua causatur ex semine.

¶ 2. Præterea, Sicut suprà ostensum est *, in homine est vna & eadem anima secundũ substãtiam, intellectiua, sensitiua & nutritiua. Sed anima sensitiua in homine generatur ex semine, sicut in aliis animalibus. Vnde & Philosophus dicit in libro de Generatione animalium, quòd non simul fit animal & homo, sed prius fit animal, habẽs animam sensitiuam. Ergo & anima intellectiua causatur ex semine.

¶ 3. Præterea, Vnum & idem agẽs est, cuius actio terminatur ad formam & materiam: alioquin ex forma & materia non fieret vnum simpliciter. Sed anima intellectiua est forma corporis humani, quod formatur per virtutem seminis. Ergo & anima intellectiua causatur.

¶ 4. Præterea, Homo generat sibi simile secundum speciem. Sed species humana constituitur per animam rationalem. Ergo anima rationalis est à generante.

¶ 5. Præterea, Inconueniẽs est dicere, quòd Deus cooperetur peccãtibus. Sed si animæ rationales crearentur à Deo, Deus interdũ cooperaretur adulteriis, de quorum illicito coitu proles interdum generatur. Non ergo animæ rationales creantur à Deo.

¶ Ad tertium autẽ principale contra organizationem patet responsio ex litera, in responsione ad secũdum & tertium. Dato enim, quod semen sit vniformiter, est tamẽ difforme virtualiter secundum differmitatem eius, à quo decisum est, & cuius virtus est: & ideo agit tantum difformitatem, & inducit animam sensitiuam. 98. Supra qũ. 90. art. 1. Et 2. distin. 18. q. 1. art. 1. & 2. Et contra co. 86. 88. & 89. Et po. q. 3. art. 9. Et quol. 1. artic. 11. Et opusc. cap. 94.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd calor cælestis animalis, & elementaris nõ est multiplex calor: sed vnus & idem multiplicis agentis vim habens, prout subiacet principio actiuo elementari, animali, aut cælesti. Et de animali quidem & elementari habetur ex secundo de Anima, contra Empedoclem: vbi Aristot. vult calorem animalem esse principium augmẽti, & non elementarem, vt ibi dicitur, calorem non secundum vim elementi, sed secũdum vim animę. De cælesti autem & vniuersaliter habetur ex 12. Metaphysic. commenta. 18. vbi Auer. vult calores hos distinguí sicut calorem ignis à calore artis. Constat autem quod calor elementaris & artificialis non sunt duo calores, sed distinguuntur tantum: quia iste regulatur arte, ille absolute agit. ergo. Li.2.c.5. Li.2.c.5.

¶ In responsione ad quartum posset dubitari ad hominem: quia in q. 3. de potentia, art. 9. ad decimum sextum dicitur, Virtus quæ est in semine, remanet etiam adueniente anima rationali, & similiter spiritus, & quæ erat corporis formatiua, efficitur regitiua: hic verò dicitur, quod non remanet. 9.q.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod quia remanet formaliter, desinit materialiter, id est, remanet secundum speciem, & corrumpitur secundum numerum, ideo diuersimode locutus inuenitur, hic tenet quod corrumpitur illa vis numero, ibi verò quod manet secundum speciẽ: quia vis regitiua & factiua corporis existens in parte primo producta, puta in corde, est quasi eiusdẽ rationis cùm virtute seminis: & propterea vis seminis excellentius saluata in illa parte quàm in ipso semine dicitur manere: quia scilicet nõ per se, sed per accidens corrumpitur, sicut dispositiones inductę pro forma generanda dicuntur manere, & non corrumpi nisi per accidẽs: quia in prioriori esse aduenunt. Hanc autem esse mentem Sancti Thomæ patet ibi: vbi idem de hac virtute, spiritibus, & dispositionibus iudicium esse dicit.

¶ Super Quæstionis centesimædecimaoctauæ Articulum secundum.

IN corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè: Hæreticum est, animam intellectiuam traduci cum semine. Hæc conclusio claudit in se duo, s. & quod anima intellectiua nõ traducitur cum semine, & oppositum est hæreticum. Vnde probatur in litera, primo primũ dupliciter, secundo vtrunque simul. Et quoniã semẽ est instrumentũ participans virtutẽ agẽtis in esse permanenti, oportet vim seminis aliquid habere ex conditione ipsius seminis, & aliquid ex ratione formæ agentis, cuius est instrumentũ, proptereа in litera dupliciter ratio affertur. Prima tenens se ex cõditione seminis. Secũda ex ratione formæ hominis, qua agit ad generationẽ per semen: sic ex parte causæ efficientis sufficienter ostendatur, q̃ non potest anima intellectiua per semen fieri: & demũ ex parte termini, id est, ipsius animæ intellectiuæ, in tertia ratione non solùm idẽ probetur, sed ad hæresim deducatur oppositũ. Est ergo prima ratio, quia virtus materialis nõ potest terminare actionem suam ad effectum immaterialem. Virtus seminis est materialis: anima intellectiua est immaterialis, ergo. Maior patet, & minor pro prima parte, pro secũda vero probatur: quia habet operationem in qua non communicat corpus, ergo.

¶ Secunda vero ratio est, Virtus seminis agit in vi animæ generantis, prout anima vtitur organo corporeo, ergo non agit in vi animæ, prout est intellectiua: ergo non potest producere animam intellectiuam. Antecedens patet, prima consequentia probatur, quia vt intellectiua, non vtitur organo, secunda est per se nota. Et confirmatur autoritate Aristotelis, imo ex hac ratione redditur ratio dicti Aristotelis.

¶ Aduerte hic, quod quia posset aliquis dicere, quod etsi semẽ, quoniam materiale est, nõ possit virtute propria producere animam intellectiuam: tamen virtute principalis agentis immaterialis potest. Sicut dicitur de phãtasmate, quod etsi non possit producere speciem intelligibilem: tamen virtute intellectus

actus agentis, qui est immaterialis, potest in effectum immaterialem. Idcirco dicus Thom. ex hac ratione excludens talem viam probat q̃ semen non agit in virtute agentis immaterialis vt sic: quamuis agat in virtute formæ, quæ est immaterialis. Anima enim intellectiua licet in se sit simplex, & immaterialis formaliter: quia tamen præhabet eminenter quicquid aliæ formę materiales habẽt, sicut tetragonum, trigonum, ideo distinguitur in seipsam inquantũ est actus corporis, & seipsam inquantum excedit corpus. Et primò habet organa corporea: secundò verò nullo vtitur corporeo organo. Primo modo est principiũ omnium actionum pertinẽtium ad partem sensitiuam & vegetatiuam. Secundo verò modo est principium pertinentiũ ad intellectionem. Vnde cùm seminatio & generatio exerceatur per corporeum organum: consequens est, quòd conueniat animæ, inquantũ est actus corporis: & sic est ab anima immateriali, sed non inquantum immaterialis est, actio autem intellectus agentis qua agit ad species intelligibiles, nõ exercetur per organum: sed est actio formæ immaterialis, inquantum immaterialis est, quia non inquantum vtitur organo corporeo. Gennadius de eccl. doc. c. 14. inter opera Aug. to. 9. 369 Q. 75. art. 2. 452

¶ Tertia autẽ ratio probans integraliter propositam conclusionem est, Anima intellectiua est substantia subsistens & immaterialis: ergo sibi debetur & esse & fieri proprium, & per creationem solùm: ergo ipsam generari per semen, est ipsam non subsistere: ergo esse corruptibilem. ergo hæresis. Antecedens supponitur: consequentia probatur, deducẽdo singulas partes consequentis ex singulis antecedentis, scilicet sibi deberi & esse ac fieri ex subsistentia, & per creationem tantùm, ex immaterialitate adiuncta. Si enim aliquid subsistit, est ipsum quod est: sed tamẽ si est materiale, potest per generationem fieri: vt patet de hoc homine & illo boue. sed si cum substãtia habeat immaterialitatem, seu quod ei æqualer in proposito, simplicitatem: non potest nisi per creationem fieri, eo quòd omnis generatio congregat inter subiectum præsuppositum & formam: & consequenter præhabet geniti materiam, & componit. Secunda verò consequentia patet ex destructione consequentis ad destructionem antecedentis primæ consequentiæ: ponere enim animam generari, destruit ipsam, solùm per creationem fieri: quod erat consequens, ad subsistentiam immaterialem in antecedente assumptam.

¶ Circa hãc partem occurrit dubium simpliciter & ad hominem simul. Semẽ humanũ disponit materiam pro anima intellectiua dispositione necessitãte: ergo agit in virtute animæ intellectiuæ vt sic. Antecedens & consequentia patent: quia vis animæ sensitiuæ non necessitare potest intellectiuam, cùm aliotis sit ordinis. Et expressè hoc dicit à S. Tho. in q. 3. de potentia, art. 9. ad. 5.

¶ Ad hoc dicitur quod animã Socratis intellectiuã vt intellectiuam esse actũ corporis, potest dupliciter intelligi. Vno modo, q̃ reduplicetur ratio formalis: & sic est falsum. sic enim nullo corporeo organo vtitur, Alio modo vt reduplicetur cõditio ipsius animæ generantis. Et sic est verum: quoniam entitas illã immaterialis animæ intellectiuæ est Actus corporis. Et iuxta hoc potest & concedi & negari, animam rationalẽ generãtis habere aliquod organum: quoniam secundũ conditionẽ habet organum: & sic semen disponit vt instrumentũ animæ intellectiuæ vt sic: quantum ad conditionem quã de facto habet: secundum vero rationẽ suam non deberur sibi organum. Et propterea semen in virtute etiã animæ intellectiuæ nõ potest in animam intellectiuã, sed in dispositiones materiæ, quę recipiũt animã inducendam nõ secundum suam formalitatem qua nullo vtitur corporeo organo aut dispositione: sed secundũ suam conditionem, qua est perfectio, & actus corporis: vt sic terminus proprius actionis respondeat principio. Quia enim principium actionis non est anima intellectiua absolutè, sed secundũ conditionem qua est actus corporis: ideo terminus actionis sui in strumenti non est anima intellectiua absolutè, sed secundum conditionem, qua est actus corporis, id est, secundum dispositiones & vnionem, vt inferius patebit clarius, non repugnant hic dictis in litera, quæ de anima intellectiua absolutè & formaliter loquitur.

¶ In responsione ad tertium, aduerte, q̃ quia positio ista distinguit corporeum generans, compositum, dispositum disponendo materiam ab introducente formam: quod ab Aristot. reprobatur, destruendo ideas: quas ad hoc ponẽbat Plato ideirco ne videamur incidere in id quod reprehendim*, ab ipso Aristot. facta est exceptio de forma hominis, inquantum homo: & assignata est ratio ex parte termini, quia intellectus habet operationem in qua non communicat corpus, ergo non educitur de potentia alicuius materiæ: ergo venit de foris: & sic nullum inueniri potest corporeum agens respectu ipsius: & cùm manifestè semen humanum agat, cõsequens est quòd disponat, & aliunde mens veniat. Nẽc potest similiter fieri exceptio de aliis formis: quia respectu earum inueniri potest sufficiens agens corporeum per transmutationem materiæ: nulla enim aliarum habet operationem absque organo corporalis materiæ: & idcirco merito potest de materiæ potentia educi: ac per hoc non est opus idea. Sanctus Thomas verò hic videtur aliam tangere rationem huius exceptionis ex parte agentis: quia scilicet Deus & naturalia agentia se habent sicut agens principale & instrumentale. Ideæ autem & agentia naturalia se haberent potius, vt agentia disparata: eo quòd naturalia non agunt mota ab ideis, sed vtraque propriis virtutibus non subordinatis inter se, quamuis quo ad effectus agerent: sed omnia agunt mota à Deo ad actiones, &c. vt suprà dictum est. & idco non inconuenit Dei actionem terminari ad formam, & naturæ ad materiam: quoniam non vt duo agentia, sed vt agens & agentis instrumentum concurrunt: quæ non duo, sed vnum completum agens constituunt. Q. 76. art. 3. d 172. loco citato.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in libro de Eccles. dog. quòd animę rationales non seminantur per coitum.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ impossibile est virtutem actiuã, quæ est in materia, extẽdere suã actionẽ ad producẽdum immaterialẽ effectũ. Manifestũ est autẽ q̃ principiũ intellectiuũ in homine, est principiũ trascendens materiã. Habet enim operationem, in qua nõ communicat corpus. Et ideo impossibile est, q̃ virtus, quæ est in semine, sit ,pductiua intellectiui principij, Similiter etiã quia virtus, quæ est in semine, agit in virtute animæ generãtis, secũdũ quod anima generantis est actus corporis vtens ipso corpore in sua operatione, in operatione autẽ intellectus non cõmunicat corpus. Vnde virtus intellectiui principij, prout intellectiuũ est, non potest ad semen peruenire. Et ideo Philosophus in libro de Generatione animalium dicit, Relinquitur intellectus solus de foris aduenire. Similiter etiã anima intellectiua, cùm habeat operationẽ vitæ sine corpore est subsistens vt suprà habitũ est. & ita sibi debetur esse & fieri: & cùm sit immaterialis substantia, nõ potest causari per generationem, sed solùm per creationẽ à Deo. Ponere ergo, animã intellectiuam à generante causari, nihil est aliud quàm ponere eã non subsistentẽ, & per cõsequens corrumpi eam cũ corpore. Et ideo hæreticum est dicere, quod anima intellectiua traducatur cum semine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod in autoritate illa ponitur per synecdochem pars pro toto, id est anima pro toto homine.

¶ Ad secundum dicendum, quod aliqui dixerunt, quod operationes vitæ, quæ apparent in embryone, non sunt ab anima eius sed ab anima matris, vel à virtute formatiua, quæ est in semine. Quorum vtrumque falsum est. Opera enim vitæ non possunt esse à principio extrinseco, sicut sentire, nutriri, & augeri. Et ideo dicendum est, quod anima præexistit in embryone, à principio quidem nutritiua, postmodum autem sensitiua, & tandem intellectiua. Dicunt ergo quidam, quod supra animam vegetabilẽ, quæ primo inerat, superuenit alia anima, quæ est sensitiua: supra illã itetũ alia, quæ est intellectiua. Et sic sunt in homine tres animæ: quarum vna est in potẽtia ad aliam. Quod suprà improbatũ est. Et ideo alij dicũt, quod illa eadẽ anima, quæ primo fuit vegetatiua tantũ, postmodũ per actionem virtutis, quæ est in semine, perducitur ad hoc, vt ipsa eadem fiat sensitiua: & tãdem ipsa eadẽ perducitur ad hoc, vr ipsa eadem fiat intellectiua. non quidem per virtutem actiuam seminis, sed per virtutem superioris agentis, scilicet Dei, de foris illustrantis. Et propter hoc dicit Philosophus, quod intellectus venit ab extrinseco. Sed hoc stare nõ põt. Primo quidẽ, quia nulla forma substantialis recipit magis & minus: sed superadditio maioris perfectionis facit aliam speciẽ, sicut additio vnitatis facit aliã speciem in numeris. Non est autẽ possibile, vt vna & eadẽ forma numero sit diuersarum specierum. Secundo, quia sequeretur, quod generatio animalis esset motus continuus paulatim procedens de imperfecto ad perfectum, sicut accidit in alteratione. Tertio quia sequeretur, quod generatio hominis, aut animalis non sit generatio simpliciter: quia subiectum eius esset ens actu. Si enim à principio in materia prolis est anima vegetabilis, & postmodum vsque ad perfectum paulatim perducitur, erit semper additio perfectionis sequentis sine corruptione perfectionis præcedentis: quod est contra rationẽ generationis simpliciter. Quarto, quia aut id quod causatur ex actione Dei, est aliquid subsistens: & ita oportet, quod sit aliud per essentiam à forma præexistente, quæ non erat subsistens: & sic redibit opinio ponentium plures animas in corpore. Aut non est aliquid subsistens, sed quædam perfectio animæ præexistentis, & sic ex necessitate sequitur, quod anima in tellectiua corrumpatur, corrupto corpore: quod est impossibile. Est autem & alius modus dicendi secundum eos, qui ponunt quid dicatur effectiuè producere aliquod compositum, non exigitur quod faciat omnes eius partes, nec requiritur quod faciat aliquam eius partem: sed sufficit quod effectiuè causet coniunctionem partium. ex qua resultet illud compositum. Declarantur singula. Primo, quod non requiritur quod faciat omnes partes: alioquin nullum agens naturale faceret aliquod compositum, quia non facit materiam. Secundo, quod non aliquem eius partem: alioquin dealbans artificialiter parietem, non diceretur facere parietem album: quia nec parietem nec albedinem facit, sed addit vnum alteri. Et vniuersaliter si formæ præexisterent per se ipsas ante generationem, & generans esset tantæ vis, vt generando coniungeret formam cum materia: nihilominus esset causa illius compositi, puta bonis, si forma bonis præexisteret. Et ex hac conditionali patet tertium, in quo clauduntur duo prima. Aduerte secundo, quod in generatione hominis sunt duæ actiones, & duo termini intrinseci earum. Actio quidem vna est simplex emanatio seu creatio à prima causa Deo glorioso. Altera autem est seminis, vt instrumentum animæ intellectiuæ modo exposito, seu, quod est idem, hominis generantis inquantum homo. Terminorum autem distinctio ex eo patet quod anima intellectiua in instãti quo fit fortiatur duo, s. esse quia est, & modum essendi, quia inest corpori, seu materiæ corporali, vt actus in eo cuius est actus substantialis. Talis autrem modus essendi seu inessi, põt sumi dupliciter. Vno mõ, p̃ relatione actualis vnionis inter animã & materiam. Alio modo, p̃ fundamẽto illius: quod nihil aliud est quàm materiam esse actu formaliter per animam: quod pertinet ad genus substantiæ, non relationis. Sed rursus: istud in esse seu vnio fundamentaliter potest vtrinque accipi, scilicet ex parte formæ: quia est animain esse qua formaliter materia est actu in specie substantiæ humanæ: & ex parte materiæ, quia est materiam esse actu per animam, &c. Vnde applicando singulis, dicendum est primo, quod anima rationalis ratione sui esse est terminus intrinsecus creationis in instanti primo, quo Sor. incipit esse: quo ad suũ vero modũ essendi seu inesse, nõ terminat creationem nisi concomitanter, & inquantum illud inesse se tenet ex parte animæ, Dicendum est secundo, quod eadẽ anima rationalis quo ad inesse, seu vnionẽ, &c. vt se tenet ex parte materiæ, est proprius terminus actionis seminis humanis: ita quod ab eo effectiuè causatur per se & directè: quoniã propria actio humani seminis terminatur

terminarũ ad hoc quòd materia subiſit animæ intellectiuæ, de foris adueniẽti: hic enim operaꝶur, & non fruſtra tãto tempore natura laborat. Vnde ſi propriè loqui volumus, anima ipſa eſt terminus creationis. Vnio verò animæ & corporis eſt terminus generationis. Et quia non ex anima rationali, nec ex materia, ſed ex vnione earum, reſultat tertia entitas, ſcilicet humanitas, apud ponentes dari tertiã entitatem, vel ſaltem ex, vel in tali vnione conſiſtit cõpoſitũ, quod eſt homo, ideo iungendo hæc cum antedictis, ſequitur q̃ q̃ homo mediante ſuo ſemine, cauſat actiuè coniunctionẽ animæ intellectiuæ cũ materia corporali: ex vel in qua vnione conſiſtit compoſitum, ſ homo q̃ homo verè generat hominem: quamuis neutram partem faciat. Ex his tu ſolers diſputator diſtinguendo animam quo ad eſſe vel in eſſe: diſtinguas q̃ generationem oportet habere terminum formalem quo ad ineſſe, non quo ad eſſe, & ſimiliter quo ad ſimilia. Videas Sanct. Tho. in quæſtio 3. de potentia, art. 9. & inuenies hæc conſona vero.

Q. 76. art. 1. & 2. & q. 99. art. 3. & 5.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæ octauæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo refert opinionẽ affirmatiuam. Secundo reprobat eam. Tertio inſert reſponſionem ad quæſitum.

¶ Quo ad primum duo opinio & radix illius. Opinio eſt, quòd animæ ab initio mũdi fuerunt ſimul creatæ. Radix illius eſt in duabus propoſitionibus conſequenter ſe habentibus. Prima eſt, quòd animæ ſunt eiuſdem conditionis cum angelis. Secunda, quæ naſcitur ex prima, eſt, quod animæ intellectiuæ accidit vniri corpori.

Sap. 1. Contra c. 83. 2. & 4. Et Hebr. 1. Sec. 4. co. 2.

¶ Quo ad ſecũdum tria, iuxta prædicta tria, quæ reprehendũtur ordine, quo in litera recitata ſunt, & non à priori ſecundum naturam ad vltimum, nec ab vltimo ad primum. Secundum enim naturæ ordinem primum eſt animæ illa conditio qua communicat angelo. Secundo vnibilitas per accidens. Et tertio, quod de facto fuerit ab initio mundi. reprehenditur ergo primo in litera vnio per accidens, ducendo ad impoſſibile, Anima vniturpor accidens: ergo aut homo eſt ens per accidens, ſcilicet ſi hominis nomine intelligimus compoſitum, &c. aut homo eſt ipſa anima vtens vnum intellectum in omnibus, quod ſuprà improbatum eſt. Et ideo dicendum eſt, quòd cùm generatio vnius ſemper ſit corruptio alterius, neceſſe eſt dicere, quòd tam in homine quàm in animalibus aliis quando perfectior forma aduenit, fit corruptio prioris: ita tamen quòd ſequens forma habet quicquid habebat prima, & adhuc amplius. Et ſic per multas generationes & corruptiones peruenitur ad vltimam formam ſubſtantialem, tam in homine quàm in aliis animalibus. Et hoc ad ſenſum apparet in animalibus ex putrefactione generatis. Sic igitur dicendum eſt, quòd anima intellectiua creatur à Deo in fine generationis humanæ: quæ ſimul eſt & ſenſitiua & nutritiua, corruptis formis præexiſtentibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa locum habet in diuerſis agentibus non ordinatis ad inuicem. Sed ſi ſint multa agentia ordinata, nihil prohibet virtutem ſuperioris agentis pertingere ad vltimam formam: virtutes autem inferiorum agentium pertingere ſolùm ad aliquam materiæ diſpoſitionem. Sicut virtus ſeminis diſponit materiam, virtus autem animæ dat formam in generatione animalis. Manifeſtum eſt autem ex præmiſſis, quòd tota natura corporalis agit vt inſtrumentum ſpiritualis virtutis, & præcipuè Dei. Et ideo nihil prohibet, iquin formatio corporis ſit ab aliqua virtute corporali: anima autem intellectiua ſit à ſolo Deo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd homo generat ſibi ſimile, inquantum per virtutem ſeminis eius diſponitur materia ad ſuſceptionem talis formæ.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in actione adulterorum iſtud, quod eſt naturæ, bonum eſt: & huic cooperatur Deus. Quod verò eſt inordinatæ voluptatis, malum eſt: & huic Deus non cooperatur.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum animæ humanæ fuerint creatæ ſimul à principio mundi.*

ADTERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd animę humanę fuerint creatę ſimul à principio mundi. Dicitur enim Geneſ. ſecundo. Requieuit Deus ab omni opere, quod patrarat. Hoc autem non eſſet, ſi quotidie nouas animas crearet. Ergo omnes animæ ſunt ſimul creatæ.

¶ 2. Præterea, Ad perfectionem Vniuerſi maximè pertinẽt ſubſtantiæ ſpirituales. Si igitur animæ ſimul crearentur cum corporibus, quotidie innumerabiles ſpirituales ſubſtantiæ perfectioni Vniuerſi adderentur. Et ſic vniuerſum à principio fuiſſet imperfectum. Quod eſt contra illud, quod dicitur Geneſ. 1. Deum omne opus compleſſe.

¶ 3. Præterea, Finis rei reſponder eius principio. Sed anima intellectiua remanet, deſtructo corpore. Ergo incœpit eſſe ante corpus.

¶ SED CONTRA eſt, quod dicitur in lib. de Eccl. dog. quòd ſimul anima creatur cum corpore.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam poſuerunt quòd animæ intellectiuæ accidat vniri corpori, ponentes, eam eſſe eiuſdem conditionis cum ſubſtantiis ſpiritualibus, quæ corpori non vniuntur. Et ideo poſuerunt animas hominum ſimul à principio cum angelis creatas. Sed hæc opinio falſa eſt. Primo quidem quantum ad radicem. Si enim accidentaliter conueniret animæ corpori vniri, ſequeretur quod homo qui ex iſta vnione cõſtituitur, eſſet ens per accidens, vel quod anima eſſet homo. Quod falſum eſt, vt ſuprà oſtenſum eſt. Quod etiam anima humana non ſit eiuſdem naturæ cum angelis, ipſe diuerſus modus intelligendi oſtendit, vt ſuprà oſtenſum eſt. Homo enim intelligit, à ſenſibus accipiendo, & conuertendo ſe ad phantaſmata, vt ſuprà oſtenſum eſt. & ideo indiget vniri corpori, quo indiget ad operationem ſenſitiuæ partis.

¶ Quod de angelo dici non poteſt. Secundo apparet falſitas ĩ ipſa poſitione. Si enim animæ naturale eſt corpori vniri, eſſe ſine corpore, eſt ſibi contra naturam, & ſine corpore exiſtens non habet ſuæ naturæ perfectionem. Non ſuit autem conueniens, vt Deus ab imperfectis ſuum opus inchoaret & ab his, quæ ſunt præter naturam. Non enim fecit hominem ſine manu, aut ſine pede, quæ ſunt partes naturales hominis. Multo igitur minus fecit animam ſine corpore. Si vero aliquis dicat, quod non eſt naturale animæ corpori vniri: oportet inquirere cauſam, quare ſint corporibus vniræ: oportet autem dicere, quod aut hoc ſit factum ex eius voluntate, aut ex alia cauſa. Si ex eius voluntate, videtur hoc eſſe inconuenienis. Primo quidem, quia hæc voluntas irrationabilis eſſet, ſi non indigeret corpore, & velle ei vniri. Si enim eo indigeret, naturale eſſet ei, quod corpori vniretur, quia natura non deficit in neceſſariis, e. Secundo, quia nulla ratio eſſet, quare animæ, à principio mundi creatæ, poſt tot tempora voluntas acceſſerit, vt nunc corpori vniatur. eſt enim ſubſtantia ſpiritualis ſupra tempus, vt pote reuolutiones cæli excedens. Tertio, quia voluerit à caſu eſſe, quod hæc anima huic corpori vniretur, cùm ad hoc requiratur concurſus duarum voluntatum, ſcilicet animæ aduenientis, & hominis generantis. Si autem præter voluntatem ipſius corpori vniatur, & præter eius naturam, oportet, quod hoc ſit ex cauſa violentiam inferente. Et ſic erit ei pœnale & triſte. Quod eſt ſecundum errorem Origenis, qui poſuit animas incorporari propter pœnam peccati e. Vnde cùm hæc omnia ſint inconuenientia, ſimpliciter confitendum eſt, quod animæ non ſunt creatæ ante corpora, ſed ſimul creantur, cùm corporibus infunduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus dicitur ceſſaſſe die ſeptimo: non quidem ab omni opere, cùm dicatur Ioan. 5. Pater meus vſque modo operatur, ſed à nouis rerum generibus & ſpeciebus condendis, quę in operibus primis non aliquo modo præexiterint. Sic enim animę, quę nunc creantur, præexiterunt ſecundum ſimilitudinem ſpeciei in primis operibus, in quibus anima Adę creata fuit.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod perfectioni Vniuerſi, quantum ad numerum indiuiduorum, quotidie poteſt addi aliquid, non autem ſecundum numerum ſpecierum.

¶ Ad tertium dicendum, quod hoc, quod anima remanet ſine corpore, contingit per corporis corruptionem, quę conſecuta eſt ex peccato. Vnde non fuit conueniens, quod ab hoc inciperent Dei opera, Quia, ſicut ſcriptum eſt Sap. 1. Deus mortem nõ fecit, ſed impij manibus & verbis accerſierunt eam.

corpore. vtrumque eſt falſum, vt patet ex dictis. ergo. Conſequentia autem quo ad ſufficientiam membrorum conſequentis euidens eſt, quia oportet alterũ horũ dicere. ſcilicet quòd vel homo ſignificat cõpoſitum, vel formam vtentem materia. Quo ad vim autem illationis primi membri probatur in litera, quia compoſitum ex, aut in tali vnione conſiſtit; conſtat enim quòd conſiſtentia in entitate per accidens non ſunt entia per ſe. Secundo arguitur altera radicalis propoſitio de identitate naturæ animæ & angeli. Homo intelligit naturaliter accipiendo à ſenſibus: angelus non. ergo Tertio arguitur, Poteſt vniri corpori, aut eſt animæ naturale, aut non naturale. Si naturale eſſe ſine corpore, eſt præter naturam, ergo anima ſine corpore nõ habet ſuam perfectionem naturalem: ergo nõ fuit conueniens produci à Deo ſine corpore. Vltima conſequentia probatur, Deus nõ inchoat opus ſuum ab imperfectis: quoniã non deficit in neceſſariis, ſicut nec natura. Et declaratur in homine reſpectu organorum ſuorũ: ergo anima cum naturali organo ſuo, corpore. ſ. fieri debet. Si non eſt naturale, aut ergo eſt à voluntate propria, aut ab alia cauſa. Non à voluntate propria: tum quia eſſet voluntas irrationabilis. probatur, quia reſpectu ſuperfluũ: probatur, quia ſi non ſuperfluũ, ſed opportuni: ergo naturalis: probatur: quia natura non deficit in neceſſariis. Tum quia non eſſet maior ratio, quòd nunc, quàm olim, hæc anima vellet vniri. probatur, quia eſt ſupra tempus: probatur, quia eſt ſupra reuolutiones cæli. Et nota quod in conſequẽte huius rationis ponitur duplex nouitas volitionis & vnionis: & quamuis nouitas vnionis poſſit reduci in nouitatem materiæ diſpoſitæ nunc & non prius, nouitas autem volitionis cùm ſit ſupra omnes corporales diſpoſitiones, vt in litera dicitur: in quid reducetur. Tum quia vnio eſſet caſualis. probatur, quia ex concurſus duarum voluntatum non ſubordinatarum, nec condictarum: nec ab alia cauſa, quia vnio eſſet violentã, rediręque error Origenis. Probatur ſequela, quia quod eſt præter naturam & voluntatem ab extrinſeco, eſt violentum & triſte.

Q. 75. ar. 4.

Q. 55. ar. 2.

Q. 84. ar. 7.

¶ Quo ad tertium concluſio reſponſiua quæſito eſt negatiua: Animæ nõ ſunt creatę ante corpora, ſed ſimul creatur, cũ corporib' infunduntur

tur. Probatur, quia aliter accidunt prædicta, quæ inconuenientia ſunt.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimanonæ Articulum primum.*

TItulus in corpore declaratur.

¶ In corpore quatuor. Primo declaratur titulus. Secundo tractatur vna opinio. Tertio tractatur alia. Quartò alia reſpondendo quæſito.

¶ Quo ad primum duo. definitur enim & diſtinguitur pertinere ad veritatem humanæ naturæ. Definitur enim qđ eſt eſſe de conſtitutione ipſius naturæ humanæ & probatur quia vnumquodque ita ſe habet ad veritatẽ ſicut ad eſſe ex ſecũdo Metaphy. Diſtinguitur autẽ quia natura dupliciter ſumitur, ſ in cõmuni id eſt ſecũdum ſpeciem & in particulari indiuiduo. Et conſequenter pertinere ad naturæ veritatem, & eſſe dupliciter contingit, ſ. naturę ſpecificè ſumptę, vel numeralitẽr. Primo modo forma & materia cõmunis, vt anima intellectiua & corpus humanum, ad veritatem naturæ humanæ ſpectant. Secundo modo nõ ſolum hæc, ſed hæc anima & hoc corpus.

Ar. 2. diſt. 30. q. 1. artic. 2. Et 4. diſt. 44. q. 1. ar. 2. q. 4. Et quol. 9. art. 5. cor.

¶ Quo ad ſecũdum duo. Primo opinio conſiſtẽs in tribus propoſitionibus. Prima eſt, Ad veritatẽ humanæ naturę pertinet tãtum illa materia quæ eſt primo formata in primo homine. Secũda verò eſt, q̃ illa materia multiplicatur in ſeipſa: & ſic à primo parẽte ad omnes deriuatur. Tertia eſt, q̃ alimẽtum non ſumitur vt cõuertatur in veritatem naturæ humanæ, ſed vt fomentum naturæ ad reſiſtendum conſumptiuo, vt plumbũ argento. Secundo reprobatur hæc opinio quadrupliciter. Prima quidẽ propoſitio, duabus rationibus primis, quæ ſatis claræ ſunt in litera. Secunda verò & tertia ſimul duabus reliquis rationibus. Quarũ altera eſt, Multiplicatio materiæ aut eſt per rarefactionem, aut per cõuerſionem, aut creationẽ nouę materiæ, ſed multiplicatio humanæ materiæ in corporibus non eſt per rarefactionem, quia eſſent imperfectiora, nec per creationem, quia omnium materia eſt ſimul creata ſecundum Grego. ergo per conuerſionem alimenti, maior probatur, Multiplicatio materiæ aut arteditur penes quãtitatem tantum, & ſic eſt rarefactio, vt patet ex eius ratione: aut penes ipſam ſubſtantiam materiæ, & tunc aut penes omnino, eandẽ ſubſtantiam materiæ, aut penes aliam, non penes omnino eadem, quia multiplicatio ſine diuiſione intelligi nequit, eiuſdem autem omnino ad ſepiſum non eſt diuiſio, ergo penes aliam. ergo aut per conuerſionem, aut creationem, non enim inuenitur alius modus.

Tex. 35. 36. & 37.

Vltima autem ratio eſt ducens ad impoſſibile, quia ſcilicet ex his ſequitur, quòd opus generatiuæ & nutritiuæ in omnibus eſſet non naturale, ſed miraculoſum. Probatur ſequela, primo quòd hoc ſequatur, ſecundo quòd in omnibus. Quòd ſequatur quidem, dupliciter primo ſic: Materia ſecundum naturam non extenditur niſi ad certam quantitatem, ſed extenſio materiæ primo formatæ non eſſet ad certam quantitatem, ergo. Secundo ſic: Naturaliter nihil creſcit niſi per rarefactionem aut conuerſionem, ſed hic creſceret materia neutro modo, ergo. Quòd autem in omnibus ſequatur, probatur, quia ſecũdum partem vegetatiuã homo nõ differt ab animalibus & plantis, ac propterea eſt de omnibus ratio.

¶ Circa hãc partem occurrit vnum dubium in prima probatione conſequentiæ. Non enim ſequi videtur ad opinionem contrariam, quòd materia eſſet in potẽtia ad quancunque quantitatem. Quoniam opinio iſta eſt theologizantium ſupponentium dari prima & vltima indiuidua omnium viuentium. Et propterea materia in primo indiuiduo alicuius ſpeciei per generationem propagandæ formata non extenditur, niſi ad certam quantitatem ſecundum ſe quamuis incertam nobis, tantam ſcilicet, quantam tot indiuidua exigunt. Cum enim hæc indiuidua ſint finita, oportet etiam eorũ materiam eſſe finitam. Ad hoc dicitur, quòd rationes & opiniones ſemper cenſendæ ſunt ſecundum id, quod conuenit eis per ſe, & non ſecũdum id quod ſe habet per accidens, alioquin tota Philoſophia, imò omnis ſcientia ac certitudo ruit. Conſtat autem ex 1. de Anima. quòd finis per ſe & primarius vis generatiuæ tributæ à natura viuentibus, eſt perpetuum eſſe ſpeciei per infinitam ſucceſſionem indiuiduorũ. Et propterea ex ipſa ratione vis generatiuæ naturalis optimè & per

Epiphan. lib. 2. contra Haereſes.

Lib. 3. moral. 10.

QVÆSTIO CENTESIMADecimanona, de Propagatione hominis quantum ad corpus, in duos Articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de ꝓpagatione hominis quãtum ad corpus. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primò, vtrũ aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanæ naturæ. ¶ Secundò, vtrum ſemen, quod eſt humanę generationis principium, ſit de ſuperfluo alimenti.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum aliquis de alimento conuertatur in veritatem humanæ naturæ.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd nihil de alimento tranſeat in veritatem humanæ naturæ. Dicitur enim Mat. 15. Omne, quod in os intrat, in ventrẽ vadit, & per ſeceſſum emittitur. Sed quod emittitur, non tranſit in veritatem humanæ naturæ. Ergo nihil de alimento in veritatem humanæ naturæ tranſit.

¶ 2. Præterea, Philoſophus in 1. de Ge. diſtinguit carnem ſecundum ſpeciem & ſecundum materiam, & dicit quòd caro ſecundum materiã aduenit & recedit. Quod autem ex alimento generatur, aduenit & recedit. Ergo id, in quod alimentum conuertitur, eſt caro ſecundum materiam, & non caro ſecundum ſpeciem. Sed hoc pertinet ad veritatem humanæ naturæ quod pertinet ad ſpeciem eius. Ergo alimentum non tranſit in veritatem humanæ naturæ.

¶ 3. Præterea, Ad veritatem humanæ naturæ pertinere videtur humidum radicale, quod ſi deperdatur, reſtitui non poteſt, vt medici dicunt. Poſſet tamen reſtitui, ſi alimentum conuerteretur in ipſum humidũ. Ergo nutrimentum nõ conuertitur in veritatem humanæ naturæ.

¶ 4. Præterea, Si alimentum tranſiret in veritatem humanæ naturæ, quicquid in homine deperditur, reſtaurari poſſet. Sed mors hominis non accidit, niſi per deperditionem alicuius. Poſſet igitur homo per ſumptionem alimenti in perpetuum ſe contra mortem tueri.

¶ 5. Præterea, ſi alimentum in veritatem humanæ naturæ tranſiret, nihil eſſet in homine, quod non poſſet recedere & reparari. Quia id, quod in homine generatur ex alimento, & recedere & reparari poteſt. Si ergo diu viueret, ſequeretur, quòd nihil, quod in eo fuit materialiter in principio ſuæ generationis, finaliter remaneret in ipſo. Et ſic non eſſet idem homo numero per totam vitam ſuam, cùm ad hoc, quòd ſit idem numero, requiratur identitas materiæ. Hoc autem eſt inconueniens. Non ergo alimentum tranſit in veritatem humanæ naturæ.

Ca. 40. 10.

¶ SED CONTRA eſt, quod dicit Auguſt. in lib. de Ver. rel. Alimenta carnis corrupta, id eſt amittentia formam ſuam, in membrorum fabricam migrant. Sed fabrica membrorum pertinet ad veritatem humanæ naturæ. Ergo alimenta tranſeunt in veritatem humanæ naturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quod ſecundum Philoſophum, ſecundo Metaphyſic. hoc modo ſe habet vnũquodque ad veritatem, ſicut ſe habet ad eſſe. Illud ergo pertinet ad veritatem naturæ alicuius quod eſt de conſtitutione naturæ ipſius. Sed natura dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo in communi ſecundũ naturam ſpeciei, Alio modo, ſecundum quòd eſt in hoc indiuiduo. Ad veritatem igitur naturæ alicuius in communi conſideratæ, pertinet forma & materia eius in communi accepta. Ad veritatem autem naturæ in hoc particulari conſideratæ, pertinet materia indiuidualis ſignata, & forma per huiuſmodi materiam indiuiduata. Sicut de veritate humanæ naturæ in cõmuni eſt anima humana & corpus, ſed de veritate humanæ naturæ in Petro & Martino eſt hæc anima, & hoc corpus. Sunt autẽ quædam, quorum formæ non poſſunt ſaluari niſi in vna materia ſignata. Sicut forma ſolis non poteſt ſaluari niſi in materia, quæ actu ſub ea continetur. Et ſecundum hunc modum aliqui poſuerunt, quod forma humana hõ poteſt ſaluari niſi in materia quadam ſignata, quæ ſcilicet à principio fuit tali forma formata in primo homine, ita q̃ quicquid aliud præter illud, quod ex primo parẽte in poſteros deriuatur, additum fuerit, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quaſi non verè accipiat formam humanæ naturę, ſed illa materia, quę in primo homine formæ humanę fuit ſubiecta, in ſe ipſa multiplicatur. Et hoc modo multitudo humanorum corporum à corpori primi hominis deriuatur. Et ſecundum hoc alimentum non conuertitur in veritatem humanæ naturæ, ſed dicunt, quod alimentum accipitur, vt quoddam fomentum naturæ, id eſt vt reſiſtat actioni caloris naturalis, ne conſumant humidum radicale, ſicut plumbum vel ſtannum adiungitur argento ne conſumatur per ignem.

¶ Sed hæc poſitio eſt multipliciter irrationabilis. Primo quidem, quia eiuſdem rationis eſt, quod aliqua forma poſſit fieri in alia materia, & quod poſſit propriam materiam deſerere. Et ideo omnia generabilia ſunt corruptibilia, & econuerſo. Manifeſtum eſt autem, quod forma humana poteſt deficere ab hac materia quæ ei ſubiicitur, alioquin corpus humanum corruptibile non eſſet. Vnde relinquitur, quod & alij in materia aduenire poſſit, aliquo alio in veritatem humanæ naturæ tranſeunte. Secundo, quia in omnibus quorum materia inuenitur tota ſub vno indiuiduo, non eſt niſi vnum indiuiduum in vna ſpecie. Sicut patet in Sole & Luna, & huiuſmodi. Sic igitur non eſſet niſi vnum indiuiduum humanæ ſpeciei. Tertio, quia non eſt poſſibile, quod multiplicatio materiæ attendatur niſi vel ſecundum quantitatem tantùm, ſicut accidit in rarefactis, quorum materia ſuſcipit maiores dimenſiones, vel etiam ſecundum ſubſtantiam materiæ. Sola autem eadem ſubſtantiæ materiæ manente, non poteſt dici, quod ſit multiplicata. Quia idem ad ſeipſum non conſtituit multitudinem, cùm neceſſe ſit, omnem multitudinem ex aliqua diuiſione cauſari. Vnde oportet, quod aliqua alia ſubſtantia materiæ aduenìat, vel per creationem, vel per conuerſionem alterius in ipſum e. Vnde relinquitur, quod non poteſt aliqua materia multiplicari niſi vel per rarefactionem, ſicut cùm ex aqua fit aër, vel per additionẽ alterius rei, ſicut multiplicatur ignis per additionem lignorum, vel per creationem materiæ. Sed manifeſtum eſt, multiplicationem materiæ in humanis corporibus non accidere per rarefactionem. Quia ſic corpora hominum perfectæ ætatis eſſent imperfectiora quàm corpora puerorum. Nec iterum per creationem nouæ materiæ. Quia ſecundum Gregor. omnia ſunt ſimul creata ſecundum ſubſtãtiam materiæ, licet

& per se sequitur habitudo ad infinitatem successuam indiuiduorũ. Quicquid nanque de facto sit, quantum tamen est ex parte vis generatiuæ multiplicabilitas in infinitum promouetur. Vnde iũgendo huic veritati positionem contrariam, scilicet esse quandam certam materiam in quã sola omnia generabilia illius speciei saluari possunt, sequitur necessario quòd illa certa materia sit extensibilis vltra omnem certam quãtitatem, quoniam indiuidua generabilia sunt vltra omnẽ certum numerũ, quotcunque nanque genitis possunt alij ex illis generari, & iterum alij ex aliis, & sic in infinitum, quamuis de facto non ita futurum sit. Nõ euitatur ergo inconueniẽs ex hac fuga: quia semper sequitur, ergo materia illa est in potẽtia ad quantitatem vltra omnem certitudinem quãtum est ex se.

¶ Quo ad tertium duo similiter sunt. Primo, opinio consistens in quinque propositionibus. Prima, Anima humana vniuersaliter sumpta in communi non habet vnam numero certam materiam, & in hoc differt hæc opinio à præcedente, quæ ponebat vnam certam materiam, quæ fuit in primo homine, oportere informari ab omni humana anima. Secunda est, Anima humana hæc materiam illam cui primo imprimitur in generatione huius individui, nequit vsque ad mortem deserere. Et in hoc conuenit hæc opinio cum præcedente. Apud vtranque enim ponitur id quod inirio infusionis animæ informabatur, oportere manere fixum ac stabile vsque ad dissolutionem

Qpter. ar. 1. 1. 1

id, quod est conuersum per virtutem nutritiuam, accipitur à virtute generatiua, vt semen. Et huius signum ponit Philosophus, quòd animalia magni corporis, quæ indigent multo nutrimento, sunt pauci seminis secundum quantitatem sui corporis, & paucæ generationis. Et similiter homines pingues sunt pauci seminis propter eandem causam.

Lib. 7. de hist. animalium c. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd generatio est de substantia generantis in animalibus & plantis, inquantum semen habet virtutem ex forma generantis, & inquantum est in potentia ad substantiam ipsius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd assimilatio generantis ad genitum non fit propter materiam, sed propter formam agentis, quod generat sibi simile. Vnde non oportet ad hoc, quòd aliquis assimiletur auo, quòd materia corporalis seminis fuerit in auo, sed quòd sit in semine aliqua virtus deriuata ab anima aui, medi ante patre.

¶ Et similiter dicendum est ad tertium. Nam affinitas non attenditur secundum naturam, sed magis secundum deriuationem formæ.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd verbum Aug. non est sic intelligendum, quòd in Adam actu fuerit aut seminalis ratio huius hominis propinqua, aut corpulenta eius substantia. Sed vtrumque fuit in Adam secundum originem. Nam & materia corporalis, quæ ministrata est à matre (quam vocat corpulentiam substantiam) deriuatur originaliter ab Adam, & similiter virtus actiua existens in semine patris, quæ est huius hominis propinqua ratio seminalis. Sed Christus dicitur fuisse in Adam secundum substantiam corpulentam, sed non secundum se minalem rationem, quia materia corporis eius, quæ ministrata est à matre virgine deriuata est ab Adam, sed virtus actiua non est deriuata ab Adam, quia corpus eius non est formatum per virtutem virilis seminis, sed operatione Spiritussancti. Talis enim pastus decebat eum, qui est super omnia benedictus Deus in secula, Amen.

Primæ partis sacræ Theologiæ Sancti Thomæ Aquinatis, cum Thomæ de Vio Caietani clarissimis Commentariis, Finis.

Series Chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
A a B b C c D d E e F f G g H h.

Omnes sunt Quaterniones, præter Hh, qui est ternio.

EXPOSITIO PRAECLARISSIMA Eximii Magistri Chrysostomi Iauelli, Ordinis Prædicatorum.

THEOLOGI DISERTISSIMI IN PRIMVM Tractatum primæ partis Angelici Doctoris. D. Thomæ. Aquinatis, Incipit faustè.

¶ Quæstio prima.

ARTICVL. I.

Virum præter physicas disciplinas sit necessarius habere alias scientias.

QVIRERA titulum necessarium, ex fine siue simpliciter, siue ad bene esse præter physicas non ex obiecto, sic enim metaphysica & supernaturalis. Dicitur enim metaphysica. i. transphysica, vel super physica. Sed ex obiecto, & principio productiuo. s. sit de rebus diuinis, & à lumine diuino immediante causante hanc notitiam, & non à lumine intellectus agentis aliam doctrinam. i. notitiam quæ secundum respectum ad Deum, docentem, dicitur doctrina, & vt respicit hominem suscipientem eam à Deo, dicitur disciplina. Vtrum autem hac notitia sit mera fides, vel mera scientia Theologiæ, dicam infrà.

Conclusio 1

Vnde necessarium fuit homini, &c. Ly, necessarium, in prima quæst. stat pro omnino necessario ex fine. aliter homo non posset dirigere actiones suas in finem supernaturalem.

Quædam per reuelationem diuinam, &c. Et aduerte, quòd quædam per reuelationem formaliter, vt articuli fidei, quædam autem virtualiter. i. correlariè vel deductiuè. Nam si Deus reuelauit vnum, & Trinum ex consequenti dicitur reuelata productio personarum per actiones immanentes, & distinctio per solas relationes. igitur demonstratio S. Thom. intelligatur vtroque modo.

Conclusio 2.

Necessarium igitur est, vt salus, ly necessarium, stat pro vtili, & expedienti, quoniam diuina bonitas non solum non deficit in necessariis omnino, sed abundanter procedit.

Dubium primum.

Necessarium igitur fuit præter physicas disciplinas. Contra hanc conclusionem duplex dubium consurgit: Primùm quomodo sumitur ly doctrina, an pro fide tantum. & hoc non, quia in articulo sequenti quærit vtrum sit scientia, & concluditur ꝓ sic. Constat autem quòd fides non est scientia, vel pro scientia. Theologiæ deducta ex principiis fidei, & hoc non, quia idiota non posset saluari.

Ad hoc dico. quòd non sumitur pro fide præcisè, neque pro scientia. Theologiæ præcisè: sed pro notitia reuelata in lege antiqua, & noua siue formaliter, siue virtualiter, quæ secundum se abstrahit à fide. & scientia Theologiæ sicut animal secũdum se abstrahit ab homine, & equo, & sicut animal cum determinatione varia trahitur ad hominem, & equum, puta per differentias suas, sic hæc notitia varia determinatione trahitur ad fidem, & scientiam. Nam si sumatur quo ad primum prima reuelata transcendentias intellectum nostrum quo ad hanc partem est fides, si quo ad reuelata virtualiter vt declarauimus. sic erit scientia vt videbitur in secũdo articulo. Et si quæratur secundum quam partem est necessaria? Dico quòd non secũdum primam præcisè, nec secundum secundam præcisè, sed secundum primam vt continet virtualiter secundam. Vnde necesse est omnem idiotam esse Theologũ virtualiter. obligatur enim credere non solum principia fidei, sed omnia, quæ deducuntur necessario ex eis: credere dico non expresè, seu implicitè.

Ad argumenta igitur patet quid dicendum sit. Nam ad primum concedo quod non sumitur pro fide præcisè: & similiter ad secundum quòd non sumitur pro scientia Theologiæ præcisè, sed pro notitia reuelata, vt abstrahit, &c. In articulo autem sequenti descendit ad hanc notitiam, non vt abstrahit: sed vt determinatur ad conclusiones deductas ex principiis primis credibilibus, & sic determinabit quòd est scientia. Vnde D. Th. doctrinaliter processit primo quærens de doctrina sacra in sua communitate sumpta, secundo de eadem contracta ad conclusiones deductas ex principiis creditis secundum quia tam conclusio, quam ratio D. Tho. pro prima conclusione videtur supponere falsum. s. quòd finis hominis, ad quam ordinatur. P. Visio Dei sit supernaturalis hominis ex consequenti naturaliter incognoscibilis quantumcunque pro præsenti statu cognoscatur natura animæ nostræ. Cõtra hoc fundamentum arguit Sco. in primo quæstione 1. prologi, ibi, contra istas rationes instatur, quòd iste finis comparatus ipsi animę est naturalis licet denominatione extrinseca dicantur supernaturalis. P. quia est in obiecto supernaturali, quia cognoscitur modo supernaturali, i. lumine diuino, quod acquiritur medio supernaturali, & gratia, & charitate. Quod ergo respectu animæ sit naturalis, probat dupliciter: primo quia secundum August. de prædestinatione sanctorum. Posse habere fidem sicut & charitatem naturale est hominum. Tunc sic, naturale est homini posse habere medium ad illum finem puta ad fruitionem Dei: ergo & posse habere illum finem. Ad hoc vt inquit Capreo. in primo prologi, quæstione prima, ad argumenta contra secundam & ab eo accepit expositor. Decipitur Scot. in ly naturæ, credidit enim conuerti cum naturali. quod est falsum. Nam ad hoc quòd aliquid conueniat naturæ hominum sufficit esse intellectuum: ad hoc autem quòd sit naturale est necesse vt possit reduci ad actum per agens naturale. Vnde concedo, quòd secundum August. est naturæ hominum posse habere charitatem, & conuenit homini vt est intellectualis ad differentiam aliorum animalium, quibus repugnat talis finis, & talia media, quia sunt naturæ non intellectualis. Non autem concedo quòd sit naturale, nec id intendit August. Et si quæras quomodo sumitur ab August. ly posse, dico quòd non sumitur pro potentia naturali, sed pro obedientiali, quæ dicitur non repugnantia. Homo naturaliter appetit finem illum, ergo est ei naturalis. Cõfirmatur, homo naturaliter cognoscit primum obiectum intellectus esse ens, & quòd in Deo perfectissimè saluatur ratio entis, sed naturaliter appetit cognoscere ens, ergo vt Deum. Ad hoc dico ꝓ nihil concludit contra nos. Nam ad primum negatur antecedens. sumendo finem illum secundum propriam rationem beatificam puta Deum clarè, & essentialiter visum. Nec ipsum antecedens probat Scot. ad confirmationem concedo totum, non enim concludit aliud nisi quòd naturaliter desidero cognoscere Deum, non tamen sub ratione propria beatifica, vt reuelatum est nobis. Tertio deceptus est Scot. quia credidit nullam supernaturalitatem conuenire potentiæ passiuæ comparatæ actui suo, sed tantum in ordine ad agens per quod reducitur ad actum.

Dubium secundum.

Vnde vult circa actus esse vel naturalitatem, si inclinatur in illum, vt igni ascendere, vel violentiam, si repugnat ei vt igni moueri circulariter sub concauo lunæ nunquam autem supernaturalitatem, nisi per respectum ad agẽs supernaturale, si modo su

do ſupernaturali reducit potẽtiam ad actum, nec id aliter probat. Nos autem dicimus quòd etiam reſpectu actus datur ſupernaturalitas, & eſt quando partalem actum vel diſpoſitionẽ ad ipſum trahitur recipiens ad ordinem diuinorum entium, & ſuper ſtatum naturalem, & quoniam anima ex viſione diuina, & fruitione trahitur & eleuatur ad talem ſtatum, ideo illi beatifici actus ſunt ſibi ſupernaturales vt declarabitur diffuſius in quæſt. 89. agentes de cognitione animæ ſeparatæ.

In reſponſione ad ſecundum aduerte. D. Tho. expreſsè non concludit ex ſua ratiocinatione, niſi diſtinctionem Theologiæ à ſcientiis phyſicis propter media diuerſa: conſequenter tamen & implicitè concludit neceſſitatem. Nam ſi per lumen creatum non poſſent haberi multæ veritates complexæ de Deo ſine quibus homo ſe non poteſt ordinare in finem, ergo non ſolum erit alia, ſed & neceſſaria. exemplum autem de Aſtrologo, & phyſico adducitur eſt præcisè ad declarandum diſtinctionem, ſed non ad declarandam neceſſitatem. Et propterea Scotus in prima q. prologi, ibi ad ſecundum dicitur, quod diuerſa, &c. nihil concludit contra D. Th. arbitratur enim quod D. Tho. intendat concludere neceſſitatem ex ipſa reſponſione: quod nõ eſt verum principaliter, ſed conſequenter tantum vt diximus. Vel aliter, & melius D. Tho. in articulo duas concluſiones determinauit & in prima concluſit quòd erat omnino neceſſaria ex fine. in ſecũdà autem quòd erat vtilis, & non neceſſaria tantum, ſicut in prima. Ideo arguendo formauit duo argumenta, quorum primum eſt directè contra primam concluſionem, & ideo reſpondens ſuſtinet neceſſitatem, ſecundum eſt contra ſecundam probans, quod non eſt neceſſaria, & quòd non eſt alia. In ratiocinatione igitur quaſi concedens quòd non eſt neceſſaria, niſi ſumendo neceſſarium pro vtili immoratur ad declarandum diſtinctionem aliis & ſic patet quòd Scot. nihil concludit contra eum, quoniam non fuit mens ſua ſuſtinere neceſſitatem principaliter, ſed diſtinctionem.

ARTICVL. II.

Vtrum ſacra doctrina ſit ſcientia.

CIrca titulum, aduerte quòd cum ex declaratione primi articuli ſacra doctrina in ſe continet principia ſua, quæ pro nunc ſupponuntur eſſe articuli fidei: & concluſiones deducibiles ex eis, hic non quæritur vtrum ſecũdum ſe totam ſit ſcientia, quoniam de principiis non habetur ſcientia, ſed ſolum pro illa parte qua continet concluſiones deducibiles ex ſuis principiis. Item ly, ſcientia ſumitur propriè, vt diſtinguitur contra alios habitus intellectuales. Item ſumitur ly, doctrina ſacra non tantum ſecundum ſe, ſed vt recipitur in intellectu viatoris, vt ſit ſenſus. Vtrum ſacer Theologus viator ex diſcurſu Theologico quo deducit concluſiones ſuas ex articulis fidei acquirat ſcientiam.

Reſpondeo ſacram doctrinam eſſe ſcientiam, &c. Aduerte q̃ de ratione ſcientiæ abſtractè dictæ, vt diſtinguitur contra alios habitus eſt, vt ſit notitia concluſionis demonſtratæ ex primo poſteriorum, quæ demonſtratio ſit ex eo quod demonſtrans copulat & continuat concluſione ſuperiori habitus neceſſario & euidenti ipſi demonſtranti vel ſuperiori ſcienti, cui innitatur demonſtrans qui quidem habitus, vel eſt habitus principiorum vel ſcientia, quę ſuppleat vicem habitus principiorũ. ſicut ſcientia Geometrica reſpectu perſpectiuæ habet rationem principij & quoniã fidelis viator diſcurrens copulat cõcluſiones Theologicas habitu ſuperiori neceſſario, & incuitabili, & euidenti non quidem ipſi viatori, ſed Deo, & beatis, qui eſt habitus articulorum fidei, cui fidelis innititur. Ideo D. Th. tenet hanc eſſe veram. Sacra doctrina eſt ſcientia.

Sed ſciendum quòd duplex eſt genus ſcientiarum, &c. Aduerte quòd perfecta differentia ſcientiæ ſubalternatis, & ſub alternatæ, ſtat in hoc, quòd prima continuat cõcluſiones ſuas ſuis principiis vltima reſolutione in quibus videt immediatè veritatem ſuarum concluſionum, ita quòd non ſunt reſolubiles adhuc in ſuperiorem habitum. ſecunda vero cõtinuat concluſiones ſuas immediatè alicui habitui ſcientifico, & mediante ipſo principiis ſuis, & pro quanto inhæret tali habitui ſcientifico veluti principio proximo deducit demonſtratiuè concluſiones ſuas non quidem demonſtratione potiſſima, ſed tali qualis ſufficit in ſcientia ſubalternata. ex his ſequitur alia differentia. ſ. quòd ſcientia ſubalternans requirit euidentiam ſuorum principiorum proximorum: ſubalternata autem non: ſed ſufficit q̃ innitatur ſubalternanti vt principio ſuo, vnde talis continuatio cum tali innixu ſufficit ad cauſandum ſcientiam ſubalternatam. iſtæ duæ differentiæ ſunt communes, & neceſſariæ omni ſubalternanti, & ſubalternatæ. Aliæ autem non cõueniunt omni. p. quòd ſubalternata contrahat ſubiectum ſubalternãtis per differentiam accidentalem. Nam Deus ſub ratione Deitatis eſt ſubiectum in Theologia beatorum, & viatoris, vt dicemus infra. Similiter quod ſubalternans dicat quid: ſubalternata, quia. Non conuenit omni, ſed tantum humanæ habitæ per verũ diſcurſum, qui non ſaluatur in Deo, nec in beato. Non enim debet admitti quòd intellectus Dei aut beati propriè dicat propter quid de articulis fidei, niſi in hoc ſenſu, quòd in diuina eſſentia immediatè intuentur veritates talium articulorum. Viator autem acceptat has veritates, quia reuelatas, ex quibus ſequitur correlariè quòd quantum ad conditiones per ſe requiſitas Theologia noſtra perfectè ſubalternata eſt Theologiæ beatorum, non autem quantum ad conditiones accidentales, ſiue communes ſolis ſubalternantibus phyſicis, & quoniam Philoſophus in primo poſteriorum non potuit inueſtigare ſubalternationem. niſi in ſcientiis phyſicis, quib. tales conditiones conueniunt. Ideo ſolus Theologus, vt D. Th. ſubalternationem abſolutè attingit, ſub qua conſtituit noſtram Theologiam remouens omnem conditionem accidentalem, ſuſtinet eas, quæ ſunt per ſe, & id quidem innuit in articulo cum dicit: Et hoc modo ſacra doctrina. q. d. non quo ad omnes conditiones, ſed ſolum quo ad duas primas ſupradictas. Ex his declaratis poteris ſoluere omnia argumenta aduerſantium, quæ recitantur à Capreol. in q. prologi, & verſantur circa duas concluſiones poſitas in artic. Nam ferè omnes negant quod ſit ſcientia licet Gregor. in prima q. prologi concedat quòd ſit habitus creditiuus cauſatus ex diſcurſu Theologico infideli acceptanti articulos fidei. Et quia negant quod ſit ſcientia, negãt etiam quòd ſit ſubalternata, igitur Aureolus Scotus Greg. Durandus probant, quòd non ſit ſciẽtia præcipuè, vt reperitur in intellectu viatorum, & quoniam eorum principalia argumenta adducuntur compendioſè ab expoſitore, & ſoluuntur ſolutionibus reſolutis non diſcordantibus à Capr. ideo vide tu expoſitorem, & ſufficit, quoniam ſatis clarus eſt. Similiter arguũt quod non ſit ſubalternata ſciẽtiæ Dei, quorum argumenta, & ſolutiones clarę ſunt in expoſitore. Tu verò aduerte hoc ſolum quòd qui probant eam non eſſe ſcientiam, fundant ſe ſuper hanc propoſitionem falſam, Omnis ſcientia eſt ex principiis ex ſe notis, &c. hanc non acceptamus, niſi in ſcientia, quæ eſt ſimpliciter perfecta, & non in ſubalternata, quæ vtique non eſt ſcientia niſi vt innititur ſuperiori, & ſic habet quandam vnitatem cum illa, & niſi habeat talem vnitatem non eſt ſcientia, & ſtante tali continuatione fides eſt ſufficiens principium huius talis ſcientiæ, & non aliter. Item qui probant eam non ſubalternari, fundant ſe ſuper hanc propoſitionem, quam non acceptamus. Omnis ſcientia ſubalternata dicit, quia & ſubalternans propter quid, & contrahit ſubiectum per extranea, & ſe compatiuntur in eodem ſubiecto. Nam licet Capreol. & conformiter expoſitor laborent ad ſaluandum etiam has conditiones in Theologia viatori, tamen quoniam vt ſupra diximus iſtæ conditiones non ſunt eſſentiales, ſed tantum duæ, quas ſupra poſuimus. Ideo gratis concedo quòd Theologia noſtra non ſubalternatur ſcientiæ, ſiue Theologiæ Dei & beatorum, niſi quo ad conditiones eſſentiales. & hæc fuit mens D. Thom. in articulo, & ideo arguentes vanè laborauerunt, &c. Sed quia omnis ſcientia pro hoc ſtatu cauſatur ex aliquo diſcurſu, ideò declarandum eſt ex quo diſcurſu cauſatur hæc ſcientia in intellectu viatoris. Vnde aduerte vt in metaphyſic. D. Thom. infra in articulo 8. ſecundum Theologia noſtra ad aliquam concluſionem vtitur multiplici diſcurſu. Nam aliquando procedit ex propoſitionibus metaphyſicis, vt Deus eſt æternus. Aliquando ex propoſitionibus phyſicis, & concluſio eſt phyſicalis, vt anima eſt actus corporis, cælum eſt incorruptibile. Aliquando ex probabilibus, & cõcluſio eſt probabilis, vt Angeli ſunt creati in gratia. Angeli non diſcurrunt. Aliquando ex propoſitionibus contentis in ſcriptura ſacra, & concluſio eſt de his, quæ deducuntur ex reuelatis. Aliquando ex propoſitionibus ſanctorum Doctorum, & etiam gentilium & concluſio eſt ex his quæ deducuntur ex ſcriptura ſacra. iuxta primum diſcurſum cauſatur in nobis metaphyſica ſcientia, iuxta ſecũdum phyſica. Iuxta tertium opinio, iuxta quartum ſcientia Theologiæ, de qua concluſimus eſſe ſubalternatam, iuxta quintum opinio de concluſione Theologiæ neceſſaria, ſed differenter. Nam quando proceditur ex authoritatibus ſanctorum

rum proceditur ex propriis probabilibus quando autem ex dictis gentilium ex extraneis, ſecundum autem quod moderno tempore docetur Theologia vt in plurib. procedit per primũ, ſecundum, & quintum diſcurſum. & ideo non cauſatur in nobis ſcientia theologica, vt in pluribus quæ nũc intẽdimus niſi vtamur quarto diſcurſu, qui ſolus eſt ex propriis & neceſſariis, quoniam reuelatum, vt reuelatum neceſſarium eſt, &c.

ARICTVL. III.

Vtrum ſit vna ſcientia ſacra doctrina.

CIrca ti. ly. ſacra doctrina non ſumitur pro Theologia in ſua communitate vt ſub ſe continet theologiam Dei, & Beati, & viatoris. conſtat enim q̃ ſunt plures formaliter ſed ſumitur præcisè vt reuelata, & in eo ſenſu, quo cõcluſit eſſe ſubalternatam. ly, vna non ſumitur genericè, nec indiuiduaiter. ſed ſpecifice vt ſit ſenſus. Vtrum ſit vna. i. indiuiſibilis in plures ſpecies theologiæ, dato q̃ conſideret de diſtinctis plus quam ſpecie. p. de Deo, de Angelo, de Chriſto, &c.

Sed ſecundum rationem formalem obiecti, &c. Aduerte q̃ ratio formalis obiecti duplex eſt, quædam eſt obiecti vt res eſt & eſt diffinitio obiecti ſiue quidditas ſua, quæ fluunt paſſiones propriæ, & per quam demõſtrantur paſſiones de ſubiecto, & dicitur ratio obiecti ex parte rei. Quædam eſt obiecti vt obiectũ eſt. i. vt reſpicitur à potentia, & eſt illa, ſub qua attingitur à potentia ſicut ratio obiecti viſus vt obiicitur viſui eſt viſibile. D. Th. accipit rationem formalem ſecundo modo. Nam dato quòd ratio obiecti vt res eſt multiplicetur, ſi tamẽ ſtat athoma ratio obiecti, vt attingitur à potentia, non multiplicabitur ſpecifice potẽtia, nec habitus vt pater in viſu. Et ideo dato q̃ alia ſit ratio Dei, vt Deus eſt, & Dei vt principiũ creaturæ, & Dei vt redemptor, quia tamen ratio ſub qua attingitur Deus à viatore in hac doctrina ſtat athoma, & eſt ad equata. ſ. reuelabilitas. Ideo ſecundum D. Tho. ſtat vna ſpecies ſpecialiſſima ſcientia theologiæ in genere ſciẽtiarum. Ex hac diſtinctione dicitur q̃ ſpecies obiecti, vt obiectum eſt, non coincidunt. Illæ enim ſunt ſpecies in genere rerum. Iſtæ autem ſunt ſpecies in genere cognoſcibilium. inde prouenit q̃ obiectum vt res diſtinguitur per ſpecies ſicut ſapor in amarũ dulce, ponticũ, vt obiectum autem. i. vt attingitur à potẽtia, ſtat indiuiſibilis in plures ſpecies in genere intelligibiliũ, quoniam illæ non multiplicãtur, niſi multiplicato modo immutandi: ſimiliter prouenit q̃ obiectum vt res ſtat indiuiſibile in plures ſpecies, & tamen vt obiectum vt res multiplicatur in ſpecies quoniam multiplicantur modi, quib. poteſt attingi à diuerſis potẽtiis. vt idẽ pomum diſtinguitur in guſtabile, appetibile, intelligibile quoniam alia rõne attingitur à guſtu, alia ab appetitu. alia ab intellectu. Stantib. prædictis videbis ſoluta tria argumenta Aureol. in Capre. in q. 1. prologi contra tertiam concluſionem, quibus probat q̃ vnitas formalis rationis ipſius obiecti, non ſufficit ad vnitatem habitus vel potẽtiæ. proceduntenim de vnitate formalis rationis obiecti vt res eſt, ſed non vt obiectum eſt. i. ſub qua attingitur à potentia. & quoniam propoſiti B. Tho. intelligitur in ſecundo ſenſu, & non in primo Aureol. aut laborat in primo ideo argumenta ſua nihil valent contra nos, & licet expoſitor adducat ea & ſoluat, tu tamen vide reſponſiones Capr. quoniam completæ, & clarę ſunt, nec expoſitor diſcedit à ſenſu earum.

Quia igitur ſacra ſcriptura vſque ibi. Diuinitus reuelata, &c. Aduerte, q̃ vt recitat Capr. in 1. q. tertia prologi cõtra quartam concluſionem, adducit Aureol. 4. arg. quibus probat q̃ eſſe reuelatum, non eſt ſufficiens cauſa vnitatis vnius ſcientiæ. & licet, vt videbis in Capr. clarè ſoluantur: tamen aduerte quòd illa argumenta. ſ. primum, tertium, quartum peccant in falſo ſuppoſito. tacite ſupponit enim Aureol. q̃ lumen diuinæ reuelationis ſe habeat ad hanc ſcientiam tantũ, vt cauſans ſicut lumẽ intellectus agentis eſt merè cauſans ſcientiam humanã, ſed nõ ſic eſt hic. imo diuinum lumen, & eſt cauſans, & eſt ratio formalis ex parte noſtra, ſub qua attingimus diuinam. Nam interrogatus theologus, quare hæc concluſio eſt vera, Deus Deum genuit, & Mundus factus eſt in tempore reſpondet quia reuelatum eſt ſic à Deo, à quo non eſt falſum, quæ quidem ratio non valet de intellectu agente, quoniam lumen deficiens eſt. Argumẽtum autem ſecundum concludit q̃ obiectũ theologiæ duas habet rationes formales, vna ex parte obiecti, vt res eſt. hæc eſt ratio deitatis, ſed ab eo non ſumitur vnitas ſpecifica theologiæ. Aliter theologia Dei, & beatorum eſſet vna ſpecie cum theologia noſtra, alia ex parte obiecti, vt obiectum eſt, vt attingitur ab intellectu, & hæc eſt Diuinum lumen cõparatum intellectui beato, & intellectui noſtro. Illud enim eſt lumẽ clarum, hoc autem obumbratum, & quoniam ſub hac ratione ſtat athoma, quæ dicitur diuina reuelatio, intellectus viatoris attingit diuinã. Ideo theologia noſtra ſtat vna ſpecie, ſicut & theologia beatorum, ſtat etiam vna ſpecie.

Sed contra rationem D. Th. expoſitor mouet dubium, quoniam videtur cadere in æquiuocationem, nam in prima propoſitione, ſcilicet vnitas habitus conſideranda eſt ſecundum rationem formalem obiecti vt res eſt, vnde exemplificat in colorato reſpectu viſus, conſtat autẽ rationem colorati eſſe rationẽ obiecti viſus vt res eſt. In alia autem propoſitione in qua applicat ſe. ſ. quia igitur ſacra ſcriptura conſiderat aliqua ſecundum q̃ ſunt diuinitus reuelata, & ſumitur rationẽ formalem obiecti, vt obiectũ eſt. i. vt attingitur à potentia, ergo in prima propoſitione, & in ſecunda æquiuocat de ratione formali, & ex cõſequenti. nulla eſt ratio, expoſitor in ſua reſpõſione dicit quod in prima propoſitione ratio formalis obiecti, ſupponit indiſtinctè pro ratione formali obiecti vt res eſt, & vt obiectũ eſt, licet exemplificet de colorato quod videtur importare rationẽ formalem obiecti vt res eſt, quoniam vult quòd iſtæ duæ rationes ſe conſequantur conuertibiliter ſicut ſubiectum, & paſſio: ideo in alia propoſitione potui ſub ſumere rationem formalẽ obiecti vt obiectum eſt. i. reuelabilitas, & non vt res eſt: id eſt, deitatem, quoniam ex deitate non poteſt concludi vnitas ſpecifica theologiæ, ſic nec ex reuelabilitate, vel ſi ex reuelabilitate concluditur vnitas ſpecifica q̃ etiam ex deitate, quoniam vt dicit ipſe conuenientia in ſubiecto, conueniunt etiam in paſſione, hæc autem omnia ſunt falſa, ergo ſua reſponſio nulla. Ad hanc inſtãtiam non potuit reſpondere niſi dimittendo illam propoſitionem, quam propoſuerat. ſ. q̃ vtraque ratio ſe conſequatur cõuertibiliter. Dicit enim q̃ hæc non eſt vera, niſi quando ratio obiecti, vt obiectum eſt adæquatur rationi obiecti vt res eſt: & quoniam conuertibilitas non adæquatur deitati, ſed diuino lumini. poteſt enim aliter cognoſci Deus, quã reuelabilitate. Ideo inſtantia non concludit ſecundum ipſum. Sed non aduertit q̃ ſic reſpondendo nõ ſaluat rationem. D. Th. Nam cum abſumat hanc vniuerſalem, vnitas potentiæ vel habitus &c. Et ſecundi re non vniuerſaliter ſe conſequuntur cõuertibiliter vtraque ratio obiecti. Contra ly, obiecti nõ ſupponit indiſtinctè pro vtraque ratione, & ideo dico q̃ D. Th. in 1. propoſitione, ſumit rationem formalem obiecti, vt obiectum eſt, & ſic in alia & licet exemplificet de colorato, tamen ſumit coloratum ſecũdum ſe, ſed vt reſpicitur à viſu, ideo adiunxit quod eſt obiectum viſus. Non autem reſpicitur à viſu, niſi quia eſt ſub tali modo immutandi. p. pure intentionaliter, & per talem modum immutandi, ſumitur ratio formalis obiecti viſus vt obiectum eſt. ſic intellecta prima propoſitione D. Th. potuit conuenienter ſubſumere ſolam rationem formalem obiecti, vt obiectũ eſt ſicut fecit, potuit etiam ſic formare eam. Cum igitur ſcriptura ſacra conſideret ens diuinum, vt reuelatum, &c. per ly ens diuinum infinuaſſet rationem formalem obiecti. vt res eſt, & per ly, reuelatum rationem formalem obiecti, vt obiectum eſt, ſic intellecta ratio ſtat in robore ſuo, & non eſt neceſſe cadere in reſpõſionem expoſitoris, & ſtat litera clarior.

Contra Gent.

ARTICVL. IIII.

Vtrum ſit practica.

CIrca ti. Aduerte quòd cum practica, & ſpeculatiua deriuantur à praxi, & à ſpeculatione primo videndum eſt quid ſit praxis, & ſpeculatiua, deinde quid ſit ſcientia ſpeculatiua, & practica. Quantum ad praxim propriè ſumptam quid ſit. vide Scot. in primo, q. 4. prologi. ibi, dico igitur quòd & ibi inuenies diffinitionem completam, quam quo ad ſingulas efficienter declarat, & in hoc non deuiat à via noſtra eandem definitionem abſumit Paul. Sonc. meta. q. 2. conformiter Scoto, declarat licet non nominet Scotum, vide quem volueris. Speculatio autem vt diſtinguitur contra praxim eſt operatio ſolius intellectus, non ordinata ad aliquam operationem alterius potentiæ ab intellectu regulandam, ſed gratia ipſius ſcire. Dico vero ordinata quia dato q̃ ordinaretur ad aliam operationem, intellectus regulandam propter hoc non perdit, quin ſit ſpeculatio licet remiſſe. Vnde licet ſyllogizare ſit ordinatum ad regulãdum intellectũ in ſcientiis acquirendis, tamen non eſt extra genus ſpeculationis omnino ſcientia practica propriè eſt, quæ eſt proxima & ex prima in ratione regulatiua praxis. i. operationis ſubiectæ voluntati ſiue elicite, ſiue imperate, dummodo q̃ imperata ſit elicita ab alia potentia, quam ab intellectu, aliter poneretur logica eſſe practica. quod eſt contra D. Thom. vbi ſupra &c. Speculatiua autem eſt cuius finis proximus, & principalis eſt ſpe-

culari vel scire. Vtrum autem sit scientia practica simpliciter ex obiecto, vel ex fine præsenti articulo est impertinens ideo pertranseo donec erimus. in q.1. & art. 16.

Sacra tamen doctrina comprehendit sub se vtramque &c. Aduerte ꝙ hæc comprehensio non est per modum congregationis eo modo quo secundum aliquos extrema congregantur in medio, vt calidum. & frigidũ in tepido, sed per modu eminentiæ, qui quomodo sit, & quam rationabiliter id ponatur, vide Capr. in prima q. 2. prologi ad secundam rationem contra sextam conclusionem, ibi aliter tamẽ & secundum mentem B. Th. &c. & expositor traxit ab eo si bene aduertas, nec est laborandum sicut ipse laborat ad improbandum opinionem eorum, qui dicunt D. Tho. mentem esse, quòd est comprehendens practicum, & speculatiuum per modum congregationis. Isti enim sunt rudes, & destruunt vnitatem specificam huius scientiæ, quam in præcedenti articulo determinauit ideo vt rudes relinquantur. Item scias quòd illam declarationem quomodo sit practica, & speculatiua non aggregatiuè sed virtualiter, & eminenter inuenies in Ioan. Bacco. in primo q. 4. prologi art. quinto, & est veluti commentum viæ nostræ. &c.

Magis tamen est speculatiua, quam practica &c. Hanc conclusionem intellige sicut præcedentem. s. quòd est magis speculatiua, quam practica, nõ quia magis aggregatur ex speculatiua sed quia vna existẽs magis declinat ad conditiones speculatiuas eminenter siue virtualiter. est enim de reb. speculatiuis principaliter, & sic est de practicis ordinat eas ad speculationem Dei .s. visionem. Sed contra primam conclusionem arguit Aureol. in Capr. primo q. 2. prologi contra sextam duobus mediis, quæ iam soluta videbis ex declaratione primæ conclusionis supponit enim duo falsa. Primum est, ꝙ scientia, vt scientia prima diuisione diuidatur in practicam, & speculatiuam, vt in differentias oppositas, quæ non possunt eidem conuenire, hoc inquã est falsissimũ, quoniã illa diuisio non cõuenit nisi scientiæ finitæ, & causatæ lumine finito, aliter esset necesse ponere in Deo duas scientias, vnam, qua cognoscit se, & aliam, qua operatur ad extra sicut artifex & quando dicit hanc esse mentem philosophi in 6. met. dico quòd philosophus non potuit loqui de scientiis, nisi lumine naturali acquisitis, de quib. concedo talem diuisionem. Secundum est, quòd credidit D. Tho. tenere Theologiam esse speculatiuam simpliciter, & practicam secundum quid per aggregationem, quod nos non dicimus, sed per eminentiam vt exposuimus. Vnde non debemus concedere quòd sit formaliter magis speculatiua, & formaliter secundum quid practica. hæc enim sonant aggregationem, & compositionem per accidens. Sed quòd eminenter magis æquipollet speculatiuæ, quam practicæ. Tu stabis in hac resolutione, & vitabis variam responsionem Capr. hæc enim est magis stricta, & tuta in via nostra, à qua non deuiat expositor.

Secundum.

Contra secundam. s. quòd non sit principaliter speculatiua, imo quòd sit omnino practica, arguunt Aur. & Gregorius in Capr. primo q. 2. prologi contra sextam. Ibi tertio principaliter in vno decipitur credit enim finem Theologiæ nostræ esse præcise speculationem Dei in hac vita, & hanc esse mentem D. Tho. & quoniam melius est diligere Deum, & seruare mandata eius, quam speculari ipsum siue metaphysice, siue ex reuelatis, ideo concludit Aureol. quòd est omnino practica. Sed dicimus, quòd finis nostræ Theologiæ est speculatio Dei in choata in via, & perficienda in patria, ita quòd hoc totum copulatum est finis & non præcisè, altera partium, & stante huiusmodi copulato, patet quòd nulli actus practici sunt excellentiores tali fini supponendo pro nunc quòd intellectus sit nobilior voluntate, & ex hoc videbis solutum suum argumentum septimum, quòd magis videbatur vrgere: alia autem non sunt difficilia, & diffusè soluuntur à Cap. Gregorius autem supponit duo falsa. Primum est quòd omnes conclusiones speculatiuæ considerãtę in Theologia ordinantur ad praxim. p. dilectionem Dei, quòd est falsum, vt patet de ista. Relationes diuinæ constituunt personas & ista essentia non generat. Secũdum est etiam dato quòd omnis talis conclusio sit ordinata ad praxim. & non tantum occasionaliter, sicut accidit in proposito, aliter omnis scientia speculatiua esset practica, quoniam ex prooemio commentatoris in primo physic. est occasio bene viuendi moraliter, & ex hoc videbis solutum primũ argumẽtum suum, quoniam minor est falsa & probatio sua. Ideo autem concludit de proximo intento, sed non de totali fine huius scientiæ. Nam ille est, quem assignauimus contra Aureolum, scilicet illud copulatum. Potes etiam dicere quòd sancti intendunt totam scripturam esse ordinatam ad dilectionem Dei. Sed secundum

Qui finis nostræ Theologia.

Gregor. sup ponit duo falsa. Primum.

Secundum.

vnam partem, vt excitatiuam, & secundum aliam vt regulatiuam, & quãtum ad hanc solam partem est practica. Non enim esse excitatiuum, sed esse regulatiuum operis voluntatis constituit scientiam practicam, &c.

ARTICVL. V.

Vtrum sit Dignior.

Circa tit. Aduerte quòd sacra doctrina potest dupliciter cõsiderari. Primo secundum se, prout. s. est scientia diuina, & altioris ordinis quam quæ habet scientia humana. & sic D. Th. non quærit hic vtrum sit dignior, quoniam constat ꝙ sic. cum sit quædam participatio diuinæ scientiæ, & D. Tho. dicit in art. 3. ad secundum quòd est quædam impressio diuinæ scientiæ, & potest dici sigillata à Deo in intellectu viatoris. Secundo prout determinauit in ar. præced. quòd est pract. & specul. &c. quærit hic vtrum sit dignior. poterat enim quis dubitare, vtrum vt speculatiua sit dignior omni alia purè speculatiua, & vt practica licet secundum quid sit practica, tamẽ sic dignior omni simpliciter practica, &c.

Secundum certitudinem quidem, &c. Aduerte quòd B. Tho. non sumit certitudinem quo ad nos: nam sibi contrediceret. Concluserat enim in articulo secũdo, quòd sacra doctrina procedit ex principiis reuelatis, quibus credit, sed sumit certitudinem secundum se, vt etiam innuit responsione ad primum. & si instas. quòd ergo non est scientia, quoniam secundum philosophum in primo physicorũ, innata est nobis via procedẽdi à notioribus nobis ad notiora naturæ. Respondeo quod hoc est verum dummodo non tradantur nobis principia à superiori, & ineffabili scientia. Nam & perfectius nõ procedit à sibi notioribus. vel dicendum ꝙ philosophus intendit de sciẽtia perfecta, qualis non est scientia subalternata vt supra diximus.

Practicarum vero scientiarum illa dignior est, quæ ad vlteriorem finem, &c. Aduerte ꝙ B. Th. fundat se supra dictum philosophi in primo ethicorum lectura prima, ibi in omnib. itaque Architectionicarum, &c. vbi philosophus cõparat ad inuicem artes practicas subordinatas, & nõ abstractè siue disparatè sumptas: nam cum in illis inferior ad superiorem sit ordinata, constat ꝙ maior nobilitas est in suprema. In disparatis autem non oportet: nam nobilius est deputare aurum quàm facere nauem, quoniam scultiua cui deseruit deputatiua auri non subordinatur ad scultiuam, vel figuratiuã, sic & tu intellige propositionẽ D. Thom. in subordinatis tantum, &c. Finis autem huius doctrinę inquantum practica est beatitudo æterna aduerte ꝙ cum apud B. Th. beatitudo sic speculatio: quia est actus intellectus. Finis autem practicæ sit operatio alterius potentiæ ab intellectu, vt supra diximus, hæc propositio non debet exponi de fine intrinseco, sed extrinseco. i. visione Dei, ad quem Theologia etiam vt practica ordinatur vt dictũ est in art. 4. Ibi in quib. autẽ. Ad quam sicut ad vltimũ finẽ ordinantur omnes alij fines sciẽtiarum practicarum. Aduerte ꝙ D. Th. fundat se super dictum philosophi in 1. ethicorum lec. 2. Ibi, Videbitur autem principalissima, &c. vbi philosophus declarat quomodo ad scientiam nobilissimam practicam summum bonũ spectat sub speciali ratione. Item aduerte ꝙ dicit omnes fines aliarum scientiarum. q. d. quantum sit ex parte scientiarum. non autem semper quantũ sit ex parte operantium: nam multi vtuntur artibus practicis, & scientiis non in ordinem ad veram beatitudinem, bene ad beatitudinem, quam inordinatè sibi constituunt, hæc tamen est vera quod omnes scientes practici operantur propter beatitudinem veram vel æstimatam &c.

ARTICVL. VI.

Vtrum sit sapientia.

Circa tit. ly, sapientia, sumitur pro scientia, quæ est honorabilissimorum entium, & caput omnium scientiarum, & ordinatiua, ac indicatiua de aliis, has enim conditiones attribuit sibi Aristot. partim in prooemio metaph. partim in 6. ethicorũ, ibi, & quidem causant has, &c.

Hæc doctrina maximè scientia est, & cætera, vsque ibi, sed secundum, &c. Aduerte quòd Beatus Thomas in hac conclusione responsiua innuit distinctionem de sapientia in genere, & sapientia simpliciter, quam habemus ex Aristotelis sexto ethicorum ibi, sapientiam autem in artibus certissimis, &c. Et ibi, esse autem quosdam sapientes, &c. Tu vide cum, scias igitur quòd sapientia in genere est, quæ considerat primas causas alicuius generis, vel in aliquo artificio. Simpliciter autem est quæ considerat primas causas totius entis, & hæc est metap

metaphysica secundum Aristot. sensus igitur conclusionis est quòd Theologia est magis sapientia quam quæcunque humana sapientia in genere, & etiam quam metaphysica quæ dicitur simpliciter sapientia, &c.

Sacra autem doctrina propriissimè considerat de Deo, &c. Aduerte duos terminos, ly propriissimè, & secundum ꝙ altissima causa. Nam in his intendit differentiam inter metaphysicã & theologiam, & possunt malè & benè intelligi, malè quidem si per ly, propriissimè, intelligatur ꝙ theologia considerat prædicata diuina non solum communia Deo, & aliis abstractis, sed etiam propriissima. Metaphysica autem tãtum communia, hoc enim est falsum, quoniam esse finem extrinsecum vniuersi, & esse actionem eius, & esse penitus independens in omni genere causæ sunt propriissima Dei, & tamen inuestigata sunt in 12. metaphysices.

Item si ly, secundum ꝙ est altissima causa, &c. Dicat rationem formalem obiecti in hac scientia malè intelligitur, si ly, propriissimè intelligatur quo ad conditiones proprias, & particulares. p. ꝙ est finis totius vniuersi vniuersalis, sed natura intellectualis sub particulari ratione. p. vt clarè visus. Similiter ꝙ cum independentia stat productio personarum in Deo similiter quod ex actione sua immanenti producuntur verbum, & amor. Nam has conditiones sola theologia reuelata attingit, & ideo benè dicit ad differentiam metaphysicæ humanæ quæ propriissimè de Deo cõsiderat. Item ly, secundũ, quod est altissima causa debet intelligi consequenter. Nam quia theologus considerat Deum, vt Deus est, & à deitate prouenit altissima, vt vniuersalissima causa, & intimius quã metaphysicus, quoniam ipse non cõsiderat Deum subiectum, nec Deum sub ratione Deitatis.

ARTICVL. VII.

Vtrum Deus sit subiectum in hac scientia.

Circa tit. Aduerte ꝙ hæc propositio, Deus est subiectũ, &c. Dupliciter potest intelligi: primo abstractè. i. non descendendo ad aliquam rationem particularem Dei, & sic communiter conceditur quòd est subiectum in hac scientia. Denominatur enim theologia à Deo, sed hæc assignatio subiecti in scientia est confusa, & non sufficit: secundo determinatè. i. assignando rationem formalem ex parte Dei, & non solum ex parte nostra. hæc enim est reuelabilitas vt diximus in articulo tertio, & sic est varia opinio sub qua ratione sit subiectum, & in hoc sensu D. Thom. format articulum.

Ad cuius notitiam aduerte vt benè no. Sco. in 1. q. 3 prologi, ibi ex his directè respondeo ad secundam q. &c. ꝙ Deus potest quadrupliciter intelligi, primò sub prædicato respectiuo ad extra vt Deus inquam & primum mouens inquãtum creator, inquantum prouisor, inquantum redemptor. secundò sub prædicato habente modum qualitatis, & passionis vt Deus inquantũ bonus, vel iustus. Tertiò sub prædicato communi vt Deus inquantum ens, primũ actus simplex, &c. Quartò sub ratione formali quidditatiua vt Deus inquãtum Deus vel sub ratione deitatis, quę est ratio formalis Dei vt res est: quærit igitur. B. Th. vtrum Deus sit subiectum in hac sciẽtia sub sua ratione formali quidditatiua an in primo, vel in secundo, vel in tertio sensu.

Propriè autem illud assignatur obiectum alicuius habitus, vel potentiæ, &c. vsque ibi vel habitus, &c. Aduerte ꝙ B. Tho. in 1. sent. q. 1. prologi, art. 4. assignat tres conditiones subiecti. s. vniuersalitatem, prædicationem, distinctionem, & principalitatem vt videre poteris: & sic videtur innuere illic quod omne subiectum in scientia debet esse aliquo commune sub se continens inferiora: nec ideo prædicatur. vnde illic ex hac conditione posuit ens reuelabile diuinum vel reuelarum esse subiectum Theologia: sed in præsenti art. melius considerans aduertit illam conditionem non esse necessariam, sed tantum hanc, quod omnia considerata in scientia habeant habitudinem ad ipsum, & sic dimisit illam, ex quibus sequitur quod licet obiectum vniuscuiusque potẽtis, sit aliquid commune, non tamen hoc est necesse de obiecto sciẽtiæ, potest enim esse aliquod non multiplicabile vt Deus. & si dicas quare ergo B. Th. loquitur & de obiecto, & de obiecto potentiæ vniformiter. Dico quod illa vniformitas per se non intenditur, nisi quo ad hanc conditionem, obiectum potentię est illud, sub cuius ratione omnia referũtur ad potentiam, & hæc eadem saluatur necessario in obiecto cuiuscunque scientiæ: illa autem communitas non est necessario requisita, &c.

Vnde sequitur quod Deus vere sit subiectum sciẽtiæ sub ratione Dei. Aduerte ꝙ hæc conclu. impugnatur à Gregor. cuius tria argumenta, licet petant idem solsuntur & formantur à Capr. in 1. q. 4. prologi post solutionem argumentorum Aureoli contra S. Tho. 6. q. & quoniam Capreolus clare soluit, nec alio modo sciuit soluere expositor, ideò tu vide Capreolum: sed aduerte quod cum Capreo. se resoluat ad hoc, quod licet Deus sit subiectum Theologiæ nostræ sub ratione deitatis, quæ est ratio obiecti vt res est, tamen contrahitur per rationem reuelabilitatis sub qua tantum cognoscuntur nobis, & ideo non sequitur quod possumus cognoscere omnia cognoscibilia à Deo propterea postquam solueris argumenta Greg. tu solues argumenta Aureoli in 1. q. 4. prologi cõtra quintam, & sextam quæstionem in Capreolo in quibus probat quod reuelabile nõ potest esse ratio formalis obiecti huius scientiæ. Non adduco illa, quoniam Capreol. ibi clarus, & sufficiens est.

Cum tota scientia virtute contineantur in principiis, &c. Aduerte ꝙ in hac continẽtia virtuali difformitas est inter Sco. & B. Th. Nam Sco. in pr. q. 3. prologi. ibi, secũdo dico quod ratio primi subiecti est, &c. dicit quod conditio necessario requisita ad hoc, quod aliquid sit primum, id est, adæquatum subiectum in aliqua scientia est vt in se ipso, id est. in sui ratione diffinitiua contineat virtualiter, & sufficienter, & simpliciter omnes veritates pertinentes ad talem scientiam, id est, quod ratio subiecti sit adæquata, & sufficiens causa per quam probentur propriæ passiones inquantum sunt propriæ huius vel illius, & quoniam quælibet species disparata habet proprias passiones, quæ non continentur in ratione alterius speciei. imo repugnat sibi sicut propriæ passiones hominis, repugnat asino, stante illa continentia virtuali requisita secundum ipsum ad subiectum scientiæ, tenet consequenter quod duarum specierum disparatarum. Sunt duæ scientiæ specificæ distinctæ, & sic tot sunt geometriæ specie distinctæ quot sunt species figurarum: quoniam secundum ipsum figuratiua Geomet. su ꝙ non continet adæquatè & sufficienter quæstiones demonstrabiles de triangulo, vt distinguitur à quadrato: sed B. Tho. qui tenet quod non solum duarum specierum disparatarum, sed distinctarum genere, in rerum natura est vna scientia specie vt diximus supra in art. 3. dummodo stet athoma ratio obiecti vt obiectum est. tenet hanc continentiam esse conditionem requisitam ad primum subiectum scienciæ non adæquatæ sufficienter, & c. Vt exposui de Scot. sed radicaliter tantum, id est, vt prima & vniuersalis radix. puta quod in numero qui est subiectum Arithmeticæ contineantur vniuersaliter omnes passiones specierum numeri, vt in tertio fundamento: id est, adæquato tamen cuilibet speciei. & quoniam ratio numeri vt numerus est, non est sufficiens & adæquatum medium ad probandum passionem binarij vt distinguitur à ternario, ideo est necesse si numerus debet continere sufficiẽter & proxime veritatem huius q. binarius est primo par. quod contrahatur per differẽtiam ad ipsum binarium, & tunc est verum quod numerus cõtractus ad ipsum binarium continet virtualiter. adæquatè & proximè veritates binarij. Idẽ dico contractus ad quamlibet aliam speciem numerorum, sed hæc continentia non est necessaria, secundum B. Tho. in subiecto primo alicuius scientiæ: sufficit enim illa communis radicalis. Aduerte tamen quod nec ab illa, nec ab ista continentia pendet vnitas specifica scientiæ, sed ratione formali athoma obiecti vt obiectum est vt determinamus in 3. artic. Scot. autem vbi suprà duplici medio probat intentum suum. primo sic. Obiectum primum continet propositiones immediatas, nam talium propositionum subiectum continet prædicatum ex consequenti euidentiam totius propositionis, præpositiones autem immediatæ conclusiones cõtinent, ergo subiectum propositionum immediatarum continet omnes veritates illius habitus.

Ad hoc dico, quòd propositiones immediatæ sunt duplices: quædam primæ, vt diffinitio lineæ & numeri, quædam proximæ vt diffinitio trianguli binarij, &c. & ex primis non concluditur passio specifica de subiecto specifico vt patet, sed bene ex primis quando sunt conuertibiles cum subiecto, ex his dico ad arg quod prima propositio est falsa de propositionibus immediatis proximis, de quib. intendimus quod ex his deducantur passiones specificæ. Si autem Scot. intendit de immediatis non proximis, concedo eam, sed nego secundam, quoniam in eis nõ continentur conclusiones specificæ, nisi sint in prima, & communi radice, &c.

Secundo sic. primum obiectum. i. adæquatum, se habet ad habitum, vt causa adæquata ad effectum: sed non est causa adæquata nisi contineat virtualiter totum effectum: ergò, &c.

Ad hoc nego maiorem si stat obiectum primum in sua communi

munitate: quoniam vt sic non adæquatur quæstionib. specificis sicut figura non adæquatur triangulo ex consequenti ratio figuræ non est adæquatum vt sufficiens medium ad concludendam proprietatem trianguli de triangulo, si autem cõtrahatur ad speciem concedo quod se habet ad habitum non secundum se totum, sed pro hac, vel pro illa q. vt causa adæquata, sed apud nos obiectum sic contractum non est primum obiectũ in scientia quæ specie est vna, imo in sua communitate sumptum, dummodo sub vna ratione formali vt est obiectum, attingatur ab intellectu nostro: & quoniam Scot. non considerat hanc duplicam rationem de qua locuti sumus in articulo tertio, ideo deceptus est in vnitate specifica habitus scientifici.

ARTICVL. VIII.

Vtrum sit argumentatiua.

Circa tit. Argumentatiua, id est, sufficienter probatiua quæstionum suarum & solutiua oppositarum, neque enim vera scientia esset, si non posset sufficienter soluere. signum enim veritatis est solutio dubitatorum. Hæc doctrina non argumentatur ad probãda sua principia quæ sunt articuli fidei, &c. Aduerte quòd ly, sua principia probanda, intelligendum est demonstratiue, quoniam constat, quòd B. Tho. & alij. & Aug. in li. de Trin. conãtur declarare rationib. per suasiuis Trinitatem esse in Deo, & quod incarnatio est possibilis. & plures alios articulos, & quod nullus articulus implicat contradictionem, cum hoc tamen stat ꝓ sint principia: quontã ex eis, vt ex principiis theologicis deducit quęstiones suas discursu theologico, & per hoc videbis solutum primum, secundum, tertium, quartum argumentum Aureoli qui probat articulos fidei esse quæstiones, vide ea in c. 1. 1. q. 1 prologi contra 5. q. Quintum suum argumentum, fundatur super illud 1. Petri 3. Parati reddere rationem de ea, quæ in nobis est fide, & spe. sed reddere rationem de fide nõ possumus nisi probandos articulos fidei quæ sunt quæstiones, & non principia. Ad hoc dico quod per ly: rationem, B. Petrus non intendit probationem articulorum fidei per medium naturale sic vt Aur. arbitratur, sed per medium diuinum quod est esse reuelatum, q. d. si quis petat à nobis quare tenemus Deum esse incarnatum, parati simus reddere rationem, quia reuelatũ est à Deo, à quo non potest esse falsum. & hæc est ratio optima, quoniam vt diximus in 3. art. lumen diuinæ reuelationis est ratio formalis ex parte nostra sub qua attingimus tradita in hac scientia.

Si verò aduersarius nihil concedat, &c. vsque ibi, contra fidẽ &c. Aduerte, ꝓ ideò non habet viam ab probandum, quia probatio debet esse ex euidentiori, & notiori, & certiori. & ideo si non concedat argumentum, non est via ad probandum, sed tamen habet viam ad respondendum. quia responsio non requirit talem euidentiam, qualem probatio sed sufficit ostendere, ꝓ probatio vel medium assumptum non cogit intentum meum dato casu quod nesciam suum oppositũ esse verum. & hoc modo vt in plurimum doctores, soluunt rationes cõtra fidem, quæ quidem solutiones licet non sint semper ex creditis, possunt tamen esse theologicæ, quia aliqua latitudo stat in solutionibus, quæ non stat in discursu theologico, quoniam vt diximus probatio requirit euidentiam vel acceptionem alicuius principij, solutioni autem sufficit euidentia vel ostensio per distinctionem, aut alio modo ꝓ medium assumptum non cogit intellectum, &c. Cũ enim fides ineffabili veritati innitatur, &c. vsque in finem. aduerte ꝓ omnes credentes fidem esse veram. & verò consonat verum, iudicant omne argumẽtum contra fidem esse falsum, & per consequens solubile, non tamen omnes possunt soluere, sed qui exercent se ad inuestigandum defectum, & sic exercent se doctores. & B. Th. non dicit, ꝓ sciant soluere, sed ꝓ sciunt esse solubilia eo quòd firmissimè teneant oppositum esse verum quia à Deo reuelatum, vnde dato quòd theologus, vt theologus sit potens ad soluendum, non tamen hic. vel ille, & propterea non monstro, venit aliquod argumentum fieri contra fidem, quod nullus signatus theologus posset soluere, quoniam fortè pro aliquo tempore nullus habet completè habitũ theologia sic vt sentit Do. Tholorot. in 2. sentent. in illa q. 5. creator generis humani in solutione argumenti.

Vcitur tamen sacra doctrina, & ratione humana, &c. Aduerte quòd licet B. Th. in prosecutione respõsionis, non nominet gradum in quo debeat locari probatio sumpta à ratione humana. tamen debet locari in extraneæ sic vt locauit authoritates philosophorũ sunt enim eiusdem ordinis, quia sub lumine naturali licet alterum vt necessarium, alterum vt probabile. Lumen autem naturale sic vt est extraneum à scientia reuelata, vt reuelata. Auctoritas autem sanctorum & sacrorum doctorum, & sacræ scripturæ ideò locantur inter propria, quia sunt sub lumine diuino. Nam S. sancto inspirati loquuti sunt sancti homines Dei. non tamen pro æquali gradu, & ideo B. Tho. distinxit ens in necessarium: & cõtingens. Sed dices cur doctores Theologiæ: tantum immorantur in rationib. naturalibus. & pręcipuè B. Th. si sunt extraneæ ab hac scientia. Responsio est, vt condescendant imbecilitati nostri intellectus qui naturaliter ex his ascendit ad diuina, & iste modus est sibi naturaliter inditus, & vt ostendat sapientib. seculi, quòd hæc nõ sunt adeò repugnantia intellectui vt ipsi existimant, imò quòd cõsona sunt, & nullum in rationabile continent sic vt B. Th. in 4. lib. contra Gentiles conatur ostendere, & B. Aug. in lib. de Trinitate.

ARTICVL. IX.

Vtrum debeat vti metaphoris.

Circa tit. Aduerte primo ꝓ metaphora propriè sumpta non verificatur de eo de quo dicitur secũdum proprium significatum: sed secudum aliud simile tãtum. Aduerte secudo quod cum Aristot. in secundo posteriorum in tractatu qui incipit si autem disp. in metaphoris. &c. pro hibeat disputationes, & diffinitiones per metaphoras primo aspectu videtur incõueniens hanc nobilissimam sciẽtiam Dei vti metaphoris, & ideò B. Th. notanter mouet articulum vt ostendat quod licet. i. vitium in scientiis humanis non ramen in hac, &c.

Conueniens est sacræ scripturæ, &c. Aduerte, quòd ly, conueniens non debet interpretari solum pro vtili communiter sumpto. id est, pro eo, quod solum confert, sed pro necessario: non quidẽ simpliciter dicto, sed pro vt illud sine quo cum maxima difficultate aliud consequimur vel saltem pauci potelt dici necessarium sic vt etiam dicimus in 1. artic. pro 2. q. & hæc expositio consonat dicto Dyonisij quod assumitur in probatione. Nam impossibile non est correspondens ly: conueniens communiter dicto vt patet. Accepit autem Dyonisius ly: impossibile non simpliciter dictum sed eo modo, quo etiam diximus de necessario. Item hæc expositio consonat responsioni ad primum vbi dicit, quod non solum propter vtilitatem, sed etiam propter necessitatem: vtitur metaphoris, &c.

ARTICVL. X.

Vtrum contineat plures sensus.

Circa corpus aduerte in cuius potestate est vt non solum voces, &c. Sed & res significãdum. Aduerte ꝓ B. Th. videtur sentire esse proprium solius Dei accõmodare res ad significandum & non solum voces, ꝓ quidem est verum, si sumantur res vniuersaliter traditæ cõsideradæ in aliqua sciẽtia, qualis est hæc scientia. Nam si sumãtur res specialiter non inconuenit ꝓ esset homo accõmodet rem à se factam ad significadam aliam, sic vt illi, qui dicunt amico suo cum fecere tale quid & ad te misero intelliges hoc vel illud significare per ipsum, ex his sequitur correlariè ꝓ non incõuenit auctorem alicuius scientiæ humanæ in aliquo tradito posse exponi multiplici sensu licet nõ quo ad totam doct. nisi fortè cõstet quod totam doctr. sub metaphoris velauerit vt philosophi primi tractãtes diuina, neque enim metaphora est intenta vt primum significatum. Potesesset dicere quod nec vniuersaliter, nec particulariter homo põt accommodare rem ad significãdum ex proprietate rei. quoniã non est auctor rei quo ad substantiam neque naturalis, nec artificialis, &c. Non est incõueniens vt dicit Aug. &c. vsque in fin. Aduerte ꝓ idem tenet in q. de potentia. q. 4. art. 1. ibi omnis veritas, quæ post diuinæ scripturæ. tu tñ no. quod vna litera non cõprehendit plures sensus literales æquè primo intentos ab auctore, sed quodam ordine ita ꝓ primo intentus est vnus, qui simpliciter est literalis, & de hoc intendit B. Th. in responsione ad primum cum dicit. Cum oẽs fundentur super vnum, à quo solo. s. literali potest trahi arg. & quod B. Th. sentiat hos sensus comprehendi quodam ordine manifestat in q. de potẽtia q. 4. 1. ibi non est incredibile Moysi, & illic dicit quod sub vna serie literæ, id est, sub quodam ordine designantur plures sensus qui sunt sensus auctoris: quis autem sit primo intentus ab auctore quærendum est alio loco scripturæ, vt innuit B. Th. in responsione ad primũ quod si non potest haberi propter multitudinẽ expositionum, recurrendum est ad caput ecclesiæ vt caput est.

¶ Quæstio Secunda.

ARTICVL. I.

Vtrum Deum esse sit per se notum.

Circa tit. Aduerte ꝓ ly, per se notum conuertitur cum ly, per se euidens & ly: per se euidẽs conuertitur cũ propositione immediata. Nam vt inquit philosophus in primo posteriorum immediata propositio est qua non est qua non est altera prior per quam. s. fiat euidẽs seu demõstretur. Intendit ergo B. Thom. vtrum hæc propositio Deus est, sit ex se ipsa & immediate euidens.

Ex hoc enim aliqua propositio est per se nota, &c. Aduerte, ꝓ propriè loquendo D. Th. non intẽdit hanc esse propriè diffinitionẽ propositionis per se notæ, quoniam definitum esset in plus. Nam stat plures propositiones. esse sufficienter euidentes sine alia & tamen prædicatum non esse de ratione subiecti, vt quando negatur prædicatũ à prædicato. Nec enim quantitas est de rõne substantiæ, sic vt sunt propositiones notæ ad sensum, vt totum est maius sua parte. & sic de aliis maximis mathematicis, & in naturalib. sicut ista. Motus est. Ignis est calidus. Nam licet prædicatum non sit de ratione subiecti vanæ tamẽ demonstraretur cũm sint notissimæ. Dicendum igitur est ꝓ B. Th. intendit assignare causam, per quã infallibiliter fit propositio per se nota, & est quando prædicatũ est, &c. Non tamen intendit hanc solam esse vt declarati. Est tamen hæc causa talis conditionis ꝓ quotiens poniur redditur propositio per se nota, sicut esse sensiuum infert infallibiliter esse vegetatiuum, non tamen adæquatè, stat enim esse vegetatiuum sine sensitiuo.

Contra hanc propositionem arguit Aureol. sed nihil valent stante declaratione prædicta argumenta Aureoli. Credit enim B. Th. hic definire propositionem, per se notam vel saltem adducere causam adæquatam quod non est verum, & ideo potelt concedi ꝓ omnes propositiones, quas adducit, sint per se notæ pro quanto non possunt intellectui per euidentiores declarari, sed sufficit sensus. vel experientia.

Gregorius quoque arguit, & conatur destruere causam adductam à B. Th. arguens ꝓ dantur plures conclusiones in quib. prædicatũ est de ratione subiecti, & tamen non sunt per se notæ, sed decipitur quoniam credit non dari propositionem per se notam, nisi sit tota cuilibet potenti vti ratione, sic enim ipse definit in primo d. 2. q. 1. propositionẽ per se notam. Vnde apud ipsum propositio per se nota in sua maxima vniuersalitate sumpta conuertitur cum communi animi conceptione: sed apud B. Th. vt patet in art. hoc est falsum aliter non potuisset distinctionem propositionis per se in secundum se, & quo ad nos. & ideo fantasia Gregorij apud nos nihil est.

Propositio quidẽ quantum sit in se erit per se nota non tamẽ &c. Aduerte ꝓ B. Th. ex hoc innuit eandem numero propositionem posse esse per se notã vni, & non alteri: vel secũdum se, non tamen viatori. quam quidem identitatem intellige quo ad terminos, non autem quo ad cõceptum vel conceptus. Nam si iidem conceptus essent in omni intellectu talis propositio esset omnĩ vel nulli cognita, & quoniã ex terminis, & re significata propositio habet identitatem materialem tãtum ex vnitate autem conceptus formalem. Ideo intelligas ly: eandem propositionem quoad identitatem materialem, sed non quo ad formalem. Etenim si quæras vnde est quòd propositio habens duos conceptus secundum vnum est per se nota, & non secũdum alterum. Respondeo quòd hoc prouenit, quia contingit alterum istorum conceptum esse ex propriis, & intrinsecis rei significatæ: alterum autem esse ex intrinsecis, vel à posteriori, & ideo intellectui habenti primum conceptum erit euidens, non autem habenti secũdum. Hinc est quòd Deum esse per se notum Beato non autem viatori ex his videbis soluta duo argumenta Aureol. in Capr. d. 2. q. 2. contra secundam.

Dico igitur ꝓ hæc propositio Deus est, &c. vsque ibi in finẽ articuli. Aduerte vt diximus ꝓ ly: hęc propositio debet intelligi quo ad identitatẽ materialem, & nõ quo ad formalem, & quod ideo est nõ per se nota nobis quia alio modo intelligitur, & beato. p. in ipsa diuinitate, & alio modo à nobis: quia in ipsa creatura, & propter hoc argumẽta Aureol. apud Capre. d. 2. q. 2. contra 3. quæst. nihil cõcludunt. Credit enim quod nos teneamus eandem formaliter ita ꝓ sub eodem conceptu sit nota beato, & nobis supposito ꝓ habeamus eundem conceptum quẽ habet beatus de Deo: aduerte tamen, quod aliud falsum supponit in secũdo suo arg. quod beatus resoluat hanc in priorem. s. Deus est in hanc, actus purus est vt sic arguat actus purus est, ergo Deus est propterea credit hãc Deus est, esse mediatam, tam beato, quam viatori ex consequẽti non per se notam. Fallitur inquam quoniam talis resolutio non stat in intellectu beati, sed intuetur eã immediatè in diuina essentia, sicut intuentur prima principia cognitione terminorum. Argumenta autem Greg. contra eandem quæstionem in Capr. vbi supra fundantur in falso de quo supra diximus. s. ꝓ omnis propositio per se nota sit nota omni vtenti ratione hoc supra reprobauimus. ex consequenti non probat nisi ꝓ hæc Deus est, non est nota omnibus, cum hoc tamen stat quòd sit nota secundum se, &c.

Aureolus supponit duo falsa.

Primum.

Secundum.

In responsione ad secundum aduerte vt scias, quomodo hæc descriptio, id ꝓ excedẽs omne cogitabile attribuitur huic quod dico Deus. Quod descriptiones sunt in triplici differẽtia. Quædam dantur de his quib. repuget existentia, vt descriptio contradictoriorum. vacui infiniti impossibili, & non verificantur de scriptis, nisi secundum esse obiectiuum. i. vt apprehendũtur ab intellectu. Quædam dantur de his quæ apprehenduntur ab intellectu, & vt sic abstrahunt ab existentia, & non existentia, vt homo est nobilissimum animalium: Rosa est pulcherrima florum. Quædam autem dantur de his, quæ apprehendũtur ab intellectu, & in quantum existunt vt cælum est primum generans & causa generationis perpetuæ descriptio allegata à B. Tho. de Deo non ponitur in primo ordine: quoniam constat non existentiam repugnare Deo. Nec in tertio quoniam tunc argumentum concluderet. s. ꝓ Deum esse & per se notum. Nam hęc esset vt communis animi conceptio Deus est quid existens in rerum natura quo maius excogitari non potest. Sed ponitur in secundo ordine, nam intellectus cogitans de ly: Deus inuenit has conditiones sibi esse attribuendas sine existat sine non, sicut cogitans de perfectissimo duce vel legislatore, attribuit sibi, ꝓ est iustissimus, prudentissimus, &c. Dato etiam quod nullus talis esset in natura & propterea sic vt hæc consequentia non valet perfectissimus dux est ille qui est iustissimus, &c. ergo talis est in rerum natura, sic nec ista Deus est quo maius, &c, ergo est in rerum natura & hæc fuit intentio B. Tho. in responsione ad secundum. Nam cum dicit non tamen propter hoc sequitur innuit quod hæc descriptio locatur in secundo ordine, & cum dicit nec potelt argui quod sic. &c. innuit quòd non locatur in tertio ordine, & ideo non est per se nota.

Sed contra hoc instatur ab aliquib. sic ergo adhuc stat argumentum, nam si hæc descriptio locatur in secundo ordine & non in tertio, ergo Deus non est id, quo maius probatur consequentia, maius enim est quod apprehenditur & est, quàm quod apprehenditur tantum: sed si locatur in secundo ordine, tãtum apprehenditur in tertio autem apprehendit, & est &c. Ad hoc nego consequentiam ad probationem nego illam comparationem. Non enim valet, nisi id, quod apprehenditur, locetur tantum in primo ordine sicut vacuum & infinitum, &c. sic autem locatur in secundo non valet, quoniam licet expresse non ponat existentiam non tamen negat eam. stat enim quod existat licet non sit euidens cogitanti, euidentia autem vel ineuidentia existentiæ ipsi cogitanti non ponit maioritatem vel minoritatem in re ex parte rei.

In responsione ad tertium, aduerte ꝓ B. Th. acceptat hanc consequentiam factam in argumẽto. Nulla veritas est ergo verum est nullam veritatem esse, & ratio acceptionis est, quia ad propositionem de inesse sequitur modalis de vero, vel falso: nã bene sequitur. Nullus homo est lapis ergo verum est nullum hominem esse lapidem, & hoc immediatè sequitur ex illa.

Scot. autem in primo d. 2. q. 2. respondens ad tertium principale non cõsiderans hanc regulã de modali negauit prædictã cõsequẽtiam, dicẽs, quod ad hãc nulla veritas est, sequitur hęc, ergo non est verum aliquã veritatẽ esse, & non sequitur hęc ergo verum est nullã veritatem esse. Nos autẽ dicimus vtramque sequi sed immediatè illam modalẽ hanc aũt tanquã æquipollẽtem vniuersali negatiuæ secundũ regulas æquipollentiarũ propositionũ. Nã nulla veritas est, & aliqua veritas est sunt cõtradictoriæ, si autẽ ponatur negatiua sic non est verum aliquã veritatem esse ꝓ equipollent. Quod autem illa modalis non sequatur probat Sco. quia veritas aut accipitur fundamentaliter aut pro veritate intellectus componentis vel diuidẽtis, sed neutro modo põt accipi nõ fundamẽtaliter, quia si nulla veritas est nulla res fundãs remanet. Fundamentum enim veritatis est entitas rei, ergo ex illa negatiua non sequitur illa affirmatiua verũ est, &c. Nam si verũ est ergo aliqua veritas est: quoniam esse verũ, & esse aliquam veritatem æquipollent si ergo nulla veritas est sequitur veritatem fundamentaliter non esse, nec potest sumi formaliter, quia nullus intellectus est remanens posito ꝓ nulla

Scotus.

veritas sit. ergo ex illa negatiua non sequitur prædicta affirmatiua modalis, &c.

Ad hoc dico quòd ex negatione sequitur affirmatio prædicta, & per consequens stat aliqua veritas: nam bene sequitur verum est nullam veritatem esse, ergo veritas est nulla. s. veritatē esse. & cum quæritur quomodo sumatur in hac affirmatiua veritas, dico ꝙ sumitur fundamētaliter. & cum arguitur quoniam nulla res fundans remanet, ergo &c. negatur conseq. nam licet omnis præpositionis modalis de vero, tam de dicto, quam de modo affirmatiuè fundamentum sit entitas rei, vt hominem esse animal est verum, tamen negatiuè de dicto fundamentum est non esse rei vt hominem non esse lapidem est verum. sic in proposito nullam esse veritatem est verum fundamentum est non esse veritatem. Deceptus est ergo Sco. quia credit omnis propositionis veræ tam affirmatiuè, quam negatiuè esse, vel entitatem rei esse fundamentum, quod nos non concedimus nisi in affirmatiuis quorum termini sunt positiui ad differentiam istarum, non ens est non ens, non homo est non homo. &c.

ARTICVL. II.

Vtrum Deum esse sit demonstrabile.

DVplex est demonstratio, vna quæ est per causam, &c. Aduerte quòd B. Th. fundat se in primo posterior. lec. 25. secundum signationem B. Tho. sed ly, per causam non sumitur abstractè, sed pro causa proxima, & immediata nobis notiori quam effectus: nam illic Arist. tenet ꝙ demōstratio quæ est per causam remotam est demonstratio: quia vt videre poteris, alia est per effectum, &c. Aduerte ꝙ philosophus illic docet facere demonstrationem per effectum conuertibilem, siue adæquatū, & per conuertibilem. B. Th. in litera ly, per effectum accepit indistinctè, & eum applicat in proposito necesse est vt intelligat de non conuertibili, & non adæquato, quoniam in creatis non datur effectus adæquatus diuinæ omnipotentiæ. Differentia autem demonstrationis per effectum adæquatum, & non adæquatum stat in hoc ꝙ per effectum adæquatum non solum concludit causam præexistere, sed causa in se sufficienter cognoscitur, ita ꝙ comparatur talis cognitio cognitioni quidditatiuæ: vt potest elici ex B. Th. infrà in q. 88. art. 2. ad 7. per effectum autem inadæquatum concluditur causam præexistere. quæ quidem cognitio est valde imperfecta.

In respon. ad primum de præambula ad articulos fidei, &c. Aduerte ꝙ B. Th. non intendit omnia quæ possunt sciri de Deo cognitione naturali esse secundum se præambula, id est, priora art. fidei in se acceptis. Hoc enim esset falsum, nam aliqua præcedunt vt Deum esse, & esse vnum procedunt Deum esse trinū: quoniam trinitas fundatur, in essentia vna. Aliqua autē subsequuntur vt Deum esse creatorem vel principium efficiens omnium. quoniam prædicata respectiua subsequuntur absoluta, vt sua fundamenta. Intendit igitur quòd omnia sunt præambula, vt veniunt in cognitionem nostram, & comparantur ad articulos fidei non in se acceptos, sed vt creduntur à nobis: Vnde vt sic sunt ergo dispositio accepta ad articulos fidei, vnde dicit B. Thom. quòd sicut natura deseruit gratiæ sic cognitio naturalis deseruit fidei. Sed dices, ergo art. fidei non sunt prima principia in hac doctrina: quoniam secundum te habent propositiones has præambulas in cognitione nostra, Deus est Deus, est vnus, &c. Respondeo nego, consequentiam ad probationem non sequitur: quoniam non ponuntur præambula eodem lumine quo accipiuntur articuli fidei. Deinde illud præambulum, nō est necessarium simpliciter vt declarat B. Tho. in secunda ratione ibi nihil tamen prohibent, &c.

In responsione ad secundum, quia quæstio quidem sequitur quæstionem an est, &c. Aduerte quòd B. Th. fundat se super philosophum in secundo posteriorum lectura prima, ibi quædam autem alio modo quærimus, vbi dicit philosophus quòd cum quærimus de aliquo. p. de Deo, vel sentaruo per secundum adiacens cognoscentes quia est, postea quærimus quid sunt, vt quid est Deus, quid est homo, sed quia significatum nominis præsupponitur cuilibet quæstioni, ideo in nostro intellectu iste est ordo vt prius statuamus, & sciamus quid nominis, secundo ex quid nominis scrutemur, si est per secundum adiacens. Tertio ex si ex scrutemur quid rei. Quarto ex quid rei, scrutemur si est. vel quia est per tertium adiacens, & est quando scrutamur passiones de subiecto, per quod quid est deducentes. & hunc ordinē seruauit infrà B. Th. vt declarabitur in articulo sequentis quæstionis.

ARTICVL. III.

Vtrum Deus sit.

CIrca titulum occurrit dubium, quia statim videtur iste artic. inconuenienter motus, nam si in qualibet scientia supponitur de subiecto quid, & quia ex primo posterior. & B. Tho. conclusit Deum esse subiectum in hac scientia, ergo inconuenienter quæritur an Deus sit.

Ad quod vltra responsiones duas quas adducit expositor quarum prima est quòd hæc scientia probat suum subiectum per accidens non per se: per accidens quidem, quia non participamus tantum de lumine diuino, à quo est hæc scientia, quod possit nobis constare Deum esse, cuilibet autem scientiæ prohiberur probare per se suum subiectum esse, per accidens autem non officit: quoniam ea quæ sunt per accidens non repugnant articulo.

Secunda est quòd hæc scientia probat suum subiectum esse non per medium diuinū & sibi proprium. supponitur enim ex reuelatione iuxta illud Exodi tertio, qui est. Sed per medium ex tractū, & naturale vt patet in rationib. huius articuli, licet autem sit contra artem probare subiectum ex propriis, non tamen ex extrancis.

Tu potes addere ꝙ mens philosophi est de subiecto suppositi quia est: dummodo possit esse per se notum sentiui, vel intellectui. qualia sunt subiecta scientiarum naturalium, & cum hæc sit altioris ordinis nō inconuenit ꝙ scrutetur suum subiectum esse eo, ꝙ non constat sensui, nec intellectui, & sicut diximus in q. præcedenti quòd hæc scientia vt diuina habet multa priuilegia super alias, vt quòd est simul pract. & spec. ex obiecto, & non inconuenit, vt probet suum subiectum esse à posteriori tamen, &c.

Quantum ad rationes B. Tho. Aduerte ꝙ licet expositor teneat has rationes non efficaciter cōcludere expresse Deum esse, quoniam prima & secunda non deducunt nisi ad primū corpus. i. cælum. & animam intellectiuam, & similiter aliæ nō concludunt. sed tantum concludūt quædam prædicata quæ pro veritate sunt propria Deo non curādo quomodo vel qualiter sint tamen sequendo doctrinam Capr. 1. di. 3. q. 1. melius est ꝙ sustineas has esse sufficientes, supponendo vnū quod. s. non fuit necesse B. Th. in quolibet suo libro in quo recitat aliquas rationes vniformiter ad vltima resoluere, vnde quia in primo cont. Gēt. cap. 15. primā rationem huius articuli vsque ad suprema deducit ex Arist. ideo sufficit sibi in hoc articulo tangere fundamētum, quasi minuens ne fieret inutilis repetitio, resolutionem supremam quærendam esse in primo contr. Gent. 15. Et ideo si Greg. hoc considerasset, vel librum contr. Gen. vidisset, non ita hanc rationem primam contempsisset dicens ꝙ non deducit nisi ad animam cæli vel motorem cōiunctum, similiter ratio secunda, quæ deducit ad vnum primū efficiens optimè sustinetur à Cap. vbi supra, & declarat quomodo completur in secundo contr. Gen. 15. Vide tu illum. Tertia vero, & quarta, & quinta sufficienter cōcludunt vt formantur in articulo, & sustinebimus cōtra Aureol. examinando propositiones singularum rōnum. In prima rōne postquā resolueris eam sicut B. Th. in primo contr. Gent. 13. q. per totum sustinebis duas propositiones. prima impossibile est, ergo ꝙ secundum idem & eodem modo aliquid moueat se ipsum, & moueatur Sco. in 2. d. 2. q. 18. tenet oppositū in intellectu & voluntate, & in animato augente se, & in graui mouente se, & in aqua calida infrigidante seipsam. eius argumenta recitantur à Capr. 2. d. 6. q. 1. cōtra primam, & ab eodem facillimè soluuntur, licet enim probent ꝙ aliquid est mouens & motum, non tamen id est verum penitus secundum idem vide eum. De hac tamen materia diffusius loquemur in tractatu de Angelis in q. 53. articulo primo, &c.

1 propositio.

Secunda est mouētia non mouent, nisi quia sunt mota à primo, &c. Et aduerte ꝙ coincidit cum illa, quæ ponitur in rōne secunda, primū est causa medij &c. æquipollet huic causa media pēder à prima quæ propositio potest habere triplicem sensum, primo ꝙ causa media, vt media & sic non est vera. quoniam non est de rōne medij vt mediū pendere ab aliquo primo, sed tamen ad hinc, & inde siue mediate inter duo extrema, secundo quòd causa media vt causa & sic nō est vera: quoniam non est de rōne causæ vt causa pēdere ab aliquo primo, aliter omnis causa esset depēdēs. tertio ꝙ causa media, vt causa media & sic est vera, est enim causa media rōne causalitatis non à se ergo causalitatis. i. virtutē causandi recipit ab alio, vt priori. & quidē si illud i. causat à se, ergo erit 1. causa, & si non est à se, ergo est à priori, & sic

2. propositio.

sic ascendendo, vel datur primum vel tota ista complexio causarum frustrabitur, ideo enim causant vt compleant causationem suam in effectum, sed si mediæ tanden non reducantur ad primum non complebitur causatio sua. ideò ne euacuetur omnis causalitas in natura necesse est, vt causa media inquantum causa media producatur à prima. & si dicas quod remota prima omnes causę essent mediæ ergo non necessario pendet à prima. respondeo, nego antecedens immo nulla esset causa, nec effectus vt ait B. Thomas, in secunda ratione ibi, sed si procedatur in infinitum, vsque ibi, efficientes mediæ, &c. & dicit Aristoteles in secūdo metaphysico. textu sexto. nihil est toto primum, nec ex toto causa illa est, sed contra Bea. Thom. in secundo metaphysices, exponens tex. 6. concedit illud antecedens. dicit enim si proceditur in infinitum omnes causæ sunt mediæ. respōdeo quod sumit ly, causas, non quo ad causalitatem, sed quo ad denominationem secundum communem modum loquendi, sed pro rei veritate nulla causa remaneret, & hæc fuit mens philosophi illic.

In secunda ratione postquam resoluetis eam vt Capreolus in prima distinctione, tertia quęstione primo articulo, & est defensio præuiæ rationis. Beatus Thomas contra Aureolum. Declarabis illam propositionem: nec est possibile, quòd aliquid sit causa efficiens sui ipsius, quia sic esset prius se ipso, & aduerte, quod hæc ratio est Sancti Augustini in decimo de Trinitate, vbi inquit, Si quid enim se ipsum gigneret se ipso prius & posterius esset, &c. Hæc quidem ratio quantum ad ly, prius & posterius, alio modo verificatur in qua productione, in qua productum essentialiter distinguitur à producente, & alio modo, quando vtrumque est cossentiale vt in diuinis. Nam in primo modo ly, prius stat pro prioritate durationis, vel saltem naturę vt in cœuis. In secundo modo stat solum pro prioritate causalitatis, & dicitur prius à quo vt diffusè tractabitur de Trinitate. Nam si omne producens esset prius duratione vel natura suo producto vitare non possemus, quin talis prioritas esset in diuinis inter personas. Intelligatur ergo dictum Bea. Tho. indistinctè non præcisè primo modo.

Productus est prius producto 1 Aut causalitatis prioritate, aut durationis naturæ.

In tertia ratione sunt propositiones impugnatæ ab Aureolo, vt recitat Capreolus vbi supra. Prima est, quod est possibile non esse quandoque non est, &c. Aureolus dat instantiam de elementis, quæ correlatiua sunt, vt patet, & tamen sunt æterna etiam secundum fidem, quoniam terra, in æternum stat, &c.

Ad hoc dico quòd si mundus esset æternus, & generatio esset æterna nulla pars elementi signata esset æterna ex secundo de generatione, & sic esset verum dicere, quòd ideo terra corrumperetur, nec est æterna, nisi per æquiualentiam, quoniam si in vna parte orbis partes terræ transmutantur in aquam: in alia parte partes aquæ in terra, & sic tali vicissitudine elementa seruantur in æternum ab auctore vniuersi. secundum fidem autem dico quod elementa non seruantur æterna, nisi secundum potentiam diuinam, qua etiam cessabit generatio. Vnde sibi derelicta per actionem contrarij approximati, & non impediti, corrumperentur, &c.

Secunda omne necessarium habet causam suæ necessitatis vel non habet, &c. Aduerte quòd Aureolus & fortius Gregorius in secundo distinctionum prima, quæstione prima. negant hanc, & dicunt philosophum non concedere necessarium habere aliquam causam efficientem, & quando sibi adducitur ex philosopho in 5. metaphysic. in capit. de necessario & complexo, dicit Gregorius quod intelligunt de incomplexis, vt sunt quęstiones, sed quod etiam loquatur de incomplexis declaraui in duodecimo metaphysic. in quæstion. 43. vide illic vltimam resolutionem, quam si non videris, non proficient tibi allegationes quas adducit Capreolus, vbi suprà pro defensione prædictæ propositionis.

In quarta ratione impugnatur ab Aureo. hæc propositio. Quod autem dicitur maximè tale, in aliquo genere, &c. dat instantiam de albedine, quæ est maxima in genere coloris, & ideò non est causa omnium colorum, vt patet, Tu igitur aduerte primo quòd ly maximè, non stat pro aliqua specie alicuius generis sumendo genus strictè pro aliquo vniuoco diuisibili in differentias oppositas, sed stato pro aliquo primo & perfectissimo cui primo conuenit ratio formalis alicuius generis. id est, alicuius communis saltem communitate vniuoca, vel analoga, & hoc dico quoniam sumpto genere propriissimè dicto & non alio modo ratio Bea. Thom. in proposito non concluderet, quoniam apud ipsum nec ens, nec ad aliud transcendens est vniuocum, nec verè genus est ergo sensus. Quod est primum & perfectissimum, cui primo conuenit ratio formalis alicuius communis, ita quod in se contineat omnes perfectiones illius communis, & non solū. quia magis participat de illis, est causa effectiua omnium aliorum cui conuenit talis ratio. Aduerte secundo, secundum Beatum Thomam in quæstione de potentia Dei, quæstione septima, artic. 4. Quod accidentium licet proxima mēsura sit aliquod accidens. p. perfectissima species illius generis, non tamen est primo, prima. sed hæc est substantia maximè entitatis & de mensura, primo prima quæ dicitur primo proxima, quæ dicitur primo primum, & perfectissimum intelligitur illa maxima. Quod est maximè tale, &c.

Ex his ad instantiam de albedine, dico quòd non valet, quoniam non est primo primum, vt mensura colorum, sed mensura proxima, vt homo est mēsura proxima, omnium animalium, vnde sicut homo non est causa effectiua omnium animalium, sed id, quod est primum entitate, sic albedo non est causa effectiua omnium colorum. sed quod est primo, primum inesse.

Notandum obstat concedere Aureolo, quod albedo est causa omnium colorum non quidem quo ad entitatem ratione dicta, sed quo ad cognitionem pro quanto maximè participat lucem, & cognoscimus alias species coloris, tanto perfectiores quanto magis participant de albedine, & tanto imperfectiores quanto magis distant, & hoc habet inquantum est proxima mensura, & prima species coloris, sed ex hoc non infringitur supradicta maxima.

In ratione quinta, impugnatur ab Aureolo in Capreolo. vbi supra hæc propositio. Ea autem, quæ non habēt cognitionem, &c. Dicit Aureolus quod hæc potest negari, nam dicetur, quod omnia talia diriguntur, in finem & inclinantur ex suis formis, & qualitatibus inter se, sicut lapis inclinatur & dirigitur in centrum sua grauitate, sed hæc responsio non euacuat, quoniam illæ formæ non sufficiunt, vt benè, & ordinatè dirigantur, sicut requirit vnitas ordinis in vniuerso & quod contraria in vnum ordinem complectantur: sed requiritur moderator extrinsecus, qui tali, & tali modo dirigat vt seruetur perfectio totius vniuersi. Et de hoc vide Beatum Thomam, tertio contra Gent. 1. capit. 64. & accipe rationem quintam & sextam, in quibus Beatus Thomas virtualiter euacuat responsionem Aureoli.

In responsione ad primum. Aduerte quod illa propositio in argum. quæ est conditionalis, si vnum contrariorum fuerat infinitum, totaliter destruet reliquum vera est, & respectu sui obiecti, quoniam secum non compatitur aliquem gradum sui oppositi, vt patet de maxime calido, cum quo non stat aliquis gradus frigidi, & respectu alterius subiecti existentis sub opposito, in quo agit vt assimilet illud sibi, vt si summè calidum, summè calefaciat aquam frigidam, totaliter destruet frigiditatem. Duo tamen casus dantur, in quibus non totaliter destructur oppositum.

Primus est, si alterum infinitum agat & destruat oppositum non naturaliter, sed voluntariè, & quantum expedit.

Secundus est, si totum vnum contrarium non potest recipi in alio subiecto in quo est oppositum. vt si calor ignis esset infinitus, & non posset recipi in aqua nisi finite. Non inconuenit in aqua cum calore remanere aliquem gradum frigiditatis, suppono enim pro nunc duo contraria in gradu remisso se compati, de quo inferius determinabitur. Et quoniam in proposito, bonum infinitum, id est Deus, est agens voluntarium, increatum, & sua bonitas non potest tota recipi in altera natura. Ideo Beatus Thomas in responsione ex vtroque intendit negare illam cōditionalem assumptam ex primo. Ibi Deus cum sit summè bonus, &c. Ex secundo ibi hoc contra ad infinitam bonitatem pertinet, &c. Potest tamen vtrumque dictum ad voluntatem referri, præcipuè quia in secundo vtitur ly permittitur.

Quæstio

¶ Quæstio Tertia.

ARTICVL. I.

Vtrum Deus sit corpus.

CIRCA tit. Aduerte, quod licet B. Th. de Deo, quem conclusit in articulo præcedenti existere, possit quærere, an sit ens quod est accidens, vel ens, quod est substantia, tamen statim illis prætermissis quærit an sit corpus: quoniam communis animi conceptio est apud omnes tenentes Deum esse, quod est quid valde nobile, & indepẽdens, & firmum, ex cõsequen. est substantia, & ideo quærit an sit corpus, quoniam considerata nobilitate aliquorum corporum vt cælestium apud aliquos posset credi quod sit corpus.

Aduerte secundo quòd ly, corpus, stat pro qualibet substãtia sub quantitate diuisibili siue sit composita ex materia, & forma siue non, vt fingunt illi, qui negant materiam à cælo, &c.

Respondeo dicendum absolutè Deum non esse corpus, &c. Aduerte quod ly. absolutè, intendit negare Deum esse corpus, non solum quia non est substantia sub quantitate, sed quia nullam conditionem corporeitatis habet, ita quod nec est actus corporis extrinsecus ad differentiam cuiuscunque formæ extensæ. Non autem quæritur hic vtrum possit esse forma corporis, qualis est animal rationalis vt ipsemet dicit in primo cõtra gent. 21. ibi, & ad hoc dicendum.

In prima ratione nullum corpus mouet non motum, &c. aduerte quòd hæc ratio correspondet primæ quam formauit in quæst. præcedenti in articulo tertio, vbi probauit quod est deuenire ad vnum mouens immobile, & constat quod illa ratio procedit de motu locali, & sic ad mentem philosophi & B. Th. in primo contra gen. 20. & est sua ratio septima applicat ad motum localem. Et dicit nullum corpus mouet localiter nisi moueatur, quoniam mouens, & motum oportet esse simul, & applicata igitur hac propositione ad motum localem nullam habet instantiam apparentem, si autem sumeretur in quolibet motu vniuersaliter, videtur esse instantia de magnete ad quem manentem motum trahitur ferrum, & aqua frigida stans infrigidat aerem, & obiectum stans immutat potentiam, siue visum, siue tactum, &c.

In secunda ratione, necesse est id, quod est primum ens in actu. Aduerte, quod hæc propositio extrahitur ex 9. metaph. 13. & ex 11. tex. 32. &c.

In tertia ratione, corpus viuũ nobilius est corpore non viuo. Aduerte quod aliqui instant de cęlo, quoniam saltem secundum theologos & præcipuè B. Th. infra in q. 20. Cælum est nõ animatum. ergo videtur ex hac propositione pomum & vermis sint nobiliora cælo, quod videtur derisibile. Nam communiter dicitur diuinum corpus, & Arist. in secundo cæli, tex. secundo dicit bene esse appellare ipsum diuinum corpus & immortale, &c. Ad hoc iam respondimus in 12. metaph. q. 25. & breuiter nunc dicendum est primo ad mentem philosophi 2. secundum veritatem.

Quantum ad philosophum, si teneatur quod apud ipsum cęlum est verè animatum. arg. vt patet. nihil valet, si autem teneas quod non est verè animatum, distinguendum est de ly, nobilioris, quoniam potest esse nobilius, vel quãtum ad gradum essendi, vel quantum ad modum essendi gradus essendi est esse, viuere, sentire, & modi sunt possibile, necessarium corruptibile, incorruptibile potentia, actus, causa effectus. Ex his dico ad instantiam quod forma, & cælum se habent in nobilitate, vt excedentia, & excessa. Nam in gradu essendi forma est nobilior. In modo autem essendi, cælum est nobilius, quoniam necessarium incorruptibile vniuersalis causa conseruans respectu suorum inferiorum & animatorum, & si dicas quod Aristot. in 2. physic. tex. quadragesimo quinto appellat cælum diuinius inter sensibilia. comparans etiam animalibus & plantis, ergo est simpliciter nobilius. Ad hoc dico quòd maiores etiam laudes attribuit in principio secundi de cælo, dicit enim ipsum esse diuinũ & immortale, & impossibile, & in alterabile, quas tamen laudes non concludit ex animatione: nam de ea nondum mentionem fecerat. Incipit enim hæc considerare in secundo libro, tex. 7 vbi agit de differentiis localibus, & tamen has laudes sibi attribuit in tex. 3. & secundo, & ipsemet declarat has sibi competere, quoniam ingenitum, & incorruptibile, & quoniam est æterni motus, & æternæ actionis, in qua arguitur quoddã diuinum, & quoniam antiqui attribuunt cælum locum esse Deorũ, ideo inquit Arist. ponunt ipsum solum inter corpora esse immortale: patet igitur quomodo nobilius est, & in quo sensu, & si non sit animatum, & quoniam secundum veritatem, & Bea. Thom. non est animatum, ideo ad instantiam non respondeo, aliter quam in prædictis immediatè.

ARTICVL. II.

Vtrum sit compositus ex materia, & forma.

CIrca titulum, aduerte quòd si omnes concederent compositionem ex materia, & forma non posse esse sine quantitate, ex consequenti omne tale corpus esse: hic articulus superflueret, sed quoniam Auicebron tenet in spiritualib. materiam & formam, ideo propter ipsum hic articulus est necessarius.

Primò quidem quia materia est id, quod est in potentia. Aduerte quod hæc prima ratio fundatur in 12. metap. text. 30. ibi oportet igitur esse principium, &c. Et infert immediatè, amplius igitur, tales oportet esse substantias sine materia & B. Th. commentans dicit. Nam materia est in potentia: quasi dicat, repugnat quod sit tantum actus, & habeat materiam: quoniam sequerentur contradictoria, &c.

Secundò, quia omne compositum ex materia & forma, &c. Aduerte quòd hæc ratio fundatur in primo physico, tex. 81. ibi existente enim quodam diuino, vbi philosophus declarat quod ex tribus principiis naturalib. materia est sicut natura recipiẽs, priuatio sicut maleficium, forma autem vt diuinum, quoniam dat esse & bonitatem, & perfectionem rei, vnde bene sequitur, quod ex quo non est bonum per materiam quòd non sit secundum se totum bonum, & sic non esset bonum per essentiam.

Tertiò, quia vnumquodque agens agit per suam formam. Aduerte quod hæc ratio in lib. 9. metap. tex. 13. ibi semper enim ex potentia ente fit actu ens ab actu ente, vbi vult philosophus quod agens agat quia est actu. contra, si se toto est, actu se primo agit & non per partem, & sic erit primum agens si autẽ non, se toto, sed parte est actu, non erit primo agens, &c. Et sic secundum hoc fundamentum, ratio B. Th. cõcludit, & scias quod ly, forma vel per suam formam sumitur non pro forma physicali quæ dicitur in formans, sed pro forma metaphysica, quę dicitur actus, secundum quod substantiæ simplices dicuntur formæ abstractæ. Nam si intenderet de forma physica, precisè conclusio in articulo esset falsa, scilicet est igitur per essentiam formæ, &c.

Quod igitur primum est & per se agens, patet quòd sit primo & per se forma, &c. Aduerte ꝙ ly, primum, excludit agens primus à quo recipiat virtutem agendi per ly, per se excludit agens per aliud tam extrinsecum, quam intrinsecum. Nam rex agens per gubernatores agit per aliud, & agens per partem, vt homo videns per oculum intelligens per animã agit per aliud. Est enim pars aliud à toto. Intendit ergo quòd illud, quòd est primum in ordine agentium, & non agit per aliud eo modo quo expositum est, oportet quòd sit primo & per se forma. & ratio huius est, quoniam si est primum, est & non per aliud agens ergo se toto est actu, quoniam se toto agit, si se toto est actu, ergo totum quod est actus, est contra primo & per se est forma. i. actus. Et proposito sic intellecta non habet instãtiam, nam quod dicunt aliqui solem esse primum illuminantium, & tamen non est primo lumen, non valet quia etsi sit primum in ordine illuminantium, non tamen in ordine agentium simpliciter. Nunc enim loquimur de primo agente simpliciter. præterea licet sit primum illuminans, non tamen est illuminãs per per se vt ly, per se excludit omnino per aliud. Nam lumen est aliud à sole, & manifestum est, quòd per lumen illuminat.

In responsione ad tertium formæ, quæ sunt simpliciter receptibiles in materia, &c. vsque ibi primum subiectum. Aduerte ꝙ indiuiduo duplex indiuisio competit. Prima negatio diuisionis in plura distincta realiter quia à diuisione reali diuiditur homo in Sortem & Platonem, &c. Et albedo in hanc & in illã albedinem, & hanc indiuisionem trahit à materia positiuè, vel negatiuè, positiuè quidem respectu formarum receptibilium in materia. sit enim hæc positiuè albedo quia est in hac materia. Negatiuè autem respectu formarum non receptibilium in materia, quoniam enim non habent materiam, vnde multiplicentur, remanẽt per se ipsas singulares & indiuisæ, & hæc consideratio indiuidui realis est & talis est in responsione ad tertium.

Secũda est negatio diuisionis: qua diuiditur superiora inferiora & hæc

& hæc competit indiuiduo vt stat sub specie specialissima, & est consideratio logica, & hæc indiuisio originatur ex prima. nam ex eo, quod forma recipitur in hac materia, vel non est receptibilis, sequitur quòd non est plurificabilis in plura: ex consequenti sequitur quod non est prædicabilis de multis. Et hęc indiuisio est formale constitutiuum indiuidui sub specie sicut indiuisio quædam formalis constituit specialissimum sub genere. sed de hac indiuisione non facit mẽtionem B. Th. in responsione, quoniam non oportebat, sed tantum de prima. Et propterea Durandus credens dici indiuiduum per solam negationem diuisionis in inferiora decipitur: quia hæc originatur ex prima & illa, vt diximus originatur ex materia, vnde ipse considerat indiuiduum solum logicè, sed B. Th. solum realiter. propterea non præualet contra nos. hæc sufficiant pro responsione ad tertium. Infrà autem plenius tractabimus de principio indiuiduationis, &c.

ARTICVL. III.

Vtrum Deus sit sua essentia.

CIrca titul. Aduerte primo quòd Deus licet sit terminus communis, prædicatur enim de hoc Deo, sicut homo de hoc homine, tamen hic non sumitur vt communis, sed vt hic Deus, quem posuimus esse subiectum in hac scientia vt sit sensus, vtrum hic Deus sit sua deitas, sicut si quæreremus vtrum hic homo sit sua humanitas. Aduerte secunò, quòd cum decisio fiat in articulo per distinctionem, vel per identitatem inter suppositum & naturam, insinuat quòd ly, Deus est suppositum quod vtique est verum, si sumatur suppositum metaphysicum & non Theologicum. Nam apud metaphysicum suppositum est singulare completum in natura indistinctum in se, & distinctum à quolibet alio, quod non est ipsum. omnes autem hæ cõditiones conueniunt ly: Deo sumpto pro hoc Deo considerato metaphysicè ex lumine naturali. Apud Theologum vero vt dicetur in tractatu de Trinitate est singulare constitutum relatione diuina, & in hoc sensu quæritur in q. 39. ar. 1. vtrum suppositum. p. pater sit essentia diuina, sed tale est acceptatum ex sola reuelatione suppositum autem metaphysicum, id est hic Deus, manifestatum est lumine naturali, & quoniam consideratio de Deo est quæstio metaphysicalis in hoc primo.

In rebus cõpositis ex materia & forma necesse est quod differãt suppositum, & natura. Aduerte vt scias vniuersalem differentiam inter suppositum & naturam.

In materialibus & in abstractis si qua ponitur, quòd potest imaginari quadrupliciter vt clarè exposuimus in nostro resolutorio de vnione verbi in determinatione primi dubij.

Primo quidem quod differant secundum rationem logicam, id est secundum modum significandi, sicut abstractum & concretum quo & quod habens & habitum, modo totius, & modo formæ: & hæc differẽtia seruatur in omni natura etiam in Deo, differt enim sic Deus & deitas vt patet, sed hæc non infert distinctionem realem, aliter ens, & entitas distinguerentur realiter, quantum tamen valeat talis differentia in Deo declarabitur in tractatu de Trinitate, vbi ostendetur hanc concedendã. Deus generat, hanc autem abiiciendam deitas generat.

Secundò, quod differunt vt res duæ distinctæ numero & subiecto. Ita quod vna non sit in altera sicut differunt Sortes & Plato, & sic in nulla natura hoc modo differunt. Constat enim quòd suppositum includit naturam vt suum formale.

Tertiò, quod differant, quia suppositum includit in sua ratione formali si diffiniatur aliquid, quod non includit natura vel essentia, & quia suppositum connotat aliquid, quod non connotatur à natura, & vtroque modo in rebus compositis ex materia & forma differunt suppositum & natura. p. hic homo & humanitas. Nam hic homo si diffiniatur includit materiam signatam & connotat esse. suppositum enim est id, quod est. Natura autem vt humanitas excludit materiam signatam & includit tantum materiam in communi. Nec connotat esse, quoniam est id, quo est, & non quòd est.

Quartò, quod differant: quia suppositum connotat esse, & operationem, quæ licet sint ipsius suppositi, tamen distinguntur realiter ab ipso. Natura autem non connotat ea: quoniam Natura in abstracto, nec est id, quod est, nec operatur, & sic in quolibet creato abstracto differũt suppositum & natura, vt declarat. B. Thom. in secundo quolibet. q. 2. artic. 2. ad primum. vt benè recitat Capreol. in 1. dist. 4. quæstio. 2. in conclusione 4. ex his differẽtiis B. Thom. in artic. non tangit primam nec secundam relinquẽs quasi manifestas, nec quartam, quoniam hic intendebat adducere solam differentiam intrinsecam, qualis est tertia, quarta autem est extrinseca, id est ex connotato, quam tamen ad cõpletam doctrinam voluit addere in quolibet. Vnde locus ille in quolibet complet omnino præsentẽ articulum. Nam ex eo solo concluditur esse propriè Dei non habere aliquam differentiam realem inter suppositum & naturam. ex articulo autem præsenti. quod concluditur de Deo, potest cõcludi etiam de quolibet abstracto, sic etiam conclusit in septimo metaphysic. super tex. 41. & ex sua lectu. vndecima, & id quidẽ rationabiliter fecit, quoniam Arist. de omnibus abstractis quasi de vno genere loquitur.

Vnde hæ carnes, & hæc ossa &c. vsque ibi, idem homo & humanitas. Aduerte, quòd licet in hac propositione & propter hoc non est totaliter idem homo, &c. ponat ly, homo, qui est terminus specificus, & tamen non sumit ipsum, vt stat specificè, sed pro supposito, & indiuiduo vagè sumpto, alioquin egrediretur propositum. Nam comparatio hominis, vt homo est ad humanitatem non est comparatio suppositi, ad naturam, sed comparatio huius vel illius hominis intelligitur: quia ly. homo, sicut ly, Deus in titulo quæstionis stat pro hoc Deo, vt diximus, sed humanitas significatur vt pars formalis hominis. Aduerte, ꝙ B. Tho. in hac propositione insinuat duplicem differentiam inter humanitatem vt naturam & hominem vt suppositum.

Prima est quia homo vt suppositum includit plura. s. materiam indiuidualem.

Secunda est quæ sequitur ex prima. quia homo signatur, vt totum. Natura autem vt pars, quia vt principium formale, & hæc differentia, est secundum modos habendi, quæ quoniam communis est in omni re inter suppositum, & suam naturam vt sup à diximus, ideo non est principaliter hic intenta, sed ponitur in materialib. vt signum, quod causatur ex prima.

Pro vniuersali resolutione, & definitione præsentis articuli, aduerte quinque.

Primò, licet B. Tho. in toto articulo comparet suppositum, ad naturam specificam, vt hunc hominem ad humanitatem, declarans quomodo differũt realiter, tamen ex doctrina sua possumus habere quòd etiam inter suppositum, & naturam indiuidualem significatam in abstracto est differentia realis: nam suppositum cõnotat esse & operationem suam, & includit propria accidentia, non vt partes, sed vt determinatiua & singularizantia, & hæ non connotantur ab hac humanitate: quoniam non est quod est, nec est quod indiuiduatur, sed significatur vt principium formale ipsius indiuidui. Ex hoc videbis solutum argumentum Berardi in Capreol. 1. d. 4. q. 2. contra secundam conclusionem & est secundum in ordine.

Secundò aduerte licet vt dicit B. Th. Natura puta humanitas comprehendat in se principia diffinientia quæ ex sui natura prædicantur de diffinito: tamen non possunt prædicari sub nomine abstracto, quoniam homo non est humanitas, prædicantur autem sub nomine concreto, vt Sortes est homo, & propterea aureolus vt recitat Capreol. vbi suprà contra secundam conclusionem, volens probare quòd natura non comprehendit principia diffinientia, quia natura non prædicatur in recto de concreto. p. de homine, illa esset: prædicatur in primo modo, per se nihil concludit, qualiter non prædicentur sub nomine abstracto, tamen bene sub concreto nec oppositum dixit B. Th. in artic. &c.

Tertiò, aduerte, quòd quando dicit B. Th. in articulo, quòd in eo, quod est includuntur materia indiuidualis, & accidentia designantia hanc materiam. Non intendit ꝙ eadem ratione includantur, sed materia includitur vt pars: accidentia vero ex quib. causatur sua indiuiduatio importat vt determinatiua, & non vt sui partes propter quod suppositum nõ est per accidens, sicut homo albus. Ex hoc videbis soluta argumenta Aureoli recitata à Capr. in 1. d. 42. q. 2. contra secundam quæstionem.

Quartò, aduerte, quòd licet suppositum connotet esse non tamen importat, & includit ipsum in ratione sua quidditatiua, & ideo potest considerari abstrahendo ab existentia. Ex hoc videbis soluta argumenta Aureoli in Capr. 1. dist. 42. q. 2. contra quartam questionẽ, credidit nos tenere, quòd includatur in ratione suppositi & excludatur à ratione naturæ.

Quintò, aduerte, quòd philosophus in septimo metaphy. à capite secundo vsque ad vigesimum secundum ex intentione probat, quòd in entibus per se, vt in homine in animali &c. non autem in entibus per accidens, vt in homine albo idem

idem sunt quid est, & id. cuius est, & probat multiplici ratione, sed si aduertas, inuenies quòd Philosophus intendit agere contra Plat. qui ponebat quòd quid est hominis, id est per se hominē separatum à singularibus, & per cōsequens diuisum, sicut rem à re, quam diuersitatem non ponimus nos. imò quòd quid est, est intrinsecum ei cuius est. Philosophus igitur probat quòd non est separatum nec aliud, imò quòd est idem, quod vtique est verum quantum ad ea, quæ cōueniunt naturæ specificæ per se, vt Sortes & homo, & quæ conueniunt per se homini, conueniunt per se Sorti licet non primò. Cum his tamen stat quòd Sortes sua ratione addat quid reale, scilicet materiam hanc super hominem vt homo est & connotet multa, puta esse & accidentia, quæ non connotantur ab ipsa natura, imò ab ipsa sumpta in abstracto præscinduntur: ab ipsa vero sumpta in concreto, nec expresè connotantur, nec præscinduntur, sed virtualiter connotantur: nam ideo hæc est vera, homo est quia Sortes, aut Plato est.

Ex quibus videbis soluta argumenta Scot. recitata à Capre. primo d. 4. q. 2. contra tertiam q. quæ dicit esse sumpta ex philosopho, & videbis quòd concludunt identitatem quo ad prædicata, quæ per se insunt naturæ communi, sed non quo ad prædicata indiuidualia, & quo ad cōnotata. & scias pro certo ꝙ nullus arguens contra hanc viam nostram ex his qui recitati sunt, penetrauit sensum B. Th. ideò facile est respondere.

ARTICVL. IIII.

Vtrum in Deo sint idem essentia & esse.

Circa tit. Aduerte quòd ly, essentia sumitur pro significato definitionis, & ly, esse pro existētia, & est sensus, vtrum id, quod est Deus, & existentia Dei sint idem. Ita quòd hæc sit vera Deus est sua existentia, sicut est sua bonitas & vita, &c.

Aduerte secundò, quòd hæc quæstio de identitate essentię & esse in vniuersali est metaphysica, nec sic pertractatur hic, sed tantum duplicando ad ipsum Deum, & propterea pro præsenti articulo non est necesse adducere argumenta recitata à Capre. 1. dist. 8. quæst. prima.

Quicquid est præter essentiā alicui est productum ab extrinseco, vel intrinseco & extrinsecum.

Quicquid est in aliquo quod est præter essentiam, &c. vsque ibi, causatur ab igne, &c. Aduerte quòd hęc distinctio sic debet intelligi, quicquid est in aliquo, vel est causatum ab intrinseco: principio & extrinseco simul. ab intrinseco quidem naturali sequela. ab extrinseco antē verè productiuē, & hoc dico propter necessaria principia quæ licet apud D. Th. causentur à principiis essentialibus. resultant & sic quodammodo actiuē vt ipse dicit in q. 77. art. 6. ad secundum & tertium, tamen verè, & propriè productæ sunt ab eo, à quo res ipsa producitur: nam dans formam dat consequentia formæ nisi est causatum tantum à principio extrinseco, sicut sunt accidentia communia.

Impossibile est autem quòd esse sit causatum tātum, &c. Aduerte quod dicit tantum: quoniam non negat, quoniam in eo, in quo distinguitur essentia ab esse causatur esse ab essentia, ita quod fluat ab ipsa: nam si passio fluit & quod est intimus fluet quale est esse. vnde sicut natura rei respectu suæ passionis est causa quodammodo actiua, & susceptiua, sic proportionaliter se habet ad suum esse. Dato ergo ꝙ sit causatum ab intrinseco tamen principium intrinsecum. non sufficit, quoniam nihil est sibi sufficiens causa essendi, & ideò dicit tantum. Hinc patet quòd Ant. Andreæ in 9. metap. q. 1. in prima q. errauit. Vult enim quòd forma substantialis sit sufficiens, & totale principium suæ passionis. p. quòd forma ignis sufficienter in suo subiecto, id est in igne causet caliditatem, & leuitatē, remoto quocunque calefaciente, & leui significante extrinseco, & ratio sua est hæc.

Ignis nō est causa sufficiēs sui caloris, sed generans ignem.

Ignis ex calore suo habet potentiam leuificandi. proprium enim calidi est leuificare, & ipse ignis est receptiuus leuitatis, cū sit proprietas sua, ergo potest in seipso causare leuitatem.

Ad hoc dico, quòd non sufficit ignem esse leuificatiuum ex calore & leuificabilem ad hoc quod in eo causetur leuitas, sed necesse est leuificantem distingui realiter à leuificabili, eo, ꝙ sicut nihil est sibi sufficiens causa essendi, sic nec se ipsum reducendi à potentia ad actum & hoc vt principium vniuersale tenemus, apud Arist. & B. Th. & quoniam Scot. tenens idem agere in seipso non seruat hanc distinctionem realem, nec Anto. Andreæ, ideò ratio sua apud nos nulla est. Vnde vt diximus agens producens ignem producit proprietates ignis: quoniam stat distinctio realis inter producens ignem, & productum ignem.

Esse est actualitas omnis formæ vel naturæ. Aduerte quòd ly, actualitas, potest dupliciter exponi, per verbum est, vt est secundum adiacens. vt anima est, lapis est, quòd autem nulla natura præter Deum sit tātæ actualitatis ꝙ possit actu se ipsa precisè existere nisi ei imprimatur hæc actualitas, quæ dicitur esse à primo existente & authore naturæ. vide Capr. 1. d. 8. q. 1. in pro. quintæ conclusionis, & est allegatio domini Ægidij in primo quodlibet q. 7. & in hoc sensu B. Tho. intendit quòd esse est actualitas omnis formæ. vnde dicit in articulo, non enim bonitas significatur in actu nisi prout signi causa esse. s. per propositionem de secundo adiacente.

Esse est actualitas omnis formæ.

Oportet igitur quòd ipsum esse comparetur ad potentiam, &c. vsque ibi ad primū. Aduerte quòd B. Th. art. de hac consequentia cito se expedit, & ideo vt perfectè resolueretur in secūdo contr. Gen. 53. & 54. duo pertractat, Primo probat resolutis rationib. ꝙ esse est actus, & essentia est potentia vt videbis in c. 53. Secundo declarat quòd non eadem ratione dicitur esse & essentia actus, & potentia, qua ratione materia est potentia, & forma actus: nam vt verificantur de materia & forma sumuntur potentia, & actus physicè, vt autem verificatur de essentia, & esse sumuntur metaphysicè prout omne perfectibile dicitur potentia, & omne perficiens dicitur actus. Vide tu c. 54. clarū & resolutum, & quasi commentum huius art.

Potētia & actus dupliciter.

Sicut illud, quod habet ignem, & non est ignis, &c. vsque in finem rationis. Aduerte ꝙ hæc ratio videtur fundari super hoc principium tacitum, quod habet aliquid & non est illud est tale per participationem. Sed hoc principium videtur falsum. Nam sol habet lucem, & non est lux cum sit qualitas & tamen est falsum, ꝙ sit lucidus per participationem, quoniam est primo lucidus & causa omnis luminis, ergo ratio B. Th. non concludit, sed hoc dico ꝙ aliquid esse tale per essentiam contingit dupliciter. Primo quando tale prædicatum cōuenit ei ex se, & à se, ita ꝙ excludat quodcūque agens siue superioris ordinis siue eiusdem ordinis, & tale prædicatum *non* potest ei cōuenire per essentiam nisi sit illud. Nam si nō illud prædicatum vt dictū est in prima ratione erit causatum, vel ab intrinseco, vel ab extrinseco, ex consequenti non cōueniet ei per essentiā, hoc modo. Sed per participationem. Secundo quādo tale prædicatum cōuenit ei primo ita ꝙ non est causatum in eo per aliquod agens eiusdem ordinis licet non inconueniat esse causatum ab agente superioris ordinis, sicut esse calidum conuenit hoc modo per essentiam igni quia conuenit ei primo vt exposuimus & in hoc sensu, non est necesse rem esse illud prædicatum, quod conuenit ei per essentiam sed sufficit ꝙ conueniat ei non mediante aliquo eiusdem ordinis. Dico igitur ꝙ B. Th. fundat rationem suā super illud principium intellectum in primo sensu, sed instantia adducta de sole, siue de igne inclinat pro secundo sensu, ideo non infringitur ratio B. Thom. &c.

Aliquid esse tale per essentiam contingit dupliciter.

In responsione ad secundum. Alio modo significat compositionem propositionis, &c. Aduerte quòd B. Thom. fundauit hanc distinctionem in 5. metaphysic. c. de ente. ibi amplius autem & esse.

Physice & Metaph.

Aduerte iterum quod illud esse significans compositionem, aliud significat in compositione tertij adiacentis præcipuè substantialis: aliud in compositione secundi adiacētis respectu positiuti, & id dico, ad differentiam negatiui aut priuatiui, vt cum dicitur cæcitas est. Nam in compositione tertij adiacentis præcipuè substantialis significat habitudinem prædicari ad subiectum per accidens autem significat existentiam. Accidit enim hominem existere ad hoc ꝙ hęc sit vera homo est animal, sed in secundo adiacente significat per se & habitudinem prædicat ad subiectum & existentiam subiecti in positiuis. Neque enim hæc potest esse vera, lapis est, nisi lapis existat, vnde in secundo adiacente esse verum quod significat in compositione fundatur super existentiam rei, ex consequenti si cognosco esse in tali propositione, cognosco esse rei non abstractè, sed vt fundat veritatem propositionis. Quando igitur dicit B. Th. ꝙ non possumus scire esse Dei. vt significat actum essendi sicut nec essentiā, intendit scire abstractè & in se vt est prædicatū quidditatiuum in primo per se. est enim de ratione Dei vt diximus in q. 2. art. 1. & quando dicit ꝙ cognoscimus esse Dei solum secundo: Non intendit quod nostra cognitio terminetur solum ad esse verum quòd dicit relationem rationis, sicut enim terminatur in propositionibus de tertio adiacenti vt diximus. sed intendit ꝙ licet terminetur ad esse, siue ad existentiam, tamen non terminatur, nisi vt fundat veritatem propositionis, siue vt cōtesponde t. q. An est, & non. q. quid est. & quòd hæc sit intentio B. Tho. patet cum dicit & hoc scimus ex effectibus. Nam ex tertio ar. secundæ quæstionis concluſimus ex effectu, primum motorem efficiens

Aliquid esse tale per essentiam contingit dupliciter.

tiens existere, hunc autem dicimus Deum, ergo intellectu attingimus existentiam Dei, vt fundat hanc, Deus est: ex his patet quòd obiectio Scoti in primo dist. 3. q. 2. ibi. Nec oportet distinguere, de, si est, &c. nō est alicuius valoris contra B. Tho. Credit enim. B. Tho. tenere, quòd in hac propositione, Deus est, cognoscimus tantum veritatem propositionis, & non cognoscimus existentiam Dei, hoc autem est falsum, quoniā vt dicit B. Thom. respondens Deum existere concluditur ex effectibus.

ARTICVL. V.

Vtrum Deus sit in aliquo genere.

Circa titu. Aduerte quòd nō quęritur de genere subiecti, vel obiectiū: nā constat quòd cōtinetur sub ente vt est subiectū metaphysices, nec de genere prędicabili cōmuniter dicto prout analogū potest dici genus, sic substantia vt substantia cōmunis finita & infinitę, corporeæ, & incorporeæ, potest dici genus licet in via nostra substantia in sua maxima cōmunitate, non dicatur vniuocè vt declarabitur cum soluemus argumenta Gregorij, sed quæritur de genere prædicabili propriè dicto. i. vniuoco quod sit verè genus generalissimum vel subalternum.

Sed contra genus est prius secundum intellectum eo quod in genere continetur &c. Aduerte quòd ly, secūdum intellectū, sumitur ex parte rei siue secundum rationem metaphysicam quæ fundatur in natura rei, & nō solū ex parte nostri modi apprehēdendi: aliter propositio minor esset falsa. prius enim apprehendimus ens & substantiā quàm ipsum Deum, & prius sapientiam vt sapientia quam sapientiam infinitam, & tamen ex parte rei nec ens, nec substantia est prior Deo cum sit omne ens omnis substantia perfectionaliter, vnde verificatur illa minor, sicut verificatur apud philosophum in 7. metaphy. text. 21. loquēs de quod quid est, & de eo cuius est, ibi. At vero non solum sunt vnum, s. re, sed etiam eadem ipsorum rō, similiter em ly, ratio pro ratione obiectiua & non pro formali præcisè ex parte nostri intellectus: nam esse diffinitū & esse diffinitionem distinguuntur ratione ex parte nostri intellectus licet non ex natura rei &c.

Alio modo per reductionē vt principia & priuationes &c. Aduerte, quòd hæc reductio nō est eiusdē rationis respectu principiorum & respectu priuationū. Nam principia vt punctus & vnitas sunt verè entia realia licet vt indiuisibilia, & ideo verè reducūtur ad genus prædicabile quod est pars subiectiua entis extra animā ex 6. metaphysic. text. 4. Priuationes autem cum sint negationes ex consequenti non entia, non ita propriè & intrinsecè sed potius extrinsecè reducuntur ad genus prædicamētale. id est gratia oppositi habitus cōtrarie negāt, vnde sicut datur denominatio intrinseca & extrinseca: sic in proposito datur reductio intrinseca respectu principiorū & extrinseca respectu priuationum.

Semper autem à quo sumitur differentia, vsque ibi similiter manifestū est &c. Æduerte quòd hæc propositio potest dupliciter intelligi: primo quòd id à quo sumitur genus sit potētiale distinctum realiter ab eo, à quo sumitur differētia, vt ab actu, & hæc non est mens B. Thom. quoniā sensitiuum, & intellectiuum nō sunt in eodem distincti realiter vt patet infra quæstion. 75. articu. 5. Secundo quod eadem res sit à quo sumitur genus & differentia, sed vt fundat conceptum generis est verè possibilis, & determinabilis, & vt fundat conceptum differentiæ est vt actus & determinans. Vnde licet sit identitas realis stat tamen distinctio rationis fundamentalis potentiæ, & actu & propterea ex natura rei potest dici eadem natura determinabilis, & determinās, possibilis, & actualis, & quoniam omne ex natura rei possibile est imperfectum, ideo omne contentum in genere, vt sic imperfectū, est propter ꝙ Deus non est in genere, dico igitur ꝙ B. Thom. intendit dictum suum in secundo sensu, vt ipsemet declarat in q. 76. art. 7. ad quartum, vide eum. Hinc patet quòd argumenta Gregorij in Capreol. in primo dist. 8. q. 2. contra tertiā cōclusionem, nihil concludunt. Arguit enim contra dictum B. Thom. supponēs quòd B. Thom. teneat ipsum in primo sensu quod est falsum vt declaraui, ideo non aliter soluo ea. Vide tu Capre.

Si Deus esset in aliquo genere oporteret quòd ens esset genus eius &c. Aduerte quòd B. Thom. intentio in hac ratione est hæc. Cum quælibet res collocetur in genere per essentiam suā, illud erit genus Dei: si ponitur in genere, quod significat essentiā simpliciter. id est illimitate, qualis est essentia diuina & suum esse: sed nullum assignatum sub ente significat essentiam illimitate, sed determinate, vt patet de quolibet generalissimo. sunt enim partes entis subiectiuæ, vnde substantia non continet in se essentiam quantitatis, nec quantitas essentiam qualitatis, solum autem ens vniuersalissime sumptum & nominaliter significat essentiā vniuersalissime: & participialiter sumptū significat esse vniuersalissime. Cum ergo diuina essentia, & diuinum esse, sit omnis essentia, & omne esse perfectionaliter, ergo optime sequitur quòd si Deus esset in genere, tantum ens esset genus suum.

Ex hac ratione sic formata & intellectu videbis solutū argumentum Greg. in Capreol. 1. dist. 8. q. 2. cōtra quartam cōclusionem, & est quartum in ordine. Nam ens nominaliter sumptum non significat illimitate essentiam creaturæ, & immediate sicut significat essentiam Dei, similiter dico de ente participialiter sumpto, vt significat esse: & ideo dato quòd de facto significet essentiam rei creatæ, non sequitur quòd sit genus &c.

Ostendit autem philosophus in 3. metaph. &c. vsque ibi: vnde relinquitur: &c. Aduerte quòd hæc probatio fundatur super duo, quę defendimus in nostris quæstionibus metaphysicis in 3. & in 4. libr. primum est quòd differentia est extra rationē formalē generis, & è conuerso. secundū est quòd ens prædicatur formaliter de omni contento sub ipso, & tam de differentiis vltimis quam de passionibus suis, & ideo ne fiat inutilis repetitio, recurre ad illa &c.

Omnia quæ sunt in genere cōmunicant in quidditate, vel essentia. &c. vsque ibi. illius hominis. Aduerte quòd B. Thom. non intēdit quòd conueniunt in quidditate vel essentia, quasi quòd vnitate reali conueniant in natura generis: neque enim datur vnitas realis apud B. Thom. nisi vnitas singularis siue vniuersalis. Vnde sicut duæ species differunt realiter in esse. i. non solum differunt esse specifico & esse actualis existentiæ, sed etiā non cōueniunt quidditatiue in ipso, quoniam vt reponuntur in genere, abstrahunt ab esse existentiæ, non tamē ab essentia cum prędicatur de eis primo modo per se. Et scias cum dicit differunt autem secundum esse intendit principaliter de esse existentię ad quod vltimate deducit differentia ex intētione naturę. Ideo enim rationale adueniens animali cōstituit hominem vt sit pars vniuersi ex consequenti vt essentia: ex his videbis solutum argumentum Greg. in Capr. in primo d. 8. questione secunda contra quartā conclusionem & est vltimū in ordine: procedit enim ac si B. Thom. intenderet communitatem in essentia secundum vnitatem realem, quod non fuit intentum B. Thom. Videbis solutū etiam argumentū expositoris qui arguit quòd videtur B. Thom. per æquiuocationem peccare, quoniam in antecedēti, cum dicit: differunt autem secūdum esse &c. accipit ly, esse pro esse specifico. In consequēti autē cum dicit & sic oportet quòd quæcūque sunt in genere, differāt in esse &c. stat ly, esse, p essentia, ergo &c. Sed vt diximus in antecedenti sumit principaliter, & prima intentione ly, esse pro existere, sicut & in consequēti, quoniam est vltimum intentum propter quod constituitur species, & indiuiduum: ideo non est æquiuocatio.

Et sic oportet quæcunque sunt in genere &c. vsque ibi, essentia. Aduerte primo ꝙ B. Thom. non dicit quæcunque sunt in genere componuntur ex esse & essentia: quoniam natura animalis & lapidis præcisè sumptæ vt abstrahunt ab esse sunt in genere, & tamen vt sic non componuntur ex esse, & essentia, sed dicit quod differt esse ab essentia. i. omne, quod ponitur in genere tale est, ꝙ si essentia comparetur ad esse suum, differunt realiter. & si inuenias B. Thom. dicentem ꝙ repositum in genere componitur ex esse, & essentia sic intelligas. quòd habet essentiam vel est essentia, componibile est cum suo esse, itaque proprie est compositio cum his: ex his videbis soluta argumenta Greg. in primo d. 8. q. 2. contra secundam conclusionem, & sunt *f. n. 1. dist.* 4. & 5. in ordine. Aduerte 2. ꝙ hæc propositio, *& sic oportet quòd sint omnes quæcunque &c.* est consequens illatum ex illo antecedēte quæcumque sunt in genere &c. Sed difficile est videre, qūo sequitur realis distinctio in essentia & esse, ex illo antecedente: Nā si cōmunicatio in essentia esset secundum vnitatē realem, & differētia in esse secundum distinctionē realē, vtique cōsequētia esset manifesta, sed iā dictū est ꝙ sicut distinctio in esse, ita & distinctio in essentia est realis. Alia enim est natura animalis in homine, alia in asino, sicud aliud & aliud esse. Cum igitur illa vnitas in essentia sit tm formalis, & distinctio esse sit formalis conueniūt enim in distinctione reali, tā in essentia quam in esse, q. a si in esse non cōueniunt cōceptu quidditatiuo, cū non sint de rōne eorum, vt diximus nō videtur sequi distinctio realis inter essentiam & esse, alioquin inter genus & differentias esset distinctio realis. species enim cōueniūt formaliter in genere, & differunt formaliter differētiis, ergo cōsequētia B. Tho. videt nulla,

Repositum in genere componitur ex esse & essentia.

Ad hoc

Ad hoc dico quòd regulariter cõsequẽtia nõ tenet, vt patet in instãtia de genere & differẽtia: sed in præsenti materia valet. Nam quodcũque illud, in quo plura conueniunt formaliter, est verè actuabile, & perfectibile per illud in quo plura differunt formaliter ex conuenientia & differentia formali, infertur distinctio realis inter ea, sic est in proposito. Nã in quibuscunque essentia est de suo conceptu quidditatiuo, non autem esse essentia verè, & realiter perficitur suo esse, vt declarauimus suprà, quoniã nullius creati essentia sibi sufficit ad existẽdum. Dico igitur, quòd consequentia B. Thom. valet ex antecedẽte: quæcunque sunt in genere, conueniunt formaliter in essentia verè perfectibili, & differunt in esse verè perfectiuo: ergo in eis differt realiter essentia, & esse. Et si dicas quòd genus determinatur differentiis, ex consequenti actuatur, ergo sequitur quòd differat realiter ab eis. Rẽdeo hæc determinatio est logica, ideo non sequitur sicut in proposito.

Quod autem Deus non sit in genere per reductionem, &c.

Aduerte quòd Capreol. in 1. dist. 8. q. 2. in prob. secundæ quæstionis ibi *secundum 1. amẽ quod oppositum etc.* tenet quod dixerit, & tenuerit oppositũ, existẽs Iauenis in 1. d. 8. quæst. 4. arti. 2. ad 3. & in q. de porẽtia. q. 7. arti. 8. ad 7. & cõcordat ipsum, sed dicit stãdum esse in summa. Expositor autẽ sic cõcordat eum, quod est in genere reductiuè, est duplex: quoddam vt principium cõtentum, & determinatũ ad tale genus & sic negat in hoc artic. Deum esse reductiuè in genere: Quoddam autem continens generis, & tale non est necesse, vt sit determinatum præcisè ad vnum genus. potest enim esse principium plurium generum, & sic concedit in primo sententiarum & q. de potentia Dei, Deũ esse in genere reductiuè, nec hoc negaret in præsenti artic. hæc concordia potest admitti. Verumtamen sententia Capreol. est apparens: quoniam si aduertas B. Thom. ijsdem exemplis. s. pũcto, & veritate quibus declarauit negatiuam in præsenti artic. vtitur in primo sentẽtiarũ & clarius in q. de potentia ad declarãdam affirmatiuam, ergo in eo sensu in quo negat hic Deũ esse in genere reductiuè, sicut punctum, & vnitatem affirmat in q. de potentia. Dicit enim ibi, potest dici, quòd sit in genere substantiæ per reductionem sicut principium, & sicut punctũ est principiũ quãtitatis cõtinuæ, & sicut vnitas in genere numerorũ: hæc ille. Possumus ergo dicere eũ Capreol. ꝓ stando est in Summa &c. Postquam substituueris rationes B. Thom. pro prima quæstione. s. Deus non est in genere, videbis Capreol: vbi supra contra quartam conclusionem, & inuenies tria argumenta prima in ordine, quibus arguit directè contra conclusionẽ, verum quia Capreol. clarè, & sufficienter soluit ea, ideo videtur illa & aduerte, quòd omnia peccant in hoc fundamento quòd substantia, spiritus, pater, agens, &c. dicantur vniuocè de Deo, & creatura: super omnia nota tertiũ quod fundatur in Arist. 12. met. à tex. primo vsque ad textum 1. &c. in ratione ad 2. Aduerte duo primum qui in præsenti artic. tenet Deum nullo modo esse in genere. ideo simpliciter negat in hac respõsione ad secũdum Deum esse mensuram homogeneam, ita quòd sit eiusdem generis cum suo mensurato nec per se nec reductiuè. In q. autẽ de potentia. q. 7. arti 3. ad 7. soluens argumentũ idem quia tenet, quòd Deus est reductiuè in genere, vt principium generis, concedit quòd est eiusdẽ generis mensura cũ mẽsurato reductiuè, tamen ex consequenti quòd possit dici homogenea reductiuè: verumtamen standum est vt diximus, in Summa.

Secundo, Aduerte quòd licet B. Thom. saluet Auerr. in q. de potentia Dei in eodem loco, quoniam concedit Deum esse primũ in genere substantiæ, tamen in præsenti responsione nõ curat de intentione eius. sed in illis verbis, dicitur tamen mensura &c. declarat secundũ veritatem, quomodo debeat intelligi propositio illa. Quod autẽ talis declaratio sit ad mẽtem Aduerr. vel non: nõ curat. & propterea licet argues adduxerit ipsum, tamẽ respondens non nominat eum, quasi innuens, quòd negat eũ in sensu, quo ipse loquitur: loquitur enim de mẽsura homogenea: vnde vult quòd sicut albedo est mẽsura omnium colorũ, sic primus motor omnis substãtiæ, & propterea nõ placet mihi Expositor in hoc ꝓ conatur declarare quòd B. Tho. respondẽs in illis verbis. *Dicitur mensura &c.* loquitur ad mentẽ cõmentatoris, quod non est verum: constat enim inspicienti totum commentũ septimũ in x. met. quòd talẽ homogeneitatem ponit commentator inter Deum, vt mensuram, & alias substantias, qualis est inter vnitatem, & numerũ, inter albedinẽ, & alios colores, quæ homogenitas nõ est illa, quam ponit expositor in 3. mẽbro suæ distinctionis cùm dicit, & hoc modo Deꝰ est mensura homogenea coordinationis. De hac autem mẽsura quæ attribuitur primæ causæ, ordinaui q̃stionẽ in x. met. & est 7. in ordine.

ARTICVL. VI.

Vtrum in Deo sint aliqua accidentia.

CIrca titu. Aduerte, quòd hic quæritur de accidenti prædicamentali, cuius est inhærere, & facere compositionem in subiecto. Non autem hic quæritur de accidenti prædicabili. i. prædicamento accidentali: cõstat enim quòd reperitur in Deo. hoc enim est per accidens. Essentia est pater, vt tractabitur in tractatu de Trinitate, aliter nõ posset committi in Deo fallacia accidentis &c.

Forma simplex non potest esse subiectum &c. Aduerte quòd Boetius in lib. de Trinitate, non loquitur de forma simplici in tota sua latitudine, sed de simpliciter simplici, qualis est Dei essentia & propterea nõ verificatur nisi de Deo. nam substãtiæ abstractæ & si sint simplices simplicitate opposita compositioni ex materia & forma, non tamen simpliciter simplices, quoniam actio sua non est substantia eorum, & ideo possunt habere compositionem cum his.

Subiectum comparatur ad accidens, sicut potentia ad actum &c. Aduerte, quòd hæc ratio fundatur in 12. met. tex. 31. ibi: *Nam si non intelligi &c.* Sicut potentia ad actũ, & perfectibile ad perfectionẽ &c. *Licet id quod est aliquid possit habere adiunctum.* Aduerte, quòd B. Tho. intendit hanc cõparationẽ, sicut se habent albedo, & album ad hoc, quod est esse aliud, quam ipsum, sic se habent esse abstractè sumptum & id, quod habet esse, siue ens concretũ. i. cõpositum ex essentia & esse: sed albedo est tãtum albedo, album autem nõ est solum album, sed potest esse dulce, & graue, & lapis, ergo esse est tm̃ esse. i. omne quod, est ipm̃, & tm̃ cõcretum non est solũ esse, sed & est. cũ ergo Deus sit esse suum, sequitur quòd oẽ, quod est in Deo sit ipse Deus, ergo accidens non est in Deo &c.

Omne quod est per se prius, eo quod est per accidens &c. Aduerte quòd B. Thom. intendit à Deo excludere oẽ accidẽs & primo accidens, per accidens, i. quod facit propositionẽ per accidens, deinde accidens per se, & supponit quòd in Deo non sit prius & posterius, aliter non seruaretur oĩmoda immutabilitas in Deo. Adueniente eũ posteriori aliter se haberet, & super hoc fundamentũ tacitũ, fundat totã rationem suam. Constat enim quòd cum accidens per se naturali sequela emanet à principijs essentialib. prius est accidenti per accidẽs tanquã extraneo.

In responsione ad primũ. Aduerte quòd *illa* propositio physica in primo physicorũ tex. 27. Quòd verè est nulli accidit, inducitur ab Arist. cõtra Parmenidẽ, & intẽdit quòd id, quòd ex natura sua est substantia in quocunque inueniatur vniuocè dictũ nõ põt esse accidens, sicut nec id, quod est accidẽs, ex natura sua in quocũque inueniatur vniuocè põt esse substantia, putet qm̃ sec̃ũdum doctrinã nostrã Nomẽ cõe Deo, & Creaturæ est analogũ. non concludit, sicut concluderet contra Scotum.

In responsione ad secundum. *Principia accidentium reducuntur ad principia substantiæ.* Aduerte quòd hæc respõsio fundatur 7. meta. circa finem vbi vult philosophus, quod substãtia non producatur nisi à substantia præexistente in actu. sed quantum ad quale producitur in esse non quali, aut quanto præsupposito in actu, sed tm̃ in potentia, & propterea secundum ipsum principium accidentis tam receptiuum, quàm effectiuum erit substantia; & vniuersale effectiuum erit prima substantia, quæ dicitur prima causa. similiter principium primum formale accidentium erit substantia, quoniam qualitates non aguntur nisi in virtute substantiæ vel formæ substantialis.

Quod vere esse nulli accidit vniuocè accepium.

ARTICVL. VII.

Vtrum Deus sit omnino simplex.

CIrca tit. Aduerte ly, *omnino simplex*, excludit omnino cõpositionem intrinsecam, vt sit sensus vtrum Deus in sui substantia non contineat aliqua plura distincta realia absoluta, vt præseruemus diuinas personas, & non est intentio sua excludere compositionem extrinsecam. i. cum alio sibi exttinseco, aliter articul. sequens esset superfluus, vt videbis &c.

Omne compositum est prius suis componentibus, & dependens ab eis, &c Aduerte quòd hæc ratio fundatur in 5. met. in c. de toto, vbi habetur quòd totum ex partibus resultat, ex cõsequenti comparatur ad partes, vt effectus ad causam. ergo est posterius & dependens, & in 7. physicorum texta secundo, ꝓ motus totius pendet ex motu partiũ ly, posterius sufficit quòd verificetur tempore vel natura considerando totum & partes quo ad entitates, non autem vt relatiua sunt, sic eũ sunt simul natura licet dependens sufficit ꝓ verificetur pro aliquo genere causæ saltem materialis vel formalis vel vtroque modo.

Omne corpus cum habet &c. Aduerte quòd ly, causam stat pro causa actiua, & fundatur hæc ratio princ. 8. meta. text. vlti mo vbi. quare cum nulla alia &c vbi vult philosophus, quod in compositione oportet assignare agens, in cuius actione ex partibus diuersis. p. potentia & actu fiat vnum.

In composito oportet esse potentiam & actum &c. Aduerte quod hæc ratio fundatur in 7. meta. tex. 49. ibi, duo namque sic actu nunquam sunt vnum, vbi philosophus arguit contra Platonem deducens quòd necesse est omnium cõponentium alterũ esse potentiam, alterum vero actum, vt clarius manifestatur in 8. lib. tex. vlt. vel vtrumque est potentia vt partes lineæ componentes lineam. Aduerte tamen quòd licet vtroque modo fiat vnum per se tamen multum differunt vt declarauimus in 8. metap. q. 27. vide tu ad placitum.

In responsione ad primũ est autẽ de ratione causati ꝓ sit aliquo modo compositum, &c. Aduerte quòd ly causati stat ex eo, quod terminat actionẽ agentis. & dicitur causatum vt quod & est illud, quod habet esse cõpletum in se, vt homo, lapis &c. nam sumẽdo causatũ communissime prout se extendit ad materiam ad formã, & accidẽtia, non est verum ꝓ talia sunt composita, vt determinat B. Th. in 1. d. 8. q. 5. art. 1. vnde respondens ad primam q. probat aliquam creaturam esse omnino simplicem. quia forma est creatura, & tamen est simplex & inuariabilis, ex diffinitione sua, dicit hæc ratio procedit de creaturis, quæ non habent esse completum. quæ non cõponuntur ex aliis, quales sunt formæ & accidẽtia. Ex his patet. quòd si Sco. in 1. di. 8. q. 1. ibi iuxta hoc quæro, Vtrum aliqua creatura sit simplex, aduertisset hanc decisionem B. Th. non impugnasset responsionem B. Tho. datum *hic ad secundum* probat enim Sco. quòd partes alicuius causati sunt causatæ. p. materia, & forma, & tamẽ non sunt compositæ aliter esset processus in infinitum, vel dabitur causatum non compositum. hoc idem argumentum format B. Thom. in 1. di. 8. q. 5. ar. 1. & est tertium in ordine. & respondens dicit quòd concludit de co, quod non habet esse completum, quod solet dici concausatum. sed B. Tho. intendit de proprie & per se causato, ergo instantia Scoti non valet, &c.

causatum vt quod est habet esse in se completum.

In responsione ad secundum. Aduerte quòd B. Th. intẽdit nec compositionem, nec simplicitatẽ absolutè sumptas esse perfectiones simpliciter. Aliter simplicitas in quolibet ente, vt ens est esset melior cõpositione & sic forma esset melior composito & nobilior, & res quanto minus composita tãto nobilior esset, & ex cõsequenti elementum esset nobilius elementato, sed intendit ꝓ simplicitas cum tali cõditione est nobilior simpliciter: quæ autem sit illa conditio, sunt de hoc varias opiniones.

Simplicitas quomodo sit perfectio simpliciter.

Robertus Holco. in 2. sententiarum. q. 6. respondens ad primum dubium dicit quòd requiritur quòd res, cui incli simplicitas, non sit composita ex his, nec sit componibilis cum altero. p. cum accidentib. sed hoc non consonat doctrinæ B. Th. sequeretur enim quòd in solo Deo esset perfectio, qui solus non est componibilis alteri, vt patet. in art. sequenti, & tamen in lib. de ente & essentia. ca. 2. tenet quòd licet tam substantiæ compositæ quam simplices. i. abstractæ habeant essentiam, tamen simplices habent veriori modo, secundum quòd etiam habent nobilius esse, hæc ille. vult ergo simplicitatem esse perfectionẽ in qualibet substantia abstracta.

Prima opinio.

Scotus autem in 1. d. 8. q. 2. ad primum tenet ꝓ est perfectio simpliciter dũmodo excludat compositionem vel comprobabilitatem ex actu, & potentia vel ex perfectione, vel imperfectione, sed quia talis conditio saluatur in solo Deo, ipso dicendum est ad Sco. sicut ad hoc: Aduerte tamen quòd Sco. tenet in progressu simplicitatem, vt simplicitas est esse perfectionẽ simpliciter. licet in multis naturis repugnet, & conatur glossare definitionem Anselmi suo modo contra quem expositor super lib. de ente, & essentia, super c. 2. sufficienter se habet, nec volo immutare eum &c. Est igitur tertia opin. quæ est ipsius expositoris in eodem loco, & stat in hoc, simplicitas si adiungatur subsistentiæ, & naturæ eius tota perfectio apta est stare in diuisa. i. nõ resultare ex partib. integralibus nec essentialibus, dicit perfectionem simpliciter, propter primam conditionem, excludo formas materiales naturales, accidentia, & materiam propter secundam: excludo omnia corpora à cælo vsque ad elementum inclusiuè, & hanc sententiam vt veriorem & magis conformem B. Thom sustinet.

secunda opinio.

3. opinio. Propria cõditio. Simplicitas subsistentiæ & naturæ, cuius tota perfectio apta est stare in diuisa. i. n. resultare ex partibus integralib. nec essentialib. dicit perfectionẽ simpliciter.

ARTICVL. VIII.

Vtrum Deus in compositionem aliorum veniat.

CIrca ti. Aduerte ad hoc, quòd aliquid faciat cõpositionem cum altero in significato proprio: necesse est ꝓ sit forma substãtialis vel materia prima in compositione substantiali, vel sit forma accidentalis, vel subiectum in compositione accidentali. Nam vnio secundum operationem vel assistentiam, vel indistinctione situs non facit compositionem. Quidam. n. posuerunt ꝓ Deus esset anima mundi &c. Aduerte ꝓ ex his fuit Mercurius Termergistus in Pimandro, in quo sequitur Platonẽ in Timæo. quoniam apud eos diffinitur anima ex motu, quicquid habet virtutem motricem dicitur anima apud eos, & quoniam Deus mouet mundum siue ipsum vniuersum, ideo dicitur anima mundi, ex sua tamẽ positione n. sequitur ꝓ faciat cõpositionem. quoniã vt declarauimus in ti. vnio secundũ operationẽ, & assistentiã ñ facit cõpositionem, & ad hoc, &c. reducitur quod quidam dixerunt Deum esse animã primi cæli &c. Hic videtur esse cõmentator. in 12. met. com. 44. In quo appellat primũ motorem, motorem omnium, & applicat ipsum primo cælo. & hos motores appellat formas & secundum eos in com. 36. ponit cælum animatu. ergo sequentes intelligentiæ sunt animæ sequentium cælorum, secundum ipsum sic Deus est anima primi cæli: verũ secundũ Auer. nõ facit cõpositionẽ talem, qualẽ expositus in tit. 5. r. quoniã apud ipsum repugnat principium intellectiuũ esse formã dantẽ esse materiæ ex tertio de anima com. 5. vt diffusè pertractabitur in q. 76. art. 1. ideo pro nunc transeo.

Motor. Termergistus. Deus est anima mundi.

Vnio secũdum assistentiã vel operationẽ. n. facit cõpositionem Auerr. Deus est anima primi cæli.

Nec sicut principium formale, nec sicut principium materiale. &c. Aduerte quod B. Tho. determinat se ad reprobandum tertium & quartum errores considerans quòd prima & secunda opinio, siue veræ siue falsæ sint non intendant veram componibilitatem, ideo relinquit eas.

Primo quidem quia supra diximus Deum esse causam efficientem &c. Aduerte ꝓ B. Tho. in hac ratione hanc conditionalem supponit, si Deus in compositionem alicuius venit vt forma. vel vt materia tale erit effectus, sed consequens est impossibile. ergo & antecedens. consequentia probatur ex præcedentibus, quoniam dictum est, omnium esse causam efficientẽ. ergo omnium extra ipsum. falcitatem vero cõsequentis probat in hac ratione declarans quomodo forma agentis non incidit in idem numero omni effectui, nec materia in idem specie, quod est principium apud philos. vniuersaliter acceptatum.

Quod autem venit in cõpositionẽ, non primo & per se agit sed magis &c. Aduerte quod prima propositio. s. quod autẽ videtur pati instantiã de anima intellectiua, quę venit in cõpositionem, & tamen respectu intellectionis est primo & per se intelligens cum sit essentialiter à sola anima ad differẽtiam aliarũ operationũ. Et ideo quomodo verificatur de anima & de cõiuncto magis propriè quam de anima declarabitur in q. 75. art. 6. pro nunc sufficit quod ratio B. Tho. concludit Deum non esse formam omnium rerum, vt dicebat tertia opi. Constat enim quod non est forma lapidis, quoniam cum illa forma nõ habeat operationem per se vt ad sensum patet. sed omnis operatio lapidis sit operatio compositi, non potest esse primo, & per se agens quale est Deus.

Anima est primo & per se intelligens.

Item aduerte quod per ly, sed magis cõpositum non intendit B. Th. affirmare aliquod cõpositũ esse primo, & per se agẽs, concludit. n. oppositũ in ar. 3. ratiõe, sed loquimur cõparatiuè. q. d. si debere admitti quod forma vel suũ cõpositũ, sit primo & per se agẽs esset magis cõcedẽdũ de cõposito, qm̃ est, quod agit, forma autẽ quod agit, tamẽ de neutro simpliciter cõcedẽdum est, &c.

Quæstio quarta.

ARTICVL. I.

Vtrum Deus sit perfectus.

CIrca ti. Aduerte, ꝓ ly, perfectus potest tripliciter accipi. primo, ꝓ sit perfectus substãtialiter. i. ꝓ sit ens perfectissimũ, & in optimo mõ essendi, ꝓ est esse maximè actu sicut esse maximè in potentia est imperfectissimus modus 2. quod sit perfectus attributaliter. i. quod in se cõtineat perfectiones omnes, vt bonitatem, sapientiam, &c. 3. quod secundum vnumquodque attributum, sit perfectus, id est quod omne attributum contineat in se perfectissimo modo.

Perfectum dupliciter substantialiter & attributaliter.

In ti. intendit de perfecto in 1. mõ. Nã esse substãtialiter perfectũ prius est quã esse superadditũ, sicut prius est esse Sortẽ perfectũ substantialiter, quã esse doctũ, sapientẽ, iustũ, &c. ad hoc autẽ, ꝓ Deus substantialiter sit perfectus 4. conditiones requiruntur simpliciter, & absolutè. primo ꝓ nihil pertinens ad substantiam, siue essentiã suam deficiat sibi. secũdo quod non possit sibi fieri additio, tertio quod nihil sit perfectius eo, quarto quod nihil possit esse perfectius ipso. Et id breuiter tetigit philosoph. in 5. met. c. de perfecto. vbi dicit commẽtator, perfecta vniuersaliter sunt illa, in quibus nihil inuenitur per quod dicãtur imperfecta aut extrinsecum, & hæc diſpositio primi principij, scilicet Dei. In secundo autem argu. aget de perfecto in secundo sensu. De tertio autem sensu nõ formaliter agit in hac quæstione,

Ad hoc ꝓ Deus sit perfectus substantialiter quatuor requiruntur.

in hac quæstione, sed potest reduci ad 3. art. vt videtur sicut philosophus narrat, &c. Aduerte q̃ Arist. in 11. met. tex. 4. postquã concluserat Deum esse optimum, & fœlicissimum, adducit opinionem Pythagoræ & Leucippi, qui tenebant prima principia esse imperfecta, & sumebant signum ex seminib. plãtarum, quæ sunt imperfectiora his, quæ nascuntur ex eis, vtpote quia animata sunt tantum in potẽtia, sed vt inquit illic Arist. decipiuntur, quia semen non est primũ principium, sed illud, à quo producitur semẽ. Et vide tu illic B. Th. autem adducit fundamentum vniuersale, in quo philosophi prius conuenichant, vt habetur in 1. physic. & in 1. met. q. s. non est aliquod principium rerũ nisi materiale. vnde dicit Arist. in 1. met. in principio opinionum recitatarum. Primi igitur philosophi ea sola principia existimarunt, quæ sub ratione materiæ collocãtur, &c. In respõsione ad secundum aduerte quòd illa fuit opinio Pythagoræ, & Leucippi vt recitat philosophus in 12. met. tex. 40. & responsio, quam B. Th. adducit, est respõsio philosophi illic, &c.

In responsione ad tertium, Aduerte quòd B. Tho. non negat quin esse sit communissimum, sed negat q̃ sit communissimum accipiens. hoc enim est imperfectissimum, quoniã vnumquodque in tãtum est recipiẽs, inquantum est potẽtiale, & propterea materia prima est imperfectissima. cõcedit ergo quod est communissimum receptum. sed ex hoc non sequitur quòd sit imperfectissimum non oppositum: quia receptum actuat, & perficit & ex consequenti perfectio est.

Hinc patet q̃ ratio Scoti in 1. di. q. 1. ibi. Non enim esse est perfectissimus effectus, nullius est efficaciæ, sic enim arguit. Quod includitur in multis non potest esse perfectius quocunque illorum in quo includitur. sed esse includitur &c. cum sit communissimum, ergo &c. Patet quòd hæc ratio coincidit cũ 3. arg. B. Th. & ideo eadem responsione soluitur. Nam maior non est vera nisi de communissimo recipiente: esse autem communissimum receptum, quia est actualitas omnium. scias tamen q̃ ratio Scot. ad plenum soluitur q. 45. art. 5. vbi sestinebitur quòd esse est effectum solius Dei, ideo pro nunc sufficit.

ARTICVL. II.

Vtrum in Deo sint perfectiones omnium rerum.

Perfectio duplex simplex & limitata.

Circa tit. Aduerte primo quòd perfectio proprè est id quod pertinet ad bonitatem rei, & significantur termino quaratiuo, vt sapientia, bonitas, vita, intellectus &c. Aduerte secũdo q̃ perfectiones rerum sunt duplices: quædam simpliciter dictæ, quas melius est in vnoquoque inesse, quàm nõ inesse: quædam limitatè, vt risibilitas in homine, fortitudo in leone. In tit. sumitur ly, perfectiones indistinctè non descendendo ad has vel illas. Tertio aduerte quòd perfectiones possunt inesse. Aliquando formaliter, vt Deus formaliter est sapiens: quæda virtualiter vel eminenter. i. quamcunque perfectionem dicat risibilitas in homine, calor in igne, lux in sole, totum est in Deo virtũaliter. In tit. ly. sint, stat indistinctè.

Formaliter & virtualiter.

In Deo sunt perfectiones omnium rerũ, vnde & dicitur vniuersaliter perfectus, &c. vsque ibi in 5. meta. Aduerte quòd ly, vniuersaliter perfectus, alio modo intelligendum est secũdum mentem commentatoris, alio modo secundum veritatem. Nam quoniam commentator, tenet Deum esse finitæ virtutis dicit, quòd est vniuersaliter perfectus prout continet omnes perfectiones cuiuscunque generis, quæ sunt actu in rerum natura, & quoniam illæ, vt sic finitæ sunt, ideo Deus secundum ipsum est vniuersaliter perfectus, finitæ tamen secũdum veritatem vero est vniuersaliter perfectus, quia continet perfectiones omnium generum, non solum actu existentes, sed possibiles produci, tales autem sunt infinitæ in potentia, quia non tot quin plures possunt à Deo produci, vt declarabitur infra, ideo Deus est vniuersaliter perfectus, & infinitè.

Igitur licet B. Th. adducat dictum commentatoris. in 5. met. capitulo de perfecto, non tamen intelligendum est ad mentem commentatoris, sed secũdum veritatem, &c. Præexistere autem in virtute causæ agentis, & vsque ibi inquãtum huiusmodi est perfectio. Aduerte primo quòd ly, perfectiori modo, potest dupliciter intelligi primo comparando effectum ad causam efficientem præcisè, & sic non est verum nisi in causa æquiuoca, aliter B. Th. sibi contradiceret in litera. Dixerat enim quòd si agens est vniuocum, quicquid perfectionis est in effectu, etiam in causa effectiua, secundum eandem rationem, ergo non perfectiori modo, sed æqualiter, secundo comparando effectum ad causam suam efficientem, & causam materialem, & sic dictum B. Th. est verum tam in causa efficienti vniuoca quam æquiuoca: intendit enim quòd licet contineatur effectus tam in causa efficienti quàm in materia. tamen in efficienti perfectiori modo non essentialiter, sed ex principalitate, & indepẽdẽtia: sicut ponitur dictũ philosophi & cõmentatoris in 7. met. tex. & cõ. 7. cũ dicitur q̃ forma est prior & magis ens cõposito, quod vtique est verum principaliter. & independẽter, non tamen essentialiter, quoniam compositum est id, quod est: forma vero quo.

Forma est prior, & magis ens cõpositio. ipsa principalitate & indepẽdentia non essentialiter.

Aduerte secundo quòd ly causæ agentis, non debet intelligi de quacũque causa agente, sed de causa principali, ad differentiam instrumentalis, quale est semen plantarum & animalium, & instrumenta in artificialia. Nec enim tanta perfectio inuenitur in semine, quãta in animali genito, cum illud sit animatum tantum in potencia, hoc autem actu. Item debet intelligi de causa efficiẽti per se, & nõ accidẽtaliter, quoniã vt accidẽtalis non influeret in effectũ, & hæc est doctrina cõmentatoris in 12. met. com. 24. in fine, cum dicit ista igitur propositio verificatur tribus conditionib. s. in agente non instrumento, in propinquo non in remoto. in agente essentialiter non accidentaliter, &c.

Nam compositum est id, quod est forma autẽ quo.

Cum ergo Deus sit prima causa &c. Aduerte q̃ per ly. prima innuit quod sit æquiuoca. Nam si est prima causa effectiua omnium rerum, ergo rerum diuersarum rationum contra æquiuoca, patet consequentia hæc ex diffinitione causæ æquiuocæ, & vniuocæ, & quoniam per primam intendebat æquiuocam: ideo infer, quòd oportet omnium rerum perfectiones præexistere in Deo, secundum eminentiorem modum.

Q̃ modo perfectiones diuinæ distinguntur.

In respõsione ad primum, & si quæ sunt diuersa, & opposita in seipsis in Deo sunt vt vnum &c. Ex his habemus in via B. Th. quòd perfectiones diuinæ non distinguuntur realiter, cum autem non sint synonima aliter esset nugatio dicere, Deus iustus, fortis, sapiens, & de eis verificentur contradictoria: nam intellectus diuinus intelligit, & voluntas non intelligit, ergo necesse est quòd aliqua distinctione distinguatur, & quoniam hæc. q. satis vulgata est, & à multis pertractata, ideo resolute procedens tria tantum perstringam. primo opinionem B. Th. secundo opinionem Greg. & soluam argumenta sua. tertio opinionẽ Sco. & soluam rationes suas.

1. non distinguuntur realiter.
2. non sunt synonima.
3. distinguuntur rõne.
4. non plus distinguitur quã ratione sumpta ex parte rei.

Quantũ ad primã opinionem B. Th. perfectè habemus in 1. di. 2. q. 1. ar. 3. dico q̃ stat in sex. primo q̃ non distinguitur realiter, & in hoc concordant oẽs, quoniam pluralitas absolutorum destruit omnimodã simplicitatẽ, secundo q̃ nõ sunt synonima & in hoc cõcordant oẽs ne fiat nugatio. 3. q̃ distinguntur rõne ita q̃ alia est rõ sapiẽtiæ, alia iustitiæ: Intelligo aũt per rationem id, quod intellectus apprehendit de significatione huius nominis sapientia & huius noĩs bonitas, & harũ rationũ subiectum quidem est intellectus, fundamentum autem & causa est diuina essentia, quæ sufficientissimè correspõdentia, nec intellectus põt vnico conceptu eam sufficienter apprehendere, nisi intellectus diuinus. Dico igitur q̃ distinguntur ratione, non solum ex parte intellectus, sed ex parte rei, & hanc conclusionem sufficiẽter probat B. Th. clare in 1. d. 2. q. 1. ar. 3. ibi. Quantum vero ad quartam &c. Diffusius autem Capr. in 1. di. 8. q. 4. in probatione secũdæ quæstionis, ibi adducit quatuor rationes. vide tu.

Capr. ad 1. q. 4.

Quarto non distinguntur plus quam ratione sumpta ex parte rei id est cui correspondet natura rei: quoniam apud B. Tho. non datur distinctio nisi realis, aut rationis, & non distinguuntur realiter vt conceditur, ergo non plus quam ratione.

5. Iste non plurificantur tãtum ex extrinseco. sed etiam ex intrinseco ex plenitudine diuinæ perfectionis.

Quintò non solum istæ rationes plurificantur ex extrinseco i. ex eo, q̃ creaturis cognoscimus has perfectiones distinctas, & sic de eis distinctas rationes formamus quas Deo attribuimus: sine tamen diffinitione reali diuersarum perfectionum: sed esset ex intrinseco. i. ex plenitudine, & excedentia diuinæ perfectionis, quæ nec vno conceptu, nec vno nomine sufficienter manifestari potest. Vnde dixit B. Th. in 1. d. 2. q. 1. ar. 3. ibi. Sed tamen si intellectus videẽs Deum, &c. q̃ esset necesse beato, si de essentia diuina formaret cõceptum, multiplicare cõceptus, & nomina propter causam dictam. vnde secundum Chrysto. Quidã Angeli laudant Deum vt Maiestatem, & quidam vt bonitatẽ, &c.

6. Non distinguuntur tãtum eo saliter quia diuersos effectus causant, sed quia verissimi sunt in Deo, & quãtus sint vnus tamen conceptibiles sunt plurib. rationibus.

Quod istę rationes nõ plurificãtur solũ ex cõnotato in creaturis. i. ex eo, quod diuersus effectus causat in creaturis. p. quòd Deus dicitur bonus, quia cõmunicat se creaturis, q̃ dicitur iustus, quia premiat vel punit iuxta opera, &c. sed quia istæ perfectiones verissimæ sunt in Deo, & licet sint vnum, tñ cõceptibiles plurib. rationib. ab intrinseco. i. eæ correspõdentia, & æqualentia diuinæ essentiæ, quæ in se continet eas. Et sicut sapientia in creaturis distincta, à iustitia fundat distinctam rationem à ratione iustitiæ: ita diuina natura & nobiliori modo stante sua simplicitate fundat distinctas rationes: æquipollet enim ex sufficienti distinctissimis, & etiam oppositis realiter. Hæc est summa distinctionis B. Tho. & eius intentionis, quam intendimus defensare contra Gregor. & Scot. Isti enim sunt principa

cipaliores. Et scias quòd illi tenent extrema, vt videbis, & Bea. Th. medium contra rationabilius. nam Sco. quod formaliter ex natura rei, ac intrinsecè Greg. intrinsecè per connotata.

Quantum ad Gregorium, aduerte q̃ in 1. dist. 8. q. 2. art. 3. in principio, quia tenet quòd non distinguantur ex natura rei cõtra Sco, nec ratione ad sensum B. Thom. præponit distinctionẽ trium membrorum, & in secũdo artic. adducit quartum membrum, ego autem sic ordino cum breuiter. Aliqua possunt distingui ratione quadruplicitèr, primo quia sunt distinctæ rationes vel conceptus, sicut conceptus hominis & lapidis, vt sunt formati ab intellectu, & sic attributa non distingũtur ratione, quoniam non debent conceptum, sed rem significatam, quæ est perfectio & res æternaliter existens.

Secũdò, quia sunt plura, & vnuscuiusque est propria distincta ratio, sic homo & capra distinguntur ratione, & hoc modo attributa non distinguntur ratione, quoniam falsum est, quod sint plura, imo quid vnum simplicissime in Deo, hæc enim est identica, bonitas est iustitia.

Tertiò, quia aliquid vnum potest concipi distinctis rationibus, & inquantũ concipitur vna ratione hac fundat eam, differt à se vt fundat & concipitur sub alia ratione, & in hoc sensu dicit Greg. intelligitur quæstio, & ponit questionem negatiuam quã probat pluribus rationibus, & quoniã hic est sensus B. Th. ideo volo soluere eas, sed prius pono quartum membrum.

Quartò, quia alia est ratio vnius à ratione alterius, hæc tamẽ alietas rationum non ex diuersitate rei significatæ, sed præcisè ex diuersitate extrinsecus connotatorum, siue in complexo, siue complexe significatorum vt sol alia ratione dicitur calidus, quia causat calorem in extrinseco. p. in aqua, & alia ratione dicitur siccus, quia causat &c. istæ tamen rationes non significãt diuersa in sole quia eadem fundamenti qualitate causat, hos diuersos effectus. In hoc sensu tenet Greg. & non aliter quòd attributa distinguãtur ratione in Deo. p. dicitur Misericors, quia liberat nos à malo, dicitur bonus, quia se ipsum communicat nobis. Hanc suam imaginationem non probat ratione nisi quia apparet sibi quòd non alio modo saluentur inconuenientia. p. quod in Deo non sit multiplicitas absolutorum. Fundat autem seipsum supra dictum Magistri in 4. dist. 46. in c. sed quomodo inquit. Vbi magister sic arguit. Iustitia Dei, & misericordia sunt idem, quia sunt essentia Dei, ergo non sunt alia opera Iustitiæ, & alia opera misericordiæ: & respondens, magister dicit his locutionibus nõ diuersitas rei subiacentis, sed varietas sensuum & effectuum in creaturis mõstratur hæc ille. Ecce inquit Greg. quòd dicit varietatem non sumi ex parte rei diuinæ, sed ex parte effectuum, ergo ex diuersitate præcisa, connotatorum extrinsecè. Hoc est totum fundamentum Greg. qui si B. Thó. aduertisset in primo di. 2. q. 1. art. 3. Ibi, qui contra dixerunt quòd pluralitas &c. Non tantum magnificasset se, nam B. Thom. illic excusat hanc opinionem, & dicit quòd est vera inquantum ad occasionem multiplicandi has rationes. Nam quia intellectus noster ex creatis in Deum ascendit & aduertit has perfectiones distingui re & ratione in creaturis, & quod causãtur à Deo, ideo prima occasio multiplicandi has rationes sumpta est ex effectibus connotatis, sed vt dicit B. Th. hæc non est totalis causa multiplicandi has rationes. Nam si nullam creaturam, fecisset Deus in se talis est, vt posset fundare omnes has rationes. Dicendum ergo est. Magister non tangit totalem causam, sed solum causam, quæ fuit prima occasio in nostro intellectu multiplicare has rationes.

Vna res ex æquipollet distinctis realiter si sunt dare diuersos conceptus ex est mag. i. non adæquatum. Luxfolis.

Nunc igitur adducam præcipuas rationes quibus probat Greg. tertium membrum distinctionis, in quo stat sensum Bea. Th. esse falsum & soluam eas, licet easdem Capr. adducat, & soluat in primo d. 8. q. 4. contra secundam. Compendiosè igitur procedens propono fundamenta.

Primum est, stat aliquam rem esse vnam simpliciter æquipollere, tamen pluribus distinctis realiter inquantum vna est apta fundare vnum conceptum sibi adæquatum inquantum æquipollet distinctis, est apta fundare plures conceptus, quorum nullus adæquatur ei, sed quilibet partitur rem illam non realiter, sed obiectiuè, vel secundum quo fundat hunc conceptum, ex qua partitione, potest dici res plurificata obiectiuè: inquantum est obiectum vnius conceptus distinguitur à se ipsa, vt est obiectum alterius conceptus, stante tamen semper sua vnitate reali. Exemplum patet in lucem solis, quæ vt vna, apta est concipi adæquatè vno conceptu: vt autem æquipollet calori, & siccitati, & humiditati, est apta fundare plures inquantum fundat conceptum caloris distinguitur à se ipsa vt fundat conceptum siccitatis, & huius distinctionis causa equipollentia ipsius lucis ad plures. Intellectus autẽ partialiter concipiens complet hanc distinctionem, ex hoc fundamento, tenemus has propositiones verificari contra Greg.

Prima aliqua ratio, siue conceptus non adæquatus, sed partialis est alicuius rei, & non est eiusdem rei prout diuersimode æquipollet multis. patet ratio principij, est ratio puncti, vt inchoat & non est ratio puncti, vt terminat.

Secunda, eadem res sit plura entia rationis. Non quod res vna realis mutetur in plura entia rationis, sed quia vna res æquipollens, multis præsentata intellectui in adæquate secũdum virtutem efficitur fundamẽtum plurium inadæquatorum conceptuũ, vnde quot sunt cõceptus, tot possunt dici obiecta correspondentia.

Tertia, vna res, vt fundat conceptum adæquatum est vna in se, sed sit plures obiectiuè partialiter in intellectu.

Quarta, hæc propositio res distinguitur ratione à seipsa est vera tantum in hoc sensu, res vt habet ordinem ad hanc rationem. p. punctus vt habet ordinem ad rationem principij qui ordo est habitudo fundati, ad fundamẽtum distinguitur à seipso: vt habet ordinem ad aliam rationem. p. finis, distinctione quædam non secundum se, sed ad intellectum.

Quinta, licet accidentia non distinguant rem aliquam à se ipsa, tamen diuersæ rationes distingunt. quoniam accidentia licet inhæreant rei, nunquam sunt ipsa res, rationes autem sicut, & species intelligibiles, sunt ipsa res inesse intelligibili, & ideo si rationes partiales, multiplicãtur & ipsa res multiplicatur obiectualiter, partialiter.

Sexta, licet distingui secundum rem non conueniat enti rationis sumendo ly, distingui secũdum rem pro distinctione realiter. tamen enti reali, conuenit distingui re & ratione, vt homo differt ab asino re, & definitione, & ideo dato quòd nullum ens rationis differat re à seipso, tamẽ non conuenit ens reale distingui ratione à se ipso. Ex his propositionibus simul cum fundamento, videbitis soluta sex argumenta Greg. quæ cum recitentur à Capr. vbi suprà nolo aliter adducere. vide tu illa, &c.

Tertium fundamentum, dato quòd aliqua res æquipolleat multis, & fundet plures rationes, quarum vna non est alia, imo aliquando sunt rationes oppositæ, tamen non est necesse concedere quòd distinguatur ratione à se ipsa, sed sufficit dicere, quòd est vna secundum rem, & distinguitur secundum rationem. i. fundat distinctas rationes, & hæc via videtur probabilior: quoniã distinctio alicuius à se ipso impottat distinctionẽ intrinsecum in esse rei, quod non est tutum in Deo nec re, nec ratione, Præterea vt inquit Cap. si nõ sequitur Pater & Filius distinguntur realiter & Pater & Filius sunt eadem res, ergo eadem res distinguitur realiter à se ipsa sed bene sequitur, ergo eadem re stat distinctio realis, sic in proposito non sequitur, ergo in eadem re stat, distinctio realis. Ex hoc fundamento patet, q̃ argumenta Gregorij non tangunt viam nostrã, quoniã dato quòd eadem res habeat plures rationes. hæc tamen consequentia non valet quasi eadem res distinguatur ratione à se ipsa. Et omnia argumenta sua tendunt ad probandum falsitatem consequentis, quam iuxta hanc responsionem concedimus. sed negamus consequentiam, & si sic responderis, Greg. concordat nobiscum, quantum ad hoc dicit enim d. 8. q. 2. art. 1. ibi ad aliud de agere, & pati &c. Dici potest, q̃ scilicet attributa differunt ratione, quoniam ratio secundum vnum, non est illa ratio, quæ est secũdum aliquid nomen. sic tamen super remanent, q̃ res illa non re, nec ratione differt à se ipsa, sed rationes adinuicem & non à ipsis, & rationibus differunt, hæc ille & sufficiat, quantum ad viam Gregorij.

Quantum ad viam Sco. aduerte q̃ eãdem distinctionem tenet, vt dicit ipse in primo d. 8. q. 3. ibi ista autem non identitas formalis &c. inter diuina attributa, & inter essentiam, & proprietatem in patre. s. innascibilitatem, & paternitatem: hanc autem distinctionem, ponit mediam inter distinctionem rationis, & distinctionem realem, ita quod est maior distinctione rationis, & minor distinctione reali. Tria igitur agenda sunt primo ponentur oẽs distinctiones formalitantium Sco. quas ordinaui infra, in q. 28. art. 2. Secundò declarãda est distinctio ex natura rei, quam tenet Scot. vbi supr. inter diuina attributa, in quo sensu, potest acceptari in via nostra, & in quo nõ. & consequẽter possumus arguere cũ Sco. in sensu in quo acceptat eã. hæc videbis à nobis resoluta in quæst. 28. artic. 2. Tertiò resoluendæ sunt principales rationes Scot. quib. sustinet distinctionẽ ex natura rei, inter diuina attributa. Tu igitur aduerte quod Capr. 1. di. 8. contra primam adducit 6. rationes. non quidem, q̃ omnes sint Sco. formaliter, sed partim sequentium

tium ipsum, & si aduertes inuenies, ꝙ omnes rationes illæ cõcludunt attributa non distingui præcisè ratione sumpta ex parte intellectus collatiui, ꝙ & nos concedimus, & quando infertur 1. distinguntur, ex natura rei, negabis hanc consequentiam ad sensum, quem tenet Sco. de distinctione ex natura rei, quam declaraui infra in q. 28. art. 2. sed inferes tu, contra distinguntur ratione ex parte intellectus, & ex parte rei: vt declaraui suprà in declaratione opinionis B. Th. verum quia Capr. non recitat rationem Sco. nisi dist. 8. q. 3. ibi, ad quæ respondeo, & dico quæ tamen est principale motiuum suum ideo adduco eam, & soluo, sic igitur dicit Sco. Inter diuinas perfectiones est distinctio, præcedens intellectum omnimodo, & est ista ꝙ sapientia est in re. p. in Deo ex natura rei, & bonitas est in re ex natura rei, & sapientia in re formaliter, non est bonitas in re: his verbis proponit quæ suam: quomodo autem intelligat sapientiam in re formaliter non esse bonitatem in re: declarat infra: dicens. est igitur aliqua non identitas formalis sapientiæ & bonitatis, inquantum earum essent distinctæ diffinitiones, si essent distinibiles. diffinitio autem, non tantum indicat rationem causatam ab intellectu, sed quidditatem rei, est ergo non identitas formalis ex parte rei, hæc ille. ex quibus constat ꝙ cùm diffinitio apud ipsum indicet quidditatem, & duæ perfectiones diuinæ diffinirentur primo modo, & haberent distinctas diffinitiones, ꝙ duæ perfectiones important duas quidditates, quas concedit esse formalitates in re, ex consequenti duas entitates absolutas præcedentes intellectum omnimodo. & distinctione eas dicit esse distinctas ex natura rei, quam nos Thomistæ in tali sensu negamus, quoniam non concedimus talem distinctionẽ formalitatum quidditatis entitatis in diuina essentia. Hanc igitur q. sic declaratam probat tali modo, sapientia in communi non formaliter bonitas in communi. ergo sapientia infinita nõ est formaliter bonitas infinita, quasi distinguntur ex natura rei. Antecedens patet, includere formaliter, est includere aliquid in sua ratione essentiali, ita quòd si diffinitio includentis assignaretur inclusum esset diffinitio sua vel pars diffinitionis. cõsta. autem quòd bonitas in communi, non est diffinitio, nec pars diffinitionis sapientiæ in communi, ergo &c. Consequentia autem sic probatur, infinitas addita alicui non auferet rationem. Formam eius, quoniam in quocunque producto inuenitur, remanet ipsum formaliter, sicut in omni gradu albedinis. conseruatur albedo ex consequenti ratio formalis albedinis: ergo si sapientia in communi non est formaliter bonitas in communi, cum sapiẽtia infinita sit verè sapientia & bonitas infinita sit verè bonitas, sequitur quod sapientia infinita non includit formaliter bonitatem infinitam, ergo distinguntur formaliter.

Sco. quòd inter diuinas perfectiones sit distinctio ex natura rei.

D. Th. negat distinctionem formalitatum in diuina essentia. probatio Scoti.

Ad hoc respondeo primo, quòd B. Th. sumendo distingui formaliter, prout idem est, ꝙ habere distinctas rationes formales in intellectu fundatas, tamen in re arg. non concludit, nisi quod sicut sapiẽtiæ in Communi, & bonitas in communi est alia, & alia ratio formalis. sic de sapientia infinita, & bonitate infinita, sed tunc negatur vltima consequentia, quasi distinguntur ex natura rei sed bene sequitur, quasi distinguntur rationib. sumptis ex parte rei. Secundo si ly, distingui formaliter sumitur pro vt idem est quod habere distinctas formalitates in re, ex consequenti apud Sco. distinctas quidditates, nego consequentiam. ad probationem, cum dicitur, infinitas, &c. nego illã probationem quando ab eo, cui additur aufert vniuocationem sicut est in proposito in via nostra, quoniam sapientia in communi non est qui vniuocum ad sapientiam infinitam & finitã, & ideò non est mirum si sapientia infinita immutat rationem formalem sapientiæ in communi: nam in vniuoco, non stat vna verè ratio formalis communis suis contentis, & quoniam Sco. tenet vniuocationem talium communium nominum, vt prædicamenta de Deo & creatura, ideò apud ipsum argumentum est apparens, sed non apud nos. Tertio sumendo ly, distingui formaliter, in eodem sensu, nego consequentiam. ad probationẽ, dico quod illa propositio infinitas, &c. non est vera nisi in re, quæ est infinita in aliquo genere. p. linea infinita, vel albedo infinita. in re autem quæ est simpliciter, & in ratione entis infinita, illa propositio est falsa, quoniam talis res vna existet continet in se omnem gradum entis, & omnem perfectionem, vnde sapientia infinita est bonitas infinita & iustitia, ita quod dicit eandem formalitatem, id est quidditatem loquendo ad sensum Scoti de formalitate.

In responsione ad tertium argumentum, in articu. aduerte, quod B. Th. intẽdebat sic arguere à superiori ad inferius affirmatiuè non valet, sed est superius ad viuens & sapiens sicut esse aduiuere, cum igitur Deus sit, ipsum esse non valet, ergo est viuens, &c. & respondens intendit negare quod arguitur sic, quoniam Deus non est esse contrahibile per viuere, sed est esse subsistens in se continens omnem gradum essendi sine contractione: pro tota tamẽ responsione, vide expositorem, quoniam tex. B. Th. benè exponit.

ARTICVL. III.

Vtrum aliqua Creatura possit dici similis Deo.

CIrca tit. Aduerte duo primo, quod initio primi articuli huius quæstionis, diximus in tertio hoc articulo, intẽdit quærere vtrum Deus ita sit perfectus secundum quamlibet perfectionem, quod nulla creatura sit similis. p. ꝙ Deus tantum habeat sapientiam quod quæcunque inueniatur in creatura, non possit ei cõparari. Vnde intentio sua non est principaliter quærere de perfectione creaturæ, sed de quantitate cuiuscunque perfectionis diuinæ incomparatione ad perfectionem creaturæ. Aduerte secundo quod dicit aliqua Creatura, vt præseruet se à diuinis personis, inter quas stat æqualitas perfectionis, vt dicemus in tractatu de Trinitate, vel vt dicit expositor vt præseruet se ab alio Deo, quoniam nundum probauit impossibilitatem plurium Deorum, sed id reseruatur in q. 11. tunc enim patebit quod nec alius Deus potest esse similis Deo, quoniam similitudo supponit possibilitatem extremorum.

Agens est similis effectus quod rationem agendi in causa per se propinqua prioris effectus est similis secundum eandẽ rationem sua causa nõ in alia.

Cum omne agens agat sibi simile, inquantum est agens vsque ibi fortius agentes. Aduerte quod hæc propositio sumpta est ex metaph. tex. 30. vbi inquit philosophus, palam vero ex dictis, quia modo quodam omnia fiunt ex vniuoco, & in 12. meta. tex. 13. dicit postea quæque substãtia ex vniuoco fit, quæ quidem propositiones non verificantur simpliciter, nisi vt dicit Commentator. in 12. metaph. comm. 13. in fine, in causa per se ad differentiam accidentalis, non enim inter musicum ædificantem & domum est similitudo, nec vniuocatio ratione musici, & ideo dicit B. Th. quod est simile inquãtum est agens. id est quantum ad illud quod est sibi ratio agendi, hoc autem in ædificatore est ars ædificãdi, siue domus in mente, & in causa principali ad differentiam instrumentalis, & in causa proxima, ad differentiam remotæ, siue vniuersalis in aliis autem productionibus per se sufficit quod aliquis gradus similitudinis seruetur qui ponitur in art. p. similitudo virtualis, vt inter solem calefacientem, & aquam calefactam, vel similitudo in forma generica. p. quod al. generat al. Corpus generat corpus, & hoc intẽdit B. Th. cum dicit, sed secundum similitudinem generis vel similitudo in forma siue perfectione analogicè dicta de causa & effectu, & hæc sola seruatur secundum doctrinam nostram inter Deum, & Creaturam. nam ens causat ens, bonum causat bonũ. sapiens causat sapientem, &c. & quoniam in hoc gradu similitudinis non est determinata proportio inter causam & effectũ. ideò tenet infimum locum, &c.

Illa vnius ordinis quæ dicuntur quorũ vnũ non necessario, nec præcisè & formaliter pendet ex altero. Diuersorum è cõtra magnitudinis, sed ita absolutè.

In responsione ad 4. Aduerte pro authoritate Dyonisij duo primo quod in loco, hoc ea dicuntur esse vnius ordinis, quæ ita se habent ꝙ vnũ non necessario præcisè, & formaliter pendet siue causatur ex altero, vt duo alba, duo realia eiusdem figuræ, & inter hæc stat mutua similitudo, & æqualitas. dixi non necessario præcisè, & formaliter. quoniam dato quòd vnum causetur ab altero, hæc causatio erit materialis & accidẽtalis. Nam licet homo per se generet hominem: tamen humanitas sortis formaliter sumpta, non causatur formaliter ab humanitate. p. Platonis. sed & per oppositum, illa dicuntur diuersorum ordinum, quæ ita se habent quòd vnum necessario præcisè & formaliter pendet ab altero, & non è conuerso, sicut in speculabilibus scientia pendet à scibili, imago ab imaginato, Creatura à primo agente, & quantum ad relationem situatur in tertio modo relatiuorum posito ab Arist. in 5. meta. & inter hæc non stat mutua similitudo, sed tantum ex parte dependentis, ad independens. aduerte secundo quòd cum dicit, non autem in causa & causato non accipit causam & causatum absolutè, & vniuersaliter, quoniam esset falsum, quod inter nullam causam & causatum sit mutua similitudo diximus enim quòd quando sunt eiusdem speciei, stat mutua similitudo, vt inter Sortem generantem & Platonem genitum, sed accipit causam, & causati, quando causatum per se formaliter pendet à causa, sicut homo à sole, Imago, ab imaginato, effectus à prima causa. tunc enim semper sunt diuersorum ordinum, & ideo non stat natura similitudo inter causam & causatum, sed tantum causati ad causam vel potes dicere breuius, quod tunc causa & causatum sunt eiusdem

Humanitas non causatur formaliter ab humanitate Platonis, sed quia est hæc.

Causa & causatum eiusdem ordinis.

eiusdẽ ordinis, quãdo causa est causata ab aliquo alio, quod est eiusdem speciei, vel generis cum causato eiusdem causæ, vt quoniam Sortes Pater prolis est causatus ab aliquo qui est eiusdem speciei cum Platone, ideo stat inter secundum causam & causatum, mutua similitudo, sed tunc sunt diuersorum ordinum, quando causa licet, sit causata vel possit esse, non tamẽ ab aliquo quod sit eiusdem speciei, aut generis cum suo causato. licet enim imaginatum possit esse causatum, non tamen ab aliquo, quòd sit in genere imaginis, & licet Sol sit causatus, non tamen ab aliquo ꝙ sit in genere suorum causatorum, & in his non est mutua similitudo: ergo multo magis id seruatur in Deo & hæc expositio est ad mentem Dyonisij.

¶ Quæstio Quinta. De bono in communi.

ARTICVL. I.

Vtrum ens, & bonum sint idem.

Bona dupliciter cõsiderantur secundò ordinẽ transcendẽtium, & sic, 1. ens. 2. vnum. 3. aliquid. 4. Res. 5. verum. 6. bonum. Alio modo secundum ordinẽ boni ad perfectum.

IRCA ordinem huius q. ad præcedentes, aduerte quod dupliciter potest considerari ens, & bonum. primo quo ad rationes suas formales, secundum ordinem transcendentium, & sic quæsito hæc, & sequens non essent rectè ordinatæ: nam cum post ens ante quodcũque transcendens concipiamus vnum, vt docet B. Th. in 4. meta. & post vnũ concipimus aliquid, & post aliquid concipimus Rem, & post rem concipimus verum, & vltimo bonum, vt declaraui in tractatu particulari quem formaui de ordine transcendentium, patet quòd prius prædicatum verificatum de Deo, post ens erit vnum. ergo non bonum secundo, secundum ordinem boni ad perfectum, de quo in q. præsenti tractauit, & sic rectè ordinatur, quoniam sicut dicit B. Th. Aliquid sicut perfectum est, sic bonum est, cum igitur consideratio perfecti non compleatur nisi ex consideratione boni, rectè subsequitur, hæc quæstio. Sed dices cõtra q tertia & quarta, malè ordinatæ sunt, non enim ad esse Dei immediatè, sequitur simplicitas vel perfectio, sed vnitas, & veritas, quo enim ordine hæc verificantur de ente in communi verificantur applicata primo enti, ergo &c.

Ordo quæstionum de Deo vt venit in cognitionem nostram.

Ad hoc dico quòd B. Th. non intendit ordinare has quæstiones iuxta ordinem proprietatis entis, nec ipsius Dei, sed vt venit in conceptionem nostram, venit autem vt dicit B. Tho. ordinans quæstionem septimam, potius remotiuè, quam affirmatiuè, & ideo incepit à negatione compositionis, attribuens sibi simplicitatem, deinde à negatione imperfectionis attribuens ei suum oppositum, ad quod sequitur bonitas.

Sunt idem secundum rem, sed differunt secundum rationem tantum: Aduerte quod ly, secundum rationem tantum, dupliciter potest exponi, primo ꝙ secundum rationem tantum sumptum præcisè ex parte intellectus ratiocinãtes, secundo ex parte rei significatæ. in primo sensu est falsum, in secundo est verum: nam eadem natura, quæ est ens & bonum alio modo fundat rationem entis, alio rationem boni vt declarabitur. Intendit igitur quod ex parte rei distinguũtur tantum ratione, & nullo modo realiter ad differentiam aliquorum, quæ distinguntur ratione, & aliquo modo realiter, vt quando idem comparatur ad se ipsum vt minus includens ad magis includens. nam Sortes albus differt à seipso, vt sortes est præcisè & ratione, & re idem diximus suprà de supposito, & natura in materialib. quoniam igitur res vt bona nihil reale addit ad seipsam, vt ens est, sed tantum respectum rationis vt dicemus, ideo dicit B. Tho. quòd differunt ratione tantum.

Quæstio triplex.

Ratio boni in hoc consistit quòd sit aliquod appetibile. Circa hanc propositionem tria inuestiganda sunt, Quomodo primo appetibilitas sit de ratione boni, secundo si conuertatur cum bono, tertio si facit bonum esse relatiuum.

Appetibilitas non est prædicatũ, quidditatiuum boni, sed propria passio.

Quantum ad primum, aduerte vt recitat Capr. 2. d. 34. q. ad secundum contra secundam quæstionem quòd illa appetibilitas non est prædicatum, quidditatiuum & essentiale ipsius boni, sed consequens vt propria passio, sicut visibilitas consequitur calorem, & quando B. Th. dicit quòd ratio boni consistit, &c. intelligendũ est quòd appetibilitas est de ratione boni vt identificata à posteriori & ex denominatione extrinseca. si in ordine ad appetitum, & non sic, quòd sit differentia essentialis: ideo enim aliquid est appetibile quia bonum, & non est è conuerso, sicut aliquid est risibile, quia homo & non è conuerso, & quòd hæc ratio boni sit conueniens declarat B. Tho. in primo ethycorum, exponens textum bonum est quòd omnia appetunt, vbi dicit Thom. quòd cum bonum & verum sint transcendentia, ex consequenti, prima quæ cadunt in nostra apprehensione nõ possunt notificari per priora, sed à posteriori. Aduerte tamen ꝙ dicit expositor, si appetibile sumatur fundamentaliter. i. pro re, quæ est fundamentum appetibilitatis, sic potest sustineri quòd sit de ratione formali & quidditatiua, & non solum notificatiua, & dicit hanc esse intentionem B. Tho. in art. sed cum B. Th. in hoc art. fundet se supra philosophum in primo ethycorum, quasi videtur quòd in eo sensu teneat appetibilitatem esse, de ratione boni, in quo illic declarauit præcipuè, cum illic dicit quòd prima non possunt notificari per priora, sed per posteriora vt cause per effectus, ergo nec in hoc articulo potest notificari per priora.

Bonum rerum vel apparens cum appetibili cõuertitur Sco. Stante ratione recta nõ peccat voluntas oportet, in ratione sit defectus aut obliquitatis, aut inconsiderationis. Relatiuum duplex secundum eũ & hoc non dicit, nec perfectionẽ, nec imperfectionem, & secundum alios, et hoc dicit, quo ad absolutum.

Quantum ad secundum, Aduerte quod apud S. Tho. sunt æqualis prædicatoris bonum & appetibile, sumendo bonum pro eo, quod est vel æstimatur bonum, ita quòd malum vt malum non est appetibile: contra quod tamẽ arguit Scotus, vide eum in 2. dist. 43. q. 1. ibi vtrum voluntas creata, vt recitat Capreol. in 2. d. 34. q. 2. contra secundam quæstionem, sic apprehendatur odium Dei, ab aliquo intellectu creato non errante, & per consequens non apprehendat illud, sub aliqua ratione boni, sed mali tantum, quæro aut voluntas, potest velle illud aut nõ si sic habetur intẽtum. si non, ergo oportet rationem esse prius excæcatam, ita. s. quod iudicet esse bonum Deum odisse. sed hoc est inconueniens, quoniam secundum articulos parisienses: stante ratione recta in vniuersali & particulari actu, & habitu voluntas, potest peccare, ergo potest odisse Deum, ratione non excæcata.

Ad hoc dico, quòd non potest velle illud stante ratione recta, & concedo, quòd oportet rationem prius excæcari, & ad articulos parisien. dicitur quòd non acceptantur, nisi in hoc sensu quòd voluntas habet potentiam peccandi, non tamen de facto exibit in actum peccati, nisi ex defectu rationis, qui defectus si aut obliquitas, aut inconsideratio, &c. vt manifestius erit cum loquemur de peccato Angeli.

Quantum ad tertium. Aduerte secundum doctrinam B. Th. de verit. 7. q. 21. art. 6. quod relatiuum est duplex: quoddam est, cuius significatum est respectu vt pater, filius &c. Et tale non dicit perfectionem, nec est perfectiuum appetitus, nec est convertibile cum ente, quia non omne ens est respectus quoddam est, cuius significatum est absolutum, sed adipsum consequitur respectus, vt scientia, imago & mensura, & tale potest dicere perfectionem ratione absoluti importati. Ex his dico quòd appetibile non facit bonum esse relatiuum, primo modo sed secundo modo, & dicitur relatiuum secundo dici vel quia conceptum, conceptu relatiuo, licet sit quid absolutum. Ex his videbis soluta omnia argumenta Capr. in secundo d. 34. q. 1. contra primam quæstionem, concludit enim de relatiuo in primo sensu, ideo non valet contra nos.

Appetibile facit, bonũ relatiuum secundum dici.

Prius vũe i. apprehẽsione.

ARTICVL. II.

Vtrum bonum secundum rationem sit prius quam ens.

Rationes formales multæ cum in eadẽ rei natura fundentur, vt homo fundat rationẽ entis & bonitatis & substantiæ. pono vt ens prius intelligibilis est quã vt bonus vel sub stantia & sic esse Deũ vt ens quã vt bonus et ita ens est primum inter cetera.

CIrca titulum, Aduerte quòd esse prius ratione, est esse prius apprehẽsione, sit sensus, cum eadem res sit apta concipi, vt ens, & vt bona, quæritur ante prius concipiatur sub ratione entis, vel sub ratione boni, ita quod talis ordo sit non solum ex parte intellectus concipientis, sed ex parte rei fundamentaliter.

Et sic est primum intelligibile. Aduerte quòd expositor contra hanc oppositionem sic arguit, si ens est primum intelligibile vel ex se, vel quo ad nos si quo ad nos non satis sic quæsito. Vertitur enim in dubium, an ratio entis sit prior secundum se quàm ratio boni, & non quo ad nos. si secundum se, contra datur intelligibile prius Deo. s. ipsum ens, sed hoc contradicit his, quę dixit in quæst. 3. art. 5. ibi, non est prius Deo, neque secundum intellectum, &c. Ad hoc dico quòd hæc propositio ens est primum intelligibile, potest dupliciter accipi primo quòd ly, primum dicat ordinem ad alias rationes formales, quæ sunt aptæ fundari, in eadem natura rei. p. homo fundat rationem entis, & boni, & substantiæ, verum est dicere quòd homo vt ens est prius intelligibilis, quam vt bonus, &c. vel quam vt substantia, & sic in hoc ordine est verum absolutè, quòd ens est primum intelligibile, & verificatur etiam in Deo, nam cum diuina natura fundet rationem entis, & boni prius fundare intelligitur vt ens, quam vt bona, quia bonum fundatur in esse, & hunc sensum intendit B. Thom. in art. dum dicit,

Primò in conceptione intellectus cadit ens. Secundo, quod ly, primum dicat ordinem, ad alia intelligibilia, quæ sunt cõtenta sub ante, p. homo Angelus, Deus, cælum, & tunc distinguo de talib. intelligibilib. quoniam quoddam est participans esse, vel ens, vt omne intelligibile creatum. quoddam autem est ipsum totum ens perfectionabiliter, & contentiuè, siue æquipollenter & huiusmodi est solus Deus, & in hoc sensu propositio B. Th. est vera in ordine solum ad intelligibilia participantia esse, non autem in ordine ad Deum, & sic patet quod B. Tho. non contra dicit sibi, nam cum dicit supra quod non est prius Deo, secundum intellectum sumit ly, non in ordine ad intelligibilia. & nõ in ordine ad rationes formales, quæ ordine quodam fundãtur super ratione intelligibilium. cum autem dicit hic quod ens est prius intelligibile, intendit in ordine intelligibilium, non abstractè, sed participatur ens & sic excluditur Deus.

cõparando intelligibilia inter se quæ sub ente continentur primũ intelligi est Deus cõparando rationes formales vt vnum quodque prius intelligitur in quantum ens qui. Entia rõe cõparatur ad alias rões formales, prior est aliis secundũ rõnem ex parte rei, comparando autem ea quæ sunt sub ente inter se primum intelligibile est Deus qui est ipsum esse cum alia habeant esse participatum.

Aduerte quòd quæstionem huius artic. potes etiam aliter probare, & sic conceptus entis est absolutus, conceptus boni est relatiuus, ergo ille est prior, quoniam relatiuum fundatur in abstracto, quia conceptus boni addit super conceptum entis, quia bonum est, cui debetur esse appetibile: ens autem est cui debetur esse.

In responsione ad tertium, aduerte quod B. Tho. intendit primam radicem cuiuscunque appetitus fundari in aliquo esse perfecto vel vere, vel apparenter, ideo enim appetimus, vt perficiamur: omne autem perfectum est, quod apprehenditur non admixtum grandi miseriæ, accidit autem, quod tale esse consequi non possimus, sed aliud esse admixtum miseriæ aduenit nobis p. licet appetam esse liberum, tamen subiicior esse seruili, & si apprehendimus, non posse vitare seruitutem, non desinam esse, idò vt fugiam seruitutem appeto non esse appeto autem non esse in seruitute, quia appeto esse liberum & damnatus appetit non esse in pœnis, quia appetit esse beatum, & ideo B. Thom. benedicit quod esse est per se appetibile, non esse vero per accidens tantum inquantum scilicet quoddam esse. p. perfectum appetitur.

Primò, sed contra hoc aliqui agunt probantes quod non esse nullo modo est appetibile: quoniam si est appetibile magis quam esse in aliquo casu p. in miseria quasi est eligibile, quòd falsum patet, consequentia falsitas probatur quicunque dicit malle hoc, quam aliquid eligit secundum Augustinum in lib. de libero. arb. cap. 13. sed non esse est aliquid, vt patet cum sit non ens, ergò non est eligibile.

Secundò, sic omnis electio est aliquid melius, sed non esse non est melius, quam esse vt patet ergò.

Eligibile per se est aliquid melius & vedit appetentem meliorem. Nõ autem de eligibili per accidens.

Tertiò, sic dicit B. Aug. vbi supra quod quisque eligit rationem appetendũ necesse est, vt cũ ad illud peruenerit etiam melior fiat, sed nullus efficitur melior ex non esse, quam ex esse vt patet ergo, &c. Ab hoc dupliciter responderi potest primò quòd omnia argu. concludunt de eligibili per se, tale enim est aliquid & quid melius saltem extimatiue, & reddit appetentem meliorem: sed de eligibili per accedens quale est non esse, quoniam suum oppositum est adiunctum miseriæ, prædicta argum. non concludunt, quoniam omnes maiores sunt falsæ, secundo potest dici iuxta doctrinam D. Roberti Olehot. in 4. sent. q. 7. iuxta fi. quod appetitus, & electio potest cadere super incomplexũ, vt appeto panem, scientiam, &c. & potest cadere super infinitũ verbi vt appeto currere, vel ædificare, quoniam cadit super incomplexum tale est aliquid & bonum &c. quando autem cadit super infinitiuum non est necesse quod cadat super aliquid, quoniam nulla res est currere in mente secundum terministas, & quoniam non est sicut non currere est infinitiuũ. ideo potest esse eligibile, & tamẽ non est aliquid: veruntamen sequere primã responsionem, quoniam melior est.

ARTICVL. III.

Vtrum omne ens sit bonum.

OMne ens inquantum est ens, est bonum, aduerte quod ly, in quantum est ens debet exponi, inquantum est exiliens dicit. n. subsequenter. Omne ens inquantum est ens est actu, ex quib. insinuatur quod bonum non conuertitur cum ente sumpto in tota sua latitudine, sed tantum cum ente reali actu, vnde entia rationis non dicuntur bona, nec entia in potentia non in ordine ad esse enim. & propterea B. Th. respondens ad tertium non concedit materiam primam esse bonam. nec in potentia nec in mathematicè esse bonam vt cõsiderãtur à mathematico. Itẽ aduerte quòd licet probet intentum eadem ratione, qua probauit quæstionem primi arti. ordine retrogrado, non tamen committit circulum, quoniam prima est à posteriori. appetibile enim est passio boni. secunda est à priori, quoniam esse actu est ratio formalis esse participaliter sumpti, quod solum concurritur cum bono.

Bonũ enim conuertitur cum ente sumpto in tota latitudine, sed tantum cum ente reali actu existente ideo entia rationis in potentia non sunt bona, nisi in ordine ad esse.

In responsione ad primum, aduerte quòd responsio stat in hoc illa, quæ addunt. supra ens sunt duplicia: quædam addunt modos generales, vt transcendentia, quædam modos speciales vt generalissima & subalterna, &c. nullam autem addit differentiam ex. 3. metap. prima non contrahunt ens, sed tantum secunda, & quoniam bonum est inter prima. Ideo licet addat, non tamen contrahit quomodo autem & quo ordine trãscendentia addunt super ens modos generales, vide B. Thom. in. quæst. de verit. q. 1. ar. 1. ibi vnde oportet quòd omnes alię conceptiones.

Quæ addunt supra ens duplicia sunt quædam modos generales quædam modos speciales entis ita contrahunt non illa.

In responsione ad quartum, sunt tria examinanda, primo quo modo hæc ratio B. Tho. valeat, mathematica, Ideo non sunt bona quia non subsistunt separata: nam à simili, videtur quod nec naturalia sint bona. p. homo leo, quia non subsistunt separata, vt volebat Plato, sed habent tantum esse in singularib. sensibilibus. hoc autem est falsum, vt patet, ergo ratio B. Th. non valet. Ad hoc dico, quod mathematica dupliciter accipiuntur. primo secundum se, & vt tres sunt, & quoniam vt sic sunt termini rerum naturalium, & habent esse actu in substantia, vt in subiecto, ideo sunt bona, sicut etiam qualitates inherentes substantiæ, sed in hoc sensu non loquitur de eis B. Th. nec philosophus in tertio met. tex. 3. imo sub hoc sensu B. Tho. in 3. metaphysices in fi. lect. 4. cõcedit quod in eis est bonum, & idem probat philosophus lib. 11. secundo accipiuntur vt sunt subiectum metaphysices, & vt sic dicuntur abstracta, & separata à materia apud Pythagoram, secundum esse, apud Arist. & veros mathematicos, secundum rationem tantum, quoniam nec de ratione lineæ, nec huius lineæ est aliqua materia sensibilis, & in hoc sensu principaliter loquitur de eis. B. Tho. & Arist. in 3. metaphysices. tex. 3. & vt sic separata cum non substat, nec ponant aliquod esse in rerum natura non sunt bona, ex his dico, quod instantia de naturalibus nulla est, quoniam nec secundum se, nec vt cadunt sub consideratione physica sunt abstracta secundum esse, nec se secũdum rationem, & ideò ad huc, quod sint bona etiam vt cadunt sub consideratione physica, non est necesse quòd subsistãt: ad hoc autem quod mathematica vt cadunt sub consideratione, mathematici sint bona, cum vt sic sint separata esset necesse, vt subsisterẽt, sicut sunt metaphysicalia vt intelligentiæ, quæ & secundum se, & cadunt sub consideratione metaphysica subsistunt separata, & quoniam Pythagoras censebat idem de metaphysicis & mathematicis, ideò secundum eos vt separata erant bona: quia subsistunt, secundo quomodo hæc consequentia valet, abstrahunt à materia, & motu, ergo abstrahunt à ratione finis: nam in materia lib. & immobilibus, vt substantiis separatis datur finis ex 12. metaphysic. tex. 36. mouet autem vt amatum. ergo consequentia Beati Thom. non valet.

Ad hoc dico quod cum consequentia B. Tho. fundetur super textu philosophi in 3. metaphysi. ex 3. vbi inquit finis autem cuiusdam actus est finis, sed actus omnes cum motu quærere, in immobilib. non cõtingit hoc esse neque esse aliquid autho. non est vera nisi in sensu, in quo propositiones philosophi adductæ sunt veræ, licet autem prima sit vera absolutè scilicet finis cuiusdam actus. i. alicuius operationis est finis, tamen secunda non est vera, nisi de actionib. materialibus. scilicet actus omnes cum motu: sumendo motum pro motu physico & ex consequenti, hæc propositio quæ abstrahunt à motu, abstrahunt à fine, non est vera, nisi de fine acquisibili motu physico: nam intelligens gratia alicuius intelligit, & tamen ibi non est motus naturalis, sed metaphysicus qui est actus perfecti, vnde & tertia propositio non est vera, nisi de fine & bono acquisibili motu naturali, scilicet quærere in immobilibus non contingit, &c. & sic sequitur quod ratio B. Tho. concludit in mathematicis non esse bonum, & finem acquisibilem per huiusmodi motum, & breuiter omnes propositiones B. Th. hic in quib. ponitur motus aut mouent. intelligendæ sunt de motu physico. & si tu videbis in B. Tho. in 3. metaphisices lec. 4. circa finem: ibi hanc autem q. Aristot. inuenies declarationem philosophi esse veram de fine, & bono, vt exposuimus, sed dices, ergo nec Aristo. nec B. Thom. sufficienter probat bonum, & finem non esse in mathematicis, ex quo potest esse finis & bonum sine motu physico.

Ad hoc

Ad hoc respondet virtualiter B. Th. in eodem loco, & intendit, quod in entib. immobilib. quæ tamen sunt principia mouentia vt intelligentiæ, datur in eis finis, & bonum. gratia enim alicuius mouentis, dato quod non mouentur. Item si darentur aliquæ substantiæ separatæ, vt Ideæ Plat. & nos ponimus Angelos quòd licet non sint principia mouentia respectu alicuius determinati mobilis, tamen intelligunt, & volunt, in eis erit bonum & finis ex solo motu metaphysico. Cum igitur mathematica non mouent, nec mouentur, nec intelligant, nec velint, non potest eis inesse finis nec bonum ex motu physico nec in metaphysico, & propterea Aristo. & B. Thom. probantes quòd in eis non est bonum ex motu physico, sufficienter probant intentum: quòniam cum non sint entia metaphysica, constãtque alio modo non potest eis inesse bonum & finis.

3 Quomodo B. Tho. satisfacit argumento, nam videtur sic arguere: in nullis mathematicis est bonum: omnia mathematica sunt entia, ergo quædam entia non sunt bona: argumentum est in Felapton: & maior est philosophi & 6. cõstat. sunt enim subiectum mathematicæ, quòd autem non est non contingit scire, ergo. Ad hoc dico quod B. Th. occupans se ad declarãdum Authorem & determinãs quòd non subsistunt vt mathematica. innuit non esse concedendum simpliciter sextator, sed tantum in hoc sensu. mathematica sunt entia separata secũdum rationem, & tunc bene concludit, ergo quædam entia non vt entia, sed vt separata secundum rationem non sunt bona. & hæc cõsequentia est vera, quoniam licet vt entis. i. vt secundum se considerata habeat esse actu. vel potentia, vt alia accidentia naturalia, tamen vt separata secundum rationem. i. secundum nullum modum abstractionis, nec existunt, nec existere possunt, ideo non est in eis bonum, & hanc responsionem intendebat B. Th. cum dixit non est autem inconueniens, quòd in aliquo ente secundũ rationem. i. sic considerato ab intellectu non sit bonum, quoniã sub tali consideratione non est natum existere, & tamen non sequitur, quòd non ens, quoniam sub alio modo est aptum existere, p. vt est terminus corporis naturalis, & hoc ideo est, quia ratio entis est prior ratione boni.

ARTICVL. IIII.

Vtrum bonum habeat rationem cause finalis.

ADuerte q̃ in tribus articulis comparans bonum ad ens locutus est de bono secundum quid, in hoc autẽ & sequentibus de bono simpliciter vt patebit in declaratione.

Circa tit. aduerte q̃ potest habere triplicem sensum: primo vtrum bonum, & causa finalis sint idem, & sic non queritur hic, quoniam hoc constat, & est concessum ab omnib. in cuius signũ Aristoteles in 2. physic. & in 5. metaphysices commento de causa cum loquitur de causa finali, adiungit bonum, inquit enim, alia vero. f. causa vt finis, & bonũ aliorum super quod dicit commentator complementum & bonum & largitas non inueniuntur in rebus nisi per causam finalem, & ideo quod caret causa finali caret bono: hæc ille.

2 Vtrum bonum habeat rationem fundamentalem causæ finalis. i. vtrum bonum sit fundamentum propter quod aliquid fit: hæc enim est ratio causæ finalis ex 5. meta. & sic quidem sensus est verus & intentus ab Arist. & B. Tho. in 5. met. commento de causis ibi. nam cuius causa optimum & finis aliorum. & B. Tho. illic inquit, quod enim agit, agit per se loquendo propter bonum, sed vt apparet in determinatione huius articuli, non videtur esse sensus hic intentus.

3 Vtrum bonum habeat rationem causæ finalis. i. vtrum bonum conueniat cum causa finali, siue cum fine in prædicato formali complente rationem finis, ita quod ratio boni, sit ratio finis, & hic sensus est B. Tho. in hoc articulo, nam in art. 1. dixit rationem boni consistere in hoc, quòd aliquid sit appetibile, & in præsenti articulo dicit hoc autem i. esse appetibile habet rationem finis, nam vt dicit in responsione ad primum appetitur est quasi quidam motus ad rem, vt appetibilem, bene concluditur quòd cum appetibile habeat rationem finis formaliter, & bonum sit quid appetibile formaliter bonum habebit rationẽ finis, aut causę formalis formaliter, hęc est determinatio. B. Th. in p. p. art. vsque ad ibi, sed tamen ratio boni.

Sed tamen ratio boni. Aduerte vsque in finem articuli quòd intẽdit declarare quomodo sit potentiale bonum habere rationem causæ finalis, cum causa finalis habeat rationem primi inter omnes causas ex 5. meta. & 2. physicorum, & bonũ habeat rationem vltimi ex artic. 1. ad primum vbi dixit. bonam dicit rationem perfecti, quod est appetibile, & per consequens dicit rationem vltimi. hæc ille. & ideo intendit distinctionem simpliciter. quam expresè posuit in 5. meta. in comment. de causis declarans causam finalem, quomodo habeat rationem vltimi & primi: est igitur distinctio hæc bonum & finis dupliciter considerãtur, scilicet in esse, & in causare: quo ad esse habet rationem vltimi, & declarat ibi, videmus n. quod id quod est primum quo ad causare habet rationem primi, declarat ibi in causando aut primum inuenitur.

Videmus. n. quod id, quod est primum in causando, vltimũ est in causato. Aduerte quod sensus huius est id, quod est bonũ in ordine causalitatis, est vlti. in ordine generationis, vel productionis in esse, & quoniam hæc propositio est metaphysicalis & vniuersalis, & quia prius in Deo, non potest declarari, nisi exẽplariter ex his, vel illis visibilib. vnde B. Th. declarat ex ordine inuẽto in igne, in quo videmus in ordine essendi formam ignis esse priorem calore ignis. sequitur. n. naturalis sequela, & tamẽ in ordine causandi prius ignis calefacit, p. aquam, quam introducat formam suã in materia aqua, ergo si generis est quod primum in causando posterius est in esse, p. ducto, sed videtur hoc principium esse falsum, quia autẽ intelligitur absolutè, & vniuersaliter & sic est falsum, quoniam bonitas diuina est prima in causando, quicquid. n. de eius agit propter suam bonitatẽ agit, & prima in essendo cum sit in producta: propterea patet quod est falsum in exemplo adducto de igne: nã sic forma ignis, prior & in essendo. quam calor ignis, ita prius causat formaliter ignem. i. facit, quòd ignis est ignis formaliter. quam ignis calefaciat, aut intelligitur particulariter & sic licet sic verum. p. in sanatione, in qua sanitas est prima in causando, & vltima in esse, tamẽ non satisfacit quæstio, hic enim quæritur de causalitate boni vt boni, &. non tantum respectu boni huius, vel illius.

Ad hoc dicitur, q̃ illud principium intelligitur abstractè: sed instantię procedunt ex malo intellectu ac si B. Th. intendat, q̃ id, quod est primum in causando, illud idem numero sit vltimum in essendo, sed hic non est sensus B. Th. quoniam instãtia de diuina bonitate concluderet, sed intendit quod siue numero, siue specie, siue genere, siue analogia sit vltimum in essendo & hoc est vniuersaliter verum, nam in Deo ratio propter quam agit est bonitas sua, & sic est prima in causando. ideo autẽ agit vt producat bonitatem in creatura quæ bonitas est eadem analogicè cum bonitate Dei: & hæc est posterior in esse vt patet simiter. instantia de igne non valet, quoniam cum dicitur id, q̃ est primum in causando non intelligitur de causalitate formali, quæ est respectu formæ constituentis suum cõpositum tale formaliter, sed de causalitate effectiua & finali, vt patet in art. quæ seruatur respectu alicuius agentis aliquid aliud, vel saltem ab eo distinctum realiter, vt agens est, quæ quidem causalitas finalis simpliciter, prior est effectiua & formali. Nam forma ignis non facit ignem formaliter, sed facit producta ab aliquo efficiente: produxit autem efficiens propter aliquod bonum, vt finem intentum. p. propter operationem, vel propter conseruationem speciei, vel propter perfectionem vniuersi, hæc est responsio expositoris quæ non videtur B. Th. nam vt patet in art. ibi, sed tamen ratio boni præsupponit &c. non loquitur de bono. nec ex consequenti de fi. absolutè, sed vt producuntur actione agẽtis, cum igitur bonorum & finium aliquid præsupponatur non existens in rerum natura, vt thesaurus inuenẽdus, aliquod autem producitur per actionem agentis, dico quod illud principium primi in causando ens sufficit, vt verificetur quando tale primum producitur in esse per actionem agentis, & hæc videtur intentio B. Tho. in 5. meta. comm. de causis. quod facta declaratione causæ finalis, inquit sciendum autem est quod licet finis sit vltimus in essendo in quibusdam, in causando tamẽ est prior. hæc ille. ergo secundum ipsum primum in causando & vltimum in essendo, non sunt æqualis ambitus, & sic patet quod instantia de bonitate Dei non valet: instantia autem de igne saluatur vt supra, & stante hac sententia patet quod illud principium verificatur respectu eiusdem secundum naturam, sed dices ergo B. Tho. non cõparat bonũ, vt bonũ ad alia, sed tantum bonum productum, vel producibile ab aliquo agente, sed hoc videtur falsum, quoniam q. hæc est de bono in cõmuni.

Ad hoc dico licet ex principali pro profecto B. Tho. hic pertractet de in communi, bono tamen non inconuenit quod aliquos articulos formet ad abundantiorem doctrinam, de bono in particulari vel particulariter, nam distinctio de bono, quam pertractat in 5. artic. conuenit propriè secundum Augustinum bono creato, & distinctio pertractata in 6. artic. propriè conuenit bono habendo. licet vt dicit Bea. Thom. bono in communi etiam possit attribui, sic dico in proposito licet illud

illud principiũ possit saluari vniuersaliter iuxta sensum datum ab expositore, tamen verius apparet in sensu à nobis dato, nec repugnat B. Tho. vt adduxi in 5. metaph. sic dicẽdum mihi occurrit. Tu vero tene quod placuerit.

Bonum in triplici gradu.

Vnde ergo esse oportet in causato vsque in finem art. Aduerte quod hæc declaratio distincta in triplici gradu fundata est in art. 1. in responsione prima, & intendit. In primo gradu cum dicit formam per quam est ens bonum secundum quid vt dixit supra. In secundo gradu cum dicit, secundum quod est perfectum in esse intendit bonum substantialiter. i. cum habet virtutẽ productiuam est bonum bonitate debita naturæ suæ, quo ad ea, quę conueniunt ei per se, & primo, & secundo modo. In tertio gradu cum dicit, consequitur ratio boni per quam in ente, intenbit bonum simpliciter, quo ad omnia debita rei, tam substantialiter, quam accidentaliter, tunc enim vt dixit in art. 1. ad primum dicitur res perfecta simpliciter, & ibi dicit quod perfectio finitur in ente per rationem boni. i. per habere omnia sibi conuenientia. Aduerte vlt. quod ex quo B. Tho. conclusit bonum habere rationem causæ finalis, possumus elicere rem, ex eodem esse bonam, & ex eodem esse causam finalem. Est autem bona vt patet ex primo, art. propter esse quod est prima actualitas, ergo est causa finalis propter suum esse reale, appetitur enim vt habeatur realiter, est tamen verum quod non completur hæc causalitas nisi tale esse in intentione, & apprehensione sit, vnde est conditio sine qua non. Quod autem esse in intentione non sit finis patet, quoniam infirmus non desiderat sanitatem cogitatam & cognitam, quæ est in mente medici, sed sanitatem realem, quam tamen non appeteret nisi apprehenderet. Hinc patet deceptio Pauli Socinatis. in 5. meraph. q. 3. quia nesciuit distinguere inter causam finalem, & esse conditionem causæ finalis, credebat enim hanc consequentiam ineuitabilem esse causa finalis non est res, quo ad esse in executione, sic enim habet rationem effectus, ergo est quo ad esse in intentione. verum datur medium, scilicet quo ad esse reale possibile produci, vel acquiri, & in hoc stat causalitas finalis, adiuncta conditione prædicta scilicet quod apprehendatur, & quoniam de hoc ordinaui q. 2. physicorum. recurre illuc.

Rem ex eodem esse bona & causam finalẽ: est autem propter esse quæ est prima actualitas.

Esse in natura est ratio finis, in intentione conditio sine qua non, in omnem tempe effectus.

ARTICVL. V.

Vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.

Circa ti. Aduerte quod ly, bonum non sumitur abstractè, sed pro bono creato, nam in q. de ver. q. 21. art. 6. sic proponitur vtrum bonum creaturæ &c. & hæc fuit intentio Augustini, vt patet in lib. de natura boni, & ratio est in promptu, quoniam diuinum bonum existens illimitatum non potest subiici modo siue mensuræ, ponderi, & numero, &c.

Item ly, bonum stat pro bono concreato, & non creato. scilicet quod est bonum, vt quod, non vt quo. vt patet in art. in responsione ad secundum, & in q. de verit. vbi supra in responsione ad septimum aliter modi esset modus specici, esset species in infinitum.

Item consistere in modo, specie & ordine dupliciter potest intelligi. primo vt in partib. integralib. suæ propriæ materiæ, sicut ratio hominis consistit in carnibus, ossib. &c. secundo vt in partibus essentialibus, & quidditatiuis, sicut ratio hominis consistit in animali & rationali: expositor dicit intentionem B. Tho. esse in primo sensu, & non in secundo, tu tamen vide q. de verit. q. 21. art. 68. vbi B. Tho. declarans quomodo necessario, in his tribus modis consistat ratio boni creati dicit quod sicut nõ potest Deus facere hominem, qui non esset animal rationale, sic nec bonum, &c. ergo potest interpretari intentio B. Th. etiam in secundo sensu & videtur magis consonum declarationi, quã facit Aug. in lib. de vera religione, vbi inquit quælibet res modũ habet, quoniam vnum est & speciem, quoniam distinguitur à cæteris, & ordinem, quoniam rerum ordinem non excedit, hęc ille: patet autem quoniam vnum & distinctio, & non excedens sunt prædicata essentialia, ergo, &c.

Respondeo dicendum, quòd vnumquodque bonum dicitur, &c. Aduerte ꝙ B. Th. in declaratione horum trium aliam expositionem dat hic: aliam in 1. secundæ q. 85. ar. 4. aliam in q. de verit. q. 2. 6. art. quæ omnes sunt bonæ adaptiones, nec multum laborandum est in his, si tamen cupis reducere ad vnam in sententia. Vide expositorem ad placitum. Capreo. autem in 1. di. 3. q. 3. in 4. conclusione acceptat omnes, vt conuenientes nec quantum ad hæc patimur impugnationes. Item aduerte quòd super hæc tria fundatur vestigium Trinitatis, & solet inuestigari quomodo sint vnum, vel distinguantur respectu eius, in quo sunt vnum, & comparata inter se, sed locus determinandi hoc erit 1. q. 93. quę determinatur à Capr. in 1. di. 3. q. 3. in probat 4. cõclusionis, vide ad placitum.

Præexigitur autẽ ad formam determinatio, & vsque ibi per modum &c. Sed contra stante hac declaratione modi sequitur, quod in bono creato abstracto, vt est Angelus non sit modus, quoniam non possunt in eo designari determinata efficientia, cum sint à solo Deo qui est interminatus & infinitus, & cum careant omni materia, ex qua, & in qua non possunt assignari principia materialia. ergo.

Ad hoc dico quòd propositio B. Tho. primo & euidẽter habet locum in bono creato sensibili siue naturali, secundario verificatur etiam in abstracto, & cum arguitur quod sunt à solo Deo, vt efficiente interminato, dico quòd cum B. Th. dicit determinatio principiorum efficientium, potest dupliciter exponi. Primum quod sit determinatum efficiens, vel secundum se, vel vt est efficiens huius, & sufficit secudam partem esse veram. & verificatur de Deo: cum enim producit Gabrielem per Ideã Gabrielis non potest per eandem Ideam aliud producere, vnde efficitur determinatum eius producens. Secundo potest exponi ly, determinatum pro certo efficiente, quæcunque enim per se produeuntur ita ad hoc, quod non ab alio producantur & sic verificatur de Deo, qui est certum & distinctum producens, efficiens ipsius Angeli, & iuxta hunc sensum. obiectio tendit in æquiuoco, neque enim determinatum agens in hoc sensu, opponitur agenti interminato. i. infinito, sed incerto, & vario: quale assignatur effectui fortuito, similiter obiectio de materia nõ valet: non enim B. Th. sumit principia materialia, pro vera materia, sed pro vera materia vel subiecto & natura perfectibili suo esse & talis superadditur qualitatibus & effectionibus. & secunda pars saluatur in Angelo.

Bonum si conuertitur cũ ente abstracto, sed existente

In responsione ad primum, Aduerte quòd ex ea habes bonũ non conuerti cum ente abstractè sumpto, sed vt perfecto. i. vt existente actu sicut suprà declarauimus in art. 3.

ARTICVL. VI.

Vtrum conuenienter diuidatur per vtile delectabile honestum.

Circa hunc articulum non cadit difficultas. Aduerte solum quòd hæc diuisio boni est diuisio totius in partes subiectiuas. & fundatur in 5. Ethicorum, in c. quod incipit. Differunt autem hæc adinuicẽ specie, vbi inquit philosophus. Tres enim amicitiæ species sunt æquales numero amabilibus.

¶ Quæstio Sexta.

ARTICVL. I.

Vtrum esse bonum conueniat Deo.

IRCA conclusionem huius art. Aduerte ꝙ B. Tho. doctrinaliter procedens, & breuitati studens non curauit probare eam, nisi ex fundamento posito in q. præcedenti. l. ex distinctione boni, & intendit hanc rationem, quælibet res creata appetit suam perfectionem, perfectio huiusmodi est effectus primi agentis secundum quod communicat suam perfectionem creaturæ, ergo quælibet res appetit primum agens, ergo est appetibile, ergo bonum, hoc autem est Deus vt patet in secunda q. art. 3. ergo &c. hanc autem propositionem. Perfectio autem est forma effectus, &c. vsque ibi similem sibi declarauimus in q. 4. art. 3. vide ad placitum. poteris autem tu eandem conclusionem multipliciter probare ad maiorem doctrinam, & primo ex ratione philosophi in 12. metaph. tex. 37. ibi: at vero &c. quod bonum. vbi declarat quòd coordinatio intelligibilium, & appetibilium correspondent, ergo primum intelligibile est primum appetibile, sed primum mouens est primum intelligibile cum sit maximè actu, ergo &c. secundo ex 12. metaph. tex. 52. ibi perscrutandum autem est, vbi concludit vniuersum habere bonum intrinsecum. i. ordinem, & bonum separatum, quod est ipsius vniuersi, prius finis vt dictũ est. tertio, est fundamento posito. in q. præcedent. art. 1. vbi inquit vnumquodque. in tantũ est appetibile inquantum est perfectum, sed ex q. 4. Deus est perfectus, ergo bonus. quarto, ex fundamento posito in eadem. q. art. 1. vbi inquit vnumquodque intantum est perfectum inquantum est actu, sed Deus est maximè actu, ergo maximè perfectus: ex q. 2. art. 5. ergo non solum bonus, sed maximè bonus, vt has rationes tangit q. Tho. in primo contra gentiles. capitul. 36.

In respon

In responsione ad primum confirmatur id, quod dixit in q. præcedenti art. 6. vbi declarauimus diuisionem boni, & materiam, speciem & ordinem non conuenire nisi bono causato. In responsione ad secundum. Aduerte quòd B. Thom. in q. de verit. q. 22. ar. 2. format totum illum articulum ad propositum huius solutionis, declarans quomodo causa efficiens secunda non influit in effectu agendo, non influente causa prima sicut nec secundi fines influunt in effectu agendo, nisi primus finis, qui est Deus, influat: hoc autem influere, est desiderari. vide tu illic de desiderio implicito, & explicito.

ARTICVLVS. II.

Vtrum Deus sit summum bonum.

Circa titul. Aduerte ly. *summum* debet exponi iuxta regulã superlatiui *Deus sit bonum, & non sit aliud à Deo ita bonũ, sicut Deus &c* non autem debet sic exponi *& non sit aliud melius Deo*: cum hoc enim staret aliquid à quale ei in bonitate, quod B. Thom. intendit hic excludere.

Respondeo dicendum quòd Deus est summum bonum simpliciter &c. Aduerte quòd philosophus simpliciter innuit distinctionẽ de summo bono, quoniam aliud est summum in aliquo genere. p. fœlicitas dicitur summum bonum in genere bonorum humanorum ex primo ethicorum. vbi dicit philosophus summum bonum, & fœlicitas non irrationabiliter videtur esse ex ijs bonis, quæ sunt huius vitæ. f. humanæ: aliud est summum abstractè & est illud, de quo dicit philosophus in primo ethicorum ad mẽtem Platonis. Quidam autem existimauerũt præter hæc multa bona aliud esse secundum se ipsum, quod est omnibus causa essendi bonum, hæc ille: & tale bonum quærere Deo, intendit hic B. Thom. Vnde asserunt hoc principiũ quod etiam fuit Platonis. f. sicut enim bonum Deo attribuitur inquantum omnes perfectiones &c.

Similitudo autem effectus cũtra causam quidem vniuoca, vsque ibi propter hoc dicitur summum bonũ. Aduerte ꝙ si attẽdas ad exẽplum solum datum à B. Thom. f. de calore solis, hæc ratio non concluderet Deum esse formaliter summum bonum, sic nec posset concludere solẽ esse formaliter summè calidum, sed tãtum virtualiter, & ideo hæc ratio supponit determinationem præcedentis articuli. f. quòd Deus est bonus formaliter, deinde declarat in præsenti articulo, quòd cum sit causa non vniuoca omniũ, excellentissime ei conuenit bonum formaliter, nam nõ inconuenit perfectionem effectus inueniri in causa æquiuoca & formaliter, & virtualiter, vt lux & diaphaneitas in cælo: aliquando autem tantum virtualiter: semper tamen siue hoc, siue illo modo excellentius reperitur in causa, quam in effectu.

In responsione ad secundum, Aduerte quòd in hac difficultate, *bonum est, quod omnia appetunt ly*, bonum posset tripliciter intelligi. primo pro vno primo, & vniuersali bono, quale est fœlicitas & sic diffinitio esset clara, sed hæc non fuit intentio philosophi in primo Ethicorum, sed de bono in cõmuni. secũdo pro bono communi stante distributiuè f. pro huiusmodi, & illo bono, & sic definitio esset falsa, quoniã vt dicit hic B. Thõ. vnum quodque bonum non appetitur ab omnibus, vt patet.

Tertiò pro bono communi cõmuniter tento, non quòd bonum commune. i. vniuersale appetatur, quoniam vniuersale vt vniuersale non est perfectiuum appetitus, sed quia si aliquid appetitur ad hoc ideo appetitur, quia cõtinet aliquam bonitatem, siue veram, siue existimatam, & ideo benedixit expositor, quod si conuertatur manifestius, sic id, quòd omnia appetunt, ideo appetunt, quiã est bonum, & teneat ly, omnia diuisiuè.

In responsione ad tertium, *siquidem sunt in diuersis generibus, nullo modo sunt comparabilia.* Aduerte ꝙ hæc rñsio fũdatur in 7. physicor. text. 29. & 31. vbi philosophus non admittit comparationem inter ea, quæ sunt diuersorum generum secundum magis, & minus, non enim congrue dicitur, quòd acus est subtilior oleo, nec inter ea, quæ sunt vnius generis, & differunt specie, non enim congruè dicitur album esse magis coloratum nigro: sed comparatio propriè inuenitur respectu alicuius specialissimi, vt A. est magis album quam B.

Sed aduerte quòd propositio B. Thom. quæ etiam est philosophi vt dixi, debet intelligi: quo ad prædicata, in quibus distinguũtur genere. p. âcus, & oleum dicuntur subtilia æquiuocè, ita quòd subtilitas dicta de acu, differt genere à subtilitate dicta de oleo, vel aere, vel voce &c. Et ideo in ea non possunt comparari cum hoc tamen stat quod sint comparabilia in aliquo prædicato dicto de eis vniuocè. p. in frigiditate vel aliqua specie coloris: neque enim respectu illius distinguuntur genere, sed sunt eiusdem speciei specialissimæ vt acus, & oleum, inquantum frigida.

ARTICVLVS III.

Vtrum esse bonum per essentiam sit proprium Deo.

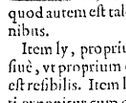

IRCA titu. Aduerte ꝙ ly per essentiam opponitur ei quod est, per participationem, & distinguitur in hoc, quoniam tale per essentiam est primo & per se, & à se perfectissime tale, per non superaddita, quod autem est tale participationem, est suppositis conditionibus.

Tale per essentiam.

Tale per participationem.

Item ly, proprium stat quarto modo, & æquipollet exclusiuè, vt proprium est homini esse resibile, ergo tantum homo est resibilis. Item ly per essentiam quando stat à parte prædicati, exponitur cum conditionib. prædictorum, & hoc dico, quoniam cum stat à parte subiecti, idem significat quòd per intrinseca vel per sui naturam, vel non per addita, & sic potest cõuenire aliis, quam Deo respectu alicuius prædicati substantialis, licet non respectu ly, boni, nam quælibet res per essentiam suam est vna, & Sortes per essentiam suam est homo: hæc tamen est falsa quælibet res est vna per essentiam, quoniam non est vna cum conditionib. prædictis: est ergo sensus tituli vtrum solus Deus sit per essentiam bonus. i. per intrinseca & non per superaddita, non autem quærit. Vtrum sit bonus per essentiã à parte prædicati, quoniam vt sic æquipollet summo bono, de quo egit in artic. præcedenti.

Hæc autem triplex perfectio nulli creaturæ competit. Aduerte quòd B. Thõ. in prima perfectione supponit duo, primo quòd in quolibet creato distinguũtur essentia & esse: sed discutiendũ est infra, cum loquemur de Angelis. Secundo quòd nulla essentia creata ex se habet perfectionem, nec comparata alteri essentiæ est perfectior vel imperfectior: sed omnem perfectionem habet ab esse. Hoc autẽ impugnat Scotus in primo, quoniam finitum, & infinitum entitatiuè conueniunt rei in esse quidditatiuo: ergo in primo modo per se: ergo antè omne esse actualis existentiæ: quoniam res in primo modo per se abstrahunt ab esse. ergo &c.

Ad hoc iam respondi in tractatu, quem ordinaui de transcẽdentib. & nunc breuiter dico iuxta doctrinam B. Thom. positam in q. 5. art. 9 ad tertium vbi non concedit materiam primam esse bonam, nisi vt habet ordinem ad esse, quòd essentiæ rerum si præcisè sumantur, non dicunt aliquam perfectionem, nec sunt graduandæ secundum maiorem vel minorem perfectionem: & sic nego, quòd finitum, & infinitum entitatiuè conueniant eis in primo modo per se, si præcisè sumantur, quoniam radix omnis perfectionis est esse: si autem sumantur in ordine ad esse: p. quia hæc est apta nobilius existere: illa autem ignobilius, concedo, quòd vna potest dici perfectior altera, nõ quidem formaliter, nisi actu existat, sed fundamentaliter & in virtuale, quòd apud philosophum in 5. meta. text. x. naturæ rerum sunt sicut numeri: ergo &c. Dico, quòd dictum philosophi non verificatur nisi in ordine ad esse. Aduerte etiam, quod in secunda perfectione supponit in nullo creato substantiam esse immediatum principium operationis, sed id dilucide infra cum loquemur de potentiis animæ, quærentes, vtrum anima sit potentia sua.

ARTICVL. IIII.

Vtrum omnia sint bona bonitate diuina.

Circa titul. *bonitate diuina* non construitur in ratione causæ efficientis, constat enim quòd sic: quoniam à primo bono est omne bonum, sicut à primo ente est omne ens: sed construitur in ratione causæ formalis, & denominantis, vt sit sensus, *omnia sunt bona &c.* sicut aqua est calida calore, & homo est sciens scientia, & corpus locatum loco.

Aliquid ab extrinseco denominari. Aduerte denominationem esse extrinsecam quando id, à quo fit denominatio non inest rei denominatæ intrinsecam autem esse, quando opposito modo. exemplum primi: lapis est visus visione quæ non est in lapide, sed in vidente: & lapis est locatus loco, qui est in locato. exemplum secundi. Aqua est calida calore, & homo humanitate est homo.

Denominatio duplex extrinseca, & intrinseca.

Et quamuis hæc opinio irrationabilis. Aduerte quòd ibi intelli-

ponere discordiam, & concordiam Aristotelis cum Platon. & intendit quòd discordant in positione specierum naturalium separatarum: ex consequēti negat Aristoteles quòd indiuidua denominentur ab illis, quia à non ente non fit denominatio. concordat autem, quòd detur vnum per se bonum separatum, ad quod omnia ordinantur, vt ad ducem, à quo pendet omne bonum in entibus particularib. vt patet in 12. metap. tex. 12. sed contra Aristoteles in 1. Ethicorum improbat Platonem ponentem solicitatem consistere in quodam per se bono, separato, quod secundum Platonem est causa omnis boni, ergo non concordat cum eo.

Ad hoc respondit B. Thom. in primo Ethicorum lect. 9. vel 6. super tex. qui incipit. *Tenentes autem opinionē hanc* & dicit Aristotel. non intendit reprobare Platonem, quantum ad hoc, ꝙ ponebat vnum bonū separatum, à quo dependent omnia bona, nam ipse Aristoteles id concessit in 12. metaphysi. improbat autem eum quantum ad hoc, quòd ponebat vnum bonum separatum, esse quandam ideam communem omnium bonorum, hæc ille. Idea autem secundum Platonem, vt sibi attribuit Aristoteles dicit rationem & essentiam communem omnium eorum quæ participant Ideam, & ideo facto hoc fundamento Aristoteles illic triplici ratione probat non dari hāc Ideam boni: primo quia quæ habent vnam Ideam, sunt vnius ordinis: ita quòd in eis non est prius & posterius: sed omnia bona non sunt vnius ordinis, cum quædam sint substantia, quædam qualitas, quædam actio &c. secundam & tertiam rationem vide tu ad placitum in 1. Ethic. in eodem text. & eadem lect.

Idea Platonis quid.

A primo igitur per essentiam ente, & bono, &c. vsque in finem art. Aduerte, quòd hic ponit determinationem suam ad mentē etiam Aristotelis, & intendit distinctionem ex qua soluantur quæstiones: distinctio est hæc, omnia possunt dici bona bonitate diuina dupliciter. primo denominatione causali extrinseca quæ denominatio potest fieri à causa exemplari, & effectiua & finali, secūdò denominatione causali intrinseca quę potest fieri à materia & forma, dicimus enim gladium ferreum, quia constat ex ferro: & hominem animatum, quia habet animam.

Bona bonitate diuina dupliciter, causaliter extrinsecè, intrinsecè realiter. Causa exēplaris ad ea effectiua ad, causa finalis propter.

Prima Conclusio: omnia possunt denominari bona bonitate diuina in primo sensu. est enim bonitas diuina exemplar, & efficiēs, & finis omnis bonitatis. sed diuersimode fit hæc denominatio: nam secundum causam exēplarem fit per ly, ad vt omnia sunt bona ad bonitatem diuinam, i. ad similitudinem tamē deficientē bonitatis diuinæ, secundum autem causam efficientem fit per ly, à: secundū vero causam finalem fit per ly propter.

In relatiuis fit formalis denominatio à forma extrinseca. Res dicuntur bona bonitate diuina extrinsecè. Non tamē dicēntur bona bonitate diuina formaliter.

Secunda Conclusio. Nullum potest denominari bonum bonitate diuina in secundo sensu: quoniam in absolutis, non est denominatio formalis nisi à forma intrinseca dante esse ipsi denominato: vanum enim est dicere, quòd si homo albus albedine agni: sed bonum est quid absolutum: bonitas autem diuina est extrinseca ab oī creato, ergo: & propterea B. Tho. concludit, quòd vnum quodque est bonum bonitate sibi inhærente: dixi autem in absolutis, quoniam non inconuenit in relatiuis: Dicitur enim vrina sana, vt signum ex relatione signi ad sanitatem in animali & locatum dicitur ex relatione continentiæ passiuę ad locum, & mensuratum, ex relatione ad mensuram.

¶ Quæstio Septima.

ARTICVL. I.

Vtrum Deus sit infinitus.

CIRCA titul. ly, *Deus* propriissimo significato pro natura diuina in concreto, vt sit sensus vtrū id quod est Deus: ly, *Infinitum* dupliciter. s. quantitatiuè, & perfectiuè: constat quòd ibi non quęritur in primo sensu, quoniam omnis corporeitas remota est à Deo. 3. quæstione 3. arti. primo. ergo finitas & infinitas consequentes corporeitatem.

Infinitum dupliciter effectiuè substantialiter et perfectiuè attributaliter.

In secundo sensu autem iterum dupliciter, quoniam perfectiuè substantialiter, & perfectiuè attributaliter. Infinitum primo modo est illud, cuius natura & esse non terminatur ad aliquos limites, nec gradus entis, sed permanet omnino interminatum. Infinitum autem secundo modo est illud, cuius perfectiones supradictæ sunt illimitatæ, vt si Sortes haberet potentiam motiuam infinitam vel scientiam infinitam: in hoc articu. B. Tho. intendit de infinito perfecto: primo modo vt patet ex probatione cōclusionis suæ, & correspōder. q. 4. art. 1. de infinito autem perfectiuè, secundo modo quæretur in q. 25. cum loquemur de potentia Dei actiua, quæ se habet ad essentiam, vt perfectio superaddita, non re quidē cum sint idem, sed secundum rationem: cum igitur tibi sit sermo de infinitate tantum perfectionali substantiali, non oportet vt hinc soluas argumēta quę adducit Capreol. 1. d. 43. q. 1. contra quintam & sextam. probant enim quòd non habeat potētiuā infinitam, nec infinitam motiuam: ex consequēti, quòd non est infiniti vigoris. soluentur autem in q. 25. artic. 2. Nunc autem sufficit, vt soluas argumenta quæ recitantur ibidē à Capreol. contra tertiā, tangunt enim propositum & probationem. Beat. Tho. vt dicemus.

Omnes ātiqui philosophi &c. Aduerte vt patet 3. physic. text. 26. ibi: de natura autem omnes, quòd ly, omnes non stat absolutè, sed pro illis, qui posuerunt tantum vnum principium omnium entium vt Thales. aquam &c. nam illic expresse dicitur, *finita autem facientium elementa* puta qui ponunt duo tantum, aut quatuor. vt Empedocles, nullus infinita ponit, quoniam vt illic dicit B. Thom. distinctio elementorum contrariari videtur eorum infinitati.

Forma vero finitur per materiam inquantum etc. Aduerte, quòd hæ finitio non fit, quia materia det aliquid formæ, quoniā causalitas materiæ est tantū recipere: sed ideo fit, quia eo ipso, quòd forma recipitur in materia non habet omnē modū perfectionis sibi debitum. secundum rationē suæ speciei: limitatur enim ad capacitatē sui susceptibilis, prout & quòdlibet accidens ad capacitatē sui subiecti. Item fit, non quia forma extrà materiam sit apta esse infinita secundū essentiam & secundū esse: cum sit ab alio producta, sed quia extra materiā nil pertinens ad perfectionē suæ speciei sibi deesset: in materia autem non habet totum illud: & hoc est ex defectu materiæ, quæ non potest ipsum substinere: vnde sequitur, ꝙ forma nō recepta in materia sit infinita secundū quid, quia vna existens, habet totā suam amplitudinē sibi debitam. Et quæ recipitur in materia, non est infinita simpliciter, nec secūdū quid: imo penitus artata ex gradu singularitatis, sūpto ex materia, ex his videbis soluta argumēta Aure. in Cap. 1. dist. 43. q. 1. contra tertiā in primo loco, neque enim intelligit B. Thom. Credidit siquidem B. Thō. tenere formam nō receptā in materia habere naturam infinitā simpliciter: similiter & esse, & ꝙ materia finiatur recipiēs formā, dans finitatē ei & in natura & in esse, ac si nullā finitatem haberet ex se, & sibi intrinsecā sicut materia nullum habet esse ante aduentū formæ: Sed hæc tam absurda non sōniauit Beatus Thomas imo eius sententia fuit, quam adduximus cōformiter Capre. vbi suprā.

Forma autem non perficitur per materiam. vsque ibi, habet rationem perfecti. Aduerte quòd intendit finitatē formæ ex materia dicere imperfectionē. quod quidē est verū sumendo formā metaphysicè prout conuertitur cum actu, nā intelligentia, non finita per materiam vna existens & completa habet omnē perfectionē suam, quæ vtique artaretur si vniretur materiæ vt forma naturalis: non autem est verum de forma tali, puta cui non cōperit esse, nisi per esse compositi, vt sunt formæ naturales, vel quæ non est producta gratia sui, sed vt compleat tertiā naturā, dato quòd habeat esse per se: qualis est anima intellectiua.

Illud autē, quod est maxime formale omniū est ipsum esse. Aduerte ꝙ B. Tho. licet incepit determinationem suā à forma, & à finitate formæ & infinitate eiusdē per receptionē, & non receptionē in materia: tamen nunc rationabiliter transit ad esse vt maxime formale. & ratio huius est qa si stetisset in infinitate formæ ex eo, quod non recipitur in materia, non maiorem infinitatem concluisset de Deo, quam de Angelo. quæ est infinitas secundum quid. dato enim quòd aliqua forma non finitaretur per receptionem in materia, potest infinitati intrinsecè per differentiam per quam trahitur ad determinatum gradum entis, vt patet de Angelis. vt igitur concluderet infinitatem simpliciter de Deo, transiuit ad infinitatem, quæ debetur esse non recepto in aliqua essentia, hæc autem est infinitas simpliciter, quoniam cum esse vt esse dicat perfectionem non potest imaginari, quòd dicat perfectionem limitatè, nisi adiungatur limitatio essentiæ vt esse hominis, esse leonis, & propterea Beat. Thom. concludit Deum infinitum simpliciter ex irreceptibilitate diuini esse in essentia, sicut concluserat infinitatem, secūdum quid alicuius formæ ex irreceptibilitate eius in materia: hinc videbis quòd Scot. in 1. dist. 2. q. 2. ibi, *vltimo ostenditur* non impugnat. B. Thom. quo ad sensum. credit enim B. Tho. in præsenti arti. concludere infinitatem Dei: ex hac ratione præcisè, forma finitur per materiam: ergo forma quæ non recipitur in materia, est infinita: talis est Deus, ergo: sed vt diximus: hæc non fuit mens eius, quoniam vt inquit Scot. si hæc ratio concluderet

concluderet infinitatem simpliciter: omnis Angelus esset infinitus simpliciter, & propterea ex sua natura quælibet forma & entitas habet intrinsecè tantum vel tantam perfectionem, vt præintelligitur omni cōparationi sui ad aliam essentiam, in qua est apta recipi, vel non recipi, ergo intrinsecè finitur, vel non finitur, & non solum per comparationem ad alterum. Dico igitur ꝙ B. Th. ex forma non recepta in materia concludit infinitatem secundum quid, sed ex esse non recepto concludit infinitatem simpliciter, & secūdum quid, sed contradicit Scot. Quælibet entitas habet gradum intrinsecū suæ perfectionis in quo est infinita, si gradus est infinitus: vel finita, si finitus, ergo esse habet in se finitatem, vel infinitatem, etiam non comparādo ad alterum, puta ad essentiam: ergo falsum est, ꝙ esse habeat finitatem, ex eo, quòd recipitur in essentia & infinitatē ex eo, quòd non recipitur in ea, sed est per se subsistens.

Ad hoc dico, quòd licet esse in se sit tantæ perfectionis, puta finitæ, vel infinitæ: etiam non comparatum ad essentiam, vt receptibile vel non receptibile in ea tamen talis finitas, vel infinitas non innotescit nostro intellectui, nisi per recipi, vel non recipi in essentia, hæc enim consequentia est clara nobis. Hoc est se est in receptum: ergo est infinitum. & è conuerso. Vnde ratio B. Th. est ratio à signo, & non à priori, quæ conuenient est nostro intellectui pro hoc statu ad pertractandū diuina modo metaphysicali: congruit enim quòd sicut conclusimus, Deum esse ab effectu & à posteriori: sic concludamus, Deum esse infinitū à signo. Ad argumentum igitur, concedo totū, sed non est contra nos: quia B. Tho. non intendit dicere primam & præcisam causam infinitatis ipsius esse consistere in receptibilitate in alio, sed ꝙ signum infinitatis est ipsa irreceptibilitas, sicut suum oppositum est signum finitatis. Vnde patet ꝙ Scot. decipit seipsum, credens B. Th. in toto hoc art. procedere à priori, cum tamen procedat à signo. Si autē vis tenere, quòd procedat à priori, dic, quòd licet forma & esse sint intrinsecè tantæ perfectionis: tamen hæc tanta perfectio sumitur ab extrinseco, quoniam ordinem habent ad alterum, sicut potentia sumit vnitatem, & distinctionem & perfectionem ab obiecto, & actum à termino: Vnde illa propositio Scoti non habet veritatem nisi in entib. quæ sunt gratia sui, & non sunt intenta propter alterū, constat autem, quòd forma & esse sunt intenta propter alterum.

In responsione ad tertium, Aduerte, quòd intēdit negare illam consequentiam quod ita est hic, quòd non alibi, est finitum secundum locum: ergo quòd ita est, hoc &c. & ratio est, quia omne, quod ita est hoc, quòd non alibi, terminatur loco distinctio realiter à locato, sed non omne, quod ita est hoc, quòd non aliud, terminatur aliquo principio quo distinguatur ab alio pōt enim se ipso distingui à quolibet alio, sicut albedo subsistens distingueretur se ipsa ab omni albedine recepta in subiecto, & propterea dato, quòd non sit omnis alia albedo formaliter, licet sit perfectionaliter, non tamen sequitur, ꝙ sit finita ad aliquem gradum albedinis, sic in proposito, dato, quòd Deus distinguatur à lapide, & homine, non tamen est necesse, quòd sit finitus secundum substantiam, quoniam se ipso distinguitur: lapis autem distinguitur à Deo principio contractiuo naturæ lapidis ad certum gradum, puta differētia specifica, & ideo licet omnia distincta à Deo finirentur secundum substantiam, non tamen Deus, qui sub differentia non arctatur.

ARTICVL. II.

Vtrum aliquis præter Deum possit esse infinitum per essentiam.

CIRCA tit. ly: infinitum per essentiam dupliciter potest exponi. primo, vt sit idem quòd habere infinitam perfectionem in sua essentia, & sic non quæritur hic: quoniam in q. 6. art. 3. conclusit quòd esse summum bonum ex consequenti continere in se perfectionem infinitam, est proprium Dei. Secundò, vt sit idem quòd habere essentiam suam interminatam, siue illa essentia sit materiæ suæ, siue compositi, siue formæ: intendit ergo vtrum sit, vel possit esse aliquid in rerum natura siue materiale siue immateriale, quod habeat essentiā, non limitatam ad certos terminos qualis est diuina essentia. In corpore articuli nota Capr. difficultates. Quantum ad argumenta, aduerte quòd in responsione ad primum intendit negare hanc consequentiam. Virtus Dei est infinita: ergo potest producere effectum infinitum, & declarat quare, stante infinitate virtutis, non potest, &c. Aduerte tamen quòd per illam propositionem, Cum quantitas virtutis, &c. intendit probare consequentiam, & respondens non facit mentionem de illa probatione: quoniam infra in q. 25. ostendetur, quòd virtus infinita deprehenditur non solum ex producto, sed ex modo producendi, puta sine nullo subiecto.

In responsione ad secundum intendit concedere infinitatem secundum quid, non autem secūdum essentiam: quoniam tam Angelus, quam anima sunt terminatæ naturæ ad terminatum gradum essendi.

In responsione ad tertium per formas naturales intendit, quas potest inducere agēs naturale præcisè, nam respectu Dei habet tantum potentiam obedientialem, de qua loquimur.

ARTICVL. III.

Vtrum possit esse aliquid actu infinitum secundum magnitudinem.

CIRCA tit. ly possit stat pro potentia non solum naturali, sed esset logica, vt sit sensus. Vtrum non implicet cōtradictionem esse aliquid &c. ly, secundum magnitudinem stat præcisè pro magnitudine molis, nā de infinitate magnitudinis virtualis quæretur infrà q. 25.

Aliud est esse infinitum secundum essentiam, & secundum magnitudinem. Aduerte ꝙ esse infinitum secundum essentiam est habere essentiam, non limitatam ad aliquem gradum entis, sed contentiuam omnis entis, ex consequenti, non contractam ad genus, & differentiam.

Esse infinitum secundum magnitudinem est habere quantitatem non terminatā ad aliquem gradum vel mensurā. Differunt autem istæ duæ infinitates, quoniam non repugnat vnum inuenire sine alia: nam in Deo datur prima & non secunda. In corporeis autem si aliquid esset actu infinitum, puta Aer, daretur secunda & non prima, vt explicat B. Th. de aere infinito.

Non tamen esse infinitum secundum essentiam, quia essentia sua, &c. Sed contra Aer infinitus vel ignis haberet virtutem caloris infinitam: quoniam in 8. physi. tex. 51. in magnitudine infinita est virtus infinita: sed virtus infinita requirit essentiam infinitam: emanat enim ab essentia & radicatur in ea ergo non potest excedere eam, &c.

Ad hoc dico, ꝙ aliud est ignem esse infinitum secundum essentiam infinitam: nam ad veritatē primi requiritur quòd habeat essentiam non limitata ad aliquem gradū entis, sed sit omne ens æqualiter. Ad veritatem autem secundi sufficit, ꝙ illa essentia sit illimitata aliqua illimitatione, puta quo ad quantitatem ad argumētum ergo dico ad minorem quòd est vera de infinitate magnitudinis, non autem de infinitate quo ad gradus entis & sic B. Th. concederet essentiam ignis posse dici infinitā: non tamen ignem esse infinitum secundum essentiam. Et rationem adducit, dicēs, quia essentia sua esset terminata ad aliquam speciem. Vtrum autem secundum philosophum sit necesse virtutem existentem in magnitudine infinita esse infinitam intensiue, dicam in q. 25. art. 2.

Corpus est magnitudo cōpleta, dupliciter sumitur. Aduerte ꝙ hic nō diuiditur corpus quoniam vltra physicum, & mathematicum assignatur metaphysicū; quod dicitur esse ipsum compositum ex materia, & forma substantiali, vt præuenit aptitudinem sui ipsius ad quantitatem, & motum: sed diuiditur corpus, vt potest esse subiectum finitatis: vel infinitatis, non ꝙ est, aut esse potest subiectum nisi ratione quantitatis: quoniam finitum & infinitum sunt passiones quantitatis ex 1. physic. corpus autem vt sic sufficiēter diuiditur in physicum & metaphysicum: quoniam metaph. preuenit quantitatem: mathematicum dicit ipsam trinā dimensionem, & physicum dicit complexum ex materia, & forma naturali, existens sub trina dimensione.

Nam omne corpus naturale, Aduerte ꝙ hæc ratio sumitur ex 1. physic. tex. 36. contra Anaxag. & ex 2. de anima tex. 41. ibi omnium natura constantium, & in vtroque loco exponens B. Tho. vtitur eadem quasi ratione, vt hic: Tu tantum aduerte quòd philosophus præcipuè in 2. de anima intendit de animatis, quæ proportione augentur quòd in eis est terminata magnitudo, ex consequenti non potest dari animatum infinitè magnum.

Sed B. Th. in præsenti art. accipit hanc vniuersalem, ꝙ tam in animatis, quam in non animatis non potest dari infinitum secundum magnitudinem: ex consequenti in omni corpore naturali dabile est maximum,

Cum igitur ad formam substantialem cōsequātur accidentia vsque ibi interque. Aduerte primo, quòd secūdum viam nostram in eo instanti, in quo forma introducitur in materia committantur eam proprie qualitates, & propterea quantitas, vt conseruatiua ipsius formæ in materia, originatur à forma vt à

suo principio, licet recipiantur in composito, vt in subiectō: ita quod forma potest dici causa horum accidentium. & ipsi sunt effectus formæ.

Aduerte secundo quòd consequentia B. Th. fundatur in hoc, determinata causa, & limitata ad speciem, causat terminatos effectū & quo ad numerum, & quo ad gradum, alias effectū ex cederet virtutem causæ. Sed omnis forma naturalis est determinata ad speciē, vt patet: ergo causat determinata sua accidentia, & dispositiones quo ad numerū & gradum: ergo determinatā quantitatē, quo ad gradū, puta bicubitū, & tricubitū, sicut & de quatuor frigis vt duo, terminatam qualitatē, puta vt calorē, & determinatam qualitatem, &c. Aduerte ⊽ dicit omne corpus naturale quod habet esse per se & separatum, & diuisum actu a quocunque alio, vt hic lapis, hic homo, sic tam partium corporum naturalium hæterogeneum ad diuisionem habere determinatam formam, & ⊽ sed participant formam, & esse totius, in minus, nec per sūt terminata magnitudo in maius & in minus: his enim non, ⊽ in naturalib. datur maximum, & minimum. Vnde solo homogeneis quam in hæterogeneis, separatim & per se tam in non tamen inexistens, & id pertractanimus in q. nostis exi 1. physicorum: vnde recurre illuc, & in Capr. in 2. di. 19. 1. concl. 1. Verum quia B. Tho. in tota, 1. parte non ita ad propositum loquitur de minimo & maximo, sicut hic, & Sco. in 2. di. 2. q. 9. ibi, sed contra hanc responsionem &c. Laborat ad probandum, quòd etiam non datur in homogeneis minimum existens, sicut nec inexistens, & philosophus in secundo de anima tex. 41. videtur concedere ignem augmentabilem in infinitum ex consequenti non dari maximum ignem, ideo quantum adduco argumenta Scot. quæ recitantur à Capr. in 2. di. 19. q. 1. contra primam & illa quæ directè probat, non dari minimum separatim existens, incipiūt ibi, Dicitur forte quòd licet non sit aliqua caro, & quoniam Capr. clarè & complete soluit ea, ideo vide tu solutiones eius, quas formalizauit expositor super prædecente articulo non recedens à sententia Capreoli: ideo ad libitum vide quem volueris, quia claræ sunt.

Quantum autem ad dictum in secundo de anima, quòd non detur maximus ignis scias quòd illud dictum exposui in quæstionibus, nostris super lib. de anima, & est q. 15. in ordine, vbi post expositionem commentatoris, & Ægidij teneo, quòd philosophus non intendit de eodem igne numero, sed de aggregato ex plurib. ignibus, qui licet videatur vnus, non tamen est verè vnus: igitur vide illam q. in qua non discedo à mente expositoris in præsenti articulo.

Necesse est ⊽ ad terminatam formam sequantur terminata accidentia inter quæ est quantitas. Contradicit B. Th. in 5. meta c. de ente, accidens consequens materiam, est quantitas accidens consequens formam est qualitas: ergo hic malè computat quantitatem inter accidentia consequentia formam.

Ad hoc dico, quòd sicut materia est propter formam: sic omnia accidentia, quæ insunt materiæ ante aduentum formæ sunt propter formam introducendam, & per consequens quantitas: Ideo autem dicit in 5. metaph. quantitatem consequi materiam, quoniam primo diuidit materiam, & quoniam in nullo reperitur secundum viam nostram, in quo non sit materia, qualitas autem ideo consequitur formam, quia remota materia, adhuc qualitas reperitur, vt patet in substantiis intellectualib. Et quoniam qualitas est vt instrumentum formæ in agendo, non autem materiæ. quantitas autem, quoniam non est actiua, & multum habet de possibilitate, ideo ex hac ratione dicitur consequi materiam, vt pote potentiam & non actum.

Corpus autem infinitum non posset habere motum naturalem rectum. Aduerte quòd hæc ratio potest trahi ex primo cæli tex. 62. vbi probat Aureol. quòd corpus infinitum non potest moueri motu recto. Sed aduerte quòd B. Tho. & philosophus loquuntur de corpore infinito, secundum omnem dimensionem, constat enim quòd cum occuparet omnem locum non posset moueri ad aliquem locum extrinsecum sibi: si autem daretur corpus infinitum secundum longitudinem ex vtraque parte, & finitum secundum latitudinem non occuparet omnem locum, secundum latitudinem patet, quòd tale esset mobile motu recto: ergo posset transferri per motum in latus in alium propinquum, vel distantem. Si vero daretur corpus infinitum secundum longitudinem ex vna parte, puta ex parte orientis, & finitum ex parte occidentis, esset immobile ex vtraque parte motu recto in lōgum, & quidem ex parte orientis patet, quoniam occupat omnem locum in longum sibi correspondentem, quod etiam ex parte occidentis probatur: quoniam si moueatur versus occidentem. ergo relinquet aliquam partem loci versus orientē, & sic non erit infinitum, quod est contra positum.

Sed contra hoc arguitur: creet Deus corpus graue infinitum ex parte sursum, & finitum ex parte deorsum, ita quòd stet suspensum à terra per vnam lanceam, & relinquatur naturæ suæ, tunc quæro aut descendet, aut non, si sic, habetur intentum, si non: ergo violentum erit perpetuum. Præterea corpus finitum graue positum in illo spatio descendet: ergo & infinitum, quoniam pono per casum, quòd sint eiusdem speciei.

Ad hoc dico, quòd non descendet, quoniam stante casu, non daretur sursum respectu illius corporis sursum enim est versus cælum, & non extra cælum. per consequens non daretur deorsum. omnis autem descensus est à sursum deorsum, ex consequenti non erit violentum si non erit sursum, quòd autem dicitur de corpore finito graui, non valet, quoniam vltra hoc, quod esset eiusdem speciei, respectu ipsius seruatur sursum, & deorsum. quod non seruatur respectu corporis infiniti, & ideo non est eadem ratio. Et similiter etiam secundum motum circulare. & dicunt ⊽ hæc ratio est philosophi in primo cæli. tex. 35. & est prima in ordine. sed aduerte quòd Gregor. in 2. di. 44. q. 4. art. 3. ibi ex hac conclusione infero, ⊽ philosophus non demonstrauit, &c. licet concedat demonstrationem factam de motu recto tamen habet de motu circulari conatur soluere, & dicit ad illam consequentiam: protractis duab. lineis, sequitur ⊽ infinita distantia pertransiretur. Infinitum spacium esse per transitum potest intelligi dupliciter. primo ⊽ certa pars successiuè pertransiens commētur: se infinitis partib. spacij sibi æqualib. quarum vna sit prima & aliqua vltima pertransita, & hic concedit cōsequens esse impossibile sed negat cōsequentiam, quoniam dicit ipse, inter nullas lineas sic pertractas intercipitur distantia infinita, signatis quibuscunque duab. lineis, sic egredientibus à centro, siue cubicalib. siue bicubitalib. & sic in infinitum. Repugnat enim inter duo signata extrema dari distantiā infinita. Secundo nulla pars pertrāseuntis successiue commensurat se infinitis partibus & æqualib. sed finitis. Quibuscunque enim & quotcūque vna se commensurat, alia remotior à centro plurib. se commensurat, & alia adhuc remotior plurib. & alia ad hoc pluribus, & sic infinitum cum remoueatur à centro infinitè, & tunc negat, consequens esse impossibile, & concedit concla. hoc est enim pertransire infinita syncategorematice, quod non inconuenit, vt communiter conceditur. sed non aduertit Greg. ⊽ dato tali corpore infinito & protractis lineis, sequitur spacium interceptum esse finitum & infinitum categorematicè, finitum quidem quodcunque signatur inter duas par. determinatè acceptas illarum duarum linearum egredientium à centro, infinitum autem, considerata tota distantia, ex quo lineæ illæ continuæ protendūtur sine fine, ex quo sequitur quòd pertransitur spacium finitum sumpta quacunque parte signata in spacio, siue diuisim, & pertransitur spacium infinitum sumpto toto spacio intercepto, siue coniunctim, licet in infinito non propriè verificetur totum, fuit igitur mens philosophi, quòd pertransiretur spacium finitum in infinitum, & spacium infinitum sumptum totum, siue coniunctim. Greg. autem cōsideraui, hoc spacium partialiter. i. secundum ordinem partem signabilem seorsum, & non consideraui totalitatem illius, & propter credidit se soluisse rationem philosophi declarans, ⊽ quælibet certa pars est finitæ quantitatis, sed ex hoc non sequitur. quin illud spacium sit coniunctum infinitum, & vt sic pertransitum, licet diuisim non. & vt patet philosophus intendit de toto spacio, & non diuisim. Ideo responsio eius tendit contra sensum philosophi. Et aduerte, vt dicemus infra in tota hac materia Greg. seipsum decipit semper arguendo, & soluendo non ponens differentiam inter seorsum diuisum, & coniunctum.

De corpore esset mathematico: eadem ratio est. Aduerte, ⊽ Greg. in 1. d. 44. art. 1. ibi secūda concl. quod possibile est esse aliquam magnitudinem probato contra intentū B. Th. quatuor mediis, quæ recitātur à Capr. 1. d. 43. q. 1. contra tertiam ibi. secundo loco arguit cōtra eandem concl. sed vt videbis in Capr. peccat primo in hac consequentia: finis non aufert rōnem magnitudinis, ergo non repugnat magnitudini potenti existere actu, nos autem negamus consequentiam, quoniam infinitas repugnat actui, & infinitas magnitudinis prohibet collocari in aliqua specie quantitatis, quod autem non est locabile. in aliqua specie, potest existere. Reliqua tria, vt videbis. i. Capr. peccant, arguendo à sensu diuiso ad coniunctum.

In

In responsione ad primum, Aduerte ⊽ philosophus in 3. physico. tex. 71. ibi ñ remouet ratio &c. soluit eandē obiectionē, & respondet eisdem propositionib. quib. B. Th. vtitur hic.

In responsione ad primum, Aduerte, quòd argumentum videtur fundatum in 1. physi. tex. 15. vbi dicit Arist. cōtra Melissū, infinitum in quantitate est, Item infiniti ratio congruit quantitati, & propterea necesse est vt responsio B. Tho. tendat ad sensum philosophi, non est autem sensus philosophi, illuc concedere, ⊽ infinitum possit inueniri in quantitate de facto. hoc enim negat tertio lib. sed contra Melissum qui ponebat ens infinitum, facit hanc cōsequentiam, si infinitum est: ergo quantum est, & hoc ideo quia hæc conditionalis est vera, si datur infinitum, non datur nisi in quantitate, substantia enim, & qualitas non possunt esse infinitæ, nisi per accidens. i. ratione quantitatis: patet autem, quod ex illa consequentia non potest inferri, ergo infinitum potest esse, aliter ex hac consequētia, si datur vacuum, datur circa locum potest inferri, ergo vacuum potest esse, quod tamen repugnat philosopho 4. physi.

In responsione ad tertium, Aduerte, ⊽ hæc responsio trahitur ex 3. physic. tex. 67. & verba B. Th. illic sunt clariora, inquit enim manifestum est autem ex iis, quæ dicta sunt lib. 2. ⊽ totum habet rationem formæ. i. perfecti, & partes rationem materiæ: cum ergo in magnitudinib. à toto itur ad partes per diuisionem, rationabile est, ⊽ ibi nullus terminus inueniatur, qui non transcendatur per infinitam diuisionem, sed in additione itur à partib. ad totum, ⊽ habet rationem formæ & terminantis: vnde rationabile est ⊽ sic aliqua determinata quantitas, quam infinita appositio non transcendit: hæc ille. Aduerte secundo, quòd B. Thom. in fine responsionis intendit hanc consequentiam, per additionem ascenditur ad totum, siue vt ad formam: ergo non inuenitur infinitum in additione magnitudinis: Circa quod nota, quòd antecedens debet sic intelligi: accedere ad totum vel vt ad formam simpliciter sine admixtione potentiæ, & hoc dico, quoniam in numeris materialibus, licet omnis numerus sit vt forma, & ex consequenti additio in numeris materialib. sit ad formam, tamen propter hoc non impeditur, quin additio in numeris sit in infinitum, quoniam ista additio non est nisi cum admixtione potentiæ. i. diuisionis ex parte continui, necesse est enim fieri additionem in numeris. ex additione continui ex tertio physicorum, & quoniam diuisio tendit in infinitum, sicut & appositio in numeris, ergo infinitas in numeris potius est ex parte materiæ q̄ potentiæ, quam ex parte formæ, in magnitudine autem simpliciter ex parte formæ. Et ideo si consequentia B. Th. trahatur ex illo antecedenti, sic intellecto, erit bona. quantum autem ad consequens illius consequentiæ, nota, quod non est absolutè intellectum: nam philosophus in 3. physic. tex. 59. & 60. ponit infinitum in magnitudine secundum appositionem, sicut & secundum diuisionem, & B. Thom. in multis locis concedit idem, præcipuè in tertia parte q. 5. art. 12. ad 1. Vbi ait si loquamur de quantitatib. mathematicis cuilibet finitæ potest fieri additio, quia ex parte quantitatis finitæ non repugnat additio. hæc ille. Tu igitur limita ipsum consequens dupliciter. primo vt limitat philosophus in tertio physic. tex. 60. s. quòd non excedat quamcunque determinatam magnitudinem, dummodo fiat additio per partes proportionales in infinitum, vt illic declarat philosophus, & B. Thom. vide eum. secundo quòd non inuenitur infinitum in additione magnitudinis, stando præcisè in ratione continui, & hoc dico, quoniam si induit rationem discreti, non inconuenit: nam vt benè inquit Capr. in 1. d. 43. q. 1. in probatione quartæ conclusionis, sicut quocunque numero dato, potest dari maior, ita quacunque magnitudine denominata à nūero potest dari maior, & supra bicubitam, dari tricubitam, & quadricubitam, &c. in infinitum, & hæc etiam est ratio, quòd species figurarum quæ denominantur à numeris, tendunt in infinitum: si autem stemus præcisè in ratione continui, est impossibile, quoniam ille accessus est ad totum, & ad formam, quæ habet rationem terminantis. Sed Aureol. vt recitat Capr. 1. di. 43. q. 1. contra quartam probat, quòd est impossibile simpliciter magnitudini, vt induit rationem discreti, ita addere, quod excedat omnem terminatam magnitudinem: quoniam secundum ipsum de facto esset dabilis magnitudo infinita actu. nam in tali magnitudine erunt possibilitates infinitæ distinctæ numeraliter per quas magnitudo potest crescere in infinitum, puta per vnam possibilitatem, etiā crescere bicubita, per aliam vt tricubita, sed ex omnibus istis possibilitatib. potest integrari vna totalis possibilitas, quæ ab aliqua potentia potest reduci ad actum, ergo est dabilis magnitudo, infinita actu.

Ad hoc concedo illa infinitas possibilitatis: sed nego ⊽ ex eis possit integrari &c. imo dico quòd necesse est, si vna ponitur in actu, aliam esse possibilem poni, ita quòd non nisi successiuè sunt ponibiles in actu: ideo per nullam potentiam possunt simul poni actu, quoniam repugnat ex natura rei infinitas actu in magnitudine.

ARTICVL. IIII.

Vtrum possit esse multitudo infinita in rebus.

IN ti. stat multitudo absolutè & est sensus, vtrum possit esse multitudo, siue in abstractis siue in rebus materialib. & in hoc eleuat se super Arist. quoniā in 3. physi. loquitur tantum de materiali multitudine, quæ causatur ex diuisione continui.

Dicitur enim multitudo infinita per se, &c. vsque vbi, si infinito tempore. Aduerte ⊽ multitudo infinita per se in hoc loco æquipollet causi infinitis, essentialiter subordinatis, & multitudo per accidens infinita æquipollet causis accidentaliter ordinatis, & inter has triplex est differentia: prima est, ⊽ in essentialiter ordinatis causa secunda, vt causat. i. in quantum habet virtutem causandi, pendet a prima in accidentaliter vero ordinatis non licet inesse vel in alio aliquo modo possit dependere, secunda, in essentialiter ordinatis est causalitas alterius rationis, quia superior est perfectior in causalitate, & essentialiter. In accidentaliter vero ordinatis non: nam omnes malei sunt eiusdē rationis in causando gladium, & omnes homines in generando hominem. tertia omnes causæ essentialiter subordinatæ simul necessario requiruntur ad causandum: alioquin aliqua causalitas per se deficeret effectui. In accidentaliter vero subordinatis non patet. n. quod ñ est necesse vno malleo percutiente, omnes malleos percutere.

Per hunc igitur modum posuerunt. Aduerte ⊽ omnes conuenerunt non posse dari infinitam multitudinem in essentialiter ordinatis. statim enim constat vt deducit philosophus in 7. metaph. ⊽ omnis causalitas tolleretur, quoniam in his secunda dependet à prima in causando, & media non causat, non mota a prima vt declarauimus in 2. q. ar. 3. in infinito autem non datur primum & hanc rationē etiam tangit Auicenna in li. 5. suæ metaph. c. 1. vbi concludit esse statum in causis essentialib. non autem accidentalib. Vnde dicit in fine eiusdem cap. non est opus nobis ostendere finitionem nisi in rebus quę sunt per essentiam causæ, & in 6. c. dicit non nego causas non essentiales procedere in infinitum imo de facto debere hoc, &c.

Quia omnē multitudinē oportet, Aduerte ⊽ non dicit species multitudinis sunt species numer. quoniam non est necesse. species cūmunioris adæquari speciebus minus communis, vt patet de corpore animato, & de animali. multitudo autem communior est quam numerus, quoniam addit super ipsam mensurationem per vnū: sed dicit ⊽ sunt secundum species numerorum, quia. s. proportionatur specieb. numerorum, quoniam ñ possumus cognoscere spēs multitudinis nisi à denominatione facta per spēs numerorum, vt pote notiores, vel potes dicere, ⊽ multitudo, & numerus sunt conuertibilia, sed differunt secundum rationem magis & minus contracti, sicut ratio entis, & ratio vnius.

Item aduerte, ⊽ rō B. Tho. sumpta est ex 3. physi. tex. 55. vnde inquit philoso. neque possibile est quantitatem esse infinitam. quantum. n. aliquid erit aut bicubitū, aut tricubitū, hæc quidem significat q̄tum. & Commentator expresse dicit, impossibile est ⊽ infinitum dicatur quantum simpliciter, nisi secundum ⊽ habet aliquam spem quanti. v. g. bicubiti, aut tricubiti: quantum. n. non inuenitur nisi in suis specieb. hæc ille. Est igitur ratio B. Th. ratio philosophi & Commentatoris differens solum in hoc, ⊽ philosophus loquitur de q̄to in magnitudine, & B. Tho. trahit ad multitudinem, sed hoc non impedit quoniam si omnis magnitudo est in aliqua spe magnitudinis determinata à numero, pari ratione omnis multitudo, sed aduerte ⊽ Greg. in 1. d. 44. q. 4. artic. 2. ibi ad aliam probationem dico ⊽ vtique quoniā non obligat se philosopho: dicit hanc rationē non concludere, quoniam quantitas, prima diuisione diuiditur per finitam & infinitam, & vtraq; in species suas, sed species finitæ denominantur à numero, non aūt spēs infinitæ, vnde concedit hanc consequentiam, ergò erit in aliqua specie quantitatis, sed negat hanc ergo in aliqua denominata à numero.

Sed contra, cū oīs species dicat ad aliquid determinatū sub suo genere qm̄ spēs rerū sunt sicut & numeri qui variantur per additionē & subtractionem, ergo oīs spēs q̄titatis siue finitæ siue infinitæ dicit quid determinatū ergo si datur q̄titas infinita, nō erit in aliqua specie, vnde patet, ⊽ resp. Greg. nō potest stare.

Præterea non dantur duæ species æquales sub eodem genere : ergo vna erit maior altera , ergo neutra erit infinita. alij dicunt, quòd ratio D.Th. & philosophi non est necessaria quoniam philosophus sibi contradiceret : nam in 5. metaph. c. de quanto dicit pluralitas quidem finita est numerus, ergo secundum ipsum nõ omnis pluralitas est numerus, sed tantum finita. quasi excipiens infinitam, ergo non est necesse omnem quantitatem continuam siue discretam esse in aliqua specie numeri, vt videtur dicere in 3. physicorum.

Ad hoc dico, quòd intentio philosophi in 5. metaph. non est excipere pluralitatem infinitam à finita , quasi quoddam possibile esse: determinauit enim oppositum 3. phys. sed quo ad mensurationem quasi dicat, pluralitas finita est numerus , id est , mensurabilis , ad differentiam infinitæ , quæ si daretur non esset numerus , & hæc conditionalis vtique est vera , sed ex ea non potest haberi , quòd philosophus expedit quantitatẽ infinitam vt possibile esse , & est simile huic : omnis locus naturalis est conseruatiuus , per quam propositionem excipio vacuum non vt possibile esse, sed quoniam si esset , non conseruaret : sic applica in proposito.

Item omnis multitudo in rerum natura existens. Aduerte ꝙ B. Th. intendit hanc consequentiam omnis multitudo &c. est creata , & omne creatum sub certa intentione creantis comprehenditur : ergo sub certo numero. consequentiam probat: quoniam agens in vanum nil operatur , ergo &c. Quo ad primam partem antecedentis, aduerte, quòd ly, rerum non stat vniuersalissimè , sed pro rebus terminantib. productionem creantis, & actu existentib. ad differentiam rerum cum causatarum quib. propriè non conuenit esse , vt accidentia communia, partes materiales , forma materialis, excepta anima intellectiua , & ad differentiam rerum præteritarum, vt sit sensus omnis multitudo rerum per se existentium , præsentium in rerum natura, est creata. i. pendet effectiuè à Deo, dato etiam, ꝙ ad aliquarum productionem concurrunt agentia secunda.

Secunda pars antecedentis quatenus ad ly , sub certa intentione , intelligitur de certa intentione finis intrinseci , & non solum extrinseci : ita quòd quicquid Deus creat , & producit, non solum creat propter bonitatem suam vel propter integritatem vniuersi, vt fines extrinsecos, sed propter proprium finem qui est propria operatio ipsius rei, qui. n. aufert propriam operationem rei , remouet rei naturã ex secundo cæli, & hoc dico, quoniam ex intentione finis extrinseci , tantum non valeret consequentia , ergo sub certo numero &c. Sed tantum hoc valeret, ergo omnis multitudo rerum existentium est creata propter aliquem finem, ex intentione autem proprij, & intrinseci finis bene sequitur, ergo in certo numero : quoniam agens multos effectus ad proprios , & distinctos fines si non intendit determinatum numerum , non totaliter comprehenditur sub intentione agentis : ergo agens primum vane & præter intentionem aliquid operatur. puta quòd sint tot, vel tot.

Item propositio assumpta ad probationem consequentiæ nõ enim agens, &c. debet intelligi de primo, & vniuersali agente, qualis est Deus respectu cuius nihil est vanum, nec à casu, vt dicemus infra. non autem est vera de agente, indistinctè sumpto, aliter non seruaretur fortuna , & casus. Sed contra hanc rationem dici posset, ꝙ concludit de multitudine creatorum , essentialiter & per se ordinatorum, quam necesse est esse in certo numero, non autem in ordinatis per accidens, quales sunt animæ intellectiuæ : sic fortè responderet Auicenna.

Sed hæc responsio non valet, quoniam sub illo antecedente, omne creatum sub certa intentione creantis, quo ad intrinsecũ finem comprehenditur , optimè subsumitur , omnis multitudo essentialiter & accidentaliter ordinata: licet enim in animabus, vna comparata alteri, non ordinentur per se, tamen omnes comparatæ Deo creanti, sunt ordinatæ per se: quoniam per se intentæ & ad se intentos fines proprios productæ.

Impossibile est ergo esse multitudinem infinitam actu etiam per accidens. Sed contra hanc cõcl. duo insurgunt primo doctrina B. Th. secundo argumenta Greg. nam B. Th. in 2. contra Gen. 81. dicit non repugnare principiis philosophi , dari infinitum in actu. i. non essentialiter ordinatis substantiis separatis, quoniam philosophus in 3. physicorum & id primo cæli non loquitur nisi de infinito materiali.

Præterea B. Th. in q. 46. ar. 2. concedit mundum potuisse produci ab æterno : ergo animæ potuerunt ab æterno esse : & cum sint incorruptibiles, & multiplicentur secundum corpora, nũc essent actu infinita saltem ex parte vnius extremi.

Ad primum dico, ꝙ loquitur ad mentem philosophi, hic autẽ secundũ sententiam ,ꝓpriam: vnde dato, ꝙ Aristotel. cõcordare t cũ Auicenna, & Alga. in separatis, tamen hic B. Th. non assentiret eis, quoniã in p. parte determinat ex propria sententia.

Ad secundum de infinitate animarum. Aduerte ꝙ B. Th. infra in q. 46. art. 2. formauit idem argumentum, & post quam recitauit opiniones multas, dicit ex propria sententia, ꝙ hæc ratio est particularis propter ꝙ hæc consequentia non valet mundus est æternus , ergo homo : stat enim primas partes mundi, s. quinque prima corpora esse æterna, non tamen hominem, nec posse esse, quoniam sequeretur dari impossibile, sc. animas infinitas actu. Vnde ad argumentum B. Th. negat primam consequentiam. Et si dicas, pono ꝙ diuina voluntas determinauerit hominem producere ab æterno, sicut & mundum, ergo homo erit æternus & sic animæ erunt infinitæ actu ?

Ad hoc dico cum Herueo in 2. dist. 1. q. 1. ar. 3. ibi ad secundum ꝙ illo casu posito, cum tenearmus infinitum in actu omnino impossibile, animę migrarent de corpore in corpus , vel desinerẽt esse in morte , Deo subtrahente influentiam suam ab esse actu: nam licet esse animæ non dependeat à corpore , tamen dependet à conseruatione Dei, & si dicas hoc non decuisset. Respondeo, licet non deceret secundum hunc ordinem, quem nunc videmus in rebus, tamen dato illo casu alius ordo, & cursus fuisset in rebus possibilis Deo , per quem Deus sufficienter remunerasset hominem bonum pro hac vita , & malum punisset. 2. Greg. vt recitat Capr. 1. di. 43. q. 1. ar. 2. contra tertiam, in primo lo cõ format tria argumenta contra conclusionem B. Th. Verum quia peccant per sensum diuisum, & compositum sicut & causa posita suprà , contra conclusionem de infinitate magnitudinis. ideo non adduco ea, vide tũ Capr. vel expositorem qui & eodem modo soluit vt Capreol. sed compendiosius.

In responsione ad primum. Aduerte, quod tracta, est ex 3. physic. tex. 57. ibi. Non oportet autem.

¶ Quæstio Octaua.

ARTICVL. I.

Vtrum Deus sit in omnibus rebus.

Circa ti. Aduerte quòd ly , Deus stat pro substantia sua vt sit sensus , vtrũ Deus sit secundũ suam substantiam in omnibus rebus & ideo consonat q. præteritæ in qua pertractatum est, vtrum Deus secundum substantiam sit infinitus , vnde hic art. est consequens ad art. 1. q. precedentis, nam benè sequitur Deus est infinitus secundum substantiam ergò est in omnib. reb. secundum substantiã , quoniam propium est infiniti esse in omnibus aliter nõ esset infinitu simpliciter. Non ergo quæritur in hoc articulo de virtute vel potentia Dei , sed id quæretur in tertio articulo.

Oportet omne agens coniungi ei , in quod immediatè agit, &c. Aduerte ꝙ B. Th. per ly, agẽs intendit agẽs proximũ, & per ly , immediatè intendit immediatione suppositi , & non solum virtutis , aliter enim si intelligeret de quocunque agente absolutè , & de immediatione indifferenter , falso fundaret se super dictum philosophi in 7. phys. tex. 9. dicit. n. philosophꝰ primum autem mouens, vnde est primus motus est simul cum eo ꝙ mouetur, & B. Th. exponens dicit per ly , primum intendit , vt distinguntur contra remotum, quòd non est immediatum mobili, patet ergo quod intendit de primo. i. proximo & immediato suppositaliter. Præterea si intelligeret de agente & immediatione indifferenter. B. Th. non concluderet intentum , patet enim quod hæc consequentia non valeret , omne agens coniungitur &c. ergò Deus secundum substantiam , vel secundum seipsum est in omnibus rebus, sufficeret enim quod esset vel secundum substantiam, vel secundum suam virtutem in rebus sicut sol est in inferiorib. secundum virtutem , non autem secundum se ipsum.

Cum autem Deus sit ipsum esse per essentiam , oportet quod esse creatum sit proprius effectus eius. Aduerte quod B. Tho. infra q. 45. articul. 5. adducit hanc eandem propositionem , scilicet esse est proprius effectus causæ primæ & vniuersalissimæ: & quoniam Sco. impugnat eam ex proposito de creatione , ideo differo vsque ad q. illam totalem defensionem pro nunc sufficit declarare mentem B. Thom. in præsenti articulo , Dico igitur quod non intendit Deum esse solam causam ipsius esse creati : nam omne generans deducitur ad esse ex 5. physicor. per diffinitionem generationis , sed intendit quod solus Deus est primo & per se causa esse creati , dico primò quia dat omnia

quæcunq; pertinent ad esse: agentia vero non causant totum, non. n. producunt materiam dico per se, dupliciter. primo quia propria virtute , causæ vero secundæ non propria virtute. Secundo quia respectu cuiusque creati agit per se tertio modo: nam immaterialia sunt à solo Deo , & materialia quo ad materiam primam. patet ergo quòd in omni creato Deus se ipso solo producit esse , vel secundũ totũ , vel secundum partem. Et propterea dicitur propriè effectus Dei. Item aduerte , quod B. Th. intendit hanc consequentiam, Deus est ipsum esse per essentiam , ergo solus Deus est causa, primo & per se esse creati , ergo esse est proprius effectus Dei, secunda consequentia patet, prima autem sic probatur , calidum per essentiam vt ignis est primo & per se causa omnis calefacti, ergo à simili cum sit Deus esse per essentiam, vt ignis, est primo & per se esse creati, & propterea dicit B. Th. sic ignire est proprius effectus ignis, supplet, quia est primo & per se ab igne : si autem aliis conuenit, est quia agunt virtute ignis.

Esse autem est illud , ꝙ est magis intimum cuilibet. Aduerte ꝙ esse dicitur magis intimum, quia est fundamentum omnium aliarum perfectionum, & est actualitas omnis formæ & naturæ vt dicit B. Th. in q. 3. ar. 4. mon. n. bonitas aut humanitas significatur in actum, nisi per esse, vt bonitas est, homo est, & quoniã fundamentum est omnium: ideo vniuersalius est licet enim plura careant multis gradibus essendi , non tamen ipso esse , aliter nullo modo existerent.

Vnde oportet, ꝙ Deus sit in omnib. reb. secundum se ipsum .i. secundum substantiam suam, ex consequenti esse præsentem secundum substantiam cuilibet rei creatæ, & deducitur ex hoc, ꝙ Deus est proximum agens respectu esse creati, proximum autem agens simul est cum suo effectu , sed contra hanc quæstionem insurgit Scot. multipliciter , primo ꝙ illa propositio, omne agens proximum est simul cum eo, in quod immediatè agit, est falsa. Secundo ꝙ propositio philosophi adducta à B. Th. in 7. physi motum & mouens, &c. non valet, in hoc proposito tertio ꝙ ex toto processu articuli non potest B. Tho. inferre hanc consequentiam, Deus in omnibus rebus.

Quantum ad primum, Aduerte, quòd Sco. in 1. di. 37. q. vnic. vbi quando aũt agens, arguit dupliciter. primo, quia sol per suã formam substantialem est proximum & immediatum agens aurum in viscerib, terræ & tamen non est simul cum auro, vt patet ergo agens proximum potest agere ad distans. Dicetur fortè, ꝙ non agit per formam suam substautialem, sed per radium siue lucem, quam necesse est attingere effectum productum.

Sed contra dicit Sco. substantia non est nisi à substantia, aliter effectus esse nobilior sua causa : ergo radius non est productiuus substantiæ auri.

Ad hoc dicitur secundum doctrinam nostram , nulla forma substantialis est immediatum principium actionis, sed qualitas sua est vt organum ipsius , in cuius virtute agit , vnde licet sit primum principium : non tamen proximum, & concedimus substantiam non esse nisi à substantia vt principio primo, & esse à non substantia, vt principio proximo, nec inconuenit effectum esse nobiliorem causa sua, non quidem principali, sed organica, secundo ꝙ agens proximum non possit agere in distans quin prius agat in præsens, & sibi vnitum, est propter alteram duarum conditionum, vel quia in ipso agente sunt duę potentiæ subordinatæ actiuæ, vt in sole illuminatiua & generatiua sic autem subordinatæ, ꝙ non potest generare , puta ranam, quin prius illuminet medium , & ideo licet sit proximum agens respectu ranæ tamen non producet ranam sibi distantẽ , nisi prius illuminet omnia intermedia vsque ad terram : vel quia virtus agentis est deficiens, & non introducit formam substantialem, nisi prius alteret, sed neutra harum conditionum necessario requiritur in omni agente proximo : nam agens primum vt Deus neutrum habet , vt patet, ergo propositio assumpta est falsa , oportet omne agens proximum coniungi secundum se ipsum in id , quod immediate agit.

Ad hoc dicit expositor ꝙ non est propter aliq̃ illarũ cõditionum necessario, sed propter imperfectionẽ, negatiuè pertinentem ad virtutem actiuã: quia scilicet virtus cuiuslibet agẽtis naturalis est limitata, & ideo reseruat hoc soli Deo hæc. ille.

Sed contra: si hoc reseruatur soli Deo propter illimitationem virtutis suæ , ergo Deus põt agere in aliquod distans , quod est falsum, quoniam non necessario esset in omnib. rebus: cuius oppositum tenet B. Tho. consequentia vero probatur , quoniam secundũ te in hoc differt agens naturale & Deus, ꝙ agens naturale est limitatæ virtutis, & ideo non potest in distans , ergo si Deus est virtutis illimitatæ, poterit in distãs , & ꝓpterea dico cũ Capr. 1. di. 37. q. 1. contra primam ad tertiũ ꝙ non est propter aliquam illarũ conditionũ, sed est quia agens est quodãmodo actus ipsius passi, & pussũ est quodãmodo in potentia ad ipsum agens : actus autem & potentia de sua ratione sunt indistantes ex 9. metaph. vnde repugnat agenti proximo vt agens proximum est, distare à suo immediate passo, vnde constat quòd Sco. in hoc non fuit bonus metaphysicus.

Quantum ad secundum , Aduerte ꝙ Sco. in 1. di. 37. q. vnica respondens ad argumentũ in oppositum fundatũ super illud 7. physic. mouens, & motum sunt simul, dicit dictũ philosophi esse verũ in agentib. naturalib. quæ agunt per qualitates naturales, vel suas formas substantiales, quæ non sunt principia agendi in remotũ, nisi sint aliæ formæ concurrentes, quæ sunt principia agendi in propinquum : ita autem non est de voluntate Dei, qua omnis præsens agit : ergo non valet in proposito. Ad hoc dicimus , quod imaginatio Sco. decepit eũ. imaginatur enim in abstractis, posse esse duplicé præsentiã, & duplicé rationem præsentialitatis , primã vocat præsentiam substantialẽ siue secundum substantiã , qua vult substantiam abstractã ante omnẽ virtutis suæ applicationẽ posse fieri præsentem, siue conunctã alicui loco , vel alicui rei , & huius præsentiæ rationem dicit esse ipsam ret substantiã, secundã vocat præsentiam virtualem, qua substantia abstracta coniungitur effectui suo propter applicationem suæ potentiæ , in qua præsentia non est necesse substantiam secundum se ipsam fieri præsentem , & hoc modo poneret sole esse præsentem mineræ auri, licet secundum illam sit præsens: sed vt declarabitur in tractatu de Angelis , hæc imaginatio est falsa : quoniam licet sit verum substantiam fieri præsentem alicui, non tã est ratio suæ præsentialitatis, sed ratio huiusmodi est quantitas in corporeis , vel applicato virtutis in ratione agentis in abstractis : propterea licet ex applicatione virtutis ad quocunque passum non posset inferri præsentia agentis secundum substantiam: potest tamen inferri ex applicatione ad aliquid passum, in quod immediatè agit : quoniam talis applicatio: est ratio formalis præsentiæ Angeli secundũ substantiam, quæ non stat , siue effectu formali , vnde sicut in corporeis ex vnione quantitatis ad aliquem locum infertur præsentia substantiæ corporeæ , sic ex vnione vtrutis ad passum immediatum : infertur præsentia substantiæ ipsius agentis, & ideo considerans philosophus , dixit viuersaliter , primum autem monens. id est , proximum & immediatum est simul cum eo , quod mouetur & quod intendit id verificari abstractè in omni agente proximo, & immediato : patet in eodem lib. 7. tex. 12. vbi idem ostendit seruari etiam inter sensum , & obiectum motiuum sẽsus, & tamen ibi non est motus, nec actio nisi intẽtionalis. Vnde patet ꝙ Sco. potius innixus suæ imaginationi, quam rationi restrinxit dictum philosophi.

Quantum ad tertium. Aduerte, ꝙ Sco. in 2. di. 2. q. 6. ibi contra conclus. huius opinionis , argumentatur , Primò, quòd sic ponens contradicat sibiipsi , &c. probat quod ex toto processu non concludatur intẽtũ, & arguit sic, ex eo, ꝙ Deus est primum efficiens & mouens, tu concludis, quòd est in omnib. reb. quæro igitur aut intendis concludere , quod est præsens omnibus. i. efficiens & mouens omnia , & tunc tu petis principium quoniam idem sunt medium à te assumptum , & conclusio, & non loqueris ad propositum debes. n. concludere , Deum esse præsentem omnibus rebus in quantum est infinitus , quoniam in 1. q. introduxisti conuenire infinito esse in omnib. & non concludere , quod sit agens in omnib. Aut intentis concludere illam præsentiam in omnib. quæ competit Deo, inquantum est immensus & infinitus. & tunc per medium tuum assumptum ex operationib. Dei in omnib. secundum esse , sequitur p. æsentia Dei in omnib. quæ competit Deo , inquantum est immensus, ergo prius naturaliter erit præsẽs inquantum immensus, quam inquantum operans, & hoc concludis ex hoc, quod est in omnibus per operationem , sicut ex posteriori. igitur vltra præsentiam per operationem , substantialem tenes præsentiam in abstractis, quam tamen negasti in tract. de Angelis vbi tenes, quod incorporea non possunt esse in loco , nisi per operationem , vnde patet quod tibi cõtradicis. Ad hoc dico , quod B. Thom. intendit concludere secundum scilicet substantia Dei infinita est põs omnibus ex eo, ꝙ operatur in omnib. & nego, ꝙ hoc sit concludere à postertori , improbatio procedit ex rõne formali sicut. n. quantitas dimensiua est rõ formalis , qua corpus est in hoc , vel in illo loco. sic in abstractis se hẽt operatio vel applicatio virtutis. Vnde licet quo ad entitatem quantitas sit posterior substantia similiter in abstractis operatio : tamen quo ad pãtialitatem, siue locabilitatem est prior , est. n. rõ præ-

sentialitatis. Tenet igitur B.Th. substantiam Dei immensam esse præsentem omnib. sed non ex seipsa. sed ex operatione, & hæc probatio vt diximus est à priori. Nego igitur Scot. illam consequentiam, ergò prius naturaliter erit præsens inquantum immensus, quàm inquantũ operans. credit. n. ibi esse duas præsentialitates, quarum vna sit secundum substãtiam immensam, alia secundum operationem, posterior illa, sed hoc est falsum, quoniam ibi non est nisi præsentia, & ratio præsentialitatis, quæ sumitur ex operatione, vnde non sunt duæ præsentialitates propriæ sicut nec ibi lapis est præsens huic loco secundũ substantiam, & secundum quantitatem: nam ly, secundum substantiam dicit locatum, & ly, secundum quantitatem dicit rationem locatiuam. patet ergò quòd B.Th. ibi non contradicit, sed Scot. non intellexit eum.

In responsione ad tertium nota duas propositiones, prima nullius agentis &c. ly, distans. stat pro distantia suppositali, quasi dicat, si agens non agit in passum per media, necesse est quantuncunque sit virtuosum, vt suppositaliter sit præsens suo passo, & rationem designauimus in art. contra Sco. & non stat pro distantia naturali, quæ est differentia agentis, & passi in naturis propriis: nam secundum hunc agens quanto virtuosius, tanto in magis distans secundum naturam agit: quoniam trahit passum de potentia ad actum; & quanto virtuosius trahit ex maiori potentia, sicut generãs substantiale existente in pura potentia, & primum agens ex nihilò, quod in infinitum distantius est, nec stat pro distantia suprali: quoniam hæc non seruatur inter quodlibet agens & suum passum, cum contingat vtrunque esse incorporeum, aliquando autem agens tantum.

Secunda hoc autem ad maximam virtutem Dei, &c. vsque ibi. in omnib. agit ly, immediatè, potest exponi quo ad virtutẽ, & simpliciter est vera, quoniam nullum agens secundum agit nisi virtute primi. Sed hæc immediatio non est intenta hic à B. Th. in hoc art. loquitur. n. de præsentia substantiæ Dei in omnibus. potest igitur exponi de immediatione secundum suppositum, & sic debet intelligi cum dicit quòd immediatè in omnibus agit: sed alio modo verificatur in creatione, alio modo in productione naturali. nam quod creatur, totum est à Deo immediatè, quòd autem producitur naturaliter, secundum partem est à Deo immediatè, quoniam materia prima est à solo Deo, & propterea aduerte, quòd B. Th. non dicit, Deum agere immediatè in omnib. quo ad omnia requisita ad eorum esse, sed dicit indistinctè, agit in omnib. ex consequenti cõcludit, quòd Deus à nulla re, quæ vel creetur, vel producatur naturaliter, distat suppositaliter.

ARTICVL. II.

Vtrum Deus sit vbique.

CIrca ti. Aduerte, quòd si Deus esset infinitus corporaliter constaret, quòd ex. steret in omni loco. quoniam occuparet omnem locum, sed quoniam est incorporeus, & corpora non sunt in loco, ideò, dato quòd ex sua infirmitate incorporea sit in omni re vt operans, & efficiens vniuersale, tamen non constat, quod sit in omni loco, cum leges loci repugnent ipsi Deo, ideò ex proposito mouet hunc articulum nec superfluit ad præcedentem.

Cum locus sit res quædam &c. Aduerte, quòd intendit sic distinguere, locus capitur dupliciter, primo vt res habens esse, puta quantitatis, & talem perpetuitatem, puta virtutem locatiuam, & conseruatiuam, sic Deus est in loco, sicut in lapide & in homine, vt efficiens in suo immediato passo, vel effectu, vt conclusum est in primo art. & sic Deus non est aliter in loco, quam sit in aliis rebus. Secundo vt locus est. i. vt receptiuus locati, & replebilis ab eo, & sic distinguendum est de repletione, quoniã alia est formalis, alia effectiua: formalis competit quanto, sua. n. quantitate occupat locum, & hæc non competit Deo, cum sit non quantus effectiuè: vt competit illi agenti, quod dat corpori quantitatem, quæ formaliter replet locum, & quantitatem tale agens primum est ipse Deus, ideo dicitur esse in omni loco, vt locus est replens effectiuè omnem locum, in tantum quòd esse sic in loco, non est esse in loco simpliciter, sed secundum quid & propterea licet B. Th. concedat Deum esse in omni loco, vt res est simpliciter, non tamen in omni loco, vt locus est, nisi secundum aliquid, vt expositum est.

In responsione ad secundum. Et hoc modo substantia incorporea vt Deus, & Angelus, & anima, vsque in finem. Aduerte, quod non est intentio B. Tho. concludere indifferenter tam de Ang. quam de Deo, quòd possit esse in vno & in plurib. locis, sibi. n. contradiceret in tractatu de Angelis, sed cõcludit, quòd ex parte substantiæ incorporeæ, vt incorporea est. nihil repugnat, propter quod non posit esse in vno, & in plurib. locis, si autem repugnat alicui substantiæ incorporeæ, non est quia incorporea est, aliter repugnaret etiam Deo, sed quia est talis incorporea limitatæ virtutis.

In responsione ad tertium, Aduerte, quòd responsio formalis stat in hoc, quod est totum quantitatiuum si alicubi est, ne que secundum totum, neque secũdum partem est extra locum illum, quoniam terminatur loco: quod autem est totum, prout idem est, quod perfectum, si alicubi est, nil eius est extra. quin ibi etiam sit totum, cum sit impartibile, igitur cum Deus sit totum non quantitatiuum, sequitur quòd non terminatur loco: propter quod nihil impedit quin possint esse in alio loco, dummodo, quòd vbicunque est, totus sit: vnde illa propositio quod est totum alicubi nil eius est extra locum illum solum in hoc sensu verificatur in incorporeis. s. incorporeum, quod est totum alicubi nil est extra, quin ibi sit totum.

ARTICVL. III.

Vtrum Deus sit in omnibus per essentiam præsentiam & potentiam.

CIrca ti. esse per essentiam in omnib. est esse immediatè, inqualiber re immediatione suppositi. esse per præsentiam, est penetrare omnia per operationem suam. esse per potentiã, est esse in omnibus immediatione virtutis, ita quod nullum agens agat, nisi virtute Dei, & nil producatur, nisi virtute Dei.

Deus dicitur esse in aliqua re dupliciter. Aduerte quòd intendit sic distinguere, Deus dicitur esse in aliqua re modo generali, & modo speciali. Modum generalem explicat dicens modo causæ agentis: quod tamen exemplum non æquipollet modo generali, aliter non posset subdiuidere infrà modum generalem in essentiam & præsentiam, esse enim per præsentiam, nisi alius addatur, non est esse modo causæ agentis: Modum specialem exemplicat de anima siue creatura rationali, quæ habet cognitionem Dei ex gratia, quod tamen exemplum non æquipollet huic modo speciali. quo. s. Deus est in creatura rationali. vt obiectum cognitum, &c. est enim in dæmone. & intellectu philosophi gentilis non tamen per gratiam.

Alio modo sic obiectum operationis, &c. Aduerte quod Aureol. vt recitat Capr. primo. di. 37. q. 1. contra tertiam questionem, contra hunc modum specialem in declaratione arguit triplicitèr. primo sic Deus est in paruulis baptizatis speciali modo. s. per gratiam, & tamen non sicut cognitum aut desideratum, cum non habeat vsum rationis.

Ad hoc dicitur, quod sufficit Deum esse in eis vt cognitum & desideratum actu, vel habitu, & quoniam in baptismo recipiunt habitum fidei. & charitatis: ideò speciali modo Deus est in eis habitu, vt obiectum operationis immanentis in operante habitu, licet non actu, & sufficit.

Secundo Deus est in dæmone, & in infideli, vt obiectum cognitum, &c. vt in philosopho extra fidem.

Tertio est speciali modo in aliquib. etiam sine gratia, B. Th. ergo maledicit. quod hoc habeat creatura per gratiam.

Ad hoc potest dici quod B. Th. non intendit de omni notitia, quæ potest haberi de Deo, sed tantum de notitia, quæ causatur per donum sapientiæ. & quando filius mittitur inuisibiliter, & hoc non est in carente gratia.

Potest etiam dici quod licet intendat de omni notitia, tamen non exemplificat de omni, sed tantum de hac specie, s. quæ habetur ex gratia, quæ præcipuè meretur dici cognitio Dei, vt radix dilectionis, & charitati, non adduco quoniam nullius est ponderis.

Fuerunt ergò aliqui. s. Manichæi, &c. Aduerte quod hęc opinio tangitur etiam à commentatore in 12. metaphy. commenta. 52. vbi dicit, quod aliqui posuerunt duos Deos Deum creantem bona, & Deum creantem mala.

Contra hos, ergò oportet dicere, quod Deus sit in omnibus per suam potentiam, &c. Aduerte, quod Aure. vbi suprà, in Capreo. arguit contra B. Th. sic tu ponis Deum esse in omnib. per potentiam, sicut rex in toto regno per potentiam: ergò Deus non est realiter in omnib. per potentiam, sed tantum metaphoricè sicut Rex: non. n. alio modo est Rex in toto regno, nisi quia subditi apprehendunt mãdatum Regium, & aliqui positi à Rege exequuntur ipsum mandatum: ex consequenti potentia Regis non stat nisi in respectu rationis, hoc autem est falsum de Deo, ergò est male assignatus hic modus à B. Tho.

Ad hoc dico, quod B. Thom. non intendit per illam similitudinem

tudinem concludere potentiam Dei in rebus esse eiusdem rationis cum potentia Regis, sicut nec diuinum dominium est eiusdem rationis cum dominio humano: sed intendit assignare differentiam inter modum essendi per essentiam & modum essendi per potentiam in Deo proportionaliter sicut in Rege, & ad hoc tendit similitudo inducta non vltra.

Fuerunt verò alij qui licet crediderint. Aduerte, quòd hic fuit Commentator qui in 12. metaphysic commen. 37. in fi. dicit quòd Deus non habet curam de indiuiduis, nisi vt communicant tantum in aliqua proprietate speciei, & è conuerso. si dicit quòd Deus non scit omnia, nisi inquantum sunt entia, & sic sequitur quod non habet prouidentiam de omnib. in singulari & commento. 52. comparat ea, que sunt sub cœlo seruis, & bestiis, quæ sunt in aliqua domo, de quib. patet familias non habet curam, nisi pro quanto ordinantur ad bonum domus.

Et contra hos oportet dicere quod sit in omnib. per presentiam. Aureolus, vbi supra in Capr. arguit quòd B. Th. hunc modum malè assignauerit: dicit. n. B. Th. per presentiam verò suam dicitur aliquid esse in omnibus, quæ in prospectu eius sunt.

Sed contra inquit Aureolus, ergò Deus est in essentia sua, cum sit in eius prospectu: præterea per cognitionem, non est cognoscens in cognito. sed è conuerso, quia fit per assimilationem: ergò per præsentiam Deus debet dici presens omnib. quia omnia sunt in ipso intelligibiliter.

Ad primum dico, quod non inconuenit dicere, Deum esse in essentia sua hac ratione, quia penetrat ipsam sua comprehensione.

Ad secundum dico, quod vtrumque est verum, & cognitum est in cognoscente, quo ad similitudinem, & cognoscens est in cognito precipuè per cognitionem intuitiuam perfectam, qua penetrat intima cogniti.

Fuerunt alij qui licet dicerent omnia ad Dei prouidentiam &c. Aduerte hic fuit Plato, qui in Timæo introducit Deum alloquentem cœlites. i. intelligentias, motrices cœlorum vt producant hominem, & alia inferiora ne sint incorruptibilia: existimauit enim Plato, quòd quicquid est à Deo immediatè sit incorruptibile: & propterea animam nostram dicit esse incorruptibilem, & diuinum semen. Platonem sequutus est. Auicen. in li. 9. suæ metaphysicæ. c. 4. qui posuit quod à primo non est nisi vnum, eo quod nulla multiplicitas est in eo: & contra ipsum proprissime loquitur B. Th. in præsenti art. error Auicen. improbabitur infrà, cum loquemur de multitudine & distinctione rerum. in q. 47. 1.

Et contra hos oportet dicere, quòd sit in omnib. per essentiam. Aureolus vbi suprà in Capr. arguit quod B. Th. malè assignauit hunc modum: dicit. n. B. Th. est in omnib. per essentiam inquantum adest in omnib. vt causa essendi.

Sed contra dicit Aureol. modus essendi per potentiam distinguitur à modo essendi per essentiam, sed adesse omnib. vt causa essendi est modus essendi per potentiã, ergò non per essentiam.

Ad hoc dico quòd vterque modus fundatur super operationem Dei: ad modus potentia super operationem mediante alio supposito vt agente secundo, licet immediatione virtutis: modus autem per essentiam, super operationem immediatione suppositi & virtutis, & sic intellexit B. Th. cum dixit inquantum adest omnib. vt causa essendi, eo modo, quo conclusum est in 1. artic. quoniam in omni re vel operatur totum immediatè, vel aliquid ad ipsam pertinens, puta animam vt in homine vel materiam, vt in aliis inferioribus homine: nego igitur minorem argumenti, non enim est vera, nisi addatur vt causa essendi immediatione suppositi & virtutis.

In responsione ad primam, etiam sola gratia facit singularem modũ. Aduerte, quòd B. Th. innuit se locutum fuisse in ar. de notitia gratuita, & nõ vniuersaliter: propterea facit copulatum, cognitum, & amatum: sed dices ergò Deus non est speciali modo in philosopho gentili: quod tamen videtur absonum: dico quòd B. Th. hic vt Theologus non multum æstimat illam cognitionem habitam ex sensatis tantum, & multis errorib. admixtam, quæ non meretur comparari gratuitæ quæ est principium dilectionis & charitatis diuinæ: ideò non propriè facit singularem modum existendi Deum in reb. licet igitur in articulo ad argumentum Aureol. dupliciter responderi possit. Tu tamen sequere primam.

ARTICVL. IIII.

Vtrum esse vbique sit proprium Dei.

CIrca tit. ly. proprium sic debet exponi. s. conueniat Deo & nulli alij à Deo, & æquipollet soli Deo.

Dico autem esse vbique primo, quòd secundũ se totum &c. Aduerte, quòd hęc declaratio fundatur in 5. phys. tex. 1. vbi agitur de mouente & mobili, ergo & secundum partes, & secundum accidens. Videtur sic igitur esse vbique primo & per se conuenit Deo, & est proprium Dei. Aduerte, quòd licet B. Th. probet conuenire Deo esse vbique, & primo, & per se, non tamen quòd sit ei proprium, id est quod nulli alteri conueniat, & hoc facit vt dicit expositor: quoniam per se manifestum est, dato enim quod solus Deus sit infinitus essentialiter, & quo ad virtutem operandi, sequitur quod solus sit vbique primo, id est secundum se totum: potest enim dici, quod id sufficienter probat, respondens argumentis in oppositum quibus arguitur id non conuenire soli Deo.

Quæstio Nona

ARTICVL. I.

Vtrum Deus sit omninò immutabilis.

PRIMO quia suprà ostensum est, Aduerte quod hæc prima ratio fundatur in 3. phys. super tex. 60. vbi philosophus ostendit id, quòd mouetur manere secundum aliquid, id est, secundum substantiam, & transire secundum aliquid scilicet respectu termini à quo.

Quia omne, quod mouetur motu suo. Aduerte, quòd hæc ratio potest trahi ex 6. phys. tex. 32. vbi habet philosophus omne, quod mutatur, se habet aliter nunc, quam prius, sed id non conuenit Deo, cum habeat in se omnem perfectionem actu.

In responsione ad primum, Aduerte, quòd intendit sic distinguere: motus duplex. s. actus perfecti, & actus imperfecti, prius est in Deo, & de eo intelligit Aug. alter non est, & de eo intendit in articulo. Motus autem qui est actus perfecti, idem est, ꝙ actio immanens, & talis dicitur actus perfecti, quia actio immanẽs est perfecta, & cõpleta, non ordinata ad aliqd melius ipsa actione, quoniam vel actio ipsa est finis agentis, vel si quid per ipsam actionem producitur, vt per intelligere verbum, & per actus morales habitus: tale productum iterũ ad actionem ordinatur, vt plenius declarauimus in q. 27. art. 1. Actio autem transiens dicitur actus imperfecti, quia non est ex se, sed est via ad acquirendam perfectionem, vnde diffinitur per hoc, quod est esse actu existentis in potentia, & de iis plenius diximus in q. metaphys. in q. 11. & 22. vbi signaui viam Ioannis Bacconis, in 2. distinct. 25. q. 2. in fi.

ARTICVL. II.

Vtrum esse immutabile sit proprium Dei.

CIrca ti. ly, immutabile stat vt in 1. art. pro omninò immutabili vnde proponens conclusionem in art. & concludens dicit. Vnde cum Deus nullo istorum modorum sit mutabilis proprium eius est esse omnino immutabile ly, proprium sic exponitur vt cõueniat Deo, & nulli alteri à Deo, & supponens affirmationem ex 1. art. immoratur in toto hoc art. ad declarationem negatiuæ.

Omnes enim creaturę antequam esse, vsque in esse producere, &c. Aduerte, quòd B. Tho. non tenet dari nisi potentiam passiuam, & actiuam, & ideò Sco. qui tenet mediam. s. potentiam obiectiuam non acceptat hanc distinctionem vt sufficientem. Verum defensionem B. Th. ponemus in q. de anima, cum loquemur de potentiis, vtrum sint idem cum substantia animę: nam locus proprius est illic & Scot. loquitur in illo proposito.

Dico autem potentiam passiuam secundum quam, vsque ibi vel in consequendo finem, aduerte, quòd per ly, perfectionem in essendo intendit esse actuale substantiale sibi debitum, & perfectum ex concomitantibus, ly perfectionem in cõsequendo finem intendit operationem perfectam ad quam vt ad finem res producitur.

Si igitur attendatur, mutabilitas rei secundum potentiam ad esse sic non in omnibus. Aduerte, quòd ex immutabilitate essendi, sequitur impossibilitas non essendi, & ex hac infertur necessitas essendi, ergò secundum B. Thom. aliquod creatum est impossibile non esse, & est necessarium ex consequenti ens productum diuiditur in necessarium & possibile, vt igitur sciamus fundamentum B. Th. Aduerte, ꝙ in q. de potentia. q. 5. ar. 3. adducit duas sentẽtias. s. Auic. & commentatoris, Auicen.

quidem tenet, quòd omne ens productum est possibile esse, & non esse. & ideo solum Deum ponit necesse esse. Commentator verò vt habetur in 12. metaph. comment. 41. tenet quod necessarium quoddam est per se, quoddam per aliud: quod est ex se, improductum est, quod autem est ex alio, productum est. Ex his duab. sententiis B. Th. sequitur eam, quæ videtur Commentatoris: vt rationabiliorem: aduerte tamen, quod dissentit in hoo, quod Commentator non concedit necessarium ex alio nisi in motu, eo quod motus est à mouente. concedit igitur motum cæli esse necessarium ex alio. i. ex mouente, non tamen cõcederet in permanẽtib. necessarium ex alio vnde dicit in 12. metaph. comment. 41. æternum autem esse necessarium ex alio, eo quod necessariorum quoddam est necessarium per se, & quoddam necessarium ex alio, non est verum nisi in motu cœli tantum.

Quod autem aliquid sit impossibile in sua substantia, & per aliud sit necessarium in causa, impossibile est, motus autem possibile est, vt sit necessarius ex alio & possibilis ex se: causa in hoc est, quod esse habet ex alio. i. ex motore, hæc ille. sed B. Th. intendit, quòd etiam in permanentib. vt in corpore cælesti, & in abstractis sit necessarium, pendens ex alio, vt patet hic in artic. & in q. de potentia, vbi suprà. Scot. verò vt patet in 1. di. 8. q. 4. ad secundum in fi. q. sequitur Auicen. Vnde tenet, quòd repugnat ens productum distingui per necessarium & possibile: sed omne productum est possibile, posito quod liberè agat ad extra. vel necessarium, posito quod Deus agat de necessitate naturæ. Sed hæc eius opin. impugnabitur, cum loquemur de voluntate Dei, Vtrum sit causa rerum: nunc autem sufficit defensare B. Th. contra Aure. cuius argumenta sunt in Capr. 1. d. 8. q. 3. contra secundam. Tu igitur scias, quòd septem argumenta eius peccant per ignorantiam distinctionis de possibili, & impossibili, & necessario vt bene no. Cap. ibidem. Possibile est duplex. s. logicum & naturale, logicum est, quòd siue ponatur, siue non: non sequitur contradictio, vt fortem currere, est possibile: naturale autem est quòd in se habet principium quo potest non esse, vt omnia composita ex contrarijs. Impossibile duplex. s. logicum & naturale: logicum est, cuius oppositum implicat contradictionem, vt hominem esse asinum, est impossibile: naturale est in quo non datur principium intrinsecum quo possit deficere, vt cœlum non esse, est impossibile. possibili naturali necessarium duplex, logicum & naturale, siue metaphysicum, logicum est, quòd æquipollet. Impossibili non esse, impossibilitate logica, metaphysicum est quòd æquipollet impossibili non esse, impossibilitate naturali, siue reali: inter hæc autem talis stat differentia. quòd possibile logicum non est respectu alicuius potentiæ intrinsecæ, sed tantum dicit non repugnantiam: possibile autem naturale dicit potentiam intrinsecam, qua res potest esse, & non esse: impossibile & necessarium logicè non subiciuntur alicui potentiæ intrinsecæ, nec extrinsecæ: quoniã nulla potentia potest in id, quòd implicat cõtradictionem. Impossibile autem & necessarium realem nõ negat impotentiam intrinsecam. Vnde respectu causæ extrinsecæ conseruantis per subtractionem influxus generalis, impossibile non esse, & necesse esse, potest deficere esse. si autem detur ens, quòd vtraque impossibilitate sit impossibile, & vtraque necessitate sit necesse: id penitus est indefectibile qualis est solus Deus, & ideò meretur solus dici omninò necesse esse. Ex his dico, quòd B. Tho. intendit rerum creatarũ, aliquam esse possibilem naturali possibilitate: aliquam necessariã necessitate metaphysicali, ex consequentia impossibile ad non esse impossibilitate metaphysicali, nullam autem necessariam logicè, nec impossibilem ad non esse logicè, imò omnem possibilem logicè, argumenta autem Aure. vt videbis in Capr. concludunt de impossibilitate, & necessitate logica, & possibilitate logica, & ideò nec valet contra sensum B. Th. Arg. vérò octauum, quoniam præclarè dubiũ petit ideo volo adducere. Sic igitur arguit: Aut conseruatur à Deo, quia est defectibilis in se, aut quia non est defectibilis in se non secundum, quod enim non est defectibile in se, non indiget conseruante, cum possit permanere per se: ergo datur primum, ergo possibilis non esse in se: ergo non necessaria in se, ergo non est necessaria logicè, neque metaphysicè.

Ad hoc dico, quòd vtraque est vera alia, & alia ratione, nam non est defectibilis in se, pro quanto non habet principium intrinsecum suæ defectionis, puta compositionem ex contrariis, vel materiam cum priuatione, & est defectibilis in se, pro quanto est talis naturæ, quæ non habet esse à se, sed acquirit esse ab alio, & perseuerat in esse manutentione sui agentis. Vnde illud est simpliciter, & omninò indefectibile, quòd habet esse ex se, & hoc tantum non indiget conseruante, vt Deus.

Ad argumentum ergo dico, quòd ideò conseruantur, quia est defectibilis in se, non per principium intrinsecum defectionis, sed quia est talis naturæ, quæ non habet esse ex se, sed ab alio: & cum arguitur: ergo est possibilis, non esse in se, nego cõsequentiam: quoniam non est defectibilis per principium intrinsecum: similiter alia consequentia non valet: ergo non est necessaria logicè nec metaphysicè, logicè quidem cõcedo, quia non habet esse ex se, ex consequenti non implicat contradictionem, ipsam non esse: metaphysicè autem nego, quoniam caret principio suæ defectionis intrinseco: hæc est via B. Tho. quam reputamus Peripateticam, secundum quam necessarium & possibile debet sumi penes causas proximas & intrinsecas vt dicemus, cum loquemur de voluntate Dei, quomodo est causa.

In responsione ad secundum, Aduerte, quòd B. Th. perfunctoriè transit, quoniam de Angelis nondum tractatum est: sufficit ergo pro nunc soluere argumentum, vnde autem Angelus sortiatur immobilitatem electionis, & cuius electionis, dicemus cum loquemur de voluntate Angeli. Item quomodo in Angelo beato vltra immutabilitatem loci remaneat variatio secundum intellectionem obiectorum naturalium, dicemus cum loquemur de intellectu Angeli.

In responsione ad tertium, Aduerte, quòd intendit formas esse variabiles, non quia ipsę varientur per se, sed per accidens, puta variato subiecto, variatur accidens, quia definit vnum accidens, & aduenit alterum. idem intellige de materia prima & formis sibi inuicem succedentibus in ea. Vnde solet dici quòd forma licet non sit subiectum variationis: sed tamen terminus, à quo aut ad quem.

¶ Quæstio Decima.

ARTICVL. I.

Vtrum æternitas bene diffiniatur à Boetio.

SICVT in cognitionem simplicium oportet nos venire per cõposita. s. prius cognoscere conditiones compositorũ & earum appositas attribuere simplicibus ita in cognitionẽ æternitatis oportet nos venire per tempus. s. assignare conditiones temporis & rei mẽsuratas per tẽpus, & earum oppositas attribuere æternitati & rei æternæ.

Cum enim in quolibet motu sit successio, Aduerte, q̃ hęc declaratio sumitur ex 4. physic. tex. 100. & 101. vbi philosophus declarat, quòd tunc apprehendimus tempus, quando in motu apprehendimus partem & partem, & vnam succedere alteri, & posteriorem, ad priorem: vt diffusius illic videre poteris.

Quod nil aliud est quam numerus prioris, & posterioris in motu. Aduerte, quòd ly, numerus stat pro mensura & est formale in tempore ly. prioris & posterioris, stat pro materiali. & quoniam numerare est opus animæ. inde videtur quòd tempus non habeat suum esse completum nisi per animam, sed de hoc iam formaui quæstionem in 4. physic. recurre illuc, quoniam hic est velut impertinens.

Sic igitur ratio temporis consistit vsque ibi consistit ratio æternitatis, &c. Aduerte, quòd ly, in apprehensione potest dupliceter exponi, primo vt idem, sit quod in apprehendere & in cognoscere respectu nostri intellectus, & sic non est verum, quòd in tali actu cognoscendi vniformitatem diuini esse, consistat ratio completa æternitatis, nam cum illa apprehensio habet rationem formalem proportionaliter, sicut numero in tempore sequeretur quòd sicut tempus non habet esse completum, nisi per animam, sic nec æternitas, quod videtur absurdum, cum sit attributum: & diuina prefectio; quæ nullo modo pendet à nostro intellectu, secundo vt sit idem, quod ratione vniformitatis, sumendo rationem non formatam à nostro intellectu, sed ex parte rei, quasi dicat sicut ratio prioris, & posterioris in motu est ratio temporis ex parte rei, sic, ratio vniformitatis diuini esse est ratio æternitatis, & hoc est verum, & intentum B. Thom. Sed quæritur quando dicit B. Thom. quòd in apprehensione vniformitatis, &c. Vtrum ly, vniformitas in definitione æternitatis habeat rationem formalis aut materialis, necesse est enim vt proportionaliter tempori inueniamus formale, & materiale in definitione æternitatis. Capreol. in 1. distinct. 9. q. 1. ar. 2. ad secundum Aureoli, contra primam dicit quòd stat pro materiali, & vult quòd sicut ratio temporis compleatur per hæc duo. s. numerus prioris & posterioris. ita ratio æternitatis cõpleatur per hæc duo. s. vnitas vt habet rõem mẽsuræ, & opponitur numero & vniformitas diuini

uini esse, & primum est formale, secundum autem materiale, oppositum difformitati motus: & fundat se super B. Thom. in 1. distinct. 20. q. 2 ad 1. vbi dicit per materiam actus secundum quod intelligitur in ratione vnitatis, quæ habet rationem mensuræ, complet rationem æternitatis. hæc B. Th. & Capr. per ly, permanentiam actus intelligit vniformitatem esse diuini.

Expositor tenet, quòd stat pro formali, quoniam in scientia semper formalis intellectus proponitur materiali, quando q̃uè saluari potest, & dicit quòd Capreol. committit nugationem dicendo æternitatem esse vnitatem vniformitatis diuini esse quoniam non differunt vniformitas & vnitas, nisi vt genus, & species, est enim vniformitas species vnitatis, ergo sicut est nugatio, dicere animal homo: sic in proposito, & dicit quòd B. Tho. in primo sententiarum pro eodem suscepit vnitatem pro quo & hic suscepit vniformitatem. s. pro formali in æternitate: sed in primo sententiarum assignauit genus remotum. s. vnitatem. hic autem genus proximum. s. vniformitatem, & propterea secundum ipsum declaratio posita in prima parte est melior, & magis propria.

Sed hæc obiectio parum valet: falsum est enim quòd semper committatur nugatio, quando apponitur species generi. potest enim apponi vt contractiua generis, vt cum dicitur animal appositiuè homo currit: sicut posset dici in proposito: sed aliud est quòd Capreol. dum format diffinitionem æternitatis declarat se virtualiter quomodo sumat vniformitatem, non enim accipit ipsam in abstracto & in recto, vt credit expositor, sed in obliquo, & in concreto proportionaliter diffinitum temporis, vnde sic dicit: sicut ratio temporis est numerus prioris & posterioris in motu, sic ratio æternitatis est vnitas diuini esse non difformis, nec variabilis: hæc ille, & sic patet quòd non committit nugationem & optimè declarat rationẽ æternitatis per oppositas conditiones temporis. vt docuit agendum B. Th. in præsenti articulo, sequendo viam Capr. videbis soluta quatuor argumenta Aureo. quibus probat quòd ęternitas non consistit in ratione vniformitatis, sicut nec ratio temporis in ratione difformitatis. &c. Omnia enim concludunt, quòd vniformitas non ipsum formale, sicut nec difformitas in motu. item quòd præcisa vniformitas non perficit rationem æternitatis, quod & nos concedimus, & ideo nun adduco ea. vide tu in Capreo. 1. di. 9. q. 1. ar. 2. contra primam in primo loco.

Item ea dicuntur mensurari tempore quæ, vsque ibi finem habere potest. Aduerte quòd ly. principium & finem non intelligitur quo ad tempus rei, quasi quod omne mensuratum tempore incipiat esse desinat esse in tempore: aliter cœlum non esset æternum, nec posset esse nec esset incorruptibile, sed intelligitur quo ad durationem pro quanto mensuratur tempore mensurantur autem inquantum existunt sub motu; intendit ergo quòd ea mensurantur tempore, quæ vt existunt sub motu, habent principium & finem sui motus in tempore principium autem & finis motus sumuntur à principio & fine existentiæ vel magnitudine rei mobilis. Existentiæ quidem vt in omnibus generalibus & corruptibilibus in quibus datur alteratio. Magnitudinis verò, vt in omnibus mobilibus motu locali, aliter tamen, & aliter in mobili motu recto, & in mobili motu circulari. nam in primo datur principium & finis distincta formaliter, & realiter: in secundo verò sufficit distinctio secundum rationem: idem enim punctus est principium & finis in motu circulari, & hoc intendit B. Th. cum dicit & hoc ideo quia in omni eo, quod mouetur. Sed contra: si ea solum mensurantur tempore, quę vt existunt sub motu, habent principium & finem sui motus in tempore, sequitur quòd cœlum, vt motum non mensuretur tempore.

Ad hoc negatur consequentia: quoniam licet totalis motus secundum Philosophum non inceperit in tempore, tamen quelibet circulatio incipit, & terminatur in tempore, & hoc sufficit vt mensuretur tempore: vnde verum est dicere quòd totus motus cœli mensuratur tempore. exponendo sic, quia nulla est circulatio, nec erit quæ non mensuretur tempore, non tamen totus, vt totus quoniam si esset æternus, esset infinitus, ex consequenti immensurabilis.

Quod vero est immutabile omnino. sicut nec successionem. i. variationem & difformitatem habet in se. ita nec principium nec finem. s. nec in esse, nec in magnitudine, nec quacunque alio modo potest habere, & scias, quòd tota hæc ratio fundata est in 4. physicorum tex. 117. vbi inquit philosophus, necesse est omnia quæ sunt in tempore cõtineri sub tempore, vt quæ sunt in loco sub loco. hæc ille: & paulo infrà ponit corrolarium dicens quare manifestum est, quoniam quæ semper sunt secundũ quod semper sunt, non sunt in tempore, neque enim continentur sub tempore, neque esse eorum mensuratur tempore.

Sic ergo ex duobus notificatur, &c. vsque in finem arti. Aduerte quod Boet. tres partes insinuat, prima interminabilis vitæ, secunda tota simul, tertia & perfecta possessio, & B. Th. reddit rationem primæ & secundæ, sed non tertiæ expresse, quoniam hanc declaraturus erat in responsione ad quintum: potes etiam dicere, quod tertia non distinguitur à secunda, quod enim totum simul perfectum est: vnde & in tertio physicor. totum & perfectum sunt idem: apposuit autem Boetius perfecta: causa maioris expressionis & ornatus.

ARTICVL. II.

Vtrum Deus sit æternus.

NEC solum est æternus, sed est sua æternitas, cum tamen nulla alia res sit sua duratio. Aduerte, quod ex his verbis trahuntur tria: primo quod Deus est sua æternitas, secundo quod nulla alia res est duratio: tertio elicitur quod æternitas, potest dici duratio: ideo ante primum probat secundum, & intendit hoc medium: nulla alia res à Deo, sumendo tempore existente, vt quod est suum esse, ergo nec est sua duratio: Antecedens supponitur & probatur consequentia. Magis distat duratio à re durante, quàm esse rei: ergo si esse rei, quod est proximius non est idem cum re, nec duratio: ergò magis distat, ex hoc secũdo probatur primum, quoniam esse Dei est ipse Deus, ergo est sua æternitas, nam si negatio est causa negationis. affirmatio est causa affirmationis: Quantum ad tertium quod æternitas sit duratio.

Aduerte quòd duratio formaliter dicit manentiam siue moram in esse, sicut autem diuersificatur ipsum esse, sic & ipsa mora. Est igitur quoddam esse omnino immutabile & vniforme, vt esse diuinum, est aliud esse coniunctum mutationi, siue substantiali, & accidentali vt in corruptibilibus, siue accidentali tantum, vt in superioribus corporibus, & in abstractis, duratio igitur diuini esse, quoniam est proportionata illi, caret omni prioritate & posterioritate ante & post, maioritate & minoritate, & omni distensione, sed est sicut indiuisibile. & vnitas.

Duratio verò esse creati compatientis secum aliquam variationem aliquo modorum, vt dixi secum habet omnes has conditiones, maior & minor, prior & posterior, sed diuina duratio habet has tantum eminenter, vel vt dicit Capr. in 1. di. 9. q. 2. ad primum Aureoli in 4. loco duratio diuina, potest dici mensura non quia inferant prius & posterius, sed quia attingẽt omnes alias durationes. & non exceditur, sed excedit eas sine omni distentione: ex hac declaratione videbis soluta argumenta Aureo. in Capr. vbi suprà, omnia enim probant quòd duratio includit diuisionem & ante post, quod non est verum de duratione vt duratio est, sed tantum de duratione esse non omnino immutabilis aut secũdum se, aut ratione adiunctiide duratione autem diuini esse. cum sit alterius rationis & ordinis non verificentur hæc nisi eminenter.

In responsione ad primum nota, quod B. Th. in 4. physicor. text. 104. & est lectio 18. adducit eandem sententiam quam & hic, & incipit, ex hac autem consideratione de facili potest accipi intellectus æternitatis.

Aduerte secundo quòd B. Th. vt patet ibidem non aliter intendit, nunc suo fluxu causare tempus quam punctum suo fluxu causare lineam, constat autem quòd punctus non potest realiter fluere, quoniam ex 6. physic. nullum impartibile potest per se moueri. ille igitur fluxus est imaginatus & apprehensus tantum, & ideo dicit B. Th. ibidem, imaginemur secundum Geometras, quod punctus motus faciat lineam, ex consequenti causat lineam non realiter, sed apprehensiuè in nostro intellectu, quoniam non possemus cognoscere solam longitudinem, nisi imaginemur tale indiuisibile se habere ac si fluxeret: & consequenti non realiter causat tempus, sed apprehensiuè in nostro intellectu. realiter. n. causatur tps à quo causatur primus motus, quoniam vel est idem realiter cum primo motu, vel est passio eius, ab eodem aũt causatur subiectum, & passio quodam ordine. & propterea dicit B. Th. q̃ causatur in nobis apprehẽsio tẽporis ex fluxu non reali, sed imaginato ipsius nunc & non dicit q̃ causatur realitas tpis, eodem modo intelligendum est. q̃ nũc stans. i. apprehensum ac si staret, causat non realiter æternitatem (quoniam cum sit attributum diuinum est improducibilis) sed apprehensiuè, apprehendimus enim quod sicut nunc si flueret causaret durationem fluentem, ita si stat, causat dura

sat durationem permanentem, & indiuisibilem, qualis est æternitas, causat igitur notificatiuè, sed non realiter. Aduerte tertio quod Aure. vt recitat Capr. in 1. d. 9. q. 1. ar. 2. in 3. loco arguit contra hanc propositionem, nunc stans causat æternitatem, & principaliter arguit, ꝓ non possit concipi, nec apprehendi nūc vt stans: imo est implicare contradictionem dicere nunc stans sicut si diceremus motus permanens: & eius principale fundamentum est, quia credit, quòd instare, accedere, adesse, & non posse his demonstrari, sunt de ratione quidditatiua instantis, vt instans est. sed nos dicimus, quod instās, vt instans, non dicitur vniuocè de instanti temporis & æternitatis, & quòd illæ conditiones non conueniunt nisi instāti temporis, nec philosophus aut commentator cognouerunt nisi hoc instans, sed hoc solum est de consideratione physica: si autem quæres, quæ ratio formalis instantis, vt instans est. Respondeo quòd est esse indiuisibile quid in omni duratione: nec plura sunt de ratione eius formali: ideò argumenta Aureoli non valent contra nos. Aduerte quartò, quòd arguit contra hoc, nūc stans causat æternitatem, vt recitat Capr. ibidem in secundo loco, sed non est necesse, ea adducere: peccant enim sicut præcedentia in hoc fundamento quod imaginatur, nunc & nunc esse vniuoca ad nunc temporis & æternitatis, & durationem omnem includere successionem & distensionem, ex consequenti, quòd omnis duratio causat ab ipso nunc sit extensa successiua, sicut esse causatum à puncto est extensum permanens: sed vt iam diximus de ratione formali durationis est tantum manentia in esse, quod autem sit successiua vel non, hoc pendet ab esse mensurato, sicut tempus ex motu habet successionem & prius & posterius, & propterea nunc stans causat durationem stantem, quæ est mensura esse omnino stantis. i. diuini: nunc autem fluens causat durationem fluēte: quæ autem differētia sit inter nunc æternitatis & nunc qui cum vtrumque videatur stans, dicam infr. patet igitur ꝓ Aureo. laborat in æquiuoco. Et si dicas sicut se habet punctus ad lineam, sic nunc ad durationem, sed punctus non potest causare lineam inextensam, ergo nec nunc durationem inextēsam, & non successiuam qualem ponit æternitatem. Ad hoc dico, quod similitudo non valet nisi in hoc, quod sicut punctus est quid indiuisibile causatiuū lineæ, sic nunc est quid indiuisibile causatiuum durationis, in præsenti autem applicatione, non valet, quoniam punctus vt punctus est vniuocum, & ideo non causat lineam diuersarum rationum. puta extensa, & non extensa: nunc autem est non vniuocum ad nunc principium temporis, & ad nunc æternitatis: ideò non est par ratio de puncto, & de nunc.

ARTICVL. III.

Vtrum esse æternum sit proprium Dei.

Circa tit. Aduerte, ꝓ æternum vt patet ex art. 1. duo includit si immutabilitatem & interminabilitatem quæ potest esse ex parte vtriusque extremi, vt si ponatur motus cæli non incœpisse, nec desinere: vel ex parte alterius extremi, vt si ponatur cælum incœpisse, & tamen non desinere, vel è conuerso. B. Th. in ti. intendit de æterno quo ad vtramque conditionem simul, & propterea respondens ponit conclu. per exclusiuam. quantum enim ad interminabilitatem patet, ꝓ conuenit alteri Deo vt cælo, & Angelo, licet de facto ex parte vni' extremi, tamē de possibili ex parte vtriusque, & philosophi tenent de facto mundum æternum, & tempus æternum, quod tamen veritas fidei non concedit.

Quædam igitur quantum ad hoc, &c. & vsque ibi æternitas Angeli. Aduerte quòd licet indefinentia in esse conueniat terræ, & aliis elementis, & Angelis, non tamen eadem ratione: quoniam Angeli nullo modo quo ad esse substantiale desinunt esse, elementa verò cum habeant materiam subiectam priuationi, secundum partes desinunt esse, cum adinuicem transmutentur ex secundo de generatione & perseuerāt secundum totum. i. per æquiualentiam tantum, vt exposuimus supra in q. 2. art. 3. defensantes. B. Th. contra Aureo. in defensione tertiæ responsionis, post cessationem autem motus cæli terra conseruabitur in esse sine termino durationis, & secundum partes, & secundum totum ex diuina virtute & pro statu illo propriè verificatur dictum scripturæ, terra in æternum stat.

In responsione ad secundum, vnde tamen in inferno non est vera æternitas, sed magis tempus. Aduerte ꝓ ex hac responsione duo eliciuntur, primum est ꝓ æternitas ex principali importat immutabilitatem eo quod est mensura esse omnino vniformis: & propterea ex sola interminabilitate non datur vera æternitas. secundum est, quod post motum cæli adhuc dabitur tempus in inferno: ergo non omne tempus est mensura primi motus, quale autem sit hoc tempus, an continuum an discretū, dicemus cum loquemur de motu Angeli.

In responsione ad tertium. Aduerte quòd intendit implicite necessarium esse duplex. s. incomplexum, vt Deus cælum Angelus: & de hoc negandum est, esse æternum. ꝓ sit necessarium ab intrinseco, & ab extrinseco, qualis est solus Deus, vt diximus in q. præcedenti art. 2. Et complexum. vt propositiones per se & principia prima, & tale necessarium concedit omne æternum non quo ad esse, sed quo ad veritatem. sunt enim immutabilis veritatis ad differentiam propositionum contingentium: quarum veritas mutabilis est. Vnde propositio categorica in materia contingēti reducta ad modalem significatur per ly, possibile, vt Sortem sedere, est possibile: per quod notatur ꝓ modus veritatis importatus per talem modalē est mutabilis de vero in falsum, & è conuerso. Categorica autem in materia naturali & per se reducta ad modalē significatur per ly necesse vt hominē esse animal, est necesse: per quod notatur ꝓ modus veritatis importatus per talem modalē est immutabilis, ex consequenti æternus, & hoc est, quod dicit B. Tho. ꝓ necessarium, s. sumptum in propositione modali significat quemdam modum veritatis, sicut possibile sumptum eodem modo, ex quo tamen non habetur ꝓ aliud extra Deum sit æternum quoniam veritas propositionis est tantum in intellectu: ergo veritas æterna est in intellectu æterno, qui est Dei solus intellectus.

ARTICVL. IIII.

Vtrum æternitas differat à tempore.

Si tamen prædicta differentia &c. vsque ibi & finem in tempore. Aduerte quòd hanc propositionem declarauimus in 1. artic. huius q. quæ illic, Vnde si motus cæli &c. est vsque totam durationem, Aduerte quod Sco. in 2. di. 2. q. 3. ibi conceditur consequens propter istam rationem. Improbat dictum B. Tho. dupliciter primo, sic: aliquid esse in tempore est sicut aliquid esse in numero: sed non est de ratione existentis in numero quod excedatur à numero: sed sufficit, ꝓ quælibet pars numerati excedatur à tali numero, quia ipsum numeratum est maius sua parte, & ipsum totum adæquatur suo numero, ergo à simili non est de ratione existentis in tempore, quod excedatur à tempore, sed ꝓ sit variabile, & habeat alia & aliam dispositionem, & quod quælibet eius dispositio excedatur à tempore: igitur cum primus motus daro quòd esset æternus, habeat qualibet circulationem, quæ excedatur a tempore, licet secundum se totum non excedatur, sed adequetur, potest dici mensurari tēpore: secundo sic quilibet mensuræ vniformi assignandum est primum, & adæquatum suum vniforme adæquatum, sed tempus æternum est mensura vniformis, cum secundum omnes partes sit successiua & regularis, ergo assignandum est sibi adequatum mensuratū vniforme: hoc autem non potest imaginari, nisi totus motus cæli, ergo.

Ad hoc dico quòd fundamentum Sco. est contra philosophum in 4. physic. text. 117. dicit sic quoniam autem sicut est in numero sic est in tempore, accipiatur ad plus tempus omni eo, quod est in tempore. hæc ille, & subdit, vnde necesse est omnia quæ sunt in tempore, contineri sub tempore, ex quib. habemus, quòd omne mensuratum tempore exceditur tempore, sed secundùm Sco. Totus motus æternus non solum quo ad singulas partes mensuratur tempore, sed vt totus, ergo necesse est, vt tempus excedat non solum singulas partes, sed etiam totum, ergo non sufficit adæquari, quod ponit Sco. & hæc est intentio Commentatoris super eundem tex. Vnde inquit omne quod est in tempore, tempus excedit in duob. extremis. quod autem dicit Sco. de numero, quòd non est necesse excedere numerum in tota sua latitudine, quoniam cum numerus tendat in infinitum, potest dari maior numerus quocunque applicito cuilibet numerato. Vnde dicit Commentator super eundem tex. & omne, quod est numeratum in aliquo numero, numerus excedit ipsum in duobus extremis. Fallitur autem Sco. quoniam non considerat totam latitudinem numerorum, qui crescunt in infinitum, sed hunc numerum, puta x. aplicatum x. lapidibus, de hoc constat, quòd non est necesse excedere suum numeratum, sed ideo nihil est. ad hoc enim quòd decem lapides mensurentur numero, necesse est, vt adæquetur suo numero scilicet decimo, & vltra hoc. quod detur maior numerus quam

rus quam 10. ex his igitur dico ad primum Scoti, ꝓ tam in numero, quam in tempore non sufficit adæquatio, sed requiritur excedentia, & quo ad singulas partes, & quo ad totum secundum mentem philosophi & commentatoris: ideo Scot. in hoc deuiat à philosopho. ad secundum dico, quòd sufficit cuilibet mensuræ assignatæ suum adæquatum mensuratū, quod sit mensurabile aut secundum totum, aut secundum partes singulas. Et hoc sufficit, & sic concedimus totum primum motum æternum mensurari tempore: & si dicatur, ergò totus motus, vt totus, erit sine mensura: concedo, quoniam infinitum est immensurabile. Et si dicas, quòd esse creatum, vel creabile est constitutum in aliqua mensura, concedo quo ad determinatum gradum entitatis: non autem quo ad extensionem, vt patet si daretur linea infinita, vel crescere in infinitum.

In responsione ad secundum, nunc temporis est idem subiecto. i, vt est quoddam ens ratione. in toto tempore, sed differēs, i. vt apprehenditur in continuo fluxu, aliter, & aliter se habet: & sic causa tempus: sicut mobile manens idem secūdum substantiam, & variatum secūdum diuersa vbi, causat motum. &c. Aduerte ꝓ eandem sententiam ponit B. Th. in 4. physic. tex. 104. & 20 incipit ibi, ipsum autem nunc est quidem sicut idem, &c. Sed contra hanc responsionē arguit Scot. in 2. d. 2. q. 2. ad hoc etiam sunt duæ rationes philosophi, sed antequam adducam argumenta propono, ꝓ ipse deceptus fuit in duob. quia non agnouit differentiam inter nunc extrinsecum intrinsecum, nam extrinsecum est tantum vnum & correspondet mobili vt mensura, & non est substantia mobilis, sed entitas ipsius vt est sub motu, & non continuat nec terminat tempus. sed causat ipsum suo fluxu imaginariè, sed non realiter, sicut punctus fluens causat lineam: intrinsecum autem plurificatur, sicut plurificatur mutata esse in motu, & sic mutata esse non sunt aliud, quam diuersa esse ipsius mobilis vt est sub motu. quoniam semper aliter se habet, ita nunc intrinseca sunt diuersa esse ipsius nunc extrinseci fluentis imaginariè, & correspondenter mutatis esse, vt mensuræ suis mensuratis & hæc nunc intrinseca continuta & terminant tempus In hac igitur responsione B. Tho. quando dicit ꝓ est idem nunc subiecto in toto tempore, intendit de nunc extrinseco, quando dicit, quòd est diuersum ratione, intēdit quod est diuersum secūdum diuersa esse acquisibilia sibi, vt causat tēpus, & talia diuersa esse. sunt nunc intrinseca sicut diuersa esse ipsius mobilis, vt est sub motu sunt diuersa mutata esse.

Secundo deceptus est quia credit, omne diuisibile esse acta terminum alicuius continui, vel partem alicuius discreti: quod non est verum de indiuisibili causante suo fluxu extensionem, siue permanēcem. siue successiuam quod dicitur in diuisibile extrinsecum: propositio igitur assumpta à Sco. non est vera visi de indiuisibili intrinseco. Ex his videbis statim soluta argumenta eius quæ recitantur etiam à Capr. in 2. d. 2. q. 2. contra secūdam & 12. & 13. in ordine, & quoniam ipse soluit iuxta declarationē hic præmissam: ideò non adduco earu vide.

In responsione ad tertium esse vero rerum corruptibilium, &c. vsque ibi æternitate sed tempore. Aduerte quoniam idem replicat in articul. sequenti, ideò illic defensabitur. contra Heruetum & Scot.

ARTICVL. V.

Vtrum æuum differat à tempore.

Circa tit. Aduerte, ꝓ licet proponat dubium de æuo & tempore, tamen respondens pertractat differentiam æui ab æternitate & tempore, qualis est differentia medij ab extremis ex hoc enim res &c. vsque ibi esse transmutabilem. Aduerte ꝓ ratio fundatur super quartum physi. in tex. 117. vbi inquit philosophus de mensuratis, & tempore: tabefacit tempus, & veterascunt. omnia sub tempore, quæ scilicet habent esse transmutabile: vnde infert philosophus illic, quod quæ sunt semper, vt sunt semper, non sunt in tempore.

Et ex transmutabilitate, &c. vsque esse trāsmutabile, Aduerte ꝓ ratio fundatur sup. 4. physic. tex. 99. vbi philosophus docet ꝓ prius & posterius primo inueniuntur in magnitudine, secundo in motu, tertio in tempore: ita quod ex primo sequitur secundum & ex secundo tertium, & sic patet, quod ex variatione, quæ est in motu sequitur variatio in tempore, vt in sua propria mēsura: ex quo sequitur quod si mensuratum non habet prius & posterius, nec ipsius mensura habebit. ita quod sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis.

Sed aduerte quòd Sco. in 2. d. 2. q. 1. ibi, ad argumenta contra illam propositionem ad primum, quòd probat cōtradictionem sequi, &c. conatur soluere hāc rationem. & eicit quòd illa propositio, ex transmutabilitate mēsurari, non est necessario vera: quia stat esse innouationem & diffinitionem partium in duratione alicuius, & tamen non in existentia vel in esse illius, cuius est talis duratio, & ponit exemplum de carne, quæ si non haberet partem & partem sub eadem quantitate permanentem, tamen & esset alietas partium in ipsa extentione formaliter. i. in ipsa quantitate, cum de ratione quantitatis sit, posse diuidi in partes absque distinctione partium. i. corporis, cui accidit extensio talis. Et cum probatur, quòd non est distinctio in mensura nisi fuerit in mensurato per philosophum in 4. phylic. inquit Scot. Dico, ꝓ bene sequitur si partes tēporis sunt aliæ, & partes motus sunt aliæ sicut sequitur ab effectu ad causam, sed nō est necesse, ꝓ in quibuscunque partes durationis sunt aliæ ꝓ aliqua distinctio partium prior, ei sit causa huius diffinctionis: quia illa, quæ alicui est secūda, in alia potest esse prima, exempli huius est ignis qui calefacit & exiccat propter accidentia distincta in eo. s. propter calorem & siccitatem, ita ꝓ distinctio harū actionum est secunda, supponens distinctionem accidentium in igne, vt priorem tamen non est necesse, hūc ordinem seruari in omnib. nam in sole est vtraque actio, & tamen non reducitur ad priorem distinctionem accidentium eum eadem qualitate, puta luce vt æquipollet calori, & siccitati vtramque causet actionem, sic inquit Scot. dicendum est in proposito.

Sed ꝓ hæc solutio non possit stare patet hinc si mensura est habens partes, & mensuratum sit indiuisibile: ergo non certificabit mensuratum, quoniam ex x. metaph. ex. 36. mensuratum cognatum est. i. vnius generis cum mensurato: propter quod inquit philosophus magnitudinem magnitudine metiuntur: sed diuisibile & indiuisibile non sunt cognata, nec proportionata vt patet, ergo &c. igitur mensura non potest habere partes nisi & mensuratum habeat: aliter non erit mensura. Vnde patet ꝓ Sco. contradicit philosopho in x. metaph. exemplum aut suum de carne non est ad propositum: dato enim quòd caro non haberet partes, & quantitas secundum se habet partes, tamen non poterit dici stante illo casu, quòd caro sit mensurata, & quātitas sit eius mensura, cum non proportionentur diuisibile & indiuisibile: exemplum de igne non valet, quoniam actiones ignis & accidentia tua, quæ sunt principia earum actionum non ordinantur: sicut mensura, & mensuratum, & ratio non inconuenit ab altiori principio indiuiso prouenire immediatè plures actiones: stando autem in proposito de mensura, & mensurato non inconueniet in aliqua natura quod partes mensuræ supponāt partes mensurati vt priores, sicut effectus supponit causam: vnde patet ꝓ Sco. conatur reprobare propositionem B. Th. cum sic etiam philosophi in 4. physic. vt diximus, reprobat etiam philosophum satis inepte.

Quædam autem sic recedunt. vsque rerum corruptibilium. Aduerte quòd Hēricus in 2. quodlibet. q. 12. tenet quòd esse rerum corruptibilium non mensuratur, sed nunc temporis discreti: & probat duplici medio: primo sic: sicut esse substantiæ incorruptibilis est totum simul, sic & esse substantiæ corruptibilis: sed illud non mensuratur tempore, etiam secundum Bea. Th. sed æuo: ergo nec illud: secundo sicut tempus est mensura successiui: diffinitur enim per esse, mensuram motus, sed esse substantiale rei corruptibilis non est de genere successiuorum, imo permanentium, ergo non mensuratur tempore. Ad hæc dico, quòd ad hoc, quòd aliquid mensuretur tempore sufficit hāc disiunctiuam esse veram quòd est successiuum vel subiectum mutationis, quo tendit & disponitur ad non esse si est successiuum, est primo mensuratum tempore, si est subiectum mutationis quod disponitur ad non esse, est secundario mensuratum tempore. Ex his dico ad primum, ad maiorem licet vtrumque sit totum simul, pro vt neutrū acquiritur per patrem post partem, tamen esse rei corruptibilis est subiectum mutationis alternatiuæ propter qualitates actiuas, & passiuas, sed illud non, ideò non est eadem ratio, dico autem alternatiuæ ad differentiā motus localis, nam esse substantiæ cœlestis est coniunctum motui locali, & tamen non mēsuratur tempore, sed æuo, quoniam motus localis vt sic non vt via ad non esse.

Ad secundum dico quòd concludit esse substantiale rei corruptibilis non primo mensurati tempore, quoniam tempus est prima mensura motus, cum hoc tamen stat, quod esse secundario mensuratum. i. ratione mutationis annexæ, qua disponitur ad non esse, & ideò ad insinuandum hanc differentiam B. Tho. in articulo vtitur disiunctiua cum dicit quod esse eorum est subiectum transmutationis, vel in transmutatione consistit.

Item

Item aduerte quod Sco. in d.2.q.4.ibi, concedo conclusionē &c. tenet quod esse substantiæ corruptibilis mensuretur æuo: & soluit rationē, cui videtur inniti D. Tho. quod mensuretur tempore; & quidem quod mensuretur æuo fundat se super hoc suum principium, quæcunque existentia actualis cui repugnat acquiri per partem post partem, ex consequentia est manens, quam diu manet, eadem mensura mensuratur secundum esse: substantia corruptibilis est talis, quam diu manet: esse substantiæ incorruptibilis est tale, & actiones Angelicæ sunt tales, quam diu manent: ergò eadem mensura mensurantur. Sed esse substatiæ incorruptibilis mēsuratur æuo: ergo & esse substatiæ incorruptibilis nec ob, inquit Sco. quòd alterum sit corruptibile: alterum non dummodo existentia dum manet sit eiusdem rationis, puta quod sit permanens, & non partibiliter acquisibilis, quoniam perpetuitas, & corruptio, & anihilatio non variant mensuram formaliter stante existentia eiusdem rationis dum manet.

Ad hoc dico ꝙ Maior assumpta nisi aliter exponatur, est falsa, aliter esse diuinum & esse hominis eadem mensura mensurarentur: dico igitur ꝙ non est vera: nisi vltra illas conditiones adiatur hęc, & a principio intrinseco, non est trāsmutabilis essentialiter & sic concessa maiore, nego minorē: ergò adesse rei corruptibilis, & quo ad operatiōes Angelicas quoniā ex se & ab intrinseco sunt defectibiles cum substantia corruptibilis includat materiā subiectā priuationi & operationes naturales Angeli, sunt a potentia actiua creata quæ ex sui natura aliquādo est in potentia, aliquando in actu, vnde patet ꝙ ratio Sco. est nulla, nec concedimus perpetuitatē à principio intrinseco & corruptibilitatem à principio extrinseco non variare mensurā. Ratio cui videtur inniti B. Tho. præcipuè in ar. præcedenti in responsione ad tertiū: est hæc: quies ex quarto physic. mensuratur tēpore igitur illa, quorū esse est cū motu, quando non sunt in motu mensuranturtēpore, sicut si essent in motu tales substantiæ corruptibiles & esse earum, &c.

Ad Sco. dicit, ꝙ bene sequitur quies mensuratur tempore, ergo & motus: quia est priuatio motus: ergò si priuatio mensuratur, multo magis habitus: sed nō sequitur inquit Sco. ergò existentia rei corruptibilis permanentis mēsuratur tēpore: qm̄ talis permanentia est extra genus successiuorū, sed Scot. non tendit ad sensum B. Th. Nam intēdit B. Th. probare quod esse rei corruptibilis mensuratur tempore, non præcisè sumptum, sed vt adiunctum transmutationi alternatiuæ qua res corruptibilis disponitur ad non esse. Scot. autem formans illam consequentiā: ergò existentia rei permanentis, &c. accipit ly, existentiam secundum se præcisè: & sic concedimus ꝙ consequentia non sequitur, si autem sic formasset, ergo existentia rei corruptibilis vt coniuncta transmutationi mēsuratur tēpore: vidisset veritatem consequentiæ quam intendit B. Th. & aduerte, quod ratio B. Th. fundata est in 4. physic. text. 118. vbi philosophus declarans, quomodo tempus est mensura non solum eorum quæ mouentur actu, sed quæ mutabilia sunt, inquit mensurabit autem tempus, quod mouebitur & quiescens, secundum quod hoc quidem motum: illud autem quiescens. hæc ille ex quo habetur, quod cum omne quiescens sit mutabile, si omne quiescens mensuratur tempore, & omne mutabile, vt sic mensurabitur tempore, & tunc B. Th. assumit hanc minorē, sed esse rei corruptibilis est mutabile, vt constat, & ideò benè concludit, ergo mensuratur tempore: præcipuè quia est mutabile ex principio intrinseco. vt diximus. supr. patet igitur quod Sco. impugnans B. Tho. impugnat philosophum.

In responsione ad primum duæ sunt propositiones defendendę. primò, Creaturæ spirituales quantum ad effectiones &c. secunda quantum ad visionem gloriæ participant ęternitatem.

Contra primā, aduerte quòd Sco. in 2.d.2.q.4. duplici via arguit: primò probat quod mensurentur æuo, secundo quod non tempore, quantū ad secundum sic arguit: quæ habent vniformem modum manendi, dū manent, habent mensurā eiusdem rationis, licet vnum diutius maneat quam aliud, hæc fundamenta videntur supra doctr. B. Thom. in 1. parte q. 10. in præsenti articul. vbi distinguit tres mēsuras penes tria esse rerum, ergo quæ habent esse, eodem modo mensurantur eadem mensura: sed operatio Angeli habet eundem modum essendi, quem habet existentia Angeli, quoniam est indiuisibilis, licet tota simul sicut esse Angeli, cum sit motus, qui est actus perfecti, & non actus existentis in potentia, ergo licet, non tantum durat, quantum esse Angeli, mensurabitur æuo, sicut esse Angeli. Nec valet inquit Scot. si dicatur, quod non mensuratur æuo, quia operatio non semper erit, & tamen esse Angeli semper erit, quoniam etiamsi Angelus cras anihilaretur mensuraretur, æuo, ergo.

Ad hoc dico quòd maiore concessa, minor est falsa, nam ad hoc quòd operatio Angeli habeat eundem modū essendi, quem habet existentia ipsius, non sufficit, quòd vtrumque sit indiuisibile & non partibiliter fiat, sed quòd vtrumque ex suo princ. intrinseco sit indefectibile, quod autem sit defectibile à princ. extrinseco, hoc non impedit, puta quod sit anihilabile, modo esse Angeli, est indefectibile ex suo princ. intrinseco: quoniam vt sic, est necessarium vt docuimus supra. operatio autem vtroque modo est defectibilis de principio intrinseco, patet sicut omne creatum, de principio autem intrinseco probatur, quoniam omnis potentia actiua creata ex sui natura est in potentia ad operationem suam, sicut perfectibile ad suam perfectionem. ergo quantum sit ex sua naturalitate potest habere operationē suam, & non habere eam, ex consequenti operatio eius naturaliter defectibilis est: dixi quantum est ex naturalitate potentiæ, vt præseruem me à visione beatifica, de qua dicam, & ab intellectione, qua Angelus intelligit seipsum. Hæc enim est perpetua propter continuam præsentiam obiecti, & non propter potentiam intellectiuam Angeli. cum secundum se sit in potentia ad omnem actum secundum, vt dicemus in tract. de Angelis, patet igitur ꝙ ratio Sco. non valet. Arguit, quod non mensuretur tempore, sed quoniam B. Th. intendit de tempore discreto de quo est specialis locus infra q. 57. de motu Angeli, aut fiat in instanti, & Sco. principaliter intēdit reprobare tale tēpus, ideo differo homini arguměta vsque ad illum locum, nam & Cap. in illo proposito adducit 12. di. 2. q. 2. contra tertiam.

Contra secundam, Aduerte quod Sco. in 4. di. 49. q. 6. ibi, de secundo dubio. s. qualis sit, &c. tenet quod visio beatifica mensuratur æuo, sicut esse Angeli, & aliæ operationes suæ, & contra B. Th. arguit quod non mensuretur æternitate participata. Primo sic, substantia Angeli immutabilior est operatione sua beatifica, ergò si substantia sua mensuretur æuo, & operatio eius beatifica. consequentia nota. Antecedens probatur, quoniam substantia sua est fundamentum operationis ergo nobilior & permanentior. Præterea ly, beatifica se habet ad operationem beati, sicut forma, vel qualitas, vel modus operationis ad substantiam eiusdem operationis, sed qualitas aut modus non est immutabilior eò, cui accidit quoniam quod est per se immutabilius est eo, quod est per accidens, ergo si beati operatio, vt est operatio agentis creati secundum substantiam mēsuratur æuo, & vt stat sub ly, beatifica mensuratur æuo. Præterea mensuratum æternitate, est indefectibile, & penitus immutabile ex definitione æternitatis, quam supra posuimus. Sed nulla operatio creata est indefectibilis, potest enim non conseruari à Deo, & potest etiam anihilari. ergo & operatio beatifica ex cōsequenti non mensuratur æternitate.

Ad horum euidētiam, Aduerte tria, primò, ꝙ B. Th. nec hic, nec in 3. contra gen. 61. dicit absolutè operationem beatificam mensurari æternitate secundum quod participat æternitatem, & intendit quod secūdario mensuratur æternitate quasi dicat, æternitas est mensura primo quidem diuini esse, & diuinę operationis. deinde secundario visionis beatificæ. Vnde æuiternitas & æternitas participata est eadem mensura: sed distinguitur ratione solum penes primum & secundum mensuratum vnde non est cōcedendum, quod æuum sit idem, quod æternitas participata. Nec obstat quod B. Th. dicit in quinto quodlibet. q. 4. art. 1. ꝙ æuum est quædem æternitatis participatio: intendit enim per participationem deriuationem, sicut & tempus deriuatur ad æuo secundum Boetium.

Aduerte secūdo, ꝙ cū æternitas mensura diuini esse sit nihil pōt mēsurari æternitate, nisi fiat diuini, & supnaturalis ordinis. Vnde omne naturale mobile mēsuratur tēpore, omne naturale immobile vt sic mēsuratur æuo, sicut esse cæli & Angeli & animæ. & quoniam beatus in suo intellectu pro forma intelligibili habet diuinā essentiā, ex cōsequenti eleuatur ab ordine naturali ad ordinē diuinum, vt plenius loquemur in q. 12. ideo operatio, quæ elicitur ab intellectu sic eleuato efficitur operatio nō naturalis, sed supernaturalis, & dicitur diuina sicut beatus dicitur diuinus ex consequenti nō est mensurabilis, nisi mensura diuina.

Aduerte tertiò, quod licet operatio beatifica dicatur immutabilior quacunque operatione elicita à creatura, propter omnimodā præsentiam, & sufficientiam obiecti beatifici, tamē defectibilis est, quoniam omne productum est defectibile ex subtractione vniuersalis influxus Dei: & indefectibilior quam sit substantia ipsius beati, cum sit minoris entitatis: quoniam non ratione immutabilitatis præcisè, sed quia est actio diuini ordinis

ordinis: conuenit ei sic mensurari, ex his patet solutio ad obiectiones Scot. Ad primam nego consequentiam quam reputat esse notam: dato enim quòd substantia beati esset immutabilior: tamen est in ordine entium naturalium, actio autem beatifica in ordine entium diuinorum, & ideo consequentia non valet. Ad secundam supponit falsum, scilicet ꝙ ly, beatifica in ordine entium diuinorum sit conditio accidentalis adueniens illi operationi: sed hoc non est verum, imo est vt differentia per se distinguens talem operationem essencialiter ab omni operatione naturali, & ex tali differentia efficitur diuini ordinis, & propterea considerate talem actionem secundum se, deinde vt stat sub ly beatifica, est falsa imaginatio, sicut imaginatus est Scotus: vnde nego, quòd sit apta secundum se mensurari æuo: quoniam non potest abstrahere à ly, beatifica, sicut homo non potest abstrahere à rationali. Ad tertiam dico, quòd maior non est vera de primo mensurato, secundum autem mensuratum potest esse defectibile dummodo non sit diuini ordinis.

In responsione ad secundum æuum est totum simul. Aduerte quòd Capreol. in 2. dist. 2. quæst. 2. contra quintam: adducit 12. argumenta, quibus aliqui defensant opinionem B. Bonauenturæ tenentes, quòd in æuo sic successiuo, siue prius & posterius: ex consequenti non est totum simul. ex quib. arguens vt videbis quartum fundat super dictum Here. & secundum super dictum Aug. soluuntur hæc responsione B. Tho. Verum est enim quod licet æuum, in se non habeat successionem, ex consequenti nec præteritum, nec futurum, tamen secum compatitur successionem ratione operationum ipsius æuiterni: & ideo licet æuiternum secundum esse substantiale non cadat nec sub præterito, nec sub futuro, tamen vt operans cadit sub his differentiis, quoniam verum est dicere, quod aliqua operatio est præsens aliqua præterita & hac de causa vt dicit B. Tho. dicitur æuum ab æternitate.

In responsione ad tertium, aduerte, quòd per hanc responsionem videbis solutum primum argumentum & vndecimum, & duodecimum recitata à Capreol. vbi suprà, & Capreolus in responsione ad primum ibi, Tum quia si illa responsio non placet, &c. optime declarat responsionem hic datam à B. Tho. & expositor imitatur verba Capreol. de coexistentia actuali vel potentiali, vt videbis.

In responsione ad quartum. Duratio æui est infinita, quia non finitur tempore. Aduerte ꝙ ex hac responsione soluitur argumentum secundum recitatum à Capr. vbi suprà, & intendit hanc distinctionem infinitum dupliciter, positiuè, & negatiuè, primum repugnat creaturæ, non autem secundum. Quid sit vtrũque, vide in Capreol. vbi suprà in responsione ad secundum, & quoniam æuum est infinitum negatiuè, quia non habet potentiam in se, per quam possit deficere hodie, non cras, nec post cras, & sic in infinitum: ideo nullum sequitur inconueniens sed aduerte quòd argumentum tertium recitatum à Capreol. vbi suprà est sicut replica contra resp. B. Tho. probat enim quod si æuum est infinitum negatiuè, & sit infinitum positiuè, & arguitur sic: negatio infinitorum defectuum arguit positionem infinitarum perfectionum: ergo si in æuo est infinitas negatiuè sequitur in eodem infinitas positiua.

Ad hoc bene responder Capreolus quod æuum includit negationem infinitorum defectuum eiusdem rationis, id est qui omnes sunt eiusdem speciei, & distincti solo numero, vt non posse deficere hodie, cras, & post cras, &c. omnes enim partes temporis sunt eiusdem speciei: ex consequenti ponit infinitas perfectiones distinctas solo numero, puta posse esse hodie cras, post cras, &c. sed hæc non est infinita s positiuè simpliciter, sed tantum secundum quid, quam non negamus in creatis vt diximus: in quæstio. 7. articul. 2. Tu tamen vide Capreolus quoniam diffusior, & clarior: ideo nolo immorari, similiter nota quod argumentum sextum recitatum à Capreol. vbi supra, est velut replica ad hanc resp. immediate datam & intendit probare, quòd sit infinitum positiuò simpliciter: & arguitur sic si esset aliqua creatura quæ haberet in se perfectiones omnium creaturarum, &c. Vide Capreolum & aduerte, quòd dupliciter, potes respondere, primo negare consequentiam, quia perfectiones omnium craturarum non sunt eiusdem rationis: & ideo licet ex conclusione talium perfectionum concluderetur infinitum simpliciter, non tamen in æuo, quoniam omnes perfectiones quas includit, sunt eiusdem rationis, secundo respondeve vt dicit Capreolus quòd argumentum concluderet, si æuum actu coexisteret omni parti temporis futuri. sicut æternitas, quòd enim commensuretur actu alicui infinito necesse est, vt sit actu infinitum, sed æuum non coexistit actu toti temporis futuro licet actu coexiterit toti temporis præterito: & ideo non sequitur, quòd sit actu infinitum positiue simpliciter.

Vltimo aduerte, quòd argumentum quintum & nonum & decimum recitata à Capreolo vbi supra inducitur ad probandum, quòd æuum non est totum simul, & tangunt hoc vnum, Deus potest creare Angelum: deinde anihilare, deinde recreare. Præterea Deus potest creare vnum Angelum ante alium. Præterea Deus potest destruere Angelum: Quæro ergo an in instanti, in quo est, aut in alio: non in eo, in quo est, quoniam sequerentur contradictoria, ergo in alio, ergo in æuo sunt duo instantia, ergo non est totum simul.

Ad hoc dico quòd supponit vnum falsum, s. quòd creatio & recreatio & destructio Angeli mensuratur æuo, similiter quòd ratione æui possit vnus Angelus creari ante alium: hæc omnia sunt falsa, sed dicimus quòd mensurantur instantibus temporis discreti, in quibus stat successio sine quantitate, & propterea non est aliud dicendum ad tria argumenta: nam cum loquemur de Angelis, tunc declarabitur, quod in Angelis datur aliquid mensuratum æuo tantum, vt esse suum: aliquid instanti temporis discreti, vt actiones instantaneæ, qualis est creatio, intellectio: aliquid tempore continuo, vt motus locabilis, si est continuus, vel tempore discreto, si motus est discontinuus.

ARTICVL. VI.

Verum sit tantum vnum æuum.

Circa titul. ly æuum sumitur propriè: ly, vnum stat pro vno numeraliter: probat enim vnitatem æui per comparationem ad vnitatem temporis, quam dicet esse numeralem ex vnitate numerali primi motus, quicunque sit ille.

Ratio vnitatis temporis est vnitas primi motus. Aduerte ꝙ tempus dupliciter consideratur: primo modo propriè, & sic tantùm numerus primi motus dicitur tempus vt declarabitur secundo modo communiter: & sic numerus cuiusque successionis potest dici tempus, & cum omnis motus habeat suam propriam successionem, sequitur quòd omnis motus habeat suum proprium tempus communiter dictum, & id concedit B. Tho. in 2. distin. 12. quæst. 1. artic. 5. ad tertium vt videbis: in præsenti autem articul. intendit intellígere vnitatem temporis proprie dicti, cuius vnitas pendet ab vnitate primi motus, & hoc fundatur in 4. physicor. text. 132. vbi inquit philosophus. Si igitur prima mensura omnium proximorum, circulatio quæ regularis, maxime mensura: & Commentator in 4. physico. comm. 99. inquit omnes conueniunt in hoc, quod tempus sequitur motum cæli, vt dicitur in x. metaphysic. Aduerte quod philosophus illic in tex. 4. declarat per expositionem astrologię, omnem motum iudicari per primum motum. Vnde inquit. quia propter in astrologia tale vnum principium & metrum, motum enim regularem & velocissimum supponunt cum, qui est primi cæli, ad quem alios iudicant. hæc ille.

Si ergo tempus vsque recipit vnitates. Aduerte quod hæc etiam fuit intentio Commentatoris in 4. physicor. commen. 152. vbi inquit tempus igitur sequitur hunc motum, & esse motus accipitur in definitione eius, & ipsum mensurat illum non secundum quod numerus mensurat numeratum, sed secundum quod mensurat aliquid quod est forma. i. quod est de ratione formali illius: alios vero motus mensurat secundum quod numerus mensurat numeratum. s. quod numeratum non accipitur in definitione numeri: hæc ille. & intendit, quod alij motus sunt mensurati sed non sunt subiectum ipsius, & ideo non cadunt in definitione eius. Ad primum vero comparatur vt mensura, & vt propria passio, & ideo definitur per ipsum & habet vnitatem ab eo, sicut accidens trahit vnitatem vel pluralitatem suo subiecto. Contra prædicta arguit Aureolus multipliciter vt adducit Capr. in 2. di. 2. q. 2. contra primam concl. probans, quod tempus consequitur omnem motum vt subiectum suum, & non solum motum cæli: nolo illa adducere, quoniam omnia probant de tempore communiter dicto, de quo non intendimus hic; nihil autem concludit de tempore propriè dicto, quoniam in solo illo est successio regularissima, & aduerte quod tempus per se consequitur motum primum quicunque sit ille: hoc dico: quoniam datur, ꝙ si motus primi cæli cessaret: propter hoc non destrueretur tempus simpliciter: sed consequeretur alium primū motum in quocunque corpore poni, &c. Aduerte etiam quod Capr. respondens tangit de identitate vel indistinctione tem-

 poris

poris, & motus, & an sit eadem successio in tempore & in motu sed hæc pertinent ad 4. phys. & illic ordinaui. q. super hoc vide tu.

Secundum autem secundam opinionē. vsque in finē. Ad euidentiam huius conclusionis : tria consideranda sunt, primò à quo trahit æuum vnitatem. secundo quod est illud æuiternū, in quo est subiectiuè: tertiò, quid dicit æuum in tali æuiterno, an sit esse ipsius, vel quid super additum. Quantum ad primum. aduerte quòd Beat. Tho. hic studens breuitati tangit mediū, & rationē vnitatis æui in hoc, quod dicit, quod cum vnum quodque mensuretur. Sed facit proportionem inter tēpus & æuum & declarat, quod sicut tempus sortitur vnitatem à primo motu simplicissimo vniformi, & perfectissimo, quoniam per ipsum & vt mensura homogenea mensurat omnem alium motum ex x. metaphysic. text. 4. ita cu æuiterna sint vnius generis inquantum mensurabilia, & in eis detur primum medium & infimum secundum doctrinam Dionysij, æuum trahit vnitatem à duratione siue ab esse primi & simplissimi æuiterni, quo mensuratur esse cæterorum æuiternorum.

Sed contra, quòd non sit vnum æuum tantum, quod sit in primo æuiterno, multipliciter arguit Aegidius vt adducit Capreol. in 2. distinctio. 2. quæstio. 2. contra sextam conclusionem. sed vt videbis pro maiori parte fundatur in quibusdam falsis.

Primo quòd Deus potest creare æuiternum simplicius : ergo æuum non est primo æuiterno producto : hæc consequentia non valet sicut nec in tempore, vt diximus suprà, sufficit enim quòd æuum sit in primo æuiterno, quodcunque ponatur : nam nunc est in primo producto, si autem produceretur simplicius, esset in illo.

Secundo quòd Deus est mensura omnis substantiæ, ergo omnis esse, & hoc vtique est verum de mensura hæterogenea, sed nunc agimus de homogenea.

Tertio quòd mensura est à mensurante, sed æuiternum primum non est causa aliorum, ergo, &c. & patet quod illa maior est de falsa effectiua, sufficit quòd sit causa vt formalis, & secundum cognitionem.

Quarto quòd omnia æuiterna sunt eiusdem rationis, cum sint perpetua : ergo æuum non est magis in vno, quam in alio, antecedens est falsum quo ad simplicitatem & vniformitatem, & penes has conditiones ponitur æuum in primo in quo nobiliori modo inueniuntur. reliqua leuia sunt, vsque ad decimum tertium : ideo vide tu. Durandus autem vt recitat Capreol. vbi suprà arguit tripliciter, & primo quòd cætera æuiterna non mensurentur in comparatione ad primum : secundo & tertio, ꝓ nullum æuiternum sit mensurabile per mensuram vnigenam. primo igitur sic arguit Duratio & quantitas durationis cuiuslibet æuiterni est notior ex sua propria ratione quam in comparatione ad alterū, ergo non potest mensurari per comparationem ad alliquod primum : consequentia nota, quòd mensura debet esse notificatiua mensurati. Antecedens probatur, quoniam propria ratio æuiterni est, non posse deficere, & ex hac ratione constat, ꝓ eius duratio est perpetua : ergo non potest magis constare per comparationem ad alterum, ex consequenti vane mensuratur per alterum æuiternum.

Ad hoc dico quòd decipitur Durandus ignorans mensuratum per æuum, nec enim est esse perpetuum præcisè, sed hoc totum esse perpetuum tantæ vel tantæ simplicitatis, & vniformitatis : hoc autem non potest cognosci, nisi per comparationem ad aliquod primum : sicut magis, & minus calidum non agnoscitur nisi per comparationem ad primum calidum.

Secundo sic : infinita duratio non habet mensuram, quia in finito repugnat mensurari : sed cuiuslibet æuiterni duratio est infinita saltem à parte post, ergo.

Ad hoc dico quod maior non est vera, nisi de duratione successiua, quæ non est toto simul, non sic est duratio æuiterni, quoniam in ea pars non succedit parti, & cum probat, quoniam repugnat infinito mensurari, dicitur quod hæc non est vera, nisi de infinito materiali & de infinito formali, quod est infinitum simpliciter & positiuè, sicut est Deus. De infinito autem secundum quid, & negatiuè qualis est duratio æuiterni, quæ ideo dicitur infinita, quia non finitur tempore, non est vera, aliter Angelus non mensuraretur aliqua mensura nec æuiternitate nec æuo, nec tempore.

Tertio omne mensurabile habet rationē quanti duratio æuiterni secundū se non est quanta cū sit tota simul, ergo. Ad hoc dico quod maior non est vera nisi de mensurabili mensura extensa, cum ipsū esse æuiternū sit indiuisibile : & totū simul. vnde potius habet rationem vnitatis, quam numeri, sicut diximus de æternitate, licet deficiat ab ea, quoniam secum compatitur prius & posterius ex consequenti numerum, & propterea non concludit argumentum.

Quantum ad secundum aduerte quod B. Tho. in quodlibet q. 7. determinat, quod est subiectiuè in æuiterno simpliciori secundum substantiam & secundum operationem beatificam, eo quod illud. vt sic erit primum & perfectissimum inter æuiterna, sicut subiectum temporis est corpus simplicissimum secundum substantiam, & secundum motum, quale est primum cœlum, & aduerte quod B. Th. sumit ly, simpliciori, secundum substantiam, & secundum operationem beatificam coniunctim, & nō diuisim, nam si diuisim sufficeret, lucifer damnatus esset, subiectum æui, quoniam posito quod sit prior absolutè est simplicior secundum substantiam, similiter anima Christi cum causa sit perfectior in actione beatifica omni æuiterno, esset subiectum æui.

Sed contra, æuum est mensura naturalis, ergo erit subiectiuè in quo est, natura simplicior dato, quod non sit beatus. ad hoc dico, quod licet tempus sit mensura naturalis, & tamen nō compleatur nisi per opus animæ ex quarto physicorum sic non inconuenit, quod æuum compleatur per actionem gratuitam, quoniam per ipsum primum æuiternum maximè propinquat æternitati, ex consequenti efficitur subiectum æui, quod deriuatur ab æternitate.

Quantum ad tertium, Aduerte iuxta Capreolum in 2. distinctio. 2. q. 2. in responsione ad primum & sextum factum contra secundam partem conclusionis quod æuum non est accidens in primo æuiterno, alioquin cum per ipsum mesurentur omnia æuiterna, mensura esset iudignior mensurato, ex consequenti non est subiectiuè in eo, vt accidens in suo subiecto. sed est esse primi æuiterni, quod distinguitur realiter ab essentia eius, & comparatur ad ipsam sicut actus ad potentiam. Sed aduerte, quòd tale esse tripliciter consideratur, primo absolutè, & sic dicitur esse & actus essentiæ, secundo vt non raptim transit, sed est rata: & sic dicitur ratio : durare enim formaliter est manere in esse. Tertio vt induit rationem vnitatis & simultatis & sic dicitur æuum, vnde æuum formaliter non est aliud nisi vnitas vniformis esse substantialis secum compatientis prius & posterius secundum operationem: & sic in hoc distinguitur ab æternitate.

Ex his videbis soluta omnia argumenta, quæ recitantur à Capreolo, in secunda distinctione. 2. q. 2. contra secundam partem conclusionis sextæ: omne enim probant, quod æuum non addit aliquid absolutum distinctum realiter à substantia primi æuiterni, quod tamen stat, quod addit aliquid quod comparatur ab substantiam, sicut actus ad potentiam.

Sed aduerte, quòd si æuum est esse primi æuiterni, videtur vt inquit Scot. & tenet in secunda distinctione 2. q. 3. quod primū æuiternum non mensuretur æuo. quoniam mensura notior est mensurato, ex decimo metaphysic. Sed idem non est notius seipso, &c.

Ad hoc dico, non inconuenit idem esse notius seipso, diuersa ratione, sicut qui tenent motum cœli & tempus esse idem, dicunt quod motus vt numeratus notior est seipso, & ideo vt stat sub numero, mensurat se ipsum. sic in proposito esse primi æuiterni vt habet rationem vnitatis, est notius seipso, & vt sic est mensura sui ipsius, quoniam inter mensuram & mensuratum sufficit distinctio formalis. vtrum autem tempus & motus distinguantur realiter, vide in 4. physic. vbi ordinaui particularem quæstionem: huic autem proposito est impertinens.

In responsione ad primum. aduerte quod B. Th. intendit de æuo proprie dicto: nam de communiter dicto potest concedi dictum Esdræ, quoniam æuum communiter dictum est vnitas, siue simultas esse transmutabilis substantialiter : talis autem simultas seruatur in quolibet æuiterno, vt patet, æuum autem propriè dictum est vnitas primi esse primi æuiterni, in quo vt simpliciori mensurentur alia eiusdem generis.

In responsione ad secundum, aduerte quod intendit, licet cœlum & Angelus differant genere physico, non tamen genere mensurabilium: quoniam mensurabile graduatur secundum triplex esse scilicet transmutabile omnino, intransmutabile substantialiter tantum, intransmutabile omninò. Quæcunque conueniunt in primo mensurantur tempore, quæ in secundo æuo, quæ in tertio æternitate, & id fuit vnum de argumentis adductis à Capreolo in 2. dist. 2. q. 2. contra sextam conclusionem, & est octauum in ordine.

In responsione

In responsione ad tertium. Aduerte quod intendit duo posse considerari in æuiternis, primo quòd conueniat in esse intransmutabilis, & hoc est per se requisitum, vt mensurentur æuo : secundo quòd simul incœperint, & hoc est per accidens, quoniam dato, quòd non simul incœperint adhuc stat esse intransmutabile ex consequenti mensuratur æuo, & hoc fuit vnum ex argumentis Aegydij contra vnitatem æui, vt adducit Cap. vbi suprà & est quintum in ordine.

In responsione ad quartum, non requiritur quòd illud vnum sit causa omnium. oppositum videtur dixisse suprà in q. 2. articul. 3. cum dixit, quòd est maximè tale in aliquo genere, est causa omnium illius generis, & exemplificat de causa effectiua. Sed quòd est mensura, est maximè tale, quoniam est primum illius generis ex x. metaphysic. text. 2. ergo &c. Ad hoc dico, quod suprà locutus est de mensura primo prima quæ in se continet absolutè omnes perfectiones alicuius communis ꝛ&c. vt illic exposuimus. hic autem loquitur de mensura proxima quæ dicitur esse prima species alicuius generis & hanc non est necesse esse causam effectiuam, sed causā cognoscendi omnem gradum perfectionis illius generis secundum maiorem, vel minorem propinquitatem ad illud primum, concedo igitur, quòd mensura primo prima ipsius Angeli, quæ est diuina substantia, est causa effectiua, non autem proxima quale est æuum sicut albedo respectu aliorum colorum, & aurum ad alia metalla comparatum, sufficit enim quòd hæc sint causa cognoscendi.

¶ Quæstio Vndecima.

ARTICVL. I.

Verum vnum addat aliquid suprà ens.

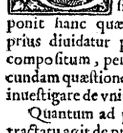

Circa hanc q. antequam deueniam ad articulum, duo inuestiganda sunt, promo quare B. Tho. tractans de vnitate diuina, primo tractat de vnitate per comparationem ad ens, & ad multa, cum hæc præcisè ad metaphysicum pertineant, secundo quare B. Tho. ponit hanc quæstionem de vnitate vndecimam cum ens prius diuidatur per vnum & multa quam per simplex & compositum, perfectum, & imperfectum, &c. ergo post secundam quæstionem in qua conclusit existentiam Dei, debuit inuestigare de vnitate.

Quantum ad primum, dico, quòd id fecit, quia in hoc tractatu agit de primo separato modo metaphysico inuestigando scilicet, eius prædicata quidditatiua & proprietates, doctrina autem metaphysicalis requirit quòd consideratio communis præcedat. Vnde Aristo. ante 12. metaphysic. posuit librum quintum vbi agit de terminis primis metaphysicalibus inuestigans quotupliciter dicantur. Sed dices cum B. Tho. agat de Deo vt est perfectus vt infinitus vt immutabilis, vt sciens, vt volens, &c. Cur ergo prius non agit de his in communi sicut de vno?

Ad hoc dico, quòd B. Tho. ideo non agit nisi de transcendentibus vt bono, vno, vero, & ratio est, quia hæc sunt prima simpliciter, quorum notitia simpliciter supponitur in omni cognoscibili, & ideo prius debent notificari in communi : sed dices, hæc notificata sunt in metaphysicis, ergo, &c. Respondeo non ita clarè resolutè, & vnitè, & ideo B. Tho. instruens notitios, bonum existimauit tradere prius in communi horum transcendentium cognitionem : Quantum ad secundum dico vt dixi in quæ. de bono, quòd iste tractatus non ordinatur secundum ordinem diuisionis entis, sed vt Deus venit in cognitionem intellectus viatoris, & hoc fit, vt dixit Beat. Thom. introducens quæstionem tertiam potius remotiuè quam affirmatiuè : via ergo remotionis inuestigauit pluraliter, vt prædicata quidditatiua simplicitatem perfectionem infinitatem immutabilitatem, ad quam sequitur æternitas : nunc autem imitans Aristotelem in 12. metaphysic. agit de vnitate, vt opponitur pluralitati : sic enim processit philosophus in 12. Nam incipiens à text. 3. vsque ad 36. inuestigat, & probat, quòd datur aliqua substantia æterna, immaterialis, quæ est actus. A text. autem 36. vsque ad 22. inuestigat perfecteionem eius quomodo, scilicet est primum intellibile, primum appetibile, penitus immobile, impassibile, inalterabile, indiuisibile : A text. autem 42. vsque ad textum 51. agit de vnitate, & pluralitate eius. A tex. 51. vsque in finem agit de operatione eius intellectuali, & quomodo disponit vniuersum, sicut dux exercitum.

Vnum non addit suprà ens rem aliquam, sed tantum negationem diuisionis. Aduerte quòd hic intendit de vno transcendenti, & non de numerali. De illo namque loquetur in responsione ad primum.

Aduerte secundo, quòd Beat. Tho. non immoratur ad id probandum quasi supponens vt clarum, quòd addit tantum indiuisionem quæ non est aliqua natura, & ideo vide in 4. metaphysicor. super tex. 36. qui incipit, si igitur ens, & vnum idem &c. vbi philosophus adducit duas rationes ad hoc propositum. Prima incipit ibi, Idem enim numero homo, & ens homo, & stat in hoc quæ vni tertio sunt eadem, inter se sunt eadem, & secunda incipit ibi, amplius autem cuiusque substantia. & vtranque formalizat Beat. Tho. exponens illum text. vide tu, & conformat se commentatori in comment. 3. super eiusdem text.

Sed aduerte, quòd Scotistæ præcipuè Anton. Andreas in 4. metaphysicor. quæstione 3. dupliciter insurgit contra Beat. Th. & commentatorem : primo conatur soluere secundam rationem Beat. Tho. quam etiam tangit in solutione primi in hoc articul. ibi, si enim aliquid aliud esset vna & dicit quòd peccat per fallaciam figuræ dictionis, mutando quo in quod. Sed quòd hæc solutio non valeat, declaraui in 4. metaphysicor. in quæst. nostris. & est quæst. 4. & vide in ea ibi istam rationem reprobat Anton. Andreas dicens, & non discedo à sensu expositoris: in hoc, in responsione ad primum. secundo tenet, quòd formale in vno est positiuum, ex consequenti addit positiuum suprà ens, non tamen illud additum est distinctum realiter ab ente, quoniam apud ipsum passio non distinguitur realiter à suo subiecto, quòd igitur dicat formaliter positiuum, probat in eadem quæstione ibi, dimissa igitur opinione, & arguit quadrupliciter. & postquam formauit rationes suas, adducit solutionem, quæ est ad mentem Beati Thomæ, scilicet quòd vnum duo dicit scilicet, materiale, & hæc est entitas, & formale, & hæc est negatio diuisionis. Ratione materialis, dicit perfectionem, & suscipit magis & minus, & non ratione sui formalis. Sed contra hanc solutionem arguit, quia vnum est passio entis : ergò vel ratione entis, vel ratione superadditi: non ratione entis, quia idem non est passio sui ipsius: ergo ratione additi : ergo additum est positiuum, sed ad hoc negatur diuisio, vt sufficiens. Dicimus enim quòd ens, vt stat sub indiuisione, est passio entis. Tu igitur vide rationes eius in nostris quæstionibus in 4. metaphysicorum. quæstione octaua. ibi, esse viam Scotisticam. Easdem recitat expositor in hoc argumento, & sigillatim soluit, solutiones eius, vide ad placitum.

In responsione ad primum, Pythagoras enim & Plato, &c. Aduerte, quòd Aristotelis in 3. metaphysicorum tex. 16. adducit has opiniones. & Beatus Thomas in lect. duodecima eiusdem libri in fine lectionis, declarans, quid dicendum sit secundum veritatem, facit quasi eandem determinationem quam & hic: vide tu è contrario Auicenn. & aduerte quod intentio Auicennæ potest haberi ex tertio libro suæ metaphysicor. capitulo tertio, vbi inquit, vnitas est intentio, quæ est accidens, sed quoniam hoc est propositum metaphysicale, & totum pertractaui in 4. metaphysic. q. 7. vbi adduxi plures textus Auicennæ, & rationes eius, & soluit ideo recurre illuc.

Sed vnum quod est principium numeri addit aliquid supra ens, esse vnum, quod est principium numeri : quod sic illud accidens de genere quantitatis pertractaui in 4. metaphysico. q. 8. ibi; esse vnum numerale. Illic defendimus viam Capreol. & reprobauimus sententiam Pauli Soncinantis. ideo recurre illuc.

In responsione ad secundum aduerte, quod Beat. Tho. non curauit de maiori, scilicet, omne quod diuidit aliquod commune, addit supra illud : quoniam de addito realiter, est manifestè falsa, sed sufficit, quod in ratione eius includat aliquid siue positiuum, siue priuatiuum, quod non includit ipsum commune diuisum: sic vnum & etiam multa addunt super ens: alterum quidem indiuisionem, alterum autem diuisionem. Immoratur igitur circa minorem, declarans qualis est hæc diuisio entis in vnum & multa, & intendit quod non est diuisio ex æquo, sicut par, & impar diuidunt numerum : talis enim est natura diuisionis ex æquo, quòd vnum extremum non participat de altero, imo includit, sed multa participāt vno, quoniam nulla sunt ab eo diuisa quin habeant aliquam indiuisionem vt

aliquam indiuiſionem, vt declarat D.Tho. ſuper Dionyſium. Eſt igitur diuiſio non ex æquo, ſed ſimpliciter quidem in vnum quare omne quòd eſt, eſt vnum, & quanto magis eſt ens, tanto magis eſt vnum: vt patet in ſeparatis aſcendendo, & ſecundum quid in multa, eo quod multa præciſè, nõ continetur ſub ente, niſi vt habent aliquam vnitatem, & huius ſignum eſt, quod aliquid vnum nullo modo multa eſt ens, nulla autem multa niſi aliquomodo ſint vnum, ſunt ens. Ex omnibus patet, quòd licet vnum videatur eſſe pars diuiſi, tamen adæquatur diuiſio, & cõuertitur cum eo, quoniam multa non ſunt alia pars diuiſi, niſi ſapiant naturam vnius: ſicut poſſumus dicere, quòd ſanum ſimpliciter diuiditur, in ſanum, quod eſt animal, & ſecundum quid in ſanum, in vtinam, quoniam id non dicitur ſanum, niſi in ordine ad animal, & propterea ſanum adæquatur animali.

ARTICVL. II.

Vtrum vnum & multa opponantur.

Circa titulum. Aduerte, quòd ly multa vniuerſaliter, id eſt, tam in tranſcendenter quam in quantitate.

Nam vnum quod eſt principium numeri, & aduerte, quod Beatus Thomas hic ſtudens breuitati, aſſignat inter vnum principium numeri, & multa in quãtitate, ſolam oppoſitionem relatiuam. ſed in primo diſtinct. vigeſima quarta. quæſt. artic. 1. tertio ad quartum declarat quomodo poteſt habere oppoſitionem relatiuam, & contrariam, & etiam nullam, prout eſt conſtituens multitudinem.

Vnum verò, quod conuertitur cum ente. & Aduerte, quòd licet tam hic, quam in primo diſtinct. 24.q.1. vbi ſuprà inter vnum tranſcendenter, & multa tranſcendenter non aſſignat, niſi oppoſitionem priuatiuam, tamen poteſt aſſignari oppoſitio relatiua, prout vnum eſt principium ſine menſura numeri tranſcendenter: poteſt etiam aſſignari nulla oppoſitio, ſi ſumatur ſine præciſione conformiter, vt dicit de vno principio numeri, oppoſitionem verò priuatiuam non intelligens puram, quoniam vnum non eſt meta priuatio, & ideo philoſophus in 10.metaphy.tex.9.reducit hanc oppoſitionem ad contrarium, vt videbis.

Sed dices ergo B.Tho.in hoc articulo eſt diminutus, quoniam non aſſignat omnes modos oppoſitionis inter vnum & multa. Ad hoc dico, quòd B.Tho.ſufficit aſſignare modos famoſiores, & notiores, imitans philoſophum in 10.metaphyſi. qui tantum duos aſsignauit: nam oppoſitionem relatiuam, vt inter menſuram, & menſurabile aſsignauit in 10.libro text.17. ibi, opponitur autem vnum multis, vt metrum & oppoſitionem autem priuatiuam aſsignauit in tex.9.ibi, opponuntur autem vnum, & multa. aliis autem ſufficit vt aſsignauit in primo ſententiarum.

In reſponſione ad primum. Aduerte, quòd primo immoratur ad declarandum veritatem illius minoris. Sed omnis multitudo eſt, quodammodo vnum. & intendit hoc ideo eſſe, quia tranſcendentia dicunt actus ſiue formas generales, quæ cum ſupponantur omnibus fundat ſuas priuationes: nam malum fundatur in bono, & multitudo, quæ dicit priuationem vnitatis, fundatur in vno, quoniam omne, quod eſt aliquomodo, vnum eſt. Non ſic autem reperitur in formis ſpecialibus, quoniam non ſupponuntur omnibus, & propterea licet tenebra fundetur in ente, puta in aere, non tamen in luce, ſicut ergo iſta eſt vera, Malum eſt quoddam bonum, ratione ſubiecti, ſic omnis multitudo eſt quoddam vnum, quia includit aliquam indiuiſionem, vt multa numero. indiuiſionem in ſpecie, &c. vt dixit in primo articulo, ad ſecundum: Deinde illam maiorem, nullum oppoſitum prædicatur de ſuo oppoſito eſſe veram tantum, quando vtrumque eſt ſimpliciter tale, puta bonum ſimpliciter, non eſt malum ſimpliciter: cum hoc tamen ſtat, quòd malum ſimpliciter eſt bonum ſecundum quid, & ſimiliter multa ſimpliciter, ſunt vnum ſecundum quid. Aduerte tamen, quòd nunc loquimur de oppoſitis tranſcendentibus. vtrum autem in oppoſitis ſpecialibus, vnum ſecundum quid prædicetur de altero ſimpliciter tali, puta, quòd hæc ſit vera, album ſimpliciter, eſt nigrum ſecundum quid, non de termino pro nunc: ſpectat enim ad illud, vtrum contraria ſe compatiantur in gradibus inæqualibus, puta calidum vt 8. frigidum. vt 2.

In reſponſione ad ſecundum, Aduerte duo, primo quòd idem argumentum format in primo diſtinctio. 24: quæſtion. 1.articulo tertio, & reſponſio formalis ſtat in hoc, quod vnum vt componit, non oponitur. Nam vt componit, non dicit priuationem diuiſionis, quam ponit multitudo, ſed dicit priuationem diuiſionis in ſe ipſo: nam vnum eſt, quod in ſe indiuiſum eſt, & vt componit multitudinem, ſecundo quòd illa proportio Beat. Tho. non quòd vnitates conſtituant multitudinem ſecundum id, quod habent, &c. vſque ibi. de entitate, &c. ſic habet intelligi, vnum ratione indiuiſionis præciſè eſt negatio.

Negatio autem non poteſt eſſe pars alicuius entis poſitiui, ſicut nec negatio domus eſt pars domus: igitur erit pars, pro vt vnum dicit vnitatem non abſtractè, ſed vt ſtat ſub indiuiſione: ex conſequenti ratione entitatis eſt pars: ſed conditio ſine qua non eſt ipſa indiuiſio, ſicut lapis eſt pars domus, vt ſtat ſub hac negatione, quòd non eſt habens in ſe formam domus.

In reſponſione ad tertium, Aduerte quòd hoc argumentum eſt philoſophi in 10. metaphyſic. textu 20. & reſponſio beati Thomæ, eſt reſponſio philoſophi in eodem textu: ibi, vno quidem modo ſi fuerit multitudo habens excedentiam, &c. Et ſic concludit philoſophus, ſic igitur ſunt multa, vt ipſa duo: vt autem multitudo habens excedentiam non ſunt.

In reſponſione ad quartum, Aduerte primo eandem reſponſionem habes à B. Tho. in 4. metaph. ſuprà textum quartum in lect. tertia ibi, ſciendum eſt autem quòd quamuis vnum importet, & in 10. metaph. ſuper textum 9. vbi philoſophus declarat, quomodo multitudo ratione, ideſt cognitione noſtra eſt prior vno, quoniam ſenſibilior, & B.Tho. illic adducit duo dubia, quorum ſecundum eſt argumentum quartum huius articuli. & reſpondet vt hic licet diffuſius: ita quòd ex illa intelligas hanc. Aduerte ſecundo quòd in illa propoſitione vnde oportet quod diuiſio ſit prior vnitate non ſimpliciter, vt ly, non ſimpliciter ſit ad differentiã prioritatis, quam habet vnum comparatum multitudini: nam vtrumque dicit aliquam naturam vt patet & inter ea non conuenitur ſubſiſtenti conſequentia, ergo vnum prius eſt ſimpliciter multitudine. Diuiſio autem cum ſit negatio. non dicit aliquam naturam, nec datur in rerum natura ſecundum eſſe reale ens diuiſum plus vno: & tamen non inconuenit in rerum natura dari vnum, non data multitudine: ergo diuiſio non eſt ſimpliciter prior vno, ſed ſecundum rationem noſtræ apprænhenſionis: ꝙ quomodo fiat declarabo poſt pauca. Sed contra habitus eſt prior ſimpliciter priuatione, ſed diuiſio eſt habitus, & indiuiſio, quæ importat vnum eſt priuatio: ergo &c.

Ad hoc dico, quod maior non eſt vera, niſi de habitu importanti aliquid poſitiuum, qualis non eſt negatio: vnde ſufficit talem habitum eſſe priorem in eſſe cognoſcibili: nec eſt intentio B.Tho. quod diuiſio ſit verè habitus. Sed eſt ſit habitus, & ideo ſufficit, vt ſit prior, vel re. vel cognitione noſtra.

Sed multitudo etiam ſecundam rationem, &c. Aduerte quod intendit multitudinem, vt multitudinem eſſe poſteriorem vnitate, & re: quia principata ſunt ex vno, & ratione. id eſt apprehenſione: quia non apprehendimus aliqua duo eſſe multa, niſi prius apprehendamus vnumquodque eſſe indiuiſum in ſeipſo, ex conſequenti vnum. Multitudo autem, vt importat diuiſionem, prior eſt apprehenſione, vt nunc declarabo.

Sed diuiſio cadit in intellectu, & ipſa negatione entis, &c. Aduerte quod ly. diuiſio vt dicit Beat. Tho. in 4. metaphyſico. lect. 3. non ſtat pro diuiſione quantitatiua: illa enim eſt determinati generis, ſed pro diuiſione formali, ſed metaphiſica. Quæ quidem poteſt eſſe duplex, prima inter ens, & non ens & hæc ſeruatur in omni conditione: ſecundo inter vnum ens & aliud ens, primæ dicitur diuiſio ſecundum extrema contradictionis, ſecunda dicitur diuiſio inter extrema poſitiua: exemplum primæ homo eſt homo, & non eſt non homo. exemplum ſecundæ, homo eſt homo, & non eſt lapis. Sed hæc ſecunda adhuc eſt duplex, quoniam quædam eſt negatio inter duo extrema poſitiua, ſiue etiam non ſint in rerum natura, ſiue tantum vnum illorum, ſit vt roſa generanda non eſt, pomum generandum, vel roſa exiſtens, non eſt pomum generandum; quædam autem eſt relatio realis inter duo extrema poſitiua, quorum vtrumque eſt in rerum natura, vt Deus non eſt cælum. Aduerte igitur, quòd cum B.Th. dicit. ſed diuiſio cadit in intellectu, &c. intendit de diuiſione formali, quæ eſt inter extrema contradictionis, & de diuiſione formali inter

extrema poſitiua. Quorum tamen vtrumque non eſt neceſſe eſſe in rerum natura, ita quod ſic procedimus ad conceptum vnius, primo apprehendimus quod hoc eſt ens: ſecundo quod non eſt non ens, tertio quòd non eſt illud, vel illud ens, puta lapis generandus, ex conſequenti eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum à quolibet alio ente poſſibili poni, ergo eſt vnum: in quarto autem gradu ſic attingimus conceptum multitudinis, hoc eſt ens exiſtens indiuiſum in ſe, & hoc eſt ens indiuiſum in ſe, & hoc non eſt illud, cum tamen vtrumque ſit in rerum natura, ergo ſunt duo. Sed hic ſunt duo dubia. primum eſt quod B.Tho. dicit, ſecundo quia hoc ens non eſt illud ens: ergo diuiſio entis ab ente eſt in ſecundo gradu, & non in tertio vt dictum eſt.

Ad hoc dico quòd in ly, ſecundo complexus eſt duos modos diſtinctos formaliter, ſcilicet diſtinctos inter extrema contraditionis, & inter extrema poſitiua, quorum tamen vtrumque non eſt neceſſe eſſe in rerum natura: vnde in 4. metaphy. lect. 3. dicit vnum, quod conuertitur cum ente, importat priuationem diuiſionis formalis, cuius prima radix eſt oppoſitio affirmationis, & negationis: in declaratione autem quam fecimus, diſtinximus primum & ſecundum pro euidentiori doctrina, ex conſequenti ſecundus aſſignatus à D.Th. erit tertius in ordine, quoniam ipſum non expreſſè poſuit.

Secundum dubium eſt, quare diuiſio vt eſt relatio inter duo extrema poſitiua exiſtentia, non eſt de ratione vnius, cum dicatur illud eſſe vnum, quod eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum à quolibet alio.

Ad hoc dico, quòd hoc ideo eſt, quia accidit ipſi enti vni, vt vnum eſt, quòd ponatur alterum, non ipſo poſito. nam Deus ante mundum erat vnus, & tamen non diuiſus hac diuiſione à quocunque alio: quia nihil aliud erat, & cum dicitur quia de ratione vnius eſt &c. Reſpondeo quòd ly, diuiſum à quolibet alio ſtat pro diuiſione inter extrema, quorum vnum ſufficit eſſe in rerum natura, aliud poſſibile ſit eſſe. vnde ante mundum hæc erat vera, Deus eſt indiuiſus in ſe, & diuiſus à quolibet alio, poſſibili eſſe.

ARTICVL. III.

Vtrum Deus ſit vnus.

Circa titul. aduerte quòd ly, vnus opponitur pluriſicabili quocunque modo, ſiue ſpecie, & equipollet huic. Vtrum poſſint eſſe plures Dij.

Circa rationes B.Tho. non cadit difficultas ſtantib. fundamentis iactis, quòd in Deo ſit idem penitus, ſuppoſitum. & natura, & quod eſt vniuerſaliter perfectus, & quòd eſt ordinans omnia &c. tu tamen aduerte quòd Sco. in 1.di.2.q.3. conatur probare idem ſeptem rationibus, quas vt ſingulares ſibi attribuit, ſed quòd non ſint magnæ efficaciæ, conatur oſtendere Ioann. Baccon in 1.di.21.q.1. verum quia ſoluit etiam virtualiter ſecundam rationem B.Th. ideo vide in 12 metap.q. noſtram penultimam, vbi plenius de hoc pertractauimus.

ARTICVL. IIII.

Vtrum Deus ſit maxime vnus.

IN hoc articulo non cadit difficultas, niſi in reſponſione ad primum cum dicit tamen ſecundum quòd eius oppoſitum recipit magis. ex his videtur, innuere, quod indiuiſio recipit magis non ſecundum ſe, ſed pro vt diuiſio, quę eſt ei oppoſita, recipit magis, & minus.

Sed contra: diuiſio vel eſt negatio vel relatio, vt diximus in art. 1. ſed neque negatio neque relatio recipiunt, &c. cum abſtrahant à perfectione, & imperfectione.

Ad hoc dico, quod B.Tho. non ſiſtit in diuiſione. vt eſt negatio vel relatio, ſed eam reducit ad fundamentum ſuum, ꝙ comparatum alteri poteſt dici magis & minus diuiſum ab eo: vt homo minus diuiditur ab aſino, quam à planta & à planta minus quam à lapide, ſicut ergo relatio recipit magis, & minus ſecundum fundamentum: illud eſt magis ſimile. quod eſt magis album: ſic diuiſio &c. propterea B.Th. non dicit diuiſionem ſuſcipere magis, & minus pro quanto eſt maior diuiſio, vel minor, ſed pro quanto aliqua ſunt magis, vel minus diuiſa vel nullo modo.

¶ Quæſtio Duodecima.

ARTICVL. I.

Vtrum intellectus creatus poſſit videre Deum per eſſentiam.

Circa titul. ly, creatus ſtat in tota ſua latitudine, ſiue Angelicus. ſiue humanus: ly. poſſit: ſtat abſtracte per potentiam, quæ ſit in ſeipſo, vel per potentiam extrinſecam per quam deducatur in hãc ſublimitatem: ly, videre Deum quidditatiuè: eſt cognoſcere eius prædicata propria, ſubſtantialia, & non ſiſtere in prædicatis communibus. tunc enim completur quod quid eſt. ex 7. metaphyſic. quando vltimam differentiam attingimus: id autem fieri non poteſt ex doctrina B. Th. niſi per effectum adæquatum, aut per ſpeciem ſuffiſienter repræſentatiuam obiecti, aut per ipſum obiectum, quod per ſe ipſum vniatur intellectui: igitur ſi aliquis horum trium modorum erit intellectui creato poſſibilis, poterit videre Deum per eſſentiam, ſine autem, non.

Sed quod eſt maximè cognoſcibile &c. vſque ibi, ſuprà intellectum, & aduerte quòd per ly, exceſſum ſupra intellectum, intendit hanc difficultatem vel impoſſibilitatem prouenire præciſè ex parte intelligentis.

Hoc igitur attendentes quidam, &c. Aduerte quod inter eos non fuit Auicen. ipſe enim libro nono, ſuæ metaphyſicæ ca.3. dicit ꝙ cauſa prima eſt deſiderata ab omni intelligentia vt motor vniuerſalis. Deſiderium autem in ſeparatis eſt intellectuale, & in c.4. dicit quod prima intelligentia producta intelligit ſimpliciter principium: quod eſt prima cauſa, & intelligit ſe ipſam in eodem metap. cap. tenet, quòd eſt commune cuilibet intelligentiæ, intelligere ſuum producens, vt principium proprium: ergo B.Tho. vt bene dicit expoſitor, non intendit arguere contra Auicen. neque enim Auicen. erat fidelis: vnde vane obligaſſet ipſum ad fidem, quod tamen facit, cum dicit, quod eſt alienum à fide: intendit igitur arguere contra aliquos Chriſtianos, qui erunt illius ſententiæ.

Si vnquam eſſentiam Dei videre poteſt intellectus creatus & vſque ibi alienum à fide. Aduerte quod hæc conſequentia non concederetur à puro philoſopho, qui diceret cum Ariſt. x. ethicorum quòd vltima fœlicitas conſiſtit in cognitione Dei, non facilius, ſed qualis poteſt haberi ex effectib. & ex ſtudio ſcientiarum ſpeculatiuarum præcipuè ex metaphyſica, & propterea B.Th. id conſiderans in tertio contra Gent. probat contra philoſophos quòd non conſiſtit in cognitione Dei, quæ habetur communiter, neque per demonſtrationem, neque per fidem, neque per ſcientias ſpeculatiuas, vt videre poteris in comment. 38.39.40. & 41. obligat autem prædicta conſequentia fidelem, quoniam acceptat ſcripturã, in qua dicitur, videbimus eum, ſicuti eſt.

In ipſo enim eſt vltima perfectio &c. Aduerte quòd falſitatem conſequentis manifeſtat dupliciter. primo, quia eſt contra fidem, ſecundo manifeſtat ratione, cuius aſſumptum eſt hæc propoſitio ſuppoſita vt vera, quòd Deus eſt primum principium productiuum creaturæ rationalis: quam propoſitionem dicit expoſitor eſſe creditam & ex hac credita deducit conſequentiam.

Sed hoc dictum non eſt Thomiſticum: quoniam B.Th. infra q. 44. art. 1. probat etiam de mente Platon. & Ariſto. eſſe aliud à Deo, eſſe productum ab ipſo. Itaque ſub fide cadit ſolum productio in tempore, & non ab æterno. igitur propoſitio illa non eſt neceſſariò credita: ex conſequenti deductio B. Th. eſt ex principio demõſtrabili, nec inconuenit aliquam rationem concludere apud fidelem, quæ procedit non ſolum ex aliquo credito, ſed etiam ex aliquo naturaliter cognito.

Si igitur intellectus creaturæ rationalis pertingere non poſſit &c. vſque in finem, Aduerte quod B.Tho. videtur intendere naturale deſiderium in eſſe creaturæ intellectuali videndi diuinam eſſentiam, quod tamen non videtur verum. primo quia finis beatificus eſſet nobis naturalis, & tamen dixit in q.1.artic.1. quòd homo ordinatur in finem excedentem rationem omnem, & facultatem naturalem: ergo finis ille eſt ſupernaturalis.

Præterea hoc eſt incidere in ſententiam Scoti, qui vult finem beatificum eſſe naturalem: licet denominatione extrinſeca dicatur ſupernaturalis, vt declaraui in q.1. ſuper primum artic. cuius tamen argumentum illic ſolutum eſt, & negatum

quòd visio diuina substantialis sit nobis naturalis.

Præterea si hæc cognitio esset nobis naturalis, haberemus in nobis naturalia principia quib. possemus illam consequi. vanum enim est arbitrari aliquid naturaliter ordinari in aliquẽ si. vnde dicit philosophus in 2.cæli, si altra essent mobilia motu progressiuo, natura dedisset eis organa ad talem motum: vnde dicit sic in text. 50. irrationale videtur, nullum organum ipsis dedisse naturam ad motum, nihil enim vt contingit. i. qualecunque facit natura, hæc ille. ex his igitur videtur quod non insit nobis naturale desiderium videndi diuinam essentiam, cuius tamen oppositum intendit B. Tho. in hac secunda ratione, & manifestius in 3. contra gen. 50. per totum.

Ad euidentiam horum præpono quod tota hæc q. est merè Theologica, & conatur B. Th. procedere ex reuelatis & acceptatis à fideli: propterea rationes eius & si non philosopho, tamen fideli efficaces sunt. Secundo quod cum sola natura intellectualis, sic illa, quæ est cognoscitiua Dei, & Deus dupliciter, cognoscibilis sit, s. vt causa & in se. i. secundum essentiam suam, & vt est causa dupliciter, primò vt causa vniuersalis, secundo vt causa particularis, quorundam effectuum qui non possunt esse nisi à solo Deo vt gratia, &c. ipsa; inq̃ natura intellectualis alio modo cõsideratur à philosopho, alio modo à Theologo, vt docet B. Th. in 2. contra gent. c. 4. Nam à philosopho consideratur vt est talis naturæ, vt habet tales proprietates consequentes naturam, vt potest sic operari, & tantũ operari ex principiis actiuis suis intrinsecis, à Theologo consideratur vt creata est à Deo ad ipsum Deum, vt obiectum beatificum, & hoc notum est theologo ex reuelatis, ex his dico, ꝙ considerato homine secundum philosophum, nihil est sibi naturale, nisi in hoc potest per mera principia actiua sibi intrinseca, ex consequenti dicet philosophus, ꝙ cum desiderium absolutè sit possibiliũ, homo non desiderat scire nisi quæ potest cognoscere per intellectum agentem & possibilem. constat autem, quod posita tota virtute intellectus agentis, non potest pertingere ad speculationem diuinæ essentiæ. ex consequenti non habet desiderium naturale ad hoc: considerato autem homine, vt ordinatur in Deum, vt in obiectum beatificũ: sicut sibi in scriptura reuelatum est, dicet Theologus quod naturaliter desiderat illam speculationem: quoniam cum credit se esse creatum ad illum finem: nulla alia cognitio, quam habeat de Deo quietat eùm. Vnde licet cognoscat Deum esse creatorem omnium, & prouisorem, & ipsum solum esse auctorem gratiæ & sanctificantem creaturas rationales, tamen non quiescit: nisi sciat intrinsecæ qualis est hic creator, & quæ sit substantia eius, ex consequenti habeat facilem cognitionem.

Ad obiectiones igitur, dico ad primam, quod B. Th. in principio. art. dicit finem beatificum esse supernaturalem homini absolutè considerato: & quia trahit hominem ad statum diuinum, vt diximus illic qui est status supernaturalis.

Ad secundam nego quod id sit incidere in sententiam Scot. quoniam vult ipse talem finem esse naturalem, quocunque modo homo consideratur: nam vt diximus in 1. art. vult Scot. nullam supernaturalitatem conuenire potentiæ passiuæ, comparatæ actui suo, & in hoc deceptus est, vt illic ostendimus.

Ad tertiam nego consequentiam. ad probationem: non valet nisi in eo, quod est naturale alicui abstractè considerato, & ad hoc præcisè tendit intentio philosophi in secundo cœli, vbi loquitur de motu conuenienti cœlo, vt cœlum est, non autem valet in eo, quod est naturale alicui propter ordinem ad alterum. nam calor naturalis naturaliter generat carnem, non inquantum calor, sed vt coniunctus est animæ: & ideo non est necesse quod in se habeat, & ex se virtutem generandi carnem, sed id sibi confert anima. sic Deus confert homini, vt ordinato in Deum, gratiam, & lumen, quo pertingit ad speculationem diuinæ essentiæ.

Sed contra B. Thom. in 3. contra gent. c. 50. probat absolutè quod substantia intellectualis separata, desiderat naturaliter videre diuinam essentiam, ergo non solum inquantum ordinatur in Deum, vt in finem beatificum.

Ad hoc dico quod cum B. Th. in 2. lib. contra gent. 4. determinasset, non considerari creaturam à Theologo, nisi vt ordinatam in Deum, aliter Deus non esset subiectum adæquatum in hac scientia, non fuit sibi necesse, toties replicare idem. sed semper debet sermones eius intelligi circa hanc materiam, in eo sensu, in quo dixerat in 2. lib.

Vnde simpliciter concedendum est quod beati &c. Aduerte quod hæc concl. infertur ex illis consequentiis, beati vident effectus Dei, ergo desiderant videre causam, ergo essentiam Dei ex his duab. prima est formaliter vera, secunda autem valet de materia, quoniam vt inquit. B. Thom. in 3. contra gent. c. 50. ex hoc quod substantiæ separatæ cognoscunt omnium rerum substantias, quarum vident Deum esse causam, nõ quiescit earum naturale desiderium, nisi etiam ipsius Dei substantiam videant. Dixi autem quod valet de materia, quoniam absolutè non tenet: aliter concluderet etiam de puro philosopho: nam ex quo cognoscit effectum primæ causæ puta motum æternum, desiderat scire primam causam, & tamen non sequitur vt supra diximus quod naturaliter desideret scire essentiam suam, cum non habeat facultatem perueniendi ad talem statum.

In responsione ad quartum proportio dicitur dupliciter: & aduerte, quòd hæc distinctio trahitur ex 5. metaph. in c. ad aliquid, vbi philos. dicit quod inter quoscunque numeros est determinata proportio: quoniam omnes numeri mensurabiles sunt vna communi mensura, s. vnitate aliquoties replicata, sed non inter omnes quantitates continuas est determinata proportio: quia non omnes sunt mensurabiles vna communi mensura, vt costa, & diameter quadrati, licet autem non sit inter eos determinata proportio, est tamen proportio aliqua: quoniam autem sunt inæquales, aut æquales aut vna est continens, aut altera est cõtenta, continens autem est quid tãtum, & amplius, sed hoc est indeterminatum inquit philos. ad propositum B. Tho. applicat iliam indeterminatam proportionem ad Deum, & creaturam. quoniam vera est, creaturam esse inæqualẽ Deo, & contineri in Deo excessu tamen indeterminato. eandem proportionem ponimus inter causam illuminatam, & effectum limitatum. Inter potentiam determinatè perfectibilem, & actũ potentem perficere in infinitum. Et quoniam sic Deus se habet ad creaturam vt effectum & ad intellectum creatum, vt perfectibilem determinatum. Deus autem vt omnib. potens perficere in infinitum. Ideò stat proportio inter Deum & intellectum creatum, licet indeterminata tanquam inter costam, & diametrum.

ARTICVL. IIII.

Virum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur.

Circa titul. ly, per aliquam similitudinem, stat absolutè & non solum ex parte videntis, vel solum ex parte rei visæ principalis tamen intentio est de similitudine ex parte rei visę, quoniam omnis cognitio videtur fieri per assimulationem.

Si autem esset vna & eadem res, & vsque ibi, & formam per quam, aduerte, quòd in hac conditionali sic intendit, si aliquid produceret potentiam visiuam, & ab eodem videretur, potentia visiua esset effectus eius, & imprimeret ei formam per quam vel sub qua potentia visiua videret. Itaque ly. formam stat à parte videntis, & hæc forma esset lumen impressum oculo, sicut apparet in oculo cæci, & tunc videns duplici forma videret autorem potentiæ visiuæ, primo videret potentia visiua quę est quoddam lumen: omne enim manifestatiuum, & cognoscitiuum lumen est. secundo videret lumine in ipso oculo.

Manifestum est autem & vsque ibi. sequitur ergo. Aduerte, quod dixit de potentia visiua applicat ad intellectum, & intendit quòd cum Deus sit auctor potentiæ intellectiuę, & possit ab ea intelligi, necesse est quod producat eam, vt quoddam lumen, & vltra hoc quod imprimat ei quoddam lumen, quo eleuatur, &c. ita quòd creatura intellectualis, videt Deum duplici lumine. s. naturali. i. ipso intellectu. & supernaturali impresso, de quo dicemus infrà. sed vtrumque lumen B. Th. comprehendit sub virtute intellectuali, & sic talis virtus non est solus intellectus: sed intellectus cum lumine impresso, si autem virtus videndi in cæco est potentia visiua, cum tali lumine impresso in organo visus, quomodo potest in tenebris illustrari medium?

Sed ex parte rei visæ, quam necesse est, & scias quod vt adducit Capr. in 4. dist. 49. q. 5. contra primam. Aureolus arguit contra conclusionem, deinde soluit tres conclusiones, quas B. Th. hic adducit.

Contra conclusionem sic arguit: actus quo videtur diuina essentia est expressiua similitudo eiusdem essentiæ, hanc probat pluribus dictis Augustini vt videbis, & ratione quoniam per visionem ponitur diuina essentia in esse apparenti & conspicuo ante intellectum beati. ergo est similitudo, & representatiuum ipsius essentiæ: & deinde subsumit quòd cum falsis actus sit quid creatum, est quid limitatum & finitum, ergo non inconuenit aliquam speciem creatam esse repræsentatiuam essentiæ infinitæ.

Ad hoc dicitur ad mentem Capreoli: maiorem esse falsam ad dicta Augustini dicimus, quòd visio nec cognitio est expressa similitudo obiecti, vt visio est, sed hoc habet ratione principij ipsius, quæ est species repræsentatiua quæ in actu beatifico non est nisi diuina essentia, quæ est vt forma intelligibilis. Ad probatio. nego simpliciter, quòd actus ipse secundum se ponat in esse apparenti diuinam essentiam. hoc enim habet ex principio actus, vt dixit, & ex verbo siue conceptu formato: quando per actum intelligendi formatur, & hoc dico: quoniam beatus non format verbum de diuina essentia, vt dictum est.

Ad primam rationem B. Tho. dicit Aureo. quòd aliqua species potest dici inferioris ordinis dupliciter, primo transitiuè vt sit sensus, species quæ est repræsentatiua rei inferioris ordinis, non est principium cognoscendi clarè rem superioris ordinis: vt per speciem repræsentatiuam corporis, non possunt clarè cognoscere substantiam separatam, & in hoc sensu propositio est vera: & hæc fuit intentio Dionisij; & ex hoc infertur, quod per nullam speciem repræsentatiuam creaturæ potest clarè cognosci diuina essentia. Secundo intransitiuè, vt sit sensus per nullam speciem, quæ essentialiter vel secundum esse est inferioris ordinis quam sit suum obiectum potest cognosci: & sic propositio est falsa, quoniam species lapidis est inferior quo ad esse, quam substantiam lapidis, cum sit accidens, & tamen sufficienter per ipsam cognoscitur lapis, quoniam in repræsentari adequatur lapidi sic dicit in proposito, licet omnis species creata sit inferior quo, ad esse quam diuina essentia: tamen non sequitur quòd in repræsentare sit inferior, ex consequenti non inconuenit finitum repræsentare infinitum.

Ad secundam dicit hanc consequentiam non valere, omnis species creata non est suum esse, ergo non potest repræsentare diuinam essentiam quæ est suum esse, quoniam dicit ipse. hoc est per accidens in specie. sicut est per accidens, quòd subsistat: nam dato, quòd non subsistat, adhuc est repræsentatiua subsistentis, sicut species Archangeli impressa in intellectu Angeli: à simili dato, quòd non sit suum esse. adhuc potest esse repræsentatiua essentiæ quæ est suum esse.

Ad tertiam dicit sicut ad primam quòd non inconuenit aliquid determinatum esse repræsentatiuum essentiæ infinitæ licet sit inferius quo ad esse, & secundum aliquam determinatam rationem.

Sed Aureolus deceptus est, ignorans quid sit speciem esse inferioris ordinis ad mentem B. Tho. propter quod aduerte, quòd species quæ est principium formale cognoscendi aliquid dupliciter considerari potest, vt ens quoddam, secundo vt species est, vt est ens accidit sibi, quod sit substantia, vel sit accidẽs: potest enim vtrumque esse diuisim: nam substantia Angeli est species sui intellectus qua seipsum intelligit, & species lapidis est accidens similiter accidit sibi quòd sit inferioris ordinis quo ad ens esse reale, quam suum obiectum. hoc enim impedit quin sit sufficiens principium cognoscendi suum obiectum, vt patet, quod species lapidis vt ens, licet sit accidens & lapidis substantia, tamen sufficit ad cognoscendum lapidẽ quidditatiuè. Vnde hæc consequentia non valet: species lapidis est inferioris ordinis, quo ad esse reale, quam substãtiam lapidis, ergo non est sufficiens principium cognoscendi lapidem, secundo consideratur vt species est, & sic ei conuenit esse similitudinem eius, cuius est species, & secundum quod est similitudo, sic est principium cognoscendi in similitudine. Nam quædã est similitudo alterius tantum secundum genus, vt species animalis non indicat hominem, nisi in genere quædam est similitudo secundum speciem specialissimam, vt species hominis indicat hominem secundum speciem: inter has duas est conuenientia, & differentia, conueniunt quidem in hoc quòd vtraque est inferior ordinis, vt entia sunt quam sint sunt repræsentata, disconueniunt autem, quoniam prima vt species est, est inferioris ordinis: quoniam non complete indicat: secunda autem vt species est, est eiusdem ordinis, quoniam æquipollet secunda autem vt species est, est eiusdem ordinis, quoniam æquipollet secundum esse intelligibile quidditati hominis, & hanc latitudinem ordinum B. Th. intendit vt per se diuersificat speciem, vt species est &c. intendit in prima ratione quando dicit, per nullas similitudines inferioris ordinis prout, s. similitudines sunt, & non vt entia sunt, &c. Aureolus autem credidit B. Tho. intelligere de inferiori ordine vt entia sunt. Ideo eius solutio non valet, sed dices vnde est, quod non potest dari species creata eiusdem ordinis cum essentia diuina vt species est, ex quo nõ impedit, si etiam sit inferioris ordinis, vt ens est. Respondeo, vt dicit B. Th. in hoc art. omnis species creata, vt species repræsentat suũ obiectum sub aliqua determinata ratione, puta sub ratione substantiæ, vel videntis, vel boni, &c. Diuina autem essentia interminate continet omnia, & ideo nulla species vt species creata plenè indicat eam. Vnde sicut species sensibilis vt species est inferioris ordinis ad naturam vniuersalem intelligibilem, & sic & quælibet species creata cõparata vniuersalitati, & immẽsitati diuinæ essentiæ: patet igitur quòd ratio B. Th. prima stat in suo robore, similiter secunda: solutio non valet: credit. n. quòd B. Th. intendit esse necesse, ꝙ hæc species vt ens est sit suum esse, sicut Dei essentia & suum esse: sed hæc non est intentio: quoniã vt diximus est per accidens, ꝙ species vt ens sit eiusdem ordinis cum suo subiecto: sed intendit, ꝙ nulla species creata est, sufficienter repræsentatiua diuinæ essentiæ: & rationa assignat quoniam diuina essentia est vnum esse: ex consequenti est omne ens perfectionaliter, ex consequenti est vniuersalissimum repræsentabile, omnis autem species creata, vt species est, repræsentat illã sub aliqua ratione particulari. vt diximus, & ió non pt esse sufficiens principiũ cognoscenditantã excellentiã.

Similiter tertia solutio non valet, peccat enim in eo, ꝙ est per accidens credẽs B. Th. tenere ꝙ sit necesse speciem, vt ens, esse eiusdem ordinis cum obiecto, vt per eam quidditatiuè cognoscatur, sed hoc nõ tenet, quia. i. per accidens, sed dicit ideo esse, quia essentia Dei est obiectum vniuersalissimum, ergo eius species vt species debet esse vniuersalissima, hoc autẽ non conuenit speciei creatæ, quia quidquid repræsentat, sub aliqua particulari ratione repræsentat, propter quod bene sequitur, ꝙ sola Dei essentia sit suiipsius adæquata & perfecta species.

In responsione ad primum, Aduerte, quòd exponit ly, similes ex parte videntis. quoniam lumen gloriæ quod est diuinum lumen, & essentiale in Deo, participatur à beato, in quo videt Deum, sicut Deus videt seipsum lumine suo, ratione ergo luminis beatus est similis Deo. sed in 3. contra gent. c. 51. ibi. secundum aũt hanc visionem, &c. exponit ly, similes ex parte speciei quæ se tenet ex parte rei visæ, quæ est ipsamet diuina essentia, intendit igitur, ꝙ erimus Deo similes, quoniam sicut videt seipsum per essentiam suam, sicut per eandem videbimus eum, ex consequenti eadem essentia erit quo & quod respectu intellectus creati & diuini.

In responsione ad tertium duo declaranda sunt, primo propter quod Dei essentia potest per seipsam esse forma intellectus, non autem aliæ essentiæ creatæ, secundo quid sit Dei essentiam facere intellectum in actu, &c.

Quantum ad primum, Aduerte, ꝙ B. Th. in 3. contra gent. c. 51. ibi. hoc aut sic, &c. dicit cãm huius esse quia sola Dei essentia est ipsa veritas, ex consequenti ipsa actualitas in genere intelligibilium. Vnde per seipsam pt esse forma intellectus, nõ quidem secundum esse reale, qm̃ vt sup. in q. 3. art. vl. visum est, diuina essentia, non venit in cõpositionem alicuius, sed secundum esse intelligibile, ita ꝙ perfectiori modo cõstituit in actu intellectũ beati, qualibet specie intelligibili, species. n. hæret intellectui & illũ perficit. nulla aũt essentia creata q̃tuncunq; sit forma, & per se subsistẽs, vt Angelus, est ipsa veritas sicut nec suũ esse: nã si res se habet ad esse, ita vt veritatem, sed est res vera, ex consequenti nõ est seipsa actualitas in genere intelligibiliũ, ergo oportet, ꝙ per spẽm mediã actuet intellectũ extrinsecũ, dico aũt extrinsecũ, qm̃ vt dicemus in tract. de Angelis essentia Gabrielis cũ intelligit seipsam, efficitur forma sui intellectus. In præsenti aũt responsione dicit causam huius esse, quia sola Dei essẽtia est suum esse, ergo seipsa dat omne esse alteri, quod sibi nõ repugnat, repugnat aut. quod det esse reale, qm̃ haberet rõem partis & imperfecti, vt dictum est in q. 3. art. vlt. non repugnat autem ꝙ det esse intelligibile, qm̃ est ipsa actualitas in genere intelligibilium, nec aliqua imperfectio ponitur in Deo, non enim formæ intellectus vt est principium intelligendi conuenit per se, sed per accidens inhærere intellectui, alioquin Angelus non intelligeret seipsum per seipsum: potest ergo dari forma intellectus absque hac imperfectione: ex consequenti non repugnat Dei essentiam per seipsam actuare intellectum, & quoniam nulla essentia creata est suum esse: ideo per seipsam non dat omne esse, quod potest dari alteri. sed per speciem mediam.

Sed dices, si per seipsam dat esse intellectui sibi intrinseco quare etiam non in extrinseco.

Respondeo id prouenit ex determinato ordine, quem habet ad intellectum sibi intrinsecum, sicut determinatum mouens ad determinatum mobile, sed Dei essentia, vt pote illimitata

mitata actualitas in genere intelligibilium, sicut mouere potest in genere entium omne mobile.

Quantum ad secundum, Aduerte, q̃ cum Dei essentia vnitur intellectui beato, vt diximus sicut species intelligibilis eo modo, quo species intelligibilis facit intellectum in actu, sic existimari potest de diuina essentia. Tripliciter autem species facit id, primo vt qualitas inhærens & actuans suum subiectum: sed non facit, vt species, sed vt tale ens, puta forma accidentalis. Hoc igitur modo diuina essentia non facit intellectum in actu: quoniam imperfectionis est, vt diximus, secundo, vt forma comparata intellectui vt materiæ in genere intelligibilium constituens ipsum in actu primo. id est, faciens ipsum intelligentem in habitu, sicut le habet species lapidis in intellectu philosophi dormientis: & hoc modo diuina essentia non facit intellectum beati in actu, hoc enim est actuare imperfectè, & admixtione potentiæ, & beatus potest non actu frui Deo, quod non admittimus in doctrina B. Tho. Tertio forma comparata materiæ, dans ei completum esse in genere intelligibilium, hoc autem completum esse est ipsum intelligere, & sic essentia Dei facit intellectum in actu, quia facit perfectissimè intelligere intellectum. Vnde sicut forma cœli vnita materiæ, facit ipsum perfectè existere actu in genere entium. sic Dei essentia vnita intellectui vt forma, facit ipsum existere actu, & hoc existere actu est ipsius intelligere: quod est esse essentiale ipsius intellectus vt intellectus est: Dico, vt intellectus est, quoniam si consideretur vt ens, cui inhæret talis actio, id est, ei accidentale. Et aduerte, quod ignorantia huius distinctionis intellectus vt tale ens & intellectus vt intellectus, est causa multarum deceptionum in hac materia, vt magis patebit infrà, & præcipuè cum loquemur de anima intellectiua.

Ex determinatione huius articuli patet, quod si B. Th. negat posse dari speciem productam, quæ sit principium videndi diuinam essentiam, multo magis negabit beatum posse producere conceptum ex visione illa, in quo reluceat diuina essentia: sed de hoc loquemur in tractatu de Trinitate, vbi distinguemus de verbo totali, & de partiali.

ARTICVL. III.

Vtrum Dei essentia possit videri oculis corporalibus.

IN hoc articulo non cadit difficultas, ideo pertranseo. Aduerte solum illud, quod dicitur in responsione ad secundum sicut nunc oculi nostri vident alicuius vitam, &c. vsque in finem, non intendit quod sicut vita est sensibilis per accidens à visu, & per se à cogitatiua, quæ cognoscit non sensatum ex sensato. De ratione enim sensibilis per accidẽs est vt ab aliqua potentia cognoscatur per se, vt declarat B. Tho. in 2. de anima super tex. 65. ibi, sciendum est igitur quod ad hoc quod aliquid sit sensibile per accidens, &c. sic Deus est cognoscibilis per accidens à visu, & per se ab intellectu: cognoscitur autem per accidens à visu: ad septimum argumentum: quoniam per se videt corpora sicut glorificata &c. in quibus adesse Deum, vel gubernantem deprehendit sic substantiam Socratis dico videre, quia video figuram, cui subest ipsius substantia. Item aduerte, quòd responsio ad tertium clarior & diffusior ponitur in articulo 11. huius quæstionis, & est responsio ad primum ex dicto Dionisij, vide tu.

ARTICVL. IIII.

Vtrum intellectus creatus per sua naturalia Dei essentiam videre possit.

CIrca tit. ly, per sua naturalia stat præcisè, & excludit omne donum gratuitum, quasi dicat. Vtrum intellectus creatus sit tantæ virtutis, quod per seipsum, & omne medium naturale quod aptum est habere quales sunt species abstractæ à rebus, possit videre Dei essentiam.

Cognitio enim contingit, secundum quod cognitum est in cognoscente: & aduertẽ, quòd cognoscens dupliciter sumitur. primo secundum substantiam suam. secundo vt cognoscens est: Est autem cognoscens secundum quod vnitur cognito: vnitur autem secundum quod habet in se speciem cogniti. Igitur cognoscens est cognoscens, non quia est talis substantia, sed quia est actuatus specie cogniti: & iuxta hunc sensum intelligendæ sunt propositiones B. Tho. Et prima quidem sic cognitio contingit secundum quod cognitum est in cognoscente actuato specie cogniti: secunda sic, cognitum autem est in cognoscente secundum modum cognoscentis. i. secundum quod repræsentatur cognoscenti per speciem, quam in se habet: tertia sic vnde cuiuslibet cognoscentis cognitio est secundum modum naturæ suæ, non simpliciter sumptæ, sed vt constituitur in actu primo per speciem cogniti: quarta sic. Si igitur modus essendi rei cognitæ, excedat modum naturæ cognoscentis actuati quacũque specie ipsius rei cognitæ, oportet quòd cognitio, s. perfecta, & quidditatiua illius rei cognitæ excedat naturam. i. sit supernaturalis ipsi cognoscenti.

Sic intellectis propositionib. B. Th. videbis quòd Sco. in 4. di. 49. q. 11. ibi. Respondeo ad primam rationem primę opinionis, &c. Frustra laborat contra B. Th. Conatur enim ex propositionib. B. Th. quas suo modo exponit arguere contra ipsum: & primo probat hanc conditionem esse falsam. Si modus essendi alicuius rei, &c. inquit enim quod si hæc conditionalis est vera, ergo nullus Angelus inferior cognoscet quidditatiuè superiorem, quoniam superior excedit inferiorem in essendo.

Præterea Beatus etiam cum quantocunque lumine gloriæ nõ videbit essentiam Dei, quoniam excedit in infinitum secundum modum essendi, cum sit intellectus beati infinitus, & cum lumine gloriæ. Essentia autem infinita: secundo dicit rationem B. Th. deficere, quia non est in forma, & si reducatur ad formam duæ propositiones erunt falsæ: si enim reducentur. Si modus cognitionis est secundum naturam cognoscentis, ergo nulla cognitio naturalis excedit modum naturę cognoscentis. Igitur nulla cognitio naturalis est de obiecto, cuius natura excedat modum naturæ cognoscentis: cum ergo modus cognitionis sit secundum modum cognoscibilis, si modus essendi rei cognitæ excedit modum essendi ipsius cognoscentis, illa cognitio erit supernaturalis. Dicit Scot. sic arguendo argumentum tenet. sed duæ propositiones sunt falsæ. s. hæc modus cognitionis est secundum modum cognoscibilis: & hæc, nulla cognitio naturalis est de obiecto, cuius natura excedit modum naturæ cognoscentis, quoniam stat, cognitionem esse naturalem & tamen obiectum excedere ipsum cognoscentem, aliter imperfectius nunquam cognosceret perfectius cognitione naturali. Vltimo credit Scot. quòd B. Th. fundet se super hoc principium necesse est inter obiectum & potentiam cognoscitiuam esse proportionem æqualitatis, quo ad modum essendi, si debet seruari cognitio naturalis, sed inquit, Scot. hoc est falsum, sufficit enim quòd inter ea seruetur proportionalitas actiui, & passiui etiam si sint maximè dissimilia in modo essendi, vt patet in materia & forma & quoniam obiectum habet rationem motiui, & intellectus rationem mobilis: & ideo stat cognitionem de obiecto excedente modum essendi ipsius cognoscentis esse naturalem.

Ad hæc facilè est respondere. stante declaratione propositionum, quam præmisimus.

Ad primam obiectionem nego consequentiam: ad probationem dico, quòd licet Angelus superior excedat inferiorem in essendo comparando ens enti, substantiam substantiæ, non tamen excedit comparando inferiorem, vt cognoscentem ad superiorem vt cognitus est: cum sit cognoscens, vt actuatur specie cogniti, & quoniam illa species repræsentatiuè adæquatur cognito, ideo Angelus inferior vt cognoscens adæquatur, & non excedit à cognito: decipitur autem Scot. quoniam non considerat cognoscens, & cognitum formaliter, sed tantum materialiter.

Ad secundum dico ad consequentiam, quod si intendit de diuisione naturali, de qua hic loquimur. conceditur consequentia, & nego falsitatem consequentis, hæc enim est conclusio B. Th. quòd beatus non potest videre naturaliter diuinam essentiam: si autem intendit de diuisione absolutè siue naturali, siue supernaturali nego consequentiam: quoniam lumen gloriæ eleuat intellectum, & diuina essentia efficitur species intellectus beati, ita quòd est sufficientissime repræsentatiua sui ipsius, ex consequenti proportionabiliter intellectus beati constitutus est in actu, & veluti Deus effectus ad diuinam visionem &c.

Quantum ad illud quod dicit Scot. rationem B. Thom. esse in propositionibus non syllogizatis. Dicimus quòd facilè ad formam reducitur: & pro nunc substinemus formalizationem Scot. licet propositiones aliquas inutiliter immisceat, & substinemus hanc esse veram, modus cognitionis est secundum modum naturæ cognoscibilis, sumendo ly, cognoscibilis formaliter, omne enim cognoscibile est cognoscibile per aliquam speciem sui repræsentatiuam, vel per seipsum: qualis igitur erit species, talis erit cognitio. igitur si species perfecta & cognitio perfecta erit. si spẽs perfecta, & cognitio diminuta erit. Patet igitur

tur: quod hæc est vera, omnis cognitio est secũdum modum naturæ cognoscibilis, repræsentatæ per speciem, vel per seipsam quantum sit ex parte naturæ cognoscibilis, & hoc dico, quoniam stat speciem esse sufficienter repræsentatiuam obiecti cognoscibilis, & tamen cognitio non erit secundum modum speciei ex parte cognoscentis, cui fortè improportionatur talis species, vt dicemus de anima separata, qua non cognoscit perfectè substantias separatas, licet impressas in se habeat earum species: similiter hæc est vera, nulla cognitio naturalis est de obiecto cuius natura, &c. sumendo ly, cognoscentis formaliter. id est vt actuati speciei cogniti, & quoniam diuina essentia excedit intellectum beati: quacunque specie creata actuari, ideo visio illa est supernaturalis: cum autem dicit Scot. quod perfectius nunquam cognosceretur ab imperfectiori naturaliter: nego consequentia, sicut etiam dixit in solutione primæ obiectionis. requiritur tamen, quod perfectius, & imperfectius sit eiusdem generis in genere cognoscentium, & hoc dico propter animam intellectiuam, quæ non potest cognoscere naturaliter separatas substantias perfectè, & quidditatiuè siue separata, siue coniuncta, quoniam in latitudine cognoscentium anima ipsa, vt cognoscens distinguitur genere à substantiis separatis, vt patet in præsenti ar. in quo Beat. Tho. assignat triplicem gradum cognoscentium, & dicit esse connaturale animæ cognoscere materialia, & Angelo separata, & Deo seipsum. Quod autem vltima re dicit B. Tho. fundatur super illud principium, necesse ex inter obiectum, & potentiam esse æqualitatem vel similitudinem in modo essendi: falsum est: nec id habetur ex D. Th. Vnde dico, quod B. Th. intendit duas conditiones esse necessarias ad cognitionem naturalem: prima est quod cognitum non excedat ipsum cognoscens, vt cognoscens est. i. vt actuatum cognitum.

Quod autem excedatur à cognoscente quo ad substantiam non impedit: nam Angelus cognoscit lapidem. similiter quòd cognitum excedat substantialiter ipsum cognoscens, non impedit dummodo sint eiusdẽ generis, vt dixi, vt excipiatur anima intellectiua quæ non potest cognoscere separata naturaliter, sed vel præter naturam, vel suprà naturam. Angel. autem cognoscit Archangelum. Secunda est, quod inter obiectum, & potentiam cognoscitiuam seruetur proportio proximè motiui, & proximè mobilis quæ nunquam seruatur, nisi obiectum præsens fiat potentiæ, aut seipso, aut specie, &c. & potentia cognoscitiua fiat ipsum cognitum in esse intelligibili ex huiusmodi præsentatione, & vnione, vnde negandum est ipsi Scot. quod inter obiectum excedens potentiam cognoscitiuam, & ipsam potentiam absolutè seruetur proportio motius, & mobilis, nisi accidentibus conditionibus prædictis: existimauit autem Scot. quod quoniam obiectum intellectus est ens, vt ens: ideò omnes ens quidditatiuè, & naturaliter fit intelligibile ab intellectu creato: sed id nõ acceptamus in via nostra. Item quoniam apud ipsum nulla datur supernalitas respectu potentiæ passiuæ, quod tamen reprobauimus in 1. quæst. artic. 1. Vnde per intellectum connaturale est nobis cognoscere naturas, quæ quidem non habent esse nisi in materia, &c. Aduerte quod B. Tho. graduat hic tres intellectus non penes diuersa obiecta adæquata, quoniam omnis intellectus vt intellectus pro obiecto adæquato habet ens vniuersale vt dicit B. Th. infrà q. 79. arti. 2. sed penes prima cognita quidditatiuè, & naturaliter: nam obiectũ primum intellectus nostri coniuncti, est quidditas materialis, intellectus autem Angelici est quidditas immaterialis, cuius tamen esse non subsistens. Intellectus autem diuini est essentia Dei. cum his tamen stat, quod intellectus noster coniunctus attingit ens in vniuersali, & omne gradum entis. etiam ipsum Deum aliquo gradu cognitionis naturalis, & si non quidditatiuè, de quo hic est sermo.

In responsione ad primum scias, quod illa similitudo refulgens in Angelo, in qua videt Deum, est essentia ipsius Angeli, vt patebit infrà cum loquemur de Angelo. in q. 56. art. 3. vbi B. Tho. dicit expresse. videtur ad placitum.

In responsione ad tertium, Sed intellectus noster vel Angelicus qui secundum naturam à materia aliqualiter eleuatus est, &c. Aduerte quod ly, qui refert intellectum nostrum, & non Angelicum: quoniam ille omninò à materia eleuatus est, vt dicemus infrà. Nec est necesse quod referat vtrumque. quoniam loquimur disiunctim.

ARTICVL. V.

Vtrũ intellectus creatus ad videndũ Dei essentiã aliquo lumine indigeat.

CIrca titul. ly, lumine stat pro omni eo, vel sub quo diuina essentia manifestatur intellectui creato ly, indigeat stat absolutè, ita quòd non aliter potest. Quæritur, ergo vtrum sit necesse Deum infundere intellectui alicui creato, aliquam qualitatem sub qua manifestetur Dei essentia & hanc qualitatem dicimus lumen.

Omne, quod eleuatur &c. vsque ibi, ad talem formam, &c. Aduerte, quòd Durandus vt adducit Cap. in 4. di. 49. q. 4. cõtra secundam, & est eius argumentum secundum conatur destruere hãc maximam, super quam B. Th. vbique fundat se, scilicet, Omne illud, quod eleuatur ad recipiendum aliquam formam supernaturalem, necesse est quòd disponatur aliqua dispositione supernaturali quoniam vt inquit, in q. de veritate. q. 8. artic. 3. vlti. dispositio ad formam, & forma ipsa sunt vnius ordinis in hoc quòd si vnum est supernaturale, & reliquum.

Contra inquit, Durandus, illa dispositio supernaturalis est forma: quæ cognito aut recipitur in subiecto naturali immediatè aut per aliam dispositionem supernaturalem: non secundum: quia esset processus in infinitum: ergo primum: ergo eadem ratione forma supernaturalis poterit recipi immediatè in subiecto naturali, sicut illa dispositio.

Ad hoc bene dicit Capr. & ab eo accipit expositor, quòd in illa maxima licet ad recipiendum aliquam formam supernaturalem intelligit de forma principali, ad quam consequendam ordinatur actio, & non de qualibet forma dispositiua: ad argumentum ergo dico, quod illa dispositio supernaturalis recipitur in subiecto immediatè, quia non est necesse dispositionis esse dispositionem: nego autem, quod eadem ratio & forma est principalis: quoniam etiam in materialibus forma substantialis recipitur mediantib. dispositionib. dispositiones autem non necessario requirunt præuias dispositiones.

Cum autem intellectus creatus, & vsque ibi forma intelligibilis, sufficit quòd det esse intellectui, vt intellectus est in genere intelligibilium: hoc autem esse est ipsum intelligere, vt diximus suprà: est igitur forma intelligibilis, quia facit intellectum actu intelligere, sic forma accidentalis, puta albedo in genere entium, facit subiectum albere. Aduerte, tamen quòd non est dicenda simpliciter & secundum eandem rationem forma intelligibilis sicut species impressa, quoniam hæc dat formaliter esse intellectui: vt subiectio & hoc imperfectionis est. Deinde facit intellectum intelligere, & hoc secundum seruatur in diuina essentia.

Vnde oportet quod aliqua dispositio supernaturalis, &c. vsque ibi, in tantam sublimitatem, &c. Aduerte, quòd ly, super naturalis dupliciter potest intelligi, primo quòd secundum suam entitatem sit altioris naturæ quam illud, cui superaditur: & sic non est verum, quòd dispositio hæc sit supernaturalis, quoniam est accidens, quod est inferioris entitatis ipsa anima intellectiua, quæ est substantia: quia est maioris efficatię, & virtutis quam illud præcisè, cui additur: & quia à solo agente diuino effluit, & sic hæc dispositio est supernaturalis, quoniam eleuat animam ad diuinum ordinem, ad quem non potest tota sua facultate, & quia solus Deus est author huius dispositionis. Aduerte tamen quòd hæc secunda conditio non facit ipsam super naturalem nisi denominatione extrinseca, alioquin anima intellectiua esset forma supernaturalis, cum sit à solo Deo. Dicitur igitur supernaturalis intrinsecè, quia est principium effectus vincentis totam facultatem naturæ creatæ, vt dicemus soluentes argumenta aduersantium.

Et hoc argumentum virtutis intellectiuę, &c. vsque ibi, vocamus, &c. Aduerte quòd Durandus vt adducit Capreol. in 4. dist. 49. q. contra secundam & est eius argumentum primum, arguit contra hoc argumentum sit, hoc argumentum virtutis intellectus non est nisi confirmatio. hæc autem non fit nisi duobus modis, primo per intentionem eiusdem virtutis, vt quando calor vt tria efficit calorem vt quinque, secundo per coniunctionem alterius consimilis agentis, vt si luminoso. A. adiungatur luminosum. B. neutro modo lumen glorię auget nec confortat intellectum, non primo modo, patet, quoniam intellectus, qui est proprietas animæ non est forma intensibilis, nec secundo modo, quoniam lumen ipsum esset intelligens partiale sicut luminosum. B. illuminans partiale. quo, &c.

Ad hoc negatur diuisio, quoniam non primo modo vt expresse tenet B. Th. in 3. contra 53. ibi, contingit autem dupliciter alicuius virtutis fortificari. & nec secundo modo vt bene probat Durandus, sed tertio modo quando est, exponit. B. Th. in 3. contra gent. in eodem loco, & intendit hoc argumentum fieri per appositionem nouæ formæ, qua actiuum eleuatur ad operandum aliquam actionem, in quà non potest, stans præcisè in limitib. naturæ suæ sic augetur aër, cum recipit lumen, quo

quoniam per receptionem luminis potest illuminare, quod nō potest vt aër eodem modo, augetur secundum aliquos phantasma per receptionem alicuius virtutis ab intellectu agente, secundum quam eleuatur ad comproducendum speciem intelligibilem, tamen quid de hoc tenendum sit in via B.Tho. dicemus in tractatu de anima.

In responsione ad primum plura tangit. Primo quòd hoc lumen est necessarium: sicut etiam dixit in articul. Secundo quòd non est necessarium, vt essentia diuina, fiat actu intelligibilis, sicut dicimus, lumen intellectus agentis necessarium, vt materialia fiant actu intelligibilia, & hoc secundum concessum est ab omnibus. Tertio quòd est necessarium, vt intellectus fiat potens ad intelligendum Dei essentiam. Circa quod aduerte & non dicit, vt fiat potens ad recipiendum intellectionem diuinæ essentiæ: quoniam ex se receptiuus est postquam actuatus est diuina essentia vt forma intelligibili. Dicit autem, vt fiat potēs ad intelligendum id est exeundum in actum secundum: verum quia actus secundus præsupponit actum primum: ideo secundum B.Th. lumen hoc est necessarium, vt intellectus recipiat diuinam essentiam vt formam intelligibilem, qua constituatur in actu primo: hoc licet non expresserit in hac responsione, tamen expressit in corpore, vt ibi, cum autem intellectus creatus &c. diffusius in 3. contra gent. c. 53. igitur solum ipsum ponitur vt constituatur in actu primo, & vt exeat in actum secundum. Quarto hoc lumen gloriæ est habitus. vnde dicit per modum suæ potentiæ fit potentior ad operandum &c. per habitum ergo secundum ipsum viso diuina non potest intelligi pro hoc lumine, antecedit enim vt dispositio eleuatiua.

Sed contra hoc multi insurgunt, & primo Scot. in 4. dist. 49. q. 11. ibi, respondeo ergo ad duas quæstiones. & licet teneat charitatem esse necessariam ad beatitudinem, non tamē lumen gloriæ & principalia eius motiua sunt hæc: si hoc lumen est necessarium vel propter receptionem visionis. vel propter eleuandam visionem, non primam quia habitus non est ratio recipiēdi actum, etiam in via, sed potius è conuerso, quoniam habitus generatur ex actibus: sed hoc lumen ponitur vt habitus: ergo &c. non secundum: quoniam quanto obiectum est magis in se lux, tanto minus de lumine requiritur vt videatur. sed diuina essentia est maximè lux in se, ergo nihil de lumine requirit, vt videatur. Aliud medium non adducitur à Scoto in illo loco cōtra S. Th. nam argumentum secundum, quod adducit Capreol. in 4. dist. 494. contra secundum scilicet, Quòd omni potentiæ passiuæ correspondet actiua. Scot. soluit ipsum, dicens, quod est verum non tamen est necesse illam actiuam esse in natura creata, quoniam & materia prima est naturaliter receptiua animæ intellectiuæ: non tamen aliqua creatura est productiua eius. Tu tamen potes negare intellectum esse in potētia passiua quo ad beatitudinem pro actu primo & secundo. Nam non constituitur in actu primo, nisi quia sibi vnitur diuina essentia vt forma: quæ vnio vt diximus, non fit nisi mediante lumine.

Argumentum autem tertium Scot. recitatum soluemus cum examinabitur responsio tertij argumenti positi in art. Nunc igitur sufficit soluere argumentum adductum. Concedo igitur, quòd non ponitur lumen propter primum. Præcipuè quo ad receptionem actus secundi. Sed est propter secundum ad improbationem, concedo totum non enim concludit aliud, nisi quòd nullum lumen requiritur ex parte obiecti quo fiat visibile cum Dei essentia sit maximè visibilis, sed ex hoc non probatur quin sit necessarium ex parte intellectus vt fortificans & eleuans ipsum.

Durandus etiam vt adducit Capr. in 4. di. 49. q. 4. contra secundam adducit plura media ad negandum hanc necessitatem, inter quæ est tertium & quartū & quintū, sed quintū nullius est efficatiæ tertium autem soluetur cum examinabitur responsio tertij argumenti in art. 4. igitur tale est B. Tho. in 4. distinct. 49. tenet quòd beatitudo potest communicari homini existenti in puris dispositionibus viæ, & ita non habenti lumen gloriæ: ergo non est necessarium: aliter sibi ipsi contradicit.

Ad hoc respondet Capr. vbi suprà, & facto longo processu, tandem concludit ex eo, quòd habetur in quæstione de veritate. quæstio. 13. ar. in 2. 2. quæst. 185. articul. 3. ad secundum mentem B. Tho. fuisse, quod Deus potest communicare huiusmodi viatori miraculosè beatitudinem, sine lumine gloriæ impresso per modum habitus, non tamen sine lumine gloriæ impresso per modum passionis. sic enim B. Th. exposuit se ipsum in q. de verit. & in 2. 2. vbi supra.

Aureol. autem, vt adducit Capr. in 4. d. 49. q. 4. contra secundam ibi, quarto loco proponit quatuor dubia &c. & sic arguit: Deus immediatè potest facere, quicquid facit mediante creatura: sed mediante lumine creato facit, quod intellectus videat Deum, ergo hoc immediatè facere poterit, ergo tale lumen nō est necessarium.

Ad hoc respondet ipsemet Aureol. sed responsio non valet apud nos. Tu igitur responde, vt Capr. quam responsionem formaliter recipit expositor: & stat in hoc illa maior est vera quo ad entitatem rei, non quo ad relationem & denominationem, nam ad hoc quod dicatur. Sortes videre Deum necesse est visionem illam esse actionem immanentem ex consequenti productam ab ipso sorte, licet igitur Deus possit immediatè producere illam entitatem visionis, non tamen per eam denominaretur Sortes videre.

Aduerte quod Aureolus vt adducit Capreol. in hac materia multipliciter arguit, sed plura eius argumenta non militant contra viam nostram, sicut illa quib. probat, nō esse ponendum hoc lumen ad vigorandum intellectum agentem: nos enim nō dicimus hoc. Illa autem, quibus probat idem ex parte intellectus possibilis partim nullus sunt efficatiæ, partim soluuntur, eodem modo & argumenta Scot. & Dur. Tu igitur nota argumenta ipsius, quæ recitantur à Capr. in quinto loco, quibus conatur ostendere, quod concesso lumine hoc quoniam in scriptura expresse ponitur, vt etiam B. Th. allegat in corpore articuli: non tamen est necesse hoc lumen esse habitum, nec quid distinctum ab ipsa visione, sed semper ponitur pro ipsa visione, vel pro obiecto. s. Dei essentia quæ verè est lux. & in hoc sensu dicit esse interpretandas omnes authoritates, in quibus est mentio de hoc lumine, præcipuè decretalis tertia extra de hæreticis. c. ad nostrā. Verum quod talis expositio non stat ad mentem authoris. Capreo. diffusè ostendit: nec ego volo in hoc immorari, vide tu ad placitum & in illis inuenies, quomodo decretalis illa fundata est suprà doctrinam B. Th. & Alberti, & aliorum, qui posuerunt hoc lumen, vt habitum, &c.

In responsione ad secundam, Aduerte quod licet neget hoc lumen esse similitudinem diuinam, & in arg. 1. huius q. dixerit, hoc lumen esse similitudinem ex parte potentiæ visiuæ, tamen non sibi contradicit, quoniam in articul. 2. intendit hoc lumen esse similitudinem non repræsentatiuam Dei, sed deriuatam à diuino, & essentiali lumine, quasi dicat, sic intellectus Dei in lumine suo essentiali videt seipsum, sicut intellectus creatus in lumine deriuato ab illo diuino lumine, videbit Deum.

In responsione verò ad secundam negat ipsum esse similitudinem non absolutè. sed in qua Deus videatur, ex consequenti non est similitudo repræsentatiua.

In responsione ad tertiam, aduerte, primò quod Sco. & Aureol. & Durandus virtualiter faciunt idem argumentum, vt adducit Capreol. vbi suprà. & tamen nullus recitat solutionem Beati Thomæ, quæ tamen maximè doctrinalis est: Aduerte, secundo quod Beatus Thomas intendit negare illud assumptum. scilicet, quod est creatum. &c. & ratio negationis est, quia si tale creatum deberet esse naturale alicui, esset necesse vt fluueret à natura talis rei: nam ex 2. physi tex. 5. secundum naturam siue naturale est, quod fluit à natura, vt igni ferri sursum, vt inquit Aristo. impossibile est autem hoc lumen fluere à natura creata, quoniam cum sit ens diuinum, & ordine diuino, non est aptum fluere nisi à natura diuina, & ideò esset necesse, vt inquit B. Tho. quod natura creata transferretur in naturam diuinam, sicut exemplificat de dispositione ad formam ignis.

Sed posito, quod non possit esse naturale alicui creato, adhuc instat Durandus probans quod non est sufficiens medium ad illam visionem: quoniam quantuncunque lumen infundat intellectui adhuc stat distantia infinita inter intellectum sub tali lumine, & Dei essentiam: ergo non sufficienter eleuat intellectum.

Ad hoc dico, quod B. Tho. ante Durandum formauit hoc argumentum & respondens concedit antecedens, & negat consequentiam: quoniam inquit per illud lumen fit vt essentia Dei vniatur intellectui vt forma intelligibilis, & intendit iudicio meo, quod lumen hoc non est considerandum, vt accidens vel qualitas vel tale ens in tanto gradu entitatis, quoniam vt sic nullam habet proportionem ad illam infinitam essentiam: sed considerandum est vt similitudo diuini luminis essentialis, quo Deus videt se, & vt sic est de ordine entium supernaturalium, & est dispositio velut connaturalis, ac propria ad formam supremam intelligibilem in esse intelligibili: ita quòd sicut calor, & siccitas sunt connaturales dispositiones materiæ ad formam ignis, licet sint inferioris entitatis, quoniam accidentia: sunt forma autem ignis est substantia, sic &

sic & hoc lumen ad Dei essentiam. Ex his patet, quod omnia argumenta de distantia infinita, siue excessu infinito diuinæ essentiæ super hoc lumen peccant in hoc, quod non considerant, cuius ordinis sit, sic enim potest argui de gratia, & charitate, & actu meritorio, quasi non considerentur vt sunt de ordine entium diuinorum, & vt sic dignam faciunt creaturam intellectualem vita æterna, non possent esse condigna media ratione entitatis suæ, cum sint accidentia.

ARTICVL. VI.

Vtrum videntium Deum, vnus alio perfectius videat.

Circa hunc arti. non cadit difficultas. Tu tamen nota quod B. Th. hanc conclusionem affimatiuam in præsenti articulo breuiter probat, supponens inæqualitatem charitatis, & non aliter, & propterea in 3. libro, contra gent. c. 58. per totum probat eandem triplici ratione, primo quia datur summam. videns Deum, qui est ipsemet comprehendens seipsum: ergo datur magis, & minus videns, consequentia nota ex 10. l. metaph. &c. Secundo, quia lumen gloriæ est similitudo diuini intellectus: quia per ipsum efficimur deiformes, non inconuenit autem aliquid magis, & minus assimilari Deo, ergo, tertio nō oēs æqualiter præparant se ad finem, quoniam præparatio est per virtutes, quæ non sunt æquales in omnib. vt constat, ergo non omnes æqualiter vident Deum.

In responsione ad tertium, sed per diuersam facultatem intellectus non quidem naturalem, sed gloriosam &c. Sed contra B. Tho. infrà in q. 62. artic. 6. dicit concludendo. videtur quod Angeli qui habuerunt meliorem naturam, habuerunt plus de gratia, & de gloria: ergo diuersitas videndi Deum proueniunt ex diuersitate facultatis naturalis.

Ad hoc dico, quod B. Thom. non illud tenet de Angelo, vt necessarium, sed vt probabile, vnde dicit in principio articul. rationabile est, &c. supposito etiam, quod in hoc vt est certum, non sibi contradicit, quoniam hic loquitur de immediata causa diuersitatis & per se, quę est diuersa participatio luminis tam in homine, quam in Angelo, infrà vero in loco allato non adducit causam immediatam, sed remotam vel potius occasionem, quantum ad Angelos, & ideo non est contradictio.

ARTICVL. VII.

Vtrum videntes Deum comprehendant ipsum.

Circa determinationem articuli non cadit difficultas. ideo pertranseo. Tu tamen nota in responsione ad tertium, nō quidem ita quod totus modus obiecti &c. vsque ibi, modus cognoscentis &c. intendit, quod ideo non videtur totaliter, quia modus, quo est cognoscibilis non adæquatur modo, quo cognoscens creatum cognoscit ipsum, modus enim ille infinitus est, hic autem finitus, & est simile huic. So. non videtur totaliter ab oculo meo, quia ipse summe visibilis est, sed oculus meus videt ipsum remissè, quia caliganter.

ARTICVL. VIII.

Vtrum videntes omnia in Deo videant.

Circa titul. ly, omnia stat vniuersalissimè & distribuit pro quolibet siue absoluto, siue respectiuo, siue in actu siue in potentia tam naturali, quam obiectuali, & ly in Deo stat obiectiuè, ita quod in eo viso, illucescant omnia videnti.

Sic igitur videntur omnia in Deo sicut effectus in causa sua &c. aduerte quod multipliciter possumus imaginari res creatas esse in Deo, Primo sicut res in speculo: & hunc modum videtur ponere Augustinus in libro de videndo Deo, cum dicit, Deus est speculum voluntarium, & si vult, videtur, si non vult, non videtur. Secundo sicut conclusiones in vniuersali principio. Tertio sicut effectus in sua causa productiua sufficientissima, verum esse sicut in speculo, non propriè, sed tantum metaphoricè verificatur de Deo, vt docet B. Tho. in q. de verit. q. 12. art. 6. eo quod de ratione speculi est, quod representatum in eo sit ab alio impressum: vel à speculo reflexum. Istę autem conditiones non conueniunt diuinæ essentiæ, vt patet, ideo B. Tho. qui hic loquitur de proprio modo essendi in Deo, Voluit hunc modum ponere, quoniam à sensu metaphorico non trahitur valida ratio. secundum autem potest, pro vt trahitur ad tertium quoniam ex secundo physicorum præmissæ sunt causæ effectiuæ conclusionis efficienter. igitur B. Th. assignauit modum essendi res in Deo, cum dicit, sic effectus in causa, quoniam nullus alius est proprius nisi reducatur ad istum, ex quibus patet, quod ratio B. Th. non peccat per fallaciam consequentis, siue arguendo à superiori ad inferius affirmatiuè, nā res esse in Deo propriè, & esse in Deo vt effectus in causa conuertibiliter se habent: & non vt superius, & inferius.

Sed dices quomodo ergo verificatur dictum Aug. Deus est speculum voluntariam. Respondeo, dicitur speculum propter hanc solam contradictionē, quia distinctè, & nō confusè res in se, & secundum proprias rationes repręsentat, & iuxta hanc repręsentationem distinctam sumitur ratio ideæ, vt patebit infrà, dicitur voluntarium ratione visionis. quoniam stat in voluntate sua exhibere se intellectui creato, & etiam se subtrahere, Dicitur etiam voluntarium ratione reuelatorum, posito etiam quod videatur Dei essentia à Gabriele, ad hoc est in potestate voluntatis diuinæ reuelare ei plura aut pauciora, siue nulla eorum, quæ mera ex Dei voluntate pendent, vt prædestinatio Sortis, hora iudicij, iustificatio Pauli, &c. Quantum autem ad ea, quæ naturaliter & ex necessitate reluscent in diuina essentia, alia ratio est, nec de his intendit Augustinus &c.

Sed res in Deo sunt vnitissimæ & indistinctæ sicut effectus indistincti sunt in virtute causæ, nec vnquam sunt distincti, nisi quando habent esse in propria natura: ergo non potest dici speculum, quia distinctè continet res, imò indistinctè.

Ad hoc dicitur. quòd vtraque est vera. s. res in Deo continētur indistinctè, quantum sit ex parte rei, quoniam nullam pluralitatem ponunt in Deo, & continentur distinctè, quantum sit ex parte representatarum rerum: sic enim representantur, ac si essent distinctæ vna ab alia, quoniam secundum propriam rationem vniuscuiusque, & propterea dicitur speculum equipollenter, quoniam sicut res in speculo apparēt, vt indistinctæ sunt actu abinuicem, sic apparent in Dei essentia, ac si essent indistinctæ, quòd autem sint actu distinctæ, nō compatitur diuina simplicitas, est igitur speculum remota imperfectione.

Sed manifestum est, aliqua causa quanto perfectius videtur tanto plura &c. Aduerte, quòd licet B. Tho. non dicat expressè, & è cōuerso tamen subintelligi debet, intendit enim sic arguere. Quanto causa perfectius videtur, tanto plures effectus in causa videri possunt, & è conuerso, sicut patet de principio & conclu. quia quanto perfectius principium ipsum videtur. tanto plures conclusiones videntur in eo. ergo potēs videre omnes effectus in causa prima, potest comprehendere ipsam, sed nullus intellectus creatus potest secundum, ergo nec primum. Ratio hęc impugnatur à Scot. quantū ad illud antecedens. Quanto causa perfectius videtur &c. A Durando, & Gothofredo. Quantum ad illud de principio & conclusione, & iterum à Sco. & Aureolo, & Gothofredo quantum ad illam consequentiam: ergo potens videre o mnes effectus in causa prima, potest comprehendere ipsam &c.

Scotus igitur in 3. dist. 14. q. 2. ad secundum quæstio dicitur &c. soluit hanc rationem dicens in ea esse fallaciam consequentis, quia licet perfectius repręsentet causata, non tamen è conuerso. quia pōt stare cognitio principij, non aucta in se plurib. conclusionibus ex ipso elicitis. & similiter erit de causa & effectibus pluribus cognitis, quòd autem hoc sit verum, probat tripliciter, & incipit ibi, præterea illud exemplum de quæstione ex principio &c.

Primo causa in quantum causa, nullam perfectionem accipit à causato, quia naturaliter est prior eo, ergo cognitio principij vt est causa cognitionis conclusionis, nullo modo perficitur, nec augetur per cognitionem quæstionis.

Secundo accipio aliquid principium vt notum in aliquo gradu, & quæro, vtrum per ipsum sic præcisè cognitum possit aliqua conclusio cognosci, ita quòd post deductam conclusionem maneat in intellectu cognitio principij non aucta, aut non, si sic, habetur propositum, si non ergo hoc principium in tali gradu præcisè cognitum non est principium, quia secundum te nullius conclusionis est principium, quod tamen est falsum, quoniam esset principium & non principium.

Tertio ex primo posterior. de subiecto præcognoscitur quid est, & ratio huius est, quia in quidditate subiecti virtualiter includitur tota ratio scientiæ, nec ipsum quid subiecti acquiritur per demonstrationem, sed totaliter supponitur, sed per demonstrationem solum acquiritur cognitio passionum inhærentium ipsi subiecto, ergo ita erit de conclusione respectu principij quòd cognitio principij totaliter præsupponitur demonstrationi ex consequenti non acquiritur perfe-

ctior, ex eo, quod plures conclusiones demonstrantur per ipsum, stat ergo cognitio principij non aucta in se, dato quod plures & plures conclusiones eliciantur, ex eo similiter potest stare cognitio causæ non aucta in se, dato quod plures & plures effectus videantur in ea, vel ex ea: ergò assumptum B. Tho. non valet è conuerso.

Antequam respondeamus Scoto, declarandum est, quomodo illud assumptum tenet, ita quòd valet è conuerso: Aduerte igitur primo quod cognitio causæ & cognitio effectus ex natura rei pendet à cognitione causæ. Aduerte secundo, quòd causa naturalis secundum se determinatè, & tot producit effectus stans sub certa dispositione vel gradu: nec potest in plus, si non variatur. Nam omne agens naturale non mutatum semper facit idem, & si quid de nouo agit, quod prius non poterat, mutatum est. Ex his dico quòd intentio B. Thom. in illo assumpto hæc est: certa cognitio causæ est causa naturalis certorum effectuum, puta cognitio causæ, vt quatuor facit naturaliter cognoscere quatuor effectus & non plures. ergo si in ea cognoscuntur plures, puta 10. necesse est cognitionem causæ mutatam esse in maius, probatur consequentia, quoniam agens naturale quandiu manet idem, facit idem & non aliud nisi mutetur: ergo bene sequitur quòd secundum quòd plures & plures effectus cognoscuntur in causa etiam ipsa perfectius, & perfectius cognoscatur, & sic patet, quòd assumptum tenet, & à conuerso, & quod hæc duo sunt consequenter se habentia: causa perfectius videtur, ergo effectus plures in ea videntur, & è conuerso, vt dicit Capr. in 4. dist. 49. q. 6. ad obiecta Aureoli contra primam ibi, dicitur ergo, &c. Sic sequitur, Sortes est homo: ergo est risibilis, & è conuerso.

Aduerte tertio, quòd licet cognitio plurium effectuum inferat perfectiorem cognitionem causæ, non tamen illa perfectior cognitio causæ causatur de necessitate à cognitione plurium effectuum: sed sufficit præsupponere ipsam: ita quòd si debeam cognoscere hora præsenti decem effectus solis, necesse est, & præsupponere intellectu meo cognitionem solis in tanto gradu, & si hora sequenti duodecim effectus necesse est presupponere maiorẽ cognitionem solis, &c. deinceps. sed dices, si nó causatur hæc maior cognitio causæ, à cognitione effectuum de necessitate à quo causatur? Respondeo quòd causatur à maiori vnione causę cum intellectu meo, siue sit vnio, per speciem propriam, siue per essentiam causæ, & quoniã id non auertit Scot. sed credidit B. Th. tenere, quòd si assumptum valet, è conuerso cognitionem effectus de necessitate causare cognitionem causæ, ideo conatus est arguere contra B. Tho. ex his ergo facile soluuntur omnia obiecta.

Ad primum concedo totum, neque enim dicit B. Th. cognitionem principij perfici effectiuè à cognitione conclusionis. Idem intellige de causa, & effectu, sed intendit quòd perfectior cognitio principij præsupponit cognitionem nouæ conclusionis, quę prius nó cognoscebatur. Idem dico de causa, & effectu.

Ad secundum dico, quòd est principium alicuius conclusionis illius. Sicui correspondet, vt causa naturalis sufficiens, & nó est principium alterius nouæ conclusionis, nisi augeatur in intellectu meo cognitio ipsius principij, & cum infertur, ergo hoc principium vt in hoc gradu cognitio non est principium: nego hanc consequentiam, sed debet sic inferre: ergo non est principium alicuius alterius cognitionis nouæ, &c. & tunc concedo consequentiam, & nego falsitatem consequentis.

Ad tertium dico vt ad primum, aliud est enim præsupponere maiorem cognitionem principij ad deductionem vel inspectionem plurium conclusionum nouarum in eodem principio, & maiorem cognitionem principij causari ex demonstratione plurium conclusionum: in primo sensu intendit B. Th. in secundo sensu arguit Scot. Ideo non tangit mentem B. Tho.

Gothofredus autem, & Durandus vt adducit Capr. in 4. dist. 49. q. 6. contra primam conclusionem reprobãt exemplum adductum de principio & conclusionibus, & dicunt, quòd non est simile essentiæ diuinæ, & rebus visis in ea, & vterque tangit eandem rationem, quæ stat in hoc: per principium vniuersale syllogisticum, non repræsentatur intellectui aliqua particularis conclusio in actu, & determinate ante pertractationem, vel perscrutationem principij: sed tantum in virtute, & in potentia, & ideo potest cognosci principium ignorata conclusione, inquit, Gothofredus, Durandus autem dicit & in idem redit, nisi facta applicatione, & subsumptione sub ipso, sed solum in vniuersali & in potentia: sed in essentia Dei repræsentantur creaturę actu, & distinctè, id est, secundum proprias rationes simul absque quacunque deductione, & applicatione: ergo non repræsentãtur res in diuina essentia sicut conclusiones in principiis. Ad euidentiam huius aduerte, quòd Beat. Thom. intendit duo in illo exemplo: primo quòd principium demonstratiuum consideretur vt principium conclusionum. id est, vt sit productiuum cognitionis conclusionum in intellectu meo, & vt sic est causa verè actiua, & contentiua suarum conclusionum, sicut essentia Dei est causa actiua contentiua rerum. In hoc igitur sunt similia, & non debet considerari principium vt præcisè quædam propositio vera, quoniam vt sic non est formaliter principium: secundo, quòd siue cognoscantur conclusiones in principio vt sic intellectus noster discurrens necesse est perfectiorem cognitionem de principio supponeret in intellectu: ita quòd vt diximus ad Scot. secundum quòd intellectus meus magis penetrat principium vt principium plures conclusiones cognoscam in eo, vel ex eo, & in hoc est simile de diuina essentia: quoniam quanto perfectius videtur, tanto plures effectus videtur in ea. Ex his dico ad argumentum quod tam Gothofredus quam Durandus decipiuntur in hoc, quod non aduertunt differentiam esse inter cognoscere conclusionem in principio, & cognoscere ex principio: nam propositio Gothofredi & durandi habet veritatem, quo ad cognoscere conclusionem ex principio quoniam alio actu fertur intellectus super principium & alio super conclusionem ex principio deductam, & ideo stat quòd prius cognoscam principium quam conclusionem etiam tempore: vt vult philosophus in primo posterior. vt scio omnem mulam esse sterilem: non tamen hanc, quia forte nondum subsumpsi, hanc esse mulam, ex consequenti non scitur determinate, ergo nisi per applicationem, & subsumptionem, vt in hoc benedicit Durand. sed Beat. Thom. intendit de cognitione conclusionis in principio, & tunc falsum est, quòd conclusio contineatur, & cognoscantur tantum in potentia: imo actu, & determinate: quoniam intellectus vno actu fertur in principium & conclusionem, vt patet per Beat. Thom. infrà in quæstione 58. articul. 3. & in hoc modo cognitionis impossibile est cognoscere principium & ignorare conclusionem, eo tamen modo quo penetratur principium, quoniam igitur in diuina essentia videntur res, & non ex diuina essentia optimè Beat. Thom. assimilauit hanc visionem cognitioni qua videntur conclusiones in principio secundum quòd penetratur principium. sed dices Beat. Thom. non exemplificat de cognitione conclusionum in principio, sed ex principio vt patet in ly, ergo stat argumentum Durandi & Gothofredi.

Ad hoc dico, quòd cum vtraque cognitio in & ex principio clarè habeatur ex Beat. Thom. vt patet in quæstione de veritate quæst. 8. artic. 15. & determinatione huius arti. incœpit per videre effectum in causa, & non ex causas, eius principalis intentio fuit loqui de cognitione cõclusionis in principio vt sit similitudo inter visionem rerum in Dei essentia, & conclusionum in principio: nec obstat quòd Beat. Thom. dicit in litera ex principio: quoniam ly, ex principio non semper implicat discursum, siue applicationem, sed aliquando causalitatem tantum, siue enim videatur conclusio in principio siue educatur ex principio, verum est vtroque modo: principium esse causam cognitionis conclusionis productiuam & ly, ex consequenter apponi potest causæ effectiuæ. Vnde dico quòd Beat. Thom. per ly, ex principio intendit causalitatem tantum, & tale, ex communi est cognitioni in principio, & ex principio per deductionem. Quod si quis sustinere voluerit Beat. Thom. sumere ly, ex principio vt implicat discursum sicut videtur expresse tenere in quest. de veri. quest. 8. artic. 10. ibi, Qui est eleuatioris intellectus &c. & loquitur de Deo cognoscente omnia per essentiam suam. vide tu, potes dicere quòd B. Thom. per ly, ex principio arguit à posteriori vt inquit expositor. vide tu eum in præsenti ar. vbi incipit. nec obstat quòd litera.

Postremo Sco. & Aure. & Gothofr. conatur improbare hanc consequentiam B. Th. si intellectus creatus posset videre omnes effectus, in causa primo prima, comprehenderet eam: Scot. namque in 3. di. 14. q. 2. ibi, contra rationem huius positionis arguitur sic &c. improbat eam dupliciter.

Primo sic, ipsi a. conueniat b. & c. ordinatè, ita quòd b. sit tota ratio respectu c. si intelligens b. non comprehendit a. multominus intelligens c. cõprehendet a. exemplum de subiecto & definitione eius, & passione: Nam si intelligens rationale, non comprehendit hominem, multominus intelligens risibile, comprehendet hominem, sed in Deo esse infinitum intensiue, & esse in infinitum extensiuè, in quo infinita possibilia relucent, se habent ordinatè, ita quòd quia est infinitus intensiue

tensiuè infinita relucent in eo & potest infinita procedere: sed non è conuerso. Sed cognoscens ipsum vt infinitum intensiuè non comprehendit ipsum, ex dictis in q. præcedenti: ergo multominus cognoscens infinita reluscentia in eo, siue eius infinitos effectus, non comprehendit eum.

Secundo sic: cognoscens vnum effectũ in verbo, non cõprehendit illũ effectũ, nec cõprehendit verbũ vt est cã illius: ergo quotcunq; effectus cognoscat, nullũ eorum cõprehendit, nec verbũ vt est cã alicuius eorũ: igitur multomagis, nec simpliciter cõprehendet cãm: & si oẽs eius effectus cognoscat: hæc Sco. Aure. quoque, vt adducit Capr. in 4. di. 46. q. 9. contra tertiam inter reliqua q̃ multa sunt tangit et hæc motiua Sco. vnde sic arguit infinitas intensiua intimior est in Deo q̃ infinitas extensiua, põt. n. infinita, quia est intensiuè infinitus, sed cognoscens infinitatẽ intensiuã non cõprehendit eũ: aliter oĩs beatus cõprehenderet eũ, cognoscit. n. ipsum esse creatorẽ: ergo habere virtutẽ infinitã intensiue: ergo cognoscẽs infinitatẽ extẽliue quod est cognoscere infinitos effectus non comprehendit eũ: præterea omnes creaturę in essendo non adęquant Dei infirmitatem: ergo nec si ponantur, omnes cognosci, adæquant eius cognoscibilitatem.

Godofr. aũt adducit Capr. vbi sup. & Aure. cum eodẽ cõcordat dicit, iõ non tenere consequentiã. B. Th. quia q̃titas cognitionis põt attendi & extensiuè penes numeru cognitorũ, & intẽsiuè penes maiorẽ limpiditatem: licet aũt intellectus creatus videat tot in Deo, quod ipse Deus q̃tum ad quidditatẽ rerum creatarum, non tũ videt æquali limpiditate: quia Deus videt se & relucentia in eo infinita limpiditate: intellectus autem creatus finita: & vnus beatus videt limpidius alio: ergo dato quòd omnes beati videant omnes effectus in Deo, non sequitur ꝓ cõprehendant eum: quia cõprehensio dicit limpidissimam & totalẽ cognitionẽ. his conatur refringere consequentiã B. Th.

Ad primũ Sco. qm̃ et est primum Aureoli, respondeo ad vtrũque simul. & primo adduco responsionẽ expositoris, quę stat in hoc si b. & c. ordinate insunt ipsi a. eodẽ modo essendi, puta qa vtrũque inest formaliter vt rõale & risibile insunt formaliter homini, vel vtrũque cãliter, sed non formaliter, vt calefactiuũ, & exsiccatiuũ esse, inest cãliter, vel eminenter tm̃ in sole: in hoc casu propositio maior Sco. est vera. bene. n. sequitur ꝓ per cognitionẽ rõalis non cõprehendo hominẽ, nec per cognitionẽ risibilis. Similiter si per cognitionẽ calefactiu non cõprehẽdo solẽ, nec per cognitionẽ exsiccatiui: si aũt b. inest formaliter & c. causaliter, dato ꝓ b. sit rõ ipsius c. propositio maior Scoti nõ est vera. vt patet in sole. qm̃ esse luminosum primum, inest soli formaliter, esse aũt prodictiuũ oĩm inferiorũ, inest cãliter: stat aũt ꝓ cognoscã solẽ esse luminosũ primũ, & tũ non cõprehendam ipsum, si aũt cognoscere ipsum, vt productiuũ oĩm inferiorũ distinctè & secundum proprias rões, cõprehẽderẽ ipsum: qm̃ per effectũ adæquatũ sufficiẽter, & quidditatiue cognoscitur perfectio cãæ, hoc aũt esse productiuũ oĩm inferiorũ &c. est effectus adæquatus soli. vt supponitur. Vnde sequitur ꝓ cõprehendatur: & qm̃ sic accidit in proposito ꝓ infinitas intensiue inest Deo formaliter, illa aũt. f. extẽsiua tm̃ cãliter siue eminenter, Iõ non sequitur ꝓ si cognoscens primã, non cõprehendit Deũ. ꝓ nec & cognoscens secundã. sed dices, vnde est quod cognoscens primã, non cõprehendit, sed ille, qui secundã? Respondeo hoc iõ esse, quia eo cognito, ꝓ est formaliter in Deo, Deus vt Deus est in se vr̃. Vñ ex cognitione infinitatis intensiuæ cognoscitur Deus vt trinus, & vnus, ad nullos gradus entis limitati, nulla perfectione simpliciter carens, sed hoc vt patet nõ est Deũ cõprehendere: aliter oĩs beatus cõprehenderet. Cognitis aũt oĩb. virtualiter, & cãliter cõtẽtis. per cognoscere infinitatẽ extensiuã, cognoscuntur oĩa latentia in cã hmõi: aut latentia nõ põt cognosci nisi intimè & oĩo penetretur causæ perfectio, hoc aũt est cõprehendere. patet igitur, ꝓ rõabiliter cõprehenditur per secundam infinitatem & non per primam.

Capreol. autem in 4. dist. 49. q. 6. ad primum Aureol. contra primam, ibi, dr̃ secundo, ꝓ prima consequentia &c. dicit licet infinitas intensiua sit intimior in Deo, quo ad esse, non tamen secundum rõem & nostrum modum intelligendi: & hoc intelligendo quia vniuersitas creabilium, vel totum ens creabile & possibile produci est obiectum adæquatum diuinæ virtuti & potentiæ, vt potentia est. (potentia. n. vt potentia respicit obiectum. (Ideo per talis obiecti adæquati perfectam cognitionem comprehensibilis est diuina virtus, & potentia creatiua, inquantum potentia est, & comprehensa tali virtute comprehenderetur diuina essentia, sicut per propriam, & adæquatum passionem, quod non contingeret per cognitionem infinitatis intensiuæ, qm̃ nõ addit super essentiã nisi negationẽ limitationis: ralis aũt negationis cognitio nõ est sufficiens mediũ comprehensionis, obiectum autem adæquatum alicui potentiæ est sufficiens, & ideo bene stat, quod per cognitionis infinitatem extensiuè comprehendam Dei virtutem, & consequenti essentiam. non autem per infinitatem intensiuam. sic respondet expositor, & Capr. Th. vero potes negare Scoto, & Aureolo, quin cognoscens infinitatem intensiuam comprehendat Dei essentiam, dummodo cognoscat eam tm̃ quantum cognoscibilis est: est aũt infinitæ cognoscibilitatis, qm̃ est infinitæ entitatis, & actualitatis: & cum dicit Scot. se probasse in quæstione preced. ꝓ cognoscens infinitatem intensiuam non comprehendit Dei essentiam. Dico, ꝓ bene probant intellectum, qui absolutè fertur super infinitatem Dei, non cõprehendere Deum: quoniam hoc conuenit omni beato, aliter non quietaretur intellectus: tamen non probauit, quòd intellectus, si feratur infinitè super Dei infinitatem, non comprehendat eum. Idem dico ad Aureo. ideò negandа est propositio minor Scot. & Aureol.

Ad secundam Scoti, nego hanc consequentiam, cognoscens vnum effectum & duos, & tres, & centum: & sic deinceps non comprehendit verbum, vt est causa illorum: ergo cognoscens oẽs effectus producibiles à verbo, vel per verbũ, nõ cõprehendit verbũ, arguit. n. à diuisim ad cõiunctim, siue ab obiecto inadæquato, ad obiectũ adæquatũ diuinę potentiæ. Cõstat aũt, ꝓ hęc cõsequẽtia nõ valet, ꝓ cognitionẽ obiecti inadęquati nõ cõprehẽditur potẽtia: ergo nec per cognitionẽ obiecti adęquati.

Ad primam Aureol. respondendum est, vt ad primam Scoti: ad secundã aũt nego consequentiam, licet. n. non adæquãt quo ad esse, tam in oẽs simul sumptæ adæquant diuinam virtutem & potentiam in rõe potentiæ. sicut eius adęquatum obiectum: neque. n. põt plura producere q̃ possint produci: per obiectum aũt adęquatum cõprehenditur virtus producentis, dato ꝓ deficiat à nobilitate ipsius virtutis quo ad esse, sicut per cognitionem oĩs producibilis à sole, comprehenditur virtus solis, licet omne tale producibile sit ignobilius quo ad esse, quoniam est corruptibile: virtus aũt solis est incorruptibilis: ex perfecta aũt cognitione virtutis, & potentiæ agentis ascendit intellectus ad perfectam cognitionem naturæ & essentiæ eiusdem, sicut ex prima & adæquata proprietate.

Ad solutionem consequentiæ. B. Th. q̃ adducunt Godofr. & Aureol. dico ꝓ decepti sunt non ponentes differentiã inter cognoscere oẽs effectus in seipsis & cognoscere eos in prima causa: nam qm̃ in seipsis cognoscuntur maiori, & minori limpiditate cognosci põt, secundum ꝓ per species suas diuersimodè actuant intellectũ. Quando autẽ cognoscuntur in causa prima non solum quot sint in numero. sed quãtum quisque perfectus est cognoscuntur. Id aũt non põt cognosci nisi sciendo, & quo gradu perfectionis possunt à causa prima produci, & iterum id nõ potest scire. nisi omnino penetretur perfectio primę causæ. quod est comprehendere ipsam: nego igitur, si oẽs effectus videntur in prima causa, ꝓ possint videri magis, & minus limpidè, imò infinita limpiditate ex omnimoda penetratione eiusdem, & qm̃. i. propriũ Dei, iõ solus videt oĩa in seipso: & aduerte, ꝓ hæc responsio fundata est in 3. contra c. 56. ibi. sed si diligenter considerentur, non est eiusdẽ rõis, vsque in finẽ capitis.

In respõsione ad quartum. Aduerte primo ꝓ B. Th. videtur concordare cum Auic. lib. 9. suæ met. c. 7. vbi inquit, perfectio rõalis animæ est, vt fiat secundum intelligibile, & describatur in ea vniuersus orbis, & forma totius, & ordo intellectus in toto, & subdit & vt incipiens à principio totius procedat ad substantias excellentiores spirituales absolutè: deinde ad spirituales pẽdentes aliquo modo, deinde ad animas mouentes corpora, & postea ad corpora cœlestia, & vt hæc oĩa sint descripta in anima secundũ dispositiones & vires earum quousque perficiatur in ea dispositio vniuersi & sic transeat in secundũ intellectum instar esse totius mundi: hæc ille. Aduerte, ꝓ Th. ibi, cognoscere aũt alia singularia &c. breuiter, & truncate se expedit de his, quæ nõ est necesse beatum cognoscere: & ideo vide in tertio contra c. 59. ibi. primo quidem q̃tum ad ea, & vsque in finem: & illic inuenies ꝓ non est necesse, imò nec possibile quantuncunq; beatum intellectũ cognoscere oĩa, quæ Deus facere põt, sed nec facit, nec facturus est. Item nec oĩm rerũ factarum rões. item nec ea, quæ pendent ex mera voluntate Dei vt prædestinatio, electio, hora iudicij, &c. hæc. n. oĩa non possunt cognosci nisi cõprehendatur Dei essentia, vt inquit illic B. Th. & tu vide ad placitũ. Quomodo aũt anima Christi excellẽtius & vniuersalius videat res in verbo q̃ quilibet alius beatus, non est præsentis propositi. In responsione ad secundum aduerte, ꝓ

licet hic concedat minorẽ, tñ in q. de verit. q. 8. art. 4 & q. 12. ar. 6. negat eã, declinans potius ad modũ essendi, sicut effectus in causa: qm̃ sicut res in speculo vt sup. diximus, ꝙ tñ Deus sit speculũ saltẽ improprè, concedit, & qm̃ argm̃ in huius art. indistin ctè subsumit Deum esse speculum, ideo potuit admittere mino rem, quoniam quocunque modo sit speculum, cum non comprehenditur non est necesse omnia videri in eo.

ARTICVL. IX.

Vtrum ea, quæ videntur in Deo à videntib. diuinam essentiam per aliquas similitudines videantur.

Circa tit. Aduerte, ꝙ licet in art. 2. determinauerit diuinam essentiã non posse videri per aliquã similitudinẽ, qm̃ nul lum creatũ est sufficienter repræsentatiuũ tãtæ cellitudinis, & infinitatis: tñ hæc rõ cessare videtur quo ad creata visa in diuina essentia: cũ. n. oẽ creatum sit finitũ, repræsentabile est aliqua specie finita, & propterea quærit vtrum ea, quæ videntur, item aduerte, quòd ly. per aliquas similitudines intendit formas intelligibiles: productas realiter à Dei essentia.

Vnde secundum illã cognitionẽ &c. vsq; in finẽ art. Aduerte, ꝙ resolutio stat in hoc, si videtur per aliquas similitudines, vel illę similitudines sunt in ipsis videntib. vel in diuina essentia sicut species in speculo: non quia res viderẽtur in seipsis & nõ in alio: nunc aũt loquimur de visione in alio, nõ secundo ꝙ pluralitas absolutorũ nõ stat in diuina essentia. Formæ aũt intelligibiles sunt entia absoluta, cũ sint principiũ actionis, connotant tñ respectũ, vt scientia & scibile. Sed dices, oĩa vnr per vnam similitudinem, sicut pót creari Angelus, qui oĩa intelligat per vnã speciem, contra hæc similitudo vel est ipsa diuina essentia, quæ sufficiẽter repræsentat se, & alia: & sic habetur intẽtum, vel est distincta, & hoc est impossibile, qm̃ ex diuina essentia, & ipsa similitudine fieret cõpositio, sicut est intellectu Angeli & eius specie: hoc aũt repugnat diuinæ simplicitati, & propterea B. Th. concludit, ꝙ vident per solam diuinam essentiam, vt gerit vicẽ formę intelligibilis repræsentãtis se, & alia.

ARTICVL. X.

Vtrum videntes Deum simul videant omnia quæ vident in Deo.

AD cuius euidentiã cõsiderandũ est, ꝙ in Deo nos &c. Aduerte, ꝙ eandẽ rõem sub eisdẽ propositionib. adducit in q. 85. art. 4. loquens de intellectu nostro, & illic inuenies defensionem contra Scot. & Aureol. ideo videbis illic.

Si aũt oẽs intelligantur vna specie, simul intelligantur &c. Aduerte, ꝙ hæc conditionalis non est vera de necessitate, sed de possibili: hæc. n. est falsa. Quæ vna specie intelligũtur, necesse est simul intelligi: stat. n. ꝙ applicẽ intellectum ad intellectionẽ parietũ præcisè qñ actuatur intellectus specie domus, vt est quoddã totum sufficit autẽ, ꝙ sit formaliter vera de possibili. Quod aũt in visione Dei sit vera de facto, & de necessitate est propter oĩmodã, & simultaneã perfectionẽ, q̃ est de rõe actus beatifici, & iõ B. Th. 3. cõtra c. 60. fortè aduertens, ꝙ hęc rõ non concludit, de facto ex forma, sed ex materia tali, propterea adducit alias rationes, quib. directè probat in illa visione nullum esse visorum successionem quas tu vide ad placitum.

Vnde simul, & non successiuè vñr: Aduerte, ꝙ sub hac conclusione cõtinetur oĩs intellectus creatus, ẽt intellectus animæ Christi, ꝙ quidẽ non placet Sco. in 3. di. 14. in q. 2. ibi. sed ista via tertia non placet, vult. n, ꝙ anima Christi vidẽs Dei essentiam habeat oĩa sibi pñtia habitualiter, siue in actu, primo quo, s. videt Dei essentiã. Dicit. n. ꝙ actus, quo videt verbum primò est actus primus pñs, quo sibi relucent oĩa, quæ lucent in verbo. & hoc quia verbũ est manifestatiuũ vt speculũ voluntariũ pñtans omnia ipsa, tamen anima Christi non potest simul omnia recipere in cognitione sua actuali, sed quodlibet sigillatim, & ita pót videre quodcunque de numero infinitorum ad ꝙ se cõuertit, ꝙ igitur non oĩa simul actualiter videãt, probat dupliciter. Primò experimur, quòd attentio circa plura obiecta est minus perfecta, ergo videtur impossibile, potentiam finitam perfecta attentione videre infinita simul.

Secundo si actualiter videret infinita perfectio animæ Christi in infinitum excederet perfectionem alterius animæ ꝙ videtur inconueniens. Deinde cõfirmat intentũ suũ per Auic. in 6. naturalium parte. 4. c. 2. vbi inquit, in sapientia creatoris nõ est occultatio secundum receptacula, quia. s. licet verbum omnia repræsentet, tamen anima non potest recipere nisi sigillatim.

Ad primum dico, assumptum non esse verum, nisi quando plura obiecta videntur in seipsis. vt plura sunt, & per proprias species, quando etiam videntur in alio, non vt plura, sed vt vnum videntur ex cõsequenti est vna omnium visio & attentio.

Ad secundum admissa pro nunc consequentia, nego, ꝙ hoc sit inconueniens, qm̃ anima Christi, vt est anima Christi, est diuinum intelligẽs ex vnione ad diuinũ suppositũ, ita ꝙ pót dici, vt sic, de ordine diuinorũ entium, licet in ꝓtum anima, sit tm̃ de ordine rerum creatarũ. Constat aũt ꝙ ea, quæ sunt de ordine diuino, vt sic, excedũt improportionaliter ea, quę sunt infeterioris ordinis: sic lumen gloriæ excedit incõparabiliter lumen naturale, nõ quidẽ quo ad esse, cũ vtrumque sit finitũ, sed quo ad virtutẽ, & efficatiã, vt supra diximus. Idem intellige de anima Christi, vt est talis anima. Sco. aũt iõ decipitur, qa cõsiderat animã Christi vt est eiusdẽ spẽi, cũ alia aĩa, & nõ speculatur altius.

Ad dictũ Auic. dico, ꝙ non deseruit huic proposito de visione rerum in verbo: loquitur. n. illic de anima coniuncta, qũo in somnis recipit cognitiones rerum occultarum, & dicit, sed occultatio taliũ est secundũ receptabilia, aut quia sunt infusa corporib. aut quia sunt inquinata ab his quib. deprimuntur deorsum, cũ hoc aũt ociãtur ab his actionib, merentur videre ꝙ est illic, &c. patet aũt, ꝙ hęc qñq; nõ valet, aĩa demersa in corpore paulatim & in somnis recipit cognitionẽ occultorũ à Deo, vel ab Angelis, ergo aĩa vides Deũ, recipit successiuè visionẽ eorũ q̃ reluceẽt in verbo, Vñ Sco. in vniuersaliter adducit dictũ Auic.

Sicut corpus non ꝓt figurari simul diuersis figuris &c. Et aduerte ꝙ hanc similitudinem sustinebo infrà in q. 85. art. 4. vbi declarabo, ꝙ tenet, vt dicit B. Th. in 1. 2. q. 54. art. 1. ad vltimum, rõe terminationis, qm̃ sicut figura terminat corpus, ita species intelligibilis determinat intellectũ existere sub actu secundo. Vnde sicut nõ ꝓt vnum corpus terminari simul multis figuris sic nec idẽ intellectus in actu secundo determinari multis species. imò patet, ꝙ Sco. in 1. d. 3. q. 1. variè improbat hanc similitudinẽ ꝓp hoc ꝙ species non est figurans, & quia species in intellectu non habent oppositionem: adducit. n. non causam, vt cæusam, quod si considerasset quomodo assimilatur in hoc, quod est terminare. non ita leuiter impugnasset.

ARTICVL. XI.

Vtrum aliquis in hac vita possit videre Deum per essentiam.

Circa tit. ly, in hac vita. i. stante vnione animæ & corporis, & non exponatur pro vtente vel operante opera sensuũ: qm̃ in responsione ad secundũ dicit. sed non vtentiũ sensib. corporeis, &c. ly, possit non stat absolutè, sed possit absque diuino miraculo ly: videre stat indistinctè, siue per modum habitus, siue per modum transeuntis, vt tenetur de Moyse.

Respõdeo dicendũ, ꝙ ab hoĩe puro, &c. hoc dicit ad differẽtiã Christi ꝙ pro hac vita fuit semper beatus. nisi ab hac vita mortali, &c. h. d. ad differentiã status hominis post resurrectionem quando in carne mea. i. existens viuus, videbo Deum, &c.

Vnde impossibile est anima hominis secundum hãc vitam, &c. ly, impossibile, stat sicut hic impossibile est mortuum resurgere ꝙ tñ sit possibile diuina virtute ex miraculo, & nõ stat pro eo ꝙ implicat cõtradictionẽ qm̃ hoc nulli potẽtiæ subest, & tamẽ in responsione ad secundũ tenet esse factum de Paulo.

Et huius signum est ꝙ anima nostra, &c. Aduerte, ꝙ Sco. in 4. di. 45. q. 2. ibi. quæ adducuntur pro confirmatione, &c. reprobat hæc signa. Sed ego defendam B. Th. in q. 89. art. 1. & tu quære illic, quoniam est locus ad propositum.

ARTICVL. XII.

Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus.

Circa tit. ly, per rõem naturalẽ, stat pro cognitione rerum naturaliũ acquisibili per lumen naturale, & est, sensus vtrum per cognitionẽ rerũ naturaliũ possimus Deum ly cognoscere stat indistinctè. siue per essentiã siue quia est & aduerte, ꝙ eadẽ est determinatio huius art. cũ determinatione illius q. infr. in q. 88. art. 1. & 2. & 3. in quo quæritur, vtrũ anima coniuncta possit intelligere separata & vtrũ primũ intelligibile pro hac vita sit ipse Deus. Et qm̃ Sco. & sequaces eius, præcipuè Antonius Andre. in 2. metaph. q. 3. vñ tenere contra determinationem B. Th. de cognitione quidditatiua separatorũ. Ideò vide in nostris qq. lib. 2. metaph. q. 3. illic inuenies declarationem positionis B. Th. & Sco, & qũo non dissentiunt in snĩa, & qũo argumenta Sco. quæ recitat Capr. in 1. di. 2. q. 1. contra quintam laborãt in æquiuoco. Cõcludũt. n. ꝙ possum⁹ cognoscere quidditates separatas, non tamen quidditatiuè. Quomodo autem hæc differant, declaraui illic, vide tu ad placitum.

Ex sensib. aũt non ꝓt, vsque ad hoc, intellectus noster pertingere. ꝙ Dei essentiã videat. Aduerte, ꝙ Sco. quocunque modo declinet à via B. Th. quo ad cognitionẽ substãtiarũ immaterialium, saltem in hac eadem conclusione, quo ad Deũ concordat. vnde Ant. Andr. in q. prædicta, inquit, illa cognitio visionis, q̃ beati hñt in patria, est nobis fortè impossibilis, ꝓ hoc statu, &c. ex cõsequẽti nõ possumus ꝓ hac vita ꝓ rõem nãlẽ videre Deũ.

ARTIC

ARTICVL. XIII.

Vtrum per gratiam habeatur altior cognitio Dei quàm per rationem naturalem.

Circa tit. ly, per gratiam, stat pro reuelatione facta homini à Deo non secundum communem ordinem naturæ, sed & ex gratia speciali, vt quando nobis loquitur per Prophetas aut filium, &c. est sensus, vtrum cognitio de Deo, habita per reuelationem, altior sit.

Respondeo dicendum quòd per gratiam perfectior cognitio. Aduerte, quòd in ti. proponitur altior, in conclusione perfectior, in responsione ad secundum plenior, quæ quidem excellentię non verificatur ex modo cognitionis, quoniam ex modo illa perfectior est, quæ euidentior est, & propterea cognitio primorum principiorum perfectissima ex modo.

Secundum hæc cogniuo innititur fidei: quæ aufert euidentiam à credente: ergo ex modo non verificantur illæ excellentiæ, sed verificantur ex parte obiecti, pro quanto de Deo per gratiam cognoscimus altiora, & occultiora prædicata, puta quia Trinus & vnus, quia sanctificans, quia beatificans, & hæc non possumus cognoscere per rationem naturalem, & ratione hac diximus in q. 1. quod sacra doctrina meritissimè dicitur sapientia, quoniam attingit occultissima & eminentissima prędicata Dei, in qua non potest metaphysica naturalis, vt declaraui in q. 1. art. 6. corrolarie sequitur quod cognitio de Deo habita per gratiam ex modo est infima. ex obiecto autem, prout declarauimus, est perfectissima.

¶ Quæstio Ducimatertia.

ARTICVL.

Vtrum aliquod nomen Deo conueniat.

Secundum Philosophum voces sunt signa intellectuum, &c. vsque ibi, conceptionem intellectus. Aduerte quòd dicit, voces esse signa intellectuum & non dicit similitudines. quia inter vocem significatiuam præcipuè ad placitum, & cius significatum non attenditur aliqua similitudo, sed sola ratio siue voluntas instituentis, sicut in multis aliis signis, vt tuba est signum belli dicit intellectuum, & tamen tex. philosophi habet passionum quæ duo licet stent pro eodem. s. pro conceptionib. tamen alia ratione dicuntur intellectus & aliæ passiones dicuntur quidem intellectus prout sunt termini actus intelligendi, & dicuntur passiones prout causatur à re, vt à fundamento veritatis, & recipiuntur in intellectu. omnis autem receptio, potest dici passio, ex tertio de anima dicit quòd intellectus sunt eorum similitudines, & nõ dicit sunt notæ, sicut dixerat de vocibus, quoniam naturaliter repræsentant res, vnde conceptus dici solẽt imago, & verbũ, cuius ratio est manifestatiuum eius, cuius est imago, siue verbum, vnde remota omni institutione humana, diffinitio repræsentat diffinitiuum: dicit quòd voces significant res mediante conceptione intellectus quod vtique est verum: sed cum quadam latitudine: nam voces significatiuæ aut sunt cõmunes, vt homo, lapis, animal: aut singulares, vt Sortes, Plato, si sunt communes, significant naturam communem, quæ non habẽt communitatem realem extra singularia vt voluit Plato, sed communitatem secundum rationem, quę non ponitur, nisi per intellectum concipientem. necesse est igitur, vt intellectus prius concipiat hominem, inquantum homo est, quàm enunciet per vocem. si sunt singulares, significant naturam singularem, quam necesse est prius apprehendi per rationem particularem, i. per imaginatiuam vel cogitatiuam, & de ea formare conceptum singularem: & deinde sic apprehensam significare per vocem: nam Aristo. in 2. de anima tex. 9. vult quòd non omnis sonus animalis sit vox, Necesse est prius imaginari, & apprehendere id, quod per vocem exprimẽdum est, & illa apprehensio siue conceptus singularis potest dici intellectus. pro quanto etiam cogitatiua apud Aristo. aliquando dicitur rõ, aliquando intellectus passiuus ex tertio de anima tex. 28.

Secundum igitur, quòd aliquid à nobis cognosci potest, sic à nobis potest nominari. Aduerte. quòd Scot. in 1. di. 22. q. vnica, improbat hanc propositionem. dicit enim quod ly, nominari, dupliciter potest accipi, primo, vt idem est quod imponere nomen ad significandum aliquid, secundò, vt idem est quod vti nomine imposito ab alio: si sumatur secũdo modo, falsum est, quòd eo modo de necessitate nominemus aliquid, quo cognoscimus: potest enim aliquis vti nomine distinctius significante rem, quam ipse intelligat, vt quia est altioris ingenij: intelligit distinctè aliquam naturam, puta solem & ei nomen imponit: vulgares autem vtuntur eodem nomine, licet non distinctè tam perfectio intelligat ipsum solem & quantum ad hoc bene dicit Scot. ex consequenti sequitur quod si Deus imponeret sibi nomen, vel Augustinus qui distinctius cognoscit ipsum Deum. Viator posset vti tali nomine, si sibi reuelaretur. licet non intelligeret ita distinctè rem nominatam. si autem sumatur pro primo modo, Scotus licet sub dubio relinquatur, & conditionaliter, vt patet cum dicit, si autem ista propositio esset vera, quòd nullum nomen potest alicui imponi distinctius quàm intelligatur, hæc tamen est falsa, quòd nullus potest vti, &c. tamen arguit quòd non sit vera sic, si nihil potest per nomen significari distinctius quam intelligatur, nullum nomen impositum à viatore significaret aliquid de genere substantiæ; sed de genere actionis, aut accidentium: probatur consequentia, quoniam non cognoscimus naturam substantię, nisi in conceptu communi entis: ergo non distinctè, & propterea non cognoscimus distinctè, nisi aliquas proprietates aut actiones alicuius substãtię. puta de igne lucem, calorem, calefactionem. & de lapide duritiem, & lęsionem pedum: ergo si aliquid minatur sicut cognoscimus, ista nomina, ignis, & lapis non significabunt distinctas substantias, sed proprietates aut actiones: quod patet esse falsum.

In hoc non bene dicit Scot. quoniam si intellectio est causa nominationis, & perfectius nomino quam intelligo, effectus erit perfectior causa sua. Præterea talis est nominatio potius esse à casu, quàm à proposito, & posset esse erroris occasio, vt puta aliter nominemus rem, quam fortè sibi conueniat. Ad argumentum igitur Scot. nego consequentiam. ad primam probationẽ nego assumptum. Imo cognoscitur propositio concepta: & per propriam speciem. Decipitur autem Sco, quoniã tenet substantiam non cognosci per propriam speciem, sed per speciem accidentium suorum: cuius oppositum determinaui in 7. metaph. q. 6. Ad probationem, nego similiter assumptum: nam vt declaraui in 7. met. q. 5. talis seruatur ordo in nostro intellectu, primo quando intellectus possibilis actuatus est specie. substantiæ per ipsum cognoscit subiectum quo ad prædicata confusa essentialia, secundo quia nostra distincta cognitio incipit à sensu, qui est cognoscitiuus accidentium per viam sensus consurgo ad cognoscendum accidentia propria talis, vel talis substantiæ: tertio ex his accidentibus notis deuenio in cognitionem distinctam ipsius substantiæ, & in tertio gradu nominauimus substantiam nomine significante substantiam distinctè, sicut cognoscimus. Vnde nego, quòd huiusmodi nomina lapis, & ignis. significent accidentia vel actiones, licet imponantur ab eis: sed vt dicemus infrà distinguuntur, id. à quo & id, cui nomen imponitur. vtrum autem in scriptura sacra, vel apud Hæbreos sint aliqua nomina significantia distinctè diuinam essentiam, vt probabile, dicit Scot. esse tenendum. quid autem tenendum secundum B. Th. dicam in art. 9. huius q.

Notandum tamen ita quòd nomen significans ipsum &c. vsque ibi, declarante eius essentiam &c. Aduerte quòd nomen significans rem secundum quod est in se, est illud, quod significat rem quo ad prædicata sustantialia nõ solum communia, sed propria, & intrinseca: vt homo. nomen autem significans rem, vt est sub actione, vel sub respectu ad alterum vel sub negatione non significat rem secundum quod est in se, & quoniam diuina nomina imponuntur ab actione, vel respectu vel negatione, vt magis declarabitur infrà: ideò nullum significat Deum vt est in se, id est, quo ad prędicata quidditatiua propria.

***

EXPOSITIO SVPER TRACTATVM DE TRINITATE,

Primæ partis D. Thomæ.

ON est mea intentio in hac expositione formalizare articulos D.Thom.hoc enim per se potest exercitatus & ingeniosus studēs: Nec quoscūq; articulos scrutari, plures enim sunt, in quibus immorari superfluum esset, sed intēdo exponere propositiones dubias, & obscuras, aliquando mouendo dubia, aliquando interpretando, & defensare D.Th.contra impugnatores suos. Vt ergo doctrina clarior habeatur, propono ordinem, quem D.Th. seruauit: & iuxta talem ordinem diuidam hoc nostrum expositorium. Ordo talis est secundum doctrinam Aristo. in 1. Posteriorum. In omni scientia supponitur subiectum, de quo primo consideratur sua principia. secundo ipsum subiectum in communi: vnde ens mobile, vel corpus mobile simpliciter est subiectum in octo libris de physico auditu. tertio considerantur partes subiectiuæ ipsius subiecti, vt cœlum, elementa, mixta, & in aliis libris naturalibus. quarto considerantur proprietates ipsius subiecti: eiusdem enim scientiæ est, considerare subiectum, & proprias passiones ex 4. metaph. commen. 7. vnde considerans ens, inquantum ens considerat vnum, & multa. &c. Conformiter B.Th. processit in hoc tractatu, nam subiectum eius est persona, nō quidem metaphysicè, sed Theologicè sumpta, quæ sumitur pro supposito relatione sola, & non aliquo absoluto in esse communicabili constituto. quæ quidem persona ex reuelatione supponitur: de huiusmodi autem persona, primo considerantur principia sua constitutiua, & distinctiua, quæ quidem sunt relatio, origo: ita tamen quòd immediatum, & completum est relatio, vt dicemus, secundo cōsideratur ipsa persona in communi, non descendendo ad aliquam particularem, tertio considerantur ipsæ personæ in particulari quasi partes subiecti, iterum consideratur persona in communi consideratione comparatiua, puta comparando personam essentiæ & relationi & actui notionali quarto considerantur proprietates personarum quæ sunt æqualitas, similitudo, missio, &c.

Iuxta igitur talem ordinem diuidemus præsens expositorium in quinque partes, In prima agetur de processione, & relatione. In secunda de persona in communi, consideratione absoluta. In tertia de personis in particulari. In quarta de persona in communi consideratione absoluta. In quinta de proprietatibus personarum. Pars prima continet duas q. primam de processione, secundam de relatione. Circa ar. 1. 1. q. sic procedemus.

¶ Quæstio Vigesima septima.

ARTICVL. I.

Vtrum in Deo sit processio.

ALij verò hanc processionem acceperunt secundum quod causa dicitur procedere. Aduerte, quòd tunc dicitur causa procedere in effectum: quoniam non in sui natura aliquid producit, sed sibi præexistenti copulat aliquid de nouo productum, ex quo & ipsa causa denominatur talis, licet in se non sit talis, vt patet in misterio incarnationis, & de hoc vide B.Th. in 4. contra. q. 5. & in hoc sensu loquebatur Sabellicus vt patet in artic.

Sed cum omnis processio sit secundum aliquam actionem, Aduerte, quòd Durandus, & plures alij, quos recitat Capr. in 1. d. 27. q. 2. contra primum tenēt quod repugnet actioni immanenti esse productiuam, fundantes se super dictum philosophi in 9. metaphy. comment. 16. sed tu exponens dictum philosophi sicut Capr. vbi supra ad secundum Gerardi, & ad primum Durandi, quam expositionem sequitur expositor, & est quasi formaliter Ioan. Bacc. in 1. di. 27. quæst. 1. in fine ibi. dico quod supra reprobaui. & stat in hoc: omnis operatio transiens habet aliquid operatum, ad quod ordinatur vt ad finem & complementum vltimum quod est melius ipsa operatione, vt patet comparando ædificationem domui, operatio autem immanens non necessario habet operatum, vt patet in sensu. vel si habet, non est finis talis operationis vltimo intentus, imo tale operatum ordinatur ad ipsam operationem immanentem, eliciendam vt patet in habitibus moralibus generatis ex actibus, qui ad consimiles actus eliciendos ordinantur. Intentum ergo philosophi est non negare operatum omne per operationem immanentem, aliter negaret habitum moralem, fieri ex frequentaris actibus, & sic sibi contradiceret, sed negare operatum, quòd sit finis, & vltimum intentum in tali operatione, sicut est in actione transeunte.

Quicunque intelligit ex eo, quòd intelligit, &c. quæritur si hæc propositio est vera, si scita, vel tantum credita. Expositor tenet, quòd non est vniuersaliter vera, quia beatus non format verbum adæquatum, licet possit concedi de verbo partiali, vt tenet etiam Capre. vbi supra ad 8. & dicit expositor, quòd nec Angelus intelligens se, format verbum quia superflueret cum habeat suam essentiam semper sibi præsentem, sed hoc videtur esse contra B.Thom. 4. contra c. 11. ibi, perfectior igitur est vita intellectualis in Angelis, vsque ibi, quæ quidem in nobis, &c. ideo teneo cum Capr. vbi supra respondendo ad secundum factum, tertio loco contra eandem concludit. quòd omnis intellectio elicita, directa, perfecta, vel imperfecta terminatur ad verbum, quia non completur nisi producto verbo, sicut non completur sensatio exterior, nisi in sensu communi. dico autem elicita, quoniam si per omnem intellectionem absolutè possemus concludere produci verbum, ergo naturaliter possemus concludere verbum esse in Deo, & verbum producere verbum. Deus enim est intelligens, & verbum est intelligens. Dico directa, aliter dum intelligo meum intelligere, producerem aliud verbum à 1. & sic in infinitum. Dico siue perfecta, siue imperfecta. quoniam obiectum non repræsentatur intelligenti nisi in verbo, vnde sicut repræsentatio aliquando est perfecta, aliquando imperfecta, sic & verbum, quorum vtrumque correspondet suo intellectui, sicut effectus causis suis. Quod autem dicit Expositor, quod in Angelis superflueret, nego cōsequentiam ad probationē dico, quòd essentia non semper est eis præsens in esse intellecto vltimato. Cum autem, secundo quæritur vtrum hæc propositio sit tantum credita, vel scita, dico quòd in creato intelligente, in quo est elicita intellectio: est vniuersaliter vera, & scita, in Deo autem non est scita, ita quod per intelligere diuinum possimus concludere esse productum verbum distinctum realiter ab intelligente: quoniam illud intelligere, non distinguitur realiter ab intelligente, & ideo philosophus hoc non potest comprehendere: potest dici tunc, quòd ideo etiam est scita, quantum ad productionem secundum nostrum modum intelligendi, vt scilicet sicut per nostram intellectionem distinctam realiter à nobis producitur verbum realiter distinctum ab intelligente, si per intellectionem diuinam distinctam tantum ratione ab intelligente producitur verbum, vel ali

vel aliquid per modum verbi distinctum tantum ratione ab ipso intelligente, & hoc non negasset philosophus, ex quibus patet quod ratio B.Th. non concludit demonstratiuè, sed imitatiuè, quòd autem per intelligere diuinum producatur verbum distinctum realiter, &c. est tantum creditum.

Ex eius notitia producens. Circa hanc propositionem sunt tria dubia: primum est, si notitia. i. intelligere est productiuum verbi, & videtur quod non: aliter filius produceret verbum. Aduerte, quòd Scot. qui tenet actum intelligendi, vt est actio immanens, nō esse actionem productiuam: ponit in intellectu diuino duos actus intellectus, primum vocat operatiuum secundum autem vocat productiuum, & licet vterque sit actus intellectus tamen tantum primum dicit esse actum intelligendi, quo nihil producitur ex 9. metaph. Vnde ipse absolutè negat verbum produci per actum intelligendi, & hanc eius imaginationem videbis in quolibet q. 1. art. 3. ibi, vel potest breuiter dici ad istam secundam probationem, &c. quam tamen imaginationem sufficienter improbat expositor: videas tu eum. Demum fundamentum eius de actu intelligendi quod non sit productiuus, destructum est in declaratione præcedenti. Dimissa imaginatione Scot. dicendum est secundum viam B. Thom. quòd intelligere absolutè non est productiuum verbi, sic enim argumentum de filio concluderet, sed intelligere expressiuum, quòd est ipsum dicere, est productiuum verbi, præterea notanter dixit B.Th. in fine huius articuli à dicente, q̄ manet in ipso quomodo autem distinguatur intelligere, & dicere, & quid dicere addat super intelligere, pertractabimus infrà.

Secundum dubium est, an verbum procedat ex notitia actuali, vel habituali, & voco notitiam actualem prout intellectus est sub actu secundo: notitiam autem habitualem prout actuatus est actu primo tantum.

Ad hoc dico quod in via B.Tho. non potest simpliciter responderi, sed quod stat ex vtraque posse procedere: nam verbum complexum conclusionis procedit ex notitia actuali præmissarum: necesse est enim prius intelligere præmissas: & verbum complexum principiorum ex notitia actuali terminorum. Verbum autem incomplexum termini simplicis ex notitia tantum habituali. aliter est processus in infinitum, & non daretur prima intellectio: vnde patet, quod resoluendo primum verbum est ex notitia tantum habituali, nec argumenta Durandi, quæ recitat expositor sunt contra hanc determinationem alicuius vitatoris: vide eum.

Tertium dubium est, si verbum productum ex notitia, id est, actu intelligendi, distinguitur realiter ab ipso actu, expositor tenet partem affirmatiuam, & concordat cum Capr. in di. 27. q. 2. ad 1. contra 1. in 2. loco. Item idem tenet Herueus in 2. quodlibet. q. 8. ibi. Quantum autem ad illud, quod est principale. &c. adducit argumenta quæ etiam recitantur à Capr. vbi supra. Sed non curabis solutiones Herueï: nam de actione immanente tenet opinionem Scot. inconsuetam, ideò sequere responsiones Capr.

Non ergo accipienda est processio, sicut in corporalibus, &c. videtur quòd B.Tho. ex hac propositione teneat processionem ad extra inueniri solum in corporalibus, quod est falsum, cum Deus producat entia creata processione ad extra. Dicit expositor, quod B.Tho. non intendit eam inueniri tantum in incorporalibus, sed propter suam imperfectionem inueniri etiam in corporalibus. Tu tamen potes dicere, quòd B. Tho. non loquitur hic in articulo de processione diuina simpliciter sed de prima quæ quidem non est ad extra, sicut illa prima quæ inuenitur in corporalibus. imò necesse est hanc procedere ab illa intranea, quoniam agens per intellectum prius concipit in se, quam producat ad extra.

ARTICVL. II.

Vtrum aliqua processio in Deo possit dici generatio.

ET in eadem natura existens. quia in Deo idem est intelligere, & esse, &c. Aduerte, vt dicit expositor, quòd hæc ratio pluries in hac prima parte est repetita. sed in 4. contra 11. substilissimè exponitur: dicit enim quòd ideò sequitur verbum esse eiusdem naturæ in Deo eum dicente, quia in communi loquendo esse verbi, est intelligi, & id in quocunque intelligere, & intelligi sunt idem, si intelligere est accidens, & ipsum verbum est accidens, si autem intelligere est substātia, & ipsum intelligi identificatum ipsi intelligere vt ipsum verbum, cuius esse est intelligi, erit substantia, cum igitur in Deo intelligere sit substantia, & identificetur, ipsi intelligi, ipsum verbum erit substantia: si benè aduertis, tota vis rationis B.Tho. in 4. contra gent. fundatur in hac propositione esse verbi est ipsum intelligi, &c. quæ videtur esse falsa, primò quia intelligi nihil ponit in re intellecta. sed est denominatio extrinseca: sicut videri nihil ponit in verbo, sed esse verbi, aliquid ponit in verbo, quia esse rei est sibi intrinsecum: ergo esse verbi, non est ipsum intelligi. Præterea eadem intellectione intellectus intelligit & res intelligitur, sed illa intellectio dat esse intellectui: facit enim ipsum esse perfectum in actu secundo: ergo non potest dare esse verbo, quod est res intellecta, tenendo quòd distinguatur realiter ab actu intelligendi, & ab intellectu. aliter duo distincta existerent eodem esse in creatis, cum hic loquatur B.Tho. de ipso vero simpliciter.

Ad euidentiam igitur propositi scito, quòd de intellectu contingit loqui dupliciter, similiter de re intellecta & ex consequenti de verbo, nam intellectus consideratur, vt res & natura quædam. sic esse suum non est ipsum intelligere, sed esse qualitatis, vel substantiæ: vel consideratur vt natura cognoscitiua: sic comparatur ad ipsum intelligere, vt potentia ad actum, & per ipsum intelligere constituitur in actu. non in genere entium, sed in genere cognoscitiuorum & sit intelligere est esse ipsius intellectus & constitutiuum eiusdem in esse cognoscitiuo: eandem distinctionem scias seruari in sensu ita quod proportionaliter sentire est esse ipsius sensus: similiter res intellecta dupliciter consideratur, primo vt res, puta homo vel lapis, sic esse eius est esse substantię. secundo vt actu, & completè obiecta intellectui, sic esse eius consistit in esse intellecto, quod commune est ipsi intelligi, nam sicut constitutiuum intellectus in esse cognoscitiuo est ipsum intelligere, sic constitutiuum rei intellectæ in esse intellecto est intelligi: res autem intellecta in esse intellecto est intelligi: & eadem est ipsum verbum, nam dicit B.Tho. in 4. contra 11. quod licet verbum hominis non sit homo, est tamen homo intellectus, patet igitur quomodo accipiendum est, quòd esse verbi est ipsum intelligi, sicut esse intellectus est ipsum intelligere. Ex his patet quid dicendum sit ad obiecta: laborant enim in æquiuoco.

Ad primum igitur dico, quod licet intelligi nil ponat in re intellecta, vt res est, ad differentiam actionis transeuntis quæ aliquid ponit in passo. vt res est, ponit tamen in re intellecta sub esse intellecto, efficitur enim profectio conceptus, qui est res intellecta, vt sui termini, præterea ex eo, quod intellectio terminatur ad conceptum, prouenit similitudo ad rem intellectam, ergo ponit aliquid in re intellecta.

Ad secundum dico, quòd non inconuenit idem esse perfectionem, & actum, & esse plurium diuersa ratione, nam eadem actio transiens est actio agentis, vt principij, & partim vt subiecti, & idem esse, est esse compositi & partium, sic eadem intellectio est perfectio, & esse intellectus vt subiecti & conceptus, vt termini intrinseci & specici intelligibilis vt principij.

ARTICVL. III.

Si est alia sit processio à generatione verbi.

SEcundum autem opinionem voluntatis inuenitur in nobis quædam alia, &c. Dubitatur, vtrum per actum voluntatis aliquid intrinsecè producatur proportionaliter, quòd si terminus, sicut per actum intellectus producitur conceptus, & quidem B.Thom. hic in artic. perfunctoriè transit, tenens tamen partem affirmatiuam, quam infrà in q. 37. articul. 1. sufficienter declarat. licet tale productum careat proprio nomine, & signetur tantum nomine actionis, vt amor, impulsus inclinatio, &c. Vtrum autem possit signari termino, vel nomine non importante modum actionis, dicemus tunc, sed omissis argumentis Scoti, quæ recitat, & soluit Capr col. 1. distinct. 10. quæ. 1. contra primam. Tertio loco arguitur, quòd hoc repugnat B. Tho. nam in quæst. de veritate. quæ. 4. artic. 2. ad 7. ponens differentiam inter intellectum & voluntatem, dicit quod in voluntate nihil procedit nisi per modum operationis, secus autem est intellectu, quasi dicat aliquid procedit per modum operationis vt intellectio & aliquid per modum operati vel termini vt conceptus, in voluntate autem nil procedit per modum termini, ergo videtur quòd B.Thom. non ponit aliquid procedere per actum voluntatis, sicut proportionaliter fit in intellectu vel B.Tho. sibi contradicit.

Expositor dicit dictum B.Th. intelligendum esse non secundum rem, sed secundum modum significandi: quia illud produ

ctum actu voluntatis non potest significare: nisi nomine importante operationem, secus est de operato per actum intellectus. Tu tamen aduerte, quòd videtur B. Th. in authoritate illa penitus negare velle per actum voluntatis aliquid realiter produci, & non solum, quod non sit significabile nomine proprio: & ideo Capr. in 1. di. 10. q. 1. ad 1. Scot. Tertio loco contra primã, dicit dictum B. Th. intelligendum esse secundum rem, non quidem vniuersaliter, sed in hoc, quòd voluntas per actũ suum non producit suum obiectum, sicut intellectus producit vniuersale, nec per actum suum producit similitudinem sui obiecti, sicut intellectus qui producit verbum, quod est similitudo rei intellectæ: non igitur B. Th. sibi contradicit. Quæ autem ex positio sit magis ad mentem B. Th. relinquo pro nunc alterius iudicio: hoc tamen vnum scito, quòd B. Th. illic valde clare loquitur & difficile est substentare, quomodo neget omne productum per operationem voluntatis: tu tamen considera.

Secundum quam amatum est in amante. Aduerte, quòd Capreol. 1. di. 10. q. 1. contra primam primo loco adducit argumenta Aureol. quib. improbat hunc modum, & eadem recitat expositor. & respondet conformiter vt Capr. vbi supra & sufficit.

Vnde præter processionem verbi ponitur processio, quæ est processio. Quæritur, si illud procedens debet signari ex actu vel ex termino. i. vtrum sit ipse actus amandi vel terminus. Ad hoc dico secundum doctrinam B. Th. in q. de verit. q. 4. art. 2. ad septimum debet signari ex parte voluntatis, & ratio B. Th. est vbi supra, quia inter operationem diuinam, & voluntatem non est distinctio realis, non enim est actio elicita: omnis enim talis est perfectio operantis: sed inter rem, quæ est à suo principio, & ipsum principium est distinctio realis, aliter non seruaretur distinctio realis inter diuinas personas: igitur tale procedens debet accipi pro termino, vt seruetur distinctio realis inter procedens, & id, à quo procedit.

Argumenta Scoti quib. probat, quòd debet accipi pro operatione, nullius sunt difficultatis. Vide ea in Capr. 1. di. 10. q. 1. contra primam tertio loco.

Circa eandem propositionem quæritur: si ille terminus productus, qui est persona procedens, producitur ex actu voluntatis, vel ex actu naturæ secundæ, vt tenet Durandus: sed licet Cap. in 1. di. 10. q. 1. contra primam id, pertractet contra Durandum, tamen locus proprius erit in 5. art. præsentis q.

Pro responsione ad tertium data à D. Th. notanda sunt tria, primo in quo genere causæ res cognita est causa amoris. dicit B. Th. quòd nihil potest amari, nisi sit in intellectu conceptum.

Ad hoc dico, quòd res cognita dupliciter considerari primo vt res habẽs suam bonitatem, sic est causa finalis ipsius actus amãdi, amare enim est motus appetitus ad rem vt bonam. secundo vt cognita, sic est causa efficiens desiderium & actum voluntatis. vnde dicit Commentator. 12. met. com. 56. balneum in anima est agens desiderium, & hoc ideo, quia notitia obiecti concurrit effectiuè ad actum voluntatis simul à voluntate vt determinauimus in q. Metaphy.

Secundo notandum quòd licet res intelligibilis, & intellectus concurrant ad actum intelligendi sicut res intellecta, & voluntas ad actum volendi tamen differunt in duob. primo, ꝙ tam res intelligibilis, quam intellectus vt res sunt, concurrunt res autem intellecta, & voluntas non sic, sed voluntas, vt res, & res intellecta, vt intellecta, non enim nisi intellecta mouet voluntatem. Secundo differunt in hoc, quòd res intelligibilis, & intellectus non integrant vnum totale agens intellectionis: quoniam tota substantia intellectionis est à solo intellectu: res autem intellecta concurrit tantum determinatiuè, vt tenet Capreol. in di. 35. q. 1. ad 10. contra primam conclusionem. Secundo loco res autem cognita, & voluntas concurrunt effectiuè ad volitionem, & possunt dici integrare vnum totale agens, nõ quòd vtrumque eadem ratione concurrat: sed quia vtrumque ratione sibi debita effectiuè concurrit sicut Sol, & homo integrant vnum agens ad generationem hominis vtroque concurrente iuxta rationem sibi propriam: vnde patet quòd expositor in duob. non bene considerauit: primo quando dixit, quod cõceptus producitur ab vtroque in vi vnius efficientis completi, in hoc enim sibi contradicit in q. præced. art. 1. ibi, cognoscens autem, recipiens cognitum, illic enim tenet quòd tantum specificatiuè concurrit. Secundo quando dixit, amor autem producitur à voluntate, & re amabili cognita non vt integrantib. &c. non enim impedit, vt declarauimus, quin integrent vnum totale agens licet vtrumq; cõcurrat, sua propria & distincta rõe.

Tertio, Notandum quòd Scot. in dist. 13. ex illis verbis, secũdum quemdam ordinem interpretatus est ordinem prioris & posterioris quasi quod B. Th. teneat vnam processionem priorem esse alia, & sic distinguantur, & contra talem interpretationem arguit tripliciter, vt recitat Expositor. verum quia eius interpretatio est falsa, ideo argumenta non militant contra nos. nam per ordinem B. Th. signat tantum ordinem originis, vt declarabitur infra, & in q. 42. negabit omnem prioritatem inter diuinas personas.

Circa eandem responsionem, Aduerte quòd ex illa propositione, sicut pt̃ attenditur quidã ordo, vsque in finem responsionis elicitur per quid apud S. Tho. istæ processiones distinguuntur realiter, nec in toto hoc tractatu aliud distinctiuum assignat, nisi ordinem originis inter duas personas procedentes, qui consistit in hoc. quòd prima persona procedens sit ab vno tantum: secunda autem à duobus, quòd quomodo debeat intelligi, declarabo in defensione tertiæ conclusionis.

Vt igitur habeatur plena resolutio de huiusmodi distinctiuo, pono tres conclusiones iuxta doctrinam B. Th. in q. de potentia. q. 10. ar. 2. prima conclusio processiones diuinæ non distinguuntur seipsis.

Secunda non distinguuntur sufficienter ex suis principiis formalibus quæ sunt intellectus, & voluntas.

Tertio distinguuntur sufficienter ex terminis productis, vt includunt ordinem originis. Istas cõclusiones videbis in Capr. 1. d. 13. q. 1. cum probationib. suis, sed aduerte, quod multi impugnant eas potius quia non attingunt sensum B. Th. quam aliquid efficaciter concludant.

Vt igitur defendatur conclusioprima contra Scot. & Aur. Aduerte, quòd omnia absoluta habent distinctiuum intrinsecum sicut constitutiuum, & tale sumitur ab intrinseco. s. ab essentia, si est natura simplex vel forma vt in compositis. & hoc ideo qui absolutum ex sua ratione non dependet ab alio, omnia autem relatiua, & ordinata ad alterum habent suum distinctiuum intrinsecum sicut suam entitatem, & vnitatem: sed illud tale sumitur ab extrinseco ad quod habet habitudinem, & sine quo non esset, similiter sua entitas, & vnitas trahitur ab extrinseco, & quia motus, actio, habitus, & relatio dicunt habitudinem. & ordinantur ad alterũ, ideo trahunt distinctionẽ, & vnitatem, & entitatẽ ab his, ad quæ ordinantur. Ex hac declaratione videbis soluta argumenta Aur. & Sco. in Cap. vbi sup. contra primam. Credunt. n. B. Th. poncre distinctiuum processionum extrinsecum, quod non est verum, imo earum distinctiuum est intrinsecum, sed ad differentiam absolutorum sumitur ab extrinseco, tu tamen solue dupliciter & tertium Aur. & illud Sco. ens, & vnum conuertuntur. sed quælibet res est vna sua entitate, & sic distincta ab alia, ergo seipsa, hoc soluitur eadem distinctione, licet. n. cuiuslibet rei principium distinctiuũ sit intrinsecum, non tamen est necesse quod sumatur ab intrinseco, si est res relatiua, qualis est processio & motus &c. Auerte, quod Capr. non inuenit hunc terminum. s. principium distinctiuum sumptum ab extrinseco cum tamen tale principiũ sit intrinsecum, ideo argumenta Aur. & Scot. satis inuolutè soluit. Tu igitur per talem dist. resolutè solues, & postquam solueris omnia argumenta Scoti præter quintum declarabis quomodo hæc consequentia valet, supra quam fundat se B. Th. in q. de potentia q. 10. ar. 2. ad 5. Motus sumit distinctionem à termino, ergo & processio, & omni actio, hanc. n. conatur infringere Sco. & est eius argumentum quintum, cõtra primam in Capre. vbi supra. Tu autem dices cum Cap. quòd hæc cõsequentia, & similitudo tenet non propter identitatem motus cum termino: sed quia motus dicit habitudinem potentialem ad vltiorem gradum, & ideo necesse est, quòd suum distinctiuum sumatur ab extrinseco: cum sit de genere eorum quæ respiciunt aliud: idem dico de processione, & omni actione, vt actio est.

Contra secundam concl. arguit Henric. probans, ꝙ distinguitur per principia formalia, sed hæc non est necesse soluere: nam B. Tho. non negat quin sic distinguantur, sed dicit in q. de potentia. vbi suprà, ꝙ hoc non sufficit, nisi aliud addatur, distinctio. n. rationis non est sufficiens causatiua distinctionis realis.

Contra tertiam concl. arguit Scot. & Aur. non intelligentes sensum B. Th. credunt eum sentire ꝙ ideo generatio & spiratio passiua distinguuntur realiter, quia vna est ab vno supposito vel à duob. & non alia ratione, sed hæc non est mens B. Thonam bene aduertit quod esse ab vno, vel duob. non arguit productiones diuersarum rationum necessario: potest. n. ignis A. esse ab vno igne, & ignis. B. à duob. & tñ sunt duæ productiones eiusdem speciei. Item ignis. A. pt̃ esse idem numero, & à duob. si alter copuletur priori. & ideo argumenta Sco. quæ laborant circa hoc, non sunt soluenda. Sed dico, ꝙ mens B. Tho. fuit ꝙ distinctio

stinctio formalis, & realis processionum integratur ex trib. primo distinctio formalis processionum prouenit ex distinctione formali principiorum. s. intellectus, & voluntatis. secundo distinctio realis processionum prouenit proximè ex reali distinctione terminorum productorum, s. geniti & spirati. resolutiue autem termini distinguuntur realiter ex ordine originis inter eos, qui stat in hoc, quod genitus sit ab vno solo generante. Spiritus autem, vt amor sit à generante, & genito nõ sub ratione generantis, & geniti, sed spiratiui, & propterea B. Tho. infra tenebit quod nisi esset ordo originis inter filium, & spiratum, non distinguerentur realiter, & quia Sco. tenet oppositum, ideo tenet quod se ipsis primo distinguuntur, huiusmodi processione, & sunt primo diuersa: cum tamen sit instantia aperta contra eum quoniam conueniunt in processione, & in materialitate, & in multis aliis. Hæc sufficiant quo ad distinctiuum diuinarum processionum.

ARTICVL. IIII.

Vtrum processio amoris sit generatio.

INtellectus sit in actu per hoc quod res intellecta est in intellectu: sed aduerte quòd ly, in actu sumitur, per actu secundo & ly. similitudinem sumitur pro specie expressa, quæ est terminus intellectionis, & dicitur verbum: nam diximus suprà, quòd intelligere est esse intelligentis in esse cognoscitiuo ergo per ipsum fit actu perfectè, & per consequens fit actu per verbum vt terminum, in quo completur intellectio.

Voluntas autem fit in actu, &c. vsque ibi, in rem volitam. Aduerte quod ly, in actu stat pro actu secundo proportionaliter sicut in intellectu ly, inclinatione stat pro inclinatione actuali, quam diximus tractatum voluntatis ad rem volitam: nam inclinatio habitualis est ipsa voluntas, quæ seipsa habitualiter inclinatur in obiectum volitum eo, quòd est appetitus, de cuius ratione est tendentia in alterum.

Non per hoc, quòd aliqua similitudo. Aduerte quòd licet illa inclinatio non sit similitudo, tamen ad eam requiritur similitudo vt principium & causa talis inclinationis, mouens voluntatem in obiectum, & ideo ex 8. Ethic. similitudo est causæ amoris. Quia omne agens generat sibi simile. Contra ex hoc arguo, quod processio voluntatis potest dici generatio: nam si omne agens generat sibi simile, sic omne agens agit sibi simile, sed voluntas est agens, ergo.

Expositor respondit, quòd nunc omne agens agit sibi simile, nisi principium: quo agit sit res, si autem sit res vt cognita non agit quale est ipsum sed quomodo vult, & quia principium, quo voluntas agit non est res, vt res, sed vt cognita fuit diximus in art. precedenti, ideo non sequitur intentum.

Tu tñ potes aliter rũdere, ꝙ non est eadem ratio de generante, & agente, q. a de ratione generantis in viuentib. est producere sibi simile ex diffinitione generationis data in ar. 2. sed non est de raõe agentis vt agens est, producere sibi simile, vt patet de agente æquiuoco. Constat autem ꝙ B. Th. sumit illam propositionẽ. Omne generans &c. in eo sensu, quẽ ppo fuerat in 2. art. & ideo bene stat generans generare sibi simile in viuentib. non tamen omne agens in viuentib. agere sibi simile.

Processio aũt, quæ attenditur secundũ rõem voluntatis &c. vsq; in finem. Expositor accipit ꝙ si per illam inclinationem actualẽ sit voluntas in actu secundo, ꝙ illa processio voluntatis possit dici fieri secũdũ similitudinẽ & p cõsequẽs erit generatio: nã sicut spẽs expressa intellectus est secũdũ similitudinẽ, sic inclinatio actualis ipsius voluntatis est ab inclinatione habituali: ergo est secundum similitudinem. Ad hoc dico quòd hoc non sufficit, sed esset necesse vt sicut species impressa, & expressa, est similitudo rei intellectæ sic vtraq; inclinatio esset similitudo rei volitę, quòd non est verum: & ideo processio voluntatis non potest dici fieri secundum similitudinem.

Et ideo quod procedit per modũ amoris non procedit vt genitum. Aduerte ꝙ B. Th. intendit ideo spiratum non esse genitum, quia generatio est secundum similitudinem spiratio aũt secundum inclinationẽ: ex quib. sequitur ꝙ vtraq; e processio distinguntur sua propria ratione formali, & differentia intrinseca: nã per similitudinem, & inclinationem vt per prædicata quidditatiua distinguuntur, & sic videtur ꝙ distinguuntur se ipsis quia suis rationib. formalia. cuius tamen oppositum determinauimus in ar. 3. de mẽte B. Th. in q. de potẽtia q. 10. ar. 2.

Ad hoc dico, quod B. Th. non negauit quin distinguantur se ipsis. i. distinctiuo intrinseco. sed negauit, quòd distinguantur se ipsis. i. quòd illud distinctiuum ita sit intrinsecum: quòd non sumatur ab extrinseco: & ideo nulla est contradictio.

Contra conclusionem huius articuli sunt duo arguentes: prior est Aur. in Cap. 1. d. 27. q. 2. contra tertiam probat. n. quòd spiritus. s. potest dici genitum: primo quia non procedit, vt amor, sed potius vt amans in esse donato. secundo dato, quod sit amor, est amor diuinus, ergo est similis producenti: patet consequentia quia dicit B. Th. infra q. 35. artic. 2. quod ratione amoris diuini est similitudo, & præterea amor est impressio secundum B. Th. infra in q. 35. art. 1. secundum quam amatum est in amante. sicut intellectum in intelligente, ergo sicut procedens ab intellectu pt̃ dici genitum sic procedens à voluntate.

Ad primum & secundum responde, vt Capr. ad secundum autem tu responde, & dic, quod amor diuinus tripliciter consideratur. primo vt amor, & sic non est similis quia vt sic est inclinatio. Secundo vt amor diuinus, nec sic est similis quia vt sic est inclinatio diuina. Tertio vt ille amor est ens diuinum, & sic est similis, quia vt ens diuinum est similis, & ciusdem naturæ cum producente, sed ex hoc non sequitur quod sit similis ex sua productione sicut est verbum: B. Th. autem cum dicit infra, quòd de ratione amoris diuini est similitudo, intendit tantum in tertio sensu: de ratione verbi est similitudo in primo secundo & tertio sensu, & ratione primi habet quod dicatur genitum, non autem ratione tertij.

Secundus arguens est Grego. in 1. di. 13. q. 1. vbi allegat tres opiniones volentes rationem assignare cur spiritus. s. non potest dici genitus, & omnes improbat. tertia autem est B. Th. & arguit contra eum dupliciter: primo quia est æquè incognitum nobis, spiritum. s. esse amorem, sicut quod sit verbum patris, & filij. secundo quia in Deo non distinguitur ex natura rei intelligere, & velle, ergo conuenienter possumus dicere quòd spiritus. s. procedit per actum intellectus sicut, & verbum, & sic potest dici genitus.

Ad primum nego assumptum imo ex doctorib. præcipuè à B. Greg. quòd spiritus. s. amor est & ex Aug. de Trin.

Ad secundum dico, quòd licet non distinguantur ex natura rei, distinguuntur tamen ratione ex parte rei, cuius fundamentum est in Deo, & hoc sufficit. Suasit autem sibi Greg. hoc argumentum concludere, quoniam tenet quòd attributa non distinguantur, nec ex natura rei, nec ex ratione, vt visum est supra q. 4. art. 2.

ARTICVL. V.

Vtrum sint plures processiones, quàm duæ.

CIrca tit. ar. Aduerte, quòd hic quæritur de pluralitate formali specifica, & reali, & non de pluralitate numerali tãtum, nam infrà in q. 41. ar. 6. quæret de pluralitate numerali personarum sub eadem specie. cum inuestigabitur vtrum generare possit terminari ad plures filios.

Processiones in diuinis accipi non possunt. Aduerte quòd ratio huius fundamenti est hęc, si processio in diuinis esset secundum processionem ad extra aut diuina essentia partiretur: non enim producens & productum ad extra sunt eiusdem naturæ numero, sed tantum specie, vt patet in omnib. creatis, aut productum non esset ens diuinum, sed creatura, vt ponit Arrius de filio Dei, vt ergo productum remaneat consubstantiale, necesse est productione immanenti, cuius terminus est intrinsecus producenti.

Quę manent in agente &c. Aduerte quòd ex hoc habes apud B. Th. esse de ratione actionis immanentis: vt sit subiectiue in agente, vt in hoc distinguantur à transeunte, quia perfectio est subiectiuè in eo, cuius est perfectio, actio immanent est perfectio agentis ex 9. met. aduerte, quòd contrarium huius tenet Paul. Sonc. in 9. met. q. 20. & probat dupliciter, primo sic sequitur ꝙ in Deo nõ sit actio immanens, qm̃ nihil est in eo subiectiuè.

Ad hoc dico quòd sufficit hanc conditionalem esse veram: si Deus intelligeret sicut intellectus creatus suum intelligere esset subiectiuè in eo. Secundo sic: potest Deus causare intellectionem lapidis, & imprimere illam in intellectu Sortis: constat autem quòd hæc intellectio esset actio immanẽs. & tamen non est subiectiuè in suo agente, qui est Deus, ergo &c.

Ad hoc dico duo: primo ꝙ illo casu dato, non est actio immanẽs, qm̃ vt dicit B. Th. hic actio immanẽs manet in agente, dico secundo ꝙ illa intellectio, vt res potest causari à Deo, non autem vt denominat Sortem intelligentem, ideo nego casum.

Nam sentire, ꝙ etiam vr̃, vsque ibi in sensum &c. Aduerte, quòd actio simpliciter immanẽs ex parte obiecti requirit duo, primo quòd non sit immutatiua obiecti ad extra, sicut actio transiens immutat, saltem non repugnat ei immutare: immanenti autem, vt immanens repugnat, tunc enim fieri transiens, vnde visio vt visio, & intellectio nõ immutãt ab ea visa aut intellecta

tellecta, secundo q̃ potentia operatiua non immutetur immediatè ab obiecto exteriori: vnde actio sensus interioris magis est immanens, q̃ actio sensus exterioris: & ideo, quia intelligere habet vtramque conditionem similiter velle: propterea sunt simpliciter actiones immanentes: sentire autem propter defectum secundæ medio modo se habet non enim hæc sensibilia immediatè agunt in intellectu sicut agunt in sensu.

Contra determinationem huius art, quæ stat in hoc q̃ personę diuinę productę producuntur per actionem intellectus & voluntatis, & non aliter insurgit Durandus tenens q̃ producuntur actib. naturæ fecundæ, vel ex vi naturæ fecundæ, sed antequam soluam argumenta eius, declaro in quibus deceptus est: dico igitur quòd in tribus. Primo quia credit in aliqua productione ipsam naturã esse principium proximum, q̃ nos negamus, imo est tantum principium primum ex diffinitione naturæ in 2. physic. proximum, autẽ est vel potentia naturalis vt in rebus corporeis vel intellectus & voluntas in intellectualib. Secundo non distinguit inter productionem transeuntem, & immanentem: nam in prima esse productionem, secluso actu intellectus & voluntatis non autem in secunda.

Tertio quia credit q̃ sicut natura est prior intellectu: sic actus naturę sit prior actu intellectus ac per consequens productio prior productione: sed hoc est falsum quoniã sunt causę subordinatæ, quarum est vna actio: non enim Sol. prius producit hominem, quam homo, nec producunt hominem distinctis productionib. Stantibus his, videbis argumenta in Capr. in 1. di. 10. q. 1. contra tertiam in secundo loco: ex quib. secundum iam sępe solutum, supponit enim actionem immanentem non esse productiuam, cuius oppositum substinuimus in 1. art. similiter quartum non habet fundamentum, imo contradicit dictis sanctorum. Tu igitur solues resolutè primum & tertium.

Primum est tale actus naturæ fecundæ conuenit ipsi naturæ, secluso actu intellectus & voluntatis: sed producere sibi simile in subiecta est actus naturæ fecundæ, ergo &c.

Ad hoc concedo maiorem, quando communicatur natura per actionem transeuntem, vt in corporalibus nego aũt eam quando communicatur per actionem immanente, vt in proposito: nam vt sic natura non potest esse proximum principium nisi vt habet rationem intellectus & voluntatis.

Secundum, Qualis est ordo inter aliqua, distincta realiter, talis est inter distincta secundum rõnem &c. Ad hoc dico q̃ illa comparatio potest esse vera, & falsa: vera quidem, si intelligatur inter distincta realiter, est ordo realis, sicut inter distincta secundum rationem est ordo rationis, sed hoc ad propositum nihil confert: falsa autem, si intelligatur quòd qualis est ordo inter distincta realiter, quo ad productionem, talis est inter distincta secundum rationem, quo ad productionem: nam imprimis seruatur productio quo ad actionem transeuntem, & ideo potest saluari ex vi naturæ, & ex potentia naturali, vt principio proximo secluso actu intellectus & voluntatis, vt bene exemplificat Durandus de patre in humanis, & calore: in distinctis autem secundum rationem non potest dari productio, nisi per actionem immanentem, cuius principium proximum est ipse intellectus & voluntas & ideo non potest saluari ex vi naturæ præcisè, nisi adiuncto actu intellectus & si iterum instetur, quòd sicut se habet natura ad intellectum sic actus naturæ ad actum intellectus, sed natura est prior intellectu, ergo actus naturæ est prior actu intellectus.

Respondeo negando minorem in ratione causalitaris, sunt enim vt duæ causæ subordinatæ, quarum productio est indistincta & ideo vanum est comparare actum naturę ad actum intellectus cum sit vnus actus sicut Solis, & hominis generantis, patet igitur fundamenta Durandi esse insufficientia.

¶ Quæstio Vigesima octaua.

ARTICVL. I.

Virum in Deo sint aliquæ relationes reales.

RO resolutione huius primi articuli, antequam ad literam deueniam, sex discutienda sunt, primo si aliqua relatio est realis: secundo si relatio sufficienter diuiditur per mutuam & non mutuam, tertio quid requiritur ad mutuam & non mutuam, quarto de fundamento relationis quotuplex sit: quinto de prædicamento relationis, an in secontineat omnem relationem realem, sexto de identitate vel distinctione relationis à fundamento.

Quantum ad primum facio tria, primo quòd aliqua relatio est realis: hanc probabo, vt B. Th. in q. de potentia q. 5. art. 9. eandem probat Greg. in 1. d. 28. q. 2. contra primam: eandem probat ad mentem philosophi Ioan. Bacc. in 1. dist. 25. q. 1. art. 2. ibi, teneo cum Arist.

Secundo ponenda est opinio Aureol. qui negat dari relationem realem, cuius argumenta etsi recitat Capr. in 1. di. 30. q. 1. contra primam eius, tamen chimericam imaginationem & sensum eius opinionis videbis in Ioan. Bacc. vbi supra articul. 2. in principio.

Tertio declarata imaginatione eius, adducenda sunt argumenta eius, quibus arguit contra omnes tres modos: & licet recitentur à Greg. & à Io. Bacc. & Cap. omnesque soluat modo suo: tu tamen sequere Capr. vt habeas responsiones Thomisticas: Præter omnia quæ formantur contra primum modum, nota illud de similitudine, & æqualitate, & tenendo quòd relatio non distinguantur à fundamento, dico quòd Deus non potest conseruare qualitates, non seruando similitudinem, quia sunt idem: tenendo autem quòd distinguantur, nego q̃ omne prius possit conseruari sine posteriori quando naturaliter committatur & potest dici originari ab illo formaliter. Sic est in proposito: positis enim qualitatib. naturaliter concomitatur similitudo, vel dissimilitudo.

Deinde nota illud de duplo, & triplo, & dic quòd non sequitur quia illæ partes binæ non sunt alter diuisæ: relatio autem realis requiritur extrema actu: per idem patet ad illud de toto, & partib. cum non sint distinctæ actu à toto.

Deinde nota quartum principale, & dic, quod vnitas rationis naturæ communis stante diuersitate suppositorum in esse est fundamentũ similitudinis, ita quod vnitas illa est fundamẽtum non præcisè, sed adiuta ex diuersitate suppositorum. Gregorius autem dicit quòd res singulares vt indistinctæ specie licet diuersæ sint numeraliter fundat has relationes: & hæc positio magis seruat realitatem fundamenti.

Inter illa, quæ format contra secundum modum, nota illud de paternitate quo probat: quòd nõ habet productiuum. & dic cum Capr. quòd producitur à patre, & etiam à filio, quod tamen intellige per concomitantiam, sed aduerte, quòd hæc responsio non placet Paul. Sonc. in 5. met. q. 25. in responsione argumentorum, & quidem quòd filius non producat paternitatem in patre arguit sic, nullum agens naturale producit &c.

Ad hoc dico quòd supponit vnum falsum. s. filium causare paternitatem, actione propriè dicta: hoc non est verum, sed tãtum causat per modum resultantiæ. Vnde de tali resultantia negantur omnes eius propositiones assumptæ.

Secundo arguit sic, vel filius producit eadem actione, qua pater, dico, quòd eadem, & q̃ pater, & filius possunt dici modo suo duæ causæ partiales, & nego quin eadem actio ponit esse à duob. agentib. partialib. vt tractus nauis, nec eius probatio habet veritatem. nisi in agentib. totalib. & præcipuè disparatis.

Tertio arguit: agere præsupponit esse &c. dico, quòd hęc nõ est vera vniuersaliter nisi secundum intellectum, & propterea non admittitur nisi in agere propriè dicto, & vlterius dico cũ Greg. quòd illa propositio non est vera nisi in consequentia: nõ bene sequitur hoc agit, ergo est: & tamen non valet, hoc est, ergo agit, & hoc modo agere præsupponit esse. Quod autem pater non producat in se paternitatem, sic arguit. Quælibet productio prius &c. dico quòd hoc assumptum non est verum nisi in agere proprie dicto, & in agente abstracto vt ignis prius calefacit quam rarefaciat: sic igitur sustine responsionem Capr.

Deinde nota illud Aureol. quo probat paternitatem non habere fundamentum reale permanens, & tu dic, quòd fundamentum est potentia generandi. vt fuit sub actu, & ille actus remanet in habitu vel virtute, & hoc sufficit. Et aduerte, quòd Capr. non ad plenum soluit. Paul. autem Sonc. in eadem q. adducit idem argumentum & soluit, & negat actum generandi esse fundamentum, non tamen adducit, quòd sit illud fundamentum: ideo non satisfacit.

Inter argumenta contra tertiũ modũ nota illud de scientia & obiecto quo sic arguit: ens reale non dependet à non re &c.

Ad hoc Greg. & Io. Bacc. negant maiorem in respectiuis, & dicunt quòd sufficit illam rem possibilem esse. Cap. dicit quòd relatio realis non saluatur nisi existente obiecto. ita quòd si est scientia de obiecto in esse quidditatiuo & obiectum non existat, erit tantum relatio rationis, tu tamen potes dicere, quòd est relatio realis, potentialis, vel aptitudinalis, prout obiectum illud potest existere, & hoc melius est.

Quantum ad secundum dico, quòd sufficienter diuiditur genere vel vtroque extremo est idem fundamentum specie

cie, sic est mutuo primi modi, vel in vtroque extremo est fundamentum secundum mutuam inclinationem, sic est mutua secundi modi, vel est fundamentum tãtum in vno extremo vel licet sit in vtroque, non tamen est inter ea mutua inclinatio ex natura rei, nec mutua dependentia secundum perfectionem, sic se habent Deus, & creatura, & sic est non mutua, & est tertius modus, & hæc exceptio à Capr. in 1. di. 30. q. 1. ad 1. Aureo. contra secundam conclusionem.

Quantum ad tertium quòd tria requiruntur in mutua, primo quòd extrema sint actu distincta. secundo, quòd in vtroque extremo sit fundamentum per quod extrema rei mutuo referantur, tertio, quòd sint eiusdem ordinis, quod non est exponendum eiusdem generis, vt puta Aureol. nos dicere: nam inter cœlum, & lapidem producta est mutua relatio secundi modi, tamen non est eiusdem generis ex 10. met. sed exponitur sic dicuntur esse eiusdem ordinis, quando in vtroque extremo est fundamentum eiusdem rationis vt in primo modo vel mutuosè perficiunt, & hoc est commune cuilibet agenti & passo naturali, inter quæ est actio media, ex qua prouenit aliqua perfectio agenti & passo. Ad non mutuam autem requiritur tantum prima conditio, & quòd fundamentum sit saltem in vno extremo, & hoc sufficit. Ex his videbis soluta argumenta Aureol. in Capr. 1. di. 30. q. 1. contra secundam.

Quantum ad quartum dico, quòd vel possumus loqui de modis fundamenti vel de entitate sua, si primo modo, sic sunt tantum duo modi. s. modus quantitatis, qui constituit primum modum, & modus actionis, vel potentiæ constituit secundum modum. Si verò loquamur de entitate fundamenti sic dico, quòd substantia fundatur vt in creatione, in distinctione substantiali numeraliter, & specifica. similiter quantitas fundatur, vt in æqualitate, & qualitas vt in similitudine, & actio, vt inter agens, & passum, & potentia actiua, & passiua vt inter calefectiuum, calefactibile, de quib. omnib d. cemus infrà.

Quantum ad quintum. Aduerte, quod Paul. Sonc. pertractat hoc in 5. meta. q. 32. & tenet disputatiuè partem affirmatiuam, tu autem sine dubio tene eandem: & ratio huius est, quia ens finitum sufficienter diuiditur in decem prędicamenta, nec huic conclusioni est aliqua obiectio forte nisi quia si teneatur fundamentum identificari relationi, sequitur substantiam esse in prædicamento accidentis, cum prædicamento relationis, sit prædicamentum accidentis. sed quod hoc non obstet declarabitur in 6. proposito cum agemus de fundamento, & relatione.

Maior ratio eorum, qui tenent oppositum est hæc: relatio quæ continetur in prædicamento relationis fundatur in accidente: ergo quæ fundatur in substantia, erit transcendens.

Sed hoc non cogit quia non est necesse relationem prædicamentalem fundari in re, quæ sit accidens, sed quæ habeat modum accidentis, puta, quantitatis, vel actionis, sic substantia fundat relationem vt induit modum vnitatis vel potentiæ actiuæ aut passiuæ: vt dicemus in 6. proposito.

Quantum ad sextum. Aduerte, quod proprius locus discussionis est in art. 2. huius q. in resp. ad 2. & ideo differendum est donec illuc peruenimus.

In his, quæ dicuntur ad aliud &c. vsq; ibi, & non secundum rem. videtur quòd hæc comparatio quam facit de relatione ad alia genera falsa sit, aut non recta, nam si B. Th. rectè comparare vult ad aliquid quantitati, & qualitati & aliis prædicamentis, ergo sicut accipit quantitatem pro genere. i. prædicamẽto, relationis, ergo vel comparatio non est recta, vel dicet falsum, quoniam nullus ens rationis est in prędicamento.

Respondeo ad aliquid & alia prædicamenta dupliciter considerantur, primo, quo ad suam propriam rationem formalem qua ab inuicem formaliter distinguuntur, secundo quo ad rem significatam, cui talis ratio applicatur, primo modo relatio nõ dicit aliquid reale, sed abstrahit: alia autem prædicamẽta ex sua ratione formali, dicunt ens reale secundo modo tam relatio quam alia prædicamenta dicunt aliquid reale. In art. B. Th. facit comparationem iuxta primum modum, & non iuxta secundum vt patet in litera, dicit. n. alia genera vt quantitas secundum propriam rationem dicunt aliquid reale &c. vnde ad argumentum dico quòd comparatio est recta, & non dicit falsum, & comprobatur, quoniam nullum ens rationis est in prædicamento: dico quòd fit transitus à ratione formali ad rem significatam, ideo non valet.

Quod non inuenitur in aliis generib. intelligas sic, quod non inuenitur in aliis generib. simpliciter, licet inueniatur diminute ex sua ratione formali. nam relatio rationis ex suo formali, scilicet ly, ad est simpliciter relatio: sed substãtia intellecta non est simpliciter substantia, similiter in aliis: sicut homo imaginatus non est simpliciter homo.

Significat aliquid alicui inhærens. Contra actio ex suo formali non significat aliquod inhærens sed egressum. Respondetur quòd B. Th. hic loquitur propriè de prædicamentis absolutis: sex autem principia ex suo formali sunt respectiua, & ideo idem iudicium est de eis, sicut de relatione, quòd. s. quo ad modum significandi qui est modus respectiuus non dicunt aliquid reale, sed bene quo ad rem significatam.

Aliquando vero respectiuus significatiuus per ea &c. vsq; ibi ad genus. Ex his videtur tenere B. Th. quòd omnis relatio sit per opus solius intellectus, contra quod arguit Scot. in 1. di. 45. voluntas habet per obiecto existens, & non existens, quod potest comparari ad aliquod ad quod ex natura rei non comparatur, ergo potest causare relationem rationis.

Respondeo illa relatio non erit actualis, nisi actu apprehendatur ab intellectu comparante, quoniam esse entis rationis stat in intelligi, & ideo ratio Scot. concludit quòd erit tantum causaliter à voluntate, sicut etiam dextritas columnæ causatur à mea potentia motiua, sic ordinata ad columnam, sed istæ relationes nunquam fient actuales, nisi intellectus apprehendat eas comparet extra adinuicem.

Cum aliquid procedit. Aduerte quòd Heruęus in 1. di. 26. q. 1. ar. 1. circa finem adducit rationem formalem ad hanc conclusionem, & stat in hoc extrema sunt distincta actu, quæ sunt pater, & filius, fundamentum est reale in vtroque. s. essentia, vt principium communicatiuum in patre, & essentia, vt communicata in filio, & extrema sunt eiusdem ordinis naturę diuinę, & se mutuo ex natura rei respicientes, ergo inter eos est relatio realis mutua, quę est relatio producentis & producti.

Pro respõsione ad primũ, vide in 1. di. 26. ar. 1. ad sedm vbi est clarior responsio, quã accipit expositor si bene considerabis.

Pro responsione ad quartum scias q̃ tripliciter relatio potest consequi oppositionem intellectus primo comparando intellectum ad rem intellectam & quidem si intelligat se ipsum relatio rationis, quoniam extrema sunt indistincta: si vero intelligat aliud, vt terminat scienciam, vel actum intelligendi est relatio realis nõ mutua, secũdo cõparando rẽ intellectã alteri intellectę: vt hominem animali, sic est relatio rationis penitus, tertio comparando intellectum ad verbum productum, sic est relatio realis mutua, qualis est inter producens, & productum.

ARTICVL. II.

Virum relationes sint ipsa essentia diuina.

Irca hunc art. q̃m hẽmus agere cum Sco. qui tenet q̃ cum identitate reali inter essentiã & relationem stat distinctio non solũ rõis, sed ẽt ex natura rei, pro vniuersali ergo resolutione, sic procedã, primo præmitto oẽs dist. quas tenent scotistæ, secundo quæram si cum identitate reali inter essentiam & relationem stat distinctio ex natura rei, tertio quæram si hæc identitas est conuertibilis, vel non.

Quantum ad primum aduerte q̃ Stepha. Bulifer in tractatu formalitatum ponit septem distinct. prima distinctio rationis est illa, quæ fit per intell. collatiuum præcisè, vt Sortes, est Sortes, nam Sortes in prędicato differt à seipso vt posito in subiecto dicit autem præcisè vt excludat distinctionem rationis, quæ est ex parte rei ratiocinabilis, quam putat esse eandẽ cum distinctione ex natura rei.

Secunda dist. ex natura rei est, quæ est inter duo extrema de quib. verificantur prædicata contradictoria præter opus intellectus, & talis dist. est inter totum, & partes, nam totum est constitutum, & non constituens, partes autem constituentes, & non constitutæ. Tertia distin. formalis est, cum aliqua duo non sic se habent quòd vnum prædicatur de altero in primo modo per se sic subiectum, & proprietas distinguuntur formaliter, quoniam proprietas prædicatur de subiecto non in primo, sed in secundo modo per se.

Quarta distin. realis est inter duo extrema, quorum vnum potest ab altero separari saltem per diuinam potentiam, vt subiectum, & accidens absolutum. Quinta distin. essentialis est inter duas essentias, quarum potest ab alia, altera separari vt Sortes, & albedo eius, & nota quod licet in creaturis sint æqualis prædicationis distinctio realis, & distinctio essentialis, non tamen in diuinis, quoniam licet personæ diuinæ distinguantur realiter, non tamen essentialiter.

Sexta dist. se totis subiectiuè est cum duo extrema sunt distincta realiter, & actu existunt, nec possunt in vno cõuenire, vt duo indiuidua eiusdẽ speciei, & quæcunque oppositionem habent,

habent, & hæc distinctio est alia à distinctione reali, quoniam in illa sufficit separatio potentialis, in hac autem requiritur actualis, vnde anima & corpus licet distinguantur realiter, non tamen se totis subiectiuè, quia conueniunt in vno suppósito.

Septima distinctio se totis subiectiuè est cum duo extrema non conueniunt in vno concepto quidditatiuo, vt duæ differentiæ specificæ, ens, & non ens, & secundum viam Thomisticam duo prædicamenta, Deus, & creatura, quæ in nullo conceptu quidditatiuo vniuoco conueniunt, hæc est summa distinctionum apud Scotistas.

Quantum ad secundum, Aduerte, vt patet in art. ibi, & non differant, nisi secundũ intelligentiæ rationem, &c. mens B. Th. est, quòd tantum ratione differant, quia apud eum non datur distinctio nisi aut realis, aut rationis, ab omnib. autem concedit, quòd nõ distinguitur realiter, ergo ratione, & quia apud Sco. inter distinctionem realem, & rationis datur distinctio ex natura rei, ideò pro opinione Scoti dico tria, primo distinctionem de distinctione ex natura rei, secundo arguo contra Scot. tertio soluam rationes eius.

Aduerte igitur, quòd distinctio ex natura rei potest intelligi esse duplex, prima actualis, ita quòd dentur duo, quorum vnum est actu distinctum ab altero ante omne opus intellectus secunda virtualis, ita, quòd sit talis res. quæ vt fundat vnum cõceptum partialem per respectum ad intellectum creatum, non fundat alium, & sic dicitur res distingui à seipsa, correspondenter & dicitur distinctio rationis ex parte rei: dico autem conceptum partialem, quoniam totalis, vel adæquatus diuinæ essentiæ: est tantum vnus, & illum conceptum tota essentia, & totaliter sumpta fundat. Ex hac dist. Aduerte, quòd Scot. sumit distinctionem ex natura rei in primo sensu, vt declarabitur ex eius rationib. nos autem negamus, & concedimus in secundo, eamque vocat B. Th. in 1. di. 3. rationis ex parte rei rationabilis. Posita distinctione distinctionis ex natura rei, arguo contra Scot. quòd non distinguatur essentia & relatio ex natura rei in primo sensu, & arguo quadrupliciter, supponendo illas proprietates quas dicit distingui ex natura rei ab essentia, esse realitates vel entitates.

Primo essentia diuina est esse ꝙ fundat, ad ꝙ non dr̃ relatiuè, sed fundat proprietates, ergo est ꝓprietates. ergo nõ distinguitur ab eis ex natura rei, probatur consequentia, quoniam quod distinguitur ab aliquo ex natura rei, non est illud ex natura rei.

Secundo ex quibuscunque & qualitercunque distinctis ex natura rei est aliquid vnum, alterum eorum est actus, alterum est potentia: hæc propositio est Scot. in 1. di. 33. q. 2. in reportationib. Parisiensibus. sed secundum te persona est quid vnum ex essentia & proprietate distinctis ex natura rei, ergo alterum est de potentia, alterum est actus, quod repugnat summæ simplicitati, ergo &c.

Tertio pater habet aliquam entitatem communicatam filio, & aliquam non communicatam: ergo istæ entitates sunt actu plures: ergo persona patris non est simpliciter simplex.

Quarto omnis res qualitercunque distincta ab alia, vel est informans, vel est informata, vel subsistens per se: hæc est Scoti vbi supra, vide has rões in Greg. in 1. d. 33. q. 1. ar. 1. ibi his nõ.

Vltimo instat soluere rationes Scoti, quas adducit Cap. in 1. di. 33. q. 1. contra tertiam.

Prima, pater ante omne opus intellectus habet in primo signo originis &c. Respondeo negando minorem, & dico, quòd ad tollendam contradictionem sufficit distinctio rationis ex parte rei præcipuè, quando res illa æquipollet duobus specificè distinctis vt idem punctus signatus in linea æquipollet principio & fini, ex consequenti principio & non principio.

Secunda illud, quod secundum aliquid sui &c. Respondeo Cap. negat maiorem, & dicit non esse inconueniens quòd idem sit principium conuenientię & disconuenientię in diuerso genere, sed diuersa ratione: nam essentia est principium conuenientię essentialis, sed essentia vt relatio est principium disconuenientiæ relatiuæ.

Tertia beatus intuendo &c. Cap. dicit, quòd videat ea, vt indistincta, sed tamen, vt potentia fundare diuersos conceptus respectu intellectu creati, & sic magis distinguitur quam per modos concipiendi, hęc. n. distinguuntur solum ex parte intellectus, illa autem distinguibilia sunt ratione ex parte rei.

Quarta dicit August. &c. Cap. concedit, quòd est aliquid ratione distinctum, sed non ex natura rei in primo sensu.

Quinta quia Aug. &c. Cap. dicit non eodem formaliter, sed tamen eodem realiter, & ex natura rei.

Quantum ad secundum principale propositum, vtrum essentia & relatio sint idem conuertibiliter: ergo sunt æquans prædicationis: quod est falsum: nam filiatio est essentia, non tamen filiatio est paternitas. Si inconuertibiliter, tunc insurgit Aur. in Capr. di. 33. q. 1. post responsionem argumentorum Scoti contra tertiam conclusionem, & quoniam tenemus, quòd sunt idem inconuertibiliter, ideo pro responsione ad argumenta Aureoli præmirto tria notanda.

Primum aliquid est inconuertibile alteri, quia est inadæquatum ei, & excedens etiam, & maius secundum rem, & primum se habet vt totum, secundum vt pars: & hoc modo non est inconuertibilitas ibi cum essentia sit simplicissima & relatio. Est autem aliquid inconuertibile alteri, quia vnum comparatum alteri se habet, vt commune prædicatum, alterum autem vero vt proprium licet sint idem re: sicut animal & homo dicuntur idem inconuertibiliter, quia non sunt æquales prædicationis: ex hoc notando videbis soluta 1. 2. 3. 4. 6. se primum Aureoli.

Secundum notandum: aliud est, duo relatiua dici ad conuertentiam, aliud esse conuertibilia: nam primum significat, quòd mutuo se referunt, vt essentia est idem paternitati, & è conuers. secundum significat æqualem prædicationem, quæ non seruatur in omnibus etiam relatiuis. Nam licet genus, & species dicatur ad conuertentiam, non tã sunt æquales prędicationis, & per hoc solutum videbis argumentum quintum.

Tertium notandum. ideo essentia est commune prędicatum quia ex sua infinitate equipollet omni contento in Deo & quia relatio vt relatio non est formaliter infinita, nec primo nisi vt est idem essentię: ideo eò se non habet, quod equipolleat omni contento in Deo, & propterea non est commune prædicatum vt essentia, & per hoc solutum videbis argumentum 8. Argumentum quod formatur de prædicatis contradictoriis, & est 9. in ordine, non valet in re simplici stante distinctione ex parte rei.

Quod autem per hoc non infringatur ars syllogistica, nec primum principium, vt putat Aureol. in eodem, loco, & sunt duo eius argumenta vltima, declarabitur in arti. 3. huius q. in responsione ad primum.

In responsione ad secundum in art. propter illam propositionem, id quod inuenitur in creatura præter vsque ibi, alia res est. Videtur multis, ꝙ relatio sit distincta à fundamento, & quoniam suprà reliquimus id pertractãdum hic, ideo vt videatur duorum sententia: & nostro iudicio aliqd determinetur. sic procedam. primo propono varias de hoc sententias, secundo intendo sequi mentem Heruei, & declarare id esse consonum philosopho, & com. tertio soluã rationes quę sunt contra mentem Heruei, quarto exponam aliqua dicta, & philosophi, & B. Th. in quibus tenentes oppositum fundant se.

Quantum ad primum, aduerte ꝙ sunt tres sententiæ solennes, duæ extremæ. tertia media, extrema prima est Capr. in 1. d. 2. q. 1. ar. 1. & expositoris in pñti art. isti tenent omnem relationem realem esse distinctam à fundamento, & hanc esse mentem B. Th. extrema secunda est Heruei, & Gregorij: isti tenent sententiam contrariam. tertia media est Scoti, qui in 2. d. 1. q. 5. & in quodlibet. q. 3. tenet, omnem respectum extrinsecum distingui à suo fundamento: ex quo enim separabilis est quia extrinsecus secundum doctr. ipsius distinguitur realiter. respectum autem intrinsecum ponit esse eundem, sed hanc pro nunc dimittimus, quoniam controuersia hæc versatur inter Thomistas, ideo videndũ est quid sit ad mentem B. Th. an 1. an 2. Sic. n. loquitur vt videatur in diuersa trahi. Quantum ad 2. qm̃ vt dixi intendo sequi mentem Heruei. q̃ reputo esse mentem B. Th. primo pono dist. de relatione, deinde ad conclu. adduco rationem. Distinctio est hæc, relatio dupliciter consideratur vt no. Heru. in 1. d. 3. q. 2. art. 1. vel quantum ad id, quod dicit in recto, & intrinsecè: sic est idem cum fundamento: hæc. n. est identica albedo est similitudo primo quantum ad id, quod dicit in obliquo ex connotato qui est terminus, sic distinguitur reali terminũ fundamentum nõ includit terminum: relatio autem cũ sit ad alterum includit ipsum. Quod autem relatio in primo sensu sit idem cum fundamento re, nõ quidem formaliter, quoniam fundamentũ est ad se: relatio autem vt relatio ad alterum probabis per rationem Heruei vbi suprà fundata in 5. phis. & incipit in Herueo. Hoc autem non videtur mihi posse stare. Aduertę ꝙ expositor hic conatur soluere rationem Heruei: & dicit ꝙ relatio est incomplete in fundamento: & quod completur ex sola positione termini, & sic ꝓt aduenire de nouo sine mutatione eius, in quo est, & adducit exemplum de actione, quæ ponitur ex sola positione passi. Sed contra de relatione actiua ante terminum, verum est dicere quod non est actio

est actio in subiecto secundum ipsum & post positionem termini est actu in eo, ergo mutatum est subiectũ, cum se habeat aliter quam prius expositione termini: exẽplum autem, quod adducit de actione non iuuat: nam ideo posito passo sequitur actio, quia productiuè est ab agente, & recipitur in passo, sed relatio non est producta à subiecto & recepta in termino: ideo non est simile.

Quod autem hæc via sit secundum philosophum, & Commentatorem. vide Ioan. Baccon. in 1. dist. 28. q. 13. vbi probat hoc ex quatuor.

Primo ex Commentatore in de substantia orbis & in primo physicorum com. 70. de potentia materiæ.

Secundò quoniam philosophus. 5. physicorum com. 10. peteret principium, si non essent idem.

Tertiò de habitu in 7. physicorum. com. 17.

Quartò de inhærentia accidentis in 7. met. tex. c.

Quantum ad tertium pro solutione rationum fortiorum quæ militant contra hanc viam præmitto tres distinctiones.

Prima de distinctione prædicamentorum, & dico ꝙ prædicamenta, vt res non est necesse, vt distinguantur realiter, aliter actio & passio non essent duo prædicamenta: vt prædicamenta autem. i. vt stant sub ratione formali necesse est quod distinguantur formaliter, ita quòd sub vna ratione formalis res vna non ponitur in distinctis prædicamentis.

Ex hac distinctione videbis solutam rationem illam: relatio & fundamentum, sunt in duob. prædicamentis, ergo res duæ patẽt. ꝙ consequentia non valet, sed sufficit ꝙ vna res sub distinctis rationib. formalib. sit in distinctis prædicamentis, & si iterum arguitur. quoniam in 6. meta. distinctio entis in decem prædicamenta est distinctio entis realis: ergo quodlibet prædicamentum est ens reale, ergo sunt decem res: ergo omnia prædicamenta distinguuntur realiter.

Respondeo, concedo vsque ad hanc consequentiam. ergo sunt decem res. hæc enim potest habere duos sensus: prior est sunt decem res, quia omne prædicamentum signatum est res, & sic consequentia est vera, sed nego vltimam. secundus est, sunt decem res, quia omne prædicamentum signatum comparatum alteri est res, distincta res. & sic nego consequentiam, quam si concederem. necessario sequeretur vltima: exemplum habemus in perfectionib. diuinis, nam de qualibus verificatur quòd est res, non tamen sunt distinctæ res, sed sufficit quòd distinguantur rationibus formalibus.

Secunda distinctio relatio potest comparari ad subiectũ, & ad fundamentũ: si ad fundamentum non distinguitur realiter, nisi ex connotato. si ad subiectum iterũ distinguo. quia vel sumatur in accidenti, si distinguitur realiter à suo subiecto ꝙ est substãtia, sicut distinguitur accidẽs fundãs: si in substãtia, dico ꝙ non habet subiectum, sed est ipsum subiectũ, vt creatio passiua est ipsa creatura identice: ex hac distinctione euacuabo rõem expositoris fundatam super B. Th. hic in responsione.

Tertia distinctio accidens est duplex, primum vt inhærens: secundum vt id, quod est extra rationem alicuius: quantum ad primum modum aliqua relatio est accidens vt fundata in qualitate, aliqua non, vt relatio fundata in substantia, quantum ad secundum modum: omnis relatio est accidens respectu sui fundamenti: quoniam est extra rationem suam, non enim de ratione albedinis est similitudo, ex hac distinctione solues rationem, quam allegat Heruęus primo di. 30. q. 1. art. 1. ibi ad rationem &c.

Quantum ad quartum scias, ꝙ expositor adducit plures authoritates B. Th. quibus videtur concludit relationem distingui à fundamento, prima est hic in art. in responsione ad secũdum & in primo di. 33. q. 1. ar. 1. & clarius quam hic. dicit enim in prima parte, quòd est alia res præter id, quod continetur

Ad hoc dico, quòd B. Tho. comparat relationem, non ad fundamentum, sed ad suum subiectum, quod signatur nomine relatiuo, & concedo quod comparata suo subiecto est alia res, dummodo sit fundata in accidente, puta in potentia actiua vel actione, & hoc dico, quoniam si fundantur in substantia, vt prædixi non distinguitur nec à fundamento, nec à subiecto: vnde aduerte quòd B. Th. in 1. di. 33. q. 1. art. 1. in fine corporis non loquitur nisi de relationibus consquentibus actionem creatam, quæ distinguuntur à subiecto, quod est substantia, nõ tamen tales relationes distinguuntur ab actione, in qua fundantur, & quòd sic mens eius loqui de relationibus, quæ fundantur in actione, patet ex hoc, quòd proportionaliter loquitur de relationibus diuinis consequentibus diuinam actionem immanentem. Authoritas quam adducit ex quæstione de potentia debet intelligi, & non potest saluari nisi de distinctione formali, aliter actio, & passio non essent duo prædicamenta. auctoritas quæ dicit omnem relationem in creaturis esse fundata in substantia esse accidentis non debet intelligi nisi de accidente secundo modo nec. i. extraneum à doctrina B. Th. nam esse creaturæ apud ipsum est accidens, ꝙ vtique non est verum, nisi de accidente secundo modo. Auctoritas etiam philosophi in 12. metaph. ponentis distinctorum prædicamentorum distincta principia, quomodo non concludat intentum licet expositor id plurimum ponderet, vide Io. Bacc. in 1. di. 28. q. 1. art. 4. ibi. ad primum diceret: & tu vide signanter in 12. metaphy. q. 9. hæc sufficiant pro relatione & fundamento.

ARTICVL. III.

Vtrum relationes in Deo realiter distinguantur.

EX eo, quod alicui attribuitur, vsque ibi, ratione. Aduerte quod ly, omnia sunt de ratione illius debet intelligi de his, quæ sunt de ratione formali, & absolutissima & non de ratione cõtracta, quod vt tale in tali natura inuenitur: hoc dico, quoniam in nomine principij, pro vt est in creatura, contractũ importatur prioritas, & tamen nõ est in Deo. vt dicemus infrà: quoniam prioritas non est de ratione principij, vt principium est, sed de ratione relationis est oppositio. vt relatio est: iõ, &c.

Secundum quam aliquid alteri opponitur relatiuè, aduerte, quod secundum B. Tho. quod oppositio relatiua differt in duobus ab aliis oppositionibus & quia illa duo non dicunt imperfectionem, ideo hæc oppositio seruatur in Deo: quæ sint illa duo vide in quæstione de potentia conclusione 7. articulo 8. ad quartum.

Oportet ergo quòd realiter sit ibi oppositio, &c. Aduerte, quòd B. Th. supponit ex præcedentib. relationem intrinsecè esse in Deo consequentem actionem immanentem. ita quod vtrumque correlatiuum est in Deo, quia pater est Deus, & filius Deus, & ideò benè sequitur quod oppositio relatiua sit in Deo, quantum autem ad relationes ad extra vt dominij non est necesse oppositionem esse in Deo, quoniam vnum extremum est Deus: alterum autem extra Deum.

Vnde oportet quòd in Deo sit distinctio vsque ibi, rem relatiuam, &c. Aduerte, quòd relationes diuinæ dupliciter possunt comparari. Primo ad essentiam sic non sunt plures. nec distinctæ realiter, quia essentia diuina est omne, quod fundat. aliter non esset simplicissima. Secundo inter se sic sunt distinctæ realiter, & B. Th. intẽdit sic probare: formaliter in Deo est relatio realis ex primo art. ergo oppositio realis, probatur consequentia, quia de ratione relationis est respectus vnius ad alterum, ergo oppositio, quia in hoc consistit oppositio relatiua, tunc sic: est oppositio realis ergo distinctio realis, quia distinctio est de ratione oppositionis, cũ nihil sibi opponatur, ergo in Deo est realis distinctio relationum.

In responsione ad secundum: Quæcunque vni sunt eadem &c. Aduerte, quòd Capr. in 1. di. 2. q. 3. in prima conclusione hãc tripliciter exponit, inter quas pono duas, & ego addo tertiam quæ nunquam fallit.

Prima quæ duo sunt eadem: tertio ita quod vtrumque sit de ratione tertij sunt eadem inter se vt Sortes, animal, homo ex quo sequitur quòd si duo sunt eadem tertio, & non sunt de ratione tertij: non sunt eadem inter se, vt motus, actio, & passio, essentia, filiatio, paternitas.

Contra hanc arguit Aureol. qualis est vnitas extremorum in medio, talis est inter se, sed paternitas. & filiatio sunt in eadem realiter essentia: ergo sunt eadem inter se, quod tamen est falsum. Capr. negat maiorem, similiter expositor & dicit Capr. quòd non tenet, nisi duob. seruatis. s. vel quod identitas extremorum in tertio sit conuertibilis identitas. qualis non seruatur inter relationes & essentiam vt diximus suprà. vel quod replicetur ipsum medium, sic paternitas est eadem essentia & filiatio eadem essentia, ergo filiatio est paternitas secundum essentiam, & sic non sequitur inconueniens, si ly, secundum essentiam ponit in conclusione.

Secunda, quæ duo sunt eadem tertio, ratione illius quo sunt eadem inter se, & non plus, vt actio, & passio, & motus, nam quia identificatur motui, iõ in rõe motus sunt eadem inter se, sic etiam quia paternitas, & filiatio identificãtur essentiæ, iõ in in rõe essentiæ, & non plus identificantur inter se, non tamen sequitur quòd si sunt eadem essentiæ essentialiter, & realiter. quod sint idem realiter inter se, quoniam comparatæ essentiæ, non

non habent oppoſitionem, ſicut comparatæ adinuicem.

Tertia quam ergo adduco, eſt hæc, illa regula valet: quotiens extrema vt reſpiciunt medium & ex ſe inuicem non habent oppoſitionem quòd ſi vt recipiunt ſeinuicem habeant oppoſitionem: nunquam valet abſolutè, & ſimpliciter ratione primi valet, hic homo eſt animal, Sortes eſt animal, ergo Sortes eſt homo, ratione ſecundi non valet, quoniam Sortes, & homo non ſunt oppoſita ex ſuis rationib. formalib. ratione ſecundi non valet, hæc nigredo eſt color, albedo eſt color, ergo albedo eſt nigredo, quoniam ſunt contrariæ, ſicut non valet hæc, actio eſt motus, paſſio eſt motus: ergo actio eſt paſſio, quoniam dicunt rationes formales oppoſitas: ſicut non valet, in Deo paternitas eſt eſſentia filiatio eſt eſſentia: ergo filiatio eſt paternitas, quoniam ſunt duæ ſpecies relationis diſparatæ oppoſitæ, & quoniam in ſimili materia ſolent formari multæ ſophiſticationes per ſyllogiſmum expoſitorium, vt notat Cap. vbi ſuprà & per regulã ante prædicamẽ talem: quando alterũ de altero prædicatur, ideo quo ad ſyllogiſmum expoſitorium aduerte ꝙ non valet in Deo, niſi in terminis eſſentialib. non autem in perſonalib. quoniam ly: Deus reſpectu terminorum perſonalium non eſt ſingulare ſumptum ſingulariter, imo eſt vt communis, ſub ſe continens plura ſuppoſita, & hoc ſolum eſt repertibile in Deo. Illa autẽ regula ante prædicamẽtalis non valet de forma, niſi in prædicatis, quorum vnum eſt ſuperius eſſentiale ad alterum, vt in linea prædicamentali, vel quando tres termini ſunt conuertibiles. patet autẽ, ꝙ iſtæ conditiones non ſeruantur inter paternitatem, & filationem & eſſentiam. Quomodo autem non infringatur primũ principium Cap. ſufficienter determinat, vbi ſuprà & nos infra id reſoluemus.

ARTICVL. V.

Virum ſint tantùm quatuor relationes.

SEcundum philoſophum in 5. meta. vſque ibi & huiuſmodi &c. Aduerte ꝙ prima diuiſio relatio eſt per mutuam, & non mutuam quę eſt tertij modi, quæ nunc definitur, nec de ea mentionem facit B. Tho. quoniam propoſito non deſeruit: loquimur enim de relatione intrinſeca in Deo, quæ eſt mutua ex ſupradictis, relatio autem mutua apud philoſophum diuiditur in relationem modo vnitatis, vel numeri & hic eſt primus modus, & in relationem modo potentiæ, ſiue nudæ, ſiue ſub actu, nudę quidẽ vt calefactiuum, & calefactibile: ſub actu vt calefaciens, & calefactum in præſenti, vel in præterito, vt pater, & filius, & hic eſt ſecundus modus.

Relatio omnis fundatur ſuper quantitatem, vel ſuper actionem, vel paſſionem &c. Aduerte quòd propoſitio philoſophi intelligitur quantum ad modum fundandi, & non quantum ad rem fundantem, vt declarauimus ſuprà, & B. Tho. expoſuit ſic in 5. metaph. c. de: Ad aliquid.

Cum autem quantitas non ſit in Deo &c. Aduerte ꝙ licet quantitas non ſit in Deo, tamen modus quantitatis eſt in Deo, quia quanta eſt potentia, & perfectio patris, tanta eſt filij. vnde infra, ſuper talem quantitatis modum aſſignabitur æqualitas diuinarum perſonarum, tamen ſuper talem modum non poteſt fundari relatio realis mutua, de qua nunc eſt ſermo, quoniam cum paternitas, & filiatio ſint diſtinctæ realiter, & relatio trahat diſtinctionem à fundamento, eſt neceſſe, quòd fundamenta paternitatis, & filationis ſint diſtincta realiter, potentia autem patris non diſtinguitur realiter à potentia filij, ideo licet illa potentia habeat modum quantitatis, tamen ex ſua vnitate non poteſt fundare diſtinctas relationes.

Vnde relinquitur quòd relationes reales. vſque ibi, ſed &c. Aduerte quòd B. Th. in 1. di. 26. q. 2. ar. 1. videtur tenere. ꝙ fundãtur ſuper naturam diuinam. i. eſſentiam: dicit enim paternitas, & filiatio habent fundamentum in re. ſ. ipſam naturam diuinam, ergo non fundatur ſuper actionem, vt dicit hic.

Reſpondeo totale fundamentum diuinarum relationum non eſt eſſentia præciſè, aliter non diſtinguerentur realiter cum eſſentia, vt eſſentia ſit penitus indiſtincta, nec ſunt diuinæ actiones præciſè, quoniam ſibi ipſi contradiceret hic, & in primo ſent, ſed eſt diuina natura ſub actione, & paſſione. puta in patre, vt eam communicat filio, fundatur paternitas, in filio, vt eam accipit à patre, fundatur filiatio, & hoc inſinuat B. Th. in primo in eodem loco: dicit enim ſic paternitas, & filiatio habent fundamentum in re. ſ. naturam ipſam quæ communicatur ſecundum communicationem naturæ: hæc ille, vnde patet quòd illic aſſignat totale fundamentum, ſed hic in prima par. aſſignauit ex parte formali, ratio enim, quæ eſſentiam fundat, eſt communicatio, & hæc eſt determinatio etiam Capr. in 1. diſ 31. q. 1. ad ſecundum Scoti, contra ſecundam partem concluſionis.

Contra concluſionem B. Th. qua concludit, quòd ſunt tantum quatuor relationes reales, conſurgit dubium: quoniam vel comparantur ad eſſentiam, & ſic ſunt vnum, vel paternitas, & filiatio diſtinguuntur à ſpiratione actiua, & ſic ſunt quinque vel non diſtinguuntur ab ea, & ſic ſunt tres tantum.

Ad hoc dico quòd relationes diuinæ tripliciter conſiderantur. primo vt comparantur ad eſſentiam & ſic ſunt vnum in eſſentia, vt diximus ſuprà: ſecundo vt comparantur inter ſe vt non oppoſitæ: puta comparatur paternitas ſpirationi actiuæ: ſimiliter filiatio. & ſic ſunt tantum tres, quia cum non opponatur, ſe enim compatiuntur in eodem ſuppoſito, vt patet non diſtinguuntur realiter ab inuicem, tertio comparantur adinuicem vt ſunt oppoſitæ: puta paternitas filiationi, & ſpiratio actiua, ſpirationi paſſiuæ, & ſic ſunt quatuor, & non plus, quia in omni oppoſitione ſunt duo extrema diſtincta, cum igitur in Deo ad intra ſit duplex oppoſitio. ſ. patris ad filium, & ſpirantium ad ſpiratum, ſunt quatuor relationes realiter diſtinctæ vt ſunt oppoſitæ adinuicem.

In reſponſione ad tertium, aduerte quòd reſponſio ſtat in hoc, nunc loquimur de relationib. realibus quæ ſunt conſequentes productionem realem. Ideæ non ſunt tales, ſed potius reſpectus intellecti ab intellectu diuino: ſunt enim imitabilitates diuinæ eſſentiæ cognitæ, adeoque imitabilitates, licet ſint reales, quia diuinam eſſentiam realiſſimè imitatur creatura: tamen non ſunt relationes reales, quia eſſentia diuina, & creatura non ſunt eiuſdem ordinis vnde Idea dicit relationem tertij modi ad ideatum, eo, quòd ideatum realiter pendet ab Idea, & non è conuerſo: vnde B. Tho. ad argumentum poterat vnico verbo reſpondere. quòd ſupponit falſum. ſ. Ideas eſſe reſpectus reales.

Quæſtio Vigeſimanona.

ARTICVL I.

De diſtinctione perſonę.

IN omnib. generib. tum ſpeciali modo Aduerte, quòd ly generib. ſtat pro generaliſſimis: quoniam in omni genere ſubalterato non eſt neceſſe inueniri vniuerſale, & particularia multiplicata ſub illo genere, ſecundum eos, qui tenent metaphyſicam eſſe vnam genere, & tamen ſub ſe non continet multas metaphyſicas ſpecie. Item qui tenent materiam Lunæ, & materiam ſolis non eſſe eiuſdem rationis dicunt: Solem diſtingui genere à Luna, & tamen nec Sol, nec Luna multiplicatur.

Subſtantia enim indiuiduatur per ſeipſam, expoſitor dicit id debere intelligi formaliter, puta ſubſtantia vt ſubſtantia, & non vniuerſaliter, quoniam eſſet falſum in ſubſtantia materiali, quæ ſecundum B. Th. indiuiduatur per quantitatem, tu tamen potes ſaluare, quòd ſit vera vniuerſaliter in hoc ſenſu, omnis ſubſtantia indiuiduatur per ſeipſam: vel per ſeipſam tãtum, vt immateriales: vel aliquo ſui. i. materia ſui parte, & ſic verificatur, in omni ſubſtantia materiali, & in hoc eſt differentia ab accidentib. quorum nullum, vt accidens indiuiduatur ſeipſo, nec aliquo ſui.

Sed accidentia indiuiduantur per ſubiectum. Hoc videtur eſſe falſum de quantitate, cui primo conuenit diuiſibilitas, ergo indiuiduari per ſeipſam, dicit. n. philoſophus in 5. metaph. quantum eſt, quod diuiditur in ea quæ inſunt, quorum ſingulum natum eſt eſſe hoc. Expoſitor dicit propoſitionem debere intelligi de accidenti, vt accidens eſt, & non vt hoc, puta quantitas, vel linea, ſed tu dic, quod cum diſtingui ſupponat eſſe, licet diſtinctio primo conueniat quantitati, tamen eſſe non ex ſe conuenit ei, cum ſit accidens, cuius eſſe eſt in eſſe, vnde nec vt accidens, nec vt hoc accidens poteſt abſolui à ſubiecto, dictum autem philoſophi non cogit. licet. n. quantum ſit aptum per ſe diuidi in partes, quarum quelibet eſt apta eſſe hoc, tamen non dicit quod ſit apta eſſe hoc per ſeipſam.

Dicitur. n. hæc albedo inquantũ eſt in hoc ſubiecto. contra hæc conditionalis eſt vera ſi hæc albedo eſſet in quantitate ſepa-

parata, adhuc eſſet hæc. ergo non neceſſario indiuiduatur per ſubiectum.

Reſpondeo dato illo caſu, quantitas haberet vicem ſubiecti, & ſic eſſet verum, quòd non indiuiduatur per ſe ipſam. Sed quæritur, ſi accidentia diſtinguntur per ſubiectum, aut ſubiectum impeditur trinſecè, aut extrinſecè: ſi intrinſecè ergo ſubiectum eſſet de eſſentia accidentis, & ſic accidens non eſſet vnum. ſ. Si extrinſecè, ergo indiuiduatur per ſeipſa intrinſecè.

Reſpondeo, dico, quòd recipiunt ſubiectum extrinſecè, nego illam conſequentiam, ergo indiuiduantur per ſeipſa intrinſecè: quoniam ſunt accidentia non ex ſe, ſed ex ſubiecto, ſic non poſſunt indiuiduari niſi per ſubiectum.

Aduerte, quòd expoſitor tangens principium indiuiduationis inſubſtant à materiali, volens ſe retractare de eo, quòd dixerat ſuper de ente & eſſentia: vbi dixerat hæc verba. Capacitas materiæ reſpectu huius quantitatis, ita quod non illius eſt potentia receptiua talis quantitatis, quæ non diſtinguitur re à materia, ſed ratione, &c. intendit dicere duo: primo, quòd non acceptat illud dictum: nam dicit ipſe ſequeretur quòd principiũ indiuiduationis eſſet aggregatũ ex materia & accidenti, quoniam illa potentia eſt in genere quantitatis, ſed certè quantum ad hoc non erat neceſſe, quòd ſe retractaret, nam illa propoſitio: actus, & potentia ſunt in eodem genere, non eſt vera, niſi de potentia, & actu, quem primo reſpicit potentia, vt tenet Capre. in 1. d. 3. q. 3. art. 2. ad quartam inſtantiam. Scoti factam cõtra primam rationem B. Th. modo nego quod potentia materiæ primo reſpiciat quantitatem, imò primo formam ſubſtantialem ſecundario quantitatem, & alia accidentia. patet ergo, quod illa conſequentia nulla eſt. ſcilicet ſequeretur, &c. & eius probatio falſa eſt: illa enim potentia eſt in genere ſubſtantiæ, ſicut materia prima, non enim potentia ad quantitatem eſt in genere quantitatis, niſi primo reſpiciat quantitatem, quod non contingit in hoc propoſito.

Secundo dicit, quòd materia prima, vt prehabens in ſe fundamentaliter quantitatem, & non actu, quoniam generatio Sortis ad ſubſtantiam Sortis determinatur, primo ergo in hoc priori eſt hoc ens, ergo vnum, ergo indiuiduum, & tamen in hoc priori non eſt quantitas actu, ergo, &c.

Ad hoc dico: primo quod illud prehabere, non ſufficit ad diſtinctionem virtualem quãtitatiam, quoniã materia prima, & ipſamet vt ſic fundamẽtaliter, tamen prehabet quantitatem non eſt realiter, niſi puta potentia, ſed pura potentia non diſtinguit ſed actus ex 7. met. dico ſecundo, quod quantitas actu eſt, quæ diſtinguit numeraliter quantitatiuè, & ad argumentũ, quod etiam fuit Scoti, dico quod in illo priori Sortes eſt hoc ens, & vnum, & diſtinctum formaliter. 1. metaph. & hoc habet à forma ſua ſubſtantiali, qua conſtituitur hoc ens. & per conſequens vnum. & diſtinctum non eſt autem neceſſe, vt in illo priori ſit diſtinctum quantitatiuè, ſed ſufficit quod in poſteriori naturę. in quo quantitas conſequitur formam ſubſtãtialem, vnitas quantitatiua conſequitur vnitatem tranſcendentem.

Sed contra in illo priori, in quo vnitur forma materiæ eſt neceſſe, vt materia ſit actu diſtincta, ergo habet quantitatem: quæro ergo aut quantitatem conſequentem formam introducendam, & hoc non, quia illa ſubſequitur, aut quantitatem quæ fuit ſub forma corrumpenda, & hoc non, quia corrumpitur cum forma ſua, ergo ſufficit, quod ſit diſtincta, quia habet quantitatem fundamentaliter, & non actu.

Ad hoc dico, quod in illo priori eſt quanta actu, quantitate formæ corrumpendæ: nam licet corrumpatur cum forma non tamen eſt quæ primo. vnde aduerte, quod in illo priori naturæ ſicut corrumpenda forma habet primum non eſſe, ſic forma generanda habet primum eſſe, & ſicut cum primo eſſe in materia formæ generandæ, ſtat in illo priori nondum eſſe quantitatis ſequentis. ſic in illo priori, cum primo non eſſe formæ corrumpendæ, ſtat adhuc eſſe ſuæ quantitatis quoniam ſecundario corrumpitur, & ſi dicas, ergo forma ſubſtantialis non aduenit materiæ nudæ, nego conſequentiam, quoniam ſufficit, quod in vno inſtanti temporis forma corrumpenda cum omnibus ſuis accidentib. habeat non eſſe & forma generanda cum accidentib. habeat eſſe: illa autẽ diuiſio inſtantis temporis in plura inſtantia naturæ non eſt diuiſio realis, ſed ſecundum rationem.

Et ideo in prædicta diffinitione perſonæ, aduerte quod B. Th. in q. 9. art. 2. diſtinctius quo ad omnes particulas declarat diſinitionem perſonæ, & ſub eiſdem verbis declarat eandem Herueus in 1. d. 23. q. 1. art. 1.

In ſi. ponitur ſubſtantia indiuidua. aduerte vt differat perſona ab eſſentia diuina, & à natura vnita verbo, & ab anima ſeparata, & à partib. ſubſtantiæ, quòd ly, indiuidua ſubſtantia debet exponi pro per ſe ſubſiſtenti incommunicabili, & completo, in ſpecie: ratione primi, nec natura aſſumpta in Chriſto, nec partes ſubſtantiæ ſunt perſona, ratione ſecundi diuina eſſentia, licet ſit hæc eſſentia non eſt perſona: ratione tertij anima ſeparata non eſt perſona nec materia ſignata.

In reſponſione ad tertium in qua videtur S. Th. negare perſonam eſſe nomen ſecundę intentionis, & vt expreſè habetur in 1. di. 25. q. 1. artic. 1. negat eſſe nomen ſecundæ intentionis. ſed nomen rei, cui accidit aliqua intentio, ſcilicet particularitas inueſtigandum eſt, quare non eſt nomen ſecundæ intentionis, & ſic procedam. Primo declarabitur quid ſit prima & ſecunda intentio. Secundo ponam argumenta Aurcol. quibus intendit probare, nullum exiſtens in intellectu eſſe formaliter intentionem, ſed tantum rem obiectam intellectui & declarabo an milites contra nos. Tertio ponam duas concluſiones de hoc nomine perſona. Quarto ponam argumenta eorum qui tenent quòd eſt nomen ſecundæ intentionis & ſoluam.

Quantum ad primum ſcias, quòd Capr. de mente B. Th. in 1. di. 23. q. 1. in probatione primæ concluſionis tenet intentionem primam eſſe primum conceptum immediatè fundatum in re, quem dicimus rei difinitionem: ſecundam autem eſſe ſecundũ conceptum in re, mediante primo conceptu, vt conceptus ſpeciei, ex quibus ſequitur quòd cum omnis conceptus formatus ab intellectu ſit ens reale, quando ſubiectiuè eſt in intellectu: tam prima quam ſecunda intentio apud Capreo. erit ens reale, quod tamen non videtur verum: quoniam vniuerſaliter tenetur, & à B. Th. in 4. metaph. quod intentiones ſecundę ſunt ens rationis, de quibus propriè eſt logica, cuius ſubiectum eſt ens rationis. & ideo ſubtilius procedendo adducam mentem Heruei, quam non reputo contrariam B. Tho. ſed potius eiuſdem reſolutionis.

Aduerte igitur quòd vt dicit Herueus in tractatu de intentionibus, tam prima quam ſecunda intentio ſumitur dupliciter. ſ. obiectiuè, & formaliter. Intentio prima obiectiua eſt res telligibilis, vt obiecta, & præſentata intellectui in quam intelligendam tendit intellectus actuatus ſpecie, & ad quam ordinat actum intelligendi. & conceptum, & eiuſdem ſimilitudines, & ſic prima intentio, idem eſt quod obiectum actu præſentatum per ſpeciem, ſiue ſit ſubſtantia, ſiue accidens. Intentio prima formaliter eſt conceptus formatus ab intellectu de re obiecta. quæ dicitur diffinitio vel ratio rei obiectę & intellectę & fundatur immediatè in re, vt in fundamento ſuæ veritatis. Vnde animal rationale comparatur ad hominem, vt prima intentio formaliter ad primam obiectiuè.

Secunda intentio obiectiuè eſt reſpectus rationis, qui conſequitur rem, vt eſt obiecta intellectui: quod quidem ſic contingit vt declarat Herueus in tertio quodlibet q. 1. cum intellectus quidditatem rei in vniuerſali intelligit, nõ intelligit eam, vt reſpicit ſingularia, ſed vt abſtrahit ab eis, & ſic in quadam communitate, & indiſtinctione obiicitur intellectui: ſecundũ autem quod eſt ſic obiecta, & cognita per primam intentionẽ formalem intellectus, aduertit quòd eam conſequitur quędam reſpectus dictus indiſtinctio vel communitas, eo, quòd, vt ſic intellecta eſt communis ſuis inferioribus, & hic reſpectus eſt ens rationis, conſequitur enim rem, non vt habet eſſe ad extra, ſed vt eſt obiecta intellectui ſiue conditionibus indiuidualibus, & hic reſpectus dicitur ſecunda intentio obiectiuè, quæ eſt fundamentum ſecundi conceptus vt dicam, ſicut prima obiectiuè eſt fundamentum primæ formaliter.

Secunda intentio formaliter eſt ſecundus conceptus formatus ab intellectu de re, vt ſtat ſub illo reſpectu rationis, & immediatè fundatur in illo reſpectu virtute tamen rei ſic obiectę: nam poſtquã intellectus aduertit, quòd natura rei ſic obiectæ communis eſt ſuis inferioribus, ſecundum prædicationem format conceptum generis, ſi eſt communis plurib. indiuiduis, & hæc dicitur ſecunda intentio formaliter: ex his elicito duas concluſiones. prima eſt.

Conceptus intellectus non diuiditur in primam & ſecundam intentionem obiectiuè. Patet quoniam intentio prima obiectiuè non fit per opus rationis, ſine intellectus, imo ſupponitur actui, ſiue intelligatur ſubſtantia ſine accidens. Similiter ſecunda intentio obiectiuè non eſt producta ab intellectu, nec eſt ſubiectiuè in intellectu, cum ſit ens rationis, quod in nullo eſt ſubiectiuè, nec ab aliquo productiuè, vt declarat Herueus: vbi ſupra, conſtat autem quòd conceptus intellectus eſt productus ab intellectu per actum ſuum &c.

Conceptus intellectus conuenienter diuiditur in intentionem pri

nem primam & secundam sumptas formaliter. Patet quia omnis conceptus, vel fundatur in mente, vel in re obiecta intellectui, sic est prima intentio, quæ dicitur definitio, vel fundatur immediatè in illo respectu qui dicitur indistinctio, vel communitas. aut in re, vt stat sub tali respectu, & sic est secunda intentio formaliter, quæ est ens reale, est enim in prædicamento qualitatis in prima specie, sic actus intelligendi, & habitus scientificus, ex his omnibus patet, quòd prima intentio, tam obiectiua quam formaliter est ens reale, secunda autem obiectiuè est ens rationis, sed formaliter est ens reale: patet igitur, quid sit prima & secunda intentio.

Quantum ad secundum, aduerte quòd Capre. in 1. di. 23. q. 1. contra primam adducit 14. argumenta Aure. in quibus intendit probare nullum existens subiectiuè in intellectu esse intentionem formaliter. sed tantum res, vt obiicitur intellectui, nos autem tenemus rem obiectam esse intentionem obiectiuè tantum, sed est id, ad quod tendit intellectus, speciem verò intelligibilem esse, actum intelligendi, & conceptum esse intentiones formaliter, quia sunt tendentiæ quibus tendit intellectus in obiectum, inter quas conceptus dicitur simpliciter intentio, vt terminus intellectionis. Argumenta autem Aureoli ordine retrogrado accepta à 14. vsque ad 8. exclusiuè concludunt rem obiectam esse intentionem, & non apud, quòd nos concedimus, sumendo intentionem obiectiuè.

Ad octauum, quod fundatur in dicto Commentatoris dico, quòd non accipit intentiones intellectus pro re obiecta, sed pro specie intelligibili. quam concedimus esse intentionem formaliter.

Ad septimum dico quod logica est de secundis intentionibus obiectiuis, & formalibus, & cum dicit Anicenna adiunctis primis, intelligendum est, vt fundantur in primis ne secundæ sint Chimericæ, & per idem patet ad sextum.

Ad quintum dico cum diffinitur genus, non diffinitur intentio, aliter nulla natura realis diceretur genus, sed diffinitur natura, vt stat sub secunda intentione obiectiua: & nego quod possit diffiniri sine actu intellectus & cum dicis, ergo actus intelligendi est, qui prædicatur, nego consequentiam, sed dico, quod actus intelligendi est causa, quod aliquid actu prædicetur: nam prædicari est per actum intellectus aliquid alicui attribui.

Ad quartum nego conceptum vniuersalitatis fundari in conceptu animalitatis, sicut accidens in subiecto, sed fundatur in natura cognita, vt indistincta, non vt in subiecto, sed vt in eo à quo trahit suam virtutem, sed prima & secunda intentio formaliter sumptæ fundatur in intellectu vt in subiecto.

Tertium & secundum nullam habent apparentiam, sed ad primum dico, quòd obiectum non potest dici intentio: quia per ipsum non intendit intellectus in aliud, sed potest dici intentionis, vel tendentiæ terminus, eo quod species & actus intelligendi & conceptus dicuntur intentio, imò est è conuerso, & ideò obiectum non meretur dici intentio, nisi secundum quid id est terminatiuè vel obiectiuè, quod pro eodem sumitur.

Quantum ad tertium sit prima conclusio, persona non significat secundam intentionem. Patet, quia persona significat suppositum substantiæ cum dignitate, sed intentio secunda nõ importat dignitatem, vt patet: præterea secunda intentio est ens rationis si sumatur obiectiuè. vel conceptus secundus sumpta formaliter, ergo personę diuinæ sunt ens rationis vel conceptus intellectus creati: quod est hæreticum.

Secunda conclusio: persona significat rem, cui conuenit secunda intentio scilicet singularitas: hanc tenet B. Th. in primo dist. 25. quæst. 1. artic. 1. vide eum, & adducitur à Capr. in 1. dist. 23. q. contra tertiam plures arguunt, quòd significat intentionem, & eorum fortiora argumenta sunt hæc. primum persona diffinitur per intentionem quæ est ly: indiuidua, ergo significat intentionem. Ad hoc respondet B. Th. in art. in responsione ad tertium.

Secunda opponitur intentioni, quia vt indiuidua opponitur speciei, & generi, ergo significat intentionem: probatur consequentia, quia opposita debent esse eiusdem generis. Ad hoc nego antecedens, imò opponitur substantiæ non subsistenti vt est anima, & partes substantiæ, & substantiæ vniuersales, vt homo in communi.

Tertium quòd plurificatur in Deo. non dicit rem, sed intentionem: vel sic, quod est commune secundum rem, est vnum numero: sed persona non est vna numero: ergo, &c. Ad hoc responde, vt Heru. 1. di. 33. q. 1. art. 1. ad secundum.

Quartum persona est suppositum, suppositum significat intentionem ergo & persona: Ad hoc nego argumentum, sicut hic Sortes est homo, homo est species, ergo, &c. nam bene stat, quòd importetur idem nomine suppositi & personæ, sed nomine personæ, vt nomine primę intentionis & nomine suppositi nomine secundæ intentionis.

ARTICVL. II.

Virum persona sit idem, quod Hypostasis.

IIrca hunc art. nõ sunt difficultates, tu tamen tria notabis, primo quòd in creatis hæc quatuor sunt idem, sed non conuertibiliter. persona, Hypostasis, omnis enim persona est Hypostasis. sed non è conuerso, quoniam persona dicit substantiam primam in natura intellectuali. Hypostasis autem dicit substantiam primam, in omni genere substantię. Hypostasis, substantia. Omnis enim Hypostasis, est substantia: sed non è conuerso, vt patet de anima intellectiua subsistentia, essentia omnis enim subsistentia est essentia, quia est aliqua natura, sed non è conuerso: nam humanitas est essentia, & tamen non subsistit cum sit vt quo & communicabilis, bene patet quòd hæc per ordinem se habent, vt superius & inferius.

Nota secundo, quòd in diuinis eadem quatuor se habent ita quòd tres primæ sunt idem conuertibiliter: cuius signum est, quod prædicatur in Deo pluraliter, essentia autem non est idem conuertibiliter, cum prædicetur tantum in singulari. Nota tertio, quòd siue sint idem re conuertibiliter, vel non in creatis, & in diuinis differunt ratione, quoniam alio modo diffinitur persona, alio modo Hypostasis.

ARTICVL. III.

Virum persona conueniat Deo.

PErsona significat id, quòd est perfectissimum. vsque ibi natura, &c. Contra hanc arguitur, natura specifica perfectior est indiuiduo, cum ordinetur ad illum, sed persona est indiuiduum, ergo.

Præterea sequitur, quòd distinctio in Deo sit perfectissima, cum distincta, quæ sunt personæ diuinæ sint perfectissimæ secundum B. Th. hic, quod tamen est falsum cum in Deo sit distinctio realis minima.

Ad primum dico, quòd indiuiduum, vt indiuiduum est imperfectius natura cum sit per illam, sed indiuiduum vt primo & per se subsistens & perfectius ipsa natura, quæ non existit nisi per indiuiduum, sic B. Tho. dicit personam esse perfectissimam.

Ad secũdum dico, quòd ratione distinctorum est distinctio perfectissima: quoniam sunt suppositа diuina, ratione autem principij distinctiui non est perfectissima: quoniam distinctium est ipsa incommunicabilitas, quæ abstrahit à perfectione & imperfectione sicut relatio.

Sed contra, ergo persona secundum totam rationem non dicit quid perfectissimum: quoniam non secundum incommunicabilitatem, ergo non potest concludi esse in Deo ex perfectione diuinæ essentiæ.

Ad hoc dico, quòd non concluditur esse in Deo ex vniuersali perfectione diuinæ essentiæ: ex incommunicabilitate, sed ex subsistentia in natura diuina, ad quam sequitur incommunicabilitas.

Non tamen eo modo. Aduerte, quòd persoua in creatura est admixta multiplici imperfectioni, primo substat accidentibus, secundo ponit distinctionem absolutum ab alia persona cum diuersitate essentiæ, tertio distinctiuum personæ creatæ est absolutum, nullum horum ponit persona diuina.

Vltimo aduerte, quòd B. Th. in q. de potentia. q. 9. art. 3. probat personam conuenire Deo clarius quam hic, & intendit talem rationem: persona ex parte naturæ dicit perfectionem, quia dicit naturam intellectualem ex parte modi essendi dicit perfectionem qui modus est per se subsistere in tali natura, ergo cum omne dicens perfectionem sit attribuendum Deo, persona conuenit ei.

ARTICVL. IIII.

Virum persona significat relationem vel essentiam.

CIrca hunc artic. aduerte primo quòd de persona diuina dantur duæ diffinitiones, prima est Ricardi, in qua ponitur relatio in recto, dicit. n. persona est diuinæ naturæ incommunicabilis existentia. secunda est aliorum Theologorum, in qua natura ponitur in recto, & relatio in obliquo persona est Hypostasis. i. substantia prima proprietate distincta, & ideo conuenienter quæritur, vtra diffinitio sit vera, vel si vtraque est vera, vtra tamen sit magis propria.

Circa igitur hunc art. duo agenda sunt, primo declarandæ sunt aliquæ propositiones in articulo secundo defensanda est mens S. Thom.

Quantum ad primum. Circa significationem huius nominis vsque ibi significat. Aduerte, quòd hoc nomen persona cõuenit cum absolutis, quoniam de qualibus persona prædicatur, nec secundum nomen ad aliud refertur, imò est ad se, conuenit etiam cum relatiuis, quoniam plurificatur, & in plurali prædicantur.

Vnde quibusdam visum est. hic est Magister Sen. in 1. di. 25.

Et ordine Concilij. hoc fuit Concilium Nicenum.

In singulari numero, potest sumi pro absoluto, & pro relatiuo. Nam cum dicitur, Pater est persona, ly persona potest verificari de essentia, nam pater identicè est essentia, & de relatione, quoniam pater est paternitas.

Quidam verò dixerunt, quòd significat essentiam in recto vsque ibi, concesserunt. Aduerte, quòd in q. de potentia. q. 9. ar. 4. improbat vtramque opinionem, sic si dicit essentiam in recto non potest prædicari in plurali; nõ enim sunt tres essentiæ, & tamen sunt tres personæ: si autem relationem in recto, ergo non dicitur ad se, imò erit formaliter relatiuum, quod tamen est falsum: non. n. persona est alicuius persona, hic defendit vtrumque: de concordantia videbimus infrà.

Sicut in natura humana significat has. Aduerte, quòd in q. de potentia q. 9. ar. 4. dicit hoc esse materiale significatum personæ humanæ: formale autem est esse subsistens distinctum in natura humana, & ideo difficile est concordare.

Vnde est subsistens sicut essentia diuina subsistit. Aduerte, quod relatio diuina re quidem est subsistẽs cum sit identicè essentia diuina, sed non significatur vt subsistens, id est modo subsistentis, nisi cum accipitur in concreto, sicut deitas non significatur vt subsistens. id est, vt quod est nisi concretiuè, vt Deus.

Persona diuina significat relationem vsque ibi quam natura diuina, &c. Aduerte, quòd modo substantiæ, & vt subsistentis, idem sunt, est enim sensus, quod significat relationem in concreto. cum enim dicitur quod persona est quid subsistens distinctum in natura diuina per ly, subsistens distinctum significatur relatio in concreto puta pater, quæ quidem in cõcreto sumpta habet rationem distincti, & in abstracto habet rationem distinguentis. Et secundum hoc verum est vsque ibi per modum Hypostasis. Aduerte quòd vt melius consideres, determinat se aliter, quam in q. de potentia, & in signum soluit per hæc verba rationem, quam adduxerat, quod non significat relationem in recto, quando enim arguit quod non diceretur ad se: responde tur, quod si diceret relationem modo relationis non diceretur ad se, sed quia dicit relationem modo substantiæ, id est modo absoluti licet in se sit res relatiua, ideo significatur, vt dẽ ad se.

Similiter etiam significat essentiam in recto, vsque ibi, distincta. Aduerte, q̃ propter hoc soluit rationẽ, qua probauit in q. de potentia. quod non dicat essentiam in recto, nam non dicit essentiam modo essentiæ: qui est modus abstracti & communis, sed modo subsistentiæ vel Hypostasis. id est sub ratione subsistentiæ primæ: & ideo potest prædicari in plurali.

Quantum ad secundum principale antequam deueniam ad impugnatores propono tria dubia in via Thomistica sine argumentis, primo propter quid persona diuina dicit essentiam & relationem. secundo si potest alterum, vel vtrumque dicere in recto modo abstracto, tertio quid dicat formaliter & quid materialiter.

Ad primum resp. vt Heru. 1. d. 23. q. 1. 3. in prima conclu. vbi inuenies quod cum de ratione personæ sit subsistens distinctũ incommunicabile, ratione subsistentis includit essentiam, ratione autẽ distincti includit relationem: vnde qui negat includere essentiam: negat rationem personæ, similiter qui negat includere relationem, quoniam aufert communicabilitatem.

Ad secundum responde vt Heru. in eodem loco in conclu. secunda vbi inuenies quod neutrum in abstracto, eo quod signum modo abstracti, habet rationem quo: persona autem habet rationem quod, vnde si diffiniretur persona diuina, & vtrumque includeret in abstracto, poneretur vtrumque in obliquo, sic persona est quid subsistens in natura diuina distinctum proprietate.

Ad tertium difficile est respondere propter varietatem dictorum B. Th. nam in q. de potentia. q. 9. artic. 4. videtur dicere quòd significet relationem materialiter, Hypostasim autẽ formaliter in 1. p. in art. præsenti.

Ad cuius euidentiam. Videtur declinare ad hoc, quòd significet relationem formaliter modo tamen substantiæ: nam persona significat formaliter quid distinctum in natura intellectuali: patet autem quod distinctum non cadit super essentiam, sed super relationem in concreto sumptam quod dico quoniam in abstracto signata, habet rationem distinguentis.

Ad hanc difficultatem respondit Heru. vbi supra in conclusione tertia conatur conciliare B. Th. sed non valet, si bene adnerteris. Expositor dicit, quòd in prima parte rem altius considerault inuens quòd hic se retractat, tu tamen potes dicere, quòd relatio in Deo dupliciter consideratur, primo, vt indiuiduatiua, & sic est vt materiale, quoniam omne indiuiduatiuum habet rationem materiæ in via B. Th. Secundo vt est quasi actus etiam forma trahens essentiam ad personam secũdum modum intelligendi, vt differentia trahit genus ad speciem, sic est vt formale: primo modo B. Th. considerauit relationem in q. de potentia: secundò autem modo in 1. part. & sic potest concordari.

Quantum ad impugnatores externos, duo sunt præcipui, Aur. & Scot. Aureolus quidem arguit contra duas propositiones in art. & eius argumenta recitat Capr. in 1. di. 25. q. 1. contra tertiam opinionem, contra quam primo arguit est hæc in arti. Similiter etiam significat essentiam in recto inquantum est Hypostasis Contra hanc tripliciter primo. Persona est subsistens distinctum: essentia non est quid distinctum: ergo persona non est essentia.

Secundo, constitutum non significat constituentia in recto, non enim homo est anima, ergo.

Tertio, quod significatur in recto nomine personæ verè plurificatur: in Deo essentia non plurificatur, ergo. Aduerte, quòd Capre. soluit hæc argumenta per distinctionem de significato formali, & materiali, & accipit significatum formale persona id ad quod significandum est impositum, & hoc est subsistens distinctum, significatum autem materiale accipit id, sine quo subsistens non esset, & quia sine essentia & relatione illud non esset, ideo tam essentiam quam relationem significatas in abstracto posit de significato materiali personæ. Ex hac distinctione ad primum concedit totum, & dicit concludere, quod essentia in abstracto non est persona de significato formali: tunc enim esset necesse essentiam esse distinctam.

Ad secundum & tertium per idem. Tu tamen clarius dicere potes, quòd Aureolus fallitur, putans B. Tho. dicere personam esse essentiam in recto, sumendo essentiam in abstracto quod est falsum: nam vt prædiximus neutrum in abstracto dicit in recto.

Ad tertium per idem. Nam quod significatur vt in recto, significatur vt formale: Concedo maiorem: sed hoc nõ est essentia in abstracto, sed subsistens distinctum, & hoc plurificatur,

Secunda propositio, contra quam arguitur est hęc, & secundum hoc verum est quod persona significat relationem in recto vt subsistentem. Contra hanc tripliciter vt refert Capr. vbi suprà secundo loco.

Constituens non significatur per constitutum in recto, sed relatio vt subsistens est constituens, ergo.

Ad huius maiorem dico, quòd est vera, sumpto constituente in abstracto, non autem in concreto, & nego minorem: nam relatio vt subsistens est constitutum, & habet rationem, quod,

Secundo dicit B. Th. in q. de potentia. q. 9. art. 4. quòd persona significat formaliter subsistens distinctum: materialiter autem relationem & essentiam, ergo non significat in recto, relationem, aliter esset suum significatum formale, quod ipse negat. Ad hoc dico, quòd B. Th. in q. de potentia. consideraut relationem in abstracto, vt habet rationem principij indiuiduatiui, & sic est, vt materiale: sed in 1. par. sumit in concreto, vt habet mundum substantiæ sic est formale: & sic ponitur in recto in diffinitione personæ.

Tertio relatio vt subsistens, vel est quid partiale respectu personæ, vel totale, si primo modo, non significatur in recto, si secundo, ergo sicut persona est quid constitutum ex essentia & relatione, sic relatio vt subsistens dicit quid constitutum ex essentia & relatione, & sic non ponitur in recto, nec vt relatio, nec vt subsistens.

Ad hoc dico, quòd est totale ex parte rei, sed non secundum rationem, & cum arguit, ergo sicut persona, &c. nego consequentiam

quentiam, non enim concretum dicit constitutum ex multis, sed formam in subiecto, sic relatio diuina in concreto, puta, paternitas dicit patrem in natura diuina.

Scotus autem in 1.d.23. tenet quòd persona ex sua ratione formali non dicit nisi incommutabilitatem, licet ex adiuncto dicat rationem, & essentiam, & quoniam illa incommunicabilitas est negatio: vult quod persona. vt communis tribus non dicat nisi conceptum negatiuum communem trib. qui non sequitur aliquod positiuum commune trib. eo quod ab vltimis distinctis & distinctiuis non potest abstrahi aliquod commune positiuum, aliter non essent primo diuersa, potest tamen abstrahi commune negatiuum, vt Asinus & Equus conueniunt in non homine: similiter eorum differentiæ, non tamen in aliquo positiuo, vt sunt disparatæ species, sed B. Th. reducit incommunicabilitatem communem tribus, ad essentiam vt est Hypostasis, & ad relationem vt subsistentem, ita quòd Hypostasis & subsistēs distinctum, sic conuenit tribus sicut incommunicabilitas, imò consequitur ad illa.

Argum. Sco. sumpta partim ex di.23. partim ex 25. sunt tria. Primum probat quòd non dicat relationem ex sua ratione formali. Relatiuum superius dicitur ad illud, ad quod dicitur relatiuum inferius, licet non primum, exemplum: nam duplum est duplum dimidij, sic duplum multiplex dimidij, sed persona nō dicitur ad illud, ad quod pater dicitur, non enim dicitur persona, filij persona, ergo, &c.

Ad hoc eius propositio assumpta est vera tantum, quando vtrumque relatiuū significatur modo relatiuo, sed si alterum, puta superius significatur modo absoluti non est vera, constat autem, quòd persona sic significatur: ideo non concludit, nec exemplum iuuat, vtrum enim significatur modo relatiuo, quod non contingit modo proposito.

Secundo probat, quod nec significat substantiam, & Hypostasim, quia Iy Hypostasis est indifferens ad absolutum & relatiuum: persona autem est quid relatiuum in Deo.

Ad hoc licet Hypostasis, vt Hypostasis sit indifferens, non tamen vt diuina. imò re est respectiua.

Tertium probat quòd nullum positiuum quidditatiuè possit trib. esse commune. vt prædicatum in quid: ab vltimis distinctiuis, & vltimis distinctis nihil positiuè potest abstrahi: sed personæ diuinæ sunt vltimo distinctæ: cum sint vt species specialissimæ disparatæ in genere relationis, ergo.

Ad hoc, maior non est vera, nisi quando vltima distincta, & distinctiua significantur sub vltimis conceptib. vt significare personam diuinam sub conceptu paternitatis, & filiationis: modo constat quod cum dico personam diuinam, nō dico hanc personam, & ideo eius ratio non valet.

¶Quæstio Trigesima.

ARTICVL. I.

Vtrum termini naturales ponant aliquid in diuinis.

CIrca hunc art. non cadit difficultas, nisi in responsione ad quartum de duplici numero. vbi inquit. B. Th. Numerus absolutus non est nisi per acceptionem intellectus nostri, vsque ibi, nisi in intellectu. Nam tunc videtur quod tantum sit ens rationis, cum sit per opus solius intellectus. & tamen Arithmetica. ita est de numero absoluto. ergo scientia realis pro subiecto habebit ens rationis, quod est inconueniens.

Ad hoc dico duo, primo quòd licet non habeat esse nisi per intellectum, non tamen sequitur quod sit ens rationis, vt distinguitur contra ens reale, aliter scientia esset ens rationis, & omnis habitus in intellectu.

Dico secundo quòd Arithmetica non est de illo, sed de applicato, licet non consideretur, vt applicatus, quoniam abstrahit à materia secundum rationem, sed non secundum esse, sic Geometria est de linea, quæ est in corpore naturali ex secundo physicorum: licet non consideretur, vt est in tali, vel tali corpore.

ARTICVL. II.

Vtrum in Deo sint plures personæ, quam tres.

CIrca hunc art. duo sunt agenda, primo proponuntur duo notabilia circa probationem, & sufficientiam trium personarum, secundo mouebo quoddam dubia circa aliquas propositiones hic in art.

Primo aduerte quod probatio conclusionis stat in hoc formaliter, si personæ diuinæ sunt plures, quam tres, est propter quatuor reuelationes, quarum quælibet debet personam constituere. sed hoc non est necesse: quoniam spiratio actiua non habet oppositionem ad paternitatem, nec ad filiationem, ergo nec distinctionem, ergo non constituit personam distinctam, à patre & filio, & sic remanent tantum tres constituentes, ergo tantum tres personæ.

Secundo, Aduerte, quòd Heru. in 1.d.10.q.2.art.4. adducit modum, quo B. Tho. in q. de potentia. q.9.art.9. assignat sufficientiam trium personarum, & stat in hoc. Personæ diuinę multiplicantur ex modo procedendi: & hoc dupliciter, quia vel per non procedere, & sic est pater, & non possunt esse plures improductæ, quoniam cum non includerent ordinem originis, non distinguerentur realiter: & vt dicit Hilarius, si essent plures improductæ, essent plures dij, vel per procedere, & hoc dupliciter, vel per modum intellectus, sic est verbum vel per modum voluntatis, sic est spiritus S. & non possunt esse plures actiones immanentes. ergo sunt tantum tres personæ, sed vt dicit illic Heru. hæc via præcisè sumpta est efficax: quoniam quod procedit per modum intellectus & voluntatis, nō magis distinguuntur, vt sic, quam intellectus & voluntas, quæ cum non distinguantur nisi ratione: nec personæ distinguerentur nisi ratione. Vnde sicut supra dictum est quod ad distinctionem realem processionum non sufficit distinctio formalis principiorum productorum. sed ordo originis pro vt procedens est à generante, & genito, sic diuersus modus procedendi non sufficit ad distinctionem realem personarum, nisi coassumptis relationib. oppositis & propterea via posita in præsenti art. est efficax, aliæ autem sunt adeptiones.

Quantum ad primum principale. Aduerte quædam propositiones dubiæ sunt in art. quas est necesse ventilare.

Prima si quæ relationes non sunt oppositæ, ad eandem personam pertinent. Contra, paternitas & spiratio passiua non sunt opposita, quia pater, & procedens non sunt correlatiua, ergo stante propositione B. Th. vtraque poterit esse in parte, & sic patri non repugnat produci.

Ad hoc Expositor respondet quod licet non opponantur relatiuè ratione relationis, quia non sunt correlatiua, tamen opponuntur relatiue ratione originis, quia de ratione procedentis est, quod sit à generante, & genito, pro vt processio amoris est ex processione intellectus, & non è conuerso, & propter talem ordinem originis stat realis distinctio inter paternitatem & filiationem.

Tu autem clarius potes dicere, quòd etsi præcisè sumptę nō opponuntur relatiuè, tamen aliquo subintellectæ, scilicet origine opponuntur: nam pater à quo est persona procedens, opponitur procedenti, & ideò quia inter patrem, & spirantē non cadit origo, quia non necesse spirans, vt spirans est à patre, aliter pater spirans est ab altero, sed vt hic spirans puta filius propterea paternitas, & spiratio actiua non opponuntur, nec præcisè sumptæ, nec cum aliquo subintellecto, & ideò eidem personæ conueniunt.

Oportet ergo vel vna quæritur, cur B. Th. proponit disunctiuum, & tamen tantum primam partem discutit scilicet vel vna earum conuenit vtrique & relinquit illam, vel vna vni, vel altera alteri.

Ad hoc dico, quòd ex discutione primę partis apud ingeniosos sequitur manifestatio secundę: nam discutit, quòd vna scilicet processio non potest conuenire patri, & filio, quoniam repugnat generanti, & genito esse procedentes, ex eadem sequitur manifestè hanc copulatiuam esse falsam, vna scilicet spiratio actiua conuenit patri, & alia scilicet processio cōuenit filio, vel è conuerso: nam determinatum est repugnare filio procedere similiter filio spirare patrem.

Tertia non autem potest esse, vsque ibi, alteri eorum. Quæritur cur B. Th. proponit negatiuam cum duplici parte, & tamen primam tantum prosequitur relinquens secundam scilicet vel alteri eorum.

Ad hoc dico, quòd ostenso, quomodo repugnat copulatim patri & filio procedere, quoniam generatio non est ex processione, sed è conuerso, statim infertur apud ingeniosum, quòd disiunctim repugnat alteri eorum.

Relinquitur ergo, vsque in finem. Quæritur cur B. Th. concludit, quòd spiratio conueniat patri, & filio, cum tamen solum probauerit, quòd processio non conuenit patri, & filio, non. n. ex hac

ex hac negatiuè videtur sequi hæc affirmatio spiratio actiua, conuenit patri, & filio: stat enim cum illa negatiua, quòd conueniat soli patri.

Ad hoc dico, q̄ non concludit absolutè illam affirmatiuam, ex negatiua, sed vltra hoc adducit proprium mediū, ibi, vtpote nullam habens oppositionem: nam ex eo quod non opponitur sequitur vtrique conuenire. Quæcunque enim conueniunt patri, conueniunt filio remota oppositione relatiua, vt dicemus infrà loquentes de spiritu Sancto.

ARTICVL. III.

Vtrum termini naturales ponant aliquid in diuinis.

CIrca hunc art. primò considerantur propositiones B. Tho. secundo ponam defensionem impugnantium. Quantum ad primum: Magister in Sen. vide tex. magistri in 1.di.24.in pr. & hanc consequitur numerus qui est species quantitatis. Aduerte, quòd hæc intentio fundata est in 3. physi. tex.65. vbi sic habetur, non separatus hic numerus à decisione continui, sed in materialib. non est decisio continui: ergo non inuenitur in eis. Præterea quantitas non est eiusdem rationis in separatis & materialib. cum illa sit perfectionalis, hæc autem dimensiua: ergo numerus causatus ex diuisione nō est eiusdem rationis in his, & in illis. Præterea B. Th. in 3. phy. lect. 11. ibi. est autem duplex diuisio, assignat differentiam inter numerum quantitatiuum, & numerum transcendentem, quoniam quantitatiuus tendit in infinitum, ex Aristo. 3. physicorum: transcendens autem, quia est numerus naturarum non cum sint determinatæ species in vniuerso.

Alia est diuisio formalis: quæ fit per oppositas formas. Aduerte quòd B. Th. in 4. meta. lect. 2. non dicit quod fiant per diuersas formas, sed per diuersas entitates, prout vna non est alia, vnde in separatis licet non sit forma proprie dicta, tamen talis diuisio est, quia sunt distinctæ quidditates, & possunt dici formæ vel actus metaphysici, & hæc diuisio præcedit omne accidens rei. Et talem multitudinem solam contingit esse in rebus materialibus. Aduerte propter Iy. solam quod in separatis, quia non est quantitas, ideò est sola vnitas, & multitudo transcendens, & quia in corporeis est duplex quantitas. s. dimensiua, & personalis, ideò in eis est duplex vnitas, & duplex multitudo, s. quantitatiua, & transcendens, vt videbis in Capr. in 1.d.24.q.1. ad secundum Gregorij. contra primam.

Alij verò eandem multitudinem. vsque ibi, quòd est quantitas. Aduerte. quòd licet B. Th. hanc opinionem hic pertranseat tamen in q. de potentia. q.9.artic.7. ibi, sed illud non est simile: eam improbat, & stat in hoc, quia omnes species quantitatis ex ratione speciei dicunt imperfectionem. quia consequuntur materiam, & sunt inseparabiles à materia secundum esse species autem qualitatis, &c. vide eum.

Nos autem dicimus, quòd termini numerales. Ratio huius est quia numerus quantitatiuus, est numerus materialis, nullum autem materiale prædicatur de Deo nisi metaphysicè.

Huiusmodi autem vnum. Aduerte, quòd B. Th. in 4. metap. contra Commentatorem in le. 2. probat, quod tale vnum transcendens non addit aliquod positiuum, primo quia esset processus in infinitum. secundo quia illud additum esset distinctū ab ente, vt ens est ergo esset non ens, & per consequens non positiuum.

Et eadem ratione videntur res multa multitudo, sic accepta: significat res illas. Aduerte quòd B. Tho. in q. de potentia. q.9. art.7. ibi, & similiter multitudo. Clarius dicit, quod multitudo addit diuisionem supra ens, supposita indiuisione circa vnumquodque, quod est pars multitudinis: ita quod multitudo dicit duplicem negationem, dicit enim negationem diuisionis circa vnamquamque earum, intelligendum est, de distinctione vnius ab altero in hoc enim completur ratio multitudinis.

Numerus autem qui est species quantitatis, &c. & similiter vnum, vsque ibi, numeri hanc licet ponat tantum in prima parte, tamen in q. de potentia Dei. q.9.art.7. ibi, quod quidem vnū & ratio eius stat in hoc, quia est in determinato genere accidentis, puta in quantitate, ergo dicit aliquid supra rem, quæ dicitur vna, vel numerata.

Quid autem sit illud quod addit, vide Capr. in 1.d.25.q.1. in probatione primæ conclusionis. ibi. Quæ autem res sit. sed aduerte quòd Pau. Sonc. in 10. meta. q.3. improbat Capr. qui tenet hanc vnitatem esse non continuitatem nec quantitatem continuam, sed esse indiuisum, quod dat talis quātitas subiecto suo. Paulus autem non vult, quòd sit illud esse: sed ipsa continuitas: & probat dupliciter: primò sic quantitate continua lapis est indiuisus in se, & diuisus à quolibet alio, ergo illa est vnitas lapidis. secūdo sola quantitate continua posita in lapide. & quolibet alio remoto, lapis. a. facit numerum cum lapide. b. ergo illa est vnitas lapidis.

Ad primum nego antecedens: dico enim quod, supposito, q̄ quantitas continua non daret esse indiuisum lapidi, non posset dici indiuisus in se, & indiuisus ab alio. Vnde huius indiuisionis quantitas continua est principium remotum ratio propria est illud esse indiuisum: vnde meretur dici vnitas. ad secundum per idem nego antecedens, quia secluso esse indiuiso non faciet numerum, quia non erit vnus. vnde si Paulus aduertisset conditiones, quas attribuit continuitati posse equè bene attribui ipsi esse indiuiso non insurgeret contra Cap. tu igitur tene cum Capreol. in responsione ad primum & secundum in art. quę videntur concludere quod termini numerales ponāt aliquid in Deo. Aduerte, quòd Iy. ponere aliquid in Deo, dupliciter exponitur primo, quia dicit aliquid positiuum in Deo, sic termini numerales ponunt aliquid in Deo positiuum, & attribui dicuntur Deo, quia essentia quæ vt indiuisa dicitur vna, & vt est principium intelligendi dicitur intellectus.

Secundò quia addunt aliquid positiuum super essentiam sic non ponunt aliquid in Deo, sed in creatis: in quibus est compositio substantiæ & accidentium pro responsione ad tertium aduerte, vt dixit B. Th. supr. in q.11.arg.2. ad quartum multitudo vt constituta ex vnitatib. est posterior vno. vt autem includit diuisionem qua priuatur vnum, est prior vno, nam in primo signo apprehendimus, quòd a. est ens, & in secunda quod a. non est b. & in tertio quia a. est indiuisus, & b. in se, & tunc apprehendimus quod a. est vnum, & b. est vnum, & in quarto apprehendimus quod a. & b. constituunt multitudinem, quia primo apprehendimus diuisionem in secundo signo quæ clauduntur in ratione multitudinis: patet quod ratione diuisionis multitudo est prior vno. Quantum ad secundum principale, aduerte, quòd tres propositiones articuli sunt impugnatæ.

Prima: vnde talis numerus, quæ est species quantitatis, non inuenitur nisi in rebus materialib. contra hanc argumentatur Greg. in 1.di.24.q.1.art.2. contra secundam. vt autem videas argumenta per se soluta: primo pono phantasiam eius, secundo declaro in quo decipitur Capr. recitat in primo di.24.q.1.art.2. in 1. conclusione.

Circa primum scias quòd mens eius stat in hoc. Vnum est duplex, scilicet vnum simpliciter, & est aliud, quod est indiuisibile actu & potentia qualia sunt abstracta: & vnum secundum quid puta actu, licet sit diuisibile in potentia vt omnia composita materialia, primum vnum componit numerum simpliciter & secundu vnum numerū secundu quid cuius partes sunt vnitates secundum quid, vt duo lapides, sic expositis terminis, tenet ipse, quod vnum simpliciter & numerus simpliciter non sunt nisi in abstractis, quia sunt indiuisibilia actu, & potentia, numerus autem vt vnum secūdum quid in compositis tantum.

Circa secundum scies, quòd fallitur propter hoc, quia non distinguit inter vnitatem, & vnum denominatiuè, nam vnitas dicit indiuisionem simpliciter: res autem quæ est vna, non est necesse, quòd dicat indiuisionem simpliciter. stat enim quod sit diuisibile, licet actu non sit diuisum: & ideò si consideraueris inuenies quod argumenta eius non concludunt de vno, sed de vnitate.

Item scias, quòd multitudo est quid superius ad numerum formalem, siue metaphysicum, & numerum quantitatiuum sicut analogum, & omnes passiones, ac proprietates, & nomina specierum, quæ verificantur de numero quantitatiuo. prior verificatur de multitudine: vnde paritas, & imparitas, & perfectio & super excedentia binarius, ternarius, &c. non sunt conuenientes solummodo quantitatiuo, sed multitudini, & sic paritas, & aliæ, proprietates, vt prædicantur de duobus Angelis, & duob. lapidib. est prædicatio analoga, & ex hac declaratione videbis soluta eius argumenta recitata à Capr. in 1.dist.24.q.1. contra secundam in secundo loco.

Secundo, huiusmodi vnum sicut supra dictum est. Contra hanc arguit Sco. vt refert Capr. in 1.di.24.q.1. contra tertiam. sed aduerte ipsum decipi in hoc, quod credit mentem nostram esse, illam in diuisionem esse ipsum vnum, quod vtique falsum est: imò tenemus entitatem rei, vt stat sub indiuisione, esse vnitatem & sumpta pro toto, & non tantum pro indiuisione est passio entis, & vt sic est mensura, & est perfectio, & prædicatur in Deo, & constituit multitudinem. propterea argumentant con

tà illa procedunt ex malo intellectu, vt videbis. ideò non militant contra viam B. Thom.

Tertia, numerus autem, quia est species quantitatis. Contra arguit Greg. in Capr. 1. distinct. 24. q. 1. contra primam. Aduerte ipsum decipi in hoc, quod credit rem solo suo subiecto esse indiuisam in se & diuisam ab alia, & sic seipsa esse vnam, sicut sua entitate est ens, quod tamen non est verum, nisi vnitate transcendenti: si autem debet esse vna quantitatiuè, requiritur quantitas, & esse quantitatis indiuisum. Secundò decipitur, quia credit illam vnitatem, si est distincta à re vna non posse causari, nisi ex alteratione, & generatione, quòd tamen non est verum, imò sola copulatio sufficit, sicut sola diuisio causat multitudinem. Tertio decipitur in subiecto talis vnitatis: credit enim si est distincta à re vna, quòd debeat esse subiectiuè in aliqua parte, quod non est verum, imò eius subiectum adæquatum est tota res vna, & in hoc differt vnitas à puncto, de quo dicit Commentator in 5. metaphysic. comment. 11. indiuisibile in quantitate si non habet situm, est principium numeri, si habet, est punctum, & propterea dicitur, quod vnitas est simplicior puncto. quoniam abstrahit à situ, non quod sit extra continuum, sed quia non determinat sibi aliquod signabile in continuo: ex his soluta apparebunt tibi eius argumenta.

ARTICVL. IIII.

Vtrum persona sit nomen commune tribus.

Circa hunc art. primò examinabuntur propositiones aliquæ. secundo defendam conclusionem contra Aureol. Primo, Quidam dixerunt, quod est communitas negatiua. Aduerte quod inter hoc fuit Scotus, vt patet in 1. di. 23. cuius sensum recitaui in q. 29. art. 4. & solui rationem eius, de vltimis distinctiuis & distinctis.

Secunda. Quidam dicunt, quòd est communitas intentionis. Inter hos est Henricus, cuius argumenta recitata à Capr. in 1. distinct. 23. q. 1. contra secundam supra soluimus. in quæstio. 29. art. 4.

Tertia. Non sicut consequens, & species, sed sicut indiuiduum vagum. Aduerte, quod ly consequens & species, non sumitur pro secunda intentione, sed pro re, cui attribuitur intentio, idem dico de indiuiduo vago, & est ac si diceret, non sicut nomen generis, vt animal, nec sicut nomen speciei, vt homo, sed sicut nomen indiuidui vagi, vt aliquis homo.

Quarta. Nomina enim specierum & generum. Aduerte, quòd nomine enim generis, & speciei, naturam communem semper non vt est in hoc, vel in illo, nomen autem indiuidui vagi importat naturam communem non vt communis est, sed vt indiuiduata, & per se subsistens, sed non explicat indiuiduantiam, nomen autem indiuidui signari dicit naturam communem indiuiduatam, & explicat principia indiuiduantia, puta hanc carnem, &c. & propterea est sub vltimo conceptu, & vltima determinatione, ideo non potest de pluribus prædicari.

au parte mutare ex parte modi.

Quinta. Hoc tamen interest. Aduerte, quòd indiuiduum vagum ex parte naturæ dicit distinctionem in natura, & in modo existendi, indiuiduum autem vagum ex parte modi existendi dicit indistinctionem in natura & distinctionem ex parte modi existẽdi, qui est modus relationis, vt per se subsistentis in Deo: primum indiuiduum vagum inuenitur in creatis, & non secundum. in Deo autem secundum, & non primum quia stat essentia in distincta in tribus.

Indiuiduum vagum duplex.

Sexta, Hoc autem nomen persona. Hæc est conclusio responsiua, cuius ratio debet sic formari, persona diuina dicit subsistens distinctum in natura diuina, stante indistinctione naturæ; & hæc ratio personæ conuenit vniuocè Tribus, ergo est communis tribus, vt indiuiduum vagum ex parte modi existendi.

Quantum ad Aureolum, aduerte, quod deceptus est. Primo, quia idem iudicauit de persona, aliqua persona, & hac persona, sicut de homine, aliquo homine, & hoc homine. & tamen iudicium est falsum, quoniam homo significat naturam communem simpliciter; vt species, persona autem non naturam communem, sed subsistens distinctum, & ideo persona, & aliqua persona sunt indiuisum vagum. Decipitur secundo quia existimauit personam esse indiuiduum vagum, sicut Deus, quod est falsum, quia ly, Deus est indiuiduum vagum ex parte naturæ: persona autem ex parte modi existendi tantum. Decipitur tertio quia credit non posse signari indiuiduum vagum nisi per nomen speciei, vel naturę cum signo particulari, quod est falsum de indiuiduo vago ex parte modi existendi, quod tamen recipitur in Deo tantum.

Pro responsione ad tertium in articulo aduerte, quod Io. Baccon. in 1. di. 24. q. 1. ibi, sed sine assertione. tenet quod relatio est prædicatum vniuersale, vt consequens ad paternitatem, & filiationem. Sed dicit, quod vniuersale potest accipi dupliciter: primo pro natura partita, & distincta in singularibus, & determinata ad certum gradum: secundum pro communi prædicato quiddita iuo viuoco distinguibili per differentias suas formales. primo modo non est vniuersale in Deo, quia illæ conditiones includant imperfectionem, & in hoc sensu B. Th. negat vniuersale in Deo, dicit enim in fine responsionis quodlibet vniuersale prædicatur de pluribus secundum esse indifferentib. secundo modo relatiuo modo potest dici vniuersale ad filiationem, & paternitatem, de persona autem dicit, quod non est vniuersale nec primo nec secundo modo, quia vniuersale est prædicatum essentiale, & non existentiæ, ergo, &c. De Deo autem dicit, quod cum prædicatur de personis, non est vniuersale, quoniam vniuersale prædicatur formaliter de suo inferiori, & non tantum identice.

Quæstio Trigesima prima.

ARTICVL. I.

Vtrum filius sit alius à parte.

Circa articulum primum, non cadit difficultas. Circa secundum duo agenda sunt, primo ordinare terminos, quos vitare, & quib. vti debemus contra Arrium & Sabellium, secundo inuestigandum est, quomodo alius alia aliud verificentur in Deo, & hinc mouebo dubium.

Quantum ad primum, vt ordo pateat, oculis designo sic.

Confitenda Contra Arrium.	Identitas personarum in essentia.	Simplicitas personarum in essentia.	Aqualitas personarum in essentia.	Similitudo personarum in essentia.
Vitanda contra Arrium.	Diuersitas personarum Vel differentia in essentia.	Diuisio personarum in essentia.	Disparitas personarum in essentia.	Alienitas personarum vel difformitas.
Confitenda contra Sabellium.	Pluralitas personarum.	Distinctio personarum.	Discretio vel ordo personarum.	Consortium personarum.
Vitanda contra Sabellium.	Singularitas personarum.	Indistinctio personarum significata per ly vnicum.	Confusio personarum.	Solitudo personarum.

Quantum ad secundum Aduerte, quod si teneatur adiectiue, id est, adiungatur substantiuo in eodem casu, & propositio fiat de termino personali, erit vera: si de termino essentiali, erit falsa, & vtriusquisque declarationem vide

vide in Heru. in 2. di. 9. q. 1. in principio clarus & resolutus est, si autem teneatur in omni genere substantiui alius dicit distinctionem in persona, alia distinctionem in proprietate, aliud distinctionem in essentia, & hanc assignationem posuit B. Th. in 1. dist. 9. q. 1. art. 1.

Sed quæritur: an B. Tho. concederet, quod possit substantiuari, in omni genere, & supposito, Quod si non: vtrum hoc sit ex proprietate sermonis, & ex significato rei: an tantum ex impositione patrum.

Ad primum dico quod B. Tho. in 1. dist. vt supra non vult. quod substantiuetur in omni genere: sed tantum in neutro: quia est sicut informe, & commune: ideo attribuitur essentiæ, masculinum autem, & fœmininum, sicut formatum.

Ad secundum dico, quod ex logica, qua vtimur in creatis, non potest concludi ex significato rei, quod magis debeat substãtiuari in neutro genere, quam in alio quia in omni genere in creatis importat distinctionem essentialem, non enim in eis inuenitur distinctio realis, siue distinctione essentiali. Vnde cum videtur, Sortes est aliud à Platone, stat alietas in supposito & in essentia: ex logica autem, qua vtimur in Deo, in quo stat distinctio realis, sine distinctione essentiali. dico, quod conuenienter substantiuatur in neutro, & sic significat essentiam. Nam ex eo, quod indeterminata est, & communis, ideo conuenienter attribuitur ei neutrum genus, vt indeterminatum, non autem conuenięter in masculino, quoniam substantiuum dicit suam significationem absolutam: ergo dicit alietatem simpliciter, & non tantum in supposito, Aduerte tamen vt dicit Heru. in 1. di. 9. ar. 1. quod hæc attributio non potest conuenire ei ex rei significato, sed potius ex vsu, adaptatione partium fundantium se super conuenientiam dictum inter essentiam, & neutrum genus quæ tamen conuenientia non cogit: potest enim sustineri, quod licet neutrum ex modo significandi sit indeterminatum quia non dicit determinatum sexum tamen quantum ad rem significatam dicit quid determinatũ, item potest substineri, quòd alius alia aliud significet alietatem tam substantiue, quam adiectiue, quod autem significat hanc puta in supposito vel illam, vt essentia non habeat à se, sed ex adiuncto.

ARTICVL. III.

Vtrum dictio exclusiua sit apponenda essentiæ. &.

ARTICVL. IIII.

Vtrum dictio exclusiua sit apponenda termino personali.

Vterque articulus ex connexione pertractandus est simul. & facio tria primo declaro aliquas propositiones in 3. ar. secundo, pono regulam exclusiue, cum sui corollarius, tertio videbo, quomodo potest verificari in Deo tam in essentialibus, quam in personalibus.

Prima, dicitur autem dictio cathegorica. Aduerte Apud logicos terminus cathegoricus est ille, qui tam ex propositione quam extra, aliquid per se significat: siue sumptum in concreto, siue in abstracto.

Secunda Dictio vero significata. Aduerte primo, quod apud logicos terminus syncathegoricus est ille, qui nec in propositione, nec extra aliquid significat, sed tantum habet officium in propositione, aut vniuersalizandi aut distribuendi, aut copulandi, aut confundendi, vt signa vniuersalia, particularia, dictio exclusiua: exceptiua, &c. Aduerte secundo illa verba quæ important ordinem. 1. quæ dictione syncathegorematica cognoscimus. quomodo verificatur prædicatum de subiecto, autem vniuersaliter, an particulariter, an conueniat soli subiecto, & hoc non indicat dictio exclusiua.

Tertia, in responsione ad primum. Non excludit solitudinem absolutam, & multo minus respectiuam. 1. dato quod Angeli essent, tamen non sequitur Deum habere consortium, nec cum alio deo, sic enim tolleretur solitudo absoluta nec in se ipso propter diuinas personas: nisi ponerentur. Vnde positis Angelis, & remoto alio Deo & remotis diuinis personis absolute, & respectiuè, Deus remaneret solitarius.

Quarta, in responsione ad secundum. Aduerte, quod argumentum, erat fundatum super hanc propositionem. Quicquid adiungit termino essentialis in diuinis potest prædicari de qualibet persona, quæ quidem propositio non est vera vniuersaliter nisi in terminis attributalibus, vnde illa est falsa formaliter pater est solus Deus. sic enim debet intelligi pater solus est Deus, si autem exponitur sic pater est Deus, & non est aliud nisi Deus, ergo pater est solus Deus, dico quòd est impropria, & sic argumentum non concludit.

Quinta in responsione ad quintum, vt sophistæ dicunt dictio exclusiua immobilitat terminum, cui adiungitur. Aduerte, quod in hoc contradicit Paulo Veneto. qui in tractatu de suppositionibus vult dictionem exclusiuam confundere mobiliter, vtrum tamen in aliquo sensu descensus valeat, dicam in puncto sequenti.

Quando ad secundum, secundo viam Heru. in 1. di. 21. q. 1. art. 1. per totum pono talem regulam, quam reputo Thomisticam: Dictio exclusiua excludit esse, quod ita est diuisum à subiecto, quod non includit subiectum, nec includit à subiecto. sicut sunt duo supposita, & duo opposita, vt opposita quibus vt sic repugnat simul in esse. Huic regulæ annectes quatuor corolaria.

Primum corrollarium. Omnia relatiua, quæ requirunt distinctionem suppositorum, Vt domus, seruus, Pater, filius, ita se habent, quod exclusiua addita vni, excludit reliquum à consortio prædicati. si autem non exigunt distinctionem suppositorum, vnum non includit reliquum, posito enim Sortem mouere seipsum, & tamen mouens seipsum currat, non sequitur, qui, motus à seipso non currat.

Secundum, dictio exclusiue addita termino, non excludit ea, quæ includuntur in ratione termini, dummodo non faciat distinctionem in supposito. Ratione primi: exclusiua addita toti, non excludit partem. Ratione secundi dico, quod licet vnum corrollarium includat in ratione sua alterum corollarium, tamen quia exigunt distinctionem suppositorum dictio exclusiua addita vni, excludit relinquum, licet ex esse vnius inferatur alterum esse ex his. patet, consequentiam illam Pauli Veneti esse falsam, tantum pater est, ergo non tantum pater est: quoniam prima non valet tantum pater est. ergo pater est, qũ multiplicat tantum partem esse & patrem esse, nam per ly tantum excluditur esse suppositum aliud à patre, & in secunda, pater est, infertur filius est, & cum probat, quoniam ab exclusiua ad suam præiacentem valet consequentia, nego in terminis relatiuis, quæ requirunt distinctionem suppositorum, & hæc est doctrina philosophi in primo physicorum tex. 8. ibi, non enim amplius principium, & vbi reprehendens antiquos Parmenidem & Melyssum, dicentes, quod est tantum vnum ens, & illud est principium, dicit, quod ponentes tantũ vnum ens, negat principij rationem quoniam principium alicuius est principium. est ergo sensu philosophi quòd hæc consequentia implicat, est tantum vnum ens, & illud est principium, ergo principium est, quæ vtique consequentia non alia ratione implicat: nisi quia dictio exclusiua, omne aliud suppositum excludit: erogò consequentia Pauli contradicit doctrinæ Arist.

Tertium, quod debuit esse secundum in ordine. Dictio exclusiua adita termino non excludit suum superius, nec suum inferius, nec differentiam, nec suum accidens, quia terminus ille ad nullum talium habet oppositionem, & ideo non excludit. Vnde ly, tantum additum hominis non excludit Sortem, nec animal nec rationale nec accidentia quæ sunt in homine.

Quartum, dictio exclusiua apposita termino, qui habet superius, & inferius infert superius. inferius autem nec includit, nec excludit illatiuè, sed abstrahit, Vnde in hac, tãtum homo currit, infertur ergo tantum animal currit, ergo tantum rationale, non autem infertur, ergo tantum Sortes currit, nec negatiua, sed contracurrere, & non currere sunt contradictoria, ergo necesse est alterum verificari de Sorte. Respondeo, licet sit necesse alterum verificari, non tamen vt suquuntur ex illo antecedente nec ex illo sunt contradictoria sed ex se.

Item quæritur, Cur dictio exclusiua addita termino communi, non infert terminum discretum cum dictione exclusiua non enim sequitur tantum homo currit, ergo tantum Sortes currit. Respondeo hoc est, quia dictio exclusiua non aufert communitatem à termino, quin sit superius. Vnde sicut arguere à superiori ad inferius affirmatiuè non valet sic à termino communi cum dictione exclusiua: ad terminum decretum cum dictione exclusiua non valet.

Quintum non valet dictio exclusiua, immobilitate terminum cui apponitur, ne fiat descensus sub eo cum dictione exclusiua, & quod dixi de termino communi, & discreto intelligendo de integrali ex parte sua, non

non enim sequitur tantum domus est alba, ergo fundamentum est album, tamen bene sequitur tantum domus est quanta, ergo fundamentum est quantum.

Quantum ad tertium vt videamus quõ dictio exclusiua verificatur in Deo, & quo, sic procedam in inuidendo. Dictio exclusiua potest apponi in diuinis nominaliter, & aduerbialiter, nominaliter solus Deus creat, aduerbialiter solum vel tantum Deus creat. si nominaliter, non ponitur proprè nisi ex parte subiecti. Si autem ex parte prædicati est impropria vt hic, pater est solus Deus, Similiter ista Trinitas est solus Deus. sic exponitur Trinitas est Deus, qui est solus Deus, itaq; qui rererat Deum, & non patrẽ. Si aduerbialiter potest poni ex parte subiecti, vt tantum Deus creat, & ex parte prædicati, siue post copulam immediate siue in fine totius prædicati. exemplum primi, pater est tantum Deus. exemplum secundi pater est Deus tantum, & sic exponitur, pater est Deus. & non est non Deus: vel non est nisi Deus: ergo, &c. Sed nominaliter vel aduerbialiter, vel apponitur termino essentiali ex parte subiecti. & prædicati, vt tantum, vel solus pater generat, & sic patet, quod exponentes, vtraque est propria, & vera vel formantur mediæ, itaque propositio componitur ex subiecto essentiali, & prædicato personali, vt tantum Deus est pater, sic potest esse vera, & falsa. vera si ly pater stat pro illa persona, quæ est pater, ergo, &c. Si autem stat pro relatione est falsa. quoniam secunda exponẽs est falsa, quoniam homo est pater, quis est alius à Deo. Aduerte tamen quod si hæc propositio absolute acceptatur ab antiquis Theologis sumebatur ly pater per antonomasiam, vt tãtum Arist. est Philosophus. vel componitur ex subiecto personali, & prædicato essentiali, & hoc dupliciter, vel quod dictio exclusiua apponatur subiecto: vel prædicato aduerbialiter. si primo modo, vt hic, tantum pater est Deus. Dico quod est falsa, quoniam secunda exponens est falsa, vt patet nisi fiat per terminum neutrum, sic & nullum aliud à patre est Deus. Sed quia hæc secunda exponens est insolita, vt etiam dicit B. Th. in 4. art. huius q. ideo simpliciter neganda est. si secundo modo vt hic pater est tantum Deus, vel Deus tantum, dico quod applicata patri, & tertiæ persone est vera, quoniam secunda exponens est vera, scilicet pater, & tertia persona sunt tantum Deus, quia non sunt nisi Deus, applicata filio est falsa, quia secunda exponens est falsa, non solum enim Deus est sed etiam homo ex vnione ad nostram creatam, & sic patet quomodo verificantur propositiones exclusiuæ in Deo, & quomodo non.

¶ Quæstio Trigesima secunda.

ARTICVL. I.

Vtrum Trinitas possit naturali ratione cognosci.

CIRCA hunc arti. scias, quod Scot. in primo dist. 2. q. 7. ibi, quia sicut dixi pluralitas, &c. format quinque rationes quas non soluit: licet alias quorundam doctorum soluat, quib. probat, quod possumus naturaliter concludere personam producentem, & productam in eadem natura, numero esse in Deo: quicquid de ratione eius formali est primum productiuum illud, in quocunque inueniatur & à se & sine imperfectione in eo est principium productiuum notitiæ & genitæ, & quia concessa maiore. ad minorem posset dici, quo ad productionẽ notitiæ genitæ non solũ requiritur intellectus habens obiectũ præsens, sed qui sit perfectibilis, & receptiuus notitiæ, genitæ, quod repugnat in Deo ideo probat Scot. hanc responsionem non euadere argumentum sic esse perfectibile & receptiuum dicit imperfectionem quia denotat potentiam passiuam in productiuo. Sed hæc imperfectio non est de ratione formali principij productiui, aliter omne productiuum esset imperfectum ergo non repugnat dari principium productiuum sine his imperfectionibus: ergo intellectus habens obiectum præsens, dato non sit receptiuus, nec perfectibilis, adhuc est productiuus notitiæ genitæ.

Ad hoc diceret philosophus quod licet sufficiat obiectum esse præsens intellectui, ad hoc quod aliquis sit intelligens, non tamen ad hoc, quod sit intelligens productiuum, sed requiritur, quod notitia producta distinguatur realiter, & essentialiter à producente, nam vt ipse Scot. dicit respondendo, ad tertium ibidem oporteret probare communicationem in vnitate naturæ esse possibilem quod non potest nobis constare ex sensatis: & ideo ad maiorem dico, quod non sufficit illud, non concurrunt alię conditiones requisitę ad productionem realem, inter quas est distinctio essentialis, & quia hæc repugnat simplicitati diuinæ, ideo philosophus reputaret impossibilem talem productionem. Posset & dici quod requiritur perfectibilitas, & receptibilitas, & cum arguit Sco. quòd hæc dicunt imperfectionem, concedo in actione immanenti, quæ est perfectio agentis: nego autem in actione transeunte, vt respondeatur obiectioni de agenti liberali, nam liberalitas est ad alterum, & concederet philosophus Deum dum agit ad extra, non perfici, non sic autem esset, si produceret realiter actum intelligendi, vel verbum, & cum dicit Scotus, ergo omne principium productiuum esset imperfectum, concedo respectu actionis immanentis, in quo sensu nunc loquimur, & propterea philosophus hoc inconuenies fugere existimauit, dicens intellectionem Dei esse eius substantiam.

Secunda, in viuentibus producens tanto est perfectius, quanto productum est sibi magis vnitum, sed Deus est producens perfectissimum simpliciter, ergo suum primum productum est sibi vnitissimum simpliciter, ergo in eadem natura numero quia hæc est magis vnitas.

Ad hoc dico, quod fundatur in falso, supponit enim quod libet viuens posse producere sibi vniuocum, quod non conceditur, nisi in generabilib. eo quod primum viuens est in finitum, si ergo produceret sibi vniuocum, tale esset infinitum quod repugnat producto, & quia implicat dari plura infinita simpliciter ideo, &c.

Tertia, obiectum vt est in memoria est producens seipsum vel est ratio producendi seipsum in intelligentia, vbi ergo obiectum & memoria sunt idem simpliciter, obiectum est ratio producendi seipsum simpliciter, sed in Deo obiectum & memoria sunt idem simpliciter ergo.

Ad hoc diceret philosophus, quod obiectum in memoria non est ratio producendi seipsum in intelligentia, nisi secundum esse cognitum, & non secundum esse naturale, sic lapis in memoria est ratio producendi conceptum lapidis qui non est lapis, sed lapis cognitus. Item diceret illam propositionem assumptam non esse veram, nisi in illo intellectu qui realiter elicit intellectionem, quod Deo repugnat.

Quarta, prima productio competit primo producenti: sed productio naturalis est prima productio, ergo competit primo producendi, licet non ad extra: quia illa est per voluntatem diceret quod non esset modo voluntatis idem cum libertate contradictionis, sed ex voluntate vt natura, nam licet philosophus ponat Deum agere ad extra per intellectum & voluntatem, tamen agit ex necessitate naturæ.

Quinta, Relationes mouentis & moti conueniunt eidem naturæ limitatæ, nam voluntas vult se, ergo relationes producentis, & producti conueniunt eidem naturæ, probatur consequentia, quia vtræque relationes sunt in secundo modo relatiuorum.

Ad hoc dico quod negatur antecedens respectu eiusdem: nam voluntas actuata notitia obiecti vult se, vel alia à se: & hæc volitio recipitur in voluntate nuda. non sunt autem idem realiter & præcisé voluntas nuda, & voluntas actuata notitia obiecti. Vnde hoc argumentum in via nostra non est difficile, sed bene in via Scoti, qui vult quod voluntas seipsam præcisè se deducat de potentia ad actum.

Dico secundo, quod potest negari consequentia quoniam mouens & motum non necessario requirunt distincta supposita sicut requirunt producens, & productum. quod autem possint esse distincta supposita in vnitate essentiæ non possumus ex creatis accipere, imo oppositum.

Scias autem quod aliqui Scotistæ aliter formant primam rationem Scoti, & sic producens perfectissimum producit productum perfectissimum, productum perfectissimum est productum in vnitate naturæ quoniam maximè intimum est producenti sed Deus est producens perfectissimum ergo.

Ad hoc dico, quod philosophus negaret minorem quasi implicantem contradictionem, nec concederetur nisi reuelata & si instat, ergo Deus non potest producere perfectissimum perfectione possibili. Aliqui etiam concederent quod Deus non potest producere perfectissimum, quod potest: quia quocunque producto potest perfectius producere, & sic patet quod istæ rationes non concludunt, & aduerte quod secunda responsio est tracta ex Olchor. in secunda sententiarum.

ARTICVL. II.

Vtrum ponenda sint rationes in Deo.

CIrca primum, aduerte tit. quod notio, quantum ad id, à quo nomen imponitur, est illud, quod est principium cognoscendi, alterum vt rationale est notio hominis applicando autem ad diuina quatuor sunt de ratione notionis. Primo quod significetur nomine abstracto: nam principium formale, siue in essendo, siue in cognoscendo habet rationem quo: secundo quod pertineat ad originem, quoniam personæ diuinæ non distinguuntur, nisi origine, ex consequenti non cotoscungur, nisi origine. Tertio quod dicat dignitatem: nam persona dicit dignitatem, vt patet ex supra dictis de persona. Quarto quòd sit proprium rei, quæ per ipsam cognoscitur: nam ex principio communi non habetur cognitio nisi confusa: non autem loquimur de distincta cognitione personarũ. & aduerte quod expositor adducit hæc pro declaratione tituli, quæ tamen assumpsit ex B. Thom. in 1. dist. 26. q. 2. 3.

Sed sicut ostensum est suprà, Aduerte quod B. Th. ideo pertractauit de verbo ad verbum supra in q. 121. secundum. quia sicut intelligimus, sic nominamus. aduerte, quod Aureo. credit ex his mentem B. Th. fuisse abstractum, & concretum non differre, nec distingui in Deo ex parte rei, sed præcisè ex nostro modo intelligendi: qui tamen non est sensus B. Tho. imo quod illa distinctio rationis habet fundamentum ex parte rei, talis est enim essentia diuina, quòd sufficientissimè æquipollet abstracto & relatiuo, & ideo fundat vtriusque conceptum: facta hac interpretatione falsa super eam fundat argumenta sua, quæ & sicut non militant contra B. Thom. & ideo non est curandum de eis: vide tu tamen ea ad placitum in Capreo. dis. 29. q. 1. contra primam, ibi similiter contra eandem & aduerte quod responsio expositoris est responsio Capre. quæ etiam est clarior.

Primo quidem hæreticorum instantia. Contra hanc arguit Greg. vnico medio, vt patet in Capre. vbi supra, & est argumentum sextum, & aduerto quod responsio Capre. resoluitur per responsionem expositoris quæ fiat in hoc præcipuè secunda & tertia. B. Tho. intendit declarare non quomodo sit vnitas vel Trinitas in Deo, sed interrogat quomodo personæ distinguantur. debemus habere responsuum proprium: constat autem quod ex dicto Aug. quod adducit Gregor. non habemus. Item interrogatiuum, vt quæstio debet habere responsuum, vt quo: & hęc fuit intentio B. Thom. & ideo Greg. non satisfacit interroganti, si remouet abstracta. Non autem vnum reuelatione. Aduerte quod Greg. vt refert Capr. vbi supra, soluit hanc rationem B. Tho. & dicit posse responderi quod in patria est quidem vna relatio secundum rem, sed illi competunt duę rationes quibus trahitur ad distinctas species relationis, & sic vt induit rationem patetnitatis cor respondet filiationis. vt autem induit rationem spirationis cor respondet processioni. Et cum arguit B. Tho. quod sequeretur filium & Spiritum sanctum referri eadem relatione ad patrem: negat consequentiam: nam secundum ipsum Plato albus, & Sortes niger referuntur ad Petrem album, in quo est tantum vna relatio, & tamen illi referuntur ad Petrum distinctis relationibus, vt patet: quoniam similitudine, & dissimilitudine.

Et tu considera, quod hæc responsio est apparens, nec Capreol. improbat eam nisi in hoc, quòd dicit paternitatem, & spirationem esse vnam relationem, & tamen reponi in distinctis speciebus relationis quod videtur impossibile: quoniã si reponitur in distinctis speciebus relationis, distinguitur differentiis specificis rationalis: ergo non potest dici vna relatio sicut Isosceles, & æquilaterus, non possunt dici vnus triangulus. Tu tamen aduerte quod expositor super illã propositionem in art. Necesse dicere, quod duæ relationes &c. vsque ibi, serui mouet duo dubia, in quorum primo resolutionem declarat, quod propositio B. Tho. debet intelligi de duabus relationibus adæquatis, vt excludamus paternitatem, & maternitatem, quæ vt partiales correspondent vni filiationi: eã secundo declarat quòd licet duæ relationes in patre nõ distinguantur realiter, tamen æquipollẽt distinctis realiter, & tunc propositio B. Th. debet sic intelligi, si ex opposito eis non correspondeant duæ relationes distinctæ realiter vel æquipollẽter.

In responsione ad secundum, & ideo ea, quæ habent ordinem ad actum. sed contra sapientia & intellectus ita sunt abstracta sicut notiones, ergo si eis repugnat ex modo significandi, quod de eis non prædicantur ea, quæ pertinent ad actum, sic repugnabit sapientiæ, & intellectui, & tamen B. Tho. dicit in hac responsione: quod sapientia creat, ergo sibi cõtradicit. Ad hoc respondet expositor, & intendit quod licet sapientiæ repugnet ex modo significandi, sicut etiam relationi, non tamen ex sua ratione formali, quia cũ significetur vt forma absoluta ei non repugnat, imo competit esse principium actionis: proprietati autem relatione repugnat, ex modo significandi & ex ratione sua formali, quia relationi repugnat, ex esse principium actionis sicut esse terminum.

ARTICVL. III.

Vtrum sint quinque notiones.

ET sic ex hac parte eius intentio est innascibilitas. Ad hoc quod constet innascibilitatem esse notionem, quinque agenda sunt. Primo quid importat ingenitum, secundo quia videtur esse priuatio. super quid fundatur. Tertio quod priuat, vt ponitur notio patris, &c. Quarto probandum est quod sit notio. Quinto soluenda sunt argumenta Aureoli.

Quantum ad primum & secundum & tertium & quartum inueniens omnia resoluta in Heru. in 1. dist. 28. q. 1. quæ adeo clara sunt vt non indigeant declaratione. primum est ibi. Alia est opinio, quæ verior est. secundum ibi, quantum ad secundum duæ sunt opiniones: tertium ibi, sed adhuc restat ostendere, quid priuat. quartum ibi, quantum ad quartum dicendum, quod ingenitum est propria notio patris. quantum ad quintum, aduerte quod Capreo. in 1. dist. 28. q. 1. adducit plura argumenta Aureol. & aliorum. & primo quidem probat Aure. quod ingenitum significet formaliter positiuum, quod est contra mentem nostram. nam licet supponat positiuum, vt fundamentum formaliter, tamen dicit priuationem, vnde omnia argumenta Aureol. quæ recitat illic Capreol. contra primam, bene concludunt quod dicit materialiter, vel fundamentaliter positiuum? si autem intelligat formaliter, negandæ sunt omnes maiores.

Secundo aliquid arguunt quòd ingenitum conuenit essentiæ ex consequenti dicit meram negationem, & non priuationem, quorum rationem adducit, Cap. 2. vbi supra contra secundã conclusionem. sed tu responde vt Heru. in dist. 25. q. 1. artic. 1. ibi, & sic occidendo ingenitum soli patri conuenit. Vnde negandum est ingenitum conuenire essentiæ, vt stat sub illis conditionibus, quas adducit Heru.

Tertio aliqui arguunt, vt recitat illic Capreo. contra tertiam quod ingenitum fundatur super essentiam, eo quod etiam si auferatur à Deo pluralitas personarum, adhuc Deus diceretur ingenitus. sed tu responde vt Heru. vbi supra, ibi & quando dicitur, quod dato.

Quartò arguit Aure. vt refert Capr. vbi suprà contra tertiam probando quod non fundatur super vniuersalem auctoritatem principij. sed eius argumenta, vt bene not. Cap. equiuocant de vniuersali principio prout est prædicatũ attributale, & prout est prædicatũ notionale. Nam primo modo est prędicatum metaphisicale quod verificatur in Deo etiam remota Trinitate. secũdo autem modo est prędicatũ mere theologale, quod supponit necessario pluralitatem personarum. & ideo Aureo. non considerans hanc distinctionem deceptus est vt videbis in solutionibus Capre.

Quinto arguit Aur. vt refert Capr. vbi supra contra quintam quod licet ingenitum sit notio patris, omnino tamen ex hoc, quod dicat dignitatem, sed solutiones ad argumenta eius claræ sunt, & resolutæ à Capr. vide eas: & stans in hoc, quod dicit dignitatem non ex suo formali, sed ex suo fundamento quod est esse vniuersale principium intellectus & extra productorum & producibilium.

Innotescit notione communis spirationis. contra, non dicit aliquid speciale, cum sit commune prædicatum de patre, & filio, ergo vel conditiones notionis sunt malæ assignatæ, vel communis spiratio non est notio. Ad hoc dico, quod si considerentur pater & filius in ratione suppositi, sic est quid commune eis, & non speciale, & per consequens non esset notio: si autem in ratione spiratiua, sic est quid speciale, quoniam spirant vna virtute numero Spiritum sanctum, & vt sic non distinguuntur.

Sed adhuc quæritur sicut communis spiratio est notio patris, & filij, vtrum inspirabilitas possit dici notio vtriusque vel saltem patris aut filij, quod Aureo. apud Capreo. 1. distin. 28. quæstio. 1. contra quintam arguit pro affirmatiua, & est quartum & quintum argumentum similiter Scotus in 1. dist. 28. quæst. vltimum argumentum respondens primæ conclusioni

sioni, videtur declinare ad partem affirmatiuam, quia sicut esse ingenitum, idest improductum est proprium patris, ita esse inspiratum ad proprium filij: ergo sicut illa negatio est notio in patre, ita hæc erit notio in filio.

Ad argumenta Aur. respondet Cap. & stat in hoc: licet inspirabilitas dicat dignitatem in filio, tamen quia est commune patri de patre & filio, & per consequens non est aliquid speciale: ideo non est notio, non sic autem est de ingenito, id est improducto.

Sed aduerte, quod hæc responsio, videtur non sufficere: nam si ex communitate inspiratio non est notio, nec suum oppositum, quod est spiratio ex eadem causa erit notio.

Et ideo expositor respondens Scoto, melius dixit, fundans se super responsionem ipsius Capr. ad primum Aur. ibi supra contra quintam, quod non est propter communitatem, sed quia negatio regulariter non dicit dignitatem, aliter cum Spiritus sanctus sit innatus poneretur, & septima notio quod autem negatio, puta ingenitum sit dignitas in patre, & non in filio, hoc est propter fundamentum, quod scilicet est vniuersalis authoritas, in qua fundatur ipsum genitum, vt supra diximus. & quia hoc omnino est in filio, nec in tertia persona, ideo negatio in eis non dicit dignitatem, & per consequens non est notio filij inspirabilitas.

In responsione ad tertium, neque tamen ad inuicem præsentetur, scias quòd Scotus in quolibet. q. 5. art. 2. circa finem ibi circa tamen materiam. arguitur contra hanc dupliciter primo sic: quæ differant ratione, non de se inuicem prædicantur, ergo hæc est falsa, sapientia est bonitas, quam tamen tu concedis, nam secundum te ratione differunt.

Secundo exemplum adductum de attributo est contra te, quia sicut attributum sapientiæ non est attributum bonitatis, sic nec notio paternitatis est notio spirationis, ergo sicut cum prima stat quod sapientia est bonitas, sic cum secunda stabit, quod paternitas est spiratio.

Ad hoc respondens expositor & bene, dicit ideo paternitas, & spiratio, non de se inuicem prædicantur, quia non solum differunt ratione, sed quia dicunt diuersas rationes disparatas & distinguuntur differentiis specificis relationis, & ideo non possunt concipi vt vna relatio. sed vt duæ species in tali genere, quæ vt sic de se inuicem prædicari non possunt, non sic autem est de sapientia, & bonitate, nisi concipiantur sub ratione attributi.

Ad secundum autem responsio stat in hoc, paternitas: nec sub ratione paternitatis, nec sub ratione notioni potest prædicari de spiratione: sapientia autem licet sub ratione attributi non prædicatur de bonitate, tamen secundum se prædicatur de ea, & ideo non est simile, & sic negatur consequentia.

ARTICVL. IIII.

Vtrum liceat contrariè opinari de notionibus.

AD fidem aliquid pertinet dupliciter. Aduerte quod ea, quæ sunt fidei, consistunt in triplici gradu. Quædam sunt quibus statim, quam offeruntur intellectui, obligatur intellectus assentire, & accedere consensus voluntatis talis quod assensus dicitur fides. & talia sunt in primo gradu, vt articuli fidei.

Quædam autem sunt quibus statim non obligatur intellectus assentire, nisi postquam et constiterit, quod à Deo reuelata sunt, quibus si tunc non assentit, efficitur infidelis, quoniam non credit Deo reuelanti, & hæc sunt in secundo gradu, & sunt quæ continentur in scriptura sacra præter articulos fidei, vt quòd Salomon sit filius Dauid, & Isaac filius Abraham.

Quedam autem, sunt quibus intellectus non obligatur assentire, nisi postquam ei constiterit, quod sunt determinata ab ecclesia, Tunc enim obligatur eo, quod reducuntur ad illud, credo in vnam Sanctam ecclesiam catholicam, & hæc sunt in tertio gradu, ex quibus patet quod de contentis in primo gradu pro nullo instanti licet contrarie aut contradictorie opinari. De his autem quæ sunt in secundo gradu aut tertio, licet antequam constet, quod ad ea sequitur aliquod contrarium fidei. Hoc ipsum induceit hæresim, maximè si pertinacia adiungatur. Aduerte quod expositor vult plura requiri ad hæreticum quàm ad hæresim, quoniam secundum eum, ad hæresim sufficit error in intellectu esse circa ea, quæ sunt fidei in aliquo graduum. Ad hæreticum requiritur pertinacia vltra talem errorem, sed in hoc non videtur bene sentire: nam B. Tho. in secunda secundæ quæst. 11. articulo primo, tenet quod differentia constitutiua hæresis est pertinacia, & ipsemet expositor tenet idem illic. & ratio est in promptu, quoniam hæresis dicit electionem, in qua stat consensus voluntatis, vel secundum aliquos dicitur hæresis ab hæreo, hærere autem dicit determinationem voluntatis, & consensus determinatio æquipollet pertinaciæ, vt cadit in diffinitione hæresis, non enim sumitur hic pertinacia pro obstinatione, illa enim constituit. tantum impœnitentem hæreticum, sed pro expresso consensu, quoniam sic vt expressus consensus circa ea, quæ sunt fidei constituit fidelitatem, ita oppositus consensus constituit infidelitatem, cuius vna species est hæresis.

Sic igitur dicendum quod esse notiores. Aduerte quod B. Thom. ex illis verbis, alioqui opinati sunt loquitur in præterito, ideo non immerito quæritur, si etiam nunc liceat contrariè opinari de notionibus sicut tempore primitiuæ ecclesiæ, scias igitur quod Scotus in 1. dist. 28. q. 1. ad tertium ibi, & ita sicut posteriores, videtur declarare, quod sic, & ratio eius est, quia primi non plene potuerunt inuestigare sicut posteriores, & nunc etiam non inconuenit quod postremi, vel moderniores adhuc melius inuestigauerint, & sic posuerunt sex tam notionem scilicet inspirabilitatem, de qua B. Tho. non facit mentionem nec affirmatiuè nec negatiuè.

Videtur tamen tutius dicendum, quod nunc non liceat quoniam res optimè examinata est, & itante ratione data de notione patet ratio, quare non debet admitti, quod inspirabilitas sit sexta notio. quam rationem assignauimus in articulo præsenti, respondendo ad argumentum Scoti, ideo hæc vna tutior est.

Sed iterum quæret aliquis, quare Ambrosius non admittit ingenitum esse notionem patris, vt patet in 1. dist. 28. Dico ad hoc cum Magistro, vide ibidem, & cum Sco. vbi supra, quod hæc ratio fecit, ne fideles simplices deciperentur ab hæreticis, nam illi, ingenitum, non dicitur ad aliud, sicut genitum, & genitor, supposito enim quod pater non genuisset, adhuc potest dici ingenitus, & ideo videtur esse absolutum, nullum autem absolutum est proprium alicuius personæ, postquam autem inuestigatum est, quod reducitur ad relatiuum, quia negat relationem, idest generationem sumptam pro quacunque productione, quæ negatiuo fundatur super vniuersale, & ideo tale principium potuit à posterioribus poni notio sine periculo.

¶ Quæstio Trigesimatertia.

ARTICVL. I.

Vtrum pater sit principium filij.

HOC nomen principium nihil aliud significat, &c. vsque in finem corporis. Aduerte quod B. Thom. non accipit principium secundum aliquê modum positum à Philosopho in 5. met. nisi fortè tertium modum qui est de principio extrinseco, puta effectiuo à quo incipit rei generatio, sed accipit modum communissimum ad quem philosophus reducit omnes alios modos, cum dicit omnium igitur principiorum commune principium esse. Vnde aut fit, aut est, aut cognoscitur, & hoc insinuat B. Tho. cum dicit omne illud à quo, &c.

In responsione ad primum principium communius est, quam causa, sed contradicit philosophus in 4. metaph. tex. 3. quod vnum, & ens sunt conuertibiliter idem, sicut principium & causa, ergo.

Ad hoc dico, quod philosophus in 4. meth. non accipit principium vniuersalissimè, sed contractum ad principium productiuum, quod quia in omnibus creatis distinguitur à principiato essentialiter, ideo posuit illud conuerti cum causa: non enim potuit conprehendere principium productiuum coessentiale suo producto. licet autem in creatis principium productiuum conuertatur cum causa, non tamen principium vniuersalissimè sumptum, nam & apud philosophum principium lineæ est punctus, non tamen causa in aliquo genere causæ.

Prima pars rei dicitur principium sed non causa. Sed contra omnis pars componens, vel est materialis, vel formalis, ergo est causa materialis vel formalis, & per consequens propositio B. Tho. est falsa.

Ad hoc dico, quòd B. Thom. truncare allegatur: non enim dicit simpliciter quòd prima pars rei nô causat, sed facit hanc desiunctiuam, primus enim terminus vel etiam prima pars rei est principium sed non causa, sufficit autem huius disiunctiuę primam vel secundam partem esse veram. constat autem primam esse veram, quoniam punctus est primus terminus lineæ, & est principium & non causa, & sic patet, quòd argumentum non militat. concludit enim verum, nec B. Tho. intendebat oppositum cum loquitur disiunctiuè.

Quanto autem aliquod nomen est communius. Aduerte quod Capr. in di. 29. contra secundam adducit Aur. dicentem hanc propositionem esse veram, si tale communius, conuenit Deo, sed dicit ipse quod non magis conuenit, quàm causa, quia nullus modus principij assignatus à philosopho competit Deo, vt patet: ergo.

Ad hoc dicitur, quod licet nullus modus particularis conueniat Deo, tamen ratio communissima principij conuenit ei, vt declarauimus in primo articulo, nullus autem modus causæ, nec eius communissima ratio conuenit Deo, importat enim distinctionem essentialem à suo causato.

In responsione ad secundum, sed hoc non est in vsu: sed contrà, principium est relatiuum formaliter, & non potest concipi nisi conceptu relatiuo, ergo dicitur ad conuertentiam, ergo simpliciter principium est principiati principium.

Ad hoc dico, quod vt refert magister in 1. dist. 26. ibi. Quidam tamen putant. Aug. in 5. de Trinitate negat omne relatiuum dici ad conuertentiam. quoniam in multis non inuenitur terminus quo sibi vicissim correspondeant, & præcipuè in Deo: nam videtur referri ad minorem, & tamen non est tutum dicere filium minorem patre: vnde in hoc fallit regula logica de relatiuis ad conuertentiam, si applicatur ad diuina vnde illic particulari logica opus est.

ARTICVL. II.

Vtrum pater sit nomen proprium diuinæ personæ.

CIrca hunc articulum, Aduerte quòd ly, pater non vt est commune Deo, & creaturæ sed vt sumitur in Trinitate attributum primæ personæ, ly proprium significat idem, quòd substantiale, vt sit sensus. Vtrum ly, pater attributũ primæ personæ sit nomen substantiale, vel accidentale: nam indiuiduũ apud nos potest nominari nomine substantiali, quod imponitur à principio substantiali præcipue à forma & nomine accidentali impositi ab accidenti exemplum primi, Sortes, & Plato: exemplum secundi crispus, rubeus, Sohpronici filius.

Nomen proprium, id est substantiale cuiuslibet personæ. Aduerte quòd hæc propositio fundata est super illam regulam quæ tenet in omnibus proportionaliter, nomen proprium generis significat, id per quod distinguitur genus à quolibet vt sensitiuum est proprium nomen animalis. Idem intelligitur de proprio nomine speciei vt rationale, in homine similiter in indiuiduo, si sciremus principia indiuiduantia huius, & illius hominis.

Illa autem per quod distinguitur. Aduerte quod per ly, distinguitur, intelligendum est hypostaticè: nam distinguitur etiam innascibilitate, sed non vt distinctio hypostatica quia cum sit priuatio non constituit personam.

Vnde proprium nomen patris est hoc nomen pater. Contra. hoc nomen pater aut significat illud distinctiuum patris formaliter, & expresse, aut potentialiter, sicut genus significat sua contenta potentialiter. si primum, contra: Pater significat paternitatem, quæ non distinguitur, imo conuenit cum aliis patribus saltem analogice, si secundum, ergo homo esset proprium nomen Sortis, & Platonis, quia non excludit ens, licet non expresse includat, & hoc dubium mouet expositor.

Ad hoc dico, quod non erat necesse huiusmodi dubium mouere, quia in litera sumitur ly, pater vt cõstituitur suppositaliter paternitate, tanquam forma substantiali indiuiduali, vt dicemus infra, quod personæ diuinæ constituuntur personæ relationib. subsistentibus quæ tantum in Deo sunt, & ex quibus sufficienter distinguuntur personæ abinuicem.

Vnde nego quod per talem paternitatem conueniat cum aliis patribus: paternitas enim in eis est accidens. vnde pater non est nomen substantiale nisi in Deo.

ARTICVL. III.

Vtrum in diuinis pater dicatur per prius vt personaliter sumitur.

CIrca hunc articulum pro titulo aduerte, quod ly, personaliter, denotat, quod aliquando sumitur personaliter aliquando essentialiter, vt pater noster qui es. & ly, dicitur intelligitur quo ad prædicationem nô quo ad esse: constat enim quod perfectius est esse patrem diuinæ personæ, quam patrem creaturæ, sed requiritur an ratio patris conueniat Deo per prius respectu diuinæ personæ quam patri creaturæ, ly prius dicit expositor quod stat pro prioritate naturæ, & ego dico quod pro prioritate naturæ & durationis, & perfectionis, & secundum omnes modos procedit B. Tho. in articulo. Nam prioritatem durationis ponit arguendo, sed contra prioritatem perfectionis ponit in corpore comparando filiationem creaturæ ad filiationem personæ diuinæ prioritatem naturæ ponit in responsione ad primum, eo quod filius diuinus est principium creaturæ.

In responsione ad primum, Communia quæ important respectum ad creaturam, de his respectiuis communib. consequentib. actionem immanentem, vt Deum cognoscere creaturam loquemur in q. seq. art. 3. contra Scotum.

Persona procedens in diuinis vsque ibi creaturarum. Quo modo sit verum personam productã esse principium protectionis creaturæ, declarat B. Tho. infra q. 45. art. 6. Tu tamen aduerte quod Scotus arguit contra B. Tho. vt recitat Capr. 2. di. 1. q. 3. contra secundam, sed non tangunt sensum B. Thom. sed Henri. tenet enim Henricus quòd personæ diuinæ sunt principium productionis creaturæ ratione propriorum, & contra hoc tendunt argumenta Sco. sed B. Tho. tenet ratione appropriatorum, puta filius, vt sapientia, nec contra hoc militant ideo non sunt curanda. Verum tamen de his ad plenum loquemur illic vbi est articulus proprius, & expositor promittit se illic locuturum, sed cito, & truncare transit.

ARTICVL. IIII.

Vtrum esse ingenitum sit proprium patri.

CIrca hunc articulum quæ spectant consideranda esse ingenitum, diximus, cum locuti sumus de notionibus in q. 32. articl. 3. vbi secuti sumus decisionem Heruei, & dedimus defensionum contra Aureol. & alios impugnantes, vide illic.

Quæstio Trigesima quarta.

ARTICVL. I.

Vtrum verbum in Deo sit nomen personale.

CIRCA hunc art. aduerte primo quod præsupponit notitia verbi nostri, ex nostro enim imitatiuè, ad diuinum imitatiuè ascendimus. de nostro autem satis dixi in q. 27. art. 1. & præcipuę quinque, primo quod non est species intelligibilis, nec actus intelligendi, sed terminus ipsius intellectionis. Secundo quod in nobis producitur per actum intelligendi nec obstat, quod sit actio immanens, & soluimus argumenta Durandi. Tertio quod in nobis distinguitur materialiter ab actu. Quod producitur a notitia aliquando actuali, aliquando habituali, respondeo ad verbum primum. Quinto quod eius necessitas stat in duob. Primo vt obiectum sit sufficienter præsens intellectui in esse cogniti. Secundo vt intellectio sit perfecta. His suppositis ad literam articuli transeundum est.

Vtrum verbum sit personale. pro tit. aduerte, quod ly, verbum, stat pro sua ratione formali, quæ est hæc, verbum est, quid procedens ad intra ex notitia concipientis. Quæritur ergo si sub hac ratione verificatur de aliqua persona ex suo proprio significato, & non solum ex accommodatione vel similitudine. manifestum autem vsque ibi mentis conceptus. aduerte quod hic ordinat modos, quib. dicitur verbum secundum ordinem non naturæ, sed nostræ cognitionis, & primus est verbum vobis secundus est conceptus, tertius est imaginatio vocis, si vox proferatur sine imaginatione. & intentione significandi, non est vox significatiua, ex secundo de anima tex. 89. inquit enim philosophus illic, vox est ab anima cum imaginatione, est enim sonus significatiuus.

Sic

Sic igitur primo vſque ibi, quantum ad ſecundum, hic ordinat modos verbi ſecundum ordinem naturæ, & ſic primo modo eſt verbum intellectus, ſecundo verbum vocis, tertio verbum in imaginatione.

Vnde verbum ſecundum quod propriè accipitur, in diuinis non ſumitur eſſentialiter, ſed perſonaliter tantum. aduerte quod B. Tho. hic cōcludit verbu in diuinis dici perſonaliter tantum quia de ratione eius eſt perceptio, ſed in q. de verit. q. 4. art. 2. ſoluit hanc rationem, & dicit quod aliquid poteſt procedere ſecundum rem, & aliquid ſecundum rationem: ſi ſecundum rationem eſt eſſentiale, ſicut intelligere, & operari in Deo: ſi ſecundum rem, eſt perſonale, & ideo quia poſſet dici verbum procedere ſecundum rationem: non videtur clarum verbum dici tantum perſonaliter. Vt autem videamus quando verbum dicit proceſſionem ſecundum rem & quando ſecundum rationem, B. Th. in eodem art. ponit hanc diffinitionem, & intendit, quod verbum noſtrum comparatum ad intelligentem, id eſt ad intellectum actuatum obiecto, & ad actum intelligendi dicit proceſſionem realem: realiter enim exprimitur ab intelligente, & realiter terminat actum intelligendi elicitum à noſtro intellectu, deinde B. Tho. in eodem art. ibi ſed hoc non erit ſecundum propriam. Determinat quod quia verbum diuinum non comparatur noſtro propriè niſi, vt reſpicit intelligentem, vt producentem, & non vt eſt effectus actus intelligendi, & vt ſic ſemper dicit proceſſum realem, concludit quod ſi propriè ſumitur, in diuinis non dicitur, niſi perſonaliter.

Ex quibus ſequitur quod B. Tho. non ſe retractet in proprietate, imo in quæſt. de verita. fortificat intentum ſuum, declarando quomodo ſua ratio poteſt ſolui: & quomodo ſtat in robore ſuo excludendo proceſſum ſecundum rationem. Vnde expoſitor non bene hunc paſſum pertractat, iudicans, quod ſe retractat.

In reſponſione ad primum. aduerte illam conſequentiam quam format contra origenem, ſed neceſſe eſt, ſi ponitur verbum ſtat enim probatio conſequentiæ in hoc. Verbum metaphoricum eſt illud, quod manifeſtatur proprio verbo, ſicut quod elicitur à Rege, dicitur verbum regis, vel manifeſtat vt ſignum exterius verbum intrinſecum: ergo ex metaphorico verbo diuino concluditur verbū proprie dicendum in Deo.

In reſponſione ad ſecundum. Intellectus autem ipſe ſecundum quod eſt per ſpeciē intelligibilem. Aduerte quod ly. abſoluè, ſic debet exponi, conſideratur abſtractè, id eſt, non vt producēs, ſed vt productiuus verbi, id eſt ex eo, quod intellectus intelligit actu, non dicitur producens, ſed ens actu in eſſe cognoſcitiuo, quoniam intelligere eſt eſſe intellectus vt intellectus eſt. nam diximus ſupra, quod intellectus in ordine intelligibilū eſt pura potentia, vt materia in genere entium, & ſicut per eſſe ens conſtituitur in actu, ſic per intelligere intellectus conſtituitur in actu, vt intellectus. Vnde intelligere non dicit emanationem, ſed potius intrinſecum permanens: ſicut eſſe rei eſt intimum ſibi. & quod dicit expoſitor illud dictum ſimiliter intelligere non eſt ſimilitudinarium, ſed extenſiuum, non capio niſi intendat dicere expreſsiuum, vel determinatiuum, ſic ſicut ſe habet eſſe in anima ad ens actu in anima, ſi intelligere vt tale eſſe ad intellectum in actū vt tale ens actu in genere intellectuū: aliter non intelligo quid intendat.

In reſponſione ad tertium, aduerte quod verbum dici, eſt verbum produci, & eſt proprium, filij ſicut dicere verbum, eſt proprium patris, ſed dici verbo, eſt manifeſtari verbo, & hoc conuenit toti Trinitati, & creaturæ, quæ manifeſtatur diuino verbo, vt dicemus in tertio articulo.

Qua tamen ſi dicere, & intelligere differunt aduerte, quod intelligere importat habitudinem ab obiectum, & ideo vbi intelligens, & intelligere, & intellectum ſunt penitus vnum, non importatur realis productio per ipſum intelligere. dicere autem importat duplicem habitudinem, vnam & principalem ad verbum, nam dicere eſt verbum proferre & hæc eſt producentis, & producti, quæ eſt realis mutua, alia eſt ad rem intellectam quę manifeſtatur verbo ipſi intelligenti: & ex his ſequuntur duo corollaria: primum quod tantum vna perſona dicit, omnes tamen intelligunt, & dicuntur verbo ſecundum eſt, quòd in quib. intelligere eſt elicitum, & diſtinguitur realiter ab intelligente. vt in nobis ſunt idem conuertibiliter intelligere, & dicere ſaltem intelligere directè, nam tale intelligere, vt diximus ſuprà ſine verbo non perficitur ſicut ſenſatio exterior non perficitur ſine ſenſu communi: & ſic apud B. Thom. cum beati eliciant intellectionem, non repugnat, quòd producant verbum, ſaltem partiale vt diximus ſupra, & ſimiliter Angeli dum intelligunt ſe, vnde illa propoſitio B. Tho. poſita in 1. artic. q. 27. Omne intelligens in quantum intelligens &c. eſt vera vniuerſaliter de omni intelligente intellectione elicita directa.

Vltimo aduerte, quod Aureol. in Capr. 1. di 27. q. 2. contra ſecundum in tertio loco probat duobus mediis, quod intelligere & dicere in Deo non ſunt idem. quod nos etiam concedimus intelligendo de non identitate rationis, addit enim ſupra intelligere reſpectum originis vel expreſsionem, ideo non eſt neceſſe illa argumenta ſoluere.

ARTICVL. III.

Vtrum nomine verbi importetur reſpectu ad creaturas.

QVoniam articulus ſecundus clarus eſt, ideo ad tertiū me transfero: Deus enim cognoſcendo ſe, cognoſcit omnem creaturam. Aduerte quod B. Tho. hic ponit radicem, vnde ſit quod intellectus creatus producit multa verba: intellectus autem diuinus vnum tātum & radix huius eſt, quia Deus cognoſcendo ſe, cognoſcit omne extra ſe: non ſic autem aliqua creatura, quia non eſt omne ens contentum, & perfectionaliter, & ideo primum verbum formatum ab intellectu creato, puta Angelico non dicit reſpectum niſi ad eſſentiam ipſius intelligentis, vt pote, adæquatum per ipſum repræſentatiuè. Deinde format alia verba, quib. cognoſcuntur, & repræſentantur alia, vnde ſequitur, quod cum Deus vnicum verbum formet in quo intelligit ſe, & alia extra ſe, quod verbum illud dicit reſpectum ad omne dicendum per ipſum & cum creatura dicatur, ergo dicit reſpectum ad creaturam.

In reſponſione ad primum, ſed importatur in eo, quod pertinet ad naturam. Aduerte quod in q. de verit. q. 4. ar. 5. id clarius explicat, nam dicit quod verbum eſt ſapientia genita: ly genita, dicit proprietatem perſonalem, & refert tantum generans, & ſic non dicit reſpectum, niſi tantum ad dicentem. ly, ſapientia eſt abſtracta ſicut ſcientiæ, & dicit reſpectum ad ſcibile, vel ſcitum, & quia ſcitum ſapientia diuina non ſolum eſt Deus, ſed & creatura. ideo ratione abſtracti quod pertinet ad naturam vel eſſentiam, dicit reſpectum ad creaturam ſcitam, ita tamen quod principaliter dicit reſpectum ad Deum ſcitum, ſecundario autem ad creaturam. Si vis ergo primum argumentum ſoluere, formaliter neganda eſt maior, nam ſi vltra reſpectum ad creaturam dicit reſpectum originis, perſonaliter dicitur, quantum ad reſpectum originis, & dicetur eſſentialiter, vt habet ration em manifeſtatiui & cauſatiui: ſi enim eſt ſapientia, & ars diuina, quæ ſunt abſtracta.

Tertium autem argumentum ſic ſoluatur, cum dicitur, verbum importat reſpectum ad id, à quo procedit &c. hoc quidem eſt verum, ſed non explicat omnem reſpectum importatum per verbum, nam dicit reſpectum ad dicentem, & iſte eſt reſpectus proceſſionis: & reſpectum ad dictum, id eſt manifeſtationem verbo, & hic eſt reſpectus verbi ad creaturam: ſed hic non eſt reſpectus proceſſionis ſed manifeſtationis.

In reſponſione ad quartum. nomen verbi ſimpliciter impoſitum eſt. Aduerte quod aliter ſentit in q. de verit. q. 4. ar. 5. ibi in relatiuis autem nominibus nam vult quod ſit relatiuum ſecundum dici quod principaliter dicit abſtractum, ſecundario autem reſpectum, ſed melius ſenſit in ſumma, quoniam verbum formaliter dicit emanationem à dicente ergo principaliter reſpectum ad dicēdum, & ſic principaliter eſt relatiuum.

Vltimo aduerte, quod videtur ſibi contrarius in 1. ſenten. diſt. 27. q. 2. art. 3. ſed ſi conſiderabis vltima verba ibi: ſi tamen verbum &c. cum in p. p. dicat quod ſemper dicit reſpectum ad creaturam, in quantum habet rationem manifeſtatiui, & idem teneat in fine illius articuli, in 1. ſenten. patet quod non eſt ſibi contrarius Capr. in 1. diſt. 27. q. 2. contra ſecundam adducit tria argumenta Aureol. quibus probat verbum dicere reſpectum ad creaturam ex ſua proprietate & non ex eſſentia: ſed ly. ex ſua proprietate pro ſuo reſpectu, quo refertur ad dicentem, & quo conſtituitur, negandæ ſunt conſequentię eius in tribus argumentis. Si autem accipitur pro aliquo ſibi proprio ex ſua ratione, in quantum ſignificatur nomine verbi, de cuius ratione eſt eſſe notitiam, vel ſapientiam, conceduntur omnia argumenta eius, non ſunt contra intentionem noſtram, nam cum infert, ergo non dicit reſpectum ratione eſſentiæ, concedo, quod non ratione eſſentiæ vt eſſentia eſt, ſed ratione eſſentiæ, vt induit rationem notitiæ vel ſapientiæ.

Contra

Contra determinationem B. Tho. inſurgit Scotus in 2. d. 2. q. 1. art. 1. qui tenet quod ex vi productionis ſuæ verbum non dicit reſpectum ad creaturam, ſed quaſi accidentaliter. Pro defenſione igitur viæ noſtræ contra ipſum, ſic procedam. Primo declarandum eſt, in quibus conuenimus, & in quibus differimus.

Nota igitur quod in duobus conuenimus: primo, quòd verbum dicit reſpectum ad creaturam propter dictum Auguſtini quòd B. Th. adducit in art. ibi, ſed contra. Secūdo, quòd hic reſpectus eſt rationis: eſt enim ſicut expreſſiui ad expreſſum, & cum ſit verbum ad extra, ſcilicet, ad creaturam eſt rationis, ſicut reſpectus dominij in Deo.

In duobus etiam differimus: primo in modo, i. verbum ex ratione productionis ſuę, qua producitur à patre, reſpiciat creaturam, quaſi accidentaliter, nam B. Th. tenet primum: nam cauſa quare verbum ex vi productionis ſuæ reſpicit creaturam eſt quia producitur cognitione apprehenſiua, & totali diuinæ eſſentiæ: ſecundum B. Thom. in qua cognitione includitur, & cognitio creaturę: cauſa autem, quare apud Scotum non reſpicit, niſi accidentaliter, eſt quia non producitur niſi cognitione eſſentiæ, vt eſſentia eſt vt declarabo. Vt igitur videamus imaginationem Scoti, & defendamus B. Thom. primo propono eius intentionem, ſecundo mentem B. Thom. Tertio adduco rationes eius, & ſoluo.

Quantum ad primum, ſciroquòd ponit duplicem ordinem in diuinis, naturæ originis: nam in 2. di. 1. q. 1. art. 2. ponit duo inſtantia naturæ, & in primo inſtanti ponit originem perſonarum, in ſecundo originem creaturarum, in eſſe cognito, & primum inſtans diuidit in tria ſigna originis. in primo ſigno ponit primam perſonam perfectam habentem memoriam perfectam diuinæ eſſentiæ, ſuper quam fertur intellectus paternus ſimpliciter non productiuè: & tali intentione pater beatus eſt ex ſe. In ſecundo autem ſigno fertur ſuper eſſentiā productiuè, & producit filium communicando ei voluntatem ſecundam: in tertio autem ſigno voluntas fertur ſuper eſſentiam amādo eam infinitatem: & ſic pater, & filius producunt amorem infinitum qui eſt tertia perſona, & ſecundum hanc imaginationem, verbum productum eſt in primo inſtāti naturæ ponit intellectum diuinum, & voluntatem comparari ad obiectum ſecundarium, ſcilicet ad creaturam in eſſe cognito, ibi ſimiliter aſſignat tria ſignificata originis: nam in primo, dicit patrem intelligere lapidem, & ſic producit lapidem in eſſe cognito, quod eſt quaſi verbum finitum diuinum: in ſecundo filius intelligit lapidem, quia non à ſe: in tertio Spiritus ſanctus intelligit lapidem: ecce quòd creatura eſt cognita: in ſecundo inſtanti naturæ, & verbum in primo: ergo non ex vi productionis ſuæ reſpicit creaturam. Hæc enim eſt imaginatio Scoti, cuius rationes ponam infra.

Quantum ad ſecundum, mens B. Th. eſt quòd verbum producetur ex cognitione totali, & comprehēſiua diuinę eſſentię, de cuius cognitionis totalis ratione eſt, vt cognoſcatur in primo inſtanti, non ſolum vt eſſentia, ſed vt contentiua perſonarum & creaturarum, & ideo B. Th. negaret illam imaginationem de primo & ſecundo inſtanti non ſolum, imò argueret contra eum, ſicut & arguit Gregorius in 1. di. 9. q. 1. a. 2. ibi: ex his infero, &c.

Primo ſic intellectio qua Deus intelligit ſe, & intelligit creaturam, eſt penitus eadem, ergo vna non prior & alia poſterior natura, quia prius & poſterius natura arguunt diſtinctionem.

Secundo ſic, prius natura poteſt eſſe ſine poſteriori ex 5. metaph. quia non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia: ſed Deus non poteſt intelligere ſe, quin intelligat creaturam: aliter Deus non eſſet Deus: nam eius intellectio non eſſet perfectiſſima, ergo nec eius ſubſtantia: & ſic non eſſet Deus.

Quantum ad tertium, Scot. vbi ſupra tripliciter probat intentum ſuum. primo ſic, ſi verbum procedit vt verbum diuinæ eſſentię, & omnis intelligibilis à Deo, ſimiliter Spiritus ſanctus produceretur vt amor diuinæ eſſentiæ & omnis intelligibilis à Deo, ſed hoc eſt falſum, quoniam vel creatura neceſſario amaretur, vel Spiritus ſanctus non neceſſario produceretur. quorum vtrumque eſt impoſſibile.

Ad hoc dico, quòd non eſt conueniens, creaturas vt continentur in Deo, & ſic cognoſcuntur, ſimul natura cum eſſentia neceſſario amari: licet vt habent eſſe ad extra non neceſſario, quia nec neceſſario producuntur. Poſſet etiam negari conſequentia, quia cognitio & dilectio ſunt motus oppoſiti. nam quod creatura cognoſcatur, non eſt neceſſe vt ſit. vt autem amatur neceſſario ſupponit eſſe vel requirit: amat enim Deus, dum largitur eis eſſe.

Secundo ſic, ſi verbum procederet de omnibus cognitis à patre, cum & ipſum verbum ſit vnum ex cognitis: ergo procederet ex verbo.

Ad hoc dico, quod neceſſe eſt dicere, verbum procedere ex verbo, non quidem vt verbum eſt, ſed vt cognitum in diuina eſſentia. nam ſi concedimus verbum procedere ex creatura, vt cognita in eſſentia, multomagis id concedimus, vnde quod reputat inconueniens nihil eſt.

Tertio ſic, inter perſonam diuinam, & creaturam nulla eſt relatio realis, ſed verbi ad id, de quo gignitur, eſt relatio realis: ergo verbum ex ſua productione non dicit reſpectum ad creaturam cognitam: aliter ad eam haberet reſpectum realem.

Ad hoc dico, quod id, de quo aliquid gignitur, eſt duplex: primum vt productiuum, ſecundum vt obiectum, ſicut ſcientia gignitur de intellectu & de re ſcibili, reſpectu primi ſemper ſeruatur, reſpectu ſecundi non eſt neceſſe, vt patet inter ſcientiam, & ſcibile, & quia verbum procedit, vel gignitur de creatura, vt de obiecto ſecundario. ideò non valet ratio Scoti, quæ non concludit, quod ſolum inter verbum id, de quo vt principio productiuo gignitur, eſt reſpectus realis, motus, vt ad partem, tanquam ad principium productiuum. patet igitur, quomodo imaginatio Scoti leuiter fundata eſt, nec eſt magnifacienda, cum ſit propinqua locutioni magis, quam rationi.

¶Quæſtio Trigeſima quinta.

ARTICVL. I.

Vtrum imago dicatur in Deo perſonaliter.

IR ca art. primum, requiritur ad rationem imaginis ſimilitudo. Aduerte quod non ſufficit quęcūque origo in eadē ſpecie: aliter Spiritus S. eſſet imago, cum ſit eiuſdem naturæ cum patre, & oriatur à patre, ſed neceſſe eſt, vt hæc origo terminetur per ſe ad eandem ſpeciem, ſcilicet quod ex ſua origine hoc habeat, nam ſi habet eandem ſpeciem, & non ex ratione proceſſionis, hoc erit per accidens reſpectu ſuæ proceſſionis, & non dicetur imago, & ideo Spiritus ſanctus non poteſt dici imago, vt declarabitur in articul. ſeq.

Ad hoc ergo quod verè, vſque ibi, in ſigno ſpeciei. Aduerte quod Aureo. in Capre. 1. diſtinct. 26. contra ſextam arguit contra hoc, quia ſoli Carpentarij facerent imagines.

Ad hoc reſpondet expoſitor vt Capreol. vbi ſupra inuenies diffuſiorem reſponſionem corroboratam allegatione B. Tho. in quæſt. de veritat. quomodo creatura intellecta in Deo producit ſeipſam ad extra, ſicut domus in animam ſe ipſam extra animam, in 7. metaph.

In reſponſione ad ſecundum ſpecies prout ponitur ab Hilario. Aduerte quod Hilarius per ſpeciem intēdit propriam formam eius, quod eſt imago tracta à propria forma illius, cuius eſt imago, eſſentia autem non eſt propria patris nec filij, ſed communis: ideo ſecundum eſſe non poteſt dici imago, ſed ſecundum propriam quæ eſt filiatio vel dictio paſſiua, vt ſignificatur nomine verbi.

ARTICVL. II.

Vtrum nomen imaginis ſit proprium filij.

IRca ſecundum articulum aduerte, quod eius reſolutio pendet ex quæ. 26. art. 4. vbi determinatum eſt quod proceſſio amoris non poteſt dici generatio, nec natiuitas, per conſequens procedens perſona nō poteſt dici natus: ergo ex ſua proceſſione non poteſt dici ſimilis, ergo nec imago inſuper pendet ex quæſtione trigeſima quarta artic. 2. vbi determinatum eſt verbum eſſe proprium nomen filij, quia dicit emanationem ab intellectu, & per conſequens ſimilitudinem ex ratione ſuæ productionis: ergo & imaginem, & cum hoc non competat Spiritui ſancto, ideo formaliter non poteſt dici imago, licet identicè, quoniam eſt eiuſdem naturæ cum patre & filio.

Pro reſponſione ad primum, dico quod Spiritus ſanctus dicitur à Damaſceno imago filij, non ex ſua productione formali, ſed

li, ſed quia conuenit cum filio in natura diuina conuenientia numerali, qua non poteſt dari maior.

Pro reſponſione ad ſecundum, dic, quòd ad rationem imaginis formaliter duo requiruntur, primo conuenientia in natura, ſecundo, quòd talis conuenientia ſit ex ſua formali productione, vtrumque inuenitur in filio, ſed in ſpiritu ſancto tantum primum, & ideo non ſequitur quod ſit imago.

Scias tamen quod Aur. in Cap. in 1. di. 27. q. 1. contra ſextam conatur probare Spiritum ſanctum poſſe dici propriè imaginem. Sic Spiritus ſanctus procedit vt amor diuinus, ſed inquantum amor diuinus eſt ſimilis: propoſitio prima eſt conceſſa ab omnibus, ſecunda autem eſt B. Thom. hic in articulo, patet ergo &c.

Ad hoc argumentum reſpondimus ſupra in q. 27. art. 4. vide illic, & aduerte, quod reſponſio Capr. eſt valde truncata, nec argumentum bene euacuatur, niſi in reſponſione quam dedimus ſupra.

Quæſtio Trigeſima ſexta.

ARTICVL. I.

Vtrum Spiritus ſanctus ſit nomen proprium alicui perſonæ.

Irca hunc articulum non eſt immorandum niſi quo quæri ſoleat, ſi ly, Spiritus ſanctus in aliquo ſenſu eſt nomen proprium alicui perſonæ ex ſuo proprio ſignificato: & non ſolum ex accommodatione.

Ad hoc reſpondet Heru. in 1. di. 10. q. 2. vbi dicit Spiritus ſanctus poſſe imponi a duobus. Primo à ſubtilitate vel immaterialitate tam formaliter quam effectiuè: & ſic non eſt proprium, imò eſt commune tribus, eſt tamen appropriatum tertiæ perſonæ, cum de eius productionis ratione ſit motio, & inclinatio, ſicut de ratione verbi eſt ſimilitudo.

Sed contra B. Tho. negat ſimpliciter in ar. eſſe nomen proprium, ſed tantum accommodatum.

Reſpondeo, nego quod ſimpliciter neget, imò in reſponſione ad ſecundum dicit, quòd ſi Spiritus ſanctus intelligatur quaſi ſpiratus in ipſo nomine poteſt intelligi relatio, & ſic erit perſonale.

Item poteſt dici, quod non negat, niſi ſumendo ſpiritum à ſpiritualitate, vel immaterialitate. Vnde dicit in corpore articuli, quod ex propria ſignificatione conuenienter perſona procedens vt amor, ſpiritus nominatur.

ARTICVL. II.

Vtrum Spiritus ſanctus procedat filio.

Circa hunc articulum ſic procedam, primo declarabo dubium circa tit. Secundo defenſabo rationes B. Tho. ponendo fundamenta eius: deinde ſoluam rationes impugnantium.

Quantum ad primum expoſitor dubitat, quòd B. Tho. mouet dubium, an Spiritus ſanctus procedat à filio, & tamen determinat aliud, quia ſcilicet non diſtingueretur ab eo, cum tamen ſint dubia, primum inter Græcos & Latinos, ſecundum tantum inter Latinos.

Reſpondet ipſe dupliciter, primo quòd non ſunt duo quæſita, ſed primum eſt quæſitum, ſecundum autem eſt ratio quæſiti, quia ſcilicet diſtingueretur, niſi procederet. ad eandem autem ſcientiam pertinet quęſitum, & ratio. Secundò dicit, quòd titulus debet ſic intelligi. Vtrum Spiritus ſanctus procedat è filio per ſe, & neceſſario, ita quod ſit de ſuo conſtitutiuo, & diſtinctiuo formali, & ſic determinat quæſitum, & hæc declaratio eſt melior. nam B. Th. intendit ad vltimam reſolutionem accedere, quæ eſt hęc, non poteſt ſaluari diſtinctio realis trium perſonarum, niſi Spiritus ſanctus procederet à filio, & ideò hic in prima p. in qua breuitati ſtudebat, noluit diuiſim hęc dubia pertractare, quod tamen fecit in ſquæſt. de Verb. quæſt. 10. quæres primum in art. 4. ſecundum in 5.

Quantum ad ſecundum in quo ſtat tota vis, aduerte quòd B. Thom. format tres rationes, in prima ſunt ſuſtinendæ duæ propoſitiones.

Prima, omnis diſtinctio in diuinis realis eſt ſolum per oppoſitionem relatiuam. Secunda, ſi relationes non oppoſitę ſufficiunt ad hoc, ergo pater eſt duæ perſonæ.

In ſecunda ratione hæc eſt ſuſtinenda. Amor neceſſario procedit ex verbo.

In tertia hæc eſt ſuſtinenda. In his quæ diſtinguuntur realiter & formaliter in ſua productione ſeruatur ordo. Sed antequam defendam, vtile eſt proponere fundamenta, ſuper quæ ſuſtentatur B. Th. & ſunt duo.

Primum, filiatio pręciſè & totaliter diſtinguit filium à patre, quocunque alio circunſcripto. & patet ex B. Th. in quinto quolibet. q. 4. art. 2. & intendit ſic, vnumquodque ſufficienter diſtinguitur à quolibet ſui generis per formam propriam. Sed filius, & pater ſunt eiuſdem generis relatiui, vt pater & filiatio eſt propria forma filij conſtitutiuæ: ergo.

Secundum, filiatio non eſt ſufficiens diſtinctiuum filij à Spiritu ſancto. Patet ex B. Tho. in q. de potentia. q. 10. art. 5. intendit ſic, quæ conueniunt in vna natura, non diſtinguuntur realiter abinuicem, niſi per aliquam oppoſitionem, ſed inter filium, & Spiritum ſanctum conuenientium in vna natura non poteſt prædicari oppoſitio ſufficienter diſtinctiua, niſi relatiuè. nam contradictoria non ſufficit: quia nõ magis eos diſtingueret, quàm ens, à non ente.

Item hæc eſt per diſtinctionem affirmationis & negationis, qua neceſſe eſt reduci ad diſtinctionem affirmatiuam, ſicut veritas propoſicionis negatiuæ ad affirmatiuam, ergo contradictoria non ſufficit. oppoſitio autem priuatiua non propriè habet locum in Deo, & dato quod haberent, adhuc non ſufficit, quia reducitur ad contradictoriam, cum priuatio & habitus ſe habeant vt negatio & affirmatio, oppoſitio contraria non propriè ſeruatur inter Filium, & Spiritum ſanctum primęq; ia non ſunt eiuſdem generis relatiui filiatio, & ſpiratio, conſequuntur enim actum intelligendi, & volendi, qui reducuntur ad intellectum & voluntatem, prout iſtæ potentiæ diſtinguuntur genere, vt cognoſcitiuum, & appetitiuum, ex primo de anima. Præterea in omni oppoſitione contraria alterum extremũ ſe habet vt perfectum, alterum vt imperfectum. Vnde Ariſt. in 10. metaphy. reducit primam contrarietatem ad habitum, & priuationem. hæc autem non ſeruatur in perſonis diuinis, in quibus non eſt ordo perfectionis, ſed tantum originis. relinquitur ergo quod diſtinctio non ſufficiens ſit oppoſitio relatiua q̃ in Deo non poteſt eſſe niſi ſecundum originem, ergo vltra hiationem requiritur ſpiratio actiua in filio. Poſitis iis fundamentis generaribus pro defenſione primæ rationis in art. ſic procedo. Primo adduco fundamenta ex quibus ſoluuntur rationes impugnantium, ſecundo recito argumenta Scoti, & ſoluo, ſimiliter declaro ſolutiones, quibus ſoluit rationes B. Th. nullas eſſe: deinde 3. adduco argumenta principalia Aureoli & ſoluo.

Quantum ad primum aduerte quòd primum fundamentum Thomiſticum eſt B. Thom. in quæſtione de potentia. q. 10. ar. 5. ad primum ſecundum & tertium. Origines Filij & Spiritus ſancti non eſſent diuerſę, nec incompoſibiles realiter, nec per conſequens diſtinguerẽt realiter, ſed tantum ſecundum rationem, niſi Spiritus ſanctus eſſet a filio, eo quod de ratione generationis eſt eſſe ab vno, de ratione autem proceſſionis eſſe a duobus. ex hoc fundamento ſequitur quòd filius, & Spiritus ſanctus diſtinguuntur ſufficienter per generari, & ſpirari, dummodo ſeruetur diſtinctio realis inter ea, quæ non ſeruantur, niſi ratione dicta.

Secundum fundamentum eſt hoc, & habetur in Heru. in 1. diſt. 1. q. 1. & eſt eius tertia ratio, & expoſitus imitatur illud, relationis diuinæ, quę ſolę multiplicant perſonas, & conſtituunt, & diſtinguunt, non conſtituunt, nec diſtinguunt in eſſe in ſe, id eſt in eſſe abſoluto, ſed in eſſe ad aliud. i. ad ſuum correlatiuum, & hoc habetur ex propria ratione relationis. quocũque autem alio modo diſtinguant, puta diſparate, hoc non faciunt ex propria ratione relationis, ſed ex communibus ſibi, & diſtinctiuis abſolutis. ex hoc fundamento ſequitur quod relatio diuina ſicut non conſtituit niſi in eſſe relatiuo ex ſua propria ratione, ſic non diſtinguit niſi in ordine ad ſuum correlatiuum. Diſtinctiuum autem abſolutum ſicut conſtituit ſimpliciter in eſſe, ſic abſolutè diſtinguit à quocunque alio abſoluto: vnde filiatio non diſtinguit niſi in ordine ad patrem. quod autem diſtinguat à Spiritu ſancto, hoc non habet ex ſua propria ratione, quia non dicit ordinem ad ipſum.

Tertium fundamentum eſt, inter diuinas perſonas eſt diſtinctio realis non abſoluta, ſed relatiua tantum: diſtinctio autem relatiua tantum non eſt à relatione, niſi ex propria ratione relationis

tionis, ex qua habet quod nõ diſtinguit, niſi in ordine ad ſuum correlatiuum, ponere autem quod duæ relationes diſparatæ diſtinguant, hoc non prouenit ex ratione relationis, ſed ex eo, quòd conſiderantur vt duę formę abſolutæ diſparatæ, quòd eſt præter intentionem quæſtitis: hic enim quæritur de diſtinctione formali relatiua inter diuina ſuppoſita, & ideò qui tranſeunt ad oppoſitionem diſparatam, egrediuntur materiam propoſitam, & diuertunt ſe ad illud, quod eſt commune diſtinctiuo & abſtracto.

Quantum ad ſecundum, aduerte, quòd principalia argumenta Scot. ſunt hæc, Primum: Quocunque aliquid conſtituitur in eſſe, eodem diſtinguitur à quolibet non tali: quia apud Porphy. eadem differentia eſt conſtitutiua, & diſtinctiua, ſed filius filiatione &c.

Ad hoc nego maiorem: quando diſtinctiuum diſtinguitur tantum relatione, & diſtinctiuum eſt relatiuum habens diſtinguere ex ſola relatione relationis, & ſic diſtinguit tantum ſuo correlatiuo: Eius quidem maior eſt vera de diſtinctiuo abſoluto ex ſecundo fundamento ſupra poſito, & quoniam Scotus credit idem eſſe iudicium de diſtinctiuo abſtracto, & relatiuo, cuius ſignificatum eſt quòd ſemper exemplificat de abſtracto, vt de rationalitate & animalitate, ideò fuit deceptus. Vnde tres replicę, quas format poſt primum principale, nihil valent procedunt enim de diſtinctiuo abſtracto.

Secundum, ſi pater non ſpiraret, adhuc realiter diſtingueretur à Spiritu ſancto paternitate, ergo ſi filius &c. Ad hoc nego illam conditionalem, quam nec probauit, nam diſtingueretur ſecundum rationem, quia diſtinctio realis inter diuinas perſonas, non eſt niſi diſtinctiue relatiua, quæ non poteſt fieri à relatione, niſi in ordine ad ſuum correlatiuum: & cum patet non eſſet correlatiuum, Spiritus ſanctus, ſtante illa conditionali, nõ diſtingueretur niſi ratione. decipitur autem Scotus, quia inter diuinas perſonas, ponit diſtinctionem diſparatam, quę non poteſt fieri à relatione vt relatio & nos non acceptamus eam.

Tertium, Circunſcripto quocunque alio, generatio paſſiua & ſpiratio paſſiua ſunt diſtinctæ realiter, ergo non poſſunt terminari ad eandem perſonam: conſequentia patet, quia impoſſibile eſt vnam perſonam accipere eſſe ex duabus diſtinctis ſufficientibus, & totalibus productionibus, alioquin à nulla acciperet eſſe, vt bene probat ipſe. Antecedens autem habetur pro manifeſto, ſtante diſtinctione principiorum formalium intellectus & voluntatis.

Ad hoc negatur antecedens ex fundamento ſupra poſito: & probatio non valet, quoniam ex diſtinctione rationis intellectus & voluntatis non poteſt fieri diſtinctio realis emanationũ vt determinauimus ſupra q. 27. art. 3. ad tertium: ſed requiritur ordo originis, ita quòd proceſſio ſit à generatione, & procedens à genito.

Quartum, id quo diſtinguitur filius à Spiritu ſancto eſt de intrinſeca ratione filij, ſed ſpiratio actiua non eſt de ratione intrinſeca, ergo maior patet inductiuè, id quo diſtinguitur A, à B. eſt de intrinſeca ratione, ſimiliter in aliis, & ratione, quia aliter non poſſet ſuſtineri, quin in Chriſto diſtinguatur humanitas perſonaliter à verbo, diceret enim aliquis, quod diſtinguitur per aliquid quod tamen non conſtituit perſonam.

Ad hoc maior poteſt dupliciter intelligi, primo ſic, id quo aliquid diſtinguitur, & eodem perſonaliter conſtituitur eſt de ratione intrinſeca ratione eius, & ſic eſt vera. & totum concedi tur, quia non eſt contra nos.

Secundo ſic, id, quo aliquid diſtinguitur ita, quòd eſt id, quo ponitur perſona in eſſe perſonali diſtinctio, & ſine quo non ſeruaretur in eſſe diſtinctio, eſt de ratione intrinſeca formali ipſius, negatur iſta, & conceditur minor.

Ad probationem maioris ad inductionem dico, quòd non probatur niſi in primo ſenſu: nam bene ſequitur A, diſtinguitur per aliquid à B. & eodem conſtituitur, ergo eſt de intrinſeca ratione, &c. Sed in alio ſenſu non valet. ad rationem nego conſequentiam: quoniam in abſolutis diſtinctiuum eſt etiam conſtitutiuum ſimpliciter: vnde non eſt eadem ratio de duabus perſonis, & de humanitate, ac de verbo.

Hæc ſunt potiora argumenta eius poſt quæ videndum eſt quomodo conatur ſoluere rationem Beat. Thom. & eius fundamenta.

Aduerte igitur quòd primum fundamentum B. Thom. eſt auctoritas Boetij. ſ. ſola relatio multiplicat Trinitatem, ſed ſi filius non ſpirat inter ipſum, & Spiritum ſanctum, nulla eſſet relatio: ergo non diſtinguerentur.

Ad hoc dicit Scotus ſufficit dictum Boetij eſſe verum in hac diſiunctiua, ſola relatio oppoſita relationi, vel relatio comparata relationi diſparatæ, & dat exemplum de albedine &c. conſtat autem inter filium, & Spiritum ſanctum eſſe relationem diſparatam.

Sed hęc ſolutio non tendit ad propoſitum, quia relatio vt diſparata non diſtinguitur relatiuè de qua ſola hic loquimur, ſed diſtinguitur more diſtinctiui abſoluti, quod non admittitur à nobis, & ideo exemplum de albedine eſt extra propoſitum.

Secundum fundamentum eſt hæc conſequentia in articul. ſi relationes non oppoſitæ diſtinguunt perſonas: ergo pater eſſet duæ perſonæ. Dicit Scotus, nego conſequentiam, quia non eſt eadem ratio: non enim inconuenit vnum agens diſtinctis productionibus dare diſtinctis productis diuerſa eſſe. Inconuenit autem idem productum accipere diuerſa eſſe ex productionib. diſtinctis, quia vtrius producti eſt tantum vnum eſſe. Expoſitor dicit hanc ſolutionem non eſſe ad propoſitum: quoniam B. Thom. intendit de relationibus. Scotus autem loquitur de productionibus, ſed id parum obſtat Scot. nam cum relationes fundentur in productionibus, vt videbimus infrà, dicere poteſt Scot. ſicut duæ productiones actiuæ ſimul ſtãt in eodem producente, ſic duæ relationes non oppoſitæ, & ſic non eſt euacuata ſolutio Scot.

Tu ergo dic, ſuppoſito, quod filius non ſpiret. Pater non daret pluribus diſtinctis realiter plura eſſe, eo quod in Deo repugnat, eſſe diſtinctas productiones ſine ordine originis, & cum dicit, non inconuenit vnum agens &c. Dico, quod & ſi non inconueniat alicui agenti, cuius productum diſtinguitur eſſentialiter, inconuenit tamen agenti Deo ad intra, cuius productum ſola oppoſitione relatiua diſtinguitur à producente: patet igitur quòd ſolutiones Scot. ſunt inualidæ. Sed aduerte, quod à quibuſdam aliis arguitur contra illam declarationem in art. ideò paternitas, & ſpiratio actiua non conſtituunt duas propoſitiones, quia non ſunt oppoſitæ.

Primo ſic paternitas, & ſpiratio paſſiua conſtituunt duas perſonas, & tamen non ſunt oppoſitæ, ergo dictum B. Thom. eſt falſum.

Secundo ſi duæ non oppoſitæ conſtituunt, ergo duæ oppoſitæ conſtituunt, quod eſt falſum: quoniam ſpiratio actiua opponitur paſſiuæ, & tamen ſpiratio actiua non conſtituit perſonam.

Ad hoc, dimiſſa obſcuritate expoſitoris, dico ad primum nego minorem ratione adiuncti. paternitas enim quia ſibi vnitur ſpiratio actiua, opponitur ſpirationi paſsiuæ: non eſt autem eadem ratio de paternitate, & ſpiratione actiua: quoniam nec formaliter, nec ratione adiuncti opponuntur.

Ad ſecundum nego falſitatem conſequentis: nam licet ſpiratio actiua actu non conſtituat, tamen ei competit conſtituere, & conſtitueret, niſi præueniretur à paternitate eo, quòd ſpirare ſupponit generare, ſicut velle ſupponit intellegere.

Quantum ad tertium ſcias, quòd hæc ſunt potiora argumenta Aureo. contra B. Th. vt adducit Capr. in 1. di. 11. q. 1. partim in 1. partim in 2. art.

Secundum ſi ſpiratio actiua diſtinguit filium à Spiritu ſancto: ergo pater, & filius ſunt vna perſona, quia vbi eſt vnum diſtinctiuum perſonale, ibi eſt vnum diſtinctiuum, ſed patris & filij per ſe eſt, vnum diſtinctiuum perſonale à Spiritu ſancto. ſ. ſpiratio actiua: ergo Capreol. ad hoc negat conſequentiam. ad probationem negat ex vnitate diſtinctiui concludi vnum diſtinctiuum, quando diſtinctiuum eſt communicabile, qualis eſt ſpiratio actiua communis patri, & filio, & dat exemplum de anima, vide tu.

Expoſitor autem negat idem niſi ſit diſtinctiuum conſtitutiuum, ſi autem ſit diſtinctiuum, quin licet non conſtituat, tamen ſeruat perſonam in eſſe diſtincto, qualis eſt ſpiratio actiua reſpectu filij, negatur ex vnitate diſtinctiui concludi vnum diſtinctum.

Tertiò, effectus formalis numerat numeratione formæ, ita quòd ſi formæ eſt vna effectus eſt vnus, ſed principium diſtinctiuum eſt ſicut forma, & diſtinctum ſicut effectus, ergo ſi vna ſpiratio actiua diſtinguit patrem & filium à Spiritu ſancto, pater & filius ſunt vna perſona diſtincta.

Ad hoc dico maiorem non habere vnitatem, niſi in forma abſtracta vel conſtituiua & ſi ſit relatiua, vel quando forma eſt incommunicabilis, vel quando effectus ſignificatur nomine ſubiectiuo. ſi autem ſignificetur nomine adiectiuo, non valet, quoniam adiectiua trahunt pluralitatem à ſuppoſito, & non à forma, & quoniam ſpiratio actiua non eſt forma abſoluta nec

constitutiua, nec incommunicabilis, nec ly distinctum est substantiuum, ideo non concluditur intentum.

Quantum impossibile est vnam personam simplicissimam duobus personaliter, vel duabus personalitatibus distingui, sicut vnum simplex, quale duabus qualitatibus, sed filius &c.

Ad hoc dico, ipsum supponere falsum scilicet filiationem & spirationem esse duas personalitates, licet enim personaliter distinguant, non tamen sunt duæ personalitates, quia filiatio distinguit, & cõstituit, est personalitas, & personaliter distinguit, quia autem spiratio conseruat personam distinctam, ideo dicitur distinguere personaliter. sed non est personaliter, quia non constituit.

Quintum, si generari, & sperari non sunt incompossibiles, nisi propter spirare, quæro in quo genere causæ dat ei illam incompossibilitatem, non potes dicere nisi formaliter, quòd est falsum, quia generari & spirari essent idem formaliter: quòd etiam est falsum, cum se habeant vt actio, & passio, & cum vnum sit in patre, non alterum.

Ad hoc dico, quòd dat formaliter, sicut albedo dat huic subiecto incompossibilitatem existendi sub nigredine. Ad probationem nego consequentiam aliter albedo, & subiectum essent idem formaliter? quod est absurdum, & hæc responsio est Cap. quam ad literam accepit expositor.

Sextum, spirari non dat incompossibilitatem generari, & spirari secundum rem, ergo &c. probo consequentiam, Quod conuenit rei diuinæ conuenit ei formaliter, & ex se, ergo.

Præterea, si dat incompossibilitatem secundum rem, ergo vel inquantum generari, & spirari sunt in filio, idem vel simul sunt in filio, vel quia generari est præuium ad spirare, neutrum horum est. quia essentia est idem cum spirare in filio & simul & præexigitur ipsi spirare, & tamen nõ dat incompossibilitatem inter filium & Spiritum sanctum.

Ad hoc dicit Capr. negatur antecedens, ad primam probationem negatur antecedens, nam similitudo in natura eadem conuenit Spiritui sancto, & tamen hoc modo habet ex se formaliter, vt Spiritus, id est vt amor.

Ad secundam diuisio est insufficiens, dicit Capr. & ratio est. quia spiratio aduenit genito constituto, & supplet tu, & vt relatio talis conseruat constitutum distinctum.

Expositor autem dicit, quod hoc est, quia in eis, includitur ordo originis, quod non est verum, nisi de generari, & spirari, sed Aureol. loquitur de spirare, quomodo dat incompossibilitatem generari & spirari, ideo sequere Capreol. Instantia vero de essentia non valet, quia non est vt relatio seruans in esse distinctio.

Septimum est, quod distinguitur generari, & spirari suis rationibus formalibus quod sæpe negatum est.

Aliud argumentum fit ab aliquibus, vt Capreol. recitat respondens ad tertium Aureol. in primo. distinct. 11. q. 1. & est tale non magis repugnat filiationem stare cum spirare, & cum suo opposito quam repugnet spirationem actiuam stare cum paternitate, & filiatione, sed hoc non repugnat, ergo nec illud Cap. dicit non esse æqualem rationem, quia spiratio actiua non est proprietas constitutiua, ideo potest stare cum distinctis suppositis. sed filiatio est proprietas constitutiua incommunicabilis, ideo non potest stare condistincta à spirare, puta in patre, & spirari, puta in Spiritu sancto nisi eadem vniatur ipsum spirare per quod habet oppositionem ad ipsum spirari, sufficit quantum ad impugnationem extraneorum.

Sed aduerte, quod B. Thom. in prima distinct. 10. q. 1. artic. 5. ibi. ista autem duo videntur fauere Scoto, sic enim arguit in corp. artic. diuersi modi producendi distincti non possunt terminari ad idem productum specie: hanc probat in natura & arte, non enim vult idem specie posse produci arte & natura nec idem specie ex propagine & ex putrefactione, sed generare & spirare sunt diuersi modi producendi specie distincti, hanc relinquit pro constanti, ergo impossibile est quod quocunque alio remoto, filius & Spiritus sanctus distinguerentur realiter, & specificè relatiuè, etiam supposito quod filius non spiraret.

Respondeo, quod stantibus diuersis modis, non possunt conuenire eidem, sed nego quod generare & spirare remaneant diuersi modi, si Spiritus sanctus non procederet à filio, quoniam de ratione spirationis est, vt sit à duobus, aliter non esset amor amicitiæ inter patrem, & filium. Vnde cum dicitur esse ab alio per spirationem, in ly alio includitur, filius: quoniam, vt sic, est vnum cum patre in virtute spiratiua.

Quod autem Beat. Thom non concedat idem specie posse produci ex propagatione & ex putrefactione. Aduerte, quod oppositum tenet in 2. metaphysi. super tex. 23. & sic videtur sibi oppositus.

Hanc concliui in 2. metaphy. q. & hic breuiter tango: scias igitur quod diuersi modi producendi, qui sunt ab eodem agente, vel distinctis gentibus, tamen disparatis non terminantur ad idem specie, sicut agere per naturam, & agere per artem: diuersi autem modi producendi, quorum vnus est ab agente vniuersali tantum, & alius: b vniuersali & particulari, simul possunt terminari ad idem specie: sicut calor à Sole, & calor ab igne, influente Sole. B. Thom. in 1. sent. supponit, quod si duo producerentur, vnum ex semine, alterum ex putrefactione ab eodem agente, vel disparatis agentibus, non essent eiusdem specei, puta si homo ex putrefactione generat vermem, & ex semine filium, hæc duo non possunt esse eiusdem speciei. idem eueniret, si generaret duos filios. vnum ex putrefactione, alterum ex semine, si tamen Sol ex putrefactione generaret hominem & homo ex semine hominem, essent eiusdem speciei: quoniam agens particulare non proprie condistinguitur contra agens vniuersale in 3. met. supponunt quod producitur ab agentibus non disparatis, sed subordinatis, qualia sunt agens vniuersale, & particulare. In primo sensu patet quod filius, & Spiritus sanctus procedunt à patre, & ideo seruata diuersitate reali modorum producẽdis quam ponimus non seruari, nisi stante ordine originis inter filium & Spiritum sanctum, impossibile est quod terminetur ad vnum productum specie, hæc sufficiant quantum ad sustentationem primæ rationis.

Pro sustentatione autem secundæ duo occurrunt: primo, an hæc secunda sit necessaria, vel tantum probabilis. secundo sicut hæc propositio articuli est vera, necesse est quod amor sit à verbo procedens.

Quantum ad primum tenet expositor quod est probabilis quia non est euidens, amorem notionalem esse necessario à cõceptu notionali: posset enim quis dicere, quod pater intelligens essentiam suam sine expressione producit amorem notionalem.

Sed quia qualis ordo seruatur inter essentialia, talis debet seruari inter notionalia, ideo sicut pater intelligendo se essentialiter, amaret se essentialiter, ita si amat se notionaliter, intelligit se notionaliter, quod est producere verbum.

Tu tamen potes dicere, quod est necessaria ex vno supposito, scilicet verbum notionale esse in Deo, quod tenetur ex fide, tum enim necesse est, amorem esse à verbo.

Quantum ad secundum dupliciter arguitur contra prædictam propositionem: primo sic potest aliquid intelligi & non formari verbum vt patet in beatis, ergo potest amari sine verbo.

Secundo hæc consequentia non valet, non possum intelligere sine sensu, ergo sensus est principium productiuum, intellectionis: ergo similiter nec valet, ista res non potest amari sine verbo vel conceptu, ergo verbum est productiuum amoris.

Ad primum dicit expositor negatur antecedens de intellectione naturali ad differentiam beatificæ, & quia Deus naturali intellectione intelligit se, ideo producit verbum.

Tu autem aduerte quod licet intellectione supernaturali non producatur verbum, tamen illa æquipollet verbo, & ideò beatus potest amare Deum, licet hic amor non nisi æquipollentes producantur à verbo.

Ad secundum dicit expositor & bene, quod D. Thom. non facit illam consequentiam ita rudem, sed facit eam supposito quod bonum cognitum sit productiuum amoris, & motiuum appetitus, ex tertio de anima & 12. met. bonum autem cognitum in esse cognito est ipse conceptus.

Prosustentatione tertiæ rationis, contra illam propositionem in illis, in quib. est distinctio non solum materialis semper inuenitur in multitudine productorum aliquis ordo.

Aliqui arguunt dupliciter: primo sic. Deus potest producere plures Gabrieles sine ordine, quia immediatè, & tamen distinguuntur non materialiter, cum sint substantiæ immateriales, ergo.

Secundo Deus si produceret omnia sine media causa, produceret sine ordine, ergo propositio illa est falsa, expositor respondit modo suo, sed tu aduerte quod responsio eius est, in quæ

in quæst. de potentia. quæst. 10. art. 5. & responsio B. Thom. vbi autem inuenitur prima differentia, stat in hoc, licet Deus posset producere plures Gabrieles, sine ordine prioris, & posterioris duratione, quia in eodem instanti posset & sine ordine causarum, tamen nõ sine ordine perfectionis supposito, quod distinguantur specie, sicut enim se habeant vt duæ species numerorum, quarum vna addit alteri. In diuinis autem non potest assignari nisi ordo originis, quia omnis alius ordo dicit imperfectionem, & ideo cũ genitum, & spiratum distinguantur realiter, formaliter, necessario includunt ordinem originis. Vltimo in fi. articuli, ibi vndi & tam ipsi Græci, &c. reprehendit Græcos, sed videtur non bene reprehendere: nam B. Thom. ex hoc antecedente, Spiritus sanctus est à patre per filium, deducit, ergo procedit à filio, quæ tamen consequentia non videtur valere, nam hæc est vera. Visio fit per lumen, ergo procedit à lumine, procedit enim à visu productiuè, &c. non à lumine. Similiter consequentia B. Thom. prædicta non erit vera.

Ad hoc dico, quod est vera in hac materia, licet non absolutè, quia in diuinis nullus ordo causalitatis potest saluari, nisi ordo originis, qui designatur per ly, a, vel ab.

In responsione ad primum, regulariter etiam vsque ibi. distinguuntur. cadit dubium, quia si hæc vera, solus pater spirat. & tamen non excluditur filius, ita hæc erit vera. Solus pater est Deus, quia in ly Deus, Pater, & Filius non opponuntur & tamen supra in quæst. 31. 4. dixit hanc esse falsam. nisi exponatur neutro in genere, & tunc licet sit vera, non tamen est extendenda.

Respondeo, supra locutus est secundum rationem formalem excluiuè, vt consideratur à logicis hic autem accipit secundum modum Scripturæ sacræ, quam non oportet arctare ad illas regulas, vt diximus supra loquentes de excluiuis, & de Syllogismo expositorio.

ARTICVL. III.

Vtrum Pater spiret per filium.

IN hoc art. aduerte quod ideo difficilis est, quia hęc propositio, Pater spirat per filium, potest esse vera & falsa, sicut si ly, per, dicat medium suppositum, & est sicut ista, Rex agit per Baliuum, falsa autem si ly, per, dicat mediam virtutem & est sicut ista. Baliuus operatur per regem, non enim ly, per Regem significat medium suppositum, sed primam virtutem per quam baliuus agit. falsum est autem, quod pater spiret per filium, tanquam propriam virtutem.

Quomodo autem intelligatur illa propositio, propter, quod vnum quodque, & illud vide Hæra. in prima distinct. 12. quæst. 2.

In responsione ad tertium, vnde non fuit prius genitus filius, quam Spiritus sanctus procederet. Aduerte quod Scot. in prima distinct. 12. quæst. 12. tenet oppositum & dicit duo primo quod pater non spirat priusquam filius, licet habeat virtutem spiratiuam à se, quoniam in primo spiratiuo non est aliquis ordo, & quoniam filius spiraret spiratum, quod est absurdum.

Secundo dicit quod pater prius generat quam spiret, & sic genitum est prius spirato, cum spiretur à genito, & hoc dicit esse ordinem principiorum. scilicet intellectus & voluntatis cum voluntas supponat intellectum, & per consequens actus actum, & similiter terminus terminum. Vnde imaginatur ipse patrem in primo significato habere vtramque fecunditatem à se, in secundo signo habet actum primæ fecunditatis & producit filium, communicando ei virtutem spiratiuam sicut esse, & alia in quibus pater non apponitur, & in hoc secundo signo non est spiratum. In tertio signo est actus secundæ fecunditatis à patre & filio, cum aliquo tamen ordine, nõ quod pater primus spiret, sed quia spirat à se, filius aũt non à se, sed accipit à patre, & hanc suam imaginationem non aliter probat, in qua tamen videtur ponere prius, in quo est filius, prius etiam in quo non est Spiritus sanctus.

Sed contra hanc imaginationem arguit Greg. in prima distinctione 9. quæst. 1. secundo ibi, in his dictis plura falsa continentur. Et primo, contra illud dictum, quod pater in primo signo non generat, sed potest generare & præcipua eius media sunt duo.

Primum filius erit non coæternus patri, quoniam in primo signo Pater est Pater, & non filius, ergo filius habet initium saltem secundum intellectum, quod est contra Aug. qui dicit extra omne initium, quod dici aut intelligi possit credendum est genitam esse sapientiam.

Secundum Scotum, Pater in primo signo à se habet omnem entitatem absolutam, & relatiuam quia nihil habet à filio: ergo generationem actiuam, ergo in primo signo generat.

Deinde arguit contra hæc signa & primo sic cum dicitur, Pater habet aliquid in primo signo, & aliquid in secundo, per ly primo & secundo intelligitur aliqua duratio, & sic est contra sanam doctrinam, de coæternitate personarum, vel intelligitur tantum per primum signum id est haberi à se & per secundum haberi ab alio, & tunc est contradictio expressa in Scoto. nam dicit ipse, quod Pater non prius spirat quam filius. Contra, Pater spirat à se, ergo prius spirat, & filius non spirat à se, ergo posterius: cum ergo sequatur contradictio manifesta in Scoto, sequitur quod accipiebat illa signa, vt dicũt quandam durationem, quod innuit illud verbum positum à Scoto. cum dicit tunc filius spiraret. Nam ly tunc, est signum durationis, & cum illa prioritas durationis non debeat admitti spiratum &c. illa signa non sunt acceptanda. secundo si cum dicitur hoc est in primo signo, ly signo, pro aliquo supponit, aliter frustra esset, si pro aliquo, vel illud est Deus, vel in Deo, vel nõ est Deus nec in Deo, nam secundum, quia sine eo adhuc esset Trinitas. Non enim pendet Deus à non Deo. Non primum, quia illud est vel essentiale vel notionale. si essentiale, supponit pro essentia, & tunc erit sensus, essentia est in primo signo, id est, essentia est in essentia: idem erit de notionali, sed hæc ad rem non conferunt, ergo vel vt falsa, vel vt inutilia relinquantur.

In responsione ad quartum non semper recipitur conuersio. Aduerte quod ad illam conuersionem duo requiruntur, primo quod vtrumque producens sit liberum, id est, habeat dominium super actum suum, quod est omne producens intellectuale. Si autem secundum sit purum instrumentum, non fit conuersio. Vnde hæc falsa, calamus scribit præscriptorem, sed hoc non sufficit, cum enim pater & filius sint producentes intellectuales, si aliud non requiritur, fieret conuersio. Requiritur ergo secundo ordo suppositorum, & ordo virtutum, ita quod sicut sunt distincta supposita, sint distinctæ virtutes, & quia hæc conditio est inter Regem, & Baliuum, ideo valet conuersio: alia est enim numero virtus remanens in Rege, & communicata Baliuo, quia in creatis nullum idem numero est in distinctis suppositis, quia autem hæc conditio non est in patre, & filio vt patet, ideò non valet conuersio.

ARTICVL. IIII.

Vtrum Pater & filius sint vnum principium Spiritus sancti.

QVidam tamen dicunt hanc esse propriam. Aduerte quod Greg. in primo distin. 12. quæstio. primo tenet hanc opinionem & dicit hanc propositionem non esse tenendam de virtute sermonis, sed in sensu, quem intendebant sancti doctores. ipsi quidem intendebant remouere à patre, & filio omnem imperfectionem inuentam in duobus creatis agentibus concurrentibus per se ad vnum effectum. hoc autem commune est eis, quod difformiter agunt, quia vel distincta virtute, vel vnum magis quam alterum, vel vnum post alterum, & sic difformiter, & diuerso modo agunt, & quia pater & filius non sic, imo vniformiter, ideo dicunt Patrem & filium esse vnum principium, i. vno modo principiare, & hanc dicit esse mentem magistri &c. vide eum. Quod autem non sit propria, probat Gregor. in primo quæ. quia ly, principium vel supponeret pro notione communi, & hoc non, quia notio non est id, quod spirat vel persona aliqua, & hoc non quia quacunque persona demonstrata falsum est dicere, Pater & filius sunt vnum principium, id est vna persona vel per essentiam, & hoc non quia sicut non generat. sic non spirat.

Sed simili modo posset pater duo principia. Aduerte quod B. Tho. non intendit reprobare illum modum vt falsum. verum est enim quod vniformiter spirant quia eodem virtute numero, sed intendit quod non sufficit ille modus, nã si potest saluari illa propositio, vt propria saluanda est, & ideo declarat quomodo sit propria ibi, & ideo dicendum est.

Licet hoc nomen principium, & vsque ibi in creati, Aduerte quod si ly Deus tenetur adiectiuè, i. habens deitatem, & substantiue

ſubſtãtiuè, id eſt, res quæ eſt Deus, ſic ly. principium adiectiuè quidem, id eſt, habens proprietatem, vel virtutem ſpiratiuam ſubſtantiuè autem, id eſt, id quod eſt principium ibi tenetur ſubſtantiuè, & quia ſubſtantiua ſupponunt, neceſſe eſt, quòd in hac propoſitione, Pater & filius &c. Pro aliquo ſupponat, pro quo autem dicam, cum ſoluam argumenta Gregorij.

In ſolutione ad primum inquantum ſunt vnum in virtute, &c. vſque in fine. Aduerte quòd Aureolus, & Scotus, & Henricus impugnant hanc reſponſionem. Aureol. vult, quòd non vt vnum, quia negatio non ratio formalis, actus realis, nec vt plures, quia pluralitas cum ſit multitudo dicit negationem quæ eſt diuiſio, ergo &c.

Præterea Pater perfectiſſimè ſpirat, & tota ſpiratione eſt à Patre, & filius accipitur à Patre & nè conuerſo: ergo ſpirãt inquantum ſunt plures. Scot. tenet idem, & ſunt eædem rationes eius cum Aureol.

Pro ſolutione attende, quòd Aureol. eſſe illud, vt vnum decipitur, quia B. Thom. non intendit de formali quod eſt negatio, ſed de ſubiecto, vt ſtat ſub formali, intendit enim quòd ſpirant vt vnum, id eſt, vt habeant virtutem ſpiratiuam indiuiſam omnibus modis.

Item eſſe illam pluralitatem eodem modo. Intendit enim pro ſubſtracto ſub formali, id eſt, ſpirat inquantum ſunt diſtincta ſuppoſita. ſimiliter decipitur ipſe, & Scotus in illa perfecta ſpiratione, nam poteſt dupliciter accipi: primo quoad principium ſpirantium, ſecundo quo ad conditionem requiſitam ex parte ſuppoſitorum ſpirantium, quæ eſt d. ſtinctio ratione primi eſt perfectiſſimè, & totaliter à patre ratione ſecundi, non quia repugnat patrem eſſe duo ſuppoſita, & dicas ergo Pater accipit aliquid à filio, vel indiget filio, vel eſt imperfectus, vel impotens ſine filio. negandæ ſunt omnes conſequentiæ: quia filius nec formaliter, nec effectiuè aliquid dat patri, ſed bene conceditur, quod Pater habet aliquid, quod non haberet niſi eſſet filius ſicut habet paternitatem, quam non haberet, niſi filius eſſet, & ſimiliter ſi filius non eſſet, non ſpiraret pater: quia de ratione ſpirationis eſt, quod fit à duobus. Et his videbis ſoluta omnia argumenta Scot. & Aureol. quæ recitantur à Capr. in prima diſt. 12. quæ. 1. ſecundo loco contra quartam.

Henricus autem tenet, quod pluralitate neceſſario requiritur ex parte principij ſpiritu. tenet enim, quo nexus duarum voluntatum, & concordia, & mutuitas amandi ſunt de ratione principij ſpiratiui, & quopiã omnia argumenta eius concludunt de ratione principij ſpirantis, quod nos concedimus, (neceſſe eſt enim, vt ſuppoſita ſpirantia ſint vnum, & concordia & mutua in eodem amore numero) ideo non indigent alia ſolutione. Vnde negandæ ſunt omnes illæ conditiones, ſi applicentur principio quo.

Soluriones Capr. in eodem loco claræ ſunt, vide.

In reſponſione ad ſecundum, non tamen ſequitur, quod propter &c. vſque ibi, ſuppoſitorum. Contra ad pluralitatem formæ plurificantur ſubſtantiua ſecundum B. Tho. ſed in patre ſunt duæ formæ. ſ. virtus generandi, & virtus ſpirandi, ergo, Pater poteſt dici duo principia.

Expoſitor reſpondens recitat opinionem dicentium, inter quos eſt Capr. vt videbimus infra, quod minor eſt vera, quãdo illæ duæ formæ diſtinguuntur realiter, & hoc non ſeruatur in virtute generandi, & in virtute ſpirandi cùm non ſint oppoſitæ, ideo dicunt, quod ratio non concludit.

Contra hoc arguit Expoſitor. & bene, quoniam ſtat, Sortes habere in ſe plures artes realiter diſtinctas, & tamen nõ eſt plures artifices. ipſe igitur reſpondens dicit, diſtinguendum eſt de ſubſtantiuo in abſtracto, & in concreto, & dicit maiorem non eſſe veram niſi in ſubſtantiuo abſtracto. In concreto autẽ duo requiritur, ſcilicet diuerſitas formæ, & diſtinctio habentium formas. Hæc reſponſio valet, ſed neceſſe non fuit adducere illam diſtinctionem, quoniam cum obiectiuum ſemper teneatur in concreto. ſubſtãtiuum ei correſpondens debet intelligi in concreto. & ideo dico, quod cum B. Tho. dicit ſubſtantiua plurificari ſecundum formas, Adiectiua ſuppoſita regulariter intelligit in concreto.

In reſponſione ad quartum. hoc, quod dico principium, non habet, Contra hoc arguit Greg. vt adducit Capreol. in prima diſtinct. 12. quæſt. prima poſt ſolutionem factam in pedem. q. &c.

Primo arguit quod ly. principium, non ſupponat confuſe tantum, & hoc tripliciter, primo ſuppoſitio confuſa fit per ſignum omne, vt omnis homo eſt animal, vel per aliquid ſyncathegorema, vt per diſtinctionem excluſiuam, ſicut hic comedi panem tantum. vel tantum panem: licet in hac pater, & filius ſunt vnum principium, neutrum eſt ergo.

Secundo, per ſimplicem conuerſionem hæc conſequentia valet, pater & filius ſunt vnum principium, ergo vnum principium ſunt pater, & filius, ſed in hac ſecunda ly. principium, non ſtat niſi determinatè, ergo nec in prima, tertio ſic in ſuppoſitione, confuſa licet deſcendere diſunctim non mutato ſubiecto, id autem non poteſt fieri hic, falſum eſt enim, quòd pater & filius ſint hoc, vel hoc principium ſicut non ſunt hęc, vel illa principia.

Ad primum dico, quòd ly. principium ſupponit confuſè ratione illius ſincathecorematis, & quòd conſtituit ſubiectum copulatum, ideo iunctim tantum, & non diuiſim, & ideo eſt neceſſe, vt ſumatur vt vnum in ly. principium.

Ad ſecundum idem, & nego quod ly. principium, in ſecundo ſtet determinatè: quia ſubiecta taliter ſupponunt, qualiter requirunt prædicata, & quia hoc prædicatum, pater & filius requirit ſuppoſitionem confuſam, in ly. vnum principium, ideo non ſupponit determinatè ſicut in iſta, homo eſt ſpecies ly. homo non ſupponit determinatè. nec perſonaliter, quia ly ſpecies non compatitur hoc.

Ad tertium licet Capreolus concedat diſcenſum diſunctum reſpectu, ly. principium, tamen melius eſt dicere, quòd cum detur ſuppoſito cõfuſa mobilis, & immobilis in hac propoſitione ſtat ly. principium, immobiliter: quia reſpectu principij non datur in Deo plura ſingularia, ad quæ poſſit fieri deſcenſus, & quod detur confuſa immobilis patet in hac ſemper erit homo, & in hac materia non poteſt eſſe ſine forma, & in hac vbique eſt corpus.

Deinde probat, quod illud dictum B. Th. quod principium ſupponit pro duabus perſonis. ſimiliter ſit falſum: quia nõ minus erit concedenda iſta, pater & filius ſunt principia, ſicut iſta ſunt perſonæ.

Præterea terminus in plurali numero magis proprè ſupponit pro plurib. coniunctim, quam in ſingulari, vnde in iſta, Sortes, & Plato ſunt homines, ly. homines magis proprè ſupponit pro plurib quam ſi dicerem, ſunt homo. Præterea ſi ſupponit pro duab. perſonis ſimul. ergo ſtabit determinatè, ſicut in hac, Sortes, & Plato ſunt homo, nam licet deſcendere, vt patet apud logicos.

Ad primum, nego conſequentam, ideò enim, Pater, & filius ſunt perſonæ, quia proprietates perſonales ſunt duæ, & quia virtus ſpiratiua non multiplicatur, ideo non ſunt duo principia.

Ad ſecundum, nego illud aſſumptum. non enim verum eſt, niſi quando termini in plurali ſignificant plures formas, vt ly. homines & ly. perſonæ, non ſic autem eſt vt diximus de ly. principia, quoniam in Deo non inueniuntur, ſub eo plura ſingularia.

Ad tertium negatur conſequentia. non licet deſcendere determinare, niſi quando multiplicatur forma in pluribus ſuppoſitis. Sic reſpondit Capreolus ad argumenta Gregorij.

Sed tu potes dicere, quod B. Thom. non intendit ly. principium. ſupponere pro duab. perſonis ſimul, vt perſonæ ſunt, ſed pro duabus, vt conueniunt in virtute ſpiratiua. Argumenta autem Gregorij non habent apparentiam, niſi in ſenſu, ſed Beatus Thomas intendit ſecundum, ideo nihil contra eum.

In reſponſione ad ſextum, poteſt concedi quod pater, & filius ſunt idem principium. Aduerte quod B. Th. in 1. di. 29. q. 1. art. 4. ad vltimum ſuſtinet. quòd, poteſt concedi, quod ſunt idem principium, & non ſunt idem.

Nam ſi ly. idem, aufert diſtinctionem. virtutis ſpiratiuæ, & diſtinctionem ſuppoſitorum, non debet concedi quòd ſint idẽ principium. Si autem aufert diſtinctionem virtutis ſpiratiuæ, ſtante diſtinctione ſuppoſitorum, debet concedi. & hanc viam tenet determinatè in prima parte hic, cum dicit. quod ly. principium ſupponit pro duabus perſonis indiſtinctè. id eſt, perſonis diſtinctis, vt conueniunt in virtute ſpiratiua, & reſpectu illius ſunt indiſtinctæ.

In reſponſione ad ſeptimum determinat, quòd non poſſunt dici duo ſpiratores, cuius oppoſitum tenet in prima diſtinctione. 11. quæſt. prima. articulo quarto, & ratio eius illic eſt, quia quando ſubſtantiuum importat formam non modo formæ ſed formam, quæ eſt operatio. cum operatio reſpiciat ſuppoſita, poteſt plurificari ſubſtantiuum, dato quod forma quæ eſt operatio non plurificetur, & ideo quia ſpiratio importat operationem, videtur quod ſtante vnitate ſpirationis & diſtinctione ſuppoſitorum poſſint dici duo ſpiratores. Verum aduertens hic quod ex hac ratione poſſent dici duo creatores, cum creatio ſit operatio, ideo dicit abſolute ſubſtantiuum non plurificari, niſi plurificata forma, ſiue ſumatur forma modo formæ vel modo operationis, & ſic ſtandum eſt in prima parte, & negandum eſt ſubſtantiuum poſſe plurificari etiam quando denominatur ab operatione niſi operatio vt habet vicem formæ multiplicetur vnde autem ſit quod ſubſtantiua trahunt diſtinctionem à forma & adiectiua à ſuppoſitis, ac pluralitatem Beat. Thom. adducet rationem in prima quæſt. 39. tertio, & illic defenſabitur contra Aureol.

¶ Quæſtio Trigeſimaſeptima.

ARTICVL. I.

Vtrum amor ſit proprium nomen ſpiritus ſancti.

Sic igitur in quantum in amore. Aduerte vt refert Capreol. prima diſt. 32. q. 1. artic. primo contra quintam in quarto loco arguit contra diſtinctionẽ datam de amore eſſentiali, & perſonali, & decipitur, quia credit, quod ſecundum B. Tho. ſint duo amores diſtincti realiter, quod eſt falſum, imo eſt diſtinctio, ſecundum rationem in amorem conceptum abſolute qui dicitur eſſentialis, & amorem conceptum relatiue, qui dicitur perſonalis: quod tamen ex virtute ſermonis non eſt quid perſonale, ſed ex accommodatione, niſi dicatur amor ſpiratus.

Sicut ſapientia genita efficitur proprium nomen filij, & ex hoc ſoluem argumenta Aureo. quæ procedunt contra diſtinctionem realem amoris, quam non admittimus in Deo.

Ita quod intelligatur amor procedens. Aduerte, quod Aureol. vt adducit illuc Capr. in quinto loco probat amorẽ non poſſe dici procedentem in Deo, nec productum quocunque modo ſumatur, & decipitur, quia eſſentia & amor perſonalis ſint idem credit quod ſicut repugnat eſſentiæ. produci vel capere eſſe, ſic amori perſonali, quod non valet qui amor perſonalis dicit relationem ſubſiſtentem, qua eſt quid diſtinctum, & ſubſiſtens, & qua poteſt terminare productionem, tales, autem conditiones non ſeruantur in eſſentia, ideo non eſt ſimilis ratio.

In reſponſione ad ſecundum ſpiritus ſanctus eſt amor patris in filium, &c. Dubitatur cum amor ſit terminus actionis immanentis, ſicut verbum: ergo permanet in producente, ergo non tendit in alterum. Ad hoc reſpondit Heru. in prima di. 10. q. 1. in ſolutione primæ quæſt. & ſtat in hoc dico. quod non eſt amor patris in filium, vt in ſubiectum. ſic enim eſſet actio tranſiens ſpiratio, ſed eſt in filium, vt in obiectum, vt viſio eſt in viſibile, vt in obiectum, & volitio in volitum vt in obiectum.

In reſponſione ad tertium. Spiritus ſanctus dicitur eſſe nexus.

Aruerte quia dicitur eſſe nexus, non quod in eo vniatur in humanitate, ſed quia importat mutuam inclinationem, qua pater inclinatur in filium & è conuerſo, quæ inclinatio eſt terminus mutuæ dilectionis ſpiratæ, & eſſet ſimile, ſi Sortes & Plato mutuo ſpirarent vnum amorem ſubſiſtentem, quouſque eſſent amans, & amatus, & hæc eſt mens Heru. in 1. diſt. 10. q. 2. in ſolutionem ſecundæ quæſt.

ARTICVL. II.

Vtrum Pater, & filius diligant ſe Spiritu ſancto.

ET dicunt hanc eſſe retractatam. Contra hoc arguit Bea. Thom. in 1. diſt. 32. q. 1. art. 1. ibi, ſed hoc non videtur conueniens. Qui appropriatur Spiritus Sanctus. Contra hoc arguit D. Tho. in primo vbi ſupra ibi. Hoc etiam non videtur conueniens.

Conſtruitur in habitudinem ſigni. Contra hoc arguit B. Thom. ibidem dupliciter. & prima probatio ſtat in hoc, omnis creata perfectio eſt ſignum perfectionis exiſtentis in Deo, cum ſit ab alia, ergo amor creatus eſt ſignum dilectionis exiſtentis in Deo, cum ſit ab illa, ergo amor creatus eſt ſignum dilectionis, inter patrem, & filium, ergo eodem modo hæc erit vera Pater, & filius diligunt ſe amore creato, & ſimiliter ſunt bonum bonitate creata. Secunda ſtat in hoc Pater diligit Spiritu ſancto, ergo amore, ergo formaliter: ſecunda conſequentia patet, quia amore aliquid diligitur formaliter, ſicut calore fit formaliter.

In habitudine cauſæ formalis, Contra hoc arguit B. Tho. ibidem dupliciter, & prima ratio intendit de forma ſignata modo formæ, & non modo actionis: nam lapis denominatur viſus viſione non in inhærenti ſibi, ſed nec modo forma. eſt vniuerſaliter vera. nam denominatur locatum à loco, qui eſt inhærenter in locante, & ideo appoſuit ſecundam rationem de forma.

Quidam vero in habitudine effectus formalis. Aduerte quod B. Thom. in primo ibidem attribuit hanc Hugoni de ſancto Victore, hic, & in primo. nam in primo vult quod agens denominetur tantum à forma quæ eſt principium agendi vt agat, vel à calefactione, vt ignis dicitur moueri ſurſum, & leuitate, & motu, & ſic cõcludit quod Pater denominatur diligens ſpiritu ſancto, non vt forma, ſ. vt actione, ſumendo ſpiritum ſanctum pro amore notionali ſumpto, vt eſt procedens, & vt ſignificatur modo actionis, ſed hic melius conſiderans, inuit tertium denominans, ſc. effectum, qui eſt terminus actionis. Nam hæc eſt vera, planta floret virtute germinatiua, vt principio & floritione, vt actione egrediente, & floribus, vt terminus actionis. Sic hæc denominatio, Pater diligit filium, poteſt fieri à tribus, primo à principio vt forma, & cum illa ſit communis patri, & filio erit eſſentia vel virtus ſpiratiua, ſecundo à productione, & hæc erit ſpiratio, tertio à termino, & hæc erit perſona ſpirata, hæc ergo eſt vera, Pater diligit filium eſſentia, vt habet rationem amoris eſſentialis, & ſpiratione ſpiritus ſancti.

In ſolutione ad ſecundum, Aduerte quod clarior eſt in primo in eodem articulo ad tertium, & ſtat in hoc ly. generare, & ſpirare, dicunt actionem egredientem, & non determinatum effectũ, ideo non fit denominatio in eis ab effectu, ſed in ly. diligere, & dicere, duo includuntur, ſcilicet actio, & effectus determinatus. eſt enim notionaliter diligere, amorem emittere, & dicere verbum eſt producere, deo in his fit denominatio ab actione, & à termino producto.

In reſponſione ad tertium dubitare contingit, Vtrum ſicut eſt verum, quòd Pater diligit ſe & non ſpiritu ſancto, ita ſit verum, quod ſpiritus ſanctus diligit ſe ſpiritu ſancto. Ad hoc reſpondit B. Th. 1. di. 32. q. prima ſecundo quartum, vide eum.

Contra determinationem, & Probi concluſionis inſtat Aureo. & Scot. & Durandus. verum antequam ſoluantur argumenta eorum, pono aliqua fundamenta quib. apparebit quomodo non attingunt ſenſum. B. Thom.

Primum, illa propoſitio in articulo in qua dicitur, quod aliquid poteſt conſtrui in habitudine effectus formalis, dupliciter poteſt intelligi, primo quod ille effectus ſit ſecundum rem effectus formalis, ſicut lucere eſt effectus formalis ipſius lucis, & ſic B. Tho. non intendit hic, patet enim quod veſtimentum & flos non ſunt ſicut effectus formalis, imo ly. flos, eſt effectus cauſæ efficientis, ſecundo quod ille effectus qui ſecundum rem eſt effectus non formalis, tamen vt denominans eſt ac ſi eſſet forma. Vnde ſicut iſta eſt vera, paries albet albedine, ita hæc eſt vera, arbor floret, flore; excepto quod albedo re, & denominatione eſt forma, in hac autẽ flos eſt effectus re, quo ad denominationem autem eſt forma, ex hoc fundamento videbis ſoluta duo prima argumenta. Aur. in Capr. in 1. diſt. 32. q. 1. art. 1. contra quintam licet. n. veſtimentum & flos, non ſint ſecundum rem effectus cauſæ formalis, ſed potiùs efficientis, tamen vt denominant dicuntur effectus formales quia denominant ac ſi eſſent formæ.

Secundum, illa propoſitio in ar. quando effectus clauditur in intellectu actionis, dupliciter poteſt intelligi, primo, vt ſpecificans actionem ſicut ædificare includit ædificium, vt intelligatur quod ædificare non eſt abſolutè agere, ſed agere hoc, & ſic B. Thom. non intendit hic. nam hæc eſt falſa, Plato ædificat ædificiõ & generat genito, ſecundo includitur vt coniunctus ſuæ actioni, vel productioni, vel dicit Capre. pro vt verbum ſignificans talem actionem dicit emiſſionem actionis, & effectum vel terminum actionis, ſicut dicere ſignificat proferre, quæ eſt actio, & verbum, quod eſt terminus productionis, & de his intendit B. Thom. quod denominatio poteſt fieri ab effectu vt forma, & inter hæc computatur florere. nam ſignificat producere florem & dili-

& diligere notionale: nam significat spirare amorem. & si dicas, vnde habent verba hæc tale significatum & non alia. Respondeo quia sic imposita sunt: & si dicas, quomodo differunt ab aliis importantib. actionem simpliciter, vel specificatiuè tantum. Respondeo secundum Capreol, quod differunt ex eo quod accusatiuus rectus ab eis non semper est effectus productus, vt patet, cum dico, Sortes dicit historiam, non est necesse historiam esse factam à dicente, similiter cum dico Pater dicit se verbo, non est sensus, quod producat se, sed manifestat se, in illis autem accusatiuus rectus à verbo dicit productum, vt sortes generat filium, ædificat domum.

Ex hoc fundamento soluuntur duo Argumenta Aure. quæ etiam sunt Scot. ad literam, primum est in actu spirandi & generandi includuntur spiratum & genitum, & tamen hæc est falsa, Pater spirat, spiritu generat genito, ergo & ista Pater diligit Spiritu sancto.

Respondeo, ly, spiritu & ly, genito, non includuntur in verbo, nisi in primo sensu, sicut ædificium in ædificare, nos autem intendimus in secundo sensu.

Secundum est, ædificare, includit ædificium, & tamen hæc est falsa, Sortes ædificat ædificium.

Respondeo, vt ad præcedens vt ex fundamento dato.

Tertium ly, florere: dupliciter potest considerari: primò vt equipollet isti: esse floridũ. sicut calere esse calidum, & lucere esse lucidum, & sic est verbum neutrum, & ex significato: & ex modo significandi, & tunc ablatiuus rectus non dicit terminum productionis. cum enim dico, ignis calet calore. ly, calor cum sit intrinsecus igni non est productus ab igne, sed habet rationem principij & causæ formalis vel efficientis, secundo æquipollet isti, emittere flores, sic est verbum actiuum ex suo significato licet neutrum ex modo significandi, & tunc ablatiuus rectus dicit terminum actionis, vt arbor floret flore.

Ex hoc fundamento soluo tria argumenta Aur. quæ continentur in vltimo argumento Scot. Credunt enim B. Thom. accipere ly florere, vt neutrum, pro emittere flores, & dato casu quod accipere vt neutrum, adhuc similitudo tenet quo ad denominationem, nam sicut ista est vera, arbor floret, ita ista. Pater diligit spiritu sancto licet non esset similitudo quo ad rem, sed quantum ad hoc hic non quæritur. Tu tamen stabis in prima responsione.

Quartum. Prædicto in qua denominatur agens, à sua actione, vel effectu aliquando est conuersiua, aliquando non, quando enim distinguitur, realiter agens, & obiectum actionis, non est nec potest esse conuersiua super agens: hæc enim est falsa, Ignis calefacit se calefactione, vel calore quoniam calefaciens, & calefactum non coincidunt in idem realiter, & hoc est vniuersale in actione transeunte in passum quando autem agens, & obiectum esse quod sunt idem, tunc potest esse conuersiua super agens, & hoc reperitur in actione immanenti, hæc enim est vera, Sortes intelligit se intellectione, & dicit se verbo, & amat se amore producto à voluntate sua.

Ex hoc fundamento soluitur tertium argumentum Scoti, quo arguit non conuersiuam superagens, dato casu quod talis prædicatio vel denominatio, esset vera exemplificans de igne calefaciente. Non enim sequitur, quod si in actione transeunte non fit conuersiua, quod similiter non fiat in actione immanenti, qualis est ipsum diligere.

Durandus autem in primo distin. 32. tenet hanc esse falsam formaliter. Pater diligit spiritum sanct. siue seipsum, siue filiũ. sumendo ly, diligere notionaliter. & eius rationes sunt duæ.

Prima accusatiuus, super quem cadit actus notionalis, est terminus productionis, ergo si hæc est vera, Pater diligit filium spiritu sancto, Pater spirat filium.

Secunda, Quicquid verificatur de aliquo, cum determinatione, verificatur de eo sine determinatione, dummodo determinatio non sit detrahens, Vnde sicut ista est vera, Sortes est homo doctus, ita ista. Sortes est homo, ergo si hæc est vera, Pater diligit filium spiritu sancto, & ista erit vera, Pater diligit filium notionaliter, ergo Pater spirat filium, quod est manifeste falsum.

Ad primam nego antecedens quando verbum notionale significat actionẽ, & terminum inclusum in actione vt exposuimus. Talia sunt dicere, & intelligere, esset autem verum antecedens de ly, generare & spirare.

Ad secundam, nego antecedens quando determinatio est formaliter & per se requisita, non enim valet, video lapidem visu, ergo video lapidem, etiam remoto visu, sic enim est in proposito, quoniam ly, spiritu sancto, requirit per se ad hoc, quòd hæc sit vera notionaliter, Pater diligit filium spiritu sancto. nam si non apponatur, erit vera essentialiter.

¶ Quæstio Trigesima octaua.

ARTICVL. I. & II.

Vtrum donum sit personale, & conueniat soli spiritui sancto.

OVoniam isti duo art. connexi sunt simul pertractabuntur, & primo dicemus ad artic. Secundo defensabitur tota materia huius quæstionis.

Quo ad art. primum pro tit. aduerte quod non quæritur, vtrum necessario & per se sit nomen personale sicut verbum imago, & spiritus sanctus in vi vnius dictionis de quib. diximus supra quod dicuntur tantum personaliter, sed ly, donum, in scriptura, & in doctorib. inuenimus dici de essentia, quam Pater donat filio, & de filio, quem pater donat nobis, & de spiritu sancto, nam dicitur donum Dei altissimi, ergo ex natura sua non est personale. Quæritur ergo, Vtrum secundum aliquam significationem possit trahi ad personale. Vnde B. Thom. introducens quæstionem dicit, Vtrum Donum possit esse personale, quasi dicat, constat quod est nomen essentiale, sed quæritur trahi ad personale.

Quantum ad primum art. Aduerte. quod ex eo non habens aliud nisi quod Donum ex ea ratione qua recipit donantem vt producentem, & sic includit originem, potest dici personale, sed quia origo communis est filio, & spiritui sancto, ideo exposito articulo non habetur quod sit magis competens filio quam spiritui sancto, nec è conuerso. In responsione ad secundum essentia dicitur esse donum patris vt scias, quomodo donum cõueniat essentiæ & filio, & spiritui sancto. vide Heruc. in 1. di. 18. vbi ponit tres conditiones doni proprissimè accepti, prima quod sit res apta dari alicui, ita quod sit eius correlatio non est donum, non enim pater potest dare paternitatem suam alteri. Similiter nulla forma substantialis indiuidualis, nec proprietas consequens illam formam potest esse donum. secunda quod sit in auctoritate dantis, quæ in diuinis est per originem tantum. tertia, quod illa res liberè & gratuitè det, & hoc habeat ex modo suæ originis. Ratione primi competit essentiæ cuilibet, ratione secundæ & primæ conuenit filio, qui datus est nobis. Ratione trium simul conuenit tantum spiritui sancto, ratione cuius etiam filius datus est nobis.

Quantum ad secundum articul. Aduerte quòd non solum probat donum notionale esse primum nomen spiritus sancti, sed esse primum donum, eo, quod donum importat liberam gratuitam, & beneplacitam dationem quæ cum his conditionibus peruenit ex solo amore, quocunque alio remoto, & quoniam spiritus sanctus procedit vt amor, & vt primus amor, ideo est primum donum, & ratio prima & radix omnis doni, inde est quod per spiritum sanctum cætera donantur, sicut à primo Patre, omnis paternitas. & à primo verbo omnia verba, & à primo dono: omnia dona.

Quantum ad defensionem totius huius materiæ contra multipliciter arguitur, duo sunt resoluenda: primo, si est verum, quod spiritus sanctus procedat vt amor, secundo an dicat respectum donabilitatis ad creaturas ex sua proprietate personali, sicut supra quæsiuimus etiam de verbo, & quoniam quantum ad primum tenemus partem affirmatiuam cum B. Tho. hic in art. secundo dicit enim cum spiritus sanctus procedat vt amor, ideo adducam principaliora argumenta Aur. vt recitat Capr. in 1. dist. 18. q. 1. contra tertiam.

Secundum, si spiritus sanctus procedit, vt amor, ergo est spiritus quò est amor, quod est falsum, quoniam cum amor sit beatificus, eodem esset beatus quo est spiritus, eodem bonus, & Deus quæ omnia sunt falsa cum sit beatus & bonus, & Deus ex essentiali, & non notionali.

Ad hoc concedo consequentiam, quod est spiritus, & amor personalis inquantum terminat productionem modo voluntatis, & nego falsitatem consequentis. Ad probationem nego amorẽ procedentẽ esse beatificum, imo ille est essentialis, qui vt sic habet rationem attributi, & perfectionis. Vnde non eodem amore formaliter est beatus vt Spiritus: quoniam essentiali est Beatus, & personali est Spiritus.

Secundum isti dixerunt alibi, scilicet in q. præcedenti. ar. 1. quòd procedit vt impressio, qua amatum est in effectu amantis,

hic autem dicit, quod procedit, vt amor, ergo sibi contradicunt.

Ad hoc B. Tho. pro eodem accipitim pressionem illam, & amorem productum, sed vt magis explicet declarat amorem per hunc Terminum impressio.

Tertium si procedit vt amor, quæro vel vt amor essentialis, vel vt amor personalis: non primo, quoniam specialem causalitatem haberet super creaturam illam, scilicet quæ conuenit amori essentiali, sed hoc est falsum, quoniam trium personarum est tantum vna causalitas. Non secundum: quoniam non procederet vt primum donum: esse enim primum donum attribuitur amori essentiali, quo omnia alia donantur.

Ad hoc procedit vtroque modo, vt amor quidem essentialis 1. eo modo procedendi, quo procedit amor essentialis secundum rationem, procedit Spiritus sanctus secundum rem: & cum arguitur, ergo haberet specialem causalitatẽ super creaturam: nego consequentiam, sed bene sequitur quòd habet specialem rationem: quoniam in agente per intellectum verbum, vna ratione concurrit: & amor alia ratione, puta vt motiuum & inclinatiuum. Vt personalis autem concedo, quod procedit, & nego illam consequentiam, ergo non procedit, vt primum donum, & cum probatur: quoniam esse primum donum conuenit amori essentiali, dico quòd non conuenit amori essentiali absolutè sed incluso personali: nam sicut diximus supra, quod verbum dicit respectum ad creaturam ratione notitiæ essentialis, vt coniuncta est personali, puta in quantum est notitia genita, si donum dicit amorem essentialem coniunctum huic. quod esse producentem, & sic essentiale trahitur ad personale, & ratio huius est, quia donum & terminus medius inter essentialia & personalia etiam est quasi cõstatus ex vtroque: nam vt respicit donantem, dicit originem, vt respicit rem, cui donatur, dicit amorem, & ratione primi est personale, ratione secundi est essentiale.

Quantum ad secundum videndum est, si Spiritus sanctus sub nomine doni dicit respectum donabilitatis ad creaturas intellectuales ex sua proprietate constitutiua an ex alio: Et ad responsionem propositi noto quinque.

Primum. Donum dicit tria, primo rem donabilem, & hoc denominatiuè sicut scribi scientia denominatur, secundo respectum donabilitatis qui est aptitudo, qua est aptum dari alteri vt sit eius, qui etiam dicitur respectus receptibilitatis in altero. Tertio respectum ad donantem, qui est respectus quasi cuiusdam possessionis, vel auctoritatis inquantum est in facultate donantis. Quauuis autem hos duos respectus includat, primus tamen, est formaliter importat respectum donabilitatis. Nam eius ratio formalis est hæc, donum, est, quod est aptum dari alteri, vt sit eius respectum autem ad donantem importat secundatio vel suppositiuè: supponitur enim quod sit in facultate alicuius, per quam fiat alterius, ex quo hoc non est et ex eius virtute.

Secundum. Applicando hæc ad donum diuinum personale, dico quod res denominata, prima donum est amor, eo, quod est radix liberæ dationis. Respectus autem ad donantem est relatio constitutiua illius personæ, quæ dicitur processio modo voluntatis. Respectus donabilitatis est respectus rationis ad creaturas sicut respectus manifestatiui in verbo, & significat hæc tria & ordine, quod diximus de dono in communi in præcedenti notando, & sic donum diuinum personale primo & formaliter dicit respectum donabilitatis ad creaturas intellectuales.

Tertium. Ea res quæ est Spiritus sanctus, scilicet significata nomine Spiritus sancti importat primo processionẽ, vt constitutiuam, secundo amorem, tertio donabilitatem, quæ consequitur amorem, sicut filius importat, primo filiationem, secundo notitiam vt essentiale inclusum, tertio manifestatiuum quod consequitur notitiam, in nomine autem verbi formaliter hæc significantur opposito ordine, quia primo manifestatiuum, secundo notitia, tertio emanatio, sic in nomine doni, primo donabilitatem, secundo amorem, tertio processionem.

Quartum. Dico quod non dicit, respectum donabilitatis ad creaturas ex sua proprietate personali, sed ex amore essentiali adiuncto proprietati personali: & ratio huius est quia nulla persona præcisè respicit nisi suum productiuum. Vnde verbum vt persona præcisè non respicit nisi donatorem, ergo sicut verbum ratione notitiæ essentialis respicit creaturam vt manifestatiuum eius, sic donum personale ratione amoris essentialis inclusi respicit creaturam intellectualem sub ratione donabilis.

Quintum. Vt soluantur argumenta Aur. contra hanc determinationem quæ recitatur a Cap. in 1. di. 18. q. 1. contra tertiam. Dico quod à re diuina signata vno nomine ad eandem significatam alio nomine non valet consequentia: quia signata sub vno nomine minus includet, & sub alio magis. Et propterea hæc non valet, res, quæ est filius, signata nomine filij, non dicit respectum ad creaturam, ergo signatum nomine verbi, non dicit respectum ad creaturam, & ratio quod non valeat, est, quia filius formaliter non dicit illam & notitiam, à qua habet, quod sit manifestatiuum creaturæ. Sic non valet hæc, Res, quæ est Spiritus sanctus, signata nomine Spiritus sancti, non dicit respectum ad creaturam intellectualem: ergo signata nomine doni non dicit, & ratio huius est, quia ly, Spiritussanctus nõ dicit formaliter nisi proprietatem quæ est ipsi ratio passiua, qua respicit præcisè spirantem, sed ly, donum vltra illam dicit amorem à quo trahit respectum donabilitatis ad creaturam.

Ex his patet, quod argumenta Aureol. laborant in æquiuoco: credit enim B. Tho. tenere quod donum primo & formaliter dicat proprietatem constitutiuam Spiritus sancti, quod declarauimus esse falsum ex consequenti non habet respectum donabilitatis ad creaturas ex proprietate personali, & hæc concludunt omnia argumenta eius: ex hoc tamen non sequitur, quod si non dicit respectum ad creaturam, ex sua proprietate personali, quod etiam non dicat ex sua ratione formali, vt stat sub hoc nomine donum. Nam donum dicit formaliter aptitudinem donabilitatis & hoc habet vt diximus, ex amore, qui est radix omnis doni, & primum donum.

Aduerte etiam quod argumentum eius tertium, quartum, quintum, nonum, peccant in hoc, quod nescit distinguere de nono essentiali & personali: nam quando Spiritus S. donat se ipsum, dicitur donum essentiale, quia non est à se ipso, nec sui ipsius per originem, sed per identitatem, similiter quando pater donat filius nobis, est essentiale: quia filius implicat originem, non tamẽ esse, quæ est per modum amoris, quæ est radix omnis doni, ideo non est necesse eius argumẽta aliter soluere.

¶ Quæstio Trigesimanona

ARTICVL. I.

OStensum est enim supra quòd diuina simplicitas. vsque ibi qui personam. Aduerte quod consideratio huius identitatis non coincidit cũ ea, quam fecit B. Th. supra in q. 3. ar. 3. nam illic accipit suppositum & personam metaphysicè vt sumit philosophus, & tale suppositum dicit quod dicit singulare completum in natura intellectuali indiuisum in se, & distinctum à quolibet alio principiis indiuiduantib. vt hic homo, vel eius essentia, vt in separatis, quæ se ipsis indiuiduantur, & quia Deus se ipso distinctus est à quolibet alio, sic potest dici suppositum & persona metaphysicè, hic autẽ accipit suppositum, & personam pro constituto, & distincto relatione, quod negaret metaphysicus: & ideo potest formari duplex quæsitum. primum, An in Deo metaphysicè sint idem essentia & suppositum, & sic quæsitum fuit supra. q. 3. art. 3. secũdò, An theologicè sint idem, & sic quæritur hic vt quoddam valde difficile.

Relatio autem ad essentiã comparata non differt re, sed ratione tantum. Circa hanc propositionem cadunt duo dubia, primum est, si est verum quod differant tãtum ratione, & non ex natura rei: secundum si sunt idem realiter, quomodo stat quod relatio plurificetur, & non essentia. Verum primum fuit discussum supra q. 28. arti. 2. & argumentatum est contra Sco. ex Grego. & soluta fuerunt argumenta Sco. in Capr. 1. di. 33. q. 1. contra tertiam. & solutiones expositoris sunt solutiones Cap. secundum autem determinauimus illic per Heru. 1. di. 33. q. 1. ar. 4. & per B. Th. 1. dist. 33. q. 1. ar. 1. ideo circa huiusmodi dubia non est amplius hic immorandum.

In responsione ad secundũ, in quantum essentia & persona: Aduerte quod Cap. adducit plura argumenta Aur. cũ hanc responsionem, ex quib. expositor recitat, & soluit tantum primum. vt autem defensio sit perfecta, volo soluere omnia.

Pro responsione ad primum, Aduerte quod responsio, quam adducit expositor hic, & reprobat, est prima responsio Capreoli. & accipit affirmationem & negationem in actu exercito pro propositione affirmatiua & negatiua, quas constat fabricari per intellectum, & sic affirmatio & negatio non verificantur ante opus intellectus. Verum quia affirmatio & negatio possunt accipi pro fundamento

vel

vel significato talium propositionum, s. esse & non esse, & hæc non pendent ab intellectu, quoniam nullo intellectu considerante homo est homo, & homo non est lapis. ideo aduertens Capr. primam non sufficere, dedit aliam responsionem, quæ incipit ibi, potest etiam sibi dari pro causa, distinctio rationis hæc est eadē cum ea, quam dat expositor, & approbat, & ideo non fuit laudabile expositorem ita reprehendere Capr. deinde incidere in eandem sententiam vltimatam cum Capreol.

Pro responsione ad secundum & quartum. Aduerte quod Aureol. decipitur in hoc, quod credit omnem rem conceptibilem pluribus rationibus posse dici compositam secundum rationem, quod non est verum, nisi de eo, in quo sunt plures rationes vt fundamenta suæ veritatis. Sic in Deo, in quo fundatur ratio essentiæ & ratio relationis, Vnde non cogimur dicere. Deum compositum re, nec ratione, sed esse multiplicem ratione fundamentaliter & non subiectiuè.

Pro responsione ad tertium, Aduerte quod cum distinctio rationis virtualis, quæ est æquipollens distinctioni actuali præcedat omnem actum intellectus, illa est sufficiens ad tollendam contradictionem, vnde neganda est minor intellecta de distinctione æquipollēte distinctioni actuali, qualis est distinctio virtualis vt nos intelligimus.

Pro responsione ad quintum & sextum, Aduerte: quod decipitur non distinguens inter intellectum comprehensiuum Dei, & non comprehensiuum, qualis est intellectus creatus: nam respectu intellectus comprehensiui argumenta concludunt, sicut enim essentia & personæ comparatæ essentiæ non ponunt in numerum, si per diuinum intellectum formatur tantum vna adæquata ratio, & non possunt esse plures, quæ ratio est diuinum verbum. Sed respectu intellectus non comprehensiui hæc consequentia non habet apparentiam essentia & persona non ponunt in numerum, ergo ratio essentiæ & ratio personæ non ponunt in numerum, nam neutra ratio formata ab intellectu non comprehensiuo adæquatur rei intellectæ.

Pro responsione ad sextum, Aduerte quod decipitur: quia ignorat quid sit ceptum secundum addere supra primum hoc enim non est aliquod trium modorum, quod ponit Aureol. sed est eandem rem aliter exprimi per vnum conceptum & aliter per alterum puta exprimi absolutè, & exprimi relatiuè.

ARTICVL. II.

Vtrum sit dicendum tres personæ sunt vnius essentiæ.

Circa hunc art. non cadit difficultas dummodo ly, personę, considerentur, vt habētes, & ly, vnius essentiæ, vt res habita, hic tamen aduerte pro tali resolutione, quod Heru. primo di. 34. q. 2. ponit quatuor conclusiones.

Prima, conuenienter dicitur vna essentia est trium personarum, quoniam in hac est habitudo rei habitæ ad habentes sicut est vera hæc, vna humanitas specifica est trium hominum.

Secunda conuenienter dicitur, Tres personę sunt vnius essentiæ, quoniam in hac est habitudo, econuerso, s. habentium ad rem habitam.

Tertia, Non conuenienter dicitur, Tres personæ sunt vnius Dei propter diuersum modum significandi essentiæ. & Dei, nam Deus, cum sit concretum, significat suppositum, & vt sic vt habens, non potest autem habere rationem habentis, nisi vt possidentis vel Domini, vel producentis quæ omnia sunt falsa in Deo, in quo non proprie seruatur possessio, nec dominium, nec auctoritas, nec productio super tres personas. Non enim pater est productus.

Quarta, Non conuenienter dicitur tres personę sunt essentiæ nisi addatur vnius, vel simplicis quoniam genitiuus simpliciter dictus, non consueuit construi in habitudinem habiti, est determinandus per alium genitiuum, vt Sortes est vnius oculi, igitur si diceretur absolute essentiæ, ly essentia haberet rationem habentis: si autem apponatur vnius essentiæ, sensus est tres personæ sunt induisæ in essentia habita, vel conueniunt in essentia.

ARTICVL. III.

Vtrum nomina essentialia prædicantur singulariter de tribus personis.

Circa Titulum scias, quod ly, essentialia, debent intelligi in concreto, & non in abstracto, clarum est enim quod tres personæ sunt vna deitas, & vna essentia, ex præcedentibus, non autem ita clarum est, quod non possint dici plures substantiæ, vel subsistentes, vel æterni.

Cuius ratio est, quia nomina subiectiua significant aliquid per modum substantiæ. Recordare quod in q. 36. art. quarto posuit differentiam inter pluralitatem substantiuorum & adiectiuorum, & dixit illa pluralificari ex pluralitate formæ. hęc autem ex pluralitate suppositorum, sed illic non assignauit rationem, hic autem assignat, igitur hæc ratio defensanda est. Nam quòd nomen substantiuum non pluificetur, plurificata forma, arguitur.

Primo quia stat eundem hominem habere plures artes: & tamen non dicerentur plures artifices.

Secundo, arguunt Auröl. & Scot. vt recitat Capr. 1. dist. 12. q. 1. in principio argumentorum, Adiectiuu significat solam formam. Album enim puram qualitatem significat ita debet plurificari ex forma sicut nomen substantiuum, & magis.

Præterea est argumentum Sco. 1. q. 12. terminus numeralis ponit significatum suum, quę est pluralitas consignificatorum sui terminabilis: sed significatum sui terminabilis, siue adiectiui, siue substantiui est forma, ergo ponit pluralitatem formæ, tam in substantiuo quam in adiectiuo, nec hoc impedit diuersus modus significandi, quoniam tam substantiuum quam adiectiuum habent idem significatum.

Præterea non solum adiectiua, sed etiam verba, & participia plurificantur secundum supposita, ergo ratio assignata non est efficax, nam conuenit alteri.

Ad primum sufficienter respicit expositor, & stat in hoc, nomen substantiuum concretum, & nomen adiectiuum conueniunt in hoc, quod vtrumque ad sui pluralitatem requirit distincta supposita. differunt autem, quoniam substantiuum requirit distinctionem suppositorum, & distinctionem formæ. adiectiuo vero sufficit distinctio suppositorum: & ideo instantia de duplici arte in eodem homine nihil valet, cum non sit in eo distinctio suppositorum.

Ad primum Aureol. dico, quod licet adiectiuum significet solam formam, non tamen secundum se. sed connotando subiectum more accidentis, substantiuum autem significat formam alio modo significandi quam substantiuum, ideo conuenienter dicitur multiplicari, non multiplicata forma.

Ad secundum, nego quod primum significatum substātiui concreti, & adiectiui sit forma. imo suppositum verum: quia substantiua ex modo significandi sunt vt substantiua consequenter significant formam secundum se, & sic important vtrumque, adiectiuum autem, quoniam significat more accidentis, non significat formam secundum se, & propterea non est necesse ad pluralitatem adiectiuorum plurificari formam, & cum dicit, quod non obstat diuersus modus significandi nego, quoniam ex diuerso modo significandi diuersificatur propositio secundum veritatem, & falsitatem, vt patet, cum dicitur, Deitas generat, & Deus generat: nam licet sint idem, tamen prima est falsa secunda vera, ex solo modo significandi.

Ad tertium dico, quod cum verba, & participia significent actum, & actus respiciat supposita dicuntur in singulari, vel plurali, secundum exigentiam suppositorum. Vnde si suppositum est vnum verbum, vel participium dicuntur de eo in singulari, vt Plato scribit, vel est scribens si autem supposita sint plura, dicitur verbum, vel participium de eis in plurali, vt Sortes, & Plato scribunt, vel sunt scribentes. Vnde patet quod regula Bea. Thom. est sufficiens, quia non solum verificatur pro adiectiuis, sed etiam pro verbo, & participio.

ARTICVL. IIII.

Vtrum hæc sit vera, Deus generat Deum.

Circa hunc articulum faciunt difficultatem tres propositiones positæ in articulo contra quas arguit Aureolus, vt patet in Capreolo, prima distinctione quarta quæstio. prima. 3.

Prima, Hoc nomen Deus, ex modo significandi habet vt proprie possit supponere pro persona. Contra hāc sic arguit Aureo. Deus semper supponit pro habente Deitatem, sed habens deitatem est suppositum: ergo semper supponit pro supposito. & non aliquando pro essentia.

Præterea dicit B. Tho. in ar. Deus ex modo significandi habet quod proprie possit supponere pro persona, sicut homo sed semper retinet eundem modum significandi, s. vt habens deitatem, ergo semper supponit pro persona.

Ad hæc est duplex responsio, prima est Capr. qui dicit Aur. non intelligere sensum B. Tho. credit enim quod B. Tho. teneat Deum supponere aliquando pro essentia, idest, deitate in abstracto, aliquando pro persona.

Sed hæc non est mens eius, sic enim argumentum concluderet, & quoniam ly, Deus semper supponit pro habente deitatem, & non pro deitate habita: sed B. Thom. intendit quod aliquando pro essentia in concreto, quod designatur per ly, Deus, & hoc respectu prædicati conuenientis Deo, etiam per impossibile remotis personis, sicut hic Deus creat aliquando pro persona, idest pro subsistente in natura diuina, & hoc præcipuè respectu prædicati non conuenientis Deo nisi ratione suppositorum vt Deus generat, vel spirat. Aur. autem credit B. Tho. intendere quod aliquando supponat pro essentia in abstracto: quod non est verum, ideo argumētum non concludit.

Secunda responsio est expositoris, quæ stat in hoc, sub Deo datur duplex singulare, scilicet hic Deus, & sub ly, Deus datur Pater & filius, & Spiritus sanctus, & hoc tantum reperitur in Deo: quoniam in eo solo, in vna essentia inueniuntur distincta supposita, ergo ly, Deus aliquando supponit pro hoc Deo præcisè, & non pro patre, aut filio, & tunc dicitur supponere pro essentia in concreto, vt Deus creat. aliquando supponit pro hoc supposito contento sub ly. hic Deus, vt Deus generat, & ad argumentum Aur. negat minorem, quoniam stat quod supponat præcisè pro hoc Deo, qui vt sic abstrahit à suppositis. Et scias quod expositor non approbat dictum Capr. qui tenet, quod Deus nunquam supponat pro essentia, quia etiam pro persona distinctè, vel indistincte. Dicit enim expositor, quod formatur aliqua propositio, in qua ly, Deus nō potest supponere pro persona, neque distincte neque indistinctè, sed pro habente deitatem sicut in ista, Deus creat: nam remotis personis, per impossibile, adhuc est vera, & ista Deus & pater, & filius & Spiritus sanctus, ly, Deus stat pro natura communi in concreto, & in ista, Deus nō generat ly, Deus stat pro habente deitatem: & ideo B. Tho. negat eam: si enim ly, Deus staret pro persona, esset propositio indefinita, & sic esset vera: quoniam aliqua persona non generat. Potes autem saluare Capr. & dicere quod primari è quidem, vel cōsequenter supponit pro persona etiam quando stat pro essentia in concreto: nam hæc consequentia valet gratia materiæ: Deus creat, ergo Pater, & filius creat, quoniam opus ad extra est commune tribus.

Secunda propositio, quandoque ergo hoc nomen Deus supponit pro essentia, vt Deus creat. Contra hanc arguit Aureol. actio est suppositi & non naturæ, nisi vt principij quo creatio est actio, ergo ly, Deus stat pro supposito & non pro essentia.

Capreol. & expositor respondent conformiter, & stat in hoc: deceptus fuit Aur. in ly, essentia. credit enim quod sumatur à B. Tho. in abstracto, & tamen sumitur in concreto. idest pro habente deitatē. & ad argumentum concedo, quod creatio est actio in bono sensu, & est suppositi metaphysici, quod est hic Deus. sed non suppositi Theologici, nisi concomitanter. Tertia propositio vel tres, vt cum dicitur Regi seculorum. Contra arguit Aur. hoc repugnat secundæ propositioni, ergo sibi contradicit, probatur antecedens, quia illi debetur honor, qui regit, & creat, sed in hac, Deus creat, ly Deus secundum te supponit pro essentia, ergo & in hac, soli Deo.

Ad hoc dicit Capr. & expositor quod in vtraque ly, Deus stat pro habente deitatem, & consequenter pro tribus personis, sed quod in ista soli Deo honor &c. B. Tho. dicat ly, Deo supponere pro tribus personis, fecit propter argumentum, quod vt dicit B. Tho. supra in q. 31. art. 3. ad secundum exposuit hanc exclusiuam pro tota Trinitate. Quod autem dixit in hac, Deus creat, stare pro essentia, ideo dixit, non quia consequenter non stet pro tribus personis: sed quia potest stare præcise pro habente deitatem, & non pro aliquo supposito vt ibi, Deus non generat.

In responsione ad tertium, sunt tres propositiones dubiæ.

Prima aliter se habet hoc nomen Deus ad supponendum pro persona, & hoc nomen homo: nam dicit expositor quod hæc differentia, vel est ratione personæ determinate, vel indeterminatè, & arguit quod neutro modo. Vide tu: deinde respondens dicit, quod est ratione personæ indeterminatè, quia ly Deus secundum se reddit propositionem difinitam.

Sed hæc responsio non videtur tandere intentum B. Tho. non enim comparat Deum ad hominem in sumēdo pro persona determinate, vel indeterminate. Sed quærit vnde est, quod homo simpliciter sumptus semper stat pro persona indeterminate, & nunquam pro natura communi sumpta in concreto, nisi ratione adiuncti, vt in hac, homo est species. Deus autem simpliciter sumptus, semper supponit pro natura in concreto, nunquam autem pro persona siue determinate, siue ideterminate, nisi rōne determini personalis, vt Deus generat. Vnde dicendum est, quod huiusmodi differentia sumitur ex parte veritatis, & pluralitatis naturæ, eo quod essentia diuina stat penitus indistincta: humanitas autem partitur partitione suppositorum & propterea stat ly Deus ex sua natura pro essentia concretiuè, & ly, homo pro suppositis.

Secuda propositio, Vnde per se supponit pro natura communi. Aduerte pro in hac propositione videtur B. Tho. coincidere cum opinione reprobata in art. cum dixit, Quidam dixerunt quod hoc nomen Deus propriè & secundum naturam supponit pro essentia, Expositor dicit quod in art. loquitur de potentia suppositali quia potens est supponere pro essentia in concreto. in responsione autem ad tertium loquitur de actuali suppositione, ideo non sibi contrarius est. Sed quoniam B. Thom. simpliciter reprobauit illam opinionem, melius est dicere, quod non coincidit, ex eo quod illa opinio tenebat, Deum secundum se supponere pro natura in abstracto, & sic reprobauit eam B. Thom. In responsione ad tertium tenet quod secundum se supponit natura in concreto, quod negabat illa opinio, & sic non coincidit.

Tertia Propositio. Vnde datur intelligi, quod generatio repugnet diuinæ naturæ. Sed contra hanc arguit Aur. & Durand. & Greg. Aur. quinque mediis, sed primum non habet apparentiam, vt videbis, credit enim, quod in hac, Deus non generat. ly Deus stet pro essentia, in abstracto quod sæpe diximus esse falsum.

Pro responsione ad secundum sequere expositorem, cuius responsio stat in hoc, quod licet affirmatio & negatio reducantur ad idem genus rei, non tamen ad idem genus principij cognoscendi.

Pro responsione ad tertium sequere expositorem & dic, quod in ista, omnis Deus generat, ly, Deus non stat pro suppositis relatiuis, sed pro suppositis metaphys. quæ sunt hic Deus, & hic Deus &c. & sic sunt contradictoriæ, & hęc est vera, hic Deus generat, & hæc est falsa, Deus non generat.

Pro responsione ad quartum dic vt Capr. quod ista Deus non generat. æquipollet vniuersali negatiuæ. I. nihil existens Deus generat & ideo nego quod sit infinita.

Pro responsione ad quintum sequere secundam responsionem Cap. ibi potest etiam aliter dici, & aduerte quod expositor in fine suæ expositionis eodem modo respondet hæc prædicta argumenta sunt in Capr. 1. di. 4. q. 1. ibi sed restat adhuc dubium, & scias quod Cap. non adducit eorum argumenta, sed bene expositor: & tu responde, vt ipse, quia illic clarius est. Aduerte, quod omnes peccant in hoc, quod credunt hanc esse indefinitam. Deus non generat, cum tamē dicamus nos quod æquipollet vniuersali negatiuæ sicut ista, homo non viuit, vel homo non est lapis. æquipollet enim isti, nil, quod est homo, viuit, vel nil, quod est homo, est lapis.

ARTICVL. V.

Vtrum hæc sit vera, essentia generat essentiam.

Circa hunc ar. aduerte primo pro titulo quod ibi non quęritur, Vtrum generatio conueniat essentiæ, vt principio quo, vel vt termino formali, de hoc enim quæretur infra cum loquemur de potentia generandi sed vt principio quod, ita quod hæc sit vera, Essentia generat, sicut ista, Pater generat.

Pro defensione pono duas conclusiones, prima essentia nec generat, nec generatur, hanc probat Greg. nil enim seipsum producit, sed inter essentiam & ipsammet essentiam nulla est penitus distinctio. nec absoluta nec relatiua.

Secunda conclusio, essentia diuina, nec per se, nec per accidens generatur. hanc tenet B. Thom. hic in responsione ad secundum, & probatur sic, Quod non per se, quia generatio per se est suppositi: quia est id, quod & in creatis. vnde in procœmio metaphysicæ non generatur homo, nisi quia generatur hic homo. Quod non per accidens, patet, quia tunc per accidens non generetur quando est distincta in distinctis suppositis: ex eo enim quod hoc suppositi-

suppositum, puta Sortes incipit esse, ex consequenti eius humanitas incipit esse, sed in Deo eadem penitus est essentia in tribus, ergo nec per se, nec per accidens essentia sumpta in abstracto generat.

In responsione ad primum. Aduerte quod Gregorius format idem argumentum in 1. distin. 5. quæst. 1. & est octauum argumentum, & respondet conformiter, sicut hic B. Thom. & defendit magistrum contra Ricardum: vide eum & iterum scias, quod Capreol. in 1. dist. 5. quæst. 1. contra tertiam adducit super idem quartum quintum & sextum argumentum & respondet præcisè vt Gregor. vide.

In responsione ad secundum, & ideo natura diuina in filio non generatur neque per se, neque per accidens. Aduerte, quod vt Capreo. adducit in 1. distinct. 5. quæst. 1. contra tertiam Aureol. contra hanc arguit duodecim mediis.

Primum quidem est illud, quod format hic Bea. Thom. in tertio loco, & ego respondeo, cum declarabo solutionem Beat. Thom. hic ad tertium.

Secundum est tale: generatio realis est à re reali ad rem realem, sed in patre, &c. Ad hoc quod in patre est res, quæ est suppositum, & res, quæ est essentia non quidem distinctæ realiter, sed ratione ex parte rei, similiter est in filio: generatio quidem est à re, vt suppositum est, & ad rem vt suppositum non vt essentia in abstracto. Vnde argumẽtum æquiuocat de re reali.

Tertium licet eadem persona non possit esse generans & genita: eadem tamen essentia potest esse generans, & genita, alioquin Pater & filius non essent idem essentialiter, ergo essentia patris est generans, & filij genita.

Ad hoc nego antecedens, & cum probatur. quoniam aliter pater, & filius non essent idem essentialiter, nego hanc consequentiam: stat enim quod pater sit idem essentialiter cum filio, inquantum sunt duæ personæ vnius & indistinctæ essentiæ: & tamen quod essentia non generet, nec generetur quia generatio est à supposito ad suppositum.

Quartum quintum sextum, petunt idem. probant enim, quod de mente doctorum hæc est concedenda, essentia filij est genita, & per Magistrum, & per Ricardum, ergo non est tutum negare eam simpliciter.

Ad hoc respondebis, vt B. Thom. hic ad primum & ad Ricardum dic, quod authoritas Magistri, præponitur Ricardo & quod fuit confirmata per illam decretalem, de summa Trinitate, & fide catholica.

Septimum omnis filius est genitus essentia est filius, ergo essentia est genita.

Octauum petit idem.

Ad hæc dicit Capreol. secundum Beatum Thomam quod in vtroque committitur fallacia, qua mutatur modus prædicandi: nam in septimo argumento maior est de modo prædicandi per se formaliter, in minore autem per accidens, hæc enim est per accidens formaliter essentialiter est filius: licet per se indentice, & ideo Capreo. ibi assignat fallaciam figuræ dictionis, & accidentis.

Sed contra hanc responsionem arguit Gregor. vt Capre. recitat. sed aduerte quod Gregor. non attingit mentem nostram, nos enim non dicimus: quod ex quocunque modo diuerso prædicandi fiat fallacia, sed solum, quando transitur à modo vnius prædicati ad modum alterius, vt cum mutatur quid in aliquid, vel è conuerso, sic est ibi: nam maior est de modo prædicandi ad aliquid: minor vero de modo prædicandi quid: id est de modo absoluto. essentia enim est filius identicè, & non reuelatiuè, nec enim dicimus quod ex quocunque modo prædicandi per se, & per accidens fiat fallacia accidentis, sed solum quando idem identicè, & non omnibus modis, & aliquod prædicatum attribuitur vni, vt distinguitur ab altero: illudmet prædicatum attribuitur alteri, ac si non distingueretur ab eo: sic est in proposito, vt patet: quando autem sunt duo itendicè. & non omnibus modis, & aliquod prædicatum attribuitur vni, vt non distinguitur ab altero, tunc non est fallacia accidentis, vt patet hic: omne animal, ergo omnis homo est albus: nam ly, album indistinctè conuenit animali & homini, sed ly generare non indistincte conuenit patri, & essentiæ, imo vt distinguuntur ratione ex parte rei.

Nonum essentia est filius genitus, ergo est genita. Tenet consequentia à coniunctis ad diuisa sine termino distrahente.

Ad hoc dico, quod illa conditio sine termino distrahente non sufficit. sed est necesse quod adiectiuum absolute prædicetur de subiecto etiam remoto determinatiuo, puta altera parte diiuncti, vt hic Sortes est homo albus, ergo est albus valet, quia hæc est vera simpliciter, Sortes est albus, etiam si per impossibile poneretur, quod non esset homo hæc autem non valet, remoto filio, essentia est genita, nam filius est præcisa ratio, quod genitum conueniat essentiæ, & ratio remoto filio, non est vera.

Decimum. Nascens est essentia, ergo essentia est nascens per conuersionem. Ad hoc illa conuersio non est bona, quia nascens in antecedente stat substantiuè in secunda adiectiuè, sed dicatur sic, ergo essentia est aliquod nascens, & est vera identicè, sumendo ly aliquod nascens, pro supposito.

Vndecimum & duodecimum pertranseo: patent enim ex præcedentibus.

In responsione ad tertium aduerte, quod hoc idem argumentum in substantia recitat Capreol. vbi supra, & est primum Aureol. & respondẽs dicit ad tollendam contradictionem sufficere distinctionem rationis non qualemcunque, sed quæ fundatur in distinctione reali, hoc sic intellige quæ fundatur in aliquo æquipollenti distinctioni reali, talis quidem est diuina essentia, quæ realiter est communis pluribus suppositis, vt essentia & realiter est propria vt suppositum: Dixi autem æquipollentisquoniam non est necesse huiusmodi esse distincta realiter, licet in creaturis id inueniatur, in quibus tamen est distinctio æquipollens, aliquando sufficit vt patet in puncto, quod verè dicitur principium, & non principium, quia æquipollet duobus, quorum vnum est tantum principium, & alterum tantum finis.

In responsione ad quintum, Aduerte duo, quod ferre suppositum est constituere ipsum: & non supponere constitutum, & hoc faciunt substantiua: nam Sortes constituitur sorteitate, & pater in Deo paternitate. Adiectiua autem non constituunt, sed constitutum supponunt, & ideo non dicuntur ferre suum suppositum, sed suum significatum ponunt circa suppositum constitutum. Significant enim modo accidentis, quod accidens supponit subiectum, vt ly: generans supponit constitutum suppositum, propterea non verificatur de essentia vt sic.

Secundo, Aduerte. quod hæc propositio est falsa, essentia est generans, sumendo eam in abstracto, nam sumpta in concreto esset vera iuxta doctrinam præcedentis articuli, nam verum est quod habens deitatem generat, & ideo hæc fuit concessa, Deus generat. Sed B. Thom. in præsenti articulo intendit de essentia in abstracto gratię &c.

ARTICVL. VI.

Vtrum personæ possint prædicari de nominibus essentialibus.

IN responsione ad primum. hoc nomen Deus, per se habet, quod stat pro essentia. Contra: Hoc videtur contradicere quarto articulo huius quæstion. dixit enim quod supponit pro habente deitatem, ergo non pro essentia. & tu responde, quod hic per ly, essentia, non intendit essentiam in abstracto, sed in concreto, quæ exponitur per ly, hic Deus, vnde hæc propositio Deus est Trinitas æquipollent huic hic Deus in se continet tria supposita, & non potest verificari in creatis. in quibus partitur natura ex pluralitate suppositorum.

In responsione ad secundum. Vnde sicut est per se: pater est Deus, vt ista, Deus est pater, & nullo modo per accidens. Cõtra. ergo in hoc argumento Deus est pater, filius est Deus, ergo filius est pater, non committitur fallacia accidentis, probatur consequentia, quoniam minor est per se, vt patet, & maior est per se. vt dicit hic B. Thom. &c.

Ad hoc dico, cum B. Thom. dicit, quod ita hæc est per se Deus est pater, sicut ista pater est Deus, ly per se non sumitur formaliter, sed identicè, ita quod fit comparatio in perfeitate identica tantum, & non in formali: nam hæc, Pater est Deus, est per se & formaliter identicè: hæc autem Deus est Pater, est per se tantum identicè, & quando dicit B. Tho. quod nullo modo est per accidens, sumit ly, nullo modo. in tali genere perfeitatis identicè, & non valet.

Ad argumentum ergo dico, quod est fallacia, quoniam maior non est per se nec identicè, minor autem identicè, & formaliter, si autem debet vitari fallacia, debet maior esse per se formaliter.

Articulus septimus & octauus nõ patiuntur difficultatem.

Quæst.

Quæstio Quadragesima.

ARTICVL. I.

Vtrum relatio sit idem quod persona.

VIdam enim dixerunt, proprietates non esse personas. Aduerte quod hæc opinio est Gilberti, quæ & tacta fuit in q. 39. art. primo. Sed circa eius recitationem in hoc art. dubitat expositor, dicit enim quod in q. 39. ar. primo attribuitur Gilberto, quod tenuerit proprietates esse personas, hic autem attribuitur sibi oppositum, vt patet litera D. Thom. ergo B. Thom. non fideliter adduxit opinionem Gilberti.

Ad hoc respondet expositor quod hic non recitat opinionem Gilberti. sed potius adducit id, quod sequitur ex opinione eius: sequitur enim quod ly, relationes sunt assistentes, quod non sint essentia, & per consequens non sint personæ, suprà vero tantum recitauit.

Sed tu dic, quod non constat ex q. 39. arti. 1. Gilbertum tenuisse relationes tantum assistentes. Sed hoc non ita clarum est in prædicto articulo. Ideo dubium expositoris est insufficienter fundatum.

Hanc ergo identitatem alij considerantes. Aduerte quod hæc opinio est Præpositiui, quam tetigimus supra in q. 32. art. 2. qui negabat tales proprietates, quas diximus notiones, & volebat exponi abstractum pro concreto. Sed contra ipsum arguit B. Tho. in illo met art. & illic rationes B. Tho. defensaiimus contra Grego. vide tu.

Oportet dicere proprietates esse in personis. Contra hanc propositionem arguitur. quoniam ly, in, vel tenetur transitiuè, vel intransitiuè. si primum, ergo cedit opinio Præpositiui qui dicebat, ideo proprietates esse in personis quia sunt ipsæ personæ. Si secundum, ergo nihil est transitiue in alio, nisi sit distinctum ab eo. sed proprietates non distinguuntur à personis, ergo non sunt in personis.

Ad hoc scias primum quod Greg. in primo, di. 27. & 28. q. 1. fundauit totam phantasiam suam super hanc rationem. Vnde tenet, quod ly, in, stat intransitiuè: sed B. Th. & Scotus tenent, quod stat transitiuè, eo quod proprietas est in persona, sicut forma in supposito transitiuè, & secundũ rem: in Deo autem est transitiuè, secundum rationem tantum, quoniam proprietates significantur vt quo, & suppositum vt quod, & licet in transitiuè secundum rem, & secundum rationem requiratur distinctio realis, tamen intransitiuè, secundum rationem sufficit distinctio rationis: & propter hoc deceptus est Greg. qui credebat talem transitionem repugnare diuinæ simplicitati.

Ad argumentum ergo dico, quod qualis est constructio transitiua, talis est distinctio, & quia inter proprietatem, & personam est constructio transitiua solum secundum rationem, sufficit distinctio rationis ex parte rei. De imaginatione Gregorij plenius videbimus articulo sequenti.

ARTICVL. II.

Vtrum personæ distinguantur relationibus.

CIrca hunc articulum primo examinabimus propositiones eius: secundo defensabimus determinationem Bea. Tho. contra Gregor. & Scotum, & Aureo.

Quantum ad primum, propositio examinanda est hæc. Inueniuntur autem in diuinis personis duo, vsque ibi, vt paternitas. Circa propositionem dubitatur, si præter originem, & proprietatem quæ sunt relatiua potest teneri, quod distinguantur, aliquibus absolutis.

Aduerte igitur: quod Scotus in primo dist. 26. q. 1. pertractans tertiam opinionem, licet non teneat determinate, dicit tamen, quod non videtur repugnare fidei: si sic teneretur, primo quia scriptura non dicit oppositum, dato enim quod nominet personas semper nominibus relatiuis, tamen non negat, quin possint nominari terminis absolutis & si dicas, cur ergo Saluator noster non reuelauit illos terminos? Respondit Sco. quia fortè essent nobis incomprehensibiles: fundat autem se super dictum Salomonis prouerb. 30. quod nomen eius, & quod nomen filij eius, &c.

Constat ergo quod filio conuenit aliud nomen, aliter vanè quæreret Salomon filij eius.

Fundamentum, quod accipit à Bonauentura est hoc secundum ipsum. Persona dicit essentiam & substantiam, ergo persona est quid absolutum, quid essentia, & substantia est quid absolutum, sed hæc facile soluuntur, & ad dictum Salomonis dicimus quod non inconuenit filio conuenire aliud nomen à priori, quod nos nescimus, sicut Deo conuenit nomen ineffabile à priori, & tamen quod illud nomen filij sit etiam relatiuum. Vnde hæc consequentia non valet, secundum Salomonem conuenit aliud nomen, ergo illud absolutum est, ergo constituitur absoluto.

Quantum vero ad dictum Bonauenturæ respondetur, quod intendit personam dicere essentiam vt suum materiale, in quo fundatur. ac substantiam, id est, hypostasim, quæ quidem est, relatio subsistentis, vt suum formale significatum. nego autem vtrumque esse absolutum, cum ly substantia, id est, hypostasis sit relatio.

Origo, & relatio quæ quidem, quamuis non differant. Aduerte quod licet Bea. Thom. in hoc articulo, concludat quod relatio & non origo, constituat, tamen non peruenit ad vltimam determinationem, quam facit in art. 4. non enim est verum quod relatio vt relatio constituat, imo constitutum supponit vt relatio: sed relatio vt proprietas, id est, vt se habet sicut forma indiuidualis: hic autem B. Thom. loquitur indistinctè de relatione, quoniam sufficit vt concludat conuenientius constitui personas per relationem quam per originem.

Differunt tamen secundum modum significandi. Aduerte quod hic modus distinctus significandi non est grammatica lis puta abstractum, concretum, quo & quod, nam tam origo quã relatio nomine abstracto significatur, sed & metaphysicalis. quia habent distinctam rationem formalẽ, nã origo significatur vt egrediens, & via. Relatio verò vt forma intrinseca.

Relatio vero per modum formæ. Aduerte quod relatio significat per modum formæ, non tamen denominanter, sic enim vt origo denominatur originans, sed per modum formæ insistentis realiter in eo cuius forma, quoniam relatio licet quo ad formale sit ad alterum tamen, vt res est in altero, entitas enim paternitatis est in patre, entitas autem originis est via in aliud ab alio.

Si autem relationes, vel proprietates constituunt. Contra si constituunt, inquantum sunt persona, ergo omne, quod est persona constituit, sed tam origo quam essentia sunt persona, ergo & origo, & essentia constituunt personam quod est falsum, & contra B. Thom.

Ad hoc dico, quod B. Tho. non intendit ex hoc solo inferre, quod constituant in quantum sunt persona sed simul cum alijs conditionibus requisitis ad constitutiuum. Quæ sunt duæ, primo quod sit proprium, & ideo essentia non constituit, secundo quod significetur vt intrinsecum, & non vt egrediens, & ideo origo non constituit.

Aduerte, quod in ratione prima assumit illam propositionem, necesse est intelligi eorum distinctionẽ fieri per aliquod intrinsecum, & ex illa adducit expositor quod distinctiuum Sortis, & Platonis non est quantitas. quasi non sit de intrinseca ratione eorum, sed vt diximus supra contra eum, licet pro dictione metaphysicali quantitas non sit intrinsece illic. distinguuntur enim entitate suis formis, à quibus habent esse. & per consequens diuersa esse. tamen pro distinctione quantitatiua est quantitas de ratione intrinseca eorum non enim distinguuntur numeraliter quantitatiuè, nisi quantitate. Aduerte in secunda ratione illa propositio, sed oportet quod ipsa distinguentia, habet intelligi non de vniuersaliter distinctiuo, aliter cõmunis spiratio constitueret patrem, & filiii cum distinguat ipsos à spiritu sancto, sed de distinctiuo non præuento à priori constitutiuo. vnde concedo, quod nisi cõmunis spiratio præueniretur à paternitate, & filiatione, constitueret patrẽ & filium, qui tamen constituerentur vt vnum suppositum, cum non haberent in casu dato oppositionem relatiuã adinuicem.

In responsione ad primum, Aduerte quòd responsio stat in hoc, personæ diuinæ dupliciter considerantur, primo secundum se, & sic non aliquo addito, sed se ipsis distinguuntur nobis significare modo suppositi, & vt distinguuntur in modo significandi à natura diuina abstractè sumpta. & sic dico, quod secundum rationem, licet non secundum rem distinguuntur, & constituuntur relationibus.

In responsione ad tertium, Aduerte quod B. Thom. intendit concedere distinctionem relatiuam esse primam in ordine entium, quia inuenitur in primo ente, sine imperfectione aliqua, in quo non inueniuntur aliæ oppositiones,

H eo quod

eo, quòd includunt imperfectionem, vt diximus suprà, non tamen intendit cõcedere esse primam in ordine distinctionum: quoniam in hoc ordine, illa est prima quæ est maxima, & illa est maxima quę ponit maximam distinctionem inter extrema, quæ maxima distinctio, non est in suppositis diuinis imò minima, & id in ordine distinctionum hæc distinctio est minima.

In responsione ad quartum. Aduerte, quod stat in hoc, negatur quod ly aliud importet aliquid prius distinctum, sed dicq; quod importat suum correlatiuum simul tamen natura: nec est necesse omne difiniens esse prius suo diffinito, nisi in abstractis, in relatiuis autem sufficit si multas naturę, cum sint de mutuo intellectu, bene tamen requiritur quod diffiniens, nunquàm sit posteriùs suo diffinito.

Quantum ad secundum principale ponetur defensio cõtra Greg. 2. contra Scotum. 3. contra Aureolum.

Quantum ad Greg. faciam tria, primo ponam mentem eius, secundo mentem B. Th. tertio eius rationes soluam.

Circa mentem Greg. aduerte, quod ipse in 1. di. 26. & 27. q. 1. art. 2. in prima conclusione tenet, quod considerata omnimoda simplicitate diuinæ personæ, esset tenendum, quod constituuntur & distinguuntur se ipsis præcisè, & non aliquo sui dubitans ne, ly. aliquo sui, repugnet tantæ simplicitati: nam ly. aliquo vel aliquid sui, præcise sumptum vel est ipsa persona, vel non, sed aliquid personæ non. Primum quia idem non potest esse constitutiuum, & constitutum. alioquin idem esset prius, & posterius: & causa, & causatum: propterea concludit quod si apud doctores inueniatur, quod pater constituitur paternitate: non est sumenda ly. paternitas pro relatione formaliter, sed vt æquipollet huic complexo, quia genuit filium nõ secundum, quia persona diuina non esset simplicissima.

Circa mentem B. Th. aduerte, quod notat Capreolus in di. 26. q. 1. art. 4. Greg. contra primam, diuina relatio, non constituit personam, vt pars integralis, nec essentialis vt forma partis, nec vt differentia indiuidualis fluens à forma partis, sed vt forma totius constituit suppositum & dicitur constitutio formalis, quia suppositum dicitur ab illa formaliter tale, & tunc dico, quod primus & secundus & tertius modus repugnant simplicitati, quia constituens non dicit totum, sed quartus modus non repugnat, quia constituens dicit totum quia est sicut forma totius, distinguitur autem à constituto in modo significandi, sumptum enim abstractè habet rationem quo, & concretum habet rationem quod, & per consequens cõstituti.

Quantum ad argumenta eius, quæ recitantur à Capreolo vbi supra. & sunt quatuor, non est respondendum aliter, quia concludunt in 1. 2. & 3. sensu, quia non sunt sensus B. Th. nec alicuius Catholici, non autem concludunt in quarto in quo præcisè est mens B. Thom.

Similiter aduerte, quod Aureo. argumenta adducta à Capreol. ibidem statim post solutionem argumentorum, Greg. non sunt soluenda nisi in 4. art. huius quæst. ibi enim declarabitur, quod relatio vt relatio præcisè non constituit, sed vt relatio diuina, est forma incommunicabilis in se continens virtualiter vicem omnium principiorum indiuidualium, vt dicemus in illo art.

Quantum ad mentem Scoti. Aduerte, quod tenet non repugnare, quin in Deo sit aliquod suppositum absolutum, & per consequens non constitutum relatione & eius fundamentum est, quia per se subsistere dicit perfectionem, ergo non est negandum à diuina natura, quia seipsa subsistat: præterea intellectus naturaliter cognouit Deum esse indistinctum in se, & distinctum à quolibet alio seipso, vt attingit metaphysicus, ergo remota relatione ab intellectu, adhuc est suppositum in Deo absolutum, sed Scotus laborat in æquiuoco, loquitur enim de supposito metaphysico, de quo Beatus Thom. loquutus est suprà in q. 3. art. 3. hic autem loquitur de supposito Theologico quæ quidem supposita distinguuntur suis rationibus formalibus nam Metaphisicum dicit duo, scilicet subsistens & distinctum se ipso, vel aliquo sui absoluto à quolibet supposito altero, & hoc modo hic Deus est suppositum, & hic homo. Theologicum etiam dicit duo. subsistens, & distinctum à quolibet supposito in eadem natura numerali, in qua reperibilia sunt plura supposita, sed hęc distinctio non est nisi per relationes. quoniam cum distinctione per abstracta, non stat vnitas essentiæ.

Argumenta vero eius non oportet soluere, quoniam concludunt de supposito metaphysicali, de quo hic non loquimur.

Quantum ad mentem Aureo. Aduerte quod recitat Capreo. vbi supra contra secundam, dicit duo contra B. Thom. hic primum est, quod relationes non constituunt, secundum est quod origines possunt constituere, & soluit rationem B. Thom. positam in artic. qua dicit, quod origo non constituit. quia significatur vt egrediens, & via.

Primum quidem dicit credens relationem subsequi personam, & ipsam productionem quia fundatur super eam, nec aceptat illam distinctionem de relatione vt relatio, & vt constitutiua, quoniam vt constitutiua, vel est quid absolutum vel relatio, non primum, quia persona constitueretur aliquo absoluto, ergo est relatio, ergo vt relatio constituit per te, sed vt relatio subsequitur personam, ergo non constituit.

Ad hoc respondet Capr. sustinens dist. dam ad improbationem, dicit quòd secundum rem est res relatiua, sed vt concipitur relatiuè, id aliud constituit personam in esse relatiuo, facit. n. quòd Pater dicatur ad filium: vt autem concipitur modo abstracto, i. vt forma incommunicabilis constituit personam in esse hypostatico. Ad argumentum ergo conceditur, quod constitutiuum est res relatiua, sed vt constituit, non cõcipitur, vt relatiua, sed vt res absoluta vel modo absoluti. hæc responsio quantum valeat examinabitur, art. 4. huius q. Nam expositor non acceptat eam, ergo tamen sustinebo, & defensabo Capr. secundum autem, quod origines possint constituere, & quod tamen ratio B. Tho. non valeat, sic declarat Aur. Productiones elicitæ non possunt cõstituere terminum, quia sunt via ad illum: sed productiones non elicita non habent has cõditiones. Non enim egrediuntur, nec sunt via vt patet, imò sunt intrinsecæ ipsi producenti, & termino producto, ergo secundum modum nostrum intelligendi possunt concipi vt intrinseca constituentia, & magis propriè quam relatio, quam consequitur ad eas.

Ad hoc respondit Capr. & responsio stat in hoc, nos non quærimus de distinctiuo, & constitutiuo personæ secundum se, quia cum sit simplicissima seipsa distinguitur, & constituitur, sed de distinctiuo secundum quod persona præsentatur nostro intellectui, & quia productiones diuinas non concipimus secundum se, sed more productionum in creatis. ideo licet non sint elicitæ: nec egredientes, tamen non concipiuntur à nobis nisi more elicitæ, & egredientis, & quia sub hac ratione non sunt conceptæ, vt intrinsecæ, ideo non possunt esse principium constitutiuum.

Ad argumentum ergo dicitur, quod non sufficit quòd non sunt elicitæ, sed etiam quod concipiantur vt non elicitæ. & ideo hæc eius consequentia non valet. Productiones diuinæ non sunt elicitæ, ergo non possunt concipi, vt principia constitutiua, hæc inquam non valet, quoniam & si non sint elicitæ, tamen non concipiuntur, nisi more elicitæ, & per consequens habent modum extrinseci, & sic non possunt constituere.

ARTICVL. III.

Vtrum abstractis relationibus remaneant personæ.

DVplex fit abstractio per intellectum. Circa duplicem abstractionem aduerte, quod prima est, qua abstrahitur totum vniuersale à partibus subiectiuis, non enim ponit eas, nisi determinetur per differentias suas, vt animal non ponit hominem. nisi determinetur per rationale. secũda est, qua abstrahitur forma à materia præcipuè apud metaphysicum secundum cuius abstractionem formæ mathematicę, i. figura, linea. &c. abstrahuntur ab omni materia sensuali. non secũdum rem, sed secundum rationem. differentia inter eas est hæc, iuxta primam abstractionem, abstractum, i. totum vniuersale permanet, sed non remanet pars subiectiua remota differentia, qua determinatur totum vniuersale ad ipsam partem. iuxta secundam vtrumque remanet, quoniam accidit illi formę, vt apprehenditur ab intellectu esse in materia sensibili, sed non accidit homini esse rationale, & ideo in intellectu non permanet ratio hominis, remoto rationali.

Si igitur loquamur, quę fit, id est comparando essentiam ad personas, vt commune ad particularia, sicut animal ad species, remotis proprietatib. non remanent personæ. & ratio est, quia remotis differentiis, remouentur species, & remanet tantum natura, vt communis, sed proprietates sunt vt differentiæ. personæ vt species, ergo.

Si verò loquamur secundum modum distractionis formę à materia. Aduerte, quòd proprietates non personales comparantur ad personas: quasi aduentitiæ & posteriores secundum intelle-

intellectum: nam spiratio actiua supponit secundum intellectum patrem & filium. Cum ergo non sit necesse: remoto posteriori: remoueri prius: stat quod remota per intellectum spiratione actiua: adhuc remaneat pater & filius.

Sed remota proprietate personali per intellectum: aduerte quod proprietas personalis est: sicut forma totius: quia constituitur suppositum in esse formaliter: & ideo est de ratione suppositi: vnde sicut implicat, quod remoueatur per intellectum humanitas, & remaneat homo, sic implicat, remoueri paternitatem, & remanere patrem.

Remotis proprietatib. non personalib. remanet intellectus, hypostasum. Aduerte quod hæc indefinita est vera, remanet intellectus hypostasum, quia aliquarum: puta patris & filij, non tamen remanerent distinctæ realiter à spirato: quia spiratum non distinguitur relatiuè nisi à spirante. vnde dubium, quod mouet expositor, nullum est. non enim dicit B. Thom. quod remanerent distinctæ: sed tantum quod remanerent: supra vero agens de Spiritu sancto dixit, quod si non procederet à filio, non remaneret distinctio realis inter eas, & ideo nulla est repugnantia in dictis D. Thom.

Sed ferunt sua supposita secum, inquantum sunt personæ. Aduerte, vt dicit expositor, quod hęc propositio est vera in omni substantia simplici. in qua quod quid est, non differt ab eo cuius est, nam talis natura simplex, puta deitas fert secum hunc Deum, id est: ponit se in supposito, sic dicerem de Angelo, quoniam angeleitas se ipsa suppositatur, & talis modus constituendi suppositum designatur per ly: in quantum est ipsum: per hoc enim distinguitur à modo: quo forma partis constituit. suppositum: quoniam constitutio hæc est realis: & constitutum: & constituens distinguuntur realiter: sed in non simplici: non dicimus absolutè: quod Angeleitas: vel deitas constituant suppositum: sed quod constituunt: inquantum sunt ipsum: vt denotetur quod hæc constitutio est secundum modum intelligendi, & constituens & constitutum distinguuntur tantum secundum modum significandi.

Sed sicut dictum est. aliqui dicunt. aduerte, quod hæc opinio deficit in duob. primo quia credit originem posse habere rationem constitutiui, quod est falsum, cum significetur modo egredientis ex articulo præsenti, ergo sibi repugnat, vt sic esse constitutiuum personæ, nec etiam hypostasis. secundo quia distinguit inter hypostasim diuinam, & personam cum nulla sit distinctio. Nam hypostasis diuina est quid subsistens in natura intellectuali: x hæc est distinctio personæ. vnde si hæc distinctio deberet salnari, esset necesse quod ab hypostasi diuina auferretur natura intellectualitas, & non à persona proprietas vt dicit B. Thom.

In responsione ad secundum: aduerte quod illa consequentia sequeretur quod filius non esset aliquis, potest habere duplicem sensum: primo quod absolutè non est aliquis. & sic negandum est, secundo quod non esset ille aliquis, quod Pater, & sic concedenda est nec nos dicimus oppositum, nam cum habet proprium constitutiuum distinctum à paternitate: est esse aliquis, qui distinctus à Patre.

ARTICVL. IIII.

Vtrum actus notionales præintelligentur proprietatibus.

CIrca articul. hunc aduerte, quod ex illa distinctione in ar. relationis, vt relatio est & relatio vt constitutiua, oritur inter Thomistas dubium, vtrum. relatio sub ratione relationis, vel inquantum est diuina essentia constituat. & inuenio hic duas vias, prima est Capr. & Heruei, secunda est expositoris, volo ergo vtranque declarare, deinde ostendam vtra sit rationabilior.

Quantum ad mentem Capr. scias, quod in primo dist. 26. q. 1. in prob. tertiæ conclusionis attribuit relationi diuinæ duo officia: primo distinguit eius extrema in esse relatiuo, & constituit in esse relatiuo. facit enim, quod mutuo referuntur, vt paternitate pater dicitur ad filium, & hoc est commune omni relationi mutuæ, siue sit accidens, siue substantia, & hoc facit ex responsione, quæ est relatio, scilicet dici & referri ad aliud, secundo distinguit & constituit personaliter, vel suppositaliter, & hoc non facit inquantum relatio realis. quia sic conueniret omni relationi, sed inquantum diuina relatio sed nec hoc facit ratione relationis, quia vt sic non habet, nisi distinguere, & constituere in esse relatiuo, quod est dici ad alterum, nihil enim potest vltra speciem suam ex præcisa ratione suæ speciei: facit ergo hoc in quantum est diuina essentia concepta, vt subsistens in communicabilis, intellectualis. Hæc est mens Capr. cui concordat Heruęus primo dist. 26. q. 1. articu. 3. ibi secundum etiam faciliter: & dicit quod relatio vt relatio, non constituit ea, quæ referuntur, sed supponit constituta, sed ratio diuina vt est ens subsistens, habet constituere.

Sed contra dicit Heru. cum illud, quod est in Deo remota ratione relationis, sit absolutus tantum, ergo videtur quod suppositum constituatur absoluto, quod est inconueniens, quoniam conueniunt in absolutis.

Respondet Heru. quod ratio relationis potest remoueri ab aliquo dupliciter. primo negatiuè, vt cum remouetur rationale à brute, hæc enim est vera, brutum non est rationale, & sic illud à quo remouetur relatio, non est relatiuum sed absolutum, & hoc modo non potest remoueri ratio relationis à constitutiuo: sic enim argumentum concluderet, secundo abstractiuè: & est quando aliquid secundum se est indeterminatum ad rationale, & irrationale, & potest determinari ad vtrunque, sic dico, quod diuina relatio inquantum est ens diuinum, & altissimi ordinis habet quod possit concipi modo relatiuo, & modo absoluto vt forma subsistẽs in communicabilis, ita quod habeat in se omnes conditiones, quas habent formæ constitutiuæ singularium in creatis in se, tamen sit res relatiua. sed concepta relatiuè, distinguat relatiuè, id est, in esse relatiuo: concepta autem absolutè more indiuidualis formæ substantialis distinguat in esse hypostatico, & tunc ad argumentum nego consequentiam, licet enim concipiatur non relatiue est tamen in se res relatiua, quæ res est identicè diuina essentia, quæ æquipollet rei absolutè, & relatiuè.

Sed contra si identicè est diuina essentia, & concipitur absolutè sicut & concipitur diuina essentia, ergo nec re, nec ratione distinguitur à diuina essentia. Ad hoc nego consequentiam, licet enim vtraque concipiatur absolutè, tamen vitæ rationes differunt, quoniam ratio essentiæ est sicut ratio naturæ communis: & ratio relationis, puta paternitatis, vt constituit est sicut ratio formæ indiuidualis, vnde se habent vt ratio humanitatis, & ratio Sorcitatis.

Quantum ad mentem expositoris scias, quod tenet relationem vt formaliter est talis relatio & vt distinguitur ab essentia, constituere personam, & id probat ex articulo secundo, & tertio huius quæstionis. volens autem concordare dicta Beat. Tho. in q. de potentia. & in primo senten. quæ sunt hic quatuor, primum relatio constituit inquantum est diuina essentia. secundum est inquantum est diuina. tertium inquantum subsistens. quartum inquantum persona diuina. dicit quod non est idem dicere, Relatio habet aliquid inquantum est idem essentia. & habet aliquid inquantum est diuina essentia, nam in prima significat radicem, id est, quod habetur non a se, sed ab essentia vt a radice, & quamuis hoc non habeat, est tamen formaliter illud. puta relatio, diuina est res realis, est subsistens, est ens diuinum, hæc non habet vt relatio: alioquin omnis relatio haberet illa, sed hæc trahit ab essentia, & quamuis hæc non habeat à se, per se tamen & formaliter conueniunt ei, non enim inconuenit aliquid esse per se tale, & formaliter, & tamen non haberi à se sicut moueri deorsum per se conuenit lapidi, non tamen à se hoc habet, sed ad generante sicut in proposito relationi diuinæ personali quæ distinguitur ab essentia, conuenit per se, & formaliter, quod sit res subsistens incommunicabilis, licet hoc trahat ab ipsa essentia præcise, sed inquantum distinguuntur ab ea, vt relatiuum ab absoluto, & ex his vult concordare dicta B. Tho. dicit enim quod illa quatuor dicta significant tantum radicem: illa autem quæ dicit in hac quæstione, significant rationem formalem, quasi diceret B. Tho. licet relatio non habeat à se, quod constituat, sed hoc trahat à diuina essentia vt à radice, tamen sibi per se & formaliter conuenit constituere, inquantum distinguitur, ratione ab ipsa essentia. ex his dicit ipse, patet quod argumenta Aureoli recitata à Capreol. in primo distinct. 26. quæst. 1. contra tertiam laborant in æquiuoco, nam cum improbat dictum B. Tho. scilicet quod constituit inquantum est subsistens, credit quod B. Th. sumit ly. subsistens. formaliter pro eo quod existit. & hoc non est verum. sic enim argumenta concluderent, quia cum tale subsistens sit ipsum suppositum, sequeretur suppositum, constituere suppositum, sed B. Thom. sumit ly subsistens, vt distinguitur contra inhærens, quasi dicat, relatio diuina constituit, quia non est accidens, sed subsistens, licet non significetur modo subsistentis, id est, vt quod est, sed vt quo. Similiter cum improbat dictum B. Th. scilicet

quod constituit vt essentia, laborat in æquiuoco. credit enim quod dicat vt est essentia præcisè, & formaliter: quod est falsum. sic enim concluderet, nam vt essentia præcisè non habet rationem incommunicabilis, sed communis. & sic non distingueret, nec constitueret. Vnde B. Th. intendit dicere, quod ly, vt essentia, nõ facit prædicationem formalem sed radicalem, quasi dicat, quia relatio est eadem res cum essentia, ideo ab essentia trahit contradictiones, quibus potest constituere & distinguere, cum hoc tamen istæ conditiones, scilicet esse subsistentem, & incommunicabilem, conueniunt ei formaliter & per se, vt diximus. similiter expositor declarat, quod Sco. in primo dist. 28. inpugnans illam distinctionem de relatione vt relatio est, & vt constitutiua non intellexit B. Thom. credit enim quod B. Thom. per ly, vt relatio, & per ly vt contitutiua, intendat duas relationes, eo quod non potest imaginari quomodo eadem res præcedat, & subsequatur constitutionem.

Nos autem dicimus quod B. Thom. intendit eandem rem quę secundum duas rationes dicitur subsequi, & præcedere, nam paternitas vt exercita subsequitur, vt concepta præcedit.

Dicitur vt exercita, id est, vt exercet officium relationis, quod est distinguere relatiuè & facere, quod relata ad inuicem referantur, sic enim à B. Thom. dicitur vt relatio, id est, vt stat sub tali officio. Dicitur vt concepta. id est, inquantum consideratur, vt est res realis diuina, subsistẽs incommunicabilis, sic precedit constitutionem, quia vt sic est vt forma indiuidualis, & sic constituit in esse hypostatico. Et aduerte, quod hæc declaratio expositoris conuenit cum ea quam facit Capr. vbi supra in probatione tertię conclusionis, ibi, relinquendo igitur.

Quantum ad argumenta Scoti, & Aureo. recitata à Capr. in 1. dist. 26. q. 1. contra tertiam quibus probant quod relatio non constituit, scias quod concludunt de relatione exercita sed non de relatione vt concepta modo formæ hypostaticæ ideo transeant: quoniam laborant in æquiuoco.

Posita mente Capr. & expositoris considerandum est vtra sit rationabilior, & dico quod expositor: non habuit mentem Capr. Credidit enim quod Capr. diceret, quod relatio constituat. inquantum est precisè essentia diuina, & non distinguuntur ab inuicem ratione, puta ratione relatiua & ratione abstracta, quæ est ratio essentiæ, sed hoc non dixit Capr. nec intendit: quoniam apud ipsum stat, quod relatio constituat vt distinguitur ratione ab essentia, & tamen ratio talis relationis vt constituit non sit relatiua imo abstracta, & hoc habet diuina relatio, scilicet quod possit concipi relatiuè & abstractè, vt est relatio diuina, & ens diuinũ, quod æquipollet abstracto & relatiuo: deceptus est autẽ expositor, quia credit esse impossibile relationem abstractam, non coincidere cum ratione essentiæ, quod tamẽ non est necesse: quoniã ratio essentiæ est sicut ratio communis, & ratio relationis, vt constituit, est sicut ratio formæ indiuidualis. Vnde videtur mihi Capreol. via rationabilior: quoniam relatio diuina quamtuncunque sit subsistens ex sua ratione relatiua non habet distinguere, nisi in esse relatiuo quod consequitur productionem nec ex consequenti habet vt sic constituere, nisi in esse relatiuè, cum nihil agat vltra speciem suam. standum est ergo in via Capreol. quæ est etiam Heruei, vt prædiximus.

¶ Quæstio Quadragesima prima.

ARTICVL. I.

Vtrum actus notionalis attribuatur personę.

IN diuinis personis attenditur distinctio secundum originem, contra hoc non cõcordat cum dictis in quæst. præcedenti art. 2. vbi dixit originem non distinguere, quia non constituit, cum significetur per modum egredientis. Ad hoc B. Thom. non negauit absolutè, imo dixit in eodem articul. licet enim distinguatur in vtroque modo, &c. sufficit ergo quod ea, quæ dicit in hoc articul. 1. verificentur, principaliter vel secundario: & secunda pars est vera, quoniam alius personæ distinguuntur his modis, qui ab alio & à quo

In responsione ad primum, aduerte quod minor sumpta in argumento, scilicet actio est vnum de genere generibus, non habet veritatem in Deo, de actione immanente, quæ est actio notionalis, quæ vt sic est relatio, licet differat ab ea secundum modum significandi, & ideo non mutatur in substantiam secundum modum prædicandi, & sic verificatur dictum Boetij, istę enim actiones notionales cum sint relationes, excipiũtur.

In responsione ad secundum. Actus notionales secundum modum significandi differunt tantum à relationibus. aduerte quod Aureo. vt recitat Capre. in 1. distin. 27. quæst. 1. contra tertiam impugnat hoc dictum, similiter alij. vt recitat in idem in eodem loco, ibi tertio arguunt alij, sed aduerte, quod Aureo. decipitur in vno, & alij in alio. Nam Aureo. credit B. Thom. tenere quod illa res, quam dicit esse actionem & relationem in se, & in sua existentia contineat fluxum, & esse quietum, dicatur relatio. Sed hæc imaginatio est falsa, quoniam omnem fluxum & egressum realem sicut actionem elicitam remouemus à Deo propter imperfectionem implicitam, sed dicimus quod concipi modo fluxus, & modo esse quieti, non inconuenit illi rei diuinæ, quæ æquipollet veræ actioni, & veræ relationi. Dico autem sic concipi, vt præsentatur nostro intellectui qui non potest conciperetur diuina nisi more rerum creatarum: Secus autem esset conciperetur conceptu sibi ad æquato, vnde patet quod argumenta eius non attingunt sensum B. Tho. Alij autem decipiuntur, quia ídem iudicium faciunt de actione immanente & transeunte, & quia idem iudicant de generate diuino, quod est actio immanẽs sicut de transeunte: credunt paternitatem esse in patre, & generare in filio, quia actio transiens ponitur subiectiuè in passo, & per consequens, quod non sint idem realiter sed hoc fundamentum est falsum, nam sola actio est in passo, quæ infert ex se passionem, & hæc est potentialis qualis non est actio diuina. Item decipiuntur, quia credunt esse impossibile, quod fundatum & fundatum sint idem re, sed sufficit quod distinguantur ratione.

ARTICVL. II.

Vtrum actus notionales sint voluntarij.

CIrca articulum duo principaliter agenda sunt, primo discutere an actus notionales sunt voluntarij, an necessarij, an naturales, sumendo actus notionales pro generatione & spiratione, secundo examinabuntur propositiones articuli.

Quantum ad primum, præpono distinctiones de necessario, & naturali, & voluntario, deinde adducam conclusiones, & declarabo discrepantiam opinionum in eis, & concordiam.

Necessarium primo dicitur illud, quod non potest aliter esse, & dicitur necessitas immutabilitatis, vel ineuitabilitatis, sicut ad philosophum: intelligentiæ necessario mouent cælum, secundo sumitur pro violento, cuius necessitas sumitur vel est ab extrinseco. Item sumitur pro indigentia vt necesse habeo pecunia, vel libro: ex hac ponuntur duæ conclusiones.

Prima conclusio generatio & spiratio diuina sunt necessariæ in primo sensu. hanc probat Greg. in primo distin. 6. quæ. 1. articulo 1. ibi, tertia conclusio est, & rationes eius principales sunt duæ: prima, filius necessario semper fuit, ergo pater necessariò stenuit, antecedens probatur, quia filius est Deus. sed Deus necessario fuit: ergo, &c.

Secunda, Impossibile est fuisse aliquando Deum sine verbo perfecto, aliter imperfectus fuisset: ergo necessario produxit filium.

Secunda conclusio est, Pater non genuit filium necessariò in secundo sensu patet hæc: quia stultum est ponere violentiam in Deo: item quod nec indigentia, patet, quia illud quo aliquid indiget, est perfectiuum eius: Sed pater omnem perfectionem habet à se, ergo &c. Aduerte tamen vt recitat Gregor. illic: quidam dicunt patrem indigere filio si filius non esset, pater non esset: sed rudes sunt: aliud est enim dicere, quod filius est conditio, sine qua pater non esset &c. aliud est dicere, patrem indigere filio, nam hoc, quia dicit imperfectionem, illud autem non alioquin pater imperfecte spiraret, quia requiritur filius, & Deus, vt creator perficeretur ex creatura quoniam ipsa requiritur ad hoc, quod sit creator, cum sint correlatiua, quorum vnum includit reliquum formaliter.

Naturaliter sumitur dupliciter, primo vt excludit conditionem, sicut lapis naturaliter mouetur deorsum, sic nullus dicit

dicit productionem diuinam essentialem: secundo vt distinguitur contra contingentes produci. Sic dico, quod filius, & tertia persona producuntur naturaliter, hanc probat B. Tho. in art. ponens differentiam inter voluntatem & naturam, cuius probatio examinabitur infra. Itẽ probatur sic apud Greg. vbi supra in 2. art. Pater non elicitiuè produxit filium sed necessario ex præsenti conclusione ergo naturaliter probatur consequentia per differentiam, quæ ponitur inter potentiam electiuam siue rationalem, & naturalem.

Item pater produxit filium & Spiritum sanctum consubstantiales, ergo naturaliter probatur consequentia, quoniam productio subiecti in eadem natura est naturalis: aduerte tamen quòd licet vtraque persona producatur naturaliter solus tamẽ filius producitur naturaliter, & modo naturæ, sed Spiritus sanctus licet naturaliter, modo tamen voluntatis, & hoc sufficienter declarat Capr. in primo dist. 6. q. 1. in probatione quartæ conclusionis ponens ex B. Tho. triplicem differentiam inter probationem intellectus, & productionem voluntatis.

Scies etiam, quod Aureol. in Capr. vbi supra format multa argumenta, quibus probat non esse magis de ratione voluntatis produci à duobus, quam de ratione intellectus: sed laborat in æquiuoco, non enim intellexit B. Tho. nam B. Th. intendit, quod à duobus, non quocunque modo, sed incluso ordine originis inter illa duo ita quod secundum sit à primo, de ratione producti voluntate, vt declarauimus supra agentes de Spiritu sancto, & de distinctione inter generationem, & spirationem, ideo argumenta illa vt impertinentia transeo.

Voluntas sumitur tripliciter antecedens, qua aliquid prius est volitum generari, quam generetur: & subsequens, qua aliquid prius generatur, deinde volitum est, quod sit genitum: & concomitans, qua aliquid simul est volitum generari, & generatur: & hæc dupliciter, quia vel contingenter, vel complacenter. ex hac distinctione quæ etiam est Greg. vbi suprà articulo tertio pono tres conclusiones.

Prima. Pater non genuit filium voluntate antecedenti, hanc tenet Capreol. in primo dist. 6. q. 1. in probatione sextæ conclusionis. Vide eum, & Gregorium, vbi supra, & probatur ex Augustino, quia dicit, sapientiam genitam voluntas præire non potest. Præterea pater necessario & naturaliter producit filium, ergo quocunque signo voluit, produxit, aliter contingenter produxisset.

Huic conclusioni non assentit Sco. qui ponit prioritatem originis, nec expositor, imo tenent partem affirmatiuam. Ad eorum igitur mentem aperiendam aduerte, quod voluntas antecedens ad suum volitum dupliciter comparari potest: primo vt obiectum, secundo, vt ad principiatum: & hanc distinctionem ponit B. Thom. in primo distin. 6. quæst. 2. articul. secundo, quam assumit expositor: dicunt igitur quod voluntas patris non comparatur ad filium genitum, vt principium ad principiatum, hoc enim modo producuntur creaturæ, & per consequens voluntas patris in hac comparatione non cadit super filium, nec antecedenter, nec consequenter, sed dicunt quod cadit in secundo sensu. Si enim genuit, filium voluit generare: & quantum ad hoc dicunt non esse inconueniens, patrem prius voluisse producere quam produxerit: saltem prius secundum nostrum intelligendi modum. Et Scotus quidem vult, qud prius in aliquo signo originis, quem reprobauimus supra agente de Spiritu sancto, & infra in quæst. 43. articul. 3.

Fundamentum autem expositoris est, quoniam intellegere, & amare & velle, vt essentialia sunt, præcedunt secundum intellectum, intelligere, & amare, & velle, vt notionalia, nam essentialia communia sunt tribus: ergo Pater prius intellexit essentialiter generationem filij, & voluit eam vt obiectum beneplacens ergo genuerit.

Fundamentum Scoti est, quia pater in primo signo habet intellectionem & volitionem, quæ sunt perfectiones simpliciter, & in illo non habent generationem filij, quoniam eam habet in secundo signo, ergo in primo signo voluit producere filium, & in secundo produxit. & sic saluatur voluntas antecedens, verum quia supra reprobauimus hæc signa, & infra vt diximus, ideo pertranseo vsque ad q. sequentem.

Quantum autem ad expositorem dico duo, primo quod recte arguit contra Capr. nam Capr. in dist. 6. q. 1. in probatione sex conclusiones credit absolutè & sine distinctione repugnare B. Thom. tenere hanc voluntatem antecedentem, respectu generationis filij, adducens dictum B. Tho. in q. de potentia. q. 5. Sed expositor dicit quod non repugnat, nisi sumendo voluntatem & volitum in ratione principij & principiati, & dicit, quod dictum B. Tho. in q. de potentia debet intelligi præcisè de voluntate in ratione principij, & mihi videtur idem propter proprietatem essentialium ad personalia secundum nostrum modum intelligendi. Dico secundo quod non est approbandus in hoc, quod simpliciter concordat cum Scoto, quoniam Scotus in signis originis aliquid plus intendere videtur, vt diximus supra, & dicemus quam secundum nostrum modum intelligendi, & ideo Greg. vt posuimus supra, merito arguit contra eum, vt contra viam periculosam.

Conclusio secunda. Pater non produxit filium voluntate sub sequenti, hæc est concessa ab omnibus, & tamen potest sic probari, quoniam mutatio esset, in voluntate diuina, vel inconsideratio in intellectu: primum quidem patet, quoniam eo instanti, quo produxit, vel voluit producere, vel noluit: si voluit, ergo non voluntate subsequenti: si noluit, & tamen produxit ergo mutatus est à nullo, ad velle. secundum etiam patet, quoniam si in illo instanti, in quo produxit, non voluit producere, sumendo ly, non velle pro negatione actus, & non pro actu negatiuo, ergo inaduertenter produxit, quod est vanum dicere de Deo.

Tertia conclu. Pater produxit filium voluntate concomitante non tamen contingenter, sed complacenter: prima pars patet, quoniam filius est coæternus patri, ergo quocunque instanti voluit producere, produxit, neque enim pater est prior in quo, vt dicemus in quæstione sequenti in ipso filio, secunda pars patet, quia tunc non necessario. tertia patet, quia pater summe sibi complacuit in generatione filij. Matt. 3. cap. hic est filius, &c.

Hinc decendendum est ad literam art.

Voluntas & natura secundum hoc differunt causando. aduerte hanc differentiam, quod vt Bea. Thom. inuenit stat in quatuor: sed tria in causando, quartum in essendo, quod est hoc, agentis naturalis est tantum vna forma, qua habet esse, & dato quod haberent plures, complet tamen vnam totalem, agentis autem voluntarij, sunt plures, quæ sunt plura volita cognita, etiam disparata, quibus constituitur in esse appetibili, sicut in intellectu plures species, quibus constituitur in actu primo in esse intelligibili: prima autem differentia in causando est, quod naturale agens est determinatũ ad vnum, non autẽ voluntarium imo potens est in oppolita, & hæc differentia sequitur ex præcedenti quoniam omni agenti formæ propria est ratio agendi: secunda est, quod naturale agens agit tale quale est ipsum voluntariũ aut tale quale vult esse, & hæc differentia sequitur ex præcedenti, quia effectus assimilatur formæ agentis. tertia est quod naturale agens est principium eorum quæ non possunt nisi sic se habere, voluntarium autem eorum qui possunt sic, & aliter se habere, & hæc differentia sequitur ex prima & secunda.

Effectus assimilatur formæ agentis per quam agit. Quaritur quomodo hæc sit intelligenda assimilatio, non potest terminari ad formam tantum, & non ad modum essendi, vt patet in artificiatis, in quibus artificiatum ad extra assimilatur formæ in mente artificis, prout imitatur eam, sed non secundum modum essendi, nam extra habet esse materiale, in mente autem immateriale, potest etiam terminari ad vtrumque, vt patet in agente naturali, & in suo effectu, præcipuè vniuoco.

Respondetur, quod est intelligentia quò ad vtrunque, dum modo modus formæ sit ille, qui est per se ratio agendi, sed hic modus aliter est in agente naturali, & aliter in agente voluntario, nam in agente naturali est modus essendi quoniam si est vniuocum deducto impedimento assimilat sibi effectum in forma, & in tali gradu essendi, quale est ipsum, puta intense calidum, intensum, calorem producit. In agente autem voluntario modus per se agendi non est modus essendi, puta materialis vel immaterialis sed modus volendi, puta artifex potest producere domum quadratam, rotũdam, &c. Et isti sunt modi per se, quibus necessario assimilatur artificiatum, nam artifex non solum producit domum, sed illius modi & figuræ, qualiter disposuit sua voluntate, vnde dico, quod licet artificiatum non assimiletur formæ in mente artificis quo ad modum essendi in materialem sufficit quod assimilatur modo volendi, & modo cognoscendi, qui per se requiruntur in agente voluntario.

Natura est eorum, quæ non potest nisi sic esse. Contra, ergo natura est principium corruptibilium, quod est manifeste falsum. expositor enim respondet modo suo. sed tu dic, quod

ly, niſi ſic eſſe, non eſt intelligendum, ratione ipſius eſſe præciſè, ſed ratione modi producendi, quia agens naturale non habet niſi vnum modum agendi, & idcò effectus eius deducto impedimento non poteſt niſi vno modo eſſe, dato, quod illud eſſe eſſet corruptibile: agens autem voluntarium poteſt diuerſimodè agere ex ſua apprehenſione, & libertate agendi, & ideo effectus eius licet ſit corruptibilis, poteſt tamen hoc, & alio modo produci, & ſic alio modo eſſe, vt patet de artificè, qui poteſt donum diuerſimodè & diuerſarum figurarum producere.

In reſponſione ad tertium cuius reſponſio ſtat in hoc, ſpiritus ſanctus eſt amor, qui eſt voluntarius. id eſt, voluntate productus, ſed non modo voluntatis, qui eſt modus ad oppoſita, ſed modo naturæ, qui eſt modus determinatus: quæ ſunt propoſitiones dubiæ.

Prima eſt voluntas, inquantum eſt natura quædam aliquid naturaliter vult. Contra hanc adducit expoſitor argumenta Scoti, quibus probat, quod agere modo naturæ, & agere liberè, non poſſunt eidem potentiæ conuenire: ſed hic non eſt proprius locus diſcutiendi hoc: nam in quæſt. 82. artic. 1. vbi quæritur, an voluntas ex neceſsitate aliquis velit, id pertractabitur ad plenum.

Secunda propoſicio, Vnde naturaliter procedit, quamuis per modum voluntatis. Contra hæc duo videtur repugnare: nam ly, per modum voluntatis, importat modum ad vtrumlibet, hoc autem non ſtat cum ly, neutraliter.

Ad hoc dico quod ly, naturaliter dupliciter exponitur primo pro determinate, & neceſſario agere, ſecundo ſecundum ſimilitudinem agentis. In productione filij ſtat naturaliter vtroque modo. In productione Spiritus ſancti, ſtat tantum primo modo. Item ly. modo voluntatis dupliciter exponitur, primo liberè, id eſt contingenter, ſecundo per modum inclinationis, & non ſecundum ſimilitudinem: Dico igitur quod B. Tho. ſumit ly, naturaliter in primo ſenſu, & ly modo voluntatis in ſecundo ſenſu, quæ vt ſic non repugnat, quaſi dicat, procedit determinatè, & neceſſario per modum inclinationis, ſicut voliitio beatitudinis. eodem modo reſpondendum eſt ad argumentu expoſitoris quo probat, quod ſi Spiritus ſanctus procedit à voluntate, vt habet modum naturæ, quod non ſufficienter diſtinguitur eius productio à productione filij: nam & filius procedit modo naturæ. Ad hoc inquam patet ſolutio: ſed ſpiritus ſanctus tantum ſecundum primam conditionem.

In reſponſione ad quartum. Aduerte, quod ad formam argumenti illa minor, verbum procedit à dicente per voluntatem, ſi ly, per, dicit principium, negenda eſt, ſi concomitantiam, concedenda, ſed non eſt contra intentum: negamus enim actum notionalem eſſe à voluntate, vt à principio, & non aliter.

ARTICVL. III.

Vtrum actus notionales ſint de aliquo.

PArs enim ſubſtantiæ hominis generantis tranſit in ſubſtantiam geniti, Aduerte, quod hæc propoſitio non videtur alio modo verificari, niſi quod per ſemen deciſum à generante tranſit in ſubſtantiam geniti. Sed huic videtur contradicere B. Thom. infra in quæſt. 115. art. 1. quartò, vbi dicit, quod virtus actiua ſeminis deſinit eſſe, diſſoluto ſemine, euaneſcente Spiritu, ſi ergo diſſoluitur ſemen, non tranſit in ſubſtantiam geniti.

Ad hoc dico, quod ſemen non eſt vniforme in patribus: nam habet aliquas partes groſſiores, quæ ſimul cum materia miniſtrata a matre, tranſeunt in ſubſtantiam geniti, & inter partes ſpiritualiores, in quibus complantatur ſpiritus gignitiuus, & in hoc ſpiritu eſt virtus actiua ſeminis & dico, quod peracto officio ſuo, partes illæ ſubtiliores reſoluuntur, & ſpiritus euaneſcunt. Vtrumque ergo eſt verum, quod ſemen tranſit in ſubſtantiam geniti, & ſic remanet quo ad partes groſſiores, diſſoluitur autem quo ad partes ſubtiliores. Quo ad partes groſſiores B. Thom. eſt exponendus hic: quo ad partes ſpiritualiores eſt exponendus infra in q. 118. art. 1. vnde ſibi non contradicit.

In reſponſione ad primum, non autem principium materiale. Aduerte quod B. Tho. negat ſimpliciter eſſentiam diuinam eſſe materiam, nec habere aliquam conditionem materiæ quod tamen conceſsit, vt notat Capreol. in primo diſtinct. 5. quæſtio. 1. in probat. quartæ concluſionis, ſed melius eſt vt ſtemus in ſumma, quia nulla conditio attributa eſſentiæ cogit nos, vt patebit ſtatim reſpondendo argumentis Durandi & Henrici. Scias igitur, quod Durandus diſtinxit conditiones materiæ, inter quas aliquæ impeſfectionem dicunt vt eſſe ens in potentia, recipere eſſe à forma, tranſmutari de forma in formam, eſſe principium corruptionis, & ſecundum has eſſentia diuina: non poteſt dici materia. Aliæ autem ſunt quæ non dicunt imperfectionem, vt eſſe quid intrinſecum genito: præexiſtente genito manere idem in tota generatione, eſſe illud, de quo genitum generatur. Et quoniam iſtæ conditiones verificantur de eſſentia diuina in productione filij: ideo tenet, quod ſecundum eas poteſt dici materia: ſed vide Capreol. vbi ſupra, à quo quod expoſitor extraxit penè omnia, quæ dicit in hoc propoſito. & videbis has conditiones ita poſſe conuenire principio formali, ſicut materiali, ideo non magis concludunt diuinam eſſentiam habere rationem principij formalis, quod concedit hic Beat. Thom. quam principij materialis. Henricus, autem format plura argumenta, quæ coincidunt cum argumentis Durandi præter octauum, nouum, & decimum, & illa ſolues vt Capreol. vbi ſupra, cuius ſolutiones magis formales ſunt, quam illæ expoſitoris.

ARTICVL. IIII.

Vtrum in Deo reſpectu actuum notionalium ſit potentia.

PRo vniuerſali reſolutione huius articuli, tria diſcutienda ſunt. primum eſt an reſpectu actionum eſſentialium, dato, quod in Deo non eſſet productio ad intra, vt tenent philoſophi, ſit neceſſe ponere potentiam actiuam in Deo. pro hoc vide Heru. in 1. diſt. 7. ar. 1. in principio, & illic inuenies, quod potentia realis, quę eſt reale principium alicuius producti ad intra non poneretur in Deo: quoniam intelligere, & vel le diuinum, non diſtinguerentur, niſi ratione, à Deo intelligente, & non eſſent realiter producta, nec elicita: potẽtia autẽ quæ ſtat pro non repugnantia terminorum, eſſet in Deo: nam omne quod conuenit alicui poteſt ſibi attribui, & dicitur poſſibile illi, & quia eſſe in intelligente, conuenit Deo, ideo vt ſic poteſt dici, quod in Deo eſt potentia intelligendi: & aduerte, quod hæc eſt potentia, quam appellat philoſophus, in 9. meta. comm. 2. metaphoricam, vt in geometricis, linea eſt in potentia ad quadratum, & logicam potentiam: quæ omnia, quæ non implicant contradictionem dicuntur poſsibilia, quæ autem implicant, dicuntur impoſsibilia.

Secundum eſt vtrum reſpectu actuum notionalium, & eſſentialium ad extra, vt eſt generare, & creato detur in Deo potentia realis productiua, & dico quod ſic de mente Heru. vbi ſupra, & B. Thom. in artic. præſenti. & ratio vtriuſque eſt hæc, vbi eſt realis productio & reale producens, & reale productum, ibi eſt reale principium, ergo producẽs producit, ſed in Deo hæc ſunt ex relatione ergo, &c. Sed contra hoc ſunt quatuordecim argumenta Aureol. in Capreol. 1. diſtinct. 7. quæſtion. 1. contra primam concluſionem, quæ omnia peccant in duplici ſuppoſito falſo: primum eſt, quod credit à nobis poni potentia realem productiuæ productionis quod eſt falſum: nam in Deo non ſunt realiter elicitæ, ſed ponimus talem potentiam reſpectu termini producti, qui eſt realis, & realiter diſtinctus & realiter productus à producente, & ſic ex hoc inuenies ſoluta argumenta eius, primum, ſecundum, tertium, nouum: decimũ, vndecimum, duodecimum. ſecundũ eſt quia credit, quod potentia generandi ſecundum omne, quod includit, dicat perfectionem ſimpliciter quod eſt falſum: quoniam vt dicimus, dicit eſſentiam & relationem, & ratione eſſentiæ, tantum dicit perfectionem ſimpliciter, & vt ſic eſt communis tribus perſonis: ratione autem relationis non dicit perfectionem, nec imperfectionem: & ideo non neſt neceſſe eſſentiam, ſub tali relatione, puta paternitate eſſe in filio, nec ſequitur aliquam perfectionem eſſe in patre, quæ non eſt in filio, ſed bene ſequitur quod perfectionem patris eſſe in filio alio modo, & ex hoc ſoluuntur reſidua argumenta ipſius Aureoli. Secundum igitur eſt tale, negatio potentiæ generandi non infert impotentiam, non enim ſecundum Auguſt. hæc conſequentia valet, filius non generat filium, ergo impotentia eſt in filio, ergo ex oppoſito, potentia generandi non infert potentiam. Ad hoc reſpondit Capr. vbi ſupra, & dicit ibi eſſe fallaciam figuræ diſtinctionis, quia ex ad aliquid infertur quid: nam ly, potentia eſt aliquid, ly, autem potentia eſt quid abſolutum.

Sed expoſitor rectius dixit, quod ſi eſt negatio potentia generandi, non infert impotentiam ſimpliciter, quia talis dicit imperfectionem: ſic potentia generandi non infert potentiam ſimpliciter, quia cum hæc ſit perfectio ſimpliciter aliqua eſſet in patre, quæ non eſſet in filio, cum hoc tamen ſtat. quod potentia generandi infert potentiam, vt ſic, id eſt vt eſt principium actus notionalis.

Duodecimum fundatum eſt ſuper philoſophum. 12. meta. tex. 30. vbi negat potentiam à ſubſtantia ſeparata æterna, & Comm. in com. 30. dicit eſſe æternum eſt actio pura, & quod eſt actio pura, non habet potentiam: ergo.

Ad hoc dico quod philoſophus intendit de potentia paſſiua, dicit enim quod omne tale contingit non eſſe, eo quod ponitur potentia contradictionis, & dato, quod loqueretur de potentia actiua intelligendum eſt de potentia, quæ agens de nouo exit de potentia ad actum, non autem de potentia ſemper coniuncta actui, cum teneat primum eſſe infiniti vigoris, & ſemper mouere.

Tertium, dubium eſt ſi potentia productiua eſt in Deo reſpectu actuum notionalium, vel eſſentialium ad extra. vtrum ſit in Deo cum illa ratione aſſignata à philoſopho in 5. meta. qua dicitur, quod eſt principium tranſmutandi in alio inquantum aliud.

Reſpondeo aliquid eſt de ratione potentiæ productiuæ ſimpliciter ſumptæ, & aliquid de ratione potentiæ contractæ ad creaturam: nam ſumpta abſolutè, non dicit niſi principium communicandi naturam alicui à ſe diſtinctio realiter, de ratione autem potentiæ contractæ eſt vt natura communicata diſtincta ſit realiter in producente, & producto, & quod producens communicet tranſmutando ſubiectum. Ratione primi ſenſus, tantum ſaluamus in Deo, & dico quod philoſophus non diffinit potentiam productiuam abſolute, ſed contractam in creaturis, procedens à ſenſu.

ARTICVL. V.

Vtrum potentia generandi ſignificet eſſentiam vel relationem.

PRo ti. huius art. Aduerte, quod in ratione potentiæ productiuæ in creatis duo includuntur, primo reſpectus: nam non poteſt concipi niſi in ordine ad actum, ex 9. met. 2. includitur res, cui attribuitur talis reſpectus: puta qualitas, vt calor in igne. Quæritur ergo, ſi in Deo potentia generandi includat ſimiliter abſolutum & reſpectum, An tantum abſolutum, an tantum reſpectum. vt igitur plene reſoluatur pono tres concluſiones.

Prima concluſio. Non dicit tantum reſpectum, Hanc probat Heru. & bene in 1. di. 7. q. 1. 2. ibi. Secunda talis eſt.

Secunda concluſio: potentia dicit in recto eſſentiam, ſub ratione alicuius attributi, puta intellectus aut naturæ fœcundæ. hanc probat B. Tho. in art. ibi, Nam illud propriè dicitur.

Tertia concluſio: Potentia non dicit præciſè eſſentiam, nec eſſentiam vt paternitas eſt, ſed eſſentia, vt determinata paternitate, hanc probat B. Thom. in art. ibi, Sic igitur dicendum eſt. Eſt autem probatio partis in hoc, potentia generadi ponitur in patre, & non in filio, ergo non eſt præciſè eſſentia, ſecunda aut ſic genitum non aſſimilatur patri in paternitate. aliter pater patrem produceret, ergo non eſt eſſentia, vt eſt paternitas. tertia autem ſic, natura communis non conſtituitur principium proprium huius producentis ly, aliquo determinetur quod ſit proprium ipſius producentis, non enim humanitas eſt proprium principium generationis in Sorte, niſi inquantum efficitur hæc humanitas ex principiis indiuidualibus, ſed eſſentia eſt natura communis. non eſt autem aliquod proprium patri niſi paternitas, vt forma indiuidualis conſtitutiua, ergo potentia generandi dicit eſſentiam determinatam ad paternitatem, non quidem vt relatio eſt, ſic enim ſubſequitur generare, ſed vt conſtitutiua patris ad ſenſum datum in concluſione præcedenti.

Nunc defenſandæ ſunt prædictæ concluſiones, & quidem D. Bonauentura, qui tenet, quod paternitas eſt principium generandi in patre, ex conſequenti potenti generandi adiicit puram relationem.

Adducuntur autem à Capreolo, in prima diſtinct. 2. qu. 1. contra ſecundam concluſionem, & reducuntur ad quinque principalia.

Primum. Idem eſt principium eſſendi, & operandi. Paternitas eſt principium eſſendi in Patre, ergo & operandi, ſed non eſt operatio, ergo, &c.

Ad hoc dicitur, Maior eſt falſa, niſi intelligatur de principio eſſendi ſpecifico, & in eo ſenſu conceditur maior, & negatur minor.

Secundum. Sicut ſe habet operatio eſſentialis, &c.

Ad hoc negatur ſimilitudo quia eſſentiæ vt abſolutæ non repugnat eſſe principium agendi, repugnat autem perſonalitati, vt relationi & formæ indiuiduali.

Tertium. Non magis repugnat, &c.

Ad hoc nego quod non magis repugnet: nam quia relatio diuina poteſt concipi, vt forma indiuidualis, habet quod ſit principium conſtituendi, ex hoc autem, quod eſt indiuidualis ſit conditio, & modus agentis, qua vniuerſale, niſi determinetur, non agit.

Quartum: Generatio infert diſtinctionem inter generans, & genitum, ergo idem eſt principium diſtinctiuum, & generatiuum. ſed paternitas eſt diſtinctiua: ergo, &c.

Ad hoc nego conſequentiam, ſufficit enim quod principium generatiuum inferat diſtinctionem, nõ tamen eſt neceſſe, quod coincidat cum diſtinctiuo indiuiduali.

Quintum: Nulla propria operatio.

Ad hoc dico, quod propria ratio patris, vt eſt generans, eſt eſſentia vt in patre, & non eſſentia præciſè, nec paternitas præciſè.

Vltimò adducit dictum Auguſtini, eo pater eſt Pater, quo generat: ſed eſt Pater Paternitate, ergo, &c.

Ad hoc dico, quod dictum Auguſtini eſt verum ſumpto formaliter ly, eo & ly: quo: nam denominatur pater vt generans paternitate. Si autem ly: eo formaliter, & ly, quo elicitiuè, ſic dictum Auguſtini eſt falſum, ſic enim eſſet ſenſus, Pater eſt Pater paternitate, & paternitate, vt principio genuit quod nos non concedimus.

Contra ſecundam autem dupliciter arguit, primo à Gregor. in prima diſtinctione ſeptima: quæſtione prima. art. 2. dicit enim illam propoſitionem aſſumptam in arti. eſſe falſam, ſcilicet potentia eſt illud: quo agens agit: nam ex ea ſequitur quòd forma ſubſtantialis ſit potentia, quod eſt contra B. Tho. qui non concedit in creatis principium actionis eſſe ſubſtantiam: Item dicit non eſſe veram. niſi quãdo id, quo agens agit, diſtinguitur realiter ab eo, & à termino producto, cuius eſt principium. conſtat autem quod ſi potentia generandi eſt eſſentia non conſtringitur realiter à patre, nec à filio: ſed hæc parum valent in via Beat. Thom. nam propoſitio aſſumpta eſt abſolutè dicta, & ideo poteſt verificari tam de potẽtia prima quam de proxima. vnde licet nulla forma ſubſtantialis in creatis ſit proximum principium agendi eſt tamen primum. Vnde in ſecundo de anima dicitur principium quo viuimus, &c.

Ad aliud autem dicitur, quod verum eſt eius aſſumptum, quando producens, & productum diſtinguuntur abſolutè, & non tantum relatiuè vt in creatis.

Sed nec etiam eſt verum in diuinis potentiam realiter diſtingui à producente, quando producitur realiter diſtinguitur à producente, alioquin potentia creatiua realiter diſtinguetur à Deo.

Secundo. Contra eandem arguit expoſitor, vide tu eum: deinde declarabis tu, & dices, quod propoſitio B. Thomæ verificatur tam de potentia remota, quam de proxima, & de omni eo, quo agens agit, quod ſit intrinſecum agẽti, vt forma eius, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, cui tamen competat ex natura ſua eſſe principium actionis. & dico hoc ad differentiam figuræ, & quantitatis, & relationis, quæ non ſunt ex ſe actiua, nec eſt inconueniens vnius agentis eſse plures potentias, reſpectu eiuſdem actus ſubordinatas, quales ſunt forma ſubſtantialis, & eius potentia naturalis. eſset autem inconueniens, ſi darentur duæ potentiæ eiuſdem ordinis: puta duo viſus, vel duo intellectus compoſſibiles in eodem homine.

Contra tertiam concluſionem arguit Henric. & Scot. & Durandus, licet non contra ſenſum noſtrum: Nam Henric. probat quod eſſentia abſolutè ſumpta, non eſt potentia generandi, quòd & nos concedimus. Dicimus enim cum Capreolo, & expoſitore quod non eſt eſſentia vt eſſentia, ſed eſſen-

eſſentia vt in hoc, puta in patre eſt potentia generandi, ſimiliter dicimus ad argumenta Scoti, quibus probat quod eſſentia nuda, niſi vt eſt intellectus fœcundus, vel voluntas fœcunda non principium productionis, hæc enim ſunt ad mentem noſtram. Similiter concedimus Durando, quod ſola eſſentia non generat, ſed concurrit paternitas, non ſicut duo principia productiua, vt ipſe finxit, ſed paternitas eſt conditio ſine qua non, vel modus quo determinatur eſſentia ad talem productionem, ſicut natura ſpecifica determinatur ad agendum per principia indiuiduantia, non enim humanitas generat, ſed humanitas, vt in hoc.

Aduerte iterum quod Beat. Thom. videtur ſibi contradicere hic, & in primo diſtinctione 7. quæſt. 1. ſecundo, nam illic tenet quod eſſentia, vt eſt paternitas eſt potentia generandi, hic autem dicit, quod nec eſſentia, inquantum eſt idem relationi.

Ad hoc reſpexit expoſitor quod abſolute ſe retractat hic, tu tamen potes eum concordare ſicut Heru. in primo diſtinctio. 7. quæſtion. primo articulo ſecundo, ibi ad ſecundum dicendum & ſtat in hoc, quod Beat. Thom. in primo non accipit ly, vt reduplicatiuè, ſed coniunctiuè, vt ſit ſenſus, eſſentia vt paternitas, id eſt, vt adiuncta paternitati eſt potentia generandi, & ſic tenet in prima parte, vbi improbat illam opinionem, niſi pro quanto dicebat eſſentiam vt relationem formaliter eſſe potentiam generandi.

ARTICVL. VI.

Vtrum actus notionalis ad plures perſonas terminari poſſit.

Ro tit. aduerte quod hic quæritur de pluralitate rationali ſub eodem actu numerali, puta ſi generatio poteſt terminari ad plures filios, & iſte articulus non coincidit cum articulo ſecundo, quæſtion. 30. in quo determinatum eſt quod non poſſunt eſſe, niſi tres perſonæ. nam illic quæritur de pluralitate formaliter, & ſpecifica, hic autem quæritur, vtrum ſub vna ſpecifica productione poſſint aſſignari plura producta eiuſdem rationis. Totus iſte articulus patitur impugnationes, & primo rationes Beat. Thom. quæ ſunt quatuor: ſecundo, ipſa concluſio impugnabitur.

Prima ratio impugnatur ab Aureolo & Scoto, & adducit Capreol. in primo diſtinction. 7. quæſtione ſecunda. contra primam. ſed omnia argumenta Aureoli peccant in fundamento falſo: credit enim Beat. Tho. in illa propoſitione formæ vnius ſpeciei non multiplicantur per materiam, ſumere materiam, vt eſt pars compoſiti: quod eſt falſum, nam concedit accidentia ſpiritualia, puta ſcientiam indiuiduari, & multiplicari, ſicut multiplicatur intellectus receptiuus ipſius, ſicut multiplicantur albedines per multiplicationem ſubiectorum, & ideo argumenta eius non tangunt mentem Bea. Thom. Accipit enim materiam pro omni ſubiecto, vel receptiuo relati, vel aliquo realiter perfectibili, ita quod vis rationis ſtat in hoc, omnis multiplicatio numeralis in eadem ſpecie eſt propter materiam, partem compoſiti vel propter aliquod receptiuum perfectibile habens vicem materiæ, ſed hæc non ſunt in diuinis, vt patet ergo, &c. Scotus ipſe ſubtilius penetrans rationem Beat. Thom. & aduertens, quod per materiam ſaltem intendebat ſubiectum receptiuum, & voluit, quod quæcunque diſtinguuntur numero, diſtinguantur etiam ſubiecto.

Contra hoc arguit multipliciter, probans quod plures formæ accidentales diſtinctæ ſolo numero ſunt in eodem ſubiecto. & primo arguit de formis realibus abſolutis, vt plura lumina in eadem parte aeris: ſecundò de reſpectiuis, vt plures paternitates in eodem patre, tertiò de ſpeciebus intentionalibus in medio, & in organo etiam in intellectu.

Capreolus & expoſitor concordant ſimul, & negant in omnibus productis pluralitatem realem, & ad argumentum de luminibus dicit Capreolus, quod eſt tantum vnũ lumen productum à pluribus partialibus luminoſis, & dicit expoſitor, quod eſt tantum vnum ſecundum eſſe, ſed plura ſecũdum dependentiam, quia. ſ. dependet à pluribus luminoſis: intelligas tu de dependentia partiali & non totali.

Ad argumentum de relationibus concorditer reſpondet, quod non ſunt plures, & licet terminus partialis deficiat, quid eſt hic, vel ille filius, non tamen deficit relatio. niſi deficiat terminus totalis adæquatus, quid eſt filius in ſe.

Ad argumentum de ſpeciebus intentionalibus concordant, quod non ſunt plures ſecundum rem, ſed tantum in repræſentando, & tu quidem concordabis cum eis in duobus primis: in tertio autem non, ſed diſtingues, vt B. Thom. de verit. quæſtione 8. articulo 14. Nam illæ ſpecies poſſunt conſiderari, vt ſunt in actu imperfecto, id eſt, in fieri, & in actu perfecto, id eſt, in eſſe completo: ſecundo modo Beat. Thom. negat tam formas reales vnius generis, quam intentionales, eſſe ſimul in eodem ſubiecto, quia oporteret eandem potentiam paſſiuam ſimul ad diuerſa actus terminari, quod eſt impoſſibile, ſicut eandem lineam, ex vna parte ad plura puncta terminari: primo autem modo concedit tam in realibus quam intentionalibus, nam de realibus dicit in cor. articul. cum aliquis dealbatur, in toto dealbationis tempore albedo eſt vt in fieri, & nigredo, vt in corrumpi. de intentionalibus autem concedit in reſponſione ad ſecundum factum de ſpeciebus intentionalibus cauſatis in eadem parte medij, & reſpondens dicit, quod illę ſpecies ſunt in aere, vt in fieri. ſunt enim vt in medio deferente, hęc ille. Expreſſius id ponit ſuper de ſenſu, & ſenſato ſec. vltima ſuper text. qui incipit, igitur ſecundum quod indiuiſibile, vbi ſic dicit, cuius ſimile videri poteſt in diaphano, quod ex vna, & eadem parte ſui immutatur ab albo, & nigro, quia immutatio eſt non materialis, ſed nec eſt ſecundum eſſe materiale. hęc ille.

Ad omnia ergo argumenta facta de ſpeciebus intentionalibus concedo, quod poſſunt eſſe plures in eodem ſubiecto, vel receptiuo ad ſenſum expoſitum, nego autem quod idem ſit iudicium de formis realibus, ſiue abſolutis, ſiue reſpectiuis, de quibus nunc loquimur: ſed dices, quod hęc determinatio contradicit B. Thom. nam in quinto metap. primo de diuerſis dicit in fine, impoſſibile eſt plura accidentia eiuſdem ſpeciei eſſe in eodem ſubiecto: ad hoc dico quod philoſophus in illo cap. toto loquitur de diuerſis realiter, & materialiter. vnde & B. Thom. illic ſemper exemplificat de materialibus: ſtat ergò quod propoſitio verificatur de formis ſecundum eſſe ſuum naturale, ſic enim conſiderantur à metaphyſico, & non de formis intentionalibus cuius eſſe eſt determinatum.

Secunda reſponſio patitur duplicem calumniam, prima ex illa propoſitione, Deus intelligit, & vult omnia vnico actu. Nam ly. vnicus actus, vel vnus re, vel diſtinctus re, vel ratione ſi vnus re, ergo filius qui producitur actu intellectus, & Spiritus ſanctus qui producitur actu voluntatis, erunt vna perſona. nam ſi via eſt vna, & terminus erit vnus, ſi diſtinctus re, ergo filius & Spiritus ſanctus ſunt diſtincti re, ſumendo rem abſolutè, ſi diſtinctus ratione, ergo filius & Spiritus ſanctus diſtinguuntur tantum ratione.

Expoſitor ad hoc reſpondit ſuo ſtylo, ſed tu reſolutè dices quod ſunt vnus re identicæ dentitate eſſentiæ, ſicut perſonæ productæ ſunt identicę identitate eſſentię: ſed quia diſtinguũtur formaliter, & includũt ordinem originis, ideo ex his duobus integratur, ſufficiens diſtinctiuum inter perſonas productas: vnde dico quod illa tria membra aſſignata ſunt inſufficientia. ſed ſi addatur, ſi actus intellectus & voluntatis diſtinguuntur ratione, & includunt ordinem originis ergo filius & Spiritus ſanctus diſtinguuntur tantum ratione, & tunc negatur conſequentia, quia ex ordine originis trahitur diſtinctio realis inter perſonas productas, & hoc quidem argumentum eſt validum contra viam Scot. ſed contra viam noſtram eſt debile: ſecundo patitur calumniam ex Scoto, qui dicit hanc rationem fundari ſuper hanc propoſitionem, vbi non poteſt eſſe niſi vnum intelligere, non poteſt eſſe niſi vnum verbum. ſed hęc propoſitio non eſt vera, quoniam ex vnitate formę abſolutę non ſequitur vnitas formę relatiuè, ſed intellectio eſt quid abſolutum in Deo, & verbum eſt forma relatiua.

Ad hoc dico quod B. Thom. non intendit illam propoſitionem ſic ũditer, ſed eius fundamentum eſt hoc, vbi non poteſt

poteſt eſſe niſi vnus numero actus intelligendi adæquatus intelligenti, non poteſt eſſe, niſi vnum verbum, & hæc ſunt vera ſimpliciter, quia ex vna numero adæquata actione vniuoca, non poteſt ſequi niſi vnus terminus: aliter actio non eſſet vna, cum recipiat vnitatem, & diſtinctionem ex termino ſibi adæquato.

Tertia ratio patitur calumniam, ex illa propoſitione. Natura autem determinatur ad vnum: nam ly. ad vnum non poteſt verificari ad vnum numero, vt patet in limitatis materialibus, nec ad vnum modum producendi, ergo &c.

Ad hoc dico, quòd ly. ad vnum ſtat pro vno formaliter vel ſpecificè, ſub quo non contingit dare plura numero, ex parte naturæ præcisè, ſed ex parte recipientium, quæ cum non habeant locum in Deo, & perſonæ diuinæ procedant naturaliter, vt diximus ſupra, quælibet earum procedit, vt vna formaliter, & materialiter, & in hoc diſtinguitur productum naturaliter, à producto voluntariè, vt notat expoſitor.

Quarta ratio fundatur, ſecundum expoſitorem ſuper hanc propoſitionem. Omnis res diuina, continet in ſe omnem perfectionem receptibilem infra latitudinem illius ſecundum rationem formalem. Contra quam dupliciter arguitur. primo filius in Deo, ideo eſt vnus tantum, quia tota filiatio diuina in eo continetur, ergo eadem ratione productum diuinum erit tantum vnum, quia in eo continetur tota productio diuina.

Ad hoc nego conſequentiam, quia filiatio dicit vnam rationem formalem ſpecificam implurificabilem: productio autem dicit vnam rationem formalem genericam, ſub qua ſtant plures rationes formales ſpecificæ, ex conſequenti productio & plurificabilis, non autem filiatio.

Item ſic arguit Scotus. Sicut filius eſt perfectus filius, ita eſt perfectus Deus, ſed cum hoc, quod eſt perfectus Deus, ſtat quod Deitas inueniatur, in alio ſuppoſito, ergo ſic erit de filiatione.

Ad hoc expoſitor negat ſimilitudinem, & bene, nam alio modo eſt perfectus Deus, & alio modo perfectus filius, licet enim habeat perfectè deitatem, non tamen habet eam omnibus modis, quibus poteſt haberi, nam ſub habere deitatem, ſtant plures modi formales habendi eam, vt habere à ſe, ab alio, & hoc dupliciter. eſt autem ita perfectus filius, quod habet perfectè filiationem, & omnibus modis, quibus poteſt haberi, cum enim dicat rationem formalem ſpecificam, nõ ſtant ſub ea, niſi plures modi numerales, qui non ſunt reperibiles in natura communicata per generationem perfectè, & ſecundum ſe totam.

Contra concluſionem autem artic. multa argumenta recitat Capreol. in prima diſtinction. ſeptima. quæſtion. ſecunda, circa finem ibi, contra omnes iſtas concluſiones, ſed argumenta ſunt leuia, & ſolutiones Capreol. ſunt claræ, ideo vide ad placitum.

¶ Quæſtio Quadrageſima ſecunda.

ARTICVL. I.

Vtrum æqualitas ſit inter diuinas perſonas.

Circa hunc articulum præmittendum eſt in quo fundatur metaphyſica identitas, æqualitas & ſimilitudo, & hoc complete videbis in Heru. in 1. diſtinct. 19. quæſt. 1. articul. 1. à principio vſque ibi, prout igitur ſecundo præmittendum eſt, quomodo cum eſſentia diuina ſic tantum vna, poteſt fundare hæc tria, Identitatem, æqualitatem, ſimilitudinem inter diuinas perſonas, & hoc videbis in Heru. vbi ſupra, ibi prout igitur ex quib. ſequitur corollariè; quod ad hoc quod aliquid fundet ſimilitudinem, non eſt neceſſe, vt ſit vera qualitas, ſed concipiatur modo qualitatis, vnde duæ formæ eiuſdem ſpeciei, vt duæ humanitates cauſant ſimilitudinem inter Sortem, & Platonem, ſimiliter non eſt neceſſe, quod fundans æqualitatem ſit quantitas, ſed habeat modum quantitatis. Ex his præmiſſis ponitur concluſio reſponſiua.

Perſonæ diuinæ ſunt æquales, hanc probabis vt B. Thom. hic, & ſtat ratio in hoc, quod perſonę diuinę non ſunt inæquales, ergo ſunt æquales. Aduerte quòd hæc conſequentia non videtur valere, conſtat enim, quod duo puncta non ſunt inæqualia, non tamen ſequitur quod ſint æqualia, cum ſint non quanta, & ideo ſcias, quod conſequentia hæc conflatur ex antecedente habente duas partes, quarum prima eſt, quod per ſonæ ſunt quantæ quantitate virtutis, cum ſint perfectę. Alia eſt, non ſunt inęquales in tali quantitate, & tũc optimè infertur, ergo ſunt ęquales. Obiectio autem de punctis non valet, quia non ſupponitur quantitas: eandem concluſionem probat Heru. vbi ſupra articulo ſecundo. & non diſcedit à mente Beat. Thom. vide eum. Poſita concluſione & defenſabili ratione eius, duę adhuc propoſitiones ſuſtinendę ſunt, quibus fundat ſe Beat. Thom. & Heru. prima eſt, quod in ęqualitate non requiritur commenſuratio niſi in creaturis, quarum perfectio terminata eſt. ſecunda eſt, quod ęqualitas ęquirit negationem maioritatis, & minoritatis, vt innuit Beat. Thom. in primo articulo.

Contra primam arguit Aureolus in Capreolo. in prima diſtinct. 19. queſtion. 2. contra primam, arguit ergo ſic, Omnia ęqualia ſunt coęquata, ergo ſunt commenſurata.

Item ſicut finitum ad infinitum ſe habet, ſic infinitum ad infinitum, ſed prima commenſurantur, ergo & ſecunda.

Sed hæc argumenta leuia ſunt, non enim valent niſi in his in quibus ſunt diſtinctæ quantitates ſine exceſſu, in Deo autem, in quo, ſunt plura ſuppoſita conuenientia penitus in eadem quantitate numerali ſine exceſſu & defectu, talis ęqualitas nõ eſt proportio, nec commenſuratio, nec ęquatio quantitatum, ſed tãtum vnitas in quantitate ſine exceſſu, & defectu.

Contra ſecundam arguit ſic, negatio non fundat relationem realem, ergo æqualitas non fundatur ſuper negationem maioritatis, &c.

Ad hoc nos dicimus, quod illa negatione ſit fundamentum: ſed eſt conditio, ſine qua quantitas non fundaret æqualitatem.

In reſponſione ad primum aduerte, quod B. Thom. concedit perſonas diuinas poſſe dici æquales, & ſimiles, vt conueniunt in perfectione diuina, contra quod arguit Aureol. in Capr. diſtinct. 19. contra ſecundam, cuius medium principale eſt hoc. Similitudo, & æqualitas ſunt diſtinctæ relationes, ergo requirunt diſtincta fundamenta, ergo ſi eſſentia diuina fundat identitatem, non poteſt fundare æqualitatem, & ſimilitudinem. Sed non aduertit Aureo. quãcunque diſtinctionem ponimus in relationibus, quod eam ponimus in fundamentis. Nam quia in creatis iſtæ relationes poſſunt eſſe realiter diſtinctæ, ideo poſſunt eis aſſignari diſtincta fundamenta, puta ſubiectum, quantitas, qualitas. Sed quia in Deo iſtæ tres relationes diſtinguuntur tantum ratione, ideo eſſentia diuina de ſe concepta ſufficit ad fundandum eas, vt ſupra declarauimus ex ſententia Heru.

In reſponſione ad tertium. Aduerte quod B. Thom. tenet de ratione æquationis eſſe motum ad alterum, vel accipere quantitate ab altero, vt patet in Deo, nam filius accipit à patre & non è conuerſo. Contra hoc arguit Aure. vbi ſupra in Capreol. contra tertiam.

Eius autem motuum ſtat in hoc, linea a, adæquatur b, & tamen non eſt neceſſe quod b, moueatur ad a, nec accipiat aliquid ab a.

Ad hoc dicit Capreol. quod argumentum non valet, arguit enim ſic, adæquatio non requirit has conditiones in creatis, ergo nec in Deo. patet, quod conſequentia non valet, quia adæquatio in creatis, & in Deo non eſt vniuoca, ſed analoga, melius tamen eſt, vt dicas cum expoſitore, quod b, accipit ab a, ſaltem tantum deſignationem artificis, ſicut imago Cæſaris accipit, & fit à Cæſare imaginato in mente artificis, ſimiliter datur motus ſecundum talem imaginationem, trahitur enim imago ad imaginem imaginati.

Pro reſponſione ad quartum quæ requireret articul. per ſe, hæc agenda ſunt primo ponitur concluſio negatiua æqualitas non eſt relatio realis, ſed rationis, prima pars probatur, æqualitas in Deo dicit duo, vnitatem eſſentiæ, & diſtinctionem ſuppoſiti per relationes tantum, ex parte eſſentiæ, non poteſt eſſe realis, quia idem ad ſe ipſum non refertur realiter nec ex parte ſuppoſitorum, quia cum diſtinguantur ſolis relationibus, relatio eſſet fundamentum relationis, & ſic eſſet proceſſio in infinitum

& hæc omnia habes in Capreol. 2. diſtinct. 31. quæſtion. prima in prob. tertiæ concluſionis. ſecunda pars patet à ſufficienti diuiſione.

Secundo, Declarandum eſt, vt frangatur argumentum Aureoli, in quo ſenſu ſit relatio rationis: non enim eſt ſicut relatio eiuſdem ad ſe ipſum, cum extrema ſint realiter diſtincta: Vnde dico cum Capreolo in reſponſione ad primum Aureol. contra ſecundam partem tertiæ concluſionis, quod relatio rationis ſit quatuor modis: primo quando neutrum extremum eſt in rerum natura, &c. vide tu, & tunc dico, quòd æqualitas in Deo eſt relatio rationis. Tertio modo ſicut oppoſitio relatiua eſt relatio rationis inter paternitatem, & filiationem, ſicut æqualitas eſt relatio rationis inter duas perſonas vt conueniunt in eadem perfectione ſine exceſsu & defectu, & tunc concedas Aureolo omnia argumenta ſua, ſed tamen hæc conſequentia non valet: æqualitas diuina non eſt relatio rationis, ſicut eiuſdem ad ſe ipſum, ergo non eſt relatio rationis. arguitur enim ab inferiori ad ſuum ſuperius negatiuè.

Nunc tranſeo ad mentem Scoti.

Tertio vt reſpondeatur Scoto, qui tenet æqualitatem in Deo eſse relationem realem, dico duo: primum eſt, quod vltra omnes conditiones aſsignatas à Scoto requiritur, quod extrema ſint apta fundare relationem realem. & hoc deficit hic, quia ſuppoſita ſunt relatiua, quibus non competit, vt relatiua ſunt, fundare relationem: quia relationis non eſt relatio. deinde requiritur quòd ſi ponatur fundamentum reale, illud diſtinguatur realiter in vtroque extremo, quia relatio trahit vnitatem, & diſtinctionem à fundamento: & ideò cum in diuinis ſuppoſitis ſit indiſtincta perfectio, ſequitur quòd inter ea non ſit relatio æqualitatis realis. Dico ſecundò quod æqualitas poteſt dici realis dupliciter: primo: à fundamento reali, ſecundo à relatione reali. ratione primi dico, quod inter perſonas diuinas eſt æqualitas realiſſima & prima & perfectiſſima: quia eſt in eis omnimoda indiſtinctio diuinæ perfectionis & in hoc ſenſu exponendi ſunt doctores ponentes realem æqualitatem in Deo. In ſecundo autem ſenſu negandum eſt æqualitatem realem etiam in Deo. nam ſicut negamus Deum eſſe realiter relatiuè dominum, & tamen concedimus eſſe realem dominum propter relationem potentiæ negatiuam, quæ eſt in eo, ſic negamus perſonas diuinas eſſe realiter relatiuè æquales propter realem indiſtinctam perfectionem.

Ex his videbis ſoluta omnia argumenta Scot. in Capreol. in 1. diſt. 31. quæſtion. 4. & ſunt argumenta vltima: tu tamen inter omnia conſidera ſecundum & ſextum, & ad ſecundum reſponde cõformiter Capreol. & expoſitori, & dic quod relationes non hypoſtaticæ prægexigunt diſtincta fundamenta & diſtincta ſuppoſita, hypoſtaticæ autem non, ſed ferunt ſecum, vt declarauimus ſuprà in quæſtion. 40. articul, ſecundo & tertio, quære illic: ſed aliquis poſſet arguere, quod ſtat pluralitas relationis realis cum vnitate fundamenti. nam ſint A. B. C. & A. B. ſint alba, C. ſit nigrum, tunc ſi B. eſt realiter ſimile ipſi A. & realiter diſſimile, C. &c.

Ad hoc, ſuſtinendo, quòd relatio ſit idem cum fundamento nego, quod illæ relationes, ſint plures realiter, niſi ex connotato extrinſeco: concedo autem, quod ſunt plures formaliter, ſed tunc nego, pro fundamẽtum ſit vnum formaliter: nam ad aliud. & ad aliud eſt extremum comparatum, fundat ſimilitudinem. & diſſimilitudinem.

Ad ſextum autem Capreol. negat caſum, deinde admiſſo caſu, negat conſequentiam, quia licet non diſtinguantur in albedine, tamen diſtinguuntur abſolutè in quantum ſunt plures ſpecies, Sed hoc non ſeruatur in perſonis diuinis.

Sed aduerte, quod cum ſimilitudo fundetur in ſuperficie, non vt ſuperficies eſt diſtincta ab alia, ſed vt eſt alba, illa diſtinctio de entitate abſoluta ſuperficierum non videtur conferre ad hoc quod dicantur realiter relatiuè ſimiles, & ideo reſponde aliter cum expoſitore & negabis conſequentiam ſimpliciter, niſi forte comparando partem albedinis alteri parti cum ſint extenſę ſecundum intenſionem ſuperficiei, ſic enim poſſet dici par patri ſimilis, ſed ſumendo totam albedinem indiſtinctè, negauda eſt conſequentia, nec etiam hæc conſequentia valet. Duæ albedines diſtinctę numeraliter fundant realem relationem ſimilitudinis, ergo vna albedo exiſtens in duabus ſuperficiebus fundat realem ſimilitudinem. nam illæ in Deo fundant quia ſunt diſtincta fundamenta, hæc autem non: quia ponit diſtinctionem in fundamenta, quæ tamen eſt conditio neceſſario requiſita ad mutuam relationem realem in via Beat. Thomæ, & ſi iterum arguas, quòd æqualitas fundatur ſuper vnitate quantitatis, ergo vbi eſt maxima vnitas quantitatis, quæ eſt vnitas numeralis, erit maxima & perfecta æqualitas, ſed in diuinis perſonis eſt talis vnitas, ergo.

Ad hoc dico, quod ſi concluſio argumenti intelligitur de perfectiſſima æqualitate ex parte fundata, conceditur totum, & non eſt contra nos, vt ſuprà diximus. Si intelligatur de æqualitate, vt eſt relatio, diſtinguo illud aſſumptũ, quia vel intelligitur de vnitate ſimpliciter, & ſic nego illud de virtute ſpecifica ſtante diſtinctione numerali cum negatione exceſſus, & defectus, quæ ſunt conditiones neceſſario requiſitæ, ſic concedo aſſumptum, ſed nego conſequentiam.

ARTICVL. II.

Vtrum perſonæ procedens ſit coæterna ſuo principio.

IN hoc articulo nullum declarandum occurrit niſi illa propoſitio in corp. articul. Sic filius Dei ſucceſſiue generatus eſſet, &c. Nam vt dicit expoſitor, & benè, hęc conſequentia non pendet ex hac propoſitione, vbicunque eſt ſucceſſio, ibi eſt materia, eſt enim falſa. quia in intellectu Angeli eſt ſucceſſio, tamen ibi non eſt materia, ſed dico quod pendet ex hac, vbi eſt productio ſubſtantiæ ſucceſſiua, id eſt materia, & hæc eſt manifeſtè vera.

ARTICVL. III.

Vtrum in diuinis perſonis ſit ordo naturæ.

VT præſens articulus plenè ſoluatur in quo B. Tho. omninò negat prioritatem in diuinis ſic procedo. primò declaro, ſi in aliquo ſenſu poteſt tolerari prioritas in diuinis, ſecundo deſcendam ad vitam Gregorij, & Ioannis Bacc. & Scot. tertio declarabo ſi Bea. Th. hic ſufficienter probauit non eſſe prioritatem in diuinis.

Quantum ad primum aduerte, quod prius & poſterius dupliciter ſumuntur, primò pro aliqua menſura exiſtentiæ rei, vel dependentia rei à re, ſtante ſimultate durationis. exemplum primi, Parte in creatis eſt prior filio, exemplum ſecundi, ſubiectum eſt prius ſua proprietate, ſecundo prout dicunt extrema orinis, vt ſit ſenſus A. eſt prius, B. quia A. producit B. & non è conuerſo, primus modus dicitur prius, in quo, ſecundus modus dicitur prius à quo.

Quantum ad ſecundum ſcias, quod Grego. & Ioan. Bacc. in prima diſtinct. 6. quæ. 1. tenet in diuinis prius à quo, & dicitur prioritas cauſalitatis, vel productiuitatis, vnde tenent patrem eſſe priorem filio: quia eſt principium filij, & non è conuerſo. Negant autem prius in Quo niſi ſecundum noſtrum modum intelligendi, quia prius intelligimus agens eſſe, quam ipſum operari & vterque ponit ſe contra Scotum, qui videtur concedere, & in abſolutis, & in relatiuis prius in Quo. in abſolutis quidem: nam in quolibet. queſtio. prima, tenet patrem in primo ſigno intelligere ſe, in ſecundo ſigno producere verbum, in tertio ſigno intelligit creaturam in eſſentia ſui. In notionalibus autem patet in prima diſtinc. quæſtio. ſecunda, tenet enim patrem in primo ſigno habere vtranque fœcunditatem: in ſecundo producere verbum, & dare ei virtutem ſpirandi, in tertio ſigno ſpirare: ergo in primo pater eſt, & filius non eſt, in ſecundo filius eſt, & ſpiritus ſanctus non eſt, & ſic patet quod ponit prius non ſolum, à quo, ſed etiam in quo, Contra quem arguendum eſt ſicut ſupra argumentati ſumus ex via Gregorij cum loqueremur de ſpiritu ſancto. Nec eſt verum quod dicit hic expoſitor, ſcilicet quod Scotus non diſcordat à Beat. Thom. niſi in verbis. & hoc conatur ſic declarare quoniam Scotus accipit prius origine eſſe id. à Quo eſt alius, & ipſum à nullo vel eſſe producens à ſe, poſterius autem origine eſt eſſe productum ab alio, vel eſſe producens non à ſe, & ſic ſecundum expoſitorem Scoti non tenet prius in Quo, ſed prius à Quo, quòd nec Beatus Thom. negaret.

Verum

Verum quòd Scotus teneat prius in Quo, patet ex verbis ſuis prima diſtinct. 12. q. 2. vbi declarat quod Pater non prius ſpirat, quàm filius, quia tunc ſequitur, filium ſpirare, iam ſpiratum, ex quibus deducit Gregorius in prima diſtinct. 9. qu. prima. ſecundo, quod accipit ly, prius in quo, & non prius à Quo: aliter ſibi ipſi contrideceret, nam cum dicit pater in primo ſigno non ſpirat Pater, & filius in tertio ſigno ſpirant, vel ly. primo ſigno ſtat pro ſpirare à ſe, vel pro ſigno durationis, ſi ſecundo modo habeo intentum. ſi primo modo ergo. Pater ſpirat in primo ſigno, & non in tertio: quia ſpirat à ſe, & ſibi contradicit.

Præterea iſti termini tunc iam, quibus vtitur Scotus ſunt pertinentes ad durationem, ergo tenet prius in Quo, ideo tenendum, eſt quod Scotus tenuerit prius in Quo, in diſt. 12. & prius à Quo, in diſtin. 25. quæſt. 4. & in quolibet, quæſt. 4. & ſic patet, quod in verbis, & ſenſu diſtentis à Bea. Thom.

Quantum ad tertium ſcilicet vtrum B. Thom. ſufficienter probauerit, nullam prioritatem eſſe in diuinis perſonis. Inſurgunt tria dubia. primò contra illam propoſitionem quam aſſumit in reſponſione ad ſecundum, neque ex parte naturæ nec ex parte relationum, vna perſona poteſt eſſe prior alia, neque ſecundum naturam, neque ſecundum intellectum.

Primum Dubium eſt ex Scoto in prima diſtinct. 28. quæſt. 3. dicit enim, quod Bea. Thom. ſibi ipſi contradicit, nam ſupra in quæſtione 40. articulo quarto, dicit quod Paternitas vt conſtitutiua patris, præintelligitur actioni ſed generatio actiua præintelligitur filio, ergo Pater à Quo eſt generatio actiua præintelligitur filio, & ſic ſaltem ſecundum intellectum vna perſona eſt prior altera, cuius oppoſitum dicit hic ergo ſibi contradicit.

Ad hoc reſpicit Capr. in prima diſtinct. 6. quæſt. 1. primum Scoti, contra ſextam ibi, ſed tunc videtur eſſe contradictio, & ſtat in hoc, Pater vt Pater formaliter non præintelligitur filio: quia ſunt correlatiua, ſic intendit hic Bea. Thom. Pater ſicut ſuppoſitum à quo generatio egreditur: eſt prior filio ſecundum intellectum ſicut Sortes, vt Pater non eſt prior filio ſecundũ intellectum, Sortes autem vt ſuppoſitum vel vt hic homo non præſupponitur generationi & filiationi, & filio ſecundum intellectum, & ſic de patre loquutus eſt ſupra, vnde nulla eſt contradictio.

Expoſitor non diſcedit ab hac reſpõſione, ſed addit quod ſi ſumatur pater, & filius vt res ſunt, cum ſint vna res, non eſt prioritas inter eos. ſi autem ſumuntur vt correlatiua, ſimiliter eſt, ſi autem concipiatur pater, vt hypoſtaſis, à qua. eſt generatio filij. præintelligitur filio, hic B. Thom. loquitur, vt res ſunt correlatiua: ſupra autem loquutus eſt quo ad modum concipiendi non correlatiuè.

Secundum Dubium eſt, quia non videtur B. Tho. ſufficienter probaſſe non eſſe prioritatem inter diuinas perſonas, nam tantam probauit de perſonis correlatiuis propter ſimultatem relationem & vnitatem naturæ, ſed contingit aſſignare perſonas non correlatiuè ſumptas puta Pater & ſpiritus ſanctus, ergo non inconuenit inter eas, vt ſic eſſe prioritatem, quoniam ſimultas relationum ceſſat.

Ad hoc dico, quod comparando perſonas, vt non correlatiuas non inconuenit inter eas eſſe prioritatem ſecundum intellectum: nam vt diximus in præcedenti dubio: ſi perſona prĩs vt hypoſtaſis præintelligeretur filio: neque etiam inconuenit, quod præintelligatur Pater ſpirato, & generatio ſpirationi. & & ſi dicas, ergo B. Thom. in hoc articulo eſt diminutus: nego, quoniam hic non aſſumpſit vt principale propoſitum ad probandum ſimultatem ſecundum intellectum, ſed ſimultatem naturæ, quæ concluditur ex indiſtinctione naturæ, & ſimultatem relationum. Ad maiorem tamen doctrinam in reſponſione ad ſecundum, declarat quomodo non eſt prioritas ſecundum intellectum, ſcilicet quando ſumuntur, vt correlatiua ſit inter eas talis prioritas, vt prædiximus.

Tertium, dubium eſt quod etiam apud B. Tho. dicitur concedi prioritas naturæ inter patrem. & ſpiratum, & non ſolum prioritas ſecundum intellectum. Nam dicit in prima diſtin. 9. quæſt. 1. articul. primo, tertium ſi eſſet aliquis, qui eodem eſſet aliquis, & eodem eſſet aliquid, omnino eſſet ſimul naturaliter cum eo, ad quod diceretur. hæc ille. Tunc ſic arguitur ab oppoſito, ſi aliquis eſſet aliquis vno principio & alio principio diſtinguitur ab alio eſt naturaliter prior eo. Sed Pater eſt Pater paternitate, & diſtinguitur ſpiratione, à ſpiritu ſancto, ergo eſt realiter prior ſpirato.

Ad hoc dico, quod illa propoſitio ſumpta ab oppoſito non valet niſi illa duo principia ſint diſtincta realiter, ſicut propoſitio B. Thom. ſupponit eodem omnino principio, idem conſtituì, & dici ad alterum, vel diſtingui eo modo, nego minorem, conſtat enim apud B. Tho. paternitatem & ſpirationem actiuam non diſtingui realiter in patre, vnde argumentum non concludit maiorem prioritatem, quam diſtinctio inter paternitatem, & virtutem ſpiratiuam, ſed hæc eſt diſtinctio rationis, ergo & illa erit prioritas rationis, & non naturæ: quia non ſolum B. Thom. ſed & Scotus & communiter Theologi negant. Scias igitur, quod hoc dubium adeo ligauit intellectum vnius noſtri Baccalarei, quod de mente B. Thom. concedebat prioritatem naturæ inter perſonas non correlatiuè ſumptas, qui ſi hanc ſolutionem intellexiſſet non fuiſſet ſic forte ligatus.

Vltima ſcias quod Ioann. Bacc. in prima diſtinctio. ſexta quæſt. prima, adducit plura argumenta quibus videtur concludi prioritas in Quo, inter diuinas perſonas: quæ volo hic ſoluere, ne ſit occaſio ſiniſtræ opinionis.

Argumentum primum philoſophi in quinto met. capit. de priori, dicit priora & poſteriora dicuntur tanquam exiſtente quodam principio, in vno quoque genere, tunc ſic.

Principium, eſt in diuinis puta pater, ergo eſt prius & poſterius.

Ad hoc iam reſpondit D. Thom. in quæſtion. 33. articulo primo ad tertium, vide illic. Preterea Aureolus dicit quod philoſophus non attingit rationem principij niſi indiſtinctè eſſential ter, vt ſunt creata, & ideo dictum philoſophi in hoc nullum eſt.

Secundum, Ordo eſt in diuinis, ergo prius tenet conſequentia apud Auguſtinum, de triplici habitaculo, vbi dicit, tunc videbimus, quomodo pater eſt præcedens filium non tempore, ſed origine.

Ad hoc dico, quod Auguſtinus per procedentiam originis non intendit, niſi productionem patris, quaſi dicit videbimus Patrem à nullo eſſe, filium autem à Patre.

Tertium, Concedimus in diuinis ex natura rei primam & ſecundam perſonam: ergo priorem, & poſteriorem.

Ad hoc dico: quod ly. prima exponitur, quæ à nullo, & ly, ſecunda, quæ ab alio, & ly, tertia. quæ ab aliis: & ſic prima, & ſic ſecunda, & ſic tertia, non concludunt, niſi prius à quo, ſed non in quo.

Quartum, ſecunda proceſſio eſt poſterior prima, ergo datur prius & poſterius. antecedens probatur. Dualitas eſt prior Trinitate, non enim conuertitur ſubſiſtendi conſequentia, ſed prima proceſſio ſtat in Dualitate, ſecunda autem in Trinitate, ergo.

Ad hoc nego antecedens, ad probationem dico, quod abſolutè loquendo, & in vniuerſali eſt verum, ſed in tali natura, qualis eſt diuina, non valet quoniam ei repugnat, ſicut abſolutè loquendo, Omne corpus poteſt diuidi, tamen hoc corpus puta cælum non poteſt diuidi, quoniam tali naturæ repugnat diuidi.

Secundum, Filius in eſſe filiationis poteſt eſſe ſine ſpirare & ſpiritus ſanctus, non poteſt eſſe ſine ſpirare, ergo filius poteſt eſſe ſine ſpiritu ſancto, ergo eſt prior.

Ad hoc dico, quod licet filius poſſit eſſe ſecundum filiationem, ſine ſpirare, tamen non poteſt diſtingui à ſpiritu ſancto ſine ſpirare, & ſic filius quo ad diſtinctionem à Spiritu Sancto pendet à ſpirare. Vnde non poteſt eſſe, vt ſit ſine ſpirare. Argumentum autem haberet apparentiam ſi poſſet eſſe filius, & diſtingui à ſpirita ſancto, ſine hoc, quod ſpiraret.

ARTICVL. V.

Vtrum filius ſit in patre, & è conuerſo.

SEcundum eſſentiam enim Pater eſt in filio, quia communicat ſuam eſſentiam filio. contra hunc primum modum arguit Aureolus in Capr. prima diſtinctione nona, quæſtione prima contra tertiam, primo loco tribus mediis, ſed peccat in duobus, primo quia credit nos tenere, non alio modo filium eſſe in patre, quam eſſentia filij ſit in patre, quod non eſt verum, nam eſſentia eſt ratio eſſendi, filius autem eſt ille, qui eſt in alio, ſed dicimus, quòd filius non eſſet in patre niſi vna eſſentia eſſe in duobus eſt ratio eſſendi filio in patre, & eſt ſimile vt dicit Capr. de modo eſſendi in loco, nam quod Sortes ſic in loco, ratio eſſendi eſt ſua corporeitas, ipſe autem locatus.

Secundo

Secundo, peccat quia non consideranit, quod modus essendi includit vnionem duorum & distinctionem secũdum rem, aut secundum rationem, & quia filius vnitur patri in essentia & distinguitur ab eo personalite, similter quia essentia distinguitur ratione à patre, & se habet vt forma habita, pater autem habens, ideo dicimus propriè filium esse in patre, & essentia patris esse in patre, falsè autem dicimus, filium esse in filio, & impropriè patrem esse in essentia sua, ex his videbis soluta argumenta eius.

Vnde sequitur quod cum essentia patris sit in filio, quod in filio sit Pater, expositor dubium mouet super hanc, quærens an B. Thom. ita efficaciter conclusisset patrem esse in filio ratione essentiæ, ex hoc antecedente essentia patris est filius, sicut concludit ex isto, essentia patris est in filio, & videtur quod melius conclusisset quoniam ex identitate reali conclusisset in existentiam realem, ex hoc autem quod dicit essentiam patris esse in filio, non signatur nisi relatio rationis, ex qua non videtur efficaciter concludi in existentia realis, qua vna persona fit in alia.

Ad hoc dico, quod secundum rem nihil refert scientiæ, ex hoc, siue ex illo antecedente propositum concludere, secundum autem modum formalem refert, nam formalius est ex in existentia inferre inexistentiam, quam ex identitate inexistentiam: & instantia adducta non valet, quoniam nec illa identitas, nec illa inexistentia personę, in personam est relatio realis, sicut etiam diximus de æqualitate licet concedamus ex reali fundamento, quæ est vnitas diuinæ essentiæ illam identitatem, & inexistentiam esse realem.

Secundum etiam relationes manifestum est vnum oppositorum relatiua esse in altero. Contra hunc secundum modum arguit Aureolus, Henricus, Durandus, in Capr. vbi supra, sed omnes peccant in hoc, quod non consideraueruntmodum essendi in alio secundum relationem esse idem, quod includi in ratione alterius oppositi. Vnde non verificatur alio modo relatiuum esse in relatiuo, quam distinens esse in definito, sic subiectum est in accidente & habitus in priuatione. Arguentes autem credebant B. Tho. intelligere de modo essendi secundum, rem, sicut intellexerat in modo præcedenti ex parte essentiæ, & tamen si considerassent verba B. Tho. aduertissent quod dicit hic esse in altero secundum intellectum, quasi dicat non secundum rem, sed secundum diffinitionem.

Secundum originem etiam manifestum est, quod processio verbi. Contra hunc tertium modum arguit Aureol. in Capreolo, vbi supra in tertio loco, sed peccat in tribus: primo, quia credit filium esse in patre, sicut productum in producente, quando producitur actu transeunte, nam est tantum potentialiter in eo antequam producatur, cum autem productum est, est extrinsecum ab eo, quod adesse, quod autem producitur in actione immanente semper est intrinsecum ipsi producenti, & ideò licet ille modus sit imperfectus, hic tamen est perfectissimus. secundo peccat, quia credit, quod sicut in creatis dicuntur recipere principiatum est in principio, & è conuerso, sicut filius est in patre, sicut originatum in originante, non possemus dicere è conuerso, sed hæc similitudo non tenet in proposito, quia filius est in patre, vt originatum in originante. Pater autem est in filio, vt est verbum, sicut manifestum in manifestante, & ideo hic stat reciprocatio. non autem in creaturis, licet etiam concedatur in eis causam esse in effectu, sicut repræsentatum, vel sicut simile in suo simili, & in suo repræsentante: tertio peccat, quia credit, quod si pater est in filio, vt manifestatum in manifestante, non alio modo sit Pater in filio, quam eorum vniuersum sit in filio, vt est verbum, quod tamen est falsum: nam mundus est in verbo manifestatiuè. Pater autem in filio, & manifestatiuè, & essentialiter, cum sint vnius essentiæ, quod non verificatur de verbo & de mundo.

Quæstio Quadragesima tertia.

ARTICVL. I.

Vtrum alicui personę conueniat mitti.

CIrca hunc articulum aduerte, quod missio sumpta absolutissimè sic describitur per Capr. 1. dist. 15. q. 1. in solutione primi argumenti contra primam. Missio est exitus alicuius ab aliquo ad aliquem terminum, vt de nouo incipiat esse vel nouo modo.

Aduerte etiam quod species missionis diuersificantur per ly exitus. nam secundum quod diuersificatur, sic & ille diuersificatur.

Nam est aliquis exitus per imperium, aliquis per consilium, aliquis per motum localem, vt cum prohibens mittit lapidem de loco ad locum: aliquis per originem, vt cum arbor mittit flores applicando ad diuinam personam: sola hæc vltima species potest ei conuenire, quoniam omnes aliæ imperfectionem includunt, hæc autem non: vnde diuina missio & exitus personæ à persona per originem, in eadem natura, & acceptio eiusdem virtutis ad aliquid agendum in creatura intellectuali, puta ad sanctificandum. ex his videbis soluta argumenta Aureol. in Capreol. primo distin. 15. quæst. 1. contra secundam & tertiam.

ARTICVL. II.

Vtrum missio sit æterna, vel temporalis tantum.

CIrca hunc articulum est dubium ex eo quod B. Thom. concludit, missionem esse tantum temporalem, quia de ratione eius est vt dicat terminum tẽporalem, id est, effectum nouum in creatura, ex quo videtur sequi quod missio sit quid essentiale, operari enim ad extra est opus essentiale, quia commune tribus, hoc autem est falsum quoniam si esset essentiale quid, conueniret etiam patri mitti, quod est falsum.

Respondeo non est purum essentiale, nec purum notionale, sed mixtum, nam vt dicit originem, est notionale, vt dicit nouum effectum in creatura est essentiale, & sic commune Trinitati toti, & ad argumentum cum dicitur, quod conueniret etiam patri, nego consequentiam, quæ tamen esset vera, si diceret purum essentiale, sicut creare, non valet autem in mixtis sicut sapientia genita verificatur tantum de filio, quia ly, sapientia est essentiale, & ly, genita personale. Et si quæras ly, missio quid importat principalius, dico quod importat essentiale, quoniam ille nouus effectus est sicut differentia distinctiua missionis à processione æterna.

Et si arguas quod non potest esse notionale quo ad processionem, quoniam filio, & Spiritui sancto non est aliqua communis notio, cum non procedant eodem modo.

Respondeo quod ly, notionale, non sumitur pro notione propriè dicta, quæ debet esse proprietas, & particulare principium cognoscendi personam, sed sumitur pro omni respectante ad originem, & vt sic distinguitur contra essentiale. Vnde conuenientius diceretur personale quam notionale, non enim omne personale est notionale proprie dictum, nam esse ab alio, & à quo alius sunt personalia, non tamen notionalia cum non dicant, aliquod proprium sed commune, in quo plures personæ conueniunt.

Quædam vero cum habitudine ad principium important terminum temporalem, vt missio, & datio, Et in responsione ad tertium, Missio importat processionem æternam, & addit effectum temporalem. Contra has argnit Aur. in Capr. 1. dist. 14. q. 1. contra quartam, & est eius quartum argumẽtum, quod est tale. Si missio super processionem æternam, quę dicit relationem realem originis, addit effectum temporalem, ergo addit ex tẽpore respectum rationis ad creaturam, ad quam mittitur, & in qua causatur donũ gratiæ: sed hoc est falsum. consequentia patet, falsitas consequentis probatur, visioni caloris existentis in pane ante consecrationem. non addit respectum rationis visio eiusdem coloris post consecrationem, prout sub eo stat corpus Christi, sed addit solam participationem eiusdẽ coloris ad corpo Christi, prout stat sub illis speciebus, ergo à simili Spiritus sanctus procedẽs æternaliter in dona gratuita, in quibus immutabiliter cõplacet Deus, diciturtẽporaliter procedere in aiam prout anima de nouo participat illa dona, & ita non dicit aliquem rẽspectum rationis ex tempore, sed solã participationem illorum donorũ à creatura intellectuali.

Ad hoc nego falsitatem consequentis: ad probationem nego quin nouus respectus consurgat in illa visione, quando terminatur ad colorem post consecrationem, quoniam prius erat verum dicere hanc visionem terminari ad corpus panis nunc autem ad corpus Christi, ergo aliam habitudinem nunc habet quam prius, similiter nego quin Spiritus sanctus de nouo non habeat respectum rationis ad creaturam participantem gratiam, quoniam est verum dicere, Spiritus sanctus nunc gratificat hanc creaturam, & ante non gratificabat, ergo de nouo respicit eam, vt gratificatam, quam ante non respiciebat.

ciebat. Vnde ad nouam infusionem gratiæ consurgit nouus respectus mutuus, sed ex parte diuinæ personæ est respectus rationis, & ex parte creaturæ est realis, & sic tenemus implicare contradictionem, creaturam de nouo participare gratiam, & non consurgere nouum respectum ad gratificantem sicut implicat aquam de nouo recipere calorem ab igne, & non consurgere respectum causalitatis inter aquã & ignem.

ARTICVL. III.

Vtrum Missio inuisibilis sit solum secundum gratiam gratum facientem.

CIrca hunc articulum, aduerte quod B. Tho. intendit duas conclusiones prima est.

Quoties datur gratia gratum faciens, vltra probationem B. Thom. hic, quam examinabo infra probabis ratione Gregorij in primo dist. 16. q. 1. in probatione secundæ conclusionis, & stat in hoc, cuicunque datur Spiritus sanctus efficitur de numero electorum, quia secundum Paulum, quicunque Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Sed nullus carens gratia efficitur de numero electorum, vt patet ergo nulli carenti gratia datur persona diuina, si ergo persona datur, & gratia gratum faciens datur.

Secunda conclusio. Si datur gratia gratum faciens, datur & persona diuina, hanc probat Greg. vbi supra quasi eodem medio conuerso, si. Qui habet gratiam, est de numero electorum secundum Paulum, quia gratia iustificati, sed qui non habet Spiritũ sanctum, nõ est de numero electorum, ad Rom. 8. Qui non habet Spiritum Christi, non est eius, ergo qui non habet personam, non recipit gratiam, & sic patet, quod inseparabiliter se habent, & in hac determinatione conueniunt omnes de potentia Dei ordinaria, non autem absoluta. Nam Gregorius in eodem loco in conclusione tertia & quarta tenet, quod de potentia Dei absolute potest dari persona sine omni dono. Vt igitur tota hęc materia resoluatur pono rationem eius, deinde soluam.

Ratio eius est hæc. Omne debile à Deo homini potest dari non dato quocunque alio distincto realiter ab eo, sed donum gratiæ est distinctum realiter à Spiritu sancto, ergo potest dari homini non dato dono gratię minor patet, Maior probatur tripliciter, primo quia non videtur implicare contradictionem, secundo quia omne factibile à Deo, potest fieri quocunque alio distinctio essentialiter ab eo non facto, ergo similiter omne dabile &c. tertio quia omne dabile à Deo põt dari, quocunque alio non dato, antecedens patet, quia causa prima sibi sufficientissima est. consequentia probatur. Summo. A. B, Si Deus non potest dare A. nisi cum B. vel hoc est quia A. necessario dat B. vel quia B. necessario sequitur ad A. non primũ, quia non necessario dat A. ergo nec B. necessario datur ab A. nõ secundum, quia B. condaret ipsum A. quod est cõtra antecedens.

Respondeo, ad hoc nego maorẽ, ad primam probationem dico quod implicat, quia Spiritus sanctus non potest esse dilectio formalis creaturæ. Ad secundã nego antecedens, vt patet de materia & forma, nego etiam consequentiam quam nec probauit, quia non sunt eiusdem rationis factio & datio.

Ad tertiam nego consequentiam. ad probationem dico, quod est propter primum & secundum, sed propter primum conditionatè. nam licet Deus non necessario det A. tamen hęc est vera, Si Deus dat A. necessario dat B. quia inseparabiliter se habet ad A. Est etiam propter secundum, & nego quod B. condaret A. non enim requiritur vt condans, sed vt dispositio, sine qua non daretur A. & simile est in creaturis, licet enim dispositiones necessario requirantur ad receptionem formæ, non tamen comproducunt formam, sic est in opposito, quare &c. Nũc superest examinare aliquas propositiones artic. inter quas est hæc super istum modũ autem communem &c. vsque ibi. in amante. Contra hanc conclusionem arguit Aureol. in Capreol. primo dist. 14. quæst. 1. contra quartam probans tripliciter. quod ratio missionis non consistit in hoc, quod diuina person a procedat in mentem, vt cognitum, & amatum.

Primo sic procedere in mentem vt cognitum & amatum est commune toti Trinitati, qui per gratiam tota Trinitas diligitur, ergo missio conuenit toti Trinitati, & per consequens Patri quod est falsum.

Ad hoc nego antecedens, nec valet hæc consequentia, tota Trinitas est in mente, vt cognita, ergo procedit in mentem: nam procedere in mentem supponit processionem amoris æternam, quæ repugnat patri & filio, & conuenit tantum Spiritui sancto.

Secundo, Processio temporalis Spiritus sancti, debet habere aliquem ordinem ad processionem æternam eiusdem: sed Spiritus sanctus, non procedit æternaliter à patre, & filio, vt cognitum & amatum, ergo &c.

Ad hoc nego argumentum nam concedendo maiorem debet sic subsumi minor: sed procedere in mẽtem, vt cognitum, & amatum, non dicit aliquem ordinem ad processionem æternam Spiritus sanctus procedit vt amor, & sic vt ratio omnis doni ex eo prouenit, quod conferatur donum gratiæ creaturæ, qua diligit ipsum Deum. Resoluit ergo processio temporalis in æternam, sicut effectus in primam radicem.

Tertio, Si procedere in mentem est esse, vel fieri in mente, vt cognitum, & amatum, ergo res dum incipiunt intelligi, & amari, procedunt in mẽtem, quod est falsum: nam ex eo, quod Sol intelligitur, non procedit in mentem.

Ad hoc arguens decipitur, ignorans quid sit procedere in mentem in proposito, vt cognitum, hoc enim est non solum recipi in mentem, sic enim argumentum concluderet, sed originari ab altero æternaliter, & recipi in altero temporaliter, vt amatum, & cognitum, & tunc nego consequentiam, licet enim res dum intelligitur recipiatur in mentem, non tamen est necesse ipsam originari ab altero: diuina autem persona semper originatur cum non transeat in præteritum.

Iterum esse eandem propositionem in qua dicitur Deum esse, vt cognitum &c. Dubitat expositor quia stat peccatorem philosophum cognoscere, & amare Deum, & tamen non erit in gratia.

At B. Tho. intendit de amore, & cognitione, vt terminantur ad Deum in se obiectum beatificum. & non de amore terminato ad Deũ sub specie alicuius effectus, puta inquantum creator, &c. vel conseruans &c. philosophus quidem cognoscit. & amat Deum in secundo sensu, & non in primo, & siquidem aliqui intuenti sunt qui amauerint primo modo: dico quod fuerunt in gratia, & potuerunt saluari: quoniam in omni gente, qui operatur iustitiam, acceptus est illi.

Sic igitur nullus aliud effectus &c. vsque ibi, gratũ facenis. contra, malus Christianus potest per fidẽ cognoscere & amare Deum vt obiectum beatificũ, ergo nõ per solam gratiã &c.

Ad hoc nego, quod amat debitis circunstantiis positis in artic. per quas fiat templum Dei: quoniam non super omnia amat, Vnde dico, quod B. Thom. intendit de amore sic circunstantionato dato casu, quod non sic ad plenũ exprimeret: nam hoc intendit, cum dicit, Sed etiam habitare in ea, sicut in templo. Iterum circa eandem propositionem habitatur. nam B. Thom. facit hanc illationem ex præmissis: Sic igitur nullus alius effectus. & tamen non proposuit in præmissis causam sufficientem, non enim hæc consequentia valet. Deus est specialis modo in creatura rationali, ergo nullus alius effectus est causa huiusmodi, nisi gratia gratum faciens. Constat enim quod per fidem, & prophetiam. & alia dona est speciali modo distinctio à tribus generalibus modis, ergo &c.

Ad hoc dico, quod B. Th. per ly, specialem modum intendit modum quo creatura releuatur in Deum, cum illis circunstantiis, puta quod attingat Deum in se, quod fiat templũ Dei, & hoc non potest facere fides, nisi informata gratia: nec alia dona, & ideo illatio B. Tho. est valida, si antecedens complectatur omnes conditiones præmissas, consequentia vero quia formata est instantia facta, ideo nõ valet: quia non tantũ ponitur antecedens, sicut non valet hæc, Sortes est animal, ergo est visibilis, quia ly, animal non est totũ formaliter quod est Sortes, sed hęc valet, Sortes est animal rationale, ergo est risibilis.

ARTICVL. IIII.

Vtrum patri conueniat mitti.

CIrca hunc articulum nihil noui, nec difficile occurrit: supposito enim quod missio importet processionem, constat patri non mitti, potest tamen dici quod dat, & donat se creaturæ dono essentiali, sed non dono personali, vt declaratum est supra quæst. 38.

ARTICVL. V.

Vtrum filio conueniat inuisibiliter mitti.

CIrca hunc articulum, Aduerte primo, quod licet B. Tho. proponat tantum de filio, tamen probat tam de filio quàm

quam de Spiritu sancto: si considerentur quantum ad primam rationem missionis sunt vna, vel sic, quoniam filius non mittitur, nisi ex amore, quo creatura diligitur à Deo: Amor autem primo conuenit Spiritui sancto, & ideo est primum donum. & ideo omnium donorum. Vnde est ratio, quod filius detur nobis vt diximus supra quæstio. 38. si considerentur secundum se distinguuntur realiter.

In responsione ad tertium: vna non potest esse sine alia. Aduerte, quod Aureol. in Capreol. 1. dist. 16, quæ. 1. tertio contra tertiam: arguit contra hanc, sed decipitur in hoc, quod credit filium missum ad similitudinem remansisse cum eo existente in peccato; hoc enim est falsum loquendo de missione, cuius est tantum gratia gratum faciens, vt loquuti sumus in art. 3.

ARTICVL. VI.

Vtrum Missio inuisibilis fiat ad omnes, qui sunt participes gratiæ.

Circa hunc articulum: Aduerte, quod B. Thom. non concludit simpliciter missionem fieri ad omnes participes gratiæ, sed tantum ad eos, in quibus est gratia, & ipsa innouatur: quæ innouatio potest esse tribus modis: primo quod procedens desierit esse per peccatum, deinde, quod mouetur per conuersionem: secundo quod per intentionem, vt in viatore, semper existente in gratia, & proficiente in actibus meritoriis: Tertio per extentionem tantum: puta, quia gratia existens semper sub tali gradu, est principium plurium effectuum. In quibuscunque ergo est aliquis motus talium innouationum: potest dici fieri noua missio, & quia omnis pura creatura est talis etiam beata pro tertio modo ideo dempto Christo, qui non est pura creatura, potest concludi, nouam missionem fieri ad omnes.

ARTICVL. VII.

Clarus est.

ARTICVL. VIII.

Virum aliqua persona mittatur, nisi ab ea, a qua procedit.

Circa hunc articulum: Aduerte, quod Aureol. Scotus in Capreol. prim. distinctione 16. quæstione prima, secundo tenent, quod de ratione ipsius mittere est producere, & ipsius mitti est produci, quibus datis ex primo articulo huius quæst. sequitur necessario, quod persona non mittatur nisi ab ea, à qua producitur, & super hoc fundamentum innituntur omnia argumenta eorum, vt videbis: sed apud B. Thom. distinguendum est de missione: nam dupliciter consideratur, primo propriissima & sic continet tres conditiones: prima, quod persona missa sit origata: secunda, quod originetur à mittente: tertia quod ponat nouum effectum in creatura intellectuali. & secundum hunc primum sensum definita est missio in primo articul. huius quæst. & secundum eam non mittitur persona nisi à producente ipsam: secundo consideratur communiter, & si includit tantum duas conditiones: primo quod persona missa, sit origata siue à mittente, siue ad alia, & defectu huius pater non potest dici missus, secundo quod ponat nouum effectum in creatura, & secundum hanc acceptionem loquitur B. Thom. in hoc articul. quando concedit filium mittit à se, & à Spiritu sancto, & è conuerso. Ex his patet, quod mittere, & mitti abstrahunt à primo & secundo sensu, & possunt determinari ad hunc, vel ad illum, & in sua ratione vniuersali non includunt originari in recto, nisi contrahantur ad primum sensum omnia argumenta Scot. concludunt in primo sensu, sed non in secundo de quo in hoc articu. loquitur B. Thom. & hic sit finis ad sanctissimæ & indiuiduæ Trinitatis

Honorem.

Explicit expositio supra tractatum de Trinitate in primam partem B. Thom. per Fratrem Chrisostomum Iauellium de Casali ordinis prædicatorum sacræ Theologiæ professorem studij Bononiensis Regentem.

DEO GRATIAS.

NOS Iacobus Maistret, Parisiensis doctor Theologus Episcopus Damasci & suffraganeus Lugduni, legimus expositionem M. Chrysostomi Iauelli in primum tractatum primæ partis S. Thomæ Aquinatis, In qua nihil reperimus impressione non dignum, aut fidei Catholicæ contrarium, Lugduni, 29. Ianuarij. 1581.

I. Maistret. E. Damascenus.

Extraict du Priuilege du Roy.

PAR grace & priuilege du Roy, est permis à Estienne Michel, Barthelemy Honorat Marchants Libraires de Lyon, d'imprimer ou faire imprimer vn liure intitulé, *Summa S. Thomæ cum commentariis D. T. de Vio Caietani*, & de nouueau, *annotationes M. Chrysostomi Iauelli, in primam partem*, & faict deffenses ledict Seigneur à tous marchants, libraires, imprimeurs ou autres de quelque qualite qu'il soit, de non imprimer ou faire imprimer, vendre ou distribuer en ses pays terres seigneuries, separement ou au corps dudict S. Thomas, ledict volume d'annotations dudict Iauel, sinon de ceux que lesdicts Michel & Honorat, seront imprimer, & ce iusques au temps & terme de six ans, à compter du iour & datte que ledict volume d'annotations sera acheue d'imprimer, sur peine aux contreuenans de confiscation desdicts volumes & d'amende arbitraire. & affin que aucun ne puisse pretendre ignorance du present Priuilege, ledict Seigneur veut & entend que l'extraict d'iceluy estant mis au commencement ou à la fin dudict liure, serue pour toute notification: car tel est son plaisir, nonobstant oppositions au appellations quelconques comme plus à plein est contenu audictes lettres patentes dudit priuilege, Donnees à Fontainebleau, le 14. Octobre 1580.

Signé par le Roy en son conseil, Poussepin.

Et seelés en cire iaune du grand seel.